

קול צופיד נשאו קול יחדיו ירגנו (ישעי' נ"ב ח')

בעוהש"ת

ספר

שמע צופים

על מסכת שבת

כולל הערות והארות, פירושים וכיאורים, ציונים ומראה מקומות
לחידושי דינים המפוזרים בספרי ראשונים ואתרונים וספרי שו"ת
וגדולי מחברי זמנינו

אשר אמתי לקהל מקשיבי תמדין כסדרן

בביהמ"ד שומרי אמנה מדי יום ביומו

שמואל רוד הכהן פריעדמאן

הוצאה חדשה עם הוספות

מ' אדר ב' תשס"ה • ברוקלין ניו יארק

בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל (יחזקאל ב' י"ז)

הכתובת להערות:

Samuel D. Friedman

1442 51st Street

Brooklyn NY 11219

Tel. (718) 438-3377

Fax. (718) 633-2900

USA

כל הזכויות שמורות להוצאת ח. וגשל בע"מ ירושלים
Copyright by Vagshal Publishing Ltd. Jerusalem
נכרך ונדפס ב"מפעלי ח. וגשל", מישור אדומים

נדפס בישראל שנת תשס"ה

Printed in Israel

לוחות: "פרנק" ירושלים

ישמחו הלומדים ויגילו המעיינים, כצאת הספר לאור עולם לתועלת הרכים, להנהיר עיני העוסקים בהוויות דאביי ורבא, להגיש לפניהם שלחן ערוך ברוב ממעמים וברוח נדיבה.

ובבואי עם הספר עלי לפתוח במשנת רבי נחוניא בן הקנה, בכניסתו לבית המדרש וביציאתו, כי הנה זה אך יצוא יצאנו מלימוד מסכת ברכות אשר זכיתי בחמדי השי"ת שנתקבל ספרי שדה צופים על מסכת ברכות באהבה ובחיבה, ומיד בצאתו לאור עולם מתחת מכבש הדפוס קפצו עליה זבני ואזל משוק הספרים, ובעודו בכפם יבלעוהו, ורבים וכן שלימים התענגו עליו ויהי בפייהם כדבש למתוק.

ועל זאת הנני נותן הודאה על חלקי, וע"ד שפירש במעין הברכות (הביאו בעץ יוסף ברכות כ"ח שם) הנודע מ"ש מפרשים הביאור אמרינו בתפילה "ותן חלקינו כתורתך" כי כל אדם יש לו חלק בתורה שמשגי אחר יגיעה, וכמאמרם ינעת ומצאת תאמין, ומציאה שייך על דבר שנאבד ממנו, א"כ אין לאדם להתפאר בהשגתו כי הוא חלקו מן השמים, וזהו שאמר וביציאתי, והשגתי לאמת אני נותן הודאה "על חלקי" שאין זה שלי רק חלקי מן השמים, עכ"ד שם.

ובראותי כי נתקבלו דברי בעיני הלומדים והמעיינים ונתקבלו תפלותינו יהא רעווא דאימא מילתא דתתקבל, ובחדא מחתא בכניסתי לחיבור הלזה אשר הנני נותן לפניהם ברכה היום הוא חיבורי שדה צופים על מסכת שבת, הנני מתפלל ומפיל תחינתי לפני קל רם ונישא שלא תארע תקלה על ידי, ויהיו דברי מכוונים ומיוסדים על אדני האמת, לעשות אזנים לדברי רבותינו ספרים וסופרים.

והיות ואנו עומדים בריש מסכת שבת הנני להביא בזה מה דהוה קשיא לי אהא דאיתא בגמרא (דף ג' ע"ב) א"ר חייא לרב יוסף כי קאי רבי בהאי מסכת לא תשייליה במסכתא אחריתי דלמא לאו אדעתיה, דאי לאו דרבי נברא רבה הוא כספתייה וכו', ופירש"י לא תשייליה, כלומר שאין לבו למסכתא זו שמא יתבייש.

ולכאורה זה סותר להא דאיתא להלן במכילתין (דף קי"ד ע"א) וא"ר יוחנן איהו ת"ח שממנין אותו פרנס על הציבור זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה ואפילו במסכת כלה, (ופירש"י בכל מקום, בכל התלמוד, ואפי' במסכת כלה, ולא רגילי בה אינשי וזה נתן לבו וגרסה), ולהלן בגמ' שם וא"ר יוחנן איהו ת"ח כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה, ושואל הש"ס למאי נפקא מינה, (מאי נפק"מ לן איהו הקרוי ת"ח), ומשני נפק"מ למיניו פרנס על הציבור, אי בחדא מסכתא, באתריה, אי בכלה תנויה, בריש מתיבתא, ופירש"י אי בחדא מסכת שיודע להשיב במסכת שהוא עוסק בה ממנין אותו פרנס באתריה, ואי ככוליה תנויה, דקאי בהאי מסכתא ומהדר במסכתא אחרתא, [ממנין אותו ריש מתיבתא].

וכוננת רש"י ז"ל ביאר העיון יעקב שבא ליישב מה שאמרו דמי שיודע להשיב בחדא מסכתא קרוי ת"ח למנותו באתריה, והרי במימרא דר"י מפורש איהו ת"ח כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום, ולזאת מפרש רש"י דבאמת למד כל הש"ס אלא שבשעה שהוא עוסק בחדא מסכת יודע להשיב רק באותה מסכת שעוסק בה, אבל אינו יכול להשיב במסכתא אחרתא עד שיעסק באותה מסכתא, ועי"ש שצ"ח לספרו שו"ת תורת השלמים שם ביאר כל זה באריכות.

ולכאורה משמע דת"ח שראוי למנותו פרנס על הציבור צריך להשיב בכל הש"ס גם כשלומד מסכתא אחרת, וזה סותר קצת למה שהזהיר אותו שלא ישאל את רבינו הקדוש במסכתא אחרת, והרי בת"ח שראוי להתמנות בריש מתיבתא צריך לדעת להשיב בכל מקום, גם כשלומד במסכתא אחרת.

ובפשטות נראה לחלק עפ"י מה דאיתא במכילתין (דף ס"ג ע"א) א"ר כהנא כד הוינא בר תמני מרי שני הוה נמרינן לכוליה תלמודא ולא ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשומו עד השתא. והכוונה דיש לימוד בעיון הדק היטב נוחת ויורד לעומקה של הלכה צולל למעמקי ים התלמוד, שאז כל כולו שקוע בעמל תורה הקדושה, ודעתו ומחשבתו נתונה לאותו ענין לעמוד על תכליתו בביאור פרטי הסוגיא לנתחיה, שעל זה

וכיוצא בו יאמר כד קאי רבי כהאי מסכתא דהיינו שהוא קאי וקיים בתוך תוכה של המסכתא בעיון עצום לאמיתה של תורה, בכי האי גוונא אמרו שאין ראוי לשאול אותו במסכתא אחרת, כי בעוצם עיונו אינו שם על לב לענות כהוגן במסכתא אחרת. מה שאין כן מי שלומד לגירסא, שאינו מעמיק כ"כ אלא לומד במהירות קצת, לימוד של בקיאות, ע"ד שאמר ר' כהנא שקודם למד כל הש"ס וכו', והיא לימוד בגירסא, או אין שייך לומר כי "קאי" כהאי מסכתא לא תשייליה במסכתא אחרת, דכיון שאינו טרוד כ"כ בעומק הסוגיא עליו לדעת להשיב כהוגן בכל מקום, והבן.

ובצאתי אתן שבה והודאה לד' הטוב על כל הטוב אשר נמלני שזכיתי לראות פרי עמלי מתוק לחיך בני תורה ובעה"ב בלומדס על סדר הש"ס דף אחר דף למגרם ולעיוני כפי מסת הפנאי, ואני בעניי הכינות להם שדה צופים, שכל עינים צופים לראות את השדה אשר ברכו ה', שדה מלא ברכת ה' מכל מיני מגדים חדשים גם ישנים, דברי רבותינו המפרשים מאירות עינים ומשמחי לב, ונוסף עליהם אומר הבא מן החדש, דמשתכחא באפרקסתא דעניא.

והנה מקום אתי להתנצל לפני קהל הלומדים, היות וספרי על מסכת ברכות מלא וגדוש פירושים על כל דף ודף עד שהגיע לדרך גדול, ואילו ספרי על מסכת שבת אינו רחב ידים כ"כ בפירושים לפי ערך גודל המסכתא. ואען ואומר כי מעמי ונימוקי עמי לאשר מסכת שבת גדולה ורחבה מני ים כפולה פי שלש ויותר ממסכת ברכות, ויראתי מפני האריכות היתירה, פן יגיע החיבור לכמה כרכים, לכן ראיתי לצורך לקצר ולהביא קצת פירושים בכל דף, וכבר אמרו ז"ל פעמים שבא בקצרה.

ובהזדמנות זו למען דעת בני הנעורים צעירי צאן קדשים יקר תפארת העוסקים בתורה, וגודל העמל והיגיעה משחר ימי נעורים ועד בתרייתא של גדולי התורה מאורי ישראל שליט"א, אמרתי אספרה אשר עיני ראו ולא זר אצל הגאון האמתי תפארת ישראל מרן רבי חיים קנייבסקי שליט"א, בהיותי במעונו בבני ברק לפני הרבה שנים, הרציתי לפניו שיש לי ראייה שצריך להתחיל בלימוד ש"ס בבלי בהגיע הבחור לגיל המצוות ולמיים כל הש"ס עד עת אפרינו.

ונענה הגאון שליט"א ואמר לי, דע לך שהחזון איש זי"ע היה אומר שצריך להתחיל ש"ס בבלי בהיות הילד בן חמש שנים ולסיימו עד הבר מצוה. הרהבתי עוז ושאלתי האם כבוד הדרת גאונו עשה כך, ושתק ולא ענה לי כלום.

באותו מעמד היתה נוכחת זונתו הרבנית שתליט"א, והיא ענתה ואמרה "וואס מיין מאן האט געמאן צו די בר מצוה ווייס איך נישט, אבער מיט מיין זון שלמה'לע האט ער מסיים געווען ש"ס צו זיין בר מצוה".

כשהרצתי הדברים בשיעורי בדף היומי לפני מקשיבים לקולי, נענה אחד מבני החבורה ואמר, עתה נתברר לי פשר דבר שהיה תמוה לי עד עתה. פעם אחת באתי לכית הגאון ר' חיים שליט"א וראיתי שיושב ולומד עם ילד מסכתא מסדר מהרות, ותמהתי מאוד מה פשר הדבר ללמוד עם ילד מסכתא זו שאין רגילים ללומדה עם קטנים, ועכשיו הבנתי כי בוודאי למד על סדר הש"ס עם בנו הילד כדי לסיים עד הבר מצוה.

אחרי כמה שנים נסעתי לא"י לבקר את רבי חיים כשנפל למשכב, ה' יאריך ימיו ושנותיו, פגשתי את בנו הג"ר שלמה שליט"א, ואמר לי שאמת נכון הדבר שעשה סיום הש"ס ליום הבר מצוה שלו, והשיית יתן בלבנו אהבתו ויראתו ויטע בלבנו חשק להתמיד בתורה כחשיכה כאורה.

ואקוה כי כמעשהו בראשון כך יהנו לומדי תורה מפרי חיבורי זה, ומד' אשאלה עור כשם שעזרתני להוציא לאור ספרי זה עמ"ס שבת כן תזכנו להמשיך ולהוציא לאור את חיבורי על סדר הש"ס המוכנים לדפוס כמ"ד. וזאת התוה"ק לא תמוש מפינו ומפי זרענו מעתה ועד עולם.

הכ"ח ביום ט' אדר ב' תשס"ה לפ"ק.

שמואל דוד הכהן פריעדמאן

לעילוי נשמת ולזכרון נצח

זו"ר של אבי מורי ז"ל

מרת רחל בת ר' יצחק הכהן ע"ה

הי"ד

ובניהם

ישראל מנחם ע"ה הי"ד

ובנותיהם

ניימשא, ורייזל ע"ה הי"ד

נרצחו ע"י הרשעים הארורים ימ"ש ביחד עם רבבות מ ישראל

ביום ערב שבועות תש"ד לפ"ק

אבינו מלכנו נקום נקמת דם עבדיך השפוך

תהא נשמתם צרורות בצרור החיים

לעילוי נשמת ולזכרון נצח

נשמת אבי מורי, אהוב למעלה ונחמד למטה,
זית רענן ענף עץ אבות, עטרת תפארת משפחתינו,
כהן שדעתו יפה, כש"ת הרה"ח

מוהר"ר יום טוב ליפא הכהן זצ"ל

מחוסט ובודאפעסט

שהי' סופר סת"ם מומחה מפורסם יותר מיוכל שנים
נלכ"ע ג' שבט תש"ם

בן הגאון הצדיק המפורסם בקי נפלא בש"ס ופוסקים כש"ת

מוהר"ר שמואל דוד הכהן זצ"ל

ראב"ד דק"ק חוסט יצ"ו

מח"ס שו"ת שרגא בטהרה וש"ס

שנפטר לב"ע ו' אב תרצ"ג, תנצב"ה

ולזכר נשמת אמי מורתי הצדקת

המושלמת הצנועה והחסודה

מרת בילא ע"ה

בת הרה"ח כש"ת

מוה"ר חיים משה ז"ל

נפטרה ט' אדר תשנ"ג

הסכמות

יצחק טובי' ווייס

רב אב"ד

לכל מקהלות האשכנזים

פעיה"ק ירושלים תובכ"א

שמואל הלוי ואזנר

רב אב"ד ור"מ

זכרון מאיר, בני ברק

בס"ד אור ליום ד' דחנוכה תשס"ד

בהיותי בעיר ברקלין מקרוב זכיתי להכיר את כבוד הרב הגאון הגדול בתורה ובמעשים טובים כש"ת מוה"ר שמואל רוד הכהן פרידמאן שליט"א והראה לי המון ספרים שכבר זכה להוציא לאור לזכות את הרבים, ועתה עומד להוציא לאור ספר גדול בשם שדה צופים על מסכת זכאים, והוא אוצר בלום מחידושי רבותינו ראשונים ואחרונים המפורים בחיבוריהם השונים הן בספרי שאלות ותשובות הן בספרי הפוסקים הנוגעים להמסכתא מתחילה עד סופה, ומפלפל בהם כיד ד' הטובה עליו כדרכה של תורה.

ונשתוממתי על המראה על האוצר הזה הגדול בכמות ובאיכות, ובפרט שהרב המחבר הוא טרוד גם בעולם המסחר ועושה תורתו קבע ועיקר ומאיר לעולם בחיבורים מעילים כאלה, אשר כבר הדפים כשלשים ספרים על מסכתות הש"ס אשרי שלו ככה, וכבר שמעתי בשבחו של המחבר מהגאון ר' חיים קרייזוויטש זצ"ל אב"ד אנטווערפן בהיותי בבית דינו.

והגני מברך את הרב המחבר שליט"א

שיתבררו דבריו בבתי מדרשות ויזכה בהם את הרבים כחפץ לבו, ויזכה לחבר עוד ועוד חיבורים מעילים כאלה, ויתברך בשפע ברכה והצלחה ונתת רוח מכל אשר אתו.

והריני בזה ידידו מקיריו ומכברו כערכו הרם

י"א

יצחק טובי' ווייס

רב ואב"ד פעיה"ק ת"ז

כבוד ידידנו המכובד בנן של גדולים וזכה לב' שולחנות, הה"ג המפלג מאד תורת ה' בפיו, כש"ת מוה"ר שמואל רוד הכהן פרידמאן שליט"א בעיר ברקלין ב"פ יצ"ו.

אחדשה"ט וש"ת באהבה – כאתי הפעם לאשר ספרו היקר והכולל שדה צופים על מס' סנהדרין, ועם זה זכה להעריך על רוב הש"ס ער סדר קדשים. – ואשרי לו וחלקו כי מלכד מרדוהו בצרכי עוה"ז – זכה לעשות תורתו קבע ומלאכתו ארעי, והקב"ה נתן לו חלקו בחיים לעמר חלק נכבד שבתורה שבע"פ עם הערותיו – ליקומיו – וגם מו"מ של הסוגיא להלכה בטוב טעם ודעת – וכאשר עיני לנוכח הבימו בספרו הגדול על מס' סנהדרין הכולל מאד הרבה ענינים לאין שיעור ומספר – ומצא בכולם לעורר ולסלסל, כה יעזור הקב"ה ברחמים, ויזכה לשבת עה"ת במנוחת הנפש, כשאיפת נפשו היקרה הוא ובניו כל הימים, ולרוות נפש אוהב תורה במי עדן אשר ברכו ה'. ע"ז בעה"ת ידידו דוש"ת כו"ח בלו"ה, מצפה לרחמי ה'

שמואל הלוי ואזנר

הסכמה מאת הגאון האדיר ר' חיים קנייבסקי שליט"א

הנה כבר נכנסתי אל הקודש פנימה להגאון האדיר שר התורה והיראה ר' חיים קנייבסקי שליט"א פעמים רבות, ויש תח"י כמה מכתבים שקבלתי מכ"ת בנוגע כמה ענינים.

ופעם כשבקשתי ממנו הסכמה על ספרי, השיב שמחמת גדרו א"א לו לתת הסכמה בכתב, ואמר לי וז"ל: "אייערע ספרים זענען גוטע ספרים, איך נויג זיי" עכ"ל.

הסכמות

פנחס הירשפרונג

רב הראשי
דמאנטריאל יע"א

משה פיינשטיין

ר"מ תפארת ירושלים
כנוא יארק

ב"ה

בע"ה

לדידי חזי מלים יקירין מספר של הרב הגאון
המפורסם חו"ב בחר"ת מ' שמואל דוד הכהן
שרעתו יפה, את ספרו מצווה ועושה וכן קונטרסו
שירה חדשה, ומה מאד נהניתי מדבריו היקרים,
בבחינת כלולה במקרא ומשנה. הספר הזה הוא
מלא בבקאות נפלא בכל הענינים, וממש כל
הטועמו אומר לי לי.

ולכן הנני בזה להודיע כי הנני מברך ברכת
התורה כי יתבררן שמעתתא בעלמא, ויהנו ממנו
רבים ויתברכו לאורו.

כאע"ח ערב שבת ר"ח תמוז דהאי שתא
תשנ"ד לפ"ק.

פנחס הירשפרונג

הנה ראיתי כמה פרקים מהספר "שרה ברכה"
על מסכת ברכות שנתחבר ע"י הרה"ג ר' שמואל
דוד הכהן פריעדמאן שליט"א, וראיתי שהספר יש
בו ביאורים בדרך פשט וגם בדרך פלפול יורד
לעומקא דסוגיות בהסברא נכונה וישרה. וראוי
לבני תורה לעיין בו.

וע"כ הריני מברך להרה"ג המחבר שליט"א
שיצליחוהו השי"ת להרביץ תורה בספרו זה
ובשאר ספרים לתפארת השם ותורתו.

ועל זה באתי על החתום ביום ל"ג בעומר
תש"מ

נאום משה פיינשטיין

נתן געשמעטנער

אבד"ק קרית אגודת ישראל
ור"מ מתיבתא "פנים מאירות"
בני ברק

בס"ד, קרית אגו"י בני ברק ג' אדר ב' שנת תשס"ב לפ"ק

ראה ראיתי ספרא דמרא טב ה"ה ספר שרה צופים עמ"ס סוכה אשר חברו מעלת כבוד ידידי
איש חי רב פעלים לתורה ולחסד מרביץ תורה ברבים כהן שרעתו יפה הרה"ג החו"ב משה"ר שמואל
דוד הכהן פריעדמאן שליט"א, והנה הוא אוצר בלום בביאור המסכתא על פי דברי רבותינו הקדמונים
ו"ל, ואין ספק שרבים יתענגו בו וברוך יאמרו לעומתו.

ובאשר שכת"ה הודיענו שיש תחת ידו כמה וכמה ספרים על מסכתות הש"ס ממה שהרביץ תורה
ברבים, הנני לברכו שיזכהו השי"ת להפיץ מעייני חכמתו חוצה, ולפרוש אור לפני הדורשין מתוך נחת
והרחבה, ויזכה לברך על המוגמר במהרה, והשי"ת ישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידיו באושר עושר
וכבוד, ברב הונא ורב חסדא ורב חנינא, ויראה רוב נחת מכל צאצאיו היקרים יחיו לעד.

כעתירת וכברכת ידידו דושת"ה

נתן געשמעטנער

רשימת הרבנים הגאונים והצדיקים שרי התורה שקבלתי מהם הסכמות על ספריי הקודמים (לפי סדר א"ב)

רבי אשר אנשיל כ"ץ שליט"א
בעמחים שמן ראש
אב"ד ור"מ עדת יראים וויען, ברוקלין נ.י.

★

רבי חיים קנייבסקי שליט"א
בעמחים דרך אמונה ועוד

★

רבי חיים פנחס שיינבערג שליט"א
בעמחים טבעת החושן ועוד

★

רבי יוחנן סופר שליט"א
בעמחים אמרי סופר ועוד
אב"ד ור"מ ערלוי, עיה"ק ירושלים תובכ"א

★

רבי יחזקאל ראטה שליט"א
בעמחים עמק התשובה ועוד
אב"ד קארלסבורג, ברוקלין נ.י.

★

רבי יצחק טובי' ווייס שליט"א
נאב"ד לכל מקהלות האשכנזים
עיה"ק ירושלים תובכ"א

★

רבי מאיר בראנסדארפער שליט"א
בעמחים קנה בושם

חבר בית דין צדק העדה החרדית
עיה"ק ירושלים תובכ"א

★

רבי משה שמערנבוך שליט"א
בעמחים מועדים וזמנים
ראב"ד העדה החרדית

★

רבי נתן געשטעטנער שליט"א
מחים להורות נתן
ר"מ פנים מאירות, בני ברק

★

רבי פישל הערשקאוויטש שליט"א
אב"ד האליין ודומ"ץ ק"ק קלויזנבורג
ברוקלין נ.י.

★

רבי שמואל הלוי וואזנער שליט"א
בעמחים שבט הלוי
אב"ד זכרון מאיר ור"מ חכמי לובלין בני ברק

★

רבי שמחה בונם ערנפעלד שליט"א
אב"ד דק"ק מאטערסדארף
ור"מ ישיבת חתן סופר, ברוקלין נ.י.

רבי בנימין ראבינאוויטץ זצ"ל
חבר בית דין צדק העדה החרדית
עיה"ק ירושלים תובכ"א

★

רבי חיים קרייזווירטה זצ"ל
אב"ד דק"ק אנטווערפן

★

רבי יצחק יעקב ווייס זצ"ל
בעמחים מנחת יצחק
נאב"ד עיה"ק ירושלים תובכ"א

★

רבי ישראל יעקב פישער זצ"ל
בעמחים אבן ישראל
ראב"ד בית דין צדק העדה החרדית

★

עיה"ק ירושלים תובכ"א
רבי ישראל משה דושינסקי זצ"ל
נאב"ד העדה החרדית ירושלים תובכ"א

★

ור"מ ישיבת בית יוסף צבי דושינסקי
רבי משה פיינשטיין זצ"ל
בעמחים אגרות משה ועוד

★

ור"מ תפארת ירושלים, ניו יארק
רבי משה שמערין זצ"ל
בעמחים באר משה

★

אב"ד דעברעצין, ברוקלין נ.י.

★

רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל
אב"ד מאנטרעאף

★

רבי רפאל בלום זצ"ל
בעמחים ברכת שמים
אב"ד ור"מ קאשוי, בעדפארד הילס נ.י.

★

רבי רפאל זילבער זצ"ל
בעמחים מרפא לנפש
אב"ד פריימאן, ברוקלין נ.י.

★

יבדלו החיים:

רבי אלי' פישער שליט"א
בעמחים ברכת השבת ועוד
ראש כולל נור, ברוקלין נ.י.

★

שדה צופים

על מסכת שבת

דף ב ע"א

מתני'. יציאות השבת וכו'. המפרשים דקדקו, אמאי התחיל התנא בדין הוצאה, שהוא מלאכה האחרונה מהל"ט מלאכות. וחירץ בספר שבת של מי, כי רבינו הקדוש רצה לרמוז בזה שמו בריש סדר מועד, כי שמי חיצות "יציאות השבת", בגימטריא "אני יהודא הנשיא בן רבן שמעון", (עם הכולל).

ועיין בשו"ת באר עשק (סימן א) מ"ש בשם הרמב"ם, למה התחיל רבינו הקדוש במסכת שבת, מפני שהוא קדמון במעלה, ומפני שהוא ככל שבת הימים, ותרצה תקופתו בזמן, גם זו התחילה התורה בפרשת המועדות, עיי"ש. וע"ע להגה"ק ר' דוד הכהן מלובלין בספר פרי נדיק (פרשת וישלח אות ח).

וטעם למה נקראת מסכת זו בלשון יחיד "שבת", עיין בספר סמיכת חכמים.

מתני'. שם. ראיתי בפרדס יוסף (ויקהל לה, ב) שכתב לפרש, "יציאות השבת", ההוצאות שמוציא על זרמי שבת, "שמים שהן ארבע", כלומר יחזיר לו הקב"ה בכפליים. ודפח"ח.

וע"ע שם פרשת תרומה (כה, ב) שמוציא מ"ש במדרש ויקרא רבה (לד, ח) יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית, ועל זה מרמזת המשנה, פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית, כי באמת העני נתן לתוך ידו של בעה"ב, וע"י זכות העני יחיה העשיר. עיי"ש.

מתני'. שם. מסקינן בגמ' לשינויא דר"פ, דהכנסה נמי הוצאה קרי, ומפרש טעמא דכל עקירת חפץ ממקומו חגא הוצאה קרי לה. ועיין שפ"א שכתב

למשמע הטעם משום דכן הוא לשון הפסוק אל יצא וגו', ופירושו לא יפיק, דעיקר המלאכה היא מה שמוציא החפץ מאותו הרשות שמונה בו, רק דכל זמן שאינו מכניסו לרשות ההפוך לא נחשב הוצאה גמורה ואמאי דקפיד רחמנא שלא להוציא מרשות לרשות הי' הקפידא על ההוצאה של החפץ. והא דא"י לקמן (לו ב) אשכחן הוצאה הכנסה מנגלן עיין ברמב"ן וברשב"א דההיא סוגיא דלא כר"פ דהכא].

מתני'. שם. בספר עוד יוסף חי כתב, דאפשר לרמוז "יציאות ה' שבת ר"ת שם י"ה, דאמרו ז"ל כי ב"ה ה' צור עולמים, דעוה"ו ועוה"ב בשם י"ה נבראו, והשומר שבת מעיד על חידוש העולם הזה וגם על עולם הגמול שכולו שבת, כמ"ש בעלי המוסר בכמה מקומות, ובזה מיושב קו' המוס' ד"ה יציאות, דהוצאות הו"ל למתני.

מתני'. שם. הקשו בחוס' בשם ריב"א למה פתח בזאת המשנה, הלא דיני הוצאות שבת היה לו לשנות גבי אבות מלאכות אחר פרק כלל גדול לקמן (דף עג.), דהתם קתני אבות מלאכות מ' חסר אחת וקתני הוצאה לבסוף והוה ליה להתחיל כסדר בדברים דמיירי בע"ש מבעוד יום, כגון לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה אין שורין דיו וסמנין ואין צולין בשר ואח"כ כמה מדליקין וכירה ובמה טומנין שהם דברים הנוהגים עם חשיכה ואח"כ כמה בהמה ובמה אשה יוצאה דברים הנוהגים בשבת עצמו ושוב אבות מלאכות של שבת.

ודקש מהרש"א ז"ל, איך ניחא ליה בהאי סדרא, דכיון דהם גופייהו דיני הוצאת שבת ה"ל לשנותם אחר פ' כ"ג. וחירץ דבמה בהמה ובמה אשה לא קמיירי בדיני הוצאת שבת בשבת אלא באיזה כלים

ותכשיטיים יוצאים בשבת דהך מלתא עיקרא בע"ש שימן
לו קודם השבת, עכ"ל.

ובספר עוד יוסף חי מביא דברי מהרש"א, והקשה
עליו, דלפ"ז הו"ל לשנות במה בהמה ובמה
אשה קודם במה מדליקין וכירה ובמה טומנין דמסתמא
הכנת בגדים שיצא בהם קודם חשכה דמשחשכה אסור,
ועוד דלפי דבריו דבשבת דקאמרי התו' לאו ביום השבת
גופיה, והר"ן כ' ח"ל והדר במה טומנין לפי שאפי'
ספק חשכה שאין מדליקין את הנרות טומנין והדר חני
כללא דיומא גופיה עכ"ל, משמע במה בהמה ובמה אשה
קמיירי ביום השבת גופיה ומסתמא כן הוא דעת התוס'.

ולכן תירץ, דהא דקאמרי התו' ואח"כ פ' במה בהמה
וכו' לאו דוקא קודם אבות מלאכות אלא כלומר
וא"כ כללא דיומא גופיה כמ"ש הר"ן ז"ל.

והפני יהושע כתב על קו' התוס', לא ידענא מאי
קשיא להו דהא שפיר פתח בדיני הוצאה דהא
מקרא דאל יצא איש ממקומו הוא דילפינן מיניה דין
הוצאה כמו שכתבו התוס' בסמוך בד"ה יציאות דמשו"ה
לא קתני הוצאות דלישנא דקרא נקט וא"כ האי קרא דאל
יצא הוא מוקדם בכתוב דכתיב בפרשה בשלח בזמן שננטו
במרה משא"כ כל הנך מלאכות אחיין מקרא דלא תעשה
מלאכה דכתיב ביתרו שננטו בסיני.

והחת"ם כתב לתרץ קו' התוס', ח"ל: לולא
דמסתפינא הייתי אומר דמתחיל מס' מערב
שבת שחרית שיצאו ללקוט מן לחם משנה משום
שהזוהרים אל יצא וכו' ולקטו ע"ש שחרית דכשהם השמש
כבר נמש, ונראה ה"ה העני או הגזר הגובה מן הבתים
גובה ע"ש שחרית לצורך שבת, כ"כ טור א"ח סי'
תקכ"ה לענין י"ט והוא מירושלמי ע"ש ובשבת דהוצאה
אסורה ע"כ לגבות ולחלק מע"ש ועושה כן בשחרית,
ואח"כ חנן לא יסב לפני הספר סמוך למנחה דדרך
להסתפר בע"ש ואח"כ לא יצא החייט במחטו סמוך
לחשיכה, ואח"כ טוענין עם השמש והכל בסדר נכון
לפע"ד ולמ"ש רמב"ם בפי' משנה דיציאת שבת עם כל
משניות דפרקא קמא מי"ח דבר הם בלא"ה א"ש כמובן.

במתני' שם. הקשו התוס', "הוצאות" ה"ל למיתני,
אלא דרמו אקרא אל יצא איש ממקומו, וקרינן
אל יוצא. ועיין חת"ס שצ"ן למ"ש תוס' בשבועות ה'
ע"ב ד"ה רבא אמר וכו', דמפני הך ק' דה"ל למיתני
הוצאות נאיד רבא משינוי קמא ומשני רשויות קתני
ע"ש. וכתב החת"ס דל"ל דלא ס"ל הך דרשא דספ"ק

דעירובין דאל יוצא.

והנה בהך קרא דאל יוצא, הקשה החת"ס, דמשמע
בעירובין דף מ"ח ע"א דקאי אמצעיר ארבע
אמות ברשות הרבים שאל יוצא אדם חפציו ממקומו
שהוא יושב שם שהוא חופס ד' אמות ע"ש ולזה נכתבו
תוס' לקמן דף ד' ע"א ד"ה והא בעי עקירה וכו' ע"ש,
וא"כ הוה מעביר ד' אמות דאורייתא ממש, וצ"ע הא
דאמרינן ברש פירק הזורק מפיק ד' אמות ברשות
הרבים הלכתא גמירי ליה וליכא שום קרא, וצ"ע
לכאורה. (שוב מצא שנתקשה בזה בספר מרכבת המשנה
פרק י"ג מהלכות שבת הי"ז וכ' שהוא רק אסמכתא,
אבל לא משמע כן מתוס' דף ד' ע"א ד"ה והא בעי
עקירה וכו').

ותירין החת"ס, ביושב במקומו ומוציא הכלי ע"י
הושטת ידו חוץ למקומו דהיינו ד' אמות זה
הוא מפורש בקרא שבו איש תחתיו אל יוצא איש
ממקומו, דמקומו של אדם הוא ד' אמות. אך אם האדם
חופס החפץ בידו והולך ומעבירו ד' אמות זה אינו
מפורש בקרא דהרי אינו מוציא כלי ממקומו של עצמו
שהרי בכל מקום שהוא הולך מקומו עמו ואין החפץ
יוצא ממקומו של אדם ולזה הוצרך הלכתא גמירי ריש
פרק הזורק.

במצא לפי זה במעביר ד' אמות מפורש בקרא שלא
יושיט בידו החפץ חוץ לד' אמות, אך המעבירו
בגופו הוא רק הלכתא גמירי, וההפך מזה בהוצאה
שהמוציא גופו מרשות היחיד לרה"ר מפורש בקרא אל
יעשו עוד מלאכה להביא והיינו שהם בעצמם יצאו מרה"י
והביאו הנדבה לגזר, אך העומד במקומו ומושיט לרשות
אחר, כגוויי דעני ודבעל הבית דמשגחניו זה לא מצינו
מפורש בקרא, אע"ג דהוה במשכן הלויס הורידו
הקרשים מהעגלות לקרקע כבסוף פ' במה טומנין, מ"מ
בקרא לא מצינו לאיסור חוה עיקר רבותא דמשגחניו כמו
שכתב תוס' ריש שבועות ע"ש והואיל ולא כתיב בקרא
גבי הוצאה הושטה ממקום למקום אלא עיקור במעביר
כתיב בקרא אל יצא על כן התחיל התנא יציאות ולא
הוצאות.

במציינו למדין דלמטה מעשרה חייב צין שמוציא צין
בהושטה ולמעלה מיו"ד המוציא חייב שכן
משא בני קהת כדלקמן דף ז"ב ע"א והמושט מרשות
היחיד לרה"ה פטור כמ"ש תוס' לקמן דף ג' ע"ב ד"ה
כאן וכו' ועיין מ"ש חידושי רשב"א שם ומרשות הי'

ברייחא דאפילו לאיסי בן יהודה מודה דהוואה מהנך דלא מספקא דחייב כרת ונסקל. ולקמן בפרק במה אשה במשניות טובא מחלק בין הולאות חפצים שחייבים חטאת ואיזו אין בהם חיוב חטאת לכך הוצרך רש"י לפרש דאע"ג דילפינן מויעבירו אפ"ה שייך בהו חטאת וכרת וסקילה כמו בשאר מלאכות והיינו משום דבהאי קרא גופא דויעבירו כתיב אל יעשו עוד מלאכה והיינו דלא חפיקו א"כ משמע דנקראת מלאכה והוי בכלל כל העושה מלאכה יומת ואע"ג דלפרש"י ותוס' ב"ר"פ הוורק [דף ז"ו ע"ב ד"ה וממאי] ולגרסתם דגרסי ממאי דבשבת הוי קאי ומסיק בג"ש דהעברה העברה א"כ משמע דאי בחול הוי קאי לא הוי ילפינן מפשטא דקרא דאל יעשו מלאכה דהוואה נקרא מלאכה ודלא כגרסת הגאונים ורבינו חננאל שהביאו תוס' בפרק הוורק דמפקא לה מפשטא דקרא אפילו אי בחול הוי קאי מ"מ לרש"י ותוס' נמי נהי דבחול הוי קאי לא הוי אמרינן דאל יעשו מלאכה דהוואה קאי אלא כמו אס לא שלח ידו במלאכת רעהו דהפך גופא נקרא מלאכה מ"מ לבתר דילפינן בג"ש דמשום איסור דשבת הכריז משה דאל יעשו מלאכה ממילא שמעינן דהוואה נקרא מלאכה.

בירידו בלא"ה נראה דפשיטא דשייך חיוב כרת וחטאת בהוואה כיון דאינטרין קרא יתירא לקמן דף הסמוך בעשותה למעוטי זה עוקר וזה מניח מחטאת וכמו שכתבו התוספות לקמן אס כן ממילא שמעינן דשייך חטאת בהוואה.

מתני' שדהן ארבע בפנים. הכא פירש"י לעומד בפנים, וכן הוא פשטיות המשנה כמ"ש תוס' בשמעתין ובשבוטות. ובשבוטות פירש"י בפנים הכנסת פנים, וכחב החת"ס דזה יתכן יותר לביא דמפרש רשות שבת שמים שהן ד' וא"כ בפנים ארשות קאי רשות פנימי ורשות חוץ.

ועוד פי' תוס' שם פנים שמקריבין קרבן בפנים, וכחב החת"ס דהוא לאוקממא דר' פפא, דכולהי לחיובי דומיא דמראות נגעים וכן הוא להדיא בירושלמי, דכי היכי דשמים שהן ד' דבמסכתא שבוטות כולהי לחיובי ה"נ במסכת שבת כולהי לחיובי והיינו להביא חטאת לפנים וב' שהן ד' בחוץ שאינו מביא קרבן עי"ש ומשמע מזה דעכ"פ איסורי דאורייתא איכא אלא שאינו מביא קרבן בפנים, וכמ"ש בספר לחם שמים דעקירות הוה חזי שיעור דאסור מן התורה משום דחזי לאינטרופי אס יעשה הנחה אח"כ עי"ש. משא"כ הנחה בלא עקירה אינו אלא איסור דרבנן דלא חזי לאינטרופי. ועיין מ"ל

לרש"י דרך רה"ר למעלה מיו"ד המושיט חייב שכן עבודת הלויס כדלקמן ריש פרק הוורק ומוציא פטור ושמור זה. ואמנם אס מוציאו ומניחו בר"ה למטה מיו"ד חייב ועיין לקמן דף ז"ט ע"ב. עכת"ד החת"ס. וע"ע בשו"ת ארץ נבי (ח"א סימן עה).

מתני' שם. ז"ע מה שחשב שמונה דינין מציאות שבת בכלל הי"ח דברים הלל המוציא מרשות לרשות הוא מל"ט מלאכות שאסור מדאורייתא. עיין בזה בשו"ת קול מבשר (חלק ב' סימן מז) ד"ה ואס הוא, שהכוונה שכל הי"ח דברים הראשונים הם מההלכות המקובלות ממש, וכמו שנסתפקו אס לכלול הספר יחזקאל בכלל ספרי הנביאים, כך נסתפקו אס אלו הי"ח דברים הם בכלל ההלכות המקובלות והסמימו כלם שהם מההלכות המקובלות כמו שאר הלכות שלא היתה בהן שום מחלוקת (עי' ה' ממרים פ"א ח"ל וכל דבר שהמנא בו מחלוקת כידוע שאינה קבלה ממש רבינו) ואע"פ שעיקר איסור הוואה הי' ידוע אצלם שאל שאל דיני הוואה שמסתעפין מאיסור הוואה לא היו ידועות אצלם על נכון וכן אמרו על שאר ההלכות חוץ מציאות שבת שהם גם כן מהמקובלות היינו שמרע"ה הזהיר בהן כדי שלא לבוא לידי עבירה, ומפני שיכולין לטעות שכתו כן אסור להחזין לראות היכן התינוקות קוראין כתב מחבר המשנה באמת אמרו היינו שעל זה לא הי' אצלם שום ספק עד מרע"ה שדבר זה מותר, אף שמכא סברה הי' עולה לאסור גם להחזין לראות היכן התינוקות קוראין, עכ"ד.

מתני' שתיים שדהן ארבע בפנים. פרש"י, ועל שמים אלו חייבים על שגגתן חטאת ועל זדון כרת ועל התראתן סקילה, עכ"ל. וביאר הפנ"י, נראה שהוצרך לזה כיון דממה שפירש בחמילה דהוואה נפקא לן מויעבירו, ועל כרחך היינו משום דמלאכה גרועה היא אינטרין קרא באפי נפשיה טפי משאר מלאכות שהיו במשכן דילפינן להו בכללן מלא חעשה כל מלאכה מה שאין כן בהוואה דלא הוי בכלל לא חעשה מלאכה שהזהירין מקודם ואס כן נהי דאשכחן בהוואה לאו מויעבירו אכתי לא שמעינן אלא אזהרה למלקות אצל עונש דסקילה וכרת וחטאת לא שמעינן כיון דלא הוי בכלל כל העושה מלאכה יומת שנאמר להם קודם שהזהירין לאיסור הוואה.

ובאמת מוכח מהאי מתניתין דידן דשייך בהו חטאת וכרת כדמסקינן לקמן עקירות דאחי לידי חיוב חטאת קחשיב ולקמן (דף ו' ע"ב) מייחסי הש"ס

דמיירי בגוי וה"ל פטור ומותר אבל למסקנא דפטורי דלא אחי לידי חיוב חטאת לא קחני תו לא נדחוק למוקמי בעני גוי אלא בישראל ופטור אבל אסור משום לפני עיור, ושפיר קמ"ל מילתא אגב אורחא דעבירה הבאה ע"י מצוה עבירה היא ומייבס עליה.

בירדו בגוף דברי הרע"ב, כבר תמחו החוס' יו"ט וחוס' רעק"א, הא באמת קיי"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור, והחמ"ס הוסיף לתמוה מהא דמבואר בפסחים דף ע"ב ע"ב דאפילו לשמח אשתו בדבר מצוה עונה מיקרי טעה בדבר מצוה, ומה לי דקה לעני או לשמח אשתו.

והתוס' יו"ט רצה לחלק, דדוקא במצוה שיש בה דחיית שבת כגון למול חינוך, וכחב החמ"ס בדבריו תמוהים, דהוא מייחיי בעצמו מלולב, ולולב לית ביה דחיית שבת שהרי טלטול הלולב בשבת אין בו איסור דאורייתא, ואפ"ה אם העבירו ד' אמות ברה"ר פטור משום טועה בדבר מצוה, וכדמוכח כן מש"ס פסחים הל"ב.

ותירין החמ"ס, דעכ"פ העני הזה היוצא מביטו בשבת וכלי בידו ומסבב על הפסחים קרוב להיות מועד ומזיד לחלל שבת, נהי דבעה"ב הי' בהול צבוא העני על פסחו ונטרד במצוה דקה ושכח את השבת לפי שעה, אבל העני היוצא מביטו על מנת לבקש על הפסחים ונושא כלי בידו, קרוב הוא שהוא מועד לחלל שבתות, ולכל הפחות באיסורי דרבנן, דודאי אי היה מומר לחלל באיסור דאורייתא, לא הי' מתחייב חטאת אפילו אם שגג עתה בהוצאה משום דלא שב מידיעתו ועיין לקמן דף ס"ט ע"א חוס' ד"ה אלא למונזו וכו' עי"ש. אבל מ"מ הי' מועד לחלל בדרבנן והי' דעתו להעביר הכלי פחות מד' אמות ברה"ר ולכשיגיע לפתחי נדיבים, יהיה זה עוקר חה מניה, ולא חייב לאיסור דרבנן, ושז נכשל ועבר אדאורייתא ומשום הכי חייב חטאת, אבל אמת שהעני הזה הוא אינו הגון ואינו מחוייב להחיותו, והבע"ה חושב לעשות מצוה דקה אבל באמת לא עשה שהרי נתן למי שאינו ראוי להחיותו, והוא לי' טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה משום הכי חייב.

ובספר קהלת יעקב (בסוף ח"י למס' שבת) כתב לחדש, דמצוה דקה לא נהגה כלל בשבת, דכתיב והמינו את אשר יביאו, וגם א"א משום איסור הוצאה, ואינו טרוד כלל, משא"כ בלולב הרי הוא טרוד לקיים המצוה בביטו, ומתוך זה שבת והוציא נקרא טועה

(פי"ח משבת) ופנ"י (ריש פרק המוציא יין) וחת"ס לקמן (ע"ד ע"א) בזה. וע"ע בהסכמת הגאון מהרש"ס לספר מגן אבות להגר"מ בנעט זל"ל.

מתני'. שם. עיין בשו"ת שבת הלוי להגר"ש וואזנער שליט"א (ח"א אור"ח סימן קכג אות א) שחולה מחלוקת הפוסקים אי חייבים על חצי שיעור לענין מלאכת שבת, בדברי הראשונים כאן, דיש מהראשונים שמפרשים בפנים על ההוצאה וקחשיב מחלת המלאכה וכו' צ"ב בחוץ הכנסה דהיינו מחלת המלאכה, ויש מפרשים בפנים הכנסה וחזן הוצאה מר חשיב מחלתה ומר חשיב סופה, עיין רמב"ן ור"ן וחוס' כאן. וא"כ מ"ד דחשיב רק סופה קמ"ל דרך על שם סופה נקראת המלאכה ומחלתה לא הוי אפי' בגדר חצי שיעור, והיינו כמש"כ הפוסקים דלא הוי חצי שיעור אלא חצי מלאכה. איברא אעפ"י שאין שם מלאכה עליו בחלתה מ"מ כשגמרה מתחיל החיוב למפרע מתחלתה כמש"כ חוס' כתובות לא ע"א, וזה דקמ"ל לאידך מפרשים דחצי דוקא החלת המלאכה דר"ל דגם בחלתה נקרא עליו שם מלאכה, עי"ש בדבריו הנחמדים. וע"ע בספר תולדות חיים להגר"מ זעמבא שהאריך בענין חצי שיעור לענין שבת.

מתני'. ביצד העני עומד בחוץ. כתבו החוס', משום שהוצאה מלאכה גרועה, מש"ה נקט עני ובעה"ב, וביאר החמ"ס, דלא מצינו בשום מלאכה שיהיה חילוק בין עושה אותה במקום זה או במקום אחר, מה שאין כן בהוצאה כשנושא משא כבידה אפילו כל היום ברה"י או ברה"ר מקורה פטור, וכשהסיר הקירוי נעשה ר"ה ומוציא לשם כגרוגרת חייב, והוי אמינא דה"נ יש לחלק בין העניינים בהוצאה והכנסה דבעה"ב הוא להוציא הדבר מעצמו וליטנו לאחר דרך שהי' במשכן שהביאו נדבותם לגזר, והוצאה והכנסה דעני הוא לצורך עצמו להכניסו מאחריים דרך לוקמי המן ואינטריך תרוייהו.

מתני'. פשט העני את ידו. כתב הרע"ב, להכי נקט הוצאה בלשון עני ועשיר, דאגב אורחיה קמ"ל דמצוה הבאה בעבירה אסורה ומייבס עליה.

והעיר החמ"ס, דלשון מסורס הוא, ורוצה לומר עבירה הבאה במצוה חייב עליה. וקאי אהוצאה דבעה"ב שבהול הי' במצוה דקה ונכשל בה ומייבס עליה. ואפי' למה שבי' חוס' לקמן ד"ה צבא דרישא וכו', דמיירי בעני גוי אין כוונתם שהאמת כן הוא אלא דמשום הכי לא הקשה שיחסרי הויין משום דהוי מצי למדחי

ט"ו) והאמין בה' וכו'. ושבת היא אמונה, שמאמין בחדוש העולם וביחודו. ואמונה היא מקור הברכות, בצחינות (משלי כ"ח) איש אמונות רב ברכות, בצחינות (בראשית ב).

מתני'. שם. עיין בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פרשת בשלח אות ז) ח"ל: מזה אל יאל איש ממקומו ביום השביעי, טעם מזה זו נראה לי שזכרתי במקום אחר (עיין פרשת נח, וקדושים) ענין שבת הוא קדושת המחשבה, שאסור להסיח דעתו כל היום מקדושת שבת קל וחומר מתפילין שאסור בהיסח הדעת (מנחות לו ע"ב) שהוא חותמא, ושבת דפטור מתפילין משום דקדושתו הוא יותר מתפילין, כל שכן שצריך שלא להסיח כל היום מקדושת שבת.

והטעם באמת לזה כי מכוח דשבת עיקר קדושתו שיקדש מחשבתו בו, כי אדם הוא דוגמת אדם העליון שהוא ז"ל שעלה בשבת, בסוד ישראל עלה במחשבה (ב"ר פ"א), כי בשבת עולה ז"ל בחיק אבא שהוא חכמה הנקרא מחשבה, כנודע סוד מוסף דשבת שהוא שוב בשוה עם או"א. ואם ח"ו פוגם במחשבה ח"ו, הוא מו"א איש הקדוש ברוך הוא שנקרא איש ממקומו ממחשבה עליונה. ח"ש אל יאל, ר"ל אל יו"א, כי כך דרשו בש"ס לענין הולאה (עירובין י"ז ע"ב) גם כן, ולדברינו אחי שפיר גם כן שאל יו"א במחשבתו איש העליון ממקומו ביום השביעי.

ודרך פנימי נודע כי ז"ל מקבל ממילוי ע"ב דאבא מ"ו, וממילוי קס"א דאימא ק"מ, הרי מקו"ם, ובזה נתמלא ז"ל ונעשה הו"ה שלו ג"כ גי' מקום יפי' הפה ופ"ו וכו', עיין בכוונת תפילת י"ח באבות יעו"ש. ח"ש אל יו"א איש ממקומו ביום השביעי, והש"י יכפר. והו סוד איסור תחומין שאל יאל איש ממקומו, וכמ"ס בפע"ח ה' שבת, שעוקר נפשו חלק השכינה מהקדושה והולך חוץ לתחום מקום הקליפות, ועונו ישא עד שיחזור לשורשו שבקדושה יעו"ש.

ומעתה נראה לי לבאר מתניין דשבת, יציאת השבת שמים שהן ארבע בפנים וכו', כי נודע רשות היחיד רחבו ד' וגבהו עשר, כמ"ס בתיקונים שם הו"ה בן ד' אותיות, ומתמלא בעשר ונעשה מ"ה שם המחשבה, יעו"ש בסוד חש"ב מ"ה, והוא רשות יחידי של עולם בשבת, וצריך האדם לקשר מחשבתו במחשבה זו הנקרא רשות היחיד, ולא ברשות הרבים שהוא קליפות הנקרא רבים בסוד

בדבר מזה. עיי"ש. (ועיין בפיסקא הבאה מה שהבאתי בשם הליקוטי מהר"ן, דאדרבה עיקר מזה נדקה אינו אלא בשבת).

וע"ע בגור ארי' שכי' דמזות נדקה שאני, שהעני יכול למחול. וע"ע בספר חידושי גור אריה למהר"ל מפראג. ורש"ש כאן, וערוך לגר (סוכה מא ע"ב).

והשפ"א כתב לחרץ, דהכא [שהעני עומד בחוץ] אי אפשר המזה לולי העבירה [דגם בזה עוקר חה מניח הוי עבירה ואפשר דאסור מה"ת כנ"ל] והוי מה"ב ואינו יו"א כלשון הרע"ב ולכך חייב [מיון דלא עשה מזה], משא"כ בלולב יו"א המזה באמת, ובמילה שפיר ח' המו"ט מיון דניתן לדחות [פטור משום טירדא ושוב לא הוי מה"ב].

שוב כתב השפ"א, דא"א לפרש כן, דהא גבי בא על יצמתו נדה (פסחים עב ב) ג"כ הוי מה"ב [דאע"ג שהי' יכול לקיים המזה בימי היתר שלא בעבירה מיון שנעשה העבירה בשעת עשיית המזה חשיב מה"ב גם בכה"ג כמ"ס בחי' כריתות (ו') ע"ש] ואעפ"כ פטור כמ"ס הרמב"ם (פ"ב משגגות), וגם א"א מה"ט לחלק בין זמנו בהול דביצמתו אין זמנו בהול.

במידה כתב דיש לחלק קצת דביצמתו הוי כמו אונס קצת מיון דכך המזה ולא הי' לו לשאול אם היא טהורה ע"ש אבל הכא אין המזה נדקה ע"י הולאה אלא שמדמן כן.

ועיין שו"ת שואל ומשיב (מהדורא תנינא ח"ג סימן עח) שהק' לשיטת הריב"א (בתוס' חולין קמא ע"א), דהל"ת כמאן דליחא, א"כ מיון דנדקה הוא עשה, ראוי שלא ילקה, מיון דלא נשאר רק עשה, עיי"ש.

וע"ע בפתיחה לספר אשי ישראל עמ"ס שבת מ"ש לבאר למה התחיל רבי דיני שבת במזות נדקה.

מתני'. שם. כתב בספה"ק ליקוטי מוהר"ן (מהדורא קמא סימן לא) דע שעקר שלמות הגלגלים, שלמות הנדקה, אינו אלא בשבת. חה (תענית ח:) שמש בשבת נדקה לעינים, הינו הנדקה אין לה שלמות אור אלא על ידי שבת. על ידי שבת מאירה כשמש, בצחינות (מלאכי ג) שמש נדקה. חה שמסמין התנא, יציאות השבת שמים שהן ארבע, וסמין לה פשט העני. כי עיקר התנוונות אור הנדקה ושלמותה, אינה אלא בשבת. כי עקר החשיבות הנדקה היא האמונה, בצחינות (בראשית

העני עקירת הסל מן הקרקע דלכאורה הא בזה חליא ומתוס' לקמן (ג) ד"ה עקירת משמע שחולקין בכ"ז על רש"י, ע"י בתוס' רעק"א ובתו"י לקמן, וע"י בלשון הרא"ש (סי' ז) בענין ידו לא נח דמשמע דס"ל כמ"ש בשיטת רש"י דעקירת היד [בלבד] לאו עקירה היא והרמב"ם (פ"ג מה"ש ה"ב) כ' בהדיא דלא כרש"י דא"ל להניחו ע"ג קרקע ע"ש ובראב"ן (סי' של"ח) משמע ג"כ כרש"י, דאפי' נתן לו חצירו לתוך ידו והוציא פטור, אכן ברא"ש מבואר דבכה"ג חייב כיון שעוקר גם הגוף.

מתני' . או שנפיל מתוכה והוציא. הקשה החת"ס, הא על כרחו יכול מתוכה ויציא, שמכיון שנתן הכלי לתוך ידו של בעה"ז לתת לתוכו דבר מאכל, ע"כ יחזור ויטלנו ויציאנו ודוחק לומר דהכנסת הכלי היה ע"י העני לבדו וההוצאה הי' ע"י שנים זה עוקר וזה מניח כבסיפא.

ותירין דמלתא אגב אורחא קמ"ל, שמשכחת לי' דחייב על הכנסת הכלי ופטור על ההוצאה, כגון שהבעה"ז נתן לתוכו אוכלים פחות מכשיעור ושזב הוציאו העני דפטור אף על הכלי שהכלי טפילה לאוכלין כדלקמן במתניין דף ז"ג ע"ב ע"ש.

מתני' . או שנפיל מתוכה והכנים וכו' . עיין בית מאיר (או"ח סימן שג ס"ב) שהקשה, למה חייב בעה"ז בנטילה מידו של עני, מ"ש מהא דעומד ברה"ר וראשו ברה"י, ושותה דפטור, ופ' הרא"ש, דאף שנבלע במעיו שהם ברה"ר, מ"מ כיון שנה בפיו ברה"י הרי נח במקום פטור, וא"כ ניהוי נטילה זו דבעה"ז כנטילה ממקום פטור, עיי"ש.

מתני' . שניהם פטורין. כתב שפ"א, דלכאורה נראה דמ"מ אסור מן המורה כמו כל חצי שיעור, בפרט העוקר דחוי לעשות גם הנחה, וכן הי' אפשר לפרש הא דאמר' בגמ' פטורי דאחי לידי חיוב חטאת קא חשיב משום דמדאורייתא אסור ודלא אחי לחטאת כגון הנחה לפי' רש"י דמה"מ מותר לא חשיב אכן מרש"י משמע וכ"כ הרא"ש בהדיא דרך מדרבנן אסור וגם בכל שיעורי דשבת לא מנאחי מפורש בגמ' שיהי' אסור תורה בפחות משיעור משום דחוי לאטרופי, וי"ל דדוקא באיסורי אכילה ח"ש אסור מקרא דכל חלב [כמ"ש בשו"ת ח"י (סי' פו).] אכן ברש"י לקמן (עד) מבואר דגם באיסורי שבת ח"ש אסור מה"מ ובלח"מ (פכ"א מה' שבת) דבכ"ש איכא עשה וציוה"ש

שצרי כלים, כי בימי החול צריך לזה בסוד ל"ט מלאכות, לזכר הנצוצות מהקליפות כנודע, מה שאין כן שבת. ואף על פי שאמרו ממונא חפניך ודבר דבר, שלא יהא דיבורך בשבת כמו בחול (שבת ק"ג.), אבל מחשבה שרי בשבת היינו לאדם דעשה בחול הוא עושה ל"ט מלאכות, ותלמיד חכם הנקרא שבת אף בחול כי עוסק בחורה עדיף דרגא בשבת, לקדש מחשבתו בסוד כשנקרא בשם ישראל, אז עלה במחשבה והבין.

ומעתה יחפרש המשנה דרך פשט, ועוד ע"ד פנימי, כי התלמיד חכם נקרא שבת, וכמ"ש בחיקונים וכו"ח (תו"ח ק"ז ע"ב) ושכינתא בכל ו' יומי דחול אלא ומשוטטא מדוך לדוך ובשבת נייחא, ואי אית צדיק לתתא איהו באתר דיוס השבת אית לה נייחא ביה וכו' יעו"ש. העולה כי בימי החול שולט היצר הרע, ויצר הטוב נכנע. ובשבת איקרי היצר הטוב בעל הבית, ויצר הרע עני. והנה אם האדם עומד ומתפלל ונפלה לו מחשבה זרה אין עליו אשמה, מה שאין כן אם הוא עומד מתחלה מתוך מחשבות זרות, פיגול הוא לא ירצה.

ובזה יובן יציאות השבת, וזה יבואר אחר כך פשט העני את יד"ו הוא אוחיות יו"ד, סוד מחשבה בחכמה בין בקדושה והוא הדין באדם בליעל, והנה בשבת ב"ה הוא בפנים כדרכו, והעני היצר הרע כמ"ש והלך האיש ההוא בחוץ, ואם פשט יד"ו ר"ל מחשבתו לפנים, ונתן לתוך יד"ו של בעל הבית לתוך מחשבתו שלא ברצון בעל הבית, או שנטל מתוכה והוציא, שנתן באמצע תפילה אחת פניה והוציא העני זה לתוך, בעל הבית פטור והעני חייב, דמה לו לבעל הבית לעשות דלא עביד מידי.

פשט בעל הבית את ידו, והוא אם במזיד עמד מתוך מחשבה זרה והתחיל תפילתו, או מאזה פניה התחיל תפילתו, וי"ש פשט ידו, ר"ל מחשבתו לתוך על ידי פניה, ומכאן זה הוציא מחשבות קדושות לתוך לתוך ידו של עני, או שנטל מתוכה שהוא מתוך ידו של עני מחשבות זרות, והכנים במזיד, בעל הבית חייב, דעביד עקירה והנחה מתחלה ועד סוף, וזהו בין בשבת ובין בחול שהוא איפכא לבעל הבית שעומד בחוץ ועני בפנים, והוא שמים מהמורה. ועוד הוסיפו מדרבנן לאסור בשבת עקירה בלא הנחה בין לבעל הבית ובין לעני, כי לפי הנ"ל בשבת צריך לקשר מחשבתו הכל בקדושה.

מתני' . פשט העני את ידו לפנים וכו' . ברש"י משמע, דלדינא צריך שיניח העני ברה"ר, ולפ"ז כתב השפ"א דיש לעיין, אי צריך ג"כ שיעשה

אבל מ"מ העקירה הייתה כדי להוציא, ואולי אפשר דשפיר מטטרף הנחה לעקירה בכה"ג.

גבו'. תנן התם. עיין שו"ת רדב"ז מכתב יד (חלק ח סימן רז) ד"ה וא"ת אמאי, וז"ל: והכי תני נמי יציאות השבת פירושה ודיניה בחדא מחתא משום דהני תרתי הוו אבות ומולדות, אבל שבועות וידיעות אע"ג דשמיס שהן ד' תניא זהו לא הוו אבות ומולדות, דוק ותשכח.

גבו'. שבועות שתיים שהן ארבע. עיין כוס הישועות (ריש מס' שבועות) מאי טעמא לא תנא "השבועות", כמו "השבת" "הטומאה", וחירץ משום דלא קאי על כל מיני שבועות כי אם על שבועת ביטוי. ועיין בתורת חיים (שם) אמאי לא קתני מראות "הנגעים".

תוס' ד"ה שתיים שהן ארבע בפנים. עיין פני יהושע דאף דלכאורה נראה דברי רש"י כסותרין זה את זה, אינן סותרין דאלו ואלו דברי אלקים חיים, דהכא דעיקר שבת מפרש רש"י לשון המשנה כפשטה דלפי האמת והמסקנא דשמעתין ודאי לשון המשנה ונורתה נראה כפרש"י כאן כיון דעלה קתני כיצד העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים וא"כ משמע דבפנים וחוץ דקתני ברישא מפרש ואזיל דבפנים היינו הבעל הבית ובחוץ היינו העני ולמה נוציא לשון המשנה מפשטיה. ועוד דלא שייך להקדים התולדה לאב. ועוד דהו"ל למיחני בהדיא שמים שהן ארבע דהכנסה ושמים שהן ארבע דהוצאה. אלא על כרחך כפירושו כאן משא"כ בשבועות דלא מפרש רש"י התם אלא במאי דמייתי שם מתניתין דהכא לשקלא וטריא למירמי עליה דהאיך מתניתין דהתם כבשמעתין ולפי שקלא וטריא דשמעתין נראה שהוצרך רש"י לפרש כן דהכי סבר המקשה וכן לשינויא קמא דאי סבר המקשה כפרש"י כאן מאי קשיא ליה דליחני נמי התם תרי צדי בשמים שהן ארבע דהא בפשיטות מניין למימר דהכא דעיקר שבת הוא איצטריך למיחני תרי צדי דאע"ג דאי לא הוה קתני אלא סתמא הוה שמעינן שפיר דאיירי בין בהוצאה דעני ובין בהוצאה דעשיר אפ"ה כיון דהוצאה מלאכה גרועה היא איצטריך למיחנייהו בהדיא כמו שכתבו החס' דז"ה פשט משא"כ התם בשבועות לא שייך למיחני תרי צדי בדעני ובדעשיר כיון דבמאי דקתני סתמא תרוייהו בכלל אלא על כרחך דהמקשן סבר בפשיטות דאפילו במתניתין דהכא דעיקר שבת הוא נמי לא שייך לחלק כ"כ בין הוצאה דעני להוצאה דעשיר לעשות מהן תרי צדי לגמרי ומלבד כמה

תשבות ועי' במל"מ (פי"ח מה"ש) וצפרמ"ג (בפתיחה ובריש (סי' ש"א) מ"ש מדברי הטור שם] מיהו נראה דהכא לא מייקרי חצי שיעור אלא חצי מלאכה ולא נאסר זה כלל משא"כ לחצי חית חלב דאיסור הוא וחסר השיעור ובלשון הרמב"ם (פי"ב מה"ש ה"ט) משמע דעקירה בלבד או הנחה דינו כחצי שיעור ע"ש [שהביא הכל בצבא אחת] וכ"מ קצת בטור (סי' שמו) ולשון הסמ"ג (לאוין ס"ה) ז"ע בזה. ע"כ. ועיין בדברי החת"ס שהבאתי לעיל. וע"ע בספר יד דוד (מהדורה בתרא) בסוגיין.

במתני'. שם. מבואר בגמרא דפטור אבל אסור, ועיין שו"ת הר נצי (או"ח ב סימן יא) שחמה השואל הרהג ר' ישראל ואב מיינצרג ז"ל, אמאי אסור בעה"כ ליתן בפנים לחוך ידו של עני, הא אפילו אם ימשך ויוציא בעצמו נמי פטור כדרי' לקמן דף ה המפנה חפצים מזוית לזוית כו' פטור שלא הייתה עקירה ראשונה לכך.

ותירין דלכאורה י"ל דהגזירה הייתה דילמא יעבור בפעם אחרת ויוציא לגמרי, כמו שגזרו על הנחה אף דאין במציאות שיעשה אסור בזה, וע"כ דהגזירה הייתה דלמא עביד זימנא אחריתא. אלא דעדיין יקשה לנו להאי לישנא שכתב רש"י לקמן דף ג עקירה דאחי לידי חיוב חטאת קא חשיב, משמע דבעקירה זו יבא לידי חיוב חטאת.

ולבך כתב למרץ, דהך דינא דר"י במפנה חפצים מזוית לזוית דפטור משום שלא הייתה עקירה ראשונה לכך אינו אלא לאחר שכבר עקר רגליו ואז חשב שהחפץ נעקר ממקומו, אבל כשהוא עדיין עומד אינו עקירה כלל, וכן מדויק לשון רש"י לקמן גבי ר"י, וממקומו הוא מוכרע, דהא בנטל העני מידו של בעה"כ והוציא חייב העני, אלמא דלא הוה עדיין עקירת חפץ, דאלו נטלו ממנו כשהוא מהלך ודאי דפטור כיון שלא היה מונח מתחלה, וכשם שחייב העני אם הוא עוקר החפץ מידו של בעה"כ ואמרינן דהשתא הוא מחלת עקירת החפץ, כן בעה"כ בעצמו אילו היה נמלך להוציא חשיב כאילו עוקר עכשיו את החפץ ממקומו.

ובעיקר הקושיא עוד ז"ע, אם יש לחלק דבמפנה חפצים לא היה עקירה כלל ע"מ להוציא, משא"כ כאן הרי נתכוין בעקירתו כדי להוציא, אלא שחשב שהעני יגמור על ידו ויסייע אותו בהוצאת החפץ,

משא"כ מצעיר דממשכן גופא נעשה בכחו לכן בהצעה כחו חייב.

והנה מ"ש בפשיטות דכל שלא הי' במשכן הוא פטור יש לעיין בזה שהרי לפי הגירסא הראשונה בתוס' ב"ק דף ב' ע"א: הך דהוי במשכן חשיבא כחבו שם בתוס' דאי הוי חשיבי אע"ג דלא הוי במשכן הוי אב ויעיין שם בפסקי תוס' ובמהר"ם, ולפי הגירסא הך דהוי במשכן וחשיבא, נריסם שני הדברים ביחד חשיבות בעלם וגם שהיתה במשכן ואם חסר דבר אחד הוי חולדה. אבל גם לפי גירסא זו עכ"פ חולדה הוי וחייב מן התורה. ויעיין במהר"ם מלובלין שם שיש גירסא שלישית: הך דהוה במשכן חשיבא וקרי לה אב הך דלא הוי במשכן לא חשיבא וקרי לי' חולדה ולפי גירסא זו גם אם לא הוי במשכן עכ"פ הוי חולדה וחייב. עיין תוס' שבת דף ב' ד"ה פשט שכתבו בתו"ד ח"ל: והיינו משום דהואילא מלאכה גרועה וכו' וכן בכל חולדות דאבות מלאכות לא חיישינן שיהי' במשכן אלא אבות בלבד, ובחולדות דהואילא בעינן שיהא במשכן עכ"ל, הנה מפורש יוצא מדברי התוס' דאעפ"י שבשאר מלאכות אעפ"י שלא הי' במשכן נקרא עכ"פ חולדה וחייב עליה, מ"מ בהואילא שהיא מלאכה גרועה גם חולדה בעינן שיהא במשכן וכל שלא הי' במשכן גם חולדה אינה. ודברי תוס' אלו אולי הם לפי הגי' השנייה בתוס' שם שלאב צריך שתי דברים, שיהא חסובה ושמהא במשכן, אבל גם לחולדה צריך עכ"פ תנאי אחד מהשנים או שמהא במשכן או שמהא חסובה ולפיכך בשאר מלאכות שנקראות מלאכות חסובות יש בכל חולדה שלהם לכה"פ מעלה אחת שהיא חסובה, לכן א"צ שיהא במשכן, משא"כ במלאכת הוואילא שהיא מלאכה גרועה ואין בחולדה שלה המעלה של חסובה לכן צריך עכ"פ שמהא במשכן, ובה יחייב שפיר דכחו שלא היה במשכן יש בזה הצדל בין הוואילא לשאר מלאכות דלענין מלאכת הוואילא שהיא מלאכה לא חסובה כשהיא ע"י כחו אין כאן אף מעלה אחת לא חסובה ולא הוי' במשכן ולכן גם דין חולדה אין לה ופטור עלי' מן התורה, משא"כ לענין שאר מלאכות שהיא עכ"פ חסובה לכן שהיא ע"י כחו אעפ"י שלא היה במשכן עכ"פ שם חולדה עליה, וחייב. אלא דלפי"ז יוצא דבשאר מלאכות אפילו כאלה שנעשו במשכן רק בגופו ולא בכחו גם כשהוא עושה אותם ע"י כחו נחשבות עכ"פ לחולדה מפני שהם חסובות וחייב עליהם וא"כ לא הי' להגאון בעל רב פעלים לומר דשאי מצעיר דממשכן גופא נעשה בכחו אם במשכן לא נעשה בכחו חייב עכ"פ משום דחשובה ולא מלאכה גרועה היא.

דקדוקים ללא משמע לפרש כן ומש"ה פשיטא ליה למקשה דבפנים וחון דקמני בתרי צבי היינו הוואילא והכנסה דשייך לעשות בכ"א מהם צבא בפני עצמו וא"כ מקשה שפיר דאדרבא התם בשבועות דמיינקט ואזיל לכולהו כללי דאשכחן בהו שמים שהן ארבע וא"כ הו"ל למיחני יציאות שמים שהן ארבע והכנסות שמים שהן ארבע דקמני הכא.

ואהא משני הש"ס שפיר בשינויא קמא דהתם אבות קמני בהו שמים שהן ארבע דומיא דכל הנך דשבועות ודמראות נגעים דשמים קמייחא אבות מינהו משא"כ בהכנסה לא שייך למיחני התם שמים שהן ארבע מין דשמים נמי חולדות מינהו ולא הוי דומיא דהנך.

במציצו למדין דלהאי שינויא קמא נמי דקמני שמים שהן ארבע היינו ביציאות לחוד. וא"כ צ"ל דהיינו כפירש"י שם. דהכא נמי במחניחין דידן ניחא לן לפרש חד צבא דשמים שהן ארבע שהן כאותן ששנויין שם דהיינו הוואילא ואידך צבא דשמים שהן ארבע בהכנסה דמאי דשייר התם קמני הכא צבא בפני עצמו. וכל זה לשקלא וטריא דשמעתינן משא"כ למסקנא דרב פפא ורבא דהכא קמני חיובי ופטורי והתם לא קמני אלא חיובא ולא מפלגינן בין אבות לחולדות א"כ ניחא לן לפרש המשנה דהכא כמו שפירש"י כאן, כן נראה לי נכון ליישב לשון רש"י דהכא ודהתם דלא קשיין אהדדי.

בידיו תוס' לא משמע להו לפרש כן כוונת רש"י דלהמקשה ולשינויא קמא מפרשי כפרש"י שם דא"כ מאי כתבו בסוף הדיבור דנראה כמו שפרש"י כאן מדקאמר חדע דמפרש הכנסה לאלתר ולא קאמר חדע מדנקט בפנים ובחון. ולמאי דפרישית לא שייך לומר כן דהא למאי דס"ד מעיקרא שפיר הוי משמע ליה בפנים ובחון אלא על כרחך דתוס' לא נחתו להכי אלא לשונות רש"י סותרים זה את זה.

תוס' ד"ה פשט. ראה שו"ת הר צבי (ט"ל הריס מצעיר סימן א) ח"ל: אם יש חילוק לענין כחו בין הוואילא לשאר מלאכות. ראיתי בספר רב פעלים (ח"א סימן כה) שכתב בשם הרמב"ם ומוציא ממנו דבאמת כחו מותר מה"ת ולכן כחו ברה"ר אסור מדרבנן ובכרמלית מותר (ולכן גם כחו מותר בהוואילא משום דכחו רק מדרבנן) ומקשה דהא בנופח באש חייב משום מצעיר, הרי מוכח דכחו חייב בשבת, ומחלק דבמלאכה שבמשכן נעשה בגופו כחו פטור ובהוואילא לא היה במשכן רק בידים ולא ע"י כחו לכן כחו בהוואילא פטור,

ועיין ט"ז (סי' שמו סק"ב) שהפס בפשיטות כדעת הרמב"ן והרשב"א לפטור, כיון דאין קיי"ל מהלך לאו כעומד דמי, ומ"מ אסור מדרבנן. ע"ש. וכן פסק התניא (סי' שמו סעיף ט). וע"ע חזון איש (סי' סב אות יט סק"ה) שכתב, שנראה שהלכה כדברי הרשב"א והריטב"א שהוא פטור, ושלל כדברי התוס'. וכ"כ בסי' קג (אות יט), ומשום שהרשב"א והריטב"א רבים הם נגד התוס', ובתראי מנהו, ושמעתא אולא כותביהו. ע"ש. וכ"כ בשו"ת שערי ציון (ח"א סי' ה וח"ג סי' ג) בשם הגאון בעל בית הלוי. ע"ש.

תוס' שם. ראה שו"ת חתם סופר (או"ח סימן רח) ד"ה בהגה' שדף, ח"ל: יענין תוס' שבת ב' ע"א סוף ד"ה שבועות שהים וכו' ח"ל, לאפוקי מושיט ומעביר שהוא מרה"י לרה"י, מבואר דס"ל כמ"ש תוס' עירובין ל"ג ע"א [ד"ה והא] דהמוציא מרה"י לרה"י דרך ד' אמות ברשות הרבים חייב, ורשב"א לקמן ט"ז ע"א מיימי לי' ופליג עליו מ"מ תוס' כאן ס"ל הכי. עכ"ד. ועי' שם עוד.

עמוד ב

גמ' מראות נגעים שנים שדה ד'. בענין מראות נגעים יש לציין לדברי התפארת ישראל (טהרות במראה כהן אות לט) שחמה למה אין נוהג טומאת נרעת בזמן הזה. וכן תמה הגאון ר' עקיבא איגר ז"ל. עיי"ש. ועיין במנחת חינוך (מנחה קסט אות טו) ושו"ת שאלת יעב"ץ (ח"א סימן קלח).

ועיין ברמב"ן (חזריע יג, מז) דאינו נוהג בחוץ לארץ. וע"ע מה שכתב בדבריו במנחת חינוך (מנחה קעב אות ט). ועיין בפרד"י (חזריע יג, א) שחמה ממה דאיתא בתורת כהנים (חזריע ה) לטהרו או לטמאו, כשם שמצוה בארץ כך מצוה בחוץ לארץ. וזע"ג.

ועיין שדה צופים בפתיחה על מס' ב"ק שהבאתי מ"ש בספר פרדס יוסף (חזריע יג, ב) דלפימ"ש המפרשים דהנרעת מחלה מדבקת היא, א"כ כמו שכל אחד מחוייב לסלק נזק שלא חזק אחרים, כדאמרינן (ב"ק טו ע"ב) שלא יגדל כלב רע ושמתין ליה עד דמסלק החיקא, הכי נמי מחוייב כל אחד לסלק הנזק שהחולי מתדבק באחרים.

ועיין בעלי התוס' (בהעלותך יב, יב) שקטן שגולד מצורע ממעי אמו אין לו טהרה עולמית. וכ"כ רבינו בחיי שם.

תוס' שם. ע"ע בשו"ת הר נבי (ט"ל הרים - מוציא סימן א) ח"ל: בתוס' דף ב כתבו דהוצאה מלאכה גרועה היא דמה לי מוציא מרה"י לרה"ר ומה לי מוציא מרה"י לרה"י. וברשב"א ריש שבת כתב ח"ל: משום שהיא מלאכה גרועה שאלו פנה מזוית לזוית משא גדול פטור והוציא קצת מרשות לרשות חייב משא"כ בשאר המלאכות שאין אסורות אלא מצד עצמן באיזה רשות שבעשה. ויש לעיין אם זה שהזכירו הראשונים דהוצאה מלאכה גרועה וכו' הוא דבר אחד עם זה שהזכיר שהוצאה שונה בזה משאר מלאכות משום שלא נעשתה המלאכה בגוף הדבר, וראיתי מי שהבין שדא ודא אחת היא והיינו ששאר מלאכות אסורות מצד עצמן שהן נעשות בגוף הדבר ועושות בו שנוי משא"כ בהוצאה שהמלאכה עצמה לא נעשתה בגוף הדבר ולא עשה בו שנוי רק מקומו נשתנה לכן היא מלאכה גרועה, ויש לעיין בדבר.

תוס' שם. עיין גליוני הש"ס להגר"י ענגיל.

תוס' שם. עיין שו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן טו) ד"ה וכן אין, ח"ל: והעיקר מה שני"ל בזה דלכן בעקירה או במעביר פחות פחות מד"א אין בו אסור תורה, משום דהוצאה הוי מלאכה גרועה כמבואר בתוס' (שבת דף ב' ודף ט"ו), ע"כ לא אמרו בזה לאסור חזי שיעור, מה"ת, ולפי זה ה"ה בהוציא פחות מכגורגרת לרה"ר אין בו אסור תורה מפאת ח"ש אלא נאסר מדרבנן, אך מה אעשה ובהגהות אשרי (ריש פ' המוציא) מבואר גבי הוצאה דג"כ אסור מה"ת ח"ש ע"ש, וע"כ מוכרח לחלק בזה דעקירה בלא הנחה, דלא אסור מה"ת מחמת ח"ש, משום דעקירה בלא הנחה אין עליה שם מלאכה כלל, ויש להאריך בכ"ז.

תוס' ד"ה שבועות שתיים. בדברי התוס' דמושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים חייב, עיין מ"ש הרשב"א לקמן (זו א) וכן בעירובין (לג א), שהמוציא מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים פטור, ושכן דעת הרמב"ן. וכ"כ הריטב"א והר"ן (בעירובין סס). ובחידושי התת"ס כאן ד"ה אבל, תמה על התוס' בזה, וכתב, שדברי התוס' נע"ג, כי לא מצאנו בשום מקום שיהיה המעביר ד' אמות ברה"ר חייב בלא הנחה, ואפי' להתוס' י"ל שזהו רק לר' עקיבא אבל לחכמים פטור. ע"ש. ועיין אור שמח (פרק יב מהל' שבת הלכה יב) בד"ה וכו', שהוכיח כן מהירושלמי. ע"ש.

כלל אע"ג דהוי צמשכן כמו שכתבו החוס' לקמן וא"כ ממילא לדיכא נמי מלקות דאורייתא ומקשה הש"ס שפיר והא דומיא דמראות נגעים דכולהו לאיובא דאורייתא קתני.

גמ'. שם. לכאורה תמה השפ"א, דכיון דידע המקשן דכולהו לאיובא א"כ מאי קשיא ל' ליחני כדחכא הא דומיא דמ"נ קתני לאיובא ולמה הוצרך ר"פ לשנויי משום דלאו עיקר שבת הוא, בלא"ה י"ל דקתני דומיא דמ"נ [כמ"ש ג"כ בחוס'].

וכתב דז"ל דס"ל להמקשן דודאי שמים שהן ד' דתני הכוונה לאיובא דומיא דשמים שהן ד' דנגעים אלא מיהת לא הוי לחנא להשמיט שאר איסורי שבת והו"ל למיתני שמים שהן ד' שהן שמונה וע"ז מתחזק ר"פ משום דלאו עיקר שבת היא קיצר החנא.

גמ'. אלא אמר רב פפא הבא דעיקר שבת הוא תני חיובי ופטורי. הקשה הפנ"י, א"כ אמאי קתני שמים שהן ארבע האיכא טובא כגון כרמלית והולאה במלאכה שאינה צריכה לגופה והרבה מוצא באלו דכולהו פטור אבל אסור ושייך בהו נמי מכות מרדות מדרבנן כמבואר להדיא בלשון הרמב"ם ז"ל בהלכות שבת.

תו הקשה הפנ"י, דלפי"ז כוללהו מלאכות שבת מצי למיתני שמים שהן ארבע דהא כל אב מלאכה יש לו חולדה והוי שמים לאיובא ושמים לפטור בשנים שעשאהו דפטורי אבל אסורי.

בידדו למה שפירשו החוס' בשבועות (דף ה' ע"א בד"ה שמים) דשמים שהן ארבע בפנים היינו לחיוב קרבן וצחוק היינו פטור אבל אסור הוי אחי שפיר. אלא דלפרש"י וחוס' דשמעתי קשה אלא דאפ"ה איכא למימר דלא קתני במתני' אלא הנהו דשייך בהו שמים שהן ארבע בפנים ושמים שהן ארבע בחוץ ואע"ג דלעיקר דינא איכא פטורי טובא אפ"ה לא קתני אלא הנהו דשייך בהו האי ליטנא שמים שהן ארבע.

והא יציאות קתני. קצת קשה, דמ"מ שפיר קאמר החנא יציאות שמים שהן ארבע עם הכנסות דלכאורה בידיעות הטומאה נמי הכי הוא שהן ארבע הוא ידיעות קודש ומקדש ולא ידיעות הטומאה. (שפ"א).

גמ'. תנא הכנסה נבוי הוצאה קרי ליה. עיין בזה בשו"ת בצלאל אשכנזי (סימן לח) ד"ה וגם לפי.

ועיין רמב"ם (פט"ז מהל' טומאה נרעת ה"י) שיש נרעת בטבע, אבל נגעים שצחורה למעלה מהטבע. וכ"כ בפירוש המשניות (נגעים פ"ב מ"ה) דהנגעים בלתי טבעיים, ואינם חללים. עיי"ש. והנרוע נקרא רשע. עיין נגעים (פ"ב מ"ה).

גמ'. ומו"ש התם דתני שתים שהן ארבע ותו לא. עיין פנ"י דלכאורה יש לחמוה מעיקרא מאי קא קשיא להו, דהא בפשיטות מצינן למימר דהכא דעיקר שבת הוא אינטריך למיתני חיובי ופטורי אבל אסור משא"כ התם הא לא קתני דכולהו בלא אלא חיובי לחוד וכדמסקינן התם לענין שבועות וידיעות דכולהו בעינן דומיא דמראות נגעים ואפילו בלא דומיא נראה סברא גדולה דלא שייך למיתני התם אלא מילי דאיובא מדאורייתא דפטורי טובא איכא, וכ"ש דקשיא יותר בסוגיא דשבועות דלכתחילה דייק הש"ס טובא במילי דשבועות וידיעות דמחוקמי דוקא כולהו לאיובא ואפ"ה פריך בחר הכי ביציאות השבת מ"ש. עיי"ש מ"ש בזה.

גמ'. מזהו לחיוב ומהו לפטור וכו'. עיין פנ"י שהאריך בדברי רש"י כאן.

גמ'. והא דומיא דמראות נגעים קתני מה התם כוללהו לחיובא וכו'. עיין פנ"י דלפי מאי דמשמע מלשון הרמב"ם בפירוש המשניות, דהנהו פטורי דמתניתין היינו ממיחה וכתר וחטאת אבל לעולם חייב מלקות, משמע לכאורה דלא ממעטינן זה עוקר חה מניה אלא מקרא דאיירי בחיוב חטאת מצעשומה דמיתני הש"ס לקמן בשמעתינן אבל לעולם אסור לאו איכא א"כ לא הוי מקשה הש"ס הכא מידי דהא הוי שפיר דומיא דמראות נגעים דכולהו לאיובא לענין מלקות וכדמוקי הש"ס להדיא התם בשבועות לחדא אוקימתא דכולהו מתני' לענין מלקות איירי ומסיק הש"ס שם דיציאות השבת נמי למלקות איירי דמתני' כרבי ישמעאל דלאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין לוקין עליו.

ולכן כתב הפנ"י, דהנראה מזה דמ"ש הרמב"ם ז"ל דאיכא חיוב מלקות לאו מלקות גמור איירי אלא מכות מרדות מדרבנן כמו שמבואר בלשון הרמב"ם ז"ל בחיבורו בהלכות שבת [פ"א הלכה ג'] והיינו מטעמא דאף על גב דהולאה מקרא דויעבירו ילפינן או מאל יא אפ"ה על כרחך הוי בכלל כל העושה מלאכה יומת דאל"כ לא ידעינן מיתה וחטאת בהולאה וכיון דהולאה בכלל מלאכה היא ואפ"ה ממעט קרא זה עוקר חה מניה מחטאת על כרחך דלאו מלאכה היא דלא מיקרי הולאה

שכותב באמת עפ"י ד' הרשב"א הנ"ל לפרש די"ל דגם מ"ש הרמ"א בסי' ש"ח הנ"ל או שעשה אחת משאר מלאכות המכוון לשאר מלאכות דומיא דמבשל דע"י המלאכה ה"ן לו האוכל אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים או המעביר ד' אמות ברה"ר שלא עשה המלאכה בגוף הדבר לא קנסינן ליה, וכותב שם דכ"ה גם דעת הריטב"א בעירובין ד' מ"א ע"ש. אמנם האמרי בינה שם כותב דמיהו אין כן דעת החוס' וגם לא משמע כן דעת הטור ושו"ע בסי' ת"ה].

גמ'. רבא אמר רשויות קתני. הקשה השפ"א, מ"ן דע"כ תנא הכנסה קרי הוצאה כדד"קו מהא דהמוציא מרשות לרשות, א"כ למה דחיק רבא לפרש רשויות. ומירץ השפ"א, דנ"ל דלא חש להא דהתם שאני מ"ן דפי' בהדיא מרשות לרשות שפיר שייך למיחני המוציא אבל יציאות סתמא לא משמע הכנסה [ועי' בשבועות (ה ב) חוס' ד"ה רבא וגם בצעה"מ כאן מ"ש בזה] ועי' בחוס' שהקשו לרבא לשון שהן ארבע והי' אפשר לומר דלרבא שהן ד' היינו רשויות דרבנן כרמלית ומקום פטור כברייתא דלקמן ד' רשויות לשבת אך לפ"י לא יהי' דומיא דמראות נגעים כשיטת הס"ד דלעיל.

גמ'. שם. הרוקח (סימן נג) מביא ראיה מפורשת דהוצאה הכנסה קרויה, מדכתיב (שמות יא, ד) אני יוצא בתוך מזריס, ולא אמר אני חכנס, עיי"ש.

גמ'. המוציא מרשות לרשות חייב וכו'. עיין בביאור הלכה (רי"ש סימן ש"ח) ד"ה אחת משאר מלאכות, שמביא על דין השו"ע שם דברי הח"א שכתב דזהו דוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר שנשחנה מכמות שהיה כמבשל וכיו"צ אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשחנה הדבר מכמות שהיה חס בשוגג מותר אפילו לו ואפילו בו ביום וכו' ע"ש. וראה שו"ת נ"ץ אליעזר (ח"ח סי' ט"ו קונטרס משיבת נפש פרק יא) ד"ה ועוד זאת, שכתב דפלא קנת על המ"צ שלא הביא מ"ש ביתר על כן בחידושי הרשב"א בשבת ד' ק"ל שמביא שם בשם מורו דס"ל דלא מקרי מעשה שבת אלא כגון אפי' ונישול ומוציא בהן אבל הבאת כלים ואוכלין מרשות לרשות ודאי לא מיתסרי אפילו לרבי יוחנן הסגדלר בהבאתן מ"ן שלא נחמדה בהן הכנה בשבת ע"ש, הרי דס"ל להרשב"א דכנה"ג שלא נחמדה הכנה בגוף הדבר בכלל לא קנסינן לאסור, והיינו אפילו בשעשה במזיד. [וראיתי בספר אמרי בינה חאו"ת ה' שבת סי' כ'

דף ג ע"א

עברי דנהרא. עכ"ל. וכ"כ הרא"ש, והמרדכי, והאור זרוע שם.

וז"ל המאירי שם: כל מה שנאסר לנו משום לפני עור לת"מ אם הוא רשאי ליקח מאותו דבר מזולתינו מותר לנו למכור לו, שהרי אין המכשול בא בשלנו. מעתה מותר לנו למכור דבר האסור לו אע"פ שלוקחו לאכילה, הואיל והוא מוצא לקנות מזולתינו. ומ"מ אסור ליתן לו (במחנה). ואם הוא מוצא בזמזמן ובלא קנין, אף נתינתו מותרת. וכ"ש אם היה מאותו דבר בידו. ואף על פי שמ"מ גורם לו להרבות באיסור, אין צו נתינת מכשול. ומ"מ ראוי להמנע מסרך מסייע ידי עובדי עבירה. וכן מ"מ אם אין אינו מוצא אלא בטורח אסור להמציא לו בהזמנה. עכ"ל.

והרמ"א ביו"ד (סי' קנא ס"ה) כתב בזה"ל: י"א הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבדות ע"י, היינו דוקא אם אין להם לאחרים מיו"צ או שלא יוכלו לקנות במקום אחר. אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר (מרדכי פ"ק דע"י) ויש

גמ'. בבא דרישא פטור ומותר. כתבו החוס', וא"ת והא קעבר אלפני עור לת"מ, ואפילו מיירי שהיה יכול ליטלו אפילו לא היה בידו, דלא עבר משום לפני עור וכו' כדמוקי לה בע"י (ו): דקאי בתרי עברי דנהרא. מ"מ איסור מדרבנן מיהא איכא שהייב להפרישו מאיסור. ואפילו אי מיירי בעכו"ם דלא שייך ולפני עור וכו'. ע"ש. וכ"כ הרא"ש והר"ן. ע"ש.

ועיין בהר"ן (ע"י ו ע"ב), שכתב ג"כ שיש לאסור מדרבנן, אף בדלא קאי בתרי עברי דנהרא. שהרי מחוייב הוא להפרישו, והיאך יסייע ידי עובדי עבירה. ע"כ. וע' בתפארת שמואל.

אמנם בחוס' בע"י (ו ע"ב) משמע, שאין איסור כלל היכא דקאי בתרי עברי דנהרא, ואפילו מדרבנן, שכתבו, שאסור להושיט למומרים דבר איסור אע"פ שהוא שלהם, כי הדבר ידוע שיאכלוהו, והוא נאסר להם. דמישראל גמור חשבינן ליה. ומיירי בדקאי במקום שלא יוכל ליקח אם לא יושיט לו זה. וכדמסיק דקאי בתרי

מחמירין (ר"ן שם ותוס' והרא"ש פ"ק דשבת). ונהגו להקל כסברה הראשונה. וכל בעל נפש יחמיר לעצמו. ע"כ.

והי"ש"ך (שם סק"ו) כתב, שג"ל דלא פליגי הפוסקים זה. וכ"ע מודים להמרדכי (פ"ק דע"ז) דבעכו"ם או מומר שרי, היכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא. ומ"ש התוס' והרא"ש (בפ"ק דשבת) לאסור מדרבנן בזה, מייירי בישראל שחייבים להפרישו מאיסור, משא"כ בעכו"ם וישראל מומר שאינו חייב להפרישו. חדע דאל"כ יהיו דברי הרא"ש (בע"ז ושבת) סותרים זה את זה. וכן ר' ירוחם (נתיב יז) כ' כד' התוס' פ"ק דע"ז, והוא עצמו (נתיב יב) כתב כדברי התוס' פ"ק דשבת. אלא ודאי כדפרישית עכ"ל.

והנה"מ"ש הש"ך דאף ישראל מומר דינו כעכו"ם לענין זה, דהיכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא מותר להושיט לו איסור, וכמ"ש התוס' בדין המשומדים. ורק בישראל גמור אסור מדרבנן. לכאורה הדבר קשה, דהא קי"ל אע"פ שחטא ישראל הוא, ומכיון שאילו היינו יכולים, היינו צריכים להפרישו מן האיסור, גם עתה אין לנו להושיט לו איסור ולסייעו בעצירה. וכן הקשה בחשו' חות יאיר (סי' קפה), ש"כ ע"ד הש"ך בזה, ומי כהחכם יודע פשר דבר, דהחנינה בגוי שבדאי אין מוטל עלינו להפרישו, אבל מומר אחר שקידושיו קידושין וכדין ישראל הוא, מאן לימא לן שאם היה בידינו ובכחנו להפרישו, שלא היה מוטל עלינו. ע"ש. וכן הקשה בשו"ת בנין ציון (סי' טו). ע"ש. וע"ע בשו"ת טוב טעם ודעת ח"צ (סי' לא).

ועיין עוד דגול מרצבה יו"ד (שם), שכתב ע"ד הש"ך הנ"ל בזה"ל: משא"כ בישראל מומר, הא ודאי שישראל מומר אע"פ שחטא ישראל הוא, וא"כ מה דינו לשאר ישראל לענין להפרישו מעצירה. אבל נראה לפרש כוונת הש"ך דאף בישראל אין מצווים להפרישו, כי אם כשעובר בשוגג. וכמו בקטן אוכל ובלות, שהקטן שוגג הוא. ומתני' (דריש שבת) בשוגג מייירי, וכמ"ש רש"י (שם ג) ד"ה פטורי דאמי. אבל בישראל שרוצה לעבור במזיד על איזה עבירה, אפילו אינו מומר גמור, אין מצווין להפרישו, לד' הש"ך. ומומר דנקט הש"ך הוא משום שהפ' במומר דיברו, ומומר מסתמא מזיד הוא. ועוד שכל עובר עבירה במזיד, נקרא מומר לאותו דבר. עכ"ל הדג"מ.

וע"ע בשו"ת מהנה חיים ח"א (סי' מה), ש"כ לתמוה ע"ד הש"ך בזה, ממ"ש השטח מקובצת ב"מ (ו'): דד"ה דאלת"ה אין חיותא לרועה היכי מסרינן, הא עברין משום לפני עור לא"מ. ואף ע"ג דהיכא דאית ליה בהמות לדידה, דבלאו דידן מצי עביד איסורא, לית ביה משום לפני עור. כדאיתא בפ"ק דע"ז. מ"מ אין לנו לגרום לו איסור. דמסייע ידי עוברי עבירה איכא. והכא נקיט קרא לרווחא דמילתא. הריטב"א. ע"כ. הרי שאע"פ שהרועה הוא גזלן במזיד אסור לנו לסייעו בעצירה. [וכן הקשה בשו"ת מהר"י אסאד (חיו"ד ס"ס קעז). ע"ש.]. ולכן כ' ליישב קו' הדג"מ, שג"ל ברור בכוונת הש"ך, שבדאי אם יש ביד ב"ד להפריש עושי רשעה, אז בודאי שמצווין להפרישם, מזיד כשוגג. אבל כשאין ביד ב"ד למחות, ובכל אופן יהיה עובר עבירה, ורק ישראל מקרב לו הנאתו, אין ע"ז ערבות, ואין כאן איסור מסייע ידי עוברי עבירה. עכ"ל.

ועיין מג"א (סי' שמו) שכתב בזה"ל: וג"ל דלעכו"ם ליכא איסורא לסייעו במידי דאסור לו, כגון אבר מן החי, אם לא דקאי בתרי עברי דנהרא. וכן איתא בהדיא בע"ז (ו). וכ"כ הר"ן (ריש פ"ק דע"ז, וסוף פ"ק). וכ"כ התוס' קידושין (נו) עכ"ל. וע"ע בשו"ת חורת חסד מלוצלין (חאו"ת סי' ה אות ה-ו) מה שכתב ע"ד המג"א.

ועיין בשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ת סי' נד), שנשאל, אם מותר להשכיר חנות ליהודי מחלל שבת, שידע בבירור שיפתח החנות בשבת. והביא ד' הש"ך הנ"ל, וכ', דמייירי במומר לע"ז שכבר יצא מן הכלל, אבל בפושע ישראל אף שדינו כמומר לכל החורה, מ"מ כיון שישראל גמור הוא, מאן לימא לן שאם היה בידינו ובכחנו להפרישו, לא היה מוטל עלינו לעשות כן. וכבר השיג בזה החו"י (סי' קפה) על הש"ך. ע"כ.

ועיין בשו"ת מהרש"ס ח"ב (סי' קפד) שנשאל, אם מותר להשכיר את ביתו ליהודי ספר המגלה ביום שבת קודש בפרהסיא והשיב, עד שאתה שואל להשכיר לספר, הרי בכל השכרת בית למחללי ש"ק צבישול ואפיייה וכביסה וכו' יהיה איסור בזה. ופוק חזי מאי עמא דבר (להתיר). והביא ד' הבנין ציון וכת"ס, שאין שום איסור בזה אלא"כ בשעת סיועו לעצירה, עושה את האיסור מיד, הלא"ה שרי. וכ', שבאמת כעין זה כ' הב"ח ומג"א (סי' קסט סק"ו). וע"ע במג"א (סי' רסו סק"ח). ועוד שהרי כאן לא יעשה האיסור בגוף הבית רק באוירו, ול"ד למה שאסרו בעלמא משום מסייע ידי עוברי

ל' אות י"ג), והביא כמה גדולים שהסכימו לדברי המשנה למלך הנ"ל ע"ש. וכן כתב המנחת חינוך (סימן רל"ב אות ג'). וכן כתב בספר לב שומע (מערכת ל' אות מ"ג). וראה עוד בשו"ת טוב טעם ודעת תלימאה (חלק ב' סימן ל"ב). ובשו"ת תורת חסד מלוצלין (חלק אורח חיים סימן ה' אות ז'). ובשו"ת יד אלעזר הורוויץ (סימן ח' וט'). ובשדי חמד (מערכת ו' כלל כ"ו אות ט').

וע"ע בשו"ת בנין ציון (סימן טו) שנשאל אם יש חשש להדפיס ספר אלל אומן נכרי שיש לו פועלים ישראלים ויש לחוש שידפיסו בשבת ועובר משום לפני עור לא תתן מכשול. עיי"ש שהאריך בסוגיין.

גבו'. שם. הקשו החוס', והא קא עבר אלפני עור וכו' מ"מ איסור דרבנן מיהא איכא וכו'.

וכתב בספר לימודי ה' (לימוד נב), דדוקא בישראל כ' החוס' לאסור בדלא קאי בתרי עברי דנהרא, וכמ"ש הטעם להדיא משום שחייב להפרישו. וה"ט משום הוכח חוכים את עמיתך, ולא גוי. ע"ש.

וע"ע בשו"ת מהרי"ל החדשות (סימן ב ד"ה ג גס). ושו"ת כתב סופר (חיו"ד סי' פ"ג) ד"ה לאחר, ושו"ת מנחת יצחק (חלק ד' סימן עט אות ב).

ועיינ' בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן יט) וז"ל: תמוה תחמה עיוני מאין חנו רגילים למכור ביצים לנכרים והמירה מפורש בש"ס ופוסקים עיין בשולחן ערוך י"ד סוף סימן פ"ו הלא אסור להושיט להו אבר מן החי משום לפני עור ואי נימא משום דמצי להו בלאו הכי ביצים שרי למכור להו דדוקא בתרי עברי נהרא אסור להושיט כמבואר במס' ע"ז ו' ע"א ומבואר שם דאפי' איסור דרבנן ליכא ודלא כמשמע מחוס' שבת ג' ע"א ד"ה צבא דרישא וכו' וזרימים לחלק דוקא לישראל מצוה להפרישו מאיסורא דכל ישראל ערבי' זה בזה משא"כ לנכרי' אפי' מאי דאסור נמי לדדהו מ"מ אין כאן ערבו' היכי דלא שייך לפני עור אין מצוה להפרישם וא"ש היחר' דמכירת ביצים המבואר בש"ס ופוסקי' משום דשכיח להו עובא וכו' עיי"ש.

ועיינ' בשו"ת משיב דבר (חלק ב' סימן לב) בדבר השאלה אם מותר לוויג אשה לאיש אשר ידועים המה לעוברי עבירה ויעברו על איסור נדה, ואפילו אין זה כחרי עברי דנהרא דיש בזה משום ל"ע כדאימא במס' ע"ז (ו'), מכ"מ בישראל אסור לסייע לעוברי עבירה אפילו באופן שאין בזה משום ל"ע כמ"ש החוס'.

עבירה, דהתם היינו שבגוף הדבר שנותן יעשו בו האיסור. וגם יש לדד שאלו יחזור בתשובה וכו'. עיי"ש.

ועיינ' להכנסת הגדולה יורה דעה (סימן קנ"ט הגהת הטור אות י"ג) שכתב, שאף על פי שהלוח ברבית מישראל עובר משום לפני עור לא תתן מכשול, שמכשיל את המלוה לעבור על איסור רבית, מכל מקום אם המלוה יכול למצוא ישראל אחר להלוותם לו ברבית, ודאי שבה אין הלוח עובר על לפני עור, כיון שגם אם לא היה הוא לוח ממנו ברבית, היה מלוה מעותיו לישראל אחר ברבית, והרי זה דומה למה שאמרו כאן שאין איסור לפני עור לא תתן מכשול נוהג אלא בדקאי בתרי עברי דנהרא, כלומר שאין כל אפשרות לאדם לעבור העבירה אלא על ידי ישראל זה שמכשילו בכך, אבל אם העובר יכול לעשות זאת בלעדיו, כגון המושיט כוס יין למזיר, באופן שהמזיר יכול ליטלו מעצמו, אין המכשיל עובר על לפני עור לא תתן מכשול ע"כ. וכן כתב עוד הכנסת הגדולה בחשן משפט (סימן ל"ד הגהות הטור אות ל"ו), בשם הגאון מהר"א ששון בכתיבת יד. וכן כתב הפני משה חלק ב' (סימן ק"ה).

אז"ל המשנה למלך (בפרק ד' מהלכות מלוה ולוה הלכה ב'), דחה דברי הפני משה הנ"ל, והעלה שגם באופן שהמלוה היה מוצא להלוות מעותיו ברבית לאיש אחר, הלוח עובר משום לפני עור, שדוקא המושיט כוס יין למזיר והמזיר יכול ליטלו מעצמו, שאז לא היה נעשה איסור של לפני עור כלל, לכן אפילו אם הושיטו לו אינו עובר על לפני עור, אבל רבית שאם לא היה זה לוח ממנו, היה לוח אחר עובר על לפני עור, בשביל זה לא נפטר הלוח הזה מאיסור לפני עור. ודייק כן ממה שכתבו התוספות בחגיגה (יג ע"א) בד"ה אין מוסרים דברי תורה לגוי, שנאמר מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי. קשה לרבינו אלחנן, והרי בלאו הכי יש לאסור, דקיימא לן בסנהדרין (נט ע"א) גוי העוסק בתורה חייב מיתה, והמלמדו עובר על לפני עור לא תתן מכשול. ויש לומר שאפילו כשיש גוי אחר שרוצה ללמדו, שאין בזה משום לפני עור, דלא קאי בתרי עברי דנהרא, אפילו הכי כאן אסור, משום לא עשה כן לכל גוי ע"ש. וממה שדייקו לומר שיש גוי אחר שרוצה ללמדו, משמע שאם יש ישראל אחר שרוצה ללמדו, עדיין לא ניזול מאיסור לפני עור עכ"ל.

ובן כתב בספר בני חיי (חשן משפט סימן ל"ד הגהות בית יוסף אות ז'). וכן הסכים החיד"א בצרכי יוסף חשן משפט (סימן ט' סק"ג). ובספרו יעיר און (מערכת

לפני עור מדאורייתא כדאיתא בע"ז דף ו' וכן פסקו כל הפוסקים. אך הנידון הוא משום שיש לחוש לשיטת התוס' והרא"ש שבת דף ג' והר"ן שם דסברי דאיסור מדרבנן מיהא איכא מטעם שהרי חייב להפרישו מאיסור ואיך יסייענו בדבר עבירה. עיין שם באריכות.

ועיין עוד בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן עא) בדבר לימוד ילדים בשבת כשמגיעים ברכב למקום הלימוד. ח"ל: הנה יפה עשתה אשתו שלא דברה עם הילדים לעוררם לבא להמנין בשבת כיון שיש לחוש שיבואו ברכב שהוא חלול שבת כדבארתי בספרי על או"ח ח"א סימן ז"ח שאסור. ובמה שרואים שתלמד את הילדים איזה חכמה לאיזה שמהיה שבתה בשבת ושתאמר להם מחי תהיה התכנית, ושאלת אם הלימוד להם נמי אסור כיון שע"ז יבא לחלל שבת, הנה אם אינו נוגע זה למשרתה ודאי יש להתרחק מזה, אבל אם תפסיד משרתה אפשר מכיון שלפני עוור ליכא כאן דמיון שרואים שילמדו התכנית ישיגו מי שילמד אותם, אבל עדיין נשאר האיסור דרבנן מלהיות מסייע ידי עובדי עבירה שאיתא בתוס' שבת דף ג' ד"ה בלא שלזה כיון שהוא רק הלימוד לידע התכנית שאינו סמוך לשבת ההוא וגם אולי לא ברור שיחללו שבת שהרי יש גם שלא יסעו ברכב אלא ברגל אינה מחוייבת להפסיד משרתה בשביל זה. ולענין להודיע אני חושב כי למעשה אינו נוגע זה כי ודאי ידעו גם בלא הודעתה להם אין בזה גם מסייע. אך נריכה להשתדל לדבר עמהם שלא יבוא ברכב אלא ברגלם.

גב' שם. מה שחירצו בתוס', די"ל דמיירי בעכו"ם וכו', עיין ברא"ש שהקשה על זה דמתניתין על כרחק לא איירי בעכו"ם, ומסיק דמתני' לא איירי אלא באיסורי שבת ולא באיסור דלפני עור, ע"ש.

והפנ"י כתב, דהתוס' נמי מסקו אדעתיהו האי חירוצא דהרא"ש ז"ל לענין לישנא דמתני' אלא דאכתי קשיא להו לישנא דגמרא דקרי לה פטור ומותר דמשמע דמותר לגמרי ואהא מסקו שפיר דאין ה"נ דזימנין דמותר לגמרי כגון בחפץ של עכו"ם.

גב' , והאמר שמואל ב"ר פטורי דשבת וכו'. עיין בספר הישר חלק החשובות (סימן סח ד"ה ב) בענין מלאכה שאכל"ג, ובמ"ש התוס' (ד"ה ה"ד) דקשיא דשמואל אדשמואל.

גב' שם. עיין שפ"א שכתב דיש להוכיח מכאן דהא דאמר' אין למדין מן הכללות אע"פ שנאמר בהן חוץ היא רק במשנה וברייתא, לא במימרא דאמורא

שם (ט"ו ב') בד"ה לעולם, דאפילו בלפני דלפני דלא מפקדינן מ"מ בישראל אסור שהרי אנו מוזהרין שלא יבא לישראל תקלה ע"י, וה"נ שלא בתרי עברי דנהרא, וכ"כ הר"ן ע"ז שם, דהא דקמני לענין מזיר שלא יושע לו כוס יין, דדייק מזה בגמ' דדוקא בתרי עברי דנהרא, הני מילי לענין איסורא דאורייתא אבל מדרבנן מיהא אסור שהרי מחוייב הוא להפרישו מאיסור והיאך יסייע לידו עובדי עבירה וכ"כ בתוס' שבת (ג') דאיסור דרבנן מיהא איכא, וא"כ אסור לווג כאלה שהרי הוא מסייע ידי עובדי עבירה.

ובשו"ת שרידי אש (חלק ב סימן נ) כתב ח"ל: ומכל האמור יש תשובה לכמה שאלות הנוגעות בדין לפני"ע, כגון אם מותר לסדר קידושין לאנשים שאינם זכירים באיסור נדה, או אם מותר לשדכן לווג זוגים שלא יתנהגו עפ"י ד"ת, וכן לפקיד המשרת בבית ישראל פושע שמוכר נו"ע אם מותר להושיע קופסאות של בשר טריפה לקונים פושעים (עי' בבית זבול ששקיל וטרי בזה), חה מקרוב נשאלתי מרופא ישראל, אם מותר לעזור בהפלת עובר לנכרית (שלישראלית בודאי אסור), וכבר נשאלה שאלה זו למהרי"ט ח"א סי' ז"ו והוא ז"ל השיב, שגם רופאים עכו"ם אחרים מותר, משום דלא קאי בתרי עברי דנהרא. וכפי הנראה שהמהרי"ט סובר שבעכו"ם אין איסור משום מסייע, דאיסור מסייע יש אף בלא קאי בתרי עברי, ועי' בשו"ת כת"ס יור"ד סי' פ"ג, והובא בשד"ח מ"ו כלל כ"ו אות ג', שסובר דבעכו"ם אין איסור מסייע, שאין אנו מחוייבים להפרישם מעבירה. ואולם כבר הוכיח רבנו הגר"א בס' קנ"א מדברי התוס' שבת ג', ע"א, ד"ה בלא דרישא, שכתבו: ואפילו אי מיירי בנכרי וכו' מיהו איסור דרבנן מיהא איכא (ועל רא"י זו יש להשיב וקצרותי) וכן משמע מרש"י ע"ז נ"ה, ע"א ד"ה דורכין, שאפילו בעכו"ם יש משום מסייע, עיי"ש. אלא שמ"מ יש להחיר מטעמים אחרים שכתבתי לעיל, אבל זה רק אם אין זה נגד חוקי הממשלה.

ועיין בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ח' סימן עב) בדבר אם מותר לעשות מסחר הכנת חתונות שהוא להשכיר האולם ולעשות הסעודה וכדומה שנקרא קייטערינג בלע"ז באשר שבהרבה חתונות מתנהגים שלא כשורה ברכיקודות אנשים ונשים שהוא דבר עבירה וכדומה אם יש בזה משום לפני עור או מסייע ידי עובדי עבירה. וככתב שם, הנה כיון שבעיר גדולה כללנדאן שיש הרבה אולמות להשכיר ויכולים בנקל להשיג אולם אחר, ליכא

וליישב דעתו כמ"ש הרמב"ם שם ואם כן פשיטא דנחשב כעושה מעשה ואם כן שוב הוה אמינא דאסור שהרי באמת אינו מועיל ומ"מ נראה כעושה מעשה ח"ש רש"י ואין בו משום זידה ודו"ק היטב ויש להמחיק הדבר דמכל מקום מחוסר זידה מקרי ופטור. ע"כ.

גמ'. **בי איצטריך ל'י' לשמואל וכו'.** הלשון "איצטריך" אין מובן דהו"ל למימר כי קאמר שמואל, ובתוס' רמזו קצת ח"י ע"י. וי"ל דהא באמת יש לחלק דהיכא דחני סתם פטור משמע ודאי אכל אסור מדלא קחני מותר אכל היכא דתנא רישא חייב י"ל דחני סיפא פטור אגב רישא [וכמ"ש ביראים (ס' קב) ובהגהת מיימוני (פ"י מה"ש ה' כ"ד) אכל דבריהם תמורהם מסוגיא דהכא דא"כ מאי מקשינן ממחני' אדשמואל] וא"כ במחני' דחני העני חייב חני נמי בעה"ב פטור אך הא שמואל קאמר בר מהני תלת ובהני תלת ג"כ תנן אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור ואם לרפואה חייב ומדאצטריך שמואל להוציא הני תלת מוכח דכללא דשמואל הוא אפי' תנא רישא חייב וע"י משני הגמ' דלעולם חני סיפא אגב רישא היכא דלא עביד מעשה משום דליכא למיטעי והני תלת איצטריך שמואל לחשבינהו כיון דאית בהו מעשה ואיכא למיטעי לכן אפי' אגב רישא כיון דחני פטור משמע אכל אסור לבר מהני תלת ולפ"י י"ל דהיכא דחני סתם פטור ולא שייך אגב רישא באמת כללא דשמואל אפי' בלא עביד מעשה נמי אסור מדלא חני מותר. (שפ"א).

גמ'. **פטורי דאתי בהו ל'ידי חיוב חטאת קא חשיב וכו'.** כתב השפ"א, עיקר הפי' נראה דלא אמר אלא דלא חשיב אכל אסור איכא בין בעקירה בין בהנחה וכן משמעות הפוסקים והרמב"ם בפי' המשנה ע"ש ויש להסביר הענין משום דתנא לא מיימי להדיא האיסור וחני שניהם פטורין אלא דלא תנא פטור ומותר רק פטורים דאית בהו איסורא חני אכל עיקר החשבון הם הפטורים דאית בהו איסור דאמי לידי חטאת והגם דאית בהו חרתי איסורים מ"מ כיון דאסור להמתחיל לעשות העקירה ומאז זה שייך שפיר לשון פטור אכל אסור ולא נכלל שוב בלשון פטור האיסור השני רק הראשון לכך חשיב להו לחדא כנ"ל.

ויתיישב בה מה דקשה לפי פשטות לשון רש"י דהאיסור רק על העקירה דאיכא למיחש שמא יגמרנה וקשה תינה בפשט בעה"ב ידו לחוך אכל בפשט עני והניח בעה"ב לחוך ידו של עני מה יגמרנה שייך כיון דמיד אחר מעשה העקירה שוב אין החפץ בידו

דאל"ה לא הוה פריך מיד. ובס' יד מלאכי (ס' כ"ג) מביא מחלוקת הראשונים בזה ע"ש. ואפשר ליישב דעיקר פירכה הש"ס מכח דשמואל מוכיח לקמן (קז) בהנך תלתא דפטור ומותר משמע דבלי ראי' אין להחיר והכא מאי ראי' איכא [כיון דאכתי קשה במחני' דאיכא חרתי סרי] ובהי' א"ש טפי מה דמשני פטורי דלא עביד מעשה כו' [דמש"ה א"ש ראי' בהא כיון דלא עביד מעשה] דלפי' הפשוט אכתי תקשי למה אמר כל פטורי דשבת כו' רק מה"ט דאין למדין מן הכללות כו' ובה מיושב נמי מה שהקשו החוס' מן המכבה את הנר בשביל חולה שיש בו סכנה ע"ש ד"ה בר [להחיר במקום סכנה א"ש ראי'] מ"מ לשון מי איכא בכולי שבת פטור ומותר לא משמע כן.

גמ'. **וצידת נחש.** עיין גליון הש"ס להרעק"א שצ"ן לדברי רש"י בסנהדרין ק"א במ"ש ולוחשין לחישה נחשים ועקרבנים בשבת ופירש"י בשביל שלא יזיקו, ובבאר שבע שם חמה שהרי משנה שלימה שנינו בעדיות פ"ב הל' נחש בשבת אם מתעסק שלא ישכנו פטור ושמואל אמר דהאי פטור פטור ומותר הוא, ואם כן השתא הל' ממש פטור מכ"ש הלוחש, ע"ש שנחשבים בזה.

ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן סד) כתב, והנה לכאורה לא ידעתי מאי אולמא האי משנה ממשנה דשבת דף קכ"א דר"י אמר חוששני לו מחטאת ואף דבמס' עדיות בהדי עדיות תנו לה מכל מקום הברייתא מצי אחיא כר"י דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב ועיין בתוס' בשבת דף ג' שם ואם כן א"ש.

אמנם נראה דגם לר"ש א"ש דהנה באמת מה דפטור ומותר הוא משום דהוא פקוח נפש או משום נזקא ואם כן אדרבא הל' נחש דמסלק הנזק והסכנה בודאי פטור ומותר אכל הלוחש דבאמת אין הדבר מועיל כלום כמ"ש הרמב"ם פ"א מע"ז ואם כן ה"א דאסור אברא דלכאורה לפי מה דאמרו בשבת דף ג' כי איצטריך ליה לשמואל פטורי דשבת דאית ב' מעשה אכל פטורי דלית ב' מעשה איכא טובי ואם כן בלוחש הוה ל' פטורי דלית ב' מעשה ובודאי שרי ודווקא לומר כיון בלוחש הו"ל עקימת פיו מעשה.

אך מכאן נראה ברורה למה שחידש הט"ז ביו"ד ס' קע"ט ס"ק יו"ד לענין אוחז את העינים כיון דלעניי הרואים נחשב כעושה מעשה הו"ל לאו שיש בו מעשה כעין דאמרו בחסימה ע"י קול דנחשב כמעשה וא"כ מכ"ש כאן שכל ההיתר הוא מפני שנחזקו לבו

פטורים מה"ט גופי' הולאה כחיצ ביה כשבת בעשותה יחיד ועשה אותה ולא שנים. וה"ע ולא תוואי מן הבית מן הבשר כו' וכן אל יוואי איש ממקומו כו' בשבת בלשון יחיד כחיצו לשלול שנים שהוואיאו כנ"ל.

אב"ל לפ"ז נסתת קושית הש"ס בפסחים פ"ה מטומאת פרים הנשרפים הראשונים מטמאים בגדים כו' אע"ג דלא נה וכחצי הולאה גבי' והוואי הפר כו' ולפמ"ש לק"מ. דודאי שאני דין טומאה כמו דלא בעינן הולאה ביחיד דוקא ה"נ לא בעינן ביה הנחה וטומאה מאיסור לא ילפינן וע"כ מוכח דמשמעות לשון הולאה שהיה מלאכה גמורה בעי' הנחה גביה נפ"ל בכ"מ שם הולאה הכי בעי'. אבל הא דשנים שהוואיאו פטורים דוקא בחייבי טמאת דרשינן כן מקרא בעשותה או מנפש או מאחת כמו שכתב חוס' כאן ד"ה בעשותה אבל באיסור לאו לבד כמו בהולאה גופי' בשר הפסק מחבורה כו' או בשר פרים הנשרפים לטמאם אף ע"י שנים נמי שם הולאה עליו בעקירה והנחה וחייב המניח כמ"ש חוס' כאן סוף ד"ה שניהם כו' ומכ"ש בשאר איסורי לאווין שאינם הולאה כמו שצירת ע"ס בפסח גם שנים ששברו ע"ס בפסח חייבים. חדא דמהי תחי לפטור הא קראי בעשותה או נפש או אחת בחייבי טמאת כחיצו וכלשון רש"י הנ"ל. ועוד הא קרא גופיה הכי כחיצ בלשון רבים וע"ס לא תשברו בו אפילו שנים ביחד משמע נמי לא. והכי מוכח להדיא בש"ס ריש חולין י"א דנפ"ל בכ"מ דאולינן ב"ר משצירת ע"ס בפסח ודילמא ניקב קרום של מוח או נפסק חוט השדרה כו' ואם איחא הא שפיר י"ל בדקינן ליה ע"י שנים שוברים ביחד הע"ס בצ"א. אע"כ דלא תשברו גם ע"י שנים חייבי תורה.

ועפ"י ז"ל לתרץ קושית הב"ז שהביא תשעה"מ בסוף הל' ק"פ מנ"ל ללקות שובר ע"ס בפסח הא י"ל לא תשברו אינו אזהרה אלא פירש אין צריך לשבור ע"ס כדי לבדקו קאמר קרא לפי דהלך אחר הרוב כדילפינן מזה רובא דה"א בעינן בדיקה וכדפריך בה"ג הש"ס בזבחים ד' ולעג"ד לק"מ דא"כ ודאי הל"ל קרא בלשון יחיד וע"ס לא תשבר בו כמו לא תוואי מן הבשר חולא רישא דקרא. ומדשני קרא בספי' מיוחד לרבים לא תוואי כו' וע"ס לא תשברו בו. ע"כ פירש אזהר' הוא ומניעה דומיא דרישא לא תוואי כו' וקמ"ל קרא אפילו שנים בצ"א חייבים הם בשצירה כנ"ל. איברא בפשוט טפי ליחא לקושא זו כלל דהא איתקשו בחד קרא לא תוואי כו' לא תשברו כו'. ע"כ.

ואפשר מה"ט הי' קצת גורסין לעיל ברש"י ד"ה מהו כו' של עני ע"ש שכן הי' גי' החוס' ברש"י אבל לפירש"י דהכא מוכח דלא ס"ל כן וקשה הסברה ולפמ"ש מיושב גם יש להוכיח דאיסור איכא בהמניח ג"כ דאל"ה אכתי מצינו פטור ומוחר אף בדעבדי מעשה ותקשי אדשמואל מיהו זה יש לדחות דמיון דלגבי העוקר איכא איסורא מוכרח למימני לשון פטור אע"ג דלהמניח ליכא איסורא אבל הדין נראה מוכרח דהא בפשיטות אמר מקודם פטור ומוחר לא חשיב מ"מ חרמי סרי הוין כו' ואין סברה שיהי' חלוק המקשן עם התרצן דדין וגם הלשון ל"מ כן דהו"ל לפרש דגם באינך פטור ומוחר אית בהו אלא ודאי כדאמרן.

עוד כתב השפ"א: ובפי' הגמ' פטורי דאחי כו' יש ד' שיטות, א' [פי' רש"י] דעקירה חשיב אחי לידי חיוב טמאת, ב' [פי' הר"ן] דהנחה חשיב אחי לידי חיוב, ג' פשיטת יד חשיב אחי כו' והוא שיטת ריב"א בחוס', ד' שיטת הרשב"א דמתני' חשיב רק מלאכות שלימות הכנסות והולאות שמרשות לרשות כו' עקירה דבעה"ב והנחה דעני דאם א' עשאו יש חיוב טמאת ואם שניהם עשאו פטורים [וקמ"ל דגם השני פטור אע"ג שע"י נגמרה המלאכה ולאפוקי מסבבת המקשן ומשו"ה ליכא אלא ד' לעני וד' לבעה"ב] וזה הנכון בעיני דלא חשיב אלא כל המלאכה העקירה והנחה יחד אבל למיחשב עקירה גרידא או הנחה גרידא דבזה לא מיירי חיובא דרישא לא חשיב נמי בספא.

גמ' שניהם פטורין והא אתעבידא וכו'. ראה שו"ת יהודה יעלה (חלק א' או"ח סימן עג) ח"ל: ואעתיק פה לפני מעלתו נ"י גרגיר א' בזה מחידושי מאז במס' שבת על הגמרא שניהם פטורים והא אתעבידא מלאכה מצינייהו. תניא רבי אומר מעם הארץ בעשותה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה יחיד ועשה אותה חייב שנים ועשו אותה פטורים ובגמרא דפסחים דף פ"ה ריש ע"ב א"ר אמי המוואי בשר הפסק מחבורה לחבורה אינו חייב עד שיניח הולאה כחיצ ביה כשבת מה שבת עד דעבדי עקירה והנחה ה"נ עד כו' ופירש רש"י ח"ל דעד שיניח לא נגמרה מלאכה. וגבי שבת וכל חייבי טמאת כחיצ בעשותה בעושה את כולה ולא בעושה מקצתה שבת צ"ב. והאי נמי אע"ג דלאו בר טמאת הוא הולאה כי התם בעינן עכ"ל רש"י נראה דדוקא הולאה הולאה יליף או בגז"ש או בצנין אב דכל שם הולאה שום בעי'. ומינה דה"נ שנים שהוואיאו בשר הפסק מחבורה לחבורה זה עוקר וזה מניח שניהם

לא יאז כלל, ע"כ. ועיי"ש עוד מ"ש בלוחות שניות בדין הג"ל.

גב'. שם. עיין בשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן יד) שפלפל בארוכה בעיני שנים שעשו בשבת ובשאר אסורים. ועיין שם שכן בדבר השאלה אם מותר לומר בשבת לשני נכרים שיעשו ביחד מלאכה לאורייחא במקום מצוה.

ועיין שם שמניח יסוד גדול שבמקום שנים כשעושים מעשה אחד מקיימים מצוה של תורה, הרי זה מחשיב את המעשה ואינם נפטרים מטעם בעשותה. והסמיך לזה מפירש"י ד"ה זה אינו יכול, לאורחיהו להוציא בשנים, ס"ל לר' יהודה דחייב. וכו', וכ"כ בדף 5"ג ומיהו זה יכול וזה יכול ממעטינהו ללא אורחיהו למיעבד בתרי וכו'. עיי"ש.

גב'. שם. בדין שנים שעשאוה עיין בשו"ת שם אריה (חאה"ע ס"ס נה) בד"ה ובאמת, שכח, דבשנים שעשאוה אחתי איכא עשה לאורייחא דכחיד ודיוס השביעי תשבות, וכמ"ס הרמב"ם ריש הל' שבת דשביעה ממלאכה הויה מ"ע, וכ' ששז נזכר שכ"כ הגאון מקור חיים בהל' פסח. ע"כ. גם בשו"ת באר יצחק (שם) כתב, שיש לו ראיות להוכיח כד' המקור חיים הל' פסח (סי' תסו) ששנים שעשאוה פטורים היינו דוקא מחטאת, אבל מכלל איסור תורה לא יאז. ע"ש. וע"ע בשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סי' עח) מ"ש בזה. ע"ש. אמנם כמה פוסקים ס"ל דאינו רק איסור דרבנן.

וע"ע בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן ח) שהאריך בספיקת השואל: בשנים שעשו מלאכה אחת בשבת זה יכול וזה יכול דפטורים וילפיין מקרא דבעשותה ופטורים בזדון ממינת ז"ד ובסוג מקרבן איך הדין לענין העשה דתשביח דעובר בשבת על העשה אי נימא כיון דמיעט מקרא דבעשותה שז לא הוה בכלל מלאכה וממילא דאין כאן עשה ג"כ או דלמא כיון דעיקר קרא לא מיירי כלל מעשה ועיקר הקרא הוא לענין חטאת דאין מביאין חטאת בשגגה מעשה א"כ כיון דלולי הקרא ה' חייבים גם בל"ת דשבת רק ע"י הקרא נתמעט א"כ אמעט דוקא מל"ת אבל עשה שייך ביה. ע"כ. והיינו כדאמרן.

גב'. שם. עיין שו"ת אבני נזר (חלק או"ח סימן רמד) שהקשה בזה דיליף הש"ס דזה עוקר וזה מניח פטור מקרא ד"בעשותה", יחיד שעשאה חייב שנים שעשאוה פטורין, דהא קרא ד"בעשותה" לאו בשבת

גב'. שם. כתב השפ"א, ה' נראה לפרש סברת המקשן דיציאו שניהם קרבן אחד אבל לפי' החוס' דיתחייב הגומר [וכן לפמ"ש החוס' לקמן (ג) דס"ד דהעוקר חייב] א"כ גם במזיד יתחייב סקילה ומאי משני עלה מדכחיד בעשותה דילפיין דשנים שעשאוה פטורין מחטאת מ"מ במזיד מנ"ל דפטורין אך למ"ש א"ש דבמזיד פשיטא דפטורין כיון דכל אחד לא עשה מלאכה שלימה ודוקא לחייב חטאת בשותפות קשיא לי' ומשני דאימעוט מקרא דחטאת ליכא בשותפות ואין לדחות דא"כ כיון דליכא כרת במזיד ליכא חטאת בשוגג די"ל כיון דמעשה מלאכה זו איכא עלה חיוב כרת איך לה ג"כ חיוב קרבן ואע"ג דהעונש לא שייך בשותפות מ"מ קרבן שייך שזב ראיתי בפ"י כתב ג"כ כמו שרציתי לפרש אבל לפי' החוס' קשה כנ"ל מנ"ל לפטור מסקילה ואולי דרשו מדכחיד חטאת בשגגה בעשותה משמע דב' שעשאו אינו בכלל חטא ומ"מ 5"ע מנ"ל להפוסקים לפרש דליכא איסור תורה כיון דלא אמעוט אלא מקרבן וגם קשה דהוי כחזי שיעור. ועי' ח' תפארת ישראל במשניות.

גב'. בעשותה העושה את כוליה וכו'. עיין בשו"ת האלף לך שלמה (חלק א"ח סימן שעב) בדבר השאלה אם אחד נותן לולבו לאחר במתנה, והנוטל אוחזו בידו, והנותן מחזיק בו למעלה, אם יאז בו המקבל.

ודעשיב: דלא יאז בו מתרי טעמי אחד דביוס א' בעינן קנין וכל עוד שלא נטלו לגמרי המקבל והנותן אחזו בידו עדיין לא נחשב קנין וזה תליא בדין אם יכול לגתקו ולהביאו אללו כמ"ס בחו"מ סי' קצ"ח, רק אף גם אם ה' תחלה כולו בידו רק בשעת קיום המצוה אחז בו הנותן הוא או אחר נמי לא יאז והדבר פשוט ממ"ש בשבת בפלוגתא דעשאוה שנים עיי"ש, ואנן קיי"ל בזה יכול וזה יכול ועשאוה ב' פטורין וזה א"י וזה א"י עשאוה שנים חייב כ"א חטאת וזה יכול וזה א"י היכול חייב והשני פטור דהוי מסייע ואין בו ממש, א"כ ה"כ אם כ"א החזיק בענין שמידו לבדו בלתי אחיזת חבירו נמי לא ה' נופל בידו אז נחשב שנים שעשאוה ואנן בעינן ולקחתם שיהי' לקיחה לכ"א ואחד ולא בשנים יחד ואם המחזיק בו למעלה לא ה' חופסו בחזקה בענין שלולי החזקה המקבל ה' נופל מידו אז יאז בו המקבל דהוי זה יכול וזה א"י והוי מסייע ואין בו ממש ויאז בו המקבל ולא מצביא ביוס א' דלא יאז בו דבעינן לקיחה חמה רק אף גם ביוס שני דל"כ לקיחה חמה מ"מ בעינן שיהי' הנוטל אחד ולא ב' גם בעינן שיהי' רובו קיים ולא מחיכת אחריו כמ"ס האחרונים ולכך אם מחזיקין שנים

לטהר מידי נבילה. ורצא השיב קל וחומר הוא וכו'. ורצא
הא סובר אין לשחיטה אלא לבסוף. משמע דבעיא
דאילפא אף למאן דאמר אין לשחיטה אלא לבסוף. ועל
כורחין לומר דבהגיע סוף שחיטה שני סימנים מחירים.
וכן מוכח (בדף ל"ו ע"א) בהא דאמר בנתקנת הדם בין
סימן לסימן למאן דאמר אין לשחיטה אלא בסוף לא
מכשיר. ואם דם סימן ראשון יש על הדלעת אחר שחיטת
סימן שני מכשיר. על כורחין דבסוף נחשב כל המעשה
שחיטה. ובמקום אחר בארנו הדברים באר היטב.
[תמצאנו באבני נזר חלק יו"ד הלכות ס"ח [סי' ש"ח].

וְלִפִּי זה על כורחין לומר דלמאן דאמר ישנה לשחיטה
מתחילה ועד סוף. היינו לומר דמתחילת שחיטה
מקליש קליש איסור אבר מן החי ובסוף שחיטה נגמר
ההיתר. ועל כן קרינא ב' יחיד שעשאה ובזבחים (דף
ק"י ע"א) אמרינן בקומץ ולבונה שהקריבו אחד מהם
בחזן חייב. משום דקומץ בלבד מקלש קליש חשיב
הקטרה בפנים. הכא נמי כיון דמתחילת שחיטה מקלש
קליש חשיב שחיטה וקרינא ב' יחיד. דהא חייב ששחט
מתחילת שחיטה. נעשה העצירה בלי סיוע אחר או גמר
שחיטתו בפנים, ולמאן דאמר אין לשחיטה אלא לבסוף
חייב בשחט מיעוט סימנים בפנים וגמרה בחזן. משום
דבשחט חזן אין הדבר חלוי אם השוחט בחזן או
בפנים. שהרי אם עומד בחזן ושחט בפנים כשר. והוא
הדין להיפוך אם עומד בפנים ובהמה בחזן חייב כרת. וכן
מפורש בתוס' סנהדרין (דף מ"ב ע"ב) דדיבור המתחיל
שכן אדם דהכל חלוי בבהמה הנשחטת יעוין שם. ועל כן
אף אם האדם שחט בפנים כיון דלא נחשב שחיטה
בבהמה עד שגמר שחיטה. אז נעשה הכל מעשה שחיטה.
נמצא שכל המעשה שחיטה נעשה בחזן. והרי הוא בעצמו
עשה כל המעשה. ומה ששחט מקצת סימנים בפנים אינו
מועיל כלום. כיון שנעשה שחיטה בחזן. והרי בשחטו
חזן בחר בהמה הנשחטת אזלינן כנ"ל.

אֲבָל בשבת לא נחשב מלאכה עד שגמרה נחשב הכל
מלאכה. כמו זה עוקר חה מניח. ודאי נחשב גם
העקירה מלאכה. שהרי המפנה חפצים מזוית לזוית
ונמלך עליהם להוציאם פטור [שבת ה ע"ב] דהעקירה
היתה בלא מחשבה ולא קרינא ב' מלאכת מחשבת. הרי
דגם העקירה מלאכה. אך זה לאחר הנחה אז נעשה הכל
מלאכה כמו למאן דאמר אין לשחיטה אלא לבסוף כנ"ל.
ועל כן לא מבעיא שפטור העוקר דבשעת העקירה לא
עביד מידי עד שבא אחר וגמר. וכן פטור המניח
דמבלעדי העוקר לא עשה כלום, אך אפילו עקר בערב

כחצי אלא בכל חיובי חטאות. [ובשחטו חזן דיליף ריש
האיש מקדש [מג ע"א] שנים שאחזו בסמין ושחטו
פטורין ולא יליף מבעשותה כחב הריטב"א שם דסלקא
אדעתין דיליף מהעללה דגלי קרא דשנים שאחזו באבר
והעלוהו חייבין].

וְהִנֵּה אמרינן בחולין (דף כ"ט ע"ב) שחט מיעוט
סימנים בחזן וגמרה בפנים למאן דאמר אין
לשחיטה אלא לבסוף כשר. ולמאן דאמר ישנה לשחיטה
מתחילה ועד סוף פסול וחייב משום שחטו חזן עיין שם.
ומשמע דפשוט למאן דאמר אין לשחיטה אלא בסוף
שחט מיעוט סימנים בפנים וגמרה בחזן חייב. ועוד דהוי
כאילו שחט כולו בחזן. דהא מתחילת שחיטה בחזן לא
מעלה ולא מוריד. שהרי אם גמר בפנים כשר. ועל כורחין
אין חיובו רק על גמר שחיטה. ואם כן אם מתחילת
שחיטה בפנים נמי חייב.

וּמַעֲתָה נחזי אמן במלאכת שבת אם ישנה למלאכה
מתחילה ועד סוף או אין למלאכה אלא בסוף.
אם תאמר אין למלאכה אלא בסוף. יהי' הדין אם עקר
בחול והניח בשבת חייב כמו התחיל בפנים וגמר בחזן.
ומפורש בגמרא (דף ג' ע"ב) בהיתה ידו מלאה פירות
והוציאה לחזן מצעוד יום דאי שדי לי' בשבת לא אחי
לידי חיוב חטאת. ופרש"י דדין זה עוקר חה מניח. ואם
תאמר ישנה למלאכה מתחילה ועד סוף כל שכן דקשה.
דגם על התחלת המלאכה בלבד יתחייב. חה עוקר חה
מניח יתחייבו שניהם. כמו למאן דאמר ישנה לשחיטה
מתחילה ועד סוף מתחייב על מיעוט סימנים בחזן.

וְיִזְתָּר חימה כנ"ל דבשבת זה עוקר חה מניח קיל
משנים שעשאו מלאכה בבת אחת. דזה עוקר
חה מניח פטור במשנה בריש שבת בלי מחלוקת. והוא
הדין עקר בחול והניח בשבת. ושנים שעשאו בבת אחת
פליגי תנאי בהמניע [נב ע"ב]. ואילו בשחטו חזן
נהפוך הוא שנים שאחזו בסמין ושחטו פטורין. ועל
מקצת שחיטה חייב למאן דאמר אין לשחיטה אלא לבסוף
על מקצתו שבסוף. ולמאן דאמר ישנה מתחילה ועד סוף
גם על מקצת שבתחילה. וחמ"ו זו גם כן ממה נפשך אם
אין למלאכה אלא לבסוף תמוה מפטור המניח. ואם
נאמר ישנה למלאכה מתחילה ועד סוף יחי' תמוה גם
מפטור העוקר.

וְכַתֵּב האבני נזר: והנראה לי בזה דהנה באיצעיא
דאילפא [חולין סט ע"א] דהוציא עובר את ידו
בין סימן לסימן מהו שיטטרף סימן ראשון לסימן שני

לעשות שני בנ"א בחד, והו"ל זה יכול זה יכול דשניהם פטורים, והדברים נוגעים למעשה בחילול שבת לילולת להרים שפופרת הטלפון וכ"ב, האם נכון לעשות ע"י שנים וכו' עכ"ד.

הגה בספרי מנח"י (ח"ב סי' קי"ד) כתבתי מהמנחה חו, לענין אשה נכח רגלים, וא"א לה ללכת בלי עגלה על אופנים, שהיא מסבכת העגלה בידיו, ור"מ ללכת בשבת דרך רחוב בלי עירוב לביהכ"נ להתפלל שם במנין, וכתבתי שם, דיש ספק אם העגלה בטל לגבה, ובררנו שיש בזה ספיקא דרבנן, וכתבנו שם ההמנחה שנכרי יסייע לה להולכת העגלה, והיו שנים שעשאוהו בזה יכול זה יכול, (עי' בהגהות מהרש"ם שבת ג') דב' שעשו אפילו איסור לאו ליכא ולא כהמקור חיים בל"ח סימן רס"ו, ועי' שו"ת מהר"י אסאד (או"ח סימן ע"ג), והשו"א שהוא רב גדול בתורה, כתב ע"ז שהוא חכמה גדולה, ומכל מקום למעשה במציאות קשה לנהוג כן, והבאתי שם מדברי הפוסקים שדנו בזה"ג, ומ"מ לא נדדו להחרי, ומה"ט נשארתי בנ"ע כמ"ש בסוף הסימן עי"ש, - ושוב ראיתי ששפיר עשיתי מה שנשארתי בנ"ע, עפ"י"מ שראיתי בס' חמדת ישראל (קונטרס דרך חיים סימן י"א), אשר גם כ"מ זיין לשם. דן שם בנעין נד"ד לעשות ע"י צירוף נכרי שאין לעשות כן, (ועיין בס' שבת של מי (שבת ז"ב ע"ב) שגם כן נסתפק בזה) והוא עפ"י"ד המהרי"ט אלגזי ז"ל בס' שמחת יו"ט (הוצא בס' חמדת ישראל שם), שכתב לנדר דהא דקיי"ל דשנים שעשו מלאכה בשבת זה יכול זה יכול דפטורין, היינו דוקא כששניהם בר חיובא, אבל אם אחד אינו בר חיובא כגון נכרי וקטן דלאו בני עונשין המה, י"ל דלא נחמעט מהקרא דבעשותה, מיון דהשני אינו בר חיובא, עלי' דידי' רמיא, שלא להניח לעשות המלאכה בשבת להבר חיובא, כמו כן בב' ישראלים היכא דאחד מותר לחלל שבת מפני הסכנה, ועי"ש בחמדת ישראל שפילפול הרבה בזה ונשאר בנ"ע. ולפי"ז לא יועיל להנדון במנח"י שם מה שסייע הנכרי בהליכתה, אבל מ"מ בנוגע לשאלתו לענין חילול שבת מפני פקו"נ אז ב' ישראלים שוין בזה, דבלי פקו"נ הלא שניהם ב"ח ובפקו"נ הלא שניהם מותרים.

ובנוגע לשאלתו יש להביא עוד, מה שראיתי בשו"ת חסד לאברהם (מהדו"ק סי' כ"ח) שהאריך מאוד בענין זה, והעלה עפ"י כמה ראיות דלא פטריין שנים שעשאוהו במלאכת שבת, רק באותן מלאכות שיש להם שיעור קצוב להתחייב עליהם, אבל במלאכה שאין

שבת והינה בשבת שנעשה הכל מלאכה בשבת הלא אם עשה בערב שבת שיעשה מלאכה בשבת מותר לכתחילה. ואם כן אף שנעשה העקירה מלאכה בשבת, מכל מקום הלא האדם פעל העקירה מערב שבת ופטור.

ולפי זה למאן דאמר אין לשחיטה אלא לבסוף. אם בא אחד ושחט מיעוט סימנים בפנים או בחוץ ובא שני וגמר שניהם פטורים. ואם עקר בשבת והינה בחול. יש לומר דגרע מזה עוקר חיה מניח. ואפילו שבות ליכא. מיון שלא נעשה העקירה מלאכה עד שהינה בחול. ואם כן לא נעשה מלאכה כלל בשבת. וכבר בארנו במקום אחר שכשם שבשבת אין חיוב אלא אם כן תחילתו וסופו בשגגה. כמו כן אין חיוב אלא אם כן תחילתו וסופו בשבת.

גב'. שם. עיין במקור חיים בהגהותיו על השו"ע (סי' רס"ו למ"א סק"ז), שעלה על דעתו הגדולה לחדש דגם בזהמה יתכן שיטנו הדין של שנים שעשאוהו אם המלאכה נעשית ע"י ב' בהמות ומותר בזה יכול זה יכול. עי"ש. ועיין מה שהעיר עליו האור שמח (בסוף פרק כ' מה' שבת) עפ"י"ד הירושלמי גבי מושיט. ועיין בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' קמ"ד) מה שכתב ליישב השגת אור שמח על המקו"ח.

ועי' בשו"ת ריב"א (או"ח סימן י') שנשאל אם מותר לרופא מומחה לנסוע בשבת על עגלה של גוי ששלחה עם סוסיו להוליכו חוץ לחסות לרפא חולה שביתו, ובהמשך הדברים חידש לומר כדברי המקו"ח דמיון דקיי"ל שנים שעשאוהו פטור אבל אסור, א"כ בב' סוסים שמוליכים משא שז"י חז"י ג"כ יהא פטור, עי"ש.

ועיין בשו"ת לבושי מרדכי (או"ח מהדו"ת סימן נ"ט) שהגר"מ סופר (מעורריו) שאל אותו ע"ד שו"ת ריב"א הנ"ל מדברי רש"י בשבת דף ז"ג שפירש טעם הפטור דשנים שעשאוהו משום דלאו אורחיה בהי, זה ל"ש בב' סוסים וכו', והשיב לו דבס' בן אורי כתב דרש"י ל"פ כן רק בס"ד ובמסקנה מקרא ילפינן, ועוד שכן אורחא רק בקום אחד. עי"ש עוד. ובדברי הגר"מ סופר ז"ל עיין בספרו שו"ת יד סופר (ח"ב סימן ס') באריכות.

גב'. שם. עיין שו"ת מנחת יצחק (חלק י סימן ל) בדין חולה שיב"ס שמותר לחלל שבת עבורו האם עדיף לעשותו ע"י שנים, והאם שנים שעשאוהו הוא כלל לכל מלאכת שבת או לא. ח"ל: ע"ד מה ששמע אומרים, שמניעים היכא שצריך לחלל שבת עבור חולק שיב"ס,

גבו'. שנים שעשאוה פטורין. עיין בהגהות לקמן (ג' ע"א) מ"ש בזה.

גבו'. שם. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן שלא) בדבר השאלה בשעת הגבהת וגלילת הס"ת ע"י שגללו ומשכו שניהם יחד נקרא הס"ת הגליון עד תוך האותיות כמה שיטות אם נרימים כפרה. ועיין שם אי יש לדון מדין שנים שעשאוהו, וזיין לתבואות שור (סי' ט"ז סק"ב) ובבב"ר שור לחולין (פ"ב) ובמקור חיים (סי' רס"ו) דבכל מקום ב' שעשאוהו חייבים.

וצייין עוד לריעב"א קידושין (מ"ג ע"א) שהקשה למ"ל קרא בשחטוי חוץ למעט ב' ששחטו בחוץ לפטור חיפוק ל' מדכתיב בשבת בעשותה וכו' דשנים שעשאוהו פטורים. ואי' מדכתיב בשחטוי חוץ איש איש לרבות ב' שהעלו את האבר לחוץ בזבחים ק"ה סד"א דה"ה ב' ששחטו קמ"ל ע"ש. ומוכח דס"ל דיש ללמוד לבעלמא משבת. אבל בחוס' שבת ז"ג ע"א השיגו על רש"י דשאי שבת דגלי קרא. ע"כ. שוב כותב שמונה בזכרוננו שראה בשו"ת חסד לאברהם (חא"ח סי' כ"ח) אריכות דברים בזה והעלה דהי"ד דחייב בכל שהוא לכו"ע גם ב' שעשאוהו חייבים.

וצייין שם שדן אם חייבים לשלם ולתקן משלהם. וכותב דיש לדון דהוי כמתה מחמת מלאכה כמ"ש בח"מ סי' ש"מ ס"א וס"ג ובהג"ה שם. וזיין לחשו' שואל ומשיב (מ"ג ח"ב סי' קע"ה) בשם הגאון מוהר"י מוולנא ז"ל. דהשואל ספר ללמוד בו ונפסקו הדפין ע"י הלימוד פטור דהוי כמתה מחמת מלאכה וכו'.

גבו'. שם. עיין בספר ראש דוד להרחיד"א (פ' משפטים) בענין שוחפות ישכר וזבולין, ובתו"ד כותב: יש ללמוד, דיש לכל ז' מעלה שאינו בחזירו, דאם חומק רבים בודאי יזכה גם למי שלומד לשמה, משא"כ במזכה לא' יש לחוש דלמא אותו החכם לומד שלא לשמה, ויש ראשונים שס"ל דהמחזיק בא' בשכרו אף אם החכם לומד שלא לשמה, ותלה זה בדברי הש"ס (ב"ב ט') במאמרי ר' יצחק ורנב"י, ואם מחזיק לא' יש לו המעלה כי הוא לבדו יעשה שהחכם בתורתו יהגה יומם ולילה, מה שא"כ אם עושה בהנערפות, אנו צאים לדברי הש"ס בשנים שעשאוהו עיי"ש, ועל כל אלה אנו אומרים אלו ואלו דברי א"ת. ע"כ.

גבו'. שם. עיין שו"ת צנין ציון החדשות (סימן קיג) שהקשה השואל על הרמב"ם דס"ל דחיי שיעור במלאכות שבת אסור מן התורה, איך כתב דכל מלאכה

להם שיעור קצוב וחייב עלי' בכ"ש, כמו בונה חורש וכדו', וכן במלאכה שיעור החיוב בא' על הגמר ואילו היו עושין זא"ז הי' האחרון חייב, גם בשנים שעשאוהו חייבין, כמ"ש בזה מילתא בטעמא, וכן נוטה זאת השמועה, דאם נאמר דבכל מלאכה שבת שנים שעשאוהו פטורין, למה נקט האי דינא דשנים שעשאוהו במחתי' דהמנעי' [שבת ז"ב ע"ב] לענין הוצאה, וכן בדרייתא דמיימי שם בגמ' נקט מוציא וכותב ושוחט (כן הוא נדפס שם בתשובה, אולם בגמ' לא הוזכר שוחט רק שובט דהוא מיסך והוא טעות דמוכח, שהרי שוחט אין בו תחלה וסוף - וגם מעמר הוזכר שם) דשנים שעשאוהו פטורין, והי' לו לכלול כל מלאכה שבת דבבב"ר שנים שעשאוהו פטורין, וכן הר"ם ז"ל (פ"א מהל' שבת הל' ט"ז) אף שהתחיל וכתב כל מלאכה שהיחיד יכול לעשות אותה לבדו ועשו שנים בשוחפות וכו' בין שעשה זה מקצתה וזה מקצתה וכו' בין שעשו שנים כאחד מתחילה ועד סוף, הרי סיים שם בלשוננו כגון ב' שכתבו או הוציאו, ולמה לי' כלל לאהדורי בתר גווני אופן שנים שעשאוהו, הלא מעצמנו נדע דבר זה בכל מלאכה שבת כגון "בב' שהדליקו את הנר" וכדו' לפטורא, אלא בעינן מלאכות שיש להם שיעור בהמשך עשייתן, ויש בהם כדי התחלקות לזה ולזה, בזה רומז בלשוננו הטעור, שכתב בין שעשה זה מקצתה וזה מקצתה, כגון שעקר זה החפץ מרשות זה והניחו השני ברשות אחר, בין שעשו אותה שניהם כאחד מתחילה ועד סוף, דמייירי במלאכה שאפשר לחלק אותה מקצת לזה ומקצת לזה, אלו עשאוהו בזא"ז, וכן רומז לזה בלשוננו מתחילה ועד סוף, דהיינו בדבר שיש לו תחילה וסוף כמו כותב ומוציא דשיעורן קצוב, לכן פטרינן ב' שעשאוהו, משא"כ במלאכות שאין להם שיעור, או שהחיוב בא' על גמר מלאכתו, שניהם חייבין מטעם שכתבנו, ולכן הוצרך חלמודנו לפרט אופן מלאכתן שעשאוהו ולא כייל להו כולהו בחדא גוגא, עכ"ל, והאריך מאוד לחזק יסודו הנ"ל עיי"ש היטב.

וא"כ לפי"ז בנוגע למעשה, שהזכיר כ"מ, בחילול שבת ליוולדת להרים שפופרת הטלפון וכיו"ב, האם נכון מאוד לעשות ע"י שנים שעשאוהו, מין דהחיוב בא' על גמר מלאכה ואין לזה תחילה וסוף וכיו"ב, ל"ש בזה הפטור דשנים שעשאוהו פטורין, וכ"מ הביא בזה מעוד כמה תשו' גדולי האחרונים, והאריך בזה מענין לענין באותו ענין, והביא מדבריו במנח"י (ח"ב סי' נ"ד), ולהלכה למעשה נדון הנ"ל בודאי שוא"ת עדיף. ע"כ. וע"ע שם בשולי המכתב מ"ש עוד בזה.

ללא עבד עקירה כדמסיים ואזיל ללא חשיב עקירת היד כעקירת חפץ, ע"כ.

ועיין בשו"ת הר נבי (או"ח ב סימן יא) שכתב, להדבר תמוה למיין דהרא"ש כתב להדיא דגם מה שהוא בידו חשיב נייח בכה"ג שהיד והגוף ברשות אחד, א"כ במניח בחוץ דהוי הנחה ברה"ר למה לא יתחייב הא עבד עקירה ברה"י והנחה ברה"ר.

ובביא שם בשם חכם א' שכתב לו ע"ז, דהרי אם נסבור דעקירת גופו לא הוי כעקירת חפץ ודאי החפץ חשיב נייח כדמוכח ממחניתין ואם אחר נטל החפץ ממנו חשיב עקירה ואעפ"כ לא חשיב עקירת חפץ בעקירת הגוף, א"כ גם לפי האמת דעקירת ידו ללא הוי כעקירת חפץ, אף דהחפץ חשיב נייח מ"מ לא חשיב מעשה עקירה בחפץ בעקירת ידו כיון דהגוף נשאר נח וכיון שהוציא ידו אח"כ לרה"ר הרי ידו של אדם אינה חשובה לא כרה"ר ולא כרה"י ונמצא דיש כאן הנחה ברה"ר בלי עקירה מרה"י.

וע"ז כתב דיש לדון בסברתו דלכאורה לא משמע כן מתוס' לקמן דף ד ע"א בתוס' ד"ה אבל למטה מ"י ד"ה חייב שכתבו שם ח"ל: כשהחפץ בידו של עני או של בעה"ב לא שייך קלוטה דהא כשנותן בעה"ב לחוך ידו והוציא לא מחייב.

גב'. גופו נייח ידו לא נייח. פרש"י ידו לא נייח הילכך כי הוציאה לא עקר מידי ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה, גופו נייח ע"ג קרקע והוא עקירה ל"א ידו בתר גופו גרירא ל"ג דיתירא היא, ע"כ. ועיין שו"ת שבט הלוי (חלק ג סימן נט) דמש"כ רש"י ואין דרך הוצאה בלא עקירה, משמע מזה לכאורה דהטעם דבעינן עקירה והנחה משום דבלא זה הויא מלאכה שלא כדרכה אבל לעולם שם הוצאה עליה גם בלי עקירה והנחה, ועתוס' שבת ז"ג ע"א ד"ה חד וכו', אמנם סוגיא דשמעתא בכ"מ משמע דבאמת עקירה והנחה הוא חלק בלתי נפרד מן המלאכה עצמה לא משום שלא כדרכה.

והגאון ר"מ זעמבא הי"ד בס' תולדות חיים עמד בזה, והוא ז"ל כתב לפי דרכו דלפי מש"כ תוס' בשיטת רש"י דגם בהטעינו על ידו וידו וגופו ברשות א' ויאל דפטור, א"כ כאן ה"י עכ"פ עקירת יד אלא דפטור משום דלא מצינו מ"ו"ב במשכן עקירת יד כמש"כ בפ"י משא"כ הנחת יד יע"ש א"כ מצד ההוצאה הרי היתה הוצאה שלמה, אלא משום דלא מצינו מ"ו"ב במשכן לא

שעשו שנים בשותפות פטורים שהרי יש איסור לאוריייתא בכל א' משום חזי שיעור וידוע שפטורי שבת פטור אבל אסור מדרבנן דוקא.

והשיב: לא ידעתי איך דימה שנים שעשאוהו לחזי שיעור. דח"ש הוא שעשה המלאכה דביטול או דהוצאה לגמרי רק שלא היה שם שיעור הראוי אבל כשזה עוקר חזי מניח דקרי ל' בשבת שנים שעשאוהו הרי לא נעשה מלאכה דהוצאה כלל ע"י אחד ולא שייך בזה איסור ח"ש דעדיין אין כאן איסור כלל כיון שכל אחד לא עשה רק חזי מלאכה ולא שייך לאסור ג"כ משום דחזי לאטרופי דאם כן יהי' אסור לטלטל ברשות היחיד מטעם דח"ש שהרי חזי לאטרופי אם יעשה הנחה ברה"ר אלא ע"כ דחזי שיעור לא שייך רק היכי שנעשה המלאכה לגמרי ע"י אחד רק שלא היה כאן שיעור הראוי דבזה שייך חזי לאטרופי איסור מלאכה בזה. ע"כ.

גב'. בעי מיניה רב מרבי. עיין בספר זמיהו כאן.

גב'. שם. עיין פנ"י שכתב דלכאורה האי איבעיא נמי לא שייך הכא אלא לקמן אפיסקא דפשט העני דלקמן בעיקר דיני עקירה והנחה משא"כ הכא דכולה שקלא וטריא דלעיל לא איירי אלא במנינא דשמים שהן ארבע דחויבי ופטורי וכמו שדקדקו התוספות בד"ה שניהם פטורין.

ותירץ הפנ"י, דהכא נמי אשקלא וטריא דלעיל קאי דלכתחילה דיליף רבי בטעמא דמתניתין דממעטינן זה עוקר חזי מניח מקרא דבעשותה ומשמע דאי לא מיעוטא דקרא הו"א דאפילו בידו הוי שייך חיובא בכה"ג אלא דקרא ממעט לה אם כן שפיר בעא מיניה רב מרבי אי ממעטינן נמי מהאי קרא בכה"ג דהטעינו חזירו כיון שהטעינו חזירו לא קרינן ביה באידך בעשותה דהא נמי עושה מקצתה מיקרי או דלמא כיון דעקירת גופו עדיף מעקירת ידו מוקמינן לקרא בדדמי דוקא לענין עקירת ידו אמרינן דמקרי אידך עושה מקצתו משא"כ בעקירת גופו. משא"כ בלא ברייתא דרבי דהו"א דמסבירא ממעטינן כיון דהוצאה מלאכה גרועה היא לא מחייב אלא בעקירה והנחה גמורה דחפץ גופא ממש לא הוי שייך האי איבעיא דרב.

גב'. עקירת גופו כעקירת חפץ. כתב הרא"ש אבל אם לא עקר גופו ועמד במקומו והושיט ידו לחוך פטור. ובקרבן נחנאל הוסיף אפילו הניח בחוץ משום

מתחייב בכה"ג שאין דרכה בכך.

וע"ז השיב הגר"ש וואזנער, דלשון רש"י אינו סובל זה דמשמע דאעיקר דין דעקירה בעינן קאי לא אהבדל לבין עקירת יד לשאר עקירות. ולכן כתב לפרש דברי רש"י כפשוטו, דבא לפרש דמי ימר דגדר עקירה מן הקרקע מעכב שלא יקרא הוצאה בלא"ה, ובקרא אל יא' איש ממקומו כחייב ודרשינן אל יוציא, ומכ"ש לשיטת רש"י במשנתנו דעיקר קרא דמלאכת הוצאה הוא מלקמן ז"ו ע"כ דאיש ואשה אל יעשו עוד מלאכה והתם מלאכת הבאה כחייב מלאכת עקירה לא כחייב, ועמ"ס לקמן ד' ע"א ד"ה והא דבעינן וס' ע"כ ד"ה והא דילמא, דלפי דרכן לומדים עקירה מאל יוציא, חז' לשיטתם דאל יוציא אחי להוצאה וכמס"כ ג"כ סופ"ק דעירובין, ורש"י הא לי' לי' כ"ז וכמס"כ ג' הרמב"ן ריש מס' שבת ולזה פרש"י דאין דרך לעשות הוצאה בלי עקירה בא ליתן טעם דכשנאו חכמי הדורות לקבוע גדרי הוצאה של תורה, קבעו דגם עקירה והנחה בכלל עיקר עמ' מלאכת הוצאה כיון שאין דרך לעשות באופן אחר, א"כ אין זה דומה לשאר מלאכה שלא כדרכה.

עוד כתב השבט הלוי שם: והנה בגוף שיטת רש"י בשמעתין פליגי הראשונים, דדעת הרשב"א ודעמ"י דגם רש"י מודה דבהטעמו על ידו ויצא לרה"ר שחייב דאם הם ברשות אחת היד נגררת אחר הגוף, אלא דבשני רשויות אמרינן אגד יד שמי' אגד ואפילו לרבא דאגד יד ל"ש אגד זה דוקא בג' סמוך לקרקע, אבל למעלה מזה דבזה עסקינן היד נגררת אחר הגוף בצ' רשויות והיינו נמי פ"י ידו לא ניח דהגוף דרכו לנוח וכיון שכן היד נגררת אחריו, אבל ברשות אחת רש"י מודה והיינו דכ' דלישנא יחירא היא דמשמע דעכ"פ לא פליגי. איברא התוס' הבינו ברש"י דמש"כ ידו לא נח ע"ג קרקע אחי גס לטוען בידו ועוקר יד וגוף כאחת דאעפ"י כ' פטור לרש"י, ויש לדקדק איך הבינו כן כיון דאינו מוכרח בשיטת רש"י וי"ל ברווח דדעת הרשב"א דרק אב' רשויות קאי כנ"ל.

איברא נראה דדבר זה תלוי במש"כ לקמן ז"ב ע"א דרבא דס"ל אגד יד ל"ש אגד וצמושיט ידו לחוץ למטה מג' אפי' לא נח חייב והקשה ממשנתנו דפשט בזה"כ ידו לחוץ ונטל העני מחוכו דפטורין ולא אמרינן דפשיטת ידו לחוץ לחייב ומת' הגמרא התם למעלה מג' הכא למטה מג', ופרש"י בלמעלה מג' וטעמא משום דלא נח ולא משום אגד גופה, והתוס' חולקים על רש"י וסוברים דלמעלה מג' לכ"ע אגד גופה

שמי' אגד ידו בחר גופו גרירא, הרי דלרש"י אליבא דרבא גס למעלה מג' אגד גופא ל"ש אגד ונקרא הוצאה אלא דטעם הפטור משום דלא נח, משא"כ תוס' דטעם הפטור משום אגד גופה שמי' אגד גס לרבא, א"כ אין כאן הוצאה כלל וכאלו עדיין ברשות שהגוף שם, וע"כ רש"י לשיטתו פרש"י כאן משום דלא נח אבל לעומ' הוא בגדר הוצאה, והתוס' לשיטתם משום דידו בחר גופה גרירא ואין כאן הוצאה כלל, אמנם לאבי לקמן ז"ב ע"א דאגד גופה שמי' אגד נראה דמודה רש"י להתוס', כי פליגי אליבא דרבא כנ"ל.

וסברת פלוגתתם אם אגד יד, וידו בחר גופא גרירא הם ענין א' דעת התוספות או ב' ענינים כדעת רש"י, דהתוס' ס"ל דידו בחר גופא גרירא הוא חבור הטבעי של יד לגוף ושדינן יד אחרי הגוף כסברת אגד יד שמי' אגד אם כן לא נקרא הוצאה כלל, משא"כ לרש"י ידו בחר גופא גרירא היינו כעין מש"כ המאירי בשמעתין היינו שמחזיר תמיד היד אחרי הגוף ובשביל זה אין הנחת יד הנחה ואחרי הסברא רק דלא יקרא הנחה אבל לעולם אין היד נמשכת באגודה אחרי הגוף כנ"ל, אי"נ י"ל דס"ל לרש"י דלרבא בלמעלה מג' לא נחמין כלל לא לסברת אגד היד שמי' אגד ולא לסברת ידו בחר גופא גרירא, והטעם הפטור משום דלא נח, והשאלה כיון דלרש"י עיקר הטעם דידו משום הנחת יד אבל לעולם הוצאה נקראת ע"כ שפיר הבינו תוס' דגם בטוען על היד כשהיא עם הגוף והתוס' לשיטתם חלקו ע"ז.

וי"ש להוסיף תבלין בסברת רש"י כפי הבנת התוס', דכיון דהיד והגוף לענין הוצאה עכ"פ שני ענינים נפרדים הם דהא אפשר להוציא ע"י יד בהושטה בלי הוצאה הגוף, א"כ אין היד נקראת לענין הוצאה טפל לגבי הגוף, וכיון שכן גס עקירת הגוף לא מהני לה דלענין הוצאה היד והגוף כשני גופים עכ"פ לרבא דאגד יד ל"ש אגד וידו לא ניח ואין כאן עקירה. ע"כ. עיי"ש עוד. וע"ע בספרו שם (חלק א' סימן קכג אות ד) מ"ש בזה.

וע"ע בספר בן נחום להגה"ס ר' מענדעלע קאראדער ז"ל (עמוד קעג) מ"ש בביאור דברי רש"י.

תוס' ד"ה הצד נחש. מ"ש הגאון ר' מאיר אריק בספרו מנחת פחים (בסי' ש"ו) לענין שבות במקום נערה, צ"ח בשו"ת קול מבשר (חלק ב' סימן כח) לדברי התוס' בכהן. יעו"ש.

תוס' ד"ה בבא דרישא. יש לומר דמיירי בנכרי והספך של נכרי וכו'. עיין בזה בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן קמז).

תוס' ד"ה בעשותה. עיין בזה בשו"ת הר לבי אור"ח (א סימן קמד).

עמוד ב

גמ' א"ל רב חייא בר פחתי לא אמינא ד"ך כי קאי רבי וכו' השתא מיהת שפיר משני ד"ך בכו'. עיין פנ"י שכתב דיש לתמוה, מיהן דשפיר משני ליה א"כ מאי קאמר ליה לאו אמינא לך הא קמן דאע"ג דקאי רבי במסכתא אחרייתא אפ"ה שפיר משני ליה. ועוד דמעיקרא קאמר דמשני לך שינויאל דלאו שינויאל הוא ולבחר הכי קאמר שפיר משני לך דחניאל ומאי אולמא האי דברייתא טפי מדרבי גופא דחנאל רבה הוא ואדרבא בעלמא אמרינן רבי לא שנה רב חייא מנ"ל.

וכתב הפנ"י, דיש ליישב לפי הגירסא דגרסינן מ"ט גופו ניח ידו לא ניח וא"כ אם נאמר דרבי גופא קאמר לה בהאי ליטא אחי שפיר דקאמר רב חייא לרב לאו אמינא לך דהא קמן מיהן דקאי רבי במסכתא אחרייתא משני לך שינויאל דלאו שינויאל דבאמת אין לחלק בהאי טעמא דידו לא ניח דמשמע דאפילו כשהוא וידו ברשות אחת לא מקרי הנחה ועקירה והא ודאי ליחא דאין לחלק בין ידו לגופו כשהכל ברשות אחד וכמו שהקשו בתוספות אלא דהשתא מיהא לענין דינא שפיר משני לך כדקתני דברייתא לפי שאין דומה לידו והיינו מאידך טעמא דידו בחר גופו גרירא, כן נראה נכון לפי שיטת התוספות דלמסקנא דמלתא עיקר הטעם דידו בחר גופו גרירא.

אמנם לפי השיטה שר' בשיטת רש"י יש ליישב גם כן לאידך גיסא דבמאי דקאמר רבי ואינו דומה לידו דמשמע לאידך דמחמתין קאי שהיא ברשות אחת א"כ חו לא שייך שפיר האי טעמא דידו לא ניח דא"כ מהאי טעמא אפילו כשידו וגופו ברשות אחת נמי לא הוי עקירה ואם נאמר דאין ה"נ דרבי סבר דבכה"ג יש לחלק בין ידו לגופו א"כ מאי ואין דומה לידו דקאמר דחלי תניא בדלא תניא ואדרבא איפכא הו"ל למימר וידו אין דומה לזה משא"כ בליטא דברייתא אחי שפיר דקתני לפי שאין דומה לידו דמשמע להדיא דאפילו בכה"ג גופא שהכל ברשות אחת נמי לא הוי עקירה ידו כעקירה גופו והא דקתני לפי שאין דומה לידו טעמא הוא דקיידי דמין דמסבא הוי מחייב לעולם בהנחה לחוד

אלא דקרא ממעט זה עוקר חוה מניה מצעוטה א"כ מוקמינן קרא בדדמי טפי דהיינו לענין ידו ולא לענין גופו מיהן דיש סבא לחלק ביניהם.

גמ' שם. כתב החת"ס, יל"ד טובא, חדא וי ס"ד דרב מנא רבי שהי' עוסק בענין אחר ושאלו בהלכות שבת והי' רב שאל שלל כענין ולא יתכן, וע"כ לא הי' עוסק באותו שעה בענין אחר, רק שיעורא דיומא עס תלמידיו הי' במסכת אחרייתא, ורב שאלו שלל בזמן בהמ"ד במסכתא שבת וגם על זה הקפיד ר"ח, וקשה מאי קפידא היא זו הלא זה הוא גדר ת"ח שממנין אותו פרנס על הציבור, ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה אפילו במסכתא שאינו עוסק בה עתה, כמו שכתב תוס' לקמן דף קי"ד ע"א ד"ה ואפי' במסכת כלה ע"ש.

ותו יש לדקדק הוה משני לך שינויאל דלא שינויאל מאי שינויאל שייך וי' הקשה לו רב שום קושי' אלא הוראה בעי מיני' וה"ל למימר הי' מורה לך שלא כהלכה.

אשר ע"כ נלענ"ד דאי היה רב מפרש מקום ספיקתו והי' אומר מי אמרינן עקירת גופו כעקירת ידו דמחמתין דלא מחייב או דלמא לא דמי לידו, והי' רבי יודע ומבין מאיזה מקום נולד הספק, ויען היות רבי בקי בכל הש"ס ושואלים אותו בכל מקום ויודע להשיב, היה נותן אל לבו כל חלקי הסותר מה בין ידו לגופו ומישב כהלכה, ואפילו כי קאי בהאי מסכת משיב כהוגן אפילו במסכת אחרייתא. אך רב שאל סתמא עקירת גופו כעקירת חפץ דמי או לא, ורבי דקאי במסכת אחרייתא אי לאו דגברא רבה הוא אינו זוכר כל מקום שימנא סתירה לסברתו ומשיב מסבא גופו כעקירת חפץ דמי ושוב הי' רב מקשה לו איחייב' פשט העני את ידו וכו', ואז היה רבי משיב שינויאל דחיקא כמו שדרך שקלא וטרי דש"ס שהשיבו דחיות בעלמא והיינו דקאמר ר"ח אי לאו רבי דגברא רבא הי' משני לך שינויאל דלא שינויאל אכל השתא דגברא רבא הוא מאליו הבין שייקר מקום הספק הוא ממחמתין דידו, ואמר ולא דמי לידו וכו', ושפיר קא משני.

ואולי נכוון לזה הכסף משנה פ"ד מהלכות תלמוד תורה הלכה ו' שר' ח"ל ואין שואלים את הרב מענין אחר וכו' דמשני לך שינויאל דלאו שינויאל כלומר הי'ת מקשה לו והי' מכסיף עכ"ל. ועיין עוד שם הלכה

ז' בכ"מ מה שחלק בין הנושאים ולפי הנ"ל יש לחלק בענין אחר.

ובירושלמי מנאמי שבאמת לא השיב רבי לרב אז, עד שלמד מסכתא שבת במהדורה חנינא עיי"ש.

גמ' כי קאי רבי בהא בסכתא. עיין שו"ת חסם סופר (חלק ז סימן ד) ח"ל: הלא ידוע דברי רבי חייא לרב ריש שבת [ג' ע"ב] בר פחמי לא חמינא לך כי קאי רבי בהאי מסכתא [לא] תשיילי במסכת אחריתא, ופסקה מרן הרמב"ם [ה' ת"ת פ"ד ה"ו] ואחריו יאיר נחבי הרב בית יוסף בש"ע יורה דעה הל' תלמוד תורה [ס' רמ"ו סעי' י"ב]. ואף דאמרינן בשבת קי"ד [ע"א] ואמר ר' יוחנן אחי תלמיד חכם כל ששאלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה אי בחדא מסכתא באתרי' אי בכולי תנויי בריש מחיבתא, ופירש"י דקאי בהא מסכת ומהדר במסכת אחריתא, כל שכן רבי שהי' נשיא כל ישראל ומימות משה עד רבי לא מנינו תורה וגדולה במקום אחד [כגיטין נ"ט ע"א] ע"כ ז"ל דעל כל פנים בלי ספק טריח ליי' מילתא להנשאל, דבעי לכוון, והזהירו על זה מבלי להטריחו.

גמ' שם. עיין עוד בשו"ת חסם סופר (חלק ז סימן ח) שכתב ח"ל: ואגב אורחא אשמיעה מילתא זוטרתי שאינו צריך עיון רב בסוגי' ההיא שהיא מקצוע בתורה, ולא אעבור על דברי ר' חייא [שבת ג' רע"ב] כי קאי רבי בהא מסכתא לא תשיילי במסכת אחריתי וכו', מכל מקום נראה, מלתא זוטרתי לגבירא רבה לית לן בה:

גמ' שם. עיין תוי"ט על מסכת מעשר שני (פרק ה משנה ב) מ"ש בזה.

גמ' דאי לאו דרבי גברא רבה הוא כספתיה וכו'. הקשה בשו"ת הר נבי (או"ת ב סימן יא) למה חלה החשש דכספתיה, הרי ע"ס טעות בדין מצד עצמו הוא יותר היזק וקלקול בחילול שבת ומעין זה שאמר ר' ישמעאל לר"מ (עירובין יג) בני הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא שמה אהה מחסר אות אהה או מיותר אות אהה נמנעת מחריב את כל העולם כולו, ובדאי גילוי פנים בתורה שלא כהלכה ע"ז צריך להטער יותר מחשש דכספתיה.

ועוד הלשון דמשני לך שינויא דלאו שינויא קשה להולמו, וכי רב הקשה כאן קושיא והיה צריך

לחירוק, והרי רק שאלה שאל ולא קושיא ולמה קורא לזה שינויא.

ובן קשה לשון רש"י (ד"ה לא תשייליה) שרש"י אומר ע"ז כלומר שאין לבו למסכתא זו שמה יתבייש מהו פירושו של כלומר דכלומר בכל מקום, רמז יש בו, שיש כאן מה לדקדק, ולמה לו לרש"י לומר שמה יתבייש הא דברים הללו אמרן ר' חייא בעצמו שהרי אומר דילמא לאו אדעת' וכו' כספתיה ומה מוסיף רש"י על דברי ר' חייא שאמר דבריו בהרחבה.

וע"ז כולם קשה מההיא דלקמן (דף קיד ע"א) אמר ר' יוחנן אחי תלמיד חכם כל ששאלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה למאי נפקא מינה למנוייה פרנס על הצבור, אי בחדא מסכתא באתריה אי בכולי תנויא בריש מחיבתא, ופירש"י אם יודע להשיב במסכת שהוא עוסק בה ממנים אותו פרנס באתריה ואם בכולי תנויי דקאי בהא מסכתא ומהדר במסכתא אחריתי ממנים אותו בריש מחיבתא, ורבי היה ריש מחיבתא (נדה דף יד ע"ב) ובחוס' שם ובחוס' שבת (דף נא ע"א) ודאי דהיה בקי בכולי תנויי דאפילו קאי בהאי מסכתא היה מהדר במסכתא אחריתי וא"כ למה חשש ר' חייא דלא ידע להשיב במסכתא אחריתי.

ובד"י ליישב כל זה כתב להקדים מה דאמרינן בסנהדרין (דף לה ע"א) בטעמא דאין דנין בערב שבת דפריך שם נידוייה במיעלא שבתא ונגמריה בחד בשבתא, ומתוך מינשו טעמייהו, ואמרינן שם אע"ג דשני סופרי הדיינין עומדים לפניהם וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין, ומשני נהי דפומא כתבין ליבא דאינשי אינשי ופירש רש"י שם ואף על גב שזכור לו ליסוד הטעם נשכח מלבו ישובו לטעמו ואין יכול לייסבו לתת טעם הגון כבראשונה, ע"כ. הנה מבואר דלשון ליבא הכוונה לסברת הלב, ולפ"ז י"ל דודאי ר' חייא לא חשש על רבי שיטתו ע"ס הדין דבטוח היה דרבי יודע בכולהו תנויי, אלא דבהך עובדא דשאל רב ואחרי שרבי השיב לו הדין שאל רב לרבי מאי טעמא חזו כעין קושיא על הדין כאילו שאל ומקשה למה מחלק בין יד לגופו. ועל שאלת רב פעם שניה שיאמר לו סברת החילוק שהוא מחלק בין גוף ליד, ע"ז אמר לו ר' חייא לא תשייליה במסכתא אחרית, חזו שרש"י מדגיש לא תשייליה כלומר דלכאורה קשה וכי ס"ד שרבי לא ידע דין ממסכתא אחריתי, וע"ז משיב רש"י שאין לבו למסכתא זו ויחסר לו סברת הלב מיון דעומד במסכתא אחריתי ויתבייש, כי לטעות בעצם הדין לא יזוין חשש זה לגבי רבי חזו דאמר דחשש

ממתינת קמ"ל. ויש ליישב בדוחק דנפ"מ נמי בפשיטות דאביי לענין דעומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר או איפכא אע"ג דמנינן לה להדיא בפרק בתרא דעירובין כמו שהובא בתוספות כאן מ"מ הו"א דהתם איירי דמטלטל על גבי קרקע ממש או לחוך ג' דוקא אבל למעלה מג' סד"א דשדינן לידו בחר גופו והו' כרשות האחרת ממש ואהא קאמר דפשיטא ליה דכל ענין לא שדינן ליה בחר גופו והיינו מידו דעני דממתינת דמסתמא איירי אף למעלה כדרך סהם פשיטת יד ואפ"ה לא הו' כאותו הרשות שגופו בחוכו. (פנ"י). וע"ע שפת אמת שהאריך בזה.

גמ'. היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ וכו'. מלשון זה משמע שהי' כבר מונחין הפירות בידו ולא עקר אותם ע"מ להוציאם ומ"מ מסיק ע"ז דאז שדי להו אחי לדי חיוב חטאת והיינו משום דעקירת היד שמה עקירה וקשה מכאן על הרא"ש דמסיק לדינא דעקירת היד לא הו' עקירה ע"ש. (שפ"א).

גמ'. שם. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שמח סעיף א) היה עומד ברשות היחיד והוציא ידו מלאה פירות לרשות הרבים בתוך עשרה, בשוגג, מותר להחזירה לאותו חצר ואסור להושיטה לחצר אחר, ואם במזיד, אסור אפילו להחזירה לאותו חצר. ויש אומרים דהני מילי כשהוציא מבטחו יום, אבל אם הוציאה משתכסה מותר להחזירה שמה ישליכס מידו ויצא לדי חיוב חטאת. במה דברים אמורים כשהוציאה לרשות הרבים, אבל אם הוציאה לכרמלית בכל גוונא מותר להחזירה.

וכתב המג"א שם (סק"א), לחצר אחר, הרמב"ם כתב דוקא כשהיח' כוונתו מתחלה להוציא לחצר ההוא אסור להכניסה לשם כדי שלא תחסימה מהשבתו שחשב בשעת שגגה אבל ברש"י משמע אפי' נחנך להוציא לר"ה אסור להושיט לחצר אחרת דחיישין דלמא זימנא אחרית' שדי להו לר"ה ע"ש. וכששני החצירות בדיוטא א' לכ"ע אסור כמ"ס בס' שמ"ז וכ"ה בתוס'. ע"כ.

ועיין מ"צ שם, מש"כ לענין למעלה מעשרה. וביציאה"ל מציא דברי המוספת ד"ה כאן, שכתבו, דאפילו לכתחלה מותר להוציא למעלה מעשרה, אבל הרשב"א בחידושו דהה דבריהם ומסיק דלכתחלה אסור דלמא אחי לאפוקי למטה מעשרה, וכ"כ בשם רבו לאסור, וכ"כ המאירי. ועיין בפמ"ג שמו"ד ג"כ בשם רש"י להחמיר בזה. ולפלא שלא הביא דברי הרשב"א.

דמשני לך שינויא דלאו שינויא הוא דע"ז שהקשית לו מהו הסברה לחלק בין גופו לידו יש לחוש דאין לבו דהיינו אין סברה הלכ' בזמן שהוא קאי במסכתא אחריתי דאז אין הסברה מוכנת כל כך בלבד.

גמ'. אמר אביי פשיטא לי ידו של אדם וכו'. פרש"י לענין דלעולם אין ידו מרקת אחר גופו כשגופו ברשות אחרת. וכחצ' הרשב"א ז"ל בחידושו, דלפי"ז לא הו' הך פשיטתא דאביי מענין הא דקמבעיא ליה אי הו' ככרמלית לענין דאסור לאהדורי לגביה, אם כן משמע דהיינו לענין דידו הו' כאותו הרשות שהיא פשוטה לתוכה והדבר ברור דרש"י ז"ל הוכיח לפרש כן לפי גרסת הספרים שלנו דגרסין כרה"ר לא הו' מידו דעני והיינו בפירש"י.

א"ל דבאמת גרסת הגאונים להיפך כרשות היחיד לא הו' מידו דעני וא"כ הך פשיטא לי דאמר אביי היינו מענין האיצטא והכי קאמר פשיטא לי דמדאורייתא אין ידו של אדם הפשוטה לרשות אחרת נידונית כאותו הרשות שפשוטה לתוכו כי היכי דנאמר דאסור להחזירה מדאורייתא וקפשיט לה מידו דעני ודבעל הבית להיפך כמו שכתב בעל המאור ע"ש.

א"ל דקשיא לי על גרסא זו דהיאך קאמר אביי הכא דפשיטא לי הא מילתא מממתינת וחיפוק ליה דבהא מלתא גופא פליגי אביי ורבא לקמן בפרק המזניע (דף ז"ב ע"א) במוציא פירות לרה"ר דאמר אביי בידו חייב ורבא אמר פטור ומקשינן התם דחיפוק ומקשינן מממתי' עליה דרבא ומסקינן התם למעלה מג' הכא למטה מג' א"כ למאי דס"ד מעיקרא דאביי הוא דאמר חייב קשיא דידה אדידיה דהא חזינן הכא דידו של אדם נידונית כאותו הרשות שפשוטה לתוכה דמהאי טעמא מחייב ליה אלא אפילו למאי דמסקינן התם חיפוק דאביי אמר פטור אפילו תוך שלשה משום דאגד ידו שמה אגד ומש"ה אינה נידונית כרשות שפשוטה לתוכה אכתי לא מדייק לה אביי שפיר דפשיטא ליה מממתינת דהא ממתינת איכא לאוקמי דרבא דאיירי בלמעלה מג' ומשום דלא מקרי הנחה לעולם דהיכא דהו' הנחה כגון למטה מג' הו' ידו של אדם שפיר כהרשות שפשוטה לתוכה משא"כ לגירסת רש"י אחי שפיר אלא דעל גרסת רש"י נמי יש לי לדקדק אם כן במאי קאמר אביי דפשיטא ליה שאין ידו מרקת אחר גופו. דלכאורה לא נפקא מיניה מידי בהא מלתא אם לא בגוונא דממתי' ממש דאז הו' ידו של אדם מרקת אחר גופו הו' מחייבין למי שנטל מחוכו או הניח לתוכו ואם כן אטו אביי

גמ'. באן למעלה מעשרה. דעת הרשב"א
לכתחילה אסור להוציא ידו למעלה מיו"ד דהרי
אם יניחנו על הארץ איכא חיוב מטאת דהרי עקר והניח
למטה מיו"ד והעבירו דרך מעלה ודלא כהמס' דמותר
לכתחילה, וכחב החמ"ס דל"ל לרשב"א הא דלא קנסו
אפי' בדיעבד כמו למטה מיו"ד דמ"ש, וז"ל משו'
דהקנס הי' לעשות היד כרמלית וקיי"ל אין כרמלית
תופסת למעל' מיו"ד, והשתא אחי שפיר דלא הוה מצי
לממיר לאו ככרמלית וכאן למעלה מיו"ד וכאן למטה
מיו"ד, משום דאי לאו ככרמלית אין חילוק בקנסא בין
למעלה בין למטה, ולחוס' ז"ע.

גמ'. באן מבעוד יום כאן משחשיכה. עיין שו"ת
עונג יו"ט (סימן כ) שכתב להביא רא' מכאן דכל
מלאכת שבת אף במתעסק או במתכוין לה, ועשה באחר,
מיקרי נעשה אסור כמו שוגג דשבת, דקשה מיון דהש"ס
בעי לשנויי הא דלא קנסוהו רבנן שלא להחזירה מיירי
בדלא עביד איסורא ל"ל לאוקמי מבעוד יום שזהו דוחק
דמיירי שהוציא מבעו"י וחשכה עליו לוקמי שהוציא בשבת
גופא רק שהי' בדרך מתעסק ולא מיון להוציא או שסבור
שהם פירות אחרים (כדאמרינן בכריתות דמתכוין ללקוט
תאנים וליקט ענבים פטור מטעם דלא הוי מלאכת
מחשבת) ומיון דבמתעסק לא עביד שום איסור לא
קנסוהו רבנן. אבל בשוגג דיש איסור תורה בשגגה אסור
להחזירה ומדלא מוקי הש"ס הכי ע"כ דכל מתעסק דמי
לשוגג לענין זה דמיקרי עביד איסור מיון דעביד מעשה
בגופו ועי"ז נעשה מלאכת שבת ורק לענין מטאת
פטריה רחמנא אבל איסור שבת שלא בכוונה איכא.
ולפי"ז נראה דכמו דמבשל בשבת גזרו שלא יאכל בו ביום
ה"ה במבשל בדרך מתעסק נמי לא יאכל בו ביום דלענין
איסור שבת לא שני לן בין שוגג למתעסק ומקרי נעשה
מלאכת שבת.

גמ'. הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה
וכו'. עיין שו"ת בית יהודה (חלק או"ח סימן
כח) אם מותר לומר לעכו"ם עם חשיכה לאפות הפת,
ואת"ל דמותר מיון שהתחיל קודם חשיכה מהו הדין באם
לא התחיל לאפותו עד שחשכה מיון דמעצמו הוא עושה
כן שהישראל הביא לו מבע"י אין לאסור או דילמא לא
שנא.

ורשיב: איכא צ"ק דשבת, בעי רב ציצי הדביק פת
בתנור החירו לו לרדותה קודם שיצא לידי
חיוב מטאת או לא החירו וכחבו המוס' שם דאע"ג
דקי"ל דרדיית הפת ותקיעת שופר חכמה הם ואינם

מלאכה מ"מ מדרבנן אסורה כדאמר בכל כחצי דף קי"ז
ע"כ ולא ירדה במרדה אלא בסמין וכן תקיעת שופר
אסור מדרבנן עכ"לף ובפרק כל כחצי הכי איכא ח"ר
שבה פת בתנור וקדש עליו היו' מנילין מזון ג' סעודות
כו' וכשרוד' לא ירדה במרדה אלא בסמין ופריך איני והא
חנא דבי ר' ישמעאל לא תעשה כל מלאכה ינא תקיעת
שופר ורדיית פת שהיא חכמה ולא מלאכה וכחבו המוס'
מיון דמדאורייתא שרייא אע"ג דמדרבנן אסורא כו' הכא
הו"ל למשרי משום ג' סעודות ע"כ.

ותמוזה לי והא קי"ל ביצמות פרק האשה רבה דחכמים
העמידו דבריהם לעקור דבר מן התורה בשב
ואל תעשה והיינו טעמא דשופר ולולב וכדאי' ברפ"ד
דר"ה ובפרק לולב וערבה וברפ"ק דמגילה ועוד יש
להקשות בהך גופייהו דאסרו תקיעה משום גזירה דרבה
שנא יעבירו ד' אמות בר"ה ולמה להו הך טעמא
ותיפוק ליה משום דתקיעה גופה היא שבות דאסורה
משו' שנא יתקן כלי שיר ואין לו' דאנה"נ דתקיעה'
אסורה משום שבות ולא אצטריכין לגזירה דרבה אלא
משום לולב ומגיל' ונקט חד טעמא לכולהו דלית' דא"כ
הי"ל לאסור לתקוע אף בי"ט דשבות זה אין חילוק בין
י"ט לשבת ומדשרו בי"ט אלמא דעיקר טעמא משום
גזירה דהוצאה ובי"ט הותרה הוצאה.

וראיתי להרא"ם ז"ל ג"כ שהקש' זה בתוספותיו על
הסמ"ג בה' שופר דף רס"ד ע"כ ותריך דלא
אמר' דהעמידו דבריהם לדחות ד"ת אלא היכא דמעקר
השבות לא מקיים העשה אבל שבות דתקיעה בעידנא
דמעקר מקיים המצוה לא העמידו דבריהם אפי' בשב
ואל תעשה ועיין בס' יצין שמועה דף קכ"א ע"כ וחזר
והקשה דמאי אלומי דשבות תקיעה' מגזירה דרבה דהיא
נמי במקום הכשר מצוה הוא ע"כ ולא הבנתי מה רוצה
לומר בגזירה דרבה דהכשר מצוה הוא והא בעידנא
דמעביר השופר ד"א בר"ה לילך אלל בקי ללמוד אכתי
לא מקיים המצוה ודמי להך דתנן דשופר של ראש השנה
אין מפקחין עליו הגל וכו' וז"ע.

וצ"ע ד לתרץ קושין דלעיל ולימא הכי דהא דלא
אסרו לתקוע בי"ט נמי משום דתקיעה גופה
היא שבות היינו דאי אחי ללמיגזר בהכי א"כ מיעקרא
מצוה התקיעה לגמרי בכל שנה ושנה דהא בכל זמן חמין
שיך הך שבות בין בשבת בין בי"ט והא לא אפשר דרבנן
לא מעקרי ד"ת בשב ואל תעשה אלא לפי שעה ולא
לגמרי משא"כ מהך גזירה דרבה לא מיעקרא אלא בשבת
ואע"ג דלפעמים מיעקרא לגמרי אותה שנה כגון שופר

לעבור אדרבנן להוציא ידו מליאה, אבל לא שהיזד לעבור אדאורייתא להוציא מרה"ר לרה"י אלא דעתו הי' מעיקרא להחזיר ידו או לאותה חזר או לחזר אחרת, אבל מעולם לא עלה על דעתו לעבור אדאורייתא.

והשתא לפ"י אי נמי קנסוהו רבנן מ"מ ליכא למיחש דלמא שדי לי' ויציא לידי חיוב חטאת, שהרי לא היתה עקירה ראשונה לשם כך להוציא מרשות לרשות אלא להחזיר ידו וכיון שלא היתה עקירה ראשונה לשם כך שוב לא מתחייב חטאת בשום אופן כמ"ש חוס' בשמעתין ד"ה הי' טעון וכו'. ועיין בחידושי רשב"א.

גמ'. ואבע"א לעולם לא קנסו וכו'. עיין שפ"א דהוי מניין לפרושי דלא קנסו כלל אף במזיד ודוקא לחזר אחרת במזיד אסור אבל בשוגג הכל מותר וגם במזיד לחזר זה מותר וכ"מ לכאורה לשון איבעיא דרבא לר"ג סתמא משמע אף במזיד אף הראשונים לא פי' כן אלא דבמזיד הכל אסור ובשוגג לא קנסו אטו מזיד ומ"מ לחזר אחרת אסור.

תוס' ד"ה מי קנסוה. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' או"ח סימן פט) שמתוך עפ"ד החוס' קו' השואל שם על המג"א סי' שמ"ח סק"ד שכתב על מ"ש הב"י לכתמלית מותר הוא דוקא בשוגג אבל במזיד מכל הקנס הוא ולא שייך גזירה, והק' מדברי החוס' בעירובין ז"ח ד"ה והא לא נח דמשמע דגם במזיד הטעם מכל גזירה דעכ"ל דהתם מיירי ממזיד מדנקט דאסור להחזירה לאותו חזר והנה בשוגג מותר להחזיר לאותו חזר ואפ"ה חירצו משום גזירה, עכ"ק. וע"פ דברי החו' הנ"ל א"ש, שכתבו: נראה לר"י דגרסי' מי אסרוה ולא גרסי' מי קנסוהו ובסו' סיימו ו"ל ושמא הא דעבדוה ככתמלית נמי הוי קנסא כו' עכ"ל חוס', ומצינו בכה"ג בש"ע יו"ד סס"י רס"ז בש"ך ס"ק ק"י וק"א דמשום קנסא גזרינן שמא ישלנו כו', והוא ג"כ דברי חוס' גיטין סוף ד' מ"ד וגם תו' דעירובין אזלי להאי גרסא מי קנסוה, לכן שפיר כתבו גם במזיד גזירה כו' ור"ל משום קנסא גזרינן, אבל לגירסת הר"י בחוס' מי אסרוה כו' כתב המג"א שפיר אי קנסא הוא במזיד ל"ש גזירה כנ"ל ולק"מ.

באילן או חוץ לחמו' וכיוצא מ"מ הא מקיים לשנה אחרת ואחרי זה קרוב לב' חדשי' מנאמי לה"רס מפדאווה ז"ל בהגהות הכתובים בתחלת דפוס של הרמב"ם שבידינו עם מגדל עוז שהקשה ותרץ כמ"ש ממש יע"ש ומעתה כיון דשבו' זה דתקיעה לא חשו להעמידו גבי ד"ת ה"נ רדיית הפת דדמיא לה דהיא חכמה ולא מלאכה לא חשו להעמידה גבי ד"ת דביטול ג' סעודות אע"ג דאפשר לשבת אחרת לא רצו לחלק בשבותין אלו דדמיין להדדי ולא חשו להו כלל דביטול מזה אף לשעה כנלע"ד.

וא"ת הא דמסיק בפ"ק דשבת דהדציק פת במזיד דהחירו לו לרדות קודם שיצוא לידי חיוב סקילה דמאי הוי הא חכמי' העמידו דבריהם אפילו במקום כרת כדאמרין ביבמות דף ז"ו ובספ"ח דפסחים ערל הוא ואחמל העמידו דבריהם במקום כרת ואין לו' דהכא שאני דסקילה חמורה שהיא מיתת ב"ד ובמיתת ב"ד לא העמידו דבריהם דא"כ בשוגג דליכא חיוב חטאת הו"ל להעמיד דבריהם ובשמעתא דהתם מוכח דבשוגג נמי החירו לרדותה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"י בפ"ט הלכ' ה' וז"ל שכתב והדציק פת בתנור בשבת ומזכר מותר לו לרדותה קודם שתאפה ויצא לידי מלאכה ע"כ ור"ל קודם שיצוא לידי איסור חטאת אבל שיחייב חטאת ליחא כדאמרין התם כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתאח מחילתן וסופן שגגה והא דלא מוקים לה הש"ס בהכי כבר הקשו כן החוס' והניחו בחימה וכ"מ ללח' משנה שכתב כמ"ש ומעת' נחזור לקושיתנו וי"ל דאין לדמות גזירות חכמים זו לזו דפעמים העמידו דבריהם וראו דשייך למגור טפי מדע דהא בספ"ח דפסחים איתא נמי אמר רבא אונן ומנורע ובית הפרס לא העמידו דבריהם במקום כרת ועי"ל לפי מ"ש לדעת החוס' דשבות דרדייה כיון דלא חשו לו במקום ביטול מזה מטעמא דלעיל ה"נ שיצוא לידי איסור חטאת או סקילה לא רצו להעמידה דוק נ"ל. ע"כ. עיי"ש שהאריך עוד בזה.

גמ'. שם. עיין שו"ת מהר"י מברונא (סימן קכ).

גמ'. ואלא קשיא כאן בשוגג כאן במזיד. כתב החת"ס, לכאורה יש לפרש הך במזיד שהיזד

דף ד' ע"א

שייכות חיוב חטאת ע"י שני בני אדם כמ"ש חוס' לעיל דף ג' ע"א סוף ד"ה בעשותה וכו' עיי"ש לכן גזרו אפילו כי ליכא ב' בני אדם, ולזה נתכוונו חוס' ד"ה ומאי

גמ'. לחצר אחרת מהו א"ל אסור ומאי שנא. כתב החת"ס, נראה דהי' סבר רבא שר"נ ישיב לו לחלק בין דיוטא א' לשתי דיוטאות דבדיוטא א' איכא

שלא יבוא לידי חיוב חטאת א"כ למה נודיעהו מוטב יותר שלא נודיעהו ושנחיר לו לרדותו ושוב קשה מאי פרימינ בגמ' מי מחייב.

גמ' ובי אומרים לאדם חטא וכו'. עיין בחידושי רשב"א שכתב, דבחצי עבד וחצי בן חורין ליכא איסורא דלעולם בהם מעבדו משום גז חירות שבו, עיי"ש. ובספר שיח יצחק (ריש חגיגה) חמה מש"ס גיטין (דף ל"ח ע"א וע"ב) דפריך לעובדא דההיא אמתא וכו' מההיא דחזיה שפחה וחזיה בת חורין, ואי ס"ד כהרשב"א מאי פריך הא בחצי שפחה וחזיה בת חורין ליכא עשה דלעולם בהם מעבדו.

וההת"ם כתב ליישב, דיש לדקדק מאי קמ"ל בית הלל עובד את רבו יום א' ואח עזמו יום א' פשיטא שהרי קודם חצי שחרורו נמי הי' עובד יום א' לשותף זה ויום א' לזה וכן יל"ד מאי לשון תקנתא את רבו, מי תיקן ומה תיקן, וע"כ הי' נ"ל דמעיקר דין חורה מדין שנשתחרר חזיו שוב אינו עובד אפילו לרבי השני יום א' כלל משום גז חירות שבו דהוה ליה כעובד בבן חורין, ואחרי רבנן ותקנו לטובת הרב שיעבדנו יום א' שלא מן הדין מפני תקנת הפסידו של רבו, וע"ז נאמרו ב"ש תקנתא את רבו וכו'.

והשתא ס"ל לרשב"א נהי אחר שתקנו חכמים שיעבד רבו יום א' שוב עובר על לעולם בהם מעבדו כשמשחרר חזיו, אבל מ"מ יפה הקשו בית שמאי לבית הלל תקנתא וכו' שלמה לנו לתקן שיעבד רבו יום א' ויהיה עליו בעשה דלעולם בהם מעבדו, טוב לנו להניח על עיקור הדין שלא יעבדנו כלל וממילא אין כאן עשה דלעולם בהם מעבדו ושוב נכון לרבו לעשותו בן חורין וישא בת חורין זהו נ"ל סברת רשב"א. וא"כ חייב בעבד זכר דאיכא משום תקנתא עזמו אבל בשפחה חזיה בת חורין דליכא משום פ"ו מודה ב"ש דעובדת את רבה יום א' וממילא אית בה משום לעולם בהם מעבדו, ושפיר פריך בגיטין אההיא אמתא משפחה חזיה בת חורין.

גמ' שם. עיין בשו"ת בנין ציון (סימן קכד) בדבר השאלה בת"ח נדיק היושב על כסא הוראה ויש לו בנות אכן לא זכה להעמיד בנים שג' בנים שילדה לו אשתו זה אחר זה מחו ואחר שבספר חסידים סי' רמ"ח וסי' תע"ח כתב שיעזוב העיר שדר בה אם יעשה כן שיש לדאוג שאם יעזוב הרבנות שמא יבא לשם שאינו הגון כ"כ ובפרט שהוא עשיר ואין צריך לישא פנים מכל וכל.

שנא וכו' ע"ש משא"כ בשמי דיוטאות דליכא מציאות לחיוב חטאת לא גזרו רבנן, ומדלא השיב כך אלא סתמא אסור, הוקשה לרבא מ"ש וכו'.

גמ' לבי תיבול ע"ה כורא דמילחא. עיין בספר בני ישראל - קאראלי, דרוש גדול בזה. ועיין פירוש יוסף (בא י, ב) מ"ש בזה.

גמ' בעי רב ביבי הדביק פת בתנור. עיין שו"ת בצל הסכמה (חלק ב סימן לג) דדין אחד שלחן על הכפחור בשגגת שבת, כדי להדליק מנורת העלעקטרי, אמנם לא נדלק מי' הי' הזרם מנותק מן הבית, אם רשאי, חייב, או אסור לחזור וללחוץ על הכפחור ולהחזירו למקומו שלא יודלק המנורה כשיחזור הזרם. עיי"ש מ"ש מכאן.

גמ' היכי דמי אילימא בשוגג ולא אידכר ד'. **למאן התירו.** עיין שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן (סימן רה) ח"ל: שאלה, הא דאמר פ"ק דשבת (דף ד') בעי רב ביבי הדביק פת בתנור, החירו לו לרדותה וכו' א"ל רב אחא בר אמי, לרבינא ה"ד אילימא בשוגג. ולא אידכר, למאן החירו. ונפלא זה בעיני. דהא לר' יוחנן, דאמר ריש כלל גדול (ס"ט) מיון דשגג בכרת, אע"פ שהיזיד בלאו חייב חטאת, משכחת לה, בבה לישראל, אם יחירו לו לרדות, קודם שיבא לידי איסור לאו. עכ"ד ועיין שם מה שמירץ. וע"ע ברמב"ן כאן.

ובעיקר הקושיא דהא י"ל בשגג בכרת והיזיד בלאו דהוי שגגה, עיין בזה בשו"ת תפארת נצי (חיו"ד סוס"י נ"ב) ופני אריה (סימן נד) ושו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן קנט). וע"ע בחידושי חת"ס ויד דוד כאן.

ועיין שפ"א שכתב דיש לעיין אם הדביק בשוגג ואחרים רואין אי נכון להודיע קודם שיגמור אפי' אי אפשר לו לרדותו אלא כדי שיפטור מקרבן דאין לומר דמוטב שלא ידע כדי שיכתפך לו הקרבן מיון דלא ידעין טעם הדבר דפטור אם אין סופו שגגה.

וכתב דלכאורה נראה הטעם מיון דבעוד שלא נגמר העבירה נודע לו ומתחרט עליו חטאו קל להכי פטור מחטאת א"כ לפ"ז נכון טפי להודיעו כדי שלא יצטרך להביא חטאת, ולפ"ז י"ל כוונת הגמ' דאי אידכר האיסור נודיע לו גם את הכרת ויהי' פטור מחטאת ומ"מ אפי' אי נאמר כן ג"כ שפיר הקשה הרמב"ן דמ"מ א"ש בעיא דר"ב דמיון דמתירין לו לרדותו כדי

גב'. **שם.** עיין בשו"ת תשב"ץ (חלק ב סימן נג) ושם (חלק ג סימן לו) ושו"ת מכתם לדוד (חלק או"ח סימן ט) ושו"ת חוות יאיר (סימן קמא) ושו"ת יהודה יעלה (יו"ד סימן קטו) ושו"ת כחב סופר (או"ח סימן סב) ועמק יהושע (סימן ט) ושו"ת רבי עזריאל (ח"א יו"ד סימן רנב) ושו"ת עוגת אליהו (סימן יג).

גב'. **שם.** עיין בשו"ת מנחת אלעזר (חלק ב סימן לח) במי שיש לו ב' חיתים מזה לב' לילי פסח, ולחזירו אין לו כלל, האץ יעשה אי יותר טוב שיתן לחזירו כזית א' או שיותר טוב שיקיים הוא בעצמו המ"ע דרבנן בליל שני, שאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה בחיור ויקיימו שניהם המ"ע של תורה. עיי"ש.

גב'. **שם.** עיין בשו"ת הריטב"א (סימן קעט) ח"ל: עוד שאלת על אחד שבא בשוגג (בהוראות) [בהוראות] מי שאינו בעל הוראה על אשה שהיא שניה מדברי סופרים וילדה לו ולד ממנו והיא יושבת עמו, והוא אומ' שימירו לו הקהל לעשות עמה חופה וקדושין כשאר כל אדם כדי להכשיר הולד, (שיגרשנה) [שיגרשנה] מיד בגט, ואם לאו שיסתמך, אם שומעין לו אם לאו.

תשובה הנראה לי שאין עושין כן, ומוטב שיאבד הוא וכמה כמוהו ולא נעקור אנו בידינו צפרקס אות אחת מדברי סופרים, שאין אנו ערביין לרמאין ולרשעים, ועדיפא הא מההיא דחבר שהבאת לראיה, דאלו הכא הרבים חוטאין וגורמין מכשול לאחרים להחמיאם, דמאן דחזי סבר דשניה דרבנן שריא, ודברי סופרים צרימין חזק יותר משל תורה, וכבר אמרו [בירושלמי ברכות פ"א, הל' ז] [ז"ל חביבין עלי דברי סופרים מדברי נבואה וכו' כדאית' בספרי, אלא מכן איתו עד שתא' נפשו' [אן] עד שישלחנה, ואם לן [בחטאן] אח"כ הוא לבדו ישא ואנו נקיים מעונו, ואף על הדבור הרע שמוציא מפיו (ראוי לייסרו) [ראוי לייסרו] ולתמו צבית האסורין או בשאר מיני (ייסורין) [ייסורין] לפי ראות ב"ד. ע"כ.

גב'. **שם.** עיין במג"א (סי' פה סק"ד) בשם הספר חסידים, שמוחר להרהר בד"ת צהכ"ס להנצל מאיסור הרהור אשה, וכמ"ש נחא ליה לחבר למעבד איסור קל כדי שלא יכשל באיסור חמור. עיי"ש.

אי איכא בזה משום אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה בחיור. וראה עוד בשו"ת בנין ציון שם (סימן קכג) ד"ה כתב לי.

גב'. **שם.** עיין שו"ת אגרות משה (חלק אה"ע ג' סימן נ) שמסופק באשה שידעה שאסורה להבועל ומאמר שאם לא יסדר לה הרב קידושין אחר שתקבל הגט עם הבועל שניסה לו כבר בערכאות לא תקבל את הגט ותדור עמו בלא גט, שאולי כדי לסלק ממזרות ואיסור א"א יהיה הרב מותר לסדר הקידושין בהודעה להם שהיא אסורה לו ורק שהקידושין תופסין ולא יהיו הבנים ממזרים. וכחב שם: דאף שמדין רשאי לעבור על איסורא זוטא כדי שלא יעשו איסורא רבא, אין להמיר לשני תירוטי החוס', עיין שם בדבריו.

גב'. **שם.** עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן קמ) ד"ה והנה זקני, מ"ש להסביר דברי הרשב"א כאן שכחב לישב קושית החוס' דאין כופין הב"ד לאדון והא האדון עובר בעשה וכחב דכל שהוא משוחרר חזיו אינו עובר בלעולם בהם מעבדו.

גב'. **שם.** עיין בשו"ת עין יצחק (חלק א אה"ע סימן א ד"ה ז) שמעיר דמיון דיש על חזירו דין ערבות בשביל החוטא א"כ אין זה מקרי חטא בשביל שיזכה בחיור אלא חטא אמה בשביל שמזכה אמה להציל א"ע מן עונש ערבות בעון החמור. [ועיין במנחות (דף מ"ח) ובתוס' ד"ה חטא בשבת בשביל שמזכה בשבת כו'] וחסרן שם, דמיון שכחבו החוס' בשבועות (דף ל"ט ע"ב) בד"ה החס שהיו צידם למחות ולא מיחו כו' דאין עונש זה חמור כל כך וכדמסיק הש"ס החס וקאי שם על הא דאמרו שם וכשלו איש באחיו שכל ישראל ערביין וכו'. ומיון דעונש ערבות אין זה עונש חמור כ"כ ע"כ שפיר אמרו הכא בשבת וכי אומרים חטא בשביל שיזכה בחיור דלא קרינן בזה חטא בשביל שמזכה אמה דהא אין הזכות בזה רב כ"כ וכדאי שיחטא אף באיסור קל דאין זה מקרי הללה כ"כ מיון דאין עונשו חמור כ"כ. וגם הא בשביל הערבות נענשין כולם עבור החוטא ואז העונש קל למאוד על א' דהא העונש נחלק על כ"א ואחד. וע"כ אין לו לחטוא בעצמו אף באיסור קל משום זה דהא העונש בא עליו לעיקר כי הוא עיקר החוטא. והעונש של החוטא עצמו אף באיסור קל הוא רב ביותר מן העונש הערבות שמגיע על כל א' וא' מן האחרים שלא חטאו בזה. רק משום עונש ערבות נענשין ומתחלק לכולן.

¹ משמע דעתו, שמכת מרדות על העתיד היא עד שתצא נפשו, ורק על העבר - כפי שייראה לב"ד, ועיין שדי חמד קונטרס הכללים אות מם, כלל קפד.

גמ'. שם. עיין בספר פאר הדור (ח"ב עמוד קנח) שהגאון החזון איש נשאל, כשאין אפשרות לקהל אלא או בניית בית כנסת או מקוה טהרה, מה עדיף ומי נדחה מפני מי. והשיב, בניית מקוה עדיף, שכבר אמרו ניחא ליה לחבר למעבד איסורא זוטא ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה, וראוי לוותר על זהב"נ להציל אנשים מעונש כרת. עיי"ש.

גמ'. שם. עיין שו"ת יהודה יעלה (יו"ד סימן שט) שנשאל במידון הכהנים שעלו לדוכן ביום א' דסוכות ובשעת הצרכה בא אחד תוך ציהכ"נ ואמר שמת ילד א' סמוך ממש לציהכ"נ, והורה גבר אחד שמכיון שכבר ברכו הכהנים הצרכה אין צריך להגיד להם שלא לבלבלם ושלא יהיה צרכה לנטלה, וטעמו עפ"מ"ש הש"ך ביו"ד סי' שע"ב סק"ב בטומאה שעי' המשכה בחיבורין רק דרבנן ונדחה מפני כבוד הצריכות, מכ"ש שנדחה הטומאה זו מפני צרכה לנטלה.

וע"ז השיב: פשיטא מלתא שכדין הוראתו בקדושה ובהדיא כ"כ בשו"ת חו"י סי' קי"ב. ובתו"ד כותב: אלא דמ"מ נ"ל דמנות נשיאת כפיים מלתא אחרייתא אית ביה, חדא דכל כהן שאינו נושא כפיו עובר בג' עשה ואם הוא נושא כפיו אף שקיים רק מנות עשה אחת אבל גם המתחברים קיימו וקבלו הצרכה עליהם לקיום מ"ע חשוב להם כמ"ש בס' הפלאה כתובות כ"ד ע"ב בשם ספר החרדים דגם ישראל מצוים לקיים הצרכה כהנים.

ומפני הני חרי טעמי הנ"ל נ"ל הס"ד בירושלמי בתוס' סוטה דף ל"ח ע"ב בד"ה כל וכו' דמנות עשה דנ"כ דוח' ל"ת דטומא' דאז' אע"ג דטומא' הו' עשה ול"ת הוי ס"ל כיון דעשה דנ"כ אית ביה הני חרי מעליותא בעובר עליו עובר בג' עשה. ובמקיימו מוכה גם אחרים רבים עמו שגם המתחברים המקבלים ברכתו מקיימים בזה מ"ע.

והיבא דלא פשע הא קי"ל אומרים לאדם חטא כדי שזכה בצירוף וגם כדי שתזכה גם אחת כמ"ש תוס' שבת דף ד' ע"א ובש"ס מנחות דף מ"ח ע"א בד"ה חטא בחטאת ובד"ה חטא בשבת וכו' לכן ס"ד דחי לל"ת ועשה דטומאה וגם למסקנא דאין דוחה לטומאה דאורייתא מיהת טומאה דרבנן ודאי דחי עשה חמורה דנ"כ לל"ת ועשה דרבנן ולא העמידו בכה"ג דצריהם לעשות חיזוק דלא דמי לעשה דשופר בגמרא

ובר"ן ר"ה דף ל"ב הנ"ל דעשה גרידה הוא משא"כ נ"כ.

ועכ"פ בנ"ד גם את"ל העמידו דצריהם גם בכה"ג מ"מ אחר שכבר ברכו הצרכה וזיונו לצורך את עמו וכו' ודאי לא יפסיקו שלא יהיה צרכה לנטלה דאי' ביה לאו דלא משא דאז' לרמב"ם או ל"ת דרבנן לתוס' במג"א סי' רט"ו סק"ו ואיכא גם בדוחה עשה ול"ת ואף דגבי הדוחה לא מהני זה לרש"י בצ"מ דף ל' ע"א מ"מ הכא ל"ל מאי אולמא וכו' דאליס ואליס טובא כמ"ש. ע"כ. עיי"ש עוד.

גמ' הדביק פת בתנור. עיין בשו"ת באר יצחק (חלק אה"ע סימן א) מה שהקשה אמאי הדביק פת בתנור חייב סקילה, הא הוי התראת ספק שמא ירדנו אח"כ, כמו שהקשו תוס' ד"ה קודם שיבוא כו' דלמא הי' בדעתו לרדותו, ומי' משום דאמרינן אוקי אחזקה כו', אבל לשיטת ר"מ דס"ל דחזקה לא מהני להבא, א"כ בעת ההתראת הוי ספק לנו דלמא ירדנו קודם אפי"ו ואז הוי חזקה בלהבא, ואף לשיטת הרמב"ם דס"ל התראת ספק שמה התראת, עכ"ז הא במיתה גם הרמב"ם מודה דהתראת ספק לא שמה התראת כמ"ש הנ"ל (מה"ת סי' ע"ז חלק אה"ע).

גמ'. שם. עיין שו"ת רב פעלים (חלק א או"ח סימן יב).

גמ'. קודם שיבוא לידי איסור סקילה. כתב החת"ס, אע"ג שלא יתחייב סקילה כיון שהוא אנוס בתקנת חכמים כמ"ש תוס', מ"מ הוה ליה איסור סקילה על שפשע תחילה והדביק פת כדי שיבוא לאונס לבסוף שלא הי' יכול לרדותה, משא"כ אם החירו לו לרדות אין כאן נדנוד איסור סקילה כלל ומ"ש תוס' בזה לא הבנתי ע"ש.

והשתא אחי שפיר דלא מוקי בשוגג ואיסור חטאת דא"כ קשה ק' הנ"ל דהא הוי תחילתו שוגג וסופו אנוס בדברי חכמים אבל במזיד ואיסור סקילה א"ש דתחילתו פשיעה.

ומיהו תימה בעיני א"כ בטלו חכמים סקילה מאופה בשבת, דכל אדם ידביק פת ואפי' התרו בו ויקבל התראת מ"מ יאמר אח"כ שרצונו הי' לרדותו אלא שאנוס בתקנת חכמים ונ"ע. ועיין מהרש"א. וי"ל שהי' נאפה קודם שבת מעט פחות ממאכל בן דרוסאי וגמרו בשבת ברגע ואין פנאי לרדותו עוד.

כמה פוסקים שהביא הרב המגיד (פי"ד מהלכות שבת הלכה י"ז) וכסברת הרשב"א ז"ל בחידושו בשמעתין. אלא שהוא סובר שהשקלא וטריא בשמעתין נמי לא קאי אר"י ע"ש באריכות ולשיטת התוספות על כרחך סוגיא דשמעתין קאי נמי ארשות היחיד כמו שכתבו להדיא בד"ה באילן. מיהו לענין פסק הלכה איכא למימר דסברי כהרשב"א דלמסקנא מיהת ברה"י לא בעינן כמימרא דרב חסדא דלקמן (דף ה' [ו'] ע"ב) צנען קנה וכדמשמע נמי מלשונם שם (דף ח' ע"א) בד"ה אמר אב"י ולפי"ז שפיר הוצרכו לפרש כאן דהא דמקשה מעיקרא בפשיטות אמאי חייב בין אעקירה ובין אהנחה אפילו ברה"י על כרחך היינו מסבירא דמסתמא כך היה במשכן או מקרא דאל יא, כן נראה לפי פירוש התוס' אלא דאכתי לא אחי שפיר הא דמשני הא מני ר"ע היא או רבי היא דמאי אולמיהו מסתם מתניין מין דמסבירא מקשה.

גמ'. שם. כתבו התוס', מסבירא פשיטא ליה, או מקרא דכתיב מקומו וקאי אד' אמות דאדם כדעירובין דף מ"ח ע"א עיי"ש וגם אמקומו של חפץ. והסת"ס כתב ד"ל דלר' עקיבא דתחומין דאורי' ומפיק ליה מאל יא, אע"ג דהתוס' סוף פ"ק דעירובין ס"ל דמ"מ דרשינן נמי אל יוציא, אבל עכ"פ לר"ע עיקר קרא אמקומו י"ב מיל קאי ולא אחפץ וי"ל בזה דקאמר ר"ע היא וקשה מנ"ל דרבנן פליגי דילמא בקלוטא באור פליג, אבל מודו דלא בעינן מקום אלא בכל שהוא סגי. ועיין מהרי"ט. ולהנ"ל י"ל דוקא ר"ע דס"ל תחומין דאורייתא, אבל לרבנן הדרן לסבירא דמאל יא משמע נמי אמקומו של חפץ. עיי"ש מ"ש עוד בזה.

גמ'. והא בעינן עקירה והנחה. עיין בשו"ת מכתם לדוד (חלק או"ח סימן כא) וז"ל: נשאלתי מה"ח א' מארץ רוסיא שעבר עלינו, פי' דבור תוס' בשבת פ' הורק ז"ז ע"ב ד"ה למימרא דמחייב ר' כו' ואורי' דא"כ לא היה ר"י משמיענו שום חידוש כו' והק' התוס' המ' הי"א מנ"ל לתוס' הא דילמא לעולם הא דמחייב ב' היינו כשנודע לו וחזר ונודע לו וכמו שהק' ה"ר פורת ושפיר השמיענו ר"י חידוש גדול, דהא חזי' ברפ"ק דמילתין דף ד' דהוה ס"ד דש"ס לחלק בין עקירה להנחה דאע"ג דבהנחה לא בעי' מקום ד' בעקירה מיהא בעי' מקום ד' ותמן דמי תלמו' דלילמא סברת ר"ע כך היא א"כ שפיר קמ"ל רב יהודה חידושא דר' סבר דאין לחלק אלא דבעקירה נמי לא בעי' מקום ד'. ועיין שם מ"ש בזה.

גמ'. פשט העני את ידו אמאי חייב והא בעינן עקירה והנחה מע"ל גבי מקום ד' ע"ד' וליכא. כתבו התוספות דפשיטא ליה לתלמודא הכי משום דמסתמא כך היה במשכן או משום דקרא דאל יא משמע הכי. והקשה הפנ"י על פירושם, דאם כן מאי משני הש"ס ר"ע היא או רבי או אחרים דאכתי תקשי הך קושיא גופא אהנך תנאי ומאי אולמא הך ברייתא דיחידא טפי מהך סתם מתני' דידן דסברה בפשיטות דלא בעינן. ואטו הך תנאי כיפי חלו להו ובלא"ה לא ידענא מי הכריחם לפרש כן דהא בפשיטות מנינו לפרש דמסוגיא דעלמא מקשה הש"ס בפשיטות כדאשכחן כה"ג טובא בש"ס ואם כן מיון דלקושטא דמלתא קי"ל בכמה דוכתא דבעינן מקום ד' על ד' היכא דלא שייך שום חשיבות מקום או דמחשבתו משוויה ליה מקום כמימרא דרבה ורב יוסף שהביאו התוספות לקמן בשמעתין בד"ה אלא אמר רב יוסף וא"כ למאי דס"ד השתא דידו ליכא שום נד חשיבות ודאי מקשה שפיר אכל הך אמוראי ואסוגיא דעלמא דתלמודא דתיקשי להו מתניין דהכא ואהא משני שפיר דפלוגתא דתנאי היא וקמה לה מתניין דלא כהלכתא. ולבסוף מסיק רבא דידו של אדם חשובה. ועוד דלענין ידו של אדם ברה"י ודאי בלא"ה מקשה שפיר טובא בפשיטות דמיון דלא הוי מקום ד' על ד' הו"ל מקום פטור דנהי דהיכא דהוי מקום ד' על ד' באדם ואין גבוה י' לא שייך לומר דהוי ככרמליה מהטעם דמסיק הרשב"א ז"ל בחידושו מק"ו דאין כרמליה בכלים וכ"ש באדם מ"מ לענין מקום פטור משמע לכאורה דאין לחלק למאי דלא ס"ד דידו של אדם חשובה.

ומבשיך הפנ"י, מיהו על כרחך ליחא לסבירא זו דאם כן לא הוי משני הש"ס שפיר דר"ע או רבי היא דהא במלתייהו לא שייך הך מלתא דמקום פטור אלא על כרחך דפשיטא לתלמודא טובא דלא שייך נמי מקום פטור בידו של אדם דודאי לא בטלה לגבי הרשות וכמ"ש לעיל במימרא דאב"י. אבל אכתי קושיא קמייחא קשיא.

והגר"א מזה דהתוספות לשיטתייהו שכתבו לקמן בשמעתין ד"ה באילן דשקלא וטריא דשמעתין שייך נמי ארשות היחיד כדמשמע נמי לכאורה דקאי אהך פיסקא דפשט העני דאירי דידו של בעל הבית היא ברשות היחיד ואפילו הכי מקשה אמאי חייב. ולפי"ז ז"ל דסברי התוס' דלקושטא דמלתא לענין רה"י קי"ל דלא בעינן מקום ד' על ד' לענין הנחה כסברה

גבו'. הוא מני ר"ע היא. משמע דאזיר ומקום מסויים שוים צדיניהם, ולא משמע כן מפירש"י לקמן דף ז' ע"ב ד"ה חורק בארץ, וז"ל דכוונת רש"י שם רק כמ"ש חוס' ומהרש"א שם ד"ה וטח בפנים וכו' אבל אזיר בעלמא לא וז"ע. (תח"ס).

גבו'. דתנן הזורק מרשות היחיד וכו'. עיין שו"ת משנה הלכות (חלק יג סימן מד).

גבו'. שם. עיין שו"ת נ"ץ אליעזר (חלק א' סימן י"א אות ה') ושם (חלק ב' סימן ד') דדין קלוטה כמי שהונחה, ומוכח מדברי רש"י ד"ה קלוטה, דקלוטה כמי שהונחה היא הפירוש כמי שהונחה למטה על קרקעיתו, עיי"ש.

גבו'. קלוטה כמי שהונחה דמ"א. עיין בשו"ת הלכות קטנות (חלק ב' סימן מז) שאלה מעוניינת: א' הניח תפלה של יד וכשנא להניח של ראש קודם שחגע הקנינה בבשר אחר שהגיעה לאזיר הראש הפסיק בדבור, מביא א' אמרינן הכא כיון דסופו לנוח כמונה דמי או לא. אי שייך בכה"ג קלוטה כמי שהונחה. עיין פ' הזורק (נ"ז) ופ"ק דשבת (ד':) ובגמ' פ' הזורק (דף ע"ט) כיון שהגיע הגט לאזיר הגג ה"ז מגורשת ובפ"ב דזבחים דף כ"ה. אזיר כלי ככלי דמי. ושם אזיר שסופו לנוח כמונה דמי ובדף כ"ו אזיר פנים כפנים דמי ושם ספ"ק דף ט"ו צביא דנקטעה יד כהן קודם שהגיע דם לאזיר המזבח ושם דף י"ט ע"א אם נכנסה לו רוח בבגדו והבדלתו מבשרו בשעת עבודה מהו והיינו שעבד עבודה קודם שנת הבגד ועיין חילוק דבר שנעתק והוא באזיר דבהא איכא למימר שסופו לנוח אבל כשהוא בידו כגון בנ"ד י"ל דלא אמרי' בכה"ג שסופו לנוח. ועי' באה"ט סכ"ה סק"ה והד"ט או"ח סי' ב' אות ס', ושו"ת בר ליואי אהע"ז סי' ס"ז, ועי' שד"ח או"ח ה' סי' ט'. וע"ע בס' תפלה לדוד (דף י' ע"א) דלא אמרי' קלוטה כמי שהונחה בדין תפילין.

ועיין בשאלה כעין זה בשו"ת לבושי מרדכי א"א לבוד כשהתפילין אינו מונח במקומו.

וכותב שם עוד דאולי י"ל דהפלוגתא אי קלוטה כמי שהונחה, או לא, תלוי בזה גופא אי צענין מקום ד' על ד' או לא, דמאן דס"ל דכמי שהונחה וצייב ס"ל דלא צענין מקום ד' על ד' ומאן דס"ל דלאו כמי שהונחה ופטור, ס"ל דצענין מקום ד' על ד'. ולכך סובר דלא כמי שהונח דמי ופטור. דהא הרי מ"מ במציאות אינו מונח על מקום ד' על ד'.

גבו'. שם. עיין בספר החיים (סי' כה) שכו', דדוקא בשבת שייך קלוטה כמי שהונחה שא"צ שיניח ע"ג קרקע ממש, רק שינוח על איזה מקום ואפילו על חפץ המונח עג"ק.

גבו'. ורבנן פברי לא אמרינן קלוטה וכו'. עיין תח"ס שהביא קו' מהרי"ט, מנ"ל דרבנן צעי ד' על ד', דלמא קלוטה באזיר לית להו, אבל במקום כל שהוא סגי ומהיכא תיתי' לחדש פלוגתא יתירה בין ר"ע לרבנן.

וכתב התח"ס, דלכאורה י"ל להך לישנא דכ"ע לא ילפי זורק ממושיט, הי' קשה לרבה כיון דבאמת זורק דומה טפי למושיט דמהאזי טעמא כתב חוס' לאידך לישנא יליף ר"ע זורק ממושיט, משום דדמי טפי, א"כ קשה מאי טעמא דמאן דאמר לא ילפינן. וכי פליגי במציאות אי דמי טפי אי לא דמי.

ע"כ היה נראה עפ"י מ"ש ועוד אומר ר"י בחוס' ד"ה ואמרינן וכו' דזורק לא דמי למושיט משום דהרי נח במקום פטור, א"כ י"ל כל מאן דלא יליף זורק ממושיט היינו טעמא משום דס"ל במקום פטור הוה קלוטה כמי שהונחה על גבי כל שהוא ושוב לא דמי למושיט. והא דאמרינן רבנן ס"ל לא אמרינן קלוטה, היינו כמו שהונחה במקום חיוב דצענין הנחה ע"ג ד' על ד', לזה לא הוה קלוטה כמי שהונחה, אבל במקום פטור דסגי בהנחה ע"ג כל שהוא לבטל עקירה ראשונה לזה הוה כמי שהונחה וממילא שוב לא דמי זורק למושיט נמצא מוכח שפיר דלרבנן צענין מקום ד' על ד', ולפ"ז

גבו'. שם. עיין שו"ת מהרש"ס (חלק ז' סימן קלו) ח"ל: מבואר בש"ס דשבת ק"כ ע"ב דבמלאכת שבת דכתיב לא תעשה גרמא שרי וצירושלמי פ"א דשבת ה"א מפרש טעמא דמ"ד דשבת לא אמרי' קלוטה כמי שהונחה דכתיב לא תעשה ונעשית היא מאל"י וכו' ע"ש ואף דבש"ס דב"ק ס' ע"א כי אמרי' זורה וורה מסיעתו ה"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא בעלמא הוא ומוכח דלענין שבת גרמא אסור כבר ביאר הרא"ש שם דשאני זורה דעיקר עשייתה ע"י רוח והיינו משום דמלאכת זורה גס במשכן נעשית ע"י רוח ובה נדחה מ"ש באהע"ז סי' שכ"ח בדין

בדבר מה שהביאו התוס' מהא דערל הזאה ואחמל דהעמידו דבריהם במקום כרת שאינו חייב כרת הואיל ורבנן אסרו לו שכ"כ מאחר שאסרוהו לרדות יפטר מסקילה, הא שם הוא אנוס עכ"פ מחמת האיסור דרבנן אבל הכא כבר עשה מעשה העצירה ואם יחלה אח"כ ודאי היה חייב. עיי"ש צ.

תוס' ד"ה אב"ל ל'מעלה מו' ד"ה פטור. ומדע דהא כי נמי נמא דמושיט חייב למטה מו' הומ"ל דלכו"ע ילפינן זורק ממושיט וכו'. עיין בשו"ת הר נבי (או"ח ב סימן יא) וז"ל: מריש הוא קשה לי דמימד הו"מ למימר דלמעלה מו' לכו"ע חייב, הא מכיון דפליגי למטה מו' והא דפטרי רבנן הוא משום דמיירי בזה כנגד זה דוקא. ובאמת ס"ל דילפינן זורק ממושיט וא"כ מה שייך לומר אבל למעלה דברי הכל חייב, הא בכה"ג דפטרי רבנן למטה מו' שוב ל"ש לחייב דלמעלה מו' דבזו כנגד זו פטרי בין מלמעלה בין מלמטה ובזו כנגד זו דהיינו בדיוטא אחת מחייבי בין מלמטה ובין מלמעלה. אבל אחר העיון נראה דהתוס' דקדקו בלשונם ולא אמרו דהו"מ לומר דלמעלה מו' לכו"ע חייב, אלא כך הם אומרים דאמאי אומר בפשיטות דלמעלה מו' לכו"ע ילפינן זורק ממושיט הא הומ"ל דלכו"ע ילפינן זורק ממושיט והא דפטרי הוא משום דהם מדברים בכה"ג דזרק זו כנגד זה דלא שייך בזה דין מושיט.

עמוד ב

גמ'. ל'מטה בעשרה פליגי. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן רכט) ד"ה ומ"ש עוד, שהקשה עפ"ד הש"ג ר"פ האורג ומרכבת המטה דכל שאפשר לעשות המעשה בלא איסור גם בפ"ר שרי, [וכן ס"ל לרש"י זכאים (דף ז"א ע"ב) ד"ה הא ר"ש וכו'], א"כ ר"ע דס"ל ב"ק (דף קי"ג) דדבשא"מ מותר, אלא דבפ"ר חייב, עיין תוס' שבת (דף מ"א), והכא דאפשר שזרוק דרך למעלה מו', הרי ל"ה פ"ר, ואמאי חייב לר"ע הא הו' דשא"מ, וז"ע.

גמ'. אב"ל ל'מעלה מו' דברי הב"ל פטור. עיין שפ"א שהקשה דלכאורה יתחייב גם למעלה מו' מטעם קלוטה, כיון דכמו שהונחה למטה בארץ הוא [וכן משמע בזכאים (כג) וע"ש (כ"ה ב) בענין אור שסופו לנוח], וכאז דל"ל מו' דלמעלה מו' רשות אחרת היא ולא רה"ר כלל לא חשבינן ל' כנקלט ברשות אחרת [וכ"כ בחיו"ט (מס' פרה פ"י מ"ה) ע"ש] ומדברי התוס' לעיל דד"ה דאמרינן שכתבו דהא דאמרינן דלמטה לכו"ע חייב מטעם קלוטה לא קאי אליבא

ללישנא בתרא ר"ע דליף זורק ממושיט לית ליה קלוטה כלל, מה שאין כן רבנן ללישנא קמא אית להו קלוטה, אלא דלא הוה כמונה במקום ד' על ד'.

ואמנם רבנן דרבי דפטרו בזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע ע"כ נמי לית להו קלוטה כלל, דהרי ברה"י מקורה הוה כמונה במקום ד' על ד' אע"כ לית להו קלוטה כלל, ומשום הכי בגיטין דף ע"ט ע"א הוצרך לדחוק ולומר משום אינטורי הוא, ואפילו למ"ש תוס' בשמעתינן לקמן דסוגיא דגיטין לית ליה הכי דרבי מיירי ברשות היחיד מקורה, מ"מ אפשר דאחי' כרב חסדא דרה"י לא בעי ד' על ד' משום הכי הוצרך לדחוקי התם משום אינטורי היא, אבל לעולם רבנן דר"ע ללישנא קמא אית להו נמי קלוטה כמי שהונחה אלא משום דלא הוה מקום ד' על ד' פטרו. ומיושב ק' מהרי"ט הנ"ל.

גמ'. ל'מימרא דפשיטא ליה לרבא וכו'. עיין תוס' ד"ה דאמרינן וכו' שחי' ב' תירושים, והעיר החת"ס דלא יתכנו לרמב"ם ורע"ב בפ"י המשי' מס' פרה פרק י' משנה ב', ועי' זכאים דף ז"ג דרבה קאמר ל' התם עיי"ש, ועיין פני יהושע.

תוס' ד"ה ובי אומרים. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא אה"ע סימן לה) ד"ה ואמנם נחזי, ושם (סימן לו) ד"ה היתר הג', וד"ה אמנם המטה. [ובתוך הדברים כתב, דמ"ש התוס' דבשביל מלות פו"ר אומרים לאדם חטא, הואיל ומלות פריה ורביה מלות רבה דהא החירו לשחרר חזיו עבד וחזיו ב"ח משום מלות פו"ר תליא בפלוגמא בין התוס' ורשב"א בתשובה הובא בב"י א"ח סי' ש"ו, דלדעת התוס' אומרים לאדם חטא באיסורא זוטא כדי שיזכה בחיך במלוא רבה, ולדעת הרשב"א אין אומרים לאדם חטא אפי' באיסורא זוטא ע"ש].

תוס' שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן קא) ד"ה ומ"ש מעלתו.

תוס' ד"ה קודם שיבא. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן שטו). וראה בשו"ת הר נבי (יו"ד סימן ריג) אריכות גדול בבאור דברי התוס' והגמ'. וע"ע בשו"ת שמן המר (חיו"ד סי' יב) שעמד ע"ד התוס' סוכה (דף ב) מדברי התוס' בכאן.

ועיין גבורת ארי על מסכת תענית (דף כד ע"א).

תוס' שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח א' סימן קטז וסימן קיז) מה שכ' ליישב קו' השואל

איפשיטא. אלא דקשה דאמאי לא מכריח ר"י בעל תוס' פירשו מחוץ חירון הגמרא דהא מתוך אליבא דר"ע.

אמנם הגירסא שעל הגליון היא נהי דסבר ר"ע קלוטה כמי שהנחה דמי וכו' מתוך הכל בפשיטות, דבאמת לענין הקושיא על רבה אומרת הגמ' דהר איפשיטא ליה, כלומר דלרבנן ס"ל קלוטה לאו כמי שהנחה, וכו' לא מידי, אלא דאח"כ מתחילה קושיא חדשה, נהי דסבר ר"ע וכו' וסוגית הגמרא מדוקדקת מאד, ומעתה מה שהוקשה לי דאמאי לא מוכיח ר"י ממסקנת הגמרא דעכ"ל דהקושיא היא אליבא דר"ע דהא חזינן דמתוך אליבא דר"ע, הנה לפי גירסא זו לא נזכר בהחירון כלל דאליבא דר"ע קא מתוך.

גמ'. ודלמא הנחה הוא דלא בעי הא עקירה בעי. פירש"י מדלמא חגי מחייב שמים. ועיין חת"ס שכתב ליישב קושי' תוס', דהכי קשיא ליה מדסתם ר"ע דבריו וטעמו ונתן מקום לספק אי יליף זורק ממושיט. או אי קלוטה כמי שהנחה, ואי לא נפשטה איבעי' מלשון ברייתא אחרת לקמן דף ז"ז ע"א לא היינו יודעין כוונתו, ע"כ נוח הי' לו לומר חייב שמים ונדע דמטעם קלוטה הוא, דאע"ג דר"ע אית ליה בכריחת דף י"ז ע"ב דלא חייב אתולדה במקום אב וכדמיייתי ליה הר"ן לקמן ריש פרק הזורק. מ"מ הוה ליה למיחני דאיכא עכ"פ שמי חיובים ונפקא מיניה לגודע וחזר וגודע כמ"ס לקמן דף ז"ב ריש ע"ב א"י נזכר קודם הנחה חייב עכ"פ משום קליטת האויר שהיה בשעת שכות וכן כתב ירושלמי ריש פרק הזורק להדיא אלא שהעלה שם בירושלמי כל שאינו חייב על סוף ההנחה ברשות השני אינו חייב על קליטת האויר וא"כ לא משכחת חייב שמים אלא"כ שהיה שכות מתחילה ועד סוף ומחייב אתולדה במקום אב. ואפשר שזה הוא סברת רבה דמוקי מתניתין כר"ע ולא קשיא ליה הא דרב יוסף דלמא עקירה בעיא משום דעיקר סברא זו בגוי מדלמא אמר ר"ע מחייב שמים ורבה ס"ל כהיא ירושלמי הנ"ל ולא שייך למיחני חייב שמים, ורב יוסף לית ליה כסברת ירושלמי ושפיר קשיא ליה.

וב"ל זה דר"ע אבל דרבי לקמן לא קשי' לי לימא מחייב שמים כי היכי דנדע דמטעם קלוטה הוא ולא יליף זורק ממושיט זה אינו דהא רבי מייירי ברה"י באמצע וליכא למיטעי כלל, ולמה לי למיחני חייב שמים. עיי"ש עוד.

גמ'. שם. עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן קנז) בדברי הגמ' ורש"י ותוס' כאן.

דרע"ק דיליף זורק ממושיט למעלה מי' דמיון דכמו שהנחה הו"ל מרה"י למקום פטור כו' משמע דס"ל דכמו שהנחה היינו באויר א"כ א"ש הכא דהוה הנחה למעלה מי', אבל הסברא תמוה דבכ"מ הפי' כמו שהנחה בארץ וממילא למעלה מי' דלא אמרינן כלל כמו שהנחה [מיון דרשות אחרת היא כנ"ל] שפיר חייב מטעם מושיט.

גמ'. דר"ע סבר ילפינן זורק ממושיט. עיין תוס' ד"ה דר"ע סבר וכו', וביאר החת"ס, דהספק חלי' בפ"י מתניתין ר"פ הזורק מושיטים הקרשים אבל לא זורקים דפירש"י מפני כוונתו, וא"כ י"ל נהי דהקרשים לא היו זורקים אלא מושיטים ומזה יצא לנו מלכת מושיט, אבל ע"כ המתירים והיחידות שלא היו כבדים היו זורקים מעגלה לעגלה והוה זורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע במקדש, וקשה מאי טעמא דרבנן דהזורק פטור, אמנם בירושלמי ר"פ הזורק אמרינן לא היו זורקים משום בזיון כלי קודש עיי"ש ועיין עירובין דף ז"ח ע"א ודילמא זריק להו וכו'. וא"כ גם המיתרים ויחידות לא היו זורקים אלא מושיטים ונ"ל דמתמים לא קדשי כל כך והיו זורקים משא"כ כלי מקדש וא"כ לא היתה זריקה מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע במקדש וקשה מ"ע דר"ע.

גמ'. ורבנן סברי לא ילפינן זורק ממושיט. ופרש"י, דל"ה זורקין הקרשים שלא יתקלקלו, ולקמן בהזורק פרש"י הטעם משום כבדן. ועיין בספר בן נחום להגה"ש ר' מענדעלע קאראדער ז"ל (עמוד קעו) שכתב דרש"י מיון לדבר אחד, לפי"מ דמבואר בירושלמי הטעם דל"ה זורקין משום בזיון הקרשים, ולכן הואיל והן כבדין עלולין להתקלקל ע"י זריקה, וזהו בזיונן.

גמ'. בתר דאיבעי הדר איפשיטא ליה דסבר ר"ע קלוטה כמי שהנחה דמ"א. עיין בשו"ת הר צבי (או"ח ז סימן יא) דלכאורה תמוה דכל הקושיא היא אליבא דרבנן דכאן פשיטא ליה דלאו כמי שהנחה והתם מיבעיא ליה אליביהו ומה מתוך דאיפשיטא ליה דר"ע ס"ל קלוטה כמי שהנחה הא אליבא דר"ע לא נסתפק מעולם והו"ל לומר דאיפשיטא ליה דאליבא דרבנן לאו כמי שהנחה.

אבל לפי מש"כ תוס' דקושיא הגמרא באמת הוא דוקא אליבא דר"ע דלפי מאי דקא מיבעי ליה התם מסתפק גם אליבא דר"ע דשמא ס"ל דלאו כמי שהנחה א"כ מדויק מאד חירון הגמרא דאליבא דר"ע

גמ'. שם. עיין חת"ס דמה שכתבו החוס', שכן הי' במשכן שנחנו ליד הגזברים, היינו להס"ד אבל למסקנא דידו של אדם חשובה כד' על ד' א"כ אדרבא הנחה לידם של גזברים היינו ד' על ד'.

גמ'. אלא א"ר יוסף הא מני רבי וכו'. כתב השפ"א, ומ"מ נראה דרבה לא חזר מדעתו ולא ס"ל לחלק בין הנחה לעקירה וכן נראה נמי דר"י לא הדר משינויא דיד' דרבי הוא ולא ס"ל כדמוקי אב"י באילן העומד כו' והא דפריך מדאמר אב"י אינו לדחות דברי ר"י דאטו גברא אגברא קרמית וס"ל דהכי פרכינן אליבא דאב"י דמוקי לה הכי כמאן אחיא מחניחין ובעי לפרש דברי ר"י גם לאב"י [וכ"מ בדברי מהרש"א] אפשר לומר נמי דמודה ר"י לאב"י אלא דפליג אדרב' ושמאל וס"ל דרבי דמחייב שחיס בזרק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע איירי אפי' באינה מקורה וכמ"ש חוס' לקמן ד"ה לא מחייב דגמ' דגיטין ג"כ לא ס"ל הא דרו"ש ע"ש ומשו"ה מוקי מחניחין כרבי.

גמ'. אידימא הא רבי דתניא זרק ונח ע"ג זיו כ"ל שהוא. כתבו החוס', דרבי דבעי מקום כל שהוא אין סברא לחלק בין עקירה להנחה. ועיין חת"ס שכתב להסביר, דהא קרא כחב להדיא אל יא' איש ממקומו והרי קמן דקפיד אמקום, ומסברא חזונה אין מקום חשוב פחות מארבעה וא"כ אי מצינו מי שסבר קלוטה כמי שהונחה ולא בעי מקום כלל, וע"כ לא יחשיב קרא דכחב מקומו, וע"כ דחקינן לחלק בין הנחה דלא בעי מקום כלל, ובין עקירה דבעי מקום וכיון דבעי מקום נריך מקום ד' כסתם מקום. אך רבי מדנקט דיד' ולא אשמעינן רבותא טפי קלוטה ע"כ ס"ל דבעינן מקום אלא דס"ל מקום כל שהוא סגי, דלא כסברתנו דסתם מקום הוא ד' על ד' א"כ מהיכי חיטי לחלק בין עקירה להנחה. וכו'.

גמ'. הכא באילן העומד וכו'. כתב השפ"א, לכאורה הי' נראה דמה"ט לא נקט באילן העומד

כולו ברה"ר ופליגי אי שדי נופו ב"ע וה"ל נוף ד' משום דבכה"ג גם לרצנן פשיטא לן דשדינן לנופו ב"ע דלמה לא ואטו נריך לנוח החפץ על כל המקום ד' וחפץ קטן יוכיח וע"כ כיון דבמקום זה איכא ד' על ד' גם כשנדבק בידו קד הוא ולכן ז"ל עיקר הרבונא בכאן כיון שעיקרו ברה"י ולולי פי' רש"י ז"ל י"ל עוד שהזרק עומד ג"כ ברה"י ונח אנופו שברה"ר דהרבונא היא דאי שדינן נופו בחר עיקרו שברה"י א"כ מרה"י לרה"י קא מפיק [ואפי' הכי מחייב רצין דלפירש"י שר' זרק מרה"ר ד"א כו' אכתי קשה כנ"ל כיון דממ"נ חייב או מטעם ד"א ברה"ר או מטעם מרה"ר לרה"י וא"כ אכתי פשיטא דשדינן ל"י בחר עיקרו והו"ל לאוקמא כשכולו ברה"ר וכקושי' החוס' מיהו י"ל גם פירש"י ע"פ הנ"ל דמ"מ כיון שהזרק לא נחניחין אלא לזריקת ד"א לכן שפיר כשנאמר שדי נופו ב"ע שברה"י י"ה' פטור דלא נתקיימה מחשבתו.

גמ'. שם. עיין שם השדה להגר"ח קניבסקי שליט"א (עמוד כט) מ"ש בזה.

גמ'. באילן שעיקרו ברה"י וכו'. פירש"י שדי נופו בחר עיקרו והוי כמונח ברה"ר על מקום ד', והקשו בחוס' דאי אין בנוף ד' הוי מקום פטור וכו'. ועיין שפ"א שר' דז"ע מנ"ל לחוס' הא, די"ל דוקא בלבינה ע"ג קרקע כיון דמעבד הילוך הרבים בזה אמרינן דלמעלה מג' הוי כרמלית אי הוי ד' ובפחות מד' מקום פטור אבל נוף או זי היוצא בחלל רה"ר למעלה מט' טפחים דרבים בוקעין תחתיו מנ"ל להיות חולק רשות לעצמו גם י"ל דפחות מג' בפרט זי כל שהוא אינו חולק רשות לעצמו כלל אפי' מונח בקרקע מיהו זה אינו מוכרח אבל באור נראה פשוט דהוי רה"ר, ונע"ג.

רש"י ד"ה ודלמא הנחה. עיין בשו"ת חוט המשולש (חלק ג סימן נד) מ"ש בדעת רש"י.

דף ה' ע"א

הוצא יותר באריכות דברה"ר מקורה כל שאין לה ב' מחילות לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, משמע להדי' דהא דאמרינן כאן המעביר ברה"ר מקורה פטור, משום פי תקרה יורד וסותם קאחינן עלה, וזה חימא דהרי בזה"ל מוכח בשבת ז"ט גבי עגלות ותחתיהן דאף שאין לה ב' מחילות לא אמרינן יורד וסותם עיי"ש, וכ"מ

גמ'. ביתא כמאן דמליא דמי. עיין בשו"ת מהרש"ס (חלק א סימן רז) בנידון תיקון עירובין שהוא על ידי הקפת הטלגרף.

גמ'. המעביר חפץ ד' אמות ברה"ר מקורה. עיין בשו"ת ישועות מלכו (לקוטי שו"ת סימן יד) שהקשה על פסק הרמ"א או"ח סו"ס שמ"ו ובד"מ

גבו'. לַיּוֹמָא דְלֵא בְרִיבִי וְכו'. עיין שפ"א דמשמע מכאן דהיכא דאמרינן גוד אסיק אפי' במידי דמטלטל כמו הכא שמחזיק הטורסקל בידו י"ל ג"כ גוד אסיק לריב"י.

גבו'. הַבָּא לְמוֹפָּה בִּי וְכו'. הקשה הר"י בחוס', מה עלה על דעת המקשן וכו'. ועיין בזה בחידושי הרשב"א שמתרץ באריכות, דהמקשה סבר דיש כרמלית בכלים והו' ליה כרמלית לרבי יוסי בר"י. והפנ"י כתב, דאין צורך לכל זה דכלא"ה מצינן למימר דהמקשה ס"ד דאירי ששפתו העליונה של הטורסקל הוא למעלה מעשרה משא"כ תחתיתו שהוא שולי הטורסקל מונח על ידו של עני שהוא למטה מעשרה שכן נראה ממה שפירש"י ז"ל דטורסקל היינו סל וא"כ יש לו בית קיבול למטה. ולפי"ז מקשה שפיר. ואחר זה מלא כן בחוס' ישנים.

גבו'. שם. מחוס' כאן מבואר דכלי ברה"ר דלא נעשה כרמלית, הוה כרה"ר ממש, מן התורה, וכן משמע בראשונים, ועיין חת"ס שמציין לדברי הגה' אשרי לקמן גבי ה' קפתו מונחת, דמבואר מדבריו דהוה מקום פטור, וז"ע.

גבו'. שם. עיין שו"ת שצט הלוי (חלק ג סימן נו).

גבו'. אָמַר רַבָּא אֵיכָפֹּל תִּנָּא לְאַשְׁמְעִין וְכו'. כתב הרשב"א, דה"ל למימר בפשיטות הא אגד יד לא שמי' אגד, דהכי ס"ל לרבא לקמן (ז"ב ע"א) עיי"ש. וכתב החת"ס, דמזה יש רא"י ברורה לדעת יש מי שפירש דמיתתי ה"ה פי"ג הלכה וי"ו דאיפוך היינו לענין אגד כלי אבל אגד יד ס"ל לרבא שמי' אגד כדר' אבבה דשמעתין, והוצרך להקשות מדאיכפל תנא לאשמעי' וכו'.

גבו'. שם. מה שפירש רש"י, כנף בגדו "לפנים", כתב הגאון ר' מרדכי בנעט זצ"ל בחידושו, שאין לו שחר. אמנם יש לומר כוונתו, דלפנים היינו שהמתנגד פרס כנף בגדו לפני העוקר או הנית, וכפירכה הש"ס לעיל.

גבו'. עֵקֶר בּוֹמְקוֹמוֹ וְקִיבֵּל וְכו'. עיין שפ"א דלריך עיין בפוסקים אי עקר ממש בעינן או גם פשיטת יד חשיב עקר, ומדברי הרמב"ם (פי"ג מה"ש) משמע דגם עקירת היד לקבל פוטר הראשון דעיקר הטעם שקיבלו במקום שלא הי' עומד ליפול מעצמו ע"ש ועי' במאירי מחלק אי' הי' דעתו מיד לקבל ביד הב' חייב עיי"ש.

להדי' מדברי הרמב"ם ז"ל הובא בש"ע סי' שמ"ד דרה"ר מקורה דין כרמלית לו, ואי ס"ד משום פי תקרה א"כ היא רה"י, א"ו דליחתהו להא מילתא והא דרה"ר מקורה אין ענין לפי תקרה, וה"נ משמע פשטא דלישנא לפי שאינו דומה לדגלי מדבר דאטו מי לא ידעינן בלא מילתא דרב דפי תקרה יורד וסותם, ומסיים: וז"ע רב בזה.

גבו'. שם. עיין שו"ת משנה הלכות (חלק יא סימן שח) שכתב לבאר, מה טעם רה"ר מקורה פטור המוציא בו, ולא מקרי רה"ר, כיון דהוא רחב ט"ז אמה וגם מפולש מכל הצדדים רק שהיא מקורה מלמעלה.

גבו'. הָא בְּנֵי אַחֲרִים הִיא. הקשה השפ"א, דילמא אחרים איירי צורק מרה"ר לרה"י מקורה ומשו"ה עמד במקומו וקיבל חייב מטעם קלוטה, וכתב דלכאורה נראה, דא"כ גם בעקר ממקומו יתחייב הצורק הואיל ומיד שבה ברשות היחיד הו' כמונח דלעיל למ"ד קלוטה כמשה"נ חייב גם כשאינו נח באמצע ברה"ר וכמו כן נאמר גם כאן בעקר ממקומו נמי יתחייב דמשעה שנקלט באיר חייב.

אך ז"א דלעיל כיון שנתקיימה מחשבתו בסוף שבה לרה"י הב' במקום שרצה שוב מתחייב מטעם קלוטה גם על הרה"ר שבאמצע כיון שע"ד כן זרק שיעבור דרך הרה"ר והא"נ אילו לא נתקיים מחשבתו ונפל בדרך הליכה לרה"ר שבאמצע לא הי' מתחייב ג"כ וכמו כן ממש כאן בעקר ממקומו לא נתקיימה מחשבתו ומשו"ה פטור אפי' ברה"י מקורה וכנ"ל ומדלא קמשנינן הכי תפשוט לכאורה דין זה.

אכן אי נימא דס"ל לרבא לקמן (ק) דחוך ג' אע"ג דהו' כלבוד לענין שא"ל מקום ד' מ"מ הנהא ע"ג משהו צריך א"כ י"ל דאחרים ס"ל כרבנן דלאו כמונה הו' אף במקורה ומ"מ במקבל בידו סגי דלענין זה אמרינן ביתא כמאן דמליא ואפשר דסוגיא זו אחיא כר"ח בר טובי דפליג ארבא לקמן (נז) מיהו י"ל דכיון דחני סתמא לא מסתבר לאוקמי דוקא ברה"י מקורה. עכ"ד השפ"א.

גבו'. כְּגוֹן שֶׁקֶבֶל בַּטֹּרְסָקָל וְכו'. עיין בדברי הרשב"א כאן. ועיין בשו"ת מלמד להועיל (חלק א סימן סד) מה שכתב לפשוט מדבריו בידון אם יש שום היחר לשאת חפץ בשבת ברה"ר או בכרמלית על כפיפתו למעלה מעשרה טפחים.

גמ'. שם. בשו"ת אבני נזר (חלק א' סימן קכח) תמה השואל אהא דכ' באגלי טל, דהמבשל וזא אחר והגיס גם הראשון חייב, וע"ז הקשה מהא דכאן, זרק חפץ לתוך יד חבירו ונעקר חבירו ממקומו וקיבל פטור הראשון, אף דגם לולא השני הי' החפץ נח והי' המלאכה נגמרת ועל ידי השני לא הי' נעשה מלאכה. ומה בין זה למעמיד הקדירה וזא אחר והגיס.

והשיב דלא קשה מיד, דהנחה לא נעשה כלל על ידי הראשון. ואדרבה על ידי מעשה ראשון הי' החפץ הולך הלאה. ופעולת הנחה נעשה על ידי השני לבד. מה שאין כן בזא אחר והגיס. דזכחו של ראשון בזירוף הגסה המבשל. ועוד יש בזה חילוק לולא השני לא הי' החפץ נח במקום שנה עכשיו. דהמונה בידו של אדם חשיב מונח בארץ במקום שהאדם עומד. וכיון שהמקבל עומד עתה במקום אחר כאילו נח החפץ במקום אחר.

גמ'. שני בחות באדם אחד קא מבעיא ליה. עיין חוס' בשם ר"ת, דהוה כמו שנותן מימינו לשמאלו דאעפ"י שהעבירה ד"א פטור, עכ"ל. וביאר החת"ס, דרצונו לומר מיד ימינו ליד שמאלו פשיטא לי' דפטור, אבל עקר מקרקע שבימינו ונתנו בקרקע שבשמאלו אעפ"י שעמד ולא זו ממקומו פשיטא לי' לר"ת דחייב, כמ"ש חוס' בשמו בעירובין ז"ח ד"ה והאמר רבא וכו'.

וה"ו הקשה החת"ס, מה לי אם נטל החפץ בידו והלך לאותו המקום הי' חייב דעקירת והנחת גופו כעקירת חפץ דמי' ואלו זרקו לשם וקבלו בעצמו יפטר, ובירושלמי נרגש בזה ולא חי' כלום ע"ש. ועיי' עוד בירושלמי דפריך מ"ש מפיו פי' משנה דכריחו' אם הי' שבת והוציא בפיו דמייתי לקמן ס"פ הזורק ע"ש ומפרש ירושלמי שהי' גופו מונח ברה"י וראשו על האסקופה ויוצא פיו לחוץ ונתן מאכל לתוך פיו ובלעו דחייב, ומ"ש מפיו לבית הבליעה חייב ומימינו לשמאלו דפטור, ומשני התם נשתנה הענין דהשתא הוה בליעה ואכילה אבל מיד זה ליד זה לא נשתנה הענין כלל ע"ש.

גמ'. מה לי הטעינו שמים וכו'. הקשה השפ"א, דהא כיון שמכניס ידו לקבל הוי כמו עקר ממקומו שהרי מזל הזריקה מן השמים הי' יורד עד לארץ והוא קידם ידו לקבל קודם שירד לארץ והוי כמו עקר וקיבל.

ותירין דס"ל דנהי דעקר ממקומו וקיבל פטור הזורק מ"מ לגבי המקבל נמי לאו עקירה חשיב והוי כמו שנים שעשאו להנחה זו כיון שגוף הנחה נעשה בזה הזורק אלא שהמקבל שינה הנחתו מכמו שהי' עומד להיות נגמר לכך גם לגבי המקבל לאו עקירה הוה כנ"ל, ולפ"ז א"ש מה דמייצעי' לי' בקדם הוה עצמו וקיבל שהי' פטור כיון דמעשה השני נמי אין בזה הנחה גמורה.

גמ'. בכות' משופע. פי' הריטב"א, דשיש בעובי הכותל ארבעה טפחים, ולכן חשיב עקירה מעל גבי מקום ארבעה.

עמוד ב

גמ'. היה קורא בספר ע"ה האיסקופה וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שג סעיף א) הקורא בספר על האסקופה ונתגלגל ראש האחד מהספר מידו, ונשאר ראש השני בידו, גוללו אללו. אפילו נתגלגל חוץ לד' אמות, אפילו ברשות הרבים והאסקופה ברשות היחיד, משום בזיון כחצי הקדש המירו. הגה: דרבים דרסי על האסקופה. ודוקא כחצי הקדש, אבל בשאר דברים אסור, אפילו לא נפלו אלא לכרמלית. (המגיד פט"ו והרשב"א).

ועיין ב"ח ומג"א, דדוקא היכא דלד אחד אוגדו בידו הא אם נפל גם ראש השני לארץ אפילו היכא דנפל לכרמלית ג"כ אסור לאתויי אללו ולא המירו בזה משום בזיון כחצי הקודש.

גמ'. היה קורא בראש הגג וכו'. כתב בשו"ע שם (סעיף ב) היה קורא בו על הגג ונתגלגל ראשו האחד מידו, עד שלא הגיע לעשרה טפחים התחתונים הקרובים לארץ, גוללו אללו; הגיע לעשרה טפחים התחתונים, אם הכותל משופע בענין שנה עליו, אסור לגוללו אללו; וכדי שלא יעמוד בבזיון, הופכה על הכתב. ואם אינו משופע, כל זמן שלא הגיע לארץ גוללו אללו.

ועיין מ"ב דהא דגוללו אללו, היינו אפילו אם היה כותל הבית משופע ונה עליו או שהיה נח שם ע"ג זמ בין שהיה הזיז רחב ד' ובין שלא היה ד' ובכל זה מותר לכו"ע אפילו בשאר דברים שאינם כחצי הקודש כגון שהיה בידו סדין ונתגלגל ראש האחד מידו דלמעלה מעשרה טפחים אין שום חשש משום ר"ה.

והא דכתב המחבר, דאם אינו משופע, כל זמן שלא הגיע לארץ גוללו אללו, כתב המ"ב (סקט"ו)

בכותל משופע ניחא תשמישתי' בגובה קרוב ליו"ד ודומה לעמוד ט' וי"ע. ע"כ.

גב'. **אלא** אמר רבא כגון שקל' מע' גבי גומא וכו'. עיין פנ"י דעיקר הרבנותא במים שקלט ממה שע"ג הגומא, דאי מחוך הגומא פשיטא דהיינו הנחתן דמאי שנא גומא ומ"ש כלי אבל בע"ג הגומא שזפין קצת על הקרקע איצטריך לאשמועינן דאפ"ה היינו הנחתן דאי אפשר לזמנא.

גב'. **שם.** הקשה החת"ס, א"כ מ"ש מי גשמים דנקיט, הו"ל למימר המוניא מים מבאר רה"י לרה"ר חייב, ועוד מילתא דפשיטא היא מפסי ביראות.

ותירין דודאי מים שבאור מחיות הוה הנחה בלי ספק, אך המים שלמעלה ממחיית הגומא ולא משכחת לי' אלא קולות של מי גשמים שהוא למעלה ממחיית הגומא, ולא הוה רה"י אלא משום שראשו אי' מחובר במי הגומא, אעפ"י שראשו השני מחובר בעצי', מה בכך הא רה"י עולה עד לרקיע וה"ל האי קילוחא כיתרין קנה ברה"י גבוה מאה אמה, נמצא זה הקלוח הוה רה"י גמור אך ה"א הואיל ולא נח על מקום ד' לא הוה הנחה קמ"ל מים ע"ג מים היינו הנחתו.

אלא לפ"ז גם הכן ספיקא דאגח בכלי ושמן ע"ג יין וכן גוף הדין דאגח ע"ג מים היינו למעלה ממחיית המים, אבל אם משוקע בחוך מחיית הוה מקום הנחה ולא משמע כן ברמב"ם ושאר ראשונים.

גב'. **שם.** עיין שו"ת יד חנוך (סימן ו) שנסתפק השואל בזה דקי"ל (באו"ח סימן שמ"ז) פשט ידו ונטל מים מעל גומא בשבת והוציאו חייב חטאת מפני שהמים כגוף אחד הם נחשבים, והוי המים העליונים כאילו הם מונחים על הארץ. איך הדין אם נטל שלג מעל הגומא אי דינה כמים וחייב, או אין דינה כמים ופטור.

וכתב להביא ראיה מש"ס ערוך פרק כל היד (נדה דף י"ז ע"א) השלג אינו לא אוכל ולא משקה, חשב עליו למשקה טמא, נטמא מקצתו לא נטמא כולו, ופרש"י נטמא מקצתו לא נטמא כולו משום שאינו חיבור אלא כל קורט וקורט בפני עצמו הוא לפיכך אין טמא אלא מקום מגע טומאה, עכ"ל. הרי מבואר שאינם חיבור לגבי טומאה אלא כל אחד הוא גוש בפני עצמו, וא"כ ה"ה גבי הוצאה בשבת כן הוא, שהרי להדיא אמרינן כאן דשמן שזף על גבי יין דמיון דלא הוה חיבור לענין טומאה לא הוה נמי חיבור לענין שבת, א"כ בנידון

דאפילו יש רק כמלא מחט בינו ובין הארץ מיון שלא נח ממש על הארץ ותלוי באויר לא מיקרי הנחה וגוללו אללו. ודוקא בכחצי הקודש מקילינן אבל בשאר דברים כל שהגיע לאויר העשרה טפחים שהוא אויר ר"ה אף שלא נח אסור להביאו אללו דגזרינן שמא יפול כולו לארץ ויבוא ג"כ לאחויי אללו ויש מקילין בזה. וכל זה באויר ר"ה אבל אם נפל לאויר כרמלית מותר לכו"ע להביאו אללו מיון שאוגדו עדיין בידו.

ובגוף הדין, עיין בציאור הגר"א שחולק ע"ז, וס"ל דכל שהגיע חוך ג' סמוך לארץ חשוב כמונח על הארץ. ועיין ביאה"ל שכ', דדעתו הוא דעת הר"ם והרמב"ן שהוצא בהרה"מ פי"ג הלכה ט"ז עי"ש, ודעת המחבר שלא הביא כ"ז פשוט משום דהרי"ף והרא"ש והרמב"ם כולם העתיקו מסקנת הגמרא דעירובין לדינא וטעמיהו נראה דס"ל כמו שכתב הרשב"א [בשבת דף ז'] בשם רב האי גאון דאף דקאמר הגמרא חניא כוותיה דרב חלקיה מברייתא הראשונה משמע דלא כוותיה עי"ש וסוגית הגמרא בעירובין משמע דנקטא לדינא כמסקנת רבא דכולה ר' יהודה היא בדקאמר שם בדף ז' ח"ט ריש ע"א רישא וסיפא ר"ש ומציעתא ר"י ולא זכר הגמרא דברי ח"ק כלל ע"ש.

גב'. **בכותל משופע.** כתבו החוס', דאירי כגון שרבים מכתפים עליו דהוי רה"ר. ועיין בחידושי הרשב"א שהביא בשם הרמב"ן שחלק על החוספות, ודעתו דאפילו בשאין רבים מכתפין עליו מקרי הנחה בר"ה, אכן הוא כתב דמסתברא כדברי החוספות עי"ש, ועיין ביאה"ל (או"ח סימן שגז) שכ' בחידושי הריטב"א על עירובין משמע לבאורה דהוא סובר ג"כ כהרמב"ן, עי"ש:

ועיין בחידושי חת"ס שמביא מה שכתב לו מורו ורבו גאון ישראל מו"ה נתן אדלער ז"ל, דמוכח דעת חוס' כהרא"ש לקמן ח' ע"א דעמוד ט' לאו דוקא עד עשרה ודלא כפי' רש"י דפירוש שם ט' דוקא לא פחות ולא יותר, דלרש"י משהגיע לט' טפחי' הופכו על הכתב הו"ל למיתני.

וע"ז כ' החת"ס: א"כ נ"ל אפי' ס"ל להחוס' גבי עמוד הוה ט' דוקא לא גבוה ולא נמוך מ"מ לטעמיהו אולי דס"ל החס' וכן בגומא הוא לאו דוקא דגומא אפי' ח' ח' וכי האי גווי דומה לעמוד ט' דהכל לפי מה שהוא ענין דניחא תשמישתי' ע"ש א"כ אולי

דין מיון דשגג אינו חיבור לעומאה ה"נ לא הו חיבור לשבת, לפיכך הנוטל שלג מעל הגבעה והוציאה בשבת הוא פטור. עיי"ש שהאריך בזה.

גמ'. אגוז ע"ל גבי מים לאו היינו הנחתו. ראה בשו"ת פעולת נדיק (חלק ב סימן רלג) בדבר השאלה אם מותר להסיר יתושין ותולעים שצפין על פי הכוס בשבת. ובחוק הדברים כתב ח"ל: וגם הרב מהר"י חאגיז במלכת הבורר כ' ח"ל: נסתפקו איזה בעלי תורה אם מותר להסיר יתושין שצפין על היין בשבת אם יש בזה משום בורר, ואפשר דאין בזה ברירה כלל וכמ"ש במשנה ח' פ"ק דביצה ע"ש. ויש כעין ראייה לזה מהא דגרסי' פ"ק דשבת דף ה' אגוז ע"ג מים לאו היינו הנחתה ולא מחייב משום מוציא דהא לא עקר, ואם איזה דדבר שהוא ק"ג ע"ג מים או יין הנוטל אותו מקרי בורר אמאי לא משתמיט שום מפרש לומר דהתם חייב משום בורר. ועוד דלפ"ז השולח דגים מן הים מחייב משום בורר אוכל מחוץ פסולת וליתיה דהא אפי' אליבא דירושלמי לא מחייב אלא משום קוצר. ונר' דלא שייך ברירה אלא מה שצריך לפשפש ולברור אבל דבר שגף למעלה כבר ברור ועומד הוא. ומעמי משם חכם בקי בש"ס שהשיב ע"ז: אין ברירה בזה וגם את הארעה ישלח, עכ"ל.

גמ'. אגוז בבבלי והבבלי צף ע"ג מים. עיין חת"ס שכתב ללמוד מדברי הראב"ן בשבת ובב"מ ובלקוטיו דף ק"ג ע"א, דמפרש כל הסוגי' לעיני עקירה, דודאי אם עבר ממקום מסויים והניח ע"ג מים, הוה הנחה וחייב, אך העובר ממקום הנחתו שע"ג מים בזה קאמריב' לי' דומי' דקולט מי גשמים דמיירי מעוצרה. דבכל הוה הנחה אחר עקירה, ממה שיהיה עקירה אחר הנחה.

והשפ"א כתב, דהי' אפשר לפרש בעוקר הכלי עם האגוז או מניחה עם האגוז על המים דבזה מסופק אי אוליין בחר הכלי אבל בעוקר האגוז מחוץ הכלי יש לילך אחר האגוז ויהי' חייב בוודאי, אבל הרמב"ם כ' בהדיא (בפי"ג משבת) דבעוקר האגוז מן הכלי פטור וכ' הה"מ הטעם משום דנשאר בחיקו ע"ש ומ"מ גם בעוקר הכלי עם האגוז נראה דמידי ספיקא לא נפקא. שוב מלא בראב"ן שפי' באמת כן האידיעא דהכא.

גמ'. שם. עיין בשו"ת ישועות מלכו (חלק א' סימן נב) ד"ה גם בעיקר.

גמ'. שם. עיין להגאון ר' שלמה קלוגער בשו"ת סת"ס (סי' כ"ט) שנסתפק במושיט ס"ת מידו ליד חבירו, אם מחויב לעמוד בפני הס"ת. אם בחר אדם אוליין והרי הוא עומד במק"א, או בחר ס"ת אוליין והרי הס"ת אינו במק"א. וכ' דכע"ז מביא בפ"ק דשבת ופ"ק דנזיר באגוז מונח בכלי וכלי ק"ג ע"ג מים כו'. וכתב שם, דנראה לפשוט זה מסוטה ד"מ ע"ב חזן בהכ"נ נוטל ס"ת ומושיטו לש"ץ כו' ובכה"ג עומד ומקבלו, ופריך, עומד מכלל דיושב כו' ע"ש וקשה דאכתי איך ישב עד הנה, הרי חיקף כשנטל הש"ץ הס"ת ונחתו לחברו מחויב לעמוד כו' ובע"כ מוכח דהם היו עומדים כשהיו מושיטים זל"ז ולכך אין חיוב לעמוד בפני ס"ת ובע"כ לא אוליין בחר הספר אלא בחר אדם המחזיקו. אך בהיות כן קשה בזה דשבת דבעי כו' וכן בנזיר ס"ד במה בכלי כו' אם בחר כו'. לפשוט מכאן דבחר אדם אוליין וה"ה התם, עכ"ל.

ועיין בשו"ת אפרקסתא דעניא (חלק ב' או"ח סימן כו) שכתב להעיר, בזה דמדמה בעיא דנזיר שם לבעיא דשבת ה' ע"ב, דאין הדמיון עולה יפה רק לפי פי' הרא"ש שם, אבל לפירש"י וחוס' שם אין האבעיות מעינין אחד. ופסקי הרמב"ם ז"ל מעידין דכרש"י וחוס' ס"ל עי' רש"ש כאן. ובהא דשבת תמיה לענ"ד איך מדמה לנ"ד להחם, הרי שם אפי' בחר אגוז אוליין, מ"מ ל"ה האגוז כניית, דרכוב כמהלך דמי, אלא דהאבעיא שם היא אי הו' דרך המצניעין כמשכנ' כמ"ש החוס' שם ד"ה אגוז ע"ש ובמהר"ם ז"ל. ע"כ. עיי"ש מ"ש בזה.

גמ'. מים ע"ל גבי מים היינו הנחתו. עיין שו"ת גינת ורדים (חלק א"ח כלל ג סימן י) בדבר השאלה שעושים השוכנים בבתיים שעל הכאלי"ג [=נהר] שמסליכין דרך החלונות עצמות וקליפין בהכאלי"ג. ומביא מגמ' דילן שאם קלט מים מע"ג גומא של מים והוציאן לרשות אחרת קס"ד דלא מחייב משום דלאו היינו הנחתו דהא נידי ואולי, וא"כ לא תיהו עקירתם עקירה קמ"ל דמים ע"ג מים היינו הנחתו, אבל אגוז ע"ג מים לא הו' דרך הנחתו מיון דנייד ואולי, ולכן הנוטל אגוז מע"ג גומא של מים והוציאו לחוץ לא מחייב. וא"כ השלכת קליפין ושיורי שלחן לתוך המים דהו' דרך הנחתו, יש בזה להחמיר מיון דלא קפדי בזה אינשי דקפדי באגוז ודברים חשובים דבעי' דלהו' מונחים הנחה מעליא.

גמ'. שם. עיין שפ"א שכתב לעיין, אי מיירי במים עמוקים יותר מג' טפחים דלא הו' כלבוד, ולכן

לפוש ואח"כ עקירת גופו, ואינו רחוק שנאמר דמה שמקבל רק ע"ד להוליך בו לא חשיב הנחה כלל דבעינן הנחה ע"ד לפוש ולהיות מונח אבל הקבלה על הכתף כדי להלך בו איננו הנחה לכן אם אחר הטעינו על כתיפו והלך מיד י"ל דפטור וזוהי ה' מונח שפיר הפי' בגמ' לעיל ידו לא נח היינו משום דכל הפשיטות יד לתוך רשות השני לא ה' אלא כדי לקבל והו' כמו לכתף וה"ה כה"ג בכתיפו פטור אך לא הודו לי חזירי זוהי מין דבגמ' לא מצינו החילוק לכתף אלא במהלך ולא בעומד ומקבל ומהלך אחר ההנחה, וי"ע בזה.

גמ'. תוך ד"א עמוד לפוש חייב לכתף פטור וכו'. עיין בשו"ת הר נבי (או"ח ב סימן יא) ח"ל: הגר"א ראש שאלני מ"ד הדין אם אחר נוטל מידו כשעמד לכתף והעביר ד"א או לרה"י אי חשיב לגבי הנוטל כמונח וחייב או לא מכיון דלגבי עצמו לא חשיב מונח ה"ה לאחר. ומחידושי רע"א דף ג סוף ד"ה דחניא היה טעון אוכלין וכו' משמע לי דלא חשיב כמונח גם לגבי האחר, וי"ע.

גמ'. המעביר חפצים מזוית לזוית. בעינן זה יש הבדל בין מלאכה הוצאה לשאר מלאכות, ולענין הוצאה המעביר חפץ מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לך, אבל לענין שאר מלאכות לא מצינו שיהא פטור בכה"ג, ועיין שו"ת הר נבי (ט"ל הרי"ס-מוציא סימן א) שצ"ן לספר מגן אבות שכתב לענין כותב, דבכותב אות אחת א"צ שיהא בדעתו לגמור השניה, יעו"ש.

ועיין בספר תוצאות חיים להגר"מ זעמבע (סימן ט אות יא) שכתב ח"ל: ולפי"ז יש ספק ע"פ בזה דשבת (ה) המפנה חפצים וכו' ונמלך עליהן להוציאן פטור, וזה דהא באמת לא מצינו בשום מלאכה שיהא צריך מחשבה בחילתה ע"מ לגמרה וכבר דן בס' מגן אבות דגבי כותב אות א' א"צ שיהי' בדעתו לגמור השניה עיי"ש שהעביר את הדבר מטעם אחר. ונסתפקתי אם יש צידה קולא זאת לענין החילת בהיחור ונמלך אח"כ לגמור את המלאכה באיסור, לפי דברי מרן לעיל שצידה דומה להוצאה לענין זה שלא נעשה המלאכה בגוף הדבר ולא נשתנה הדבר מקודם. ובראשונה נקדים דברי הפמ"ג סימן שיט מ"ז ס"ק ב שכתב לענין צורר לאחור ונמלך והשנה לבו ביום נהי' דלא צריך למיעבד הכי הא חיוב חטאת ליכא למפרע דמלאכת מחשבת אסורה תורה, והמשנה ברורה בשער הציון אות ה הביא דברי הפמ"ג הנ"ל וכתב ע"ז וצריך ראי' לדבריו עיין

לולי המים התחתונים לא ה' חשוב כמונח וקמ"ל דמיס ע"ג מים הו' הנחה, ולפי"ז י"ל דכה"ג קאמר באגוז דלאו הנחה הוא אבל תוך ג' דהו' כלבוד אמרינן דל המים התחתונים מהכא ובל"ז הו' כלבוד וגם באגוז ע"ג מים כה"ג הו' הנחה דאפי' ה' באויר תוך ג' כמונח דמי. עיין בדבריו.

גמ'. שמון שצף ע"ג יין ונגע טבול יום בשמן. עיין בשו"ת שבות יעקב (חלק א סימן סב) שמסתפק בכוס של יין שיצק עכו"ם שמן זית ע"ג לרפואה ונגע בשמן אם יש לאסור היין או לא, כדאיתא כאן שאם נגע טבול יום בשמן לא פסל את היין. עיין מה שכתב בזה.

גמ'. היה טעון אוכלין ומשקין וכו'. עיין בשו"ת ישועות מלכו (חלק או"ח סימן כב) שמסתפק המהלך בע"ש ונמשך הילוכו בשבת יותר מ"ב מילין ולא נח בינתיים אם לדמותו להך דהכא בטעון אוכלין ומשקין מצעוד יום בע"ש.

גמ'. שם. עיין לחם משנה הלכות שבת (פרק יג הלכה ח) שהאריך בזה.

גמ'. אינו חייב עד שיעמוד. פירש"י עד שיעמוד ואח"כ יעקור כו', עכ"ל. וכתב הפנ"י דאע"ג דפרש"י מוכרח מלשון הגמרא דדייק עליה מטעמא דשלא היתה עקירה משעה ראשונה לך אלמא דעיקר מלתא דר"י לענין עקירה איירי וכדדייק נמי ליטנא דהיה טעון מדלא קאמר נטל אוכלין ומשקין ונכנס ויוצא כו' אלא על כרחך כפרש"י דעקירה ראשונה לאו עקירה מקרי ומש"ה הוכרח נמי לפרש כאן דהאי עד שיעמוד היינו על כרחך שיעמוד ויחזור ויעקור גופו.

א"ל דאפי' צריך לפרש ג"כ דאינו חייב עד שיעמוד ויעקור ויחזור ויעמוד או שיניח הנחה גמורה וכ"כ בעל לחם משנה על הרמב"ם ז"ל (פי"ג מהלכות שבת הלכה ח') עיי"ש.

גמ'. תוך ד' אמות עמוד לפוש. עיין בשו"ת חשב"ץ (חלק ב סימן נ) דין טלטול בשבת פחות מד' אמות בר"ה וחזירו נותן לחזירו עד כמה, ואם בכלל זה לסגור הדלת ולטול המפתח ממקומו להשליכו בארץ להוליכו פחות מד' אמות.

גמ'. שם. בענין עמד לכתף ולפוש, עיין שפ"א דיש לעיין אי גם בחילת הקבלה כך ונימא דכשקבל על כתיפו ע"י אחר והולך מיד פטור דצריך להיות נח

ועוד דאף אה"ל דכזה"ג נמי סברי רבנן דמהלך לאו כעומד דמי כדמשמע לכאורה מהא דקיי"ל בכל דוכמי דמוחר להעביר פחות פחות מד' אמות וכדמשמע נמי ממימרא דרבה לעיל בסמוך דמחלק בין עומד לפוש או לכתף אלא דאפ"ה לא מצי למחני איפכא דנהי דרבנן פטרי משום דמהלך לאו כעומד דמי אפ"ה סד"א דבמוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו נמי פטרי רבנן משום דלא אשכחן כה"ג דחייב כדסקיל וטרי בסמוך משא"כ השתא דנקיט פלוגתייהו כזה"ג ממילא שמעינן תרתי דשייך נמי פלוגתייהו איפכא.

ועוד תירץ הפנ"י, דהא דאמרינן בכל דוכמי [בכרות ס' ע"א וש"נ] כח דהיתירא עדיף היינו היכא דמוחר לכחלה, משא"כ הכא דלא פליגי בן עזאי וחכמים אלא לענין חיוב חטאת דלכו"ע מיהא אסור לכחלה ככל פטורי דשבת דפטור אצל אסור. א"כ הוי רבותא טפי דרבנן מחייבי חטאת ולא אמרינן דמייתי חולין בעזרה.

גמ'. שם. בגמרא מסקינן מודה בן עזאי בזורק ומושיט, אמנם בירושלמי פליגי אמוראי, לחד מ"ד פליג נמי בזורק ומושיט, ועיין חת"ס דהטעם מבואר לכאורה דס"ל לא אשכחן כה"ג במשכן דחייב, אך לש"ס דילן צריך ישוב מיון דמודה בזורק ש"מ דהוה במשכן צדי ר"ה כמ"ש תוס' שכן דרך נוטה אהל"י לעשות חפופי' בתיבות אהל"י. א"כ קשה מ"ט פטור במוציא משום דמהלך כעומד מה צדק מיון שכן היה במשכן ועל הוצאה חו נאמר אל יא' איש ממקומו ללקוט המן, ואיש ואשה לא יעשו עוד מלאכה להביא. והלא מושיט למעלה מיו"ד אע"ג דבעלמא הוא אור מוקס פטור מ"מ מיון שכן היתה עבודתם במשכן חייב מכ"ש הכא וצ"ע לכאורה.

וכתב החת"ס, דצריך לומר אע"ג שכן דרך אהל"י להיות להם חפופי' ויחידות מ"מ אין הכרח שהיה לכל אהל"הם כן ועוד צאהל שהיה לו חפופי' אפשר שלא היה בכל סביבותיו, והיה אפשר לצאת ממנו בצד א' מבלי שיעבור דרך סטיו, וע"כ לרבנן דמסבירא מהלך לאו כעומד דמי וראוי להחייב בעובר דרך סטיו, לא חיקשי היכן אשכחנא כי האי גוני דחייב, דודאי הי' כן ברוב אהל"ים, וגאמר דגם על אותן אהל"ים היה קפידא דאל יא', ולא יעשו עוד מלאכה. אך בן עזאי ס"ל מסבירא מהלך כעומד, ולכן נהי בזורק ומושיט חייב בכל ענין דהרי אשכחנא כי האי גוני במשכן מ"מ במוציא נאמר דמרע"ה לא קפיד אלא שלא יוצאו מהאהל"י שלא

סימן שטו ס"ו עכ"ל וכוונתו דאיתא שם לענין צידה שאם ישב א' על הפתח ומלאו יכול השני לישב בצדו ואפילו אם הראשון הלך לו מותר השני לישב וא"כ גם כאן לענין צורר הו"ל להחיר לכחילה להשהות הואיל והי' בהיתר. והנה לכאורה צבורר לאלתר ונמלך להשהותה דומה להא דמעביר חפצים ונמלך להוציאם שיש הבדל בזה בין הוצאה לשאר מלאכות ואם מלאכה צידה דומה בזה למלאכה הוצאה אין להביא ראיה מצידה שהיא דומה בזה למלאכה הוצאה למלאכה צורר ועיין שביחם השבת מלאכה צורר צאר רחובות ס"ק ט בשם קריית מלך רב. העובדא שמלאכה הוצאה אינה בגוף הדבר גורם גם חומרא בשו"ת בית יצחק (או"ח סי' לד) יא' לחקור אם במלאכה הוצאה פטור כשהוא מקלקל, כמו שאר מלאכות, או שאני מלאכה הוצאה דמיון שהיא לא בגוף החפץ אין נ"מ אם נתקלקל החפץ שהרי עיקרה של המלאכה אינה אלא בשנוי המקום מרשות לרשות.

גמ'. שם. עיין בשו"ת הר צבי (ט"ל הרי"ם-מוציא סימן א) ד"ה ומדי דברי, ח"ל: ומדי דברי נסתפקתי בהך דינא דר"י המפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך להוציאן דפטור משום שלא היה עקירה ראשונה לכן, אם עקר על מנת שההנחה תהא ע"י אחר ואח"כ נמלך ועשה בעצמו גם ההנחה אם מופטר נמי מה"ט, די"ל דדוקא נקט מזוית לזוית שלא היתה העקירה לשם הוצאה כלל, אצל בנ"ד שצאמת היה במחשבתו לעקור החפץ כדי להוציאו אלא שלא נחווין לעשותה כולה בעצמו יש לדון דכזה"ג לא אמרינן שיפטר. ועיין שם מה שכתב בזה.

גמ'. המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב ובן עזאי פוטר. עיין פנ"י דלכאורה יש לדקדק אמאי לא נקיט פלוגתייהו איפכא במוציא מחנות לסטיו דרך פלטיא דרבנן פטרי דמהלך לאו כעומד דמי וכן עזאי מחייב והי' הוי שפיר טפי למיחני כח דהחירא אליבא דרבנן לשיטת רוב הפוסקים שפקדו כחכמים.

ותירץ דאיכא למימר דאיפכא לא פסיקא ליה מיון דסתם רה"ר הוי רחב ט"ז אמה למאי דקיי"ל צדי רה"ר לאו כרה"ר דמי וא"כ אפילו לרבנן איכא למימר דחייב משום דמעביר ד' אמות ברה"ר דאע"ג דלא אשכחן כה"ג במשכן רה"ר איכא למימר דחייב משום דמעביר ד' אמות ברה"ר גופא לא הוי במשכן אלא הילכתא גמירי לה וסיון דהלכתא היא אפשר דבכל ענין מחייב לא שגא מהלך לא שגא עומד.

היה להם חפופי' אבל בזהלים שהיה להם חפופי' ומוציא דרך החפופי' על זה לא הקפידה תורה כיון דמסבירא מהלך כעומד.

גמ'. בשלמא בן עזאי קסבר כו' אלא רבנן נהי נמי דקסברי כו' היכא אישכחן בה"ג דחייב. פרש"י דעיקר הקושיא כיון דמפסקא רשותא אחרימא מנ"ל דחייב דלמא לא חייב רחמנא אלא במוציא להדיא מרה"ר לרה"י. ומשמע מלשוננו דאפילו בזורק ומושיט נמי קשיא ליה כה"ג. ועיין פנ"י מ"ש בזה.

תוס' ד"ה אגוז. בתיבתם זו היא הנחתם וכו'. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ב' סימן קיב) בענין אם לבישת כובע על הראש ובגד על הגוף ברה"ר נחשב הנחה. ועיי"ש מה שכתב בדברי החוס' כאן.

תוס' ד"ה אגוז. בשוב קו' הגאון רע"ק כאן בגליון הש"ס עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן קיט) וז"ל: אשר הראני דברי החוס' בשבת דף ה' ע"ב ד"ה אגוז שכתבו אף דאמרינן בב"מ דף ט' ספינא מינה נייחא וניחא הוא דקא ממטי לה לגבי קנין שאני דלא מקרי חצר מהלכת דחצר ילפי מיד ויד נמי הוא דקא מסגי תוחי' וקא ממטי לה וע"ז הקשה בזה דנתן גט

ליד עבדה ופריך דהוה חצר מהלכת והא הוה דומיא דידה וע"כ דבעינן דומיא דידו דתמיד הוא עמו וא"א להלך ממנו אבל חצר מהלכת אפשר להלך ממנו וא"כ דברי החוס' תמוהים הנה יפה תמיהת וכבר קדמך הגאון מוהר"ע איגר ז"ל בגליון הש"ס שם בשבת ולפע"ד נראה דהנה הרשב"א בחידושי שם ובחידושי ריטב"א על שבת הנדפס מחדש כתבו לישב קושיית החוס' דגבי חצר בעינן שיהי' החצר שאינו מהלך וכל שהספינה אינה מהלכת בעצמה רק ע"י המים מקרי מהלך משא"כ לענין שבת בעינן דנייח וזה אינו נייח ע"ש אמנם מנ"ל זאת דסגי בקנין כל שאינו מהלך מצד עצמו רק ע"י ד"א לזה כתבו החוס' דיליף מידו גם ידו אינו נייח ורק דבא מצד האדם דמסגי תוחי' ואפ"ה ידו קונה לו ול"מ חצר המהלך ומעתה זהו צידו ובספינה אבל בעבד דכל העבד נעשה חצר שלה שהרי הקנה לה כל העבד וכל העבד נעשה חצרה א"כ כל שהעבד אינו נח מקרי חצר המהלכת וז"כ כשמש בכוונת החוס' ול"ק קושיית הגאון ז"ל.

וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ד' סימן ה פרק א) ד"ה והנה לענ"ד, מה שכתב בשוב קו' הרעק"א.

דף ו' ע"א

אקרי. הרי למדנו שבאור לא נקרא בשם דרך, וממילא אין לצרך תפלת הדרך.

גמ'. שם. עיין בשו"ת מלמד להועיל (חלק א סימן קד) דמדברי החוס' כאן משמע כרשב"א דמעביר ד"א ברה"ר אפי' מנה לי' למעלה מי' ציד אדם פטור. ועי' שם עוד.

גמ'. אלא בידי דהוה וכו' דרך צדי רשות הרבים. הקשה הרמב"ן, היכא אשכחן דהוה הכי במשכן דחייב, ואי מסבירא היכי פשיטא ליה צדי רשות הרבים יותר מסטיו. ותירץ דאפשר דמי מייחו ליה מרשותא דידהו למחנה ליה דהוי רשות הרבים אי אפשר דלא פגעי בזהלים דהדדי דהני עיילי והני נפקי, ונפקי מייניהו מורשאתא דהוה ליה צדי רשות הרבים, וקיס לכו לרבנן דהכי אורחיהו. וע"ע בחידושי הרשב"א בזה.

גמ'. זורק ברה"י לרה"ר דרך צדי רה"ר. ראה ספר הישר (חלק החשובות סימן ח אות ג).

גמ'. התם ב"ה היכא דמנח לידה. עיין תוס'. יש המביאים ראיה מכאן שצריכין לצרך ברכת הגומל על טיסה בעראפלאן, כי כל שלמטה ממקום הטיסה והתעופה, מדברות ויערות הרים וגבעות, אף למעלה שפיר חשיבי הולכי דרכים. דהא החוס' כתבו דהא דמעביר ד"א ברה"ר דרך למעלה מי' דחייב, אע"ג דאי מנה ליה למעלה הוי מקום פטור, מ"מ תחתיו מקום חיוב הוא. ול"ד למעביר דרך סטיו שהקרקע נמי הוי מקום פטור. ועיין בשו"ת אגרות משה חלק ד' (חלק אורח חיים סימן נט), ובשו"ת חלקת יעקב חלק ב' (סימן ט).

אמנם כדוע שהגאון רבי יוסף ראזען מראגאטשוב, השיב שהנוסע בעראפלאן אין צריך לצרך תפלת הדרך, דאיתא בגמרא (חולין דף קלט ע"א), כי יקרא קו' צפור לפניך בדרך, מנא קו' ציס, חייב בשילות הקו', שנאמר הנותן ציס דרך, ומקשה הגמרא, שאם כן המוצא קו' בשמים, שנאמר דרך נשר בשמים, יתחייב בשילות הקו', ומתרגם הגמרא, דרך נשר אקרי, דרך סתמא לא

שהוא חייב שמחילה היא אלא שמחוסרת דיורין ולא עשהו ככרמלית רק לענין טלטול בחוכה, ע"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת רב פעלים (חלק ד או"ח סימן טז) בענין המסילות שהם חוץ לעיר המתוקנים להלך בהם מעיר לעיר, אי יש לה דין רה"ר, די"ל אע"ג דליכא ט"ז אמה ברוחב המסילה המתוקנת לילך בה מ"מ כיון שאין לה מחיצת מן הצדדין אלא מהלכת בחוץ המדבר הגדול הפתוח ורחב מאד, ולהכי י"ל דלא צענין רוחב המסילה עצמה ט"ז אמה, ואפילו בפחותה מט"ז אמה המוליך בה אחת דבר יש בזה איסור תורה כדין המוליך ברה"ר. עיי"ש ב.

גמ'. ואיזו היא רה"י וכו' גדר שהוא גבוה י' ורחבה ד' בו'. הא דלא קמי עיקר רשות היחיד שהוא מקום המוקף מארבע מחיצות גמורות, עיין פני יהושע, שכתב, דהא לא אינטריך לאשמעינן, דהא עיקר הוצאה דכתיב באורייתא בקרא דאל יאל איש ממקומו ומקרא דויעבירו קול במחנה דלא תפיקו מרה"י דידכו איירי מסתמא בכה"ג במקום דירה ממש מש"ה לא אינטריך למימני אלא הנך דקמי שיש בהם חידוש, דאף בעמוד גבוה י' ורחב ד' שאינו מיוחד לדירה והמחיצות נמי אינן אלא על ידי גוד אסיק וקמי נמי חריץ שעמוק י' ורחב ד' דלא הוי נמי מקום דירה וכי היכי דלא נימא שאין מחיצות אלא בגובה ולא בעומק קמ"ל דאפ"ה דינו כמו רה"י גמורה.

עוד כתב לתרץ, דלא מצי למימני מקום המוקף ד' מחיצות דהא לקושטא דמילתא אפילו בשלשה מחיצות הוי רה"י לחייב הזורק מרה"ר לתוכו ואפילו בשתי מחיצות ולמי קיי"ל בעירובין דהזורק לתוכו חייב ולא מצי למימני נמי שלש מחיצות או שתי מחיצות ולמי כיון דמ"מ לא הוי רה"י מדרבנן דהא אסור לטלטל בחוכו יותר מארבע אמות משא"כ הנך דקמי הוי רה"י גמור בין מדאורייתא ובין מדרבנן.

גמ'. ואיזו היא רה"ר פרטיא ופליטיא גדולה וכו'. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן יד).

גמ'. ומבואות המפולשין. ציבור מה נקרא מפולש, עיין מאירי לעיל (בריש מסכתין ב' ע"א) שכתב בזה"ל, ורה"ר היא וכו', ומפולש משני ראשיו, עד שיוכל אדם לעבור ביושר "כלי שום עיכוב", וכאן בסוגיין כתב, ח"ל, כבר ביארנו שפחמי שני ראשיו מכונים זה כנגד זה, עד שהדבר מצי לרבים להיות צוקעין בהם מפחמי זה לפתח זה - "כלא שום עיקוס", עכ"ל.

גמ'. אמר רבי יוחנן ומוודה בן עזאי בזורק תניא נמי הכי וכו'. כתב הרא"ש ז"ל, [סימן ז'] דממה שהביא הר"ף ז"ל מימרא דרבי יוחנן והתניא כוותיה, נראה מכוונתו שרצה לפסוק הלכה כבן עזאי, והשיג עליו, וכן השיבוהו רבינו יונה והרשב"א והר"ן ז"ל, ע"ש.

והפנ"י כתב לתמוה עוד יותר, דהאף אפשר לומר דרבי יוחנן ס"ל כבן עזאי הא ס"ל לר"י הלכה כסתם משנה ולקמן בפרק המצניע [דף ז"א ע"ב] במשנה המוציא אוכלין ונתן על האסקופה מסיק הש"ס דמתניחין דלא כבן עזאי. ועיי"ש שהאריך בזה. וע"ע בשפת אמת. ועיין שם השדה להגר"ם קניבסקי שליט"א (עמוד ל) מ"ש בזה.

גמ'. ד' רשויות לשבת וכו'. ראוי להקדים כאן דברי המשנה ברורה (סימן שמה ס"ק א) שכתב ח"ל: הנה הוצאה מרשות לרשות הוי מכלל שאר מלאכות שאסרה התורה לעשות ביום השבת והוא ככל גופי תורה שנמסרו למשה מסיני והביאו חכמינו ע"ז ראה ג"כ מקרא דכתיב ויזו משה ויעבירו קול במחנה איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא אלמא דהוצאה לכל אחד מרשותו שהוא רה"י לרשותו של משה שהיה ר"ה מפני שהיו רבים מציין שם הוא בכלל מלאכה [רמב"ם ריש פ"ב], וה"ה דאסור להכניס מרה"ה לרה"י. ויש עוד רשות שלישי ששמו כרמלית שהוא אינו בכלל רה"ה וגם איננו רה"י שאין לו מחיצות כדין רשות היחיד וכמבואר בסו"ד ומן התורה מותר להכניס ולהוציא ממנו לרה"י ולרה"ה אבל חכמים אסרוהו כדי שלא יבוא להחיר עי"ז מרה"י לרה"ה שאין הכל בקיאים בדיני מחיצות ויש עוד רשות רביעי שנקרא מקום פטור וכדלקמן בסוף הסימן ומותר להכניס ולהוציא ממנו לכתחלה לרה"י ולרה"ה וכמבואר הכל בסימן שמ"ו. רך מל - פי' כרמל הכתוב בתורה היינו שנמלל ביד ואינו לח ולא יבש לגמרי אלא כשמואלין אותו ביד הוא מתרכך לגמרי [ק"ע בשם הערוך בציבור הירושלמי].

גמ'. שם. עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן קלא) מ"ש להביא רא"י למ"ש בשו"ת מצ"ט ת"צ ס' מ"ח שמה שאסרו בקרפף שלא הוקף לדירה היינו דוקא לענין טלטול בחוכה אבל מהבנים להקרפף תוך ד' אמות מהפתח והחלון מותר שהרי דין אלו המקומות הוא לענין הוצאה והכנסה זריקה והושטה מרשות הרבים להן ומהן לרה"ה כמו מרשות היחיד לרה"ה

ואמנם לרמב"ם רפ"ד הוה יער רה"ר ע"ש והוא פי' בפ"י המשנה כארמילית שאינה לא בתולה ולא בעולה בעל, וחוס' דשמעת' בשם ירושלמי פירשו רך ומלא שיש בו ב' כחות רה"ר ורה"י, והוא היפוך מפי' הרמב"ם שאין בו לא כח רה"ר ולא רה"י כארמילית. (חת"ס).

גמ'. ואין נושאין ונותנים בתוכן. פי' אלא בארבע אמות כרשות הרבים. והקשה הריטב"א, אמאי לא קמני הכי גבי רשות הרבים. ומירץ להכח איצטריך דס"ד אמנא דלא גזור רבנן בכרמילית אלא שלא ישחמשו עמו לרשות אחרת אבל בתוכו לא גזור כלום.

גמ'. ואם נשא ונתן שלששתן פטורין. בתוס' רי"ד פירש, כגון שנה צינחיים שנטל מצעל הבית ונה על האסקופה והדר שקיל ויהיב לעני ואפ"ה איכא איסורא דרבנן דילמא שקיל ויהיב בלי הפסקה צינחיים אבל אי שקיל מצעה"ב ויהיב לעני בהדיא בלי הנחה על האסקופה צינחיים אע"ג דגופו קאי על האסקופה חייב הוא דמאי קא עביד לן אם גופו נח על האסקופה וידו לא נחה כלל אלא עקרה מרה"י והניחה ברה"ר הילכך ליכא למיפטרי' מחיוב חטאת אלא"כ נח על האסקופה בין עקירה להנחה והכי אמרינן לקמן בגמרא החס לא נח הכא נח דאלמא באסקופה איכא הנחה צינחיים ומשום הכי לא מיחייב הא לא הוה הנחה צינחיים הוה מיחייב חטאת.

גמ'. ובבבד ש"א יטול מבעה"ב ונותן לעני וכו'. בשו"ת כלל החכמה (חלק ג סימן יז) נשאל בדין מי שיש לו חיצת דואר עשוי' על זו הצורה, בכותל המפסיק בין חצירו ובין הרחוב יש חריץ מעבר לעבר מהרחוב אל תוך החצר, בצד הכותל שכלפי החצר קבועה מתחת לחריץ זה או מסביב לו חיצת אחת קטנה. הדואר נוסא המכתבים בעומדו ברחוב מכניס המכתבים ושאר דברי דואר לחריץ שכותל מזד הרחוב והם נופלים לחיצה הקטנה שבחצר הקבועה בכותל בצדו שכלפי החצר. אלא שלפעמים כשהדואר מכניס לתוך החריץ מכתבים ארוכים מהרגיל או שאר דברי דואר ארוכים שהחיצה קטנה מהרגיל, אז נשאר קצה המכתב הארוך מחוץ לחריץ באויר רה"ר, אם מותר לבעלים העומדים בחצר למשוך מכתבים אלה להכניסם דרך החריץ אל החצר או אסור כיון שחלק מן המכתב מונח באויר רה"ר ונמצא הוא מכניסו לרה"י. עיי"ש שהאריך בסוגיין.

ובוסיק להלכה: דאסור להחליף מרה"ר לרה"י דרך מקום פטור אפי' ע"י תרי גברי, וכן מרה"י

ועיין בשו"ת שצט הלוי (חלק ח סימן קעז אות ב) שכתב, דאף דבשאר פוס' לא נחפרש זה בפירוש, מ"מ פשוט דגם הם מודים דזו היתה כוונת חז"ל, אלא שלא הוצרכו לפרשו, מאחר דנקטו בלשון הצרייחא מבוזאות המפולשין, ובלי' הזה נקטו כל הראשונים אחריהם, א"כ פירשו פשוטו כמשמעו, דהיינו מפולש כקו ישר, וכמו שמואלו כן בכל החורה וכגון, לענין נקב מפולש שבחצרו, או לענין טריפות בנקב מפולש שבצריחא או בלב, וכדו' עיי"ש, דפירשו לעולם הוא, שהנקב מפולש ומכוון בלי עיקום ועיכוז.

וכתב עוד שם, שזהו גם כונת רש"י, שאחרי כותבו שיהיה מכוון, הוסיף, "מפולש כדגלי המדבר", ומה רצה בזה, אם לא להוסיף, שלא תאמר שמכיון שיכול להגיע משער לשער אף זה מיקרי מכוון, להכי פירש, דבעינן מפולש דומה לדגלי המדבר, כלו' שיהיה מכוון ממש, בלי עיקום, כדבר מפולש הנראה מעבר לעבר, שהרי כן היה במדבר, שהכל היה פתוח וגלוי מזד זה לזה ע"י הענן, וכדאי' במדרש (חוקת פרשה יט) וז"ל שהיה הענן עושה כל המדבר מישור, והניח ג' הרים וכו' עכ"ל, ואם כי אין מובן לנו הדבר בטעמו, אבל כך גזרה תורה, דומיא דשאר תנאי ר"ה, וע"ע בלי' הרשב"א שבעצה"ק (שם) שכ' וכן המובאות המפולשין "ופתחיהן מכוונין זה כנגד זה" עכ"ל.

ועד היכן בעינין שיגיע פילוש זה, כתב בשב"ל שם: נראה פשוט מל' כה"פ שכתבו משער לשער או שערים וכדו', דהיינו שהפילוש צריך להיות עד מחוץ לשערי המדינה, וכן מפורש ברמב"ן (שם נ"ט) שכ' בזה"ל, כל מבוי שמפולש בשני ראשיו, ומכוון עד חוץ למדינה וכו' עכ"ל, וע"ע בלי' המג"א וגדולי הפוס' האחרונים כן, דוק וחסכת.

והאומנם ראינו בדברי הגאון הגדול מהר"ם פיינשטיין זצ"ל שכ' בתשובתו (אג"מ ח"א סי' קל"ט) כמה פקפוקים בכל תנאי זה דמכוונים, אבל כבר ידוע צדי מדרשא דחשו' זו לית נגר ובר נגר דיפרקיה ויבין דבריו, ובפרט מה שמשיג שם על כמה מגדולי הראשונים והאחרונים, שפירשו דצריהם היטב עפ"י פשטות דברי הש"ס, ולא זכינו לירד לסוף דעתו וכונתו שם, ולע"ג.

גמ'. אבל הים ובקעה ואסמוזנית והכרמלית וכו'. לעיל (ג' ע"ב) פירש"י ד' רשות לשבת כרמלית יער וכרמל ע"ש, והוא באמת הפי' הפשוט,

גבו'. בשוגג חייב חטאת פשיטא וכו'. פירש"י יתני סתמא אם הוציא חייב עכ"ל. וביאר הפנ"י כוונתו, דאין לפרש שלא ליתני לגמרי חייב דממילא ידעינן דמיון דחייבין על זדונו כרת פשיטא דחייב חטאת כמו בכל אבות מלאכות הא וודאי ליתא דודאי אינטריך למיתני היא גופא דהנך דקחשיב הוא רשות היחיד גמורה כמו רשות היחיד שיש לו ארבע מחיצות ממש דמש"ה חייב חטאת, לכן פירש"י דיתני חייב סתמא וממילא ידעינן דלענין כרת וחטאת קאי.

אלא דאכתי קשה, הא ודאי אינטריך למיתני חייב חטאת דאי הוא תני חייב סתמא הו"א דמיון דהוצאה מלאכה גרועה היא לא הוא בכלל כל העושה מלאכה יומת לענין כרת וחטאת ומיתה והא דקתני חייב היינו לענין מלקות גרידא דמיון דלא שמעינן לה אלא מלאו דאל יצא דכתיב במן או מויעבדו קול במחנה דכתיב במשכן כדאיחא בריש פרק הזורק [דף ט"ז ע"ב] גבי הוצאה גופא היכא כתיב דמהתם משמע דלא הוא בכלל מלאכה דמהאי טעמא אמרינן בפ"ק דביצה [דף י"ב ע"א] דאין עירוב והוצאה ליו"ט זולת לפירוש ר"ח בריש פרק הזורק [תוד"ה וממאי] וא"כ לפי"ז שפיר איכא למימר דחייב דקתני היינו מלקות גרידא ומש"ה אינטריך למיתני חייב חטאת וענוש כרת ונסקל. ועיין פנ"י מ"ש למחך.

גבו'. שם. עיין שפ"א שהקשה דלכאורה י"ל דאינו פשיטא, ולפרש דהא דקתני אם הוציא והכניס היינו שעשה שניהם ומ"מ אינו חייב אלא חטאת אחת וקמ"ל כהאי תנא דס"ל דאין חייבים אחולדה במקום אב.

וכתב דז"ל דאם זאת הוא עיקר הרבותא הו"ל למיתני בהדיא אינו חייב אלא חטאת א' דהא דקתני חייב חטאת יש לפרש ב' חטאות ג"כ והיינו שיש צמעה זה חיוב חטאת.

גבו'. הא גמי פשיטא. פרש"י דבהתראה סקילה ממקושש ילפינן, והקשה הפמ"ג (בפתיחה לה"ש) לר"י דס"ל דאינו חייב עד שיתרו בו אחיה מיתה חייב, מנ"ל דמחלל שבת בסקילה, דמקושש בע"כ הוראת שעה ה', ולומר דיליף מסמיכת מקושש לע"ז, זהו דוחק. עיי"ש. ועיין בהגהות מפ"א בשם ס' אור נערה, מה שחי'.

ובישו"ת אפרקסמא דעניא (חלק א סימן פג) נשאל מהרהגה"ש ר' חיים מקאסוב זצ"ל, עמ"ש

לרה"ר דרך מקום פטור. (ז) עכו"ם שהכניס חפץ בשבת מרה"י או מרה"ר למקום פטור, מותר לישראל לטלו משם ולהכניסו לרשות אחרת. (ג) מותר לישראל לומר לעכו"ם להוציא חפץ למקום פטור ואחר שהעכו"ם הוציאו לשם מותר לישראל להכניסו לרשות אחרת. (ד) ישראל שהוציא חפץ למקום פטור, מסתבר שמותר לו לזווג את"כ לעכו"ם להכניסו משם לרשות אחרת וכל"ע. (ה) המתיר להוציא מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר אפי' לכתחילה, דעת יחידאי היא ואינה הלכה. (ו) חפץ שמקצתו ברה"י ומקצתו באויר רה"ר תליא ברבדני אי מותר להכניס חלקו הנוטה לחוץ לרה"י, ולפעמים יש לסמוך על הפוסקים להקל. (ז) דברי דואר שחלקם הוכנס למיבת דואר שבחצר וחלקם נוטה לחוץ לאויר רה"ר, אם הם למעלה מיו"ד מותר להעומד בחצר למושכו דרך החריץ שבכותל לחוץ החצר, אם לא שידע שהדואר שהכניס דברי הדואר לשם הוא ישראל מומר.

עמוד ב

גבו'. כאן בזמן שישראל שרויין במדבר. וא"ת בזמן שהוא מאי דהוה הוה, וי"ל דהא קמ"ל דכל היכא דשמיחי ביה ששים רבוא כי התם אע"ג דלא קביעי, הוא רשות הרבים. (ריטב"א).

והשפ"א כתב, די"ל דאז היו כל המקומות שבמדבר רה"ר, כמו הישוב למ"ד דלא בעי ששים רבוא בוקעין. אך בדברי התוס' נראה לכאורה דהוכיחו מכאן דבכל רה"ר צריך שיהיו ס' רבוא בוקעין והוא חימה דאדרבא א"כ אין צין מדבר לישוב כלום כיון דרה"ר דסרטיא ופלטיא נמי צעינן שיהי' ס' רבוא בוקעין ולמה לא חשיב נמי מדבר, ואפשר גם כוונת תוס' אינו אלא דצריך להיות ראוי ועומד שיהי' בוקעין בו לפעמים ס' רבוא וכל רה"ר דישוב כן הוא אבל מדבר כשאין ישראל שרויין אינו עומד כלל לכך אבל משמעות הפוסקים דצריך להיות ס' רבוא בוקעין ממש וצ"ע ולעד"נ לומר איפכא בכוונת התוס' דבמדבר דוקא לא מהני הילוך רבים שיהי' רה"ר עד שיהי' ס' רבוא בוקעין מדלל שני כאן בשמיחי בו רבים כו' ונקט ליטנא כאן בזמן שישראל שרויין לומר דבמדבר שאינו ישוב רק במקרה נחאספו שם אצו ימים צריך ס' רבוא בוקעין [אבל בישוב העשוי להילוך רבים א"צ שיהי' ס' רבוא בוקעין בו] דבאמת אין ראוי ממדבר לישוב ואיך הוכיחו מכאן לרה"ר דישוב לכן נראה דכחידנא. ע"כ. וע"ע בשו"ת אבני נזר (חלק א) סימן רעג) בדיון ששים רבוא בזמן הזה.

מיחה באחרו ל' ממשמעות הקרא ומכ"ש דאיכא למדרש הקישא כל שחייבין עליה כרת במזיד חייבין מיחה בהתראה, וז"ל דהא באמת סבירא ל' לשמואל לקמן דף ע' דחילוק מלאכות לשבת נפק"ל מדכ' מחללי מות יומת יומת בממון דאם אינו ענין למזיד דכבר כתיב כל העושה בו מלאכה יומת חנהו ענין לשוגג ומאי יומת יומת בממון, ואם כן שפיר כ' רחמנא כי כל העושה וגו' דהא מודה איסי דחייב חטאת על כולם, וכ"ז אליבא דשמואל דיליף חילוק מלאכות מקרא הנ"ל ומוקי לה להך מות יומת בממון, אבל למאי דנפק"ל חילוק מלאכות מועשה מאחת מהנה או מלא דבערו, וע"כ האי מות יומת כפשטא א"א לומר כאיסי ממשמעות דקרא הנ"ל.

אבנא בשו"ת שצט הלוי (חלק א סימן סט) העיר עליו, דהא להדיא קאמר בגמרא לקמן ע' ע"א דשמואל דנפקי' ל' ממחללי מות יומת ס"ל כר' יוסי דהבערה ללא יאחז דאי לא תפ"ל מהבערה, ואי איסי ס"ל כן, א"כ איכא תרתי דלא מחייב מיחה עליהו דהבערה ואידך הא דמספקא לן במגילת סתרים שלו ואילו הוא קאמר מ' חסר אחת דאינו חייב על אחת מהן מוכח דס"ל הבערה לחלק יאחז, וגוף קושייתו מכאן הקושיא דמיחה לכרת אין משיבין על דבר שהי' לו לאיסי קבלה הלל"מ דהקישא קאי על כולן מלבד האי דחייב כרת ולא מיחה.

גב' שם. הפמ"ג (בפתיחה כוללת לה' שבת) כ' דנפ"מ דהא דאיסי צומה"ז במחלל שבת והזיק ג"כ לחבירו בממון, דאי קיי"ל כאיסי יכול לומר קים ל' דאינו חייב מיחה על אותה מלאכה ומהני תפיסה משא"כ אי לא קי"ל כאיסי.

ועיין בשצט הלוי (חלק א סימן סט) שהעיר דאין אפשר לומר קים לי על דבר דלא נבצר לן מהו, ונשאר ספק לכל העולם, ועוד דאי לא קי"ל כאיסי לא מהני תפיסה בקים ל' בדרכה מיני, ולא כן כ' רש"י צ"מ ז"א ע"א גבי חתן אסרה תורה אפילו בא על אמו דכל קים ל' בדרכה מיני מהני תפיסה והוצא בפוסקים חו"מ ריש סימן כ"ח ע"ש.

גב' שם. עיין בחות יאיר (סימן קלב) שכתב: וז"ע למה נחלקו ונסתפקו דהא דמיני: איסי בן יהודה אומר אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. ועל אחת מהם אינו חייב, ונחלקו איזה מלאכה שאינו חייב עליה ולא החליטו שזהו מצעיר וס"ל כר"י דהבערה ללא יאחז. וכתב די"ל דא"כ גם המכנה פטור והו"ל תרתי שאינו

הפמ"ג לומר דיליף ל' מסמיכות הוא דוחק, תיפ"ל דל"ל הכי לר"י דלא דריש סמוכין רק במשנה תורה. עיי"ש מ"ש לתרץ.

גב' מוגילת סתרים. עיין רש"י. וכתב בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן קלה) דמכאן משמע שגם צומן הגמ' כשהיה אחד ירא שישכח היה כותב דין שבע"פ, כדפירש"י שהיו כותבין דבר חדש ששמעו שלא ישכחו אך שהיו מסתירין אותן.

גב' מוגילת סתרים. ע"ע בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן לט) ד"ה והא דאיחא, דצ"מ דף ז"ב קאמר רב מנאחמי מגילת סתרים כי ר' חייא ופרש"י לפי שהיה אסור לכתוב הלכות וכשהיה שומע דבר חדש וירא לשוכחו היה כותבו ומסתיר מן העין, חזינן מזה שאדם לעצמו היה רשאי גם קודם שהחירו כשהיה ירא לשוכחו משום דזה מעולם לא נאסר כשאנו כותב אלא לעצמו לזכרון, ובשבת כאן כתב רש"י בלשון רבים שהסתירוהו, מפני שלא ניתנה לכתוב וכששומעין דברי יחיד חדשים שאינן נשעין בצבא"ד וכותבין אותן שלא ישכחו מסתירין את המגילה. ועיין מ"ש שם שאין זה סתירה.

גב' מוצאתי מוגילת סתרים בי רבי. עיין לקמן דף י"א דאב"י ס"ל גורי' גולג"ז, וכתבו תוס' איפכא דווקא בהוצאה אבל בעלמא אב"י גופי' ס"ל לא גורי' גולג"ז, ועיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן פז) שכתב בטעמא דאב"י משום דהוצאה הוא מהני דלא מספקן ונסקל עליו לחנא איסי בן יהודה ע"כ חמיר ליה טפי לגזור ביה גולג"ז, וכן רבה במס' ביצה גזר גולג"ז באיסור הוצאה, אף דתוס' כתבו שם דיו"ט אטו שבת ל"ה גולג"ז, אבל יש לו צור בחצירו אטו צור ברה"ר ושמא יעבירו גולג"ז הוא כו'. והוסיף שם עוד: ואולי נ"ל דאזלו לטעמא דאב"י ורבה דזה, דכל מלתא דמר עביד כרב, ורב איהו אמר כאן שמא מגילת סתרים כו' ואינו חייב סקילה על אחת מהם, והוצאה לא מספקא לן, לכך גזרין ביה גולג"ז, עיי"ש ב.

גב' שם. הרמב"ם לא הביא האי ספיקא דאיסי, וסתם לחייב על כולן, והמפרשים חתרו למצוא מקור לדבריו, ובשו"ת ערוגת הבושם (או"ח סי' ע"ט) כתב דטעמא דהרמב"ם דלכא"ו קשה אין אפשר דאיכא חדא מלאכה דחייב כרת ולא סקילה דמקרא מלא פ' כי תשא מחללי מות יומת כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה משמע דהדיא דכל מלאכה דחייבין עליה כרת מחויב נמי

חייב עליהן ולא אחת, ע"כ. וע"ע בשו"ת ארי' דבי
עילאי באבני זכרון, ושו"ת נטע שורק, מ"ש על החוות
יאיר. וע"ע בשו"ת הר נבי (או"ח א סימן קמט) מה
שכתב בזה.

גב'. שם. עיין בשו"ת שבת הלוי (ח"א או"ח סימן
סט) בטעם למה לא הביא הרמב"ם ספיקו של
איסי בן יהודה, ועיין שם מה שכתב לחמוה על הערוגות
הבזוס.

גב'. והתנן אבות מלאכות מ' חסר אחת. עיין
בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן ח)
ד"ה והנה מה, שכתב ח"ל: אם יש חלוק מלאכות בשבת
לענין מלקות למ"ד לאו שניתן לאזהרה מיתת ב"ד לוקין
עליו הנה לכאורה מ"ד הסביר נראה דגם לענין מלקות
שייך חלוק מלאכות, וראיה ברורה נלפע"ד ממה דפריך
בשבת דף ו' על איסי ב"י דאמר אבות מלאכות מ' חסר

אחת ואינו חייב אלא אחת, ופריך הש"ס והתנן אבות
מלאכות מ' חסר אחת מנינא למה לי לא נזכרה אלא
שם עשה בהעלם אחת חייב על כל אחת, ומה קושיא
יהו דלענין סקילה ל"ש לשנויי דאטו בחרי סקילה
מקטלי וכמ"ש החוס' ד"ה הא לשני דמיירי לענין
מלקות, וע"כ כל דיש חיוב מלקות חייב על כל אחת
ואחת. עיי"ש צ"ב מה שכתב בדרך פלפול.

גב'. והא תנן הבקעה וכו'. הקשה בספר זרע
יעקב, מאי טעמא לא מקשה מאסטווי, דתנן נמי
החם (בפ"ד דטהרות) כמו בבקעה. עיי"ש.

ותיריץ החת"ס, דאיסטווי' דהיינו אינטבא פשיטא לי'
דכמה מיניס הם יש שבין עמודים ויש לפני
פחמי החנו' יש ברה"ר ויש ברה"י וכל א' כפי מה
שהוא, אך מבקעה קשי' ליה.

דף ז ע"א

גב'. קרפף יותר מבית סאתים וכו'. הרעק"א
בגליון הש"ס חמה על דברי רש"י לקמן (פ'
ע"א) ובפ' הזורק (נ"ט ע"ב). והשפ"א כתב ד"ל
לכאורה דשיטת רש"י דדוקא כשאחר היקף בנה בתוכו
דירה אע"ג דמעיכר לא הוקף לדירה הוא רה"י אבל
בליכא דירה כלל בהיקף בלבד לא הוא רה"י ביותר מב"ס,
ונ"ע. [ועי' ברש"י סוכה (מ"ג) מפורש ג"כ דמקרפף
לרה"ר ליכא איסור הוצאה מדאורייתא].

ובגוף הקושיא הנ"ל מנינו שגשאל בזה בשו"ת בנין ציון
החדשות (סימן קנד) מהרה"ג מו"ה חיים יוסף
פאלאק הגאב"ד דק"ק טרעזיטש, ח"ל השואל: רש"י
בשבת (ד' פ' ע"א) ד"ה והוא שיש חיוב חטאת ביניהם
וכו' כ' אבל אם היה כרמלית מפסיקן כגון קרפף יותר
מבית סאתים וכו', והוא לכאורה חמוה מאוד דקרפף
מה יש לו דין כרמלית רק לחומרא שאסור לטלטל בתוכו
ד' אמות מדרבנן כמו בכרמלית אבל לא לקולא דמה"ת
רשות היחיד גמורה הוא והזורק מר"ה לתוכו חייב
חטאת כמו שאמר עולא אמר ר' יוחנן קרפף יותר מבית
סאתים וכו' הזורק לתוכו חייב. וכן פסק הרמב"ם
(בפט"ו מה' שבת). וכן כ' גם המ"א והט"ז בא"ח סי'
שמו"ס ק"א וכו' וכו' וכו' וכו' עכ"ל.

ודשיב: הנה אף ששיטת רש"י כעת לא נחזרה לי
מכ"מ נראה בפירוש שיטתו שס"ל שאף

לקולא יש לקרפף מה דין כרמלית. שכן מוכח ממה
שכתב שם (דף ז' ע"א) ד"ה דעד י' הוא כרמלית ח"ל
אחר של בקעה או של ים או של קרפף יתר על בית
סאתים וכו' למעלה מ' מותר להוציא לכתחלה משם
לרשות היחיד ולרשות הרבים וכו' ע"ש. והלא יקשה מין
דכלל בידינו דאחר רשות היחיד הוא רה"י עד לריקיע
וכדאמרינן שם במקומו והרי מן המורה קרפף יותר
מב"ס רשות היחיד הוא. וא"כ הוא רה"י גם למעלה מ'
והיאך כ' רש"י דמותר להוציא למעלה מ' לרשות הרבים
והלא מוציא מדאורייתא מרשות היחיד לרה"ר אלא ודאי
דס"ל לרש"י דאחר שדינו דקרפף ככרמלית גם לקולא
דינו כן. ולכן למעלה מעשרה שפסק רשות כרמלית דינו
כרשות הרבים דלמעלה מעשרה הוא מקום פטור. ולכן
רש"י לשיטתו ודאי כתב שפיר ג"כ דקרפף יותר מבית
סאתים לא נחשב רשות היחיד לענין הפסק בית ב'
הרשויות. אמנם מנ"ל לרש"י כן אחר שעולא אר"י
הזורק לתוכו חייב ולא מנאנו חולק עליו ואדרבא משמע
בגמרא (דף ז') דגם רב אשי דבחרא הוא ס"ל כן לא
נחזרר לי כעת. שוב ראיתי שהחוספת שבת סי' שמ"ו
הקשה קושיא הנ"ל על רש"י שבת (ד' פ') ותמהני שלא
הרגיש ברש"י (דף ז') שהזכירתי. ע"כ.

וע"ע בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן קלא)
שכתב ליישב קו' הרעק"א, עפ"י דברי המצי"ט

א"כ יש לחלל זה ג' מחיצות, מיהו לשון הגמ' מיון דלא נחא תשמישתי וכו' קשה דהא בלאו האי טעמא נמי מיון שיש לו ג' מחיצות וודאי לא הו' רה"ר עכ"פ, ואפשר דנקט כן למ"ד לקמן דחורי רה"ר כרה"ר דמי לכך נריך הכא לומר הטעם משום דלא נחא תשמישתי כדאי לקמן (ע"ב). וכו'.

גמ'. שם. עיין שו"ת דברי יציב (חלק א"ח סימן קעב) שהשואל רצה להביא ראיה מרש"י כאן, דגם ברה"ה שס"ר בוקעין בו, אם יש רשות למי שהוא לעבד ההליכה שם בטל ממנו דין רה"ר. עיי"ש שהאריך בזה.

גמ'. איצטבא ש"פני העמודים נדון בברמלית. כחצ הרשצ"א, תמיה לי מאי קא משמע לן הא בהדיא קתני בצרייתא והאצטובא, ועוד מאי שלפני העמודים דקאמר לימא האצטבא סתם, ואולי אפילו באצטבא שאינה גבוהה שלשה קאמר ומפני שהיא לפני העמודים אינה נוחה לידרס והלכך נפקא לה מחורת רשות הרבים, אלא שמאלתי צירושלמי (ה"א) בהפך מזה דגרסינן התם ר' זעירא בשם רב יהודה זעיר בר חיננא בשם ר' חנינא סמטיות שבין העמודים נדונין ככרמלית, רבי שמואל בר חייא בשם רבי חנינא בירחי העמודים נדון ככרמלית לכך נריכא בגבוהין שלשה, עד כאן צירושלמי, ועדיין אני אומר כי יש שבשם בגירסת הירושלמי ובשאינן גבוהין היא דהיא נריכה דאילו בגבוהין שלשה פשיטא, ונריך עיון. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת מלמד להועיל (חלק ג סימן סב) שכתב דמאמר זו קשה מאד אף דהמפרשים לא שמו לבם על זה דלפי פשוטו איצטבא האמורה כאן היא ספסל וכמו שאמרו בקידושין דף ע' וכן ופירש"י כאן ד"ה בין העמודים, וגם איצטבאות היו לפנייהם ליטב שם החגרים, וא"כ קשה ממ"נ אי האצטבא גבוה י' ורחבה ד' הרי היא רשות היחיד, ואי אינה רחבה ד' הרי היא מקום פטור, ואי אינה גבוהה י' ורחבה ד' פשיטא דהוי כרמלית ומאי ארי' בין העמודים הא אצטבא זו בכל מקום ברשות הרבים הוי כרמלית, ותמיה על המפרשים שלא שמו לבם על ככה וכן בש"ע סי' שמ"ה סעיף י"ד מביא דין דאיצטבא שלפני העמודים ולא ראייתי פועה פה ומנפף.

אחר זה מצא להרשצ"א בחידושו שהעיר על זה חז"ל: ועוד מאי שלפני העמודים דקאמר לימא האצטבא סתם ואולי אפילו באצטב' שאינה גבוה' שלשה קאמר ומפני שהיא לפני העמודים אינה נוחה לידרס

(ח"צ ס' מ"ח) שמה שאסרו בקרפף שלא הוקף לדירה היינו דוקא לענין טלטול בחוכה אבל מהבחים להקרפף תוך ד' אמות מהפתח והחלון מותר שהרי דין אלו המקומות הוא לענין הוצאה והכנסה זריקה והושטה מרשות הרבים להן ומהן לרה"ה כמו מרשות היחיד לרה"ה שהוא חייב שמחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין ולא עשהו ככרמלית רק לענין טלטול בחוכה ע"ש. ועיין שם מ"ש להביא ראיה לדברי המבי"ט.

אמנם מדברי רש"י לקמן (דף פ') ד"ה והוא שיש חיוב, ובדף נ"ט ע"ב ד"ה מוקף, מבואר דלא כמבי"ט, ובה יתישב קושית הגאון מהר"ע איגר ז"ל בהגהותיו על רש"י בשני מקומות אלו, משבת דף ז' וכוונתו דשם משמע שרה"י גמור הוא ורק לענין טלטול בחוכה עשאהו ככרמלית, ולפמ"ש א"ש, ובה י"ל גם דברי רש"י בשבת דף ז' ממה שהקשו החוס' שם ד"ה לימא ד"ל דהוה כרמלית עד עשרה ויותר מעשרה לא הוי כרמלית ומאי דמקשה מרב גידל לא משמע לי' שהי' הבדל בין עשרה למעלה מעשרה לענין זה.

גמ'. אי דאית ל'ה מחיצות בקעה קרי ל'יה קרפף היא. פי' דסבר עולא דטפי משחמיט תנא למיקרי [לכרמלית] רשות היחיד מלמיקרי לקרפף בקעה, ורב אשי סבר איפכא. ריטב"א.

גמ'. והברמלית אמו בוליהו נמי לאו ברמלית נינהו וכו' לא נצרכה אלא לקרן זוית בו'.

יש לדקדק אחתי אמאי קרי להאי כרמלית טפי מאינך דלעיל יס ובקעה ואסטוויית. וחירץ הפני יהושע ע"פ מה שכתבו חוס' לעיל [ו' ע"א ד"ה כרמלית] בשם הירושלמי דכרמלית היינו מלשון כרמל דכתיב בקרא שפירשו לא לא ולא יבש [מנחות ס"ו ע"ב] אלא בינוני והיינו שדומה קצת ללח ויבש, א"כ לא שייך הך מילתא אלא לענין קרן זוית הסמוכה לרה"ה דוקא, דא"כ דמי קצת לרשות הרבים מיון דזימנין דחקי ביה רבים ודומה קצת לרה"י מיון שהוא בקרן זוית הסמוכה לרה"י דא"כ הוא באמת של יחיד כמו שפירש"י משא"כ בים ובקעה לא דמי כלל לא לרה"ר ולא לרה"י דהא לא שכיחי ביה רבים ולית להו מחיצות.

גמ'. שם. הרמב"ם (פי"ד משבת) והטור (סי' שמ"ה) פירשו, כגון מבוי שיש לה ג' מחיצות ולא עשו קורה ולחי, עיי"ש. וביאר השפ"א, דס"ל דמה"ת נמי כל שפרוהו במלואה אינו רה"י. וכתב שם, דלכאורה נראה דגם פי' א' של רש"י הוא כן דהא מיון שבית א' נכנס

הגיון שלמה דף מ"ו ביאורים לערך אסטווי. ולענין אסטוויית ע' טהרות פ"ו מ"י ופ' בתרא דאהלות במפרשים. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת אגרות משה (חלק או"ח א סימן קלז) שנשאל על לשון איצטבא שאר"ז א"ר יהודה, דהא ר"ז שיבא לרחבא לפרש"י ברכות (דף ל"ג) על שאמר לשון "סטיו" ולא "איצטבא" משום שדקדק בלשון רבו וא"כ מ"ט לא אמר גם ר"ז סטיו.

עוד הקשה מקידושין דף ע' שר' יהודה אמר דה"ל לר"נ לומר ליחיד איצטבא כדאמר ר' חנינאי ולא הזכיר שהיה לו לומר גם סטיו.

ודשיב דמשמע מלשון רש"י לעיל דף ה' ודף ז"א שפירוש סטיו אינו האיצטבא ע"מיה אלא מקום האיצטבאות, ולכן בקידושין שאירי לענין האיצטבא ע"מיה שאמר לו ר"נ שישב על הקרפיטא אמר שנקראת איצטבא ולא סטיו. וכן בהא דר"ז א"ר יהודה באיצטבא שלפני העמודים שאירי באמצע רה"ר שהיו שם העמודים לחלות הפרגמטיא ואיצטבאות לפנייהם שבא למעט ולחייב בין האיצטבאות כמו שממעט בין העמודים מטעם דזימנין דדרסי רבים וא"כ איירי דוקא באיצטבא ע"מיה לכן אין לקראו סטיו אלא איצטבא. ובבביתא דדף ה' במחנות לפלטיא דרך סטיו דאיירי באיצטבאות שלפני החנויות כאיסטוויית בבביתא דף ו' ופטור אף בין האיצטבאות מחמת שהוא מקום האיצטבאות קרי ליה סטיו.

וצמצא שיש חלוק בבין האיצטבאות שבאמצע רה"ר לסמוך לרשות היחיד ומדויק כן מרש"י בפירוש סטיו. אך לכאורה מהמ"מ פ"ד משבת ה"ו וקצת גם מהט"ו משמע שאינו מחלק שהוכיח שהלכה כרב יהודה בבין העמודים בבביתא דאיסטוויית והא בביתא דאיסטוויית איירי בסמוך לרה"ר שפטור גם בין האיצטבאות כר' יהודה שאירי באמצע רה"ר ומחייב בין האיצטבאות, וא"כ משמע ששוא להמ"מ סמוך לרה"ר לבאמצע רה"ר וגם בבביתא אינו פוטר אלא על האיצטבאות ואין חלוק בין לשון סטיו לאיצטבא.

אבל עיין ברש"א שבת שם דההוכחה היא ממה שלא חשיב בבביתא גם בין העמודים וא"כ ניחא דאף שלא חשיב גם איצטבא דבאמצע רה"ר דמודה ר' יהודה, הוא משום דזה ודאי ידעינן מאיסטוויית דסמוך לרה"ר דחשיב בבביתא דלענין האיצטבא ע"מיה אין לחלק בין סמוך לרה"ר לבאמצע רה"ר דאם גם האיצטבא ע"מיה

והלכך פסקה מחמת רשות הרבים וכו' וכתב לסוף כי יש שבש בגירסת הירושלמי ובשאינן גבוהין היא דהא צריכה דאילו בגבוהין שלשה פשיטא וכו' ע"כ. לשמענין מרש"א דין חדש דבאיצטב' אפילו אינה גבוה' שלשה לא הוי' רשות הרבים אלא כרמלית ופלא ששום פוסק לא הביא דברי רש"א אלו והרב הגאון ר' שניאור זלמן בש"ע שלו סי' שמ"ה אדרבה כתב בפירוש דרך אס האצטב' משלשה עד עשרה היא כרמלית ולא שם עין כלל לדברי הרש"א וכו'.

ואי תקשי אמאי לא חירץ הרש"א דאצטב' בעלמא לא הוי' כרמלית דאין כרמלית בכלים כמ"ש רש"י דף ה' ע"א וכו' החסו' דף ה' ע"א. וכן פסק המג"א סי' שמ"ה ס"ק ד' וכן כתב גם הרש"א בע"מ דף ה' ע"א, י"ל דס"ל להרש"א דמי אמרינן אין כרמלית בכלים היינו דוקא בכלי שאינו קבוע שם, והא ראייה דעמוד רחב ד' ואינו גבוה ט' הוי' כרמלית כדאיחא סי' שמ"ה סעיף י' והיינו ע"כ משום דקבוע שם, וכן כתב המג"א סי' רס"ו סעיף קטן ז'. והמג"א מסופק שם אי עגלה מיקרי קבוע או לא. וא"כ י"ל דהרש"א ס"ל בפשיטות דהאיצטב' העומדת לישב שם החגרים מיקרי קבוע ושפיר הקשה מאי איירי שלפני העמודים וזה הכרחו לתרץ דמיירי באינה גבוהה שלשה. ולפי"ז יש ליישב הפוסקים דהם ס"ל דאיצטב' לא מיקרי קבוע ועל כן אין צריכים לחירוצא דהרש"א דמיירי בפחות מג' דזה דוחק דסתם איצטב' אינה פחות מג' וחזק מזה הוכחה הרש"א לשבש הירושלמי. ועל כן כל הפוסקים אינם מסכימים לרש"א בזה אלא ס"ל דדוקא איצטבא שלפני העמודים גבוהה משלשה עד עשרה ורחבה ד' הוי' כרמלית משום דאין נוח להלך שם אבל איצטבא בעלמא לא הוי' כרמלית דאין כרמלית לכלים, דאיצטבא לא מיקרי קבוע.

אבל מ"מ כשאני לעצמי נ"ל דאיצטבא דכאן אינו ספסל בבביתא דף ע' אלא כאצטבא דאיחא במחנה' דפסחים פ"א מ"ה דשם אינו ספסל דספסל אין לו גג אלא אצטבא פירוש סטיו, בלשון אשכנזי זילענגאנג, ויש להביא כמה ראיות לזה. וכאן איצטב' היא סטיו (זילענגאנג). ובירושלמי גרסינן סטוויית שבין העמודים, עיין ציפה עינים שנדפס אצל ש"ס ווילנא שהגיה כן, ויפה הגיה, וגם מזה ראייה שאצטבא היא סטיו, ואחי שפיר הכל וא"ל לדחוק. אח"כ ראייתו שכבר עמד בזה בס' למוד ערוך להרה"ג מו"ה שלמה באמצערגער ז"ל ביאורים אות י"ז ואות כ"ג, ועי' ס'

דכל הר הבית היה מקורה באופן זה סטיו לפניו מסטיו, ולא שכולו ממש היה מקורה, וסטיו לפניו מסטיו הוא ענין חדש לגמרי, אלא שכולו היה מקורה שכתב נמשך לסטיו לפניו מסטיו שכתב בחר הכי כפשוטו הלשון וכדמוכרח כן מירושלמי. ובמל"מ שהביא רק חחלת דברי הירושלמי משמע קצת שמפרש שכולו ממש היה מקורה אבל א"א לומר כן ומוכרח דבאחרתי.

והנה לענין שצריך לדייק לומר בלשון רבו הא מפורש זה במתני' דעדות פ"א מ"ג ובלשון חייב ויקשה למה הביא מרחצה, אלא משום שבשביל זה צריך לומר דלא היה משנה לשון המשנה דיותר עדיף דהא גם רבו היה צריך לומר בלשונה אלא שהביא שרחצה היה מדקדק בלשון רבו לומר שלא לחינם שינה רב יהודה מלשון המשנה משום דדיבר על תרוייהו על האיטבאות ועל הקרוי ומתני' בין דפסחים ובין דסוכה איירי רק באיטבא גופה לבד או בקרוי שהוא גגה לבד לכן לא נקט סטיו אלא איטבא כטעם דבאחרתי. ע"כ.

גמ'. מאי ותופסת עד עשרה איילימא דאיכא מחיצה עשרה בו'. פרש"י דהיינו לענין בקעה שמוקפת מחיצות, והתוס' פירשו הראוי למחיצות יו"ד כו' ע"ש. ועיין פנ"י שכתב לתמוה, מעיקרא מאי ס"ד לאוקמי מילתא דרב ששת במילתא דחיקא במאי דלא שייך בכל הנך כרמלית דקחשיב בצרייתא כגון ים ובקעה ואיסטוויית וקרן זוית שהוא סתם כרמלית ובכל הנך לא שייך מחיצות ואמאי לא מוקי מילתא דר"ש בפשיטות לענין דאין אויר למעלה מעשרה בכרמלית כדמסיק ואטו בלאו מימרא דשמואל לרבי יהודה לא הוי ידע דאין כרמלית למעלה מיו"ד במכ"ש דרה"ר דלא הוי למעלה מיו"ד דמה"מ נחמיר במילי דרבנן טפי מדאורייתא. ועוד דשמואל גופא אמאי אינטריך לאשמעינן הא מלתא כיון דמלתא דפשיטא היא.

וכתב לחרץ, דמעיקרא הוי פשיטא ליה דהא דקיי"ל דאין רה"ר למעלה מיו"ד כדמנן [ק' ע"א] הזורק למעלה מיו"ד חורק באויר היינו לענין חיוב חטאת דוקא אבל לעולם איסורא מיהא איכא דכל למעלה מיו"ד אפילו ברה"ר הוי כרמלית דאסור מדרבנן והכי מסתבר דנהי דלענין פחות מד' ברה"ר דהוי מקום פטור מותר לכתחילה כדחניא בצרייתא עומד אדם על האסקופה ולא החמירו חכמים היינו משום שהוא דבר מסויים ובין ד' לפחות מד' לא טעו אינשי כיון דמסיים מחיצתא משא"כ למעלה מיו"ד שהוא באויר ואינו מורגש ודאי מסבירא הוי פשיטא ליה מעיקרא דיש להחמיר

היתה רה"ר משום דהיתה נבטלת לרה"ר גם בסמוך לרה"י היתה נבטלת. ורק אם האיטבא עצמה אף באמצע רה"ר היא כרמלית משום דלא נבטלת יש ממילא חלוק לענין בין האיטבאות בין באמצע רה"ר לסמוך לרה"י שבסמוך לרה"י לא שייך כ"כ זימנין דדרסי רביס ויחא תשמישהיה כמו באמצע רה"ר.

ועיין ברשב"א שהקשה על רב יהודה מאי קמ"ל הא בהדיא קמתי והאיסטוויית והוא כדבאחרתי שדין על האיטבא שפיר יש למילף באמצע רה"ר מסמוך לרה"י. ואף שמר' יהודה שמעינן דדוקא על האיטבא ולא בין העמודים ולא בין האיטבאות שהוא חדוש דהא פליג בזה על ר' דמי א"ר יוחנן, מ"מ מקשה דלענין האיטבא שהוא כרמלית שמעינן שפיר ולא רצה לדחוק שקמ"ל רק הדיוקא דדוקא על האיטבא ולא הבינים דמשמע ליה מל' הגמ' דעיקר דין דגופיה מחדש ר' יהודה וממילא שמעינן הדיוק דבין העמודים הוא רה"ר וכן גם בין האיטבאות.

ובהר הבית איירי נמי במקום האיטבאות שהשמיענו שכל מה שהיה שם היה כפול שהרי מקום האיטבאות היה גם מקורה וגם הקרוי היה כפול ולכן אמר סטיו, שהמקום קרוי סטיו וידעינן מזה שכל מה שהיה במקום ההוא בין האיטבאות בין הקרוי היה כפול סטיו לפניו מסטיו ולא שכל הבית היה מקורה. וכן משמע קצת בפסחים דף י"ג שקרי ליה גג האיטבא ואם כל הר הבית היה מקורה לא שייך לקראו על שם האיטבא.

ועיין בירושלמי תענית פ"ג ה"ט על עלו להר הבית מפני הגשמים דהא אמרה הר הבית מקורה היה ומי כן אסטיו לפניו מסטיו היה שלכאורה תמוה דהא ומי כן הוא תניא נמי הכי כדאיתא בקה"ע ואיזה הוכחה היא מזה שהיה מקורה והמפרשים לא ביארו כלום. ולכן אמינא שהוא מפורש כדבאחרתי שפי' סטיו אינו האיטבא עצמה אלא מקום האיטבא וא"כ יקשה מ"ט נקט הברייתא לשון סטיו אם לא היה מקורה ואין במקום ההוא אלא האיטבאות והי"ל לומר איטבא לפניו מאיטבא היה, אלא צריך לומר משום דהיה גם מקורה אבל רק מקום האיטבאות לכן אמר לשון סטיו דקאי על המקום דאיטבאות שהוא לכלול גם הקרוי שעליהם כדפרשתי.

ולבן ברור שמה שכתב הרמב"ם רפ"ה מבית הבחירה וכולו היה מקורה סטיו לפניו מסטיו, שכוונתו

ובישו"ת ניץ אליעזר (חלק ד סימן ה פרק א בהג"ה) כחב ליישב קו' החלקת יואב, עפ"י דברי החוס' לקמן (י"א ע"ב) ד"ה אלא, שכותבים דאע"ג דאין כרמלית בכלים אבל היכא שהכלי מחובר לקרקע לא שמייה כלי ע"ש, וא"כ הרי י"ל שבכאן המדובר בדברי רב חסדא כשהלכנה מחובר לקרקע.

גמ'. שם. עיין פני יהושע גיטין (עו ע"ב) מה שהעיר על מהרש"א שם מש"ס כאן.

גמ'. ותופסת עד עשרה וכו'. עיין שו"ת שבות יעקב (חלק ב סימן ג) דדין מי שחולה בחולי קדחת ב"מ ועשה לו א' רפואה לחלות לו קמיע של עשבים וזה לו להניח עליו לחלו' מספר ימים כמה ובחשלוס זמן מספר הימים זה לזרוק חוץ הנהר מאחוריו והוא קמיע' מומחה ונשלם הזמן בשבת כיצד יעשה.

והשיב: הנה מבואר בא"ח סי' שכ"ח סעי' ז' דיש חילוק בין קדחת לקדח' דקדחת המצוי אללנו לא מקרי חולה שיש בה סכנה כ"כ הט"ז שם ע"ש מ"מ הכל תלוי לפי אומד הרופאים, מ"מ יהיה אף שיהיה י"ל דמותר לזרוק לנהר כיון שהנהר הוא כרמלי' וכרמלי' אינו תופסת רק עד י', לכן אם זורק הקמיע' לנהר למעלה מעשרה דהוי דרך מקום פטור לכרמלית אין איסור כלל וכה"ג מבואר בא"ח סימ' שג"ה סעי' ג' בהג"ה לענין בית הכסא דהמוצא מרשות יחיד לכרמלית דרך מקום פטור שרי בכל ענין ואע"ג דיש חולקים מ"מ בכה"ג במקום חולה שאין בה סכנה ודאי לא גזרו. ע"כ.

גמ'. איילימא דאי איכא מחיצה עשרה הוא דהוי כרמלית וכו' והא אומר רב גידל וכו'. כתב הרמב"ן, איכא למידק וליקשי ליה מדתניא לעיל וכן גדר שהוא גבוה י' ורחב ד' זו היא רה"י גמורה, א"נ מדתנן (ט"ט א') חולית הבזר והסלע בזמן שהן גבוהין י' הזורק לתוכן וכו', ואיכא למימר דלהכי מקשי ליה מרב גידל משום דאית ביה תרתי מדקאמר גבוה י' רה"י פחות מ' כרמלית, ולא דאיק, אלא הכא בבקעה שאינה מוקפת לדירה והיא יותר מבית סאתים וקאמר דהיא כרמלית אבל פחות מ' בין הוקף לדירה בין לא הוקף לא הויא כרמלית, ומסיפא קשיא דקאמר אין מטלטלין בו אלא בד' אמות כדפרש"י ז"ל, ומיהו הוה יכול לאקשווי משמעמיה דעולא בקרפף מדר' יוחנן לדר' יוחנן דבמחיצה עשרה רה"י היא מדאורייתא, אלא הא מיפרשא ליה טפי דקאמר פחות מכן הוא דהויא

מדרבנן ומש"ה אינטריק לאתווי הך מימרא דשמואל דאינטריק טובא לאשמעינן במאי דאמר ליה ר"י שיננא לא תהא רה"ר למעלה מיו"ד לאשמעינן הך מלחא גופא דלמעלה מיו"ד מותר לכתחלה כמו בפחות מד' והיינו מהאי טעמא גופא דאי אפשר לומר דלמעלה מיו"ד אפילו ברה"ר הוי כרמלית כיון דאין כרמלית למעלה מיו"ד וזה חידוש גדול דלא הוי ידעינן לה בלא מימרא דשמואל.

גמ'. לבינה זקופה ברה"ר וכו'. הקשה הגאון בעל חלקת יואב בקצא דקושייתא (קושיא ג) דהרי לבינה כלי הוא, כמבואר בש"ס ב"ק (דף נ"ו ע"ב) וברשב"א שם דמבואר דלבינה כלי, וא"כ הלא אין כרמלית בכלים (שבת ה' ע"א תוס' ד"ה כאן) ונ"ע.

ועיין שו"ת מנחת יצחק (חלק י סימן קנא) שכתב לתרץ, דהנה מהמבואר בש"ס (ב"ק) שם, בלמי הרשב"א אין ראיה דלבינה הוי כלי, ואדרבא מדברי החוס' שם מוכח דל"ה כלי, דאיתא שם אמר ר"פ האי מאן דגזל עפרא מחצריה ועבדי' לבינתא לא קני מ"ט דהדר משוי ליה עפרא, לבינתא ועבדי עפרא קני מאי אמרת דלמא הדר ועביד ליה לבינתא האי לבינתא אחרימי הוא ופנים חדשות באו לכאן, ואמר ר"פ האי מאן דגזל נסכא מחצריה ועביד זוזי לא קני מ"ט הדר עביד להו נסכא, זוזי ועבדינהו נסכא קני מאי אמרת הדר עביד להו זוזי פנים חדשות באו לכאן וכו' עכ"ל. וכמב' החוס' (ד"ה ועבדיה) דוקא עבדיה זוזי לא קני אבל עשה מן הנסכא כלי כגון כוס של כסף קני ואע"ג דהדר עביד ליה נסכא דלא גרע מנסרים ועשאן כלים, אבל זוזי ולבינה אין חורת חשיבות עליהן כ"כ עכ"ל. הרי מוכח דלבינה ל"ה כלי אמנם מדברי הרשב"א מוכח לכאורה דהוי כלי, דהרשב"א הביא שם דברי החוס' הנ"ל. וכתב ע"ז בזה"ל ואינו מחזור בעיני דאין לך חשיבות יתר מהמטבע שהוא נעשה דמים על הכל, ולבינה נמי למה לא יחשב כלי חשוב ככלי אדמה וכו' עכ"ל. אמנם נראה דודאי קושיית הרשב"א קשה אף דל"ה כלי, דהרי מטבע ג"כ לא הוי כלי, אלא עיקר תלוי בחשיבות, וכמ"ש הרשב"א בעצמו שם אח"ז ח"ל ולומר דוקא בכלים קנה הא נסרים משופין ועשאן כלי לא קנה, עיי"ש.

וזהו דנקט לשון כלי הוא רק דלענין חשיבות לענין קנין לא יהי' גרע מכלי אדמה, אבל לא שיהיה לו דין כלי לגמרי אף לקולא ולומר דל"ה כרמלית, שהוא כנגד המציאות דלבינה נעשו לצורך בנין וכיוצא בזה.

כרמלית, א"נ בשאין זה אלא שמי דפנות שאינה רה"י וקאמר דלא הוי כרמלית אלא במחיצה עשרה כדין מחיצת רה"י ומסיפא קשיא כדאמרן, ובתוס' מתרנים דה"ק אילימא דאי איכא חויר מחיצה עשרה הוא דהוי כרמלית, אבל ודאי מחיצה עשרה פשיטא ליה דרה"י היא, והאי דנקט מחיצה ולא נקט חויר מחיצה משום דבעי לאיתויי מילתיה דרב גידל דהוא (חויר) מחיצה עשרה כדאמר בית שאין חוכו עשרה וקריו משלימו, ואין לורן. ע"כ. וע"ע בחידושי הרשב"א בזה.

גב'. בית שאין בתוכו עשרה וקריו משלימו לעשרה על גגו מותר לטלטל בכולו, בתוכו אין מטלטלין בו אלא ד"א. עיין משנה ברורה (סימן שמה סעיף טו), ושם צביאור הלכה (דף קצט) כתב מסתפקא אולי מה"מ רה"י הוא אלא דרבנן גזרו ליהוי כרמלית לחומרא וכו'. ועיין בשו"מ הר"י (או"ח ב סימן יא) שכתב דיש לעיין בזה דלכאורה מסתבר דזה מהלכ"מ דרה"י הוא דוקא כשיש לו מחיצות עשרה טפחים אבל בלי מחיצות עשרה אין לו דין רה"י דבר תורה.

עמוד ב

גב'. בית שאין בתוכו י' וכו'. עיין שו"מ הר"י (ט"ל הרי"ס מוציא סימן ג) ע"ד השמטת הרמב"ם דין זה דבית שאין בתוכו עשרה וקריו משלימו לעשרה על גגו מותר לטלטל בכולו בתוכו אין מטלטלין בו אלא ד"א.

גב'. ואם חקק בו וכו'. פרש"י בקרקע הבית, ועיין שפ"א שכתב דלולי דבריו ז"ל הי' נראה לפרש חקק בקורה שמשלמת לעשרה, וגמלא דמקום החקק יש חלל י' והוי השאר חורי רה"י, ובזה הי' מיושב מה שהקשו התוס' מסוכה, דהכא שאני דכיון דעל הגג רה"י היא ממילא ע"י החקק של ד' נחשב כל הרשות דלמטה חורי רה"י כמו דקיי"ל בבית שיש בו ארובה ד' חשיב כל הגג חורי רה"י ע"י הארובה וכן בחלון ד' כמבואר בטוש"ע (סי' שמ"ה סעי' עז).

ובתב שם עוד, דאפשר דמשו"ה נדו הראשונים מפי' זה מלשון הגמ' והשלימו לעשרה דעל הקורה ממילא נשלם עשרה והו"ל למימר סתם חקק ד' על ד' ותו דלפי' הנ"ל אף אם נאמת לא נשלם למטה עשרה ע"י החקק כגון אם במקום החקק הי' הקורה דקה או שהי' למטה נגד החקק עפר וכדומה מ"מ הי' נחשב חורי רה"י כיון דעל הגג רה"י היא וכמו ארובה וחלון בבית כנ"ל להכי פי' שחקק בקרקע ודבריהם אמת.

גב'. רבא אומר לאו כרשות הרבים דמו. כתב הרשב"א, ודוקא בחור שהוא למעלה משלשה אבל למטה משלשה כארעא סמיכתא היא, ואב"י דמשוי ליה כרשות הרבים ואע"ג דהוי למעלה משלשה ואע"ג דהוי מקום מסויים כעמוד גבוה שלשה ורחב ארבעה דמשויין ליה ככרמלית, חור שאני לפי שבני רשות הרבים מנניעין שם כליהם והוא ליה כחל גבוה תשעה דמשויין ליה רשות הרבים מפני שרבים מכחפין עליו.

גב'. א"ל רבא לאב"י לדידך כו' התם לא ניהא תשמישת' וכו'. לכאורה הי' צ"ל אמר ל', ודוקא לומר דסתם הגמ' מחרץ הכי. ולכן כתב השפ"א ד"ל דכל זה בכלל הקושיא ובלשון תימא וכי נאמר דסתם לא ניהא תשמישת' יותר מהכא וס"ל להגמ' דאדרבה דבזוית יותר ניהא לילך לשם ולהשתמש מחור שיש בכותל ומאי דלא השיב אב"י י"ל דהוא לא חש להאי קושיא ולא ס"ל הא דר"ד אר"י והכרמלית דקאמי בצרייתא לעיל לדידי' י"ל דאמי לרבווי שאר כרמלית צידי רה"ר או אינכא שלפני העמודים דלעיל אכן בסמוך בקושיא הב' לשון הגמ' חנן משמע דסתמא דגמ' מקשה הכי לאב"י קשה לשון הת' זימנין משני לה למי אמר הכי.

גב'. שם. עיין צביאור הלכה (סימן תרלד ס"א).

גב'. לוקמה בצרור וחפיץ ודנח בחור. דשמיא טפי מדבלה שמנה. ריטב"א.

גב'. שאני צרור וחפיץ דמיהדר ואתי. הקשה הריטב"א, הא ודאי משכחת לה דלא הדרי וערבי. וחירץ דהכי קאמר דכיון דעל [הרוב] הדרי לא ניהא ליה לאוקמי מחני' בהכי.

גב'. וכי תימא מתני' דלית בהו ד' ע"ד' והאמר רב יהודה א"ר חייא וכו'. פירש"י בד"ה ר"מ סבר כו', וסתם מחני' ר"מ. ועיין פנ"י שכתב לתמוה אמאי אינכריך לאתויי הכי מימרא דר"מ, ופלוגתא דר"מ ורבנן, ות"ל דבלא"ה אי אפשר לאוקמי בדלית ביה ד' דא"כ קשיא סיפא למטה מעשרה אמאי חורק בארץ הא לית ביה ד' כמו שהקשו בתוספות על פירש"י. עיי"ש מ"ש בזה.

גב'. זרק לביעלה מי' טפחים והלכה וגחה וכו'. עיין שו"מ צלל הסכמה (חלק ג סימן נ) בדיון השימוש בחגורות שבת, שבראשה האחד של החגורה קבוע מפתח לסגור בו את פתח ביתו כשהוא עומד כבר

בחזקת שרצים דרים בו ולא עירבו, וכן לפתוח בו פתח ביתו בעת שבו. ויש גם חזרות ששער שלהם סגור וכשהוא יוצא עליו לפותחו מבפנים ושוב לסגורו מבחוץ כשהוא עומד כבר ברחוב. ובשובו עליו לפותחו כשהוא עומד בחזקת ברחוב ולסגורו אחר שכבר נכנס לחצר, אם אין פקפוק בדבר.

והביא שם מ"ש בשו"ע או"ח (סי' שמ"ה סעי' ד') חורים שבכותלי רה"י שכלפי רה"י הם רה"י ע"כ. והנה מקור הלכה זו היא בסוגיא דכאן, ומבואר בחוס' (ד"ה והלכה) דאפי' כשחורים אלו מפולשים מרה"י לרה"ר ג"כ דינם כרה"י. וכן מבואר בעוד הרבה ראשונים וכן פסקו כל האחרונים. אמנם מבואר עוד בחוס', דנהי דחורי רה"י כרה"י, מ"מ המכניס או זורק לתוכם מרה"ר אינו חייב אלא כשיש בחור ד' על ד'. ברם הרשב"א והמאירי חולקים על החוס' בזה ולדעתם, חורי רה"י א"צ שיהי' בהם ד' דבכל גוונא חייב המכניס והזורק לתוכם מרה"ר עיי' משנה ברורה (סי' שמ"ה סק"ט). ועיי' ח"י ח"ס בסוגיין שר' שכן הוא גם שיטת רש"י שם.

והגה המנעולים שבשערי החזרות כולם נקב שלהם מפולש מרה"י לרה"ר, כדי לפתוח ולסגור השער מבפנים ומבחוץ. נמצא הו"ל חורי רה"י. אלא שאין בחורים אלו רק משהו וא"כ המכניס לתוכם מרה"ר לדעת החוס' אינו חייב מה"ת, משא"כ לשיטת רש"י הרשב"א והמאירי חייב המכניס לתוכם מה"ת.

אבל י"ל דע"כ לא פליגי החוס' וס"ל דחורי רה"י אינו חייב המכניס לתוכם אלא כשיש בחור דע"ד, רק בחור דמיירי ב' וכיוצ' דקא' אהא דקאמר בגמ' זרק למעלה מיו"ד טפחים והלכה ונחה בחור כל שהוא וכו' ע"כ. דמיון דקאמר "והלכה ונחה" ע"כ מיירא שלא דקדק לזרוק לחור זה דוקא, עיי' חוס' עירובין (ז"ט). ד"ה זרק ונח) דגם לר"ח לישנא, הלך ונח, משמע שהלך בלא כוונת האדם ע"ש. ובדאי שכן הדין לדעת החוס' גם בהניח בידו לחור החור אבל אינו מקפיד שיניח בחור זה דוקא, שאינו חייב עד שיהא בחור דע"ד, עיי' חוס' שבת (ד': ד"ה אלא). אבל היכי שמקפיד ומדקדק לזרוק או להניח לחור זה דוקא, בודאי שחייב אפי' אין בחור דע"ד דהו"ל חורק לפי כלל או לפי כשנן דחייב אעפ"י שאין בהם דע"ד דמחשבתו משויא להו מקום, כמבואר בעירובין (ז"ט א) ובמג"א (סי' ש"ג סק"ג) ע"ש. ועיי' ח"י המאירי (שבת פ'). ד"ה הוציא שמי אומיות) דבהוציא דיו וכתבן כשהוא מהלך אפי' על נייר שאין בו ד' על ד'

חייב שכחבתו מחשיבתו ואפי' בכל שהוא שמה הנחה ע"ש.

מעשה בגד"ד בחור מנעול כשמכניס לתוכו המפתח לפתוח או לסגור בודאי שמכוון ומדקדק להכניסו לחור זה דוקא, דבענין אחר אי אפשר לו לפתוח ולנעול, וכיון שכן, מחשבתו משויא ל' מקום אפי' אין בו ד' על ד' לכו"ע.

עוד נחלקו הפוסקים בהך דינא דחורי רה"י המפולשים אם דוקא כשהם גבוהים מן הקרקע עשרה דינים כרה"י, או ה"ה גם באינם גבוהים יו"ד. עיי' מג"א (סי' שמ"ה סק"ב) שדעתו לכו"ע גם למטה מעשרה דינים כרה"י ודלא כהעו"ש ע"ש. וכן מוכיח הפרמ"ג שם (א"א סק"ג) מלשון הרמ"א. ועיי' מ"ב (שם סק"י) בשם הא"ר כי זו מחלוקת הראשונים. ולענ"ד מפרש"י (שבת ז"ט: ד"ה דאית לה) שר' נמוך מיו"ד וכו' הו"ל חורי רה"י עכ"ל, מבואר כי גם חורים הנמוכים מיו"ד הו"ל חורי רה"י. ועיי' שו"ת כוכב מיעקב (סי' ב') שמוכח מירושלמי (פ"ו דכלאים ה"ב) כדעת המג"א דגם החורים שלמטה מיו"ד נחשבים רה"י, וסיים שהיא רא"י ברורה מאד שאין להשיב עלי' ע"ש.

אמנם בגד"ד בלא"ה י"ל דכו"ע מודי דגם אם חורי המנעול הם למטה מיו"ד דינם כרה"י, שהרי טעם הסוברים דלמטה מיו"ד ל"ה כהר"י מבואר בחוס' (ד"ה הלכה), לפי שאין בני רה"י משתמשין שם מפני בני רה"ר שמשתמשין בהם ע"ש. וזה ניחא בסתם חורים המפולשים, אבל בחור שבמנעול בודאי אף שהוא למטה מיו"ד אי אפשר לבני רה"ר להשתמש בו כלל, ובני רה"י באמת משתמשים בו מבפנים לפתוח ולנעול כאשר עיינו רואות. ורק הם הם המשתמשים בו גם מבחוץ לאותו חכמית. נמצא בזה גם למטה מיו"ד שפיר הוי חורי רה"י לכו"ע.

מבואר כי חורי מנעולים דנד"ד צין שהם למעלה מיו"ד וצין שהם למטה מיו"ד הוי רה"י לכו"ע והמכניס לתוכם מרה"ר או מוציא מתוכם לרה"ר חייב חטאת לכו"ע ואעפ"י שאין בהם ד' על ד' וכמש"כ ע"כ. עיי"ש עוד שהאריך בזה.

גמ'. והאר"י ב' חוקקין להשליים. עיי' שפ"א שהקשה הא י"ל דהכא מיירי דבהכחל עצמו אין בו עובי ד', דשוב אין שייך לומר חוקקין. עיי"ש מה שמירך.

נמי דאחא רב חסדא לאשמועינן דרה"י עולה עד לרקיע והוא כמנוחה בקרקע, ואע"ג דלא סבירא לן קלוטה כמי שהנחה, בהנחה כל דהו מיהא הוא הנחה כמי שהוא מקום ד', הלכך לא בעינן הנחה על גבי מקום ד' אלא כגון ברה"ה, א"נ לאדם שהוא עומד ברה"י שאינו דומה לקנה נעוץ דהוא ברה"י עצמה, וא"ת הא לעיל אמרינן דרבי לא בעי הנחה ע"ג מקום ד' מקמי דתייתי פירוקא דרבי, איכא למימר התם לא קס"ד נמי דרבי חסדא, והוה מצי למדחי התם טעמא דרבי ברה"ה אלא הואיל ואחי לדחויי ניחא ליה לדחויי כדאביי דהוא מסקנא דשמעחא. ע"כ.

גמ'. נעץ קנה ברה"י זורק ונח ע"ג גביו אפי' גבוה מאד אמה חייב. כתב הרמב"ן, נראה שרש"י ז"ל מפרש דלא בעי רב חסדא הנחה ע"ג מקום ד' ברה"י, ואע"פ שמשמען של דברים כן חמה הוא דא"כ היכי פשיטא להו לרבנן דגמ' דבעינן עקירה והנחה ע"ג מקום ד' דאקשו לה בהדיא לעיל אמתי', ומשמע דאביי כרב חסדא ס"ל מדקא מהדר לאוקמי מימריה אליבא דדברי הכל, ותו דכתב לה רבינו הגדול ז"ל בפסק הלכה ואע"ג דקיי"ל הנחה ע"ג מקום ד' בעינן. ומנאמי לר"ח ז"ל שכתב וקיי"ל דלמעלה מ' א"כ ד' על ד' אלא אפי' קנה עולה למעלה מעשרה טפחים זורק ונח על גביו חייב, ומדברי כולם נלמוד לפרש דהיינו

דף ח ע"א

גמ'. שם. עיין שפ"א דהא דלא נקט זורק ד"א ברה"ר, י"ל דלפי' רש"י דפטור מטעם דאין זורקין רשויות א"ש דהא קמ"ל דמשו"ה פטור ולא כמ"ס החוס' משום דנעשה רה"י אחר הנחה דס"ל לרש"י דהא תליא באיבעיא דר"י גבי סילוק מחינה כו' כמ"ס בתוס' אבל זורק ד"א ברה"ר כה"ג וודאי פטור מטעם שכתבו החוס' דבין העקירה ובין ההנחה הכל הי' מרה"י ולכך נקט לרה"ר להורות כטעם רש"י.

גמ'. שם. עיין שו"ת ישועות מלכו (חלק א' ח"א סימן נב) ח"ל: ואגב אמרתי לכחוב מש"כ בחי' לה' שבת סי' רס"ו ע"ד המג"א ס"ק ו' דעגלה אם היא גבוה י' ורחצה ד' דינה כרה"י, אמנם הגלגלים אינם נחשבים לגובה עשרה אם הם גבוהים למעלה משלשה, והנה נראה מדבריו דרק הגלגלים אינו נחשב לגובה עשרה אבל השולים של העגלה נמדד לגובה י', ולכאורה נראה כן דהא בשבת דף ח' גבי כוורת מבואר מדברי החוס' והר"ן דעובי שולים נחשב לגובה י' דהו"ל כגידוד ה' ומחינה ה' וה"נ בעגלה, אבל ק"ל דהא בשבת ק"א גבי ספינה אמרינן עמוקה י' ואינה גבוה י' עיי"ש ופרש"י עמוקה י' לתוכה נחשבת כרה"י משמע דלריך שיהי' חלל הספינה י' ואין עובי השולים נחשב לגובה כלל.

וב"ש הטעם דל"ד להאי דכוורת ולהאי דגידוד חמשה ומחינה חמשה דמנטרף אע"ג דהעומד על התל אין לו אלא גובה ה' מ"מ מיון דלד החיזון של הדפנות מחובר לקרקע שם היא גבוה י' אמרינן גוד אסיק הי' טפחים והו"ל כגובה י' אבל ספינה העומדת ע"ג מים

גמ'. באי"ן העומד ברשות היחיד ונפול נומה לרשות הרבים וכו'. והא דלא אמרינן איפכא משום דאם כן אפילו רבי [לא] מחייב, דאפילו נימא שדי נפול בחר עיקרו הא בעינן מקום [ארבעה] וליכא. ריטב"א.

גמ'. אמר אביי זרק כוורת לרשות הרבים וכו'. כתב הריטב"א, טעמא דהאי מימרא שאין הזורק חייב אלא כשזורק כלי, אבל לא כשזורק רשות, כלומר דבר שגובה עשרה ורחב ארבעה טפחים דהוי רשות היחיד, ולאפוקי דבר שהוא כשיעור כרמלית, שאין כרמלית בכלים, וטעם דבר זה פרש"י ז"ל לפי שלא מצינו במשכן שהיו זורקים רשויות אלא מחטין כדאיתא בפרק הזורק (לקמן נ"ו ב'), ותמוהין דבריו ז"ל דהתם בפרק הזורק הוה ס"ד מעיקרא דזריקת ארבע אמות ברשות הרבים גמרינן מזריקת מחטין, ואידחי ליה האי טעמא ואסיקנא דכל ארבע אמות ברשות הרבים גמרא גמירי לה, וי"ל כי רבינו ז"ל סובר דלא אמרינן התם אלא גמירי לה דתהוי תולדה ולא תהוי אב, וכן פירשו שם בירושלמי, ומכל מקום לפי פרש"י ז"ל אין דינו של אביי אלא בזורק ברשות הרבים גופה ולא בזורק מרשות היחיד לרשות הרבים, [ולישנא דאביי בזורק מרשות היחיד לרשות הרבים משמע, דאי לא הוה ליה למימר זרק כוורת ברשות הרבים, והנכון שאין הטעם אלא משום דכל שהוא רשות היחיד כשנת ברשות הרבים [ברשות] עצמו הוא נח, ולא חשיבא הנחה ברשות הרבים, ואפילו דרך הוצאה, וכי נקט זורק חדא מינה נקט, אי נמי רבותא קמ"ל דאע"ג דזרק ליה כעין כלי לא מבטל חשיבותיה דהוי רשות.

כיון דמחילה תלוי אינה מחמת וזד החינוך של הספינה לא נחשב כמחילה כלל כיון דאינה מחוברה לקרקע עולם רק כיון שמחוברה לקרקע הספינה נחשבת כמחילה א"כ בעינן שיהי' גובה י' חוץ מעובי שוליים דהא זד החינוך של הספינה תלוי באויר ואינו נחשב כמחילה רק במה שמחוברה בקרקע הספינה א"כ כריך שיהי' גובה י' מלבד קרקע הספינה א"כ ה"ה בעגלה נראה לזריך שיהי' גובה י' לצד משוליים כיון שהדפנות הם למעלה משלשה ואינו נחשב כרשות ומחילה רק מחמת שמחובר לקרקע העגלה א"כ כריך שיהי' החלל י' ואין עובי השוליים נחשב לגובה כלל כן הי' נראה לכאורה. וכו'.

עיי"ש עוד. וע"ע שם(חלק יו"ד סימן סה).

ועיין בשו"ת רב פעלים (חלק א' או"ח סימן כה) בדיון טו-ווי'ל בייק בשבת, מ"ש מכאן.

גב'. שם. עיין שו"ת הר נבי (או"ח א' סימן קעא) ע"ד השאלה שבימי הגשמים שקשה ללכת ברחוב, עשו כמו מצות גדולות שהאדם נכנס ויושב בתוכה, ואנשים נושאים את החיצה, אי שרי לעשות זה ביו"ט לצורך מנחה, ולהתפלל בבית הכנסת, ע"י גוים.

ובתו"ד כותב: והנה בנ"ד שהחיצה היא גדולה וגבהה יותר מ"י ורחבה יותר מד', יש עוד זד היתרא שהרי היא רשות בפני עצמה ואיחא בשבת דף ח' בסוגיא דכוורת שאם הכוורת גבהה י' ורחבה ד' אין הזורק מרה"ר לרה"י חייב עליה אם כפרש"י שם משום דכמשכן לא היו זורקים רשיות, או כמ"ש החוס' שם דהוי חורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר, ויש מן האחרונים שפי' כן בדעת הטור הנ"ל דאיירי שהכסא הוא גבוה י' ורחב ד' והוי רשות בפ"ע והוי כמוציא את רה"י לרה"ר ובודאי מותר נמי להוציא עם הרשות כל מה שבתוכו מן החורה ורק מדרבנן אסור. ומן החורה יש עוד זד להיתרא מטעם חי נושא עצמו הוי כשבות דשבות, אולם במחצית השקל על המג"א סימן רסו העלה בפשיטות דדוקא זריקת רשיות לא הי' במשכן, אבל במעביר היה שהרי העגלות היו רשיות והיו מעבירין אותן ברה"ר ולכן לגבי מעביר מרה"ר לרשות היחיד גם במעביר רשות בפ"ע חייב.

ובן הוא מפורש במאירי שבת שם בסוגיא דכוורת ד"ה זה שחייבה וז"ל: ולקצת גאוני ספרד ראיתי שהגיהו בספריהם שלא פטרו בזה אלא בזריקה אבל בהושטה או העברה חייב, עכ"ל. ויעיין בספר תולדות חיים להגר"מ זעמבא (סימן טו) שהאריך בענין זה והביא דברי החוס'

ישנים שהקשו על פרש"י שכתב דכמשכן לא היו זורקים רשיות דהא ארון ומזבחות הם רשיות, וכתב דז"ל למ"ש הרשב"א עירובין (לג) דשם היה מוציא הארון מרה"י לרה"ר, יעו"ש. א"כ אינו מוכח רק מוציא רשות דחייב אבל אינו מוכח על זורק רשות ומה בשבת (נב ע"א) גבי המוציא משוי למעלה מ"י דחייב, ופרש"י שם ד"ה כו' דזורק פטור דלא הי' במשכן, עיי"ש. וכן הוא בכת"ס שבת דף ח ע"ב. [אולם גם לדברי המאירי והמחצית השקל שכתבו דהמעביר רשות בפ"ע חייב מ"מ י"ל שבנ"ד עדיף טפי שהרי החיצה היא גבוהה יותר מ"י ומבואר שם בסוגיא דכוורת שאם היא גבוהה יותר מ"י אפילו לא הי' רחבו ד' פטור, והפטור הוא לא משום דהוי זורק רשות דהרי פחות מד' אינה רשות בפ"ע אלא שהפטור הוא משום דהכלי לא נח כולו ברה"ר שחיון שהכלי הוא גבוה יותר מ"י הרי חלק של הכלי נח למעלה מ"י שהוא אויר מקום פטור, ופטור זה אפשר שהוא אפילו במעביר. וכן משמע מלשון המאירי שם שלענין פטור זה אין חילוק בין זורק למעביר, שכתב שם וז"ל: היה הכלי גבוה למעלה מ"י אפילו לא היה רחבו ד' פטור שכלי אחר שפתו נגמר והרי הוא חורק מרה"י לרה"י או ברה"ר מתחלת ד' לסוף ד' למעלה מ"י שפטור, וכן בכל גוף אחר שמקצתו במקום פטור. ואעפ"י שהמעביר חפץ ברה"ר אף למעלה מ"י חייב בזה כל שהוא נח בארץ למעלה (למטה) מ"י הוא אבל זו אף כשהוא נח בארץ מקצתו למעלה מ"י הוא.

עוד כתב שם: הנה בענין חפץ שגבהו יותר מ"י ומקצתו נח במקום פטור הקשה המאירי ממעביר לזורק ומשמע שאין הבדל בענין זה בין זורק למעביר, אלא שבנ"ד יש לעיין אם גם האדם היושב בחיצה כריך להיות מקצתו למעלה מ"י, או מכיון שהחיצה נחה מקצתה למעלה מ"י הוא פטור על כל מה שבתוך החיצה וכדלעיל לענין זורק רשות בפ"ע.

גב'. רחבה ו' פטור. כתב רש"י, דלא דק ולחומרם לא דק דהא סגי בחמשה וג' חומשין. ועי"ז כתב הרמב"ן: ולא מחוור חדא דכל היכא דמזריך להי מקשי ליה בגמ' להדיא, ועוד שאין זו חומרא דאנן לאו לכתחלה קאמרין, דאפי' רחבה כמה פטור אבל אסור הוא, אלא לפטור ממיתה וקרבן קאמרין ואם אינה רחבה ששה חייב מיתה וקרבן קאמר, ורבינו אלפסי ז"ל נתן אותן שני חומשין למחילות, נמצא עובי המחילה אצבע צרדה שהוא חומשו של טפח כדמפורש בפ' התכלת (מ"א ב'), וגבוה עשרה דקאמרין אפי' ביהדי שוליים נמי דהא

קיי"ל גדוד חמשה ומחציה חמשה מנטרפין וכדכתיבנא לעיל. ע"כ. וע"ע בחידושי הרשב"א באורכ.

גב'. שם. עיין פנ"י שהקשה מכאן על שיטת ר"ת שהביא הרא"ש ז"ל בפרק מי שהוציאוהו [עירובין פ"ד סימן ג'] דכל מקום שאמרו בגמרא לענין שבת דבעינן ד' על ד' או גבוה יו"ד ורחב ד' לעולם בעינן שיהיה באורכן ורחבן ד' על ד' מכוונות הן וחומשיהן. ולפי"ז נריך שיהיה העמוד רחב ה' אמות וג' חומשין על רוחב ה' אמות וג' חומשין. וא"כ לפי"ז האריך אמר אב"י דאם רחבה ששה דפטור והיינו לפי שהוא רשות היחיד דהא אכתי לא הוה רשות היחיד שהרי אי אפשר לעשות ריבוע בכוורת של ששה אמות שיעלה הריבוע מתוכה חמשה אמות וג' חומשין על ה' אמות וג' חומשין שהרי לפי החשבון לשיטת ר"ת נריך שיעלה האלכסון של עמוד קרוב לשמונה אמות.

גב'. ב"ט אי אפשר לקרומיות וכו'. עיין פנ"י שהקשה מסוגיא דהכא על מה שכתבו תוספות בפ"ק דעירובין [דף ט"ו ע"ב] ובפ"ק דסוכה [דף ט"ו ע"א] לענין פרוץ כעומד שהוכחו לפסק הלכה דקי"ל כרבי יוסי הגלילי דבידי אדם אי אפשר לזמנא ואם כן אפילו בלא האי טעמא דקרומיות היאך משכחת לה דחייב דהא על כרחך לא משכחת להך מלתא אלא בעשרה טפחים מזומנמות לגמרי דבכל שהוא פחות מיו"ד לא הוי רה"י כלל וזכה"ג כל שהוא למעלה מיו"ד נמי פשיטא דפטור מיון דאוגדו למעלה מיו"ד ולא נח כולה ברה"ר ולא מנאחי שום סבא לחלק בענין זמנא דמחצה על מחצה ופרוץ כעומד ובין זמנא דיו"ד טפחים דמאי שנא.

גב'. בפאה ע"י פיה וכו'. עיין ברמב"ן, ומ"ש הרשב"א עליו.

גב'. שבעה ומוחצה פטור וכו'. עיין מגן אברהם אורח חיים (סימן תקב ס"ק ט) וז"ל: ונ"ל דנדון דידן דשלחן תלוי באשלי רבבי דפליגי אי אמרינן לבד כללים דבשבת דף ח' פירש"י דאפי' כלי שאינו רחב ד' על ד' אמרי' בו לבד אם לא בדבר שהמחיצות עשויות להניח דבר בתוכו כגון כוורת וכ"כ המאור והמו' כתבו דלא אמרי' לבד אלא כשהמחיצות גבוהות ז' ומשהו בלא השוליי ורחב ד' אבל בלא"ה הוי כשאר חפצים ולא אמרי' בהו לבד והרמב"ן במלחמו' כ' לא אמרי' לבד לשווי רשות דבר שהוא כלי דלא מצינו בתלמוד לבד וגוד בכלים אלא הטעם בכוורת דכשמגיע פחות מג' סמוך

לארץ נעשית כמונחת וכו' עכ"ל, ונ"ע דהא בשבת דף ק"א משמע דאם נעץ קנה ובראשו טרסקל ואין ממנו ג' לארץ אמרי' לבד וכ"מ בעירובין דף ל"ג גבי כלכלה וכ"כ הטור סי' פ"ז דאמרי' במטה לבד לכן נ"ל להחמיר ומ"ש הטור סי' תרל"ב עמ"ש שם פי'. ע"כ.

גב'. מוחיצות לתוכן עשויות. פרש"י להניח כו' ולא לכופן כלפי מטה. משמע מדבריו דאם הי' עשוי לכופו כלפי מטה למשל זינור וכדומה, אמרינן לבד. מיהו השפ"א כתב דלולי דבריו י"ל פי' אחר בגמרא, שמאחר שמחיצות של הכוורת עשוי להניח בתוכו אחת דבר שוב אין לומר לבד שיהי' האויר שבתוך ג' כאילו הוא מלא מחיצה דהא מ"מ אין יכול להניח בתוך האויר שום דבר ואיך נחשבהו לנרף לאותן המחיצות שעשוין להניח בתוכן.

גב'. וכן בגומא. כתב הרמב"ן, יש מפרשים וכן בגומא תשעה רה"ר היא וכ"ש פחות מתשעה דמשמשי בה רבים, ולא מדמי גומא דתשעה לעמוד, אלא כל גומא עמוקה מג' מדמי לעמוד תשעה, והיינו דאמרי' מאי לאו אסיפא וקחני פחות מכן מטלטלין וכל פחות מכן במשמע אפי' שמנה ושבעה, ולא מסתבר אלא פחות מט' לא משמשי בה להניח שם כלים כי היכי דלא ליחבדו ברגלי אדם ובהמה ודבריהם הנגררין ברה"ה, אבל עמוק תשעה משממרי כלים בגוייהו שאין סחם כלים נוגעין לשפחה, ופחות מכן דגומא תשעה.

גב'. שם. עיין מ"ב (סימן שמה סקמ"א) דעמוקה עשרה הוי רה"י אפילו מלאה מים או שאר דברים שאדם מסתכל בהם ורואה מה שבתוך המחיצות, אבל אם מלאה פירות לא הוי רה"י מיון דאין המחיצות נכרות ואפילו דעתו לפנותן ופטור הזורק לתוכו מרה"ה, [ומ"מ איסורא יש בזה מיון דהפירות הוא דבר שיכול ליעלו משם בשבת לא תבטל לגמרי הבזר משמו], ולרשב"א דוקא פירות טבליים או שאר דבר שאסור לטלטל מבטל המחיצות.

גב'. שם. עיין א"ר (סימן שמה) דאם אינה רחבה ד', הוי מקום פטור, ואפילו עמוקה כ' אמה.

גב'. תשמיש ע"י הדחק לא שמייה תשמיש. הרשב"א גרים הילוך על ידי הדחק שמייה הילוך, ותשמיש ע"י הדחק וכו'. אבל רש"י ז"ל מחיק ליה, דהילוך מאן דכר שמייה.

הרצים אינו חייב עד שיעביר הן ואלכסון, ויש בזה דעת אחרת למקצת מרבותיו הנרפחים ז"ל ושם כחציה בארוכה בסיעתא דשמיא.

והראב"ד ז"ל כתב דלכחלה אסור לטלטל ברשות הרצים פחות מארבע אמות, דבין ארבע אמות לפחות מארבע אמות טעו אינשי וגזרינן דלמא אחי לאחויי ארבע אמות כפשטה דההיא דפרק מי שהשחין, ולא החירו לעולם אלא במקום הדחק כגון בא בדרך וכסו עמו, אי נמי במוצא תפלין, אי נמי מי שיצא חוץ לחסות בין לאונסו בין לרצונו, ואי נמי אם יש לו שם מקום קביעות כגון ששבת שם והיינו הא דעירוב שנחנו בצור, וההיא דעומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרצים שבמסכת עירובין, פירשה שם הראב"ד ז"ל במטלטל למעלה מעשרה דאכא תרמי לפטורא דהוא פחות מארבע אמות ומטלטלו למעלה מעשרה שהוא מקום פטור, ואפילו הכי חוץ לארבע אמות חייב כדברא דאמר (שם ז"ע א') המעביר מחללת ארבע לסוף ארבע דרך עליו חייב, ומכל מקום יש לי לומר דלכולי עלמא לא גזרו בבין השמשות לטלטל ארבע אמות ברשות אחת. עכ"ד הרשב"א.

גמ'. **זמנין בישני ליה וכו'.** עיין שפ"א דלקך אמר ב' פירושים כדי ליישב הברייתא אליבא דכו"ע דלמי קמא דאיידי בכרמלית א"כ ע"כ אחיזא דלא כרבי דלדידי אפי' הניח בצור למטה מי' הוי עירוב מין דמרה"י לכרמלית מפיק אינו אלא שבות ולא גזרו עלי' ביה"ש להכי הדר משני דמאי אחי נמי אליבא דרבי ולפרש כפשטא דאיידי ברה"ר ממש.

גמ'. **בשלא ריק תרי זימני וכו' אלא היילוך תרי זימני למה ליה וכו'.** עיין שו"ת חתם סופר (או"ח סימן פז) שהעיר דהא דהקדים לומר בשלמא ריק תרי זימני חדא בימות החמה וכו' הוא ללא צורך. וכתב לחרץ, דהנה רש"י [ע"א ד"ה מכתפין ס"ל עמוד גבוה ט' ורחב כל שהוא אבל ראב"ד פליג דבעי' ד' על ד' עיין בר"ך, וז"ל אפילו למ"ד תשמיש ע"י הדחק שמי' תשמיש מ"מ ד' על ד' בעי', ואמנם בהילוך ע"י הדחק לא בעי' ד' על ד' דמוקי רב אשי ק' ע"כ ברקק פחות מד' טפחים נמצא עדיף טפי הילוך מתשמיש, ולפ"ז קשה מאי מוכיח רבא מדחקן הילוך תרי זימני ש"מ לדיוקא הא תשמיש ע"י הדחק לא שמיא תשמיש, מאי דיוקא, דלמא היינו בפחות מד' טפחים אבל ברחב ד' על ד' גם תשמיש ע"י הדחק שמי' תשמיש.

וכתב הריטב"א דאין צריך למוחקו, דהכי קאמר אע"ג דהילוך על ידי הדחק שמיא הילוך כדדייקינן לקמן ממתני', תשמיש ע"י הדחק לא שמיא תשמיש.

והרשב"א כתב: תמיהא לי דנקט הילוך, דהוה ליה למימר כיתוף על ידי הדחק שמיא כיתוף דהילוך מאן דכר שמיא, ועוד דלאו כיתוף על ידי הדחק הוא אלא דהדיא מכחפי עליה ומאי הילוך על ידי הדחק דקאמר, וראיתי בהלכות מורי הרב רבינו יונה ז"ל דרב יוסף דאמר וכן בגומא לאו לעמוד תשעה מדמי ליה דהתם לאו על ידי הדחק הוא דהדיא מכחפי עליה, אלא רב יוסף לרקק מים שרשות הרצים מהלכת בו מדמי ליה כדמייתי לה עלה במסקנא, ובהא מיתרצא לי לישנא דהתם הילוך על ידי הדחק הוא, והיינו דאהדר ליה רבא הילוך על ידי הדחק שמיא הילוך.

עמוד ב

גמ'. **אלא לאו בבור דלית ביה עשרה וקתני עירובו עירוב.** כתב הרשב"א, מכאן דקדק מורי הרב ז"ל, וכן בתוספות, דמותר לטלטל לכחלה פחות מארבע אמות ברשות הרצים, דהא למאן דאמר וכן בגומא דהוה רשות הרצים מטלטלין מחוכה לרשות הרצים לכחלה דהא עירובו עירוב, והא דאמרין לקמן בפרק מי שהשחין (קנ"ג ב') גבי נותן כסו לנכרי, אם אין שם נכרי וכו' אמר רבי יצחק עוד אחרת היתה ולא רצו חכמים לגלותה מטלטלו פחות פחות מארבע אמות ומאי לא רצו לגלותה דלמא אחי לאחויי ארבע אמות ברשות הרצים, דאלמא מדוחק החירו למי שהשחין לו בדרך דוקא הא בעלמא לא, התם במוציאו פחות פחות מארבע אמות ואפילו מהלך רב דגזרינן דלמא אחי לאחויי בזמנא חדא ארבע אמות, אבל בחוץ ארבע אמות בלבד שרי, וכן דעת הרמב"ם ז"ל, ולכאורה הכי משמע כדבריהם מהא דתנן בעירובין בפרק המוצא תפילין (נ"ה ב') עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרצים ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות, דאלמא פחות מארבע אמות אפילו לכחלה שרי.

ופחות מארבע אמות דקאמרין היינו ארבע ואלכסון שהן חמש אמות ושלשה חומשין דכל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא, דכל שיעורי דשבת הן ואלכסון הן וכדילפינן ממגרשי הערים שהן אלפים אמה מרובעות, וכדאמרין בעירובין בפרק מי שהוציאוהו (נ"א א') גמ' ויש לו אלפים אמה לכל רוח אמר רב אחא בר יעקב המעביר ארבע אמות ברשות

דמלתא לעשות אסקופה לפני הבתים מרה"ר לפני המבוי. דאס כן לפי זה לא היה צריך לפרש דהלחי לפניו היינו על כרחך בהכי איירי.

ובתב הפנ"י, די"ל דמה שפירש"י הכא לענין אסקופת מבוי היינו משום דלקושטא דמלתא בהכי איירי כנראה מפירושו בזה דמקשינן בסמוך אמלתא דאחרים ואע"ג דלית לה למי.

גמ'. ובבבד ש"א יח"פ. עיין שו"ת שצט הלוי (חלק י סימן סז) שנשאל מהרה"ג ר' יצחק ארי' ווייס שליט"א, בדין מי שהוציא חפץ בכיסו מרשות היחיד לרשות הרבים דרך שכתה בעלמא, והרגיש בזה כאשר הלך כבר ברה"ר, וכדי להנצל מאיסור שבת הניחה ע"ג מקום פטור, והשאלה אם מותר לו אח"כ ממקום פטור לרה"ר, ופלפל בדין דאין מחליפין דרך מקום פטור, ודעתו נוטה דכה"ג שהי' מתעסק או שוכה בעלמא לא שייך למגור כיון דגם אם יעשה להדיא לא יבא לידי חיוב דאורייתא של שבת.

וע"ז השיב: בענייני הדברים אין פשוטים כ"כ, דהא רש"י שבת ו' ע"א כתב דטעם איסור להחליף דמחלל באיסור שבת לגרום הוצאה מרה"י לרה"ר וכו' יעשה"ה, פי' דגזרו על פעולה זו שהיא היתר גמור היות שאפשר עי"ז לעקף איסור הוצאה דאורייתא ולגרום הוצאה מרה"י לרה"ר, והשתא אם שואל זה בשעה שהניח על מקום פטור לאחר הוצאה מרה"י דרך שכתה וחשב מיד לקחת משם אח"כ צעוד עדין ברה"ר אח"כ יראה שהוא בכלל גזירה דחלוץ באיסור הוצאה, ואסור להלכה גם ברשויות דרבנן עיין בפוסקים סי' שמ"ו וסי' שע"ב, אמנם אם לא חשב להחליף רק להניח ע"ג מקום פטור, אלא דאחרי זמן מה רוצה לקחתו משם בזה יש מקום לכאן ולכאן, ובדאי בכה"ג אפשר להחזיר ברשויות דרבנן כדעת מקצת הראשונים בעירובין שם. ע"כ.

גמ'. המעביר חפץ מתחילת ד' לסוף ד' ברה"ר וכו'. עיין שו"ת בצל החכמה (חלק ג סימן לז) בדין מפחת של זהב שחוצר אליו מחט וכן הוא משמש ככשיט בצורה של סיכה, ונשים נושאות אותה בשבת כשהיא מחוצה בחוללתן וכאשר הן מגיעות לשערי חצר ביתהן או לפתח ביתן שבתוך החצר הן מסירות אותה מחוללתן ופותחות ונועלות בזה, אי שפיר דמי לנהוג כן.

ואחר שהביא שם סוגיא דהכא, הוא כותב: מבואר דעת רש"י, דאם אחר שהעבירו ד' אמות

ולזה הדר מזה הקדים רבא, בשלמא רקק חרי זימני אין הכרח לומר דמיירי בפחות מד"ט או יותר מד"א אלא אי"ל דמיירי בימות החמה וגשמים, נמצא אין רמז במשנה משיעורא דרוחב ע"כ אין לנו לומר דהילוך חרי זימני לדיוקא דרוחב פחות מד' טפחים קאי אלא סתם כל תשמיש ע"י הדחק לא שמי' תשמיש, דהשתא אפילו לדינא אמת נכון כל הרקק בין בימות החמה בין בימות הגשמים בין רוחב ד' אמות ובין פחות מד' טפחים לעולם הוה רה"ר, מ"מ כיון שאין הכרח במחמי' משיעור הרוחב, ממילא אין לדיוקא מהילוך חרי זימני ארוחב פחות מד"ט דוקא, וא"ש.

גמ'. חד בימות החמה וחד בימות הגשמים. עיין שפ"א שכתב לפרש דדוקא בימות החמה מטעם דעבידי אינשי לקרורי נפשיהו ובימות הגשמים מטעם דאגב דמטנפי מקרי ונחית, אבל בימי ניסן ותשרי [אע"ג דלקמן (מג ב) משמע דבניסן ותשרי איכא חמה ואיכא גשמים מ"מ החום והגשמים שבהם אינו אלא מעט] דליתניהו להני טעמי לא הוי רה"ר. ובזה כתב ליישב קושי' החוס' ד"ה ואי.

בידו בכ"מ בש"ס ימות החמה כולל כל הקיץ וכן ימות הגשמים כולל כל החורף. ולתרוץ מה שהקשו החוס' נ"ל דאי לא הוי אלא כריכותא חדא הו"ל למתניתין למיחוי בהדיא בימות החמה או בימות הגשמים ולא להאריך ולשנות בזה שלימה להכי עביד ב' כריכותא. ע"כ.

גמ' אידימא אסקופת רה"ר וכו'. פירש"י כגון אסקופת מבוי שאין עליה תקרה ואין גובה ג' מן הקרקע ולחי של מבוי לפניו ממנו. ועיין פנ"י שכתב לדקדק, מי הכריחו לפרש כן דהא בכה"ג גופא הו"מ לפרש דאסקופה דרה"ר היינו שהרה"י גמורה כגון בית או חצר פתוח לרה"ר כפשטא דלישנא דברייתא דקאמר נוטל מן העני ונותן לבצל הבית האי לישנא משמע דאורחא דמלתא הכי הוא שהעני עומד ברה"ר ובעה"ב עומד בביתו בחצירו ונותן לעני כדאיחא להדיא במחילתא שהעני עומד בחוץ וב"ה בפנים והיינו רה"י ורה"ר גמורות ואם כן האי דהכא נמי יש לפרש כן כגון שאין גובה ג' מן הקרקע והו"ל רה"ר גמור ואי משום שכן היה דרכם שהבתים פתוחים לחצר והחצירות למבוי אח"כ השתא נמי דמפרש לה באסקופת מבוי מפרש ולחי שלפנים היינו אף על גב דסתם אסקופות הם מקורות כדמשמע לקמן אם לא שהאסקופות הם לגמרי חוץ למבוי דאפ"ה קרי לה שפיר אסקופה דהכי אורחא

ברה"ר דרך עליו למעלה מיו"ד ע"ש. וכ"כ הריטב"א (עירובין ל"ג. ד"ה והא אי בעי) בשם הר"ם בר' שניאור ז"ל, ומפרש טעמו ללא שיך מקום פטור בדבר שהוא מונח בגופו של אדם או בידיו שרגליו בארץ כי מה שמונח בידו או בגופו למעלה הרי הוא כמונח למטה בין רגליו וכשעמד לפוש הו"ל כאילו מניחו בקרקע, ולא עשו למעלה מעשרה ברה"ר שיהא מקום פטור אלא במה שאינו בידו אדם וכו' ע"ש ע"כ. וכו'.

בראיה לפי"ז, דלרש"י, תוס', רמב"ן ומאירי, אם הי' עומד לפוש ברה"ר ועל גופו חפץ למעלה מעשרה מן הקרקע ונכנס ק"ל לרה"י או שנשאר עומד במקומו ונטל החפץ בידו והכניסו והניחו ברה"י הרי הוא פטור, כי ממקום פטור לרה"י הוא מכניס. משא"כ להרשב"א והר"ם בר' שניאור, גם בכה"ג חייב, כי כל המונח בגופו או בידו של אדם למעלה כמונח בארץ דמיא, ונמצא מרה"ר לרה"י הוא מכניס וחייב. וכו'.

ובסיים שם: והנה בנד"ד המפתח הזכר, כאשר האשה נושאת אותו תחוב בחולצתה בצורת סיכה כהנ"ל, בודאי שהוא נמצא בגובה למעלה מעשרה טפחים מן הקרקע אפי' באשה נמוכה קומה - אם לא כשהיא גולה ממש. וכיון שכן נמצא בכל מקום שהיא עומדת ברה"ר מונחת הסיכה התחובה בחולצתה במקום פטור לפרש"י, התוס', הרמב"ן ורבו והמאירי. וא"כ כשהיא תעמוד לפני פתח שער חצרה לא על מנת לכתף, והיא מוציאה את הסיכה מחולצתה ותוחבת את המפתח שהוא חלק מן הסיכה לתוך חור המנעול המפולש לאחר דהו"ל חורי רה"י, נמצא עוקרת הסיכה ממקום פטור ומכניסה מקצתה ומניחתה ברה"י, דבר שהוא היסור גמור. וכו'. עיי"ש עוד.

ברה"ר לא הניחו על קרקע רה"ר, פטור. ומבואר בגמ' ללא מחייב רבא אלא לפי שלא נח (פרש"י, שלא נח במקום פטור) ע"כ ע"ש. וכן מבואר גם בפרש"י עירובין (נ"ח. ד"ה ובי חימא) ע"ש. משמע שאם אחר שהעבירו ד' אמות ברה"ר למעלה מעשרה עמד לפוש, שוב גם אם הניחו אח"כ על קרקע רה"ר הוא פטור, כי ע"י שעמד לפוש בטלה עקירה קמייחא דהנחת גופו הו"ל כהנחת חפץ, ועל הנחה זו אינו חייב כיון שנה במקום פטור דהיינו למעלה מעשרה, ולכן גם אם שוב חזר והורידו לארץ הו"ל עקירה חדשה ממקום פטור למעלה מיו"ד, והנחה ברה"ר דפטור. וכדברי רש"י מפורש גם בתוס' עירובין (ל"ג. ד"ה והא) לענין מוציא משוי מרה"י לרה"ר למעלה מעשרה, שאם נח ברה"ר כשמשאו למעלה מיו"ד, אף אם אח"כ מורידו לארץ פטור כהנ"ל לפרש"י לענין מעביר ע"ש. גם מדברי התוס' בתוס' שבת (נ"ט: ד"ה או) מוכח דס"ל דמוציא משוי למעלה מיו"ד אינו חייב אלא כשמניחו ברה"ר, דאל"כ לא הו' מקשי מידי כיון שאז למעלה מיו"ד הו' לגבי מקום חיוב, עיי' שפת אמת (שם ד"ה בגמ' בעא). וכן מוכח דעת המאירי (שם ד"ה שם ע"ב עמוד) שלמד לחיוב בהך בעיא דר' מרדכי מהא דאמרו המעביר חפץ מתחילת ד' לסוף ד' ואעפ"י שהעבירו דרך עליו ר"ל למעלה מיו"ד חייב ע"ש. ואי חייב אפי' כשאינו מניחו אח"כ ברה"ר א"כ לגבי הו' למעלה מיו"ד מקום חיוב, משא"כ בבעיא דר' מרדכי, א"ו כמש"כ. וכ"כ בחי' הרשב"א (שבת נ"ט: ד"ה או) בשם הרמב"ן וש"י שכן גם דעת רבו דהמוציא משוי למעלה מיו"ד אינו חייב אלא במניחו אח"כ ברה"ר ע"ש.

אמנם בחי' הרשב"א חולק על הרמב"ן ועל רבו, וס"ל דהמוציא משוי למעלה מיו"ד כי עומד לפוש ברה"ר חייב אעפ"י שלא הניחו בארץ, וכן במעביר ד"א

דף ט' ע"א

הפתח נעול כשיש מקום ד' מועילה הקורה כמ"ש התוס' בדקירתו כלפי חוץ אפי' פתח נעול כלפנים ומהני הקורה ולא בטל מבוי בנעילת דלת דאי בטל מבוי לא תחיר הקורה אותם ד' טפחים דאין בתים ותחירות פתוחים ורחבו יותר על ארכו אלא ללא בטל מבוי בנעילת דלת רק שמבטל המקום ד'. ועיי' שם עוד מה שהאריך בזה.

גמ'. אסקופה בושמשות שתי רשויות. עיי' שו"ת אבני מר חלק (ח"מ סימן קיא) שכתב על דברי השואל דמה שהביא רא"י דלית שאינה ננעלת לא חשובה מחילה כלל מהא דכאן גבי אסקופה בזמן שהפתח פתוח כלחוד ואי כמאן דנעול דמי מ"ש מפתחו נעול. אין זו קושיא דכשפתח נעול בטל המקום ד' דהדלת מפסיק באמצע משא"כ בפתוח. ותדע דאפי'

עמוד ב'

שיחפלו. אלא ודאי דבר גדול דיבר הנביא לאסור
התגלחת אחר חצות היום אף על פי שכבר התפלל מנחה,
וטעמו כמו שאמרנו. עכ"ל.

מתני'. וְלֹא לְאָבוֹל. עיין להגאון החיד"א במחזיק
ברכה א"ח (סי' תקנז) שעמד ע"מ שנהגו
בארץ הנבי וצמרים ויתר גלילות לשחות קפה וטיי בערב
ט"ז בסעודה המפסקת, אע"פ ששינוי ערב ט"ז לא
יחל אדם שני חבשילין. וכו', שאף שלמדו מהכתוב
דשחיה בכלל אכילה (שבועות כב:). ואמרינן התם דאף
בלשון בני אדם הוא כן. מ"מ מצינו דשנו חכמים בלי
המשנה אכילה, ואין שחיה בכלל. כמ"ס כאן לא ישב אדם
לפני הספר, ולא לאכול. ובפסחים (ט:). ערבי פסחים
סמוך למנחה לא יאכל אדם. ובבבליא שם לא יאכל אדם
בע"ש ובעי"ט מן המנחה ולמעלה. ובכל זה אכילה דוקא
ולא שחיה. ופשיטא דבע"ש ועי"ט ובע"פ, ובכל יום
סמוך למנחה, יכול לשחות. ועוד האריך שם להוכיח דלא
אמרינן דה"ה שחיה אלא כשיש ראייה. ועפ"י קיים
המנהג. ע"ש.

מתני'. ואם התחילו אין מופסיקין. עיין
ברא"ש (פ"ק דברכות ס"ס י) שכתב: מנאמי
בשם ר"י, שאם התחיל לאכול קודם עה"ש מיון שעלה
עה"ש פוסק. ואע"ג דקי"ל בתפלת המנחה אם התחילו
אין מופסיקין, שאני הכא דאסמכוה אקרא, ואיכא לאו
דלא תאכלו על הדם. עכ"ל. ופי' המעדי יו"ט, כלומר
דאסמכתא זו היא סמוכה ג"כ בלאו. עכ"ל.

מתני'. ואם התחילו אין מופסיקין. עיין
בשו"ת שבות יעקב (חלק א סימן לו) בדבר
השאלה באחד שדרכו להדליק נר חנוכה בשמן זית
ומדליק בכל פעם בשעה שחללה רגל מן השוק וכשכא
להדליק ולא מצא שמן זית צייתו והתחיל להצין עצמו עם
נרות של שעה ותחב אותן במקום הראוי להם ובתוך כך
שרצה להדליק הציאו לו שמן זית אי יסלק ידו מן הנרות
של שעה וידליק בשמן זית שהוא מנחה מן המוציא או
נימא הואיל ואדחי אדחי וכיון שכבר התחיל לא יפסיק.
וכתב לפשוט הדבר ממתני' דהכא, דלא ישב אדם לפני
הספר סמוך למנחה עד שיחפלו ולא יכנס אדם למרחץ
ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין ואם התחילו אין
מופסיקין מיון דכבר התחיל לא מטרחינן ליה להפסיק,
אע"ג דאיכ' חבוב ואקדומי מנחה, אפ"ה אין מופסיקין.
עיין שם בדבריו. וכתב עוד שם דאין לסתור דין זה מהא
דאמרינן מצא אחרת נאה הימנו, משום דהתם עדיין לא
התחיל במנחה, וכן גבי האחרון דאמרינן בהידור מנחה

מתני'. לֹא יֵשֵׁב אָדָם. עיין שו"ת משיב דבר (חלק
א סימן לט) שכתב ליישב קו' השואל על מתני'
כאן לא ישב אדם וכו' ולא לאכול וכו' סמוך למנחה, הא
בפסחים (ט:). חנן לא יאכל אדם סמוך למנחה עד
שתחשך ומצעי' להגמרא שם (ק"ז א') אי סמוך למנחה
גדולה או סמוך למנחה קטנה משמע שם דדוקא בע"פ
או משום פסח וסמוך למנחה גדולה או משום מנחה
וסמוך למנחה קטנה אבל משום החשש שמה לא יחפלו
מנחה לא חיישינן.

וכתב דהישוב פשוט, דהא דאיבעיא לן התם אי
מנחה גדולה או מנחה קטנה תליא באוקימתא
דסוגיין בשבת, ראוני אי נימא דהתם הכוונה מנחה
גדולה ובלא תפלה ע"כ יהיה פי' משנתנו מנחה קטנה
והתם החשש משום פיסחא והכא החשש משום תפלה
ודוקא סמוך למנחה קטנה אבל סמוך למנחה גדולה
מוחר לאכול, ואי נימא דהתם במנחה קטנה ע"כ הפי'
כמש"כ החוס' דהתם אפילו כבר התפלל מנחה אפ"ה
אסור משום הטעם דמנחה ובשאר ימים אסור דוקא אם
לא התפלל עוד.

מתני'. לֹא יֵשֵׁב אָדָם לְפָנֵי הַסֵּפֶר. עיין בספר
חמדת הימים (הלכות ערב שבת פרק ג', דף
י"ט ע"ב) שכתב, נכון להקדים תפירת שערות הראש
לפני חצות היום, ואין לאחר התגלחת עד אחר חצות,
אפילו אם התפלל מנחה גדולה, מפני שבאותו זמן הוא
עם תגבורת הדינים ביותר, וכמו שאמרנו בזהר הקדוש
(פרשת חיי שרה דף קל"ב ע"ב): שבעת הבוקר
מתעוררים חסדים בעולם שנאמר יומם יזוה ה' חסדו,
ומשעת מנחה עד חצות לילה מתעוררת מדת הדין
הקשה בעולם, ולכן צעין חורבן בית המקדש נאמר, ואי
לנו כי פנה יום כי ינטו כללי ערב, פנה היום שהוא מדת
החסד, ונטו כללי ערב שהתעוררו הגבורות והדינים
בעולם עד שגרמו לחורבן. והואיל וענין התגלחת הוא
סילוק הדינים, אין ראוי לעשותם בעת שליטת הדינים,
על דרך שנאמר לא תחוסם שור בדישו.

ובן כתב המהרש"י: מורי האר"י ז"ל היה נוהג שלא
להסתפר אחר חצות היום, שהוא עם מנחה גדולה,
ואפילו בערב שבת היה נוהג מאד. ואם אין הדברים
אמורים אלא כשלא התפלל מנחה גדולה, מה חידוש
בעדותו של המהרש"י, הלא משנה מפורשת שנינו (שבת
ט' ע"ב) לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד

עד שלש במזוה ג"כ מיירו שלא התחיל עדיין במזוה, ע"כ. וע"ע מה שכתב בזה בשו"ת שבות יעקב שם (חלק ב סימן ל).

גמ'. **שמא ישבר הזוג.** עיין בשו"ת מהריט"ץ החדשות (סימן א) ד"ה ויש ללמוד, וז"ל: כשמביאים את הילד אומר אבי הבן ברכת להכניסו ואחר המילה אומר שהחיינו הלו². ואין ספק שמי שאומר לפי המנהג השחי ברכות תכופות ודאי ברכת שהחיינו היא לבטלה שמי יודע אם יארע שום עכוב כגון שבירת האזמל כמו שאמר בשבת (דף ט, ב) שמא ישבר הזוג, או אם יתעלף המוהל כאשר ראינו זה בחולין (דף ג, ב), ונמצא שם שמים מתחלל בהוציאו ברכה לבטלה.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן קה) שחמה על הרי"ף שבפסחים (ק"ט:): גבי אין מפטירין אחר מזה אפיקומן פסק כלשנא קמא משום דהוי סתמא דתלמודא ושביק מר זוטרא דאירי בסקף. וכאן גבי לא ישב לפני הספר פסק כרב אחא בר יעקב ושביק לישנא קמא דהוא סתם גמרא ואי משום דרב אחא בתראה מר זוטרא הוה בתרא טפי דהוה צומן רב אשי (מנחו' ל"א) ורב אחא ב"י לא איעקר מפירקיה דרב הונא (יבמות ס"ד:).

גמ'. **ולא לאכול בסעודה.** עיין בשו"ת שאגת אריה (סי' י"ח) אם ראוי לאכול קודם תפילת מוסף ביום ש"ק וביו"ט, דפליגי ביה הב"י והב"ח בא"ח סי' רפ"ו, והטור² מסכים לדעת הב"ח דמוחר אפי' סעודה גדולה קודם מוסף, והשאגת ארי' החליט בפשיטות כוונת הרא"ש והטור בשם הרי"ו דאסור אכילה קודם מוסף מדינא ובהננת הב"י, ולא כהב"ח בכוונת הר"ם, אלא שהאריך להוכיח דלא כהר"ם מלשנא קמא כאן דסעודה שבת ויו"ט ה"ל סעודה קטנה, ושאי לאכלה קודם תפילת מנחה, והה"ד וכ"ש קודם תפילת מוסף.

ישוב מסיק לתרץ גם לשינוי קמא יש לחלק במנחה דוקא מותר סעודה קטנה ולא חיישין לאמשוכי משא"כ בתפילת מוסף לכ"ע חיישין לאמשוכי אחי למיפשע, ומסיק שוב לעיני הלכה הדבר ברור כפסק המחבר, והיינו טעמא כיון דקיי"ל כרבנן דתפילת

המוספים כל היום זמנה חיישי' פשיטא ואפי' אם כבר התחיל נמי פוסק כמו בתפילת ערבית מה"ט. ועיין עוד בזה בשו"ת יהודה יעלה (חלק בא"ע, חו"מ סימן רנג).

גמ'. **בשיתיר חגורה וכו' הא לין ודא ליה.** עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סימן מא) ע"ד האנשים הנוהגים ללכת בשבת ברחוב (אף במקום שאין עירוב), בחגורה של תפילה, אף דבחול, אינם רגילים לילך בחגורה רק בשעת התפילה, אם שפיר עבדי. ועיי"ש מה שכתב מש"ס דילן.

גמ'. **ולמ"ד חובה מטרחינן לוי' ודא תפלת מנחה וכו'.** עיין בשו"ת רבי עזריאל (חלק א אור"ח סימן ל).

תוס'. **ד"ה למ"ד תפ"ע רשות כו' ותיפוק לוי' משום ק"ש.** עיין ישוב לקו' המוס' בשו"ת שאלת דוד (חלק אור"ח סימן א).

מודרש"א. עיין בשו"ת יעב"ץ (ח"א סי' קס"ד) מ"ש בדברי מהרש"א.

דף י ע"א

תוס' ד"ה התם לא שכיחא שכרות. עיין בתשובות חדשות לרע"א א"ח (דפוס ירושלים) סימן א, מה שכתב על דברי השואל שהוציא מדברי המוס' דשחה רביעית מותר להתפלל, והתפלל מזה שלא מוכר דיעה זו בש"ע אור"ח סימן ל"ט. עיין שם מה שכתב בזה.

גמ'. **טריחותא למיסר המייניה ועוד ליקו הכי וליצי'.** שמעתי בשם כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זי"ע ליישב קו' המוס' דלא מי' הקו' קמייחא, דבאמת מיושב בתי' הגמ' גם קו' הראשונה, דבהו"א דלא ס"ל דהוה מזה להתפלל בחגורה, מקשי שפיר וכי טריחותא למיסר המייניה, אבל בתי' הגמרא מיון דאמאן דהוי מזה משום הכון, שוב הוי טריחא וטריחא, כמו בכל דבר מזה. ודפס"ח.

גמ'. **טריחותא למיסר המייניה ועוד ליקו הכי וליצי'.** עיין בתשובות חדשות לרע"א (שם) שכתב להקשות בזה דפרכי' טריחותא למיסר המייניה ועוד ליקו הכי וליצי', דמה צריך הא מיון דהתחיל הכנת הסעודה מקרי התחיל וא"ל להפסיק לתפלה, וכמו בהתחילו לדון דמשהתעטפו הדיינין אין

² הוא המנהג שכתבו מרן בבית יוסף סי' רס"ה בד"ה ולענין הלכה וז"ל ואנו בא"י נהגנו שלא לחוש לשמא ימלך שהרי אנו מברכין ברכת ארוסין קודם קדושין ע"כ, אבל בשו"ע יו"ד סעיף א' לא פסק מרן כך, ועיין עוד בשו"ת הלק"ט ח"ב סי' קס"ט, ושלחן גבוה יו"ד סי' רסה.

בס' ז"ד בשם הרמב"ם, וכשמחפלי מניח ידיו כמדומה כנגד טיבורו או על זרעו כמו שכתב לעיל. וזכרנו דהוה כפוף אלצעותיו השמאלית על כפו השמאלית כמו שעושין אגרוף. ועשה ראש אלצעותיו הימנית על סוף אלצעותיו השמאלית, וכפו הימנית כנגד כפו השמאלית דבוקות זו בזו. וכמ"ש רש"י כאן, ופכר ידיה, חובק ידיו באלצעותיו כאדם המנטער.

וכתב עוד שם: וזכרנו כשנשמט טליתו מעל כתף שלו על ידו בשעה שמחפלי י"ח בינו לצין עצמו, או כשמחפלי לפני הציבה, הגביה על כתיפו ואינו חש על ההפסק. וכן מצאנו ב"א"ח בס' ז"ו ח"ל: ואם נשמט טליתו ממקומו יכול למשמש בידו ולהחזירו וכו'. וזכרנו כשזנו שלום ז"ל יורד לפני הציבה להחפלי כשנפול טליתו מעל ראשו לאחוריו על עורפו, ואמר לי להגביה הטלית על ראשו אע"פ דהוה מטרון על ראשו שקורין קפא, עכ"ד.

גמ'. ר' ירמיה היה יתיב קמיה דרבי זירא. עיין בשו"ת חיים שאל (ח"א סימן א).

גמ'. עד מתי יושבין בדין אמר רב ישות עד זמן פעודה. כתב בשו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן כב) מה שנהגין בויניציא יע"א בשבת שיש שורה ששהין ב"ה עד אחר חלות אם יפה הם עושין. תשובה: מסתברא שלא אמרו (עי' או"ח ר"ס רפ"ח) אסור לישב בתענית עד שש שעות אלא כשאין עוסקין בתורה ובמצוות אבל כשיושב ולומד או עוסק במצוה כמו הק"ק שלומדים בס"ת ומתנדבין מעות לדקה וכיוצא אפשר שאין בכך כלום. מיהו קשיא מההיא דרב ששת (שבת דף י'). וזוה נשאתי ונחתי עם אלופינו המוסבל בתורה ויראת חטא הרב החסיד כמוהר"ר שמואל אבוהב נר"ו בהיותו שם נהנה מחסידותו ומורתו חזר לטובה והוא אמר הכי, עכ"ד.

גמ'. תורתו מתי נעשית. עיין בשו"ת משיב דבר (חלק ב סימן קד) שכתב לפרש נוסח התפלה ותן בלבנו לשמור ולעשות ולקיים, לשמור היינו משנה השנוי מבכר וכדאיתא בקידושין (ל"ו) אשר תשמרון זו משנה. ובת"כ אי' הכי הרבה פעמים. ולעשות, היינו חידושי תורה כלשון גמ' כאן תורתו מתי נעשית. והשאלות סי' נ"א הביא הנוסח מתי למדה ומתי לימדה הרי שהלימוד דנקרא תורתו דהיינו חידושי תורה תחלה בפ"ע ואח"כ לאחרים מיקרי עשיה.

מפסיקין אף דיכולים להתפלל מעוטף וכמ"ש המהרש"א להדיא גבי שרי המניי' ונ"ע.³

תוס' ד"ה פריחותא. האזדורהם (דף י"ד) הביא מ"ש בגמ' ברכות (דף ס' ע"א) כי אסר המיינה מברך אחר ישראל בגבורה, וכו', שהראב"ד פי' דהיינו לבישת מכנסים, שישראל חייבים בו משום ולא יראה כך ערות דבר. והרמב"ם פי' דהיינו חגורתו, והוא על שם נאזר בגבורה, וכן אזור כגבר חלצין. ומלשון שנסדרו בגמרא ברכות נראה כפי' הרמב"ם, שמזכיר שם כי אסר המיינה אחר כי משי ידיה מברך ענט"י, ואין אדם לובש מכנסיו אחר שיטול ידיו. ע"כ.

אז"ל בגמרא לפנינו הגירסא כי אסר המיינה ואח"כ כי משי ידיה. וכ"ה הגירסא בהרא"ש. וה"נ גרים הראב"ד. אבל בהרי"ף הגירסא כמ"ש הרד"א. עיי"ש.

וע"ע בחידושי דינים שנסו"ס חיים וחסד (אות ל) שכ': הורה מהר"ר ישראל, והסכים עמו כמהרש"ק, שלעסוק בתורה ולברך אחי ברכה שתהיה, א"ל להזהר יהא לבו רואה את הערוה, זולתי במקום שהם אמרו, ובלבד שיהא לבוש חלוקין או מכוסה, שלא יהיה ערום בפני הזכרת ה' ותהיה ערומו נראית. עיי"ש.

אמנם בס' האשכול (עמוד יד) כתב: ואסור לאיניש למקרי בתורה או לברוכי או ללויי כשהוא ערום או כנגד ערוה. וקי"ל לבו רואה ערום עצמו בכל זה. ע"ש. וכן פסק הרא"ש (פ' הרואה ס"ס יג). וכ"ה דעת המחבר בש"ע באו"ח (סי' עד ס"ד וסי' לא ס"ב) וצו"ד (סי' ר).

וע"ע בפר"ח (סי' עד) שכי' להוסיף מסוגיא דכאן לבו רואה הערוה מותר.

גמ'. ופכר ידיה. עיין רש"י. ועיין בלקט יושר חלק א (או"ח) עמוד יט שכתב דבשעה שמחפלי תפילת י"ח, מניח ידיו על לבו כמו שפי' בפ' אחרי בפשטי' שלו. ח"ל: וסמך אהרן את שתי ידיו כתיב מכאן סמך למה שכתב הרמב"ם בהלכות תפלה (פ"ה ה"ד) שיהא ידיו כפופות בשעת תפלה כפו הימנית על ידו השמאלית כעבדא קמיה מאריה. ונרמז כאן בידיו שצריך ג"כ לעמוד כעבדא קמיה מאריה דכתיב ידו בלשון יחיד כלומר שתי ידיו יהיו יחד אחת. וכן כתב א"ח

³ ראה חידושי רעק"א מכת"י [ב"ב תשכ"ז] שבת שם י" ע"א.

האמור בשיר השירים קדש, וכחז שם הרא"ש דלא כיון יפה. דמאי קדושתו, דמפרשין ליה: למי שהשלוש שלו, ואין זה שם שבשביל זה יהא אסור למוחקו. דשלוש עצמו הוא שם ויש בו קדושה, כדאמרין בפרק קמא דשבת (דף י), דבבבית הפנימיים של בית המרחץ, אין בהם שאלת שלום. וקאמר התם: מסייע ליה לרב המנוגא, דאמר רב המנוגא משמיה דעולא: אסור לאדם ליתן שלום לחבירו בבית המרחץ, שנאמר: ויקרא לו ה' שלום. ולא מצינו מי שאסור למחוק שלום, ובכל אגרות כתובים שלום חורקין וגמחקין, ואעפ"י ששלום הוא שם, כדקאמר התם. אלא מעתה, הימנותא נמי אסור למימר בבית המרחץ, משום דכתיב: האל הנאמן, וכ"ת ה"נ, והאמר רב חמא בר גוריא אמר רב: שרי ליה לאיניש למימר לחבריה הימנותא בבית המרחץ. התם שם גופיה לא איקרי: נאמן, דכתיב: האל הנאמן, ומתרגמינן: אלהא מהימנא, הכא שם גופיה איקרי: שלום, דכתיב: ויקרא לו ה' שלום. והקשה ר"י: ה' שלום, שם גופיה נמי לא איקרי שלום, אלא שנקרא כך על שם שעושה השלום, ומתרגמינן: דעביד שלמא! וחירץ: מדלא כתיב: ה' שלמן, משמע דשם גופיה איקרי שלום. הרי מוכיח, דאף על פי שהשם עצמו נקרא שלום, כיון שאינו שם העצם, אלא על ידי הפעולה נקרא כך, הוה ליה כמו: הגדול הגבור והנורא האדיר האמין והחזק חנון ורחום ארך אפרים ורב חסד, שנמחקין. וכל שכן שלמה, שאינו קדוש אלא בשביל שהשלוש שלו, שהוא נמחק, עכ"ל.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת אגרות משה (חלק א"ו ד' סימן מ) מה שכתב בדבר נתינת שלום ליושב בגילוי ראש ובדבר ליתן שלום למי שהוא מסתגר שהוא בגילוי הראש, וכחז שריון שהדרך שהוא משיב עליכם שלום אין ליתן לו שלום, וכחז למיילך זה מהא דא"ר המנוגא משמיה דעולא כאן שאסור לאדם שיתן שלום לחבירו במרחץ. עיי"ש.

גמ'. **שם.** בדין ברכת הטבילה אם מותר לבדק אותה בתוך המקוה, או יש לבדק דוקא בבית החינוך. עיין בשו"ע יו"ד (סי' ר) שבי' ח"ל: כשפושטת מלבושה כשעומדת בחלוקה תבדק אקב"ו על הטבילה, ותפשוט חלוקה ותטבול. ואם לא בירכה אז תבדק לאחר שתכנס עד צוארה במים. ואם הם כלולים עוכרתן ברגליה. עכ"ל. הרי להדיא שמותר לבדק בבית הטבילה. ועיין בש"ע א"ח (סי' פד ס"א) דמרחץ ישן בבית החינוך שכולם עומדים שם לבושים, מותר לקרוא ק"ש, ובחמאני שקנט העומדים לבושים וקנחם ערומים, יש שם שאלת שלום,

גמ'. כל דיין הדן דין אמת לאמיתו. כתב בשו"ת זכרון יהודה - הקדמון (סימן פא): כלל גדול אמרו חז"ל (אבות פ"א מ"ח) על ג' דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום, והו' שאמר כל הדן דין אמת לאמיתו [כאילו] נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, כי בהיותו דן דין אמת לאמתו נתקיימו השמים, וסוף השלום לבא.

ומסיים: ומכלל הן אתה שומע לאו, כי כל תורתנו כך נדרשת כמו שאמרו חז"ל בכמה מקומות והנה מקיים הכלל מתקיים בו מההלך בחומו נדיק וכו', והחולק על הדין יא' מן הכלל והוא יחוש לעצמו.

עמוד ב'

גמ'. **אין שם שאילת שלום.** כתב בשו"ת הרשב"א (חלק ז סימן תיח) אמרינן בפרק קמא דשבת דאסור לומר שלום בבית המרחץ במקום שעומדים שם ערומים משום דשם גופיה איקרי שלום. דקדק הרב ר' יחיאל ז"ל דאסור לומר שלום שלם באגרות משום דזימנין דנפלי במקום הטינופת. וע"ע בשו"ת אגרות משה (חלק א"ו ד' סימן מ).

ועיין ברמ"א ציו"ד (סי' רעו סי"ג) שיש מזהירים מלכתוב שלום מלא באגרות של רשות. וכ' הש"ך ע"ז, ורוב העולם אינם מזהירים בזה. וכ"פ הרא"ש בתשובה שמוחר. ובנקודות הכסף העיר מהחוס' סוטה (י) שבי' דתנא ושייר, וסיים, ומ"מ ז"ע דמדברי שאר כל הפוסקים לא משמע דשלום יהא מן השמות שאינם נמחקים דלא לשחמייט חד מנייהו לכתוב כן. וז"ע למעשה. ע"כ. והחיד"א בבב"א יוסף (סי' רעו ס"ק מא) הביא ד' הריטב"א כאן, וכחז, שבערי המערב מזהירים לכתוב שלם חסר, אך בגלילותינו אין מזהרין כלל. ועיין מ"ש בס' כתר לאדן (דף רנ"ג ע"א) שכל גלילותינו נוהגים לכתוב שלום באגרות הרשות, ומוחקים חורקים אותם. וכדעת הרא"ש בתשובה. ע"ש.

עוד כתב בשו"ת הרשב"א שם: ומה שנהגו להטביל כלים ולבדק בבית הטבילה ואע"ג דבבית המרחץ אסור לומר שלום משום דכיון שהן מים זנונים אין שם זיהומא מה שאין כן במרחץ של מים חמים.

אמנם בשו"ת הרא"ש (כלל ג סימן עו) לא ס"ל כן דכחז לדחות דברי רבי מנלית, דס"ל דשלמה האמור בשיר השירים אינו נמחק, לפי שהוא קדש, כדאמרין בפרק שבעת העדות (דף לה:): כל שלמה

הרוב יפסיקו דגשים דברניות, ובפרט בזמן שאינו קלר סמכו על הרב ט"ז דחשיב דיעבד. עכ"ל.

ועיין בשו"ת זכר יהוסף (תאו"ח סי' כד) ד"ה הנה, שהביא ד' המחז"ר, והעיר, שמבואר בט"ז שזה שיכולות לברך ברכת הטבילה בבית הטבילה, היינו דוקא במקוואות שלהם שהיו המים זוננים. ע"ש.

והפמ"ג (סי' מה א"א סק"צ) כתב: והנה במקוה שיש בו מים חמין ששופרין לתוכה, י"ל שיש בו הבלא, כמ"ש הכ"מ בשם ה"ר מנחם. וי"ל דלא נפיש הבלא חוהמא כ"כ כמו במרחץ. ודע שאני נסתפקתי במקוה שעושים תוך המרחץ ממש, אע"פ שבנוי הוא וחלוק רשות לעצמה, מ"מ נפיש הבלא, וגם שם הבית ימלא עשן חוהמא, א"כ איך מזכרין שם הנשים ברכה. הא כמרחץ דיינין לה. דהמקוה עומד תוך המרחץ ממש. ואי"ה בסי' פד אבאר לענין דינא. עכ"ל. ובפמ"ג מש"ז (סי' פד סק"צ) כ': הט"ז סובר דבית הטבילה בבית אמנעי דמי, ואין לברך שום ברכה, רק ברכת הטבילה דדיעבד הוא. ובמים שרי בכל ענין. ולפ"ז הני מקוואות העומדין במרחץ גופייהו, במרחץ אסור לברך. ובמים ז"ע די"ל הבלא דמרחץ נפיש ובמים נמי אסור. עכ"ל.

וע"ע בשו"ת דברי חיים ח"ב (חיו"ד סי' נה) שכתב, שבדאי אסור גמור הוא להניח לחפוף במקוה שהוחמה בחמין, מפני שנעשה המקוה כמרחץ. והנשים מזכרות שם. וע' במג"א וא"ר ופר"ח וברכ"י שכולם אסרו לברך במקוה מקוה של מים חמין, שהוא עשוי לרחוץ ולחוף דנפישא זוהמא. וע"ע בפמ"ג. ולכן ח"ו לנשות כן. עיי"ש. וכ"כ בשו"ת תשורת שי ח"ב (סי' נז). עיי"ש. וע"ע בשו"ת שערי דק (חיו"ד סי' קמט) ובשו"ת זכר יהוסף (סי' כג) ובשו"ת תורת יקותיאל (סי' אה).

גמ'. שם. עיין בשו"ת חלקת יעקב ח"א (סי' רה) אם מותר להכניס רדיו לחדר אמבטיה, ולשמוע על ידו הרגאה תורנית בשעה שמתרחץ שם.

ולא ק"ש ותפלה, ובפנימי שכלם ערומים אפילו שאלת שלום אסור. וכ' ע"ז הט"ז (סק"צ), ובישן בבית החילון וכו', בכ"מ כ' בשם ה"ר מנחם וכו', וק"ל ממ"ש בברכת הטבילה ביו"ד (סי' ר), שכתב הר"ש, כשעומדת בחלוקה תברך ותפשוט חלוקה ותטבול. ע"כ. משמע דשייך לברך בבית הטבילה. וי"ל דהך בית הטבילה יש לו ממש דין בית האמנעי של המרחץ דקצתם ערומים, ולכתחלה אין לברך שם שום ברכה, רק ברכת הטבילה היא הכרחית שם שהיא שייכת לטבילה, והו"ל כמו אמנעי של מרחץ שאין חוללים התפלגין אם הניחם כבר. וה"נ כדיעבד דמיה שא"א בענין אחר. אבל במים מותר בכל ברכות כמ"ש (בסי' עד) לענין ק"ש שמותר בעכורים או בלולים אם לבו חוץ למים עכ"ל הט"ז.

ובדברי הט"ז עיין בשו"ת עמק הלכה (תאו"ח סי' כה) שכתב שדברי שגגה הם, דבסי' ע"ד לא מיירי אלא ברוחץ בנהר או באר, שאין בו אסור אלא משום לבו רואה את הערוה. משא"כ הכא דדמי לבית אמנעי של מרחץ וכו'. ומה שהקשה הט"ז מזכרת הטבילה, י"ל דהיינו דוקא בנהר או באר משא"כ במקוה דנפיש זוהמיה וכו'. עיי"ש.

ועיין עוד להיעב"ץ בס' מור וקציעה (סי' פד) שכתב, ח"ל: בפנימי הכל אסור, ז"ע על הנשים שמזכרות בבית הטבילה הפנימי, שעומדות שם ערומות, ולא גרע ממרחץ. וראיתי בט"ז שכתב לפי שהיא הכרחית, ומדמה לה לדיעבד. ולא ידענא אמאי לא אפשר להו לברך בחוץ. וכדקי"ל ביו"ד (סי' יט), שאם בית המטבחים מטונף, יברך על השחיטה ברחוק ד' אמות. ע"ש. וכ"ש בבית הטבילה דידן שרוחצין שם גם כן בחמין, דפשיטא שאסור לגמרי לברך שם, אלא שיש לנהוג לברך קודם שמתכנס. ולא תפסיק בדיבור. וכן אני נוהג לענין בר' ציית. עכ"ל.

והחיד"א במחזיק ברכה (סי' פד סק"צ) כ' ח"ל: הרב מור וקציעה ערער על הנשים המזכרות בתוך המקוה שרוחצות שם בבית הטבילה בחמין, (לפי מנהג עריהם). דפשיטא דאסורות לברך, אלא תברך קודם ולא תפסיק בדבור. ע"ש. ונראה דמשום דעל

דף יא ע"א

חרבותיו. עיין בשו"ת מהרי"ק (סימן קסא) דמשמע מהכא דיש להדמות קדושת ביהכ"נ לקדושת ביהמ"ק,

גמ'. כ"ע עיר שגגותי' גבוהין מבית הכנסת מופה חריבה דכתיב לרומם בית אלהינו ולהעמיד

רק שלמוד ע"מ לקיים המצות ולכן בהגיע זמן מצוה מחויב לבטל לימודו ע"ש, וא"כ לא מופטר כלל מפרטת דר"י דהא עיקר טעמא משום דכל העוסק כו', וגבי ת"ת ל"ש זאת. ומסיים שם דמדברי הרמב"ם וטור אה"ע סי' א' דהא דכ' דהעוסק בתורה פטור מפ"י משום דעוסק במצוה כו', מוכח להיפוך. עיי"ש"ב.

גמ'. שתורתן אומנותן אבל כגון אנו וכו'. אי יש דין ת"ת שחורמו אומנתו בומה"ז, עיין בתרומת הדשן (חלק א סימן שמב) דאיכא, וכחז שם שח"ת שחורמו אומנתו אפי' הוא עשיר פטור ממסים ותשחורת.

ועיין שם שכתב שאל"ג דכתב בהגה"ה במיימון בהלכות קריאת התורה בשם ר"ם ורב אלפס, דהאידנא לית לן מי שחורמו אומנתו כרב ששת דשרי ללמוד בשעת קריאת התורה, נראה דדוקא קאמר דאין לנו כר"ש, ואפשר משום דהו סגי נהור כדאיכא בכמה דוכחי בתלמוד, ולא היה עוסק כלל בשום מלאכה ובשום משא ומתן אלא בת"ת, ות"ת שרי כה"ג ללמוד בשעת קריאתו. אבל אם היה עוסק בשום מלאכה ומו"מ אפי' רק לצורך מזונותיו, כה"ג לא שרי למגרס בשעת קריאת התורה, כיון דמבטל הוא תורתו בשביל מזונותיו, ה"נ זריך לבטל בשביל קריאת התורה בצבור.

וב"ב לפרש בדברי ר' יוחנן כאן לא שנו אלא כרשב"י וחביריו שהיתה תורתם אומנתם, אבל אנו מפסיקים בין לק"ש ובין להפילה, ופירש"י אנו כיון דמפסיקין לאומנות כ"ש דמפסיקין להפילה. ובפ"ב דשבת (דף לג ע"ב) משמע דרשב"י לא היה עוסק בשום אומנות כלל רק בת"ת, דכשינא הוא ובנו מן המערה חזו אינשי דכרבי חרעי אמר לצריה הללו מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, ופירש"י משום דאפשר ע"י נכרים והקב"ה מספיק מזונות לעושי רצונו. משמע שהיה סבר שלא יעסוק אדם בשום אומנות אפי' לצורך מזונותיו, ולהכי קאמר כרשב"י וחביריו, ר"ל שהן כמותן, ואהא קאמר נמי בהגה"ה במיימון דלעיל דאין לנו עתה מי שחורמו אומנתו כר"ש, דר"ל דאין מבטל תורתו אפי' בשביל צרי מזונותיו. אבל תורתו אומנתו כדפי' האשרי איכא למימר דאשכחן להו אפי' האידנא. עכ"ד.

ביתני'. לא יקרא לאור הגר. כבר האריכו האחרונים בדין קריאה לאור נר החשמל בליל שבת, אי יש למגור שמא יבנה בידיים את החשמל לאחר גמר לימודו, או גזירה שמא יבא להוריד ולהקריב אליו

דהא ההוא קרא ללרומם בית אלהינו כתיב בעזרה גבין בית המקדש. ועיין מ"ש בזה בס' "שי למורא" באריכות.

גמ'. שם. עיין בלקט יושר חלק א (או"ח) עמוד לא ענין א, וז"ל: וחורני כמדומה לי ששמעתי שהעולם אומרים שבה פרנס בגרעץ בית אל בית הכנסת ושמו הנדיל ז"ל, מחותנו של הגאון זצ"ל, ולא ראה הגאון זצ"ל, שמגביה גגו מגגו של ביהכ"נ וכו'. [ועיין שם עוד: וחורני שהשיבה בניאושטט היה בבית מהר"ר שלום זצ"ל, והיה שם גם ארון הקדש בישיבה ובית הכנסת, ולפעמים הולך הגאון זצ"ל שם על הישיבה כי יש לו ישיבה בביתו. וכשישבו הבחורים בב"ה על הישיבה והיו מקצת [ה] בחורים ישבו שאחוריהם נגד ארון הקדש ולא אמר הגאון זצ"ל להו מיד].

גמ'. יפה תענית לח"לם וכו' ובו ביום. עיין בשו"ת תשב"ץ (חלק ב סימן קכח) בענין חולס חלום, וכחז דלכן אמרו חז"ל יפה תענית לחלום כאש בנעורת "ובאותו יום" ואפי' בשבת, כי המושל באותו יום והוא בעל החלום הראה לו העמיד לבא עליו ואם התענה באותו יום יש בכח ממשלתו לבטל גזירתו, וכשעבר אותו יום המושל ביום אחר אין בו כח לבטל מה שנגזר ע"י מושל זולתו.

גמ'. לזה אדם תעניתו ופורע. עיין שו"ת הרי"ף (סימן שא) שמסתפק בזה שאמרו לזה תעניתו ופורע אם הוא דוקא במי שיש עליו ימים שאינם ידועים אלא יש עליו לזום ימים סתם, או אפילו שיש עליו ימים ידועים כגון מי שנדר לזום יום שני בשבת או חמישי בשבת עצמו. ומשיב: אין הדבר במי שיש עליו לזום יום בעצמו אלא במי שיש עליו מספר ימים וכיון שהוא גם אותן ימים אם נזמנה מסעודת מצוה או כיוצא בה מה שהוא כבוד לבריות לזה ופורע חוץ מחתנית חלום שהאריכו רז"ל לזום אותו יום עצמו שאין לו ללוות ולפרוע ואפי' בשבת וכ"ש למי שנדר יום ידוע בעצמו. ע"כ.

גמ'. בפסיקין לק"ש. עיין במארי מ"ש. ועיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ה סימן מו) ד"ה ונחזור לענינו, שכתב דאף לפמ"ש התוס' בשבועות מ"ד, דבכל המצות איכא הנ"ג אם עושה בשעה שיש עני דמיפטר מפרטת דר"י מ"מ במצות לימוד התורה ל"ש זאת לפי דברי המארי הנ"ל דהא דמפסיקין לק"ש אף דכל העוסק במצוה פטור מן המצוה משום דמצות ת"ת הוא

את מנורת החשמל, או במנורות חשמל שיש בהם כמה נרות, ובע"ש הדליק רק חלק מהם, ובליל שבת בראותו שאין האור מספיק, יוסיף להדליק בסיבוב הכפתור עוד נרות כדי לרכו. עיין בשו"ת קרית חנה דוד ח"ב (חאו"ת סי' נה) ושו"ת פני מבין (חאו"ת סי' נז), ושו"ת מהרש"ג (סי' כט) ושו"ת לבושי מרדכי תנינא (חאו"ת סימן נב) ושו"ת לבושי מרדכי (הנדפס בשנת תרצ"ז סי' ערה), וכתב שכן הוא נוהג לקרות שמו"ת בליל ש"ק לאור החשמל.

מתני'. לא יאכל הזב עם הזבה בפני הרגל עבירה. עיין במרדכי שדיק לדווקא הוא אסור לאכול ממה שאכלה היא, אבל היא אינה אסורה ממה שאכל הוא, דאין הרגל עבירה תולה אלא בו. ועיין בשו"ת תרומת הדשן (חלק א סימן רנב). ובשו"ע יו"ד (סי' קלה).

מתני' שם. עיין בהגהות הגאון ר' אליעזר משה הורוויץ (בסוף הש"ס) שמדייק מלשון רש"י כאן, שכתב: מפני שמתוך שמתידין יבוא לבעול זבה שהיא בכרת, וכתב הגאון הנ"ל, נראה דמיון שהחירו לייחד החמירו בזה, וכ"כ הרא"ש בקיצור הלכות נדה. ולפי"ז חתן שפירסה כלתו נדה קודם שבעל מותר לאכול עמה ובשאר התקדושות ככל הנשים, ומ"מ בלבו גם זה יש להחמיר וכו', ע"כ. חה חידוש גדול.

ועיין בשו"ת הר נבי (יו"ד סימן קנד) שכתב לפשוט מזה בנידון השאלה באשה שהרופא אמר שהיא צריכה לרפואתה עירוי דם מבעלה דוקא, באופן שהדם הולך ישר מגופו לגופה ע"י שפופרת והיא בימי טומאתה. וכתב דמיון שפעולה זו אי אפשר להעשות רק במעמד הרופא, ופעולה כזאת אינה יכולה להיות ע"י יחוד אלא דוקא בלא יחוד, אפשר שלא יהא אסור כמו בחתן שפירסה כלתו נדה. ועיי"ש עוד מ"ש בזה.

מתני'. שם. עיין בשו"ת תשצ"ך (חלק ג סימן רעט) ח"ל: לא יאכל הזב עם הזבה, בלא שום תנאי ושיור נאמר לפי שהאכל' עם אשתו נדה בקערה אחת מביא לידי הרגל וחבוב ויבואו לידי עבירה לאחר אכילה, ולא יצילו זה אם בניו אוכלים עמו ואפילו על שלחן א' אסור הגאון ז"ל. וכ"כ מהגמ' שדימו זה לזב פי' עם זב עם הארץ דאפילו על שולחן א' אסור אלא"כ הפריש' מפה לעצמם כמו שנהגו לעשות לבשר וגבינה. ואם השלחן הוא גדול כמנהג ארץ אדום החירו לאכול על שלחן א' כל א' בקערה מיוחדת. ע"כ.

תוס' ד"ה שמוא ישבח ויצא. מובאר מדכריהם ללאבי דגור גזירה לגזירה היה ניחא דמתעסק הוא עכ"פ דרבנן, ועיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן ח) שחמה איך שיך דיאסרו חז"ל מתעסק, הא לא ידע שעושה כן, ולאזה ענין יאסרו חכמים לעשות כן, הא כיון דלא ידע כלל שעושה מלאכה זו דחשב שהוא חלוש, לא ידע כלל שיש עליו איסור דרבנן. ומי' שם דלפי מה שביאר לפני זה דמתעסק הוא ככל מילי עבירה אלא דמקרי שגגת עבירה, ובכה"ג גז"כ לפטרו מחטאת אבל עבירה יש כאן, אלא דמ"מ בשבת כיון דלא ידע מהמחט לא מקרי מלאכת שבת, ומה"ט נקטו דכריהם מלאכת שבת ולא נקטו מתעסק, דמלך מתעסק היה מלאכה דאורייתא, רק מטעם מלאכת מחשבת הוא דרבנן, וזוה שפיר כתבו ללאבי היה ניחא דאסור מדרבנן, היינו דרבנן אמרו אף בלא מלאכת מחשבת הוא מלאכה דרבנן לענין מלאכה שא"ל לגופה וכדומה, וא"כ גם זו דלא ידע מהמחט מלך מלאכת מחשבת הוא מלאכה דרבנן, וממילא אף שהוא מתעסק הוא שגגת מלאכה דרבנן, ודוק. עכ"ד.

תוס' שם. עיין בשו"ת עין יצחק (חלק א אה"ע סימן סז) שכתב להביא ראיה מדברי החוס' בלאן דמחוייבים להפריש את האדם אף מאיסור דרבנן. דהא החוס' כתבו אליבא דרבא דאמר לא גזרי גלג"ז אין לפרש שמוא ישבח המחט דאפילו יא' ליכא איסור דאורייתא כו', משמע דלמ"ד דגורין גזירה לגזירה ניחא, ואי איסור דרבנן בשוגג א"ל להפרישו משום דלאו עבירה היא בידו וא"ל כפרה, א"כ מאי הוא דמי ישבח מהמחט דאינו אלא איסור דרבנן ובשוגג, ועי' מג"א סימן תקכ"ז דשכחה הוא שוגג עי"ש, אע"כ דגם איסור דרבנן בשוגג מחוייבים להפרישו. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. לא יצא הזב בכיפו. אם יש היתר לאשה לזאת לרה"ר בשבת, עם מוך דחוק באותו מקום - היינו בתוך הגוף - כמו שנוהגים בין השמשות של יום הפסק טהרה, עיין בשו"ת תשורת ש"י (מהדו"ק סי' שי"ט) ושו"ת מנחת יצחק (חלק ד' סימן כח אות ט'), ושו"ת מנחת יצחק שם (חלק ה' סימן לו).

גמ'. אצול'י חייגוף. צדין לבישת כיסוי ניילון על הכובע בעת הגשמים, אם מותר ללבוש בשבת במקום שאין עירוב וללכת בו ברשות הרבים. ידוע דעת האדמו"ר מסעמאר לאסור בכה"ג. והאדמו"ר מנאנז-

מפורסם שאמר אפשר להאמין, כי ישנן סברות לכאן ולכאן. ומ"מ למעשה אני רגיל לשאול את השואל אם כוונתו להנצל מטינוף הגשמים, או להנצל מן הצער, ואם אומר שכוונתו להנצל מן הצער אני מחיר לו בפשיטות כד' המג"א (סי' שא ס"ק כג). וכבר היה מעשה ואמר לי השואל שחושש שאם יתרטב כובעו מן הגשם יטטן, והתירתי לו. אבל אם השואל אומר שכוונתו להציל עצמו מטינוף הגשמים, אני אומר לו שישנן סברות לכאן ולכאן, ואין אני אומר לא איסור ולא היתר. עכמ"ד.

תוס' ד"ה אלא לאו. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן ק) ד"ה ת. ושו"ת מהרש"ם שם (חלק ד סימן עח) ד"ה בדבר שאלתו. ושו"ת מהרש"ם חלק ד שם (סימן קיד) ד"ה אך דלפ"ז.

דף י"ב ע"א

דבי רב אשי בשחוק וקלות ראש ח"ו אלא ע"כ הה"ד כמשמעו, ועיי"ש באריכות.

גמ'. ה"לכא מולד והולך וזורק וכו'. עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן שצ) בענין הריגת בע"ח. וז"ל: שאלה נחאכסן ת"ח אחד בעירנו והנה הוא מקפיד שלא להרוג את הפרעושים אפילו בחול באמרו כי מרן האר"י ז"ל הזהיר בזה ומלאנו דבר זה חידוש כי אנחנו מנהגינו להרוג הפרעושים ולרדוף אחריהם על כן יורנו אם נמצא בן בדברי מרן האר"י זע"א כאשר אמר החכם גם אם יש לחלק בין מינה לפרעוש בדבר זה הואיל והמינה נעשית מזיעת האדם גם אם יש לדבר זה איזה שורש בחלמוד ואיך נעשה. ועיין שם שהערה את מקורה מכחצי האר"י, וכחצו עוד שם: ואשר שאלתם אם יש לזה שורש בחלמוד אומר אני יש ויש דהכי איתא בגמרא דשבת דף י"ב ע"א א"ר הונא הלכה מולל והולך חורק וזהו כבודו אפילו בחול. רבה מקטע לה רב ששת מקטע לה רבא שדי להו לקנא דמיא פי' ספל של מים א"ל רב נחמן לבנחיה קטולין ואשמעינן לי קלא דסנוותי ע"ש נמצא יש כמה אמוראים שהיו הורגים אותם בידים ולא היו חוששים אך רבא היה חושש ולא היה הורגם בידים אלא היה משליכן בספל של מים ובודאי שסברת רבא בזה הייתה כסברת רבינו האר"י ז"ל ולכן לא היה הורגן ועל כן טוב לעשות כרבא דק"ל כוונתו וכסברת רבינו האר"י ז"ל.

קלוינצורג המיר לחסידיו. ועיין בשו"ת חלקת יעקב ח"ב (סימן ק) שהורה ג"כ להקל בנ"ד, אמנם הגאון מהר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (חאו"ח סי' קח) אוסר למעשה, והניף ידו שנית בשו"ת אגרות משה מה"ת (חאו"ח ס"ס קי), ופסק בסמינא חריפא להחמיר.

ועיין בשו"ת חשב האפוד (סי' פא) שנשאל ג"כ בנ"ד, והביא דברי הש"ע (סי' שא סי"ג וסי"ד) ודברי המג"א שם דאלולי טינוף דרך מלבוש שרי, וכחצו ומעמה בנ"ד אם אין כוונתו בטינוף הניילון שעל הכובע אלא להציל כובעו מטינוף המטר, הדבר נריך הכרע, אם נקרא דרך מלבוש או לא, שיש סברות לכאן ולכאן, ואין אני מוצא מקור איך לדון בכה"ג, וגם לא שמעתי מן הגדולים שום דבר בזה, ומה שאמרו בשם גדול מפורסם שהחיר אפשר להאמין, וגם מה שאמרו בשם גדול אחר

גמ'. יוצא אדם בתפילין בע"ש עם חשיכה. עיין בשו"ת שאגת אריה (סי' ל"ט) שהקשה מכאן על שיטת הרא"ש במס' ברכות ובה"ת ה"ק (סי' כא) דהיסתא הדעת אינו אלא שחוק וקלות ראש, אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו אע"פ שעוסק במלאכתו ובאומנתו ואין דעתו עליהם ממש אין זה נקרא היסתא הדעת, וכן נמי כשמתחננים אין כאן היסתא הדעת. [מכת הקושיא דאל"כ היאך מותר לישן שינת עראי בתפילין, הא אסור להסיח דעתו מהם ובשעה שמתחננים נמצא שהסיח דעתו מהם]. והקשה השאג"א א"כ היאך קא אמרינן יוצא אדם בתפילין ע"ש עם חשיכה מ"ט מ"ן דאמר רב"ה חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה כו' הילכך מדכר דמיר להו, ואי נימא כשיטת הרא"ש דדוקא שחוק וקלות ראש אסור אבל עוסק במלאכתו ובאומנתו מותר, א"כ אמאי מותר לנאח בתפילין ע"ש עם חשיכה הא ישכח מפני מלאכתו שעוסק בהם ומותר.

ועיין להגאון הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חלק א סימן ו) בזה דדעת הרמב"ם אינו כן שהרי כתב בה"ל תפילין (פ"ד הל' יד) חייב אדם למשמש בתפילין כ"ז שהם עליו, שלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחד, ועל שחוק וקלות ראש לא שייך בזמן רגע אחד וכן יש להוכיח דעת רש"י שפי' בסוכה (דף מו) דרבנן דבי רב אשי הוו מזבחי כל אימת דהוי ממשמשי פירש"י דקיי"ל חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה עכ"ל, והרי לא היו רבנן

העוה"ז הנחלים במעשה אדם לעסוק ברפואות והלכות וכדומה אין לו לומר זכות המנוה חגן, אלא יעסוק במנהגו של עולם, אך רפואה והלכה החלו בידי הקב"ה כגון להתפלל אל ה' שירפא החולי אע"פ שגם זה בדוק ומנוסה שה' אלקינו קרוב לקוראיו, מ"מ כיון שאנו מבקשים מהי"ת נאמר יכולה שבת שתרחס. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. לעולם אל ישאף אדם צרכיו בלשון ארמיו. עיין בשו"ת הר נבי (או"ח א סימן סד) על נוסח תפלת צריך שמים שאנו אומרים בלשון ארמי, הא ארמינן שלא ישאל אדם בלשון ארמי. וכחז שם שכבר העיר גם על נוסח הקדיש שתקנוהו בלשון ארמי, שהחוס' בצרכות (דף ג ד"ה וענין) כתבו שאומרים העולם קדיש בלשון ארמי לפי שהפלה נאה ושבת גדול הוא על כן נתקן בלשון תרגום שלא יצינו המלאכים ויהיו מתקנאים בנו, א"כ אדרבה להבי אומרו תפלה זו של קדיש כדי שלא יצינו המלאכים, וכאן אומרו שלא ישאל אדם בלשון ארמי מה"ט שאין המלאכים מבינים אותו.

אמנם כתב שם שזה לא קשה לפי המסקנה דיש חילוק בין יחיד לרבים דברבים אין צריכים למלאכים שהתפלה מתקבלת בלי המלאכים, ולכן קדיש שאינו נאמר אלא בציבור דוקא דכל דבר שבקדושה אינו אלא בעשרה, אין צריכין למלאכים ולכן אמרוהו בלשון תרגום כדי שהמלאכים לא יצינו, אבל מיקום פורקן קשה דלמה תקנוהו בלשון ארמית. ובשלמא יקום פורקן השני שאין אומרים אותו ביחיד נחא דצבור מותר לשאול גם בלשון ארמי (כ"ה שיטת הרי"ף ראה שו"ע או"ח סימן קא סעיף ד), וביחיד אה"נ דאין אומרים אותו, אבל יקום פורקן הראשון דאומרים אותו אפילו ביחיד כ"כ שאל צרכיו בלשון ארמי.

וכתב דלכאורה יתכן לומר דצרכיו אמרו שלא ישאל בלשון ארמי, אבל צרכי שמים שמבקשין זרעא חייל וקיימא זרעא דלא יפסוק ודלא יבטול מפסגמי אורייתא, דזה אינו צרכיו ידיה אלא חפצי שמים, שפיר מבקש גם בלשון ארמי. אבל באמת הא איכא ביקום פורקן גם צרכיו דהוא מבקש חייל אריכי ומזוני רויחי וצריות גופא ונהורא מעליא.

וכתב עוד שם שכן היה קשה לו על הזמירות שאומרים כליל שבת בשיר של רבין עלם ועלמיה, דלמה נתייחד בלשון ארמי נגד דברי חז"ל אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי. וכחז שאולי משום דצרכיו אינו אלא

גמ'. שם. עיין שו"ת חות יאיר (סימן קס"ד), שאוסר להשליך פרעושים לתוך המים אעפ"י שאין ההמתה בזה חייב, וז"ע.

גמ'. רבא שדי דהו לקנא דמיה א"ל ר"נ לבנתיא וכו'. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק חו"מ ב' סימן מז) בענין הריגת בעלי חיים המאוסים והמנערים את האדם, ואחר אריכות דברים כתב שם: דאלו בע"מ כזובין ופרעושים ועכברים וכדומה שמזיקין ומנערים לאינשי ודאי הוא דבר המותר וליכא אף מדה חסידות בזה. אבל מ"מ אם אפשר טוב שלא יהרגם בידי ממש אלא ע"י הנחת דבר ההורגם, מאחר דחזינן דכשעושה אדם מעשה אחריות דרציחה אפילו לאלו שמחוייבין להורגם ע"י חיוב פס"ד דסנהדרין כעיר הנדחת הוצרך הקרא ליתן הצטחה מהשי"ת שיתן להם רחמים וגם עוד יוסיף אללם מדה הרחמים כדפי' כן באור החיים (דברים י"ג, י"ח) שהוא משום דצדק הטבע היה נעשה בזה מדה אחריות עיי"ש, וזה שייך שיעשה גם כשהוא עושה במדה אחריות לבע"מ, אך השוחט לאכילה דהוא מעשה מנוה מועיל זה נמי שלא ישלח בהם מדה אחריות, אבל לאצד ולהרוג בשביל שלא להטער אין בזה לכאורה ענין מנוה כשאין צדיקו מינוקות שאין יכולין לגרשן כשבאין עליהו שא"כ שייך לחוש שלא ישפיע זה מדה אחריות, לכן טוב יותר שלא להרוג בידיים אלא ע"י הנחת דבר ההורגם וכדומה. וכחז שם דהא דאיתא כאן דא"ל ר"נ לבנתיא קטולין ואשמעינן לי קלא דסנוותא, הוא בכנים שבגופו ובגדיו שא"ל להורגם ע"י איזה דבר אחר וגם בפרעושים שעליו ועל בגדיו אף שהוא בע"מ גמור נמי הא לא שייך להורגם ע"י איזה דבר לכן מוכרחין לעשות בעצמן, אבל לצובים ועכברים שיש להורגן ע"י הנחת איזה דברים טוב לא להרוג בעצמו. וסיים שם: ואף שלא מנאמי זה בפירוש באיזה מקום טוב להתנהג כן במקום שאפשר. ע"כ.

גמ'. הנכנס לבקר את החולה וכו'. כתב דדרשות חת"ס לשבת שובה פ' האזינו (ד' כ"ה ע"א): אחז"ל, המבקר חולה בשבת לא יתפלל להדי' ה' ישלח רפואה שלימה אלא יכולה היא שתרחס, פי' זכות השבת דכאי שתרחס בלי תפלה, וק' א"כ גם שום רפואה לא יעשה בשבת כי יכולה היא שתרחס, ואנן קיי"ל אפי' ס' פ"ג דוחה שבת, אך העיקר כי חיי העוה"ז לא ניתנה ביד המנוח רק חיי העוה"ב אבל חיי העוה"ז כחז וחי בהם ולא שימות (יומא פ"ד:), אך הפרש יש חיי

שבתו של מקום ואינו מזכיר זרבי עזמו אלא בשני חרוזים האחרונים: פרוק ית ענך מפוס אריותא ואפק ית עמך מגו גלותא ובחרו האחרון למקדשך תוב ולקדש קודשין וכו'. וכחז שאלו גם זה אינו נחשב זרבי כשהוא מתפלל על בנין בית המקדש ועל גאולת ישראל, אבל על יקום פורקן קשה. עיי"ש.

גמ'. שאני חוליה דשכינה עמו. ופרש"י, ואין המתפלל צריך שידקק לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפניו מן הפרגוד, עכ"ל. כחז בשו"ת חשוכה מאהבה (ח"א סימן א) דכמו כן עשרה דכל כי עשרה שכינה שרי' א"י מלאך מליץ, ושפך חמתו על הפיוטים שחברו לפניו לערך ק"ן שנים לקוט תפלות ותחנונות לקוטי בחר לקוטי שאין בהן מחשבת חכמה ודעת מציני' בלי תואר וכלי הדור ולשון עברי אשר בידיה' לשון עלגים כנשים זקנות בלעגי שפה ובלשון אחרת ושפת אמת נעדרת בהזכרת שמות המלאכים והממונים וספירות כמו יה"ר שנדפסו בין התקיעות, והתחנונות אשר לתוקעים ומתפללים, והעם הולכים בחשך ומתפללין אל המדות ולמלאכים אשר לה' לבדו ראוי להתפלל וכו', עיין שם בדבריו.

ובתב עוד שם: ולא עוד אלא שבתפלו' ותחנו' אשר התחדשו חדשים מקרוב מכמה דורות משנת תכ"ו התערבו בכמה מקומות שמות התרפים והבעלים מכלל רע שבתי צבי המשומד התוגר שחוקא טמיא עפ"י קבלתו המטופה המלאה קיא צואה וצואה רוחסת יוצאת לתוך פיו של אותו הרשע ותלמידיו ותלמידיו תלמידיו אתה אלדים הוריד' לבאר שחת ולא יחזו ימיהם ותערוצותיהן אסורות במשהו ותערוצות תערוצותיהן דרך כלל יאות לבטל כל התחנו' ובקשות אלו וכיוצא בהן שנחדשו מלקוטי האחרונים, ומעיד אני עלי שמים וארץ שראיתי אחד הי' רצה לברך על אחריו המהודר של רבינו הגאון האמתי נ"ע [ה"ה הגאון הנודע ביהודה] (כי הי' חמיד מהדר מן המהדרין אחר אחריו המהודר בכל מיני הידור וכסף וזהב לא הי' נחשב בעיניו מאומ' אף שהאחריו הי' בתכלית היוקר) וכאשר ראה שאותו פלוני אמר יה"ר קודם נטילת לולב (הנדפס במחזורים ובלקוטי צבי) כעס ורגז ואמר בקצף גדול האומר יה"ר אינו מניחו לברך על אחריו שלו ולא הניחו לברך. ועיין מ"ש רבינו בספרו נ"ב חלק א"ח סי' ל"ה דף כ' ע"ג ובחלק י"ד סי' צ"ג. והרבה יש לי לדבר בעניינים האלה וכו'.

גמ'. אני אקרא ולא אציה וכו'. עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"א סימן כב) שכתב לבאר דברי הגמ' כאן לפי"ד הט"ז בזה"ע סי' קי"ט לחלק דמה דמצינו לא פלוג בכל הגזירות ובכ"פ מצינו דחלקו כתב הט"ז דדוקא היכא דיש חילוק מזד האדם שלזה לא היה האיסור מעולם בזה מתירין משא"כ היכא דאין חילוק מזד האדם רק מזד הדבר בעזמו בזה לא מחלקינן, עיי"ש. וכחז שם שכמדומה שנדפס בשנות אליהו להגאון התנא מוהרא"ו זצ"ל [הגר"א] שדקדק מה זה שאמר כמה גדולים דברי חכמים, וגם לא סיים מה שאמרו ולא יקרא לאור הנר שמא יטה, וכאן לא סיים שמא יטה, ואמר הוא ע"פ מה דאמרו מפני מה לא נחגלה טעמי המצות ששני דברים שנחגלה הטעם ונכשל בהם גדול הדור שלמה אמר ארצה ולא אסור ע"ש, ולפ"ז גם כאן שאמרו שלא יקרא בשביל שמא יטה לכך רצה ר"י לומר אקרא ולא אטה, אבל אם אמרו סתם לא יקרא לאור הנר לא יבא לידי מכשול, וז"ש כמה גדולים ד"ח שאמרו לא יקרא לאור הנר.

ובתב ע"ז השואל ומשיב שאמת שדפח"ח אבל אינו אמת, דהא כל גזירת חז"ל הוא ע"י חשש, והיו מוכרחים לומר הטעם של הגזירה אמת דמצינו כעין זה בע"ז דף ל"ה שלא רצה לגלות לו הטעם דעד יב"ח לא מגלין הטעם שמא יבואו לזלזל בהם אבל מ"מ אינו מכוון כ"כ בלשון. אך כתב דיש נ"מ בזה לענין זה, דהנה הט"ז כתב שוב כל שגזרו בשביל טעם י"ל דבמקום דל"ש הטעם לא גזרו אבל בגזירה כוללת כל ששייך הגזירה אסור וכ"כ בסי' ער"ה באו"ח ס"ק ל"ג, לפ"ז אם הטעם שלא יקרא בשביל שמא יטה א"כ אף באדם חשוב דל"ש הטעם י"ל דלא גזור וכיון דכל עיקר הגזירה לא הי' על הנר רק שלא יטה וא"כ הגזירה הי' על האדם שהוא לא יקרא בשביל שלא יבא להטות א"כ באדם חשוב שאין דרכו להטות ע"ז לא גזרו אבל אם נימא דהגזירה הי' על הנר שלא יקרא לאור הנר א"כ אף אדם חשוב אסור דמ"מ אסרו שלא יקרא לאור הנר ודוק היטב. ומסיים שם: ואף כי יש לפקפק מ"מ המעיין יראה שהחילוק שחלקתי בין אם האיסור על האדם שלא יבא להטות אזי יש לחלק בין אדם לאדם אבל אם סתם גזרו שלא יקרא לאור הנר ואסרו אור הנר לקרות בו אין האיסור תלוי באדם ושוב ל"ש לחלק משום לא פלוג והחילוק נכון, וכמדומה שלזה נכתבין הט"ז שם. עכ"ד.

גמ'. שם. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן ריד ד"ה כ"ה) שכתב לבאר דברי הש"ס אני אקרא ולא

גבו'. **שם.** עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן יב) שהביא בשם הפני יהושע⁴ ליישב קו' החוס' במס' יצמות (דף ו' ע"ב) אהך דר' ישמעאל כר' יוסי ס"ל דהבערה ללא יתה, והקשו בחוס' ד"ה או אינו, איך ס"ד דס"ל כר' יוסי, הלא אמרין כאן שקרא והטה וכחב על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריחי והטתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה, וע"כ יש כרת בהבערה. ומירץ הפני יהושע דבהטייה איכא נמי מיבוי, ואיכא למימר שיביא חטאת על המיבוי.⁵ עיין שם שהאריך בזה.

גבו'. **לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה.** עיין בספר חקרי לב (או"ח סי' א') שחקר אם נתחייב חטאת וקרא עליה את הקריאה אם כשיבנה בית המקדש חייב להביא חטאת, והביא ראיה מגמרין לכשיבנה בית המקדש וכו', עיין בדבריו באורך. ועיין בשו"ת יוסף אומץ (סימן סה) שכתב שהם דברים המגדוקים, וסיים: והא דאמר לכשיבנה בית המקדש וכו' של כח הקודמין היא ותקרוה שרים, ואני בעניי הזכרתי דבריהם בספרי הקטן פני דוד פרשת ויקרא. [ויבראש דוד פרשת לו. ועיין בפרחי שושנים לבנו של הרב יד אליהו שגם הוא כתבה משם הראשונים ע"ש בדרושים]. ודלא כהרב מהר"י דוד בספר הבדיר נמה דוד שכתב דא"ל להביא חטאת כשיבנה בית המקדש, וכבר אני עני דקדקתי על דבריו בהשמטות פני דוד ע"ש. עכ"ד.

גבו'. **שם.** עיין בשו"ת רב פעלים (חלק ג או"ח סימן לה) שכתב: ודע דהיה מקום להקשות בהא דמצינו בפוסקים פדיון לקרבן חטאת כמ"ש מור"ם ז"ל בס' של"ד מהא דאיתא בגמרא על רבי ישמעאל שקרא והטה וכחב על פנקסו כשיבנה בהמ"ק אביא חטאת שמינה דאמאי לא פדה החטאת בצדקה, אך תרצתי ד"ז דאח"כ עשה פדיון בצדקה, אך לא סגי ליה לזאת י"ח בפדיון זה בעבור כל הקרבן כולו, יען כי קרבן חטאת חלק ממנו למזבח, ובעבור חלק המזבח שהוא חלק גבוה סגי ליה בצדקה, אבל חלק הנאכל לכהנים לא סגי ליה בצדקה אלא צריך שיאכלו אותו הכהנים, ולכן כתב שיביא קרבן חטאת שמינה כדי לזאת י"ח בחלק שאוכלים

אטה קרא והטה אמר כמה גדולי דברי חכמי שאמרו לא יקרא לאור הנר, וכבר דקדקו בזה כי הי' די באמרו כמה גדולי ד"ח ולמ"ל לסיים כל המאמר [וכתב שראה בשם גדול א' [הגר"א] דהכונה כמה שאמרו סתם בלא טעם כלל ואם כי דפח"ח אבל בירושלמי פ"א דשבת ה"ג מובא ג"כ מאמר זה וסיים בטעמו כמה גדולי כו' שמה ישכח ויטה וא"כ נדחה זאת], וכחב ע"פ מ"ש הב"ש א"ע סי' י"ז סק"ד דדבר שאינו מפורש בדברי חז"ל אף ששייך הטעם אין לומר לא פלוג ע"ש בדין ה' נשים ששונאות זא"ז דבזכרים שאינו מובא בש"ס אין לומר לא פלוג. ועפ"י הכונה דוודאי מה שנאמר בפ"י בש"ס כיון שהדבר יא' מפייהם אין להקל בשום אופן משום לא פלוג אבל מה שלא נאמר בדבריהם בפירוש רק דאסור משום דשייך בו טעם של התקנה שוב היכי דל"ש הך חששא נוכל להקל ולכן כשאמר ר"י אני אקרא ולא אטה שידע בנפשו שלא ישכח רק דמ"מ מהראוי לאסור משום ל"פ וזהו דוקא לפי שיא' מפי חז"ל ח"ש כמה גדולים ד"ח שאמרו אין מדליקין וכיון שיא' מפייהם שוב אסור בכל גווי משום ל"פ. ע"כ.

וב"ב בשו"ת מהרש"ם (חלק ז סימן נה): ובה ביארחי בשו"ת למדינת מאלדוי מ"ש בש"ס פ"ק דשבת דף י"ב ר"י קרא והטה אמר כמה גדולים ד"ח שאמרו אין קורין לאור הנר ונודע מ"ש הגר"א ז"ל דהכונה שאמרו סתם אין קורין בלא טעם אבל בירושלמי שם מפורש שאמר כמה גדולים ד"ח שאמרו שמה יטה ולפי הג"ל י"ל דהוא סבר אני אקרא ולא אטה שאין דרכו להטות אך דמ"מ י"ל דלא פלוג אבל זהו רק במקום שאחז"ל אסור לכן יש להחמיר גם במקום דל"ש הטעם משום דלא פלוג וזה מעיד על גדולת דבריהם שהם כגחלי אש ח"ש כמה גדולים דברי חכמים שאמרו אין קורין שמה יטה דכיון שהם אמרו כן שוב בכל גווי אסור משום לא פלוג ואף דאנן קיי"ל דאדם חשוב מותר מ"מ ר"י כשאירע לו מכשול אמר כן, ומסיים: והוא כפתור ופרח בס"ד.

גבו'. **שם.** עיין שו"ת הלכות קטנות (חלק ז סימן ס): שאלה, בית שיש בו אור היום ובמקום אפל יש שם נר מהו לקרות לאורו. תשובה: ר' ישמעאל קרא והטה ששכח שהוא שבת כ"ש הדיוט ומה יועיל אור במקום עברה וה"ה היכא דיש נר מותר ונר אסור שלא יקרא לאור האסור. (עי' פח"י ערך נר שבת ועי' תוס' שבת כ"א ד"ה מפני).

⁴ עיין בהג' המו"ל שכתב שלא מצא כן בנדפס, ואולי קיבל כן מרבו מרן ר' נתן אדלר דצ"ל, תלמיד בעל פני יהושע דצ"ל.
⁵ עיין פנ"י שבת מז"ו ע"ב, ד"ה מיהו מה שכתבו, שמביא סברא זו דבהט"י איכא כיבוי אמנם אינו מיישב בזו קושית תוס' שמזכיר החת"ס.

בשמייהו אלא בשם שלא מצינו באיש אחר חוץ מאותו רשע, אבל שם המשותף לרבים הנקראים כן אין לחוש לו, וכמ"ש בהדיא החוס' פרק בתרא דכחצות ופרק א"ל הממונה [וכ"כ החוס' כאן].

אמנם בשו"ת יוסף אומץ (סימן יא) העיר על דבריו, דמ"ש דבשם המשותף לרבים לא שייך לא מסקינן בשמייהו כמ"ש החו', קשה, דזהו לקרוא שם לאחר בשם הרשע בזה כתבו החוס' דאם נדיק נקרא בשם זה שרי. אבל אי אמרת דאין להזכיר שם הרשע מה יועיל דבשם זה נקרא נדיק הלא הוא מזכיר לרשע עצמו ואסור. עיי"ש. [וע"ע שם המקור למה שנוהגים דאין להעלות שם לבנו כי אם משמות אשר מאברהם אבינו ע"ה ואילך].

תוס' ד"ה שאין מלאכי השרת. עיין בספר פורת יוסף (פ' וירא) שכתב וז"ל: איתא בכתבים שיש חילוק בין המלאכים הנקראים מלאכי השרת ובין שאר מלאכים, כי אותן המשרתים פני השכינה והם נקראים מלאכי שרת אלו יודעים אפי' מה שבלב אדם אפי' המחשבה. אבל שאר מלאכים אינם יודעים מאומה רק לאותו דבר שנשלחו אבל לא דבר אחר כלל, עכ"ל, ע"ש. ועיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' או"ח סימן מ) שכתב דמ"מ יפה תמיהו החוס' כאן דהא אמר בהדיא גם מלאכי השרת אין מכירין כו' אא"כ חולה דשכינה עמו. וכתב שם דשל"ה חולק על החו' בזה, ע"ש.

תוס' ד"ה רבי נתן אומר. עיין בשו"ת גינת ורדים (חלק א"ח כלל ב סימן עו) שחמה על הגמ' לקמן (דף קח ע"א) שאל בייחסי אחד את ר' יהושע הגרסי מנין שאין כותבין תפלין ע"ג עור בהמה טמאה דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך מדבר המותר לפיך אלא מעתה ע"ג עור נבלות וטרפות אל יכתבו א"ל אמשול לך משל למה"ד לשני בני אדם שנחייבו הריגה למלכות אחד הרגו המלך וא' הרגו אספקלטור איזה משובח מהן הוי אומר זה שהרגו המלך אלא מעתה יאכלו א"ל התורה אמרה לא תאכלו כל נבלה ואת אמרת יאכלו א"ל קאלוס ע"כ ופרש"י אספקלטור שר הטבחים זה שהרגו מלך ואלו לקו על ידי בוראן קאלוס משובח טעם זה עכ"ל. ותמה ע"ז איך נותן ר"י חשיבות ושבח לבמה כשמתה מאליה יותר מכשנשחטה והלא בעלי חיים הללו ודכותיהו אין להם תכלית ומעלה בחיים רק לשמחיהו מאכל לפיהן של בני אדם שע"י כן המה מחעלין ועולין ממדרגת חי בלתי מדבר למדרגת חי

הכהנים ג"כ, ואה"נ אם היה עליו חיוב קרבן עולה כולא לגבוה סלקא סגי ליה בפדיון נדקה.

ועיין מ"ש בשו"ת תורה לשמה (סימן קכ) אם אחד עשה עון בשוגג שזריך להביא קרבן חטאת ונתן י"ח פשוטים לנדקה אם יועיל לו זה במקום חטאת ממש. שבעת שיבנה ביהמ"ק בב"א לא ינטרף להביא קרבן חטאת ואם יביא הוי חולין לעזרה שכבר נפטר בזה הנדקה שנתן או לאו. והשיב הן אמר שכ"כ בספר אורחות חיים סוף הלכות שבת (סי' תמ"ד) וכו', מ"מ אין זה מועיל במקום חטאת ממש, ואע"פ שבזמן הזה אין ביהמ"ק בנוי ובדאי כאשר יבנה ביהמ"ק חייב להביא חטאת, וראיה לזה ממה שאמרו על ר"י בן אלישע רבי נתן אומר קרא והטה, וכתב על פנקסו איני ישמעאל בן אלישע קריחי והטיחי נר בשבת לכשיבנה ביהמ"ק הביא חטאת שמנה ע"ש. ואם מתן דמים לנדקה הוי מועיל במקום חטאת ממש שלא ינטרף להביא חטאת כאשר יבנה ביהמ"ק הו"ל לרבי ישמעאל ליתן סך המו' ויחכר לו. ולמה כתב על פנקסו כך אלא ודאי שאין זה מועיל במקום חטאת ממש. ולעולם אפשר שגם רבי ישמעאל עשה כן שנתן לנדקה במקום חטאת ועכ"ז כתב לכשיבנה ביהמ"ק יביא חטאת שמנה. ע"כ. [ועיין שם עוד מה שכתב שאין שאין הלימוד בתורת חטאת מספיק במקום חטאת ממש].

וע"ע בשו"ת הר נבי (או"ח א סימן א) דא"א לומר דע"י לימוד מעשה הקרבנות חשיב ממש כאלו הקריב בפועל. דא"כ בטלה הקרבת הקרבנות דכל אחד יאמר פרשת חטאת ויפטר ותורת הקרבנות מה תהא עליו. אלא מסתבר דאמירת הפרשה מגינה לפי שעה עד שבמהרה יבנה המקדש ואז מחויב להקריב קרבן לכפרתו. וכתב שם שהה"ג ר' יחזקאל ב"ר שלום ז"ל הביא לזה מההיא דר' ישמעאל בן אלישע שקרא והטה וכתב על פנקסו לכשיבנה ביהמ"ק הביא חטאת שמנה. ולמה השהה את חיוב חטאתו, היה לו ללמוד ולומר פרשת חטאת דהו"ל כאלו הקריב חטאת. אלא ודאי דחיוב חטאת נשאר עליו, ואמירת פרשת חטאת חולה לו עד שיקריב. ולפי זה י"ל דהיינו דנתכוין הב"י לומר דאמירת פרשת חטאת מכפרת קצת ולא כולה שאינו אלא חולה לפי שעה.

תוס' ד"ה שבנא. עיין בספר חסידים ושו"ת תרומות הדשן דבן של משומד עולה לס"ת בשם אבי אביו. וכתב בשו"ת הרמ"א (סימן א') בדוודאי לא כתבו כן לדינא, ובסוף דבריו כתב דלא שייך לא מסקינ'

מדבר בהיותה מזון לגופו ובפרט כשהיה מאכל לפיהן של ישראל קדושים הן שגופו של הצדיק מתהווה מן המאכל ונמצא שאותו הצעל חי עלה במעלה גדולה להיות עמם מעצמיו ובשר מבשרו של צדיק, וכחז שם שדבר זה כבר רמזוהו המוספות כאן בזה דאין הקצ"ה מביא תקלה על ידיהן של צדיקים היינו דוקא גבי אכילה שגנאי

הוא לצדיק ביותר, ומהצ"ח ש"ל פירש בהגהותיו ריש ט"ד מפני שהגוף מתהווה מדימוס המאכל ואין יהיה גוף הצדיק חסיכת אסורא, וא"כ מה טוב מאד לבהמה וחייה שינתנו לשחיטה ולא שיאריכו ימים ותנא נפשו ע"י צוראן והיו נבלות וינתנו מאכל לפיהן של כלבים וגויס עע"ז, עיי"ש עוד בדבריו.

דף יג ע"א

גמ'. ת"ש העוף עולה עם הגבינה על השלחן וכו'. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא יו"ד סימן קכב) שחמה א"א דהנגיעה בצורה אסור שחיישין שיחגבר יצרו לשעתו, א"כ מה מביא ראיה מעוף דאינו עולה עם הגבינה על השלחן לענין נדה שחישן עם צעלה היא בצגדה, הא לא דמייין, דבגדה חיישין אפילו לדון. וכחז די"ל דבחורת כ"ש מיימי שאם עוף אינו עולה דחיישין לשכחה ק"ו נדה אסורה.

וכתב עוד: דמה שאמר אח"כ הכא איכא דעות ואיכא שינוי, וא"א דחשש נדה הוא אפילו בדון א"כ מה מועיל שינוי. י"ל שזה עצמו הוא דמספקא ליה אם החשש גם גבי נדה הוא רק לשכחה וא"כ איכא דאיכא שינוי מהני או דלמא חיישין לדון ואינו מועיל שינוי וכיון דמסיק התם לחומרא דהוא בצגדו אסור א"כ איכא למימר דבאמת מטעם חשש זדון אסור.

גמ'. ת"ש א"א ההרים לא אכל וכו'. עיין שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן (סימן קח) דבדבר בעל המבין ברפואות, ואשתו נדה וחולה, ויש בעיר רופאים מוחזקין שמצינין כמותו, או יותר, היכול הצעל למשש בדפק שלה, ביחוד ושלל ביחוד, ואפשר שצביל ההזמנה יועיל לה, שהאחרים אינם יכולים לראותה תמיד. מי אמרינן כיון דנגיעה בעלמא, אינה אלא משום שבות [כלומר אסור מדרבנן], ושבות הותרה בחולי שאין בו סכנה, הא נמי דכוותה, או דלמא שאני הכא, דינרו תקפו. ולן אמרינן נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב. ועיין שם מה שפסט מסוגיא דילן. ועיין בטור שו"ע סי' קנא בשאלה זו, וכבר הלכו בו נמושות בספרי האחרונים.

גמ'. מקיש אשה נדה לאשת רעהו. עיין בלחם ושמלה (סי' קנא בלחם סק"כ), שכן לאסור בפשיטות לשמוע קול זמר של אשתו נדה. וכן פסק בספרו קינור ש"ע (סימן קנא אות י). גם בפחמי תשובה

(סי' קנא סק"י) צידד לאסור, משום דבסוגיין מקשינן אשתו נדה לאשת רעהו, מה אשת רעהו הוא בצגדו והיא בצגדה אסור. אף אשתו נדה הוא בצגדו והיא בצגדה אסור וכו', א"כ אף אנו נאמר שכשם שאשת רעהו אסור לשמוע קול שיר שלה, כי קול באשה ערוה. א"כ אף אשתו נדה אסור לשמוע קול שיר שלה, דאין היקש למחלה. גם בערוך השלחן (שם ס"ק כג) כ' לאסור בפשיטות. ע"ש. ועיין בס' בן איש חי ש"צ (פר' נו אות כה), שפסק להלכה כד' הלחם ושמלה שאסור לשמוע קול זמר שלה. וסיים, דמ"מ מה שנוהגות הנשים לשורר בקול נעים שירי ערש להרדים החינוק, אם הילד זוכה הרבה, והחינוק הורגל לכן, ואין מקום אחר לבעל לילך שם, נראה שיש להקל באשתו נדה. ע"ש.

אמנם בשו"ת חמדת משה (חיו"ד סי' נח) מסיק בכחא דהיתרא וכ"כ שנית בספרו חרשים שהם (במילואים סי' טו דק"ג ע"ג), עיי"ש. וכ"כ בס' חועפות ראם על היראים השלם (סי' נו אות קל).

ועיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ז' סימן ע) שחוקך לאסור לשמוע ממכונה טיפערקורדר את קול חזמורת שלה, עפ"מ"ש בחשו' בית שערים (או"ח סי' ל"ג) ות' פרי השדה (ח"ג סי' ל"ב) לאסור לשמוע קול זמר מאשה אחרת ע"י מכונה גראמפון, ובאם ממירה אסור מדינא, עפ"י מה דאיתא (במגילה ט"ו) ביודעה ומכירה קאמינא, ואם לא ראה אותה מעולם ג"כ מכוער הדבר ובעל נפש יחמיר לעצמו, עיי"ש, וא"כ גם באשתו נדה יש לאסור לכאורה. עיי"ש.

גמ'. עולה הוה מנשק לאחתיה אבי ידיה ופליגא דידיה אדידיה וכו'. עיין בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן אלף קפח) שכחז לפי מה דקיי"ל כהך בחרייתא דאפילו שום קריצה בעולם אסור, אם כן צריכים אנו ליזהר שלא לקרב לשום אשה בעולם בזמן נדהה ושלא להושיט אלא על ידי שינוי, ואם כן היאך

גם כלילה ומכל מקום הש"ס לא מצי להקשות דיש לומר דהפירוש דמסדר על למחר ודו"ק כי קצתו ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. בימי לבוניך ביהו אצ"ך וכו'. עיין בב"י יו"ד (סי' קצ"ה) שהביא בשם ר' ירוחם בשם הר"ש ך' הרשב"ך, על הא דאסור לישן על המיטה אפילו כל א' בבגדו ואין נוגעים זה בזה, דיש לחלק בזה אם המיטה היא רחבה ואינם מתקרבים זה לזה ודאי מותר, שלא אסרו אלא קריבה אבל זה אינו אלא ייחוד ומותר, ובלבד שישן בכלי מצע המיוחד לה והוא בכלי מצע מיוחד לו, עכ"ל. ועיין בשו"ת אדמת קודש (א חלק יו"ד סימן ט) דלכאורה קשה מהך עובדא שאמר רב דימי מיטה אחת הוא. ופי' רש"י, מיטה חדא הואי רחבה ולא קירוב בשר הואי וסבר דשרי בהכי, עכ"ל. ומעתה לפי דברי הרשב"ך שהחיר בפשיטות במיטה רחבה, א"כ לפי סברתו אין לחלמיד ההוא חטא משפט מות ואיך א' אליהו ברוך המקום שהרגו בו, והאיש ההוא נקה מעון לפי דברי הרשב"ך. ועיין שם מה שמחלק בין מיטה למטה.

גמ'. שם. עיין בשו"ת ויקרא אברהם (חלק י"ד סימן ה) שהביא ראיה מכאן דחומרא דרבי זירא לא נהגא בימי התנאים, כמבואר ברש"י כגון זבה שסופרת ימים משפסקה וכו'. ודלא כמ"ש הרשב"א בת"ה. עיי"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ב' יו"ד סימן קצ"ד) ד' שיטות בענין טבילה נדה לבעלה, דלכנה"ג נפקא ליה מק"ו אם הנוגע בה טעון טבילה מכ"ש נדה עצמה, וזה יתכן לנדה עצמה לטהרו' דלא כחז"ל בפ' נדה שבסוף פ' מזורע לא כחז"ל טבילה בגופה אלא מק"ו ממגעה ומשכבה נפקא לן ועושין מדין מה והוא פשוט אבל כל זה לטהרות, אבל לבעלה דלא כחז"ל בזהאי פרשה אלא בפ' עריות באחרי מות ובקדושים ושם לא מזכיר טבילה, וקל וחומר ליכא דבעלה חולין הוא ואפשר דלא בעי טבילה. [ולקושיא זו נחזינו התוספות בחגיגה י"א ע"א ד"ה לא נזכר אלא לשיעור מקוה ע"ש]. וכחכ' ליישב: דפשיטא ליה דגם בפ' נדה שבפ' מזורע נמי הוזכר איסור עריות לבעלה דהרי כ' שם ותהי נדה עליו ומיניה דרש"י במס' שבועות י"ח ע"ב דלא לפרוש באבר חי דאפי' בשעת תהי עליו ומיזין שהזכר אסורא לבעלה באותו קרא הרי הוא בכלל כל מאי דכתב שם וכיון דטבילה גופא לטהרות כמפורש שם

נמצא ידינו ורגלינו איש בביתו ובאחותו ובשאר קרובותיו. עיי"ש שהאריך בזה.

גמ'. שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע ד' סימן סג) דדין חיבוק ונישוק לקרובות, דליכא היתר אלא לאמו ולבתו והח"מ אה"ע בסימן כ"א סק"י כתב דה"ה בת בתו, ומשמע שגם הב"ש ס"ק י"ד אף שהביא שהר"ן פליג, מסיק להלכה שמוחר גם בבת בתו, והעולם נוהגין היתר גם בבת בנו. וכחכ' שם שאף שכחכ' כתב בספרו אגרות משה על אהע"ז (ח"א סימן ס') שיש טעם להחמיר בבת בנו וכחכ' דלבעלי נפש יש להחמיר, מ"מ אין למחות באלו שמקילין, עיי"ש באריכות.

וע"ע מ"ש בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן קלו) בענין נישוק לאחיות. ועיין שם שמייחי דברי התוס' כאן שכחבו דעולא שהיה מנשק לאחיותיה משום שזדיק גמור היה שלא יבא לידי הרהור, הרי משמע לכאורה דכל אדם שאסורין גם באחיות הוא משום שיש גם מזה הרהור וכן משמע מח"מ אהע"ז סי' כא סק"ח ובב"ש סק"ק י"ד, אבל תמה ע"ז כיון שלכו"ע ליכא בזה תאוה והנאה ליכא גם הרהור, וגם אם איכא הרהור היה זה איסור גמור מלאו דונשמרת, ולמה הוצרך הרמב"ם לומר שדבר מגונה הוא הא איסור דונשמרת הוא חמור מדבר מגונה, ואם ליכא הרהור הא אין זה גם דבר מגונה דהא האמוראים לא היו עושין דבר מגונה. ולכן כתב דדבר המגונה הוא שלא ירגיל עצמו מזה להקל בשאר עריות, וזהו האיסור שאמרו אף על אחותו, אבל גזירה זו הוא רק לסתם אנשים שמציין בהן הרהורי עבירה ולא לת"ח כעולא וחבריו שלא באין לידי הרהור אף מכל נשים לא גזרו בהן באחותו שהם לא יבואו להקל בשאר נשים. ואין כוונת התוס' דבאחותו לא יבא עולא לידי הרהור, שגם כו"ע לא יבואו להרהר מאחותו, אבל כיון דעולא וחבריו לא באו להרהור גם מנשים אחרות וכדמיימו התוס' מהא דר' אחא מרכיב אכתפיה, ליכא בזה החשש, עיי"ש ב.

תוס' ד"ה ביהיבוי. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן קל) ד"ה ודרך אגב, שכחכ' ועיין בשבת י"ג ד"ה מיתבי במ"ש התוס' בשם הר"ם וכוונתם דקטן האוכל נבילות אין מוחין בידו אבל אסור לספות לו בידים ולקח אסור לסדר לו ובה יש ליישב קושיא המהרש"א שם דלכך פירש רש"י על למחר דבליילה אסור דהוה כמו לספות אבל באמת יש לומר דקושיא המהרש"א מ"מ קשה דרש"י הוה מצי לפרש

היתה מבחון דרך טבירו מבלי שום חיתוך איברים וניתוח הצטנן כלל. וכ"כ בשו"ת אריה דבי עילאי (חיו"ד סי' יע.) ובשו"ת חת"ס (חיו"ד סי' שלו).]

וראה בשו"ת שבות יעקב (חלק ב סימן לו) שחמה ע"ד איך קוטר בפשיטות הא דאמר' קשה רמה למת כמחט בצפר החי, ואיך כחב דליכא צער כלל מהא דאמרין אין בשר המת מרגיש באחמל, הא עכ"פ קשיא אהדדי ומי ימר לדחוי הא מקמא הא, דהא האי דקשה רמה למת קראי קא דרש דאך בשרו עליו יכאב. וכחב: אם לא שז"ל דס"ל להרשב"א דדוקא רמה שבא מעצמו מן השמים איכא צער משא"כ בחתיכת אדם או סיד שנותנין. ואפשר לומר דס"ל להרשב"א כהאי דאית' בספר חסידים סימן תחשע"ד דקשה רמה בצפר המת היינו להנשמה שרואה צער גופא שידון של כך בציווי.

וכתב עוד: אך קשה דאיך נחעלם מהרשב"א דאי' בש"ס בשבת ד"א אין בשר המת מרגיש באחמל אינו והאמר רבי יצחק קשה רמה למת כמחט בצפר החי שנא' וכו' אימא אין בשר המת שבחי מרגיש באחמל וה"ה בסיד ואיך פסק להפך. אלא ז"ל דדעת הרשב"א שבתשובה דאע"ג דאיכא צער לגוף מ"מ משום ניחא וכבודו לקבור בקבורת אבותיו ניחא ליה ומוחל בזה על צערו כאלו אינו מרגיש באחמל. ומה שכתב אין בשר המת מרגיש באחמל רהיטא לישנא דש"ס נקט אבל עיקר כוונתו משום כבודו מוחל על צער סה כדמיימא מחנוטים שקורעין ומוציאין מעיהם הרי שמחל לו על זה מפני כבודו. ומסיים שם לנידון שאלתו דעדיף לשפוך עליו סיד ולהיות קבור בשכונות קברו' ולא יקבר ביערים כקבורת חמור בלי שום שמירה שאפשר שהכלבים יחפרהו ויסחבזהו וכיוצא בזה. עכ"ד. וראה בשו"ת אמרי אש (חיו"ד סי' קכ) שהביא ד' השבז"י, ותמה עליו. ועיין מ"ש החת"ס בליקוטים ח"ו (סי' לו) ושו"ת כחב סופר (חיו"ד סי' קפד), ושו"ת ברכת יוסף - לנדא (חיו"ד סי' סה).

ועיין בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד (סי' כח) שכתב, שיש ראייה ברורה שאין חילוק בין קושי הרמה למת לניתוח ע"י אחמל וכו', מהגמ' דילן דלא משני דדוקא באחמל אין המת מרגיש, משא"כ הרמה שהיא ע"י גזרה מן השמים להענישו על חטאיו, מש"ה מנטער בה. א"ו שגם בחיתוך האחמל מרגיש ומנטער כיון שזהו ציונו. ע"ש. וזה דלא כדברי הרדב"ז הנ"ל.

מק"ו ממגעה א"כ וה"ה וכ"ש לצעלה. ועד"ז פי' הגמ' שבוטות שם רמז לבועל נדה מן החורה מנין, ר"ל טרם שידע רמז לפורש באבר חי מהאי קרא לא ידע רמז לנדה כלל היינו משפסק הדם שתאסר עד שתבוא במים ולצסוף משגילה לו רמז לפורש באבר חי ממילא נודע ג"כ רמז לבועל נדה.

ובזה פירש ע"ד נחות הגמ' דילן, דהך תלמיד קיל בעיניו ימי ליבונה דהוה ס"ל מן החורה לא בעי טבילה לצעל' דדרשא דותהי נדה עליו לא משמע ליה דלא שייך לומר רמז לפורש באבר חי שלא נזכר בפ' ערויות כלל ע"כ לא נ"ל האי דרשה וכיון שלא נזכר בפ' טהרות שום רמז מאיסורא לצעלה ע"כ לא נ"ל טבילת נדה לצעלה מן החורה רק מדרבנן ע"כ הי' קל בעיניו. אבל החס בשבוטות מסיק ש"ס חינוח עשה נפקא מותהי נדה עליו לאו מנין ומייחתי ליה מואל אשה בגדת טומאת' לא תקרב לא חפרש הוא, נמנא כחי' שפיר בפ' ערויות ג"כ, ובא זה ולימד על זה, והאי תלמיד לא משמע ליה לא תקרב לא חפרש, והיינו דקאמר אלי ז"ל שלא נשא פנים בחורה, דכתיב אל אשה בגדת טומאתה לא תקרב. עכ"ד.

גמ' . שם. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק א' סימן נ אות ט') שכתב לבאר דהתנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום וכו', יש לו שייכות עם התנא דבי אליהו כאן, ועל אותו מעשה נאמר הא דתנא דבי אליהו כל השונה הלכות וכו', עיי"ש.

גמ' . קשה ריבזה לכות. עיין בשו"ת הרשב"א (סי' שס"ט) שנשאל שם מי שזוה בשעת פטירתו שיטאו אותו לקברי אבותיו וציוס שמת נאנס שהוצרך לקבור שם במקום פטירתו ועכשיו רצו בניו להוליכו אלל קברות אבותיו ומפני שאי אפשר לישא אותו מחמת הפסד הצפר וריחו נודף עד יתעכל הצפר אם מותר ליתן על כל גופו סיד למהר העיכול אי איכא בזיון בכך או לא א"י משום צער ובענין שאמרו קשה רמה למת כמחט בצפר החי. והשיב: כל מי הא שעושין לעכל הצפר מהרה כדי לישא אותו למקום שזוה מותר שאין כאן משום בזיון ואין כאן משום צער אלא בשר המת מרגיש באחמל וכ"ש בסיד והחנוטין קורעין אותו ומוציאין מעיהו ואין כאן לא משום צער ולא משום בזיון וכו' שערב לאדם להיות נקבר אלל אבותיו, ע"ש דבריו באורן. ועיין מ"ש ע"ז בשו"ת הרדב"ז ח"א (סי' תפד). ויש להעיר דמ"ש מענין חניטת יעקב ויוסף, הנה בזה"ק ס"פ וחי (דף רנא רע"א) מבואר שכל החניטה

גמ'. שם. עיין בחוס' יו"ט (פ"ב דאבות מ"ז) שבי, דמ"ש קשה רמה למת כמחט בצשר החי, היינו כלפי נפשו של המת הרוחא ומרגשת בניוולו של הגוף ומנטערת מאד ע"ז. אבל לא שקיימו חז"ל בזה ההרגשה למת ועשו מה שאינו ישנו. חדע שכן הוא כוונתם ז"ל, שבמת לא הזכירו צשר המת, ורק צחי אמרו בצשר החי. והיה להם להשוות הלשון: קשה רמה לצשר המת כמחט בצשר החי, א"ו שדעתם שהרמה קשה לנפשו של המת, אבל צשרו אינו מרגיש כלל וכו'. וראה מ"ש מהר"ץ חיות כאן דא"כ מאי פריך עמ"ש אין צשר המת מרגיש באחמל, מדאר"י קשה רמה למת וכו', והרי לכ"ע רק הנפש מרגישה וצשרו אינו מרגיש. ומסיים: וע"ג מאד.

גמ'. אלו פוסלין את התרומה. עיין שו"ת מהרי"ל המדעות (סימן נג) ד"ה ודקדוקין שהבאת.

תוס' ד"ה בימי לבוניך. עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"א סימן ז) ד"ה והנה ציצמות.

*

בשבת (דף י"ג ע"א) מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וכו' ומת צחצי ימיו והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם צחצי כנסיות וצחצי מדרשות וא"ל כחצי בתורה כי הוא חייך ואורך ימיו בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה וכו' למת מת צחצי ימיו וכו', ע"כ. וכבר ידוע מה שדקדקו המפרשים בזה למת הציא האשה החפילין שלו בזהכ"י ולאחז כוונה מיוונה, ומע"כ כתב בזה דבר נאה ומתקבל. וע"ע בזה בשם משמואל (פ' ויחי) חרע שמשון (פ' אחרי) כסף נבחר (פ' בשלח) ובסו"ס משיב נפש להגה"ק ר' נדוק הכהן מלובלין ז"ע בדרוש לבר מזה (דף כ"ט ע"א). ולפענ"ד יש ליישב בכמה אופנים, ומתחילה אומר מה שגראה לי בדרך פילפול וחיידוד, דהנה בשו"ע נפסק דאין כותבין תפילין אלא על עור בהמה טהורה, ודבר זה ילפינן בש"ס שבת (דף ק"ח ע"א) מדכתיב למען תהיה תורת ה' צפיה, מן המותר צפיה. והנה שם בגמ' איתא ששאל בימיסו אחד את ר' יהושע הגרסי דא"כ על גבי עור נבילה וטריפה אל יכתבו דאינו מן המותר צפיה, והשיב לו אמשול לך משל למה"ד לפני בנ"א שנחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו מלך ואחד הרגו איספקליטור אחז מהן משוזה הוי אומר זה שהרגו מלך, אלא מעתה יאכלו, א"ל התורה אמרה לא תאכל כל נבילה ואת אומרת יאכל וכו', ע"כ. וראית בקונטרס בני ישראל (סימן כ"ו) שכתב

לצאר מ"ש אלא מעתה יאכלו ומה שהשיב לו התורה אמרה לא תאכל כל נבילה וכו', דידוע מ"ש הרשב"א ח"א (סימן תל"ט) דנבילה אסורה בח"ש מדכתיב "כל" נבילה, וידוע מה שהקשו למה צריכין פסוק מיוחדת דנבילה לאסור ח"ש, וכתב ע"פ המבואר במתני' בעוקאים (פ"ג מ"ג) דנבילת עוף טהור בכפרים אינה מטמאה בלי מחשבה, והקשו בחוס' מנחות (דף ס"ט ע"א) ד"ה דבלע, דא"כ באכילה נמי לא לילק, ותייראו דמיון דאוכל אותו הרי מחשיבו וצמחשבה הרי גם מטמאה, א"כ מיון דכל האיסור הוא מפאת המחשבה אין בו כי אם איסור גבול, וא"כ לפימ"ש בשו"ת מהר"ש ח"ג (פתיחה אות ד') דח"ש הוא מפאת איסור חפלא, היה מן הראוי להיות מותר ח"ש דנבילה, לכן אמרה תורה "כל" לאסור ח"ש, אך לכאוי נבילה הרי ח"ש אסור מפאת איסור עשה דשאינו זכות, כמבואר בפרמ"ג (בפתיחה להל' שחיטה), וז"ל כמ"ש הגרש"ק בשנות חיים דבמתה מאליה ליכא איסור עשה דשאינו זכות, וחילו מש"ס דנן דקאמר נבילה ראוי לתפילין בהיותו בסוג הרגו מלך, עכ"ד. ועפ"י כתב לפרש כוונת הביסותי אלא מעתה יאכל היינו דלשחרי צח"ש, דמיון דמתה מאליה אינו בסוג עשה דשאינו זכות, בהיותו בגדר הרגו מלך, תשחרי ח"ש דנבילה, א"ל התורה אמרה לא תאכלו "כל" נבילה לרבות ח"ש וכו', עכ"ד. ועפ"י י"ל דהנה בפסחים (דף מ"ג ע"א) קאמרינן דלמאן דדריש כל יליף מי "כל" אוכל חמץ לאסור נשים באכילת חמץ, דהו"א דאיתקש למנה וליפטרו קמ"ל שחייבות באיסור חמץ ושוב חייבות גם במנה דאיתקש לחמץ, והקשו בחוס' (שם ע"ב) ד"ה סלקא דעתך וכו', למת לי קרא תיפוק ליה דלקולא ולחומר לאחומר מקשינן, ועיי' שם בראשונים שכתבו באמת דהאי דרשא צריכין רק למ"ד דלקולא מקשינן דאילו למ"ד לחומר מקשינן לא צריך קרא וכו'. התו'.

והנה ידוע מ"ש הפרמ"ג בפת"כ (ח"א אות י') דמתלוקת אי לקולא מקשינן או לחומר תליא במחלוקת אי ספד"א מה"מ לקולא או לחומר, דאי ספד"א מה"מ לקולא אזי לחומר מקשינן ואי לחומר אזי לחומר מקשינן. וכבר נודע קו' הראשונים אי ספד"א מה"מ לקולא איך חייבה התורה אשם חלו הרי הוי רק ספק איסור, וז"ל כמ"ד בכרימות (דף י"ז ע"ב) דחתיכה אחת משני חתיכות צעינן דהוי איקבע איסורא וע"כ החמירה תורה בספיקה, ואיתא שם בדזה פליגי דמ"ד חתיכה אחת שנינו ס"ל דיש אם למסורת - מזה

כחיד, ומ"ד חתיכה אחת משתי חתיכות סבב יש אם למקרא מנחות קרינן, דמשמע אחת משתי, וא"כ למ"ד דיש אם למסורת ול"צ חתיכה אחת משני חתיכות שמעינן מאשם חלוי דספד"א מה"ת לחומרא ושוב אמרינן דלקולא ולחומרא לחומרא מקשינן, אמנם למ"ד דיש אם למקרא שוב י"ל דספד"א מה"ת לקולא ולקולא מקשינן. והנה נראה לי לומר ומן הסתם כתוב הדר הוא בספרים, [אח"כ ראיתי ש"כ להדיא הגה"ק ר"ר נדוק בסו"ס משיב נפש שם, והוסיף עוד מעובדא דר' בון המובא בירושלמי בזכרות (פרק ב') עיי"ש] דטענת האשה בעלי קרא הרבה וכו' למה מת בחצי ימיו, הוא מפאת דס"ל שבר מזה בהאי עלמא איכא דאל"ה מה היטה טענתה בעלי קרא הרבה ושנה וכו' הרי ש"מ בה"ע ליכא, ואי משום דכתיב כי הוא חייך ואורך ימין זה קאי לעולם שכולו טוב, וע"כ דס"ל ש"מ בה"ע איכא, וטענה דהפסוק קאי על יעודי עוה"ז.

ומעתה י"ל דמשו"ה הבאתה התפילין בידה להכריח הלכה זו דמגיעין שבר בעד המנחות בהאי עלמא, וא"כ טענתה גדלה עד לב השמים למה מת בחצי ימיו, בשנקדים עוד דיש להביא ראיה דש"מ בה"ע ליכא, דאמרינן בגמ' עשר בשביל שתתעשר, ולכאורה אי האמת דש"מ בה"ע איכא, למה אמרו דייקא במנחה זו בשביל שתתעשר ותנחיל נחלת עוה"ז הרי כל מנחה שכרה גדלה ליהנות בעוה"ז, אלא ע"כ י"ל דבעלמא ש"מ בה"ע ליכא, רק מנחה זו גדלה מעלתו להשפיע שבר טוב לעושיה גם בהאי עלמא. אמנם ראיה זו ידק רק אי דרשינן עשר בשביל שתתעשר דאז יש לומר דמדנותנים שבר מעשר בהאי עלמא ש"מ דבעלמא ש"מ בה"ע ליכא, אבל אי לא דרשינן עשר בשביל שתתעשר שוב אין ראיה דש"מ בה"ע ליכא, ושפיר י"ל דש"מ בה"ע איכא. והנה בלחמי תודה כתב דהך דרשא דעשר בשביל שתתעשר הוא רק למ"ד יש אם למסורת, דאילו למ"ד יש אם למקרא ואולינן בחר הקרי, הרי הקרי הוא חעשר בש"ן שמאלית וא"כ ל"ש ללמוד מזה דזוכין לעושר, דבש"ן שמאלית אין פירושו עושר, ורק למ"ד דיש אם למסורת שייך שפיר לדרוש חעשר בש"ן ימנית, ועפ"י כתב לפרש מ"ש ז"ל באבות (פ"ג מ"ג) מסורת סייג לתורה מעשרות סייג לעושר, דכיון דמסורת סייג לתורה היינו דיש אם למסורת, לכן מעשרות סייג לעושר, דאז שפיר דרשינן עשר בשביל שתתעשר וכו"ל, עכ"ד הנחמדים. ועפ"י יובן היטב למה לקחה דוקא התפילין לפני דברינו כוונתה היטה להכריח דש"מ בה"ע איכא,

ולא סגי לה במה שטענה בעלי שנה הרבה וכו' דהא י"ל דש"מ בה"ע ליכא, דהא אמרינן גבי מעשר עשר בשביל שתתעשר, וא"כ ע"כ דבעלמא ליכא שבר בהאי עלמא, לכן הבאתה עמה התפילין, דאין כותבין התפילין רק על גבי בהמה טהורה מטעם דלר"ך שיהא מן המותר בפיך וכו"ל, ולכאורה א"כ גם על גבי נבילות וטריפות לא יכתבו, וז"ל כאמור לעיל דהוי בסוג הרגו מלך, אמנם לכאורה יקשה דהא לפי"ז לישתרי נבילה בח"ש דהא לפי"ז במתה מאליה ליכא איסור דשאניו זכות וכו"ל, ועכ"ל דרבי רחמנא איסור ח"ש בנבילה שנא' לא תאכלו "כל" נבילה, וא"כ לפי"ז דדרשת כל ע"כ דליף דנשים אסורות באכילת חמץ מבי "כל" אוכל חמץ וכדאמרינן בש"ס פסחים הנ"ל, וכ"ז רק א"א דלקולא מקשינן דאי לחומרא מקשינן למה לי קרא חיפוק ליה דלחומרא מקשינן וכקו' התוס', והטעם דלקולא מקשינן הוא כמ"ש הפרמ"ג דספד"א מה"ת לקולא, ואי ספד"א מה"ת לקולא אמרינן דיש אם למקרא, וא"כ שוב אאפ"ל עשר בשביל שתתעשר, ולעולם ש"מ בה"ע איכא, ושפיר טענתה נדקתלמה מת בחצי ימיו, ודו"ק.

עוד נראה לי בטעם הדבר למה לקחה דוקא התפילין בידה, דהנה טענת האשה היטה שבעלה שנה הרבה וקרא הרבה ושימש ח"ת הרבה, למה מת בחצי ימיו, והעיר בזרע שמשון (פ' אחרי) דאולי משום הכי מת משום שלא דקדק לקיים המנחות רק שנה וקרא ועסק באורייתא, אבל בחלק קיום המנחות לא דקדק כ"כ לקיימם, עיי"ש בדבריו. והנראה דאי אמרינן תלמוד גדול ממעשה, א"א לומר דמשום הכי מת, דהרי באמת כל מאיו היה רק בלימוד התורה שזה חשיבא טפי מקיום המנחות, ורק א"א דמעשה גדול מתלמוד שפיר י"ל כנ"ל. והנה הקדמונים כתבו ראיה דתלמוד גדול ממעשה, דכתיב לעבדה ולשמרה, ודרשינן לעבדה זה תלמוד, ולשמרה זה מעשה, וכיון דכתיב קודם לעבדה ואח"כ לשמרה הרי דתלמוד גדול ממעשה. אמנם באמת אי אמרינן דאדה"ר היה לו דין אריס א"כ ע"כ דהקרא כפשוטו, דהיה אריס ושוב ליכא למידרש מיניה דתלמוד גדול ממעשה, וראה בזה בלקט יוסף ערך אדם (אות א'). והנה המפרשים כתבו דא"א דהיה לו לאדה"ר דין אריס לא חטא באכילת עץ הדעת, דהא אריס מותר לאכול, עיין לקט יוסף (שם). והנה הבאתי לעיל (אות ד') דטעם הנחת תפילין הוא כדי לתקן חטאו של אדה"ר, נמצא דמתפילין יש ראיה דאמנם חטא אדה"ר, וע"כ משום דלא הוי ליה דין אריס, והקרא דלעבדה

דרשין את. נמצא דאי לא דרשין את שוב י"ל האי טעמא שהיה ירא שלא יהרגנו פרעה, ולעולם דאזלינן בחר מחשבה, דשוב לא צריכין לטעם הנ"ל שסירב כדי לחלוק כבוד לאחיו הגדול, וא"כ שוב ע"כ ש"מ בה"ע איכא. והנה המפרשים כתבו דבאמת יש לו לאדם הראשון חירץ באכילת העץ הדעת, דאיחא במדרש שחיה סחטה לו ענבים ושחיה, והקב"ה אמר לו רק לא תאכל ולא נטווה אשתיה. אמנם כ"ז אי שחיה אינו בכלל אכילה וא"כ כשאמר לו הקב"ה אל תאכל אין השחיה בכלל האיסור, אבל אי שחיה בכלל אכילה, גם השחיה בכלל ואסור לו כמו אכילה. והנה בגמ' בברכות (דף ו' ע"ב) איחא, מנ"ל דחלב בהמה טמאה אסורה, דלפינן מדכתיב "את" הגמל לרבות חלב בהמה טמאה דאסורה, ע"כ. וכתבו המפרשים דמהכא חזין דדרשין את רק אי אמרין דשחיה אינו בכלל אכילה, דאי שחיה בכלל אכילה הרי בלא"ה ידעין דחלב בהמה טמאה אסורה, כמו שאכילת הבהמה עצמה אסורה דהא שחיה הוא בכלל אכילה, אלא ע"כ דשחיה אינה בכלל אכילה ולכך צריך את, עכ"ל. ולפי הדברים הללו יובן כמין חומר למה לקחה האשה התפילין דייקא, דרנחא להכריח להם דאזלינן בחר המחשבה וא"כ מזה נדע דש"מ בה"ע איכא, דכלאו התפילין יש להביא ראיה ממה שסירב משה דאזלינן בחר המעשה ונ"ל שסירב כבוד לאחיו הגדול ממנו במעשה אף שבמחשבה איהו גדול, אבל מתפילין יש לדחות האי טעמא, דהא לעיל הבאנו דטעם מנחת תפילין הוא לתקן חטאו של אדה"ר, ולבאורה ז"ע למה צריך כפרה הרי חוה סחטה לו אשכול של ענבים, וע"כ ז"ל דשחיה בכלל אכילה, אמנם לפי"ז יקשה למה צריכין ל"את" הגמל, ועכ"ל דלא דרשין את, וא"כ שוב י"ל דמשו"ה סירב משה בשליחותו של הקב"ה משום שהיה ירא שלא יהרגנו פרעה, ושוב לא צריכין לומר טעם הנ"ל, ולעולם יכולין לומר דאזלינן בחר המחשבה, וא"כ שוב ש"מ בה"ע איכא, וא"כ למה מת בחצי ימיו, ודו"ק וא"ש.

ע"ז ז' עפ"י הנ"ל דטענת האשה היתה דשכר מזה בהאי עלמא איכא, וא"כ למה מת בעלה על אף שהיה עוסק באורייתא תדירא. דהנה המפרשים כתבו דהטעם דש"מ בה"ע ליכא משום דאמרין מנחת לאו ליהנות מינה, ואי ש"מ בה"ע איכא הרי נהנה מהמנחה עצמה והדברים ידועים, [וע"ע באך פרי תבואה (פ' ויקרא)]. והנה הקדמונים כתבו התנלות על אדה"ד על שאכל מן העץ הדעת, דלא אכלו בעין רק בטלו ברוב,

ולשמרה לאשמועינן דתלמוד גדול ממעשה. ולפי"ז יובן היטב טענת האשה במה שהבאתה התפילין בידה, דכלא"ה לא היתה יכולה לטעון בעלי שנה וקרא וכו' למה מת בחצי ימיו, דהא י"ל הוא הנותנת משום שלא קיים המצות רק עסק בלימוד התורה כל ימיו, ולמא מעשה גדול מתלמוד, לכן הבאתה התפילין בידה, דטעם התפילין הוא משום חטא אדה"ר, ולבאורה דלמא היה ארים כדכתיב לעצדה ולשמרה, ונ"ל דקאי על תלמוד שגדול ממעשה, ולעולם לא היה ארים, וא"כ הרי מזה ראיה דתלמוד גדול ממעשה ושפיר עשה בעלי שעסק בלימוד התורה, וא"כ למה מת בחצי ימיו, וז"נ בעז"ה.

ע"ד י"ל, דלעיל אמרנו דטענת האשה היתה דש"מ בה"ע איכא, והנה באמת אמרין בקידושין (דף ל"ט ע"ב) וכן בחולין (דף קמ"ב ע"א) כתיב למען ייטב לך וגו' הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גחלות, ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים ובחזירתו נפל ומת היכן אריכת ימיו של זה וכו', אלא לעולם שכולו טוב ולעולם שכולו ארוך, ע"כ, הרי דש"מ בה"ע ליכא. אמנם ראיתי במאיר עיני חכמים מהדו"ת (דרוש ב' לשה"ג) שכתב דאי אמרין דאזלינן בחר המחשבה אי ש"מ בה"ע איכא, דבגמ' שם פריך דלמא מהרהר בעצירה הוי, א"כ א"א דאזלינן בחר המחשבה י"ל באמת דמהרהר בעצירה הוי ומשו"ה נענש שנפל ומת, ולעולם ש"מ בה"ע איכא, אבל אי לא אזלינן בחר מחשבה אז ע"כ מוכרחין לומר דש"מ בה"ע ליכא, עכ"ל. וא"כ לפי"ז יש לומר שהאשה טענה דאזלינן בחר המחשבה, וא"כ ש"מ בה"ע איכא. אמנם יש להביא ראיה דאזלינן בחר המעשה דמצינו שמה שסירב בשליחותו של הקב"ה, וכתבו המפרשים דהיינו טעמא לפי שרצה לחלוק כבוד לאחיו הגדול, והקשו המפרשים [ראה יושב אוהלים (פ' שמות)] הא לפי המבואר בכנפי יונה דמנח המהשבה משה גדול מאהרן לפי שנשמתו נאללה קודם בריאת העולם, הרי לא הוי ליה לסרב דהא באמת איהו גדול מאהרן, ונ"ל דאזלינן בחר המעשה ומנח המעשה אהרן גדול ממשה, ושפיר סירב כדי לחלוק כבוד לאחיו הגדול. אמנם באמת מצינו טעם אחר על סירובו, וא"כ שוב לא יהא הכרח לומר שסירב מטעם הנ"ל לחלוק כבוד לאהרן, וא"כ לעולם י"ל דאזלינן בחר המחשבה, והיינו טעמא שהיה ירא שלא יהרגנו פרעה, והנה כתבו המפרשים דטעם זה יצדק רק א"א דלא דרשין את, דאי דרשין את הרי ילפינן בפסחים (דף ח' ע"ב) דשלוחי מנזה אינן נחוקין ואפי' ממונו אינו נזק, וע"כ דלא

מכת התפילין דשכ"מ בה"ע איכא, ומיושב שפיר למה לקחה התפילין דוקא, ודו"ק.

עוד נראה לי למה הבאתה האשה התפילין דוקא, דבאמת יש לדקדק במאמר האשה בעלי שנה הרבה וקרא הרבה למה מת בחצי ימיו, הלא להדיא אמרו ז"ל בני חיי ומוזני לאו בזכותא תליא רק במזלא, וכן העיר בכסף נבחר (פ' בשלח). וז"ל דטענתה היתה דאין מזל לישראל. והנה הטעם למה ישראל אינן תחת ממשלת המזלות, כחבו הקדמונים משום שהם קרויים בניס למקום, לכן הקב"ה בעצמו מנשא אותם למעלה מן המזלות מאהבתו אותם כאב לבנו, עכ"ד. [עיין אמרות טהורות מהלים ז']. והנה ראיתי בספר קולו של יעקב (פ' בא דף נ"ה ע"ב) שכתב בשם הרב נפש חיים (מערכת ב') דכשישראל נזהרים במצוות תפילין, כל באי עולם יתנו עדיהם ויזדקו דאנחנו בניס למקום, דהרי קיימא לן דעבד שהניח לו רבו תפילין ינא לחירות, עכ"ד. הרי מזה דמצוות תפילין מורה שיש לנו דין בניס למקום, ולפי"ז שפיר יש לומר דאין מזל לישראל וכנ"ל. ועפי"ז יובן היטב למה הבאתה התפילין דוקא, דבלאו הכי לא היתה האשה יכולה לטעון בעלי שנה הרבה וקרא הרבה למה מת בחצי ימיו, די"ל משום דבני חיי ומוזני לאו בזכותא תליא אלא במזלא, אבל מתפילין דמורה דאנו בניס למקום שוב א"א לומר דיש מזל לישראל דהרי אם אנו בבחי' בניס הקב"ה מנשא אותנו למעלה מן המזלות, וא"כ קמה וגם נצבה קושייתו למה מת בחצי ימיו, דליכא למימר מפאת המזל וכנ"ל, ודו"ק. (גלי הים בכת"י).

אמנם לכאורה קשה ע"ז הרי אין מבטלין איסור לכתחילה. וראיתי לידדי הרה"ג ר' יצחק מוטנען נר"ו בספרו הואיל משה (פ' בראשית) שכתב למחץ עפ"מ"ש הב"ח אור"ח (סוס"י תרכ"ו) דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק במקום שמבטלו כדי ליהנות כגון לאכול או להחם אבל כשרוצה לצורך מצוה שפיר מותר לבטל אף לכתחילה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו. וא"כ לפימ"ש במד"ר (בראשית י"ט) שחיה סחטה ענבים ונתנה לו, וכחבו המפרשים דלכן סחטה לו דהיה צריך לייק לקידוש של שבת, א"כ מיון דהיה צריך להעניבם של העץ הדעת לצורך מצוה, שפיר היה מותר לו לבטלו אף לכתחילה, דלצורך מצוה מותר לבטל אף לכתחילה, דמצוה ללח"ע ולא נחשב כנהנה מהביטול מיון שביטלו לצורך מצוה, עכ"ד וז"נ.

ולפי"ז אמינא דמשו"ה נטלה האשה התפילין דוקא, דהא לעיל הבאנו דטענת האשה היתה דשכ"מ בה"ע איכא, ובכדי להכריח זאת לקחה דיין דוקא התפילין, דלעיל הבאנו דמצוות תפילין הוא בכדי לתקן חטאו של אדם"ר, ולכאורה קשה הא ביטלו וכדלעיל, וא"כ לא הוי חטא בידו ולמה צריכין התפילין לתקן החטא, וז"ל משום דאין מבטלין איסור לכתחילה, אמנם הרי לפי הנ"ל היה מותר לו לבטלו אף לכתחילה משום שביטלו לצורך מצוה, ולפי דברי הב"ח בנגון דא מותר לבטל אף לכתחילה, וז"ל משום דמצוות ליהנות נתנו, והו"ל הביטול הנאה אף אם רק ביטלו לצורך מצוה. וא"כ לפי"ז דמצוות ליהנות ניתנו שוב שבר מצוה בה"ע איכא, ושפיר הכריח האשה

דף יד ע"א

הכא שמה שגם היא נותנת טבעת הוא לקידושין שיש לחוש שיבא מזה שיאמרו שגם האשה יכולה לקדש את האיש, ואף שעדיין לא נמנו ב"ד לגזור ואין זה ממילא איסור ממש, מ"מ ודאי זה עצמו שעושין דבר שיכול לבא לזה הוא ודאי ענין איסור. עיי"ש ב.

גמ'. **שם.** עיין בשלמי צבור (דל"ט ע"ב) שנשאל, אם יותר טוב להניח שני זוגות דרש"י ור"ת יחד או בוא"ז אחר התפילה, לפי שיש מקומות חלוקים מספר הכונות לתלמידי האר"י ז"ל. והשיב שאין לנו כי אם סדר הכונות למהרש"א, שמתוך דבריו אנו למדים דליכא קפידא יתירתא בהפרדתן זמ"ז. וכתב דבר מן דין יש להביא רא"י ע"ד הפשט דליכא איסורא להמניחן אחר התפילה, ממ"ש בשבת כאן הבא ראשו ורובו במים

גמ'. **אוב"ל ראשון ושני מ"ט גזרו בי' רבנן** **מזמא.** עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן נ) ד"ה ועוד יש, שכתב להביא ראיה מכאן דגם על מצוה עשה גזרינן ולא רק על ל"ת, עיי"ש.

גמ'. **והבא ראשו ורובו במים שאובין.** עיין בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע ג' סימן יח) שכתב לפשט מכאן דאיסור להניח שגם הכלה תתן טבעת להחתן תחת החופה, דיש לדמות זה להגזירה דהבא ראשו ורובו במים שאובין דא"ר ציבי א"ר אסי שהוא משום דבתחלה היו טובלין במי מערות מכונסין וסרוחין והיו נותנין עליהן מים שאובין להעביר הסירחון, ומ"מ בא מזה שאמרו לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין אף שהיה ידוע שנתנו המים שאובין להעביר סירחון, וכ"ש

עקיבא איגרי (סימן נ"ח) עמד בזה והניח בצריך עיון, ועיין בשו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא (חאו"ח סימן ז') שכבר ישב על מדוכה זו, והאריך לישב דעת הרמב"ם בטוב טעם ודעת, ועיין בשו"ת שב יעקב (ח"א סימן י"א) שהאריך בענין זה. ובחדושי הרש"ש למס' ידים (פרק ג' משנה ב') בתחלת דבריו עמד ג"כ בזה והניחו בצריך עיון.

גמ'. שבתחלה היו מצניעין את אובליין דתרומה וכו'. עיין ב"ח (בסוף סימן קנ"ג) שאסר להניח חומשים וסידורים בארון הקודש המיועד לספרי תורה, משום שהדבר נחשב כהורדה מקדושת ארון הקודש. והביא ראיה לזה מדברי הגמרא במגילה (כ"ז ע"א) שמותר לגלול ספר תורה במפה המיוחדת לחומשים, או לספרי נביאים וכתובים, אבל אסור לגלול חומשים וספרי נביאים וכתובים במפה המיוחדת לספרי תורה, שמעלין בקודש ואין מורידין. והוא הדין לכאן, שאסור להשתמש בארון הקודש המיוחד לספרי תורה להניח בו חומשים וסידורים. ושלא כדעת המהרש"ל שמחיר בזה ע"כ. אבל המגן אברהם (סימן קנ"ד ס"ק י"ד) כתב, שאפשר שיש להחיר בזה מטעם לב בית דין מתנה עליהם. והסכים עמו הגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (סימן קנ"ד), והביא ראיה לזה ממה שאמרו בשבת כאן שהיו מצניעים תרומה אצל ספר תורה, מן שגם בתרומה יש קדושה, ואף על פי שאין קדושה שיהיה לספר תורה ע"ש. ועיין בשו"ת בנין ציון חלק א' (סימן ס"ז). ובשו"ת זכר יהוסף (סימן ל"ז). ובשו"ת ישכיל עבדי חלק ז' (חלק או"ח סימן ו').

גמ'. האוחז פ"ת ערום וכו'. עיין בשו"ת רבי עקיבא איגרי (סימן נח) שכתב: ראיתי מכמה אנשים עושים שלא כדין דנוהגים בלא תם מפתח ביתם להניח ידם על המזוזה ואינם מחלקים אם המזוזה בתוך חיק או לא, ולהדיא כתבו התוס' פ"ק דשבת ד"ה האוחז דלאו דוקא ס"ת דהא כל כתבי הקודש תנן במס' ידים דמטמאין ידים עי"ש, הרי דס"ל דכל כתבי הקודש דמטמאין ידים הטעם משום דר' פרנק דאסור ליגע בידו ערום, ופשיטא דגם מזוזה בכלל כתבי הקודש כמו תפילין דחשיב במס' ידים דמטמא ידים.

וכתב שם דמה דאין אנו נוהגין בתפילין לאחזם ערום משום דמלותו בכך ואי אפשר בענין אחר, ומסיק דאין נכון ליגע במזוזה בידים ערומים אם אינו מכוסה ולפעמים הידים מטונפות. ואם רצונו להניח ידו

שאובין מ"ט גזרו ביה רבנן טומאה לפי שבתחלה היו טובלין במי מערות מכונסין וסרוחין, והיו נוחטין עליהם שאובין, וגזרו שמא יאמרו אין אלו מטהרים אלא אלו, לכך גזרו שיטמאו. וא"כ י"ל דה"ה כאן שהרואה מניחין דר"ת אחר תפילין דרש"י יאמר דאין של רש"י מוציא י"ח אלא של ר"ת, ולא יניחו של רש"י כלל, לכך הנכון להניחן בצ"א ולא בוא"ו. עכ"ד. ומיו"ב כ' הרב השואל בשו"ת שו"ת ח"צ (סי' מד).

גמ'. שבתחילה היו טובלין וכו'. עיין פני יהושע שכתב לפרש דברי הרמב"ם, שכתב בזה"ל, ומפני מה גזרו טומאה על אדם, מפני שהיו טובלי יוס טובלין במערות שממיהן רעים, ואח"כ היו רוחצין במים שאובים יפים דרך נקיות, ופשט המנהג כך, עד שהיו רוב העם מדמין, שמים שאובים שרוחצין בהם באחרונה, הן שמטהרין, לא הטבילה במי מקוה, והיו טובלין בזולל בלא כוונה וכו' עכ"ל, וכ"כ בפ"י המשניות (סוף מס' זבים) בהרחבת ביאור קצת, ולכאורה דבריו תמוהים מאד, דמה בעי בזה הרמב"ם, ואריך לומר שקשה לו, דהאריך אפשר לו לטעות ולומר שאלו השאובים הם מטהרים, דא"כ למה היו טובלין מעיקרא במים סרוחים, ועוד נדות לבעליהן, למה לא גזרו, וזה ס"ל להרמב"ם, דודאי לא אחי לנמיטעי שטבילתן במקוה ה' שלא לזורך, אלא דתרווייהו בעי, אך עיקר הטבילה המטהרת, המה השניים, ומתוך כך יטבילו ראשונה שלא בכוונה, לכך תקנו שפוסלין התרומה, וזה ל"ש בנדה דלא בעי כוונה עי"ש, ועיין בתשו' חת"ס (חיו"ד סי' רי"ד), שכתב ע"ז דדבריו דברי פי חכם חן, אך לא משמע כן מלשון פי' רש"י כאן, עי"ש. והיינו מדפי' רש"י, וחשיינן דלמא אחי לטבולי תורת מקוה, וטובלין בשאובין וכו', דמזה משמע, דהחשש, דיטבילו לגמרי הטבילה במקוה. ועיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ד' סימן לט).

גמ'. וספר מ"ט גזרו ביה רבנן וכו'. הנה כתבי הקודש שמטמאין את הידים לפסול את התרומה כשנגעו בה אח"כ, מבואר כאן הטעם לזה משום שאסור לאחז ספר תורה ערום וגזירת הטומאה משמשת סייג לכך, ועיין רמב"ם הלכות אבות הטומאה פ"ט ה"ה וגם בפירוש המשניות שכתב טעם אחר, מפני שהיו מצניעים אוכלים של תרומה אצל ס"ת ואמרו זה קודש וזה קודש והיו העכברים המצויים אצל אוכלים מפסידים את הספר ולפיכך גזרו בתחלה על הספר שיפסול את התרומה בנגיעתו כמבואר בגמרא, ומטעם זה גזרו אף על הידים שנגעו בספר שיטמאו את התרומה. הנה בשו"ת ר'

על המזוזה טוב להוריד מלבושו אשר על אצילי ידיו, להניח על המזוזה. עיי"ש.

גמ'. 'שם. עיין בספר חולדות אדם מ"ש בד' המוס' ד"ה האומז יעו"ש.

רש"י ד"ה ופסי' ל'הו. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ו-ליקוטים סימן ז).

תוס' ד"ה זימנין. עיין בשו"ת מנחת שלמה להג' רש"י אויערבאך (סימן לא), בענין שיעור רביעית.

עמוד ב'

גמ'. 'מבוא' יום דאורייתא הוא דכתיב ובא השמש ומהר וכו'. עיין בשו"ת בנין ליון

החדשות (סימן עד) מה שכתב לתרץ קו' השואל על דברי רש"י בחולין (דף קכ"ח ע"א) שכתב רש"י ד"ה ומהדר דטבול יום היא טומאה דרבנן ע"ש וקשה דהא מוכח מכאן דליכא מאן דפליג על זה דטבול יום דאורייתא הוא דהא פריך טבול יום דאורייתא הוא דכתיב ובא השמש ומהר ומשני סמי מכאן טבול יום הרי דפשיטא דר"י דאורייתא הוא, עיי"ש.

גמ'. 'אלימא במשקין הבאין מחמת שריץ דאורייתא גינהו. עיין בספר הישר חלק השבועות (סימן נג וסימן נד).

דף ט"ו ע"א

מאד, כדאמרינן בפ"ק דע"ז (י"ז ע"ב) אמאי קרו לך רבי רבן של טרסיים אני והוא גרדי, כדאמרי' התם אייתו תרי קבירי חד דשמיא וחד דערבא ואמרי' ל'י' הי דשמיא ודי דערבא, ונראה שמפני שהיא אומנות מנוולת היה משמיט את עצמו שלא היה עוסק בחורה, שהרי גרדי הוא, כלומר והיאך יעלה ע"ד שום אדם שהגרדי עוסק בחורה או שח"מ יהא גרדי, ואמרינן בפרק אין מעמידין (כ"ו ע"א) האי גרדי' דלא חבט שמחיה שחא בצירא משניה הזכירוהו בשם אומנותו לפי שהוא מנוול הרבה, ובפרק קמא דיומא (כ' ע"ב) אמרו אבוב לחרי זמר לגרדי לא קבלוה מיני' הזכירוהו באותו משל לגריעותא. ושמעתי כי יש מקומו' במלכו' נרפת שפוסלין לעדו' הגרדי אלא לבני אומנותו כי האומנות ההיא הוא מנוול אלס הרבה, לפי שכל עסקיהם הוא עם הנשים ואינו עוסק עמהם אלא קל שבקלים.

אב"ל נ"ל כי הכל לפי המקומות שיש מקומות שאומנות הגרדי היא משובח' ואינו עוסק עם הנשים אלא עם האנשי' במקומות אלו ובאלו המקומות נר' שאינו אסור ללמד את בנו אותה אומנות כמו שהוא נראה מהגמ'. וגם בענין מינוי המלכו' לא הזכירו הרמב"ם ז"ל שהוא כ' בפ' אי' מה' מלכים אין מעמידין לא מלך ולא כ"ג לא גרע ולא ספר ולא בלן ולא בורסקי הזכיר אלו שהם מנוולים בכ"מ שהאומנות בעצמה היא מנוולת ומלוכלכת והשמיט האחרים ראה הרב ז"ל במקומות אלו שהם אומניות משובחות וכתב לפי מקומו' אע"פ שבתלמוד מזכירין אותם לגנאי וזה סיוע לדברי שהכל לפי המקומות ולישנא דגמרא דייק הכי דאמרי' א"ל אומנות

גמ'. 'הל' אומר מ"א הין מים שאובים וכו'. עיין שו"ת הרי"ד (סימן כז) אי ליכא ראיא מכאן לסברת ר"ת סברתו דמים שאובין פסולה למקוה מדאורייתא.

גמ'. 'שם. עיין בשו"ת תשב"ץ (חלק א סימן לג) שכתב דהלל הי' אומר מלא "אין" מים שאובין שחייב אדם לומר בלשון רבו (שבת ט"ו ע"א) [כך היא הגרסא בנוסחאות ישנות אין באל"ף], ולפי שהיו שמעי' ואבטליון גרי נדק ולא היו יכולין לומר מלא הין והיו אומרים אין הלל שלמד מהם הי' אומר בלשונם. [וכותב עוד שם: ומדקדקי הלשון השיבו כמה תשובות על ר' אלעזר קליר שהיה מגדולי התנאים שמאלו בפיוטיו כמה שגגות לפי הדקדוק לפי שאין זה פוגם מעלת החכם אם אינו יודע דקדוק הלשון והמלות].

גמ'. 'אין ל'ך אומנות מנוולת בירושל'ים כגרדי. עיין בשו"ת תשב"ץ (חלק א סימן טז) ח"ל: עוד שאלת מהו זה שאמרו בגמ' בפ"ק דשבת, אין לך אומנות מנוולת בירושל'ים כגרדי ולא נחביר לך מפני מה הוא מנוול הגרדי, ומנא שרש"י ז"ל פי' שם לפי שאין מעמידין מלך ולא כ"ג, ותמהת למה. תשובה, דבר זה הוא מפורש בגמ' בפרק בתרא דקדושין (פ"ב ע"א) דאמרינן התם ח"ר כל שעסקו עם הנשים סורו רע, כגון הצורפי' והסורקי' הנקרות הגרדי' הספרי' והכובסים והגרע והבלן והבורסקי' אין מעמידין מהם לא מלך ולא כ"ג, מאי טעמא לאו משום דפסולי אלא דזיל' אומנתייהו. ונראה שבימי רז"ל היתה אומנות מנוולת

דפריך כלי מחכו' דאוריית' נינהו דכתיב אך את הזהב ואת הכסף ואף דכלי מחכות ילפינן מכלי מדין אפ"ה כלי זכויות לא הוי בכלל כלי מחכות דלהוי טומא' דאוריית' ה"ה לענין טבילת כלים חדשי' דאמרינן כלי מחכות כחוצים בפרשה לא הוי כלי זכויות בכלל לענין וטבילה, עיי"ש ב

גמ'. **ע"ל ספק בית הפרם.** ורש"י ומוס'. עיין בשו"ת פנים מאירות ח"ב (סימן טו). ושו"ת פנים מאירות ח"ג (סימן לג). ושו"ת מהרש"ם (חלק ד סימן יד) ד"ה (יז) והנה.

תוס' ד"ה וע"ל ספק מי רגלי אדם. עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"א סימן כט) באריכות.

תוס' ד"ה א"מיה. עיין בהעמק שאלה להגאון הגני"ב (סי' קלו אות יג), שמוציא מהחוס' שכחבו, וליכא למימר דהויא טבילה בכלים חדשים מיירי כשקונים מעכו"ם, [וכ"כ לקמן דף טז עמוד ב' ד"ה רב אשי] דס"ל דכלי זכויות לא מהני להו הגעלה, דהא התם לענין זכויות איירי, ואפ"ה דייקי חדשים, עיי"ש.

אמנם עיין בשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' קמא) שנשאל בכלי זכויות הנקחים מעכו"ם, והביא דברי המג"א והט"ז (ס"ס תנא) דפליגי אי שרי בדיעבד. וכתב, ונ"ל דאפי' השתמש בהן בחמין בדיעבד שרי דכלי זכויות שיעי ולא בלעי. וכמבואר בט"ז יו"ד (סי' קלה ס"ק יא). ואף להש"ך שם דבולע מעט מ"מ מן הסתם יש ס' מנגדו וכו'. ועכ"פ בספק אם נשתמשו בהן בחמין שרי ע"י עירוי ממי הגעלה, דבכה"ג ליכא למיחש שמא פקעי. וכמ"ש המג"א ס"ס תנא. ע"כ. ועי' גם בחורת חיים (ע"ז לג:) דפשיט"ל דכלי זכויות לא בלעי, וכמו שפסק הב"י. ע"ש. וראה בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"א (סי' סז), דמעיקר דינא כלי זכויות שיעי ולא בלעי כלל, ומשום חומרא דחמץ נהוג עלמא להשתמש בחדשים. ע"ש. וכ"כ בשו"ת שאלת שלום מה"ת (סי' קאה), שכלי זכויות אינם בולעים כלל. (וכן הובא בדרכי תשובה סי' פט ס"ק יא. ע"ש).

מנוולת בירושלים דוק' בירושלים ולפי שירושלי' הוא מקום המלכים והכ"ג אמרו שאין מעמידין אותם הא בשאר מקומות אינן מנוולת ובירושלי' נמי אם ישנהג המנהג שם מעמידין כמו שנה' דעת הרב ז"ל שאין העיקר בכל זה אלא שיהי' האדם מסולסל באומנותו שיבחר באומנו' נקייה מהגזל ומנבלות הפה ומהרהור עבירה ומהלכלוך כדי שימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. וכ' הרמב"ן ז"ל שזהו שאמרו (קדושין פ"ב ע"א) טוב שברופאי' לגיהנם לא מפני שיהא חשש אסור אמרו כן אלא לגנות דרכן של רופאים בפשיעות וחדונות שלהם אמרו כן בדרך שאמרו (שם) טוב שבטבחים שותפו של עמלק הא אלו נהג כשורה כ"ש שהוסיף זכות לעצמו שאומנותו אומנו' לסקטים ולא למד ממעשיהם עכ"ל וכן בפ' (ע"פ קי"ג ע"א ע"ב) אמרו על רווק הדר בדרך שהקצ"ה מכרז עליו בכל יום כגון רבי חנינא ור' אושעיא תרוייהו אושכפי הוו ויתבי בשוקא דזונות ועבדי להו מסאמי לזונות ולא מדלו עינייהו לאסתכולי בהו ומומתייהו הכי בחייהון דרבנן קדישי דארעא דישראל ואף אנו נאמר לענין גרדי שלא הזכירוהו לגנות אלא מפני שאומנותו מרגילתו לדבר רע מפני שעסקו עם הנשים אבל אם בעל אותה אומנות הולך בדרך טובים כ"ש שראוי לכבדו ולשבתו אפי' במקומות שהאומנות ההיא היא מנוולת בירושלים והוסיף זכות והוד והדר לעצמו שאומנותו אומנות מרגלת בעלה לדרך רעה והוא הולך בדרך טובים וארחות צדיקים ישמור וכ"ש במקום שאין עסקו עם הנשים שאין ראוי להרחיקו אומנותו והרי היא כשאר המלאכות המשובחות. עכ"ד.

עמוד ב'

גמ'. **כלי זכויות מאי טעמא גזרו בה רבנן** **טומאה.** עיין בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן תקמז). וספר הישר חלק התשובות (סימן סג ד"ה ז).

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת פנים מאירות ח"ב (סימן לו) דאפשר לומר דאפי' למ"ד טבילת כלים מדאוריית' מודה בכלי זכויות שהוא מדרבנן דהא אמרינן כאן כלי זכויות מ"ט גזרי רבנן טומאה ומסיק מיון דנשתבחו יש להם תקנה שוינהו ככלי מחכות וסבירא שה"ה לענין כלים חדשים דהא טומאת כלים נמי ילפינן מהאי קרא דמדין

דף מ"ז ע"א

גמ'. כיון דכי נשתברו יש להם תקנה שוינהו בבלי מתכות. עיין בשו"מ נודע ביהודה (מהדורה קמא יו"ד סימן כה) ח"ל: על דבר שאלתו אם יש חשש בלגלג הבית אשר עשוה בזכות להביא אורה וחשש כי אולי זכוכית דומה לכלי חרס המקבל טומאה והוא דבר המקבל טומאה ואינו חושך מפני טומאה. הנה מה שמסתפק אם כלי זכוכית מקבל טומאה הא מלתא דפשיטא היא שמקבל טומאה אפילו מגבו והוא מפורש במסכת שבת דמיון דמי נשברו יש להם תקנה שוינהו ככלי מתכות. אמנם בכל זה אין חשש ומלבד שהמחבר לקרקע אינו מקבל טומאה, הא הנך זכוכית לאו כלי קיבול יניחו ופשוטי כלי זכוכית הם, והרי מפורש במשנה ריש פרק ז' דמסכת כלים כלי זכוכית פשוטיהן טהורים, וכן מפורש בהרמב"ם פ"א מהלכות כלים הלכה ה' ע"ש. ומעתה ליכא למיחש בזה למידי. ע"כ. [ומעניין לזין מה שכתב בסוף המכתב: יקבל בזה יניח כמכתבו והמה כפול שמונה וכל מעשיהם הכל ע"י ישראליה" לשמה].

גמ'. רב אשי אמר לעולם לבלי חרס דמו. עיין בחוס'. וכן הוא בספר הישר (חלק השניות סימן סז) ח"ל: דרב אשי אדרב אשי ק"ל, בפרק ראשון מוקי רב אשי כלי זכוכית לעולם לכלי חרס דמיון ודקא קשיא לך לטומי מגבן וכו'. ובשלהי ע"ז (ע"ה ע"ב) פסק רב אשי כלי זכוכית הואיל ונשברו יש להם תקנה ככלי מתכות דמי' לענין כלי תשמיש הלקוחין מן הגוים. והדעת נוטה לחרץ, דהתם לחומרא קאמר דגזרו עליהם למהוי ככלי חרס ואין להם תקנה בטבילה אלא בשבירה הואיל ודמו לכלי חרס וה"ע שוינהו רבנן ככלי מתכות דדמו אהדדי ונריבין טבילה, וראיה ממאנא דקוניא [בע"ז שם] דאע"ג דאין להם טהרה במקוה מנריבין להו טבילה ה"ע לא שנא. ואלו הן ההלכות נחלקתי עם חברי. ע"כ. ועיין שם בספר הישר (חלק השניות סימן סג ד"ה ז).

גמ'. מעשה בשל ציון המלכה. עיין בשו"מ פנים מאירות (ח"ג סימן מא).

גמ'. המניח בלבים תחת הצינור. עיין בשו"מ תשצ"ץ (חלק ב סימן נו). ושו"מ מהרש"ם (חלק ג סימן ז).

ריש"י ד"ה בחצר. עיין ש"ך (סי' ר"א ס"ק ז"א), שכתב, דמיון שהניחה בשעת קישור עבים, ושוב לא נתפזרו, לא אסת דעמו מינייהו, וזה דלא כדברי רש"י כאן שפירש, הואיל ומתחילה לכך נתכוון, לא בטלה מחשבתו בשכחתו, דנראה מדבריו, דאף שהסת דעמו, מ"מ לא בטלה מחשבתו דמעיקרא. עיין בדרכי תשובה שם (אות רי"ט), מה שהביא בשם ס' לבנון נטע (ס"ק ק), ועיין בשו"מ מנחת יצחק (חלק ה' סימן פח).

גמ'. שם. כיון דכי נשתברו יש להם תקנה. עיין בפרשת דרכים (דרוש כה) שפי' הדמיון בגמ' (חגיגה טו) מה כלי זכוכית יש להם תקנה אף ת"ח וכו'. כי קי"ל שכל כלי מתכות אם נשברו וחזר ועשה כלים משביריהם חחרים לטומאתן ישנה חוץ מכלי זכוכית שנטהרו לעולם. וכמ"ש הרמב"ם (פי"ב מה' כלים). ח"ש מה כלי זכוכית אע"פ שנשברו יש להם תקנה, ואינם חחרים לטומאתן ישנה, כך ת"ח שסרת וחזר בתשובה כל חטאתיו שעשה לא חזרנה עוד. וכו'. ע"ש.

גמ'. עבדי בהו רבנן הכירא וכו'. עיין בשו"מ רבי עקיבא איגר (סימן רי) בתשובתו לחתנו החתם סופר, ומביא דבריו על הקושיא שהקשה לו חכם אחד במ"ש הר"ש סוף כלים, דלא גזרו מדרס בכלי זכוכית אף דיש לו טהרה במקוה, א"כ איך אמרינן בסוגיא כאן עבדו בזה רבנן היכרא דלא לשרוף עלה תרומה וקדשים הא בלא"ה הוי היכר במה דאינו מטמא מדרס. ועיין שם מה שהעיר הרעק"א על דבריו, ומה שהוסיף לחרץ בזה.

דף יז ע"א

משקין על הציר כלל ואם נגעה בו טומאה נטמא".
וא"כ צו"ז שכל הצורים הם בחזקת טמאים נמצא
שהכשר העצים וטומאתן באין כאחת חייב עם שעת
הצירה והרי זה דומה ממש לאדם טמא המושג טבואה
שים עליה מים דאמרינן שאין תרומה, עיי"ש ב.

עמוד ב'

גמ'. אף מי שהחשיך לו בדרך וכו'. עיין
בשו"ת הרי"ד (סימן קז) ישוב לקו' השואל בהך
דאמרינן אף מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי בו
ביום גזר, ולא יוליכנו הוא בעצמו פחות פחות מד'
אמות שמה יוליכנו ד' אמות [כן פירש רש"י שם].
ובפרק (קמא) בתרא דע"ז (ע, א) אמרינן: אמר רבא
אמר לי איסור גיורא כי הוין בארמיותן אמרינן יהודאי
לא מנטרי שבתא, דאי מנטרי שבתא כמה יסי מישתכחי
בשוקא, ואינהו לא ידעי דסבירא לן כר' יצחק דאמר
מוליכו פחות פחות מארבע אמות. עיי"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת חת"ס או"ח (סי' פ"ב)
ושו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סימן מז).

מתני'. אין פורסין מצודות וכו'. עיין בשו"ת
מהרי"ל החדשות (סימן רד) וז"ל השואל:
ילמדינו רבינו, מה שאומרים העולם [מנהג זה מובא
במטה משה סי' תי"א בשם ספר הגן] לגלח הצפרנים
ביום ה' דאז הוי התחלת גידולן ביום השבת, אם יש
לדמותו להא דתנן ב"ש אומרים אין פורסין מצודות
דגיס חיו' ועופות אלא בכדי שיצודו מצודות יום וכו'
מתירין, הרי אע"פ שהצידה נעשית בשבת אפי' הכי
מתירין בית הלל. ואין לחלק דהתם שמה לא יצוד בשבת,
דכירושלמי [שבת פ"א ה"ז מובא בתוס' ד"ה אלא] מוקי
לה לב"ש בחורשי' דשמיח חיות, דאל"כ תקשה לב"ש
דקאמר בכדי שיצודו מנא ידעינן מחי יצודו, ואפילו הכי
שרו ב"ה אע"ג דליכא שהות שיצודו מצודות יום. ויש
לחלק קצת.

והשיב: מה מאד תמיהני על אותו מנהג אם הוא
מנהג ומיקין, כי מה יעשו כי חל יום טוב
(שיני) [שני] בשבת או כלו' הטובלות בו ביום, ואם
יקדימו התגלחת יום אחד נמצא חומרו קולו [כיון
שמחיקה נטילת הצפרנים מהטבילה יותר], ואדמיתית
ממצודות ליימי מרחיים [שבת ית, א שאין נותנים חטיין

גמ'. האיכר עובר ומרדעו על כתפו. עיין
בשו"ת הר נבי (יו"ד סימן רפ) בדבר השאלה בענין
נסיעת כהן באוטובוס דרך קברים. וכחצ' דלכאורה
כשהוא יושב באוטו, הרי שולי (תחתית) האוטו מפסיקים
בינו לבין הקבר. אך יש לדון שהאוטו עצמו מקבל
טומאה ובפרט שהוא של מחבת, א"כ אינו חוצץ בפני
הטומאה. ולכאורה יש תקנה להניח פשוטי כלי עץ נסר
רחב מחבת רגליו וזה חוצץ, אך יש לחלק בין אם יש גג
להאוטו או לא, דאם יש גג הרי צריך שהנסר יהיה פרוש
ומכסה לכל רוחב האוטו, דאל"כ הרי טומאה בוקעת
במקום שהאוטו בולט ויוצא מחוץ להנסר, ושוב הטומאה
מתפשטת תחת הגג ומאחיל על הכהן.

והביא ששמע בשם הגאון הגר"ד דיסקין זצ"ל,
שזה לנסר נסר בולט מאחורי העגלה, וע"ג
הנסר הזה יש הכהן בשעה שהעגלה עוברת ע"ג
הקברים, וכחצ' שכנראה שמטעם זה צוה לנסר את הנסר
רק מאחורי העגלה שבפנים העגלה הרי יש אהל על
גבה, ויטמא בשביל הגג המאחיל.

ובותב אח"כ, דלנסוע באירון ע"ג הקברים, לכאורה
י"ל דאינו נחשב כאהל לחצוץ בפני הטומאה
דהוי כטלית המנפנפת וספינה השטה ע"פ המים שאינו
אהל לחצוץ בפני הטומאה כמבואר במשנה אהליות (פ"ח
מ"ה), ועיין תוס' סוכה (דף יג ע"ב, ד"ה ירקות)
שהביאו משנה זו דטלית המנפנפת וספינה שהיא שטה
ע"פ המים אינם חוצצים אפילו בעידנא דלא נידי,
ולכאורה גם בעגלה אף שישים נסר עדיין י"ל כיון שהוא
מתנדנד לא יהא חוצץ בפני הטומאה.

אולם מדברי המוס' ישנים כאן שכתבו דלא דמי
לטלית המנפנפת ועוף הפורח דלא חשבינן אהל,
דהא רגלי האיכר נוגעים בארץ, יש לומר דיש חילוק בין
אירון שהוא זרוק באויר ממש שדומה לטלית המנפנפת
ובין עגלה שרגליה נוגעות לארץ, ואף דהנסר עצמו אינו
נוגע בארץ, הרי גם המרדע לא נוגע בארץ. עיי"ש.

גמ'. הבורר לגת וכו'. עיין בשו"ת מנחת שלמה
להגר"ז אויערבאך (סימן נח) שתמה מכאן איך
מפרישין צו"ז תרומה מן היין הנעשה מענבים
שצירתם היתה לכך, הלא אמרו שהצור לגת הוכשר
מיד, וכן פסק הרמב"ם בפ"א מטומאת אוכלין הל' א'
"אכל הצור לדרך הוכשר לטומאה ואע"פ שלא נפלו

מודרצוי לציין דברי הישמה משה (פ' וישב) בשם הגר"ר העשיל ז"ל על הגמרא כל המחגאה מרבה חמה, דהנה פליגי בתועבת ה' כל גבה לב אם כל כולו משמע אבל מעט שפיר דמי, או כל דהוא משמע ולא מינה ולא מקצתה, והנה נאמר ולא יעיר כל חמתו וא"כ המחגאה לפי שיטתו דמותר לו לאדם להתנהג א"ע בדרך גאווה קצת דכל כל משמע אבל מקצת שרי, ממילא מרבה חמה דלפי פירושו דחיבת כל כולו משמע א"כ ולא יעיר כל חמתו נמי כולו משמע, ועיי"ש מה שפי' בזה דברי רש"י ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף.

תוס' ד"ה ע"ל פתן. עיין ב"י יו"ד (ריש סי' קכ"ג) שכתב דמשמעות החוס' הוא דאסור השתייה וההנאה בסתם יינם בנ"א גזרו כו'. וראה בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן קע"א) שכתב: ואני רואה בלשונם שכתבו נחנו זו חכמים דין וחומר י"י ממש כו', מאן חכמים שכתבו משמעות חכמים שאחריהם, ולא שמאי והלל דאירי בהו. ועיין מ"ש מח"י הריטב"א לע"ז (דף ס"ד ע"ב) שהביא דעת המפרשים והרמב"ן מכללם דמיד מתחלה לא גזרו אסור הנאה בסתם יינם אלא באותן נכרים שעובדין ע"ז ולא באותן שאין ע"ז, וכסדרת תוס' והרא"ש (דף נ"ז שם) ומשמע שם דגם הריטב"א מסכים לדעתם, איברא הר"ן (דף נ"ז שם) מייית בשם הרמב"ן בהיפוך, וז"ע.

תוס' ד"ה אין פורסין. עיין בשו"ת הר צבי (ט"ל הריס-ד' סימן א') בדבר הערת השואל על דברי החוס' שכתבו דבשבת נמי אם פירש מזודה אינו חייב חטאת שאינו יודע אם יאוד או לא, מ"מ גזרו לפרוש מזודה דפעמים אחי לידי חיוב חטאת כגון שבשעת פרישתו ילכוד, ע"כ. ותמוה דלמה לא יתחייב חטאת אם לבסוף נאודה חיה כיון שכונת פריסת המזודה היא רק לשם צידה וכמו זורע דחייב אע"פ שאינו יודע אם ישחרש וכמו אופה דהוי ספק שמא ירדנה קודם האפיה ומ"מ לענין חטאת פשיטא שהוא חייב אם נאפה אח"כ, עיי"ש מש"כ בזה.

תוס' ד"ה אין נותנין. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סימן קכ"ד). ושו"ת עין יצחק (חלק א' אה"ע סימן סח אות יד).

ברחיים אלא כדי שיטחנו מצעוד יום ופליגי בה, רבה אמר משום השמעת קול ואוואש מילתא ורב יוסף אמר משום שבתת כלים], ואע"ג דמתחיל מצעוד יום, מ"מ איסור וחיוב, כן נ"ל.

בתנ"י' שם. עיין בשו"ת מהר"ח או"י (סי' מז) שכ' בזה"ל: אע"ג דחנן אין פורסין מזודות חיה ועוף ודגים אלא כדי שיאודו מצעוד, נראה דמזודות עכברים מותר לפרוס, דאי נמי עבד בשבת, ואפי' היה ד' בשעת פריסת המזודה, לא מחייב חטאת, דמשאל"ג היא, מידי דהוה אצידת נחש. עכ"ל. הרי דרק מע"ש מותר ולא בשבת, וכ"כ המג"א (סי' שטו סק"ט) שאסור להעמיד מזודה בשבת כדי לאוד בה עכברים. ועיין חיי אדם כלל ל' ס"ז, וז"ע על הגאון המהרש"ם בארחות חיים (סי' שטו סק"ב) שכ' בזה"ל, במג"א סק"ט שאסור להעמיד מזודה עכברים בשבת. וע' שו"ת מהר"ח או"י (סי' מז) שפסק להחיר, שגם אם יאוד בשעת פריסת המזודה הוי משאל"ג. עכ"ל. דהרי בפירוש לא החיר רק בע"ש.

וראה בסי' טל אורות (דס"ד ע"א), שנסתפק במי שהעמיד מזודה מע"ש, ונמצא עכבר ניאוד שם, אם מותר לפתוח המזודה לפני החתול כדי שיאכלנו. עיי"ש ב"ב. ועיין מה שכתב עליו בשו"ת ראש משביר (חאו"ת ס"ס יב).

ועיין בשו"ת האלף לך שלמה (סי' קלה) אם מותר להעמיד סם לפני הזבובים בשבת, ובשו"ת שבות יעקב ח"ב (סי' מה).

בתנ"י'. אין שורין דיו וכו'. עיין להגר"י ענגיל בסי' גליוני הש"ס שהביא מ"ש בחוספתא שבש"א ששם ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך שמהא כל מלאכתך גמורה מע"ש ובה"א ששם ימים תעשה מלאכה עושה עתה כל ששה, ע"כ. וכתב די"ל דב"ש דרשי חיבת כל דמשמע כולי' שמהא כל מלאכה גמורה וב"ה ס"ל דכל כל דהו משמע, והיינו שאם האדם עשה רק ההתחלה בע"ש כגון נתינת מים לדיו אז אף שהדבר נגמר כולו בשבת שרי. ועיין פסחים (ס"א ע"ב) בקרא דוכל ערל אי כולי' משמע או כל דהו.

דף י"ח ע"א

גמ'. מאן תנא נתינת מים לדיו וכו'. ותוס' ד"ה אב"ל. עיין בזה בתרומת הדשן (חלק א סימן נג).

גמ'. עפר דבר גיבוץ הוא. על דבר השאלה האם שייך לישה בדברים שאינם גדולי קרקע, כגון הוספת שמן וכדומה לצינים, כבד או דגים המרוסקים דק דק, דאולי נימא דלא שייך בזה לישה כמו שלא שייך בהם טחינה, וגם דברים אלה לא עבדו רירי ואולי הוי רק כמדבק החלקים בדבק. וכן האם יש משום לישה בהוספת שמנת (סמנענע) לגבינה רכה. על זה השיב הגאון ר' משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן עד) דבלש הרי משמע דלא אמרינן אין לישה אלא בגדולי קרקע דהרי עפר יש בו משום לישה כדאימא כאן, וברש"י דף ע"ד ב' חטאות דאמר רבא בעבד חביא כחב מגבל הטיט דהיינו לש. ואף שעל מש"כ דנמוחן הרגבים חייב משום טוחן, וע"ז פליגי עליה בסימן שכ"א סעיף ט' דמותר לחתוך דק דק וכתב במג"א סק"י בחד טעם דאין טוחן אלא בגדולי קרקע, מ"מ בלש לא אשכחן דפליגי עליה, דהא מפורש בגמ'. והחלוק פשוט דטוחן הוא ממלאכות הקרקע עיין בבאורי הגר"א שם, ולישה לא נחשב ממלאכה הקרקע.

ובותב עוד: דנמיס ודבש ושמן וחלב ודאי הוא לישה כדאימא בפרק כל שעה (דף ל"ו) ועיקר לישה נאמר בזה בקמח שלא עבדי רירי, ולכן כבד והערינג וכדומה שגרסקו דק דק צריך לעשות בשינוי. ובנתינת שמנת וכדומה בקאטענע"ז טשיז, או בגבינה שמנה (פאט טשיז) ליכא לישה ומותר. ע"כ.

גמ'. שם. המרכיב שיניים תוחבות אי איכא משום לישה לתת בהן אבקה המהדקת אותן אל הסיך. עיין בשו"ת הר צבי קונטרס ט"ל הריס (מלאכות בונה) שעוסק הרבה בשאלה זו, ועיין בספר שמירת שבת כהלכתה (עמוד קנ"ד סעי' ל"ה) ובהערה (אות ל"ט), וראה בשו"ת צין אליעזר (חלק ט"ו סימן כה).

גמ'. אין נותנין חמין לתוך הריחים של מים וכו' מפני שמשמעת קול. עיין בשו"ת מהרי"ל המדשות (סימן לח) דאסור להקיש גדלת בכלי המיוחד להשמעת קול. והיתר להקיש דאגרוף הוא מכה הירושלמי (ביצה פ"ה ה"ב) בהלולא דר' הו מטפחין אחורי ידיהון בשבת כו', ואע"ג דר' מאיר אסר לא נהגו

כר' מאיר להלכתא כרבי מחזירו (בעירובין מו, ב) [ושמא אפי' מרבו למחלדיה שמעמחיה פ"ב דנידה וכדפר"ט (עיין חוס' נדה דף יד, ב ד"ה היאך)],⁶ שאלו ר' יוסי קיים היה יושב כפוף לפני ר' מה"ט ומעשה רב. ומנהג' נמי באגרוף או ברגל כלאחר יד הוא, אי נמי כיון דמכוין להשמיע קול אוושה מילתא הוא כמו רחיים לטעמיה דרבה [היינו דעת רבה כאן]. דמניין אכל אין נותנים חמין לתוך הריחים של מים אלא בכדי שיטחנו מצעוד יום, מאי טעמא, אמר רבה מפני שמשמעת קול (פירש"י שמשמעת את הקול ואושה מילתא בשבת ואיכא זילותא), א"ל רב יוסף כו' אלא אמר רב יוסף משום שביחת כלים. ועיין חוס' ד"ה והשחא, להלכה לפי טעמא דרבה אסור, ולפי טעמא דרב יוסף כיון שאנו פוסקים שאין אדם מזוה על שביחת כליו מותר לשום בריחים אפילו אם לא יטחנו מצעוד יום].⁷ עי"ש, ועיין בשו"ע או"ח (סי' של"ח).

גמ'. שם. צידון להעריך מורה שעות מע"ש כדי שידלק בשבת, עיין בשו"ת שאל ומשיב (מ"ב ח"א סי' ה') ושו"ת מהר"ם שיק חא"ח (סי' קנ"ז) ושו"ת ריב"א (סימן קכ) ושו"ת מלמד להועיל (חלק ג (אה"ע וכו"מ) סימן נח), ועיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן ס).

וראה בשו"ת מנחת יצחק (חלק ד' סימן כו) צידון ליתן אוכל מבושל בע"ש על מרה אלקטרי שיחמם בשבת ע"י הזרם שיגיע בשבת.

⁶ בהג' המו"ל כותב: נראה ביאור דברי רבינו בתירוצו זה שפוסקים כעולא בעירובין דף קד, א שהשמעת קול אסור אפילו אם אינו מכוין לשיר ולפיכך בכלי המיוחד אסור, והיתר באגרוף הוא משום הירושלמי ומטעם שינוי, והתירוצו השני לפי רבא שם שסובר רק אם מכוון לשיר.

⁷ גם בזה כותב המו"ל: והנה נראה לי בפירוש אוושה מילתא יש מחלוקת. האגור בסי' תקי"ט כתב בשם אביו שאסור גזירה שיאמרו ריחים של פלוני טוחנים בשבת דסבורים בשבת נתן בהם חמין, ולפיכך פסק דמותר לכוון שזון שיצלצל בשבת שהכל יודעים שרגילים לתקנו בכל יום על יום שאחריו, ובאותו יום שהוא מקשקש אין מתקנים אותו כלל. וכן מהרא"י מסכים לטעם שיאמרו שטוחן בשבת אבל מתיר לכוון בע"ש כדי שיצלצל מטעם אחר, ע"ש. אבל מדברי רבינו כאן משמע שהאסור הוא אינו מפני שיאמרו שטוחן בשבת, שאם כן אין ראייה להקשת הדלת בכלי המיוחד לכך, שכאן לא שייך האי טעמא, אלא פירוש אוושה מילתא שהשמעת קול לבד הוה זילותא דשבת, ועיין במהרי"ו סי' ק"ל כתב כמו שאסור בריחים ה"ה שאסור לכוון השעון ע"ש כדי שיצלצל בשבת, ונראה שסובר כדברי רבו מהרי"ל, ע"ש.

הוא ברמ"א סימן רנ"ב סעיף ה' שכתב, ויש אוסרין ברחים ובכל מקום שיש לחוש להשמעת קול, והוצרך ליתן טעם על מה שמעמידין כלי משקולת שקורין זייגער מע"ש אע"פ שמשמיע קול להודיע השעות בשבת כי הכל יודעין שדרכן להעמידו מאתמול, והוצא טעם זה בב"י סוף סימן של"ח בשם האגור. ע"כ.

ובישיבוע מהא דהביא גם המחבר היתר לזוג המקשקש לשעות דמוחר לערכו להחנינו מצעו"י בסימן של"ח סעיף ג', שרק ברחים החיר לתת חטים סמוך לחשיכה משום דכל השומעין הטחינה יודעין שנשמע ממה שנחנו בע"ש שהרי נתן סמוך לטחינה, ורק בזה פליג ר' יוסף ארבה, שאף שיש שיחשבו בנחן הרבה חטים וגמשך טחינתם שעה כשישמע בסוף השעה שנתן עתה החטים אם לא היו בתחלת הטחינה שהתחיל מצעו"י, שמטעם זה אסר רבה, מחיר ר' יוסף משום דמיון שהוא דרך הטחינה אין טעם להחשד, אבל בהשמעת קול כה"ג דנשמע גם ההתחלה בשבת ואין הדרך כלל להעמיד בזמן קודם סובר המחבר שגם ר' יוסף מודה שאסור לכן הוצרך לכתוב שלהעמיד זוג המקשקש לשעות מותר שהוא מטעם האגור שהביא בב"י מחמת שהדרך לחקנו בכל יום על יום שלאחריו. ועיי"ש עוד. ומש"כ בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן פד). ובשו"ת מנחת יצחק. ועיין בשו"ת ערוגת הבושם (סי' סח), ובשו"ת חלקת יעקב (סי' סא סב).

ועיין מ"ש הגרש"י אויערבאך בשו"ת מנחת שלמה (סימן ט) בדבר השימוש במיקרופון טלפון ורמקול בימות החול לצורך תפילה בבית הכנסת ודינם לענין שבת ויו"ט ובדבר עריכת שיעור בשבת ויו"ט. ועיין בשו"ת שבת הלוי למהר"ש וואזנר (ח"א או"ח סימן סו).

ועיין עוד מש"כ בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן פה) בדבר מכונת השמיעה לחרשים אם יש בזה האיסור דיש בדבור ע"י מייקרפאפן.

ובוענין דיבור בטלפון בשבת עיין בפק החיים (סי' שלח ס"ק ח) שכ' בשם שו"ת שערי דמעה (סי' קלד), [כנראה שיש שם ט"ס וז"ל שו"ת שערי דעה] שמוחר לדבר בטלפון בשבת, ואין בזה משום משמיע קול שמה יתקן כלי שיר. אמנם בשו"ת בית יצחק ח"ב (חיו"ד סי' לא) במפתחות כ', שאסור לדבר בשבת ע"י טלפון, כי מלבד הכאה בפעמון קודם הדיבור, עוד יש לאסור שע"י סגירת זרם האלקטרי נולד כח אלקטרי, ואף אם מכה בפעמון ע"י נכרי אסור. ע"כ. וכן הוצא

גב'. **שם.** אם מותר למשוך השעון בשבת. עיין בשו"ת פנים מאירות ח"ב (סי' קכג), להחיר, וכ"ה בשאלת יעב"ץ ח"ב (סי' סג), ונסתפק רק משום השמעת קול בשבת, וכחב דשרי לצורך מצוה. ע"ש. וע"ע בשו"ת שער שלמה (סי' נג, דס"ג רע"ד), ובשו"ת כתב סופר (סי' נה). וכחב דכן דעת הגאון משנת דרע"א, שאין בזה משום חיקון כלי, רק משום השמעת קול. וכן הוא בפרי מגדים מש"י (סי' שלח סק"ב). ועיין בשו"ת בנין עולם (סי' יא), ובשו"ת חשוכה מאהבה ח"ב (סי' רמג), וחי' אדם (כלל מד סי' יט).

גב'. **שם.** עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן ע) לענין העמדת שעון מעורר בערב שבת שיצלצל בשבת, ולענין להעמיד שעון שיש בו דבר המצלצל לפני שבת על הזמן שיצלצל שבת בבקר כדי שיעירו לזמן התפילה. ז"ל: הנה אם הוא קול מה שלא נשמע אלא בחדרו שהוא לעצמו אין בזה איסור אבל אם נשמע גם חוץ מחדרו שנשמע להרבה הלנים בביתו וכ"ש כשנשמע לחוץ אסור מצד גזירת השמעת קול דנתינת חטין לחוץ רחים של מים כשיטחנו בשבת כדאמר רבה הטעם בשבת דף י"ח ע"א דאושא מלחא, ואיפסק ברמ"א סימן רנ"ב ס"ה ומסיק טעם למה שמוחר להעמיד כלי משקולת שקורין זייגער בע"ש אע"פ שמשמיע קול להודיע השעות בשבת כי הכל יודעין שדרכן להעמידו מאתמול וכן הביא הב"י ס"ס של"ח מהאגור, הרי אף שהוא קול הנעשה בבית ואינו גדול כל כך כקול רחים בשבת נמי היה אסור אי לאו הטעם שהדרך הוא להעמיד אף בחול פעם אחת במעט לעת ולא יחשדו שעשה זאת בשבת, שא"כ הוא כמפורש שהעמדת השעון להקין בבקר הוא דבר שעושין בחול דוקא בלילה בעת שהולך לישן הרי אם נשמע לחוץ או אף בבית בשאר החדרים כשיש שם עוד אינשי דהא אף קול הודעת השעות הזייגער לא נשמע יותר מזה והיה אסור אי לאו שידוע לכל אשר מעמידין רק פעם אחת במעל"ע.

וע"ע בשאלה זו בשו"ת שבת הלוי (או"ח ח"א סימן מז) להגאון האדיר מהר"ש וואזנער שליט"א.

גב'. **שם.** עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ג' סימן נה) שמבאר ד' טעמים לאסור המיקרופאפן, ואחד מהם: דבחול אין הדרך להעמיד אותו בזמן הקודם הרבה להדבור, שלכן אסור בשבת אף כשהעמידו אותו והכינוהו לזמן שידברו ויתפללו, כדאיחא כאן לענין איסור נתינת חטים בע"ש שיטחנו בשבת, דאמר רבה מפני שמשמעת קול, ופסקו כן החוספות והרא"ש שם, וכן

זורע, שבצביון אין החיוב נגמר עד שיחבשל, שהרי הרודה את הפת קודם שתאפה נפטר מחיוב אופה כדאיחא ריש שבת, אבל הזורע חיובו חיוב בשעת הזריעה ואפילו חזר ולקטו קודם שיצמח וע"כ המגיס בשעה שחבשל מחמת הגסה נחייב המגיס דלולא הגסחו לא היה מחבשל אז ולא היה נעשה עוד המלאכה, דמלאכת ציבול הוא בשעה שמחבשל אבל מלאכת זריעה שהיא לעולם בשעת זריעה, ואין נ"מ אם גדל עכשיו או לאחר זמן, וע"כ המקרב גדולו פטור כי לא נתקרב כל זמן עשיית המלאכה, עכ"ל.

ועיין בשו"ת הר נבי (ט"ל הרי"ם-זורע סימן א) שחמה על דבריו: הלא כל דבריו הם מיוסדים על מגיס שהוא חייב משום מבשל, אבל לפי שיחבאר יש עוד מגיס שחייב משום צובע, והיינו קירוב מלאכה בצובע, כמ"ש כאן אונן של פשתן נמי ליגזור וכו' אמר ליגזור אמר שמואל ציורה עקורה וטוחה וניחוש שמה מגיס זה, ופרש"י מגיס זה מהפך זה ובמבשל הוא ציבול, אמנם בחוס' שם ד"ה דילמא כתב דילמא מגיס זה והוא צובע וברא"ש שם הביא פרש"י, אולם ברא"ש פרק מרה (סימן יא) כתב: ומסתברא דעד שלא הגיע למאכל בן דרוסאי כל המקרב ציבולו חייב ואחר שהגיע למאכל בן דרוסאי אפשר דאין ציבול אחר ציבול וכו'. והא דפריך בפ"ק והלא מגיס אפילו ציורה רוחתה איכא למימר סמנין לצובע בהן צריך ציבול לעולם אי"נ לאו משום ציבול פריך אלא משום צובע כשהוא מגיס מכניס הסממנין בצמר. ויעיין בשו"ע או"ח (סימן שי"ח סעיף יח): האלפס והקדירה שהעבירן מרוחחין מע"ג האור אם לא נחבשל כ"ז אין מוציאין בכך מהם שנמצא מגיס ואיכא משום מבשל ואם נחבשל כל זכרו מותר אבל אמר ליורה אי"נ פסקלע העין אסור להגיס בו, - והוא מדברי הר"ן שכתב דכל שנחבשל כמאכל בן דרוסאי חו ליכא למיחש להי ומהו ה"מ בקדירה אבל בצמר ליורה לעולם אסור להגיס בהם תמיד כדי שלא יחרבו והי מוכח בירושלמי, - ובמג"א שם ס"ק מג אסור להגיס משום צובע ויעיין במחצית השקל סימן רנב ס"ק ב. הגה נתבאר שבצמר ליורה המגיס חייב משום צובע שמקרב את מלאכת הצביעה, וא"כ יקשה על האגלי טל, חינו במגיס שחייב משום מבשל, אבל מה יעשה עם מגיס שחייב משום צובע, [אולם בלא"ה משמע בהגה' ומדושים שבסוף אגלי טל שחזר בו מזה].

גמ'. גזירה שמוא יחתה בגחלים. עיין במהר"ם שהקשה כיון דלא גזרו חז"ל רק שמה יחתה אי"נ

בשו"ת חזקת ליהודה (סי' ז). ועיין בס' נפש חיה (ס' שלח), ועיין בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב (סי' עב). ושו"ת ירך יעקב (סי' נד). ושו"ת מים חיים (חאו"ח סי' קלד). ושו"ת נץ אליעזר ח"א (סי' כ פרק י).

גמ'. שם. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק א' סימן קז) בענין להעריך שעון מערב שבת שיפתח את זרם הרדיו בשבת לשמוע חדשות.

גמ'. שם. עיין להגאון הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חלק א' סימן כג).

תוס' ד"ה וליבוא. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סימן סד).

עמוד ב'

גמ'. מאן תנא דהא דתנו רבנן לא תבליא אשה וכו'. עיין בשו"ת פנים מאירות (ח"א סימן פ) שגשאל משורפי יין שרף מתבואה, וסמוך לשבת לא נגמר היין שרף, אי חייב לעקור הכיסוי מהיורה ולהפסיד ממנו, או כיון דיין שרף הולך ממילא ואינו עושה שום מעשה, אי"נ אין חשש איסור בזה. והשיב דלפוס ריהטא דשמעתא נראה היתר גמור ואין בו שום נידנוד איסור, דאמרין כאן מאן תנא להא דתנו רבנן לא תבליא אשה קדר' עסקיו ותורמסין ותניח לתוך התנור וכיוצא בו לא ימלא נחתום חביות של מים כו' לימא ב"ש היא ולא ב"ה אפי' תימא ב"ה גזירה שמה יחתה בגחלים אי"נ מוגמר וגפריית נמי לגזור כו' אונן של פשתן נמי לגזור התם כיון דקשי להו זיקא לא מגלו ליה אמר ליורה ליגזור אמר שמואל ציורה עקורה וניחוש שמה מגיס זה בעקורה וטוחה וא"כ צדון דידן נמי אין חשש איסור שמה מגיס זה דהא הכיסוי של היורה טוחה בצנץ ולשמה יחתה בגחלים נמי ליכא דהא אין האור מגול' כלל ופי' התנור סותמין אותו ושורקין הטיב בטיט מדוע לעושי מלאכה י"ש הנ"ל, וכבר הסכימו רוב הפוסקי' דהלכה כלישנא בתרא דברחא ושריק שפיר דמי ופי' רש"י שריק פי' התנור בטיט סביב כיסוי אינו מוכן לחתום אי"כ ה"נ אין כאן חשש איסור, עיי"ש באריכות.

גמ'. שם. עיין בשו"ת פנים מאירות (ח"א סי' פ"ד) ובשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן קסה).

גמ'. אונן של פשתן נמי ליגזור וכו'. עיין בספר אגלי טל (מלאכת זורע אות כב) שמהדש דיש לחלק לענין קירוב מלאכה בין מלאכת ציבול למלאכת

כל שלא חיתה אין כאן מקום לאסור ע"ש. ובשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סימן רכא) ד"ה והנה בגוף, כתב דל"ק דכל שגזרו חז"ל יהי' מאיזה טעם שיהיו גם ע"ז שגזרו הוא שם איסור כמו על אותו דבר ואף שלא בא לידי מכשול כיון שלפעמים יוכל לבא לידי מכשול גזרו ע"ז ושוב הוה כאיסור מחד עצמו, עיי"ש.

גמ'. וניחוש שמוא בוגרים. עיין בדברי הריטב"א (ד"ה והלא מגיס) שכתב דאין לחוש משום מגיס אלא בקדירה ולא בצלי. ועיין בשו"ת הר נבי (ט"ל הרים-כותב סימן ג) שביאר דבריו, שרק בבישול חייב המגיס דהוי מנכרי הבישול אבל בצלי אפשר דלא כ"כ מנכרי עלי הוא. וכתב שלמד כן מדברי האור שמח (פרק ט סה"א), עיי"ש.

גמ'. בבישרא אגומרא. עיין רש"י. ועיין באריכות בשו"ת חתם סופר (חלק א' (או"ח) סימן עז).

תוס' ד"ה דמפקרא דהו אפקורי. עיין בשו"ת עין יצחק (חלק ב' אה"ע סימן מז) שכתב ד"ל דלכן מהני הפקר אף בלאחר הזמן משום דהפקר מהני אומדנא דמוכח כמש"כ החוס'. עיין שם בדבריו.

תוס' שם. בקו' החוס' עיין מ"ש הרשב"א שני טעמים: א' שצמקום איסור לא בעי ג', דמסתמא מפקיר בגמר דעתו, ב' משום הפקר ב"ד. והר"ן כתב: אפקורי אפקר, פירוש, שנפסדים כלים אלו במלכתם ומפקירן ויוצאים מחזרת כלים ולא מיקרי כלים.

גמ'. לא ימכור אדם חפצו לעבדו וכו'. עיין בשו"ת חשב"ץ (חלק ב' סימן קסז).

דף יט ע"א

גמ'. לא קשיא הא דקביעי בי דואר וכו'. עיין שו"ת מהר"י זי רב (סימן נה).

גמ'. שם. עיין בשו"ת שבות יעקב (חלק ב' סימן מז) בדבר השאלה: על דבר הכתבים ששולחין בע"ש על הצי דואר שקורין פאש"ט [=דואר] אי שפיר דמי, וגם לקבל הכתבים בשבת איך יש לנהוג.

ועיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ג' סימן מו) מש"כ ג"כ בדבר לשלח מכתבים עש"ק ע"י הצי דואר במדינתנו, ח"ל: הנה במקומות שמצויין יהודים שעובדים שם כמו בנזא יארק וברוקלין, אף שעכ"פ הם המיעוט כי הרוב הם נכרים, וגם הרבה מהיהודים שעובדים שם הם שומרי שבת ונמצא שהיהודים מחללי שבת שיש לחוש שיגרמו להם חלול שבת הם מיעוט קטן, מ"מ כיון שעכ"פ מצויין יהודים שעובדים שם מן הראוי להחמיר, אף שאין ידוע איסור ברור בזה כיון שהרוב ליכא בזה גרם חלול שבת דיש לבאורה למחל בחר רובא. ובמקומות שאין מצויין יהודים העובדים שם אף שיש לחוש לאיזה יחידים מיהודים שעובדים שם אינו רואה שיטערכו להחמיר לפ"מ שהלכה ככ"ה בשבת כאן, כיון שהוא מיעוט שאינו מצוי. עכ"ד.

גמ'. אין מפליגין בספינה פחות מוג' ימים קודם לשבת וכו'. עיין בשו"ת מלמד להועיל (חלק א' (או"ח) סימן מז) מה שפושט מכאן בדבר השאלה בימיו אשר ברוב מושבות היהודים מטעם המלך והמדינה כל איש אשר הוא בריא אולם צריך ליכנס אל חיל המלחמה ולמלאות צבאו שם שנה שנים או שלש שנים, והוא אנוס שם לחלל שבתות וימים טובים, אי מחוייב היהודי הירא את דבר ד' והשומר כל מצות התורה לעבד כל מה דאפשר להפטור מעבודת הצבא, כדי שלא יבא לידי חלול שבת או לא. עיי"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא סימן מ"ט) ושו"ת מהר"ס שיק (או"ח סימן ק"י).

גמ'. שם. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ב' סימן קו) מ"ש לפשוט מסוגיא זו בנדון נסיעה על האירון בש"ק. וע"ע מ"ש בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן לט) ע"ד הנסיעה עם אניות ישראליות המפליגות גם בשבת, שלדאבוננו יש לעזר מאד על גודל החילול שבת הנעשה שם, כי החל מרבקהרניטה עד לאחרון העובדים שם, המה יהודים, ועובדים שם - לפי השמועה - בשבת כמו בחול, ויש לפנינו שתי בעיות, א' על עצם הפלגת הספינה באופן שחשע גם בשבת, ב' אם תמצא

לומר שאין היתר, אם מותר למי שהוא, לנסוע עם אני' חו בשבת.

גב' א'. שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח א') סימן קח) שכתב לדחות דברי השואל שרואה לומר דאם האדם הביא הסכנה על עצמו בפשיעתו אסור לחלל שבת עליו, והביא ראיה מהמג"א (סי' רמ"ח ס"ק י"ד) דסובר דאין מחללין. וכ' ד"א לומר כך דמפורש בצעה"מ שבת כאן והובא בר"ן ובריטב"א שמחללין, שהוא מפרש אסור דאין מפליגין משום דמקום סכנה הוא וג' ימים קמי שבתא מיקרי וגרררר כמחנה לדחות את השבת מפני שאין לך דבר שעומד בפני פ"ג, משמע מזה שאם לא היה פ"ג דוחה שבת היה מותר ואם כשפשע בהבאת הסכנה אין דוחה שבת מ"ט אסור להפליג, והי"ל רק לומר דאם יפליג פחות מג' ימים קודם השבת לא ידחה שבת, וגם לענין דחוי שבת אם נימא בפשע אין דוחה אין סברא לחלק בין קודם ג' לאחר ג' דהחלוק בזה הוא רק מדרבנן ומדאורייתא מותר בכל אופן כדמשמע לכל הפירושים באיסור הפלגה (לכד לפירוש הרי"ף אפשר שהוא דאורייתא), וא"כ אף אם יפליג מיום א' יהיה אסור לחלל וא"כ איזה חלוק יש לענין הפלגה לטעם צעה"מ. ולא מצינו מי שחולק על צעה"מ בזה. עיי"ש עוד.

גב' א'. שם. עיין בשו"ת הריב"ש (סימן יז) על דבר השאלה על היהודים שהולכים בשיירא בגמלים עם אורחת ישמעאלים במדבר הגדול והגורא. והכל יודעין, שמאחר שאינם רוכבים על סוסים כי אם על הגמלים, שהן צרימין לחלל שבת בפרהסיא, לרכוב וללכת עם השיירא. כי מפני הסכנה, לא יוכלו ליעכב במדבר לכד בשבת. ולכן יש להסתפק, אם ראוי למחות בידם, שלא יבאו בשיירא במדברות, למען לא יבאו לחלל את השבת, אע"פ שאין להם במה שיחיו, כי אם בהליכה עם השיירות.

וד'שיב דדבר זה למדנו מדברי בעל המאור כאן. דהרי"ף פירש הטעם אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת, מפני עונג שבת. שהמפרש צים בספינה כל שלשה ימים, אין דעתו מיושבת עליו, וכדי שלא יטעור בשבת, אסרו עליו בפחות משלשה ימים קודם השבת. וכן פירש הר"ם ז"ל (בפ"ל מה"ש). אבל הרב בעל המאור ז"ל, כתב טעם אחר בין צו, בין במה שאמרו שם: אין צרין על עיירות של כותים [יט], דכולהו מקום סכנה הוא, וכל שלשה ימים קודם לשבת, קמי שבתא מיקרי. ונראה כמחנה לדחות את השבת,

מפני שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש. והה"ד להפריש במדברות, וכל מקום סכנה שאדם עמיד לחלל בו את השבת. ע"כ. ולפ"ז כל שיוצא מן הישוב בשיירא למדברות, ביום ראשון ויום שני ויום שלישי, מותר [עיין או"ח סי' רמח ס"ד], לפי שאלו ה' ימים מן השבוע, מחיחסים לשבת שעבר, ונקראי' בחר שבתא. ואין לו להמנוע מללכת מחמת השבת הבאה, שאז אם יהיה לו סכנה וינטרך לחללו מפני פקוח נפש, מותר הוא, ואין בכאן איסור. אבל, ביוצא מן הישוב למדבר ביום רביעי ויום חמישי וערב שבת, אסור, לפי ששלש ימים אלו מחיחסים לשבת הבאה, ונקראים קמי שבתא, כדאיחא בסוף פרק מי שחזו (עז), וכן בהלכו'. וא"כ נראה כנכנס בכונה למקו' הסכנה, כדי שיחלל בו את השבת.

גב' מה שנהגו עתה להפליג בספינה אפי' בערב שבת, הוא על דרך פירוש זה. כי אין לאסור, מאחר שהספינה היא של ישמעאלים, ומלחיה וחובליה ישמעאלים, ואין הישראלים המפליגין צה עושין לעולם מלחכה בשב', כי אם המלחים ישמעאלים. וגם הם אינם עושין בשביל ישראלים שבה, שהם המעוט, אלא בשביל הישמעאלים ההם שהם הרוב. וכדאמרין (שבת קכב) במסיבה שרובה כותים, והדליק כותי את הנר, שמומר לישראל שבה להשתמש לאורה. ואם כפירש הרי"ף ז"ל, והר"ם ז"ל, שפירשה מפני עונג שבת, בכל ענין היה אסור להפליג בספינה בפחו' משלש ימים קודם השבת. עיי"ש. ועיין עוד בשו"ת הריב"ש (סימן יח וסימן קא וסימן קנב). ובשו"ת מהר"י בן לב (חלק ב סימן נג), ושו"ת הרדב"ז ח"ד (סי' עז). ובשו"ע או"ח (סי' רמח).

וע"ע בש"ס נדה (לח) חסידים הראשונים לא היו משמשין מטותיהן אלא בד' בשבת, כדי שלא יבאו נשותיהן לידי חלול שבת. (שלא תלדנה בשבת וינטרכו לחלל עליהן שבת. רש"י). ועיין בהגהות מהר"ץ חיות שם שהעיר דמהכא מוכח כשיטת הרז"ה הנ"ל בענין מפליג בספינה, שאסור להפליג בספינה ג' ימים קודם השבת שלא יבא לחילול שבת, אע"פ שאח"כ יהיה סכנה ומותר אף לכתחלה לחלל שבת וכו'. ע"ש. ועיין בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"ב (סי' נה).

גב' א'. שם. עיין בית יוסף יורה דעה (סימן רסח אות א) שהביא בשם הרשב"ץ בתשובה (ח"א סי' כא) על הא דתניא אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת שפירש הרז"ה (שם ז). דטעמא מפני שהוא דבר שאי אפשר שלא יבוא לידי חילול שבת ונראה כמחנה לחלל שבת דשלשה ימים קודם השבת מיקרי שבתא

ומשמע דאי לאו דאחי ממילא הוי איסור דאורייתא וע"ז הקשה דהא אפילו בזימנים וענבים אינו אסור בקערה רק דזימנין למשקה בעי לה וליכא הוכחה וכו'. וכותב דאולי י"ל דמכאן ראה להדרישה שכתב דבסוחט לאוכלין דפטור היינו דוקא שסוחט על האוכל אבל סוחט בכלי שאין בו אוכל ורק דעתו לערבו באוכלין חייב ודלא כהרדב"ז בס' תרפו ח"ב (אלא דלריך ליישב דהא איסור דאורייתא הוא רק בזו"ע). ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. 'ההוא תלמידא דאורי בחרתא וכו'. עיין מה בשבת (קל) במקומו של ר' אליעזר הוי כורמים ענים לעשות פחמים בשבת. וכו'. ע"ש. וע' ביצמות (יד) ר' אבהו מטלטל שרגא בשבת כריב"ל, וכי איקלע לאתריה דר' יוחנן לא הוה מטלטל, משום כבודו דר' יוחנן. ובפסחים (ל) פריך לשמואל, ולדרוש להו כר"ש, דהא שמואל כר"ש ס"ל, ומשני אתריה דרב הוה. ע"ש. וע' מגילה (כה) ר' אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים, ושם (כה:), הניח מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מר"א הודע את ירושלים את חובעבותיה, אמר לו ר"א, עד שאתה צודק בחובעבות ירושלים, לא וצדוק בחובעבות אמך צדקו אחריו ומלאו בו שמץ פיסול. וכ' הר"ן, ואע"ג דלית הלכתא כוותיה דר"א, מ"מ אותה אדם לא היה לו להפטיר במקומו של ר"א, עד שישאל את פיו במה יפטיר. ע"כ. וכ"כ הריטב"א (שם) בשם רבו ז"ל. (ובירוש' ספ"ד דמגילה הגירסא וצדקו אחריו ונמצא ממזר).

וראה מ"ש החיד"א בס' שם הגדולים מע' ספרים (מע' ט אות יב) שכל ספרדי שעושה כד' הרמ"א נגד הוראת הב"י צריך כפרה, ע"ש. וכ"כ עוד בספרו יעיר און (עין זוכר, מע' א אות עב). ובספר דברים אחדים (דף כו ע"ב). וכ"כ הגאון מהר"ם פלאג' בשו"ת חקקי לב (ח"א דנ"ג סע"ד, וח"ב דף קנ"ד ע"ג). ובספרו מועד לכל חי (ס' ב אות כג). וכ"כ בפתח הדבר ח"ב (סי' רלב סק"י). וע"ע בצרכי חו"מ (סי' כה ס"ק כט). וע"ע בשו"ת הרשב"א (סי' רנג). ובפר"ח (סי' תלו אות יא), ובשו"ת מהרי"ק (סי' כב וסי' נט).

דמכאן יש ללמוד דאיסור למול הגר ביום ה' כדי שלא יבא יום שלישי למילה בשבת וינטרכו לחלל עליו יום השבת וכן חינוק שחלה ונתרפא ביום ה' בשבת ממחינין לו עד למחר, עכ"ל.

ועיין מ"ש הש"ך יו"ד (ס"ס רסו) ששדי נרגא בהוראת הרשב"א, שהואיל ולדבר מזה מותר להפליג בספינה אפילו בחורף ג' ימים לפני השבת, כמבואר בשבת (דף יט), הכא נמי יש להחיר למול ביום חמישי, שאין לך מזה גדולה מזו. ע"כ. וכן הקשה בחשו' מהראנ"ח ח"ב (סי' לח). ע"ש. ובשו"ת עדות ביעקב (סי' ט) כתב, שאין מקום לתמיהת הש"ך והראנ"ח הנ"ל, דמנצח חב"א, דהא קמני עלה, ופוסק עמו על מנה לשבות ואינו שובת, דברי ר', רשב"ג אומר א"ל. וקו"ל הלכה כר' מחזירו. וכן תירץ בשו"ת חכם נבי הנוספות (סי' יד). וכ"כ הא"ר (סי' רמח סק"ה). ועיין מה שהקשה ע"ז החיד"א בצרכי יוסף א"ח (סי' רמח), וע"ע בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"ב (סי' נה). ועיין בספר אור חדש (פר' תזריע), וקרבן נחמאל (ס"פ ר' אליעזר דמילה, דף קלז אות ה').

ועיין בשו"ת דבר אברהם ח"ב (ס"ס א) שהעיר ע"ד הרשב"א שהרי לד' הרמב"ם עובר בעשה בכל שעה שדוחה המילה. ע"ש.

גמ'. 'ב' מידי דאתי במילא שפיר דמי. עיין שו"ת הרשב"א (חלק א סימן תרכג).

תוס' ד"ה גותנין. עיין בשו"ת הרא"ש (כלל כד סימן א) ח"ל: ששאלת, ערב פסח שחל להיות בשבת, אם יכול לומר לאינו יהודי להוליך המפה לביתו. שהר"י ז"ל כתב בפ"ק דדוקא מזוגות נותנים לפני הכותי בחצר, אבל לא שאר חפצים, משום דודאי יוציאם. לא ידענא למה צריך להוציא המפה והקערות מהבית, אלא ינער המפה, והקערות יקנחם באצבעו, וטומנס מן העין עם שאר כלי החמץ. ע"כ.

תוס' ד"ה ר' ישמעאל. עיין בשו"ת הר"ר נבי (ט"ל הרי"ם דש סימן ה) מה שכתב על דברי השואל שתמה על דברי החוס' (שבת יט) ד"ה רבי ישמעאל מ"ש ול"ד למשקין שזכו דגורין שמה יסחוט דהכא אפי' יסחוט ליכא איסור דאורייתא דאחי ממילא,

דף ב' ע"א

אלל הלאו ומ"מ הו' רק דחוי' ולא הותרה. ועיי"ש מה שכתב ליישב א"א דהקטרה איכא גם איסור ביטול.

גמ'. שם. עיין בשו"ת צבאר יצחק (או"ח סימן כ"ב) מ"ש דהקטרה יש גם איסור ביטול. ובנו בתשובתו הנדפס בשו"ת עין יצחק (חלק א' אה"ע סימן פ) כתב דבעיקר חדושא שחידש דהקטרה יש ג"כ איסור ביטול לא ברירא דמהסוגיא דשבת כאן ומדברי החוס' דעיקר היתר הקטרת אימורים בשבת ילפינן ממושבותיכם, נראה דליחא איסור ביטול בהם. דאם יהיה איסור ביטול בהקטרתן מה מהני דהמורה המירה אללם הצערה הא לצד איסור הצערה יש איסור ביטול. הרי נראה מפשט הסוגיא דההקטרה ליחא איסור אחר רק איסור הצערה לחוד. עיי"ש.

גמ'. בהגים זריזין הן. עיין בכסף משנה (בפ"ח מה' בית הבחירה) שכתב דלכן אין שבות במקדש משום דכהנים זריזים הן, ועיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן קמו) שהדבר מבואר כן להדיא כאן דכהנים זריזין הם, וכתב לחלק דדוקא היכא דהגזירה הוא אטו איסור תורה בזה שייך לומר דאין שבות במקדש, אבל במקום שחכמים אסרו דדמי למלאכה תורה דהוה מתקן מדרבנן והוה בונה וסותר מדרבנן, מה מועיל דכהנים זריזים הם, דהא מ"מ גוף מלאכה זו אסרו חז"ל.

ובזה מיישב שם דברי רש"י במנחות (דף ט"ז) שכתב דאע"ג דאין שבות במקדש מ"מ האי טלטול לאו משום שבות אלא משום דמחוי כבונה וסותר, וקשה טובא כיון דבונה וסותר גמור לא הוה רק דמחוי כבונה וסותר, וא"כ גם זה אינו רק דרבנן, ולמה יהי' אסור במקדש דאינו ג"כ רק שבות, וע"ג. אמנם ע"פ הג"ל ייחא דבשלמא אם משום טלטול הוא דאסרו, וטלטול משום הוצאה הוא דגזרו כמבואר בשבת דף קכ"ג, שייך לומר דאין שבות במקדש דכהנים זריזים הם, אבל אם הטעם דמחוי כמו בונה וסותר, א"כ הוה בונה וסותר מדבריהם, א"כ מה שייך כהנים זריזים הם, וגם אם מחוי כבונה וסותר הוה גזירה שהוא יחשוב שכשם שמוותר לבנות ולספור בזה כמו כן הותר בונה וסותר במקום אחר, א"כ פשיטא דל"מ מה שהתירו לכהנים דזריזים הם, דהא איכא למיחש לזר הרוואה שיחיר לעצמו בנין וסחירה במקום אחר, עיי"ש.

גמ'. איבעיא להו תחתון האיד דגבי תנור וכו'. עיין בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סימן נח) מ"ש ליישב עפ"י קו' האור חדש המוצא בשו"ת נודע ביהודה (חלק א"ח סימן ט"ז) על מה שפירש"י במס' מנחות דף ט"ה ע"ב לא בעורה ממש אלא בחוץ יאפוהו כהנים זריזין שלא יחמיץ עכ"ל, ומימה חינה לחם הפנים אבל שתי לחם מקרא מלא דבר הכתוב חמץ תאפינה ולמה להו זריזין והניחו בתימה רבתי. עיי"ש.

גמ'. בכ"ז מושבותיכם אי אתה מבעיר וכו'. עיין בשו"ת מהרש"ס (חלק ו' סימן מד) למה לי קרא להחיר מלאכת שבת במקדש, הרי נלמד מלא חבערו אש בכל מושבותיכם וכו', כמו שדרשו כאן, עיי"ש.

גמ'. קרא כי אתא למושרי אברים ופדרים וכו'. כבר ידוע מה שחקרו האחרונים אי שבת דחוי' הוא אלל עבודה או הותרה. וראיתי בשו"ת עין יצחק (חלק א' אה"ע סימן פ) בתשובה לבן המחבר, להביא ראיה מכאן דהותרה הוא, עפ"ימ"ש הפני יהושע בצרכות (דף כ') דבמקום דכתיב העשה אלל הל"ת דאז אמרינן דלא נאסר האיסור כלל ואינו בגדר דחוי' כי לא נאסר מעולם. ולכן ככ"ג וזיר דכתיב ולאחותו דאמרינן אבל הם מעמאין למת מצוה דלא נאמר הלאו דטומאה עליהם במת מצוה. וכן בכהן הדיוט לא נאמר הלאו דטומאה בקרובים. ע"ש. וא"כ לפי דבריו ההקטרה בשבת תהיה הותרה, משום דאמרינן כאן דלא חבערו אש בכל מושבותיכם למשרי אברים ופדרים הוא דאתא, וכתבו החוס' ד"ה למשרי, דעיקר הלמוד מכל מושבותיכם לא מבטל. א"כ נאמר העשה אלל הלאו, דהותרה הקטרה לגמרי ולא הו' בגדר דחוי', וכמש"כ הפ"י בטומאת כ"ג וזיר במת מצוה כיון דילפינן מלאחותו דמטמא למת מצוה דלא נאמר הלאו דטומאה במ"מ.

אמנם מהא דאמר ר"ש בפסחים (ס"ח) ומנחות (ע"ב) דחלצים ואברים ופדרים נקטרים בשבת רק משום חביבה מצוה בשעתה. נראה ברור דשבת הו' רק דחוי' ולא מקרי ההקטרה הותרה לגבי שבת וכמו שהוכיח צבאר יצחק (או"ח סימן י"ד ענף ג') מזה דשבת רק דחוי' הו' לגבי עבודה. ונראה דגם בהקטרה דילפינן ממושבותיכם דג"כ הו' רק דחוי' ולא הותרה, וכמו שפסק הרמב"ם בטומאת קרובים אף דהעשה כתיב

שהשיב להם משה רבינו עליו השלום, עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם דייקא, דעל אחר אני יודע שכלתי אפשרי לו להקריב בטומאה דהא אסור להזות עליו, וכנ"ל. ע"כ ודפח"ט.

גמ'. אמר רב פפא הלכך בעינן רוב עביו ובעינן רוב היקפו. יש לזיין שכן דרכו של רב פפא לפסוק לחומר לאחת מידי כל ספק. לדוגמא: בצרכות (נ"ט ע"א) אמר רב פפא הילכך נמרינהו לחרייהו, וזכר הצריח נאמן בצריחו וקיים במאמרו. ובמגילה (כ"א ע"ב) אמר רב פפא הילכך נמרינהו לחרייהו, האל הנפרע לעמו ישראל מכל צריחם האל המושיע. ובצרכות (י"א ע"ב) לעינן צרכות התורה, גירסת הרי"ף והרא"ש, אמר רב פפא הילכך נמרינהו לכולהו. ובסוטה (מ ע"א) לעינן מודים דרבנן, אמר רב פפא הילכך נמרינהו לכולהו. ובחולין (מ"ו ע"א). אמר רב פפא הילכך בעינן חית במקום מרה וחית במקום חיה. ושם (ס"ה ע"א) אמר רב פפא הילכך בעינן רוב אורכו ורוב היקפו. ושם (ע"ו ע"ב) אמר רב פפא הילכך בעינן רוב עוביו ורוב היקפו. ועוד האריכו בעלי הכללים צריחיהו כאלו ואין המקום פה לקצטם.

תוס' ד"ה איבעיא ליה. עיין בשו"ט נודע ביהודה (מהדורה תנינא או"ח סימן פ) ד"ה אלא דלפי, שכתב דקרימת לחם הפנים שאני מקרימת לחמי תודה, דכלחם הפנים בעינן שיקרמו פנים העליון והתחתון כמבואר בתוס' בסוף הדיבור בשם הירושלמי, דכלה"פ בעינן קרימה מעלי. וכחב שם דכבר ביאר בחשו' אחרת דאמאי דנקט הירושלמי דוקא לה"פ ולא קאמר גם שחי הלחם ולחמי תודה, משום דשחי לה"פ מיון דכתיב פנים משמע כל ד פנים שבו משא"כ לחמי תודה, עיי"ש.

תוס' ד"ה לבישרי. עיין בשו"ט חתם סופר (חלק ז סימן מז).

עמוד ב'

גמ'. המדליק צריך שידליק ברוב היוצא. עיין להגאון הנצי"צ בהעמק שאלה (פ' בהעלותך) שמוכח שם דדינא דבה"ג והשאלות דס"ל דהדלקת נרות הוא קבלת שבת למדו מהך דעולא דקאמר דהמדליק צריך שידליק ברוב היוצא, עיי"ש.

גמ'. שוכא דארזא עץ בעלמא הוא. עיין בשו"ט לבושי מרדכי תליתא (תאו"ח סי' נט) אם יוצאים י"ח נר חנוכה ע"י אור העלקטריק. וכחב

וע"ע שם מה שהעיר בגוף דברי הכסף משנה. ועיין בדבריו עוד בשאל ונשיב (מהדורה א ח"ב סימן סא) ד"ה ובה מיושב.

גמ' ורש"י שם. עיין בשו"ט מהרש"ם (חלק א סימן קעא) מ"ש בן המחבר ליישב קו' הריטב"א דהא דאמרו אנהנו טמאים למה נגרע, ותמה דהא תשובתם בלדס לפי שהם טמאים. וכחב לתרץ עפימ"ש ז"ל בספרי זוטא הוצא צילקוט בהעלותך, ח"ל: ויאמרו האנשים ההמה אליו, מגיד שהיו צ"א כשרים וצדיקים וחרדים על המצות. רבי אומר א"צ הרי הוא אומר למה נגרע לבלתי הקריב נשמע שהיו חרדים על המצות, ע"כ. וכבר דקדקו מג"ל להוכיח מזה שהיו חרדים על המצות הלא אם לא יקריבו קרבן פסח יחייבו כרת ומי שאינו רוצה בהכרת נפשו, נדיק וחרד על המצות יקרא. ונראה דבש"ס דסוכה (כ"ה) איתא דז' שלהם היה בערב פסח, ובסמ"ג חשב לפי סדר עולם שער"פ חל אז בשבת, ובפסחים (ס"ה) מבואר דהוא אסור בשבת משום שמה יעבירו, ובחוריי"ד שם ביאר דהיינו שמה יעבירו המוחה, ע"ש. ולכאורה יש להבין הא אין שבות במקדש. אך זה אינו דהא כל הטעם דאין שבות במקדש כתב הכ"מ משום דכהנים זריזין הם, ואם כן כאן דהגזירה הוא שמה יעבירו המוחה, והוא אינו זריז, ושפיר גזרו. והנה ברש"י כאן כתב, ח"ל: היינו טעמא דלא גזרו משום דכהנים זריזין הם שכולם היו בני תורה וחרדים ונוכחים ולא אחי לאחוי משתחשך עכ"ל. וע' בירושלמי מ"ק (סוף פרק ג') חבין זריזין הן, ובקרבן העדה שם, ת"ח זריזין הם, ע"ש.

ולפי זה א"ש דברי הספרי, שהם שאלו למה נגרע הלא תשובתם בלדס וכקו' הריטב"א, ובע"כ צ"ל דהם שאלו לפי שהיה ז' שלהם בערב"פ ושאלו למה נגרע הלא אפשר להזות עלינו, אך הלא אז היה ערב"פ בשבת ואסור להזות משום שמה יעבירו, אך הלא כל הטעם הוא משום שמה יעבירו המוחה, דאם לא כן הלא א"ש במקדש, והא דא"ש במקדש הוא משום דכהנים זריזין, והיינו משום שהם בני תורה וחרדים, ואם המוחה גם כן חרד על המצות ל"ש גם גביה שבות. ולכן שפיר שאלו למה נגרע, דאפשר להזות עלינו אף שהוא שבת. ומזה הוכיח הספרי דהיו כשרים וחרדים על המצות, דאם לא כן קשה קו' הריטב"א הלא תשובתם בלדס. ולפי זה מובן מה שאמרו אנהנו טמאים, כלומר אנהנו שאלו בני תורה וחרדים על המצות למה נגרע, דאפשר להזות עלינו, אבל אם היו אחרים טמאים שפיר אינם יכולים להקריב, וזה

דדבר פשוט שאינו יוצא. שאם כי יוצא בכל השמים בין בנר שבת בין בנר חנוכה, מ"מ ז"ל דומיא דשמן. אבל דבר שדולק יפה מבלי שמנונית. וכי ס"ד שהמדליק עניס דקים וקסמין שיוצא י"ח נר שבת ונר חנוכה, וה"נ אור השמשל שאין בו שמנונית. ובגמ' כאן אמרינן שוכא דאחרא עץ בעלמא הוא. ופרש"י, ופשיטא דלא חזי לפתילה אלא למדורה. וה"נ מו"ב ואינו יוצא בו י"ח הדלקה. עככ"ד.

וצ"ע דהא עצמו כתב בשו"ת לבושי מרדכי (נדפס תרנ"ז, ס"ס יט), דבנ"ח אינו יוצא, דל"ד למנוחת ביהמ"ק, ואין כאן זכר לנס. משא"כ בנר שבת יש להסתפק בזה. דהא בר"פ במה מדליקין קאמר עץ בעלמא הוא. ופרש"י דלא חזי לאור. משמע שכלא טעם זה היה ראוי לנאח בו י"ח. ע"כ.

ועיין בשו"ת ניץ אליעזר ח"א (סי' כ פרק יא). ועיין לקמן בדף כ"א מה שאציין עוד בענין זה.

דף כא ע"א

גמ'. פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת וכו'. עיין אריכות בסוגיא זו בשו"ת שבות יעקב (חלק א סימן לט) מו"מ עם הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ד נ"ש.

משא פנים יש בדבר, והספרים מלאים מזו, זה אומר בכה וזה אומר בכה, ורק כעת מצאחי פלפול נאה בזה בשו"ת מנחת יצחק (חלק ח' סימן קטז), ושם (חלק ט' סימן סד), עיי"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת בית יהודה - עיי"אש (חלק א"ח סימן כא) בדבר השאלה מהו ליקח נר של חנוכה ולהדליק בו בשבת למי שנוהג להדליק בכל ליל שבת ז' נרות ע"ד הקבלה, מי אמרינן כיון דפסק מהר"ק מותר להדליק נר שבת מנר חנוכה מפני שכולם של מצוה הכא נמי לא שגא או דילמא שאני התם שאין לו הנאה כ"כ נרות לעין, משא"כ הכא שהיא הנאה גמורה שהנרות שהן קדש מורידין אותם מקדושתן.

גמ'. מצותה בשתשקע החמה. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק א"ח ד' סימן סב) שעמד על דברי הר"ן ד"ה מצוה שכתב דמותר להדליק קודם הזמן מערב שבת דמדליק קודם, דהא מתחלת התקנה שבשמינה ימים איכא חד יום שבת וא"כ הוכרחו לתקן זמן אחר לשבת שידליקו קודם השבת וצ"ע. עיי"ש ב.

גמ'. שם. עיין בשפת אמת שכתב על דברי רש"י שפי' זקוק לה לתקנה הלכך צריך לכתחילה לעשות יפה דילמא פשע ולא מתקן לה. וכתב ע"ז בשפ"א שם: ולולי פרש"י נראה בעה"י פשוט דמה שישמור לעשות המצוה שלא לפשוע זה יעשה אח"כ אבל הדלקה זו עדיין חסר כנ"ל דכיון דקיי"ל הדלקה עושה מצוה צריך להיות דולק כל זמן מצוה מכחו שלא יכבה למ"ד ככתב זקוק לה, אבל אם בלא חיקון נכבה, א"כ אינו מכח הדלקתו. לא קיים מצוה בהדלקתה, וכעין הא דאמרינן בצ"ק (כג) דאפילו למ"ד דאשו משום חזיו מודה היכי דכלו לו חזיו, א"כ בהדלקת נר דהוי כדולק מכחו כמ"ש הנמוקי יוסף שם נמי דוקא היכי דלא בלה כח הדלקה דידיה כנ"ל בציאור הדברים, עכ"ל.

גמ'. עד שתכבד רגל בן השוק. עיין מג"א (סי' תרע"ו) אם שבת והדליק נר א' פחות מהראוי ידליק שוב ולא יצרך, כי הברכה שצריך קאי על כל הנרות, והקשה השואל בשו"ת יהודה יעלה (חלק א א"ח סימן רה) מ"ש מאס לא נתן שיעור שמן וצריך והדליק שוב הוסיף בו שמן כשיעור דלא יא' י"ח כמ"ש המחבר א"ח סי' תרע"ה. והשיב דהחילוק פשוט, דדינו דמחבר הנ"ל מקורו מצרייתא מצוה וכו' עד שחללה רגל מן השוק וכו' נ"מ לשיעור, וכיון דקיימ"ל הדלקה עושה מצוה כל שלא נתן שיעור קודם הדלקה הרי לא מקיים מצוה דלשון מצוה עייבא משמע, כמבואר בר"ן, משא"כ הוספת נר בכל לילה בהדיא קרי' ליה הש"ס מהדרין מן המהדרין היינו רק לכתחלה, אבל מצוה נר חנוכה נר איש וביחו בנר אחד לבד בכל לילה נמי י"ח, אם אינו רוצה להקרא בשם מהדרין הרי נחנו לו חכמים רשות ורשאי בכך אף שכבר קיבל עליה ושווי עליה כחובה מצד נדר, מ"מ אם אירע שטעה ושכח והדליק רק ד' נרות, וסבר בדעתו שהם ה' כפי' שצריך ה' באותה לילה ובתוך הדלקתו מזכר והביאו לו עוד נר אחר לתוספת אותו לילה, ודאי א"ל לחזור ולצרך עליה.

עמוד ב'

גמ'. אמרוה רבנן קמיה דאביי משימיה דר' ירמיה וצ"א קיב"ה וכו'. האחרונים בספריהם אחזו שער לסלסל ולפלפל בדברי הגמ' כאן, למה לא קיבלה משמ' דר' ירמיה ומשמ' דר' יוחנן קיבלה, וכי

בהגהת המחבר במפתחות לספר שכתב: ומש"ש צביאור ד' רש"י שבת כ"א יש לפקפק דהא כל מנות נ"ח הוא רק מדרבנן.

גמ'. מאי חנוכה וכו'. ידוע קו' הקובץ על הרמב"ם וס' זרע יעקב למה הוצרכו לחלק השמן לח' ימים ולסמוך על הנס הלא הי' להם שמנים טמאים, והו"ל לערות דרך זרזור קטן השמנים טמאים לתוך אותו השמן הטמא שהיה בפק, דהיינו קי"ל צו"ד סי' קל"ד גבי י"ז עירה יין נסך מרציר קטן לתוך הבזר של יין אפי' כל היום כולו קמא קמא בטיל, עיי"ש. וכבר האריכו האחרונים מאוד בשוב קו' זו. והן עתה ראיתי בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן רא), שהאריך בזה עיי"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן עה) שהביא דברי השואל לתמוה על קו' הפ"י, מאי חנוכה כו', טורח הנס הזה למה, הא קי"ל טומאה הותרה בציבור כו', וכדאיתא בת"כ להעלות נר תמיד אפילו בשבת ואפילו בטומאה כו'. והקשה איך נעלם ממנו דברי החס' ביומא (ה' ע"ב) ד"ה אמר רבי תחליפא כו' גבי פרו ואילו של אהרן, אף דזמנו קבוע ליה ודחי שבת וטומאה, גם מ"ד טומאה הותרה בציבור מודה ביה דמהדרינן אטרהרה, א"כ גבי חנוכה נמי י"ל, כיון דלאו עבודת מזבח הוא אלא מכשירין אף דדחי שבת וטומאה מ"מ מהדרינן אטרהרה. עכ"ק.

וע"ז השיב: במח"כ ז"א, דקושית הפ"י לא לבד למ"ד טומאה הותרה בציבור קאי, דא"כ איך כתב דקי"ל טומאה הותרה כו', והא אדרב' קי"ל טומאה דחוי' כמבואר ברמב"ם ובכ"מ רפ"ב משבת ובפ"ד מציאת המקדש ובכ"מ א"ח סי' שכ"ח, אבל אשיגרא דלישנא נקט הותרה, ובאמת לכ"ע גם למ"ד דחוי' בציבור נמי קשיא, דנהי דמהדרינן אטרהרה כל מאי דאפשר בדרך הטבע לעשות בטרהרה מהדרינן עלי', אבל לעשות נס שהוא חוץ לטבע לא מקרי בזה מהדרינן אטרהרה. וקשיא לכ"ע טורח הנס הזה למה הא טומאה דחוי' בציבור. ועיין תשובת חכם נבי (סימן ס"ו פ"ו) ובחי' הגאון תבואות שור בזכור שור מס' שבת כ"א וספר זרע יעקב שם. ע"כ. וזה חידוש גדול.

וביזוץ דאיריין לא אמנע מלהעתיק פה יתר המכתב שם: וע"ד בקשתו לידע מה שנאמר לו בשמי לדבק על הפתחים כתב סגולה להנצל מחולי כל רע ר"ל. אני לא המצאתי מעצמי זאת וגם לא יש לי בקבלה. אבל

יותר נראה לי אפילו לא מזכר עד אחר שכבר סילק ידיו והסית דעתו מהדלקתו נמי א"ל לבדך שנית כנ"ל.

שוב מצאתי בצרכי יוסף סי' תרע"א אות ג' מוסיף והולך אחד בכל לילה וכו' ח"ל לא הי' לו שמן כ"א לנר א' וצריך ותיכף מזמן לו שמן לנרות השייכות להידור כלילה ההוא וכו' נסתפק מורנו הרב מוהר"א נחום אם יצרך פעם אחרת על הנרות שמוסיף וצידד צדדים לכאן ולכאן והעלה מהר"י מורח"י מורח"י דלא יצרך והסכים עמו הרב המזכר פרי הארץ ח"ג וכו' עכ"ל ואף דהתם אונס היה שלא היה לו שמן וכו' גם שכתה כמו צנ"ד מקרי אונס, עיין מג"א סי' ק"ח וטעם אחד לכולם, נ"ל כמו שכתבתי דעל הידור מצוה לבד לא תקנו ברכה בפ"ע, אף דלא הי' דעתו כלל על הנר ההוספה בצרכה תחלה, וא"ש דינו דמג"א סי' תרע"ו ולא מטעמי. ומכ"ש צנ"ד כנ"ל.

ומעניין דהביא מה שחמה עוד השואל מרמ"א (סס' תרע"ב) אם עבר לילה אחד ולא הדליק ידליק כלילה אחרת כשאר כל אדם. על דברי המחבר (סי' תפ"ט) אם שנה לבדך באחד הימים סופר שאר ימים בלא ברכה, ה"נ הול"ל ידליק שאר ימים בלא ברכה.

ודשיב: נ"ל החילוק בזה, מבואר גבי ספירות העומר תמימות בעי' וליכא והיינו דוקא אם שבת ולא ספר כלילה כלל אבל אם ספר רק שלא בירך ה"ל תמימות דברכות אין מעכבות וי"ח שפיר סופר שוב שאר הימים בצרכה דהא אפילו שבת כל הלילה וסופר אח"כ ביום כשזכר בלא ברכה נמי קיימ"ל שסופר שוב בימים הבאים בצרכה אלא אם כן דילג יום שלם דחו לא הוי תמימות אבל משא"כ בנר חנוכה בכל יום נעשה נס מחדש דהא מה"ט מצרכים שעשה נסים בכל לילה לכן אף אם דילג לילה אחת ולא הדליק מדליק שאר הלילות בצרכה. וסיים: שוב מצאתי בתשובות הרמ"ה בסוף שו"ת רשב"א החדשות כמ"ש עש"ה והנאני.

גמ'. מעליין בקודש ואין מורידין. עיין רש"י. ועיין בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן י) שביאר דברי רש"י שכתב: מקרא ילפי' לה במנחות בפרק שמי הלחם (צ"ט ע"א). מאי קמ"ל בזה אם הוא מקרא, וכתב דבא ליישב הא: דזקן א' צידד עשה כב"ש וכו', והא איכא לא תתגודדו, א"ו דהוי מה"מ. וברית"א יבמות (י"ד) מבואר, דבשל תורה ל"ש איסור דלא תתגודדו, וזה שכתב רש"י מקרא ילפינן לה. ועיין

זה היה עיקר הנס שאחר הרדיפות והשמדות שסבלנו מן היוונים גברה ידינו עליהם. לכן כותב לבאר, דכוונת הש"ס היא, דאמת הדבר שזה היה עיקר הנס, אולם מיון שהי' בדרך הטבע קצת ולא נשתנו סדרי בראשית, א"כ אין נופל ע"ז אמירת ההלל שהתקן רק על ההחדשות נסים יוצאים מגדר הטבע כמו שהי' ביציאת מצרים, וזה שדקדק רש"י ז"ל וכתב על אחיזה נס תקונה, וקאמר הש"ס שבפך נעשה נס שלא בדרך הטבע, ומפ"ז תקנו חנוכה בהלל והודאה, היינו שבאופן זה מותר לתקן אמירת הלל בחנוכה, ולולי נס זה הי' ימי חנוכה ימי שמחה בלא הלל עיי"ש שהאריך בזה.

גב'. **טבואה ב"ה השמנים וכו'.** עיין מהרש"א ב"ח"א בשיטת הרא"מ דמיון דבימי החשמונאים היו כולם טמאי מחים איך עשו המנורה בטהרה שלא חטמא את השמן, וכתב מהרש"א שהיה מנורה של עץ עשויה כבר בידי מי שהוא במקום אחר ולא נטמא שם ונטלוה ע"י פשוטי כלי עץ וכו' וכתב מהרש"א וז"ל דאותו איש שעשה כבר כתבנית המנורה גם בשל עץ עשהא באיסור לר"י דגם בשל עץ אסור, עיי"ש.

ועיין בשו"ת שבט הלוי (חלק א סימן לא) שחמה על מהרש"א, דנהי נמי דמה שעשה מנורה של שבעה קנים באיסור של לא תעשון אחי אינו מזיק דיעבד, אבל איך יכלו להשתמש מיון שנעשה להדיוט, ואף שמהרש"א אמר דרך דרוש אבל איך לא חשש לדין מפורש. עיי"ש מ"ש בזה.

גב'. **טבואה ב"ה השמנים.** עיין ברא"ם בבאוריו לסמ"ג בהלכות חנוכה שהקשה דהמנורה נטמאה, וכתב דהיתה של עץ. ועיין במהרש"א שהקשה הא גם בשל עץ טמא, מיון דהי' לה בית קיבול, וכתב די"ל דהי' כבר עשויה ביד אדם אחד עשהו באיסור דמיון דשל עץ כשר לר"י שוב אסור לעשות כן, ע"ש. ועיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן עא) שכתב דלדברי החכם צבי (סי' ס) משכחת לה בהיתר, כגון שיש עליה ח' נרות ואח"כ למנורה לקחו נר אחד ונשאר שבעה.

אך כותב שם שמתמה על המהרש"א שכתב דנמצא מה שהי' עשוי כבר מנורה של עץ, דהרי בש"ס לא משמע כן, דהרי אמרו אף של עץ לא יעשה בדרך שעשו בית חשמונאי, ופירש"י כשגברו ידם על היוונים והטהרו המקדש עשו של עץ, והרי מבואר שלא נמצא מכבר, ות"ק דר"י אמר דשפודין של ברזל היו וסיפוס צבען, ועכ"פ מבואר דלא נמצא כלל, עיי"ש.

נוסח הכתב סגולה הוא בגמ' מס' בבא בתרא (דף ז"א סוף ע"א) וא"ר חנן אמר רבא כו', וידוע הוא פה אצל הבעלי תורה הת"ח יחי' וגם הסופר סת"ס דפה ידע מזה הסגולה, וכתב כן בכתב אשורית לכל הבעלי בתים בשכר ונוסח הקמיע שיש למעלתו ושלח אלי ההעתקה וכי' שקמיע זו נתן לו סופר א' מק"ק שטאמפי ורנון מעלתו נ"י לידע ממני אם אחמחי קמיע או אחמחי גברא. לא ידעתי מה ספק יש למעלתו אי אחמחי גברא הא גברא הוא סופר מק"ק שטאמפי ומעולם לא שמענו עליו שהוא מומחה לקמיעות סתם סופרי דדייני' מגמר גמירי אמרינן בריש גיטין בדיני שטרות שהוא אומנותם ובכתיבת סתו"מ. אבל בכל שארי חלקי התורה המה כשאר עמי הארץ א' סופר ואחד בור גם בנגלה ומכ"ש בנסתר. אבל נוסחא הקמיע זו כתובה הוא בספר אמתחת בנימין והוא יוצא מפסוק ויעמוד פתחם ויפלל כו' ה' אלהים. ומפסוק ויאמר להם ישראל אביהם כו' מעט נרי, וכו'. ומעולם לא עסקנו בכתיבת קמיעות ליחס לב"א גם הידועות לנו מפי ספרים הקדושים. ומכ"ש בנסתרות לד"א שאין לנו בהם עסק ואין לנו יד ושם כל כך. ואיך עלה על דעת מעלתו ספק כלל אם יתן קמיע זו לאחרים, אחמהה.

וע"ד תרעומתו על שאני חש להשיב לו תמיד על דבריו. האמת אהוב ואגיד לו כי אינו נוהג עמי מנהג דרך ארץ ולא כמנהג החכמים מני אז עד שלא דימה בנפשו לחשביני בעיניו אפילו לכתוב לי ברכת מו"ט על הרמת קרן התורה כנהוג. וכאשר ברכוני תהלי"י גדולים חקרי לב גאוניס גדולים רבים גם מכמה מדינות רחוקות ואם מעלתו חושב עצמו ליותר גדול ממני בחורה וציראה ובחכמה עד כאן. הנה אינו נריך לי ולמטלעתי ומה לו להתלונן. וחלילה לי לחשוב עליו מחשבות און כי ידעתי שמעלתו נ"י לא ניסה הרבה כ"כ. כי אם בחורת ה' חפלו. ובה הוגה הוא תמיד שוגה בלא דעת להכיר ולהבחין בהבחנה דאורייתא או דרבנן. ולחכימא ברמיזא ודי בזה חולת זו אני אהבו מאז וכדרכי לכל אדם ובפרט לת"ח גדול, עכ"ד.

גב'. **שם.** עיין להגאון מהר"ן חיות במאמר דרכי משה ח"א (בגדמ"ח: תורת נביאים עמוד ת"ס), שכותב לבאר דברי חז"ל כאן ששואלים מאי חנוכה, ופירש"י שמפרש על אחיזה נס תקונה, דלכאורה מהו השאלה, הרי ידענו שכל ענין חנוכה הוא ע"י שמשפחת החשמונאים גברו על היוונים והחזירו עטרת התורה ליושנה, עבודת המזבח והמקדש והמלוכה לישראל, וא"כ

בסוג מדליק. [וכן כתב בשו"ת דבר אליהו (סוף סימן ס"ג). וראה עוד בשו"ת פקודת אלעזר (סימן כ"ב). ובשו"ת ירושת פליטה (סימן ז'). ע"ש]. אמנם בשו"ת בית יצחק (שס) פשיטא ליה איפכא שאפשר לזרך להדליק נר של שבת (או של חנוכה) על נר חשמל. וכן הסכים בשו"ת מחזה אברהם (סימן מא). ע"ש.

ועיין בספר פתחי שערים (בסוגיין) שנתחפק בזה ורואה לחלק בין שבת לנר חנוכה ולשבת לא בעי שמן ופחילה דהרי מבואר בחעניית (כה) דא"ל לברתא דלא תטער כי מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק ויזא בזה לנר של שבת, מבואר דלא צריך שמן ורק מה שדולק כשר, וה"ה בזכוכית [חשמל], וכש"כ הוא, דחומץ הלא אין בטבע להדליק כלל, עכ"ל.

ועיין בשו"ת מים חיים (סימן רע"ט) שיוצאים ידי חובה בחנוכה חשמלית, ובפרט שהיא מאירה יפה ויש בה הידור למצות נר חנוכה.

וראה בשו"ת יד הלוי (חלק אורח חיים סימן קט"ו), שפסק שאין יוצאים ידי חובה הדלקת נר חנוכה במנורת גאז הואיל ואין שם פחילה, והנר מורכב משמן ופחילה וכו'. ע"ש. ועיין בשו"ת דבר אליהו (סימן ס"ג), שהואיל ואין במנורת חשמל לא פחילה ולא שמן, אין יוצאים בה ידי חובה הדלקת נרות חנוכה, משום שאנו צריכים הדלקה הדומה להדלקת המנורה של בית המקדש שנעשה בה הנס על ידי שמן. (וכן כתב עוד בספרו דבר הלכה סימן ל"ו). ע"ש. וכן כתב בשו"ת מהרש"ג (חלק ב' סימן ק"ו). וכן פסק בפשיטות בכף החיים (סימן תרע"ג אות י"ט). ע"ש.

ועיין בשו"ת נחלת שמעון (סימן טו) שהגאון רבי חיים מצריסק היה נוהג לזרך במוצאי שבת בורא מאורי האש על אור החשמל, כדי להוציא מלב הטועים שחושבים שאין החשמל בכלל איסור הצערת אש בשבת מן התורה. ע"ש. ויזא בזה כתב בספר אשל אברהם על חולין (בפירות גינוסר סימן כא), שהגאון רבי חיים עוזר היה מהדר לזרך בורא מאורי האש על אור החשמל, כדי להורות וללמד דעת את העם שהחשמל הוא אש וחייבים על הצערתו בשבת מן התורה. ע"ש.

וראה עוד בשו"ת כוכבי יצחק חלק א' (סימן א' ו'), שהאריך מאוד בדין הדלקת נרות שבת בחשמל, ובסוף דבריו (בעמוד כ') כתב, שהגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, הקיל ליולדת בלעד שהיא בבית

תום' ד"ה מצוה להניחה. עיין בשו"ת שבות יעקב (חלק ב' סימן מא) ח"ל: ואגב רמיזתי להודיע מה שראיתי מה שהקשה גיסי הגאון בעל המחבר אלי' זוטא בא"ח סי' תרע"א על מ"ש תוספ' בשבת, דהיכא דאיכא חצר, צריך להדליק בפתח החצר מבחוץ, ודייק כן מהא דנר שיש לו שתי פיות עולה לשני בני אדם ואי מיירו בפתח בתייהם יהי' לזה בימין ולזה בשמאל, ומקשה, דלמא מיירו בבית א' אין לו מוחה שאז מדליק שפיר בימין עכ"ד. ולע"ד לא קשה מידי דהא צריכין בשמאל הטעם כדי שיכנס בין שני מצות ואם כן כשפתח בתייהם הם זה אלל זה שמוחה אמצעים מדליק זה שיש לו מוחה בימין ומדליק נר חנוכה שלו בשמאל על מוחה האמצעים א"כ השני שאין לו מוחה בביתו צריך להדליק בשמאלו כדי שיכנס בין שני מצות בין נר חנוכה שלו לנר חנוכה של שכנו ודוק שהוא ברור, עכ"ד.

*

לענין אי יוצאין הדלקת ג"ח או נר שבת בעקטרי, עיין בשו"ת הר נבי (או"ח ב' סימן קיד) והביא שם מה שהגיד לו הרה"ג רבי אברהם ישראל משה סלמון מהארקוב ששמע מאיש שהגאון רבי יוסף ראזין נשאל על מאור החשמל אם מצריכין עליו על הדלקת נר של שבת ואי מצריכין עליו בורא מאורי האש במוצאי ש"ק, והורה דשרי לזרך עליו במוצאי ש"ק, דהא אש הוא, אבל לא בעש"ק דהצרכה היא להדליק נר חנה לא חשיב מדליק.

ועיין בשו"ת בית יצחק (יו"ד סי' קכ) שבי' שאין יוצאין י"ח נר חנוכה בעלעקטריק. וכתב בשו"ת הר נבי (או"ח ב' סימן קיד) דיש להוסיף על דבריו, דכאן אין אור של שמן דולק אלא מתכות שמתחמם ע"י כח אלעקטרי והמתכות כשהוא בחור כלל זכוכית חתום מאיר לעיניים, אבל באמת אין כאן שמן וגם אש לוהטת אין כאן, רק שהוא נראה לעיניים כמאיר ונראה כמו אבן עוצה שמאירה בחושך שאין בזה דמיון לנר דולק, ולכן אין סבירא לזאת על ידו במקום שצריך להדליק נר וכאן אין דולק אור מאיר אלא מתכות המאיר כשהוא מחומם הרבה. וסיים: ומה"ט נראה לי דאין לזרך בורא מאורי האש על נר חשמלי שאין זה אש המאיר אלא מתכות מחומם. עי"ש.

וע"ע בשו"ת הר נבי שם בשם הגאון רבי יוסף רוזין, שנוסח הצרכה להדליק נר של שבת (או של חנוכה), לא שייך בהדלקת חשמל, שלחית כפתור אינו

החולים, ואין באפשרותה להשיג גרות שמן או שעה, שמוכל לזאת ידי חובת הדלקה בגרות חשמל. ע"ש.

דף כב ע"א

במקומה הן מטעם לזכרו הוא דנקט, וכפסק ההלכה בסי' תרע"ה ס"א, ולזה היה אפשר להוכיח שלא כהפמ"ג, אלא דרך הנחה היינו הנר והשעוה בעינן למטה מכ', אבל אם הלהב למעלה מכ' שפיר יוצא בו, ולכן אי אפשר לומר שהדליק למעלה מכ', דאם הניח למטה מכ' והדליק למעלה מכ' אין פסול, ולכאורה זה ראיה ברורה.

או"ח להני"ל אפשר לומר לקושיית החוס' שם דנקט פסולה עיי"ש, והיינו פסולה בהחלט שאין תקנה, וזה כשהניחה למעלה מכ', אבל בהדליק הלהב למעלה מכ' אין פסולה, דבגר שעה אם יגיע הלהב למטה מכ' יוכשר לפי מה שרצינו לומר שזוה הפמ"ג מודה והבן. ומיושב קושיית החוס' דלא חיי ימעט, דאז לא היה מדויק כל כך הדיוק הנ"ל דהא הדליקה להלהב למעלה מכ' כשרה והבן בס"ד ח"ב.

עוד כתב שם: ולהא שכתבנא דמהך הניחה למעלה מכ' משמע שהנחה למעלה מכ' פסולה ולא ההדלקה דלא מעכבת ודלא כהפמ"ג, ולכאורה למה והרי לא ניכר ההדלקה. אלא שעיקר הנס היה מציאת הפך של שמן ולא המשך ההדלקה, שצנר המערבי תמיד ושיבת ובמדרש תנחומא תלוי אות ג' דמעשה נסים היה במנורה משהיו מדליקין מער"ה לא היה מתכבה עד שנה אחרת עיי"ש, ולזה הנס רק מציאת הפך. וזה היה מהפך קטנים שחזר עליהם יעקב [חולין ז"א ע"א] כמבואר בספרים [עין ברכת שמואל סו"פ מקץ בד"ה ואגב].

ולכאורה כיון שיעקב העמיד עצמו בסכנה ונשאר לבדו, וכמבואר במדרש דלכך נאסר גיד הנשה, והוצא בצעלי החוס' פרשת וישלח [בראשית ל"ב ל"ג], א"כ היאך מזה נחזה להנס הנורא של חנוכה. ונ"ל שאדרבא זה מדריגה, כמחז"ל [חולין שם] בצדיקים דממונן חביב עליהן מגופן שלא פושטין ידיהן בגזל, והוא כדי שלא לבוא ח"ו לגזל, שלשיטת ר"מ הוא ציהרג ואל יעבור, עין בכת"ס כתובות דף י"ט ע"א בתי משנת תקס"ב בד"ה קסבר ר"מ וצחי' משנת תקע"ג בד"ה עדים, עיי"ש מהר"ה והרמב"ן שבשטמ"ק שם.

גמ' נר של חנוכה שהניחה למוע"ה בוכ' אמה וכו'. בעינן שיעור גובה נר חנוכה, שצריך להיות למטה מ' ולמעלה מג', אם גוף המנורה בכלל. הנה בכף החיים (סימן תרע"א ס"ק נ"ב) מבואר להדיא שהלהב יהיה למטה מ', לפי דברי הפמ"ג במ"ז שם סוס"ק ה' שהביא לענין למעלה מכ', עיי"ש.

ועיין שו"ת דברי יציב (חלק או"ח סימן רפד) שכתב דכיון שלשון השו"ע שם סעיף ו', מניחו למעלה מג' טפחים ומנחה להניחו למטה מ' טפחים וכו' אבל אם מניחו למעלה מכ' אמה לא יצא, וכיון שהך למעלה מכ' קאי על הלהב, א"כ כל הסעיף מיירי בלהב, דמאן מחלק בסמינא חריפא, וזה פשוט טובא.

או"ח כתב להעיר להפמ"ג, לענין נר של שעה אם הניח הלהב למעלה מכ' ואחר אמה רגעים שנדלק השעוה הגיע למטה מכ', דנהי דלקחה לזוק והניחה למטה מכ' לא יצא וכברמ"א שם, אולי הכא י"ל דאשו משום חזיו כבד"ק כ"ב ע"א, וידועין דברי הנימוק"י שם דלהכי מדליקין הנר בער"ש דהוי כאלו הדליקו בער"ש ונגמר בער"ש מעשה ההדלקה עיי"ש, וא"כ אולי הכא מעשה הדלקה מיחשב לא על הלמעלה מכ' רק על הדלקה למטה מכ', ונימא דינא.

ואפשר היה בזה לתרץ דהרמ"א שם נקט דלא יצא בהניחה אח"כ למטה דהדלקה עושה מנחה, ובמג"א ס"ק ז' מהיש"ש דהטעם הוא דהרואה אומר לזכרו הוא דנקט לה עיי"ש. וי"ל דלפעם לזכרו הוא דנקט לה יש לומר דשייך כשעושה מעשה ומטלטל מלמעלה למטה ולמה לא הניחה חזק במקומה, אבל כשהדליק השעוה הארוכה י"ל דאף הפמ"ג מודה, ועכ"פ כשמגיע הלהב למטה מכ' וניכר הוא יוצא ידי חובתו, אבל כיון שנאמר הדלקה עושה מנחה והדלקה במקומה בעינן [שבת כ"ב ע"ב], י"ל דלא כנ"ל דמקרי אח"כ הדלקה במקומו מכא דאשו משום חזיו, רק כיון שלא הדלקה להלהב במקומה לא יצא והבן.

ולכאורה הלשון בש"ס כאן, נ"ח שהניחה למעלה מכ' אמה, ולא קאמר שהדליקה למעלה מכ' אמה דהיה מוכח דאף כשהניחה אח"כ למטה מכ' כיון שהדלקה היתה למעלה מכ' לא יצא, הן מטעם הדלקה

רבותינו. ואם כן היו נחשים ועקרבים בחורי הצור, או שהיה עמוק ולא ידעו בהם, שאלו היו רואים אותם ולא יזיקו ליוסף היה הדבר ברור להם שנעשה לו נס גדול ושהוא לדיק גמור, וידעו כי זכותו תזילנו מכל רע, ואיך יגעו במשיח השם אשר הוא חפץ בו ומזילו, וכענין שנאמר (דניאל ו כג) אלהי שלח מלאכה וסגר פוס אריותא ולא חבלוני כל קבל די קדמוהי זכו השתכחת לי. אבל הם לא ידעו בדבר.

ועל דרך הפשט יאמר והבור ריק אין בו מים כלל, שגם אם היו בו מים מעט יקרא ריק, וכן כי מה אהה ולא תחיה (מ"ב כ א) כלל בשום פנים, והכל ביאור וחזוק. ע"כ.

גמ'. בדי שתהא נר חנוכה בושמא' ומזוזה בוימין. עיין שפת אמת, דאע"ג דמזינו ג"כ להיפוך דהואיל ואיתעביד בה חדא מזוזה ליתעביד בה מזוזה אחרינא כדאי לקמן (ק"י) י"ל דהיינו דוקא כשכבר עשו המזוזה הראשונה אבל כ"ז שהמזוזה עדיין נעשית בו אדרבה אין עושין מזוזה חבילות והכא כ"ז שהמזוזה בו נעשית המזוזה. עיי"ש. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק י סימן נב) בזה.

גמ'. שם. עיין שו"ת אגרות משה (חלק א"ח ד סימן קכה) בענין מקום הדלקת נרות חנוכה, וז"ל: הנה בדבר הדלקת הנרות בחנוכה שמדינא בגמ' נריך להדליק בפתח הבית או בפתח החצר מבחוץ והרמ"א כתב בסימן תרע"א סעי' ז' שבזמן הזה שכולנו מדליקין בפנים אין לחוש כל כך כיון דאין היכר לבני רשות הרבים כלל מ"מ המנהג סמוך לפתח כמו בימיהם ופשוט שאין כוונתו שכן המנהג דהיה זה כסמירה אלא הפירוש כדאיתא בבאור הלכה דר"ה לומר המנהג הנכון להמנהג כך אבל אין זה מנהג לחייב לכו"ע, ומפורש כן בד"מ אות ד' שאין מהרין בזה רק המדקדקים והוא מטעם שכתב המג"א ס"ק ח' (והביא זה מד"מ אך אני בעניותי לא מצאתי בד"מ) משום שיכנס בין שתי מזוזה שהוא טעם קלוש דרך כשחיקנו להניח על פתח ביתו מבחוץ לפרסם ניסא שהוא טעם גדול ועיקר בנרות חנוכה ענין הפרסום כמפורש בגמ' לענין כמה דברים והעידון היה אם יניחם בימין שהוא נצד המזוזה או משמאל דבזה פליגי אמוראי ר' אחא בריה דרבא ורב שמואל מדיפתי בשבת דף כ"ב איפסק הלכתא משמאל כדי שיהא נר חנוכה משמאל ומזוזה בימין כדי שיכנס בין שתי מזוזה אבל לא היו מתקנין עיקר התקנה מטעם זה שלכן בזה"ל שאין מדליקין בחוץ וכל הפרסום הוא לבני הבית ליכא

והנה להך דהיה צור מלא נחשים ועקרבים, והיאך לא הרגישו השבטים מזה בצדקת יוסף וכקושיית הקדמונים. אלא שסברו שזה מכה דשלוחי מזוזה אין נזוקין [פסחים ח' ע"ב] דהוא שליח מזוזה של יעקב. אבל הלא במדרש רבה פרשת וישב [פ"ד י"ג] שליעקב נחתכו מעיו שאמר שידע שאחיו שונאין אותו והוא שלחו למקום סכנה ואמר הנני עיי"ש, וא"כ הדרא קושיין. ובע"כ ז"ל דמיון לדליקים ממנון חביב עליהן מגופן, ויעקב אמר לו [בראשית ל"ז י"ד] ואם שלום האלף והבן.

וא"ש ההמשך דר' מנחם בשבת שם, דמיון שאמר נ"ח שהניחה דחליא בהנחה ולא בהלהב, דמציאת הפך העיקר, ושהיה מהפכין של יעקב שממונו חביב מגופו שלא פושטין ידיהן בגזל, ולכך שפיר קאזל יוסף לשלום האלף והוא שליח מזוזה, ולכך אף שראו השבטים שנחשים ועקרבים לא מזקי ליה אמרו שזה רק מכה דשליח מזוזה הוא אבל לא מדקדקתו והבן בס"ד.

גמ'. מים אין בו וכו'. הקשה השפת אמת, לפ"י למה כתוב אין בו מים, דמשמע דוקא מים אין בו מיון דהי' ריק מכל דבר לצד נחשים ועקרבים שהי' בו.

וכתב די"ל ע"ד שאמרו דנחש הרודף אחר איש מי שרץ מקודם למים ניזול [כמ"ש רש"י בצרכות (ל"ג) גבי ערוד וכן בירושלמי שם] א"כ י"ל דאם הי' בו מים לא הי' חשש מהנחשים מש"ה כתיב מים אין בו ויכולין להזיק (אכן המפרשים פי' דמשום דכתיב רק ואין בו מים הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות [כמ"ש בעלי החוס' בפ' וישב ע"ש] ולפ"י ז"ל דאי הוי כתיב אין בו מים לאחד הוי משמע דגם שאר דברים הי' בו וזלזל מים משו"ה כתי' נמי רק והו"ל מא"מ ולא מרבינן אלא נחשים ועקרבים).

גמ'. אב"ל נחשים ועקרבים יש בו. פירוש התורה העידה שהיה שם נחשים ועקרבים בחורים ועשה לו הקב"ה נס, אבל ודאי לא היו הנחשים והעקרבים נראים שם, שאם לא כן מהו שהעידה התורה על ראובן למען הציל אותו מידם. ריטב"א.

והרמב"ן בפירושו עה"ת (וישב לו, כב) כתב: וסיפר הכתוב כי היה ריק ואין בו מים, שאם היה בו מים לא יטביעו אותו שכבר נמנעו משפוך דמו.

וכתב רש"י ממשמע שנאמר והבור ריק, איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, לשון רש"י מדברי

התקנה דידליקו אלל הפתח בשביל זה שיכנס בין השמי מלות, שלכן אין זה חיוב לדינא אלל המדקדקים מהרין גם עתה אף שהוא רק בשביל טעם זה הקלוש שלא היו מתקנין בשביל זה.

וְלִבְנֵי שְׂפִיר כחב המג"א דאס יש לו חלון הסמוך לרה"ר יניחנו בחלון ופי' בלצ"ש טעמו דפרסומי ניסא עדיף מסבבא שיכנס בין שמי מלות, ולמש"כ הוא ברור מגמ' דפרסומי ניסא הוא מעיקרי הדינים בהנרות וטעם שיכנס בין שמי מלות אינו שייך להמלוא ולזכרון הנס אלל כשהיה פרסום הנס שזה באזהר נד יניחנו להנר הכריע ההלכתא כר' שמואל מדיפתי דכניסה בין שמי מלות ממעלת ימין, אבל לא שייך שיהא עדיף ואף לא שיהא למעלת פרסום ניסא שלכן אף שעיקר בזה"ל הוא ההיכר לבני הבית מאחר שא"ל לנו להדליק מבחוץ מ"מ מה שאפשר לעשות ביותר פרסום ודאי יש לעשות, וכן אני נוהג שאני מדליק בחלון הנראה בחוץ להעובדים ושבים שם וכן נהג אדוני אבי הגאון זצ"ל והרבה גדולי דורות שלפנינו מהיום שנעשה א"ל להדליק בחוץ וכן הוא הנכון לדינא וכן איתא במ"ב ס"ק ל"ה, וכן יש לכתרה להחנהג. ע"כ.

גמ'. אסור להרצות מעות כנגד נר הנזבה. יש שפירשו דנקטו הרבאית מעות שהוא דבר של חול ולאפוקי דמותר להשתמש לאורה דבבב של מלוא, ולא נהירא, חדא דא"כ למה לא חששו בנר חנוכה דשבת שישתמש שם בדבר מלוא, ועוד דנקטינן סתמא לעיל אסור להשתמש לאורה וכל תשמיש במשמע, אלל ודאי נראה דברי האומר דאפי' לתשמיש דמלוא אסור, דבהא נמי איכא בזוי מלוא הראשונה וביטול פרסומי ניסא, ולא נחלקו לקמן רב ושמואל אלל במדליק מנר לנר דתרווייהו חדא מלוא, ונקיטו הרבאית מעות דאפי' תשמיש עראי [אית] ביה אסור וכן דעת רבינו ז"ל. ריטב"א.

גמ'. שם. עיין להר"ן מגילה (כו ע"ב) גבי מתנה אי הוא כמכר, שהביא מ"ש הרמב"ן, להקשות, שיון דבעינן מידי שתחול עליו קדושת בהכ"ג, נהי דמתנה חביני, משום דאי לאו דהוה ליה הנאה מניה לא יהב ליה, מ"מ איך תפקע קדושתו בההיא הנאה, הא כבר אכלה ואינה בעולם. ועוד דאמרין אגורה ומשכונה אסור, משום דבקדושתה קאי, אלמא דבהכ"ג יש בו קדושה, וא"כ היאך נמכר, הרי דבר שראוי לגופו במוקדשין אינו נפדה, ועוד כי מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר איך החירו הדמים אפי' למשחי בהו שיכרא, והרי נתפסים הם בקדושת בהכ"ג.

ותירין הרמב"ן, שבית הכנסת עשאוהו כתשמישי מלוא, כסוכה ולולב שאחר מלואם מרקיס, ובזמן המלוא יש קדושה של כבוד, כדאמרין כאן אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה וכו', הילכך כל זמן שגבי העיר רוצים בו נוהגים בו קדושה, ואפילו בחורבנו, שהרי ראוי לחזור ולבנותו, ועדיין לא עבר זמן מלואו, הילכך אם מכרוהו שבעה טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר, מן הסתם אין בני העיר רוצים שמלואם תכחש לגמרי, אלל שתחול קדושת בהכ"ג על הדמים, אבל כשהסמינו גם בני העיר למוכרו, מותר אפי' לשחות בדמיו שכה, לפי שעבר זמן מלואו ונפקעה קדושתו, כדין סוכה ולולב אחר זמנם, ובלבד שיש להם בהכ"ג אחר וכו'. עכמ"ד. ודברי הרמב"ן מובא ביתר אריכות בחידושי למגילה (כו ע"ב).

גמ'. שם. עיין שו"ת שבט הלוי (חלק א סימן קפו) בדין בזוי מלוא ומוקפה למלוא, ח"ל: הנה ג' דרכים לפנינו בדין איסור לרצות מעות נגד נר חנוכה, א' דעת המאור דאס נימא אסור להשתמש לאורה, האיסור כולל בין שמוש של חול בין שמוש של קודש בלי יוצא מן הכלל, דגורו קדושה ממש דומיא דמנורת המקדש, ולדעת האמוראים שלפנינו דנקטו רק רצוי מעות בדוקא נקטי האי דהוא שמוש של חול, אבל שמוש של מלוא איה"נ דמותר, דס"ל להש"ס הכא מותר להשתמש לאורה, פירוש דלא גזרו קדושה כעין מנורת המקדש, רק נשאר איסור בזוי מלוא.

אמנם דעת הרא"ש והרמב"ן ודעמי' דגם סוגין ס"ל אסור להשתמש לאורה, ולעולם לא גזרו קדושה ממש כעין מנורת המקדש, ואיסור להשתמש לאורה מטעם לעשות היכר לנרות מלוא, ואיסור לרצות מעות דרך רבואת נקט דגם תשמיש קל כהאי הוא בכלל האיסור, והנה הש"ס יליף לה מגוי סוכה דאסור כל שבעה מטעם בזוי מלוא, והקשו חוס' דלקמן מ"ה ע"א מוכח בהדיא דהוא מטעם הוקפה למלוא דמיייתי ראיה מזה דאית לי' לר"ש מוקפה כהאי דמלוא, ותי' דתרווייהו צריכא דמטעם מוקפה לא שייך רק בשבת ויו"ט, אפילו היכא דנפלו, ולזה צריכים טעמא דבזוי מלוא לאסור גם בחוה"מ.

והנה דעת המהרש"א בפ"י דצריהם, דבחוה"מ אסור רק בתלויים הנוים דלא איכא גדר בזוי מלוא, אבל בנפלו מותר בחוה"מ כיון דאין מוקפה בחוה"מ רק בשבת ויו"ט, ודבריו ז"ע דא"כ האיך מיייתי לקמן מ"ה ע"א מזה דר"ש אית לי' מוקפה דהתם ע"כ בתלויים

וְזֶה דִּישׁ לִי לְעֵינַי בְּאֵימַתִּי חַלֵּי הַקְצָצָה
הַמְצֹדָה, אִם כִּשְׁהִיגֵעַ זְמַן הַמָּוֶה, אוּ רַק מִשְׁעָה
 שֶׁמִּקְיָם הַמָּוֶה פֶּעַם רִאשׁוֹנָה, וְהֵנָּה לְכַאֲוֶרֶה הַדְּבָר
 מִפּוֹרֵשׁ בְּרִמ"א או"מ סִימָן תרל"ח שֶׁהַעֲמִיק הַהִ"א
 פֶּרֶק הַמְצִיא דֹאֵן עָזִי סוֹכָה נֶאֱסָרִים אֲפִילוֹ אַחֲרֵי חֲלוּת
 זְמַן הַמָּוֶה עַד שֶׁיִּשָּׁב פֶּעַם אַחַת בְּסוֹכָה דְּהַזְמָנָה לֹא־
 מִילְתָּא.

אִיבְרָא בְּט"ז סִימָן תרס"ה כְּתֹב דְּאַחֲרֹג נֶאֱסָר גַּם
 קוֹדֵם נִטְיָלָה וְדַעְתּוֹ דְּרַק לִוְלֵב דְּלִרְיָךְ אֲגוּד אוּ
 סוֹכָה דְּאוּלֵי יֵשֶׁב בְּסוֹכָה אַחֲרַת לֹא נֶאֱסָרָה בְּהַזְמָנָה לְבַד,
 אֲבָל אַחֲרֹג הַמִּיּוּחַד לוֹ לַמָּוֶה נֶאֱסָר גַּם בְּהַזְמָנָה לְבַד,
 וְהַזְמָנָה לֹא מִילְתָּא שֶׁ"הַג"א פ"י הַזְמָנָה כִּהְיָ דֹאֵנָה
 עֲדִיין הַזְמָנָה בְּרוּרָה, אֲףִי דֹאֲמַת הוּא דְקִי"ל הַזְמָנָה לֹא־
 מִילְתָּא בְּסִנְהֶדְרִין מ"ו וְלִהְלֵכָה כְּמַבְאֵר או"מ סִימָן מ"ב,
 כְּבַר הַרְגִּישׁ בְּזֶה בְּפַמ"ג סִימָן תרס"ה וְכַתֵּב דְּס"ל
 לַהֲט"ז דְּזֶה נֶקְרָא הַזְמָנָה לְגוֹף קְדוּשָׁה דְקִי"ל ס' מ"ב
 דְּהַזְמָנָה מִילְתָּא, וְאִף דָּשִׁם אֵינוֹ מַבְאֵר רַק הַזְמָנָה לְגוֹף
 חֶפֶץ שֶׁל קְדוּשָׁה כְּעֵין עוֹר סְמוּ"מ, מִשְׁא"כ הֵכָא רַק גּוֹף
 חֶפֶץ שֶׁל מָוֶה הֲט"ז אֵינוֹ מַחֲלָק בְּזֶה.

וְהִיבָּנוּ דְּחוֹלֵק עַל דְּבָרֵי מַג"א ס' מ"ב וְס' תרל"ח
 שֶׁ"ה מִפּוֹרֵשׁ בְּשִׁטַּת רִמ"א דְּלִהְיֵי בְּסוֹכָה אֵינָה
 נֶאֱסָרָה עַד יִשְׁיבָה דְּרַק הַזְמָנָה לְגוֹף קְדוּשָׁה מִילְתָּא הִיא
 לֹא הִנֵּה לְגוֹף מָוֶה.

אִיבְרָא דְּבָרֵי הַפַּמ"ג לְע"ג דְּמַנ"ל חֲלוּק סָה דָּגִם
 הַזְמָנָה לְגוֹף מָוֶה מִילְתָּא הִיא, דִּהֵּא מִקּוֹר
 הַדִּין מַעֲגֵלָה עֲרוּפָה דִּירִידָתָה לְנַחַל אֵיתָן אֲסֵרְתָּה, וְזֶה
 מִקּוֹר הַדִּין לְשִׁטַּת הַנְּמוּ"י וְדַעְמ"י דְּהַזְמָנָה לְגוֹף קְדוּשָׁה
 מִילְתָּא, וְזֶה בְּגוֹף קְדוּשָׁה דּוּקָא דּוּמִיא דְּעֵגֶלָה עֲרוּפָה לֹא
 בְּגוֹף מָוֶה. וְע"ע בְּרִז"ה וּמִלְחָמוֹת סוֹכָה ט' ע"א בְּזֶה.
 ע"כ. עֵי"ש עוֹד בְּאוֹרֶךְ.

גַּמ'. וְכִי נָרַקְדוּשָׁה יֵשׁ בְּהַ וְכו' וְכִי דָם קְדוּשָׁה
 יֵשׁ בּוֹ. כְּתֹב הַרְמַב"ן, נִרְאֶה לִי דִּהְיֵי פִירוּשׁוֹ,
 דְּמִדְּאֲסָר רַב אֲסִי אֲפִילוֹ הִרְצָא מַעוֹת לִיכָא מִשּׁוּם שְׂמַא
 יֵאֱמָרוּ לְזוּרְכוֹ הוּא דֹאֲלֵקָה לְפִנֵּי הִי אֲקָשִׁי וְכִי מָוֶה
 דְּבָרִים שֶׁבְּקְדוּשָׁה הֵן כְּגוֹן תְּפִלִּין וְס"ת וְתַשְׁמִישֵׁיהֶן שֶׁהֵן
 אֲסוּרִין בְּהִנָּחָת תַּשְׁמִישׁ חוּל, וְאִמֵּר לִי רַב יוֹסֵף וְכִי דָם
 קְדוּשָׁה יֵשׁ בּוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ בְּמֵה שִׁירָצָה וְהִלָּא תַשְׁמִישֵׁי
 מָוֶה מִרְקִין הֵן אֵלֶּא אַע"פ שֶׁמִּרְקִין לְאַחַר מָוֶה בְּשַׁעַת
 מָוֶה, נוֹהֲגִין בָּהֶן קְדוּשָׁה שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָוֶה בְּזוּיוֹת עֲלֵיו
 ה"ע נוֹהֲגִין בָּהֶן כְּדָבָרִים שֶׁבְּקְדוּשָׁה וְאֲסוּרִין בְּתַשְׁמִישׁ חוּל
 בְּשַׁעַת מָוֶה וְלֹא מִשּׁוּם דְּדָמִי בְּזִיוֹן לְבִזְיוֹן מִדְּמִי לְהוֹ

דְּנִפְלוּ לִיכָא אִיסוּר כֻּלָּל כֹּל שְׂבָעָה, וְא"כ שׁוֹב נִימָא
 דְּטַעַם הַאִיסוּר מִשּׁוּם בְּזוּי מָוֶה, וּמוֹקָפָה מַנ"ל, וְשׁוֹב
 הַאִיר ה' עֵינֵי וְרִאשִׁית שֶׁהִקְשָׁה כֵּן בְּשַׁעַת מַנ"ל לִוְלֵב
 וְנִאֲדָר בְּאֲמַת מִפִּירוּשׁ הַמַּהֲרֵשׁ"א, אֵלֶּא דָּגִם בְּחוּה"מ מִיּוֹן
 דְּבַחֲלוּיִם אִיסוּר מִשּׁוּם בְּזִיוֹן שׁוֹב גַּם בְּנִפְלוּ אִיסוּר מִשּׁוּם
 מוֹקָפָה דְּמָוֶה, וְכֵן מִפּוֹרֵשׁ לְהַדִּיא בְּחִשּׁוֹבַת הַרָא"שׁ כֻּלָּל
 כ"ד בְּשִׁטָּה זוֹ דְּמוֹסָפוֹת, וְכֵן מִנְּאֲחֵי בְּחִי מַהֲרִי"ט כֹּאֵן
 בְּפִי הַחוּס' דִּלָּא כְּמַהֲרֵשׁ"א, וְהֵינּוּ מוֹקָפָה שֶׁל מָוֶה
 כְּעֵין הַדָּם שֶׁל מָוֶה בְּסוֹכָה ל"ט ע"ב שֶׁהִיא גְּדֵר הִיסָה
 הַדַּעַת מִחֲמַת חֲשִׁיבוֹת הַמָּוֶה.

עכ"פ הַיּוֹאֵל מִזֶּה דִּהְיֹס' וְהַרָא"שׁ מַחֲלָקִים בֵּין דִּין
 בְּזוּי מָוֶה לְדִין מוֹקָפָה שֶׁל מָוֶה, וְהֵא דִּלָּא אִיסוּר
 בְּאֲמַת מַעֲיָקָרָא נִוִי סוֹכָה וְנָר חֲנוּכָה מִטַּעַם הוֹקָפָה
 לְמַצּוֹתוֹ כְּעֵין עָזִי סוֹכָה בְּסוֹכָה דָּף ט' ע"א, וְאַחֲרֹג
 בְּסוֹכָה מ"ו ע"ב, וְצִינָה לִי ע"ב, כְּבַר כ' חוּס' ד"ה
 אֲבִוֵּהן לַת' זֶה דֹאֵן דִּין מוֹקָפָה לְמָוֶה רַק כְּעֵין לְהַסְתַּפֵּק
 מִעֲנֵי סוֹכָה וְאִכִּילַת אַחֲרֹג דֹּאֲיָכָא בְּזֶה בְּטוֹל הַמָּוֶה,
 מִשְׁא"כ רָצִי מַעוֹת נִגַּד נָר חֲנוּכָה וְנִוִי סוֹכָה אֲפִילוֹ
 בְּמַסְתַּפֵּק מִהֵם מִיּוֹן דִּלִּיכָא בְּזֶה בְּטוֹל מָוֶה סוֹכָה בְּעַמְמָה
 לֹא הִי נֶאֱסָר לִוְלֵא הַטַּעַם דְּבְּזוּי מָוֶה, וְכַתֵּב מַבְאֵר עֵינֵן
 זֶה בְּחִשּׁוֹבַת הַרָא"שׁ שֶׁס, וְעֵינֵן הֵיטֵב בְּצִית מֵאִיר או"מ
 סִימָן תרל"ח בְּזֶה.

וְדַעַת הַשְּׁלִישִׁית הִיא דַּעַת הַרְמַב"ן בְּמַגִּילָה דָּף כ"ה
 ע"ב וְהוּבָא ג"כ בְּר"ן פֶּרֶק בְּנֵי הַעִיר, שֶׁ"ה ח"ל
 וְצִית כְּנִסָּה (לְעֵינֵן קְדוּשָׁתָה) עֲשׂוּ אוֹתוֹ תַשְׁמִישֵׁי מָוֶה
 לִוְלֵב וְסוֹכָה, וְהֵן עֲלָמֵן אַעפ"י שֶׁמִּרְקִין לְאַחַר זְמַן, בְּזְמַן
 מָוֶה יֵשׁ בְּזֶה קְדוּשָׁה שֶׁל כְּבוֹד כְּדֹאֲמִרִינֵן הַחֵם אִיסוּר
 לְרִצּוֹת מַעוֹת נִגַּד נָר חֲנוּכָה, וְהֵינּוּ וְכִי נָר קְדוּשָׁה יֵשׁ בּוֹ
 וּמַסְקָנָא דֹאֲסוּר וְכו', וְפ"י הַדְּבָרִים דְּנִוִי סוֹכָה אֲסוּרִין
 בְּשַׁעַת מָוֶה מִשּׁוּם דְּחַל שֶׁס שְׁמִים עֲלֵיהֶם, אֲבָל אִם בֹּא
 לְסַלְקֵן מִן הַמָּוֶה וְלְהַסְתַּפֵּק אִיסוּר מִשּׁוּם הוֹקָפָה לְמַצּוֹתוֹ
 כְּדַמּוּכָה בְּפֶרֶק מִרָה, וְכֵן הַדָּם שֶׁל מָוֶה אִיסוּר לְהִרִית בּוֹ
 וְכֵן לִוְלֵב וְכֵן אַחֲרֹג מִו"ב ע"ב.

דְּרִי דַּעַת הַרְמַב"ן בְּרוּר, דֹּאֵן בְּזוּי מָוֶה, וּמוֹקָפָה ב'
 עֵינֵינִים כֻּלָּל, רַק כֹּל עֵינֵן הוֹקָפָה לְמַצּוֹת אֲפִי דַּעַי
 סוֹכָה מִטַּעַם דֹּאֲמָרוּ אִיסוּר לְרִצּוֹת מַעוֹת נִגַּד נ"ח, דִּהֵינּוּ
 מִטַּעַם בְּזוּי מָוֶה בְּלִבָּד, וְהַבְּזוּי מָוֶה הוּא גּוֹרֵם לְהַקְרָאָה
 הַמָּוֶה, וְכֵן מִפּוֹרֵשׁ עוֹד בְּחִי הַרְמַב"ן בְּפֶרֶק מִרָה שֶׁס,
 אֵלֶּא דִּהְיִמָּרָא חִידָשָׁה כֹּאֵן דָּגִם רָצִי מַעוֹת כֻּלָּל
 הַמוֹקָפָה, אֲמַנֵם דַּעַת הַחוּס' וְהַרָא"שׁ אֵינוֹ כֵּן כְּמִפּוֹרֵשׁ
 בְּחִשּׁוֹבַת הַרָא"שׁ כֻּלָּל כ"ד שֶׁס יע"ש.

שפיר דומה להרצאת מעות נגד נ"ח ולכאורה קשה מיון דר"י ידע צרייחא דסככה כהלכתה דמייתי בסמוך למה לא מקשה משם אדשמואל וי נוי סוכה קדושה יש בו ואדרבה מדם אין קושיא כ"כ דהא דאורייתא והא דרבנן אבל נוי סוכה אינו עיקר המצוה כמו דם ומה"ט נראה דמדמי ריב"ל נ"ח לנוי סוכה דהנוי חשיב כמצוה דרבנן משום ואנוהו והוי כמו נ"ח ואפשר משום דשם מסתפק ומבטל הנוי אבל דם ונ"ח אינו מחסר מהמצוה ואפשר ליישב בזה דברי ריב"ל דלכך השיב להם רא"י מנ"ח כדי להוכיח דאפי' להסתפק באופן שלא יחסר מן המצוה נמי אסור ור"י ס"ל מיון דאבהון דכולהו דם ממילא אין לחלק בהם. ע"כ.

גמ'. מתקיא ליה ר"י בו' דתניא ושפך וכסה בו' שלא יכסנו ברגל. קשה להנין הדמיון דהתם עושה גוף המצוה בציון וכמו כן להדליק נ"ח בציון יש להוכיח מהתם דאסור, אבל להרצות מעות בו' י"ל דשרי, כמו דשרי לילך אחר הכיסוי ברגל על מקום הדם.

ותיריץ השפת אמת, די"ל דלא מייתי רא"י אלא לסתור הקושיא וי נר קדושה בו' דמשמע דאי לאו משום קדושה אין טעם לאסור ומציא רא"י די"ל משום ציוי אבל אינו ראייה גמורה.

עוד כתב לחרץ, דיש להקשות למה לי קרא שלא יכסה ברגל דלכאורה נראה דאינו יוצא המצוה בעושהו וכלאחר ידו או ברגלו כמו דפטור בשבת [אם הוציא לאח"י וברגלו מפני] שלא הוציא דדרך המוציאין לקמן (ז"צ) א"כ במצוה למה יוצא אפילו בדיעבד אם כיסה לאחר ידו ונהי דלא גרע ממיסוהו הרוח דפטור לכסות מ"מ בחזר ונתגלה יתחייב לכסות שנית וגם עכ"פ אסור לדרך מיון שלא קיים המצוה וגם הוי כמו שמבטל המצוה בידיים ובמל"מ (פ"ה מה' יסוה"ת) נסתפק באוכל מנה שלא דרך אכילתו אי יוצא ונראה דנידון דידן דומה ג"כ לזה לכן אפשר דדרשינן שלא יכסה ברגל כלל אף שקיים המצוה דבאמת סגי לכסות משהו דם כמבואר ביו"ד (סי' כ"ח סעי' ט"ו) ע"ש מ"מ גם שאר הדם לא יכסה ברגל ואף שהוא רק שירי מצוה ולכן שפיר מדמה ר"י לדין הרצאת מעות הנ"ל מיהו בעיקר הקושיא י"ל דמיון דלכסות דבר מאוס דרכו לעשותו ברגל אפשר חשוב דרך. ע"כ.

גמ'. הבא נמי שלא ידו מצוות בזויות ע"יו. כתב הריטב"א, פי' בשעת מצוותם, ולא משמע

אלא כדפרישית, וכן הא דמדמי ריב"ל נוי סוכה לנר משמע דקסבר משום שחל שם שמים על הנר הוא ומשום קדושה, וא"ל ר"י היכי חלי חניא בדלל חניא אפי' לדבריו, אלא א"ר יוסף משום ציון הוא שבשעת מצותן אסורין הן ומיון שנאסרו אף זה שבא להסתפק מהן ולסלקן מן המצוה אסור דהא איתקצאי למצוה, א"נ שאם בא לאוכלן ולסלקן מן המצוה צווי מצוה הוא דעדיף ליה רשות ממנוה.

גמ'. שם. עיין שו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן קפב) ח"ל: הביא הרמ"א בשם רוקח שנוהגים לכסות הקטנים בפני הנר של שבת, וי נר קדושה יש בו, ודוקא גבי נר חנוכה אסור להרצות מפני שהוקצא למצוותו אבל נר שבת דלשימוש עבד ואפי' בסוכה דהוקצא לחג (סוכה ט') אמרינן (שם כ"ח:) דומיא דבית אש ואשחיו. ואין נראה לחלק בין הנר הגדול שמשמשים על השלחן לשאר נרות. ויש קצת ראייה מההוא (שבת י"ב) דאין פולין לאור הנר ושקיל וטרי אי טעמא שמא יהרוג וכו' ולא קאמר אי טעמא משום כבוד דגם לפלות כליו אינו דרך כבוד אלא שיש לדחות. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שפ"א שכתב דאפשר דס"ל לשמואל דאיתקצי למצותו לא שייך אלא בדבר שבקדושה לא במצוה וסוכה יליף מקרא דחל ש"ש על הסוכה והוי כקדושה ואחריו י"ל דמה"ט ר"ח מטביל ב' ופיק ב' כדאיתא בסוכה (ל"ו ב) דדוקא לכלות כל האחריו ולבטל כל המצוה ע"ז ודאי שייך איתקצאי גם בכל המצות אבל להסתפק ממנו באופן שאין בו ביטול מצוה מותר בדבר שאין בו קדושה. עיי"ש עוד.

גמ'. שם. עיין שפת אמת שכתב דהלשון חמורה, דאף אם ה' קדושה דם מ"מ למה אסור לכסות ברגל דלא מצינו בדבר קדושה אלא אסור הגאה, וי"ל דידע ר"י דגם שמואל ס"ל האי טעמא דציוי אלא דסובר דדוקא במידי דקדושה אסור משום ציוי [כדקי"ל במגילה (כ"ו ב) דתשמישי קדושה נגמזין ע"ש] אבל במצוה מיון דקי"ל דתשמישי מצוה מרקין לא וע"ז דייק מדם [דעכ"פ בשעת מצותן אסור לצוותן].

במידו קשה דהו"ל למימר וי כיסוי דם קדושה יש בו דהא אין האיסור משום הדם אלא משום מצוה כיסוי ע"כ אפשר לומר דר"י מדייק לשון הצריחא כדי שלא יהו מצות צויות עליו דהו"ל למיחני מצוה צווי משמע לרמו בזה דלא יבזה את הדם הנשפך בשחיטה ועומד לכיסוי וקאי אחריויהו אמצות שחיטה ג"כ וזה

כן כאן (ס"א וכו"כ הרמב"ם ז"ל מותר לנכנס בציצית לב"ה ולבית המרחץ נפסקו ציציותיה זורקן לאשפי' אם רוצה) וטוב להחמיר. ע"כ.

ועיין בית יוסף שם שכתב ח"ל: ציצית אין בהן משום קדושה דתשמישי מצוה הן ויכול לזרקן. בפרק בני העיר (מגילה כו:) חנו רבנן תשמישי מצוה מורקים כו' תשמישי קדושה נגזזין ואלו הם תשמישי מצוה סוכה לולב שופר ציצית. ומשמע לרבינו דאפילו בעודן במצותן הניח דמורקין. אבל בשאלות כתב בפרשת שלח (שאלתא קכו) אסור לבני ישראל למיעבד זרימהו וכו' כלומר ולפי דבריו הא דחנו רבנן דמורקין כשעברה מצותן דוקא היא כגון חוטי ציצית אחר שנפסקו וסוכה ולולב ושופר אחר שעבר זמן מצותן אבל כל שלא עבר זמן מצותן אסור להשתמש מהם כדי שלא יהיו מצות בזויות עליו דלפיין מדם דאמר ביה קרא (ויקרא י' יג) ושפך וכסה במה ששפך דהיינו ביד בה יכסה אבל לא יכסה ברגל שלא יהיו מצות בזויות עליו כדאיתא בפרק מיסוי הדם.

וכתב רבינו שאפשר לחלק בין מיסוי הדם לנהנה מן המצוה דדוקא במיסוי הדם שעשיית המצוה הוא המיסוי אם יעשו ברגל שיך לומר שהמצוה בזויה עליו אבל אם עושה המצוה דרך כבוד אם נהנה ממנה אח"כ אין כאן משום ציוי מצוה והעלה שטוב להחמיר כלומר מדרך חומרא בעלמא ולא מדינא.

ותמהני עליו היאך סתר דברי השאלות בדחיה בעלמא דאיכא למימר כשנהנה מהמצוה היא בזויה בעיניו וזיון דחזיון דקפידי רחמנא גבי דם שלא יהיו מצות בזויות עליו ילפיין מיניה לכל ציוי מצוה ואפילו ציוי כל דהו ועוד דלפי דבריו מאיזה טעם אסור לאורווי בהושענא ולמיכל אחרוג דמצוה (סוכה לו:) ולהשתמש מנוי סוכה כל שבעה (שבת כב.) ולהשתמש מנר חנוכה (שם) ושרי לאשתמושי בחוטי ציצית דאי טעמא דהני משום דאיתקצו למצוותיהו חוטי ציצית נמי איתקצי למצוותיהו ואם כן על כרחך צריך לומר דהא דחנו רבנן מורקין בשעבר מצותן דוקא היא וכן פירש שם הר"ן (מגילה ת. ד"ה תשמישי) וכן כתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב בשם העיטור (הל' ציצית שער השני ח"ב) וכך הם דברי הרמב"ם בפרק ג' (ה"ט) שכתב נפסקו לו חוטי לכן או חללת זורקן לאשפה מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדושה משמע דוקא בשנפסקו אבל אם לא נפסקו לא ובהדיא אמרינן בפרק במה מדליקין (שם) דטעמא דאסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה היינו כדי שלא יהיו מצות בזויות עליו כמו גבי דם ואיצטא לן מהו

שהיא אסור לדרוך ברגלו לעולם על דם מיסוי ולא נאמר אלא בשעת מיסוי הדם בלבד.

גמ'. שם. עיין שו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן נו) אם מותר לדבר בעשיית מצוות במקומות שאינן נקיים כגון נלך ונקנה לולב טוב וכיוצא כגון להרהר היאך יעשה סוכה נאה וטלית נאה וכו'.

תשובה: עד שאתה שאלני אם מותר להרהר בהם שאלני אם מותר לעשותם במקום שאינו נקי שמצינו (יו"ד סי' י"ד) שחטין וזדקין בבית המטבחים ושם אי אפשר שלא להרהר בד"ת שלא לשהות ושלל לדרוס וכשזדק הריאה איזה ספק שיזדמן צריך להעלות בזכרוננו זה אליבא דפלוני כשר ולפלוני פסול. גם נכנסים בציצית לב"ה ולפי זה נאמר דגם יטול שם לולב ויתקע שם שופר אחמהה דיעבד לא קאמינא או היכא דהוי כדיעבד שאין שם מקום אלא הוא שיוצא אבל לכתחילה ודאי אסור שלא יהיו מצות בזויות עליו כההיא דלא יכסנו ברגל. ודבור אסור במקום שאינו נקי כל מקום שיצא לידי הרהור ולחשוב בשיעור אורך ורוחב או הכשר המצוה כפי החורה והשחט וזדק במלאכתו הוא עוסק וכבר הוא בקי בה ואינו מעלה בדעתו שום דבר הלכה אלא כפי יטול מלמולי הכשר אבל כשיזדמן לו ספק שצריך הרהור יצא לחוץ ידבר והציצית מכסין אותם. ע"כ. ועיין עקרי הד"ט (חלק א"ת סי' ה' אות ט"ו).

גמ'. שם. עיין שפ"א דמ"מ אפ"ל דרב ס"ל דאסור מטעם קדושה כמו דאמרינן הנרות הללו קודש הם כו' אלא אליבא דשמואל מתקיף לה ר"י ואסור משום ציוי אבל לרב י"ל דס"ל דהוי קדושה ונ"מ דאף דבר של מצוה אסור למנות נגד נ"ח אף שאינו ציוי. עיי"ש עוד שהאריך בזה.

גמ'. שם. כתב הטור אורח חיים (סימן כא) ח"ל: ציצית אין בהם משום קדושה דתשמישי מצוה הן ויכול לזרקן וליכנס בהן לבית הכסא ויראה דאפילו בעודן במצותן מותר להשתמש בהן אבל בשאלות כתב בפרשת שלח לך אסור לבני ישראל למיעבד זרימהו במידי דעביד למיפק ביה ידי חובת מצוה כגון חוטי הקבועין בטלית למיסקר ביה מדעם אי נמי הושענא לאורווי ביה ואחרוג דמצוה למיכליה דלפיין מדם דאמר קרא ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסה ברגלו שלא יהיו מצות בזויות עליו דדוקא תשמישי מצוה בחר דאיתעבדי בהו מצוה מורקין ע"כ ואפשר לחלק שאינו דומה לדם דשאני התם כשמכסה ברגל עושה המצוה דרך ציון מה שאין

עוד כתב הפנ"י דמהך ברייתא לא פסיקא ליה לריב"ל דאסור להסתפק משום דאיכא לאוקמי כרבי יהודה דאית ליה מיגו דאיתקנא לצינ השמשות במוקנה מחמת איסור וא"כ ה"ה במוקנה מחמת מזה משא"כ למאי דקי"ל כר"ש אפילו במוקנה מחמת איסור דחמיר לא אמרינן מיגו דאיתקנא א"כ איכא למימר דכ"ש במוקנה מחמת מזה לית ליה לר"ש מיגו דאיתקנא וכדמשמע לכאורה מהא דחמיר ר"ש לקמן בפרק כירה (דף מ"ד ומ"ה) מותר השמן שגבר אע"ג דהוי מוקנה מחמת מזה ומחמת איסור וא"כ הו"א דר"ש מחיר להסתפק מנוי סוכה. וכו'.

וע"ע בשפת אמת שהאריך ליישב דברי ריב"ל.

גב'. שם. עיין שו"ת הרא"ש (כלל כד סימן ט) ח"ל: ושאלת בנוי סוכה, אם מותרין להסירן. תשובה: נוי סוכה אסורי מחרי טעמי. דבפ' במה מדליקין משמע, דאסור משום בזוי מזה, דגרסינן התם, בעו מיניה דרבי יהושע בן לוי, מהו לאסתפוקי מנוי סוכה כל שבעה, אמר להו הרי אמרו אסור להרעות מעות כנגד נר חנוכה. ומסיק התם, אבואון דכלהו דם, דדרשינן ושפך וכסה, במה ששפך יכסה, שלא יכסנו ברגל, שלא יהו מזה בזויות עליו, ומשם אנו למדין לנר חנוכה ולנוי סוכה. ובפרק כירה (מה) משמע, דאסורי משום מוקנה, דקאמר התם, ומוקנה למזותו לית ליה, והחניא סיככה כהלכתה ועטרה בקרמים ובסדינים המצויין ותלה זה אגחים שקדים ורמונים ופרסילי ענבים ועטרות של שבלים יינות שמנים וסלחות אסור להסתפק מהם עד מוצאי יו"ט האחרון של חג, ואם החנה עליהן, הכל לפי תנאו. וכו'. עיי"ש עוד.

וסיים: ואי תיקשי לך, א"כ, מה צריך טעמא דבזוי מזה, מין דשייך הוקנה למזותו אפילו בחולו של מועד. יראה לי, דדוקא בעי סוכה אמרינן דאסורי בחול המועד מטעמא דהוקנה למזותו, לפי שצריך לחזור ולבנות סוכה מן העצים לאכול בסוכה. אבל נוי סוכה, אין לאסרן בחולו של מועד מטעמא דהוקנה למזותו, שאין הסוכה בטלה כשאין זה נוי, הילכך איצטריך טעמא דבזוי מזה אפילו בעודן תלוין. והשתא דאסורי להו משום טעם דבזוי מזה, בעודן תלוין בסוכה, אסרינן להו משום הוקנה למזותו אפילו נפלו בחול המועד. אבל אי לאו טעמא דבזוי מזה, אפילו בעודן תלוין הוו שרו בחול המועד. וכן הייתי נוהג להחנות ולסלקם בעת הגשמים. ע"כ.

להסתפק מנוי סוכה כל שבעה ואמר רב יוסף אבואון דכולהו דם הרי מפורש שההנאה מדבר מזה עד שלא עברה מזותו חשיב בזוי מזה וילפינן ליה שפיר מדם כדברי השאלות הילכך הרי קיימא לן מדינא בלא פקפוק כלל. ע"כ.

ועיין מגן אברהם שם בשם מהרי"ו (ה' לולב) דינית הניגית בספר לסימן, הואיל ואיתעביד זהו מזה חדא יעשה זהו אחריתי.

ועיין ברבי יוסף להחיד"א (אורח חיים סימן טו ס"ק ב) שמביא בשם הרב המובהק החסיד כמהר"ר יעקב מולכו זלה"ה, בדין מי שנפסקה זינתו אם מותר להשליך האחרים כדי לחדש ארבעתם. עיי"ש מ"ש מכאן.

גב'. שם. עיין שו"ת חלקת יעקב (יו"ד סימן קמח) שאין למול בבתי ידים (משום נקיין), ובתו"ד מביא מש"ס כאן שלא יכסנו ברגל שלא יהיו מזה בזויות עליו, ונפסק בן בשו"ע, עי' סימן כ"ח סעיף ו'.

וע"ע שו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב סימן טז) באיסור בדיקת הריאה בבתי ידים דקים, ובענין לשחוט בבתי ידים.

גב'. בעו מיניה ברבי יהושע בן לוי מהו להסתפק מנוי סוכה כל שבעה וכו' מריה דאברהם תלי תניא וכו'. עיין פנ"י דרבי יהושע בן לוי גופיה אפילו אי הוי שמייעל ליה הך ברייתא דסיככה כהלכתה אפ"ה ניחא ליה לאתויי מנר חנוכה דאי מבזייחא לא הוי שמעינן אלא דאסור להסתפק מנוי סוכה מין דבמסתפק איכא ביטול מזה כמו שכתבו התוס' משא"כ שאר הנאות שאין בהן ביטול מזה הו"א דשרי, משו"ה השיב ריב"ל לבעל האבועא בדרך לא זו אף זו לא מיבעיא להסתפק מנוי סוכה דאסור אלא אפילו שאר הנאות שאין בהן ביטול מזה נמי אסור כדאשכחן בנר חנוכה מעשים בכל יום דאסור להרעות מעות כנגדן אע"ג שאין בהן ביטול מזה והיינו על כרחך משום בזוי מזה וה"ה לנוי סוכה. מיהו רב יוסף דמתמה ואמר מריה דאברהם היינו משום דכיון דנר חנוכה גופיה לא ידעינן אלא מדם כדמסיק ליה ר"י אבואון דכולהו דם והיינו משום בזוי מזה וא"כ ממילא דהך ברייתא דסיככה כהלכתה נמי טעמא משום בזוי מזה והא דקמני אסור להסתפק אורחא דמלתא נקיט ולעולם אפילו שאר הנאות אסורי ומש"ה קאמר שפיר תלי תניא בדלא תניא דממה נפשך הוה ליה לאתויי או מבזייחא דסיככה כהלכתה או מבזייחא דושפך וכסה.

גמ'. שם. עיין שו"ת תשצ"ץ (חלק ב סימן קע"א) וז"ל: ומה ששאלת אם מותר ליהנו' משמן של בית הכנס' ובלולב והדס וערב' האגודים עמו לאחר החג. אין הדין שיה' בין שמן ללולב. שהלולב אחר זמן החג עברה מלכותו ולא הוקצה אלא למלכותו. וכשעבר החג פקעה מלכותו. ואחריו בשמיני ספק שביעי אסור משום מגו דאיתקנא לבי' השמשו' איתקנא לכולי יומא. אבל שמן שהוקצה לביהכנ"ס והדליקו מקצתו ונשאר מקצתו דהשתא לא הו"א הזמנ' בלחוד לעולם אסור ויש לו דין קדושת ביה"כ ואינו כשמן של נר חנוכה שיש מחירין אותו לאחר שתכב' דהתם לא אקנא' אלא לזמן מלכותו. אבל שמן של ביהכנ"ס לעולם הוא זמנו ואסור ליהנו' ממנו אלא א"כ מכרוהו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר וקנו מדמיו ספר דמעלין בקודש ולא מורידין. ואם אין בו אלא הזמנה א"צ עליו. אבל צריך שיעשו בו צרכי צבור. ותשמישי מלכה המרקין היינו דוקא לאחר זמן אבל כל זמן שהן במלכותן אסור להשתמש בהן. שהרי אסור להשתמש בנר חנוכה אע"פ שאין בה קדושה ואצטרובן דכולהו דם דכתיב ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסה ברגלו. וכן כ' רב אחא משבחה גאון ז"ל בשאלתו פ' שלח לך. ע"כ.

גמ'. סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין וכו'. בשו"ת פעולת נדיק (חלק ב סימן סט) נשאל על מה שנהגים העולם לחלות נוי הסוכה קודם הסיכוך אי מצי למעבד הכי, או אם יש קפידא לסכך תחלה ואח"כ לחלות נוי הסוכה כגון ענבים ורמונים וכיוצא משאר פירות.

והשיב: לכאורה נראה דיש לומר מהא דאמרין בסוכה וכו' ביצה דף ל' ע"ב סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין וסדינין וכו' ותלה בה אגוזים שקדים וכו'. משמע דבעי תחלה לסככה כהלכתה ואח"כ יתלה בה הנויין.

ובד' מעיינת בה שפיר תשכח דלאו דיוקא הוא דלא נקט סדר זה אלא לומר דבעי לסככה כהלכתה מסכך כשר כי היכי דלא להווי הנויין מסייעין לסכך להיות נלמה מרובה מחמתה אבל אין הכי נמי אם תלה הנויין ואח"כ סיכך ליכא קפידא דלמאי תיחוש לה אי משום שני סכמין הא ליכא שם סכך על הנויין דאין מסכמין באוכלים דהא מקבלין עומאה.

וא"ת הא אמרינ' אין מסכמין באוכלין משמע דשייך ביה שם סכך אלא דסכך פסול הוא, וא"כ אין

לחלות הנויין קודם הסכך הא לאו מילתא היא דלא קרינן ביה שני סכמין אלא א"כ מופלג הסכך התחתון מהעליון ד' טפחים דהכי אמרי' התם נוי הסוכה המופלגין ממנה ד' רב נחמן אמר כשרה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה, וכ' הר"אש וקיימא לן דיחיד ורבים הלכה כרבים, ורי"ץ גי'אח כ' דמסתברא כרב נחמן דקאי כשמואל ולא דמיא להא דשמואל בדפרישית לעיל. וי"ל דדוקא [בנויין] סוכה הוא דמכשיר בהפלגת ד' כיון דלנוי עבידי גבי סוכה בטלי אבל סכך פסול דלא עביד לנוי אפי' סמוך לסכך הכשר פסול. דהא דאמרין גבי סדין לנאותה כשרה מיירי שאין מופלג ארבעה אליבא דרב חסדא ורבה בר רב הונא, ואפ"ה מפני הנשר פסולה עכ"ל, וכ"פ הרי"ף והרמב"ם בפ"ה. למדנו מזה דאין להקפיד כי אם במופלגין ד' טפחים הא לא"ה לא חשיבי ובטלי, וכאן כיון שהנוי חלו' בתוך ד' (לסכך) ליכא שם סכך עליו כלל דבטלי לגבי סוכה ומכאן למד מהר"י סגל לחלות הנוי סמוך לגג הסכך למען שלא יהא נדון משום סכך תחת סכך ויפסל כמו שזכר מהר"ל בספרו דף ס"ט ע"ב, הרי לך דכסהאי גוונא שאין מופלג ד' ליכא שם סכך עליו כלל.

ועוד ראה מגמ' ערוכה דלעיל עיטרה (ועיטרה) בקרמין וכו' (ותלה בה אגוזים וכו') אסור להסתפק מהן ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו וכו'. ופרש"י אסור להסתפק מהן שהרי הקצה אותם ואם התנה עליהם מותר שהרי לא הקצה אותם ולא חלה עליהם קדושת הסוכה וכו' ע"ש. ואלו חשבינן לנוי איהל פי' לחוש שלא לחלותן עד שיסכך א"כ היאך קאמר ואם התנה עליהם ה"ו מסתפק מהם בלאו הכי איכא למיחש משום דסמיר איהל דעדיף מאיסור מוקצה והוא לן למיסר אלא ודאי דלא חשיב איהל כלל דלכך כשהתנה דלית ביה מו' איסור מוקצה שרי ולא חיישינן לסמירת איהל דאין שם איהל עליו כלל. וכן מפורש בתו' ביצה דף ל' ע"ב ד"ה עד מוצאי י"ט האחרון וז"ל: אי משום סמירת איהל לא שייך בפירות וכו'. ע"כ.

גמ'. שם. בשו"ת מהר"י ווייל (סימן קנ"א) כותב בתו' ד: ומלוא לנאותה דכתיב תשבו כעין תדורו ומש"ה אין להניח מאני מיכלא בסוכה. ע"כ.

והגר"י ענגיל תמה עליו, דהא חיוב הנוי הוא כמו בכל המלכות משום זה אלי ואנוהו. וז"ע.

גמ'. שם. עיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן נז) אודות נרות ונוי סוכה שכתוב שנעשה לע"ז.

אחר של חנוכה. הגה, ונהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ ולכן אין להדליק זה מזה (הג"מ ומרדכי), וכל זה אינו רק בעוד שדולקים למצות, אבל אחר שעבר זמן המצוה מותרים בהנאה, כ"ש שמותר להדליק מהן.

וזה דכתב השו"ע "נר חנוכה מנר חנוכה", מיירי מליל ראשון ואילך שיש יותר מנר אחד ומדליק זה מזה א"י בליל ראשון ויש שני אנשים בבית אחד שכל אחד מדליק בפני עצמו מותרין להדליק זה מזה דשחיהן נרות של מצוה הן ואף דמבואר לקמן בסיומן חרע"ה שצריך להניחה תחלה על מקומה ואח"כ להדליקה כבר כתב הט"ז לקמן דעל זמן מועט אין להקפיד ע"ז ולדעת שארי אחרונים דסוברין דעל זמן מועט ג"כ יש להקפיד הכא מיירי שהיו שניהן קבועין במקומן אכן היה להן פחילות ארוכות והפחילה מגיע לנר שלפניה וא"כ להסירה ממקומה. מ"ב.

עוד כתב המ"ב, דדוקא בנרות חנוכה אסור, אבל בנרות אחרים של מצוה כגון של שבת ושל בית הכנסת וכדומה מדליקין מנר לנר [ד"מ], וכן הסכים בספר חמד משה דכן הוא עמא דבר וכ"כ בחיי אדם וכן משמע לעיל בסיומן קנ"ד סי"ד דדוקא נר של הדיוט אין מדליקין מנר של ציהכ"נ אבל נר מנר שרי ולא הגיה הרמ"א שם כלום להחמיר משמע דפשיטא ליה דצוה לית כאן מנהג להחמיר.

ועיין בפמ"ג דע"י נר של חול אין כדאי אפילו בשאר נרות של מצוה.

וכתב מהרש"ל שצנהכ"נ אין חילוק בין השמש לשאר נרות שכל הנרות שבתוכה קרויים נר מצוה ומשו"ה יש לגעור באותן שמדליקין נרותיהן ע"י השפחות מנר ציהכ"נ אפילו מן השמש חוץ ממוצאי שבת כדי לילך לביתו להאיר במצואות האפילות.

ועיין בשו"ת בית יהודה (סימן י"ח) שחמה על השו"ע, דהא בש"ס מוכח דמדליקין מנר לנר אפילו נר דמהדרים מנר מצוה הסמוך לו וא"ל דמפרש נר של בית זה כו' וגם א"ל דקאי לפי המנהג דסימן חרע"ה להדליק כ"א מצני הבית דסוף סוף הוא בכלל המהדרים, עיי"ש. והעיר עליו השע"ת, דבאמת דברי הרמ"א הם מדברי הגמ"י והמרדכי.

ובשו"ת באר משה (חלק ז סימן ז) דן אודות ציפרים המצפצפים על ידי חשמל בחור נוי סוכה, ואי מותר להעריכם בשעון שבת להתחיל ולהפסיק. וע"ע מ"ש בזה שם (חלק ח סימן קכד).

גמ'. רב אמר אין מודליקין מנר לנר וכו'. פירש"י ז"ל דחנוכה, וכן פי' רש"י גם במנחות (מ"א ז). והקשה השפ"א למה לא פי' גם דשבת.

ותירין ד"ל דדוקא בנר חנוכה דאסור להשתמש לאורה שייך לאסור משום ציוי מצוה וגם לשמואל דאמר וי נר קדושה יש בו י"ל דדוקא לתשמיש קל אמר הכי כמ"ש הרא"ש ז"ל לחלק בזה ע"ש אבל בנר שבת דעיקרו להשתמש לא שייך ציוי.

עוד כתב ד"ל דס"ל לרש"י דבשבת כיון דמדליק ביום ואז אינו מצוה עדיין אלא הכשר מצוה לא שייך לאסור להדליק ממנו אלא בחנוכה כיון שהוא דולק ממנו בזמן המצוה ולפ"ז בחנוכה בשבת דמדליקין ביום ג"כ יהי מותר לכו"ע וכו"ע בזה.

עוד כתב טעם לדברי רש"י ז"ל דהא טעמא דאכחושי מצוה אין מובן כלל מאי היא, וי"ל כיון דאבוקה פסול לג"ח והפוסקים כתבו דב' נרות דבוקין הוי אבוקה [כמ"ש המג"א (סי' חרע"ה ס"ק ד')] בשם מהרש"ל ע"ש] וכן הוא משמעות הגמ' לקמן בהא דמילא קערה שמן והקיפה פחילות דוודאי ה"ה בהקיפה ב' נרות כנ"ל וא"כ כיון דבשעה שמדליק נר מנר הרי הוא אבוקה ממילא שפיר מכחיש המצוה ומחסרה דהא חסר עכשיו בשעת דיבוק ב' הפחילות יחד שנפסל מן המצוה וזהו פי' אכחושי מצוה.

ומבי"א א"ש דדוקא בחנוכה אבל בשבת [אפשר ס"ל לרש"י] אבוקה כשרה ועוד שמדליקין ביום ואינו מחסר מהמצוה ולפ"ז ג"כ ז"ע בחנוכה בשבת מיהו עיקר נראה כדברי התה"ד [שהביא הט"ז (בסי' חרע"ג)] דאם ככתה בעוד יום אין זקוק לה [לכל הדברים בחנוכה בע"ש כמו לילה ממש ודוק אמנם רש"י ז"ל עצמו פי' אכחושי באופן אחר. ע"כ. ועיי"ש עוד מ"ש בדברי רש"י].

גמ'. שם. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן חרע"ד סעיף א) מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה, ודוקא להדליק מזה לזה בלא אמצעי, אבל להדליק מזה לזה על ידי נר של חול, אסור, ויש מחירים גם בזה, אא"כ הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר של חול קודם שידליק נר

זל"ה, מרבנן קשישאי אשר בעיר עז לנו עה"ק ירושלים ת"ו בתשובתו כ"י ס' ס"ד, מי שנפסקה זינתו אם מותר להשליך האחרים כדי לחדש ארבעתם. והשיב הרב ח"ל, גרסינן פרק התכלת דף מ"א תניא טלית שנקרעה וכו' ושזין שמביא תכלת ממקום אחר וכו' ש"מ מחירין מבגד לבגד, דילמא דאיכלאי. ופירש"י וכו'. ולקמן מיייתי הסם פלוגתא דרב ושמואל אי מחירין מבגד וכו', וקי"ל כשמואל. וכחצו התוס' בשבת דף כ"ב דע"כ לא פליגי אלא דוקא להחיר מבגד לבגד, מכלל דשלא להניח בבגד אחר אסור. והנה לפי טעם רש"י שכתב (עיין מא ב ד"ה דילמא), דמאן דאסר מבגד לבגד היינו בזוי מזה דמבזה לטלית ראשונה דאין ראיה לזינית, יש ללמוד דאין חילוק בין היכא דהטלית כשר בד' זיניות להיכא דכשר נפסק זינית אחד ונפסק הטלית, מפני דטעם האיסור שנראה גריעותא בטלית שאין ראוי למזה, וא"כ מאחר שהטלית כשר למזה אף שאין לו עתה כי אם ג' זיניות, אסור לחתוך אותם מפני בזיון הטלית. וכן יש להוכיח מפשטא דשמעתא, דכי קאמר ש"מ מחירין מבגד לבגד מדקאמר שמביא תכלת ממקום אחר וכו', נמא דהתם איירי היכא דאין לאותו טלית כי אם ג' זיניות דמותר לחתוך אותם כדי להניחם בבגד אחר, מאחר שהטלית אינו מוכשר בארבע זיניות, דהלא למ"ד מחירין אי מחירי שלא להניחם בבגד אחר אין מחירין, וכמו דלמ"ד אין מחירין אין חילוק בין היכא דיש לטלית ד' זיניות או ג' הכא נמי למ"ד מחירין אי מסירים כדי שלא להניחם בבגד אחר אין חילוק בין היכא דיש לטלית ד' או ג'.

ובל"א הכי נראה טעם גדול לאסור לפסול הזינית ולחתוך אותו, דמאחר דהוא עשוי בהכשר והוא פוסל אותו, אסור משום בזוי מזה, דמבזה אותו הזינית לפוסלו, דהכי כתב הטור א"ח סימן כ"א בשם השאלמות ח"ל, אסור לבזי ישראל למעבד זרייהון במידי דעביד למיפק ידי חובת מזה וכו' א"נ הושענא לארוחי זה ואחריו דמזה למיכליה, דילפינן (חולין פז א) מדם, דאמר קרא במה ששפך יכסה שלא יכסה ברגליו שלא יהיו מזה בזויות עליו וכו'.

ובבבא יש כעין ראיה דהרי אחריו דאסור לאכלו כתב הטעם משום בזוי מזה, והאחריו לבד אינו בעצמו מזה כי אם בשאר המינים, דהרי קי"ל (מנחות כ א) ארבע מינים שכלולב מעבדין זה את זה, וכמו כן קי"ל (שם כח א) ד' זיניות מעבדין זה את זה, וכמו דבאחריו אע"ג דאינו מזה בפני עצמה אפ"ה אסור לאוכלו משום בזוי מזה, דמבטל אותו ממזה. והכא נמי

והעיר עליו הב"ר יוסף שם: וק"ק דאין כתב דאפשר דדוקא מטלית ישן קרוע שאין לובשים אותו מחירין, דכפ"ז נמא דרב אפילו כי האי גוונא אסר, והרי פרק התכלת דף מ"א אבירחא דקחני ושזין שמביא תכלת ממקום אחר אמרינן, שמע מינה מחירין מבגד לבגד, ודחינן דלמא דאיכלאי.

והי"ד פירש רש"י מועתק מפירש"י כ"י שהגיהו רבינו צלאל ח"ל: ש"מ מחירין מבגד לבגד. מדקחני שמביא תכלת ממקום אחר ותולה זה לא חיישין לבזיון דמבזה לטלית ראשונה, ומיובחא דרב דאמר לקמן אין מחירין מבגד לבגד: דילמא דאיכלאי. הא דקחני תכלת ממקום אחר, אם בלתי אותה טלית ראשונה דאינה ראיה לזינית קאמר דמחירין ממנה הזינית, עכ"ל. הרי דאם בלתי הטלית דאין לובשים אותו אפילו רב מודה דמחירין, כיון דהראשונה אינה ראיה לזינית. וא"כ איך כתב הרב ב"ח דכוונת רש"י דטלית ישן קרוע שאין לובשין אותו הוא דמחירין, והלא בזה אפילו רב מודה.

וגם מאי דאסיק דארחא דמילתא נקט דאין דרך להחיר זינית שעומד ללבישה, ק"ק דכפ"ז רב אף בזה אסר, ומסוגיית מנחות מוכח איפכא, כמבואר. ונראה דכוונת הרב ב"ח היינו שהוא טלית ישן שבעליו אינו רוצה עוד ללבושו, אבל עדיין ראוי ללבישה, ואחרים לובשים אותו, ובזה רב אסר ושמואל שרי, ולא שרי רב אלא כשבלה לגמרי דאינה ראיה עוד לזינית, ואסיק הרב ב"ח דארחא דמילתא נקט רש"י, אבל מדינא שרי אף מחדש לחדש.

והרב יד אהרן האריך להעמיד דברי רש"י אף בבלה לגמרי, ורעה לישב על פי דרכו מה שכתוב בפירוש הרי"ף ומה שהקשה הרב לחם חמודות, וכל דבריו דחוקים ורחוקים ואינם נכונים. וגם לא היה בידו ספר לחם חמודות, ולכן כתב משמו דברים שמשמעותן שהל"ח ראה סוגיית הש"ס, עש"ב. והאמת שנראה שהל"ח אשתמיטתיה סוגיית הש"ס כאשר השיגו מהרח"א בהגהתו בספר בני חיי, וכל זה פשוט ומבואר ואין להאריך. ומהרח"א והרב יד אהרן יחסו הפירוש אשר בהרי"ף [לרש"י] וכבר ידוע שהפירוש ההוא אינו מרש"י. וכן הרב לחם חמודות כאן כתב, בפירוש הנדפס בהרי"ף, ולא [יחסו] לרש"י. ועמ"ש הרב אליה רבה סי' ר"ח ס"ק כ"ו. ע"כ.

גב'. שם. עיין ברבי יוסף (סימן טו אות ב) ח"ל: נשאל הרב המובהק החסיד כמהר"ר יעקב מולכו

בצינית, אע"פ שאין קשור בטלית כי אם צינית אחד מאחר שהוא כשר אסור לפוסלו בידים. והאריך הרב בזה בדין האחרון, ופלפל בחכמה במ"ש מרן הב"י בסיומן תרל"ח וסיומן תרמ"ט.

וסיים ח"ל, ונחזור לעניינינו דנראה ודאי דאף דלא יש בטלית כי אם צינית אחד אסור לחתוך משום ציוי לצינית. ומיהו היכא דאלו הציניות בלו ורובה להניח חדשים כתב הלבוש דמותה לחתוך אותם משום נוי מזה להניח אחרים חדשים, עכ"ל הרב במאי דשייך לענין דינא.

וטרם אענה במה שיש לדקדק מדברי הרב, אציגה נא עמך אשר ראיתי להרב הגדול מהר"ם ק' חציב בעל גט פשוט בתשובותיו כ"י סי' י"ד, שנשאל שאלה זו ממש. והשיב הרב ח"ל, פרק במה מדליקין ופרק התכלת רב אמר אין מחירין וכו' ושמואל אמר מחירין וכו'. ופסקו הפוסקים כשמואל. ולכאורה נראה דלא החיר שמואל אלא מבגד לבגד, אבל לחדש הציניות, להסיר הציניות הישנים ולחרקן לאשפה ולשים ציניות אחרים חדשים תחתיהם משמע דאסור, ולפיכך לא איבעיא לן אלא במי שנפקה לו צינתו אם יכול להשליך האחרים כדי לחדש כלם.

ואחר העיון יראה לדקדק מדברי הפוסקים דמותה להסיר ציניות הישנים ולשים ציניות אחרים חדשים תחתיהם, דכתבו התוס' (שבת כב א ד"ה רב) דאף שמואל לא שרי להחיר הצינית אלא כדי להניחם בבגד אחר אבל שלא להניחם בבגד אחר לא. וכ"כ המרדכי (שבת סי' ער"ב). ומשמע דלא באו למעט אלא כשאנו מניחם בבגד אחר, אבל אם מחירין לחדשם מותר. וכ"כ הרב הלבוש ח"ל, דוקא כשמחירין שלא ע"מ לעשות בבגד אחר וגם אינו רוצה לעשות ציניות אחרות בבגד זה דהו"ל ציוי מזה לצינית או לבגד, אע"ג דק"ל צינית חובת גברא מ"מ [אסור] להחיר ממנו שלא לצורך כלל, אבל אם רוצה להחיר מן הבגד ולהשליכם לעשות בו ציניות אחרות יפות מן הראשונות נ"ל ודאי שהוא מותר דהוי גמי מזה וכתיב זה אלי ואנוהו, עכ"ל.

וגרסא להביא ראיה מפשטא דשמעתא, דכיון שהוא לצורך מותר, דהא שמואל דאמר מחירין וכו' סבר בפרק התכלת (מא א) דחובת מנה וכלי קופסא חייבין בצינית, א"כ איך מחיר להחיר צינית מבגד לבגד, דהשני בגדים הם חייבים, ע"כ לומר דאפי' דהבגד

האחר חייב להניח בו צינית אפי"ה שרי ליה להחיר ציניותיו, מפני שהוא צריך להם להניחם בבגד אשר הוא מתעטף בו, א"כ אף אנו נאמר דשרי להסיר הציניות הישנים לחלות חדשים. גם מלשון רש"י דכתב פרק במה מדליקין יש לדקדק כן, שכתב (ד"ה מחירין) להחיר ציניות מטלית ישן לטלית חדש. דנראה דהוקשה לו לרש"י, איך מחיר שמואל להחיר צינית מבגד לבגד והלא איהו ס"ל כלי קופסא חייבין. ולכן פירש דהטעם שהחיר שמואל היינו משום שהוא לצורך, מטלית ישן לטלית חדש.

וא"כ גם בנ"ד שרי להחיר ציניות ישנים לחדשם. ומשמע מדברי רש"י דאינו יכול להחיר מבגד חדש לחדש אלא מישן לחדש. ויראה לכאורה דמדלא הזכירו הפוסקים חילוק זה חולקין על רש"י בזה. אמנם מתוך מ"ש יראה דלא פליגי, דרש"י לא הוצרך לכתוב זה מישן לחדש, אלא לתרץ הקושיא לשמואל דסבר דכלי קופסא חייבין בצינית כדאמרן, אמנם לדידן לצינית חובת גברא וכלי קופסא פטורין, אפי' מחדש לחדש מחירין. ושוב ראיתי שהב"ח כתב על לשון רש"י ח"ל, אפשר וכו', עכ"ל. ומכללות דבריו שרצה ללמוד דמחירין צינית מבגד חדש לחדש ממש, דשאלתו לא אסר אלא כדי למוכרה לישראל דקמבטלא ממנוחה, אבל מטלית לטלית שרי. גם אנו נלמוד לנ"ד דמחירין ציניות הישנים לחלות חדשים תחתיהם, וכמ"ש הרב הלבוש דזה נוי מזה, עכ"ל הרב מהרמב"ח.

והנה מה שהביא מהר"י מולכו בתשובתו הרממה הז"ל ראיה להוכיח דאם יש ג' ציניות כשרים או אפילו אחד כשר אין להחירו מהטלית משום ציוי מזה, מדלא מוקי תלמודא ברייתא דקתני ושון שמביא תכלת ממקום אחר [ב]הי. נראית ראיה נכונה. אך יש לדחות קצת, דלעולם דליכא משום ציוי כי אם בטלית מצינת בארבע, לא מצינא להחיר ציניותיו אף להניחם בבגד אחר לרב, ושלל להניחם לשמואל, וכד כבר היה חדא או תרתי שרי להחירם, ומיהו היינו דוקא לדידן דק"ל דארבעתן מזה אחת, אבל לר' ישמעאל (מנחות כח א) דארבעתן ד' מנות, אף דלכא אלא חדא מזה היא, ואין להחירו, ומשום דשמעינן לרב יהודה אמר שמואל בשילהי הקומץ דאמר הלכה כר' ישמעאל, לא בעי תלמודא הכא לאוקומי ברייתא דושון שמביא תכלת וכו', שמביא מטלית שאין בה ד' ציניות, דכפ"ז רב ס"ל דלא כר' ישמעאל, ופליג אשמואל בהא נמי, ואנן לא שמעינן לרב דפליג עליה דשמואל בההיא, ומשום הכי משני שינויה אחרינא. ואי נמי דבפלוגתא לא איירי תלמודא, ומשני שינויה

מדברי החוס' בפסחים דף ק"א ובמנחות דף מ"א, ע"ש. וכן מוכח ממ"ש רבינו ישעיה הראשון בפסקיו כ"י פרק כמה מדליקין. שכתב ח"ל, רב אמר אין מחירין הציצית מטלית לטלית מפני שאתה מצוה הטלית הראשונה שכבר הקצה אותה לדבר מצוה, ושמאל סבר כיון לדבר מצוה בעי לה לקושרה בטלית אחרת נאה ממנה מותר, עכ"ל. משמע אפילו הראשונה חדשה אלא שהשניה נאה ממנה מותר. וכן משמע מדברי הגמקי יוסף בהלכות ציצית (יב א).

ובבבא קצת ראה לדברי הרב הלבוש דמותר להחיר הציציות אף שהם חדשים כדי לשים אחרים נאים, דכיון דאיכא נוי מצוה מותר. וכן בדין, דגדול כח מצוה מן המובחר, וכדאמרין במנחות דף ס"ד דאם שחט כחושה לטובת היום אמרים לו לכתחילה הבא שמנה ושחוט. ופסקה הרמב"ם פ"צ דשגגות (הט"ו), וכמ"ש הרב מהר"ר נבי בחשוכה סי' מ"ה. ואף שיש לדחות כמ"ש במקום אחר. מ"מ מסתברא דכיון שכוונתו לקיים מצוה ציצית נאה לקיים מצוה זה אלי ואנוהו, שרי ליה לחתוך הציציות הראשונים, וכמ"ש הרב הלבוש והסמימו [לדבריו] הרבנים הנזכרים, והאחרונים. וע"ש בשו"ת מהר"ר נבי סי' הנו' מ"ש ע"ד רש"י הנו' שכתב מישן לחדש ע"ש.

ובתוך מה שכתבנו אבא העיר על מ"ש בספר האגודה פרק תכלת דף רט"ו ע"ד (סי' יט) ח"ל, טלית בלוייה ויש לה תכלת יתיר תכלת ויבא ויעלה בטלית וכו' עכ"ל. וק"ק דהא דאוקמינא הך ברייתא דילמא דאיכלא, היינו לרב דסבר אין מחירין ציצית מבגד לבגד, וכמבואר ממש"ל א"ת א'. וא"כ לדידן דקי"ל כשמואל דמחירין, וכמ"ש בספר אגודה ע"מנו בשבט דף קכ"ג ע"ד (סי' לד), אפי' אינה בלוייה מחירין. ומאי קאמר טלית בלוייה ויש לה תכלת וכו'. אפי' אינה בלוייה והיא חדשה מחירין מבגד לבגד ככל אשר דברנו. ע"כ.

גב'. שם. כתבו החוס', דשמואל דסבר מחירין מבגד לבגד, אע"ג דאיהו גופיה ס"ל דחובת טלית הוא, אפ"ה מחירין כיון שעושהו לצורך בגד אחר. וגבי מזוזה שנענש אותו שנטלה, שמה לא היה בדעתו להניחה בבית אחר. א"ע מזוזה שאני שעשויה להציל מן המזיקים. ע"כ.

ודשאלתות (פר' שלח סי' קכו) ס"ל כתי' הא', לדידן דקי"ל כשמואל דמחירין מבגד לבגד, ה"נ במזוזה היכא דקבעי למשקל מהאי פיתחא

דרוחא לכ"ע, בין למ"ק בין לר' ישמעאל. ומיהו חנן דקי"ל דלא כר' ישמעאל, ונקטינן דארבעתן מצוה אחת אי ליכא בטלית ארבע, שרי להחיר הציציות, כיון דאין כאן מצוה עד שיהיו ד'.

דן אמת דכפ"ז ק"ק דבעי תלמודא בשילהי הקומץ אפלוגחא דר' ישמעאל ות"ק, מאי ביניינו, ואמרו דאיכא בינייהו סדין ציצית, אי נמי בעלת חמש, אי נמי למיפק בה בשבת. ואמאי לא אמרו דאיכא בינייהו נמי אי שרי להחיר ג' ציציות בדליכא ארבעתן.

אלא דאי מהא לא איירא דאשכחן דמקצת רבואתא דזמינן דמשכחא דאיכא בינייהו עובא ולא אמרינן תלמודא, כמ"ש בשיטה מקובצת לקמא דף מ"ד ע"ד, ע"ש. ואף אנו נאמר דהא"נ דהא נמי איכא בינייהו דת"ק ור' ישמעאל, ולעולם לדידן דקי"ל כת"ק בדליכא בטלית כללו ארבע מחירין אף מפקיע.

אמנם הדין דין אמת דאיכא משום ביזוי מצוה אפי' אי ליכא בטלית אלא ציצית אחד, ואין להחירו מהטלית להשליכו, וכמ"ש הרב הנו'. ואדחויי לא סמכין. וכדמשמע קצת מדברי הטור בשם השאלמות שהביא הרב הנו'.

איברא דמה שקיים הרב הנו' דאם בלו הציציות ורואה להניח חדשים שרי וכמ"ש הר' הלבוש. קצת קשה דמשמע מדבריו דדוקא אם בלו הציציות הישנים בזה הוא דשרי הרב, אבל אם הציציות הישנים לא בלו ובעומדם יעמוד חזקים, לא אריך למשלפינהו, הגם דהחדשים נאים מהם. ואם זה כוננו ק"ק דמייתי מהרב הלבוש, ואלו הרב הלבוש כתב בהדיא דאם רואה להחיר מן הבגד הציציות ולהשליכם לעשות בו ציציות יפות מהראשונות מותר. ונראה דהרב איירי כשהציציות חדשים גם ישנים שוו בשיעוריהם בנוי ובחזק, אז בעינן דהראשונים בלו דוקא, דאי לא בלו אסיר, אך אם החדשים נאים ויפים מהראשונים אף שלא בלו והם חזקים, מותר להחירן להניח היפים, דיש נוי למצוה ומקיים זה אלי ואנוהו, ולא פליג על הרב הלבוש אלא שקי"ל בדבריו. וגם הרב מהר"ם י' חציב בחשוכה הנזכר מסכים הולך לדברי הרב הלבוש.

אך הראיות שהביא אינם כל כך מכריחות כמבואר למעין. ומה שהסכים דמחירין ציצית מבגד לבגד אפילו מחדש לחדש. דבריו] ברורים. וכן משמע מסתמות דברי רשב"ם בפסחים דף ק"א ומפסקי חוספות פרק כמה מדליקין ושאר פוסקים. וכן משמע

דחיללא קדושת שכינה בבית זה אין לו לסלקה משם.
הריטב"א ז"ל. ע"כ.

והנה הב"י יו"ד (סי' רנ"א) הביא רק דברי החוס' שחילקו בין ציצית למזוזה בזה. וכנ"ל. והשמיט ד' הגאונים דס"ל להקל גם במזוזה כשנוטלה מבית זה לקבעה בבית אחר. וכן הרמ"א בד"מ שם כ' בשם הגמ"ר פ' במה מדליקין שאין נוטלים מזוזה מבית לבית. וכן פסק מהריק"ש בזה. והוא חיוני לשם.

ועיין בס' בית לחם יהודה (שם) שר', בנמק"י כ' דה"מ היכא דלא קבע לה לאלתר בבית אחר. אבל לפמ"ש בס' חסידים שיש סכנה שימותו בניו, אף אם ירצה לקבוע חיקף בבית אחר יש להחמיר. ע"כ.

וכבר תמהו עליו, שהרי מבוחר להדיא בגמ' שיש סכנה בזה, דמיימי מעשה באלה שנטלה בידו וינא וקבר את אשתו ושני בניו. וא"כ כיון שהנמק"י מביא להקל ולא חשש לסכנה, מהיכא חייבי להחמיר ע"פ הס"ח. ועוד דטפי הי"ל להעיר מהנמק"י ב"מ בשם ריטב"א דמוכח דס"ל להחמיר בזה. וגם בהל' מזוזה הניח ב"ע. וכ"ה דעת החוס' וכמה פו' כנ"ל.

ועיין להחיד"א ז"ל בבב"ב יוסף (סי' רנ"א סק"ג), שהשיג על הב"י הנ"ל שנעלם ממנו דברי הגמ'. והעלה דבשעת הדחק שהוא במקום שאינו מוצא מזוזה לבית שהוא רוצה לדור בו עתה, והיא רחוקה ממנו שתבא לידו, כדאיתא בס' הגאונים רבינו האי ורב אחא לסמוך עליהם בשעה"ד. ע"כ.

גמ'. 'שם. בשו"ת חכם נבי (סימן מה) כותב בחו"ד: ובפ"ב דשבת ובהחללת מ"א ע"ב פלוגתא דרב ושמואל אי מחירין מבגד לבגד ואיפסקא הלכתא כשמואל דאמר מחירין וכו'. החוס' דאף דמחייב שמואל כלי קופסא כיון דאין לו אלא כדי טלית אחת טוב שיתן באותה שהוא חפץ להחטוף ורש"י כ' בפ"ב דשבת מבגד ישן לבגד חדש נראה דאחי לאשמעינן דמשום מצוה מן המובחר שהוא מישן לחדש מותר לבטל מצוה הטלית הישנה והמסופות באו לישב דמיון דסתמא קאמר משמע אפי' בשום אלא שעדיפת המצוה היא להיות לבוש ומעוטף בה הילכך מבטלין המצוה הראשונה לקיים אותה המצוה בעצמה באופן יותר משובת הא קמן דאף שהמצוה כבר עשויה ועומדת מבטלין אות' כדי לקיימה מן המובחר כ"ש בשאינה עשויה אלא שהיא מוכנת ליעשות שאין משגיחין בהכנה זו והזמנה כי האי לאו מילתא היא לכ"ע. ע"כ.

למקבעה בפיתחא אחרינא, כיון דמצוה הוא, ליכא בזיון, ושפיר דמי. עיי"ש.

וז"ל הריטב"א ב"מ שם, וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו וינא. וכתב רבינו האי גאון, אבל אם מצטרף לו אותה מזוזה במקום אחר נוטלה וינא. וכן פי' רב אחא בפ' שלח לך. וה"נ וכו' אם רוצה לתת ליטול הציצית ליתנו בטלית אחר שלו או אותה מזוזה בבית אחר מותר כדאמר' מחירין מבגד לבגד. ואית דבעי מימר דמאי נמי ליטול דמים אע"פ שאינה צריכה לו, וכל כמה דלא יהיב ליה דמים נוטלה וינא. עכ"ל. וכ"כ הר"א אב"ד בס' האשכול ח"ב (עמוד עח) ככל דברי הריטב"א הנ"ל.

גם בארחות חיים יו"ד (עמוד קנ"ג) כ' ח"ל, וכתב אחד מהמחברים ז"ל, דאי אית ליה בית שלו או של שכירות לאותובי ביה, או מותר לנטלה מבית זה כשינא ממנו, אפי' יכנס שם ישראל אחר, ולהניחה בבית האחר שלו. אבל אי לית ליה בית אחר אסור. ומעשה באלה שנטלה וכו', כיון שאינה צריכה לו שהרי אין לו בית אחר להניחה. עכ"ל.

והנמק"י יוסף בהלכות קטנות (סוף הל' מזוזה) כ' ח"ל, וכתבו בשם רב אחא משבחא ז"ל, דה"מ בדלא קבע לאלתר בבית אחר, אבל אי קבע לאלתר בבית אחר מותר ליטלה. כדאמר' מחירין מבגד לבגד. ונ"ע. עכ"ל. ע"כ.

והטעם שסיימו "וי"ע", מפני שי"ל כמ"ש החוס' בב"י הב', לחלק בין ציצית למזוזה. וכ"כ החוס' מנחות (מ"א ע"ב) ד"ה רב. וכבר כתבו בעלי הכללים שבמקום שר' החוס' ב' חירוצים ובמקום אחר כתבו רק חירוף אחד מהם, אותו החירוף הוא עיקר לדעתם. וכמ"ש השד"ח בכללי הפוסקים (סי' ט אות ג). ע"ש. וכן החוס' ב"מ (ק"א ע"ב) ד"ה לא יטלנה וינא כ' בזה"ל, אע"ג דאמר שמואל דמטילין מבגד לבגד, גבי מזוזה אסור, לפי שהמזיקין באים בבית שאין בו מזוזה. וכשנוטלה כאילו מזיק לאותם שידורו בבית. ע"כ. הרי דהכי נקטי החוס' לחלק בין ציצית למזוזה. ומה גם שבפסקי החוס' שבת (אות ג) ג"כ חילקו בין ציצית למזוזה. (וע' בשד"ח שם (סי' ט אות ו). ע"ש. ודו"ק.) וכ"כ האגודה (שם סי' לד) שנהגו לאסור כתי' בחרא של החוס'. ע"ש.

ועיין להנמק"י ב"מ שם שר' ח"ל, לא יטלנה סתמא קמני אפי' בשטרין אותה לבית אחר, ואע"פ שאמרו גבי ציצית מחירין מבגד לבגד, שאני הכא דמיון

גב'. שם. עיין שו"ת משיב דבר (חלק ב סימן פז) ח"ל: ע"ד שאלת חכם שחקר אם רשאים לטול מזוזה מבית שבעליו נועלים אותה על כמה ירחים ולקבוע המזוזה במקום אחר.

דן כבר ראה עיני יפה בפ"ת בשם בר"י דעת השאלות דר"א דכמו דקיי"ל דמתירים לציית מבגד לבגד כך מזוזה שרי למישקל מבית לבית. והוא בס' קכ"ו ופי' רבינו הטעם דהא דאסור לטול לציית מן הבגד ומזוזה מן הבית משום בזיון המצוה היינו בזיון הציית והמזוזה. וא"כ כשמטילים אותם בבגד אחר או בבית אחר אין לנו בזיון למצוה. והא דקאסר רב להחיר מבגד לבגד היינו משום בזיון המצוה בזה השעה עד שמטילים לבגד אחר. כ"ז מבואר בשאלות שם.

אבל דעת רבותינו החוס' במנחות (מ"א ב) ד"ה רב משום דאין לבטל מצות הטלית מש"ה אין תועלת כמה שמטילים הציית בטלית אחרת. ושמואל מחיר כמבואר בתוס' שם הטעם ובחיבורי הע"ש אות ה' ו' בארנו בס"ד. וע"ד דקיי"ל כשמואל סיימו החוס' שם ולא דמי למזוזה. מבואר דמזוזה אסור ליקח באופן שלא ידורו בה ולא יטילו מזוזה אחרת. וכמו לענין לציית דמטילים מבגד לבגד היינו באופן שהבגד הראשון ישאר ביד בעליו בלי לציית ויהא מונח בקופסא. בזה האופן אסור במזוזה.

והא דא"י בב"מ (ק"א) דאסור לטול המזוזה כשמעירים אותה לישראל רבותא הוא. דאפ"ה אסור לע"ג דהשוכר יטיל מזוזה ולא יהי' הבית בטל ובציית כה"ג אם ימכור הבגד לאחר שרי להסיר הציית. אבל בבית אסור וע"ז נחנו טעם בב"מ שם וכשנוטלה כאלו מזיק אותן שידורו בבית. פי' ל"מ אם אין אדם נכנס לדור שם ודאי אסור משום שמסכן הבית. וזהו שכ' בשבת (כ"ב א) ד"ה א"י מזוזה שאני שעשוי' להטיל מן המזיקין. פי' באשר לא יהי' מזוזה ויסתכן הבית אבל כשאחר נכנס וקובע בה מזוזה מ"ט אסור. ע"ז כתבו החוס' דנראה כאלו מזיק אותן שידורו בבית ואפילו אם תומ"י יבא רעהו לדור בו ויקבע מזוזה אסור משום לא פלוג. וכמ"ס מעכ"ת נ"י אבל להניחה בלי מזוזה אסור עפ"י הדין לשיטת החוס'. אע"ג שהיא פטורה עפ"י דין מכ"מ אסור לבטל הבית ממנו שהי' בה וצוהר שיגרום בה סכנת מזיקין. ע"כ. עיי"ש עוד.

גב'. גורר אדם מוצה כסא וספסל וכו'. האחרונים החירו להוציל עגלה של חינוך ברשות הרבים

ביו"ט או בשבת במקום שיש עירוב, ואף שהמגן אברהם (רי"ש סימן שלו) כתב בשם הרוקח לאסור גרירת מיטה וספסל גדולים, מ"מ זהו דוקא בגרירה, אבל לא בעגלה שהיא כובשת. כמבואר בב"נה (כג ע"ב) שאפילו לרבי יהודה שסובר דבר שאינו מתכוין אסור, מותר לגרור עגלה על גבי קרקע, מפני שהיא כובשת, ופירש רש"י, חריץ הנראה בהלכה לא על ידי חפירה הוא, אלא היא כובשת ודורסת הקרקע ונידוש תחתיה, ונעשה מקום הילוכה נמוך, אבל אינה מזוזה עפר ממקומו. עיין בשו"ת קרן לדוד (סימן לו), ובשו"ת חצלת השרון (אורח חיים סוף סימן א), ובשו"ת פני מבין (אורח חיים סימן עא).

וע"ע בשו"ת פני מבין (חלק א"ה סימן עא) דדין נסיעה על אופניים בשבת, שכן גם כן משום עשיית חריץ, וכתב, שראה באחרונים שהחירו הוצלת עגלה של קטן בשבת, מפני שאינו מתכוין לעשות חריץ, ואם תמצא לומר דהוי פסיק רישיה, לפי מה שכתב המגן אברהם ריש סימן שלו, יש לומר דפסיק רישיה בדרבנן מותר, כמו שכתב המגן אברהם (סימן רנג ס"ק מא), וכאן הוי מדרבנן שהוא חופר כלאחר יד. ע"כ.

[אמנם] בשו"ת מים חיים למהר"י משאש (סימן קכח) אסר רכיבה על אופניים בשבת מכמה טעמים, ומהם, מטעם עשיית חריץ, שבגדולים יש לאסור משום פסיק רישיה. וכדבריו כתב בשו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר (א"ה סימן מט).

ובעיקר הדבר היה מקום לאסור משום גזירה שמה יפול הגלגל של העגלה, ויחזירו למקומו, ויחקק, ויחסיב משום מתקן כלי. וכמו שכתב ב"ח בזה בשלחן ערוך (סימן שיג סעיף ו), מטה של פרוקס אסור להחזירה ולהדקה ואם חקק חייב חטאת. וכן העיר הרב השואל בשו"ת קרן לדוד (סימן לו). והשיב, שיש לדון לפי מה שכתב הכל בו בשם הראב"ד שכל דבר שאין דרך להקפיד אם יתנועע בתוך החור מותר. ומכל שכן לפי מה שכתב הסמ"ג שדוקא בדבר שצריך אומנות אסור, ואם כן כאן שאינו מקפיד על נענועו, ואינו צריך אומן, לא חשיב מתקן, ואפילו אם תמצא לומר שגם בזה יש חיוב משום בזוה, מכל מקום מבואר במגן אברהם (סימן שיג ס"ק יב), שמוותר לטלטל כלים אלו ואין לאסור אלא במזוזה שדרכה להתפרק על ידי נפילה. וכאן מהיכא חיוב לאסור להוליך העגלה שמה תתפרק. ופשוט שאין לאסור משום גזירה, שמה יתקן כלי, כמו שגזרו בב"נה (לו ע"ב), שאין לנו לבדות גזירות מדעתינו. ע"כ.

ובן כתב בשו"ת רב פעלים (ח"א או"ח סימן כה) ובהשמות שבראש הספר, בענין רכיבה על אופניים בשבת, שאין לגזור שמא יתקן הגלגל וכו', שאין לנו לגזור גזירות מדעמינו, וכמו שכתבו הפוסקים. עיי"ש. וכ"כ בשו"ת מהרש"ג (חלק ב' סימן יג).

וע"ע בשמירת שבת כהלכתה (עמוד קסג) שהעיר דכל היתר בעגלה של חינוק הוא דוקא כשמוביל את העגלה בקו ישר, שזהו אין עשיית החרין בגדר פסיק רישיה, אבל כשהוא מפנה את העגלה לזדדים כפעם בפעם, אפשר שיש לאסור משום פסיק רישיה, כשגורר אותה לזדדים.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ב' סימן קיד) ע"ד אשה נכת רגלים אם מותרת ללכת בחוץ ע"י עגלה בשבת.

גמ'. ב"י מילי דמור עביד ברב וכו'. כתב בשו"ת חתם סופר (קובץ תשובות סימן לד) ח"ל: גם ראיתי בקונטרסו שהקשה מהא דכל מילי דמר עביד ברב, לפע"ד היינו רב לגבי שמואל, דומיא דהנך חלת מחירין מבגד וכו'.

גמ'. פועמיה דרב משום דקא מבחיש מצוה. פי' הריטב"א, כי אע"פ שהשלכת הראשונה הרי היא בכתה כמו בתחלה כי נר אחד מדליק נרות הרבה שאין להם סוף, מ"מ הרי נראה כמכחיש בהא כשנוטל ממנה שלהבת זה, ועל דרך האמת חסרון עושה זה אלא שאינו ניכר.

ודע שפת אמת כותב: והנה רש"י ז"ל פי' אכחושי דמחזי כו' ושואב קצת מלחלוטית שמנו ואינו מובן דא"כ ה"א אסור לרב להדליק נר מנר ציו"ט מה"ט ודוק וגם צ"ע מאי בקי דמחזי כו' ודוחק לפרש משום גזירה שיבא ליקח מן השמן ממש ובאמת מצינו במד"ר (פ' נשא סי' י"ג) גבי משה רבינו ע"ה כמדליק נר מנר ואין אורו חסר כלום ע"ש [אך לפמ"ש לעיל י"ל משום דמחזי כו' שוב הוי ציוי ואסור משום ציוי מנא כנ"ל]. ע"כ.

גמ'. שם. עיין פתחי תשובה יורה דעה (סימן כב ס"ק ז) ח"ל: עיין בה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל אם מותר להדליק שופרת של טובאק מנר של חלב, ועיין בספר בני חייא בסי' ק"ה אות ד' שהביא ראיה שאסור מדינא ולא מחמת מדה חסידות וע"ש בהשמות שהיא בעצמו חזר בו ודחה ראייתו ע"ש.

ובתשובת ש"צ הגאון מוהר"ר שצמי כ"ץ ז"ל כת"י ראיתי שכתב נראה להביא ראיה מרש"י בשבת ד' כ"ב גבי אי מדליקין מנר לנר משום אכחושי מנא משמע בלילה הדלקה מקבל קצת שמן ומאי דפירש"י דמחזי קאי על אור ועיין בזה ציו"ד סי' רע"ד בנ"י ובנה"כ שם שפירש כן דברי רש"י וא"כ ה"ה בשפופרת שואף החלב חכן לפמ"ש הכו"פ דחלב נ"ט לפגם ומתוך כך החיר אם נטף חלב על הכלי א"כ ה"ה בנדון זה הוי נ"ט לפגם בחלב עצמו עכ"ד.

ול"ע ד' היתר זה צ"ע דדוקא בדיעבד החיר בעל כו"פ משום נטל"פ משא"כ הכא להדליק לכתחלה משפופרת של חלב. נ"ט לפגם לכתחלה אסור כמבואר בכמה מקומות. [מיהו לדברי ה"צ סי' מ"ז שהבאיתי לקמן סי' צ"ח סק"א אחי שפיר] ועיין בתשובת משא"ת משה חי"ד ס"ס ד' שכתב שאם אחד מזהר אסור למי שאינו מזהר להדליק מנר של חלב וליתן לחבירו המזהר ע"ש. עכ"ד הפ"ת. ועיין בספר דרמי תשובה שם (ס"ק קפ"ו וקפ"ח) שהביא עוד פוסקים לכאן ולכאן, עיי"ש.

גמ'. מציא בינייהו. לכאורה לדעת הפוסקים החולקים על הרי"ף וסוברים דגם אחר השיעור אסור להשתמש לאורה ואם ככה צריך לעשות מדורה בפ"ע ושורפו משום דהוקצא למנא ואסור להשתמש ממנו א"כ י"ל איכא צינייהו לאחר השיעור דציוי מנא ליכא כיון שהיא עכשיו אחר זמן מנא ואכל אכחושי שפיר י"ל כיון דאתקאי. עיין שפת אמת בזה.

תוס' ד"ה פוכה תניא. כתב מהר"ם מלוצלין, ח"ל: ולדידן באמת הסוכה אפילו בנ"י אסור מהאי טעמא דספק ח' הוא, והט' לדידן כת' לדידהו, אבל אחריו אינו אסור כי אם בנ"י, אבל בנ"י הוא מותר אפילו לדידן, שהרי גם לדידן אין נוטלין האחריו כי אם עד שחריט יוס' ז' ותו לא. ואפשר לדידן דח' ספק ז', אסור האחריו גם בנ"י, דשני ימים כחד יומא לענין זה, אבל אינו מוכרח, עכ"ל.

ועיין ברי יוסף אורח חיים (סימן תרסה ס"ק ב) שמביא דבריו, וכותב: וק"ק דהרב מלמד לדידים באחריו לבני ח"ל אי מותר בנ"י, והוא פלוגתא דאמוראי שם בסוכה דף מ"ו, ופסיק הש"ס הלכתא כאב"י דאסר. וכן פסקו כל הפוסקים. ולא הי"ל להרב לסתום דבריו כל ק. ע"כ.

תוס' ד"ה רב אמר. עיין שו"ת חלקת יעקב (יו"ד סימן קס אות ה) בדין היוצא מדירה, אם מותר

להחליף מזוחות שהן מהודרות במזוחות סתם. והשיב: הנה בתוס' שבת כ"ב א' ד"ה רב נסתפקו אי מותר ליטול המזוחה מבית בכדי לקבועו בבית אחר כמו גבי זניית ותלוי בשני תירוטי התוס' בשם, דלחירוך הב' אף להניח בבית אחר אסור דמזוחה שאני שעשוי להציל מן המזיקין ובמנחות מ"א ב' ד"ה רב כתבו בפשיטות דזניית לא דמי למזוחה וכפי הגהה דשימקב"ז בשם ח"ל לפי שהוא לשמור מן המזיקין ואם נוטל מן הבית מין שישראל גר בו הוא לי' כמזיק חצרו דשמה לא ימצא אחרת מיד עכ"ל הגהה עי"ש. ובריתב"א סוף השואל מביא בפשיטות לרב האי גאון דאם ינטרך היוצא לאותה מזוחה במקום אחר נוטלה ויוצא וכן דעת ר' אחא גאון בשאלות פ' שלח וכן באשכול לראב"ד הל' מזוחה מביא בפשיטות להני גאונים דלביית אחר מותר וכן בגמרא יוסף הל' מזוחה מביא רק דברי ר' אחא משבחא גאון ומסיים וז"ע ובסוף השואל מביא הנמו"י משם הריטב"א ח"ל לא יטלנה אפילו בשנריך לביית אחר ולא דמי לזניית דמין דחיילא קדושת שכינה בבית זה אין לסלקו עכ"ל נמו"י שם, חה שלא כריטב"א שלפנינו בסוף השואל, וגם לא כנמו"י הלכות מזוחה.

והנה טעם זה לכאורה קשה להבין דאם כן יותר להשמיד בית לעכו"ם מטעם זה דמסקל קדושת שכינה וכש"כ למכור ובע"ז כ"א גמ' ערוכה דמותר ובתוס' שם מבאר דגבי בית אינו מפיקע מן המזוחה דאפילו לא ימכרו לעכו"ם אלא שלא ידור בו ישראל אין כאן חיוב מזוחה וכו' והאריך שם אצל לענין סלוק קדושת שכינה עדיין יחסר הביאור וז"ע.

והנה מדברי הטור ושו"ע שכתבו סתמא שהשוכר לא יטלנה בידו כשיצא משמע דאף לביית אחר אסור דהא מסתמא צריכה לו להשוכר המזוחות להבית השני ואף דגם הגמרא אינו מחלק, הפוסקים צריכין לפרש יותר, ובפרט דבז"י מביא רק שיטת התוס' דאוסר וגם הד"מ שם מביא בשם הגהת מרדכי במה מדליקין דאף לביית אחר אסור א"כ נראה להדיא דעת השו"ע דאסור, ואפשר"כ מבואר בצרפי יוסף רז"א (נרמז בפ"ת שם) דאם הוא במקום שאינו מוצא מזוחה לביית שהוא רוצה עתה לדור בו והוא רחוקה ממנו שכתב לידו כדאי הם הגאונים רבני האי ור' אחא לסמוך עליהם בשעה"ד, ועי' בהקדמת הת"ס לרמ"א ח"ל לפעמים כתבתי להקל בהפ"מ וכו' הוא מטעם כי באותן המקומות היה נ"ל היתר גמור אליצא דהלכתא רק שהאחרונים החמירו בדבר ובמקום דלא אפשר יש להעמיד הדבר על דינו וכן

מצינו בקמאי ובתראי דעבדי הכי עכ"ל ובצרפי יוסף שם מפלפל בארוכה אם כשהוא יוצא בא חצרו שוכר השני חייב להכניס מזוחותיו דלא שייך הטעם דשמה יתירשל השני וגם לא הטעם דמפני מזיקין שלא יכנסו ביני וביני מיון דלא משהו למנוח אפילו פורתא והיה נראה לומר דבכה"ג שרי ומסיים ומסתברא לן דלא פלוג רבנן במזוחה (נרמז בפ"ת שם) והמעניין בשם יראה דחוכך להחיר רק מטעם מיון דהשני מכניס בשם חייב מזוחותיו ומסיים דלא פלוג רבנן ואסור בכל ענין, ועי' במג"א סי' תמ"ז ס"ק ה' דלא מחמירין בלא פלוג כמו בגוף הגזירה, אם כן בשאלתנו דהוא בעצמו רוצה להחליף המזוחות מפני שרוצה מזוחות המהודרה לבייתו השני דלכמה פוסקים בלאו הכי מותר, וכאמור דבשעה"ד סמכין על הנהו פוסקים, ומיון שמכניס חייב גם להבית שיוצא ממנו מזוחה אחרת דלא שייך הטעם דמפני המזיקין וגם דיתירשל, אף דמטעם זה לבדו אין לנו מחירים משום לא פלוג, לא מחמירין בהאי דלא פלוג כמו בגוף הדין ויכולין לסמוך גם על ההיתר השני דלביית שני מותר, ואם כן ממילא מותר לו להחליף מזוחותיו, ובפרט שיש ענה להערים ליטלן בכדי לבדקן שזה ודאי מותר ומיון שכבר נטלן בהיתר ודאי דשרי להחליפן עי' גיטין ס"ה מערימין על מעשר שני כיצד וכו' ובשבת קל"ט ע"ב הערמה בדרבנן היא וצריכה מדרבנן לא אחי למיעבד לכתחילה, והכא נמי במי שמדקדק במצוות ורוצה דוקא מזוחות מהודרות יוכל לסלקן בהערמה בכדי לבדקן וממילא מותר לו לתת במקומן אחרות. ע"כ.

עמוד ב

גמ'. גזירה שמה לא יכוין בושקאותיו. פי' אצל בקינסא ליכא למיחש להמלכה, ועוד דמי נמי ממליך דלא לאדלוקי נר של מצוה מכנה לקינסא זו ולא ישחמש בה כלל. ריטב"א.

גמ'. שם. עיין תרומת הדשן (סימן קז) ח"ל השאלה: רצה להדליק נר של חול מנר של מצוה כדי להדליק בה נר מצוה אחרת, אצל יש לחוש שיכתבה ברות קודם שיגיע לאותו נר מצוה שרוצה להדליק. שרי כה"ג או לאו.

תשובה: יראה דלא שרינן. אפילו למ"ד מדליקין מנר לנר על ידי קינסא, מ"מ מודה דהיכא שיש לחוש דשמה לא אחי לכלל מצוה האחרת דאסור. כדאמרינן פ' במה מדליקין שמה לא יכוין משקלותיו וקמפיק להו לחולין ע"ש, וכדפירש רש"י. ע"כ.

וע"כ דכה"ג לאו צמיו הוא ואעפ"כ אמר שמואל לעיל ובי נר קדושה יש בו אלמא אי הו"י צ"י קדושה הו"י נחא לי דאסור א"כ מעשר שני דקדוש הוא שפיר אסור כל צמיו. עיי"ש שהאריך בזה.

גמ'. ובי לאורה הוא צריך והלא כ"ל ארבעים שנה וכו'. כתב הריטב"א, תמיהא לי מילתא ובי לא מנינו ראיא אחרת שאין הקב"ה צריך לאורה אלא זו של מדבר, והלא בכל מקום נהורא עמיה שריה (דניאל ב'), ונ"ל כי לכך פירש ר"מ ז"ל דלאו כלפי גבוה קאמר אלא כלפי אהרן, ובי אהרן כשהיה צריך ליכנס בהיכל לאורה היה צריך, והקשו בתוספות לא ידענא מאי קשיא ליה דהא אמרינן במנחות (פ"ו ב') ובי לאורה אני צריך ובי לאכילה אני צריך אלא אמרתי ויעשה רצוני, ויש לפרש דלעולם כלפי גבוה קאמר וה"פ ובי צריך הקב"ה אורה שיאיר בזה לאהרן והלא כל ארבעים שנה [וכו'], וכן מתפרש ההיא דמנחות ובי לאורה אני צריך להאיר לאחרים, או לאכילה אני צריך לזון בזה את השמשים המשמשים לפני, ולזה נכתוב ר"מ ז"ל. ע"כ.

גמ'. שם. עיין פנ"י שכתב לחמיה מה ענין קושיא זו דבי לאורה הוא צריך על פסוק זה דמחוך לפרוכת העדות יערוך דהא מקמי האי קרא כתיב לעיל מיניה להעלות נר חמיד והתם הו"י ליה לאקשווי.

וכתב למרז, דודאי אין עיקר הקושיא על עיקר מנחה הדלקת הנרות שאין צורך ליתן טעם על זה מיון דגזירת המקום היא כמו כל הקרבנות אע"פ שלא לאכילה הוא צריך וכמו כן ברוב המנחות שאין צריך ליתן הטעם אלא דעיקר הקושיא דברייתא על סדר הכתוב דהאי קרא דמחוך לפרוכת העדות יערוך אין כאן מקומו כלל לסמכו למנחה הדלקת הנרות שהרי בפרשת הקמת המשכן כתיב להדיא [שמות כו, לה] ושמת את המנורה נוכח השלחן ושם נקבע מקומן של כל כלי המקדש משא"כ הכא כהאי קרא דפרשת מנחה שדעיקר מנחה אינו לענין שמן למאור אין צורך להזכיר כלל מחוך לפרוכת יערוך שמתוך קושיא זו היה נראה לומר שהוא כמו נתינת טעם על עיקר מנחה הדלקת הנרות שיהא מחוך לפרוכת כדי להאיר להכהנים הנכנסים שם להקטיר ולשאר עבדות היכל משא"כ לפנינו מן הפרוכת לא היה צורך במנורה להאיר מיון שאין אדם נכנס לשם כל השנה כי אם כהן גדול ביוה"כ, ועל זה מקשה שפיר ובי לאורה הוא צריך פי' דאף מחוך לפרוכת לא היו צריכים הכהנים לאורה והיינו כמו שכתבו התוספות שענין היה מאיר להם, ועל זה מסיק שפיר שעדות היא לבאי עולם ולפני"ז

גמ'. שם. עיין שו"ת תורה לשמה (סימן שו) אם מותר להנניע בתוך ספרי קודש נייר שרוצה לכתוב בו ד"ת. או שערות הזקן. וז"ל השאלה: פשיטא לן דאסור להנניע נייר וכיוצא בתוך ספרי הקודש הן שהם בכ"י הן שהם בדפוס הן בסידורים של חפלה הן בספרי משנה וגמרא והלכות ושאר כת"י שכולם יש בהם קדושה ואסור להשתמש בהם לזכרו משום בזיון אף נסתפקנו אם יש לו נייר חלק שרוצה לכתוב בו דברי תורה אם מותר להנניעו לפי שעה בתוך ספרי הקודש הנז' מאחר דאין זה מנניעו לעשות בו זכרו אלא הוא רוצה לכתוב בו דברי תורה.

תשובה: בגמרא דשבת דף כ"ב ע"ב מביא מחנניחין מעשר שני אין שוקלין כנגדו דיגרי זהב ואפילו לחלל עליו מעשר שני אחר ומפרש רבה גורא שמה לא יכוין משקלוהו וקא מפיק להו לחולין ופירש רש"י שמה לא ימנאם טובים או ימנאם יתרים ויחוס עליהם ולא יחלל המעשר עליהם ונמנא שביזה המעשר שלא לצורך ומפיק להו לחולין כלומר יניחם בחוליהן כמו שהן ע"ש ועיין בהרמב"ם ז"ל פ"ג מה' מעשר שני ה"יט שלא פירש כפירוש רש"י ע"ש נמנא לפי פירוש רש"י ז"ל גם הכא אסור דיש לחוש פן אח"כ לא ירצה לכתוב ד"ת בנייר זה ויעשהו לזכרו לכתוב בו דברי חול ונמנא שנשתמש בספרי הקודש לצורך חול.

ודע כי יש להזהיר את המון העם בענין אחר מיוצא בזה והוא אותם שדרכם להנניע שערות זקנם הנחלשים תוך הספרים דודאי לא אריך למעצד כן ועוד יש להזהירם בעבור דבחי עינים שלהם שדרכם להניחם תוך הספר כדי שיהיו נשמרים שם עד שיקומו באמצע לימודם ויעשו זרכים שלהם והרי נמנא אלו משתמשים בספרי הקודש לצורך ממונס לשמור אותם שם מיהו אם מניחים אותם שם לסימן כדי שידע המקום שפסק שם ויחזור ללימודו שרי כי רק אם מניחם לזכרם כדי לשמור הוא דאסור גם יש להזהירם עוד באלו שכותבים מזמור אלהים יחנו וגם שם ההוי"ה ושאר שמות הקודש על חתיכת קלף ומניחים זה בתוך הספר להכיר וסימן ומטלטלין אותו מדף לדף במקום שפוסק שם ה"י אסור. ע"כ.

גמ'. דא תהוי תיובתא. הקשה השפת אמת, מה ראי' ממעשר שני דקודש הוא, לנ"ח דאין בו קדושה, וכמו הרנאית מעות דמותר לשמואל לעיל משום דלא הו"י צמיו כל כך הכי נמי מתיר שמואל כאן ע"י קינסא מהאי טעמא אע"ג דלהדליק קינסא של חול בפ"ע מודה שמואל דאסור וס"ל נמי צמיו מנחה אסור

אינו מכבה ומדשן אלא אותן שכבו אצל בערב מכבה ומדשן ומדליק שאם לא תאמר כן נר מערבי לא הודלק אלא פעם אחת מעולם, ונמצאת למד לפי מדה זו שפעמים שהוא מטיב בערב כגון אותן שלא כבו שחרית וכגון נר מערבי, והיינו דתנן במס' יומא (ע' א') גבי תמיד של בין הערבים ומטיב את הנרות ולא הדלקה דוקא כמו שפרש"י ז"ל שם אלא לכך נקראת הטובה שאף הטובה יש בה לפעמים שהוא מדשן אותן שלא כבו ונותן בהן שמן אחר ופחילה אחרת ומדליק, ואע"פ שאף בשחר מדליק שתי נרות מזרחיים אינה נקראת אלא הטובה לפי שעיקר מצות הדלקה בערב שהוא מדליק את כלן וזהו שאמרה תורה ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה, ומצינו בקבלה (דה"ב י"ג) לבער בערב, אצל ראיתי לרב משה הספרדי ז"ל שאמר שאפי' בצוקר מדליקין כל אותן שכבו וכן בערב ולא ידעתי מהו. ע"כ.

והרי"ב"א כתב: פירושים הרבה האריכו בשמועה זו ואפרשנה בכלן בקוצר, במנחות (נ"ח ב') אפליגו, איכא מאן דאמר דנרות מנורה נפון ודרוס היו עומדים, ונר מערבי היינו אמצעי מפני שהוא ערוך ומכוון כלפי קדש הקדשים שהוא במערב ושאר הנרות מזוהדין אליו, ואיכא מאן דאמר מזרח ומערב היו עומדים ונר מערבי היינו אותו נר שני מצד פתח ההיכל כלפי מזרח, כי הראשון מזרחי הוא והשאר הם במערב, ועשו מן השני מערבי שלא להעביר על המצות, וכן פרש"י ז"ל, וראיה לדבריו ממה ששינו במסכת תמיד (פ"ו מ"א) נכנס להיכל ומנא שתי נרות מזרחיים דולקין מדשן את המזרחי ומניח את המערבי שממנו היה מדליק את המנורה בין הערבים, והא דאמרין שנותן שמן כמדת חבורתה, פי' כי כשמעלה את הנרות בין הערבים הוא נותן בכל נר ונר חצי לוג שמן שיהא דולק עד הבוקר, כדכתיב בהדיא יערך אותו אהרן מערב עד בקר, ושיערו חכמים חצי לוג כלילות טבת שהם ארוכות שצריך חצי לוג וכן היו עושים תמיד, וכשיעור הזה היה נותן בנר מערבי גם כן, ושאר הנרות לא היה מספיק שמנס אלא עד הבקר, אצל נר מערבי היה דולק כל הלילה וכל היום עד בין הערבים בדרך נס בשעה שהיו ישראל עושים רצונו של מקום, וזה עדות לכל באי עולם שהשיגה ישראל.

ובי"ד כל בין הערבים היה צריך לדשן כל הנרות ואפי' נר מערבי בפחילה חדשה ושמן חדש כשיעור שאמרנו, שכן אמר הכתוב (שמות ל') ובהעלות אהרן את

שפיר הו' נחיתת טעם שהיו מעמידין המנורה מחוץ לפרוכת כדי שירגישו הכהנים והעם בנס זה של נר המערבי שהרי פתח ההיכל היה פתוח כל היום.

גמ'. שם. עיין בתוס' פי' ר"ת משום דעמוד אש הי' מאיר להם מה שבטפיה כו'. ולפ"ז כתב השפ"א אמר (מנחות פו) לפרש כפשוטו וכי לאורה הוא צריך, דהי' אפשר לומר דהוא דרך כבוד להיות אור בחדר כמו בהיכל מלכי בשר ודם רק עיקר הוכחה היא מיון דעמוד האש מאיר להם בכל המדרגות כלילה כמו החמה ביום א"כ מ"ש בערב להדליק יותר מביום מיון דבמדרגה הי' מאיר להם כלילה כמו ביום ממש וא"כ אינה לאורה.

גמ'. זו נר מערבי וכו'. כתב הרמב"ן: פרש"י ז"ל במס' מנחות דלמ"ד מזרח ומערב היו עומדין קרי נר מערבי האחרון שהוא סמוך למערב יותר מן הכל, וכאן חזר בו ופירש שהוא השני של מזרח דתניא בספרא וכן הוא האמת, אצל קשה לי בהיה צרייחא דתניא התם נכנס ומנא שתי נרות מזרחיים דולקות מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו מדליק את המנורה בין הערביים דאלמא אינו מדליק למזרחי, ובמס' תמיד תנן בפ"ג מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומנא שתי נרות מזרחיים דולקים מדשן את השאר ומניח את אלו במקומן מנאן שכבו מדשן ומדליקין מן הדולקין וא"כ מדשן את השאר, ומשמע דצרייחא דספרא משבשחא היא וסמי צרייחא מקמי מתני'.

וטעמא דמילתא לפי שאין השני שבמזרח נקרא מערבי אלא"כ דולק לו נר אחד מזרחי שהוא עושה לזה שבצדו מערבי, לפיכך הוא מדליק את המזרחי כדי שיהא השני מערבי לפני ה', והא דקמני מדשן את השאר היינו אותן שכבו אצל אותן שלא כבו מתקן ומוחט את הפחילות ומניחן כמה שהן ובערב הוא נותן בהן שמן אחר כמדה ראשונה חצי לוג ופחילה אחרת ומדליקה, והיינו דאמרין במסכת מנחות פרק שתי מדות (פ"ח ב') נר שבכתה נדשן שמן ונחדשנה הפחילה כיצד עושה מטיבה ונותן בה שמן אחר ומדליקה פי' מטיבה בשחר ונותן בה שמן אחר ולערב מדליקה אלמא אם לא ככתה לא נחדשנה ואינו נוגע בה אלא בערב, והכי נמי תניא בספרי יאירו שבעת הנרות שומע אני שיהיו דולקין לעולם ת"ל מערב עד בוקר אי מערב עד בוקר יכול יכבה ת"ל לפני ה' תמיד הא כיצד יאירו שבעת הנרות מערב עד בוקר לפני ה' תמיד שיהא נר מערבי תדיר שממנו מדליקין את המנורה בין הערבים, אלמא בצוקר

המזרחי לעולם, ושאר הנרות אם צריכים לקדש, ואם דולקים יפה לא יגע בהם, ומיהו כל שכבה שום נר ביום מדשנהו ומדליקו לאלתר ונותן בו שמן עד בין הערבים, והיינו דאמרינן במנחות (פ"ח ב') נר שכבה נחשדן שמן נחשדן פחילה.

ואמרינן במסכת יומא (ל"ג א') כי כשצא להדליק את הנרות בין הערבים או להטיבם בבקר אינו מדליקם ביחד, אלא מיטיב החמש תחלה ומפסיק ביניהם בקטרת או בהעלאה איברים למזבח כפלוגתא דהתם ואח"כ מיטיב את השמים אם הוצרכו לכך, ובמסכת תמיד לא פירשו בהא מיד, ומסתברא דלא פליגי אהא מדלא רמו להו במסכת יומא, אלא דבמסכת תמיד סתם התנא דבריו. וכו'. עיי"ש עוד.

ועיינן פני יהושע כאן שהאריך בכל זה. וע"ע בהגהותיו לתמיד (דף ל' ודף לג') מ"ש עוד בזה.

גב' קשיא בין ד"ד וכו'. הקשה השפת אמת, הא אש מנורה צריך להיות מאש תמיד שעל המזבח כדלפינן מקרא וכמ"ש רש"י בשם המשנה דתמיד מלאו שכבה מדליקו ממזבח העולה א"כ מאי נ"מ אי לא נדליק זה מזה אלא ממזבח העולה ג"כ יהי' אכחשי או בציו, וא"כ אין ללמוד מהתם כיון דלא אפשר באופן אחר. עיי"ש מ"ש בזה.

גב' שם. הקשה בספר בני יונה וכן בשפת אמת, דמה מקשה הש"ס, הא שאני ז' נרות המנורה דכיון דשבעה נרותיה מעכבין להדידי כמבואר מנחות כ"ח ע"א, א"כ לא נגמרה עדיין המנורה עד שידלקו כולם.

ודוכיח הבני יונה מזה דהש"ס לא נחית לחלוק זה לענין אכחשי מזה, ובשפת אמת כתב דאולי יש להוכיח מזה כמי ששמע מפיו הגה"ק בעל חי' הרי"מ זל"ל דאע"ג דקמי המנורה מעכבין זל"ז מ"מ הדלקתן אין מעכבין זל"ז.

ובם' כלי חמדה (פ' במדבר) הביא כן בשם הגה"ק בעלי אבני מזר, דכל נר הוי מנורה בפ"ע ואין אחד מעכב את חברו, והביא רא"י לזה משמעתא דמנחות פ"ח ע"ב דחזי לוג נמשח להיותו כלי שרת לקדש חזי לוג לכל נר ונר, ואי נימא דכל הדלקת שבעה נרותיה מנורה אחת הן ומעכבין זל"ז א"כ האריך נחשדן בחזי לוג הא אין כלי שרת מקדש חזי שיעור, וכן הביא שם דעת הגאון הרי"מ הנ"ל יע"ש.

הנרות בין הערבים, וכתיב (ויקרא כ"ד) מחוץ לפרכות העדות [באהל מועד] יערך אותו אהרן מערב עד בקר ואפי' נר מערבי, ועוד שאם אין אתה אומר כן לא הולק נר מערבי אלא פעם ראשונה, ולא החליפו הפחילה הראשונה כל זמן שהיה הנס של נר מערבי קיים, וזה לא נאמר בשום מקום, והכא נמי קאמר שממנה היה מדליק וזה היה מסיים וכדבעינן לפרושי בסמוך בס"ד.

וברם כי בכל בקר היה צריך להטיב את הנרות כדאיתא בקרא בהדיא (שמות ל') בבקר בבקר בהטיבו את הנרות והי נמי איתא במס' תמיד ובמסכת יומא בכמה דוכתי, ומיהו קושטא דמילתא כי הפרש גדול יש בין הדלקה של בין הערבים להטבה של בקר, והכתוב מוכיח כן, כי כאן נאמר העלאתה וכאן נאמר הטבה, וסדר הענין כי בכל בין הערבים היה חייב על כל פנים לדשנם ולהחליף לכולם שמן חדש ופחילה חדשה ואפי' היו דולקים יפה, אבל בבקר לא היה צריך להדליק על כל פנים אלא להטיב ולתקן אותם שכבו ואותם שהיה אורם עמום מכפי מה שהיו צריכים, חוץ מנר מזרחי למאן דאמר מזרח ומערב היו עומדים שהיה מדשנו בכל בקר ואפי' מלאו דולק ונותן בו שמן כמדת היום, וזה בזמן שהנס נר השני המערבי, והטעם כי על ידי הנר הראשון המזרחי היה השני מערבי ולכן היה צריך להעלות הראשון בבקר שמא יכבה ביום ונר מערבי נעשה מזרחי, וזו היא ששינוי במסכת תמיד שכתבנו למעלה נכנס ומלא שתי נרות מזרחיות דולקים מדשן את המזרחי ומניח את המערבי שממנו היה מדליק את המנורה, ומיהו קשה לי דחנן בפרק שלישי ממסכת תמיד (מ"ט) נכנס ומלא שתי נרות מזרחיות דולקים מדשן את השאר, ותרוייהו ממתינן בבקר נינהו כדמוכח התם בהדיא, אבל יש לומר דהא דקמני מניח את אלו במקומם לאו דוקא ומשום נר מערבי נקטיה, כי המזרחי ודאי היה צריך לדשנו בכל בקר כדאיתא באידך מחני', והא דקמני מלאם שכבו מדליקן מן השאר, מיירי בזמן שלא היו ישראל עושים רצונו של מקום שהיה נר מערבי כבה כשאר הנרות, וכמו אחר שמת שמעון הנדיק בציט שני כדאיתא במס' יומא (ל"ט א'), ודקמני שמדליקים מן השאר מיירי כשהיה שם נר דלוק, דאם לא הא אמרינן התם (פ"ו מ"א) שמדליק נר מערבי ממזבח העולה.

במציינו למדים כי בין הערבים חייב לדשנם כולם ולהדליקם ואפי' נר מערבי, ובבקר מדשן הנר

ובמחכ"ת של גאון זה לא נודק כלל דאין לנו להכריע ביסוד לורת המנורה מכה שבות דהחזרת נרות דלמ"ד שלא היו קבועים והוא מגזיה"כ יאמר דלא גזרו ממילא שבות זה במקדש והוא פשוט.

אבל לדידי בלא"ה פשוט דהחזרת הנרות יש בהם משום מלאכה דאורייתא דמכה בפטיש דאע"ג דלא שייך זה במנורה דעלמא מין דאין עיכוב באופן נורתא, אבל במנורה של מקדש למ"ד נרות לא היו קבועים דבלי נרות איננה ראוי להדלקה, והדלקה במנורה מעכבת, א"כ בחזרת הנרות נעשית רק אז מנורה כהלכה, ואין לך מכה בפטיש ר"ל מלאכה תיקון וגמר גדול מזה.

ולא זו לדעת המרדכי פ' לולב הגזול דמלקט ענבים של הדס בשבת דחייב משום מכה בפטיש מין שמכשיר ההדס למאור ומזה דגם תיקון מאור אעפ"י שאינו תיקון חפצא דחייב משום מכה בפטיש, אלא אפילו לשיטת רש"י שם דס"ל דבהדס אינו אלא בגדר שבות מ"מ בצמין החזר של מנורה גם לדידי יראה דאיכא משום מכה בפטיש, ועיין בסוגיא הש"ס שבת מ"ז ע"א לענין מטא של פרקים וכה"ג טובא, ומה שזה חזר וגשנה כל יום אינו מגרע מחיוב מכה בפטיש מין דיש ביטול לורת המנורה לגמרי, וא"ת א"כ איך נפרנס דין הדלקת נרות בשבת להאי מ"ד הנה י"ל בשני אופנים חדא הנה הא דהורידו הנרות אמרו שבת למ"ד לא היו קבועים כדי לקנחם מן הדשן לקיים מצות דישון המנורה ולהחזירם אח"כ, ויראה פשוט דדין זה להוריד הנרות ולהניחם בהיכל אינו מעכב כלל מין דאפשר לדשן גם בלי להורידם אלא מין דלא היו קבועים במנורה מגזיה"כ דאינם בכלל כזר זהב כמבואר במנחות פ"ח ע"ב שם ממילא אפשר לקנחם בטוב יותר ע"י הורדתם מן המנורה ולהחזירם אח"כ.

אבל בשבת מין דאיכא בזה מלאכה תיקון דאורייתא כנ"ל באמת היו קבועים כל היום והיו מדשנים אותם בשבת כשהם על המנורה ממש, ואם כן גם למ"ד דלא היו נרות קבועים משכחת דהיו נריכים לקינסא להדלקת מנורה דדוחה שבת דהיינו בשבת דהיו על המנורה ואי אפשר ליטלם ולהחזירם, וא"ש ש"ס דשבת גם להאי מ"ד.

ובאמת לשיטת רש"י בשבת כ"ב ע"ב בלאו הכי אפשר לתרץ לשון והכא דקביעי נרות גם למ"ד דלא קביעי נרות דהא תוס' הקשו שם לרש"י

במצא דדבר זה במחלוקת שנוי, לדעת הגאון בני יונה דשבעה הדלקות מעכבין זל"ז וכן דעת החתם סופר בפשיטות בתי' לסוגיא דשבת כאן, ודעת הר"מ ואבני נזר דאין מעכבין, ואין להוסיף מלשון המשנה שבעה קני מנורה מעכבין זל"ז, שבעה נרותיה מעכבין דמין דקיי"ל דנרות היו קבועים במנורה א"כ שבעה נרותיה ר"ל בית קבולה בכלל קני מנורה א"כ למאי חגי עוד שבעה נרותיה, אלא ע"כ שבעה הדלקת הנרות מעכבין, אמנם באמת אין להוסיף מזה דגם למ"ד קבועים היו אינטריין להשמיענו דנרות מעכבין דלא חימא דדבר נפרד בפ"ע הם כמבואר מש"ס מנחות פ"ח ע"ב, וכן מוכח ברמב"ם פ"ג הלכה ז' מבהב"ח יע"ש.

ועיין שו"ת שצט הלוי (חלק א סימן רג) שמביא כל זה, ואח"כ כותב: אמנם אי לאו דאין דעתנו מכרעת היה נראה בפשיטות דודאי ז' נרותיה לענין הדלקה אחת הן ומעכבין המצוה כפשוט המקראות דתרומה ופקודי, אבל לא כהבנת הגאונים הנ"ל, דאם מעכבי אהדיי אז אין שיעור המנורה שלם אלא בג' לוגין ומחצה, דודאי כל נר חלק שלם הוא בפ"ע ולא חצי שיעור של שיעור שלם, רק דמצוה מנורה להדליק ז' נרות שלמים שכל אחד קדוש בפ"ע. ע"כ. עיי"ש מש"ס בזה.

גב'. שם. כתבו תוס' (ד"ה והא הכא) דסוגיא דשמעתין כמ"ד דנרות קבועים במנורה היו בש"ס מנחות פ"ח ע"ב דאלו לאידך מ"ד דנר של פרקים הי' ולא היו קבועים במנורה הרי אפשר להדליק מנר לנר גם בלי קינסא.

ועיין שו"ת שצט הלוי (חלק ח סימן קנה) שכתב די"ל דגם לאידך מ"ד דלא היו הנרות קבועים, דהנה בס' מעשי למלך ברמב"ם ה' בית הבחירה נו"נ בזה דפסק הרמב"ם שם פ"ג כמ"ד נרות קבועים היו, ורצה להכריח הלכה זו, ממה דקיי"ל כמ"ד קנים של לחם הפנים דאין דוחין שבת אעפ"י ששבות בעלמא, ואע"ג דאין שבות במקדש כ' תוס' שבת קכ"ג ע"ב דאשכחן כמה שבותים דגזרו נמי במקדש, וכ' גאון הנ"ל א"כ מכ"ש החזרת נרות מנורה על המנורה בשבת דאסור, דאעפ"י דאין בנין וסחירה בכלים מ"מ שבות דרבנן עכ"פ איכא כמש"כ תוס' לענין מנורה של חוליות בשבת מ"ו ע"א, וא"כ ע"כ דכה"ג אסור גם במקדש וע"כ הנרות קבועים היו.

אנו מהדרין על עבודה דרך נתינה והטבת נרות דהיינו קנות מהאפר וכו' אינו עבודה מתנה, והפכתי הרבה לפרשו ולא עלה בידי וז"ע. ע"כ.

גמ'. סוף סוף למו"ד מישום אכחושי מצודה. הקשה השפ"א, דלכאורה יש לחלק דמנורה כיון דשבעה נרותי מעבדין זא"ז כדאי' במנחות (כ"ח) הו"ל כמנזה אחת לכך מותר להדליק זה מזה יומר מבחנכה.

וכתב דאולי יש להוכיח מזה כמו ששמע מפי מו"ז ז"ל להסתפק דאע"ג דקני מנורה מעבדין מ"מ הדלקתן י"ל שאין מעבדין.

גמ'. בואי הוי ע"ה. פי' אליבא דהילכתא כמאן קי"ל כרב או שמואל, דאע"ג דהילכתא כרב באיסורי (בכורות מ"ט ב'), הא חזינן הכא דרבה הוה עבד עובדא כשמואל, ובעיין על ידי קינסא דאילו טעמא דאכחושי מנזה הא אידחי ליה מההיא דמקדש וסליק בקשיא. ריטב"א.

גמ'. אי הדלקה עושה מצודה מדליקין מנר לנר. פירש"י כדאשכחן במנורה, משמע דמנורה נמי טעמא משום דהדלקה עושה מנזה, וכחז השפ"א, דאינו מוכן דמנורה דכתיב בה חמיד [וגם אי כבתה זקוק לה כמבואר במנחות (פ"ח ב) נר שכבתה כו' ע"ש] פשיטא דהנחה ע"מ.

ולכאורה נראה דהא דפליגי לעיל אי אסור להשתמש לאורה נמי תליא בהא דאי הדלקה ע"מ מותר להשתמש דכבר איחזינן דאסור ואי הנחה ע"מ אסור להשתמש לאורה. ע"כ.

גמ'. שם. כתב בשו"ת שצט הלוי (חלק י סימן קיא) ח"ל: בדין מדליקין מנר לנר אסיק הש"ס במסקנא אר"ה ברי' דר"י, חזינא אי הדלקה עושה מנזה מדליקין מנר לנר ואי הנחה עושה מנזה אין מדליקין מנר לנר, ופרש"י דאי הדלקה עושה מנזה מדליקין כדאשכחן במנורה, ואי הנחה עושה מנזה פרש"י דהדלקה לאו מנזה כולי האי. וביאור דבר זה נראה, דהנה הרמב"ן והרשב"א כתבו דאי הנחה עושה מנזה הו"ל כמדליק בקינסא דשבעה שמדליק אינו מקיים המנזה והילכך אסור, ובפחילות ארוכות אי אפשר דהא בעינן הנחה בחר הדלקה ולקמן כ"ג ע"א נמי ה"ג מכבה ומגביהה ומדליקה ויחזר ומניחה מבעי' ליה דלמאן דאמר הנחה ע"מ בעינן הנחה בחר הדלקה.

דהיו מטיבים נר מערבי בין הערבים ומוציאים הפחילה הישנה ונותנים שמן בנר וממנו מדליקין השאר ר"ל מן החדש דא"כ כיון שמדליקין נר מערבי החדש מן הישן הרי אפשר גם לשאר נרות להדליק מזה ומה מוכיח הש"ס דבעינן קינסא, וכ' חוס' מנחות פ"ו ע"ב ליטב דלא אפשר לעשות כן משום דדרשינן בתו"כ להעלות נר חמיד שזריך שיהי' נר קבוע להדליק שאר נרות ואיזה זה נר מערבי יעש"ה, והשתא סברא זו שייך גם למ"ד דלא קביעי נרות דכיון דבעינן שיהא נר קבוע במנורה להדליק ממנו פשיטא דא"א להוציא נרות מן המנורה ולהדליק על ידו דשבעה שנטלו מן המנורה הרי אינו כבר נר מערבי ואינו נר קבוע להדליק ממנו ח"פ.

אבל האמת יורה דרכו דלמ"ד שגרות לא היו קבועים במנורה, החזרת הנרות למנורה הוא סוף הטבת נרות כמבואר ברש"י יומא כ"ד ע"ב על קושית הגמ' זר שסידר את המנורה לחייב ומחרץ הגמ' דאיכא נתינת פחילה, ומקשה נתן הפחילה לחייב איכא הדלקה הדליק לחייב הדלקה לאו עבודה היא, וכ' רש"י ד"ה שסידר ח"ל בבוקר היו מסלקין את הנרות של זהב מן המנורה לקנא אפרן יפה וחוזרין וקובעים אותם בה הרי עבודה תמה ע"כ, והיינו הטבת נרות דרך נתינה שעל זה לבד הוא חייב מיתה כמבואר שם והוי נמי עבודה תמה, ומסיק דתמה עכ"פ לא הוי דיש אחריה עבודה, ור"ל נהי דאסור לעשות מכ"מ מיתה ליכא.

עכ"פ מבואר דלהאי מ"ד החזרת הנרות הוא עבודה של הטבת נרות, וא"כ קרוב מאד דגם בשבת היו עושין כן דזה מסדר העבודה להאי מ"ד,

ודע דבס' שפת אמת הקשה דכיון דהדלקה לאו עבודה הוא אם כן שוב נתינת שמן להוי עבודה תמה ולחייב מיתה דהא אין אחריה עבודה, ונדחק הרבה בזה, ובמחכ"ת לא ראה מה שכת' המאירי שם ח"ל ואעפ"י שאינה עבודה מכ"מ מעשה הצריך הוא ה"ה מפיקע נתינת פחילה ושמן שלא ליקרא עבודה תמה ע"כ והוא נכון.

ובשו"ב עוד השפת אמת דלמה דחירצה הגמ' הדלקה לאו עבודה היא אם כן מכל שכן הנך דלמעלה דהיינו סידר המנורה ז"א החזרת נרות ונתינת שמן ופחילה, לענ"ד דאינו מוכרח למעייין.

עוד ראיתי במאירי שם על קושית הגמ' דסידר את המנורה שכתב ר"ל שהטיב את נרותיה נראה דאינו מפ' כרש"י אלא הטבת נרות ע"מ זה ז"ע דהא

העיקר לדעתו המשך זמן ההדלקה לא ההדלקה עצמה וכמש"כ המפ' וע"ש בחי' הגאון רבי חיים הלוי ז"ל, ואי משום דהתם בעינן עכ"פ גדול ומצוה משא"כ הכא דכשר למ"ד הנחה ע"מ גס חש"ו, הא גופא קשיא דלמה באמת נימא כן כיון דבשעת ההדלקה איכא ממש החללת קיום המצוה, אלא ע"כ דלמ"ד הנחה ע"מ אין ההדלקה בגדר החללת מצוה כלל וע"כ דומה לקינסא ואסור, משא"כ במנורה נהי דגס שס המשך זמן ההדלקה עיקר המצוה מכ"מ הדלקה תחלת מצוה ושא"כ מדליק מזה לזה.

ואחרי עיוני ראיתי כעין זה בתשובת אבני נזר או"ח סי' תק"ה להרמב"ם כהרשב"א והרמב"ן, אלא דשוב דחי לה דאי ס"ד כהרשב"א והרמב"ן דלמ"ד הנחה ע"מ עיקר ההדלקה נריך שיהי' לפני ההנחה, והא במנורה חזינן דאף דהנחה ע"מ וכמש"כ הרמב"ם דאם הדליקה זר בחוץ והכניסה למקומה כשר מהני כשנמית ואח"כ מדליק ולמה לא יועיל ג"כ בנ"ת, ומזה חזר ממש"כ למעלה.

ולדידי אין זה כדאי לדחות הנ"ל, דאף דבמנורה הנחה ע"מ היינו רק ביסוד זה דאם הדליקה זר בחוץ והכניסה בפנים כשרה אצל לכתחלה פשיטא דבעינן לעשות כמו שכתוב בחזרה להדליק בפנים כשהיא עומדת במקומה אלא דאינו מעכב בקיום המצוה, אצל בנ"ת למ"ד הנחה ע"מ זו נורת תקנתם להרמב"ן והרשב"א שניית מנורה דלוקה במקום פרסומא ניסא במקומה. ע"כ.

גב'. הד"ק **עושה מצוה**. עיין בשו"ת הר נבי (או"ח ב סימן קיד) וז"ל: על דבר מה שנחשור בירושלים ומטו זה בשם הגאון המסיד מהר"ל דיסקין ז"ל בענין הדלקת נרות חנוכה שמדרינן מדליקים בחוץ לפתח הבית בעששית שיש בה פתח צד, ובשעה שמדליקים פותחים את הדלת שבעששית ומיד עם גמר הדלקה סוגרים אותה, ובזמן שיש רוח גדולה אין הנרות יכולים להיות דלוקים ועומדים הם להכבות, וא"כ האיך יוצאים ידי חובה בהדלקה זאת, ואעפ"י שהוא סוגר אח"כ את העששית הרי קיי"ל דהדלקה עושה מצוה ובשעת ההדלקה הרי הם עומדים להכבות ובסתימת דלת העששית אח"כ הרי אין זה הדלקה.

והגר"א ראם הגיד לי שהגאון מהר"ל היה מהדר משום כך שחאה העששית תלויה ופתוחה בשוליה למטה כדי שבעת ההדלקה ג"כ יכולים הנרות

הנה דעת הרמב"ן והרשב"א ברור דהם ממאנים בגי' רש"י וחוס' לקמן מכבה מגביה מניחה ומדליקה, דאם זה שיטת מ"ד הנחה ע"מ ר"ל דבעינן הדלקה בחר הנחה וברגע שמדליק כיון שמונח במקום מקיים המצוה א"כ זה הדלקה עושה מצוה דכיון דתלוי בהדלקה במקומה וכיון שזו נורת המצוה ממילא נעשה ההדלקה עיקר המצוה, ולכן ס"ל דהדלקה לפני ההנחה ואז ההדלקה בגדר מכשירים בעלמא ועדיין אין החללת המצוה רק בשעה שניית מנורה דלוקה במקומה.

אבל שיטת רש"י ודעמי' דגם במדליקה במקומה לאעפ"י שזה ממש רגע קיום המצוה יש הבדל ביניהם, דלמ"ד הדלקה עושה מצוה זהו עיקר המצוה והמשך הדלקת חצי שעה רק תוספת פרסומא ניסא אצל העיקר מעשה ההדלקה זה יסוד תקנתם, וגם אולי ס"ל להאי מ"ד באמת כבשה אין זקוק לה כדקיי"ל להלכה, אצל מ"ד הנחה עושה מצוה דעתו דהעיקר שיהי' מונח שם לפרסומא ניסא, וקרוי לומר שס"ל כבשה זקוק לה דהמשך ההדלקה העיקר, וההדלקה רק מכשירים, וא"כ עכ"פ לרש"י ההדלקה היא מעשה חשוב למצוה גס למ"ד הנחה ע"מ יותר מהרמב"ן והרשב"א לדרכם הוא רחוק עדיין משעת קיום המצוה, וע"כ כתב רש"י דהדלקה לאו מצוה כולי האי דעכ"פ מצוה איכא אלא דאינה עיקר קיום המצוה.

וישורש פלוגתתם תלוי בלפוחא דמנורה, דמוכח בש"ס דאי הנחה ע"מ אי אפשר ללמוד ממנורה דהתם ההדלקה המצוה ולרש"י ע"כ הפי' יותר מצוה ממ"ד הנחה, והיינו אף דגם התם מדליק המנורה במקומה ובאותו רגע מקיים המצוה כמו למ"ד הנחה ע"מ, ואי משום דכאן עיקר המצוה ההמשך ושם עיקר המצוה ההדלקה, זה אינו, דגם במנורה בעינן המשך זמן הדלקה מערב עד בקר, אלא ע"כ דבמנורה איכא ב' מצות הדלקה והנחה דגם הדלקה מצוה, ואעפ"י שאסקינן ביומא כ"ד ע"כ הדלקה לאו עבודה ואינה פסולה בזר, היינו דדין עבודה אין כאן שיפסל בזר אפילו דיעבד אצל מכ"מ דין מצוה יש עכ"פ, ולכתחלה בעינן ג"כ כהן ופשיטא דפסול בחש"ו, וכמש"כ הראב"ד פ"ט ה"ז מביאת מקדש.

אבל הרמב"ן והרשב"א לא ניחא להו בזה, דאם נימא דהנחה ע"מ הפי' כמו רש"י דמניח ומדליק במקומה ויש עכ"פ קצת מצוה א"כ למה אינו דומה למנורה דגם במנורה מעיקר הדין גס זר כשר לכתחלה וכמש"כ הרמב"ם בה"ל ביאת מקדש שם, וגם שם

לדלוק אף בלי סמימה. ועיין שם מה שכתב להליץ בעד המנהג.

גמ'. הדלקה במקומו בעיניו. הקשה השפ"א, מנ"ל להש"ס דיהי' פסול בדיעבד בהדליק בפנים לולי הטעם דהרואה אומר כו' דהא חזינן דנשעת סכנה מניחה ע"ש א"כ נראה דדוקא לכתחילה מצותו מבחון אבל לא לעיכובא ואע"ג דהדלקה ע"מ אחאי פסול, ובאמת מלשון הברייתא לעיל מצוה להניחה ע"פ ביתו מבחון משמע דגם אם הדליקה קודם שהניחה בפתח יא. עיי"ש בדבריו.

גמ'. התם נמי הרואה הוא אומר וכו'. דזין הדלקת נרות שבמקדש כתב הרמב"ם (הלכות ביאת המקדש פ"ט ה"ז): וכן הדלקת הנרות כשרה צורים לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן. הרי מפורש דבמקדש היה מותר להדליקן בחוץ שלא במקום מצוה ולהכניסה אח"כ למקדש במקומה הקבוע.

ועיין מנחת חינוך (מצוה נט) שכתב לחמיה על הרמב"ם שאומר דמותר להדליק הנרות של מקדש בחוץ, מהא דכאן דמיצעי לן בנר חנוכה הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה, ואמרינן ח"ש דאמר רבא הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום, אא"כ הדלקה עושה מצוה - הדלקה במקומה בעיניו משום הכי לא עשה כלום, אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה אחאי לא עשה ולא כלום, התם נמי הרואה הוא אומר לזורכו הוא דאדלקה. ומשמע דפשיטא לה להגמרא דאי הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומה בעיניו, והרי הדלקת הנרות בפנים במנורה ודאי דהדלקה עושה מצוה וכדכתב הרמב"ם בפ"ג מהל' תמידין ומוספין (ה"ט והי"ב) משום שנאמר יערוך אותו אהרן ובניו, א"כ למה מחיר להדליק את המנורה בחוץ שלא במקומה.

ועיין בשו"ת הר נבי (או"ח ב סימן קנז) שכתב ליישב בהקדם דברי הטור והשו"ע (סימן תרעה) שכתבו אם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יא' מטעם

שהרואה אומר לזורכו הדליקה, וע"ז הקשו הב"ח והט"ז הא בגמרא לא משמע טעם זה דהא אמרינן דאי אמרת הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומה בעיניו. וטעם הגמרא משום דהרואה יאמר לא אמרו אלא אם נאמר דהנחה עושה מצוה, והרי לפנינו מצוה דהדר פשטו דהדלקה עושה מצוה, וא"כ לא בעינן הטעם דהרואה יאמר אלא דמעיקר הדין כך הוא דמצוה הדלקה היא דוקא במקומה ולמה מביאין הטור והשו"ע הטעם דהרואה יאמר, דלפי מה דקיי"ל דהדלקה עושה מצוה לא זהו הטעם, ובתירוטו של הט"ז יש לדון, דעכ"פ אין לפנינו הכרח מהגמרא, דהטעם דמצוה הדלקה נריכה להיות גם מעשה ההדלקה במקומה דוקא נדחה לפי המסקנא, ועדיין קשה למה נדחה הך סברא דהוה פשיטא ליה להמקשן דלמ"ד הדלקה עושה מצוה במקומה בעיניו. ולכן אקדים דברי נמוקי הגרי"ב (יו"ד סימן רנ"ו) שמיא' בשם כללי הש"ס, וכ"כ בתשובות חת"ס (ח"ו סימן לא) דכל מקום שאמרו לשון בשלמא זה יורה דגם בזה לא אחי שפיר כ"כ, ולמסקנא כשם שמתוך לאידך מ"ד כך נקטינן לעיקר לכו"ע גם למ"ד הראשון. ומעתה מדוקדק לשון הטור והשו"ע, דלכתר דמחדשין הא טעמא דהרואה יאמר לזורכו הדליקה, שוב אמרינן דגם המקשן לא ניח"ל ולא ס"ל דחויב מצוה הדלקה גוררת מצוה שיהא הדלקה דוקא במקומה, דאין לנו להוסיף מסברא ולסייג מקום מעשה הדלקה שיהא דוקא במקומה הקבוע.

ובזה מיושבים שפיר גם דברי הרמב"ם דמחיר להדליק המנורה בחוץ, משום דאליבא דמסקנא הגמרא לכו"ע אין קביעות למעשה ההדלקה שיהיה במקומה דוקא, וטעם הגמרא דהרואה יאמר לזורכו הדליקה יש לדון דבמנורת בית המקדש חזותא מוכחת דגביעיה ופרחיה מעידים שאין כאן דליקה לזורך הדיוט אלא לשם מצוה להניחה בפנים בקדש, גם יש לדון דלא גזרו במקדש משום דהרואה יאמר וכמו אין שבות במקדש דלא גזרו בקדש.

דף כג ע"א

רש"י בברכות (דף כ' ע"ב) ד"ה וחייבין בתפלה. ועיי"ש בתוס' ד"ה בתפלה שחולק על זה. ועיין בל"ח שם. אכן ראיתי לחמיה על שיטה זו, דא"כ למה אמרינן כאן

גמ'. נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנם. ידוע דעת כמה ראשונים דגבי מצוה דרצנן נשים חייבות אף שהיא זמן גרמא היא, עיין

דנשים חייבות משום דאף הן היו באותו נס, חיפוק ליה משום דהוי מנזה דרבנן [וכן ז"ע אהך דמגילה (דף ד' ע"א) וגבי ארבע כוסות (פסחים דף ק"ח ע"א). וז"ע.

גמ'. **בואי מברך וכו'.** עיין בשו"מ נודע ביהודה (מהדורה תנינא או"ח סימן קיב) בתשובה לבן המחבר מו"ה שמואל שכתב דאם סומא פטור מכל המנזות מדאורייתא, אף שהוא מחויב מדרבנן, אפי"ה אינו יכול לברך על שום מנזה, דהא אמרינן כאן דמברך אשר קדשנו במנזותיו וכו' ופריך הגמרא והיכן זוגו, ופירש"י הא לאו דאורייתא הוא אלא מדרבנן, ומשני רב אריא שם מלא חסור. וינא לנו דאי לאו משום לא חסור ליכא ברכה במנזה דרבנן. וכתב שם: מעתה אני אומר, דסומא לא יכול לברך על שום מנזה, דאף שהוא מחויב מדרבנן, מ"מ מיון שהמטבע שטבעו חכמים בברכה הוא אשר קדשנו במנזותיו וכו', ואיך יאמר הסומא אף"כ זוגו, הא הוא אינו מנזה מדאורייתא כלל. ואין לומר מלאו דלא חסור, דמיון דסומא אינו במנזות וחקים מדאורייתא, א"כ גם על לאו דלא חסור אינו מנזה.

והביא שם מהפרי מגדים (בפתיחה כוללת לש"ע או"ח אות כ"ט) שכתב דמה דארי" סומא פטור היינו ממנזות עשה, אבל במנזות ל"ת מחויב מן החורה. וכתב ע"ז דדבריו אינן מוכרחין. והביא מלשון החוס' במס' ז"ק שהוכיחו דאי פטרת לסומא מכל המנזות וכו', אין נזהג בתורת ישראל כלל, ע"ש בלשון החוס'. מזה מוכח דפטור אף ממנזות ל"ת. והוסיף שם: ופקחתי עיני וראיתי שינוי לשון בחוס' בזה. דבמס' ר"ה כתבו החוס' שיהיה נראה בישראל, דאי פטרת ליה נמנא דאינו נזהג בישראל כלל. ולשון זה יש לפרש כהפרי מגדים הנ"ל, דמה שסומא מזהר בל"ת עדיין ליכא היכרא שהוא ישראל, מיון דהוא בשב ואל תעשה, משא"כ במנזות עשה איח ליה היכרא שרואין שעושה המנזה. אבל לשון החוס' במס' ז"ק שכתבו דלא ה"ל בישראל אינו סובל פירוש זה, וכן הוא פשטא משמעות הדרשא דר"ש בריה דר"א במס' ז"ק, דכל שאינו במשפטים אינו במנזות וחקים וזה כולל כל המנזות מ"ע ול"ת, ואיך יכול לברך מיון שאינו מחויב מדאורייתא רק מדרבנן ועל חיובו מדרבנן אין לו לברך כקושיא הגמרא במס' שבת.

ולפ"ז שפיר הוכיחו החוס' דהיינו שמת רב יוסף כשאמרו לו דהלכה כר"י דסומא פטור מן המנזות הלא מפסיד כל הברכות. וע"כ צריכין לומר דאעפ"כ יכול הסומא לברך ולומר אשר קדשנו אף שהוא אינו מנזה מ"מ הואיל וכל ישראל מנזרים גם הוא יכול לומר אשר קדשנו ולא מטעם

ערכות דמיון דסומא פטור מכל המנזות וחקים ממילא אינו בערכות. ומעתה שפיר הוכיחו החוס' דנשים מברכות על מ"ע שהז"ג אף שאינן מחויבות אפילו מדרבנן מ"מ יכולות לברך כמו דסומא מברך מטעם שכל ישראל מחויבים מצי אמר אשר קדשנו במנזותיו וכו' כמו כן גם נשים מברכות על מ"ע שהז"ג אף שאינן בערכות כמו שכתב הרא"ש במס' ברכות דף כ"ג ע"ב מ"מ מברכות ואומרות ג"כ אשר קדשנו במנזותיו אף שאינן מנזות כלל הואיל וכל ישראל מנזרים. ואף שיש לחלק דשאני סומא דעדיף לעיני ברכה משום דהוי ממין בר חיובא אבל נשים אינן ממין בר חיובא וכן כתב הרא"ש שם בפ"ק דקדושין מ"מ יש לומר דלא ס"ל להחוס' הך סברא וסבירא להו דנשים עדיפי דחייבות עכ"פ במנזות ל"ת ומ"ע שאין הז"ג, ע"כ.

ועיין בשו"מ רבי עקיבא איגר (סימן קסט) שכתב ג"כ שנסתפק לר"י דס"ל דסומא פטור ממנזות, אס מ"מ מחויב בכל לאוין רק מעשיות פטור, או דפטור גם מחייבי לאוין. וכתב שמנא בספר המכריע להריא"ז (סי' ע"ח בהגה"ה) שדובר מזה. וגם הביא ראיה מחוס' דס"ל דחייב בלאוין. ממ"ש ר"ה (דף ל"ג) ובערובין (דף ז"י) ד"ל דסומא מברך משום דחייב במנזות דרבנן ולהכי מברך, והא מה דמברך על מנזות דרבנן אמרינן כאן היכן זוגו מלא חסור. והא סומא גם מזה יפטור. אע"כ דחייב בלאוין. מש"ה חייב בלאו דלא חסור. ועיי"ש ב.

גמ'. **רוב עמי הארץ מעשרין הן.** עיין בשו"מ חתם סופר (חלק ו-ליקוטים סימן יא) גריגר בענין רוב ע"ה מעשרים הם.

גמ'. **חיישינן לחשד.** עיין שו"מ משיב דבר (חלק א סימן מג) מ"ש ליישב קו' השואל למה לא הביא הגמ' מהא דתנן בגיטין (דף נט א') מערבין בבית ישן מפני ד"ש, ומפרש הש"ס שם (בדף סא ב') דהטעם משום חשדא, ופרש"י משום שיחשד שמטלטלין בלא עירוב. והקשה עוד על הסוגיא בגיטין שם, האך מפרש הגמ' הטעם משום חשדא הא בהדיא תנן במתניתין מפני ד"ש.

ע"ז זה תירץ דדעת לנכון נקל דהדא מתורצת באידך, דודאי אי רצה בעה"כ עצמו שיניחו העירוב בתוך בית של חבירו רשאין לשנות דרך מפני המחלוקת אסור, ואי יש כאן חשדא כפשוטו הלא כופין אותו, אלא ע"כ אין כאן חשד ממש רק הבעה"כ יאמר שירא שיחשדוהו,

ידליק כל הלילה ואם היה חייב להדליק אף בחוץ ובספינה מ"ט אינו מדליק שם ואם כוונת רש"י דאין להם בספינה נר להדליק הו"ל להזכיר זה, וגם אם הכוונה שאין שם נרות לא הי"ל לומר אלא מי שאין לו נרות, שלכן משמע שאינו מנד האונס אלא משום שאף שאיכא נרות ליכא חיוב שלא בבית.

עמוד ב'

גמ'. נר שיש לו שני פיות וכו'. עיין בשו"מ רב פעלים (חלק ד או"ח סימן ל).

גמ'. בעי רבא נר חנוכה וקדוש היום מהו וכו'. עיין בשו"מ יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן שי).

גמ'. נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא. עיין בשו"מ אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן קה) אם פירסום הנס מעכב במצות נר חנוכה.

גמ'. משום ש"ל ביתו. עיין בשו"מ מהרי"ל (סימן נג) בדבר הנשים כשנאמרות במעלי דשבת במקומות אחרים, אז מדליקין את הנרות שהיה להן להדליק בבית, אותם הנרות מדליקין בבית הכנסת ומזכרים עליהם להדליק נר של שבת. וכן נוהגים הנשים כשאירע ליל טבילתם ליל שבת והמקור [עומד] בבית הכנסת, אז נוהגים לילך בסנדליהם בבית הכנסת כדי שלא יטנפו בגדיהם ויטנפו בשרם ולאז אדעתיהו והוי חליצה ומדליקין בבית הכנסת ומזכרין. ויש לתמוה על זה כי עיקר נר של שבת ניתקן בבית משום שלום בית, ועל זה שיצ' לברך אשר נזנו מלא חסור, אבל בבית הכנסת מה שלום בית איכא. והלא כל מה שאנו מדליקין בביתנו אינו אלא משום כבוד המקום ית'. עיי"ש ב. [ועיין במחזיק השקל (או"ח סי' רס"ג ס"ק ט"ו)].

גמ'. (שייך לעי''). עיין בספר שפת אמת שכתב לחלק בין חנוכה למגילה, מטעם דס"ל להר"ן דהלשון מצות חנוכה נר איש וציתו משמע דא"ל המדליק לכוון להוציא כל ב"ב והמצוה רק להיות נר בבית כמו מזוזה, ואפילו אחר שאינו מצ"ב מדליק נר חנוכה או קובע מזוזה כשר, אלא דנריך להיות ההדלקה מזר חיובא דאי לא"ה אין עליו שם נר מצוה, ולהכי שפיר מסתברא דבהגיע לחינוך כיון דמחויב הוא שפיר מיקרי נר מצוה ויוצאין בו, ול"ש הכא לחלק בין תרי דרבנן אחד דרבנן, ודמיה שפיר לקריאה בס"ת שאין נריך לכוון להוציא הצבור, אלא שהצבור ישמעו הקריאה מזר חיובא ולהכי

שמפני שחושדים אותו לגנוב פת של עירוב אין מגיחים אותו שם ומתקוטט ע"י, חה פשוט.

ועיין חוס' שם ד"ה אלא ואין לנו אלא לדמות סברות מלבנו לחלק בין הענינים ולפרש מפני מה יש כאן חשד יותר מכאן חה ניתן רשות לכל אחד להסביר לפי דעתו רק שיהיה מקושיא מן הצד, וכונת שם כלל גדול דודאי על עשיית מצוה שדרך כל ישראל לעשותה אין מקום לחשוד למי שאין רואים אותו עושה, דאי איתא העומד בצה"כ"ל בלא טלית ותפילין ואינו מחפלא, יחשדוהו שלא יתפלל היום וכי"ז הרבה, ורק המשנה מהמנהג והכל נושאין עין על מעשיו יש לחוש שיחשדוהו לעובר עבירה כמו העושה בשבת ע"י עו"ג במחוצר, וכן לענין שביעית עיין מג"א (סי' רמד סק"ו), ומזה הטעם אסור ליכנס לחורבה מפני החשד, וכאן בנר חנוכה באמת לא ניתן לחשוד דודאי יתא לאינש למעבד מצוה אלא משום דעיקר המצוה משום פרסומי ניסא והכל יסתכלו בפתחו של זה, נשים וקטנים וע"ה, ויתקצצו לפתחו של זה ע"כ יסיתו בו וידינוהו למה שירצו וע"ז הביא הש"ס ראייה מפיה דוקא שלא ניתן לחשוד אלא משום שעניים נושאין עין על קצירו ומתקצצים לשדוהו ויש בהם נשים וקטנים וע"ה, וראוי לחוש יותר לחשד, והא דיומא (ל') וכשהוא נוטל כו' מפני החשד משום שדרך בני אדם להקל בנט"י לשחיה ולכן באחילה דאינא דעתא שרי וכן הא דחנן במסכת שקלים (פ"ג) אין החורס כו' משום שהכל חשודים בדבר שבממון ומו דחמהו עליו שהעני או העשיר, ודרך כלל אין לדמות מילתא למילתא, ע"כ.

רש"י ד"ה הרוואה. עיין בשו"מ אגרות משה (חלק יו"ד ג' סימן יד) בענין הדלקת נר חנוכה לבחורי ישיבה ולמי שאין לו בית, ולמי שהלך מביתו לבחורים הנמצאים בהשיבה גם ללינה שיש מקום מיוחד ללינה חדר אחד לאיזה בחורים ומקום האכילה הוא אחד לכל בני הישיבה צריכים להדליק נר חנוכה בחדר השינה שהוא מיוחד לאלו שניתן להם חדר זה וגם איכא קצת בעלות להו ולא בחדר האוכל שהוא לכולם ואין שם מקום מיוחד כלל חה פשוט, ומנד חשש סכנת דליקה מחוייבין אלו שלנין ומדליקין שם להטיל גורל ביניהם מי שיסמור היום ומי ישמור למחר על כל הימים.

ובותב: מי שאין לו בית כלל וישן בחוץ כגון שנמצא במדבר וגם כשאירע שלא היה בביתו ויהיה בדרך כל הלילה ואין לו מי שידליק בביתו, משמע מרש"י שבת ד"ה הרוואה שכתב שברכת הראיה הוא כשהוא יושב בספינה והט"ז בסימן תר"ע סק"ג שהוא דוקא כשלא

אם נר שבת דוקא אשר יאמר כי הוא זה דדוקא נר שבת לא של י"ט, ואע"ג דהגמ"י זכרו דהכי אי' בירושלמי, הרמב"ם ס"ל דהירושלמי פליג כיון דבבבלי לא הוזכר רק נר של שבת, כאמרס הרגיל בנר שבת וכו', [בנראה כוונתו לרש"י כאן], ולא זכרו י"ט משמע בדוקא. ע"כ.

גמ'. רב חסדא הוה רגיל דהוה חליף ותני וכו'. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן יט) שכתב: אם בכלל הא דאמר פוסקין לו ולזרעו אחריו אם חתנו בכלל בן, האריך א"ז הגאון מו"ה שאל אבד"ק קראקא בהגאון רבי ר' העשיל ז"ל, בתשובתו לבסוף שו"ת רמ"א הנדפס באמשטרדם, דגם חתנו בכלל בנו לזה, ע"ש, ואני מנאמי ראה ברורה בשבת כ"ג דאמר נפיק מנייהו רב שצבי, ופירש"י דחתנו כבנו, והיינו דבי נשא פירש"י אחד לישנא חמיו, וא"כ מבואר דאמר דנפקא מינייהו גברא רבה וינא חתנו, ע"כ דחתנו כבנו. ומסיים: וזה לפע"ד ראה ברורה ודו"ק היטב. וע"ע בשו"ת מהרש"ם (חלק ז סימן רא).

גמ'. אלא מעתה ביו"ט לישתרי. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ת סימן עו) מ"ש ליישב קו' השואל שהקשה לפמ"ש מהרש"א בכוונת תוספת מסכת שבת (דף כ"ד ע"א) ד"ה גזירה כו' דרבה ס"ל גזרה לגזרה, אם כן מאי פריך ליה אביי אלא מעתה ביו"ט לשתרי, הא גופא מה"ט שמה יטה שיחבצר מהר אסור נמי ביו"ט דהוי הצערה שלא לזרז. ואף דאמרין מתוך כו' מ"מ איסורא דרבנן איכא, ורבה הא גזר גזלג"ז, עיין שם באריכות.

תוס' ד"ה הדר פשטה. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ת סימן רג).

בהגיע לחינוך בכלל בר חיובא הוא, עכ"ד. אמנם לא נקטינן כן, ועיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ו' סימן סה).

גמ'. הרגיל בנר הויין ליה בנים ת"ח. עיין בשו"ת פעולת נדיק (חלק ג סימן ער) שכתב דבענין הדלקת הנרות בשבת ויום כפור ויו"ט, יש טעמים מחולקים זה מזה, דמנחת הדלקת נר שבת בכלל עונג הוא כמ"ש רמב"ם פ"ה דשבת, שמנטערים לישב בחשך, והיינו שאז"ל משום שלום ביתו שלא יכשל בעץ או באבן או בשום דבר, ולהכי החיוב שיהא לאנשים ולנשים.

ולזה כיון שמנחה הוא וחובה נריך לברך עליו ככל מנחת דרבנן, ואף שיש סוברין דאין לברך עליו ונותרים טעם לדבריהם שאם הייתה דלוקה ועומדת שא"כ לכבותה כדי לחזור ולהדליקה וגם לא להדליק אחרת. והטור דחה דבריהם שהרי גבי כסוי הדם חנן כסוה הרוח אינו חייב לכסותו, ואפילו הכי מצריך על הכיסוי אם נתגלה, עיין בטור ובס' א"ח כ' בשם הר"י מקונו דיש נוהגים שלא לברך כיון שהוא חובה ודמי למים אחרונים שהן חובה ואין מצריכים והוא השיב עליהם דה"מ דבר שהוא חובה הגוף לשמרו ממנו כמו מים אחרונים אבל חובה איסור והיתר כגון זו שהיא חובה משום עונג שבת ודאי מצריכן, ע"ש.

וצר של יום הכפורים בלא שבת, כ' הב"י ב' הגמ"י והמרדכי דביום הכפורים בלא שבת אין מצריכים, בלא חשו לשלום בית אלא בשבת. והרא"ש כ' דיש לברך משום שלום בית.

וביום טוב כתב הגמ"י והמרדכי ב' הירושלמי לברך על הנר, ואנו לא נשמע מקדם לברך בכל העיר זולתי קצת מקרוב. והטעם נראה בלא זכר הרמב"ם כי

דף בד ע"א

דחנכה הוי פרסומי ניסא משא"כ קידוש היום, אבל ד' כוסו' דאיכא בהו נמי פרסומי ניסא, כמ"ש ה"ה מ"מ ז"ל, ודאי דהוי כמו חנוכה, וא"כ לא ה"ל להמ"מ ללמוד מכה כ"ש, רק מכה הוא הדין וז"ע, עכ"ל. ועיין באלי' זוטא (סי' תרע"א) שחוקך קצת בזה, ועיין ב"י בא"ח (סי' תרע"א) שלא כתב הלשון כ"ש, ע"ש.

ועיין בשו"ת שבות יעקב (חלק ג סימן מט) שגם השואל שם עמד בזה, וכתב השב"י לתרץ דבריו המ"מ הם פשוטים, ובדקדק לשון כתב חב"ת כ"ש,

גמ'. מהו להזכיר של חנוכה בברהמ"ז וכו'. עיין במגיד משנה (סוף הלכות חנוכה) שכתב על מ"ש הרמב"ם ז"ל: אפי' אין לו מה יאכל אלא מן הנדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן לנרות ומדליק, וכתב שם המ"מ, וז"ל: אפי' אין לו מה יאכל וכו', נראה שלמדו ממה שנבאר (בפ"ז מהל' חמץ ומצה) שאפילו עני שבישראל לא יפחות מד' כוסות, והטעם משום פרסום הנס, וכ"ש בנר חנוכה דעדיף מקידוש היום, עכ"ל. ועיין בלחם משנה שכתב וז"ל: וקשה דמאי כ"ש הוא זה, אי אמרינן חנוכה עדיף מקידוש היום, היינו

הגאונים שלא לומר ענגו בשחרית שמא יאחזנו בזלמוס ויאכלו, וכתב, וקשיא לי טובא שא"כ איך מנאנו ידינו ורגלנו בצרכת ספירת העומר, והלכה רווחת בישראל שאם שבת לילה אחד שוב אינו מצריך, דבעינן תמימות, וא"כ איך תקנו צרכה כלל על ספירת העומר, ואף את"ל דלמיתה לא חיישינן מ"מ לשכחה במשך שבעה שבועות ודאי שיש לחוש, וא"כ הו"ל למפרע ברכותיו לבטלה. וי"ע. עכ"ד.

ועיין להרחיב"ל במורה באצבע (אות ריו) שכתב, יש להזכיר צימי הספירה לעשות סימנים שלא ישכח לילה אחד מלספור ספירת העומר, שאפשר שישכח לספור גם ביום, ולא יוכל לספור עוד בצרכה, וגם כל הצרכות שצריך על סה"ע בלילות שעברו יהיו צרי לבטלה, וביטל מ"ע. ע"כ.

ועי"ע בשו"ת יד יצחק ח"ב (סי' מה אות ב) שהביא קושית השואל ע"ד בה"ג שאם לא ספר לילה אחד לא יספור עוד בצרכה, דבעינן תמימות וליכא, שא"כ לעולם לא יצרך על ספירת העומר, דשמא ימות חיישינן. ומירץ, דשאי הכא ספר מה שצרכה, ורק מן השמים עכבוהו, וכתב צמח"ס חפשי כיון שמת נעשה חפשי מן המצות, והו"ל כאילו תמימות ולא הוי צרכה לבטלה. ע"כ. וראה עוד בשו"ת אבן יקרה תליחא (סי' קעו) שהביא בשם מחבר אחד שהקשה איך מצרכים על ספירת העומר ולא חיישי' שמא ימות ולא תהיינה תמימות, ומירץ המחבר ההוא ע"פ מ"ש בקדושין (מ) חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, ולכן אפי' ימות נחשב כאילו ספר ממש. וכתב ע"ז האבן יקרה, שצמח"כ דברים אלו דברים בטלים הם, דאנו מי שנאנס ואין לו ד' מינים יוכל לצרך על נטילת לולב וכו', ועוד אם שבת ולא ספר לילה א', יספור בצרכה בשאר לילות, כיון דשכחה הוי כאונס, לדעת כמה פוסקים, כמ"ס המג"א סי' קח, ויהיה כאילו ספר, א"ו שאין בזה ממש. ע"ש.

ועי"ע בשו"ת רב פעלים ח"ג (תאו"ח סי' לב), שכתב להוכיח שגם במצות עשה יש מצוה בחצי שיעור, ממה שחיקנו לצרך על ספירת העומר בכל לילה, והרי יש לחוש שמא ישכח לילה אחד, ולא יספור גם ביום, ונמא כל ברכותיו לבטלה, אלא ודאי שיש קצת מצוה בחצי שיעור, והביא דמוס' כתובות (עב) שאם תסתור הוי צרכה לבטלה, שאני החס שיעקר הספירה בעבור הטבילה, ואם תראה אודא לה מצוה הטבילה והו"ל צרכה לבטלה. ע"ש.

דודאי הא דאמרינן בש"ס דגר חנוכה עדיף מקידוש היום דפרסומי ניסא עדיף, קשה, הא גם בקידוש היום איכא זכרון גם יותר שמעיד שהקב"ה צוה עולמו ונת ביום השביעי, ואין לך גם גדול מזה שצוה כל הצרכות מאין צדיבור בעלמא, ונמא ליום השביעי, אלא ז"ל בהא עדיף גר חנוכה שמדליק הנר מצחוץ, ואיכא פרסום גם לצבור ברשות הרבים כדאי' בש"ס, משא"כ קידוש היום הוא רק בביתו, וא"כ מכת זה גר חנוכה הוא כ"ש מד' כוסות, ולהכי דקדק לומר פרסומי ניסא, כלומר שמפרסמין הנס.

ובותב שם: ואל תחמה ע"ז שהרי קרוב לזה מצוה להדיח בתוס' בשבת כאן ד"ה מהו להזכיר של חנוכה בצרכת המזון, בתפלה פשיטא לי דמזכיר משום תפלה בצבור היא, ואיכא פרסומי ניסא, משא"כ צרכת המזון שהוא בבית ליכא פרסומי ניסא כולי האי, עכ"ל. הרי להדיח דיש לחלק כן.

גמ'. ר"ח דאורייתא. עיין בשו"ע או"ח (סי' תי"ח ובסי' תק"ע) דהנשבע בפירוש להשתנות בר"ח דחלה עליו השבועה דאינו רק דרבנן, אלא שמדברי הרמב"ם נראה שהוא דאורייתא, יע"ש. ובשו"ת פעולת נדיק (חלק ג סימן קי) כתב להביא ראיה לדברי הרמב"ם מגמרא דכאן דפשיטא ליה לחלמודא דר"ח דאורייתא.

גמ'. המפטיר בנביא במנחה וכו'. הרמב"ם (ס"פ יא מה' ברכות, ופ"ג מה' חנוכה ה"ז) ס"ל שאין לצרך על קריאת ההלל בר"ח. ועיין בש"ע (סי' תכב). ועיין בתוס' רי"ד (סוכה מד:), שהקשה ממ"ש כאן שמצרכים על ההפטרות במנחה בשבת. אע"ג דהוי מנהגא בעלמא. ומירץ, שכל דבר שהוא חובה ונהגו להוסיף עליו, כגון הפטרה שנוהגת חובה בשחרית והוסיפו לנהוג במנחה, מצרכים על אותו מנהג. משא"כ חיבוט ערבה שאין יסוד לחובה כלל. ולפ"ז ה"ה שמצרכים על ההלל בר"ח, כיון שנוהג חובה כ"א יום, והוסיפו לנהוג לקרותו בר"ח. והנכון בעיני, דהא דמצרכים על ההפטרות דמנחה בשבת מפני שאין שם אקב"ו, שחיון שאינה אלא מנהג בעלמא היכן צונו. והרי לקמן (מה:) פליגי במצוה דרבנן אי מצרכין וצונו, ובמנהג בעלמא איך נצרך, ולפ"ז אין לצרך על קריאת ההלל דר"ח. ע"כ.

רש"י ד"ה א"א. עיין בשדי חמד (מערכת יוהכ"פ סי' א סוף אות ג) שהביא מ"ש רש"י בשם

ומה גם שמהר"ר יחפא היה גברא בגוברין, ובחכמתו מסכים הולך על הדין ועל האמת ע"ש.

ועיין בחתם סופר כאן שכתב, שיש להוכיח ממה ששינוי, אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב, שהדלקת הנרות בלילה, ולא כמו בערב שבת שבע"כ צריך להדליק מבעוד יום. ושלא כדברי הרבניא אשת הסמ"ע שקראה חגר על הנשים שלנו שמדליקות בליל יום טוב, כי מה הבדל בין שבת ליום טוב, וכמו שאמרו לעיל (שבת כג ע"ב) דמי שהוא סבא ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר. ולפי הנ"ל יש הוכחה שלא כדבריה. אולם נראה שהרבניא לשיטתה שכתבה שציוס טוב צריכה לצרף עובר לעשייתו, כלומר קודם ההדלקה, שדוקא בשבת כתב הרמ"א שיש לצרף אחר ההדלקה, משום שמיון שצריכה קבלה עליה שבת ואסורה להדליק עוד, מה שאין כן ביום טוב שיש להקדים ולצרף קודם ההדלקה, כדין כל המצוות שמצריך עליהן עובר לעשייתן (פסחים ז ע"ב), ומקבל עליה יו"ט, ומה בכך, הרי מותר להדליק ביו"ט. ולפי זה יפה אמרה הרבניא גם בענין זמן ההדלקה, שלעולם גם משנחיתו מודה שיש להדליק מבעוד יום, אלא שהואיל וצריכה לצרף קודם ההדלקה, הרי קיבלה עליה יום טוב, וא"כ אין לה להדליק בשמן שריפה, ע"כ.

ועיין של"ה (במסכת פסחים דף כ"ג ע"ד) בד"ה ושמחת בחגך, שכתב, נשאלתי אם רשאות הנשים להדליק הנרות ביום טוב ראשון של גלויות לצורך ליל יו"ט שני. והשבתי להחיר, שכשם שמותר להדליק נרות בבית הכנסת ביום טוב ראשון בבין השמשות לצורך הלילה, ואינו נקרא נר של בטלה, שהרי יש בהדלקתו מנוח באותה שעה, הוא הדין להני נשי. ואע"פ שמצרכות לצורך הלילה, אין בכך כלום, כמו שמדליקות בערב שבת מבעוד יום ומצרכות. ואדרבה צעני הוא יותר מנוח, ממה שנוהגות הנשים שאינן מדליקות עד לאחר תפלת ערבית, ואז צבואם מבית הכנסת לביתם הם יושבי חושך, ואין זה נכון צעני, ע"כ.

והנה הגאון בעל שו"א ומשיב, בהגותו על שלחן ערוך או"ח (סי' רס"ג). הביא ג"כ דברי הרבניא אשת הסמ"ע, וכתב, אבל האליה רבה סי' תפ"ח כתב בשם הש"ס שגם ביום טוב שני מדליק קודם הלילה. וסיים, והני נשי דידן נהגו גם ביום טוב ראשון להדליק בלילה אחר יציאתם מבית הכנסת, ונראה לי שגמרבב המנהג מסוכות וכו'. ולכן נהגו להדליק בכל יום טוב בלילה. ומכל שכן ביו"ט שני שיש לחוש למ"ש אשת הסמ"ע, ע"כ.

תוס' ד"ה או די"בא. הנה להלכה פסקין בשו"ע או"ח (סימן תיז) דר"ח מותר בעשיית מלאכה, והנשים שנוהגות שלא לעשות בו מלאכה הוא מנהג טוב. עיי"ש. אמנם הרמח"ל בספרו מחזיק ברכה הביא ממנהיק"ש שהוכיח מדברי המוספות כאן דגם האנשים לא היו עושים מלאכה. ודחה שם דבריו, דמיון דמדברי המוספות בדוכתי אחריני משמע דדוקא הנשים לא היו עושות מלאכה, יש לנו לומר דגם מ"ש המוס' בשבת הכי כונתם. ועיין מ"ש בספר ברית עולם (דף נ"ג ע"ב) דמיון דאשכחן לרבינו יהודה החסיד דהוא תלמיד ר"י, דמוכח ממה שכתב בספר חסידים דגם האנשים לא היו עושין, אית לן לאוקומיה דברי המוספות דשבת כדנקטינהו מהריק"ש, ע"ש.

וע"ע מה שכתב הוא ז"ל בספרו שו"ת טוב עין (סימן יח אות ע"ה): ועתה ראיתי דמה שרמזתי במחזיק ברכה להוכיח מתוספות ר"ה (דף כ"ג) דלא כמהריק"ש ליחא, דאדרבא המדקדק בדבריהם שם, ובפסקי תוספות שם, יראה דיותר נוטים דבריהם דגם האנשים לא היו עושים מלאכה, וכן מוכח מפשט דברי הרשב"א בחידושי ר"ה שם. עכ"ד. וע"ע מה שהאריך בזה הרמח"ל בספרו שו"ת יוסף אומן (סימן כ).

עמוד ב'

גמ'. ורבנן הוא דתקוני משום פבנה. עיין ביפה עינים אי הירושלמי ג"כ ס"ל הך טעמא. ועיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן סג).

מתני'. אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט. כדין הדלקת נרות של יו"ט אי צריכות הנשים להדליק מבעוד יום, או רשאות להדליק הנרות בליל יום טוב. הנה בהקדמת הגאון מהר"י יחפא כן לספר פרישה ודרישה, כתב בשם אמו הרבניא מרת בילא, אשת הגאון רבי יהושע פלק הכהן (מחבר הסמ"ע ופרישה ודרישה), שמה שנוהגות הנשים להדליק נרות של יום טוב לאחר תפילת ערבית, ולאחר צאתם מבית הכנסת, לפני הקידוש והסעודה, מנהג טעות הוא, ואע"פ שבליל יום טוב שני של גלויות ראוי לעשות כן, מפני שהוא ספקא דיומא ואסור להמין מיום טוב לחצירו, אבל בליל יום טוב ראשון אינו נכון לנהוג כן, אלא יותר טוב להדליק הנרות מבעוד יום ולקבל עליהן יום טוב כמו שנוהגות בערב שבת. וסיים: ונראה לי שהדין עמה, וצריך טעמה, עכ"ד. והחיד"א בספר שם הגדולים (מערכת ו' אות ז') כתב, שדברי הרבניא נכונים להלכה,

אֲזַלְם בשו"ת פרי יצחק ח"א (סוף סי' ו'), העלה שגם הדלקת הנרות של יום טוב צריכה להיות מצעוד יום, כמו בערב שבת. וכמ"ס (בשבת כג ע"ב) דביתו דרב יוסף הוות מאחרת ומדליקה לה, אמר לה רב יוסף, חנינא, לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה. מלמד שעמוד הענן היה משלים לעמוד האש, ועמוד האש היה משלים לעמוד הענן. ולפי זה נראה שהוא הדין בערב יו"ט שהדלקת הנרות מצוה היא, וצריך לברך עליה, לפיכך יש להקדים ולהדליק קודם שקיעת החמה, שהוא מכלל כבוד יו"ט, ע"ש.

וְעִיין בספר ניוקוי אורח חיים (סי' תקכ"ט), שכתב, שנמצא בתשובות האחרונים שיש להזהיר את הנשים להדליק הנרות בערב יום טוב ראשון בתחילת בין השמשות, כדי שיכנסו ליו"ט באורה ושמחה, כמו בשבת, ולא יכנסו ליום טוב בחשיכה, ע"ש. וכן כתב במטה אפרים (סי' תקנ"ט סעיף י'), שצילל ראשון של יום טוב ונהגות הנשים להדליק הנרות מצעוד יום קודם ההליכה לבית הכנסת כמו בערב שבת, ע"ש.

אֲזַלְם בשו"ת מנחת שמואל (סי' ל') הביא דברי הרבניא אשת הסמ"ע הנ"ל, והעלה שדוקא בערב שבת שאי אפשר בענין אחר יש להקדים ולהדליק מצעוד יום, אבל צליל יום טוב, מיון שלדעת הרבה פוסקים עיקר הדלקת הנרות משום סעודה, יפה עושות הנשים שמדליקות בעת שנכנסים לסעודה.

ביתני. אין מודליקין בעצמן וכו'. עיין בהג' חכמת שלמה (סי' רס"ג) ובשו"ת האלף לך שלמה (חלק א"ח סימן שעו) אם מותר להדליק בעצמן לגר חנוכה. וכתב שם: ואחר כתבי זה בלמדי בשבת דף כ"ד ע"ב ברש"י במשנה אין מדליקין בשמן שרפה פרש"י בד"ה ר"י אומר אין מדליקין בעיטורן פרש"י בשבת והוא חמור ושפת יתר דהרי כן מפורש במשנה מפני כבוד שבת ולכן ה"י נראה דקמ"ל דהוי ס"ד דאף בנ"מ בשבת נמי אין מדליקין בו מפני כבוד השבת שריחו רע לכן קמ"ל רש"י דדוקא בנר שבת אסור אבל בנ"מ מותר אף בשבת מיהו י"ל דאין זה ראוי דאפשר כוונתו דהוי ס"ד מיון דרישא מיירי ביו"ט י"ל אף ביו"ט אסור ר"י ואף דסיים מפני כ"ש י"ל דהוי כוונתו מיון דבשבת אסרוהו לכן אסרוהו גם ביו"ט דגורין יו"ט אטו שבת כמ"ס בפ"ק דביצה לכן קמ"ל דרק בשבת אסור ולא ביו"ט ודו"ק.

גבו'. מ"מ לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט. עיין חמיהם השואל בשו"ת בנין ליון החדשות (סימן קי) דהנה החוס' בעירובין (ד' ק') הקשו ליתא עשה דמתן ד' וידחה ל"ת דכל חוסף, ומירץ הט"א בר"ה (דף כ"ח) וכן הביא בספר שער המלך בה' נדרים (פ"ג ה"ו) בשם הרשב"א כ"י, דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ונ"ע איך אחישבא להו סוגיא דכאן דקאמר על הא דאין שורפין קדשים ביו"ט, מנהג"מ, ופי' רש"י דאין שורפין דאי לא ממעט לה קרא אית לן למימר ליתא עשה דבאש תשרופו וידחה ל"ת מלאכה, והוצרך ליה לרבא לתרץ אמר קרא הוא לבדו יעשה וגו'. והשתא הרי עשה דבאש תשרופו הוא במקדש והלאו דלא תעשו מלאכה ביו"ט אע"ג דאינו מיוחד למקדש הוי כללו של כל חוסף דאפילו ל"ת בעלמא לא דחי, והרי רבא בוצחים (דף ז"ז ע"ב) מתרץ שם דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ובשבת שם הוצרך לחירוא דהוא לבדו. אע"כ דל"ת צריך שתהיה מיוחדת במקדש דוקא.

ודהשיב: לפענ"ד דעת הט"א והרשב"א י"ל מיון דל"ת דכל חוסף הוא דרך כלל שלא להוסיף על מצוה ומצוה א"כ קאי לענין זה על מקדש ונקרא ל"ת שבמקדש כאלו נכתב ל"ת על מחנות דם אבל לא שיך זה בענין ל"ת דיו"ט בשריפת קדשים דשם אין שייכות קדשים בל"ת זו שנאמר שנעשה חמורה להיות נדון בל"ת שבמקדש. שוב ראיתי בריטב"א עירובין (ד' ק') שהביא ג"כ דברי החוס' ח"ל הקשו בחוס' אמאי לא אמרינן אחי עשה דמתן ד' ודחי ל"ת דמתן אחת דהא בעידנא דקא עבר ל"ת מקיים לעשה. וע"כ לד"ה הל"ל ינחנו במתן ד' ומירצו דבקדשים לא אמרינן אחי ע' ודחי ל"ת כדאמרינן בוצחים עכ"ל. הרי דקרא לל"ת דכל חוסף ל"ת דמתן אחת חה כדצרינו דלענין זה ה"ל כאלו נכתב על קדשים לחוד. ולכן שפיר מקרי ל"ת שבמקדש.

גבו'. שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן שס) שדחה מכאן דברי השואל שם דעשה דפוי"ר דוחה להעשה דאבילות אפי' תוך ז', ורובה לחלק בזה, דדוקא מ"ע שאם לא יעשה עכשיו ידחה לגמרי כגון בחצי עבד וחצי ב"ת, משא"כ בנ"ד דאפשר להמתין עד לאחר ז'. עכ"ל השואל. וכתב המהרי"א אסאד דז"א דשריפת קדשים יוכיח, דפירש רש"י כאן, ח"ל: אין שורפים קדשים ביו"ט, דהל"ל עשה דוחה ל"ת. וכן הקשו חוס' בקדושין (דף ל"ד ע"א) סוף ד"ה מעקה וכו' ישרפו ע"י נשים מה"ט, אף דאפשר להמתין עד אחר יו"ט, השתא מיהת לא אפשר לקיים שניהם, עכ"ל.

קריבין אסור והיינו מטעם לכס ולא לגבוה, ולכס ולא לגבוה ליכא אלא עשה כמ"ש חוס' בינה י"ב ע"א ד"ה השוחט עולת נדבה וכו', וא"כ אין כאן לאו כלל, עיי"ש.

תוס' שם. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סימן רכג) שכתב די"ל בסדרת רש"י שכתב דרחמנא אחשביה לשריפת חלה ולכך אף לתת לכלבו אסור דהוה מלאכה לפע"ד הי' נראה דבר חדש בכוונתו דבא ליטב קושיית החוס' בשבת דף כ"ה דאמאי לא מותר לשרוף תרומה טמאה דהא מותר להנות בעת השריפה אף נראה דהנה ביאור ענין מלאכה לצורך אוכל נפש דשרי הוא דוקא בדבר שאיסורו משום דעושה מלאכה ולכך כל שהוא לצורך אוכל נפש שרי' רחמנא אכל בשמן שריפה או בקדשים טמאים דעיקר המלאכה אינ' השריפה דהא הבערה מותר ביו"ט ואמרינן מתוך ורק דאדרבא מה שנכלה ע"י השריפה' התרומה זהו מקרי מלאכה מה שנכללה התרומה או הקדשים טמאים ואסרה התורה שיכלה התרומה וקדשים טמאים ביו"ט וא"כ עיקר המלאכה מה שמכלה ומבער התרומה מן העולם א"כ איך שייך שהתורה התירה לצורך אוכל נפש הא לא מצינו מלאכה כו' שיהי' המלאכה נקרא ע"ש שנכלה הדבר ולא ישנו בעולם במציאות כלל ואיך מצינו מלאכה כו' ואדרבא כל המלאכות לאחר שיגמר ישנו להפעולה בעולם וכאן אדרבא זהו עיקר המלאכה מה שנכלה ובעה"ג לא מצינו שהתירה התורה לצורך אוכל נפש וגם י"ל כיון דהנחת כליו אסור בתרומה ואם נימא דהוא מה"ט א"כ איך שייך דלצורך אוכל נפש מותר והרי הוא נהנה הנחת כליו שיעקר המלאכה אינו רק הנחת כליו אכל א"ל לזה והעיקר דמלאכה כהאי שיעקר במה שנכלה מן העולם זה לא מצינו שהתירה תורה ומעתה ז"ש רש"י דכל מה שעושה לכלות ולבער הדבר מן העולם אף ע"י נתינה לכלבו זה אסרה התורה ובה מיושב קושיית הפ"י דבחמץ אם נימא דיכול לבער בכל דבר א"כ לא שייך שהמנזר ללכות דאף אם ימכור לנכרי או שמבטלו מרשותו באופן המועיל או שמפקירו אף שהדבר יש במציאות בעולם מ"מ מקיים המנזר ובה יש לישב גם מה שהקשה בנו"כ מה"ט חלק או"ח סי' ט"ו בשם אור חדש משריפת ב"כ והא שם ג"כ אחשבה למלאכה ולפמ"ש יש לישב ואכ"מ להאריך כי גוף הסברא חדשה ואף שגראית נכונה צריכה סעד לתמכה. עכ"ל.

תוס' ד"ה דפי. עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן קכט) בשולי המכתב, שכתב שאינו מביין דברי החוס' פסחים (דף פ"ב ע"ב) ד"ה אכל נטמא וכו' בקו"ם מתרומה, דהא ליכא קרא בתרומה טמאה דבשריפה, דהא החוס' כתבו כאן, אי דהוי דרבנן, אי משום דאקרי קודש, ואם כן כל זמן דלא ידעינן דקודש שנטמא בשריפה, גם תרומה טמאה לא ידעינן, ומסיק בנע"ג.

ועיין בשו"ת שרידי אש (חלק ב סימן לא) שכתב: ואולי יש לומר שהתוספות בפסחים תפסו בפשיטות דמקרא דלך תהא להסקה שפיר ילפינן דה"ט בשריפה, כמו שחפס הגרע"א בדעת רש"י והגרע"ב. ועי' בתויו"ט תמורה, שכתב ג"כ דמכל הני דרשות דדרשינן בשבת כ"ה שמעינן דתרומה טמאה בשרפה. ורש"י והחוס' בשבת סבוכים שהוא מדרבנן מפרשים כקושיית הגרע"א הנ"ל דקרא אחי רק להיתר הנאה, כמו שכתבתי שאינו מן הנקבין, אכל לא שהוא מן הנשרפין.

תוס' שם. עיין בשו"ת רבי עזריאל (ח"א-א"ח) סימן קיז) שהקשה הרב השואל: בסוכה (דף ל"ה) פריך למ"ד לפי שא"כ דין ממון ממחני' דתרומה טמאה הרי מסיקה תחת תבשילו. וקשה לפ"מ דהעלה חוס' שבת דף כ"ד ע"ב ד"ה לפי, דהיתר הנאה בתרומה טמאה היא רק משום דמשולחן גבוה זכו יע"ש, א"כ מאי פריך הש"ס הרי מסיקה תחת תבשילו דמה בכך דעכ"פ כיון דאינו שלו היא לאו דין ממון הוא ומ"ש ממעשר שני דנמי מותר בהנאה ואפ"ה ה"ל ממון גבוה.

והשיב: נלע"ד דלפי הה"א דלמ"ד משום שאבד"מ א"ל היתר אכילה א"כ אין צריך להיות כ"כ שלו הי' סובר המקשה דאפי' א"א משולחן גבוה קזי עכ"פ הוא שלו להסיקה ושפיר פריך, אכל לפי מה דמסיק דלכ"ע צריך שיהא זה היתר אכילה א"כ צריך להיות מותר כשלו ממש מש"ה לא מהני בממון גבוה. עיי"ש.

תוס' שם. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק א' (או"ח) סימן קג) מה שכתב בישוב קו' השואל על חוס' קדושין ל"ד [ע"א] ד"ה מעקה וכו' דהא אשה מותרת להדליק בשמן שרפה אע"כ הלאו אליס, וקשה לפמ"ש חוס' כאן דשמן שריפה גופא מטעם נדרים ונדבות אין

דף כה ע"א

ועיי"ש עוד דמחלוקת רש"י וחוס' כאן בשריפת תרומה טמאה, רש"י ס"ל רק מדרבנן מנחתו בשריפה וה"ה שאר ביעור דלא ליח' לידי תקלה, וחוס' ס"ל דמנ' דא' בשריפה, לשיטתיהו אולי, לרש"י וחוס' חולין (ז"ד) דרש"י ס"ל אין מבטלין איסור לכתחלי מדא' וח' ס"ל רק מדרבנן אין מבטלין.

גמ'. שם. עיין בשו"ת משיב דבר (חלק ב סימן פ).

גמ'. שם. עיין בספר קהלת יעקב (מהגאון מוה"ר רי"ט אלגזי ז"ל) תוספות דרבנן (אות א') דדן שם בזה דאין עושין מנחת חבילות חבילות, אם אמרינן כן גם ב' מנחת הנעשות בבת אחת, והאחת נעשית מיד וחברתה נמשך גמר מנחתה יותר, והביא לזה מדברי הירושלמי (שילהי תרומות) דמדליקין בשמן שריפה בחנוכה, והא' התם דמנחה לשרוף את התרומה כדאמרינן כאן כשם שמנחה לשרוף את הקדשים שנטמאו כך מנחה לשרוף את התרומה שנטמאת, ושרינן להדליק בשמן שריפה בחנוכה, ולא חשו משום שאין עושין מנחת ח"ת, ועכ"ל דהיי"ט משום דחנוכה הדלקה בעלמא עושה מנחה, וכבחה אין זקוק לה, לא כן מנחת שריפה שמן של תרומה, שצריך המשך זמן עד שישרף, וכבחה זקוק לו, לא חשו בזה משום אין עושים מנחת ח"ת. וע"ז כתב דאברהם יש לדחות, דבירושלמי מייירי באין לו שמן אחר, ובאין לו לא חשו לאין עושין מח"ת, כדאמרינן בפסחים (ק"ב), ועוד אפשר דלא חשו אלא בתרומתו דא' או דרבנן, ולא בחד דא' אחד דרבנן, ורא' ממאי דלא קאמר שם (שבת כ"ד) בטעמא דמחנ' דאין מדליקין בשמן שריפה בשו"ט משום דאין עושין מנחת חבילות חבילות, וצווחר לר"ח דבסתם ערב שבת יכול להדליק בש"ש, והרי עושה מח"ת, אם לא דעכ"ל דבחד דא' אחד דרבנן אין צו משום מח"ת, אלא שאין מוצא טעם בדבר לומר כנ"ל, עכ"ל.

גמ'. כך אתה מצוה לשרוף את התרומה. הנה תרומה טמאה אם היא בשרפה דוקא, או סגי גם בשאר מיני בעורין, כתב בספר עיר הקודש והמקדש (להגרי"מ טוקאצ'נסקי) שחלו במחלוקת רש"י וחוס' כאן, דלרש"י משום תקלה הוא, א"כ מותר בכל מיני בעור, ולחוס', לא מבעיא ללישנא דהוא מדאורייתא, בעיא שרפה, מדאיקרי קדש, אלא אף לל"ק בתוס' שהוא מדרבנן משום דדמי לקדש, וכן סובר רש"י לחד לישנא,

רבא אמר אמר קרא הוא לבדו וכו'. (שייך לעיל כד סוף עמוד ב'). עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט' סימן סה) שמקשה איך יליף רבא דאין שורפין קדשים ביו"ט מלבדו דממעט מילה שלא בזמנה, וכתב רש"י דה"ה שריפת קדשים דאפשר למחר, האכילא שריפת קדשים בזמנו כמו נותר ביום ראשון וטומאה ופיגול ופסול דמנחה לשרפו מיד כמ"ש ברמב"ם (פי"ט מה' פסולי המוקדשין), וקיי"ל חביבה מנחה בשעתה, ומאי רא' ממילה שלא בזמנה. וע"ע שם אריכות בזה הסוגיא.

גמ'. בשם שמצוה לשרוף את הקדשים. עיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קנא) מ"ש בשיטת רש"י ושיטת הר"ן, דלרש"י אין מאכילים חלה טמאה דרחמנא אחשביה, אבל בחול הוא ביעורו באכילת בהמה כדאמרינן בפסחים ל"ב [ע"א] בתרומת חמץ מריצה לפני כלבו, ור"ן ס"ל דוקא תרומת חמץ מריצה לפני כלבו, אבל תרומה טמאה כל שראוי לאכילת אדם אינו יוצא להבערה באכילת בהמה. וכתב דפליגי בסברא, דהא בתרומה לא כתיב שום ביעור בתורה, אלא כמ"ש כאן כשם שמנחה לשרוף את הקדשים מנחה לשרוף את התרומה ואמר רחמנא שלך תהא להסיקה תחת חבשילך, נמצא ילפינן ביעורה מקדשים אלא היקל ליהנות ממנה בשעת ביעורה, וסבירא ליה לרש"י דלא ילפינן אלא לבער מן העולם אבל לא דוקא לשרוף, שהרי בזה נמי לא דמי לענין איסור הנאה בשעת ביעור, ומשו"ה פשיטא לחז"ל דתרומת חמץ מריצה לפני כלבו, ולשון כשם שמנחה לשרוף וכו' שלך תהא להסיקה וכו' לישנא בעלמא הוא, וכאלו נאמר כשם שמנחה לבער הקדשים וכו' ורחמנא אמר שלך תהא ליהנות בשעת ביעורה, זהו שיטת רש"י. ור"ן ס"ל נמי דודאי באיסור הגורם לתרומה שתיאסר שאינו מטעם קדושה כגון חמץ, לא צ"ע שיהיה כעין קדשים ממש וסגי להריצה לפני כלבו, אבל איסור טומאה שמחמת קדושתה הוא, בזה ילפינן דומיא דקדשים ממש שריפה דוקא ולא לפני בהמח. ועיי"ש מ"ש לפי"ז ליישב קו' הפנ"י בפסחים.

גמ'. בשם שמצוה לשרוף וכו'. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן שנא) בהג' לכן המחבר באור כוונת הגמרא בהאי דקאמר כשם שמנחה וכו'.

ובותב שם: שהשיעור הזה שהוא אחד מכ"ד או אחד מממ"ט, הוא מן התורה בלל ומדרבנן בלל, ואפרש הדבר ונאחז דרך משל שהוא אחד מכ"ד, וזהו יש בו שיעור חשוב לקיים המצוה נתינה לכהן, ואמנם זהו השיעור אחד מכ"ד בעשרון שהוא שיעור חלה וכשיש

וע" ש' בהגה"ה לכן המחבר שכבז: דע שמה שחדש
אלמנא הגאון המחבר ז"ל בחלה ובתרומה
דלוויא מידי טבל חטא אחת פוטרם כל הכרי אבל מ"מ
צריך לקיים מצות נתינה שהיה בכדי נתינה לכהן, אין
הכוונה שיש כאן שמי הפרשות זו אחר זו ואם הרים
משאו הותר הכרי בתרומה והעיסה בחלה ואלכ"כ צריך
להסיק עוד ולהפירש שיעור כדי נתינה לכהן, זה אי
אפשר לומר משום כמה טעמים, חדא דבמעכת שבת
כ"ה ע"א דרשינן משמרית תרומותי שתומה טמאה
מוחתרת בהנאה ודרש תרומותי בשמי תרומות הבחוב
מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה,
ובבבורות דף ל"ד דרשינן משמרית תרומותי בשמי
תרומות אחת תרומה טהורה ואחת תרומה חליה.
ומקשים התוס' במס' שבת ובמעכת בבירות שם אין יליף
שלש תרומות מקרא זה טהורה וטהרה ומתירים
התוס' דמלק דריש אתרומה טמאה להחיר בהנאה
ומשמרת שיץ בתוליה, ע"ש. ומעתה אי צריך בכל
תרומה שמי הפרשות אחת להחירה מטבל ואחת למנות
נתינה לכהן, אכתי קשה מג"ל למידרש תרומה טמאה
דלמא תרומותי דהיינו שמי תרומות קאי אחד על תרומת
כל שהוא שמחיר מטבל ושני אתרומת שיעור כדי נתינה
וכו'. ואמנם כוונת אלמנא הגאון ז"ל בזה שכבז שיש
שני שעורים בוונתו שלכתחלה צריך לתרום שהיה כדי
נתינה ולא בשביל להחיר השיריים שבשביל זה היה סגי
בכל שהוא אך שהכתוב הצריך שיעור כדי לקיים כדי
נתינה לכהן ואם עבר והפירש רק חטא אחת כבר הותר
הכרי וכן בחלה כבר הותרה העיסה והוא מעוות שלא
יוכל לתקון לקיים עוד מצות נתינה שבצר עבר ההפרשה
וגם יש נפקא מיניה בבהן עצמו שיש לו כרי או עיסה
שגם הבהן אסור לאכול טבל אינו צריך להפירש כי אם
כל שהוא להחיר הכרי והעיסה אבל מצות נתינה לכהן לא
שיץ לגבי עצמו שהוא כהן, ע"כ.

⁸ עיי'ן בהג' עין חנוך שכבר קדמו בזה בתוספות רי"ד, הביאו המשנה למלך הלכות מתנות עניים פרק ששי עיי"ש.

עמוד ב'

בטבילתן הראשונה, אלא שכתב שיכונו בצרכתן לפטור בגדים חדשים שעליהן. ע"ש.

ובישו"ת תורת יקותיאל (סימן ס) למד מדברי החתם סופר לענין כלה המדליקה נרות שבת בפעם הראשונה שמצרכת שהחיינו. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת כנף רננה (סוף סימן יז) שגם כן כתב להסתמך על דברי החתם סופר הג"ל. ע"ש. אולם המהרש"ם בספר דעת תורה או"ח (סימן כב), השיג על החתם סופר הג"ל, שנעלם ממנו מה שכתב הרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סוף סימן מט) שהמפריש חלה ותרומו ומעשרות, וכן עמא שטבל אינם מצרכים שהחיינו. ע"ש.

ובעמדי צענין הדלקת נר שבת וצרכתו יש לציין לדברי הגרש"ז וואזנר שליט"א בספרו שבת הלוי ח"א או"ח סימן נא) מ"ש בדברי המחבר (סי' רס"ג) דא"ש הצעל לשמוע צרכת אשתו. ועי"ש (סימן נב) צדין צרכה לצחורים בחדרם על נר שבת.

גמ'. ותזנח מישלום נפשי. עיין בשו"ת פעולת צדיק (חלק ב סימן קצט) שאלה: מי שכבה לו הנר בסוכות שחל בשבת אם מחויב לאכול בסוכה או לאו. תשובה: יראה דאין מחויב ופטור הוא מדינא וצריך לזאת לאכול שם בבית במקום שיש שם נר כדאמר רבא מנטער פטור מן הסוכה ואין לך מנטער גדול מזה שמנטער ליטב בחשך וכדאמרי' בשבת ותזנח משלום נפשי זו הדלקת נר בשבת ופרש"י שמנטערי' ליטב בחשך. וכ"כ צפי' רמ"א (סי' תר"מ) והוסיף עוד דאין מחייבין אותו לילך לאכול בסוכה חצירו אם יש שם טורח גדול יע"ש. ואם ירצה להחמיר ליטב לאכול (שם) הוי הדיוטות כמ"ש רמ"א סי' תרל"ט ועכ"פ אם מצריך על הסוכה הוי צרכה לצטלה כמ"ש הט"ז שם. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בדברי האחרות חיים לר' אהרן הכהן מלוניל ז"ל בה' שבת בפירושו למשנת במה מדליקין, שמבאר כוונת דרשת חז"ל: ותזנח משלום נפשי זה הדלקת הנר בשבת. דר"ל, שבמקום שאין נר אין שלום לפי שאדם הולך חשבים ונכשל ואז כועס על בני ביתו ע"ש. ובדומה לזה מבאר גם השאלות בפ' תלוה (שאלתא ס"ג) שכתב שם על האיצעיא דנר וקידוש הי מנייהו עדיף. וז"ל: או דילמא נר עדיף דאי ליכא נר לא מיחביל ליה ולא מיסתמי ליה ומעמיא שבתא ולא הוי שלום בביתיה עכ"ל. הרי שגם השאלות מבאר כנ"ז שאי הדלקת הנר יציא להפרת שלום הבית ממנו, רק מחולקים בהנימוק, דהא"ו"ח מבאר שיציא לקטטה בגלל

גמ'. הדלקת נר בשבת חובה. עיין להיעצ"ן בסידורו (הלכות הדלקת הנרות צערב שבת אות ח) שכתב, שכלה שמדליקה נרות צערב שבת בפעם הראשונה מצרכת שהחיינו, והוא הדין לכל המצות שעושה בפעם הראשונה. ע"כ. אמנם עיין בשו"ת תשובה מאהבה חלק ב' (סימן קלט) שהציא הוראת חכם אחד שהורה שהאשה מצרכת שהחיינו על הדלקת הנרות בפעם הראשונה, וכתב, שגגה וטעה בזה, שהרי אפילו צרכת המצות על ההדלקה יש אומרים שאין לצרך, עיין תוספות שבת [כאן ד"ה חובה] וצטור ובית יוסף סימן רסג), וכל שכן לענין צרכת שהחיינו. ואם סמך על מה שכתב הטורי זהב (סימן כב) שכל מצוה שאדם עושה בפעם ראשונה מצריך שהחיינו, הרי הפוסקים חולקים על הטורי זהב בזה. וכמבואר בש"ך יו"ד (סימן כה סק"ה). ועוד, וכי שמע מעולם שנער בר מצוה שמניח תפילין שצריך שהחיינו, כללו של דבר אומר אני כי המורה שצדה מלבו שיש לצרך צרכת שהחיינו בהדלקת ראשונה הורה שלא כהלכה, שהיא צרכה שאינה צריכה, ואין לה כל יסוד וסמיכה. ע"כ. וכן העלה כיוצא בזה בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדורא תליתאה סימן נח), שצריך לצטל מנהג הכלות שמצרכות שהחיינו בטבילתן הראשונה לפני חופתן, שזהו צרכה לצטלה. ע"ש. וכן כתב החיד"א בספר ברבי יוסף בשו"ת צרכה יו"ד (סימן ר), שבמקום שהכלות נוהגות לצרך שהחיינו צעת טבילתן הראשונה, יש למחות בהן, ולהודיע להן שאינן רשאיות לצרך שהחיינו, וכמו שהסמינו האחרונים צדין צרכת שהחיינו על כסוי הדם בפעם הראשונה. ע"ש.

אמנם עיין בשו"ת חתם סופר (חלק או"ח סימן נה) שנשאל אודות מקום שנהגו שהכלות מצרכות שהחיינו בטבילתן הראשונה, וכתב ללמד עליהן זכות, שנראית לו הכרעת הגאון בעל פרי תאר (סימן כח), שכל מי שמחנך תחלה לחיוב מצוה יצרך שהחיינו, ולא כמו שכתב הרוקח שעל כל מצוה מצריך בחינוכה שהחיינו, אלא הנכנס לחיוב המצות, כגון בר מצוה בתחלת חינוכו בהנחת תפילין על כל המצות שעמיד לעשות כל ימיו, וכן נשים שאינן חייבות בתפילין, מצרכות שהחיינו בטבילה ראשונה שנכנסת לחינוך מצות נשים. כן יש ללמד זכות שלא יהיה מנהג הדיוטות, אבל במקום שלא נהגו לצרך שהחיינו אל יצרכו. ע"כ. וכן כתב בשו"ת יד אלעזר (סימן כא) לקיים מנהג נשים המצרכות שהחיינו

שהולך חשבים ונכשל. והשאלות מנצח שהדבר שיצא לקטטה הוא בגלל שבחושך לא יוכל לאכול ולשתות ומעמיא שבתא. כן מנצח בשו"ת נ"ץ אליעזר (חלק י"ג סימן כו) עיי"ש.

תוס' ד"ה תתן לו. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה קמא חו"מ סימן א) בתמימה השואל שדברי החוס' כאן סתרי לדבריהם בפסחים דף ל"ב. והעיר הנו"צ שקו' זו כבר זכר במשנה למלך (פ"ו מהלכות מ"ע הלכה ז') בד"ה שוב ראיתי וכו', וז"ל שם, ועיין במ"ש החוס' במס' שבת עלה כ"ה בד"ה תתן לו ח"ל, וי"ל דא"כ לא לכחוב אלא תתן דאין נמינה פחות משה פרטה, דמשמע דס"ל דאיכא שעורא בנמינה לכהן זה סותר מה שכתבנו בשם שהקשו עלה דהך חטה אחת פוטרת כל הכרי מקרא דכתב תתן וז"ע.

תוס' ד"ה חובה. עיין בשו"ת הר נבי (יו"ד סימן כא) שהעיר על מה דפסקינן (בס"י כ"ח סי"א) כסוה הרוח פטור מלכסות, ואם חזר ונחגלה חייב לכסות. דהא בחוס' כאן הביאו בשם יש מי שאומר, שאין לברך על הדלקת נר שבת, משום שאם היה מודלק ועומד לא היה צריך לכבות ולחזור ולהדליק ולא להדליק נר אחר, והחוס' שם דחו דבריו והקשו עליו שהרי גבי כסוי הדם אם כסוה הרוח פטור מלכסותו ואפילו הכי כשמכסה צריך לברך, ולכסוף העלו החוס' בשם ר"ת שאם היה הנר מודלק ועומד מצעוד היום גדול שצריך לכבות ולחזור ולהדליק וכו' וכ"ה בטור או"ח (סימן

רסג). ולכאורה יש לעיין, שלכאורה גם לענין כסוי הדם, אם כסוה הרוח שיהא עליו מצוה לגלות את הדם כדי לכסותו כמו שהדלקת הנר, שהרי רבותינו בעלי החוס' כחדא מחתא מחחינהו.

וכותב עוד: שבמקום אחר הוכיח מל' הרמב"ם (פ"ה מהל' שבת הל"א) שכתב: אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בצחיהם נר דלוק בשבת שמלשון זה משמע שהדלקת נר בשבת אין מצוה ע"פ ההדלקה שיהא עכ"ז בדבר שיהא מדליק בידים דוקא אלא המצוה היא ההשמדלות שיהא אור מאיר בבית זהו קיום מצוה, והביא שם שכן הוא מנצח בשו"ע הרב ז"ל שכתב: אם שכחה ולא הדליקה קודם צין השמשות ומזכרה בציה"ש יש להחיר לה ללוות לנכרי להדליק ושמכרך היא מקודם שמהנה לאורן, מיון שעיקר מצוה הדלקת נר בשבת אינה ההדלקה בלבד, אלא ההנאה להשתמש לאורה היא עיקר, והעלה שם שדבר זה אינו סותר לדברי החוס' הנ"ל שאם היה הנר דלוק מצעוד היום גדול שצריך לכבות ולחזור ולהדליק, שא"ע"פ שהמצוה אינה בעצם ההדלקה אלא שיהא אור מאיר, וכל זמן שהנר דולק אין כאן מצוה ההדלקה, מ"מ מיון שמכבה הרי חייב חל עליו מצוה הדלקת הנר, ממילא מצוה עליו להכניס עצמו בחיוב מצוה, ולפי טעם זה י"ל שגם בכסוי הדם יהא מחויב לגלות כדי שיתחייב במצוה כסוי ומ"ש מצוה כסוי מהדלקת הנר, וז"ע.

דף כו ע"א

תינת למ"ד חולין הטבולין לתרומה כתרומה, אלא למ"ד לאו כתרומה דמי מאי איכא למימר וז"ל עכ"ד, וע"ז מעיר דלכאורה יוקשה ביותר, דלא רק שלא שייך לומר ואז"ל בשבת, אלא הו"ל לומר לאידך גיסא אין מדליקין בשבת ואז"ל בחול, דבחול הוי יותר רבותא מבשבת כנ"ל, עיי"ש.

תוס' ד"ה אין מדליקין. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה קמא או"ח סימן לו) אי טבל מקרי איסור מוסף לגבי יוה"כ, דמיון דטבל אסור בהנאה של מילוי מן המורה, ויוה"כ איכילא נאסר בו אבל לא הנאה, א"כ כשנעשה זה טבל ציוה"כ נחוסף בו איסור הנאה, וי"ל דאמרינן מגו דאיסורף בו איסור טבל לענין הנאה של מילוי איסורף בו ג"כ איסור טבל לענין

גמ'. אין מדליקין במביל פומא בחול וכו'. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ז' סימן מז) שכתב לתמוה על הלשון אין מדליקין בטבל עמא בחול ואז"ל בשבת וכו', דהרי אדרבה לכאורה הוי שבת יותר רבותא דהו"א דלצורך מצוה שרי כדשרינן בתרומה טהורה לזר בנר חנוכה לשיטת הרמב"ם, ורק משום דטבל אסור בהנאה של מילוי מה"ת, משא"כ בת"ט, או משום דבשבת מותר להנות מן הנר משא"כ בנר חנוכה, אסור להדליק בשבת, וכו', ואיך שיהי' הוי רבותא יותר בשבת דאסור להדליק מבחול.

וכותב שם שחפץ במפרשים ומנחת בתי הרשב"א שהעיר על לשון ואז"ל בשבת, דמה איסור נוסף בו בשבת, דאי משום דאין שורפין ציו"ט ובשבת,

שלשה, ואעתיקו כאן מפני התועלת: אמר לפני רבינו שמשון שפי' בשמי וערב אין סברא לחלק בין הראוי לארוח ממנו בגד גדול לאינו ראוי אלא לשלשה על שלשה. דחזי לעניים ולעשירים וראוי להטורף לבגד גדול ומשום ו' יליף שפיר ק"ו. א"כ היכא בעי למילף שלש על שלש שאין שמי וערב שלו טמא וסברת ר"י אין לו. וכן לפי' ה"ר פורת. וגם הלשון אי אינו מיושב לגמרי. וגם אלא כתוב בספרים. אלא שלשה על שלשה דחזין בין לעניים בין לעשירים וכו'. איני יודע מאי אלא וממאי דער ביה? וגם איני יודע מאי פריך ואימא לרבות שלש על שלש בשאר בגדים. למה לא נאמר מאי אמר מין בהמה דקה ונאכל ומטעם זה אין לרבות שאר בגדים כמו אמר גמלים? יש להעמיד הרבוי בצמר שלש על שלש. ועוד איני מבין מה שאומר רבינו שמשון שאין לחלק בשמי וערב בין הראוי לבגד גדול לשלשה על שלשה. והא מיא בת"כ והוא הביאה פ' י"א בנגעים. יכול יהו מטמאין בכל שהוא? פי' שמי וערב. ת"ל בגד מה בגד מיוחד שיש בו שלש על שלש אף כל כדי לארוח מהם שלש על שלש בשמי וערב ואפילו כולו של שמי ואפילו כולו של ערב ע"כ הברייתא. ומעתה כל כמה דלא רבי שלשה על שלשה דמטמא בנגעים ואין מטמא אלא בגד שלש. גם שמי וערב לא יטמא אלא הראוי לבגד שלש מהיקשא דברייתא.

וישמוא יש לפרש שהיקשא ואימא לרבות שלשה על שלשה? כך היה דעתו. שמהיקשא דת"כ אין שמי וערב טמא אלא הראוי לבגד גדול אי לאו דרבי' והבגד. ולהכי אצטריך והבגד לרבות שלשה על שלשה. ומשני ולא ק"ו הוא וכו', פירוש דאי לא היה כתוב אלא בגד היה בגד שלם. ומאי בגד שלם? כלומר שאין דעתו לארוח יותר כי אם לעשותו כך ובלבד שיהא בגד דהיינו שלש על שלש דחזי לעניים. דבקרא לאו עשירים כחיבי אלא בגד סתם. ולא ארוג כל שהוא דלא איקרי בגד. ומעתה כל שמי וערב הראוי לארוח שלש על שלש טמא מהיקשא דת"כ. ומעתה נימא ק"ו. השתא שמי וערב הראוי לשלשה על שלשה טמא לפי שיכול לארוח הימנו בגד שלם. של שלשה על שלשה אעפ"י שאינו בגד שלם מיעבא. ופריך אי הכי פי' אם אמה מחשיב זה ק"ו אעפ"י שלפי הסברא בעודו שמי וערב היה חשוב יותר שראוי למי שצריך בגד של שלשה על שלשה. אי הכי שלש על שלש נמי בק"ו? אלא לא חימא ששמי וערב הראוי לבגד גדול חשוב יותר משלשה על שלשה. ואין ללמוד ק"ו אלא משמי וערב הראוי לשלשה על שלשה שגם הוא

אכילה, עיי"ש דלא ידק לשי' חוס' דס"ל במס' חולין (דף ק"א ע"א) בד"ה איסור כולל, דאיסור הנאה לא מקרי איסור מוסף רק איסור חמור, ודלא כדעת הרמב"ם דאיסור הנאה מקרי איסור מוסף, כמבואר בדבריו בפירוש המשנה בפ"ג דכריתות במשנה יש אוכל אכילה אחת.

תוס' שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' או"ח סימן פו) ממהות השואל על קו' השער המלך (הל' שביטות עשר) לשיטת הרשב"א (ביבמות קי"ד) מין דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מנזוין להפרישו, ה"נ איסורא דרבנן גם ספי ליה בידיה שרי. א"כ ר"פ מפנין דמסיק אכל לא את הטבל אפילו טבול רק מדרבנן, ואמאי לא, הא חזי ליה שפיר להאכילו לקטן בידיה. וע"ז חמה השואל, הרי טבל אסור בהנאה של כליו, א"כ להאכילו לקטן לא עדיף מאכילת בהמתו, ואסור משום איסור הנאה של כליו שבעלים נהנים מזה שמוזנתו עליו. [אמנם י"ל דהרשב"א לטעמיה בשבת כאן שהעלה דדוקא טבל טמא הוא אסובה"נ של כליו ולא טבל טהור. אבל על הרשב"א גופיה תמוה דהרי מבואר דגם טבל טהור אסור להאכיל לבהמתו בחולין דף ז' ופסחים דף ע' ובכ"מ וי"ע]

ובהג"ה לבן המחבר צ"ן לעיין ביד שאל (הל' נדרים סי' רל"ד) שכ' סברא זו דמותר לספות לקטן רק איסור אכילה אבל איסורא"נ לא ותרומה אסובה"נ של כליו כו'. ועוד דן שם דאסור לספות תרומה לקטן משום דאסור להפסיד תרומה בידיה כמ"ש ברמב"ם פ"ח ופי"ב מתרומות, וע"י תשובת אבני מלואים סי' ח"י וס' מ"נ ר"פ בנות כותים.

והמהרי"א אסאד כותב שם שיפה מין בסברתו דלהאכיל לקטן הו"ל כאכילת בהמה הנאה של כליו בטבל, וכבר העיר ע"ז בשו"ת חסד לאברהם (חא"ח סי' כ"ט) ע"ש. אמנם י"ל שצ"ן דאיסורא"נ של כליו בטבל ילפינן לי' מתרומה טהורה שאין בה אלא משעת הרמה והיינו בטבל טבול לתרומה גדולה ותרומת מעשר אבל הטבול רק למעשר עני בלבד שאינו במיתה כמ"ש הרמב"ם (בפ"י ממאס"ו ה' כ') מותר בהנאה של כליו. ועיין בצ"ח במס' ברכות (דף מ"ה ע"א) שכ"כ.

עמוד ב'

גמ'. יעלש ע"י יעלש בנין. עיין בשו"ת מהר"ם אור זרוע (סימן רה) בשמעתא זו דשלשה על

חשוב יותר מתוך הסברה כאשר אמרת. אלא שלשה על שלשה חשוב יותר מכל שחי וערב אפילו הראוי לבגד גדול כסדרת ר"י. ודוקא שלשה על שלשה דחזין בין לעניים בין לעשירים ולא שלש על שלש.

וּפְר"י מי דחקך לומר סברה זו שהיא חמורה ששלשה על שלשה חשוב יותר משחי וערב הראוי לבגד? אין זה אלא שאיך יכול ליישב רבויא דוהבגד בענין אחר. שאם אין אחת לומר שלשה על שלשה אלא מק"ו דשחי וערב הראוי לשלשה על שלשה א"כ גם שלש על שלש תלמוד קן ורבויא דוהבגד למה ל"ז אימר לרבות שלשה על שלשה בשאר בגדים ושלש על שלשה ליחיה בק"ו משחי וערב הראוי לו כמו שלשה על שלשה. שיותר סברה לומר ששלשה על שלשה חשוב יותר משחי וערב הראוי לבגד גדול. כיון שעל כרחין אנו צריכין לומר אחת מן הסברות כדי ליישב רבויא דוהבגד. וידע בטוב שכתב בצמר ופשתים ולא רצה לרבות אלא נוטה של עזים שהוא מן בהמה דקה וגאכל. ומשני הא כתיב צמר ופשתים למעוטי גם נוטה של עזים ע"כ. דאי כדקאמרת ליכתוב והבגד צמר ופשתים וגו' למה לי דכתב והבגד כי יהיה צו נגע נרעת בבגד צמר או בבגד פשתים כל הני בגד למה ל"ז וע"כ צריך לפרש קן דעיקר המיעוט מבגד יחירי. דאי לאו הכי האריך נפרש חרי מיעוטי והא לא כתיב צמר או פשתים אלא חד זימנא? ולרצא דאמר שלשה על שלשה לר' שמעון בן אלעזר בשאר בגדים אית ליה. נפקא ליה מבגד דאי לבגד שלם אס' קן לכחוב רחמנא בנגעים וחיחי שרצים מייניהו. ולא נאמר סברה ר"י שהייתי אומר לעולם לא יארע נגע בבגד אלא וודאי מקל וחומר אחי. ואי לא היה כתוב בשרצים אלא בגד. וגם בנגעים לא היו כתיב אלא בגד ולא והבגד. אז הייתי אומר ע"כ בבגד בנגעים לשלש על שלש דבגד שלם. ושלשה על שלשה אחי בק"ו. ואז הייתי מפרש בגד בשרצים בגד שלם וא"כ למה כתיב והבגד? אלא לגלות כל היכא דכתיב בגד שלש על שלש בכלל. ומעתה מבגד בשרצים אפילו אי לא כתיב אז הייתי יודע ששלש על שלש בצמר ופשתים מטמא. ומעתה בשרצים או למה לי ע"כ לשאר בגדים. ואצ"י לית ליה זו הסברה דגלי בנגעים וה"ה לשרצים. ואי לא כתיב שום מיעוט הייתי מעמיד רבוי דוהבגד לשלשה על שלשה בצמר ופשתים ולא בשאר בגדים. דקאי בצמר ופשתים וירבה צמר ופשתים. ומדכתיב מעוט ש"מ ששלשה על שלשה יש לרבות בק"ו משחי וערב. ומעתה שיש לדרוש ק"ו זה והוי שלשה על שלשה בכלל בגד ומעתה בכל מקום הוי בכלל בגד. וע"כ

והבגד אחת לרבוי שלש על שלש בצמר ופשתים וגמעט בשאר בגדים שלשה על שלשה ובגד שלם. ואי לא כתב אלא חד מיעוטא וידענו שיש לדרוש ק"ו זה הייתי דורשו גם לשלש על שלש. ורבויא דוהבגד הייתי מעמיד לשלשה על שלשה בשאר בגדים כפי הסברה. כתב מיעוט שני למעוטי גם משלש על שלש. וידענו מעתה שאין לעשות ק"ו משחי וערב הראוי לשלש על שלש. ששלש על שלש אינו חשוב כשחי וערב הראוי לו. ויש לעשות ק"ו משחי וערב הראוי לבגד גדול. ע"כ.

ובמ"ס שם: לא הייתי כהלכה כשכתבתי זה אלא העתקתי מדף שכתבתי עליו לפני כמה שנים ושם נכתב בצלצל ולכך צריך עיון.

בגד צמר ופשתים אין וכו'. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא יו"ד סימן קה) בדבר השאלה: אשה שמנאה כחם על נייר אס' הוא טמא, כיון שדבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כחמים, אס' נייר הוא דבר המקבל טומאה. וס"ל להרב השואל שם, שנייר שצימיהם העשוי מעשבים טמא בנגעים, ובודאי מקבל כחמים, ועיקר שאלתו על נייר שלנו שעשוי מצללין סחבות. וע"ז העיר הגו"צ דמה דס"ל שעשבים מקבלין טומאה, שגגה הם צידו, דלענין טומאה נגעים לא עשבים עצמם ולא נייר העשוי מהם מקבל טומאה נגעים, דבנגעים צמר ופשתים או עור או מלאכת עור כתיב, ומה שאינו צמר ופשתים ולא עור אין לו ענין בטומאת נגעים. ואם לענין שאר טומאות, אס' העשבים הם מאכל אדם פשיטא שמקבלין טומאה, ומקרא מלא בטומאת שרצים מכל האוכל וגו' ואם אינו מאכל אדם אינו מקבל שום טומאה.

ובמ"ס הגו"צ: ששגה בדמיונו מהיפך אל היפך, שאצלו פשוט שנייר מעשבים מטמא בנגעים ונייר שלנו אינו מטמא בנגעים, ונהפוך הוא שנייר מעשבים אין לו ענין לטומאת נגעים ונייר שלנו העשוי מצללין סחבות שציקרם פשתים וצמר מטמאים בנגעים.

לד"ה מסיק הגו"צ: דלענין שאר טומאות אף שעשבים שאינן מאכל אדם אינן מקבלים טומאה, היינו כמות שהם, אבל אס' עשה מהם בגדים או לבדים וכן נייר העשוי מצללין סחבות כל אלו מקבלים שאר טומאות שהם לא גריעי מלבדים. ואיפשט ספיקו דנייר בין מעשבים וק"ו מצללין סחבות מקבל טומאה, עיי"ש. ועי' תשו' שיבת ציון (סי' ל"ט).

דף בז ע"א

אחרים, ור"ח מעלייתא היא, ויולא בה ידי חובת המצוה כהלכתה. עכ"ד.

אור הבית יוסף (סימן ח) כתב, ומתוך דברי רבינו הטור כאן נראה שדרך טלית קטן ללבושו תחת בגדיו, אבל ממה שכתב רבינו בסימן כ"ד שיעקר מצוה יציאת כדי לזכור המצוה, ובכל שעה ובכל רגע צריך שיזכור המצוה, נראה שיעקר מצוה טלית קטן ללבושו מלמעלה, כדי שתמיד יראה ויזכור המצוה. וכ"כ בשו"ע (סימן ח סעיף יא), שיעקר מצוה טלית קטן ללבושו על בגדיו, כדי שיראו תמיד ויזכור מצוה ה'. וכ"כ בשו"ע (סימן כד סעיף א) ונכון ללבושו על המלבושים. ע"כ. אמנם עיין בב"י (סימן כג), לענין לכנס ביציאת לבית הקברות, שכתב, ויש לעיין בטלית קטן שאדם לובש מתחת למדיו, האם מותר להכנס בו לבית הקברות, שאפשר שלא אסר רבינו יונה להכנס בטלית של מצוה לבית הקברות משום לועג לרש, אלא ללבושו על בגדיו, שהוא נראה לעין, אבל כשלובושו תחת בגדיו מיון שאינו נראה אין בו משום לועג לרש. והעלה להקל. וכן כתב הפרישה שם. וכ"כ הב"ח והט"ז והש"ך צו"ד (סימן שסז). וסימנו, שהטעם לכך הואיל והציציות מכוסות. ויולא בזה כתב הט"ז (סימן כא סק"ג) שמוותר להכנס לבית הכסא לעשות צרכיו בטלית קטן שעליו מיון שהוא מכוסה. הרי מבואר מהלין שהמנהג הוא שהטלית קטן מכוסה תחת כל הבגדים. ושאלף הציציות מכוסות.

ורא במאמר מרדכי (סימן כד סק"א) שהעיר על דברי הב"י הנ"ל, שהוא סותר למה שכתב בסימן ח', שצריך ללבוש הטלית קטן על בגדיו. ותיירך, שאף שסובר מרן שיותר טוב ללבוש הטלית קטן על מלבושיו, לא נהגו כן, ולכן הזכיר בדין טלית קטן בבית הקברות שלובשים אותו תחת בגדיהם, כדי ליישב המנהג שנכנסים בו לבית הקברות, וייצבו בטוב טעם ודעת. ומה שכתב בשלחן ערוך שלבושו על בגדיו, הוא רק למצוה מן המובחר, ועל הצד היותר טוב. עכ"ד, וכתב עוד המאמר מרדכי (בסימן ח ס"ק יא), שאף הריטב"א והנימוקי יוסף שכתבו שהטלית קטן יהיה על בגדיו, דבריהם ברור מללו, שזהו דוקא לאותם שאינם נוהגים ללבוש טלית גדול עד לנישואיהם, ולכן כתבו שיש להם ללבוש הטלית קטן על בגדיהם, ואף גם בזה נראה שזהו דוקא בשעת קריאת שמע ותפלה, אבל אלו שנוהגים

גמ'. מזה לשרצים שכן מוטמא בכעדשה. הנה התוספת כתבו בנדה (דף נ"ו ע"א) בד"ה אי' וכו', דהא דשרצים בכעדשה שיעורן הלמ"מ הוא ולא מקרא, אבל במס' חגיגה (דף י"א ע"א) בד"ה הא כיצד וכו', כתבו דמקרא הוא דילפינן לה. ובספר באר יעקב בכללי הסוגיות מבאר עפ"י דעת הר"ש מקינון בס' הכריתות, דכמו דאין דנין מהלכה למשה מסיני, הה"ד דפרכא מהלכה למשה מסיני לא עבדינן, א"כ כמה פעמים דפרכי' בש"ס מה לשרץ שכן מוטמא הוא בכעדשה, ולתוס' דנדה הלמ"מ הוא ולא עבדי' מיניה פרכא, והעלה שם עפ"י (בכלל כ"ב שם) דאמוראי פליגי בזה במסכת שבת כאן, אב"י דפריך מה לשרץ וכו' ס"ל כתוס' חגיגה י"א דמקרא ילפי' לה, ורצא התם לא חשיב ליה פרכא, דס"ל כתוס' נדה נ"ו דהלכתא הוא, ע"ש. ועיין מ"ש בזה בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן קסו).

עמוד ב'

גמ'. וראיתם אותו פרט לכמות לילדה. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח א' סימן ג) אריכות בזה.

גמ'. שם. הנה לכאורה הלוש טלית קטן לקיים מצוה יציאת, צריך להוסיף את הציציות מחוץ לבגדיו, כדי שיהיו נראים בכל עת, וכמשמעות הפסוק וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוה ה'. וכ"כ בעל העיטור (בהלכות יציאת סוף החלק השלישי), בשם תשובת רבינו יצחק בן מרון הלוי, שהשיב, שאלו המכסים הטלית תחת המקטורן, אינם מקיימים מצוה יציאת כהלכתה, שהרי כך נאמר, גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה, כלומר, שהטלית שיש בה יציאת תהיה על בגדיו, ולכן הוזהר לקיים מצוה יציאת מן המובחר, צריך ללבוש הטלית על מלבושיו. אולם הבעל העיטור שם כתב לחלוק על זה, שאין שום ראייה לזה מהכתוב שאמר על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה, שכבר דרשוהו חז"ל לדרשות אחרות, ואף מה שנאמר בפרשת יציאת, וראיתם אותו, אין המדובר שיראונו בכל שעה, וגם לא על בגד הטלית עצמו, אלא רק על הציציות, שבשעה שלבוש הטלית ומתעטף בו, הרי הציציות ישנו בראיה אצלו ואצל

ואלו היה להם אחז דורון ממלך בשר ודם שחקוק עליו שם המלך, כמה היו מתקשטים בו תמיד לפני האנשים, קל וחומר צינית שרומז על שם הקדוש ברוך הוא, כמו שכתב בשלחן ערוך לקמן (סימן כד סעיף ח), כמה מתכבד האדם הנושא שמו עליו. ע"כ.

ועיין בערוך השלחן (סימן ח ס"ק יז) שכתב, יש אומרים שיעקר מנחת טלית קטן ללבושו על בגדיו, ואין המנהג כן, וגם בשם רבינו האר"י ז"ל כתבו שאדרבה צריך להיות תחת בגדיו. (מגן אברהם). ומכל מקום אף על פי שמן הדין אין זה מעכב, למה נבזש במנחת ה'. ואותם התוהבים הטלית קטן במכנסים, אין דעת חכמים נוחה מהם, אלא אם כן הולך בין השרים, ויודע שילעגו עליו, אז רשאי לעשות כן. ע"כ.

וע"ע מ"ש הרבינו יונה בספר היראה (אות טז): ויהיה לו טלית קטן וילבשו מתחת למדיו, ע"כ. וכן כתב המרדכי (בהלכות צינית סימן תתקמ"ג) בשם רבו מהר"ם מרוטנבורג, שיש לעשות טלית קטן כמין סרביל קטן ולבדק עליו, אף על פי שאין בו עיטוף, וכן עושים הנעועים, ולבושים אותו תחת מלבושיהם.

גמ'. ומוציא אני כפות ל"ה וכו'. הגר"י ענגיל בגליוני הש"ס צ"ן לשו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן רנח) ח"ל: שאלת ממני למה אני מתפלל ערבית עם טלית ותפילין. תשובה, סעד גדול יש לי ובתחילה אני טוען כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד ע"ש בעצמו, מי החיר זה בק"ש של ערבית, הלא חענה שאין מקבלין עדות בלילה, אמר בסמ"ע [סי' ה' ס"ק ז'] כשיש נרות דלוקים מעידים.

עוד ראה זה מצאתי כ"י לרב נטרונאי, ושאלתם תפילין לאחר שקיעת החמה, רבתי הכי עבדי, כך ראינו מהם שמניחין אותם קודם שקיעת החמה ומתפללין בהם מנחה ואם יש שעה שצריך לשמורם וכו' היו מתפללין בהם, ע"כ.

גמ'. אמר אביי, רשב"א ופומבום אמרו דבר אחד. עיין בשו"ת חוות יאיר (סימן נד) שמבאר שם כמה כללים בדרכי התלמוד, וד"ה אין הלכה, כתב: אין הלכה כשיטה. ע' ר"ן פ"ק דסוכה על סוכה דירת קבע בעינן, ושם כללו ס"ל. וכן בכל מקום שאומר פלוני ור' פלוני כללו ס"ל. וכתב בה"ע דל"ו ע"א, ע"ד מה שפרטה חורה חיות טהורות ועופות' טמאות מפני שרובם אינם כן, כגמ' דחולין והמה מרובים מכשרים. וע' שו"ת מהרמ"ע (י"ג) וצ"ש (ריש פרק חלק) מכל

להחטוף בטלית גדול בשעת קריאת שמע ותפלה, נראה ברור שיכולים אנו ללבוש הטלית קטן תחת הבגדים. וכמו שמבאר מדברי הנימוקי יוסף שם בראש דבריו, שהטלית קטן לבושים אותו תחת המקטורן. עכת"ד.

והר"ר חיים ויטאל בשער הכוונות (דף ז ע"ב), העיד על רבינו האר"י ז"ל, שהיה לבוש הטלית קטן מתחת לכל מלבושיו על החלוק. ושאותם המתיישרים ללבוש טלית קטן על כל בגדיהם טעות גדולה היא בידם, ושזה הוא היפך האמת. ע"כ.

ועיין בספר סולת בלולה (סימן ח סק"ד), שהביא להוכיח כן מפשט הגמרא (במנחות מד ע"א) במעשה באלים שהיה זהיר במנחת צינית, ששמע על זונה נכרית בכרמי הים, וכשעלה לישב ערום כנגדה, באו צינוריו וטפחו לו על פניו, ונשמע ויגדל מהעבירה. ומשמע שהטלית קטן תחת הבגדים כולם.

ועיין בלבוש (סימן ח) שכתב, שהואיל וטעם הצינית כדי שזכור כל המנחות, לפיכך הלובושים טלית קטן תחת כל הבגדים יזכרו להוציא הציניות בחוץ כדי שיראו תמיד, ועל ידי כך יזכרו המנחות. וכן פסק בשו"ע התניא (סימן ח ס"ק יח). ע"ש. גם השל"ה (ריש חולין, בהלכות צינית דף ג) כתב, והנה מחמת המלעיגים גם אני לבוש הטלית קטן תחת המלבושים, אלא שאני מוציא לחוץ שתי הציניות שלפני, בין קרסי המלבוש, ואני רואה אותם תמיד. וכן ראוי לנהוג. ע"כ. וכן כתב המלבי"ם בראשונים החיים (סימן ח אות יא).

ובעניין מ"ש בשו"ת ישמיל עבדי חלק ה' (חלק א' ח"א סימן ג), שמנהג הספרדים שלבושים טלית קטן תחת כל הבגדים, (ואף הציניות מכוסות), מיוסד על אדני פז, וטעמים ונימוקים עמם, שכן צריך להיות על פי הקבלה, וכמבאר בדברי האר"י בשער הכוונות, וכן כתב מרן החיד"א בצרכי יוסף ובקשר גדול. ומנהג אחינו האשכנזים הלובושים טלית קטן על בגדיהם, הוא היפך האמת. וכנראה שנהגו כן לפי שבמקומם לא נתגלו דברי האר"י ז"ל. עכת"ד.

אמנם כבר כתב המנהג ברורה (סימן ח ס"ק כו), אותם אנשים המשימים הצינית בתוך המכנסים שלהם, לא די שהם מעלימים עיניהם ממה שנאמר וראיתם אותו וחרתם את כל מנחת ה', עוד מבזים הם את מנחת השי"ת, ועמידים הם ליתן את הדין על כך, ומה שאומרים טעם למעשיהם מפני שהולכים בין הנכרים, לזה היה די להם שישימו הציניות בתוך הכנף,

שכן כשאומר פלוני ופלוני אמרו דבר אחד אפשר להלכה כן, כ"כ בש"י דל"ט ע"כ בשם הרשב"א. וז"ע דבדף ל"ח ע"כ כתב בשם הרשב"א בהיפך, והוא ברשב"א (תרפ"ח) ע"ע סי' תל"א.

תוס' ד"ה ואין מומא מומא אודהלים. יש לציין מ"ש הגרש"ז אויערבאך בשו"ת מנחת שלמה (סימן עב) דמ"ש דבר המקבל טומאה אינו חונץ, אי הטעם משום כיון שהטומאה חודרת דרכו, או מחמת דזהו דין בחציצת אהלים. וכוננו שם: דבפשוטו נראה דנחלקו בזה הר"ש והרא"ש (ריש פ"ח דאהלות) דס"ל דבאהל הנטוי כאהל חונץ בפני הטומאה, אף שהוא מק"ט, יעוי"ש. אולם דעת הר"י בחוס' שבת כאן, ס"ל דכל דבר המק"ט אינו חונץ אף שעשוי כאהל, וכ"ד הראב"ד (בפ"ה מטו"מ הי"ב). עיין שם.

וע"ע שם מה שהאריך בדין טומאת מת לכהנים, בבתי חולים שמחוקקים כראוי מאיסור טומאת מת שהכהנים מזהרים עליו, ורק נשאר האיסור של סוף

טומאה לנאת, אשר גם מזה חייבים הכהנים להזהר. והביא שם מקונטרסו של הרב הגאון ר' לוי יצחק הלפרין שליט"א אשר בו הוא מביע חקנה להציל גם מטומאה זו, ע"י זה שיעשו ארון גדול "הבא במדה" מחומר שאינו מקבל טומאה, ויהי מורכב על גלגלים שגם הם אינם מקבלים טומאה, ויהי סגור לגמרי מכל צד, רק יהי לו צ' דלתות אחת מלמעלה להכנסת המת או האיברים, והשניה מלמטה בחתחת הארון כדי להוציא אותם מהארון אך רק בחדר המתים, החלל שבין חתחת הארון והרצפה יהי דוקא פחות מטפח, ולעומת זה יהי ודאי בתוך הארון גובה של טפח בין המת והמחסה של הארון, העברת המת או האיברים מבית החולים תהי' רק ע"י ארון זה בלבד ולא ע"י דבר אחר, והוצאת הארון מבית החולים תהי' דוקא דרך גרירה על הרצפה ע"י התנעת הגלגלים, ולא להרים אותו כלל מהרצפה כל הזמן שהארון הוא עדיין בבית החולים. ועיין שם מה שכתב לפקפק על הצעמו באריכות.

דף כח ע"א

והשיב: דבגמ' כאן שנינו לא הוכשרו למלאכת שמים וכו'. ומנ"ל דהבית צריכין מעור טהורה משין של תפילין. א"כ נמי יקשה מנ"ל על של יד, אלא ע"כ דהתפילין הוקשו להדדי דכתיב והיו שדינים שיה לכל דבר.

ועיין גליון הש"ס שהקשה ח"ל ק"ל הא י"ל לעור של תפלה של יד, וז"ע. ועיי"ש ברש"ש שכתב, ול"נ ליישב עפ"י הא דדרשין במנחות (דף לו) והיו לטוטפות בין עיניך כ"ז שבין עיניך יהיו שמים, א"כ והיו קאי לתפילין של יד ושל ראש ולכן אמרין דאתקוש להדדי וכדדרשין בקדושין (דף ה ע"א) והיתה דאיתקוש היות להדדי.

גמ'. שם. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק א או"ח) סימן לט) שהקשה לפימ"ש הרי"ו (הביאו ד"מ בא"ח סי' קנ"ג) דאתנן זונה ומחיר כלב אסור לצורכי בזהכ"נ דומיא דבית המקדש, ופסקו בהגה ש"ע שם [סעיף כ"א], וכ"כ עוד בשו"י מהרי"ל על שם האגודה הביאו הרב"י ופסקו בש"ע שם דדבר שנשתמש בו הדיוט אין ליקח לצורך בזהכ"נ וס"ת, (עיין במג"א שם סס"ק מ"ו כ' להקל קצת בזה בזהכ"נ מפני שלא נמצא בשום פוסק אחר וגם נראה שכל זה הוא רק מדרבנן בזהכ"נ דומיא דמקדש ע"ש). עכ"פ מדבריהם יש להבין

גמ'. לא הוכשרו במלאכת שמים וכו'. עיין בזה בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה קמא או"ח סימן א). ובשו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא או"ח סימן ג) בתשובה לבן המחבר. וע"ע שם מה שכתב בשוב הסוגיא (עמוד ב') דהגמ' משני דברייתא דר' יוסף דלא הוכשר כו' נשנית לענין רצועות, ופריך הגמ' והאמר ר"י רצועות שחורות הל"מ, ופי' רש"י כיון דהלכה רצועות שחורות מסיני טהורות נמי מסיני, והתוס' מפרשים דאם מנריך שיהיו שחורות מכ"ש שיהיו טהורות, ואי הא אחי ברייתא דר"י לאשמועינן לשמעיהן נמי הא שיהיו שחורות, ומשני הגמרא נהי דשחורות גמירי טהורות מי גמירי. וקשה להבין, ודקארי ליה מאי קארי ליה ובאזה סברא היה המקשן והמנרץ מחולקים שהמקשן היה סובר דהא כהא תליא והמנרץ השיב לו שאינן תלוין זה בזה. ע"ש מ"ש בזה. וע"ע בשו"ת משיב דבר (חלק א סימן ד).

גמ'. שם. עיין בשו"ת הר נבי (יו"ד סימן רנב) ישוב לקו' השואל כהא דאכל ביום ראשון פטור מתפילין, וילפינן מקרא דיוחזקאל פאריך חבוס עליך, נימא שהוא פטור רק משל ראש, דפאר נקרא של ראש, אבל בשל יד יתחייב.

לפיך כמו כן יש לדון דכפות חמרים היינו כפות ממין החמרים. ועיי"ש עוד.

עמוד ב'

גמ'. והאמר אביי שין של תפילין וכו'. מכאן ראינו שהשין של תפילין צריך להיות מקלקל של הבתים ממש. כ"כ בשו"ת האלף לך שלמה (חלק א"ח סימן כד), וכותב שם שכבר האריך בזה הרבה לק"ק סלאנים ופסל כמה מאות תפילין, והוא ש"ס מפורשת כאן, דקאמר תני ר' יוסף לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד למאי הלכתא לתפילין, תפילין בהדיא כתיב למען תהי' תורת ה' בפיך אלא לעור, והאמר אביי שין של תפילין הלכה למשה מסיני. וא"כ אם אינא שמוחר להיות השי"ן מקלקל אחר, מה פריך, הרי י"ל דמשכחת לה דהעור יהי' מבהמה טמאה והשיני"ן מטהורה ובע"כ דבעינן דהשי"ן יהי' מגוף העור. וכן הוא בפרש"י דהשי"ן של תפילין דיהי' העור נקמט מבחוץ ג' קמטין ודומה לשי"ן וכו' וכיון דאיתא של שם נכתב בקמטין שלו מותר בפיך בעינן ומקרא נפיק וכו' א"כ מוכח להדיא מפרש"י דבעינן השי"ן יהי' מגוף העור לך כל התפילין כאלו פסולין והמניחין הוי קרקפתא דלא מנה תפילין והסופר פסול, ע"כ.

גמ'. תחש שהיה בימי משה וכו'. עיין בשו"ת חוות יאיר (סימן קכה) שהקשה מה נפקא לן מינה, מה דהוי הוי, כדאמרו כמה פעמים בש"ס.

גמ'. מודקאמר קרן אחת היתה לו במצחו ש"ב טהור הוא. עיין בשו"ת חוות יאיר (סימן כ).

מתני' פתילת הבגד שקיפלה. עיין בשו"ת תשב"ץ (חלק א סימן נג) שהביא השואל דברי רש"י בפ' כי תבא, בפסוק והקמות לך אבנים גדולות, שכתב נמצאת אומר ג' מיני אבנים ה' שנים עשר בירדן וכנגדן בהר עיבל וקפלוס והציאום לגלגל במלון. והקשה לו הלשון: וקפלוס מהו, האם יאמר וקפלוס באבנים, הרי לשון זה שייך בצגדים כמו פתילת הבגד שקפלה, וכמו היוצא בטלית מקופלת.

והשיב: דפירוש וקפלוס ר"ל שהסירו הסיד מעליהם והוא לשון מורגל בתלמוד בענין הסרת הסיד כמ"ש בפ"ק דבתרא (ד' ע"ב) קפולא מידע ידיע כלומר הסרת הסיד מעל הכותל היא ניכר ואין לחוש שאחר שעשו אותה חזית לידע מי בנה הכותל

דילפינן בהכ"נ מזהמ"ק בכל כי האי גווי, וא"כ נראה לכאורה דבעי' מן המותר בפיך לבהכ"נ ולתשמישי' כמו בזהמ"ק, וא"כ ע"ג אמאי דאמרינן אלא הא דאמר ר' יוסף לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד למאי הלכתא, וכ' תוס' לא בעי למימר לאשמעינן דתחש טהור היה דמשמע דאחא לאשמעינן שום צורך הוראה, ולפי הנ"ל קשה הא אכתי נפקא מיני' לבנין בהכ"נ בזמן הזה.

עוד ע"ג איך מצאנו ידינו ורגלינו בכל צרכי בהכ"נ שאנו עושין ממש, והוא מתולעת שטווה מרוקו חוטין כמו קורי עכביש. והא לא קשי' איך הותר המשי לעשות ממנו ציצית והיא גמ' ערוכה פ' התכלת [מנחות ל"ט ע"ב] השריזין והכלך והסריקים דפוטרינן בזמין אפילו למאן דאמר דמחייבי ציצית מן התורה ואמאי הא לא הותרה למלאכת שמים אלא של בהמה טהורה בלבד, ז"ל דדוקא לתשמישי קדושה כגון תפילין ס"ת ומזוזה או לבנין משכן וכדומה הוא דמקפידין ולא לתשמישי מצוה.

ובותב התת"ס: ואולי י"ל כיון דמשמע מהר"ן דבהמ"ק גופי' מספקא ל' להר"ן והניח בצ"ע אי עלתה ההלכה דלא הוכשרה אלא טהורה בלבד וכו'. עוד כתב: ליישב מנהגנו הנ"ל להשתמש במשי לצורך בהכ"נ, משום שנארג ונעשה ממנו בגד, אשתמי ופנים חדשות באו לכאן וזה אהני לכל דבר הבא מטמאה להשתמש בו בקדש. עיי"ש באריכות. וע"ע בסוגיא זו בשו"ת חתם סופר (חלק ב' יו"ד) סימן רעו).

גמ'. שם. עיין בשו"ת הר נבי (או"ח ב סימן קח) שרצה לפשוט מהך סוגיא בענין הלולבים הגדלים על דקלים הנקראים דקלים קנריים, ומין דקל זה אינו מגדל תמרים טובים כמו שאר דקלים ילידי הארץ, רק שזומה בו פרי קטן שכמעט אינו ראוי לאכילה, וא"כ יש לספק דמדכתיב כפת תמרים י"ל דלאו כפת תמרים הוא. וכותב דבהשקפה ראשונה היה מסתבר דהא דכתיב כפות תמרים לאו דקפיד קרא שיהיו גדלים באילן זה תמרים דוקא, אלא על מין אילן קפיד רחמנא דהכפות יהיו מאותו מין אילן של תמרים אבל לא דנריך שיהיו גדלים בו תמרים ממש, ואילן זה הלא הוא ממין דקל הנושא תמרים. ודוגמא לדבר שאין כותבין תפילין על עור בהמה טמאה דכתיב: למען תהי' תורת ד' בפיך - מדבר המותר בפיך, ומ"מ הדין הוא דכותבין על עור נו"ט דטהורין וכמבואר בשו"ע או"ח (סימן לב סעיף יב) דהא דכתיב מן המותר בפיך היינו ממין המותר

שצין שני שכנים בצקעה אין לחוש שאחד יקפל הסיד ויאמר שצין שניהם הוא משום דקפול השיד דבר ניכר הוא ואם יקפלוהו יאמר מקומו ניכר וכן במועד קטן מיימי לה בפ"ק (ט' ע"ב) דע"א בתכשיטי אשה זכר לשון זה בהסרת הסיד. וכוחב, שהוא הפוך מלשון קלוף מתרגום ואת הבית יקציע מבית ואחרי הקצות את הבית שהם מתורגמין לשון קלוף והוא הסרת הטובה. ע"ב.

במתני' שם. בדבר השאללען אם מתחייבים בצינית, עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהד"ג סי' קצ"ו). וראה בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן רעב) שכתב ליישב המנהג שאין תולין בו צינית, כי ע"י שאינו ראוי להשתמש בו אלא ע"י קיפול, ובקיפולו אין בו שיעור, פטור מצינית. ומציא סמוכין לזה ממתני' כאן פחילה הבגד שקפלה ולא הבהבה, דפליגו ר"א ור"ע אם הקיפול מהני לבטל מטומאה, דלר"ע מהני. ובירושלמי פריך, אר"א מכיון שקפלה לא טיהרה, ומשני שכן שמשים אומנים רוצים בקיפולה. ובקרבן העדה פי' שכן השמשים אומנים רוצים בבגד טוב שיהא מקופל. והדבר יפלא מה ענין שמיטה אצל הר סיני, דהתם מקפלים

הבגד שיהא שמור ויפה ויחזר ופושטה להחלצו בו, משא"כ הכא שמקפלו לפחילה להחבטל מבגד ולשרפו. אבל בפני משה פי' דר"ל שהאומנים מקפלין לזורך פחילה ויחזר ונמלך ופושטו, וא"כ א"ש. וא"כ הצינת בבגד שתשמישו בלא קיפול שפיר י"ל שמה ימלך. אבל בשאללען אלו שכל תשמישן רק בקיפולן ולא חזי בלא קיפול, שפיר י"ל דהקיפול מועיל להוציאו משיעורו מכדי ראשו ורובו של קטן ופטור מצינית. והא דבגד ארוך י"ל דחזי לאדם גדול וארוך שיסתמש בו בעת פשיטותו משא"כ בג"ד שכל תשמישו לעולם רק ע"י קיפול ומתחלתו נעשה לכך. עיי"ש.

תוס' ד"ה לבאי הלביתא. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא אה"ע סימן קנב) מ"ש ליישב תמיהת השואל דלרבינו חס' ביצמות (דף ק"ב ע"ב) בד"ה ואנעלך, שפסק שמנעל של חליצה צריך שיהיה מעור טהורה דומיא דתחש שהיה טהור, קשה, מה יענה על קושיית החוס' כאן, הא לר"ת הרי יש נ"מ למנעל של חליצה. עיי"ש. וע"ע שם (סימן קנג). ובשו"ת חתם סופר (חלק א' או"ת) סימן לט).

דף כט ע"א

גם ביצב לא בטל מוכח דיש חירון אחר על קושיית הגמ' עכ"ד.

ובותב הגרע"א: ידידי אף כי דבריו דברי השכל, מ"מ לא יתכנו בעיני, דממנ"פ אם יש חירון אחר בלא תיקונו דר"מ, מנ"ל להגמרא דלר"י צריך לעשות כדר"מ דלמא גם לר"י ליתא להך קושיא, גם היסוד לדידן לא מהני לעשות כדר"מ, דהא היתר בהיתר לא בטל, אינו, דהא גם בדר"מ מיון דתחילה אינו מעורב ברוב עצים דהיתרא לא הי' ביטול כלל, ומ"מ מיון דמעורב מהני להחיר להוסיף ולבטל ה"ג הכא מה בכך דהיתר בהיתר לא בטל, מ"מ לא הוי בעיניה וכשיתחיל הכל לשרוף דאז יחול הביטול כבר הוא מעורב על כל פנים מותר להוסיף, ומכל שכן אם כבר מעורב ברוב דמותר הביטול לכתחילה, ע"ב.

עמוד ב'

במתני' . לא יקוב אדם שפופרת של ביצה . עיין שו"ת תשב"ץ (חלק ב סימן רח) וז"ל: שאלת לפרש לך משנת לא יקוב אדם שפופרת של ביצה. דע כי ענין זה עושין התלמידים שרוצים לנדד שינה

גמ' . נכרי שחקק קב בבקעת ישראל. לענין נולד בשל עכו"ם, עיין בשו"ת הר נבי או"ת (ח"א סימן קנ"ה). ושם דנים ע"ד השאלה בכפור הנעשה במכונה בשבת ע"י עכו"ם בעיר שיש בה רוב עכו"ם אם מותר לישראל ליהנות מזה באותו שבת להכניסו למקרר שיתקררו המאכלים שם ולא יתקלקלו.

גמ' . מסיקין בכ"ים וכו' . עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן רח) מ"ש השואל ליישב דעת הרי"ף, דבגמ' כאן איתא לר"י דמסיקים בכלים כו' דעבד כר"מ וכו', והרי"ף השמיט זה וסתם דמסיקין בכלים. והיינו דהא באמת קשה דהא ע"כ הו"ל דמסיקים בכלים לא מיירי שכבר מעורב בעצים, דא"כ גם בשברי כלים לשחרי. אע"כ דהוא מערב אותם בעצים והרי דדינא דרב מתנה מותר רק במעורב ולהוסיף לבטל והמג"א (רס"י תק"ז) כתב לתרץ מיון שהכלי עדיין היתר אלא שאחר שיתחיל לשרוף יהיה איסור אין בזה מבטל איסור, אמנם קשה הא הכלי לא נחבטל דהוי היתר בהיתר, לזה צ"ל דשינויא דהש"ס דעביד כדר"מ היינו לר"י לשיטתיה דמין במינו ביצב בטל ברוב, אבל לדידן דהיתר בהיתר

מענייהם כל הלילה ויש להם נר של חרס והוא קטן מהכיל השמן למדת כל הלילה ולוקחין שפופרת של ביצה ומוקצין בה נקב דק והשמן מטפטף מעט מעט ואסרו חכמים דבר זה בשבת שמא יסתפק מן השמן וקי"ל (ביצה כ"ב ע"א) להנוטל שמן מן הנר חייב משום מכבה וזה מיון שהקצתו לנר אסור להסתפק ממנו. ואפילו הייתה אותה שפופרת של חרס ואינה של ביצה והדבר ידוע שכלי חרס ישן הוא מאוס ובדילי אינשי מיניה אפי' הכי גזרינן מיון שהוא כלי מובדל מהנר אינו נראה לו שיהא אסור. אבל אם חזרו היוצר הרי הוא כלי אחד ואין לגזור שמא יסתפק שאין אדם טועה כל כך ליטול שמן מכלי שהוא דולק. ע"כ.

גמ'. גורר אדם מטה כסא ופספס' וכו'. עיין שו"ת באר יצחק (חלק א"ח סימן טו).

גמ'. מוכרי כפות מוכרין כדרכן. עיין שו"ת גינת ורדים (חלק א"ח כלל א סימן כה).

מתני'. המכבה את הנר וכו'. עיין צפיה"מ להרמב"ם, ועיין בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן יח) בדבר מה שרוצים להנהיג להוליך בהמה לתוך תא שבתוכו מזרימים געז ומשהין אותן שם זמן קצר עד שמשיפע על מרח העצבים ומחבטלים מזה חושיה והרגשותיה למשך זמן קצר וכשיעבור הזמן הדרה לבריאותה לכל חושיה והרגשותיה כמתחלה דהוא כמתעוררת מן השינה, וכותב: אם הוא אמת ברור שלא נתקלקל בזה כלום מדברים המטריפים איני רואה בזה שום איסור שודאי אם ירדמו אותה כמו שמרדמים חולים קודם שעושין הרופאים להם אפערישאן שאין מרגישים כלום בחמיכת בשרם לא היה שום חשש בהשחיתה, דלא נמצא שהמהמה נריכה להיות ערה בשעת שחיתה.

ובותב שם לדחות דברי השואל מה שהביא מרות קצריה בזכורות דף מ"ד שגברה המרה השחורה כ"כ עד שנפסדו פעולות הגוף וכחותיו שכשר בזהמה, דאין ראיה דאולי אין הכוונה שנחבטלו החושים עד שאין מרגישים כלום דהרי חזינן שיכול גם לעבוד עבודה אם היה כשר וכדחזינן בעלי המרה השחורים שמרגישים בכל כאב ומחלתם הוא רק שאין להם רצון וחשק לעשות איזה פעולות. וכמ"ש צפי' הרמב"ם כאן שחנות נפשו בחשך ובהתבודדות בעת השחוממות והדבר הזה נמצא בצעלי המרות, אלמא דהם מרגישים בהרבה דברים ומנטערים מדברים שאין רוצים וכ"ש בכאב

דחמוך בשרם והחושים שכתב שנחבטלו הם הרצון והחשק לאכילה וכדומה. ומסיים לדלינא פשוט שאין בזה שום חשש טרפות באינה מרגשת מלד סמי שינה וכדומה וא"ל ע"ז ראה.

מתני'. המכבה את הנר וכו'. עיין שו"ת הרשב"א (חלק ד סימן שיב).

מתני'. כחם ע"ל הנר וכו'. עיין שו"ת רדב"ז מכתב יד (חלק ח סימן לו).

מתני'. המכבה את הנר וכו'. עיין בשו"ת רבי עזריאל (ח"א-יו"ד סימן רלג) בדבר השאלה, אחד שיש לו חינוך למול, והחינוך עצמו הוא בריא וחזק, אבל חולים יש לו בציטו והרופא אומר כי אם נמול הילד בזמנו, הפחד והיראה יזיק להחולים, האם מותר לדחות המילה בגללם. וכותב השואל דממשנה כאן דחזינן המכבה את הנר מפני שהוא מחיירא מפני גוים וכו' או בשביל החולה שישן פטור, נראה לכאורה דאף אם עשה עבירה רק לאיחובי דעמיה הוא פטור, ואף אם עשאה בשביל אחר. ועיין שם עוד באריכות.

והשיב ע"ז הגר"ע הילדסהיימר: שאינו מוכרח כלל פירושו במשנה שם, שהכיצו שם הוא רק לאותבי' דעתי' דהחולה ולא שאם לא יישן ימות או עכ"פ יחלש ויסתכן יותר ואדרבה יש להטות קצת דמיירי בזה דקאמר הש"ס צדין הוא דליחני מותר משום דחולי שיש בו סכנה הוא ואידי וכו' ואי היה רק לאתובי' דעתי' דילמא באמת זה לכתחלה אסור אע"כ מיירי בפשיטא ומותר לכבות הנר להחיותו כמו שמותר לשחוט ולבשל ולעשות כל ל"ט מלאכות. עכ"ד.

מתני'. ר"י פומר בבולין חוץ מן הפתי"ה וכו'. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן נג) שהאריך בדבר כיצו נרות על ידי נכרי בשבת כי רבים נכלים בזה ומכה מהלכת היא זו, וכותב שם: כי אולי מיון דקיי"ל דכל כיצו הוה אינה נריכה לגופה כמבואר בשבת ל"א ע"כ ר' יוסי כמאן סבירא לי' וכו', ואף שהרי"ף והרמב"ם [ה' שבת] פ"א הל' ז' פסקו כר' יהודה, מ"מ הטור א"ח סי' רע"ח פטר כר' שמעון ע"ז סומכין לכבות על ידי גוי.

אבל לאו מילתא היא כלל, לא מיבעי' בנרות שלא נתהבבו מבעוד יום ומתקנים בכיצו זה והוה נריכה לגופה ובישראל אסור מדאורייתא, וכל כהאי גוונא הוה בנכרי איסורא דרבנן, ואף באינו מתכוון להבדו,

ואחר אריכות דברים שם, כתב: והי' כי ישאלני בני מחר לאמור מה זאת הארכת בפרק זה הראשון ללא נורך לחכמה הלז, גם אני אשיב אמרי אמת לשואלי דבר, בכחצי הקונטרס הלזה הערוני רעיוני מה שאמרו חז"ל בקשו לגנוז ספר קהלת אלא שהי' מחילמו וסופו יראת שמים, אמור מעתה ק"ו בן בנו של ק"ו שאין עליו תשובה כי זחלמי ואירא מכתוב קונטרס בחושבנא בעלמא אס לא תהי' מחלמו יראת שמים ואהבתו וספור גדולתו ונפלאותיו, וברוב חסדו אשען ואצטט יהי' עמדי לעזר ולהועיל להורני נפלאות מתורתו. ע"כ. [נדפס בשו"ת חתם סופר קובץ משובות סימן כו].

גמ'. כי הא דרבה מקמי דפתח ליה לרבנן אמר מילתא דבדיחותא וכו'. הנה בש"ס מצינו דאזי ? לזמר דסיים בשמעמחא אמר מילתא דבדיחותא, אבל לכו"ע בשעת הלימוד נרימין ללמוד באימתא ופחד, כמ"ש מהפסוק שפחותיו שושנים. ושמעתי מכבר בשם הרה"ג ר' אברהם בנימין קלוגער ז"ל [מח"ס שערי בנימין] בנו של הגרש"ק ז"ל, להעמיס כוונה זו במ"ש שמחים בצאתם וששים בצואם עושים באימה רצון קונס, דהיינו שמחים בצאתם, כשיצאים מהלימוד וכדעת אביי, וששים בצואם, כי הא דרבה מקמי דפתח בשמעמחא, אבל בשעת הלימוד אז לכו"ע עושים "באימה רצון קונס", כמ"ש לסוף יחיד באימתא, ודפח"ס.

ועיין בהקדמת הגאון בעל פני יהושע מ"ש דקאי על דברי אגדתא.

גמ'. ובניך בני בו' א"ל רצונך שתשתה בו'. עיין במהרש"ל מ"ש בזה, וכוונתו מוזאר בשו"ת מהרש"ס (חלק ב סימן קמז) להשיג דקרא דאס רעב שונאך נדרש נגד היצה"ר כדדרשי' בסוכה (דף נ"ב ע"א) דאס רעב שונאך שהוא היצה"ר האמילאו למס ד"ת וכן מים אלו ד"ת אבל הכסיל הזה שהי' עם הארץ הלא אסור ליתן פתו למי שאין בו דיעה כדאי' בסנהדרין (דף ז"ב) ובש"ס פ"ק דב"ב אמר רבי מימי לא נתתי פמי לע"ה לכן לא יתכן שיהי' מקרא זה נדרש על כסיל מה כפשוטו, עיי"ש.

גמ'. עתידה אשה שתלד בכל יום. עיין בשו"ת תשנ"ץ (חלק ב סימן רכב) ח"ל: ומה שכתבתי היאך אפשר שזיוס אחד היטה יצירת האדם ומהו ולידת קין. כבר אמרו ז"ל (ר"ה י"א ע"א) כל מעשה בראשית בקומתו נבראו ואמרו אדם ומה כבני

כאן לא התירו לטלטלו אלא ע"י ככר או מינוק, אע"פ שנפטר בכסותו. ומי' שבגדי דוד היו מוקצים שאסור לכל אדם לנצםם וכו'. ועיין מ"ש המהרש"ס בס' דעת מורה (שם ס"ד), דאכתי הא קי"ל בסנהדרין (כ"א:) שס"ת קשור בזרועו של המלך, א"כ ראוי לטלטלו משום הס"ת שעליו. ומירץ ע"פ מ"ש הלח"מ (רפ"ג מה' מלכים), מהתוספתא פ"ד דסנהדרין, שאין ההדיוט רשאי לקרות בס"ת של המלך, שנא' וקרא בו הוא ולא הדיוט וא"כ הוי מוקצה. וכותב שם ששוב מנא כן בתפארת הגרשוני הוצא בד"ש יו"ד (סימן ש"ו). ועיין בהג' המו"ל שהקשה, דהא עכ"פ למלך אחר מותר לקרות בו, דהא רק הדיוט אסור. ע"כ.

גמ'. נר קרויה נר וכו'. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ו ליקוטים סימן ח) בדבר השאלה אי עדיף הדלקת הנרות בזה"כ מנדקה לעניים, ומסיק דוודאי נדקה לעניים עדיפא טפי, וכתב להמחיק בדברי אגדה לפי"מ שאמרו כאן, נר קרוי נר וגשמה קרוי נר מוטב תכבה נרו של בשר ודם ואל יכבה נרו של הקב"ה והיינו קיום נפשות עניים הוא הטבת נרו' האמתיים והוא מזהה משונה טפי מהדלקת נר.

גמ'. בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת וכו'. הנה כדאי לציין מ"ש החתם סופר בקונטרסו שהתחיל לערוך בענייני קידוש החודש, כדי לתארו בפני החלמידים שיהי' להם מושג בזה, [אבל הפסיק באמצע],

⁹ כדאי להעתיק מש"כ בזה הג"ר שלמה סופר זצ"ל אבד"ק בערעגסאז, בס' חוט המשולש, בשם דודו הג"ר שמעון סופר זצ"ל בעמ"ח מכתב סופר, וזה לשונו שם (דפוס ת"א, ע' פ"ח, מתחת לקו): הוא בעצמו היה בקי בחכמת המדידה והאלגברא וקידוש החודש ובוזה היה יפה כחו ומסוגל מאוד, וזה בא לו מכח זקינו הגאון מהרש"ך ז"ל כי הי' רב חילו בחכמת החשבון וכו' וכמו כן הי' בקי בחכמת התכונה ופיזיק והתחיל לכתוב ספר מיוחד לחכמות אלו למען יהי' ביד תלמידיו ללמוד מתוכו לבל יספיקו בילדי נכרים, ואחר שיצא לאור ספר הברית עבר עליו מראשו ועד סופו והראהו לתלמידיו ואמר כזה קנו לכם אשר חפץ למלאות ידיו מחכמות שונות, ואני ואתם נכיר טובה להמחבר שהרבה ביטול זמן הרוחתי במה שאיני מוכרח לחבר כזה בשבילכם. וראה בשו"ת חו"מ סוס"י קצ"ז, ד"ה ובהדי שותא, הביא לשון הרמב"ם בסוף ה' קה"ת, שכתב שביאר כל הענינים האלו כדי שיהי' הכל ידוע למבינים, ולא ישוטטו לבקש אחריה בספרים אחרים, וכתב ע"ז: התנצל הרמב"ם, כי יען סוד העיבור שנמסר לסנהדרין נעלם ממנו לגמרי, כי הוא א' מג' שבוועות שנשבענו שלא לגלות סוד העיבור כמבואר שלחי מס' כתובות, עד יבא מהרה צדק במהרה בימינו ולקח הרמב"ם מספרי יונים וכ' בהלכ' קה"ח אעפ"י שאינו אותו הנמסר לנו, ותהנצל שעשה זה כדי שלא יבואו עם ה' אלה לשוטט לבקש חכמה בספרי זולתינו וכו'.

עשרים שנה נולדו ודבר זה הוא הגון ליציר כפיו של הקב"ה שיהי' נוצר שלם ושיהיה ההריון והלידה ביום אחד כן יהי' לעמיד לבא כמו שאמרו עמידה אשה שחלד בכל יום שנאמר הרה ויולדת יחדיו והביאו ראה מתרנגולת.

גמ'. שם. עיין בשו"ת רב פעלים (חלק א סוד ישרים סימן יז) שאחר תחיית המתים יהיה קיומם של המנוחות כפי מה שהיה אלה"ר מקיים המנוחות בג"ע, אם לא היה חוטא בעץ הדעת, ויהיה אז לגופים אכילה ושתיה בחומר זך, שאין בו פסולת, ויתקיימו באותו זמן טובות הנשגבות ביותר הנזכרים בדברי הנביאים, וגם אותם דברים הנזכרים בדברי רז"ל, שהם רחוקים מאד

מצד הטבע, כהך שאמרו תושיא הארץ גלסקאות וכלי מלת, ועמידה אשה שחלד בכל יום, דאע"פ שהראה ר"ג דוגמתן בעוה"ז, היינו לשכך דעת התלמיד לפי שעה שלא רצה לגלות לו סוד זה, שיהיו כל אלה אחר תחיה, שאז הטבע הזה ישמנה ויהיה טבע חדש, וכן הא דארו"ל עמידין אילנות להושיא פרי בכל יום, וכיוצא בזה, דהן אמת בטבע הנמצא אחנו בעוה"ז רחוקים הם, הנה בטבע המתחדש אחר התחיה אינם זרים ורחוקים, ובדאי יהיה באותו זמן עוד דברים חדשים אשר אין אחנו יודע מה הם.

וע"ע בילקוט הגרשוני על אגדות הש"ס כמה דברים נחמדים על הדף.

דף לא ע"א

גמ'. שדמרו זה את זה. עיין בס' גליוני הש"ס להגר"י ענגיל שכתב שעשו איסור בזה, וליין לשו"ת הרא"ש (כלל יא אות י) וליקוטי דינים שבסוף ס' מהרי"ל (דף קפח ע"ב). וכנראה נעלם מעינו הבדולח דברי המרדכי (פרק אחזה נשך סי' שכג) שהביא בשם רבינו אבי העזרי, שהמשתקים בקוביא ומפריחי יונים הוו אסמכתא, משום דלא גמר ומקני דאמר אגא ידענא בנקישא טפי, אבל ההוא דכאן בשנים שהמרו זה את זה כל מי שיקניט את הלל יטול ארבע מאות זוז, מספק גמרי ומקנו אהדדי, מיון שאין הדבר תלוי בחכמתו, וכן הדין בכל שחוק שאינו תלוי בחכמתו וכו'. ע"ש.

גמ'. גיירני ע"מ שתלמודני ב"ה התורה בול"ה כשאני עומד ע"י רגל אחת. עיין בספר בית שמואל אחרון (פ' שמות) שכתב לפרש שהגר רצה להתגייר רק באופן שיקנה שלימות בפעם הזאת שהוא בעולם ולא יצטרך שוב להתגלגל, כדי לקיים שאר מצוות שבחורה מה שלא היה אפשר בידו בפעם הזאת, ויהיה עומד שם אחר פטירתה במנוחה ועונג ועידון, והנה רגל הוא לשון פעם כמו שלש רגלים, וזה אמרו גיירני ע"מ שתלמידינו כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת, ר"ל שאוכל לקיים בפעם אחד - בפעם הזאת שאני בעולם הזה ולא אצטרך שוב להתגלגל, ושמאי דחפו באמת הבנין. אבל הלל אמר לו שיקיים המצוות עשה דואהבת לרעך כמוך ואז יחשב לך כאילו קיימת כל התורה כולה, עכ"ד ודפח"מ. [וע"ע בישמח משה פ' שמות (דף קכ"א ע"ב) מה שהוסיף לפרש עפ"י סיום הגמ'].

גמ'. דחפו באמת הבנין. עיין בשו"ת משב"ץ (חלק א סימן קמז) שכתב, שיש מפרשים כי שמאי היה בנאי, ולכן דחפו באמת הבנין שבידו. ומביא שם הרבה שעסקו במלאכה, דכמנינו ששמעון הפקולי עושה צמר גפן שקרוי פקולא ולזה קראו פקולי. ור' יוחנן הסנדלר עושה סנדלים. וכן מצינו גדולי התנאים ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי כולם בעלי מלאכה. ר"מ בפ"ק דעירובין (י"ג ע"א) כשבאחי אלל ר' ישמעאל אמר לי מה מלאכתך אמרתי לו לבדר אני. וכן במדרש קהלת, ר"מ הוה כהנן טב מובחר והוי לעי תלת סילעין בכל שבת והוה אכיל ושתי בחדא ומתכסי בחדא ומפרנס אחרניתא לרבנן. ר' יהודה, בפ' הנודר מן המבושל (מ"ט ע"ב) ר' יהודה איל לבי מדרשא שקיל גולפא על כתפיה אמר גדול מלאכה שמכבדת את בעליה. פי' הכל יושבי ע"ג קרקע והוא יושב על גבי חבית דרך כבוד שהי' מעביר ממקום למקום בשכר. ור' יוסי בפ' במה טומנין (מ"ט ע"ב) אמר ר' ישמעאל בר יוסי אבא שלחא הוה, פי' מתקן שלחין. וכן גמי באמוראים היו בעלי מלאכה בפ' ערבי פסחים (קי"ג ע"ב) כגון רב הונא ורב אושעיא דאושכפי נינהו ואזלי לשוקא דבי זונות ומסיימי להו מסאני ולא סלקי עיניהו לאיסתכולי בהו (ובדמיון מילין) [ומומתיהו] הכי בחייהו דרבנן קדישי דארעא דישיראל. ובתלמוד ארץ ישראל (שביעית פ"ד ה"ג) ר' אבא בר חנינא הוה מחיט וכו'. ובפ' המקבל (ק"ט ע"א) ר' פפא הוה שחלא וכן רב ביבי בר אביי. ובפ' הפועלים (נ"ג ע"ב ע"ש) ר' אחא סבולא הוה מעביר חיותא פי' שהי' רועה בשכר. ובירושלמי פ' הגחל

המאות קבל גם תושבע"פ שידע שיש תורה שבע"פ אך לא האמין לחכמי הדור בשמאי והלל שדבריהם הוא התורה שבע"פ שנאמרה מפי הגבורה, ומה שלא ידע ממילא איך לקיים איזה מצות אינו מעבד הגרות כדכחצתי לעיל משבת דף ס"ח שהוא רק חסרון ידיעה ולא חסרון קבלה. אך מ"מ אם לא היה יודע הלל שאח"כ יסמוך עליו לא היה מקבלו דאין לגייר גר שלא יקיים אח"כ המצות אף אם יהיה מחמת שלא ידע והוצרך רש"י לומר שהיה מובטח שאח"כ יסמוך עליו ונצטרך לומר בגר שנחגייר לבין העכו"ם שהיה לפני ב"ד הדיוטות או שהיו מקוים שבקרוי יבא למקום ישראל שידע ויקיים. ונמצא שמפרש"י ראה שכל קבלת כל המצות אף רק חוץ מדבר אחד אינו גר. ע"כ. וע"ע בדבריו שו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ג' סימן קו).

גמ'. גיירני ע"מ שתשימוני בהן גדול' וכו'. עיין במהרש"א בח"א דדעמו דעכו"ם הלומד תורה כדי להחגייר מותר, משום דמפרש דלא גייריה הלל להנכרי שרצה להחגייר ע"מ שיעשוהו כ"ג עד שלמד שא"א לו להיות כ"ג, ומה שלמדו תורה הוא משום דמיון דבא לגייר שרי ללמוד תורה. ועיין בשו"ת רעק"א (סימן מ"א) שהקשה עליו, דהא תוס' ביצמות בשני מקומות (דף כ"ד ע"ב ד"ה לא בימי דוד ודף ק"ט ע"ב ד"ה רעה) הקשו זה, ומירצו דבטות היה הלל דקופו לעשות לשם שמים, א"כ הרי מפרשי שגייריה חיבב ואח"כ למדו וליכא ראייה. ועיין אריכות בדיון זה בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ג' סימן 5) וכתב שם, דמ"מ הא ברור שדינו של מהרש"א אמת, דהא צריך לקבל עליו עול מצות וא"כ צריך שידע מהם דהא בלא ידיעה אפשר שלא היה מקבל דבר אחד שיחשוב שקשה לפניו ואין קבלתו בסתם קבלה על זה והיה שיך שיתבטל גרומו, עיי"ש.

וע"ע בספר יפה ללב ח"ה (סי' רמו סק"ט), שכתב על דברי המהרש"א ש"ל שלימדו דיני הלכות מו' מצות דידעו שאין בזה אזהרה. ע"כ. וע"ע בשו"ת מחנה חיים ח"ב (חיו"ד סי' מה).

ועיין במאירי בסנהדרין (עמוד רכט), שכתב, ב"נ שעסק בתורה שלא לכוונת קיום עיקרי מצותיה, אלא שלבו חפץ לירד לידיעת תורתו ותלמודיו ראוי ליענש. ומ"מ כל שהוא עוסק בעקרי ז' מצות ובפרטיות ובמה שיוצא מהם, אע"פ שרוב גופי תורה נכללין בהן, מכבדין אותו אפי' ככ"ג. וכ"ש אם חוקר לדעת לבא עד תכלית שלמות תורתו, עד שאם ימצאנה שלמה יחזור ויחגייר. עיי"ש. הרי להדיא כדעת המהרש"א.

ומאמיל, אבא הושעיא איש טרי' הוה קצר, פי' כובס. אבל מ"ש ז"ל בפ' מי שאלחו (ס"ז ע"ב) רב יוסף מעסק בריחייא ורב ששת מעסק בכשור' אמר גדול' מלאכ' שמחממת את בעליה. לא מוכח מהתם דבעלי אותה מלאכה הוו אלא שכשהיו חולי' מאותו חולי' היו מתרפאין באותה מלאכה ע"י זיעה. וכן נר' מדברי רש"י ז"ל והיו משבחין מפני זה המלאכה וכן נמי בפ"ק דקדושין (מ' ע"א) רב כהנא הוה מזבן דיקולי תבעתי' ההיא מטרונית' וגו' א"ל מי גרם לי לאו עניותא יהב לי שיפא דדירי.

ועיין שם עוד אי ת"ח רשאי להטיל עצמו על הציבור במזונותיו, ומאוד תמה על דברי הרמב"ם שהחמיר בזה, וכתב: ואחר שנפרש כל זה יש לנו לחוש לדברי הרמב"ם ז"ל במ"ש בזה הענין במס' אבות בפ' בן זומא, לפי שספריו נפלו ביד כל אדם וילפי מקלקלתא ולא ילפי מתקנתא, ואם יש מליץ להשיב האמת יראה לנו דרכו וזכות הראשונים חסייע, כי מהנראה שהוא הפריז על מדותיו והטעה כל הגאונים והרבנים ז"ל אשר היו לפניו וזמננו, ומתוך שבה לכלל כעס בא לכלל טעות עד שקראם משוגעים. אילו הנציא משוגע איש הרוח. ואם הוא ז"ל עזרו המזל להיות קרוב למלכות ונכבד בדורו מפני רפואתו וחכמתו ולא נצרך ליעול פרס מהקהלות מה יעשו הרבנים והחכמים אשר לא באו לידי מדה זו הימנותו ברעב או יתבזו מכבודם או יפרקו עול התורה מעל צוארם אין זאת כונת התורה והמצוות והתלמוד. עכ"ד.

גמ'. שבע' פה איני מאמינך. הנה גר המחגייר צריך קבלה לקיים כל המצות שהייצין בהם ישראל, ואם לאו מבואר בפוסקים שזה מעבד הגרות. ובשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע ב' סימן ד) העיר מש"ס כאן שקבל הלל להגר שאמר שבעל פה איני מאמינך, ונהי שפרש"י שהיה הלל מובטח שאחר שילמדנו יסמוך עליו מ"מ הא עתה כשטבל לא קבל עדיין תורה שבע"פ שאינו כלום ולא החכר שהצריכו לטבול אחר שלמדו וקבל עליו, וא"כ משמע שאינו מעבד אלא הוא דין דלכתחלה, ולכן כיון שידע שלבסוף יסמוך עליו קבלו גם לכתחלה.

וכותב שם, שנראה שרש"י חירץ זה, שכתב גייריה וסמך על חכמתו שקופו שירגילנו לקבל עליו דל"ד הא לחוץ מדבר אחד, שלא היה כופר בתורה שבע"פ אלא שלא היה מאמין שהיא מפי הגבורה, שלכאורה אין לה באור וצריך לפרש שכוונתו דמאד קבלת

ודלא כהירושלמי, ע"ש. אולם האור שמח (בפרק י' מהלכות שבת הלכה יב), הביא דברי הירושלמי להלכה. וכחז שגם התלמוד שלנו יסבור כן, ואין כל סתירה לזה מהגמרא (שבת לא:). ע"ש. (וע"ע בישועות יעקב סימן שטו סק"א). וכן האריך בספר תהלה לדוד (סימן שטו ס"ק טז) לדחות דברי החתם סופר הנ"ל, וע"ע בשו"ת שאל ומשיב תלימא (חלק ב' סימן מז) ושם מהדורא רביעאה (חלק ג' סי' כ"ה). ובשו"ת בנין עולם (חאו"ת סי' י"א). ובשו"ת אהל אברהם - שאג (סי' ו'). ובשו"ת מחנה חיים ח"ג (חאו"ת סי' כ"ג).

מתני' ע"ל שיש עבירות נשים מותרות וכו'.
ע"ן שו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן עד) בענין הקדמת לידה ע"י תחבולות, וכחז שם דבר מעוניין, דיש לומר טעם לאיסור, ללידה בזמנה כדרך הנשים לא נחשב לסכנה כלל, דמאחר שכן ברא השי"ת את העולם שיפרו וירבו ובודאי ברא שיהיה לברכה ולא לסכנה, וגם הא ניוה השי"ת בחיוב עשה להוליד בנים ולא מסתבר שיהיה ניוו ליכנס בסכנה בשביל קיום עשה זו דפו"ר, ובפרט שהנשים אין מחויבות בהעשה דפו"ר שנצטרך לומר שנחנה התורה להם רשות ליכנס בסכנה להוליד בנים, אלא צריך לומר שאין בזה סכנה כלל, היינו שהנשים השי"ת שלא יהיה בזה סכנה לעולם, ומה שארע שמחות בשעת לידתן הוא רק מחמת שמחויבות עונש כדחנן הכא על שלש עבירות נשים מחמת בשעת לידתן, ולפ"ז הוא רק בלידה דזמנה שעל זה איכא הצטחת השי"ת בצריחתו וציווי העשה דפו"ר שלא מסתכן, דהעונש בשביל חטא דעץ הדעת הוא רק יסורים דחבלי לידה ולא מיתה ח"ו, אבל כשרוצין להקדים לידה שלא כפי שהיה צריך להיות ליכא ע"ז הצטחתו, וממילא נכנסה לסכנה ללידה שלולא הצטחת השי"ת הרי זה סכנה, ולכן הוא דבר אסור לעשות תחבולות להקדים לידה, אם לא כשאיכא סכנה לחכות. ע"כ. וע"ע בדבריו בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן קה).

גמ'. ואפ"ה יראת ה' היא אוצרו. ע"ן בשו"ת חשב"ץ (חלק א סימן קמב-קמג-קמד-קמה-קמו) שמבאר גדר מי הראוי להקרא תלמוד חכם, והלכותיו, ובסימן קמו בתוך דבריו כתב: וכן נמי אם מעשיו מקולקלים ואין בו יראת שמים אינו ראוי לכבוד כדאמרי' במס' שבת והיה אמונת עמך חוסן וגו' אי איכא יראת שמים אין אי לא לא. ושנינו באבות לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה ועוד שם כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו' ואמרי' ביומא (ע"ב ע"ב) ר' יוחנן רמי כתי' זר וקרין זר זכה נעשית לו זר לא זכה נעשית זרה ממנו.

גמ'. נשאת ונתת באמונה. ע"ן חוס' מה שהקשו מסנהדרין (ז עמוד ב') דאמרינן תחילת דינו של אדם על דברי תורה. ובספר נחלת אבי (סימן ו') כתב בשם זקינו הג"ר אלעזר ליישב עפ"מ"ד דאמרו במגילה טז ע"א) האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, וע"י חוספתא (פ"ז דצ"ק) דחשיב אינו אומר בשם אומרו בין הו' גנבים. וא"כ שניהם אמת, דשאלין אותו אי תורתו היתה באמונה ולא לבש עצמו בטליה שאינו שלו. וע"ן במג"א (סי' קנ"ו) שכתב דאינו אומר בשם אומרו עובר על לא תגזול, וע"ן בשו"ת נודע ביהודה חנינא (סי' כ') שנתקשה בזה, וע"ן בשו"ת משיב דברים (או"ח סי' קמ"ז) מש"כ בזה.

עמוד ב'

גמ'. כחם ע"ל הנר בו' ר"י כמאן ס"ל וכו'. ע"ן אריכות בסוגיא זו בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן יב).

וע"ע בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן מה) ד"ה מיהו בלאה"ג, ישוב לקו' מהר"ם ברבי בסוגיא.

גמ'. שם. ע"ן בשו"ת חתם סופר (חאו"ח סי' ע"ב) שמוכח מכאן שבנין לשעה לא נחשב כבנין.

דף לב ע"א

ואחרים חולקים ואומרים דגויים וישראל מפני שהן שתי אומות אין ענשן שזה והם נדונין לפי מעשיהם מה שאין כן בחזירים וסמכו דבריהם מדאמרינן בפרק במה מדליקין שטנא בתרי אומי לא שליט עכ"ל. והתוספות (ד"ה אמרו) כתבו כסברא ראשונה. וע"ן בית יוסף

גמ'. שטנא בתרי אומי לא שליט. בגמרא (תענית כא ע"ב) איתא, אמרו ליה לרב יהודה איכא מוחנא בחזירי גזר תעניתא משום דדמיין מעייהו לבשר אדם, וכחז הר"ן (שם ד"ה גרסינן) יש שלמדו מכאן בקל וחומר שגזרינן תענית אם יש בגויים דבר

אורה חיים (סימן תקעו) שכתב, ומשמע דמיון דרבי יהודה עבד עובדא וליכא מאן דפליג עליה נקטינן כוותיה ואיני יודע למה השמיטוהו הפוסקים.

גמ'. שם. עיין בשו"ת לין אליעזר (ח"ו סי' ג') קונטרס מיוחד בענין מפקד חושבים, וכתב שם (בפרק ג) ששמע בשם גדול אחד מפורסם שרצה לחדש היתר בעריכת המיפקד הכללי אפילו כשהוא שלא לצורך, והוא בהיות ובמיפקד כלולים גם שאינם בני ברית, וא"כ שטנא בתרי אומי לא שליט, ובדומה למה שמצינו כאן, שמואל לא עבר אלא במצבא דאית ביה עכו"ם אמר שטנא בתרי אומי לא שליט.

ומסיק שם לדעתו זה טעות לומר כן. ראשית שם בשנת המדובר כששאלת הסכנה היא גם לגבי העכו"ם. אבל לגבי שאלת איסור וסכנת המנין אין שום שאלה וחששא לגבי העכו"ם והחששא נאמרה מחילה לגבי ישראל וא"כ בכאן העכו"ם כמאן דליחא דמי. ושנית הרי המנין לא כלול יחד עם הישראלים והעכו"ם אלא מסמנים כל אחד ואחד לחוד ושמים עליו תו מיוחד שמסמן ישר' או עכו"ם וא"כ הרי זה כמנין מיוחד לישר' ובין הגוים לא יתחשב. ושלישית, אפילו לו יהיבנא לסברתו של הגדול הנ"ל דגם בכגון דא איכא בכל זאת סברא לומר שטנא בתרי אומי לא שליט, הרי מ"מ יועיל לנו זאת רק לגבי חששת הסכנה, אבל מה יועיל לנו זה לעצם שאלת איסור המנין שיש בזה.

גמ'. ואם עושין לו גם מנבין לו מזכיותיו. התבואות שור מחדש דאס הוא נס גדול שנתפרסם עי"ז גדולתו ית' ונתקדש שמו ברבים, לא די שאין מנבין לו מזכיותיו, אף יתוסף לו זכות, כי על ידו נתקדש שמו ית'. ועפ"י ח' דמי ששכת לומר על הנסים שפיר יכול לומר הרחמן וכו' יעשה לנו ניסים ונפלאות, ולא קשה קו' האחרונים הא אין מתפללין שיעשה עמו נס, דאנו מתפללין שיעשה נס חסד שיעשה בימים ההם, שעי"ז נתגדל שמו ית' ברבים, ושפיר דמי, עיין שם באריכות, ועיין בדברי יואל פ' בשלת מש"כ בזה, ואינו תחת ידי כעת.

גמ'. לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה וכו'. הנה הרמב"ם בה' תשובה (ריש פ"ג) כתב ח"ל: כל א' ואחד מישראל יש לו זכות ועונות וכו'. אדם שעונותיו מרובים על זכותיו מיד הוא מת וכו'. וסיים בה, ואין שוקלין אלא דעתו של אל דעות וכו', עכ"ל. והראב"ד השיג עליו, ח"ל: לא כמו שהוא סובר

שכאמרו רשעים נחתמין לאלתר למיתה שמיד מתים ואינו כן, כי יש רשעים חיים הרבה אלא נחתמין לאלתר שלא ימלאו ימיהם שני הדור שנגזרו עליו, ועיקר דבר זה דיכחות, עכ"ל. והשיב הכ"מ על זה ח"ל: ומה שהקשה ע"ז הראב"ד כי יש רשעים חיים הרבה, כבר ח' זה רבי' במ"ש ושיקול זה אינו לפי מנין הזכות וכו', ואין שוקלין אלא דעתו של אל דעות, הרי שכבר אפשר שיראה לנו שהוא רשע גמור ועשה מצוה שבעצורה ראוי שיזכה כענין ש' באציה יען נמצא בו דבר טוב, עכ"ל.

ועיין בשו"ת פעולת דייק (חלק ב סימן רג) שהקשה דאכתי איכא לאקשוי מהיכן ידע הראב"ד אם נחתם איש למיתה שחיה אח"כ הרבה, דודאי זהו הבנת הראב"ד בדברי רבי' שהביא מיימרת יבמות רשעים נחתמין למיתה לאלתר, ואמר הראב"ד שרבינו למד מזה שמיד מת, והראב"ד סבור דאינו כן אלא שנגזר עליו שלא ימלא ימיו, וקשיא על הראב"ד קשיא דלעיל. גם יקשה על הכ"מ במה שהשיב שכבר ח' זה רבי' באמרו ושיקול זה דמשמע דמודה להראב"ד שהם חיים הרבה אלא שאין זה לפי שיקול דעמנו, וקשה גם על הכ"מ דמי הוא היודע שנחתם למיתה ואריכון אנו לידע במה יודע אם נחתם למיתה.

וכתב לחרץ דהרמב"ם לא מפיק לה מההיא דיכחות, אלא מההיא דאמרינן כאן לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר ואמרינן תו עלה למטה ונפל יהי דומה בעיניו כמי שהעלוהו לגרדוס לידון וחרץ פרקליטים גדולים וכו'. א"כ מהכא שמעינן דמאי דאומרי' לו הבא זכות והפטר היינו להכריע כף זכות וא"כ דברי הרמב"ם הם בחולה ששכב במטתו ונמצא רובו עונות שמיד מת דהיינו דייק ל' הש"ס הבא זכות והפטר דמשמע דאס אין לו זכות מכרעת אינו נפטר מדינו ומיד מת, עיין שם באריכות.

גמ'. ע"ה למוצה ונפ"ל וכו'. הרמב"ן בספר תורת האדם (שער ההודאה דף ט"ו ע"ג) כתב: ולענין ברכת הגומל לחולה שנתרפא, לאו דוקא בחולה שיש בו סכנה, או במכה של חלל, אלא כל שעלה למיטה צריך להודות בברכת הגומל, שכל שעלה למיטה דומה למי שהעלוהו לגרדוס לידון שצריך פרקליטים גדולים להנצל, וברחמי הקדוש ברוך הוא הזמין לו פרקליטים טובים על ידי מצות ומעשים טובים שעשה, וכמו שאמרו בשבת, ע"כ. וכן כתב הרשב"א בתשובה (סימן פ"ב). ע"ש. ועיין להמאירי בברכות (נ"ד ע"ב) שהביא דעת

חלקים כמו שהיו אח"כ מנשה ואפרים ואמר את שני בני חמית חטול מהם חלקם בא"י וזה ראוי לאמרו עכ"ל, ועוד הוסיף לפרש מה מה שאמר יעקב בכור שוטה הוא זה ע"ש. וכונן שם, שמלבד שפי' דחוק הוא, לא הועיל בחירון זה, כי הלא כמו כן יקשה וי' יש לו רשות להפקיר נחלת בניו בארץ דא"י מוחזקת להם מאברהם ויזחק, עיי"ש"ב.

גמ'. שם. מעוניין לזיין מ"ש הלבוש (סי' רכה) בכוונת הצרכה ברוך שפטרנו מעונשו של זה, שעד עתה הבן נענש בעון האב, ומכאן ולהבא אינו נענש, ע"ש. והיינו כמ"ש כאן בעון נדרים בנים מחים כשהם קטנים, וכן בעון ביטול תורה וכו'. וזה דלא כמ"ש המגן אברהם (שם סק"ד) שפי': שפטרנו מעונשו של זה, שעד עכשיו היה נענש האב כשחטא הבן בשביל שלא חינכו, ומכאן ולהבא אינו נענש. ועיין בדברי האוה"ח הק' פ' משפטים (כב. ה) כי תלא אש וכו', ותמצא שהנדיקים כשהיו בניהם מגיעים לכלל שנים שאינם נלכדים עוד בעון אביהם, היו שמחים ואומרים ברוך המקום שפטרם מעונש זה, הרי שיעניש ה' לגורם עונש בשבילו וכו'. ע"ש.

אמנם הגאון ר"ש קלוגר בחכמת שלמה על או"ח (סי' רכה) חמה על הלבוש, דמשמע מדבריו שכן גדול יותר מבן י"ג שנה ויום א' אינו נענש בעון האב, והרי מבואר בש"ס על הפסוק ובאחרון התאסף ה' מאד להשמידו, אין השמדה אלא כליו בנים, שגא' ואשמיד פרו ממעל ושרשיו מתחת, אלא שהפלת משה עשה מחנה, ונשארו אלעזר ואיתמר, והרי נדב ואביהוא היו גדולים יותר מי"ג שנה ויום א', ואעפ"כ נענשו בעון אביהם, ומוכח שכן גדול ג"כ נענש בעון האב, ודלא כהלבוש. ומיחו בל"ע.

ועיין בשו"ת מנחת עני (תאו"ח סי' ג) דנ"מ בין פי' הלבוש להמג"א לענין בת שהגיעה לי"ב שנה, שלפי' הלבוש ה"ה לבת, ולפי' המג"א א"צ לברך על הבת שאינו חייב לחנכה, וכי' שהעיקר כפי' המג"א, כדמוכח בצ"ר (פר' סג) א"ר אלעזר נריך אדם להטפל עם בנו עד י"ג שנה, מכאן ואילך צ"ל ברוך שפטרנו מעונשו של זה. הרי מבואר שעיקר הצרכה על פטור העונש של האב מאד החינוך. ע"ש.

וע"ע בשו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן רכב) ח"ל: שאלה, מה טיבה של צרכה שפטרנו מעונשו של זה. תשובה, כתב י"מ מיון שאם מת פטור

האומרים שאין צריך לברך הגומל אלא חולה שיש בו סכנה, וכחב, ואין אני מודה בכך, אלא כל שעלה למיטה וירד מדרך הגומל, שהרי הוא כמי שהעלוהו לגרדום לידון. ע"כ

ובהגהות מיימוני (בפרק י' מהלכות ברכות אות ה') כתב: חולה שנחרפה, פירש רבינו יוסף שדוקא חולה שנפל למשכב, אבל חש בראשו או במעיו ולא נפל למשכב אין צריך לברך, אבל הערוך (ערך ארבע) פירש בשם רבינו האי גאון, שאפילו חושש בראשו או בגרונו נהגו לברך.

ועיין בטור (סימן רי"ט) שהביא דברי הראב"ד שצריך שיהיה חולה במכה של חלל שיש בו סכנה. וסיים, אבל הרמב"ם כתב, שכל חולי צריך להודות בצרכה הגומל, שהרי אמרו בירושלמי (ברכות פרק ד' הלכה ד'), כל החולאים בחזקת סכנה. וכן כתב הערוך, שאפילו חש בעיניו או בראשו צריך לברך, וכן נוהגים בספרד. (עיין ב"י וב"ח שיש לגרוס הרמב"ן). ובשו"ע (סימן רי"ט סעיף ח') פסק: על כל חולי צריך לברך הגומל, אפילו אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל, אלא כל שעלה למיטה וירד, מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרדום. והרמ"א כתב, ויש אומרים שאינו מברך אלא על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל, וכן נוהגים באשכנז. ע"כ. והב"ח פסק דעת הב"י שעל כל חולי יש לברך. וכן הסכים הא"ר. וכתב הפרי מגדים שכן נוהגים.

ועיין בחוט המשולש שנסוף ס' התשצ"ן (סי' ל). ובמשנה ברורה בצאה"ל (ר"ס ריט) ד"ה יורדי היס. ע"ש.

עמוד ב'

גמ'. בעון נדרים בנים מתים. עיין בפרשת דרכים (דרוש ג') שהוכיח שדין זה נהג גם בצאות קודם מתן תורה. ועיין בשו"ת בנין ציון החדשות (סימן קעד) מה שכתב בזה על מאמר ראובן אל אביו לאמר את שני בני חמית אם לא אביאנו אליך תנה אותם על ידי ואני אשיבנו אליך, שכבר נלאו כל המפרשים לפרש דברי ראובן, וכי יעקב הורג נפשות הוא. ותמה שם על דברי החתם סופר בתשובה חלק א"ח שנשאל על זה וכי יש רשות לאדם להפקיר נפש בניו, והשיב: הקושיא עיומה היא אבל אני רגיל לומר לפי דאמרינן בפ' י"ג יהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים שנטלו חלקם בארץ וזה יכנה חיו נמצא מי שמפקיד חלק בא"י נקרא מייתה וראובן דימה בנפשו שהוא הבכור ושני בניו יטלו ב'

בתשובה דמרדכי [סוכה סי' תתקס"ב] שכל בית שמחוקן במזוזה כהלכתה שאין רשות למזיק ליכנס בו.

גמ'. בעון ביטול תרו"מ וכו'. עיין בסידור בית יעקב להיעצ"ץ (דף רכו ע"א) שכתב ח"ל: בשבת הגדול מפטירים וערבה, ורבים נכזבים בזה ויאלו לחלק בין כשחל בע"פ לחל ביום אחר. ואין בו ממש. אלא דינו שזה לעולם. ופוק חזי מאי עמא דבר (שנהגו להפטיר לעולם וערבה). ומנהגן של ישראל תורה הוא. וה"ט וכו', משום דכפסח העולם נידון על התבואה. וגרסינן בשבת בעון ביטול תרו"מ שמים נעצרין מלהוריד טל ומטר והיוקר הוה והשכר אבד ובג"א ר"ס אחר פרנסתן ואין מגיעין וכו', ואם נותנים מתברכין שגא' הביאו את כל המעשר אל בית האוצר והי טרף צדימי ובחנוני נא בואת וכו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די. הרי הדבר מפורש מאוד שהפטירה זו מענינו של פסח היא תמיד. ולכן מפטירין אותה לפני הפסח להזהיר העם על ענין המעשרות קודם גמר דין התבואה. ע"כ.

ובענין זה יש לציין מ"ש בשו"ת מים חיים -
ראפאפורט בקונט' אורחות חיים (דס"ח ע"ג), וספר יהושע (בפר"כ סי' לו).

תוס' ד"ה בעון ציצית. כן הוא במרדכי מנחות (סימן תתקמ"א) בשם תוספות שאנץ, ועיין בשו"ת גת ורדים (בקונטרס גן המלך סימן ע"ח), ובשו"ת רב פעלים חלק א' (חלק יורה דעה סימן ה'), ובשו"ת שאלת יעקב (סימן ט"ו).

דף לא ע"א

אמרינן בזה דינא דמלכותא דינא. והשיב: דודאי אמרינן דהשררה והשולטנות שלהם, ומחוקי המלך למנות שררה ומושלים למי שירצה. וראיה מעורא ונחמיה בן חכליה שהיו מושלים ע"פ כורש מלך פרס, וכן שאר מלכי ישראל צבית שני. וכן מצינו פרק במה מדליקין ברי' יהודה ראש המדברים בכל מקום שנתמנה ע"פ הקיסר, וכן הוא במנחות (קג ב), וקאמר התם דהיה מוריינא דבי נשיאה, ופירשו שם התוס' ד"ה מעשה, דהקיסר מינהו שיהיה למורה לבית הנשיא כמו שמינהו ראש המדברים, ש"מ שביד הקיסר למנות מורה ורב. וכן כתבו הריב"ש בתשובה סי' רע"א [עיין ב"י בטור ח"מ סו"ס ג], והרשב"א בתשובה סימן תרל"ז, דרשות מן המלך מהני והוי מכלל דינא דמלכותא. ומיהו כתבו

האב מעגשו, וטעם זה יש בו ריח, אבל הי"ל לצרך ג"כ כשגדלה הבת, שצניו וצנוחיו מחים כשהם קטנים בעונו, ולטעם הא' שנענש האב לפי שלא למדו אפשר שזיון שהבת מתגדלת עם אמה אינה מוטלת עליו ללמדה. מ"מ קשיא דתצרך האב. ועוד קשה, לטעם הא' דמי פטרו מלהוכיחו, וא"ת שאינו יכול להכותו משום מכה בנו הגדול, ליתא, דגדול לגבי הכא היינו בן כ"ב שנה (עי' יו"ד סי' ר"מ ס"כ), ובן סו"מ יומא שעברו עליו י"ג שנה וייסרו למשפט כל ג' חדשים.

ועיין במפתחות שבסוף הספר שהעיר דמש"כ המחבר דגדול הוא בן כ"ב שנה, עי' בס' לימודי ד' סי' נ"ז, שהביא משם הריטב"א במו"ק, ח"ל: ונראה דלאו גדול ממש אלא הכל לפי טבעו שיש לחוש שיתריס כנגדו בדיבור או במעשה אפי' לא יהי' בר מזה, אינו ראוי להביאו לידי מכה ומקלל וכו' ע"כ. ועי"ש שהוכיח מזה דבמניעת חבירו מן מ"ע ליכא לפ"ע, מדלא כ' להביאו לעבור על מצות כבוד וע"כ דבמ"ע אין כאן לתא דלפ"ע וליתא די"ל דהריטב"א ס"ל כהר"ם מובא במג"א ר"ס רס"ט דהא דאסור להאכיל לקטן אסור בידיים היינו בדבר שיש בו לאו אבל עשה לא, וע"כ בדוקא נקט שלא להביא לידי מכה ומקלל. ע"כ.

גמ'. בעון מזוזה וכו'. עיין שו"ת מהרי"ל החדשות (סימן קכג) שציין לדברי הרא"ש [הלכות קטנות, מזוזה סי' י'] דמהר"ם היה מצעתתו רוח רעה כשהיה ישן שנת להריס צבית מדרשו עד דעבד לה מזוזה. וכן כת' פרק במה מדליקין, וכן כתב מהר"ם

גמ'. סימן לעבירה הדרוקן. ז"ל הרמב"ן (ויקרא כט): ועל דרך הפשט, הוסיף בכתב "לעיני בני עמם" (פסוק יז), לומר שחמות בנוער נפגש, בעיני שיראו ויבינו וישכילו יחד כי יד ה' עשמה זאת וקדוש ישראל גזרה. וטעם עונו ישא, שיהיה החטא ההוא דבק בו, מן העת ההיא מעשיו לא יליתו ורצנה בו האלה, כי יכהו השם בתחלואים רעים עד השמידו בכתב, כענין שאמרו סימן לעבירה הדרוקן.

עמוד ב'

גמ'. אמרו יהודה שעיל"ה יתעלה וכו'. בשו"ת הרמ"א (סימן קכג) דן על דבר השאלה על דבר הרב שנתנו לו שולטנות משר או מלך של אומות אי

שנתונה הרשות ליהודים לבחור להם דוקטור (רצ) או דיין ושופט, ולדבריו ופסקיו יהיו נשמעים כל בני הקהילה, וכל איש יהודי הממרה את פי הרב הנבחר על ידי הקהילה יענש קשה בעונש הגוף ובהחרמת נכסיו. הפריצים השתדלו להפר זכות זו, ולכן חנו קוראים בכחב המלכות שנתן המלך ליהודי לבוב בשנת אלף חמש מאות שישים ותשע, שאין להוציא רשות למנות על היהודים רב בלי הסכמתם, חוץ מזה אשר יבחרו להם היהודים בעצמם. למרות זאת היו מנהיגים שקלקלו את השורה ושחדו את השררה, ולפעמים גם את חברי ומנהיגי הקהילה, כדי להשיג משרה חשובה בקהילה היהודית. גם קניית רבנות בכסף נעשה למכת מדינה ורבני ופרנסי פולין הכריזו והחרימו עליה הרבה כדי להעבירה ולא עלתה בידם. ובשו"ת שארית יוסף (סימן יט) מתאונן ר' יוסף כ"ץ, שהיה גיסו של הרמ"א, שידוע שבשו"ת עומדים חכמים בעיניהם, אשר לא שמשו כל צרכם, חופסים ישיבה בהרצאת דמים. ולא רע לי לבד על השמים שמעוותים - אלא מחוך שנעשו ראש צא לפניהם איסור והיתר ודינים, ומחוך הכושה פוסקים.

גמ'. **אזלי טישו במערתא.** עיין בשו"ת שבות יעקב (חלק ב סימן קו) שאלה, עיר אחת שגזרו עליהם גזירה להעביר את שמחויבים להרוג ואל יעבור ומקצתם יכולין לברוא אי מחויבין לברוא כדי להציל נפשם דלא יהא כמאבד עצמם לדעת או נימא דלא יפרשו מן הציבור שמחויבים למסור נפשם על קדוש השם.

וכתב דיש להציא ראייה מעובדא דר' שמעון ובנו שצברו והטמינו במערה דודאי האין דאפשר לקיים שניהם שלא לעבור על המצוה ולקיים וחי בהם, דעדיף למעבד הכי. וכן מצינו ב"מ שצרח רבה בר אבהו אגב שמדא. וכותב עוד: ומזקנים אחרונים, כדאיחא במדרש, ויצרח משה, ויצרח יעקב, ויצרח דוד. וכן אמרינן יתרו שצרח זכו בניו וכו', וכן בסנהדרין דף י"ד ברבי יהודה בן בבא שאמר להם בני רוחי, יע"ש.

ובמסיק, דודאי גדול הצלות נפשות אם יכולין לברוא אצל מ"מ אם רוצה להחמיר על עצמו ולמסור נפשו לקדש השם ברבים, שממנו ילמדו אחרים לעשות זכור לטוב ודאי לא מקרי מאבד עצמו לדעת וכדאיחא בפ"ק דע"ז דף י"ח גבי רבי חנינא בן תרדיון יע"ש.

גמ'. **שמע רפב"י חתניה וכו' עייליה לבי בני.** מכאן משמע דמותה לרחוק עם חמיו בבית

שצריך להיות ראוי לכך והוא מרצון הקהלות שנתמנה עליהם, וכמו שהאריכו שם, אצל מי שנתמנה שלא מרצון הקהלה עמיד ליתן את הדין אם הוא הגורם, וכמו שדרשו ז"ל במסכת יומא (ט א) יראת ה' תוסיף ימים (משלי י ח) אלו כהני בית ראשון, ושלוח רשעים תקטורנה אלו כהני בית שני וכו'. ופירשו שם שנתמנו ע"פ מלך והם גרמו בנתינת ממון הרבה, וכמו שאמרו מרתא בת בייתוס עיילא תרקבי דדינרא עד שמיניהו ליהושע בן גמלא כ"ג וכו', אצל אם מיניהו המלך וקבלוהו הקהל עליהם ע"פ הכתב ההוא מהני ומועיל, וכן כתב הטור ח"מ סי' ג' ח"ל, ורשות שנותן המלך וכו'. ע"כ.

אמנם ראה בהג' המו"ל (שם) שהציא ממקורות מוקדמים מאד מחאות חריפות נגד נקיטת אמצעים בלתי הוגנים להשגת משרות חשובות בהנהגה היהודית. ידוע תקנת ר"ת, רשב"ם ומאה וחמשים רבנים עמיהם, שגזרו והחרימו בשמחא, שלא יהא אדם רשאי לטול שורה על חבירו לא על ידי מלך ולא על ידי שר ושופט כדי לענוש ולקנוס ולכוף את חברו, לא בדברי הבאי ולא בדברי שמים, כי יש עושים עצמם פרושים ואפילו נטועים אינם, אם לא שימנו אותם רוב הקהל מפני חשיבותם. (תקנת ר"ת וחבריו בסוף שו"ת מהר"ם מרוטנברג דפוס פראג).

והנה רבנים שנתמנו ע"י הרשות לא הצטיינו לפעמים בידיעותיהם בתורה, וכמחאה גרם הדבר להשפלת כבודם בעיני העם. שאלה אפיינית מביעה את יחס העם אל רבנים כאלו. הרשב"א נשאל: בארצנו יש רבנים מלך המלכות ואינם יודעין לקרות כהוגן, אם יחרף אותם שום יהודי מה דינו. והתשובה מעניינת מלך תוכנה וכמותה: מי שהוא רב בתורה מי שמחרף אותו גובה ממנו ליטרא של זהבאצל מי שאינו רב אלא מלך המלכות אינו בדין זה אלא קונסין לפי מה שהוא המבייש והמתבייש (שו"ת הרשב"א ח"א סי' חעה).

עיין עוד במאמרי הרמ"א כמורה ודיין בתלפיות שנה ה' ג - ד עמ' תרמ"ט, תר"נ שבתחילה המאה השש עשרה היתה הקהילה היהודית בפולין אבטונומית במלא מובן המלה. רבניה ופרנסיה נחמנו על ידה, אע"פ שלפני כן היו נסיונות מטעם השלטונות למנות רבנים ומנהיגים, אצל לא הצליחו. בכחב המלך זיגמונד אבגוסט של שנת אלף חמש מאות חמישים ואחד כתוב

המרחץ, והעולם אינן זהירין בזה, וגם רוחנין עם האזכ
בבית המרחץ. עיין בענינים הללו בשו"ת מנחת יצחק
(חלק ד' סימן סז), ובספר טהרת יו"ט (חלק ...) כמה
מכתבים מגדולי הדור בזה.

גמ'. 'שלם בגופו שלם בממונו וכו'. ראה
במרפא לנפש לג' מפריימאן (פ' וישלח ר"ז) דהיינו
שנשא אשה ולכך היה שלם בגופו דאל"כ נקרא פלגא
דגופא, ועי"ז היה גם שלם בתורתו וכו'. [וע"ע מ"ש
בעמוד שם לסעודת אירוסין].

דף לד ע"א

גמ'. 'אמר איבא איניש דידע וכו'. עיין בזה
בשו"ת מהרש"ס (חלק א סימן רל) ד"ה ובגוף
הדין.

גמ'. 'אמר האי פבא טיהר בן יוחי וכו'.
בשו"ת חתם סופר (חלק ב (יו"ד) סימן שלז),
כתב: ואין רחוק דהאי עובדא דרשב"י, רשות יחיד הוא,
ורשב"י לטעמיה דמיקל בספק טומאה ברה"י כב"ש
נדה, ומשו"ה אמר שהוא סבא טיהר בן יוחי בית
הקברות, ור"י בן זכאי שקנץ תורמסי תרומה בזמנו היה
המקום הוא רה"ר ואח"כ נעשה רשות היחיד ונהגו בו
חומרא עד שבא רשב"י. ע"כ.

מתני'. 'ג' דברים צריך אדם לומר בתוך
ביתו וכו'. עיין בשו"ת כנסת יחזקאל (סו"ס
כ"ג) שכתב, בשנת תפ"ז חל ע"פ בשנת ודרשתי בשנת
שלפניו, שלשנת הבאה יזהיר כ"א לאשתו ליקח חלה כי
טעם שאין לנו נוהגין לעשות האמור במשנה ג' דברים
צריך אדם לומר בתוך ביתו ע"ש עם חשכה, וא' מהם
עשרתם, וכחצו הפוסקים הא' של"ז לשאלו הפרשנים
חלה, היינו משום חלת חו"ל אוכל ומשייר ואח"כ מפריש,
וא"כ אפילו לא הפריש יש תקנה, ולכך א"ז לשאלו,
משא"כ בע"פ שחל בשנת, שאם שכת להפריש אין תקנה
ע"י שיור, שאי אפשר להשאיר משום חמץ, וא"כ כיון
שאין תקנה ממילא צריך לשאול עם חשיכה אם הפרישו
חלה עכ"ל. וכן דרש הנוב"ז ז"ל כמו דאיתא בדרושי
הגל"ח (דרוש י"ז אות ט"ז). וע"ע בשו"ת מנחת יצחק
(חלק ו' סימן מו).

מתני'. 'עשרתם. ופרש"י, פירות האילן
וכו'. עיין בשו"ת שבט הלוי להגר"ש וואזנר
(ח"א או"ח סימן מח) מה שנו"נ בדברי רבו הגר"מ
שפירא בדין איסור הפרשת מעשרות בבין השמשות,
ועיין שם מ"ש בביאור שיטת רש"י כאן.

גמ'. 'הא גופא קשיא. עיין שו"ע או"ח (סי'
רס"א ס"ד) לאחר קבלת שבת אין מערבין ואין

טומנין, וא"כ חמור יותר מבזה"ש, כמו שכתב המג"א
(ס"ק יב), וא"כ לזה"ג דס"ל דהדלקת נרות הוא קבלת
שבת (הובא בשו"ע סי' רסג ס"י) מוכרח לפרש הא
דחנן ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מדליקין כו'
ומערבין וטומנין את החמין היינו אם לא הדליק את
הנרות דלאחר הדלקה שהוא קבלת שבת אסור, וא"כ ז"ב
מה מקשה מרישא אסיפא קחני שג' דברים צריך אדם
לומר ע"ש עם חשכה דוקא עם חשיכה הא ספק חשיכה
ספק אינו חשיכה אין מערבין והא דקחני ס"ח סא"ח
מערב, הא להך דינא דשו"ע ודאי ההכרח לערב מצע"י
קודם הדלקה ומש"ה ברישא כיון דהמדליק צריך לערב
מקודם אבל בסיפא מיירי קודם שהדליק להכי מותר
לערב אף בספק חשיכה. עיין ישוב לקו' זו בשו"ת משיב
דבר (חלק א סימן כב).

גמ'. 'אמרו לו שנים צא וערב. עיין בשו"ת הר
צני (או"ח ב סימן יג) אריכות בסוגיא זו.

גמ'. 'אין מומנין בדבר שאינו מוסיף הב"ל וכו'.
כבר האריכו האחרונים אם מותר לכסות את
הפורקעלעטער בערב שבת בבגדים, כדי שישמור חומו.

תוס' ד"ה לא קשיא. עיין בערוצין (דף מ"ה)
ותוס' שם ד"ה אב"א כו', דבתחומים ספק
להקל, ולכאורה זה סמירה למ"ש תוס' כאן, דבתחומים
ספיקו להחמיר. אמנם בשו"ת יהודה יעלה (חלק א'
או"ח סימן ע) כתב שאין זה סמירה, דהחילוק פשוט
דכאן אסור להכניס עצמו בספק דרבנן לכתחלה כמו
שכתב מג"א סי' יו"ד סק"א וסי' תס"ז, ועוד דאוקמה
אחזקה חזקה ביה. אבל בעירובין אוקמיה אחזקה דהני
מיס שנתקשרו בעצבים הם מערב יום טוב. עיי"ש.

תוס' שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד'
סימן כב) מה שכתב ליישב קו' השואל שהקשה
לדעת התוס' דבעירוב חבשילין הוי ספיקא לחומרא מאי
טעמא אמרינן ברירה לדעת הר"ן בגיטין רפ"ג דהחילוק
בין דאורייתא לדרבנן משום שהוא ספק וספק דרבנן
לקולא. עיי"ש.

בשומ' מהרש"ס (חלק ו סימן טו). וע"ע בשומ' רבי עזריאל (ח"א-א"ו"ס סימן נ).

תוס' ד"ה שניהם קנו עירוב. עיין בשומ' נודע ביהודה (מהדורה קמא יו"ד סימן סה) ד"ה ובעירובין, ישוב נכון לקר' הרשב"א המובא בתוס'. וכ"כ

דף לה ע"א

אמר הכא תלמא כורי, ומיון דנקטינן לסימנא מגיינא דהמירא משמע דמנינא דהמירא דוקא ואידך לאו דוקא.

גמ'. מ' פאה בלח שהן כוריים ביבש. פירוש ולפי שהיבש עושה גודש והגודש הוא שלישי של כלי כלי שהוא עגול ודהוי רחבו פי שנים בגובהו דומיא דים שעשה שלמה וכדאיתא בעירובין (י"ד ב') וכן פרש"י ז"ל [ו] בעירובין דיררתי יותר, והקשה הראב"ד ז"ל פחות מארבעים סאה בלה למה הוא טמא משום דהוה ליה כלי המטלטל מלא וריקן דומיא דשק, והיאך איפשר לשום אדם למטלטל לכלי גדול כזה שהוא מלא, וחירץ ז"ל דהכא (ש) המורה שיערה באותן הדורות של מתן תורה שהיו גבורי כח. ריטב"א.

גמ'. הרוצה לראות בארה של מרים. עיין בבא מציעא (פו ע"ב) בשכר יקח נא מעט מים, זכו לבארה של מרים.

ועיין ויקרא רבה (כב, ד) ח"ל: מעשה במוכה שהין אחד שירד לטבול בטבריא וארעת שעתא וטפת לבירא דמרים ואסתי ואיתסי. והיכן היא בארה של מרים א"ר חייא בר אבא כתיב (במדבר כא) וגסקפה על פני הישימון שכל מי שהוא עולה על ראש הר ישימון ורואה כמין כברה קטנה בים טבריא זו היא בארה של מרים א"ר יוחנן בן נורי שערותא רבנן והוא מכוונא כל קביל חרעי מציעא דכנישתא עתיקא דטבריא. ע"כ.

ועיין באבות (פרק ה משנה ו) דפי הבאר שנבאר בין השמשות, היינו בארה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר בכל המסעות. ויש אומרים, שפתחה פיה ואמרה שירה, שנאמר (במדבר כ"א) עלי באר ענו לה. רע"ב שם.

גמ'. שם. עיין בית יוסף אורח חיים (סימן רטז) ח"ל: כתב הכל בו (סי' מא ב סוע"ב) נהגו הנשים לדלות מים במוצאי שבת תכף ששמעו ברכו שמנינו באגדה שבארה של מרים בימה של טבריא וכל מוצאי שבת מחזירין על כל בארות ועל כל מעינות וכל מי שהוא חולה ויזדמן לו המים וישתה אפילו כל גופו מוכה שהין

גמ'. וחילופה בחלתא דאמר רבה חלתא בת תרי כורי שרי למלמולא בו'. כתב הפני' : שמעתי מפי מורי הרב מהור"ר הירש באלחוב ז"ל דהאי וחילופי בחלתא דקאמר יש לפרש ע"פ מה שכתבו התוס' ד"ה תרי תלמא מיל דהך פלוגתא דרבה ורב יוסף בשיעור בין השמשות היינו משום דמספקא לן מהו אדם צינוני. וא"כ לפי"ז הך פלוגתא דפליגי בחלתא נמי משמע דשייך בכה"ג דהא עיקר טעמא דחלתא שאינו ניטל מחמת כובדו אי הוי תורת כלי עליו לענין שבת או לא משמע בשמעתין בגמרא דעיקר מילתא דשבת חליא בטומאה אי הוי תורת כלי עליה מחמת כבדה או לא דבטומאה אשכחן דבעינן שיהא מטלטל מלא וריקן וא"כ משמע דמשערינן נמי באדם צינוני שאינו יכול למלטל יותר מבת תרי כורי לרבה ותלמא כורי לרב יוסף וא"כ לפי"ז שפיר הוי פלוגתא דרבה ורב יוסף בבין השמשות להיפך ממאי דפליגי בחלתא מהו נקרא אדם צינוני. אלא דלפי האמת לא תקשי דרבה אדרבה ודר"י אדר"י משום דלאו בכל הדינים שיערו חכמים באדם צינוני כדאיתא בעירובין (דף מ"ח ע"א) ובמשנה שלמה פ"ז דכלים [משנה י'] ע"כ ודפח"ט.

גמ'. חלתא בת תרי כורי שרי למלמולא ובת תלתא כורי אסור למלמולא. הקשה הרשב"א, דהוה ליה למימר בת תרי כורי שרי למלטולה בת תרי כורי ומשהו אסור למלטולה. וחירץ דמשום דרב יוסף שרי אף בת תלתא נקט רבה תלמא אסור, ורב יוסף נמי הואיל ואמר רבה תרי ותלמא אמר איהו תלמא וארבעה, והוא הדין לתלמא ומשהו.

והריטב"א כתב: וזולאי כי לשונם של רבה ורב יוסף אינו מדוקדק כל הנורח דלרבה לא ידעינן מה דינו של כלי מתרי כורי ועד תלמא כורי, וכן לרב יוסף מתלמא כורי ועד ארבעה כורי, וגרסה דמנינא דשריותא דוקא וכל שהוא יותר מן השיעור ההוא אסור למלטלו, ומדע דכי אמרינן הכא בשמעתין וחלופא אחלתא אהמירא קאי דרבה דאמר לעיל שלשה חלקי מיל אמר הכא תרי כורי, ורב יוסף דאמר לעיל שני חלקי מיל

הוא הזמן הנקרא בה"ש בכל מקום וצפרק כ"ד הלכה י' בענין השבותין כתב סתם בין השמשות הרי מפורש שמשקיעת החמה שהוא בין השמשות דר' יהודה אסור השבותין האמורים בבה"ש"מ.

ואמנם בדבר דאזלינן ביה לקולא צדין השמשות ותלינן שהוא לילה כגון לענין חגיגת יחיד ועיין ברא"ש פרק ב"מ סי' כ"ד ובסי' תקס"ב ס"א בבאור הגר"א שם משמע מדברי הרא"ש וכן הוא ג"כ בחדושי הרשב"א בשם רבינו יונה שהוא אפילו צדין השמשות דר' יהודה ולפ"ז לענין ספירת העומר לדעת המקילין צדין השמשות בסי' תפ"ט יהיה מותר אפילו בבה"ש דר' יהודה וכן לענין שבות בה"ש לצורך מזה דקי"ל בסי' שמ"ב דלא גזרו עליה ולדעות האחרונים שסוברין שם שהוא אפילו במו"ש יהיה ג"כ מותר לפ"ז גם בבה"ש דר' יהודה אף דלר' יוסי הוא עדיין ודאי יוס ולא בה"ש.

אך יש לעיין לפי מה שכתב הגר"א בבאורו וכן בספר קרבן נתנאל והתפלאו שניהם על הרא"ש בזה שמיקל לענין חגיגת משום דהא קי"ל דלחומרא הלכה כר' יוסי וא"כ לדידיה לא הוי אפילו ספק לילה קודם לכן ודאי קולי לא מקילין לומר דספיקא מותר והלכה כר' יהודה דג"ז הוא ספק א"כ אפשר בעינינו ג"כ לענין שבות במו"ש או לענין ספירה ג"כ לא מקילין משום ספיקא דרבנן כיון דלר' יוסי אפי' ספיקא לא הוי. ע"כ.

גמ'. אילימא דאביי' פפיקא דוא. עיין שפ"א שהעיר, דלמא דוקא באסור שבת דחמירא מחמירין כר"י אבל לטבילה לתרומה עבדינן כר"י [כדס"ל לר' יוחנן בעירובין (מ"ז ב) ור' יהודה ור"י הלכה כר' יוסי וכ"ש הכא דר"מ נמי ס"ל כוותי' כדאיחא בריש ברכות ע"ש], ומה שפי' רש"י ובע"ש אמר כו' מביא אשם תלוי אינו מבוחר בדברי ר' יוחנן.

ותירין דאפשר לפרש דלא אמר אלא לענין לכתחלה שאסור לעשות מלאכה בבה"ש דר"י.

עמוד ב

גמ'. כוכב אחד יום שנים בין השמשות ש"ש'ה ל"ה תניא נביא הכי כו'. בריש פרק קמא דברכות (דף ב' ע"ב) ובספ"ב דמגילה מייחא בגמרא הא דקי"ל דעד זאת הכוכבים יממא הוא היינו מדכתיב ואנחנו עושים במלאכה מעלות השחר ועד זאת הכוכבים ואומר והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה.

מיד נרפא ומעשה באלים אחד שהיה מוכה שחין והלכה אשתו במוצאי שבת לשאוב מים ונתעכבה יותר מדאי ומדמנה לה בארה של מרים ומלאה כדה מאותן המים כיון שבאה אלל בעלה כעס עליה ומרוב כעסו נפלה כדה משכמה ונשבר הכד ונפלו מטיפי המים על בשרו ובכל מקום שנחזו המים נרפא השחין ועל זה אמרו חכמים (קידושין מ סע"א) רגון לא עלמה בידו אלא רגזותו ולכן נהגו לשאוב מים בכל מוצאי שבת, עכ"ל. אמנם הרמ"א כתב "ולא ראיתי למנהג זה".

גמ'. מועין המוצאי' טהור וכו'. עיין שו"ת מהרי"ט (חלק ב' יו"ד סימן יז) שכתב בתו"ד: ובהא ניחא לי הא דאמר' בפרק במה מדליקין אם מעין המטלטל טהור וזהו בארה של מרים ופירש"י טהור מלקבל טומאה וטובלים בו דלאו ככלי דמי להיות המים הנובעין בו כשאובין וכשלמדנו שבת תמהתי על דברי רש"י ז"ל דמהיכא תיתי שהיה מקבל טומאה אותו סלע אע"פ שהיה כלי דהא כלי גללים כלי אבנים אינם מקבלים טומאה ועוד לענין פיסול מקוה אע"ג דאפי' כלי אבנים פוסלי' היינו כשנעשו מתחלה לקבלה שלא עלתה על דעת שאבני השדה החלושים שיש להם בית קיבול יקבלו טומאה אם לא שחקקו לקבלה ולא שם כלי עליהם. ונ"ל דטהור דקאמר היינו דלאו שאוב מקרי דהיינו אשכחן לשון טהר' בהכשר מקוה דתנן מטהרין את המקואות התחתון מן העליון ותנן נמי שלש מקואות בזה עשרים סאה וכו' ירדו שלשה וטבלו המקואות טהורים והטובלים טהורים ואצטרך לאשמועינן משום הא דתניא מה מעיין בידו שמים ס"ד בכתב מעיין שאינו מטלטל קמ"ל דכל שאין טילטולו בידו אדם אע"פ שמטלטל ונעקר ממקומו נקרא טהור. ע"כ.

גמ'. הלכה כר"י לענין שבת וכו'. עיין ביאור הלכה (סימן רס"א ס"ב) וז"ל: הנה בגמרא אמרינן הלכה כר' יהודה לענין שבת והלכה כר"י לענין תרומה וה"ה לענין מוצ"ש כמו שכתבו הפוסקים, ולכאורה יש לעיין כיון דטעמו דר' יוחנן שפסק כן הוא משום ספיקא דמוכח שם בגמרא אפשר דלא מחמירין רק לענין דאורייתא דספיקו לחומרא אבל לענין כל השבותין אפילו אם נסבור דגזרו עליהן בה"ש הוא רק בבה"ש דר' יוסי אמנם מסתימת לשון השו"ע משמע דקאי גם על הא דס"א דמיידי בשבותין שהם דרבנן וכן מוכח מרמ"א בהג"ה בס"א ובעיין זה משמע ג"כ ל"ה ע"ב בתוד"ה הקשה וכו' ע"ש בסוף דבריהם וכן מוכח מהרמב"ם שכתב בפ"ה מה"ש ה"ד משתקע החמה

ולפי"ז כתב הפני יהושע לדקדק אהא דאמרינן הכא דעד שלשה כוכבים לא הוה לילה ואמאי לא סגי בשנים, דהא קי"ל דסתם לשון רבים שנים דתפסת מרובה לא תפסת.

ותירין, דהאי קרא דנחמיה לא הוי אלא גילוי מלתא בעלמא דעיקר ילפותא היינו כדמשמע בפרק קמא דברכות דאחיא מדכתיב וצא השמש וטהר לעיני גבי טבילת טמאים ומדלא כתיב ויטהר על כרחך דהיינו טהר יומא כדאמרי אינשי איערב שמשא ואידעי יומא והאי איערב שמשא על כרחך היינו סוף שקיעה משהחשיך עליון והשוה לתחתון וכמו שפירש ר"ת לעיל בד"ה תרי מלתא מיל.

אלא דאכתי בהאי קרא לחוד לא הוה סגי דאפשר דגזירת הכתוב לעיני טבילת טמאים הא דבעינן סוף שקיעה אבל בעלמא לעולם דמחילת שקיעה הוה לילה כדמקשה הש"ס התם אלא מעתה ולחשך קרא לילה למחשיך וצא קרא לילה ואהא מייתי הש"ס שפיר מקרא דנחמיה דעד זאת הכוכבים יממא הוא ולפי"ז שפיר אית לן למימר דקים להו לרבנן דהכסיף העליון והשוה לתחתון ושלשה כוכבים צינונים תרוייהו חדא שיעורא הוא.

גמ' שם, כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן רנ"ג סעיף ב) צריך ליזהר מלעשות מלאכה עד שיראו ג' כוכבים קטנים, ולא יהיו מפוזרים אלא רפופים, ואם הוא יום מעונן ימתין עד שיצא הספק מלכו.

ועיין בדגול מרובה דאף כשרואה ג' כוכבים שאינם רפופים וממתין מעט אחרי כן מותר לעשות מלאכה דעיקר טעם רפופים משום תוספות מחול על הקודש וכיון שהמתין מעט הרי הוסיף ע"ש. הוצא בשע"ת.

ועיין מ"ב דמדינא סגי בג' כוכבים צינונים אלא שאין לנו בקיאות בזה ושמא הן גדולים הנראין ביום לכן אנו מנריכין קטנים.

ועיין לקוטי פר"ח על יו"ד שכתב דאם הרקיע מזהיר בעין אורה של יום חו לא נחשב אותו הזמן רק כה"ש והציאו הגאון רע"א בחידושי דיו"ד סימן רס"ב עי"ש.

ובבאור הגר"א בלקוטיו שם כתב דאם נסתלק האדמיות מן כל כפת הרקיע באותו זמן ששקעה החמה אין אנו חוששין במה שמוהיר.

ובספר תפארת ישראל כאן במתני', מנריך ג' קטנים לצד ג' צינונים. והעיר עליו המ"ב (שם סק"ד) ח"ל: ולא ידעתי מקורו ואולי דטעמו שמא אנו טועין בדבר וגדולים הם לכך אנו צריכין עוד כוכבים הגדולים מהם וזוהי אנו יודעין שעכ"פ הם אינם גדולים. ולפי מה שכתב בשערי תשובה סימן רל"ה בשם המטה יהודה והצרי יוסף עי"ש ימא דצרי התפארת ישראל בפשיטות אולם שארי אחרונים לא הזכירו ד"ו [ואפשר דאם בשארי מקומות הרקיע מעונן ולא יכול לראות עוד כוכבים יש להקל לכו"ע] ונ"ל דלפי מה שכתב הגר"א דבעינן שיסתלק האדמיות מן כל כפת הרקיע באותו זמן ששקעה החמה ואז מועיל הג' כוכבים נראה דמועיל אז בג' כוכבים קטנים לצד. ע"כ.

עוד כתב המ"ב, דאם יש לו מורה שעות שהולך בטוב ויודע צבירור שהיה אחמול בזה הזמן לילה ע"פ הדין דהיינו ג' כוכבים קטנים נראה דיוכל לסמוך ע"ז וכ"כ בצרי יוסף דיוכל לסמוך על מורה שעות.

גמ' שם, עיין ביאור הלכה (שם סימן רנ"ג סעיף ב) ח"ל: קשה לי דלפי מה דפסק המחבר לעיל בסימן רס"א כשיטת ר"ת דמשקיעת החמה עד ג' כוכבים יש כשעור הילוך ד' מילין א"כ אם אנו רואין כוכבים ואנו יודעין שעדיין לא נשלם הזמן דד' מילין ע"כ דאותן הכוכבים הם גדולים א"כ אמאי לא התנה הכא המחבר שיהא נשלם השעור דד' מילין מעת השקיעה וא"ל דס"ל דמכיון שאנו רואין ג' כוכבים חלינן דמסתמא נשלם השעור אבל אם אנו יודעין שלא נשלם אה"נ דצריך להמתין עד שיושלם. שוב מנאחי בספר מנחת כהן דאפילו לר"ת מכיון שאנו רואין סימן הכוכבים שוב אין להקפיד עד שלא נשלם השעור דד' מילין עי"ש טעמו ונ"ל דאפילו להמנחת כהן עכ"פ נכון שיראה אז אם הכסיף העליון ושוה לתחתון כיון שהוא בתוך ד' מילין דמגמרא מוכח דהכוכבים שראויים לסמוך עליהם שהוא לילה הם נראים דוקא אחר שהכסיף העליון ושוה לתחתון וכמש"כ לקמן בשם הגר"א בלקוטיו ע"ש.

גמ' שם, כתב הביא"ל (שם) ח"ל: משמע בגמרא [שבת ל"ה ע"ש בתוד"ה תרי] דכל זמן שלא נסתלק האדמיות מן כל כפת הרקיע באותו זמן ששקעה החמה [וזה מקרי בגמרא הכסיף העליון ושוה לתחתון ועיין לקמיה במש"כ בזה] אין לסמוך על הכוכבים וכ"כ בבאור הגר"א דלהבחין בכוכבים לצד צריך בקיאות רב דשמא הן כוכבים הנראים ביום ולכך היו האמוראים מסתכלים אם נסתלק האדמיות לגמרי ואז מועיל

וכן איתא בהדיא בירושלמי (פ"ק דברכות) דהעושה מלאכה במו"ש בה"ש דחייב אשם תלוי ולא חטאת.

גמ'. 'לא כוכבים גדולים הנראים ביום וכו'.' עיין שו"ת פנים מאירות (חלק א סימן פא) ח"ל: דבר זה מורה מפי חבורה מי שמחפלי מעריב בזמנו בשביל לקרות ק"ש בליל הכוכבים אי צריכין להמתין על ג' כוכבים בינונים או אי סגי בכוכבים גדולים.

ואמרת דדבר זה פשוט דאמרינן בפ' במה מדליקין, הלכה כרבי יהודה לענין שבח והלכה כרבי יוסי לאכילת תרומה דלא אכלי כהנים תרומה עד דשלים בין השמשות דר' יוסי ואמרינן שם שלשה לילה א"ר יוסי לא כוכבי' גדולים הנראים ביום כו' אלא כוכבים בינונים וכיון דחגי במתניתין מאימתי קורין שמע משעה שהכהני' נכנסו' לאכול בתרומת' ובי היכי דלענין תרומה נקטינן לחומרא ה"ל לענין ק"ש דבעינן כוכבי' בינוני' כר' יוסי.

וראיתי שהמסופות במגילה ובברכו' הקשו על הא דאמרינן משעה שהכהני' נכנסים לאכול בתרומתן אע"פ שאין ראוי' לדבר זכר לדבר שנאמר ואנחנו עושים מלאכה וגו' מעלות השחר ועד ליל הכוכבי' ואומר והיה לנו היום למלאכה והלילה למשמר וילפינן מזה במגילה דמעלות השחר הוא יום והקשו שם המסופות דמהאי טעמא נילף דמלאכת הכוכבים הוא לילה מדאמר והי' לנו הלילה למשמר ולמה אמר אע"פ שאין ראוי' לדבר הלא ראוי' גמורה היא ולי נראה דאין כאן קושיא כיון דאיכא כוכבים הנראים ביום דבזה פליגי ר' יהודה ור' יוסי דלר' יהודה מספקא ליה בכל הכוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסף העליון אס' הם בינוני' ולר' יוסי הוא כוכבי' גדולי' עיי' בתוספות ד"ה תרי תלתי מילי א"כ לפי זה אין כאן ראוי' גמורה ד"ל דהיו עושים מלאכה מעלות השחר עד ליל הכוכבי' היינו כוכבים גדולי' הנראים ביום וע"ז אמר הכתוב והי' לנו הלילה למשמר ואנן אמרינן דלא הוא לילה אלא כוכבי' הנראי' בלילה ולכך לא היו ראוי' גמורה אלא זכר לדבר מדכתיב והי' לנו הלילה למשמר מסתמא קחשיב מכוכבי' הנראי' בלילה וא"כ ותיקי' הרוצים לעשות מצוה מן המובחר בק"ש בערב' בזמנו צריכין להמתין עד ג' כוכבי' בינוני' הנראים בלילה כן נראה לי פשוט וברור. ע"כ.

גמ'. 'שם. עיין ביאור הלכה (סימן רסא ס"ב) ח"ל: לילה נקרא מה"ת לכל דבר משיראו הג' כוכבים

הכוכבים אמנם אפשר דהו' דוקא בכוכבים בינונים דיש לטעות בהם בגדולים אבל לא בקטנים אבל ביו"ד סימן רס"ב ס"ה בלקוטיו שם מוכח דאפילו על כוכבים קטנים אין לסמוך מקודם שהכסף העליון ושוה לתחתון וולפי מה שזכר שם מתחלה בצאוריו בסק"ט ע"ש אין הכרע לזה וכו'.

ומה נקרא הכסף נ"ל דהוא כאשר נסתלק האדמיות מן אותו מקום ונוטה ללובן מלשון הכסף פניו דאף דרש"י פירש שם [בשבת ל"ד ע"ב] דהוא השחיר נ"ל דלאו דוקא השחיר ממש דזה נמשך זמן רב מאד אלא כל שנסתלק האדמיות הוא בכלל השחיר וכן מוכח ברשב"א דבזה שנתסלק האדמיות מקרי הכסף ובעין זה משמע ג"כ במאירי דקורא שם הכסף במה שהלכה הבהקתו של האור אח"כ מלאכי בעו"ה בערוך שפירש בהדיא דהכסף הוא מלשון לובן ע"ש [אמנם בסוף מביא שם ע"ז לשון הירושלמי ח"ל ובגמרא ברכות ירושלמי איתא הכספיו זהו בה"ש השחירו נעשה העליון שוה לתחתון זהו לילה ואפשר דהו' לסייעתא לדבריו דהכסף לאו היינו השחיר והירושלמי פליג עם הבבלי וסובר דאף בהכספיו שניהם היו בה"ש ולילה לא הו' עד שישחירו שניהם] וכן בצאור הגר"א משמע דבמה שנסקע אורה מלהאדים מקרי הכסף. ומי שאינו בקי בענין הכסף או שהיה יום מעונן ישער אס' יס כדי ד' מילין מעת תחלת השקיעה. ע"כ.

גמ'. 'העושה מלאכה בשני בין השמשות חייב חטאת במו"ג. הקשה השפ"א, דמהי אשמעינן בזה, דלמה לא יחייב מאחר שעשה מלאכה שלימה. וכתב דלולי דברי רש"י י"ל לכאורה דמיידי שעשה רק מקצת מבה"ש וסד"א דליפטר מחטאת ד"ל דמה שעשה בע"ש הי' יום ובמו"ש הי' לילה, וכדאמר' לעיל דבה"ש הוא ספק מן היום ומן הלילה קמ"ל דחייב דלא ס"ל הכי ואינו אלא ספק כולו מן היום או כולו מן הלילה אבל דוחק הוא לומר דפליג אסתמא דברייתא וגם במתני' דזבים מוכח הכי.

גמ'. 'שם. עיין שו"ת עונג יו"ט (סימן פא) שכתב להביא ראיה מכאן דלא מוקמינן אחזקה לענין בה"ש, דאס' איתא דשייך חזקה גבי בה"ש א"כ בעושה במו"ש לחוד נמי לחייב חטאת, דבכל ספק דאיכא חזקה חייב חטאת כמ"ש החוס' ביבמות (דף פ"ח) גבי הא דקאמר תרי ותרי נינהו בלשם תלוי קיימא. וכ"פ הרמז"ל (בה' שגגות) א"ו דלא שייך חזקה גבי בה"ש

וע"ז השיב: יש ליישב דמיירי קודם מאלל בן דרוסאי או במטמק ויפה לו או בחנור להסבירים דמודה חנניה כמבואר ברז"ה.

גב'. **שלישית להלוי תפילין.** עיין שו"ת בנין מיון החדשות (סימן נו) שמביא ראה מכאן, דמניחין תפילין בחוה"מ, דהא בסוכה (דף נ"ג ע"ב) אמרינן דבע"ש שבתוך החג היה במקדש ארבעים ושמנה תקיעות ובחוס הג' להבטיל את העם ממלאכה, והיינו ע"כ בחוה"מ דביו"ט לא שייך לומר כן. והשחא ממנ"פ שיש להביא ראה מסתם מתניחין שם שבתוח"מ מניחין תפילין. דאי אמרת שאין מניחין א"כ לר' בציר חדא תקיעה ולא הוי רק מ"ז תקיעות ולמה לא אמרינן שם בגמ' לימא מחנ"י דלא כר' כמו דאמרינן שם לימא מחנ"י דלא כר"י אלא ע"כ מוכח לכאורה דמניחין תפילין בחוה"מ. עיי"ש עוד.

גב'. **התחיל לתקוע תקיעה ראשונה נמנעו העובדים וכו'.** כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן רנא סעיף א) העושה מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה; יש מפרשים: מנחה גדולה, ויש מפרשים: מנחה קטנה.

ועיין במ"א שמסכים לדעה דמנחה קטנה, ומ"מ משמע מיניה דפועלי שדה צריכין לשבות במנחה גדולה, ומבאר בזה מה שכתב הרמב"ם דתקיעה ראשונה שמרמז על הפועלים שיפסקו מלאכתן צריך להיות במנחה.

ועיין בביתא"ל דבזמנינו לא נהגו ככה, ואפשר, דהטעם הלא הוא כדי שיבאו לעיר וימינו צריכי שבת ובזמנינו כ"א מהפועלים אנשי ביתו מניין צריכי שבת וכעין שמצינו לענין מה שאמרו חז"ל מת צעיר כל בני העיר אסורין במלאכה שכתבו הפוסקים שהוא כדי שישתדלו להכין כל עניניו וע"כ במקום שיש צעיר חבורות מיוחדות לצריכי המט שוב מותרין הכל. ומ"מ כל י"ש יראה לפסוק ממלאכתו שבשדה עכ"פ בזמן מנחה קטנה [אם לא שהוא דבר האבד דאז לא עדיף מחוה"מ] ורבים מחמירים אף ממלאכתו שבבית. ע"כ.

גב'. **ואין הקרובין רשאים ליבנם וכו'.** עיין שפ"א שכתב לתמוה למה אסרו לכל הקרובין ליכנס לעשות צרכיהם והטילו עליהם להמחין על הרחוקין שמתאחרין איזו שעות, וגם לפ"ז יהיו כל הפועלים צריכין לחקור ולדרוש אם יש ברחוק מהם פועלים להמחין עליהם והלא יותר טוב להם לילך לביתם

צינונים ומפני שאין אנו בקיאים בין גדולים לצינונים ע"כ צריך לפרש ממלאכה אפילו לדעת ר"ת ג' רבני מיל קודם שיתראו שום כוכבים וכ"כ המנחה כהן ופשוט. ודע לפי מה שידוע שנשתנה השעור דד' מילין לפי האופק והזמן וכמ"ש לעיל ובמדינותינו רגילות להראות הכוכבים קודם השלמת השעור דד' מילין לא יוכל לעשות מלאכה בע"ש עד השלמת הזמן המבואר בשו"ע אפילו לדעת ר"ת כי כבר חשך היום באותו הזמן והוא לילה או עכ"פ ספק לילה אלא יפרוש עכ"פ חצי שעה [דכלול בו זמן בה"ש וחוספת שבת וכמו שכתב בספר ח"א] קודם הזמן שרגילות להתראות הכוכבים באותו מקום. וכ"ז לדעת ר"ת אבל כבר כתבנו לעיל לדעת הגאונים צריך לפרש ממלאכה חיקף אחר שקיעה דמתחיל בה"ש. ע"כ.

גב'. **אדשימושא אריש דיקלי וכו'.** עיין שו"ת מהרי"ק (סימן ו) ח"ל השאלה: יצינו מורי ורבי מה שכתב מרן מוהר"י קארו זצ"ל בשלחנו הטעור טור או"ח סי' תרכ"ג סעיף ב' ז"ל תפלת נעילה כשחמה בראש האילנות כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה וצריך שלח ציבור לקצר בסליחות שבאמצע התפלה וגם אין למשוך בתפלת נעילה כל חיבה ומיזה כדרך שמושך בשאר תפלות כדי שיגמור קודם שקיעת החמה עכ"ל. וקשיא לי טובא דכיון שמתחיל תפלת נעילה כשהחמה בראשי האילנות היינו סמוך לשקיעת החמה דכשהחמה בראשי האילנות חקף ומיד היא שוקעת ואין כאן זמן לומר התפלה ולגומרה קודם שקיעת החמה. ע"כ. עיי"ש מ"ש בש"ס כאן.

גב'. **שם.** עיין שו"ת אבני שיש (חלק ב סימן קיח) שהאריך בזה.

גב'. **שש תקיעות תוקעין ע"ש.** עיין בשו"ת רבי עזריאל (ח"א או"ח סימן מא) שהקשה השואל אמה דמניין שש תקיעות תוקעין ערב שבת שניה עדיין חמין מונחין ע"ג מרה וקדירות מונחות ע"ג מרה התחיל לתקוע תקיעה שלישית סילק המסלק והטמין המטמין והדליק המדליק כו', דלכאורה מפשטות לשון הצריכת מוכרח דכל אותן המלאכות אסורין לעשות בשבת עצמה וכן הבין הר"ן. וקשה לפי דעת רש"י וחוס' ודעימי' ריש פ' מרה דהלכה כחנניה דבמחנ"י להחזיר חנן אבל לשהות משהין ע"ג מרה אפי' אינה גרופה וקטומה וכן הוא הכרעת רמ"א א"ח סי' רנ"ג ולמה סילקה התבטל מע"ג מרה וצ"ע.

עוד קודם התקיעה כדי שלא ינטרכו להמתין אח"כ כל היום שם ולישב בטל.

ובתב דהיה אפשר לדחוק ולפרש דאין רשאים היינו דאין חייבין כדמצינו כמה פעמים דהפי' הוא כך [כמ"ש החוס' בקידושין (ל"ג) ד"ה אין ע"ש] והיינו לומר דא"ל מיד כששומעין התקיעה להשליך הכל וללכת לביתם רק שיכולים להשהות שם ולאסוף העומרים וכדומה חוץ מחרישה ועידור אך לא משמע כן.

לכן כתב די"ל להתקיעה הי' שגם הם כשישמעו התקיעה צריכין לתקוע ג"כ כדי שישמעו הרחוקין שאין שומעין תקיעת חזן העיר ועליהם להודיע ולהזהיר את הרחוקין.

גמ'. פילק המסלק. פירש רש"י ז"ל קדרות הראיות להסלק למאכל הלילה, וכתב הרשב"א דנראה לפי פירושו, דאיתא הא דתנא דבי רבי ישמעאל כרבי יהודה דאית ליה לקמן בריש פרק מרה (ל"ז א') דאפילו לשהות אין משהין אלא על גבי מרה גרופה וקטומה ומתניחין לשהות חנוך, אבל לחנניה לא היו צריכין לסלק כלל, ואפשר היה לפרש דסילק המסלק והטמין המטמין חדא היא כלומר סילק המסלק מאכל הראוי לזורך מאחר והטמינו משום דטומן אפילו בדבר שאינו מוסף הבל אסור להניחו על גבי דבר המוסף הבל וכדחניא (מ"ז ב') קופה שטמן בה אסור להניחה על גבי גפת של זיתים, ולא מפקא האי תנא דבי רבי ישמעאל מדחנניה.

גמ'. פילק המסלק הטמין המטמין והדליק המודליק. כתב הריטב"א, הא דאקדים וחני הטמנת חמין להדלקת הנר, מפני שכן היו נוהגים להקדימו, אבל ודאי בעיקר הדין איסור הדלקת הנר קדים כדאיתא במתניחין (ל"ד א') דבין השמשות אין מדליקים את הנר וטומנים את החמין.

גמ'. שם. הקשה השפ"א, הא אמרי' לעיל במשנה דביה"ש טומנין את החמין, א"כ הכא דהקדימו התקיעות זמן רב קודם ביה"ש למה מיהרו להטמין.

ובתב די"ל קצת לשיטת רש"י בפי' מרה דבגרופה וקטומה שרי הטמנה ע"ש א"כ י"ל דמייירי הכא במוסף הבל ומ"מ בע"ש שרי ע"י היכר דקטומה וביה"ש וודאי אסור דדוקא במעמיד הבל התירו ביה"ש והאיל ורוב קדירות רוחות הן ביה"ש.

מזידו כל הפוסקים לא ס"ל כן, ועיין בב"י שם שם המרדכי דדייק מהכא דע"י קבלת שבת מתסר

הטמנה וע"ש במרדכי דמציא לשון המוספתא דבתקיעה רביעית גם אי הי' הכלי בידו פוסק ע"ש ובאמת גם מזכירייה דהכא בגמ' מוכח כל זה דהטמין המטמין משמע דאח"כ אסור להטמין אכן הטעם שלו ז"ע שיהי' התקיעה כקבלת שבת לכל יחיד וחו' דמיון דטעמא דביה"ש מותר להטמין והאיל ולא שייך שמה ירחית כו' א"כ כה"ג בשבת עצמו נמי שרי להטמין בדבר המעמיד הבל מיון דלא שייך שמה ירחית כדאיתא בפי' במה טומנין (נ"א) בפינה ממיחם למיחם ע"ש.

וצ"ל דאורחא דמילתא נקט שהיו רגילין להטמין מיד ולא לסמוך על שעה האחרונה גם י"ל דהא דטומנין את החמין ביה"ש אינו אלא כדיעבד שלא הטמין קודם אבל לכחילה אסור להמתין עד ספק חשיכה [אכן הר"ן לעיל גבי נר ביתו ונ"ח הוכיח מתוך קושיא זו דרבנן תקנו שיהי' הדלקת הנר סמוך לכניסת שבת ע"ש].

גמ'. שם. עיין שו"ת חתם סופר (או"ח סימן סה) ח"ל: הקשה אשיטת בה"ג שהציא הר"ן פ' במה מדליקין דהדלקה היא קבלת שבת ונאסר במלאכה אח"כ והציאו ב"י סי' רס"ג, ומיייתי לי' הר"ן ראה מהא דאמרינן הטמין המטמין והדליק המדליק משמע אפילו הטמנה דקילא טובא מ"מ קבעה זמנה קודם הדלקה משום שאח"כ כבר קבל שבת עליו, והוקשה לו בהא דמקשה הש"ס ס"פ במה מדליקין (ל"ד ע"א) אמרני' ג' דברים צריך לומר ע"ש עם חשיכה ומדייק עם חשיכה אין ספק חשיכה לא מערב והדר תניא ספק חשיכה וכו' ומערבין וטומנין, והשתא להר"ן מאי קושי' דלמא עירוב זמנו ספק חשיכה כמו הטמנה היינו מי שלא הדליק בעצמו אמנם ברישא שצוה להדליק הנר א"כ ע"כ ראשון תחלה ישאל על עירוב דאחר הדלקה לא יערבו, אלו תוכן דבריו, ולכאורה היא קושיא עצומה וחימה רבה על המחברים שסתקו ולא נחשורו על זה, ולא עוד אלא שהר"ן בחי' סנהדרין ס"ח ע"א כ' בעצמו דומן השבחים הוא קודם הדלקה מדקמני עשרתם.

אמנם אחר העיון נראה דאדרבה יש מכאן הוכחה להך שיטה, דהטור סי' ר"ס כ' שגם על עירובי חצרות ישאל, ופירשו האחרונים [ע"ש במג"א סק"ג ובסי' רס"א טו"ז סק"ב] דאע"ג דעירובי חצירות מערבין סמוך לחשיכה נמי, מ"מ לכחילה מזה להקדים, ומקשים א"כ לשני הש"ס הא לכחילה הא דיעבד עתוס' שבת [סי' ר"ס סק"ז] ונדחק שם דומי' דהדליקו את הנר דאפילו דיעבד לא ידלקנו, והוא דוחק דמאי שייך

דומי' הלא קאי על דברי בעה"צ שאומר כן לבני ביתו מה שזריזים לעשות אפילו רק למנוה בעלמא. ונ"ל בשנדקדק עוד להר"ן בשם בה"ג הנ"ל מ"ט לא ישאל נמי הטמנתם את החמין, בשלמא להרמב"ן י"ל שהטמנה זמנה אחר הדלקה בספק חשיכה ואין להזכיר עם חשיכה דאין למהר הציור קודם זמנה שלא יתשלטו ויפגעו שהרי מפני כן מנוה לומר עשרתם ערבתם וכו' עם חשיכה ולא קודם לכן משום שלא יהי' להם שהות הרבה ויתרשלו, וה"ה נמי בהטמנה דאפילו עם חשיכה נמי יש להם עדיין שהות הרבה וא"ש, אבל להר"ן קשה, ודוחק לומר דההטמנה אינו מזהיר שאפשר לעשותו ע"י גוי משא"כ מעשר ועירוב דזהו דוחק כמבואר, ובשלמא הא ל"ק מ"ט לא יאמר נמי הטבלתם את הנריץ טבילה, דזה לא שכיח ולא כל יומא מתרחיש משא"כ הטמנה שכיח טפי מעישור ועירוב קשה.

ע"ב נראה דאפילו לשיטת ה"ג דהדלקה הוה קבלת שבת ואסור אח"כ במלאכה ומשום כן אמרו הטמין המטמין ואח"כ הדליק המדליק, מ"מ היינו לכתחלה יש להקדים הטמנה להדלקה אבל אי שכת והדליק נהי דבשאר מלאכה נאסר אבל ההטמנה דרבנן בעלמא לא נאסר דיעבד, וכן משמע מהרא"י שהביא הר"ן מההוא דהורקנוס שבקש לחלוץ תפילין קודם הדלקה ש"מ שזמן חליצת תפילין הוא קודם הדלקה וכ"כ תוס' ס"פ צמה מדליקין [ל"ה ע"ב] ד"ה ר"י הנשיא וכו', והנה הא תוס' מיון דהזמן הי' צהול הקדים הדלקה וחלץ תפיליו אח"כ אע"ג דטלטול התפילין שבות הוא כמ"ש מג"א סי' ש"ח סק"א, וכן משמע להדי' מלשון חי' הר"ן סנהדרין שם דלא כמשמעות תוס' בסנהדרין [שם ד"ה לחלוץ] שאין אסור אלא ההנחה על הראש אבל לא הטלטול עיין וק"ל, מ"מ נראה לי פשוט דדיעבד אם לא הקדים השבותים להדלקה מותר אח"כ.

אמנם כ"ז מה שאינו אסור מנזר ענמו כגון הטמנה שהי' מותר בספק חשיכה לכ"ע או אפילו שארי שבותים למ"ד לא גזרו על שבות בין השמשות, נמצא לא הוצרכו להקדימם מנזר ענמם רק משום קבלתו שבת ע"י הדלקה לזה נאמר אי עבר והדליק תחלה לית לן בה, משא"כ למ"ד גזרו שבות בין השמשות אפילו דדיעבד אסורים בספק חשיכה, והא"ש דלא נקט נמי הטמנתם את החמין משום דלא הטילו עליו לעורר בני ביתו עליהם אלא אותם דברים שאם ישכחום לא יהי' להם תקנה בין השמשות אבל מה שיש לו תקנה גם אחר הדלקה לא צריכי לשאל עליהם קודם ההדלקה ומשום כן הזקיקוהו

[ג"ל: לא הזקיקוהו] לומר הטמנתם, והא"ש הא דפריך הש"ס מערבבתם ולא משני הא לכתחלה הא דיעבד, ז"א דע"כ ערוב אפילו דיעבד נמי לא דאל"כ ליתמי הטמנתם אע"כ דיעבד נמי לא, ומיושב נמי קושיתו אבה"ג הנ"ל דהרי לא הוי מצי לשנויי דזמן ערוב הוא בה"ש אלא משום דאדליק צריך להקדימו קודם הדלקה דא"כ דינו ממש שזה כמו הטמנה ולייתי הטמנתם ולק"מ חשיבת הל"ג, אדרבא מוכח מהכא דאי כרמב"ן דמותר לעשות מלאכה ומכ"ש להטמין אחר הדלקה א"כ קשה קושי' תוס' שבת הנ"ל לשני הא לכתחלה הא דיעבד, וא"ל א"כ ליתמי נמי הטמנה דהא הטמנה מותר אפילו אחר הדלקה וק"ל. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר (חלק א' או"ח סימן מא) ח"ל השאלה: הנה לכאורה מפשטות לשון הברייתא מוכרח דכל אותן המלאכות אסורין לעשות בשבת ענמה וכן הבין הר"ן. וקשה לי לפי דעת רש"י ותוס' ודעימי' ריש פ' מירה דהלכה כחנניה דבמתמי' להחזיר תנן אבל לשהות משהין ע"ג מירה אפי' אינה גרופה וקטומה וכן הוא הכרעת רמ"א א"ח סי' רנ"ג ולמה סילקה המבטיל מע"ג מירה וז"ע.

תשובה: יש ליישב דמיידי קודם מאכל בן דרוסאי או במצטמק ויפה לו או בחנור להסבירים דמודה חנניה כמבואר ברז"ה.

גמ'. וישוהה כדי צ"יית דג קמן וכו'. הקשה הרשב"א, דהא משמע דאפילו ליכא שיעורא אלא כדי להדביק הפת בחנור ושיקרמו פניה קודם חשיכה לבד, שרי, ואע"פ שרדייתה בשבת, והכי נמי משמע במתניתין דפרק קמא (י"ט ב') דקמני ואין נותנין פת לחנור עם חשיכה אלא כדי שיקרמו פניה, ואילו בפרק קמא בשמעתא קמייתא (ד' א') משמע דרדיית הפת מדרבנן מיהא אסירא וכדבעא רב ביבי בר אביי הדביק פת בחנור החירו לו לרדותה קודם שיבא לידי חיוב חטאת או לא. עיי"ש שהאריך בזה.

גמ'. שם. עיין שו"ת הרשב"א (חלק א' סימן אלף ע) ח"ל: שאלת ששמעת משמי שאמרתי שאם בא להדליק נר של חנוכה ונר שבת שמדליק של שבת תחלה ואחר כך של חנוכה. דשל שבת תדיר ושל חנוכה אינו תדיר ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. ואף על פי שהדליק של שבת אינו נאסר בהדלקת נר חנוכה דהדלקה אינה קבלה. ושהבאתי ראיה מתקיעות שאמרו בצמה מדליקין התחיל לתקוע [תקיעה] שלישי סילק המסלק

המטורפת בים דס"ל פי' על הזר זה שם הזרה הוא כמו
בזר הרחבת לי ואינו תואר ולדידיה קשיא מיריחו.

והנ"ל דמלבד קושיא זו הסתירה מחזקת לשונית.
עוד תמוה לי מתרועה לתקיעה דבתורה כתיב
והרעותם בחצוצרות כו' וציוס שמחמכם כו' ותקעתם
בחצוצרות כו' ופי' הרמז"ן כי במלחמה בעי' תרועה
מידת הדין. וציוס שמחמכם כו' בעי' תקיעה ברחמים
וציריחו כתיב בקרא והכהנים יתקעו בשופרות. עוד
תמוה מכל העם לכהנים. בתורה כתיב כי תבואו כו'
האורר אחכם והרעותם כו' כולכם משמע כל העם מקצה
אבל ציריחו כתיב והכהנים יתקעו בשופרות כו'.

לכך נ"ל דקראי ביהושע ו' הכי כתיבי והכהנים יתקעו
בשופרות והיה במשך בקרן היוכל כשמעכם את
קול השופר יריעו כל העם תרועה גדולה ונפלה תומת
העיר כו'. וזהו צאמת התרועה גדולה היה בחצוצרות
וכמ"ס בתורה. וכ"כ בסוף הענין במעשה הישועה וירע
העם ויתקעו בשופרות ויהי כשמוע העם את קול השופר
יריעו העם תרועה גדולה ותפול החומה כו'. א"כ נ"ל
כן עשו כמלות התורה והרעותם דייקא בחצוצרות
ונושעתם כו' כולכם תריעו תרועה בחצוצרות כן עשו
ציריחו ונצחו כנ"ל.

עוד נ"ל בדרך נחות עפ"י הצריכת בשבת ל"ה ע"כ
שופר מיטלטל חצוצרות אינם מיטלטלים ופירש
רש"י לפי ששופר כפוף ראשו וראוי בו לשאוב מים
ולשחות החינוך וכ"ה בגמרא שם הואיל וראוי לגמוע בו
מים לחינוך חצוצרות פשוטים ואינם ראויים אלא לתקוע
והו"ל דבר שמלאכתו לאיסור ואסור משום מוקצה כו'
ובדף י"ט שם ח"ר אין צריך על עיירות של נכרים פחות
משלשה ימים קודם לשבת כו'. לפ"ז נ"ל בתורה כתיב
וכי תבאו מלחמה כו' על הזר כו' דבעי' ג' ימים קודם
השבת בזה המצוה והרעותם בחצוצרות כו' אבל
במלחמות יריחו שנוצחים ציוס השביעי ופירש רש"י שבת
היה ואז אסור לטלטל חצוצרות לכן היה המצוה
בשופרות. ע"כ עיי"ש עוד באורך.

והטמין המטמין והדליק המדליק. ושוהה כדי ללכות דג
קטן או כדי להדביק פת בתנור ומוקע ומריע ומוקע
ושובת. דאלמא אף על פי שהדליק בשלישית עדיין יכול
ללכות דג קטן או מדביק פת בתנור ויקרמו פניה עד
שלא יקדש היום. וממילא ודאי שמעינן דאין הדלקה
עושה קבלה. ולפיכך נר של שבת שהוא תדיר קודם ושל
דכדרי הרב בעל הלכות ז"ל. ע"כ.

גמ'. שהרי נתנו חכמים שיעור לחזון הכנסת
ובו'. עיין שולחן ערוך אורח חיים (סימן רסו
סעיף יב) דמי ששכח רסו עליו בשבת אם הוא בביתו
יכול לילך עמו לחדר להחיר חגורו וליפול שם להנניעו.

והמגן אברהם (שם ס"ק יט) העיר ע"ז מש"ס כאן,
ח"ל: ונ"ע בשבת דף ל"ה א' שהצריכו להמחין
לקבל שבת עד שיגיע התוקע השופר. וי"ל דעכ"פ
עדיף שלא יבוא לידי קד. ע"כ. אמנם עיין בביאור
הגר"א שם שחולק על המג"א.

גמ'. שופר מיטלטל וחצוצרות אינם מיטלטלין
ובו'. עיין שו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן קפג)
בתשובה להגאון בעל מהר"ם שיק, ח"ל: בפ' עשה לך
שתי חצוצרות כו' כתב הפענח דא ח"ל כשצרו על יריחו
לא מצינו להם כ"א שופרות ותימא דבסמוך כתיב כי
תבאו מלחמה בארצכם כו' והרעותם בחצוצרות כו' והרי
בשעת ביאתם לארץ לא היו חצוצרות וי"ל דבספרי אמרו
וכי תבאו מלחמה בארצכם במלחמת גוג ומגוג הוא
מדבר. א"י ציריחו אולי הוראת שעה הייתה לתקוע
בשופרות עכ"ל פענח דא.

וה"א העלה ארוכה עדיין להרמז"ס ריש הל' תענית
והר' אבדורהם ח"ל מ"ע מה"ת לזעוק ולהריע
בחצוצרות על כל צרה כו' שנאמר על הזר כו' והרעותם
כו' והעמיקו התו"ט בפרק ג' משנה ז' דר"ה ועכ"ל
טעמו דפסק כר"ע בספרי ובילקוט שם דמרבה מקרא
על הזר כו' גם שדפון וירקון ואשה מקשה לילד וספינה

דף לו ע"א

דאי בדבר שמלאכתו להיחר הא אמרינן לקמן בפרק כל
הכלים [קכ"ג ע"ב] דהמירו וחזרו והמירו אפילו מחמה
לצל אלא על כרחך דבמלאכתו לאיסור איירי דומיא
דשופר דהכא.

גמ'. א"א קשיא הא רבי יהודה הא ר'
שמעון הא ר' גחמיה. עיין פנ"י דהא דכתבו
המוס' בד"ה הא רבי שמעון דמחמה ללל מודה רבי
שמעון דאסור, היינו על כרחך בדבר שמלאכתו לאיסור

שקורין עכשיו שופר וערבה אין יוצאין אבל הכא מאי קמ"ל ר"ח דמעיקרא לא הוה הכי. וכן קשה בצבל בורסיף לפי השני ברש"י לענין שם העיר בגמ' דאין נ"מ במה שהי' מקודם ומה קמ"ל, וי"ע.

גמ'. שם. עיין כפות תמרים על סוכה (דף ל"ד ע"א) שהקשה אמאי גבי ערבה ושופר לא קאמר דנ"מ למקח וממכר. ומירץ די"ל דלהכי הניח הך חלוקה לבסוף לאשמועינן דבכלהו נ"מ למקח וממכר.

עוד כתב הכפ"ח, דיש לחקור אם התנה עמו לתת לו פתורתא אם יוכל המוכר לתת לו קטנה דיאמר המוכר אני לא שניתי שמה דמעיקרא דלקטנה קרי לה פתורתא. וכתב דמסתברא דאם כל בני המקום שינו שמה ולגדולה קרו לה פתורתא לאו כל כמינה דהמוכר לומר אני לא שניתי את שמה, דאע"ג דגדול כח המוחזק היינו היכא דאיכא מיעוט בני אדם דמסייעי ליה כדמוכח בר"פ המניח את הכד גבי כדא ומצינא יע"ש.

גמ'. דמחט שנמצאת בעובי בית הכסות וכו'. עיין שו"ת חכם נבי (סימן קמג) ושו"ת באר יצחק (חלק יו"ד סימן ה) ד"ה וכן מוכח. וע"ע שו"ת עין יצחק (חלק ב' אה"ע סימן סה). וע"ע בהגהותי לסוכה (לד ע"א) וחולין (ג ע"ב) מ"ש בזה.

גמ'. בבב' בורסיף וכו'. עיין שו"ת חכם סופר (חלק ו' ליקוטים סימן מא) וז"ל: ומה שז"ע ביותר הוא הש"ס ס"פ במה מדליקין דקאמר אביי דנשתנה שמי' בצבל בורסיף בורסיף בצבל נפקא מיני' לגטי נשים, ופירש"י שם לענין שינה שמו ושמה שם עירו ועירה צריך לכתוב שם של עכשיו ע"ש וק' מה צורך בהודעה זו בשלמא שופר חצוצרת א"ש דאף על גב דאשתנה בלשון צ"ח מ"מ בלשון תורה לא אשתני ועם הארץ הבא לשאול לת"ח המורגל בלשון תורה ואמר שופר ויטעה ע"ה ע"כ הודיעו חז"ל להיות זהיר בתשובתו וכן נפצפה וערבה דשניהם לשון קרא כי ערבה כתי' בתורה ונפצפה ביחזקאל ואינשי בעלמא שינו שמיי' ע"כ צריך הודעה לת"ח כנ"ל שלא יכשל בלשונו וכן פתורא ופתורתא למקח וממכר נמי א"ש דאעפ"י שיש לחקור בזה אחר לשון בני אדם מ"מ יטעון הא איכא נמי מיעוטא דלא קרו ליה אלא פתורתא ואין הולכי' בממון אחר הרוב ע"כ קמ"ל דאשתני שמי' לגמרי ואפי' מיעוטא ליכא וגם גבי כסי והוצילא שהוזכר בלשון משנה וצריכתא המסס וביחזק' הכוסת ות"ח מורגלי' בו וצריכי' לידע להשיב שאלהים דבר ברור וכו"ל.

וכתב עוד הפני"י, אלא דלכאורה יש לדקדק דלמאי דאמרינן לקמן בפרק כל הכלים (דף קכ"ד ע"ב) דלא אסרו טלטול אלא משום צורך הוצאה ולפי"ז אליבא דר"ש איפכא מסתברא דלצורך גופו שייך להחמיר טפי בטלטול משום צורך הוצאה שהרי אם יוציאה לרה"ר לצורך גופו חייב חטאת אפילו לר"ש כדאמרינן לקמן סוף פרק המנעי' (נ"ד ע"ב) דמודה ר"ש במר לחפור בו וס"ת לקרות בו הוי מלאכה שצריכה לגופה וחייב חטאת משא"כ מחמה ללל שאפילו אם יוציאה כדי שלא יגנב הוי מלאכה שאין צריך לגופה לר"ש א"כ לא שייך לגזור בכה"ג טלטול אטו הוצאה.

וכתב ליישב דהא דאמרינן לקמן בפרק כל הכלים דלא אסרו טלטול אלא משום הוצאה היינו דוקא כשצריך לגופו או למקומו באותו שבת ע"מא"כ מחמה ללל אפילו בלא טעמא דהוצאה יש לאסור הטלטול משום דמיחזי כעובדא דחול דהא מהאי טעמא קרי ליה בגמרא שלא לצורך ותדע דהא מעיקרא בימי נחמיה בן חכליה אסרו אפילו דבר שמלאכתו להיחלך כל שאינו לצורך שבת אלא לבסוף הסיירו וחזרו והסיירו בדבר שמלאכתו להיחלך אפילו מחמה ללל משא"כ בדבר שמלאכתו לאסור דקיימא קיימא דמחמה ללל אסור משום עובדא דחול.

גמ'. מאי שופר נמי חצוצרות כדרב חסדא דאמר רב חסדא וכו'. הקשה הריטב"א, דילמא לעולם רבי נחמיה לשופר קורא שופר ולחצוצרות חצוצרות חו ואין צריך לומר זו קתני. ומירץ דהכי קים להו מהא דרב חסדא דרבי נחמיה לא זו אף זו קתני ולשופר קרי חצוצרות ולחצוצרות שופר.

ועיין בספר עוד יוסף חי ברש"י ד"ה ומאי שופר וכו', שהקשה כנ"ל, דאדרבה טפי ניחא לן למימר זו ואין צריך לומר זו קתני דהכי אורחיה דתנא בכמה דוכתי מלמימר שופר חצוצרות וחצוצרות שופר והוי דלא כההיא צריכתא דשופר מטלטל וחצוצרות אינן מטלטלין דההיא ודאי שופר שופר ממש וחצוצרות חצוצרות ממש, ומניח בנ"ע.

גמ'. פתורה פתורתא וכו'. עיין בשו"ת חכם סופר שאביא לקמן על הגמרא בצבל בורסיף וכו'.

גמ'. ג"מ דמקח וממכר. הקשה השפ"א, מה חידש ר"ח הא ודאי המנהג דהשתא כו"ע יודעין דעכשיו קוראין לקטנה פתורא ולגדולה פתורתא ובשלמא בשופר וערבה קמ"ל העיקר דמקודם לא הי' כן ובמה

בשמה תליא מילתא אלא בשיירות מצויות לקיימו, והנכון כפירוש האחרון שפירש נפקא מינה לענין שינה שם עירו ושם עירה שהוא פסול, ויש לו לכתוב שם של עכשו שהוא עיקר ויהיה שם הראשון בכלל כל שם שיש לה, כההיא דאמרינן (שם ל"ד ב') בההיא דהוה קרו לה רובא מרים ופורתא שרה דכתבין מרים וכל שם שיש לה ולא שרה וכל שם שיש לה וכו', ע"כ.

גמ'. שם. בהא דפרש"י, דקיי"ל בני צבל בקיאיין וכו', עיין שפ"א שכתב לדקדק, למה לא מפרש משום דאין עדים מצוין לקיימו כרבא דקיי"ל כוותי'. עיי"ש.

גמ'. שם. עיין שו"ת עטרת חכמים (אבה"ע סימן כ).

גמ'. שם. עיין שו"ת מהרי"ל (סימן קד אות ב) וז"ל השאלה: ילמדנו רבינו עיר שנחוסף בה נהר חדש מה תהא דינא לענין כתיבת הגט. אם יש לדמותו לנשתנה שמו מחמת חולי, או שנחוסף לו שם והורגל בשניהם, דכותבין שני השמות דמתקרי, אע"ג דקודם לכן אם גירש לא היו כותבין רק השם האחד (מכ"ש) [כ"ש] גבי נהרות דלסימנ' בעלמא הורגלו לכתוב, או אם י"ל דשמי תתם דמוכח מיון דכותבין דמתקרי וכל שום וחניכה, שהוא אותו האיש וליכא לעז על גט הראשון, מה שאין כן הכא והוי לעז על הגיטין הראשונים למאן דלא ידע חוספ' הנהר, ושללא לכתבו כל עיקר הנהר החדש הוי, נראה כמזויף מחוכו וגרע משלא הזכיר שם נהר.

והשיב: ועיר שנחוסף בה נהר וקא (חיישין) [חייש] [מר] ללעז דגיטין הראשונים. נראה דאין לחוש וראייה מהא דגרסינן שילהי צמה מדליקין ופרק לולב הגזול, צבל צורסיף, צורסיף צבל, למאי נ"מ לגמי נשים, ופי' רש"י צמד דוכתא, לענין שינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה וצריך לכתוב שם של עכשו, אלמא דליכא לעז כה"ג. ואע"ג דהחוס' סתרו פירוש זה, מטעם אחר סתרו. ועוד דאין כ"כ נפקותא בענין הנהרות כמו שכתב ה"ר אביגדור כ"ץ בתשובה¹⁰ ואפילו שינה כשר. וכן כתב רבי' שמשון בתשובה שבמיימו' (נשים סי' כב) ע"ש.

הל"כ אם הנהר החדש מסתפקין ממנו יושבי העיר ספוק הוה ומדיר נכון להזכירו. ואם נהר קטן הוא, וכותבין באותה העיר ועל מי מעיינות או על מי

אבל צבל וצורסיף לגמי נשים למאי הלכתא הלא דבר ידוע לכל בני המדינות הקרובי' שכן קוראי' לה רובא וכולי עלמא ומאי קמ"ל אצ"י ועוד מ"ש צבל וצורסיף שהזכיר הלא איכא עיירות טובא דנשתנו שמי' עי' מגילה ו' ע"א קסרי נקרא אחידת מגדל שיר ולשם פמייס יע"ש ואדרבא אותו הי' לו להזכיר כי צבל וצורסיף אין בו חדוש הלא הי' דירתם שם ומסתמא נודע לכל שם העיר. וכו'.

והא"ש הך דפ' צמה מדליקין דסד"א דחלוף צבל בצורסיף מקרה הוא ולא נעשה הסכמה על ככה לעקור שם צבל ולקבוע שם צורסיף ואם כן אין לשנות מטופסי גטין הקודמים קמ"ל דהוקבע כך בהסכמה. וטעמא נ"ל דקשה לכאורה מיון דצורסיף הוא שם גנאי בור ששפו מימיו כפירש"י מש"ס דסנהדרין וצבל הי' שם גדולי חז"ל איך קרו לצבל צורסיף אדרבא שם צבל מורה שהוא צלול במקרא משנה תלמוד עיי' סנהדרין כ"ד ע"א אע"ג דהתם בסנהדרין ק"ט ע"א קאמר ר' יוסף צבל וצורסיף סימן רע לחורה משמע דגם צבל הוא סימן רע לחורה מ"מ הא החוש מכחיש שהרי גדולי חכמינו שם הי' ותלמודנו נקרא ע"ש צבל גם הלא רש"י כ' דצבל הם בני תורה ולא צורסיף וכן מבואר בגמין ו' ע"א ע"ש ברש"י ותו'.

וע"כ נ"ל דצבל סי' רע לחורה שמשכת וגם פלפולס של ת"ת דצבל קרי' לי' חובלים מ"מ מלאה חכמים ותורה הי' משא"כ צורסיף הי' בור שששפו מימיו לגמרי וא"כ איך קרה מקרה שיקראו לצבל שהיא מלאה חכמים וסופרים יקראוהו צורסיף אע"כ נ"ל דצומן שהי' עיקור הישיבה בצמדינת צבל ואז נקרא אידך מדינה צורסיף ואח"כ אירע צומן מן הזמנים שהי' הישיבות בצורסיף ואז נקרא היא צבל ואידך צורסיף ושם זה נקרא ע"פ הסכמת חכמי ישראל (וללשון הראשון של רש"י לא משמע קצת כן מ"מ כן נראה מכה ההכרחי שכתבתי) נמצא טובא קמ"ל אצ"י וא"ש הכל בעזה"י. ע"כ.

וע"ע צבאר שבע (סנהדרין קט ע"א) ובספר אמרי שפר - קלףקין (סימן ל אות ב) באריכות.

עמוד ב

גמ'. למאי נפקא מינה לגיטוי נשים. עיין רש"י. והריטב"א כתב: פירוש דקיי"ל (גיטין ו' א') שהמציא גט מצבל אינו צריך שיאמר בפני נכתב הגט ובפני נחתם ואם מציאו מצורסיף צריך שיאמר כן, כך פרש"י ז"ל בלשון ראשון, ואינו מחוור דהאי דינא לא

¹⁰ נדפס בשו"ת בעלי תוס' סי' קט וק'. ועיין שו"ת מזהר"ם פדוואה סוף סי' ה, דרכי משה אה"ע סי' קכח אות יד, רמ"א סעיף ד ונו"כ, וברכת המים סי' קיא.

בזרסוף שיש לכתוב בגט מדינתא כמ"ש בקונטאנט¹¹, והחזירני הגאון הנ"ל והודיתי לו, ועתה כי זכיתי ללמוד לולב הגזול שבתי ועיינתי וראיתי כי שלא כדין הודיתי ודברי הראשונים אמתים¹².

וישוב פעם א' צענין לכתוב על הנהר דמתקרי או דמתקריא, הי' לי עם הגאון ר' שמואל לאנדוי זצ"ל¹³. וחזרתי בי, אמנם הגאון מהר"ז מרגליות זצ"ל בספרו טיב גיטין, בשם פרעשבורג, כתב קיצור תשובתי, והעלה שלא כדין הודיתי אלא הלכה כדברי הראשונים. וזאת זה לא ידעתי תלי"ת, ע"כ גדר צעדי שלא להשיב.

וגם כדברי מעלתו (העתיק) [שהעתיק] דף וחצי בהבנת דברי בית שמואל ודרכי משה וחלקת מחוקק, ואיני מושד אותו שחשב שסבור הייתי שהוא לא ידע פירושם טרם ששאל, או שאני איני יודע ורוצה להודיעני דברים שחשב"ר יודעים, אך לרמוז אלי שאני בחיורי קושית הבית שמואל חולק אני על הכרעתם ואני מפרש פירוש אחר, מה ירמוז עיניו בזה, ובי רצה שאכתוב לו מה שכתבו הם. ואם כיון מעלתו האמת שאיני [כדאי] לפרש פירוש אחר ולחלוק, זהו אמת, מכל מקום אני לומד ומעיין ומשיב לפי כח שכלי ואיני נושא פנים לשום אדם, השומע ישמע והחדל יחדל, אם כן כל אלו הדברים אורך שלא לצורך, ועכ"פ למען כתבו שעוררני בצרכי ר' פרידא, אשיב על כל פנים על ג' או ד' דברים שחשב מעלתו שאפילו בר בי רב לא ידענא אותו אכתוב בקיצור נמרץ. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן מו) בשולי המכתב, ח"ל: מקום לי פה לציין הערה על חוס' שבת ל"ו ב' ד"ה נפמ"י וכן בסוכה ל"ד ב' ח"ל דלא מצינו עיר ששמה צבל רק מדינה ואין כותבין שם מדינה בגט - וסיימו בקושיא על רש"י - ובגיטין ס"ה ע"א ח"ל ל"ז דאמרה לי' התקבל לי גיטא במתא מחסיא חיימנין דמשכחת לי' בצבל וכו' ובשם עכ"ח צבל שם עיר דאי שם המדינה הא גם מתא מחסיא הי' בצבל כבשבת י"א דאמר ר' אשי אנא עבדי למתא מחסיא דלא חרבה וברש"י שם דר' אשי הי' ראש ישיבה במתא מחסיא ור' אשי כדוע הי' בצבל - ומיושב פירש"י. ע"כ.

בארות, הוי האי נהר צכלל כמו פה צעירינו נהר אומצ"ך, יש כמה וכמה תשמישי עליה כביסה וצביעה וריחים, ואפילו הוי כלולה צמי מעיינות, וכן נהר (דונאו) [דונאו] שישנו פה. ועוד כה"ג דמוסיפין לשופרא דגיטא לא שייך לעז כדאשכחן דמתקין רב בגיטין כו', וכן ר"ת חיקן הרי את כו' (עיין חוס' גיטין כו ע"א ד"ה ונריך, ועיין תה"ד סי' רלד) וכל שום וחניכה שהוסיפו חכמי אשכנז לסימנא ולפוקי מלעז. וכן עיקר שם הנהר לא תקנו רבנן, אלא שנהגו כן לסימנא כדפירש הר"ר אביגדור כן כדלעיל, וכן רשב"א. ע"כ. [וכ"כ הרא"ש בשו"ת כלל מה סי' כא].

גמ'. שם. מעוניין מ"ש החתם סופר בתשובה ונדפס בשו"ת מילי דאבות (ח"ג אה"ע סימן ו) שזה כארבעים שלא חזר ממה שפסק חוץ משתי פעמים, ח"ל הטור: גי"ה הגיעני, לולי שכתב בסוף דבריו והזכיר ברכת ר' פרידא ששנה לחלמיו [ערובין נ"ד ע"ב] לא הייתי פורץ גדריו שלא להשיב על ענין א' פעמים, וטעמי, כי כל ענין שו"ת הוא עלי לעמוס משא ושלא ברגוני לישא ולקבל אחריות דאחרינא, אלא שאיני יוצא ידי חובתי להשיב השואל ריקס ולזה הי' די בהשיבי לשואל אסור או מותר פטור או חייב וכו' מידי, - אך היות רוב השואלים הם תלמידי חכמים ודברי שלחן ערוך ודרכי משה ומפרשים גם הם ראו טרם ששאלו, וכל רצונם לשאול אולי יוכל הנשאל לחדש דבר שלא כדברי הפוסקים ההמה או לחלוק עליהם או לומר שיש לסמוך ע"ד פלוני וכדומה, וא"כ על כרחך נריך אני להודיעו מאיזו טעם אני פוסק שלא כמו שראה הרב השואל, כדי שאם יבדוק אחרי וימצא טעות, שאחזור ואומר דברים שאמרחי לפניכם טעות הי' בידי, כי כל אדם עלול לטעות, וע"כ מחוייב אני להודיע טעמי ונימוקי.

ועתה צבוא שנית תשובתו להשיג עלי, אם אני עומד על עמדי ורואה אני שאין ממש צראיותי, והרי ראיתי שזה צדק אחרי ולא מצא אלא מ"ש חבילות תשובות שאין בהם ממש, ומה לי להשיב לו להצדיקני, מה לי ולזאת, ממ"י אם יעשה כדברי הרי טוב, ואם לא יעשה זה טוב יותר שאין עלי אחריות, וידי חובתי ינאמי שכבר השבתי לו ואיני מחוייב ליבון אבנים, אך אם טעיתי על כרחי לחזור בי, וזה לי ארבעים שנה תלי"ת ולי אירע לי אלא ב' פעמים, פ"א החזירני הגאון מהר"א [זלמן] מרגליות זצ"ל, במה שרציתי להוציא מחוס' סוף פרק במה מדליקין, צבל

¹¹ עיין מש"כ באריכות בזה בשו"ת ח"י סי' מ"א, ד"ה ומה שצ"ע, וד"ה והא"ש. וראה עוד בשו"ת אה"ע ח"ב סי' ל"ד סוד"ה אהו.

¹² עיין בחידושי חת"ס סוכה לד ע"א.

¹³ עיין שו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סי' ל"ט וסי' מ'.

יוסף, צבל ובורסיף סימן רעלתורה, ופירש: "שמעתיך הלמוד מפני שעומדים באור המגדל". והתם ודאי לא קאי על צבל המדינה, שהיתה מלאה תורה ושעשאה כא"י, כדאיתא גיטין ו', א ע"ש, וע"ג.

מורה גם דברי רבותיו של רש"י ז"ל אינם מובנים, דפחה צבל המדינה שא"ל לומר בפ"ג ובפ"ג וסיים צבל ובורסיף העירות דשתיהן סימן רע לתורה לפי שעומדין במקום המגדל וא"כ בתרתייהו צריך לומר לעולם בפ"ג ובפ"ג. ולבי אומר לי, כי רבותיו של רש"י ז"ל לא הוה גרסי בסנהדרין שם: צבל ובורסיף, רק בורסיף לבד, ולהכי הביאו בלשונם רק בורסיף בור שאפי ושתי מדינות הן. אבל רש"י ז"ל גריס התם: צבל ובורסיף, ולפי הנראה מדברי רש"י בסנהדר' דגריס בגמ' שם: ומפני מה שמה צבל? מפני שמעכא, לפי שצבל הקצ"ה שם את לשונם, ע"ש, ולפינו ליתא, וע"כ שהיו גירסאות שונות בדברי ר' יוסף ולהכי נאיד רש"י ז"ל מדברי רבותיו ופירש לעצמו דלשינוי שם עירו ועירה קאמר לה, דלפי גירסתו עכ"ל דשתי עירות הן שהיו עומדות על מקום המגדל. ואין בידי כעת מפרשים לחפש בהם, אולי דברו מזה. ע"כ.

גמ' שם. כתב בשו"ת שרידי אש (חלק א סימן קא עמוד שיד) וז"ל: בדרך אגב אכתוב מה שיש להעיר בדברי רש"י ותוס' שם בשבת ל"ו, ב שכתב רש"י בלישנא קמא, וכנראה שהם דברי רבותיו, דנ"מ לג"נ: דקיי"ל בני צבל בקיאיין שצריך לכתוב גט לשמה והמציא גט משם א"ל לומר בפ"ג ובפ"ג, ובני שאר ארצות אין בקיאיין וצריך, ועכשיו בני בורסיף הוא צבל וצבל של עכשיו היא בורסיף והן עמי הארץ כדאמרין בעלמא (סנהדרין ק"ט, א): בור שאפי, שנטלו מימיו. ואני אומר נ"מ לג"נ, לענין שינה וכו' ושם עירו ועירה פסול וצריך לכתוב שם של עכשיו.

ובתוס' שם הקשו על רש"י: דצבל הוא שם מדינה, ולא אשכחן שום דוכתא עיר ששמה צבל, ואין כוחצין שם מדינה בגמ'. ודבריהם תמוהין, דמקרא מלא הוא בס"פ נח: ויחדלו לצנות העיר על כן קרא שמה צבל. וצירמיה נ"א: חומות צבל הרחבה ערער תחערער, וצבל הנבואה שם קורא להעיר צבל ולהמדינה ארץ כשדים. וקושטא דמילתא, דהמדינה נקראת צבל וגם עיר הצירה הי' שמה צבל. וכן תמצא במסעות רבי בנימין שעוד בזמנו היתה עיר צבל. וע' סנהדרין ק"ט, א: א"ר

בירה

ור"ן מה שהקשו עליו. ועיין פנ"י שכתב לתמוה על עיקר פירוש, מי הכריחו לכך מיון דסוף סוף בטעמא דמוסיף הצל גופא אין הטעם אלא משום שמה יטמין ברמץ ומשום שמה יחתה בגחלים כדאיתא לעיל (דף ל"ד ע"א) ואם כן בפשיטות מצי לפרש דמיון שאינה גרופה מהגחלים אסור משום עיקר גזירה דשמה יחתה.

ועוד דהא לעיל פרק קמא (דף י"ח ע"ב) מסיק הש"ס להדיא בטעמא דצרייתא צהא דלא תמלא אשה קדירה עסקיות כו' ולא ימלא נחתום חבית של מים דהוי משום שמה יחתה בגחלים ואמרין תו התם והשתא דאמרין שמה יחתה הוי קידרא חיייתא שפיר דמי בשיל ולא בשיל אסור אלמא דכולה מילתא דלשהות אסור היינו משום שמה יחתה גופא אף על גב דהתם בתנור איירי דמוסיף הצל טובא אפ"ה לא זכר שם טעמא דמוסיף הצל אלא עיקר טעמא דשמה יחתה לחוד וא"כ אמאי שציק רש"י עיקר טעמא ונקיט הטפל.

וכתב הפנ"י, דלכאורה היה נראה בזה דרש"י ז"ל הוצרך לפרש כן למאי דמסקינן דמתניתין להחזיר תנן וכחנניא דלא חייש לשמה יחתה בלשהות

מתני' . בירה שהסיקוה בקש או בגבבה. בגמרא מפרש דמירה מקום שפיתת שמי קדרות, ונראה כי צורתה כחצי עיגול ובאמצעה מקום לשפות שמי קדרות בשמי נקבים גדולים והאש למטה תחתיהן בלא הפסקה, ופעמים ששופתין הקדרה בחוכה על הגקב ההוא ופעמים על גבה למעלה, וכדאיתא בגמרא. ריטב"א.

מתני' . נותנים עליה תבשיל. עיין שו"ת אגרות משה (חלק א"ח ד סימן עד) כמה תשובות קצרות בענייני הטמנה.

מתני' . עד שיגרוף. פרש"י ז"ל שיגרוף את הגחלים. וכחב הריטב"א, ונראה דלא סוף דבר כל הגחלים אלא כל שלא הניח שם אלא גחלים עוממות או רמץ. ועד שיתן את האפר היינו לבכות בו את הגחלים כדפרש"י ז"ל, וכן בירושלמי, וטעמא דמילתא דכל דעבד הכי גלי אדעתיה דלא קפיד בחמימותיה ולא אחי לחתוי בגחלים, מה שאין כן בהטמנה.

מתני' . שם. רש"י ז"ל פירש משום דמוסיף הצל, ושמה יחתה בגחלים. ועיין בתוס' ורשב"א

במוסיף הכל אפילו היבא דליכא גחלים כלל כ"ש הכא
שסמוכה לגחלים. עיי"ש עוד שהאריך בזה.

מתני'. שם. עיין מג"א (סי' רנ"ג ס"ק לא), שלפי
מ"ש בש"ע (שם סעיף ג) שקדרה ריקנית
המפסקת בין המירה לקדרה הו"ל כמו מירה גרופה
וקטומה, י"ל דשרי ליתן קדרה ע"ג תנורים שלנו אע"פ
שהאש בתנור, כיון שיש מעזיבה מפסקת בין האש
לקדירה. ושכן מוכח (בסי' שי"ט סט"ו). ומהרי"ל כתב
שאם מונח דף על התנור מותר להניח עליו קדרה. וכ"כ
האגודה. וז"ל המשב"ץ (סי' ס'): אם יש דפיין ע"ג
התנור מותר להניח קדרה ע"ג הדפיין. ומשמע דס"ל
דבעינן שיניח שום דבר עמו להיכרא. ע"כ. וכ"כ האליה
רבה שם (ס"ק לא). ובחוספת שבת (ס"ק מ). ובש"ע
הרב (סעיף כו). וכן פסק המשנה ברורה שם (ס"ק
פ"א).

ועיין בשו"ת זרע אמת ח"ג (תאו"ת סי' כו), שנשאל,
במירה שהאש דולקת בה במשך כל יום השבת,
ומכוסה בטס של ברזל שיש בו נקבים קטנים, אם מותר
לחת קדרה חבשיל בשבת ע"ג הטס לצורך סעודת
שחרית, והשיב, שדין זה תלוי במחלוקת שהוצאה בש"ע
(סי' שי"ט ס"ח) אם מותר לחת חבשיל זוגן שנחבשל כל
זרכו ע"ג מיחם שעל האש, ומסקנת הש"ע להחיר, וה"נ
הו"ל כמניח ע"ג מיחם, שהטס מפסיק בין המירה והאש
לקדרה, ועדיף מגרופה וקטומה. וכמ"ש במנהגי
מהרי"ל (הלכות שבת דף ל"ו), שמהרי"ל עצמו עשה
מעשה לחת חבשיל זוגן ע"ג תנור שיש בו אש ע"י
חזירה. וכ"כ בצא"ר היטב (סי' רנ"ג כו). והוא מהמג"א
שם. ודון מינה ואוקי באחריו דהו"ל כגרופה וקטומה.
ע"כ.

אמנם עיין חזון איש (סי' לו אות ט), שהביא דברי
המשנ"צ הג"ל שע"י היכר של דבר המפסיק
מותר ליתן לכתחלה אפי' בשבת, וכ"ש בע"ש, דהו"ל
כגרופה וקטומה. והעיר ע"ז מפירוש רש"י (לקמן לו
ע"א) ד"ה גבה, שעל גבה מקרי על שפת המירה או על
המסוי שעל חללה. וכ"כ הטור. ומוכח שעל המסוי לא
מקרי סמיכה למירה, אלא על גבה, וה"ט שהכסוי דרכו
בכך, ואינו ממעיט החום כל כך, ולא דמי להפסק
בקדרה ריקנית, דהוי שינוי שאין דרך לבשל כן, וגם
ממעטת החום הרבה. ע"כ.

והנהיג ידו שנית שם (סי' לו אות יא), שהשהיה שנהגו
בארצנו שפחילת האש למטה תחת הפטופוט,

היבא שהגיע למאכל בין דרוסאי ואפ"ה אסור להחזיר
אפילו בערב שבת כדקתני לא יתן עד שיגרוף וכמו
שדקדק רבינו חס"ל ואם כן ע"כ הו"ל לפרש דטעמא
דחזרה טעמא אחרינא הוא משום דהו"ל כמטמין בידים
בדבר המוסיף הכל וכמו שפי' רש"י להדיא לקמן בהא
דרבי חלבז וכמו שאבאר בעזה"י וכיון דדמי להטמנה חו
לא שייך לחלק אפילו לחנינא בין הגיע למאכל בין דרוסאי
דאפילו בבשיל כל זרכו אסור להטמין וכמו שכתבו החוס'
לקמן בר"פ במה עומנין.

ואף על גב דמפירוש רש"י לקמן גבי מחזירין אפילו
בשבת שמפרש לענין יום שבת וליל שבת א"כ
משמע לכאורה דבערב שבת לא שייך ענינא דלהחזיר
ודלא כפירוש החוספות מ"מ משום הא לא איריא
דאפשר דרש"י נמי מודה לפירוש החוס' דלמ"ד להחזיר
חנן איירי רישא דמתניתין בערב שבת מדקתני לא יתן
עד שיגרוף אלא דאפילו הכי הו"ל לפרש לקמן
דמחזירין אפילו בשבת היינו ביום דאם לא כן פשיטא
דסיפא איירי בשבת ולא בערב שבת מדקתני נוטלין כמו
שדקדק ר"ת כך נראה לכאורה.

א"ל דאי אפשר לומר כן דהא חיקף בדיבור הסמוך
מפרש רש"י בד"ה דנותנין חמין היינו אחר
שגרפה וא"כ נראה מזה דמפרש השתא למתניתין אליבא
דמ"ד לשהות חנן ופליגי ב"ש וב"ה בגרוף דלמ"ד
להחזיר חנן הא פליגי בלשהות באינו גרוף ועל כרחך
משום דאע"ג דרש"י ז"ל גופא פסק כחנינא לקמן
אפ"ה כיון דרש"י ז"ל פרשן הוא ולא פסקן ניחא ליה
לפרש כולה מתני' לפי פשטא דלישנא כמ"ד לשהות חנן
דלא אינטריך למימר חסורי מחסרה וכו' אשכחן בלשון
רש"י ז"ל בכולא תלמודא שמפרש בפשיטות דלא
כמסקנא דהלכתא וא"כ הדרא קושיא לדוכתא.

ל"ב כתב הפני"י, דרש"י ז"ל סובר בפשיטות דנהי
דלעיל בסוגיא דפרק קמא [י"ח ע"ב] גבי לא
ימלא נחתום חבית של מים וקידרה חייחא משמע דשייך
עיקר טעמא דשמא יחתה היינו משום דהתם לענין תוכה
איירי שמעמידה ע"ג הגחלים ממש כדקתני לתוך התנור
מש"ה חיישינן לשמא יחתה משא"כ הכא דאיירי
שמעמידה ע"ג המירה ולא בתוכה כדמסיק רבי חלבז
בשמעתין דאף למאן דמוקי דרבי חלבז אסיפא מ"מ
מודה מיהא דמתני' על גבה נמי איירי אף בלשהות
באינה גרופה א"כ ליכא למיחש לשמא יחתה לכך הו"ל
לפרש דאפ"ה אסור להשהות באינה גרופה למ"ד לשהות
חנן משום דמוסיף הכל ולא גרע מהטמנה דאסור

ותנור וצין גרופים או קטומי' לאינס גרופים וקטומים וכן בעניני התבשילין איזה הוא הראוי להשקות וכן בענין מוכס או על גבן או לסמוך להם כי רבו בזה סברות למפרשים ז"ל ובקשת ממני להעמידך על צירור דיניהם בדרך קצרה כי רבה מבוכתך בהם זהו מכוון דבריך אע"פ שבאו בארוכה.

תשובה: ידעתי נאמנה שאין אתה צריך למודעי אבל לעשות רצונך חפצתי ואני אפרש בקיצור כאשר צויתני אע"פ שהדברי' ארוכים בגמרא ופוסקים ורבו בהם הדקדוקים. העולה מהם הוא שלשה דעות חלוקים. דתנן במסכת שבת, מירה שהסיקוהו בקש או בגבזה נותני' עלי' תבשיל או בגפת או בעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר, ואמר'י' עלה בגמרא, איבעי להו האי לא יתן לא יחזיר הוא אבל להשקות משהין אע"פ שאינו גרוף או קטום ומני חנניה היא דתניא חנניה אומר כל שהוא כמאלכל בן דרוסאי מותר להשקותו על גבי מירה אע"פ שאינה גרופה וקטומה או דילמא להשקות חנן ואי גרוף וקטום אין ואי לא לא וכ"ש להחזיר והאריכו הרבה בזה בגמ' ויש בזה לפוסקים ז"ל שלש דעות.

הראשונה דעת הגאונים ז"ל שפסקו להחזיר חנן והלכתא כחנניה ולפיכך כל תבשיל שהוא כמאלכל בן דרוסאי מותר להשקותו על גבי מירה אפי' אינה גרופה ולא קטומה ואפי' הוא מצטמק ויפה לו.

הדעת השנית היא דעת הרי"ף ז"ל שסובר להשקות חנן ולפיכך אסור אלא א"כ מצטמק ורע לו.

הדעת השלישית היא דעת הרמ"ה ז"ל שסובר כל שנחבשל כמאלכל בן דרוסאי אם אין צימוקו יפה לו מותר אבל אם צימוקו יפה לו אסור ואם נחבשל כל צרכו אפי' צימוקו יפה לו חלו במנהג המדינה.

ובענין מירא' בזה מדאמר'י' בגמרא (ל"ז ע"ב) א"ל מר עוקבא ממישאן לרב אשי אחון דמקרביתי לרב ושמואל עבדו כרב ושמואל ר"ל שאוסרין ואנן נעבד כר' יוחנן דאמר אפי' מצטמק ויפה לו מותר ולפיכך אמרו לבני מדנחא דמקרבי לרב ושמואל אסור לבני מערבא דמקרבי לר' יוחנן שרי ומאן דלית מנהגא אי בעי נקיט לקולא כבני מערבא ואם רוצה להחמיר על עצמו כבני מדנחא רשאי.

גם בענין גרופה וקטומה יש חילוקין בין מירה כופח ותנור וכן בענין התבשילין בין חי או אם נתנו בו

ושופחין הקדרה למעלה על הפטפוט, והאש תחת שולי הקדרה, נראה שדינה כמירה שאינה גרופה, ואף אם נותנים פח של מתכת, ומשימין הקדרה בתוך הפח, מ"מ לא חשיב כמותן קדרה ריקנית על המירה להפסיק, דהכא לא הוי אלא רק כאלו כיסה המירה במסויה והעמיד הקדרה על הכיסוי, שזה חשיב על גבה וכו'. עיי"ש.

ועיין בשו"ת שצט הלוי (או"ח סי' נא) מה שהעיר ע"ד החזון איש. וע"ע בתולדות זאב על שבת ח"ב (ר"פ במה טומנין דף ק"ב סע"ב), שחמה ג"כ על החזון"א.

מתני'. שם. עיין בשו"ת מהר"ם שיק (תאו"ח סי' קיז) בד"ה ולכאורה, שהעיר על מ"ש בהגמ"ר שאם כיסה המירה בקדרה מקרי גרוף וקטום, שהרי רש"י והטור כ', דהא דשרי להחזיר ע"ג מירה גרופה וקטומה, היינו דוקא על גבה או שמנית על הכסוי של ברזל שעל חללה, ולדברי הגמ"ר הא מטעם הכסוי בלבד מקרי גרופה וקטומה, וחירץ דהטור מייירי בכסוי שאינו ממלא כל החלל שעל המירה, ומלשון הגמ"ר נראה שלא תלה ההיתר משום היכר שהנית עליה כיסוי, אלא ה"ט משום שהמירה מכוסה, ולא גזרו חז"ל אלא"כ יש לחוש לחיתוי במקום עמידת הקדרה, אבל לחיתוי שבמקום אחר לא חששו. וכל שחז"ל לא גזרו אין לנו לגזור מדעתנו, וכמ"ס המג"א (סי' יג סק"י). ובאמת שמעולם לא שמענו למי שטעה בזה ובא לידי חיתוי בכה"ג וכו'. עיי"ש.

מתני'. וב"ה אומרים חמין ותבשיל. הא דהוסיף לומר חמין גם בדברי ב"ה, ביאר השפ"א, די"ל משום דלא חימא דאינו צריך גריפה אלא בתבשיל אבל חמין אף גריפה א"ס קמ"ל דלא.

מירא' ז"א אלא למ"ד לשהות חנן אבל למ"ד להחזיר חנן וחסורי מחסרה כו' ופלוגתא דב"ש וב"ה בלשהות ע"ג מירה שאינה גו"ק ליכא למימר הכי אך י"ל להורות אסיפא דלהחזיר גם חמין בעי גו"ק.

גמ'. איבעיא להו האי לא יתן לא יחזיר כו' ומני חנניה וכו'. עיין חוס' לקמן ד"ה לעולם, דמשום דקיי"ל כחנניה דחיק לאוקמא המשנה אליביה. ועיין שפ"א כאן בזה.

גמ'. שם. עיין שו"ת תשב"ץ (חלק ד חוט המשולש סימן ח) וז"ל: שאלת בענין שיהיו הקדרה על האש בשבת ואמרת שראית בזה חילוקי' בין מירה וכופח

מותר להשהותו על גבי מרה אע"פ שאינה גרופה וקטומה כדקמני (י"ט ע"ב) אין צולין בשר בכל ובינה אלא כדי שיצלו מצעוד יום וכמה ר' אלעאי אומר (שם כ' ע"א) עד שיצלו כמאכל בן דרוסאי מצעו"י תניא חנניה אומר כל שהוא כמ"צד מותר להשהות על גבי מרה אע"פ שאינה גרופה ולא קטומה. וטעמא הוא דמיון דבשיל כמ"צד מטיא קדרה בעידנא ולא אחי לחתויי גחלים ע"כ. וכן כתב רב שרירא גאון דהלכה כחנניה וכן כתב רש"י ז"ל וז"ל ואנן דמשהינן על גבי מרה שאינה גרופה וקטומה אדחנניה סמכין הואיל וסמס מתני' כוותיה דאמר' (י"ט ע"ב) הא קרמו פניה מצעוד יום שרי ואע"ג דלא בשיל כל זכרו ע"כ. וכן כתוב בפסקי הרא"ש ז"ל.

ובשבי"ל שרבו הדעות בהאי פסקא וישראל אדוקין במצות עונג שבת ולא ישמעו להחמיר הנח להם במנהגם שנהגו ע"פ הפוסקי' כחנניה. ומיהו צעין שלא תהא הקדרה נוגעת בגחלים דאם נוגעת הוה ליה כמכוסין בדבר המוסיקי הכל ואסור אבל אם אינה נוגעת שיהו מיקרי ולא הטמנה ולכן מותר.

ואע"פ שמכסין אותה בצגדי' מלמעלה הוה הטמנה בדבר שאינו מוסיקי הכל שמותר מצעוד יום וזאת היא סברת א"י הרמב"ן ז"ל והר"ן ז"ל כתב וז"ל ומנהגינו היום ע"פ סברא זו שטומנין את החמין בצגדים ובדברים שאינם מוסיקי' הכל והקדרה עומדת על גבי מרה כו' ושריינן הכי משום דס"ל דשיהו ענין לעצמו והטמנה ענין לעצמו ולא אסרינן אלא דוקא כשאין אחר מפסיק בין גפת לקדרה דאז הוה כולה מוטמנת בדבר המוסיקי הכל. ואע"פ שרבי' יונה אסור אלא א"כ משים עליה כלי רחב דאז לא הוה הטמנה ויש שמחמירין כוותיה ומשימין חצי חצית על הקדרה הנה הרוב נהגו כהרמב"ן ז"ל שדאי הוא לסמוך עליו.

ובתב עוד הר"ן ז"ל ולפיכך לדברי מי שפוסק להחזיר תנן שרי אפי' אינה גרופה או קטומה ולדברי מי שפוסק להשהות תנן צריך שיתן את האפר. ונ"ל שמנהגינו עכשיו כמאן דאמר להחזיר תנן דאי כמאן דאמר להשהות תנן אפי' בגרופה לא סגי דהא תנורי חמין שלנו דין כופת יש להם שאין בהם אלא מקום שפיתת קדרה אחת ולא מהני ביה גרופה או קטומה וכדכתיבנא אלא ודאי כדאמרן.

בז"ד צעין שלא תהא קדרה נוגעת בגחלים דאי לא הוה ליה מטמין בדבר המוסיקי הכל ואסור לדעת

אבר חי או מבושל כמאכל בן דרוסאי או מבושל כל זכרו או מטמק ויפה לו או רע לו יש חילוקין צריכין אורח ואחת צוית לקצר לכן אכתוב לך מה שכתבתי בימי חרפי בלמדי מסכתא זו נכתב לי אני הצעיר.

ז"ל כלי האש שלשה ודיניהן שנים והמקומות שלשה ודיניהן שנים. והתבטילין ששה ודיניהן שלשה. ר"ל כלי האש שהם מרה שהיא מקום שפיתת שמי קדרו' ואש אחת לשתייהן וכופת שהוא מקום שפיתת קדרה אחת והכל שלה מרובה משל מרה. ותנור שהכל שלו מרובה מכולן. דיניהן שני' כי הכופת שממוצע ביניה' בהכל הוא פעם נכלל עם המרה פעם נכלל עם התנור שאם הוסק בדבר שאין הכלו מרובה כמו קש או גבצא דינו כמרה ואם הוסק בדבר שהכלו מרובה כגפת או ענים דינו כתנור. והמקומות שהם תוכה או על גבה או סמוך לה שלשה דיניהן שלשה [שנים] תוכה ועל גבה דינן שוה. וסמוך לה חלוק בדינינו.

ודתבשי"לין שהם ששה חי או שנתנו בו חמיכה חיה או שמטמק ורע לו דין אחד להם שמותר להשהות אפי' על כופת ותנור שאינם גרופים וקטומים והטעם הוא דאסור שיהו היא מחשש שמה יחתה בגחלי' ותבטילין אלו מסית דעתו בהן מלחמות בגחלים כל אחד מטעמא דשייך ביה. והרביעי שהוא שיהו תבטיל שהתחיל להתבטל אין משהין אותו בשום מקום, וזאת סמוך למרה מצעוד יום. החמישי והששי שהם תבטיל שנתבטל כל זכרו ומטמק ויפה לו או תבטיל שנתבטל שליש ביסול שהוא מתבטל ויפה לו. בתנור אפי' גרוף וקטום אסור אפי' לסמוך לו. ובכופת וכירה גרופים או קטומים מותר אפי' בתוכם ואם אינם גרופים או קטומים בזה הוא מחלוקת הפוסקי' שכתבתי.

ואם תשאל דמאחר שהכופת אם הוסק כגפת או ענים דינו כתנור דאפי' גרוף וקטום אסור לסמוך לו וכ"ש תוכו או על גבו. וכירות שלנו דין כופת יש להם שאין בהם אלא מקום שפיתת קדרה אחת ואם כן אפי' גרופי' או קטומי' אסור אפי' לסמוך להם. ותשובת דבר זה הוא שדע כי מנהגנו הוא מיוסד על דעת הסוברי' להחזיר הקדרה על האש בשבת הוא שאסרה המשנה אבל להשהות מותר לדברי הכל לא שגא מרה או כופת ותנור בין בתוכו או על גביו וכ"ש סמוך לו ומשנתנו כחנניה חו היא שיטת הגאונים ז"ל שכתבו וז"ל ושאלתם בתבטיל שנתבטל כמאכל בן דרוסאי מהו להטמינו ע"ג גחלי' מצעוד יום או במרה שאינה גרופה וקטומה. (האי) [הכי] איתחזי לנא מילתא דכל דבטיל כמאכל בן דרוסאי

רש"י ז"ל שהוא סובר דמירה קטומה אינה מוספת הבל אי תנורין שלנו כמירה דמיין אע"פ שנוגעת בגחלים שרי דס"ל ז"ל דנהי דגפת של זיתים והדומים לו אסור להטמין בהם משום דהנהו כל שעתא ושעתא מוסיפין הבל מה שאין בגחלים שנותנים עליהם אפר שעוממות והולכות והבלין הולך ופוחת. וכחז הרז"ה ז"ל שע"פ סברא זו נהגנו לאכול חמין במקומותינו כמנהג הטמנתם ע"כ.

הגה נחבאר לך שאם מירוס שלנו יש להם דין מירה אפי' גרופה או קטומה אינם צריכות לענין להשהות עליהן בשבת תבשיל שניתן עליהן מבעו"י אע"פ שלא תבשיל אלא כמאכל בן דרוסאי. ואם מירוס שלנו דין כופה יש להם מותרים ע"י גריפה או קטימה וצריך שלא תהי' הקדרה נוגעת בגחלי' ואז מותר אפי' היתה מכוסה בצגדים וזהו מנהגנו שהוא מיוסד על דעת הגאונים ז"ל והסמימו עליו רש"י והרז"ה והרמב"ן והר"ן ז"ל וכדאי הם לסמוך עליהם להקל וצפרט שכבר נהגו בן כל קהלות אלו ומנהגן של ישראל תורה. ע"כ.

ועיין שו"ת פעולת נדיק (חלק א סימן ו) מ"ש בזה.

גמ'. אלא אי אמרת להחזיר תנן וכו' הא תו לבזה ל"י. הקשה הפנ"י, לפי פירוש התוספות בד"ה וב"ה אומרים דרישא דקמני לא יתן עד שיגרוף איירי בערב שבת וסיפא איירי בשבת מדקמני נוטלין אבל לא מחזירין א"כ מאי מקשה הכא הא תו למה לי הא שפיר אינטריכא לאשמועינן תרתי אליבא דב"ה ולב"ש נמי איכא למימר דבשבת אסור אף בחמין דגזור חמין אטו תבשיל מה שאין בן ברישא בגרופה מערב שבת דלא מיתסר אלא משום חזרה דשבת כמ"ש בסמוך בשם הרא"ש ז"ל א"כ שפיר מפליג בין חמין לתבשיל דלא גזור נמי חמין אטו תבשיל וערב שבת אטו שבת דהו"ל גזירה לגזירה. עיי"ש מ"ש בזה.

גמ'. שם. כתב בספר עוד יוסף חי, דליכא למימר דסיפא אחא לאשמעינן דלב"ש נוטלין ואגב נקט מחזירין דהא ליחא דמרישא שמעינן הכי דקאמרינן ומה הן מחזירין בש"א חמין הוא דמחזירין ולא תבשיל דמשמע תבשיל הוא דאין מחזירין אבל מיהא נוטלין דאי לאו הכי לאשמעינן רבותא דאין נוטלין וכ"ש דאין מחזירין.

דף לו ע"א

אלהחזיר ובלהשהות מדוק הכי אי בגרופ וקטום אין שרי בין תוכו ובין ע"ג ואי לא גרופ וקטום לא אסור בתוכו ושרי ע"ג ושפיר אחי מתניתין כחנני' כמו בלחזור ודוק. ע"כ.

גמ'. מהו לפמוך בה תוכה וגבה הוא דאסור וכו'. כתבו החוס' דהאי איבעיא שייך בין למ"ד לשהות חנן ובין למ"ד להחזיר חנן. והרא"ש ז"ל [סימן א'] כתב שהרי"ף ז"ל פסק כמ"ד לשהות חנן מכמה ראיות וזו אחת מהן דבלהחזיר לא שייך לומר תוכה וגבה הוא דאסור דהא להחזיר מפליג רבי חלבו בין תוכה לגבה לענין שריותא בגרופה ואם כן לא שייך לומר לא שגא דכי היכי דמחלקינן בחזרה דגרופה בין תוכה לעל גבה הכי נמי יש לחלק בחזרה דאינה גרופה לענין לסמוך בן כתב הרא"ש ז"ל בשם רבינו יונה ז"ל בכוונת הרי"ף ע"ש.

ועיין פנ"י שכתב דאין זו קושיא על פי' התוספות לפמ"ש בכוונתם בדיבור הקודם דהא דפשיטא להו דבחזרה שייך לחלק טפי בין תוכה לע"ג היינו משום דמחזי כמבשל בתוכה טפי מע"ג אבל בשאינה גרופה על כרחך דלעולם שייך דמיחזי כמבשל או משום טעמא

גמ'. א"א בשלמא להחזיר וכו'. פירש"י אבל לשהות כו' מטמין ממש ברמץ, והקשה השפ"א די"ל דלעולם לשהות חנן אלא דר"מ קאי ארישא דבקש וגבא מותר אף בלי גו"ק ובה שפיר יש לחלק בין תוכו לע"ג דפירש"י, ולפי' החוס' י"ל דלא ניחא לי' לאוקמא הך דר' חלבו דאמר סתם לא שנו אמתני' ולפרש דבריו דקאי דוקא ארישא, אבל לפרש"י דאפילו נימא דלהחזיר חנן ר"מ לא קאי אלא אדיוקא דלשהות מותר קשה כנ"ל.

גמ'. שם. עיין שו"ת פנים מאירות (חלק א סימן קי) ח"ל: קושיא זו מנאחי רשום בכתב אמת משמי אלא הקנין הנכבד מהור"ר הירש ר' בנימנש מצערלין ח"ל במסכ' שבת דף ל"ז ע"א אא"כ להחזיר חנן היינו דשני בין תוכה לעל גבה ופי' רש"י דרב חלבו אשריותא דלשהות על שאינה גרופה קאי כו' והתוספות הקשו דלחנני' אפילו אינה גרופה משהין ואפילו תוכה וע"כ צ"ל לפי' רש"י דיש חילוק בין חררה על גבי גחלים לתוכה דהכא או רק על גבה אחי' כחנני' א"כ קשה מאי מיבעי' לי' האי לא יתן לא יחזיר או לשהות ואי לחזור צ"ל חסורי מחסרה לאוקמי מתניתין כחנניא א"כ אף בלשהות נמי אחי מתניתין כחנניא דר' חלבו אסיפא קאי

אחרינא לאיסור מדאסרינן ע"ג וא"כ שפיר קמיבעיא ליה דאפשר דלסמוך נמי אסור להחזיר באינה גרופה.

וע"פ זו הסברה ממילא אולא נמי איך ראייתו של הרי"ף ז"ל שהציא הר"ש ז"ל בשם רבינו יונה שכתב דאי ס"ד דאיבעיא דלסמוך היינו לענין להחזיר אם כן היאך פשט לה מזרייתא דשתי מירות דאיידי בלשהות ונהי דר' יהודה אסר לשהות באינה גרופה ואפ"ה שרי לסמוך אפשר שלענין להחזיר אסור אף לסמוך דהא על כרחך חזרה חמירא מלשהות אף לר' יהודה לענין גרופה וקטומה דלהחזיר אסור לתוכה כמימרא דר' חלבו ולשהות שרי לגמרי אף לתוכה כ"ז מתמנית דברי רבינו יונה שהציא הר"ש ז"ל. ולמאי דפרישית אין צוה סחירה לשיטת התוספות שכתבו דלמ"ד להחזיר תנן נמי מיבעיא ליה ואפ"ה פשיט שפיר מלשהות אליבא דר"י לענין להחזיר לחנינא דנהי דבגרופה חזרה חמירא משהייה היינו משום דבגרופה לא שייך שמה יחתה ואפ"ה אסור להחזיר לתוכה משום דמיחזי כמבשל משא"כ באינה גרופה פשיט שפיר דמיון דלרבי יהודה שייך שמה יחתה בלשהות ולא מבשל כל זכרו ואפ"ה שרי לסמוך והיינו על כרחך דלא מסקא הבלא בכה"ג ואם כן מהאי טעמא גופא שרי ע"י סמיכה דמיון דלא מסקא הבלא מאותה מרה ממש לא מיחזי נמי כמבשל דעל כרחך דהכי הוא דלמ"ד להחזיר מיבעיא ליה וקפשיט ליה בהאי ליגנא דאף על גב דמסקא הבלא מאידך אלמא דבהכי תליא מילתא. ועוד י"ל דלהחזיר דקמיבעיא ליה היינו משום דפשיטא ליה דלסמוך לא מיחזי כמבשל אלא דקס"ד דאפ"ה אסור והיינו כשיטת רש"י ז"ל שכתבתי בתחילת לשון המשנה דטעמא דחזרה משום דמוסיף הבל.

גמ'. ואע"ג דקא פליק ליה הב"א מאידך. הא דאינטריך לאורוכי בלישניה ולמימר הכין, מסתברא משום דאיהו חייש קנא למאי דמהדר ליה דלמא שאני התם דמיון דמלילא שליט בה אורא. רשב"א.

גמ'. דילמא שאני התם דמיון דמדליא שליט בה אורא. פירוש וכל דמנת לה התם גלי אדעתיה דלא קפיד על חימומה ולהכי שרי, אבל סמוך לדפנותיה לעולם אימא לך שדעתו לחממה ולמאן דאמר לא ישהא אסיר גזירה שמה יחתה בגחלים וכל שכן למאן דאמר לא יחזיר. ריטב"א.

גמ'. דאמר רב ספרא אמר רב חייא. עיין מהר"ן חיות איך יתכן דרב ספרא דהוה מאחרוני

האמוראים בזמן רבא, ראה את ר' חייא חנא וקודם לו זמן הרבה. עיי"ש.

גמ'. מאי הוי ע"ה. פירוש שינויא דשנינן שינויא הוא או לא. ריטב"א.

גמ'. ת"ש כירה שהסיקוה בגפת ובעצים פומבים ל"ה ואין מקיימין וכו'. כתב הריטב"א, פירוש והאי מתניתא כרבנן דפליגי עליה דחנינא דאסרי שהייה כשאינו גרוף וקטום ואפ"ה הכי קא שרו לשהות בסמיכה מן הצד, וחיפשוט בעיין למאן דאמר לא יתן לא ישהא, אבל לענין חזרה לא חיפשוט מהא דדילמא שאני חזרה דנראה כמבשל ואסור אפי' בסמיכה מיון שאינה גרופה וקטומה, מדע דאפי' בגרופה וקטומה יש הפרש בין חזרה לשהייה לדין לתוכה דמרה ואפשר דהוא הדין דאיכא הפרישא בינייהו לענין סמיכה כשאינה גרופה וקטומה, הילכך לענין סמיכה בחזרה לא איפשיטא בעיין ומיהו מיון דספיקא דרבנן היא לקולא נקטינן בה ושרי.

נמצאת למד כי בחזרה שלשה דרכים, תוכה אסור לעולם ואפ"ה בגרופה וקטומה, ועל גבה בגרופה וקטומה שרי, ושתי מירות המתאימות כל אחת לגבי חזירתה כענין סמיכה או גריעא מינה וכדליתא לעיל, וכל מירות שלנו כעין תוכה חשיב לפי מה שכתבנו למעלה, ולעולם לא הותרה חזרה אלא כשהגיע למאכל בן דרוסאי.

ולענין שהייה כל שגרוף וקטום לעולם מותר ואפ"ה בתוכה ואפ"ה בשיל ולא בשיל שאינו כמאכל בן דרוסאי, אבל כשאינה גרופה וקטומה, לסמוך מותר, וכן בקדירה חייחא מותר לעולם אפי' בתוכה וגבה, וכשהגיע למאכל בן דרוסאי כבר פסקנו כחנינא דשרי, ובמבשל כל זכרו מנעמק ורע לו מותר לדברי הכל, מנעמק ויפה לו פלוגתא דאמוראי דתלמודא ופלוגתא דרבוותא ז"ל הפוסקים, וסברא דידן דהילכתא כמאן דשרי כדבעינן למימר קמן, ועוד דהא פסקינן הילכתא כחנינא.

עמוד ב

גמ'. שמע מינה מצטמק ויפה לו מותר. פירש רש"י דאל"כ מאי אחא לאשמעינן, והקשו בתוספות הא אינטריך לאפוקי מדרכי מאיר ורבי יהודה כו'. וכתב הפנ"י דאלו צוה לשיטתם דר' יהודה אסר בחמין כשאינה גרופה אע"ג דהוה מנעמק ורע לו. מיהו כבר כתבתי שאין זה מוכרח ושפיר מנינו למימר דרב

כחנניא דהיינו אפילו כמאכל בן דרוסאי ולא חייש לדיוקא בטעמא דב"ש בחמין דיש שום סכרא לחלק ולא חייש נמי להך דיוקא דמחזירין אפילו בשבת דאפשר דלאו בחד גוונא נקט להו אלא ללדדין קחני כדפרישית במתניתין או שנאמר שבעל האיצעיא סבר כשיטת הסוברים דאין ביטול אחר ביטול כשנחבשל כמאכל בן דרוסאי אלא כשנעטן משא"כ לר' אושעיא פשיטא ליה דאין הלכה כחנניא.

ואפשר דמתניתין דפרק קמא גופא הכי משמע ליה מדקחני [י"ט ע"ב] אין צולין בשר בכל ובינה אלא כדי שיטלו מבעוד יום משמע דהיינו כדי שיטלו כל זכרו מדלא קחני בהדיא כדי שיגיע למאכל בן דרוסאי כדקחני ספא וחררה כדי שיקרמו פניה אלא על כרחך דלא כחנניא ודיוקא דחררה גופא לא משמע ליה כמו שאבאר בסמוך. ולפי"ז שפיר מדייק הש"ס הכא ש"מ מנעמק ויפה לו מותר דכיון דסבירא ליה לר' אושעיא דמתניתין להחזיר חנן ודאי מחיר אף במנעמק ויפה לו חדא דהא בשר בכל ובינה מנעמק ויפה לו נינהו כמו שכתבו המוספות. ועוד דלחצה צורך נקט ר' אושעיא במילתיה חמין להיתרא הא אחא במכ"ש מתבטל אלא על כרחך דנקט חמין במנעמק ורע לו לגלוי עליה דתבטל דהיינו במנעמק ויפה לו. ועל זה משני הש"ס שפיר שאני הכא דקטמה פי' דלעולם אימא לך דר' אושעיא סבר דמתניתין לשהות חנן ואפ"ה מחיר אף במנעמק ויפה לו בבטל כל זכרו וכיון דכבר קטמה גלי דעתיה דלא ניחא ליה בצימוק כמו שפירש רש"י להדיא ומש"ה לא איכפת לן במה שהובערה אח"כ משא"כ כשלא ביטל כל זכרו לא מהני האי גילוי דעתא דקטמה דכיון שהובערה אח"כ ודאי ניחא ליה שיטבשל כל זכרו ובטל האי גילוי דעתא. ועל זה מקשה הש"ס אי הכי מאי למימרא דלמאי דבעית למימר דר' אושעיא סבר דלשהות חנן ואם כן פלוגמא דב"ש וב"ה בגרופה איירי ומדאסרו ב"ש בתבטל שביטל כל זכרו אף בגרופ וקטום על כרחך היינו משום דגרופ וקטום מקצתו איירי כמ"ש הר"ן ז"ל ואפ"ה שרי לב"ה משום דגלי דעתיה אלמא שמעינן ממתניתין להדיא דגילוי דעת דקטומה מהני ומאי קמ"ל ר' אושעיא בקטמה והובערה דנהי דמעיקרא הוא פשיטא ליה להש"ס דקטמה והובערה הוא כאלו לא קטמה היינו משום דקא ס"ד דר' אושעיא סבר להחזיר חנן כדפרישית.

ולפי"ז פלוגמא דב"ש וב"ה בלשהות היינו בשאינה גרופה כלל ולא איירי מידי בגילוי דעתא ומש"ה משמע לתלמודא דלא מהני משא"כ השתא

יהודה אליבא דבית הלל מחיר בחמין אפילו באינה גרופה וכן כתב רשב"א ז"ל בחידושו וכן כתב מורי זקני ז"ל בספר מוגי שלמה. אלא דמלבד זה הסוגיא שלפנינו תמוה וכמו שכתב רשב"א ז"ל בחידושו שהרבה מקדמונים נדחקו בזה וגם פירוש רשב"א ז"ל גופא נראה דוחק וצוהר מה שכתב דלמאי דמשני הש"ס שאני הכא דקטמה הוא מצי לאקשויי אי הכי אפילו לא הוחמו ונחבשלו כל זכרו נמי אלא דאורחא דתלמודא בהכי כו' ע"ש וזה דוחק גדול.

אמנם לענ"ד נראה לפרש כל הסוגיא בפשיטות והיינו לפי שיטת רש"י ולפי מאי שכתבתי במשנתנו דחמין ותבטל דאיירי בהו ב"ש וב"ה על כרחך היינו בבטל כל זכרו דאי לא תימא הכי תקשי אמאי שרי ב"ש בחמין הא אסרו ב"ש בפרק קמא [י"ז ע"ב] במשנה דאוינן של פשתן בכל המלאכות שנגמרו בשבת וכמ"ש שם בחידושי דאף למ"ד דטעמא דב"ש משום שביחת כלים אפ"ה אסרו בכל גווני בכל הנך דאי עביד להו בשבת אחי לידי חיוב חטאת אפילו היכא דלא שייך שביחת כלים וכמו שהוכחתי שם מלשון הירושלמי והתוספתא ע"ש. ולפי"ז על כרחך דהנך חמין דשרי ב"ש היינו דוקא כשהוחמו כל זכרן שנגמרו קודם שבת ומדב"ש נשמע לב"ה דאיירי נמי בהכי. ועוד דמסיפא נמי שמעינן ליה מדקחני אף מחזירין והיינו אפילו בשבת כפירוש רש"י ותוספות שם ואי ס"ד דבטל נתבטל כל זכרו איירי האף שרי להחזיר בשבת הא חייב משום מבטל אחר מבטל וכמ"ש בשם רש"י והרמב"ם ז"ל וכן כתב הרא"ש ז"ל בפרק קמא, אלא על כרחך דמשנתנו בבטל כל זכרן איירי נמצא דלפי"ז למאי דס"ד השתא דר' אושעיא דקאמר קטמה והובערה משהין כו' היינו משום דדיניה כאלו לא קטמה וכמו שאבאר ממילא על כרחך סבר רבי אושעיא דמתניתין להחזיר חנן דאי ס"ד לשהות חנן אמאי שרי לשהות באינה גרופה הא להדיא קחני במתניתין לא יתן עד שיגרופ והיינו לשהות ועלה קחני פלוגמא דב"ש וב"ה דאיירי על כרחך בבטל כל זכרו כדפרישית ואם כן הוא ר' אושעיא דלא כשום חנא אלא על כרחך דר' אושעיא סבר דמתניתין להחזיר חנן הא לשהות משהין אפילו באינה גרופה ומוקי לה נמי כשנחבשל כל זכרו דיוקא כדפרישית דאף על גב דבעל האיצעיא למאי דבעי למימר דלהחזיר חנן הוא מוקי לה כחנניא היינו משום דמשמע ליה דקי"ל הלכה כחנניא כדדייק רבא בסמוך ממתניתין דפרק קמא דקרמו פניה שרי ומש"ה הוא ניחא ליה לאוקמי מתניתין דהכא נמי

גבו'. 'לשדות תנינא. עיין שפ"א שכתב להקשות לפמ"ש החוס' לעיל במשנה ד"ה חמין דחמין הוי מצטמק ורע לו לפי שלאחר שיתחמם כל זורכו יתקלקל לכן אינו מחמה ומה"ט החירו ב"ש בחמין בגרופ וקטום וגם באינו גו"ק י"ל כן וכמ"ש באמת בצעל המאור דגם למאי דקיי"ל כחנינא דוקא במצטמק ורע לו מותר לשהות ע"ש] א"כ מאי מקשינן לשהות חנינא דשפיר קמ"ל ר"י דבמצטמק ויפה לו ג"כ מותר דהא סתם תבשיל הצימוק יפה לו דממתני' דפת וחררה לא ידעינן להחיר אלא במצטמק ורע לו שהם מתקלקלים ונשרפים אם שוהים בתנור ו"ע.

גבו'. 'דיוקא דמתני' קמ"ל. פירש"י הא דקרמו פני' שרי, ותמהו בחוס' דזה אינו דיוק. ומירץ השפ"א, די"ל משום דהו"מ למימר הא דקרמי פני' שרי כשרוצה לרדות בה"ש דבשבת הא אסור לרדות [כמ"ש הרמב"ן במלחמות ריש פ"ק וע"ש בר"ן וגם ליטול חררה מע"ג גחלים י"ל דאסור בשבת כמו שנסתפק המרדכי הובא במג"א (סי' רנ"ג ס"ק י"ח) מפני נענוע הגחלים ע"ש] בכה"ג דוקא מותר אבל הכא בתבשיל שרוצה ליטלו בשבת הו"א דאסור וקמ"ל ר"י דגם זה מותר.

גבו'. 'שם. כתב רש"י, ואנן דמשהינן קדרה ע"ג מרה שאינה גרופה וקטומה, אדחנניה סמכין, הואיל ונתן סתם מתני' כוונתה, כדאמר' הא קרמו פניה שרי, ואע"פ שלא ציטל כל זכרו, והכא א"ר ששת משמיה דר' יוחנן, דמתני' דפרקין משום חזרה הוא דבעי גרופה או קטומה אבל להשהות לא, והני אמוראי דאסרי ס"ל דמתני' לשהות נתן.

וב"ב החוס'. בד"ה אמר רב ששת, בשם רבינו חננאל דהלכה כרב ששת משמיה דר' יוחנן, דרבא דאמר תרווייהו חנניה ס"ל כוונתה. ושכ"פ רש"י.

והרי"ף פסק, דמתני' לא ישהא נתן אלא בגרופ וקטום, ודלא כחנניא, ומימרא דרב ששת ורבא דחיות הן מהלכה וכו'. הילכך מרה שאינה גרופה או קטומה אסור לשהות עליה תבשיל שלא ציטל כל זכרו. ואפי' תבשיל שציטל כל זכרו, דוקא במצטמק ורע לו מותר, אבל מצטמק ויפה לו אסור דילמא אחי לחתויי בגחלים, אבל בגרופה וקטומה שרי. ע"ש.

ובן פסק הרמב"ם (בפ"ג מה' שבת ה"ד), וז"ל: תבשיל שלא ציטל כל זכרו וכו', או שנחבש כל זכרו וכל זמן שמצטמק יפה לו, אין משהיין אותו על גבי האש

דאמרינן לשהות נתן ופלוגמא דב"ש וב"ה בגרופ וקטום מקצתו א"כ שפיר שמעינן ממתני' דגילוי דעתא דקטומה מהני, ועל זה משני הש"ס דאכתי אינך דמהו דתימא כיון דהוצערה הדרא למילתא קמייחא פירוש נהי דשמעינן ממתני' דגרופ וקטום מקצתו מהני משום דגילוי דעתא היינו משום דעדיין מנכרא מילתא שגרופים וקטומים במקצתן משא"כ הכא דהוצערה סד"א דהדרא למילתא קמייחא וצטל האי גילוי דעתא דמאן דחזי סבר שלא נקטם מעולם ואחו למישרי להשהות מצטמק ויפה לו באינה גרופה וקמ"ל רבי אושעיא דאפילו הכי שרי, כן נראה לי נכון מאד בעזה"י ליישב הסוגיא ובה נתיישבו כל קושיות התוספות והרשב"א ז"ל ודוק היטב.

וזהו שהשמיטו הרי"ף והרמב"ם והטור והש"ע להך דינא דר' אושעיא דקטומה והוצערה דינו כקטום לענין מצטמק ויפה לו נראה דהיינו משום דמשמע להו דהא דקאמר שאני הכא דקטומה דיחוי בעלמא הוא דאפשר דקטומה והוצערה הוי כאילו לא קטם אלא דסבירא ליה דמצטמק ויפה לו מותר וכיון דאיכא למימר הכי והכי אזלינן בתרווייהו לחומרא לפי"ז יש לי בזה מקום עיון על מה שכתוב בספר מג"א (בסימן (ר"ג) [רנ"ג] סק"ג) דקטומה והוצערה שרי ומסתמך לשונו משמע דמחיר לגמרי בגרופה ממש אפילו בלא ציטל כל זכרו והא ליחא דהא ר' אושעיא גופא לא שרי בקטומה והוצערה אלא בציטל כל זכרו ומצטמק ויפה לו ומהאי טעם שכתב רש"י ז"ל דגילוי דעתא דלא ניחא ליה בצמוקו אבל לענין לא ציטל כל זכרו לא מהני הך גילוי דעתא. ועוד כיון שהשמיטו כל הפוסקים להאי דינא דקטומה והוצערה שדינו כקטום משמע דליחא וכדפרישית.

גבו'. 'אמר רב יששת כו' קסבר בותניתין 'להחזיר נתן. פירש רש"י להחזיר נתן כו' כדאמרינן לעיל חסורי מחסרה הילכך עקר לא יחזיר, עכ"ל. פירוש זה תמוה מאוד, מאי הילכך דקאמר הא אפילו אי לשהות נתן פשיטא דעקר לא יחזיר עד שיגרופ. ומהרש"א ז"ל כתב ליישב לשון רש"י לפי סוגיית התלמוד במאי דקאמר רבא תרווייהו חנניה עיי"ש באריכות שכתב שהדברים ברורים, והפני יהושע כתב, שלא זכה להבין דבריו בזה, דאדרבא הוסיף לנו תמיה על תמיהתם בלשון הגמרא בדברי רבא עצמו ומאי חיקן רש"י בזה בלשון הילכך דמשמע דהא בזה תליא וליחא. ועיין בפני"י מה שהאריך ליישב דברי רש"י.

והרא"ש (ס"ס א) סיים: ובשיל שרבו הדעות בזה, פסקא, וישראל אדוקים במצות עונג שבת, ולא ישמעו להחמיר, הנח להם כמנהג שנהגו להקל ע"פ ד' הפוסקים כחנניה. ע"כ.

והשלחן ערוך (סי' רנג סעיף א), פסק בסתם כדעת הרי"ף והרמב"ם וסיעתם, שאין להשהות ע"ג מרה שאינה גרופה וקטומה אלא תבשיל שנחבשל כל צרכו, והוא מנעמק ורע לו, אבל אם לא נחבשל כל צרכו, או שמנעמק ויפה לו, אסור להשהות ע"ג מרה שאינה גרופה וקטומה, דחיישין שמא יחתה בגמלים. ושוב הביא בשם ויש אומרים דעת רוב הגאונים והראשונים הנ"ל שכל שנחבשל כמאב"ד מותר להשהות ע"ג מרה אע"פ שאינה גו"ק, ולא הוזכרה גרופה וקטומה אלא כשהתחיל להחבשל ולא הגיע למאכל בן דרוסא. וכח הרמ"א שכן נהגו להקל כסברא אחרונה.

ועיין להחיד"א בצרכי יוסף (סי' רנג סק"א) בשם זקינו הגאון מהר"א אזולאי ז"ל, שמה שנהגים להשהות תבשיל בתנור או בכופת לצורך שבת שחרית, יפה עושים לדעת יש אומרים שבסי' רנג ס"א, שהיא דעת רש"י ותוס' ורוב הפוסקים, דסתם קדרות דידן כשמהיין אותן כבר הן מבשלות כמאכל בן דרוסא ויותר, וכל שמותר להשהותו ע"ג מרה שאינה גרופה או קטומה מותר להשהותו ע"ג כופת ותנור. ואפי' לדעת הרי"ף וסיעתו אפשר דשרי משום דלא איירי בגמ' אלא במשהה לצורך הלילה אבל משהה לצורך מחר אפי' ע"ג מרה שאינה גרופה וקטומה וע"ג תנור מותר, דכיון דלצורך מחר הוא מסת דעמיה ולא אחי לחמיה. ומ"מ נכון להנהיג לתת חתיכת בשר חי בקדירה ללאח ידי כל ספק וכו'. ע"כ.

גם בשו"ת זכור ליצחק (סי' עד) הביא תשובת הגאון מהר"ם בן חביב בכתב יד, שנשאל על מה שנהגו להקל בזה, וכתב שנראה שנתפשט המנהג בזה שלא כד' הרי"ף והרמב"ם, וסמכו העולם ע"ד רש"י ותוס' ודעמייהו דס"ל שכל שהוא כמאב"ד מותר להשהותו ע"ג מרה שאינה גרופה וקטומה, וה"ה נמי דשרי לשהוי ע"ג תנור וכופת, וכמ"ש מרן הב"י בשם הרי"ן וכו'. וכ' ע"ז הזכור ליצחק, והן אמר דאין בכל מילי אוליין בחר מרן ככל הוראותיו ומשפטיו, מ"מ בזה לא עבדינן כוונתו דמרן, ואפשר שמשום שכן היה המנהג להקל מימי קדם, קודם שנתפשטו הוראות מרן הש"ע, וכמ"ש הרא"ש שנהגו להקל משום מצות עונג שבת. ולכן יש מקום ישוב למה שנהגו כן. ונהרא נהרא ופשטיה

בשבת, אע"פ שהונח מצד יום, גזרה שמא יחתה בגמלים כדי להשלים ביטולו או כדי לצומקו. לפיכך אם גרף האש או שכסה אש המירה באפר, או מנעורת פשתן הדקה, או שעממו הגמלים שהן כמכוסות באפר וכו', ה"ז מותר לשהות עליה, שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל ואין גוזרים שמא יחתה באש. במה דברים אמורים במירה שהבילה מועט, אבל תנור שהבילו חם ביותר אע"פ שגרופ וקטום אסור, מפני שהגורף אינו אלא רוב האש ועצמה, וא"ל לגרופ כל האש עד שלא תשאר ניצוץ אחת, וכיון שהבילו חם חוששים שמא יחתה כדי לבצר הניצוצות הנשארות בתנור. ע"כ.

והרמב"ן במלחמות הסכים גם כן לדברי הרי"ף, ושכן פסקו רב אחאי גאון בשאלות, והר"י אלברנלוי. ע"ש. ודברי השאלות הם בפר' שלח לך סי' קכח, (וע' בהעמק שאלה שם אות ג).

אולם בשו"ת הגאונים, תשובות גאוני מזרח ומערב (סי' סב) אחת: והי אמר רב משה גאון. כל דבשיל ליה כמאכל בן דרוסא מותר להשהותו ע"ג מרה אע"פ שאינה גרופה ואינה קטומה, כדקמני (לעיל יט): אין צולין בשר בכל ובינה אלא כדי שיטלו מצד יום, ובגמרא (כ) וכמה, אר"א אמר רב כדי שיטלו כמאכל בן דרוסא, ותניא חנניה אומר כל שהוא כמאב"ד מותר להשהותו ע"ג מרה אע"פ שאינה גרופה וקטומה, דכל דבשיל כמאב"ד מטיא קדרה בעידנא, ולא אחי לחמיה בגמלים. עכ"ל.

והובאה תשובה זו כלשונה בהרא"ש כאן בשם גאון, וכתב, וכ"כ רב שריא גאון דהלכה כחנניה, והרב ר' יהודה אלברנלוי הביא עוד גאונים שפסקו כחנניה, ואח"כ כ' על לשון הרי"ף שהוא המחזור שצולין, ובשאלות דרב אחאי פסק כהרי"ף. ומה שדחה הח"ה בעל המאור ראיות הרי"ף כבר יישבם רבינו יונה ז"ל וכו'. ע"ש.

וע"ע בחידושי הרשב"א (לקמן לה) בד"ה ולענין פסק הלכה, שהביא בשם רבינו האי גאון שפסק כחנניה, ושכן המנהג. ע"ש. וכ"כ הראב"ן שבת (ס"ס שלח) שרב צדוק גאון פסק להקל כחנניה. עיי"ש. וכן פסק ר"ת בס' הישר (סי' קפט וקפא). וראב"ן (סי' שלח) וראב"ה (סי' קצו). ואור זרוע ח"ב (סי' ת). וס' התרומה (סי' רלא). וכ"כ הסמ"ג והסמ"ק. וכ"כ הריטב"א והר"ן.

(חולין יח:) ושו"ר בס' מנחת כהן שהוכיח מד' מרן הש"ע סי' רנד ס"ד שגם הוא ס"ל הכי לדינא. עכ"ד.

גמ'. שם. עיין בשו"ת פנים מאירות ח"א (ס"ס פד) שכתב, שאסור לתת מיחם של תה סמוך להשכה על מכוונת ספירת הבוערת בשבת, ואין לומר שלא שייך חייתו אלא בגחלים, משא"כ בספירת דולק, שהרי עיינו הרואות שכשממרים בספירת השלהבת עולה ביתר שאת, ויש לחוש לחייתו כה"ג, וכדין מרה שאינה גרופה וקטומה, לפיכך חייבים חכמי הדור למחות ביד המקילים בזה. ע"כ. וכ"כ בשו"ת מהרש"ס ח"ג (סי' קסה). ובשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב (סי' עו). ובשו"ת עני הלצנון (חאו"ת סי' י). ובשו"ת שואל ונשאל ח"א (סי' לו). ע"ש.

או"ם בשו"ת מהרש"ג ח"ב (סי' נ) כ' לפקפק בזה על הפנים מאירות הנ"ל, שאסור בלי שום ראייה, שהרי י"ל שגנפט וספירט שלא גזרו חז"ל אין לנו להדש גזירות מדעתינו, ואפשר דדמי למרה שהסיקוה בקש ובגבזה שיש שם שלהבת ואעפ"כ לא גזרו שמא יחתה, ומ"מ סיים: שנראה שקשה לסמוך על סברה זו בלכד נגד ד' הפמ"א שמדמה דין ספירט למרה שהוסקה בגפת ובעצים, דחיישינן שמא יחתה. עיי"ש.

ועיין בגידולי ציון חלק ט' (סי' יא), שכתב דדוקא בגחלים שדרכם לדעוך מעט מעט גזרו שמא יחתה, משא"כ בפחיליה של נפט שאין הדבר מנזי שישתנה מנז החום אין לחוש לשמא יגביה הפחילה להבעירה יותר. עיי"ש.

ובס' באר יצחק על קדשים, בהקדמה, כ', מה שנשלים להעמיד חבשילים לצורך סעודת הערב או מים חמים על מכוונת גאז, וכן מה שמעמידים מיחם של קפה על מנורת נפט, שאלמי ע"ז להגאון מבריסק זצ"ל, והשיב לי שהוא איסור גמור, והראה לי דברי הירושלמי פ"ג דשבת על המשנה דאנטיי שגזרו חז"ל בענין זה. וכ"כ הפמ"א הובא בשערי תשובה סי' רנ"ד. והרה"ג רי"ח זאנענפעלד ז"ל אמר לי שהוא שאל להגאון ר' יעקב שאול אלישר ז"ל מפני מה שחק על מנהג הרע שנהגו כמה ספרדים כן, והשיב לו, שאין לו כח למחות, ומוטב שיהיו שוגגין וכו'. עכ"ד.

גמ'. אמר ליה ההוא מדרבנן וכו' הא רב ושמואל דאמרי תרווייהו מנטמק ויפה לו אסור. כתב הפנ"י, רבים מקדמונים נתקשו בזה דקשיא דרב אדרב דהא רב גופא מפרש למתניתין דאין צולין בשר בכל

ובינה אלא כדי שיצולו דהיינו כמאכל בן דרוסאי ובשר ובינה מנטמק ויפה לו נינהו. ובעל המאור ז"ל שהקשה על הרי"ף ז"ל שכתב שחיהן להלכה ולא קשיא ליה דרב אדרב גופא נראה דלא גרים לעיל בפרק קמא אמר רב אלא אמר ר' אלעאי אלא שכל הספרים שלנו גרסינן לעיל אמר רב.

אמנם בר מן דין יש לתמוה דאפילו בלא מימרא דרב לעיל אפילו אם נפרש דהאי כדי שיצולו היינו כל זרכו לגמרי אפ"ה קשיא הך מתניתין דלעיל ארב ושמואל דאמרו תרווייהו מנטמק ויפה לו אסור אפילו בבישל כל זרכו ואמאי הא בשר ובינה מנטמק ויפה לו נינהו. ונראה דוחק לומר דפליגא אסתם מתני'. מיהו יש מתרצים לחלק בין צלי למבושל. ורבינו יונה ז"ל מפרש דהאי דאין צולין בשר בכל ובינה איירי בגרוף או שיגרוף אח"כ ואע"ג דלכאורה נראה דוחק אפ"ה נראה לענ"ד דלשון התוספתא והירושלמי מסייע ליה דהכי איתא בתוספתא [ט'] ובירושלמי בפרק קמא אמרו ליה ב"ש לב"ה אי אחם מודים שאין צולין בשר בכל ובינה בערב שבת עם חשיכה אלא כדי שיצולו אף דיו וסמנים וכרשינים וכיוצא בהן כו' וקשיא לן עובד בדברי ב"ש אטו מי לית להו חששא דשמא יחתה והא במשנתנו משמע להדיא דב"ש חיישי טפי לשמא יחתה וא"כ מאי קא מדמה להו לדיו וסמנים אלא על כרחך משום דמשמע להו דצלי לא שייך שמא יחתה או דבגרוף איירי דמותר לב"ה ואם כן משמע להו לב"ש דהא דאסרי לב"ה צלי בשר ובינה לאו משום שמא יחתה הוא אלא משום שנגמר צלייתן בשבת אם כן שפיר קא מקשי להו דמ"ש מדיו וסמנים וכרשינים. ע"כ.

גמ'. בי קאמינא לך לרבי יוחנן קאמינא. הקשה הריטב"א, וההוא מרבנן היכי מקשי מרב ושמואל לרבי יוחנן. ותירץ דאיהו לא שמעה בצי מדרשא כד אמרה משמא דרבי יוחנן אלא חוץ לצי מדרשא שמעיה סתם ולא סיימוה קמיה, והכי מוכח לישנא דאמרינן אמר ליה ההוא מרבנן לרב שמואל בר יהודה וכיון דנקטינן לרב שמואל בר יהודה מכלל דלאו בצי מדרשא פריך ליה.

גמ'. אתון דמוקרביתו לרב ושמואל עבידו ברב ושמואל. כלומר משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור (פסחים נ' ב'), אכן נעבד כרבי יוחנן דשרי מנטמק ויפה לו. רשב"א.

גמ'. א"ל אביי לר"י מהו לשהות. פי' המוס' בלא בישל כ"ז או במנטמק ויפה לו, ועיין שפ"א

שכתב דלפ"ז יש לדקדק איך רצה להוכיח מרב יהודה דמשהו לי' ואחיל והא הוא אוסר לעיל משמי' דשמואל.

גמ'. דכיון דמוסבין הוא אפילו בשבת נמי שרי. פירש רש"י, שרגיל לאחוזו בולמוס ונריך הוא למאכל מחוק וטוב. וכחב הריטב"א, שהוצרך לפרש קן דאילו מסוכן ממש ליכא למימר דהוי רב יהודה כל ימיו, ומיהו אין הפירוש נכון דהא מי שחזו בולמוס בכל מאכל סגי ליה להוציאו מידי סכנה ולמה מחללים עליו את השבת מפני מאכל מחוק וטוב, ויש גורסין דמזונן הוא, כלומר שהוא חולה מעים ונריך מאכל חס, ושרי למעבד ליה בשבת על ידי גוי קאמר, ככל חולה שאין בו סכנה שאומר לגוי ועושה. ע"כ.

גמ'. דכיון דמוסבין הוא אפילו בשבת נמי שרי. פירש רש"י, שרגיל לאחוזו בולמוס ונריך הוא למאכל מחוק וטוב. וכחב הריטב"א, שהוצרך לפרש קן דאילו מסוכן ממש ליכא למימר דהוי רב יהודה כל ימיו, ומיהו אין הפירוש נכון דהא מי שחזו בולמוס בכל מאכל סגי ליה להוציאו מידי סכנה ולמה מחללים עליו את השבת מפני מאכל מחוק וטוב, ויש גורסין דמזונן הוא, כלומר שהוא חולה מעים ונריך מאכל חס, ושרי למעבד ליה בשבת על ידי גוי קאמר, ככל חולה שאין בו סכנה שאומר לגוי ועושה. ע"כ.

גמ'. שם. הקשה הרשב"א, אי משום הא הא אפשר בקטום דבקטימה כל שהוא סגי, וההוא ודאי מוסיף הבל הוא וכל שכן שמשמר חומו של תבשיל.

גמ'. שם. עיין שו"ת תשכ"ץ (חלק ג סימן רכה) וז"ל: בענין בתי החורף בשבת כתב ר' מאיר מרוטנבורק ז"ל כשהייתי צבי' מורי ז"ל אמר שרבינו יעקב מאורלנש היה אומר לעכו"ם לתקן האש משום חולה שאין בו סכנה שאומר לעכו"ם ועושה והכל חולים לגבי אש. אמנם בעירנו היו נוהגין איסור משום גדר הפרישו' ע"כ. ורבי' י"ט ז"ל כתב מנעורי אני משחומם על האוסרים להתחמם כנגד מדורו' עכו"ם המוסק

בשביל ישראל בשבת כי ראיתי את אבא מארי ז"ל ואת בנו ר' משלם מ"כ שהיו פרושים מתחממים וכן גדולי עולם וטעמא דהכל חולים אלל הקור ומנעורים הם לכל הפחו' ואמרי' בכתובו' (ס' ע"א) גונח יונק חלב בשבת משו' מפרק כללית יד ולא גזרו רבנן והכי הלכתא. ולולי שיחממו עלי הייתי מחיר האמירה בפירוש. כ"ש בעכו"ם העושה מעצמו בשביל ישראל ואין להחמיר במקום נער שהרי גבי מכוול עינא בשבת מעכו"ם אע"פ שישראל עושה ופוחח עיניו כ"ש הכא דלא עבד אפי' עקימת שפחים ואפי' מעשה שרי בכזו גחלת של מחבת לכ"ג אם היה זקן או אסטניס ע"כ. ולי נראית ראייה מפורשת להחיר בפ' מרה דאמרי' התם א"ל אבי' לרב יוסף מהו לשבות פי' על גבי מרה בשבת א"ל הא רב יהודה משהו ליה ואחיל אמר ליה בר מינה דההיא דכיון דמדרבנן הוא אפילו בשבת שרי למעבד ליה. ע"כ.

גמ'. רב נחמן בר יצחק מרי דעובדא הוה. פירוש בעל מעשים ומדקדק במעשיו, ומשהו ליה ואחיל, למימרא דאפי' משום מדת חסידות ליכא. ריטב"א.

גמ'. ובישדו ליה ואב"ל. כתב השפ"א, משמע דאי הוי אסור להשהות לא הוי אחיל וקשה דרב יוסף עצמו ס"ל לקמן ל"ש להיתרא דאפי' מזיד מותר [ואפ"ל מין דרנב"י ס"ל לקמן ל"ש לאיסורא וגם בשוגג אסור שפיר פשיט מיני'] מיהו למ"ש לקמן דדוקא בשבת מחיר רבה ור"י אכל במשהא לכתחילה אסור עד כדי שיעשו כדמוכח בהך דעסקיות ותורמוסין מיושב הכא דמשהין לי' משמע לכתחילה.

דף לח ע"א

בשו"ע (סימן שי"ח) אלל שיש להסתפק דבשוגג היינו שגגת שבת או שגגת מלאכה דחייב עליו חטאת. אבל הכא שלא ידע שיש כאן תבשיל בקדירה דפטור אף מחטאת משום דהוי מחעסק בעלמא ובשבת אמרינן מלאכת מחשבת אסרה תורה. אפשר דלא גזרינן לאסור באכילה ומותר אף בו ביום.

ובזה דאמרינן בשבת, שבת קדירה ע"ג מרה ובשלה בשבת דרבה ורב יוסף תרומיהו אמרי להחירא דבין בשוגג בין במזיד יאכל משום דדוקא מבשל דקא

גמ'. שבח קדירה ע"ג גבי כירה וכו'. עיין שו"ת עונג יו"ט (סימן כ) דבין איש אחד שגג והעמיד בשבת קדירה קרוב לאש שהי' בוער בתנור להחם הבית ולא ידע שיש בקדירה תבשיל חי כי היה סבור שהקדירה רקנית והעמידה שם בלא כוונת ציטול ונתבשל התבשיל שבתוך הקדירה עד שהי' ראוי לאכול אם מותר באכילה ביום השבת או לא.

ובריש דבריו כתב: הנה במבשל בשבת קיי"ל כר' יהודה דבשוגג יאכל למ"ש כמו דפסקינן

ולפי"ז נראה דכמו דמבשל בשבת גזרו שלא יאכל בו ביום ה"ה במבשל בדרך מחתעסק נמי לא יאכל בו ביום דלענין איסור שבת לא שני לן בין שוגג למתעסק ומקרי נעשה מלאכת שבת. ע"כ.

גמ'. למוחר נפק דרש ליהו המבשל בשבת בשוגג יאכל וכו'. הקשה הרשב"א, האיך דרש ליהו בפירקא כר"מ הא אמרינן בפרק קמא דחולין (דף ט"ו ע"א) דרב אע"ג דסבר כר"מ אפ"ה דרש בפירקא כר"מ, עיי"ש מה שמירן.

ועיין פני שכתב להוסיף על דבריו דנראה דהא דדרש רב בפירקא כר"מ משום עמי הארץ היינו לאחר גזירה דאמרינן בסמוך דמשרבו משהין במזיד חזרו וקנסו על השוכה אפילו בשוכה בשוגג. נמצא דלפי"ז מילתא דפשיטא היא שהוצרכו לגזור גם כן על המבשל בשבת בשוגג דאל"כ הוי מלאכה דרבנן כי חוכא ואיטולא בפני ע"ה להחמיר במשהה מערב שבת בשוגג טפי ממבשל בשבת בשוגג. ולפי"ז בזה הענין ממש דרש להו רבי חייא בר אבא דנהי דמעיקר הדין במבשל בשבת קי"ל כר"מ היינו קודם גזירה שרבו המשהין במזיד משא"כ לאחר גזירה שרבו המשהין במזיד אסור אף בשוגג דהא וודאי אחי לאיערומי שהרי זה עיקר הגזירה, כן נראה לי נכון אליבא דרב נחמן בר יצחק דסוגיא דשמעתין כוונתה.

ולרבה ורבי יוסף דאמרי להיתירא כ"ש דאחי שפיר טפי דרבי חייא בר אבא נמי כרב סבירא ליה דהלכה כר"מ במבשל ממש בשוגג משא"כ במשהה דלא עביד מעשה אפילו במזיד מותר ואע"ג דרב דריש בפירקא כר"מ היינו משום דהך גזירה כדפרישית כיון דרב מחמיר אפילו במצטמק ויפה לו משא"כ אליבא דר' חייא בר אבא דסבירא ליה כר' יוחנן דבישל כל זרבו מותר אפילו במצטמק ויפה לו אף לכתחילה ומש"ה משמע להו לרבה ורב יוסף דתו לא שייך הך גזירה דבסמוך דאפשר דהך גזירה היינו דווקא להנך חנאי דמחמיר במצטמק ויפה לו ואלים להו הך חששא דשמא יחתה משא"כ למאן דמיקל ע"כ לית ליה הך גזירה ומש"ה דריש רבי חייא בר אבא בפירקא כר"מ כיון דלא שייך גזירה דעמי הארץ כדפרישית בסמוך. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שפ"א שהקשה למה לא נפרש כפשטי' דאמר רבא"ל דל"ש בין מבשל לשוכה דגם בשוכה שוגג מותר ומזיד אסור כמו במבשל.

גמ'. שם. עיין שו"ת בלל הסכמה (חלק ג סימן קד אות י) ח"ל: ובהכי מתפרש לעני"ד היטב סוגיא

עביד מעשה אבל שם דלא עביד מעשה שרי אין רא' להחיר במתעסק. דאף דשכח כמתעסק דמי מ"מ הא התם העמיד הקדירה בע"ש והי' התחלת המלאכה בחול אבל אם נעשה המלאכה כולה בשבת אפשר דאסור בו ביום.

וראיתי להגאון רע"א ז"ל במשנה שר' לחלק בין היכא דפטרין משום מתעסק להיכא דפטרין משום מלאכה מחשבת אסרה תורה דהיכא דפטר משום מלאכה מחשבת לא מיקרי מלאכה כלל וחזירו הרואה שרואה לעשותו א"ל להפרישו כלל. אבל במתעסק מיקרי עבירה רק שפטור מחטאת ומחויב חזירו להפרישו. והנה במש"כ דכל היכא דמיפטר מטעם מלאכה מחשבת לא מיקרי מלאכה כלל ואין אחר מלווה להפרישו נע"ג דהא בכריתות (דף י"ט) מבואר דמתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר מיפטר מטעם מלאכה מחשבת וכ"פ הרמב"ם ז"ל. וא"כ איך אפשר לאמר שהרואה שחזירו רוצה לחתוך מחובר אלא שטועה שסובר שהוא מחובר אחר שלא יהא חזירו מלווה להפרישו. הא ודאי ליתא וכן בנתכוון לזרוק ארבע חרק שמונה פטרין בשבת משום מלאכה מחשבת. איך אפשר לומר דבזה אין חזירו מלווה להפרישו. ואפשר לומר דתליא במחלוקת רש"י ותוס' בב"ק (דף ל"ה). וכו'.

ופי"ש שם: וקצת יש להביא רא' ג"כ דכל מלאכה שבת אף במתעסק או במתכוין לזה נעשה בלאחר מיקרי נעשה איסור כמו שוגג דשבת מהא דאמר בשבת (דף ד) היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ חני חדא מותר להחזירה וחני חדא דאסור להחזירה ומשני כאן מצעוד יום כאן משחשיכה מצעוד יום דלא עביד איסורא לא קנסוהו רבנן משחשיכה דעבד איסורא קנסוהו רבנן שלא להחזירה ומיירי שם בשוגג. וקשה כיון דהש"ס בעי לשנויי הא דלא קנסוהו רבנן שלא להחזירה מיירי דלא עביד איסורא ל"ל לאוקמי מצעוד יום שזהו דוחק דמיירי שהוציא מצעוד"י וחשכה עליו לוקמי שהוציא בשבת גופא רק שהי' בדרך מתעסק ולא כיון שהוציא או שסבור שהם פירות אחרים (כדאמרינן בכריתות דמתכוין ללקוט חאנים וליקט ענבים פטור מטעם דלא הוי מלאכה מחשבת) וכיון דבמתעסק לא עביד שום איסור לא קנסוהו רבנן. אבל בשוגג דיש איסור תורה בשגגה אסור להחזירה ומדלא מוקי הש"ס הכי ע"כ דכל מתעסק דמי לשוגג לענין זה דמיקרי עביד איסור כיון דעביד מעשה בגופו ועי"ז נעשה מלאכה שבת ורק לענין חטאת פטריה רחמנא אבל איסור שבת שלא בכוונה איכא.

בכאן טעות ברש"י כמה שאמר לעולם ולכאורה משמע דהדין עמהם משנים או שלשה טעמים.

הראשון דאס כן אין חלוק בין מויד דרבי מאיר למויד דר' יהוד' ואס כן ק' מה לו לרבי יהודה להזכיר דין מויד בדבריו כיון דדעתו כדעת רבי מאיר. עוד טעם שני דאס כן למה במויד דר' יהודה הזכר עולמית ובמויד דר"מ לא הזכר עולמית ואמה אומ' דדעת שניהם אחד

עוד טעם שלישי דנר' זרות בסברת ר' מאיר שיהיה כל כך חלוק בין מויד שלו לשוגג שלו הרי מכת אלו הטעמים נר' שהדין עמהם עס היות שאני סדדתי רוב אלו הקושיות ולדעתי הלשון אמר ולבארו בשלמות אעיר הקושיא שהיא מבוארת וגלויה על פירוש רש"י שפירש הסוגיא שלא כפי האמת כמו שכתבו התוספת בפ' ורש"י עצמו פי' כפי' בחולין ובקמא. עוד נראה לי להעיר בלשון רש"י למה בקצת מהחלוקות פי' הדין באחרים אס אינו מוזכר בגמרא ובקצת מהחלוקות לא פי' ואזכיר המקומות. בשוגג דרבי מאיר אינו מוזכר בגמ' ולא בפ' רש"י והאמת דאין נורך דפשיטא הוא כיון דהמבשל עצמו יאכל אף זו ביום אס כן כל שכן האחרים ופשיטא הוא: במויד דרבי מאיר לא הזכר בגמרא והזכירו רש"י ואמר אבל אחרים וכו' בשוגג דרבי יהודה לא הזכר בגמ' וגם רש"י לא הזכירו. במויד דרבי יהודה לא הזכר בגמרא והזכירו רש"י וק' א"כ למה רש"י פי' בקצת החלוקות שהן מויד דר' מאיר ומויד דר' יהודה הדין באחרים והשלים מה שחסר בגמרא ובשוגג דרבי יהודה לא השלים לפרש הדין באחרים ובדאי יש שם ספק כי לא ידענו אס הדין באחרים יהיה כמו במבשל עצמו ואסור אפי' להם זו ביום או נאמר שדוקא למבשל אסור זו ביום אבל לאחרים מותר אפילו זו ביום.

א"ל הם ההערות הנפלות בהלכה מלבד שזריך לתת הכרח לכל דברי רש"י ז"ל מי הכריחו לפרש כן ועמה אבאר ע"פ הקדמה אחת ואומר שרש"י ז"ל הוא מפרש ואס כן הוא משתדל לפרש ולבאר הסוגיא שלפניו כפי הפשט ואע"פ שמצד הכרח הדין או סוגיא אחרת בחלמוד הפי' שהוא מפ' אינו כן עס כל זה אס הפי' שהוא מפרש הוא הנר' כפי הפשט באותה הברייתא אינו חושש לפי' כי אס כפי הפי' הנר' מוכרח מלשון הברייתא

דמס' שבת, דבעו מיני' מרחצ"א, שכת קדירה ע"ג כירה ובשלה בשבת מהו אישתוק ולא א"ל ולא מיד, למחר נפק דרש להו המבשל בשבת בשוגג יאכל במויד לא יאכל ולא שנה, מאי ולא שנה רבה ור"י דאמרי תרומיהו להחירא מבשל הוא דקעביד מעשה במויד לא יאכל אבל האי דלא קא עביד מעשה במויד נמי יאכל רנב"י אמר לאיסורא מבשל הוא דלא אחי לאיערומי בשוגג יאכל אבל האי דאחי לאיערומי בשוגג נמי לא יאכל ע"כ. והדבר נ"ב מה הי' לו לרחצ"א לדרוש דין מבשל בשבת ולהוסיף עליו, ולא שנה, להורות דין משהה ע"ג כירה בשבת, לא הי' לו לדרוש רק דין המשהה דבעו מיני' בלבד. והכי הול"ל לרבה ור"י, המשהה קדירה ע"ג כירה בשבת אחד שוגג ואחד מויד מותר. ולרנב"י הו"ל למידרש, אחד שוגג ואחד מויד אסור.

ברם להנ"ל ניחא מאד. דאס מבשל בשבת אפי' בשוגג לא יאכל, א"כ לא הוי מצי למימר דבהשהה דלא עביד מעשה אפי' מויד מותר כיון דבעביד מעשה אפי' בשוגג אסור יש לאסור בלא עביד מעשה עכ"פ במויד. לכן לרבה ור"י דאמרי תרומיהו להחירא, הוצרך רחצ"א להקדים דגם במבשל עכ"פ בשוגג יאכל וממילא שפיר במשהה דלא עביד מעשה אפי' מויד יאכל. וכן לרנב"י, אס מבשל בשבת דלא אחי לאיערומי אפי' במויד יאכל, שוב אי אפשר לאסור בשוכה קדירה ע"ג הכירה אפי' בשוגג, כיון שלפי דבריו שכתב אין כאן הערמה כלל לחפות על אילו שהיא מעשה איסור, אלא שאנו חוששין שיבא להשהות במויד ויערים לומר שכתב, שוב אין לקונסו ולאסור לו דבר שגם אס הי' עושהו במויד הי' מותר. לכן הוכרח רחצ"א לדרוש תחילה, המבשל בשבת במויד לא יאכל, וכיון דבמויד לא יאכל אף דליכא למיחש לאיערומי, א"כ במשהה דאיכא למיחש שמסקר ואומר שכתב שפיר יש לאסור אף שלפי דבריו שוגג הי' ע"כ. עיי"ש עוד.

גמ'. שם. עיין שו"ת מהרלצ"ח (סימן מה) וז"ל: בהיותי הולך לדרכי דרך הקדש התגוררתי פה חלב יע"א ומנאמי זה אנשים נבונים וחכמים קובעים עמים לתורה ולומדים בכל יום הלכה בפר' אלו נערות ולמדתי בחברתם באהבה ובה ראייתי לזכור פה קצת מהדברים שחדשתי להם בשמעתא דהמבשל בשבת פרש"י ז"ל במויד לא יאכל הוא לעולם¹⁴ בעיני כלם נר' כי יש

מ"ט איתא סתם מתניתין כרבי מאיר בשוגג יאכל. וכן רב מורד לתלמידיו כרבי מאיר ובפירקיה דריש כר' יהודה משום עמי הארץ. כדאיתא בחולין בדף ט"ו דלעיל.

¹⁴ אמר המגיה: בכתובות דף ל"ד ובחולין פר' קמא דף ט"ו ובשבת פ' כירה דף ל"ח ובגיטין דף נ"ג. ובמסכת תרומות דף

עצמה ובתנאי שלא נצטרך לאותו הענין בנדון שלפנינו ואינו מעלה ולא מוריד בסוגיא שלפנינו בין יהיה האמת כדבריו או לא. וככה עשה רש"י בכאן להיות שהבדלה הזאת הובאה בכאן אגב גררא ואין לנו צריכין ממנו כי אם סברת רבי יוחנן הסנדלר והיא מפורש בבבליא פירש סברות רבי מאיר ור' יהודה כפי הגרסא מלשון הבבליא ומדבריהם עצמ' ולא חש אם פ"י הוא שלא כפי האמת כיון שההכרח הוא ממקום אחר ואין מקומו בכאן וגם אינו מעלה ולא מוריד לנדון שלפנינו. והוא ככה בשוגג כר' מאיר אמר ואפילו בו ביום לפי שהמוצב מדבריו ככה הוא דמיון שאמר יאכל סתם ולא פ"י שום זמן כנראה שרצה לומר יאכל בכל זמן שירצה וא"כ אפילו בו ביום שאם סברת ר' מאיר היתה של מ"ש דוקא יאכל היל"ל יאכל למ"ש.

במוזיד לא יאכל הוסיף רש"י הוא לעולם וגם זה מוכרח בדברי ר"מ מהטעם שאמרנו למעלה והוא שאחרי שאמר לא יאכל סתם בלי שום זמן כנראה שרצה לומר לא יאכל בשום זמן ואפ"י למוציא שבת שאם תמצא לומר דדוקא ביום עצמו אשר ר"מ א"כ היל"ל לא יאכל בו ביום. והוסיף רש"י ז"ל ואמר אבל אחרים ישראל אוכלים להשיב לקושיא חזקה שנמשכה מדבריו שאמר והיא שגרה שדעתו ז"ל שכשאומר לא יאכל סתם רוצה לומר לא יאכל עולמית וא"כ ק' דרבי יהודה מה לו להזכיר עולמית בדבריו כי לא ימנע או פ"י לא יאכל סתם רוצה לומר עולמית או לא אם רוצה לומר עולמית ק' דרבי יהודה למה הזכיר עולמית ואם אינו רוצה לומר עולמית ולמה הזכירו רבי יהודה א"כ ר"מ למה לא הזכיר עולמית בדבריו כי כבר אמרת שדעתו היה לא יאכל לעולם לזה תירץ רש"י ואמר שכשאומר לא יאכל סתם פ"י ודאי לא יאכל לעולם מההכרח שאמרתי וא"כ למה הזכיר עולמית בדברי ר"י ולא בדברי ר' מאיר לפי שיש חלוק ביניהם באחרים כי לדעת ר' יהודה החלוק בינו לאחר' הוא בעולמית כי לו אסור עולמית ולאחר' אינו אסור עולמית כי אם בו ביום ולשונו מורה כן וקל להבין עיין. אמנם לדעת ר' מאיר אחרים אוכלים כל זמן שירצו ואפילו בו ביום ולא לא אמר עולמית שלא נעש' הדיוק באחר' בעולמית ולשון ר"מ מראה כדבריו שדיוק אסור סתם בו ולא הזכיר שום זמן נר' שלו אסור לעולם ודיוק שלא הזכיר שום אסור באחרים נראה שלהם הותר לעולם ח"ש רש"י אבל אחרים אוכלין ר"ל אוכלין כל מה שאסור לו הרי נתקנו כל הקושיות הנז' למעלה. אם השנים הראשונים הוא כמבואר וקל להבין עיין.

גם הקושיא השלישית שגרא' זרות וכו' אינה קושיא כלל כי הוכרח לפר' רש"י על פי פשט דברי ר' מאיר וזהו פשט דבריו כמזכר. גם כי לפי האמת אינו זרות דמיון דלא קנסינן שוגג לרבי מאיר כלל אם כן הוא מותר מכל וכל ובמוזיד אינו דבר זר שיהיה אסור לו לעולם. אמנם באחרים הכל שזה ומותר בכל זמן כי הם לא עשו דבר גם הקושיא שלמה מג' מקומות שהיה צריך לפרש בהם הדין באחרים פ"י רש"י בשנים מהם והם מוזיד דר"מ ומוזיד דר' יהודה ולא פיר' במקום השלישי שהוא שוגג דר' יהודה כבר היא מחורגת מדבריו שכונת רש"י אינה ללמדנו דמיון כי אם לפרש המוכרח להבין הבבליא ולתרוץ הקושיא שאמר הזכיר דין אחרים במוזיד דר"מ ודר' יהודה אמנם בשוגג דרבי יהוד' אין שום קושיא בבבליא שיצטרך להזכירו אמנם הזכיר מה שצריך לבד והוא שהוסיף וזו ביום כי זה הדיוק הוא מוכרח והוא נמשך מהכרח הדיוק' שאמר למעלה והו' מבואר ונתן הסבה. אמנם באחרים לא הזכיר הדין כי אין לנו שום הכרח מלשון הבבליא לשנאמר זה או זה. גם הכרח לכל דברי רש"י כבר נאמ' כי פ"י הבבליא על פי פשוטה.

אמנם שם בחולין להיות שם מקומה והכרח הפ"י בה מוכר' שם סוגיא הוכרח רש"י לפר' כפי האמת. גם בקמא אע"פ שגם שם הובאה אגב כמו בכאן פ"י הבבליא כפי האמת ואמ' בקוף שהוכרח לפ' כן מכח הסוגיא שבחולין בגיטין עשה עצמו כלא שמע ולא פ"י דבר. והואיל ומירצנו כל דברי רש"י בכל אלו המקומות אזכיר לך כי נראה שיש סתירה מגיטין למה שפיר' רש"י בחולין כי שם בגיטין אמר בגמ' דרבי יהודה קנים שוגג אטו מוזיד ורש"י פ"י בחולין דר' יוחנן גזר ור' יהודה לא גזר. והתירוץ מבואר דר' יהודה צערך רבי מאיר קנס ובערך ר' יוחנן לא קנים וק"ל עיין. ובעונותי לא כתבתי יותר לסבת עזלותא. ע"כ.

ו"ש (סימן מו) הוא כותב וז"ל: ובהיותי פה נפת תוב"צ קם מחולי והיו לומדי' בני הישיב' זה הפ' ראיתי לשונות הרבה והם יפים בעיני ואכתוב בכאן ב' או ג' מהם כתב רש"י ז"ל בראש הפ' וזה לשונו רבי מאיר היא. כדמייתי בריחא לקמיה. הלשון הזה הו' מיותר עד מאד כמעט לא ראינו כמותו בלשון רש"י והנ"ל שק"ל כיון דקיימא לן סתם מתניתין רבי מאיר היא מה הודיענו לומר רבי מאיר היא וכ"ת השיב למה ששאלו ממנו מאן תנא וכו' לא היא דמי ששאל מאן תנא עיקר שאלתו היתה משום דק"ל על הסברא ההיא שהיא כנגד השכל והיה רוצה לראות תנא שיאמר כן כפי' ואם כן

[וכ"נ כוונת הפנ"י] אבל עכ"פ מוכח מהתם דאין לחלק בין דאורייתא לדרבנן דהא שם ג"כ ליכא רק איסור דרבנן ואסור.

גמ'. שם. עיין בפמ"ג (סימן שיח ס"א) שדעתו דהעובר על מלאכה דרבנן, חד דינא אית להו, ובשוגג צריך להמתין עד מו"ש, וראייתו מהא דאמרינן כאן, מבשל הוא דקעביד מעשה אבל האי דלא קעביד מעשה וכו' ולא אמר משום דהוא דרבנן.

אמנם צביאור הלכה (שם) כתב לתמוה עליו, דהלכא הגמרא רצה לומר דאפילו במזיד מותר בו ביום מטעם זה כדאיתא כאן בהדיא, ומזיד אין שום אחד מהפוסקים שיקל בו ביום אפילו באיסורא דרבנן ולכן הוצרך הגמרא לטעם זה.

וכותב שם עוד: וחפשי ומלאמי צביאור הגר"א שכתב ומסיק להלכה דאפילו לדעת השו"ע שפסק כר' יהודה היינו דאורייתא אבל במלאכה דרבנן הוא סובר דלא קנסו שוגג אטו מזיד והביא לזה סוגיות מפורשות וכן פסק הרמב"ם דהמטביל כלים בשבת בשוגג ישחמש בהן במזיד אל ישחמש בהן עד מו"ש [אך זה צריך לעיין דכתב שם הגר"א דמלאכה דרבנן ר"י סבר כר"מ ומשמע שם דבין לענין שוגג ובין לענין מזיד וכן משמע מהרמב"ם שפסק במטביל דמזיד לא ישחמש בהן עד מו"ש ומשמע דממו"ש מותר אפילו לו ואמאי הא לדברי הרמב"ם דפסק כר"י דמלאכה דאורייתא במזיד אסור לעולם גם דרבנן צריך להיות במזיד כן דהא ר"י סובר דלא קנסו שוגג אטו מזיד דרבנן אבל במזיד גופא לא מצינו בגמרא שחלוק ר"י בין דרבנן לדאורייתא וצ"ע] שוב מלאמי שגם בח"א כתב דנ"ל דבשוגג באיסור דרבנן מותר אפילו לו בו ביום וכבר קדמו הגר"א צביאורו. ע"כ.

גמ'. מיתבי שכח קדירה בו' בשוגג יאכל בו' דברי ר"ב וכו'. אע"ג דבפרק הנזקין (גיטין דף נ"ג ע"ב) מסקינן דר"מ נהי דדאורייתא לא קנים שוגג אטו מזיד אפ"ה דרבנן קנים טפי שוגג אטו מזיד מ"מ נראה דהיינו דוקא בחרי ענייני משא"כ הכא לא שייך להחמיר בחד ענין במשהה בשוגג דהוי דרבנן טפי ממבשל בשוגג דהוי דאורייתא דהוי כחוכא ואיטלוכל כדפרישית. מיהו ר"י לטעמיה דמבשל דהוי דאורייתא קנים שוגג אטו מזיד משא"כ במשהה דהוי מדרבנן לא קנים בשוגג כדמסקינן אליבא דר"י גופא בפרק הנזקין. פנ"י.

כשהשיב האחר רבי מאיר היא לא השיב דבר חדש. ובשלמא אם היה חנה אחר היה חדש. לזה השיב רש"י ז"ל ואמר כי כונת המשיב רבי מאיר היא להביא הבריתא שאומר כן בפיר' חנה חדש. וזהו מ"ש כדמיימי בריתא וכו' כי זהו חדשו והקדים ר"מ היא כי באופן אחר לא היה יכול להביא הבריתא.

ו"ש (סימן מז) הוא כותב: בדבור ולרבי עקיבא דאמר וכו' אומר' התוספת מאי בינייהו. פירוש בינו לשמעון התימני נשמרו כי כשאומר מאי בינייהו רוצ' לומר בין זה לזה ובין זה לזה ובכאן אי אפשר כי בין שמעון התימני לר' שמעון בן מנסיא איכא ממורת ונתינה כמו שכבר השיב למעלה. לז"א כי לא שאל אלא מאי איכא בין הא' מהם והוא ר' שמעון בן מנסיא לאחר והוא שמעון התימני. וע"פ זה הדרך יושלם פי' הדבור. ע"כ. וע"ע בשו"ת חוות יאיר (סימן קמב).

גמ'. שם. עיין שטמ"ק (כתובות לד), שמבאר הג' טעמים, אי משום קרא, אי משום קנס, אי משום שלא ליתנה מאיסור, והנפק"מ ביניהם.

גמ'. שם. עיין שו"ת שאל ומשיב (מהדורה תנינא ס"ג סימן לז) דדין מבשל ביו"ט באיסור. ועיין שו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן סט).

גמ'. אב"ד האי דלא קעביד מעשה וכו'. כתב הפנ"י, נראה דאין כוונתם בזה לומר דלא קעביד מעשה איסור דאורייתא במבשל ממש דסוף סוף הא עביד מיהו איסור דרבנן ואמאי יאכל במזיד הא כל דתיקנו רבנן כעין דאורייתא תיקנו אלא דעיקר כוונתם דמשהה אפילו במזיד לא עביד מעשה כלל אלא בשב ואל תעשה שלא סילק הקדירה מן הכירה סמוך לחשיכה. ולפי"ז אין מקום לקושיית התוס' מהאי דעסקיות ותורמסין דפרק קמא דהתם ודאי עביד מעשה בידיים שנתן הקדירה ע"ג הכירה סמוך לחשיכה.

גמ'. שם. הקשה השפת אמת, למה לא נחלק דדוקא במבשל ממש דאיסורא דאורייתא הוא אסור במזיד אבל בשיהוי דלא הוי אלא איסור דרבנן מותר. וחירץ דהנה התוס' הקשו לרבה ור"י מהא דלעיל דלא תמלא אשה כו' דג"כ לא עביד מעשה ואסור אכן מפשטות לשון הגמרא דלא קא עביד מעשה משמע דוקא כאן דלא עביד מעשה איסור כלל ס"ל לרבה ור"י דמותר והיינו משום דאיירי דבשעה שהניח ה' דעתו ליטלו מצעוד יום ואח"כ שכת ליטלו משא"כ לעיל דהניחתו על דעת שיטאר בתנור בשבת שפיר מיקרי עביד מעשה איסור

עבד עובדא צביצים שנעטמקו ואסר להם מאי לאו לאותו שבת פירוש דאי סלקא דעתך דהיינו לשבת הבאה מאי קמ"ל רבי חנינא מתניתין היא דב"ה שרו חמין וחבשיל וסחם חבשיל מנעמק ויפה לו ואפילו הכי שרי מיהא צבישל כל זכרו אלא על כרחך דאסר להם לאותו שבת אלמא דאפילו לרבי יוסי דלא קניס בעלמא צדכנן שוגג אטו מזיד כדאיתא בהניזקין אפ"ה אסר כאן אפילו בשוגג דלשון אישתהו משמע שוגג ועל כרחך היינו משום דחייש לאיערומי ומש"ה מחמיר אפילו צבישל כל זכרו כיון שמנעמק ויפה לו וכ"ש במזיד.

ועוד נראה לי דעל כרחך רבי יוסי מיקל נמי במנעמק ורע לו כגון חמין אפילו לכתחילה דאף למאי דס"ד דאירי לאותו שבת היינו לענין איסורא דציצים אבל לענין היחידא דחמין על כרחך אפילו לכתחילה דאי צדיעבד פשיטא ומאי אסדהדוהא דרבי חנינא הא לא אשכחן שום חגא דאוסר צדיעבד בחמין. ועוד דלא שייך איסור צדיעבד כלל כיון שמנעמק ורע לו ומקלקל הוא ואינו נהנה מן האיסור אלא על כרחך לכתחילה אלמא דאפילו ר' יוסי דמיקל אף לכתחילה במנעמק ורע לו אפ"ה אסר צדיעבד במנעמק ויפה לו אף בשוגג וממילא איפשיטא איבעיא דידן אליבא דרב ושמואל דאסור צדיעבד אף קודם גזירה וכ"ש לאחר גזירה ועל זה דחי הש"ס דלעולם לשבת הבאה איירי והא גופא קמ"ל דציצים מנעמק ויפה לו נינהו.

גמ'. ואב"לנו בזהם הרבה. הקשה הריטב"א, אמאי לא פשטינן דמנעמק ויפה לו מותר מדתנן שאין צולין בשר וצלי וצליה אלא כדי שיצלו מצעוד יום הא אם נצלו מצעוד יום מותר ואע"ג דציצים מנעמק ויפה לו. וחירץ דכי אמרינן דציצים מנעמק ויפה להם הני מילי בקדירה או צלי דלאו אגומרי, אבל צלי אגומרי רע להן הוא דדילמא פקען.

גמ'. דדברי האומר בחזירין וכו'. כתב הרשב"א, פירש רש"י ז"ל שבת יום שבת שלא תאמר לא החירו אלא סילק צלילה והחזיר, אבל ציוס מכיון שסילק נראה כמי שאין דעתו להחזיר אלא לצלילה דהשתא בעי לה וכי החזיר דמי למניח לכתחילה ואסור קא משמע לך, וקשיא לי דאם כן מה ראייה יש מדברי הושעיא דלמא חסם בשסילק צלילה, ויש לי לומר לדברי רש"י ז"ל דכיון שסלקו כדי למזוג לו ומזוג כל שכן הוא דמחזי כמי שגומר בדעתו שלא להחזירו ולא שגא יום ולא שגא לילה, ויש מי שפירש שבת היינו משתחשך שלא תאמר לא החירו אלא צין השמשות, ובחוספות פירשו דמחמיתין

גמ'. אי קודם גזירה קשיא מזיד אי לאחרי גזירה קשיא נמי שוגג. הקשה הרמב"ן, ואי ס"ל דאיכא גזירה היכי אמר להחירא. וחירץ דאיכא למימר דהכי קאמר אי קודם גזירה איירי קשיא מזיד ואי לאחר גזירה אפי" שוגג אסור, ופשיטא דלא איירי איהו לגזירה אלא סבר דלא גזרו, או דמקמי גזירה הוה דבימי רב גזרו כך צה ושיטה דלישנא הוא אי לאחר גזירה.

גמ'. איבעיא להו עבר ושהה מאי. פירש"י עבר ושהה במזיד עכ"ל. ועיין במהרש"א מה שהקשה על זה, ועיין פנ"י שכתב דמה שחירץ ליישב שיטת רש"י כפירוש הראב"ד דאיירי באומר מותר, נראה דוחק גדול דמלבד דהלשון עבר ושהה לא משמע הכי נראה מבואר עוד מדברי רש"י שהוסיף מלת במזיד שכוונתו להגדיל האיסור משא"כ לפירוש מהרש"א דרש"י צא להקל א"כ העיקר דאומר מותר חסר מן הספר.

לכך כתב הפנ"י, דרש"י ודאי לא בעי אלא לפרש פשיטא דלישנא דעבר ושהה משמע מזיד דכרכו חמיר. מיהא בעיקר האיבעיא דעבר ושהה נראה לפי שיטת רש"י דאיירי במנעמק ויפה לו מדלא נקיט ובשלה כמו באיבעיא דלעיל אלא על כרחך צדישל כל זכרו ומנעמק ויפה לו והיינו נמי למאן דאסר דהיינו להנך דמקדרי לרב ושמואל וקא מייבעיא ליה אפילו לאחר גזירה דאפשר דנתיב דגזרו וקנסו אפילו בשוגג היינו דוקא צלא צישל כל זכרו שנגמר הדישול בשבת דאיסור דרבנן ומש"ה קנסוהו שלא יהנה ממה שנעשה באיסור משא"כ צבישל כל זכרו אע"פ שמנעמק ויפה לו אפ"ה לא שיק קנס החירא אטו איסורא אפילו במזיד שהרי אין אותו הצימוק ניכר ונרגש כלל. ועוד דכנה"ג לא שייך לומר משרבו המשהין במזיד משום דלא שמיח לזלזל לכתחילה באיסור שבות דרבנן משום האי צימוק פורתא ואע"ג דלרבי יהודה מיהו מדינא אסור במזיד וקו"ל דר"מ ור"י הלכה כר"י מ"מ מצינו למימר דר"י לשיטתו דמחמיר טובא בהששא דשמא יחתה לכתחילה אפילו במנעמק ורע לו. ועוד דאשכחן לר"י דמחמיר טובא נמי לענין צדיעבד מדאשכחן דאוסר במבשל אפילו בשוגג משא"כ הנך דמקדרי לרב ושמואל דמקילי לכתחילה מיהא במנעמק ורע לו.

ועוד דלענין צדיעבד קו"ל כר"מ דמיקל אפילו במבשל בשוגג מש"ה שפיר מצינו למימר דמיקל נמי צדיעבד אפילו במזיד כיון שכבר נתבשל כל זכרו ולא מתהני כל כך מאיסורא דהאי צימוק פורתא ולפי"ז שפיר פשיט הש"ס מהא דאמר רבי חנינא דר"י דנימוקו עמו

בשוגג, דהא אס נימא הי היינו מטעם דר"י לשיטתיה דאוסר במבשל בשוגג, אבל עכ"פ לר"י דמתיר במבשל מתיר גם בשיהה ויקשה לרנב"י דאמר דמאן דדרש המבשל בשבת בשוגג יאכל וכו' ול"ש, היינו דשיהה אף בשוגג אסור, הרי דבא לומר דאף מאן דמתיר במבשל בשוגג אסר בשיהה דשיהה חמיר טפי לענין שוגג, והו נסתר מבדייתא דר"מ מיירי בשיהה בשוגג, ולענין זה לא פליג ר"י לומר דשיהה חמיר מבישול, אלא כיון דס"ל דמבשל אסור בשוגג אסר גם כן בשיהה, אבל לומר דחמיר ממבשל בזה לא מצינו חולק על ר"מ, ונכון.

אז"ל הקשיחי על חוס' דלמאי הוהרכו לומר דהאיבעיא ביבשול כולו או כמאכל בן דרוסאי והוהרכו לדחוק דהאיבעיא שלא כהלכה דקיי"ל כחנניא דמאכ"ד מותר, הא כיון דהאיבעיא קודם גזירה ועיקר איבעיא אס ר"י חולק על ר"מ גם לענין שוגג, וולא אינטרין הגזירה רק לר"מ וכמ"ס המהר"ם לובלין או דפליג רק לענין נחבשל כ"ל ובמזיד אבל לענין שוגג לא פליג א"כ ממילא האיבעיא גם בלא נחבשל כמאכ"ד, דהא לר"מ מותר בכה"ג בשוגג וכמ"ס החוס' ד"ה בשלמא לרנב"י והאיבעיא שפיר, אי מודה ר"י לר"מ בשוגג דמותר ואפילו בלא נחבשל כמאכ"ד, דלמא בשוגג ס' לגמרי כר"מ, ונע"ג. ע"כ.

ועיין שם בהג"ה מבין המחבר, שכתב: שמעתי עוד מאמרו הגאון כ"י להקשות בסוגיא הנ"ל בחוס' ד"ה אבל הא דלא עבד מעשה, חימא הא אמר פ"ק לא תמלא אשה קדירה, ומה קשיא הא אמרינן אי קודם גזירה קשיא מויד אי לאחר גזירה קשיא שוגג א"כ לא הו מצי להקשות מבדייתא דלא תמלא, די"ל דמיירי אחר הגזירה, ופריך רק מבדייתא דקמני שוגג מותר, גם יש לומר דמבדייתא זו לא היה מצי להקשות דלמא אחי כב"ש דשבתת כלים דאורייתא וקעבר אדאורייתא. ע"כ.

עמוד ב

גמ'. מחזירין אפילו בשבת וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן רנג סעיף ב) מרה שהיא גרופה וקטומה ונטל הקדירה מעליה אפי' בשבת, מותר להחזירה כל זמן שהיא רוחמת. הגה: ועודה בידו (טור), ולא הניחה ע"ג קרקע. הגה: ודעתו להחזירה (טור); ודוקא על גבה, אבל לתוכה אסור.

ובבבד"שי רע"א כתב דאפילו אס זה המניח היה אדם אחר שאין הקדירה שלו ג"כ מועיל המעשה שלו לאסור שוב להחזיר ע"ג מרה ולא שייך בזה אין

מבטול יום סמוך לחשיכה בכדי שלא יוכל להתחמם קודם חשיכה אילו היתה זונת קרי מחזיר, ובכדי שיוכל להתחמם קודם חשיכה קרי משהה, ומדע לך מדקמני עד שיגרוף ולא קמני אלא אס כן גרף דלמא משמע דחזרה בשעה הראויה לגריפה היא ואחו בגמ' למימר דאפילו להחזיר בשבת ממש שרי.

תוס' ד"ה אב"ה דא"י. עיין שו"מ רבי עקיבא איגר (מהדורה חניינא סימן קלה) שכתב בסו"ד: וזה מיושב קושיית חוס' בסוגיין דמרה ד"ה אבל הא וכו', דאמר בפ"ק לא תמלא וכו', והיינו די"ל דמוקי להך ברייתא כב"ש דעבר אדאורייתא משום שבתת כלים, מש"ה דמי למבשל ואסור אפילו דיעבד, אבל משום גזירת חימוי לחוד מותר דיעבד, אבל מבדייתא דשבת קדירה וכו' שפיר פריך דהא ר"י אסר אפילו בבישול כל זכרו, דבזה ליכא לאוקמי משום שבתת כלים, דהא הכלי אינו עושה איסור בישול, דאין בישול אחר בישול, אע"כ דמשום חימוי לחוד אסרינן דיעבד, ופריך שפיר ודו"ק. ע"כ.

תוס' ד"ה עבר ושהה מא"י. עיין שו"מ רבי עקיבא איגר (מהדורה קמא סימן כג) בשולי המכתב, ח"ל: ומדי דברי אומר לש"כ רומעכ"מ גרגיר אחד שאנכי עומד כעת, בשבת קדירה ע"ג מרה בשבת, בסוגיא שם בחוס' ד"ה עבר ושהה וכו' אי איסור מנטמק ויפה לו דוקא במזיד, ולכאורה קשה הא חזי דאמרינן בשלמא לרנב"י כאן קודם חזרה, מדלא קאמר בפשוטו דס"ל כר"י, היינו דר"י לא פליג על ר"מ רק לענין נחבשל כל זכרו אבל לא לענין איסור דשוגג, וכמ"ס חוס' ד"ה בשלמא לרנב"י, ואיך עתה מבעיא ליה אס ר"י אסר גם בשוגג, ונריכס לומר כיון דיש ס' בדברי ר"י אס פליג גם על שוגג מש"ה ניחא להש"ס לומר יותר, כאן קודם גזירה כי היכי דלא נפשוט מיניה דר"י אסר גם בשוגג.

ול"זה אמרתי ליישב וגם למרן קושיית החוס' ד"ה בשלמא לרנב"י דלמא סבר כר"י, והיינו דודאי בפשוט מה"מ לומר דר"י פליג על ר"מ גם לענין שוגג ולהניח פלוגתא חדשה, אלא דבמקום הספק ק"ה הוא דלמא לא הו פלוגתא חדשה דהא דר"מ מתיר בשוגג הוא לטעמיה דס"ל במבשל בשבת בשוגג יאכל, אבל ר"י לשיטתיה דמבשל בשבת בשוגג לא יאכל, י"ל דה"מ בשיה', או דשיהה קיל יותר ומותר גם לר"י בשוגג, והו תורף האיבעיא ולפ"ז שפיר אמרינן בשלמא לרנב"י כאן קודם גזירה, דלא מצי למימר דסבר כר"י ור"י אסר גם

אדם אוסר דבר שאינו שלו אך אם עודו צידו. ורק בעת שסילק מהמירה לא היה בדעתו להחזירו אם מחשבתו מועלת לאסור שוב להחזיר זה חלוי במחלוקת הראשונים, עיי"ש שהאריך.

וב"ש הרמ"א "ודעתו להחזירה", כתב צביאה"ל, דמשמע דחפס לחומרא בהאצעות שבעו לזה בגמרא וע"כ ס"ל דתרחי צעין שלא יניח ע"ג קרקע וגם יהיה דעתו הא ע"ג קרקע אסור אף שדעתו להחזירה וכן סתם המחבר לקמן בס"ג ע"ש וכ"ז הוא דאזיל לשיטתו שכתב צ"י אחר שהביא דעת הראשונים שס"ל להחמיר בהניח ע"ג קרקע בכל גווני כתב ודלא כהגה"מ שכתב בשם ספר התרומה בדעתו להחזיר אף כשהניח ע"ג קרקע מותר. והנה גרס לו לדחות את דבריו לגמרי מפני שלא ראה לשום דעה המסכמת עם דברי התרומה ובאמת בחדושי הר"ן הביא כן בשם הרא"ה וכ"כ בשלטי הגבורים בשם ריא"ז וכן הוא הכרעת המאירי ע"ש וכן הביא התוס' ר"פ במה עומנין מנהגי המקומות צעין הטמנה וכתבו דשמא ס"ל כהך לישנא דשרי חזקיה משמיה דאב"י בהניחו ע"ג קרקע אם דעתו להחזיר [וכן כעין זה ברא"ש דתרחי צעין אף לבסוף מלא עצה אחרת ליישב המנהג ע"ש] ולפ"ז אפשר שיש להקל במלתא דרבנן בדעתו להחזיר אף שהניחה ע"ג קרקע או שעודן צידו ולא היה דעתו להחזיר כשסילקה יכול להחזיר ועכ"פ בעודן צידו ואין דעתו להחזיר מסתברא ודאי שיש להקל לעת הצורך מאחר שגם הרמב"ם השמיטה וכן בהניחה ע"ג ספסל וכדומה והיה דעתו להחזיר מאחר שגם דעת הרב"י כהפוסקים המקילין בזה. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת אגרות משה (חלק או"ח ב סימן סט) ח"ל: ולהוציא הצאלענט מתוך התנור ולהניחו על הטם מתכות שעל האש על התנור, פשוט שמוחר דהא בתוך התנור מרובה הצלה מעל הטם מתכות. אבל אף אם היה על הטם מתכות מרובה ההצל מבתוך התנור נמי היה מותר שהוא כמחזיר לכירה אחרת שאיתא ברמ"א סימן רנ"ג סעיף ב' שמותר ומפורש במג"א ס"ק כ"ג אפילו הצלה מרובה מראשונה. אבל הוא דוקא באותה קדרה דאם עירה לתוך קדרה אחרת אסור להניחה אפילו על הטם מתכות שאין הצלה מרובה וגם לא בהתנור שהיה מתחלה דהוא בעיא בגמ' דף ל"ח ולהרמ"א הוא לחומרא עיין במג"א סק"כ.

ובא"ח לקח הצאלענט מהתנור בשבת והניחו על השלחן והספסל אם מותר להחזירו להתנור כשעדיין היד קולדת בו, הנה פליגי בזה המחבר והרמ"א בסימן רנ"ג סעיף ב' שהרמ"א אוסר שלא מחיר אלא בעודה צידו ודעתו להחזירה, אבל במ"ב ס"ק נ"ו כתב שיש להקל לעת הצורך בין בעודן צידו אפילו אין דעתו להחזירה ובין בהניחה על הספסל ועל השלחן כשדעתו להחזירה. ובלקח מהתנור בשבת שהרמ"א הביא ש"א דאפילו הניחו ע"ג קרקע מותר וגם שכן נוהגין להקל בתנורים שלנו שיש להם דין מירה, אף שכתב שטוב להחמיר, מ"מ ודאי שבעודן צידו אף באין דעתו להחזירה, ובדעתו להחזירה בהניח על השלחן ועל הספסל שיש להחיר מיון שיש לזה צרף הי"א שמשמע שפוסק כן הרמ"א בעצם רק שהחמיר שם מפני שהרבה חולקין על הר"ן, אבל בלא הניח על גבי קרקע שהרבה מקילין אף בלקח מבעוד יום להחזירו בשבת ודאי אין להחמיר כשלקח בשבת שנצטרף לזה גם דעת הר"ן.

ובדבר הרוטב שלא חס כל כך והבשר הוא יד קולדת אם יש בזה חשש בשול, הנה בלא נצטנן לגמרי שיטת הרמ"א בסימן ש"ח סעיף ט"ו דאף בלא אין בשול אחר בשול וכן סובר המג"א בסימן רנ"ג ס"ק י"ט וכן הוא במ"ב ס"ק נ"ד ובסימן ש"ח ס"ק ז"ט, וכ"ש בכהן שהבשר לא יעשה את הרוטב בחום דיד קולדת. ע"כ.

גמ'. אב"ד הניחין ע"ג גבי קרקע אסור. שיטת רבינו חננאל כאן, דצדיני שבת אזלינן לחומרא בספקות דשבת אף אם אינו איסור תורה, שהרי כתב כאן בדין אם הניחו ע"ג קרקע אע"פ שדעתו להחזיר, ח"ל: וקי"ל כל כה"ג דלאורייתא עבדינן לחומרא, ואעפ"י שאינו איסור תורה ממש, מכ"מ מחמירין כעין דאורייתא.

וב"ב הרא"ש (פ"ד ס"ב) ח"ל ור"ת פ"י משום חומרא דשבת חשיבא כשל תורה ואזלינן לחומרא.

ולקמן (קנ"ד ע"א) קאמר בלישנא קמא דמצינא דאחי ליד' כחסי' דמי' ובלישנא בתרא מספקא לי' הש"ס ונשאר בחיקו, והפוסקים פסקו לקולא, וכמבואר בטור וש"ע סי' רס"ו, וברבינו חננאל כ' וכל חיקו דאיסורא לחומרא.

ועיין בשו"ת שצט הלוי (חלק א סימן מה) שכתב, דאין דעת הר"ם לפסוק בכל חיקו דאיסורא דרבנן לחומרא כדעת הגמ"י בה' פסח ומקצת גאונים, אלא

דהר"ח לשיטתו אזיל דחמור ל" ספיקא בשבת גס בדרכנן כעין דאורייתא.

ובי"ב כתב הר"ח בע"ז כ"ז ע"א בהא דאיעני לן סתמא מאי ולא איפשטא ל" וכו' הר"ח ועבדין ב' לחומרא דאיסורא דאורייתא היא, והמג"י בר"ח שם בע"ז הניח דבריו ב"ע דהא ספיקא דרבנן היא, אבל לא ראה דברי הר"ח והרא"ש הנ"ל דזה שיטת הר"ח בכ"מ לענין שבת.

בידו אכתי י"ל דהר"ח תרתי אית ל" דאס קאמר הש"ס חיקו דעתו להחמיר גס בכל איסור דרבנן כדעת הסוברים כן, ואון לי לזה מנאמי בשדי חמד מערכה ב' אות י"ט בשם הגאון יד מלאכי והסיד"א יע"ש, והאי דשבת ל"ח יוכיח דאיכא תרי לישני וכן בהאי דסוף פ"ק דע"ז דלא קאי הש"ס בחיקו ואעפ"כ פסק הר"ח להחמיר כעין של תורה משום חומרא דשבת.

ודרא"ש בהאי דשבת ל"ח ע"כ פסק להחמיר כהר"ח הנ"ל, ואלו בע"ז שם כ' דספיקא דרבנן לקולא וכן לענין מניעה דאמי' לידי' נוטה הב"י סי' רס"ו דעת הרא"ש להקל כשאר פוסקים דלא כר"ח נראה דהרא"ש מחלק בין האי דהמניע ע"ג קרקע דעיקרו דאורייתא ולית ב' פסידא משא"כ כהאי דריש מי שהחשיך והאי דסוף פ"ק דע"ז. ע"כ. וע"ע שו"ת שבת הלוי (חלק ט סימן רסב אות ד).

במתני'. תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא לא יתן וכו'. עיין שו"ת אגרות משה (חלק או"ח א סימן נג) שנשאל מהרב הגאון ר' בנימין זאב זוקער שליט"א בענין תנורי הגעז שבמדינתנו בכסוי פח מתכות, אם יש בזה דין כירה או תנור.

וז"ל: בדבר תנורי הגעז שבמדינתנו בכסוי פח של מתכות שהעולם נוהגין היתר להשהות שנסתפקת אם יש להן דין כירה או תנור. הנה חומרת תנור הוא משום שנקלט חומו לחוכו טפי מכירה כדפרש"י בדף ל"ח ויכול להחבשל שם מזד ענש חומו אף כשיגרפו הגחלים ולכן ליכא היכרא ממה שגורף וקוטס שמסלק דעתו מלחמות בגחלים אף אם ינטרך למהר הבשול שזה הטעם שמועיל במירה גריפה וקטימה כדאייתא בר"ן בשם רב האי גאון ורב אפרים גאון והסכים להו הר"ן, וא"כ בתנור שיון שרב חומו אפשר שהגריפה והקטימה שעושה הוא משום שירא שלא יקדיח חבשילו ברצוי האש ואינו היכר שהוא מחמת שמסלק דעתו מלחמות אף לכשינטרך למהר הבשול ולכן אסור שמא יחתה כשינטרך

למהר הבשול. אך הוקשה להו דהניחא בקטימה אבל בגריפה נהי שאין היכר עכ"פ הא אין שייך כלל לחמות והולכרו לומר שמחמת שרב חומו מיומי כש שם גחלים לוחשות ואחי לשהוי במירה ולחמוי, עיי"ש בר"ן. והרמב"ם לא ניחא ליה במירוטס וכמו שלא ניחא ליה להר"ן שם, לכן מירץ בפ"ג משבת ה"ו משום שא"א לגרוף כל האש וא"א שלא תשאר מיוץ אחת ובתנור שהבול חס יש לחוש לחמוי אף בנימוצות וכירה שהבולה מועט לא תחמם בנימוצות מועטים ומפני כך אין לחוש לחמוי כדאייתא שם במ"מ ה"ד.

וא"כ הוא שייך רק בתנור שדרך הבשול והאפיה הוא הרבה פעמים בקטימה וגריפה וליכא היכרא במה שגורף וקוטס שאין דעתו לחמות. אבל בתנורי הגעז שאין הדרך כלל לבשל בכסוי פח מתכות אין לך היכר גדול מזה שמסלק דעתו מלחמות ואין לחוש לחמוי, ונמצא שלפ"ז יש לתנורי הגעז שמיסה בפח מתכות דין כירה קטומה.

אך לשיטת רש"י דבקטימה שמוחר במירה הוא משום דאינה מוספת הבול והוא כדפי' הר"ן דטעמו שאף שלשעתו מוסיף הבול מ"מ הם עוממות והולכות אין שייך זה בתנורי הגעז שלא נפתח אורו וא"כ הוא מוסיף הבול שיש לאסור לפ"ז. איברא דבעצם לולא דמסתפינא היה נראה לע"ד דגם רש"י סובר דגחלים קטומים נחשבו מוסיף הבול אך לא אסרו משום ההיכר שיש בהקטום שאין דעתו לחמות, דהא כן מפורש ברש"י דף ל"ז שפי' שאני הכא דקטומה וגלי דעמיה דלא ניחא ליה בצמוקי עיי"ש, וזה שפי' במתני' שיתן אפר ע"ג גחלים לכסותם ולנגנס, אין הכוונה דלא יוסיף הבול אלא דהוא גרוע מכפי שהיה בלא כסוי האפר וא"כ גלי דעמיה שלא ניחא ליה בצמוקי רק שיהיה חס לבד דבשביל זה לא אחי לחמוי דבלא החמוי יהיה חס דאם לא היה מגרע כלל לא היה מזה גלוי דעת דלא ניחא ליה בצמוקי.

ול"א יקשה לפי"ז על רש"י מה שהקשה הר"ן מהא דאסור להטמין ברמץ שגם לדידיה יהיה חלוק בין שהיה להטמנה, וכן לא יקשה קושיות החוס' עליו. ולפי"ז גם לרש"י יש להחיר בתנורי הגעז לכסות בפח של מתכות דג"כ הא ודאי הפחית החוס' מבבל הכסוי. אך מה נעשה שהחוס' והר"ן לא מפרשי כן בכוונת רש"י אלא דסובר שמירה קטומה לא נחשבה מוסיף הבול. וא"כ יש לאסור לדידיה בתנורי הגעז בכסוי הפחים. אבל לדינא מיון שרוב הפוסקים פליגי ארש"י, עיין בב"י סי' רנ"ג ובד"מ שם, וסוברין דמירה קטומה היא מוספת הבול

מלעשות בידים. וא"כ בתנורי הגעז שלא שיך חמיו בהגעז שכבר יש שם אלא אם רוצה להגדיל האש נריך שיתן עוד געז אחר שנותן ע"י שפותח יותר את נקבי הצינור שיוצא משם הגעז, א"כ הוא כמו להציא עינים אחרים שלא גזרו דלא חששו שיעשה בידים.

ואף אם נימא שהטעם שלא גזרו שמא יציא עינים וקש משום שרוב הפעמים אינם בסמוך להמירה שהוא דבר קשה להציאם מרחוק ויבא לזכור קודם שיציא העינים וממילא לא גזרו אף שזדמן שהם בסמוך משום שלא שכיח כ"כ, וכדאיתא חלוק כעין זה בריש בינה בגזרה שמא יקטום עיי"ש בחוס', וא"כ בתנורי הגעז שהוא דבר קל לפתוח יותר את נקבי הצינור להציא יותר געז יש לגזור, מ"מ מיון שעכ"פ לא גזרו אף בעינים וקש שסמוכים להמירה, לכן גם בגעז לא היה בכלל הגזרה אף שעתה נעשה באופן שלעולם הוא סמוך, כמו דברור שאף אם היה נעשה רגילות שלעולם יהיו קש ועינים סמוך להמירה שלא היה נאסר בשביל זה מיון שעכ"פ לא אסרו כ"כ הוא בגעז שהוא רק כעשה הרגילות שהם לעולם בסמוך להמירה שלא היה בכלל הגזרה ואנן לא מחדשינן אסורין. וגם מסתבר שלעולם היה הרגילות שהיו עינים וקש סמוך להמירה דרוב בנ"א לא היו ממנמנים להציא רק כפי הצורך ומ"מ לא גזרו בשביל זה שלא יבא ליתן קש ועינים אחרים, וא"כ הוא מטעם שלא חששו שמא יעשה בידים, וא"כ הוא עוד כמפורש שאין לגזור גם בתנורי הגעז שצריך לעשות בידים.

וה"פ אף בלא כסוי גם על הכפתורים שעל ידם מקטינים ומגדילים אלא שיכסה רק את האש לצד נמי אפשר יש להחיר דגם בכסוי על האש לצד הוא היכר גדול שאין דעמו לחמות ולהגדיל האש יותר וכמו שנוהגין הרבה. אך יותר טוב שהכסוי של פח המכחות יכסה גם את הכפתורים כדי שהיכר יהיה גם במקום החמיו כמו הקטום שיש אולי לחוש שלא ירגיש בהכסוי ויחתה. ואף שהוא דבר רחוק מ"מ מיון שהיכר ההיכר מצינו בהיכר שבמקום החמיו אולי הוא דוקא בהיכר חם. אבל ודאי זה לצד שיכסה את הכפתורים ולא את האש לא יועיל שהעיקר הוא שצריך להראות שדעתו להפחית שזה נראה יותר בכסוי האש. אבל מיון ששם היו חרווייהו למעליותא שמפחית את החום והיה במקום החמיו אפשר הוא בדוקא ולכן יש להחמיר לכסות גם את הכפתורים, אבל מיון שיותר מסתבר שגם בלא כסוי הכפתורים הוא היכר חשוב יש להקל בשעת הדחק ואין למחות באלו הנוהגים היכר בכסוי האש לצד.

ומ"מ מותר בשהיה מנד היכר שאין דעמו לחמות א"כ גם בתנורי הגעז יש להחיר כשמכסין בפח המכחות כמו שנוהגין, ובפרט שגם לרש"י אינו ברור שיאסור.

והנה היה מקום לומר דמה שפרש"י בעל גבה בדף ל"ז שהוא גם על כסוי שעל חללה הוא משום דאזיל לטעמיה דאם מוסיף הבל אסור וכדפי' החוס' ור"ן בשיטתו ולכן בכסוי שעל חללה שמוסיף הבל מיון שאין הגחלים קטומים אסור אבל לרוב הפוסקים שאף במוסיף הבל מחירין משום ההיכר יסברו שיותר בכסוי שעל גבה. אך יקשה ע"י שהטור סובר ג"כ דלא כרש"י ומ"מ סובר שאסור בכסוי שעל גבה כרש"י. ולכן נריך לומר משום דהתם דרך הבשול הוא כך הרבה פעמים דאם האש גדול וירא שיקדים שבעינים קשה לזמנא וגם הרבה פעמים שאש קטן לא ידלק ומוכרח לעשות אש גדול ממיח כסוי על גבה ואופה ומבשל שם דהא גם על עובי שפתה יכול לבשל משום שהמירה בעצמה יש לה חום לבשל ולא יגרע על גבה שהוא על האש ולכן לא היו היכר.

וא"כ בגעז שלא נמצא אף אחד שיבשל בכסוי פח מכחות משום שיכול להקטין האש ולהגדילו בצמצום כפי שצריך לכן אין היכר גדול מזה ומותר, וכמו שגם אתה חלקת. אבל הוא רק מטעם שבארחי שיש טעם לזה שבתנורי הגעז אין מכסין לעולם בשביל בשול יש לחלק ולהחיר ולומר שלא היה זה בכלל האיסור מיון שיש היכר ברור אחרי שאין בזה צורך להבשול, אבל אם לא היה טעם על זה שאין נוהגין לבשל בכסוי לא היה נוח לחלק מנד שעכ"פ אין נוהגין לכסות להחשיב הכסוי להיכר דאם היה לפעמים אחת צורך לכסות בשביל הבשול כמו במירה שלהם אפשר שאף שאחרים עכ"פ אין נוהגין לכסות אף שיש צורך מ"מ הוא עושה בשביל הצורך. וגם ממילא הא כבר היה זה בכלל האיסור ולא היה צידינו להחיר, אבל מיון שאין שום צורך לכסות בשביל הבשול ומחמת זה לא נמצא מי שמכסה לא היה זה בכלל האיסור ויש להחיר אף להטור.

והנה יש טעם גדול לומר דלא שיך כלל הגזרה בתנורי הגעז שלנו, דהא חזינן שרק לשלא יחתה בהגחלים גזרו ולא לשמא יציא עוד עינים כשיכלה האש, דאם היה שיך למיגזר זה היה לן לאסור גם במירה שהסיקה בקש וגבצא שלא שיך חשש חמיו שמא יתן עוד קש כשיחזער הקש שבמירה, דהא ליכא בזה היכר, אלא נריך לומר דזה לא גזרו. ואולי משום דלא גזרו אלא בחמיו כפיו שקילא לאינשי דלא חשיב להו מעשה כ"כ

טעם האיסור משום שמה תשכח ותניח עד שיתבשל דמימא דאף בשביל הקדירה נחוש שמה תשכח מלסלק עד שיכלו המים ותעשה הקדירה גחלת דודאי אין לחוש לזה, אלא הטעם משום דעתה הרי עושה מעשה בשול ממש לא משגיחין על מחשבתה לבטל שם המלאכה ממעשיה כ"ז שלא בטלה בסלוק ממש וממילא אסורה, וא"כ בקדירה לענין המהכות כשיש שם מים אין שייך זה כדלעיל. אלא אף להרשב"א בחוס' שכתב בטעם האיסור דלמא משתלי ואחי להניח עד שיתבשל, מסתבר שאין לחוש לזה ביש שם מים שחשכת מליקח עד שיכלו ולא יהיה להם התבשיל לאכול היפוך כל כוונתה שהיא נחנה כדי לאכול ותניח עד שלא יהיה מה לאכול ואדרבה לטעם הרשב"א מסתבר שאף בקדירה בדבר יבש נמי אין לאסור דהא אין לחוש שחנית עד שישרף האוכל ורק לטעם הרא"ש אולי יש לאסור בדבר יבש אבל ביש בו מים וכל דבר לא אין מקום לאסור.

ובדבר תנור שאש של הגעז מכוסה ויש נקבים שעולה מהם חום האש לתוך התנור אם יש להקל בפח מפסיק גם ליתן לכתחלה בשבת בתבשיל כל זכרו כהא דנגד המדורה בדף מ' ונפסק בש"ע או"ח סי' ש"ח סעי' ט"ו שמותר ברחוק מן האש אף במקום שהיד סולדת, פשוט שאסור שהוא רק בדין מרה אף שמפסיק פח דהא הטעם שם הוא מטעם שכתב הרא"ש והובא במג"א ס"ק ל"ח משום דדמי לסמיכה במרה דשרי, והכא הרי הוא על המרה או בחוכה שאסור. ומה שכתב אולי יש לעשות ב' פחים זע"ז, איני רואה בזה שום מעלה דאם מותר יש להחיר גם בפח אחד ואם היה אסור גם ב' פחים אין להחיר דאם מותר הוא מלד שזהיכר מותר אף במוסיף הכל גם בפח אחד יש היכר ואם אסור משום דמיון דמוסיף הכל אין מועיל היכר מה יועיל עוד היכר. ול"ד להא דהביא המג"א סי' רנ"ג ס"ק ל"א ממהרי"ל בדבר על התנורים שלנו שמפסקת מעזיבה שמ"מ צריך שיניח אחת דבר להפסיק להיכרא דהתם המעזיבה אינה היכרא ללא נעשית לזה דהיא מעצם התנור אבל הפח הרי אינו מהתנור והוא להיכרא. ע"כ.

גב'. תנור שהסיקוהו פבר רב יוסף לבימור וכו'. כתב השפ"א, משמע דר"י הדר ב' מכת הא דתניא כוותי' דאב"י מיהו קשה דאכתי יש לקיים דיוקא דר"י להחיר לסמוך בגרוף וקטום דלא מיבעיא מדיוקא דאב"י דאי אין רא' לאסור סמיכה בגרוף וקטום דהא איהו מוקי סיפא דמתני' דכופח באינה

וזה שכתב להחזון איש מחדש דרך קדירה של חרס מחיר הש"ע בס' רנ"ג סעי' ג' להניח ע"פ המרה ולא של מהכות דיש לחוש לבשול המהכות שכתב הרמב"ם דהמחמם מהכות עד שנעשה גחלת ה"ז מבשל ואף שעדיין לא נעשה גחלת נראה דאסור, הנה הוא שייך רק באש גדול שיכול לעשות את המהכות לגחלת שדמי זה למניח קדירה ופת במקום שיתבשל ויאפה במשך זמן ודעתו היה לסלק קודם שיתבשל ויאפה שאסור כיון דעתה הוא עושה כל המעשה שצריך האדם לעשות במלאכה הבשול והאפיה שהוא להניח במקום חם מה שיתבשלו ויאפו שם, ולכן אף כשסלק אח"כ ונתבטלה המלאכה אסור לעשות מתחלה מלאכה על דעת שכתבטל אח"כ להרשב"א בחוס' שבת דף מ"ח ד"ה מאי ולהרא"ש בדף מ' החולקים על רש"י בדף מ' שמחיר בדעתו ליקח משם קודם שיתבשל שכתב לא בשביל שיבשל שלא תניחו שם כדי בשול שמהא היד סולדת בו, שמשמע מלשון שאם תניחו יתבשל ותהא יד סולדת ומ"מ מותר דהחוס' והרא"ש סברי דמיון שהוא במקום שאם תניחו יתבשל אפי' בכל היום אסור אף שדעתה ליקחנו משם קודם שמהא יד סולדת כמפורש בדבריהם, ולכן שייך לדידהו לאסור גם בשביל המהכות אף שבשביל התבשיל אין לאסור משום שכתב נתבשל, אבל באש קטן שא"א להמהכות להעשות גחלת אף אם יעמוד שם כל היום כהאי דכסוי הפח של מהכות שעל הגעז אין שייך זה דהוי כמו נותן קיתון של מים במקום שאינו יכול להתחמם עד שהיד סולדת שהוא שעור הבשול שמותר אף לדידהו כדאיחא בדף מ' ובש"ע סי' ש"ח סעי' י"ד, ובמהכות אין לאסור לפ"ז אלא באש גדול.

וגם דוקא בקדירה בדבר יבש בלא מים אבל בקדירה שיש בו מים כרוב הקדרות שלהעשות גחלת צריך שיכלו מתחלה המים אין לאסור אף שהיה נעשה כן אם היה עומד על האש כל היום דרך כמה שהיה מתבשל אם היה עומד כל היום אסור אף שדעתה לסלק קודם משום דהמעשה בעצם הוא מעשה בשול משום שכן עושין הרוזין לבשל לכן לא נתבטל חשיבות המלאכה ממעשיה עתה בשביל מחשבתה רק אחר שתסלק ממש וממילא אסור בתחלה לעשות זה על סמך מחשבתה, אבל בשביל המהכות שיעשה גחלת כשיעמוד כל היום אין שייך לאסור כשמעמידה הקדירה עם מים כדרך הבשול שהוא ההיפוך ממלאכה עשית גחלים ממהכות שדרך המלאכה הוא להעמידה דוקא בלא מים דאין נחשוב מעשיה להיפוך ממנה שעושה ללא מבעיא להרא"ש דמשמע דאין

והא דאסור אפילו בחולדת חמה, עיין בחידושי רעק"א, דאפשר דלאחר שבת מותר אף למבשל עצמו.

ועיין במ"צ להשהות על חולדת חמה מותר, ובחידושי רע"א מצדד דגם על חולדת אור מותר להשהות, דלא גרע מכירה גרופה דמותר כיון דלא שייך שמא יחתה.

ועיין בפמ"ג דאפילו אם הביצה כלויה כ"צ ג"כ אסור להטמינה דאסור הטמנה הוא אפילו במבשל כל זרעה כמ"ש בסמ"ח רנ"ז ס"ז. הוצא בביאה"ל.

מתני' . שם. עיין בהגהות חת"ס על או"ח (סי' שיח) שכ' להוכיח ממ"ש כאן, אין נותנין ביצה בלד המיחם וכו'. ובגמ', גילגל מאי, אמר רב יוסף גלגל חייב חטאת. אלמא דאף המבשל פירות הגאכלים חייב חייב, וכן המבשל מים חייב חטאת. ותמה מזה עמ"ש הרדב"ז (סי' ריג) שהמבשל דבר שנאכל חי דינו כמבשל דבר שנאכל בל"ע. והניח בל"ע. עיי"ש. ועיין בשו"ח ערוגת הבושם (חאו"ח סי' פ במלאכת האופה סק"ב) מ"ש להעיר ע"ד החת"ס.

מתני' . שם. עיין שו"ח דברי יציב (חלק או"ח סימן קנה) שנשאל ע"ד אדם חלוש שכל מאכלו הוא ביצה, אם מותר לו להשים הביצה בחמין בשבת. עיי"ש שהאריך בסוגיין.

מתני' . ולא יפקיענה. עיין ריטב"א ד"ש שפירשו יכסנה, ורש"י ז"ל פירש כמו יפקיענה, דדרך שנוהגים כשנותנים אותה באלפס מלשון מפקיע וחותר (לקמן קמ"ו א').

מתני' . שם. עיין שו"ח חת"ס סופר (או"ח סימן קנב) ח"ל: ומה שהקשה עוד אהב"ח א"ח סי' שי"ח דהקשה מ"ט השמיט העור הך שאסור לגלגל ביצה על גבי החול כמ"ש הרא"ש דאין קי"ל כרבה והביאו מג"א שם סק"י, והוא חומה למעין שם בסוגיא דפרק מרה ל"ט ע"א כמ"ש מהרש"א בחוס' ד"ה ואין מגלגלין וכו'.

הנה לא רצינו להאריך בזה להיות קושיא זו כבר אמורה עם הספר תוספת שבת [ס"ק י"ד] והאריך בה, מכל מקום מה שנלע"ד, דהרי בלאו הכי דברי הב"ח מגומגם, דאי נמי נימא שלא כדברי מהרש"א הנ"ל ונאמר דגם לרבה אסור לגלגל ע"ג משום הטמנה, מ"מ פשיטא דלרב יוסף נמי דינא הכי, וא"כ לאיזה צורך האריך הב"ח וכתב דהלכה כרבה, אטו

גו"ק אלא אפי' מצרייתא אין להוכיח לא מיבעיא לגי' שהביאו בחוס' בלחמ מותר סמיכה בגריפה וקטומה אלא אפי' לגי' דידן מ"מ בקש וגבבא וגו"ק י"ל שפיר דסמיכה מותר ומשו"ה נקט במתני' דוקא תוכו וע"ג כדיוקא דר"י ואפשר דאין ה"נ דכה"ג מותר אף אפי' ידע דר"י בעי להחיר אפי' בלא גו"ק ואפי' בגפת ועצים.

גמ' . כופח מקום שפיתת קדרה אחת וכו' . עיין בשו"ע יו"ד (סי' נ"ב סעיף ח') דשני כלים אין אוסרים זה את זה בנגיעה בלא רוטב, אף ששניהם רותחים. ועיין לטעורי זהב (או"ח סימן תנ"א סקכ"ח) שכתב דמקור האי דינא דשתי קדירות הנוגעות זו בזו מותרות, היא מגמרא ערוכה דפ"ק דעבודה זרה (דף י"ב ע"א) לא הלכת מימך לצור וראית ישראל ונכרי ששפתו שתי קדירות על גבי מרה אחת ולא חשו להן חכמים.

וראיתי בשו"ח יד חנוך (סימן כט) שכתב להביא מקור נאמן לדין זה מש"ס כאן, דאמרין כופח מקום שפיתת קדירה אחת, מרה מקום שפיתת שתי קדירות. והנה מדסתמו ואמרו מרה מקום שפיתת שתי קדירות, משמע שאין בשטחה רק רוחב מדה שפיתת שתי קדירות, ולא יותר. (וכתב בספר שם עולם בקרא דתנור וכירים יותץ (ויקרא י"א ל"ה), שנקרא בלשון זוגי מרים, מפני היות תשמישו לשתי קדירות, ונקוד הרי"ש והיו"ד בפתח וחיריק, כניקוד הריבוי הזוגי, כמו מאזנים, עינים, ידיים, רגלים). א"כ מסתמא הם נוגעות זו בזו, ומדוע לא חשו להן חכמים, אלא על כרחך משום דאין כלי אוסר כלי בנגיעה.

מתני' . אין נותנין ביצה בצד המיחם וכו' . כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שיח סעיף ג) כשם שאסור לבשל באור כך אסור לבשל בחולדת האור, כגון ליתן ביצה בלד קדרה או לשברה על סודר שהוחם באור כדי שתללה, ואפילו בחולדת חמה, כגון: בסודר שהוחם בחמה, אסור גזירה אטו חולדת האור, וכן אסור להטמינה בחול או באבק דרכים שהוחמו מכה חמה; אבל בחמה עצמה, כגון: ליתן ביצה בחמה או ליתן מים בחמה כדי שיוחמו, מותר.

ועיין משנה ברורה (סקי"ז) דהמבשל בחולדת האור חייב, לפיכך המניח פירות או מים על התנור או בתוך [הקאכלין] לאחר שהוסק התנור ונחבשלו שם חייב ומדרבנן אסור להניח אפילו קודם שהוסק וכדלקמיה.

הלכה. ע"כ. ועיין שם מ"ש לפרש כוונת רש"י ז"ל בדרך אחר.

מתני'. שם. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שכו סעיף ג) אמת המים שהיא חמה, אסור להמשיך לתוכה אפילו מערב שבת סילון (פירוש זינור מרחב וסילון דבר אחד הם) של זונן ופי הסילון יוצא חוץ לאמה ומימיו נשפכים לעוקא (פירוש גומא) שבקרקע; ואם המשיכו, אסורים. אפילו המים שנכנסו לה מערב שבת ברחיצה ובשחיה, כאילו הוחמו בשבת; ואם הביא סילון של מים מערב יום טוב ביום טוב, כחמין שהוחמו ביום טוב ואסורין ברחיצה ומוחרין בשחיה.

וכתב המ"ב (סקי"ד) ומיירי שסתם פי הסילון שהונח מצע"י ונתמלא בלונגים ונשאר מונח מוטמן עד ביום השבת שאז פוחתין פי מוצאו שישפכו מימיו להעוקא שבקרקע והם לא הוחמו בשבת אלא מצע"י רק שהיו מוטמנים בשבת אפ"ה אסורים ככל הטמנה במוסיף הבל שאסור אף בדיעבד [בית מאיר].

ובביארה"ל כתב: עיין במשנה ברורה במש"כ בשם הבית מאיר ודע דמשמע שם מיניה דאם לא היה סתום מוצאו ומוצאו אינו אסור כ"א מה שבאין דרך הסילון בשבת, ולענ"ד גם בזה יש להסתפק דאחרי דהמים שבאו להסילון חייבין בעת הנחתו כבר הלכו ונשפכו להעוקא קודם השבת ומה שבאין לו אח"כ בשבת אפשר דאין שייך עליהם שם הטמנה דהרי הוא לא הטמינם דממילא באין מעצמן להסילון ואפשר שע"ז דקדקו התוספות וכתבו דהסילון מוקף מכל צד.

מתני'. שם. עיין שו"ת בצל החכמה (חלק ב סימן עד) שנשאל אם מותר ביום ש"ק להריק משקה חמה מכלי ראשון לתוך בקבוק ערמוס כדי לשמור חומו, או אסור משום הטמנה בדבר המעמיד הבל.

והשיב: צידד מעב"ת נ"י להקל מטעם דלא מצינו הטמנה רק במטמין כלי שבתוכו אוכל או משקה, אבל להטמין אוכל בלי אין לאסור דלא שייך לגזור בו משום שמא יטמין ברמץ, ומכש"כ משקה שאי אפשר להטמינו ברמץ כלל ע"כ. - לענ"ד פשוט דאפי' במטמין משקה שייך איסור הטמנה כדמוכח להדיא בסוגיא דאנשי טבריא, ובתוס' שם, דגם הר"י לא קאמר דל"ה הטמנה אלא מפני שמ"ס הלונגים מתערבים במים החמים, הא לא"ה אלא שהמשקין הטמונים עומדים

אי הוה הלכה כר' יוסף היה שרי לגלגל ע"ג. שוב מנאמי מ"ש בדגול מרבבה, עכנ"ל דכוונת הב"ח להוכיח דלהרא"ש אסור לגלגל ע"ג אפילו אי הטעם משום הטמנה בחמין, דאלת"ה לא היה צורך כתב הרא"ש זה כלל הא הלכה כרבה ומ"ט מיימי הרא"ש מה שאינו להלכתא, אלא ע"כ ס"ל להרא"ש דגם לרבה דינא הכי והיה לו להטור להביא דעת אביו הרא"ש ז"ל, ועל זה חירץ מג"א דהרא"ש כ"כ לר' יוסף, אבל למאי דקיי"ל כרבנן, נהי דהדין דין אמת ומשונה כתב הרא"ש להודיע דכל היכא דאיכא משום הטמנה אסור אפילו ע"ג, מ"מ הכא גבי חול אין צורך להביאו דפשיטא דאסור ומשונה השמיטו הטור, כנ"ל פשוט ונכון ולא ראיתי להאריך בזה יותר. ע"כ.

מתני'. מעשה שעשו אנשי טבריא ודהביאו פילון של צונן לתוך אמה של חמין אמרו להם חכמים אם בשבת וכו'. פירש"י והביאו סילון מצעוד יום של זונן כדי לחממן וכו' וצ"ה אם בשבת אותן שבאו בשבת עכ"ל. וכתב הפני"ל דלכאורה אין פירש"י בזה עולה יפה לפי המסקנא דמסיק רב חסדא לקמן דממעשה שעשו אנשי טבריא ואסרו להו רבנן בטלה הטמנה בדבר המוסיף הבל אפילו מצעוד יום וא"כ משמע להדיא דהא דאסרו להו רבנן לאנשי טבריא היינו אפילו באותן מים שבאו מצעוד יום כמו שפירש"י שם להדיא דמפני שהלונגים מתחממין בכך אע"ג דממילא אסור וא"כ נראה שזה סותר למה שכתב רש"י כאן אם בשבת אותן שבאו בשבת דהא לפי האמת אפילו אותן שבאו מצעוד יום אסרו להם חכמים מטעם הטמנה.

ואם כן לפי"ז על כרחך צ"ל דמה שפירש"י כאן אם בשבת אותן שבאו בשבת לאו לפי המסקנא דרב חסדא מפרש כן אלא לפי מאי דמשמע משקלא וטריא דגמרא מעיקרא דאמרינן מי סברת מעשה טבריא אסיפא קאי ארישא קאי דלפי"ז מה שאסרו חכמים לאנשי טבריא היינו משום דתולדת חמה הוא ומשום דלכאורה פשטא דלישנא דמתניתין הכי משמע מדקדחני אם בשבת בחמין שהוחמו בשבת משמע להדיא דטעם האיסור משום שהחמירו חכמים לאסור בדיעבד במה שהוחם בשבת בתולדת החמה כי היכי דאסרינן בחמין שהוחמו בשבת ע"י אור או תולדות אור וכו"ג אשכחן טובא בכמה דוכתי שמפרש רש"י לשון המשנה לפי משמעות הלשון הפשוט יותר אף שאינו עולה כן לפסק

בפני עצמן וכגון בנד"ד גם לדידי' חשיבא שפיר העמנה. וכבר מבואר זה בדברי האחרונים.

וב"ב למעשה בנד"ד כבר נשאל בזה בשו"ת קרן לדוד (חאו"ת סי' ע"ו) ומסקנתו שאין להחמיר בזה ע"ש טעמו ונימוקו. גם ראיתי בס' דרכי חיים ושלום (אות חכ"א) שר' בשם שו"ת מנח"א כת"י ח"ל, טעה"ע או קאו"ע רוחה שנלקח בשבת מתוך התנור "שנעמן" שם בעש"ק. מותר ליתן לכתחילה לתוך הטעמא - פלאש (בבקבוק טרמוס) לשמור חומו ואין כאן בית מיהוש עכ"ל. ומש"כ "שנעמן" שם וכו' ע"כ אין כוונתו העמנה ממש, דא"כ פשיטא, ודינו מפורש בבביתא (שבת נ"א א) נוטל את הסדינין ומניח את הגלופקין וכו"ה גם בשו"ע (או"ת סי' רנ"ז סעי' ד') ע"ש. אע"כ מיירא בהעמנה הנהוג בינינו, שאין דינו בהעמנה כיון שהוא מגולה לאויר התנור וכמבואר בפוסקים סי' רנ"ז שם. ואפי"ה החיר להריקו לכתחילה לתוך בקבוק - טרמוס, וזה כהוראת הגאון בעל קרן לדוד.

ובהיותי בארה"ק בתוך אחד השיחים עם הגאון האדיר וכו' הר"ר פנחס עפשטיין שליט"א ראב"ד דעיה"ק ירושלם חוב"ב אמר לי, שהוכיח בראיות להחיר להריק בשבת חמין דכלי ראשון

לתוך בקבוק טרמוס, על כן אף שראיתי מחמירים לאסור בזה, להג"ל בודאי שאין צורך להחמיר. ע"כ.

ובענין לערות בשבת תבשיל חם לבקבוק שומר חום, עיי' חזו"א (סי' ל"ז אות ל"ב) ד"ה והר"ן, דמסיק ג"כ להחיר. ועיי' שו"ת לב יהודה (צירלסון) סי' מ', שבקבוק טרמוס דינו להיות כלי ראשון.

בתני'. שם. עיי' שו"ת מנחת יצחק (חלק ד סימן מד) אם מותר להשתמש בדוד שמש בש"ק, וכידוע שבשעה שפותחים הבדל להוציא מים, נכנסים שם מים אחרים. עיי"ש מ"ש מכאן.

גמ'. איבעיא להו גלגל מאי אר"י אם גלגל חייב חטאת. כתב השפ"א, והא דתנן במתני' א"י בינה בלד המיחם דמשמע דאינו אסור אלא לכתחילה י"ל דהא דמחייבין הכא היינו דוקא אם גלגל אכל האור ממש בידיים וקמ"ל דגלגול אע"ג שהיא עלי' קצת חייב כמו גמר עלי' אכל במתני' במגלגל אכל המיחם אינו חייב חטאת רק לכתחילה אסור. אך לפמ"ש הרמב"ם (בפ"ט מה' שבת) להדיא דגם אם גלגל בלד המיחם חייב חטאת שוב קשה לשון המשנה דמשמע דאינו אסור אלא לכתחילה ודוחק לומר דמתני' מיירי במיחם שמתחמם אכל החמה ומשום גזירה אטו תולדות אור הוא דאסור ור' יוסי פליג גם אהא דל"ג אטו תולדות האור. ע"כ.

דף לט ע"א

אפילו ברחוק מקום, מפני שהשומן שבה שנקרש חוזר ונומם וכו' ע"ש. ע"כ.

גמ'. שם. האחרונים דנו בתבשיל זנון שהיה מונח במקרר מערב שבת, האם מותר לחממו בשבת על הפלאטה [plate] של שבת, או יש בזה איסור משום שגראה כמבשל בשבת.

עיי' בשו"ת זרע אמת חלק ג' (חלק אורח חיים סימן כו) שר' להחיר לחמם בשבת תבשיל יבש שנתבשל כל צרכו מערב שבת, על גבי פח מחכת מנוקב שעל האש, ונסחייע ממנה שכבת המהרי"ל, שאם הונח דף על התנור מותר להניח עליו קדרה של תבשיל לחממו. ואם כן הוא הדין שאם שם פח של מחכת מנוקב בנקבים קטנים על גבי הכירה שיש בה גחלים בוערות, הרי המחממה של ברזל מפסקת בין הגחלים לתבשיל, והרי זה כמותן על קדרה שעל האש. עיי"ש.

גמ'. כ"ז שבא בחמין וכו' ש"מ. אין מובן הדמיון, וי"ל הפי' דהספק הי' דיהי' פטור הואיל ואין דרך בליית בינה באופן זה והוכיח דגם שם אין דרך ביטול ע"י שרי' והדחה אעפ"כ חייב וה"ה הכא. (שפת אמת).

גמ'. שם. עיי' לקט יושר (או"ת עמוד ס עין ב) ח"ל: כשאכל רוטב חם בשבת וגראה לו שהוא רוחה, אינו נותן לחם לתוך הרוטב עד שיניח אצבעו ברוטב אפילו בכלי שני. מי יש ב' דעות בתוס' [כאן], וגם אינו רוצה להחיר לשפוך רוטב בשבת מכלי ראשון על הלחם. אלא עושה רוטב בכ"ש, ואח"כ נותן בו לחם. וכן מנאחי בא"ח בס' שו"ת ח"ל: ואסור לתן פח אפילו לתוך כלי שני רוחה שהיד סולדת בו ע"ש. ושמן שנקרש אסור לתן בתבשיל, כן כתוב בספר התרומה וכן מנאחי בא"ח בס' שו"ת ח"ל: ואסור לתן אינפנדא, וול"נ שהוא לשון זעמל מוז בל"א ויש מפרשים פשטידא],

ועיין בשו"ת מהר"ם שיק (חלק או"ח סימן קיז) שכתב לחלק, שבקדירה חמה שרונה להעמיד חמימותה, אפילו מניחה על גבי קדירה ריקנית אין היכר כל כך בזה, וחיישין שמא יבוא לחתות האש, אבל קדירה שיש בה תבשיל זונן, והוא יבש, מיון שנותנה על גבי קדירה, יש היכר בדבר שאינו מתכוין שירתח ויתבשל, ומיון שיש היכר שוב אין לחוש שמא יתחם באש. ע"כ.

וע"ע בזה בשו"ת מהר"ם בריסק חלק ב' (סימן עו), ובשו"ת ערוגת הבושם (חלק או"ח סימן נז), ובשו"ת הר צבי (חלק או"ח סימן קלו).

אמנם בשו"ת ישכיל עבדי חלק ו' (חלק או"ח סימן טו) העלה לאיסור להניח בשבת תבשיל על הפלאטה החשמלית לחממו, עיי"ש. אמנם ע"ע בספרו ישכיל עבדי חלק ז' (סימן כח אות ח), שכתב, והנה עתה בראותי שרבים וכן שלמים משתמשים בשבת בפלאטה החשמלית ואין פוצה פה, נחתי אל לבי להצין על מה סמכו להחיר, ובאחי לידי הכרה שבה יש להקל, משום שהפלאטה החשמלית מלכתחילה נעשית לשם שימוש בשבת, ונקראת פלאטה של שבת, ואם כן הרי יש בה סימן לכל אדם שהיום שבת, ולא יבוא להשתמש בה באיסור, כגון להחזיר עליה תבשיל שלא נתבשל כל זכרו, או תבשיל לה זונן, וכיוצא בזה, ומכיון שאין האש נראית לעין ואין כאן חשש חימום, לפיכך נהגו להחיר, ואדבריה הפלאטה עדיפה ממיסוי של פח שעל הכירה, ששם עלול להסיר הפח מעל הכירה שלא מדעת, מה שאין כן בפלאטה שאי אפשר בשום פנים להוציא המיסוי מעל חומי החשמל, ומכיון שעשויה לשם כך, אין לך סימן והיכר גדול מזה לזכור את יום השבת, ואפילו החזון איש שאוסר בתחילה, אפילו אם מעמידים עליה פח של מתכת, יודה כאן להחיר, ששם האש נראית מתחת המיסוי של פח, מה שאין כן בפלאטה שהיא עצמה סימן על השבת וכל עיקרה נעשית לשם כך יש להחיר. ע"כ.

גב' שם. האחרונים דנו בדבר השאלה, אם מותר לערות בשבת מים רותחים, על קאווע או קאווע נמס שבתוך הכוס. עיין בשו"ת גנת ורדים (כלל ג סימן ב) שאסר לערות מים רותחים על קאווע בשבת, משום שחשש לסכנת היראים שיש ביסול אחר גליה או קליה, ועוד, שאין אצקת הקאווע ראויה לאכילה בעינה. וע"ע בשו"ת לב חיים חלק ב' (סימן נו).

ובשו"ת חתם סופר (חלק או"ח סימן עד) השיג על מה שכתב הגנת ורדים שעירוי רותחין

לקאווע שמוציא טעמו לתוך המים, יש בזה משום ביסול, אע"פ שכבר נתבשל, כדין מגיס בצנע הסממנים שצורה, וכתב החתם סופר דלא דק, שהסממנים אין ביסולם לעצמם כלל ואינם ראויים לשום דבר זולת להוציא צבעם כדי שיקלטו הצמר את הצבע, ולא שייך בהם דין ביסול אחר ביסול, שכל עוד לא קלטו כל צבעם לא נתבשלו, אבל דבר מאכל שנתבשל שראוי לאכילה, כגון הקאווע שהוא קלוי באש, ובאחה מדינות אוכלים אותו כשהוא כתוש כקמח, וכמו שכתב בגנת ורדים שם, אין בו משום ביסול בעירוי רותחים עליו, זולת למי שסובר שיש ביסול אחר קליה. עיי"ש.

ובשו"ת חשב האפוד (סימן עג) העיר על החתם סופר, שלכאורה מה צריך שיש מדינות שאוכלים קאווע כתוש, הרי סוף סוף במדינתנו אין הקאווע משמש אלא מעשה סממנים, וחירץ, דס"ל להחכם סופר שלענין אין ביסול אחר ביסול, אין צריך שיהיה עומד לאכילה ממש, אלא כל שראוי לאכילה שוב אינו דומה לסממנים. ע"ש. וזה שלא כמו שכתב בשו"ת יהודה יעלה (חלק או"ח סימן לד) שבמדינות אשכנז שאינו נאכל בעין כשהוא קלוי וכתוש יש בו ביסול אחר ביסול לכולי עלמא.

ועיין בעירות דבש ח"ב (דף קכא סע"א ודף קכב ע"ב) שהרעיש על המקילים לערות רותחים על הט"י בשבת. וע"ע בפרי מגדים (א"ח סימן רנג אות מה). ובשו"ת מהר"ם שיק (סימן קלצ). ובשו"ת בנין ציון (סימן יז). ובשו"ת משיב דברים (חאו"ח סי' נז). ובשו"ת זכר יהוסף (סימן קב). ובשו"ת באר משה ח"ב (סימן כא).

ובדין קאווע נמס יש הכותבים להקל, מכיון שהקאווע נתבשל לפני כן. והרי זה דומה למה שכתב המגן אברהם (בסימן שיח ס"ק לא), שמלח מבושל לכל הדעות מותר ליטנו בכלי ראשון רותח, שאין ביסול אחר ביסול. ועיין בשו"ת פנים מאירות חלק א' (סימן פד) שלמד מזה לדין הצוקר שמבשלים אותו תחלה, שיש להחיר לערות עליו מכלי ראשון, שאין ביסול אחר ביסול. ע"כ. וכן פסק הפרי מגדים (סימן שיח משניות זהב ס"ק טו). ע"ש. והגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (סימן שיח) העיד שפשוט המנהג להקל.

אמנם בשו"ת מנחת יצחק חלק א' (סימן נה), וכן בשו"ת חלקת יעקב חלק ב' (סימן קטז), כתבו להחמיר בקאווע נמס, שאף במלח מבושל אין הדבר

ולמהמחירי' ככ"ש עיי' ח"ר ס"ק י"ב י"ל דבעירוי מודו
דכל שלא נחבשל מע"ש ממש בכלי ראשון כי אם בערוי
מכ"ר אסור לערות עליו בשבת וכדעת החו' וש"ע עיי'
מג"א ס"ק י"ד וט"ו וא"ר ס"ק י"ב וי"ג. ע"כ. ועיי"ש
מ"ש להעיר עוד עליו.

וע"ז זה השיב: מה שהשיג מעכ"ת נ"י על התקנה
שכתבתי בשם הפרי מגדים לערות מע"ש על
טהעע מכ"ר ואז יכול לערות גם בשבת, יצדק אם
הטהעע יהי' דבר גוש אבל לפענ"ד אין הדבר כן כי
אחר שכל עלה ועלה לעצמו והעלה דבר דק מאוד ואינו
יותר מכדי קליפה א"כ כשנחבשל העלה כדי קליפה ע"י
עירוי כבר נחבשל כל העלה מע"ש ואף דע"י שנחייבשו
ונטמקו העלים לפעמים נראים עדים קצת מה בכך הא
חלולים הם ונכנס הקילוח לחוכן ולכן אין ראי' מלא
לחלוט אינש חרי חטי דשם החטה דבר קשה עב ויבש
ואם נדבקה בצירה של אחרת אין נכנס שם הקילוח אבל
העלים הם קלים ונפים ודאי נכנס קילוח המים ביניהם
אפילו מונחים הרבה זע"ז (מה שאינו שמים כלל כי לא
נזרכים הרבה לעשות המשקה) וכל שכן שאין לחוש לזד
התחתון של העלה לומר ששם נפסק הקילוח שהרי זה
אפילו בחטה לא חיישינן דא"כ אפילו אחת אחת לא היו
יכול לחלוט בדרך חליטה לשפוך הרוחמים עלי' ולכן
כשנחשבו ביסול כדי קליפה מלמעלה ומלמטה לא נשאר
בו עוד מה שלא נחבשל אפי' עב קצת.

ג מה שפשוט למעכ"ת נ"י דהקלות שבה מנז העליון
לתחתון וכש"כ לעלים שחתתיו מקרי נפסק הקלות
לא נלענ"ד שהרי לפי המבואר בי"ד סי' ז"ב ס"ז
אמרינן דקלות מכלי ראשון שנוחל ע"ג מרה עד שהגיע
לקדמה מקרי לא נפסק הקלות כל זמן שהיד סולדת בו
והוא מתה"ד סימן קפ"א שלמד כן מהא דאמבטי דפרק
מרה ע"ש הרי דגם לענין ביסול של שבת מקרי לא
נפסק הקילוח אפילו נמשך דרך קרקע מכלי ראשון
כש"כ כשבא הקלות מעלה עליון לתחתון הן אמת
שמדברי האו"ה שהביא הש"ך סי' ז"ה ס"ק י"ח דעירוי
אינו אסור רק אותו כלי שנת הקילוח עליו לא משמע כן
וכבר הקשה הפ"מ שם סמירה זו ע"ש שהאריך והניח
בז"ע אכן לענ"ד גם האו"ה מודה בזדון זה דלא מקרי
נפסק הקלות דהוא לא איירי רק כשנפל הקלות על הכלי
שהוא דבר קשה שנת שם מעט ומשם ירד לכלי אחר זה
דן ככלי שני אבל כנפל על דבר רך וחלל מעליון לתחתון
ודאי לכ"ע לא מקרי נפסק הקלות. ולכן לענ"ד אפילו
הי' כאן אסור ביסול ודאי לדינא אין חשש בתקנת הפ"מ

ברור להחיר, שיש צד לומר שמכיון שבסופו של דבר הוא
נימוח, נחשב כלה, ויש ביסול אחר ביסול בלה. ע"ש.

גו'. שם. עיין בס' שמירת שבת כהלכתה (עמוד י"ז)
ביצה רכה שעירו עליה מערב שבת מים רוחמים
מכלי ראשון, האם מותר לערות עליה בשבת מים חמים
מכלי ראשון שעל האש כדי לחממה.

גו'. שם. עיין בשו"ת שאל ומשיב מהדורא תליתאה
(חלק ב' סימן כ') שפסק שאסור לתת לחם אפוי
על גבי החנור בשבת כדי שיתקשה יותר ויעשה נוימים,
והביא ראיה ממה שפסק הרמב"ם (בפרק ט') מהלכות
שבת) שאסור לרפות דבר קשה או להקשות דבר רך,
וכאן הרי הופך את הלחם הרך לנוימים קשים. אבל
המהרש"ם בספר דעת תורה (בסימן שי"ח סעיף ה')
כתב, שמדברי הפוסקים שסחמו להחיר באפייה אחר
אפיה, מתבאר שאין שום איסור להקשות לחם רך,
ושדברי הרמב"ם שאסור להקשות דבר רך אינם שייכים
לענין אולכים, כיון שזהו דרך אכילה ע"כ. וכן פסק
בשו"ת יגל יעקב (חלק אורח חיים סימן נ"ד), ודחה
דברי השואל ומשיב הנ"ל, וסיים שיפה נהגו העולם
להקל בזה להלכה ולמעשה. אמנם בשו"ת רב פעלים חלק
ב' (סימן נ"ב) הסכים להחמיר בדברי השואל ומשיב,
מטעם שזה נחשב כגמר מלאכה, כשהופך את הלחם
לנוימים, ויש בזה איסור משום מלאכה מכה בפטיש.

גו'. שם. עיין שו"ת בנין ציון (סימן יח) דאף שאסור
לערות מים חמין מכלי ראשון על עלי ירקות
(טהעע), מ"מ מותר לערות חמין מכ"ר על העלי
טהעע מע"ש ליבשם אח"כ לגמרי ואז אם מערין עליהן
בשבת הו' אין ביסול אחר ביסול.

וע"ז העיר הרב השואל, לפמ"ש תוס' כאן בחד
חירוא, דכל שלא נחבשל ממש מע"ש אין שורין
אותו אפילו בכלי שני דמחזי כמבשל ומשמע דאפילו
בנשרה גם מע"ש ככ"ש אפי"ה אין שורין אותו ככ"ש
בשבת ולא אמרינן ממנ"פ אם כ"ש מבשל הרי כבר
נחבשל מע"ש ואם אינו מבשל הלא גם בשבת אינו פועל
כלום זה לא אמרינן, דעכ"פ מחזי כמבשל, וזו היא
הכוונה האמתית של הגהת מרדכי פ' מרה (ודלא
כשהבינו הב"ח שבמג"א סי' שי"ח ס"ק י"ד ועיי"ש
בז"ח עצמו דלפירושו הוה ההגמ"ר נגד המשנה
לכאורה) וכן הבינו הא"ר שם ס"ק י"ב וכן משמע
מפרמ"ג בא"א ס"ק י"ד (וחיבת והגמרא שכתב הוא
ע"ס ונ"ל והגהת מרדכי) ואפילו לתירוצ האחר של תוס'

בשבת בחמה כדי שתחבשל, ופירש"י מפני דאין דרך ביטולו בפק, ונפסק כן להלכה באו"ח סימן שי"ח סעי' ג' דמותר ליתן ביצה בחמה או מים בחמה כדי שיחמו, וה"ל בנידונו אין זה דרך צביעה בפק.

ויתירה מזו. דבביטול הרי זו הדרך שהאדם רק נוהג התבטיל על האור ומלאכת הביטול נעשית ע"י האור ובכל זאת שרינן בה מתבטל ע"י חמה בגרמא נתינתו לפניו מפני שאין דרך ביטול בפק, וא"כ ק"י דמותר בחמה לגבי מלאכת צביעה שכרגיל האדם בעצמו הוא שצובע, וכאן איננו צובע כלל ורק ממציא את המשקפים לאור השמש ומתבצעים ע"י ע"י אור השמש שאין דרך צביעה בפק כלל.

גמ'. שם. עיין שו"ת שבט הלוי (חלק י סימן סב) שנשאל בענין בשול מקרוגל בתבטל ע"י זה מע"ש אי נחשב כבשול גמור ואין בשול אחר בשול בדבר יבש ויהי מותר לשפוך מים חמים ע"י עירוי מכלי ראשון או להשים אותו על הקדרה על האש באופן שאין איסור חזרה, או רק לחומר מש"כ בשבט הלוי ח"ח סי' קפ"ה לענין בשול עכו"ם דבשול מקרוגל הו"ל כבשול גמור לענין איסור דבשול עכו"ם אבל לא להקל כה"ג.

וכותב שם: מה שמדד לדמות מקרוגל לבשול בחמה בשבת ל"ט ע"א לפי הבנת הגאון אגלי טל ברש"י שם ד"ה דשרי דאין דרך בשולו בפק וחמה באור לא מיחלף דנגזר, והיינו משום דחמה שינוי בהנפעל בהמתבטל משו"ה מותר בחמה, והלך כב' למרחקים לדמות בשול במקרוגל כאלו יש ג"כ שינוי בהמתבטל, ולהכי מותר ואין לגזור, ואהני לן סברא זו עכ"פ להחמיר דיש בשול אחרי בשול בזה, אין דבריו נראים בזה, דודאי מקרוגל נקרא בשול ע"י האש, ואעפ"י שאין כולם משתמשים בזה מטעמם הם, אבל אין לדמותו לבשול בחמה משום זה לבד שאין דומה למציאות בשול באש רגיל ויש כאלו שינוי בהנפעל במתבטל, ועוד כי דברי רש"י מתפרשים פשוט יותר לפי מה דהעתיק כבודו מהגאון אגר"מ או"ח ח"ג סי' נ"ב, וכך רגילים לפרשה דאין זה דרך בשול כפשוטו ושבו אין ללמדה מבשול סתם לענין מלאכה, וראו חז"ל דאין לגזור דלא מיחלף באש.

אב"ל בשול המקרוגל לא זו דמיחלף בבשול סתם, אלא דלענ"ד לא גרע מתולדת אור דחייב מה"מ ונקרא לענין מציאותו דרכו בפק.

מיון שמתבטל הכל מע"ש וכש"כ שדי בפק מיון דלהרבה פוסקים ובראשם הרשב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן עירוי אין מבטל כלל וכבר פליגי אמוראי בירושלמי בזה וגם הפ"מ (סי' ס"ח) לא קרא ל"י רק ספק איסור דכתב ואנן קיי"ל עירוי מבטל כ"ק מספק לחומר שמה הלכה כר"ת אבל מכ"מ למעשה אני מסכים עם מר נ"י שטוב יותר לבטל העלים מעט מע"ש ממש בכלי ראשון ולייבשם למען לזאת כל החששים שאפשר שיתהוו. ע"כ. עיי"ש עוד.

גמ'. וקוליים האיספנין שהדחתן זו היא גמור ביאבבתן. בשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן יג) ד"ה ומידון מ"ש, כותב להעיר דלפי דעת הירושלמי דמכה בפטיש שייך אף באוכלין, א"כ למה פ"י רש"י דחייב משום מבטל, הא לפי"ד הירושלמי יש לדון דחייב משום מכה בפטיש ג"כ. וכותב דאפשר דלא נחתי לזה, וכמו שמינו ברמב"ם (ה"ש פ"י ה' י"ד) בעושה נקב כל שהוא כלול של תרנגולים דכתב שם דחייב משום בונה, וכתב הלח"מ (שם) דחייב ג"כ משום מכה בפטיש, א"כ ה"ה יש לומר ג"כ בזה. עיי"ש.

גמ'. והא דתנן כו' ואת הצונן בחמה בשביע' שיחמו. קצת קשה דילמא הסם דוקא בשביל שיחמו בלבד הוא דשרי ולא להתבטל בחוכו [ואפילו להפוסקים האוסרים ליתן נגד המדורה במקום הראוי להתבטל אפילו בשביל שיחמו י"ל דבחמה מותר כה"ג מיון דאפי' יתבטל ליכא איסור דאורייתא] אבל הכא במתני' דהגלגול הוא גמר גלי' איסור אף בחמה [ומנ"ל לומר דבחמה לא גזרין]. (שפת אמת).

גמ'. ואת הצונן בחמה בשביע' שיחמו. עיין שו"ת ניץ אליעזר (חלק כ סימן יד) בדין בחי עיניים שמחליפים את הנצב עם אור השמש, זאת אומרת מעדשה שבמנצב של חושך או מעט אור היא כמעט לבנה, עם השמש נהיה חומה או שחורה. הפעולה הזאת היא כתולדה משינויים כימים בחומר הנמצא בתוך העדשה בעצמה, זאת אומרת על ידי השמש נגרם ראקציה כימית שמשנה את צבע העדשה. והשאלה, האם מותר לזאת עם בחי עיניים האלו בשבת שלכאורה זה פסיק רישא שניחא ליה.

ודשיב דאפילו היה נחשב כמלאכה צביעה, הא הצביעה הזאת נגרמת על ידי השמש והאדם רק כממציא זאת לפניו, וא"כ הרי זה בדומה למה דאיתא כאן לגבי מלאכת ביטול, דמותר להניח תבטיל

הוא לבשל בחמה דאס אין לו עזים והוא דבר המתבשל בחמה יבשלו בחמה, אבל כיון שעכ"פ אין מבשלין בחמה אלא כשאין לו עזים אין למילף אותו מבשול על ידי האור שהיתה במשכן להחשיכו תולדה מאחר שאינו דומה להבשול שהיה במשכן.

ובמילא מאחר שלא ילפינן בשול חמה מבשול האור ליכא חיוב אף לא לתולדות החמה אף שדרך הבשול על ידם הוא כמו על ידי תולדות האור, דהסודר הא נחתמם בחמה באותה מדה שנתחמם באש, וחמי טבירא הא חמים כחמי האור, דמאחר דהבשול דחמה אינה מכלל המלאכה משום דלא דמו למבשל שהיה במשכן אין למילף שוב את התולדות דממילא גם הם לא דמו לבשול שבמשכן כיון שהם תולדות דבר שאין בו מלאכה בשול.

ואולי יש לומר בטעם אחר לתולדות החמה וגם תולדות האור אין הדרך כל כך לבשל בהם, שלכן אין למילף אותם שיהיו תולדה מלד חמום של עצמם אף לא לתולדות האור, אף שמ"מ חייב גם על הבשול דע"י תולדות האור מלד שנחשב זה כבשול מלד האש עצמו שהרי החמימות שבהמים והסודר הרי הוא מהאש וממילא הוא בכלל בשול האש עצמו שהרי חמום האש הוא המבשל, שלכן אף שלא היה בשול זה ממש במשכן כיון שאין לחשוב זה שינוי מדרך המלאכה חייב, ודמי זה להעמיד הקדירה ברחוק קצת יותר מהאש מכפי דרך בני"א אבל הוא עכ"פ מקום הראוי להבשול במשך יותר זמן שודאי חייב אף אם במשכן לא היו עושין כן כדי למהר הבשול. וכמו כן הוא במבשל בתולדות האור שהוא בשול בחמימות האור לא שייך לחלק כל זמן שאין זה שינוי ממש מדרך המלאכה שיש אף רק מעט אינשי דמבשלין בהם, ולכן כשהם תולדות חמה אף ששזין ממש במדת החום כמו אם היו תולדות האור כהא דחמי טבירא וכהא דסודר שבחמימותו יכול לבשל בינה, פטור דמלד עצמן הא אין למילף תולדות מבשול האש שהיה במשכן מאחר דאין הדרך כל כך לבשל בהן וכל החיוב בתולדות האור הוא מלד שהוא נחשב בשול בחמימות האש שזה הא ליכא בתולדות החמה, שאם נחשוב כן הרי מתבשל בחמימות דחמה שאין בו חשיבות מלאכה. וטעם זה הוא יותר מסתבר.

ולמה שבארתי כוונת רש"י והר"ן מסתבר שזהו גם כוונת קריית ספר דכתב דאין בשול מן התורה אלא באש, ולא פליגי כלל, אלא שלא כתב הטעם דפירשו

וב"ב לענין אין בשול אחרי בשול יש להסתפק, בפרט לשיטת הר"א ממיץ בשו"ע שי"ח ס"ה דיש בשול אחרי אפי' וזליה אעפ"י שחייב על אפי' וזלי' משום מלאכה מבשל מה"מ מכ"מ כיון שיש הבדל במהות בשול שלהם ואנו מחמירים לכתחלה כמש"כ שם ברמ"א, ואינו דומה למש"כ פמ"ג במ"ו שם ס"ק ו' שהעתיק כבודו, דיתכן שאין בשול אור אחרי בשול בחמה דסו"ס כבר נגמר בשולו ע"י חמה ונתפצל לגמרי בבשול הראשון דהתם בשול ובשול הוא, אבל הכא יתכן דנהי דודאי בשול הוא מכ"מ אופן הבשול ע"י הגלים אחר לגמרי ואין הגלים נותנים במבשול הזה אותו הפעולה שניתן לו ע"י בשול רגיל, מכ"מ גם זה לא ברור לנו. עכ"כ ודאי לענין בשול אחרי בשול יש מקום להחמיר עכ"פ.

גב'. שם. עיין שו"ת אגרות משה (חלק או"ח ג סימן נב) בענין בשול בחמה, וז"ל: הנה בדבר בשול בחמה דליכא איסור בשבת שפרש"י בשבת דף ל"ט וכן הר"ן מטעם דאין דרך בשול בכך, הוא פשוט משום דנהי שהבשול שהיה במשכן היה באש מ"מ היה שייך למילף גם בשול ע"י חמה להיות תולדה, דהא מכל האבות מלאכות שהיו במשכן הרי למדין לחייב גם כל הדומה להאבות באותו החיוב ממש ונקראו תולדות, שלכן הוצרך רש"י לפרש שאין למדין בשול ע"י חמה מבשול ע"י האש שהיה במשכן משום שאין דרך בשול בכך. ואין הכוונה דאין דרך בשול בכך כהא דעושה מלאכה כלאחר ידו ושאר שנויים שפטור כדאימא בדף ז"ב בהוצאה וה"ה בכל מלאכה שצריך לעשותה בדרך שעושין בני"א מלאכה זו כדאשכחן בכמה דוכתי.

דהא חזינן שבתולדות החמה איכא גם אלו שדרך לבשל בהם ממש כמו בתולדות האור, דהרי המבשל בחמי טבירא תליא דלר' יוסי דסובר דתולדות אור הם דחלפי אפחחא דגיהנס חייב ולרבנן דתולדות חמה נינהו פטור כדאר"ח בדף מ', ואם אין דרך מלאכה בכך מ"ט יתחייב כשהוא תולדות האור, דמ"ש מבורר בקנון ובתמחוי שפטור משום שאין דרך מלאכה בורר בכך בדף ע"ד ומנטל פרימי בידו ובשמי שפטור משום דאין דרך גזירה בכך בדף ז"ל, אלא ודאי שהוא דרך מלאכה מאחר שהם חמים טובא שיכולין לבשל, ומ"מ לרבנן שחמי טבירא הם תולדות חמה פטור, וכן בסודר שהוהם באור הוא חייב בגלגל בינה דהסודר דתולדות האור הם כאור שחייב ובהוהם הסודר בחמה באותו החום וגלגל בינה פטור. אלא כוונתם דאף דאין להחשיב דלאו דרך מלאכה

רש"י והר"ן, דהא מוכרח כן דכלא טעם היה לן ודאי למילף מבשול אש שהיה במשכן כמו כל התולדות.

וא"כ בהמייקר - ויין אווען שטוב לבשל בו כמו באש ממש ואלו שיש להם תנור חה משתמשים בו יותר מבשול דבאש ומה שלא נתפשטו תנורים אלו עדיין הוא משום דלא מצוי עדיין הרבה תנורים וכשיהיו מצויין ודאי ישתמשו בהם כו"ע דהא הוא יותר טוב, ודאי יש למילף מבשול דאור דהיה במשכן בחשיבות תולדה שהוא לכל הדינים כהאב דבשול ע"י האור לאיסור ולחיוב סקילה וחטאת, לא רק לרש"י והר"ן אלא אף לקרית ספר דהרי לא פליגי כלל לפ"מ שבארתי.

ובי"ב כתר"ה בהגד לאיסור בלשון זה, אע"פ שאין זה אש ממש מ"מ כיון שהכינו לבשל בו ונתכוין שיהיה כמו אש ממש לא כמו חמה שלא עשה מעשה במבשל, הנה לא זהו הטעם מה שליכא איסור בשול בחמה דאפילו עשה מעשה דהביא הקדירה על הגג ששם זורחת השמש יותר עד שיכול לבשל נמי ליכא איסור בשול, והטעם הוא כפרש"י והר"ן וכדבארתי דבריהם. ע"כ עיי"ש עוד.

גב'. אטו תולדות האור. פרש"י, דמאן דחזי סבר תולדות האור נינהו. ועיין פנ"י דלכאורה זה סותר למה שכתבו התוס' במשנתינו בכוונת רש"י דמה שאסרו במעשה דאנשי טבריא היינו משום גזירה שמה יערבם בשבת ולערב בשבת איסור משום תולדת אור והא ודאי בחמי טבריא לא שייך לומר דתולדת אור נינהו ואפ"ה גזרינן תולדת חמה אטו תולדת אור. ועוד דהא לסברת המקשה בסמוך אפיסקא דלא יטמיננה בחול וליפלוג נמי ר"י בהא אלמא דקא ס"ד דבחול ובאבק דריים נמי הוי טעמא משום גזירה תולדת חמה אטו תולדת אור אע"ג דבחול ובאבק דריים לא שייך לומר הא סברא דמאן דחזי סבר תולדת אור נינהו.

ל"ב כתב הפנ"י, דנראה בכוונת רש"י כמ"ש במשנתינו דודאי דסברת המקשה בסמוך דלא אסיק אדעתיה דשייך בחול ובאבק דריים גזירה דשמה יטמין ברמץ, א"כ ע"כ הוי סבר דטעמא דחול ואבק דריים הוי משום דגזרינן תולדת חמה אטו תולדת אור אפילו היכא דלא שייך לומר הא סברא דמאן דחזי סבר דתולדת אור נינהו וכ"ש למאי דמסקינן אליבא דרב יוסף דמעשה טבריא ארישא קאי על כרחך נמי צריך לומר דטעמא דאנשי טבריא הוי משום דגזרינן תולדת חמה אטו תולדת אור אף על גב דלא שייך לומר מאן דחזי סבר כו'.

אב"ל מה שהוכרח רש"י לפרש כן במימרא דרב נחמן דהא דגזרינן אטו תולדת אור משום דמאן דחזי סבר תולדות אור נינהו היינו לפי המסקנא דרב חסדא בסמוך דקאמר ממעשה שעשו אנשי טבריא ואסרו להם רבנן בטלה הטמנה אלמא דסבר בפשיטות דמה שאסרו חכמים לאנשי טבריא היינו משום איסור הטמנה ולא משמע ליה כלל לומר טעמא דגזרינן תולדת חמה אטו תולדת אור כדס"ד מעיקרא ובהך סברא דרב חסדא קאי נמי רב נחמן דאמר לעולא כבר תברינהו אנשי טבריא לסילונייהו וכמו שאבאר במקומו א"כ על כרחך היינו משום דלא שייך למגור בתולדת חמה אטו תולדת אור אלא דוקא בסודרין וכיוצא בו דשייך ביה מאן דחזי כו' משא"כ במעשה דאנשי טבריא ממילא דה"ה בחול ובאבק דריים נמי לאו משום גזירה דתולדת אור הוא דהא לא שייך ביה מאן דחזי אלא משום איסור הטמנה נגעו ביה למאי דקי"ל כרבה בסמוך דבחול ובאבק דריים הוי משום גזירה שמה יטמין לאוד כנ"ל ברור בכוונת רש"י ויבאר עוד לקמן והיינו כמ"ש ג"כ בכוונת רש"י במשנתינו דד"ה אש בשבת חה דלא כסברת הרשב"א והרמב"ן שהבאתי לעיל שכתבו דלרבה נמי שייך בחול ובאבק דריים הנך תרתי טעמי גזירה אטו תולדת אור וגזירה דשמה יטמין. ע"כ.

גב'. שמוא יבומין ברבי. פרש"י דמאן דחזי סבר מכדי האי לבשולי כו'. וכתב הפנ"י, נראה מדקדוק לשון רש"י דלא משמע ליה כלל לפרש האי שמה יטמין ברמץ דהכא משום דבר המוסיקי הבל דומיא האי דשמה יטמין ברמץ דאמר רבה לעיל סוף פרק כמה מדליקין [דף ל"ד ע"ב] לענין הטמנה מצעוד יום כדמשמע מלשון התוספות כאן דד"ה אלא למ"ד שמה ייזו וכדמשמע נמי לכאורה מפשטא דלישנא דרב חסדא בסמוך דטעמא דאבק דריים ודאנשי טבריא היינו משום הטמנה בדבר המוסיקי הבל אכל רש"י לא ניחא ליה בהכי משום דלקושטא דמילתא חול ואבק דריים שהוחמו בחמה לא מיקרי דבר המוסיקי הבל כיון שלאחר שמסתלק החמה חוזר ומתקרר וכמו שכתב הרשב"א ז"ל בחידושו ועוד דע"כ הכי הוא דאי משום דבר המוסיקי הבל מאי איריא בשבת דקמני במתני' אפילו מצעוד יום נמי ועוד מאי בשביל שתללה דקמני הא אפילו בינה ללויה מצעוד יום כ"ז איסור להטמין בשבת כדי שתחזור ותתחמם מצעוד יום ככל הטמנות דפרק כמה טומינן דעיקרן בסתם קדירות שכבר נתבשלו כ"ז לכך הוכרח רש"י לפרש בענין אחר דהאי שמה יטמין ברמץ דהכא היינו

גבו'. 'שם. פי' רש"י שמא חזי עפר ממקומו שלא יהי עפר עקור כל הצורך, ועיין שפ"א, דלדבריו קשה מאי מקשינן מדהחיר רש"י לגלגל ע"ג גג רוחא אפי' למאי דס"ד דסתם גג אית בי' עפר מ"מ למה נחוש לשמא חזי עפר ויכסנו כיון דאין מטמין כלל אלא מגלגל ע"ג הגג.

אבן לפי' החוס' בדודאי מזיז עפר ממקומו א"ש דא"כ גם אם אינו מטמין אסור כיון דע"כ מזיז עפר.

והנה החוס' הקשו וכי לית לי' לר"י אליבא דר' יוסף הך גזירה שמא יטמין ברמץ דמשום האי טעמא אסור להטמין בכל דבר המוסיף הכל ומה שמי' דדוקא מצעוד יום איכא למיגזר אבל לא משחשיכה ע"ש תמוה דא"כ מאי ראי' מיימי ממעשה דאנשי טבריא הלא התם מצעודי' הי' [וכן הקשה במהר"ם] ואפשר לומר דר' יוסף סבר דדוקא בדבר המבוסל כבר קצת איכא למיגזר שמא יטמין ברמץ אבל בצונן לגמרי ליכא למיגזר דכו"ע ידעו דאסור לשל בשבת ובאמת גם לדין בדבר שאין מוסיף הכל מותר להטמין את הצונן כדי שיפוג צינתו ויחמם [אך בדבר המוסיף הכל גם בצונן אסור כמ"ש הר"ן סוף פ' במה טומנין להוכיח כן ממעשה דאנשי טבריא ע"ש] אם כן י"ל דר"י מקיל גם בדבר המוסיף הכל.

גבו'. מי פברת בעשה טבריא אסיפא קאי וכו'. לכאורה לשון מי סברת אינו מדויק. וכח הפנ"י, דאפשר דהשתא סבר סתמא דתלמודא אפילו לרבה לא קאי מעשה טבריא אסיפא כיון דאין הטמנות דומות זו לזו דהטמנה דחול איירי בשבת והטמנה דאנשי טבריא מצעוד יום היא אלא דלפי"ז לא אחי שפיר הא דמסיק הש"ס דר"י סבר דחמי טבריא תולדה דאור הוא משום דחלפי אפיתחא דגיהנם דבפשיטות הוא מצי למימר דר"י סבר דמעשה דאנשי טבריא הוא משום הטמנה בדבר המוסיף הכל מצעוד יום ואפשר כיון דלרב יוסף הוצרך לאסוקי האי טעמא למאי דפרישית במשנתנו בשיטת רש"י דרב יוסף לית ליה דרב חסדא ומש"ה נקיט ליה בכה"ג (וכ"כ בחידושי מהר"ם לובלין דמעשה דאנשי טבריא בשבת איירי שפחתו נקביהם ע"ש). ובאמת יש להקשות קושיא זו בפשיטות על שיטת הרמב"ם והרשב"א ז"ל ושאר מפרשים דמשמע להו דהא דרב חסדא הלכה פסוקה היא ואליבא דרבנן חרי טעמי שייכי במעשה דאנשי טבריא וא"כ לא הוא נריך לפרש הכא אפילו אליבא דרב יוסף דר"י סובר דחמי טבריא תולדת אור הוא בפשיטות הוא מצי למימר דלר"י

משום דמאן דחזי סבר מכדי האי לבשולי והאי לבשולי וכי היכי דלא חיקשי מהא דאמרינן בסמוך דבגג רוחא לא שייך טעמא דשמא יטמין ברמץ אע"ג דהתם נמי מאן דחזי סבר מכדי האי לבשולי לכך הוסיף רש"י בלשונו נח לומר ותרווייהו דרך הטמנה וכוונתו דדוקא בכה"ג שייך מכדי האי לבשולי משא"כ בגג דלא הוא דרך הטמנה כמו שפירש"י בסמוך.

ובי"ש רש"י דרך הטמנה ולא כתב ותרווייהו בהטמנה היינו כדפרישית דהאי דהכא לאו מדין הטמנה אחינן עליה וכי היכי דלא חיקשי נמי אם כן דלאו מעינן הטמנה אחינן עליה הדרא קושיא לדוכתא מ"ש גג ומ"ש חול ואבן לכך הוסיף רש"י לפרש מה לי רמץ ומה לי חול משום דרמץ דומה לחול ואבן והוי נמי דרך הטמנה מש"ה מאן דחזי סבר מכדי האי לבשולי והאי לבשולי כיון דהוי דרך הטמנה אע"ג דלא הוא הטמנה ממש וכמו שאבאר עוד בסמוך כנ"ל נכון וברור בכוונת רש"י ז"ל ועיין בחידושי הרשב"א ז"ל שהבין ג"כ בכוונת רש"י דעיקר טעמא משום דחול ואבן דומה לרמץ.

גבו'. 'שם. כ' הרא"ש דגם מצעוד יום אסור וכ"נ ממה שהעתיק הרי"ף סוגיא זו אע"ג דלדין דקיי"ל כת"ק בל"ז אסור אלא ע"כ משום דנ"מ לאסור מצעודי' דחשיבה ככל הטמנה אע"ג דעיקר הטמנה בקדירה הוא מ"מ ס"ל דגם בדבר מאכל שייך הטמנה ומ"מ נראה דבדבר המעמיד הכל מודין דליכא איסור במאכל דגזירה דשמא ירחיק לא שייך אלא בכלי וגם עיקר הדין אינו מוכרח דפשט הגמ' נראה דאין כאן איסור מלד הטמנה אלא משום דבחולדות חמה כו מודה ר"י דשייך לגזור אטו תולדות אש כמ"ש החוס' ע"ש ולפ"ז י"ל דמצעודי' מותר וכמו כן אי מניח מקצתו מגולה דלא הוא הטמנה כמ"ש הפוס' בריש פ' במה טומנין מ"מ הכא נראה דאסור כיון דמ"מ שייך שפיר למיגזר אטו תולדות אש דהיינו רמץ. (שפת אמת).

גבו'. רב יוסף אומר בפני שמוזיז עפר במקומו. כתב הפנ"י, נראה דלרב יוסף הא דקחני כדי שתללה אע"ג דלהאי טעמא מפני שמוזיז אפילו אם כבר נללה מצעוד יום אסור להטמינה בשבת כדי שתחזור ותחמם מהאי טעמא גופא מפני שמוזיז עפר ממקומו אלא משום דבכה"ג בלאו האי טעמא דמוזיז נמי אסור משום דהוא ליה הטמנה גמורה דאסור בשבת אפילו בדבר שאינו מוסיף הכל כסברת החוספות דדוקא בבישול גמור כי הכא דלא שייך טעמא דשמא ירחיק וקמ"ל דאפ"ה אסור משום טעמא דמוזיז.

משום טעמא דהטמנה מצעוד יום בדבר המוסיקי הכל לחוד אסרו חכמים וצ"ע.

גמ'. 'מי סברת מעשה טבריא אפיפא קאי בו' ודחי קא"ל רבנן דר"י וכו'. 'הקשה השפ"א, למה לן להוסיף פלפול חדש בין רבנן ור"י דלמא מחמי' אחיא כפשטא דלכתר דמביא פלוגמא דרבנן ור"י בחולדות חמה מביא המעשה דאנשי טבריא לומר דגם ר"י מודה בהא הואיל וחמי טבריא עוברין ע"פ גיהנם הוי חולדות אור ומנ"ל דחכמים פליגי על זה. ומירץ דאולי קבלה ה' בידם דרבנן ור"י פליגי בזה.

גמ'. 'אמר דהוה תולדות האור וכו'. דע לך דאפילו ר' יוסי דאית ליה דתולדת האור מודה לענין שחין דהוי תולדת חמה מיון דהוי בידי שמים עיין בחולין דף ח' [ע"א] תוס' בד"ה בחמי טבריה וכו'. (זרע יצחק).

גמ'. 'דחלפי אפיתחא דגיהנם. עיין שו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן קפט) וז"ל השאלה: האם שלהבת שיוצא בין ההרים מה טיבו. תשובה: אומרים הטבעיים שניצוץ מן השמש נבער במוצא הגפרית ומשם האש יוצא. וקשה על זה שלמה אינו הולך ומבעיר עד הסהום. יש לומר שהגפרית רבה ומאחלו כדי שובעו כשמן המספיק לפחילה גם המים החמים בחמי טבריא עוברים דרך שם ומתחממים. ורז"ל אמרו דחלפי אפיתחא דגיהנם והיא היא דגפרית ומלח שרפה כל ארצה.

אב"ל מה שקשה בזה הוא למה המבשל בחמי טבריה פטור דהא תולדת האור של גיהנם הם. תשובה אפשר דחוס הגפרית הוא ואינו אש ממש ולפי מ"ש שניצוץ מן השמש נבער בגפרית אפשר שהמבשל שם לא מחייב דתולדת חמה הוא ואין לך אש שחייבים עליו אלא על האש הטבעי היסודי הדבק למטה ע"י יסוד האויר שמתלהב אשר ע"כ האש שמתהווה מן האבן מכה ההכאה שהוא קליטת האויר המקיף זה אש יסודי הוא וכל תולדותיו להתחייב עליו. אבל המתהווה ע"י הזכרית שמחעגל ניצוץ השמש ונבער הוא תולדת חמה וכן היוצא מן העששית להפטור המבשל בו בשבת וא"ת מיון שאין שבות במקדש למה לא היו מבשלים שעיר של יוה"כ (עי' מנחות ז"ט) בהמצאה זו גם מנאמיו להם דרך אחרת לשים חבל ארוך כשיעור יום ראשו א' דלוק וא' כרוך על העצים ויתנו הכשר בדוד ואש לא ישימו וכשיגיע הלילה יבעירו העצים. ע"כ. ועיין שער הזקנים (דף ע"ו ע"ב).

גמ'. 'שם. עיין שו"ת מפענח נעלמים (סימן ז) שחמה השואל במה שראה בספר אחד קדמון בימי הרשב"א ז"ל שכתב, שאלה, המקומות דתחתיות ארץ אשר אש תוקד בה, ותלהט אש וגפרית ורוח זלעפות אשר לא חכמה, שמה יידונין נפשות הרשעים אחרי מותם, כדאמרינן פרק לולב הגזול (סוכה דף ל"ב ע"ב) זיני הר הבזרזל שני תמרים יש שם, ועולה עשן מביניהם וזהו פתחה של גיהנם, וכן אמרו בפרק מרה, דחמי טבריה תולדות האש וינהו דחלפי אפיתחא דגיהנם, עכ"ל. וע"ז חמה השואל הפלא ופלא על המחבר הזה, איך יגשים את נפש האדם לומר שהיא נדונה באש גשמי הבער בפנימיות בטן האדמה, והרי הנפש היא רוחנית ואיך יוכל אש הגשמי לשלוט על הנפש הרוחנית.

והאר"י ליישב קו' זו, ובריש דבריו כותב: הנה אהובי תלמידי במופלא ממך אל תחקור ובמכוסה ממך אל תדרוש, כי קצר קצרה תבונת אנוש מהבין דברים שבים עתיק יומין. והקשית לשאל ממני בדברים הנשגבים ונעלמים מבני אדם שוכני בתי חומר, אבל אינך תמים תהיה, והולך בחוס ילך בטח בנתיב האמונה. והנה הן אמר שדברי חז"ל הנ"ל נאמרו לשבר את האוזן בדרך חכמינו לדבר בדרך מעטה המליצה והמשל, ולהדיא כתב הרמב"ן ז"ל (בשער הגמול) כי האש אשר אנחנו נאמין ששורפת את הנשמות, איננה כמו אש העולם הזה אלא דקה מן הדקה, עיי"ש. אמנם דע שגם הדברים כפשטן אינם רחוקים כל כך כאשר רחקתם אותה, כאשר אבאר לך בארוכה. וכו'.

רש"י ד"ה בחבדה. עיין שו"ת משנה הלכות (חלק יא סימן רעז) שנשאל בדברי רש"י כאן, שכתב דשרי בשמש לבשל בשבת משום דאין דרך ביטולו בכה, הא ביו"ד יליף ומקיש ביטול דחמי טבריה בשבת לביטול בשר בחלב וכמו ביטול בשבת שזה רק כלאחר יד יהא מותר, ובשלמא ביטול לגבי שבת מיון דהוי כלאחר יד ליכא חיוב כמו בכל שאר מלאכות אבל ביטול לגבי בשר בחלב מ"ש שהוא ביטול כלאחר יד סוף סוף הרי הוא מבשל בשר בחלב.

וע"ז השיב דבאמת ברש"י לא כתב דהמבשל בחמי הו"ל ביטול כלאחר יד אלא דאין זה דרך ביטול והם חרי עניני, וז"ל רש"י דשרי דאין דרך ביטולו בכה וחסה באור לא מיתליפא וליכא למיגזר מדרבנן, וכ"כ הר"ן וברש"י על הר"י דשרי דאין דרך ביטול בכה, והכונה בזה דהתורה אסרה לבשל בשר בחלב אבל הכובש בשר בחלב ונעשה ראוי לאכילה לא אסרה תורה ואף

ותיריץ די"ל דעולא לא ס"ל הך דר"ת, אי משום דסובר כפירש"י לעיל דמעשה דאנשי טבריא לא דמי לעיקר הטמנה כלל אלא שהמים זוננים היו שופטין תוך האמה או שסובר ככל הנך מירוצים שכתבו המוספות דמתני' דבמה טומנין איכא לאוקמי בזין השמשות דוקא אבל מצעוד יום שרי וכ"ש דמעשה דאנשי טבריא דדמי לקידרס חייחא כמ"ש רבינו יונה שהביאו המוספות אם כן משמע ליה לעולא דמה שאסרו רבנן לאנשי טבריא אינו אלא משום גזירה דתולדות חמה אטו תולדות אור דפליגי בה ר"י ורבנן וסובר דהלכה כר"י והיינו משום דמשמע ליה כסברת המקשה דלעיל דאין לחלק בין חמה לתולדות חמה ואם כן הו"ל הך מילתא מחלוקת ואחר כך סתם דקי"ל הלכה כסתם והא דקאמר עולא הך מילתא אמעשה דאנשי טבריא ולא קאמר דעיקר מילתא דפלוגתא דר"י ורבנן לענין סודר שהוסס בחמה היינו דאגב אורחא אחי עולא לאשמעינן נמי לאפוקי מדר"ת דאסור משום הטמנה.

ולפי"ז אחי שפיר הא דקאמר רב נחמן כבר תברינהו אנשי טבריא לסילווייהו משום דר"י לטעמיה דמחלק לעיל בשמעתין [ל"ט ע"א] בין חמה לתולדות חמה.

והנה כל זה לפי שיטת הרי"ף והמוספות. מיהו למאי דפי' לעיל דלשיטת רש"י הך מעשה דאנשי טבריא אפילו אי איירי שהסילון מוקף מכל זד אפילו הכי לא הוי הטמנה ממש כיון שלא נגמר ונתחמם כל זרכו מצעוד יום ומשום איסורא דלשהות נגעו בה רבנן. וא"כ לפי"ז שפיר סבר עולא דהלכה כאנשי טבריא משום שסובר דהלכה כחנניה דלשהות מותר כדפסק רב ששת משמיה דר' יוחנן לעיל.

והשתא נמי אחי שפיר הא דקאמר ר"י כבר תברינהו משום דאזיל לטעמיה שסובר דלא כחנניה.

גמ'. שם. לכאורה קשה למה פסק כוותיהו כנגד החכמים ועוד קשה דאם חשיבי אנשי טבריא לחלוק עם החכמים מאי אמרי' לעיל דרבנן מקשי לר' יוסי ממעשה דאנשי טבריא לימא אנה כאנשי טבריא סבירא לי אלא ע"כ דהם לא היו כלל בני תורה לחלק עם החכמים אבל י"ל דבאמת עולא לא סבר מה דמשני הגמ' לעיל דר"י אהדר לחכמים דתולדות האור הן משום דחלפי אפיתחא דגיהנם וסבר דר"י לא חשש לחכמים וסובר כאנשי טבריא ומשום פסק כוותיהו כיון דר' יוסי סובר כן [וכן פי' הרמב"ן במלחמות]. שפ"א.

דקי"ל כבש כמבשל והגם שנחקן לאכילה ע"י כבש או ע"י מלח ושאר מיני כבשים אינו עובר על בישול בשר בחלב דבתורה בישול כתיב והבישול שכתב בתורה הוא בישול על האש חה הוה דרך בישול והאי לאו דרך בישול ולכן בשבת פטור וה"ה בבשר בחלב דכל דבר שהוא בישול בשבת הוא בישול לגבי בשר בחלב, והא דנעשה ראוי לאכילה ונתקן אין זה מקרי בישול אלא בלשון מושאל וכמו דמצינו שאמרו מלוח כמבשל ומ"מ אינו חייב על בישול בשבת (הגם שבר"ן ע"ז מספקא ליה והארכתי בזה במקום אחר) וכן הבשילו אשכולותיה ענבים שג"כ מקרי בישול ועוד, אבל בישול בשבת ובבשר בחלב חדא הוא שלא נקרא בישול רק ע"י בישול באש ולכן בחמה שרי דלא הוי דרך בישול כלל.

אבל בישול כלאחר יד בשבת הוא ענין אחר דודאי המבשל בשבת כלאחר יד נמי הוה בישול וגם לענין שבת בישול הוא ואינו פטור משום דכה"ג לאו בישול הוא ואז לא הוי מבשל אלא הפטור הוא משום חסרון באופן עשיית המלאכה דכל מלאכה מל"ט מלאכות הנעשית בשבת צריך לעשותה כדרכה וכדרך שהיו אותן מלאכות במשכן ואם עשה כלאחר יד פטור מעונשי שבת מדאורייתא כמו על כל מלאכה שעשה כלאחר יד משום דלא עשה כדרך שהמלאכה נעשתה במשכן ובאמת מי נחלקו אי בכל התורה כולה נמי איכא חילוק בין כדרכה ובין כלאחר יד וכמו במאכלות שיש חילוק בין אוכל כדרך אכילתו או שלא כדרך אכילתו הגם שכלל אופן הוא אוכל האיסור אבל איסור שנפסל מאכילה זה ענין אחר שאין זה ענין של כלאחר יד או שלא כדרך אכילתו אלא אין כאן איסור עיין חו"ד סי' ק"ג אלא דהמבשל בחמה לא אסרה תורה בישול חה עיין ש"ע א"ח סי' שי"ח ס"ג אבל בחמה עצמה כגון ליתן ביצה בחמה או ליתן מים בחמה כדי שיחמו מותר ותולדות חמה אסור משום גזירה ע"ש.

עמוד ב

גמ'. אמר עולא דלכבה באנשי טבריא. הקשה הפי יוהשע, מ"ט דעולא הא לא אשכחן מאן דפליג עלייהו דרבנן דאסרו לאנשי טבריא אדרבה מפשטא דלישנא דמתני' דמשמע שהביאו ראיה ממעשה דאסרו לאנשי טבריא ארישא או אסיפא אם כן משמע דליכא מאן דפליג אהא וכדמשמע בפשיטות בכל הסוגיא דלעיל דאפילו רבי יוסי מודה.

גמ'. **הא חמין שהוחמו מערב שבת מותרין** ו**הא תניא חמין שהוחמו מערב שבת וכו'.** עיין פנ"י ד"ש לדקדק מאי קושיא הא משמע לקמן דהא לאסור לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו מע"ש אינו אלא משרבו עובדי עזירה ומשום גזירת הבלגין. ואם כן בפשיטות איכא למימר דמעשה דאנשי טבריא קודם גזירה הו"ו ומש"ה לא אסרו אלא בחמין שהוחמו בשבת.

ושב מנא בחוספות ישנים בש"ס חדשים שהרגישו בזה ומינרו דמסתמא אחר גזירה הו"ו וגזירה קדמונית הייתה, ולקמן [דף מ' ע"א] משמע דאפילו בימי ראב"ע ור"ע עדיין לא נגזרה אותה גזירה דעלה קמחי ומשרבו עובדי עזירה התחילו לאסור.

וע"ז כתב הפנ"י דאין לזרז לזה דלכאורה מלשון המשנה גופא מוכח דלאחר גזירה הו"ו דאי לא חימא הכי אם כן למה אסרו ביו"ט בכה"ג דמסתמא איירי שהציאו הסילון מערב יו"ט דומיא דשבת א"כ למה אסרוהו נהי דבשבת אסור היינו משום הטמנה דמסיק ר"ח לעיל משא"כ ביו"ט דלא שייך אסור הטמנה אפי' במיני תבשיל א"כ כ"ש דלא שייך לאסור בחמין כדפרישית לעיל אלא על כרחך דמה שאסרו במעשה דאנשי טבריא ביו"ט היינו משום גזירת הבלגין אם כן מקשה שפיר דאפי' חמין שהוחמו מערב שבת לגמרי בעינן שהחמין מחושים בנסרין ועומדין בחמימתן נמי ליחסר כדאשכחן בבבליה דלקמן.

בידו לשיטת הרי"ף והרמב"ם והגאונים שסוברים בפשיטות דחמין שהוחמו ביו"ט מותר לרחוץ כל גופו אפילו לאחר גזירה ולשיטתם על כרחך מחני' דשבת ויו"ט לזדדים קמחי, א"כ לא יתכן לפרש כן אלא כסברת החוספות ישנים.

גמ'. **שם.** ה"מ למיפך הכי אילימא רחיצת כל גופו הא מפניו ידיו ורגליו שרי ואפי' בחמין שהוחמו בשבת והחמי' חמין שהוחמו מע"ש למחר רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו קמחי מיהת מע"ש מע"ש אין אצל בשבת לא אלא משום דמצי למדחי דלעולם אפי' בחמין שהוחמו בשבת שרי והא דקמחי מע"ש לרבותא דאצל לא כל גופו קמחי לה דאפי' בחמין שהוחמו מע"ש אינו רוחץ בהן כל גופו משום הכי לא פריך ליה. (עוד יוסף חי).

גמ'. **ובית הלל בותירין.** כתבו החוס' בשם ריב"א, דרחיצה אינו אלא לתענוג, אצל זיעה שזה היא לכל נפש דאינה תענוג אלא לבריאות כו', עכ"ל. ועיין פנ"י דלכאורה מה שכתבו דאינו תענוג לשון מיותר הוא

דאפילו אם היה תענוג מיון שעושין כן לבריאות שפיר הו"ו דבר השוה לכל נפש דאטו משום שיש בו תענוג מיגרע גרע, אלא אפשר דלקושטא דמלתא משמע להו דאינו לתענוג.

ואח"כ כותב: ומה שהוצרכתי לזה היינו משום דנפ"מ לדינא לענין לעשן הטובא"ק ביום טוב שרוב העולם נוהגין היתר וכמה חכמים גדולים עושין כן והיייתי רגיל לאסור לפי שיטת החוס' דהכא דרחיצת כל הגוף אסור מדאורייתא משום דמיקרי דבר שאינו שוה לכל נפש. אע"ג דאמרינן לקמן ראה שאין הדבר עומד ופירש"י שאין הציבור יכולין לקבל אלמא שרגילין היו הרבה במרחצאות עד שלא היו יכולין לעמוד בהן ואפ"ה מיקרי דבר שאינו שוה לכל נפש מיון שיש כמה וכמה בני אדם שאין רוחצין ומש"ה לא דמי לאכילה ושתייה וכיוצא בו. א"כ כ"ש בעישון הטובא"ק אדרבה כמה וכמה ב"א מתרחקים מהם וא"כ לא הו"ו דבר השוה לכל נפש וכן ראיתי לבעל מ"א בהלכות יום טוב (סימן תק"ד סק"ד) שאוסר בפשיטות ולא הביא שום ראיה.

אמנם מתוך דברי החוס' דהכא דמחלקין בין רחיצה לזיעה משום דרחיצה אינו אלא לתענוג חיעה לבריאת הגוף. וא"כ נראה דעישון הטובא"ק נמי הו"ו לבריאת הגוף לעכל המזון ולתאווה המאכל וכיוצא בזה אם כן אף שיש חושבין אותו לתענוג אפ"ה אין לאסור בשביל כך כדפרישית דאטו משום שהוא נמי לתענוג מיגרע גרע ואי משום שיש שאין רגילין בו אפ"ה לא גרע מזיעה דודאי כמה וכמה ב"א אין רגילין בכך אפ"ה שרי מדאורייתא ולא אסרו חכמים אלא משום רחיצה וגזירת הבלגין. ע"כ.

והנה בעיקר דין עישון ביו"ט, נחלקו בזה גדולי האחרונים, דעת המג"א לאסור כמובא בדברי הפנ"י. אמנם בשו"מ דרבי נועם (תאו"מ סי' ט) העלה להחיר העישון ביו"ט, ושאין לאסור מדין מוגמר, עפ"ד החוס' כאן, דזיעה שאינה לתענוג אלא לבריאות שוה לכל נפש היא, וכ"ש עישון סיגירות שהחיד הטועם המאכל נהנה ממנו, ויש בו הנאה לבריאות, וכמעט הו"ו אוכל נפש ממנו, ורק מיעוטא דמיעוטא אין שותין אותו. ע"ש.

וב"ב היעב"ז ב"ס' מור וקציעה (סי' תקיא), שאין לאסור עישון הטובא"ק ביו"ט מדין מוגמר שאינו שוה לכל נפש, דשאני מוגמר שהוא לתענוג בעלמא, משא"כ הכא דהו"ו לבריאות, שהוא מעכל המזון, ועוד

לבו בהוראה וכו', אף שיש להם קצת היתר ע"פ ש"ס היצר הרע וכו'. עכ"ל.

ועיין בס' אמרי בינה (דיני יו"ט סי' ז) שהביא מ"ש הפמ"ג הנ"ל להפואה חשיב שזה לכל נפש, ותמה עליו ממ"ש היראים (סי' קיג), שאיסור מוגמר אינו שזה לכל נפש שאין גימור כלים נריך אלא לחולים. וכ"כ הרמב"ן בזה"ל. הרי שדבר השוא לכל נפש היינו בין לבריאים ובין לחולים.

ועיין להחיד"א בצרכי יוסף (סי' תקיא סק"ז), שכו', שדברי הקרבן נתנאל לאסור אינם מוכרחים, כי הטובאק עונג יו"ט הוא, וזה לכל נפש, משא"כ מוגמר. ולגזור משום ע"ה שיבאו לכבוד, אינו מחוור, שאין לנו לגזור גזרות מדעתינו, כמ"ש הפר"ח בכ"מ, ובפרט עתה רבו השותים אותו ביו"ט בגלילותינו, אף יש להזהירם שלא יבאו לכבוד. ע"כ.

ובמהזיק ברכה (סי' תקיא סק"א) כתב, שמנא בכתבי הגה"ח המלומד בנסים כמהר"ר כליפא בן מלכא זלה"ה שכו', שהיה נוהג היתר ביו"ט, רק שהיה מזהר להדליק מנר דלוק ולא ע"י גחלת שיבא לידי כיבוי, ושכן נהג רבו ז"ל, חוץ מיו"ט של ר"ה שהיה מחמיר. וע"ע בס' ים יששכר על החוספתא דביצה דל"ו שהאריך בהיתר שתיית הטבאק ביו"ט, וגם הוא כתב שאין להדליק מגחלת אלא משלהבת הנר. עכ"ל.

אמנם בצרכי יוסף (סי' תקסו סק"א) כו', שאנו מחמירים שלא לשאוף העשן ביו"ט ע"פ חלום אשר חלם מר זקני בנו של הגאון מהר"א אזולאי. (וכן הובא ביחור ביהאור במחזיק ברכה א"ח (סי' ס"ק יג), שהשוחט ביו"ט, בשמים משמחין אותו, והשוחט בנ"ב באב מקללין אותו וכו') ושכן נהג הרב הגדול מהר"ר אליעזר בן ארחא להחמיר הוא חרעו אחריו. עיי"ש.

ועיין בשו"ת שואל ומשיב (קמא ח"ב סי' קנח) שהביא מחלוקת המג"א והפני"ה הנ"ל, וכתב, שעפ"ד הפני"ה נראה מה ששמעתי שהגאון ההפלאה החיר רק ביו"ט שני, ובאמת אין חילוק בין יו"ט ראשון לשני אלא לענין חולה, כמ"ש בס' חזו, ועפ"ד הפני"ה י"ל דהוי כחולי קצת ויש בזה רפואה. ומיהו רבים נוהגים להקל, ואין צדינו למחות, כיון שהפני"ה מחיר. ע"כ.

וב"כ החיד"א במחזיק ברכה (סי' רי ס"ק יד) ח"ל: המהר"ה שלא לשחוט הטובאק ביו"ט, היינו ביו"ט ראשון, אבל ביו"ט שני שוחט. ושמעתי שקד היה נוהג

בתנועות הגוף החיוניות, וכמה בני"א מואסים באכילה אם לא ישחוטו מקודם כפי הרגלם, ויש אשר בהעדרו, ואחי לאמנועי משמחת יו"ט. ותו דמאן לימא לן דחשיב אינו שזה לכל נפש, הא ודאי שיפה לכל אדם הבריאה משום שמירת הבריאות ורפואה, ורק מי שלא הורגל בו קצת נפשו ממנו, ודמי לחמין לרגליו דשרי אע"ג דלא רגיל ביה וכו'. ושמעתי בילדותי מאבא מארי הגאון (החכם נבי) שסיפר לנו, שבימי חרפו היה נוהג בו איסור, וא"ל חסיד גדול ורב מובהק אחד שלא יפה הוא עושה בזה, כי מונע עצמו בחנם משמחת יו"ט, ומאחר שהיה רגיל בו, היה גורם לו אשר ביו"ט עיי"ז. וכן לא יעשה, ולכן חזר לנהוג בו היתר, והטעם פשוט כנ"ל. עכ"ל.

והגאון ר' יהונתן אייבשיץ בס' בינה לעמים על הרמב"ם (פ"ד מה' יו"ט ה"ו, דף ל ע"ב) כתב, שאף שהמעוררים על שתיית הטובאק ביו"ט משום שאינו שזה לכל נפש כדין מוגמר, וכמ"ש המג"א הנ"ל, נראה דלא ס"ל החילוק של החוס' פ' כירה, דמה שהוא לבריאות ולא למענוג בלבד נקרא שזה לכל נפש, מ"מ אכתי יש לסמוך על מ"ש הרמב"ם, שטעם איסור מוגמר מפני שהוא מכבד, וא"כ בשתיית טובאק הא ליכא כיבוי כלל רק הבערה, והחוש יעיד ע"ז, ומותר, והרי גם כנר של בטלה אמרינן לא תאסור ולא תשרי, כמ"ש החוס' (ביצה כג) בשם הירוש', וא"כ אין למחות ביד הנוהגים היתר. ופוק חזי מאי עמא דבר. ע"כ.

והפני"ה (סי' תקיא מש"ז סק"ב) הביא ד' הפני יחושע כאן, וסיים: ואני רגיל לשחוט הטובאק ביו"ט כמנהג העולם לרפואה, ובפרט כהיום דהוי ממש שזה לכל נפש. ע"כ. (וכ"כ באשל אברהם שם סק"ט).

אמנם הקרבן נתנאל (סק"ב דביצה) כו', השוחים הטובאק ביו"ט מזוללים באיסור לאו דהבערה שלא לצורך יו"ט, שהעישון לא חשיב נורד כלל, ויש שאמרו שהוא מעכל המזון וגם משלשל, א"כ הם עושים רפואה ביו"ט. וי"א שהוא דבר הרגיל (וזה לכל נפש), ובא וראה שאינו רגיל יותר ממוגמר, וכדחתן (ברכות מב:) והוא אומר על המוגמר וכו', ואפ"ה אסרו המוגמר משום שאינו שזה לכל נפש, אף כי שתיית הטובאק לאותם שאינם רגילים בו יסתכנו ויחוו וינעו כשכור. ובשו"ת דרכי נועם האריך למנא היתר, והעלה כדמסיק תעלה מצי כרבא. ולא על הע"ה תלונתו, אף על הלומדים ששוחים הטובאק בפרהסיא, וע"ז אמרו: הגם

הדין, וכמ"ש כיו"צ המג"א ר"ס תקנ"ז בשם מהרש"ל שלא לכל דגים בר"ה מטע"ז. עיי"ש.

אמנם בשו"ת עמודי אור (סי' כט) אחר שהאריך בפלפול לאסור בזה, ונמשך אחר דברי הקרבן נתנאל הנ"ל, סיים בסו"ד: ומה גם שכל ספרי הרפואה מזהירים שלא ירגיל אדם עצמו בעישון סיגריות. ויש לחוש לספק איסור תורה. ע"כ. ועיין בשו"ת זכר יהוסף (סי' קנ"ח) שדחה דברי העמודי אור.

וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי חאו"ת מה"ק (סי' לו) ומה"ת (סי' לג). ובשו"ת ניץ הקודש ח"א (סי' לח).

גמ'. לא ישתמץ אדם ב"ג גופו וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שכו סעיף א') אסור לרחוץ כל גופו, אפי' כל אבר ואבר לבד, אפילו במים שהוחמו מערב שבת, בין אם הם בכלי בין אם הם בקרקע; ואפילו לשפוך המים על גופו ולהשתמץ, אסור; אבל מותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו. הגה: או שאר איברים, כל שאינו רוחץ כל גופו (ב"י בשם הרא"ש פרק חינוקת). והני מילי בחמי האור, אבל בחמי טבירא מותר לרחוץ אפילו כל גופו יחד, ואין צריך לומר בצוננין. והא דשרי בחמי טבירא, דוקא בקרקע, אבל בכלי, לא, דאחי לאיחלופי בחמי האור.

וכתב המ"צ (אות ו) בשם האחרונים, דאשה שלובשת לבנים בשבת ויו"ט מותרת לרחוץ במקומות המטונפים בחמין שהוחמו מע"ש ויו"ט רק שחזרה לרחוץ בידיים ולא בבגד כדי שלא תבא לידי סחיטה ויש נשים נוהגות שאין לובשות לבנים בשבת ויו"ט ובמקום שאין מנהג ידוע יש להחיר.

ודה דחמי טבירא כתב המ"צ (אות ח) דה"ה שארי מעינות חמין לא גזרו עליהן איסור רחיצה. ועיין בסימן שכ"ח במ"א סקמ"ט דבמקום שאין דרך לרחוץ בהם אלא לרפואה אסור לרחוץ בהן בשבת.

ובביאור הלכה הביא בשם רעק"א, דמזטער אע"פ שאינו חולי כל הגוף י"ל דמותר לרחוץ.

גמ'. שם. עיין שו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא או"ח סימן כד) וז"ל: ע"ד שאלתו במקוה שנותנין לתוכה חמין איך יתנהגו בטבילה כליל שבת, וראיתי דעתו שאפילו פושרין לא יהיו המים רק שתפיג ניגתן וכתב שלדעתו כך היו עושין לכה"ג ביוה"כ. הנה

הרב הגדול מהר"ר אפרים נבון בעל מחנה אפרים, וכן ראיתי שנהגו רבני קדישי רבים בתורה, וכן אני נוהג. עכ"ל. וע"ע בשו"ת חקקי לב ח"א (חיו"ד סי' מג דס"ב ע"א). ע"ש.

וב"ב בשערי תשובה (סי' תקי"א): ונהגתי שלא לעשן ביו"ט א' ובב' ימים של ר"ה, ומ"מ אני מפרש בפה ביו"ט שאני עושה כן משום סרך של איסור, כדי שיהיה מותר בעת הלוך, מאחר שרבים וגדולים מחירים בכל ענין. ע"כ.

וב"ב בשו"ת מחנה חיים ח"ג (חאו"ת סי' מא אות ג) שנהג בעצמו שלא לעשן הטובאק ביו"ט א' ולא בב' ימים של ר"ה. וע"ע בשו"ת כנף רננה (חאו"ת סי' נד). ע"ש.

ובשו"ת כתב סופר (חאו"ת סי' סו) האריך בענין זה, וכתב שרבו המחירים על האוסרים, ותמה על הקרבן נתנאל הנ"ל, אלא שכ', ויש שנוהגים איסור ביו"ט א' והיתר ביו"ט ב', ולדעתי אין לך זלזול גדול ביו"ט ב' יותר מזה, וכחול משו ליה בדבר הנראה לעין. אם לא שנאמר שמכיון שלא עשן ביו"ט א' שוב נעשה קשה עליו ביותר שלא לעשן גם ביו"ט ב', שהוא נער להמנע מעישון ב' ימים זח"ז, וגם צריך לעכל המזון משני ימים וכו'. כנ"ל נכון. ע"כ.

וע"ע בשו"ת תרשים שהם (חאו"ת סי' כ), שכותב בסו"ד: ושור' בס' נחיצות השלום ח"ב בסוה"ס, שהעלה ג"כ להחיר העישון ביו"ט, וביאר ד' הפו' דס"ל דאף מוגמר אינו אלא מדרבנן, וא"כ שוב יש לסמוך עמ"ש הפנ"י והפמ"ג להחיר משום דהוי צורך בריאות הגוף, ושאף האחרונים שהחמירו בזה היינו בדורות שלפנינו, שבאמת עדיין לא הורגלו אז בזה כי אם מיעוטא, משא"כ עכשיו שכמעט כולם רגילים בעישון. וכמ"ש גם הפמ"ג דהאידנא כ"ע רגילים בו ומקרי שזה לכל נפש. ודמירנא שבהיותו בווילנא העידו לפני רבים וכן שלמים שהגאון מהר"ר שאלו ז"ל היה נוהג היתר בעצמו. וסיים, שהמורגל בזה ובהעדרו יש לו מניעת שמחת יו"ט אפשר שהמיקל לא הפסיד, ויש לו ע"מ שיסמוך. עכ"ל. וכ' ע"ז בתרשים שהם, שבדאי אילו ראה בעל נחיצות השלום דברי כל האחרונים בזה היה מחיר בודאי, ולא היה כותב זאת בלשון אפשר. עכ"ל.

וע"ע בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג (סי' סג), שהעיד שמר אציו הגאון בעל כתב סופר היה נוהג לעשן ביום טוב, וזאת בר"ה שהיה נזהר מלעשן מפני אימת

אפשר שהרי אין טובלין בשאובין ובחמי טבירא בלא"ה בקרקע מותר לכן אולי לא גזרו בזה. ומ"מ אע"פ שאנו מדמין אין אנו מורים להחיר רק ליתן בעוד אחז שעות עד הלילה שיהיו בלילה רק פושרין. ואמנם הבלין לפי הנראה אינן מהרין בזה ואני מעלים עין מזה ומוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. ע"כ.

וע"ע שם (סימן כה) בחשבה להגאון ר' וואלף באסקאוויטץ ז"ל, ח"ל: גופא דעובדא שהחיר ב"ט שני של פסח להסיק חמץ יורה ע"י נכרי לאורך חבשיל של קאפע שיטתה היהודי שבמרחץ מיורה זו והשאר ייחא לזב מן היורה למקוה לאורך טבילת נשים בליל שבת קודש.

והנה גוף הטבילה בחמין בליל ש"ק האמת אגיד שגם פה קהלנו יש להם מקוה של חמין וחמיר אני מזהיר שבעש"ק יזילו החמין עכ"פ שתי שעות קודם הלילה כדי שיהיו פושרין בליל שבת ולא יהיו חמין. ואמנם אני חושש שבעל המרחץ אינו מזהר בזה ומתחיל להזיל סמוך לבין השמשות ואני מעלים עין כי לגוף הדין אין האיסור ברור בטבילה בחמין בשבת. וכבר נתעורר בזה הרב בעל קרבן נחנאל בפרק כמה מדליקין סימן כ"ב שכתב שטבילת מי המקוה בחמין אינו בכלל גזירת מרחצאות ואמנם לא ביאר טעמו ומפליג שביאר טעמו. ואין עלינו לקבל דברים שאין אנו רואים הטעם אם הוא טעם לשבת. ואנא חזינא מעלתו שכתב הטעם דאין לגזור בזה משום זיעה דאדרבה היא מהומה לביתה.

ואני תמה ואטו רחיצה משום זיעה נאסרה אדרבה נהפוך הוא הזיעה משום רחיצה נאסרה. ואמנם כבר נשאלתי בזה פעם אחרת אם יש למחות והשבותי שאין כח לאסור דטעם רחיצה הוא משום שמה יחס בשבת ובטבילה לא שייך זה דהרי לא משכחת לה אלא בחללת הלילה שהרי צריך להיות סמוך לחפיפה טבילה וממילא לא משכחת בחמין שהומה בשבת. ועוד שהרי רש"י כתב במס' שבת דף ל"ט ע"ב ד"ה בכלי דהרואה אומר היום הוחמו ומוכחא מלתא דחולדת האור נינהו ואחי להחם בשבת כגון נותן זון לחוך חמין עכ"ל רש"י. הרי דדבר זה לגזור שמה יעמיד בשבת מים אצל האור ודאי לא גזרינן רק דגזרינן שיתן זון לחוך חמין. ואף דבאמת אנו קיי"ל לאיסור אפי' בקרקע כמבואר בריש סימן שכ"ז אולי דגזרינן בקרקע אטו בכלי ובטבילה לא משכחת כלל זון לחוך חמין שאם החמין קודמים במקוה א"כ שאובים נינהו לכן לא שייך גזירה זו ופשיטא דלא

חזינא לדעתו שלמד דבר זה מלישנא דמתני' ביומא דקאמר שתפיג צינתו.

ולדעתי אין מזה ראייה דלא דוקא קאמר דהתם לאו בדיני רחיצה בחמין עסיק להורות הדין בזה רק קאמר מה שהיו עושין לכה"ג ולא הי' צריך רק שתפיג צינתו¹⁵. ועוד דהתם ביומא כ"כ ע"כ היו נוחמין ובפרט לפי מה דמוקי שם ביומא דף ל"ד ע"ב בשלא הגיע לצירוף ממילא לא הי' רק כדי להפיג צינתו, ועוד הלא שם בזמן הבית קאי ומי יימר שכבר גזרו על הרחיצה ועוד הלא אין שבות במקדש אלא ודאי דלהפיג צינתו לאו דוקא, ולדעתי מעולם לא נאסר רחיצה בפושרין רק בחמין.

ואף שמדברי התוס' בשבת מ' ע"ב ד"ה מפני שמפשי' כו' משמע קצת דגם בפושרין אסור, נלע"ד דהתם ביושב ומתחמם כנגד המדורה ושם אסרו אפילו בפושרין דדומה כרוחץ בחמין¹⁶ וכן אני מזהיר את הבלין כאן שיחנו החמין למקוה בעוד היום גדול כדי שצדי שחשך בין כך לא יהיו רק פושרין.

ובגוף הדין ראיתי בספר קרבן נחנאל בפרק כמה מדליקין סי' כ"ד שכתב שטבילת מי מקוה בחמין אינו בכלל גזרת מרחצאות. ואמנם כתב מלתא בלי טעם ובלי רא' ומפליג לומר שכתב באריכות ואין לנו לסמוך על דבר שלא בירר לנו טעמו.

ואני אמרתי אולי דוקא רחיצה אסרו שיעקר הטעם שמה יחס בשבת אבל טבילה דלא משכחת אלא חיבך בכניסת ליל שבת שהרי צריך להיות סמוך לחפיפה לא משכחת טבילה בחמין שהומה בשבת.

ועוד אמנא טעמא לפי מ"ש רש"י במס' שבת דף ל"ט ע"ב ד"ה בכלי וזה לשונו של רש"י דהרואה אומר היום הוחמו ומוכחא מלתא דחולדות האור נינהו ואחי להחם בשבת כגון נותן זון בחמין עכ"ל. הרי שזה ודאי לא גזרינן שיחס בשבת להעמיד זון אלא האור שאין אדם טועה אלא דחיישינן שיתן זון לחוך החמין ובטבילה במקוה דבר זה בלאו איסור שבת אי

¹⁵ בהגהות הגדול ממינסק, כתוב: עיין שבת (מ' ב') אלא בשביל שתפיג צינתו ודו"ק. ובחי' הרשב"א שם מבואר להדיא דכ"מ שאמרו שתפיג צינתו היינו הפשר יעשה"ט. ועיין שבת שם (מ"ח א') בתוד"ה מ"ש ממינסק ע"ג מיחס.

¹⁶ בהגהות הגדול ממינסק, כתוב: עיין בחידושי הרשב"א והרמב"ן שם ובמלחמות מבואר דאסור אמנם אפשר דדוקא בהופשר בשבת וכן משמע מהתוס' ור"ן שם עיי"ש וצ"ע.

שייך אטו כלי דטבילה לא שייך בכלי. כל זה כבר השבתי שלא לאסור הטבילה בחמין כליל שבת.

ועל דבר מה שהחיר להחם ע"י הערמה של שחיית קאפע. הנה לדעתי אם הייתה הטבילה כליל י"ט ולא היו חמין מוכנים מצע"י אולי ה' מקום לדון להחיר להחם אף לכתחלה לצורך טבילה דמה שאסורין להחם חמין צי"ט לרחוץ כל גופו כחצו החוס' במסכת ביצה דף כ"א ע"ב משום שאינו שוה לכל נפש כי אם למעונגין והיינו שהרחיצה רק בשביל התענוג אינה אלא למעונגין. אבל כשעל כרחם נריכה לבוא כל גופה במים שוב הוא שוה לכל נפש שלא לרחוץ בצונן. שוב ראיתי שגם מעלתו הרגיש בזה ואמנם כ"ז אם הייתה הטבילה צי"ט אבל להחיר טבילה בשבת וע"י ע"ת מין דצי"ט עצמו אין היחיר דהרי אינה טובלת לא מהני עירוב תבשילין דלדידן דקי"ל דמדאורייתא נרבי שבת אינן נעשין צי"ט ועיקר ההיתר משום הואיל ומקלעי אורחין כמבואר במג"א ריש סימן תקכ"ז אם כן בחמין לצורך כל הגוף דודאי לא חזי ל' צי"ט שהרי אין טבילה ביום ולא מיקלעי אשה דחזי לה ואיך יהיה מותר לצורך שבת ואולי אמרינן הואיל ומקלעי נשים הרבה נריכים כל החמין הללו לרחוץ פניהם ידיהם ורגליהם חזיא להו אעפ"כ לא הייתי מחיר בזה למעשה. ע"כ עיי"ש עוד.

ובשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קמו) כותב בזה: הנה תוכן הדבר כי מעלתו הרמה הורה הוראת שעה להחם המקוה צי"ט ב' לצורך טבילת אשה חולשת ומעונגת שאי אפשר לה לטבול במים קרים, ובכל זאת צויה לבשל אצל האש וגם ליקח מהמים שביורה לצורך אכילה וכדומה, ונפשו היפה בשאלתו אם טב הורה והאריך מאוד בראיותיו.

והנה אשר הנריך לבשל שום דבר אצל האש אע"ג שצויה ליקח מהמים לשחות ואם כן הרי כבר נעשה האש לצורך אכילה, נראה דחשש מעלתו שמה אחר שכבר לקחו המים מהיורה לצורך שחיה וכדומה אולי יוסיפו עדיין אש ועצים כדי שלא יתקרר היורה כדרכן של נשים שבמקוה, ע"כ צויה לבשל להדיא שום קדרה ואותו הקדרה מסתמא נטרך לעמוד שם כל כך זמן שרואת במקוה וכל מה שמוסיפים עצים ואש יהיה הכל לצורך הקדרה, אך נגד זה לא תיקן כל נרבו במה שצויה ליקח מהמים לצורך י"ט, כי בלי ספק שדרכן של נשים להוסיף מים אל היורה בכל שעה, ואם אחר שלקחו מהמים וחוזרים ומוסיפים מים קרים אותה ההוספה אינה כי אם לצורך רחיצה וזהו ביטול דאורייתא בשבת

כמבואר ופשוט, וגזירה זו שכיחא טובא טפי מעיקור גזרת מרחצאות צי"ט לפמ"ש חוס' בשבת ל"ט ע"ב סוף ד"ה אלא וכו' והיינו טעמא שהכללים חסודים שפעמים שיחממו עיקרן לרחיצה עכ"ל, ופשיטא שיחממו עיקרן לרחיצה לא שכיחא, אבל חששא הנ"ל שכיחא טובא ובשגם שהדבר נמסר לנשים קלי דעת.

והנה למיעבד ליה מייח דעתא אצבר שאין כאן שום איסור במה שהורה ולא יאונה לדיק כל און, אבל בכל זה אין דעתי נוחה להיות ידי עמו להחיר מבאן ואילן. והנה איסור חימום מים לרחוץ כל הגוף צי"ט פליגי הרי"ף והרמב"ם עם חוס' עפ"י מ"ש הר"ן בביצה [כ"א ע"ב] במשנת לא יחם, הנה הרי"ף והרמב"ם ס"ל דאין שום איסור להחם צי"ט לצורך כל הגוף דה"ל שוה לכל נפש ואיכא מחוץ אם המים ראויים לשחיה, או אפשר בלא"ה נמי דהרחיצה בעצמה היא כשחיה ולא אסור אלא משום גזירה י"ט אטו שבת וכולי חדא גזירה היא, והנה לשיטתם פשוט דצי"ט ב' נמי אסור דאין לחלק בגזרת י"ט אטו שבת בין י"ט א' ל"ט ב', וסברא כו כחב ש"ך צי"ד סימן יו"ד סקי"א ע"ש, והנה טבילת כלים ס"ל לרבה משום שמא יעבירו וצי"ט משום גזירה אטו שבת כמבואר בפ"ב דביצה [י"ט ע"א] והרא"ש פסק כוותיה, ולא לשחממי שום פוסק להחיר צי"ט ב', וע"כ גם י"ט ב' איכא למיגזר אטו שבת מין דלא נאסר מטעם עצמו רק משום שבת א"כ העולם העושים להחיר בשבת ג"כ אינם מחלקים בין י"ט ל"ט, וכן עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסורים צי"ט הסמוך לו [שם ד' ע"ב] אפילו י"ט שני והה"נ הכא דכוותיה.

אמנם לדעת החוס' דס"ל שצי"ט עצמו איכא איסור דאורייתא להחם חמין לרחוץ כל גופו, ולא שייך מחוץ במה שאינו הנאה השוה לכל אדם, נמצא לדידהו לא שמענו שגזרו כלל י"ט אטו שבת בהך דמרחץ, ואנו אין לנו לדש ולבדות גזירות וחומרות מלבנו ואין לנו אלא מטעם זה שכחבו חוס' דניחוש שיחמו הכלים שלא לצורך אכילה כלל רק לרחוץ כל גופו, וזה הוא הנאה שאינו שוה לכל נפש.

והנה אם נניח שהטבילה מוכרחת ביום הזה וא"א לדחותה, אי משום טבילה בזמנה מזה או משום הצעילה גופה וכדומה, נ"ל פשוט דלא שייך לומר דלא הוה שוה לכל נפש, דהש"ס מייירי מרחיצת המפונקים ומעונגים שהיו רוחצים בחמין לחענוג וזה אינו אלא למעונגים ולא לכל נפש כי הם אינם רוחצים כלל, אבל הטבילה הנריכה ליומה ואם לא ירחץ בחמין ינטרך

איסור, לא יהי' אלא כדברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור, ועוד להרי"ף ורמב"ם הנ"ל אסור בודאי, וגם לדברי הרמב"ן הנ"ל י"ל ולחלק בין זערא דגופה לכבות הגר באשמו טהורה והיא עמו משא"כ הכא כמו שחלקתי לעיל, ע"כ מכאן ולהלאה לא אומר בזה לא איסור ולא היחר וספך ה' בידו ילית.

וסיים שם: ועמה נדפס ספר נודע ביהודה תיגא ע"ש חא"ת סי' כ"ה וכבר הורה זקן. ע"כ.

ובישו"ת בנין ציון (סימן עו) כתב השואל: ראיתי כאן שערורי' שהנשים יורדות לטהרה כלילי שבת וי"ט בחמין ואין מוחה בידם ושאלתי היש כח ביד מי להחיר חאת בישראל נגד משנה שלימה בבינה רוחן אדם פניו ידיו ורגליו אבל לא כל גופו וכן הורו כל הפוסקים ראשונים ואחרונים והלא אפילו בחול יש להחמיר בדבר משום גזירת מרחצאות אם לא במקום שנוהגים להקל כמבואר בי"ד (סוף סי' ר"א) מכש"כ כליל שו"ט שי"ש עוד טעמים אחרים לאסור הגם שמצאתי בספר סדרי טהרה שהי' מחיר לטבול בחמין כליל שבת נגד דעת החכם נצי וכן נאמר לי שהרב הגאב"ד מ"ה קאפמן נ"י פה החיר את הדבר משום טבילת מנ"י אפס אין דעתי נוחה בך ומעטה אם יש את נפשו ורצונו הטוב יודיעני את דעתו הרחבה בדבר הזה.

ודושיב: הנה אמת שהרב חכם נצי שו"מ (סי' מ"א) רצה להחמיר בדבר ולא רצה להחיר רק לטבול בע"ש בין השמשות בחמין מה שבעצמו קרא דרך רחוק והסדרי טהרה (סי' קצ"ז) אחר שהביא דבריו והאריך להסכים עמו כתב אחר שכתבתי כל זה ראיתי בס' דברי יוסף (סי' ס"ד) שכתב שמנהג נחפשת ביניהם שטובלות בחמין כליל שבת ואין פוזה פה ומצפנף וטרח שם לקיים המנהג ואחר השקלא וטריא בסוף העלה דין זה בצ"ע והטעם שכתב הוא כיון דאיכא זערא דגופא לטבול בזמן ה"ל מנטער שהחירו לרחוץ בחמין כמבואר בא"ח (סי' ש"ז) דמותר לומר לנכרי להביא חמין דרך חצר שלא ערבו לרחוץ בו המנטער ע"ש והסדרי טהרה הוסיף טעם שהרי ה"ה כתב דלכך מותר לרחוץ לפני המילה בחמין דגזירה דמרחצאות במקום מנ"י לא גזרו והלח"מ (פ"ו בשבת) ביאר דמחמין הוי שבות דשבות דהגזירה היא משום מרחצאות ומרחצאות משום גזירת הבליין ושבות דשבות שריא במקום מנ"י א"כ ה"ה במקום טבילת מנ"י וסיים הס"ט מכל הלין נ"ל דבמקום שנהגו לטבול בשבת בחמין אין למחות בידם כי יש להם

לרחוץ בזמן והרחיצה בזמן בודאי זעיר הוא לכל אדם אפילו למי שדעתו יפה, והרי תמורתה לרחוץ בחמין הוא שוה לכל נפש ואין כאן שום איסור דאורייתא אם יחמו חמין לצורך טבילה כי האי גוני, ובימי חכמי הש"ס לא היה עדיין שום טבילה בחמין כדמחמה הש"ס טבילה בחמין מי איכא במסכת ברכות כ"ב ע"א ותענית י"ג ע"א, וזה נולד קרוב לזמנינו להחם המקוואות, ובתוס' נדה ס"ו ע"ב ד"ה אם סמוך וכו' משמע שכבר היה כן בימי הש"ס ועיין ביומא [ל"ד ע"ב] סוגיא דזירוף, וא"כ אם נניח שהטבילה מוכרחת היום אזי אין בהחמין שום איסור כלל.

אמנם על הצעילה גופה נדון, הרי איפשטא איבעיא [בינה כ"ב ע"א] שאין לכבות הגר משום דבר אחר בי"ט, אעפ"י שגם בימי שרי משום מחוץ מ"מ לצורך דבר אחר לא הותר, והנה התם אפשר שהוא עמה במטה ומנטער עליה ולא הותרה, כ"ש שלא לטהר מטומאתה אלא תדחה טבילתה לילה אחת, וכבר נזוה חכם נצי [סי' י"א] כי כרויחא על טבילת ליל שבת בחמין ושטוב לדחות טבילתה לילה א' ולא לדחות דברי חז"ל בגזירת מרחצאות, אלא שם העלה ארוכה או שחטבולנה בע"ש בין השמשות, וכן נוהגות ברוב הקהלות למהר קצת טבילתן, או שלא יחממו המים במקוה כ"א להפג ינתן בלבד ולא יותר, והנה הוא איירי בהוחמו מע"ש וליכא אלא גזירת מרחצאות אם כן כי ליכא אלא הפגת זינה לא גזרינן ופלטין מאיסורא דרבנן, משא"כ אנו עסוקים ובאים בחמום מים בי"ט עצמו וכבר כתבתי שאפילו אם מבשלים אצל האש ולוקחים גם מהמים לצורך אוכל נפש חוששני מחטאת הנשים אשר יוסיפו מים והמכשלה הזאת תחת ידם, ע"כ היה נראה יותר לדחות טבילה לילה א'.

אך כל זה בי"ט א' איכא איסור דאורייתא, אך עובדא דמעלתו היה בי"ט ב', ולדעת הרמב"ן שהביא הר"ן הא דאין מכבין הגר משום דבר אחר היינו משום דהלכה כר' יהודה במכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן ואין מורין כן משו"ה לא רצה להורות כן להחיר להדיא, אבל מעיקור הדין שרי וא"כ מותר לכתחלה בי"ט ב' דרבנן לכבות הגר לצורך דבר אחר, כל זה מבואר בר"ן פ"ב דבינה, וא"כ כיון שהצעילה לא נדחת ממילא דהטבילה מוכרחת והותר להחם לצורכה, ויחא מעלתו נקי בדינו וטב הורה לצורך שעה.

אמנם לא צענא דלימטי' ליה שיבא מכשורי להמציא קולא חדשה שלא שערס אבותינו ונהגו בו

על מה לסמוך וצפרט בזה"ז דירדה חולשה לעולם וא"א להם בלון עכ"ד.

ואם בכל זה לא נח דעת מעכ"ת נ"י עם כל זה לא ידעתי למה קרא המנהג שערורי' ושאל היש כח ביד מי להחיר חזאת בישראל אחר שכבר ראש ופאר משפחתו אבי זקנו הגאון בעל קרבן נחגאל ז"ל החיר הדבר שצפ' במה מדליקין (סי' כ"ב) אחר שהשיג שם על החכם צבי שהחיר לטבול ביה"ש והקשה עליו דממנ"פ אם נחשוב לילה לענין טבילה בזה"ז היאך נחשוב יום לענין שבת סיים ובעיקר הדין כחבתי באריכות שטבילה מי מקו' בחמין לא הוי בכלל גזירת מרחצאות עכ"ל.

הן אמת שבשו"ת נודע ביהודה מ"ב כתב על זה ואין לנו לסמוך על דבר שלא בירר לנו טעמו ואני אמרתי אולי דוקא רחיצה אסור שעיקר הטעם שמה יחס בשבת אבל טבילה דלא משכחת אלא בכניסת ליל שבת לא משכחת טבילה בחמין שהוחמו בשבת ועוד כתב טעם שהרי רש"י בשבת (דף ל"ט) כתב טעם הגזירה דרחיצה בחמין דאחי להחם בשבת כגון נותן זון בחמין חה לא שייך בטבילה במקוה שהרי אין טובלין בשאובין וסיים ומ"מ אעפ"י שאנו מדמין אין אנו מוריס להיתר רק ליתן בעוד אחי שעות עד הלילה שיהי' כלילה רק פושרים ואמנם הבלגין לפי הנראה אין נוהרין בזה ואני מעלים עין מזה ומוטב שיהי' שוגגין ואל יהיו מזידין עכ"ל.

אמנם חוץ מכל הנ"ל לענ"ד יש ללמוד זכות על המנהג שבדאי אין לנו להוסיף על גזירות חכמים אלא כמו שגזרו והם גזרו שלא לטבול בחמין ענאם שהוחמו בשבת או אפי' בע"ש ע"י אור שגזרו ע"ש אטו שבת ובשבת גזרו שמה יטיל זון בחמין ויבשלם בשבת וחדא גזירה היא אבל מה שטובלין בחמין במקוה הרי בזה אינו טובל בחמין ענאם שהוחמו ע"י אור שהרי הם נחבטלו ע"כ במ' סאה מי מקוה ונעשו ונקראו על שם מי המקוה דאל"כ ה"ל טבילה בשאובין ואף דמי המקוה נחממו ע"י החמין שהטילו בהם לא מנינו שגזרו חכמים על החמין שנתחממו ע"י חמין ואף שאסרו לרחוץ במי הסילון שעברו חוץ חמי טביר' זה אינו שהרי לפי הנראה בשבת (דף ל"ט) מטעם הטמנה בשבת אסרו.

ועוד דאם הי' לחמי טביר' דין חמי האור ה"ל במי הסילון ביסול ממש חה הוי הגזירה שכתב רש"י

שיטיל זון בחמין אבל שנגזר לרחוץ בחמין שנתחממו ע"י חמי האור זה לא מנינו שגזרו חכמים ומטעם זה נ"ל שאפילו אין נוהרין ליתן החמין במקוה בעוד היום גדול עד שיהיו פושרים כמו שכתב הנ"ב מכ"מ יש להורר שיחנו עכ"פ מבעוד יום בע"ש קודם הלילה דמשנכנס שבת ה"ל על החמין שם אסור והוי ל"י מבטל אסור לכחילה אבל כשמערב קודם השבת בעוד שעל החמין שם היתר מבטל בטל. וכן הורתי בקהלנו פה להורר ליתן החמין קודם השבת אבל עכ"פ אין למחות ואין לערער בדבר שכבר נהגו היתר בדורות הקודמים הטובים כש"כ בדור הזה וד' יגדור פרלמנו. ע"כ.

ובשערי תשובה על שולחן ערוך אורח חיים (סימן שכו סעיף) כותב: עיין בשו"ת ח"ל סי' י"א שאוסר לנשים לטבול כליל שבת בחמין ועיין בשו"ת נ"ב מ"מ סימן כ"ד וכ"ה שהוא היה מזהיר להבליגן שיחנו החמין בערב שבת למקוה בעוד היום גדול כדי שלכשתחשך לא יהיו רק פושרין ופושרין שרי רק בחמין אסור ע"ש וכ"כ בתפארת צבי סימן ט' ע"ש שכתב ליישב דברי הח"ל מ"ש לענין רחיצה בהש"מ אף שקיבלו הקהל שבת ע"ש. ועיין בשו"ת חוט שני סימן פ"ג בענין טבילת נשים כליל שבת הם מלהזכיר מלטבול מבעוד יום במקום שאין מנהג זה רק כמ"ש ביו"ד סימן קצ"ו ובמקום שנוהגין אין לעשות כן רק בשבת אחר אמירת ברכו שכבר נקרא שם שבת עליו אבל לא בחול אפי' אחר אמירת ברכו ע"ש.

וע"ע בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח א סימן קכו) בדבר שאירע בעירו ליובאן אחרי שעלה בידם בחסד השי"ת לחקן מקוה בימי הגזירה בבית המרחץ של המושלים באופן שלא הכירו שהוא מקוה כשרה, אירע שהחילו להחם המרחץ רק בשבת והבלגן היה ישראל וממילא גם המקוה הוחמה בתערובות חמין שהוחמו בשבת ע"י ישראל, ונשאל אם רשאות הנשים לטבול בזה והוא שעת הדחק גדול שאין מקום אחר לטבול שם. עי"ש שהאריך בזה.

וע"ע בשו"ת זיץ אליעזר (חלק ו סימן כ) שהאריך בענין טבילת נשים במקוה חמה כלילי שבת.

גב' שם. בענין מה שנהגו חסידים ואנשי מעשה לטבול בש"ק בבוקר במקוה, ואינם משגיחים גם אם הם חמים ביותר, עיין בשו"ת דברי חיים (ח"ב או"ח סי' כ"ו) ובשו"ת אבני דק (או"ח סי' ל"ז).

וע"ע בשו"מ דברי יציב (חלק או"מ סימן קס) שהאריך בענין טבילת עזרא בחמין בשבת. וכתב דעיקר ההיתר נראה, לפמ"ש בהגרעק"א או"מ סי' שכ"ו ס"א, דצמנטער אע"פ שאינו חולי כל הגוף מותר לרחוץ בחמין, וכ"כ גם שם בס"י ש"ז ס"ה דהי דייק לשון השו"ע, ומובא גם צמנט"צ צביאה"ל ריש סי' שכ"ו עיי"ש, ומיון דהנהיגו וקבלו עליהם לרחוץ ולטבול בש"ק בצוקר, כמוכא בחוספת שבת או"מ סי' ר"ס ס"ק א' ועוד, גודל החיוב בשם האריז"ל [בשעה"כ שער ו'] לחוספת טהרה אפי' כשאינו מחוייב משום טבילת עזרא, ואם לא יחמו המקוה ילך למים קרים ויטעור, ובכה"ג במקום נער החירו, ובפרט שבמה"ז הכל חולין אצל אינה [שם סי' רע"ו סעיף ה']. והך היתר דצמנטער מוכא ג"כ ברד"ך בית י"ח חדר א', המוכא בספר תהלה לדוד בס"י שכ"ו ס"ק א' עיי"ש מה שהאריך בו, וע"ע בדע"ת למהרש"ס או"מ סי' תרי"א, עיי"ש מהמג"א סו"ס שכ"ט. ע"כ.

וע"ע שם (סימן קסא) שמביא דברי רש"י כאן, בד"ה בכלי, שכתב, ואחי להחם בשבת כגון נותן זון בחמין עיי"ש. ונ"ב מה רצה רש"י בזה, ובהגהות מהר"א"ם הורו"ן בש"ס ווילנא הרגיש ועמד בזה עיי"ש.

וכתב לחרץ, דלקמן בדף מ' ע"א, דאר"ש בן פזי וכו' החתילו הצלנין להחם בשבת וכו', ובר"ן כתב דלאו דוקא דהא לא נחשדו על השבתות אלא שהיו נותנין שם עצים וכו' והם מחזקין והולמין כל השבת, ואיכא למיחש שמא יחתה בגחלים, והכי איחא צירושלמי בהדיא עיי"ש. והירושלמי הוא שם בשבת פ"ג ה"ג [דף כ"ג ע"ב], בראשונה היו סותמין את הקמין וכו' נחשדו להיות ממלין וכו' והיא דליקה והולכת בשבת עיי"ש. ובשוריי קרבן, קצת קשה מאי איסורא איכא ואפשר מפני השעשע. ולפמ"ש בר"ן האיסור הוא מגזירה דשמא יחתה.

ואו"ל דרש"י מיאן בזה לש"ס דילן, וכדי שלא תקשה והא לא נחשדו, לזה פי' כגון נותן זון בחמין, ובכה"ג לא ידיע לכו"ע וחשידי. וס"ל דגזרת שמא יחתה גזירה רחוקה היא, וכעין גזירה לגזירה לאסור רחינה. ובמג"א סי' שכ"ו סק"א נראה קצת כרש"י, שנקט רק שמא יבואו להחם בשבת, ובפמ"ג שם בא"א סק"ד הביא מרש"י דמשמע דהחתילו הצלנין להחם שנחנו זון לחם כ"ר דזה ג"כ אסור מן התורה ביד סולדת בו עיי"ש. ובפשטות נראה דפליגי אהדדי רש"י והר"ן בטעמיהם. והרב התניא שם ס"א נקט לה כהר"ן מהירושלמי.

ואו"ל היה אפשר להשוות ולמעבד שלמא בין רבנן, די"ל דרש"י פי' כן לפי ההו"א לרב חסדא בשבת שם דמחלוקת בכלי, או למה דמסיק לר"ש דבקרקע שרי, דהך איסורא מה"מ דנותן זון בחמין ככ"ר הוא כנ"ל, וזה בכלי אצל בקרקע לא מזוי שיהיה כ"ר, אצל טעם הר"ן שייך גם בקרקע, דהסדר שמחממין ומבערין היורה כדי להטיל לבזר שבקרקע, וגזרינן שמא יחתה. ולזה להלכתא דגם בקרקע אסור, י"ל דגם לרש"י מטעם הר"ן הוא. ואפשר דבזה גופא פליגי בקרקע, אי גזרינן משום גזירה דשמא יחתה דהוי כעין גזירה לגזירה.

גמ'. והוא מעשה דאנשי טבריא בקרקע הוה ואסרי ליהו רבנן. לכאורה יש לתמוה מאי קושיא ממעשה דאנשי טבריא הא ר"ת גופא אמר לעיל דהא דאסרו להו רבנן לאנשי טבריא היינו משום איסור הטמנה בדבר המוסיף הכל וא"כ לא דמי כלל להך ברייתא דלא ישתטף דלא איירי כלל מענין הטמנה בדבר המוסיף הכל. עיין פנ"י שהאריך בזה.

גמ'. שם. עיין חוס' ישינים כאן. ובשו"מ שבת הלוי (חלק א סימן נח) נשאל בענין חמין שהוחמו מבע"י ומוסיפים לעמוד על האש, אם נקרא הוחמו בשבת (לענין רחינה), או לא. והשיב דהדבר יראה לאיסור, כנראה מתו"י כאן, וסתימת מעשה דאנשי טבריה, ושו"ע סימן שכ"ו ס"א.

גמ'. מאי בל"א וכו'. עיין שפ"א שכתב לדקדק, אמאי לא אמרו מכללא דאמרינן בעירובין (מ"ז ב) בשם ר"י דהלכה כר"י לגבי ר"ש. וכתב דאפשר לענין זה פשיטא לגמ' דסתם מחני' עדיפא רק לענין מכריע לא עדיף כמ"ש החוס'.

ובחי'. הרשב"א רוצה לומר דרבנ"ם דהכא לא ס"ל משמ"י דר"י דהלכה כסתם משנה כדאמרינן בפ"ג דחולין (מ"ג) דאמוראי נינהו אליבא דר"י ונ"ע דשם מוכח דרבנ"ם ס"ל הא דהלכה כסתם [אכן בגיטין (פ"א ב) מבוזר דרבנ"ם לא ס"ל דהלכה כסתם וכבר עמדו בזה בחולין בגליון הגמ' וא"כ סוף דברי הרשב"א שבי' דמשום דס"ל הלכה כסתם הוצרך לפסוק כר' יהודה תמוהין דהא רבנ"ם משמ"י דר"י לא ס"ל הי' וכן הקשה בהגהות מלא הרועים ע"ד החוס'.

דף מ ע"א

גמ'. חמין שהוחמו מערב שבת רב אמר למחר רוחץ בהם כל גופו אבר אבר. עיין שו"ת הרד"ך (סימן יח) באריכות.

גמ'. ואין צריך לומר חמין שהוחמו ביום טוב. כתב הרשב"א, מדתני ואין צריך לומר חמין שהוחמו ביום טוב ולא חני והוא הדין לחמין שהוחמו מערב יום טוב, שמעיין מינה דדוקא הוחמו ביום טוב אבל הוחמו מערב יום טוב רוחץ בהם כל גופו אבר אבר, והרב אלפסי ז"ל החיר בשם גאון לרחוץ בהן כל גופו וכמו שכתב במסכת ביצה גבי מחמין ללא יחס אדם חמין לרגליו (ביצה כ"א ב') ואף הרמב"ן ז"ל נראה שהסכים לדבריו, ונראה לפי דבריהם כי מה שפסק רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה דברייתא בשבת בלכד היא, דברייתא לאו איוס טוב היא שניה אלא בשבת דוקא.

גמ'. לא שמייעא ליה. פירש"י לא שמייעא לרבה. ועיין שפ"א ללכאורה לא משמע הכי מדאמר אייתיבי כל הני חיובתא ולמאן איתבי' ע"כ דקאי לרבה דאביי איהו דאיתבי לרבה ומסיק בחיובתא אלמא שמייעא ליה. ועוד קשה מאי מקשה פשיטא דעביד אי שמייעא ליה ודלמא הא גופא מספקא ליה אי שמייעא לרבה הני חיובתא ולא עביד או לא שמייעא ליה ועביד.

ולרבן כתב דהי' נראה לפרש לא שמייעא ליה קאי לר' יוסף וקצת קשה מאי חיובתא לרבה דילמא הא דתני רוחץ פניו ידיו ורגליו לאו דוקא הני דאם משיר אבר אחד נמי שרי [כיון דפניו יו"ר אליבא דשמואל נמי לאו דוקא דגם שאר אברים שרי כל שאינו רוחץ כל גופו כמ"ש הב"י (סי' שכ"ו) וברמ"א שם] א"כ י"ל דהא דקתני אבל לא כל גופו היינו צבת אחת לכד מהביריתא דתניא בהדיא כוותי' דשמואל הוי חיובתא אבל לא מאידך ברייתא דלעיל.

גמ'. בקול'י דרב לא עביד. כתב הריטב"א, לאו דלא עבד לעולם כקולי דרב דאם כן מאי קמיבעיא ליה הכא השתא פשיטא דלא עבד כוותיה דקולא היא, אלא הכי פירושא דקולי דרב לא עביד בכל דהו אלא זימנין עביד וזימנין לא עביד הכי.

גמ'. שם. עיין שפת אמת על מסכת מנחות (דף מא ע"ב) ד"ל דרק הוא לעצמו החמיר ועביד ככל חומרי דרב, אבל לאחרים החיר לפעמים כדשמואל.

גמ'. ת"ר מרחץ שפקקו נקביו מערב שבת כו' פקקו נקביו מערב יו"ט וכו'. עיין פנ"י דמשמע להדיא מלשון הצרייחא דאפילו פקקו נקביו מעיו"ט שפ"ה לא שרי למחר אלא להזיע ולהשתטף מין דאכתי לא גזרו על הזיעה א"כ כ"ש דלא גזרו להשתטף והיינו כדפירש לעיל דלא אסרו להשתטף אלא משום זיעה אבל לענין רחיצה עצמה צו"ט משמע דאסור אפילו פקקו נקביו מעיו"ט מין שכבר גזרו על הרחיצה אפילו בהוחמו מערב שבת או מערב יו"ט. ולפי"ז כתב הפני"י לתמוה טובא על שיטת הרב אלפס שכתב בפ"ב דביצה בשם הגאונים דבחמין שהוחמו מערב יו"ט מותר לרחוץ כל גופו אפילו לכתחילה וכן פסק הרמב"ם ז"ל וא"כ הוי דלא כברייתא דהכא. עיי"ש שהאריך בזה.

גמ'. שם. עיין שו"ת מנחת יצחק (חלק ב סימן נב) אודות ההסקה המרחיט שסדרו כן, צבית החורף יש תנור גדול עם דוד גדול עם מים, וכאשר מסיקים שם, המים שנתחממו הולכים ושבים בחוץ הקנים העשויים צכותלי הבית, הלוך ושוב דרך מקום החור ומתחממים שמה, ובחוץ החדרים צפנים עשויים קיבוץ קנים יחד של ברזל חלולים ומחוצרים לקנים המושמים מים, וכאשר רוצים שיתחממו החדרים פותחי' הברזל שבין קיבוץ הקנים שבהדרים, ובין הקנים שצכותלי הבית, ואז הולכים המים החמים בחוץ אותם קיבוץ הקנים שצפנים, ומתחממים החדרים וזוה השאלה בשבת, והנכרי מסיק החור שצבית החורף, אם מותר אח"כ לישראל לפתוח דרך מעבר המים החמים הנ"ל, כדי שיתחממו החדרים צפנים.

והשיב: מקור לדבר זה יש להעיר מן ד' הש"ס כאן, מיחס שפקקו נקביו מע"ש למוצאי שבת רוחץ זה מיד, ופי רש"י בל"א, שפקקו נקביו אותן נקבים שמרחץ מתחמם על ידיהן, שאור נסקת מבחוץ מתחממו לו ועיקר וכו', וכ' שם הר"ן דהיכא דלא סתמו נקביו, אע"פ שמאליו הוחם בשבת, צריך להמחין לערב צבדי שיעשו, לפי שאסור לעשות כן, גזירה שמה יחתה בגמלים, וכן נפסק להלכה בש"ע (או"ח סי' שכ"ו סי"א), וכ' שם מג"א (ס"ק י"ב), מכאן נ"ע על בתי חורף שמתחממן אותן מתחמיהן, ועל הנקבים יש קערות ברזל, או סתימת אבן, אם מותר לפותחן. אכן ראיתי נוהגין בו היתר (אגודה סי' כ"ז).

וְפִי' המהש"ק דר"ל שיש שני חדרים זה על גב זה, ויש נקבים בחקרה החתונה, כדי שאל יסיקו התנור למטה, ויתחמם חדר החתונה, יכנס החום דרך הנקבים, גם לחדר העליון, וזה יש לאסור, דהא מהאי טעמא מרחץ שפקקו נקביו וכפרש"י השני שכבד עליו וכן עיקר, ולכן מותר, אבל אם הנקבים פתוחים לאסור, דעל ידי שהחום עולה דרך הנקבים בשבת, הו"ל כאלו הוסק בשבת, א"כ לאסור לפתוח הנקבים שבתהר הנ"ל בשבת, דהו"ל כאלו מסיקו בשבת עכ"ל.

הנה דברים אלו דהו"ל כאלו מסיקו בשבת קשה הבנה קצת, אבל נ"ל הכונה דר"ל מטעם גזירה שמה יחתה, וכמ"ש הר"ן והמחבר בש"ע שם לענין מרחץ, העתקה לשונם כי לפי זה יובן, כי נדון דידן ממש כמו נידון הנ"ל, רק בשינוי, ממה שבנידון המג"א והמהש"ק, בא יבא החום למעלה להחדר, וכאן יבא המים החמים לקנים שבתהר, וזהו יתחמם החדר, וכאשר שם יש לאסור מטעם שמה יחתה, אם יראה שאפס האש, כן כאן שמה יחתה, ויוסיף ענין כדי לחמם המים שבציית החורף, אשר ממנו יושפע המים החמים לכל החדרים.

אכן המג"א הביא בשם אגודה דנוהגין בו היתר, ונריך להבין מנהג זה מאין תמצא, ומצאתי בס' ערוך השלחן, דכ' הטעם, דלא מצאנו לאסור בפתיחת פתח, כדי שיבא החום לחדר השני, וזה שאסרו במרחץ, משום דבמרחץ דרך הסקתה צדק, הוא לפתוח ולסתום, ויש חשש שמה יחתה, אבל בפתיחת פתח סתם, כדי שחמם החמימות, אין סביר לאסור, עכ"ל, וא"כ לפי חילוק דידי, דשאני מרחץ דדרך הסקתה צדק, לפי"ז בנידון דידן בהסקת המרחץ דדרך הסקתה צדק, שוב שפיר יש לגזור שמה יחתה, ובס' משנה ברורה (בשער הציון אות י"ט) כי לחלק, שאינו דומה למרחץ, ששם הוחם המים וכל אשר במרחץ מן האש הניסוק מתחמיו, משא"כ הכא שרק חום בעלמא נכנס מן החדר ההוא, ודמי למי שפותח החדר החום לחדר הזנון עכ"ל, וסברתו ז"ב, מאי נ"מ, אם נתחמם המים לנתחמם הבית, לענין הגזירה דשמה יחתה, ואם ממה שבידמי לפותח וכו', ערביך ערבא נריך, ודלמא גם שם אם מתכוין לחמם הבית, לאסור שמה יחתה, וע"כ החילוק, דזה הו"ל רק אקראי בעלמא ול"ג בי' רבנן, משא"כ היכא דדרך הסקתה צדק, וא"כ גם בגד"ד יש מקום להחמיר כמו, ואין לומר, מיון שכל ההיתר שמוחר לומר לעכו"ם להסיק התנור, אף דאמירה לעכו"ם שבות, הוא משום שהכל חולים אלל הקור, א"כ מטעם זה ג"כ אין לגזור

על גזירה דשמה יחתה, דהו"ל רק שבות, דהרי מבואר בטור"ז (סי' ער"ה ס"ק ו') דאעפ"כ לאסור לישב סמוך למדורה משום שמה יחתה וכו', ואסברה לה בהגהות חכמת שלמה (סי' רע"ו סעי' ה') דלא עדיף מחולה שאין בו סכנה, דקיי"ל דאומר לנכרים ועושה, אבל ישראל לאסור לעשות, אף בדבר שאין בו שחיטה סמיים ממש, ואין בו מלאכה דאור, עיי"ש. ע"כ. עיי"ש עוד בזה.

גמ'. התחילו הבלגין להחם בשבת. תמה הרשב"א, והלא לא נחשדו ישראל על השבתות וכדמג' (גיטין נ"ד א') נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות, וכתב שמה צירושלמי (ה"ג) שלא היו מחמין ממש בשבת אלא שלא היו פוקקין נקבים מצערב וממלאים ענין מצערב, ובלשון הזה שנו אותה שם בראשונה היו סותמין את החמין מערב שבת ונכנסין ורואין בשבת ונחשדו להיות ממלאין אותו ענין מערב שבת והיא דולקת והולכת בשבת לאסור להם רחיצה והחירו להם זיעה.

אלא שעדיין קשה, וכי מה איכפת להן אם היתה דולקת והולכת בשבת והתניא (לעיל י"ח א') פותקין מים לגנה ערב שבת עם חשיכה ומתמלאת והולכת כל השבת כולה, ויש לומר דמיון שנקביו פתוחין והוא דולק והולך בעודו רותך בו ודאי אחי לחמיו ולפיכך אסרו בדולק בשבת והחירו בפוקק וחזרו ואסרו.

והפני יהושע כתב לתריץ קו' הרשב"א ז"ל, וכי נחשדו ישראל על השבתות כו', לפימ"ש בלשון רש"י בד"ה בכלי, דלשיטתו שם אחי שפיר הא דקאמר הכא התחילו הבלגין להחם בשבת היינו שהיו נוחמין זנון בתוך החמין וקסברי דשרי בתולדת אור.

אלא דבלא"ה כתב דלא ידענא מאי קשיא ליה להרשב"א ז"ל דהא שפיר מצינן למימר דהנך הבלגין עכו"ם היו והיו מסיקין בית המרחץ של ישראל או בעיר שרובן ישראל וכו' ודאי לאסור לרחוץ בהן והא דקאמי צברייתא דלעיל משרבו עוברי עבירה בלאו הכי לאו אבליגין קאי אלא על אותן ישראל שהיו רוחצין ומזיעין בהן כדמשמע להדיא ממימרא דרבא בסמוך דמאן דעבר אדרבנן שרי למיקרי ליה עברייתא כמו שפירש"י להדיא, כן נראה לי לפי שיטת רש"י דלעיל אלא דמלשון הירושלמי שהביא הרשב"א לא משמע כן. ע"כ.

גמ'. וזיעה במקומה עומדת. עיין שו"ת הר"ן (סימן ד) ח"ל: עוד שאלת, שאעמידך על דעתי

מודיעין לו שמצוה עליו לגרשה, ונותנין לו ענה שיגרשנה, ואם לא יגרשנה הוי בכלל מאי דאמרין האי מאן דעבר אדרבנן שרי למקריה עבריינא. ור"ת ז"ל היה אומר שאפי' זה לא נאמר לו אלא שאם ימלך ב"ד נותנין לו ענה לגרשה לאלתר. ע"כ.

וע"ע בשו"ת תשכ"ז (חלק ב סימן רלב) שגשאל בדין צבור שהסכימו ביניהם שאם אחד מצעלי הוראה ינדה לאחד מבני קהלם כל זמן שלא הסכימו עמו יחידה הקהל שלא ינהגו בו נדוי רשאיין הן בפק או לא.

והשיב, אם נדחו בדין נדויו ותייבין לנהוג בו נדוי ואם לא ינהגו בו נדוי הרי הם עוברים על דברי חכמים ושרי למקרי לכל חד מיניהו עבריינא דדין כל העובר על דברי חכמים כדאי' בפ' מירא, ותייב נדוי כמו שכתב הרשב"א ז"ל בתשובה ודין שיהי' הנדוי מפני עבירה או מפני הבעת ממון או מפני כבודו חייבין לנהוג בו נדוי דגרסי' בפ' ואלו מגלחין (ט"ז סע"ב) א"ר חנינא ת"ח שגדה לכבודו נדויו נדוי דתניא מנודה לרב מנודה לחלמיד. מנודה לחלמיד אינו מנודה לרב. לרב הוא דאינו מנודה הא לכ"ע מנודה למאי אילימ' למילי דשמי' והא כתיב אין חכמה ואין חכונה ואין ענה נגד ה' אלא לכבוד עצמו ואם נדחו מפני הבעת ממון אפי' נהג נדוי אין רשאיין להחירו עד שיפייס את חבירו. ואם נדחו מפני עביר' רשאיין הן להחירו אחר שינהוג נדוי כראוי ואפי"ה אמרי' התם (י"ז ע"א) אמתיה דבי רבי חזיתיה לההוא גבר' מחי לבנו גדול אמרה לי' ליהוי ההוא גברא בשמחא דקא עבר אלפני עור לא תתן מכשול. ואמרי' התם דלא נהגו חכמי' קלות ראש בנדויה שלש שנים ובההוא גברא (שם) דהוו סגו שומעניה דשמחיה רב יהודה ובעי ר' אמי למשרי לי' בחר דנת נפשיה דרב יהוד' לא שבקיה רב שמואל בר נחמני ואמר ומה שפחתו של בית ר' לא נהגו חכמים קלות ראש בנדויה שלש שנים יהודה חזרו על אחת כמה וכמה. ע"כ. וע"ע שם (חלק א סימן א) ושם (חלק ב סימן סח) ושם (סימן רנו).

גמ'. שם. עיין שו"ת הריב"ש (סימן קעב) ח"ל: עוד בא בכתבך, שהעברייין, אף אם אינו מותרם, אינו מנטרף לעשרה. דאמרין בפרק זה בורר (כו), החשוד על השבועה, אין נמנין עמו על סוד העבור, ע"כ.

וגר"א טעות הסופר המעתיק כחבך, כי היה ראוי לומר, החשוד על השבועה, כי זה מזכר שם, בעובדא דריש לקיש, דבעא מיניה דרבי יוחנן, בני אדם

זיעה בחמי טבריא בשבת אם מותרת אם לא, כי שם נסתפקו זה משום דאחמר בגמרא, חיעה במקומה עומדת.

תשובה: דע שהרי"ף ז"ל כן הוא דעמו שהזיעה לחלוטין נאסרה ואפי' בחמי טבריא, וזהו שכתב בפרק חבית (סב ב) גבי מתניחין דתנן [קמו א] הרוחץ במי מערה או במי טבריא ואמרין בגמרא דהרוחץ דיעבד אין לכחלה לא, וכתב הרב ז"ל ואי קשיא לך הא דגרסינן בפרק שמונה שרצים [קט א] חנו רבנן רוחצין במי גרר במי חמתן ובמי טבריא וגרסי' נמי בפרק מירא [מ א] ראו שאין הדבר עומד והחירו להם חמי טבריא חיעה במקומה עומדת דשמע מינה דמותר לרוחץ במי טבריא לכחילה והכא אמרינן דיעבד אין לכחלה לא, לא קשיא דהכא דאמרין דיעבד אין לכחלה לא לאו חמי טבריא קאי אלא חמי מערה ולא חמי מי טבריא אלא לגלוי מי מערה דמה מי טבריא חמין אף מי מערה חמין, ומי טבריא מותר לרוחץ בהן אפילו לכחלה ומי מערה דיעבד אין לכחלה לא, ומי מערה מאי טעמא לא שרו לכחלה משום דמערה מטללא כדאמרין בפרק שור שנגח את הפרה [ב"ק נ ב] מערה מרבעא ומטללא הילכך נפיש הבלא דידה ואחיא לידי זיעה ומשום הכי לא שרו לכחלה, אלו דבריו ז"ל, אלמא דסבירא ליה דמי מערה דמתניחין חמי טבריא ינהו ואפילו הכי אסור לרוחץ בהן מפני שהמערה מזיעה דסבירא ליה ז"ל שהזיעה נאסרה אפי' בחמי טבריא, וכן דעת הר"ם במז"ל שכן כתב בפ' [כ"ב] מהלכות שבת [ה"ב] ואסור לרוחץ במים חמים שבמערות מפני שמערה יש לה הבל ויבא לידי זיעה, וכבר חלקו על זה גדולי האחרונים ז"ל שמיון שהרחינה בחמי טבריא מותרת אי איפשר שהיא הזיעה בה אסורה שהרי לא נאסרה זיעה אלא משום גזרה דרחינה וכיון שהרחינה מותרת בחמי טבריא כ"ש הזיעה, וזהו שאמר בפרק מירא [שבת מ א] ראו שאין הדבר עומד והחירו להן חמי טבריה ומשמע לגמרי החירו, וכן דעת הרב ר' יונה והרמב"ן והרשב"א ז"ל. ואין ספק דסוגיא דפרק מירא הכי מוכחא, וכיון שבשל סופרים הוא וקליש אסוריה דגזרות טובה הוו וכדאיתא בפרק מירא כדברי האחרונים ראוי להקל ולהורות הלכה למעשה. ע"כ.

גמ'. האי מאן דעבר אדרבנן שרי לביקרי ליה עבריינא. עיין שטה מקובצת (כתובות סד) שכ' ח"ל: כתב רבינו יונה ז"ל, דאע"ג דאין כופין לתת גט באומרת מאיס עלי, היינו כפייה בשוטים, אבל בית דין

והשואל מפלפל אם ראוי לקראו בענין זה "עברייין", ומציא מש"ס כאן, ה"מ דעבר אדרבן מותר למקרייא לי' עבריינא ובגדה י"ג ב' המקשה עצמו לדעת מותר לקרותו עברייין ותוס' כתובות ב' ד"ה ותנשא ובחו"מ פ"ז ס"ט הג"ה בשם ר"מ מיינץ באם אינו רוצה ליטבע.

וע"ז השיב: הנה בחוס' כתובות ב' סוע"א דמשום ברכה אינה חלה ענה טובה ולא מיקרי עבריינא אבל משום שקדו מיקרי עבריינא, וצריך להבין החילוק, והסברתי לתלמידים, דאפשר דלא מקרי עבריינא רק כשעבר בקום ועשה ולא בשוא"ת ולטעם משום ברכה רז"ל הזהירו לינשא בה' משום דלא יש ברכה וכשלא נשא ועבר בשוע"ת שלא קיים מצוה דרבנן לא מקרי עבריינא אבל כשהטעם משום שקדו שרז"ל אסרו בשארי ימים לינשא משום גזירה דשקדו וכשעבר בקום ועשה על הגזירה דרבנן מקרי עברייין, א"כ בני"ד אף כשהשדו בפירוש לגזלן הוי רק דיבורא ולא מקרי מעשה אם לא איחשבד מעשה ע"י הדיבור כמבואר בחוס' ב"מ ז' ב' ד"ה ר"י ועוד כ"מ, והוי כמו שוע"ת. אכן מהא דר"מ מיינץ ברמ"א סי' פ"ז הנ"ל משמע להדיא דאף בשוע"ת כשעבר אדרבנן מקרי עברייין, וכן משמע להדיא בחוס' כתובות ע' א' ד"ה יוציא, ובני"ד אפשר מיקרי עבר אדאורייתא על לא חלך רכיל, עיי' קדושין כ"ח א' ובחוס' שם וחת"ס חו"מ סי' קפ"א.

אכן בני"ד המעיין בחו"מ סימן תכ"א סי"ג ובסמ"ע שם יראה להדיא דאף אם קראו להדיא גזלן לכתחילה אין לו להשגי לגדפו ולחרפו רק להעמידו בדיון, רק אם לא העמידו בדיון רק חירפו מיד פטור השגי משום דאמרין ליבי' רתא, ואם ראובן הנ"ל לא היה מחזק לשמעון לקרותו עברייין רק ה' מעמידו בדיון ויטעון שדיבורו הוא כמושדו בכל תגזול ושמעון יתנול א"ע כנ"ל, ודאי שמעון ה' פטור, כדמשמע להדיא ברמ"א סי' ת"כ סעיף ל"ח דהיכי דיכול להתנול פטור, ואפי' בשתי כתי עדים המכחישים זא"ז ג"כ מבואר בחו"מ סי' כ"ט וסי' ל' דכ"מ שנוכל לישב העדים שלא יהיו כמכחישים מישבין דבריהם שלא יהיו כסותרין ומכש"כ כשצ"ד בעצמו מתנול א"ע, ולא עדיף מהאי דיו"ד סי' א' סי"ג בטבח שעשה סימן שהוא טרפה וגם אמר שהוא טרפה שיכול להתנול א"ע, וביו"ד סימן קי"ט סי"ז בטבח שהוציא טרפה בחזקת כשרה שאין לו התנולות לומר שוגג הייתי ואפה"כ מבואר בש"ך שם באדם שהוא ידוע ל"ש ומדקדק במעשיו אמרין משגה

החשודין על השביעית, כשרין לעבר שנה. והיה אומר זה לאחר רבי חייא בר זרנוקי ור' שמעון בן יהונדק, דאולי לעבר שנה בעסיא, מפני מה שקרה לו עמהם, כמו שמוכר שם בארוכה. ומ"מ, אף אם היו פסולין לעבר שנה, שצריך מומחין מן הסנהדרין, שהם מנוקים בצדק, או לדין ולעדות, לא אמרו שלא יטטרף לעשרה. והלא אפי' הנשים היו מטטרפין, ומזמנין עליהם, אי לאו משום פרישותא, אע"פ שפסולות לדין ולעדות, ומזמנות לעצמן. ואפי' הכותי מטטרף לזמון, כיון שלא אכל דבר שאינו מעושר בסעודה ההיא. ומי שאכל בסעודה ההיא דבר אסור, שאין מזמנין עליו, זהו מפני שאין לו קבע לזמון, הואיל ואכל דבר האסור, אע"פ שהוא חייב לצדק, הואיל ונהנה. והוא כעין אכילת פירות, שאין לה קבע לזמון, וכמ"ס הראב"ד ז"ל בהשגות (פ"א מהלכות ברכות). ולזה הסכים הרא"ש ז"ל, שלא יטטרף לעשרה בחפלה, ובזמון בשאר סעודות. ולא פסלו להטטרף לזמון אלא הנכרי, דהיינו גר שמל ולא טבל, משום דאינו גר עד שימול ויטבל. ודוקא במנודה הוא שכתב הרמב"ם ז"ל שאין מזמנין עליו, ואין כוללים אותו בעשרה, לכל דבר שצריך עשרה, אע"פ שלא מוכר זה ב' ואלו מגלחין. לפי שזה הוא לשון נדוי, כלומר, ריחוק, כדמחרגמין, נדה דותה, רחוק סאובתה. וכיון שמבדילין ומרחיקין אותו, אין מנרפין אותו, ואין כוללין אותו עמהם. אבל מי שעבר עברה, ולא נחנדה, לא מצינו שלא יטטרף לעשרה, דאם חאמר כן, חפיק מיינץ לודני לודני, שהרי אפי' מאן דעבר אדרבנן נקרא עברייין, כדאיחא בפרק כירה. וכ"כ בפ"י לר' מאיר מרומנובורג ז"ל, שהעברייין שעבר על גזרת הצבור, אם לא נדוהו, נמנה למנין עשרה. ע"כ.

גב'. שם. עיין שו"ת תורה לשמה (סימן שנה) ח"ל השאלה: אחד שהוציא חפץ בשבת לברמליה וטעק עליו חבירו וקראו עברייין והלה טוען איך יקרא אותו עברייין על איסור דרבנן דלא עבד איסור תורה אם הדין עמו או לאו.

תשובה: דבר זה הוא גמרא ערוכה בשבת דף מ' אמר רבא האי מאן דעבר אדרבנן שרי למקרי ליה עבריינא ע"ש חזק ברור ופשוט. ע"כ.

גב'. שם. עיין שו"ת חלקת יעקב (חו"מ סימן ד) שנשאל בדיון ראובן שאמר לשמעון "עברייין" מפני שמקודם אמר לו שמעון בחוד התווכחות בענין מעות ת"ת דיבור שמשמעותו שחשדו לגזלן, ושמעון טוען שלא היה כוונתו בדיבור הלאה לחושדו רק שאלה בחמימות ושיניהם ת"ת וי"ש ושמעון גם כהן.

מור וקציעה הנ"ל אעפ"י שאין נזהרות לבדך בחוץ ואינן שומעין אבל הדין דין אמת.

ויע"ד נראה דכל הפלפול הנ"ל הוא על חפירה של מי מקוה טהרה שהי' מאז זמן ועכשיו חמים, אבל החדר שהחפירה בחוכו ששם מתקבצים כמה בני אדם ורוחאין בחמין אנשים ברגלים ונשים בזמן חופפות שם וכמה מימות נשתפכו לחוך האמצעות זו יולאת זו נכנסת לדעתי לא פקפק אדם מעולם שאין לבדך שם והיינו כמו מרחץ ולכל הפחות כאמצעות של כפרים דנפיש הבלייהו בשבת מ' ע"ב, אלא דמלפנים היו הנשים מזכרות כשעומדות בחוך החפירה של מים זוננים שחולקת רשות לעצמה ועמה שגם החפירה מתחממת נאסרו תרומיהו, ומינה נידון שלפנינו נהפוך הוא שהחדר שהחפירה בחוכו הוא נקי וטהור ולפעמים פעם או פעמיים בחודש חופפת אשה בחוכו במים חמין, ונהי שהחפירה נפישא וזהמא מ"מ החדר שהוא רשות לעצמו נקי וטהור ולית ב'י' הבל ולא וזהמא וא"כ בשעה שאין שם נשים והחפירה מתחממת בנקרים לא ידעתי שום סברה לאסור שם ללמוד וללמד, ומהיות טוב יעמיד מחילה המטלטלת לחוך בין הלומד ובין מקום המקוה המכוסה בנקרים.

ויי"מ החת"ס: ועודא ידענו שהחסיד המפורסם **בז"ה זלמן חסיד זצ"ל** בפפד"מ הי' לו מקוה חמין בחוך חדרו שבגן שלו והי' מכוסה והוא למד שם בימי הקיץ ולא רפרף אדם מעולם. ע"כ.

גב'. ובבבד **של"א ישתמץ בצונן ויתחמם וכו'.** כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שכו סעיף ד) לא ישחטף אדם בצונן כל גופו ויתחמם כנגד המדורה, מפני שמפסיר מים שעליו ונמצא כרוחץ כל גופו בחמין; אבל מותר להשחטף בצונן אחר שנחמם אל האש.

והנה מ"ש "ונמצא כרוחץ כל גופו", כתב המ"ב, דהו' מלשון הרמב"ם ור"ל שאין לאסור מפני חמום המים גופא דהפשר אינו בכלל בישול רק מפני חשש רחילה וס"ל דכיון שאין זה רחילה גמורה עשאוהו רק כחמין שהוחמו מע"ש דאין אסור אלא כל גופו כמ"ש בס"א והי"א שבסעיף שאחר זה ס"ל דדינו שזה כרוחץ בחמין שהוחמו בשבת לאסור אפילו לרחוץ בהן פניו ידיו ורגליו [ואף דסתם חמין שהוחמו בשבת הוחמו המים באיסור והכא בענינו הלא לא היה על המים שם חמום רק שם הפשר בעלמא אין לחלק בזה דאפילו מים שרק

הוא עי"ש, א"כ בני"ד כששמעון יתנולל את עצמו וייראין דבריו פשיטא דהוא פטור, אם כן ממילא גם ראובן צריך עכשיו לפייסו לראובן ולהתנולל שבחמימותו אמר לו כך דליצי' הי' רוחם ומדמה הי' בדעתו שחשדו בגזל ומתחרט על קריאתו בלשון עברייך, אבל לקנסו כדון האומר לחברו עברייך, המבואר שם בשו"ע סי' ת"כ, אינו נראה, כיון דגם לראובן יש התנוללות דליצי' רוחם, ועי' בפ"מ סי' כ"א בשם יש"ש דאם אחד חירף לחברו וחזר זה והכה אותו דאמרינן ליצי' רחם אף דודאי עשה שלא כדון, וא"כ ה"נ, אף דלכתחילה ודאי עשה שלא כדון שחירף אותו, ובפרט דשמעון הוא כהן דמבואר בסומן ת"כ דבושתו מרובה, מ"מ יש לו התנוללות לומר דליצי' הי' רוחם, ואם כן יתנולל ויתפייס ויהיה שלם לת"מ ותלמידיהו. ע"כ.

עמוד ב

גב'. כיון דזוטרינ נפיש הבלייהו. בשו"מ חתם סופר (או"מ סימן יח) נשאל ע"ד מי שיש לו בחוך חדרו חפירה מקוה מים חמים לטהרת נשים שבציתו ומכוסה בכיסוי נקרים, אי מותר ללמוד באותו החדר שאין שם שום אמצעי ושום דבר לצורך הטבילה, כ"א חפירת המקוה ומתחממת לעת הצורך פעם או פעמיים בחדש ימים.

ובתו"ד כותב: ויש להביא ראיה לאסור דהרי דעת ר"ת שבמרדכי פ"ב דשבויות סוף סימן תש"נ דאין לטבול בחמין כלל כדמשמע פשטי' דש"ס דברכות כ"ב ע"א ותענית י"ג ע"א טבילה בחמין מי איכא ומייתי לי' ב"י בי"ד סוף סימן ר"א ובש"ע שם [סעיף ע"ה], אך אנו סומנין אהגהת מרדכי סוף פרק ב' דשבויות דמייתי רא' מהא דדודי חסרת נדה ס"ח ע"א, ומ"מ לא חירצו כלום מהא דטבילה בחמין מי איכא, עכנ"ל משום דכל חייבי טבילות צריכים לבדך ע"כ פשיטא להש"ס דלא הי' במים חמין דאע"ג דאיכא תקנתא דבעל מור וקציעה לבדך חוץ לבית הטבילה לנכנס אח"כ מ"מ כיון דלא הוה חיבך עובר לעשייתן נהי דכתב הגאון דהפסק ליכא אבל תכיפה נמי לא הוה, ולא הותר אלא מדוחק כדהתם גבי דודי חסרת אבל סתם טבילה לצריאים שמתחייבים טבילה וצריכים ברכה לא הותר ולכך פריך בפשיטות טבילה בחמין מי איכא, ומסיק בחמי טבירא דליכא קורה על גביו וליכא זיעה והבלא, עיין ש"ע סימן שכ"ו סעיף ב' ומס' שבת מ' ע"ב פירש"י ד"ה נפיש הבלייהו ע"ש, ומ"מ נשי דידן כולן רכות וענוגות הנה והותר להן חמין ועפ"י מ"ש

הופשרו בשבת ואין היד סולדת בהן ג"כ אסור לרחוץ בהן אפילו אבר אחד].

גמ'. שם. עיין שולחן ערוך (שם סעיף ה) שמביא דעת י"א, שצריך ליזהר שלא לחמם ידיו אלא האש אחר נמילה, אם לא ינגס מחלה יפה.

ועיין במ"א דדעתו דאפילו להחזיק ידיו במקום שלא יוכלו המים להתחמם כ"כ עד שיהיה היד סולדת בהן ג"כ אסור לדעה זו דאלו במקום שהיד סולדת בהן אף לדעה ראשונה אסור.

וכתב צביאה"ל, דנגמרא אחת דסכה ידה שמן ומחממתה כנגד המדורה, והטעם דבשמן אין שיין גזירת רחיצה ומ"מ ע"כ איירי שאין מקרבת ידה כ"כ עד שיוכל להתחמם היטב השמן כדי שיעור שהיס"ב וכ"ז יחא לפירוש המ"א, אבל לפירוש האחרון שבצ"י שטעם הרא"ש מפני עכס חמום המים א"כ הרא"ש סותר קצת ד"ע במה שהביא אח"כ דברי רשב"ג והי"ל לפרושי עכ"פ דרשב"ג לא מיידי באופן זה.

עוד כתב צביאה"ל, דלא דוקא אלא האש, דאפילו אלא כותל התנור אם הוא חם מאד ג"כ נראה שיש ליזהר.

גמ'. מופני שמופשיר מים שע"יו. כתב השפ"א, יש לפרש דאסור משום דהוי כמזיע אבל משום רחיצה בחמין ליכא איסור מיון דאין מתכוין בכך לרחוץ אכן החוס' כתבו משום דדומה כרוחץ במים חמין [ועי' במג"א (ס' שכ"ו ס"ק ה') שאין זה רחיצה גמורה].

גמ'. מידחם אדם אלוניטית וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שכו סעיף ו) אסור ליתן ע"ג בטנו כלי שיש בו מים חמין, ואפילו בחול, מפני הסכנה שפעמים שהם רותחים. (אבל מותר להחם בגד וליתנו על בטנו).

וכתב המשנה ברורה (סקי"ט), דאפילו בחול אסור וכ"ש דאסור בשבת, שמה ישפכו עליו ונמצא כרוחץ בשבת. ולפ"ז אם החמין בכלי סגור [שקורין ווארס פלאש] שרי, אבל לפירוש החוספות דהטעם משום דמינכר שהוא לרפואה וגזירה משום שחיקת סמנים גם בזה אסור [קרבן נחמאל], ולצורך גדול יש להקל.

ועיין בפמ"ג דמשמע דאפילו הם עתה פושרים בעלמא שאין היד סולדת בהם ג"כ אסור, ועיין ביאה"ל דכן משמע קצת במ"א מדכתב בחמין שהוחמו מעט, וע"ז העיר דלא ידע מנ"ל, דהא אמרינן בגמרא

ה"ד יד סולדת אמר רחבה אר"י כל שכריסו של מינוק נכוים בו והנה ידוע שכריסו של גדול אין נכוה במהרה כשל מינוק וע"כ מסתברא דאסרינן הכא אפילו אם רק שהיד סולדת בהן לצד מפני שלפעמים יוכל להתרמות שיהי' רוחם כ"כ עד שבטנו של גדול יוכל להכוות אבל לא בפושרים גמורים.

והא דמותר להחם בגד, עיין במ"ב שכלי מותר לכו"ע, וראה מצרייתא דלא נקט קומקומוס חס.

גמ'. ובבבד ש"א יביא קומקומוס ש"ל מים חמין ויניחנו ע"ב בני מעיים וכו'. פי' רש"י שמה ישפכו עליו ונמצא רוחץ בשבת בחמין. והקשה השפ"א, דאפי' אם ישפכו עליו מה צדק הא אינו מתכוין לרחיצה ושרי.

וכתב דלולי פי' רש"י נראה דהיינו טעמא דאסור משום דמזיע ע"י החמיות ובאלוניטית שרי דאין נראה שכוונתו להזיע אבל בקומקומוס דגם בחול לאו אורח"י למיעבד הכי משום סכנה וע"כ דמתכוין לרפואה ורואה להזיע משו"ה אסור ונראה דמשו"ה הובא הך ברייתא בגמ' כאן בגזירת זיעה.

גמ'. ת"ר מביא אדם קיתון מים וכו' לא בשביל שיוחמו אלא בשביל שחפיג צינתן רבי יהודה אומר כו' לא בשביל שיבשל אלא בשביל שיפשר. עיין פנ"י שכתב לדקדק, מאי שנא דשני בלישנא דלענין מים דאיירי תנא קמא תנא לא בשביל שיוחמו ובשמן דאיירי ר"י קתני לא בשביל שיבשל וכן בסיפא דלענין מים קתני לא התירו אלא כדי להפיג צינתן ובשמן קתני אלא כדי שיפשר.

וכתב דהיה נראה לכאורה דבשביל שיחמו ובשביל שיבשל תרי מילי נינהו דדוקא בשמן מחיר ר"י בשביל שיפשר משום דהפשירו לא זהו ביטולו ומש"ה לא מיתסר אלא בשביל שיבשל ממש משא"כ במים דרישא אפילו בשביל שיחמו כדי לפשר אסור דהפשירו זהו ביטולו שאין דרך לשחות מים רותחין כדמשמע לקמן (דף מ"ב ע"א) בהך ברייתא דקתני במה דברים אמורים בכוס כפירש"י שם. אלא דאכתי אי אפשר לומר כן דהא אמר רב יהודה אמר שמואל בסמוך דאחד יין ואחד שמן יד סולדת בהן אסור משמע דמי הדדי נינהו וכן במתניתין דהמחם שפינהו בדף הסמוך משמע להדיא דבמים נמי כדי להפשירן מותר. וכבר עלה בלבי לחלק בכמה גווני אלא דיותר נראה דהא דקתני במים בשביל

שיוחמו ולא קמני בשביל שיבטלו היינו משום דבמים אין הביטול ניכר כלל.

ועיין בספר פרי חדש ביו"ד (סימן ס"ח ס"ק י"ח) שנסתפק אם קצת אי שייך ביטול לאורייחא במים והביא ג"כ סברא זו כיון שאין הביטול ניכר בהם ע"ש באריכות.

גמ'. שם. עיין ברבי יוסף אורח חיים (סימן שיט ס"ק ד) ו"ל: מה שנהגו בקושט' שהשפחות מניחות המיליאנא"ש והתרנגולות לחמם בתוך התנור בשחרית שבת קודם הסעודה. ועתה ערערו ממ"ש הב"י סי' רנ"ג. ו"ל מאחר שנהגו אין לאסור וכו'. ונ"ל היתר ממקום אחר, מהא דאמרין פרק מרה, מביא אדם קחון של מים ומניחו כנגד המדורה. ומוכח התם דלכ"ע בכל מקום שאין ראוי לביטול שרי להניח באופן שלא יתחמם בענין שהיד סולדת בו. וכחז הר"ן (יט א) דהני מילי דבר שלא נחבשל, אבל נחבשל כבר מותר להניחו אפילו בכלי ראשון, אפילו כנגד המדורה, אפילו במקום שהיד סולדת בו, שאין דרך ביטול בכך. ומיהו אם יש בו מרק לקצת רבואתא אפילו נחבשל כל צורכו אסור. אבל המיליאנא"ש והתרנגולות שאין בהם מרק, לכ"ע שרי. ואין לחלק בין כנגד המדורה ובין תוך התנור, דכיון שהתנור שלנו פתוח מן הצד, כעין בית הוא, וכשנחתנו שם ואין שם מדורה, גרע טפי מכנגד המדורה ומנחתה בכלי ראשון. ומה שסותמין התנור כדי לשמור חומו עושים כדי שלא יכנס אור קר ויגנן אותו. הרב הגדול מהרר"י מטרנאני בתשו' כ"י. ע"כ.

גמ'. רשב"ג אומר אשה סבה ידה בו' ומוחבמתה בו'. אע"ג דלעיל אסרינן לרחוץ ולעמוד נגד המדורה, תירץ השפ"א, דהיינו כל גופו אבל היד בלבד שרי כיון דאין דרך רחיצה חיעה בכך. [וכ"מ במג"א (סי' שכ"ו סק"ה) אך למ"ש שם (סק"ו) דלהרא"ש אסור אפי' לרחוץ ידיו בחמין ע"ש ז"ל טעמא דרשב"ג כאן משום דסיכת שמן לאו רחיצה היא].

גמ'. איבעיא להו שמן מהו לת"ק רבה ור"י בו' רנב"י בו'. הקשה השפ"א, לכאורה למה פליגי אליבא דת"ק כיון דכ"מ ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו ולקצת פוסקים ל"ד במשנתנו אלא אפי' בזרייתא [כמ"ש הב"מ (פ"ט מה' טומאת מת ה' ה')] ובש"ך בחו"מ (סי' קע"א סק"ט) בפשיטות ע"ש [א"כ אין נ"מ אליבא דהלכתא].

ותירין דשפיר איכא נ"מ לדינא דלרבה ור"י דת"ק סובר שמן א"צ משום ביטול ורשב"ג אסור גם בהפסד נמצא דר"י מכריע והלכה כמותו וכלל דהלכה כמכריע עדיף מהך כלל דרשב"ג [ולפמ"ש התוס' לעיל גם בזרייתא הלכה כמכריע היכא דליכא סתם משנה להיפוך] אבל לרנב"י לא הו"י ר"י מכריע כלל ושוב הלכה כרשב"ג ולפ"ז מה דפסק ר"י אמר שמואל בסמוך כר"י משום דסבר דדעתא דת"ק כרבה ור"י וא"כ הו"י ר"י מכריע והלכה כמותו.

גמ'. אחד שמן בו' יד פולדת אסור אין יד פולדת מותר. עיין בר"ן שהקשה על פי' רש"י דמשמע אפי' במקום שיכול להתבטל כל שאינו מניחו כ"כ שיחבשל שרי הלא אמרינן בסמוך טול בכלי שני ותן ש"מ הפשירו לא זה ביטולו ומ"מ בכלי ראשון אסור. וכן חמה הרשב"א.

ועיין שפ"א שחמה על דבריהם מנ"ל דלהפסיד בלבד עשה דלמא רצה שיהי' חם הרבה ומ"מ בכלי שני שרי ולעולם להפסיד אפי' בז"ר שרי גם מ"ש עוד דעל המדורה ממש ודאי אסור דהא אפי' תבטיל שביטול כ"ז אסור להחזיר באינה גרופה וקטומה ע"ש גם כן י"ל דכל היכא דא"צ אלא להפסיד לא שייך כלל לחוש שמא יחתה אבל בתבטיל אפי' ביטול כ"ז כיון שרופה שיהי' חם שייך שמא יחתה.

מיהו הרא"ש הקשה עוד דהא למ"ד אין ביטול בשמן מותר אפי' יד סולדת, וכחז השפ"א דדא ודאי קושיא היא, ולא ידעתי איך מיישב הרא"ש זה במה שחולק על רש"י וס"ל דלא החירו אלא במקום שאין היד סולדת פי' שאי אפשר לבוא לידי ביטול ע"ש שיטת הרא"ש והר"ן דמ"מ קשה דהא למ"ד אין ביטול בשמן מותר אפי' במגיע לידי ביטול וע"ז שפיר קשה מ"ש מחזרת תבטיל על מרה שאינה גרופה.

גמ'. ב"ר שברסו ש"ל תינוק גבוית. פירוש ומה שלא שיערו ביד עצמה מפני שיש אדם שידו קשה ויכול לסבול הרבה, ויש אדם שידו רכה ואינו יכול לסבול אפי' חמימות מועט, לפיכך שיערו בכרסו של תינוק דהוי דבר השוה. ריטב"א.

גמ'. שם. עיין בז"י יו"ד (סימן קה). ודרישה באו"ח (שם סק"ה) שכ' בזה"ל, ומכאן תשובה למורה הוראה השואלים אם היס"ב ומשערים באכזב. וזה אינו, אלא כל שכרסו של תינוק נכוח הימנו. ע"כ. וכ"ה בא"ר (שם ס"ק לג) ובמחמ"ש (ס"ק לו).

קה ס"ק נא). אלא שהד"ת שם העיר ע"ז כי ג"ז אינו מבזרר, שיש רגילין לאכול רותח כ"כ ששאר בנ"א נכזים בו. עיי"ש.

גמ'. שם. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק א סימן קנ"ז) שנשאל על דבר שינים של רופאים שמושיבין לתוך פה אדם ושומין בהם חלב מכלי ראשון שיד סולדת בו כפי שכריסו של חינוק נכוח, ואחר זה שומין רוטב ואוכלים בשר חם שהי"ב.

וזה"ל: הנה בגוף דין יס"ב הגם שהדרישה ומחל"ה ש' או"ח ס' ש"ח סקל"ז הזהירו בזה דהוי כשיעור כריסו של חינוק נכוח וגם הבכור שור החמיר בזה אבל מנאמי באו"ה כלל ל"ד דהיינו כשיעור שיד אדם בינוני נכוח בו ומנאמי בחמ"ד ה' מערובות ס' מ"ה שהאריך בזה לפקפק בד' או"ה אבל בספר זרע יעקב לשבח מ' החזיק בדעת או"ה אם כן כששומין חלב אינו בגדר זה שיהיה הפה נכוח בו. ועוד דמבואר בחמודי דניאל ה"ח ס' א' וס' ל"ד דבלא שהה האיסור כלל אינו בולע וכדמוכח מהא דניער וכיסה. וכ"ה בחשו' רדב"ז ח"א ס' רכ"ג ואם כן כשיעור שעובר דרך הפה אינו בולע כלל. ואף דצפמ"ג בפתיחה לבב"ח ופר"ח ס' ז"ח סוף סק"ט ס"ל דגם בלא שהה כלל בולע כדאי הם הרדב"ז והחמ"ד לסמוך עליהם. ולכן נ"ל להקל בצירוף טעם הקדום אבל לענין פסח דגם בכלי שני מחמירים ולשי' כמ"פ גס בצונן יש להחמיר להדיחן על ידי עירוי ברותחין קודם פסח. (וראיתי בשו"ת צ"ח ליו"ד סימן מ"ג אות י"ב שנשאל בזה ולא הביא מכל הנ"ל ע"ש מ"ש בזה). ע"כ.

גמ'. פעם נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי ל'הניח ל'ו פך של שמן באמבטוי וכו'. עיין תרומת הדשן (שו"ת סימן קפ"א) וז"ל שאלה: קדירה מליאה חלב רותח שפותה אלל האש על הכירה, ומחמת הרחיתה יאל החלב למעלה מאוגני הכלי והיה מוחל ונמשך בקילוח בלי הפסק דרך דופני הקדירה ע"ג הכירה עד שהגיע אלל בשר שהיה ג"כ על גבי הכירה, מי חשבינן האי קילוח עדיין כעירוי מכלי ראשון ונאסר הבשר, או ימא כיון דנוחל ע"ג הכירה נתקרב ולא היה רותח.

תשובה: יראה דחשיב כה"ג כעירוי מכלי ראשון אם הייתה היד סולדת בחלב במקום שנגע בבשר, ולא אמרינן שנתקרב ע"ג הכירה. וראייה מדאמרינן פ' מרה אר"י בר רב דימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי

וכי"ב כ' הבכור שור (חולין קג:) וזה"ל, נהוג עלמא שבזמן שא"א להחזיק בו יד מחמת חוממו מקרי היס"ב לא זולת, אבל בגמ' אמרי' כל שכריסו של חינוק נכוח, וידוע שאע"פ שגדול אינו נכוח מחוס מועט מ"מ אפשר שיגיע לחוס שכריסו של חינוק נכוח. ופשוט דאין לא בקיאין בשיעור שכריסו של חינוק נכוח ולכן עכ"פ במידי דאורייתא ראוי להחמיר בכלי ראשון עד שיגא הספק מלבו שאין בו חוס הנז'. ואפי' בדרבנן צריך חקירה ע"ז. ע"כ. וכ"מ בשלטי הגבורים על המרדכי (פ' מרה אות ב).

ועיין תורת יקותיאל (ס"ס נד), שהביא ד' הבכור"ש, והעיר ממ"ש באו"ה (כלל לד ס' כ), כ' הרא"ש (פ' מרה) ה"ד יס"ב כל שכריסו של חינוק נכוח מהן. ע"כ. והיינו ג"כ שיד כל אדם בינוני נכוח מהן. עכ"ל. וכי' הרי שהמנהג שנהגו בעלי הוראה תורה הוא ואין להרהר אחריהן. ועל מנהג חס וכו' צ' אמרו מנהג ישראל תורה הוא. עכ"ל.

גמ'. שם. עיין במג"א (ס' קפ"א סק"ג) שהקשה עמ"ש בש"ע שם, דדין מים אחרונים, אין נוטלים בחמין שהיד נכוח מהם כו'. וז"ע דאטו בשופטני עסקינן שיכוח ידיו. ובגמ' איתא שהי"ב, והוא כל שכריסו של חינוק נכוח הימנו. ע"כ. ופי' במחל"ה, דר"ל שהגדול אין ידיו נכוח לפי שיעור ידיו קשה. ע"כ.

גמ'. שם. המאירי כ', שאין דבר זה חוזר להעמדת מים כנגד המדורה להחיר כל שאין היס"ב, אלא לענין מ"ש סכה אשה ידה שמן כו', וזהו ששאלו הידי דמי יס"ב, כלומר בסכה אשה ידה היאך אחת משער יד סולדת, ופי' זה כל שכריסו של חינוק נכוח בהמשחתה. ע"כ.

ובם' בן איש חי ש"צ (פ' בא אות ה) כ', דין חמין שהי"ב אין משערין באצבע אלל כל שכריסו של חינוק נכוח בהן חשיב יס"ב. וא"ת איך ידע האדם לשער בכך מדעתו, הנה נקוט האי כלל בידך, כל היכא שזה המין ראוי לשחיה או לאחלה, שאין האדם נמנע לשחית או לאכול מרוב חמימותו. ה"ז לא חשיב יס"ב, הלא"ה נחשב בכלל יס"ב. ע"כ. ועיין קצות השלחן (בדי השלחן, ס' ס' קכד אות יא) מ"ש בזה.

ובם' מנחת שי הנהגות הנשאל באו"ה (ס"ב אות ז) כ', שנוהגים המורים להורות, שאם יכולים לאכלו קד, וא"ל לפנות על המאכל בכדי שיחקרר, זהו שיעור שאין כריסו של חינוק נכוח. והוצא בדרכי תשובה (ס' ס')

וכתב המשנה ברורה (סקפ"ו) דאף דמים בלבד בלא כלי ג"כ מותר לערב בתוך כלי שני, נקט ע"י כלי משום סיפא לאשמועינן דבכלי ראשון אפי' ע"י הפסקת כלי אסור.

והנה כלי שני מיקרי כשעירו מן כלי ראשון שהרתיחו החמין בתוכו לתוך כלי זה ומותר אפי' אם היד סולדת בו, אבל אם שואב בכלי ריקן מתוך כלי ראשון י"א דדינו בכלי ראשון ובפרט אם משהה הכלי ריקן בתוכו עד שמעלה רתיחה ודאי מקרי כ"ר.

ועיין ביאור הלכה (שם) בשם בית מאיר, שאם הזנונין שבכלי עליון מרובים כ"כ שא"א שיבשל שרי בלא גרע היכא דמפסיק כלי מהיכא שנחערבו ממש כמבואר בגמרא.

גמ'. ושמע בוינה כ"י שני אינו בבישול. כתבו החוס', חימה מאי שנא כלי שני מכלי ראשון, שפיון שהיד סולדת בו אפי' כלי שני נמי, וי"ל לפי שכלי ראשון מתוך שעמד על האור דופנותיו חמין ומחזיק חומו זמן מרובה, ולכן כל זמן שהיד סולדת בו אסור, אבל כלי שני אע"פ שהיד סולדת בו מותר, שאין דופנותיו חמין והולך ומתקרר. ע"כ. והב"י יו"ד (סי' קה) הוכיח מדברי החוס' אלו, דס"ל שאפילו כלי שני שמעלה רתיחות כעין שהיה בכלי ראשון, מ"מ אינו מבשל, שכלל גדול הוא שכלי שני אינו מבשל בשום פנים, שאל"כ לא היה לו להש"ס לסתום ולומר דרך כלל כלי שני אינו מבשל. ע"כ. וע"ע בדברי הרמ"א יו"ד (סי' סח סעיף יא), ובפרי חדש שם, ובשו"ת הרדב"ז ח"ד (סי' רמח).

והדריי אדם (כלל כ סימן ד) פסק, שאף כלי שני אם היד נכזית בו לכ"ע מבשל. וכ"כ עוד בחכמת אדם (כלל נט סימן ו), והביא ראיה מדברי הרמב"ם (פ"ג מהל' מעשר). אמנם עיין אמרי בינה (חיו"ד הל' בשר בחלב ס"ס ג) שדחה ראית הח"א מדברי הרמב"ם הג"ל. עי"ש. וכ"כ השואל ומשיב חמישאה (סימן יא, דף יא רע"א). וע"ע בשו"ת נחפה בכסף (חאו"ח סימן ד, דף יד ע"ב והלאה). ובערך השלחן יו"ד (סימן סח סק"ו).

אמנם המשנה ברורה (סימן שי"ט ס"ק מח) הביא להלכה דברי החי' אדם הנ"ל, שאם היה חס שהיד נכזית בו מבשל אפי' בכלי שני.

לבית המרחץ כו' עד טול בכלי שני ותן, פי' רצה להפסיד פך שמן באמצעי שנאספו שם מים מחמי טבריא שהיתה בריכה עשויה בקרקע ואסר לו להניח הפך בתוך האמצעי בשבת, משום דהך אמצעי שהחמין נמשכין לה מן המעיין חשיב לה ככלי ראשון שנרתחו בו, אע"פ שהעבירו מעל האש מבשל כל זה מפרש רש"י החס. הא קמן דאע"ג דנמשכו הרוחמים ע"ג קרקע כמו הני חמי טבריא שהיו נמשכין דרך קרקע חשיבי עדיין ככלי ראשון. וא"ת שאני חמי טבריא שאין בטבע שלהן שקרקע מקררתן שהרי כל רתיחתן עולה ונובע מן הקרקע ולא דמי לחמי האור.

במועם זה נראה דאין לחלק דהא אמרינן החס בההיא סוגיא, אמר רב חסדא המבשל בחמי טבריא בשבת חייב, דהא מעשה דרבי לאחר גזירה הו', וא"ל טול בכלי שני ותן, פי' מין דלאחר גזירה שגזרו עלה רתיחה בחמי האור הוא א"כ ע"כ בחמי טבריא רחץ, ואפ"ה הולך לכלי שני דאי הו' ראשון הו' מבשל. והשתא מדמוכח משום דמעשה דרבי לאחר גזירה הו', משמע דאי הו' קודם גזירה הו' מצי לאוקמי בחמי האור. ואע"ג דבהדיא קאמר החס ובקשתי להניח לו פך שמן באמצעי ואמר לי טול בכלי שני ותן, וע"כ המים חמין שהן באמצעי לא נרתחו בתוך האמצעי אלא נמשכו לחוכה מן היורה ע"ג קרקע, כי כן דרך האמצעי להיות כדמוכח מתוך פרש"י, דאל"כ מי הזקיקו לפרש שנמשכו מים מן המעיין לתוך האמצעי, נימא דאמצעי היתה ממש על מיקבי הגביעה של חמי טבריא מתוקנים כמו בריכה. אע"כ לא מיקרי אמצעי אלא הנמשך לה מים ממקום אחר שהוחמו שם. א"כ חזינן אע"ג דהו' בעי לאוקמי בחמי האור ונמשכין ע"ג קרקע חשיב כרוחמים דכלי ראשון, מדקאמר טול בכלי שני כדפרישית. אף את"ל דהראייה קצת דחוקה, מ"מ הדעת נוטה בנ"ד אם נראה לנו שהיתה היד סולדת בחלב במקום שנגע בצשר, הואיל והיה הקילוח נחל והולך מתוך הרתיחה העומדת אצל האש, כל טיפה וטיפה אחרונה אינה מנחת את הראשונה שלפניה להתקרר. שהרי פירשו התוספות פ' מירא דהא דיד סולדת בו בכלי שני אינו מבשל, היינו משום דאינו עומד אצל האש [אינו] מחזיק חומו והולך ומתקרר, משמע דאם עוד היה כח האש שולט שם אינו מתקרר. ע"כ.

גמ'. שם. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שי"ט סעיף יג) מותר ליתן קיתון של מים או של שאר משקים בכלי שני שיש בו מים חמין, אבל בכ"ר אסור.

ועיין חזון איש (מעשרות סימן ד ס"ק יח) שהעלה ג"כ שמעיקר הדין נראה שאין איסור בכלי שני אפי' יד נכויה ממנו, כיון שלא הזכירו חילוק זה הרי"ף הרמב"ם והרא"ש והטור והש"ע. ע"ש.

אמנם בספר שביטת השבת (בפתיחה להל' מבשל אות י) כתב ע"ד הח"י אדם, שלא מצאנו לו חבר בכל הפוסקים, וגם הרמב"ם (פכ"ב ה"ו) כתב להדיא, שאם יתק המבשל מקדירה רוחתה לקערה אע"פ שהוא רוחת מותר ליתן לתוכה מבלין שכלי שני אינו מבשל. מוכח להדיא שאפי' חס שהיד נכויה ממנו מותר מפני שאינו מבשל. עיי"ש. וע' בשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"ד סימן עד).

גב'. שם. עיין בתפארת ישראל (בכללי הטמנה ובישול) שבת סוף אות א) שכתב, שאסור ליתן חלב זוגן לתוך קאווע רוחת שבת שכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו, ואפי' להיפך אסור אם החלב הזוגן מועט. עיי"ש.

וב"ב דדרושי הנל"ח (דרוש לו אות ד) שאסר לתת חלב זוגן על קאווע חס שכלי שני כשהיד סולדת בו, כיון שהחלב קר, ויש דברים מקלי הבישול שאין אנו בקיאים בהם, כמ"ש המג"א (סימן שיח ס"ק יח) בשם היראים, ומתבטלים אף בכלי שני. ע"ש.

וב"ב נקף החיים (סימן שיח ס"ק פב), שיש להזהר שלא ליתן חלב לתוך קאווע שכלי שני, משום שיש לחוש שהוא מהדברים הרבים המתבטלים גם בכלי שני. עיי"ש.

ובשו"ת חבלים בנעימים ח"ד (חאו"ח סימן ב, דף ה ע"ב) הביא מ"ש בתפארת ישראל הנ"ל לאסור ליתן חלב קר לתוך קאווע חס ככ"ש שהיס"ב, וכתב עליו, ואיני יודע מנין לו, וגם הוא נגד הדין המבואר בש"ע (סימן שיח סעיף יג) שמוותר ליתן קיתון של מים או שאר משקים בכלי שני שיש בו מים חמים. ע"כ.

אמנם בשביטת השבת (מלאכת מבשל, באר רחובות אות ע', דף נח ע"א), כתב, ע"פ דברי היראים שיש להזהר מהדברים שהם קלי הבישול, שלא ליתן אף ככ"ש שהיס"ב, וכתב, ולפ"ז נדקו דברי התפארת ישראל בכלכלת שבת שאסר לתת חלב זוגן לתוך כוס קאווע חס שהיס"ב, כי אנו רואים שהחלב הוא מהדברים שהם קלי הבישול. ורק מיני מבלין כגון כמון וקנמון זנגביל וכיו"ב, וכן שמן שמבואר בגמ' להיתר, יש להקל. עיי"ש.

ועיין בשו"ת מנחת יצחק ח"ה (סימן קמ אות ה) ובשו"ת להורות נתן ח"ו (סימן יב) בזה.

גב'. שם. בספר נתיבות השלום על אה"ע (בסוף הספר דף ו' ע"ד), כתב, שאסור ליתן עלי טיי אף בכלי שני, מכיון שכתבו הפוסקים שיש הרבה דברים שהם קלי הבישול, ויש לחוש לזה גם לגבי עלי התה, ובפרט שהוא נוחגס בכלי שני רוחת במשך זמן רב ופולטים הרבה, ואפשר שזהו ביטול, ולא גרע מדין מליח יסן וקוליים האיסופים שהדחתן זהו גמר מלאכתם. ע"ש. והובא בשו"ת זכר יהוסף (ר"ס קב).

גם המשנה ברורה (סימן שיח ס"ק לט) כתב, שאפי' אם נותן עלי הט"י לתוך כלי שני שהיס"ב יש לאסור, הן מטעם שדבר שלא בא בחמין מלפני השבת אין שורס אותו בחמין בשבת, ואפילו בכלי שני אסור לשרותו, והן מטעם מה שכתבו הפוסקים שיש דברים רבים קלי הבישול המתבטלים אף בכלי שני, ולפ"ז אפשר שיש בזה חשש איסור תורה. ע"כ. (ובשער הציון צ"ן לספר נתיבות השלום הנ"ל).

ועיין בנמח נדק מליצאוויטש (סוף פ"ג דשבת דמ"א ע"ב), אודות עירוי מכלי ראשון שהיה טמון בתנור מע"ש, על טיי שלא נחבשל כלל, שאף שחלילה לנהוג כן, דהא קי"ל עירוי מבשל כדי קליפה, מ"מ אפשר שא"ל למחות, כי לדעת הרמב"ן והרשב"א עירוי אינו מבשל כלל, ואע"פ שאנו רואים שע"י העירוי קיבלו המים טעם טיי, מ"מ זהו בליעת טעם בלי ביטול. וכן דעת הרשב"ם, מדע שהרי קי"ל שהמלח גם בכלי ראשון אינו מתבשל, אף שענינו הרוחות שגם בכלי שני ימס המלח ויתן טעם המליחות בתבשיל, ואע"כ לא חשיב ביטול, ה"נ י"ל לגבי עלי התה. וגם יש לנרף מ"ש בב"י (סימן שיח) בד"ה כלי ראשון מבשל, וי"ל: "כתב בהגהות מרדכי, קרוב הדבר דלא חשיב כלי ראשון אלא עם סילוקו מן האש מיד, אבל אם הניחו להפיג רחיחתו הו"ל כלי שני", וא"כ ה"ה כאן בחמין הטמנים בתנור מע"ש, כיון שהתנור גרוף אלא שנשארו מעט גחלים, אך הם קטומים, ועד למחרת עובר חצי מעת לעת, וא"כ אין לזה דין כ"ר, ואף שהב"י כ' ע"ז, ולי משמע שכל זמן שהיס"ב חשוב כלי ראשון, מ"מ יש לנרף דעת הגמ"ר לשיטת הרמב"ן והרשב"א וסיעתם לענין שלא למחות וכו'. עיי"ש.

גב'. שם. עיין ט"ז יו"ד (ס"ס נב), שאם שואב בכף מכלי ראשון שהיד סולדת בו מקרי כלי ראשון.

גבו'. שם. עיין שו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן קפא) ח"ל: אשר העיר במה שבי מרן הח"ס בחשבה יו"ד סי' ז"ה דאנו רגילים להחמיר בכל הכלים אפילו כלי שלישי כל זמן שהיס"ב וכמס"כ פר"ח סי' ס"ח אם לא בהפסד מרובה ויש עוד סברות להחמיר ע"כ. וכבי' שאל מאחר שהוא חומרא גדולה ומעשים בכל יום, וכחב שלא מנא בפר"ח שום דבר, ואדרבה כי שם וסוגיא דש"ס הכי רהטא ואזלא דסתם כלי שני אינו מבשל אף שהיס"ב, והביא מביאור הגר"א או"ח סי' תמ"ז סי' ג' ובמ"ב שם ס"ק כ"ה.

הבה ענין כלי שני הוא אריכות גדולה כידוע, ואין פנאי מכ"מ היות חשד לשוא במאורן של ישראל הח"ס, אכתוב בקיצור, דברי הפר"ח הם מפורשים ביו"ד סי' ס"ח סוס"ק י"ח, שהרי כי שם על המקילים בכ"ש דמשמעח דפסחים ע"ז ע"א מוכח להדיא בהיפך דאפלוגתא דרב ושמואל, דעילאה או תחאה גבר אמריין חנן נטף מרובצו על החרס וחזר אליו יטול מקומו וקס"ד בחרס לוונת וקאמר דלרב ניחא דאזל רוטב ומרתח לחרס וכו' וכי הפר"ח דאין ספק דמלת נטף מוכח שאין כאן קלות ואעפ"כ אוסר, מהבא שמעיין דכ"ש מצליע ומפליט שכל שאינו עירוי ממש היינו כ"ש ומסיים לפיכך אם עירוי לכלי שני ומאוחו כלי לכלי אחר אפילו עד עשרה פעמים כל זמן שאוחו דבר של איסור היס"ב אוסר כל הכלים שעירוהו לתוכו ע"כ יע"ש עוד.

וזה הם דברי הח"ס שהרי כי הפר"ח אפילו כלי עשירי, ומה שהקיל לבסוף שם בפר"ח היינו בהפסד מרובה כמבואר בדבריו יע"ש.

ולזה עיין בפמ"ג בא"א או"ח סי' שי"ח ס"ק ל"ה מביא דעת הב"ח סי' שי"ח בענין ספל כאמבטי' שבי דאפילו כלי רביעי אסור, והפמ"ג נוטה להקל ע"פ דברת מג"א סי' תמ"ז ס"ק ט' דהחמיר גס כלי שלישי אפי' בחמץ וכ"ש לענין שבת ושאר איסורים, והטעם פשוט דסברת הפר"ח אינו מוכרחת דהא כי חוס' שבת מ' ע"ב טעם כלי שני דאיכא דפנות מקררות ונהי דיש מחמירים אפילו בכ"ש, מכ"מ יש הבדל גדול בין פעם אחת מקררות לכמה פעמים ע"כ אין לך אלא חידושו רק כלי שני, וזה הטעם שבי הפמ"ג סי' ז"ד דאין נוהגין בהח"ס, וכמס"כ ג"כ במ"ב סי' שי"ח, ועיין ג"כ ד"ח סי' ס"ו ס"ק ס"ג העתיק דברי הח"ס, ובסי' ק"ה ס"ק ס"ב, ובד"ח סי' ז"ד ס"ק ז"ח מביא בשם ס' ערוגת הבשם להחמיר בכלי שלישי ורביעי שלא במקום הפסד מרובה, וכמדומני שמנהג העולם בכ"מ

ותמה על מהר"ל שכתב שדינו ככלי שני, ובסוף דבריו נסתייע מדברי החוס' ע"ז (לג ע"ב) בד"ה קינסא שכתבו בזה"ל: ויש שמשמין קערה בתוך המחבת שעל האש עד שהרמיחות עולות בתוך הקערה, ובאותה קערה מגעילין הכלים, ור"י מסופק בזה אם זה מועיל ככלי ראשון אם לאו, ותלה הדבר להחמיר, ואסר להגעיל בה דחשיב ככלי שני, ולענין מליגת חרנגולת בחוכה נמי אסר, דחשיב לה ככלי ראשון. עכ"ל החוס'. הרי לפנינו דברי החוס' שנסתפקו בזה והעלו לחומרא. והרא"ש שם כתב בשם ר"י דהוי ככלי ראשון כיון שהוציאו מירה רוחתה. וכ"כ הטור (סי' קלא). וז"ל שגירסא אחרת הייתה להחוס'. ונראה להחמיר בדברי החוס'. עכ"ל.

ועיין חוות דעת (ס"ס זב) שהאריך לדחות דברי הט"ז, והוכיח ע"פ דברי החוס' כאן, שכלי שהכניסוהו לכלי ראשון רוחת, והוציאוהו עם מים חמים, ועירה מתוכו על כלי זונן אינו מבשל דתחאה גבר וכו', ומשום דהוי כעירוי מכ"ר שנפסק הקילות שאינו מבשל כלל, ודוקא עירוי שלא נפסק הקילות מבשל כדי קליפה משום שהקילות מקושר עם הכלי הראשון שדפנותיו חמים ע"י האור וכו'. עיי"ש. וכ"כ עוד החו"ד (בסי' קה בביאורים סק"ט).

ובן במאירי לקמן (מב ע"א) בד"ה זהו ביאור המשנה, מוכח להדיא דס"ל שהכף שלקח בה מן התבשיל הרוחת חשיבא כלי שני. ע"ש. וכן הוכיח בספר אבני נדק א"ח (סי' שיח).

וע"ז בספר זמנה נדק בפסקי דינים (סי' זב, דף קעח ע"ב) שהעיר עוד על מה שפירש הט"ז דברי הגמ' כאן טול בכלי שני ותן, שיטול בכלי מן האמבטי' וישפוך ממנו לכלי שני, ושאין לטעות ולומר שהכלי שישאוב בו מן האמבטי' הוא כלי שני, ויתן הפך לתוכו, זה אינו וכו'. והעיר ה"ז שכתב בודאי שהפירוש הפשוט הוא שהכלי שישאוב מהאמבטי' הוא כלי שני, מדאמר טול בכלי שני ותן הפך לתוכו, ולא אמר טול מים מכלי ותן לכלי אחר, ואז תתן הפך לתוכו, משמע ודאי שבכלי הזה שישאוב יתן הפך, שכוין שהוציאו מיד הוי כלי שני. וכן משמע ברמב"ם (פכ"ב מה' שבת הל' ה) שבי, ולא יתן לתוך האמבטי' פך של שמן מפני שהוא כמבשלו, ואילו היה הפירוש כהט"ז, היה לו לומר רבותא שאפי' בכלי ששאבו בו מהאמבטי' אסור ליתן הפך. עיי"ש.

וגם נראה מתוך הסברה, דיש לחלק, דודאי לעמוד ולהתפלל מתוך הלכה שאינה פסוקה אסור, משום דא"ל לו לכיין יפה, מ"מ נר' דודאי הרהורי הלכה ירחיקוהו למעיין בה, וא"כ ע"כ יהא לבו טרוד, אם עיין הוא בהלכה, לא יוכל לכיין תפילה, ואם יכריח מחשבת לבו לסלק עיון ההלכה, ההיא גופה טירדא היא לו, שצריך להסיר מלבו מה שהוא חפץ לחשוב בו ויפסיד ע"י כך כוונת התפילה. ועל טירדא מועטת הקפידו הראשונים לעיין תפלה, כדאמר פ' הדר [ערוצין סה ע"א] הבא מן הדרך לא יתפלל תוך ג' ימים, שמואל לא היו מצלי צביחא דהוי ציה שיכרא. אבל צבית המרחץ איכא למימר, דלא גזרינן שמה יהרהר שם, מיון דידע דעצירה היא, יש בו כח להכריח את לבו, שלא יהרהר שם, ואם היה לו טורח וטירדא על זה יהא כן וק"ל.

וראו יש לחלק, דדוקא גבי תפילה חיישינן פן יהרהר בה בד"ת, משום דתרווייהו דברים של קודש הם. אבל לא חיישינן שיהרהר במקום הטינופת, כגון צבית המרחץ וצב"כ בד"ת, דהוי גנאי חלוול לדברי תורה, שהוא בא לעסוק בה. ודמי קצת להא דאמרינן פ"ק דפסחים הוא עצמו מחזר עליו לשרפו, מיכל קאמיל מיניה בתמיה. אמנם הדבר ידוע הוא, שקשה מאד להסיר מלבו, בהרהורי התורה, אפי' במקום הטינופת, מי שלבו נצחל ולהוט לעיין בפלפול הלכה, ואף כי אמרינן פ' מי שמת, אמר רב הונא ת"ח אסור לעמוד במבואות המטונפות, מפני שא"ל לו בלא הרהור תורה, אלמא דחיישינן להכי ז"ע. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת שאילת יעבץ (חלק א סימן י) שנסתפק אם מותר לעיין צבית הכסא במשקלי השמות והפעלים.

וכותב: והיה נראה לכאורה דמותר דהא קי"ל דברים של חול מותר לאומרן בלשון הקודש. (ואהא סמיכנא ועבידנא עובדא לעיין בבית הכסא בספרי פילוסופיא המועתקים לע"שון עברי. כגון ס' המדות לארסנו והדומה לו. ואפי' המחזירים בחכמת הטבע וצמה שאחר. עם היותם נחשבים לרד"ק ולר"ש בן חיצון בהקדמת המורה וסיעתם מעשה צראשית ומרכבה. שרי להו מרייהו שעשו כוונים מדמיונו של הר"מ ז"ל להעניצה). ש"מ בלשון עצמו ליכא משום קדושה. אלא בחר ענין אוליין. והא נמי ליכא ענין קדושה כ"א להרהר ולחשב באופני הדבור הנאות והלשון המדוקדק. ואפי' לדבר בם להוציאם בפה היה מותר.

הי' כמש"כ הפת"ש סי' ז"ד להקל בג' וד' וכהפמ"ג הנ"ל, בשגם שראית הפר"ח מפסחים ע"ו ע"א אינו מוכרחת, ועיין מש"כ צביאור הש"ס דפסחים בעיני בשו"ת שבת הלוי ח"ה סי' נ"ח באורך. ע"כ.

גמ'. היכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנה וכו'. עיין בספר נזר מטעי (סי' ז) שהביא מ"ש הר"ן (ע"ז מד:) שבחדר אמנעי של המרחץ מותר לומר הלכה כל שאינו אומר עיקר טעמו של דבר, ולכן הי' מותר לר"ג להשיב לאותו הגמון אין משיצין במרחץ, דזה אינו חשוב אלא כדיון הרהור, וכשיצא לבית החיצון א"ל טעמו של דבר, דהיינו אינו לא באחי בגבולה וכו', והקשה ע"ז ממ"ש כאן והיכי עביד הכי והלא אסור לדבר ד"ת צבית המרחץ וכו', הא לד' הר"ן מאי קושיא, הלא הם אמרו דין יש בלי נימוק וטעם זה מותר צבית אמנעי. ואין לומר דהכא מיון דמני צבית המרחץ הכוונה לבית הפנימי, זה אינו שהרי במתני' דע"ז מד: קתני שהיה רוחץ במרחץ וכו', ובכ"ז מוקמינן דמיירי צבית החיצון לפ"ד הר"ן. וי"ע. עכ"ד.

גמ'. בב"ב מוקום מותר להרהר וכו'. עיין שו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן ג) דאחי לאחויי מטה בשעת תשמיש, שמותר להרהר בה בכל כמו לדברים שבקדושה, וכ"ש דמנחה קא עביד.

גמ'. שם. עיין חרומת הדשן (שו"ת סימן מא) ח"ל השאלה: הא דתניא בפ' אין עומדין [לא ע"א] דאין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה, ופרש"י שאינה צריכה עיון, כדי שלא יהרהר בה בתפלה. וא"כ לפי זה צריך נמי לומר שלא ליכנס לבית המרחץ, ולצב"כ מתוך הלכה שאינה פסוקה, שלא יהרהר בד"ת באותן מקומות, כדאמר בכמה דוכתין בתלמוד דאסור להרהר שם בד"ת, או שמה יש לחלק.

תשובה: יראה דיש לחלק, וכן מנאחי כתוב, דקמאי נמי הוו מספקי בהך מילתא, וכחז שם הכותב, דיש ראייה להחיר מהא דאיתא פ"ק דקידושין, גבי בר קפרא ורבי שמעון, דפריך תלמודא והאמר רבי יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מצית המרחץ וצית הכסא, ודחי דילמא לאונסו שאני. ופרש"י פעמים שהיה טרוד ומעיין בשמועתו לפני כניסתו, ועל כורחו הוא שמעיין וגורם בה צבית המרחץ עכ"ל. הרי מוכח בהדיא מדברי רש"י דשרי, דא"כ לא הוי לאונסו, דפשע בתחילת כניסתו לבית המרחץ.

לא ביום ולא בלילה ואינה ראויה ללימוד חכמה מתחלתה וק"ל. ע"כ.

גמ'. שם. עיין להגר"ח פלאג'י ז"ל בספרו שו"ת לצדיקים (ח"ג סי' ו') שנשאל שם בדין מי שצית הכסף שלו סמוך לצידיה"כ או לחברת ת"ת שלומדים המעווקות בכל יום תמיד, וכשנכנס לשם לעשות זרכיו הוא שומע ד"ת, אם יש איסור בדבר, או לא.

וע"ע להגאון מבוטשאטש ז"ל בספרו מילי דחסידותא על הס"ח (סי' קנ"ז) בזה, ולשון שאלתו היא: אודות הזכרות הנשמעות לאזני אדם בע"כ, וכגון מה שהזכרה ברוב מקומות שיהיו הצדיקים כסאות סמוך לדריסת הרגל שמצית הכנסת או שמצית המדרש, ולפעמים א"ל לעצור נקביו בתוך זמן שא"ל לאטום אזניו מלשמוע דברי קדושה.

ובדברי בירורו לא מזכיר מלה להתבסס על ההיא דלאונסו שאני, וכפי הנראה סבור היה דכאן יותר חמור בהיות שיטתו בעיניו של שומע כעונה והו"ל כמבטא בשפתיו, אלא בא עלה בכח דהיתרא מנזד אחר, והוא, דכעין מה דקיי"ל ששם הק' שנכתב ולא נתקדש אין בו איסור מחיקה, כן הוא ג"כ בהנ"ל כיון שאין ההרהור עם כוונה ורצון פשיטא אין הקדושה חלה, כי אינה חלה כי אם עפ"י ההכנה להתקדש, וגם בלא"ה צחי' דבר ד' בזה זה המהרהר במקום שאינו נקי לא שייך בזה לכ"ע כיון שאין זה נעשה ע"ד ציון, אך עפ"י הטעם הנ"ל אחי שפיר בהחלט, וכ' בזה"ק פ' בלק אודות ברהמ"ז דבעי הזמנה בכל מילי דקדושה וכו' וכ"ה אודות חלות הקדושה בצחי' והיה מחנך קדוש וכו' וגם אם שומע מה שנאמר על פי הזמנה דדרך הקדש מ"מ כיון שאנו דמין רק על הנשמע בחוש השמע של האיש הלזה אם הוכן לדרך הקדש או לא, וגם אם נימא שבה נשמע מפה האומר בקדושה שמיעה זו טפל לאמירתו, עכ"ז לגבי מה שנימא שסתמיות על שמיעתו קיימא לשם שמים כפי כוונת המשמיע י"ל שחזקת כשרות של עם בני ישראל מחשבת ניכרת מתוך מעשיהם שכל הנשמע להם במקומות שאינם נקיים מנזד שאין המקום מוכן לקדושה אין בלבם שיהיה נדון לנזד הקדושה וכו' והרי קיימא לן שצ"ל כוונת שומע ומשמיע לצי"ח הברכה וכו' וכ"ש בזה שאין גם שום כונה לשמוע כלל, וגם במילי דקיי"ל שא"ל כוונה מ"מ כוונת פעולה בעיניו וכו' עיי"ש באריכות דבריו בזה בחילוקים דקים.

הגע בעצמך כשהיו ישראל על אדמתן ולשונם לשון הקודש. היו בודאי משתמשין בו אף בזה"כ ולכל זרכם (אע"פ שבלי ספק יש קדושה בלשון גם מנזד ענמו. וזהו דעת קצת במה שנקרא לשון הקודש) איברה לדידן מסתברא לאיסורא כיון שאין דרך להגיע לידיעת לה"ק על נכון כי אם ע"פ הכתובים אשר יורו באצבע על כללי הדקדוק. שלא נשארה בידינו ידיעת דרכי לה"ק אם לא על פיהם. ועל כן אי אפשר לעמוד בהם בלי הרהור ד"ת ופסוקי המקרא ואסור. ע"כ.

ושוב כותב: **ששמוע ע"ה הרמב"ן ז"ל שיהיה מעיין בספרי לשון לעז של חכמי אומות העולם** ציית הכסף כדי שלא להרהר בד"ת. (וכ"כ הרע"ב ספ"ה דאבות) וכן היה מנהגו של אביו הגאון החכם צבי ז"ל, ואם היה מוצאים היחר בעיון הנ"ל, נ"ל שלא היו עוסקים בהם.

וצ"ע אליבא דר"י דפ' שחי הלחם (נ"ט ע"ב) דאית לי' דברים ככתבן וה"ל לכן דמא לא ובדוק שעה שאינה לא יום ולא לילה ולמוד בזה חכמת יונית. הא איכא שעי דבה"כ דליכא לקיומי בזה קרא דוהגית וילמוד בהם שם.

ובן יש להוסיף מהא דאיתא בפרק טבול יום (ק"ב ע"ב) א"ר הא דינא מראבר"ש גמירנא בזה"כ שהיה גורם שם למודו לאונסו. ולא הוה חייש לעיוני בדברים של חולין כה"ג כי היכי דלא לימי לידי הרהור תורה בזה"כ וכן פ"ק דקידושין (ל"ג) דילמא לאונסיה שאני ונ"ע.

וי"ל ש"ל היה להם ספרים בחכמות חיצוניות לעיין בהם. או שמא מתוך שד"ת היו שנונים בפיהם ולא היו מעיינים בהם אלא במחשבה. לא מתוך הספר. כי לא ניתנו ליכתב צימיהם. ומתוך העיון המחשבי נאנסו ושכחו להפסיק ההרהור בד"ת ולהסית דעתם לדבר אחר בהכנסם לבה"כ.

ובאמת אין להציא ראיה מן התנאים בדברים כאלו. ומההיא דמנחות נמי ליכא למשמע. ותסברא אטו מי ליכא שעי דבה"כ והא לא אפשר בזה לקיומי קרא כדכתיב (וכה"ג איתא פ' ר' עקיבא (פ"ט ע"ב) דל תרמי סרי ופלגא דמיכל ולווי ודבה"כ) (איברה להירו"ר דמייחתי צב"י ספ"ה. אה"נ דאיכא לקיומיה החם נמי ולק"מ. ועמ"ש שם בחבורי בס"ד) אלא מאי אית לך למימר דברים ככתבן לאו דוקא, שעה שאינה לא יום ולא לילה נמי לאו דוקא, ושעה דבה"כ אינה חשובה

מהרהר בו, פ"מ], א"ר אלעזר בר' שמעון כל ההוא סבא קשיא דטבול יום תמן סבירתיה עכ"ל.

וא"ב מדרכינו מנות מזווג ומתאם דברי הירושלמי עם ההיא דגמ' דידן בזבחים שם, [ומעניין הדבר המסופר בזבחים שם הוא על ראבר"ש, וגם כאן בירושלמי הוא ראבר"ש], א"כ מוכח שבה"ג שנאנס מותר אפי' לכתחילה, זאת אומרת שאינו צריך לעשות מאמצים ופעולות נגדיות שלא ירהר.

ובגדולא מזה מצינו להדרישה בטור שם שביאר שמהיה דזבחים מוכח, דכיון ששמועה היא כל כך שגורה בדעתו ותקוע בפיו עד שא"א שיסית דעתו ממנה או מותר אפילו לבטא בשפתיו כיון ששמועתו אונסו, שהרי ר' אליעזר אמר את הדין צבה"ס ע"ש. חזי שמבטא בשפתיו הא זה בא איך שהוא ע"י פעולה רצונית ומעשית מצינו, ובכל זאת הותר מכיון שזה בא לו ע"י דחיפה פנימית, חזי יועיל לן לגבי שאלתנו, באפילו אם נאמר דאמרינן שומע כעונה אפי' כשרק שומע ואינו מכיון לזאת.

ובדברי הדרישה פסק גם הא"ר בסק"ב, וכן הפרמ"ג במ"ז סק"א ובא"א סק"א, ומסיים שם בלשון: ומיהו הדין דין אמת מזבחים עיי"ש, וכ"כ גם בס' בגדי ישע על או"ח.

אלא שהצרכי' בסק"א מתפלל על הדרישה והא"ר, דאיך ס"ד ציטוי שפחים וכו' והיה דזבחים מביא שהפירוש הוא כפי שפירשו שם הצרכי' הזבח והלאן קדשים, דר"ל, שגמר צבית המדרש מה שהורה ר"א צבית הכסא ע"ש. והביא דבריו במ"ב בסק"ח.

ולמעשה נראה דבכגון נידונו לא שייך דינא דשומע כעונה, מכיון שאינו רוצה לזאת, ונוסף לזה גם אם יכוין לזאת הא איסורא קעביד, ומכיון שאיסורא קעביד לא אמרינן בכה"ג שומע כעונה וכדוכח בדומה לזה המג"א שם בסק"ב צנוגע לעומד ערום וחצירו מבדק, ע"ש ובמהלכה"ש ובפרמ"ג, וכך יוצא לנו ביותר מדברי הפרישה בתי"ד שם בסוף סי' א' ששם מקור הדברים, דכוח שם בלשון: אבל הערום שאפילו להרהר בדבר קדושה אינו רשאי ואף אם יצרך אחר אינו רשאי לכוון בצרכו הלכך ליכא למימר שומע כעונה עכ"ל. ולשון הלכך שכותב מורה לנו דר"ל, דהלכך מכיון דאינו רשאי לכוון בצרכו, חו לא אמרינן כבר בכלל על בכה"ג שומע כעונה [אלא] דיש לעיין במ"ש הפרישה דגם הרהור אסור לערום, דהא הרהור מותר נגד ערום

ועיין בספר משנת אברהם על הס"ח (סי' ז') שכותב להשיג עליו, ורק למעשה כותב ג"כ להחיר זה ומטעם הפשוט דלאונסו שאני, ואם צריך לנקבו ואין לו מקום אחר לזאת בודאי דהוי לאונסו, ואם יש לו מקום אחר שהוא יכול ללכת שם בודאי שאסור, עיי"ש.

וע"ע בשו"ת ניץ אליעזר (חלק י"ג סימן א' אות ב) שנשאל אודות צבי כסאות הסמוכים לצבי כנסת וטעניצלאך, וכשנכנסים לשם שומעים דברי קדושה הנאמרים צביה"כ אם מחויב לסתום אזניו היטב שלא ישמע, או שלא ליכנס שם צומני התפלה ולחזר אחר ציכ"ס רחוק.

ובן מהו הדין היכא ששומעים שם מזמורים ופסוקים מהראדיא שאלל שמינו.

ובותב שם: הנה אמנם נפסקה ההלכה בשו"ע או"ח סי' פ"ה סעי' ב' דאפילו להרהר בד"ת אסור צבית הכסא וכו'. והוא מגמ' ברכות ד' כ"ד ע"ב ושבת ד' מ' ע"ב, ועוד מקומות.

אבל מצינו במס' זבחים ד' ק"ב ע"ב שמסופר שם שרבא למד דין מרבי אלעזר ברבי שמעון שאמר צבית הכסא, ושאלת הגמ'. והיכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ ממרחץ ומצית הכסא, ומשני: לאונסו שאני, ופירש"י: שהיתה שמועתו שגורה בפיו ומהרהר זה על כרחו. הרי נלמד מזה דאם בא לו להרהר בעל כרחו מותר. וא"כ ה"נ צנידון שאלתנו צריך להיות מותר, ולא מסתבר לחייבו לעשות פעולה מעשית שלא ירהר כסחימת אזניו, שזה דבר קשה, וגם לא מצילתו לגמרי שלא ישמע.

ויעיין צ"י בטור שם שמביא בשם ה"ר מנות שכתב דבירושלמי אמרינן דמותר להרהר בד"ת צביה"כ"ס, וביאר, דלא פליג אגמ' דידן דמי אמרינן אסור להרהר ה"מ לכתחילה כלומר לשום מחשבתו ולבו לחשב בד"ת, אבל אם היה תלמודו שגור בפיו והרהר לאונסו מותר, ומציין לזה דברי הגמ' בזבחים הנו', והועתק גם ב"ח.

והירושלמי הזה הוא בצרכות פ"ג ה"ד ושם כתוב צוה"ל: מהו להרהר צבית הכסא, חזקיה אמר מותר, ר' יסא אמר אסור, א"ר זעירא כל סבר קשי דהוה לי תמן סבירתיה [אם היה לי איזה דבר קשה להצין אותו, שם צבית הכסא הצנתי כאשר הייתי

תמיד אילימא תמיד ממש מי לא בעי מינס פורתא מי לא בעי עייל לביהכ"ס אלא לתמיד מרצה הוא דאחי, ור"י ההוא תמיד שלא יסית דעתו ממנו וכו', וקשה דהו"ל להקשות לר"ש מה יעשה בהך קרא שותי ד' לנגדי תמיד, מהו תמיד, מי לא בעי מינס פורתא מי לא בעי עייל לביהכ"ס, בשלמא לר"י אחי שפיר דהכוונה שלא יסית דעתו ממנו, אבל לר"ש קשה מה יפרש בזה מהו תמיד, ובע"כ מוכח דבמציאותו יתבדק מותר להיות מהרהר בו גם צביהכ"ס, גם לא שייך בו מי לא בעי מינס פורתא, ד"ל דכל החלומות הוי מהרהורי דיומא, ואם מחשב בו ית' גם בלילה הן כן רעיוניו ושייך ביה תמיד ואחי שפיר עכ"ד.

וב"ב צפי' נחל אשכול שעל ס' האשכול ה' חפלה וק"ש (סימן י"ב אות כ"ח) ששמע בשם גדול אחד דבגדולתו של הקצ"ה מותר להרהר צביהכ"ס, ושזהו כונת המשורר בשיר היחוד ליום ג' "אף כל טנופת לא חטנפך", עיי"ש.

אמנם בשו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ת יו"ד סימן קעא) כותב להשיג על הגרש"ק, עיי"ש באריכות, וכותב דאף שמונה החינוך בהקדמה מ"ע זו של הרהור באמונה מציאת הש"י לתמידית לא תופסק אפי' רגע א' כ"י חייו, וכ"כ שאר מוני המצוות. מ"מ לחשוב ממש ברעיון והרהור דבר שלענין ד"ת הוי כדיבור כדאיתא בשבת ד' ק"ג, קשה לומר כן, דוכי מ"ע זו לאו ד"ת הוא, הא ילפינן לה מקרא כמ"ש החינוך מ' כ"ה מדיבור הראשון אנכי, וצפ' ואתחנן והשבות אל לבבך. עיי"ש. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ג סימן א אות ג).

גב'. שם. עיין שו"ת מנחת יצחק (חלק י' סימן ח).

גב'. ובי תיבא בלשון חז"ל קא"ל וכו'. הקשה השפ"א, מין דהרהור אסור מ"ש בלשון חול מהרהור כמ"ש במס'. ומירץ דה"נ טעמא דאב"י דאסור לאומרן בלשון חול משום אסור הרהור ומשו"ה מציא הגמ' הך דאב"י.

ויעוב כתב דיותר נראה דמשום הרהור ל"ק כאן כלל דאפי' אם לא יאמר לו טול בכלי שני ע"כ מהרהר דכשרואו נותן בכלי ראשון מחשב בלבו דאסור, ובעלמא אסור להציא עצמו לידי הרהור אבל הכא בע"כ מהרהר וקושי' הגמ' הוא רק על מה שאמר לו וע"ז מהדר לומר דבלשון חול מותר וא"כ ליכא אסור

כדאיתא בשבת ד' ק"נ ע"א, וכ"כ באמת המג"א שם והמחנה"ש, וכן הפרמ"ג ביו"ד שם בש"ד ס"ק ל"ז. ולפלא שלא הרגישו בתימא שדדברי הפרישה בזה.

ובב"ז כותב בהדיא החי' אדם כלל ד' סעיף י"ב חו"ל: מדכתיב ערות דבר קבלו חז"ל דדוקא דיבור אסור אבל הרהור מותר נגד ערוה ואעפ"כ אם שמע איזה ברכה אע"פ שמתכוין לזאת בו אינו יוצא דליכא למימר שומע כעונה מיון שאסור לדבר עכ"ל. הרי שביאר בהדיא שאפילו אם מתכוין לזאת ג"כ אינו יוצא, ומפני, שמכיון שהוא במצב שאסור בו לדבר לא שייך למימר בכלל בכה"ג שומע כעונה. ומינה בק"ו דלא שייך למימר שומע כעונה אם הוא נמצא במקום מה שאפילו ההרהור בו אסור.

א"ל שאין בידי הכרעה אם לפי דברי הברכ"י צריך לעשות מאמץ בסתימת האזנים כדי שישמע פחות, כי מזכיר שם בתוך דבריו, דאע"ג דאם הרהר לא עבד איסורא מאחר שהיה לאונסו, ברם חובת גברא לדמות ההרהור יעו"ש. וכו'.

וסיים שם: מכל האמור נראה להלכה דמותר ליכנס לביהכ"ס גם אם ברור שישמע ברכות ותפלות או ד"ת, לא מיבעיא כאשר שומע רק דרך הרדיו המגיע אליו, דמותר אלא גם לרבות אפילו כששומע מבית כנסת או בית מדרש הסמוך ג"כ מותר, שהרי דוחק אותו הטבע, (כלשון הרדב"ז בתשו' ח"א סי' שמ"ב), ורק צריך להתאמץ שלא ירהר במה ששומע, ות"ת בודאי יעשה זאת, ובדומה למ"ש הרדב"ז שם בליכנס לביהכ"ס מתוך הלכה שאינה פסוקה שחיון שהדבר ברור שהוא אסור יסירם מלבו ולא ירהר בד"ת ואם יכול ויעיל לו אטימת אזניו ג"כ יעשה זאת, ואם בכל זאת לא מועיל הר"ז בלאונסו ושרי. ואין לו למנוע א"ע עבור כן ולעצור א"ע מליכנס לביהכ"ס.

גב'. שם. אם מותר להרהר צביהכ"ס וכדומה במקומות המטופים במציאותו ית"ש, כבר עמד בזה הגאון ר"ש קלוגער ז"ל בחידושי חכמת שלמה על או"ח (סי' פ"ה). וכותב שלכאורה יש ללמוד ק"ו דאסור להרהר במציאותו ויכלתו, אבל לאחר מיען חוזר בו מזה וכותב דלפמ"ש המקובלים דתפילין דר"ת מותר לשות בהם שיחת חולין מכה דקדושים ביותר ואין דבר טמא נחפס בהם י"ל מכ"ש בזה כן. ומוסיף להציא רא"י לזה מיומא ד' ז' ע"ב בפלוגתא דר"י ור"ש גבי ציץ ואמר שם דטעמיה דר"ש דכתיב והיה על מצחו תמיד דמהו

באמיירה ובהרהור הא מהרהר ע"כ [כדאי' בוצחים (ק"צ
(ב) לאונסו שאני].

גמ'. אפרושי באיסורא שאני. כתב הרמב"ן,
שמע"י מהא דשרי ליה לאיניש למימר ליה בבית
המרחץ עבד לי הכי והכי ואע"ג דממילא הו"א הוראה
ובלבד שלא יאמר דרך הוראה, דהא הכא דהו"א מני
למימר ליה לא תניח כך באמצעי והפרש מן האיסור
ואמר לו טול בכלי שני ותן, וכי הו"א קשי לן בגמ' אמאי
עבד הכי, משום שמענו מלהניח באמצעי הוא וכדמיימי
לה דע ממעשה דר"מ, ואפשר שלא הותר אלא להפריש
מאיסורא דרך אותה הוראה דכיון דאית ליה לאפרושי
מאיסורא מני למימר מילתא אגב אורחיה ומיהו סבירא
הוא דשרי, וא"ת היאך עלה על דעת שיניחנו לעשות
איסור ולא יאמר לו לא תעשה, איכא למימר משום דהוי
מני אמר ליה כמי שאינו רוצה בדבר זה ולא שימנענו
בשביל איסור, וצירושלמי החירו אפי' לשאול דגרסי' התם
שואלין בהלכות המרחץ בבית המרחץ והלכות בית הכסא
בזה"כ כהדא ר' שמעון בן יוחאי על מסחי עם ר"מ
אמר ליה מהו שנדיח א"ל אסור, מהו שנקנה אמר ליה
אסור, ולא כן שאל שמואל לרב מהו לענות אמן במקום
המטונף ואמר ליה אסור ואסור דאמרית לך אסור,
אשכח תני שואלין הלכות בית המרחץ בבית המרחץ
והלכות בית הכסא בזה"כ, ומסתמא דגמ' דילן לא שריא
אלא לאפרושי מאיסורא ומעשה דר"מ נמי לאו הכי הו"א
כדמיימי לה צירושלמי אלא כדאמרינן הכא ביקש להדיח
וכו'. ע"כ.

והרישב"א כתב: איכא למידק והיכי הו"א סלקא
דעתין דלישצקיה למעבד איסורא ולא
אמר ליה, איכא למימר משום דהו"א מני למימר ליה
כמאן דלא צריך להכי ולא לימא ליה אין מדיחין ואין סבין
דלשון הוראה הוא, וממילא שמעינן דלאפרושי מאיסורא
שרי למימר אפילו בלשון הוראה, וכן נמי שרי למימר
עבד לי הכי והכי ואע"ג דממילא הו"א הוראה כההיא
דאמרינן טול בכלי שני ותן ולומר דבכלי ראשון אסור,
וצירושלמי (פ"ג ה"ג) החירו אפילו לשאול הלכות בית
המרחץ בבית המרחץ, דגרסינן התם שואלין הלכות בית
המרחץ בבית המרחץ והלכות בית הכסא בבית הכסא
כהדא רבי שמעון בר יוחאי על מסחי עם רבי מאיר אמר
ליה מהו שנדיח אמר ליה אסור מהו שנקנה אמר ליה
אסור, ולא כן שאל שמואל לרב מהו לענות אמן במקום
המטונף אמר ליה אסור, ואסור דאמרית לך אסור,
אשכח תני שואלין הלכות בית המרחץ בבית המרחץ

והלכות בית הכסא בבית הכסא, וכתב הרמב"ן ז"ל
דמסתברא דגמרא דילן לא שריא אלא לאפרושי
מאיסורא, ומעשה דרבי מאיר נמי לאו הכי הו"א כדמיימי
לה צירושלמי אלא כדקאמר הכא בקש להדיח לו וכו'.
ע"כ.

גמ'. אמר רבינא ש"מ המבשיל בחמיו מבריא
חייב. לכאורה מאי ש"מ דילמא רבי סבר כר'
יוסי לעיל (ל"ט) דחמי טבריא תולדות האור הן אכל
לרבנן פטור, וז"ל דה"ק ש"מ דרבי סבר כר"י וכוותי'
קיי"ל דהלכה כרבי יוסי משום דקאי רבי כוותי' [כמו
שמצינו צעירובין (יד ב) בלחין אך בלישנא בתרא התם
מסקינן דאפי' בכה"ג דרבי ס"ל כר"י נמי אין הלכה
כר"י ע"ש]. שפ"א.

גמ'. דהא מעשה דרבי לאחר גזירה הו"א. כמו
בספר המאור, איכא דקשיא ליה הו"א דגרסינן
בפרק חפלת השחר (ברכות כ"ז ב') פעם אחת התפלל
רבי בערב שבת וכו', ואוקימנא להזיע וקודם גזירה, הכא
נמי ממאי דבחמי טבריא ולאחר גזירה דלמא בחמי האור
וקודם גזירה כי הו"א דהתם, וי"ל אילו לא נכנס אלא
להזיע לא היו נותנין לו פך שמן לסוך, אלא ודאי לרחינה
ממש נכנס כההיא דאמרינן (לקמן מ"א א') רחץ ולא סך
מעיקרא דומה לנותן מים על גבי חבית, הלכך על כרחין
בחמי טבריא ולאחר גזירה הו"א מעשה, ע"כ. והוצא
בחיודשי הרשב"א.

והרישב"א כתב: פרש"י ז"ל אפי' לאחר גזירה
דזיעה הו"א, והוצרך רבינו ז"ל לפרש כן
שאילו היה קודם גזירה דזיעה מנא לן דבחמי טבריה
היא דילמא בחמי האור שנכנס להזיע, אלא ודאי אפי'
לאחר גזירה דזיעה אמרינן דהו"א, ומשמע ליה לרבינא
הכי משום דבימי בר קפרא שהיה צימי רבי גזרו עליה
כדאיכא לעיל, וק"ל מדאמרינן בפרק חפלת השחר
(ברכות כ"ז ב') רבי צלי של שבת בערב שבת ונכנס לבית
המרחץ ופרכינן היכי עבד הכי ומשני להזיע וקודם
גזירה, אלמא דרבי קודם גזירה דזיעה הוא, לפיכך פירש
ר"י ז"ל דהכא ה"ק דהא דרבי לאחר גזירה דרחינה
כדאיכא [לעיל], וליכא למימר דשמא נכנס להזיע שהרי
אין דרך לסוך שמן אלא אחר גמר רחינה כדאיכא לקמן
(מ"א א') וכדכתיב (רות ג') ורחל וסכת, וכיון דלרחוץ
נכנס והיא אחר גזירה דרחינה שמע מינה שבחמי טבריה
הוא שרחץ. ע"כ.

קאמער לה והוא הי' לבסוף תלמיד רב [לדעת רש"י] ש"כ צ"ב (פ"ז) ועי' שם בחולין (ק"י) בחוס' ד"ה איכא אלמא דהי' בסוף ימי רבי תלמידו דרבי ובסוף ימיו כבר נגזרה. ובהי' ניחא נמי מאי דאמר' בצרכות (כ"ז ב) דרבי הי' קודם הך גזירה [ולכאורה הוא דלא כסוגיא דהכא כמו שהקשה הצעה"מ ולהנ"ל י"ל] דבעובדא דהתם הי' בתחילת ימי רבי.

גמ'. ואמר לו אין מדיחין וכו'. שהיו פוקקין סילון שהמים נכנסו דרך זה לבית המרחץ ופותחים נקב שצד אחר שילכו אותם המים ומנקים את הקרקע מפני הזוהמא, וטעם כל אלה משום דחיישין להשוות גומות ואפי' למאן דשרי כיבוד בשבת דשאני הכא דכיון שהוא רוצה ליפות את הקרקע לסוך אותה או להדיחה חיישין שמא יראה גומות וישכח ויבא להשוות במתכוין. (מ"ב סימן שלו סקט"ז).

והדחת רצפת הקרשים שנוהגין כהיום יש בזה עוד איסור לעשות בשבת מלבד הדחה דהא נריך לזה שריית אלוונטיות במים כידוע ויש בזה משום כיבוד. (מ"ב שם סקט"ז).

גמ'. אין פכין. כתב המ"ב (סימן שלו סקט"ו) בשם תוספתא (פי"ז), דדרכם היה לסוך שמן על הקרקע של בית המרחץ וכיוצא בו ולהתגלגל עליהם.

גמ'. מאי חייב דקאמר מכת מרדות. עיין שו"ת רדב"ז מכתב יד (חלק ח סימן קנ"ג) ח"ל: שאלת ממני אודיעך דעתי, על מה שאמרו העובר על דברי חכמים חייב נדוי, ובמקומות אחרים אמרו מכין אותו מכות מרדות, מה בין זה לזה.

תשובה: אם חזקו תמיד שלשה שרשים אשר אני מוסר לך נתבאר לך הענין אשר שאלת. א כי שמחא חמירא מנגידא, וכן היה הסכמת התלמוד (מו"ק י"ז ע"א) והפוסקים (עיין רמב"ם הלכ' ת"ת פ"ז ה"א) וטעמא רבה איכא שזה עונש לגוף וזה עונש לנפש. ב כי לעולם לא עבדין תרמי למאן דעבר אדרבנן, אלא או נגידא או שמחא. ג כי הדבר מסור לבית דין לפי הענין ולפי האיש העובר ולפי הזמן, ובלבד שיהיה לב הדיין לשמים לא להתגלגל ולא להתנקם, ויורצא מרבנן דטבא ליה עבדין ליה [כפסחים נ"ב ע"א], ואי איכא חילול השם בדבר לא חיישין לכבודו דאין ענה ואין תבונה ואין חכמה לנגד ה'. ע"כ.

והפני יהושע מביא ג"כ קו' בעל המאור הנ"ל מפרק תפלת השחר דמסקינן במעשה דרבי נכנס להזיע וקודם גזירה וכו'. וזיין למה שכתב בפרק תפלת השחר דאפי' קאמר שפיר הכא בשמעתין דהא דמעשה דרבי לאחר גזירה הוי והיינו לאחר שגזרו על רחיצת כל גופו אפילו בחמין שהוחמו מערב שבת אע"ג שעדיין לא גזרו על הזיעה והכא ודאי רחיצת כל גופו ממש הוי כיון שהיה יושב באמצעי של מים.

מזידו אחי איכא למידק על לשון רש"י כאן שכתב להדיא דמעשה דרבי לאחר גזירה הוי שגזרו על הזיעה ואם כן קשיא הך דפרק תפלת השחר. מיהו בלא"ה יש לדקדק אהא דמשמע בפרק תפלת השחר דבימי רבי עדיין לא גזרו על הזיעה ולעיל בדף הקודם לא משמע הכי דהא ר"מ ור"י ור"ש דפליגי בלהשתטף כל גופו משמע דהיינו לאחר שגזרו על הזיעה דהא לא אסרו להשתטף אלא משום לתא דזיעה כדפרישית. (ולפי"ז דהא דאמרין הכא במעשה דר"מ שהיה נכנס למרחץ היינו נמי בחמי טבריא). וא"כ היאך אמרינן בפרק תפלת השחר דרבי נכנס להזיע קודם גזירה דהא רבי תלמיד דרבי מאיר ור"ש הוי וכבר נגזרה בימיהם ומכ"ש לפירש"י דאפילו בימי רבי יהושע נגזרה.

וכתב דנראה ליישב שיטת רש"י ז"ל שסובר כשיטת הר"י"ף והרמב"ם והגאונים שהביא באו"ח (סימן שכ"ו) דאפילו בחמי טבריא אסור להזיע אף שהוחמו לרחוץ ויאל להם כן מסוגיא דסוף פרק תבית אמתיטין דהרוחץ במי מערה ובחמי טבריא [קמ"ז ע"א]. ואם כן לפי"ז משמע דהך גזירה דזיעת חמי טבריא עדיין לא נגזרה בהך מעשה דרבי בפרק תפלת השחר אלא לאחר"כ וא"כ שפיר אמרינן התם דנכנס להזיע וקודם גזירה אע"ג דלפי"ז טפי הומ"ל התם שרחץ רחיצת ממש בחמי טבריא. מיהו זו הקושיא לאו אליבא דרש"י לחוד אלא לכל הפירושים הוי מצי לשנויי התם בפשיטות דרבי בחמי טבריא רחץ כיון דרבי בטבריא הוי וכדאמרין נמי הכא. אלא על כרחך ז"ל דבלא"ה ניחא ליה לרבא התם לפרש דנכנס להזיע ולא לרחיצת ממש אפשר דאין דרך לרחוץ בערב שבת סמוך לחשיכה כ"כ דמסתמא היה רוחץ בעוד היום גדול בערב שבת.

גמ'. שם. פירש"י דריב"ל שהי' בימיו אמרה, אלמא כבר נגזרה. והקשה השפ"א, כיון דבימיו נגזרה הרי הי' גם קודם גזירה א"כ י"ל דהך מעשה הי' קודם גזירה. וכתב לולי דבריו יש לפרש כיון דר"י בר אבדימי

ואם יראו צעייניהם שאין יכול לסובלן לפי כחו, יפתחו לו מן המכות. אבל לעולם מדין אותו מכות הראויות להשחלש, כדי שיהיה השליש מלפניו, כמו שמבואר זה בפי' אלו הן הלוקין, ולהרמב"ם ז"ל (פט"ז מה' סנהדרין).

אבל מכת מרדות אינו בדרך זה, אלא שמדין אותו לפי ראות ב"ד לתוכחות מוסר, ואף אם יכול לסבול יותר, אין מדין אותו אלא לפי חומר הדבר שעבר בו. והחוס' אמרו, שאף במכת מרדות מספר המכות הם כמספר של תורה, אלא שאינן חזקות כמותן. וזה לפי שאמרו חז"ל (קדושין כח), הקורא לחברו עבד, יהא בנדוי, ממזר, סופג את המ', וזה אינו אלא מלקות מדרבנן, ואמרו בו, סופג את הארבעים. ואין בשום מקום, בעובר על דברי חכמים, מדין אותו עד שתא נפשו, ולא נזכר זה אלא במצות עשה של תורה, שיש לו זמן לקיימה, וב"ד מחריץ בו לקיימה, והוא מעמ פניו ואינו רוצה. כדאמרינן (פרק הכותב פו), אמר ליה רב כהנא לר"פ, לדידך דאמרת, פריעת בע"מ מזה, אמר, לא בעינא למעבד מזה, מאי. א"ל, חגיגה, בד"א, במצות ל"ח, אבל במ"ע כגון שאומרינן לו, עשה סוכה, ואינו עושה, לולב, ואינו נוטל, מדין אותו עד שתא נפשו, וזה משום דבכל שעתא בקי' עשה קאי. ואי עבר זמן מצוה לא מלקינן ליה כלל, שאין מלקין למי שעבר על מצוה עשה. ובעל הערוך ז"ל, בסוכה ולולב הוא שהזכיר, מדין אותו עד שתא נפשו, ובעובר על דברי חכמים ז"ל הזכיר, בלא אומד ובלא מספר, ולא אמר, עד שתא נפשו. ע"כ.

ובישו"ת חשב"ץ (חלק ב סימן נה) נשאל אם מכת מרדות יש לה קצבה אם לא. והשיב: בקצת ספרים בפי' מה' חמץ ומצה נמצא כתוב שמי שחלל מצוה בערב פסח מדין אותו מכת מרדות עד שתא נפשו וזה חומה גדולה שאם רוצה לומר שאחר שחלל מדין אותו עד שתא נפשו א"כ מצינו חומרא בד"ס יותר מד"ת וגם אם ר"ל שבעודו אוכל מדין אותו עד שיפרוש או עד שתא נפשו לא מצינוהו באיסורי תורה והיאך נחמיר כן באיסורין דרבנן ובאומד סוכה אינו עושה לולב אינו נוטל הוא דאמרי' הכי בפי' הכותב (פ"ו ע"א) וכשעבר זמן חיובו אין מדין אותו וכ"כ הרמב"ם בס' המצו' אבל באיסורי לאוין דלא מצינו אלא מלקות מ' על כל התראה ועל כל חית כדאי' בפי' ואלו הן הלוקין (כ"א ע"א) וכבר הגיה הרמ"ך ז"ל על הרב ז"ל בזה וכן הרמב"ן ז"ל בספר המצות בעיקר ראשון הגיה עלי' בזה

ועייין בזה בר"ן פסחים (נ"ב ע"א) ד"ה ואיכא למידק, ומאירי פסחים (עמוד קפ"ח), וע"ע במג"א (סימן תנ"ו ס"ק א'), וש"ך יו"ד (סימן של"ד ס"ק ע').

גמ' שם. כתב בשו"ת באר שבע (סימן נה) ח"ל: נשאלתי אם מכת מרדות יש לו שיעור או לא. והשבתי דע שרש"י פירש בסוף פרק שלוח הקן גבי ומכת מרדות מדרבנן כו' ח"ל מכת מרדות רדוי בתוכחה שלא ירגיל בזה ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו ע"כ. וכן כתב הר"ן בסוף מכות בשם הגאונים ז"ל דמכת מרדות אין לה קצבה אלא לפי שודא דדייני וקורין אותה מכת מרדות על שם שמרד בדבר תורה או בדברי סופרים כו'. אמנם מנאמי כתוב בשם ר"ת י"ל דמכת מרדות הוא שליש של מלקות דאורייתא דהיינו י"ג מכות ואם קבלה היא נקבל ואם לדין יש תשובה שאין מלקות זה ראוי להשחלש. ע"כ.

ובישו"ת הריב"ש (סימן 5) כתב ח"ל: שאלתי, על מה שכתבתי בספר הערוך, בערך מרד, בפי' מכת מרדות מדרבנן. ואומר, כי מלקות דאורייתא הוא על חייבי לאוין, באומד ובהתראה, ובעיני מכה משולשת, כדכתיב, ארבעים יכנו לא יוסף, ואמרו חכמים, מניין הסוכס את הארבעים. אבל העובר על מצוה עשה, כגון סכה ולולב, ואינו עושה, מדין אותו עד שתא נפשו, בלא אומ' ובלא מכה משולשת. וכן העובר על דברי חכמים, מדין אותו בלא מספר ובלא אומד. ולמה קורין אותו מכות מרדות. מפני שמרד בדברי תורה ובדברי סופרים, ע"כ. והוקשה לך, איך אפשר שיחמירו וילקו העובר על דברי חכמים עד שתא נפשו, והעובר על ד"ת באסור כרת מדין אותו באומד. נמצא, שיותר יענש ע"ד קל מדבר חמור, ובכ"מ בתלמוד ובספרי הרמב"ם נמצא כתוב, חייב מלקין, בדבר חמור, ובדבר קל כתוב, אינו לוקה, אבל מדין אותו מכת מרדות. א"כ, יהיה עונש העובר על דבר קל, חמור מעונש העובר על עבירה חמורה, אלה הם דבריך, ועוד הארכת.

תשובה: דע, שמלקות של תורה הוא חמור ממכת מרדות. כי מלקות של תורה הוא על בשרו ממש, והשליש מן המכות על לבו, והרצועה היא מעור של עגל כפולה לשנים, ושנים לארבעה, ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בו, ורוחב הרצועה טפה, והמכה מכה בכל כחו. ולפי שקרוב שימות המוכה מחמת המכות החזקות ההם, צריך אומד מתחלה, שהב"ד יראו באומד הדעת אם יוכל המוכה לסבול המכות מבלי סכנת מיתה,

אלא שבספרינו לא מצינו שכתוב אלא ממין אותו מכת מרדות אבל עד שתלא נפשו לא מצינו.

ומצאתי לרש"י ז"ל שר' ביצמו' בפ"ה (נ"ב ע"א) דמכת מרדות הם י"ג הכאות ולא יותר אבל בפ' שלום הקן כ' הוא ז"ל שאין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו לעשו' וכן פי' בעל הערוך ז"ל זה נוטה לדע' הרמב"ם ז"ל שממין אותו עד שיקבל עליו לעשו' כן מכאן ולהבא או עד שתלא נפשו וכ"מ בירו' ממס' מיר (פ"ד ה"ג) דלמרי' החס מכות תורה ל"ט מכת מרדו' חובטין אותו עד שיקבל עליו או עד שתלא נפשו וכן היא בתוספתא דמס' מכות ומ"ש רש"י ז"ל ד"ג מכות הן כך נוהגין בהרבה מקומות להלקו' לבעלי תשובה.

ונראה שיצא זה המספר [מי המלקו'] הן משולשין כדי רשעתו לפניו וכדי שחי רשעיות לאחוריו (עי' מכות כ"ג ע"א) ומלקות של תורה הן ל"ט שלישיתן הוא י"ג ומשום הכי נהוג לומר והוא רחוס קודם חפלת ערצית לפי שהיו נוהגין להלקו' הרשעים בין מנחה ובין ערבית והיו מקריין אותן הפסוק שיש בו י"ג חיבו' זה נ"ל. אבל יש אומרים ששלש פעמים אנו קורין אותו פסוק והם כנגד מ' חסר אחת. והרשב"א ז"ל כ' בתשובה דמלקו' מ' היא כשל תורה דכל דחקון רבנן כעין דאורי' תקון והביא ראיה מדלמרי' בפ"ק דקדושין (כ"ה ע"א) הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי ממזר סופג את הארבעים אע"פ שאינו לוקה אלא מדרבנן.

וזו אינה ראיה גמור' שכבר פירשו בזה שהוא מדה כנגד מדה דעבד יהא בנדוי דמשום דאוקמיה בארור כנען יהא בנדוי דארור בו נדוי ובממזר דאוקמיה בלאו דלא יבא ממזר סופג את הארבעים כממזר הבא על בת ישראל. אבל הרב ז"ל הביא ראיה אחרת מדלמרי' בפ' זה בורר (כ"ו ע"ב) גבי חשוד על העריו' עמי מארי ארבעין בכחפיה וכשר והוא מדרבנן הוא שכ"כ שם רש"י ז"ל ארבעין בכחפיה חייב מלקו' הוא אע"פ שאין בו התראה דלמרי' מר מלקין על לא טובה השמועה עכ"ל חו' ראיה גמורה היא. ונראה דתלמוד שלנו חולק עם הירושלמי והתוס' שהזכרתי ושמא הירושלמי הוא במצו' של דבריהם שהם כעין של תורה והם כל הגזרו' שגזרו מדבריהם וכ"כ הרמב"ם ז"ל בספר המצות. והרמב"ם ז"ל בהלכו' עדות בפ' י"ח כ' ממין אותו ב"ד מכת מרדות כפי מה שיראה צענייהם ובהרבה מקומות בגמ' יש לשון מלקו' על מכת מרדו' וגם הרשב"א ז"ל כ' שמי שאינו רוצה לקיים המצוה אפי' מצוה מדרבנן

מלקין אותו בלא קצבה עד שתלא נפשו ומכאן הוציא הרב ז"ל שמי שאינו רוצה לפרוע חוב אביו ממין אותו עד שתלא נפשו משום דמצוה על היהומים לפרוע חוב אביהם וכופין במצוה זו כדעת ר"ח ז"ל אע"פ שיש חולקין עליו רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל שאין כופין על מצוה זו אלא על פריעת בעל חוב מצוה וסובר הרב ז"ל דכפיה זו בהכאה היא כאומר סוכה איני עושה לולב איני נוטל. ע"כ.

ועיין רש"י סנהדרין (ו ע"ב) דרצועה היה למלקות, ומקל למכת מרדות. ועיין בריטב"א סוף מכות שהביא מרש"י (סנהדרין שם) דמוכת דסובר דמלקות מרדות אינו ברצועה דוקא, ויכל להיות במקל או ברצועה. ובשם הר"מ כתב דמכות מרדות נמי ברצועה דוקא, עיי"ש.

גמ'. לא ישוט אדם בבירכה וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שלט סעיף ב) אין שטין על פני המים, אפילו בבירכה שבחצר, מפני שכשהמים נעקרים ויוצאים חוץ לבירכה דמי לנהר. ואם יש לה שפה סביב, מותר, דכיון דאפילו נעקרו המים השפה מחזרת אותם למקומם הוי ליה ככלי וליכא למגזר ביה שמא יעשה חבית של שייטין.

ועיין מ"ב דחבית של שייטין, הוא כלי של גומא שאורגין אותו ועושין כמין חבית ארוכה ללמוד בו לשוט על המים.

ובהא דהחיר אם יש לה שפה, כתב בבאה"ל, דלפירש"י בגמרא מסכתא דבזה אינו מותר, רק כשהבירכה בחצר אבל לא בר"ה שמא יתחזק חוץ לארבע אמות, אבל לפירוש הר"י ששעתיק השו"ע כוונתו לא ברירא, ודברי הרמב"ם ג"כ משמע קצת דדוקא בחצר מותר.

גמ'. ואפי' עומדת בחצר. עיין שו"ת מנחת יצחק (חלק ו סימן לב) שנשאל ע"ד הבירכה שבמעון קיץ (סווימונג-פול), שהוא יותר מבית סאחיים, ומוקף בגדי ברזל, וגם הוסיפו לולאות עליהן מפני הנגיעות, והבירכה נמצאת רחוק מהבתיים שדרים בהם, יותר ממאה אמות, והשאלה אם מותר לטלטל בתוכה בשבת ד' אמות, - ונפ"מ לענין טבילה קודם התפילה בש"ק.

ובתו"ד כתב דאין להביא לזה, ממה דאיתא כאן, לא ישוט אדם בבירכה מלאה מים, ואפילו עומדת בחצר, ופי' רש"י, דליכא למגזר שמא יתחזק מים

ברגליו חוץ לארבע אמות עיי"ש, ומשמע הא עומד ברה"ר, או בכרמלית, גזרין שמא יחזי מים ברגליו חוץ לארבע אמות, ומדלף חילק בין בריכה לבריכה, משמע אפילו עמוקה עשרה ורחבה ד', דהוי רה"י מן התורה, די"ל דהגזירה שמא יחזי מחוץ לבריכה, - וכן משמע ממנה דאיתא לקמן, דאם אית לי גידודי שרי, ופי' הרי"ף דאי נמי עקר למיאי, הא איכא גדודי דמהדרי להו עיי"ש, ורש"י פי' שם בענין אחר, ובש"ע (סי' של"ט סעי' א'), העתיק פי' הרי"ף, וכחצו בציאור הלכה שם, דלפירוש רש"י, מסתברא דבזה אינו מותר, רק כשבריכה בחצר, אבל לא ברה"ה, שמא יחזי חוץ לארבע אמות, אבל לפירוש הרי"ף שהעתיק בש"ע, לא ברירא לי' עיי"ש, והיינו, משום דלדבריו, השפה מהדרת המים, ואם נאמר דהחשש, שמא יחזי בחוץ הבריכה, מה מהני השפה, - ואי דמכל מקום טעמא מאי לא גזרין, שמא יחזי בחוץ הבריכה גופה חוץ לד"א, דאין לומר, דמיירי בבריכה

קטנה, דחוץ דכ"ז הוי לי' לפרושי, עוד הרי מיירי בשיטה, דאי אפשר רק בגדולה, די"ל, דמה שדוחה בשיטתו בידיו ורגליו, עי' לשון המ"ב שם (אות ה'), הוי רק כמו כחו, וכעין דאיתא (במס' שבת קמ"א ע"א), כי נחית נמי קא דחי כחו ד' אמות ואסור, ומשני כחו בכרמלית לא גזרו עיי"ש, וא"כ לפי"ז י"ל דוקא בבריכה שברה"ר, יש משום הגזירה דיתמי ד"א, ולא בכרמלית, וכן באמת דיין בציאור הלכה שם ברה"ר, ומכ"ש דאין לגזור על ההתמה בבריכה גופא, דל"ה יותר מכרמלית דרבנן, - ועי' מה"ג בספר תהלה לדוד (סי' שכ"ו ס"ק י"ג), מה שהעיר על הש"ל בשם הר"ב ז"ל, והיכא דהבריכה נעשה, באופן דלא בטל ממנו שם רה"ר, עי' (עירובין פ"ז ע"ב ושבת ק' ע"ב) ותוס' שם, ומג"א (סי' שמ"ה סקי"א), פשיטא דלכ"ע אסור, אף בדאית לי שפה סביב, אלא שאין בו שיעור מחיצה, לבטל ממנו שם רה"ר.

דף מא ע"א

גמ'. הא דאית ליה גדודי. כתב הריטב"א, הפירוש הנכון כפירוש השני דפרש"י ז"ל דמי לית ליה גדודי דהיינו שפה גבוהה דמיא לנהר והוא בכלל גזירה, אבל כד אית ליה גדודי הוי ככלי ולא דמי לנהר ולא היה בכלל גזירה.

גמ'. כל האוחז באמה ומשתין וכו'. עיין בהגהותי לנדה (יג ע"א) מ"ש בזה.

גמ'. בולשת שנכנסה לעיר וכו'. עיין שו"ת הרי"ב"ש (סימן תכד) ח"ל: שאלת, גנבים שודדי לילה, באו חמרו בשחך. ושברו דלת מרתף של יין, באישון לילה, ואפלה, בשעה שני אדם שוכנין. ונכנסו במרתף, ושברו מן החציות המלאות, והרקות, ושפכו היין. וכשהרגישו השכנים, קראו אחריהם מלא, ויצרחו להם. ונמצא במרתף בקלת החציות, אשר שברו, קלת מן היין שנשאר בשוליהן. וכן נמצא שם, חצית אחת מלאה, סתומה, בלוח של עץ וקני שומר, שעליה, כאשר הייתה מקדם. שאלת, אם היין מותר, אם לאו.

תשובה: אם רוב גנבי העיר היו ישראלים, כל היין היה מותר, אע"פ שידוע שנגעו בו. ובכאן, שאין החשד על הישראלים, הנה יין החציות, שידוע שנגעו בזה, אסור. אבל החצית הסתומה, ודאי מותרת בשמיה. שהרי זה, כבולשת שנכנסה לעיר, שאף בשעת

שלום, חציות סתומות מותרות. שצידוע, שלא נגעו ביין, שאם פתחו אותן, לא היו טורחים לסתמן. ואע"פ שיש מי שכתב, דדוקא בסתומות במגופה של טיט, אבל בפקק של עץ, כפתוחות דמו, דאורחא דמלתא, להחזיר שם הפקק. בנדון זה, שהיה שם קני שומר, נראה, דהו"ל כסתומה, במגופה של טיט, דכולי האי לא טרחי להחזיר, כל זה. ועוד, שאף אם נדין אותה, כפתומה, מותרת, מיון שאין ידוע שנגעו בה. דגנבי, כבולשת בשעת מלחמה, דמי. דבין פתוחות, בין סתומות, מותרות.

ועובדא דהנהו גנבי, דפתחו חצייתא טובא. דאמרי' התם, דאם אין רוב גנבים ישראל, אסור. היינו, בודאי פתוח חצייתא, כגון שהיו סתומות, ונמצאו פתוחות. אם מתחלה היו פתוחות מותרות. וכ"ש בנדון זה, שרוב גנבי העיר, ישמעאלים, שאין לחוש לספק מגען. אבל היין הנשאר, בשולי החציות השבורות, שבודאי נגעו בו, בזה אין ספק שהוא אסור בשמיה, אבל לא בהנאה. מיון שרוב הגנבים, ישמעאלים. ע"כ. וע"ע שם (סימן תלה).

גמ'. שם. עיין שו"ת חתם סופר (יו"ד סימן קכג) ד"ה ועדיין פש.

גמ'. שם. עיין שו"ת חתם סופר (אה"ע א סימן עח) בענין עסק ביש שנחידו גזלים עם אשת איש

החביות הפתוחות לפניהם ולא ישתו מהם וממילא נתנסך ואין לומר לנסך אין פנאי ע"כ א"א אלא לומר דפליגי חוס' אמ"ש הר"ן וס"ל דבולשת בשעת מלחמה אפי' הניחוס סתומים ופתוחים שרי' משום דהם אינם באים אלא לממון ולא לאכילה ושמי' כלל שאין פנאי בשעת מלחמה לאכול ולשתות וכשפתוחים ולא מנאו בהם ממון הניחוס ולכן בסיפא אפי' לא פתחו אלא מעט שרי' וסתמא קמני בין פתוחות בין סתומות מותרות בין הי' פתוחות מעיקרא בין הי' סתומים ונפתחו בין מעט בין הרבה הכל שרי' וברישא בשעת שלום דלא באו כלל על עסקי ממון רק לאכילה ושמי' אפי' טרחו ופתחו חביות טובא מ"מ היין אסור ובפולמסא הוא דאיכא לאיפלוגי בין טובא לפורתא ועיי' ע' ע"א חוס' ד"ה ורמינהי וכו' ועי' ד"מ סי' קכ"ט אות ח' ובש"ע שם סעיף י"ב סתם כהר"ן ולא הרגיש אדם שהחוס' חולקי' לפי' הנ"ל. ע"כ עיי"ש עוד.

גמ'. ב"ה המניח ידיו כנגד פניו של' מוצה וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן ז סעיף ז) אל יאמר, הנני בחדרי חדרים מי רואני, כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו (ישעיה ג, א).

וע"ז כתב המגן אברהם (שם סק"ז) ח"ל: ואע"ג דאמר' בשבת, המניח ידיו כנגד פניו של מטה כשיורד לרחוץ כאלו כופר בצריחו של א"א דנראה שהוא בוש בדבר, שאני התם דמוכרח לגלות עצמו לרחוץ וא"כ גם הצריח צריך להיות בגלוי, משא"כ כאן (של"ה). ואמר' בגמרא כשפניו כלפי העם צריך לשח' או להניח ידיו על פניו של מטה, ובלבד שלא יגע בדאי' ס"ס ג' ע"ש מ"ש וע' בא"ע סי' כ"ג. ע"כ.

ובשז"ת אגרות משה (חלק יו"ד ג סימן סח אות ד) כתב אודות ענין נגיעות באנשים, ח"ל: והנה ענין נגיעות באנשים לילך מלובשים כל הגוף אינו מאיסורים אלא מעלה חסירות להיות מלובש גם בסתם מטעם שיתח' ה' לנגדי ואף צבית הכסף לא יגלה עד שישיב ומטעם זה כשהיה דרכם לשכב ערום בעת השינה והיו מכסים עצמם בסדין היה צריך מנז מעלה זו שיפשוט חלוקת חתם הסדין כדאיחא באו"ח סי' רל"ט סעי' ז' וללבוש החלוק כשהוא שוכב חתם הסדין כדאיחא בסי' ז' וכן צריך ליזהר מי שאפשר לו. ומדת הלבישה הוא כמנהג המקום כגון אם הדרך לכסות הזרועות והשוקיים צריך גם כשאין אנשים ללבוש כן ואם הדרך לילך בצרועות מגולות גם לפני אנשים א"ל לכסותם אף למדת חסידות. ובה אין הכוונה שצריך

וכו', ובריש דבריו כותב: בענין היחוד גרסי' במס' ע"ז ע' ע"ז בולשת שנכנסים לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות בעת מלחמה אלו ואלו מותרות מפני שאין פנאי לנסך ופריך ממחני' דכרכוס כל הכהנות אסורות ומשני לנסך אין פנאי לבעול יש פנאי ובפ"ז דכתובות מסיק עוד דלבעול נמי לחלק בין אותו מלכות שאין השוללים נבילים ובין של מלכות אחרת שנבילים אז אין פנאי אפי' לבעול וכ' חוס' בע"ז שם פתוחות אסורות ולא אמרי' אדעתא דממונא פתחו כדלעיל גבי פולמסא משום דפולמסא באים לגבות מס המלך וכו' אבל בולשת אינם באי' כ"א לאכול ולשתות וצריך ביאור לדבריהם מאי קשי' להו הלא פולמסא פתחו חביות טובא ומדטרחו לפתוח טובא יותר מכדי צורך שתייתם ש"מ לשם ממונא פתחו משא"כ מחני' אפי' נימא סתם פתוחות היינו אפי' טובא וכמ"ש הג"א מ"מ אפי' הם לא פתחו אלא שהניחוס בעלים פתוחות ומנאו פתוחות וכ"כ להדי' הר"ן בסיפא דבולשת של עיר אחרת פתוחות מותרות היינו כשהניחוס פתוחות ומנאו כן אבל הניחוס סתומות ומנאו פתוחות אסורים דהרי קמן שהי' להם פנאי לפתוח ונסכוס וא"כ פתוחות דרישא נמי כשמנאו כשהניחוס והם לא טרחו כלל א"כ מאי קשי' חוס' מפולמסא דאינהו טרחו לפתוח חביות טובא וז"ע לכאורה.

ומרי"ש ה"א דהחוס' קאי אדיוקא דסיפא לפי שאין פנאי לנסך הא אי חזינן דהי' להם פנאי כגון שפתחו הפקוקים אסור ואפי' טובא נמי ע"ז הקשו מ"ש מפולמסא והנה זה דוחק בכוונת החוס' ועוד איך חירצו ק' זו סתם בולשת לא באו אלא לאכול ולשתות חיינה צרישא בשעת שלום ובבולשת של אותו מלך כמ"ש רש"י בשבת מ"א ע"א משום דחיל המלך העובר ממקום למקום במדינתו יש להם רשות להטיל פרנסתם על בני העיר ועיר כמ"ש ושחטנו להם עגל ופטרנום לשלום אבל של מלך אחר אפי' יש לו רשות להעבירם דרך מדינה זו מ"מ אין להם רשות ליקח מבני מדינה זו מאכל ומשתה ע"ד דאם מימין נשתה ונחמי מכרם משו"ה פירש"י שם בשבת דמיירי רישא בבולשת של אותו מלכות ואינהו לא באו אלא על עסקי אכילה ושמי' וכמ"ש חוס' בשמעתין וכל זה ברישא בשעת שלום אבל אי קאי אסיפא בשעת מלחמה איך יתכן לומר שלא באו אלא על עסקי אכילה ושמי' ומכ"ש לאוקימתא דמוקי לי' נמי במלכות אחרת בודאי באו לשלול ולבזז ועוד חביות פתוחות אמאי מותר כיון דע"מ כן באו על עסקי אכילה ושמי' ואיך ייחזו

ללצט כהמדה שהולך לפני מלכים ולפני אנשים שאינם מכיריו אף שגם בחדרו הוא לפני מלך מלכי המלכים מ"מ גדר זה הוא רק בעת התפלה כדאיתא בסי' ז"א סעי' ה' ועיי"ש במג"א ס"ק ה' ושם הוא גם חיוב לכחלה אף שאינו מעבד את התפלה כדאיתא ברמב"ם רפ"ה מתפלה. והבא הוא המדה מושב בחדרו לפני אנשים שאין עליו לכבדם אבל אינו רוצה להתבזות לפניהם.

ואם יש לו צער שחם לו ביותר או מנד אחר רשאי לילך וליכא בזה אף משום מדת חסידות דבאופן זה שהוא צער הרי הדרך הוא כן לישב גם בפני אנשים היודעים מנערו והשי"ת הא יודע צער אבל בגלוי ערוה אסור דהא אף כשהולך לרחוק בנהר טוב לשחות או לכסות באופן שלא יגע בידיו כשהוא כלפי העם כדאיתא בשבת דף מ"א ובחדרו אף כשליכא אנשים צריך לכסות כמו לילך בצגד שמכסה וגם יש איסור משום שלא יוכל להרהר בד"ת ואם הוא לרפואה גם זה מותר.

ואף יתקן שלמדת חסידות אין לילך יתקן כלל כדאיתא ברמ"א ס"ס ב' איתא בסי' ז"ב שבמקום שעומדים לפני הגדולים יתקן רשאי אף בתפלה סוף דבר הא דסי' ב' הוא רק מדת חסידות ולא ענין איסור ובמקום צער ליכא אף מדת חסידות והשיעור הוא באופן שהוא בזיון לפני אנשים כל מקום לפי מנהגו ובסי' ז"א הוא חיוב בעת התפלה והמדה הוא כמו לפני גדולים, ובשעת הדחק מותר להתפלל כי אינו מעבד, וז"ע בפותח שפורס על שמע ואינו עובר לפני המזבח שפרש"י במגילה דף כ"ד שיש בזה גלוי ערוה הא זה אסור אף שאין לו בגדים ולמה רק לקרות בתורה ולעבור לפני המזבח אסור הא אסור הוא אף להוציא אזכרה ודברי תורה מפיו ואולי כוונתו שאפשר לבא לגלוי ערוה וז"ע. ע"כ.

גמ' ב"ה העולה מבבל לא"י וכו'. עיין בהגהותי לכחוצות (קי"ע"ב, קיא ע"א) שהארכתי בזה.

גמ' דברים ש"ל חול' מותר לאומרים בלשון קדש. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק ה סימן פא אות יד) בתשובה להגאון ר' מאיר אריק ז"ל, וז"ל: מ"ש ע"ד רשב"א בהרהור כדבור דוקא בשאר לשונות אבל בלשה"ק לא מהש"ס שבת מ"א. י"ל כעין ס' תוס' יבמות ע' דהרהור אינו כלשה"ק שיועיל כמו לשה"ק אבל מ"מ אסור. ע"כ.

מתני'. מוליאר הגרופ שותין מומנו בשבת. עיין תוס', והרשב"א מביא דברי רבינו יונה ז"ל שהקשה עליהם והא חמין לתוך זונן בכל מקום מותר בין בכוס בין בספל בין באמבטי כדאיתא לקמן (מ"ב א'), ועוד היכי פסיק ומי אין שותין, יתן לתוכו מים מרובין דומיא דמיחם שפינהו דמפרשין בגמ' לא יתן לתוכו מים מועטין כדי שיחמו אלא נותן הוא לתוכו מים מרובין כדי להפשירן, ולא גזרינן מרובין אטו מועטין, ועוד דלא הוה ליה למיחמי אין שותין ממנו דחמין שבתוכו מותרין הן ושותין מהן, והוה ליה למיחמי אין מחזינן ממנו אי נמי לא יתן לתוכו כדרך ששנו במיחם.

ופירש' הוא ז"ל שאסרו האנטימי מפני שרגילין היו לתת לתוכו מים חדים ולהוסיף בו מים, ומפני שהגחלים מתחמיו ואי נמי מפני שדופנו עב חומו הולך ומוסיף, והלכך אע"פ שהמים הלוונים מתפשטין בחוף המים החמין שבתוכו לשעתן לאחר שעה הם מתחממין והולכין בחום האנטימי עד שמבשלין שם, וזה לא ידע ויחשוב מאחר שבשעת נחינתו לא נבשלו ולא הוחמו אלא הופשרו הרי זה מותר, ואינו אלא אסור כיון דלכסוף מתחממין בחוכן, ולפיכך אסרו אפילו המים שהוחמו בו בערב שבת שמא יוסיף בו מים בשבת, ומה שאסרו מוליאר שאינו גרופ מן הטעם שאמרנו בירושלמי (ה"ג) מפני שהרוח נכנסת לתוכו והגחלים בוערות, כלומר שהמוליאר פתוח מתחמיו [ג"א: נקוב וחלול] ונכנסת הרוח בתוכו ומבציר את הגחלים בשבת ודומה למבשל בשבת, וזה תורף פירושו של רבינו יונה. ועיין ברשב"א שהאריך עוד בזה. וע"ע רמב"ן וריטב"א. ועיין פני יהושע מ"ש בדברי רבינו יונה.

מתני'. שם. פירש"י שותין ממימיו בשבת. וכתב הפנ"י, משמע מלשונו שהוחמו המים במוליאר או באנטימי מבעוד יום מש"ה הוצרך לפרש דטעם האיסור אנטימי היינו משום דמוסיף הכל מה שא"כ במוליאר ולכן הקשו בתוספות על פירושו כמה קושיות ועיין מ"ש מורי זקניי בספר מגיני שלמה ליישב קושיות התוספות לנכון ובכלל דבריו דברי לפי מ"ש בר"פ ולעיל בסוגיא דאנשי טבריא דלפירש"י שהייה והטמנה חדא מילתא היא.

אמנם לענ"ד לא הוצרכנו לכל זה דשפיר יש לפרש בכוונת רש"י על דעת שיטת רבינו יונה והרשב"א והר"ן ז"ל שהיו נותנין המים למוליאר ואנטימי בשבת וכן נראה במ"ש בד"ה מוליאר הגרופ מן הגחלים מבעוד יום ולכאורה שפת יתר הוא דפשיטא שלא גרפו

דהא זה לא נשמע כלל מדברי הר"ן, דהא הר"ן על מוליאר הגרופ דמחניחין קאי, הא אינו גרופ אסור דאינו גרופ ודאי כלי ראשון יש לו, אלא דגרופ מן הדין היה עלינו ליתן לו דין כלי ראשון שהעבירו מן האש, כמיחס שפינהו (האילפס והקדרה וכו"ג, ולזה קמ"ל הר"ן דבהנו מיון דהיה הפעם האש תחתיו ממש נחממנו כ"כ עד שגם בעברס מן האש נשמר חומס עד כדי ביטול דאורייתא (לשיטת ש"ס דילן), משא"כ מוליאר אין לו דין כלי ראשון שהעבירו מן האש דזורמו קך שלא נשמר חומו וקאי הר"ן דוקא אמוליאר, אבל קדרות שלנו נהי דהאש אינו ממש תחתיו אלא קצת מן הצד, מ"מ הרי חימומו כ"כ חזק עד שחמו נשמר בתוכן גם בעברס מן האש ודין כלי ראשון עליו (אבל מוליאר דהגחלים רק בבית קובל קטן מן הצד מעולם לא יגיע לחמוס של כלי ראשון בעבר מן האש), ללא כהצגת השירי קרבן דעל כל קדרות דבר הר"ן.

והל"ז ראיתי באגלי טל מלאכת אופה סי' י"ב ס"ק כ"ד כ' ג"כ בשם הר"ן דלא נקרא כלי ראשון אלא כשעומד אצל האש אבל כשעמד אצל האש וסלקוהו לא נקרא כ"ר ותמה על השמטת הפוסקים דעת הר"ן וגם הקשה עליו, ונראה דנמשך גם כן אחרי הצגת השי"ק הנ"ל, אבל הנלענ"ד כחבתי דלא כתב כן הר"ן אלא לענין מוליאר כנ"ל. ע"כ.

מתני'. שם. כתב בשו"ת שבט הלוי (חלק א סימן פח) וז"ל: בעיקר דין בשול בכלי ראשון שהעבירו מעל האש דדעת הירושלמי כאן דאין בשולו ברור מה"ט הן לענין שבת והן לענין בשר בחלב אמנם הר"ן כתב בשמעתין ובסוף ע"ז דסוגיא דילן סוברת מה"ט ולא כתב להדיא מאין יצא לו כן, והפר"ח סי' ס"ח פוסק כהירושלמי, ובפמ"ג במ"ז שם ושאר הפוסקים העירו מש"ס לעיל ל"ח ע"ב גילגל חייב חטאת, והביא הש"ס מהדחתו זו גמר מלאכתו לחייב משום בשול ע"ש ברש"י, וכן יש להביא ראיה מלעיל מ' ע"ב ש"מ המבשל בחמי טבירי בשבת חייב ומדחה חייב מכות מרדות מדרבנן מכלל דחמי האור כה"ג חייב אף דעבר מן האש, וכן מש"ס ריש פ"ח דחולין גזירה שמה יעלה באילפס רותח ש"מ דאילפס רותח עכ"פ בשול מה"ט דאל"כ אכתי הוי גזירה לגזירה מכל זה משמע כהר"ן.

אמנם אני מנאחי בחי' הרמב"ן סוף ע"ז הביא שיטת הירושלמי וכ' דגם ש"ס דילן סובר כן והא דמילחא צריכא בשולא וכו', וגם בתבלין אף דאסור

הגחלים בשבת אלא על כרחק דעיקר כוונתו לומר שלא נחנו המים למוליאר אלא לאחר שכבר היה גרופ מבעוד יום ואפילו הכי שרי דאע"ג שהוחמו קצת בשבת מחמת הכלי וא"כ היה ראוי לאסור דנהי דאינו מבשל ממש אפ"ה מוחזי כמבשל, על זה כתב דאפ"ה שרי ולא מוחזי כמבשל לפי שאין כלי זה מוסיף הבל וא"כ אי אפשר לבוא לידי ביטול משא"כ באנטיכי שמוסיף הבל אע"פ שהיא גרופה מן הגחלים מש"ה אסור דמיחזי כמבשל, כן נראה לי בכוונת רש"י. ומ"ש שותין ממימיו בשבת אפשר דכוונתו בזה לפרש לשון שותין הימנו דמשמע לכאורה שותין מאותו הכלי ממש ובאמת אין דרך בני אדם לשחות מכלים כאלו כגון מוליאר ואנטיכי אלא שמערה מתוכן לתוך הכוס, ועל זה כתב שותין ממימיו דהאי הימנו היינו כמו על ידו כמ"ש הר"ן ז"ל ג"כ לפי שיטת (ו) פירושו ע"ש ותמצא נחת.

מתני'. שם. עיין שו"ת מהרש"ס (חלק ב סימן רכט).

מתני'. שם. עיין שפ"א שהקשה למה תני בשלשן דיעבד שותין הימנו בשבת, הו"ל למיחזי דלכתחילה מותר ליתן בתוכו מים מבעוד יום. וכתב, דז"ל דקמ"ל בזה דאי אינו גרופ דיעבד נמי אסור.

ולפי'. רש"י י"ל דמשום הטמנה אסור במתני' באנטיכי משום דמוסיף הבל ובמוליאר שאין מוסיף הבל שרי. אך בתוס' מוכח דלא מפרשי ברש"י משום הטמנה כמבואר בדבריהם ש"כ וא"כ כו' אלא בהטמנה כו' ועוד דאל"כ מאי מקשו מהא דמותר לשהות אפי' באין גרופ והא בהטמנה כו"ע מודו דאסור אע"כ פשיטא להו דהטמנה לא שייך כאן וא"ע אי גם קטימה מהני במוליאר כמו גרופה.

מתני'. שם. כתב הר"ן, ועיקר רבותא דהך מחניחין למוליאר אינטיריך דלא דיינין ליה לכלי ראשון (והיינו מיון שהגחלים רק סמוכים לה לא אור מתחתיו) ע"ש, ובשירי קרבן חמה דלפ"ז קדרות העומדות על האש כעין שאנחנו מבשלים רוב הקדרות לא יהיה להם דין כלי ראשון וזה דבר שלא שמענו מעולם ע"ש ובחי' ח"ס על הירושלמי בזה.

ועיין בשו"ת שבט הלוי (חלק א סימן פז) שכתב לבאר שיטת הר"ן דמשמע לכאורה מדבריו דגחלים מן הצד לא דיינין ליה בכלי ראשון. וז"ל: והנראה לענ"ד בזה דהא זה ודאי ל"ק ליה לבעל שירי קרבן דלא יהא להם דין כלי ראשון גם בעומדן אצל האש והאש מן הצד,

באילפס וקדרה שהעבירן זה מדרבנן, אבל מה"מ נרימים בשול באור מהלך תחתיו, ע"ש, ולכא"ו יקשו על הרמב"ן כל ראיות הנ"ל, אמנם מהא דחולין י"ל דבלא"ה אין דמיון לכאן דכבר כתב בפמ"ג ריש סימן פ"ז דאין לדמות בשול בב"מ לבשול של שבת, ועוד דאפילו נשוא אותם מ"מ הא החס איירי בקדרה של בשר שנחבשל כבר ועכשיו נותן חלב או גבינה לתוכם שהם קלי בשול ולכ"ע לענין בב"מ לא בעינן בהו עד שיתבשלו ממש (לאפוקי בשר דאיכא דעות דגם לענין בב"מ בעינן כמאכל בן דרוסאי), והירושלמי דאמר כאן לענין בב"מ דבעינן אור מהלך תחתיו היינו בשול בשר בחלב ממש מתחלתו דאז בעינן אור מהלך תחתיו מכאן הוציא דכאן ראשון שבער מן האור לא מתבשל מה"מ.

והראיה מענין הדחתן גמר מלאכתן, יש ליישב בפשיטות דהא מיירי מקלי בשול דדי להם אפילו כלי שני, וכה"ג אפשר לתרץ מהאי דמבשל בחמי טבריה משא"כ הרמב"ן דמיירי מחבלין וכיו"צ שהם קשים להתבשל, וכן דבר הנאכל כמו שהוא חי דאם הבשול פועל בהם יש בהם בשול מה"מ כמש"כ בס' אגלי טל במלאכת בשול מאור זרוע דלא כרבינו עקיבא איגר באו"מ סימן רנ"ד בהבנת דברי הרמב"ם, בזה נראה דודאי חייב אפילו בעבר מן האור מה"מ, וזה יש לכוון בדברי הרמב"ן שם (דוק ותשכח). מ"מ פשטות לשון סוגין נריכא מילתא בשולא כבישרא דחורא, משמע דחבלין וכה"ג לא נריכא, ולרמב"ן גם חבלין נריכא בשול כה"ג דיחשב בשול מה"מ, ולא הו"ל למימר בזהאי לישנא אלא הו"ל למימר בלשון דמשמע דלא אסרו רבנן במילתא עד דמבשל לה בבשול של אור לאפוקי חבלין דמדרבנן עכ"פ אסור, משא"כ השתא משמע דכל דבר שחזן ממלא ובישרא דחורא לא נריך כלל (גם מה"מ) בשול של אור, ואולי לזה כיון הר"ן דש"ס דילן לא משמע כהירושלמי.

במתני' . שם. עיין משנה ברורה (סימן שיח ס"ק קיח) וז"ל: כלי בישול שלנו שקורין סאמאוא"ר שהוקם מע"ש אסור ליעול ממנו מים בשבת כשאנו גרוף מן הגחלים, [כ"כ בספר תוספת ירושלים לעיל בסימן רנ"ג ע"ש שהביא זה בשם ירושלמי דקאמר שם דמוליאר שאינו גרוף אין שותין ממנו בשבת, הטעם מפני שהוא עשוי פרקים, הוא מחיירא שמה יתאכל פירוקו והוא מוסיף מים], ולפ"ז יש לזהר כשישב לשחות מן הכלי בישול שלנו קודם שקיעה ובאמצע קידש עליו היום שלא לשחות ממנו עוד. ע"כ.

ועיין בשו"מ מנחת יצחק (חלק ו סימן כא) שגשאל ע"ד מיחם שקורין סעמיוואר שקבועים בו חוטים של עלעקטרי והמים עליהם ומחממים, אם מותר להשתמש מהמים בשבת, דאף דכבר הוחמו מערב שבת כשיעור, ושהי' מותר אפילו באינה גרופה וקטומה, כמבואר בש"ע (או"ח סי' רנ"ג), מ"מ הרי המ"צ הנ"ל הביא מספר תוספת ירושלים בשם הירושלמי שיש חשש במוליאר שאינו גרוף שעשוי מפרקים והוא מחיירא שמה יתאכל פירוקו והוא מוסיף מים, וכמו כן במיחם הנ"ל, אף שאינו עשוי פרקים, אבל יש חשש שמה יתרוקן עד מתחת לחוטי העלקטרי וישרפו החוטים והוי הפסד ניכר, אך יש לחלק דשם החשש דאף אם יתמעט קצת מהמים יתאכל פירוקו, משא"כ לחוש שיתרוקן לגמרי הוי מילתא דלא שמיחא, ועוד כיון דיש במיחם הזה ניגור מבחון שמורה על גובה המים בתוך המיחם, אפשר לזהר בקל שאם המים נמוכים מאד שלא ליקח יותר.

וע"ז השיב: הנה דברי הספר תוספת ירושלים הנ"ל הובא גם בספר נזר ישראל (סי' ו' ח"ג סעי' י') עיי"ש, אמנם שם (סעי' ט') מבואר עוד דין ח"ל כלי שיש לו בת שוליים ומשימין הגחלים ביניהם ולמעלה יש לו חוך למים או תבשיל, אסור להטמין בתוכו מערב שבת ואפילו גרף ממנו האש, ואפילו דיעבד שהטמין אסור עד מוצאי שבת בכדי שיעשו, משא"כ אם הבית קבול דגחלים אינו תחת התוך רק סביב לי' מבחון, דאז אינו מוסיף החום דע"ש, רק מעמידה, מותר להטמין בגרף הגחלים עכ"ל, וכ"ז הועתק מדברי התפארת ישראל בהלכתא גבירתא (בפ"ג דשבת).

והיינו עפ"י פי' רש"י במתני' דמוליאר ואנטיי שם, דדן בזה משום הטמנה במוסיף הבל, ואף דהתוס' ושאר גדולי הראשונים הקשו על פירוש רש"י, דאין בזה רק משום שהי', ופירשו פי' אחר, ובתמ"ס וש"ע לא הובא כל הענין של מוליאר ואנטיי, ובמראה הפנים על הירושלמי שם (פ"ג ה"ג), כתב בטעמא דהרמב"ם דלא זכר כלל מהאי דינא דמתני', דאי טעמא משום דמוסיף הבל, קשה קושי' התוס' דלא שייך זה אלא בהטמנה, ולא ר"ה להסכים לסברת הרשב"א דהוי כטומא, ואי טעמא דמתני' כפי' הר' פורת שבדברי התוס' ל"ה אליבא דהלכתא עיי"ש, אבל מ"מ מצינו חומרא זו בדברי הפוסקים הנ"ל, וכנראה דס"ל להתפא"י דאף דאם האש המחמם הוא בפני עצמו לא חיישין בשהי' להוספת הבל להלכה, מכל מקום אם האש מחובר להכלי ששם המים או התבשיל יש להחמיר, ואם

נאמר כרש"י, אבל בודאי דלא אפשר לומר כן אליבא דר"י ב"ר בון דהוא אמר בפירוש דהטעם משום דנעשה פרקים כנ"ל, ולא משום הטמנה.

ובזה למה דאיתא בש"ס דילן שם, אנטימי רבה אמר בי מרי רנב"י אמר בי דודי, מאן דאמר בי דודי כ"ש בי מרי, ומ"ד בי מרי אבל בי דודי לא וכו' עכ"ל, א"כ עכ"ל דלא ס"ל הטעם דשמא יתאכל דיבוקו ויוסיף מים, דזה שייך ביורה של מתכת דוקא, אבל לא בבי מרי שנעשה מבנין של אבנים וברורות וכי"ז, ועי' רש"י שם (ד"ה שנושמה), ולפי דברי הש"ס הוא בי מרי כ"ש לאיסור כנ"ל, הרי ש"מ דהש"ס דילן לית לי טעמא דר"י ב"ר בון.

ובהג"ל יונה לן מה שדחקו רש"י והמוס' ושאר מפרשי הש"ס בדוחקא בחר דוחקא לפרש הממני, ולא מוקמי לה כר"י ב"ר בון דאמי ברווחא, כדברי הריטב"א שם, ולא עוד אלא כפי אשר ראינו בדברי הרבני פורת שהביא המוס' שהביא ראי' מדברי הירושלמי לפירוש דמוקמי לה במזיגה, וכחב ע"ז וכ"מ בירושלמי עיי"ש, ובמראה פנים שם העיר ע"ז דאין שום משמעות יותר מהירושלמי לפי הר' פורת, מאשר לפירוש רש"י, אבל פשיטא דבין פי' רש"י ובין פי' הר' פורת לא אחיא אליבא דר"י ב"ר בון, ונ"ע דברי הריטב"א שם שכתב ליישב קוש' המוס' עפי"ד הר"י ב"ר בון, וקשה טעמא מאי לא מוקמי אינהו כן, דאחיא יותר ברווחא כמ"ש הריטב"א שם, ועכ"ל משום דהש"ס דילן לא ס"ל כן כנ"ל, אבל אפשר להמציא פירושם בדברי ר' שיין ור"ם שבירושלמי עיי"ש.

ועוד יש להוכיח כן עפי"ד הירושלמי בעצמו, לפי מש"כ הרשב"א שם, לענין מרות שלנו שהן פתוחות מחמתיהן והרות נוסבת, דלכאורה אסור לפי פירוש דדברי ר' חנניא, אבל שוב כתב לחלק מפני בי טעמי, די"ל דבמירה אין הרוח ניכרת בהן כל כך, ולא גזרינן, א"כ איכא למימר דר' אשיאן (שיין) ור"י ב"ר בון לא הודו לו ולא גזרו בהסין, וכל הני מיילי דרבנן מינהו והלכה כדברי המיקל עכ"ל. ד. וא"כ לפי"ז דפליגו המ"ד שם בעיקרא דדינא, וממילא גם ר' אשיאן ור"ם לא ס"ל לדברי ר"י ב"ר בון אמרינן גם כזה הלכה כדברי המיקל.

ולכן א"ש מה דלא הזכיר מה דאחיא לדינא מדברי דר"י ב"ר בון ברמב"ם וש"ע ופוסקים, משום דמוכח מהג"ל דלהלכה ל"ח להוספת מים כזכר.

כן כמו כן אם מחובר להקדירה חוטי העלקטרי, דמה נפקא מיניה בין אם חו או חו, ורק אם העלקטרי רק מעמיד החום, ואינו מוסיף הבל, לא גרע ממוליאר הגרוף, והנה ממוליאר הגרוף, משמע דוקא גרוף אבל קטום לא, כמו שדייקו בחי' הרשב"א והריטב"א שם, וכחב הרשב"א משום דקטום הוא רק להיכרא שלא לבוא לידי חיתוי, אבל עדיין הוא מחמם ומוסיף הבל, ובריטב"א כתב עפי"ד הירושלמי משום דעשוי נקבים יש לחוש שהרות יכנס והגחלים בוערות עיי"ש, ובה אף אם העלקטרי הועמד על אופן שאינו מוסיף הבל, אבל אם עדיין אפשר להגדיל החום או להקטין, יש לומר דלא עדיף מקטומה דל"מ כזה, ובה שפיר נכון מה שכתבתי בספרי שם, דעכ"ל מיירי באופן שאי אפשר להגדיל או להקטין החום. וכמוכן שהוא רק חומרא כנ"ל.

ועכשיו נבוא למש"כ כ"ח מחומרת המוספת ירושלים בשם הירושלמי הנ"ל, בדודאי אם חיישינן למוספת מים שלא יתאכל פירוקו, ל"מ מה שאינו מוסיף הבל, דעדיין החוטי עלקטרי מחוברין בו הוא מחירא לשריפת החוטי כזכר.

אמנם לענ"ד יש לדון על חומרא זו אם כן הוא מעיקרא דדינא, דהרי מדברי הש"ס בבלי נראה דל"ח לזה, ואקדים דברי הירושלמי הנ"ל שמשם מקור הלכה זו, ונ"ל מוליאר הגרוף וכו' הא אינו גרוף לא, אמר רבי שיין מפני שהגחלים נוגעות בגופו, אמר ר' חנניא ברי' דר' הילל מפני שהרות נכנסת בגופו והגחלים בוערות, אמר ר' יוסי בי רבי בון מפני שעשוי פרקים פרקים הוא מחיירא שמא יתאכל דיבוקו והוא מוסיף מים, אנטימי אע"פ שגרופה אין שותין ממנה, רבי חנניא רבי יוסי ר' אחא אבא בשם רבי יוחנן מפני שהוא מתחממת מכתלי, רבנן דמיסרינן רב הונא בשם רב אם היטה גרופה ופתחה מותר עכ"ל.

והנה הריטב"א שם אחרי שהביא דברי הירושלמי, כתב ונ"ל ומסתברא לי' דאטעמא דלעיל סמך, שאף האנטימי עשוי פרקים פרקים, ולפי שהיא מתחממת מכותלי' אע"פ שהיא גרופה איכא למיחש כה ההוא חששא דמוליאר, דאי לא חימא הכי וכי חמירא אנטימי טפי מחנור, והא כתיבנא לעיל דכל שמשחין אותו ע"ג מרה שאינה גרופה וקטומה אפילו בחנור משהין אותו שלא מזניו חילוק בדבר זה כלל, וכיון שכן למה אסרו להשהות חמין שהחמו כל זרכן באנטימי, אלא ודאי כדפרישית עכ"ל, והיינו שהריטב"א מאותן הסוברין שאין כזה משום הטמנה ודלא כשיטת רש"י, ואף אם

אפשר ליזהר בקל, וליתר שאת יתלה שם אזהרה להזהר ולציין המקום עד היכן יכולים ליקח משם מים.

תבנא לדינא דמותר להשתמש במימם הנ"ל בשבת, אם סודר באופן שרק שומר החום ואינו מוסיף חום, וגם אי אפשר להגדיל או להקטין החום. דיהי' לו דין גרופה לחומרא כנ"ל, ועושה איזה היכר ע"י פיסת נייר שכתוב עליו עד היכן יכול ליקח המים ולא יותר, כלומר שישארו כ"כ מים בהמימם שלא יחוש לקלקול החוטי עלקטרי.

וב"ז היכא דיש ברזא שממם יוצאין המים, אבל לטלטל גוף המימם, הרי חוץ מאיסור הטלטול שיש במימם והחוטי העלקטרי המחברים אותו להזרם, עוד יש לחוש שע"י הטלטול יתלטל החקע ויבוא לידי איסור כיצוי והבערה בש"ק. ע"כ.

מתני'. שם. עיין שו"ת נפנת פענח (ח"ב סי' כ"ז) שכתב לאסור לערות בשבת מים ממימם לטערמאס, וכ"כ בתשובתו הנדפסה בספר פסקי חשוכה (סי' קע"ז) מפני דהוה גדר אנטייבי שבש"ס כאן, עיי"ש. ועיין בשו"ת קרן לדוד (או"ח סי' ע"ז) ושו"ת מערבי לב (בהשמות סי' ה') ושו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ת חאו"ח סי' נ"ד) ושו"ת אגרות משה (או"ח סי' נ"ה) ושו"ת נץ אליעזר (חלק יא סימן כט).

ועיין בספר חק לישראל על דיני ער"פ שחל בשבת ח"ב במפתחות שבסוה"ס שאחרי שבפנים הביא משם שו"ת לבושי מרדכי הנ"ל, הוסיף לכתוב שאכל שמע שהגאון ז"ל מסעמיהאלי החיר להריק בש"ק משקה לטערמאס פלאששע.

ועיין עוד בספר דרכי חיים ושלום (אות חכ"א) שמעתיק מתשובה בכת"י מהגאון בעל מנחת אלעזר ז"ל שהשיב דטעה"ע או קאווע רוחם שנלקח בשבת מחוץ התנור שנטמן שם בעש"ק מותר ליתן לכתחילה לחוץ הטערמא - פלאש לשמור חומו ואין כאן בית מיחוש, עיי"ש.

גמ'. מאי קאמר. פירש"י, מאי פיניהו ומאי לא יתן והדר אמר אבל נותן, עכ"ל. וכתב הפנ"י, לכאורה פירש"י תמוה בזה, דהא ודאי שפיר קחני במתניתין דלא יתן בשביל שיוחמו אבל נותן כדי להפשירן.

וכתב דלכאורה היה נראה בכוונת רש"י מדקחני במתניתין בשביל שיוחמו ולא קחני בשביל שיבשלו אלמא בשביל שיוחמו לאו היינו כדי ביטול כל

ואחרי הדברים הנ"ל יש לנקוט כל עיקרן של המוספת ירושלים רק בחורת חומרא לחוש לכל השיטות, וממילא שפיר יש להוסיף ולומר דכעין נדון דידן אין להחמיר, ולא מטעם שכתב כ"ת דהוי מילתא דלא שמיחא שיחרוקן לגמרי, דהרי דבר זה ניתן לשיעורין בין מקום למקום, אלא דלא בכדי נקט ר"י ב"ר בון שהוא עשוי פרקים פרקים ולא שיש בו פרקים, דאין לאסור רק משום דלכתחילה נעשה באופן שמוכרחים להוסיף מים חדיר כדי שלא יתאכל דיבוקו, דבלתי זאת אין תכלית להחם המים, דאי אפשר להשתמש ממנו כלום, אבל כעין נדון דידן הרי אפשר להשתמש בהמים עד קרוב לסופו, ושוב לא ישתמש בהמים בשבת, וכעין זה כתב הרצינו יונה שהביא הרשב"א שם, שפירש הטעם שאסרו האנטייבי מפני שרגילין היו לתת לתוכו מים חדיר חדיר ולהוסיף בו מים, מפני שהגחלים מתחמיו, וא"כ מפני שדופנו עב, חומו הולך ומוסיף, והלכך אע"פ שהמים הצוננין מתפשטין בחוץ המים החמין שבתוכו לשעתו, לאחר שעה הם מתחממים והולכין בחום האנטייבי עד שמתבשלין שם, וזה לא ידע ויחשוב מאחר שבשעת נתינתו לא נבשלו ולא הוחמו אלא הופשרו הרי זה מותר וכו', ולפיכך אסרו אפילו המים שהוחמו בו בע"ש שמא יוסיף מים בשבת עכ"ל, הרי דייק וכתב רק משום דרגילין לתת לתוכו מים חדיר חדיר, אבל זולת זה לא היו אוסרין, וממקומו הוא מוכרח דהרי לענין שהי' מע"ש, מבואר בכל מה דאיתא (בסי' רנ"ג) דמנעמק ורע לו הוי מעליותא דל"ח שמא יחתה, ואם חיישינן לחוספת מים הוי עוד לגריעותא אף דל"ש שמא יחתה, אבל יש לחוש להוספת מים שלא ינעמק תבשילו, וכגוונא דאיתא שם (בסעי' ג' וד') ענה האידך להתנהג, והרי יש לחוש שיוסיף מים צוננין, וע"ז לא מהני אף אם יעשה פעולה ע"י איזה תחבולה שלא ישכח לחמות, אם למעשה מוסיף חום, אלא עכ"ל דל"ח לזה רק היכא דרגילין בזה חדיר חדיר כנ"ל, וגם דוקא אם יכול לטעות במציאות שלא יתחממו כנ"ל, וכ"ז אף לרצינו יונה, אבל הרי הרשב"א בעצמו שם אף שכתב מקודם על פירושו דנכון הוא, אבל שוב פלפל בארוכה ופירש פי' אחר, ועי' במראה הפנים שם, וגם הריטב"א הביא בשם הרשב"א דפירש דהך מתני' לאו בדיני שהי' עסקינן, רק לאם נתן שם מים בשבת עיי"ש, וא"כ שפיר י"ל כן בגד"ד.

אלא דעדיין הי' אפשר לחשוש דלמא לא יראה מה שבפנים הכלי, ע"ז שפיר כתב, כיון שיש צינור מבחוץ שמורה על גובה המים בחוץ המימם, וא"כ

מודה דאסור והיינו כדפרישית לעיל בדף הקודם גבי קיטמא של מים דלא שרי ר"ש בדבר שאין מחכוין אלא כשניכר מתוך מעשיו שאינו מחכוין לאותו ענין שנעשה באיסור משא"כ היכא שאין מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אפילו ר"ש מודה דאסור דלא אחי המחשבה ומבטל המעשה כדמשמע בכולה תלמודא [קידושין מ"ט ע"ב] דמהאי טעמא דברים שבלב אינם דברים. וכו'.

ועל זה משני הש"ס שפיר דעיקר החילוק בין כדי שיחמו או כדי להפשירן הוא דבשביל שיחמו היינו שנותן לתוכו מים מועטים וכדי להפשירן היינו שנותן לתוכו מים מרובים. וא"כ לפי"ז הו"ו שפיר מחשבתו ניכר מתוך מעשיו כיון שנותן מים מרובים מסתמא לא ניחא ליה שיחמו ומש"ה שרי לר"ש, כן נראה לי ועיין מ"ש עוד בסמוך באוקימתא דאבי דאפשר דלר"י נמי זכה"ג שרי.

ובענין אי שייך ביטול במים, עיין שו"ת הר נבי יו"ד (סימן קיב).

גמ'. המיחם שפינה מוכנו מים חמין בו' אב"ל נותן לתוכו מים מרובים כדי להפשירן.

עיין פנ"י דלכאורה יש לדקדק דלפי"ז לא אחי שפיר הא דקתני בסיפא אכל נותן הוא לתוך הכוס וזכוס ודאי לא שייך לומר שפינה ממנו מים חמין שהרי אין דרך לבטל זכוס דכלי שני הוא כדמשמע לקמן בדף הסמוך בסוגיא דכוס ואמבטי וספל וא"כ מאי כדי להפשירן שייך זהו דאפילו אם תמצא לומר דכלי שני נמי שייך ביטול קצת היינו בעוד החמין בתוכו אכל לאחר שפינה ממנו החמין לא שייך זהו ענין ביטול כלל אפילו בשביל שיחמו לא שייך זהו.

מידו בלא"ה האי או לתוך הכוס דקתני בסיפא מילתא יחירתא היא אפילו לאוקימתא דאבי כיון דאפילו במיחם שרי כדי להפשירן כ"ש זכוס ואפילו זו ואין צ"ל זו לא שייך זכה"ג וטפי הו"ל למיתני לתוך הכוס בזבא דרישא לאיסורא אי הו"ו שייך זכוס בשביל שיחמו אלא על כרחך דלא קתני בסיפא או לתוך הכוס אלא לגלויי על שיעור כדי להפשירן דמיחם שצריך ליתן לתוכו מים מרובים כ"כ עד שלא יהא זהן אלא כדי להפשירן זכוס שהוא כלי שני לעולם לא שייך זהו אלא שיעור הפשר בלבד.

אלא דאכתי איכא למידק אמאי שרי ליתן למיחם שפינה ממנו מים מרובים כדי להפשירן דמסתמא אי אפשר למצאם לשפוך כל המים מרובים בשפיכה אחת

זכרו וא"כ מקשה שפיר דמה שיעור יש בדבר לחלק בין לא הוחמו כל זכרו ובין להפשיר דהא להפשיר נמי היינו לשון חימום כמו שפירש"י לעיל בדף הקודם גבי מפשיר מים שעליו דמפשיר היינו מחמם וה"ל משמע לעיל גבי שמן דקתני בשביל שיפשר אע"ג דאיכא למ"ד הפשירו זהו ביטולו אלא דלשון פושירן היינו שמחמם חימום גמור ואפילו אח"ל דמצד הלשון יש חילוק בין לשון חימום לפושירן דלאשכחן בכמה דוכתי אפ"ה לא שייך לתלות האיסור והיתר בכך לענין שבת דמה שיעור יש בדבר, כך היה נראה לכאורה.

אלא דאי אפשר לומר כן דהא לקושטא דמילתא בין לאוקימתא דרב אדא בר מתנא דאירי במיחם שפינה ממנו מים חמין ובין לאוקימתא דאבי דאירי שפינהו מן האור מ"מ מסתמא איירי דלאחר מאחר שפינה ממנו חמין או שפינהו מן האור ונותנין בהן מים מועטים וא"כ הדבר ידוע שמסתמא כדי ביטול כדין כל כלי ראשון דאף לאחר שהעבירו מן האור יש בו כדי לבטל ואפ"ה קתני בשביל שיחמו אלא על כרחך דהא דקתני בשביל שיחמו ולא קתני בשביל שיבטלו היינו כדפרישית לעיל דבמים לא שייך לשון ביטול כיון שאין הביטול ניכר בהם כלל ומש"ה שייך טפי למיתני לשון שיחמו והיינו שהיד סולדת בו דבזה השיעור הו"ו ביטול כל זכרו וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מאי קשיא ליה לתלמודא למיפרך מאי קאמר. ומ"ש רש"י בתחילת דבריו דמאי קאמר היינו מאי פינהו ג"כ אין זו קושיא דהא ודאי פשטא דלשון פינהו משמע שפינהו מן האור כדמקשה אבי בסמוך ואפילו אח"ל דפינהו תרי לישני משמע אכתי לא קשיא מידי דלמא אה"נ דמתני' בכל גוונא איירי בין שפינהו מעל האור ובין שפינה ממנו החמין דבשניהם הדין שוה דלא יתן בשביל שיחמו אלא כדי להפשיר.

עוד כתב הפנ"י, דלולי פירש"י היה נראה, דהא דקשיא ליה מאי קאמר משום דלכאורה כיון דקתני רישא בשביל שיחמו ובסיפא קתני כדי להפשירן ולא קתני בשביל שיפשירו או איפכא דברי שא נמי הו"ל למיתני כדי שיחמו וא"כ יש במשמעות הלשון דלעולם אינו אסור אלא אם נותן הזוננים ונתכוין בשביל שיחמו אותן הזוננים כדי שיהא להם מים מרובים אכל בסיפא איירי שאין מתכוין להם הזוננים אלא כדי להפשיר הרוחמין להפיגן מרחימתן ומש"ה שרי אפילו אם נתחממו הזוננים בכך ואכתי הו"ל דבר שאין מתכוין דשרי לר"ש [לקמן מ"א ע"ב]. ובאמת פשיטא ליה לתלמודא דזכה"ג אפילו ר"ש

מיון שמתערבין זה בזה וממילא חשיב החמין שנשפך לתוך הזון ככלי שני ואין יכול הזון המועט להחבש על ע"י החמין.

וב"ב מסיק הבית מאיר דלדינא אין להקל בזה נגד דעת התוספות דנוגע באיסור דאורייתא, וז"ל: לכן נלענ"ד לדינא כמו המורגל האידנא שעושין משקה שקורין פאנ"ש דהיינו ססוחטין מנע"י לימוני"ס הרבה למימיהן ומערבין לתוכו נוק"ר ומשקה [שקורין ארא"ק] וזיוס שבת או כליל שבת מערין על תערובות זה מים חמין הרבה שנחבשלו בשבת בהיתר בענינונו בודאי נרימים לחוש לדעת התוספות ולאסור מכלי ראשון אלא"כ אין ה"ד סולדת ב"ס כי הוא נוגע באיסור דאורייתא דמבשל בשבת.

אך דיעבד נראה לענ"ד דיש לסמוך על הרשב"א והר"ן שמחירין להדיא ועל משמעות פשוט לשון הרמב"ם וטור שחמין לתוך זון שרי אפילו בחמין מרובין אף שסברת טעמם קשה עלינו להשיג.

וב"ב שנוהגין נמי הכי במשקה קאפ"ע או טי"א שמבשלין קודם שבת מעט מים עם קאפ"ע וטי"א באופן שהוא חזק מאד בטעמו וזיוס השבת מערין עליהם מים חמין הרבה שנחבשלו בהיתר בזה יש עוד סעד להחיר מטעם ה"ש מקילין המבואר בסט"ו והוא דעת הרשב"א ודעמיה דס"ל דאף בלא שננטעין אין ביטול אחר ביטול וכו' עי"ש לכן אין למחות ביד אחרים העושים אצל לעצמם כל בעל נפש יחוש אף בזה שלא לערות מכלי ראשון כ"ז שה"ד סולדת ב"ס עכ"ל הבית מאיר. וכחב בביאה"ל דמשמע דכן דעת הגר"א ג"כ, שחושש לדעת התוספות הנ"ל.

עמוד ב'

גב'. ודעא בוצרף. עיין בשו"ת האלף לך שלמה (חלק א"ח סימן קמ) ע"ד השאלה אם מותר לחום בשבת ע"י נכרי מים חמים להטיל למקוה. והשיב: הוא איסור גמור וחילול שבת בפרהסיא כי ידוע דאפי' במקום חיוז מנהל דאורייתא וחובת היום העמידו חז"ל דבריהם במקום מנהל כמ"ש בפ"ט דפסחים ובמשנה פ"ד דר"ה שופר של ר"ה אין מפקחין עליו וכו' ולא מה שהוא משום שבות הרי אפי' יו"ט דקיל אין מחללין אותו אפי' בשבות בשביל חובת היום מכ"ש בשביל טבילה בשבת לדידן.

אלא בכמה שפיכות וכ"ש למאי דמשמע מפירש"י לקמן ללא שייך שיעור צירוף אלא כשמלאהו כולו. וא"כ לפי"ז מדמקשה הש"ס הכא והלא מנרף על כרחך היינו היכא דמלאהו כולו ואם כן אפילו בלא צירוף נמי ליחסר דלאלתר שנותן לתוכו מים בשפיכה ראשונה שהמים מועטים הרי נחבשלו אותן המים וא"כ מאי מהני מה שחוזר ונותן לתוכו להרבות המים סוף סוף כבר נחבשלו המים הראשונים קודם לכן. והנראה בזה דכל היכא ששופך המים רצופים בלי הפסק בינתיים וגלי דעתיה שאינו רוצה בחימום אלא כדי להפשירן מש"ה שרי במאי דמוקמינן ליה כר"ש. ויותר נראה דאפילו לר"י שרי בכה"ג מיון שאין מלאכת הביטול כיוצא בזה מתקיימת א"כ לא דמי למבשל כלל.

גב'. שם. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שיח סעיף יב) מיחם שפינה ממנו מים חמין, מותר ליתן לתוכו מים זונן (מרובים) כדי להפשיר; ומותר לזקק מים חמין לתוך מים זונן, או זונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שמחממין הרבה. הגה: ואם המים מרובים כל כך שא"א שיתבשלו, רק שיפיגו נחתן, אפילו בכלי ראשון שרי רק שלא יהיה על האש.

וכתב המג"א: ולא אמרי' דמנרף הכלי דדבר שאין מתכוין הוא ולא פסיק רישיה הוא וכת' המ"מ ח"ל נראה שכל שאינו מתכוין אין ראוי לומר פסיק רישיה וליחייב מפני שכשהוא מתכוין עושה מלאכה וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי דומה לקטימת קיסם שכל שאינו קוטעו לחצון בו שינוי פטור שכל שהוא מפני תיקון כלי מי שאינו מתקנו פטור ואפי' לר"י דמחייב בדבר שאינו מתכוין והמתכוין לנרף י"א שהוא חייב מדאורייתא וי"א שהוא מדרבנן עכ"ל פ"כ ועסקי' של"ד וסי' תק"י ס"ג. ע"כ.

וב"ב השו"ע והוא שלא יהיו בכלי ראשון, עיין מ"ב בשם מ"א ופרמ"ג דחמין לתוך זון בעינן ג"כ שיהיו מרובים. ומשמע ממ"א דגם דעת הטור הוא כן [וכדעת התוספות שכתבו כן בהדיא ד"ה נותן ע"ש במסקנת דבריהם]. והט"ו כתב דדעת הטור להקל בחמין לתוך זון אפילו בזון מועטים, אף הרמב"ם מחמיר בזה עי"ש.

ועיין ביאה"ל שמביא בשם ספר בית מאיר שהאריך בזה הרבה ומסיק דדעת הטור להקל. וכן הוא ג"כ דעת הרשב"א והר"ן, וטעמם דזה לא חשיב עירוי

ועיין יומא (דף ל"ד ע"ב) גבי והלא מנרף דמשמע להדיא דאפי' בדרבנן לא הי' מחירין אף במקדש רק מטעם דאין שבות במקדש לגרסת התוס' ולרש"י מכא דאינו מכיון אפי' איסור דרבנן ליכא הא אס הי' בו איסור דרבנן או שבות במקדש אפי' ביוה"כ לא הי' מחירין אפי' להטיל עששית דליכא חילול שבת בפרהסיא ומכ"ש לחלל שבת בפרהסיא להחם ע"י נכרי לכך איסור ברור ולדעת כמה מחלל שבת בפרהסיא אפי' בדרבנן נקרא מומר וע"י בשיורי טהרה בס"י ר"א הוכחתי מירושלמי יומא טעם אחר דאיסור להטיל חמין למקוה ביו"ט ושבת אפי' הוחמו מע"ש.

ומה ששאל אס ליתן מים זונגין בעש"ק סמוך להשכה לתוך היורה ויתחמם כל הלילה ובבוקר שופין אותם לתוך המקוה לחממה. הוא איסור גמור ואס להזכיר מלעשות כן. ע"כ.

גמ'. ר' שמעון היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר. עיין שו"ת אבני נזר (או"ח סימן רנא) ושם (יו"ד סימן רכ אות י) שכתב להביא ראיה מכאן לדעת הט"ז (סימן שטז סק"ג) שכתב שאם יש ספק אם יש זבובים בחיצה מותר לסגור אותה בשבת, דלא חשיב פסיק רישיה בכהאי גוונא. עיי"ש. וכתב האבני נזר להוכיח כאן מדברי הרמב"ן במלחמות כאן, שכתב אהא דמשני רבי שמעון היא דאמר דבר שאינו מתכוין מותר. וקשה הא מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, ויש לומר דמשום הכי לא חיישינן למנרף, משום דשמא לא הגיע לצירוף אף על פי שנחתם הרבה וכו'. עיי"ש. ומוכח שספק פסיק רישא מותר.

ובן כתב בשלחן ערוך הרב בקונטרס אחרון (סימן רעז סק"א) והמשנה ברורה בביאור הלכה (סימן שטז סעיף ג') ד"ה ולכן. וכן כתב בשו"ת מהרש"ג חלק א' (חלק יורה דעה סוף סימן ה'). וכן כתב עוד המהרש"ג בחלק ב' (סימן קנא אות ו') בד"ה ועל. עיי"ש.

אמנם בשו"ת חלקת יואב (חלק אורח חיים סימן ח') סבירא ליה שבספק לשעבר לא חשיב דבר שאינו מתכוין אלא כפסיק רישיה. עיי"ש.

גמ'. בותקף ל' אביי וכו' בירחם שפינדהו קתני. כתבו התוס', דאע"ג דמיחם שפינהו שייך אפילו בפינה ממנו מים אפ"ה לא הו"ל למיחם בזהאי לישנא כיון דאיכא למיטעי.

וכתב הפנ"י, לכאורה לא ידענא מאי איכא למיטעי שייך הכא כיון דלקושטא דמילתא לענין עיקר דין ביטול דאיידי במתניתין בשניהן הדין שוה בשביל שיחמו אסור ולהפשירן מותר וא"כ ממילא ידעינן דמהאי טעמא גופא נקיט לה בזהאי לישנא דשייך בחרווייהו לאשמעינן דלא שייך איסור מנרף אפילו בפינה ממנו וכו"ש דאמר דבר שאינו מתכוין מותר. ועוד דאפילו אה"ל דלא שמעינן שפיר מהאי לישנא דאחיהא כר"ש דוקא אפ"ה לא איכפת ליה למנא דמתני' כלל בזה כיון דבלא"ה אשכחן כמה סחמי משניות דדבר שאין מתכוין מותר כר"ש והיינו מתניתין דמוכרי כסות מוכרין כדרכן שהיא משנה בכלאים [פ"ט מ"ה] וסחם מתני' [בבבא] [מ"ב ע"א] דמיר חופף ומפספס אכל לא סורק דמהך סחם מתני' מקשה הש"ס לקמן סוף פרק המוציא יין [פ"א ע"ב] דר' יוחנן אדר"י ע"ש.

בירדו בזה מצינו למימר דאף לפמ"ש התוס' בסמוך בד"ה מיחם דבשבת שייך טפי להקל לענין דבר שאין מתכוין מבשר איסורין מ"מ איכא למיטעי לאידך גיסא ולמימר דלענין איסור שבת יש להחמיר יותר לענין דבר שאין מתכוין היכא דלא הוי פסיק רישא דאשכחן להדיא בגמרא דר"פ הנחנקין [פ"ד ע"ב] דמפליג הש"ס בין שגגות לאו לשגגות חנק בזה מילתא גופא דדבר שאין מתכוין היכא דלא הוי פסיק רישא אלא דלמא חביל וא"כ ה"נ דכוותיה דלפמ"ש התוס' דהא דאמרין הכא והלא מנרף היינו שמא מנרף וא"כ אכתי הו"ל שגגות סקילה ולא דמי להנך מתני' דכלאים ומיר דלא הוי אלא שגגות לאו, כן נראה לי לפי פי' התוס'.

בירדו לפמ"ש בסמוך אין צורך לפרש כן אלא בפשיטות מצינן לפרש קושיא דאביי דהו"ל למיחם בזהאי מיחם שפינה ממנו מים לרבותא דעיקר דינא לאשמועינן כחא דהיתירא דאפילו בכה"ג שמתכוין לחם ולהפשיר הזונגין אפ"ה שרי ולא חיישינן שמא יבא לידי ביטול משא"כ השתא דקתני מיחם שפינהו איכא למיטעי דדוקא בכה"ג שפינה מעל האור כפשטא דלישנא משום הכי שרי כיון שאין מתכוין להחם הזונגין כלל אלא לנגן הרוחצין וא"כ אפילו לכשהגיע לכדי שיחמו אפ"ה ליכא איסורא כדפרישית דכה"ג אפילו לרבי יהודה שרי אכל בפינה ממנו מים לעולם אפשר דאיסור והיינו כרבי יהודה וכיון דלקושטא דמילתא משמע ליה לאביי אפילו בפינה ממנו מים מותר לטעמא דמתני' א"כ מקשה שפיר דהוי ליה למיחם הכי בזהאי וכדפרישית. עכ"ד הפנ"י.

דברי המוס' שבת מ"א בענין עשית דכשהמים מרובים אינו מבשל, ואפילו נחבשל הו"ל בשול כללית יד ויש לזרף סברת התה"ד במג"א סי' שי"ד ס"ק ב' דדברבנן פס"ר מותר, ועוד לפמ"ש"כ הש"ג בסו"פ האורג וכ"כ המה"מ בדעת הרמב"ם דדבר שיכול לעשות תכליתו בלי פס"ר אף אם אתה עושה בפס"ר מותר, וה"נ בטבילה דתכלית המכוון עתה דהיינו טבילה היה אפשר בלי פס"ר.

וע"ז כתב להעיר: בענייני קשה לסמוך ע"ז דדברי התה"ד נדחין משאר הפוסקים בראיות חזקות, ודברי הש"ג נראה דוקא אם עתה אפשר לעשות בלי פס"ר אף דעשה ע"י פס"ר והיא שיטת רש"י בזבחים דף ז"א ע"ב ד"ה הא ר' שמעון, אז דוקא מותר אבל כשעתה א"א לעשות ממנו בלי פס"ר אף דעיקר התכלית דהיינו הטבילה אפשר בלי פס"ר מ"מ כאשר הוא עכשיו א"א לעשות בענין אחר בודאי אסור, ואינו דומה לנסוך היין דגם עתה אפשר לעשות בטפים טפים ואולי דעת המה"מ יחיד הוא, ושוב כ' בענין מכבים גחלת של מתכת ברה"ה הלא מים ששופכים עליו נחבשל אלא ז"ל לפמ"ש"כ הרשב"א פ"ק דכתובות דסחיטת משקים שאין בו משום כיבוס דהוי רק משום מפרק בהולך לאיצוד לאו כלום עבד, וכ"כ הריב"ש סי' שצ"ד בהאי דכל כחצי קי"ז דשקיל ליה בצרזא כיון דהפשטה לא הוי רק לצורך העור כה"ג לא הוי הפשטה כלל, וה"נ בשול כיון דלא הוי דומיא דבשול סממנים דלא הלכו לאצוד לא הוי ביטול כלל.

והנה מש"כ משום הולך לאצוד דלא הוי דומיא דמשכן ז"ע מתו"י שבת י"ז ב' בענין אין נותנים פשתן לתוך התנור שכתבו הטעם דאסור ליתנם בתוך התנור משום דטורס דנתיבש נחבשל הלחלוטית וכהאי דשדי סיכתא לאתונא דחייב משום מבשל דף ע"ג ע"ב, ועיין ירושלמי פ"ב דשבת והביאו הגרעק"א ביבמות ל"ג ע"ב בענין הקטרה בשבת דיש בה גדר ביטול, ומיהו מהאי יש לדחות קצת כיון דרואה בביטול מטעם מזה הקטרה, ע"כ נראה בענייני, דאם יש פס"ר דיעלו אחיה טפים למעלה במקום שמתבשלים אע"פ שהולכים לאצוד מחמת החום דאסור לטבול וגם אם יש חשש ביטול טבילה מזה דאורייתא ז"ע לדינא. ע"כ.

גמ'. שם. בדברי המוס' כאן, עיין בהגהותיו ליומא (לד ע"ב) שהארכתי בזה.

גמ'. ומיחם שפינה מומנו מים לא יתן לתוכו מים כל עיקר מפני שמוצרף ור' יהודה הוא וכו'. כתב הפנ"י, יש לתמוה לפירש"י בסמוך דאפילו לרב דס"ל כר"י אפ"ה מודה דמיחם שפינהו מעל האור שרי כשאין בו אלא כדי שיעור להפשיר והיינו כגון שלא מלאהו כולה וא"כ היאך קאמר אביי הכא דלא יתן לתוכו מים כל עיקר, ונראה דוחק לומר דאביי פליג אדרבא אליבא דר"י ומכ"ש לפי מ"ש המוס' דרב כר"ש ס"ל כדמשמע בכמה דוכתי וכמו שאבאר אלא דמוקי למתני' כר"י משום דיוקא א"כ אין סברא לומר דאביי מחמיר אליבא דר"י טפי מרב. וכבר ראיתי בש"ס חדשים בפתיחת המסכת דיש למחוק חיבת כל עיקר כו' ע"ש.

בזידו לולי פירש"י היה נראה לי לקיים הגירסא ולפרש דרב ואביי לא פליגי כלל אליבא דר"י לדינא אלא לענין פירושא דמתני' לחוד דאביי משמע ליה דדיוקא דמתני' אחי למעוטי דמיחם שפינה ממנו מים אפילו במאי דשרי בפניה מעל האור וגם כשנותן לתוכו מים מרובים אפ"ה אסור בפניה ממנו מים דהא אדרבא כשנותן לתוכו מים זוננים מרובים שייך ביה זירוף טפי והא דקאמר רב לא שנו אלא שיעור להפשיר היינו מילתא אחרינא דמפרש דהא דמפליג במתני' בין בשביל שיחמו וזין כדי להפשירן לאו במרובין ומועטין דזוננים תליא מילתא אלא בשיעור חימום המיחם לחוד איירי דבין בפניה ממנו וזין בפניהו לעולם אסור כל שיש במיחם כדי שיעור לזרף והיינו לאלתר לאחר שהסירו מן האור בין אם יש בו מים וזין שפינה ממנו המים לאלתר אפ"ה אסור דאין לחלק בין מרובין למועטין דאי אפשר לזמנא ומש"ה לעולם לא שרי במתני' אלא כשאין במיחם אלא כדי להפשיר כגון שכבר העבירוהו מן האור אחיה זמן עד שלא נשאר במיחם ובמים שום חמימות אלא כדי להפשיר והיינו דכפרישית לעיל מש"ה קמני בסיפא דמתני' או לתוך הכוס לגלויי עליה דמיחם שאי אפשר שיחמם אלא כמו הכוס דלעולם אינו ראוי אלא להפשיר, כן נראה לי לולי דרש"י והמוס' לא פירשו כן. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת שבת הלוי (חלק א סימן נב) בענין מקוה שיש בה דוד חם מאד ועל ידי הטבילה נגבה המים מלמעלה, ונוגע במקום החם ונחבשל, אם מותר לטבול בשבת.

ומביא מתשובת תשורת שי סימן שכ"ד שבתחלה מנאד בה להחמיר עפ"י דברת מג"א סי' שי"ח ס"ק ל"ה דאסור ליתן בשר רותח לתוך רוטב זונן דכיון שאינו מתערב מבשל כדי קליפה, ושוב כתב עפ"י

גמ'. אמר רב ע"ש אלא להפשיר אב"ל לצרף
אסור. פרש"י, לצרף שפינהו ממנו החמין. וביאר
השפ"א, דרש"י מפרש דרב סבר כרב אלא דמתני' מיירי
בפינה ממנו החמין, וע"ז מחלק דדוקא אם כוונתו
להפשיר שרי אף דממילא מצרף משום דדבר שאין
מתכוין מותר ולס"ד סבר רב כר"ש כמ"ש החוס' כאן
אבל כשימין לצרף אסור ושמואל מתיר אפי' לצרף ושפיר
מקשי' לצרף היינו כשכוונתו לצרף מי שרי, אכן החוס'
לא פי' כן ברש"י.

ולבואי דמסקינן דא"ר ל"ש אלא שיעור להפשיר כו'
שיעור לצרף, כחב השפ"א דנראה לפרש דהיינו
כהך דיומא שלא הגיע לצירוף שאין המיחם כל כך רוחם
שיהי' בו צירוף דהיינו שאינו עומד ממש על האש וכמו
שהקשו החוס' בעצמם ד"ה והלא מצרף אלא שכתבו
דסתם מיחם הגיע לצירוף אבל רב פי' המשנה בלא הגיע
לצירוף. אך רש"י וחוס' לא פי' כן.
גמ'. שם. עיין שו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב
סימן סא).

דף מב ע"א

גמ'. בשביל שאל יזוקו בה רבים. ז"ל הגרש"ז
אויערבאך בשו"ת מנחת שלמה (סימן ז) ד"ה
ונראה דהנה: נכבד גחלת מסופקני במ"ש שמואל
לכבות גחלת ברה"ר בשביל שלא יזוקו בה רבים, דאפשר
דהוא משום דברה"ר כיון דשכיחי ב' רבים ההזק יותר
מזו, אבל אין זה דוקא מפני שרבים יזוקו בה בזה אחר
זה אלא גם בכה"ג שהגחלת אינה יכולה להזיק אלא
לאדם אחד בלבד ולא יותר ג"כ מותר.

מותר ולא דאורייתא ולדידן גם כיצו דרבנן הוא
דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור והא המוציא מת
לכתחלה אסור עכ"פ ובמקום דאפשר ע"י פחות מד'
אמות לא שרינן העברה גמורה וכמ"כ הר"ן אליב'
דהרי"ף משא"כ בכרמלית דהוא רק מדרבנן.

גמ'. אב"ל באמבטי חמין וכו'. מכאן פושט הג'
רמ"פ בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע א' סימן
סח) דליכא איסור ברחיצה באמבטי חמה, עיין שם מה
שיש לחשוש בזה.

גמ'. דרך אגב נעתיק פה דברי הגרש"ז בשו"ת
מנחת שלמה (סימן נא) בענין שיעור י"ד
סולדת. וז"ל: ידיעת השיעור של י"ד סולדת" חשובה
ונחוצה מאד לכל שומר תורה ומצוה, וכ"ש לבעלי
הוראה, בנוגע לאיסור ביטול בשבת, וכן בנוגע לבליעה
ופליטה במאכלות אסורות וכו'. והנה בשו"ע או"ח סי'
שי"ח סעיף י"ד כתב דשיעור יד סולדת "היינו שכריסו
של חינוק נכוח ב'ו", וכן כתב הב"י בטור יו"ד סי'
ק"ה, אך הרבה מגדולי האחרונים נשאו ונחמו בזה לדעת
בדיוק כמה הוא השיעור, עיין בזה בשו"ת מערכת י',
דרכי תשובה סי' ק"ה ס"ק נ"א, בן איש חי שו"ת פר'
בא סעי' ה, ומאוד ציון על קצו"ע סוף כלל ע"ב.
ועיין בפת"ש שם סק"ז שהביא מהזכור שור שכתב:
דמיון דאין לא בקיאינן בשיעור שכריסו של חינוק נכוח
לכן עכ"פ במידי דאורייתא ראוי להחמיר בכלי ראשון עד
שיגא הספק מלבו שאין בו חוס הנזכר, ואפי' בדרבנן
צריך חקירה על זה, ודלא כמנהג העולם לשער בזמן שאי
אפשר להחזיק בו מחמת חוס מיקרי יד סולדת בו לא
זולת דליחת עכ"ל, וגם הוצא בפת"ש סי' נ"ד סק"ב
מתשו' חות יאיר סי' ק"ד דכל שהוא חס יותר מפשרין
שהוא יותר מחמימות הרוק יש להחמיר מספק שמא הוא

גמ'. במלאכה שאצ"ל ח"ל בר"י. עיין בספר
הישר (חלק התשובות סימן סז) בדברי השואל
שהקשה אהא דאמר שמואל (שבת דף ק"ז ע"א) כל
פטורי דשבת פטורין אבל אסורין חוץ מלידת צבי ומפיס
מורסא וכו', ומשמע הכי הילכתא. ומוקמינן לכל הני
אליבא דר' שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופא
וכו' אבל לר' יהודה חייב בפרק ח' שרצים (שבת דף ק"ז
ע"ב). ואנן מוקמינן כאן דשמואל סבירא ליה כר' יהודה
במלאכה שאינה לגופא. א"כ קשיא דשמואל אדשמואל.
ועיין שם (סימן סח) מה שהשיב לו ר"ת ע"ז.

גמ'. הלכך קוץ ברה"ר וכו'. עיין בשו"ת רבי
עזריאל (ח"א או"ח סימן מג) שהקשה השואל
בשו"ע אורח חיים (סימן ש"ח סעיף ח"י) סתם המחבר
דקוץ המונח ברה"ר מוליכו דוקא פחות מד"א, ובסי'
של"ד (סעיף כ"ז) כתב דיעה ראשונה דגחלת של עץ
מותר לכבות ברה"ר שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה,
וגבי הזיקא דרבים לא גזרו שבות, וא"כ גם כאן לסלק
הקוץ מרה"ר שלא יזיקו לא גרע מהמוציא מת או משמשי
ע"ז ואמאי לא שרינן להוציאו כדרכו כמו בכרמלית דלא
גזרו שבות גבי הזיקא דרבים.

ודושיב דלא קשה מידי, דהא רבינא גופיה קאמר
כאן הלכך וכו', ופירש רש"י דווקא בדרבנן

גם מלאכה שא"ז לגופה נמי חייב דלא ס"ל מלאכה מחשבת כלל, אבל ר"ש דדריש סמוכין בכל התורה לכך ס"ל דפטור, עיי"ש, ודפח"ח. ולפי"ז להסברת הש"ס דגם אינו מחוין תלוי בפלוגתא דר"י דס"ל דבר שאינו מחוין אסור הוא משום דכל עיקר טעם דאינו מחוין דפטור כתב רש"י בצ"ק דף כ"ו והוא מפורש שם בש"ס משום דמלאכה מחשבת אסרה תורה והרי ר"י לא ס"ל הך דמלאכה מחשבת וא"כ ממילא תלוי הנך פלוגתות בדהדי, ומיושב היטב קושיית החוס'. עיי"ש.

תוס' שם. המהרש"א חידש כאן דמה שאמרו אין שבות במקדש זה דוקא בשבות לשבת משא"כ שאר שבותים, וכבר האריכו האחרונים בזה, עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן קמ), ושם (חלק ה סימן עו), ושם (חלק ו סימן מא), ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ז' סימן מב).

עמוד ב'

גמ'. אבעיא להו ר' יהודה ארישא קאי וכו'. עיין שו"ת שבות יעקב (חלק ג סימן לד).

תוס' ד"ה והיינו דר"ג. מדברי החוס' כאן תמה בשו"ת חוות יאיר (סימן נד) על מ"ש הרבנו יונה בפ"ח דברכות [מא: ד"ה ולענין] דאם לשון ראשון בש"ס סתמא ולשון שני באיכא דאמרי קיימא לן כלשון ראשון, וכ"כ הליכות עולם דל"ז ע"א [שער ה' פ"ג] בשם ריב"א, עיי"ש.

בכלל יד קולדת בו, אולם בעל דר"ת שם בצ"ק נ"א העיר ע"ז דמיון שכתב הבה"ג (הוצא שם בפח"ש סי' ק"ה) דחלב אפי' בשעתא דחולצין ל"י זונן הוא, מבואר להדיא דאף שהוא יותר מכדי חמימות הרוק ג"כ הוי בכלל זונן, ולכן כתב שאפי' באיסור דאורייתא אין להחמיר יותר משיעור חוס של חלב בשעת חליצה. והנה ידוע דמדת החוס של חלב פרה ועז בשעת חליצה אינו עולה בשום פעם על יותר מארבעים מעלות "לזיוס", ולכן חושבני דמטעם זה נוהגים בזמננו להקל עד ארבעים מעלות לזיוס, וגם אין זה סותר כלל את דברי החו"י מיון דשיעור החוס של אדם בשעת חליו ג"כ מגיע לארבעים מעלות, ומיון שכן יתכן שגם החו"י לא נחמין לחשוש אלא על מה שהוא יותר חם מרוק שבפה של אדם חולה, וסובר דביותר מזה כבר יש להחמיר מספק. ע"כ. ועיי"ש עוד שהאריך בזה.

תוס' ד"ה אפילו של עין נמוי. עיין בשו"ת שו"א ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן סא) מה שמירץ על קו' החוס' בדרך יאות, על פי מ"ש בספר מעשה רוקח על התורה (פרשת ויקהל) דהא דפליגי ר"י ור"ש במלאכה שאינה נריכה לגופה דר"י מחייב ור"ש פוטר הוא דהנה רש"י כתב בחגיגה דף י' ד"ה מלאכה מחשבת שהמחשב חשבה בדעתו ונחמין לה ומלאכה מחשבת בשבת לא כתיבא אלא במשכן הוא דכתיב ולפי שסמך בפרשת ויקהל פרשת שבת לפרשת משכן אנו למדין מלאכה מחשבת לשבת, ולפי"ז ר"י דלא דריש בכל התורה כולה סמוכין רק במשנה תורה, א"כ לך ס"ל

דף מג ע"א

לתקן להחיר בטלטול הרי מבטל כלי מהיכנו, ואין לומר דמיידי דהבעלים כאן דהא סתמא קאמר וכו'. על כרחך מוכח דתורם משלו על של חבירו א"ז דעת, א"כ אף אם אין הבעלים כאן יכול אדם אחר לתקן, והיינו כמו שכתב הרמב"ם ז"ל דתורם משלו א"ז דעת.

ול"פ"ז מביא ראייה לחידושו שם דאמרינן יש שלד"ע במידי דרבנן, דאי לאו הכי היאך יתרום בשבת משלו על של חבירו, הא תרומה נריך שליחות, ומה שתורם זה אף שהוא בלא דעת חבירו הוא נמי מטעם שליחות כמבואר בר"ן מס' נדרים, והא אסור להפריש תרומה בשבת מדרבנן, והיאך הוי שליח, אלא ע"כ במידי דרבנן יש שליח. עיי"ש עוד בזה.

גמ'. חבית של טבל שנשברה וכו'. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה קמא אה"ע סימן עח) ישוב לדברי הרמב"ם שפסק (פ"ד מהל' תרומות ה"ב) תורם משלו על של חבירו א"ז דעת, ותמה הכ"מ דהא צריך ללא אפשר דהא במוס' נדרים.

ותי' הנו"ב דהרמב"ם מוכיח דין זה מהא דגרסינן כאן שנותנין כלי לקבל טבל מחבית שנשברה, מ"ט דטבל מוכן הוא אלא שבת שאם עבר ותקנו מחוקק, וקשה אם אין הבעלים כאן יהיה אסור להניח כלי תחתיו דלא שייך דאם עבר ותקנו דהרי אין הבעלים לתקן וא"ל עכ"פ מיון דבשום דוכתא מהני תיקון הוי תו מוכן, דזה אינו דמיון דכמות שהוא עכשיו אסור בטלטול ואי אפשר

מדברי הפוסקים דאין בזה שום איסור של עשיית אהל, וה"ט כנ"ל. וכן יש לפרש בכוונת הב"י. עכ"ל.

ובתהלה לדוד (שם סק"ח) כתב עוד, שבהעמדת חופה נקרא אינו מתכוין לעשיית אהל, כיון שלא נעשית להגן ולעשיית נל, אלא לכבוד החתן והכלה. ע"ש.

גם המהרש"ם בספר דעת תורה (סי' שטו סעיף ט) כתב בשם הגאון דעת קדושים בכתב יד, שכל שאוחז בידו לא שייך בו עשיית אהל, כשם שאין קפידא אם מניח ידו או גופו על דפנות וכו'. ע"ש.

ובספר מנחת שבת (סי' פ ס"ק רכד) הביא דברי התהלה לדוד הנ"ל להלכה, שכל שאוחזים הדבר בידיהם לא שייך בזה אהל, ולכן נהגו לפרוס הטלית בשעת קריאת חתן בראשית. ע"ש.

וב"ב החזון איש (חאו"ח סי' נב אות ב, בדינים העולים להלכה אות ז) שמוחר למתות בגד ללל ולאוחזו בידו, ואע"פ שעשאו ללל כיון שאינו מניחו אלא אוחזו בידו שפיר דמי, וכדמוכח מההיא דשבת (מג ב) חס להם מלמעלה מביאים מחללת ופורסים עליהם, דהיינו מלמעלה למטה דשרי, והיינו דפריך (קלח ב) אלא מעתה שרצב בגלימא טפח הכי נמי וכו', דסלקא דעתיה דהוי כאוחז בידו דשרי, ומשני דמיהדק וקבוע על הראש, דהוי כמניח על עמודים. ע"כ. וע"ע בשו"ת אבני נזר (סי' רכב אות ד).

גמ'. שם. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק א חאו"ח) סימן עב) שהשיג על הנו"ב (מהדו"ב סי' ל') בדבר לישא במטריה בשבת, ובחזו"ד כתב: דלא מצינו כיוצא בזה במקדש שיהיה האוהל עובר ממקום למקום ע"י אדם הנושאו בעצמו, וכל מה שהאריך בגודע ביהודה בענין אהל זרוק אינו ענין לשבת, דהתם לענין טומאה, אבל לענין שבת לא הוה מלאכה כי אם מה דהוה במשכן, ועמ"ש חו"ס' בשבת ה' ע"ב ד"ה אגוז ע"ג מים וכו' דאע"ג דלענין קנין קי"ל ספינה מינה נייחא ומיחא ממטיא ליה מ"מ לענין שבת לא הוה הנחה משום שבמשכן לא הניעו חפצים בענין זה ע"ש, והכא נמי דכוותיה. וראה ברורה לזה משבת מ"ג ע"ב מת המוטל בחמה באים ב' בני אדם ויושבים בצידו, חס להם מלמטה זה מביא מטה ויושב עליה זה מביא מטה ויושב עליה, חס להם מלמעלה מביאים מחללת ופורסין עליהן זה זוקף מטתו ונשמט והולך זה זוקף מטתו ונשמט והולך לו ונמצאת מחיצה עשויה מאלה ע"ש, ולכאורה נ"ע הרי עושים אהל ממש במחיצת עצמם והאהל נטוי

גמ'. פורסין מחצלת ע"ג בוורת דבורים בשבת. הטור (ר"ס שטז) הביא מ"ש בעל התרומה שאסור לעול בשבת חיבה שיש בה זבובים אלא יתן אזה דבר בין היסוד לחיבה בענין שיוכלו ללאת משם. והטור חולק ע"ז, שיון שאינו מתכוין מותר, וכדקמני כאן גבי כוורת, ובלבד שלא יתכוין ללוד. ועיין בצ"י שהעיר שכבר כ' התוס' וה"ה דבעינן שיהיה באופן דלא הוי פ"ר וכו'. וסיים: שיש לדחות דברי בעה"ת בזה, דשאני דבורים דכוורת היא מקום שהם ניזודין בו, והוי כמכנים אריה לגרזקי שלו. אבל זבובים שאין המיבה מקום ידחם, אפשר דלא חשיבי ניזודין עד שיחפסס בידו. א"נ דע"כ לא אסר ר"ש לפרוס מחללת על הכוורת בפ"ר, אלא בדבורים שבמנין ניזוד, אבל זבובים שאין במנין ניזוד כל שאינו מתכוין שרי ואע"ג דפ"ר הוא. ומ"מ כיון דנפק מפומיה דבעה"ת וכתבו המרדכי ולא חזינו מאן דאפליג עליה מי יקל ראשו שלא לחוש לדבריהם. עכ"ל. ועיין מהרש"א (בינה לו ע"ב) שחמה שנעלם ממנו סוגית הש"ס (בינה שם) דאמרין, ובלבד שלא יעשנו מלודה, פשיטא, מהו דחימא במינו ניזוד אסור שלא במינו ניזוד מותר. קמ"ל. עי"ש.

וע"ע בחי' הר"ן בסוגיין שכ' בשם הרא"ה, דלר"ש כל דאיכא רווחא כל דהו דאפשר להו למיפק סגי, ואע"ג דמתלדו ממילא, משום דרווחא זוטא, לא איכפת לן, דהו לאו פ"ר הוא אלא דשא"מ הוא. אבל לר"י מיתסר עד דאיכא רווחא טובא, ע"כ. וסיים הר"ן ע"ז, וש"מ דאסור לסגור חיבה בשבת אם יש בה זבובים ואין יכולים ללאת אחר סוגרו דלת החיבה, שהרי הוא נד ואסור. דפ"ר ולא ימות הוא. וכן פ"י ר"י בעל התוס'. עכ"ל. הרי דס"ל שהרא"ה אסר גם בזבובים וכו"ב שאין במנין ניזוד.

תוס' ד"ה טבל. עיין בזה בשו"ת מנחת שלמה (סימן סב).

עמוד ב'

גמ'. חם להם מלמעלה מביאים מחצלת ופורסין עליה. עיין בתהלה לדוד (סימן שטו סק"ט) שכתב, ומה שנהגים בשמחת תורה לפרוס טלית בשעת קריאת חתן בראשית, לכאורה אף שאין מתכוונים לאהל, מכל מקום הא הוי גג ומחיצות של בני אדם, אלא נראה דמה שאוחזים בידיהם לא מקרי אהל, ואפי' במתכוין לאהל, וכדמוכח בשבת (מג ב) שמביאים מחללת ופורסים עליהם, וכתבתי (בסי' שיא סק"י) דמוכח

בתוס' ד"ה דכ"ע טלטול מן הצד כו', א"כ י"ל דזהו כוונה מימרא דר"נ תנא ד"ש דאמרו דבר הניטל בשבת אסור, משום דלשיטתם כל מוקצה לא מקרי תפיסת יד לפי שיכול לדחפו בקנה וכו"ג מן החצר בדרך טלטול מן הצד כמבואר באו"ח (סי' שי"א בט"ז ס"ק ב'), לכן אמרו דבר הניטל בשבת כו' דמשמעות הלשון הוא דאף דבר שאין מטלטלין אותו להדיא רק ניטל מן הצד ע"י דבר אחר דכה"ג מותר לטלטל לשיטתם זה לא מקרי תפיסת יד ואסור, ודבר שאינו ניטל בשבת זהו באופן שאין יכולין לטלטל אותו ע"י טלטול מן הצד [כגון מחמת כבדו שאין יכולין לדחוף אותו ע"י קנה וכו"ג] אלא באופן שיטלטלו בידיו ממש, וזה דוקא מקרי תפיסת יד משום דלא מצי למעבד איזו ענה לטלטלו מהחצר. עכ"ד.

על ראשם והם בעצמם המה דפנות, ועוד שאינם מחטלטים כלל אלא קבועים במקומם, וע"כ משום דלא מצינו במשכן אהל כי האי גוונא שיהי' אדם מאהיל על עצמו ומכ"ש כשהוא נע ונד הולך ואהלו עמו וק"ו מאהל ע"ג כלים מכ"ש אדם הנושא, ע"כ.

גב'. במלמו"ל מן הצד פליגי וכו'. עיין בשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן כח) שמיישב הערת השואל אהך דעירובין (דף פ"ו) על מה דא"י שם היכי דמי תפיסת יד כגון חזירו של בונים בן בונים רבב"ח אמר כגון יחד של מחרישה א"ר נחמן תנא דבי שמואל דבר הניטל בשבת אסור ודבר שאינו ניטל בשבת, אינו אסור כו', מאי הוסיף בזה אחד על חבירו.

ובותב שם די"ל דשמואל אזיל לשיטתו דס"ל כאן טלטול מן הצד לאו שמי' טלטול אף שיעקר הטלטול לצורך דבר אסור, וגם ר"נ ס"ל הכי כמבואר

דף מ"ד ע"א

ירוחם פסק שהעיקר לאסור גם ע"י תנאי, וכדברי החוס'. ושוב הביא מ"ש הריצ"ש (סימן ג) ע"ד הרמב"ן, שיש לדון בהיתר זה, דשאני נוי סוכה דמהני בהו תנאה דאינו צודל מהן כל בין השמשות, אבל בנר על כרחו בעודו דולק צבין השמשות אסור בטלטול, הילכך אפי' לאחר שכבה אסור משום מגו דאחזקא. אלא שכבר הורה זקן. ובשו"ת הרשב"ש (סימן תז) הביא היתר הרמב"ן ע"י תנאי, וכחב, ואחד מחכמי הדור [הריצ"ש] פקפק בזה על הרמב"ן, משום דאחזקא צבין השמשות, ואעפ"כ כחב שמיון שהרמב"ן החיר אין כח בידו לאסור. ואדוני אבי מורי הרב [בשו"ת המשב"ץ ח"א סימן קל"ג] סתר טענת החכם הנ"ל בטענה חזקה, שלא אמרו מגו דאחזקא צבין השמשות, אלא במוקצה מחמת עצמו כגוי סוכה ועני סוכה, אבל הנר אינו מוקצה מדד עצמו אלא מדד השלהבת הדולקת בו. ונכון. והסמימו עם הרמב"ן הבאים אחריו. וכן אנו נוהגים בביתנו מימות אדונו הזקן ועד עתה. ע"כ. וסיים הב"י, ולענין הלכה מיון שאיסור מוקצה מדרבנן כדאי הם הנך רבנותא שהחירו לטלטל ע"י תנאי לסמוך עליהם. ע"כ. וכ"פ בש"ע (סימן רעט ס"ד): אם החנה מערב שבת על נר זה שיטלטלו משיכבה, מותר לטלטלו אחר שכבה.

ביתני. במלמו"ל נר חדש וכו'. דעת החוס' ד"ה שזנר ושקערה, דלא מהני תנאה בנר שהדליקו בו באותה שבת. אבל הר"ן כתב, דהא דקי"ל נר שהדליקו בו באותה שבת אסור לטלטלו, היינו דוקא כשלא החנה עליו מערב שבת, אבל אם החנה עליו שיטלטלו לאחר שיכבה, שרי לטלטלו משכבה. וכ"כ הרמב"ן, והביא ראיה מהירושלמי (הלכה ז) תני, אם החנה עליו מותר וכו', ע"ש. גם הרב המגיד (בפרק כה מהל' שבת ה"י) כתב ח"ל: ודע שדעת הרמב"ן והרשב"א היא, שתנאי מועיל בנר שהדליקו בו בשבת, "מיון שהוא עשוי להכבות". ע"כ. וכ"כ בארחות חיים (סימן שע) בשם הרמב"ן, ושכן פסק הרא"ה.

ודעת הריצ"א כשיטת החוס', ח"ל: ונראים הדברים דכל היכא דאסרינן בנר שכבה, משום דאחזקא צבין השמשות, לא מהני ביה תנאה דאחזקא עליה מצד יום, ולא דמי לגוי סוכה שאם החנה עליהם הכל לפי תנאו וכו', דשאני מוקצה מחמת איסור דבעל כרחיה חייל איסורא עליהו צבין השמשות. וכן כתבו התוספות. והוא הנכון בעיני. אבל יש מרבתי אומרים שכל מוקצה מחמת איסור מהני ביה תנאי. ויש לזה פנים קצת בירושלמי. ע"כ.

ביתני' שם. עיין אריכות בשו"ת תשב"ץ (חלק ד טור ג (חוט המשולש) סימן ז).

וראה בב"י (סימן רעט) שהביא דברי הר"ן והרב המגיד בשם הרמב"ן והרשב"א, וכחב, שרבינו

ודאי דשרי דרך לבישה כמו במקום מנוה, והא דהפשיטו
הג' בגדים, היינו משום דלא ליחמסי ועבדי ע"ש, אבל
אסורא באמת ליכא, ומשום נמי גבי טלית חבורן אף
דמוקדא הוא מחמת מנוה, מכ"מ דרך לבישה שרי.

עמוד ב'

גמ'. משה שיחידה לבעות וכו'. עיין תרומת
הדשן (חלק א סימן סט) ז"ל: שאלה, אחד שכתב
מעות במתא המטרוך, שקורין קפ"ן ציפפ"ל, שרי
לטלטל הקפ"א בעוד המעות ציפפ"ל או לאו. תשובה:
יראה דשרי כה"ג לטלטל ולהשים על הראש. וראה מהא
דמיימי תלמודא (פ' מרה) מחמי' דמוכני שלך בזמן
שהיא נשמטת כו', ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש
עליה מעות. ומפרשין שם בשם ר"י, דכשהיא נשמטת
כלי בפני עצמה היא. אבל כשאני נשמטת מותר
לגוררה, אע"פ שיש עליה מעות, כיון שאין המעות על
השדה שהיא עיקר הכלי ע"כ. אלמא דביתר עיקר אוליין.
ה"ג בקפ"ן ציפפ"ל, ודאי הקפ"א עיקר הכלי, ומותר
לטלטל הציפפ"ל כיון שאין המעות על עיקר הכלי,
דגרירה וטלטול חדא היא. הנראה לעניות דעתי כתבתי.
עכ"ד.

גמ'. שם. עיין בשו"מ רבי עזריאל (חלק ב א"ע,
ח"מ ומילואים סימן רנ) קו' השואל שהקשה
לאב"י בסנהדרין [מז ע"ב] דס"ל הזמנה מלתא הוא,
מדברי הגמ' כאן, דמקשינן על רב יהודה אמר רב דרצה
לאמר במטה שיחידה למעות אסור לטלטלה מנר חדש
דלהי עבידא ואפ"ה לכ"ע מותר לטלטל, ופי' ר"י
בחו"מ ד"ה ומה נר דנר ישן תחלת עשייתו אינו אלא
להדלקה, ומסקי' דלר"י אמר רב בעי יחידה והניח,
ולאב"י דסובר הזמנה מלתא עדיין קשה מנר חדש כיון
דנעשה להדלקה למה באמת מותר לטלטל מ"ש מבגד
שנארג למת דאסור אם לא שנחלק בין אסור דאורייתא
לדרבנן דאב"י מודה בהזמין לאסור דרבנן דלאו מלתא,
זה דוחק גדול. עכ"ד.

וז"ל בתשובתו שם: לכאורה יש לדקדק לאב"י קושיא
הש"ס בשבת מ"ד ע"ב במקומה עומדת בין
לפירש"י (שם ע"א ד"ה מטלטלין) בין לפי' החוס' (שם
ע"ב ד"ה ומה) וי"ל דפלוגמא דאב"י ורבא הוא רק
באסורי הנאה לחלוטין או אסור טומאה או מנוה אבל
באסור הנאה לשעתה לא אלים כ"כ לאב"י לאסור ע"י
הזמנה. כנלענ"ד.

רש"י ד"ה עששית. בום גודל שקורין לנפא.
עיין ברכות (כה ע"ב) שפירש"י לנפירנא בלע"ז,
כלומר: מחצית זכרית, או קלף דק מפסיק בינתיים והיא
נראית.

תוס' ד"ה שבנר ושבקערה אסור. עיין בשו"מ
משיב דבר להנצי"ב (חלק א סימן מז) שכתב
דמה דפסקינן בשו"ע (סי' כ"א ס"א) חוטי הציצית
שנפסקו יכול לזרקן וכו', ופשיטא שמותר להשתמש
בהן. מ"מ בשבת ויו"ט יש על ציצית אסור מוקצה
מחמת מנוה, כמש"כ החוס' בשבת (דף כב) לענין סוכה
דאפילו היכא שנפלו וכו' ה"ג אפילו נחלש בשבת חוט
אסור להשתמש בו, אפילו לדעת השו"ע (סי' ש"ח ס"ו)
דנולד מותר בשבת, אבל בחול לא שייך אסור מוקצה,
ולא תקשה מנר חנוכה (בסי' תרע"ז) דמותר השמן
שבנ"מ ישרפו, שאי נ"ח דלכליון הוקצו להי אפילו אחר
זמן מנוה אסור, וצ"ע שם לחוס' כאן.

ושוב כתב: אע"ג שכתבו החוס' [כאן] דבסוכה
דאיכא משום בחי' מנוה ג"כ, אסור אפילו
בחו"מ כשנפל, מ"מ זה דוקא בחו"מ אבל בחול שרי,
וע' ביאור הגר"א (סי' תרל"ח סק"ח), וכ"כ הט"ז בסי'
זה ולא כרש"א.

אמנם על פי זה צ"ע, א"כ האידך שרי ללבוש השואל
טלית מצויצת בשבת, הא אין עליו מנוה,
והציצית המה מוקצים. וחי' שם דמ"מ לק"מ, דהא
אפילו ברה"ר מותר ללכת בטלית שאלוה, וי"ל דהציצית
בטלים להבגד, כ"ז שהן ראויין למנוח, ומכש"כ להמג"א
(סי' י"ד סק"ח) לענין ברכה דיכול לחייב א"ע ולברך
וזהו אם שאל טלית חצירו שלא מדעתו ע"ש. וכלא זה
גם כן לא קשה מידי, דזה כלל גדול כל שדרך תשמישו
במקום מנוה, שרי אפילו שלא במקום מנוה, כמו סוכה
דרשאי לישב בה אפילו בעת גשמים, ונר שבת דרשאי
להשתמש בה אפילו שאינו נוגע לכבוד שבת, ואצוהון
דכולהו בגדי כהונה בקידושין (נ"ד א') שאין מועלין בהן
לפי שנחתו ליהנות בהן, משום שלא נחנה תורה למה"ש,
אלמא דמותר להשהותן שלא בזמן מנוה, משום שהוא
דרך תשמיש במקום מנוה, וא"א ליזהר בזה, ומכש"כ
מוקצה דרבנן, וכ"מ שאני החס' דכבר היו מלבושין אבל
ללבוש לבתחלה אסור מה"מ, אלא שאין מועלין כמו
בשאר הנאות, ליחא שהרי לר"ש ציומא (דף כ"ד ב') היו
מפייסין בבגדי כהונה, קודם ומי שלא זכה היה מפשיטין,
וא"כ הי' מלבוש עד כה באסור שלא לזרוך ולא עוד
אלא אפילו אח"כ הולך במכנסי קודם שלא לזרוך, אלא

כה"ג מכבה או מצעיר ואפי' [אי] שיך דבר שאין מחכוין מותר ולא פסיק ריש' הוא. עכ"ד.

תוס' ד"ה ומה נר דלחבי עבידי בו'. נש"ת פנים מאירות (ח"א סימן קט) כתב: נראה לי דאחרי העיון הדק אי אפשר לומר כפי' המוספו' אלא כפי' רש"י, דאי כפי' המוספות דנר חרס הוא כמו יחוד ובמטה שיחדה למעות פי' המוספו' דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור וע"כ פי' זה אליב' דאמת דאי לפי ה"א ביחוד לבד אין סביר לומר שאסור לצורך גופה ומקומה וכשם שגר חלוק מחזירות כן יש לחלק במיטה וא"כ קשה מנ"ל להמקשה להקשות דילמא הוא אשמועינן דביחוד לבד נעשה מוקפה ואסור לטלטל מחמה ללל אבל לצורך גופה ומקומה מותר ובלא יחוד הי' מותר לטלטל אף מחמה ללל ובמחזיתין נמי הכי קאמר מטלטלין נר חדש לצורך גופה ומקומה כיון דהוי כמו יחוד נעשה מוקפה אבל לא ישן דהוי יחוד ומעשה ואסור אפילו לצורך גופו ומקומו אבל לפי' רש"י בנר ישן אין בו אלא חדא לגריעות' מעשה בלא יחוד ונר חדש כיון דאין בו כלל שום רעותא מטלטלין אפילו מחמ' ללל וא"כ פריך המקש' מדלל מחלק בין יחדו ללל יחדו ש"מ דביחוד לבד אינו נעשה מוקפה לאסור מחמה ללל וא"כ קשה איך אתה אומר במטה שיחדה למעות דאסור לטלטל מחמה ללל ולא קשה קושית המוספות דלבסוף דמסיק יחוד ומעשה בעינן ונר מחכות ישן לא הוי יחוד ומותר לרי"י ע"כ מותר לצורך גופה ומקומה דאי מחמה ללל הלא כלי שמלאכתו לאיסור ונעשה בו מעשה בודאי הוי מוקפה וא"כ נר שהדליקו בו בשבת אסור אפילו לצורך גופא מיגו דאיתקני בין השמשו' וא"כ יותר חידוש במעשה לבד שאסור לצורך גופו ומקומו מיחוד ומעשה בחול אבל לפי ה"א יחוד לבד יותר רבותא ממעשה לבד ושפיר דייק מדלל מחלק בין יחדו ש"מ דיחוד לא מהני ודוק מי צרור הוא והנעמי לפני בני ישיבה והסמינו שכוונתי לאמתה של תורה. עכ"ד.

תוס' ד"ה ואין מצילת. כדאמר בפרק בתרא (דף קבד) בימי אבא שאול בן במנית פקקו את המאור בטפיה ודחתם לא בטלוחו שאם בטלוחו בשבת היה חייב מישום בונה דהא מוסיפים ע"ה הבנין וכו'. עיין (דף קכו ע"א) חוס' ד"ה והמונח כאן וכאן אסור שכתבו שם: פרש"י כשהקעו בשבת בונה ואיסורא דאורייתא איכא ואינו משמע שיהא בו איסורא דאורייתא כיון שאינו מבטלו שם. ובש"ת הר נבי (ט"ל הרי"ס-בונה סימן ב) בהג"ה

גמ'. מוכני שדה וכו'. עיין בש"ת מנחת יצחק (חלק ב' סימן קיד) בדבר השאלה: אשה נכת רגלים, שנקטעו רגליה משוקי' ולמעלה ר"ל, ואי אפשר לה ללכת בלי עגלה על אופנים שהיא מסבבת את העגלה בידי', האם מותר לישראל אחר לדחוף את העגלה בשבת מביתה לבית הכנסת, כדי שיוכל להתפלל שם במנין, ואם אסור לישראל לעשות כן, אם מותרת לומר לעכו"ם לעשות כן, או אם היא בעצמה מותרת לעשות כן. עיין שם באריכות גדול מה שיש לחשוב בזה. ובתו"ד [אות ז] כתב: ועוד יש לעיין בזה, לפי מה דאיתא במחני' (דכלים פי"ח מ"ב) ובמס' שבת (מ"ד ע"ב) במוכני שדה, (ופי' רש"י והר"ש, דהיא כעין אופני עגלה שלנו שאדם יכול לסלקו מן העגלה) בזמן שהיא נשמעת אינו חבור לה (דחשונה לכלי בפני עצמה) עיי"ש, וא"כ ז"ע אם גם לעיין בטול נאמר כן, דהאופנים שאינם משמשים לשכיבה או ישיבת האדם, רק המה משמשים את העגלה, והמה כלים בפני עצמם, דלמא בכה"ג ל"ש ביטול לגבי האדם, וחייב על הוצאתם, בין אם הוציאם אחר (אף היכא דשייך חי נושא עצמו), ובין היכא דמוליכס בעצמם (דמשום הוצאת עצמו אין איסור, אף היכא דל"ש חי נושא א"ע כנ"ל), דמ"מ חייב על ההוצאת האופנים, אם נאמר דאינם בטלים לו, וכגוונא דכתב הפמ"ג שם, לעיין הוצאת הסנדקית בכסא ותינוק עלי' עיי"ש, וז"ע. עכ"ד.

גמ'. ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש ע"ה בעות. ותוס' שם. עיין שו"ת מהר"ם מרוטנברג (חלק ד סימן מה) שכתב דלפרי' דמוקי לה במנית, יש להביא ראי' לאשר ראיתי בצרפת ממהר"ר שמואל זצ"ל שלא הי' לו מקום אחורי הדלת להדליק נרות של חנוכה והיה מדליק בדלת עצמה אחורי הדלת, ולא נתתי לבי לשאלו מאין הרגלים, ועתה נ"ל מכאן ראי' להחיר דדוקא בזמן שהיא נשמעת אין גוררי' אותה אבל שהיא אין נשמעת גוררי' אותה אע"פ שיש עליה מעות כיון דמחזרת המוכני לשדה ועל השדה אין מעות בטילה היא לגבי שדה כ"ש דהדלת בטלה לגבי הבית [שהיא מחזרת] לקרקע לגמרי. ואין לומר כשהוא פותח או נועל הוא מוטה השמן אל הפחילה או מן הפחילה ונמצא מכבה או מצעיר דהא לקמן סוף פ' מירה (מ"ז ע"א) לא אסרינן שמן שזנר בשעה שהוא דולק מה"ט אלא משום דהו"ל בסיס לדבר האסור, ובפ' כל כתבי (ק"כ ע"ב) אמרי' נר שע"ג הטבול מנער את הטבול והיא נופלת ואם כבתה ולא חיישי' להא שמטה השמן לפניו או לאחוריו ונמצא מכבה או מצעיר דלא שייך

את הרעף החסר למקומו. והשיב לו שזה אסור דהוי בכלל בונה. וחזר ושאלו אי מותר לכסות במפה של ניילון, ואמר לו שזה שרי שהרי לא מבטל את המפה לגג, ולא חשיב בונה דהוי בין עראי לזמן קצר, ויש לעיין אם זה בכלל תוספת אהל עראי.

וברה"ג שם כתב, דמדבריו שכתב ויש לעיין אם זה בכלל תוספת אהל עראי, מבואר שנקט שבג"ד הוי בכלל מוסף על הבנין שצריך ביטול. ולכן כתב דשרי שהרי לא מבטל את המפה לגג.

העיר בדברי החוס', דאם צריך שיהא מבטלם א"כ קשה מבנין לשעה דלא מבטל דהרי דעתו לפרקו, ומ"מ יש מ"ד צירושלמי שהוא חייב. וכותב שם שהעירו לו שכבר עמד בזה הגאון מטאורוג, וחירץ שיש הבדל בזה בין בנין חדש לבנין מוסיף על הבנין.

ועיי"ש בדבר מה שנשאל מבטל הבית שנודע לו בשבת כי בעל המלאכה שכתב להשלים כסוי גגו ונשאר אחד מהרעפים למעלה על הגג והוא מפחד מהגשמים שלא ייקרן להבית, אי שרי ליה לטלטל ולהחזיר

דף מה ע"א

גמ'. שם. בהגהות חכמת שלמה על או"ח מהגר"ש קלוגר ז"ל (סי' שכ"ט) העלה להלכה דאם ע"י פשיעתו הביא עצמו לידי סכנה של פיקו"נ או ספק פקו"נ באופן זה לא נדחה מפני פקו"נ. וראיתו ממה דאמרו כאן כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק ופירש"י סכנה, וקשה טובא אם הוי סכנה מאי אריא דכדאי הוא ר"ש הלא בלא זה אין לך דבר שעומד בפני פקו"נ ואפי' ספק פקו"נ דוחה את השבת ול"ל למימר כדאי הוא ר"ש, אלא בע"כ מוכח דבמקום דבא לו ע"י פשיעה לא נדחה מפני פקו"נ וכיון דהחוס' הקשו דהרי אמרינן דבשעת הסכנה מניחו על שלחנו ודיו וחירונו דמיידי אם אירע שלא הניחה ע"ש, א"כ מיון דפשע בזה אין פקודת נפש מה דוחה שבת, וגם לחירוף הב' של החוס' שם הוי הפירוש מיון דמן הדין היה פטור מלהדליק מיון דהוי שעת הסכנה ולכן אם הדליק הוי פשיעה ולא ניתן שבת לדחות לולא הטעם דכדאי ר"ש לסמוך עליו, עיי"ש בדבריו. וכעין זה כתב בספר ערך שי על או"ח (סי' רע"ט) עיי"ש.

ובבר האריכו האחרונים בזה אי מחללין שבת בכגון זה, וכן על מאבד עצמו לדעת, לדוגמא ראה בשו"ת מהרי"ל דיסקין (בקו"א סי' ה' אות ל"ד) שמסיק להחיר, ח"ל: במ"ש הפוסקים באו"ח סוף סי' ש"ו אי מחללין שבת בשביל במו שרוצים לאנסה, לעני"ד בלא"ה הלא יש לנו לחוש שחששה כדן וממסור נפשה על קידוש השם א"כ הוי פיקודת נפש ממש, ואפי' כשרוצין לאנסה הא יש לחוש לזנועה דמסרה נפשה כמבואר ריש כחצות, ואפי' בפנייה יש לחוש לטעות, דאכתי לא דרשנו להם דקרקע עולם היא, או דלא עריות חשיבא, ובפרט להפוסקים דאפי' במקום שא"ל למסור נפש מ"מ שרי להחמיר א"כ יש לחוש גם בכל העצירות

גמ'. מניחין נר ע"ל גבי דקל בשבת וכו'. בספר חוס' שבת סי' רע"ט [סק"ז] כתב להקשות אהמחירים לטלטל נר שהדליקו בו באותו שבת ע"י שמיניחים עליו מבע"י כבר לעשותו בסיס לדבר המותר, א"כ קשה אדרב דאמר כאן מניחין נר ע"ג דקל בשבת ולא צי"ט, לפלוג ולחני בדידי' מניחין נר בשבת אי לא הניח עליו כבר משא"כ בהניח עליו כבר, עכ"ק.

ועייין בשו"ת חתם סופר (חלק א' או"ח) סימן סה) שהביא דברי השואל ליישב קושיותו, דודאי למאי דקיי"ל דאין אסור בטלטול נר הדולק אלא שנעשה בסיס לשלהבת כמבואר ריש דף מ"ז א"כ מועיל תקנת הכתר לעשותו בסיס גם לדבר המותר, משא"כ רב דס"ל דלא כר"ש בשאין מתכוין כמבואר בדף מ"א ע"ב א"כ בלא"ה"נ אסור בטלטול משום שמא יכבנה כמבואר בדף מ"ו ע"ב רמי ליה אביי לרב יוסף וכו', נמצא בין השמשות היה הנר אסור לטלטל מחמת איסורו של עצמו ולא משום בסיס וממילא אתקצאי לכולי' יומא אפילו אח"כ שכנה וממילא לא מועיל כבר שהרי אין איסורו משום בסיס ומש"ה לא מפליג רב בדידי' ומיושב קושי' חוס' שבת הנ"ל. עכ"ד. וע"ז סיים החת"ס: וקורא אני הוצק חן בשפתותיך ע"כ יברך אלקים לעולם.

גמ'. בדאי הוא ר"ש לפסוק ע"יו בשעת הדחק. רש"י פי': סכנה, וראיתי בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן ס) שהעיר, הרי בסכנה או ספק סכנה אפילו איסור דאורייתא נדחית ומאי צריך לסמוך אדר"ש. וכתב דע"כ צ"ל דאין כאן עתה בגדר ספק סכנה להחיר איסור בשביל זה, אלא מיון דעל ג' הריחוק הסתעפות סכנה, מקרי שעת הדחק וסמכו אדר"ש. ועיי"ש מ"ש לנידון שאלתו.

גבו'. **הבא במאי עסקינן דאית ביה אפרוח בות.** עיין חוס'. ובשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן טז) נשאל אם מותר לטלטל בשבת ויו"ט הכלי עם דגים קטנים [=פיש טאנק] שנעשו לנוי ולקשט הבית, והשיב דנראה שאסור דבעלי חיים מוקצין הם אף בכה"ג דהם כגרוגרות וזימוקין, כמפורש בחוס' כאן, שמסקי דלא כהר"ר יוסף, והכא גם הכלי אסור דלא שיך להפריח. עיי"ש.

אמנם בס' קצות השלחן (בבב"ש סי' קכא אות ד) כתב: והמגדלים דגים קטנים בחוך כלי זכוכית עם מים לנוי ולתכשיט, מסתברא שמותר לטלטל הכלי זכוכית עם הדגים שבחוכו, שזימן שעשויים לנוי ולקישוט הבית הוה ליה דבר שמלאכתו להיחר, ע"כ. ופלא שנעלם מעיני דברי החוס'.

וזמכבר ראיתי בשו"ת משנה הלכות (חלק ו) שדן אי חייבים להאכיל להדגים קודם אכילתו מנד ונחתי עשכ בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת, עיי"ש.

ובבידיון לטלטל עופות המצפצפים בכלוב, עיין בשו"ת מהר"ם אור זרוע (ס"ס פא), ח"ל: הודיעוני רבותי, כי אע"פ שבעלי חיים מוקצים נינהו, מ"מ נ"ל להחיר עופות המצפצפים בקול נאה בכלוב, דליכא למיחש דילמא שמיט גדפייהו, כיון שבני אדם נהנים בקולם לאו מוקצים נינהו, מידי דהוה אסליקוסתא שהיא למראה, וקול ומראה כי הדדי נינהו לענין מעילה, ונא ולמד מכל כלי שיר דאי לאו גזירה דשמא תפסק נימא היה מותר לטלטל ולשורר בהם, ע"כ.

וע"ז השיבו הרא"ש (שם סי' פב), ח"ל: ועל העופות לא מלאני לבי להחיר, שאין ללמוד היחר שימוש בעלי חיים מהיחר כלים, שאף כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו מותר, אבל צורות שבחצר אפילו צריך להם צורך גדול אסור לטלטל, משום שאין חורת כלי עליהם, ה"נ בעלי חיים, ויש לאסור יומר בבב"ת, כי אין משתמשין בבב"ת, ולא פלוג רבנן בבב"ת, עכ"ל.

ועיין בשו"ת הלכות קטנות ח"א (סי' מה) ח"ל: אם מותר לטלטל בהמה חיה ועוף לחינוך לשחק בו בשבת, תשובה, מדברי החוס' ב"מ (מו: ד"ה פירי, נראה דקר"ל לשור כלי, שכל שעושים בו אחיזה דבר ומיוחד לכך כלי מקרי. והא דאיתא בשבת (קכח:) מדדין עגלים וסייחים, מדדין אין מגביהין לא, משום דלאו

לזה, ואין זו טענה לומר למה נחלל אנוחנו עליו את השבת הרי בידו להציל את עצמו שלא למסור עצמו על קידוש השם, דלענ"ד אפי' מי שרוצה לאבד עצמו מזיין אנו להצילו אפי' בשבת, ואין סתירה ממה שכתב רש"י סנהדרין (ע"ב ב') דאם בא במחמרת על עסקי נפשות ונפל הגל עליו דאין מפקחין בשבת אף דהשתא כבר אינו רודף, דהתם שאני דמעיקרא בעת הנפילה עליו היינו מזיין אז עליו להרגו וכהרגו דמי, אבל לא משום פשיעומא דאפקר נפשיה לקטלא אין נזקקין לו, ובפרט דכאן הא ברשות החורה קא מסר נפשיה לקטלא, ולפלא שהר"מ לא הביא הך דינא כלל דבבא על עסקי נפשות אין מפקחין, ואין לפקפק על עיקר הטעם לפי שהוא חשש רחוק, נא ולמד ממה שהחירו לזרוע בשביעית אחד טעמא מפני ארנוגא, מפני שמחין בחפיסה, ועי' חוס' פרק זה בורה, והחירו ג"כ לעשירים, והיינו משום כסיפוא העניים, והותר כל הנ"ל אפילו למ"ד שביעית בזה"ז מה"ת, עכ"ל.

ועיין בספר ישועות ישראל חו"מ (סי' כ"א בעי"מ סק"א) שהעלה נמי בפשיטות דלענין חילול שבת עבור פיקו"נ מחללין אפילו בהביא עצמו לידי קד וסיבב עליו הסכנה, עיי"ש.

גבו'. **וישוין בסוכת החג בחג וכו' הואיל והוקציה למצותו וכו'.** עיין בשו"ת שיבת ציון להגאון ר"ש לאנדא (סימן טז) בדבר השאלה במוכר אתרוגים שנשאר לו אתרוגים באין קונה ובערב יום טוב חלה האתרוגים בסכך הסוכה לנוי סוכה ולא קשרין בקשר של קיימא כי אם בענינה ולמחרתו ביו"ט ראשון של חג בא אליו איש אחד מכפר הסמוך לעיר ורצה לקנות ממנו אתרוג למזות נטילת ארבעה מינים, אם מותר ליתן לו אתרוג אחד מאותן שחלה לנוי סוכה מאחר שאינו צריך להחיר קשר כי הם חלויים בענינה, ודעת השואל להחיר שאין בזה לחוש למוקצה למזותו לנוי סוכה מין שזה עסקו למכור אתרוגים מסתמא לא הקצה האתרוגים לסכך סוכה והיה דעתו עליהם והיה יושב ומצפה שאם יתרחי לו קונה למכור אותן אתרוגים, והגר"ש לאנדא החמיר בזה עיי"ש באריכות.

עמוד ב'

גבו'. **אין מושקין ושוחטין את המדבריות.** עיין בשו"ת שצט הלוי (ח"א או"ח סימן קלג) בזה.

לנורד גופו ומקומו הוא אלא לנורד האיסור עצמו, עכ"ל.

ועיין בבבלי יוסף (סי' שח סק"ד) בשם מהר"ם בן חביב, שאסור לטלטל בהמה חיה ועוף אפילו לנורד גופו ומקומו, דבמידי דלא חשיב כלי לא שרינן בהכי, ע"ש.

ועיין בס' מזר ישראל (בליקוטי רימ"א סי' ט אות יא) שהביא ד' מהר"ח או"י הנ"ל שמחיר לטלטל עופות המנפלים בקול נאה בכלובן. ואח"כ הביא מ"ש בפחד יצחק (ערך בהמה), שכלבים קטנים שהנשים משתעשעות בהן אסור לטלטלן בשבת, אם לא שנאמר שזיון שהם מיוחדים להשתעשע בהם ולהתחמם בהם בימות החורף דלא הוה מוקצה. וכן נראה מד' הר"ש שהוצא במרדכי ס"פ מירה, ומ"מ המרדכי שם דחה דבריו, והבי' מסתברא, דלא יהא אלא כמשתמש בצע"ח שאסור. עכ"ד.

גב' שם. עיין תוס' בשם הר"י פורת דבעל חי ראוי לשחק בו חינוך הבהמה והקשו התוס' א"כ אמאי מודה ר"ש בצע"ח שמתו הא בחיים נמי היה ראוי לחינוכות, ובשו"ת חתם סופר (חלק א' או"ח) סימן סה) נדחק השואל, מה בכך הא בלאה"נ בעל חי צ"ע ראוי לאכילת אדם ואפ"ה מודה ר"ש בצע"ח שמתו מיון שלא היה עומד לכלבים.

וע"ז השיב החת"ס: אומר אני דהא דמוכן לאדם לא מועיל להחירו לכלב כשנחנבל, היינו טעמא משום דה"ל ככלים שנשברו צ"ט דלכ"ע צע"י עכ"פ שיעשו מעין מלאכה בעולם כמבואר בשבת קכ"ד ע"ב אבל בשאין עושין מעין מלאכה כלל אסור, וה"נ בשעמד לאכילת אדם ונפסל מלאכול לאדם ואע"ג דעדיין עומד לכלב מ"מ אפילו כעין מלאכה בעלמא נמי לא מקרי אכילת כלב לגבי אדם, ואידך מ"ד דס"ל חלוק היה ר"ש

בצע"ח שמתו ס"ל דאכילת כלבים הוה שפיר מעין מלאכה גבי אכילת אדם, ועיין בתוס' בכורות כ"ג ע"ב ד"ה אחת זו וכו' ועיין בנזכים ל"א [ע"א] ד"ה חישב וד"ה ואת חיזבל וק"ל, אבל בשעמד בחיים לשחק בו חינוך להשחק הבהמה שפיר הוה אכילת כלב מעין מלאכה, ואפשר דאפילו מעין מלאכה נמי הוה דמה לי להשחק החינוך או להשחק הבהמה מרעבונה, ודברי תוס' עולים כהוגן עפ"י פשוטם לפע"ד. ע"כ.

ריש"י ד"ה משקין. דרך להשקות בהמה לפני שחיטה שתהא נוחה להפשיט. עיין מהר"ץ חיות מ"ש בזה.

תוס' ד"ה דאית ביה ביצה. עיין פני יהושע ביצה (דף ד') שהקשה חמ"ש תוס' דלר' יוחנן דאסר ביצה שנולדה צו"ט משום משקין שזבו, דאינו אסור לר"ש לטלטלה אלא לאכילה, מהא דביצה (דף ד') אושפזיכני דרב אדא בר אבהו הו"ל לי' הך בנים מיו"ט לשבת אחי לקמי' אמר לי' מהו לאטווינהו האידנא וניכלינהו למחר אמר לי' מאי דעתיך רב וריו"ח הלכה כריו"ח אפילו ריו"ח לא שרי אלא לגומעה למחר אבל ציומי' לא והא תניא אחד ביצה שנולדה צו"ט אין מטלטלין אותה כו' אלמא דגם לריו"ח אסורה בטלטול, א"כ קשה על מש"כ התוס' דלריו"ח דפסק כר"ש מותר ביצה בטלטול, ונשאר צ"ע. וכן הקשה בקרבן נחנאל, עיי"ש.

אמנם בפני יהושע (סוף ח"ד במהדורא בתרא לביצה) תי' לקושיא זו, משום די"ל דלס"ד כתבו התוס' כן משא"כ למסקנת הגמ' בשבת דבמוקצה מחמת איסור מודה ר"י דאסור, לכן מיון דאסורה באכילה משום משקין שזבו הוה מוקצה מחמת איסור ואסור בטלטול אחר שאסרו חז"ל באכילה, עכ"ל. ועיין בשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן יח) מ"ש בזה.

דף מז ע"א

יש זה שמן הרבה לא שרי ר"ש וכו' כחוס וקערה ועששיות וכו' עכ"ל, והקשה ע"ז החת"ס שהוא נגד ש"ס דילן, עיי"ש באריכות.

גב'. ומי אמר ר"י הכי והאמר ר"י הלכה כסתם בשנה. עיין בשו"ת צנין ליון המדשות (סימן קכח) בקו' השואל דבחולין (דף מ"ג) אמרינן דר'

גב'. כי פליגי בקמנה דאית בה חידקו. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק א' או"ח) סימן פו) שהעיר על דברי הראב"ן (סי' שמה) שכתב: והא דא"ר יוחנן אין לנו אלא בנר כר"ש אבל מנורה וכו' הכי קאמר אין לנו דשרי ר"ש אלא בנר שהוא קטן דדעתי' עליו מערב שבת לכשיכבה יטלטלנה אבל מנורה שהיא גדולה

ל"י בו כ"כ מקצת דעתו ממנו ה"י כיון דאין זה יושב ומנפה מתי תמות במו ותבא הירושה לידו ואם כן ה"ל יאוש ומכיון שתחזיר אח"כ הירושה לידו אחרי מות במו וה"ל דבר חדש גבי' ונריך לעשר מחדש. ע"כ.

גמ'. **מי ייבמר וכו'.** עיין בספר ניץ הקדש להגה"ש נבי מיכל שפירא ז"ל (סימן יט) בעובדא דהוה בשבת ער"פ שזכרו שלא הפרישו חלה מהמנות כדון, והורה להם הגאון הק' ר' משה יהושע ליב דיסקין ז"ל ליתן א' מהמנות לקטן מופלא הסמוך לאיש, והוא יפריש ממנה שלו לפטור כל המנות, והרב המו' מפלפל בהוראה זו ומביא ראיה דע"כ אסור להפריש ע"י קטן מוהס"ל מדתנן (שבת דף קכו ע"ב) אבל לא את הטבל, ואמאי אסור בטלטול נימא הא יכול להפריש כנ"ל, א"ו דאסור, יעו"ש שהאר"י.

וכתב בשו"ת הר נבי (או"ח ב סימן א) דמה שהקשה א"כ אמאי טבל אסור בטלטול הא יכול להפריש ע"י קטן, אין זה הכרח, דהרי י"ל מי יימר דימנא בין השמשות קטן מוהס"ל, כמו דאמרו כאן מי יימר דמיזדקק לה בעל, א"כ מכ"ש דשייך לומר מי יימר דאיתרמי ליה שיזדקק ליה קטן. [אך באמת כבר הקשו החוס' בדודאי יזדקק לה בעל ועכ"ז אף לפי תירוצם עדיין י"ל דבקטן שייך שפיר מי יימר, ולא דמי לבעל דהולכר לסקרבתם שם משום דלא ניחא ליה וכדמשמע מדברי מהרש"א והפני" דמיידי ביושב ומנפה שיתרום הקטן משמע דבסתמא שייך לומר מי יימר וחשיב מוקצה מהאי טעמא].

גמ'. **התם אי לא מוזדקק ליה חכם פגי בשלשה הדיומות.** עיין מהר"ן חיות שהעיר מש"ס קידושין (ס"ב ע"ב), וכן העיר בשו"ת עין יאחז (חלק א יו"ד סימן כג), ובספרו באר יאחז (ח' או"ח סי' ב' ענף ב'), ובספרו נחל יאחז (סי' ל"ד סעי' כ"ט ענף ב'). ועיין בשו"ת מהרש"ס (חלק ג סימן קכד), ובשו"ת שם אריה (חאה"ע סי' כט), ובשו"ת כתב סופר (חאה"ע סי' מח). ע"ש. ובעיקר הדבר עיין במל"מ (פ"ד מכוונות).

תוס' ד"ה מי ייבמר. עיין קו' השואל בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן שח) שהקשה אמ"ש חוס' דהך מפירין נדרים איירי באסרה פירות שלה לכל אדם, הרי בקונס כללי יש מעילה, וא"כ איך מפירין, הרי מוציא מרשות הקדש בשבת ודומה למקח וממכר כיון דבעל מציג גיז. עכ"ק. והגאון מהרי"א אסאד מסלסל

יאחזק בר יוסף לא ס"ל האי כללא דהלכה כסתם משנה, וא"כ איך מקשה הגמרא על ר' יאחזק בר יוסף הא אמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה. גם קשה על סוגיא דבב"מ (דף ל"ג) דפסק ר' יאחזק בר יוסף אמר ר' יוחנן בר' יהודה, ופריך הא אמר ר"י הלכה כסתם משנה, עיי"ש.

והשיב: לענ"ד לא קשה דהרי כן דרך הש"ס כשאמר אמורא בשם ר"י להקשות עליו מהא דאמר ר"י הלכה כסתם משנה ואם לא מנא תירוצ' מתוך אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן דהיינו שמי שאמר בשם ר"י הלכה כסתם משנה ס"ל שמה שאמר האמורא בשם ר"י לא אמר ר"י מעולם אבל ודאי כשיש למנא תירוצ' עדיף ממה שנאמר שחולק ולכן כדפריך בב"מ ובשבת אריב"י מהא דאמר ר"י הלכה כסתם משנה לא עליו מקשה אלא אהך מ"ד דס"ל בשם ר"י הלכה כסתם משנה מי נימא שחולק אמה שאמר ריב"ז בשם ר"י הלכה כר"י ובודאי אם לא מנא תירוצ' הי' מתוך אמוראי נינהו אבל הרי בלא"ה מתוך שפיר, ע"כ. [וע"ע בשו"ת עין יאחז (חלק ב אה"ע סימן סב ענף ז)].

גמ'. **או דלמא הורה במזורה לאיפור.** ז"ע מלשון הש"ס כחובות (ז ע"א) מי איכא הוראה לאיסור, עיין רש"י שם, הרי דלשון הוראה אינו רק להיתר, עיין מהר"ן חיות בשם פחד יאחז.

עמוד ב'

גמ'. **התם אדם יושב ומצפה וכו'.** בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סימן פז) כתב על תקנות שו"מ וטוליטולא, שאחרי מות הבת משיגיע ממון בחזרה לאב או ליד יורשי אשה מחויבי' לעשר אותן מחדש, כי הוא להן ריוח חדש, והיו כמו שאר ירושה דפשיטא דמעשרין כל ירושה שתבא ליד אדם, ומ"ש הך ירושה משאר ירושה. ואע"ג דס"ד דבשעת סילק הנדן שאינו מחייבא מהן בתוך הזמן פן יחזרו הנדוני', ז"א דהא ע"כ מחייבא דהא אין אדם יושב ומנפה מתי תמות במו ויבואו הנכסים לידו רחמנא ליגלן מהאי דעתא, באדם סה לא דברו כלל דאין בו משום ותם לריק וגו', ואין מקום לתקנה זו מעיקרא בגברא דכוותי' ע"כ אדרבה כל תפלתו של אדם שלא יחזרו הנכסים לידו.

ומביא ראיה לדבר כעין סברא זו ממה שאמרו כאן הרי השתא התם אדם יושב ומנפה אימת תבנה נרו הכא אדם יושב ומנפה מתי יפול בו מוס כו', וכתב שם שאעפ"י שאין ראוי לדבר זכר לדבר מיהא איכא דעל כל דבר שאין אדם יושב ומנפה עליו ולא ניחא

ומפלפל בזה, וב"שצעה דרמים" ינוס מלפניו, עיי"ש.
ועיין עוד שם בהג"ה לבן המחבר.

תוס' ד"ה דב"ה היבא. עיין פני יהושע שכתב דהא דשמעינן לר"ש דס"ל מלאכה שא"ל לגופה פטור עליה, היינו דוקא מחיוב חטאת, כיון דליכא איסור סקילה במזיד, דקרא דכל העושה בו מלאכה יומת נסמך למלאכה המשכן דכתיב ביה מלאכה מחשבת. וכדאיתא בחגיגה (י) דמה"ט קרי לה כהררים החלויים בשערה. אבל מ"מ מודה ר"ש דאיסור מדאורייתא משום לאו דלא תעשה כל מלאכה שנאמר בסיני קודם מלאכה המשכן. ובסנהדרין (נו:) אמרי' שנגטו על השבת במרה. וא"כ אין סבירא לפוטרו משום מלאכה מחשבת שלא נאמר עד הקמת המשכן. ועוד דאפי' במלאכה יו"ט שנגטו בפרש' החודש הזה לכם, סתמא כתיב כל מלאכה לא יעשה בהם. ומהיכא תיתי לחלק במשאל"ג בין שבת ליו"ט, עכ"ל. ועיין מ"ש בזה בשפת אמת (לקמן דף

לד ע"ז). וכ"כ בפשיטות השואל ומשיב קמא (ח"ב סי' סז) סוף ד"ה אמנם, דמשאל"ג אסורה מה"ת.

אמנם כבר עמדו האחרונים על דברי הפני יהושע, עיין בשו"ת בית שערים (חאו"ח סי' קכד דנ"ט ע"א) דה"ה והנה, ובשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן קיא) ד"ה והנה רי"מ, והמהרש"ם בהגהותיו לאחרות חיים (סי' רעח), ובשו"ת עמודי אש (סימן ה אות ג), ועיין בס' תולדות זאב על שבת (דף קע"ד ע"ב מהספר). ע"ש. וע"ע בשו"ת לחם שלמה (סי' סא אות ב והלאה). ובס' ילקוט הגרשוני על הש"ס ח"ג (בהשואה שבסוף הספר סי' ג), ע"ש.

ובאמת שהפני יהושע עצמו שם סיים, שאף שחשב כן בילדותו מ"מ שוב חזר בו הואיל ומלא להיפך בסוגיא דשבת (מב) דמוכח דלר"ש משאל"ג מותרת לגמרי מה"ת, וליכא אלא איסורא דרבנן. ע"ש. וכן מבואר בפני יהושע שבת (כט:) ד"ה תינא, ושם (ל) ד"ה מדקתני, דמשאל"ג לא הוא אלא איסורא דרבנן.

דף מז ע"א

אך אולי יש לחלק דהתם שא"ל להשלכת שחיה בלא שמן ובלא פחילה ובלא נר נעשין כולן טפלין להשלכת שיש על הנר אותו ענין בסיס ממש כמו על השמן והפחילה, אבל בטם והשלחן שאין הכרח להלייכטער שיעמדו דוקא עליהן ורק שמדמן שהעמידן על הטם והטם על השלחן, אולי ליכא ככה"ג דין בסיס על תרוייהו וממילא הוה רק הטם בסיס ולא השלחן.

אבל הא איתא ברש"י דף נ"א ד"ה ה"ז שהקשה בטמן בדבר הניטל ויסקה בדבר שאינו ניטל שאם אינו מגולה מקצתו אינו נוטל דיפנה סביבותיה ויאחזה בדופניה ויטנה על זדה ויפול הכיסוי ותירץ דמיון דהוא מניח נעשה הקדרה עצמה בסיס לדבר האסור, הרי מפורש שאף שדבר האסור מונח על הכיסוי והכיסוי הוא על הקדרה נעשה גם הקדרה בסיס. וכמו כן הוא בטם והשלחן שגם השלחן נעשה בסיס. ועיין בסידור דרך החיים בכללי דיני מוקצה סעיף ל"ה דהמפה והשלחן אסורין בדין בסיס אם לא היה עליהן ביה"ש גם החלות הרי גם הם שני דברים ונאסרו. אך אולי יש לחלק דהמפה שהונחה על השלחן ליפוחו לכבוד שבת נטל להשלחן ונחשבו כדבר אחד, והטם שאינו בשביל נוי להשלחן לא נטל להשלחן והו"ו ב' דברים. אבל מרש"י רח"ה גדולה שנעשו אפילו הרבה דברים בסיס, והוא

גמ'. הגח לצר שמן ופתי"ה וכו'. עיין חזון איש הלכות שבת (סימן יג אות טז), כי מה שאמרו הגח לגר שמן ופחילה שנעשו בסיס לדבר האסור, היינו משום שדרך השימוש בנר הדולק, הוא כשהוא מונח וקבוע במקומו, ואין דרך לטלטלו, ודבר שאינו עשוי לטלטלו, אע"פ שנהנה ממנו בשבת נחשב מוקצה, משא"כ לאחר שכבתה השלכתה מעתה אין הנר נחשב למוקצה, ורק בשעה שהנר דולק נחשב בסיס לדבר האסור מטעם הנ"ל, ע"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ג' סימן נא) בעובדא שכתבו להניח החלות על השלחן קודם ביה"ש, אם ממיון שהלייכטער היו על טם ולא על השלחן עצמו לא נעשה גם השלחן בסיס, או שגם השלחן נעשה בסיס. והביא מש"ס דילן דאמר רבא הנח לגר שמן ופחילה הואיל דנעשה בסיס לדבר האסור, והרי כאן איירי לר"ש דרק השלכתה היא המוקצה והשמן והפחילה אינם מוקצה מאלו עצמן כמפורש בחוספות, ומ"מ הו"ו גם הנר בסיס להשלכתה, חזינן דאף כמה דברים נעשין בסיס, וה"ה להטם שעומדין הלייכטער עליו והשלחן שעליו הטם נמי נאסרו שניהן בדין בסיס להגרות שבתוך הלייכטער.

פשוט לדינא, וגם בסבא אין טעם לחלק ונאסר אף השלחן לטלטלו. ע"כ עיי"ש בדבריו. וע"ע בח"ד (סימן עג) ששונה ומוחר על דבריו בזה ומעמידם על בריים.

גמ'. המחזיר בטהרה של פורסיים בשבת וכו'. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ח' סימן ח) בדבר השאלה אם מותר לחבר שני חלקי המזרק זה בזה ע"מ להזריק לחולה זריקה לצורך רפואתו, [הא ודאי דלא מיירי בחולה שיש בו סכנה, כי ודאי מותר לעשות הכל למען הולתו וכו', אלא השאלה היא בחולה שאין בו סכנה, בנפל למשכב, דאין בו הגזירה של שחיקת סממנים, וכמבואר (בסי' שכ"ח סעי' ל"ז ברמ"א), וכן מיירי באופן שלא מוכרח ללכת דם, דאל"כ ג"כ אסור, וכפי שמצאנו לגבי הולאת קוץ, שאם נזהר שלא להוליא דם דעבד חבורה מותר (סי' שכ"ח במ"ב סקפ"ח)].

והביא שם לשון השואל כי כדי לברר את שאלת הרכבה במזרק, יש להקדים כי קיימים שלשה מינים שונים וישנה הדין לפי המציאות וכו', מזרק אשר שני החלקים עומדים לשימוש חד פעמי, ואחרי שנשתמשו במזרק זורקים הכל כמות שהוא לפח הזבל, כאן חמור טפי, כיון שמעיקרו מקפיד לחבר שני החלקים ביחד שלא יתנועעו בתוך החור, ושני החלקים עומדים להתקיים כן, כי הרי זורק אותם לפח הזבל, משולבים זה בזה, וכו', וא"כ יש לעיין על מה סומכים היום לחבר שני חלקי המזרק להיות לאחד וכו' ובמיוחד בבתי חולים אשר שומעים דעת חורה וכו', עכ"ל. וע"ע בזה בשו"ת איך אליעזר (חלק י"ג סימן מו).

גמ'. שם. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ד' סימן קכב).

גמ'. בלבוש המטה וכו' לא יחזיר. בשו"ת הר נבי (ט"ל ה"ס-בונה סימן א) נשאל מצעל קורא שיש לו שיניים חותכות, ובאמצע הקריאה השיניים זזות ממקומם וקשה לו הקריאה, והרופא נתן לו אבקה ששימם על גג השיניים שעי"ז הם נדבקים לחיך ואינם נופלים ממקומם, אם מותר לעשות זה בשבת, והדבוק אינו דבר המתקיים אלא לשעה או שעתיים בלבד. וז"ל שם: הנה סוג המלאכה שיש לדון בנ"ד היא מלאכת בונה שהרי בגוף האדם שייך בונה כמבואר בכתובות ספ"ק, אבל יש לדון בהיתר משום שהוא צריך לשעה.

ובהג"ה שם כתב: לכאורה יש לעיין דאם באנו לחשוש בונה משום בונה א"כ גם בהחזרת שיניים לפה בלא דבק למה לא נחוש משום בונה. ויש

להקדים ולברר דין בונה בהנחת אבן בלא טיט. הנה בשבת דף קב ע"ב איחא שבשורה הראשונה של בנין אבנים בהנחת האבנים לבד אפילו בלי טיט חייב. ויש לעיין ברמב"ם פ"י ה"ב שכתב: ובנדבך העליון אפילו העלה את האבן והניחה ע"ג הטיט חייב. ומדיוק הלשון לכאורה משמע שעכ"פ צריך להיות ע"ג טיט, אולם במ"מ שם כתב שהרמב"ן ז"ל מפרש שזה שאין צריכים טיט בשורה העליונה רק רבי יוסי סובר כן אבל חכמים סוברים שאף בשורה העליונה אינו חייב בלא חבור בטיט, ודעת החוס' שכל אלו החילוקים מוסכמים בלא מחלוקת וזה דעת רבינו, עכ"ל. ולפי"ז דעת הרמב"ם שבשורה העליונה אין צריך טיט כלל, אולם ברור שאפילו לדעת הרמב"ן יש בונה גם בלא דבק אם הוא מהודק כדאיחא בשבת [כאן] גבי מלבוש המטה אם חקע חייב חטאת, והיינו אפילו בלא דבק, וכך הוא לשון הרמב"ם פ"י ה"ג החוקע יד הקרדוס בתוך העץ שלו הוא חולדת בונה וכן החוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עד שנחלחל הרי"ז חולד בונה וחייב. ולפי"ז יש לדון בלבישת שיניים שהם מהודקים ומוחזקים בפה ואינם נופלים אי הוא כחקע או דהוי כרפה ולא בחוק.

אולם יעויין בחוס' שבת דף מד ודף קכו ד"ה והמונה דמוסיף על הבנין אינו חייב אלא"כ מצטלו, ויעויין להלן בטללי שדה, וא"כ י"ל דבשיניים מוחכות לא נקרא שהוא מצטלו שם דעשויים להכניס ולהוציא.

ומצאתי באבני נזר (סימן ריד) שדבר זה נתינת אבן בלי טיט במחלוקת שניה שדעת הר"ן שגם מדרבנן אין אסור אף לדעת הריטב"א ומשמעות החוס' וכ"כ הל"ה נתינת אבן בלי טיט אסור מדרבנן.

עמוד ב

גמ'. אם היה רפוי מותר. כבר האריכו האחרונים בדבר השאלה אם מותר להעריך [=אנציען] השעון בשבת לאחר שהפסיק לפעול, אי אין בונה משום מתקן כלי. וכתבו ללמוד דין זה מהמבואר כאן שאף על פי שאסור להחזיר ולהדק מיטה של פרוקים, גזרה שמה יתקע בחזקה על ידי יתדות ומסמרים, מכל מקום אם דרכה להיות רפוייה מותר. וכן איפסק בטור ובשלחן ערוך (סי' שיג ס"ו). וכתב המגן אברהם שם בשם הראב"ד, שכל שאינו מקפיד אם יתנועע בתוך החור מותר, ואין לגזור אלא בדבר שצריך להעמידו בדומק. והסמ"ג פירש, שלא אסרו אלא בדבר שצריך גבורה

וכן כתב הפרי מגדים (סימן שלח), ובשו"ת תשובה מאהבה חלק ב' (סימן רמג).

ובדבר השאלה אם השעון עדיין פועל כראוי, האם מותר להעריכו, פסק בשו"ת שואל ומשיב (שחיתא, סימן נג) להחמיר, וכן בשו"ת אהל משה (חלק או"ח סימן ו). ובשו"ת יד יצחק חלק ג' (סימן שכב). אמנם בשו"ת מים רבים (חלק או"ח סימן לא) פסק להחמיר גם כזה, וכן כתב בשו"ת יהודה יעלה אסאד (סימן עד).

ועיין בספר דעת תורה (סימן שלח) להמחיש שפסק ג"כ להחמיר, ושכן מנא בכחצי הגאון בעל דעת קדושים שהעיד בשם גדולי הדורות שפסקו להקל למלאכת השעון בעודנו פועל. וכן הסכים לדבריהם הגאון בעל דעת קדושים שם. וראה עוד בשו"ת עזי הלבוש (סימן י), ובשו"ת חלק לוי (סימן נד), שגם כן החירו להעריך השעון כשעודנו פועל. וכן פסקו בשו"ת תשורת שי (סימן שכו), ובשו"ת תורת יקותיאל (סימן סח). וכן כתב בשו"ת באר משה חלק ב' (סימן כ), בשם הגאון רבי שמעון גרינפלד בשו"ת מהרש"ג חלק ב' (סימן קיח). ע"ש. ועיין בספר יד יוסף (סימן שלח ס"ק ג) כתב שמוחר להמשיך השעון כשעודנו פועל, ושכן מנהג העולם. ע"ש. וכן כתב במנחת שבת (סימן פ ס"ק רמ), שבזמננו רבים מקילים בזה. וכתב בספר זכרון יוסף (הלכות שבת סימן קטו) שכן עיקר להלכה. ואמנם המשנה ברורה (סימן שלח ס"ק טו) כתב להחמיר בזה, ובשער הציון (אות יז) כתב שכבר נהגו איסור בזה, ושכן כתב הכתב סופר.

גמ'. שם. ז"ל שו"ת הרשב"א (חלק ד סימן קב): מה ששאלת, אם מותר להציט באטורלז בשבת, מדאמרינן בעירובין, שפופר' היתה לר"ג, והיה מציט בה מחחילת אלפי' לסוף אלפי'. מסתברא שמוחר. דכלי הוא. וכל כלי ניטל לצורך גופו ואפי' כל שמלאכו לאיסור. וכ"ש זה, שאינו אלא כאחד מספרי החכמה. דמה הפרש בין כתוב ורשום בלוחות נחושת בעט ברזל, לכתוב בספר. ואי משום גזרת סלוק הלוחות וחזרתן, מאן לימא לן שיהא אסור, ומאי שנא ממטה גלגליתא, דשרא רב חמא ורבא ברין ברפוי. דקי"ל כרשב"ג: דאמר במלבוש המטה וסופי המטה ולוחין, אם היה רפוי מותר. ואי משום בונה הא קי"ל כב"ה דאמרי: אין בנין בכלים ואין סמירה בכלים, כדאיתא בבבלי פ' י"ט שחל להיות בשבת. וכ"ש שאם מתוקן ועומד, שאין לחוש ברפוי שמא יפרק ויחזיר. כמו שאין חוששין למטה גלגליתא. ואפי' למאן

ואומנות. ע"כ. ולפי זה גם השעון שדרך להעריכו ברפיון, ואין מהדקים אותו בחזקה, מפני שחוששים שמא יתקלקל, מותר להעריכו בשבת, ואין בזה משום חילוק כלי. עיין בשו"ת פנים מאירות חלק ב' (סימן קכג) וכן כתב בשו"ת שאלת יעב"ץ חלק ב' (סימן סג) ע"ש.

אולם החיי אדם (כלל מד סימן יט) פסק, שיש בזה איסור תורה משום מתקן כלי, וראה לזה מפירוש רש"י בעירובין (דף קג ע"א) שאם נפסקה נימא מן הכנור בשבת, והוא מגלגל את היחד שלמעלה ומאריך את המיתר עד שמגיע ליחד שלמטה, וכורך אותו ביחד, חייב משום מתקן כלי, ואם כן הוא הדין להעריך השעון אחר שהפסיק לפעול, שאסור מן התורה משום מתקן כלי. ע"כ. וכן הביא ראה זו לאיסור בשו"ת מים רבים (חלק או"ח סימן לא).

אמנם בתפארת ישראל, כלכלת שבת (מלאכת מכה בפטיש סימן לח) דחה ראה זו דאין הנידון דומה לראה, כי בהפסקת הנימא מן הכנור, הרי נתקלקל הכלי, שלא יכל עוד למלאכתו עד שיחוקן על ידי אומן המומחה לכך, לפיכך יש בחילוקו איסור תורה. אבל שעון שינא מתחת ידי האומן, באופן שינטרכו כפעם בפעם להעריכו כדי שימשיך לפעול, ואין צורך באומן לחקנו ולהעריכו, שכל הדיוט שאינו אומן יודע ויכול למלאכו ללא כל קושי כדי להחזירו להמשיך פעילותו, יש לומר שזה יש להחמיר לכתחילה למלאכו בשבת, ואין בו סרך איסור של חילוק כלי. וכן כתב בשו"ת בנין עולם (חלק אורח חיים סימן יא). וכיוצא בזה כתב החזון איש (סימן נ' אות ט). ע"ש.

ועיין בספר מאורי אור (חלק באר שבע, דף קיג ע"ב) הביא בשם אדם גדול וחסיד, שעשה מעשה להקל בזה כסדרת הפנים מאירות הנ"ל. וכן דעת הגאון רבי עקיבא איגר הזקן, בשו"ת משנת דרבי עקיבא, בחלק ב' (בחדושינו לאורח חיים סימן שח, דף רעח ע"ב), שאין בזה משום מתקן כלי. ע"ש. והוצא בשו"ת כתב סופר (חלק או"ח סימן נה). וראה עוד בזה בשו"ת הר הכרמל (חלק או"ח סימן א), ובשו"ת זכרון יוסף (הלכות שבת סימן קיג), ובשו"ת תשורת שי חלק א' (סימן שכו), ובשו"ת מי נח (סימן יח).

אמנם המשנה ברורה (סימן שלח ס"ק טו) מסיק שיש להחמיר בדבר. ועיין בספר שם חדש (דף עג ע"ב), שהמנהג להחמיר, ורק על ידי גוי יש להחמיר.

לאסור משום חשש דשמא יפרק ויחזיר. ומגרתא דחליות, לאסרו בשלהי פרק מרה אפי' לטלטלה, ההיא ברפוייה ואינה רפוייה. וכבר נחשבטו בה כל הראשונים, ומחו לה מאה עובלי צעוכלא. והר' אלפסי ז"ל לא הביאה בהלכות, לומר דאחייא כמ"ד יש צנין כלים, וב"ש היא. ולית הלכתא כוותיה. ע"כ.

גמ'. בי רב חמא הוה בטיה וכו'. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ו' סימן לג) שתמה מכאן על דברי המג"א (סי' ש"ג סק"ד) בשם החוס', דציו"ט לא גזרו אף באינו רפוי, דהא אמרו כאן להדיא: בי ר"ה הו' מטה גלגליתא דהוי מהדרי לה ציו"ט, א"ל הוה מרבנן לרבא מאי דעתך צנין מן הצד הוה, נהי דאיסורא דאורייתא ליכא איסורא דרבנן מיהו איכא, א"ל אנא כרשב"ג ס"ל דאמר אס' רפוי מותר ע"כ, ואם איתא דיש חילוק צין שבת לציו"ט, הרי לכו"ע שרי גם באינו רפוי. וכותב שם דזה כמה שנים נתקשה בזה, ואחר זמן רב מצא בשו"ת תפארת צבי חאו"ת סי' ח' שהעיר בזה ונדחק ליישב ע"ש.

מתני'. ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה. עיין שו"ת הר צבי (ט"ל הריס-מבשל סימן ג) בדבר המכונה אלעקטריה שיכולים להעמידה שבשעה פלוגית יודלק האש למאור, וכן אפשר להעמיד עליה קדרה על חבשיל זוגן ובשעה פלוגית יודלק האש ותחבש כל מה שבקדרה ובשעה פלוגית תכבה האש מאליה, ונשאל אם מותר להעמידה בעש"ק שחללק בשבת והאוכל יחבשל. ומאריך בזה, ואח"כ כתב שהגרא"י ולדינברג כתב בענין זה תשובה ארוכה [נדפס בשו"ת צ"ח אליעזר חלק ב' סימן ו'] אי שריא להעמיד קדרה בלתי מצושלת על מרה חשמלית וע"י שזון שמעמידין אותו מעש"ק יפתח החשמל בהחללת הבישול והכל נעשה מאליו, ומסיק שם לאסור משני טעמים: (א) דיש לחוש משום שמא יגיס. (ב) דיש לאסור להניח הקדרה על מרה החשמל מערב שבת דשמא יבוא להניחה בשבת, וכמו שאמרו בשבת כאן ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה.

ובותב שם: אם לדין י"ל דלחשש שמא יגיס אפשר לתקן שכסוי הקדרה יהי' במסגרת או מהודק יפה שלא יהא קל לפותחה, וכדאמרינן דבטוחה אין לאסור משום שמא יגיס וכמו שפירש"י דמדהוי טורח לפתוח מידבר.

ובי"ב דיש לאסור ערב שבת אטו שבת, בזה יש לדון דמכיון שעובדא זו של מרה חשמל לא היה אז ולא אסרוהו, אין צידנו לגזור מעצמינו, וכענין שאמרו בירושלמי שביעית (פ"ב ה"ד) דאין מוסיפין על הגזירה. ומה דמוכח מחוס' שבת שם שחירצו דלהכי לא גזרו בשריית דיו וסממנים ולידה משום דהוי אב מלאכה, דמשמע בדבר שלא נראה כ"כ איסור יש לגזור אטו שבת, זה חירצו החוס' על קושייתם דלמה לא גזרו מתחילה גם בשריית סממנים ודיו ולידה, אבל בדבר שלא גזרו מאיזה סיבה שהיא הא לא גזרו, וא"כ לא שייך לומר דיש בזה איסור מדבריהם. [וע"ע בשו"ת צ"ח אליעזר (חלק ב' סימן ז) שמביא דברי הגר"פ בזה ומפלפל בדבריו].

עוד מביא שם שהגרש"י אויערבאך העיר ע"ז דאם הכירה היא קטומה כדי שלא יהא חשש משום שמא יחתה שוב אין בו שום חשש [גם משום שמא יגיס].

מתני' שם. עיין בשו"ת מהר"ם שיק (שם סי' קי"ד), בענין גרמא, דזה פשיטא דמעשה הנעשה ע"י כלי כיון שנעשה מכחו יד אריכתא דמי, ואפילו עשה ע"י דבר הפועל בטבע כמים ואש בלא כחו, מ"מ הפת מקבל הפעולה ע"י כחו ולכן נקרא מעשה דידי', וכמו דאמרינן בסנהדרין (ע"ו וע"ז) לענין הריגה, צין נותנו לתוך המים או האש או נתן המים או האש עליו לעולם כל שהניחו במקום שאינו יכול לעלות ונהרג ע"י כחו חייב, ובכח כחו פליגו (במכות ח'), ועי' חולין (ט"ז) בגלגל של מים, מיהו זה דוקא אם לכל הפחות מיד בשעת הנחה מתחיל הפעולה שהי' שם כבר אש או המים הפועל אבל אם לא הי' אז עדיין אלא שסופו לבוא, תלי' צב' חירוצים שבחוס' (בסנהדרין ע"ז ד"ה סוף חמה), ומדברי הרמב"ם (פ"ג מה' רוצה ה"י) והר"ן בחידושי (בסנהדרין שם) מוכח דס"ל כתי' הב' דהוי רק כגרמא.

ועפ"י ז' כתב המהר"ם שיק (שם בס' קנ"ז) דפלוגתא רש"י וחוס' כאן לענין הנחת מים תחת הנר בשבת, דאין הפעולה מתחיל בשעת הנחה, תלי' צב' חירוצי החוס' הנ"ל, ורש"י ס"ל כתי' הא' ע"כ ס"ל דהוי כמכבה ממש, וחוס' שם אחי' כתי' הב', או דס"ל דחירוצות הנופלים מן הנר אינם מאוים כ"כ כרות מאו' ואין איסור אף לחי' הא', עיי"ש.

גמ'. ניצוצית אין בדה במוש. עיין בשו"ת בשמים ראש (סי' קצ"ד), בשם הרא"ה, ח"ל: פ"א

תוס' ד"ה מפני. עיין בספר ישועות יעקב (סי' רס"ה סק"ז), שכ' ע"ד התוס': וקשה, דהא חנן ב"ה מחירין לפרוס מלודות מע"ש לצוד בשבת. והק' התוס' דהא אף בשבת אין חיוב בנתינת המלודות שאינו יודע אם יהיה ניצוד. ומ"ט דצ"ש. וחירו דחיישי' דבעת פריסת המלודות יפול הנצי לתוכו וזוהי יש חיוב חטאת. ע"כ. ולפ"ז ק' להיפך מ"ט דצ"ה, נגזור שמא יעשה כן בשבת שהוא לא יחשוב שהחיה תפול מיד לתוך המלודה וליכא איסורא. וע"כ היה לנו לאסור גם מע"ש. כמו בנתינת מים לתוך הכלי מע"ש. ויש לחלק דשאני בפריסת מלודה שאף אם לא תלוד מיד מ"מ פטור אבל אסור. כמ"ש המג"א (סי' שטז סק"ט), ומש"ה לא חיישי' פן יעשה כן בשבת, כמו בטוענין קורות בית הדב. אבל זוהי אם אינו חושש שיפלו הניצויות בעת נתינת המים ליכא איסור כלל, להכי חיישי' פן יעשה כן בשבת. ע"כ.

במסיבת חכמים כליל שבת נפל נינוץ על השלחן, ואחד מן המשמשים בשכחה נתן לאצבעו עליו וכזה, וזווחו עליו: שבת! שבת! ונטענר. אמר אחד מן החכמים מה בך, ניצויות אין בהם ממש. ואחיכו עליה, דהך מילתא לענין ביטול כלי מהיכנו נאמר, שאין הכלי נעשה לו בסיוע, אבל כאן הא קא מכבה. וגם אותו החכם חזר בו. ולאחר שהלך מורי ז"ל לביתו, נתישב בדבר, ואמר דשפיר קאמר החכם ההוא. דבין לר"י בין לר"ש האיסור משום עשיית פחמים, והני ניצויות לאחר כיבויין אין בהם ממש כלל, ואף שאין לכבוי שיעור, דבר הראוי לפחם בעינין. וכו'. ע"ש.

ועיין בשו"ת פני מנחם (חאו"ח סי' נו) שהביא דברי הבשמים ראש להלכה. ע"ש. וע"ע בשו"ת מלמד להועיל (חאו"ח סי' ס) שכ', שאע"פ שיש מפקפקים בנאמנות הבשמים ראש, דבין זה נראה דבריו ברורים להלכה. ע"ש.

דף מח ע"א

גמ'. **שרא לאהדורי אודרא לבי סדיא בשבתא.** עיין בשו"ת רב פעלים (חלק א' חו"א סימן כו) שדן בענין כריכת המנפת בשבת שנוהגין בו גדולי ספרד. ח"ל: שאלה. בענין המנפת שהיו לובשין גדולי בני עמינו פה עירנו בגדאד יע"א, [מזה עשרים שנה נחבטלה, אך אנא עבדא עד היום אני לובש אותה] וזה סדר לבישתה, תחלה לובש על ראשו כובע עב וחזק שקורין כימ"א, והיא מלאה מצמר גפן מעשה מחט, ועל כובע זה לובש כובע אחר שקורין פי"ס, וכורך עליהם חתיכת בגד לבנה לחזקם, ואח"כ כורך עליהם הבגד הגדול שקורין שאל, בכריכה מהודקת ומהודרת בכמה קיפולים זעג"ז מעשה אמון, שאין כל אדם יודע לכרוך אותה, ומחזיק אותה במחטים קטנים שחובת בה, וזוהי תהיה המנפת הזאת חזקה שיוכל להסירה מעל ראשו, ולהחזירה כמה פעמים ביום, ועד חודש ושני חודשים ויותר תשאר בחיקונו כמו שהיא, לשום אותה בראשו ולהסירה ולהחזירה שלא תתקלקל. ונסתפקתי אי שרי לתקן המנפת הזאת בראשו מתחלה בשבת, דמחוי כמתקן מנא, שזוהי הכריכה עושה אותה כלי. ונחשורתי בזה, מפני שמנאמי בחדושי דינים לרבני עה"ק ירושלים חוב"ב הקדמונים, הנדפסים בסוף ספר חיים וחסד להרב מוסאפיא ז"ל, שכתוב שם בהלכות שבת אות ל"ג ח"ל, תיקון המנפת בשבת נ"ל שהוא כעושה כובע, וכן אמר לי כמהר"י עטריל דנראה לו תיקון מנא, ולא

מתני'. **במה עומנין וכו'.** עיין בשו"ת אבני מר (חלק חו"מ סימן קה) שהקשה לפי"מ דמפורש כאן דאם הטמין בדבר שאינו מוסיף הצל ונחנו ע"ג דבר המוסיף שמעלה הצל למעלה דינו כאילו הטמין בדבר המוסיף. ובר"ן שחי דיעות אם טמן בדבר שאינו מוסיף והשהה ע"ג מרה שאינה גרופה דיש מחירין דאף שהגחלים מעלים הצל למעלה [ואפי' היא קטומה דקטומה היינו רמז ודבר המוסיף הוה וכמו שחילקו הפוסקים על רש"י שפירש דטעם איסור שהי' משום תוספת הצל דא"כ מה מועיל קטומה] מ"מ ההעמנה ענין לעצמו והשהי' ענין לעצמו כיון שאין הקדירה נוגעת בגחלים ויש אוסרין אף דמפסיק אורא וקי"ל בש"ע (או"ח סי' רנ"ג) כדעת האוסרין ואסור לשהות אפי' ע"ג מרה קטומה. וא"כ איך עומנין ע"ג תנור והתנור אינו גרוף ואינו קטום. וזה דוחק גדול אללי לומר דכיון שהתנור מפסיק בין הגחלים עדיף מהיכי דמפסיק אורא. דהא גם השהי' במרה כתב הטור (סי' רנ"ג) שמכסה פי המרה ח"ל הטור שם שמעמיד הקדירה על שפתה או על פסוי שעל חללה ומשמעות הש"ע (סי' רנ"ז) לאסור בשהי' כה"ג בצירוף ההעמנה. גם פסק המג"א (סי' רנ"ט) דע"ג תנור לא דמי לסמיכה וחשוב כע"ג. ולא דמי להווא דהגהת מרדכי וכן בררתי בעו"ה בראיות ברורות. וא"כ דין זה נ"ע והתוס' לא כתבו אלא בתנור גרוף. ע"כ.

בראשו ואע"פ שהוא כורך על הכובע, כיון דהכובע מונח בראש ה"ז מלביש ראשו ודרך לבישה הוא זה, ואע"ג דאח"כ כשיסיר אותה מראשו נראית מנא בפ"ע, מה לנו בזה, הנה עיקר החשש הוא על עת שמתקנה, וכיון שהוא מתקנה וכורכה בהיותה בראשו, הנה תיקון זה הוא דרך לבישה שמלביש את ראשו ושרי. עיי"ש באריכות.

גב'. **שם.** אם מותר לנפח אויר בכרים של גומי, לשבב עליהם, בשבת ויו"ט. עיין בשו"מ מנחת יצחק (חלק ו' סימן ל) שמסיק לאסור, וטעמו וגמולו עפ"י המבואר באו"ח (סי' ש"מ סעי' ח') מוכין שנפלו מן הכסת מותר להחזירם, אבל אסור ליטנם בתחילה בכסת עיי"ש, וכחב במ"ב (סקל"ג), דהשתא עבד לי' מנא, יש בזה חיוצא דאו' עיי"ש, ומקורו בש"ס כאן רב חסדא שרא לאהדורי אידרא לבי סדיא בשבתא, איחבי' וכו', ואין נותנין את המוין, לא לתוך הכר, ולא לתוך הכסת, ביו"ט, ואז"ל בשבת, ל"ק הא בחדתי והא בעמיקי וכו' עכ"ל, ופי' רש"י, לאהדורי לבי סדיא, להחזיר מוין שנפלו מן הכר לתוכן וכו', בחדתי, שלא הי' מעולם לתוכו אסור דהשתא עבד לי' מנא, בעמיקי, להחזירו לכר זה שנפלו ממנו עכ"ל, וש"מ מדברי הש"ס, ופי' רש"י, תרמי, א' דדוקא בזה' המוין כבר בחוכו, ב' דדוקא לתוך אותו כר, אבל כבר אחר, אסור ליתן, אף מוין שהי' כבר כבר, וכ"כ הריטב"א שם להדיא, ח"ל, ופי' מפרקינן הא בחדתי, לאו חדתי ממש, אלא שלא עמדו בתוך כר זה, אבל עמדו בתוך כר אחר, יש בחזרתו, משום עושה כלי עיי"ש, - ופשיטא דאין חילוק בין עבדי מנא במוין, או עושה מנא באויר, וכיון שכל ההיתר, רק משום דמחזיר המוין לאותו כר, שהי' כבר בחוכו, ממילא באויר שלא שייך זה, ובכל פעם הוא חדתי, והשתא עבד לי' מנא, יש לחוש לחיוצא דאו' כנ"ל, הא חדא.

ועוד לפי מה דאיתא בחוס' שם (ד"ה הא), ללמוד מהא דהחזרת מוין הנ"ל, על חוטי הסרביל, וכ' ח"ל, אומר ר"י שאם נתקו חוטי הסרביל, אם הנקב רחב, ויכול להכניסם בלא טורח שרי, ובצדד, בענין שלא יש לחוש, שמא יתקע וכו' עכ"ל, והוצא להלכה (בסי' ש"ז סעי' ב'), ועי' בטו"ז ומג"א ומ"צ וביאור הלכה שם, והרי זה בא ללמד, וגמלא למד, דגם בהא דמוין אסור בטורח, ויש חשש יתקע, ובגד"ד, איכא משום תרמי, דהוי טורח, וגם משום שמא יתקע ויקשור כוודע. ואף אין לדון להחזיר, מטעם דברי המג"א שם (ס"ק ז'),

ידעתי למה נוהגים קצת היתר בדבר, כי נראה שאין לדבר שורש, עכ"ל. והנה באמת פה עירנו בגדלד יע"א, היה המנהג פשוט לתקן המנפפת בשבת ויו"ט, ולא שמעתי מי שחושש בזה, אע"פ שבדור שלפנינו היו כל ת"ח וכל בעלי בתים הזקנים לובשים מנפפת זו, ולא היו חוששים מלתקן אותה בשבת ויו"ט, על כן רציתי עתה לברר ענין זה בעזה"י. ע"כ.

ודביא שם ממנהר"ח פלאגי ז"ל בקף החיים (סי' ל') שכתב לענין כריכת המנפפת על הכובע דרך קיפולים כנהוג אי שרי לעשותו בשבת ויו"ט, וכחב: ולפום ריהטא נראה להביא ראיה דשרי ממ"ש בשבת דף מ"ח דשרי לאהדורי אודרא לבי סדיא בשבתא בעמיקי, ולא חשיב מתקן מנא משום דכבר הוה מנא בשבת, משא"כ בחדתי דלא הוו המוין תוך כר זה בשבת, דהשתא הוא דקעבד מנא, וחייב משום מכה בפטיש דהיינו גמר מלאכה, וכמו' בש"ע סי' ש"מ ס"ה, וה"ה לג"ד וכו', אמנם כד מעיינין בה חזינן דלא היא, ובג"ד אסור משום מתקן מנא, משום דלא אמרו אלא גבי חזרת מוין לתוך הכר, דהוא דבר שאין צריך טרחא בהכנסתו, ואין לך מי שאינו יכול להכניסם בקל, משא"כ בג"ד דבעי טרחא לעשותו, ושפיר קרינן ביה מתקן מנא, גם שהוא עמיקי, וכן משמע מדברי המוספות שכתבו אם יתקו חוטי הסרביל וכו', וכן כתב להדיא הט"ז בסי' ש"ז סק"ד, דאם יש בו טורח הוי כמתקן מנא, וכן נראה דעת המג"א בסק"ט ע"ש, וה"ה הכא בג"ד דאינו קל לעשותו כוודע לאסור, ולדידי האי מלתא לא דמי אלא להדיא דקטורא בידי דמסכת ביצה דף כ"ג, שפסקוה הפוסקים בסי' תקי"ט, דהוא קמטים שעושין הנשים בבתי זרועותיהן דמעשה אומן הוא ואסור משום תיקון מנא, וה"ה בג"ד.

אמנם הגרי"ח כותב שם: ואנא עבדא נ"ל בס"ד, דמנפפת דג"ד של מנהג עירנו אע"ג דאית ביה טרחא קצת, ואין כל אדם יודע לכרוך אותה, עכ"ז לית בה חשש משום מתקן מנא, יען כי הוא כורך אותה בראשו, וכיון דמתקנה בראשו דרך לבישה הוא זה, ואין זה נקרא מתקן מנא אלא הוא מתקן מלבוש ראשו, כדרך שהוא חוגר חגורתו, אבל המנפפת שמזכיר בחידושי דינים הוא כורך על הכובע בהיותו מונח לפניו תחוב באזה עץ או בד"א, באופן שאין משים הכובע בראשו וכורך עליו, וכיון שהוא עומד בפני עצמו ומתקן אותו בכריכה זו מחזי כמתקן מנא, וכו', ועל כן י"ל דכ"ע מודים במנפפת שלנו אין חשש, שהוא עושה אותה בהיותה

פתח חיקון חדש הוא זה אבל המגופה אע"פ שהיא טובה בטיט אין זה חיבור והו"ל כפתוחה ועומדת עכ"ל. וכן פירש בשבת ועיין מ"ש התוספ' ז"ל שם ע"ש ואין צורך להאריך בזה. הנה כי כן צנדון השאלה לית לן בה מאחר דזה הכיס היה הפה שלו פתוח ומחוקק וגם אח"כ לא חפרו ורק דיבק שפתיו צדבק אין פתיחתו חשיבה עשיית פתח חדש ולא חיקון כלי כי הדבק אינו סמימה כמו תפירה וצנקל נפתח חוה פשוט.

עמוד ב'

גמ'. ש"ל ש"ל כובסין וכו'. עיין בשו"ט מהרש"ם (חלק ד סימן קמח) וז"ל: ומה ששאל אי מותר לתפור הציצית מהט"ק בתוך הכנפות לצורך כביסה ואחר הכביסה יקרעם ויציצאם אם לא מתבטל עי"ז הכנף והציצית. לענ"ד דאינו מתבטל כדמוכה צמחית ל"ז הא דחייטי לגלימא וכו' וע' צ"י א"ח סי' י' צד"ה או שהגב"י כנפי' וכו' ובסי' ט"ו צד"ה ואם נקרע ונשחית וכו' ול"ד למאן דחייטי וכו' גלי דעמי' דסופו למישרינהו וכו' ע"ש וה"נ צנ"ד. ולכאורה יש להביא רא' משבת מ"ח ע"ב בהא דשלל כובסין ובגד התפור בכלאים ורש"י ד"ה ובגד דמבואר דאע"ג דסופו להפרידו הו' חיבור ואף דלמסקנא מסיק דש"ה דשלל בשעת מלאכה נמי ניחא לי' דאי מטנפי הדר מחזור להו והרי גם כאן י"ל דיחזור לכסו וא"ל דלענין שיחבטל המצוה עי"ז לכ"ע ל"ה חיבור דהא התם נמי יעבור באיסור כלאים ואפ"ה הו' חיבור משום דדעתו לחזור ולכסו אבל ז"א דבשלל כובסין ליכא משום כלאים דל"ה חיבור משום דסופו לחזור ולכסו אבל צנ"ד ל"מ חיבור ולא מתבטל לא הכנף ולא הציצית. ע"כ.

דשרי להכניס אצנו צמחנים, משום דלא מבטיל לי' התם, דעשוי להכניס ולהוציא חדיר, לא מקרי מחקן מנא (צ"י סוס"י זה) עי"ש, דהרי צנ"ד, אף דעשוי להכניס ולהוציא החוץ חדיר, מ"מ מה שמכניס מבטל שם, ומה שמכניס אח"כ, הו' חוץ אחר, ואין שיהי' צודאי יש משום טורח, ואף משום שמה יתקע ויקשור כנ"ל. ע"כ.

גמ'. הפותח בית הצואר בשבת וכו'. עיין בשו"ט תורה לשמה (סימן ק) וז"ל: שאלה, יש מציאים לסחורה ממדינות אחרות כיסים ארוגים ממשי והם עשויים בשלימות ורק דרכם של האומנים כיון שעושים אותם לסחורה הם מדבקים ראשית הפה של הכיס צדבק קל ונקי דהיינו שמדבקים שפתי הכיס זה בזה צדבק כדי שיהא הפתח סתום להורות שהוא יצא מבית האומן לסחורה ולא נשתמשו בו מעולם והקונה פותח שפתי הכיס ומשתמש בו. והנה כיסים אלו לאו בשביל מעות דוקא עבידי אלא יש שהם עשויים בשביל להניח בהם כלי מורה השעות ויש מחוקקים בשביל שאר חפצים על כן נסתפקנו אם מותר לפתוח כיס זה בשבת או אם אסור לחשיב בזה מחקן כלי שפותח הפה שלו שהיה סתום צדבק להשתמש בתוכו. יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה.

תשובה: איחא בגמרא דשבת דף מ"ח ע"א אר"י א"ר הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת. מחקיף לה רב כהנא מה בין זו למגופת חבית א"ל רבא זה חיבור חוה אינו חיבור וכן הביא הש"ס עוד דבר זה בגמרא דמכות דף ג' ע"ב ופי' רש"י ז"ל התם הפותח בית הצואר שעשה פה לחלוק חדש שחיקן כלי וכו' וכי מה בין זה למגופת חבית דאמרין דמחז ראשה בסיף לפתוח את החבית זה דבית הצואר היה חיבור הילכך

דף מט ע"א

הגוף וכו', אבל לדבק ניירות אפשר לחשיב כמחקן מנא, ושו"ר צפרי מגדים סי' תקי"ד בא"א שהביא ג"כ דברי הפני יהושע, וכחצ דקריעת הנייר אסור, על כן צו"ט ראשון יש לאסור לדבק הנייר, אבל צו"ט שני מותר, עכ"ד. ועיין בשו"ט רב פעלים (חלק ב א"ח סימן נט) מה שדן בדבריו.

גמ'. תפילין צריכין גוף נקי וכו'. עיין בשו"ט מן השמים (סימן כו) וז"ל: שאלתי על שאינם מניחים תפילין בכל יום אם היא עבירה גדולה ועונשה

גמ'. עיין פני יהושע לענין ציגארעטן צו"ט, ועיין בשו"ט שאל ומשיב (קמא ח"ב סי' קנ"ח דף פ"ו) שכתב: ומ"ש להסתפק אם מותר לכוון צו"ט הטוטין צנייר שקורין ציגאר פאפי"ר [=נייר סיגריות], ונדבק הנייר בליחות הפה, אי נימא דהו' כמחקן מנא, או"ד כיון דעישון מותר דהו' אוכל נפש, אף הנייר הו' מכשירי אוכל נפש, כיון דא"א לעשותו בעיו"ט דיחפתח חקף וכו', וכחצ על זה, שהמג"א צסי' תקי"ד כתב שאסור לשחות הטוטין צו"ט דאינו שוה לכל נפש, אבל הפני יהושע בחדשו לשבת דף מ"ט מחיר דהו' לצריאת

וכתב הרמ"א שם: וי"א דהני מילי קטן בן י"ג שנה ויום א', וכן נהגו, ואין לשנות. ע"כ. וכ' הב"ח, ומימא על הרמ"א שפסק כד' העיטור במקום שכל הפוסקים חולקים עליו, ומ"ש שכן נהגו, אפשר שלא נהגו כן אלא רוב העולם שאינם יודעים לשמור עצמם שלא יישנו ושלא יפסחו בהם, ובדידהו איכא איסורא להניחן אפי' אחר י"ג שנה, אלא שאי אפשר לתקן פרצה זו, אבל קטן הלומד תלמוד יודע לשמור עצמו חייב אצלו לקנות לו תפלין לחנכו מדבריהם, ודלא כהרמ"א שאוסר. ע"כ.

והמג"א וא"ר כתבו שעכ"פ עכשיו נהגו להניח ב' וג' חדשים קודם י"ג שנה, וכ"כ בש"ע החניא, ועוד אחרונים מרבני אשכנז. וע' בשו"ת ארץ נבי פרומר (סי' לד) בד"ה ובזה. ע"ש. וכתב בשלחן גבוה (סי' לו סק"ה) שבעיר גדולה של חכמים ושל סופרים, שאלוויק, שישבו בה גאוני עולם כמהריב"ל ומהרשד"ם ומהרש"ך וכיו"צ דור אחר דור נהגו כדעת הב"י לתוך את בנייהם שנה או שנתיים קודם שיגיעו ל"ג שנה, ולא חשו כלל לסברת בעל העיטור והרמ"א, כי מי ישמע להם נגד דעת כל הפוסקים והב"י שקבלנו הוראותיו, אולם ראיתי בעיה"ק ירושלים ת"ו שנהגו שאין מניחין תפלין קודם י"ג שנה, ומימא שהניחו דעת כל הפוסקים וב"י, ונהגו כהרמ"א, ושו"ר בכנה"ג שכ' בשם מהר"ש הלוי ג"כ שהעיקר כדעת הב"י דבקטן ממש מיירי שמנזה לחנכו. ע"כ.

ועיין בשו"ת יד יצחק ח"א (סי' קע"א), שאף שהטעם של החסידים הנמנעים מחינוך קודם י"ג שנה, משום מעלת קדושת התפלין פן יישן בהם וכו', מ"מ יש לסמוך על הב"ח וסיעתו שלא לבטל מצות חינוך בפרט שרוב הילדים שלנו לומדים דיני תפלין ויודעים איך להתנהג עמהם, ולכן אל ישנה מעלתו [=הרב השואל] ממנהג הב"ח, בפרט שמובטחני שבנו עוסק בש"ס ומתחנך בדרכי היראה ומשגיח עליו בעינא פקיקא, ובדאי שיהיה זהיר ככל הנדרש. ע"כ. אמנם באות חיים ושלוש ובערוך השלחן מסקי כהרמ"א.

ועיין בשו"ת שנות חיים (בקונט') שו"ת סת"ס ס"ס (ל) שכתב: ומה שהעולם אומרים שיחוס יניח תפלין קודם י"ג שנה, אין לזה רמז בשום ספר, אך מחמת שכל"ה יש דעת פוסקים שיכול להניח קודם, וכן המג"א העיד שהמנהג להקדים כמה חדשים, לכך ביחוס למען לזכות את אצלו ואמו בקבר י"ל כן, אך מ"מ אין נכון לנהוג כן, שרבו קלי דעת בעוה"ר, בפרט בקטנותם, ומי יודע אם יוכל לשמור תפלין כהלכה, לפיכך די בחודש

מרובה, ואם דומה למי שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו נוטל שמחין אותו עד שתצא נפשו או שיעשה, או אם יש לו טענה בעבור שצרימין גוף נקי שלא יישן בהם ושלא יפסח בהם ומטעם זה אין אנו מניחים אותם בכל היום. והשיבו: אין אומרים במצות זו דומה לזו כי יש מצות קלות כגון סוכה ולולב והדומה להם שהמבטל אותם עונשו מרובה שדומה ככופר בהן, ואינו דומה מבטל מקצת המצוה למבטל את כולה, שלא יתחנה תורה למלאכי השרת [ברכות כ"ה ב] כל זה השיבו לי באמת. ונראה שאין עונשו מרובה כמבטל מצות סוכה אך פשיעה היא בידינו כשאין אנו מניחין אותם מיראה שמה יישן בהם ושמה יפסח בהם, כי טוב לבטל מקצתה מלבטל כולה. ע"כ.

גב'. **שם.** ע"ע בשו"ת מן השמים (סימן מט) ח"ל: נסתפקנו בההוא דאמרינן תפלין צרימין גוף נקי כאלישע בעל כנפים, ויש רוצים לומר שהם אין נקיים כאלישע ופוטרינן עצמם בזה, או נאמר שלא הצריכו גוף נקי רק שלא יפסח בהם ושלא יישן בהם. וסם (סימן נ) כתב: ועוד נסתפקנו על הא דאמרינן פושעי ישראל בגופן קרקפתא דלא מנח תפלין, ופירשו לנו רבותינו דלא מנח תפלין מעולם. ושאלתי על זה אם הדבר כאשר פירשו לנו שאם מניחים אותם פעם אחת בשנה לא נקראו פושעים או אם הוא כאשר כתוב בספרים שנקרא פושע כל מי שיכול להניחם ואינו מניחם, כל אלו השאלות שאלתי ביחד.

והשיבו: בני אל יקנא לבך בחטאים וגו', אשרי נוטרי עדותיו בכל לב ידרשוהו, [ותפילין עדות וראו כל עמי הארץ ודרשו אלו תפילין שבראש] שאו ידכם קודש וצרכו את ה', [רמז לתפילין של יד] ברוך ה' יום יום, ובחגוני נא בזאת אם לא אריק לכם ברכה עד בלי די.

ואחר שעה השיבו: כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא לחדש בה דבר [סוטה ג א], וכל מה שאמרו חכמים לא אמרו למעט ולהחיר רק להוסיף ולזרז, והזרז הרי זה משובת, ואז תתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. ע"כ.

גב'. **שם.** מהו להקדים הנחת תפלין לילד קודם שיגיע ל"ג שנים, בב"י ובשו"ע (סי' לו) מבואר דמ"ש (בסוכה מצ) קטן היודע לשמור תפלין אצלו לוקח לו תפלין. זה רק אם יודע להיות נקי לשומרם בטוהרה כאלישע בעל כנפים שלא יישן בהם ושלא יפסח בהם.

דברי המעשה רוקח (פרשת ויקהל) דהא דפליגי ר"י ור"ש במלכא שאינה צריכה לגופה דר"י מחייב ור"ש פוטר הוא דהנה רש"י כתב בחגיגה דף י' ד"ה מלכא מחשבת שהמחשב חשבה בדעתו ונתכוין לה ומלכא מחשבת בשבת לא כתיבא אלא במשכן הוא דכתיב ולפי שסמך בפרשת ויקהל פרשת שבת לפרשת משכן אנו למידין מלכא מחשבת לשבת ולפי"ז ר"י דלא דריש בכל התורה כולה סמוכין רק במשנה תורה א"כ לכך ס"ל גם מלכא שא"ז לגופה נמי חייב דלא ס"ל מלכא מחשבת כלל אצל ר"ש דדריש סמוכין בכל התורה לכך ס"ל דפטור עיי"ש.

הנה בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן סא) כתב, דבגוף הדבר שחידש דלר"י לא שייך כלל מלכא מחשבת לכאורה הדבר חלוי בהא דנחלקו כאן דאבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי דלמ"ד כנגד מלכא המשכן זה מכה סמוכין כמ"ש רש"י שם אצל למ"ד כנגד מלכא מלכא מחשבת שבתורה א"כ אינם מכה סמוכין כלל. הן אמר דהרשב"א בחידושו כתב דגם אותו מ"ד דלמד ממלכא מלכא הוא רק על מספר המלאכות אצל חשיבות המלאכות ילפינן ממשכן וא"כ גם לר"י דלא יליף מסמיכות אין לו טעם ללמוד על חשיבות המלאכה אמנם נראה דלפמ"ש החוס' ביצמות דף ג' דאף שר"י לא דריש סמוכין בכל התורה דוקא כשאנו מוכח אצל כשמוכח אז דרשינן סמוכים א"כ כיון דיש לנו לימוד ממלכא מלכא מחשבת שוב מצינו למילף לענין חשיבות ממלכא המשכן.

עוד כתב: אברא דאכתי קשה לר"י דס"ל בשבת ע"ה ע"כ דיש מ' מלאכות א"כ ע"כ דלא למד ממלכא מלכא מחשבת דאינו רק ל"ט. אך נראה דהנה הש"ס בדף מ"ט אמרו קא מספקא ל' משום דכתיב והמלכא היתה דים ממנינא הוא והא כמ"ד לעשות צרכיו הוא נכנס או דילמא ויצא הבית לעשות מלכא ממנינא הוא, ולכאורה צ"ב דמאי נ"מ מהיכן ילפינן אי זאת ממנינא או זאת ממנינא.

והנראה בזה דהנה לכאורה ל"צ למה דריש רב לעשות צרכיו הוא נכנס להוציא לעז על אותו צדיק ולהוציא הקרא ממשמעו דלעשות מלכא מחשבת, אך נראה דהנה רב ס"ל כר"י בדבר שאינו מתכוין ולפי"ז באמת הוא נכנס לעשות מלכא מחשבת רק כל שנכנס לעשות צרכיו שוב אינו מתכוין לאותו מלכא ואנן מסופקים אי דבר שאינו מתכוין אסור או לא ולפי"ז לר"י דס"ל דשאנו מתכוין גם כן אסור יוכל לחשוב גם לעשות

אחד קודם הזמן. עכת"ד. גם בס' אות חיים ושלום כתב, שמה שי"א שיתום מניח קודם י"ג שנה, הם שמועות הפורחות באויר, ואין להם על מה שיסמכו. וכ"כ בערוך השלחן, שמה שמורגל בפי ההמון שיתום יתחיל להניח תפלין שנה קודם היותו בר מצוה, אין שום טעם בזה ולא נכון לנהוג כן שהלואי שיהיו בקדושת תפלין בהיותם בני י"ג שנה וכו'. ע"ש.

ועיינן בס' נפש חיה (ס"ס לו) כ', שהמנהג שהיתום מתחיל קודם י"ג שנה להניח תפלין, וזכר לדבר בגיטין (נב) שאפוטרופוס קונה לו תפלין, ואפשר דה"ט כי רק האב נאמן להעיד על שנותיו של בן, ע' חוס' קידושין (סג:), וכשמת האב חוששים שמה לא נודע בצירור יום הולדו, וימנעו מלקיים מצוה חציבה זו, ולכן מקדימים. עכת"ד. וכ"כ בס' ילקוט הגרשוני על א"ח (סי' לו) בשם רב אחד שבי' סמך למנהג העולם הנ"ל מגיטין (נב) הנ"ל, שלפ"ד העיטור שאנו מניח תפלין פחות מ"ג שנה, א"כ למה האפוטרופוס לוקח לו תפלין. א"י יתום שאני. גם בשו"ת בית דוד לייטער (סי' מא) הביא סמך למנהג בזה מהגמ' גיטין (נב) וסיים, שנראה הטעם שנחפזת המנהג כן במדינתם, כי מאחר שאין לו אב להורות לו איך להניח תפלין בטהרה וכהלכה, לפיכך מקדימים ללמדו כדי שכשיגיע לעול מצוה יהא רגיל להניחם כדת. ע"ש.

תוס' ד"ה באלישע. מכאן תמה בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן ד) על דברי החוס' בפסחים (דף קי"ג ע"ב) ד"ה ואין, דכתבו גם על מי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו דהוא דוקא ביש לו ואינו מניחן א"י אפילו אין לו יש לחזר ולהציא עצמו לידי חיוב, הא תפילין הוא חיוב על האדם להניח תפילין וא"כ הוא מחוייב לקנות תפילין ואם אין לו מעות מחוייב להשיג בשאלה ובכל טעדיק שאפשר לו להשיג תפילין ולהניחם ואם לא השיג תפילין עובר על העשה והיא גם עשה חמורה ביותר שנחשבו פושעי ישראל בגופן דהוא קרקפתא דלא מנח תפילין כדאיתא בר"ה דף י"ז ע"א (אך לשיטת הר"ף שהוא בלא הניח תפילין מעולם כתב הר"ן דה"ה לשאר מצות עיי"ש) ורק כשהיה אנוס פטור שאז לא שייך לחזר, והטעם שצרימין גוף נקי הוא טעם לפטור מלהניח כל היום אף שהוא חיוב גמור כדאיתא בחוס' כאן, עיי"ש. ומסיק בצע"ג.

עמוד ב'

גמ'. אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי וכו'. עיין לעיל (דף מב ע"א) שהבאנו

מלאכתו בכל המלאכות, ולפי"ז לשמואל דס"ל בדבר שאינו מתכוין כר"ש לכך דריש בסוטה לעשות מלאכתו ממנה, והוא ע"ד דרוש. עכ"ד.

תוס' ד"ה כנגד כל מלאכה ומלאכה שבתורה. עיין באריכות בשו"ת רדב"ז (מכתב יד (או"ח חלק ח סימן לו) ביאור דברי התוס' וראשונים כאן.

אציג פה איזה דיני הטמנה

בענין טערמוס בשבת, עיין בשו"ת חלקת יעקב (ח"ד סי' טז)

לדמוין קוגל בחוך נייר כסף בחוך הטשולנט, עיין במנחת יצחק ח"ח סימן יח) ובשו"ת שבת הלוי (ח"ג סימן מז).

לשים דבר יבש ולא מהמקרה על התנור בשבת במקום שיחמם לכדי יד סולדת בו, עיין אגרות משה (או"ח ח"א סי' נד).

לשים תבשיל חם בטערמוס בשבת, אגרות משה (או"ח ח"א סי' נה).

תנור אלקטריק מיוחד לשבת שיש בו דלת ומכניסים לתוכו, עיין שבת הלוי (ח"ג סי' מח).

דף נא ע"א

מטמין הכלי עם האוכל או האוכל לבדו ככלי שהוא בגדר מעמיד הבל, וכו'. ע"ש. ומסיק להיתר. וכ"כ להחיר בס' קצות השלחן בבב"ב"ש (סי' עא). וכן פסק החזון איש (ס"ס לו).

ועיין בשו"ת מערכי לב (בהשמו"ו סי' ה), שנשאל בג"ד, וכחב, דלא דמי לדין דפינהו ממיחם למיחם דשרי, דשאני החם שמפנהו מכלי חם לכלי זנוק, משא"כ בג"ד שאף שהכלי הוא כלי מזנוק, מיהו המשקה החם הבא לחוכן, הרי אינו מחקרר כלל מזד דפני הכלי, אלא אדרבה שומר בשלמותו את חומו הקודם, ואין כאן כלי מזנוק בחור ממוצע בין הכ"ר ובין הדבר שמטמינים בו, אלא שהכלי הזה הוא עצמו הדבר שמטמינים בו, וא"כ הרי ודאי שחזר גביה למקומו האיסור של הטמנת חמין בשבת.

אמנם כתב שם לנדר להקל בזה, דגדר הטמנה הוא הטמנת הכלי עם התבשיל שבתוכו, אבל הטמנת עצם התבשיל בלי שום כלי אינו בגדר הטמנה שגזרו חז"ל, והטערמוס שבתוכו היא הטמנת עצם התבשיל להעמיד חומו, להיותו אחת מהמלאכות זמנינו, הרי לא היה עדיין בשעת הגזרה, ואופן אחר בשביל הטמנת התבשיל עצמו בלי כלי בחוך דבר המעמיד הבל כה"ג, הרי אין במלאכות כלל, ממילא כיון שאין לך מילתא דלא שכיחא גדולה מזו, הרי לא חלה ע"ז גזירת חז"ל מעולם. וכמ"ש בה"ג בתוס' ב"ב (יט) גבי הטמנה בסלעים, דכיון דלא שכיחא כלל, שרי להטמין בזה, דבמלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן וכו', עיי"ש.

גמ'. כל שהוא נאכל כמות שהוא חי וכו'. בענין ביטול עכו"ם בקאווע וטיי עיין בשו"ת באר משה (ח"ד סי' נ) ושבת הלוי (ח"ב סי' מד) ושם (ח"ה סי' נג). ועיין בשבת הלוי (ח"ו סי' קח) בענין סרדינים וקופסאות שימורים ודברים שעושים הרבה צבית חרושת.

גמ'. אבל פינה מביחם לביחם וכו'. כבר האריכו האחרונים בזה אם מותר לערות בשבת מים רותחים מתוך כלי ראשון לתוך קנקן הנקרא טערמוס.

הפוסקים נקטו בפשיטות שדין טערמוס ככלי שני, עיין מ"ש האדמו"ר מגור במכתבי תורה (סי' פא, פג), בזה דאמרינן בפסחים (מא) פסח שבישלו בחמי טבריה, ורצה להעמיד דברי הברייטא כגון שבישלו בירושלים בחמי טבריה שנשאלו חמין בחוך טרמוס. ושוב דחה דא"כ לפ"ז ז"ל דהטערמוס דינו ככלי ראשון, ורחוק הוא לומר כן. ע"ש. וכ"כ בפשיטות בשו"ת אגרות משה (חאו"ח סי' נה) שדין טרמוס ככלי שני. וכ"כ בשו"ת צלל החכמה ח"ב (סי' עד). ע"ש.

והנה בשו"ת קרן לדוד (סי' עז) כתב דנ"ד ל"ד לפינה ממיחם למיחם דאפי' בכ"ר שרי כמ"ש הפמ"ג. דדוקא החם כשפינהו לכלי אחר, דהא גופא אינו בגדר הטמנה כלל, ואין אנו דמים אלא על מה שמטמין אח"כ הכלי עם התבשיל בדבר המעמיד הבל, מש"ה שרי, שחיון שפינהו מקודם לכלי אחר, שוב לא גזרו עליו לאסור להטמינו, משא"כ כאן דהא גופא מה שנחתנו לכלי, זהו בכלל הטמנה, ושפיר י"ל לאסור בשבת, ולא שייך להחיר משום שהוא כלי אחר, דמאי נפק"מ אם

ואפילו בזמן הזה, ללא מזינו בר דעת שמאזד ניירות שיכול לכתוב עליהם וכיון שנותנים ניירות בספר שיהא מוכנין לכתוב עליהם הוו הנחתן שם בספר באופן שיחשבו שם בטוב כמש"כ המג"א שם ונעשה הספר בסיס לדבר אסור.

רש"י ד"ה ואייתי. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ה סימן לד) ד"ה ובעיקר, מה שהביא מחמנו לתמוה על דברי התניא (סי' שפה) מרש"י כאן.

עמוד ב'

גמ'. ואין מרוקין לא את השלג ולא את הברד. כבר האריכו האחרונים בדבר השאלה אם מותר לרחוץ בצורית [=זיי] בשבת, הנה הרמ"א (סימן שכו סעיף ט) כתב שאסור לרחוץ בצורית בשבת משום נולד. וכתב המגן אברהם שם, שיש מחזירים בזה, שדוקא בשלג וברד שעומדים למשקים אסור, מה שאין כן בצורית.

אמנם בסי' שי"ח סט"ז פ' בשו"ע שמוחר לתא מאכל שיש בו שומן קרוש כנגד האש במקום שהיד סולדת בו, ואף על פי שהשומן שבו חוזר ונימות. אבל הרמ"א כתב: ויש אוסרים, ונהגו להחמיר, ובמקום צורך יש לסמוך על סברא ראשונה, ע"כ. ובספר פחד יצחק (ערך צורית בשבת) למד מזה שמוחר לרחוץ בצורית בשבת, שהואיל ואין האיסור בריסוק השלג והברד אלא משום גזירת סחיטת פירות העומדים למשקים, ולא מטעם נולד, בצורית שאין אפשרות טבעית להופכה למים לא אסרו חכמים.

וע"ע בשו"ת גנת ורדים (כלל ג' סימן יד) שפסק ג"כ להחיר לרחוץ בצורית בשבת, ושלא כדברי הרמ"א הנ"ל, ואף על פי שנעשה קצף ובושות מהצורית, אין זה דומה לצורא דבר חדש, כיון שאין הקצף מתקיים אלא לשעה קלה, וראשון ראשון נמחה ומתערב במים, ומיד חלף הלך לו. ע"ש.

והגר"א (סוף סימן שכו) החיר לרחוץ ידיו במלת, אע"פ שהוא נימות, ואין לחוש לנולד. ושכן מבואר בתוספתא. וכתב בספר שביחא השבת (מלאכת דש אות סא), שלדבריו מותר גם כן לרחוץ בצורית בשבת.

ועיין במעשה רוקח (פרק כב מהלכות שבת הלכה יג) שהפליג להחמיר בזה, שהרוחץ בצורית בשבת הרי הוא ממרת, וממחק הצורית בהכרת, שהוא אב

אמנם בשו"ת לבושי מרדכי מה"מ (חאו"ח סי' נה) כתב להחמיר בזה אא"כ יערה הרוחחין לכלי שני, וממנו לתוך הכלי הזה, ע"ש. וכן בשו"ת נפנת פענח ח"א (סי' רעג אות ד) ס"ל ג"כ להחמיר, דהוי בגדר אגטיכי. וכ"כ בח"ב (סי' ח). ע"ש.

וע"ע בשו"ת שבת הלוי (חאו"ח סי' נג), ובשו"ת אגרות משה (חאו"ח סי' נה). ובס' דרכי חיים ושלום (סי' תכא) הביא שהגאון ממונקאטש בעל מנחת אלעזר בתשובה כתב יד העלה להקל בזה. ע"ש. וכן פסק גם בשו"ת בצל החכמה ח"ב (סי' עד). ובשו"ת איץ אליעזר חלק יא (סי' כט). וע' בס' פרדס יוסף (פרשת לו דפ"ג ע"ב).

גמ'. טמן וכיספה בדבר הניטל בשבת וכו'. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן עב) בהמניח דבר מוקצה ע"ג ספר קודם השבת ולא ידע שאסור להניחו שם דאינו נוהג כבוד לדברי תורה (כיו"ד סימן רפ"ב), הנה מסתבר שאף שאיכא קדושה לספרים שלנו הנדפסים ואסור להניח עליהם דבר חול, מאחר שעכ"פ הוא לא ידע והניח עליו דבר מוקצה נעשה בסיס ואסור לטלטלו בשבת, כמו בהניח על דבר חול שנעשה בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלו אפילו אם אח"כ ניטל משם כדאיכא בסימן ש"ט סעיף ד', אבל נראה דבהיה דעתו לטול בשבת ע"י יעור או ע"י נכרי שפליגי בזה רש"י ותוס' בשבת דף נ"א ע"א. ובש"ע שם הביא ב' השיטות ופסק המג"א דבמקום פסידא יש לסמוך על שיטת התוס' להקל שמוחר לנערו גם בזה מותר לנער דלא גרע כבוד הספרים מבמקום הפסד. וכן בהניח באקראי מחמת שלא היה לו מקום ריוח כל כך שאיכא מחלוקת בזה ודעת המג"א סק"ו להקל, ובמ"ב סק"י י"ח כתב דבמקום הצורך יש להקל כהמג"א, נמי יש להקל מפני קדושת הספרים שלא גרע מצורך.

ועי"ש בדבר השאלה באם הניח איזה מוקצה על ס"ת כהא שנמצא שאיכא לפעמים ס"ת בבית אחד ממושבי הקיץ ואין שם ארון מיוחד להס"ת אלא בארון שמניחים שם חפצים אחרים ומזדמן שהניחו על הס"ת דבר מוקצה.

ובסוף דבריו כתב: צריך להזהר שלא ליתן ניירות המיוחדות לכתיבה בין דפי הספרים קודם השבת אף באופן דליכא איסור על הנחתן שם משום דהכינן לכתוב עליהן באורים בספר דשפיר מקרי אותן הניירות מוקצה מחמת חסרון כס כמו שכתבו הפוסקים,

וואסער ליקח בשבת ולשבור הקרח לחמיכות ונותנים לתוך הכלים כדי לנגן את המים. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' קכב) ושם (חלק ט' סימן לג).

מתני'. במה בהמה יצאה וכו'. עיין פני יהושע שחידש דאסור שניתת בהמתו אינה אלא בשאר מלאכות, אבל לא בהוצאה, שהיא מלאכה גרועה, ואין זה אסור אלא מדרבנן. ועיין מנחת חינוך (מוסף השבת אות ל"ט).

מלאכה, ואפילו אינו מתכוין, הרי זה פסוק רשיה דניחא ליה וחיוב. ע"ש. אמנם בשו"ת ארץ נבי (סימן ע) כתב שאין כל חשש אסור ממחוק ברחיצת בורית בשבת. ע"ש.

וע"ע במנחת יצחק (חלק ז' סי' כ') ניץ אליעזר (ח"ו סי' לד) אגרות משה או"ח א' (ס' קיג) באר משה (ח"ה סי' פז-פח) ושם (ח"ו סי' קלז) ושם ח"ח סי' רמד-רמה).

גמ'. שם. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן שלד) אם מותר לשבור הקרח שנוהגים מחזיקי הזאדע

דף נב ע"ב

וע"ע בשאלה זו בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' קז) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' עט) ושו"ת אגרות משה (יו"ד א' סי' לו) ושם (יו"ד ב' סי' סא) ושו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' קלו).

גמ'. היא של א"למוג. ורש"י שם. עיין בכלי חמדה (פ' בראשית) מש"כ בשם הגאון מקוטנא ז"ל להוכיח דלמחי הים אינם בכלל כל שבים טהור, מהא דרש"י כאן (ולקמן דף נט:) היא של אלמוג, משום פשוטי כלי עץ, ולא משום כל שבים טהור. וע"ע בסדרי טהרות (בדברי הגאון מקוטנא בזה).

מתני'. זכרים יוצאין לבובין. עיין דהנה דדרכי משה (א"ע סי' ה' אות ה') שכתב בזה"ל, בהגהת אלפסי (פרק במה בהמה) דמותר לתת טבעת לבהמה, כדי שלא יעלה עלי' זכר, ולא מקרי סירוס, דהא אמרו (שבת ק"י ע"ב), דמותר ליטול כרבלתו של חרגול, אע"ג דמיסתרס ע"י כך, וכן אמרו האילים יוצאין לבובות, דהיינו שקושרין עור על זכרותו, שלא יעלו על הנקיבות, ש"מ דכל שאינו עושה מעשה באיברי הזרע שרי, עכ"ל.

ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סימן יג) כתב לפשוט מכאן בנידון השאלה אם מותר ליתן פילין שנחתדשו בזמן האחרון, לאנשים שאין להם כח המוליד, והתוצאה, שלומן קצר הוא מסורס, ואח"כ בא לו כח חדש וחזק יותר ממה שהיה לו מקודם, ועי"ז יש תקוה, שהיה לו כח המוליד, וזה השאלה, היות שלומן קצר הוא מסורס, אם אין בזה משום אסור סירוס.

וכתב שם בזה ד' שאלות, א' אם גס סירוס ארעי אסור, ב' אם מותר זכר ליקח כוס עקרון

גמ'. וטובלן במקומו. והאיכא חציצה וכו'. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן עט) בדבר מה שהמציאו הרופאים במי שיש לה נקבים בשינים שמטיפים איזו דבר שיש לו מראה השן לתוך הנקב ונעשה מחובר עם השן ולא ניכר מקומו, ועי"ז מתרפאים השיניים והוא כמראה השן. ועי"ז שאל אם הוא חונץ בטבילה. והביא השואל מדברי ביני"א שפסק דחונץ. ובשו"ת שו"מ מ"ח ח"ג סי' ק"ח האריך להחיר. וכתב המהרש"ם, דבג"ד דא"א להוציאו ולשלפו מתוך השן לכ"ע אינו חונץ, אף שהוא לרפואה. וראי' ממ"ש כאן, וכל בעלי השיר וכו' וטובלן במקומו. ופריך, והאיכא חציצה, אר"א כשריתכן, ופירש"י שהכה בפטיש עד שנחפשת ונמרחב הנקב סביב סביב. ובתוס' ד"ה והאיכא חציצה וכו', ואור"י דז"ל שפעמים מסירין אותן ועושים מהן מלאכה בפ"ע, שאם כל שעה היו קבועין בזה אחר בהמה הי' הכל חשוב כלי אחד ולא הי' חציצה. ע"ש. הרי דדבר קבוע תמיד אין בו משום חציצה. ועתוס' שבת (י"ז ע"א) ד"ה ועל שאר אדם וכו', דבא"א להוציא הדרבן אא"כ ישבר בית קיבולו, לא חשיב בית קיבול.

שוב הביא מה שהראה לו חתנו הרב הגדול וכו' מו"ה יעקב לנדא נ"י ראבד"ק טשארטקוב בס' מי נדה בדין הטיפו עופרת הג"ל, שכתב לחלק, דאם ההטפה שיה עם השן אינו חונץ, ואם בולט קצת יותר מן השן חונץ. וכתב: אבל ראיותיו אינם מוכרחים. וע' בנח"א שבאשכול ה' מקואות סי' ס"ה, שחולק ג"כ ע"ד הביני"א, והעלה דגם לצורך רפואה אם יודע שלא יתפא רק עי"ז, ואין בדעתו ליטלו משם, אינו חונץ.

וע"ע בשו"ת בנין ציון החדשות סי' נ"ז שזידד ג"כ להקל. ומ"מ סיים דלכתחלה יש להחמיר ע"ש.

לרפואה, ג' אם מותר עכ"פ ליקח כוס עקרין ארעי
לרפואה, ד' אם מותר עכ"פ ליקח כוס עקרין ארעי, כדי
להחזיק יותר, שיהי' לו כח המוליד.

ומברר שם הדבר באריכות, אמנם לדין הא', כתב
דאף דנדון סירוס ארעי, לא מבואר דינו
להדיא בש"ס ופוסקים, אבל מכללא שמע מינה, דפשיטא
להפוסקים, דאף סירוס ארעי אסור, ממה דהביא הרי"ף
ראי' מהא דאילים יוצאים לצבות, דאף אם הוא רק
סירוס ארעי, הוא סירוס, דאל"כ מנ"ל הטעם, משום
שאינו מעשה באיברי הזרע, דלמא משום דהו' רק סירוס
ארעי, דכל עת שרואה, מסיר הקשר, אלא עכ"פ פשיטא
לי', דגם סירוס ארעי, הוא סירוס. עכ"ד, עיי"ש.

תוס' ד"ה הוא ש"א א"מ. עיין בשו"ת שנות
יעקב (ח"א סי' ל"ג) שהביא דברי הרמב"ם
פ"ב דכלים ה"ג ופ"ג ה"א, שכתב בפשיטות, דב"ק
העשוי למלאות, אינו מקבל טומאה. והביא סמירה
ממ"ש בעצמו פ"ה מסוכה ה"ב, דסיככה בחיטים נקבות
פסולה. והביא מהמס' סוכה (י"ב ע"ב) ד"ה מהו
דחימא וכו', במ"ש בדעת רש"י, דנראה דיש חילוק בין
אם עשוי להיות מילואו בחיטים או לא. ובאמת
שהמס' שם חשבוהו לדוחק. והש"י הביא סמירה
מחוס' שבת כאן, שכתבו בפשי', דב"ק העשוי למלאות
ל"ש קיבול. ובשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן ב) כתב
שגם בהגהות רי"ב (גליון הש"ס לרבי יהושע בועז)
העיר בזה, וע"ע בשו"ת קרבן על הירושלמי פ"ו דשבת
ה"ג בסופה.

והמהרש"ם כותב שם עוד: ואני מנאמי בתוס'
שבת (י"ז ע"א) ד"ה ועל שאר אדם
וכו' שהקשו בזה דמרדכי שטמאוו ז', דהא פשוטי כלי
עץ אינו מקב"ט ואי מיירי שהדבר בחיטוי הרי מטמא
בכ"ש כל מה שמתחין, דהר"ב הרי הוא כחלל וכו'.
ואור"ח: דחשוב בית קיבול מקום שנותנים הדבר
במרדעת, ול"ה ב"ק העשוי למלאות, שאין קובעין אותו
שם, אלא פעמים מניחין ופעמים מסירין וכו'. ואור"י
דאיכא לאוקמי בכה"ג שא"א להוציא הדבר אלא"כ ישבר
בית קיבולו, ולכך לא חשיב חו בית קיבול עכ"ל. הרי
דלשי' ר"ח כל שקובע אותו שם לעולם בטל קיבולו,
ולשי' ר"י עכ"פ כל שא"א להוציאו משם אלא"כ ישבר
קיבולו בטל קיבולו, ואפשר דגם הוא מודה לר"ח
דבעשה לקבוע לעולם ל"ש קיבול. ובאמת שבידושי
הרשב"א שם הביא בשם י"מ, דב"ק העשוי למלאות ב"ק
הוא. ויש לתמוה שדף נ"ב כתב בפשי' כדברי חוס' שם.
וגם בר"ש ורא"ש פט"ז דאבלות מ"א מבואר כדברי
החוס'. ועכ"פ נראה שזהו העיקר בישוב ד' רמב"ם.
ובתשו' נ"ב מה"ק יו"ד סי' ז"ו העלה, דב"ק העשוי
לקבל אינו אלא מדברנן, וזה תי' סמירה ד' רמב"ם.
אבל בתשובת הרמב"ן סי' רט"ו ומשובת רשב"א ח"א
סי' קנ"ה מפורש, דמדאורייתא מקב"ט. ותמה שם ע"ד
רמב"ם, ועכ"פ לשי' חוס' הנ"ל מיושבים ד' רמב"ם
בפשי', וגם מה שהקשו החוס' בסוכה והר"ש בפכ"ו
דכלים, מהא דחפלין מקרי ב"ק, לא קשיא מידי דשמי
החם שלפעמים מוציין הפרשיות מהחפלין לדקן, ולא
נעשה דרך קציעות לעולם. עכ"ד.

דף נג ע"א

כחוס היום מאד, יש להקל לפתוח המאורר ע"י עכו"ם,
עיי"ש. וע"ע בשו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' נג).

עמוד ב'

גמ'. סבין ומפרכסין לאדם. עיין בשו"ת פעולת
דליק (חלק ב סימן קנט) שהחיר לסוך בחמאה
קרשה, וליף ליה מכאן סבין ומפרכסין וכו', וסחם שמן
זית קרוש הוא, עיי"ש. אמנם האחרונים נקטו בכה"ג
דאם עושהו לרפואה כגון שיש לו חטטין בראשו או שיש
לו מכה על ידיו וכדומה שאסור.

גמ'. ואין סבין ומפרכסין לבהמה וכו'. עיין
בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן ס) אי שרי

גמ'. והוא שקשורה לו מבערב שבת. עיין
בשו"ת הריב"ש (סימן רלג).

גמ'. אובך שע"ל גבי חמור וכו'. עיין בשו"ת
מנחת יצחק (חלק ו' סימן נד) ע"ד השאלה, בימי
הקץ שהחוס גבוה מאד, וקשה לסבול, ומזיק לבריאות,
ובפרט לחלוחית האויר השכיח שם, אם מותר לומר לגוי
להפעיל המקרה. ודעת השואל שם להוכיח ממה דאיתא
כאן לענין נטילת אובך מהחמור לנגנה, דאסור משום
שיטענן מאליו, הא לא"ה הי' מותר. כמו לחממה, משום
זער, עכ"ד. והשיב שם שכבר דן בשאלה זו בתשובה
(חלק שלישי סי' כ"ג), והמסקנה, דבמקום זער גדול,

אח"כ כותב: אחר כמה שנים ראיתי בתוס' שבת סי' ש"ה שם שהאריך לדחות דברי המג"א

גבו'. היתה עומדת חוץ לתחום קורא ל' והיא באה. עיין בשו"מ שאלת דוד (חלק או"מ סימן ד) ח"ל: מה שחקר אם גזרו על שביחת בהמתו במלאכה שאינה מה"מ רק משום שבות, לדעמי נראה כן האמת ולא בכל השבותין גזרו על בהמתו, והראיה שהרי לא הזהיר על תחום בהמתו כמבואר בשבת דהיתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה, ולמסקנת הגמרא איירי שקורא לה מחוץ לתחומה עכ"פ למאן דסובר תחומין דרבנן, ואפשר אף למאן דסובר תחומין דאורייתא כגון חוץ ל"ב מיל עכ"ז אינו מצווה על תחום בהמתו, דהא גבי תחומין כתיב אל יא אש ממקומו ולא מצונו מקום לבהמה והכל לבהמה רק מדרבנן ולא גזרו על בהמה בזה כן מוכח בהגמ"ר דפ"ג דקדושין סי' תקס"ה ואף כי במרוצת דבריו אומר הטעם משום דאין בה מלקות העיקר נראה הטעם משום שלא נאסר מלד מלאכה ושביחת בהמתו עיקרה על נייחה ממלאכה של צער לא על האיסורים בשבת שלא מטעם מלאכה וכן נראה דבהולאה ג"כ כיון דמה"מ לא נאסר אלא בר"ה ולא בכרמלית מניין לנו שיחמירו חכמים אף בכרמלית דשמא לא גזרו חז"ל בכרמלית אלא במקום שיכול לבוא לידי איסור חיוב סקילה וחטאת וכרת אבל במקום שלא יוכל לבוא לידי חיוב חטאת לא גזרו חז"ל.

ובסיים: כן נראה מהסברא, אבל אין לי ע"ז ראייה מפורשת לא מהבבלי ולא מהירושלמי אבל עכ"ז בר"ה בהולאה שלא כדרכה נראה שגזרו אף בבהמתו על שביחתה ואף דמשבת דף קנ"ג ב' דקאמר כל שגופו חייב חטאת כו' כל שגופו פטור אבל אסור בבהמתו מותר אף לכתחילה משמע דוקא משום פסידא בהחשך לו בדרך החירו לא במקום אחר אין ראי' שיחייב למונע בבהמתו אף משבות כה די"ל דוקא במחמר החמירו וכו', עיי"ש.

גבו'. א"ל אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית. עיין בשו"מ אגרות משה (חלק או"מ ב' סימן קיא) בענין אינשורענס אם יש בזה חסרון ח"ו בנפשו בזה"מ. וכותב שם לדעתו אין בזה שום חסרון בנפשו בזה"מ, דהוא ככל עיני מסחר שהאדם לא רק שרשאי אלא גם מחוייב לעשות מסחר ועבודה לפרנסתו ואסור לו לומר שאף אם לא יעשה כלום יזמין לו השי"ת פרנסתו באיזה אופן, דמנא לו שיש לו זכות כה, לצד האיסור לסמוך על הנס אף לאלו שראוין להעשות להם נס, דהא אסור אף להתפלל שיעשה לו השי"ת נס כמפורש בצרכות דף ס'.

דבשביחת בהמתו אף מה דהוא שבות אסור כמ"ש הסמ"ג דבהמה אינה יוצאת בזוג אף בכרמלית והת"ש נדחק לחלק דלמה אמרו בשבת דף קנ"ג לענין מחמר וכל שבתצירו פטור אבל אסור בבהמתו מותר ולפמ"ש א"ש דשם עיקר האיסור בשביל מה שעושה האדם לסייע וצכה"ג מותר אבל לא במה שהאיסור הוא בשביל נייחה דבהמה והא' דלא אסרו בשבת דף קנ"ג משום שביחת בהמתו ז"ל דמיידי באינו בהמתו דאינו מצווה על בהמת אחרים וער"ן שם וצריכ"ש סי' כ"ד.

ובזה מיושב מה דאמרו בשבת דף נ"ג בקמיע דמומחה לאדם לא הוה מומחה לבהמה והא' קמיע שאינו מוחזק במומחה לא חייב חטאת וכל שבתצירו פטור אבל אסור בבהמה מותר וכבר הקשה כן דו"ז הגאון ז"ל בישוע"י ולפמ"ש א"ש דכל שאינו מומחה שוב אסור משום משוי דאינו נייחה כיון דאינו מוחזק למומחה שוב הוה משאוי.

ובחידושי אמרתי בזה דבר נחמד דהנה במ"ש הפ"י דשביחת בהמתו אינו ראוי שיהי' מן התורה והרי מותר לבהמה לחלוש מן המחומר וא"צ להעבירה מע"ג ואמרתי בזה דבאמת כל עיקר מה שמצווה על שביחת בהמתו שחנות ולפ"ז כיון דבאמת צער בעלי חיים דאורייתא ורק כל מה שהוא לצורך אדם לית בזה משום צער בעלי חיים כמ"ש בפסקי מהרא"י ולפ"ז כל שמצווה על שביחת בהמתו בשבת משום נייחה דידה שוב אסור מה"מ משום צעב"מ דהוא דאורייתא כיון שאינו לצורך האדם ולפ"ז כל שבתצירו פטור אבל אסור ואינו אסור רק מדרבנן בשביל גזירה אטו מלאכה דאורייתא א"כ שוב מה לנו בנייחה של בהמה כל שהוא לצורך האדם ורבנן לא גזרו בזה חז"ל מאד ובה"ל ל"ק מהא דהחירו להניחה ע"ג תבואה לחלוש מן המחומר דכל עיקר הקפידא משום צב"מ וכאן אדרבא איכא צער לה במה שלא תאכל וכ"כ רש"י בהדיא בשבת דף קט"ו ולפ"ז זהו במה שעכ"פ צורך לאדם אבל במה שיוצאת הבהמה במשאוי שעליה ואינו לצורך האדם א"כ הוה לה משאוי ואינו נייח לה ולצורך האדם ג"כ אינו שוב גס באיסור דרבנן אסור דעכ"פ יש משום צעב"מ דאינו נוח לה ומעתה בקמיע דלהס"ד דהוה מומחה לבהמה וא"כ הוא משום רפואתה אם כן פשיטא דליכא בזה משום משאוי משא"כ לפי מה דמשני דאינו מומחה לבהמה שוב איכא משום משאוי דאינו צורך לאדם כיון דאינו מומחה לבהמה וגם לה איכא משוי חז"ל ובה"ל יש לישב קושיית מהרש"א שם דו"ק.

וכו'. וא"כ ודאי שאסור לסמוך שישלח לו השי"ת פרנסתו בלא שום עבודה ומסחר, אף שהוא צריך לידע שכל מה שמרוויח מעבודתו ומסחרו הוא רק מהשי"ת כפ"מ שנקצב לו מר"ה, אבל מ"מ כך נגזר מהשי"ת שרק ע"י איזה מעשה עבודה ומסחר ישלח לו השי"ת פרנסתו מלד שנאמר בזה אפיך תאכל לחם וכמפורש בסוף קידושין הרעומי את מעשי וקפחתי את פרנסתי. ואף לר' נהוראי שם שאומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואני מלמד את בני אלה תורה, שמשמע שאינו מחייב להאזין ללמד את בנו אומנות, נמי פשוט שגם הוא מודה שאין לסמוך על הנס, אבל סובר שחיון שרוב בנ"א בקטנותם א"א להם ללמד תורה כראוי אם ילמדו אז גם אומנות אף בזמנם, והמורה חייבה להאזין ללמד את בנו תורה בע"כ שיוכל לסמוך ע"י שחמין לו השי"ת אחיה עבודה בגדלותו בשעה שיצטרך להרוויח לפרנסתו ופרנסת אשה ובנים, חו שיוכל אף בלא למד ועסק בזה בילדותו קודם שהוצרך לפרנסה, אבל בלא עבודה בגדלותו גם ר' נהוראי מודה שאסור לסמוך על הנס אלא צריך לעבוד לפרנסתו, וכדאיפסק ברמב"ם פ"ג מת"ת ה"י, אף שבקטנותו משמע שפוסק כר' נהוראי שאין האב חייב ללמד אומנות לבניו כי לא מנינו ברמב"ם דין זה שמחייב האב ללמד אומנות לבנו.

וא"כ גם אינשורענס הוא ככל עניני מסחר וכדומה שעושין לפרנסת עממו ופרנסת בניו שרשאין ליקח זה כיון שהוא מעשה פרנסה, וגם חולי יקיל זה מעליו שלא יצטרך לעבוד הרבה להניח שישאר לעת זקנותו ולירושא לבניו אחריו, כיון שבדרך נס אינו זוכה וגם אסור להתפלל ע"י, וגם בשבת דף נ"ג מגנה זה אב"י למי שהוצרך לפרנסתו לנס ולא נתן לו השי"ת בדרך הטבע להצליחו שיהיה לו שכר מניקה, וגם אסור ליהנות ממעשה נסים כדאיתא בתענית דף כ"ד עיי"ש ברש"י, וא"כ כשרוצה להשאיר לזקנותו ולירושא הרי צריך שהשי"ת ישפיע לו ממה שעושה יותר מכפי הראוי בדרך הרגיל שהוא כעין דרך נס שאולי אינו זוכה וגם אינו מן הראוי כדלעיל, ולכן כיון שהשי"ת נתן דעה בדורות האחרונים שיהיה עסק זה של אינשורענס בעולם שהוא השארה לזקנותו ולירושא בדרך טבעי, הוא דבר טוב וראוי גם לאנשים כשרים יראי השי"ת ובוטחים רק על השי"ת שהוא הנותן ענה למיקני נכסין, דגם מי שקונה אינשורענס הוא נמי ענת השי"ת למיקני אינשורענס ובוטח על השי"ת שיוכל לשלם בהגיע הזמן בכל שנה וזהו הבטחון שאנו מחוייבין, וכן הוא באינשורענס של שריפה וגניבה והאינשורענס של הקאָרס, שכל אלו הוא דבר שאין בזה שום חסרון לענין הבטחון וכמו שנהגו היתר כל העולם אף יראי השי"ת ביותר.

וע"ע במדון זה בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' א) ובשו"ת באר משה (ח"ת סי' קית-קלט), גם ידועים בזה דברי הגה"ק משינאווא הנדפס בספר דברי יחזקאל החדש.

גמ'. **מעשה באדם אחד שנשא אשה** גידמות וכו'. כבר ידוע מה שהקשו המפרשים הלא אסור לאדם לקדש את האשה עד שיראנה, וא"כ איך נשאה מתחילה. ומירצו דתברא בלידו, דסיפא דגמ' שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה בעיניו, והאיש ההוא ידע בנפשו שלא יסתכל עליה, וא"כ ליכא חשש שמא תתגנה. כמדומה שכ"כ העיון יעקב בב"ב (דף טז ע"ב).

וע"ע בהג' הריעב"ץ דמכאן מוכח דאדם ננוע מותר לקדש אף אם לא יראה.

ובותב עוד: וכיון שהוא כן אף לגדולים וצדיקים שראוי ליעשות להם נס כ"ש לאלו שבדורנו שאין יחמי דיתמי שאסור לנו לסמוך על הנס ואין שום חטא על מה שמשתדלין לבקש אומנות יותר נוחה וקלה וראויה לפי שומת האנשים יותר להרויח, אף שצריך להאמין שהשי"ת יכול ליתן פרנסה מכל אומנות שהיא כדאר"מ שם שאין עניות מן האומנות ואין עשירות מן האומנות אלא הכל לפי זכותו, משום דאינו יודע שמא הוא אינו זוכה להרויח באומנות אחרת אלא בחו שיתר ראויה להרויח, אבל ידע שכל מה שירויח אחר כל הדברים והשתדלות שעושה הוא רק מהשי"ת הנותן כח לעשות חיל ותרגם אונקלוס שנותן לך ענה למקני נכסין וכן כל דבר שעושה ומרויח בזה.

דף נד ע"א

דכלאי בהמה אינן אסורין למושכן בחוץ להשקותם וכדומה, דלא אסרה תורה אלא חרישה וה"ה לכל מלאכה

גמ'. **אילימא כלאים דאדם וכו'.** עיין רש"י. מכאן מביא בשו"ת הרי"ד (סימן מג) ראיה

שהוא כמו הרב ואע"פ שאמר בלשון חימה עכ"ז חשיב זלול. יורינו איך שורת הדין נוטה ושכמ"ה.

תשובה: אין בדברים אלו שום זלול ובזיון להרב ובחנם הקפיד הרב יען כי נמצא כזאת בגמרא ערוכה בשבת דף נ"ד ע"ב א"ל רב חסדא א"כ עשיה מר עוקבא ע"ש והא דכוותא וכ"ש הוא. עיי"ש.

גמ'. **וחדא פרה הויא ליה.** ראיתי להקשות הלא כבר כתב רש"י בפ' וישלח דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור. עיין בספר אמירה דכ"א מ"ש לתרץ בזה ואין הספר תח"י כעת.

גמ'. **פרתו של ראב"ע היתה יוצאה וכו'.** עיין בשו"ת שם אריה אור"ח (סי' ב) שנתחבב אס הנשים מלוות על שביחת בהמתן, כיון דהוי רק עשה, וכחב שרב אחד אמר לו שיש רחיה דנשים חייבות בעשה דשביחת בהמה, ממ"ש בשבת כאן בפרתו של ראב"ע, דמשמע דהאשה מלווה בשביחת בהמתה כמ"ש רש"י ותוספות דהטעם משום שביחת בהמתה. והוא השיב לאותו חכם דאין מזה רחיה, די"ל שהיתה מחמרת אחריה, ובלאו דמחמרת גם האשה מלווה. וכחב עוד שם, דמדברי הר"ן ליכא הוכחה, דכל שיטתו בשמירה היינו לאו, דכ"מ שנאמר השמר פן ואל הוא ל"ת, ואין זה ענין לעשה דשביחת בהמה, עכ"ד.

ועיין בשו"ת רב פעלים (חלק א אור"ח סימן כב) שהעיר על דבריו, דמה שדחה אותה הוכחה שהוכיח אותו חכם מפרת שכינתו של ראב"ע, משום די"ל שהיתה מחמרת אחריה אין זו דחיה, דחמור מאן דכר שמייה הכא. אך כותב שם שג"ל לדחות רחיה זו מטעם אחר, והוא די"ל התם שכינתו היה לה בעל, וכיון דיש לה בעל הפירות שלו, וקנין פירות קנין הגוף דמי, ונמצאת פרה זו היא של בעלה, ומחוייבת האשה בהשבתה מצד הבעל שהוא איש.

ובגוף הענין כבר העיר רבי עקיבא איגר ז"ל, בתוספותיו על המשניות בשבת (פ"ה מ"א) אס הנשים מלוות על שביחת בהמתן, היכא דליכא משום מחמר, כיון דהוי רק עשה, י"ל דהוי כדן מלוות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות, ואע"פ שהם חייבים בקידוש היום מהיקש דזכור ושמור, י"ל דוקא בקידוש דהיינו הזכירה, אבל בשאר מ"ע פטורות. ושוב לייין על הר"ן ז"ל בפרק כ"ב, שכתב בכל מילי דשבת נשים שוים לאנשים ע"ש, ועיין בשו"ת רב פעלים הנ"ל שחמה בעיקר הדבר, איך יש להסתפק בדבר זה, הרי הדבר

אבל משיכה בלא מלאכה מהיכא תיתי לן דאסירה. וכ"כ רש"י כאן, אילימא כלאים דאדם, דמי כריך להו סביבות ידיו נמצא קשור עם הגמלים ופעמים שהם מושכים שום דבר ונמצא אדם וגמל מנהיגין יחד, אלמא אין משיכה אסורה אלא במלאכה ולא כשמושכן להשקותן.

ועיין רא"ש בהלכות כלאים (סימן ז) מביא שאלה ששאל רבינו אפרים להראב"ה אס מותר למשוך בלי מלאכה כו', התשובה: דעמי נוטה שאין בו דאסור שאין אסור כלל אלא במלאכה. [עיין בשו"ת בעלי התוספות (סימן לד)] והטור יור"ד (סימן רנז) מביא תשובה זו להלכה, וכ"ה שיטת התוספת כאן ד"ה והחנן, ועיין ביאור הגר"א יו"ד (שם ס"ק יא).

עמוד ב'

מתני'. **ולא בזוג אע"פ שהוא פקוק.** הש"ך יו"ד (סי' פז סק"ו) מביא רחיה מכאן דאף במידי דרבנן חיישי' למראית העין, דהיינו טעמא דאסור בזוג אע"פ שהוא פקוק, משום דמחזי כמאן דאזיל לחינגא, דהיינו למכור, ואסור מקח וממכר בשבת אינו אלא מדרבנן. וכ"מ בתוס' כתובות (ס) ד"ה ממעכן. ומזה העיר עמ"ש הרמ"א בהגה שם, ובחורת חטאת (סוף כלל סב), שמותר לעשות חלב משקדים ולהניח בו בשר עוף, הואיל ואינו אלא מדרבנן, משא"כ בבשר בהמה דחיישי' משום מראית העין. אולם להנ"ל יש לאסור גם בבשר עוף. ושכ"פ מהרש"ל. ע"ש.

אולם בשו"ת אדני פז (סי' מא) כ' לדחות רחיות הש"ך, והעלה להקל בדבר. ע"ש. וכן העלה הפר"ח (סי' פז סק"ז) לקיים ד' הרמ"א, שבאסור דרבנן מיהא לא חיישי' למראית העין כל שלא נאמר בהדיא בש"ס גזירה זו. עש"ב. וכן הסכים הכרתי ופלאי שם. וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"א (בהשמטה שבראש הספר). ע"ש. והט"ז יו"ד (שם סק"ד) כ' ג"כ שדברי הרמ"א נכונים, ושכן המנהג, ומ"מ לכתחלה יש להניח שקדים וכו'. ע"ש. וע"ע בשו"ת נוב"י תנינא (תאור"ח ס"ס ל).

גמ'. **א"כ עשיתה מר עוקבא וכו'.** עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן רנח) וז"ל: שאלה אחד היה לו שה ציטו והיה רותץ אותו ומיפהו בכל יום פ"א כעס עליו חבירו ואמר לו וכי זה הוא רבי פז"פ (הוא שם הרב שבעיר) שכ"כ אחת משמשו בכל יום שמע הרב והקפיד ויש חכמים אמרו שראוי לקונסו ולהענישו על דברים אלו שהם זלול בכבוד הרב שאומר על זה השה

דהיה עשירי לעזרא כדאיחא בצרכות ד' כ"ז ע"ב, ומוכח
אם כן מזה דגם כהנים בכלל ערבות.

וכותב שם: אבל לדעתי אין כל קושיא מזה להל"ת,
משום דנהי דסובר דאנשים אינם ערבים לנשים,
אבל מנאות תוכחה ומחאה מודה שפיר דאיכא, וכמו
דיסבור בודאי בזאת גבי כהנים ולויים שאינם מוצאים
מכלל המצוה של הוכח תוכיח לעמיתך, וא"כ יש לומר
דזה שהעלו חכמים לקרוא זאת על שמו הוא לא מכה
ערבות, אלא מכה מצות תוכחה מזה שלא מיחה בה, וזה
מדויק מאד בלשון הגמרא בדברי הגמ' שכתוב בלשון
מתוך שלא מיחה בה. והיינו מתוך שלא קיים מצות
תוכחה למחות בידה, אבל לא מכה ערבות.

ובשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' קל"ב) כתב
בדומה לזה לגבי גרים, דנהי דישתאל לא
קבלו עליהם ערבות, אבל אם יעשו שלא כדין יענשו
עליהם אם לא יוכיחם כשצידם למחות. ובהגה שם
מיישב לפי"ז קו' ס' נרור החיים שמקשה על הרא"ש
דס"ל דנשים אינם בכלל ערבות, מע"ז דף י"ח שגזרו על
אשתו של ר"ח בן תרדיון להריגה על שלא מיחתה בו
(שהיא קושיא הזרע אברהם שמיא כב' בדבריו), והיינו,
שנענשה לא מכה ערבות אלא מכה תוכחה עיי"ש.

ועיין בשו"ת סמא דחיי (שמציין אליו הפרמ"ג
בפתיחה הכוללת לאו"ח בחלק השני אות ט"ז)
חאו"ח סי' י"ד, שכותב לתוך קושיא הזרע אברהם הנ"ל
מהיהא דאשת ר"ח בן תרדיון, לפי, דזה שאימעיטה
אשה מאיש הוא מפני שנשים אין סיפק צידם למחות
ולכן אימעיטו ממילת איש שאין בכלל ערבות, וא"כ
היינו דוקא לשאר אינשי בעלמא, אבל על בעלה מיהא
דלבה גס בה יש ספק בידה למחות בפרט במילי דשמיא
ובידה לפייסו.

וע"ע בספר דרך פקודין (מצוה ל"א חלק הדבור
אות ד'), דכתב לפשוט ספיקו של הדג"מ
בהפירוש דנשים לא נכנסו בכלל הערבות, אם דוקא נשים
לא נחערבו בשביל אנשים, או גם אנשים בשביל נשים,
וכתב דע"כ הפשט הכי, דנשים ע"כ נחערבו על אנשים,
מדקאמרי בגמ', אין אשתו של אדם וכו' אלא"כ מבקשין
ממנו ממון וכו' דכתיב אם אין לך לשלם למה יקח
משכנך וכו', הרי לפניך דנשים מתענשי אלאנשים, הרי
ע"כ הא דאמרין דנשים לא נכנסו בערבות, היינו
דאנשים לא נחערבו בשביל הנשים, עד כאן דבריו, ע"ש.

נרור הוא דחייבת האשה במ"ע חו"ג, דידוע אפילו
למ"ד תוספת שבת מן החורה, היינו מ"ע הוא דאיכא
בה וליכא איסור לאו, ועיין מג"א סי' רס"א ס"ק ח'
ואשל אברהם שם, ועיין במש"ז סי' תר"ח, וא"כ השתא
האשה שקבלה שבת מבע"י בהדלקת הנרות למה תאסור
במלאכה כמ"ש בס"י רס"ג, והלא עתה קודם חשיכה לא
יחול אפילו על האנשים אלא רק איסור עשה, והנשים
פטורים במ"ע שהז"ג, ולמה יהיו אסורים במלאכה
בקבלת שבת מבע"י, אלא ודאי מוכרח אתה לומר דבכל
מילי דשבת שוים הם לאנשים, ואפילו בעשה בלבד, ואין
לחלק ביניהם כלל, ולכן מוכרח לומר דהאשה חייבת גם
בשביחא בהמה כאיש, אע"ג דליה כאן אלא עשה בלבד,
וכותב שם שזו ראיה שאין עליה תשובה. עיי"ש.

וע"ע בספר רוח חיים למהר"ח פלאגי (סי' שה
סק"ב), שכתב להקשות היאך לא מיחה ראב"ע
בשכנתו, וכתב לתוך שמוה ראיה למה שכתב הפמ"ג
שאין האשה מצווה על שביחא בהמה, דהויא מ"ע
שהז"ג, וס"ל לראב"ע ג"כ שאין האשה מצווה, ולכן לא
מיחה, ואין זה היפך חכמים, אלא שלא ברזונם, כי
הרואים לא ידעי ממי היתה, מין שיוצאת משכנתו, והיה
לו פרות רבות, וזהו שלא ברזונם אבל לא שנחלקו בעיקר
הדין. ע"ש. וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק (סי' קכט) בזה.

גמ'. ובמתוך ש"א מיוחד בה וכו'. בספר נשמת
אברהם (סי' ח) מקשה על הל"ת בצרכות (דף
כ' ע"ב) ד"ה אלא אי אמרת, שכותב דמסתמא כי היכי
דאין הנשים ערבות בשביל האנשים כמו"כ איפכא אין
האנשים ערבים בשביל הנשים, ומקשה מהך דהכא
דפרתו של שכנתו של ר' אליעזר בן עזריה, דאמרין לא
שלו היתה אלא של שכנתו, היתה ומתוך שלא מיחה בה
נקראת על שמו, ונשאר ב"ע.

וב"ב בספר אשל אברהם (להגרא"י ניימרק ז"ל)
דמהא דר"א נחפס על מעשה שכינתו, נראה
לכאורה ראיה דגם אנשים ערבים בעד הנשים במצות
שננטו עליהן, וכדברי הגרע"א בתשו' ז' ודלא כדברי
הנו"כ בל"ת ברכות כ' שלמד מדברי הרא"ש שאין
ערבות לאנשים בעד הנשים. ע"ש.

ועיין בשו"ת אין אליעזר (חלק ט"ז סימן לב)
שמוסיף להקשות גם על קטע אחר שבל"ת
ברכות שם בד"ה והרשב"א וכו', שמבאר שגם כהנים
ולוים אינן בכלל ערבות ע"ש, וקשה על זה ג"כ מהך
דפרתו של ר"א בן עזריה דהא ר"א בן עזריה היה כהן,

וע"ע בספר בית יצחק (על מס' מגילה) שהאריך והעריך תשובה ארוכה בענין ערבות לנשים, וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן נד).

תוס' ד"ה הוה בעשר. עיין שו"ת חכם נבי (סימן לג) ח"ל: ולעשות רצונו הנני מודיעו מה שהקשה לנו עתה בבית מדרשינו בשבת דף (נ"ז) [נ"ד] ע"כ בחוס' ד"ה הוה מעשר כו', וי"ל כו' אי נמי אפוטרופוס הוה מעשר ע"כ. והא קיי"ל בהנזקין דאין אפוטרופוס רשאי לעשר אלא להאכיל אכל לא להניח וא"ל לומר שהיה מאכלו של ראב"ע ק"כ אלף עגלי ככל שנה ושנה ולא מיבעיא לדברי הרמב"ם סוף הלכות נחלות שכו' אכל לא יעשרו להניח כו' אלא ימכרו אותן טבל והרובה לתקן יתקן דהשתא מה התם דקיי"ל א"ל רשאי למכור טבל אפי"ה האפוטרופוס אינו רשאי לעשר במעשר בהמה שבפירוש שנינו עד שלא הגיע הגורן מותר למכור ולשחוט שאפי"ה הבעל דבר עצמו מותר למכור בלי מעשר על אחת כמה וכמה האפוטרופוס שמוחר למכור בלי מעשר ואסור לו לעשר כלל וימכור לעולם קודם שעת הגורן ואפי"ה אחר שהגיע הגורן אסור לו להאפוטרופוס לעשר, אלא אפי"ה להראב"ד ז"ל שכו' בהשגה א"ל אין הדעת נוחה ממנו שיהא האפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל לבנ"א כו' במעשר בהמה מיהא מודה דמוכר בלי מעשר שהרי אין זה מכשול כלל ללוקחים שהרי הלוקח פטור ממעשר בהמה ואין לומר דמעשר בהמה עדיף דהגורן קובעו למעשר ועכ"ל נריך הוא לעשר כשהגיע הגורן אף כשאינו רוצה לשחוט ולא למכור לאפוקי במעשר דגן אם אינו רוצה לאכול ולא למכור רשאי הוא להשהותו בטבלו: אין זה נראה משני נדדים דלכאורה אף לאחר שהגיע הגורן אם אינו רוצה למכור ולא לשחוט רשאי הוא שלא לעשר ועוד דבמעשר נמי אמרינן חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות אפילו הן בני יומן הרי הן בחזקת מחוקקין ש"מ דאין דרך חבר להשהות ברשותו פירות שאינן מחוקקין ועוד דבגמ'

אמר' דטבלא דגורן מדרבנן א"כ פשיטא דלא עדיף טפי מגורן דגן שהוא דאורי'.
עוד היה אפשר לי לומר דדוקא במעשר דגן שאין המעשר נפסד במירה שהרי הלוקח נריך לעשר התם הוא דאין אפוטרופוס רשאי לעשר אכל במעשר בהמה דהמעשר מפסיד במירה שהרי לוקח פטור לכן האפוטרופוס רשאי לעשר עד שלא ימכור ומיסתייעא הך מלחא במקצת מהא דכו' רש"י להניח התבואה באזור עד שיגדלו למה לי עשורי לכשיגדלו יעשרום הם דמשמע דע"כ ל"א דאין אפוטרופוסין מעשרין אלא כשאין המזוה עוברת אכל במירה בהמות קודם מעשר דהמזוה עוברת אפשר דיש לאפוטרופוס רשות לעשר ולומר שלא ימכרו העגלים כלל עד שיגדל ראב"ע איכא פסידא ליחמי דכמה מהם ימותו וכיון שע"כ נרימין אנו למכור העגלים יש רשות ביד האפוטרופוס לעשר כדי שלא להפסיד המזוה ומיסתייעא נמי מדאמר' ואין פוסקין עליהן פדיון שבויים ולא כל דבר שאין לו קצבה ומפרש רש"י משום דנמצאו נכסיהן כלין ומשמע הא דבר שיש לו קצבה כגון מעשר בהמה האפוטרופוס מעשר עליהן אלא דקצת קשה אדקאמר וכ"ד שיש לו קצבה לאחריי מגלה לימא לאחריי מעשר בהמה וכ"ש מגלה שהוא דבר עומד וקיים להיתומים ואפשר דלא פסיקא ליה דכשאין צורך למכור הבהמות אלא אפשר לו להשהותם עד שיגדלו היתומים אינו רשאי לעשרם.

אב"ל אין למרץ ולומר דאין היתומים חסרים במעשר בהמה שהרי הוא שלהן להקריבו שלמים ולאכלו כדפירש הרע"ב על מאי דאמר' בגמ' דניחא ליה דלחעציד מזוה בממוניה דאם אמרו בסתם כל אדם ביתומים לא אמרו אדרבא אמרי' בעלמא יתמי לאו בני מעבד מזוה נינהו וציוותר בסך ענוס ורצ מה והדבר נריך תלמוד. עכ"ד.

דף נה ע"א

שלא נשמע, חוץ מדבר המפורש בתורה, דכלל גווי נריך לומר לו, כדאיתא (בש"ע או"ח סי' תר"ח) ע"ש בהגה, עכ"ד. ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ד' סימן עט) תמה על זה דנראה מדבריו דנקט הענין כפשטן, ולפי"ז למ"ד דאף דדבר המפורש בתורה, אין להוכיח אם ברור שלא יקבלו, כדמשמע מדברי החוס' כאן, הביאם המ"ב בציאור הלכה שם (ד"ה אכל), הותרה הרצועה ח"ו

גמ'. אע"ג דלא מקבלי' לובחינהו מר. עיין חוס'. החפץ חיים ז"ל, בציאורו להת"כ (פ' קדושים פ"ד ה"ט), כתב על מ"ד שם, א"ר טרפון העבודה אם יש צדור הזה יכול להוכיח, אראב"ע העבודה אם יש צדור הזה יודע איך מוכיחים, אמר ריב"נ וכו' עיי"ש, וכתב ע"ז החפץ חיים ז"ל, דאם כן, כשם שמזוה לומר דבר הנשמע, כך מזוה שלא לומר דבר

בזה"ל, והיא כנגד המצואר בש"ס ופוסקים, ופשיטא דכוונת רבותינו בזה, רק לזר המוכיחים, שיקטנו עצמם תחילה, כדי שיתקבלו דבריהם, דאם לא כן הם הגורמים במה שדבריהם אינם נשמעים, שיאמרו להם טול קורה, כמצואר (בערמין ט"ז ע"ב), שגם שם מוצאים דברי התנאים הנ"ל, בשינוי גרסאות קצת עיי"ש, וכמ"ש בעיון יעקב שם, דמי שיוכל להוכיח, ומי שמקבל תוכחה, היא היא, דכל מי שיש בו יראת שמים, דבריו נשמעים, כדאיתא (בברכות ו' ע"ב) עיי"ש, אבל לא שח"ו קלקלתם תקנתם לפטור מחוכחה מטעם זה, ועי' שם בעיון יעקב אח"ל, שכתב בזה"ל, ומ"מ מה שמוכיחין (רצונו לומר בדודאי אי אפשר להעלות על הדעת, שלא יוכיחו), י"ל ע"ד דאמרינן, דאין מומחין בזמן הזה לדון, אפי"ה במידי דשמיחי עבדינן שליחותא דקמאי, עכ"ל.

ועייין בספר משכיל אל דל (מהרב הגאון מוה"ר הילל ליי"ש זלה"ה גדול המוכיחים, חלק שני כלל ג' פרט ד'), כתב שם במוסגר, על דברי חז"ל דתמה אני אם יש בדור הזה, מי שמקבל תוכחה (שם בערמין), בזה"ל, נשבע אני בשה"ג, שאין כוונת מימרא זו כפשוטו, ובדאי יש דברים בגו, דא"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו ח"ו, ותלי"ת לא אלמן ישראל, א"א בכל דור ודור, ואפילו בדור של עקבות משיחא וכו', אלא עתה נתקיים, מה שאמר שלמה, רבים חללים הפילה, זה תלמיד שלא הגיע להוראה, ועומים כל הרוגי, זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה, ואינו משגיח על הדור כראוי, להדריך ולנהל עניי האלף, יהי מאזה טעם שיהי וכו', כי באמת יש בכל מקום ומקום אפילו במקומות האלו, כמה וכמה אנשים שהמה תאבדים ונמאס, ומשתוקקים, לשמוע דבר ד' ותוכחתו, אבל אין מגיד להם עכ"ד.

ועוד כתב שם, התורה אמרה הוכח תוכיח, אפילו מאה פעמים, אפילו תלמיד לרב, ואי משום שאמת נעדרת, ותמה אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה, הלא קיי"ל אין הולכין בפקות נפש אחר הרוב, ומותר לחלל שבת, עבור ספק חיי שעה של מיעוטא דמיעוטא, מכ"ש להלל נפשות להביאם לחיי עולם, ונוסף על זה, שהרי כמה וכמה כשוגגים ואנוסים, ובתונוק הנשבה בין הנכרים, שאפילו ידיעת בית רבם לא הי' להם וכו', עיי"ש שהאריך בדברים החוצצים מלכותא אש בזה, ורימוז לזה בתשו' זכרון יהודא (סאטמאר) מהדו"ת (סי' פ"ח), וכתב, על המלמד זכות במיעוט תוכחה, מפני המאמר של תמה אני וכו' הנ"ל, ועוד

מאמרים כאלה, תפוג תורה ח"ו, והביא לזה, את דברי השטמ"ק (בינה ל' ע"א), שהביא המחצית השקל (סי' תר"ח), שכתב כה"ג, אף לגבי דרבנן, מכ"ש בדאורייתא.

עוד שם. עיין מ"ש הרשב"ץ בחשובה חלק ב' (סימן מ"ז), שאם אין אנו יודעים אם יקבלו או לא, חייבים על כל פנים למחות, וכמו שאמרו בשבת (נ"ה ע"א) אם לפניך גלוי, לפנייהם מי גלוי, ואילו הנחנו בני אדם על מה שהם שוגגים, מטעם שמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים, היו מוסיפים על חטאתם פשע בכל יום ויום, והיתה התורה נופלת מעט מעט. ועוד נראה לי שדוקא כשכולם שוגגים, אבל אם יש מהרים בדבר, מזה למחות בידי השוגגים כדי להזהיר את האחרים שלא יבואו לידי מכשול, דברייחא ילפי מקלקלתא ולא מתקנתא (ירושלמי מועד קטן פרק ב' הלכה ב') ע"כ. וכ"כ בשו"ת טוב טעם ודעת תליחתא חלק ב' סימן ז'.

ועייין שטה מקובצת (בינה ל' ע"א) ח"ל: והעיד הריטב"א בשם רב גדול מהאשכנזים, ומטי בזה בשם רבינו מאיר מרומנובורג, שלא אמרו מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים, אלא דורותם, אבל בדורינו שמקילים בכמה דברים ראוי לעשות סייג לתורה, ואפילו בדברנן יש למחות ולקנוס עוברי עבירה לבד יידון עוד ושכן הוא בירושלמי. והדבר נראה לי נכון ע"כ. ועיין עוד בשו"ת בנין עולם (חלק אורח חיים סימן ל"ב), ובשו"ת יד הלוי (חלק אבן העזר סימן ל"ג) ע"ש.

ועייין בשו"ת מים חיים (סימן קנ"ה אות ח') ותוכן דבריו: וכבר ישבו על מדוכה זו רבני המערב, ומהם הגאון רבי יוסף בורגיל, בעל זרעא דיוסף, בדרוש לשבת תשובה, והוכיחו במישור מהפוסקים שעד כאן לא חילקו חז"ל בזה בענין התוכחה, אלא אם הוא נזכר כמוכיח בשער, ואומר בלשון תוכחת, למה חששו קו, והרי העושה כן עונשו כן וכו'. אבל תלמיד חכם היושב ומלמד בדיני התורה, בפני הקהל, אין לחלק בזה שום חילוק בין אם הדבר ספק אם יקבלו, או בודאי לא יקבלו, כי הוא מחוייב ללמד והקהל מחוייב לשמוע, השומע ישמע והחדל יחדל. והרי חיקן משה רבינו לישראל להקהיל קהלות וללמוד ברכים הלכות חג בלכות פסח בפסח, וכן הוא מנהג ישראל קדושים, מבלי לחקור ולדרוש אם חלק מהשומעים לא יקבלו דבריו, וכן מנהג החכמים הדרשנים שכל דור ודור, להזהיר בתוך דברי התורה שמשמיעים לקהל, על הדינים שיש נכשלים בהם. וכן כתב מר אבי הרה"ג הקדוש רבי חיים משאש ז"ל,

שנהג יחד עם חבריו, שכאשר יודעים באחד שעובר על איסור מסוים, ואינו מקבל תוכחה, הולכים אליו, ושואלים הלכות זה לזה, מהו הדין בדבר פלוני, ומשיבים בודאי שהוא איסור גמור, ומתמיהים על השואל איך עלה על לבו להסתפק בדבר שהוא ברור לאיסור גמור. ואם גדול יחדל האיש ממעשיו, תבוא עליו ברכה טובה, ואם לאו קרינן ביה, ישירים דרכי ה' נדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם עכ"ל. וכן העלה בשו"ת פני יצחק חלק ה' (סימן א') שאין לומר בנידון מה מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים.

עוד שם. עיין בשערי תורה בראפמאן חוברת ב' שער אגדה ודרושים (אות א').

עמוד ב'

גמ'. ד' מתו בעטיו ש"ל נחש וכו'. ידוע שהגאון החת"ס היה לו תלמיד חביב שנאסף ונפטר בערב שב"ק במקוה, והיה מילר ודואג על זה מאוד, ובהספידו בכה ואמר, הן כחבב באיכה "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו", דהנה אדה"ר גרם מיחה לעולם, אמנם כשבני אדם באים בטענה לפניו למה גרמת לנו מיחה הוא למענו ישיב לא נפטרת בגללי רק מפני רוע מעשיך, אמנם כל זה חינה באיש למעלה מכ' שנה שאז ביי"ד שלמעלה מעמישים, אבל בבחור נעיר בן י"ח שנה, מה ישיב אדם הראשון לעומתו, בטענתו למה גרמת לי מיחה. ח"ש הכתוב, מה יתאונן "אדם" חיי", היינו מה ישיב "אדם" הראשון על בחור בן חיי" שנה, חינה "גבר על חטאיו" היינו גבר בא בשנים ישיב לו שמת בשביל חטאיו אבל על בחור בן חי שנים מה יתאונן וישיב, ודפח"ח.

גמ'. כ"ה האומר ראובן חטא אינו אלא מועה וכו'. בשו"ת רב פעלים (חלק ב' יו"ד סימן מא) נשאל מאי טעמא יש בפסוק ויהי בשכון ישראל בארץ ההיא בפרשת וישלח, פסקא בתוך הפסוק שעושה שם פרשה אחרת. והשיב שזה מבואר בגמרא כאן כל האומר ראובן חטא אינו אלא מועה, שנאמר ויהיו בני יעקב שנים עשר, מלמד ששקולים כאחד, אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פלגש אביו, מלמד שבכלל מנעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאלו שכב את בלהה, ופירש מהרש"א ז"ל דיליף מפסוק ויהיו בני יעקב שנים עשר אשר הוא התחלת ענין אחר, ואינו שייך עם דברים הקודמים ומנינו ג"כ ששם נפסק לפרשה אחרת, ועל כן היה צריך לאפסוקי נמי כאן לפסוק אחר, ולמה נשאר זה

מחובר עם דברים הקודמים בפסוק אחד, ולזה מפרש רבי יונתן הא דנעשה כך שהפסיק את ויהיו בני יעקב שנים עשר לפרשה אחרת, ולא הפסיקם בפסוק בפ"ע, אלא נשאר זה מחובר בפסוק אחד, לאשמעינן דרשה זו להיות מוסב אדלעיל, לומר אע"ג שנאמר בראובן זה הגנות וישכב את בלהה, מ"מ כפי האמת י"ב בני יעקב היו שקולים, דכמו שלא היה באחיו זה הגנות של וישכב, כך בו לא היה זה הגנות ממש, ולא נכתב כן אלא על שם שבכלל יצועי אביו ע"כ חזו הטעם המובן ע"פ הדרשה של הגמרא הנו', מה שנפסק קודם ויהיו וכו' לפרשה אחרת, ולא נפסק לפסוק אחד, אלא נשאר מחובר הכל בפסוק אחד, וכמ"ס מהרש"א ז"ל.

אמנם הביא שם דבמדרש רבה (פרשת נשא) בקרבן של שבט ראובן נחבאר שם טעם אחר בזה ההפסקה שיש בפסוק הנו', דהכי איתא, החם שעיר עזים אחד לחטאת לכפר על מעשה בלהה ולזבח השלמים בקר שנים, לפי שהיה חסר מלהמנות עם אחיו משום מעשה בלהה, שכן כחבב וילך ראובן וישכב עם בלהה פלגש אביו, וישמע ישראל והפסיק הענין שהניח שם פרשה, לומר שנותרה, ולכן אותה פרשה פתוחה, לומר אע"פ שנותרה ידיו של הקב"ה פתוחות לקבל שנים, ובשביל שביקש שני מעשים טובים הלל יוסף והתשובה, נעשה שלם עמהם שנכנס במניינם, וה"ד אחריו ויהיו בני יעקב שנים עשר עכ"ל, הרי לך טעם אחר בענין הפסקת הפרשה באמצע הכתוב.

והגאון הנ"ל ביאר שם טעם נכון להפסקה הזכר: להורות כי עון ראובן לא היה אלא רק ענין הפסקה, שהפסיק מעשה החשמיש והשחיבה של יעקב אע"ה, שהיה רוצה אותה הלילה לשכב עם בלהה להוליד ממנה תלומדים, שבה יהיו בני יעקב ארבעה עשר, וכמ"ס רבינו ז"ל בספר הלקוטים אשר אעתיק לקמן, והוא ע"י הליכתו וביאתו שם בכלל הדבר, ופסק ענין חשמיש של יעקב שלא הוליד עוד, וממילא נשארו בני יעקב שנים עשר דוקא ולא יותר, ולכן עשה הפסקה זו לפרשה אחרת קודם ויהיו בני יעקב שנים עשר, לומר כי עון של וישכב הנאמר בראובן אינו כפשוטו ששכב ממש ח"ו, אלא הוא ענין הפסקה שעשה במשכב אביו, ולכן נשאר הפסוק כולו מחובר יחד, שאם יפסיק גם הפסוק לא היה ניכר ונגרש ממנו דבר זה, אמנם על ידי שנשאר הכל פסוק אחד והפסיקו באמצע לפרשה אחרת, נרגש אז הדבר הזה אשר למדנו מחמת השינוי ההוא, ודוק היטב.

יוסף אומץ (סימן מז) וז"ל: וכבר ידעת מ"ש רז"ל בשבת דף נ"ה אמר רבי שמעון בן אלעזר מוטל הוא ראובן מאותו עון אפשר עמיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר ארור שוכב עם אשת אביו ויצא חטא זה על ידו ובספרי הקטן ראש דוד דף קנ"ג ע"ב כחבתי משם רבני אשכנז דבר נאה דלפי החשבון ארור זה יצא נגד ראובן, ע"ש, ואח"כ ראינו שכ"כ הרב פני יהושע שם. ע"כ.

תוס' ד"ה ארבעה בתו. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' או"ח סימן נה) שמיישב קו' השואל על לשון רש"י בסוכה (דף נ"ג) בד"ה אלו חסידים, כל חסיד הוא חסיד מעיקרא, עכ"ל. ואלו בצ"ק (דף ק"ג ע"ב) חסיד מי משחבט לשקרא, וכי חמא דמשחבט והדר הוא חסיד, והא כו' ריב"ז וריב"א חסידים דמעיקרא הוו כו', א"כ מוכח דלא כרש"י.

וכתב המהרי"א אסאד דע"כ מזה ראינו להט"ז ורש"א במשמרת הבית הג"ל דפעמים מזכיר הרוב בלשון כל משום דרובו ככולו, וה"נ כוונת רש"י כל חסיד הוא חסיד מעיקרא, ר"ל רוב פעמים, והתם הענין מוכח דבאלו חסידים קאמר ששבתו להקב"ה אשרי ילדותינו שלא ביישה כו' שלא עברנו עבירה בילדותינו לבייש כו', הרי דחסידים מעיקרא הוו, וכן כל חסיד ר"ל רוב פעמים, ושפיר איכא לפעמים חסיד שאינו מעיקרא, ופריך שפיר בצ"ק ק"ג וכו' דמשחבט והדר הוא חסיד והא כו'.

וגדול מזו מצינו בקרא כי אדם אין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, וכחצו תוס' בשבת דף נ"ה ע"ב דע"כ ברוב צ"א קאמר. וה"נ עפ"י רוב חסיד מעיקרא משמע. ע"כ.

ברש"י ד"ה מעבירם כתיב, קשה בעיני שם חכם הנזכר כאן כו'. כ' מהרש"א: בח"ה מהרש"ל הגיה כו', ולא הבנתי כוונתו דמאי קשה בעיניו שם דהחכם הנזכר כאן עכ"ל. ובשו"ת חכם נבי (סימן לג) כתב: ובעיני הדבר פשוט דכוונתו דעל עיקר הענין אין כ"כ תמיהא אם הוא טעות די"ל הגה"ה היתה מבחון אחרי חיבור התלמוד וטעה הסופר והעתיקה בפנים וכמו שמוחק רש"י כ"פ נוסחאות וכונן שהם טעות ממי שרצה לפרש כך או ממי שהקשה כך ואינו מן התלמוד אבל שם החכם שהוא רב הונא בריה דרב יהושע שהוא מבעלי התלמוד קשה בעיניו שא"ל לומר שהוא טעות מאיזה אחרון שהיה אחר התלמוד זה ברור. ע"כ.

ומביא שם מ"ש הגאון חיד"א ז"ל, מה שמע כי מור"ם ז"ל בעל המפה פירש שיעקב אע"ה היה רוצה לשכב עם בלהה פלגשו, ונתקנה ראובן בשביל אמו, והיה הולך וצא אלל חדר המטות, ואסור לשמש בעוד שיש בני אדם שומעין, ולכן כאשר שמע יעקב אע"ה שהיה ראובן הולך וצא נמנע וחדל מן החשמיש, ופירוש הכתוב כך וילך ראובן שהיה הולך ומטייל, בזמן וישכב את בלהה פלגש, ומי הוא זה השוכב, היה אביו, ושמע ישראל שהיה הולך ראובן ולא שמש, ולכן ויהיו בני יעקב שנים עשר, וצא ראובן בחלום אלל מור"ם והחזיק לו טובה עכ"ד.

ובספר הלכותיים הנדפס בירושלים כתוב דע כי בשעה שכלל ראובן יצועי אביו ומנע משכבה של בלהה, הנה כבר מזמנו לה לבלהה מלמעלה נשמותיהם של שני תאומים, ונתלבשו באור ידוע ששמו גוף שהוא קרוב לאור עוה"ז, והנה להחזירם אי אפשר, מה עשו צ"ד של מעלה הורידו שני נשמות הללו למזרים לאשת יוסף, והם מנשה ואפרים שאמר יוסף עליהם בני הם אשר נתן לי אלקים בזה, בגי' י"ד, רמז שהם המשלימים אותו המספר המכוון כנגד ד' אותיות השם הגדול ומלואו, וכן כתיב במעשה ראובן ושמע ישראל, שהבין שלא כיון ראובן לחטוא ומאחר עלאה יצא הדבר ויהיו בני יעקב שנים עשר ולא יותר עכ"ל. כ"כ בפרשת וישלח וכתוב ע"כ העתקתי מכ"י הרב זלה"ה (יתכן שהוא רבינו מהרמ"ו ז"ל).

גמ'. שם. מעוניין מ"ש בשו"ת רדב"ז (מכתב יד חלק ח סימן קצ"א) וז"ל: מה ששאלתם על ענין ראובן שאמר בקהל רב לשמעון אסור להחפיל עמך כי אתה מין אפיקורוס, ואחרים בהתפלל יאמרו אלי' אברהם אלי' יצחק, ואמנם אתה תתפלל ותאמר אלי' אריסטוטלס, זאת וזאת אמר ראובן בתוך קהל ועדה בכה גדול ובחילה שפוכה, בפרהסיא בכנופיה לוח ככרוכיא, פתח את פיהו ויקלל, ולא חשש למלצין פני חבירו, וחרפה לא נשא על קרובו. התשובה: אמרינן בפרק במה בהמה יוצאה אמר ר' שמואל בר נחמני האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, ודוקא ראובן בן יעקב, אבל ראובן זה, חוטא וטועה ומוציא דיבה הוא כסיל, ומחנין ליה אמוחא בסילוא דלא מצע דמא [כצ"ב קנ"א ע"ב], עיי"ש באריכות בדברים חוצצים להבות אש.

גמ'. מוציא אותו צדיק מאותו עון וכו'. עיין בספר ראש דוד (...) בשם רבני אשכנז דלפי החשבון, ארור זה יצא נגד ראובן. והזכיר דבריו בשו"ת

ובהגהות ז"ד שם זיין לעיין בשאלת יעב"ץ (ח"א סימן ז"ד) ויד שאל (יו"ד סימן ש"ה סעי' י') שו"ת דברי יהודה (סימן כ"ד) פני ארי' הנדפס בסו"ס מרפא לשון (ד' י' ע"ב) זכרון אלעזר על מס' שקלים (פ"ג ה"א) נר למאור (סימן י"א ד"ה

ולפ"ו) אמרי יושר (ח"א סימן א') שואל ומשיב חמישאה (סימן ל"א ד"ה וזה מיושב) ועיין שי למורא על בכורות (רפ"ה) וספר יגל יעקב (פייחוס) בחידושי למס' ביצה (ד' כ"ג).

דף נו ע"א

גמ'. רבי דאיתי מדוד "מהפך" ודריש בזכותיה דדוד. עיין צילקוט הגרשוני דבר נחמד על הלשון "מהפך" בשם הרה"ג ר' וואלף באסקאוויטץ בספרו מאמר אסתר. וזיין עוד לספר דרשות דברי שאל (דף ה' ע"ג וע"ד).

גמ'. כ"ה היוצא למו"ח בית דוד וכו'. עיין בשו"ת הריב"ש (סימן שעו) שכח בזה"ל: ועם היות כי הם צריכים תמיד לעניינים כאלו, מפני שרוב הקהל רגילים בסחורה. ויורדי הים באניות הנה, להוציא עצמם מספקות אלו, יום יום, היה להם להנהיג, כמו שהנהיג דוד ע"ה, לחיילותיו. וכאמרם ז"ל כל היוצא למלחמת בית דוד, גט כריתות היה כותב לאשתו. זה לי יותר מב' חדשים כחבתי זה, אלא שנחללתי מלשולמו, כי אמרתי: מה לי להכניס ראשי במחלוקת, ובין שני הרים גדולים, ואחר עד עתה. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת מהרש"ס (חלק ג סימן ז אות ו).

גמ'. שם. בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט' סימן קמה) מביא קושי' בשם גדול אחד מפולין, בהא דשמואל (ב' י"א) ותשמע אשת אורי' ותספוד על בעלה ויעבור האבל, והנה כל היוצא למלחמת ז"ד בית דוד גט פיטורין כותב לאשתו והיינו גט על תנאי, ועי' בכתובות (ד"ט ע"ב), והרי בש"ע אע"ז (סוס"י קמ"ה) אי' דמגרש על תנאי אין איסור בדבר אם רצונה לספוד עליו ולינק אחר מטתו אבל לא אצילות ועי' בפת"ש, וא"כ למה נאמר כאן ויעבור האבל, וז"ע.

וכותב שם לדעתו אפ"ל בזה דהרי עיקר הטעם דלא תנהוג אצילות נראה משום דלא יאמרו שהיא אלמנה ולא גרושה ותנשא לכהן, ועי"ש בב"ש (ס"ק י"ז), ובה י"ל דבאשת אורי' ל"ש זאת, דהרי במס' שבת איתא על קרא דמיירי באשת אורי' ואת אשתו לקחת לך לאשה, ליקוחין יש לך בזה דאמר שמואל ב"נ ארי' כל היוצא למלחמת ז"ד ג"פ כותב לאשתו

וכו', ועי"ש ברש"י דכ' ליקוחין יש לך בה קידושין חופסין שאינה אשת איש כדשמואל וכו' ע"כ, (וד"ז חלי' אי יש ברירה עי"ש בחוס' ובתשו' מהרש"מ ח"ג סי' ז') וא"כ הרי אשת אורי' היתה מקודשת כבר לדוד בעת מיתת אורי' מטעם דהוצר הדבר למפרע, ואין חשש דיאמרו שהיא אלמנה ויחירו אותה לכהן אחרי מיתת דוד, דהרי איתא בסנהדרין (י"ט ע"ב) דאין נושאין אלמנות אף מלך אחר לת"ק דהלכה כוותי', כמ"ש הרמב"ם (פ"ב מה' מלכים) וא"כ אין כאן שום חשש,

ועי' בגליוני הש"ס כאן, ובפלתי (סי' קצ"ב), ובתשו' בית יצחק (אה"ע ח"ב סי' פ"ט).

גמ'. מורד במלכות הודה. עיין בשו"ת חתם סופר (קובץ תשובות סימן לו).

גמ'. ואדוני יואב. רש"י: לאו אורח ארעא לקבל עליו מרות אחרים בפני המלך. עיין שו"ת חיים שאל (ח"א סימן פח) ח"ל: שמעתי שנחפזו מקצת חכמי הדור ה"א חס חולקים כבוד לאחר בפני המלך אי דינו שיה לרב דקי"ל בבבבא דף קי"ט אין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ואת"ל דבהא שיה להרב אי כי פליג יקרא המלך לאדם חסוד מצינן למפלג ליה יקרא כדאסיקנא גבי רב או"ד למלך אין שיה למפלג יקרא לאחר בפניו אף כי הוא חלק מכבודו לעשות יקר הוא רשאי ולא אנחנו.

וכותב שם, דלפוס ריהטא הא מילתא במחלוקת היא שנויה בין רש"י ורבננו בעלי התוס' דבמ"ש בקידושין דף מ"ג דאורייה הי' מורד במלכות פירש"י שאמר אדוני יואב בפני המלך וריב"ס פירש שאמר לו ללכת לביתו ומיין וי"מ דהקדים אדוני יואב קודם המלך דוד. ובשיטה מקובצת כ"י כתב על פירש"י מחוס' כ"י ח"ל ומימא מה מרידה היא זו הא לא קאמר אלא אדוני ולא אדוניך ע"כ ובשם גליון כתוב שם ח"ל ועוד דלא מייקרי בהכי מורד אם הוא מכבד אח' מעבדי המלך בפני המלך עכ"ל.

בפני המלך עכ"ל, וכ"כ הרא"ה בס' החינוך פ' שופטים מצוה תצ"ג שלא היה לו להזכיר אדנות לשום אדם בפני המלך ע"ש. עיי"ש עוד בארוכה.

תוס' ד"ה שהיה. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא יו"ד סימן עד) ישוב לקו' החוס' באריכות.

עמוד ב'

גמ'. שב"ל דין שדן מובן שמונה עד שמונה עשרה החזירין ליה. עיין בעל העיטור (דיני צירורין) שכתב: והא דגרסינן בשבת שכל דין שדן יאשיהו מנן שמונה עד בן שמונה עשרה שנה החזיר להם, ואיכא דמיימי ראה מיניה דבפחות מנן י"ח אינו ראוי לדון, וליחא, אלא משום הכי נקט י"ח שנה, משום שבשנת י"ח מלא חלקיה את הספר, ואז עיין ודקדק בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, וכמו שפירש רש"י. ע"כ.

דף נו ע"א

היתה טבילה ואין המים נוגעים בו והוי כאילו שהיה חוץ למים. ומתוך זה הכריח לחדש להיפך, דדין טבילה הוא שהכל יכנס במים, ואם נכנס הכל בתוך המים, אעפ"י שלא נגע בכל הגוף, חשיב טבילה, אלא שמדשה תורה שהצילה פוסלת בטבילה ובא ההלכה למשה מסיני דאין חונף אלא ברוב המקפיד.

אמנם הגר"פ כתב לפשוטו כהסברא הראשונה, דהצילה המעכבת מגע המים להגוף הוי כאילו לא טבל. ומה שהעיר דא"כ למה כשר מן התורה ברוב שאינו מקפיד, י"ל דזהו מדין ביטול, דכל שאינו מקפיד בטלה הצליה להגוף וחשיב כאילו אין הפסק בין המים להגוף, דהצילה גופה נחשבת כאילו היא חלק מהגוף וכן מיעוט המקפיד מן התורה בטל להגוף, וכן הוא לשון רש"י בעירובין (דף ד ע"ב, ד"ה ושאינו) דשאינו מקפיד עליו הוי כגופו, משמע להדיא דרש"י לא ס"ל כסברא השניה, דבעיקר כל שמובלע בתוך המים חשיב כאילו נטבל, דא"כ לא הו"ל לרש"י להזכיר טעמא דחשיב כגופו, אם באמת גם דהצילה בגופו נמי חשיב טבילה. וכן הוא לשון רש"י כאן שכתב ח"ל: וקשיא לי בגוה טובא חדא דכי אימתר ההוא במידי דמיהדק אימתר ואשמעינן דאע"ג דלא עיילי ביה מיא כיון דלא קפיד עליה חשיב כגופו ובעל לגבי שער, אלמא דמשום בטול אחינן עליה דחשיב כגופו. ע"כ.

וא"כ למדנו לדעת רש"י אוריה נקרא מורד שכיבד יואב לפני המלך. ולדעת רבינו מאיר ותוס' כ"י וגיליון וי"מ אין כאן מרד ומוכח דשפיר נאה לכבד לאחר בפני המלך וכמ"ש בגיליון דאינו מורד אם מכבד את מעבדי המלך בפני המלך וא"כ אם מכבדין לאדם בפני המלך במחלקת הוא שנוי.

אמנם כותב שם, דאפשר דגם לרש"י שרי לכבד אחר בפני המלך והכא באוריה זו רעה דהול"ל עבדך אדוני יואב וכמ"ש הריטב"א בדברי רש"י וא"כ אי הוה אמר עבדך אף דאמר אדוני יואב לית לן בה אף דהיה מכבד ליואב. ותו דאפשר דלעולם אף לדעת רש"י שרי ליה לאיניש לעשות יקר לאחר בפני המלך אף הקפידא מנאה מקום לנוס בזה דכיבדו ליואב בלשון אדנות והא דוקא לא מצי לכבד בלשון זה אצל לכבד בלשון א' או באופן כבוד אחר שרי וכן משמע ממ"ש רש"י בשבת דף נ"ו ח"ל ואדוני יואב לאו ארח ארעא לקבל מרות אחרים

גמ'. מה טעם לא תבא אשה לא בחוטי צמר וכו'. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן ז) שדן בשאלה, באשה רכה בשנים שיש לה מיוחד צראשה ואזניה, וכפי דברי הרופאים מומחים, סכנה הוא לה אם יגיע אחז ליחות מים באזניה, הן קרים הן חמין. ועתה השאלה: מה תעשה בטבילה, כי גם לתחוב אצבע לה לנקב האזן היא סכ"ג, כפי דבריהם. והשואל הביא רא"י מהא דאשה יואבא במוך שבאזנה בשבת, ולחד פי' ברש"י שבת ס"ה, אי מיהדק, אע"ג דלא קשור מותר לנאה. ואי נימא דמוך שבאזנה חונף, הרי מבואר בשבת כאן דלא תנא בחוטי צמר וכו', משום דאסורה לטבול בהם עד שתרפם משום חצילה, ומה"ט לא תנא, דלמא אחרמי לה טבילת מצוה ושריא לה, וה"נ ייחוש לכך, ובע"כ שאינו חונף. והאחרונים כתבו ראה זו לענין שן תוחבת, כמ"ש בבי"א שער בית הנשים סימן כ"א. ועיי"ש מה שהאריך בזה.

רש"י ד"ה הא גמ'. בשו"ת הר נבי (יו"ד סימן קנט) מביא דברי השואל בענין מיעוט המקפיד ורוב שאינו מקפיד, ועמד על הדקדוק, למה רוב שאינו מקפיד ומיעוט המקפיד אינו חונף מן התורה, הרי דין טבילה הוא שצריך להיות בכל הגוף ואם שיערה אחת תהא מחוץ למים אינה טבילה בין שתקפיד ובין שלא תקפיד, ובכל חצילה הרי במקום זה של החצילה בגוף לא

עמוד ב'

גמ' . בבבא דעבדא. עיין בתוס' מנחות (מ"ג ע"ב) שכתבו: שמדמה הגמרא צינית לחותם, שהצינית מעיד על ישראל שהם עבדי ה', והיו עושים לעבדים חותם, כמו שאמרו בשבת "ככלא דעבדא". ע"ש.

וייש' לציין דברי האבן עזרא (סוף פרשת שלח) וז"ל: והנה מצוה על כל מי שיש לו בגד בארבע מנפות שיחבסה בו ביום תמיד, ולא יסירו מעליו, שזכור מצוה ה'. והמתפללים בטלית בשעת החפלה, יעשו כן בעבור שיקראו בקריאת שמע והיה להם לצינית וכו', אבל לפי דעתי יותר הוא חייב להחטוף צינית בשאר שעות היום משעת החפלה, למען זכור ולא יעשה עבירה בכל שעה, כי בשעת החפלה לא יעשה עבירה. ע"כ.

תוס' ד"ה אין בה מושום בלאים. בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן נד) ציין למ"ש בתשובה [אולי כוונתו למ"ש בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן רכד אות כג) עיי"ש באריכות] לפלפל בדברי התוס' כאן בשם ערוך זהה דאקטמא, וביאר שם שדברי התוס' נע"ג דהמעין בערוך ימצא דהתם טעמא לפי שאינו ארוג ולא שמי וערב לכן אין בו כלאים א"כ אדרבא מוכח להיפוך דהבגד עיקר.

גם תמה ע"ד הערוך דמיון שכתב שהבגד נבוע הרי בגדים נבועים א"כ דין נגעים. וגם הביא מדברי הא"י ה' כלאים סי' ד"ש שהעתיק ג"כ דין אקטמא ודברי ערוך שהוא תכשיט של נבועים ובתחלה כ' הטעם שאין הבגד עיקר אלא אבנים טובות ומרגליות, אך בערוך ביאר הטעם מפני שאינו ארוג, והאריך בזה, ע"ש. וגם הביא מהא דשבת (דף נ"ט ע"ב) כלילא וכו' דבאריקתא פליגי ר"ש אחי עיקר, וע"ש ברש"י דהיינו רצועה של בגד וכו' וא"ט וקיי"ל דהבגד עיקר וע"ש ברש"י ד"ה קמרא וגם הביא שם מהא דפי"ז דכלים כל תכשיטי נשים טמאים וכו' קטליות זמנים וטבעות וכו' ובפי' הר"מ דבכלל קטליות הם גרעיני אודם פטדה וברקת שירכיבו בחוט של זהב ויעשו ממנו כבלים ושם פי"א מ"ב כל כלי מחכות שיש לו שם בפ"ע טמא וכו' ורמב"ם פ"ט מכלים ה"א וה"ג וגם בפי' הרא"ש על המשנה שם בשם ספרי דהכל חלוי בשמותיהן שקורין אותם בנ"א. וע"ע בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן ב).

רש"י שם. עיין בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' קע"ג) מ"ש ליישב דברי רבותיו של רש"י, וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ד' סימן לה).

תוס' ד"ה במה אשה. בשו"ת אגרות משה (חלק א"ח ג' סימן א) דן בדבר אם מותר לילך בטלית קטן של זמר בימים החמים, ומדחה מ"ש השואל ששמע מאחד שאין ראוי ללבוש בשבת לצאת בו לרה"ר ולכרמלית משום שאין דרך לילך בבגד זמר בימים החמים, - דודאי הוא בגד ורשאי לילך בו לרה"ר בשבת, ועל בגד ממש לא גזרו אף בשביל חשש שמא מפני החום יפשטו מעליו ויעזיבו בידיו שהוא דרך משאוי, כדאיחא בתוספות והרא"ש כאן, שלכן פשוט מה שהרבה הולכין בשבת גם בימים החמים בבגד עליון שקורין מאנטל ובמדינה זו קורין קייט, ואין חוששין לשמא יפשטו מעליהם משום שעל בגד ממש לא גזרו, ואף שבמדינה זו הרבה בנ"א רגילין בחול שנושאין בידיהם בימים החמים הדזעקעט, מ"מ כיון שהוא מלבוש גמור לא גזרו.

ועיין בשבת (בדף ק"כ) שמקטורין הוא מ"מ כלים שרשאי להציל בלבישתו גם לר' יוסי ומקטורין הוא מאנטל כדפרש"י, והוא בין בימים הקרים בין בימים החמים, ואף אם נימא דבימיהם לא היו רגילין להסיר מעליו אף בגד עליון, נמי אין לאסור בזמננו שהרבה מסירין, ובטלית קטן כולי עלמא אין רגילין להסיר מפני המצוה שלא ישרא בלא צינית ולכן ודאי שלא שייך לגזור.

ומסיק שם: דמיון שלמנות צינית עדיף יותר בגד של זמר שחייב צינית מדאורייתא לכל השיטות, יותר טוב גם בקיץ לילך בט"ק של זמר. וכן אני נוהג מטעם דהא חיוב ללבוש בגד החייב צינית ליכא בעצם, אלא משום שצריך להשתדל לקיים המצוה מצד הא דאמר מלאכה לרב קטינא במנחות דף מ"א סדינא בקייטא וסרבלא בסיתוא צינית מה תהא עליה ובזמן דאיתא ריחחא ענשינן עיי"ש, ממילא אם טליתות אחרות פטורות מדאורייתא וכדסובר המחבר בריש סימן ט' ושל פשמים נימא שפטרו מדרבנן אף מציית של לכן דכן סובר ר"ת במנחות דף מ' והרא"ש בהלכות צינית הביא עוד גאונים שסברי כן, וכן בש"ע סימן ט' סעיף ו' כתב שי"א שלא לעשות טלית של פשתן וירא שמים יחמיר כן, לכן צריך להשתדל לקיים המצוה מדאורייתא לכו"ע ולא בשל שאר מינים, וגם לא בשל פשתן שלר"ת אינו מקיים המצוה, מאותו הטעם עצמו דאמר מלאכה לרב קטינא.

דף נח ע"א

גמ'. אמאי לא דלמא מיפסק ומירתת וכו'.
עיין שו"ת האלף לך שלמה (חלק א"ח סימן קמז).

תוס' ד"ה אע"פ שחברו וכו'. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק א סימן לה) אם מותר ליקח אבנים ולבנים מהמרחץ הישן לחומת ביהמ"ד. והשואל הביא מהשע"ת סי' פ"ד בשם פמ"א, דבעשו שינוי בהמרחץ מותר לדרך זו. אך שחוקך מהא דאו"ח סימן קמ"ז, דאין להשתמש לקודש מדבר שנשתמשו להדיוט, ודעת החו"י סי' קס"א, דע"י שינוי מותר. וכ"כ הפמ"ג, וס"ס או"ח סי' מ"ו, אך דבג"ד הוא שינוי החוזר לברייתא, עכ"ל.

ובותב המהרש"ם דמכח ציוי, ואיסור מרחץ, מבואר בתשו' פמ"א שם סימן פ"ז, דמשום שינוי השם לבד מותר. ומכ"ש ע"י שינוי מעשה. והביא מרש"י סוכה (י"ד), דמעשה כל דהו מהני להוויא מידי עומאה, ע"ש.

ובדין אם צוין מקרי שינוי החוזר, חליא בפלוגתא רש"י ותוס' צ"ק (כ' ע"ב) ד"ה והוא שהניחה ע"פ ארובה, וע"ש באס"ז בשם הרא"ש, דנכסה צוין, סותרין האבנים והיו שינוי גמור. ועוד הביא בשם הרא"ש, דע"י חיבור לקרקע היו שינוי גמור. ובקצה"ח סימן ש"ס סק"ג, ביאר דעת רש"י, דמשום שינוי השם מהני שפיר, ולפ"ז ה"י בג"ד.

ועוד נראה לפמ"ש התוס' שבת (נ"ח סוע"א), ד"ה אע"פ שחברו וכו', דהא דכפה שנחנו לספר טהור מן המדרס, אע"פ שלא עשה שום שינוי מעשה, דמיון דנאסר בהנאה על ידי זה, חסוב כשינוי מעשה.

וע"ש צפ"י, דעיקר טעמא משום שינוי השם. ועכ"פ בג"ד דחל עליהם קדושת ביהמ"ד ואיסור הנאה, איכא שינוי מעשה ושינוי השם. ושינוי מעשה זו שנעשה הקדש, ואיה"נ ושינוי השם לכ"ע מהני ואינו חוזר לבריתו.

ועוד נראה דמיון דאם יבנוס לכותלי ביהמ"ד, הרי אסור לחזור ולנחלס ולסתור הבנין, דהנחת אבן עובר בלאו, ואפי' כ"ש אסור, כמ"ס באור החיים פ' ראה, א"כ הו"י מה"ט שינוי שאחל"ב, מיון שע"י האיסור א"א שיחזרו לברייתא.

תוס' שם. עיין שו"ת שרידי אש (חלק ג סימן פט) בדבר קושיא על הא דכתבו התוס' דלהכי כפה שנחנו לספר טהור אעפ"י שלא עשה שום שינוי מעשה, מיון שנאסר בהנאה ע"י כן חשיב כשינוי מעשה. וקשה מהא דב"ק [דף ס"ו] דפריך למ"ד יאוש קונה מהא דגזל חמץ וע"ע הפסח וכו' ולדעת התוס' הני"ל קשה גם למ"ד דיאוש כדי לא קנה, שהרי יש כאן שינוי מעשה ע"י איסור הנאה, עיי"ש באריכות.

עמוד ב'

גמ'. דבר תורה בשעת מלאכה. עיין שו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם (סימן א').

רש"י ד"ה וישל דל"ת. עיין שו"ת פנים מאירות (ח"ב סימן נד). ושו"ת נודע ביהודה (מהדורה קמא יו"ד סימן נד). ושם (מהדורה תנינא יו"ד סימן קלז). ושו"ת מנחת יצחק (חלק ב' סימן קה)

תוס' ד"ה אלא אמר רבא. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן נט).

דף נח ע"א

[דנישאל] הזב רובו על המדרס טמא, ל"ש שכב או ישב או נשען או עומד או נחלה כגון כפך מאזנים [פ"ב דזבין משנה ד]. אלא נראה דמילתא דפשיטא אסור דבלשון בני אדם קרי ליה שכיבה, ובגדרים הלך אחר לשון בני אדם. ובלשון חכמים נמי פרק כל כחבי [שבת קיט, א] דלא מגניא רישא אבי סדיא, ויש גורסין מויגנא.

גמ'. יבול כפה פאה וכו'. בשו"ת מהרי"ל (סימן קנא) כתב: ומה שכתבתי אי כר בכלל שכיבה והבאת ראיה מעריבה דזב [אולי כוונתו לעריבת רגלים, מסכת ידים פ"ד משנה א]. מזה אין שום ראיה, דבזב כחב כל הכלי אשר ישב עליו, הלכך צענין למעוטי כפה סאה ותרקב, דזב לא חלי בשכיבה אלא בכל ענין (דנשא)

ובערוד פי ערך כרפס [לפנינו בערך כר, ז"ל: כרפס (מגילה יב, א) א"ר יוסי ב"ר חנינא כרים של פסים, פי' כסת הוא קטן שמשים תחת מראשותיו, כר הוא שסוכב עליו כו'], כסת קטן להשיב תחת מראשותיו. ופשטיה דקרא וישכב במקום ההוא אראש נמי קאי, ומתרגמינן אסדוהי, ועל שם כך נקרא בי סדיא, כדפי' רש"י פרק בתרא דעירובין [קב, ב ד"ה אבי סדיא]. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. לא תצא אשה בעיר של זהב וכו'. עיין שו"ת שואל ומשיב (מהד"ג ח"ב סימן קט) שנשאל שם בדבר משקפיים הירוקים שכווצי עינים משתמשים בהם להגן מפני החמה, אם מותר לשאת אותם בשבת במקום שאין עירוב. והשואל מביא שם קושיית הפני"י שבת בהך דעיר של זהב דר"מ מחייב חטאת והא הוי שלא בדרך הוצאה, וגם כאן בנשיאת המשקפיים הוי שלא בדרך המוציאין.

והוא מתוך בדברי הט"ז והמג"א (שג סעיף ט) החולקים על הב"ח דכל שגם בחול מוציא כך זה לא מקרי שלא בדרך המוציאין, ולפי דבריהם לא קשה קושיית הפני"י, וא"כ גם המשקפיים מוציא בדרך המוציאין שכן דרך כווצי עינים שמוציאין כך, וא"כ שוב אסור, ובפרט ששייך בזה שמה יפלו דאף שיש לו מוטות ונסבך בשערות הראש לפעמים נותק מעל עיניו כמש"כ החיי אדם, ויש לאסור. מיהו כיון שאין לנו בזה"ל רה"ר גמור יש להקל ואף דהט"ז כתב בזה להחמיר מ"מ לגדולי הפוסקים אין לנו רה"ר וא"כ יש להקל כיון דהוי רפואה, עכ"ל.

ועיין בשו"ת הר נבי (או"ח ח"א סימן קעג) שדן מזה על מכונת שמיעה חשמלית אי שריא ללכת בה ברה"ר ביום השבת. וכתב: וכשתבונן ביסודי ההיתר של נשיאת משקפיים בשבת ברשות הרבים שהוא משום דאין לנו רה"ר בזמן הזה ולכן מותר לצורך רפואה, א"כ משמע דהמשקפיים פשוטים שלא לצורך רפואה אלא דנות לו הראיה יותר ע"י משקפיים משמע דאין להחיר, וא"כ במכונת שמיעה דליכא בה משום רפואה אסור ללכת בה ברה"ר בשבת, לכאורה תמוה הא יוצא בה דרך מלבוש למה יאסר ללכת בהם, ואף שהרמ"א בסימן שא כתב דבתי עינים שקורין צריללין דינס כמשא ואסור ללכת בהם לרה"ר, כד נעיין בהרמ"א ז"ל שהוא אינו מדבר בצריללין (משקפיים) מלבושין על

פניו אלא הם מונחים בחיק שלהם והחיק הוא של כסף והוא חכשיט, וע"ז אומר הרמ"א דאע"ג דהחיק מותר להוציא שהוא כמלבוש ולא משוי, אבל הצריללין עצמם מכיון שאינם לבושים על פניו משוי הם ואסור להוציאם מלבד החשש שמה יפלו ואחי לאחוי, א"כ לכאורה תמוהים דברי הגאון רי"ש הנ"ל שהוא אומר דבתי עינים אף כשהם לבושים על פניו אסור, וצויתר קשה שהוא מביא ראיה לדינו מהחיי אדם שאומר דאסורים שמה יפלו ואחי לאחוי, א"כ אדרכה מוכח דהחיי אדם ס"ל שאין לבתי עינים דין משוי כשהם לבושים על פניו.

וכן בספר בנין ציון (סימן לו) השיב להשואל על נשיאת צריללין בשבת ברה"ר דמסיק שם: אבל מ"מ העולם נוהגים בו היתר ואין לתפוס למי שסומך על ההיתר שהמציא הרב נר"ו לישא צריללין קשורים מאין לאין, עכ"ל. וע"כ דטעמו דנשיאת משקפיים אין בהם מלאכת הוצאה משום דהוי דרך מלבוש, ויתכן דגם השו"מ בסתם משקפיים גם הוא ס"ל שאין בהם מלאכת הוצאה משום דהוי ככלל מלבוש, ורק דהנידון והשאלה בשו"מ היה בבתי עינים ירוקים והוא נושא אותם כדי שלא יתקלקלו העינים מפני השמש, ומשקפיים כאלה אין להם דין חכשיט ומלבוש ולכן מעיקר הדין היה אסור ללכת בהם ורק מפני הרפואה החירו בזה"ל שאין לנו רה"ר גמור, אבל בסתם משקפיים שהוא נושא אותם תמיד להטיב ראייתו או לשם חכשיט מודה גם הגרי"ש דמוותרים הם, דע"כ נשיאתם לא מלאכת הוצאה היא אלא שצריך לנושאם בזה"ל שלא יהא חשש שמה יפלו ואחי לאחוי שהחיי אדם אוסרם מה"ט, אבל אם הם נאחזים במוטות מאחון לאחון נהגו להקל וכמו שכתב בס' בנין ציון להגר"י עטלינגר, וכן מצינו בנושא כובע על כובע דאסור שמה יפול, אבל אם מהודק בראשו או שהוא כובע עמוק דליכא למיחש שמה יפול מותר, משא"כ במכונת שמיעה שיש בה שני חלקים חלק אחד היא באטעריא חשמלית שמונח בפיסו וחלק שני שקוע בתוך האוזן שאין בשניהם לא סוג מלבוש ולא סוג חכשיט ודאי אסורים ללכת בהם ברה"ר מחוץ לעירוב.

וכותב עוד: וזה מקרוב היה לי ויכוח עם רב גדול שאמר שאין לחלק בין משקפיים למכונת שמיעה, דכשם שנתון משקפיים לעינים כן מכונת שמיעה נתון לאזנים. ולדעתי אין דמיון זה עולה יפה, דמשקפיים הם כמעשה לבוש על פניו ולכן אין בהם סוג מלאכה, משא"כ מכונת שמיעה המונחת בפיסו או החלק שמונח באוזן אין לה שייכות של לבישה, וכמש"כ במשנה

שכתב הרמ"א [או"ת ש"א] בסעי' ל"ו ומותר ללבוש שני כובעים זה על זה הוא ענין אחר, עיין באו"ז ששם הוא מקור הרמ"א מפורש שם בהלכות שבת סי' פ"ד אות ו' שהוא דוקא ככובעים שכן דרך כל בני אדם ללבושם, והוא או לנוי או לחמוס ומחלק שם משמי חגורות דאין דרך בני"א לחגור בו ובטלה דעתו אצל כל בני אדם, והוא אף באופן שיש לו צורך בהן כקמרא עלוי המיינא שבשבת דף נ"ט שהתחתון הוא לתשמיש לחגור בו והעליון הוא להכשיט לנוי שמ"מ בטלה דעתו, וככובעים כו"ע דרכן כן ובלא צורך ודאי לא היה דרך בני"א ללבוש לבטלה. ומסיק שם האו"ז וכן מותר ליתן אלמונץ על הראש ולהשים עליו הכובע שכן נוהגין בני"א גם בחול, פירוש דבריו שכן נוהגין בני"א בשביל הקור להשים אלמונץ שהוא בלשוננו פאטשיילא [=מטפחת] על הראש ועליו הכובע שהוא לנוי או ג"כ לחמוס ביותר, וכתב וכן על זה משום שהוא טעם אחד על היתר דשני כובעים זע"ז. ובימי הרמ"א מסתמא היו ג"כ נוהגין ללבוש שני כובעים זע"ז לנוי או לחמוס.

ומסתבר לע"ד שאם הוא לחמוס יש להחיר אף שאין דרך בני"א כן דלא שייך בטלה דעתו לזה דזהו עיקר לבישה להתחמם ורק אם הוא לנוי בעלמא כקמרא עלוי המיינא שייך לומר בטלה דעתו.

עכ"פ רק ככובעים שדרך בני"א ללבוש כן איירי הרמ"א במה שמחיר בסעי' ל"ו אצל כובע הדק שעל הכובע שאינו מחמם יותר וגם אינו לנוי דאין בזה שום נוי ואדרבה הוא להיפוך שמגרע הנוי אלא הוא רק לאצולי מנינוף כהא דעובדא דידן לא שייך להא דרמ"א ויש לאסור. ע"כ.

ובעיקר הדבר כבר הארכנו בזה לעיל (דף יא ע"ב) והבאנו דעת האדמו"ר מסטמאר לאסור. והאדמו"ר מנאנז-קלוינבורג החיר לחסידיו. גם בשו"ת חלקת יעקב ח"ב (סימן ק) הורה להקל בני"ד, אמנם הגאון מהר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (שם וסימן שלאחריו) אוסר למעשה, והניף ידו שנית בשו"ת אגרות משה מה"ת (חאו"ת ס"ס קי), ופסק בסמינא חריפא להחמיר.

גם הבאנו מ"ש בשו"ת חשב האפוד (סי' פא) שנשאל ג"כ בני"ד, והביא דברי הש"ע (סי' שא סי"ג וסי"ד) ודברי המג"א שם דאצולי מנינוף דרך מלבוש שרי, וכתב, ומעתה בני"ד אם אין כוונתו בכיסוי הניילון שעל הכובע אלא להציל כובעו מנינוף המטר, הדבר נר"ק

ברורה (סוף ס"ק מ"ה) לענין שעון של כסף, שכתב: ולשאלת את מורה השעות בצגדיו חוץ לעירוב אסור לכו"ע שאין שייך ע"ז שם תכשיט כיון שאינו דרך מלבוש והמוציא לרה"ר חייב חטאת ואפילו אם הוא מחובר לרביד הזהב שנושא על צווארו שהוא תכשיט אסור גמור הוא דמורה השעות יש לו חשיבות בפני עצמו ואינו בטל לגבי הרביד, ע"כ. וגם כאן במכונת שמיעה, כל חלק בפני עצמו אין לו ביטול שלא יחשב כמשוי, ועל כל אחד הוא עובר אסור הולאה וגם משכח"ל שלענין חטאת יתחייב שחיס כגון בנודע וחזר ונודע דעל כל חלק בפ"ע יש עבירת חטאת בשוגג, ולשיטת רשב"א דריבוי בשיעורין אינו אלא דרבנן א"כ מכיון דמתחייב על חלק האחד של מכונת השמיעה שוב נעשה חלק השני כרביי השיעורין שלא מחייב על ריבוי שיעורין, אבל מסתבר מאד דכל דין ריבוי שיעורין לא אמרו אלא בכה"ג דבפועל אינו אלא מעשה אחד של שיעור אחד כגון בקדירה אחת בבישול או שחלש ענף של שני פירות בזמן שיש לפניו ענף אחר עם פרי אחד שיספיק לו להחולה, אבל מי ששופת על הכירה שחי קדירות בשחי ידים זה לא יחשב רבוי בשיעור דהא גם בפעולה מרבה הוא ולא רק בשיעור, עיי"ש עוד בדבריו.

וע"ע בדין משקפי שמש במשנה הלכות (ח"ז סי' נ). ובדין משקפיים בשבת עיין באר משה (ח"א סי' יז). ובדין מכשיר שמיעה בשבת עיין מנחת יצחק (ח"ג סי' מא) ושו"ת מעשה חושב (ח"ב סי' ה) לין אליעזר (ח"ו סי' ו) ושם (ח"ז סי' יא) שו"ת באר משה (ח"א סי' יז) ושם (ח"ו קי) עלעקטריק סי' יד-טו).

גמ'. **בואן דרבה דמיפק וכו'.** עיין בגליוני הש"ס להגר"י ענגיל דאחי סמינן שלא למחות הנשים שלנו שיוצאות במצעת שאין עליה חותם ובבחי הנפש ובנזמי האוזן כי חשבות הן ורגילות בתכשיטין נאין וגנאי להן להתפאר בהן ולהראותן, ובחשבות הא לדברי הכל שרי, ספר יראים סי' קב. ע"כ. וע"ע באגרות משה (או"ת א' סי' קח).

ועיין בשו"ת באר משה (ח"ג סי' סה) אם מותר ללכת בשבת עם מפתח העשוי כתכשיט באופנים שונים.

גמ'. **קמרא עי"זוי המיינא בואי וכו'.** עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ת א' סימן קח) שדן בענין המכסה מפלאסטיק שמשימין על הכובע אם מותר ללכת בשבת, ואחר אריכות דברים כותב: ומה

הכרע, אם נקרא דרך מלבוש או לא, שיש סברות לכאן ולכאן, ואין אני מוצא מקור איך לדון בכה"ג, וגם לא שמעתי מן הגדולים שום דבר בזה, ומה שאמרו בשם גדול מפורסם שהחיר אפשר להאמין, וגם מה שאמרו בשם גדול אחר מפורסם שאסר אפשר להאמין, כי ישנן סברות לכאן ולכאן. ומ"מ למעשה אני רגיל לשאול את השואל אם כוונתו להנצל מטינוף הגשמיים, או להנצל מן הנער, ואם אומר שכוונתו להנצל מן הנער אני מחיר לו בפשיטות כד' המג"א (סי' שא ס"ק כג). וכבר היה מעשה ואמר לי השואל שחשש שאם יתרטב כובעו מן הגשם יטונק, והתחתי לו. אבל אם השואל אומר שכוונתו להציל עצמו מטינוף הגשמיים, אני אומר לו שישנן סברות לכאן ולכאן, ואין אני אומר לא איסור ולא היתר. עכ"ל.

ובעת הנני לציין עוד הדנים בדיון זה: שו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' כו) משנה הלכות (ח"ב סי' עב-עד) ושם (ח"ו סי' עב) שבט הלוי (ח"ד סי' נא). וע"ע בשו"ת באר משה (ח"א סי' ל) שו"ת הר צבי (ט"ל הרים-מוציא סימן ב).

גב'. שם. עיין שו"ת אגרות משה (חלק או"ח ב' סימן עו) בדבר להוציא חגורה שרוצה לחגור על בגדיו בעת התפלה ע"י שיחגור על המכנסים. וכותב: הנה ללבוש חגורה ע"ג חגורה מפורש בשבת דף נ"ט בקמרא עליו המיינא שפרש"י בשם תלמידי רבינו יצחק בתשובת ר' אשי חרי המייני קאמרת דהא ודאי משוי הוא ואסור וכן מסיק רש"י לדינא וכן סברי התוס' שם ופסקו כן הרא"ש והמרדכי שם, וכן פסק הרמ"א בסימן ש"א סעיף ל"ו והב"י הביא עוד ראשונים שסברי שאסור והב"ח כתב שגם הרי"ף והרמב"ם סוברים לאיסור עיי"ש, ורק כשיש בגד מפסיק ביניהם סברי התוס' שם שמוחר וכן פסק הרמ"א, ולכן ללבוש חגורה על המכנסים שיש להם חגורה אחרת אסור לילך בזה לרה"ר ולכרמלית בשבת.

והטאיי אינו מלבוש ששייך לחגור עליו חגורה, שלא שייך שתהיה החגורה במקום הטאיי פין שנוהגין ללכת שהטאיי והטאיי פין הם רק לתכשיט ולנוי והחגורה אינה תכשיט ונוי וכיון שאינו לתכשיט ולנוי אין שום נזק בו להטאיי ואסור. [וע"ע להלן בזה].

והנה השואל שם כתב שמיון שרוצה להתפלל בלבישת חגורה כהסוברים דאף לדין שיש לנו מכנסים וליכא משום איסור דלבו רואה את הערוה נריך לחגור חגורה משום הכול לקראת אלקיך, א"כ אין לו ענה

אחרת אלא לחגור החגורה על המכנסים שלכן אולי יש להחיר בשביל זה. וע"ז כתב הגר"מ: תמיהני איך עלה על הדעת כלל דהא אף בשביל עשה דאורייתא אסור להוציא אף לא דרך חצר שאינו מעורב במפורש בשבת דף ק"ל שאין מביאין האזמל למנות מילה אף לא דרך גגות וחצרות וקרפיפות שהאיסור הוא רק משום שלא עירבו זע"ז כדאיתא ברש"י שם. וכ"ש שלא היה שייך לעלות על הדעת ספק בזה שיעבור איסור הוצאה בשביל לבישת חגורה, שאף להסוברים שזריך משום הכול אין זה עיכוב לתפלה כמפורש ברמב"ם רפ"ה מחפלה שתיקון המלבושים שהוא משום הכול הוא דחוק או נאנס אין מעכבין, וכ"ש לבישת חגורה שלרש"י והר" שבעיה תלמידו במחזור ויטרי סוברים דליכא כלל בחגורה על הבגדים משום הכול כיון דאית לן מכנסים כדחובא בתוס' שבת דף י', וגם להחולקים וסוברים דנריך לאזור אזור בשעת תפלה אפילו כשיש לו מכנסים שאין לבו רואה את הערוה נמי הא הביא הב"י בשם ר' ירוחם בסימן ז"א שהוא רק למי שרגיל לחגור כל היום והחיר חגורתו קודם תפלה נריך לחזור ולחגור אבל מי שהולך כל היום בלא חגורה א"ל לחגור לתפלה וכן פסק שם [סי' ז"א] המג"א בסק"א, ורק מדת חסידות אולי איכא אף בכה"ג דכתב המ"ב בשם מג"ג, אף שלא משמע זה ממג"א שלא הזכיר זה אלא שסובר שאף מדת חסידות ליכא, וכן מוכרח קצת למש"כ הפמ"ג בא"א דעצם הדיון לדין שיש לן מכנסים הוא רק למצוה בעלמא א"כ הא דכתב המג"א שבאינו הולך כל היום א"ל לאזור בשעת התפלה הוא שאף מצוה בעלמא ליכא. אבל אף אם ימא שכוונתו שמוצו ממא ליכא אבל מדת חסידות עכ"פ איכא, מ"מ ודאי לא שייך לדחות בשביל זה שום דבר אף לא זריזות למצוה אחרת ולא לדחות תפלה בצבור בשביל זה וכ"ש שלא לעבור זמן התפלה בשביל זה. ואם אמה רוצה לקיים מדת חסידות זה לאזור אזור בשעת תפלה כהמג"א דכן נוהגין הרבה בנ"א וא"א לך לילך בחוץ עם החגורה על הבגדים מוכרח אמה להכין מע"ש חגורה צביהכ"נ שתתפלל למחר ותחליט בע"ש באמה צביהכ"נ תתפלל למחר בשבת. עכ"ל.

גב'. שם. בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ג' סימן מו) דן בדבר לחגור החגורה שזריך לה צביהכ"נ בשעת התפלה להוציאה מביתו בשבת ע"י שיחגרנה על העניבה שנקרא טיי מזד שהחגורה תאחז אותה במקומה, וכותב שם שאינו רואה שום היתר, דהא אין זה הדרך של אחיזת העניבה וממילא אין זה אופן התכשיט,

דהעניבה אינו בגד אלא תכשיט ואם לא יהיה עליו כאופן שנושאין התכשיט לא שייך להחיר, דרך בהפסק בגד מותר ללבוש עוד חגורה כדאיחא בתוס' כאן משום שכן הדרך ללבוש חגורה על גבי בגד ליפות לבישת הבגד בהחגורה, אבל על תכשיט העניבה שאין הדרך לאוחזה באופן חגורה אין להחיר.

ובדין ללבושה על החלוק שסמוך להגוף נמי אין להחיר כיון שליכא בלבישה זו ענין יפוי הלבדישה דהחלוק שלא איכפת להאדם ביפוי לבישת חלוקו שעל בשרו שעיקר הלבדישה הוא מנד הזיעה, ורק כשהיה צורך מנד הפסק מלבו להערוה נעשה ממילא מלבוש שהרי אי אפשר היה בלא מלבוש דחגורה, אבל כיון שבשביל זה הא חגורים אנהנו במכנסים שמפסיקין שפיר כדאיחא בתוספות שבת דף י' לכן אין החגורה מלבוש אלא כשהוא ליפות את לבישת הבגד שלא שייך זה בהחלוק שעל בשרו. וגם לבד זה הרי חגורה החלוק במכנסים התחתונים.

ומסיק שם: ולכן אם אינך רוצה לילך בחוץ עם החגורה על הרעקל מוכרח אתה להביא לבישתך שתתפלל בו בעש"ק את החגורה שאתה צריך לה בשעת התפלה למחר.

וע"ע בשו"ת באר משה (ח"ג סי' קד-קס) ושו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' מא).

גמ'. שם. האחרונים דנו אי מותר ללבוש בגד קאלאטשין, ועיין בשו"ת בית שלמה (חאו"ח סי' לט) שכתב דלכא"ה הדבר פשוט להחיר, כיון שאפילו באזלי טינוף כל שהוא דרך מלבוש מותר, וכמ"ש בש"ע (סי' שא ס"ד). אלא שעדיין יש להסתפק בזה מנד מחלוקת המחבר והרמ"א (בסי' שא סל"ו) בדין ב' חגורות זע"ו. וד' הרמ"א שאין להחיר אלא ב' כובעים או ב' אנפלאות שכן דרך ללבוש בחול, הא לאו הכי אסור. והגם דבג"ד נמי כמה אנשים לובשים כן בחול מפני הטיט והקור, מ"מ הרי כתב בס' תוספת שבת (סי' שא ס"ק סו) שאם רוב המקומות אין דרכם בכך, אפילו במקום שדרכם בכך אסור. וכ"ש בג"ד שאף במקום הזה רוב בג"א אינם לובשים כן. אמנם אעפ"כ דעתו שאין להחמיר בזה, דהא הב"י בש"ע מקיל לגמרי אף ב' חגורות זע"ו. והרמ"א לא הביא ד' הי"א להחמיר אלא דוקא ב' חגורות, אבל על מה שהחיר הש"ע בשני חלוקים זע"ו לא הביא הרמ"א חלוקים, אף שאין דרך ללבוש ב' חלוקים זע"ו. וכמ"ש בדרכי משה

שם. וע"כ דדוקא ב' חגורות החמיר משום שאין דרך לעשות כן לעולם, אבל ב' חלוקים אף שאין דרך ללבוש כן, כיון דדרך ללבוש כמה מלבושים זע"ו לא חילקו בין שאר מלבושים לחלוקים. וא"כ מה"ט כיון שדרך ללבוש כמה אנפלאות זע"ו, מה"ט מותר ג"כ ללבוש כמה מנעלים זע"ו. ובפרט שלדעת רה"פ אין רה"ר בזה"ו יש לנטות להקל. ובלא"ה נראה לו עיקר שאפילו להחמיר ב' חגורות, היינו דוקא במקום שא"ל לו אז לחגור ב' חגורות להנחתו, אלא שמוציא חגורה אחת לצורך חבירו וכיו"ב, אבל אם צריך לו להנחתו לחגור ב' חגורות זע"ו לכ"ע מותר. וכ"כ להדיא מד' הט"ז ס"ק כה. ומשמע מד' הט"ז שאפילו כשאין דרך רוב בג"א לחגור זע"ו, מ"מ כל שצריך לזה להנחתו ללבוש זע"ו מותר וכו'. עכ"ל.

וכן בשו"ת תורת יקותיאל (סי' סו) העלה להחיר ללבוש בקאלאטשין שעל הנעלים בשבת לרה"ר, ונסמך ע"ד הרש"ש כאן שכל שאינו עושה דרך הערמה אלא דרך לבישה שרי. ע"ש. וכן בשו"ת מי יהודה (חאו"ח סי' לד) כ' להביא ראיה להיתר מהירושלמי ר"פ מקום שנהגו גבי עובדא דיהודה והלל בניו של ר"ג שיצאו לטייל בקורדקיאות של זהב בליל שבת וכו', והיינו כעין קאלאטשין שלובשים ע"ג מנעלים. ע"ש.

ועיין בשו"ת פני מבין (חאו"ח ס"ס רכו) שהחיר לבישת קאלאטשין וללבוש בהם בשבת, מטעם שעיקרם עשויים לשם כך להלבישם על הנעליים, ואינם עשויים ללבוש בפני עצמם. ע"ש. וע"ע בשו"ת משנה הלכות (ח"ב סי' עב-עד) ושו"ת אגרות משה (או"ח א סי' קח). ועיין באו"ח אות ט' וכה"ח אות פ"ד שביארים שם המנחת פתים שמחיר קאלאטשין על המנעלים, ועיין עוד בשו"ת יד יצחק (ח"ב סי' קעז).

ודאיירינן בדין קאלאטשין בשבת גזכיר כאן שא"ה אחרת שראוי לעורר ע"ז, דכיון שבשוליה חקוקים אותיות וזורות בולטות, ובדרך הילוכו על אדמת חול או טיט או שלג, נחרטים האותיות והזורות בקרקע, אם יש להחמיר בזה משום איסור כותב. הנה בשו"ת מהר"ם בריסק ח"א (סי' נט) נשאל בזה, והחיר מטעם דהוי פ"ר דלא נח"ל ותרתי דרבנן.

וע"ע בשו"ת חלקת יעקב ח"ב (סי' קלב) שהעלה ג"כ להקל, וסיים, שאף ששמע בימי חורפו, שהצדיק חתנו של האדמו"ר מצעלזא זצ"ל, היה מדקדק

ועיי"ש דין אס הזייגריל אינו קבוע בשרשרת רק חלוי בקרס, דאף אי נימא דהשרשרת מותר ללכת בו מ"מ הזייגריל אסור להוציאו מיון שטמון בפנים בחוך כס הבגד ואינו נראה לחוך.

וע"ע דין זה בשו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' פט) ושו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' סז) זיך אליעזר (חי"א סי' כח) שו"ת באר משה (ח"ג סי' סה) אגרות משה (או"ח א סי' קיא).

תוס' ד"ה תרי המייני. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח א סימן קי) שכתב בכוונת התוס' שכתבו שהחלוק ממלבושים הוא שאדם לובשם בשביל הקור אבל תרי המייני מה הנאה יש, וביאר דלרין לומר בכוונת התוס' שבשביל שהדרך ללבוש בשביל הקור כמה מלבושים נעשה כל לבישה ועיטוף בשם בגד ומלבוש אף שאינו על בשרו אלא על בגדיו ואף שבגד זה אינו מועיל לחמם כגון שהוא דק מאוד או שא"ל להחמום.

וכותב שם: ללא מסתבר שהתוס' יסברו שאסור אף במלבוש ממש ללבוש וע"ז דהא בדף קמ"ז בסכניתא פי' התוס' שהוא בגד דק מאוד ומ"מ שרי אף שאין מועיל כלום לחמום. ועיין בבאורי הגר"א בסי' ש"א ס"ק פ"ה שכתב כן בפירוש לתוס'. אבל הוא כדבארתי שהדרך ללבוש לחמום נעשה מלד זה כל לבישה ועיטוף ממש בשם בגד ומלבוש אף שאינו על הגוף ממש. עיי"ש עוד. ועיין בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב סימן קלו) שזיין למ"ש בחשוכה הנ"ל בבירור דברי התוס'.

דף ס' ע"א

ומזהירים בזה בחול ללבוש סנדל חשוב באופן שאין לנו חסוד יומר ממנו שיהיה מיוחד לשבת ואם ניוחד לשבת סנדל בפ"ע אין בו יחרון על סנדל של חול אס נאמר דאעפ"י כן חייב האדם לעשות לו שנים ללבושם א' בשבת וא' בחול או"ד בזה הסנדל אין קפידא וליכא חיוב להחליפו בשבת אלא יעול בשבת הסנדל הזה שהוא נועל בחול שאם יתיישן ויתקלקל הוא קפיד גס בחול להחליפו ולא ינעלנו.

תשובה: הסברא מחייבת דאין הסנדל הזה בכלל הבגדים שחייב האדם להחליף בשבת בגדים

להסיר האומיות הבולטות מהקאלאטשין מערב שבת, פשיטא שזוהי זהירות יתרה כיאות לגברא רבה דכוותיה, אבל לענין הלכה אין לחוש לזה כלל. והמחמיר תע"ב. ע"כ.

וע"ע בשו"ת באר משה (ח"ד סי' נז) אם מותר להתפלל בקאלאטשין.

תוס' ד"ה באר דרבה. כן פסק המג"א (סי' ש"ג) להלכה דתכשיט השייך בכל הנשים אין לחלק בין הנשים. וראיתי בשו"ת מהרש"ם (חלק ה סימן לד) שחמה מאי שנא מהא דנר, דאדם חשוב שרי. וכותב: ואולי נשים דעתן קלות יש להחמיר בהו טפי.

ודן שם אס מותר ללכת בזייגער [=שעון] זהב עם שרשרת זהב וחסוד בהשרשרת אבן טוב הנקרא ברעליאנט יקר. דבשו"ת שאל ומשיב (ח"ג סוס"י ל"א) החיר בפשיטות, והעיד שהח"ל לא נשא הזייגריל במקום שאין עירוב, והוא כתב דע"י רביד זהב הוא תכשיט לכ"ע. והמהרש"ם כותב שם: חס זמן כביר שמעתי בשם חשובה בכת"י מהגאון המנוח אבד"ק זאטו ז"ל שהעלה לאיסור אבל לא ידעתי טעמו. ולענד"ל לפמ"ש הב"י סי' ש"א דאין הבתי עינים טפלים לחיק כסף דאין אומרים נעשה בתי עינים לחיק רק להיפוך, וא"כ ה"נ בזה גס אס השרשרת יקר מן הזייגריל מ"מ אין הזייגריל טפל וכיון דהזייגריל טמון בפנים ואינו תכשיט אינו בטל לגבי השרשרת. אף דאס הוא קבוע ומחובר בו י"ל דדמי למפתח ושלשלת דכיון שאינם גוף בפ"ע שרי, ע' בב"י וט"ז ואף דהמפתח הוא ג"כ בגלוי ודין תכשיט עלי' הרי מדהוה"ך הב"י לומר גבי ב"ע משום דהוי גוף בפ"ע מוכח דאי הוי מחובר שרי אף שהב"ע בפנים.

גמ'. הכ"ל הולך אחר המעמיד. עיין שו"ת חתם סופר (חלק ב יו"ד) סימן רז).

מתני'. לא יצא האיש בסנדל המסומר. יש לזיין מה שדן בשו"ת רב פעלים (חלק ד או"ח סימן יג) אס צריך להיות לאדם נעלים מיוחדים לשבת, ח"ל השאלה: אזהרה גדולה שמענו וגס ראינו בספרי הפוס' הפשטנים וגס בספרי המקובלים דאיכא חיוב על האדם להחליף כל בגדיו בשבת והסתפקנו אס גס חלוק הסנדלים בכלל החיוב כי אנחנו דרמינו לנעול בחול בסנדל שקורין פומין העשוי מעור חשוב לצוע שחור המבדיר

זוה יום הראשון דוקא וכל היום דוקא ודלא כהרא"ש
שכתב דוקא סעודה הראשונה וכלילה. ועיין צ"י שכתב
ג"כ דמה דאסור לקטף אלא במים לא משום חמץ רק
שיהיה לחם עוני וציוס א' בלכד הוא שצריך להיות לחם
עוני הנה הוא הרגיש קצת סכרר זו אבל לא הרגיש
במ"ש דמשום מעשה שהיה אינו ראוין רק כמו שהיה.
עכ"ד.

עמוד ב

גמ'. ובמה ד"י אמר ר' יוחנן חמץ בזה
וחמץ בזה וכו'. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק
ב' סימן 74) דבר נחמד בזה בדרך פלפול לפרש מ"ש
בב"ב (כ"א ע"ב) מר יהו רבא, טפח לי בסנדלי וכו',
עיי"ש.

גמ'. אבל מטלמדין אותו לכסות בו את
הבלי. בשו"ת בית יהודה (חלק א"ח סימן 14)
כתב לחמיה על הרמ"א (סי' ש"ח ס"ד) שכתב, ותפלין
אין לטלטלם כי אם לצורך, ע"כ, ור"ל דדוקא לטלטול
בחנם אסור אבל לטלטול לצורך אף על פי שאינו צורך
גופו ומקומו מותר, (תדע מדלא עריב וחמי תפלין בזה)
שופר ועוד ממה שצ"י מוצא דין זה תרומת הדשן
ומבואר שם סי' ס' דכל שיש צדבר שום צורך מותר
לטלטל ואי אמרת ג"כ דוקא צורך גופו ומקומו א"כ
אפי' לדעת החולקים ב"ש מודו בכה"ג דמותר. א"כ
קשה, דהא כיון דמבואר בב"י דזה צנוי להאומרים
דאסור להניח תפלין, איך יפסוק דין זה ההג"ה כיון
דפסקינן (סימן ל"א) דאסור היל"ל דתפלין אין לטלטלם
כי אם לצורך גופו ומקומו כשופר. עכ"ק.

ובתב לתרץ די"ל דאף על גב דאסור להניח מ"מ
שרו בטלטול כדאמר אב"י בספ"ק די"ט סנדל
המסומר אסור לנעלו ומותר לטלטלו ה"נ אף על גב
דאסור להניח מותר לטלטל.

שוב כתב דאין זה ראוי דעכ"ל דהאי דמותר לטלטלו
היינו לצורך גופו ומקומו, דהא בגמ' כאן חניא
לא יצא האיש בסנדל המסומר כו' אבל מטלמדין אותו
לכסו' בו כרעי המטה (וראב"ש) אסור. ואפשר עוד
לומר דמי היכי (דלראב"ש) ע"כ בסנדל החמירו לפי
שבא תקלה על ידו ה"נ אליבא דרבנן וי"ע. עכ"ד.

גמ'. אמר רבי חייא אי לאו דקרו לי בבבלי
שרי איסורי וכו'. חזינן מזה דהחמיר במקום
שהי"ל להקל, ובהקדמה לשו"ת מנחת יצחק (חלק א')

שלושן בחול אעפ"י שהם חדשים ונאים דאין המנועל
בכלל המלבושים, והרמיה דברכת מלביש ערומים
שנתקנה בשביל מלבושים של האדם לא נכלל זה המנועל
והסנדל אלא תקנו רז"ל ברכה אחרת בשביל הגאח
המנועל והיא ברכת שעשה לי כל צרכי דברכה זו נתקנה
בעבור נעילת המנועלים מידוע.

ומביא רמיה לדבריו מירושלמי כאן (פרק ו' הלכה
ב') ח"ל לאו אורחיה דבר נשא מיהו ליה תרין
סנדלין חד לחולא וחד לשבתא עכ"ל, הרי לך להדיא
דשאני סנדל משאר לבושים דאינו צריך ליחד סנדל א'
לשבת אלא בשבת ובחול לובש סנדל א', עכ"ד.

ועיין בשו"ת מקדשי השם (סימן 3) מ"ש בזה, וכחכ,
ומנהג העולם שלא לייחד זוג נעלים לשבת, אלא
רק מקפידים לנחמקן וליפותן לכבוד שבת. ע"ש. וכ"כ
בשו"ת בית דוד - לייטר (סימן מ'), שהדבר מפורש
בירושלמי הנ"ל שאין צריך להיות נעלים מיוחדות לשבת.
וע"ע שם (בסימן קט). ועיין עוד בשו"ת יצ"א אליעזר
חלק ז' (סימן ב' עמוד ח) מה שכתב בזה.

מתני'. ולא בקמיע בזמן שאינו בן
הבומחה. עיין בתשובות הגאונים שערי נדק
(ח"ד ש"ז סימן לה) שכתב דדיין מומחה היינו מנוסה
לרבים, ושחמכתו מפורסמת עלויה לרבים, כי עיקר לשון
מומחה ניסוי הוא, כדחנן הכה ואל בקמיע בזמן שאינו
מן המומחה ומפרשי בגמרא היכי מתמחי קמיעא וכו'.
עיי"ש. וכן הזכיר תשובה זו בשו"ת תשב"ץ (חלק א' סימן
קס) וכן בשו"ת תשב"ץ (חלק ב' סימן ט).

גמ'. מעשה כי הוה בשבת הוה. ראיתי דבר
חדש בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"א סימן
קל) שכתב לחדש דרך כליל ראשון של פסח איכא חיוב
של לחם עוני ולא כליל שני, דהא אמרינן כאן דכל דהוא
משום מעשה שהיה, רק באותו ענין שהיה המעשה גזרו
ולא בשאר ענינים. ולפ"ז י"ל דלחם עוני דהוא משום
מעשה שהיה דאפו את הבצק טרם יחמץ והיו לחם עוני
וגם זכר למה שאללו בהיותם במצרים, אם כן בזה סגי
ביומא קמא דומיא למה שהיו בעת יציאת מצרים, ובאמת
יומא קמא עיקר, דבאמת אנו בקיאיין בקביעא דירחא,
ורק שמנהג אבותינו בידינו, וכל שאנו עושין זכר ליציאת
סגי בזה, ודוקא בגוף המצה שאנו צריכין לאכול והיא
מנות עשה מחמירין לדידן אף כליל יו"ט שני אבל לחם
עוני דל"ש לזול ליו"ט שני דאדרבא ביו"ט מהראוי
לאכול מנה עשירה לגדולה רק שהיא זכר למעשה שהי'

רש"י מוכח דלעצמו יש להחמיר, וכדאיתא בש"ס שם, מעולם לא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם, וכיוצא בזה בצרכות (דף כ"ז), אף על פי שמיקל אני לאחרים, מחמיר אני על עצמי, ועיין במס' ביצה (דף כ"א ע"ב) במחמיר מה נעשה לבית אביך, שהיו מחמירים על עצמן ומקילין לכל ישראל, וירושלמי (דמאי פ"ב ה"א), ואין בעית מחמיר על נפשך אישתי לחברך, וגם אמרינן כ"פ המחמיר חבוא עליו ברכה, ומצינו בפוסקים הרבה פעמים לחלק בין בהמות ישראל לבהמות עכו"ם, כמבואר (ביו"ד סימן ל"ט) ובכמה דוכחי, ועל כל זה יוקשה דהאיך יוכל להחמיר, דהלל הוא חומרא דאחי לידי קולא מזה, וכנ"ל מדברי הירושלמי.

תוס' ד"ה השתא. עיין גליון הש"ס להגרע"א בחולין (ג' ע"ב), וע"ע בחשובות חדשות לרע"א (ח"מ) (דפוס ירושלים) סימן יג). וראה עוד בשו"ת יהודה יעלה (חלק באה"ע, חו"מ סימן קמד). וע"ע בשו"ת הר נבי (יו"ד סימן קה).

וע"ע בשו"ת מהרש"ס (חלק ג סימן קלה) שכתב בביאור דברי התה"ד וב"י דס"ל גבי מקוה שיהי' החול ב' או ג' טפחים שחמרו דהא בפחות מג"ט ל"מ המשכה. וכתב שם דהכונה כעין מ"ש החוס' כאן בהא דחולין (קל"ב ע"ב) כהן טבח ב' וג' שבתות פטור מן המחתות וכו' דהיינו לרבי סגי בשנים ולרשב"ג בשלושה, וה"נ כיון דדעת הרשב"א ורשב"ץ דסגי בכ"ש לכן נקט לפי ב' הדיעות. עיי"ש.

וע"ע בשו"ת ב"ח הישנות (סימן ע), ושו"ת פעולת נדיק (חלק ב סימן מ), ושו"ת חתם סופר (חלק ד (אה"ע ב סימן קלז), שו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"א סימן רעז).

הביא משו"ת בית יעקב (סי' לא) שהעיר בכל כה"ג מדברי הירושלמי (ע"ז פ"ב ה"ט), דשמואל אמר קומי דר"ג, חכים אנא בין עובדי דגיס טהורים לעובדי דגיס טמאים, א"ל מה מהו, א"ל טמא, א"ל לא ביש לי דאמר על הטהור טמא, אלא שסופך לומר על הטמא טהור, [ועיין בת' בית יעקב (סי' ל"א) שכתב לפרש, דרז"ל, באותה הוראה ינא קולא לבסוף, לענין קידושי אשה, וכגוונא דאיתא בחוס' (סנהדרין דף פ"ו ע"א) לענין זקן ממרא, והפרי מגדים (יורה דעה סימן ב' מ"ז ס"ק ז') כתב, שיבוא קלקול מזה לענין שתי קדרות (בירה דעה סימן קי"א) ועיין פתחי תשובה (שם סק"ז) הנ"מ ביניהם], ואם כן חזינן דאף באומר על מותר אסור, יש מכשול. וא"כ יוקשה איך רשאי ומנוה להחמיר לעצמו, הלל הוא חומרא דאחי לידי קולא.

ובן קשה אהך דחולין (דף מ"ד ע"ב), אחיזה ת"ח הוראה טריפה לעצמו, ופי' רש"י ז"ל, כשנולד ספק בבהמתו, ונראה בו טעם לאיסור וטעם להיתר, ואינו חס עליה ואוסרה, עיין שם.

ובזה דהקשה ע"ז בספר יצין שמועה לרשב"ץ (פ"א), הביאו הראש אפרים (סימן ל"ט ס"ק כ"ב), ח"ל, ואין נראה שאם אסורה למה יתירנה, ומה חשיבות יש במי שאינו אוכל איסור, עכ"ל, כתב במג"י שם, דמדברי רש"י, דקיים, בהא דנראה טעם להיתר, משמע דרואה יותר טעם להיתר, והיה יכול להקל, ואפילו הכי מחמיר על עצמו, ואם כן יש חשיבות, ועיין בזה בספר טהרת ישראל (בהקדמתו לקונטרס החשובות).

ואף דלפי הר"ן והמהרש"א (בחולין דף מ"ד שם), וכי"ז פי' הרשב"ץ הנ"ל, יש טיבותא למי שמצטר ומיגע למנוח כחא דהיתרא גם לעצמו, אולם מדברי

דף סא ע"א

להסיד"א בראש דוד (ס"פ בהעלותך דקי"א ע"ד) שהחיר לרב להשתמש בתלמידו כהן.

וע"ע במגילה (ז ע"ב) רבה שדר ציד אביי למרי בר מר מלא טסקא וכו', והקשה בהגהות פורת יוסף שם, דהא אביי כהן היה כדאיתא בחולין (דף קלג) ור"ה (דף יח) ואיך השתמש בו רבה, והלא המשחמש בכהונה מעל. וחירץ דשאני אביי שהיה תלמיד רבה, וקי"ל בכתובות (דף נ) כל המונע תלמידו מלשמשו וכו'. ע"כ.

גמ'. דאמר ליה ר"י לרב שמון מר אבא הב ל' בסנאי וכו'. ראיתי להביא ראה דרב מותר להשתמש בתלמידו גם בשירות של גנאי, אע"פ שהוא כהן. דהא בשו"ת מהר"י מצרונא (סי' עה) הוכיח מההיא דכאן דא"ל ריו"ח לר"ש בר אבא הב לי מסאני, דרשאי הרב להשתמש בתלמידו גם בשירות של גנאי. ע"ש. והנה ר' שמן בר אבא כהן היה, כמ"ש בכתובות (דף כג) ובפרש"י שם. אלמא דשרי לרב להשתמש בתלמידו גם בשירות של גנאי, אע"פ שהוא כהן. וע"ע

וע"ע בשו"ת כתב סופר (חאו"ח סי' טו) שאם יודע רבו בחלמיו דהן דניח"ל לשמשו מרגונו הטוב וחפצו לך שפיר דמי.

גמ'. השתא דתניא הכי וכו'. עיין בשו"ת מהרי"ט (חלק א סימן קיג) ח"ל: ואני רגיל להקשות מההיא דאמר' צפ' במה אשה דף ס"א אמר רב יוסף השת' דחנן הכי ואמ' רבי יוחנן הכי דעב' הכי עבד ודעבד הכי עבד ואמר ליה אביי דילמ' רבי יוחנן הא ממניח' לא שמיע ליה ואי הוה שמיע ליה הוה הדר ביה והדר קאמר אי נמי שמיע ליה וקסבר אין הלכה כאותה משנה שמעינן מינה שיש לחלק דההיא ברייתא אפשר דלא מחני' בי רבי חייא ורבי אושעיא ולקך יש לומר שחלק עליה לומר דמשבשחא היא אבל הכא מסתמא לא היה חולק על רבי שאמר הוא משמו בפירושו, ובריש פ' המנחות והנסכים אמרינן אי שמיע ליה לשמואל הא דחניא המחפס תמימים לבדק הבית אין פודים אותם אלא למוצא ופי' הוה הדר ביה ומסי' חלמוד' לא הוה שמיע ליה ולא הדר ביה משום דההיא ברייתא מחניא בי ר' חייא נמי הוה מספקא לן מלתא אבל השתא דאיכא טעמא לא מספק' לן כלל ובפרק קמא דגיטין גבי הא דאמר רבי ינחק שמים כותבים שלשה אין כותבים אמרינן במתניתא חנא שלשה כותבים ד' אין כותבים ופסק בעל הלכות גדולות כר' ינחק אע"ג דפליג אמתניתין דידע הוא שאינה עיקר ולא אמרי' ברייתא לא שמיע ליה משום דמתלמודא מוכח שעושה עיקר דרבי ינחק דאמר אטו מאי דלא ידע הא דר' ינחק לאו גברא רבה הוא וכו' ובפ"ק דחגיגה גבי סימני שוטה אמרינן אי שמיע לרב הונא הא דחניא אחיו שוטה וכו' ומציעא לן מכולה מילתא הוה הדר ביה או דילמא מההיא דבעי ליה לבד הוה הדר ביה ולמדנו ממנו חידוש אחר דלא מציעא דמההיא דהוי איפכא ממילתיה איכא למימר דהדר ביה אלא אפילו ממילתא אחרייתא אף על גב דאיכא ליפלוגי ביניהו כיון דסתיר למקצת מילתא הוה הדר ביה מכולה מילתא וכו'. עיי"ש.

גמ'. פייס דימיניה וצ"א קמיר וכו'. עיין בשו"ת באר משה (ח"ב סי' ג וסימן ה) דדין לבישת ופשיטת וקשירת וחליצת נעליים ובגדים לאיטור. וע"ע במנחת יצחק (ח"י סי' א) דדין קשירת מנעול לאיטור.

גמ'. וצ"א בתפילין. עיין בשו"ת בית יהודה (חלק או"ח סימן לד) שמברר באריכות אם תפילין מותר להניחן בשבתות וי"ט או אסור.

גמ'. אמר רב ספרא לא תימא אצ"בא דמ"ד שבת זמן תפילין וכו'. עיין בשו"ת שאגת ארי (סי' מא) שמצא ראה דליכא איסורא בהנחת תפילין בשבתות וי"ט, מהא דאיתא כאן אמר רב ספרא לא תימא אצ"בא דמ"ד שבת זמן תפילין, אלא אפילו למ"ד שבת לאו זמן תפילין הוא אינו חייב חטאת, מ"ט דרך מלבוש עבדא ע"כ, ואי ס"ד דאיכא איסור תורה במניחן בשבת, אמאי אינו חייב חטאת ליתי איסורא ולשווי עלי' כמשא, אלא ודאי ש"מ דאמרי כר"ע דשבת לאו זמן תפילין מקרא דוהי' לך לאות, ורק לפטור מתפילין אבל לא לאיסורא, עכמ"ד. ועי' מש"כ בזה בשו"ת מפרשי הים בחשבה להגרעק"א.

גמ'. וצ"א בקמיע וכו'. עיין בחי' חתם סופר כאן, ובחי' לע"ז (דף ל"א) די"ל דאין ראה מאמירת הרופאים לגופי ישראל, דכל לימוד הרופאים בגופי עכו"ם דחביל גופייהו מאכילת שקצים ורמשים, ואין ראוי לגופי ישראל. וגם בחשבות ח"ס סי' קע"ה רמז לזה. וע"ע בשו"ת מהרש"ס (חלק א סימן יג וסימן כד).

תוס' ד"ה דיצ"בא מופסקי. עיין בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן ס) שנשאל דדין חולי מעים שאינו יכול להשמר שלא יפיה אלא בכדי שיחלוץ תפלה של ראש אך אם נצריכהו לחלוץ את של יד ג"כ יחבטל פעמים רבות ממנו תפילין, אם יוכל לסמוך על החירו של הקדוש מקורביל דתפילין של יד אין צריך לחלוץ כשצריך לזה"כ. ומסיק דצ"ד כיון דהוא שעת הדחק, וכל כי האי גוונא בתפילין של יד שאינן מחזינן לא ניהוש לאיסורא כלל, ובלבד שיקדש אדם עצמו בכל כחו ועל כל מוצא בזה נאמר ויראת מאלהיך. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. היה כתוב על ידות הכפים וכו'. בשו"ת חוות יאיר (סימן טז) נשאל, ח"ל: שאלה יש לי לשאל להלכה ולמעשה, חותם שנחתמה עליו חותם וואפען של ערל, ובתוך הוואפען נחקק השם הוי"ה והטבעת הוא טבעת של זהב וחותמו הוא אבן וקנה יהודי אחד מהערל חותם הנ"ל יש לספק אי מותר לחתום בו כשאר חותמות ומותר להניח בידו כשאר טבעת ולא אסור דלא הוה ככותב ה' או אי טעון גזירה, כדאיתא במס' שבת כאן, היה כתוב על ידות הכלים ועל כרעי המטה יגוד ויגמ, אלמא בעי גזירה או אם אפשר לחלק בין כתיבה לפתיחת החותם כמו שמצינו כמה חלוקים.

ולפעמים שמי וערב למעלה מן השמות וגם בתוך הספ' אין מספ' ומעמה מה משפט השמו' אם לגוון או לשרפן כספ' מיני' או לקדו' אזכרו' הכתובי' בלשונינו, עיי"ש באריכות.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ח' סימן פז) בדבר הקופסאות של נדקה המעמידים בבית המנדלים לתת בחוכה כסף נדחס לאיזה נדקה, ונדפסו עליהם איזה פסוקים ובהם שמות קדושים, וכתב שם: שאין ספק שאין להשתמש עם הקופסאות האלה, עיי"ש באריכות. וכתב שם דאף להמקילים, מ"מ נד"ד גרע שיכול לבוא לידי ביזיון באותן קופסאות גופייהו, שמחזיקין אותם באמצעיתו, ועוד שכשמתקלקלין משליכין חוזה בין האשפות ר"ל, וביחוד שהשמות נכתבין באותיות קטנות מאד שקשה לראותן רק בהסתכלות היטב, וממילא אינן יודעין לשמרם בקדושה וכיב"ז.

ובתוך דבריו מביא שם בשם ס' בני יונה (ה' ס"ח סי' רע"ו), שכתב דמטעם דברי הש"ס ופוסקים, נהגו לכתוב במקום השם ב' יודי"ן או ה' וכדומה ובמקום אלקים לכתוב א ל מחזירים, ועי' בגדה"ק (אות ק"י) שם, דל"ע מה הועילו לכתוב א ל מחזירין, הא כתב בשו"ר הרא"ש הובא בס' רע"ד דיין שהורגלו לכתוב כן נעשה כתב בגט (רק בסת"מ אינו חמה) וכו' עיי"ש.

וכותב שם: ולפני איזה זמן התאונן לפני הגה"צ האדמו"ר מביאלא (שליט"א) ז"ל על מה שאיזה מדפיסים התחילו להדפיס בסידורים השם בן ד' בשלימות, הזכרתי זאת לראות עד כמה שקדו חכמינו ז"ל על שלא להביא לידי ביזיון שם הק' ית"ש, ואנן מה נענה אכתריהו.

גמ'. **שם.** עיין בשערי תשובה (או"ח סי' א'), והובא במ"צ שם, בשם הרב החסיד וכו' מוה"ר זלמן לוקאוויז ז"ל, על מה שהיו רגילים לעשות מנורות של קלף מצוירים להניח בסידורים שכותבים בשם שויתי וכו' בן ד' אותיות ושאר שמות, והמנורה כה היתה נקראת בשם שויתי, והטעם בכדי שיהי' נזכר שלא לשיח שיחה בטלה בשעת התפילה וכו', וכתב בשם דודו אה"י הגאון בעל תב"ש שאמר במליצתו אם לא שויתי ודוממתי, שיכול לגדור שידום אף בלא השויתי, והתרעם מאד ע"ז, לפי שעל הרוב אינם משמרים כראוי ותשתפכנה בראש כל חוזה, וע"ד שאמרו (בר"ה י"ח ע"ב) וכו', ולכן גם בזה ראוי לאזור חיל ולבטל המנהג,

עוד כתב שם השואל: ואגב גררא תיזוהא קא חזינא הכא כמעט דברי רש"י ז"ל סותרין אהדדי דאיתא בדף הנ"ל בענין הלו, הברכות והקמיעין אע"פ שיש בהן אותיות ועניני' הרבה שבתורה וכו', ופי' רש"י ז"ל בד"ה הברכות שתקנו חכמים כגון תשעה של ראש השנה שיש בהן מלכות זכרונות ושופרות, ע"כ. ובפרק כל כתבי דף קט"ו ע"ב פירש"י ז"ל בד"ה הברכות מטעם ברכות שטענו חכמים כגון י"ח ושאר ברכות ע"כ. ולפום ריהטא כמעט סותרין. ע"כ. והגאון בעל חו"י האריך שם בדיון זה ומסיק לקולא. וע"ע בספר בני יונה, ופתחי תשובה יו"ד (רע"ו ס"ק י"ז) ועיין שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב (סי' ק"מ).

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סימן קלג) בדבר אותן השמות בכוסות של זכרית שתקוק עליהם איזה פסוקים, וחוקקים שם הווי' ב"ה בד' אותיות כהווייתו בס"ת ולורמו. הנה דעת השואל שם שאסור לשחות בהם ממשמעות הש"ס דשבת כאן דאמרינן ה' שם כתוב על ידות הכלים או על כרעי מטה הרי זה יקון ויגנוז, וכן מפורש ביו"ד סי' רע"ו סי' י"ג, ואף שהי' אפשר להחיר ממה שכתב בשו"ת הרב מטה יוסף (ח"א ב"ה סי' ד') באלה שריקס פרשת ציצית על הטלית שמוחר לבדך עליו, אע"פ שכתובי' בתוכו הווי' השם, י"ל הטעם כמ"ש הרב הנ"ל בעצמו שא"א לבוא לידי ביזיון כי אין נכנסי' לבית הכסא עם טלית גדול כו'.

ואחר אריכות דברים מסיק בשו"ת פנים מאירות שם, דאין השם מקדש הכלי שיהי' כל הכלי קדוש ועיקר שצריך לקצוץ משום ביזיון השם. ע"כ דעתו נוטה לכרוך על מקום כתיבת השם גימוניות של זהב או של משי ואז מותר לשמות מן הכלים בלי שום פיקפוק.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן רנב) בדבר השאלה ע"ד צורף יהודי שלקה שברי כסף ובתוכו גביע של כסף וחוקק עליו שם בן ד' אותיות בכתב אשורית והצורף חתך מקום השם והביאו לפניו להורות דעת מה לעשות בו. עיי"ש.

גמ'. **שם.** בשו"ת פנים מאירות (ח"א סימן מה) נשאל על ספר ריזאל המלאך המועתק בלשונם ככתבם ולשונם והשמות פועלים הפעולות כדוע ספר ההוא מקבלה מעשיות מועתקים אות באת בלשון גויס דרך משל אדני א ד ען יע ועוד לו כל השמות על הגליון הספר בכתב עברי ואשורי למאות שמות הוי' עם כל השמות אחרים ע"ב ומ"ב וכ"ב חולתן אין מספר

דא"כ בחפילין שבראשו הא נראה השין ולא גרע מהרצועה שקדושהה היא מנד היו"ד כדפרש"י ומ"ט מותר לדידהו ואולי הוא משום דלענין זה קיל מה שהן מונחין במקומן בראש וביד שבטילי לגבי האדם ולא חשיבי כמכניסין להדיא עכ"פ ע"כ הכניסה לא ברור לאסור ומנד עשיית נרמים הוא רק איסור בחפילין ולכן לא היה לן לאסור למוכרם מנד זה שינכסו בהחשית לבית הכסא אבל יש להחמיר מנד שיטת החו"י.

שוב כותב דמנד מה שחש השואל לאסור ע"י, משום שקורין לתכשיט זה בלשון אנגלית די האנד אף גאל. הנה אם יעשו פסל ויקראו אותו בשם השם אף שהוא רק לשם בעלמא ואף בכוונתם להשם הוא ענין ע"י, ולכן אף כשעשו רק יד דליכא איסור עשיה כשעושה שלא לע"י מ"מ מיון שעשו לקרא לה שהוא יד השם הוא ענין ע"י כמו שפרש"י בחומש על פסוק אז הוהל לקרא בשם ה' שקראו שמות העצבים בשמו של הקב"ה, וזה היה נראה לכאורה לאסור בלאו דלא חעשה לך פסל וכל חמונה כמפורש ברמב"ם פ"ג מע"י ה"ט שכתב העושה ע"י לעצמו אע"פ שלא עשהו בידו ולא עבדה לוקה, ומשמע שהוא אף שלא עשהו לכוונה לעבודה וכלשון שכתב במנין המצות שלא לעשות פסל לעצמו ולא הזכיר עבודה אבל אם הוא בשם חלקות זהו פסל שאסרה תורה לעשות בכל צורה שהיא ורק כשעושה לנוי יש חלוק בין הצורות דרך צורת אדם וצורת המשמשין במקום אסור מלאו אחר אבל כשקורא אותה בשם חלקות אסור בכל דבר. אך בספר המצות מצות לא חעשה ב' כתב הרמב"ם שהזכירנו מעשות עבודה זרה לעבוד, וכן הוא בחינוך מצוה כ"י. אבל מסתבר שלא דקו בלשונם אלא דאם קורא לה בשם חלקות הוא בלאו הזה כפשוטו הלשון במנין המצות שבהלכות הרמב"ם וכדיוק הלשון באיסור עשיית צורת אדם שכתב שאסור לעשות לנוי ולא סתם שאסור לעשות אף שלא לעבוד משום דזה אסור בכל צורה. אבל מ"מ לא היה נאסר בהנאה מיון שלא נעבד ואף כשנכרי עשה לא חאסר מיון שלא נעשה לעבדה. אבל יש להחמיר מלעשות סחורה בזה אף בלא נקרא שם חלקות אלא מנד שם שמם שנכתב שם מטעם החו"י כדלעיל. ע"כ.

גב'. שם. צענין עתונים עברים לענין בזיון כחצי הקודש. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק א' סימן יז) מה שדן בנדון העתונים הכתובים בכתב אשורית, או אף בכתב ולשון המדינה כמו הג' ואיש קרוניקל שעיקרם נעשה להודיע חדשות, אכן הוצא שם הרבה פעמים

והאריך בדברי נועם, ונראה דבמגורות הגדולים המצוירים על קלף שקובעים אותם תחת טבלא של זכוכית, או שאר מקומות שקובעים אותם תחת טבלא של ונראה שזה שינוש לית לן בזה, ולא קפיד רק על אותם שמניחים בסידורים מטעמא דלעיל, וגם שעל הרוז בא לידי מחיקת השם כאשר עינינו רואות שהם הולכים לאיבוד ולהמחק, ובפרט שכותבים עליהם שמות אשר לא נדת והמוהיר והמהר ישכילו חוהר. ע"כ.

גב'. שם. בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן קלו) נשאל צענין תכשיטים שכתוב עליהם שם שד"י אם מותר לעשותן ואם מותר לסחור בהן. ראשית כותב: הנה בדבר תכשיט לגשים עשוי כעין יד וחרות עליו שם שד"י לעשות דבר מה ודאי אסור לבד האיסור לכתוב שמות על כלים ותכשיטין אף אם היו נזהרות להחזיקן במקום נקי, מטעם שלכתוב השם לבדו בלא חיצות אחרות שיש להם חיצה המשך ובאור דבר הוא נמי כמו הזכרת השם לבטלה דאף אם נימא דכותב אינו כאומר מ"מ מאותו הקרא דאם ה' חלקיך תירא דילפינן איסור הוצאת שם שמים לבטלה בחמורה דף ד' יש למילף גם שלא לכתוב לבטלה דגם בכתיבה שייך יראה עוד מכ"ש שהרי מונח זמן רב לבטלה, ובלא חיצות אחרות שיש להם המשך ובאור דבר הוא לבטלה כדאיתא בגדרים דף י' דלמא אמר לה' ולא אמר קרבן וקא מפיק ש"ש לבטלה, אף שהיתה האמירה לכוונה מחשבתו מאחר דלא ניכר בהדבור נחשב לבטלה וכו'.

ואחר מו"מ שם, כתב דנריך להחמיר לכתחלה שלא ליהנות אף בהנאת התקשטות מתכשיטין, ורק בשעת הדחק יש להחמיר. ולכן לעשות מסחר לקנותם ולמוכרם יש להחמיר כי אף שהנאת ממירה יש להחמיר, מ"מ הא מוכרם להתקשט בהם שזה הא אסור, וגם הא ילכו בהתכשיט גם למקום הטינופת שלא ישמרום בקדושה יותר מכל תכשיטין שלהן שמטעם זה יש מקום קצת לאסור גם שלא מדין אה"י, כי איסור ברור מנד זה ליכא שהרבה פעמים יהיה מכוסה ולא מצוי כ"כ שיהיה באופן בזיון והוי זה כלפני דלפני עיין בע"י דף כ"א ברש"י ותוס'. וגם לא ברור ע"כ איסור הכניסה לבית"כ דהא הרבה סוברים להרא"ש ברכות דף כ"ג שמותר ליכנס בחפילין שלא לעשות נרמים איצרא דהמג"א סימן מ"ג סק"ט סובר אף להרא"ש שאסור מנד הכניסה אבל הרבה חולקים עליו. אך אולי דהוא דוקא בחפילין שלא נראה השם בגלוי וגם התם הא כשאוחזן בידו נריך לכסותן בבגדו ולא יראה הרצועה טפת, אף שתמוה מאד

ד"ת, וגם שמות בלשון לאומיים כמו ג - ט וכדומה, מה דינם לענין איסור להשתמש בהם, ומכ"ש תשמיש מגונה, ואם מותרים לאבדם כגון לשורפם, וגם אם יש בשמות אלו עוד משום איסור מחיקה.

וע"ע שם (אות כ"א) אם מותר להכניס עמו לביה"כ, עתון שמוכר בו ג-ט, לקרות בו שם. וכותב: הנה זה פשוט בודאי דכל דבר שיש בו קדושה אסור לכנוס לביה"כ וכל מקום טינופת דהוי ביזיון כנ"ל, וגם בשם כחוב על בשרו איחא במס' שבת (ק"כ ע"ב) דלא יעמוד במקום הטינופת, וכ"פ ברמב"ם (פ"ה מה' יסו"ת), וכן מבואר בכמה דינים במילוא בזה לענין שמות ושאר כתבי הקודש, באו"ח (סי' מ"ג ופ"ד) ויו"ד (סי' רפ"ג), ובת' להרמב"ם הנ"ל, והביאו הש"ך (סו"ס רפ"ג), ועי' בת' הרצ"ו (ח"ג סי' תקי"ג) והביאו בת' מהרש"ם שם כמה דינים בזה, מ"מ מה שנוגע לג-ט הגם כי הוכחתי דודאי אין לנהוג בו דרך ביזיון אף בנכתב באגרת ועיתונים וכתב שאינו של אשורית, מ"מ הרי החו"י הביא ממנהג העולם כנ"ל, והי' נראה דביזיון דלהכניסו לביה"כ לא הוי כמו הביזיון שנהגו המה וכדומה, וכדמות רא' לזה ממס"כ החו"י לענין כתב אשורית בדפוס עיני חול, דמ"מ אין לנהוג בהם ביזיון, וכן כתב הרדב"ז הנ"ל, ומכל מקום כתב בשאלת יעב"ץ (חלק א' סי' י'), דעבד עובדא לעיין בבית הכנסת בספרי פילוסופיא המועתקים ללשון עברי, כגון ספר המדות לאריסטו והדומה לו, ואפילו המחזירים בחכמת הטבע וכו', ומשום דדברים של חול מותר לאומרו בלש"ה"ק, ואך משקלי השמות והפעלים שאין דרך להגיע לידעת לה"ק על נכון כ"א עפ"י הכתובים מסתברא לאיסורא עי"ש, אמנם י"ל דהוא מיירי בכתב שאינו של אשורית, ואין לנו סמיכה רק על החו"י בכתב שאינו קודש כנ"ל עי"ש. ומסיק דנריך עיון גדול.

ועיין בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן עו) בשאלה זו, ח"ל: ובדבר הכנסת עתונים וכן מילון שנדפסו באותיות מרובעות של דפוס לבית הכסא אין בזה שום איסור כי אינם אותיות ששייך ללמד מהן דינים, ואף כתב אשורית שנכתבו כהוגן שכשרים לסת"מ אינו ברור האיסור, אך מ"מ מהראוי להחמיר בכתב אשורית אם נכתבו בזה דברי רשות אבל עתונים שרובן כותבים דברים שאין ראויין להכתב בכל אופן ליכא איסור להכניסם לבית הכסא אבל ע"כ הקריאה בהם אינו מן הראוי. ע"כ.

וע"ע בשו"ת ניץ אליעזר (חלק ט"ו סימן ז) בשאלה זו אם מותר להכנס לביה"כ עם עתון (חול שאין בו כל דברי תורה כדי לקרוא בו - כמוכן שאין בו להבדיל דברי שחץ) אם אסור מפני שמודפס בכתב עברי, וכ' דאין איסור בדבר. ומביא משו"ת יעב"ץ ח"א סי' י' שהעלה בחאת דמוחר, ומעיד דעבד עובדא בנפשיה לעיין בביה"כ בספרי פילוסופיא המועתקים ללשון עברי כי בלשון עצמו ליכא משום קדושה אלא בחר ענין אוליין עי"ש.

עוד מנאחי בספר ושו"ת דברי יוסף (אירגאס) סימן מ"א שהעלה בדבריו דמהדברים של חול אף שכתובים באותיות כתב אשורי ודאי שאין איסור למוחקם או ליכנס עמם לבית הכסא, ומעיד שכן המנהג פשוט ליכנס עמם לביה"כ ואין פוגה פה ומצנף יעו"ש ביתר פירוט ואריכות.

וע"ע בשאלה זו בשו"ת באר משה (ח"ג סי' קפג) ושם (ח"ח סי' קס), ושו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' קפג).

גב' שם. מהנוגע בדינין הללו: בשו"ת משנה הלכות (ח"ב סי' קכב) דן בדין בול שנכתב עליו שם באנגלית.

עייין בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן קלד) בדבר המדפיסים ברבות ותפלות מנצח אחד ועל ד' השני עיני הודעות למסחר.

וע"ע שם בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן קלה) באחד שהדפיס על חתיכת נייר ברכת המזון וברכת מעין שלש ותפלת הדרך וברכות בדיקת חמץ ועירובין אשר שלחו ע"י פאסט [=דואר] לאלפי בתים בשביל המודעות שהדפיס ג"כ על חתיכת נייר זה בעיני מסחר. וכותב: ידוע שרוב בני אדם המקבלים זה מהפאסט משליכים זה לאשפה, ואף שהדפיס שם לשון זה בקשה להחנה בכבוד כי כתבי קדש הם נמי ברור שאלו שמשליכים מהם המקבלים מהפאסט אין קוראין זה כלל ואף מאלו שקראו הרבה לא השגיחו על זה, אין הדבר צריכה לפנינו שהוא דבר אסור כמפורש בר"ה דף י"ח דבטלו אדכרתא אף משטרות משום החשש דלאחר פרעון יהיה השטר מוטל באשפה אף שהתם הוא שטר שניתן רק לאיש אחד שיכולין להזהירו שישמרו לגומו אחר פרעון ומ"מ לא סמכו חכמים ע"י, וכ"ש שאסור להדפיס שמות על נייר של מודעות הנשלח לכמה אלפים שאסור ואין לסמוך על מה שכתבו שצריך להחנה בכבוד.

גרוע יותר מדפוס. וסיים שאע"פ שאין להכניס התנ"ך בגלוי לבהכ"ס משום ציון כה"ק, מ"מ כל שמונה בתוך המין שנקרא מעדיליאן אע"פ שמצד אחד נראה דרך הזכיות יש מקום להקל. ומ"מ אין להקל למעשה אלא"כ מניחו בתוך כס הבגד. ע"ש.

וע"ע בשו"ת בית דוד לייטר (סי' ח), שנשאל ג"כ בתנ"ך שאלה ע"י פוטוגרפיה באותיות מוקטנות שאין ניכרות לעין אלא ע"י זכיות מגדלת. וכ' להעיר ממ"ש בגיטין (יט ע"ב), אמר שמואל נתן לה נייר חלק ואמר לה ה"ז גיטך מגורשת, חיישין שמה במי מילין כתבו. ומסקינן, כי אמר שמואל דבדקינן ליה במיא דנרא אי פליט פליט ואי לא פליט לאו כלום הוא. ופריך, וכי פליט מאי הוי השתא הוא דפליט, ומשני שמואל נמי חיישין קאמר. (ופרש"י, השתא הוא דפליט, וכשהיו בלועות לא היה כתב, ומשני, דחיישין שמה לא נבלעו יפה, ואם מת חוללת ולא מהייבמת ואסורה לכהן דספק גרושה היא.) וכ' הבית שמואל (סי' קלה סק"ו) בשם הלבוש, שאפילו עמדו העדים מקרוב וראו שהנייר חלק ג"כ חיישין, דמכיון דפליט לבסוף איגלאי מילתא למפרע שהיה שם כתב גמור ומה בכך שנבלע לפי שעה. ע"ש. הרי דאע"ג דלא ניכר אלא"כ אלא ע"י מעשה חשיב כתב. וה"נ שפיר חשיב כתב. ועיי"ש מה שכתב בזה.

ובגוף דין זה אם נחשוש לראייה בזכיות מגדלת, עיין בשו"ת מים חיים (תאו"ת סי' רנט), אודות אחריו שנצדק ולא נמצא בו דופי, אך ע"י זכיות מגדלת נראו בו כמה נקבים עם חסרונות. והעלה שהאחריו כשר למהדרין, שאין לדיין אלא מה שענינו רואות. שאם נחשוש לראייה בזכיות מגדלת מעולם לא נאכל בשר שהריאה ושאר איברים יראו כנקובים. וכן בדיקת החולעים במים ושאר דברים. אלא וודאי שרק למראה עיניו ישפוט. ועיין בשע"ת (סי' תרמח סק"ה) בשם המב"ט, שאם אין נראה לעין מחמת דקותו ונריך להסתכל אין זה כל שהוא שפוסל. וע"ע בשו"ת דובב משרים ח"א (סי' ח) שג"כ העלה דלא אוליין בחר זכיות מגדלת לגבי מוקף גויל. ע"ש.

ולסיכומא דמילתא כותב: לדינא ברור שאף בלא שמות כלל אסור להדפיס נוסח הברכות כדווכחתי לעיל. ותמיהני איך שיקרו לכח"ה לומר שאני החרתי אסור חמור מה לזלזל בשמות הקדושים ובפסוקי תורה ובנוסחי ברכות אשר מפורסם לכל שאני נועק ככרוי"א גם על הלוחות ששולחים מאזה מוסדות להרבה בנ"א כדי שישלחו להם נדבותיהם בשביל זה ומדפיסים שם כמה ברכות ונוסח הקדיש ומוסד אחד היה אשר שמע לקולי וגזם ולא שלחם אף שכבר הדפיס אותם ונריך להשתדל ששום מוסד לא יעשה זה. ואני בעצמי מזהרתי שאף על ההזמנות לחתונות בני ובנותי לא כתבתי שום פסוק אף לא קול ששון וכן הוא מן הראוי לכל אדם להמנהג.

בישו"ת משנה הלכות (ת"ה סי' קנז) דן אם מותר ליכנס לבית"כ עם שטרות כסף שיש עליהם דברי תורה או שמות שאפשר לקרוא רק בזכיות מגדלת.

בישו"ת אגרות משה (חלק או"ת ב' סימן נה) דן בדבר נייר הנדפס בו ברכות בלשון הקדש אבל באותיות אנגלית כמו שאומרים השמות בשעה שצרימין לזכר על הדלקת הנר בשבת ועל מיני אוכלין שנשלח להרבה אנשים ונשים שערערו אחדים מאלו גרם מחיקה ושריפה.

בישו"ת באר משה (ת"ה סי' נז) דן אם מותר ליכנס לבית"כ עם ספר במיקרופילם.

בישו"ת אבן יקרה ח"ב (סי' לג), נשאל אם מותר להכנס לבית הכסא עם תנ"ך שנעשה ע"י צילום פוטוגרפיה באותיות קטנות מאד, עד שא"א לקרות בו אלא בעזרת זכיות מגדלת. והעלה שאין שום קדושה בתנ"ך מה מכיון שאין האותיות ניכרות לעין רואה רק ע"י זכיות מגדלת פי כמה פעמים מהכתב, לכן אין לזה דין כתב כלל. שאנו אין לנו בכל מקום אלא מה שענינו רואות במראה ולא בחידות וכו'. ומ"מ אע"פ שמן הדין אין בתנ"ך מה דין קדושה כלל. למעשה כיון שיש שמות קדושים בתנ"ך, חלילה לנהוג מנהג ציון בתנ"ך הזה. ע"כ.

ועייין בשו"ת מהרש"ס ח"ג (סי' שז), שנשאל ג"כ בידון הנ"ל, ונידד להחיר מטעם שענין הצילום

דף סב ע"א

ע"א) גבי מה שאמרו שם חדשות יש בהם רצועות ולא מקושרות וליענבינהו מיענב אמר ר"ח זאת אומרת ענינה פסולה בחפילין ע"ש, אלמא דאף בחפילין כשרים מ"מ מיון שרצועות הקשר אינו בהכרח כדון אסורין להכניסן בשבת, וה"ה חפילין של הר"ח מיון דלשיטת רש"י אינן כשרין לזאת בהם ידי חובת חפילין והעיקר לדינא כשיטתו, לכן אין להקל בחפילין של ר"ח להכניסן זוג זוג, כן נלע"ד ברור לדינא. ע"כ.

גמ'. שם. המגן אברהם (סי' ש"א ס"ק נ"ד) כ' דנשים אסורות להכניס חפילין זוג זוג, ואם יראה בטלית המצויינת חייבת חטאת, ע"ש.

והשער המלך (בהל' שחיטה פרק י"ט הלכה כ"ג) הביא דברי המג"א, וכחז מ"ש אשה אסורה להכניסם וכו' הם דברים תמוהים, דבעירובין דף ז"ו ע"ב בעי להוכיח דר"מ ור"י סברי חפילין מ"ע שאין הו"ג היא, מדקאמר מכניסן זוג זוג אחד האיש ואחד האשה, ודחינן דילמא ס"ל כר"י דאמר נשים סומכות רשות וכו', הרי מבואר דלמאן דס"ל נשים סומכות רשות אפילו אשה יכולה להכניסן, וא"כ מיון דק"ל כר"י וכו' איך כתב הרב דאשה אסורה להכניסן. וכן בספר חזון נחום חמה עליו בזה, ועיין יד אליהו (סי' י') וכו'. ושם הביא דברי הרשב"א בשיטה כ"י, שכתב בשם הראב"ד ז"ל דאשה נמי כלל וכלל לא דהא לאו דרך מלבוש בחול הוא וכו', וכחז הרשב"א מ"ש דנשים אינם מצילות דאינו דרך מלבוש בחול וכו', לולי שאמרה הרב, וגם מהלכות הרי"ף נראה כדבריו, הימי אומר הלכה כר"ח דמכניס אפילו שנים וכו', מיון דק"ל כרבי עקיבא דשבת לאו זמן חפילין, ואשה נמי מכנסת הואיל וסומכות רשות אף לאשה דרך מלבוש הוא לה, עכ"ד הרשב"א שהביאו שער המלך משיטה כ"י.

ועיין בשו"ת רב פעלים (חלק א או"ח סימן כג) שכתב, דמה שהקשה על המג"א מהא דק"ל נשים סומכות רשות, נראה לתרץ בפשיטות, ד"ל מיון דלא נהגו הנשים במנהג זה לקיימה לכן לא היו לדידהו דרך מלבוש ולכן אסורים להכניסם, וכן הציגת אסורין לזאת בו, והן אמת דאיחא בטור וב"י סי' תקפ"ז דר"ח וראבי"ה והרא"ש ס"ל ק"ל כר"י דנשים סומכות רשות, עכ"ז דעת בעל העיטור והרא"ש והר"ם והגאונים אם תקע ויזא י"ח אסור לתקוע לנשים, וא"כ לדידהו יפה

גמ'. נשים עם בפני עצמן. ידוע מ"ש הרא"ש ברכות (פ"ג דין י"ג), דנשים אינן בכלל הערבות, וכחזו הטעם משום דנשים עם בפני עצמן. ובשו"ת עין יצחק (חלק א אה"ע סימן א) כתב דאפשר לומר דנהי דנשים אינן בכלל הערבות עבור אנשים משום דהוי כמו עם בפני עצמן גבי זה. עכ"ז נחערב הנשים עבור נשים וכ"א מן הנשים נענש עבור שאר הנשים. עיי"ש.

גמ'. המוצא תפילין מכניסין זוג זוג וכו'. עיין שו"ת רבי עקיבא איגר (סימן קסט).

גמ'. שם. עיין שו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן נז) שאלת חכם אחד, בהא דקיי"ל המוצא חפילין בשבת מכניסן זוג זוג [עיין או"ח (סי' ש"א סעיף מ"ב)], אם מנא חפילין דר"ח אי שרי להכניסן זוג זוג או לא.

והשיב שם: לכאורה י"ל דמי שנוהג להניח חפילין דר"ח בחול מותר להכניסם בשבת זוג זוג אם מנאם מונחים במקום שאין משתמר, ואף שאין מניחם רק מספק מכל מקום מיון דמניחם עכ"פ הוי חשיטת, וכעיקר הטעם דשרי להכניסם זוג זוג, וכמו שמבואר בגמ' כאן וברש"י ד"ה וא' האשה כו', א"כ ה"ה יש לדון כן אף במה דאינו מניחין רק מספק. אבל באמת זה אינו דהא בשבת (ס"א) גבי קמיע מומחה דמותר לזאת בה בשבת לפי שהוא חשיטתו, ובעי ר"פ התם חלתא קמיע לחד גברא מאי ונשאר בחיקו, ופסקו הרמב"ם וכל הראשונים לחומרא ואסור לזאת בה בשבת, ולא אמרינן דמיון דבחול ודאי יוצא בקמיע זו ורגיל לנשאה [ואף אחר ספק רפואה ודאי משתדל בכל מה דאפשר בחול וכמבואר ביו"ד (סי' של"ו)] יהא מותר לנשאה בשבת. עיי"ש באריכות.

ולבסוף מסיק: לדינא נלע"ד ברור וכו' מיון דכבר פסקו כל הפוסקים דהעיקר להלכה כשיטת רש"י וכן נהגו סוגיא דעלמא כשיטתו, אלא דירא שמ"ס יחוש להניח חפילין של ר"ח כמבואר (בסי' ל"ד), אינו רשאי להקל ולזאת בהם בשבת, ומיון דמצינו בחי' ב' של החוס' הנ"ל דגם בספק גזרו א"כ י"ל דגם חי' א' שלהם אל מקום אחד ילך בזה עם חי' ב', ואף דירא שמ"ס מחמיר ע"ע להניח בחול ולזאת לשיטת ר"ח, אבל אינו יכול להקל ולהכניסן זוג זוג בשבת מיון דסוגיא דעלמא ינהוג לעיקר כשיטת רש"י, ומצינו בעירובין (נ"ז)

יכולה ללבוש הטבעת שיש לה חותם צידה וליכא בזה משום לא יהיה כלי גבר דבשביל מלאכתה ועסקה לובשת אותה. עיי"ש.

גמ'. **פעמים שאדם נותן לאשתו וכו'.** עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן ריד) שאלה: טבעת המיוחדת לנשים שאין דרך אנשים ללבוש טבעת חו ונחנה האשה טבעתה זו לבעלה כדי להולכה אלל האומן לתקן הקלקול שלה אי שרי לבעלה ללבוש אותה טבעת באצבעו לפי שעה עד שיוליכנה לבית האומן כדי שלא תפול וגם כדי שיזכור ויוליכנה תיכף ומיד כשיצא לשוק או"ד חסור משום לא ילבש גבר.

ופי"ש שאלה זו מכאן, דאמר רבא פעמים שהאדם נותן לאשתו טבעת שיש עליה חותם להולכה לקופסה ומניחתה צידה עד שמגיע לקופסה ופעמים שהאשה נותנת לבעלה טבעת שאין עליה חותם להולכה אלל האומן לתקן ומניחה צידה עד שמגיע לבית האומן ע"ש וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ט מה' שבת הלכה ג' טבעת שיש עליה חותם מתכשיטי האיש ואינה מתכשיטי האשה ושאין עליה חותם מתכשיטי האשה ואינה מתכשיטי האיש לפיכך אשה שיצאה בטבעת שיש עליה חותם ואיש שיצא בטבעת שאין עליה חותם חייבים ומפני מה הם חייבים והרי הוציאו אותן שלא כדרך המוציאין שאין דרך האיש להוציא באצבעו אלא טבעת הראויה לו וכן האשה אין דרכה להוציא באצבעה אלא טבעת הראויה לה מפני שפעמים נותן האיש טבעתו לאשתו להנעימה בבית ומנחת אותה באצבעה בעת הלכה וכן האשה נותנת טבעתה לבעלה לתקנה אלל האומן ומניח אותה באצבעו בעת הלכה עד חנות האומן ונמצאו שהוציאו אותן כדרך שדרכן להוציאן ולפיכך חייבין עכ"ל ועיין בש"ע סי' ש"א סעיף ט' וסי' ש"ג סעיף יו"ד ע"ש משמע כיון דלבוש הטבעת באצבעו דרך עראי כדי להולכה לבית האומן ליכא בזה איסורא דלא ילבש גבר כיון שאינו מתכוין לקשוט דאי הוה ביה איסורא בכהאי גוונא לא הוה חשבינן לה שהוציאן כדרך שדרכן להוציא.

ועיין להרב בית חדש ז"ל בי"ד סי' קפ"ב שכתב דאין איסור אלא דוקא כשלוש בגד העשוי לנוי אבל בגדים שאין עשויין לנוי ולקשוט אין בלבישתם איסור. עוד כתב דאפילו מה שנעשה לקשוט אינו איסור אלא"כ עושה לשם קשוט אבל להנצל מגשמים מותר ולכן מחיר ללבוש זופי"ע של איש מפני הגשמים וכו' ע"ש ועיין בסמ"ק סי' ל"ג ע"ש והנה אע"ג דיש לפקפק לאסור

כתב המג"א, דאסור לאשה להכניס, ומה גם להרא"ד שהוציא הרשב"א ש"כ"כ בפירוש, ועוד משמע מגמרא דחגיגה דף ט"ז דלא הוה מלוה זו בנשים כאנשים בדבר הנוגע לאיסור אחר, כמו עיין הוצאה בשבת, ועיין כלאים, ומוצא, כאשר יראה הרואה שם, וכ"כ הגאון מש"ל בספרו פרשת דרכים דרך האחרים דף ח', וז"ל וכמו הנשים במ"ע שהז"ג שהם פטורות, ואם ראו מעצמן לקיים המצות אף שיש להם שכר בעשייתן, לאו בשביל זה יצאו מכלל נשים לכלל אנשים, במילתא דאיכא חומרא לנשים מהאנשים עכ"ל, וא"כ לפ"ז יפה כתב המג"א ז"ל, וניזול הוא מקושיית הרב שער המלך ז"ל הנו'.

ובדברי המג"א הג"ל עיין בשו"ת באר יצחק (חלק או"ת סימן טז) שמעיר עליו דהא מבואר בעירובין (לו ע"ב) דאי נשים סומכות רשות מותרות להכניס זוג זוג ומקרי גם תכשיט להו, א"כ יש לחלק דוקא בתפילין דקיי"ל דמוחין לנשים כמבואר (בסי' ל"ח) לכן שפיר פסקו דנשים אסורות להכניס משום דלא מקרי תכשיט להו, משא"כ בציצית דקיי"ל דאין מוחין לנשים ללבושם כמבואר (בסי' י"ז), שפיר יש לדון דמותרות ללכת בהן בשבת משום דמקרי תכשיט להן כדמוכח בסוגיא דעירובין הג"ל, ונהך סברא שכתב הרמ"א לחלק בנשים בין ציצית לתפילין דאסורות משום תפילין צריכין גוף נקי, כן מנאמי להריטב"א (בפ' יו"ד) דעירובין ודברי המג"א הג"ל ז"ע. ע"כ.

גמ'. **שם.** **והא הוצאה בלאחר יד הוא וכו'.** עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן ריד) שאלה באשה שדרכה שעוסקת במשא ומתן וכותבת אגרות וצא לה אגרות ממקום למקום גם שולחת צורות כספים ממקום למקום ומוכרת לעשות לה חותם על שמה כדי לחתום בה האגרות והצורות כדרך הסוחרים אם מותר לה ללבוש טבעת שיש בה החותם באצבעה תמיד כדי שיהיה מנוי לה החותם תמיד כדרך הסוחרים או"ד כיון שאין דרך שאר נשים ללבוש טבעת שיש עליה חותם ה"ז אסור משום לא יהיה כלי גבר על אשה.

והשיב מדברי הגמ' כאן דאמרינן והא הוצאה בלאחר יד הוא א"ר ירמיה באשה גזברית עסקינן ופי' רש"י ז"ל גזברית ששולחת חותמות לממוינן תחת ידה לאמר חנו כו"כ מעות לפלוני והרי חותמה צידה הילכך רגילה היא להניחו באצבעה ומיהו תכשיט לא הוה לדידה דאין דרך נשים בכך ומיהו דרך הוצאה של זו בכך עכ"ל ע"ש הרי מוכח כיון דעסק שלה בכך

אלא שציון שכל כוונתם ע"ד אמת וענוה נדק לא קפדי בהכי. ע"ש. וע' בשו"ת חות יאיר (סי' קנב). ע"ש.

וע"ע בשו"ת מהריט"ץ (סי' ע) שבי' ע"ד הכסף משנה, שבאמת דבריו תמוהים כי זהו שקר וכו'. ע"ש. וכ"כ עוד בשו"ת מהריט"ץ (סי' רלו הראשון) בד"ה ומו' דלא די וכו', דמ"ש הכ"מ ז"ל דהרמב"ם לא חילק בין אוהב לאוהב, זהו שקר. דהא הוכחנו שחילק בזה. ע"ש. ותפס עליו מהר"ם גאליקו שם (סי' רלח) ד"ה ואני, שאיך כ"כ על מרן שלמד בישיבתו עידן ועידנין. ע"ש. והשיב ע"ז הרהמ"ח (שם) ד"ה תשובה, דבאמת בעידן ריתחא דאורייתא לית ביה משום ליטנא ביטא. כי מי לנו גדול מרב שאמרו עליו בש"ס כד נייס ושכיב אמר רב להא שמעתתא, ובדאי שבזה"ל אם יאמרו דברים אלו על קל שבקלים יקפיד. והשי"ת עדי וסהדי כי לא במרד ולא במעל כתבתי כן, כי תלמידיו אני ומימיו אנו שותים. ובכל זאת מים המגולים אסורים בשמיה, ואנא במיא דדיקנא בליטנא ואשכחנא תויהא ומתיהא. ע"ר.

גמ'. יען גבהו בנות ציון וכו' ה"לך וטפוף תלכנה וברגליהן תעכסנה וכו'. המקום כאן לדבר אודות עיני נגיעות ואצ"ן רק אחי מ"מ. בדבר חומר האיסור ללכת בצגדים קצרים עיין בשו"ת בית שער (חיו"ד ס"ס רלו) ד"ה אלא. וע"ע בשו"ת ערוגת הבושם (חיו"ד סי' קלח אות ד). ובשו"ת אגרות משה (חיו"ד סי' פא). ובשו"ת משנה הלכות ח"ד (סי' קטו).

ולגבי אם מותרות ללכת במכנסים פסק בשו"ת מנחת יצחק ח"ב (סי' קח), שאיסור גמור הוא לנשים ללבוש מכנסים מודרניים, אף שהן ממיני צבעונים שאין האנשים לובשים דוגמתם כלל, כי מכנסים אלה בגדי שחץ הם, וגם עשויים מתחלה לעבירה ומביאים לידי תועבה וזימה, ועוד שבאמת הם בכלל כלי גבר ממש, ויש בזה משום לא יהיה כלי גבר על אשה, והגם שהם משויים קצת ממכנסים של גברים, מ"מ עדיין שם מכנסים עליהם וכמ"ש חיו"ב בשו"ת אבני נדק (חיו"ד סי' עב) שאסור לנשים ללבוש כובע שנקרא קאפילוש, שאין זה אלא להדמות לאנשים, הגם שמטעם קצת מכובע של איש, מ"מ שמו עליו, ומכוער מאד, וזויתי להכריז שאסור לנשים ללבושו. ע"ש. וא"כ כ"ש במכנסים אלה שנעשו מתחלה לעורר לעבירה ולזימה. ואף היכא דלא שייך שום טעם אסור משום גזרת הכתוב, כמ"ש במנחת חינוך מ"א תקמג. עכ"ד.

במלבוש גמור אע"פ שלובשו להגין מן הגשמים מ"מ בדבר שהוא חכשיט ואינו מלבוש מוכח מדין מראה ושער ערוה דאין לאסור אלא אם מתכוין לקשוט אבל אם אין כוונתו כלל לקשוט שרי דומיא דמראה ושער ערוה וכדמוכח בפוסקים ז"ל וא"כ הכא צידדון השאלה שאין מתכוין האיש בלבוש הטבעת של האשה לקשוט כלל אלא רק לובשה באצבעו לפי טעה עד שיוליכנה לבית האומן כדי שלא תפול וכדי שיוליכנה תיכף ולא ישכחנה אלא ה"ז מותר. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. ראשית שבנים ימשחו, א"ר יהודה אמר שמואל זה פליימוז. עיין באריכות בשו"ת רב פעלים (חלק ב' או"ח סימן נא) אם הנשים מותרות לרחוץ פניהם במי ורדים בשבת כדי שיהיה בהם ריח טוב, וגם שערותם קולטים ריח, או דלמא אסור משום מוליד ריח בצער ובשערות.

וע"ע בשו"ת חכם נבי (סי' נב) ובשו"ת שאלת יעבץ ח"א (סי' מב) ובשו"ת שאל ומשיב תמינא (ח"ב סי' ז)

וע"ע בדין פורפיוס בשבת בשו"ת באר משה (ח"ח סי' כג-כד). ולמעשה נקטו האחרונים לקולא שמוחר לתת בושם על פניו וידיו בשבת ויו"ט, ואין בזה משום מוליד ריחא. ובספר משתא דרבותא ח"ב (סי' תקיא) העיד שכן פשט המנהג להקל. וכ"כ בשו"ת בית דוד (סי' רנא) ובשלחן גבוה (סי' תקיא ס"ק יא). ובחכמה ומוסר (אות קנח). וכן העלה בשו"ת שמש נדקה (חאו"ח סי' כ) וכתב שהמהרים בזה אינם אלא חסידים ואנשי מעשה, וכל מקום שהלכה רופפת בידיך פוק חזי מאי עמא דבר. ע"ש. וכן פסק בס' לשון לימודים (חאו"ח ס"ס קנו) בד"ה ואפשר. וכן פסק במשנה ברורה (סי' קנח ס"ק כג). וכן העלה בשו"ת שבט הלוי (חאו"ח ס"ס קלו). ע"ש.

ועיין באר משה (ח"א סי' לד) אי מותר להשתמש בספרעי המריח והמנחל שערות טבעיות או פאה בשבת.

גמ'. מגדף בה ר' אבהו. עיין בס' ויקרא אברהם (דקי"ח ע"ד), שבי' דאשכחן כמה לשונות בש"ס שאינם דרך כבוד, ויותר על כן מצינו מגדף בה ר' אבהו אהא דר' יוחנן (בוצאים יב). אע"פ שריו"ח רבו היה.

ובשו"ת אבני נזק שם נשאל אם מותר לגשים ללבוש מכנסים בחורף להגן מפני הגנה, והשיב, יש לסמוך ע"ד הב"ח והט"ז להחיר אפי' במלבוש איש ממש כשעושה להגן מפני הגנה, וגם הש"ך לא חסר אלא כשלוש ממש בגדי איש בכל המלבושים עד שאינה ניכרת שהיא אשה, אבל מכנסים שהם רק בגד אחד אפי' ללבושו למעלה על המלבושים מותר, שהרי הב"ח החיר גם בבגד העליון שנקרא זיפולא. ועוד שאפי' לדי' האוסר יש להחיר המכנסים האלה, כי לאחר חקירה ודרישה נודע לי שהמכנסים של נשים ניכרים ומשונים ממכנסים אנשים, ונמצא דאיכא הכא תרתי לטיבותא שאינן להדמות לאנשים, וגם יש היכר בין מכנסים אלה של הנשים למכנסים האנשים. וכן נהגו להקל בזה כאן ובפולין אפי' נשים לנועות ואין פוגה פה. ע"כ.

גמ'. שם. יש לציין מ"ש הירושלמי (ברכות פרק א' הלכה ו'), ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם,

שהעינים והלב הם שני סרסורי עבירה, העין רואה והלב חומד. וציומא (כט ע"א) הרהורי עבירה קשים מהעבירה. ועיין מ"ש הרמב"ם במורה נבזים (חלק ג' פרק ח'), שיש בזה ענין נפלא מאוד, שכאשר יחטא האדם בפועל בגופו, חמנס ימרה פי ה' מנד חומריותו, מכל מקום לא המרה אלא בחלק בהמיותו, אבל מחשבת האדם היא בחלק הנכבד שבו, וכשהוא מהרהר בעבירה נמצא שחטא בשכלו שהוא החלק הכי נכבד שבו, ואינו דומה חטאו של מי ששיעבד עבד סבל חטאו של מי שהעביר שר נכבד וחשוב. ע"כ.

ועיין ציומא (עד ע"ב) טוב מראה עינים מהלך נפש טוב מראה עינים בגופה של אשה יותר מגופו של מעשה. ופירש המהר"ם בן חביב, דנפקא מינה לענין הרהורי עבירה שקשים מעבירה. וכן כתבו הסמ"ג ובחוספות ישנים.

דף סג ע"א

בטיהרא ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין וכו' מסיע לי לרחב"א וכו' ואיכא דאמרי א"ל לר"א מאחר דתכשיטין הן לו מפני מה הן בטלין לימות המשיח א"ל אף לימות המשיח אין בטלין היינו דשמואל ופליגא דרחב"א. ומסוגיא זו מוכח דלא כמו שכתבנו דשמואל סבר דהנבואות לעה"ב והדרא קושיא על הרמב"ם. עיי"ש מ"ש באריכות.

ועיין בשו"ת רדב"ז מכתב יד (חלק ח סימן עא) שהאריך ג"כ לברר מה שבי' הרמב"ם: אמרו חכמים כל הנביאים כולם לא ניבאו אלא לימות המשיח, אבל העולם הבא אין לא ראתה וכו'. ובפרק שלאחריו [פ"ט ה"ב] כתב אמרו חכמים הראשונים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות, והא בגמ' כאן ובפרק אין עומדין [ברכות ל"ד ע"ב] אמרינן בהדיא דפליגי.

והשיב: דעת הראב"ד [=נראה דל"ל: הרב] ז"ל הוא, כי כל היעודים אשר יעדו כל הנביאים לישראל לימות המשיח כולם משל לרוב השלום שיהיה בימי המשיח, וכן כתב בהדיא פרק י"ב מהלכות מלכים [ה"א], אל יעלה על לב שצימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם וכו', ואינו חולק על התלמוד שאמר ופליגא דשמואל, אלא שהם ז"ל הניחו הדברים והנבואות

גמ'. וכי מאחר דתכשיטין הן לו וכו'. עיין שו"ת חיים שאל (ח"א סימן נח) מ"ש על הרמב"ם (פי"ב מה' מלכים) אמרו חכמים אין בין העה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד. סוף פ' אין עומדין להתפלל אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעה"ב אין לא ראתה ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד. והרמב"ם כאן בדין זה ופ"ו דתשובה פסק כשמואל כאשר עיניך רואות. ואלו פ"ה דתשובה כתב כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח. והווי תרתי דסחרן דהש"ס קאמר כי הני בי תרי פלגן בהדיהו.

ובותב: ולפוס ריהטא הי' אפשר לומר דהרמב"ם סבר דהש"ס ידע וקיס לי' דרבי חייא בר אבא סבר דהנבואות כפשטן חמטו להכי קאמר ופליגא דשמואל חמנס שמואל סבר דהם לימות המשיח אף הם דרך משל כמ"ש הרמב"ם כאן ואין בין וכו'. אך קשה ממ"ש בשבת דף ס"ג לא יא' האיש לא בסייף ולא בקשת וכו' רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו וכו"א אינן אלא לגנאי שנא' וכתתו חרבותם לאתים תניא אמר להם רבי אליעזר וכי מאחר דתכשיטין הן לו למה הן בטלין לימות המשיח א"ל לפי שאינן נריכים שנא' לא יא' גוי אל גוי חרב ותיהוי לנו בעלמא אמר אביי מידי דהוי אחרגא

כפשוטן כאשר יבינו אותם כללות העם, ולא רצו לפרסם שכל אותם הדברים הם משל, שלא לתת רפיון בלב בני אדם וחולשה בדברי הנביאים, ומשום הכי אמרו דפליגי, ויחפסו דברי האומר כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח, ותחזק ידי אמונתם בביאת המשיח, כדי לזכות לאותן הטובות אשר יעשו להם הנביאים, אבל קושטא דמילתא הוא דלא פליגי. והוא ז"ל בתחילת חבורו כתב שני המאמרים סתם, ובסוף החבור שמי שהגיע לשם כבר חזק באמונתו, פירש סוד היעודים אשר יעשו הנביאים לישראל, שכולם משל על רוב הטובה והשלום.

אי נמי שהרב ז"ל תופס עיקר ליטנא קמא דאמרן בבמה אשה יוצאה דאמרינן עלה דבריימא דתניא אמרו לו לרבי אליעזר וכי מאחר דתכשיטין הם למה בטלים לימות המשיח, אמר להם לפי שאין נרימין שנאמר לא ישא גוי אל גוי חרב וכו', ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות שנאמר כי לא יחדל אביון וכו', מסייע ליה לר' חייא בר אבא דאמר ר' חייא בר אבא כל הנביאים כולם וכו', וסובר ז"ל דהאי מסייע ליה משמואל היא, מדקאמר אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכות בלבד, משמע שכל מה שנתנבאו כל הנביאים אין נבואתם לעולם הבא אלא לימות המשיח, חדע שרש"י ז"ל [שם ד"ה מסייע לי] הוצרך להשמר מזה וכתב, מסייע לה ברייתא דקמני בטלן לימות המשיח. זה י"ל לדעת הרב שלא לעשותו חולק על מה שנראה מפשט הסוגיות.

והראב"ד ז"ל [הלכ' מלכים פי"ב ה"א] השיג עליו, והלא כתוב בתורה והשכתי חיה רעה מן הארץ וגו'. ונ"ל לתרץ והשכתי חיה רעה שלא תהיה רעה, כמו אריה בפקדו יאכל חנן וגר זאב עם כבש וכדומה לאלו. והוי יודע שאפילו לא היינו יודעים תירוצ' לדבר, לא יקשה על הרב ז"ל, משום דלא נפקא מינה לענין דינא, ויש כמה אגדות חלוקות בעניינים אלו, ע"כ.

גמ' **שם**. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן עה) שנשאל בישובים כאלה שהם סמוכים לערבים שיש בהם הרבה שונאי ישראל ורוצחים ימ"ש שנחזק לכל אחד מישראל כשיצא לדרך לשאת עמו נשק, אם יש להחיר גם להנשים שמצד איסור הלאו דכלי גבר על אשה אסור להם לישא כלי נשק כדאר"א בן יעקב בזויר דף נ"ט, במצב כה לישא כלי נשק קטן הנקרא אקדח. ועיי"ש מה שכ' להביא מסוגיא דילן.

גמ' **שם**. בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן פא) נשאל בדבר העוסקים בעניני הלכה שהוא ענין גדול של פק"נ בערים גדולות כגון יארק וברוקלין וכדומה שלוששין על בגדיהם מכשיר קשר (ראדיא) קטן שבה שומע מה שמזוין אותו מהמשרד (האפיס) של חברת הלכה לאיזה מקום שצריך לילך להציל כדי שיוכל חיכך בלא שום שהיות ליקח מה שצריך להצלת הנפש, אם יכול לנאת, שהוא דבר קשה מאד לפני חברי ההלכה שציוס השבת לא ילאו כל היום מהצית וימנעו בשביל זה הרבה מלהיות מחברי ההלכה.

וכותב דמהא דחנן לא ילא האיש לא בסיף ולא בקשת, וחנן שם הטעם שפליגי על ר"א שסובר דנחשבו לתכשיטין דאמרו חכמים משום שאין אלא לגנאי, אלמא דאף שהן דברים שאינם עניני הלכה הגוף וגם אינם קישוטין שמייפין את האדם דאינם מזהב וכסף אלא ממינים שאין מייפין כלל ככרזל ועצים, נעשו בחשיבות תכשיטין מאחר דזה מראה חשיבות האדם שהוא גבור שהוא חשוב לעלמא וצרימין ליה לעניני הלכה כשבאין עכו"ם בגייסות על ערי ישראל, ולמד ר"א זה מקרא דכתיב חגור חרבך על ירך גבור שמסיק הקרא הודך והדרך, היינו דלכך הוא הודך והדרך, דהוא משום דבזה נראה גבור דהוא חשיבות ומעלה אף שלא בשעת מלחמה. ועיי"ש באריכות שהחיר בניד"ד.

גמ' **ליגמר אינש והדר ליסבר**. עיין רש"י מסכת נדה (דף ז ע"ב) ח"ל: מדאינטריך למימר להו הלכה שמע מינה דאין למידין הלכה מפי תלמוד מחזק המשנה ובריימא ששנויה בהן הלכה כפלוגי אין למידין מהן שהאמוראים האחרונים דקדקו בטעמי התנאים והעמידו הלכה על בוריה אבל הראשונים לא דקדקו איש בדברי חבירו אלא כל אחד מה שמע מרבו מלמדה לתלמידו שמועה כמו שהיא והיא היתה נקרא משנה ובריימא והיה נותן לבו לתת טעם לשמועו זה נותן טעם לדבריו חה נותן בה טעם אחר כדאמר (שבת דף סג) ליגמר אינש והדר ליסבר ואותה סברא היתה נקראת תלמוד צימי התנאים ומשנה ששנויה בה פסק הלכה מסבבת תלמוד שלהן נישנית ואין למידין הימנה. ע"כ.

ועיפי"ז כתב בשו"ת בנימין זאב (סימן קנט): הא קמן שהאחרונים דקדקו והעמידו ההלכה על בוריה והראשונים לא דקדקו איש בדברי חבירו ומטעם זה יש לומר נמי דהלכה כבתראי שהאחרונים דהיינו מאב"י ור"ב ואילך פסקין כבתראי לפי שדקדקו יותר מן

באליהו, בהדבק נפשם בשם הנכבד, יחיו לעד בגופם ובנפשם כנראה בכתוב באליהו, וכידוע ממנו בקבלה, וכמו שבא במדרשים בחנוך ובצני העולם הבא העומדים בתחיית המתים.

גמ'. יאמרו הכתובים בשכר המצות למען יאריכון ימיהם (שמות כ יב), למען תחיה (דברים טז כ), והארכת ימים (שם כב ז), כי הלשון יכול לייני החיים כולם כפי הראוי לכל אחד.

גמ'. שני תלמידי חכמים המדגילים זה לזה בהלכה וכו'. בחוס' ע"ז (כב ע"ב) פי' המדגילין זל"ז, דהיינו שמכחישים זל"ז ואינם עומדים על העיקר.

עמוד ב'

גמ'. בירית שהורה ויוצאין בה בשבת. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק א"ח א' סימן קז) אם מותר לחשוב בחוץ הצוארון הוא הקאלנער של הכחמה כדי שקצות הצוארון לא יתקמטו ולנאת בזה בשבת לרה"ר דמשמע לו דתכשיט שלא נחשב בדרך מלבוש אסור, וגם כיון שדבר שהוא תכשיט בין לאיש ובין לאשה אסור גם לאיש וגם הנשים משתמשות בזה בצוארון של בגדיהם.

וכותב: הנה פשוט שמותר לכתחלה לנאת בזה לצורך הלבישה היא וכמו בירית שלושבת על בחי שוקיה להדקן כיון לצורך לבישה היא כדפרש"י בדף ס"ג. ואין לומר דדוקא היכא שזל"ז מייגילא שוקיה הוי זה צורך לבישה שמותר ולא כשרק הוא ליפות הלבישה שאין להחשיב זה צורך לבישה, דהא החוס' פי' בד"ה בירית דאיידי באופן דלא יתגלו שוקיה כשתטול הבירית וא"כ הוי זה ג"כ רק ליפות שבחי שוקיה לא יתקמטו וכדומה ומ"מ מותר משום דרך לבישה. וא"כ גם כאן מה שמותר בהצוארון כדי שלא יתקמטו הקצוות הוא צורך לבישה וכמלבוש ממש הוא. וכן ראיה ממה שמותרת לנאת במוך שצננדלה אף שאינו תכשיט משום שנחשב עכ"פ צורך לבישה.

ובן אין לאסור מלד גזירת תכשיט דהא אין זה דבר נוי ואין בזה חשש שלפה ומחויא ומותר גם לנשים וכ"ש שאין לאסור לאנשים.

גמ'. משפחה אחת היתה בירושלים וכו'. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן מד) בהשמטות, שכתב, וזה כמה שנים נשאלתי מרוסא בדבר כלי הפאניגראף שקוגרים שלא ינגן ואם מגביהים מקום המונע מתחיל לנגן מעצמו אם מותר להסיר המונע

הראשונים להעמיד ההלכה על צוריה, עיי"ש. וע"ע בשו"ת רדב"ז (חלק ב סימן תרמז) ובשו"ת צנלאל אשכנזי (סימן א).

גמ'. שם. עיין בארחות לדיקים (שער ח) שכתב, והנה צדור הזה נשמחה התורה, כי הלומדים דימו עצמם להיות כמו בעלי החוס' והראשונים, והחזיקו לימודם בפלפולים, עד שמבטלים את רוב היום בפלפול, ומבלבלים זה את זה, ועיקר הלימוד שלהם נשאר עראי דעראי, וביטול זמן הלימוד קבע, והרי אמרו חז"ל ליגמר איניש והדר ליסבר, ואילו הם אינם עושים כן, אלא רגזים ללמוד התוספות וכל החדושים וחדושי חידושים קודם שידעו צורחא דשמעתתא, ואיך יליתו בלימודם, ועיינו הרואות כי מרוב טורח העיון והפלפול שנוהגים בו, רבים פורשים לגמרי מן הלימוד, כי ההלכה נעשית להם כמשא כבד, לא כן הראשונים אשר תורתם היתה אמנותם, והיו ממייתים עצמם עליה יומם ולילה, ולבם היה פתוח כפתחו של אולם, וכמו שאמרו בעירובין (נג א), א"ר יוחנן לבס של ראשונים כפתחו של אולם, ושל אחרונים כפתחו של היכל, ואנו כמלא נקב מחט סדקית. ואמר רבא, ואנן כאלבע בקירא לסברא, ואמר רב אשי ואנן כאלבע בבירא לשכחה, וכל שכן אנו עניי הדעת וכו'.

גמ'. יבול אפילו שלא לשמה. עיין להחיד"א בפתח עינים בשם מהר"ש פרימו, שכתב שמה שאמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפילו שלא לשמה, זהו כשעוסק בתורה בצירוף המצות, אבל עוסק בתורה בלבד שלא לשמה נוח לו שלא נברא.

גמ'. בשמא"ה עושר וכבוד וכו'. ז"ל הרמב"ן (ויקרא יח, ד): ודע כי חיי האדם במצות כפי הכנתו להם. כי העושה המצות שלא לשמן על מנת לקבל פרס יחיה בהן בעולם הזה ימים רבים בעושר ובנכסים וכבוד, ועל זה נאמר (משלי ג טז) בשמאלה עושר וכבוד, ופירשו (שבת סג א) למשמאלים בזה עושר וכבוד. וכן אותם אשר הם מתעסקין במצות על מנת לזכות בהן לעולם הבא שהם העושים מיראה, זוכים בכוונתם להנצל ממשפטי הרשעים, ונפשם בטוב חלין. והעוסקין במצות מאהבה כדין ובראוי, עם עסקי העולם הזה, כענין המזכר בתורה בפרשת אס בחקותי (להלן כו ה) והשיג לכס דיש את ציר וגו', יזכו בעולם הזה לחיים טובים כמנהג העולם, ולחיי העולם הבא זכותם שלמה שם. והעוזרים כל עניי העולם הזה ואינם משגיחים עליו כאילו אינם בעלי גוף, וכל מחשבתם וכוונתם בצוראם בלבד כענין

בשבת. והבאתי מהחיות"ט סופ"ה דמקואות ומוספות חדשים שם ללא מיקרי הוי' מה שמסיר רק המונע, ומדברי השלטי גבורים שהוצא ברמ"א יו"ד סי' של"ט ס"א דאם מסיר דבר המונע יציאת הנפש מותר להסירו דאין בזה מעשה כלל אלא שמסיר המונע. ועיין מג"א סי' ק"ס סק"ה ושו"ת ספר יהושע פו"כ סי' קנ"ו. והביא מהמורה נבוכים בהקדמתו לחלק ב' הקדמה י"ח ועקדה ריש מגלת איכה להיפוך.

וכותב שם שהביא רא"י מהש"ס דכאן דאמרינן ה"נ קעבוד מעשה וכו' עשו להן כבליס והזילו שלשלת ביניהם שלא יהי' פסיעותיהן גסות ולא היו בתולותיהן נושרות וכו'. א"כ מוכח דאף ללא קעביד מעשה חדשה אלא לעכב שלא יהא נושרין בתולותיהן מיקרי מעשה. עיי"ש. וע"ע בשו"ת מהרש"ס (חלק ד סימן קכט) שמוציא ראיה זו.

דף סד ע"ב

גמ'. כל המסתכל באצבע קמנה של אשה וכו'. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח א' סימן מ) בענין אסור הסתכלות בנשים שכתב: ודאי דין ברור ומפורש בכמה דוכתי בגמ' בע"ז דף כ' מקרא דונשמרת שלא יסתכל באשה נאה אפילו פנויה ובא"א אפילו מכוערת, ובכתובות דף י"ז שנפסק דאסור להסתכל בפני כלה אף בשביל לחצבה על בעלה, ובשבת דף ס"ד א"ר שמת מפני מה מנה הכתוב תכשיטין שבחון עם תכשיטין שבפנים לומר לך כל המסתכל באצבע קמנה של אשה כאילו מסתכל במקום המורפה וכו"ה גם בצרכות דף כ"ד. ונפסק כן ברמב"ם פכ"א מאיסורי ביאה ה"ב ובאה"ע סי' כ"א.

עכ"פ ודאי אסור להסתכל באשה אפילו במקומות שדרכן להיות מגולות כשמתכוין לראותה ועיין בצ"ח או"ח סי' ע"ה סעי' א' וזה אסור בכל מקום אפילו ברחובות ויש חיוב על כל אדם להביט כפי האפשר למטה כשהולך בשוק אך לא באופן שיהיה פרוש קיזאי שיהיה מקיז דם לכותלים עיין בסוטה דף כ"ב וברש"י שם ד"ה מקיז. וכן כשבאה אשה לשאול להרב שאלה בעניני אסור והיתר מחוייב להשתדל שלא להביט בפניה כדי שלא יבא ליהנות ח"ו מהראיה וכן בכל מקום שפוגע בנשים. עיי"ש.

מתני'. יוצאה אשה בחוטי שער וכו'. עיין בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סימן מז) אי יש אסור לנשים נשואות לקשט את עצמן בפאה נכריות. יש להאריך הרבה בזה ואין הזמן מספיק כעת.

מתני'. יוצאה אשה וכו' במוך שבאזנה וכו'. עיין שו"ת אגרות משה (חלק יו"ד א' סימן נח) בדבר האשה שצו לה הרופאים שלא יכנסו מים באזנה אם מותרת בשעת טבילה לתת מוך וואטע [=גמר גפן] מטובל בועזעלין שזה מקשה המוך שלא יעברו המים בשום אופן. עיי"ש שכ' שאינו חוץ מדינא דהא חנן הכא יוצאה אשה במוך שבאזנה, והא כלל גדול הוא לדבר החוץ בטבילה אסורה לנאת בו לרה"ר כדאיחא בדף נ"ז א"כ חזינן מפורש דמוך שבאזנה אינו חוץ. וזה ודאי אין לומר דאיירי דוקא במוך שהמים נכנסים בו לאזן דהא איירי במהודק שיותר קרוב שלא יכנסו בו מים וגם אם יש חלוק בהמוך איזה מוך מותר באזנה הי"ל לפרש שאזנה חלוק מסנדלה ומלנדחה שבה ודאי אין חלוק איזה מוך דאינו נוגע זה לטבילה דנדה היא ובאזנה יש חלוק. וגם מסתבר שאם היה בעולם מוך האסור לנאת בו לרה"ר היו אסורין לנאת בכל מוך מטעם לא פלוג. אלא ודאי שבכל אופן אינו חוץ אף

וקצת יש ראיה מע"ז שם דאפילו בלא כוונה ליהנות אסור להסתכל דהא הקשה על רשב"ג שראה נכרית אחת נאה ביותר מהא דאסור להסתכל ולא חירץ שרשב"ג לא נמכוין ליהנות אלאמא דבכל אופן אסור ויקשה על הרמב"ם וש"ע דכתבו ונמכוין ליהנות ומשמע שלא רק על אצבע קמנה כתבו זה אלא אף על כל מקום שדרכן להיות מגולות דאל"כ אין חלוק בין מקומות המכוסים למקומות המגולין ואיך כתב שם הש"ע [אה"ע כ"א] באותו הסעיף וברמב"ם שם הכ"א הדין שאסור להסתכל בנשים שעומדות על הכניסה, שהוא משום שמגולות השוק כדאיחא ברשב"ם ב"ב דף נ"ז הא אף במקומות שהדרך להיות מגולות אסור. ולכן משמע שבמקומות המגולות אסור דוקא כשמתכוין ליהנות ובמקומות שדרכן להיות מכוסות אסור בכל אופן וא"כ קשה מהא דע"ז. ונריך לומר דכיון שהתפעל רשב"ג מיפיה עד שאמר עליה מה רבו מעשיך ה' נחשב זה הנאה והקשה שפיר וחירץ דקדקן זוית הואי ולא הספיק לעצום עיניו כדפרש"י ונהנה לאונסו.

רצ עובר שא"צ להוציאו לנקותו וא"א לה להוציאו בעצמה בלא רופא אומן, אזי הוא מיעוטו שאינו מקפיד ואינו חונץ. וגם בשו"ת בנין ציון החדשות סי' נ"ז העלה כן, והביא ג"כ מש"ס דשבת. וגם בשו"ת משיבת נפש סי' ל"ב, ומבואר מדברי כולם דאם דרכה להוציאו בכל עת בודאי חונץ.

ובתשו' גידולי טהרה סי' כ"ב, ותשו' מהר"י אסאד סי' רכ"ט, הוסיפו דאם א"י להוציאו בלא אומן אינו חונץ, אפי' אם מוציאו בכל זמן קרוב ע"י האומן. אבל אם יכולה להוציאו בעצמה בלא צער וכאב, אסור לה לטבול עד שתוציאו, ע"ש.

ובפרט כפי הנהוג בזה"ל שהם מוציין אותם בכל עת לנקותם נראה דגם בדיעבד שכבר טבלה, הוא חנינה, וצריכה לחזור ולטבול. ורק אם אינו דבוק בצער שסביב השינים בחוזק, והוא רפוי עד שראוי לביאת מים בחוכו, יש לצדד. אבל הוא כמעט מהנמנע להבחין ואין להקל, עיי"ש.

גמ'. חוץ מכוול' וכו'. עיין שו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סימן כ) בדבר השאלה בגשים שמפני נוי ותכשיט שלא יתגנו על צעליהן עושים שנים של כסף אי הוא דבר חונץ לטבילת נשים כמ"ש הש"ך ס"ק ז"ח ס"ק ח' שכל שיכול להסירו אפילו בדיעבד חונץ כיון שלפעמים מסירין חונץ. ודעת השואל שם, דכאן מותר דכל הטעם דהצריך רבי טבילה אחרת גבי מלא עכס בין השניים משום דנשואה היתה והקפידה על בית הסתרים שלה שלא תתגנה על צעלה כמ"ש הב"ח ביו"ד ס"ק ז"ח בשם הר"ש וכאן אדרבה מפני שמן הד"ת שלא להסירן אינו חונץ.

ודישוא' ומשיב כותב שם: לא ידעתי איך רצה להקל בשביל זה ליחשב זאת להיתר דודאי הוא חנינה כיון שאין דרך נשים לזאת בהן וגם ניהו דאפילו אינה מקפדת אבל שאר בני אדם מקפידים ע"ז ואין לומר דגם רוב בני אדם הם אי צריכים לכך לא הי' מקפידים דהרי באותה שיש לה כמין קלועות שערות דבוקות זכ"ל נעשית ע"י שד מסכנה להסירן כמה כרכורים כרכר המרדכי אי חייצא או לא וא"ל דלא קי"ל כן אלא דלא חייצא היינו משום שהוא סכנה להסירן אבל כל שאין סכנה בודאי חונץ אף שאינה מקפדת דבעצם הוא דבר החונץ ואף דבית הסתרים א"צ לביאת מים ראוי לביאת מים בעינין.

שאין המים נכנסים בו לאזן ולכן מותרת לזאת בו לרה"ר.

וע"ע שם שהעלה דבר חדש דיש שני מיני חנינות אחד דדבר חונץ דבוק על הגוף ולא הוא אותו חלק הגוף ראוי כלל שיבא עליו מים כפי מה שהוא עתה. ושני דמיסה בדבר אחר את הגוף כמו אוחז באלים וקפלה ידה וכדומה שהאלים בעצמו אין בו שום חסרון לביאת מים רק שדבר אחר האוחז בגופו אינו מניח שיבואו המים לגופו. ותרייהו הוו חנינה שעכ"פ חונצין המים מהגוף אבל הוא רק במקום הגלוי שבעינין ביאת מים ממשי, דבניה"ס שאין צריך לביאת מים אלא שיהא ראוי לביאת מים אין לפסול רק חנינה דמין הראשון שדבוק שם דבר חונץ שמצד זה לא הוא מקום ההוא ראוי כלל לביאת מים עתה אבל מין הב' דאין שם דבר חונץ רק דאלים אוחז שם ומחמת זה אין המים יכולין לבא שם ובעצם הגוף אין שום חסרון נחשב ראוי לביאת מים וכשר דאף שהאוחז אין מניח המים לבא שם אינו כלום דהא אין צריך שיבואו ולכן ראוי שלא להניח את המים ליכנס לשם, דדבר אחר המכסה אינו שייך שיחשיב את המקום שאינו ראוי לביאת מים כיון דלא נשתנה הגוף בזה דאינו דבוק ואינו שייך לו. ולכן כשרה חנינה כו צבית הסתרים שאין צריך שם ביאת מים ממשי רק שהמקום יהיה ראוי לביאת מים והרי הוא ראוי בעצם. ע"כ.

וע"ע שם בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד א' סימן קא) שהחזיק בדעתו ומיישר הדחוקים.

גמ'. שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק אור"ח ג' סימן מז) בדבר המוך דחוק שנותנת האשה בגופה להחזיק שם מקודם השקיעה עד אחר בין השמשות להפסק טהרה לידע שנפסק הדם להחמיל למנות השבעה נקיים אם מותרת לזאת בו לרה"ר בשבת.

וע"ע בזה בשו"ת באר משה (ח"א סי' עז) ושו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' לו) ושם (ח"ז סי' כט).

במתני'. שן תותבות וכו'. עיין שו"ת מהרש"ס (חלק א' סימן עח) בשן תותבות אם הוא חנינה לטבילה. והשואל הביא דברי הביני"א שער בית הנשים סי' י"ב, שפסק דלא הוא חנינה. ותמה, שהרי הנשים מוציאות אותם בכל עת לנקותם יפה מכל חלודה וכדומה. ויש מוציאות אותם בכל יום ואמאי לא יהי' חנינה. וכתב: כבר האריך בשו"ת אמרי אש סי' ע"ה ע"ו, והביא מש"ס דשבת (ס"ד), והעלה לדינא דאם זמן

גבו'. בל' מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין וכו'. עיין בתוס' כתובות (ס) דה"מ באיסור לאוריימא משא"כ באיסור דרבנן. ע"ש. והמג"א (סי' שא ס"ק נו) הקשה על זה, דהא כאן פריך לרב, מדתנן ולא בזוג אע"פ שפקוק (דמחזי כאילו לחינגא), ותניא פוקק לה זוג בצוארה ומטייל עמה בצורה, ומשני תנאי היא, שומעין בחמה אבל לא כנגד העם וכו'. ולא משני דהא דרב באיסור דאורי, והתם איסור דרבנן.

ועיין גל"ח צ"ה (דף ט) שכתב ליישב, דהא"ג דרב גופיה לא מפליג, אלא דאנן לא נקטינן כוותיה. ובספר ויוסף שאל (דס"ג ע"ב) השיג עליו מד' התוס' חולין (מא), שר' להדיא דרב גופיה מפליג בהכי. ע"ש. וכו"ה בספרו דברי אהרן (סי' ה). וכבר כתב להעיר כן על המג"א, הגאון הנצי"ב ז"ל בספר העמק שאלה (לפני סדר במדבר, בהשמטה ד"ו ע"ג) ע"ש.

גבו'. תנן ואל' בזוג אע"פ שפקוק וכו'. עיין בשו"ת באר שבע (סימן כ) באריכות.

גבו'. שם. עיין שו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן עא).

דף סה ע"א

גבו'. ובמוך שבאזנה. כבר הבאנו בדף הקדום משו"ת אגרות משה (חלק יו"ד א' סימן נח) בדבר האשה שצו לה הרופאים שלא יכנסו מים באזנה אם מותרת בשעת טבילה לתת מוך וואטע [=זמר גפן] מטובל בווועזעלין שזה מקשה המוך שלא יעברו המים. ויש לציין כי הוסיף ידו בשאלה זו בסימנים שלאחריו (סימן נט-ק-קא-קב-קג) עיי"ש.

גבו'. שם. עיין שו"ת מהר"ם אור זרוע (סימן קנח).

גבו'. עשתה לה בית יד מותר וכו'. עיין בשו"ת ישועות מלכו (לקוטי שו"ת סימן ה) אם מותר ללכת בצרילין [=משקפיים]. וכונן: הנה חתני ר' יעקל אמר לי, שנשאלתי מגיסי ר' יהושע ממלאווא והתחתי לו כשהוא קשור מאחוריו, ואם היות כי אינני זוכר כלל מזה אמנם עיינתי בזה ונ"ל שאלו שדרכן ללכת גם בחול בצרילין והם האנשים שיש להם מיחוש בעיניים ואור החמה קשה להם שמוזק לעינים או בעבור האבק

שוב כונן: שוב ראיתי ומנאחי רא' צרורה דאף במקפדת שלא תתגנה שיך החשש, דהרי בכבול מבואר דאיסור צרה"ר ובחצר התירן משום שלא תתגנה על בעלה כמבואר בשבת ס"ד וא"כ למה אסרו צרה"ר והרי כל ששיך שלא תתגנה מותרת ללכת בו ואין בזה משום חליצה כלל וע"כ דמ"מ שיך חליצה, ח"כ כשמש.

ובשו"ת רב פעלים (חלק ד יו"ד סימן יג) דן ג"כ בשאלה זו, ובמוך דבריו מביא דברי השו"מ הנ"ל ומעיר: דאין כאן ראיה לענין זה כלל כי שן תוחבת הוא נוי הממלא ומשלים החסרון אך אותם תכשיטין דאיידי בזה הגמרא בשבת הם נוי העושה יתרון ולכן התם גבי התכשיטין אינה מקפדת לבדלי תסירם אלא רק בחצר שתרצה להיות מיופת ומקושטת בפני בעלה תמיד אבל כשתצא לרה"ר אינה מקפדת אם תהיה לפעמים בלא תכשיטין אלה בפני העולם יען כי האשה בלא תכשיטין אלה אין זה חסרון בגופה ורק שעי' התכשיטין יתייפה גופה ולהכי לא תקפיד אם תהיה בלא תכשיטין בפני העולם אבל כאן בשן שהוא חסרון בגופה תקפיד שלא תהיה חסירה גם בפני העולם ובשום זמן ועידן לא תרצה להסיר שן החדש הממלא ומשלים חסרונה כלל כי תתגנה בלעדו בפני העולם ופשוט.

גבו'. לא שנו אלא שאל' זהב וכו'. עיין שו"ת אגרות משה (חלק יו"ד א' סימן נז) שכתב להביא ראיה דאף במקפיד אינו חוץ צבית הסתרים שנעשה מחדש, דאמר ר' זירא כאן: ל"ש דאסרי רבנן אלא של

אלו. והעושה נורת פנים כנורת החיות שעושה לה דמות ארבעה פנים אלו הרי זה אסור. אבל אחת מהן לצד לא.

ואי משום דרבי האמורי האמת שכל שיש בו משום רפואה וידוע לרופאים שהוא כן אין בו משום דרבי האמורי. ויתר מזה נראה שכל שלא נאסר בגמרא באותן המניין בדרכי האמורי אין לנו לאסרן. לפי שאין הסגולות נודעות לנו ואין לנו לדון עליהם מדרכי הטבע [ידועות מקובלות] המפורסם. שהרי יש סגולות שלא נודע עיקרן לכל בעלי הטבע כקמיע של עיקרין וקירית האבן הירוקה הנקראת אשטופאסי. גם בעשבין גם בלחשין שהחירו חכמים כמו שאמרנו בכמה מקומות לימא הכי ולימא הכי. ואין לך רחוק מן הטבע מלחש שבירי ברירי. ואף על פי כן החירוהו חכמים בהדיא באותן השנוין בגמרא שיש בהן משום דרבי האמורי. והנה לרבותינו ז"ל גם כן רפואה נזכרות כמו שאמרנו במסכת שבת ובסלע שעל גבי הצינא. ואמרנו בגמרא למה, אם משום שוכחא ליעביד לי טסא אי משום נורתא ליעביד לי פולסא. ושמעתי כי גם מורי הרב רבי משה ברבי נחמן ז"ל היה עושה אותה נורת אריה לאותו חלי כמו שאמרת ולא חשש לכלום. ע"כ.

ועיין בשו"ת אדמת קודש (ח"א חלק יו"ד סימן ו) שז', שהרשב"א חולק על הרמב"ם בפי' המשניות בפ' יוה"כ על משנת מי שאחזו בזלמוס. מי שנשכו כלב שוטה כו' ח"ל שם ואין הלכה כר' מתיא בן חרש בזה שהוא מחיר להאכיל לאדם ביום נוס כפור הכבד של כלב שוטה כשנשך כי זה אינו מועיל אלא בדרך סגולה וחכמים סוברים כי אין עוברין על המצות אלא ברפואה בלבד ר"ל בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיני ובנסיון הקרוב לאמת אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור כי כחם חלוש אינן מנדי הדעת וניסיונו רחוק והיא טענה חלושה מן הטוען זה העיקר דעהו חוכרהו כי הוא עיקר גדול עכ"ל גם בס' המורה פ' ל"ז כתב ח"ל כל מה שיאמרו שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון הטבעי אבל נהגו להחירן לפי דעתם כמנהג הסגולות והרוחות המיוותרות אסור והוא או' ולא תלכו בחוקות הגוים והם אשר יקראו דרכי האמורי מפני שהם סעיפי מעשה המכשפים ושהם דברים לא יגזרם היקש הטבעי עכ"ל. ועי"ש באריכות.

ביתני. ומדידות פרופוס וכו'. עיין שו"ת אגרות משה (חלק או"ח ב' סימן פד) בענין חבור הדייפערס במחט שקורין פין וכן חבור תכשיטי הנשים לבגדיהן ע"י מחטין אם יש בזה חשש תפירה בשבת.

זהו ופרש"י בשם רבותיו משום שמשונה במראה משאר שנים ודלמא מבזו לה וסקלה לה בידה וממטיא. ופירוש זה איפסק בש"ע או"ח סי' ש"ג וא"כ שמבזו לה ודאי מקפדת ליטול מפיה כשתצטרך לילך להצרותיה כדי שלא יבזוה והיה צריך שיחנץ שן של זהב לטבילה וא"כ תהיה אסורה לנאת בשן של זהב גם מנדי שחנץ דלמא מתרמיא לה טבילה של מנה ושלפה ואחיא לאחייניהו ברה"ר כדאמר בדף נ"ו. ואף שאפשר דאה"נ דגם מטעם זה אסור לרבנן וזה שפירשו טעם דמבזו לה, הוא משום שזה הטעם עצמו סגי לאסור לנאת בשבת ובלא טעם זה הא לא היה סגי משום דלא היה חנץ בטבילה בלא זה. אבל רבי הא סובר דמוותרת לנאת בשל זהב אף שגם הוא מסתמא סובר שמכוער לה שלא שייך לפלוג בזה אלא שרבי סובר דבזמן מועט יכולה ליזהר ולא יחייבו עלה ואין לחוש לשלפה בהזמן מועט שהולכת ברה"ר אבל מין שמכוער לה ודאי מקפדת ליטול אותו כשתלך להצרותיה ולא תוכל ליזהר ויש לחנץ לטבילה וממילא היה גם לרבי לאסור מטעם דלמא מתרמיא טבילה של מנה. אלא ודאי צריך לומר דאף שמקפדת אינו חנץ מאחר דבית הסתרים שנעשה מחדש הוא ולא צעי שיהיה ראוי לציאת מים כדסביר הר"ש ותוס' יו"ט. וסיים: והיא רחיה גדולה לע"ד.

ופושטו כן לנידון שאלתו, בענין בלאמצע פילינג זמנית שהוא סחימה בנקב השן לזמן אם הוא חצינה. וסיים: וא"כ יש להחיר לפ"ז גם בבלאמצע שלא הניח הרופא בטוב וגם בסחימת מוך לצד אם הוא בחוך הנקב ואינו מכסה מעט השן. אך עכ"ז למעשה עדיין צ"ע וקשה לסמוך אבל בבלאמצע טובה אף זמנית מותרת בצרור.

ביתני. יוצאה בס"ע שע"ה הצינא. בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן קסז) נשאל אם מותר לעשות נורת אריה בלא לשון חרותה על טס של כסף או של זהב לרפואה. לפי שנמצא לראשונים בספרי הרפואות שזה מועיל לחולי מתנים והוא שיעשוה בשעה ידועה. והשואל חושש מחשש אסור עשיית שמשין שבמרום שהאריה אחד מארבעה פנים. גם יש חשש דרבי האמורי הואיל ואין הקש הטבע מסכים לזה שיהא בזה שום תועלת.

ודשיב: דאין אסור עשייה בזה. ואפילו לא עשו לו אחרים אלא שעשהו ישראל ואפילו בולט. לפי שאין במשמשי מרום דמות אריה עומד לצדו ולא נשר ולא שור. אלא שפני חיות המרכבה דמות ארבעה פנים

גבו'. ועביר לָהּ מְקוֹאוֹת בְּיוֹמֵי נִסָּן. עֵינַי בְּשׁוֹ"ת תּוֹרָה לְשִׁמָּה (סִימָן שִׁד) אִם יֵשׁ הַיָּדוּר שְׁנֵה מְטוֹב בְּבָאָר מִיָּם חַיִּים. וְח"ל הַשְּׂאֵלָה: רְאוּבֵן דְּרָכוֹ לְהַתְנַהֵּג תְּמִיד בְּמִידַת חֲסִידוֹת לַעֲשׂוֹת תְּמִיד מְנוּה מִן הַמּוֹבָחָר וְאֵע"פ שֶׁרִיךְ לָהּ מִמּוֹן יוֹתֵר וְהִנֵּה הוּא יֵשׁ לוֹ בְּבִיתוֹ מִקּוֹה מִן מִי גִשְׁמִים וְטוֹבֵלָת בּוֹ אֲשֶׁתוֹ תְּמִיד טְבִילַת הַנְּדָה בַּעַת הַנּוֹרֶךְ וְשׂוֹאֵל עִתָּהּ אִם יֵשׁ מְנוּה מִן הַמּוֹבָחָר בְּבָאָר מִיָּם חַיִּים לַעֲנִין טְבִילַת הַנְּדָה יוֹתֵר מִן הַמִּקּוֹה הַנּוֹ' כְּדֵי שִׁיטְרֶךְ לְהוֹצִיא הוֹצָאוֹת וּלַעֲשׂוֹת בָּאָר מִיָּם חַיִּים לְקִיִּים מְנוּה מִן הַמּוֹבָחָר אוֹ"ד אֵין הַפְּרָשׁ בֵּין זֶה לָהּ לַעֲנִין טְבִילַת הַנְּדָה כְּלוֹם וְעַל כֵּן לֹא יִטְרֶךְ לְהוֹצִיא הוֹצָאוֹת לַעֲשׂוֹת בָּאָר מִיָּם חַיִּים כִּי כֹאֵן נִרְיָךְ הוֹצָאוֹת הַרְבֵּה לַעֲשׂוֹת בָּאָר מִיָּם חַיִּים.

תשובה: בַּגְמָרָא דְּשַׁבָּת דף ס"ה אִתָּא דְּאִבּוֹה דְּשִׁמְוֵאל עֲבִיד לְבִנְחִיָּה מִקּוֹה בְּיָמֵי נִסָּן וְכַתֵּב רַש"י ז"ל שֶׁקָּבַל מִרְבִּינוּ הַלּוֹי דִּהְיִינוּ טַעֲמָא דְּשִׁמְוֵאל דְּנָשִׁים נִידוֹת הֵם סָפֵק זִיבוֹת וְהַזְבָּה טַעֲוִנָה מִיָּם חַיִּים וְרַש"י ז"ל כַּתֵּב דֹּא"א לְהַעֲמִיד שְׁמוּעָתוֹ מִשּׁוֹם דֹּאֲמַרְיִין חוֹמֵר בּוֹז מִזְבֵּה שֶׁהָזַב טַעֲוֹן מִיָּם חַיִּים חֲזָה אִינֵה טַעֲוִנָה מִיָּם חַיִּים ע"ש אֵךְ בְּבִכּוּרֹת דף נ"ה ע"ב הִבִּיא רַש"י ז"ל פִּירוּשׁ זֶה דְּרַבִּינוּ הַלּוֹי וְלֹא פָקַק בּוֹ כְּלוֹם וְכֵן כַּתֵּב רַש"י ז"ל בְּפִשְׁטוֹת בְּסִנְהֶדְרִין דף פ"ו ע"א בְּד"ה הַלְכוֹת אֶחָד עֶשֶׂר וְח"ל וְאִם רִאשָׁה שְׁלֹשָׁה יָמִים רְשׁוּפִים הוּא זִיבָה לְקַרְבֵּן וּלְטְבִילַת מִיָּם חַיִּים ע"ש וְכֵן רַב פִּלְטוּי גִּאֲוֹן סָבַר הֵם כְּדַעַת רַבִּינוּ הַלּוֹי ז"ל מִיָּהוּ הַרְמַז"ס בְּפ"א וּפ"ט מֵהַלְכוֹת מִקְוֹאוֹת פָּסֵק דִּהַזְבָּה אִינֵה טַעֲוִנָה מִיָּם חַיִּים וְהוּא כְּפִי מ"ש בְּתוֹרַת כְּהִנִּים שֶׁהִבִּיא רַש"י ז"ל בַּגְמָרָא דְּשַׁבָּת הַנּוֹ' וְלִדְחוּת סְבֵרַת רַבִּינוּ הַלּוֹי ז"ל וְכֵן הִבִּיא בְּחוֹסְפוֹת שֶׁס וְכֵן פָּסֵק הַטּוֹר [י"ד] בְּסִי' ר"א וְכַתֵּב רַבִּינוּ מֵהַרִּיק"א ז"ל בְּבִית יוֹסֵף שֶׁכֵּן פָּסֵק הַרְשָׁב"א וְכֵן הֵם דְּבָרֵי כָל הַפּוֹסְקִים ע"ש וְכַתֵּב בְּב"ח דֹּאֵין סָפֵק שֶׁהִרָב הַלּוֹי לֹא הוֹרָה כֵּךְ מַדְעָמוֹ אִלָּא מִפִּי הַשְּׁמוּעָה שֶׁקָּבַל כֵּךְ מִרְבּוֹתָיו וְכו' וְאֲפֶשֶׁר דְּמִפִּי שְׁמוּעָה זֶה נִהְיָ בְּכָל קִהְלִיל שִׁכִּינוּ לְנָשִׁים מִקּוֹה מִיָּם חַיִּים נּוֹבְעִים לְטוֹבֵל בָּהֶם אֲכֵן כָּל הַנְּבִיאִים פֶּה אֶחָד דְּלִיתָא לֵהֶךְ שְׁמוּעָה דְּרַבִּינוּ הַלּוֹי חֲזָה אִינֵה נְרִיכָה מִיָּם חַיִּים כְּלָל אֲפִילוֹ מִדְּרַבָּנָן וְהֵם נִקְטְיִין עַכ"ד ע"ש.

והנה בְּאֵמַת הַגָּם דְּלַעֲנִין דִּינָא כֵן אֲנַחְנוּ מוֹרִים כְּדַעַת הַרְמַז"ס וְסִיעָתוֹ דְּזָבָה אֵין נְרִיכָה מִיָּם חַיִּים עַל כֵּן גַּם לְכַתְחִילָה טוֹבֵלוֹת הַנָּשִׁים בְּמִקּוֹה שֶׁל מִי גִשְׁמִים וְאֵין שׁוֹם חֶשֶׁשׁ לַעֲנִין דִּינָא עַכ"ו וְדֹאֵי דֹאִיכָא מְנוּה מִן הַמּוֹבָחָר בְּבָאָר מִיָּם חַיִּים מִשּׁוֹם כִּי בִּזָּה הוּא הַטְּבִילָה

והשיב: הִיָּה נִרְאֵה לַע"ד בְּפִשְׁטוֹת שֶׁאֵין בִּזָּה שׁוֹם חֶשֶׁשׁ וְכִמּוֹ שְׁנוּהִינן שְׁמַחְבְּרִין כֵּן גַּם בְּשַׁבָּת. וְהַטַּעַם מִשּׁוֹם שֶׁאֵין זֶה עֵינִין תְּפִירָה רַק עֵינִין פְּרִיפָּה שֶׁג"כ מַחְבֵּר שֶׁנִּי לִידֵי הַבְּגָד שֶׁלֹּא יִפּוֹל שְׁמוֹתָר כְּדֹאִיתָא בְּשַׁבָּת דף ס"ה, וְכֵהָ דְּמַחְבְּרִין ע"י קֶרְסִים וְכַפְתָּרִים הַנִּקְרָאִים בְּאֵטְנָם שֶׁג"כ הוּא חֲבוּר טוֹב. וְרִאִיָּה מִקְשִׁירָה שֶׁהוּא ג"כ חֲבוּר טוֹב וְאֵין בִּזָּה חֲבוּר תְּפִירָה וְיֵשׁ קֶשְׁרִים שֶׁגַּם מוֹתְרִין כֵּהָ דְּקוֹשֶׁרֶת אֲשֶׁה מִפְּתַחַי חֲלוּקָה [שַׁבָּת] בְּדף קי"א אֵךְ שֶׁהוּא חֲבוּר טוֹב יוֹתֵר מִג' תְּפִירוֹת, הִרִי חֲזִינָן דֹּלָא כָּל הַחֲבוּרִין הֵם שִׁיכִים לְמַלְאכַת תְּפִירָה, אִלָּא חֲבוּר כֵּהָ דְּתְּפִירָה דְּמַשׁוּה שֶׁנִּי חֲלָקִי בְּגַד כְּבִגְד אֶחָד מִמֶּשׁ כִּמוֹ שֶׁהִיָּה נֶאֱרָג וְלָכֵן הַחֲלוּלָה שֶׁלֹּה הוּא רַק מִדְּבַק נִיירוֹת אוֹ עוֹרוֹת בְּקוֹלֵן שֶׁל סוֹפְרִים וְכוּנָא בּוֹ כְּדַחְתֵּב הַרְמַז"ס בְּפ"י מִשַּׁבָּת הִי"א, שֶׁהוּא דְּבַק שֶׁנַּעֲשׂוֹ בִּזָּה שֶׁנִּי הַנִּיירוֹת וְהַעוֹרוֹת כְּיִיר אֶחָד וְעוֹר אֶחָד. אִלָּל בָּהָא דְּקִשְׁרִיָּה וּפְרִיפָּה וְקֶרְסִים וְכַפְתָּרִים אֵךְ שְׁנַחְבְּרוּ ע"י זֶה שֶׁנִּי חֲלָקִי הַבְּגָד הוּא חֲבוּר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָם כְּבִגְד אֶחָד אִלָּא לַעֲוֹלָם הֵם שֶׁנִּי חֲלָקִים אֵךְ שֶׁנַּעֲשׂוֹ מַחְבְּרִים זִל"ז שׁוֹה הוּא חֲבוּר אֶחָד שֶׁאֵינוֹ שִׁיךְ לְמַלְאכַת תְּפִירָה.

והנה מִשְׁמַע דֹּאֵךְ לְחַבֵּר בְּתְּפִירָה שֶׁנִּי בְּגָדִים שֶׁלֹּא נַעֲשִׂים כֹּאֶחָד כֵּהָ דְּשִׁלָּל שֶׁל כּוֹבְסִין שֶׁא"א לְהַחֲשִׁיבָם כְּבִגְד אֶחָד אִלָּא שֶׁנַּעֲשׂוֹ שֶׁנִּי דְּבָרִים מַחְבְּרִים זִל"ז נִמִּי יִתְחַיֵּב מִשּׁוֹם תּוֹפֵר, (אֵךְ שֶׁאֵין לִי רִאִיָּה מִפּוֹרֶשֶׁת לָזֶה), אִלָּל הוּא מִשּׁוֹם דֶּהַחֲבוּר בְּתְּפִירָה הִרִי מִנֵּד הַחֲבוּר בְּמִקּוֹם הַתְּפִירָה הִיָּה אֲפֶשֶׁר לְהִיּוֹת כְּדָבָר אֶחָד וְרַק מִנֵּד אֶחָד נִיכֵר שֶׁהֵם שֶׁנִּי דְּבָרִים מַחְבְּרִים וְל"ד לְחֲבוּר דְּקִשְׁרִיָּה וְחֲבוּר דְּפְרִיפָּה וְקֶרְסִים וְכַפְתָּרִים שֶׁנַּעֲשִׂים הַחֲבוּר בְּמִקּוֹם הַחֲבוּר נִיכֵר שֶׁהוּא רַק חֲבוּר שֶׁנִּי דְּבָרִים זִל"ז וְלֹא שֶׁנַּעֲשׂוֹ דְּבָר אֶחָד דְּלָכֵן אֵין זֶה עֵינִין תְּפִירָה. וְכֵן הוּא מִמֶּשׁ הַחֲבוּר דַּע"י הַפִּינָם וְעוֹד כ"ש הוּא שֶׁא"א כְּלָל ע"י זֶה לַעֲשׂוֹתָן כֹּאֶחָד. עֵי"ש בִּאֲרִיכוֹת.

וע"ע בְּדִין דִּיפְעָרַם בְּשַׁבָּת, בְּשׁוֹ"ת נֵין אֲלִיעֶזֶר (חֲלָק טוֹ סִי' ו) וְשׁוֹ"ת מִנְחַת יִצְחָק (ח"י סִי' לָב) מִשְׁנֵה הַלְכוֹת (ח"ח סִי' ס') בָּאָר מִשָּׁה (ח"ו סִי' ס"ה). שַׁבָּת הַלּוֹי (ח"ה סִי' לָא) וְשֶׁס (סִי' עַח). וְע"ע בְּשׁוֹ"ת מִנְחַת יִצְחָק (ח"ב סִי' יט) ע"ד מַחֲט בְּטַחֲוֹן (פֶּאֶרְזִיכְעָרוֹנְגָם - נֶאֱדַעַל) שֶׁחֲתָב בּוֹ ב' תְּפִיפּוֹת וּמַחְבֵּר בּוֹ שֶׁנִּי בְּגָדִים, וְאֲח"כ סוֹגֵר דֵּד הַחַד שֶׁחֲתָב בּוֹ לִדְ הַשְּׁנִי שִׁישׁ לוֹ רֹאשׁ, וְכוּפֶף דֵּד הַחַד תְּחִמּוֹ וּמִיָּהֲדֵק שְׁפִיר וּמִתְקִיִּים עַד שִׁפְתַּחְנוּ וְיוֹצִיא הַמַּחֲט בְּטַחֲוֹן, מִהוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּשַׁבָּת. וְלַעֲנִין קִישׁוֹר הַחִיתוּלִים לְחִינוּקָת מִהוֹ. עֵי"ש.

חשש אביו דשמואל שמא רבו הנוטפים, ובהך זחילה אינן מטהרין. אבל בממשיכין, אין כאן בית מיחוש. [עיין בח"ג סימן רכ"ח, והביאה הב"י ביו"ד סימן ר"א].

גמ'. שם. עיין בשו"ת רדב"ז מכתב יד חלק ח סימן קלט-קמ-קמא).

גמ'. בעי אביי אשה מהו שתערים ותפרוף. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא יו"ד סימן סד) וז"ל: ובדבר הויכוח שבינו ובין המורה אם אמרינן כמה שנשאר בש"ס בחיקו ספיקא דרבנן לקולא. תמהני וכי דבר זה דבר חדש הוא והלא כבר נחלקו גדולי הראשונים והרי"ף והרא"ש במס' שבת ס"ה ע"ב גבי פורפת על האבן כו' בעי אביי אשה מהו שחברים ותפרוף כו' חיקו וכחבו הרי"ף והרא"ש וז"ל וקיי"ל דכל חיקו דאורייתא לחומרא ודרבנן לקולא. הרי שני עמודי עולם שהעידו דקיי"ל דכל חיקו בשל סופרים לקולא וכן הוא דעת הרבה מן הראשונים ויש ג"כ חבלי נביאים החולקים וסוברים להחמיר והג"מ בפ"ב מהלכות חמץ כתב דר"ם ושאר גאונים פסקו דכל חיקו אפילו בשל סופרים להחמיר. ומעתה מי יכניס ראשו בזה. וגם אם אחי מורה הורה להקל אין מוחין בידו ופשיטא דלא מהדרינן עובדא. ע"כ.

תוס' ד"ה שמוא ירבו. עיין שו"ת גינת ורדים (חלק י"ד כלל ד סימן ד) ד"ה וחדע.

תוס' ד"ה הקיטע. עיין שו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא אה"ע סימן קנג).

אליבא דכ"ע כי רב פלטוי גאון ורבינו הלוי רב גוברייא ובודאי שמועה זו הייתה בידם מאנשים גדולים ומה גם נראה דרש"י ז"ל ג"כ נקיט כוונתו בחרי דוכתי על כן אין לך מנהג מן המובחר גדולה מזו ולזה המדקדק במעשיו ומתאזהר להזהר תמיד במצות מן המובחר הנה מה טוב ומה נעים לעשות מנהג זו הנוגעת לזרע קודש אליבא דכ"ע. גם זאת ועוד כי בצאר מים חיים ינצל מכמה חששות הנמצאים במקוה שצריך להיות בו כמה אזהרות והטובלת בצאר מים חיים נכון לבה בטוח בטהרתה ומזהר לבנים זרע קודש זרע ברוך ה' שנאמר בהם ואחם הדבקים בה' אלהיהם חיים. ע"כ.

וע"ע בשו"ת חתם סופר (חלק ב יו"ד) סימן קצד) שצ"ן לדברי רש"י כאן דזה לא בעי מים חיים. והראה מקום לעיין בשאלת יעב"ץ (ח"א סי' פ"ח).

וע"ע בשו"ת חתם סופר (חלק ב יו"ד) סימן רב).

עמוד ב'

גמ'. סבר ש"א ירבו הנוטפין ע"י הזוחלין. עיין שו"ת הרשב"א (חלק ה סימן נט), שאלת: עוקה, שהתקינוה למקוה, וממשיכין לה מים מן הנהר דרך נזר, דאין בו בית קבול ואפילו לקבל כרורות, מהו לטבול באותה עוקה? מי חיישין לריבוי נוטפין על הזוחלין, וכאותה שאמרו באבזה דשמואל, דעבד מקוואת לברתיה, או לא.

תשובה: לא אמרו פסולין, אלא לטבול בנהר, ולפי שאין הנוטפין מטהרין, אלא במקוה. לפיכך

דף סו ע"א

ולהגביה רגלו המונחת שמחמת זה הולכין וצריך לאמו שתאחזנו ולא יירא ליפול שלכן מגביה ומניח מגביה ומניח והולך ככל חינוקות, ושייך להחשיבו כמהלך ולא ככפות, שלכן סברי דהוא כגדול כבר שנושא א"ע, אבל אדם גדול שהלכו הוא רק בקיטע קביים הרי אף אם עי"ז יגביה האחת ויניח האחת הרי אין זה כדרך הלכו שהיה צריך להיות לאדם מה ובה זה מכת כבדו שאין לו כח להקל עצמו, שלכן אפשר שאין לו דין נושא את עצמו. וגם עצם הסיוע ע"י הקביים לא הכל שוין דאם הוא יכול בכח עצמו של הרגלים להגביה ולהניח יש לו הדמיון אי לאו החלוק שכתבתי, אבל יש שאין ברגליו כח להגביהם

מתני'. הקיטע יוצא בקב ש"ו וכו'. בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן ט) נשאל בדין הליכת נכה בקביים, ובעגלה בשבת, ונשיאחו, ודעת השואל לדמותו לקטן שנוטל אחת ומניח אחת שמוותרת אמו לדדותו לרש"י ודעיימיה בשבת דף קכ"ח ע"ב, הסוברים דקטן מה נחשב נושא את עצמו דאפילו אי נמי מגביהה לו פטורה.

והשיב: לע"ד לכאורה הוא דוקא בקטן שזהו הליכתו שהרי הוא הליכת כל אדם אבל מצד יראתו ואולי גם מצד קטנות אבריו וחולשת גופו אינו יכול לעמוד על רגלו האחת עד שיניח רגל המוגבהת

ובשמירת שבת כהלכתה מציא להסתפק מהגרש"ז אויערבאך במי שזקוק למקל רק בעלותו על הר או מדרגות אם בשביל זה מותר לו ללכת במקל וכו'.

ועיין עוד בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' ח') ותפארת ישראל (שבת פ"ו ס"ק עד) בענין חולה שקשה לו ללכת בלי מקל.

גם יש שאלה שראיתי בשמירת שבת כהלכתה שם, בענין הסומא שנוהג שכלב מוליך אותו אי שרי למיעבד הכי בשבת, ועיין בשו"ת אגרות משה (חלק אור"ח סימן מה) שמיקל בדבר סומא אשר למדו לכלב להוליכו ומוכרת הכלב להיות תמיד אצלו שיכול ליכנס לביתו"כ להתפלל בצבור ולשמוע קדיש וקדושה וקה"ת וקריאת המגילה וכדומה אף שהכלב מוכרת ליכנס עמו.

מתני'. ונכנסין בהן בעזרה וכו'. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן יט) שכתב דבר נכון לפי המבואר כאן דכל דלא הוי נעל לענין חליצה, לא הוי נעל לענין איסור כניסה לעזרה, [עיין במנ"ח (מאזה רנ"ד)] לבאר דברי המדרש רבה (פ' חיי שרה פ' ס"א), באלכסנדרוס מוקדן שביקש לעלות למקום המקדש, והרגיש בזה גביעה בן קוסס, [בפי' רש"י כתב בתלמוד שלנו גביהא בן קוסס, ובדאי כוונתו (לסנהדרין צ"א), אמנם לפנינו שם איתא גביהא בן פסיפא עיי"ש, ובסדר הדורות אצל אלכסנדר מוקדן הביא מ"ס' ש"ק שגביהא הנ"ל ה' כהן הדיוט, וכתב ע"ז הסה"ד לא ידעתי בע"ל שהי' כהן הדיוט עיי"ש, ולפי המבואר במד"ד שם שהלך עמו עד קה"ק ואמר עד כאן יש לנו רשות לכנס עיי"ש, נראה, שאם לא ה' כהן ל"ה ראשי לכנס אף עד שם כמבואר ברמב"ם שם, וגם בסה"ד שם כתב אח"כ בשם הערוך שהי' שומר המקדש עיי"ש, ונראה גם מזה שהי' כהן שהמה הוי שומרי המקדש כדאיתא במ"ס' מדות, אך קשה לפי המבואר ברש"י שם שהי' בעל חטוטרת וע"כ נקרא גביהא, וא"כ ה' בעל מום, אף דעדיף מזה, עי' ברמב"ם שם ובספרי (ח"ה סי' ב), מ"מ הלך חלואה כגבול בע"מ, וצ"ל דהי' מחמת הכרח דל"ה אחר המסוגל לזה, א"כ שוב אפשר דהי' ג"כ זר,] הלך ועשה לו שתי אנפלאות ונתן בהם שתי אצנים טובות וכו', וכיון שהגיע להר הבית, אמר לו אדוני המלך שלוף מנעלך, ונעול לך שתי אנפלאות שהרצפה חלקה שלא תחלוק רגליך וכו', עיין שם, ולכאורה צ"כ דמאי עדיפא האנפלאות מהמנעלים, ולהנ"ל יתכן דהרי אין חולצין באנפלאות, וכדאיתא (ביצמות ק"א), וע"כ מותר לכנס בהו לעזרה.

גב'. מנדל' ש"ל פיידין. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ד סימן ה) וז"ל: ובעיקר דין מנעל של

אלא ע"י שמגביה גופו ניתק הרגל ממקומו למקום שהעמיד הקב"ים שזה אין לו שום דמיון גם בלא החלוק שכתבתי.

ואחר אריכות דברים כתב: אבל לע"ד יש טעם גדול להחירו שישב על כסא עם אופנים שיכול לגלגלה בעצמו דהוא כמנעל שלו ועדיף ממנעל וכו'.

וגם לדרך רחוקה קצת שאינו יכול לילך מסתבר שאף מי שיכול לילך מעט בעצמו שנמי יהיה מותר בכסא זה שעם אופנים, דמה שאוסרין הוא משום שגם במקל לא ילך יותר מכפי שהולך בעצמו.

אבל אחרים יהיו אסורין להוליכו, דהא מדרבנן אסור לישא אף אדם בריא שנושא את עצמו וזה אפשר יהיה אסור מדאורייתא, וכשיבא למקום גבוה כגון מדרגה שהוא גבוה מהרחוב יוכלו אחרים להגביהו שהרי הוא פחות מד' אמות, ואם ליכא בחצר ביהכ"נ אסקופה וכדומה דברים המונעים את הכסא עם האופנים מליכנס הרי לא יהיה שום איסור, אך אם יש שם דבר המונע מליכנס הרי כשיגביהו אותו תהיה הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד שאסור, אבל יש ענה לומר לנכרי דיגביה ויכניס רק חצי הכסא שיושב עליו דהא ליכא חיוב ואיסור מדאורייתא עד שיוציא את כולו כדאיתא בדף ז"א ע"ב ואיפסק ברמב"ם פ"ב משבת הי"א, ונכרי אחר יגביה המקצת שמצחוץ באופן שיהיה שוה להחלק שבפנים כדי שיוכל הוא עצמו לגלגלה ולהכניסה כולה, ויהיה זה ג"כ אמירה לנכרי בשבות דרבנן שמותר לאורך גדול כדאיתא בסיומן ש"ז סעי' ה', וכיון שהוא חולה שיש לו צער גדול מזה שלא ילך להשמחה של קרובו יש מקום להחיר עיי"ש.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ב' סימן קיד) ע"ד אשה נכת רגלים אם מותרת ללכת בחוץ ע"י עגלה בשבת.

וע"ע בשמירת שבת כהלכתה (לד, ח) כמה ענינים מחודשים בדבר זה.

מתני' שם. בשו"ע (סי' שא סעי"ז) איפסק דאם א"א לו בשו"א ללכת בלא מקל מותר לו ללכת לרה"ר ומקלו בידו, אבל מי שאפשר לו ללכת גם בלא מקל אלא שפסיעתו בטוהה יותר כשמקלו בידו, וכן הסומא, אין היתר ללכת למקום שאין בו עירוב כשמקלם בידם. וכן מי שחושש ללכת בדרך חלקה או מושלגת מחשש שמא יחליק אין לו ללכת לרה"ר ומקלו בידו.

סדורה ושם היה כתוב: שמי שורות במרתף, ורבי הקדים לפני המלים שמי שורות במרתף את השאלה: ולמה אמרו, והוסיף אחריהם את המלים מקום שמכניסים, וכו'.

גמ'. **אמר אדי מרי.** עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא או"ח סימן קיג) שדחה דברי השואל שרוצה לדחות קושיית המע"מ בפרק אין עומדין סוף סימן כ"ב על הערוך שפירש שר"א הקליר נקרא קליר ע"ש עוגה שאכל. והקשה המע"מ שהרי מצינו שחתם עצמו בפיוטיו אליעזר בריבי קליר ואם קליר על ר"א עצמו קאי א"כ גם בריבי על ר"א עצמו מהדר ואיך שיך שהוא יקרא עצמו בריבי שפירשו גדול הדור. וע"ז השיב השואל שכיון שמצינו ברש"י גם שם העצם בריבי א"כ ר"א שני שמות היו לו ושניהם שם העצם אליעזר וגם קליר. ע"כ דבריו.

וכותב הגו"כ: ואני לחולשת זכרוני אינני זוכר בשום מקום בש"ס שום חג או אמורא שהיה זכר בשני שמות ושניהם שם העצם זולתי אבא שאול ואבא יוסי וגם זה אינו שני שמות כי אבא לדעתי אינו שם העצם רק שם החומר לשון חשיבות. ועיין ברכות ט"ז ע"ב. וכמדומה שלא היו רגילין להקרא בשני שמות ואף במקרא לא היו רגילים כל כך בשני שמות. ועיין פסחים דף קי"ז ע"א ובחולין ס"ה ע"א. אבל בימי התנאים ואמוראים לדעתי לא היו רגילים כלל.

אמנם בהגהות שבר טוב בסוף הספר, ציין לש"ס דילן: אבא מרי, וכן ציין לכתובות (ק"ג ע"א) יוסף חפני, ועי' ב"ק (קמ"ט ע"ב) ועוד מקומות אבא דיאל. ובכל סיום מסכת אנו מוזכרים אבא מרי בר פפא. ועי' עוד כתובות ח' וקידושין ל"ב ע"ב. עיי"ש. חזינן שהי' נוהגין גם בשני שמות.

גמ'. **נפל פותא בבירא.** בשו"ת חכם נבי (סימן טו) נשאל על דברי הב"ח (בס"י קנ"ה) בשם המרדכי ח"ל: אין רבותינו רגילין בה שפת שחרית, מפני שמענו שפת שחרית אינה באה אלא בתבואה הרחוקה מן הישוב, ולא שמעה קול חרנגול ולא קול מושכן באניות. ע"כ. מנין להם דבר זה ואם יש לו עיקר בתלמודנו.

ודשיב: גם אנכי אשתומם על המראה מאין יבא להם דבר זה ובדאי אין שומעין להם על ככה שהרי בכל הפוסקים משמע פת כל דהוא וכן מוכח בגמ' בכמה דוכתי וביותר בפי' מי שאחזו דף ס"ט ע"ב

חליצה הנהוג שפקפקו בו יש לי לדון ע"פ הש"ס דשבת ס"ו סנדל של סיידין דפליגי ר"ע ור"י אם אשה חולצת בו ובש"ס פריך לר"ע אמאי טמא מדרס הא לאו להילוכי עבד ומשני שכן הסייד מטייל בו עד לביתו וע"ש בחוס' ד"ה טמא מדרס ובד"ה והא לאו להילוכא עבד ולכאורה אמאי לא פריך ג"כ אהא דאשה חולצת בו. אבל ברשב"א שם אהא דאם יש לו קיבול כתיבין דלאבוי טמא טו"מ אבל לא מדרס והקשה הרשב"א דכיון דאינו טמא מדרס לאבוי בע"כ דס"ל דלאו להילוך עבד א"כ אמאי אשה חולצת בו דהא ביצמות פמ"ח פסלינן מנעל של זקן שעשאו לפי כבודו דלאו להילוך עבד ותי' בשם החוס' דבחליצה סגי בדעבד להילוך קצת אבל לגבי מדרס בעינן שיח"י להילוך ממש ע"ש. וא"כ מה"ט לא פריך אחליצה דהתם פשי' לי' דמהני טעמא שהסייד מטייל בו או גם משום דבשעת מלאכתו מהלך בו וכמ"ש החוס' ורשב"א שם ולכן פריך רק אהא דטומאה. ועפ"ז יש לי לדון דגם במנעל הנהוג לחליצה שנהגו שהיבם מהלך בו מעט כמ"ש בש"ע סי' קס"ט סי"ד ובס"י ס"ח סעי' ס"ב א"כ כיון שהוקבע מנעל מה לכל יבם והולך בו מעט קודם החליצה הרי בחליצה סגי בדעבד להילוך קצת ולכן כשר שפיר לחליצה והש"ס דפריך במנעל שעשאו זקן לפ"כ משום דמנעל מה לא הוקבע להילוך כלל כנלע"ד להמליץ בעד מנהגן של ישראל. ע"כ.

תוס' ד"ה פנדל של סיידין. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סימן כב).

עמוד ב'

מתני'. **ובל' אדם אלא שדברו חכמים בהוזה.** ר' שריא גאון באגרתו הידועה, כותב: ואיכא דוכתא דאוסוף בה רבי פירוש, כגון הא הבנים יואכים בקשרים, ואוסוף בה רבי ופירש בה: וכל אדם, אלא שדברו חכמים בהוזה. עיי"ש.

ובזה מצינו במשנה הראשונה בפסחים, אור לי"ד בודקין את החמץ, ולמה אמרו שמי שורות במרתף, מקום שמכניסים בו חמץ. ב"ש אומרים שמי שורות ע"פ כל המרתף, וכו'. הלשון ולמה אמרו מוקשה, היכן אמרו, והרי דין זה נזכר רק לאחר מכן. וכבר הרגיש בזה הגרע"א ז"ל בגליון המשניות, וכתב: ובספר הכריתות כתב, שקודם רבי היו סדרי משנה ושם היו שונים שמי שורות במרתף. ועי' בדורות הראשונים (ח"ר כ"ג דף ק"ט, ע"א) שכותב ודבריהם תמוהים ושלא בדקדוק, אלא שכבר לפני ב"ש וב"ה הייתה המשנה

זכותב: הנה לענ"ד יש ללמוד דין זה מהא דאיתא (במס' שבת ס"ו ע"ב) ונפסק כן בש"ע (סי' שכ"ח סעי' מ"א), דמי שנשכח, שרפואתו לסוך כפות ידיו ורגליו בשמן, דמותר לסוכם בשבת, וטו"ז שם כתב, דמה שמפקח שכרותו ממנו אין זה הרפואה, ואין ללמוד מזה היחור, לאותם שנוהגים בקצת מדינות, להשים חוך החוטם אפר מעשב כחוש להפיג השכרות, כי אותו אפר פעולתו ברפואה לשאר דברים ג"כ, אע"פ שאינו שזור, ושייך בו גזירת שחיקת סמנים עכ"ל, ובמג"א כתב בשם סמ"ג, דהטעם משום שדברים אלו אין עושים בסמנים עיי"ש, וא"כ לא מייצעי לפי המשמעות מדברי הסמ"ג, אלא הם עושים בסמנים, אסור בשבת אף אם אין עושים משום רפואה, א"כ פיל שהיא נעשה בסמנים, אסור ליקח בשבת, אף שלא לרפואה, אלא אף לפי דברי הטו"ז, ובפמ"ג (בא"א ס"ק מ"ה), משום גס שיטת הסמ"ג והמג"א לשיטתו, דס"ל דהיכא דאין עושה משום רפואה מותר, ובסמ"ג ז"ל דיש לערע עיי"ש, מ"מ היכא דאין דרך בריאם לעשות כן אסור, וכמ"ש (שם במ"ז ס"ק כ"ז), והיא עפ"י ד הטו"ז הנ"ל באפר כחוש, דאז נראה כעושה רפואה בשבת, ואסור משום גזירת שחיקת סמנים, אעפ"י שמה שמפקח השכרות אין זה רפואה עיי"ש, א"כ הכא בודאי אותם הפילים נעשו לרפואה, וכגונא דאיתא במס' שבת (ס"ז ע"ב), בשן של שועל שעבדי לשינתא, היינו למי שיש לו חולי ישן יותר מדאי, שיקץ משינתו, (אך החם ל"ש משום שחיקת סמנים), וא"כ אף למי שאינו עושה משום רפואה אסור כנ"ל.

וישפיר כתב הרה"ג [השואל], במסקנתו, דאינו מביין כל הענין, דאפילו למתמיד גדול, דלמוד כל השבוע יומם ולילה ובליל שבת ילמוד עד שחטטנו שינה, וכמבואר בטו"ז (סי' שי"ז ס"ק ב'), בשם ספר החרומה, שפי' מה דאיתא בגמ', סנדלים דרבנן, שלומדים בכל הלילות של חול במלבושיהם, ואינם חוללים מנעליהם עד ליל שבת, וש"מ דעכ"פ בשבת היו ישינים, ואף דמהר"ן (כתובות ס"ב) לענין עונת ת"ת, משמע שאף בשבת דרך הת"ח לטרוח בלימודים, ולגדל שינה מעיניהם, ועי' במחזיק ברכה (אור"ח סי' ר"ז סק"ו), מ"מ בודאי כל זה רק אם כחו וראשו עמו, אבל לא לעשות תחבולות, אשר יש ע"ז שאלה עפ"י הדין. עיי"ש.

גמ'. אמר אביי אמרה ל"י אם כל בנייני בשמא דאימא. עיין בהג' המהרש"ל נ"ב: דוקא נקט פלוגי בן פלוגית, שבני אדם מכירין האשה שהיא אם הולד יותר מאביו. קך שמעמי. ע"כ.

דאמרינן החם לטחלל נפתח ליה חביתא דחמרא על שמיה אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי אית ליה חביתא דחמרא לא אחא לקמיה דמר אלא מרגיל בפת שחרית דמעליא לכולי גופא ואם כדבריהם תבואה זו ג"כ קשה להמלא. ואפשר יותר מחביתא דחמרא.

ונראה לי שינא להם דבר זה ממ"ש בשילהי במה אשה דף ס"ו והוא דלא שמע קול תרגומלחא וקל ניגרי אמר רב נחמן בר יצחק נפל פיתא בצירא, ובגרסתם היה כתוב פיתא בציר, ומפרשי לה בפת שחרית, וגם נגדי היה כתוב בדלי"ת, ומפרשי לה קול מושבי אריות, כההיא דאי' בהמקביל דף ק"ז ע"ב מכריז רב אחי מלא כחפי נגדי בתרי עברי נהרא קולו, והיינו מושבי חבל הספינה כדפירש"י החם, ואף דבפיתא איכא מילי אחריני דחשב החם תרחי בתרייתא נקיט, וז"ב בעיני שמכאן ינא להם. וא"כ הדבר פשוט דאין לסמוך עליהם דהחם הפי' כדברי רש"י פותא קשורי פואה, אבל פת שחרית היא טובה מאיזה תבואה שהיה. וטוב להרגיל בה. ואל תשגיח בדבר כזה אף שנמלא כתוב בספר שזה דרכן של הנך שאר אינשו (והרב בב"ח כי כבודו גדול בהא לא דק) דאם ימלאו דבר כתוב ובפרט בספר ישן אין מדקדקין אחרינו כמ"ש הרמב"ם והביאו הרב מהר"י מפאדואה באחת מתשובותיו למהרמ"א אבל אנו תלי"ת דקדקנו ומלאנו שאין בדברים אלו ממש וכל דברי חכמים קיימין ומהם לא תזוע, והגלע"ד כתבתי. ע"כ.

וע"ע בשו"ת נחם צדק (סימן ז"ג) ומג"א (סי' קנ"ה ס"ק ג') ותורת אביגדור אור"ח (שם) ומגן גבורים על אור"ח (שם סק"א).

גמ'. מחופי כסא אטיבורי בשבתא שפיר דמי. בשו"ת מנחת שלמה להגרש"ז אויערבאך (סימן לב) דן בדין עשיית חבלה לאב ואם לשם רפואה, ובאות ג' דן בדבר קרנים סתומות (שקורין באנקעס) וכותב בתו"ד: כמו שאינו חייב בשבת משום חובל כי אם דוקא בחבורה שאינה חוזרת, ה"נ גם בנ"ד אפילו אי חשיבת ל"י להך נפוח כחבלה הרי היא חבורה חוזרת. גם אמרינן לענין שבת: "סחופי כסא אטיבורי בשבתא שפיר דמי".

גמ'. מותר לסוך שמן ומלח בשבת. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן כא) אם מותר ליקח איזה פיל בשבת, כדי להפיג ממנו השינה, ויוכל ללמוד כל הלילה.

ע"ש. מביא דברי האומרים שהטעם שא"י שם אמו ולא שם אביו, כי אמו ודאית יותר מאביו. וכתב: ולא נחא לי בזה, ואדרבה יש בזה חילול כבוד שמואל באביו שעושהו בתורת ספק. אמנם נ"ל בס"ד הטעם מפני שאין על האשה קטרוגים כ"כ כמו האיש שפטורה ממ"ע שהז"ג ומעון ביטול תורה וכו'. ע"כ.

ועיין בספר יפה ללב ח"ג (או"ת סי' תר"ה, דקי"ז ע"ג) שכתב מה שנוהגים כשעושים כפרות בעוה"כ שמזכירים לאמו דוקא ולא לאביו, שא"י לשם פלוני בן פלונית, וכן כשעושים פדיון נפש לאיש או לאשה, וכן כשומדים לרפואתו או להללחתו וכו', שאין מזכירין את אביו אלא את אמו, היינו משום דקי"ל הלכה כד' האומר אין חוששין לרע האב, וכמ"ש הרמב"ן עה"ת בפסוק אותו ואת בנו. עכ"ד

וע' בשו"ת לבושי מרדכי תנינא (חיו"ד סי' קמט). ואפרקסחא דעניא (סי' כב).

גמ'. שם. עיין בשו"ת הרשב"א (סי' חיג) שכתב ע"ז, ומה חועלת יש בין שם האם לשם האב לפי העיון וכו'. ולא תאמר כי זה דברי אשה דאומנתו של אביו אמרתו, כי בודאי משאמרן אביו וקבעו אותן בגמ' האמינה וסמכו עליה. ע"ש.

גמ'. יוצאין באבן תקומה וכו'. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ת ד' סימן קא) ח"ל: ואף למה שכתבתי בתשובה שאפשר שלא המירה תורה אלא לרפאות, פשוט שגם ליקח סמי רפואות כשהוא בריא כדי לעכב חלאים המצוין לבא, והרי גדולה מזה מנינו בשבת דף ס"ו ע"ב באבן תקומה שיכולה אשה ללכת בשבת אף לאשה שלא הפילה מעולם אף כשעדיין לא נחעזרה כשהיא חוששת אף שאין לה שום טעם לחשוש, וכ"ש להיתר רפואות שאלו שחוששין שלא יחלו גם זה נחשב כחולה ומותר. עיי"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן שנט) טעם למה שמזכירין אדם בבקשת רחמים ע"ש אמו ולא ע"ש אביו. ח"ל: שאלה, כאשר יתפללו על אדם בשביל אחיו דבר הנריך לו ויבקשו עליו רחמים אם יזכירוהו על שם אביו או על שם אמו. והנה אנחנו רואים בכוחי קמיעות שנוהגים לכתוב שם האם ולא ידענו אם יש לזה יסוד אמתי. גם רצינו לידע מה טעם יש בזה והלא כתוב למשפחותם לבית אבותם שייחוס האדם על אביו.

תשובה: איתא בגמרא דשבת דף ס"ו ע"ב אמר אביו אמרה לי אם כל מנייני בשמא דאימא, ופירש"י ז"ל כל לחישות פלוני בר פלונית ע"ש. ועפ"ז כותבים בקמיעות שם האם ונראה דה"ה בבקשת רחמים בפה דמזכירין שם האם.

שוב כותב: ואשר שאלתם מה טעם יש בזה נראה דהיינו טעמא משום דעל הרוב ימצא על האיש קטרוגים יותר מן האשה. הא' מפני שהאשה פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא, וגדולה מזו שהיא פטורה ממצות ת"ת והאיש לא פלט מעון ביטול תורה וכמ"ש רז"ל פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה. ועוד כי האשה היא מוללת מעון הקרי אשר הוא דבר המצוי בזכרים הרבה. ועל כן קטרוגים של האשה על הרוב הם מועטים משל האיש לכך יזכרו שם האם עדיף. גם עוד אין המקטרגים מתקנאים בנקבות כמו בזכרים.

וישבעתי אומרים טעם אחר מפני שהאם היא מבוררת יותר מן האב אבל חזקת האב היא מכח רובא וכמ"ש בגמרא דחולין ודילמא לאו אבוא הוא אלא ש"מ דאוליין בחר רובא. ע"כ.

אמנם בספרו בן יהודע בצרכות (נה ע"ב) אמר דאמרין שם: האי דעייל למתא ודחיל מעינא בישא, לנקוט זקפה דידא וכו', ולימא אני פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף קאחינא, ללא שלטא ביה עינא בישא.

דף כז ע"א

ובמסמך מן הללוב משום רפואה, ורואים לומר כי גם הזהב נושאים אותו לרפואה, ועל זה שאלתי אם יש ממש בדבריהם או לאו ויש עליהם חיוז חטאת כפשט המשנה דטבעת שאין עליה חותם היא משאוי לאיש וחיובין עליה חטאת.

מתני'. יוצאין בביצת החרגול וכו'. עיין בשו"ת מן השמים (סימן כט) ח"ל: ועוד שאלתי על מקצת בני אדם שנושאים טבעות זהב באצבעותיהם ויוצאין בהן בשבת לרשות הרבים וסומכין על מה ששנינו יוצאין בביצת החרגול ובשן של שועל

והשיבו: לא חגע צו יד מי סקל יסקל [שמות י"ט יג]. ועוד השיבו: הקול קול יעקב והידיים ידי עשו [בראשית כ"ז כב], והנה הדבר מבואר שאסור לנאת בהן.

[יעוין אר"ח סי' ש"ג סע' י"ח, וראה בס' חסידים ס"ס תשע"ג בשבת כשהולך ברה"ר אם לא ידבק אזורו במתניו הרי הוא שלא לצורך עליו ובמקור חסד שם אות ד משבת קל"ח ב הא דמיהדק הא דלא מיהדק וברש"י שם, ובתוס' שם נ"ט ב ד"ה הרי המייני].

מתני'. דרכי האמורי. בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע א' סימן קכ) דן באחד שעוד בבחורותו נשחטה ושטותו הוא שאמר על עצמו שהוא משיח. זה גרם לו לעשות עוד מעשה שטות שיש לו בולמוס לקרא בתורה ולהיות ש"ץ ואף שאין מניחין אותו הוא נלחם בכל כמו ואירע שלקח ס"ת וברח עמו. והיה נוסע מעיר לעיר באמרו שהוא נריך לתקן העולם והיה חוטף חפצים ומטמינם עד שיחנו הבעלים כסף לצורך גמ"ח. והיה עולה באילנות במקום שנמצאים בני"א כדי לדרוש. ולפעמים הלך ערום באמרו שהוא כאדם קודם החטא ועוד עניי שטות בדברים כאלו שנמשך מנד שאומר על עצמו שהוא משיח ונריך לתקן העולם לפי דעתו ובשאר דברים היה פקח גמור בהבנת הדבר חוכר ויודע הכל ומדבר ושאל כענין.

עיינן בדבריו באריכות, אי יש להחשיבו כשטות בשביל שמחזיק עצמו למשיח, ובתו"ד כותב: והנה לבד היתר זה יש גם לדון דאין להחשיבו שטות כלל בזה שמחזיק עצמו למשיח כמו שלא נחשב מי שעובד ע"ז עץ ואבן לשטות אף שודאי הוא שטות גדול להאמין בעץ ואבן אלא אמרינן דהוא פקח ורשע ומחייבין ליה מיתה וכ"כ זה שמחזיק עצמו למשיח אף שהוא שטות גדול אין להחשיבו לשטות אלא דגאותו היחירה הטעתו שראוי להיות משיח. וממילא אפשר לדון עוד יותר שגם כל מעשיו השטותיים שנמשך מנד טעותו שהוא משיח שלפי דעתו הרעה הוא תקון העולם אינם מחשיבים אותו לשטות דכל דבר שאדם עושה מנד חשבון איזה שיטה ודרך שמחזיק בדעתו אף שהיא סכלות גדולה לא נחשב שטות בזה כדמוכח מעובדי ע"ז שהרבה מעשה שטותיים עשו וכל דרכי האמורי שנאמרו בשבת דף ס"ז הם מעשה שטות ויש להם דיני פקח.

מתני'. שם. עיין רמב"ן (שמות כג, כד): ולא מעשה כמעשיהם - יתכן שהיא אזהרה מדרכי האמורי שמנו חכמים, כמו שהזכיר במקום אחר ובחקותיהם לא תלכו (ויקרא יח ג), ואמרו (בספרא שם) אלו דרכי האמורי שמנו חכמים. ע"כ.

מתני'. שם. עיין בשו"ת הרשב"א (סי' קסז ותתכה), שאין לאסור משום דרכי האמורי אלא באותם דברים שהזכירו בגמ' בלכד. ע"ש. ועיין מ"ש הב"י (ס"ס קעח) שאפילו דברים שמזכרו בתוספתא שיש בהם משום דרכי האמורי בעשייתם, י"ל שכל שלא הוצאו בגמרא לא חיישינן להו, דאל"כ לא הוה שחיק תלמודא מנייהו. ע"כ. וכ"כ החיד"א בשו"ת ברכה (סי' קעט סק"ד) בשם מו"ה החסל"א. וכ"כ בשו"ת אדמת קודש (סי' ה). ובשו"ת רב פעלים ח"ב (חיו"ד סי' כט).

מתני'. שם. עיין בשו"ת מלמד להועיל (חלק ב יו"ד) (סימן סג) אם יש למחות ביה שחולין לוחות בחדר היולדת ויש בהם השבעות, ואולי יש לחוש משום דרכי האמורי. וכתב: הנה כבר נהגו ישראל לעשות קמיעות שונות, ע' יו"ד סי' קע"ט, א"ח סי' ש"א סעיף כ"ה וסי' של"ד סעיף י"ד. ואף מי שאינו מאמין בזה וכיוצא בזה, מ"מ יכול הקמיע להועיל למי שמאמין בו ליישב רוחו ונפשו ולהרפא על ידו, וא"כ אין למחות ביה שעשה זה וע"כ אמרו כל דבר שהוא משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי. ע"כ.

מתני'. שם. בשו"ת מנחת יצחק (חלק ו' סימן פ) נשאל אי מותר להתרפאות ע"י רופא כומר שלא בדרך ריפוי או סמי רפואה. וז"ל השאלה: זה עתה בא הידיעה מרופא במאגילל שפיליפאפינס הכומר רעוו' טווי אגאפואה שהוא מרפא לכל החולאים ולכל הנגעים למגדול ועד קטן, והוא עושה ניתוחים בלי סכין ניתוח רק צידים גלויים עם חף אצבעותיו, דבר שלא ניתן להיאמן, אבל עובדא הוא. וכבר ריפא אנשים לאלפים בדרך זה והכל בלי שום מכשירים או סמי רפואה רק בחף אצבעותיו. כאמור. וגם אחר שחתך הוא מחבר את החתך באופן הנ"ל בחף אצבעותיו בלי כלום, שמעביר אצבעו על מקום החתך איזה פעמים, ואח"כ לא ניכר עוד במקומו אפילו שריטה אחת ונראה לעין כל. והשאלה הוא, אם מותר לחולה לנושי מסוכן ר"ל, שילך לאותו כומר להתרפאות מאתו היות והוא נגד הטבע שיחתך ויחזור ויחבר בחף אצבעותיו. ומחשש שהוא מזכיר שמות עכו"ם אפשר דאסור, דדין מפורש הוא

ציו"ד (ריש סימן קנ"ה), דאפי' לפקוח נפש אינו דוחה ע"ז, אבל באותו כומר לא ידוע לנו, אם משתמש הוא באמת בשמות עכו"ם או במשוק, אדרבה אינו מדבר ומפתה על לב החולה כלום משום אמונה שהוא רק אומר שצריך להאמין באל שרופא נאמן הוא, ולא יותר.

ובותב: הנה יש לדון בעניינים כאלה משום חלחא. א' משום דרבי האמורי. (ב') משום כשוק. והמה שחיס שהם אחת, דגם דרבי האמורי המה אשר הוציאו האמורים מזד כחות הכוכבים וזרתם וכו' כמבואר בפוסקים. (ג') משום מזכיר שם ע"ז.

ואחר אריכות דברים בצירור הדבר כותב: סוף דבר בנוגע לשאלתו להתרפאות מאת הכומר שלא בדרך הטבע, הכל מודים דאסור אפילו בסכנת נפשות, ובסכנת עכו"ם צריך עוד עיון גדול למעשה מכל אשר הזכרתי לעיל, ויש להתייבש הרבה בהגיע לתור הלכה למעשה, והרופא חולים ישמור אותנו שלא יטערכו ח"ו לכל זה, ועי' בעה"ש שסיים בזה"ל והדבר ברור בזה תמים תהי' עם ד"א ואין להשתמש אלא ברופאים מומחים ובתפילה לד' ובצדקה שזה ודאי מועיל. עכ"ל.

ובסיום התשובה, כותב: נ"ב, הנה כל הנ"ל כתבתי אף קודם קבלת הדברים דלהלן, וצויתר נתחזקו דברינו, אחרי אשר נשאלתי בשאלה זו מאת הרה"ג מוה"ר מאיר כ"ץ נ"י והוא הוסיף לנרף מכתב מהכומר הרופא הנ"ל, והכוונת של המכתב [במקור כתוב באנגלית: הכנסיה הרוחנית של מדע], וכותב במכתבו שהוא אך אמנעי של האדון, ורואים בו הכח של האדון על ידו, ושחלק מהרפואה היא מהאמונה שבלבם אל האדון, וכשהדבר נוגע לסכנה ופקוח נפש, רפואתו הוא על ריפוי הסדר רוחני - דהיינו שצריך ליתן להם חלקי עצות האף לנהוג ברפואה הנ"ל. (הועתק מענגליש ע"י הרה"ג הנ"ל), והוסיף הרה"ג הנ"ל, דהגם שאינו מפרש כ"כ הדק אל מי כוון בזה האדון, אבל ברור שכוון לאותו האיש ימ"ש, ושראה בעיני רפוי ע"י אמונה, ושם כתוב שזה ענין של מדע נוצרי, ובעיונו בעיני מדע נוצרי כתוב שם באריכות הענין של מדע נוצרי הוא ענין של אמונה באותו האיש ימ"ש, עכ"ל. ד. ואמרתי בזה כמה גדולים דברי החכמים דאסור להתרפאות מכומר בשלא בדרך הטבע אפילו בפק"נ דכל מעשיהם לע"ז כנ"ל.

וראוי להביא מ"ש בשו"ת דבר שמואל (סי' שני"ט) ח"ל, שאלה: אם מותר לדרוש בעד החולים וכו'

אל הכומרים המשרתים את הרוחות בהזכרת שמות ע"ז ואליהם, תשובה: עת לעשות וכו' על אותו הצחור המצטער בחולי הנכפים וכו', ודורשים קרוביו אם מותר לחתור לו רפואה תעלה ע"י הגלחים הכומרים ההולכים כפעם בפעם לקראת לחשים בהזכרת שמות אלילים וכו', ומלאחי את דבריו בשכזר לשעצר נדרשו פה על שאלה האת לא א' ולא שנים, של כח קודמין היא, וגמרנו להשיב לשאלנו כדברי בעל הטורים (יו"ד סי' קנ"ה), שעם מי לענין דין הדרישה במכשפים ודרבי האמורי במקום ספק נפשות יש מן הפוסקים דנין להקל, ובכללם המהרש"ל וכו', מיהו היכא שמתעסקים בדרבי ההשבעות והזכרת שמות הענבים ואליהן לא מצינו חולק לדברי הטור הנזכר המוצאים גם בהגמ"ר (פ"ב דע"ז), שאסרו מטעם הכלל הגדול בכל מתרפאין בסכנת נפשות חוץ מע"ז וכו' ואצ"ריהו שעליהן נאמר יהרג ואל יעבור וכו', וכל הגלחים והכומרים בזמן הזה כמינים הם חשובים לדון סתמן כפירושן דודאי מזכירין שם ע"ז, ורופאי אליל כולם לא יועילו ולא יצילו כי תוהו המה וכו', וכדאי הוא זכות ההרחקה הזאת לכוונת קדושת שם שמים ואחדותו לבטל כל המאורעות וכו' כי כל העמים וגו' ואנחנו בשם א' מזכיר, ובתפילתנו אליו נעמיר וכו' עכ"ל. ועי' מש"כ בחשו' כמה דק (ליאבאוויטש, סי' פ"א).

ובביא בשו"ת מנח"י שם מספר מדרש פנחס, שהרה"ק מהר"פ זלה"ה מקאריץ הקפיד מאד על אותן ההולכים להתרפאות מן הקדר ומן הגוי. וכ"פ שמעתי ממנו שהי' מקפיד מאד על הנ"ל, אפילו ליקח עשבים מן הגוים ואפילו מן הנשים כי הוא מלא כשפים, ואמר שהנשים שמקבלים רפואות מן הנ"ל שהוא מזיק לבניהם ולבעליהם ופעם א' אמר המבלי אין א' בישראל וגו', וגם אמר שא"א שיעשו שום רפואה כלל, ושמעתי בשמו שכן הוא דרך רפואתם שמכניסים באדם טומאה גדולה ח"ו ומחמת זה בורחת החולשה או הטומאה אחרת ר"ל ואח"כ מתגברת ח"ו עד מאד הרחמן יצילנו, ופ"א אמר שהנשים שמקבלים רפואות מן הנ"ל שפניהם משתנות לפי ראות עיני עכ"ל.

ורביא דבריו בספר סגולות ישראל (מע' ר' אות כ"ו), והוסיף ע"ז, ועי' בס' אור עינים ח"ב מע' רפואה מש"כ בשם מדרש עשרה הדברות עי"ש. ועי' בס' רפואה וחיים (פ"א אות כ"ב) שכתב בזה"ל, רפואה אין לרפאות ע"י גוים ומינים עע"ז ולא בהשבעות שלהם כ"א לקיים בנו מקרא שכתוב הרחק

כה"ר יצחק בן חיים יצ"ו, ח"ל: כתבך קבלתי וה' יודע שאני מטער מערערך יותר מערר וחדע שבזמן הזה כל חכם שאינו חנף ועושה לכל א' משוא פנים חייו אינם חיים וכל חייו חיי נער. ומה שאני רואה שלעולם אתה כותב לי בקוצר ומפני זה איני יודע במה אתה מטער ומה נער יש לך ושכחת מה שאמרו חז"ל לעולם יודיע אדם נערו לרבים וכו'.

גב'. מי שיש לו עצם בגרונו. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן שכג) בדבר השאלה, באשה שנדרה שלא לאכול דגים מחמת סכנה שכמז פעמים נסתכנה בשעת אכילתן ע"י בליעת העצמות שבהם וגם הרוטב אסרה עלי' נדר. ושוב נחתרטה ויש לחוש שאם לא נחיר לה תעבור על נדרה לגדול תאותה להם את"ל דהוי סכנתא חמירא מאיסורא דאי התרה מהני אפי' לאיסור דרבנן מ"מ כיון דעל הרוטב מהני התרה שאין סכנה בזה תו נדר שהותר מקצתו הותר כולו וכן אם נדר על איסור ועל הותר כאלה ומחיר המקצת דהותר ר"ל דרשות אי הותר גם על האיסור.

ובתוך דבריו כותב: אלא בנידון ידיה הנ"ל נ"ל פשוט דלאו סכנה מקרי שאפשר לה שתאכל ותזהר מבליעת העצמות כמו שהרגיש מעלמו. וגם אם בלעה עצמות אין סכנה שכבר קדמונו רבנן בלחש הידוע במסכת שבת דף ס"ז שהוא בדוק ומנוסה ומותר גם לדין בזה"ז ומעשים בכל יום יוכיח ואם כן גם הנדר דגים בעצמם אפשר להחיר לה כמו על הרוטב.

עמוד ב'

גב'. האומר גד גדי וסינוק לא. עיין בשו"ת רדב"ז מכתב יד (חלק ח סימן קכו) שנשאל על הא דאמרינן בפרק הנודר מן הירק [גדרים נ"ו ע"א] דרגש ערסא דגדא, ופירשו המפורשים [כהאי ליטנא איתא ברא"ש שם ד"ה ערסא דגדא] מטה העשויה למזל הבית כהיה דאמרינן גד גדי וסינוק לא, (וכתבו רש"י א) [כי שרא] דעמירותא נקיד שמייה [פסחים קי"א ע"ב] ומנאי בביה השומרים אותו בנקיות, לכך מבינים מטה מושתת תמיד לנקיות. וקשה הא איכא בזה שמץ ע"ז ושמן נחוש, וכתיב כי לא נחש ציעקב וכו'. עיי"ש בדבריו.

ולבסוף כותב: ולענין נחוש יש לומר שאין זה נחוש אלא כעין סימן לחזק המזל, כי הא דאמרינן גד גדי וסינוק לא, כלומר החזק מזלי ולא תהיה עיף,

מעלי' דרך זו מנינו, וכדאי הוא זכות הרחקה הזאת לכונת קדושת שם שמים ואחדותו לבטל כל המאורעות הקשים מעל החולה כי כל העמים ילכו איש בשם א' ואנחנו בשם א' נזכר ובתפילתנו אליו נעחיר ועלה לו רפואה שלימה בקרוב עכ"ל ע"ש. (הנה דבריו אלו האחרונים המה כמעט אות באות מס' דבר שמואל הנ"ל, ואולי הביאו שם, ואין הספר לפני), ומעתה בואו וננווט על המנהג רע שנוהגין פה לעשות רפואה למי שנחלה פחאוס לקרות אשה ערלית שתיקה עפר מביית הקברות שלהם והערלית ממחה את העפר במים ובמים האלו רוחצת את החולה ואומרים שהוא סגולה בדוקה.

וזו רבות בשנים אשר שאלתי בכתב מהרב הגאון המנוח מו"ה רבי שלמה שפירא זללה"ה אבד"ק מונקאטש, והשיב לי שאסור לעשות כן, והגם שאני נטייתי קו להקל בזה כמו"ש בשו"ת מחנה יהודה (ח"ב סי' ו' אות ב'), ע"ש, אבל עתה כפי דברי הקדוש ז"ל בספר מדרש פנחס הנ"ל, אני חוזר בזה, ושומר נפשו ירחק מזה ואשרי הגבר אשר ד' מבטחו עכ"ל הס' סגולת ישראל.

במתני'. שם. עיין בשו"ת האלק לך שלמה (חלק י"ד סימן רטו) ח"ל, שאלה: מה שנוהגין כמה אנשים ששופכין שעוה לחולה ומלחשין עליו וחשש ר"מ אולי יש בזה משום דרכי האמורי.

הנה ידע ר"מ שבהשקפה ראשונה עלה בדעתי שאיסור דרכי האמורי אינו רק אם ידענו שזה הוא דרכי אמורי מתחלה אבל אם לא ידענו אם הוא זה דרכי אמורי אין איסור בזה מספק ות"ל מנחתי את"כ בד"מ [יו"ד 7] סי' קע"ט בשם הר"ן כן דמספק אין לחוש לדרכי אמורי וא"כ ה"נ מאן לימא לן דהוי זה דרכי אמורי ואף שגם הם עושין כן אולי הוא להיפוך דהם למדו הסגולה מאתנו ועוד מפורש בש"ס פרק במה אשה הוצא ג"כ בד"מ סק"א דאין במה שהוא משום רפואה דרכי אמורי ומוכח שם דאף במעשה אין בו משום דרכי אמורי עיי"ש ובשם תשובת הרשב"א גם עיין בא"ת סעיף ז' גבי למדוד אחור וליחוש עליו מוכח נמי דכל כה"ג אין בו חשש דרכי אמורי אף דהוי במעשה וה"נ נמי התכח השעוה מה לי זה או זה לכן הדבר ברור לי שאין בזה חשש דרכי אמורי ואין להאריך בזה ולא באתי רק להוציא מלב החושש לכן.

גב'. צריך להודיע צערו לרבים. עיין בשו"ת מהר"י ב"ר רב (סימן לו) מ"ש להחכם השלם הדיין

יו"ד סי' קעט וצכספ משנה ע"ז פי"א ה"ד בשם הרמ"ך, והגר"א בסי' קעט בשם תשו' הרשב"א ח"א סי' חג' מדרכי האמורי. ומסתברא קצת, דלפי רש"י לערבינהו כולהו ולימא האומר כן וכך או העושה כן וכך הרי זה מדרכי האמורי. הכי הוה ס"ד בימי חורפי, אבל אח"כ זה ימים רבי' ראיתי בספר הכבוד שחיבר החסיד וכחב שם לוואמו והקשה בעצמו קושיא זו. וכחב לוואמה זו, אע"ג דקאמר פרק במה אשה הרי זה מדרכי האמורי, וישב אותה וכחב טעמ' אבל שכחתי חילוקו, ע"כ.

[וזה] לך לשון ספר הכבוד שהעמקתי אני הכותב מכחיב' יד הח"ר הוגלין כ"ז: אם יאמ' אדם למה נשמו הרבה עניינים להיפוך כגון תרגומות קראה כתרנגול וכן תרגומות שילדה ב' בנים ביום אחד, ואשה יולדת ג' בנ' בבת אחת, ואילן נותן פריו ב' או ג' פעמים בשנה, כל אלו השינויים וכיוצא בהם [הקב"ה] נהיג את העולם באילו על שם בעליה' כי שוקד הקב"ה עליהם להעבירם מן העולם. מה שהאשה יולדת ג' בנים בזמן מועט זה אחר זה לפי שרצה הקב"ה ליקרב זמן בעלה כי לא יהיו ימים מועטים עד שנהרג, וגזר עליו להעמיד כן וכך תולדות ולכן מיהרין. וכן אילן שעושה פעמיים פירות בשנה להודיעו שימחר לקרב קצו ולא יאחר להודיעו שהכל מן הקב"ה שמשנה מנהג הבריות, כך ישנה מנהג בעל הגבר [=אולי ז"ל הבעל דבר] כדי שיעשה תשובה וכשיהיה יודע שקרוב קצו יעשה תשובה ולהביא שינה בו המקום כדי שישם אל לבו. וכן קריאת התרגומ' ובכ"ת הכלב ורוכב על זנבו לחוף, אעפ"י שמדרכי האמורי הם להקפיד עליהם ולשחוט את התרגומ' ולהרוג או להטביע הכלב במים, אבל בכל אילו השינויים יש וכיוצא בהם יש להשים על לב ולחזור בתשובה דוגמ' חלומות שמראי' ע"י רמזים בחלומות וכחיב חטיף בצדקה פרוק [דניאל ד, כד], עכ"ל ספר הכבוד.

עיי' עוד בלקט יושר (ח"ב עמו' ו') ובשו"ת מהרי"ק (שורש פח). ובספר מילי דחסידותא הנספח לספר שו"ת שרגא בטרהרא.

גב'. האי בואן דמיכסי שרגא דמשחא וכו'. בשו"ת תורה לשמה (סימן עו) כותב דמזה הגמרא הורה לאותם שדרכם להניח בנר ב' פחילות בכל לילה בחול כדי להרבות האורה בבית ודרכם להניח הנר דולק גם בזמן שהן ישנים עד הבוקר מפני שגרימים לאורו כאשר קמים כלילה מן המטה לאחיה נורק וקשה

אף הכא נמי הכוונה לחזק המזל לא לנחש, וכי הא דאמרינן [חולין ז"ה ע"ב] בית חינוק ואשה דלית בהו משום ניוחש. והר"ר אליעזר ממין פירש ח"ל, למזל הבית ואין יושבין עליה שאין לך דבר שאין לו שר מלמעלה והוא שלוחו של מקום, ולכבוד המקום עושים מטה כנ"ל לפרש, דאילו למפרש שהוא סימן טוב בבית נראה ניוחש ורחמנא אמר לא תנחשו, וראיה לדברי הכסא אשר מתקנין לאלהיו ז"ל לכבודו עכ"ל. והריטב"א ז"ל כתב מטה יתרה שעושין בבית לסימן יפה שיפרו וירבו בבית, והרמ"ה ז"ל כתב, כשהולד נולד היו מקנין לו מטה אחת לשם מזלו ולא היו ישים עליה, ולסימנא טובא בעלמא הוו עבדי הכי ולא לשם ע"ז, ואותה מטה נקראת ערסא דגדא והוא מלשון העורכים לגד שולחן ע"כ. ולכל הפירושים הך דפרק חלק קשיא, אפילו לפירוש הר"ר אליעזר ממין, דהתם נמי אמאי מייחזי כעובד ע"ז אימא לכבוד הקב"ה עורך השולחן כדי להראות שהוא משביע תמיד לכל חי רצון ומשפיע מטובו, ולכן מביא שלימה עם הפחיתין להורות על רבוי השפע, ולתם הפנים לפניו תמיד יוכיח. ע"כ.

גב'. האומר שחמו תרגומ' זה וכו'. עיי' בשו"ת מהרי"ל (סימן קיא) אם אין בזה משו' דרכי האמורי מה שנוהגין העולם לשחוט התרגומות שקראה כתרנגול, וגם תרגומות שקראה כגברא אמאי אין בו משום דרכי אמורי ששוחטין אותו בשביל כך.

ו"ז 5: ומה שנוהגין עולם לשחוט תרגומות שקראה כגברא, אמר, כי כן צוה החסיד [לוואת רבי' יהודה החסיד סי' נ] וחימנא חדא הוו לן פתחון פה קמי דמהר"א ז"ל ביוני"א בשיבה אמאי סמכין שהרי איתא בשבת סו, ב האומר שחטו תרגומ' זה שקרא ערביה ותרגומות שקראה גברית יש בו משום דרכי האמורי. ואמר לנו שאומרי' העולם דוקא כשאומר שחטו תרגומות שקראה כגברא הרי זה מדרכי האמורי. אבל כשאומר שחטו סחמא אין לחוש.

[דברי מהר"א הובאו ברמ"א יו"ד סי' קעט סעיף ג.] ועיי' באור הגר"א שם סק"ח מה שהשיג על דברים אלה, וש"ך שם שלפי מנהג העולם אינו מספיק טעם זה.

ואני בעני"ד ישבתי לוואמה והמנהג, דהרי"ח גרים בהן אין זה מדרכי האמורי מדאכטריך רש"י [ד"ה יש בן] לפרש בזולן גרסי' הרי זה מדרכי האמורי, משמע שיש ספרים דגר' במקצת' אין זה [כך הביא הב"י

הנפטרים תנצ"ה אבל הדלקת נר צביתו של אדם אפילו בשבת היא משום הנחת אורה וציוס דליכא הנאה כלל למה ידליקו. עיי"ש.

ואולי צריכין לעורר על הדלקת נרות
החשמל לביגני, וכן בעיר קאנדישאן הדולק באין איש בבית, וידוע שהאדמו"ר מסאטמאר זי"ע, החמיר מאוד בזה. וכן עובדא ידענא מהרב מסקולען ז"ל.

גמ'. חמורא וחיי לפום רבנן. ראיתי בייטב לב (אניו תח"י כעת) שמציא לפרש עפ"י מה שאמרו נכנס יין יאח סוד, ונמצא כשמותה יין מדבר הרבה, וכבר ידוע מ"ש בארחות חיים להרא"ש דע"י ריבוי דיבורים מתקצרים ימיו של אדם, בסוד נפשי יאחא בדברו, אמנם כבר כתבו דכל זאת במילי דעלמא, אבל לא כן במילי דשמיא ודברי תורה כי בזה יש לדבר ולדבר ולא יגרע משנותיו כלום. וא"כ לא יתכן שיהיה שניהם גם יחד, חמורא וחיי, היינו לשמות חמורא וגם לחיות, רק לפום רבנן שהם מדברים דברי ד"ת, וזה נכון מאוד.

להם לקום בחושך והוריתי שצריכים להסיר הפחילה בעת שהם ישנים וישאר רק פחילה אחת דולקת כי בעת השינה אינם צריכים לרבו אורה ואם יהיו ב' פחילות יחד דולק השמן לאיצוד ויש בזה משום כל תשחית וכמ"ש כאן בהא דמכסי שרגא דמשחא ומגלי נפטא.

ועוד יותר כתב שם לענין נרות שבת, האם מותר לתת הרבה שמן כדי שידלקו גם ביום. ח"ל השאלה: יש בני אדם דרכם להדליק כליל שבת שבעה נרות ומניחים בהם שמן שיעור רב שיהיו דולקים עד יום שבת בערב וכן עושין צו"ט ג"כ אם יש לזה סמך או רמז בדברי חכמים.

תשובה: לענין השבעה יש סמך רמז בספרי הקודש אבל למה שמניחים בהם שמן הרבה שיעור שידליק כל יום שבת כולו עד הערב לא מנאחי לזה סמך ולא רמז בספרי הקודש ואני אומר לא יפה דבר זה וצריך לבטלו יען כי עוברים על כל תשחית בזה דשרגא בטורא מאי אחי כי אין מקום להדלקת נר ביום אלא רק בבית הכנסת דהוי משום כבוד בית הכנסת ולאו משום דצריכי לאורה וכן מה שמדליקים למנוחת

דף סח ע"א

ומצריך ומרכיב שהן הדומות לזורע הנו' במשנה הן אב מלאכה בכל מקום בשבת ובשביעית חומר חולדה ובמ"ק אמרו בהדיא שזומר ובוזר הן חולדות א"כ קשיא מדידה אדידיה כפי מה שכתב בפ' כלל גדול ומדידה אל הגמ' של מועד קטן, עכ"ל. עיי"ש מ"ש באריכות.

גמ'. תנן השוכח עיקר שבת וכו'. עיין בשו"ת אבני מר (חלק חו"מ סימן קכ).

עמוד ב'

גמ'. גר שנתגייר לבן הנכרים. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד א' סימן קנט) שכתב: אך בכלל עיקר הגרות לא נוסה דעתי מזה, ואני מננע מזה לא רק מצד הדין שאין מקבלין לכתחלה בשביל אישות אלא גם מטעם שהוא כמעט צרור כאן סהדי שלא מקבלת המצות ורק בפיה אומרת שמקבלת, ובלא קבלת מצות אף רק פרט אחד הא מפורש בצבורות דף ל' שאין מקבלין אותו.

ולא דמי להא דשבת דף ס"ח דגר שנתגייר לבין העכו"ם ולא ידע משבת ואף לא מע"ז ומ"מ הוי

מתני'. ב"ה השוכח עיקר שבת. עיין פלפול גדול בסוגיין בשו"ת אבני מר (חלק חו"מ סימן קפט).

גמ'. שבת ושביעית דאית בהו אבות ותולדות. עיין שו"ת צלאל אשכנזי (סימן לה) שאלה: במה שכתב הרמב"ם ז"ל בה' שבת פ' שביעי דזומר ובוזר הן אבות מלאכות, ובה' שמיטה ויוזל פ' ראשון כתב שזומר ובוזר הן חולדות זומר חולדה דזורע ובוזר חולדה דקוצר וכן במ"ק פ"ק אמרו צבירור שזומר ובוזר הן חולדות דזורע וקוצר, אם כן קשיא להרמב"ם ז"ל מדידה אדידיה, וקשיא ליה מהגמ' של מ"ק, וכן קשיא לרש"י ז"ל מדידה אדידיה ומדידה אל הגמ' דבמס' שבת בריש פ' כלל גדול כתב אבות דשביעית זריעה וקצירה חמירה וצירה, ולפנים בפ' ענמו כתב הו"ל על מה שאמרו בגמ' על המשנה דארבעים מלאכות חסר אחת תנא הזורע והזומר וכו' כולן מלאכה אחת הן זה לשונו זורע אב מלאכה ונוטע נמי אב מלאכה הו"ל דהיינו זורע אלא שזה צורעים וזה באילנות וכן מצריך ומרכיב אבל זומר חולדה הנה אומר שהנוטע

אף שמחמת זה לא תקיים עכ"פ המצות והו טעם שיש
בה ממש להחשיבה לגיורת והוא למוד זכות קצת על
הרצנים המקבלים שלא יחשבו עוד גריעי מהדיוטות.
ע"כ. וע"ע בחלק אה"ע ב' סימן ד, ובחלק יו"ד ב'
סימן קכד שצ"ן לזה.

גמ'. דכתיב תורה אחת יהיה לכם וכו'. עיין
בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן ט) שמעיר על
דברי רש"י להלן (בדף ע"ב ע"ב) ד"ה אלא באומר
מותר וכו', כגון גר שנתייר בין הנכרים, כסבור שאין
ע"ז בחורה וכו', וז"ל: תמיהא לי, הלא לרבנן גר
שנתייר גם לענין שבת חייב, ולמונצו גם בע"א פטור,
דהקישא דידי' מתורה אחת, בע"א כחייב, אם לא נימא
דס"ל כר' עקיבא דקרא למגדף קאי. וע"ע בהג' המו"ל
שם.

רש"י ד"ה פטור. עיין באריכות בסוגיא זו דאומר
מותר בשו"ת חוט המשולש (חלק א סימן יג),
ועיין שם בדברי רש"י כאן בסוגיא.

וע"ע בשו"ת חתם סופר (חלק ה (שו"מ) סימן כב)
מה שכתב על דברי השולח שהחליט דאומר
מותר לא צריך כפרה, וכתב: הוא דבר שאין לו שחר.
ויען מי דברי הלכה זו אינה מבוארת במקום אחד
ולהפלתים באריות היא כעיסה בלוסה מערבתי'
הדברים שאינם דומי' וחייבי' משום כלאים ע"כ אבאר
הדברי' בעז"ה. עיי"ש.

וע"ע בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סימן קסג)
בהטועה בדין אי חשיב שוגג.

גר, משום דהתם קבל כל מה שחייבין בני ישראל הויא
קבלה טובה על כל התורה אף שלא ידע הדינים כלל
וכמו שכתב גר א"ש שידועוהו כל המצות ובדיעבד סגי
בלא הודעה כלל כמפורש ברמב"ם וש"ע [יו"ד רס"ח]
סעי' י"ב אבל כשלא קבל אין מקבלין דזהו עיקר הגרות.
וצרוב הגרות שבמדינה זו שבשכיל אישות אין מקבלין
המצות אף כשאומרים בפיהן שמקבלין דהוא כנודע
שמרמין דהא לא תהיה עדיפא מבעלה שהוא מופקר
ועובר על כל דיני התורה. אך מ"מ אולי גיורת זו תקבל
המצות ולכן איני אומר בזה כלום לכתר"ה כי יש הרבה
רצנים בנוא יארק מקבלין גרים כאלו וממילא אין לי
לומר בזה איסורין אבל אני אין דעמי נוחה וגם דעת
אבא מארי הגאון זצ"ל לא היה נוחה מזה אבל לא אמר
איסורים בזה וכתר"ה יעשה כפי הבנתו ודעתו וכפי
הדומק. ע"כ.

גמ'. שם. בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד א' סימן
קס) כתב דיש מקום דאשה המתגיירה, ובעלה
שנתיירה בשבילו הוא מחלל שבת ומופקר בכמה
איסורין, והיא סבורה שאין חיוב כ"כ לשמור המצות,
הוא כגר שנתייר בין העכו"ם שמפורש בשבת דף ס"ח
שהו גר אף שעדיין עובד ע"ז עיי"ש והטעם משום
שקבל עליו להיות ככל היהודים שנחשבה קבלה אף שלא
ידע כלום מהמצות ידיעת המצות אינה מעכבת הגרות
ורק בידע ולא רצה לקבל הוא עכוב בגרות דהא א"ש
ללמד כל התורה כולה קודם שנתייר דרך מקצת
מודיעין. ולכן אף שהב"ד אמרו לה שצריך לשמור שבת
חושבת שהוא רק הדור בעלמא אבל גם מי שאינו שומר
השבת וכדומה טועה לומר שהוא יהודי כשר נמצא
שלטעמה קבלה כל המצות שיהודי מחוייב שהוא גרות

דף סט ע"א

משום ר' שמעון דמפיק מלא תעשינה, ולא דריש מעם
הארץ.

ובותב: והנה לא נעלמו ממני דברי הלחם משנה
רפ"ב מהל' שגגות אפסק הרמב"ם, וחירונו
דוחק, וגם לא שייך בן ארש"י, עיין ודו"ק. ויש לי ת"ל
ישועים, אבל אין כאן מקומו להאריך בפלפולים.

גמ'. ור"י האי קרא דרשב"ל מואי עביד ליה.
עיין שו"ת חתם סופר (חלק ז סימן ח) שהקשה
אחך דבמס' סנהדרין (דף מ"ז ע"א) אמר עולא אמר ר'
יוחנן אבל חלב והפריש קרבן ונשחטה וחזר ונשחפה
הואיל ונדחה ידחה, ופירש"י ד"ה הואיל ונדחה וכו'
כדחניא מעם הארץ פרט למומר עכ"ל, והוא פלא, הלא
לר' יוחנן קיימא, ואיהו ס"ל כאן כר' שמעון בן אלעזר

כתב: קשיא לי הא דאמרינן בשבת דף ס"ט ע"א אבות מלאכות ארבעים חסר אחת והוי' בה מני' ל"ל ואמר ר' יוחנן שאם עשאן כולם בהעלם אחת חייב על כל אחת היכי משכחת ל' בזדון שבת ושגגת מלאכות כו' ידיע לה שבת [לשבת] במאי ומשני ידיע לה בתחומין ואליבא דר"ע, וכן משני בדף ע' ע"ב ובדף ע"ג ע"א, וקשה לי למה לא משני ידיע לה בלאו דמחמר דאינו בכלל אבות מלאכות ואינו חייב חטאת על לאו דמחמר אליבא דר"י כמו דאיתא בסוף שבת דף קנ"ד ע"א.

ודוחק לומר כיון דלא לקי אליבא דר"י ניחא לי' לאוקמי' בתחומין דלוקין על עירובי תחומין דבר תורה כדאיתא בסוף פ"ק דערמין, דהא החוס' הקשו שם וז"ל תימא לר"י דאמאי לא קאמר ידיע לה לשבת בעשה דכתיב וזיום השביעי תשבות וכתיב נמי ושמרתם את השבת הרי להדי' אף שאין בעשה מלקות כיון ידיע שיש שבת בעולם א"כ נוכל לומר ידיע בלאו דמחמר דלא חשיב בהדי' ל"ט מלאכות ואליבא דר"י שפיר משכחת בזדון שבת ושגגת מלאכה וידע לי' לשבת בלאו דמחמר.

וי"ש לישב כיון דל"ט מלאכות לא כתיב בהדי' אלא דילפינן ממשכן וכולם נכללים בכלל לא חעשה כל מלאכה אחת וכן וכתך ועבדך ואמתיך ובהמתך וכו' ששכח רישא דקרא מסתמא שכת גס סיפא דקרא ובהמתך ובא"ח סי' תנ"ה כתב הב"י ששכיחת בהמתו ומחמר מותר ביו"ט ואן לאוסרה רק בשבת שפרע לך הכתוב וכתב הב"י וז"ל ואינו יודע טעמו של המחיר דהא כיון דהוקשה יו"ט לשבת חוץ מקצת דברים שנחפרשו בתלמוד ושכיח' בהמה אינו מכללם היכי אפשר לומר שהיא מותרת ביו"ט אע"פ שלא כתבה הכתוב ביו"ט הלוא כל שאר מלאכות ג"כ לא נכתבו ביו"ט בפרט ומלא חעשה כל מלאכה ילפינן להו והא נמי דכוותיהו ומיהו דהא איכא למימר דשכיחת בהמתו ומחמר לאו בכלל לא חעשה מלאכה מינהו שהרי אינו מכלל ארבעים אבות מלאכות ולא מחולדותיהן אלא לאו בפני עצמו יחד לו קרא והילכך אפשר כיון דלא כתבה רחמנא ביו"ט משרי שרי עכ"ל.

ותמהני מאוד על מאור עיינינו הב"י איך כתב שאינו בכלל לא חעשה מלאכה אלא לאו בפני עצמו היכן מצינו לאו בפני עצמו במחמר הלוא הרמב"ם בפי' כ' מהלכות שבת כתב אסור להוציא משא על בהמה בשבת שנאמר למען ינוח שורך וסמורך וכל בהמתך ואם הוציא אינו לוקה לפי שאסורו בא מכלל עשה והלוא לאו

וכן הכפיל דבריו במכתב לרבו הגאון ר' נתן דלער"י, ונדפס בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן ט) וז"ל: ועתה בקמתי מועד, אחר אשר עברו ימי הלום בלאן, ליחד כתב לאמ"י נ"י. התחלנו לעסוק שבוע העברה בפרק כלל גדול, וסוגיא דמונצו קשה עלי מאוד, לא אעזר חיל ולא יכל הזמן כעת לכחוב הכל. דבר אחד אשאל מאותה סוגיא, מה שכתב רש"י בסנהדרין מ"ז ע"א ד"ה הואיל ונדחה וכו' דאין מקבלין קרבן מן המומרים כדמניא מעם הארץ פרט למומר וכו', קשה לי הלא לר' יוחנן קיימינן, ואיך ס"ל בשבת ס"ט ע"א כר' שמעון דנפקא לי' מלא חעשינה. ע"כ.

ועיינן שם סימן י"א מ"ש לתרן קושיא זו.

גמ'. שגג בברת אע"פ שהזיד בלאו וכו'. בשו"ת רעק"א (ח"ב סימן קיח) ובחידושי רע"א החדש (סימן ט"ז) העיר על פסק הרמב"ם איך פסק כהא דר"י כאן, דשגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו חייב קרבן, הא זהו רק לרבנן דר', אבל לר' בעי' בודאי שישגוג בלאו כמ"ש חוס' בפשיטות גמור, עיי"ש. וכן נדפסה תשובה זו בתשובות חדשות לרע"א ח"מ (דפוס ירושלים) סימן ט.

גמ'. תנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת וכו'. בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סימן קמב)

¹⁷ ראוי להביא דבריו מ"ש שם: אקדמת מילין לצד עילאה עילת קדושת כבוד אמ"י נ"י אמלא אהלל, אודה לה' אלקים, על כל הטוב אשר גמלהו, בהחזרת ספרי קדש בכבוד גדול, למקום משכן כבודו. ובשנית, כי שמעתי ועלץ לבי בקרבי, אף עצמותי יחליצו יחליפו כח, כי הושיעו ה', להיות יתד במקום נאמן עיר מולדתינו ק"ק פפ"ד, מקום אשר נטה שם אהלו של תורה בתחלה. הנה האמת, כי הקהלה הקדושה הזאת ישמרה האל, אחת היא לאומתה, אין בכל העולם דוגמתה. ומרוב שמחתי אשר נתתי בלבי, כי שמעתי כי פקד ה' את עבדו הנאמן אמ"י נ"י, לתת לו לחם וטרף נתן ליראי, על כן מרוב שמחתי, פלטתה הקולמוס הנה אלו הדברים, אשר לא כדת משה לעמוס המלך נ"י בדברים שאינם צריכים. ועתה, הנה אודיעו, כי הגיעו עדי כתבי קדשו בהיותי עדיין מתגורר בק"ק סעמניץ, איזה ימים אחר אשר עברו ימי חתונתי, וכך גזרה חכמתו יתברך שמו לעד, ע"כ.

וראוי לציין כי על כוונת החת"ס במלים אלו אמר נכדו הגה"ק ר' שמעון סופר זצ"ל, אבדק"ק ערלוי בעמח"ס התעוררות תשובה, שכאשר יצאה הפקודה מן המלכות שאסור לאיש שאינו מילידי הארץ לדור בפרוסטין, והתעוררו קשיים בלתי צפויים, אז פנה מרן ושאל את רבו הגר"א זצ"ל האם יסכים לבטל השידוך. תשובת רבו נתמהמה חדשים רבים ומרן שפט בדעתו, שבוודאי אין רבו מסכים לביטול השידוך. ואולם כמה ימים אחר חתונתו הגיעה התשובה, ובה ה' כתוב שר"א מסכים לביטול השידוך, ונתברר שהמכתב נתעכב בדרך מספר חדשים, וע"ז מרמז מרן ז"ל כאן במלים הנ"ל.

ויעלם ממנו לפי שעה שכבר העיר כן בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן (סימן רה), עיי"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת אחיעזר (חלק ג סימן ג אות ה), שכתב: וע"ד אשר העיר עמש"כ באחיעזר לחלק מהא דחולין מ"א דמיון שהמיר א"ע למיחר אין לך מומר גדול מזה, דזה אינו אלא בעובד עבודה זרה דמחשבת ע"ז הוא עבירה ומאטופת למעשה משא"כ במחלל שבת בפרהסיא דאין במחשבה והכנה שום עבירה, וע"ז כ' מעכ"ת דהא דקדושין ל"ט הוא דרך דרוש, ובסנהדרין ס"א הוא רק בניסת מאחרים, ורק במגדף אמרו שכן ישנו בלב אצל בע"ז אינו מחויב על מחשבה עכ"ד.

בודאי דאין כונתי שחייב בע"ז במחשבה רק דמחשבת ע"ז הוא עבירה וכמש"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' ע"ז וזהו מה שאמרו בקדושין למען תפוש את ישראל בלבם, ואינו דרך דרוש אלא להלכה, ושי' הרמב"ם בפ"א מהל' יסודי התורה דעובר ג"כ בלאו שלא להעלות במחשבה וכו' ובע"ז חלוי במחשבה. וגם באגדרטא אם לא קבלה לע"ז אינו חייב, ולהכי כשעשה מעשה עבירה אמרינן איגלאי מילתא למפרע דלא להשטות נחמין והוי מומר למפרע בעת קבלת התראה משא"כ בחילול שבת בפרהסיא דאין במחשבה והכנה לחלול שבת שום עבירה כלל.

וי"ש להעיר דמיון דמחשבת ע"ז הוא עבירה ולשי' הרמב"ם עובר בלאו א"כ יהי' מומר ע"י מחשבה גרידא, אלא שיש לתמוה מהא דהזיד בלאו ושגג ברכת בשבת ס"ט דלריו"ח חייב קרבן והא הוא מומר ע"י עבירת הללו, וכבר הרגישו בזה ועיין בעמודי אור סי' מ"ב והוכיחו מזה דע"י עבירת הללו לא הוא מומר, מ"מ י"ל דבעו"ז גם בעבירת הללו דמחשבה הוא מומר וי"ע.

גמ'. דידע ליה לשבת במאי. בשו"ת הר נבי (אוי"א א סימן קלא) העיר על דברי האהעו"ז דס"ל דטוחן ברחיים של מים אף דנגמר מאליו מ"מ חשוב בידים כדמצינו בזורה ורות מסייעתו מהא דפריך הכא על מחני' דחשיב ל"ט מלאכות ואר"י שאם עשאן כולן בהעלם אחד חייב על כאו"א, א"כ ידיע לשבת דמאי, ולשיטת אהעו"ז הא י"ל דטוחן דמחני' ברחיים של מים, וכסבור כשיטת המג"א דחויב טוחן אינו אלא בידים ממש ולא ברחיים של מים, וכדמשמע (כתובות דף

מפורש בתורה שנאמר לא תעשה כל מלאכה אתה וגו' ובהמתך שלא יחרוש בה ונמצא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו א"כ שביטת בהמתו ומחמר מותר בזיו"ט ואין לאוסרה רק בשבת שפרט לך הכתוב ואפשר לומר דכוונת ב"י קך דשביטת בהמתו לאו בכלל לא תעשה מלאכה וינהו ר"ל מדהוצרכו התורה לפרוט אחר לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך וגו' ובהמתך ש"מ התורה לפרוט אחר לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך וגו' ובהמתך ש"מ אי לאו דכתבה רחמנא ובהמתך ויחדי' ללאו בפני עצמו לא הוא בכלל לא תעשה כל מלאכה ובזיו"ט לא פרטי ש"מ דסמכה התורה בזיו"ט אינו בכלל לא תעשה כל מלאכה דכתיב גבי יו"ט ולכן משרי שרי אלא דקשה לי הא ביי"כ נמי לא פרטי' התורה שביטות בהמה ונימא נמי דשביטת בהמה מותר בזיו"כ. ויותר נראה לומר דעת המחיר שביטת בהמה בזיו"ט משום דס"ל כדעת דמפרשי למה אסור קצירה וטחינה בזיו"ט והחירו ביטול ואפי' משום דבזיו"ט כתיב מלאכת עבודה לא תעשו וזה כולל כל מה שדרך העבד לעשות לאדוניו ואין רוב בני אדם עושים אותן לעצמם אלא שוכרין אחרים לעשותן אבל כל מלאכה שדרך רוב בני אדם לעשותן כל אחד בביתו לעצמו לא הוצרכו ולפ"ז יוחא בזיו"ט כתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו הותר ביטול ואפי' וא"כ ה"ה מחמר אחר בהמתו ע"י קול בעלמא לפעמים אדון בעצמו עושה וה"ה ליתן לנכרי שיחרוש עם בהמתו אין אסור בדבר אבל חרישה על ידי בהמתו בעצמו הוא בכלל מלאכת עבודה אבל בשבת ובזיו"כ לא כתיב מלאכת עבודה רק כתיב לא תעשה כל מלאכה א"כ אף מחמר בכלל אף שאינו עבודה וק"ל. ע"כ.

ועיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן קסד) ד"ה וזה אמרתי, שכתב בתו"ד: וגם מה שהקשה בשו"ת פנים מאירות, דאמאי לא קאמר ידיע לה בלאו דמחמר כבר קדמו החוס' ישנים שם בשבת וכמעט שכתב גם תירוץ, ע"ש.

גמ'. שגג בכרת והזיד בלאו. עיין לעיל (דף ד' ע"א) שהבאנו מ"ש בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן קנט) ח"ל: ומה שהקשה בהא דשבת (דף ד' ע"א) היכי דמי אילימא בשוגג ולא אידכר לי' למאן החירו והא י"ל בשגג ברכת והזיד בלאו דהוי שגגה לרבנן דכאן, ורמב"ם פ"ב משגגות, כבר קדמו בשו"ת תפארת נבי חיו"ד (סוס"י נ"ב). ע"כ.

והקשה הרמב"ן מה ידיעה היא זו אדרבה לר' יוחנן כיון דשגגת כרת היא שגגה וידיעת לאו לא שמה ידיעה זה שידע בשבת רק לאו בלא כרת שגגת שבת הוא ולא זדון שבת מיקרי.

ועיין בשפת אמת שחירן, דהפירוש דידע לשבת בלאו במלאכה אחת ואיך לא ידע כלל וסבור שמוחרין הם ולכן חלוקים הם.

והשווא בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע ג' סימן מ) הקשה, מה חיקן צוה דסוף סוף שגגת שבת היא כיון דמכולס שגג עכ"פ זכרת אף מזה שידע שאיכא לאו הרי עדיין נמצא שהוא שגגת שבת דמה שמשאר מלאכות היתה שגגה לגמרי אינו עושה שלא יהיה זה שגגת שבת.

וע"ז כתב באגרות משה שם: מחללה צריך להדין קושיא הרמב"ן דלכאורה לא קשה כלום דהא חזינן ידיעת שבת סגי אף בידיעת החומין דמחרן לר"ל אף שלא ידע מהמלאכות כלל אלמא דמיון דידע שהוא שבת אף שידעה זו לא מנעתו מלעשות מלאכה לא נחשב זה שגגת שבת מאחר דעכ"פ חלוק לו יום שבת משאר ימים ונחשב השגגה על המלאכות, דבלא ידע שום חלוק אף שידע שיום זה נקרא בשם שבת לא נחשב זה ידיעה שהיום הוא שבת כיון שאין ידוע לו חלוק מנזר השם בעלמא אבל בידיעה לו איזה חלוק אף רק בחומין הרי אין עבירתו משום שלא ידע שהוא שבת אלא משום המלאכות, וא"כ כ"ש בידיעתו מאיסור כל המלאכות שבידע שהוא שבת אין השגגה בשבת אלא בהמלאכות שמחמת שגג שיש בהו כרת עבר עליהו, ועיין בחדושי הר"ן שהביא שהרא"ה חירן כן אבל מסיק והוא דחוק ולכאורה הא חירון פשוט הוא.

וצריך לומר דסובר הרמב"ן דמיון דהחלוק בין שגגת שבת לשגגת מלאכות א"ר נחמן בדף ע' דמיון דהחיוז הוא על השגגה המס חדא שגגה הכא טובא שגגות הויין, לכן באס העובר ידע מכל המלאכות האסורין בשבת אף שלא ידע שהן זכרת אלא בלאו הרי טעותו לעבור בא מנזר השבת שלא ידע ששבת הוא חמור שיהיה על איסור החלול שלה בעשיית מלאכה חיוז כרת. ונמצא שהשגגה היא בהשבת ולא משום שלא ידע בחשיבות המלאכות, שחלוי לטעם זה הסבה שנעשה מזה שגגתו ולכן רק בלא ידע מחשיבות המלאכות שהן מלאכות חשובות לחייב עליהן כרת משום דידע שאיכא כרת במלאכות חשובות שעשה בשבת יש להחשיב

נמ ע"כ) גבי אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, ופריך בגמ' טוחנת ס"ד, ומשמע להדיא דסתם טוחן דמחני' היינו ברחיים של מים, ועיין בתוס' שם שהעירו אמאי לא פריך אהיה (דגיטין דף סא) אשת חבר טוחנת עם אשת ע"ה, ומלשון האהעו"ז שם בסימן שכת משמע דס"ל דטחינה ע"י רחיים של מים הוי אב מלאכה, שהרי כן מסיק בסיום דבריו דמעמיד עלוקה וכן לטוחן ברחיים של מים אסור מה"ט והן אבות מלאכות.

אך י"ל דבאמת לא חשיב לה אלא תולדה דטוחן, ולכן דמחני' בלא נמנו אלא אבות מלאכות ע"כ דבעוון ידיים איירי וע"כ דנעלם ממנו כל מלאכת טחינה (וכמוש"כ התוס' שם דמיון דלא ידע לאבות מכש"כ לתולדותיהן), והא דהאהעו"ז קורא להן אבות, ז"ל דל"ד אלא כלומר מלאכות גמורות. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בדו"ח להגרעק"א שהקשה וכן נכפלה קושיא זו בתוספותיו למשמיות] לפמש"כ התוס' בד"ה כגון אבל לרבי דנפקא לי' מגזי"ש דעליה מודה ר' יוחנן דבעי שישגוג בלאו וזכרת דהא כתיב זה בההוא קרא ואשה אל אחותה לא תקח וגו' א"כ כיון דאף לר' יוחנן אליבא דרבי בעי שישגוג בלאו וזכרת, וא"כ קשה רבי דמפיק לי' מקרא דאלה הדברים ל"ע מלאכות דאחי לרביא שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת, א"כ קשה דידע לה לשבת במאי אליבא דריו"ח לרבי דס"ל דבעינן שישגוג בלאו וזכרת, א"כ למה חשיב הל"ע מלאכות שאם עשאן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת והדר קשה דידע לשבת במאי אף לריו"ח, ע"כ תוכן קושייתו.

ועיין בשו"ת אביעזר (חלק ג סימן פב) מ"ש ליישב קו' זו.

גמ'. ידיעה בתחומין. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה קמא אה"ע סימן ב) דלתלמודא דידן ליכא שום תחום דאורייתא אפילו י"ב מיל מדאמר כאן דידע לה בתחומין ואליבא דר"ע מכלל דלרבנן ליכא שום תחום דאורייתא דל"כ הל"ל דידע לה בי"ב מיל ואליבא דדברי הכל. עיי"ש באריכות.

גמ'. בשלמא לר' יוחנן דאמר כיון שישגוג בכרת אע"פ שהזיד בלאו וכו'. הרמב"ן כאן הקשה, על מ"ש דלר' יוחנן דשגגת כרת שמה שגגה משכחת לה זדון שבת ושגגת מלאכות בידע שאסורין המלאכות בלאו, דאם לא ידע שאסורין כלל הוא כלא ידע משבת דהרי אין שבת חלוק לו משאר ימים כדפרש"י,

מעיקרא מאי ס"ד ומאי קמבעי ליה לתלמודא דאמר ענוש כרת ונסקל אנטריכא ולמה הזכירו כלל. ועוד בהדיא אמרינן בריש גמרא דהזורק [דף ז"ו ע"ב] אמר ר' יהודה אמר שמואל מקושש מעביר ד' אמות ברה"ר הוי במתניתא תני תולש הוה. רב אחא וכו' למאי נ"מ לכדרכ דאמר רב מנאחי מגלת סתרים וכו', מר סבר הא מהנך דלא מספקן ומר סבר וכו'. אלמא כי תניא דאיסי גבי חייב מיתה תניא דומיא דמקושש. והיינו דקאמר הא מהנך דלא מספקן.

והדיא דאמרינן בההיא שמעתתא אמר אביי הכל מודים בשבועות בטיוי וכו' ומוחבינן עלה מהא אחיזו שבועת בטיוי וגרסינן התם ברוב ספרים מני הא אלימא מונבו פשיטא השתא וכו'. וסתר רבינו שלמה אוחא הגירסא [ד"ה הא מני, ועיין בתוס' ד"ה הא מני] משום דקשיא מאי פשיטתא הא אינטרך לאשמעינן דחלוקה שגגה זו משאר שגגות דאלו בכל התורה למונבו בין שגג בקרבן בין שגג בלאו וכרת שמה שגגה וכלן בלשעבר אס שגג וכו' דכתיב האדם בשבועה. ולא ידענא מאי קאמרי רבנן, דהא לא אשכחן תנא דלית ליה האדם בשבועה פרט לאנוס לישחק תנא דמהיכא חיפוק ליה דלית למונבו האדם בשבועה דאינטרך תנא לאשמעינן דסבירא ליה. והא נמי ליכא למימר דהא קמ"ל דס"ל בהא כר"ע דמחייב לשעבר, דא"כ ליתני שבועת בטיוי לשעבר דברי מונבו אי נמי לישמעני בעלמא בהדי מלתא דר"ע, דהך ברייתא היא גופא לא קמ"ל מידי. ע"כ.

גמ'. ורבנן שגגת קרבן לא שמה שגגה. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"א סימן טו), תשובה להגאון בעל בית יצחק, כמה שהביא הר"ש (פ"י דתרומות משנה א') דברי הירושלמי, ח"ל: ולא כן א"ר אבהו בשם ר' יוחנן מויד בבלב ושוגג בקרבן מתחין בו ולוקה ומביא קרבן אף הכא מויד בתרומה ושוגג בחומשה יתרו בו וילקה ויביא חומשה אר"א גזה"כ ואיש כי יאכל קדש בשגגה שמהא כל אכילה בשוגג, ופירש הר"ש מויד בבלב ושוגג בקרבן פלוגתא בריש כלל גדול, דר' יוחנן אמר כגון שגג בכרת אף שהיז בלאו ור"ל אמר עד שישגוג בלאו וכרת, ור"ז דירושלמי כאביי דאמר התם דאר"י בתרומה דאינו חייב עד שישגוג בלאו שבה ולא מטעמא דר"ז קא"ל, ורבא אמר מנחה במקום כרת עומדת וחומש במקום קרבן, עכ"ל. וע"ז תמה הגאון הבי"ס, דבש"ס דילן בסוגיין אמרינן דרבנן דמונבו ס"ל דשגגת קרבן ל"ש שגגה הרי שגג בכרת מקרי שגגה אף שהיז בלאו לר"י, וא"כ אף דהירושלמי חולק בזה, אבל

שהשגגה היא על אלו שלא ידע שאיכא זהו כרת שהשגגה היא בהמלאכות שלא החשיבן למלאכות חשבות לר' יוחנן, ול"ד לידעה בתחומין לר"ל שסגי דהא השגגה היא בהמלאכות שסובר דאינן חשבות לאוסרן, אבל כשיודע מחשיבות המלאכות לאוסרן בלאו רק שחשב שאין זהו כרת הרי הטעות הוא בחומר השבת ומקשה הרמב"ן שפיר ולכן לא סבר הר"ן תירוץ דהר"א"ה. וע"ז תירץ השפת אמת דרך במלאכה אחת ידע לשבת שהיא מלאכה חשובה לאוסרה אבל רק בלאו ושאר המלאכות לא ידע כלל שחשיבן מלאכות וסבור שהם מותרין שנמנא ודאי דשגגת שאר מלאכות הוא מנא המלאכה ומחולקין בהשגגה, מוזו שידע שהיא מלאכה ושגג שליכא כרת, ויתחייב על הל"מ מלאכות משום שהן שגגות הרבה שגגה מיוחדת על כל מלאכה, ועל האחת שידע שאסורה בשבת ושגג שליכא כרת שהוא שגגה בהשבת יתחייב עליה מנא שגגת שבת שנמנא שחייב על כל הל"ט. וכה"ג איתא ברמב"ן דף ע' בד"ה אא"ב, אך התם איירי שידע גם שחייב כרת דהיתה שם שגגת שבת ממש והנידון משום העלם זה חה, וכאן מפרש בשפת אמת שאיירי על זו שידע שהיא אסורה וידע ששבת היום אך לא ידע שחייב כרת דנחשב נמי שגגת שבת לרמב"ן. ע"כ.

גמ'. אלא דר"ש ב"ד דאמר עד שישגוג וכו'. עיין בספר הישר חלק התשובות (סימן סט אות ב) ח"ל: אשר העמיק רבינו להקשות בתחילת כלל גדול, ופריך תלמודא לר"ל דאמר עד שישגוג וכו' והא תנן אבות מלאכות וכו' ואמר ר' יוחנן מנינא למה לי שאם עשאן וכו' דדחיק לאוקמיה כר"ע. וקשיא ליה לרבינו מ"ט מוקי למתניתין כר"ע לימא דר"י לאו דוקא, דע"כ יש לנו להוציא אחת מל"ט מלאכות שאינו חייב עליה כדאמרינן בפ"ק [שבת דף ו' ע"ב, ועיי"ש בתוס' ד"ה הא קמ"ל ובספר הישר על שבת בדפוס דף י"ח ע"ד סימן קס"ו] איסי בן יהודה אומר אבות מלאכות ל"ט ואינו חייב על אחת מהן. וגם מתוך קושיא זו החזיר רבינו לדוכתא קושיא דמנינא למה לי. ואני לא הבנתי דברי רבנו דלמא כי תניא דאיסי גבי סקילה הוא דמיתניא וכן פירש"י התם בפ"ק [ד"ה אינו חייב] וכן שמעתא התם דפריך תלמודא התם: אמר מר אס הוציא והכניס בשוגג חייב חטאת פשיטא ומשני במזיד ענוש כרת ונסקל אנטריכא ליה ומקשי הא נמי פשיטא ומשני הא קמ"ל כדרכ וכו' ולא קאמר אלא לעולם משום שוגג בחטאת. ואפילו נימא דזימנא לא דייקי ספרי בהכי מ"מ

הר"ש לא הו"ל להציאו בפשיטות דשוגג בקרבן הו"ל שוגג.

וכותב השו"מ: ולפענ"ד נראה להנה הרמב"ם (פ"ג משגגות ה"ב) כתב ששגגת קרבן אינה שגגה בעצירות אלו שחייבין עליהם כרת, וביאר הלח"מ דאלו בעצירות שצויות בטוי שאינו רק בלאו שגגת קרבן שמה שגגה וכדאמרו בשבת שם ודלא כאב"י ע"ש. ולפ"ז הרי אמרו במכות דף י"ג ע"ב דר"ע ס"ל דחייבי כריתות ישנן בכלל מלקות ארבעים שאם עשה תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להם וכן קי"ל כמ"ש הרמב"ם בפ' ח"י מסנהדרין ה"א וע"ש במל"מ ולפ"ז לרחב"ג במכות דף כ"ז דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתם ע"ש, ולדעתי אף דלא קי"ל כן היינו בהזיד בכתב אבל כל ששגג בכתב ונלקה אפשר דכ"ע מודו דנפטר מידי כריתתו, וא"כ כל ששגג בכתב אף ששגג בקרבן הוה שגגה דהא בלאו הוה שגגת קרבן שמה שגגה וכמו כן במזיד בתרומה מיירי ג"כ בכה"ג שהזיד בתרומה אבל סבור שאינו חייב מיתה רק בלאו ושגג בקרבן דהוה שגגה, כנלפענ"ד.

וידעתי שיש לדחו' דשם בשבועת בטוי מיירי רק בלאו בלבד וכאן באמת חייב כרת או מיתה רק שהמלקות פוטרן מ"מ הסברא נכונה ואפשר דהוה שגגה ואדרבא הוה שגגה בתרומה ובכרת ובקרבן ובדאי הוה שגגה כנלפע"ד. ובאמת המפרש בירושלמי הרגיש בדברי הירושלמי שהיא שלא כש"ס דילן ע"ש במהר"א פולדא אך באמת תקשה על הר"ש שלא הרגיש בזה, ולפענ"ד מ"ש נכון בסברא. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. היה מהלך במדבר ואינו יודע אימתו שבת, מונה שישה ימים ומשמר יום אחד. הנה מסקינן דבכל יום ויום עושה פרנסתו ואפי' בההוא יומא, וההוא יומא במאי מינכר ליה, בקידושא ואבדלתא.

ובס' אבני שוהם למהר"א פרץ בחי' לשבת, הקשה, דהא כלל גדול בידינו דספק ברכות להקל, ואיך יאמר קידוש והבדלה מספק. ואפי' נימא דקידוש דאורייתא אומרו מספק, כספק בירך בהמ"ז שחזר ומנצח מספק, מ"מ בהבדלה דאיכא מ"ד דהויא מדרבנן מא"ל. וסיריך שלא היה אומר הבדלה על הכוס אלא בחוץ הדעת. ע"כ.

ועיין בס' יצא הלוי (דכ"ה סע"ב) שר' לדחות קושיתו, דכשהספק בעינומו של יום אם הוא שבת לא נאמר בזה כלל דב"ל, מדע דהא מברכינן ביו"ט שני מספק שמה הוא קודש. ע"כ.

וע"ע בספר מכתב לחזקיהו בחי' לשבת (סמ:): שהקשה על האבני שוהם הנ"ל, דאמאי ניחא ליה מקידוש דאורייתא משום דדמי לבהמ"ז, והא מדא' סגי ליה באמירת דברי שבת וקדושה, וכמ"ש המחז"ר (סי' רע"א סק"א) בשם חשו' הרשב"א בח"ד (סי' ר"ה), שאם אמר ויכולו וכו' או ושמרו וכו', יצא בזה י"ח קידוש מה"מ, והשאר הכל מדברייהם. וא"כ איך יאמר ברכת הקידוש מספק והא ל"ד לבהמ"ז שהברכה עומה מדא' ע"ש.

גמ'. בכל יום ויום עושה לו כדי פרנסתו בר מדהוה יומא. ז"ע מה דפריך בגמרא וההוא יומא לימות ומסיק דאפילו ההוא יומא, הלא אפשר להמענות יום אחד בלי שום סכנה כמו יום הכפורים ותשעה באב, ובש"ע יו"ד סי' רל"ד בשם הרמב"ם כתב דוקא ז' ימים יש סכנה. ומי' המאירי, לפי שאין לו פת בסלו ופרנסתו מנומנמת רק כדי חייו יש סכנה אף ברעבון של יום אחד.

ובספר חוספות שבת סי' שמ"ד סק"ד ופרי מגדים במשניות זהב שם סק"א כתבו דאם יכול להמענות יום אחד בלא סכנה אסור לעשות מלאכה רק משום עונג שבת אסור להמענות. ולא ראו את דברי המאירי הנ"ל.

דף ע ע"א

מה שכתב בחי' רשב"א ריש שבת בשם רמב"ן דר"פ ורבינא ור"א הם ס"ל הולאה והכנסה תרומיהו אבות יעיי"ש משמע דלהני אמוראי בתראי לא הוי הולאה מלאכה גרועה, ולהג"ר בצלאל גם דעת הרמב"ם כן. וקשה איך עולה על דעת לאמר דהולאה אינה מלאכה גרועה דא"כ קשה היאך ילפינן בשבת דף ע' ע"א חילוק

גמ'. מ"ש רישא ומ"ש סיפא. עיין פלפול גדול בסוגיין בשו"ת אבני מר (חלק חו"מ סימן קפט).

גמ'. ותיפוק ליה חילוק מלאכות מדיכא דנפקא ליה לר"ג. בשו"ת רבי עזריאל (ח"א-או"ס סימן מא) תמה השואל לדעת הג"ר בצלאל אשכנזי, וגם הגאון ח"ס (חאו"ס סי' קמ"ב) מסופק בזה, לפי

מלאכה, וא"כ מפורש בדברי רבא דלר' יוסי אין חיוב מיתה בהצעה דלאו אב מלאכה היא. עיי"ש.

גמ'. הבערה דחלק יצאת. בדגול מרובה (א"ח סימן תמ"ב ס"ק יו"ד) הוכיח מתוספות במסכת שבוטות דף ט"ז ע"ב ד"ה מנה"מ, דלא שייך לומר ח"ש אסור מן התורה כי אם באיסור אכילה, ע"ש. וראה בהגהות ר"י לאנג, בשו"ת נודע ביהודה מהדורה (תנינא יו"ד סימן יא) שצ"ח לשבת (ע"ד א') דפריך ופי מותר לאפוי פחות מכשיעור הנה מצוה דכלל האיסורי שייך הא דח"ש אסור מה"ת וכ"כ בהג"א רפ"ח דשבת ועי' בשו"ת חות יאיר סי' ל"ו מש"ש בזה וכ"כ הלח"מ ר"פ י"ח מה' שבת דלא כהש"ס וכ"כ הריטב"א במכות (דף כ' ע"ב) ועי' בח"ס חאו"ח (סי' ס') לענין טלטול פחות מארבע אמות בשבת דאסור ג"כ מן התורה משום דהוי חצי שיעור.

וכותב: דבזה י"ל מאי דקשה למ"ד כאן בהצעה לחלק יצאת ופרש"י ביצמות (ה' ב') דלא נימא דאינו חייב עד שיעבור לכל הל"ט מלאכות כולם. וקשה דאיך נטעה לומר כן דא"כ ל"ל קרא דמילה דוחה שבת עי' בשבת (קל"ב א') משום דהוי חובל בשבת והא חובל הוי חדא מלאכה ואינו חייב עד שיעבור לכל הל"ט מלאכות כולם. וכן ל"ל קרא דעבודה דוחה שבת עי' פסחים (ס"ו א') הא לפי הס"ד אינו חייב עד שיעבור לכל הל"ט מלאכות. אולם לפי האמור י"ל דנהי דכתב קרא לחלק דלא נימא דאינו חייב סקילה עד שיעבור לכל הל"ט מלאכות מ"מ חדא מלאכה ג"כ אסור מה"ת דהוי חצי שיעור מש"ה כ' קרא דדוחה שבת.

אולם אכתי מאי יענה ר"ל דס"ל דח"ש מותר מה"ת כדאי' ביומא (דף ע"ד). וי"ל דלר"ל ודאי הפי' דנריך קרא לחלק דלא נימא דאי עביד כמה מלאכות ג"כ אינו חייב אלא אחת כפירש"י בפסחי' (ה' רע"ב) אלא דרש"י ביצמות פי' למאי דקיי"ל כרבי יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה. ע"כ.

תוס' ד"ה יבול. עיין כרימות (י"ד ע"א) אי איתמר דרפרס על הדא איתמר דתניא ושלח ביד איש עמי איש להכשיר את הזר עמי וכו' אפי' בשבת וכו' אמר רפרס זאת אומרת יש עירוב והולאה לשבת ואין עו"ה ליו"כ (דאם יש עו"ה ליו"כ מאי רבותא דשבת). והקשה בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא ד ח"א סי' י"ט) לשי' תוס' כאן דמאן דסובר אין חילוק מלאכות ליו"ט אינו חייב אלא בעבר כל ל"ט מלאכות ולשי' הסוברים

מלאכות מדכתיב לא תבטלו אש הצערה בכלל היתה, ולמה יצאת להקיש, וקשה הרי גם איסור הולאה כתיבה דאורייתא והרי גם הוא בכלל היתה וא"כ הוי הצערה והולאה תרי כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין. ואי הוי הולאה מלאכה גרועה ניחא דלא הוי תרי כתובים.

ודע יב: אינו קשה לענ"ד, חדא די"ל דהנהו אמוראי באמת ס"ל כר' יוסי בהצעה ללא יצאה וגם ס"ל דמ"ד לחלק יצאה ויליף מיני' באמת ס"ל דהולאה מלאכה גרועה היא.

אכן כדי שלא להשוות בזה פלוגתא דתנאי יוחר נ"ל ע"פ מה ששמעתי מקשים אמאי לא יליף חילוק מלאכות ממקושש (ואי דקדקתי באמת אמאי לא יליף מהולאה אם לא הוי' מלאכה גרועה דלסוברים דהוי' מלאכה גרועה חידוש הוא ומחידוש לא גמרינן) ומתרינן דלא נוכל לילף חילוק מלאכות רק מפרט הנכתב אלא כלל אזהרות שבת כמו לא תבטלו דכתיב אלא אזהרת שבת בפי' ויקהל ובחריש וקציר דכתיב ג"כ אלא דיני שבת ואחת מהנה דכתיב אלא כלל דיני חטאות ומדויק מאוד לשון הברייתא בכלל היתה ולמה יצאה, משא"כ מקושש דלא כתוב שם דין שבת ואמרין דרק בזה דווקא אמרינן דחייב. וא"כ ה"ה בהולאה דאכל הפסוק ויזו משה לא כתיב כלל שבת, והרריה דהש"ס מקשה דילמא בחול ה' כנלענ"ד. ע"כ.

גמ'. הבערה דלאו יצאת דברי ר' יוסי וכו'. האור שמח (פי"ח מהלכות סנהדרין), כותב: מעודי לפלא בעיני איך לא אשתמיט תנא וחגי אליבא דר' יוסי בהצעה ללא יצאת דהמבעיר בשבת לוקה וכו' לכן שומה בלבדי מאז דיתכן דר' יוסי דאמר הצערה ללא יצאת סבר ג"כ דחייב מיתה על הצערה, רק שבכלל מלאכה איננה, מדדיחה בכלל לא תעשה כל מלאכה ויצאה, לימדתך תורה דאינה בכלל מלאכה, אבל מ"מ המבעיר בשבת חייב מיתה רק שאינה בכלל מלאכה, ובכרת לא נזכרת רק מלאכה כל העושה מלאכה ונכרתה, לכן אין חייבין קרבן עליה וכו', יעו"ש שמאריך בהלכה זו.

ובשו"ת הר נצי (אור"ח א סימן קמט) תמה על דבריו, שהרי ברש"י (פסחים דף ה ע"ב) אומר בהדיא דלר"י דללאו יצאת היינו שאין בהצעה חיוב מיתה, ורש"י מפרש בזה דיסוד הוכחה רבא דר"ע כר' נתן ס"ל ולא כר"י דללאו יצאה, משום דאי כר"י ה' ס"ל וללאו יצאת לא הוה ר"ע קורא להצעה אב

דאין חילוק מלאכות ליו"כ כמו ביו"ט, א"כ האין דיין
פרס דאין עו"ה ליו"כ דלמא יש עו"ה אלא דס"ל דאין
חילוק מלאכות ליו"כ ואינו חייב על הוצאה לבד. עיי"ש.
וע"ע בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן נב) מ"ש ליישב
בזה.

תוס'. ד"ה וע"ל בולין. עיין בשו"ת יהודה יעלה
(חלק א או"ח סימן קנג) שמביא קו' השואל
לפימ"ש תוס' כאן דלא תשובים ג' כתובים מדלא
כתבינהו או כולוהו בלאו או כולוהו בעשה, איך יפרנס
סוגי' דמשרת בפסחים מ"ה דמסיק ה"ט דלא ילפינן
דהיתר מצטרף לאיסור בכל הת"כ ממיר משום דמיר
וחטאת ה"ל ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים
אע"ג דיקדש עשה הוא כדאיחא בזבחים ז"ל ע"ב
ומשרת כחייב בלאו לא ישתה וז"ע.

וע"ז כתב: הנה צבואי לביתי פרסמתי הקו' בשמו
לפני הת"ח רבתי בדיעות דפה יחי' ולא מצאו
מענה. אבל לענ"ד נ"ל ליישבו חדא דהא רבא בפסחים
דף ז"ז שם דמשני שינויא אחרינא אין עשה דוחה ל"ת
שבמקדש ע"כ לא ס"ל הא דר"א שם יקדש ה"ל עשה
בפ"ע. וגם לשינויא דר"א התם דיקדש עשה הוא כיון
דילפינן מיניה היתר מצטרף לאיסור היינו ע"כ למלקות
דאילו לאיסור עשה בעלמא הא חזי שיעור נמי אסור
מדאורייתא וזירוף למה לי וכיון דיקדש אחי למלקות
דהיתר מצטרף לח"ש אסור להשלימו לשיעור חזי
ללקות עליו. ע"כ אזהרת לאו הוא דעל עשה אין לוקין
ושפיר משני בפסחים לרי"ו ה"ל מזיר וחטאת ב"כ
הבכ"א דיקדש נמי לאו הוא אלא שנתוסף בה גם אסור
עשה משא"כ התם בלאו שבבת ליכא מלקות משום דיתן
לאזהרת מיתת ב"ד אין נ"מ בין עשה דתשבות ובין ל"ת
דלא תבערו. ומ"מ שני קרא בלישניה מלשון עשה ללשון
לאו ע"כ להורות הא גופא אחי דלא נידון להו בדין ג'
כתובים הבכ"א אבל מזיר וחטאת גם יקדש למלקות אחי
כמו וכל משרת ע"כ פירוש הוא לא תאכל ה"ל שפיר
ב"כ הבכ"א כנ"ל.

ועוד התם בשבת כי משני נפ"ל מלא תבערו משני
תוס' שפיר כיון דשני זהו קרא מלשון עשה
ללשון לאו לאו לאו ג' כתובים הבכ"א אלא מוקמינן קרא
לדרשה מה חריש רשות וכו' א"י לתוספת שביעית
וכדסיים תוס' בהדיא השתא דאיתר קראי מוקמי' ליה
וכו' אבל בפסחים שם אי נימא משרת ויקדש לאו הוא ב"כ
הבכ"א תקשה א"כ למאי אחי תרחי קראי הא ליכא

למידרש מיניה וע"כ לשני כתובים הבכ"א בלא כנ"ל
ותל"מ.

והגאון ר' יהודה אסאד מעיר על התוס' מש"ס ע"ז
דף נ"ד חליפי אסה"ג מותרים משום דע"ז
והקדש ושביעית ה"ל ג' כתובים הבכ"א וכו' הא שביעית
עשה וע"ז לאו הוא, וע"ג.

תוס' שם. בקרבן העדה (פ' ד' מיתות ה"ה) ר"ה
לחדש דלרש"י ס"ל דלא הוה עשה דתשבות עשה
חיובית כלל רק כלפי שאמר ששת ימים תעבוד דהוא
חובה דומיא דבין נח ששבת חייב מיתה לעומת זה אמר
ביום השביעי תשבות והיינו רשות דיכול לשבות ואינו
חייב בעבודה, וזה יישב קושיא תוס' כאן על רש"י,
עיי"ש.

ועיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן ח)
שדבריו תמוהים, דלדבריו יקשה דא"כ ליכא מידי
דלישראל שרי ולעכו"ם אסור ומ"ש תוס' בסנהדרין
נ"ט ד"ה ליכא דבדבר שהוא מצוה לישראל לא אמרינן
כן והרי לדבריו אינו מצוה רק רשות וע"כ דהיא מצוה.
עיי"ש.

עמוד ב

גמ'. דידע דה' ל' שבת במאי. בשו"ת רבי עקיבא
איגר (סימן קכ"א) תמה השואל, והא ליכא
לאשכוחי שעשה הכל בזדון שבת ושגגת מלאכות באופן
זה. דעשה בתחילה מלאכה בזדון שבת על מלאכות
אחרות ושגגת מלאכה זו. אח"כ עשה ל"ח מלאכות
האחרות בזדון שבת על מלאכה ראשונה ושגגת מלאכה
על אלו. ומ"מ הווי כולם העלם אחד דאף דזכר נתיים
שהמלאכה הראשונה אסורה מכל מקום לא זכר שעשה
אותה ולא נודע לו שחטא. וזה לא יתורץ בחירונו
דמהרש"א (דף ע"א) בסוגיא דקצירה גוררת קצירה.

והשיב רעק"א: כיון דזה לדעת המאור דהקשה כן.
וקושייתו וחירונו שם בקיצור דרכו. ביאור
דבריו נ"ל. מה דלא הקשה בפשוטו דמשכחת בלא שום
ידעיה בנתיים. כגון שבתחילה עשה ל"ח מלאכות בזדון
שבת על מלאכה ל"ט הנשארת. ובשגגת מלאכות ל"ח
אלו. ואח"כ שבת גם אותה מלאכה האחרונה ועשה גם
אותה. היינו דבזה י"ל כיון דקיימינן השתא דהעלם זה
זה בידו מקרי שוכח עיקר שבת. א"כ לגבי מלאכה
האחרונה מקרי שגגת שבת. ובראשונה היה שגגת
מלאכות אף דדינא מקרי העלם אחת. כדקיי"ל קצירה

שעמה מתכפרת, ובעתה שני' פליגו אצ"י ורבה, וכן באכל ב' זיתי חלב בהעלם א', ואח"כ אכל זית שלישי בהעלמו של שני, מסיק שם, דמודה רבא לאצ"י, דאם הביא קרבן א', נתכפרו כולם, כגון אם הביא קרבן על הראשון מתכפר גם על השלישי, שלא הי' בהעלם א' עם הראשון, כיון שהכפרה של הראשון מועיל גם לזית שני, שהי' עמו, בהעלם אחת, ממילא נגרר עמו אח"כ גם זית שלישי, כיון שהשלישי הי' בהעלם א' עם השני, אע"ג דאין השלישי שייכות בהדי ראשון ועי' רש"י, - וא"כ ה"נ ממש דכוותי, דנהי דאין לעיסה האחרונה שנילושה בפ"ע, שום שייכות להצטרף עם העיסה שכבר אכלו, מ"מ כיון דמהני ההפרשה האחרונה, לפטור את הנותרת מן האפי' של ראשונה, תוכל לגרור בפיטורה גם את הנאפה וגאכל ממנה מטעם גרירה, עכ"ל.

תוס' ד"ה לא בושמע ליה. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן מה) ח"ל: עיין שם [שבת] ק"ו ע"א תוס' ד"ה חוץ מחובל, שרבינו שמואל סובר כפרש"י דר' אבהו כר"ש ור' יוחנן כר' יהודה, וזה תליא באידך דפליגי באינה נריכה לגופה כמשמע נמי מחוס' סנהדרין ר"פ הנחנקין ד"ה מאן וכו'. וזו מיושב נמי מה שכתבו תוס' בשבת ע' ע"ב ד"ה לא משמע לי וכו', שכתבו שמואל דלא כמאן, וסחרו עצמם למה שכתבו ביצמות ולקמן דף ק"ו שר' שמעון כוותי ס"ל. והשתא א"ש, דזהו לשיטת רבינו שמואל דס"ל כרש"י, וא"ש דר' שמעון כר' נתן ודשמואל דלא כמאן, מעתה הקשו שם שפיר מהנחת אליהם לשיטת רבינו שמואל.

גוררת קצירה. מ"מ לא מקרי בסתמא העלם אחת וכתיב דהמהרש"א נועל המהרש"א יש לעיין. אמאי נקט קושייתו ואח"כ עשה מלאכה בשגגת שבת חדון מלאכות. אמאי לא נקט בפשטו דהאחרונה היה הכל בשגגה דשכח כל המלאכות וכנ"ל ולזה הקשה רק דמיירי הכל בזדון שבת וכעין קושיית מע"כ וחירץ דהא ודאי מה דאשמעינן אם עשאה כולם בהעלם אחת דחייב על כל אחד ואחד. אין החידוש דהם שמות מחולקים ולא הוי משם אחד כמו חלב וחלב. דזה כבר שמעינן מרישא בשוכה עיקר שבת. ומה לי עושה מקצתן דחייב על כל אחת ואחת ומה לי בעושה כולן. אע"כ דעיקר חידוש אף שכן כולם מקרי זדון שבת. והיינו או דאשמעינן דהעלם זה זה בידו לא מקרי שגגת שבת. או אשמעינן דמשכחת דטעה בשיעורים לקמן (דף ע"ג) ולאפוקי מרבא שם. אבל לאוקמי בכה"ג דבכל פעם היה זדון שבת. זהו פשיטא דחייב על כל אחת ואחת. ע"כ.

גמ'. אמר רבא קצר ופחן כגרוגרת. עיין בשו"ת יגל יעקב (ח"ד סי' ק"ב), שהביא ממה דאיתא כאן, בקצר ופחן כגרוגרת, בשגגת שבת חדון מלאכות, וחזר וקצר ופחן כגרוגרת בזדון שבת ושגגת מלאכות, דהדין הי' נותן, בראשונה חטאת אחת, ובשני' ב' חטאות, אבל מאחר שלא נודע בינתיים, ואח"כ נודע לו ממעשה השני, מן הקצירה של זדון שבת ושגגת מלאכות, דמביא חטאת על הקצירה השני', נתכפר בזה על הקצירה הראשונה, שנעשה בהעלם א', וגם על עחינה הראשונה, דקצירה גוררת קצירה, וגם עחינה

דף ע"א ע"א

היחר דדם שלא פירש מותר א"כ אינו עובר עליו גם כשיצא ע"י צישול ולא חל עליו איסור דם ע"ש. והמהרש"ס שם ביאר סברתו, דהא לדידן לא ילפי' מחלב דאלו' בחר השתא דחידוש הוא כמ"ש המג"א סי' רט"ז, א"כ בשלמא בדם הנבלע באזנים דכל זמן שלא פירש מותר לכן בשפירש ע"י צישול מותר מה"ט אבל דם צעין שהי' אסור קודם צישול אליו' בחר מעיקרא ורק למ"ד דם נעכר ונעשה חלב שחדשה תורה בדם עצמו דאלו' בחר השתא לכן גם דם צעין שצשלו מותר מה"ט.

וא"כ ניחא, דהא התם מיירי בדם הנפש דאיכא חיוב כרת בדם האזנים הוא בלאו וליכא חיוב קרבן וא"כ בכה"ג גם דם שצשלו עובר עליו וגם להסודרים

גמ'. זו חומר במין אחד בומינין הרבה. עיין בשו"ת מהרש"ס (חלק ב סימן קעה) ד"ה הנה אני, שמביא קושיא ששמע בשם הגאבד"ק בריסק שהקשה בזה דאמרינן כאן, זהו חומר במין א' מבשני מינים אכל חלב וחלב בהעלם אחד פטור אכל חלב ודם וכו' חייב על כל אחת ומוקי לה כר"י דס"ל תמחין מחלקין, ופירש"י כגון צלי ושלוך א"כ הרי האוכל חלב חי פטור ובע"כ דמיירי באכל חלב מבושל וגבי דם הרי בצשלו פטור ובע"כ דמיירי באכל דם שאינו מבושל א"כ הרי הוו ב' תמחין וגם במין א' חייב בכה"ג, עכ"ק.

ובותב שם לתרץ, עפימ"ש הנקודות הכסף (סי' פ"ז) דדוקא בדם צעין שנחבשל י"ל דעובר עליו. אבל בדם שיצא מן הבשר ע"י צישול שהי' מקודם

דף ע"א דהא מילתא פלוגתא דרבי עקיבא ור' טרפון בכריתות דף כ"ב ופסק הרמב"ם כרבי עקיבא דבעי אשם ידיעה בתחילה עד כאן דברי הכ"מ ז"ל.

וכותב החיד"א שם: וזו אחת מן ההלכות הקשות והתימא על מרן אשר לא זכר חזרה בצידה כי החוס' שם דחו דברי רש"י מקיפא דמתני' דחנן מודה ר' עקיבא לרבי טרפון במעילה מועטת שמביא מעילתו ומביא אשם ומתנה דאם ישאר בספק הוא אשם חלוי ואם יודע יהיה אשם ודאי אלמא ר' עקיבא סבר דלא בעי ידיעה בתחילה. ועוד זאת יחירה דמפורש שם בש"ס אמר רבא מדברי שניהם נלמד אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחילה ופירש רש"י גופיה שם מדברי שניהם ר"ט ורבי עקיבא דמודו במעילה מועטת וכו'. ובאמת פליאה נשגבה על רש"י ואיך מרן נתפייס במ"ש רש"י בשבת וכתב דהרמב"ם פסק כר' עקיבא והתלמוד קרי בחיל דר' עקיבא סבר דלא בעי ידיעה בתחילה. ע"כ. ועיין שם מה שהאריך בביאור דברי רש"י כאן.

***

בדבר הכנת נס קפה בשבת, עיין בשו"ת הר צבי (ט"ל ה"ס-מבשל סימן ח) שכתב: לדעתו דין נס קפה כדין סוכר שהרי נחשבל הוא כבר.

שוב כתב: הנה יש שהעיר לאסור הכנת נס קפה בשבת אפילו בכלי שני, משום שבנתינתו במים בכ"ש אינו ראוי לשתייה ודמי להא דמבואר בשו"ע סימן שי' סעיף ד' דכל דבר שאינו ראוי לאכול בלתי האזי מעשה אסור לעשותו דהוי גמר מלאכה. דבר שאינו ראוי לאכילה אם מותר לעשותו שיהא ראוי ולענ"ד יש לדון בדבריו משני טעמים: א. הרי כתב המ"ב שם ס"ק לו דזה רק בחמין אבל בצונן מותר להדיחו ואף בדבר שע"י שריה בצונן נעשה ראוי לאכילה שכל דבר שאינו אוכל מותר לעשותו אוכל בשבת כמ"ש בסימן שכד, וא"כ בני"ד שאין לאסרו מנ"ד הבישול דאין בישול אחר בישול פשוט דהוי ל"י כצונן, ומשום זה שנעשה ראוי לאכילה בלבד הרי כל דבר שאינו אוכל מותר לעשותו אוכל.

אמנם בחי' אדם שבת כלל כ סעיף ו' מנ"ד לאסור גם בצונן, וכ"כ הפמ"ג א"א בסימן שי' ס"ק טז משום דהוי גמר מלאכה וכו'. עכ"פ המשנה ברורה פסק בפשיטות דצונן מותר לשרות דבר שע"י שריה נעשה ראוי לאכילה שכל דבר שאינו אוכל מותר לעשותו אוכל, ולא הביא כלל דברי החי"א והפמ"ג הנ"ל, וכן כתב בסימן שכא דמותר ליתן מים בחומץ להחלישו.

דילפי' מחלב דבתר השתא אזלי לענין אמ"ה וה"ה לשאר איסורים כמ"ש המג"א בשם כמ"פ י"ל דדוקא לגבי איסור לאו ילפינן מהתם אבל לגבי איסור כרת הרי מיון דלרבנן בכריתות (דף ד' ע"ב) לאו מכרת לא ילפי' ה"נ להיפוך, עיי"ש. וכפל דבריו בזה בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן שכ).

גמ'. תבחיין בוחלקין. עיין שו"ת הר צבי (ט"ל ה"ס-זכור"מ סימן א) בענין זורה בורר ומרקד ח"ש מזה וח"ש מזה אם מטטרפין. והביא מש"כ האגלי טל דזורה ובורר ומרקד מיון דהוי מעין מלאכה אחת אם עשה ח"ש מזה וח"ש מזה מטטרפין לכשיעור.

וכותב: לכאורה יש לדון בזה לפי"מ דאמרין בלישנא בתרא כאן דלר"י דאמר תמחיין מחלקין ל"ש לקולא ול"ש לחומרא, וזה פטור מחלוק מלאכות דזורה בורר ומרקד אלים טפי מחלוק תמחיין לר"י דפליגי רבנן עליה, ובהני מלאכות כו"ע מודים דחלוקין לחטאות, וא"כ מדר"י דתמחיין מחלקין נשמע דכש"כ דהני חלתא מלאכות חלוקין לחטאות בין לקולא ובין לחומרא, וח"ש מכל אחד אינן מטטרפין. עיי"ש.

עמוד ב'

גמ'. הפרשות בוחלקות. עיין בשו"ת רבי עזריאל (ח"א-או"ח סימן קכד).

רש"י ד"ה ל"מ ד' אשם. עיין בשו"ת טוב עין (סימן יב) בדברי המג"א ריש או"ח (סימן א') בקריאת הקרבנות, שכתבו בשם מהרש"ל דאחר חטאת יאמר אם נתחייבתי חטאת יהי רצון וכו', והמג"א כתב על זה, וז"ל: וקשה לי שהרי תלמוד ערוך הוא בשבת דף ע"ב דחטאת בעי ידיעה בתחילה וכו', וא"כ אין מועיל חנאי אם לא ידע שחטא, לכן נ"ל לנהוג דאחר פרשת האשם יאמר רבש"ע אם נתחייבתי אשם יה"ר וכו' דאשם לא בעי ידיעה בתחילה אבל אחר חטאת לא יאמר כלום ובהי' מחייב דעת הטור על פי ההלכה. עכ"ל.

וכבר תמהו עליו שלמים וכן רצים דהרי כתב הרמב"ם פרק ט' משגגות דין י' דאשם ודאי בעי ידיעה בתחילה והוא הפך הרב מגן אברהם דקפסיק וחגי בפשיטות דאשם לא בעי ידיעה בתחילה ואיך העלים עין מאזי התעודה הרמב"ם שפסק איפכא.

איברא דדברי הרמב"ם לפוס ריהטא נרימין למודעי מנא ליה דאשם בעי ידיעה בתחילה. ומרן בכסף משנה את מקורו הערה ואייתי ממ"ש רש"י בשבת

ובן הכריע המהרש"ם בקונטרס אהבת שלום בסוף מנחת שבת (אות ט), דמוכה מהש"ס דשבת דף עא דבאנו ראוי לאכילה מקודם מותר לטרוח לשווא אוכל, וכו'.

ב. גם על ענף הנחתו שבערוי מים על נס קפה הוא עושה דבר שאינו ראוי לשחיה שיהא ראוי יש להעיר דא"כ יקשה לדידה איך מותר להשים תמנית של מה בתוך המים הרי התמנית בלבד, אי אפשר לשחותו, והאיך אנו נותנים מלח ותבלין לתוך אוכל הרי המלח לבד אינו ראוי לאכילה ונמצא שעושה דבר שאינו ראוי לאכילה ושחי' שיהא ראוי, וע"כ דהוא משום שאין כוונתו בזה לתקן את התמנית והתבלין שיהיו ראויין לאכילה ושחיה אלא אדרבה כוונתו לתקן את המים שיקבלו את הטעם של התה והתבלין, והמים הרי הם ראויים לשחיה בלא"ה,

וה"ה והוא הטעם בנ"ד בנס קפה שכוונתו לתקן את המים שיקבלו טעם של קפה והמים ראויים לשחיה בלא"ה.

ויעיין במג"א סימן שיט ס"ק לא שכתב: ונ"ל דמלח שעושין ממים שמבשלין אותם אין בו משום ביטול דאין ביטול אחר ביטול, וע"ז מעורר בחידושי רעק"א שם וכתב: וכן בסוכר מותר מה"ט וכ"כ בחשבוניות פנים מאירות ובמרדכי ואגודה סימני' ומ"מ טוב להחמיר. וז"ל המ"ז ס"ק ע"א וכן בסוכר מותר מהאי טעמא ליתנו בכ"ר לאחר שהעבירוהו מן האש ויש שמפקפקים בזה וטוב ליזהר מכלי ראשון לכתחילה. ע"כ עיי"ש. וכבר דברו הרבה משאלה זו ואכ"מ.

דף עב ע"א

גמ'. אלא מעתה בע"ז וחזר ובע"ז וכו'. הרמב"ם פסק (בהל' תשובה) דקרבנות יוה"כ מכפר על עשה אף בלא עשה תשובה, והקשו המפרשים עליו דהא אמרינן (ספ"ק דשבויות) אם לא עשה תשובה הוי זבח רשעים תועבה. ומירץ בשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן כו) עפ"י הגמ' כאן, אלא מעתה בעל וחזר ובעל והפריש קרבן ואמר המחתיו לי עד שאצטול ה"נ דאינו חייב אלא אחת כו', ולכאורה תקשה הא בכה"ג הוי זבח רשעים תועבה, אע"כ כיון דקרבן דשפחה חרופה הוא על המזיד כשוגג לא שייך לומר בזה זבח רשעים תועבה ויפסל הקרבן, ובכל גווני כשר, א"כ ה"ה בזה דשעיר המשתלח דמכפר על המזיד כשוגג ל"ש בזה לומר דמשום זבח רשעים תועבה לא תהי' מועלת כפרתו. עיי"ש. וכתב שם ששוגג מנא בספר אגודת ארוב (בדרוש ליוה"כ) שכתב ג"כ דכפרת יוה"כ לא שייך זבח רשעים משום שמכפר על המזיד כשוגג, ע"ש, אף לא הביא ראיה לזה.

אמנם בגוף דברי הגמ' כאן ראיתי בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע א' סימן כב) שנתקשה בזה מטעם הנ"ל, דא"כ דאמר המחתיו לי עד שאצטול הרי לא שב, ומ"מ כשר הקרבן לביאה הראשונה, והא הוי זבח רשעים תועבה. ואין לומר דדוקא אם אח"כ יעשה תשובה יוכשר הקרבן דעדין יקשה הא עולא א"ר יוחנן סובר בזבחים דף י"ב בכה"ג דבע"ז נדחין ופסולין לעולם והתם אליבא דעולא איירי. איברא דלפי' מהר"מ

שם שכתב דמשמע מדברי החוס' ד"ה מחקיף דר"ה לומר עד שאצטול כשוגג לא קשה כלום אבל דוחק גדול לפרש לשון המחתיו לי על שוגג ולא ידוע לי איזה משמעות מנא בחוס' הא רק צריך לומר לחוס' דביאה הראשונה הימה כשוגג ונדע לו והפריש קרבן ואמר המחתיו לי עד שאצטול במזיד כפשטות לשון דהמחתיו וכן משמע בפ"י ר"ח, ומה דחקו למהר"מ לפרש גם המחתיו על שוגג וא"כ משמע דשפחה חרופה לא בעינן שב, אבל הוא דבר תמוה ואולי מנא זה צריך לדחוק כפי' מהר"מ.

שוב כותב: ועיין בנ"מ (דף ג') אשם היינו קרבן דלר"מ מחייבין אותו אשם אף דלא שב דאיירי התם בכפירת ממון וא"כ הרי לא שב דהא כופר גם עתה ומ"מ חייב אשם אליבא דר"מ אלמא דיש קרבנות דא"ל שישוב בתשובה, וא"כ אפשר שאשם שפחה חרופה גם לרבנן לא בעי שב דלא כתיב בו והחודה, ומסיים: ונע"ג עדיין בזה.

גמ'. חטאת דבעינן ידיעה בתחילתה. המג"א ריש או"ח (סימן א') הביא בשם מהרש"ל דאחר חטאת יאמר אם נתחייבתי חטאת יהי רצון וכו', והמג"א כתב על זה, וז"ל: וקשה לי שהרי תלמוד ערוך הוא בשבת דף ע"ב דחטאת בעי ידיעה בתחילה וכו', וא"כ אין מועיל תנאי אם לא ידע שחטא, לכן נ"ל לנהוג דאחר פרשת האשם יאמר רבש"ע אם נתחייבתי אשם יה"ר

וכו' דאשם לא צעי ידיעה בתחילה אבל אחר חטאת לא יאמר כלום ובהכי מחייב דעת הטור על פי ההלכה. עכ"ל.

ובבר ציינתי לעיל (דף ע"א) דברי המיד"א בשו"ת טוב עין (סימן יב) לתרץ מה שחממו עליו שלמים וכן רבים דהרי כתב הרמב"ם (פרק ט') משגגות דין י' דאשם ודאי צעי ידיעה בתחילה והוא הפך הרב מגן אברהם דקפסיק ומני בפשיטות דאשם לא צעי ידיעה בתחילה ואף העלים עין מאזי התעודה הרמב"ם שפסק איפכא. עיי"ש.

רי"י ד"ה ופ"י ר"י ור"ל. עיין בשו"ת אבני נזר (חלק חו"מ סימן קפט אות כב) שמביא דברי האבן העזר דהא דילפינן מנדה דימי היתר שזינתיים חשיב כידעה, הוי גזה"כ דכמי שנודע דמי וילפינן שבת מנדה. ולפי דבריו גם בנדה מיירי שלא ידע שהיא נדה וכשטבלה ימי היתר חשיב כמו שנודע שהיא נדה. אבל בלא ידע שנדה אסורה לא אמרינן כשטבלה ימי היתר הויין כידעה לחלק. לכך גם בשבת ילפינן רק כשלא ידע שהיום שבת לא בשגגת מלאכות. וכוחב: ולא ידעתי היכן יש על זה פסוק בנדה דנאמר דהוי גזה"כ.

ותירין להגמ' סוברת כן מסבירא בנדה שלא ידע שהיא נדה כשטבלה כלתה השגגה מיון שנטהרה והוי כידעת חטא. דרש"י פי' כאן דהטעם דידיעת מחלקות משום שחי שגגות מיון דכלתה השגגה וילפינן מיני' ש"ס דמיון דעבר שבת כלתה השגגה שלא ידע שהי' שבת מיון שעתה הא חול. ולא דמי לאלל חלב וכסבור שהוא שומן דלא אמרינן כלתה שגגה מיון שהחלב אינו בעולם דשאי הכס מיון שיש עוד חלב בעולם וכמו שטעה על חלב זה במראית העין וכסבור שהוא שומן כן יש לטעות בחלב אחר. מה שאין כן בשבת שעתה אין השבת בעולם. וגם בנדה מיון שטבלה אין עוד הנדה בעולם. ואע"ג שיש עוד נדות אחרות. דבחלב י"ל כמו שטעה במראית העין על זה כן יטעה באחר אבל בנדה נדה זו לא תלוי' באחרת. ודוקא בש"ס אמרינן ימים שזינתיים דזה מקרי כלתה שגגה. אבל בש"מ לא כלתה שגגה מיון שעדיין טועה שהמלאכה מותרת בשבת. אע"ג שעתה אינו שבת מה בכך מ"מ עדיין השגגה קיימת. ע"כ. וע"ע שם בשו"ת אבני נזר (חלק חו"מ סימן קל אות יא) ושם (סימן קלא אות ב).

עמוד ב'

גמ'. נתכוון להגביה את התלוש. בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן ח) דן במי שאינו יודע שזהו

מלאכת איסור אם מחוייבים להפרישו. והביא מפרק כ"ד הרגל (דף כ"ו ע"ב) אמר רבה היתה אבן מונחת בחיקו וכו', לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, והקשה, הא בתוס' כאן ד"ה נתכוון וכו', ותמנית דבריהם דבנתכוין לחתוך תלוש היינו שהיה סבור שהוא תלוש והיה מחובר מקרי נעשה מחשבתו, אלא דפטור מטעם אחר מקרא דאשר חטא בה פרט למחשבתו, והו' בכל אסורים דאם סבר בהמה זו חולין והיתה קדשים ושחטה בחוץ דפטור, ואם נתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר בכה"ג בעלמא חייב, דאם נתכוין לשחוט בהמה קדשים זו בחוץ ושחט בהמת קדשים אחר בחוץ חייב, אבל בשבת פטור דלא נעשה מחשבתו שלא רצה לחתוך זה ע"ש, א"כ הכא דהיה האבן בחיקו ולא ידע מזה דחשב דאינו עושה כלל מלאכה, בלא טעמא דמלאכת מחשבת פטור דלא גרע מקסבר שהוא תלוש ונמנא מחובר.

ובותב: ונ"ל דבר חדש דמה דממעטינן מאשר חטא בה פרט למחשבתו, לא דמחשבתו לא נעשית העבירה כלל אלא דמקרי עבירה בשוגג, ואף בשוגג כהאי ממעטינן מאשר חטא בה דפטור מקרבן אבל מ"מ מקרי שגגת איסור, אבל מה דממעטינן מטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה היכא דליכא מלאכת מחשבת אינו בכלל מלאכה ולא נעשה העבירה כלל.

א"כ י"ל דמש"ה נקיט בסוגיין מטעם מלאכת מחשבת היינו די"ל מה דאמרינן לענין זקין חייב לענין שבת פטור, היינו לומר דאם הנפילה מחיקו היה בשבת חייב לשלם הנזק ופטור משום שבת, דלא אמרינן ביה קם ליה בדרכא מיניה כדן חייבי מיתות שוגגין מיון דלא היתה מלאכת שבת, לא נעשה כלל מלאכת שבת, אלא דאלו אחרו ביה והיה יודע שהאבן בחיקו אז היתה נקראת מלאכה ואם הי' מודיעים אותו מהאבן בחיקו ולא אחרו בו אז היו בכלל חייבי מיתות שוגגין אבל עתה מיון דלא ידע מהאבן שבת, לא נעשה המלאכה ולא מקרי חייבי מיתות שוגגין, אבל בלאו טעמא דצעי מלאכת מחשבת אלא מטעם מחשבתו דפטור גם בשאר אסורים, היינו גם מחטאת, אבל מ"מ מקרי מלאכה, והוי שגגת מלאכה בלא חיוב חטאת והיה פטור מלשלם הנזק, דהוי חייבי מיתות שוגגין.

ובסוף דבריו כותב נפקא מינה עוד לדינא, במה דקיי"ל דמזווה על שביבת עבדו, דאם רואה עבדו שרואה לקצור תבואה ממחובר והעבד אמר שרואה

הגוי להנאת עצמו), וההיא דיכמות (קכא:) איסורא דרבנן הוא, שמיון שהישראל לא היה צריך לאותו ביטול כי אם להנצל ממיתה הו"ל מלאכה שא"צ לגופה, מידי דהוה אהורג מזיקים כדי שלא ימיתוהו דפטור ומותר לר"ש דקי"ל כוותיה, וכן ההיא דסנהדר' (עד:) קטיל אספסתא ושדי לנהרא הוא משאל"ג, וע"כ שלא היה בקי בהלכה.

וע"ע בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן קלו) בגידון שאלתו, בצעלי אכסניות שמוכרחים לשלוח בכל יום פתקאות שגרשם בהם שמות האכסניות אם מותר להחין מע"ש הפתקא ולשלוח ע"י עכו"ם להפאלייזי והולך לשם ביום ש"ק והדרעקטיר מניח עליו חתמו וזוהי נפטור מהעונש. ודעתו דמיון שאין לו צורך בהמלאכה אלא כדי ליפטר מעונש הפאלייזי, הו"ל משאל"ג, וצ"ן למ"ש בהגהותיו (סי' רע"ח) הנ"ל מדברי הפ"י וראש יוסף שבת (דף ע"ב) ותשו' חוות יאיר (סי' קפ"ג) וקובץ (סופ"ז משבת) דבעושה מפני יראת העונש מקרי משאל"ג.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק א' סימן סג) בענין אנשי הצבא שמוכרחים לגלח בשבת, אם יעשהו בעצמם בסם או ע"י עכו"ם בחער. וז"ל: שאלה. פעם הזדמן שבש"ק בא שר גדול מאנשי צבא, ובא פקודה שכל אחד ואחד ממחנה העבודה יגלח זקנו תומ"י, ואם לא יגלח בעצמו, אז אחד מאנשי הצבא יגלח אותו בע"כ, והנה אם יגלח בעצמו, אז יוכל להסיר על ידי סם, ואם ימחין עד שיגלח אותו מאנשי הצבא, אז יגלח אותו בחער, וזוהי השאלה מה עדיף אם לעבור על איסור שבת בעצמו על ידי אונס מחמת פקודה הנ"ל, או להמחין עד שיגלח אותו בע"כ הנכרי ובחער, ואחד המקיף ואחד המיקף עובר, ועי' טו"ז וש"ך ונה"כ יו"ד (סי' קצ"ח) ואו"ח (רס"י שכ"ח).

ובביא מדברי הראש יוסף הנ"ל, וצ"ן למ"ש בשו"ת בית יצחק חאו"ח (סי' ל"ד אות ו'), אמאי הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, ועי' עוד שם (סי' ל"ה ול"ח), וא"כ כמו כן יש לומר בג"ד דהרי בשאר איסורים דלאו שבת, מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עלי', עי' חוס' שבת (דף מ"ב ע"א ד"ה אפילו), וזוהי עדיף מלאכה שבת על ידי אונס דהו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, מאיסור הקפת הראש והזקן, דאף מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עלי', עיי"ש.

לקצור זה המלוש והרב ידע שהוא מחובר דאם מתעסק לא הו"ל מלאכה כלל לא שייך בזה שביטול עבדו דהא העבד אינו עושה מלאכה מיון דחושב שהוא חלוש ואין רצו עובר משום שביטול עבדו, אבל אם מתעסק הו"ל שגגת עבירה מיון דהרב ידע שהוא מחובר יש בו משום שביטול עבדו דהא מלאכה מחשבת מקרי מיון דנעשה מחשבתו של עבד לקוצרו אלא דפטור משום מתעסק כמ"ש החוס' הנ"ל, ומיון דמתעסק הו"ל שגגת עבירה יש בזה משום שביטול עבדו. עיי"ש.

גמ'. באומר מותר. עיין בשו"ת חיים שאל (ח"א סימן מה) בדבר השאלה באשת איש שסברה שמוחר לזנות וזנתה, ואחד רצה לדחות דברי הרמ"א באופן העור (סימן קע"ח) שאסורה לבעלה. ואגב מברר שם מה טיבה של אשה זו בזמן הבית אם מי סוטה היו בודקין אותה, עיי"ש באריכות ומ"ש בדברי החוס' כאן.

וע"ע בשו"ת עין יצחק (חלק א' אה"ע סימן ע) בעובדא דאשת כהן זינתה בשוגג שסברה שבעלה הוא ובאמת היה אחר ואסורה לבעלה. אם יש לה כחובה או לא משום דיש לומר בזה אדם מועד לעולם בין שוגג וכו'. ועיי"ש מ"ש בסוגיין.

רש"י. ד"ה עד כאן. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן ט) שרש"י סותר עצמו למה שכתב לעיל (ע' ע"ב) ד"ה מהו.

תוס' ד"ה הניחא. עיין פני יהושע. ועיין בראש יוסף, וז"ל: שאלה, מי שאונסין אותו לעבור על מצות ה', או לעבור על איסור מלאכה שבת, או לאכול מאכל איסור נבילה וכדומה, איזה יבחר. והעלה דיבחר שיחלל שבת, שהרי הוא באונס ומלאכה שאינה צריכה לגופה הוה, ופטור אבל אסור כר"ש, ורק מדרבנן, מה שאין כן אכול נבילות, דמכל מקום נהנה, ועובר עבירה ד"ת, ומסתפק שם אי שרי לעבור על איסור דרבנן, בהפסד ממון, עיי"ש. וכתב המהרש"ם באורחת חיים (ה' שבת סי' רע"ח) דמדברי הראש יוסף יש למצוא זכות ליהודים אנשי המלחמה, שעשו מלאכה בשבת, מיון שהוא מחמת אונס, חשוב מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור.

ורביא כן משו"ת מהרי"ק (שרש קלו), [הובא בכנה"ג יו"ד (סי' קנז הגב"י אות יד)] דעד כאן לא קאמר הסמ"ק דמדת חסידות היא שיהרג ולא יעבור בשאר מצוות, אלא באיסורי תורה, אבל באיסורין דרבנן אפי' מדת חסידות ליכא ליהרג צנינעא (כשמחזין

ובגוף דברי המהרי"ק הנ"ל עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן סב) מה שהעיר עליו, ועיין שם שחמה על הפנ"י כאן, שלא זכר דברי המהרי"ק. וע"ע בשו"ת מי יהודה (חאו"ח סי' לב). ובשו"ת מהרש"ג ח"ב (סי' כג בד"ה ועוד, וסי' נח בד"ה וכה"ג). ובשו"ת אור גדול (סי' א די"ד ע"ב). ובשו"ת מהר"ם בריסק ח"ג (סי' ה ד"ה ע"ב). ובשו"ת אגרות משה (חאו"ח סי' קכא).

תוס' ד"ה רבא אמר. עיין בתרומת הדשן (חלק א סימן קנז) ח"ל: שאלה, כומר תקיף או שר שיש לו כלל או שחי וערב קבוע בבגדו או בכובע, ובא יהודי כנגדו לכבדו להשתחות לו ולהסיר מנגפמו מפניו, שרי או אסור.

תשובה: יראה דטוב ליזהר ולמנוע בכל היכולת מלהשתחות נגדו בכה"ג. דהשתחותיה היא מן העבודה שחייב עליה כרת ומיתות ב"ד לכל ע"ז שבטולם אפי' אינה עבודה בפק. וכן זכורני בימי חורפי שהכומר מפראוסין שיהיה ביוני"א ממונה על כל הנכסים שהיו שם בפראוסין, וכל אותן הכומרים שחי וערב קבוע להם בסרבולים, כשהיו היהודים באים אליו בשביל עסקיהם ידע שלא יכבדוהו בעצור התועבה שכנגדו

בפניו, היה רגיל לכפול הסרבול ולכסותה כדי שיוכלו לכבדו.

אמנם מצאתי ממש כנדון זה העתקה חשובה מהר"ר יצחק מאופנהיים ח"ל: על אודות הכומרים שיש להם כלל קבוע לפנייהם בבגדיהם אם מותר לקום בפניהם ולהסיר הכובע, נראה לי שמוותר להשתחוות להם ולקום מפניהם ולהסיר הכובע נגדיהם, מאחר שאין עושין עצמן ע"ז ואינם נעבדים אלא מפני גדולתן שהם שרים, לא מפני שחי וערב שלהם. וראי' מפ' ד' מיתות דקאמר להם אי אחת משתחוה אצל אחת משתחוה לאדם כמותך, יכול אדם נעבד כהמן, ח"ל לא נעבדם. אלא מותר להשתחות למי שאינו נעבד. אצל מ"מ יעצים עיניו בכל היכולת, או יקום טרם בואם עכ"ל. והיינו ממש כמו שאלותינו. ואעפ"י שנראה לחלק בראייתם ואיכא למימר דודאי שרי להשתחוות לאדם שאינו נעבד, ובלבד שאין לו כלל בפניו שלא יהא נראה כמשתחוה לאלם. והכי איתא בתוס' פ' כלל גדול לחד שינוי, דלהכי לא השתחוה מרדכי להמן אליבא דרבא דפטר עובדי ע"ז מיראה, אלא משום דשני כלמים היה לו להמן על לבו. עיי"ש באריכות.

דף ע"ג ע"א

עלם מעשיו. והאריך בזה. ע"ש. וע"ע בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן שמח) בזה.

אמנם עיין באגלי טל (מלאכת זורע סוף סק"ח) שחולק על הרש"ש וס"ל שיש לחייב כשחזר וליקטן קודם השרשה, וכמ"ש בס' החינוך לגבי כלאים. וע"ע במנחת חינוך (מנחה רצ"ח). ע"ש. וע"ע בשו"ת גורן דוד (חאו"ח סי' יח) ד"ה איברא. ובשו"ת יהודה יעלה אסאד (חאו"ח סי' סא) בד"ה נ"ל. ובשו"ת דבר אברהם ח"א (סי' כג אות ה, וסי' כה אות ט), שכתבו ג"כ, שהחיוב הוא על פעולת הזריעה אע"פ שהשרשה נעשית מאליה לאחר זמן. וכדין אפייה ובישול. ע"ש.

ועיין בשו"ת הר נבי (או"ח א סימן קכח) שנסתפק בזה, ח"ל: יש לזכר במלאכת זורע כה"ג, אם לקט הזרע קודם שגשרש, אם זה פוטרו למפרע מחיוב חטאת על מה שזרע, ונ"מ לדינא גם בזה"ז בזרע בשבת ואח"כ נמלך אם אומרים לו לחזור ולטעול את הזרעים כדי שלא יתחייב משום זורע, ונ"מ גם לאחרים, אם

מתני'. הזורע. עיין ברש"ש, שאם לקט הזרע קודם שגשרש נראה דפטור למפרע על מה שזרע מיון דלא נתקיימה מחשבתו וכו', עיי"ש.

ובדברי הרש"ש כותב בתשובת קול גדול למהר"ם בן חביב (סימן עה) ח"ל: והנראה לע"ד דלעולם דמי זורע לפת ואם סילקו קודם שגשרשו אינו חייב משום זורע ואי דלא משכח"ל זורע בשבת דבו ביום אי אפשר שגשרשו, זה אינו דמיון דהוא מתכוין אדעתא דזריעה וסוף סוף נעשה מחשבתו ונשרש בקרקע חייב משום זורע וכו'.

וע"ע בשו"ת חלקת יואב (חאו"ח סי' י) שדין זריעה דמי לבישול ואפייה שאם סילקו קודם שהשריש פטור. והעיר מדברי החינוך פ' קדושים דכלאים אף שליקטן אחר שזרע חייב מלקות על הזריעה. ודחה שאפשר לחלק בין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, וכל שלא נתקיימה מחשבתו נפטר, לכלאים שהחיוב על

שהיו פורקין המשכן היו מפרידין בין האומות. ומג"ל לרש"י דהיו כותבין אות בזה ואות בזה, דלמא היו כותבין אות אחד על ב' קרשים ביחד ועי"ז היו יודעים שהוא בן זוגו. דאין לומר מדבעין ב' אומות ש"מ דמשכן ב' אומות היו, דזה אינו דהשעורין לא למדו ממשכן רק ענין המלאכה. ומדע שהרי פליגי התם על אחיה ב' אומות מחייבין, אי בעינן שם משמעון או גד מגדיאל או ח"ת או אי מחייבין בא"א משום דכותבים בגלגורין. ולמדו שם הכל מדכתיב בעשותו אחת מהנה ולא למדו ממשכן, דאדרבה אי הוי למדין ממשכן הוי מחייב בכל ב' אומות בעולם כמו דמחייב התם רבי יוסי, דקאמר לא חייב ב' אומות אלא משום רשם, שכן היו כותבין על קרשי המשכן לידע אחיה בן זוגו. וקאמר בגמרא לפיכך שרט שריטה אחד על ב' נסרים חייב, וא"כ ה"ה דהוי לן למימר כה"ג באות אחד, אלא שאין דרך מחיקה וכתיבה בך. ע"כ.

ביתני'. שם. בשו"ת מהרש"ג ח"ב (סי' מא) נשאל אודות קינוח בשבת בנייר שכתוב בו אומות, שיש מי שכו' לאסור בזה משום מחיקת האומות, והרב השואל דן להחיר עפ"ד הדגול מרובה (סי' שמ) דבשאינו מתכוין אף דהוי פ"ר אם הוא ג"כ מקלקל וכלאחר יד יש להחיר, וה"ל הכא שייכי כל הטעמים הנ"ל. והגהמ"ם האריך להסביר שאין כאן דין מחיקה כלל, שכל עיקר כוונת מלאכת מחיקה הוא, שלא יתקן ויעשה מקום לכתיבה ב' אומות, וכל מחיקה שאינה על דרך זה, לא נכנסה תחת סוג מלאכת מחיקה כלל, והו' שנרמז במתני', המוחק ע"מ לכתוב ב' אומות, משום שבאופן אחר אינה מלאכה כלל. וראיה לדבר שלא מצינו מעולם שאם ישפוך אדם דיו על אומות שיתחייב משום מוחק, אפילו כשהוא מתקן עי"ז, כגון שיש חיבה מיותרת בסתו"מ. אי"ו דליכא בהכי דין מחיקה כלל. עי"ש.

ביתני'. והמוחק. בשו"ת הר צבי (או"ח א סימן ריד) נשאל ע"ד הסוכריות שמשתמשים בהם לאכילה וגם לשתיית תה, ויש מינים שונים וביניהם כאלה שיש עליהם אומות בולטות כ"א בשם ביהמ"ר שלו, והשאלה אי אריך לאוכלם בש"ק וביו"ט דהא יש כאן מלאכת מחיקה שהיא אחת מאבות מלאכות.

והשיב: הנה הרמ"א בסימן ש"מ סעיף ג כתב: אסור לשבור עוגה שכתוב עליה כמין אומות אעפ"י שאינו מכין רק לאכילה, דהוי מוחק, ומקורו מהמרדכי הנ"ל שלא החיר אלא בתינוק, ובט"ו כתב

מחויבים לטול את הזרעים כדי שלא יתחייב הזורע, ואף דגבי רדיית הפת כתב המג"א (סימן רנד ס"ק כא), דדוקא לו החירו לרדות ולא לאחריס, הא כתב שם דטעמא משום דא"ל לו לאדם עשה חטא קל בשביל שלא יעשה חבירך איסור חמור, א"כ בזרעים שמרעו דליכא איסור לטלם בשבת וכדקיי"ל בסימן שי - בחיטין שזרעו ועדיין לא השרישו שמוחר לטלטלן, ועי"ש בפרשיה (ס"ק ב) שהעיר מדברי הב"י (סימן שיא) בענין גזון שטמן וכו' שאם נכתבין לזריעה חושש משום איסור שבת, אולם במג"א (סימן שיא ס"ק כב) דעתו להחיר אפילו במתכוין לזריעה עי"ש - בודאי חיובא רמיא גם על אחרים לטלן טרם נשתרשו אם נאמר דבזה יגל מחלול שבת (אלא דיש לעיין בזה משום שאפשר לטלן במוצאי שבת). שוב כתב שמנא להרש"ש הנ"ל, ועי"ש בדבריו באריכות.

וע"ע שם (סימן קכט) מ"ש להשואל שהחליט דלא כרש"ש מהא דקיי"ל כל חייבי חטאות אינו חייב עד שמהא תחילתו וסופן שגגה, וה"ה דבעינן תחילתו וסופן בזמן החיוב, וכן ממתני' דחרומות דתנן שוגג יקיים, ואי כרש"ש תפ"ל דמחויב לעקור כדי שלא יבא לידי חיוב חטאת. עי"ש.

ביתני'. הכותב. בשו"ת הר צבי (או"ח א סימן קמג) נסתפק בכותב בשבת ע"ג הזכרית אומות מהופכים, דע"ג הנייר בכה"ג מסתבר דלא מיחייב משום שבת דהוי כמו כלאחר יד, אבל בזכרית מסתפקנא אי בחר מעשה הכתיבה אזלינן שהיא מהופכת, או דילמא בחר בסוף אזלינן והרי הכתב הזה נראה ונקרא מעבר השני בכתב יושר, עי"ש מ"ש בזה.

ביתני'. והמוחק ע"ל מנת לכתוב וכו'. ורש"י שם. בשו"ת הרמ"א (סימן קיט) נשאל אם מותר לפתוח או לנעול בשבת ספר הכתוב עליו מבחוץ אומות בדרך שכותבין על הספרים מבחוץ שם הספרים. ואיכא למישש בזה משום מוחק וכותב בשבת, דהרי כשפותח לא יכולין לקרות האות עוד עד שיחזור וינעלנו.

ובתוך דבריו, כתב: ועוד נ"ל להביא ראיה מהא דאיתא במשנה פרק כלל גדול, הכותב והמוחק ע"מ לכתוב, ופירש"י כותב ומוחק לקמן מפרש למאי מבעיא במשכן, שהן רושמין על קרשי המשכן לידע אחיה בן זוגו וכותב אות בזה ואות בזה ומוחק פעמים שטעה, עכ"ל. ואי הוי שייך מחיקה בכה"ג אמאי הוה"ל לפרש פעמים שטעה, איכא לפרש דהוי מוחק במשכן בשעה

בנהר הרבה פעמים ללכנה ומצאנו גם במשנה (סוף טהרות) נותנו בשבולת הנהר מפני ששבולת הנהר מעביר כל ללכוד בכח כמו חליטה בחמין ולכן זהו הליצון שהוא אב מלאכה יותר מביצוע שלא בנהר שאינו רק חולדה וגם זה על פי לשון הכתוב בשיר השירים כעדר הרחלים שעלו מן הרחצה הרי שרגילות להוריד הרחלים לרחצה שהוא נהר כתרומתו למען לבן זמרים ולכן לענ"ד עדיין הדבר שקול אצו נוסחא עיקרית ואין להגי' מדעמינו. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. זומר. המהר"ל מפראג בס' גור אריה בסוגיא ד"ה הזומר, כתב, דלא הו' דין פסיק רישיה אלא בדבר שנעשה מיד, משא"כ בדבר שאינו נעשה מיד חשיב כדשא"מ ושרי. ולכן מותר לרחוץ ידיו בגינה בשבת דהו' דבר שאינו מחוין לנטיעה, ולא שייך כה"ג פסיק רישיה ומותר. ע"כ.

גמ'. אין דרך תלישה בכך. עיין רש"י. ובספר שו"ת יוסף אומץ (סימן עז) כותב: אשר שאלת כי שמעת קול המון רבים מעמי הארץ הם אמרו דלחלוש פרי בפיו מהאילן בשבת אינו אסור ויש שעושין מעשה ובקשת למען הודיעך חומר האיסור. למה זה תשאל לשמי וספרין פתחו ומראש דברך ייכר דפשיטא לך דאסור אשר תקרא אותם עמי הארץ ואולם שמע נא בן אחיטוב כי מקרוב בא לידינו ספר הר הכרמל והם תשובות לרב אחרון מרבני אשכנז ובא"ח סימן כ"ג נשאל בזה דמרגלא בפומיהו דהני נשי אחרי הצעלים עמי הארץ דמותר לחלוש בשבת מהמחזיר אם ישוך הנחץ בשיניו אם כן בנות דוברות או טעו במדבר על שגיגות.

ויהי כמשיב מן ההר לאמר דאסור מדרבנן והביא ראיות הלא בספרתו. חו' היא שקשה על הרב המ' שלא הביא מ"ש רש"י בשבת דף ע"ג גבי הזורק פסח רגבים על הדקל דאמר רב אשי אינו חייב לא משום חולש ולא משום מפרק דאין דרך תלישה ומפרק בכך. ופירש רש"י דאין תלישה אלא ציד ובכלי מוכח דהו' דמרבנן וכ"כ הרב מגן אברהם סימן של"ו. וגם נעלמו מהרב הר הכרמל גם דברי הרב מגן אברהם.

והנה הרב צור שור כתב דיש איסור סקילה לדעת רש"י בסוכה דף ל"ז שכתב דאם נושך בפיו אין לך תלישה גדולה מזו ומ"ש במנחות דף ע' דאי גמין ואכיל בטולה דעמו אכל כל אדם דוקא על האכילה קאמר ולא על התלישה ובשבת דף ע"ג לא מעיט אלא זריקה

ע"ז: ולא הבנתי זה דהא אפילו במקום אב מלאכה כגון צורר אין שייך במקום אכילה, כיון שהוא עושה כן לצורך אכילה, וכן בטוחין כ"ש בזה שהוא מקלקל כיון שאין מוחק ע"מ לכחוב למה יהיה אסור דרך אכילה, ע"כ דברי הט"ז. ולפי האמור יש לאסור לכאורה צדדון שאלחנו לאכול הסוכריות משום איסור מחיקה, דאפילו הט"ז דמתמה על הרמ"א מ"מ לא אמר לחלוק למעשה על פסקו של מהר"ם האוסר.

ומסיק: דלדברי הר"ש לוי הו"ד במג"א (ס"ק ו) דדוקא כשכותבין על העוגות אותיות מדבר אחר אבל כשהכתיבה היא מהעוגה עצמה כדפוס או בידיים שרי ולכן אולכין העוגות שיש עליהן ציורין, עכ"ל. וצדדון מרבצה שם מוסיף עוד צדדים להחיר היכא דאין מחוין ומקלקל ועושה כלאחר יד גם המג"א מחיר אפילו פסיק רש"א ומכש"כ דכולהו איננייהו בזה וכו' ולכן נלענ"ד הימר גמור בדבר זה ומו' לא מילי. ע"כ.

ולקמן דף עה ע"ב נאריך אי"ה בזה השאלה.

רש"י ד"ה המלכנו. מכנסו בנהר. בשו"ת בנין ציון החדשות (סימן לג) כותב לחתנו, חו"ל: מה שהודעת לי בשם חכם א' במה שר' רש"י בשבת (דף ע"ג) על מה דחשיב שם באבות מלאכות המלכנו המכנסו בנהר שהקשה הרי כבוס אינה אב מלאכה אלא חולדה דמלכין כמבואר ברמב"ם (ה' שבת) ולכן ראה להגיה תחת בנהר צ"ל בנהר על דרך הכתוב כי אם תכבסו בנהר והגה זו ישרה צעניך עד מאד.

הנה בתחילה אודיעך שנוסחא זו כבר נמצא בגליון הר"ן על הר"ף שהר"ן כ' ג"כ כלשון רש"י המכנסו בנהר וכתוב בגליון נ"א בנהר וגם הקרבן עדה על הירושלמי שדרכו לכחוב על המשניות כלשון רש"י כ' המכנסו בנהר ונראה מזה שהי' פשיטא לי' שגרסא זו נכונה היא. אכן לענ"ד עדיין צ"ע שיקשה מנ"ל לרש"י שנחר מלכין שמן הכתוב לא נשמע אלא שמפני חריפותו מוציא הכתם דכתיב נכתם עונך לפני ועכ"פ הי' לו להביא ג"כ צורית כלשון הכתוב. ועוד דבוצחים (דף צ"ז) אמרינן לענין נגעים דכתיב וכבסו את אשר בו הנגע ולענין דס' חטאת שנחז על הצגד דכתיב תכבסו במקום קדוש שצריכים כבוס בשבעה סמנים שבהם גם נחר וצורית ואיך פשיטא לרש"י שנחר לצד מלכין שהוא עוד יותר מביצוע. ולכן קצת נראה שנוסחא שלפנינו היא עיקרית ונקט רש"י כבוס בנהר שדרך האמר שנכנסת

אמרינן דאין בזה איסור תורה ושרי למחלש בפיו את הפרי.

ואחר אריכות דברים מסיק: נמצינו למידן בחולש בפיו לדעת כמה רבנותא חייב מן התורה, ויש דס"ל דאין בו איסור תורה, על כן אם חולש לצורך חולה שיש בו סכנה ודאי מורין לו לחלוש בפיו היכא דאפשר. אבל לצורך חולה שאין בו סכנה אע"ג דהותר לו איסור דרבנן, אין זה נחשב איסור דרבנן, כיון דאיכא רבנותא דס"ל שהוא איסור תורה, וכן שבות דשבות דהתירו במקום מצוה לא חשיב חלישה בפה דין שבות ואסור לומר לגוי לעשות חלישה בפה אפילו במקום מצוה.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן רכד) ח"ל: שאלה, ראובן השביע אותו שמעון שילך לגינת אדם פ' ויחלוש פרי פ' ויביא לו וקבל ראובן שבעתו והלך לו לשם ומצא שהאילן אינו נושא פירות למטה והפירות הם בראשו למעלה והוא גבוה ונריך לו טרחא הרבה לעלות לראש האילן ולחלוש בידו, חרק אבן לראש האילן כדי שישור פירותיו ע"י זריקת האבן וילקטם ויביאם, אם יצא י"ח שבעתו בזה דהרי אלו ג"כ הם נתלשים ע"י כח ידו אע"פ שלא תלשם בידו ממש.

תשובה: אימת בשבת דף ע"ג דאם זרק אבן על אילן והשיר פירותיו אינו חייב מן התורה משום דאין דרך חלישה אלא ביד או בכלי ולא על ידי זריקה אבל אסור מדברי סופרים ע"ש. וא"כ ה"ה הכא דנריך למטרה לעלות ולחלוש בידו ולקיים שבעתו. ע"כ.

תוס' ד"ה זומר וצריך לעצים. עיין באריכות בשו"ת ישועות מלכו (חלק יו"ד סימן נב).

תוס' שם. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"א סימן רל) ח"ל: ומ"ש להקשות על מ"ש החוס' ד"ה זומר ונריך לעצים חייב שמים, והקשו מסנהדרין דף כ"ו דשם משמע דפטור, וע"ז כתב מעלתו דלפי מ"ש החוס' בחולין לחלק בין שבת דמלאכה מחשבת אסרה תורה ולכך אסור אף שהקלקול יותר על תיקונו משא"כ בע"ז וע"ז כתב דג"כ שאני איסור שחיטה דהאסור הוא רק שנהנה אם משביח במה שאסור ממילא שהקלקול יותר על התיקון לכך מותר אבל בשבת אף שהקלקול יותר על התיקון מ"מ אסור דמלאכה מחשבת אסרה תורה.

ולפענ"ד נראה ע"פ מה דאמרו במ"ק דף ב' והיכא דא"א דכל דאיכא תרתי לא מחייב

זהו תורף דבריו. והיה העלמה מהרב הר הכרמל גם דברי הרב בכור שור הנאמרים באמת. ואיברא דלשון רש"י בסוכה דקאמר דאין לך חלישה גדולה מזו הכי משמע כמ"ס הרב בכור שור.

אמנם בתוספתא פ"י דשבת תנינא דהחולש בפיו פטור. ותוספתא זו נעלמה מכל האחרונים הרב מגן אברהם והרב בכור שור ומהר"י אלפאנדרי במוצל מאש ח"צ והרב בתי כהונה בבית אבות דף כ"ו ומהרב הר הכרמל. ובספר טל אורות חדש דף כ"א הביאה וע"ש מה שכתב.

אכן יש לפקפק על התוספתא הזו דהרמב"ם השמיטה וכן כל הפוסקים. ותו קשה אמאי הש"ס בשבת דף ע"ג לא מוסיב מינה לרב פפא דמחייב בזורק לדקל ואם בפיו פטור דעשה מעשה בגופו כ"ש זורק דהוי מכתו ולפחות הול"ל תניא כותיה דרב אשי. עיי"ש בדבריו.

גם בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן קמו) תמה על המג"א הנ"ל מדברי הבכור שור, ח"ל: והנה מבואר בסוגיא דלר' אליעזר הנוטל בשינוי חייב חטאת וכן הוא בהדיא במשנה בשבת דף נ"ד דהנוטל בשינוי חייב חטאת ומזה אני תמה במ"ס המ"א סי' של"ו ס"ק י"א דבמפרק ודש וכן בחולש כל שחולש בשינוי אינו חייב חטאת דאין דרך חלישה ודישה ופירוק בשינוי אלא או ביד או בכלי ולפ"ז גם בגזיזה ה"י לו להיות כן דאין דרך גזיזה ג"כ רק ביד או בכלי והרי לר"א חייב חטאת ולרבנן גם ביד שזה לשינוי דהוא שבות רק בכלי חייב ואף דבעירובין משמע דיד הוא שבות חמור משינוי דלכך לר"א משינוי מיד לשינוי היינו בחבירו דהוא שבות דא"י לאמן ידיו כ"כ ליטול מחבירו ולכך שינוי קל אבל בשינוי דעצמו דאפשר דהוא שזה ממש ליד. שוב מלאחי בכור שור להחב"ש בשבת דף ע"ג שכתב בהדיא דגם בשינוי הוה חיוב כמו ביד ובלי ע"ש והביא ראיות הרבה לזה ומהחומה על המג"א שכתב כן בפשיטות, עיי"ש.

וע"ע בשו"ת רב פעלים (חלק א' או"ח סימן כ) שנסתפק ג"כ בענין חולש בפיו מן המחובר בשבת. וכתב: הנה נסתפקתי בענין חולש בשבת מן המחובר, אם תלש בפיו יש בזה איסור תורה כמו חולש בידו, או"ד זו חלישה כללית יד ואיסורה מדרבנן דוקא, וי"מ נמי בזה בחולה שאין בו סכנה, דשרי למעבד ליה איסורא דרבנן, והוצרכו בעבורו לחלוש פרי אחד, אי

תוס' ד"ה מפרק. עיין בתשובות חדשות לרע"א (א"ח (דפוס ירושלים) סימן ג) מ"ש בפלוגתא החוס' והרמב"ם, דדעת חוס' כאן דאדם ובהמה לא היו גדולי קרקע לענין שבת, ולרבנן דר"י אין בהם משום מפרק, ודעת הרמב"ם (פ"א מהלכות שבת הלכה ז' ח') דהוי גדולי קרקע והחובל בהם חייב משום מפרק, עיי"ש מ"ש דהחוס' אזלי לשיטתייהו.

וע"ע מנחת חנוך (דיני ל"ט מלאכות דף מ"ה ב') דכתב לשיטת הרמב"ם דסבר בחובל בבהמה חייב משום מפרק ז"ל דאדם הוי נמי גידולי קרקע שמחייב בחובל באדם ג"כ מטעם זה ע"ש, וראה שו"ת בית אפרים (או"ח סימן כ"ב). וראה ברכת אברהם לרבי אברהם בן הרמב"ם (סימן י"ח) שביאר שיטת אביו בהלכה זו.

תוס' שם. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן י') ח"ל: ואגב אורחא אורחא לדיוק, אשאלה ממנו מענה, אשמעה מה ידבר ומה יענה. יעיין במס' שבת ע"ג ע"ב חוס' ד"ה מפרק, מה שפירש ר"ת חולב משום מפרק היינו ממחק, קותר עצמו למה שכתב בדף קמ"ד ע"ב ד"ה חולב וכו', וז"ע. [ע"ע שם (סי' ט') ד"ה ודף ע"ג].

דף עד ע"א

לבורר. וכו'. גם לרבנן דר' יהודה (שבת עה) אין דישה אלא בגדולי קרקע. ובדל"ה דה"ה לזורה וכו'. עכ"ד.

גם בשו"ת הגאון רעק"א (סי' כ) ע"ד הרמ"א בשם הירוש' הנ"ל, דלכאורה טעמא צעי על שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור השמיטו דין זה שהוא חידוש גדול. ונראה דה"ט דס"ל דד"ז לא סליק אליבא דהלכתא, דסוגיא דהש"ס דידן פליג, במה דפרישין (שבת עג:) היינו זורה היינו בורר היינו מרקד, משמע שטיק מלאכת זורה הויא כעין בורר שהרוח מפריד ומוליך הפסולת מהאוכל, אבל היכא דכולו פסולת ואינו מבורר זה מזה רק שמחלקו לחלקים דקים לאו בכלל זורה הוא. עיי"ש.

גמ'. בקגון ובתמחוי לא יברור. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח א' סימן קכד) אי מותר לאכול ע"י מזלג וכפ לאלתר אוכל מתוך פסולת אם נחשב כבורר בכלי שאסור. והשיב: דאם ע"י המזלג והכפ נברר בנקל מבידו שנמצא שמסייעים למעשה הברירה יש

אלא חדא והא אמר רב כהנא זומר ונריך לעצים חייב שמים ופירשו החוס' דהקושיא קאי לתרווייהו לרבה דאזיל בתר דמיון קשה דהא זומר ל"ד לנוטע ואפ"ה חייב ולר"י קשיא דאף בלא חשב ליטע ואפ"ה חייב ע"ש ולפ"ז שפיר הקשה החוס' דלא שייך מלאכת מחשבת אסרה תורה דהא שם לא חשב כלל ליטע ואפ"ה חייב וא"כ ע"כ דהוה מלאכה גמורה ואסור בשביעית, ודו"ק היטב.

תוס' בשו"ת זורע. המנ"ח (בהחלפת מזה לז) העלה להוכיח מדברי החוס' כאן דא"ז לפרט בשעת התראה משום איזה מלאכה הוא עובר אלא אפילו אם התרו סתם דהוה מלאכה ואתה עובר על הלאו סגי שהרי החוס' כתבו שם על הא דאיתא בגמרא (קלח) משמר משום מאי מתרינן, שנריך להתרות בחולדה משום אז דילי' שדוקא אם מתרינן בו משום מלאכה אחרת פטור דל"ה התראה כיון דמתרהו משום דבר שא"ז לו סבור שהוא מלעיג בו ופטור אבל אם התרה בו סתם אל תשמר חייב, הרי מצוה להדיא בדבריהם שדוקא משום אחרת דסבור שמלעיג בו אבל אם מתרה בסתם משום לאו דמלאכה חייב. ע"כ. וע"ע בשו"ת הר נבי (ט"ל הרים-מבעיר סימן ב).

גמ'. היינו זורה היינו בורר וכו'. עיין ירושלמי (ה"ב דמ"ט סע"א), רקק והפריחתו הרוח חייב משום זורה. וכל דבר שהוא מחוסר לרוח (פי' שהרוח מחסרו ומפררו לחלקים דקים - קרבן העדה) חייב משום זורה. ע"כ. וכן האור זרוע ח"ב (סי' נט) והרוקם (סי' סב) הביאו להלכה דברי הירוש' בזה. וכן דרכי משה הביא זאת ממנהרי"ל בשם או"י. והמהריק"ש בהגהותיו (ס"ס שיט) כ': יש מי שכתב שהרוקם ברוח בשבת והרוח מפזר הרוק חייב משום זורק. ולא ראינו מי שחשב בזה, כיון שאין מתכוין לקך, וכ"ש שאין דרך זריקה בכך. עכ"ל. והביאו הברכ"י (סי' שיט סק"ח).

והח"א נגשמת אדם (כלל טו סי' א), כתב לתמוה ע"ד הרמ"א שהביא דברי הירוש' להלכה, דהא בש"ס דידן מוכח דלא כהירוש', דפריך היינו זורה היינו בורר היינו מרקד וכו', אלמא דזורה דמי לבורר שמפריש פסולת מאוכל, ואילו להירושלמי מה ענין זורה

ובשז"ת בנין זיון (סימן יח) כותב: לענ"ד שיטת רש"י בזה לאו דכולי עלמא הוא, וחלי בפלוגמא דראשונים שהביא המ"ל ה' שבעות (פ' ד') אם בשבועה ח"ש אסור מה"ת דלדעת הרמב"ם והר"ן שאסור משום דחזי לאכטרופי גם במלאכת שבת אמרינן כן כיון דחזי לאכטרופי אבל לשיטת הרמב"ן וה"ש מי שאומר שהביא הר"ן דטעם דחזי לאכטרופי לחוד לא סגי לאסור ע"ש גם בשבת לא אסור מן התורה רק מדרבנן ואף דמדברי רמב"ן נראה דבשבועה אפילו מדרבנן לא אסור י"ל דמשום חומרא דשבת אסור וא"כ אפשר ליתבא בזה רק ספק איסור דרבנן אבל עכ"פ איסור סקילה ליבא. ע"כ.

וראה עוד בזה בשו"ת אבני מזר (ח"צ יו"ד סי' רנט אות ד) וכותב שם שדעת רש"י כאן דס"ל ח"ש במלאכת שבת אסור מה"ת יחידאה היא. וע"ע בשו"ת חסד לאברהם - תאומים ח"א (תאומים סי' כח). ובשו"ת מהרש"א אלפנדארי (תאומים ס"ס ט).

ועיין בספר ישועות יעקב (או"ח סימן שא) שהקשה על החכ"ס מיבמות (דף ה), יכול אמר לו אביו חלל את השבת יכול ישמע לו וכו' ומוקי לה בלאו דמחמר, וקשה דאמאי לא מוקים לה דאמר לו שיעשה מלאכה פחות מכשיעור דאין בזה חיוב כרת אלא איסור תורה בעלמא, ואשמעינן האי קרא דלא ישמע לו, א"ו דבכ"ש ליכא איסור תורה ואי אפשר לאוקמי קרא בהכי. עוד כתב הישועות יעקב שם להוכיח מירושלמי פ"ז דשבת, הוציא מזה לרה"י אם יוצא זה ידי מזה אי חשיב מזה הבאה בעבירה, וקאמר דזה לא חשיב מהב"ע משום דיומא הוא דקגריס, וקשה הא שיעורא דהוצאת שבת הוא כגרוגרת ושיעורא דאחילת מזה הוא בחית, וא"כ הרי בידו לקיים שמיים שיוציא חית ולא יעבור באיסור הוצאה בשבת דגבי שבת זהו ח"ש ומ"ע דאחילת מזה יקיים בלי עבירה דשבת וא"כ אין המצוה באה מחמת עבירה ולא שייך כלל בזה מנהב"ע, א"ו דח"ש אסור מה"ת והוא ראיה ברורה, עכ"ל.

עמוד ב'

גב'. האי מאן דפליג פילתי וכו' אי קפיד אמשיחתא וכו'. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח א' סימן קכח) בדבר מדידת החום ע"י טערמאמעטער (THERMOMETER) [=מודד חום] בשבת ויו"ט אם אסור ואם הוא מדאורייתא. וכותב: דע שאיסור מדידה בכלל אינה מדאורייתא אלא במחמך

להחשיב זה בורר בכלי ויש לאסור כמו בקנון ותמחוי אבל אם אין עושים להצריחה כלום יותר מזידו אלא מחמת שאינו רוצה ללכלך ידו או מחמת שהוא מרחוק ואינו יכול להגיע שם בידו או מחמת שהוא דבר לח ואינו יכול ליקח בידו וכדומה הוא רק כבורר בידו שמוחר לאחור באוכל מתוך פסולת. דהא פירוש קנון איתא ברש"י כאן שהוא זינור רחב מלחחריו וקצר מלפניו ונותן קטניות במקום הרחב ומנענעו והקטניות מתגלגל ויורד דרך פיו הקצר והפסולת נשאר בכלי והוצא בסי' ש"ט סעי' ד'. וא"כ הוא כלי שמתברר בנקל עי"ז אף שאין עיקר הצריחה בכלי זה אלא גנפה וכברה ופטור דהוא כלאחר יד מ"מ אסור מדרבנן כיון שדמי לצריחה מאחר דג"כ ע"י הכלי נזכר כדפרש"י, וא"כ אף בתמחוי שפרש"י בביצה דף י"ב שהוא קערה גדולה נמי הוא באופן שע"י הקערה מתברר ביותר קלות ע"י ההתפשטות בהקערה ונפרד האוכל מהפסולת ובהו נאמר פטור אבל אסור וייליף מזה לכל כה"ג בכלים שמסייעין להברור. אבל כשהמזלג והכף לא מסייעין להברור אלא משום שאינו רוצה ללכלך ידו או שרחוק ממנו אין לאסור. ע"כ.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק א' סימן עו) בדבר השאלה הנ"ל, ומסיק לקולא, והביא מהשואל שם בשם החזון איש, שמחיר ג"כ ליקח הדג במזלג. וע"ע בחלק ט' (סימן לב), מה שכתב להשואל בענין זה, ומה שז"י בס' שמירת שבת כהלכתה, להחזון איש (קנ"ד סק"ה), היינו החזון איש הנ"ל שהחיר באוכל ואוחז בעצם ונוטל את הבשר מן העצם ע"י מזלג.

רש"י. ד"ה ובי מותר לאפות פחות משיעור כו'. ידוע מה שנסתפק בשו"ת חכם נבי (סי' פ"ז) אם חלי שיעור בשאר איסורים שאינם איסורי אכילה דאורייתא או דרבנן. והרב המגיה במשנה למלך ה' שבת (פי"א ה"א) השיג עליו, והוכיח מרש"י כאן דאסור מן התורה. (ועיין בפרי מגדים א"ח בפתיחה כוללת שהאריך בזה, ובאו"ח סי' שיט מש"ז ס"ק א'). [ועיין בשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן ט ענף ב') שכתב כן בפשיטות].

ועיין בשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן טו ענף ו) שכתב להוכיח דגם הרמב"ם ס"ל דחלי שיעור דשבת אין בו איסור תורה כלל, שכן כתב (פ"א מה"ש ה"ג) דכל מקום שנאמר שהעושה דבר זה פטור הרי זה פטור אבל אסור ואיסורו מד"ס, ולהלן (פי"א ה"ג) כתב דאם אין בו שיעור הוצאה ה"ז פטור, אלמא דס"ל דחלי שיעור בהוצאה אין בו איסור תורה כלל.

להקל מיון דהוי כתב עכו"ם. עיי"ש בדבריו. וע"ע בזה בשו"ת באר משה (ח"ו קו') עלעקטריק סי' עז-עח).

גמ'. **האי מאן דשדי סיבתא לאתונא חייב מושום מבש'.** בשו"ת באר יצחק (חלק א"ח סימן כב) חמה על ש"ס דיבמות (ל"ג ע"ב) זר ששימש בשבת חייב משום זרות ומשום שבת דברי ר' יוסי ר"ש אומר כו' זר ששימש בשבת במאי אי בהקטרה האמר ר' יוסי הבירה ללאו יצתה, וקשה אמאי לא נימא דחייב משום מבשל כמו שמנינו כאן דהאי דשדא סיבתא לאתונא חייב משום מבשל. וחירץ לפמ"ש"כ רש"י דשדי כדי לייבשו י"ל דלא מקרי ביטול כ"א בממשו נשאר קיים, אבל לא בהשליכו לשרפו, וע' במ"מ (ה' שבת פי"ב ה"א) ובמג"א (סי' ש"ח ס"ק י').

אבן בירושלמי (פ"ב דשבת סוף ה"ה) אי' בהדיא דזר ששימש בשבת חייב משום מבשל בהקטרה אימורים, ומקשי דמה ביטול יש כאן ומתרי דמיון דרואה באיכולן כמבשל הוא. והסביר שם סברת הירושלמי דיש בזה משום ביטול ע"פ מה שאמרו צובחים (דף מ"ו) דבעי לשם ניחוח ולכן חייב משום מבשל משום דהוי כמו שצריך לגוף ממשיך שיהי' מהן ריח ניחוח [וכן מדוקדק לשון הירושלמי דא' מיון דרואה באיכולן כו']. אבל היכא ששורפן ע"ג גחלים ואין ממשיך קיים י"ל דמודה הירושלמי דאין שייך כלל בזה ביטול. ועיי"ש באריכות בזה.

ולבסוף כותב: אחרי כתיב זאת ראיתי בנשמת אדם (כלל כ' סי' ב') שהקשה מירושלמי דשבת (פ' ב') הנ"ל על רש"י דשבת הנ"ל על האי דשדא סכתא כו' הנ"ל, ואי' שהש"ס דלין פליג על הירושלמי וכדלעיל, ולפמ"ש"כ לעיל בארוכה אין כאן פלוגתא כלל.

גמ'. **האי מאן דארתח כופרא חייב מושום מבש'.** בס' קצות השלחן ח"ו (דמ"ט ע"ב) כתב דחמאה שנימוחה לא הוי נולד לפי שחזר ונקפה. וראיה לזה מדאמרין כאן האי מאן דארתח כופרא חייב משום מבשל. סד"א מיון דהדר ואקושי אימא לא. קמ"ל. והיינו לענין חיוב משום מבשל, אבל לענין נולד שפיר מסתבר דלא מיחשב נולד מה שנימוחה לפי שעה.

גמ'. **שם.** בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' ק"מ) אוסר לעשות סודה בשבת מפני שמהווה רחיצת מים, ומחזי כמבשל, ואע"פ שאינו אלא לשעה חשיב נולד, וראיה לזה משבת כאן האי מאן דארתח כופרא חייב משום מבשל אע"ג דהדר ואקושי. ע"ש. אמנם חזר בו

כשמכין וקפיד אומדה, כמפורש בשבת דף ע"ד בסליח סילתא א"ר אשי אי קפיד אמשחתא חייב משום מחחק, עיי"ש בפרש"י, וכן פסק הרמב"ם פי"א משבת ה"ז אבל זולת זה הוא רק מדרבנן במקח וממכר, וכו', וא"כ נמצא שאין שייך אף דרבנן במדידת החום שע"י טערמאמעטער שאינו ענין כלל למדידה האסורה אף הוא חומרא בעלמא שיש מעלה להחמיר והרואה להקל אין למחות בו.

ואם הוא למדוד איש חולה אף באופן שאינו סכנה פשוט שמוחר אף מדידה גמורה כשאין בה משום מחחק כמפורש בש"ע סי' ש"ו סעי' ז' במדידת אזור דלא הוזכר שאיירי ביש בו סכנה וגם אף אם יש סכנה לא הותר ברפואה דלחשים אם אין הרפואה ברורה כמו בקמיע שצריך דוקא למומחה שריפא ג"פ ואם נוקים באופן מה לא היה צריך להחיר משום שלא נאסר מדידה של מזה דאף מלאכה דאורייתא היה מותר אלא ודאי דאיירי אף בליכא סכנה ואין ברור הרפואה שמ"מ נחשבת מדידה של מזה מטעם דלרפאות הגוף מזה היא אף בליכא סכנה. ועיין במ"ב שם ס"ק ל"ו וכ"ש שאסור להחמיר במדידת טערמאמעטער שאין בה חשש איסור ממש. וגזרת שחיקת סמנים לא שייך בזה שאין המדידה עצמה הרפואה. ובמדידת אזור החולה ללחוש עליו שהיא עצמה מעשה הרפואה אולי מיון שהוא רק רפואה דלחשים לא הוי בכלל הגזרה דשחיקת סממנים. ע"כ.

וע"ע בשאלה זו בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' מט), שו"ת חלקת יעקב (ח"ג סי' כד), ושו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן קמב).

ועיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ז' סימן כב) בדיון אם מותר להשתמש בשו"ט צמודד החום ע"י שמאירים עיי"ז אומיות. ח"ל השאלה: ינא לאור מודד חום חדש, שהיא רצועה של עור פלסטיק וכשמניחים על הראש כמה שניות, אזי אם לחולה חום, מאירים שני אומיות, אן אף באומיות לטיניות, וכשאין חום מאיר אות אחת, האומיות כתובות כבר רק ע"י החום כנראה מתחברים גבישים ומאירים על הרצועה, והנדון אי שרי להשתמש בשבת קודש, מיון שהיא נפוצ מאד באחרונה באה"ק, אי שייך צ"י כותב, לפי מש"כ בש"ע הרב וצביאור הלכה (סי' ש"מ) לחוש להצ"ח במוחק שעוה שעל אומיות הכתובות שחייב משום מוחק, (ואף שדעתו למחקן מיד כתב בצו"א (ס"א סק"א) דחייב), ואף דהוי דבר שאינו מתקיים החמיר בזה המשנ"ב שם, ואולי

רש"י. ד"ה תנור חייב שמונה. ברש"י כאן נמצא סברה חדשה בדין מכה בפטיש, דמשמע דבר הנגמר מאיליו בהמשך זמן ע"י דבר אחר, אע"פ שאותו דבר זה האדם עשאו לא מחייב משום מכה בפטיש, ע"ש. וע"ע בשו"ת רב פעלים (חלק א או"ח סימן טז) מ"ש בזה.

בהלכות בורר יש להאריך הרבה

עד כדי ספר שלם, ונעזר רק בדבר אחד המצוי

הנה בערוך השלחן (סי' שיט סעיף ז והלאה), אחר שפסק שדין בורר שייך גם בדברים שאינם מאכלים, וכדמוכח בסוגיין מדין חציאה וחלתא. ופרש"י שם, העיר, שלפ"ז יש לשאול שאלה גדולה שא"כ איך מצאנו ידיו ורגליו בכמה דברים, כגון אם מונחים סמינים כפות ומזלגות מעורבים, ואנו זרימים כעת לסמינים, ובוררים הסמינים מציניהם, וכן כשתלויים בגדים הרבה על הכותל, וזרימים לשני בגדים או שלשה, ונוטלים כל הבגדים מעל הכותל ובוררים הבגדים הנזרמים, והשאר חוזרים ותולים אותם על הכותל. וכן אם היו מונחים הרבה ספרים מעורבים זה על גב זה, ואריך כעת לאחז ספרים מהם, ובורר ונוטל. וכו"ב. ותשובה דבר זה הוא משני פנים, האחד, שבדבר הניכר הרבה לעין הרואה לא שייך לומר בזה ברירה, שאין זה ברירה אלא נטילה בעלמא, וכל אלו הדברים כבגדים כלים וספרים ניכרים לעין כמובן. ולא דמי לשני מיני פירות כמו תאנים וענבים, שמתוך קטנותן וריבויין זרימים לברור זה מזה, משא"כ בבגדים כלים וספרים. והשני, שיוכל לברור הכלי והספר שחפץ בו, וכדין הבורר באוכלין שמוחר לברור אוכל מתוך פסולת לאלתר. וגי'מ בין ב' טעמים אלה, אם מותר לברור ספרים זה מזה כדי להעמידן על מקומם, או בגדים זה מזה כדי לחלותן, וכן בכלים להניחם במקומן, שלפי הטעם השני אין היתר לזה, אבל לטעם הראשון אין איסור בדבר. ויש לעיין בזה. ע"כ.

ועיין בזה בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן עד בורר אות יא), ניץ אליעזר (חי"ב סי' לה) באר משה (חי"ו סי' סח).

בחלק ג' (בסוף הספר בהשמטות לח"א) והחיר, וכוחו שכן העירו לו כמה רבנים, וכן העלה להקל בשו"ת שערי צדק, וכן נהגו כל העולם. ע"ש.

גמ'. **האי מאן דעביד חביתא וכו'.** בס' חמדת ישראל (מהגאון מוה"ר מאיר דן פלאצקי ז"ל, בקונטרס נר מצוה במלאכת שבת), כתב לזדד להיתרא בצריחת עצמות מתוך הדגים בשעת אכילה בשבת ויו"ט, על פי מה שכתב בתשובת רעק"א (סי' כ), דכמו דקיי"ל דאין דישה אלא בגדולי קרקע דקרקע ה"ה צורה, וממילא ה"ה בצורה, דצורה ובורר אחת הוא, ודגים לא היו גידולי קרקע ואינו חייב עליהם משום בורר, ומחבץ דחייב משום בורר היינו דחלב היו גידולי קרקע. ואי דיט להעיר מהא דחביתא דכאן, יש לומר דעפר היו דומה למשכן דהיה המלאכה צהב וכסף ונחושת והי' צריך לברור, מה שאין כן דגים שאינו גידולי קרקע, ואין לו שייכות כלל להקרקע דנולד מן המים, שפיר יש לומר דאינו בכלל בורר, וממילא כיון דמדאורייתא ל"ה בורר, א"כ שפיר יש לזדד בשאר דגדים המצואים שמה, וע"כ אין להחמיר אף לעצמו לשנות ממנהג העולם דמחזי כיוהרא, עכ"ל.

גמ'. **חבמה יתירה שאני.** עיין בשו"ת שערי דעה ח"א (סי' קנ"ד), שהביא מ"ש במעשה רוקח (ס"פ מטות) בשם הנחלת בנימין, שאסור לשאול באורים ותומים בשבת, למ"ד ציומא (עב) שהאומיות מטטרפות, והו"ל כחבמה. והשיג ע"ז שזהו נגד המפורש בעירובין (מה) שדוד שאל באורים ותומים בשבת. וה"ט דשרי משום דחכמה יתירה שאני. וכדאמרינן כאן הטווה ע"ג בהמה פטור, שאין דרך טויה בכך. ופריך מדחניא שטוף בעזים וטווי בעזים. ומשני חכמה יתירה שאני. ע"כ.

רש"י. ד"ה דשדי סיכתא. עיין מגן אברהם (סימן שי"ח ס"ק י') בסופו, ומה שהניח שם בצ"ע, ועיין בהג' החת"ס שם, ח"ל: ק' זו נתיישב בו הלח"מ שם ומיהו מלשון רש"י שבת ע"ד ע"ב ד"ה דשדי סיכתא כו' ובד"ה דמרפי רפי' כו' שאין ציטול אלא על ידי משקין, ע"כ. והזכירו בתשובותיו (חלק ב יו"ד) סימן צב ד"ה אמנם.

דף עה ע"א

השאלה ע"ד עלי כחצי קודש שקורין קורעקטין דעיקר הדפסתם לא נעשה ע"מ ללמוד או לקרות בהן וגם אינם

גמ'. **שכן יריעה שנפ"ל בה דרגא וכו'.** עיין בשו"ת עין יצחק (חלק א או"ח סימן ה) בדבר

גב'. **שם.** עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ו-ליקוטים סימן ח) וז"ל: חשתי ולא התמהמתי להשיב מפני כבוד השם הקדוש ית"ש העומד בציון ע"י אפקורס ישראל שאחר שכתב הסופר פסוק זה השער לה' נדיקים יבואו בו על מנת לדבוקו בפתח זהכ"י וכתב השם בכתבו דבוקו הרשע בפתח זהכ"כ באופן שאי אפשר להסיר הקלף וגם לא לגרד ולקלוף כלל, היש מקום להתיר למחוק השם הקדוש הזה.

אין ספק אצלי שאם היה אפשר ע"י שום תחבולה להסיר הקלף או לקלוף השם מעל הקלף לא היה מוקד לשאלו שאלה זו, וע"כ גם א"א להציל השם מציון לא ע"י סחירת בנין זהכ"כ ולא ע"י סגירת וסחירת הדלת שלא יכנסו בו עוד ואולי הוא צבית ה"א משרי הישמעלים ואין יד ישראל שולטת שם כ"א למחוק ע"י שום תחבולה שלא ירגיש הישמעאלי.

הגה הר"י אסכנדר שצ"י י"ד סי' רע"ו מייתי רא"י להתיר מחיקת השם לצורך תיקון מאבני מזבח ששקצו אנשי יון והרב"י לא מצא מקומו ועי' בהגה"ה חדשים שנלאו למצוא והנה היא בריית' הובא במס' ע"ז נ"ב ע"כ אלא שדחה רא"י זו דשאני מזבח שמקומו מכון וא"א במקום אחר ע"כ הוצרך לנתחן אותו משא"כ שם שאפשר בגניזה יריעה. ולע"ד בלא"ה אין רא"י משם למסקנא דבאו זה פריצים וחללוהו ע"ש וכבר הארכתי בזה במקום אחר [ועוד דלמא חשמונאים ע"י אמירה לנכרי נתנו המזבח או ע"י הגרמא ולא בידיהם ממש והגרמא שרי מן התורה עכ"פ כמבואר בשבת ק"כ ע"א].

ולפע"ד להביא רא"י מיריעות שבמשכן דאמר' במס' שבת ע"ה ע"א יריעה שנפל זה דרנא קורעי' זה ומופרי' זה ועי' שם פירש"י ומוס' ופשוט דנקריעו' יריעה עובר על לאו דלא תעשו כן לה' אלקיכם כמו במחיקת השם וכמבואר במס' מכות כ"ב ע"א שבשלו בעני הקדש יע"ש ש"ע א"ח סי' קי"ב ובמג"א שם סק"ו במח"כ קיצר בהבנה כי המעיין במהרמ"פ יראה כוונתו דבהסרת הספקלים ושטענד"ר מצ"הכ"י אין בו משום סחירה עד שיסחר דבר מחצירו אבל פשוט שהסותר הספקל בעצמו עובר משום לא תעשו כן כמבואר מש"ס מכות הנ"ל ועיין רואה בפני' בתשוב' יראה כי כן מוכח שם. הדרך להנ"ל דהקורא יריעות ובמשכן עובר משום לא תעשו ואפ"ה פשיט להש"ס דלצורך תיקון שרי אע"ג דאפשר בגניזה וה"ה לצורך תיקון מותר למחוק דהרי הכל מלאו א' דלא

ראויין כלל לקרות בהן מחמת דהן מלאים שיבושים ונלקו בחסר ויתיר וכל ענין לא נעשו רק כדי להגיה על ידם הספרים שיוצאין מבית הדפוס ובכלל זה נמצא גם עלים הראשונים שיוצאין ממכשש הדפוס דע"פ הרוב שני עלים או שלשה עלים הראשונים יוצאים מטושטשים וגם נמצא בהם כמה מחקים או שהאותיות הם מפוזרים וע"י כן אין מספחין אותם לספר שלם והם מתפזרים בצבית הדפוס בכלל שארי הקורעקטין וזה ידוע כי מחמת גודל ריבויין של העלים הללו אשר הם מתרבים בכל יום ויום בצבית הדפוס אי אפשר כלל לגזום כד"ה אלא הם מתפזרים אחת הנה ואחת הנה בצבית הדפוס ומשם הם מתפנים לחצר ולצבית האשפה ובשאר מקומות המטונפות וצאים לידי ציון גדול אשר אין להעלות על הספר וגם אותן הקורעקטין שמשמרים אותן וגומזין אותם על זהכ"ק הסמוך לעיר נחברר אח"כ שבאו אינם יהודים וחפרים מן הקרקע ומשחמשין בהם ואין לנו ציון גדול מזה. וידוע מש"כ השבות יעקב ס"ג סעי' יו"ד לדון בכתבי הקודש להתיר לשורפן במקום שבאים לציון כמו בנ"ד והכנסת יחזקאל בסי' ל"ז חולק עליו והמג"א בסי' קנ"ד ס"ק ט' הביא בשם הבאר שבע דכתבי קודש שכלו אסור לשורפן וה"ה בכל תשמישי קדושה וכ"כ הרמב"ם במל"ת סי' ס"ה שהמאבד כתבי קודש עובר בלאו.

ועיין שם (סימן ו) שהשואל כתב להוכיח דמוחק השם כדי לתקנו דמוחק מהך דכאן דאמרו שכן יריעה שנפל זה דרנא קורעין זה ומופרי' אותה. הרי דמוחק לקרוע בזה שהוקצה להמשכן וע"כ הטעם הוא משום דהו קורע לתקן.

והשיב: יפה כתב כה"ר וכן ראיתי בחתם סופר ח' ששי סי' ח' שהביא רא"י זו מהך דשבת שהיו קורעין להיריעה שנפל זה דרנא לתקנה דמוחק מזה דמוחק השם לתקנו דמוחק. והו כמו ראיות כה"ר. הנני להשיבו כי באמת גם אני אמרתי לרא"י זו ועכ"ז לא רציתי לכתוב זה משום דיש לפקפק על רא"י זו דהא התם גבי מלאכת המשכן לא אמרו שיעור הקריעה אם הי' צרוב היריעה רק אמרו סתמא. והנה גבי שיעורי דשבת שיעור הקורע הוא ע"מ לתפור שתי תפירות ע"כ י"ל דקריעה מועטת אין זה מקרי בשם איבוד והשחתה מיון דרובו לא נקרע. לכן אין מקום להוכיח משם כן. עיי"ש באריכות. ועיין שם עוד (סימן ז) בזה. וכבר האריכו האחרונים הרבה בשאלה זו.

אחפ"ם לשטרות [היא שנת תתקל"ז לזכירה (אלף מאה שבעים ושבע)] משה ב"ר מימון ז"ל.

גמ'. **הצד חלזון וכו'.** עיין מאירי (לקמן דף קג) שכתב, ויש לך נד אחר בדין פ"ר שהוא מותר לכתחילה לר"ש, ולר"י פטור. והוא כשהמלאכה הנגדרת ממנה קשה לו, על דרך מה שאמרו בגמרא הפועל חלזון, כל כמה דאית ביה נשמה טפי עדיפא ליה. וכו'. נמצא לשיטה זו, שכל פ"ר שהדבר קשה לו, מותר לכתחילה ואף לר"י. ואם אין הדבר קשה לו וכן אין נוח לו, לכתחילה לר"ש, ולר"י יהודה חייב, ואם (אין) הדבר נוח לו ונריך לו, חייב אף לר"י שמעון. עכ"ל.

ועיין בשו"ת חסודה שלמה ח"צ (תאו"ס סי' ו), שהחיר לפתוח המקרה בשבת אע"פ שע"ז מתחיל החשמל לפעול קודם הזמן שהיה צריך לחדש עבודתו, אילו לא פתח את המקרה, מטעם דהוי פסיק רישיה דלא ניח"ל, והוסיף ע"פ הסוגיא דכאן בפועל חלזון, שכל שהוא נגד רצונו ולא רק שלא איכפת ליה, אין זה נגדר פ"ר שאסור לר"ש. לכן מותר בכה"ג. עיי"ש.

גמ'. **שוחט משום בואי חייב וכו'.** עיין בשו"ת פנים מאירות (ח"א סימן עה) וז"ל: ראיתי גדולי שנחשבו בהיתר אי שרי לישראל ליתן בהמתו לנכרי לנחרה כדי שלא יתקלקל עור' ונתוכה ע"ז הרב הגאון מהור"ר גרשון בש"ת סי' י"ב והט"ז בסי' קי"ו והב"ח בא"ח סי' תקנ"א ולדעתי היתר ברור אפילו לישראל לעשות בעצמו דאמרינן בשבת דף ע"ה ע"א והשוטנו שוחט משום מאי מחייב רב אמר משום נוצע ושמואל אמר משום נטילת נשמה ופי' רש"י שוחט משום מאי מחייב שחיטה במלאכה המשכן היכא ומאי עבדיתה אי מעורו' אליס מאדמי' למה לי בהם שחיטה בחניקה נמי סגי עכ"ל ומדנקט רש"י בחניקה ולא נקיט בנחירה אלא ע"כ דאף למ"ד דבשר נחירה הותרה להם א"כ נחירתן זו שחיטתן ולכך נקט בחניקה נמי סגי דעכ"פ חניקה לא הוי בכלל שחיטה חיה ברור למ"ד דבשר נחירה הותרה להם אבל בשר חניקה לא הותר' להם וראי' שננטוה על דם כיסוי במדבר ואי היו מותר' לחנוק לא שייכה כלל במצות כסוי ואפ"ה היו מותר' לחנוק בשביל העורות וליכא למימר בשביל מצוה הותרה להם הלא הי' יכולי' לעשו' דרך נחיר' לחתוך העו' וסימני' לאורך הצואר ולא היו מפסידי' העור כמו בחניקה דלריך ג"כ א"כ לחתוך העור לשני' אלא פשוט וברור דמותר להמית בעל החי בשביל איזה צורך ופשיטא למ"ד דלא הותרה להם בשר נחירה ומדפריך הכא שוחט משום מאי מחייב ש"מ דהי'

חששון כן נפיק. ומדילפי' הקורע ע"מ לחפור לחייב בשבת מחופרי יריעות ש"מ שלא ע"י הגרמה בעלמא אלא קריע' להדיא קרעו וגם פשוט מחופרי יריעות לא עשו ע"י אמירה לנכרי וא"כ מוכח מזה שפיר היתר מחיקת השם לצורך חיקון. ע"כ.

גמ'. **כי היא חכמתכם ובינתכם.** ע' בשו"ת חתם סופר (תאו"ס סי' נו) שכ', ובאמת לא ידעתי מ"ט לא נהגו הנשים לצדך ברכת החמה, והטעם שכ' השל"ה בדין ברכת הללנה שהנשים גרמו פגם ומיעוט הירח, לא שייך כאן, ומ"מ מה שנהגו נהגו ומה שלא נהגו הבו דלא להוסיף עלה. וז"ע. ע"כ. וכו' ע"ז בשו"ת מהר"ם שיק (תאו"ס סי' נ), דלפמ"ש המג"א (ס"ס רלו) שבדבר שאין בו עשייה אין רשאות לצדך, א"ש הכא. ובא"ה י"ל דכיון דחליא בחישוב תקופות ומזלות דנפקא לן מדכתיב ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם, ואין חכמה לאשה, וגם אינה במצות ת"ת, דאמרי' ושמרתם זו משנה. מש"ה לא נהגו בזה. ע"ש.

גמ'. **שם.** עיין שו"ת הרמב"ם (סימן קנ) וז"ל: השאלה ה"ב שאלה כמה שאמרו היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו מחשב וכו', איך יהיה זה החישוב ומה יצא מזה והאם זוהי הלכה אם לאו.

התשובה חישוב תקופות ומזלות הוא חכמה התכונה בכלל. ואומרים כל היודע ואינו מחשב, ר"ל, מי שיש ביכולתו להבין אותה ולו שכל טוב וקרא הקדמות זאת החכמה ואינו עוסק בה. ומה שאמרתם מה יצא מזה, כבר באר ר' מאיר בצרייתא [מקור ברייתא זו לא נודע לי, עי' ה' יסודי תורה פ"ב ה"ב כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמחוך כך אחת מכיר את מי שאמר והיה העולם, ועי' ס' המצות מ"ע ג' ומורה נבוכים ח"ג פרק כ"ח מונק ח"ג עמ' רט"ו ואין מקורו בספרי ואחחנן פי' ל"ג או בספרי עקב פי' מ"ט (שם פ"ה א') שהרי בס' המצות גורם כמו בספרי שלפנינו], ואמר הסתכל במעשיו, שמחוך כך אחת מכיר את מי שאמר והיה העולם. ומתחלת חבורנו הגדול יתבארו אלו העיקרים.

וזהו כלל מה ששאל הר' אפרים ז"ל וכל מה ששאלתם אתם. וכבר השבנו לכם עליו. והמקום ירחם עליו ויצרך אתכם ויעזור את כלנו לעסוק במצותיו ולהדמות בדרכיו ולהבין בייחודו אמן וכן יהי רצון. סיון

א"ח משום צידה ומנזר הסבירה מ"ל חילזון או שאר דגים דגם חילזון דג הוא כמבואר במנחות.

וְלִי קָשָׁה על המג"א ממסנה בשבת (ד, יז ע"ב) ב"ש אומרים אין פורסין מלודות חיה ועופות ודגים וכו' ובגמרא אמרינן דגורו בדבר שבשבת חייב מטאת, משמע דעל דג נמי יש חיוב מטאת, אך י"ל דשם צידה אחד הוא וגזרו על פריסת מלודות משום בהמה חיה ועוף ובלא"ה הרי כתבו חוס' בשבת דף יז דפורס מלודות בשבת אינו חייב משום דהוי גרמא בעלמא ורק דהגזירה היא לפעמים אפשר שילכוד בשעת פריסתו וא"כ בלא"ה בחיה ועוף גופא לא הוי דאורייתא אלא לפעמים אפשר שידמין א"כ גזרו בכל פריסת מלודות משום חיה ועוף. וראיה לזה י"ל דבתוספתא שהביאו החוס' לא זכר אלא בהמה או עוף בשלמא חיה בכלל בהמה אכל למה השמיט דגים א"כ משום דבחיוב מיירי ודג ליכא בחיובא. אולם י"ל דנהי דאינו חייב משום צידה מ"מ ליחייב משום קולר ולפי"ז בכל צידת דג עכ"פ חייב משום קולר אי לאו בלודו כשעלה מן הים דשוב ליכא קולר.

תוס' שם בשו"ת מהרש"ס (חלק ה סימן לה) נשאל ע"ד מהרש"א כאן במ"ש דאע"ג דהשולח דג מן הים כיון שיש בו כו' הכא שמא חלזון דרכו לפרס ולקרב מיתתו והקשה מהרש"א דהול"ל משום דלא ניחא ל' בנטילת נשמה בחלזון, וע"ז תמה השולח דהא החוס' קאי הכא למ"ד כשפצעו מת ולא מוקי בפצעו חי ובע"כ דלא ס"ל הך מלתא דלא ניחא ל' דליציל צבעי' א"כ שפיר הוצרכו חוס' לסביר פרכוס.

ובותב: והיא תמי' גדולה על רבינו המהרש"א וז"ל ויתתי לי כי גם אני בהסקפה ראשונה העירותי בזה ואני מוסיף שכן כ' להדיא מהרש"ל בח"ש ע"ה ב' ברש"י ד"ה משום נטנ"ש במש"ש ותחש וחלזון וכו' דקאי לר"י וכשפצעו חי והיינו משום דלר"י איכא בזה משום נטנ"ש והמהרש"א שם תמה באמת על רש"י מדוע נקט חלזון גם אחרי רואו דברי הרש"ל והוא תמוה מאד. וכדי ליישב דבריו דלא לישוי' טועה ח"ו אבאר מקודם מה שראיתי מבוכה בענין מהות החלזון וכו', עיי"ש באריכות.

תוס' ד"ה וליחייב. עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן קסה) ד"ה גס.

תוס' ד"ה טפי. עיין שו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן סב) דבר חדש במה דפליגי ר"י ור"ש במלכא שא"ל לגופה. וכותב: נראה לפע"ד

מוחר להם לחנוק א"כ ה"נ לדידן מותר לנחור ולחנוק מיהו במכירת הבשר חלקו על ט"ז עיי' בספ' פרי חדש ובתשובה הנ"ל.

גמ'. שם. ידועים דברי הבעל שם טוב הק' דקאי על היצה"ר וזה כוונת החוס' שוחט דעלמא, והיינו משום שצובע המזות לעבירות.

גמ'. שם. דדין צביעה באוכלים עיין בשבולי הלקט השלם (סי' פו) וז"ל: צ"ע על הכרכוס אם יש לחוש עליו משום צובע. ולפ"ד בעל היראים דאמר שאין דרך צביעה בתבלין [באוכלין] מותר. וז"ל היראים, ראוי לבר ישראל שאוכל תוחים או שאר פירות הוצבעין, שיזהר שלא יגע בידיים צבועות צבגדיו או במפה. דהו"ל תולדת צובע. וכן אם יצא דם מהמכה אסור לחת עליה בגד. אבל אם צובע פחו במשקה הפירות, לית לן בה, שאין דרך צביעה באוכלין. עכ"ל השה"ל. והוצא בצ"י (ס"ס שכ).

והאחרונים עמדו ע"ז, ממ"ש כאן שוחט משום מאי חייב, רב אמר משום צובע, ושמואל אמר משום נטילת נשמה. אמר רב מילתא דאמרי אימא בה מילתא, דלא ליתו דרי בתראי וליחכו עלי, צובע במאי ניחא ליה, ניחא דליתווס בית השחיטה דמא כי היכי דליחזוהו אינשי וליתו לזבוי מיניה. ע"כ. (ופרש"י, משום צובע, שצובע את הבשר של בית השחיטה). והרי צביעת הבשר היא צביעה באוכלין, ואעפ"כ חייב משום צובע.

ועיין חכם נבי (סי' צב) שהביא דברי הרמב"ם (ר"פ יא) שפסק, השוחט חייב משום נטילת נשמה. וכו', דה"ט שלא פסק כרב דאמר שוחט חייב משום צובע, משום שאין צביעה באוכלין. ואפילו לרב י"ל שמשום שהבשר אסור באכילה שייך ביה צביעה. אבל דבר הראוי למאכל אדם לא שייך ביה צביעה כלל אפילו לרב. עכ"ד. ועיין בשו"ת שאל ומשיב תליחא (ח"א סי' שלה) מ"ש להקשות עליו.

תוס' ד"ה הצד חלזון. בשו"ת הר נבי (ט"ל הרי"ס נד סימן ב) עיין להמנחת חינוך (מוסד השבת מלאכה נד) שכתב: בתוס' שבת הביאו ירושלמי דבחלזון ליכא צידה ואין הירושלמי בידי אי דוקא חלזון או בכל הדגים ל"ש צידה. ועיין מג"א בשם רש"ל שהוציא מהירושלמי ונראה דזה הירושלמי שמביאין החוס' ועמג"א שדחה דבריו דבדאי שייך צידה בדגים, ואינו מבין כיון שהחוס' הביאו הירושלמי דלד חלזון

שאין דרכו בצביעה ומשני שפיר דדרכו בך דניתי אינשי ומזני. ע"כ.

מתני'. ועוד כ"ל אחר אמרו. עיין בשו"ת רבי עזריאל (ת"א-או"ת סימן נה) שהקשה לו השואל, וז"ל: מתני', ועוד כלל אחר אמרו כל הכשר להניע כו' גמרא לאפוקי מאי ר"פ אמר לאפוקי דם נדה מ"ע אמר לאפוקי עצי אשרה. וקשה לי טובא הרי כל שיעורי הוצאת שבת הוא מטעם חשיבות למשל עצים השיעור הוא לבשל בו ביצה קלה אבל ציר מהבא לא חשיב לחייב עליו וכן כל כיוצא בזה ותדע הרי המוציא לדוגמא חייב אפי' על חיטה אחת. והנה נחזי אכן אם נאמר לבשל ביצה קלה צריך להיות שיעור עץ כמו ליטרא א"כ שיעור הוצאה בעצים הוא ג"כ לענין חיוב כמו ליטרא ואם היה יוכל לבשל ביצה קלה בשיעור עץ בחצי ליטרא חיוב הוצאה היה ג"כ על חצי ליטרא, וא"כ אם הוציא בשיעור ליטרא עצים מאיסורי הנאה זה הוא שיעור לבשל בו ביצה קלה האץ שיך לומר כיחומי מכתם שיעורא ואין כאן בשיעור ליטרא כיון דעכ"פ יוכל לבשל בו ביצה קלה וחוש הראיה יעיד על זה ומה לי אם הוא בשיעור ליטרא או פחות כיון דעכ"פ יוכל לבשל בו ביצה. בשלמא גבי שופר ואחריו וכדומה גז"כ קך הוא בלי טעם דצריך להיות שיעור הידוע ואם הוא מאיסורי הנאה צריך לי' שיעורא ואין יוצאין בו אף שעדיין השופר ראוי לתקוע בו ולולב ליטול בו כיון דגז"כ קך הוא אבל הוצאת שבת צריך להיות שיעור מסויים חשיבות דציר מהבא ל"ל חשיבות ואם הוציא עץ שראוי לבשל בו ביצה אפי' כ"ש חייב כמו שכתבתי וזע"ג.

והשיב: נראה לעניות דעתי מאחר דבכל איסורי שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה ואם בשל או אפה בעצים אלו התבטל או הפת אסורה משום שבת עצים ומ"ד אין שבת עצים בפת אפשר שיסגר כמ"ד לאפוקי דם נדה. א"כ הוא כמו אינו מבושל כלל וגרע דאסור לעולם וא"א לבשלו כמו בצר חי כוללע"ד פשוט.

ויעייין בתשובת מהר"ם מינץ אב"ד דק"ק אובן ישן ז"ל שפלפל בזה בחשו"ב ו' והקשה למ"ד למעוטי עצי אשרה מאי קאמרי רבנן לר"מ בכריתות פ"ג לא מן השם הוא זה הא הוא מן השם דנותר אסור בהנאה ואינו חייב אלא ע"י אכילה יעש"ה. ונלע"ד ויעייין בקצות החושן ריש סימן כ"ח הקשה לר"מ הא לפ"י ליכא אשם כמו באכל חמץ של הקדש דקם ליה

להניין, דטעמו של ר"ש הוא כיון דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ואם כן דוקא מלאכה שעושה ברצון אבל במקום שהוא צריך לדבר אחר רק שהמלאכה נעשית מאליה, על דרך משל חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה זה לא נעשה ברצון רק שאנוס הוא בזה בזה לא חייבה תורה ואנוס רחמנא פטרה בכ"מ. ולא מיבעיא לשיטת רש"י דברצונו לא הי' בא עליו אם כן הוה אנוס גמור, אלא אף לשיטת התוס' כל דאינו משתמש לאותו צורך שהי' במשכן אם כן לא היה רוצה עכ"פ במלאכה זו ובאה מאליה לא חייבה תורה, אך ר"י ס"ל דכל שרצונו ע"מ לעשות גומא אם כן הוא מסבב האנוס עליו ובכהאי גוונא לא מקרי אנוס כמ"ש במיוחסות סי' ער"ב הוצא בח"מ סי' נ' ס"ק ט"ז. ולפי זה זהו דוקא כשעכ"פ מסבב אותה מלאכה שנמכרין עליו אבל במקום שכוון לכבות אם כן מה שהוצרכו מאליהן לזה לא נמכרין ולא רצה שיסתבב בזה פשיטא דפטור גם לר"י [רק מטעם דבר שאינו מתכוין הא חייב לר"י ולכך קרי ליה אינו מתכוין].

ובזה מיישב מה שהקשו התוס' לר"ש דמחייב מקלקל בהנערה ולא בעי מלאכת מחשבת אם כן גם מלאכה שאין צריך לגופה חייב, ולפי הנ"ל אחי שפיר דמיהו ללא בעי מלאכת מחשבת ומקלקל חייב אבל מלאכה שאין צריך לגופה דהוא אנוס גמור פטור לר"ש אף בחבורת דאנוס רחמנא פטרי' ודו"ק.

ובזה מיישב עוד קושית הכסף דהרסנא סי' רנ"ח דאין בודקין הנשים עצמם בשבת ומכניסים עצמם לספק צביעה ע"ש דאף דהוה מלאכה שא"צ לגופה הא מלאכה שא"צ לגופה אסור מה"ת. ולהנ"ל א"ש דהא היא מכוונת להיפך שלא תמא' דם ולא תצבע הבגד וצכה"ג לר"ע פטור.

עמוד ב'

גמ'. ד"א ליתני דרי בתראי וליחבו עלי. ע' תורת חסד - לובלין (סי' נ' אות ד), מ"ש בזה.

גמ'. צובע במאי ניהא ליה. עיין ביטעוה יעקב (סי' שטז סק"ו) דז"ה והנה בהך פלוגמא, שכי, דהא דקאמר הש"ס צובע במאי ניה"ל, אין הכוונה דמיון ללא ניה"ל הו"ל משאל"ג, דא"כ יוקשה לשיטת הרמב"ם דמחייב במשאל"ג מהא דתפס הש"ס בפשיטות דמשאל"ג פטור, אלא דאין קי"ל שהצובע דבר שאין דרכו לצבוע פטור, וה"ל הו"ל לצבוע דבר

בדרבה מניה ומאי מוסיק. ונלענ"ד ליישב ב' קושיות הנ"ל דהנה לכאורה יש לדקדק אמילתא דרבנן שם לא מן השם הוא זה הא במעילה ג"כ החיוב אינו בא מחמת האמילה אלא מצד ההנאה או מצד הגבהה כבר כמבואר בתוס' קידושין מ"ג ע"א ד"ה שלא מצינו ואעפ"כ חשבינן במתניתין ונ"ל כסברת הרמב"ם בפירושו לכריתות בנקודה נפלאה דההנאה מטעם אמילה וא"כ שם אמילה הוא משא"כ הוצאה הוא שם אחר ואע"פ

שאנו חייב כאן אלא באמילה מ"מ אע"פ שהוצאה א"א אלא מכאן אמילה כאן אעפ"כ האמילה יכול להיות בלא הוצאה והוא כמו ההנאה בהקדש אי לאו דההנאה הוה משם אמילה אבל ר"מ באמת אינו מחלק כך ובאמת לר"מ אפיק אשם ועי"ל ב' טעמות משום שבת ויה"כ ואינו רוצה לומר אלא [חסר ב' תי'] סך קרבנות או אפי' א' [חסר תי' א'] באמילה זו, ולדידיה שם הוצאה כשם מעילה כנלענ"ד.

דף עו ע"א

קשה על הח"א כלל נ' סעי' י"ח שמסתפק בזה והוצא גם במ"ב ונ"ע. ולדינא יש להורות שאין מטערפין. ע"כ.

עמוד ב'

מתני'. ומצטרפין זה עם זה מפני ששון בשיעוריהן חוץ מקליפת וגרעיניהן.

הרש"ש כתב לדייק שמכאן יש סמירה לכאורה למ"ש החוס' ברכות (לו ב) שהגרעינים בכלל הפרי לזרף עליהם בורא פרי העץ. ע"ש. וע' במשנה ראשונה (פ"ק דערלה מ"ח) שג"כ כתב להקשות ע"ד החוס' בזה, וכתב, שמכאן ראיה להחולקים על החוס' וס"ל לזרף שהכל. ע"ש.

והנה יש מבוקה גדול בין האחרונים בזה, הדרישה (סימן רב אות ב) כתב שלדעת הרשב"א שאין לזרף על גרעיני הפירות בורא פרי העץ, מ"מ יש לזרף עליהם בורא פרי האדמה. ע"ש. והגר"א בשנות אליהו (פ"ג דערלה מ"א) כתב, שמהירושלמי שם מוכח שגרעיני הפירות אינם פרי בעצמם, אלא שנתחייבו בערלה מריבוי הכתוב את פריהם את הטפל לפריהם, ומכאן ראיה למ"ש הרשב"א לזרף על גרעיני הפירות בורא פרי האדמה, ודלא כהחוס' (ברכות לו ב) שכתבו לזרף עליהם בפה"ע מפני שהם בעצמם פרי. וכן מוכח מן המשנה (פרק יא דתרומות) וכו'. ע"ש.

אמנם הפרי חדש והאליה רבה כתבו לזרף שהכל, דמשוו להו לדין קורא. ובהגהות רעק"א העיר ע"ד הפר"ח והא"ר שלא ידע טעמם שכתבו שהכל. ובשו"ת קרן לדוד (סימן נב אות ב) הביא מ"ש הגר"א מרגליות בספר עוללות אפרים להוכיח שדעת הרשב"א לזרף שהכל, ודחה דבריו, והעלה שלדעת הרשב"א יש לזרף בפה"א. ע"ש.

מתני'. ואין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן. הנה באוכל ושומה לענין זירוף לבזר נפשות. כתב המג"א בס' ר"י שאין מצטרפין אפילו לענין בורא נפשות, והמשנה ברורה בשער הזיון (אות ה') הביא שיש מפקפקים בזה משום דאולי הוא רק לענין יו"כ משום דקים להו לרבנן דלא מיחבא דעתיה.

ובש"ת אגרות משה (חלק או"ח א' סימן עה) כותב דהעיקר כדעת המג"א, דכלא"ה יש טעם שלא יצטרפו משום שאין שוין בשעוריהן כדאיתא במתני' כאן, ואפילו לקל שבהן לא מצטרף אם אין דבר שמשותף בו וא"כ אוכל ושומה שאין שוין בשעורין שזה בחית זה ברביעית ואין דבר ששוין בו אין להם להצטרף. ומפורש גם ביומא דף פ"א דהטעם דלא מיחבא דעתיה שאמרי רב ור' יוחנן הוא לרבנן החולקים על ר' יהושע וסברי דגם בלא שוין בשעורין מצטרפין לקל שבהן אבל לר' יהושע שבאין שוין בשעורין לא מצטרפין א"ל להאי טעמא דלכן אוקמו רב חסדא וריש לקיש שלא ידעו הטעם דלא מיחבא דעתיה הא דאוכל ושומה אין מצטרפין כר' יהושע עיי"ש. וא"כ כיון שהלכה כר' יהושע שסתם מתני' במעילה דף י"ז, וסוגיין אחיה כותיה ואיפסק בן ברמב"ם פ"ד מטומאת אוכלין הי"א אין להם להצטרף לענין בנ"ר כדסובר המג"א, עיי"ש באריכות.

ובמסיק: דלמה שביאר שמה שאוכל ושומה אין מצטרפין הוא משום דלא שוו בשעוריהן אין מקום להסתפק גם ברוטב שמזרפין עליו כמו על האוכל, דהא פשוט שאף שמזרפין על המים שצלו בהם הירקות או כבשו בהן בפה"א מ"מ לענין ברכה אחרונה שעורו ברביעית ועל האוכל שעורו בחית שאין מצטרפין. וזה

יש לזכך שהכל, ה"נ על גרעיני דלעת ואצטמ"א יש לזכך שהכל.

ועיין בשו"ת קרן לדוד (סימן נב אות ב) שכתב, שאף לדעת הרשב"א אם בירך על גרעיני הפירות בפה"ע דזיעבד י"א, כדין המזכך על מה שאינו עיקר פרי בפה"ע שי"א, וכמ"ש המג"א (סימן ר"ו סק"א), וא"כ לא שייך בזה הכלל דסב"ל, ולכתחלה יש לאכול מקודם מגוף הפרי, ויכוין בזכרה בפה"ע לפטור הגרעין, שבה גם להרשב"א שפיר דמי. ע"ש. והוסיף שם (באות ג), שלענין זכרה גרעיני הדלעת שרגילים לאוכלם בזכרה מקומות הדבר תלוי במחלוקת החוס' והרא"ש עם הרשב"א, שלדעת החוס' והרא"ש יש לזכך על גרעיני הדלעת בפה"א, אבל להרשב"א יש לזכך עליהם שהכל, וכמ"ש כיו"צ המג"א (סימן ר"ד סק"י) שכשם שבפירות העץ כשאנו עיקר פרי נחמין דרגא ומזכרים בפה"א, כן בפירות האדמה זכה"ג נחמין דרגא לזכך שהכל. ומאחר שכבר כתבנו לעיל ליישב שיטת החוס' והרא"ש בזה, אנו אין לנו אלא פסק השלחן ערוך שעל גרעיני פירות יש לזכך בפה"ע, וממילא על גרעיני דלעת וכיו"צ יש לזכך בפה"א, שהרי גם להרשב"א אם בירך בפה"א דזיעבד י"א, כי באמת פרי אדמה הם. ודמי למה שפסק המג"א הנ"ל שבדבר שאינו עיקר פרי י"א בזכרה בפה"ע, דזיעבד, וה"ה כאן שי"א דזיעבד לכ"ע, ולא שייך בזה הכלל דסב"ל. ודלא כמ"ש בספר זכרה הביט לזכך על גרעיני דלעת שהכל. עכ"ד.

וב"ב בשו"ת באר משה ח"ב (סימן יב אות ב), שהיה רגיל לדרוש זכרים לזכך על גרעיני דלועין בפה"א, וכן ראה בשו"ת קרן לדוד (סימן נב) שהעלה כן לדינא, ודלא כספר זכרה הביט שכתב לזכך עליהם שהכל. וסיים, ולדעתי בגרעיני דלועין כולי עלמא מודו שמזכרים בפה"א, כי הכל יודעים שהמסחר של גרעינים אלו הוא נפוץ מאד בכל המדינות, חורעים הדלעת מעיקרה אדעתא דהכי, הילכך אפי' לדעת הרשב"א יש לזכך בפה"א. עכ"ד.

ואולם בספר קצות השלחן (בדה"ש סימן מט ס"ק יח) כתב להיפק, שאפילו לדעת הגר"ז שפסק בדברי הש"ע שעל גרעיני הפירות יש לזכך בפה"ע, מ"מ על גרעיני דלעת ואצטמ"א יש לזכך שהכל, משום שהגר"ז דייק לומר שגרעיני הפירות בכלל הפירות הם, וזהו שייך בגרעיני המשמש וכיו"צ שנאכלים יחד עם הפרי, אבל דלעת שלוקחים אותה לבישול, ומפרידים ממנה הגרעינים כדי לאכלם ע"י קליה עם מלח, וכן

והחיד"א בצרכי יוסף (סימן רב סק"ג) כתב שהואיל ובאנו לחוש לזכרי החולקים על הש"ע, לאפוקי נפשין מפלוגתא, יש לזכך שהכל. וכ"כ בספרו יוסף אומץ (סימן כד) וז"ל: וכבר נודע שהאחרונים המה ראו כן תמהו ע"ד החוס' והרא"ש וסיעתם שכתבו לזכך על גרעיני הפירות בפה"ע, והביאו ראיות שגרעיני הפירות לאו פרי נינהו, אלא דמרבין להו לגבי ערלה מדכתיב את פריה את הטפל לפריה, וכמ"ש הפרי חדש והפנים מאירות והאזן העוזר, הילכך לענין הלכה נקטינן שאין לזכך על גרעיני הפירות אלא שהכל.

[והוסיף], שלפי זה אין לזכך על גרעין של פרי חדש זכרה שהחיינו, כי מאחר דס"ל להאחרונים הנ"ל דלאו פרי הוא, איך יזכך שהחיינו עליו, שלא נתקנה זכרה זו אלא על פרי חדש, וזה אינו פרי גמור. ע"ש. אמנם בספר אות היא לעולם ח"א (מערכת ב' סוף אות לה, דמ"ד ע"א) עמד ע"ד החיד"א דפשיטא ליה שאין לזכך זמן על גרעיני הפירות החדשים, מטעם שמזכרים עליהם שהכל, אלמא דלאו פרי נינהו, הרי הרדב"ז בתשובה ח"ב (סימן תשמ) כתב, שמזכרים שהחיינו גם על מי גשמים של שנה חדשה, אלמא דלא בעינן שם פרי. ועכ"פ בגרעין של פרי חדש שלדעת כמה מרבוותא קמאי יש לזכך עליו בפה"ע, מסתברא שיש לזכך עליו גם שהחיינו. ואפילו להרשב"א וסיעתו דס"ל שמזכרים עליו שהכל, אפשר שגם הם יודו שיש לזכך עליו שהחיינו, יען שזכרה זמן נתקנה על שמחה המגיעה לו, ופרי שהגרעין שלו מתוק הכל ר"מ אחריו, ושמיים בו, ולא גרע ממי גשמים המתחדשים משנה לשנה דס"ל להרדב"ז שיש לזכך עליהם שהחיינו, הילכך נראה שאין להחיר לאכול גרעין של פרי חדש בלא זכרה שהחיינו, ועכ"פ יזכך שהחיינו על הפרי החדש ויכוין לפטור גם את הגרעין הטפל אליו. ע"כ. וכ"כ בספר קצות השלחן (בבדי השלחן סימן סג אות ד) דלדידו שנוהגים כהאדמו"ר הגר"ז בעל התניא שעל הגרעין המתוק יש לזכך בפה"ע, יש לזכך ג"כ שהחיינו על הגרעין. ע"ש.

ולענין זכרה גרעיני דלעת (PUMOKIN) ואצטמ"א (WATERMALON) וכיו"ב, כתבו האחרונים דהדבר תלוי במחלוקת הפוסקים הנ"ל, שלפי דעת רוב הראשונים והש"ע דס"ל שעל גרעיני הפירות זריך לזכך בפה"ע בזכרה הפירות עצמם, אף על גרעיני דלעת ואצטמ"א יש לזכך בפה"א, אבל לפי דעת הפר"ח והא"ר אליבא דהרשב"א ורוב האחרונים, שעל גרעיני הפירות

כך עד שהחירוש עומד על רבע, אח"כ מוזגין את הרכו עם מים ויין כפי הוראת הבי"ד, ונעשה תחת השגחה עוד מגו"ס הביד"ס זללה"ה שלפנינו, ומזכרין עליו בפה"ג, ועכשיו אומרים בשם רב גדול אחד שליט"א שאין לו דין יין ומזכרין עליו שהכל, ובאשר שלענ"ד לא כן הוא וכבר נהגו כן בכמה מדינות לעשות מיץ ענבים כנ"ל, ומזכרין בפה"ג, ואין פוצה פה ומנפץ, לכן הנני לבאר שאין לענ"ד לחשוש כלל בזה. עיי"ש באריכות. ועיין שם שמזכר מסוגיין שיעור מים של המזיגה בזה.

מתני'. שם. בשו"מ מהרש"ס (חלק ד סימן קמח) השיב להשאל ששאל פי' ד' הגמ"ר כאן, שכתב ח"ל: וביצה קליפה ששאלת אמאי ל"מ לרוח רעה וכו', דלמא ל"ש בינינו ח"י כחצי קודש שעליהן מזילין. ח"ל: ע' בבבלי ישע פי' דבריו שהי' מנהגם לכתוב אוחיות על ביצה קלופה ומסופק אולי מטעם זה מקילין וכיון שהגמ"ר מסופק בעצמו ח"א להקל בחשש סכנה ובפרט שכתב רק דלמא אינו מזי' בינינו ובש"ס מבואר דמתחייב בנפשו ובחוס' שבת קמ"א וביצה י"ד גבי שומים מבואר דגם בזה"ל אסור וה"ה ביצה וכ"ה בפר"מ יו"ד קט"ז. ע"כ.

תוס' ד"ה בדי שימוזגנו. בשו"מ אגרות משה (חלק אור"ח ג' סימן לט) כותב להשאל: הנה בדבר כוס לקידוש אם רשאים לעשות על כוס שנעשה מנייר שהוא כלי רק לשעה ששמע אשר אסרתי, אמת הדבר דהא התוספות מפרשים וכו', דד"ה כדי, בשם בני נרבנא דמי שנאמר בהדברים הנזכרים בכוס של ברכה הוא שיהיה הכוס גופו כלי שלם ואיפסק כן בש"ע אור"ח סימן קפ"ג סעיף ג', וכתב המג"א סק"ה דאפילו נשבר רק בסים שלמעלה נמי פסול אף שגוף הכוס שלם, וכוס של קידוש טעון כל מה שטעון כוס של בהמ"ז כדאימת בסומן רע"א סעיף י', אלמא דבעינן שיהא הכוס נאה שרק כוס כה כשר לבהמ"ז ולקידוש, ורואה אני שכוס של נייר שהוא רק לשעה על פעם זה לצד הוא עוד גרוע דאין לו שום חשיבות שודאי אינו ראוי לבהמ"ז ולקידוש. אך כשליכא כוס אחר אולי יש להקל. ע"כ.

אמנם בשו"מ נ"ץ אליעזר (חלק י"ב סימן כג) השיב על הגאון ר' משה, ולדעתו דין כוס עליהם, ח"ל: ואחר בקשת המחילה איני רואה בסיס לאיסורו, ואין הנידונים שום כלל ועיקר, דהתם הרי עשוי היה מתחילה עם בסיס, ולכן כשנשבר ממנו לאחר מיכן פסולו בזה משום שבור ולא נקרא תו חי כפי יצירתו, וכפי שמסבירים התוס' בעירובין ד' כ"ט ע"ב ד"ה כדי

גרעיני אצטיות המופרדים ממנו כדי לקלותם אח"כ עם מלח, לא שייך לומר עליהם מ"ש הגר"ז שכלל הפרי הם, אלא הם פרי בפני עצמם, וכיון שאינם עיקר הפרי נחתינן בהו דרגא מזכרת בפה"א לזכרת שהכל, ורק בדיעבד אם צריך עליהם בפה"א יא. ע"כ. וכ"כ בשו"מ תפארת אדם (חאו"מ סימן ל אות ו) אחר שהעלה לזכר על גרעיני פירות שהכל, סיים, שגם על גרעיני דלעת ואצטיות ומילון אשר חדשים מקרוב קולים אותם עם מלח, יש לזכר עליהם שהכל. ע"כ. וכ"כ בס' יפה ללב (סימן רב סק"ג). ובספר פני יצחק (הל' ברכות אות מח).

ולענין ברכת סאנפלייער סידס (SUNFLOWER SEEDS) נוהגין לזכר בורא פרי האדמה, אמנם בשו"מ ישמל עבדי חלק ח' בהשמות (ר"ס טו, דף קפג ע"א) כתב, שאף דלכאורה צריך לזכר עליהם בפה"א, אלא שכפי הנראה המנהג לזכר עליהם שהכל, כגרעיני האצטיות. ונראה טעמם ונימוקם מפני שאין גרעיני החמניות חשופים כל כך כמו שאר פירות האדמה שהפרי כולו נאכל, כמו חצילים קשואין ועגבניות וכדומה, שגרעינים אלו צריך לפרקם מקליפתם ולאכול רק את הפנימי ע"י קלייה כי רק לאחר קלייתם נאכלים, ולכן ברכתם שהכל, שהם בכלל הדברים המסופקים בברכתם, שמזכרים עליהם שהכל. וכשם שמזכרים על גרעיני אצטיות שהכל, אף שעל האצטיות מזכרים בפה"א, מפני שהם טפלים לעיקר הפרי, כך גרעינים אלו לא עדיפי מגרעיני אצטיות או מגרעיני דלעת, שמזכרים עליהם שהכל, ולכן למעשה אין לזכר עליהם אלא שהכל. עכ"ד.

פרק המוציא יין

מתני'. המוציא יין בדי מזיגת הכוס. בשו"מ מנחת יצחק (חלק ח' סימן יד) דן בדבר מיץ ענבים הנעשה מרכו (CONCENTRATE) של חירוש מענבים תחת השגחת הביד"ס, היינו הרכו נעשה תחת השגחה וניתן ההוראה כמה רח ליתן לתוך המיץ, וגם ליתן חלק יין גמור, ומחמת של"ה אפשר לסוחר ליתן כ"כ אחחים רח ויין כפי הוראת הביד"ד, לכן נהפרכס שיש להוסיף כל אחד ואחד לזורך ברכת בורא פרי הגפן כמה אחחים יין גמור כפי הוראת הביד"ס, ומזכר שם מה שנוגע לזכרת בפה"ג אם נעשה כפי הוראת בי"ד כנ"ל.

וז"ל: היות שיצא קול בעיר שהמיץ ענבים הנעשה מרכו של חירוש מענבים שמבשלים את החירוש כל

ופסחים ד' ק"ם ע"ב ד"ה שמאן וב"ב ד' ז"ז ע"ב ד"ה עד, דשייך חי בכוס וכן מיתה כדאמרינן גבייהו שצירתן זו היא מיתתן ע"ש, מה שלא שייך זה בכוסות נייר שכן הוא תחילת יצירתם, והוא חי כפי היותו ולא נחסר ממנו כלום, ועיינתי בגוף דברי המהרי"ל ה' סעודה, שמשם הוא מקור דינו של המג"א, וראיתי שכתוב כן בהדיא שטעם פקפוקו בנשבר הבסיס היה מפני שחו שם שבור עליו, וטוען, דלר"ח הכוס להיות חי בלי שצירה דשצירה כלים זו היא מיתתו, ועל כן פקפק גם על נשבר בסיסו שלמטה כשם שפקפק בנפגם ונשבר קצת בשפתו, בטענתו דמאי אולמי האי מהאי, יעו"ש, וכ"כ גם בשו"ר כנה"ג באו"מ עיי"ש. וא"כ כ"ז לא שייך בכגון כוסות נייר דנידונו שלא נחסר מהם כלום והמה שפיר בצחינת חי כפי תחילת היותם וכנ"ל. ואין ממילא כל פקפוק מלקדש או להבדיל עליהם.

ובספר שרגא המאיר (סי' נ"ה) ראיתי שדן על כוסות נייר אם כשרים לנט"י לסעודה, וכתב לומר שרק בשעת הדחק גדול יש להחזיר, ומביא שהגאון מפאפא כתב לו שמוחר גם לכתחילה דכיון שנעשו לשמות בזהם בסעודה מה בכך שהם מנייר ובזול עד שמסליכין אותן אחר הסעודה סוף סוף לשם כך נעשו, ומעיר עליו מדברי הרמב"ם בפ"ה ה"ז מכלים דמשמע משם שאם מסליכין אותו אחר הסעודה לא הוי כלי, וכן מביא מהאדמו"ר מסאטמאר ז"ל שאמר שאין לעשות קידוש בהן דכיון דמסליכין אותם לאחר שחי' לא הוי כלי, ע"ש.

וע"ע בשאלה זו בשו"מ באר משה (ח"ה סי' מא-מג) גם דן שם אי מותר ליטול ידיו לנט"י מכוס נייר, וע"ע בדבריו (ח"ג סי' נה) ושו"מ מנחת יצחק (ח"י סי' כג) ושו"מ משנה הלכות (ח"ז סי' קיא).

דף עז ע"א

בו הערובת מים ומה דאמרינן ביצמות עד דאיכא רביעית היינו בדם כלול.

שוב כותב: דזה אינו לא בלבד מדלא חלקו הפוסקים בין כלול לקרוש לענין שיעור אלא שגם מהגמרא מוכח דאין חילוק שהרי בחולין (דף פ"ז) אמרינן ר"א מנהרביל אומר בללחא דדמא רבי ירמיה מדפתי אמר ענוש כרת והוא דאיכא חית במתניתא תנא מטמאים באוהל והוא דאיכא רביעית ע"ש הרי משמע דרק כשכבר נקרא ונפרש המים מן הדם אז לא חייב רק כשיש חית דם גמור ולא מטטרפים המים להדם אבל דם כלול חייב אחית ומטטרפים חלקי המים להדם וכמו לענין רביעית דטומאת אוהל דתניא שם דג"כ הדין כן דכלול מטמא ברביעית ובקרוש לא מטמא עד דאיכא רביעית דם גמור ע"ש בחוספ' ואין זה חימא שנאמר דמטורבים חלקי המים עם הדם נחשבים דם ובגפרדו אין נחשבים דם שהרי גם לענין חלב הדבר כן דבחי זית בשר וחי זית חלב שבשלין זע"ז לוקה על אכילתו ועל בשולו כדאמרינן בחולין (דף ק"ח) ובהעמיד החלב עד שנפרשו מי החלב מן חלקי החלב אינו לוקה עוד דנחסר השיעור דמי חלב אינן כחלב לענין בשר בחלב כדאמרינן שם (דף קי"ד) אע"כ דכל זמן שלא נפרדו החלקים הכל כאחד נחשב להקרא חלב וכן לענין דם ואין זה מטעם היתר מטטרף לאיסור או משום טעם כעיקר שהרי בזה פליגי תנאי בפסחים (דף מ"ד) והכא לענין דם וחלב

גמ'. הואיל ויבול לקרוש ולעמוד ע"ל בזית. בשו"מ בנין ציון (סימן מט) דן אודות חולה שיש בו סכנה שזו הרופאים שצריך לשמות בכל יום דם בהמה, ולמען הצילו מאיסור כרת בשמותה פחות מכשיעור בפעם אחת יש לחקור כמה הוא השיעור בדם להתחייב עליו כרת.

ובזית דלכאורה נראה פשוט דהשיעור הוא בזית ככל שיעורי אכילה שהרי כתובה האזהרה בלשון אכילה שסתמו בזית וכו', ולכן יש לתמוה ממה דאמרינן ביצמות (דף קי"ד) דבשלש אזהרות כתיב להזהיר גדולים על הקטנים בשקצים ובדם ובטומאת כהנים ומסיק בגמרא שם וזריכי דאי אשמעינן שקצים משום דאיסורן במשהו אבל דם דעד דאיכא רביעית אימא לא ואי אשמעינן דם משום דאיכא כרת אבל שרצים אימא לא וכו' ע"ש הרי בפי' דשיעור חיוב דם הוא ברביעית.

ובזית: והי' נ"ל לומר ע"פ מה דאמרינן שבת (דף ע"ז) אף כשטמא ב"ה לא טמא אלא בדם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על חית וכן אמרינן גם במנחות (דף ק"ד) והיינו דבטבע הדם שמעורבים חלקי הדם במים וכשהוא נקרא שנפרדים חלקי המים ממנו נשאר מרביעית חית דם והשאר הוא מים ולכן כשאוכל דם כלול לא חייב רק ברביעית דבפחות מרביעית אין בו חית דם דהרוב מים וא"כ מה דאמרינן בכריכות וחייב בזית דם היינו בדם קרוש שכולו דם ואין

בזה היכא דלא הוי הרגש גדול בהחילוק במבטא דהדין
נותן להכשיר לפי דגם זה מקרי בשם ספירת דברים מיון
דעבידי למטעי בזה ע"כ אין זה מקרי שינוי השם וגם
אין בזה חשש לעז משום דעבידי למטעי בכ"ז. ואין לנו
לעשות חומרות מדעמינו, ע"ש.

עמוד ב'

גמ'. ב"י מיה שברא הקב"ה בעולמו וכו'.
בש"ס שבות יעקב (חלק ג סימן עא) נשאל אי
מוחר לעשות עקספרימנט (EXPERIMENT) על
בהמה לצורך רפואה, דהיינו להמית בהמה עמאה כגון
כלב או חתול מפני ספק פקוח נפש לפי שאותה עדיין
אינו בדוק ומנוסה יש לבחון אותה ע"י שמסקה כן
לחתול או לכלב לראות אם ימותו מזה.

והשיב: עיקרא דהאי דינא כבר אמורה בתשובת
משאלת בנימין ובט"ז ב"ד סימן קי"ח בענין
נחירת התישים גם בתשובת עבודת גרשוני סימן י"ג
והבית יעקב סימן מ"ב והעלו הלכה למעשה דכל שיש בו
שום צורך או לרפואה הגוף או שום הנאת ממון דאין בו
שום חשש איסור כל תשחית או צער ב"ח ואפילו משנת
חסידים אין כאן וכמ"ש בספר חסידים עמנו בסיומן
תרס"ז כן סתם רמ"א בש"ע לא"ה ס"ס ה' בהג"ה
ח"ל כל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים לית ביה
משום איסור צער ב"ח (או"ה סימן נ"ט) ולכן מותר
למרוט נוצת מאוחים חיות וליכא משום צער ב"ח
(מהר"א סימן ק"ס). ומ"מ העולם נמנעין משום
אחריות עכ"ל רמ"א וכו'.

שוב כותב: ברם נ"ל להביא עוד ראיות לדין זה חדא
מהא דאיתא בשבת דף ע"ז ע"ב אמר רב כל מה
שברא הקב"ה בעולמו לא נברא דבר אחד לצטלה ברא
שכלול לבחית זבוב לזירעה יתוש לנחש וכו' היכי עביד
מייחי אובמי וכו'. ושם דף ק"ט ע"ב האי מאן דעירקה
חייוא נחש וכו' ההוא בר קשא דפומבדיתא וכו' הרי
דמוחר להמית ב"ח משום רפואה ולא חיישין לבל
תשחית וצער ב"ח אפילו ספק רפואה מותר כל שיש בו
צורך בני אדם כל תשחית דגופו עדיף דהא אפילו משום
פיקוח נפש מחללינן שבת וכ"ש בזה. עיי"ש שהאריך
בזה.

ובסיק: אבל ודאי להלכה למעשה נ"ל ברור כמ"ש
דאין חשש איסור דכל תשחית או צער ב"ח כל
שיש לו צורך בו ומותר לעשות אפילו לכתחלה, אף שסיים
רמ"א שם בא"ה ס"ס ה' במריעת נוצת שהעולם

ליכא פלוגתא אלא ודאי דכל זמן שלא נפרש הכל נחשב
כחלב ודם וא"כ אין טעם לחלק בין דם כלול לקרוש
לענין שיעור ועל כן רבה החמ"י דביצמות אמרינן דעד
דאיכא רביעית לא חייב ובכריתות אמרינן דאחית חייב
ועל מה יש לסמוך ולא ראיתי כעת לאחד מהראשונים
ומהאחרונים שהרגיש בזה. ע"כ.

ולפ"א על הגאון בעל ערוך לנר, דהרי קושיא זו
ידוע באחרונים, וכבר דנו בזה הרבה, ועיין
במחנה אפרים (פ"ו מהל' מ"א) שחירץ שאם הדם
קרוש שיעורו בחית, ואם הוא לח וכלול ברביעית. ע"ש.
וכ"כ בס' מו"ל מאש - קצבי (סי' ד). ע"ש. והיינו כמו
שרפה לומר בהה"א לפי הגמ' דשבת כאן, וכן חילק
להלכה הרמב"ם (פ"ה מה' מירות ה"ב) לגבי מיר, שאם
שמה רביעית יין או אכל חית מיין קרוש ה"ז לוקה.
וכ"כ הגאון חקרי לב (ח"א מיו"ד סי' עא). וכן חירץ
בס' נחל איתן (פ"א מה' ברכות ה"ב).

גמ'. שם. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק א' או"ה)
סימן נג וסימן קס). ובשו"ת בנין ציון החדשות
(סימן קסח)

גמ'. כדי גמילה או כדי גמיעה וכו'. בשו"ת
עין יצחק (חלק ב' אה"ע סימן כה) נשאל בגט
בשם בחיה שכתבו בסיא בסמ"ך, ומדד להקל, ובחור"ד
כותב: ידוע לכל דאין הפרש במבטא ביניהם במדינתנו
ואף אם יש אחי הפרש בהרגשת המבטא ביניהם דהא
הם מן שני מוצאות מ"מ ודאי אין הרגש גדול ניכר
החילוק ביניהם בהמבטא ע"כ יש לנו יסוד להיחלוק
בנ"ד.

ובביא סעד קצת לסברה זו מסוגיא דילן, דאיבעיא
להו כדי גמילה או כדי גמיעה כו' גראינין או
גרעינין וכן איבעיא להו מאמנין או מעמנין. והנה מצינו
במגילה (דף כ"ד) דיש חילוק בין אלפין לעיינין וכן הוא
בברכות (דף ל"ב) וכן הוא באו"ה סי' נ"ג סעי' י"ב
ובמג"א ס"ק ט"ז ובסי' קכ"ח סעי' ל"ג במג"א ס"ק
מ"ז ע"ש. ואם היה הרגש גדול החילוק בין אלפין
לעיינין הסברה נותנת דלא יהיה שום ספק להו בכל הנך
דודאי היה נרגש כל זה במבטא לשונם בתורה שבע"פ.
ומדחזינן דאיבעיא להו בכל הנך אם באל"ף או בעיין.
מזה נראה דאף דבאמת יש הרגש חילוק בין אל"ף לעיין
מ"מ לא היה הרגש גדול בהחילוק ביניהם ע"כ מספקא
להו בכ"ז וחזינן דבהרגש קצת חילוק בין אל"ף לעיין
עבידי למטעי ולכן בשמות גיטין אם יארע טעות כיוצא

נמנעים משום אחריות היינו דוקא במריטת נולד שמושה מעשה בידים והעוף מרגיש מאוד הצער בשעת כל מריטה ומריטה משא"כ בנדון שלפנינו של השואל שאינה מרגשת כלל צער בשעת אכילה ושהייה זאת רק שאח"כ גורמות חולי ומכאוב והוא לרפואת אדם נ"ל פשוט דאין כאן חשש איסור אפילו ממדות חסידות. ע"כ.

גמ'. ואי בעי מיניה ב"ה חללי דעלמא הוה אומר ליה. בשו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן רכט) ענה מש"ס דכאן להשואל ששאל לו: שנים שאוהבים זה את זה קשה כמות אהבה ונגזרה מיתה על א' מהם ובה חבירו ונמסר במקומו. איזה מהם עדיף.

והשיב: לא היה ראוי להשיבך ע"ז אבל מאחר שמנינו (בהוריות) [גדה ס"ע] כשנשאלו י"ב דברים שהשיבו ע"ד דורות לא אשיבך ריקס ע"ז נאמר ענה כסיל וכו': רב יהודה כי הוה בדיחא דעמיה אי שילי מיניה חללו של עולם הוה קאמר להו, והילל הזקן ע"ש עם השכה לא נמנע מעשות כן. מתוך דבריו ניכר שאתה פחמי אם קרית לא שנית אי שוטה שבעולם קשה כמות אהבה מי נחלה במי הוי אומר קטן נחלה בגדול. הלא תענה מהנמסר אהב את גופו יותר מהחבירו שהניחו בצער לא מעלי. ע"כ. וע"ע בשו"ת יד אליהו (סי' מ"ג).

גמ'. גלימא שנעשה בו בגלם וכו'. עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן שח) ח"ל: שאלה אחד שכיב מרע צוה שיתנו כל גלימא שיש לו לפצ"פ והנה זה יש לו בגדים שהאדם לובש אותם בחורף בשביל הקור

למעלה מן הבגד והחגורה והם עשויים כמו בגד ורק אינם רחבים הרבה כמו בגד וגם הם דרכם להיות קצרים באורך מן הבגד ואין דרך בני אדם ללכת באלו לצד לשוק אלא לובש למעלה מהם גלימא שהיא לאורך כל קומתו ורחבה ג"כ וזה בעל המחנה טוען שגם אלו הבגדים הקצרים בכלל הגלימא נחשבים מפני שהוא לובש אותם על בגדו וחגורתו והיורשים טוענים כי רק בגד העליון שלובש למעלה מכל בגדיו כולם זה נקרא גלימא חו אינו יוצא בה לבדה בשוק.

תשובה: איחא בגמרא דשבת דף ע"ה ע"ב גלימא שנעשה בו כגולם ופירש"י שאין לו חתוך אברים ע"ש והנה בתשובת הרשב"א ז"ל הביאה מרן מהריק"א ז"ל בבי"ב באה"ע סי' ס"ו על זה שנהגו לכתוב בכחובה ואפילו מגלימא דעל כתפאי כתב הרשב"א ז"ל וגלימא זו שאמרת מהו כל בגד עליון שאדם מתכסה בו קרוי גלימא מלשון ויגלוס אדרתו ועכשיו אין קורין גלימא אלא לקאפ"א שאמרת וכל שבממון הולכין אחר לשון בני אדם שבאותו מקום ע"כ ע"ש ובדאי כיון שהרשב"א ע"פ ויקא אליהו את אדרתו ויגלוס על כן נראה כי זה הבגד שאמרתם אינו בכלל הגלימא מאחר כי אין זה בגד עליון שהאדם לובשו כשיוצא לשוק וגם בלשון בני אדם יש לבגד זה שם בפני עצמו ואין זה נקרא גלימא ואע"פ שהוא לובשו למעלה מן החגורה מאחר שלובש עוד אחד למעלה ממנו כשיצא לשוק וגם עוד כי זה הוא קצר ג"כ אין זה בכלל. ע"כ.

דף עח ע"א

ע"ש. ובר"פ יוה"כ (דף עד) מיימי ברייתא דילפי' מוהאבדתי את הנפש ההיא, עיניו שיש בו אבידת נפש, ואיזה זה אכילה ושהיה. ע"ש. ור"ל עיניו מדברים שבהעדרם תאבד הנפש מן הגוף, ובקחת מהם תתקיים הנפש בגוף. חו היא האכילה הבאה מדברים הזנים, לאפוקי ציר ומוריים ודברים המרים. והשחיה מין ודבש וחלב שמקיימים הנפש בגוף ולא יאבד, אבל המים אם לא ישתה אלא מהם יבלה ויאבד כי אינם זנים כלל. עכ"ל.

אמנם רבו מהאחרונים שכתבו לדחות דברי ההלכות קטנות, ואכ"מ. ועיין בשו"ת מחנה חיים ח"ג

גמ'. בולדו שקייני וכו'. עיין בפ"י ר"ח: כולהו שקייני מעלו וסעדי, בר מן מיא דמעלו וגררי. וכן חורף הדברים שאין המים סועדים כמיני מאכל, אלא שהייתן כעין רפואה היא. לפיכך שיעורן כרפואה. עכ"ל. **ובעיי"ז** כתב בשו"ת הלכות קטנות ח"ב (סי' רפב) בדבר השאלה: השותה מים ביוה"כ אם חייב כרת. תשובה: אפשר דמן החורה אינו חייב אלא אכל מידי דמזין. אבל מים אינם זנים כלל, כמ"ש הרמב"ם בפ"י (פ"ג דעירובין) שאין מערבים במים, שהמים הם להוליך המזונות למקומות הצריכים, ואין בהם אלא הרחקת המזק הוא הנמא, אבל מועלת הזן אין בהם כלל.

(ס' מה), ובש"ת מנחת אלעזר ח"ד (ס' נח) כתב שהדבר ידוע לחכמי הרופאים והימיה שיש במים הרבה חלקים ממדי דמיון.

וע' בשו"ת מהרש"ם ח"א (ס' קכג), שכחב לסייע לדי' הלק"ט, ממ"ש בצכורות (ז) מיה עול ומיה נפיק, אלמא דלא דמי לשחיה דשאר משקים. ע"ש. ועיין בזה בשדי חמד (מע' ע כלל סט).

גב'. שופכין למאי חזו. עיין שו"ת שאל ומושיב (מהדורה א ח"ג סימן קטו) שתמה על מ"ש בחוס' דחזי לכמה דברים לרחוץ בהם כוסות וקערות, ולכאורה שייך משום כל חשקנו. ומירץ שאפשר כל דלא חזי האחר שאינו רואה ל"ש משום כל חשקנו, דדוקא למי שרואה שייך כל חשקנו. עיי"ש. וזה חידוש להלכה.

גב'. שם. עיין בשו"ת חכם נבי (סימן קיח) שתמה על דברי החוס' כאן, וז"ל: ודבריהם תמוהין דשופכין כשמן שהם נשפכים ואינם ראויים לשום תשמיש וגם הדיקש אין לו ענין כאן, ואני תמה מחכמת ר"י ז"ל כי הדברים ברורים דאמתניחין לא קשיא מידי דאיכ"ל דאף דשופכין לא חזו מ"מ חייב כדרך המו"י חית מן הנבלה כעדשה מן השרץ דחנן לקמן בפ' המגניע שהוא חייב דהך ח"ק דהכא היינו ח"ק דלקמן דפליג נמי אר' שמעון דפוטור במו"א חית מן המת וכו' משום דהוי מלאכה שאכל"ג והוא אינו צריך למת ולא לחית ממנו שהוא מו"א אלא שהוא מו"א כדי לפנות את ביתו מן

הטומאה אבל ח"ק חיובי מחייב אף שהוא מלאכה שאכל"ג אלא כדי לפנות הבית הכא במתני' נמי אף דשופכין לא חזו למידי מ"מ חיובי מחייב המו"א כדי לפנות הבית ואף דהוי משאכל"ג דומיא דמו"א חית מן המת.

(והא) דאינו חייב אלא על רביעית ולא בפחות משום דבפחות מרביעית אין דרך אדם להקפיד עליו שאין לכלותו וטינופו של פחות מרביעית יכרצו בזה ואינו עושה רושם לשיקפידו עליו להוציאו מן הבית כי היכי דבמת ובנבלה פחות מכחית המו"א פטור משום שאינו מטמא ואין אדם מקפיד עליו ה"נ פחות מרביעית שופכין אין לכלוכן גדול ואין אדם מקפיד עליהן לכך המו"א פטור אף למ"ד משאכל"ג חייב עליהן.

ור' שמעון דאמר במתניחין כולן ברביעית קאי אכולן לבר מן השופכין דלא מחייב ר"ש בהוצאתן כלל משום דהו"ל משאכל"ג כדאי' לקמן במתני' בדוכחיה ולכך לא הוצרך ר"ש לפרש כאן אבל אברייא דקתני בהדיא ומו"א חכמים לר"ש במו"א שופכין לר"ה ששיעורן ברביעית דמפורש בה שר"ש מחייב שופכין שפיר קשי' ליה לר"ש שופכין למאי חזו דהא ר"ש לא מחייב על משאכל"ג וע"כ א"ל שמו"א השופכין לגופן למאי חזו, ודוק.

וע"ע בזה בשו"ת שאל ומושיב שחיתא (סימן ל"ג).

דף עט ע"א

חס"ב סעי' י"ח, ובתוס' סופר (או"ח ס' קכ"ז). אמנם ע"י צנודע ציהודה באו"ח (ס' כ"ז), שהסביר, די"ל דגם מלח שחופרין מקרקע נחשב מים עפ"י חוקי הטבע עיי"ש, וע"י בשד"ח (מע' חו"מ ס' י"ג אות ג') באריכות.

גב'. התם בבישולא וכו' ההוא בקרובולא וכו'. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן יג) שתמה: הני שינויי ע"כ לאו דחיקי נינהו דחקו ומוקי אנפשייהו מין דקיי"ל לחלק בין זבל לזבל כרישא חייב, ובזרעוני [גינה] צעינן חמשה, וכן בסממנין, ע"כ כחירולא דהנהו אמוראי דקאי עלייהו, ואם כן משמע בלאו הכי אין סבירא כלל לחלק בין מעובד לשאינו מעובד ואם כן ע"כ ממילא מוקמינן לההוא צבישולא וקרעובולא.

גב'. מצה כמשמעו דלא מליח וכו'. הגר"א (או"ח ס' תנה) כתב דמכאן יש סמך לאותן הנוהגין שלא לתת מלח במצה לצורך פסח, דהא הכא קרינן לעור שלא נמלח בלשון מצה, עיי"ש.

ובעיקר הדין כבר כתב המרדכי, דהאכל מצה מלוחה כאוכל חמץ (עי' בש"ע שם סעי' ה' ובס' חס"ב), ויש בזה שני טעמים, א' לפי שהמלח מחמם את העיסה שהרי המלח הוא כרותה, ועי"כ העיסה נוח להחמץ. וב' שהמלח דינו כמי פירות, שכשהן מעורבין בעיסה שילישה במים הוא ממחרת להחמץ, וע"י מזה בש"ע הרב (ס' תנ"ה), ואף שכ' שם רק די"א דדינו כמו מי פירות, והעיקר דאינו מי פירות עיי"ש, זה מיירי במלח שנעשה ממים, אבל במלח שחופרין בקרקע, דין מי פירות לו, וע"י בדבריו (ס' י

ומדוע השמיט הרמב"ם חילוק זה בפי"ח [מהל' שבת] ואין א' מנושאי כליו מרגיש בזה. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. קלף כדי לכתוב עליו פרשה קמנה. לפי המבואר כאן דמזחה שזה לש"ת ותפילין למה דברים זולת אלה פרטים החלוקים, תמה בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סימן קמא) על שו"ת מעיל דקה (סי' כג) שכתב דא"ל לומר שכתבו את התורה בעצמם את הירדן [כתב ח,ב] על גבי אבנים גדול, כי דיו על גבי אבנים לא מיקרי כתב והתורה אמרה [שם שם, ח] וכתבת על האבנים, ודיו על גבי אבנים לא מקרי כתב המתקיים, ע"ש שהאריך, א"כ היאך אמרו במנחות (דף ל"ד) או כלל לדרך זה נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה מה להלן על אבנים אף כאן על אבנים והיאך אפשר על אבנים והא כתוב וכתבתם והרי גדיו לא היה כתב המתקיים על אבנים והש"ס האריך שם לפלפל בזה למה לא למדו כתיבה כתיבה מאבנים, והרי כל שהוא גדיו א"ל להיות על אבנים, כמ"ש המע"ל, ונע"ג.

גמ'. כתבה על הגייר ועל המצליח פסול. עיין שו"ת הרמב"ם (סימן קלו) ח"ל: השאלה הי"ט, שאלה, המותר לכתב המזחה על גויל אם לאו. התשובה, מה שנראה לי (הוא) שמוחר, משום שאמרו בשבת חאנא דבי מנשה: כתבה על הגייר ועל המטילת פסולה, על הקלף ועל הגויל ועל הדוכסוסטוס כשרה. מאי, אלימי' מזחה, מזחה אקלף מי כתבין, אלא לאו תפילין. ומזה, שהתקשה התלמוד, שיהיה זאת הצריכה במזחה ואמר מזחה אקלף מי כתבין, ראייה, שעל גויל כשרה, דאם לאו, היה אומר מזחה אגויל או אקלף מי כתבין. ובמנחות [דף ל"ב א'] כשאמרו ספר תורה שכלה ותפילין שכלו אין עושין מהם מזחה, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, הקשו שם הא מורידין, עושין, והתניא, תפילין על הקלף ומזחה על דוכסוסטוס הלכה למשה מסיני ותרצו למזה, ואלמלא אין מורידין, היה מותר לעשות מזחה מספר תורה והוא גויל בלא ספק, והוא המפורסם והלכה רווחת היא, ר"ל לכתוב מזחה אגויל [ה' תפילין פ"א ה"ע] אבל מזהה הדוכסוסטוס [הל' תפילין פ"א שם ה"ח].

גמ'. ספר תורה שב"ה וכו'. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ה סימן ט) ח"ל: ובגוף הדין אי בעי כסדרן לכאורה הי' נראה להציא ראוי מהש"ס לשבת ע"ט גבי ס"ת שכלה דאין עושין מזחה משום

דאין מורידין מקדושה חמורה כו' הא מורידין עושין ודייק מינה דכשר על דוכסוסטוס והדר דחי לה ע"ש, ולכאורה ק' לפי המבואר ביו"ד סי' ח"י ס"ד גבי סמין מסוכסכת דאפי' אמר ברי לי שלא עשיתי רק הולכה אפי"ה טרפה בלא ידע שהיא מסוכסכת דמלתא דלא רמיא עלי' לאו אדעת' ע"ש, וכה"ג מבואר בכמה מקומות, וא"כ מיון דכס"ת כשר שלכ"ס א"כ הוי מלתא דלא רמיא עלי' ואיך עושין ממנה מזחות הא במזחה פסול שלכ"ס ואפי' באומר שלא כתב בהס"ת שלכ"ס לא יהא נאמן כלל דמלתא דלא רמיא עלי' לאו אדעת', עיי"ש באריכות.

תוס' ד"ה קלף ודוכסוסטוס. עיין שו"ת שבת יעקב (חלק א סימן פ) ושו"ת חתם סופר (חלק ו-ליקוטים סימן ס-סח) ושו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן רמח).

תוס' שם. עיין בשו"ת פנים מאירות (ח"ג סימן לב) שאלה על דבר הקלף שאחר עיבוד הסיד מושחין אותו בצבע לבן ועל ידי זה מתקנים הקלף שיהיה חלק ומזהיר ובהיר בלבוש מאלו והכתב מיושר מאוד כי נוח לכתוב עליו וקצת סופרים הוציאו לעז על זה ואמרו שאסור לכתוב על קלף זה מפני שאינו כותב על הקלף רק על אותו צבע הלבן ומפסיק בין הקלף לכתב.

ע"ז כותב: אני אומר שקנאת סופרים הוא זה והכל יפנה פיהם, חדא דהא לפי דינא דגמרי' היה מעבדים הקלף ע"י עפצים וכתבו התוס' בפרק המוציא יין דף ע"ט ע"כ בד"ה קלף, ואם נאמר קלפים שלנו דלא עפצים היכי מתכשרי ואומר ר"ת דחיקון שלנו חשיב כעפציון וכו' וס"ת כשר בלא עפצין והיינו בחיקון טוב כשלו ואף דמשמע בפ"ק דגיטין דאי לא עפצין יכול להזדייק ופסול ואנן סהדי דקלפים שלנו אין יכולין להזדייק אלמלא חשיב כעפצין עכ"ל. הרי להדיא שלא היו נוהגים לעבוד בסיד אלא בעפצים ע"י אומנים הבקיאים במלאכת עיבוד היטב וחיקנו עיבוד בסיד וע"י זה הקלף לבן ויפה יותר מעיבוד עפצים וא"כ בזמנינו שהמציאו האומנים לתקן אחר הסיד בצבע לבן שע"י זה הקלף חלק ולבן ובהיר ביותר זה הוא תקונו של קלף ולדעתי מזה מן המובחר לכתוב על קלף זה לקיים זה אלי ואנוהו.

ובזה שאומרים הסופרים שהצבע הזה הוי הפסק בין הכתב לקלף גם בזה לא דיברו נכונה דאמרין בפ"ב דגיטין דף כ' ע"א אמר רב חסדא גט שכתבו שלא

ר"ת [= דיפתרא הוא עור שאינו מעובד, גוויל הוא עור המעובד רק ללד השערות וכשמחלקים הגוויל לשנים החלק ללד השער נקרא קלף והחלק ללד הבשר נקרא דוכסוסטוס, דוך פירושו מקום וסוסטוס בלשון יון בשר, בקלף כותבים רק על הלד הפונה לבשר ובדוכסוסטוס רק בלד הפונה לשער] דקלפים שלנו יש להם דין קלף לפי שמתקנים וגוררין ללד הבשר, מ"מ מיון דגנאי הוא שיגיע השיער אל הכתיבה יאסור הכתיבה ואסור.

תשובה: קלף שעדיין יש בו שיער כחוב בחיקון רבי' שמשון ברוך שאמר שלא נתקן כל זורכו כל זמן שאין השיער נושר לגמרי מחמת הסיד וחשיב ליה דפתרא. מיהו היינו דווקא שכל העור היה שריו בסיד מוכח מילתא דלא נגמר תיקונו, אבל זה ששאלת שמא אין עושין סיד כלל במקום שיער. ומ"מ נ"ל מיון דאין לנו יודעים אם נגמר עיבודו אלא ע"י נשירת השער כדמשמע בחיקון יש להחמיר. ועוד דקלפים שיש לנו [דקלפים שלנו דין קלף יש להן] דיש קלף שלהם כדפי' ר"ת, והיינו גוויל שנחלק ועיקר תיקון גויל ללד שיער ללד בשר אינו מחוקן כלל. ע"כ.

ודברי הברוך שאמר הנ"ל זכר במגן אברהם (או"ח סי' ל"ב ס"ח ס"ק ט'), ועיין משנה ברורה (שם ס"ק כ"ג) שיש חולקים ומכשירים.

תוס' ד"ה תפילין אגויל. עיין בדברי התוס' בשו"ת תורה לשמה (סימן רמג).

לשמה והעביר עליו קולמס לשמה באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן דתניא הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בה דלת מעביר עליו קולמס ומקדשו דברי ר' יהודה וחכמים אומרים אין השם מן המובחר הרי אף לר' יהודה דכתב התחתון נכתב עכ"פ שלא לשמה והוא כאלו נפל במקום זה צבע שחור אפילו הכא שמדובק לקלף ואח"כ מעביר עליו קולמס חשיב ככתב עליון כתב ולא הוא הפסק בין הקלף שנכתב תחילה שלא לשמה ובין כתב של עכשיו הנכתב לשמה אלמא מיון דדיו ראשון מדובק לקלף לא חשיב הפסק הוא הדין בצבע לבן שמיפיים הקלף ע"י זה דלא חשיב הפסק. עיי"ש עוד בדבריו.

אמנם עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן רמג) שדן ג"כ בהך שאלה ומסיק לחומרא, וז"ל: שאלה קלף של ס"ת שמושחין אותו בצבע לבן אחר העיבוד ועל ידי הצבע הזה יהיה מזהיר בלובן מאוד גם יהיה חלק ונוח לכתיבה ועי"כ ילא הכתב מיושר ונסתפקו אם מותר לכתוב על קלף זה ס"ת דהא הצבע הזה הוא חליצה בין הכתיבה לקלף שנמצא הוא כותב על הצבע או"ד לא הוא חליצה ושרי. תשובה: לא אריך למכתב על קלף זה סת"ס דודאי הוא הצבע חליצה מיון דיש בו ממש דעל ידו משתנה מראה הקלף ונמצא הוא כותב על הצבע, עיי"ש באריכות.

תוס' שם. עיין בשו"ת מהרי"ל החדשות (סימן קטו) שאלה: מהו לכתוב ס"ת על קלף שאינו מעובד רק מזד אחד ובלד השני יש בו שיער. נהי דפי'

דף פ ע"א

יהי' מסכים לזה דפסק ברבא דכרמלית מיון דמדרבנן הו' כרשות הרבים אינו מפסיק אף לענין חיוב ופטור דאורייתא אבל עכ"ז א"א לומר כן דהא חכמים עצמם לא הטילו על הרשות דין רה"ר וחילקו בין זה לזה. ואף דבטומאה דרבנן ג"כ יש חילוק לענין שריפת תרומה וקדשים זהו רק נפקא מיניה ולא חסרון בעצמו משא"כ כאן ונלע"ד דבזה פליגי דהא באמת הכרמלית אף מדאורייתא ממוצע בין דין רה"ר לדין רה"ר ואינו רה"ר גמורה ולא רשות הרבים גמורה וכהר"תא ריש שבת רק דרבנן הטילו עליו חומר רה"ר לענין אסור אבל לא לענין חיוב. והנה ר' יוסי מדייק ההתהפכות רשות א' חייב בשתי רשויות פטור ועתה פליגי על מונח עיקר הדיוק דרבה דייק סוף דברי ר' יוסי דדווקא הפסק

גמ'. אמר רבה וכו' אביי אמר אפי' ברמלית. עיין בשו"ת רבי עזריאל (ח"א-שונות סימן יב) שהעיר לו תלמידו, דכפי הנראה רבה ואביי פליגי בספקו של המל"מ (פ"ז ה"א דתרומות) יעו"ש. וכתב לו: אף דבאמת אין מן התמיה שיחלקו אמוראים בזה, דיותר מזה כבר הראו האחרונים דיש בזה אף פלוגתא דתנאי (עיין במלא הרועים אות א' כלל ג' ועיין ג"כ בשעה"מ פ"ח מלולב ובקצוה"ח סי' רל"ה ס"ק ג' וס"ק ד' זה הובא בתוס' ר"ע בפ"ק דשקלים ועיין ג"כ באבני מלואים סי' כ"ח ס"ק ל"ג) ועכ"ז לענ"ד אין נראה כן. הן אמר דהגאון מלבי"ם הוכיח בספרו ארזות החיים סי' י"ג משנים עשר פסקי הרמב"ם דהרמב"ם באמת ס"ל כלל זה דמדרבנן נעשה דאורייתא וגם כאן

רשות דאורייתא בעינן ואצ"י דייק תחלת דבריו דרש רשות אחד גמור חייב ואולי יש ליישב בזה התימה הנפלאה שהקשה בלח"מ פ"א הי"א מוכייה דהרמב"ם סותר את עצמו דבה' שבת פסק כרבה ובצ"י כאצ"י ונדחק מאוד דהך: ואפי' בכרמלית בה' זמיה מוסב אלמטה (וגם במרכבת המשנה כתב שאי אפשר בעניין אחר) וכל א' יראה הלחץ זה הדחק, ולפי הנ"ל אולי יש לומר דכמו דבעינן שבת דעל חיצו ופטור אנו דין חשבינן להפסק רק מה שהוא רשות בהפסק גמור כן לעניין זמיה בנכסי הגר דשייך הפקר ב"ד הפקר ויש כח ביד חכמים נחשב להפסק אף מה שהוא רק מדרבנן רשות. ע"כ.

רש"י ד"ה ודווא שיש חיוב וכו'. עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן קלא) דמדברי רש"י כאן ולקמן (דף ז"ט ע"ב) ד"ה מוקף, מבואר דלא כמ"ש בשו"ת מב"ט ח"ב (ס' מ"ח) שמה שאסרו בקרפף שלא הוקף לדירה היינו דוקא לענין טלטול בחוכה אבל מהבאים להקרפף חוץ ד' אמות מהפחת והחלון מותר שהרי דין אלו המקומות הוא לענין הוצאה והכנסה זריקה והשטה מרשות הרבים להן ומהן לר"ה כמו מרשות היחיד לר"ה שהוא חייב שמחילה היא אלא שמחוסרת דיורין ולא עשהו בכרמלית רק לענין טלטול בחוכה, ע"ש.

רש"י שם. בשו"ת בנין יוון החדשות (סימן קנד) נשאל על דברי רש"י שכתב, אבל אם היה כרמלית מפסיק כגון קרפף יותר מבית סאחים וכו', דתמוה מאוד דקרפף מה יש לו דין כרמלית רק לחומרא שאסור לטלטל בחוכה ד' אמות מדרבנן כמו בכרמלית אבל לא לקולא דמה"מ רשות היחיד גמורה הוא והזורק מר"ה לחוכה חייב חטאת כמו שאמר עולא אמר ר' יוחנן (לעיל דף ז' ע"א) קרפף יותר מבית סאחים וכו' הזורק לחוכה חייב. וכן פסק הרמב"ם (בפט"ז מה' שבת). וכן כ' גם המ"א והט"ז בא"ח סי' שמ"ו ס"ק א' ובט"ז סק"ג, וז"ע.

והשיב: הנה אף ששיטת רש"י כעת לא נחבררה לי מכ"מ נראה בפירוש שיטתו שס"ל שאף לקולא יש לקרפף מה דין כרמלית. שכן מוכח ממה שכתב שם (דף ז' ע"א) ד"ה דעד י' הוי כרמלית חו"ל חויר של בקעה או של ים או של קרפף יתר על בית סאחים וכו' למעלה מ' מותר להוציא לכתחלה משם לרשות היחיד ולרשות הרבים וכו' ע"ש. והלא יקשה כיון דכלל בידינו דאור רשות היחיד הוי רה"י עד לרקיע

וכדאמרינן שם במקומו והרי מן המורה קרפף יותר מב"ס רשות היחיד הוא. וא"כ הוא רה"י גם למעלה מ' והיאך כ' רש"י דמותר להוציא למעלה מ' לרשות הרבים והלא מוציא מדאורייתא מרשות היחיד לרה"ר אלא ודאי דס"ל לרש"י דאחר שדינו דקרפף ככרמלית גם לקולא דינו כן. ולכן למעלה מעשרה שפסק רשות כרמלית דינו כרשות הרבים דלמעלה מעשרה הוי מקום פטור. ולכן רש"י לשיטתו ודאי כתב שפיר ג"כ דקרפף יותר מבית סאחים לא נחשב רשות היחיד לענין הפסק בית ב' הרשויות. אמנם מנ"ל לרש"י כן אחר שעולא אר"י הזורק לחוכה חייב ולא מאלו חולק עליו ואדרבא משמע בגמרא (דף ז') דגם רב אשי דכתבא הוא ס"ל כן לא נחברר לי כעת. שוב ראיתי שהחוספת שבת סי' שמ"ו הקשה קושיא הנ"ל על רש"י שבת (ד' פ') ותמהני שלא הרגיש ברש"י (דף ז') שהזכירתי. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. ובי אדם עושה מעותיו אנפרות. בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן עד) נשאל באחד שקודם פסח נולד לו עגל לפרתו, וא"ל בנו הנה נולד אלנינו קרבן פסחיל, והשיב לו אצ"י בזה"ל: עם וועט טאקע זיין א גוט קרבן פסחיל, וזה ה"י במעמד כמה אנשים, והבעה"ב אומר שנתכוין לשחוק. עיי"ש באריכות. ובתו"ד העיר מש"ס דילן דפריך וכי עושה אדם מעותיו אנפרות, וה"נ אם ה"י יודע שיאסר העגל הזה בהנאה בודאי לא ה"י מפסיד מעותיו בידיים. וכמו דקיי"ל דלא שדי אינש זחי בכדי כדאי' בכתובות (דף ל"ו). ובתשו' מהרי"ק (שרש פ"ז) הוכיח ע"פ סברא זו לזירור שהקידושין ה"י כדין, דחזקה לא שדי זחי בכדי. עיי"ש. [ונדפס חסובה זו בטעות עוד הפעם בספרו חלק ז סימן רית, ולפלא שהרב המו"ל העלים עיניו שגבר נדפס].

גמ'. קי"קו"ז זהו תיקונו. בשו"ת מהרש"ם (חלק ה סימן מו) נשאל באותן ששוכרים עכו"ם על כל השנה שיליק בכל יום ש"ק באשמורת הבוקר בהביהמ"ד הרבה נרות וכמה אנשים מתאספים שמה ואומרי' תהלים וכדומה. וקמו אחו אנשים ומפקפקים בדבר שהרי מבואר באו"ח סי' רע"ו דנדר שהגוף נהנה אפי' בקצץ אסור ובפרט שהנר של ישראל. ודעת השואל להדליק לאמפ א' מע"ש, וכיון שיש נר א' הכשר שוב מותר להשתמש גם בנרות שמדליק העכו"ם.

ע"ז זה כותב המהרש"ם: לענ"ד כיון דאסור ללמוד לאורו משום שמא יטה, משא"כ בשאר נרות

שנית (בסי' ה) לדחות דברי הגו"ר. ע"ש. והמעשה רוקח (פי"ד מהמ"א ה"ט) כ' להכריע כדברי מהר"א הלוי. ע"ש.

ועיין בספר החיים להגרש"ק הל' יוהכ"פ (סי' תרי"ב) שנשאל אם הגומע בינה חיה ביוה"כ דינה כאילה ושיעורה בכוכבת, או דינה כשחיה ושיעורה כמלא לוגמיו. והשיב דודאי דהוי בכלל שחיה ולא בכלל אילה, וראיה לזה מחולין (קכ) המחיה את החלב וגמעו חיב, שנא' והנפש לרבות את השוחה, ומוכח להדיא ברמב"ם (פי"ד מהמ"א ה"ט), דהמחה את החלב וגמעו הוי בכלל משקה. והשתא ומה אוכל ממש שהמחהו מידון כמשקה, מכ"ש בינה שהיא מתחלתה רכה דהויא כמשקה ממש וכו'. ומיהו לפי האמת נראה דבינה חיה הוי שלא כדרך אילה, וכאכולין שאין ראויים, והאכולה פטור, ואין נ"מ אם הוי אילה או שחיה וכו'. ע"ש.

ויש לז"ן במ"ש דבינה חיה הוי שלא כדרך אילות, למ"ש באור שמח (בפ"ח מהל' טומאת אוכלין הי"ג) שגמיעת בינה חיה חשיבה דרך אילה. ע"ש.

וע"ע בשו"ת חתם סופר (חיו"ד סי' יט) שעמד לפמ"ש תוס' חולין (סד) בשם בה"ג, דקרא דבת היענה דמוקמינן ליה דהיינו בינה, אחי למידק מיניה הא דעוף טהור שריא (בינה), דסד"א דאסירא משום דלא אשכחן מידי דאחי מחי ושרי. ע"ש. א"כ מנ"ל דשרי לבן נח ואינם אסורים להם משום אמה"ת, ואין לומר דבינים משקה הוא וגמיעה בעלמא היא, וממילא שריא, דאילות אבר מן החי אסורה ולא שחייה, ודוקא בישראל דאיכא רבויא לאסור צידן ורובצן אנטריך שריותא בחלב וביצים, משא"כ בב"ג, ושוב מנאחי סברא זו בפלתי (סי' פא). שאף אם נניח כן, מ"מ חגיגה בינה חיה, מבושלת שהיא אוכל תהיה אסורה לב"ג. ועוד דבינה חיה נ"ל דאוכל היא, ולא משקה, דאלת"ה מנ"ל שריותא דביצים מקראי שכתבו תוס' חולין, דילמא לא שרי אלא לגמעה חיה, אלא ע"כ דגמיעת בינה אוכל מקרי ולא משקה. עכ"ל. וראה בדברי החת"ס בשו"ת נודע בשערים ח"ב (חיו"ד סי' כב) ובשו"ת מהרש"ם ח"ג (סי' שנח).

וע"ע בשאלה זו בשו"ת פני מבין (תאו"ת סי' רמא) וכחז להביא ראיה דהויא אילה ושיעורה בחיה, ממ"ש בשבועות (דף כג) דליף דשחיה בכלל אילה, מדכתיב ואכלת לפני ה' וכו' ומירושך ויזהרך, ומירוש

דמאיסי וסמכי' ע"ד המקילין בסי' רה"ע שם, ואני מנאחי בחיו"ט פ"א דתמיד שפסק דגם בנר חלב ושעורה שיין הטיי, מ"מ כבר נהגו להקל בזה, אבל בלאמפ לכ"ע אסור וכו', ועכ"פ גם אם יש לצדד בזה, אבל ללמוד לאורו דודאי אסור, וא"כ תקנתו זו קלקלתו דכל הנאת הלימוד בא רק ע"י אור של נרות שמדליק העכו"ם, כיון דבל"ז אסור לו ללמוד לאור הלאמפ. וכיוצא בזה מנינו בש"ס דשבת דף פ' גבי חול הגס דשיעור הוצאתו כדי ליתן לסיד ופריך והא מקלקל הסיד שאינו לבן כל צרכו ומשני דמיון דאסור לסוד בסייד לבן משום חורבן ביהמ"ק ורק ע"י תערובות החול שרי א"כ היינו מיקונו וקלקלתו היא תקנתו ואסור ע"ש, וה"נ בזה. ע"כ.

גמ'. ומאי שנא כל שיעורי שבת בגרוגרת וכו'. האחרונים חקרו בדין הגומע בינה חיה, אם דינה כמשקין ושעורה ברביעית, ואין לברך ברכה אחרונה. או דילמא דינה כאכולין וטעונה ברכה אחרונה, כיון שיש בה חיה. יש שהביאו ראיה ממה דאמרין כאן כל שיעורי שבת בגרוגרת והכא בבינה, ומשני בגרוגרת מבינה קלה. ופרש"י, כל שיעורי שבת באכולין וכל הוצאתן וקצירתן וטחינתן בגרוגרת. בגרוגרת, מבינה תרגולת שהיא ממחרת לבשל ולא בבינה שלימה שיעורו. ומנן החם (לעיל עו ע"ב) המוציא אוכלין בגרוגרת וכו', ושאר כל המשקין ברביעית. ע"ש. א"כ לכאורה משמע שיש לבינה דין אוכלין, וממילא שיעורה בחיה לענין ברכה אחרונה. אך יש לדחות שכוון שמוציא כדי ביטול בינה, שאז אחרי הביטול יש עליה תורת אוכל, להכי שיעורו בביטול בגרוגרת מן הבינה, וכל הספק אינו אלא כשגומעה חיה שהיא דרך שחיה.

ועיין בשו"ת גינת ורדים (כלל א סי' יז) שכתב, דבהמחה וגמעו שיעורו ברביעית, והביא ראיה לזה ממ"ש הרמב"ם (פי"ד מהמ"א ה"ט), ח"ל: וכן השוחה רביעית של סתם יינם מעט מעט, או שהמחה את החמץ בפסח, או את החלב וגמעו מעט מעט, או ששטה מן הדם מעט מעט, אם שהה מתחלה ועד סוף כדי שחיית רביעית מנטרפין, ואם לאו אין מנטרפין. עכ"ל. אלמא דאף בהמחה וגמעו שיעורו ברביעית. ע"ש. אולם בשו"ת זרע אברהם ח"א (תאו"ת סי' ג) כ' לדחות ראיתו (שהוצאה תשובתו גם בור"א סי' ב), שהרמב"ם לא כ"כ אלא לענין צירוף, אבל לענין שיעור השחיה לא צעיקן שימחה יותר מחיה. ע"ש. ומהר"א הלוי (שם סי' ד) חזר להשיב ע"ד הזר"א, ושם הזר"א

שי"ח ס"ד בדבר לה יש ביטול אחר ביטול ולכן בדבר לה אין חקנה רק שיבטל לגמרי קודם שבת ויטמין בדרך היחיד הטמנה המבואר סי' רצ"ג ובטענה יש היחיד אם יערה חמין מכ"ר עליו מע"ש ויוריקו המים עד שנשארו העלים יבש ממש ואז יוכל לערות חמין עליהם בשבת שביבש אין ביטול אחר ביטול וכ"כ הפרי מגדים ויש לפרסם דברים האלה להרים מכשול מדרך בית ישראל. ע"כ.

ו'שם (סימן יח) האריך והרחיב הדיבור עוד בענין זה לדחות דעת השואל, ובתו"ד כתב: אזכיר עוד למען הצדיק את ישראל, שמה שכח הרב השואל נ"י שהעושים כן לערות על טהעע בלתי מבטל מע"ש נכשלים בספק איסור סקילה שזה אינו לענ"ד דאיסור סקילה ליכא שהרי שיעור ביטול שבת הוא כגורגרת, ושיעור מה ודאי ליכא בביטול כ"ק מהטעם שרגילין ליקח אפילו לבשל קדרה גדולה ועכ"פ ליכא בזה יותר מאיסור חצי שיעור וכו', וא"כ אפשר דליכא בזה רק ספק איסור דרבנן אבל עכ"פ איסור סקילה ליכא, ע"כ.

אמנם שוב דחהו השואל שם (סימן יט) דאמנם כן הוא ששיעור ביטול הוא כגורגרות, אולם מה יענה אמתני' לקמן (דף פ"ט ע"ב) דשניין בזה תבלין כדי לחבל ביצה קלה וערש"י שם, ולפי המהבאר מסוגיין כאן דכל שיעורי שבת באוכלין שוין כפירש"י שם, א"כ כמו דחייב על הוצאת תבלין כדי לחבל בהן כגורגרות מביצה קלה ה"נ חייב על ביטולן בשיעור זה, וע"כ ז"ל טעמא דמלחא דכיון דתבלין אינן עומדין למיכלן בעיניהו רק לחבל בהן אוכלין להכי שיעורו בהן כדי צורכן לחבל בהן כגורגרות ממאכל קל כביצה קלה א"כ ה"נ בנידון דידן כיון דהטהעע ג"כ אינו ראוי לאכלה רק הוא עשוי להכשיר המים הנשפכים עליו א"כ שיעורו כדי לחבל רביעית שהוא שיעור משקין ושיעור זה איכא אפי' במבטל קדירה קטנה ביותר דעכ"פ רביעית איכא וא"כ שפיר אמתני' עלה בלחא דאיסור סקילה.

ועל זה השיב: הגה ר"ה להמציא דבר חדש אשר לא החכר בשום מקום ששיעור ביטול תבלין בשיש בהם לחבל כגורגרות, ואשר עשה סמוכין לדבריו אדרבא לענ"ד משם ראיות להיפך דמה דאמרין כל שיעורי שבת באוכלין שוין כגורגרות, הרי אדרבא שיווי שלהם החכר לענין כגורגרות והיינו דפריך דהשיעור היותר גדול לענין אוכלין הוא כגורגרות דהיינו בסתם אוכלין אבל יותר מזה לא מצינו ולמה ישוער בעצים יותר מזה אבל לא החכר בזה שהיכי ששיעור הוצאה פחות מכגורגרות

חמרא וקר"ל ואכלת, ולמה לא הביא מדכתיב ואת בזה היענה לא תאכלו, ואמר' בחולין (דף סד ע"ב) וכי בזה יש ליענה אלא זו ביצת היענה, הרי שנא' לשון אכילה על ביצה שהיא משקה, אלא על כרחך דביצה אוכלת היא. ואין לומר דמייירי שבטלה, דהא בחירוש ודם דמה אפשר בקרוש ואפ"ה מיייתי ראיה. עכ"ד.

ועיינ בספר שיעורי תורה להגרא"ח נאה (דף קמג) שהאריך בזה, ולבסוף העלה שאין לבדוק ברכה אחרונה בגומע ביצה חיה.

גמ'. שם. כ"ל שיעורי שבת כגורגרת. בשו"ח בנין יוין (סימן יז) נשאל מהשואל ח"ל: זה רבות בשנים, אשר הרדיפוני מנוחה ובאחי עד פלך רוסיא הלכנה, וראיתי אשר עירו בש"ק מים רותחין מכלי ראשון אשר היו טמונים בתנור על טהעע חדש שלא נחבטל מע"ש, ונבהלתי בראותי זאת. ואמרתי להם, מחללים שבת אתם. כאשר הלכה זו רווחת בישראל, עירוי מבטל כדי קליפה, ומבואר בהדיא בש"ע או"ח (סי' שי"ח סעי' יו"ד) אסור ליתן תבלין בקערה ולערות עליהם מכלי ראשון, ועיינ במ"א שם, והשיבוי כן נוהגין אכלס רבים וכן שלימים, וכאשר שמתי לבי לחקור ע"ז, איזה שורש דבר היחיד מלאו בזה, לא מצאתי מענה, עד אשר הוגד לי אחרי זה, מפי איש אחד מהנוהגין כן, היות שנודע להם מפי השמועה שכבר נחבטל הטהעע במדינות חיינה טרם נשלח לפה, וא"כ אין ביטול אחר ביטול, ובאמת ה"א אז הדבר בעיני כמחזה שוא, עד אשר הוגד לי מאחד ממכירי, אשר יש לו עסק טהעע בהמבורג, ואמר לי כן הדבר שבחינה מערין חמין על הטהעע, ומגלגלים אותם בכריכה ע"י כלים מיוחדים לזה, אבל לא ידע בצירור אם מערין עליהם רותחין או פושרין וכאשר ראה לבי כי דברים כגו, אמרתי נכון הדבר לעמוד על העיקר. עכ"ד השואל.

ודשיב: הגה חקרנוהו כן הוא שהטהעע בא בלתי מבטל אלינו, ולכן אין ספק שיש בזה איסור מלאכת שבת לערות חמין מכלי ראשון על טהעע, ורבים מהמון עם גם מהיראי ה' אינם יודעים כי יש מלאכת ביטול גם ע"י חמי אור ונכשלים באיסור סקילה שכן שמעתי שלפעמים מערין מרק בשר מכלי ראשון על חלמון ביצה חי וכן כשעושים משקה ידוע הנעשה ממי לימוניש ודבש ויין סרק ומים חמין מערין החמין מכלי ראשון על המי לימוניש שלא נחבטלו עדיין ובכל זה יש איסור סקילה ואפילו המזהירים לבטל קודם השבת ולערות חמין עליהן בשבת יש איסור שהרי לפי המבואר בסי'

שיהי' ג"כ השיעור ביסול וקצירה ועמינה פחות מכגורגרות אס יהי' צו לחבל כגורגרות דכה"ג לא הוי שחיק הש"ס להשמיענו בשום מקום, ובפי' נראה מדברי

הרמב"ם ה' שבת (פ' ח' ה' ט"ו) דגס בשוחק חבלין וסמנים לא מחייב משום טווחן בפחות מכגורגרות. עיי"ש שהאריך בזה.

דף פא ע"א

גמ'. חפי פותחת. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן קלד) שכותב להשאל: ומ"ש ר"מ מחשו' דברי חיים [ח"א ס' מ"ה] דכותל אין דינו כמחוצר, כבר השגתי עליו בחשו' לראווי ברוס"א והבאתי ראיה מש"ס שבת דכחפי פותחת חיברן לדלת הוי כמחוצר לקרקע. וכ"ה בר"ש פ"ב דכלים מ"ג ופי' הר"מ פ"ב דכלים מ"ד. וכ"ה בתוספתא פ"ב דעדות וע"ש ריש פ"ג וכ"ה בחשו' הרשב"א ח"ג ס' רכ"ח וכ"ה בחשו' פמ"א ח"ב סימן ק"ד. אך אס החיבור רק על ידי שריוף לא מקרי חיבור כמ"ש בשו"ת מהר"ם שיק סימן ר"ד בשם גי"ע. וע' חשו' כתב סופר סימן ל"ז בזה. אבל קביעות במסמרים הוי חיבור כדאיתא בירושלמי פ"ב דשבת ה"א ור"ש פ"ז דכלים מ"ב. וע"ש בפי' הר"מ ורע"ב ועוד בכמ"ק ודלא כהכ"ס סימן ל"ח שנסתפק בזה. ע"כ. וע"ע דבריו בחלק ג (סימן שסה).

גמ'. בולא היד. עיין ב"מ (ס' שיב) דלכן נקט מלא היד ולא קאמר מלא יד, דקאי על יד שמאל שמקנה בזה.

ובגוף הדין ראיתי לציין לשו"ת צ"ח אליעזר (חלק ז' סימן ב) שמסיק דכיון דישנס קשיים לקנה בשמאל, וגם לא מתקנה יפה, ומתוך זה לפעמים מתלכלכת היד, יש מקום להחיר הקינוח ביד ימין, ומוטב לקנה ביד ימין ממה שיקנחו ביד שמאל והקינוח לא יהא כדבעי או שיתלכלך ידו, עיי"ש.

והביא מדברי החניא בשו"ע במהדו"ת שהתחיל לסדר, שכותב בס' ג' סעי' ט' בלשון: ומי שאינו איסטניס ומקנה באצבעותיו ממש לא יקנה ביד ימין אלא בשמאל וכו'. ע"כ. וא"כ דון מינה הא מי שהוא כן איסטניס ואינו מקנה באצבעות ממש אלא בנייר, כדמנינו דכמעט כולי עלמא המה איסטניסים בזה, מותר לקנה אפי' ביד ימין. הן אמנם דהקנישו"ע בס' ד' בפאת השלחן כותב להשיג ע"ד הגרש"ז בזה דלא ידע מנא ליה הא ולפי פשטות הענין נראה דגם כשמקנה בנייר וכדומה לא יקנה בימין וכו' מעו"ש. אבל מנינו כבר דהגרש"ז אינו יחיד בדעתו זה, וגם היעב"ץ

בסידורו מדגיש לכתוב דדין זה הוא דוקא כשמקנה באצבעותיו ממש, וכן הגאון מבוטשטש ז"ל בספרו אשל אברהם על או"ח כותב מד"ע לומר באתא בפשיטות דפשוט שצמקנה על ידי שום דבר אין קפידא כשמקנה בימין או באצבע אמצעי ודוקא כשצברו נוגעת בצואה הוא דקפדינן והמחמיר בדרבנן מה שאינו מפורש עליו להביא הראיה ע"ש מה שמסיים דאולי יש בזה משום מדה חסידות בהיות והיתר לא נהפךש בהדיא רק שמשמע כן ממילא, עיי"ש.

ועיין בספר נמוקי או"ח (להגאון ממונקאטש) ס' ג' שמסכים לפסקו של החניא, ולהשגת הקנישו"ע עליו כותב: ותמהתי על חמיהתו והלא דברי בעל החניא נכונים ונראים לפי"מ דאמרין שם (בברכות ס"ב) הטעם מפני שקרובה לפה (פירש"י רגילין להושיטה לפה) והיינו שמא לא ירחץ ידיו היטב היטב וישאר עכ"פ כמו ריח על ידיו ועי"ז ימאס בעיניו בעת אכילתו ואס ע"י הפסק נייר מה חיק, א"ו דמיירי כשמקנה באצבעותיו וז"פ, וגם הראי' שהביא בקש"ע מהחנאים שהכניסו אצנים מקורחות לבית הכסא, אינו ראוי כלל דבאמת י"ל דהם במדת יקרתם לא הי' מקנחין ביד ממש רק באצנים וכיוצא וע"כ היה מותר להם באמת לקנה ביד ימין כיון שהוא ע"י דבר אחר ומה זו הוכחה כנ"ל עיי"ש.

וע"ע בספר לקוטי מהרי"ח (בסדר הנהגת ביהכ"ס), שכותב, דכיון דבזמן הש"ס לא היה להם נייר לקנה רק קנחו עצמן בצרור או באצבן אי אפשר לקנה כל כך היטב שלא ישראר צואה משהו ועכ"ל אח"כ קנחו עצמן בידיים ממש, וגם מי שמקנה עצמו רק בצרור או באצבן אי אפשר ליזהר שלא לטנף את ידיו ועכ"ל החוש מעיד, עיי"ש.

עמוד ב'

גמ'. גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה. בשו"ת צ"ח אליעזר (חלק ו' סימן ו) החיר עפי"ז לחרשים לשאת בשבת מכונת - חרשים [HEARING AID]. דכיון דהותרה איסור טלטול מוקפה

נלביס כשאנו שומע מה שמדברים אליו ובושה תכסהו לאין שיעור. עיי"ש באריכות.

וע"ע בשאלה זו שם (חלק יג סי' לד) ושו"ת באר משה (ח"ז סי' ב) שו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' קיב-קיג) שו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן פה) וע"ע בס' שערים המצויינים בהלכה ח"ב (עמוד קלו). ובס' שמירת שבת כהלכתה (עמוד קז אות קג). ע"ש.

גמ'. **התם אדם קובע מקום לפעודה וכו'.** עיין שו"ת מהר"ם מרוטנברג (חלק ד סימן לו) שכותב: ומיהו אנו שיש לנו ביה"כ קבוע בביתנו והי' יכול להכניס אבנים מע"ש אומר רבי' שמואל שאסור להכניס אבנים מכרמלית לרה"י כדמוכח בשבת פ' המואיל (פ"א ע"ב) דשרי ר"ח ומקשי' לי' רבינא מהא דאסור לטול קיסם לחצות בו שינוי ומשני התם אדם קובע מקום לסעודה הכא אין אדם קובע מקום לביה"כ משמע היכא דקבע אסור. אע"פ שרש"י פי' דהא בעי למיסר להעלותם לגג משום טירחא יחירתא וא"כ לדבריו כיון דמסיק דשרי לדידן נמי שרי אין משמע כן כפירושו דלהוי טעמא משום טירחא דא"כ אדמקשי' לי' מקיסם דאסור תקשי' לי' אכולא שמעתת' דשרי לטלטל אבנים מקורחלות בביה"כ אע"כ טעמא משום דיכול לעשותם מע"ש הוא דבעי למיסר ודשרי משום דאין קובע. והא דא"ר ינאי התם חס יס לו מקום קבוע מלא היד לאו קבוע בביתו קאמר אלא בשדה איירי ומקום רחוק הוא שאין אדם נכנס לשם אלא הוא וטורח הוא להזמין מע"ש אבל לדידן שיש לנו מקום קבוע לביה"כ אסור להכניסם בשבת מכרמלית אא"כ הכניסם מבע"י וכו'. ע"כ.

גמ'. **אסור לפנות בשדה ניר בשבת וכו'.** דילמא שקיל מעילאי ושדי לתחאי. הקשה הגר"י מללאן למ"ל תרמי דבחדא מינייהו ג"כ חייב, ועוד למה הזכירה הגמרא הא דגומא וטממה ולא הא דחל ונטלה וכו'. וכתב בשו"ת הר צבי (ט"ל הרי"ם-חורש סימן ב) לע"ד י"ל דאף אם גם בחלוש איכא משום חורש או בונה, מ"מ אין זה אלא במגביה לפנותו מהשדה, דרק בזה תיקון הוא להשדה, אבל הא פשיטא דבמגלגל ומזוזא אבן ממקום למקום באותה שדה עצמה אין בזה סוג מלאכה כלל כיון דאינו מחקן דמה לי הכא ומה לי התם. ולפי זה, בנוטל אבנים לקנות דאסור לטלטלן שלא לצורך ואין דעתו אלא לקנות ולזרקן במקומו, אין בזה סרך מלאכה, ואם יגביה אבן בשבת ע"מ להניחה במקומה, ודאי דאין כאן לא חורש ולא בונה, ולכן גם אם יניח במקום אחר הדומה לו בגובה או בעומק דאין בזה שום

משום כבוד הבירות שלא יחבזה האדם מגרמת אי הטלטול בעיני עצמו ובעיני הבירות באזה דרך שהוא. כמו"כ אין לך כבוד הבירות גדול מזה כמניעת בושה ובזיון מהחורש מאי שמעו לקול המדברים אליו, דאין לתאר גדול החרפה ובושה הפנים ואי הנעימות הנגרמת לו מדי בואו בין אנשים ובבית הכנסת והוא בודד לו, אינו מקשיב להנעשה, ולא יכול להשיב למה ששואלים אותו, באופן שאיכא בזה משום כבוד הבירות יותר מהנידונים האמורים, ועוד זאת, בבשמו זאת מעורב גם נער רב על ביטול תפלה בצבור ושמיעת קריאת התורה ואמן יהא שמיה רבה וקדושה ובכדומה בביטול קיום חביל מצות קלות וחמורות, ולכן שפיר יש להחיר טלטול מוקצה משום כבוד הבירות גדול מה ולהחיר לחרש לשאת בשבת מכונת - החרשים.

וידה"ץ (אות ז') מוסיף לאמר: כמו"כ למדים אנו מסוגית הגמ' בשבת שם בד' פ"א ע"ב דהחירו טלטול המוקצה לא רק עבור כבוד הבירות גדול כעבור קינות בבית הכסא, אלא גם עבור כבוד בריות הרבה קטן מזה. דמקשינן שם איחיציה רבינא למרימר ר' אליעזר אומר נוטל אדם קיסם משלפניו לחצות בו שינוי וחכמים אומרים לא יטול אלא מן האבוס של בהמה [שהוא מוקן, אלמא העמידו דבריהם במקום כבוד הבירות שפעמים נראה מבחוץ וגנאי הוא לו. רש"י] הרי השתא התם אדם קובע מקום לסעודה [והיה לו להפין שם מאתמול. רש"י] הכא אדם קובע מקום לבית הכסא? ע"ש ברש"י. הרי דחכמים לא העמידו דבריהם באסור טלטול מוקצה אפילו במקום כבוד הבירות קטן מה של חליצת שינוי, בהיות וגנאי הוא לו כשיראו פעמים שינוי מבחוץ ולא יהיו מחוץ. ורק לא החירו מפני דהיה לו להפין מאתמול.

וידה"ץ דייק לפסוק להלכה עפ"י הגמ' הנ"ל המג"א בס' שכ"ב סק"ד דמשמע דאם הזמינו חבירו לסעודה בשבת ולא היה אפשר לו להפין מע"ש שם דבר לחצות בו שינוי מותר לטלטל קיסם לחצות בו שינוי אם אין לו דבר אחר מפני כבוד הבירות. ורק מסיים דבמקום שאין נחשב זה לגנאי אסור ע"ש. והפרמ"ג מוצא גם במ"ב בשער היזון סקי"ב מנדד להחיר גם לקטום הקיסם ביד לחצות בו שינוי אם א"א לחצות בו בלא זה מפני דקטימת הקיסם ביד הוא רק משום שבות עיי"ש. וא"כ מכש"כ דיש להחיר טלטול מוקצה משום כבוד בריות גדול מה של חרש הבא בין אנשים ופניו

נעילת נשמה שנסתפק אם אדם אחר קירב מיחתו אם חייב או לא] כדמוכח מרש"י הנ"ל מהא דנרור.

וע"ז כחב: נרור שעלו בו עשבים דומה לעצץ נקוב ולא לפיטרא באונא דחבצא הנה לענ"ד עיקר יסודו של הדר"ג לדמות עשבים שצנרור להיהא דחליש פיטרא מאונא דחבצא יש לדון בזה. ועייין לשון רש"י ד"ה מדר"ל דשפתיו צרר מללו דנרור זה העשבים שעלו בו מלחלוחית הקרקע הן יוצאים ובכן י"ל דלעולם עיקר גידולן מן הקרקע דהיא מסייעתו שגדלו גם על הצנרור ודומה ממש לעצץ נקוב שנמשך ייקתו מהקרקע ולא דמי לגידול פיטרא באונא דחבצא דהתם עיקר גדולו משם ולא מהקרקע וכדכתב רש"י לקמן (קח ע"א) ובה מיושב כל מה שהקשה בענין זה. ע"כ.

גמ'. **האי פרפיסא שרי דמלפוליי וכו'.** עיין בשו"ת פעולת לדיק (חלק ג סימן קפה) בדבר השאלה: מהו לטלטל עצץ של חרס שממלאין אותו עפר חורעים בו מיני עשבים ושונים של ריח שנוהגים להניחו מע"ש ע"ג דפין של עץ כדי שיהא מותר לטלטל הדפין עם העצץ להניחו לפניהם בשבת להשתעשע בו ולהריח (בו) אי שפיר עבדי לטלטלו.

תשובה: ראיתי לבאר לך תחלה דין עצץ נקוב ושאינו נקוב שזכרו בגמ' ובפוסקי', והו דקי"ל דהתולש מעצץ שאינו נקוב פטור מפני שאינו מקום גידולו והתולש מעצץ נקוב בכדי שורש קטן הרי הוא כארץ והתולש ממנו חייב. עיין רמב"ם פ"ח, וש"ע סי' של"ו. דברור הדבר דחילוקים אלו היינו בעצץ שאין בו עפר כלל. אלא שכן דרכו להעלות עשבים מפני הלחות שיש בו ולכן כשהוא נקוב הרי הוא כארץ אבל בעצץ שמשימים בו עפר חורעים בו אע"פ שאינו נקוב התולש ממנו חייב שזהו מקום גידולו והוא עצמו ארץ וזה פשוט מאד לא כדכתיו רק מפני שראיתי טועים לפרש דמיירי באף שיש בו עפר וח"ו להעלות על לב כן.

והשתא נבוא לשאלתינו כי הרמב"ם ז"ל שם גבשושית של עפר שעלו בה עשבים הגביהה מעל הארץ והניחה ע"ג יתדות חייב משום תולש. היתה ע"ג יתדות והניחה על הארץ חייב משום זורע עכ"ל. וכי ה"מ ז"ל שהוא מגמ' דכאן פרפיסא היה מונח ע"ג קרקע וכו' כלשון רבי' ופי' רבינו פרפיסא גבשושית וכו' ע"ש. מבואר מזה דהאסור דוקא כשהיה מונח ע"ג הארץ ונטלו משם או שהיה ע"ג יתדות והניחו על הארץ (בארץ) הא לא"ה שהיה מונח ע"ג יתדות ורואה ליעלו

תיקון להשדה, הו כמו שהניחו במקומו ממש. ולכן שפיר מדייק הגמרא דחיישין דילמא שקיל מעילאי ושדי לתמאי, כלומר דאינו שוא למקום הראשון שנטל ממנו, דמהשתא הו תיקון מעליא ואחי לידי חילול שבת, משא"כ כשהמקומות שוין י"ל דמותר ועדיף טפי ממש"כ החוס' שבת (דף עג ע"ב) דבקוצר ואינו צריך לעצים לא הו מלאכה כלל. ע"כ.

גמ'. **צרור שעציו בו עשבים.** עיין בדיון נרור שעלו בו עשבים ותולש מעצץ נקוב ע"ג יתדות, בשו"ת הר צבי (או"ח א סימן קעה).

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת הר צבי (ט"ל הרי"ס-קוצר סימן ג) אם יש קוצר אחר קוצר, כגון אם אחד לדלל את האילן והשני עקרו לגמרי אם שניהם חייבים, והשואל הביא ראיה לזה מהא דכאן אמר ר"ל נרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו והתולש ממנו חייב, ומדברי רש"י שכתב והתולש ממנו במתכוין חייב דממקום גידולו הוא מבואר שתולש עשבים מהצנרור דומה לתולש פיטרא מאונא דחבצא, דהיינו רביחיה, ומשום דלעולם הוא חשוב כמחוצר ע"כ המגביה מן הקרקע לא חשוב כתולש ולכן מותר לקנח בו, ולפי"ז קשה על דברי רש"י בהא דפרפיסא שהי' מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות חייב. שכתב: דהאי חייב לאו דוקא אלא אסור דאי חייב ממש קאמר לצורך היכי שרי רבנן איסור כרת משום קינות, ולהנ"ל מה מביא רש"י מהא דמותר לקנח צנרור לעצץ שאינו נקוב הרי צנרור לעולם חשיב כמחוצר לכן המגביה מן הקרקע לא חשיב כתולש ולכן מותר לקנח בו משא"כ עצץ שאינו נקוב דלאו היינו רביחיה אימא לך דהמפסיק מהארץ חייב.

ומשום כך העלה בד' רש"י דאע"ג דהאי נרור בכ"מ שהוא חשוב כמחוצר מ"מ המגביה מע"ג קרקע שהקטין יניקתו ג"כ חייב, ונתקשה בדברי האג"ט ס"ק ו' אות ב' דמדכתב הר"ם הגביהה והניחה ע"ג יתדות חייב משום תולש מוכרח דבאור מפסיקין הוא כתולש מה"מ וממילא התולש ממנו פטור, דהלא אפשר לומר דאינו כתולש גמור ומ"מ חייב דיש קוצר אחר קוצר ואם אחד חתך חצי אבר מצע"מ ובה השני ופסקו לגמרי, וכמו כן אם אי' קצץ חצי צעי ושל אילן ובה אי' והפילו לגמרי שניהם חייבים [עיין אבני נזר סימן קנז מלאכת שוחט אם לאחר ששחט בה אחר רוב שנים גמר הוא מיחתו בשבת. ועייין קרן אורה שבת דף קז בהא דהשולח דגים מהים ויבש בו כסלע חייב ופרש"י משום

אסור להגביהו מעל הארץ. ור"ת חלק עליו וס"ל דבשל חרס איירי ע"ש. וא"כ בנ"ד לד' רש"י (ר"ש) אף שאינו נקוב אם היה מונח בחלון אסור להגביהו משם למקום אחר משום חולש ואם היה ע"ג יתדות אסור להניחו בחלון משום זורע. ולד' ר"ת באינו נקוב שרי בכל גוונא ומשמעות הפוסקים כר"ת והמחמיר תעב"ט. ודע דהאי ע"ג יתדות שדברו בו חז"ל לאו דוקא באויר אלא ה"ה כל שיש דבר מפסיק בין הענין לקרקע כגון מחללת או כר או כסת דינו כמו ע"ג יתדות, ע"כ.

וע"ע בשאלה זו בתהלה לדוד (ס' שלו סק"ו) וכ' דמשמע דאינו אסור בטלטול, וע"ע בשמירת שבת כהלכתה (כו, ב) ובהגה שם.

גמ'. שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן קכד) ח"ל: לחג הסוכות, בלוצאן, לא השגנו רק הדם אחד משולש ויותר לא הי' לנו כלל והרבה ראשונים פוסלין הדם אחד, ובפה הי' אצל ערל אחד הדסים בענין שאינו נקוב בחרי ע"ג חרי שהיא כשר לדעת מהרי"ק שהביא הרמ"א סי' תרמ"ו סעי' ג'. וכ"ש לזרף לג'. והחרינו לומר להעכו"ם שיקון אותם אף שהוא יו"ט משום דשבות היא מחמת דענין שאינו נקוב רק דרבנן הוא ולכן ל"ד למה שאסר המג"א בשם הרשב"א סי' תרנ"ה בערבה שנתלשה ביו"ט שני שאסור לטלטלה, דמוקפה היא דשבות אפי' במקום מזה אסור דהתם ממחצית גמור הוא.

ובשהצעת זה לפני אהמו"ר הגאון זללה"ה ואחי החריף מהר"מ זצ"ל הי"ד פקפקו עלי בזה כיון שהענין לא ידעתי בצרור שלא הי' נקוב אך הוריתי זה מחמת שעמד על ספקל בבית, ולכן נסחפק אחי דשמא עדיין נקוב היא. והוכחתו מרש"י ס"פ המנוחא יין פ"א ע"ב ד"ה האי פרפיסא אך הבאתי ראיה לדברי מחוס' גיטין כ"א ע"ב ד"ה יא והרא"ש פ"ב דגיטין גבי כהב גט על עלה של ענין נקוב דכשר מחמת דשקיל ויהיב ניהלה בפסיקת היניקה כגון בהפסק אחז דבר בין הענין להקרקע. ובפרפיסא שהזכיר רש"י במס' שבת איירי דרואה פני הקרקע ולכן הוראתי אמת. אך אהמו"ר הגאון זללה"ה עדיין פקפק בזה מחמת שהיה לי הדם אחד ויכולין ללאת בדיעבד וגם ההדסים שקצין אינם כשרין לכו"ע. אך דעתי היה מאחר שהחירו חכמים שבות דשבות מותר בכל אופן אף להידור וקצת הוכחתי כעין זה ממג"א סי' תרנ"ו עיי"ש ועדיין צ"ע בזה והשי"ת יאיר עינינו ולא נכשל ח"ו. ע"כ.

גמ'. היה מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות וכו'. עיין בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א

והניחו ע"ג יתדות שרי ואין בזה שום איסור לא משום חולש ולא משום זורע. גם אין בו איסור טלטול דלא מוקפה הוא כיון שראוי להריח בו דכבר ידעת דכל מוקפה שאסור לטלטלו היינו דבר שמלאכתו לאיסור או מפני חסרון כים או מפני מאיסותו או מפני שהיה מוקפה בין השמשות כגון נר או בסיס לדבר שאסור לטלטלו. ובנ"ד אין גם אחד לחוש לאיסור וכ"ש הוא שמכניין אותו מע"ש ואין מקנין דעתם ממנו. ע"כ.

שוב כותב: והנה בגמ' שם דף פ"א בא היתר הטלטול מפורש דאי' התם אמר ריש לקיש צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו והחולש ממנה בשבת חייב חטאת. א"ר פפי ש"מ מדר"ל האי פרפיסא שרי לטלטליה. מתקיף ליה רב כהנא אם אמרו לצורך יאמרו שלא לצורך. אמר אביי האי פרפיסא הואיל ואחא לידן נימא ביה מלתא היה מונח ע"ג קרקע וכו', עד היה מונח ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע חייב משום נוטע עכ"ל הגמ'. ופרש"י פרפיסא ענין נקוב שזרעו בו. ובתשו' הגאונים מנאחי שעושים חותלות (מכפות) תמרים וממלאין אותם עפר וחורעים בתוכם וכו' יע"ש. שרי לטלטולי ולא אמרי' חולש הוא. לצורך קינוח כבוד הצריות. חייב משום חולש דאינו נהנה שוב מריח הקרקע.

ול"י נראה דהאי חייב לאו (דוקא אלא) אסור משום דדמי לחולש. דאי חייב ממש קאמר. לצורך היכי שרו רבנן איסור כרת וסקילה משום קינוח וכו' ע"כ. גם המ"מ במסקנתו כ' דאפשר דגם רבי' כרש"י ס"ל דלאו דוקא חייב ממש ע"ש. נמצינו למדים מזה דשרי לטלטולי הענין על האופן הנז"ל וכדרכ פפי. ואף שרצ כהנא דחי התם אם אמרו לצורך וכו'. הנה מ"מ גם הוא מודה בהיתר הטלטול אלא דבעינן לצורך והכא בנ"ד ודאי דלצורך (לצורך מקרי) כיון דבעי להריח בו. ואין לדחות דשאני קינוח דלצורך כבוד הצריות ומפני כבוד הצריות דוקא החירו דליתא. דא"כ הו"ל לתלמודא למימר דמפני כבוד הצריות החירו לא זולת ומדנקט סתמא לצורך ש"מ כל לצורך שרי. ועוד אני אומר דשאני פרפיסא דלא היה דעמיה עליה מע"ש משא"כ הכא בנ"ד שמכניין אותם. אלא דנ"ע דרש"י ז"ל יהיב טעמא דמפני כבוד הצריות החירו גם הלבוש העמיק כן. ונ"ל דשאני צרור דאסור בטלטול דלאו כלי הוא גם עלו בו עשבים ואפ"ה החירו לטלטלו מפני כבוד הצריות משא"כ הכא דשם כלי עליו.

ודע לך שבהגמ"י כ' בשם ר"ש דענין וכו' היינו דווקא של עץ אצל של חרס לא אפי' אינו נקוב

דחייב משום תולש, וע"ז כתב: דהאי חייב לאו דוקא הוא אלא אסור משום דדמי לחולש דאי חייב ממש קאמר ללורך היכי שרי רבנן איסור סקילה משום קינות, והג"א שם למד מזה גם לדין של נוטע בזה מונח ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע שגם שם אינו אסור משום נוטע אלא מדרבנן. ולכאורה יש הבדל בין זורע לקוצר בענין זה שבנוטע שחלית המלאכה היא הנמיחה כשמונה ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע הוא מגדיל כח הנמיחה וגם ממחר ומקרב את היניקה והו קירוב מלאכת נוטע, משא"כ בחולש שהחיוב הוא מה שמפסיק היניקה, וכשמונה ע"ג הקרקע ומניחו ע"ג יתדות, לכאורה אין בזה רק שממעט את היניקה אבל קירוב מלאכה אין כאן, וא"כ איך אפשר ללמוד הניחו ע"ג קרקע שהוא קירוב מלאכת זורע להניחו ע"ג יתדות שאין בו קרוב מלאכת חולש. וראיתי בספר חלקת יואב (סימן י"ד"ה סוף) שהעיר בעין הנ"ל עיי"ש.

ואפשר די"ל דגם זה שהוא ממעט היניקה נקרא קירוב מלאכת חולש, שבוה שהוא מפסיק קצת את כח היניקה נקרא שהוא מקרבה להפסקתה, ודוגמא לזה יש להביא מקירוב מלאכת מכבה שימבאר להלן. קירוב מלאכה במכבה. ובמלאכת מכבה מנינו דקירוב מלאכה מילתא היא, דאיתא בביצה (דף כב) המסתפק משמן שזנר חייב משום מכבה, ולדעת הרא"ש שם החיוב של מסתפק הוא משום שממחר ומקרב את כביו, אולם לדעת התוס' הא דממחר את כביו גרס הוא והחיוב של מסתפק הוא משום שממעט את האור. והנה לדעת הרא"ש הגדר של חיוב מסתפק הוא ממש כגדר החיוב של עציץ נקוב שהיה מונח ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע שממחר את הנמיחה ומקרב היניקה, ואילו לדעת התוס' גדר החיוב של מסתפק הוא כגדר החיוב של עציץ המונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות שממעט את היניקה, ומזה ראינו דגם ממעט את היניקה בלכד בכלל קירוב מלאכת חולש הוא כמו ממעט את האור שהוא בכלל קירוב מלאכת מכבה לשיטת התוס', ע"כ.

גב' א' שם. עיין בשו"ת הר נבי (ט"ל הרי"ם-קוצר סימן א) בדבר החולש מעציץ נקוב המונח ע"ג יתדות ואיך מפסיקו, לכאורה זה תלוי במחלוקת הג"א והרמב"ם שלדעת הג"א בסוגיא דפרפיסא (שבת פ"א) דאם היה מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות אינו חייב אלא מדרבנן. ומכיון דלא הו חולש מה"ת ע"כ דאור מפיסקו לא משוי ליה לחלוש גמור, והחולש ממנו חייב אולם לדברי הרמב"ם בפ"ח מה"ל שבת דמשמע שם

סימן קלג) שאלה בשחילים שנטעו אותם בתוך בית קטן שלא חייב להם הקור ולבית זה פתח פתוח לתוך דירתו - אם מותר לפתוח בשבת את החלונות שבתוך דירתו. וע"ז פתיחת החלונות הוא מרבה אור לשחילים, שבגלוי אור הם מזמינים יותר טוב והו גורם טוב לנמיחתם כהשקאה שהיא חולדה של זורע, וגם ע"ז גלוי האור הוא מונח את רבוי החולעים, שבמחסורי אור רגיל שיתרבו שם חולעים. עיין שם שהאריך בזה ובתו"ד כותב: דמיון שגם בלא פתיחת החלונות יגדלו השחילים, אלא שבפתיחת החלונות הם יצמחו יותר טוב, דהיינו שזה יגביר כח הנמיחה, וכבר הארכתי בזה לענין שביעית בכגון זה שמגדיל כח הנמיחה בלכד יש לדון שאין בזה משום איסור זורע דאורייתא, שהרי בשבת דף פ"א ע"ב בדין עציץ נקוב אמרינן היה מונח ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע חייב משום נוטע. ושיטת רש"י ותוס' שם דאין זה אלא מדרבנן, הרי דאקרוצי יניקה והגדלת כח הנמיחה אין בזה משום זורע דאורייתא. ובספר אבני נזר הקשה ע"ז מדין משקה לזרעים דחייב משום זורע הרי מוכח להגדלת כח הנמיחה חייב משום זורע אעפ"י שגדל בלאו הכי. ותירץ דשאי משקה לזרעים דבאמת הי' במשכן אלא דלא חשיבי ויש להם דין מלאכה. משא"כ הורדת עציץ נקוב מגובה לארץ דלא הי' במשכן, הוספת יניקה לא משויא ליה מלאכה, וא"כ ה"ה ומכש"כ פתיחת החלון דלא היה במשכן הוספת יניקה בכה"ג, שאין איסור מן המורה, ולפי"ז בנידון דידן הו לי תרי דרבנן דמותר בדש"מ אע"ג דהו פסי"ר. עיי"ש.

גב' א' שם. עיין שו"ת הר נבי (ט"ל הרי"ם-קוצר סימן א) לענין קירוב מלאכה לענין זורע וקוצר שהביא מסוגיין דעציץ נקוב, דאמרינן הי' מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות מיחייב משום חולש, הי' מונח ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע חייב משום נוטע, ושיטת רש"י ותוס' שם דאין זה אלא מדרבנן. ובהג"א שם מבואר דאע"ג דכשמניחו ע"ג קרקע יונק יותר מ"מ מכיון דגם כשהוא מונח ע"ג יתדות נמי יונק קצת אין בזה משום חולש ונוטע מה"ת הנה מבואר מדברי הג"א דאקרוצי יניקה והגדלת כח הנמיחה אין בזה משום זורע מה"ת, אמנם מהרמב"ם (פ"ח מה' שבת ה"ד) נראה דלא ס"ל כרש"י והתוס', ותוספות יניקה חשיב חורע ממש. אבל להלכה נקטינן כרש"י ותוס', כמו שכתב המג"א (סי' שיב ס"ק ד') עיי"ש.

ובהג"ה שם: הנה כרש"י כתב שם כן לענין חולש בזה מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות

גמ'. אמרה אידי מילתא וכו'. עיין בספר מנחם משיב נפש מ"ש בשם הצעש"ט הק'.

רש"י האי פרפיסא. מכאן מקור למנהג כפרות בערב יו"כ. וכדברי רש"י הוצא גם כן בספר אור זרוע חלק ב' (סימן נו). ועיין מה שכתבנו לעיל בדף סז.

תוס' ד"ה והאמר ר"י. עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן קכז) תשובה מחמתו הגאון החתם סופר ובשו"ד הביא דברי הרמ"א ח"מ (סי' כ"ה) שכתב, דאם נמצא דברי הגאון ולא עלה זכרונו על ספר, אם נראה לנו דעתו וסברתו נוכל לתלות אלו ידעי האחרונים סברתו היו פוסקים כוותיה ואלו היו שמיע להו היו הדרי. וכוחו: ואני מצאתי כן בירושלמי מגלה סוף ה"ד פליגי אמוראי, איכא מאן דאמר סתם במתני' ומחלוקת בבביתא אין הלכה כסתם דתלמי' רבי לא ידע הבביתא, ואלו היה ידע הוה דר ביה, ונראה אפילו מאן דפליג הסתם, היינו דשאני רבי דגבירא רבא כוותיה אין לתלות בו שלא ידע דודאי את הכל ראה וידע ואפ"ה סתם דלא כמחלוקת הבביתא.

ובן נריך לפרש בחוס' ס"פ המוציא יין שכתבו בסוה"ד ואין לנו לומר שסתם רבי קודם וכו' ועל מחלוקת בביתא לא כתב שום סברא וע"כ ז"ל כנ"ל דאין לנו לתלות שרבי לא ידע שום בביתא, ונלענ"ד מה דסיימו חוס' שם ואמוראי נינהו ואליבא דר"י ר"ל דכ"ע ס"ל דר"י אמר הלכה כסתם משנה, אלא יש מתלמידיו, אמרו שאמר כן נגד מחלוקת במס' אחריחא דאין לנו לומר שחזר בו ממה שסתם, אבל מחלוקת בבביתא אפשר דלא ידע ואידך ס"ל דאמר הלכה כסתם נגד מחלוקת בבביתא דודאי ידע הכל סתם ומחלוקת בב' מתני', ל"א הלכה כסתמא. ע"כ. ונדפסו דבריו בזה בשו"ת חתם סופר (חלק ד (אה"ע ב) סימן עא) בלשון אחר קצת, עיי"ש.

שהוא חייב מדאורייתא א"כ מוכרח דבאור מפסיקו הוה חלוש גמור וממילא החולש ממנו פטור, וכן מבואר באגלי טל מלכת קונר ס"ק ו אות ב. עיי"ש באריכות

גמ'. מאי בשפיים וכו'. הגר"א צו"ד (סי' קעט סק"ג) הביא מכאן לדחות דברי הרמב"ם (פרק י"א מהל' ע"ז הי"א-ט"ז), שכו', בענין השדים והרוחות וכשפים ולחשים שהכל שקר, ח"ל: וכבר הכו על קדקדו, שהרי מצינו כמה מעשיות בגמ' ע"פ שמות וכשפים, כדליתא בשבת (פא ע"ב), ובחולין (קה ע"ב), ובסנהדרין (סח ע"א), ובירוש' (ס"פ ד' מיתות). וכו'. והפילוסופיא הטמו ברוב לקחה לפרש הגמ' הכל בדרך הלצי, ולעקור אותן מפשטן. ע"ש.

ועיין בספר קריה נאמנה (עמוד קס) מכתב מהרה"ג ר' נבי הירש קנלצוויגן, אל המחבר, שנאמר בו צין השאר: ושמעתי מפי הגאון רבי מנשה מאלייא ז"ל, שמ"ש בביאורי הגר"א יו"ד (סי' קעט ס"ק יג), על הרמב"ם, שהפילוסופיא הארוכה הטמו ברוב לקחה, אבל כבר הכו על קדקדו וכו'. ע"ש. וכן מ"ש בביאורי הגר"א יו"ד (סי' רמו ס"ק יח) ע"ד הרמ"א בהגה, שלא ראה את הפרדס לא הוא ולא הרמב"ם וכו'. ע"ש. מעולם לא יצאו הדברים האלה מעטו ומפה קדשו של הגר"א, ואיש אחד הציג דברים אלו בתוך ביאורי הגר"א בשעת ההדפסה, והוא היה מכיר את האיש ואת שיחו. ע"כ.

אז"ל בס' עליות אליהו (דף יג ע"א) הוצא מכתב ממנה"ש לוריא, (שהוציא לאור הדפוס ספרי הגר"א ובכל כתבי יד קדשו נאמן הוא, לפי עדות הרב המחבר הנ"ל), שדברי הגר"א בביאוריו ליו"ד (סי' קעט וסי' רמו) נמצאים בכתב יד קדשו, ולכן מ"ש רנ"ה ק"ב בקריה נאמנה הנ"ל לדבר חוזה על מסדרי הדברים הנ"ל, אינה קריאה נאמנה, ושקר ענה. ע"ש. וכ"כ ר' יצחק מלצאן באבן שלמה (פרק יא אות ג), שכן נמצא בכי"ק של הגר"א, ושלא כש אומרים שאין זה מדברי הגר"א. ע"ש.

דף פד ע"א

הנ"ל [וכן הוא גם להרשב"א שבתוס' עירובין ל"א ע"א שכתב דלחמות שע"ג שוורים חוצצים לכו"ע עיי"ש] אם מונח פשוטי כלי עץ על כל הרצפה דמהני לחצוץ עיי"ש, וכע"ז כתב גם בשו"ת הר נבי על יו"ד סי' ר"פ לענין

גמ'. ולחצניא מילתא ע"י ידי שוורים וכו'. עיין שו"ת מנחת שלמה (סימן עב) שכתב להעיר על מ"ש בשו"ת ארץ נבי (סי' ז"ב) לענין כהן שנוסע באירון ע"ג בית הקברות, שכתב דלדעת הריטב"א

דומיא דשק שהוא בר טלטולי ולא כעשוי לנחת, ה"ה נמי בזמניו האוטו עומד רק לטלטול ולא לנחת, ולא דמי לספינה שטלטולה הוא רק בימים ונהרות ובאופן שהיא עצמה מינה נייחא ורק מיא הוא דקא ממטי ל' והמים אינם כלל כחלק מהספינה, משא"כ באוטו שכת הטלטול טמון בכלי עצמו והוא ממש כחלק מגוף האוטו ואפשר דעדיף טפי משוורים.

וי"ז לדון לפי"ז בספינות קיטור או חשמל שיהא דינם כטלטול ע"י שוורים אי לאו משום דילפינן שהיא טעורה מהפסוק של דרך אמה בלב ים, אך הואיל וכבר הורה זקן, גם אוסיף לבאר דהוא משום שרק טלטול ע"י שוורים שהם בעלי חיים הרי זה חשיב כעין טלטול של אנשים ולכן חשיב שפיר דומיא דשק שמתלטל ע"י בע"ח, משא"כ באוטו שטלטולו אינו כדרך טלטול משא של אנשים או שוורים כי אם ע"י תחבולה והמלאה של כת אחר, לכן ה"ז דומה לספינה שרק מיא הוא דקא ממטי ל'.

אך אעפ"כ נלע"ד דאפשר שכל זה שייך רק ברכבת וכדומה מהדברים שהם גדולים מאד אשר אי אפשר כלל לטלטל אותם ע"י שוורים, משא"כ באוטו שהוא ממש כעין העגלות שהיו בדורות הקודמים או כספינה אליבא דחנניא דחשיבא כמיטלטלת מפני שמטלטלין אותם ע"י שוורים, אלא בזמניו המלאו שיותר נוח להשתמש במנוע במקום שוורים וחמורים, ובמקרה שלא יהי' דלק שוב ירכיבו על האוטו גלגלים וינהיגו אותו ע"י סוסים וכיון שכן מהיכ"ח נימא שמפני זה ישתנה הדין ויחשב כדבר "שחוקתו עשוי לנחת" כיון שהוא מתלטל ודאי מלא וריקן מהיכ"ח נימא דחשיב כעשוי לנחת אלמלי הדלק והמנוע שהם דוחפים אותו כיון שזה רק תחליף לשוורים. ע"כ.

וכבר האריכו האחרונים בענין נסיעה לכהן באוטובוס ע"ג כביש העובר על קברי ישראל עתיקים, ודנו בדינא דאהל זרוק אי שמיה אהל, וכן במה שהאוטובוס מזופה גם במתכת דהוי דבר המקבל טומאה ודבר המקבל טומאה אינו חונף מפני הטומאה גם אי שמיה אהל.

ועיינן בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"ב סי' מ"ג) שנשאל בנוגע לנסיעה לכהן ברכבת שעוברת על מקום קברות, והשיב להחיר ולומר דל"ה אהל זרוק מפני דכל שדרכו בכך מיקרי קבוע. עוד כותב השו"מ שם סברא להחיר לפמ"ש המל"מ בפ"א מטומאת מת ה"א

נסיעת כהן באוטובוס דרך קברים שכתב דאף אם האוטו עצמו מקבל טומאה מ"מ יש תקנה להניח נסר שיהי' פרוש ומכוסה לכל רוחב האוטו עיי"ש. וכותב דלדעתו ז"ע טובא, דהא להדיא חנן בהך משנה דריש פ"ו דאהלות שאם המעמיד הוא אדם או כלי דאינו מועיל כלל לחנוך בפני הטומאה. ומה שהביא שם מהגאון הגרי"ל דיסקין זצ"ל שגם הוא הורה לסדר נסר בולט מאחורי העגלה, אפשר דמייירי בעגלה של עץ ומחזקת מ' סאה וגם הייתה עשויה למשא ולא למושב בני אדם וכיון שזה רק לפרקמטיא אינה מטמאת במדרס.

אך עדיין ז"ע דמ"מ הרי עשויה העגלה לטלטל מלא וריקן, ואף שזה רק ע"י שוורים, ג"כ קיי"ל דחשיב לטלטול כדאיתא במס' שבת דף פ"ד ע"א וכסתמא דמתני' בריש פט"ו מכלים, וכיון שכן הרי תו הו"ל כנסמך על דבר טמא ולהדיא חנן נדבך הנחון על כלים טומאה תחתיו כלים שעל גביו טמאים, ותשבתי דאולי צריכים שיהא ראוי לטלטול גם כשהוא מלא לגמרי, ותו הו"ל נחנן על כלי עץ הבא במדה, כי ראיתי בשו"ת ברכת רנ"ה סי' י"ב בד"ה הנה שכתב בפשיטות דבעינן דוקא דומיא דשק שיטלטל גם כשהוא מלא לגמרי.

ודביא שם דברי הגר"י רוטנברג, דמה שתמה ממשנה מפורשת באהלות פ"ו מ"א, וכן מה שתמה על מהרי"ל דיסקין דאפשר דאייירי בעגלה של עץ, והעיר דהרי מיטלטלת מלא וריקן ואף במחזקת מ' סאה מק"ט, ועוד הרי חזי למדרס וטומאה טומאת מדרס. כבר דן בזה בחזו"א (אהע"ז סי' קמ"ד סק"ח) והעלה דלא חשיב מיטלטלת ודינם כספינה דאע"ג דהיא הולכת, כיון דעיקר הילוכה אינה בתפישת יד אדם לא חשיב דומיא דשק וכמוש"כ החוס' שבת פ"ג: ד"ה לאפוקי, אע"ג דהאדם מוליכה במשטות, ואף שיש לחלק מסיק החזו"א בזה"ל: ומ"מ נראה דדוקא שורים שזה עיקר חשמיש האדם וידע שור קונהו ונבראו למשמשי האדם וחשיב דומיא דשק, אבל שאר גורמים הטלטול הוי כספינה.

ודשיב ע"ז: בזמנו של הרב מצריסק זצ"ל השתמשו רק בעגלות שטלטולן ע"י שוורים דחשיב לטלטול ולא באוטו. גם במה שהעירות מהחזו"א בזה"ע סי' קמ"ד דאוטו לא חשיב מיטלטל משום דדמי לספינה, ז"ע קצת הרי מבואר ברמב"ם ריש פ"ג מכלים דעיקר הטעם שכלי המחזיק מ' סאה טהור הוא מפני שכלי הבא במדה "חוקתו עשוי לנחת", וכיון שכן ה"י נראה כמו שאם דרך טלטולו הוא ע"י שוורים חשיב שפיר

זרעונים חו' נורתה [=צפנים הספר מופיע ליור לדוגמא]
נמצאת ערוגה שיש בה לרוח מזרחית ג' טפחים ארך
טפח ויש מכאן קרחת טפח ומחלה עד קרן מזרחית
צפונית ויש מכאן קרחת טפח ומחלה עד קרן מזרחית
דרומית וכן לרוח צפונית וכן לרוח מערבית וכן לרוח
דרומית ויש באמצע טפח על טפח זרוע ויש בינו ובין
הזרוע לרוח מזרחית טפח ומחלה וכן לרוח דרומית וכן
מערבית צפונית ונמצא שיש שם הפרש בין זרע חרע
טפח ומחלה דהיי קים להו לרבנן דמיון דאיכא הרחקה
טפח ומחלה בין כל זרע חרע לא ינקי מהדדי.

ואם תשאל מיון דטפח ומחלה הוא דבעינן הפרש בין
זרע אחאי קחני זורעים בחוכה חמשה זרעונים
ותו לא והא אפשר למהוי חשעה זרעונים כגון דזרע בכל
קרן טפח על טפח שנמצאו ארבעה זרעונים בארבע
רוחות הערוגה טפח על טפח באמצע הערוגה ומיח
בינו ובין הזרעונים שבארבע רוחות טפח ומחלה לכל ז'
חאת נורתה [=צפנים הספר לוח לדוגמא] יש להשיב
דהיינו טעמא דקחני חמשה ולא קחני חשעה משום דכי
עביד חשעה זרעונים לא משכחת דמזדרע מהאי ערוגה
כולה דאית בה ל"ו טפחי' אלא חשעה טפחים בלבד וכי
עביד בה חמשה זרעי' מזדרע מינה י"ג טפחי' ומש"ה
אמור רבנן דלעביד בה חמשה זרעונים דלא סגיג למעבד
בזיר מן הכי כי היכי דלמזדרע בה י"ג טפחי' אמר רב
ערוגה בחורבה שנינו שאלו היתה בין ערוגות כגון זה
=צפנים הספר מופיע לוח לדוגמא] לא היה יכול לזרוע
על שפת הערוגה דנגעי זרעים בהדדי ואקשינן והא
איכא מקום קרנות כלומר נהי דבהדי ערוגה לא יכול
למזרע מאבראי משום האי זרע דאיכא בשפת הערוגה
בהדן קרנות מיהא דפנויות נינהו מן הזרע אחאי לא
ומהדרינן בממלא את הקרנות כגון זאת [=צפנים הספר
לוח לדוגמא] שמיון שהקרנות הן זרועים אינו יכול לזרוע
כנגדן מאבראי ואקשינן ולמזרע מאבראי ולא לימלי כלומר
ולמזרע מאבראי כנגד הקרנות ולא הקרנות כגון הנורה
הראשונה ומהדרינן היינו טעמא דלא שרינן ליה למזרע
מאבראי כנגד הקרנות ולמשבקינהו לקרנות בלא זרע
מגואי גזירה שמא ימלא את הקרנות והדר זרע מאבראי
דנגעי אהדדי ואקשינן ולא יהא אלא ראש תור כלו' וא"נ
מלינהו לקרנות מגואי והרצועה כנגדן מאבראי מאי
איסורא איכא לא יהא אלא ראש תור מי לא תנן ראש
תור ירק שנכנס לתוך שדה אחר מותר מפני שנראה
כסוף שדה כגון זאת הנורה [=צפנים הספר לוח
לדוגמא] אלמא מיון דמרבועא כטבלא מרובע' שדה

בסופו, דדוקא במחלה על המת הוא דל"ח אהל הפסק
כשהוא זרוק, אבל כל שמחלה על אהל המת בודאי חשוב
אהל זרוק אהל, וברכת לא הוי רק אהל המת ע"ש.
ועיין בדברי השו"מ בשו"ת מלמד להועיל (חיו"ד סי'
קל"ג) ובשו"ת רב פעלים (ח"ג חיו"ד סי' כ"ג
ובמפתחות).

ועיין בשו"ת ברכת רל"ה (סימן י"ב) שמביא דעת
הגרי"א ז"ל מקאוונא, דיש מקום להחיר לכהן
לנסוע ברכת העוברת דרך בית הקברות מכה דינא
דספק טומאה ברה"ר, והזכיר בהקשר לזה שיטת
הרשב"א שפוסק דאהל זרוק שמיא אהל, וכן דברי הפני
יהושע בסוכה ד' כ"א שמבאר דהא דאהל זרוק ל"ש
אהל הוא רק מדרבנן. וע"ע בשו"ת יצן אליעזר (חלק
י"ב סימן סב).

עמוד ב'

גמ'. מקיש משכבו לו וכו'. הר"ש (סוף כלים)
כתב, דמדרס כלי זכויות טהור, ואע"ג דכלי
זכויות יש להם טהרה במקוה, וכל שיש לו טהרה במקוה
טמא מדרס, דמקיש משכבו לו, מה הוא דאית ליה
טהרה במקוה אף משכבו דאית ליה טהרה במקוה. מ"מ
הואיל וטומאת כלי זכויות מדרבנן לא גזרו עליהן
טומאת מדרס. עכ"ל.

אמנם בגוף הדין כבר פסק הרמב"ם (פ"א מהל'
כלים ה"ה) דכלי זכויות אין להם טהרה
במקוה. ומקורו מש"ס שבת (טו ע"ב).

גמ'. מי לא עסקינן וכו'. עיין רש"י ותוס'.
בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן מז) הביא להעיר
מרש"י ותוס' כאן דלא כהפני יהושע בברכות (דף י"ט)
שהעלה דהא דדבר המקבל טומאה אינו חושץ בפני
הטומאה הוא רק מדרבנן, דהא דייק מקרא דאין כ"ח
מטמא מדרס מדמצייל בל"פ ומוכח דלא כהפ"י. [גם
העיר שם דלא כהפ"י מהתוס' ורש"י סוכה י"ג ע"ב
דמפורש דהוי מה"ת].

מתני'. מניין לערוגה וכו'. בשו"ת הר"י מייגאש
(סימן כו) ביאר הסוגיא באריכות, ונעתיק
לשונו: תנן בפרק א"ר עקיבא מנין לערוגה שהיא ששה
על ששה טפחים כו' ואמרי' עלה בגמרא אמר רב ערוגה
בחורבה שנינו כו'. וראינו לרבנן הגאונים ז"ל פי' דלא
סליק ולהיין חזינא לפרושה וה"פ קחני במתני' ערוגה
שהיא ששה על ששה טפחים זורעים בחוכה חמשה

אוחו לנד הקישואין או לנד הדלועין ערצוב הוּ ואסור. פי' והא הכא לשורות שורות ניהו וכל שורה מהם מובדלת מחברתה ואפ"ה מין שהשער של זרעים מערבי בהדדי בא ערצוב וצטל את השורה. ופריך שאני התם דאיכא שרכא. פי' העלין רחבין כלומר מין שהדבר ידוע שעלין של קישואין ושל דלועין עלין רחבין הם ונמתיים הטב על הארץ ומערבבי בהדדי טובא ומ"ה בא ערצוב וצטל את השורה אבל שאר ירקות שאינן עלין רחבין ואין נמתיים הטב על הארץ לא מטי ערצוב לצטל שורה.

אמר רב כהנא אמר רבי יוחנן הרוצה לעשות כל גתו ירק עושה ערוגה ששה ומעגל בה חמשה עגולין וממלא קרנותיה כל מה שירצה. פי' דכי חנן במתני' דזרע בחוכה חמשה זרעונים שנמצא לריך הוא להרחיק בין זרע לזרע טפח ומחצה ה"מ בשזרע אותם בריבוע שאם אינו מרחיק ביניהם כשיעור הזה נמצא הזרעונים מערצבים בערוג' עכשיו שזרע אותן עגולות ולא מרובעות נכרין הם למראית העין מפני שיפוע הקרנות ואינם מערצבים הלכך עוגל חמשה עגולים אלו בלי שירחיק כלום בין זרע לזרע וממלא את הקרנות כל מה שירצ' ונמצא משתכר בקרנות ומשתכר עוד באמצע שני טפחים לפי שהזרע אותם בריבוע אינו יכול לזרוע באמצע אלא טפח אחד בלבד ועכשיו הרי הוא זרע שלשה טפחים שהרי כשעוגל ד' טפחים אלו שיש באמצע הערוגה (לכן) לבן חזירים ג' טפחים כדק"ל כמה מרובע יתר על העיגול רביעי. ודייקי' והא איכא דביני ביני. פי' דקס"ד דהא דקאמר הרוצה למלאות את גתו ממש קאמ' ומש"ה מקשינן והאיכא דביני ביני והוא הריח שיש בין הריבוע לעיגול לפי שכשעוגל את המרובע נמצא שנעשה הריח בין זרע לזרע מחמת שיפוע העיגול של זה ושיפוע העיגול של זה ומתדרינן אמרי דבי רבי ינאי במתריב את הבינים כלומר זה שאמרנו כל גתו לאו כל ממש הוא אלא לאיתויי קרנות שני טפחים דמשתכר להו באמצע הוא דקאמר אבל לעולם בין הבינים שנעשה מחמת שיפוע העגול מתריב להו ולא זרע להו דאי לא מתריב להו הויאין להו מרובעות ומיערבי בהדדי רב אסי אמר אם היו זרעים שמי זורען ערב כלומר אפילו בלי שיהיו עגולין נמי הכי יש דרך לעשות שיהיו מותרים בלא הרחקה שאם היה מין זרוע שמי מצפון לדרום זרע מין אחר בצדו ממזרח למערב שמין שהוא עושה כן הרי הן ניכרים למראית העין שזה בפני עצמו הוא ואין כל אחד מערצב עם הצירו.

באנפי נפשה מתחזיא ולא מערצא בהדי האין הכא נמי מין דמרצבא כטבלא מרובעת לא מערצא בהדי האין דמתרבי ומתדרינן אין שדה ראש חור ירק בחורב' כלומר היכא אמרינן דראש חור מיחזי כסוף שדה ה"מ בגנה דאיתא ערוגות ערוגות מרובעות דמין דמרובעות ניהו אע"ג דריבוע דהאי על בינייהו ערוגות כגון זו [=בפנים הספר לוח לדוגמא] מתחזיא כסוף שדה אבל ערוגה אחת בתוך חורבה אי זרע לה לחורבה שאינה (ערוגות) ואסור ושמאל אמר ערוגה בין ערוגות שנינו כי המיר שמואל לזרוע מאבראי בצד הזרוע בערוגה זו כגון זו הלוהה [=בפנים הספר לוח לדוגמא] כל שכן מאבראי בהדי דקרנות ואקשינן והא קא מערבין בהדי הדדי פי' כמו שאתה רואה בצורה זו שהזרעונים של ערוגה זו מיערבי בהדי זרעים של ערוגה זו ומתדרי' בנוטע שורה לכאן ושורה לכאן פי' זרעים של ערוגה זו הופך את השער שלה לחוכה וזרעים של ערוגה זו שצנדה הופך את השער שלהן לחוכה ונמצא שגר' ביניהם הפרש ואינו ערצוב.

אמר עולא בעאן במערבא הפקיע חלם אחד על פני כלה מהו כלומר אם לא הטא שער של זרעונים של ערוגה זו לכאן ושער של ערוגה זו לכאן אלא הניח השער בערצוב מיהו לשמורע הזרעונים מעיקרא הניח חלם אחד בין ערוגה לערוגה בלי זרוע מאי פי' מי אמרינן מין דאיכא חלם ביניהם בלי זרוע לא הוּ ערצוב ושרי או דילמא מין שהשער של זרעי' נראין בערצוב למראית העין אסור אמר רב ששת בא ערצוב וצטל את השורה כלומר אע"פ שהפקי' חלם בין זרע לזרע מקום שהיה יכול לעשותו שורה ונעשה בכך הזרע שבערוגה זו שורה בפני עצמה והזרע שבערוגה זו שורה בפני עצמה מין שהשער של זרעים הואיל ומערבבין הן שהרי לא הטא שער של זו לכאן אלא דהניחן מעורבבין בא ערצוב וצטל את השורה שאסור כלאים במראית העין חליא.

רב אשי אמר אין ערצוב מצטל את השורה איתחיה רבינא לרב אשי הנוטע שתי שורות של קישואין שתי שורות של דלועין שתי שורות של פול המצרי מותר. פי' נטע שתי שורות של קישואין והטא שער שתי שורות אלו להדדי ונטע בצדן שתי שורות של המצרי והטא שער שתי שורות אלו להדדי ומש"ה מותר דמין ששער של קישואין אינו מעורב עם שער של דלועין גם שער של דלועין אינו מעורב עם שער של פול המצרי מותר שורה אחת של קישואין שורה אחת של דלועין שורה אי' של פול המצרי אסור לפי שהשער של דלועין שהוא באמצע אם הטא

בשמן עצמו זה היה מועיל חותמו של כהן גדול. וארכזיה הב"ח להפך אחרי רכשי משום פיו נר דהיינו פמין קטנים ומשום חותמו של כהן גדול דהיינו מוקף ז"פ זה להגיל מהיסט זה להגיל מאוהל המת. ולפי דעתו של מעלתו שכוונת הב"ח שאינו בא לכלל מגע הוא מחמת שהוא מוקף ז"פ א"כ למאי נפקא מינה כתב הב"ח שפיו נר וכי יש חילוק לענין ז"פ בין נר לרחב ודברי הב"ח המה נכונים. ושאר ליה מארי למעלתו שדבר נגד הב"ח שלא דת ומשדו בטועה בדבר משנה ולא עמד על כוונתו שכלי ספק שמין לדברי החוס' בפמין קטנים.

ואמנם מה שאני מסתפק על דברי הב"ח הוא זה. כי בשלמא לדעת רש"י שר"ח שמוקף ז"פ טהור בהיסט משום שאינו ראוי לגייעה א"כ לא משגיגין מה שהיה ראוי למגע אחר שיפתח אלא בעינין שיהי' ראוי למגע עכשיו בשעה שהיסט כמות שהוא א"כ כשם שהכלי אינו נטמא בהיסט כך מה שבתוכו אינו נטמא בהיסט שג"כ אינו ראוי למגע כמות שהוא עתה תוך כלי המוקף ז"פ. אבל לדעת החוספות שהמוקף ז"פ מקבל טומאה בהיסט לפי שסופו להפתח ויהיה ראוי למגע רק פמין קטנים אינם מקבלין טומאה בהיסט לפי שגם סופן אינן ראויין למגע שאין סופם להפתח א"כ אפשר שרק הכלי עצמו אינו מקבל טומאה בהיסט אבל מה שבתוכו מקבל טומאה בהיסט שהרי מה שבתוכו עומד להוציא משם וסופו יהיה ראוי למגע וא"כ היה השמן שבפך מקבל טומאה בהיסט ונסתר תירוטו של הב"ח. אמנם אולי סובר הב"ח כיון שהכלי עצמו אינו מקבל טומאה בהיסט ממילא גם השמן שבתוכו אינו מקבל טומאה דבהיסט בעינין מגעו שהוא ככולו והיינו כל מה שמסיט אבל כאן כיון שאינו מועיל לכלי לא הוה מגעו שהוא ככולו וגם השמן נשאר טהור. זה הנלע"ד בכוונת הב"ח ואעפ"כ לא מצאתי לו ראיה כי גם גוף דין פמין קטנים שטהורים בזב עדיון לא מצאתי מפורש בדברי הרמב"ם ז"ל לא בהלכות מטמאי משכב ולא בהלי כלים. ע"כ.

וע"ע בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן קעג) ד"ה ומה שחמה.

רש"י ד"ה ואחת באמצע. המשנה למלך (ריש פ"א דכלאים) זיין לרש"י בצבורות (נ"ד ע"א) שפירש נמי דכלאי זרעים דרבנן, והקשה ממ"ש רש"י גופא בקידושין (ל"ט ע"א) ד"ה והאנן תנן וכו' שהוא דאורי' בא"י, עיי"ש.

איתיביה רב אשי לרב כהנא עבודת ירק בירק ששה טפחים ורואין אותה כטבלא מרובעת כדי שתראה בפני עצמה. פי' ברובה להכניס ירק בתוך ירק אחר עושה ערוגה ששה כטבלא מרובעת כדי שתראה בפני עצמה פי' שאם הייתה פחותה אינה חשובה כדי שתראה בפני עצמה אלא מכלל השדה שיש בה האחר היא נראית כטבלא מרובעת הוא דשרי כלומר להראות שדה בפני עצמה היא אבל באם היו זרועין שתי זרועין ערב לא אלא אחת מיקריא שדה א' ואסור. ומהדרי' החס' לאקולי בה קולא אחרינא כלומר לעולם באם היו זרועים שתי זרועים ערב משתרי' ומתחזי' דכל חד וחד משדה אחריתי באנפי נפשה הוא והאי דקמני עושה ערוגה ששה כטבלא מרובעת להחיר ראש תור הנכנס לה וראש תור היוצא ממנה שאם הייתה פחות מששה אי נמי שלא כטבלא מרובעת לא חשיבא כי היכי דניהוי ההוא ראש תור הנכנס לה וראש תור היוצא ממנה בסוף שדהו וכיון שיש בה ששה והיא כטבלא מרובעת שדה באנפי נפשה מתחזיא ומתחזי' ההוא ראש תור הנכנס לה והיוצא ממנה כסוף שדהו ולא מערבי בהדדי ע"כ בלשוננו ז"ל. ע"כ.

רש"י ב"י ד"ה עסקינן. עיין שו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא או"ח סימן קלז) מה שכתב להשואל ח"ל: ע"ד אשר הקשה על הב"ח בריש הלכות חנוכה, והחליט ששגגה יצאה מלפני הב"ח ומציא כמה ראיות שכלי חרס המוקף ז"פ מטמא בהיסט. ובמחילה מכבודו שהוא טעה בהצנת דברי הב"ח, והב"ח ד"ק בלשוננו מאל. ומתחלה אמינא ליה למעלתו גם לפי טעותו בהצנת דברי הב"ח שסובר הב"ח שכלי חרס המוקף צמיד פחיל טהור בהיסט הזב, אחת מה הרעש הגדול הזה על הב"ח, והלא זה הוא דעת רש"י במס' שבת דף פ"ד ע"ב בד"ה מי לא עסקינן. וכל קושיותיו של מעלתו על הב"ח כבר הקשו החוס' שם על רש"י ע"ש בחוס' בד"ה מי לא עסקינן, שהקשו מנדה דף ה' ומגיטין דף ס"א, ושם בגיטין הביאו החוס' המשנה דגנבים שנכנסו לבית. וא"כ מה קול הרעש הזה דבר שכבר הרעישו אבות העולם. אבל באמת הב"ח נשמר מכל קושיות הללו ודקך בדרכם של החוס' שם במסכת שבת דף פ"ד ע"ב בד"ה שטהורים בזב שחילקו בין פמין קטנים ובין כלי חרס המז"פ שזה עומד להפתח זה אינו עומד להפתח ע"ש. והו' שכתב הב"ח שהיה פיו נר דהיינו פמין קטנים אלא שזה מועיל שלא יטמא בהיסט אבל אחת יכול לקבל טומאה באוהל המת או שמה הוציאו השמן משם ונגעו

בעולם זה נקרא הרצעה ה"ג שדך בהרצעה ששני המינים גדלים למעלה להקרקע ולא כשמיין א' כלה ובלה בארץ אין זה הרצעה. ע"כ.

רש"י שם. עיין בשו"מ יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן שג) שעמד על שיטת רש"י כאן ובכורות (דף נ"ד) דכלאי זרעים רק מדרבנן הוא גם בא"י, מש"ס חולין (ק"ד ע"ב) כלאי זרעים יוכחו וכו' ע"כ דא"י הוא, ועוד מדברי ר"א בסנהדרין נ"ו דאמר אף על הכלאים לא החירו ב"נ ללבוש כלאים ולזרוע כלאים אלא וכו' ע"כ דישראל החירו גם מלזרוע כלאים מדאורייתא, ונ"ע.

וכותב: אמנם י"ל החם מלזרוע כלאים ר"ל כלאי הכרם וא"ש ואדרבה נ"ל שיטת רש"י הנ"ל היינו דוקא לר"א דק"ל הכי דב"נ החירו גם אכלאים ורק על הרצעה ולא מלזרוע ונפ"ל מדשמואל חקים שחקקתי כבר ומ"ט דר"א שם דלא נטווו גם על זרעים דכתיב בקרא בהדיא וע"כ ה"ט דהיקשא דוקא הוא שדך דומיא דהרצעה הרצעה לבד ולא זרעים כלל גם לישראל לא הזהיר וכשיטת רש"י דהיקשא אפקי' לקרא מפשט' אבל רבנן דר"א בני נח לא נטווו אכלאים כלל. היקשא לא מפקע לקרא מפשטו והכל בכלל שדך זרעים והרצעה באילנות מודה רש"י לדידהו ולק"מ עלי' כל תמיהת החס' עלי' וגם תמיהת הנ"ל מחולין ק"ד לק"מ ד"ל כל הני סוגיא כרבנן דר"א אחי' כנ"ל לישיב לחומר הנושא. עיי"ש עוד שהאריך בזה.

תוס' ד"ה מנין לערוגה. עיין מהר"ם לובלין. וכתב בשו"מ מהרש"ם (חלק ג סימן שסה) על דברי השואל: וגם מ"ש רי"מ מדברי מהרמ"ל וכו' בתוס' ד"ה מנין ערוגה וכו' דספינה דטהורה משום דכל תשמישה ע"ג המים והוי כמחזור למים דטהור כמו דהמחזור לקרקע כקרקע. בודאי הוא דבר תמוה כמ"ש רי"מ שסותר למ"ש בעצמו בתשו' סי' נ"ו וגם נגד הפוסקים שבס' קצ"ת. ואני מוסיף שהרי הפוסקים הביאו מהא דפכ"ב דכלים נסרים שבמרחץ ששיגמן וכו' שהוצרכו לטעמא שאין עשויין לישיב עליהם. ומוכח דאף שעשויין שיהי' המים מהלכין תחתיהן ומחזירים למים אפי"ה טמאים. ודוחק לומר שאין מחזירים למים וכל דין גזירת מרחצאות מוכיח כן. ע"כ.

ועיין בשו"מ חתם סופר (חלק ב יו"ד) סימן רפז) שחירץ, דדברי רש"י כאן קאי לר' יהודה דס"ל עיקר אילן ארעא, וי' היכי דהאדמה דכתיב בצבורים יאמר על פרי האילן ונקרא פרי אדמה, ה"ג שדך דכלאים יפורש רק על הרצעה אילן לאוד ואין לכלאי זרעים שורש בתורה כלל. וא"ש מה שפירש רש"י דכלאי זרעים אפי' בא"י דרבנן, דלרש"י הלכתא כסתם מחמי' דברכות דאחי' כר"י, ומפרש סתם מחמי' דשבת נמי כוותי'. וא"כ א"ש דבכורות פירש"י לחי' הש"ס דגן ודגן ע"י ד"א היינו כהלכתא כר' יהודה, לרש"י דהלכתא כוותי', ואצ"י שהקשה בקידושין הקשה לרבנן דר' יהודה דפשוט דמחמי' כלאי' מד"ס הלכתא הוא וככ"ע אחי', עיי"ש.

ועיין שם מה שכתב בדבר השאלה באותן הנוטעים ענפי אהל ושונים וכדומה, ע"י שעושים סדק בשולי הענף הריא ותחבצין בו חטה ונוטעים בארץ, וע"י החטה משרשים הענפים בקרקע. ודעת השואל לאסור דה"ל הרצעה אילן בירק, דאפי' נידון אותן כאילני סרק מ"מ הא אילן סרק אסור להרכיב ע"ג אילן מאכל, וכיון דאילן בירק נמי אסור א"כ ה"ה אילן סרק בירק מאכל.

וע"ז כותב החת"ס: הנה זה שבויעים ראיתי כן לא' מבני ביתי עשה כן בגינתא דבי רב ידי ומחיתי בידו משום דלא ברור לי היתרא, אבל מ"מ אין בידי למחות לאחרים במה שנהגו בזה היתר ואמרו חז"ל אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אומרהו אם לאו אל תאמרהו והכא לא ברי לי אסורה. דלע"ד דלא שייך הרצעה אלא בשני המינים מגודלים למעלה מהקרקע או לכל הפחות שעמידים שניהם לעלות מהקרקע משא"כ הכא שהחטה הזאת הנחצבת בסדקי הענף כלה ובלה בארץ ואינה עמידה לראות פני חבל רק גורמת שהשרש השושנה בארץ זה לא מקרי הרצעה אילן בירק וטעמא נ"ל דהא כל עצמו לא ילפי' איסור הרצעה בפ"ק דקדושין ל"ח ע"א אלא מדכתיב בפ' קדושי' שדך לא חזרע כלאים בהמתך לא תרביע כלאים מה בהמתך בהרצעה אף שדך בהרצעה ומה בהמתך בין בארץ בין בח"ל דה"ל חובת הגוף ה"ג הרצעה נאסר בין בארץ בין בח"ל יע"ש א"כ אף אנו נאמר מה בהמתך בהרצעה שני המינים מגודלים לפנינו

דף פה ע"א

גמ'. מאי דכתיב לא תסיג גבול רעך אשר גבולו ראשונים וכו'. עיין שו"ת מהרש"ס (חלק א סימן קעט) בדין מי שקנה גינה מעכו"ס נטוע אילנות מורכזים כלאים אם מחייב ישראל לעקור האילנות שלא יהא כמקיים כלאים, שכתב לדון בדבר חדש, דהנה רש"י פי' דמה"ט אסור ליטע סמוך למינר להכניש יניקת האחרת, ובחוס' הקשו דאם כן הזורע כלאים ילקה ב', ובחולין (פ"ב) מוכח דכלאים א' לוקה רק אחת, ומי' דקרא איירי גם בהשגת גבול ממש והוי לאו הניתן לתשלומין לכן גם בכלאים אינו לוקה ועוד דהוי לאו שבכללות, ע"ש. ומבואר מדבריהם דאף דקרא כתיב גבול רעך, מכל מקום נלמד מזה גם בזורע כלאים בשלו דהוי בכלל השגת גבול ראשונים, דאל"כ הו"ל להחוס' לתרץ דבחולין מייירי בכלאים בשלו.

והנה בהשגת גבול הרי מחויב בהשגה, ועוד דקרקע אינה נגזלת ואם כן כיון דלאו זה דאינו לוקה משום דנכלל בו השגת גבול דניתן להשבון, פשיטא דגם בכלאים מחויב להשיג גבול היניקה ואם כן מה"ט אסור לקיים כלאים גם לדידן משום דמשיג גבול ראשונים חזו כונת הירושלמי דהכל מודים שהוא אסור אלא דאינו לוקה לדידן כמ"ש החוס' הנ"ל. והא דסיים בירושלמי דצמעה לוקה היינו דסיים הירושלמי דהיינו במחפה דהוי זורע אבל במקיים לבד גם בעשה גדר אינו לוקה. ועיי"ש מה שהאריך בזה. ומה שזיין לכמה ספרי האחרונים שדנו בשאלה זו.

דף פו ע"א

מתני'. מניין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי שהיא טמאה שנאמר וכו'.

מפרשין בגמרא דאיכא מאן דתנא במתניתין טמאה ואיכא מאן דתנא טהורה וכמ"ש החוס'. וכתב הפני"ל לפי"ז נראה דמאן דתני טהורה שפיר שייך לשון מניין משום דמסבירא חית לן למימר דפולטת לעולם טמאה כל זמן שהיא לחה כמו באיש כדאיכא לקמן. ועוד דמסבירא הוי לן למימר דלענין פולטת לא שייך למימר מקצת היום ככולו כיון דבשיעור ראוי להסריח חליא מילתא א"כ ממילא משמע דבעינן מעת לעת מש"ה מייחתי לה מקרא א"כ ממילא משמע דמקצת היום ככולו דהי קי"ל בכל

המורה כולה וכמו שכתב רש"י בסמוך. ולמאן דתני טמאה נמי אחי שפיר לשון מניין מהאי טעמא גופא דפרישית לאשמעינן דאע"ג דכתיב וקדשתם היום ומחר דמשמע שני ימים וכו' לא אפ"ה זימנין דטמאה נמי ביום השלישי במקצתו כיון דכתיב נמי והיו נכונים ליום השלישי.

מתני'. שם. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן סה-עד) פלפול גדול בסוגיא דפולטת, הלך ושוב, עם ידידו הגאון ר' משה יודא יעמנין ז"ל.

גמ'. שנאמר והיו נכונים לשלשת ימים. עיין פנ"י שכתב לדקדק בהא דמשמע בכולה שמעתינן דעיקר מלתא דפרישה בשעת מתן תורה הוי משום פליטת שכבת זרע של הנשים ואכתי למה הוצרכו לפרוש שלשה ימים דהא איכא תקנתא אפילו ביום ראשון לשמושן ע"י שתקנה יפה את ביתה קודם הטבילה כדמנן להדיא במתניתין דפ"ח דמקואות [מ"ד] ע"ש. והכי איכא נמי בלשון החוס' בפרק יואל דופן (דף מ"ו ע"ב ד"ה פולטת) עיין שם וכדמשמע נמי שם בלשון הגמרא דבאזלה בכרעי לבית הטבילה ליכא למיחש כל כך לפלטה.

וכתב לתרץ, דאפשר דאפ"ה לאו כולהו נשי דינא גמירי ובדיקה זו של כיבוד ביתה ע"י קינוח כריך בקיאות וחיירות וכיון דבשעת מתן תורה הוי טרידי טובא דמשמע לקמן מש"ה הוצרכו לפרוש שלשה ימים שלא תבואנה לידי ספק. עיי"ש.

והחת"ס כתב על הפנ"י: והנה הפ"י הק' מ"ט לא קנחה באמת בית הסתרי' ויקבלו תורה לאלתר, ונעלם ממנו ז"ל דברי המג"א סי' תר"ו דאסור משום השחתת זרע היכא דאיכא חשש הריון. ע"כ.

מתני'. מניין שמרחיצין את המילה. עיין חת"ס דמשמע את המכה ולא כל גופו, ובפ' ראד"מ גרסינן מרחיצין את הקטן משמע כל גופו ע"ש, ובירושלמי פליגי אמוראי ועיין בש"ס דילן קל"ד ע"ב, ולא הוה משנתינו כראב"ע דלא החירו אלא רחינת המכה ולא כל גופו.

והשפת אמת כתב: גירסא דמתני' בפ' ר"א דמילה מרחיצין את הקטן וע"ש בגמ' דלכך אינו ראוי גמורה משום דבקטן סליק בישראל הייא ולפ"ז נראה דגם הכא גרסינן הקטן דאל"כ מאי פריך בגמ' רישא ראב"ע כו' והלא י"ל דדוקא בקטן פליגי התם רבנן לקמן בפ' ר"א אבל בגדול לכו"ע הוי ראוי גמורה

מהאי קרא דשכס ולכו"ע מחללין השבת בגדול וע"כ דגם הכא גרסינן את הקטן [וכן הוא ברי"ף ורא"ש וכן הגירסא בירושלמי כמ"ש גם החי"ט ולדעת הרשב"ץ שהביא הש"ך ביו"ד (סוס"י רס"ו) דאסור למול מילה שלא בזמנה ביום ה' כדי שלא יצטרך לחלל שבת ביום ג' ע"ש ע"כ ז"ל דמתני' מיירי בקטן הנימול בזמנו ודוחק לומר דמיירי בעבר ומל באסור סמוך לשבת].

מתני'. שם. עיין שפ"א שהקשה למה לי קרא מיון דאיכא סכנה פשיטא דמחללין שבת. וכתב דז"ל מיון דלקמן בפי' ר"א דמילה פליגי רבנן משו"ה אסמ"י התנא אקרא כוונתי דראב"ע דס"ל דיש סכנה בדבר.

אבל אכתי קשה היכי מצי להוכיח מהאי קרא דאיכא סכנה דהא דכתיב בהיותם כואבים י"ל שנחלשו לעמוד בקשרי מלחמה עם בני יעקב אבל מנ"ל דסכנה הוא.

איברא דבפי' המשנה י"ל דאח"כ דאינו סכנה אלא כאב בעלמא וכיון דרחינה בחמין בשבת אינו אלא איסור דרבנן במקום נערה החירו [וכן פי' בס' המכריע (סי' נ') ע"ש] אך בדברי רש"י מבואר דאף ביום ג' מסוכן הוא וכן הוא לשון הגמ' לקמן (קל"ד ב) ע"ש [ובחי' הר"ן מבואר פי' שמרחיטין שמחממין לו חמין בשבת וכ"מ בפיהמ"ש להרמב"ם וכ"מ בתוס' בעירובין (ס"ז ב) וברא"ש לקמן בפי' ר"א דמילה (סי' ב') ע"ש].

ונראה מכאן ראוי להמפרשים שפי' דדוקא ביום ג' מסוכן ולא ביום ב' לכן א"ש דע"ז בלבד הביא ראוי מהאי קרא מיון שלא הלכו להלחם עד יום ג' למילתם ש"מ דבאותו יום יותר כואב מיום הקדום וממילא גם לענין רחינה כן ולא בא התנא להביא ראוי מקרא דאיכא סכנה דמסבירא פשיטא לי' ול"ז קרא להכי [אכן רש"י לא ס"ל הכי אלא דגם ביום ב' מרחיטין והתנא מיימי ראוי דאף ביום ג' מסוכן הוא ועי' בר"ן לקמן בפי' ר"א דמילה שהביא מחלוקת הפוס' בזה]. ע"כ.

מתני'. מניין שקושרין לשון וכו'. שם הי' שני לשונות חצי קשר בסלע וחצי בין קרניו כדאי ביומא (ס"ז), וז"ש "כשנים ילבינו" לשון רבים [והא דמקשינן לקמן בגמ' כשני מיבעי' לי' היינו לפרש פשטי' דקרא אבל לפי אסמכתא דמתני' י"ל כנ"ל]. שפ"א.

מתני'. לשון של זהורית וכו'. עיין שיר השירים רבה (ד, ו) ד"א כחוט השני שפתותיך, זה לשון של זהורית, ומדברך נאווה, זה שעיר המשתלח, אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אין לנו לשון זהורית ושעיר המשתלח, אמר להם כחוט השני שפתותיך, רחישת פיך חציבה עלי כחוט השני של זהורית. ר' אבהו אמר עלה (הושע י"ד) וגשלמה פרים שפתינו, מה נשלים תחת פרים ותחת שעיר המשתלח שפתינו, ומדברך נאווה, מדברך יאי, מדברתיך יאיא. וכו'. עיי"ש.

מתני'. שם. עיין שו"ת בית שערים (או"ח סימן רנח).

מתני'. שם. בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' ה' אות ל"ה) כתב, וז"ל: במג"א סוס"י סי"ז (דין קשר שפעמים נמלך ומצטלו), ומ"מ מספקא לי אם כשנמלך הי' לפי שא"ז להחבל, לכן מניחו שם קשור, אי איכא איסורא, דנימא דקשירה זו היא מלאכה שא"ז לגופה, דהיינו שמתעצל להחיר, אבל אינו רוצה בקשירתו, ויתכן דזהו החילוק דכוסס ואומן (שם סעי"ג) דהכוסס בעת הכניסה צריך לקשור, אבל אח"כ אין צורך בו, משא"כ אומן שקושר זוג מנעלים וכו'.

וקצת יש להביא ראוי למ"ש לעיל, מהא דיומא (ס"ז ע"א) דתיקנו חכ"ל שיקשור בין קרניו (ועי' תוס' ישנים שם) והלא קשר זה אינו עשוי להחירו לעולם, שהרי כשמתגזר איברים אינו יורד אחריו, וא"כ להרמב"ם עובר בקשר ביו"כ ממש, אלא עכ"ל כנ"ל, דכיון שאינו צריך לקשר אח"כ, לא חשיב קשר של קיימא, אך י"ל דע"י הדחיפה ראוי שינתק. ע"כ.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ח' סימן כ) בדיון אם מותר לחבר שני חלקי המזרק זה בזה ע"מ להזריק לחולה זריקה לצורך רפואתו, מ"ש בדברי מהרי"ל דיסקין הנ"ל.

מתני'. מניין לפיכך שהיא בשתייה וכו'. הגאון מברעזאן בספרו דעת תורה על יו"ד (סימן לד אות יא) כתב לפרש דברי רש"י ביומא (עו ע"ב) במ"ש דמים נבלעות דרך החוץ ע"י רחינה, דלכאורה תמוה דהא בלוען אינו בולע, וגם לשיטת כמה פוסקים בע"מ אינו בולע, וכותב עפ"י דברי הדמשק אליעזר פרק אלו טריפות (סוף סימן י') ששמע מפי רופאים שכל אדם בהמה וחיה כל גופו וכל אבריו מלאים נקבים דקים קטנים עד שא"א לראותן ולפיכך כשיש לו כאב בני מעים ואברים הפנימיים וכיוצא כשהוא מויע הכאב יוצא ממנו

מתרומות. וגם הקשה מעלתו דל"ש שנתחלל דהא בהיתר עשה.

אמנם נראה לפע"ד דבאמת כל שעומד השמן לשחיה א"כ מה שעושה סיכה אינו כשחיה רק מדרבנן דמה"ת מהרזאו שיעשה בו שחיה או אכילה אבל שמן המשחה דעיקרו נעשה למשוח ולסוך בזה סיכה כשחיה ולפ"ז נראה לי דמה דפריך משמן המשחה היינו באמת דס"ד דסיכה כשחיה בכל מיני וע"ז משני דכתיב כי יחללוהו היינו כיון דעומד לאכילה, ולשחיה באמת מה סך בו זה אינו בהיתר דעיקרו נעשה לאכילה ולשחיה ואף דמותר לסוך בו כיון שהתורה נמנה ברשותו של כהן לכל דבר אשר יוכל להשתמש בו וא"כ לכך מותר להעגיל בו הקטן כיון שכבר נתחלל ומעתה שפיר הוכיחו דסיכה אינו כשחיה מה"ת דאם הוה כשחיה מה"ת שוב עשה בהיתר ולמה יהי מותר להעגיל וע"כ דאינו כשחיה ממש וע"כ עשה שלא בהיתר כמנחות ולכך נתחלל ודו"ק.

ובזה יש לישב מ"ש הרמב"ם פ"ג דמע"ש משנה ב' שהביא ראיה מהירושלמי דאמרו מה הקילו בחרומה דהא דתנן סך כהן תרומה ומעגילו ע"ג מעיו והוא תימה דמה ראי' מש"ס ש"ה שכבר הוא מחולל וכ"כ בזה בספר כתב יד שלי שהחילוחי בשנת תר"צ ע"ש דף ס"ג ס"ד.

ולפ"ז א"ש דבאמת יש שינוי בדירושלמי אמרו ומעגילו ע"ג מעיו ובש"ס דילן אמרו ומעגילו דמשמע על כל הגוף אמנם נראה דלפ"ז הרמב"ם שם לחלק בין סיכה ע"ג כל גופו לגבי אבר אחד ולפ"ז יש לומר דהירושלמי ס"ל דסיכה כשחיה מה"ת וא"כ לא שייך מה דאמרו שכבר נתחלל שהרי עשה בהיתר ולכך אינו מחיר רק להעגיל ע"ג מעיו לבד וא"כ מזה שפיר הביא ראיה לדבריו ודברי רבינו מדוקדקים. ע"כ.

עוד כותב שם: והנה מעלתו הקשה ממשנה סוף פ"א דדמאי ופסקה הרמב"ם פ"ג ממעשר הט"ז דשמן שסך הגרדי ע"ג אכזעותיו אסור בדמאי שהסיכה כשחיה בכל מקום הרי דגם ע"ג ידו בלכד אסור.

ולפ"ז ד"ל"ק דשאני מעשר שלא הקלו בו כמבואר במשנה פ"ג דמעשר שני ואף דשם מיירי במעשר שני ולא בסתם מעשה מ"מ י"ל דס"ל דבשמן שאינו עומד לאכילה הסיכה כשחיה וא"כ שמן שלוקח הגרדי לסוך בין אכזעותיו מסתמא אינו ראוי כ"כ לאכילה ודי לשחיה ושוב הוה כשחיה ואסור אף בסיכה

והיינו משום שאותו מוגלג וכאז ומיחוש שבפנים יוצא דרך אותן נקבים ומזיע ומתפא.

וע"ז יסדו בצרכת אשר יצר וכו' וצ"ח בו נקבים נקבים והיינו אותן נקבים שבכל אבר, שא"א לראותן מחמת דקותן ואין לך חכמה גדולה מזו שאלמלא כן מי שהי"ל כאז ומיחוש ומוגלג בפנים א"א להתפא ואעפ"כ ע"י מ"ר ונראה יוצא ג"כ הרבה מוגלג וליחה סרוחה, (היינו מתוך המעים, אבל שאר אברים הפנימיים אין להם שייכות בזה ודבר זה ידוע לכל), לפיכך נתקנה ברכה זו אז.

וז"ה שאמר רש"י שם, דנכנס דרך נקבי הטבע השואבים כל סיכה ורחיצה לחוכן, והא דלוגן אינו בולע י"ל משום דנכנס רק משהו בפחות מכדי נ"ט, או דחור ויוצא בהדחה, עי"ש.

וע"ז ב"ש דקמון (ריש סימן נב) שהעיר אדברי רש"י מש"ס ברכות (נז ע"ב) שלשה אין נכנסין לגוף והגוף נהנה מהן, אלו הן רחיצה וסיכה ותשמיש. הרי דרחיצה אינו נכנס לגוף.

ונדחק לחרך, דל"ל דממשו אינו נכנס לגוף אבל טעמו במשהו נכנס. וע"ז מ"ש בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן סב) ד"ה ומ"ש ר"מ. ושם (סימן קלג) ושם (סימן קסג).

מתני'. שם. עיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן מה) ובתו"ד כותב: ועי' תוס' ביומא ע"ו ע"ב סוף הדבור הקשו דלמא לעולם שחיה לאו בכלל אכילה והא דכתיב במעשר ואכלת היינו יין קרוש הבא משניר, ולכאורה לק"מ לפ"ז תוס' בשבועות בשם הירושלמי דואכלת דל"ש ע"כ שחי' הוא דאי דם קרוש הא אינו לא אוכל ולא משקה ע"ש כ"ג ע"א ד"ה גמר סכר וכו' וה"ג גבי יין, אמנם לפי הג"ל א"ש. ע"כ.

מתני'. שם. בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן קמט) כותב: והנה תוס' ביומא ע"ו כתבו דסיכה כשחיה אינו רק מדרבנן והביאו ראיה דאל"כ איך מותר להעגיל בן צמו ישראל, ודבריהם תמוהים כמ"ש הרמב"ם [=הר"מ בן חנינ, בספר תוס' יוה"כ] בחידושו ליומא שם דהא בכריתות ז' פריך מינה לשמן המשחה ומשני משום דנתחלל וא"כ מוכח שהוא מה"ת דשאני תסך דכבר נתחלל ע"ש. ומעלתו הוסיף לתמוה דניהו דסיכה אינה כשחיה מ"מ ליתסר משום דהוה הנאה של כלי דאסור בחרומה ועיין מלמ"ל פ"ב

ידו ודו"ק ועיין פ"ג משנימת עשור דפסק רבינו דסיכה כשחיה מן החורה ולפמ"ש למעלה א"ש דברי רבינו פ"ב ממעשר שני משנה ב' וכמ"ס. ע"כ.

מתני'. שם. עיין שו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן רפד).

מתני'. אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר וכו'. עיין בריטב"א (יומא עו ע"ב) שיש הבדל בין אסמכתא ובין זכר לדבר. ויש לציין לחוס' שבת (פ"ב ע"א) ד"ה אר"ע, דמשמע דאין הבדל בין זכר לדבר ובין אסמכתא, ועיין רש"י פסחים (ז' ע"ב) ד"ה זכר לדבר, וחוס' שבת (פ"ו) ד"ה אעפ"י. ועיין בשו"ת קול מבשר (חלק ב' סימן כב אות ה).

גמ'. מאן דלא מוקי בתנאי וכו'. פרש"י דפלוגתא היא בהמפקיד גבי חבית וכו'. ועיין פנ"י שכתב לתמוה טובא דאין הנדון דומה לראיה דהתם בהמפקיד מאן דמוקי לה בתרי תנאי רישא וסיפא סותרין אהדדי שהן שני הפוכין בנושא אחד ממש מש"ה ניחא ליה לאוקמי כחד תנא ובתרי טעמי קצת ע"ש. משא"כ הכא לא שייך לומר כן לשבש המשנה בשביל כך דהא אשכחן בש"ס טובא דרבי נסיב אליבא דתנאי וא"כ מעיקרא לא מקשה הש"ס מידי כיון דרישא וסיפא משני ענינים הם שפיר מצינן למימר דרבי סבר ברישא כר"ע או כרבנן וסיפא כראב"ע וכ"ש כה"ג במשנתנו דלא מיייתי לכולהו צבי אלא משום גררר לקראי דאסמכתא ואף אח"ל דמשמע ליה לתלמודא דכל הני מניין דתני במתניתין ר"ע גופא אמרינהו אפ"ה שפיר מצינן למימר דר"ע בהאי דמרחיטין סבר כראב"ע. עיי"ש מ"ש לתרץ.

גמ'. מאן דלא מוקי בתנאי תני רישא וזהו הדין. כהנא הרמב"ן, פירוש איכא דתני לה הכי ומאן דלא מוקי כתנאי אמר דהכי דוקא, ומאן דמוקי כתנאי לא משני לישנא דמרגלא בפומייהו ומוקים לה כתנאי, והוצרכנו לפירוש הזה שלא מצינו למאן דלא מוקי כתנאי שיחליף לשון המשנה וישנה אותה כרצונו.

גמ'. אלא ר"ע כמאן. פירוש הול"ל שש עונות אי ס"ל דלא אמרינן מקצת היום ככולו, ואי ס"ל דאמרינן מקצת היום ככולו פעמים שהן ארבע פעמים שש כר' ישמעאל, ובקרא ימים כתיבי אי מקצתן אי כולן, [ומשני דבהשכמה עלה כו' והלכך] צעין חמש עונות דמיון דבהשכמה הוה ש"מ לאו אימים קפיד רחמנא אלא אעונות. (רמב"ן).

גמ'. בשלמא ר' אעזר בן עזריה ברבנן וכו'. עיין שו"ת חתם סופר (חלק ז סימן יג) בשאלה למורו הגאון ר' נתן אדלער ז"ל, ח"ל: מה שכתב רש"י, פלוגתא דרבנן ור' יוסי צביריתא וכו' כדמתרץ לקמן שלא יהו הללו מובליין והללו מהלכין לקבל החורה וכו', סותר עצמו למה שכתב לקמן ע"כ ד"ה וליטבולו וכו', שקושי' אלו אליבא דר"ע דוקא, ולא ס"ל כמ"ס חוס' ד"ה וליטבולו ביני. ע"כ.

גמ'. משה בהשכמה ע"ה ובהשכמה ירד וכו'. עיין פנ"י שהעיר דלכאורה לאו לגמרי דמו להדדי, דהאי דבהשכמה עלה ודאי משמע דכל עליותיו היו בהשכמה, כפרש"י דיליף לה רב אדא בר אבהו מיתורא דקרא דוישכסם דלגופא לא אינטריך שהקצ"ה אמר לו בלוחות השניות ועלית בזוקר אלא על כרחך שבה ללמוד על כל עליות, ועיין בח"א, משא"כ האי דבהשכמה ירד היינו דוקא היכא דכתיב בקרא לשון ירידה אבל היכא דלא כתיב לשון ירידה בפירוש ודאי אשכחן שירד לפעמים לעת ערב כמו שפרש"י לקמן בדף הסמוך בד"ה בחלתא אמר להו מנחת הגבלה ע"ש.

אלא דבאמת קשה מי הכריחו לרש"י לפרש כן דהא שפיר מצינן למימר דאפילו בעליה וירידה דחד יומא תרומתו בהשכמה הוה כגון עליה בעלות השחר וירידה בהנך הסמה ואידי ואידי בהשכמה מיקרי דעל כרחך בכה"ג גופא איירי האי קרא דכתיב לך רד ועלית אחת ואחרן עמך ובהשכמה היום דמתן תורה כתיב אלא דעליית משה וירידתו ועליית אהרן עמו שנית הכל בהשכמה דחד יומא הוי.

גמ'. בהשכמה ע"ה דכתיב וישכב וכו'. עיין שפ"א דהך השכמה דהכא לכאורה קשה הא כתיב מקודם ויהי ציוה"ש בהיות הבוקר [ובין דכבר הי' בוקר א"כ מתי הי' השכמה]. וכתב דאולי דלשון בהיות הבוקר משמע שלא הי' עדיין בוקר ממש אלא קודם לו מיהו לפעמים מצינו בוקר קדים טובא ג"כ כמו בהרמת הדשן דאמרינן תן בוקר לבוקרו של לילה [כדאי' ציומא (כ' ב) ע"ש אכן בפדר"א (פ' מ"א) איתא וישנו ישראל עד ב' שעות צום ששינת היום בעצרת עריבה ע"ש א"כ ע"כ לא הי' בהשכמה קודם היום].

גמ'. ישראל קדושין הן ואין וכו'. עיין שו"ת תורה לשמה (סימן סט) ע"ד השאלה: תלמיד חכם שהוא מזהר לקיים מנהגן של ת"מ במנחת עונה משבת לשבת ואין דרכו לשמש מטתו בחול רק אם חל

למימרה תמן וכיון שכן ה"ז כאילו נחוצה לך שלא תהיה עונתה אלא אחת בשבת ורש"ג סבר דמשלים לה לאדך ביום שבת אבל בעלמא לאו כל כמיניה אלו עבדי הכי לא ינא י"ח וזה נראה נכון ע"כ כחוב בש"מ לרבינו בצלאל ז"ל.

בבבצינן למדין מדברי הראשונים ז"ל הנו' דרש"ג סבר לשמש ביום השבת כדי לפרוע חובו ורבנן דפליגי עליה לאו משום דס"ל דלא אריך לשמש ביום אלא לפירוש הרמב"ן ז"ל טעמא דרבנן הוא מפני שהוא מחוייב לקיים מצות עונה בזמנה דהיינו בלילה והאשה יכולה לעכב בזה שחרצה העונה בזמנה דוקא דהיינו בלילה ולהכי ס"ל דיעשה אחת בלילה מן השבוע ואחת בליל שבת ורש"ג ס"ל דיוכל לעשות השתיים בשבת אח' בלילה וא' ביום ויונא י"ח ולפ"ז יש לומר דאם האשה מרובה מכך גם רבנן יודו. ולפי דברי הרא"ה ז"ל טעמא דרבנן מעיקרא אין עליו חיוב שמים מאחר דקבלה לעמוד ע"י שליט מחלה האחת שיש לה בימי השבוע ורש"ג ס"ל דלא מחלה אלא הזמן דהיינו שלא מחוייב לפרוע לה בלילה דוקא אבל העונה עצמה מכל וכל לא מחלה ורואה שיקיים לה זו ביום שבת ולפ"ז גם רבנן יודו אע"ג דהוא פטור מן האחת עכ"ז אם ירצה לקיים אותה ביום שבת אה"נ אלא דאינו מחוייב בזה מדינא. וכן מבואר מדברי הריטב"א ז"ל ג"כ ולפ"ז יש לומר בנידון השאלה דאם אשתו היא מרובה בך שיבטול ביום ולא ימתין עד הלילה והוא רואה דניחא לה בזה דא"נ יבטול ביום השבת בבית אפל או יאפיל בטליתו אפילו בבית שאינו אפל ולא ימתין עד הלילה אבל אם אין צורך לו דניחא לאשתו בזה טפי לא יבטול ביום השבת אלא ימתין עד הלילה דהא הוא מחוייב לאשתו לקיים לה מצות עונה הראויה דהיינו בלילה ולא ינא י"ח בזה של היום.

ובב זה כחבתי לענין דינא לפי הפשט הנגלה אך ע"פ הסוד יש לפקפק שלא לשמש בשבת ביום כי מצאתי כתוב בקונטרס אחד ונראה שהוא מדברי רבינו חיים ויטאל זלה"ה בפסק עולת שבת בשבתו על עולת החמיד ונסקה ח"ל בשבת יש למעלה ב' מיני זיווגים הא' הוא בקוד המלאכים ועל ידם נעשה הזיווג ההוא ואז הוא בחינת זיווג המלאכים ר"ל כי הם נעשים בחי' מ"ן כדי שיושפעו מלמעלה חיווג זה הוא בליל שבת ולכן אנחנו מותרים בתשמיש המטה בליל שבת והשני הוא בקוד הנשמות ולכן אנחנו אסורים בתשמיש המטה ביום שבת לפי שאנחנו צריכין לעלות בקוד מ"ן ועל ידינו נעשה חיווג העליון כדי להשפיע נשמות עכ"ל ע"ש ועדיין אני

טבילה בחול והן היום חל טבילה של אשתו בליל שבת אך אותה הלילה נאנס ולא היה אפשר לו לקיים מצות עונה אם יוכל לקיים ביום השבת בבית אפל או יאפיל בטליתו כדי שלא לאחר המנוה וגם כדי לקיימה בשבת או"ד ימתין עד מוצאי שבת בלילה ויקיים מצותו בלילה.

תשובה: בגמרא דכתובות דף ס"ה חנן ואוכלת עמו מליל שבת לליל שבת וקאמר בגמרא מאי אוכלת רב נחמן אמר אוכלת ממנו רב אשי אמר תשמיש מחייב רש"ג אומר אוכלת בליל שבת ושבת בשלמא למ"ד אכילה היינו דקחני ושבת אלא למ"ד תשמיש תשמיש בשבת מי איכא והא"ר הוגא ישראל קדושים ואינם משמשים מטותיהן ביום ומתוך האמר רבא בבית אפל מותר ע"ש.

ובתב רבינו בצלאל ז"ל בשיטה בשם הרמב"ן ז"ל ח"ל חמיה מלחא למ"ד תשמיש בשבת מי מחייב ואי אמרת בטייל ופועל שעותן שתיים בשבת וכיון דמשרה לה ע"י שליט אוכלת עמו ליל שבת ושבת רבנן היכי פליגי עליה הרי חייב לה בשבת ואיכא למימר קסברי רבנן אפילו במשרה אשתו ע"י שליט עונה עבד לה בזמנה אחת בליל אחד מימי השבוע ואחד בליל שבת ורש"ג סבר שחיהן בשבת ומיהו קי"ל כרב נחמן דאמר אוכלת ממנו ואינו יודע מאיזה טעם ונ"ל מפני שאוכלת עמו הוא מצוי לבוא עליה והיא ליל עונה ואם תאכל בבית אחר גנאי הוא לה לבוא אחר אכילה ועוד שמחוך קך מתפייסין ומרגילין זע"ז הרמב"ן ז"ל.

וזז לשון הריטב"א ז"ל הא אמר רבא בבית אפל מותר איכא למידק נהי דמותר לעת הצורך למה מחייבו רש"ג בך וי"ל דמייירי בטיילין או בפועלין שעותן שתיים בשבת וסבר רש"ג אע"פ דקבלה עליה להשרות ע"י שליט ושתהא אוכלת עמו בליל שבת אין לו למעט מעונתה כל מה שאפשר ונותן לה שחי עונות לתשמיש ליל שבת ושבת ע"כ.

וזז לשון הרא"ה ז"ל מאי אוכלת רב הוגא אמר אוכלת ממנו ור"א אמר תשמיש ורש"ג נמי ס"ל תשמיש וכדברא דאמר בבית אפל מותר ותמיהא מלחא לענין תשמיש מאי פלוגתא איכא והתנן לעיל עונה הראויה ומסתברא לומר דרובא דעלמא דינייהו כפועלים דתנן שתיים בשבת וה"מ בעלמא אבל במשרה אשתו ע"י שליט מיון דלא שכיח גבה אין עונתה אלא אחת בשבת דהא ברשומא הוה והיא קבלה עליה לעמוד ע"י שליט בצלאל"ה לאו כל כמיניה כדאיתא בירושלמי וכדבעינן

תשובה: הכי איתא בגמרא דנדה דף ט"ז ע"ב א"ר יוחנן אסור לאדם שימש מטתו ביום מאי קרא וכו' והלילה אמר הורה גבר וכו' ר"ל אמר, מהכא בזה דרמיו וכו' ואיתא בגמרא דשבת דף פ"ו ע"א משה בהשכמה ירד דכתיב לך רד ועלית אמה ואהרן ומקשי בגמרא למה ליה למימר להו שחרית הא בלא"ה לא הוו משמשי דא"ר הונא ישראל קדושים ואין משמשים מטותיהם ביום ומתוך הא אמר רבא בית אפל מותר ואמר רבא ואיתימא רב פפא ת"מ מאפיל בטליתו ומותר ע"ש ובגמרא דכתובות דף ס"ה חנן ואוכלת עמו מליל שבת לליל שבת וקאמר בגמרא מאי אוכלת רב נחמן אמר אוכלת ממנו רב אשי אמר תשמיש מחיבי רשב"ג אמר אוכלת בליל שבת ושבת בשלמא למ"ד אפילה היינו דקמי ושבת אלא למ"ד תשמיש תשמיש בשבת מי איכא והא"ר הונא ישראל קדושים וכו' ומתוך האמר רבא בבית אפל מותר ע"ש וכן איתא התם בדף נ"ו ע"א ולטעמך ביאה בלילה איתא ביממא ליכא והא אמר רבא בבית אפל מותר הא ל"ק אורח ארעא קמ"ל דביאה בלילה ע"ש וכן פסק בש"ע א"ח סי' ר"מ אסור לשמש מטתו ביום אא"כ הוא בית אפל וכתב בהגה"ה ות"מ מאפיל בטליתו ושרי וכתב במג"א בזה דמאפיל דברי הב"ח בשם הרמב"ם ז"ל דאין מקקין לדבר זה אלא מפני צורך גדול פי' כשיצאו מתגבר עליו ובסוף פרק אע"פ משמע דבבית אפל מותר לכתחילה עכ"ל והיינו כי ממ"ש בכתובות דף ס"ה וממ"ש שם דף נ"ו משמע בבית אפל לכתחילה שרי ועיין בטור א"ח סי' ע' דדין חתן הכונס את הבתולה פטור בין ביום בין בלילה ד' ימים וד' לילות אם לא עשה מעשה וכתב בשם הר' מנוח ז"ל דמדברי הרמב"ם ז"ל משמע דפטור גם בימים אבל אפשר דלא מפטר ליה אלא בלילות אבל לא בימים דישראל קדושים כדאיתא בשבת דף פ"ו ומסא דעמיה מינה ואין כאן טירדא והי מסתברא ע"כ וכתב על זה מרן בב"י ורבינו כתב כדמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל וכ"כ בהגהות מיימוניות בשם החוס' ע"ש הרי מוכרח אמה לומר לדעת הרמב"ם ז"ל ודעמיה דס"ל בבית אפל לכתחילה שרי וכן לת"מ אם מאפיל בטליתו שרי נמי לכתחילה ולהכי קא פסיק ותני בכל אדם הן בעל מעשים הן ת"מ דפטור מק"ש גם בימים ולא אמרינן מסא דעמיה מינה.

וא"כ השתא צנידון השאלה יש להורות לשואל שימש ביום בבית אפל ואם הוא ת"מ אפילו באינו אפל יאפיל בטליתו ושרי ונידון השאלה הוא כ"ש דזה חשיב צורך גדול מאחר ששואה ב' חודשים ויותר ואשתו

מסופק אם אלו הם דברי מהר"ו ז"ל באמיתות או אם הם מדברי אחד מחלמידי הרב ז"ל גם מסופק אני אם יש לסמוך על זה או לאו כי הדברים אלו לא יכולתי להבינם גם לא יכולתי להשוות אותם עם דברי רבינו האר"י ז"ל הנמצאים אצנו בכתבי הקודש האמתיים ולכן אני אומר המתחסד לעשות הנהגותיו ע"פ הסוד שב ואל תעשה עדיף. והנה שו"ר ברעיא מהימנא וז"ל אמר ר"מ אי הכי מאי ניהו כי בא השמש וכו' אלא מהכא אוליפנא מאן דמייחד באחתיה נריך בלילה ולמכבי שרגא וביממא לאו אורח ארעא דרבנן לשמש מיטתן אלא בלילה אורח אינעא וכו' ע"ש הרי לא כתב איסורא רק אמר לאו אורח ארעא וגם אינו מחלק בין שבת לחול. ע"כ. וע"ע שם (סימן סז).

וישם (סימן ע) כתב ח"ל: שאלה, אשה אחת נשואה לאיש אחד וחלתה בבית בעלה חולי ארוך ואין לה מי שישמשנה בלילה כפי טבעה ומזגה והוכרחה אמה לבא אצלה כל לילה ותשכב שם כדי שתשמשנה ורק ביום הולכת לביתה אבל נריכה היא לבוא כל יום לעת ערב מבעוד יום אלא הבת ודבר זה נעשה ברצון בעלה שהוא ג"כ ביקש מאשתו שתלך אצל בתו בכל לילה כי יש בזה הכרח ממנה סיוות והנה כפי השערת הרופא ימשך לה זה החולי לפחות ב' חודשים וכן נראה לפי השערת כל אדם ועמה שאל האיש ההוא בשביל מצות עונה עם אשתו כיצד יעשה כי בלילה אי אפשר מאחר שהיא מוכרחה לילך אצל בתו אפילו בליל שבת ואם יצטל המצוה לגמרי משך ב' חודשים קשה עליו הדבר וגם האשה ודאי רוצה בקיום עונתה וא"א לו לקיים אלא ביום. אם מותר לבטול ביום בבית אפל או שיאפיל בטליתו או"ד יש חשש לעשות כן לכתחילה ובפרט שיטתך לעשות כן כמה פעמים במשך ב' חודשים אלו ולא באקראי בעלמא.

ובן שאל האיש ההוא כי לפעמים יבואו בנותיו עם בעליהם מן הכפרים להתאכסן אצלו בביתו וישבו בביתו חודש אחד או יותר והוא אין לו רק חדר אחד שישן בו עם אשתו ומוכרח שגם חתניו ובנותיו ישינו בחדר ההוא ויהיו בדוחק ומוכרח שישן הוא וחתניו לצד אחד מן החדר ואשתו ובנותיו לצד הב' וא"כ א"א שיקיים מצות עונה בלילה באותו זמן כלל ועיקר ורק ביום אפשר לו לקיים שהולכים בנותיו וחתניו לבית אחד מן הקרובים שלהם וישאר לבדו עם אשתו בביתו וגם על זה שואל אם מותר לכתחילה לבטול ביום או אם יש חשש בזה. יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה.

מרעיצו שבע משביעו רעב וקשה למה לא אמרו שנחלמה ממנו הלכה גדולה מזו דאסור לשמש מטתו ביום דבזה נקיט איסורא אך באמת הלכה זו לא נחלמה ממנו כי ודאי דוד הע"ה האפיל בטליתו וידוע כי הוא עליו השלום לא עשה בעילתו בעילת זנות ח"ו אלא כיון לקידושין כי היתה אשתו ראויה אליו והיתה מגורשת מאוריה והיתה מקודשת מטומאתה ואפילו הבחנה של ג' חודשים ג"כ היה בזה וכמ"ס בזהר בראשית ולכן היה רוצה מאד בקיומו של הולד שילדה אותו מביאה זו ואם ובכה עליו שיחיה כי לא בא ח"ו מביאה אסורה ובדאי שנשמר גם בזה להאפיל בטליתו ורק נעלם ממנו דבר זה שהוא חשב להקדים הביאה ביום ולא המתיך עד הלילה כדי לשבר יצרו ונחלמה ממנו הלכה זו כי משביעו רעב.

ודע כי בגמרא דיומא דף ט"ו גבי מפרישין כה"ג וכו' הקשו בגמרא מביתו למה פירש וכו' ועיין רש"י ז"ל וקו' החוס' ז"ל וכתוב בשיטה כ"י להריטב"א ז"ל ח"ל והנכון כדפירש ר"י ז"ל מביתו למה פורש עד שהוצרכו להביאו במקום קדושה גדולה דמחנה שכינה אדרבה יהיה מותר באשתו כדי שיהא לו פת בסלו ולא יראה קרי ליל יום הכפורים ויפרישוהו למקום שמוכל לבוא אשתו וא"ת והלא בעל קרי אסור לעבוד עבודה עד שיעריב שמשו וכהן זה הוא היה עובד עבודה כל שבעה מקצת העבודות כדאיתא בפרקין וי"ל דלאחר חמיד של בין הערביים היה יכול לשמש מטתו ולטבול ולהעריב שמשו ולעבוד עבודה למחר ולא סוף דבר שיעשה כן אלא שיהא ראוי לכן כדי שיהא לו פת בסלו עכ"ל ע"ש.

והנה בדרך זה שכתב הריטב"א ז"ל מנאמי כתוב בקונטרס אחד לאחד מן הקדושים שחירץ בזה קו' עזומה על מ"ס בזהר דבחי אהרן הע"ה לא היה שום אדם יכול להקטיר קטורת בכל יום אלא הוא בעצמו היה מקטיר בכל יום ומקשים והלא אהרן הע"ה לא פירש מאשתו ואיך היה אפשר להקטיר בכל יום והלא כלילה ששימש היה טבול יום ובאופן הנז' שכתב הריטב"א ז"ל בזה מתורץ שפיר דאחר שהיה מקריב חמיד של בין הערביים היה מקיים מצות עונה עכ"ד והנה אנוכי לא חפשתי לראות דברי הזוהר ולפי דבריו שבאמת כך כתוב בזהר שלא היה אחר מקריב זולת אהרן הע"ה אי אפשר לחרץ קו' הנז' אלא דוקא באופן זה והא ודאי כי דבר זה חשיב צורך גדול כי לא היה אפשר לקיים מצות עונה כלילה ומוכרח לקיים ביום שיאפיל בטליתו כדי שלא לבטל מצות עונה.

טהורה ורואה אותה חמיד וגם שבזה לא יהיה נמצא מבטל העונה של אשתו ימים הרבה ועוד הרי ארז"ל חייב אדם לפקוד אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך וכמ"ס בש"ע סי' ר"מ ורמ"א והלבוש ס"ל דחייב לפוקדה כלילה שלפניו אך המג"א בסימן ר"מ סע"ק כ"ט נראה דסבר דחייב לפוקדה ביום והביא ביאור הרב מחנות כהונה שפירש טעם ששמש חלקיה אביו של ירמיה הע"ה ביום מפני שהיה רוצה לברוח ביום ורצה לקיים מצות חכמים שאמרו חייב לפקוד אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך הרי לפי סברה זו הותר לו לכתחילה לשמש ביום בשביל שאותה שעה מתאווה לו וא"כ כ"ס הכא בג"ד שמוחר לו לכתחילה לקיים מצות עונה ביום מאחר שא"א לו כלילה.

והנה במדרש רבה בפרשת תולדות פרשה ס"ד קנתרו בדברים את יצחק ונהג יצחק מנחם את רבקה אשתו ח"ל ר"ח בר אבא בשביל שהעלו לך ימים רבים היית עושה את הדבר הזה לא כך א"ר יוחנן המשמש מטתו ביום ה"ז מגונה דא"ר יוחנן אין תשמיש המטה אלא כלילה שנאמר בערב היא באה ובבוקר היא שבה וכו' ע"ש והיינו כי ודאי יודה ר"ח שינחם אע"ה היה מאפיל בטליתו דשרי לת"ח בכהאי גוונא ולא עביד איסורא ח"ו אך הוא מקנטר בזה כיון דהוה אפשר לו לשמש כלילה לא ישמש ביום ללא צורך כי אע"ג דת"ח שרי ליה להאפיל בטליתו לכתחילה עכ"ז בעינן שיהיה צורך קצת ולא יעשה ד"ז למוותרות ובהכי ניחא דמיימתי להא דרבי יוחנן שאמר ה"ז מגונה ובאמת בגמרא דנדה א"ר יוחנן אסור ולשון מגונה לאו משמע איסורא אך באמת הם חרי מימרות והך מימרא דרבי יוחנן דמס' נדה דקאמר אסור לשמש איירי באינו מאפיל בטליתו וגם אינו בבית אפל אצל בבית אפל להמון העם ומאפיל בטליתו לת"ח ליכא איסורא. והך מימרא הנז' במדרש דנקט לשון מגונה איירי בבית אפל להמון העם ומאפיל לת"ח דכל דלא עביד לצורך כלל רק למוותרות ה"ז מגונה כי מדינא שרי וליכא איסורא בכהאי גוונא אפילו דעביד למוותרות ורק מגונה יקרא שמשביע עצמו בתשמיש היום וכמ"ס בגמרא דכתובות דף נ"ו אורח ארעא קמ"ל דביאה כלילה ע"ש וזה הוא נמי כונת ר"י באומרו מגונה ר"ל דלא עביד אורח ארעא.

ובהכי ניחא נמי מ"ס בגמרא גבי דוד הע"ה בעינן ב"ס שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ונחלמה ממנו הלכה דאמר מר אבר קטן יש באדם

להטובלת במטמן ונמצא אחר שנחפא' וטובלה הי' מעורבי שמש וראוי ליחנה לט"י ולא יחנה. ע"כ.

גמ'. 'שם. השפ"א כתב: לכאורה הא בע"כ ראוי ליתן לטבו"י הגם שילכו לטבילה ויהיו הללו הולמין כו' והללו הולמין לקבל את המורה דאל"כ איז ענה הי' להם כשיארע קרי לאחד ובע"כ יטערך לטבול. אך י"ל דאח"כ שמרו עצמם כל הלילה וניערו שלא יטערכו לטבול בשחרית הגם שמצינו במדרש [שה"ש בפסוק עד שהמלך במסכו ובפדר"א פ' מ"א] שהיו ישינים אז מ"מ אין הכרח לומר כן [די"ל כמ"ס באבן עזרא בפ' הפסוק והיו נכונים ליוה"ש שלא יהיו ישינים כלילה כו' כדרך כ"ג ביוה"כ ע"ש שלא היו מניחים אותו ליטן ליל יוה"כ מטעם הנ"ל ובאמת למסקנא דראוי תורה ליתן לטבו"י לא שיך הכא האי טעמא אבל לס"ד דגמ' הומ"ל הכי].

גמ'. 'ולייטבד'ו ביני שמושי וליקבד'ו ביני שמושי. עיין רש"י ותוס', והריטב"א פירש, דלכו"ע פרכינן למה נחאחרת תורה עד יום שבת ולא יחנה כלילי שבת, דלא הוה לן לשהויי תורה כרגע, ופרקינן דלאו אורח [ארעא] הוא כדכתיב לא מראש בסתר דברתי.

גמ'. 'שלא יהא הל"ו הולמין לקבל תורה וכו'. עיין חידושי חת"ס (בעמוד א) שכתב לפרש, עפ"מ"ש הסמ"ג דמרע"ה כבר גזר על הזאה בשבת ויו"ט, וכתב החת"ס דכלל זה הוא גם מה דאמר ר' יוסי פרק החולץ אין מטבילין גר בשבת ואמרין החס דלא שיך מחזי כמקד משום דבעי' ב' ת"מ עומדים על גביו ומודיעים לו מצות קלות ומורות פי' דנראה לעין דאין כוונתו להקר כ"א לתקונא גברא וכן פסק בש"ע דבזה"י שאין רגילים להקר אין לטבול בשבת משום תקונא גברא.

וזהו דקאמר הש"ס שלא יהיה הללו הולמין לקבל המורה והללו הולמין לטבול, משום דבשבת הי' ואז יהיה זמן לקבלת המורה וימחינו על ההולמים לטבול, הרי נראה בעליל שטובלים משום תקונים ואין עתה זמן לטייל ולהקר, וה"ל תקונא גברא בשבת שאסרו מרע"ה בתקונותיו. ועיי"ש בדבריו שהאריך בזה.

גמ'. 'אבל חכמים אומרים שש עונות שלימות בעינן. המג"א (בסימן תז"ד ס"ק א') הקשה בזה דאמרין בחג השבועות זמן מתן תורתנו. הא קי"ל פולטת ש"ז עמאה עד ששה עונות, ובגמרא כאן מבואר דמאן דאית לי' דבעינן ששה עונות סובר בשבועה

איך שיהיה הנה צידון השאלה יש להורות לשאל לשמש מטתו ביום צבית אפל ואם הוא ת"ח סגי שיאפיל בטליתו כדי שלא לטול מצות עונה ובין זה ובין זה יזהרו לעשות הדבר בצניעות גמורה מאד מאד שלא ירגיש בהם שום צריה ודע דאל יקטן בעיניך ביטול מצות עונה כי ראה תראה מ"ש הרב הגדול רבינו חיים ויטאל ז"ל ח"ל שאלתי למורי זלה"ה אם אמלט עצמי מן העונה בימי עיבורה או מניקתה להיות הזמן קר וא"א לטבול והשיב כי אם גם האשה מוחלת ואינה מקפדת בודאי פטור אך עכ"ז טוב לקיימו עכ"ל. ע"כ זה השאל לא יבטל עונתו במשך הימים האלו ואע"פ שהוא בימי עיבור ואע"פ שמוחלת אשתו וכ"ש דאפשר דאינה מוחלת מאחר דאפשר לקיים ביום.

וראיתי ברעיא מהימנא ח"ל אמר ר"מ אי הכי מאי ניהו כי בא השמש דהא ארח דרשא וכו' אלא מהכא אוליפנא מאן דמייחד צריך כלילא ולמכבי שרגא וביממא לאו אורח ארעא דרבנן לשמש מיטתן אלא כלילא אורח יניעא וכו' הרי גם ע"פ הסוד ולחכמים עצמן לא נקט איסורא אלא לאו אורח ארעא משמע דבהכרח חזק של צידון השאלה שפיר מצי למעבד ואין בזה פקפוק גם ע"פ הסוד.

ודע כי רבינו חיים ויטאל כתב דמשמש מטתו ביום אינו לוקח כי אם נשמות המגולגלות וזהו הטעם שבה יהודה על חמר ביום כדי שיחגלגלו ער ואוין ולפי שירמיהו הולידה אותו אמו ג"כ ביום וכו' שחלקיהו שמש מטתו ביום לפי שהוצרך לברוח כוודע ואז נחעברה אשת חלקיהו מירמיהו ולכן בהולדה ההיא ינא ירמיהו ונחגלגל בו נפשו של שלמה הע"ה וכו' ע"ש אך כל זה בתשמיש הראוי לעיבור אבל מניקה ומעוברת אין הפרש בענין זה. ע"כ. ועיין שו"ת אגרות משה (חלק אה"ע א' סימן קצ).

עמוד ב

גמ'. 'א"ל רבינא ל'מרימר ניתנה קאמרת וכו'. עיין חת"ס לעיל (עמוד א) שכתב ליישב הא דקאמר יחנה או ראוי, עפ"י פסק הרמב"ם אשה שהלכה ברגליה שוב אינו פולטת כלל וחילי' ממסקנת ש"ס נדה מ"א ע"כ לדעתי ז"ל הא דהפרישו מרע"ה משום פולטת היינו כתי' הש"ס בנדה להחליטת וטובלת במטמן, והנה לפנינו ית"ש היה גלוי שיחפא'ו בשעה שיקדימו נעשה לנשמתו, ואז ילכו ברגליהם ויכולת לטבול לקריין, ומשה לא ידע והוסיף יום א' משום שש פולטת

בסיון ניתנה תורה דבשבת ניתנה תורה לישראל ובחד
בשבת איקבע ירחא וכיון דלדידן ע"כ בשבועה ניתנה
תורה איך אומרים זמן מתן תורתנו בששה בסיון.

ותירין שאנו נוהגין כדעת הרמב"ם ז"ל שפסק דג'
עונות צעין לפליטה וגרס בש"ס כאן, זו דברי
רי"ש ור"ע, אבל חכמים אומרים שלש עונות צעין, וכיון
דסגי בשלש עונות ע"כ דבה' עבד פרישה וניתנה תורה
לישראל בששה בסיון. עיי"ש. ועיין פנ"י בסוגיא מ"ש
לישב קו' המג"א.

ובש"ת עונג יו"ט (סימן מז) מביא תי' המג"א,
וכותב עליו: ונראה לי דמזה אין ראוי
דחכמים סברי דבה' עבד פרישה לאפשר לומר דגם
חכמים סברי דב' עבד פרישה והא דאמרי דצעין רק ג'
עונות משום דלא ילפינן מיום שהוסיף משה מדעתו דהא
הכי אמרינן ביבמות (דף ס"א) דב"ש סברי דמזות פרו
ורבו בשני זכרים דיליף ממשרעה"ש דהיו לו שני זכרים
ופירש מן האשה וב"ה סברי זכר ונקבה ממשה לא
ילפינן מדעתו הוא דעבד ופסקין כב"ה א"כ ה"נ לא
ילפינן ממה דהוסיף משה יום אחד מדעתו וכיון
דהקב"ה אמר לו היום ומחר חזינן דסגי בשלש עונות רק
משה הוסיף יום אחד מדעתו ולא ילפינן מיני'. [וה"נ
כתבו החוס' בע"ז (דף ג') דהא דדרשינן יום הששי
תנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית אם מקבלין ישראל
התורה מוטב כיון דלר' יוסי דסובר בשבועה ניתנה ז"ל
הא דכתיב יום הששי משום שהיה ראוי ליתן ביום הששי
אי לאו שהוסיף יום אחד מדעתו והיי חכמים נמי סברי
כב"ה דלא ילפינן מהא דהוסיף משה מדעתו.

ובזה א"ש הא דלא קאמר זו דברי ראב"ע ורי"ש ור"ע
ולא הזכיר ראב"ע משום דעיקר דברי ר"י הוא
דחכמים פליגי ארי"ש ור"ע צעין מה שלמדו מהוספת
משה מדעתו דאינהו סברי דילפינן מזה, וחכמים סברי
דלא ילפינן ואע"ג דסברי כוונתיהו דהא דבד' עבד
פרישה מ"מ סברי דלא צעין אלא ג' עונות משום דלא
ילפינן ממה דעבד מדעתו להכי הזכיר רק רי"ש ור"ע
דאינהו נמי סברי דב' עבד פרישה וחכמים נמי כוונתיהו
סבירא להו דבד' עבד פרישה ומחולקים רק אם ילפינן
ממה דעבד מדעתו וא"כ כיון דחכמים נמי סברי דבד'
עבד פרישה הרי ניתנה תורה בשבועה ואיך אומרים זמן
מתן תורתנו בששה.

ונראה משום דכלל"ה קשה הא דאמרינן בפסחים
(דף ס"ח) אחר ר' אלעזר הכל מודים בעצרת

דצעין נמי לכס מ"ט יום שניתנה זו תורה הוא וע"ז
קשה איך אמר הכל מודים דמשמע לכ"ע בעצרת ניתנה
תורה הא פעמים הרבה אין עצרת חל באותו יום שניתנה
תורה דהא עבדינן חג העצרת אחר ספירת שבועה
שבועות כדכתיב קרא וקביעת החודש אינו שיהיה בכל
השנים כדחני רב שמעי' בר"ה (דף ו') עצרת פעמים
חמשה פעמים ששה פעמים שבועה וכשעצרת בחמשה
לחודש הרי אינו ביום שניתנה תורה שהתורה ניתנה
בשבועה לרבנן ובששי לר' יוסי ועצרת חלה לפעמים
בחמשה.

לכן נראה דלהכי אומרים בעצרת זמן מתן תורתנו
משום דכיון דחזינן דלא ניתנה תורה זמן לימי
החודש על עצרת ובכל המועדים קבעה התורה יום
לחודש כמו בפסח ובסוכות כתיב בחמשה עשר יום. וכן
בר"ה ויו"ט ובעצרת ל"כ יום החודש רק בשבועות ויום
וכן צעין מ"מ לא הזכיר בקרא באיזה יום לחודש מזה
אנו רואין דשני הדברים האלו קדושתן לאו ביום החודש
תליא אלא במספר השבועה שבועות תליא דאחר ספירת
השבועה שבועות עושין עצרת יהיה באיזה יום מימי
החודש שהיי' וכיון שגם זמן מתן תורה לא הוגבל באיזה
יום מימי החודש הי' ש"מ שגם זה לא היה תלוי ביום
החודש רק אחר שספרו שבועה שבועות היו מוכשרים
לקבלת התורה ולא היה יום החודש סיבה וגרס לקביעתו
ולהכי אמרינן זמ"מ תורתנו בעצרת שאלו עושין אחר
ספירה וקורין אותו יום מתן תורתנו דהיינו שיום זה
אחר כלות ספירת השבועה שבועות היה זמן מתן תורה
ואף בשנה שעצרת הוא בחמשה לחודש ואז ניתן בשבועה
לחודש או בששי לחודש מ"מ לא יום החודש קא גרס
אלא זמן השבועה שבועות קא גרמי ואמרינן כי' זמן מתן
תורתנו לכ"ע דכל שהוא יום נ' לספירה משיאלו
ממזכרים זמן מתן תורתנו קרינן כי'.

מיהו לר' יוסי קשה שאם ניתנה תורה ביום נ"א כמ"ש
המג"א מסוגיא דשבת א"כ הרי אנו שעושין
בששי לא הוי כמו שהי' אז לא בימי החודש ולא בימי
הספירה. ואפ"ל דכמו שכתבו החוס' דהא דדרשינן
(בפ"ק דע"ז) אקרא דיום הששי תנאי התנה הקב"ה עם
מזכ"ר אם מקבלין התורה מוטב כו' והקשו דלר' דסובר
בשבועה ניתנה קשה הא כתיב יום הששי ותי' כיון דלר"י
הוסיף משה יום אחד מדעתו ואי לאו דהוסיף הי' ראוי
להנחן בששי בחודש להכי כתיב יום הששי עיי"ש. וא"כ
אפ"ל נמי אע"ג דניתנה ביום נ"א מ"מ קרינן ביום נ'
זמן מתן תורה שהיתה ראוי להנחן ביום נ'.

לא כחב צפה אלא שבעה שבועות להי אין אנו מחויבים
לספור צפה אלא מ"ט יום אבל ענין חמשים יום אשר
יום ראשון של פסח הוא במנינו ונגמר עם חג השבועות
אין אנו צריכין לספור אלא בהמשכת הזמן סגי דלא שני'
בי' קרא כדשני במספר המ"ט יום ומתייבץ היטיב פשט
הכתוב שנה לספור מ"ט יום ויהא עד ממחרת השבת
חמשים יום עם יום ראשון של פסח.

ו'פ"ז א"ש מה שקשה דהמורה ניתנה להך תנא
דמייח שם בשבת כר"ע ביום נ"א ואנו קורין
ביום נ' זמן מ"ח משום דמיון דבעינן חמשים יום עד
עצרת והחמשים יום מחשבים עם יום ראשון ש"פ כמו
שבארנו וזהו רק לדידן אנו מחשבים גם ראשון דפסח
למנין החמשים יום אבל כשיצאו ממזרים לא נכנס יום
ראשון ש"פ למנין החמשים יום שהרי לא הי' כל היום
בקדושה שהרי לא יצאו ממזרים עד צפרא כדאמר
בברכות (דף ד') דגאולה מעלייתא לא היו עד צפרא
הלכך הוצרכו להמתין חמשים יום חוץ מיום ראשון של
פסח. אבל לדידן גם יום ראשון דפסח מחשב אבל גם
אז גם עתה הכוונה להשלים מנין חמשים יום הוא זמן
מתן תורה. עכ"ד העמוד ט.

והברכי יוסף אורח חיים (סימן תלד ס"ק ז) כותב:
הרב מג"א (בריש הסימן) הקשה דאיך אנו
אומרים בשבועות יום מתן תורתנו, הא קי"ל כר' יוסי
(שבת פו ב) דאמר דז' בסיון ניתנה תורה. וכמדומה
שראה קושיא זו באיזה פוסק. עכ"ד. ועמ"ש הריב"ש
בשו"ב סי' נ"ו. ומה שחירץ הרב מג"א עפ"י דעת
הרמב"ם (הל' אבות הטומאה פ"ה הי"א) דא"ל לפרוש
רק ג' עונות, והביא דברי מרן זכ"מ שגרסי הרמב"ם
והרשב"א דלרבנן ג' עונות וכו'. ע"ש. ק"ק מה יענה
לרוב הפוסקים דפליגי על הרמב"ם. ומ"ש בדברי מרן
הרשב"א הוא ט"ס, כמו שכתבנו בעניותנו ב"ד סי'
קנ"ו (אות ג) בס"ד. ע"כ.

ובגן קו' המג"א האריך אומרים בשבועות זמן מתן
תורתנו, הלא קי"ל כרבי יוסי (בשבת פ"ו
ע"ב) דז' בסיון נתנה תורה, כתב החק יעקב דבאמת
לא חלי' שבועות במתן תורה, אלא ביום חמישים לספירה
וכדאיתא (בפ"ק דר"ה ו') ובת' הריב"ש (סי' נ"ו), ורק
בזה"ז ידיעין בקציעא דירחי ולעולם חל י"ט ב' בסיון
אנו אומרים יום מתן תורתנו, עיי"ש.

אכן בזה"ק והוצא במג"א שם (סק"ו) שאותן ז'
שבועות היו לישראל שבעה נקיים דוגמת אשה

בידו קשה דבשבת שם בסוגיא אמרינן בבבליה דמיסן
שיצאו ישראל ממזרים חמשה עשר שבו הי'
בחמישי בשבת ואייר דהאי שחא עצרה ואחי כרבנן
ע"ש. א"כ קשה הא לרבנן לא הי' הוספה מדעתו כלל
ובשמי ניתנה ביום נ"א לספירה. א"כ היכי עבדינן אנו
ביום נ' ואמרינן זמן מתן תורתנו אס על עצרת בחמשה
בחודש או בשבעה הא לא יום זה כיום מ"ח לא ביום
החודש ולא ביום נ"א. ונראה דגם זה נכון דאף שהי' אז
ביום נ"א מ"ח אנו עבדינן ביום נ' וקורין אותו זמ"ח.
דהנה בקרא כחב וספרתם לכם ממחרת השבת ש"ש עד
ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום ונדחקו
המפ' מאוד דמעיקרא קאמר ש"ש שהוא מ"ט יום
ולבסוף קאמר חמשים יום.

ונראה דכוונת הכתוב שזמן עשיית חג השבועות הוא
לזמן מ"ט יום וגם לזמן חמשים יום וקדושתו
באה לקרוא אותו מקרא קודש אחר עבור מ"ט יום
ואחר עבור חמשים אלא שהמ"ט יום מחשבים ממחרת
הפסח היינו מיום ט"ז והחמשים יום מחשבים גם עם יום
ראשון של פסח. ויש בזה ענין שא"א לתורה להנתן
לישראל עד יעברו חמשים יום עם יום הראשון של פסח
כדאיתא במדרש שה"ש ע"פ כתפות בעלי היער כן דודי
בין הבנים. א"ר עזריה מה התפות הזה משעה שהוא
מוציא נילו עד שגומר פירותיו חמשים אף ישראל משיצאו
ממזרים עד שניתנה תורה חמשים יום עכ"ל המדרש.
חזינו שהיו צריכים המשך חמשים יום לקבלת התורה
ואותן חמשים יום מחשבים משיצאו ממזרים ואותן
מ"ט יום הוא ענין צפ"ע והחמשים יום הוא ענין צפ"ע
שהמ"ט יום מתחילין מיום ט"ז והחמשים יום מתחילין
משיצאו ממזרים ויום ראשון ש"פ בכלל וסיומה שזה
שיום החמשים הוא ממש יום מ"ט לספירה אלא שמשך
זמן החמשים התחיל ביום א' לפני התחלת ספירת המ"ט
להכי כחב עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים
יום דהיינו שעד ממחרת השבת השביעית נגמר ספירת
החמשים יום מפני שהם מתחילין עומן בראשון של פסח.

ובדאי קרא לא הי' צריך לספור צפה לא מ"ט יום
ולא חמשים כדאשכחן לשון ספירה אף שאינו
מחויב לספור צפה כמו גבי זבה דכתי' וספרה לה ואינה
צריכה לספור צפה אלא בהמשכת והמתנת הזמן מיקרי
ספירה כמ"ש הנוב"ז במה"מ (סימן קכ"ג) אלא משום
דכתי' בקרא אחרינא מהחל חרמש בקמה תחל לספור
ילפינן שצריך לספור צפה כדמשמע ליגא דתחל לספור
שהוא לעשות מעשה לספור צפה. מיהו דהאי קרא הא

המטהרת מנדחה כדי שיהיו ראויים לקבלת התורה ככלה הנכנסת לחופה. ועי' באור החיים הק' (פ' אמור) על הפסוק וספרתם לכם, שכח שם דכמשפט הזה יעשה באותו פרק עצמו מדי שנה בשנה עיי"ש, הרי יש שייכות גדול לימי הספירה עם חג השבועות.

והבית שמואל על אזה"ע (בהקדמתו) כתב, דלפי זה טעמא בעי על נתינת התורה בני"א לספירה, דהרי חיכך אחרי ספירת הז' נקיים ראויים היו לקבלת התורה, היינו ציזם חמישים לספירה, ואף דכ"ז נעשה מחמת הוספת משה יום אחד מדעתו, אבל קשה ע"ז גופא למה עכבס יום אחד, והדרשה דהיום כמחר ל"ה דרשה גמורה, דאל"כ ל"ה מדעתו כמ"ש החוס' שם (פ"ז ע"א ד"ה היום).

וכתב לחרץ, דהרי אחת בש"ס לקמן דלכ"ע נתינת תורה לטבולי יום, והיינו אם הי' נותן התורה ביום ו' סיון אם היתה פולטת היו טבולי יום כמבואר בגמרא, וכמו שפרש"י דטבול יום ליכא איסור אלא לקדשים, ומשה רבינו עליו השלום הי' סובר דקדושת התורה גדולה יותר מקדושת קדשים, כמו שלמד הק"ו לשבירת הלוחות מפסת, ומה"ט הי' פירש גם מהאשה, דזולת זה אף שהי' מוכן לדבור כל שעה, מ"מ צלילה לא דיבר עמו, והי' אפשר לטבול קודם אור היום, אלא עכ"ל ס"ל דתורה דינו כקדשים ונריך הערב שמש, ומהאי טעמא הוסיף יום א' דר' יוסי ס"ל כראב"ע דהפולטת ביום ג' טהורה, אלא שראב"ע ס"ל בה' עבד פרישה, ור' יוסי ס"ל בד' עבד פרישה, ורצון הקב"ה הי' ליתן ביום ו' א"כ הפולטת ביום ה' עדיין טמאה, ועכ"ל היו צריכין טבילה צליל ו', והיו טבולי יום וע"כ מרע"ה הוסיף יום אחד שיהי' הערב שמש והקב"ה הסכים עמו בכל אלה דהא בהא חלי' עיי"ש ודפח"ח.

והמג"א שם כתב בשם העשרה מאמרות, דנתינת התורה ביום נ"א לספירה לרמוז על יו"ט שני של גליות, ובחק יעקב שם הקשה דא"כ יום השני עיקר היו"ט בחמ"י ובני א"י שעושין רק יום אחד מאי איכא למימר, עיי"ש. ועיין שו"ת מנחת יצחק (חלק ז סימן לו) שחירץ לפי דברי המג"א דהלכה כרבנן היינו דבאמת נתינת התורה צו' בסיון ואייר הוי מלא כמ"ש המחזיק השקל, א"כ י"ל הכוונה בתי' הי"מ דלכן נתינת התורה צו' בסיון ונ"א לספירה, לרמוז על שניהם צו' בסיון על יו"ט ראשון שחל ברוב השנים, צו' לספירה, ובני"א לספירה לרמוז על יו"ט שני שכן הוא ברוב השנים ולק"מ קושי' הח"י. עיי"ש מ"ש עוד בענין זה.

והשפת אמת (לקמן פז ע"ב) כתב ליישב קו' המג"א, ח"ל: מה שמקשין לדעת הטור ושו"ע דקיי"ל דבעי ו' עונות א"כ צו' בחודש ניסנה תורה והאיך אנו אומרים בשבועות יום מתן תורתנו ע"ש במג"א (סי' תל"ד), נלע"ד דמ"ד ו' עונות ס"ל דטעם פרישה דבסיני לא הי' מחשש פליטה כלל וכ"מ קצת בירושלמי ולפ"ז אע"ג דקיי"ל דבעי ו' עונות מ"מ צו' נתינת תורה ולא ס"ל כפי' רש"י דחכמים פליגי על הא דלא מראש בסתר דברתי וס"ל ג"כ דהלכו לטבילה ביום שניתנה תורה ופשט הלשון זו דברי ר"י ורע"ק אבל חכמים כו' משמע נמי דלא ס"ל כלל הילפותא מסיני כנ"ל ועי' במג"א שם הביא עוד קושיא בשם הע"מ דהא נתינת תורה ביום נ"א לספירה כיון דעברו לאייר וא"י מה קשיא להו הלא מסקינן דלא עברו לאייר כלל ולרבנן חל חמשה עשר בניסן צו' לא בה' דדקתני בסדר עולם שוב ראיתי בס' מחזיק השקל שם שהקשה בן ותי' דהוכיח המג"א בן מדברי הטור (סי' תל"ג) שהביא דחמשה עשר בניסן הי' ביום ה' וא"כ דברי הטור תמוהין ובצ"ח (סי' תל"ג) האריך בזה.

אבל לענ"ד ברור דהטור ס"ל כמ"ש מקודם דצו' נתינת תורה וחל ט"ו בניסן בה' גם לרבנן דר"י אבל לענין פרישה פוסק בחכמים דשש עונות בעינן מטעם אחר כמ"ש וכן נראה ברור ממ"ש בס' תל"ג דאיך יאמר הטור מסבירא דעירוביהו לאייר מה שאין בן מסקנת הגמ' וגם הדבר רחוק דכיון דע"כ צ"ל דחסרו בשנה זו יותר מכלל השנים א"כ אין סבירא להיות ב' מלאים זה אחר זה ומה"ט נראה דאמרינן ח' חסרים עבד דלא עברו לאייר כלל למסקנא ואלו הדברייתות שהובאו בגמ' לעיל כולם ר"י הם [לפי סוגית הגמ' דלכו"ע בשבת נתינת תורה] ובתיבתא דסדר עולם כרבנן הוא דט"ו בניסן הי' ביום ו' א"כ הטור אע"ג שהביא דהי' בה' ע"כ ס"ל דצו' בחודש ניסנה תורה כנ"ל ברור כמ"ש [ולפ"ז נמצא דלא נתינת תורה בשבת וס"ל כמ"ש בפרקי דר"א (פ' מ"ו) דבע"ש בששה בחודש ניסנה תורה אכן בדברי הטור (סי' רל"ב) מפורש דלכ"ע בשבת נתינת תורה ומשו"ה תקנו בחפלת שבת שחזית ישמח משה ע"ש וצ"ע כי אין דברי הטור הנ"ל מספיקין לדעת פדר"א הנ"ל]. ע"כ.

גמ' . אבל פירשה בן האיש פומאה כ"ז שהיא י"ח. השפ"א כתב לחקור בפירשה מן האשה מוכן שלשה, אי מטמאה כ"ז שהיא לכה אף אחר ג', דלכאורה נראה בן, אך לפ"ז לא הו"ל לחלק בין איש

להקל בשום איסור כ"א לענין חילול שבת ואחילה ביוה"כ, דלא יהא אלא ספק פיקוח נפש נמי דוחה שבת אבל להאמין להם ממש אין נ"ל.

וב"כ החת"ס בחידושו לע"ז (לא ע"כ) וכתשבותיו (יו"ד סימן קא).

וע"ע בדבריו (אה"ע ב סימן סא) וז"ל: ועוד נ"ל דחוקתם שע"י גופם שלהם אינו חזקה לרפואת גופים שלנו דאינהו דאכלי שקצים ורמשים חביל גופי' כמבואר פ' אין מעמידין ל"א ע"כ ובחוס' ד"ה דאכלי וכו'. ע"כ.

ובשו"ת מהרש"ס (חלק ב סימן קפב) כתב: הנה בגוף דין נאמנות הרופאים כבר פסק הרדב"ז סי' ת"י וס"ס סי' קע"ה דבדאיכא רגל"ד ע"י הרגשת כאב נאמן הרופא והח"ס ז"דד דגם עכו"ם י"ל דנאמן בכה"ג ובתשו' רח"כ בסופו קוני' שאלת חכם בשם רב א' שחידש דברואה בלא הרגשה מהני רופא עכו"ם ע"ש. אבל הנה בחידושי ח"ס לע"ז (ד' ל"א) העיר בדבר חדש דמיון דעכו"ם משום דאכלי שקצים ורמשים חביל גופי' א"כ כיון שכל לימודי הרופאים בנייתוח וטבעי האנשים הם בגופות של עכו"ם אין להם בקיאות בטבעי גופות ישראלים ואף דלענין פ"ג ויו"כ גם מספק יש להקל אבל לענין נדה נריך עיון ע"ש.

אבל לעני' ז"ע שהרי בחוס' שם הקשו דהא בש"ס דשבת (דף פ"ו) מבואר דישראל דדייגי במצות חביל גופייהו טפי ומי' דדוקא התם לענין סרחון של ש"ז חבילי טפי אבל לגבי ארס שנכנס לפנים לחוך המעים חביל גופי' דנכרי טפי מפני שגם השקצים ורמשים נכנסים לחוך המעים ע"ש. א"כ זה דוקא לענין דבר הנכנס למעים אבל לענין דם נדה שברחם שאין המאכל נכנס לשם אין השקצים ורמשים מחממין יותר מחימום דאגה של מצות שמחממין הרחם לענין ש"ז שבתוכו וה"נ לענין דם שברחם האשה אבל היכי שבדוקים בראיית העין ע"י כלי המחזיק גם הח"ס מודה דנאמנים כמ"ש בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' ע"ז דהוי בכלל מלתא דעל"ג דגם עכו"ם נאמן ע"ש. ע"כ.

וע"ע בדבריו שם (חלק א סימן כד) וז"ל: הנה בענין אמירת הרופאים כבר האריכו הראשונים ואחרונים, ועמש"ל סי' י"ג באורך. אבל בחי' ח"ס לשבת (ס"א) ובחי' לע"ז (דף ל"א) פסק הרבה, דכל לימוד הרופאים בגופי עכו"ם דחביל גופייהו מאכלת שקצים ורמשים, ואין ראוי לגופי ישראל. וגם בתשובת ח"ס סי'

לאשה והי' הו"ל למימר מחלוקת בפולטת אחר ג' אבל בפולטת חוך ג' טמאה כ"ז שהיא לחה ואפשר דפולטת חוך ג' טמאה עד שישלים ג' ימים ואז תסריח ונ"ע.

גמ'. פרט' לשכבת זרע שהיא סרוחה וכו'. עיין אבות (פרק ג משנה א) מאין באה מטיפה סרוחה, וכחז' החשב"ץ במגן אבות שם, דאעפ"י שבשעת ההריון אינה סרוחה, שאינה מסרחת במעי האשה אלא לאחר שלשה ימים וכשתסריח אינה ראויה להזריע, כמו שזכר כאן, אבל היא סרוחה אם תעמוד שעה אחת חוץ לרחם, כי כן טבעה להסריח מיד כשהאזיר מקיף בה, כמו שזכרו זה חכמי התולדות, לפי שהיא בתכלית השווי, כי לולי זה לא הייתה ראויה להזריע הצורה היותר נכבדת שבצורות בעלי חיים, והוא האדם. ולפי שהיא בתכלית השווי והיא נעשית ממוחר הדם הוץ אחר העכול האחרון שהלך התמציית כולו אל כלי הנזלה והשתן והזיעה ולא נשאר אלא הוץ הנקי, אם כן כשישנה אותה האזיר ויוציא אותה מהשווי, מיד תסריח ולא תצליח להזריע. ולפי שהיא מוכנת להסריח אם לא הזריעה, קראה טיפה סרוחה. וכן מה שאמר טיפה סרוחה ולא הזכיר גם כן זרע הנקבה שגם היא מזרעת בשעת תשמיש חלק בהולדה, שהרבה נשים הן מתעברות ולא הזריעו, שאין אותו זרע אלא כעין ריר היוצא מרוב התענוג ואם אינן מתענגות אינן מזריעות והן מתעברות, אבל העובר הוא הנזר מזרע הזכר והדם המתקבץ בפי הרחם בשעת גמר תשמיש. וזהו שאמרו חכמים ז"ל בפרק המפלת [נדה לא א], האיש מזריע לובן והאשה מזרעת אדום, ובה נחלקו חכמי האומות אם מתערב זרע הזכר עם דם הנקבה ומשניהם נוצר הולד, וכן היה נראה דעת חכמי ישראל, או אם זרע הזכר אינו מתערב בדם הנקבה אלא שהוא מחממו ומקפיו, ומתדם ההוא אחר שנקפה בחוס זרע הזכר, נוצר העובר, דומה לקיבה שנותן בה חלב להקפיו לעשותו גבינה, וכבר הארכנו בזה בחלק ג' מזה הספר. ותקננו דעת חז"ל על הדעת האחרון. ומה שלא זכר התנא כי אם הטיפה ולא זכר דם הנקבה, זכר היותר חשוב שבהם וקל וחומר אל הגרוע שבהם. ע"כ.

גמ'. כיון דאבליין שקצים ורמשים חבילי' גופייהו. ידועים דברי החת"ס סופר, דלפי"ז קשה לסמוך בשם הוראה על רופאי זמנינו, אפי' ישראל בענין נדה וכדומה, דכל מומחתם עפ"י ספרי רפואות שנעשו ע"י נסיון שהי' להם ע"י גופי או"ה, וכן כל חכמתם בנייתוח עפ"י שנסו בגופן שלהן, דחביל גופייהו, ואין מזה ראוי לגופי בני ישראל, ואין לדון מדבריהם

גב'. **שם.** עיין רש"ס (ויקרא יא, ג) שכתב: כל הבהמות והחיות והעופות והדגים ומיני ארבה ושרצים שאסר הקב"ה לישראל מאוסים הם, ומקלקלים ומחממים את הגוף, ולפיכך נקראו עמאים. ואף רופאים מוצהקים אומרים כן, ואף בחלמוד, גוים שאוכלים [שקצים] ורמשים חביל גופייהו. ע"כ.

גב'. **ודב"ע בשבת ניתנה תורה לישראל** כתיב הכא זכור את יום השבת וכו'. עיין פנ"י שכתב לחמור במאי דמשמע הכא דר' יוסי אית ליה נמי הך ג"ש דזכור זכור. ולמאי דמסקינן לקמן דלר' יוסי הוסיף משה יום אחד מדעתו וא"כ בחלילה היה דעת הקב"ה ליתן התורה בערב שבת וכו"כ רש"י ומוס' דהיום כמחר אינו דרשה גמורה דלעולם בד' בשבת אמר הקב"ה ליפרוש היום ומחר ממנו ששם ד' וה' א"כ הו' כשינוי בכתב הלוחות שכתוב בהם זכור ומשמעו דבשבת עזמו נמי לא.

וכתב לתרץ לאפשר דאח"כ והיינו דאמרינן בעלמא זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו דלפי מאי שחשב הקב"ה ליתן התורה בערב שבת היה לו לומר שמור את יום השבת ולאחר שהסכים לדעת משה ליתנה בשבת הוצרך לומר ג"כ זכור משום הך ג"ש כדי לחלוק כבוד למשה ונפ"מ נמי לדינא לדורות לענין פולטת לר"ע כדאית ליה ולחכמים דאמר ר' יוחנן כדאית להו.

והדחת"ם כתב, הך גז"ש מקובלת היא ונמסרה מסיני ואי לאו מסירתה מסיני לא הי' במשמעות זכור עזמו של יום, ומש"ה א"ש דלמ"ד משה הוסיף יום א' מדעתו ואלו לא הוסיף נתנה תורה בע"ש. ואיך אפשר הלא ע"כ צריך הי' לומר זכור דמיני' ילפינן מ"ע של זכירה דהיינו קידוש היום ורצה הקב"ה שיהי' מ"ע זו נאמרה בחוץ עשרת הדברות ואי ניתנה בע"ש איך אפשר לומר זכור הרי אינו בעזמו של יום, אע"כ אין במשמעות זכור ע"י עיזמו של יום אלא מכה מסירת הגז"ש שנמסרה זכור זכור מהתם ואילו נתנה תורה בע"ש לא הי' מוסר הגז"ש זכור ולא הי' משמעותו עיזמו של יום, ודברי פנ"י בזה אינם מזכירים לע"ד ע"ש

גב'. **שם.** עיין בספר העיקרים (מאמר שני פרק יא) כי לכך נתנה בשבת להורות שעל ידה יקנה האדם שכל עלול מן המדה הנקראת שבת שהוא דבר קיים בעזמו, וזו היא הנשמה היתרה שאמרו רבותינו ז"ל (ביצה ט"ז ע"א, תענית כ"ז ע"ב) שהיא נחנת באדם

קע"ה רמז לזה. ובמ"נ בקו"א לסי' קפ"ז מ"ת כתב דרופאי ישראל שבו"ז מחללי ש"ק אין נאמנים. ובכ"ז בדאיכא רגל"ד הביא הח"ס בשם רדב"ז סי' ת"י להאמין לרופא. והוא נידד שם דגם ברופא עכו"ם יש ללדד בזה. וע' פמ"א ח"א סי' י"ב, שהוכיח מדיליף דאזלינן בת"ר דאל"כ דלמא טרפה, והא י"ל דרופאים אמדוהו שאינו טרפה, וי"ל דעדות רופא רק כרוב, ולהס"ד דרוב אינו מועיל ג"ז לא מהני, וי"ל דהוי כחרי רובא. ע"כ. עיי"ש עוד.

ובשו"ת חלקת יעקב (אה"ע סימן לד) נשאל בענין גיורת שהיו לה שני בעלים עכו"ם בנכריותה שנשאת להם זא"ז נשואין אורחים בדיניהם, ומתו שניהם אי שייך באשה זו דין דקטלנית דיכמות ס"ד ושו"ע אע"ז ט' ואסורה לינשא לישראל.

ובתו"ד הביא מדברי החת"ס לעיל, ח"ל: ועוד נראה לומר דאף לפי טעם דמעין, וגם לפי פשטות הגמרא והפוסקים דמעין שלה גורם למות ג"כ מותר בני"ד, לפי המבואר בב"ק ל"ז ונפסק ברמב"ם בשור המועד למינו אינו מועד לאינו מינו, ובגמרא מדמה קטלנית לשור המועד, רק דבזה לענין נפשות הלכה כרבי ובה כרשב"ג, א"כ עכו"ם דחביל גופייהו דלא דאיגי במזות ואכלי שקצים ורמשים כמבואר בשבת פ"ו ב' ולא דמי' לגופי דישראל, וכבר האריך בזה החת"ס יו"ד סימן קע"ה ובחידושו לע"ז ל"ו דאין ראיה מגופא דנכרי לגופא דישראל שהם גופים מחולקים, ואם כן בני"ד דמתו בעליהן עכו"ם שהם גופא אחרינא הוי כמועד למינו דאינו מועד לאינו מינו, ועי' בע"ז דף ל"א דבעכו"ם כיון דאכלי שקצים ורמשים דהוי שמו גילויא ולא מתו, ובחוספות שם.

ובהג' מנחת פחים יו"ד סי' קפ"ז כתב על דברי חת"ס הנ"ל, דבזמן הזה אין העכו"ם רגילים לאכול שקצים וממילא אין חילוק ביניהם, ובמחכת"ה אינו נראה, דאין סהדי דאכלי שקצים הנקראים "שנעק" בלע"ז והם יקרים וגם אוכלים ד"א הדומה לשקצים. ואף דאיתא בחוספות ע"ז שם ד"ה דאכלו דמשום דדייגו במזות אין לחלק לענין חולה הגוף משום זה, משם אין משמעות רק לענין סכנת גלוי דחימוס של המזות אין מבטל סכנת הארס, אבל מכ"מ נשמע דגופים חלוקים הם ואין ראיה מגוף הא' להשני דלענין חולי הגוף לאו כל אפי' שוין דלפעמים יותר טוב גוף הקר ולפעמים גוף החס, באופן שדברי החת"ס שרירין וקיימים והוי הדין דמועד למינו אינו מועד לאי"מ. ע"כ.

בשבת ובמוצאי שבת נטלת הימנו, שנאמר שבת וינפש, ווי אבדה נפש. עיי"ש באורך.

גמ'. בתרי בשבא אמר להו ואתם תהיו לי מוֹלֵכֶת בְּהֵנִים וכו'. עיין חוס' רי"ד, דמאי לאמרן בהשכמה עלה ובהשכמה ירד, צריך לפרש בו ביום שהיה עולה בהשכמה, ושומע ציווי של שם ויורד מיד בהשכמה ואומר לישראל.

גמ'. ובחד בשבא לא אמר להו ולא מירי משום חולשא דאורחא. כתב הריטב"א, פירוש דלא אמר להו מידי מפי הגבורה, אבל מעצמו אמר להם שכרם ועונשם של מצות, כדמצינא לקמן שלישי שלישי בחדש וכו' ואמרין שלישי למאי שלישי לכדמצינא וישב משה וכו' רבי אומר פירש להם עונשם של מצות וכו', כלומר ושלישי זה היה שלישי לאותם דברים שפירש להם עונשם ושכרן של מצות ביום ראשון.

דף פז ע"א

גמ'. בתליתא אמר להו מוצות הגבלה. פרש"י דלע"פ דמצות הגבלה כתיבה אחר מצות פרישה אפ"ה קודם לכן נאמרה וכו' דכתיב בסיפא דקרא ויגד משה דברי העם וי מה דברי העם יש כאן אלא מצות הגבלה וכו' עכ"ל. ובחומש פירש"י דהאי קרא דויגד משה את דברי העם היינו מה שאמרו ישראל שרוצים לשמוע מפי הקב"ה בעצמו וכו', וא"כ לכאורה דפירש"י בחומש סותר סוגיית הגמרא דכאן.

ותירין הפני יהושע, די"ל דלא ודא אחת היא, שע"י שאמר משה להקב"ה דברי העם דרוצים לשמוע מפי הקב"ה בעצמו רצונו לראות את מלכנו באותה שעה ממש הוצרך הקב"ה לאמר מצות הגבלה כדי שלא יתקשו לעלות חוץ ממקום הראוי להם והיינו דכתיב בסוף הפרשה ויאמר ה' אל משה רד העד בעם פן יתקשו אל ה' לראות וגו'. והשיב משה להקב"ה לא יוכל העם לעלות כי אחת העדות בנו לאמר הגבל וגו'.

גמ'. יום אחד הוסיף משה מודעתו וכו'. עיין חידושי חת"ס לעיל (פו ע"א) שכתב ליישב מ"ש במכילתא (ומייתי לי' בספר משנת דר"ע) משה הוסיף יום, והסכים הקב"ה ע"י, זש"ה עד שהמלך במסבו נרדו נתן ריחו, וז"ע שזה קאי לגנותן של ישראל שעשו העגל כידוע.

וכתב ליישב, דלכאורה קשה הא ישראל שבאותו הדור לא חביל גופי' ממצות עדיין וגם שקצים ורמשים לא הוו אכלו כ"א מן וא"כ איך נילף מיני', וז"ל דמ"מ חביל גופי' מאהבת להבת קבלת התורה שהי' רב וגדול, וכומצ החת"ס: ולפ"ז אומר אני דהוה חביל טפי מן זה עוצא ולא הי' צריכים פרישה רבה כ"כ דבזמן מעט הסריח לכן לא הפרישם הקב"ה כ"א היום ומחר, אך הי' ציניהם ערב רב דלא דמי להבת קבלת

התורה לידהו לשל ישראל והם היו צריכים ג' ימים, והקב"ה הוא דלא חש להו דברונם לא נתקבלו, אך משה שקבלום מדעתו הוסיף יום א' לטובתם.

אך לפ"ז קשה מ"ט הסכים הקב"ה ע"י הא לא לרצון הי' לי' הערב רב, וי"ל דמ"ט במדרש דבאמת גם ישראל דבאותו זמן לא הי' לבד כולם שלם עם ה', וע"ז כתיב ויפתוהו בפיהם ובלשונם יחצו לו ולבם לא נכון ואז כבר התאוו לעגל ועריות, ומה שלא הפרישם הקב"ה רק ב' ימים שלא ליתן פ"פ למדה"ד ולא יבוא המקטרג שצפון לבם אבל כשהוסיף משה משום הערב רב הסכים הקב"ה לטובת ישראל והוה שאמר הכתוב עד שהמלך במסבו נתן תורה כבר נרדו נתן ריחו להרהר בעריות וע"ז. ע"כ. ועיי"ש עוד מ"ט בזה.

גמ'. שם. עיין חת"ס לעיל (פו ע"א) שכתב: והנה בהא דפסק רמב"ם ג' עונות כראב"ע אמרתי קצת על דרך דרוש דהנה הקב"ה אמר היום ומחר ומרע"ה אמר לשלשת ימים ומזה הולידו חז"ל שהוסיף יום א' מדעתו לכאורה אין צורך לזה דרש"י פי' פ' בא לא תוותרו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר ליתן תחום לבקרו של בוקר דהיינו מעמוד השחר, משמע מזה דקודם מתן תורה היה וישראל מחשבי' היום מהנץ החמה ולא מעמוד השחר ומש"ה הוצרך לומר בפסח מצרים ב' בקר כנ"ל, וידוע נמי דלגבי בני נח הלילה שיך ליום העבר דכתיב יום ולילה לא ישובו, והקב"ה דבר עם מרע"ה בהשכמה בע"ה וא"ל היום מחר היינו ביום ה' וציוס ו' ובשבת יתן תורה ומשה ירד נמי בהשכמת אותו היום קודם הנץ ולדידהו הוה עדיין לילה והי' נחשבת הלילה ליום ד' נמצא הוה שבת יום השלישי ע"כ כי ביום השלישי ירד ה' והכל מכוון לדבר א' ואין צורך לומר שהוסיף יום א', אך במכילתא פרשת בא

דין בני נח אלא שהם מעצמם קיבלו עליהם דין ישראל כמו אבותינו. וידוע דין ב"ר הלילה הולך אחר היום ובישראל היום הולך אחר הלילה כמבואר אצלנו כמה פעמים בשם מ"ו הגאון הפלא"ה ז"ל והבי קאמר מרע"ה ע"כ היום כמחר עם לילו והיינו יום ד' ולילה שלאחריו ויום ה' ולילה שלאחריו, וע"כ הקפיד הקב"ה על פרישת ב' ימים שלמים עם לילותיהם, אלא דלגבי ב"ר שהלילה הולך אחר היום סגי בהכי. אמנם אנחנו נקבל עלינו דין ישראל ע"כ לילה דהאידנא כבר איל ל' וע"כ להוסיף יום א' ויחמיל יום ראשון מליל ד' נגהי ה'.

ועיין שפ"א שכתב לפרש בדרש דהיום כמחר כעין דברי החת"ס, דמיון דמנינו בקדשים הלילה הולך אחר היום שלפניו, א"כ י"ל דמאמר השי"ת היום ומחר כפשוטו ליל שאחריו עמו יום ד' ולילה שאחריו וזה עם לילה שלאחריו, אלא מיון דלדידן נחשב היום אחר הלילה למד משה רב"ה להיות הפרישה נמי לדידן היום כמחר והיינו ב' ימים לבד מהאידנא וא"ש נמי מה דקשה מנ"ל לבד מהאידנא, ולהנ"ל א"ש מיון דגם זה אמת דאכל הקב"ה מתקיים כפשוטו היום ומחר [בהדי יומא דהאידנא] כנ"ל, והסכים השי"ת להיות גם אצלנו היום כמחר ולא נתן בערב שבת כנ"ל, ולרמב"ם ז"ל י"ל באופן הנ"ל דבאמת כן דרש משה רב"ה לילו עמו, והיינו דלענין ב' מע"ל דטומאה הוא מקודם אור הבוקר כמ"ס הרמב"ם לר"י, ולכך לא היו יכולין לטבול עד יום ו' וכדי שלא יהי' הללו הולכין כו' הממין עד שבת דאי לאו הכי היו טובלין בליל ו' והי' הקב"ה נותן התורה בע"ש, אלא שהסכים למרע"ה דב' מע"ל מקודם הבוקר בעיני כנ"ל והלילה הולך אחר היום.

גמ'. ובמנ"ל דהפכים הקב"ה ע"ל ידו דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא. עיין הפנ"י, דליכא למימר דלאו משום דהסכים אלא משום שעדיין לא טבלו וסמכו על דברי משה שהוסיף יום אחד לענין שפליטתן טומאה והיו ממתינות עד שכלה זמן טומאת פליטתן דהא ודאי ליחא שהרי כבר הוצרכו הנשים לטבול בטבילת גרות בחמשה בשבת בשעת הזאת הדם כדי ליכנס תחת כנפי השכינה כדאיחא בסוף פרק החולין [ביבמות דף מ"ו ע"ב] ואף אח"ל שחזרו ופלטו שבת זרע אח"כ אפ"ה ודאי טבלו אח"כ מיד אי משום דטבילה בזמנה מזה או משום אכילת שלמים דכתיב בקרא.

ועיין חת"ס שמביא מה שמקשים, דלמא משום דלא היינו עצמם בטבילה עד צפרא דשבתא משום שהוסיף יום אחד. וחירץ דלק"מ דע"כ מיד טבלו דהרי

פליגי בהא לת"ק ליתן תחום לבקרו של בקר ור' ישמעאל פליג וס"ל ליתן בקר שני לשריפתו, נמצא לר' ישמעאל לשיטתו ע"כ לומר דלא צריך קרא לבקרו של בקר דגם קודם מתן תורה הי' סתם בקר ע"ה א"כ על כרחך לומר שהוסיף יום אחד מדעתו. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שפ"א שהקשה, איזו הוספה הי', מיון דבד' אמר לו הקב"ה לפרוש, ואי משום שאמר לשלש ימים, איזו זה הוספה במעשה כלל כמו איך מילי דפירש מן האשה ושבר את הלוחות.

וכתב דלפי' הרמב"ם ז"ל י"ל מיון דגם לר"י ס"ל בהשכמה עלה כנ"ל א"כ הפרישם קודם אור הבוקר כדי שיטבולו ביום ו' א"כ זה הי' ההוספה, דאי ס"ל כראש"ע היו מותרין כל היום מיון דסגי ג' עונות והיו זה הוספה, אבל לפירש"י באמת היו מותרין עד סוף היום מה הוספה הי'.

איברא דקשה לרש"י ז"ל מאי ראוי מהשכמה לדע"ק יותר מלר"י, לכן אפשר דלרע"ק דתליא בעונות לא רצה שיטבולו כל ליל שבת דהיי' זמן קבוע, והפרישם בתחילת היום שעה או ב' כל מה דיכול להקדים ויש ג"כ הוספה דלר"י מותרין כל היום ודוחק ואולי י"ל דבינתיים למד עמהם דין זה דפולטת ביום הג' טמאה, אבל גם זה דוחק דלא מצינו שהיו נוהגין טומאה וטהרה קודם קבלת התורה.

ואפשר דבשמים החשבון להיות הלילה נמשכת ליום הקדום נמצא הפי' היום הוא עם הלילה שלאחריו, אבל למטה בעוה"ז הוצרכו להיות כמחר מה מחר כו', ולכן הי' מוכרח להוסיף יום א' מדעתו ולהורות להם דהיום הולך אחר הלילה, גם י"ל דמשה ידע ממצב בני' שלא יהיו כל כך דואגים במצות ולכן הוסיף יום א' שאינה מסרחת בב' ימים וכדלעיל. ע"כ.

גמ'. ופירש מן האשה. פי' נתן בלבו לפרוש, שעדיין לא הי' שהות לפרוש מיון שדרש לעצמו ק"ו מפרישת ישראל. (תוספות רי"ד).

גמ'. היום כמחר וכו'. עיין תוס' דאין זה דרשה גמורה. והריעב"א כתב, כי הקב"ה אמר מקרא סתם כפי מה שירצה משה לפרש, ומשום דפשוטו לא משמע הכי אלא שמשה דרש היום כמחר חשבינן שהוסיף אותו מדעתו.

גמ'. שם. עיין חת"ס שהקשה, איך אפשר שיהי' היום כמחר. וכתב: ע"כ נראה לע"ד שישראל הי' להם

איחא בזבחים קט"ז ע"א לא הקריבו שלמים בני נח וישראל שהקריבו שלמים בה' בסיון אז כבר הי' להם דין ישראל כפירש"י שם ד"ה לכל קרבנו, וכן שמעתי מפי מ"ו הגאון חסיד שזכהונה מוה' נתן אדליר זצ"ל דמשעה שנבחרו ישראל שפירש"י התם היינו ה' סיון שבנה המזבח, וא"כ כיון דקיי"ל אינו גר עד שימול ויעבול כדאיחא פ' החולץ ויליף לי' טבילה מאבותינו דכתיב ויבסו שמלותם. נמצא ע"כ כבר טבלו כולם לגירותם קודם ה' בסיון כדי שיכלו לשלוח נערי בני ישראל להקריב להם שלמים, והקב"ה הא לא חשש להפלטת זרע וכיון שכבר טבלו כולם לגירותם מ"ט לא אחי' שכינה עד נפרא דשבתא אע"כ שהסכים עם משה רבינו ע"ה שחשש לפליטת זרע והוסיף יום א'.

עוד כתב החת"ס: ובספר בית שמואל בהקדמתו לא"ע ב' דבר נאה ומתקבל אלא שנדפס בגמגום, והוא דס"ל לר' יוסי כראצ"ע דביום ג' טהורה והקב"ה נמי חשש לפליטה וע"כ הפרישם היום ומחר ותנתן תורה לטבולי יום, משה רבינו ע"ה הוסיף יום כדי שתנתן למעורבי שמש, ומזה הטעם בעצמו פירש מאשמו דאע"ג דלא דברה שכינה עמו בלילה מ"מ לא רצה להיות טבול יום, והנה לפ"ז להקב"ה קיל תורה מקדשים כפירוש רש"י ד"ה ראוי' קא אמינא וכו', מה שאין כן למשה רבינו עליו השלום שהצריך הערב שמש כקדשים ועל כן שיצר הלוואות מקל וחומר דפסח וק"ל ודפח"ח.

והנה לכאורה משמע דאדרבא מטעם פליטה דחשש מרע"ה לא היה צריך לפרוש מאשמו דכיון דלא שייך זה אלא בנשים אבל בעל קרי סגי בשעה קלה יבעול ויעבול, וכבר עמדו בזה בתוס' יבמות ס"ב ע"א ע"ש, אלא שבאמת לפי פשטיות הסוגי' לא חשש הקב"ה לטומאה כלל אלא מגו"ה צוה לפרוש היום ומחר ומשה הוסיף משום פליטה ודלא כב"ש הנ"ל. א"כ גזירת הכתוב עכ"פ דלשכינה צריך פרישה ב' ימים והוא שפיר ק"ו לפרוש מאשמו ולא חלי' פרישה מאשמו בהוספת יום א' מדעתו, אמנם למ"ש תוס' ד"ה וקבע להם זמן שפיר מבואר דאי לאו דהוסיף יום א' מטעם פליטה לא הי' ק"ו לפרוש מאשמו ושפיר חליא זה בזה. והנה ידוע אלו לא אירע יום ירידתו של מרע"ה ביום י"ז חמח שליטת הס"ס וקטב מרירי לא נשתברו הלוואות כי יומא קא גרים להללח מעשה שטן, והשתא אלו לא הוסיף יום א' מדעתו לא אירע ביום י"ז בחמח ולא נשתברו הלוואות.

והנה על ק"ו זה של תוס' מפליטה הקלה עדיין יש לפקפק בשלמא מ"מ שנקבע זמן ולא יעבור אם יאירע לאשה א' שתפלוט חיתתן החורה והיא תעמוד בחוץ והא פסידא דלא דר ע"כ הוצרכה פרישה מספק, משא"כ מרע"ה אינו צריך לפרוש מספק שכינה ואם יאירע שהקב"ה ירצה לייחד הדבור עמו יאחזר הדבר עד אחר תשמיש וטבילה כיון שבהיתר בעל ואין צריך לחוש מספק ואינו פסידא דלא דר וכיון שאינו ק"ו גמור מיקרי שפיר מדעתו. והנה י"ל קו' תוס' ד"ה ואחא פה וכו' ולומר דמבואר פ"ק דביצה דדבר הנאסר במנין אע"ג דביצה חלי' בעדות מ"מ אי לאו שהטעם מבואר וגלוי דחלי' זה בזה וכ"ע יודעים אי לאו הכי הי' צריך לביצה מנין בפ"ע להחירו וע"ש בשיטה מקובצת ובחידושינו ועיין תשו' הרא"ש לענין ציצית של פשתים ורמז עליו מג"א סי' ט' סק"ז, וא"כ י"ל ואחא פה עמוד עמדי אינו מנוה לפרוש מאשמו כלל אלא שיעמוד שם לקבל שארית החורה. אך עכ"פ אינו נכלל בהיתר שובו לכס לאהליכם וכיון שבכלל איסורן של ישראל נכלל מרע"ה מק"ו לפרוש מאשמו לעולם אע"פ שאינו ק"ו גמור דיש לפקפק כנ"ל מ"מ אין טעמו ידוע ומבואר לכל וצריך היתר בפירוש וכיון שהקב"ה לא החירו בכלל ישראל שובו לכס לאהליכם אלא אמר ואחא פה עמוד עמדי, ומעולם לא החיר לו הקב"ה בפירוש נמצא נשאר באיסורו והיינו הסכמת הקב"ה שלא החירו בפירוש. ע"כ.

גמ'. ופירש מן האשה בואי דריש וכו'. כתב הרמב"ן, יש לשאול מנלן דמדעתו עשה שמה לא פירש עד שאמר לו הקב"ה ואחא פה עמוד, וי"מ ואחא כדעתך פה עמוד עמדי, ר' משה בר' יוסף ז"ל, ואינו מחוור, וי"ל אלולי שמדעתו עשה שכינה למה לא אמרה לו כן עד לאחר מתן תורה והלא עמו היה בדיבור מקודם לכן כלאחר מיכן, אלא ש"מ שלא נטוה עד שפירש הוא מדעתו מק"ו, ומיהו ק"ו גופיה לאו דוקא הוא דהא מצי משמש וטובל ומדבר בכל יום אלא הוא מדעתו שנשא ק"ו בעצמו להתקדש שיהא ראוי לדיבור בכל עת. וכן משיביר הלוואות אינו מחוור היאך עשה מדעתו והלא ק"ו דרש, אלא חומרא בעלמא הוא שעשה לומר שלא יהא נתפס בשבירתו, אבל אינו ק"ו דאדרבה צריכין הם לתורה כדי שיחזרו ויעשו תשובה אע"פ שאין אוכלין בקדשים עכשיו. וכן צ"ע מנלן שהסכים הקב"ה עמו, אי משום אשר, הרי כמה כתובין בתורה שאין לשון אישור, ושמעתי משום דכתיב אשר שברת ושמחת בארון

לוחות ושברי לוחות מונחים בארון ולמלא היה בשבירתן חטא אין קטיגור במקום סניגור אלא מלמד שהיתה שבירתן חביבה לפניו, ומדרש אגדה יהושע ושבעים זקנים חופסין בידיו שלא יצברם ולא יכלו לו אמר הקב"ה תהא שלום באתו היד שנאמר ולכל היד החזקה וגו' אשר עשה משה, ואפשר דמשום הכי דריש האי אשר לשון אישור. ע"כ.

גמ'. ואתה פה עמוד עמודי. עיין בחוס', שחמהו, וכי לא ידעו הא דכתיב ואתה פה עמוד עמודי. וכח הפני", דאין זה מספיק לשמא אהרן ומרים לא היו ידעי מה שאמר הקב"ה למשה ואתה פה עמוד עמודי דהכי משמע פשטא דקרא בפרשת בהעלותך שם שהשיב הקב"ה לאהרן ומרים לא כן עבדי משה פה אל פה אדבר בו ופרש"י בחומש דהיינו דמה שאמר למשה פא"פ לפרוש מן האשה והיינו מה שאמר ואתה פה עמוד עמודי.

ולבן כתב הפני", כי לולי דברי החוס' היה נראה לפרש בענין אחר דהא דאמרין דמשה פירש מן האשה מדעתו היינו דאפילו לאחר שצוה הקב"ה למשה שיאמר לישראל מנחם פרישה אפ"ה לא שייך האי ק"ו לגבי משה עצמו שיפרוש מן אשתו אף לאחר מתן תורה כיון דתו ליכא למיתש לפולטת שכבת זרע דאשתו ואי משום משה עצמו שפיר היה יכול לטבול לקריו כיון דמסקינן לעיל דניתנה תורה לטבולי יום ואמרין נמי דכל עליומיו של משה היו בהשכמה וציללה לא דיבר הקב"ה עמו אם כן שפיר היה יכול לטבול צלילה ומדאשכחן שאמר הקדוש ברוך הוא למשה לאחר מתן תורה לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמודי ולמשה עצמו לא אמר לא היתר ולא איסור על כרחך היינו משום שכבר ידע הקב"ה שמשה בעצמו היה מחמיר לדרוש הק"ו לפרוש לגמרי שלא יעלה לדבר עם השכינה בעודו טבול יום.

ובזה יתיישב ג"כ הא דילפינן מקרא דואתה פה עמוד עמודי שהסכים הקב"ה למשה ולכאורה אכתי לא מוכח מידי דכלל"ה הוצרך הקב"ה לאמר למשה ואתה פה עמוד עמודי כדי שיעלה להר מיד לאחר יידידתו באתו היום עצמו כדאיחא בפ"ק דיומא (דף ד' ע"ב) דלרבי יוסי דאמר בשבועה בחודש ניתנה התורה בשבועה ניתנה ובשבועה עלה. ולהנ"ל אחי שפיר. עכ"ד הפני".

וע"ע בשפת אמת, שכח ג"כ לתמוה כדברי הפני", וז"ל: תימא על תמיהתם מאין הי' להם לידע

מה שנאמר למרע"ה, לא מיבעיא למ"ד (בגיטין ס') תורה חתומה ניתנה אלא אפי' למ"ד מגילה מגילה ניתנה מ"מ מנ"ל שכחב מיד מה שנאמר לו, בפרט שכחבו מרע"ה במשנה תורה אחר הסתלקות אהרן ומרים ומנ"ל שידעו אהרן ומרים מזה וז"ע, גם לשון המאמר שהביאו החוס' שמיום שנתיחדה שכינה כו' ז"ע דמשמע קצת דפירש ממנה גם קודם מתן תורה, [ועי' ביצמות (ס"ב) בתו' ד"ה דכתיב דכ' בשם הספרי שמיום שדברה השכינה כו' פי' ממני, אכן באתו הדיבור מבואר בלשון החוס' דכששמע משה מפי הגבורה אל חגשו כו' נשא ק"ו כו' ועשה לה אהל בפ"ע או נתן לה גט ע"ש].

גמ'. שם. עיין בספר זרע יצחק על מסכת עבודה זרה (דף כד ע"ב) מ"ש בדברי החוס' כאן.

גמ'. התורה כולה באן וישראל מומרים ע"ל אחת כמה וכמה. עיין חוס' דאין זה ק"ו גמור. והריטב"א כתב, די"ל דק"ו פריכא הוא דשאי הכא דכל שכן שישראל צריכים את התורה כדי שישובו לשי"ת ואולי יקיימוה ויתכפרו, אלא שהוא עשה כעין ק"ו קצת לחוש על כבודו של מקום וכעין הבא ליטמא פותחין לו.

גמ'. אשר שברת ואמר ריש לקיש יישר כחך שישברת. פרש"י ז"ל דלשון אשר שברת דריש. והקשה הריטב"א, דהא איכא "אשר" באורייתא דליכא למדרשא הכי ח"ו, כגון את העגל אשר עשו וכיוצא בו.

וכתב דש מתרצים דעיקר דרשא מדכתיב ושמתם בארון ואם לא הסכים הקב"ה על ידו היאך שביר לוחות מונחות בארון למזכרת עזו של משה קטיגור במקום סניגור, אי נמי דנפקא לן מדכתיב ולכל היד החזקה (דברים ל"ד ע"ש ברש"י) וכיון דנפקא לן דרשא מהתם אסמכוה הכא על אשר שברת יישר כחך ששברת.

ועיין בפ' הכותב שבעין יעקב שהביא קושיא הג"ל בשם הרשב"א, דמנא לן שהסכים הקב"ה במה ששיבר משה הלוחות מדכתיב אשר שברת ואמר ר"ל יישר כחך ששברת, והרי כמה "אשר" כתובים בתורה שאינם לשון אושר.

ובשו"ת מראה יחזקאל (סימן ו) כתב דלא קשה מידי, דהוכחת הגמרא היא מיתור לשון דלא הול"ל אלא הלוחות הראשונים ואנא ידענא מאן נינהו ובמקרא כתוב [שמות לד א] הלוחות הראשונים אשר שברת.

עירות ומשפט אלו דינין ע"ש וברא"ס ונחלת יעקב פ' בשלח.

ועיין מ"ס החת"ס לפרש בזה דברי מהרש"א בשמעתי. עיי"ש שהאריך עוד בזה.

גמ'. שם. פירשו רש"י ותוס' דתחומין היינו הולאה, דההולאה לא איפקוד במרה שעל כל המלאכות נטו, חוץ מהולאה.

ועיין שו"ת עונג יו"ט (בהקדמה אות כב) שהקשה מ"ס דנטו על כל המלאכות ולא נטו על ההולאה. ולכן כתב, דולולי דבריהם ז"ל היה נראה לפרש דבמרה לא נטו על שום מלאכה ורק בזכור אחד נטו ולא בשמור וזהו אשבת איפקוד תחומין לא איפקוד היינו אזכירה דשבת איפקוד לקדשו. ומ"ד אשבת איפקוד ותחומין נמי איפקוד סובר דאע"ג דלא נטו על שום מלאכה מ"מ ההולאה איפקוד דהולאה שניא מכל המלאכות דהוי הלכתא רבנא לשבת כמ"כ הפני"ב בסוגיין, דהכי מצינו שגם הנביאים הוכיחו את בני דורם ההולאה כדכתיב בירמי' ולא תוציאו משא ביום השבת ע"ש. ומ"ד דתחומין לא איפקוד סובר כי היכי דלא איפקוד אכל מלאכה ה"ל לא איפקוד על ההולאה.

[וביושב] בזה מה שהקשו תוס' אהא דאמרו אלמלא שמרו ישראל שבת הראשונה לא הי' שולטת בהן שום אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וכתיב בתרי' ויצא עמלק ע"ש. והקשו תוס' דאמאי קרי לה שבת ראשונה הלא במרה נטו על השבת וזה היה שבת שלישית אחר מרה. ולהג"ל א"ש דבמרה לא נטו על המלאכות רק על הזכירה אחד ולהכי חשיב לי' שבת ראשונה. דבאותו שבת שנטו עלי' שלא ללקוט מיד עברו ע"ז ולהכי קרי לי' שבת ראשונה].

גמ'. באשר צורך במרה. כתב הריטב"א, וא"ת ויין שהמקרא הזה הוא בדברות האחרונות דילמא מאי כאשר נזכר בהר סיני בדברות הראשונות, י"ל כי כל מה שכתוב בדברות אחרונות נאמר גם בראשונות, כדמצינן (ר"ה כ"ז א') זכור ושמור דזכור אחד נאמרו, והא דאמר רב אחא בר יעקב למסען פירושו אף למסען לומר שלא נסעו מרפידים עד אחד בשבת וכדמפרש ואזיל דבמרה נטו על השבת ואף תחומין איפקוד לשנים עשר מיל כדפרישנא במסכת עירובין (י"ז ב'), [ו]הכא לרבי חייא קאמרינן דאיהו סבר התם (שם) תחומין דאורייתא, ורבה סבר שיש לחנייתן אבל מסעם מרפידים ביום השבת היה דקסבר דבמרה תחומין לא איפקוד,

גמ'. שיש למוציא רבא אמר לחנייתן. הקשה תוספות רי"ד, מה צא לומר לנו שיש לחנייתן בשלמא שיש להגבלה אינטיך לאשמעי' דבתלמא עבוד הגבלה ומקרא מסורס הוא אלא שיש לחנייתן מה ילפי מינה.

ותירין מין דר' יוסי קאמר לה אחא לאפוקי מרבנן דאמרי בששי לחנייתן ניתנה תורה והוה שבת ואחא למימר דששי לחנייתן כמו שהוא ששי בחודש כך הוא ששי בשבת.

עמוד ב

גמ'. לחנייתן וכו' וקמפי' לגי בשבת דמרה. הקשו תוס', דלמא כאשר נזכר במן אשר תאפו אפו וכו'. ועיין חת"ס דלא קשי' להו דלמא כאשר נזכר במן אל יצא איש ממקומו וכו' דס"ל לשמעתי דהאי קרא לא נאמר בשבת ראשונה כמ"ס תוס' ד"ה תחומין וכו' מש"ה הקשו דעכ"פ אפי' ובשול נאסר להם במן ולמא אהא קאי כאשר נזכר.

וע"ז תירוצם כתב תוס', דנראה דחוק, דמי חלי כיבוד אב ואם ושבת אהדי דלמא הא כדאיחא והא כדאיחא, ועוד הא בשמעתי לא מיימי כלל הא דכיבוד אב ואם, וא"כ עיקור חסר מן הספר.

ל"ב כתב ליישב, מדכתיב בדברות ראשונות זכור ובשני' שמור וקיי"ל דזיבור אחד נאמרו לומר כל שיטנו בשמירה ישנו בזכירה לומר דנשים חייבות בעשיון דשבת אע"ג דהוא מ"ע שהז"ג מ"מ חייבות הואיל ואיחנהו בלאוין דשבת, ותינתן אי שמור לאו הוא, וכיון דזכור הוא עשה שנאמרו דזכור א' להורות כל שיטנו בלאו ישנו בעשה, והשתא אי ס"ד כאשר נזכר דגבי שמור דדברות שניות אציווי דמן קאי ושם לא נאמר אלא עשה את אשר תבשלו בשלו פי' היום בערב שבת ולא מחר שבת ולא הבא מכלל עשה הוא ג"כ עשה וע"ז אמר שמור וא"כ למ"ד ריש פרק המוציא תפילין השמר דלאו לאו, והשמר דעשה עשה הוה האי שמור נמי עשה, ואין צין זכור לשמור ולא כלום, ומ"ט נאמר דזיבור א', אע"כ כאשר נזכר במרה ושם בודאי נאמרו כל הלאוין דשבת ואמור שמור בלאו.

ול"פ ז"ל לר' יוחנן דס"ל השמר דעשה נמי לאו אין הכרח כלל שנטו במרה על השבת ובמילתא פליגי תנאי בזה מילתא דלר' יהושע שם שם לו חק זה שבת ומשפט זה כיבוד אב ואם, ולר"א המודעי חק אלו

דכאשר נזך פי' במרה לא במן, [ואיסור תחומין נפקא לן מהא דדריש רע"ק בסוטה (כ"ז ב) ומ"ד לתחומין איפקוד במרה אפשר נמי ס"ל הכי ולא מדכתי' אל ינא כנ"ל].

גמ'. שם. עיין שו"ת חתם סופר (חלק ז סימן יג) במכתב לרצו הגאון ר' נתן אדלער זצ"ל, וז"ל: מתקשימי ומנאמיו ברא"ס פ' בשלח (ט"ז א' בסופר) איך נסעו מאליס בשבת למאן דאמר במרה איפקודו תחומין, ותיקן ז"ל, דהנסיעה מאליס הי' מערב שבת ונסעו עד פחות ממאהלך תחום, ובשבת באו מדבר סין, מה שאין כן לעיל בנסיעתם מרפידיס ליכא למימר שבתחלה נסעו מרפידיס בשבת פחות מתחום שבת והוא ששי לחנייתן שבתחלת נסיעה ליכא למימר הכי, ובעל זכרון יוסף ז"ל סי' ז' לא נחית לפרש דברי הרא"ס קך, והקשה עליו ואינו נכון, אבל קשה לי לפי דברי תוס' המתחיל לתחומין וכו' שנעלמו לשעה מהרא"ס ז"ל, לתחומין פירוש הולאה, והדרה קושי' לדוכתין. ע"כ. וע"ע שו"ת חתם סופר (חלק ז סימן עב) בזה.

גמ'. ואותו היום חמישי בשבת ה"ה. עיין תוס' בטעם שנקרא שבת הגדול, ובטור אורח חיים (סימן חל) כתב הנס בעיני אחר, וז"ל: שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול והטעם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מנצח מקחו בעשור דכתיב בעשור לחודש הזה ויקחו להם שה לבית אבות שה לבית ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם ומנא ש' בחדש היה שבת ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבו לשחטנו לשם פסח במצות השם עלינו והיו שנייהם קהות על ששחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול. ע"כ.

ועיין בית יוסף שם, שכתב: ואם תאמר לפי טעם זה הוה ליה למיקרי לכולהו יומי דמעשור לחודש עד ערב הפסח ימים גדולים דכולם נעשה הנס ויש לומר שעיקר הנס היה בהתחלתה שאז היה עיקר קהיון שני המצריים אבל אחר שעבר היום הראשון כיון דדשו דשו. ע"כ.

גמ'. אייר דהדיא שתא עבורי עברוה. הא דלא תריץ הכא הא מני ר' יוסי היא משום דלקמן מוכח מקראי דהכי הוה מן המן הילכך נריך למימר עבורי עברוה. (תוס' רי"ד).

וא"ת מכל מקום היאך הביאו כליהם בשבת, וי"ל שהניחום על בהמתם, ואע"ג דהוה להו מחמרים אחר בהמתם בשבת לית לן בה דמי אמרינן הכא דתחומין לא איתפקוד הוא הדין דלא איתפקוד במרה על מחמר אחר בהמתו שאין בו כרת ולא מיתה כדאיתא בסוף מחלמין (לק' קנ"ד א') דלא איתפקוד במרה אלא על מלאכה שיש בה כרת.

גמ'. שם. הקשו תוס', דמיון דבמרה מייפקדו אשבת היכי אמרינן בפרק כל כחצי אלמלי שמרו ישראל וכו'.

ועיין פנ"י שכתב דעיקר קושיית תוס', כיון דרז יהודה משמיה דרז אמר כאשר נזך במרה ובפרק כל כחצי [דף קי"ח ע"ב] נמי רז יהודה משמיה דרז אמר לה.

ובתב הפנ"י ליישב קושיית תוס' דלא תיקשי דרז אדרב, דהא דאמר רז בפרק כל כחצי אלמלא שמרו ישראל לשבת ראשונה איכא למימר דהאי ראשונה היינו למילתיה מה שהזכיר להם בשעת מעשה אהולאה דלקיטת המן גופא שאמר להם שעת ימים תלקטוהו דבלא"ה נראה דעיקר שבר ועונש בשמירת שבת ומלאכה היינו לענין הולאה שזריך זהירות ושמירה יתירה כדאמרינן לעיל בפ"ק (דף י"ב ע"א) גבי חייב אדם למשמש בבגדיו ע"ש ואמר רז יוסף הלכתי רבתי לשבתא, והכי נמי אשכחן בירמיה שאמר לישראל כה אמר ה' השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת וכתוב בתורה וצאו בשערי העיר הזאת מלכים ושרים וגו' וישנה העיר הזאת לעולם וכו"ג טובא בנחמיה בן חכליה.

גמ'. שם. כתב השפ"א, לכאורה תמוה דהרי כתיב מפורש שבת בקרא קודם נסיעתן מרפידיס בפ' המן ולמה הוצרך להביא הא דר"י א"ר, וגם מה שהקשו תוס' דילמא באמת כאשר נזך במן, אך י"ל דבאמת דרשינן הא דכתיב אל ינא בפ' המן לאיסור תחומין בסוף פ"ק דעירובין ע"ש, [ודוחק לפרש כמ"ש תוס' דאחר מתן תורה נאמר ומשום דשייכי למילי דמן כחצינהו תוס'], וא"כ בע"כ כאן דמר סבר לתחומין לא איפקוד, ז"ל דס"ל דמפרשת המן אין רא' די"ל דדוקא על מילי דהולאת המן הוהירו כשיהי' שבת, [כמ"ש הרמב"ן והרשב"א ר"פ יציאות השבת ע"ש ולא ס"ל כסוגיא דעירובין הנ"ל], ולא שיסמרו שבת בכל מילי, ולכן א"ש דגם תחומין לא הוהירו אז אלא לגבי לקיטת המן וע"כ

קמי האי דששת ימים תלקטוהו, ואין לומר דהתם ששי לימי השבוע קאמר דהרי אמרו בריש פ"ק דר"ה דלא אשכחן שני בשבת דכתיב.

גמ'. אותו יום נמל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית וכו'. ידוע קו' המפרשים שהקשו בזה דפסחים (דף ס"ו) דהלכה זו נחלמה מבי בחירה אם פסק דוחה שבת עד שזא להם הלל הזקן כו', דהא בשבת כאן מקשינן לר' יוסי ולרבנן מזרייתא דעשר עטרות וכיון שהי' ר"ח ניסן בשנה השנית ביום א' ה"ל י"ד בשבת וכתיב ויעשו בני ישראל את הפסח בארבעה עשר, א"כ מוכח דפסק דוחה שבת ומאי מספקא להו. וז"ע. עיין אור חדש וקהלת יעקב, ושו"ת באר יצחק (חלק אור"ח סימן יד ענף ב) ושו"ת מנחת יצחק (חלק ח סימן לח) ושם (חלק י סימן לח), ובמקו"א הארכתי בזה ע"ד הפלפול.

גמ'. ראשון לעבודה. פירש"י לסדר עבודת ליצור תמידין כו', ותמה השפ"א, דהא בסוף פקודי משמע דבימי המלוואים נמי הקריב משה התמידין, וכדפירש"י שם ויעל וגו' העולה ואת המנחה של תמידין דאף ביום השמיני כו' שימש משה והקריב קרבנות לבד, משמע דכ"ש שהקריב בימי המלוואים, [וכן פי' הרמב"ן שם שכן נאטוה משה וזה אשר תעשה עה"מ שיעשה כן בימי המלוואים, וכן פי' הראב"ע בפ' תלזה בפסוק הנ"ל ע"ש, וכן פי' רש"י בפ' פנחס בפ' התמיד דהא דכתיב בפ' תלזה וזה אשר תעשה הוא לימי המלוואים ע"ש].

וכתב להרץ, דאולי כיון דזה הי' מלוואים וחינוך העבודה לא חשבינן ליה, ועיקר העבודה התחיל מיום השמיני, ושבעת ימי המלוואים לא היו אלא הכנה, [אכן כפי' הראב"ד בתו"כ פ' שמיני מבואר דהא דכתיב וזה אשר תעשה עה"מ קאי אהא דכתיב מקודם שבעת ימים תכפר עה"מ משמע אחר שבעת ימים כו', ובפרשת עשי' בכל ימי המלוואים לא תמצא עשיית התמיד ע"ש].

גמ'. ראשון לברך את ישראל. עיין שו"ת דברי יציב (חלק אור"ח סימן קפד) במנהג קריאת פרשת הנשיאים בחדש ניסן, מ"ש מכאן.

גמ'. שם. כתב הריטב"א, יש לדקדק דהא בין לרבנן בין לר' יוסי לא ניתנה תורה אלא ליום נ"א [של] שני של מועד, וא"כ אף דעבדינן עזרת לעולם ביום חמישים היאך אנו אומרים שהוא זמן מתן תורה, וי"ל דסבירא לן השתא דאין מתן תורה חלוי בני לעומר או ביום נ"א, אלא שיהיה לרבנן בששה, ובשבעה בו לר' יוסי, ואין קבועין שבעות לעולם וביום ששה לסיון לרבנן ובשבעה בו לר' יוסי כשאר המועדות שעיקר קביעותם על ימים ידועים לחדש.

ומידו ק"ל הא דחגיגה במסכת ר"ה (ו' ב') עזרת פעמים חמשה פעמים ששה פעמים שבעה כלומר פעמים בחמשה בסיון פעמים בששה בו פעמים בשבעה בו ומשמע דק"ל כההיא מחמשה, וא"כ אף בימי החדש אין היום מסוים כי פעמים שאנו עושים שבעות בחמשה בסיון לחמישים לעומר והוא אינו ביום מתן תורה עזמו לא למנין ימי החדש ולא למנין ימים שלאחר הפסח, וי"ל דלההיא מחמשה דהתם סבירא לן דלעולם קביעות יום מתן תורה לחמישים יום של יום שני של פסח דסבירא לן דאיר דההוא שתא לא עברוה כלל ויום מתן תורה ליום חמישים היה, והא מחמשה דהכא מוקמינן לה כר' יוסי דמוקמינן אידך לעיל, ולר' יוסי יום מתן תורה היה ליום חמישים ואחד, אבל קביעות יום שבעות לעולם בשבעה בסיון ולית ליה מחמשה דמסכת ר"ה, וכן הלכתי לפני רבותי. ע"כ.

גמ'. ת"ש דלא עברוה כו' אמר ר"פ ת"ש וכו'. עיין שפ"א שכתב לפרש המשך הסוגיא, דמייחי עכשיו סיפא דזרייתא לדחות הא דמשני דעברוה דבסיפא מוכח דלא עברוה וע"כ דר"י היא, ולפ"ז לרבנן אכתי איכא למימר דג"כ לא עברוה לאיר אלא דלא חל ניסן בה' וע"ז בא ר"פ להוכיח מגוף הפסוק דחל ניסן בה' א"כ ע"כ פליגי רבנן ור"י אי עברוה לאיר, אך חימא לקמן דמייחי מסדר עולם דלרבנן דר"י חל באמת ר"ח ניסן בע"ש א"כ הדרא קושיא דר"פ לדוכחא, [מדכתי' ששת ימים תלקטוהו, וי"ל דתנא דס"ע ס"ל פי' הכתוב כמו שהקשו התוס' ד"ה וכתיב], וז"ע על התוס' ומהרש"א שלא העירו בזה גם יל"ד הא דאמר וכתיב ששת ימים תלקטוהו דהו"ל לאחוי קרא דכתי' והי' ביוה"ש והכינו כו' והי' ביוה"ש לקטו כו' דכתיב

דף פח ע"א

המתיק סוד יחדו הני תליתי שאין שוין במראיהן על כח הדמיון.

יען ראיתי במהרש"א ח"א לעומק חכמתו ניבא פי' בדרוש הזה ולפי דברי פי' חכם אחת נדקו יחד שכתב ח"ל נתכוון לחשב כל הני תליתי בנתינת התורה שהם על כוונה אחת דהיינו שהראשון יש לו מעלה והשני מוסיף במעלה, והשלישי עול' במעל' על גביהן, ח"ש אוריין תליתי שהראשון במעל' הם כתובי' שניתנו ברות הקודש ולמעל' מהם דהיינו נביאים שנאמרו בנבואה ולמעלה מהם התורה שנחנה ע"י משה רבינו באספקלרי' המאירה כמ"ש פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות וגו' לעם תליתי היינו ישראל קדושים הם במעלה להבדילם מן האומות ולמעלה מהם הלוים בקדושה כמ"ש והבדלת את הלוים ולמעלה משניהם כהנים כמ"ש ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים ועל ידי תליתי דהיינו שמרים היתה לה מעלה בנבואה אך בדברים שאין נוגעים במצות התורה ויותר ממנה במעלה אהרן שכמה פרשיות בתורה נאמרו לו מפי הקב"ה ויותר מהם במעלה נבוא' משה שלא קם כמוהו וכל התורה נקראת על שמו וציוס תליתי דיוס הראשון מהפריש' לא היו פורשין מתשמיש של לילה ולמעלה ממנו כל יום שני של הפרישה שהי' לילו עמו ולמעלה מהם יום השלישי שנגמרה הפרישה להיות טובלים אז וטהורים לקבל התורה ובירחא תליתי לפי שישראל כשהיו במצרים היו שטופים בעצירות כמעשה מצרים ולא היו ראויים לקבל התורה עד אחר חמשים יום כדי שידככו באותן ימים ובחדש הראשון שהוא ניסן נתן להם הקב"ה עול שני מצות שהם מילה ופסח כדי שיפרשו עצמן ממעשה מצרים כדאית' במדרשות ובחדש השני הי' מעלה יחירה להם כמה מצות שניתנו להם במר' בזמן כו' ובחדש השלישי באו למעלה עליונה עד שהיו ראוי' לקבל התורה עכ"ל.

הבבא נא ורא' לפי דבריו בלישנא דחכמת' משמעיהו הוא גלילאי בהני תלחא והמה אחים קרובים ודומין בקלסתר פנים זה לזה ובעזר ימין ה' אף ידי יסדה ארש וימיני טפחה להוסיף על דבריו שכלס מתאומות ומקבילות הלולאות אשה אל אחותה.

והבבא כל הני תליתי אשר ההוא גלילאי מונה והולך נשאלשו בבחירת האדם, ומקרה הזמן הקרה את

גמ'. בחמישי בנה מזבח. עיין טורי אבן לחגיגה (דף ו ע"א).

גמ'. אוריאן תליתי. עיין רש"י. והריטב"א מביא בשם יש מפרשים, כי תורה שכתב ותורה שבעל פה וסמרי תורה ממעשה בראשית ומעשה מרכבה וטעמי המצוות.

באופן אחר כתב הריטב"א בשם יש מפרשים, כי סיפורי התורה חלק אחד ותורת המצוות חלק שני וסמרי תורה חלק שלישי.

גמ'. שם. בשו"ת תשובה מאהבה (חלק א סימן יא) תמה השואל הר"ר יודא אויש ז"ל, על הא דדרש ההוא גלילאי, בריך רחמנא דיהב לן אוריאן תליתי כו', ופירש רש"י, תורה נביאים כתובים, א"כ משמע דמעליותא היא אשר אז מסיני הי' בידו תנ"ך, וקשה דהא אמרו במס' נדרים (דף כ"ב ע"ב) א"ר אדא בר חנינא אילמלא לא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וס' יהושע בלבד שערבה של א"י, מ"ט כי ברוב חכמה רוב כעס ופירש"י שם מפני שערבה של א"י שכתוב בו ערך חלק של כל שבט ושבט ולא סגיא בלא"ה ולפי שבעטו וחטאו נוסף להם רוב חכמה שאר ספרים להטריחן יותר עכ"ל, הרי שהחטא גרם להם שנחוס' להם נביאי' וכתובים ואיך השתבח והתפאר דיהב אוריאן תליתי, ולואי שלא חטאו ולא הי' להם כ"א תורה וס' יהושע.

וע"ז השיב: נראה לא די שאין אגדות חלוקות הן אלא שתי אגדות אלו בדבור אחד נאמרו, משולבת אשה אל אחותה הן אחת הי' טוב אם לא חטאו כלל אבל הוא השתבח והתברך שהוא ה' ברחמיו אף לאחר שחטאו והוסיף להם רוב חכמה, וקרא קדריש כי ברוב חכמה וגומר ועיין במפרש אשר בשם רש"י יכונה כאשר העתקתי לעיל.

הבבא לכאורה הדרוש מההוא גלילאי אומר דרשוני דאמר בריך רחמנא דיהב לן אוריאן תליתי היינו תנ"כ לעם תליתי היינו כהנים לויס וישראלים א"כ מדבר משלשמן יחדו ואח"כ אמר ע"י תליתי מדבר ממשה לבדו כמ"ש רש"י ע"י תליתי משה תליתי לבטן מרים אהרן ומשה וכן ציוס תליתי לפריש' ובירחא תליתי חדש סיון אינו מדבר אלא משלישי לבדו איך

אמנם לפמ"ש הרמב"ם פ"ה מהל' אבות העומאה הל' י"א האשה שפולטה ש"ז ואם פלטה אותה בתוך ג' עונות הרי היא טמאה כו' וכ' מרן בכ"מ ויש לתמוה על רבינו למה לא פסק כר"ע דהל' כמותו מחברו או כחכמים דאר"י זו דברי ר"י ור"ע, אבל חכ"א שש עונות שלימות בעינן וזה ה"י יותר נכון משום דרבים ננהו ועוד מדקאמר אבל חכמים אומרים משמע שדוחה דברי הראשונים ותופס דברי חכמים עיקר, וי"ל שרבינו גורס אבל חכ"א שלש עונות וכ"כ בפ"י המשנה פ"ח דמקואות כו' וי"ל לפי שטת זו דבה' עשו פרישה היינו בבקר בהשכמה ואז יש ג"ע יום ה' ולי"ו ויום ו' וזוהי יבא ראב"ע כרבנן דבעי ג"ע והשתא ניחא שפסק כחכמים עכ"ל.

אמור מעתה הוכחה להרמב"ם אחרי שהאי גלילאי דרש ברבים עלי' דר"ח כוונתו דבה' עבד פרישה ע"כ ג"ע דוקא, ועתה מה שאנו עושין חג השבועות בששה בחדש ואומרים זו זמן מתן תורתנו אשר לכאורה נגד ר"י ור"ע וחכמים כמו שחמה המג"א בא"ח ר"ס תנ"ד יען אחרי שהדרשן ה"י משמיע לרבים דבה' עבד פרישה אין לך הלכה ומורין גדול מזה למעבד חג השבועות בו' בחדש גם את זה נלע"ד דבר הגון ולא ראיתי מי שקדמני בזה, ומה דקיימ"ל ב"ד סי' קצ"ו ו' עונות שלימות כבר נחנצחו שני נביאים בסגנון אחד הגאון בעל פ"י והגאון בעל כו"פ בהל' יידה שם שהוא עפ"י הירושלמי שם פר"ע ו' עונות לא יליף מסיני כלל רק מהיקשא זאת תורת ה'ז אשר תלא ממנו ש"י מה זב ג' אף ש"י וס"ל דאין ללמוד מסיני. ע"כ.

גב'. שם. עיין תוס' רי"ד, שהקשה, אטו ר' יוסי פליג אקרא דכתיב ביום השלישי אלא מפרש ל' שלישי לימים שלימים שיהא לילו עמו. וחירץ דפירש דברי' ממש שבאים כרבנן.

גב'. מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר בגיגית. כחצו תוס', אע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמת, שמה יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאה נשמתן.

ובמודרש תנחומא (פ' נח) איתא, דנעשה ונשמע אמרו על תורה שכתב, וכפיית ההר היה צריך לתורה שבע"פ.

וההפלאה (בכתובות ז' ע"ב) חירץ, דישראל אמרו נעשה ונשמע ע"מ לקבל פרס והקב"ה

כלם כמו עם תליתאי כהנים לויס וישראלים כדאמרו במילתא ומציאה השמעוני בפסוק ואחס תהיו לי ממלכת כהנים ראויים ה"י ישראל לאכול קדשים אלא משעשו את העגל ניטלו מהם ונחנו לכהנים כמו כן עד שלא עשו את העגל היתה העבודה בזכורי ישראל וכשחטאו ועשו את העגל נפסלו ונצחרו הלויס תחתיהם כמו שפירש"י בחומש בפסוק ואני הנה לקחתי את הלויס מתוך בני ישראל ועיין במס' זבחים דף קי"ב ע"ב ודף קט"ז ע"ב ועיין במזרחי פ' במדבר שם וכן נמי על יד תליתאי משה אהרן ומרים ראוי היה משה לעשות כל הנסים על ידו לבדו אלא צעבור שאמר הם לא יאמינו לי לא איש דברים אנכי שלח נא ביד תשלח הן בני ישראל לא שמעו אלי נחיתך הדבור גם עם אהרן כמבואר במדרשות ועיין שמות רבה פ' ז' ה"ה בירחא תליתאי אלו ה"י ישראל קדושים וטהורים ולא היו משוקעי' מטומאה וכמעט' ארץ מנאים היו ראויים מיד בלאה ישראל ממנאים לקבל התורה רק מעשיהם רחוק עד חדש השלישי לספור שבעה שבועות כמבואר בזהר וכן ביום תליתאי אחר שפירשו מנשיהן א"כ יגענו ומנחנו כל השלישי' במועצת ודעת שמעשיהם גרמו אבל יגענו ולא הונח לנו איך נוכל לומר שחטאם גרמו אוריין תליתאי עד שבא ר"א בר חנינא ודרש אילמלא לא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה כו' א"כ מה טוב ומה נעים כל הני תליתאי כשבח אחים גם יחד כלם על רגל אחד ויסוד אחד כל אחד דומה לחבירו כללמו וכדמות חביתו והוא דעתי העני' בלב ים התלמוד דבר נאה ומתקבל. ע"כ.

גב'. בירחא תליתאי. עיין חזקוני (שמות יט א) שכתב הטעם, עפ"י מ"ז"ל (יבמות לה ע"א) הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו צריכים להמתין שלשה חדשים, ובני ישראל כשיצאו ממנאים היה להם כל השלושה דברים, גרים, ומן השבי ומעבדות, לכן המתונו עם קבלת התורה שלשה חדשים.

גב'. כמאן כרבנן. ר"ל ביום תליתאי לפרישה, והיינו כרבנן דאמרי בתרי שבא איקבע ירחא ובה עבד פרישה. ועיין בשו"ת תשובה מאהבה (חלק א סימן יב) שכתב, והוא פליאה בעיני אחרי דר"י ור"ע ס"ל כר"י דבד' עבד פרישה ואף ר"י אמר זו דברי ר"י ור"ע אבל חכ"א שש עונות שלימות בעינן ועד כאן לא פליגי אלא לענין עונות אבל כלם כר' יוסי ס"ל ועיין רש"י דף פ"ו ע"ב ד"ה אבל חכ"א א"כ איך שביק חכמי' ור"ע ור"י ודרש כח"ק דר' יוסי.

כפה אותם שיקבלו את התורה שלא ע"מ לקבל פרס, עש"ה שהאריך בזה.

ועיין שפ"א שכתב בענין כפיית ההר כגיגית שר' החוס' שהיו יראים כשינאה נשמח, וכחב לפרש לפי דבריהם, דלמסור נפשם על ג' עבירות שחייבין עליהם ליהרג ולא לעבור ע"ז לא הי' מקבלין בלי כפי' (ואפשר לא הי' ביכולת למסור נפשם קודם סיוע קבלת התורה אלא עכשיו אחר מ"ת התורה מסייעא אבל קודם קבלת התורה הי' צריך להיות ע"י כפי' כנ"ל) ואין המודעה מועלת שלא יהיו נענשים על כל התורה רק כשלא יהרג על ג' עבירות ע"ז יש מודעה ובאמת כ' הרמב"ם (בפ"ה מה' יסוה"ת) שאם עבר ולא נהרג נחשב אונס עי"ש וא"ש מאי דאמרינן הדר קבלוה בימי אחשורוש דמעיקרא בימי נ"נ השתחוו לללם ע"י שלא מסרו נפשם ואח"כ כשנעשה להם נס קבלו גם למסור נפשם ברגל.

גמ'. שם. כתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קמא) ח"ל: בחי' אגדה שלי אמרת, מה שמסרו הבייתוסים נפשם על עזרת אחר שבת דוקא, דלכאורה החוש מכחיש שלא נחוג שום חג ביום מתן תורתנו, וכי יציאת מצרים וענני כבוד עדיפה ממתן תורה, אי אמרת בשלמא ממחרת י"ט א' של פסח, נמצא נהי בתורה לא הוזכר ממתן תורה אלא יום הבכורים, מ"מ ממילא עפ"י חשבון יארע זה בזמן יום מימי מתן תורה ותו לא צריכא י"ט אחר, אבל לבייתוסים קשה, וי"ל הואיל וקבלת תורה היה באונס וכפיית הר, לא שייך למיעבד י"ט, והנה הראשונים כתבו דהאונס היה על קבלת תורה שבע"פ אבל תורה שכתב קבלו בשמחה בהקדמת נעשה לגשמע, וא"כ הדרה קושיא לדוכתא למה לא נעשה י"ט על תורה שכתב עכ"פ, אע"כ דלא לבייתוסים, ואמנם המכחישים תורה שבעל פה ס"ל הכפייה היה על תורה שכתב א"כ עזרת אחר שבת בראשית ואפ"ה לא קשה כנ"ל. ע"כ.

גמ'. מכאן מודעה רבה לאורייתא. כתב הריטב"א, ראיתי רבותינו בעלי המוספות ז"ל וגם רבותינו האחרונים מקשים בזה והלא התורה מעידה שקבלוה בלב שלם כדכתיב (דברים ה') מי יתן והיה לבדם זה להם, ועוד מאי האי דאמרו הדור קבלוה בימי אחשורוש והלא קבלוה בימי משה בערבות מואב וכן בימי יהושע, ומירצו להכל היה מחמת יראה, וכן בהר גריזים לפי שהיו אומרים ארור האיש אשר לא יעשה, אבל בימי אחשורוש קבלוה מדעתם ומרצונם אחר שנעשו להם

ימים, וקשיא להו א"כ למה נענשו עליו על עון העגל שהיה קודם ערבות מואב, וגם אחרי כן למה נענשו מיון דמחמת יראה קבלו, ומה שנראה לי בכל זה דמה שאמר רב אחא מכאן [מודעה] רבא לאורייתא לאו בדרך האמת קאמר, כי התורה העידה שקבלוה בלב שלם, ולא עוד אלא דאפי' שבעה באונס כי הא מיון שהיו פינו ולבנו שוין בשעת השבעה וכבר נחייבנו קודם לכן לשמוע ולעשות, חייבים אנו בזה, אלא הכי קאמר כי מכאן נותנים פתחון פה למינין שבדורות הללו לדחות וסבורים שמכאן יש להם מודעה רבה, אבל אנו מחזירים ואומרים להם שאפי' לפי טעוהם אין להם טענה בזה שכבר קבלוה כל ישראל ברגלון נפשם בימי אחשורוש דכתיב קיימו וקבלו עליהם קיימו מה שכבר קבלו.

גמ'. שם. עיין שו"ת מהרי"ק (סימן סג) ח"ל: ועל הגט אשר מתחילה נאסר הבעל כדי שיגרש ולבסוף הותר וגרש בצטול מודעות לפי דעתי באנו למחלוקת שני גדולי הדור בימי' שעברו ה"ה מופת הדור מהר"ר יוחנן טרייב"ש ז"ל ומהר"ר שלמה שפירא ז"ל וגם כמדומה אנכי שאבא מורי ז"ל הגיד אלי שמהר"ר יוחנן ז"ל היה מביא אותה ראיה לאסור מהחוס' פרק ר' עקיבא אשר הבאת אותה ראיה ולפי דעתי שהיא הראיה עזמה.

אמנם נלע"ד דאדרבה משם ימצא פתח בעל דין לחלוק מתוך מה שכתב רבינו מאיר ומביאו המרדכי פ"ג דשבעות שהביא שם דברי ר"י ח"ל הקשה ר"י הא דאמרינן בשבת פרק ר' עקיבא (דף פח) ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר רב אחא בר יעקב על דא מודעה רבה לאורייתא כו' עד והשתא אמאי לא קאמר והדר קבלוה בערבות מואב. וחירץ ר"י דהתם נמי יריאים מהקב"ה שמא לא יציאם אל ארץ ישראל שהיה להם ליכנס בה לאלתר ע"כ ועוד כתב אח"כ ח"ל מיון דאנוסים היו על פי הדבור מפחד שלא יכניסם לא"י ושמא ייעם במדבר קרי לה אונס עכ"ל ועתה יש לדקדק דמה לו לומר שהיו יריאים שמא לא יכניסם לא"י שיהיה להם ליכנס בה לאלתר או שמא ייעם במדבר חיפוק ליה שעדיין לא יצאו מאונס הראשון שכפה עליהם ההר כגיגית דפשיטא דכאשר תאמר שכל זמן שביד האנס לחזור ולאנס שעדיין נקרא אונס הראשון קיים וכל הנעשה מהמשך מזה מקרי נעשה באונס שכ"ש שנאמר כן באונס הבא מאת הקב"ה אשר אין שינוי לפניו יתב' שמו ויחע' זכרו ככחו אז ככחו עתה. ובידו היה בערבות מואב לחזור ולכפות עליהם כמה הרים

אבל היכא שהאנס מאנס לעשות דבר אחד ושוב מחירו מאותו אונס ולמחר מבקש ממנו לעשות אותו מעשה ענמו אשר עליו אנס אותו בתחלה מאן לימא לן דלא חשיב אונס כיון שצידו לחזור ולאנס אותו בתחלה וכל שכן דאיקסור אשת איש החמור שראוי להחמיר עליו כמו שכתבת ואמנס שמעתי שינא הדבר בהיתר על פי רוב חכמי אשכנז אשר היו צימים ההם צימי מהר"ר יוחנן טרייב"ש ומהר"ר שלמה שפירא ז"ל ובאולי לא היה מעשה כה ממש כי אני בעיניתי לא ראיתי לפוס ריהטא ראייה ברורה שיוכלו לסמוך עליה על מעשה כה להחיר איסור כה. וזה המחיר אשר החיר בודאי שלבו גם בהוראה מאד. ע"כ. עיי"ש עוד. וע"ע שו"ת מהרי"ק החדשים (סימן עו) ושו"ת חתם סופר (חלק ז סימן כה).

גב'. שם. כתב הפני יהושע, הא דחשיב כה"ג מודעא רבא לפטור ישראל מן הדין, שאע"פ שכפה הר כגיגית לא בטרוניא בא עליהם במאי דאמר שאמר להם שם תהיה קבורתכם כיון שהתנה הקב"ה בתחלת בריית עולם שאם לא יקבלו התורה יחזור העולם לתוהו ובוהו, אלא דאפ"ה כיון שלא קיבלו התורה לשכר ולעונש בלב שלם אלא מיראה א"כ אכתי הוי מודעא ליפטור מעונש של גיהנם לעולם הבא שיכולין לומר לא הן ולא שכרן, וביותר היה נוח להם שיחזרו אף לתוהו ובוהו ממש ממה שיקבלו עונש גיהנם ושאר עונשים הקשים. וזוהי יחשיב הא דאשכחן שהעניש הקב"ה את ישראל על כל עבירות אפילו קודם שקיבלוהו צימי אחשורוש.

עוד כתב הפני"י, דעיקר התנאי במעשה בראשית לא היה אלא על תורה שבכתב אבל כפיית הר כגיגית לא היה אלא בשביל תורה שבעל פה שבשצילה כרת הקב"ה ברית עם ישראל כדאיתא בפרק הניזקין [גיטין דף ס' ע"ב] והיינו מה שאמר הקב"ה למשה וגם כך יאמינו לעולם ודרשו חז"ל שבא לרבות הנביאים והזקנים שקיבלו ממשותף התורה שבע"פ לזה הוצרך כפיית הר כגיגית אבל צימי אחשורוש שהאיר הקב"ה עיניהם שיוונו ברוח הקודש קריאת המגילה שהיה נרמז בכתב הלוחות כדאיתא בפ"ב דמגילה (דף י"ט ע"ב) דהא דכתיב ועליהם ככל הדברים וכו' מלמד שכל דקדוקי סופרים אפילו מקרא מגילה הכל מפורש בשום שכל בהלוחות ומש"ה מסתמא כמו כן קיבלו עליהם כל התורה שבע"פ כמו תורה שבכתב. וזוהי נחישב מה שהקשו החוס' בד"ה אמר רבא.

וגצעות ולמה הוצרך לפרש לחדש אונס חדש דהיינו יראה פן לא יכנסו לארץ או פן יניעם במדבר אלא נראה משם דדווקא משום פחד דלא יציאם לארץ או שמא יניעם במדבר הוא דאקרי אונס שהרי באותו אונס היו עומדים באותו שעה שהרי עדיין היו במדבר ועדיין לא באו אל המנוחה ואל הנחלה אשר היה להם להגיע שם לאלתר והרי היו שרוין באותו אונס ממש אבל מי שהותר מאונסו אלא שהיה ירא מן האונס הראשון היה נראה מכאן דלא היה מקרי אונס.

ואע"ג שאמרת הוא שלשון המוספות דבפרק רבי עקיבא אין כן אלא אמר בשם ר"ת דמיון שהיה על פי הדבור חשיב אונס וכאשר העמיק הלשון אית באות מ"מ נלע"ד שיש לומר דלא פליגי ר"י ור"ת ולמוד סתום מן המפורש ונאמר דהך ר"ל ר"ת דמיון שהיה על פי הדבור אשר לא יפלא ממנו דבר חשיב תמיד כמו עומד באונס ושרוי בתוכו כי מי יאמר לו מה תעשה יתב' שמו וגם כי לא בן אדם הוא ויתנחם שנאמר שבאולי בתחלה היה עומד בדעת אחת ועתה עומד בדעת אחר' כעובדי בני אינשי דעבדין ומתמלכין ואפשר לומר דאע"ג שמתחלה בא עליו מזד אונס עתה ימלך ולא יעשה עוד באונס ועוד שהרי כן ראוי לחשוב ולומר שמתחלה כפה אותו מסתמא חזר בו שלא לכופו מאחר שאין בדבר הגון וגם יודע הוא שלא יוכשר הגט ע"י כפייה משום כך נמלך וחזר בו מלכוף עוד משא"כ בקבלת התורה שהיה תמיד ראוי לכופין לקבלה מתחלה ועד סוף ואין לומר ששם הקב"ה מלאנוס עוד דלמה נאמר כן ומ"מ אע"ג דאין משם ראייה כדפי' ואדרבה היה נראה ראייה בהפך כדפי' לעיל.

בז"ב אין משם ראייה גמורה להחיר לפי הנלע"ד די"ל דדווקא התם הוא שלא היה מועיל אונס הראשון אם לא שנתחדש להם אונס אחר דהיינו פחד דמניעת כניסת הארץ ושלא יניעם במדבר משום שלא היה הקב"ה מבקש מאתם המעשה ראשון ממש דהיינו קבלת התורה דנעשה ונשמע כאשר עשו בתחלה אלא בקש מאתם שיקבלם באלה ובשבעה כמו שפי' רש"י בפרש' אחס נצבים לכך לא הוה לן למימר שהיו אנוסים מכה אונס הראשון דמאן לימא שהקב"ה הי' מאנס אותם ע"מ מלקבלה באלה ובשבעה או בע"מ מלקבלה כלל כאשר עשו בהר סיני שמאני' מלקבלי' כלל ועיקר ולכך הוצרך למצוא אונס חדש שיהיו עומדים בתוכו או לומר שדיון שהיה על פי הדבור הרי הוא כאלו עדיין היו עומדים באונס ממש וכדפי' לעיל.

גמ'. שם. המשנה למלך (פרק י' מהל' מכירה) הקשה, להסבירים דבאונס מיחה לא מהני טענת אונס, דמחמת סכנת מיחה גמר ומקני, אם כן איך אמר מודעה רבה לאורייחא, עיי"ש.

והחת"ם כתב ליישב, לפמ"ש חוס' דיראו מפני אש הגדולה וחשבו שנכנסים לסכנת נפשות בעונשין מרים וקשים כמו שאמרו להדיא למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה הזאת ואלו לא כפה ההר כגיגית היו צורחים מהאש אלא שעבשו שכפה הר כגיגית אמרו בנפשם מה לי הכא מה לי התם הצורה מהאש יפול אל הפח כפיית ההר, נמצא בזה לא שייך אגב אונס מיחה גמר ומקנה שהרי לא חשבו להמלט ממיחה בכניסה אל האש, ומיושב קושי' משנה למלך וממילא מיושב קו' חוס' מאומות העולם ריש פ"ק דע"ז דהם מיאנו מיד אלא רצו לקבל טרם שידעו מהאש הגדולה הזאת ואלו היה כפה עליהם ההר כגיגית אז והיו מקבלים מחמת אונס מיחה לא הי' להם מודעה כקושי' משנה למלך דאגב אונס נפש גמר ומקנה. וע"ע בחידושי חת"ס לבבא בתרא (דף מז ע"ב) ושו"ת חתם סופר (אה"ע א סימן קיב) ד"ה אמנם האמת.

ובשו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר (חלק ב סימן קנה) כתב ליישב קו' המל"מ, וז"ל: ומה שהקשה המ"ל [הלכות מכירה פ"י ה"א] על הסוברים דאפילו בתליוהו ויהיב מתנתו מחנה מגמרא דפרק ר' עקיבא, מכאן מודעה רבה לאורייחא והניח בל"ע (ובאמת לפ"י גם להחולקים מעשה דתורה הוא תליוהו חזין כיון דיש להם הנאה והיה אם שמע וכו' ונחתי גשמיכם בעתם וכו' כמו שהקשה באמת בספר רזוף אהבה לסוגיא דשבת שם) לא הבנתי דהוה אם הנותן נאנס, אבל אם המקבל נאנס אפשר דכ"ע מודו ואפי' החולקים על בעל העיטור דתליוהו וקני מהני. ולפי מה שהבהרתי לעיל דברי בעל העיטור דכל מה שהוא יותר לטובתו ואעפ"כ אינו רוצה יותר לא מהני דחזינן דאינו רוצה בזכות זה ואין זכין לו לאדם בע"כ וא"כ מאי לי אם מרוויח עוד זכות י"ל דהיינו להנצל מהיסורים א"כ י"ל דאף החולקים על בעל העיטור ס"ל דדווקא בקנה הוה זכינא דאינו זכות כ"כ בדמעותיו יכול ליקח קרקע כמו שרוצה אבל במקבל מתנה דכל ההנאה שלו ואין לו שום חסרון כים ואעפ"כ אינו רוצה א"כ חזינן דהוה מן שוגאי המתנות וא"כ לא יוסיף כח אם ינצל מן היסורין ולא אמרינן גמר ומקנה, ומתורץ עכ"פ קושית המ"ל, יהיה היאך שיהיה הא הרמ"א פוסק דין של בעל העיטור

בסוף סי' ר"ה ומתורץ גם קושית רזוף אהבה וא"כ מכש"כ או עכ"פ ה"ה במקבל מתנה לא מהני ותמיהתו תמוה לי. ובדרך הל"י יש ליישב ג"כ דכיון דיחס הקב"ה לכנסת ישראל במתן תורה הוא כמו אירוסין כמבואר בכמה מקומות וארשתיך לי לעולם ובקידושין עכ"פ לא מהני משום הוא עשה שלא כהוגן וחו' מודעה רבה לאורייחא.

גם יש לומר דהא דזכייה זכיין צין במכר צין במתנה לדעת הסוברים כן היינו דאמרינן היית יכול למסור מודעה ואף אם כעת לא היו עדים כאן אעפ"כ היית יכול לטרוח למצוא עדים, וחו' אם יוכל למצוא עדים, אבל התם כל ישראל היו נוגעים בעדות ולא היו יכולים להעיד זה על זה מש"ה לא הוה מתנה. עוד י"ל דהא דזכייה זכיין היינו ג"כ משום שאנו אומרים שהיה לו להמתין עוד אולי רק מגזים או היה בא מי שחקיף ממנו והיה מנילך וחו' צבי אדם אבל צבורא עולם אומר ועושה וכבר גזר והתנה תנאי עם מעשה בראשית אם אין ישראל מקבלים התורה אחזיר את העולם לתהו ובהו וגם אין מי שחקיף ממנו בזה אמרינן לא מהני דאמרינן דמחמת שלא היה יכול להנצל הסכים אבל לא בלבד.

גם יש לומר דפירושו דמודעה רבה לאורייחא הוא להיפך דהיינו מכאן נשמע דין גדול דתליוהו ויהיב (או אפי' דזכין לפי דברי רזוף אהבה הנ"ל) מהני בכל התורה כולה (לאורייחא) דאל"כ לא הועיל לו להקב"ה קבלת התורה והמנוח, ומצינו במדרשים [מכילתא לשמות כ'] שהקב"ה שאל אותם מקודם והם אומרים על הן הן ועל לאו לאו, ורבא דאמר דהר וקבלוהו בימי אחשוורוש לשיטתו דס"ל דדווקא בשדה סתם מהני ולא בשדה זו ואפי' במכר לא מהני כמבואר בסוגיין והתורה כשדה [זו] דאינה אלא תורה א' הקדושה והטהורה מש"ה קאמר דהדר קבלוהו בימי אחשוורוש. - הנה השבנו חמש ידות ובלתי ספק יש לחלק עוד בכמה גווני באופן שעכ"פ לא יקשה קושית בעל משנה למלך.

ובזה שהשיב ידי נר"ו דטעמא דלריך מקירת מודעה דאי לאו הכי הוו דברים שבלב ודברים שבלב לא מהני משא"כ בהקב"ה דידוע מחשבות הוא, לא ידעתי מה ענין דברים שבלב דדש"ל אינן הטעם משום דאנו לא נאמין לו רק דאמרינן דאין מחשבה מבטלת דיבור או מעשה סתמי כמבואר בפירוש בקידושין ג' ע"א בפירש"י ד"ה למיפטור נפשיה וכו' יע"ש וא"כ אם מטעם דבר שלא בא לעולם הוה אחינן הכא לא מהני מה שהקב"ה יודע דאף אם אנו יודעים שאינו משקר לא מהני דש"ל

הפורים הזאת להעלות איזה גרגרים אשר עלו במזלות רעיוני בימים הללו יומא דפוריא אינון. במס' ב"ב בסוגיא דתלוה חזון [מ"ח ע"א] קאמר הש"ס כדפריך מיקריב אותו לרצונו שאני התם דניחא לי' דליהוי כפרה, וכדפריך מגיטין דחובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך [קאמר שאני התם] משום מנזה לשמוע דברי חכמים, ואילו לעיל גבי עולה לא אמר הכי משום דמנזה לקיים דברי תורה, ומה נורך לתלות בכפרה. וניחא לי דרמז [ש"ס] מ"ש הרמב"ם ספ"ב מגירושין [ה"כ] דיצרו אנסי' וכיון שמכין אותו עד שחשש כח יצרו שוב גרש לרצונו.

וצריך לומר לפ"ז מ"ש בשבת פר"ע, מכאן מודעא רבא לאורייתא, למה לא נימא כיון שפכה [עליהם] הר כגיגית וחשש כח יצרים כבר קבלו התורה מרצונם דכל דברי רמב"ם היינו אחר שכבר קבלו התורה, וזה האיש בכלל מקבלי התורה, אם כן נאמר יצרו אנסו לפי שעה וכשתשש כח יצרו חזר לרצונו הראשון, אבל על עיקור קבלת התורה מעיקרא לא שייך זה, על כן שפיר קאמר מודעא רבא לאורייתא. וא"כ חיינא אחר מעשה דאחשורוש שכבר קבלו התורה בראון א"כ כופין וגם [אולי ז"ל: כופין בגט] דמכיון שחשש כח יצרו חזר לרצונו הראשון, אבל קרא דלרצונו לפני ה' הלא נאמר גם בבית ראשון קודם מעשה דהדר קבלוהו בימי אחשורוש וא"כ מעיקרא לא לרצונו הי', ובשלמא סתם ישראל המביא קרבנו מקבלים ממנו דהרי בראון נותנו ומקריבו, אבל מי שזוהו ואינו רוצה ליתן איך נכון אותו ונאמר חזקה שמכיון שחשש כח יצרו חזר לרצונו הראשון הרי כל קבלת התורה הי' באונס מעיקרא, וחינא להסוברים לחלק בין תורה שבכתב שהקדימו נעשה לנשמע לתורה שבזע"פ א"ש, אבל אותם שאינם סוברים זה החלוק קשיא, על כן הוצרך לומר ניחא לי' דליהוי לי' כפרה. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"מ שואל ומשיב (מהדו"ג ח"א סי' ש"נ) שנשאל שם על מה שחידש בשו"מ פרח מטה אהרן דהא דאמרו כאן, מכאן מודעא רבא לאורייתא, והקשו הא אגב אונסא גמר ומקנה, וכתב דדוקא אם לאחר שעושה המעשה שכפו עליו נפטר מהאונס אמרינן דגמר ומקנה אבל כאן הכפיה לקבל התורה זה לא נפטר דאף לאחר שכפו נשאר בכפייתו לעולם שמוכרח לקיים התורה, לכן שוב הוה מודעא רבא לאורייתא ולא גמר וקני, והקשה ע"ז הרב השואל בשו"מ

וכנ"ל. אלא דבלא הנחה זו של דבשלכ"ל נכון מירוצו לכאורה, דהא טעמא דנריך מודעה דאל"ה אמרינן אגב אונסיה גמר ומקני והקב"ה יודע מחשבותידע דלא הוה גמר ומקני. אכן באמת גם זה אינו דא"כ היאך אנו נסמוך ע"ז שאבותינו לא הוו גמרי ומקני דילמא באמת אגב אונסא גמרי ומקני וספיקא דאורייתא להחמיר והיה אפשר לפרש בזה הך דהדר קבלוהו בימי אחשורוש דלהרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"מ לקולא ומדרבנן לחומרא, א"כ בימי אחשורוש ואנשי כנה"ג ומרדכי וסייעתו שנתקיים ונתקבל תושב"פ דספיקא דאורייתא לחומרא א"כ לא שייך הך דמודעה רבה, ומיושבים בזה איזהו דקדוקים בגמרא זו הוצאו במפרשי התורה. אלא דלפי דברי הפלתי בסי' ק"ו בבית הספק דהוכיח דאציי ורבא דאיפלגו במסכתא שבת בדמאי אי ספק הוא או רוב, וביאר הנ"ל דלאציי ספיקא דאורייתא מה"מ לקולא ומדרבנן לחומרא מש"ה הקיל בספק ומוזה דלרבא מה"מ לחומרא, לא שייך הנ"ל. (ואגב כתבתי לו מה שאמרתי ביישוב קושיא על רשב"ם בתוס' קידושין מ"ט ע"ב ד"ה דברים שבלב).

וזהו שהוסיף עוד ח"ל: ודעת הגאון במ"ל שסובר א' מב' פנים או שסבר דהוה זבינא ששעבדו גופס וכו' או שסובר שאנו לקחנו התורה באונס ג"כ מהני להרבה פוסקים ע"כ, שמעתי ולא אבין כלל דאיני יודע אם דעתו שהגאון מ"ל בעצמו סובר כך או שהמהרש"ך והמרדכי פ' המקין סובר כן. ולכל ז' אנפי לא מנאחי פירוש לדבריו דאי קאי אמהרש"ך הא קאמר דאגב אונסיה אע"ג דלא יהיב דמי מהני והכא יהיב דמי דהיינו שאנחנו קנינו והו כל תוכן סברתו של ידידי, וא"כ שם לא הוה דומיא דלא יהיב דמים מה לי כסף או שוה כסף כמבואר לעיל בתוס' ב"ב מ"ח ע"ב ד"ה קידש בביאה. ועוד דא"כ יקשה עוד יותר דהא בזבינא לכ"ע מהני והכא אמרינן מודעה רבה דאורייתא. ועוד דא"כ לא על המהרש"ם תלונתו של מ"ל אלא על כל הפוסקים בלי שום חולק דתליוהו חזין זביניה זבינא. ואם דעתו שסברתו של מ"ל הוה כן ג"כ תמוה דמה לנו אם היה קנין הא במסירת מודעה לא מהני לכ"ע והקב"ה יודע מחשבות והוה כמו מסירת מודעה לפי דבריו הראשונים וא"כ שפיר קאמרי מודעה רבה לאורייתא דתליוהו חזין עם מסירת מודעה לא מהני. סוף דברי שדכריו האלו זל"ע. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"מ חתם סופר (או"ח סימן קפה) שכתב בתו"ד: אמרתי אעלה בתמר לקיים איגרת

שם דא"כ תליוה וקדיש דהוה קדושין והא עי"ז משועבדת לעולם ולמה לא יהיה מודעה רבה.

וענה לו הגאון בעל שואל ומשיב ליישב הקושיא עפ"י שיטת הרמב"ם דס"ל דאם טוענת מאיס עלי כופין לגרש א"כ שוב אינה משועבדת לעולם דיכולה לטעון מחי שחרטה מאיס עלי.

ובוסריף וכותב, דאף לדין דחלקו על הרמב"ם כל הפוסקים וסוברים דאין צידה לטעון מאיס עלי נלענ"ד דזה דוקא אם תחלת נישואין הי' לרצון שוב אינה נאמנת דשמה עיניה נותנת באתר, אבל כל שתחלת הנשואין הי' באונס. שפיר יכולה לטעון דאף שבשעת מעשה נתרצת אבל אח"כ מאיס עליה. ומסיים שזה ברור ושמא אח"כ שכ"כ הרשב"ם, עי"ש.

גב' שם. הקשו המפרשים, ממ"נ אם יש כאן מודעה ואונס, א"כ לא הי' ממש בקבלה ומאי מהני קבלתה ולמה הוצרך ליתן להם ולאונס ע"ז. ועוד שהרי החוס' כתבו שהתנאי דיום השני אם מקבלים ישראל את התורה מוטב נתקיים בקבלתה וע"כ שמים וארץ קיימים. ואם יש בזה טענת אונס הרי אין כאן קבלה כלל וממה הן קיימין.

ועיי' בהקדמה לשו"ת עונג יו"ט (אות יט) שכתב לתרץ, לפמ"ש הרא"ש בצימות (פ' החולין) בזה דאמרינן בכתובות כ"ק גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד משום דזמין לאדם שלא בפניו וסיים הרא"ש ז"ל שם שכן מצינו באבותינו שנכנסו לבית והי' בהם כמה יונקי שדים עכ"ל. וכתב לבאר, שגם קבלת הגדולים הי' ע"ד זה דבאמת כפה עליהם הר כגיגית והיו אנוסים רק שהחוס' כתבו ד"ה כפה חז"ל ואעפ"י שכבר הקדימו נעשה לנשמע שמה היו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאת נשמתן עכ"ל. מבואר מדבריהם שבאמת לא חזרו בהן רק שהכפי' הי' שלא יחזרו. ונקראים מחמת זה אנוסים כיון שניטל מהם הרצון מלחזור בהם דזה מיקרי אונס אף שנחרצו מתחילה מ"מ כיון שלא הי' צידם הצריכה לחזור בהם היו אנוסים והאונס שלהם הי' גם על המחשבה שהיו יראים לחזור גם במחשבתם כי הי' יודע מחשבות וכמ"ש המהרי"ק בכתובותיו דמטעם זה מיקרי אונס ולא אמרינן אגב אונסי' גמר ומקני כמו גבי תליוה חזין. דזה לא שייך אלא באונס הבא מכח אדם שאין יכול לכופו אלא על מעשיו אבל מחשבתו ברשותו ויכול לחשוב מה שירצה וחכמים אמדו דעתו דאגב אונסי' גמר ומתרה במחשבתו ועל המחשבה אינו אונס

כלל. אבל גבי השי"ת שידוע מחשבות וכשמתיירא מעונש אינו יכול לחשוב נגד רצונו והוי אונס גם על המחשבה להכי לא אמרינן אגב אונסו גמר ומתרה שהרי הוא אונס גם על המחשבה עכ"ד המהרי"ק ז"ל.

ול"הבי אף שנחרצו מתחילה מ"מ כיון שאפשר שהיו חוזרים והיו אנוסים שלא לחזור בהם יש גם לגדולים דין קטנים דמידי הוא טעמא דמהני בקטן דעת ב"ד ולא בגדול הוא משום דהקטן שאינו מחשב היפך דעת ב"ד מהני דעת ב"ד והוי קבלה גמורה. אבל גדול אם אינו רוצה לא מהני שיטבילוהו ע"ד ב"ד כיון שהוא מחשב היפך דעת ב"ד וכוונתם אבל הגדולים שבשעת מ"מ שהם לא חשבו כלל היפך דעת ב"ד רק שלא הועילה מחשבתם מחמת שלא הי' צידם לחזור מחמת הכפי' ומחשבתם כמאן דליחא דמי משום דלא מהני מחשבה ורצון אלא כשיש בידו הצריכה לעשות להיפך ומהם ניטל הצריכה ע"י הכפי'. א"כ יש להם דין קטן שאינו מחשב היפך דעת ב"ד ומהני דעת ב"ד לגדולים כמו לקטנים והי' קבלה גמורה ע"ד ב"ד ומהני גם לגדולים.

ואף דבכתובות (דף י"א) מבואר דבגדול דטעים טעמא דאיסורא לא הוי הגירות זכות. מ"מ הא כתבו שם החוס' דדוקא גבי עבדות כוכבים אמרינן הכי אבל עבד שיצא עי"ז לחירות הוי זכות אף בגדול שטעם טעמא דאיסורא וישראל הרי יצאו ממצרים ע"מ שיקבלו את התורה וכמו שאמר הכתוב אתם ראיתם אשר עשיתי לכם במצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו' והייחם לי סגולה מכל העמים. וכן התחיל במ"ת אנכי ד"א אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי מפני שהוציאם מארץ מצרים בשביל שיקבלו את התורה הוי להם זכות הקבלה הזאת ולא אמרינן בהפקירא ניחא להו וא"ש שהועיל להם הקבלה אף שכפה עליהם הר כגיגית משום דהקבלה הי' ע"ד ב"ד משה ואהרן חקנים כמו שכתב הרא"ש גבי קטנים שהועיל להם הקבלה ע"ד ב"ד ולהכי אמר רבא מכאן מודעה רבא לאורייתא. לפי מה שבארנו בתשובה דגדול עומד על גביו לא מהני אלא לענין כונה כמו שמצינו גבי כוונה כתיבת גט בגיטין (דף כ"ג) ובחולין (דף ל"א) גבי טבילה למ"ד דבעי כוונה. אבל במילי דקני' לא מהני גדול עומד ע"ג ואם קטן קידש אשה וגדול עו"ג לא הוי קידושין וכן במקח וממכר כדאמרינן בירושלמי דתרומות דרבנן סברי דאפילו קידש שלא בינו לבין עצמו נמי לא הוי קידושין והיינו משום דלמידי דקנין בעינן

בטלה הקבלה עד שקבלוהו בימי אחשורוש ברחץ בלי שום תנאי ירושת הארץ.

ובזה ביארנו דברי המדרש (פ' אמור) על פסוק וישמע ד' את קול לטובה ויש קול דבריכם ויקנף וישבע לאמר. א"ר לוי יש קול לטובה ויש קול לרעה לטובה וישמע ד' את קול דבריכם בדבריכם אלי. מהו הטיבו אשר דברו ר' חייא בר אבא ובר קפרא ח"א הטובה כהטבת נרות וחד אמר כהטבת הקטורת. יש קול לרעה וישמע ד' את קול דבריכם ויקנף וישבע לאמר א"ר תחליפא אמר הקב"ה להם הוא הקנפון ולי מה אני קנפון אשר נשבעתי באפי. נשבעתי באפי וחזר אני בו אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אינן באים אבל באים הן למנוחה אחרת. ר"ל בשם בר קפרא אמר משל למלך שכעס על בנו וגזר עליו שלא יכנס עמו לפלטרין מה עשה המלך עמד וסחרו ובנאו והכניס את בנו עמו לפלטרין נמצא מקיים שבועתו ומכניס את בנו. כך אמר הקב"ה אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אינן באין אבל באין למנוחה אחרת ע"כ.

והקשה הפר"ד דהא כתב הר"ג ז"ל בנדרים (דף מ"ז) וז"ל והו' יודע דכי היכא דבית זה חמור מביתך לענין מכרן לאחר. ה"ג ביתך חמור מבית זה לענין נפילה דאי אמר ביתך שאני נכנס ונפל ובנאו אסור לנכנס בו דכל שהוא ביתך משמע עכ"ל הר"ג ז"ל. וא"כ אף שסחרו וחזר ובנאו נמי אסור להכניס את בנו דהא הכא דמי לבית סתם דאסור אף אם נפל וחזר ובנאו. ונראה לי לבאר דאיתא בסנהדרין (דף ק"י) דור המדבר אין להם חלק לעוה"ב שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימותו במדבר הזה יתמו בעוה"ז ושם ימותו בעוה"ב. ואומר אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי דברי ר"ע. רא"א באין הן לעוה"ב שנאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי באפי נשבעתי וחזרתי בי ע"כ. ואריך ביאור במאי פליגי ר"ע ור"א.

ונראה דאיתא בחגיגה (ד' י') היתר נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמכו. ר"י בן חנני' אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר אשר נשבעתי באפי באפי נשבעתי וחזרתי בי. והקשו התוס' שם איך אפשר לומר וחזרתי בי הא האי קרא בא"י הוא דכתיב ולא נכנסו לארץ. ומירץ ר' אלחנן דהאי קרא לאו בביאת ארץ משמע אלא בחלק לעוה"ב. ומנינו תנא דאמר בחלק (ד' ק"י) דור המדבר יש להם חלק לעוה"ב. א"כ איכא למדרש והדרנא בי עכ"ל. ומבואר מזה דהיתר

שיכוון הקונה והמקנה בעצמו ולא מהני מה שאחר עו"ג ומכוון ולא מהני גדול עו"ג אלא לענין כוונת מנות ולא לענין הקנאה והשחעבדות ולהכי אמר רבא מכאן מודעא רבא לאורייחא דהיינו אף שהועילה קבלתם ע"י מה שהטילו עליהם הקבלה ע"ד ב"ד היינו דווקא לענין שחל עליהם הקבלה ונתקדשו בקדושת התורה שחלה עליהם שזה דומה כמו כוונת מנות שמהני געוע"ג וע"ד ב"ד.

אבל לענין עונשין בעינן שיכוון הוא בעצמו ויקבל ע"ע ואז יחייב בעונשין בדיטולה דלענין עונשין דמי לקנינים והשחעבדות דלא מהני גדול עו"ג וע"ד ב"ד ולהכי הוי מודעא רבא לאורייחא לענין עונשין אע"ג דהועיל לענין שחלה על גופם קדושת התורה כמו שמועיל גבי מנות מחשבת הגדול עומד ע"ג.

גמ'. הדור קב"ה בימי אחשורוש. הקשה הרמב"ן, וכי מה קבלה זו עושה מסופו של עולם לתחלתו, אם קודם אחשורוש לא היו מצווים למה נעשו, ואם נאמר מפני שעברו על גזירת מלכם א"כ בטלת מודעא זו, ועוד למה הצריכם לקבלה וברית.

ותירין, דמתחלה אע"פ שהיה להם מודעא מ"מ לא נתן להם הארץ אלא כדי שיקיימו התורה כמו שפורש בתורה בכמה פרשיות, וכתיב (תהלים ק"ה) ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים ירשו בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו, והם עצמן מתחלה לא עכבו בדבר כלל ולא אמרו במודעא כלום אלא ברחץ נפשם מעצמם אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, לפיכך כשעברו על התורה עמד והגלם מן הארץ, משגלו מסרו מודעא על הדבר מדכתיב (יחזקאל כ') והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אחם אומרים נהיה כגוים וכמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן, וכדאמרין בגאגדה (סנהדרין ק"ה א') רבינו יחזקאל עבד שמכרו רבו כלום יש לו עליו וכו', לפיכך כשנאו לארץ בביאה שניה בימי עזרא עמדו מעצמם וקבלוהו ברחץ בלי שום תרעומות, והיינו בימי אחשורוש שהוציאם ממות לחיים והיה זה חביב עליהם מגאולה של מנרים.

ועיין בשו"ת עונג יו"ט (בהקדמה אות כ) שמיא דבר זה בשם הרשב"א, וכתב: למדנו מדבריו ז"ל שקבלתם ה' ברחץ כל ימי היותם בא"י. גם למדנו מדבריו ז"ל שכלבד הקבלה ה' באפשר להענישם מפני שעברו על גזירת מלכם רק שרצונו יתברך ה' שיהא להם התורה בקבלה ולא בגדר מורד במלכות ומשגלו מא"י

מבואר בהדיא בקט"ו (ס' ל"ז) שכתב על דברי הרשב"ם דהסילוק הוא לגבי בני העיר דאי כונת הרשב"ם דהסילוק הוא לגבי הגגז ע"מם הא לא בעי קנין ע"ש בדבריו. הרי משמע דלא איכפת לן במה שהסילוק הוא בלשון גרוע. דכיון שהגזילה ציד הגזלן מהני סילוק לחוד לגבי גזלן. וא"כ כיון שמועיל סילוק חכו האומות שישבו אז בארץ ישראל במה שחתם ידם.

נמצא שלא זכו בתורת ירושה מאבותיהם מפני שכבר הפסידו כח ממון שירשו מאבותיהם בא"י. וכשיזכו בה יזכו בעצמן בזמ' חדשה. וד' חפץ למען נדקו לתת להם מורשה להבי נשאתה השבועה שלא יכנסו לארץ רק שבניהם יכנסו לארץ. והם קיימו המצוה שנחלה בה ירושת הארץ ואז זכו בניהם בתורת ירושה מאבותיהם דלא מהני סילוק של דור המדבר לגבי בניהם משום דבניהם מצי אמרי מכה אביו דאבא קא אחינן כדאמרינן בב"ב (דף קנ"ט) בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות דמצי אמר מכה אביו דאבא קאחינא דכתיב תחת אבותיך יהיו בניך. וכמש"כ הרשב"ם ז"ל שם דבן הבן יורש בכה ע"מם ולא מזד אביו דאף דלא מצי לירש מכה אביו יורש מכה ע"מם. וכ"כ המהרי"ט (בתשובה ס' מ"א ח"ג) לענין ירושת מומר דאף דאינו יורש את אביו מ"מ בנו יורש מכה אביו דאבא עיי"ש היטב.

וא"כ כמו דאמרינן התם דאף דנפסק ירושת הבן שהוא אינו יכול לירש דאם יירש יערוף הלוואה ממנו מ"מ בן הבן יורש מאביו אביו. וה"נ דכוותי' אף דדור המדבר לא היו יכולים לזכות בירושתם ע"י כניסה לארץ דאם ירצו לזכות למפרע יתעורר סילוקם שסילקו את עצמם לגבי האומות היושבים בארץ ויופסדו כח ירושתם וקנין ממונם. מ"מ בני בניהם שנכנסו לארץ זכו למפרע בירושת הארץ מכה אביו דאבא ולא מהני סילוקם של דור המדבר כיון שלא זכו בה כלל רק בניהם זכו מכה אביו דאבא. להבי לא הי' היתר שבועה על הכניסה לארץ שאם נכנסו הם ויזכו יחבטל כח הירושה ויהא מתנה חדשה. והשי"ת רצה שיזכו בתורת ירושה דוקא.

והנה כ"ז הוא לר"א דסובר קרקע נגזלת כדאימא בב"ק (ד' קי"ז) דר"א דריש רבוי ומעוטי. וכיון דקרקע נגזלת שפיר מהני סילוק דקליש כח הנגזל בדבר שנקנה לגזלן בתורת גזילה להבי סובר ר"א דאשר נשבעתי באפי וחוחרתי בי לענין עוה"ב ובאין הן לעוה"ב ומה שלא הוסיף שבועה לענין כניסה לארץ הוא משום

נדרים לא היה על ביאת הארץ רק על עוה"ב. א"כ י"ל דר"ע ור"א אזלי לטעמייהו בנדרים (דף ס"ו) דר"ע סובר נדר שהותר מקצתו הותר כולו. וא"כ א"א לפרש לדידי' באפי נשבעתי וחוחרתי בי על ביאתן לעוה"ב. דא"כ אמאי לא נכנסו לארץ הא כיון שהותר הנדר לענין עוה"ב ה"ה דהותר לענין כניסתן לארץ. אבל ר"א סובר כחכמים דר"ע דנדר שהותר מקצתו לא הותר כולו א"כ איכא למימר דהאי אשר נשבעתי באפי וחוחרתי בי הי' החזרה לענין עוה"ב. ולענין כניסתן לארץ לא הותרו דהא לא הותר הנדר כולו במה שהותר מקצתו. ולהכי סובר ר"א דבאין הן לעוה"ב.

ולכאזרה הא גופא נריך טעמא דכיון שהותר השבועה לענין חלק לעוה"ב א"כ אמאי לא הותר לענין כניסתן לארץ. אמנם הדבר יובן לפי מה שבארנו בדרוש לשה"ג דברי המדרש פ' אמור. ר"י אומר לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר זכה אברהם אבינו לירש את הארץ. דכתיב ונתתי לך ולזרעך אחריו ע"מ ואמה את בריתי תשמור ואמה זה מצות עומר דהא קיי"ל א"י ירושה להם מאבותיהם. היינו שנחנה לאברהם ע"מ שיקיימו בניו מצוה הראשונה התלויה בארץ. וכשקיימו נתקיים המצוה למפרע כדין כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי. ולפ"ז איכא למימר הטעם דלא הי' היתר לשבועה גם על הכניסה לארץ. דכיון שהיה רצון הקב"ה שיזכו בא"י בתורת ירושה מאבותיהם ולא שינתן במתנה לבאי הארץ. ואם דור המדבר היו באין לארץ לא היו זוכין בה בתורת ירושה אלא בתורת מתנה חדשה שהרי כח הירושה נפסק מהם. משום שאפילו אם יכנסו לארץ ויתקיים המצוה למפרע מ"מ הרי הפסידו זכותם במה שסילקו עצמן מא"י שאמרו אנה אנתנו עולים וגו' ואמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה. וע"י זה אבדו זכות שיש להם בא"י והיו זוכים האומות שישבו אז בא"י.

ואף דקיי"ל דסילוק לא מהני בדבר שהוא שלו מכבר. כדאימא בכתובות (דף פ"ג) האומר לחבירו אין לי עסק בך לא אמר כלום. מ"מ דבר שהוא אצל אחרים בתורת גזל מהני שפיר סילוק כדמוכח בב"ב (דף מ"ג) גבי בני העיר שנגנז ס"ת שלהן אין דנים אותן בדייני אותה העיר דפריך וליסלקו חרי מינייהו ולדייני. משמע דמהני סילוק בגזילה אף שהוא לשון גרוע. ואף שהרשב"ם ז"ל פי' שם שיקנו בקנין גמור דבקנין מהני סילוק בכל ענין ע"ש. מ"מ מדברי הרשב"א ז"ל שהביא הש"מ שם משמע דמהני סילוק אף בלא קנין ע"ש. וכן

שהפסידו כח ירושתם ורצון השי"ת הי' שזכו בארץ מבח ירושת אבות דוקא. אבל ר"ע חזיל לטעמי' דסובר דקרקע אינה נגזלת וברשותא דמרא קאי ולא מהני כלל סילוק. א"כ לא מצי למידרש באפי נשבעתי וחזרתי בי. דאם הי' היחר על עוה"צ תקשה קושית החוס' אמאי לא החיר נמי השבעה לענין כניסה לארץ דהא לא הפסידו כח ירושתם מאבות במה שאמרו נחנה ראש ונשובה מנרימה. וע"כ סובר אין להם חלק לעוה"צ.

ועיין שם עוד מה שהאריך לבאר ולפרש עפ"י ד הרשב"א הנ"ל.

וישם (אות כד) הוא כותב עוד: ובדברי הרשב"א ז"ל יש לחת טעם בהא דאמרינן בכמה דוכתא בש"ס דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קידשה לעמיד לבוא וקדושה שני' קידשה לע"ל. ועיין ברמב"ם ז"ל (ה' תרומות פ' א') שכתב טעם לזה. ולדברי הרשב"א ז"ל הטעם מבואר דמיון דלא קיבלו ברצון אלא ע"מ שיהא א"י שלהם. ואחר שיצאו מא"י שבטלה קבלתם בטלה גם קנינם בארץ כדכתיב ויתן להם עמל לאומים בעבור ישמרו חקיו וכשבטלה קבלת התורה ע"י מה שיצאו מן הארץ בעבור עוונם נחטט ירושתם וקנינם שהי' להם בארץ כמו שאמר הכתוב יחזקאל (ל"ג) בן אדם יושבי התרבות האלה על אדמת ישראל אומרים לומר אחד הי' אברהם ויירש את הארץ ואנחנו רבים לנו נחנה הארץ למורשה. לכן אמור אליהם כה אמר ה' א על הדם תאכלו ועיניכם תשא אל גילוליתכם ודם תשפכו והארץ תירשו. וכיון שנחטט קנינם בטל גם קדושת הארץ. אבל בחורבן בית שני שכבר קיבלו דימי אחשורוש קבלה גמורה בלי תנאי אף שלא ישבו בארץ יהי' עליהם קבלת התורה לא בטל קנינם מן הארץ. והרי היא שלהם אף שאין יושבין עליה וכיון שקנינם לא בטל גם קדושת הארץ לענין תרומות ומעשרות לא בטל וקדשה לע"ל.

ועיין עוד שו"ת משנה הלכות (חלק יד סימן רכ) בזה.

גמ'. שם. עיין שו"ת חתם סופר (או"ת סימן רח) ח"ל: ולמשלום ענין זה, מה שאמרו חז"ל, מכאן מודעה רבה לאוריינתא והדר קבלוהו דימי אחשורוש, י"ל שהקשו חוס' הא הקדימו נעשה לנשבע, מי' הראשונים דעל תורה שבכתב הקדימו נעשה לנשבע אבל על תורה שבע"פ כפה ההר ועל זה קאי המודעה. ונ"ל כי זה מרומז במ"ש במתן תורה [שמות כ"ד - ז'] כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, ובפרשת ואמתקן [ה' - כ"ד] אמרו למרע"ה ושמענו ועשינו, הקדימו שמיעה לעשי',

כי מה שהקדימו נעשה לנשבע אמר רבא למינא אנן דסגינן בהמנותא כתיב בן תומת ישראל תנחם [שבת פ"ח רע"ב], פי' אנו מאמינים בהקב"ה ובוטחים בו שלא יטיל עלינו מה שאי אפשר לו אין רצונו לסבול¹⁸ על כן אמרי' נעשה קודם שמיעה, ואמנם שיהיו מסורים ביד חכמים לא אבו לקבל עליהם דברי חכמים מבלי שיהרהרו ויפקפקו על תקנתם אולי לא ישרו צענייהם, על כן אמרו למרע"ה ושמענו ואח"כ עשינו, ומ"מ הקב"ה כפה אותם על כרחם לקבל עליהם גזירות חכמים ותורה שבעל פה בלי הרהור אחריהם, והואיל והיה בע"כ על כן טענו מודעה רבה על זה. שוב דימי מרדכי שעשה מעשים אשר לא ישרו צעני ישראל וכמ"ש [מגילה י"ב סע"ב] כנסת ישראל אמרה ראו מה עשה לי יהודי דלא הרג דוד לשמעיה דמתילד מיני' מרדכי דמגרי בי' בהמן, וראו אח"כ אע"ג שבצעיניהם לא יפה עשה מרדכי שהי' מתגרה בהמן, ראו אח"כ כי משמא הסכימו על ידו וגדולות ונפלאות עשה הקב"ה על ידו, אז הבינו כי אין להרהר אחר דברי חכמים כי את הכל עושים יפה בעתו וה' עמם, על כן הדר קבלוהו ונאמר קימו וקבלו, כמו נעשה ואח"כ נשמע כן קימו ואח"כ קבלו לשון שמיעה וקבלה והאזנה. ע"כ.

גמ'. קיימו מזה שקבלו כבד. עיין חידושי חת"ס שכתב ליישב קושי' החוס', עפ"מ"ש חובת הלבבות, אין החוספת מקבל מהקב"ה עד שיקיים החובה ואז יכול אדם להוסיף מדעתו, והשם א"י ס"ד לא קבלו התורה מרצונם אף קיימו למעלה מה שקיבלו עליהם חוס' פורים ומגילה, אע"כ קיבלו מרצונם תורת ה' ושזו קיימו למעלה חוספתם לקיים ימי הפורים האלו בזמניהם. עיי"ש עוד.

גמ'. שם. עיין מרפא לנפש (פ' תרומה עמוד רכט) שכתב לפרש, קימו כעת בפועל מה שקבלו כבר אבותיהם במעמד הנבחר, וקאי על קריאת המגילה, עיי"ש בדבריו הנחמדים.

גמ'. אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה. זיאר החת"ס, דהיינו יראה כשהגיע יום הששי ולא ניתנה בו התורה כמו שהתנה הקב"ה, ולבסוף כשהגיע שבת שקטה ונודע לה שמרע"ה הוסיף יום א' מדעתו.

גמ'. מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית וכו'. עיין שו"ת עונג יו"ט (בהקדמה

¹⁸ נראה שהכוונה, שאין רצונו של הקב"ה שנסבול.

והולך ונוטה לנפול מפני שכבר כלה מועד כח הצריאה. ולמה עשה כך הקב"ה כדי שהליכות עולם יהי לו היינו לשעבד כל תהלוכות וחפצי העולם לו ולתורתו ורצונו יתעלה. ע"כ רצה שיצוא העולם לידי זיטול צריאה ויתקיים רק ע"י קבלת התורה שבה ממילא ישמעבדו כל חפצי העולם לתורתו יתברך ויהא הליכות עולם לו. ע"כ.

גבו'. אני מחזיר אתכם לתוהו ובהו. בדרשמו של רמב"ן ז"ל פי' שיהי' העולם ממילא תוהו ובהו, כי צריאתו לא הי' אלא לקבלת התורה ואם לא יקבלוהו הלא תוהו ובהו. (חמ"ס).

גבו'. שם. עיין בספר אבודרהם (צרכות קריאת שמע) בנוסח שאומרים אל ברוך גדול דעה וכו', ח"ל: ומה שתקנו לומר אלפא ביתא ביוצר של חול ושל שבת, להודיע כי לא נתקיימו שמים וארץ ותולדותיהם אלא בעבור התורה שנאמר אם לא צריתי יומם ולילה תקום שמים וארץ לא שמתי. והתורה כולה יוצאת מאותיות אלפא ביתא כ"צ אותיות, והוא שאמר הכתוב (שיר הש' א, ד) נגילה ונשמחה בך, ואומר במדרש חזית בך כ"צ אותיות שכתבת בהן את התורה, והפוך כ"צ ויהי בך. ע"כ.

גבו'. שם. עיין מגן אבות להחשב"ץ על אבות (פרק ב משנה ט) ח"ל: אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי האדם לא נברא אלא לעסוק בתורה, וכמו שדרשו בראשון מע"ז [ה א] ובפרק רבי עקיבא, ממה שכתוב 'ויהי ערב ויהי בקר יום הששי' [בראשית א לא], תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית, אם ישראל מקבלין את התורה בששה בסיון, מוטב, ואם לאו, אחזיר אחכם לתוהו ובהו ולפי שהאדם הוא חייב בכל עת ללמוד תורה שנאמר 'והגית בו יומם ולילה' [יהושע א ט], אם הוא מתבטל מפילו שעה אחת הרי שהפסיד שכרה של אותה שעה, כמו הפועל שאין לו רשות להתבטל ממלאכתו של בעל הבית מפילו שעה קלה. ועל זה אמרו במסכת תעניות בפרק ראשון [יא ב] שאסור לתלמיד חכם להתענות מפני שממעט במלאכת שמים, כמו שהפועל בודאי אסור לסגף עצמו בתענית מפני שממעט ממלאכתו של בעל הבית, כמו שנראה בפרק הפועלים [בבא מציעא פג ב] ובתוספתא דמניעא פרק שביעי [נמצא בפ"ח מ"א]. וכן אמרו בז' מדמאי [פ"ז מ"ג], רשב"ג אומר לא ישוך מפיו גרוגרת, שממעט במלאכתו של בעל הבית. ופירש בערוך [ערך חסד, עמ' תנד], לא ישוך גרוגרות מאכילתו ליתנה תרומת מעשר מפני שממעט מלאכתו של בעל הבית, ותניא, לא ישמר אדם

אות יד) שדקדק, תנאי זה עם מי התנה, ובמי נועץ ית"ש כאשר עלה ברצונו הקדוש לברוא את העולם הלא הוא בראש וישיבנו ונפשו אותה ויעש, וכנגד מי הי' התנאי הזה.

ובתב לברא עפ"י דברי המדרש (שה"ש רבה) לריח שמניך טובים שמן תורק שמך רמ"ח מ"ע ושס"ה מלות ל"ת. ומסיים שם ע"כ עלמות אהבון זה דורו של שם שנאמר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כלאן טבחה עכ"ל. וי"ל לברא עפ"י מש"כ בהא דאמרין במנחות (דף ס"ח) רב ושמואל דאמרי תרומיהו בזמן שבהמ"ק קיים הי' העומר מחיר ובזמן שאין בהמ"ק קיים האיר המזרח מחיר. ר"י ור"ל דאמרי תרומיהו אפילו בזמן שבהמ"ק קיים האיר המזרח מחיר. ופריך שם והכתיב עד הביאכם ומשני למטה ע"כ. והקשו בחוס' כיון דאיכא עשה דעד הביאכם א"כ אמאי אמר (בדף ה') בטעמא דר"ל דסובר מנחת העומר שקמנה שלא לשמה כשירה דהו' מן המותר לישראל משום דסובר האיר המזרח מחיר. הא אכתי אסור משום דכתיב עד הביאכם. וי"ל דלק"מ דמנינו גבי נדר ושבועה דאיחא (בנדרים ד' ב') דשבועה מיקרי אסור גבא היינו שאין על החפץ שום אסור רק האדם נאסר מלאכול המאכל הזה ונדרים מיקרי אסור חפצא דהאיסור רמי על החפץ גופא עיי"ש.

ואחר אריכות מסיים: ומעתה יובן מה שאמרו חז"ל תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם מקבלין ישראל את התורה מוטב וא"ל אחזור את העולם לתוהו ובהו. שהוא ע"ד שאמרו במדרש קהלת נמוגים ארץ וכל יושבי' אנכי תכנתי עמודי' סלה. כבר הי' העולם מתמוגג ומי ציסק את העולם אנכי. בזכות אנכי תכנתי עמודי' סלה. היינו שמעיקרא בעת צריאת העולם לא ניתן בה כח כ"א שהעמוד עד ששי בסיון שהוא מועד המוגבל למ"ת. ובבא יוס הזה כבר הי' העולם מתמוגג אילולי קבלת אנכי. וכיון שכבר כלה מועד צריאת העולם ונעשה אז צריאה חדשה נשתעבדו אז כל ברואי עולם לכל פרטי התורה וקיומה להיות דיני התורה קבועים ועומדים בחפצי העולם וזה הי' כוונתו יתעלה בתנאי דמעשה בראשית שאם לא יקבלו התורה אחזיר העולם לתוהו ובהו ולא יתבסס קיום העולם כ"א בקבלת התורה אשר בזה יוקבע בחפצי העולם כל פרטי התורה מה שלא הי' קן עד קבלת התורה. והוא שאמר הכתוב שחו גבעות עולם ויתפוצצו הררי עד הליכות עולם לו. היינו שכבר שחו גבעות עולם שכבר הי' העולם מתמוגג

עצמו, וירעיב עצמו ויסגף עצמו, מפני שממעט מלאכתו של בעל הבית וכן מפורש בירושלמי שאמרו שם [דמאי פ"ז הל"א כו - ב], רבי יוחנן אשכח ספרא אטימו יוס, פירוש, שהיה חולה ומלמד חינוקות, אמר לון, מהו כן, אמרי ליה, נייס, פירוש, רגיל הוא לצום על כן הוא חולה וחלוש, אמר ליה, אסיר לך, אם מלאכת בשר ודם אסור, מלאכתו של הקב"ה לא כל שכן. ע"כ.

גמ'. בשעה שהקדימו ישראל נעשה ג' שנים באו שנים ריבוא וכו'. עיין בספיה"ק תולדות יעקב יוסף (פרשת בא אות ה) ח"ל: והנה יש כאן ב' מיני שבת, א' להש"י שבת באומה ישראלית יותר מע' לשון. ושבת ב' לישראל שבתו בו יחברך ובחורתו, ואמרו נעשה ונשמע מה שלא רצו שום אומה ולשון, וכמו שהקשה המין, עמא פזיזא וכו', יעו"ש.

ובישל' א' שמעתי, שאמרה אשה א' מק"ק מעוזיז בלשון רוסיא, יפה בחרנו לנו את אלהינו אבל גם הש"י יפה בחר בישראל, שהרי פייצוש איש קל ומקדש הש"י וכו'. ובזה שבת הש"י בישראל אין זה תמיה, כי אתו החכמה והמדע, ויודע מעלת ומדריגת ישראל מכל עס, אבל יותר חכמה ומעלה גדולה איך נודע לישראל מעלות ושבת הש"י ותורתו, שאין להשיג מהותו רק מזד פעולותיו נודע בשערים בעלה (משלי לא, כג) וכמודע.

ובזה יובן חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, ולא לכל אומה, שמע מינה שידע הש"י מדריגת מעלתו יותר מכל ע' אומות. אבל יותר מורה שבת וחיבה יחירה על כי נודעת להם שניתן להם כלי חמ"דה, שזהו כלי חמדה שחמדו ובחרו בהש"י ובחורתו ואמרו נעשה ונשמע, שמע מינה שהיו במדריגה גדולה, שהיו מבינים מעלות מדריגת הש"י ותורתו, הגם שאי אפשר להשיב השבת נכונה מכל מקום ידעו שאי אפשר להשיגו מזד קוצר המשיג ועומק המושג, והו חכלית אשר נדע שלא נדע. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת בית הלוי (בהקדמה) שכותב לפרש מאמרם ז"ל כאן, דהנה יש להבין אומרו בשעה שהקדימו, ולא אמר בשעה שאמרו, ומוכח דרך ע"י ההקדמה זכו להי שני כתרים ויש להבין היאך חלוי בהקדמה, ומאריך לבאר דלימוד התורה הוא משני פנים (א) כדי לידע היאך ומה לעשות (ב) ע"ס הלימוד שהוא חכלית בפני עצמו ומ"ע כמו הנחת תפילין, ומביא לזה דברי הוה"ק דאיתא: נעשה בעובדין טבין ונשמע בפחגמין דאורייתא, והיינו, דנעשה הו קבלה על קיום

המצות, ונשמע הו קבלת לימוד התוה"ק, והנה אם היו ישראל אומרים נשמע ונעשה לא היה במשמעות קבלתם רק עול מצות אלא שמוכרחים ללמוד קודם כדי שידעו היאך לעשות והיה נשמע נמשך ומבוא לנעשה, ונעשה הו החכלית והי' רק קבלה א', ומש"ה אמרו נעשה ומובן מאליו שמוכרחים ללמוד קודם ואח"כ אמרו נשמע, ונמצא דהו נשמע חכלית מזד עצמו ג"כ דגם שלא ינטרכו ללמוד משום עשיה ג"כ ילמדו מזד עצמה, ונמצא ע"י ההקדמה נעשו ב' קבלות של ב' חכליתים עול מצות ועול תורה, והו שאמרו בשעה שהקדימו, והו ב' קבלות עול מצות ועול תורה ירדו ס"ר מה"ש וקשרו לכל א' מישראל ב' כתרים א' כנגד נעשה וא' כנגד נשמע דע"י ההקדמה זכו לב' כתרים.

ובדמ"שך דבריו מזכר הבית הלוי שם עפי"ז, דע"י קיום המצות נקראים בחינה של תשמישי מצוה, וע"י העסיקה בחורה נעשים בחינה של תשמישי קדושה שהגוף נשאר בקדושתו לעולם, ולא עוד אלא דהת"מ לא הו בחינת תשמיש קדושה רק בחי' ע"ס הקדושה כקלף שכותבין עליה ס"ת, והת"מ הו גופו הקלף של תורה שבע"פ וכמאה"כ כתבם על לוח לבך, עי"ש בנעימות דבריו.

גמ'. ירדו מאה ועשרים ריבוא וכו'. עיין חוס', ועיין שפ"א דהגם דאי' מדה טובה יחירה ממדת פורענות ה' מאות פעמים כמ"ש רש"י צפ' יתרו מ"מ י"ל דאה"נ ה' יכול כל מלאך ליתן ח"ק כתרים אלא שכן ה' הרצון בשמים ליתן רק ב' כתרים.

גמ'. למה נביש'ו ישראל לתפוח. הקשו חוס', הא דודי נמשל לתפוח, והעיר החת"ס כי דבריהם תמוהים, דכיון דנמשל הש"י לתפוח צעזי היער פי' כאילן תפוח בין שארי אילנות, נמצא פריו של אותו האילן היינו ישראל פריו ובניו של הקב"ה המה התפוחים ושפיר קאמר דנמשלו ישראל לתפוח.

גמ'. פריו קודם לע"ז. הקשה ר"ת שהרי אנו רואים שגדל כשאר אילנות, ומפרש דתפוח היינו אחרוג, כדכתיב וריח אפך כתפוחים ומתרגמין כריחא דאחרוגא, ואחרוג פריו קודם לעליו, שדר באילן משנה לשנה ואחר שנה נושרין עליו של אשתקד ובאין עליון אחרים הו פריו קודם לאותם עלים.

אמנם המגיד מקאזניץ זי"ל בחידושי הש"ס שלו, כתב לתוך קושיית רבינו חס, כי עיקר הגירסא הוא כדאיתא במדרש רבה שיר השירים (ב' ג') הנקרא מדרש

חזית, מ"ה תפוח ז"ה נז"ו קוד"ס לעליו, ולא כמו שהוא לפנינו בגמרא מה תפוח זה פריו קודם לעליו.

ובז"ש ר"ת כי בשנה שני' פריו של אחרון קודם לעליו, ביאר החת"ס די"ל ה"נ ישראל בתחלה לא האמינו בשלימות עד שראו כמה נסים כדכתיב וירא ישראל את ה' הגדולה ואח"כ ויאמינו בה' ובמשה עבדו נמצא ה' עלים קודם לפרי האמונה ושוב מסגי' בשלימותא והקדימו פרי לעליו פ"י נעשה לשמע.

ועיין שו"ת יד חנוך (סימן ח) ששאל השואל מאין לקח המנהג ליתן אחרון בחרוסת, וע"ז השיב לו: הנה באו"ח סימן תע"ג (סעיף ה') כתב הרמ"א ז"ל ועושין החרוסת מפירות שנמשלו בהם ישראל כגון תפוחים וכו', עכ"ל. הרי שהחרוסת הן נעשין מתפוחים מפני שנמשלו בהם ישראל. והנה דבר זה נובע מש"ס פרק רבי עקיבא, דאמרינן בתפוח בעצי היער (שה"ש ב' ג'), למה נמשלו ישראל לתפוחים, מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל כן, עיי"ש. וכתבו החוס' (ד"ה פריו קודם), חזק לשונם, הקשה רבינו חס שהרי אנו רואים שאין התפוח פריו קודם לעליו אלא גדל כשאר אילנות, ומפרש ר"ת דתפוח שנמשלו בו ישראל היינו אחרון, ואחרון פריו קודם לעליו מפני שגדל שלש שנים וכו', עיי"ש. הנה מבואר דלפי מסקנת דברי התוספות הך תפוח שנמשלו בו ישראל היינו אחרון, וא"כ ממילא נוכל ליקח אחרון לחרוסת.

עוד כתב שם (אות ד) ש"ל שזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק א' מהלכות כלאים (הלכה ה'), חזק לשוננו, כלאי האילנות הרי הן בכלל שדך לא חזרע כלאים, כיצד המרכיב אילן באילן של תפוח באחרון או אחרון בתפוח הרי זה לוקה, עכ"ל. ותמהו עליו רבים מדוע נקט אחרון ותפוח שאינם דומין זה לזה בתוכנם ומהותם, והו"ל למינקט רבותא יותר טפי. אבל לדעתי כוונת הרמב"ם ז"ל להורות לנו דלא נטעה ולא נימא כיון שחרגוס בתפוח בעצי היער כאחרון"א, א"כ הוי אמינא כיון דמין אחד בשמא נינהו אין בהם משום כלאים, קמ"ל דלענין כלאים אסורין זה בזה מדאורייתא ולוקין עליהם.

גמ'. בייני. עיין שו"ת בנין ציון (סימן כג) מ"ש מכאן לענין מציצה בפה.

גמ'. א"ל עמא פזיזא וכו'. עיין שו"ת תשב"ץ (חלק ג סימן שי) ח"ל: המינים מגנים את ישראל על שהקדימו עשיה לשמיעה כלומר שמתחלה ראוי

שישמע האדם ואח"כ יעשה מה שישמע. וקראו לישראל עמא פזיזא כמו שזכר בסוף כתובות (ק"ב ע"א) וכן עמא פזיזא כמו שז' בשבת ב' ר"ע, וחז"ל ענו בזה לכסיל כאלותו אף דסגינן בשלימותא כתיב תומת ישרי' תנחם וז"ל הם משבחים על זה ואמרו בשעה שהקדימו לישראל נעשה לשמע ירדו ששים רבוא של מלאכי השרת וקשרו לכל א' מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע כמ"ש ב' ר' עקיבא, וכן במדרש ילמדנו ב' ויקרא אמרו כי ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו הם ישראל שהקדימו עשיה לשמיעה. וי"מ שאומרים שכן ראוי להיות להקדי' עשיה לשמיעה שהיא הצנה ששמיעה זו לשון הצנה הוא כמו גוי אשר לא תשמע לשונו. ואני אומר שהדברים כמשמען שב' יתרו לא אמרו אלא כל אשר דבר ה' נעשה וזהו בקבלת התור' בכללה כי לא פרט להם המשפטים ובפרש' אם כסף בקבלת הצריח שספר להם את כל דברי ה' ואת המשפטים ב' ואלה המשפטים אמרו תחלה כל אשר דבר ה' נעשה כאשר אמרו בקבלת התורה ועתה הוסיפו כל אשר דבר ה' מאלה המשפטים נעשה ואל תאמר שספיקו לנו אלו המשפטים ולא נשמע מהאל יותר אבל נעשה אלו ונשמע יותר וזהו שבחם שקבלו עליהם לשמוע יותר מאלו המשפטים וזהו מדרשן של חכמים בפסוק אם שמוע תשמע אם תשמע בישן תשמע בחדש שלשון שמיעה הוא על העמיד כמ"ש ב' כיצד מברכין (מ' ע"א) וב' לולב וערבה (מ"ו ע"ב). וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים. ע"כ.

עמוד ב

גמ'. בתחלה באחת מעיניך לבשת עשי בשתי עיניך. השפ"א כתב לפרש, כי כשחטאו ואבדו נעשה [כדאי' במד"ר פ' יתרו ב' כ"ז שברחם נעשה הזהירו בנשמע] לכן רק באחת מעיניך, אבל לכשתעשי יהי גם נעשה יהי שניהם.

גמ'. ע"זובין ואינן ע"זבין וכו'. עיין בספר החינוך (מצוה שלח) ח"ל: ויש לנו ללמוד דבר זה, שמוחר לנו לענות כסיל, לפי הדומה, מאשר החירה התורה הבא במחמרת להקדים ולהורגו, שאין ספק שלא נתחייב האדם לסבול המקין מיד חצירו, כי יש לו רשות להנצל מידו, וכמו כן מדברי פיהו אשר מלא מרמות ותוך, בכל דבר שהוא יכול להנצל ממנו.

ואולם יש כת מבני אדם שעולה חסידותם כל כך שלא ירצו להכניס עצמם בהוראה זו להשיב חורפיהם

דבר, פן יגבר עליהם הכעס ויתפשטו בעיני יוחר מדי, ועליהם אמרו זכרונם לברכה, הנעלצין ואינם עולצין, שומעין חרפתם ואינם משיצין, עליהם הכתוב אומר [שופטים ה', ל"א] ואוהביו כלאח השמש בגבורתו. ע"כ.

גמ'. שומעין חרפתן ואינן משיצין. פירש השמח משה, דהיינו ששומע חרפת המחרפו, ויש לו מה להשיב, ובכל זאת אינו משיב, דבר זה לגדולה יחשב, כי אם אין לו מה להשיב, אינו רבוחא שלא השיבו.

גמ'. ע"ידיהן הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. פירש הרב ר' מאיר ז"ל, משום דכתיב (יהושע י') וידום השמש הוקצע לו שחר זה, ובזהרן כתיב (ויקרא י') לפי ששמת בייסורים וידום, ודרש נאה הוא. (ריטב"א).

גמ'. שם. עיין בספר אורחות נדיקים (שער הבושה) ח"ל: לעולם יהיה אדם מן הנעלצים ולא מן העולצים, ומן השומעים את חרפתם ואינם משיצים, ועליהם נאמר ואוהביו כלאח השמש בגבורתו, מידה כנגד מידה, יען אשר שמע חרפתו ונהפכו פניו לירקון, יבהיקם הקדוש ברוך הוא יותר מאור השמש, כענין שנאמר (ישעיה ס א) וכבוד ה' עליך זרח. ע"כ.

גמ'. כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו וכו'. הרמ"א אור"ח (סימן תל"ד סעיף ג') כתב, שנוהגים לשטות עשבים בצחי הכנסת ובצחים בחג השבועות, זכר לשמחת מתן תורה. ויש מציאים מקור למנהג זה לפזר שושנים ופרחים בין הענפים, ממה שאמרו כאן, שכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא היה מתמלא כל העולם כולו ריח בשמים.

והבג"א שם כתב טעם אחר, כדי להזכיר מה ששנינו בראש השנה (ט"ז ע"א). שחג השבועות נידונים על פירות האילן, ולכן מקשטים את צחי הכנסת והבחים בענפי אילנות.

והחיד"א בספר ברכי יוסף שם, הביא מקור למנהג זה, מתרגום שני על מגילת אסתר (פרק ג'), ויאמר המן למלך אחשורוש, שמנהג היהודים שעולים לבחי מקדש מעט שלהם ומשליכים פרחי שושנים ותפוחים ומלקטים אותם ואומרים זה היום שניתנה התורה לאבותינו בזה סיני. עיי"ש.

ועיין בספר חוט המשולש (עמוד קכ"ח) שכתב, שבימי הגאון בעל חתם סופר היו נוהגים שכל חג

השבועות היו מפארים בית חלקינו על ידי קישוט הכנסת בענפי אילנות ובמיני עשבים שריחם הטוב נודף למרחקים, ובמקום מושבו של החתם סופר היו עושים כלה מיוחדת מענפי אילנות ושושנים, ופעם אחת קרה שגבאי אחד של ביהכ"נ ביטל המנהג והורה שלא לעשות כן, וכשבא הגאון לביהכ"נ וראה שינוי המנהג מכל ליל חג שבועות שכל שנה ושנה, הרע לו מאוד, והקפיד על הגבאי הנ"ל, ונענש בעונש קשה ר"ל. ע"כ. וראה עוד בספר דרשות החתם סופר ח"ב (דף רפ"ח ע"ב) ובספר יפה ללז חלק ה' (סי' תל"ד סק"ג) ובספר בני יששכר (חדש סיון מאמר ד' אות ז').

גמ'. כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן וכו'. עיין שו"ת דברי יציב (חלק אור"ח סימן ריח) אם על כל ה' דברות היה כן, לפי חשבון ד' פרסאות ליום [פסחים ז"ג ע"ב] אותו יום היה ארוך כג' ימים, ועכ"פ הו' ח' סיון כהמשך היום דמתן תורה.

גמ'. בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילד אשה בינינו וכו'. עיין חת"ס שכתב לבאר, כי ידוע שהתורה הייתה כתובה לפניו ית"ש באותיות בלתי מזורפים, וכ' בס' אליס להר"י קאנדיא שכל עולם ועולם מזורפים האותיות בענין אחר המובן לאנשי אותו עולם לחיות הקודש כראוי להם ולאופנים ושרפים ומלאכי השרת ולנפשות הכוכבים ומזלות ולעולם התחתון הזה נטורף מעשי מזרים ומרגלים וכדומה. והנה הם אין להם מורגש ומונח בגשמיות, אבל האדם שלו אחיזה בכל העולמות והרבה מהם זכו לדרוש במעשי מרכבה, נמצא התורה ראוי לאדם שהוא משיג הכל העולמות עליונות והתחתון, מה שאין כן מלאכי השרת, והיינו אחוז בכסא כבודי והחזיר להם תשובה, ר"ל שיראו ויבינו שאתה אחוז בכסא הכבוד בעולם היותר עליון, וגם החזר להם כלום למזרים ירדחם, כלומר אני משיג מכסא הכבוד עד עולם התחתון משא"כ אחם. ומרע"ה מרוב ענוותנותו לא השיב שהוא גדול מהם באחוז בכסא הכבוד אלא אמר כלום למזרים ירדחם כתשובה אדם ילוד אשה, ולהיותו ענותן ונהג בהם כבוד הוספיו עליו אהבה כמחז"ל אהוב למעלה ונחמד למטה.

גמ'. שם. המהר"ל בספר תפארת ישראל (פרק כד) האריך בציאור טענת המלאכים ותשובת משה, ח"ל: יש לשאול התורה שהיא שכל הפשוט העליון אין יהיה דבר זה שיהיה לאדם שהוא בעל גשם ואומר מה

סדר הכל באמת יכולת כל שאלה אשר יש לשאול עליו, לפיכך אמר שהקדוש ברוך הוא שהוא מסדר הכל ונותן סדר לנמצאים וסדר את משה שיקבל את התורה והוא מן התחתונים, בסדר הזה עצמו מסלק השם יתברך מאתו כל דבר שאלה, ולכך אמר כי הקדוש ברוך הוא אמר למשה שישלך מאתו מה שיחייב מן מדרגת המלאכים לומר תנה הודך על השמים שהוא מן הסדר בסדר השם יתברך שעל ידו נתן התורה.

ואמר משה מחירא אני שמא ישרפוני בהבל פיהם, כי הבל פיהם הוא הדבר המתחייב מן הנבדל כי ההבל יוצא מן הפה ולכך אמר משה מחירא אני שמא ישרפוני בהבל פיהם, ורצה לומר כי אחר שמד הנבדל מתחייב שיהיה התורה בעליונים שאלהם ראוי כל מעלה, ואף כי מנד משה מתחייב הפך זה שיהיה התורה בתחתונים, הלא הנבדל מצטל הדבר הגשמי. והוא מה שאמר שמא ישרפוני בהבל פיהם, שהאדם אינו נחשב לכולם נגד העליונים, שאם היה לו מדרגה מיוחדת אל משה בין העליונים לא שייך לומר שמא ישרפוני בהבל פיהם, כי אחר שיש לאדם מקום מיוחד לעצמו מורה זה על חשיבות מיוחדת שיש לו ולמה ישרפו אותו בהבל פיהם כאלו היה משה בטל אלסל. אבל כאשר יש לו מקום מיוחד מורה על מעלה מיוחדת כי מוכר שם מקום על המעלה בכל מקום, ולפיכך אמר הקדוש ברוך הוא אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה, רצה לומר כי יש לאדם מדרגה בין העליונים מיוחדת לעצמו, ובפרט בכסא הכבוד שכסם שהמלאכים הם סובבים כסא כבודי יתברך לשרת לפני השם יתברך אשר הוא יושב על הכסא, כך יש לאדם מקום תחת כסא הכבוד בעצמו.

ודבר זה מבואר מאד ממה שכתוב (יחזקאל א') ועל הכסא דמות כמראה אדם וגו', ולכך שייך אל הכסא עצמו דמות אדם וישראל בפרט שנקראו אדם, שנאמר (שם ל"ד) ואחנה לאני לאן מרעימי אדם אתם אתם קרוים אדם וכו' ומפני כך מדרגת האדם תחת הכסא, ומדרגה הזאת היא למעלה מן המלאכים, כי המלאכים הם סובבים את כסא כבודי וזה הם נבדלים מן השם יתברך, אבל האדם מנד אשר נברא בגלם אלהים מה שאין למלאכים, הוא תחת כסא הכבוד שנאמר עליו ועל הכסא דמות כמראה אדם וגו', ולכך שייך אל הכסא עצמו דמות אדם וישראל בפרט שנקראו אדם, שנאמר (שם ל"ד) ואחנה לאני לאן מרעימי אדם אתם אתם קרוים אדם וכו' ומפני כך מדרגת האדם תחת הכסא, ומדרגה הזאת היא למעלה מן המלאכים, כי המלאכים

שאינו נמצא למלאכי מרום, ודבר זה הוא ספק. ותשובה על זה אמרו בפרק רבי עקיבא, אמר רבי יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו המלאכים מה לילוד אשה ביינו וכו', במאמר הזה בא לבאר תשובה לשאלה הראשונה, כי אי אפשר שלא היה למשה הכנה ובחינה שהיה מתעלה בין העליונים ועל ידי זה היה מקבל התורה. ודבר זה נבאר כבר כי היה משה כמו אמצעי בין העליונים והתחתונים, והיה משה מתעלה על העליונים עד שהיה ראוי לקבל התורה שהיא מתיחסת אל העליונים. ומפני כי משה היה ילוד אשה, ואין לילוד אשה שחוף עם העליונים ומדרגתם שאין שייך בהם ילוד אשה רצה לומר בעל חומר שזה נקרא ילוד אשה והמה נבדלים, ולכך אמרו מה לילוד אשה ביינו, והשיב להם לקבל תורה וראוי מנד קבלת התורה שיהיה נכנס במדרגת עליונים.

ואמר חמדה גנוה קודם ששת ימי בראשית כו', פירוש שכל הדברים הטבעיים נבראים בששת ימי בראשית, והתורה שהיא שכל גמור ומעלתה ומדרגתה על הטבע, ולפיכך היא מסודרת מן השם יתברך בסדר קודם העולם הטבעי, ומה שאמרו מתקע"ד דורות דוקא קודם שנברא העולם, דבר זה מבואר בחבור באר הגולה ואין כאן מקומו, סוף סוף כמו שהתורה שכל גמור רחוקה היא מן הטבע עד שהיא בסדר קודם העולם אין ראוי לתת אותה לבשר ודם שהוא טבעי. מה אנוש כי תזכרנו וגו' רצה לומר כי יש באדם שני דברים הגוף והנפש ואמר מה אנוש נגד הנפש ובן אדם נגד הגוף שהוא אדמה, ולשון זמירה אמר אלל הנפש כי סתם זמירה היא לטובה (בראשית ל') ויזכור אלהים את רחל, כלומר אף אם יש בו נפש אין חשיבות הנפש שיהיה זכר לפני השם יתברך לטובה להטיב לו, והפקידה היא שאין האדם מנד גופו שהוא שפל ופחות ראוי שיהיה נפקד לרעה כמו שאר בעל חי. תנה הודך על השמים וגו' פירוש כי העליונים משיגים שיש סדר מסודר מן ה' ומפני מדרגת ומעלת המלאכים ראוי שיהיה כל חשיבות וכל מעלה בעליונים כמו שהם חסובים במדרגתם.

ואמר הקדוש ברוך הוא למשה החזר להם תשובה, כל הדברים אשר נאמרו כאן מה שאמר הקדוש ברוך הוא ושאלת המלאכים ותשובת משה אינו ויכות דברים, רק מה שמתחייב מן השם יתברך נקרא שכן אמר השם יתברך, ומה שמתחייב מן המלאכים נקרא שכן אמרו המלאכים, ומה שמתחייב מנד משה נקרא שכן אמר משה. ומפני כי מן הסדר אשר השם יתברך

הם סובבים את כסא כבודו וזוהי הם נבדלים מן השם יתברך, אבל האדם מצד אשר נברא בצלם אלהים מה שאין למלאכים, הוא תחת כסא הכבוד שנאמר עליו ועל הכסא דמות כמראה אדם ואלו דברים ברורים מאד.

ובאשר האדם בעל חומר או החומר מפסיק בינו וזין הכסא, אבל מדרגת משה כאשר בא לקבל התורה והיה מסולק מאתו הגשמות היה מגיע עד שאותו בכסא, לכך היה למשה מעלה מיוחדת ולא שייך לומר שמה ישראל פיוני בהכל פיהם. ובפרק אין דורשין (חגיגה י"ב ע"ב) אמרו כי נשמחן של נדיקים הם תחת כסא כבודו הנשמות שעתיד לבראות ושנבראו, שאחר מותם עוד שם שבים כי מקומם למעלה תחת כסא הכבוד. ולכך אמר אחוה בכסא כבודי שכאשר היה לו מקום מיוחד אז היה אפשר לו התשובה, כי אין שייך תשובה רק כאשר יש לאדם גם כן מדרגה בין העליונים כי אין אדם יכול לדון עם שחקיף ממנו, ולכך אמר אחוה בכסא כבודי וכו' וזהו מקומו המיוחד לו בעליונים, וכל אחד יש לו מדרגה בפני עצמו ושייך מאתו התשובה והבן זה. ומה שאמר שפירש ז"ל שכינתו וענינו עליו רצה לומר כי כאשר היה דבק במדרגתו בכסא הכבוד בין העליונים, אז בא מן אשר יושב על כסא הזיו וענן למשה שמדרגתו היה דבק בכסא. ופירוש הזיו אל הנפש ששייך אליו זיו והוד, וענן הוא שייך לגוף שהוא כמו ענן כלה, ורצה לומר שזהו מדרגת האדם ומעלתו יותר מן העליונים, שאין לו בעצמו המדרגה העליונה אבל הוא מיוחד לקבל חורם עליו כבוד השם יתברך, ואלו העליונים כולם יש להם מדרגה עליונה בעצמם, אבל אינם מקבלים כבוד ה' כמו שהאדם דבק בו כבוד ה' ודבר זה עצמו הוא תשובה מה שראויה התורה אל האדם דוקא ולא אל המלאכים כמו שנבאר.

ב"ל הדבר כי האדם כלי מוכן לקבל כבוד ה', וכאשר היה משה דבק בכסא הכבוד אשר שם מקומו כמו שהתבאר אי אפשר שלא יהיה מקבל מן השם יתברך בעצמו כבוד השם יתברך הן גופו הן נפשו עד שהיה האדם מקבל מן הזיו אשר הוא לפני ה' ומן הענן אשר הוא לפניו, כי האדם שהוא מקבל חוה מעלתו כך ראוי כאשר הוא מגיע אל מקום מעלתו שיהיה מקבל זיו שכינה וענינו, ודבר זה עצמו גורם שזכה לקבלת התורה. ואז אמר להם תורה שאתה נותן לי כו' פירוש כי העליונים משיגים מצד עצמם שיש סדר מסודר מן השם יתברך, אבל הסדר עצמו שייך אל האדם דוקא, כי התורה עם מעלתה שהיא נבראת קודם שנברא העולם

היא ראויה אל האדם דוקא. ואל יקשה לך וכי סדר של אדם ראוי שיהיה מסודר קודם שנברא העולם, כי כבר אמרנו כי זה מצד כי האדם נברא בצלם אלהים ומצד זה יש לאדם מעלה עליונה, והרי המצות שבתורה הם רמ"ח כנגד אבריו שהוא כלמו של אדם. ולפיכך משה אמר מה כתיב בתורה וכו' כלומר כי הסדר של התורה עם מדרגתה שהיא קודם העולם, אי אפשר רק על ידי האדם שהתורה סדרה לפי אנושית שלו, וזה כי כמו האדם אשר יש לו המעלה העליונה שהוא נברא בצלם אלהים והכלל הזה מקבל אותו גוף הגשמי, וכך התורה בעצמה עם מעלתה העליונה על כל, הרי היא נתלת ועומדת בדברים הגשמיים הם המצות המעשיות.

ובב"ז שאין למלאכים הכלל האלהי שיש לאדם, כי הכלל הזה לפי מעלתו העליונה צריך אליו נושא והוא גוף האדם שהוא נושא לכלל הזה, והמלאכים שאין להם נושא מקבל רק האדם שיש לו בגוף יש לו נושא מקבל לכך הוא מקבל הכלל הזה, וכן התורה לפי מעלת השכל הזה צריך לזה נושא גשמי הוא האדם, כי מפני שהמצות כל כך הם שכליים אין עומדים בעצמם רק צריך שיהיה להם מקבל גשמי, כמו שהוא בצלם אלהים שבו נברא האדם שלא נתן למלאכי השרת למעלה ודקות הכלל הזה צריך אליו נושא מקבל, ודבר זה עוד יתבאר בראיות ברורות והוא דבר עמוק מאד.

ויד שאמר למשה החזר להם תשובה, כי משה שכבר הוא אלל בשר ודם דבר זה הוא תשובה למלאכים, וזה כמו שכתבתי כי סדר השם יתברך ממנו הוא התשובה למלאכים לכך הודו וכו'. ואמר שכולם נעשים אוהבים אליו, וביאור זה כי לפי מדרגת משה שהיה תחת כסא הכבוד וזה בשביל שהוא אדם ובשביל כך ראוי אל התורה, נעשו כולם אוהבים אליו, כי הכל מתחבר אל המדרגה הזאת. לזה אמר שכל אחד ואחד מסר לו דבר, כי כולם הם מתחברים למדרגת משה, וכל אשר מתחבר עם אחד הרי אותו אחר מקבל הימנו כיון שיש להם חבור ביחד, ולמדרגת המלאכים אשר מדרגתם שסובבים הכסא ומדרגת משה תחת הכסא, הרי מדרגת משה אמצעי ביניהם, והאמצעי יש בו כח הכל ומקבל מן הכל בעבור שהוא חוץ הכל ומתחבר הכל אליו ולכך כל אחד מסר לו דבר.

ואף מלאך המות שהוא מתנגד אל המציאות לא היה מתנגד אל מדרגת משה, שהכל מתחבר אל האמצעי ואין לאמצעי שום התנגדות כלל, ודבר זה ידוע כי לכל דבר יש התנגדות חוץ מן האמצעי והכל

מתחברים זה במאמר אחד להם ז"ל (ע"ז ט' ע"א) שאמרו שיתא אלפי שני הוי עלמא שני אלפי תוהו. שני אלפים תורה. שני אלפים ימות המשיח ומתחילי ב' אלפים תורה תמ"ח שנה קודם מעמד הר סיני ולא הי' אברהם בן נ"ב שנה והי' מגייר את האנשי כמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן. א"כ אותם ב' אלפי שנה הי' תוהו קדמה להם התורה. כי מעת בריאת התור' עד שהי' אברהם בן נ"ב שנה שהיו ב' אלפים שנה שהי' תוהו וא"כ יפה אמרו שקדמה תור' ב' אלפים לבריאת העולם. כי אותם ב' אלפים הי' תוהו אע"פ שהיתה שם בריאה מיון שלא היתה שם תורה עד שגייר אברהם האנשים ושרה הנשים. אבל לפי דברי פיוט יום יראה כלת עדני' לא יראה כן. ושמא נאמר כי אע"פ שלא הי' זמן קודם הבריאה שנשאר בו אלפי' זהו לנו שהזמן שלנו הוא תחת הגלגל אבל זה למדנו מיום ויומו של הקב"ה אלף שנה ואותם שנים אינם מתנועת הגלגל אלא בשיעורו של הקב"ה שהי' משער אלו הי' שם גלגל היו אלפי' שנים. ע"כ.

וע"ע שם (חלק ב סימן א) וז"ל: ודומה מאמר זה למאמר אלפים שנה קודם שנברא העולם היתה התורה כתובה לפניו באש שחורה ע"ג אש לבנה ואם אין שם עולם אין שם גלגל ואם אין שם גלגל אין שם תנועה וכ"ש זמן וכ"ש שנה וכ"ש אלפים שנה שהזמן מכלל הנבראים הוא אבל מאמר זה מתרץ אחר שאמר שיתא אלפי שני הוי עלמא שני אלפים תוהו ושני אלפים תורה ושני אלפים וכו' ואמרו שעד ואת הנפש אשר עשו בחרן היו שני אלפים תוהו כדאי' בפ"ק דע"ז (ט' ע"א) ובפ' חלק (צ"ז ע"א) והם אותם אלפים שנה שקדמה תורה לעולם שקודם אותו זמן לא היה עולם שהרי קראם תוהו אבל זמן היה שם וכן בכלן אותם מ' יום שאמר קודם יצירת הולד אחר התחלת ההויה קודם שנגמרה הצורה זה מה שג"ל בזה. ע"כ.

גמ'. אמר ר' יהן ל'מצרים ירדתם וכו'. עיין בספר שם משמאל (פרשת יתרו - שנת תרע"ד) שכתב דבדאי' המלאכים לא רצו התורה בלבושה זה דיני ארבעה אבות מציין וכדומה שאין להם שייכות בעניינים אלו, אלא ברוחניות התורה, וא"כ מה זו תשובה שהשיב להם משה. ופירש שלפי רוממות התורה א"א לשום נברא, ואפי' המלאכים הקדושים, להיות להם שום דיבוק להתורה, כי אוריינתא וקב"ה כולא חד, אלא מפני הבריחה שבזרמים מן הדברים הגשמיים וזימן לעומתם למעלות רמות

מתחברים עם הנקודה האמצעית, ויש לך להבין אלו הדברים הגדולים. וגם בשביל התורה שהיא שייכת למשה דוקא והתורה הוא סדר כל הנמצאים כמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה פ"א) שהיה מביט בתורה וברא העולם וכמו שהתבאר זה פעמים הרבה, ולפיכך כל המלאכים יש להם חבור אל משה מנצח התורה שהיא סדר כל הנמצאים, ומנצח אותו חבור וצירוף מסר מדבר שיש לכל אחד ואחד למשה, כמו כל שני דברים אשר הם מתחברים ומצטרפים מגיע מנצח החבור והצירוף דבר משלו אל אשר מתחבר ומצטרף אליו, ואף מלאך המות מסר לו דבר כי אף המלאך המות יש לו חבור וצירוף אל התורה, מפני שהכל מסודר מן התורה אף המלאך המות שהוא העדר הנמצאים מכל מקום הוא מסודר מן התורה שהיא סדר העולם, והבן הדברים האלו.

וקאמור בשביל שקראוהו אדם כל אחד מסר לו דבר. וזה מפני כי יש לאדם נד בחינה שאין לאדם שחוף עם המלאכים, שהוא אדם בעל חומר, וכנגד זה יש למלאכים נד חבור גמור אל האדם עד שכל אחד מסר לו דבר אחד, שאם לא כן לא היה כאן חבור שהרי מנצח שהאדם הוא בעל חומר הוא נבדל מן המלאכים, והרי מה שמקומו תחת כסא הכבוד בין העליונים דבר זה מורה על חבור ולכן כנגד זה שקראו אותו אדם מסר לו כל אחד ואחד דבר זה חיה מורה על חבור. עכ"ד מהר"ל.

גמ'. שם. עיין משך חכמה (פ' יתרו) מ"ש בביאור הגמרא כאן, ובתו"ד כותב: וזהו מה לילוד אשה, הוא החומר, ביינו, וזה שהשיב להם כלום משא ומתן יש ביניהם כו' לא תרצת, ל"ת, קנאה יש ביניכם, יפה"ר יש ביניכם, כו', פירוש, כל אלו המה עניינים שהם מנות מעשיות, ולכן הם המעדינים הם המזכרים את החומר להופיע עליו אור אלקי, ולכן זכה לקרני הוד כקרני השמש כי גם גופו היה דק, ספירי רוחני, וזה עליה למרום שבית שבי (תהלים סה, יט) שדרשו על משה שעלה לקבל תורה"ק, והוא לקחת מתנות באדם, באדם הוא החומר לקח מתנות, כי נתעלה למעלת הרוחנים, וזה שלא ידע איש את קבורתו (דברים לד, ו), כי באמת אין ממשלה לקבור מאומה כי גופו אינו תופס שום מקום כי הוא ענף רוחני. בינה זה. ע"כ. עיי"ש עוד.

גמ'. שגגוזה לך תשע בואות וכו'. עיין שו"ת תשנ"ץ (חלק ג סימן רמה) וז"ל: מה שהוקשה לך מאמר ז"ל, ב' אלפי' קדמה תורה לעולם והיאך אפשר זה והלא קודם הבריאה אין כאן זמן. דע כי יש

דביקות להתורה, ואם כי אחס רוצים ברוחניות לצד ולא בלבושה זה, המניעה עוד יותר גדולה, כי בלתי לבושה זה בודאי לא יוכל שום נכרא לקרב אלי, ומיד הודו לו מלאכי השרת, כי זו טענה נכחת שאין עליי תשובה.

ונשאות עד אין קץ, וכמ"ש צוה"ק שמפני שברח משה מפני פרעה זכה לעומתו לישיב על הצאר כנ"ל, וא"כ יפה השיב להם משרע"ה אחס שאין לכם פחיתות וגם וחומר ואין לכם ממה לברות, איך תוכל להיות לכם

דף פט ע"א

ברצוני, כי אל אשר יהיה הרוח ללכת ילכו לא יסבו בלכתן (יחזקאל א, יב), מה שאין כן אחת הוא ילוד אשה עיקר חינוג הנבראים מה שבראמי אחכס בבחירה חפשיה ואפילו הכי אחס עושים רצוני. וענין זה עמוקה מארץ מדה להבין, כמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ה ה-ה) ענין הרצון הזה שמתן צניי אדם לעשות רצון בוראם או להיפך ח"ו עי"ש. ואחריה היה לך לעזרני, על ידי מעשיך הקדושים שלכך נוצרת חס רצוני.

ולכן מיד אמר משה ועתה יגדל נא כח אדני, והמשיך החסד עליון בהנהגת הקיץ הנקרא מדה במדה חסיד אנפין כנ"ל, חס רומז יגדל צירוף י"ג מחילין יהיו נמשכים לד"ל הוא הזעיר שהוא בבחינת ד"ל מחסדים ודן מדה במדה. וגם המשיך במלת נ"א, כשיגדל נ"א פירוש שיתמלא אוחיות כמו נו"ן אל"ף עולה רז"י שנמשך מש"י עולמות למטה כנודע ויחגלו החסדים. עכ"ל.

ובספד"ק אהב ישראל (פרשת שלח) כתב לצאר, ע"פ דברי הרב הקדוש כו' מו' דוב בער ז"ל מ"מ ממעזריטש, שאמר על מאמר חז"ל (דב"ר ה) עושה שלום במרומיו (איוב כה, ב) מיכאל המלאך הקדוש הוא שר של מים, וגבריאל המלאך הקדוש הוא שר של אש. ואע"פ שהמים מכבין את האש עכ"ל השלום ביניהם וכל אחד על מקומו ומדריגתו יבוא בשלום, וגם כי ישנם מלאכים קדושים שהם חזיים של אש וחזיים של מים ואעפ"כ יש להם קיום ושלום, ואמר הרב הג"ל טעם והסברת שכל בענין זה והוא, להיות כי כל נאצל ונבר"א ונוצר וגעש"ה כשמבין ומציט ומקשיב בסוד אצילותו ובריאתו ורואה שאינו יכול להשיג אמיתות המצאו ית' אשר לית אחר פנוי מיניה והוא ממלא כל עלמין ומופרש ומובדל מכל עלמין ואין סוף ואין תכלית לגדלות רוממותו ית' וית'. והוא צ"ה בראשו לכבודו ית' לסיבת הרצון הקדוש הפשוט האחדות האמיתי. ואז ממילא נתמלא פחד ורעדה ויראה מפחד ה' ומהדר גאווה. והנאצל והנברא ההוא כאפס ואין נחשב אז בעיניו. ולאשר הוא בעיניו באמת כאי"ן לואת השלום ביניהם כי

גמ'. בשעיה שע"ה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים וכו'. עיין בספד"ק עבודה ישראל (פרשת שלח) שכתב לצאר מאמר ז"ל כאן, בהקדם מאמר חז"ל שאמרו (סנהדרין ע"א) פזור נאה לרשעים וכנוס נאה לנדיקים, והוא על פי מ"ש האר"י ז"ל בעולמות העגולים שאין עגול נוגע בחצירו ושם היה השבירה עד שניתקן בעולם היושר עי"ש. ופירוש הענין והמשל, שהשכל של העגולים פי' כמי שסובב את עצמו ומתעגל ונפרד מקונו ונדמה לו שברצון עצמו ינהיג את עצמו, חס שמתנשא לומר אני אמלך חס היה השבירה רח"ל, וכן הרשעים כל אחד מתנשא בלבו אני אמלך ולכן הם בעלמא דפרודא ואינם יכולים להתחבר כמו העיגולים כמו שנראה בחוש כי לא יכלו לשבת יחדיו ולהם נאה הפזור. מה שאין כן הנדיקים, הגם שכל אחד עובד בוראו בסגנון אחר, מכל מקום כולם מכוונים לדבר אחד לאציהם שבשמים והם מתקבצים ומתאספים אחד לאחד כאש אחד בלב אחד, שכל אחד מקטין את עצמו ומהדר העבודה להשי"ת שנותן בו כח ושכל לעבודו, ולכן לא יתגאה על חצירו והם בעולם היושר ומתיחדים זה עם זה.

וזו פירוש מצא משה להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות, פירוש כתר הוא הרצון, והקב"ה קשרם לרצון של כל אחד ואחד ולהראותם כי כל רצונם נכלל ברצוני ולא יוכלו לעשות דבר שלא כרצוני, חס החיקון לכל העולמות כנודע. ולכן אף על פי שביקש הקב"ה שאילת שלום ממשה רבינו ע"ה, דהיינו שיעשה יחודים הקדושים ונוראים ושלום בפמליא של מעלה, השיב לו משה כלום יש עבד שנותן שלום לרבו, כלומר הנני רואה בעיני התקשרות הכתרים רומז שכל רצון הנבראים אפילו מה שעושים רצונך הכל הוא נכלל ברצונך הפשוט ומבלעדיך אין כלום. ואין אוכל ליתן לך שלום ולעשות שום דבר כי יש לי אימה גדולה ובושה עצומה ואפילו לעבדך ולעשות רצונך.

ואמר לו הקב"ה היה לך לעזרני, לך דייקא, פירוש הגם שאתה רואה בעולמות שאני מקשר רצונם

איך יוכל לעשות איזה דבר לחזירו אשר הוא אפס ואין בעיני עצמו ובפרט כי גם חזירו נאלץ ונכרח ברצונו ית' לסיבת מדריגתו הנריץ אליו. כלל הדברים כי בחי' ומדת אין, הוא הגורם להיות שלום בפמליא של מעלה. ודפח"מ:

וע"פ דברי קדשו נשים לבב ושכל לבאר מאמר ריב"ל. כי הנה נודע מספה"ק אשר כל אות ואות מכ"ב חמוון דאורייתא לכל אחד יש לו בחי' מעלה ומדריגה כפי הצורך אליו להנהיגו שהטביע בו יוצר הכל וכאז"ל אינו דומה לחזירו בסיבת מעלתו ומדריגתו. ויש כמה אותיות שהם בחי' הפכיים ומתנגדים זה לזה ובפרט אלו האותיות שעטנ"ז ג"ן, שהם אותיות שט"ן ע"ז. ובחי' ג"ן שינא מתחת הפטיש. שהכל רומז לעולם מדריגה גבוהה שבהם. ולזה צוה לנו הצורא בהוב"ש לעשות חגי"ן לאותיות. וסוד החגי"ן הוא בסוד שביל דקיק דנחית מרישא דלא ידיע ודלא אחידע. ומופיע על האותיות ההם שפע דאי"ן שפע דעתיקא קדישא. בסוד כתר א' עילאה קדישא. ועי"ז נעשה השלום ביניהם. וכנ"ל כי בחי' אי"ן הוא הגורם היות שלום ביניהם. בפמליא של מעלה. ונעשה שלום בין האותיות הגם שהם הפכיים ומתנגדים זה לזה בטבעם אשר הטביע בהם יוצר בראשית. יש אות מא"ב אשר הוא בחי' חסד. ויש אות שהוא בבחי' גבורה. ויש אות שהוא בבחי' רחמים. אמנם לאשר נשפע עליהם מהצורא בהוב"ש שפע דאי"ן נעשה שלום ביניהם. והגם שיטנו בחיבה א' כמה אותיות והם הפכיים זה לזה בטבעם עכ"ז בצירופם יחד עושים כולם כאחד פעולת החיבה ההוא כפי הצורך בעת ההיא לרצון הצורא בהוב"ש הנכבד והנורא. והכל ע"י השפע דאי"ן הנשפע עליהם מלמעלה ממקור ושורש מחצבתם של האותיות והמקור ההוא נק' בבחי' אס של האותיות ועל ידה נשפע עליהם שפע דאי"ן וכנ"ל. וכו'.

ומעתה יבואר על נכון מאחז"ל בגמרא הנ"ל בשעה שעלה משה למרום מלאו להקב"ה שהיה קושר כתרים להאותיות. היינו כנ"ל שהשפיע עליהם שפעו הזך בהיר ומנוחל מבחי' אי"ן שהוא בסוד כתר א' עילאה קדישא, א"ל הקב"ה למשה אין שלום בעירך, רצה לומר באחריותא שלך כי העיקר הוא ע"י האחריותא דלתתא בזה נעשה שלום בין האותיות ובין כל העולמות. וכנ"ל, כי בשביל ישראל נבראו כולם. א"ל משה כלום יש עבד שנותן שלום לרבו, והלא אתה בראתם ואחיה יצרתם לך נאה לעשות שלום ביניהם ולהשפיע עליהם שפעך הזך. א"ל הקב"ה היה לך לעזרני, כי עכ"ז

נריך לאחריותא דלתתא כי זהו עיקר רצון הצריאה שצורא הצורא ב"ה וב"ש כל העולמות וכמבואר בהפסוק מנו עוז לאלהים. אז מיד פתח ואמר ועמה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר, כי נודע מספה"ק אשר חכמה הוא כ"ח מ"ה ושם מ"ה הק' הוא כח אדני. והיינו שנחשור משרע"ה רבן של כל הנביאים לבקש אל ה' על בחינתו שהוא בחי' מ"ה. וכמ"ש ונחנו מה (שמות טז), ו, וכנודע מספה"ק. ביקש שיגדל ויתרומם למעלה למעלה ברום המעלות. וזהו ועמה יגדל נא כח אדני, היינו השם מ"ה הקדוש לעילא לעילא כאשר דברת לאמר. לאמר, הוא לשון התרוממות. ע"כ.

גמ'. אין ש"לם בעירך. פירש הריטב"א, למדתך תורה דרך ארץ.

גמ'. שם. כתב המגן אברהם (סימן שמו ס"ק ד) ח"ל: דרך ארץ לומר לאדם שעוסק במלאכה תלגלג מלאכתך (שבת ד' פ"ט). ואפי' לעכו"ם. אבל מי שעוסק במלאכה איסור אסור לומר לו ק' (גיטין ספ"ה). ע"כ.

גמ'. שם. עיין שפת אמת (בליקוטים פרשת נשא) ח"ל: וזה גם כן לע"ד עיין מה שכתוב בש"ס כשעלה משה רבינו ע"ה למרום כו' אמר השי"ת אין שלום בעירך כו' כלום יש עבד שנותן שלום לרבו הי' לך לעזרני כו' יגדל נא כו' עיין שם ואינו מובן, ולהנ"ל נראה כי באמת שיך עזר מכנסת ישראל שכתוב אעשה לו עזר כנגדו כו' ומצאנו אחרת אלוך כו' כנודע וזה עיין אחריותא דלתתא שעל ידי זה יש מיין דכורין גם כן, אך שקודם קבלת התורה לא הי' עיין זה שזה עצמו הוא קבלת התורה שניתן לישראל שיהי' סגולה וכמו שכתוב והייתם לי סגולה, וזה למדו השי"ת וזה השלום שיש למטה כמו למעלה ולכך נקרא כנסת ישראל שולמית כמו השי"ת כמו שכתובי במקום אחר, וזה גם כן שבת שנקרא שלום כמו שכתוב בזה"ק וזה נ"ל פירוש שבתותי וכן מה שאמרו חז"ל אס משמרין ב' שבתות שהם שלימות קב"ה ושלימות כנסת ישראל ונקרא ב' שבתות כנ"ל, ובמקום אחר נאריך בסיעתא דשמיא, ולכך אמר חכך ועמה יגדל נא שזה התעוררות כנסת ישראל להשי"ת מדוע ע"כ.

גמ'. ב"לום יש עבד שנותן ש"לם לרבו וכו'. עיין שו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן רד) שנסתפק השואל בדין אס תלמיד שולח מנות לרבו בפורים אי י"ח מנחתו בכה, מי נימא כיון דרעהו כתיב מחזי דמשוי את

התם (ויקרא רבה ט' ג') שישועתם של ישראל היא ישועתו של מקום. (ריטב"א).

גמ'. שם. עיין בב"ש בשמות אנשים (אות ה') ה"ה ל"ך לעזרני, ר"ת ה'ל"ל. ובש"מ יהודה יעלה (חלק ב סימן יג) כותב הכוונה בזה, וז"ל: ובמחכ"ת לא דרש נועריקו"ן שכתב האר"י ז"ל שעליו רמז הקב"ה למשה ה"ה ל"ך לעזרני בר"ת ה'ל"ל, והוצא בב"ש בשמות אנשים אות ה', ופי' רש"י לעזרני לומר תלל מלאכתך, וכוונתם נ"ל דר"ל ה"ה ל"ך לעזרני לומר לדבק טוב לייחד אלי העוזר הוא הכלה הרמוזה בשיר השירים היכל ד' ה"ס בגימ' הלל היינו לומר תלל מלאכתך היא מלאכת ד' שיתקיים היחוד שלם שהי' הקב"ה קושר כתרים לאומיות ודאי שיהיה הקשר של קיימא ממעלה למטה.

בז"ד א"ל ועתה יגדל נא כח ד' כאשר דברת לאמור, ר"ל ויכוח זה רמז הוא בתורה שך א"ל הקב"ה למשה ומתשובת משה נשמע שאמר ועתה יגדל נא כח אד' הוא כח ד' העוזר מלאכת ד' היא תלל ועתה יגדל נא כח אד' ממטה למעלה כאשר דברת לאמר, פי' כאשר גלית רעונך ודיבורך אלי לאמר כן תלל מלאכתך ה"ה ל"ך לעזרני לקשר העזרת בכ"ע והמ"י כנ"ל ועי' פענח חא סוף ספרו ד' בקריאה וכתיבה במ"ק כ"ח יגדל נא כו' ע"ש. ע"כ.

גמ'. אמר להן ליישראל ל'סוף ארבעים יום בתחלת שש וכו'. עיין חגיגה (כח ע"ב) עשרים וארבע דסיון ושיחסק דתמוז וכו' בשיבסר בתמוז נחית. וכתב בגבורת ארי שם: בפרק ט' דשבת אמרינן בשעה שעלה משה אמר להם לסוף ארבעים יום בתחילת שש אני בא ופירוש רש"י דאותו יום שעלה בו אינו מן המניין והוא אמר להם ארבעים יום שלמים יום ולילו עמו ויום עלייתו אין לילו עמו שהרי שבעה בסיון עלה נמצאו יום ארבעים היה בשבעה עשר בתמוז. והקשו החוס' בשם ריב"ס מהא דכ"ד דסיון ושיחסק בתמוז מלו ארבעים יום אלמא דיום עלייה מן המניין ואיכא ארבעים יום וארבעים לילה כשתחשוב לילה שאחר היום מכל מקום קשה לי אי יום עלייה מן המניין ומלו ארבעים יום בשעה עשר בתמוז כיון דמשה לא נחית עד י"ז הוה ליה אחד וארבעים דכמו שמקצת היום העליה מן המניין הכי נמי מקצת יום הירידה יהיה מן המניין שהרי ירד בתחילת שש בשבעה עשר כדאמרינן לסוף ארבעים יום בתחילת שש אני בא וכבר עבר מיום שבעה עשר הרבה.

רבו לרעהו, והרי לדעת הי"א ברמ"א סי' רמ"ב סט"ז אין לתלמיד לשאול בשלוש רבו הנ"ל י"ל אסור וגם לא ינא י"ח מזה בזה.

וע"ז השיב: הנה בימי חורפי הרגשתי על הירושלמי ספ"ב דשקלים דזעירא לא שאל בשלמא דרבה מהא דבשבת דף פ"ט ע"א שאל הקב"ה למשה רבינו עליו השלום אין שלום בעירך ומשה השיב כלום יש עבד נותן שלום לרבו וא"ל היה לך לעזרני וכו' אמנם החילוק פשוט דבירושלמי מסיק ליה מנהגא זו דמקיימין בזה הקרא ראוי נערים ונחבאו וכו' באיוב כ"ט והיינו לשאול בשלומנו בפניו ממש לכן מיטמר ר"א מקמי רי"ו אבל שלב"פ ודאי מותר וכדמחלקי' כן בהזכרת השם רבו בין לפניו בין שלא בפניו ביו"ד שם סט"ו הקודם וש"ך ס"ק כ"ד וכן מרע"ה ויסתר משה פניו כי ירא מהביט וכו' ולא עוד לא השיג לראות האחוריים ה"ל כשלב"פ ופני לא יראו כחיב ומה"ש אומרים ברוך כבוד ד' ממקומו לכן א"ל הקב"ה למשה היותך מקיים ראוי נערים ונחבאו לכבודי וגדול מוראך אינך נותן שלום הרי שלא בפניו מותר והיה לך לעזרני עד"ה חנו עוז לאלקים להוסיף כח בפמליא שלי מיד אמר משה ועתה יגדל נא כח ד' וכו'.

א"ב ודאי גם משלוח מנות תלמיד לרבו דלא בפניו הוא מותר לכ"ע ומזה נמי עבד בכפלים ומנות משלוח מנות דד"ק בפורים ומנות כבוד רבו דאורייתא דהרי כל המביא דורון לת"ת איחא ר"פ ב' דייני כאלו הקריב כבורים ואם דורון של רשות כן ק"ו משלוח מנות בפורים דורון של מזה הוא טפי עדיף תלמיד לרבו הואיל ואיתעבידא ביה חדא מזה להעביר ביה אחרינא כדאמרינן גבי עירוב עי' שבת קי"ז ע"ב ובש"ע א"ח סי' שצ"ד בהג"ה ובנ"ח במג"א ריש סי' תרע"ג ואי משום דמחזי דמשוי את רבו לרעהו הא ודאי קשה לא מיקל בכבוד רבו דודאי גם רבו מקרי רעך והנה לא תעשוק את ריעך ולא תגזול וכו' לא תעמוד על דם רעך וכו' ואהבת לרעך כמוך וכו' והרבה כיו"צ ת"ת רבו בכלל ח"ל רש"י בשבת דף ל"א ע"א דעלך סני לחברך לא תעביר רעך וריע אינך אל תעזוב זה הקב"ה לא תעבור על דבריו וכו' הרי דמכנים גם להקב"ה אלינו בשם תואר זה ריעך. ע"כ. עיי"ש מה שהביא עוד בזה.

גמ'. הייה לך לעזרני. פירוש להחפיל שיתן עזר לעמו לישראל למשול ביצרים לקיים התורה, כי עזרתם של ישראל היא עזרתו של הקב"ה, וכדאמרינן

בהרבה מדרשים אלמא יום ארבעים מקצתו ככולו נחשב ועוד בכמה מקומות מוכח דתחילת היום בסופו עולה למנין והכי נמי תנן בפר"ק דנגעים (וכן זבא טובלת ביום השביעי משום מקצת היום ככולו) ואפילו תרי מקצת היום ככולו מקצת היום של תחילתו ומקצת היום של סופו נמי יום שביעי שלו תחילתו עולה לו וסופו עולה לתחילת שבוע ב'. והכי נמי מוכח בסוף פרק ב' דמזיר (דף י"ז) גבי מזירות שלו ושל בנו ובכמה מקומות מוכח הכי משום דאם כן לא היה משה בזה כי אם תשעה ושלשים לילות וקרא כחיד בזה ארבעים יום וארבעים לילה והא ליכא למימר דעלייתו להר היה בליל שביעי של סיון דהא כחיד וקרא אל משה ביום השביעי משמע ביום ועוד דאם כן היו הלילות של ארבעים קודמין לימים וקרא מקדים ימים ללילות דחשיב ארבעים יום ברישא והדר ארבעים לילה שמע מינה דעלייתו היה ביום דהשתא חשבון ימי עלייתו קודמין ללילותיהן. ע"כ. עיי"ש שהאריך עוד בזה.

גמ'. הר שירדה שנאה לעבוב"ם ע"י. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק ה סימן כג) בדין אשה שהי' שמה מעריסה שרה לאה, ונשאתה שמה לשם סירקא ונשתקע שמה הראשון רק בכתובה, ולפעמים קוויטל ללדיק נכתב שם שרה לאה וכתבו בהגט סירקא (בסמ"ך) דמתקריא שרה לאה, וע"ז פקפק הרב השואל, דאף דאם הי' כותב שם סירקא לבד נראה דאין חשש כיון דאין שינוי במבטא, אבל כיון דנכתב דמתקריא שרה לאה א"כ מוכח דשם סירקא הוא שם בפ"ע דאל"כ הי' כותבין שרה המכונה סירקא א"כ אין זה ספירת דברים.

וע"ז השיב: הנה כבר כ' הג"פ הוצא בט"ג ש"א אות א' סקמ"ז דבשמות נשים דרגילי לכותבם בש"ן שמאלית ונכתבו סמ"ך כשר (וכ"ה ברשד"ם א"ע סי' מ"ט) וע"ש אות ש' סקמ"ד ואות ז' סקמ"ג ואות י' סקמ"ד וש"נ אות ש' סק"ב וסק"ז וליקוטי שמות עיירות סקמ"ג וע' שבת פ"ט סע"א הר סיני שירדה שנאה לאה"ע עלי' ולפענ"ד יש להביא סמוכין מהש"ס דפסחים מ"ב ע"ב מאי זיתוס המנרי תני רב יוסף תלתא שערי כו' וסימנך סיסני ופירש"י אחד גי' וסימנך סמ"ך סמ"ך רב יוסף שיש בשמו סמ"ך אמר שערי ולגי' אחרינא סיסני פירש"י ב' סמכ"ן יחד וגם החוס' שם מודים דעכ"פ הוי סימנא יעו"ש וע' מד"ר בראשית פ"ז כיון שנבראת סמ"ך נקרא שטן עש"ה וע' ב"ב ט' פרוש בש"ן כחיד בסמ"ך קרינן וע' ברכות נ"ו הוואה שעורה כו' שנאמר וסר עונך כו' וע' ח"א שם וא"כ גם

בידו לפירוש התוספות יש לומר דחד מקצת היום או עלייה עולה לתחילת ארבעים יום משום דתחילתו או בסופו אבל תרי מקצת היום ככולו תחילת יום בתחילתו ובסופו לא אמרינן דהכי אמרינן בראש השנה (דף י') דאין תחילת היום עולה לה בסופה משום הכי מלו ארבעים עם יום הירידה בששה עשר בתמוז דאין כאן אלא תרי מקצת היום ויום העליה נחשב אבל מקצת יום הירידה אינו נחשב ליום ארבעים ואחד דלא הוה ליה תרי מקצת ומהאי טעמא דסוף היום עולה בתחילתה תחילת היום בסופה אינו עולה ובפרק קמא דיומא (דף ד') פירוש רש"י דכמה שנכנס בתוך השביעי כשעלה נחשב לירד בתוך שבעה עשר בתמוז שהוא ארבעים יום שלמים. ולפי זה משמע אין מנין הימים אלא אם כן שלמים מעת לעת שמעשה אל שעה ונמצא יום הארבעים של החר נשלם על ידי צירוף שני ימים קצתם מיום העליה ומקצתן מן היום הירידה וגם לפי זה תקשה מהא דבשיסור בתמוז מלו להו ארבעים יום אלמא אינו צריך שלמים.

ולבולדו פירושא יש לי להקשות הא דודאי אינו צריך ימים שלמים מעת לעת ולא כדפרישית לשיטת התוספות דהא אמרינן לקמן גבי בחשעה באב נגזר אל אבותינו שלא יכנסו בארץ ונפקא ליה מדנעלה הענן בעשרים באייר ונסעו דרך שלשה ימים דהוה ליה כ"ב ואכלו בשר חודש ותסגר מרים שבעת ימים הוה ליה כ"ט בסיון ובו ביום נשלחו מרגלים וישונו מקץ ארבעים יום אלמא מקצת יום השילוח ממנין יום הארבעים וליל תשעה באב היה הבדיה של חנם שעליה הוקבע בדיה לדורות כדאמרינן לקמן. ובעל כרחך שילוח מרגלים בכ"ט בסיון היה בעיצומו של יום הרבה דהא אותו יום היה יום שביעי לסגירת מרים ואין ליל שביעי של הסגר עולה בלילה עד היום כדחנן במסכת נגעים ובגופיה דקרא נמי כחיד ותסגר מרים שבעת ימים דמשמע יום דווקא וכחיד והעם לא נסע עד האסף מרים וכחיד ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן ומשם נשתלחו מרגלים בו ביום הרי שבעיטומו של יום אחר אסיפת מרים נסעו וחנו ואחר כן שילחו מרגלים וכבר עבר מן היום הרבה ובכחית חנם של ליל תשעה באב על ידי לשון הרע של מרגלים היתה כדחיד בקראי ושמע מינה דלא בעינן מעת לעת וגם שמע מינה דמקצת היום בסוף המנין נמי אינו עולה שהרי פשטי דקראי בפרשה שלא לך משמע דחזרת מרגלים וכל הויכוח של יהושע וכלב עמהם היה ביום והבכיה היה בלילה וכן מבואר

מתקן הפגם והקלקול שגרם על ידי חטאו במה שנתקן עתה על ידו, ושניהם ביחד הני הסורים שקובל ומה שגודר גדר שלא יחטאו אחרים זהו המיקון לחטא, אבל העונש שהיה מגיע להאדם עבור ענש החטא בלי שום מיקון לא ידע אנוש ערכו כי הוא בלי תכלית, וכן כל מה שהאדם קובל על חטאו הן בדיני שמים והן בדיני אדם הרי נעשה בזה קידוש השם.

וזהו שכווננו חז"ל במדרש (שמות רבה ז ד) כשם שקילוסו של הקב"ה עולה מן הנדיקים, כן קילוסו עולה מן הרשעים. פירוש, דכמו דניכר כבוד ה' בהטיבו לנדיקים עבור מעשיהם הטובים, כן ניכר כבוד ה' בשלמו גמול לרשעים על מעשיהם הרעים וכמאמר הכתוב (ישעיה כו ט) כי כאשר משפטך לארץ נדק למדו יושבי תבל.

ובמצא דעל ידי זה הקידוש השם שנעשה על ידי העונש זהו גופו תקנה להחוטא ועל ידי זה נתמעט העונש מהחוטא. וזהו שאמרו אברהם ויעקב, רבנו של עולם, ימחו על קדושת שמך, אמרו בלשון תפילה ותחנונים והתפללו שלא יענישם בגדר עונש לחודא כפי שמגיע על העבירה, דאם כן לא יהיה סוף ותכלית להעונשים, רק יענישם בגדר שיהיה גם קידוש השם על ידי העונש, ויתוקן החטא והפגם שקלקלו במעשיהם, וזה שאמרו ימחו פירוש להחטאים ימחו על קדושת שמך.

גמ'. **לא בפבי מעמא וכו'.** עיין שו"ת משיב דבר (חלק א סימן טו) שכונן בתו"ד: ועל כיוצא נאמר, אל תבזו כי זקנה אתם, הכונה לפי הפשט שאם אין אחת מוצא בהדרגת האם הזקנה טעם נכון וכמילתא חז"ל לא בסבי טעמא, מ"מ אל תבזו, כי בלא ספק ידעה טעם ונמוקה עמה. ע"כ.

גמ'. **דל עשרין דלא ענשת ע"ייהו וכו'.** התשב"ץ במגן אבות (פרק ה משנה כה) מביא בשם יש מפרשים, בן עשרים לדרוף, דהיינו לדרוף אותו מן השמים, שאין בית דין של מעלה מענישין עד עשרים, שלא נעשו דור המדבר אלא אותן שהיו בני עשרים, ומקרא מפורש הוא [במדבר לב יג]. וכמ"ס כאן, דל עשרין דלא ענשת.

גמ'. **שם.** בשו"ת חוות יאיר (סימן קסו) כונן בתו"ד: וי"ל דבכל גרמא וכן מודה בקנס או דברים דלא שכיחא או שאין בהם חסרון כיס דלא דיינינן ואפילו ד' שומרים למה דס"ל דאף מפשיעה פטורים, מ"מ בבא

הכי לנריך לכתוב בשי"ן שמאלית וכתבו סמ"ך כשר בדיעבד עכ"פ (וע' סוטה ה' סו"א בשר בושא סרוחה רימה איכא דאמרי שאלו דכתיב בשי"ן נראה דפליגי בהנ"ל וע' עזרא ד' פסוק ה' ורש"י ג"כ ראי' לזה ועי' רש"י ור"מ פ' תרומה בפסוק וקשותיו ומנקיותיו במ"ס בשם יש מחכמי ישראל והרא"ם תמה ולפמ"ש א"ש ע"ש ודו"ק).

וגם בנ"ד אין כאן שינוי השם ובפרט לפמ"ס בס' הקוב"ץ פ"ד מהל' גירושין בשם הג' מהר"מ בנעט דבזה"ו דהגט נשאר ביד ב"ד יש להקל בכמה חומרות שהם מחשש שיאמרו לא זהו המגרש ע"ש וה"נ בזה והרי דעת הב"ש א"ו וא"ו מ' דבכל אומיות המתחלפים כשר ומכ"ש בזה לכ"ע יש להקל (ומ"ס ר"מ ד"ש לחוש שיאמרו דשם סירקא הו"ש עריסה ז"א דא"כ הו"ל לכתוב שם זה בצירוף ב' שמות האחרים בלא דמתקרי אבל י"ל דכיון דלא נקראו ביחד לכן א"א לכתבו ביחד כמוכח). ע"כ.

עמוד ב

גמ'. **מאי דכתיב כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וכו'.** עיין חת"ס שכתב הפירוש היפוך מהמוכן הפשוט, דאברהם ויעקב שהם חסד ורחמים אומרים ימחו על קדושת שמך, יען ידעו כי זה א"א, וע"כ יקיימם למען שמו שלא ייחל. וישארו זכות אבות לבניהם לשארי דרכים, וינחק שהוא מדת הדין חושב ומדקדק ומאבד זכויותו לקיים את ישראל בדין.

גמ'. **שם.** עיין בספר בית הלוי (ח"ג דרוש יג) שכתב לפרש, דהנהגה לכאורה יפלא על אבות העולם אברהם ויעקב, למה לא יבקשו רחמים על ישראל. והענין, דלכאורה יעלה על לב האדם דיש אחז דרך לידע קצת מערך גודל העונש של העבירה שהוא בעולם הבא, והוא לפי מה שנתן לכל העבירה עונשה מיוחד בתורה, חייבי מיתות בית דין, וכריתות, ומלקות, ובאמת אין בין הני שני עונשים שום דמיון וערך כלל, דהעונש המגיע לאדם על עבירה קלה על מה שעבר פי ה' אי אפשר לשום נבא לידע לו שום ערך ותכלית, והעונשים שקצבה התורה על עוברי עבירה אינו בגדר נקמה ועונש כלל, רק הוא בגדר מיקון דבזה שנעשה בו דין תורה או מלקות או מיתת בית דין על חטאו הרי רבים ישובו מעונש על ידי זה וכמאמר הכתוב (דברים כא כא) וכל ישראל ישמעו ויראו, ונמצא דבהריגת גופו הוא מתקן ומזהיר לרבים שלא יחטאו עוד ולא יעשו כמעשים, ונמצא

לנאח ידי שמים חייב לשלם. רק דלל"ע בפחות מנן כ"י¹⁹

¹⁹ בהשמות לחוות יאיר שם, הוסיף הגאון המחבר: וכן בכל מקום שארז"ל פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. וקושיא זו הקשיתי לה"ה אב"ד דקנ"ש, וז"ל תשובתו: וע"ד הקושיא אשר הקשה מכ"ת, צריכה לפנים, אמנם לפע"ד אין טעם לרצון כך עלתה הסכמת המקום ב"ה שבדיני שמים יהיה פטור ובדיני אדם יהיה חייב מבין י"ג כמו שמצינו כמה עונשים שפטור מדיני אדם וחייב בד"ש או להיפך כך הוא אדם מבין י"ג עד כ"ף אם עושה דבר שהחייב מלקות מלקין אותו אבל מעונש פטור עכ"ל. ולפי זה מה שהחייבו תורה חטאת אף שאינו בן כ"ף אף שאין זדונו כרת ג"כ גזירות הכתוב בלי טעם ונגד כלל שכל שאין זדונו כרת אין שגגתו חטאת.

ויצא עוד מזה שכל חטאים ועוונות ופשעים שעושה אדם עד היותו בן כ', בלי עדים והתראה או בסתר א"צ תשובה גמורה והרי אבי הבן מברך ברוך שפטורני בהגיע בנו ל"ג שנה ואף כי מצינו טובא דחייבי בד"ש ופטורים מד"א כגון בלי עדים בלי התראה בהפך לא מצינו ובסנהדרין פ"ב ע"ב מי איכא מידי וכו' וזה צ"ע בל"ד.

ולעד"נ דכל דמפורש בתורה קלות וחמורות וכן כל גזירות ותקנות חז"ל שג"כ נכללים במצות ל"ת ודאי ב"ד של מעלה ושלמטה שווין ועונשין מבין י"ג. האמנם בדבר שלא מפורש ביה כלל אזהרה ומצוה רק דיש ללמדו מסברא דרע ומר הוא כגון מחלוקת של קרח ואפילו לרמב"ם דחשיב לא יהיה כקרח לל"ת מ"מ בעת המחלוקת לא היה אכתי הציווי רק אח"כ לכן שפיר ארז"ל קשה מחלוקת עד שנאבדו אפילו יונקי שדים אף שאין מענישין בידי שמים בפחות מבין כ"ף.

וכן שרה שדרז"ל לגבה בת מאה כבת עשרים ג"כ עדיין לא ניתנה תורה וקמ"ל שלא חטאה בדברים השכליים שראוי למנוע מהם או שראוי לעבוד ה' ולברכו ולאחבו וליראה אותו וכן כל בכה"ג דאלו לד' מצות פשיטא אלא ע"כ בכה"ג קמ"ל כארז"ל מס' מכות בשרה שלקחה אבימלך מבעלה שבן נח נהרג בידי שמים על שהיה לו ללמד ולא למד ויתכן מאד מ"ש התוס' בחגיגה דמחיהו למטטרון ס' פולסא נגד ג' מספר שני בר עונשים של מעלה כמו דמלקות של מטה ג"כ בכה"ג כי גם במלאכי ישים תהלה ואון וחטא בכה"ג כבמדרש שנדחו המלאכים על שאמרו משחית' אנחנו ולכן נתקללה נחש אף שלא נצטוה שלא להסית כמ"ש התוס' על דברי הרב ודברי תלמיד וכו' רק שהי' לו לטעון ואין טוען למסית. והוי דומה לכמה דברים דפטורי' מדיני אדם וכו' כי בדיני אדם אפי' גדול מבין עשרים אין עונשין מן הדין.

ובכה"ג א"ל רב קטינא למלאכא ענשיתו אעשה ג"כ הכוונה דאינו עשה בהחלט שהרי אם אין לו טלית בת ד' כנפות פטור רק שמצד הסברא ראוי לו להביא עצמו לידי חיוב ונהי בכה"ג בל"ת ודאי עונשין מיהא כמ"ע בכה"ג לא רק בעידן רתחא מש"כ בעשה דרמא עלי' שאינו מניח תפילין ונוטל לולב פשיטא דמענישין מן השמים שהרי ב"ד מכין אותו לקיימן עד שתצא נפשו.

כי תימא היא גופה קשיא וכי חמיר עשה מל"ת דאין מציילין העושה ברודף לעשותו בנפשו של עושה חוץ מהמנויים במשנה דל"ק דגבי ל"ת אם אכתי לא עבר אפילו מבקש לעשותו הוי חסר מעשה ודלמא יחזור בו רק יתרו בו ואם יעבור יקבל עונשו ומה נעשה לו עוד דמה דהוי הוי מש"כ במ"ע בשיבתו בטל עובר ומכין אותו כדי שיקיימו לענות גופו כדי לקיים נשמתו ועמ"ש הרמב"ם על כופין אותו וכו' ע"י תשובה נ"ה ומ"מ ברירא לי דעד שתצא נפשו ר"ל כל זמן שעדיין אפשר לקיימו ודוק היטב דל"ק מידי כנלפענ"ד.

שאנו בן עונשי' בדין שמים, די"ל דאין עליו שום עונש, רק דק"ל א"כ איך יצא בן י"ג על שגגתו חטאת הלא אינו חייב על זדונו כרת ורציתי לומר דמ"מ התורה חייבתו אחר שהוא בן עונשין כי יש לחלק בין דינא רבה לזוטא או בין עונש עה"ז או עה"ב או בין אדם למקום או לחצירו אכן במדרש חיי שרה וצפ' קרת הביאם רש"י משמע שאין חילוק. ע"כ.

ובישו"ת חכם נבי (סימן מט) כותב: ובקושיא הגאון מהר"ל מפראג ז"ל צבן י"ג עד בן כ' דאינו

בר כרת, ואמאי מיימי חטאת, יפה השיב מעכ"ת, ואני מוסיף דלכאורה קושי' זו אין לה שחר דאמי מי נחנה התורה טעם לחיוב החטאת בשגגה משום שהוא חייב כרת במזיד אלא דילפינן לה מהיקושא דתורה אחת יהיה לכס לעושה בשגגה לע"ז לומר לך מה ע"ז שהוא דבר שחייבין על זדונו כרת חייבין על שגגתו חטאת אף כל כו' וצבן י"ג ויום א' עד בן כ' דצ"ע גופה אינו חייב כרת ואפ"ה חייב חטאת שהרי החטאת מפורשת בה ואינה למידה מן הכרת א"כ הה"ד לכה"ת שאנו למידין מע"ז דינס שוה אלא שכוונת הרב ז"ל באותה שכי' החוס' צפ' כלל גדול ס"ט דע"כ לא מקשינן לע"ז לענין סקילה אלא לענין כרת משום דמפורש בהאי קרא בהדיא וא"כ יאמר הרב ז"ל דה"ה לענין בן י"ג עד בן כ' שאינו בר כרת אבל באמת אינה קושי' דמיון שהוא בן י"ג ויום אחד חייב בכל מצוות האמורות בתורה וקרצן חטאת היא אחת ממרי"ג מצוות נמצא כל מי שהוא איש חייב בה אלא שהתורה גילתה לנו בהיקשא לע"ז שלא מאמר דאף חייבי לאוין בכלל אחת מכל מצוות ה' דלימא אלא באיסורי כרימות אבל לענין איש שהוא בר עונשין ומצווה צכה"כ אין לנו לומר שיפטר מקרבן חטאת וביחוד מין שבע"ז ענמה בן י"ג חייב חטאת.

ובעיקר ענין זה שלא יתחייב כרת בן י"ג ויום א' עד בן כ' אע"פ שכן חפסו במושלם הרבנים הגדולים מהרא"ם ובעל יפה תואר פ' חיי שרה אין דעמי נוחה זו דהאין יתכן עונש שענשה תורה על העובר על המצוה ואותו העובר מצווה בה וחייב עלי' מלקות וד' מיתות צ"ד שנאמר שהכרת הכתוב בה לא קאי עליו וגם הקו' שהקשה מהרא"ם לעצמו מערל זכר אשר לא ימול ונכרתה וציקש לרפאתו על נקלה לומר

אחר כתבי מצאתי בזהר בראשית עמוד רצ"א זה שמת בחטאו לפני היותו בן כ"ף הוא מפני שהקב"ה מסלק השגחתו ממנו והמושחת עצמו ממיתו יע"ש.

שיתחייב כרת פחות מבן י"ג הקב"ה ממתינ עד אחר כ' אם ישוב ולא יכריחנו אם יחטא עד אחר כ' ואם לא ישוב אז יכריחנו על העוון אשר חטא בו בהיותו פחות מבן כ' וזה נלע"ד ברור דעכ"פ שייך עונש כרת בפחות מבן כ' נמי.

ועיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא או"ח סימן ת) שכותב בחו"ד: ומ"ש כיון שהבחור לא היה בן עשרים ולא היה בר עונשין, אני אומר בהדי כבשי דרחמנא למה לך ועל חיקור דין שלמעלה אני אומר במופלא ממך כל מחקור, ולדבריו אותן שמתו קודם כ' שנה והניחו בנים קטנים בני ה' או בני ו' לא יתנו להם קדישים, וגם וכי בן י"ג שהביא שתי שערות אינו מביא קרבן חטאת על ל"ו כריתות. ע"כ.

ובשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא יו"ד סימן קסד) כותב עוד בזה, חו"ל: הנה אם שייך בקטן חרדת הדין, כבר דברו מזה בשו"ת עה"ג וחווה יאיר ועיין תשובות ח"י סימן מ"ו וסי' מ"ט וסימן נ'. ולדעתי ג"כ לא מסתבר שלא יהיה שום עונש שמים על האדם קודם עשרים שנה וגמלא עולם הפקר וירצא את רעהו כשלא יהיו שם עדים וינאף ויעשה כל תועבות השם. ולדעתי הכונה שבעה"ז אין הקב"ה עונשו בחייו קודם עשרים שנה אבל אחר מיתה כל מעשה אדם כל ימי חייו משהגיע לכלל דעת אפילו לעונת הפעוטים כשכבר יודע שהיא עבירה צריך לסבול כפי מעשיו.

ובזה שדרשו במס' שבת דף פ"ט שיחזק קאמר דל עשרים דלא מענשת עליהו ג"כ לא קשיא כי לא עם המתיים יתווכה אז הקב"ה רק עם החיים יתווכה וכן מוכח מתשובתו של אברהם ימחו על קדושת שמך ופירש"י שיתקדש שמך בעולם כשעשה דין בעוברים על דבריך עכ"ל רש"י. ואטו כשעשה דין במתיים לאחר מיתה מתקדש שמו בעולם הלא אין דבר זה גלוי בעוה"ז וכיון שעם החיים יתווכה שפיר אמר יחזק דל עשרים כו'. ועוד גם אם יהבינן להו שגם אחר מיתה אין עונש אבל קבלת שכר על המצות ודאי יש ועבירות שבידו מונעין הטוב ממנו ומנכין משכרו וממילא יש חרדת הדין. ע"כ. עיי"ש עוד.

ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן קנה) כותב, דמה שידוע דפחות מבן כ' אינו בן עונשים למעלה, זה לא נמצא בש"ס רק בדרושי אגדה, וכבר כתבו מזה האחרונים שאין לסמוך על זה כלל, ובאמת בתוס' יצמות פ' ע"א גבי אכל חלב מבן י"ב עד י"ח כ'

דקאי על מלקות לא יתכן דבקרר כרת כתיב ועוד מלקות במילה שהיא מ"ע ליכא חוה חיימא על הרב ז"ל ולומר שמלקין אותו עד שתנא נפשו אין זה ענין לכרת דבכל חייבי עשה הדין כך ואף אם נסבול דוחקו מה יאמר הרב בדברי הרמב"ם ז"ל ריש ה' מילה וכל יום ויום שיעבור עליו משיגדל הרי הוא מבטל מ"ע אבל א"ח כרת עד שימות והוא ערל במזיד וכן הראב"ד שהשיג עליו וכ' דכל יום עומד באיסור כרת תרווייהו ס"ל דמשהגדיל הרי הוא בן כרת.

והסמך שסמכו עליו מפ' ר' עקיבא דל עשרין שנין דלא ענשת עליהו דברי אגדה הם ואין משיבין מן האגדה גם הטעם שפירשו ז"ל והוא מהירושלמי מגזרת מרגלים תמוה הוא דא"כ מבן ששים שנה ומעלה נמי נימא הכי שהרי לא נגזרה גזירה על יותר מבן ס' כדאיתא ביש נוהלין ושמה לא ילפינן אלא מאי דכתיב בהדיא בקרא ועוד מצינו כ"פ שנענשו קטנים וכן בער ואונן ומה שחזרו שהיה לפי חכמתן הוא דוחק ועוד דנקוט מיהא דאינו כלל גמור דלא מיענש פחות מבן כ' וכמ"ש מעכ"ת.

ועוד יש לחלק בין עונשי שעה לעונשי דורות ובפסח נאמר והאיש אשר הוא טהור וחדל לעשות הפסח ונכרת וכו' ואין שם לא קרבן חטאת ולא מלקות אלא כרת בלבד וכל מקום שנאמר איש הוא מבן י"ג ויום א' ומעלה הרי שחייב כרת בפירוש לבן י"ג ויום א'.

ובפרק מי שהי' טמא ז"ג חייב כרת על הראשון וחייב כרת על השני דברי ר' ולטעמיה אזיל דס"ל קטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני ואם לא עשה חייב כרת וכן לעיל ס"פ האשה ז"א ואלא האיש למעוטי מאי למעוטי קטן מכרת משמע דוקא קטן הא בן י"ג ויום א' חייב כרת היחזק שנאמר דזה מיירי דוקא ביותר מבן כ' הא ודאי לא ואפשר היה לפרש הא דר' עקיבא שאין הכונה לומר דלא מענשת עליהו כלל אלא לומר דלפעמים אשכחן דלא מענשת עליהו בצ"ד של מעלה כדאשכחן בדור המדבר וכיון שכן אף יחזק בתפלתו ביקש שלא יעניש עליהם לע"ל כיון שכבר מצינו שלא ענש עליהם במדבר ועד"ז יפורשו כל אותן המקומות דמשמע הכי ואף א"ח דאין צ"ד של מעלה מענישין אפי' עונש כרת לפחות מבן כ' ותלמדנו מדור המדבר היינו לענין עונש עוה"ז אבל בעוה"ב יש עליו עונש כרת וכמו זקן בן שמונים שנה שאכל את החלב שלא יתכן בו לא כרת דשני ולא דיומי ע"כ א"א לקיים בו כרת אלא לעוה"ב בעונש גיהנם או מו"א או דאף

החוס' הא הוה המרחת ספק וק' אמאי לא נימא לענין חטאת ובשוגג מיירי אע"כ משום דקודם עשרים שנה לא שייך כרת וחטאת וע"כ א"א לפרשו אלא לענין מלקות אבל באמת זה ליחא ושערי חירוים לא נגעלו כאשר בארתי במקום אחר אבל האמת משנעשו בני מזוה בשנים וסימני' מתחייבים בכל חיובי תורה בצ"ד של מעלה ושלמטה דאלת"ה למ"ד יולדת ומזרע ומזיר חוטאים הם לא מייתי קרבנס קודם עשרים וישתקע הדבר.

ובדמות ראי' נ"ל דבשנועות ח' ע"א שקיל וטרי אי שעיר בפנים מכפר על ע"ז ג"ע וש"ד ופריך אי בשוגג בר קרבן הוא ומאי פריך דלמא מבין י"ג עד עשרים דבר קרבי לא הוה ומ"מ לא ימלט מעונש שיענש אחר עשרים דלא גרע ממי שחטא בקטנות ממנו שיש לו עונש קלם בגדלותו כמ"ש בש"ע א"ח סי' שמ"ג מהא דרפרס אכפיי' לרב אשי וא"כ ק"ו בן בנו של ק"ו בחטא של בן י"ג לעשרים שענשו יותר מרובה ודינא רבה ודינא זוטא א"כ ואס"ד שעכ"פ לכלל כרת וחטאת לא הגיע נימא דשעיר הנעשה בפנים מכפר על אלו בשלמא הא לא קשי' דנימא דיכפר על חטא של קטנים דודאי לא יעלה על הדעת להנריך עבדיהם חטאת לפני ולפנים והכתוב אומר לכפר על הקדש מטומא' ב"י ומפשעיהם לכל חטאתם וכתיב ועל כל עם הקהל יכפר ואין אלו בכלל אבל אלו שמבני י"ג עד עשרים עם קהל גדול הוא אימא עליהם בא לכפרה אע"כ בני חטאת הם.

ולפ"ע ד' כי לא נאמרו שיעורים הללו במדרשות שבני כ' נעשו בני עונשים למעלה אלא בעונשים על חטאים המחודשים לשעה כגון עונשי דור המדבר וכן בשרה נאמר בת עשרים כבת ז' בלא חטא התם קודם מתן תורה הוה והכל אכלה כמזות שכליות וע"ז נאמרו שיעורי' הללו אבל עונשי התורה אין שום חלוק כי שיעורים הלכה למשה מסיני בין למלקות בין לקרבן ובן י"ג שהביא ב' שערות שוה לכל עונשים שבתורה ואין צריך לפנים. ע"כ.

ובשני' מהרש"ם (חלק ה סימן ל) נשאל ע"ד בחור א' כהן שנתקטע עם חבירו ובא לכלל כעס חרק עליו מזורה ונפל על ראשו ונשבר עצם הגלגלת ר"ל ובכ"ז הלך בשוק ערך ח' ימים ונחלה ונפל למשכב ערך ז' ימים ומת והרופאים אמרו כי ע"י ההכאה מת ונתחייב בערכאות שנה א' קרימנאל ועמה בא לניחו ורואה לישא כפיו ברגל ונסתפקו אם מותר לישא כפיו.

ובתו"ד כותב: גם מ"ש רי"מ דמיון שהוא פחות מבין כ' ואינו בר עונשין בד"ש כמ"ש הרא"ם פ' חיי מש"ס שבת פ"ט ולכ"ע ל"ש הא דאין קטיגור כו' יפה העיר ואם כי לפמ"ש הח"ס סי' מ"ט יש לפקפק בזה ובמק"א הבאתי רא'י מרש"י וחס' ערכין ג' ע"א ד"ה למעוטי קטן מכרת דמבין י"ג ואילך חייב כרת גם הקשיתי לשי' רא"מ מהש"ס ריש יבמות דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, והקשו חוס' ניליף מיבוס דדחי וחי' דהתם הכשרו בכך דא"א לקיים מצות יבוס כלל ע"ש וק' הא משכחת ליה ביבוס פחות מבין כ' דל"ה חייב כרת כלל, אבל בכ"ז הנה בירושלמי פ"ב דביכורים הובא בתוס' מ"ק כ"ה ורמב"ם בפיהמ"ש פ"ז דסנהדרין מבואר ג"כ דפחות מבין כ' אינו חייב כרת וחוי לאטרופי הך סברא בני"ד ולכן לענ"ד יוכל לישא כפיו כשאר כל אחיו הכהנים, וע' ח"ס יו"ד סי' קנ"ה שדחה ד"ו ב' ידים וגם הוא לא הביא ד' הרמב"ם וירושלמי הנ"ל וע' בנח"ק ר"פ חיי שהובא ג"כ כמ"ש וע' בנח"ק שם שהשיג ג"כ ע"ד הח"ס וע' נח"א שצ"ס האשכול ריש ה' מילה סי' ל"ה מ"ש בזה וע' פמ"ג א"ח בא"א רס"י רי"ט בזה וע' חוס' שאנן פ"ב דעדיות מ"ט שכ' בפשי' דאין אדם נתפס על עונותיו עד עשרים שנה ע"ש.

וע"ע בדברי הפרמ"ג (סימן ריט בא"א סק"א) דדין ברכת הגומל לגדול פחות מבין עשרים שנה, ח"ל: אבל י"ג שנים וב"ש כיון דצ"ד של מטה עונשין ודין ד' מיתות לא בטלי אף קודם כ' שנה (דלוא בר עונשין בדיני שמים הא דבר הבא מידי אדם מענישין מן שמיא וכן מלקות וכדומה כה"ג) שייך שפיר לחייבים, עכ"ל.

ועיין בספרו חיצת גומא (פ' חיי שרה), ומ"ש להשיג עליו המלבי"ם בספרו ארצה"ח על אר"ח (סימן א' בארץ יהודה סק"ז).

וע"ע להחיד"א במדבר קדמות (מע' ע' אות ט') ובדבש לפי (מע' ע' אות כ"ז) ונחל קדומים עה"ת (ר"פ חיי) ושו"ת יהודה יעלה (יו"ד סימן קנ"ח) ודע"ת (סימן ה' סק"א), ועיין הגהות מהר"ל חיות (מו"ק כ"ח) ובספר קהלת יעקב למהר"י אלגאזי ז"ל בתוספות דרבנן (אות ע"ו).

גב' פלגא ע"י וכו'. עיין להגאון ר"ר יונתן ז"ל ביערות דבש (חלק ראשון דרוש א) ח"ל: ובה בחין מ"ש יחזק בהתנאלותו על ישראל, שאמר על עונות

בפירוש המשנה לע"ז [דף י"א] שנתקיים בנו בגולה בעו"ה ונדחתם בגוים וכו', והו' כחריס בפני פורענות, וכבר אמרו [עירובין סה ע"א] יכול אני לפטור העולם מהדין, שנאמר שכורת וכו'.

אבל באמת לאו כל עבירות תלויות בגולה, כי עבירה שיחוללו במחול בחורים וגם בחולות ושעירים ירקדו כי יעברו על הרהור, ועבירה גוררת עבירה בחבוק ונשוק, ואין צריך לומר בחערובות אנשים ונשים, וגם כי בלילה ישחקו נשים ואנשים וידברו מיבול פה וליננות ורגלים לעבירה לקישוי לדעת והוצאת ז"ל, מה יעשו בחטאים הללו, מה גרם יש לזה הגלות, אדרבה בכבוד הגלות אשר בעונותינו הרבים אולת יד ואפס עזר ועזוב, ראוי לנו תמיד להתאונן, אל תשמה ישראל אל גיל כעמים, ואיך יערב לנו קול וקול שיר, בזכרנו כי פסקו שירים ומזמרים לפני ה' בחצרות אלהינו ישוררו בקול, ועברה כל שמחה, ואיך ישמחו בגוים ויהיה חערובות אנשים ונשים, בראותו כי נשים ציון עינו, והלא זו חטאנו לנו, כי גבהו בנות ציון, ואויבינו הרימו קרן, ושפחה מירש גבירתה, ואיך נעשה כהנה איסורים רבים באנשים ונערים הלובשים בגדים נאים, ומסלסלים בשערות, ומכ"ש בפיאה נכרית, ועומדים נגד המראה שיהיה נכון שלא יראה שער ראשם, וכהנה דברים רבים המתכוונים לקישוט, כל עושה אלה עובר על לאו דאורייתא, לא ילבש גבר שמלת אשה, ומה אמתלא יש בזה מחמת גלות, אדרבה לא היה לנו להתקטן, וליך ולעשות בגדי אלמנות כאהלי קדר ציון תחכם שק, ולבשת בגדים כאלו מביאים אותנו לשנאה וקנאה בעיני נכרים, וכהנה רבים החטאים.

שידה צבית הכנסת דברים בטלים וצפרט בעת התפלה לשמוע בקול מזמרים, "נחנה עלי בקולה ע"כ שנאמיה" נאמר [ירמיה יב ח], ונחמיקם בלומדי תורה, מה גורם לזה הגלות, אדרבה לפי כבוד ורוב הענוה היה לנו להתפלל מרוב שיה ונעם בשצרון לבב, ראשנו בין ברכנו ועפעפינו יזלו מים באין הפוגה כלל, ולשמחה של שטות חו מה עושה, וברוב דברים לא יחדל חטא ופשע, וכל אומות העולם ישחקו בנו, והיינו ללעג וקלס בעו"ה ביניהם, ואיך יתיחס ענין רע מה שיהיה מסיבת הגלות, וכן עבירות רבות.

זידו מאמר המדרש, כי הקב"ה לרוב רחמיו וחמלתו הגדולה עלישראלעמו, ממליץ בגינם, כי הכל היה בסיבת הגלות ושעבוד, והעול מהגוים בגולה, ועיקר הגלות המרה הזו מיוחסת לעשו, כי הוא החיה הרביעית

ישראל להקב"ה, פלגא עלי ופלגא עלך, חוה הכונה, כי קצת עונות באים בטבע מחמת גלות וקצת עונות באים מחמת שהשפע בשרו של אומות העולם כנ"ל, והנה הגלות גרם יחזק בצרכות והיה כאשר תריד ופרקת וכו' (בראשית כז, מ), ועל ידי זה גבר כמו בגלות המר הזה, אך שמהיה השפע מתלבשת בשרו, לא היה מפאת יחזק, רק מן ה' היתה זאת, ולמענכם שלחתי בבנה אמר הכתוב. ולכן אמר יחזק פלגא מקצת עונות עלי, כי הוא גרם להם טבע הגלות, חוה היה בסיבתו, ופלגא עלך, והבן. ולכן בחפלתנו יש להתפלל שהקב"ה ישים כל עונותינו על מזרי ישראל, כי הם היו סיבה לעונות, וישים ללבו להתפלל שה' יסלק השפע מהם, וישפיע אותנו מידו הקדושה כמאל ומקדם. ע"כ.

עוד שם (חלק שני דרוש א) ח"ל: יש להבין מאי פלגא עלי ופלגא על קב"ה, ומי חלק בזה, וחלוקה זו מה טיבה, ומהיכי יחסי לומר כולו עליו, ומה זה שאמר הא קריבת קמך, אם באנו לחשוב מה, כמה עקידות ערכו בגלות, אשר בעו"ה רבו חללי חרב שנהרגו על קדוש השם הגדול והקדוש, והפיוטים והסליחות בימינו אלו ירבו לספר מגדול חזק לבב שהיה לקדושי ישראל, והכתוב צוה כי עליך הורגנו כל היום, והעיקר מה שקשה למה אמר דל פלגא דלילות, ואחר כך אמר פלגא עלי, ולא תיכף מן חמישים שנה פלגא עלי, ולמה פלגא מכ"ה שנים יכול לנשוא, ולא פלגא מחמישים שנה. אבל כבר נודע מה שאמרו במדרש [תנוד"א פי"ט] כי הקב"ה נוטל כל עונות ישראל ומשימם בראשו של עשו, וטען שר של עשו מה כמו לסבול כל החטאים וכו'. ויש להבין, ומי חלילה אל יעות משפט ליתן חטאי ישראל בראשו של עשו, ומה זו טענה שאין כמו לסבול כל חטאים, הלא באמת ראון לפניו לכלותו ולהעבירו, ומה כח צריך לזה.

אבל הענין קר, וכבר אמרתי דבר זה בדרוש הקדום, רק הואיל דצריך להאי ענינא עתה אשר יתחדש בו דבר כנ"ל, נאמרה ונשנית, והוא כי באמת יש לישראל התנצלות גדולה בחטאים, מחמת כובד הגלות אי אפשר לקיים מצות כדקא יאות, והרבה עבירות בעו"ה על ידי כך אשר אנחנו בגולה, ויד גוים היו מושלים בנו, וקשה עול מדהבה, ואין לנו שדה נחלה וכו', ובנפשנו נביא לחמנו, ולא אפשר בלי גול, ואבק גול, וריבית, ועין הרע, ושנאה, ומסירה, והשגת גבול, וכהנה אבות הטומאה שהן תולדות עבירות רבות, ובעולי מצוות, שמסתעפים על ידי כך בעול תורה וביטול תפלה, והרמב"ם כתב

יחזק בעקידה בן כ"ו שנים, ואז י"ג שנים שאינו חייב במצות, א"כ פשו להו י"ג שנים שחייב במצות, דאף דאין בן עונשים עד כ', מכל מקום חייב במצות בן י"ג כנודע, ועיין תשובות חות יאיר מ"ש, ועל זה יקבל שכרו משלם, וא"כ לא היה ליחזק שנים להגין על ישראל רק י"ג שנים, ולכך הוצרך להקטין החשבון שיעלה רק כ"ו שנים, ואז יעלה י"ג שנים על יחזק דלא חטא, מה שאין כן אילו עלה החשבון ביותר, לא היה אפשר ביחזק להגין. ע"כ. עיי"ש עוד בדבריו הקדושים.

גמ'. שם. עיין בספד"ק באר מים חיים (פרשת וילך) חו"ל: ואפשר כי עבור זה אמרו חז"ל שלעמיד לבוא יהיה יחזק אבינו הוא המלמד זכות על ישראל, וישראל יאמרו כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וגו'. ולכאורה פלא הוא שאברהם שורש בחינת החסד הוא יאמר ימחו וכו' ויחזק שהוא שורש הגבורה יהיה הוא המלמד זכות עד שיאמר פלגא עלי ופלגא עלך וכו'. ואמנם כי לעמיד ידרכו הגופים עד שכמעט יוכלו לקבל ההשפעה תמיד עליהם ולא יטערו עוד להיות נפסק מהם כפעם בפעם בבחינת מסך המבדיל כזכר, ולא יכשלו צם עוד רשעים. ורק הכל יהיה בבחינת (יחזקאל א', י"ד) והחיות רצוא ושוב שירון לאחור על רגעי כמימרא כדי שישוב חיב לקבל חיות גדול וגורא ביותר ויותר על ידי ההתרחקות הרגע. כאשר תראה באש הבורע שהלהב עולה מאליו ויורד מעט בכל פעם בכדי שיעלה הלהב ביותר. ומה לא ולמד אף שמדת יחזק רק טוב הוא והדין יכלה ולא יתגבר, ויתגלה הטוב והחסד שבו. והחסד אשר שם הנה חזק מאוד לפי שהוא בבחינת הגבורה על כן יהיה הוא המלמד זכות ביותר ויותר והוא בבחינת טוב מאוד שאמרו חז"ל (קהלת רבה ג' פסוק י"א, ג') טוב זה היצר טוב מאוד זה היצר הרע וכו' כי כאשר נהפך בחינת הגבורה והדין שמהם נמשך בחינת היצר הרע אז הוא טוב מאוד כי החסדים שבהן מתגלגל ביתר שאת ועוז בתוקף גדול אחר שבאין מבחינת הגבורה.

גמ'. שם. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן קנא) בענין אחד שמכר לחבירו העבירות שלו, ונתן המוכר לקונה שלשים ר"כ ועשה תק"כ, והשאל הביא דברי הרמב"ן עה"ת פ' תשא בפסוק מי אשר חטא לי אמחנו מספרי, שכ' דמשרע"ה רצה שימחו שמו מספר החיים תמורתם, והש"י השיב מי אשר חטא לי אמחנו מספרי.

דחילא ואימחנא שראה דניאל כנודע [דניאל ז ו], ולכך נוטל הקצ"ה כל עונותיו ונחתם בראשו של עשו, כי הוא הגורם לכל החטאים ופשעים והכל מחמתו על ידי הגלות, והכל הולך אחר הגורם, ועליו להשיא עון אשמה. אמנם שרו של עשו טוען, מה כמי לסבול כל החטאים, אמנת הרבה בסבחי, אבל לא כולו, וכי יש לי כח בגלות לגרום כל החטאים, אדרבה הרבה חטאים - שראוי היה על ידי גלות לעכבם ומבלי לעשותן כנ"ל, ואם הם מ"מ העוין ופשעו - אין אני הגורם ולא אני אשא אותם ואסבלם, חוהיא טענתו והבן.

ובאמת עיקר גרם של שליטת עשו היה יחזק שאהבו, וע"י שביד אוחו, ויחזק קרבו וברכו (בראשית ח מ) והיה כאשר תריד וכו', מזה נסחבז גלות עשו כנודע, וא"כ החטאים שהם בסיבת הגלות, יחזק היה בגרמא בעלמא, מה שאין כן שאר החטאים. חוהיא כוונת יחזק פלגא - רצה לומר חלק חטאים שהם באים ע"י גלות עלי - כי אני הייתי בעוכרם בגלות עשו, ופלגא עלך, כי הם מפאת יצר הרע, ואתה בראת יצה"ר וגרמת לקלקול הזה, אבל כבר אמרנו ג"כ בדרוש הקודם, כי העון כרוך בשורש הנולד, הואיל ותחלת יצירתו הייתה ע"י יצה"ר, כמאמר דוד [תהלים נ"א ח] הן בחטא יחמתי אמי וכו', ולכך אין נדיק בארץ, כאשר האריך בזה בכחצי הארצ"ל, וכבר אמרתי ג"כ כי יחזק בשעה שהיה נעקד, נעקר יצה"ר כלל ממנו והיה כמו לאחר תחית המתים א"י"ה, שלא יהיה עוד יצה"ר אצל בני אדם, ולכך הוצרך להחפיל לוויג, כדכתיב (בראשית כה כא) ויעתר יחזק וכו', כמבואר בזוהר [ח"א קלו ע"ב], וזה אומר, אם תאמר כולו עלי, הטעם כי הכל היה מחמת הלידה וההריון, דנתקע יצה"ר בטבע האיש, וטען הא עקידת קמך, א"כ לא היה יצה"ר בסיבתי כלל, א"כ אי אפשר לסבול כולם.

אך מה שראה למעט ולהקטין החשבון הוא כך, דהא דלקח יחזק העונות על עצמו, הוא מחמת שנותיו שחי ולא חטא בהם כלל, הם המגינים עלינו ומכפרים חכות אבות לבנים יחור, ומן עקידה ואילך, שלא היה יצה"ר ליחזק כלל, אין לו כ"כ זכות, כי באפס יצה"ר אין עלול לחטוא, כדאמרינן [יומא סט ע"ב] כלום יהביה לן אלא לקבולי ציה אגרא, וא"כ העיקר זכות הקודמת, ויחזק היה בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה, ובעת עקידה נולדה רבקה, והחוספות ביצמות [דף ס"א ע"ב ד"ה וכן] הביאו מדרש מסמים לדברי הגמרא שם, דרבקה הייתה בת י"ד שנים כשנשאה יחזק, וא"כ היה

עוד הביא מש"ס כאן, שאמר יצחק פלגא עלי, ומסוטה כ"א גבי הלל ושכנא, חה"ק פ' לך גבי ר"י בן פזי ורמ"א יו"ד סי' רמ"ו. עיי"ש שהאריך בזה. וע"ע בשו"ת מחנה חיים (ח"ב חו"מ סי' כ') ובשו"ת משיב דבר להגני"ב. ובמקו"א הארכתי בזה.

מתני'. תבלין כדי לתבול וכו'. הרמב"ם בפי' המשניות כתב, שהוא כמו הזנגביל והפלפלין ודומיהן, ומצטרפין וע"ז לפי שפעולתן אחת, עכ"ל.

והתי"ב כתב, וכל אלו הם מיני מרקחות ודברים שריחן טוב ולאפוקי שאר דברים כמו השום והבצלים שמחבלין בהן התבשיל, ותמיהני דכפ"צ דערלה משנה י' מפרש תבלין כל דבר שמחבלין בו כגון השום והבצלים כו', ע"ש באורכו.

ועיין זרע יצחק, שכתב: ואני מצאמי בפרי חדש י"ד סי' צ"ח [ס"ק כ"ד] דדלי לן חספא ואנא אשכחן מרגימא תומה, ח"ל, ודאי לא פליגי תוס' לשבת דף קמ"א דכתבו דהשום והבצלים אינן בכלל תבלין עם הרמב"ם דגם לדעת הרמב"ם אינם בכלל סתם תבלין שומין ובצלים אבל אם מיון לתבול בהן קדרתו הו' בכלל מתבול. עד כאן לשונו. והבי דייק לישנא דהרמב"ם ז"ל בפ"צ דערלה דוק היטב ע"ש לפ"ז לק"מ דהכא בהוצאת שבת לא דיינין להו אלא בסתם דהכא ליכא אלא הוצאה כמות שהן חיינן וסתם בצלים לא הו' בכלל סתם תבלין מ"ה פ' הרמב"ם הכי. ע"כ.

מתני'. כדי לתבול ביצה קלה. עיין חת"ס שכתב דיש לעיין מ"ט נקט בתבלין ביצה קלה, ולא נקט ביצת תרנגולת, דנהי דהיא קלה להתבשל ובעי עינים מעטים מ"מ לעיין תבלין לא שמענו קלותה, גם ברישא יש לדקדק דלא נקט טרופה ונתונה באילפס.

והשפ"א כתב: צ"ע למאי דאמרי' לעיל (פ' ב) כגורגרות מביצה קלה [והיינו ביצת תרנגולת] א"כ בתבלין מה נ"מ בביצה ואולי ביצת תרנגולת מתבולת בפחות משאר אוכלין [ועי' ברמב"ם (פי"ח מה"ש ה' ה')] שהביא כדי לתבול ביצה דמשמע ביצה ממש ולא כגורגרות מביצה אכן במאירי הביא י"מ כגורגרות ממנה ע"ש. ע"כ.

מתני'. שם. עיין שו"ת בנין ציון (סימן יט).

מתני'. ומצטרפין זה עם זה. עיין שפ"א דיש לעיין במיני תבלין שאין חריפתן בשוה וכחצי זית מזה מתבול כמו מהשני אי אלו נמי מצטרפין

אע"ג דאין שיעורין שוה משום דעצם השיעור שנתנה תורה בהם שוה יכולתו לתבול כגורגרות ולא איכפת לן כמה שמצד הפעולה משתנה שיעוריהו, [וכן מבואר במאירי דאע"פ שזה חד הרבה וזה אינו חד כל כך מצטרפין], והי' מיושב מה דקמ"ל התנא בתבלין זה הדין מצטרפין טפי מבבל מילי, מיהו אין סברא לומר שיעטרפו לשיעורא זוטא דבהו דמ"מ הא אין בהם כדי לתבול אלא לשיעורא רבה, ומ"מ נקט התנא שפיר סתם ומצטרפין לשיעור דקמני בהו לתבול ביצה מצטרפין לעולם רק התיבול הוא כשיעורא רבא דבהו וצ"ע, גם יש לעיין אי צריך להיות שיעור המרובה דאמרינן לעיל (ע"ו) במלא פי גמל מצטרפין לשיעור הגדול שבשניהם או נימא דמיון דבב' מינים שונים ג"כ הביצה מתבולת א"כ סגי בחצי שיעור קטן של מין החריף וחצי שיעור גדול של מין הקל וכ"נ עיקר. ע"כ.

מתני'. ר"י אומר כדי להעביר את הכתם. כתב השפ"א דלפי פ'י רש"י והרמב"ם דהיינו מטומאת הכתם א"כ י"ל דהיינו בכתם כגרים, אבל כדי להעביר ללחוד הדם לא איכפת לן דלא שכיח שיעבירו באלה המינים אלא לצורך בדיקת כתם נדה, אכן גם לפי דבריהם אפשר דצמער קצת מן הכתם הוי שפיר בדיקה דהוא דם ולא צבע ולפ"ז את הכתם לאו דוקא רק להעביר כ"ש מן הכתם, וצ"ע דאין הלשון משמע כן.

גמ'. ורבינא תבלין שנים וג' שמות וכו'. הקשה הרמב"ן, מי דמי איסור אכילה להוצאת שבת, התם כל שני מינין לא מצטרפין הכא כל ששיעורין שוה מצטרפין כדמנן המוציא אוכלין כגורגרת ומצטרפין זה עם זה, ולמה ליה למימר ה"נ דחזי למתק. עיי"ש.

והח"ם בחידושו כתב: פ"י רמב"ם על יטעך וכו' ובמשנתינו לענין שבת לא פירש כן אדרבא משמע דוקא תבלין ממש פלפלין וקידה ולא כרפס שומים ובצלים וכדומה ועיין תוס' יו"ט. ולפע"ד לענין שבת דלא מיירי שנפלו לקדירה אלא שהוציא אותם ואולי לבחור שכיחא להקל והני ירקות עיקרם לאכילה ושיעורם כגורגרת ודוקא פלפלין וקידה שיעורם כדי לתבול, משא"כ במס' ערלה דמיירי לענין איסור והיתר ונפלו לחוך המאכל מצטרפים הואיל וראוי למתק. ומ"מ יפה אמר חזקי' הואיל וראוי ולא אמר הואיל וממתקים דהרי הני ירקות אינם ממתקים אלא לפי מחשבתו של אדם אם ירצה הוא למתק קדירתו בשומין ואינם ממתקים ממלא כל הקדירה בפלפלין כמבואר בלשון פ"י המשנה דערלה והכא הא שלא בראינו וידעו נפל האיסור לקדירתו ולא

הי' רצונו למתק קדירתו באלו ואפ"ה מנטרפין משום דשוו עכ"פ בזה הענין שראוי למתק אם ירצו בעליהם. והשתא כדפריך ש"ס מערלה אשבת ומשני ה"נ חזו למתק אין הכוונה הכא במאי עסקינן בחזו למתק אלא הא כאן לא מיירי משנתינו אלא מאותן הממתקין לעולם כגון פלפלין ומש"ה לא מייתי רמב"ם הך אוקימתא וכ' ה"ה שהי' לו פירוש אחר בש"ס והיינו כנ"ל. ע"כ.

גב' . ואמר חזקיה וכו' . פירש"י במס' ע"ז דלרבא ליחא לדחוקי' דלא אזיל בחר טעמא רק ר"מ הוא וא"כ פשיטא דקש' לרבא הא לענין שבת לא שייך הא דר"מ אלא לענין איסורים כמובן ומ"מ הי' שם שפיר דלענין שבת מועיל מיתוק גם לרבא ודוקא באיסורין לא אזיל בחר טעמא ותימה על תוס' בע"ז שחמהו בזה. (תת"ס).

דף צ ע"א

רש"י ד"ה פלפלת כל שהוא. עיין טו"ז יו"ד (סי' ק"ח סק"י) כוונת רש"י בזה, ועיין נקה"כ שם.

עמוד ב'

גב' . מאי טעמא דלמא אבי"ל ליה. עיין בשו"ת שאל ומשיב (תניינא ח"א סי' פ"ה) צדין עוף שזארו מלוכלך בדם והעור ג"כ נקרע, ואמר השוחט דאין למכרו לגוי דחיישינן שמא יתרפא ואינו ניכר וימכרו הגוי לישראל, והשיב לו דאין לחוש לזה מיון דעתה ניכר שהעור קרוע ואנחנו דנים כפי מה שהוא לפנינו ואין לנו להוסיף החשש שמא יתרפא, דכל שלפנינו אין מכשול מהיכא חיתי להחזיק רעוהא וכמות שהיא עכשיו דיינינן לה. ואמר השוחט שראה בחבואות שור (סי' כ"ג) בסופו דיש לחוש לכן, וכחב הגאון שראה שם ולא מצא שום משמעות סה ולא קאי הכב"ש אלא במקום שאין ניכר ולא בניכר. ובסו"ד כתב לעיין בהגהות אשרי בחולין פרק השוחט אות ט' ובש"ע יו"ד (סי' כ"ג) דמשמע קצת דאף בניכר לפנינו אין למכור וצ"ע. ע"ש.

והעיר ע"ז בשו"ת רב פעלים (חלק ג יו"ד סימן א) דמסמימת הפוסקים מוכח דאיידי בשששה חו אפילו בניכר, גם עוד מצינו כמה דברים שנאמרו במה אשה דמשמע דחוששין על דבר שיוולד אח"כ אע"פ שעשה לא נעשה, ואע"פ דאפשר שלא יהיה נעשה דאיתא התם לא תלך אשה בחוטי זמר וכו' וקאמר התם בגמרא דף נ"ו דילמא מתרמי לה טבילה של מזה ושריא להו ואתי לאומינהו ד' אמות ברה"ר ע"ש, וכן אמרו שם בדף נ"ח ולא בזוג שבזארו מטעם דילמא מפסיק ואתי לאתויי ועוד גזרות מיוצא בזה דנמצא אע"ג דהשתא באשר הוא שם אין כאן חשש עכ"ז חוששין פן יתחדש אחז דבר אח"כ, והיינו דמתרמי לה טבילה מזה ושור לה כן ה"ה הכא בענין עוף אע"ג דעתה ניכר קריעת

מתני'. מוקק ספרים ומוקק מופחותיהם וכו'. עיין בספר דעת קדושים להגאון מבאטשטש על ה' ס"ת (סי' רפ"ז סק"ז) דפירורין ועפרורית מתפילין ומזוחות ובתים ורצועות וס"ת ומשמשיהן צרימין גמיה. ורק כותב ש"ל שבטלין ברוב אם אינם נכרים לדקותן עיי"ש. ומה שמאריך עוד אם מותר לבטלן לכתחילה, וכן מ"ש על אודות אבק סופרים שהסופרים אינם נוהרים כשמגריים מס"ת כמה אוחיות וכו', עיי"ש. וע"ע בשו"ת דברי חיים בלקוט"ס והשמטות לח"כ (סי' א') ובשו"ת זכרון יהודה (סי' פ"ה) ושו"ת אפרקסתא דעניא (סי' נ"ג).

מתני'. המוציא משמישי ע"ז ב"ש. היינו מטעם דרמנא אחשבה משום דכתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרס. וכעין זה מצינו בכמה מקומות, עיין בצבורות (דף י"א) הואיל ואיסורו חושבו, ועיין יבמות (דף ק"ג) רחמנא קריי' בשעת נתינה בית. וראיתי בשו"ת שאילת דוד (חלק יו"ד סימן ח) שכתב לגבי הא דנחלקו ר"י וחכמים בסוכה החג בחג לענין מזוזה אם חייבת או לא אף שהדירה הוא דירת עראי רק על שמונה ימים, שנחלקו ג"כ בזה מה רצון התורה בהסוכה שאמרה תורה כל שבעת הימים לא מדירת קבע ושם בדירת עראי (סוכה ב' א') בסוכות חשבו שבעת ימים אמרה תורה כו' עיי"ש אם שידור זה עראי ר"ל לזאת מדירת קבע לדירת עראי ולדור זה בתורת עראי או שחייבה אותו לדור זה דירת קבע. ר"י סובר שהתורה חייבה לדור בהסוכה דירת קבע לכן מיון דחייבי' רחמנא לדור זה דירת קבע הוי כל דירתו זה קבע ולכן חייבת במזוזה דהתורה אחשבה לסוכה מחמת מלכותה לדונה כקבע ורבנן סברי שעיקר מלכות הסוכה לדור זה דירת עראי לכן פטורה מן המזוזה בימי החג שדירתה חשובה עראי שהתורה צוה שידור זה דירת עראי. עיי"ש.

ליתן חגב טמא לחינוך לשחוק בו דחיישין שמא יאכלנו ומקשי בגמרא אי הכי אפילו טהור נמי ומתוך דטעמיה דת"ק דאוסר הטמא משום דחיישין דילמא מיית ואכל ליה דכל זמן שהחגב חי לא חיישין שמא יאכלנו דאינו אוכל חגב חי דאם יש לחוש לזה אפילו טהור נמי אסור ורק החששה דילמא מיית ויאכלנו ע"ש ונמצא דאע"ג שעתה בעת שנותן לו החגב ליכא חששה דיאכלנו כי הוא עודנו חי אפ"ה חיישי רבנן שמא מיית ויאכלנו וא"כ כ"ש בנידון השאלה הנ' דהזמן ממילא אחי וליכא זמן מרובה בין נתינת החמץ לבין זמן איסורו דאיכא למיחש דילמא ישהה ולא יאכלנו בזמן ההיתר אלא בזמן האסור. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בהג' מלא הרועים דאין הפירוש שאסור לתת חגב לקטן, אלא שאין דרך לתת חגב לקטן, דילמא אכיל ליה ולא ניחא ליה שיאכל הקטן דבר אסור.

גמ'. שם. עיין ישועות יעקב א"ח (סי' שמג סק"ד), שכתב להביא ראיה מהך דהכא, דאף דדרבנן לא ספינן לקטן בידים, דלכאורה מה מקשה אי הכי טהור נמי דקעבר משום כל תשקצו, דילמא שאני טמא שאיסור תורה הוא מש"ה אסור למספי ליה בידים, אבל טהור כיון דאיסור כל תשקצו אינו אלא מדרבנן ליכא איסורא ליחשו לקטן. א"ו דאף באיסור דרבנן אסור למספי ליה בידים. וכתב: הן אמת שהב"י יו"ד (סי' קנז) נסתפק אם איסור כל תשקצו מה"ת או מדרבנן, אבל רבו האחרונים שפסקו דהוי מדרבנן, וא"כ לדידהו יש ראיה שלא להאכיל איסור דרבנן לקטן בידים. ע"כ.

והל"ל כי כבר קדמו בזה המשנה למלך (סוף פרק י"ז מהמ"א) ע"ד הרשב"א והר"ן, וסריך דהסוגיא דהכא פריך למ"ד קטן אוכל נבלות ב"ד מזוים להפרישו, שאז גם דרבנן שאין מזוים להפרישו, עכ"פ אסור למספי ליה בידים. אבל למאי דק"ל דקא"נ אין ב"ד מ"ל, אה"נ דדרבנן ספינן ליה בידים. ע"ש. וע"ע בשו"ת אחיעזר (חלק ג סימן פא אות ה') מ"ש בזה.

ועיין מנחת יעקב (כלל מז אות ב) שעמד ג"כ בקושיא זו, וכי לתוך דאיסור כל תשקצו הוי מה"ת לדעת הרשב"א והר"ן. ע"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת משיב דבר להגני"צ (חלק א סימן כ) שדייק מדברי הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פרק יז הלכה ח) שכתב בזה"ל: אבל להאכילו בידים אסור אפילו דברים שאיסורן מדברי סופרים וכן

העור ולא יבשל בו ישראל עכ"ל חוששין פן יתרפא וישתנה מראהו שאינו ניכר ויבשל בו ישראל, וא"ת אין מביאין ראיה מדיני שבת דהתם משום חומר שבת נחתו חז"ל לגזור גזרות וחשו חששות אע"פ דבאשר הוא שם אין להם מציאות עכ"ל חשו פן יוולד ויתחדש דבר אחד שיהיה ממנו מכשול ולכן אסרו להרים המכשול אע"פ שאינו עתה במציאות לפנינו אבל בשאר מיילי שאנחנו באים לדון בם ולחוש משום מכשול אם במציאות שהיא לפנינו ליכא חשש מכשול דהא ניכר העור קרוע אין לנו לחוש שמא יתרפא ולא יהיה ניכר.

גמ' מביא ראיה להוכיח מהך דהכא, דאוסר ת"ק ליתן לחינוך חגב טמא לשחוק בו דילמא אכיל ליה, ומקשי בגמרא אי הכי אפילו טהור נמי ומתוך דחיישין ת"ק דילמא מיית ואכיל ליה, נמצא אע"ג דהחינוך אינו אוכל חגב חי ואין כאן מכשול עכ"ל חוששין דילמא מיית ואכיל ליה ולהכי לא יתן לו חגב חי דחוששין שמא ישתנה הדבר ממה שהוא עתה לפנינו וא"כ ה"ה בנ"ד אע"ג דעתה רואין העור ניכר וליכא מכשול חוששין שמא ישתנה הדבר שיתרפא ולא יהיה ניכר. ע"כ.

ובן מסיק בשו"ת חורה לשמה (סימן קלג) לעיין השאלה באחד שברור שהוא חשוד לאכול בערב פסח הוא ובני ביתו חמץ אחר זמן איסורו שאסרו חכמים והוא מוחזק בזה כמה פעמים שאינו מקפיד באיסור זה הנה אם זה בא לבית בעה"ב בערב פסח קודם איסור חמץ בשעה או חצי שעה אם מותר לבעה"ב לתת לו חמץ אותה שעה להוליכו לביתו ולאכלו שם עם בני ביתו כיון דעתה שנותן לו החמץ עדיין הוא מותר ולא נאסר או"ד כיון דזה חשוד לאכול הוא ובני ביתו חמץ אחר זמן שאסרוהו חז"ל חיישין דילמא אחר שנוטלו והולך לו ישתהה ע"י אחי סביבה או אחי עסק ולא יאכלוהו קודם זמן איסורו אלא אחר זמן האיסור כיון דליכא זמן הרבה משעת נתינת החמץ עד זמן איסור אכילת חמץ כי אם רק שעה או חצי שעה ואיכא למיחש להכי ולא יתן לו החמץ להוליכו לביתו משום לפני עור לא תתן מכשול ואע"ג דעתה הוא היתר מ"מ שמים המכשול להיות.

והשיב: כיון שברור אצל בעה"ב שזה האיש לא קפיד באיסור זה הוא ובני ביתו ועוברים על זה הנה ודאי אסור ליתן לו החמץ להוליכו לביתו משום חששה הנ' בשאלה כי קרוב הדבר שידמין קך כיון דליכא זמן הרבה משעת נתינת החמץ אליו עד זמן איסור אכילה ואע"ג דבאמת השתא בשעת נתינה הוא מותר וראיה לזה דאמרין בשבת דף ט' ע"ב במתניתין דאסור

הוא קאים קמיה דרב, והוא קמעבר שושיבא אפומיה, אמר לי שקלי דלא לימרו מיכל קאכיל לי וקא עבר משום כל תשקנו את נפשותיכם. אבל הב"ח מביא, שהי לפניו גירסא בב"י, משם רב סעדיה גאון דאמר מתים אסורים, והב"ח החליט שהוא ט"ס, שז"ל חיים אסורים, והיינו משום כל תשקנו. עיי"ש.

גמ'. וקעבר מישום ב"י תשקצו וכו'. כבר ידוע מ"ש המפרשים שלא דבל תשקנו שיך רק כשידוע להאכלו שהוא דבר מאוס ומ"מ אוכל, אבל כשלא ידוע לו שהוא דבר מאוס אין להאכל שום איסור אפילו בשוגג ומותר לכתחלה להאכל לאדם דבר שאין ידוע לו למאוס. וכתב בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד א' סימן לא) דדבר זה מפורש בתוס' כתובות (דף ל') ד"ה לא צריכא שמחמת שהתרומה שתחב לו צביח הבליעה שנמאסו חזיא לשלא בפניו שלא ידע שנמאסו איכא חיוב ממון, והא תרומה אינו יכול למכור לעכו"ם אלא לכהן שאסור בלאו דבל תשקצו ואסור להכשילו וא"כ לא הפסידו כלום דאף אם היה מחזיר לא היה יכול למכרו אלא ודאי דכיון שלא ידע שהוא מאוס אין שיך איסור כל תשקצו ולכן היה מותר למכרו לכהן שלא היה בפניו אם היה מחזירו והפסידו זה שלא החזירו וחייב.

שוב כותב: ולא קשה כלום מהא דשבת דף ז' דאם היו חוששין שיאכל קטן חגב חי היה אסור ליתן לקטן אף חגב טהור דשמא יאכלנו שאסור משום כל תשקצו, דהתם הרי הקטן יודע שאוכל חי שהוא דבר מאוס לפי ידיעתו אך שאין בו דעת להבין שהוא מאוס לכן לא מצעיא אם בגדול היה אסור כה"ג כדסובר הפר"ח הובא בפמ"ג במשניות סי' י"ג סק"א דאי מאיסו לכל העולם ולדידיה לא אסור דבטלה דעמו שודאי אסור ליתן גם לקטן אלא אף אם נימא דבגדול כה"ג שאינו ממאס מותר כפשוטו לשון המשנה בחולין דף ע"ז ששליא שהוא מאוס כ"כ שלא חשוב אוכל בלא מחשבה מ"מ נפש היפה שאין דעמו קנה זה תאכלנה, מ"מ בקטן שזה שאינו ממאס הוא מחמת שאין בו דעת או מחמת שתאורתו לאכול גדולה על מאיסותו וכשיגדל ימאסנה אסור ליתן לו, לא מצעיא בהגיע לחינוך שיש לאסור מחמת שצריך לחנכו אלא אף בלא הגיע לחינוך כדמוכרח לפרש שם דאל"כ היה חייב מחמת שמגיעין לקטן שלא הגיע לחינוך לאוכלו וכדמשמע שם מרש"י שמפרש מנא שאסור להאכילו בידים, נמי אסור דכיון דכשיגדל ימאסנה כסתם בנ"א נחשב בעצם מאוס לגביה.

אסור להרגילו בחילול שבת אפילו בדברים שהן משום שבות עכ"ל. משמע דאיסור אכילה חמור בזה מאיסורי שבת שרק להרגילו אסור למספי ליה בידים.

וכותב: ואל תחמה ע"ז שהלקנו בין איסור מאכלות לשארי איסורים, שהרי ידועה הוראת הראב"ד דמחללין שבת בחולה שיש בו סכנה ולא להאכילו נבלות, וכבר נתקשו בזה הרא"ש והר"ן דיומא (פ"א), ואני בעניי בחיבורי העמק דבר (ס' דברים ו' מקרא י') הראיתי מקור ההוראה במשנה דיומא, וביארנו טעמו של דבר, דמאכלות אסורות מטמטס את הלז ומזיק יותר משארי איסורים וה"נ יש לחוש לקטן להאכילו מאכל איסור יותר מחילול שבת, ורק מה שאסור מה"ת אין נ"מ בין חילול שבת למאכל נבלה, אבל באיסור מדרבנן חמיר מאכל איסור יותר.

והביא ראיה לדבריו מש"ס דכאן, דאסור למספי בידים, אף משום דהוא איסור איכלה, משא"כ באיסור חילול שבת לא מצינו שיהא אסור למספי בידים איסור דרבנן.

ומזה שפט לשאלתו, להציא הספר לבהכ"נ במקרה ראשון ליתן לקטן, אבל להרגיל בקך לא, וטוב להזהיר את הקטן שלא יעמוד בהילוכו ויהיה מרה"י לרה"י דרך כרמלית ובכה"ג פטור ברה"ר. עיי"ש.

גמ'. והוה קמעבר שושיבא אפומיה וכו'. הרמב"ם (פ"א מה' שחיטה ה"ג) כתב, דגיס וחגבים אינן צריכים שחיטה, אלא אסיפתן היא המתרת אותן. הרי הוא אומר האין ובקר ישחט להם ומנא להם, אם את כל דגי הים יאסף להם, אסיפת דגים כשחיטת בקר ואין. ובחגבים נאמר אוסף החסיל, באסיפה לבדה. לפיכך אם מתו מאליהן בתוך המים מותרין, ומותר לאכלן חיים. מלשונו משמע, שאין שום איסור לאכול דגים וחגבים חיים, ומתים ג"כ מותר לאכול אפילו כשמתו לפני אסיפתן.

ובשו"ע (סימן י"ג ס"א) כתב המחבר רק הדין שדגים וחגבים אין טעונים שחיטה, ולא פרט הדינים אם מותר לאכלם מתים אם מתו לפני אסיפתן, כשהם עדיין במים, ואם יש איסור לאכלם חיים. רק בהגה כתב הרמ"א: ומותר לאכולם מתים, או לחתוך מהם אבר ולאכלו, אבל אסור לאכלן חיים משום כל תשקצו (הג"מ פ"א, והגהות מרדכי ותוס'). והנה הב"י מביא בשם רב סעדיה גאון, שאסור לאכלן חיים, והוא מצי לה משום כל תשקצו, מהא דכאן בעובדא דרב כהנא

וגם מסתבר דאסור שלא להאכילו בידים הוא מגדרי מצות חינוך שחינוך מה חייבה תורה לכל אדם ולכל קטן, ולכן יש חלוק בין קטן לעכו"ם דדוקא לקטן אסור אף שגם קטן אינו מצוה וגם מטעם זה נחשב מאכיל בידים אף שנחנו לו לשחק בו ולא לאכול שלא ברור שיאכלנה והוא רק גרס בעלמא שלא היה שייך לאסור אם האסור הוא על מה שמאכיל דבר אסור אבל מחיון שהוא מגדרי מצות חינוך נחא שפיר, ולכן אסור ליתן לו מחמת שצריך להנכו. אבל למי שאינו יודע שנעשה בו דבר המאוס אין כאן שום אסור ויכולין להאכילו וכדמוכרח מחוס'. ע"כ.

רש"י ד"ה דלמא אכיל. עיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' פג), שחמה על מ"ש הרשב"א (גיטין נה ע"ב) דלפרש"י מותר למספי בידים אסור דרבנן. הרי כאן פרש"י, ואפי' למ"ד קא"נ אין ב"ד מ"ל מודה הוא דלא יהיבין ליה בידים. ואסור כל תשקוהו רק מדרבנן. ואפי' ס"ל לרש"י דאסור למספי בידים. ע"ש. וע"ע בשו"ת אחיעזר (חלק ג סימן פא אות ה') מ"ש בזה.

ובשו"ת קול אליהו (תאו"ח סי' לו) ד"ה ואעיקרא, כתב ע"ד רש"י, ולא ירדתי לסו"ד, דהא אמרי' (יבמות קיד) דבר טליא וטלייתא ולטיילו התם דאי משכחי להו מייחי להו (למפתחות שאבדו בשבת ברה"ר). אלמא דלא חשיב כה"ג ספי בידים. וכ"ש הכא שאינו נותנו בידו אלא בעודנו חי. ודמי לגרמא. עכ"ל. וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק (תאו"ח סי' קסג) ד"ה אמנם, ובשו"ת מהר"ם בריסק ח"א (ס"ס ק) מ"ש בזה. וראה עוד בשו"ת בית אפרים א"ח (סי' כ"ג).

תוס' ד"ה דלמא. עיין בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' קכ"ו) שחוקך להחמיר במירת אוזים חיים למומר שחשוד שלא לשחוט. והביא רא"י מחוס' כאן שמשמע שאסור להושיט דבר הטעון שחיטה לקטן שמה ימות ואכלנו, ע"ש.

תוס' שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן נה) מ"ש לבנו הרא"ש, על מה שהקשה על רא"י התוספת דחגב א"ש שחיטה, דלמא מה"ט נחא ליה לרב לומר דלא לימרו דעובר אבל תשקו וחיוב גם אכ"ש משום דלא כחייב ביה אכילה וה"ל בריה משא"כ משום אמה"ח צריך חית עיין תוס' בחולין ז"ו ע"ב. ונחא ליה לתרץ עפ"י הפמ"ג בפתיחה ליו"ד דעשה שאינו זכות נמי בכ"ש.

ע"ז כותב: ואין חי' זה מספיק דהא עדיין קשיא הא נחא ליה לרב לומר טפי משום אסור לאו כל תשקו ולוקה עליו בכ"ש משום בריה משא"כ אינו זכות רק עשה הוא אפילו בחית ואסור אמה"ח דלקי עליו בעי' חית ואבר שלם דוקא אבל ח"ש רק אסור בעלמא הוא. אבל באמת בפשוט נחא דהא קו' הגמר' אמתי' קאי א"ה טהור נמי ר"ל מ"ט דת"ק חגב חי טהור כ"ש נמי אין מנע לי' לשחק דלמא אכיל ליה חי ושפיר המ"ל משום לתא דאמה"ח נמי לקי עליו אפילו בכ"ש מיון דאכלי' כולי' כפירש"י חולין דף ק"ב ע"ב לר"א בר"ש ס"ל שלימה אין לך אמה"ח גדול מזה ובאבר לא בעינא חית והכי קי"ל הרמב"ם פ"ד ה"ג ממאס"ו וכרב בחולין ק"ב שם אבל נפור טהורה בחייה בכ"ש וה"נ רב לטעמיה דאמר לר"כ שקלי' לשחיטתא דלא לימרו מיכל קאכיל ליה משמע כולו מדלא אמר קאכיל מנייה הקשה תוס' שפיר דהמ"ל משום לאו דאמה"ח וע"כ דחגבים א"ש שחיטה.

ועיין שם עוד במ"ש להקשות על רא"י תוס' הנ"ל דלמא ה"ט דנקט טפי אסור כל תשקו דלא כחייב ביה אכילה ואסור גם שלכדה"נ משא"כ אסור אמה"ח אכילה כחייב ביה פטור שלכדה"נ. וכותב: לא קשיא דהא קאכיל ליה חי קאי הש"ס היינו בעיני' כמות שהוא יאכלנו הקטן בדרך שחוק וכן יחשדו הרואים לו. והרי כתבו תוס' פסחים כ"ד ע"ב דאכל נפור טהורה בחי' בכ"ש דעוף שהוא רך וחזי לאומנא חשיב כדה"נ כו' וה"נ וכ"ש חגב חי ה"ל כדה"נ ולא מייירי בש"ס באכילת החגב חי בתערובות דבר מר עמו וא"ש רא"י החוס' דהל"ל אסור אמה"ח. ועוד נ"ל דהרי איל רא"י החוס' מ"ש דנקט רב במלחי' דלא לימרו כו' ועבר מ' כל תשקו לבד הל"ל עדיפא תרתי דעבר משום אמה"ח ומשום כל תשקו אע"כ דל"ש שחיטה כנ"ל וא"ש רא"י החוס' משני הקושי' הנ"ל. ע"כ. ועיין שם עוד בזה ובסימן שלאחריו.

פרק המצניע

מתני'. המצניע לזרע ולדוגמא וכו' וב' אדם אין חייב ע"יו אלא כשיעורו. בהג' ר' בצלאל הכהן על שו"ת נודע ביהודה תמה מכאן אמ"ש שם (מהדורה קמא או"ח סימן עו) ד"ה ואמנם לתרץ, דלא מצינו בשבת ויו"ט שיהיה מלאכה לזה ולא לזה, וגם אחר חייב בהוצאה זו אם הוציאו כדרכו אלא שלגבי זה מיתשב הוצאה בתחובה לו בצגדו דרך אומנתו ולגבי אחר לא מיקרי כדרכו. ועי' במס' שבת דף י"א

ע"ב. אבל שיהיה נחשב מלאכה לזה ולא יהיה נחשב מלאכה לאחר לא מצינו. עכ"ד הנו"ב. וע"ז העיר: והלא משנה שלמה שנינו דהמנעי חייב אפי' בפחות מכשיעור, וכ"א אינן חייבין עליו אלא כשיעורו, והיינו משום דהמנעי ענמו אחשבי'. עיי"ש. וכתב ע"ז בהגהות שכתב

טוב: עיין הגהות הג"ר בצלאל הכהן ז"ל, שהקשה ממשנה שבת ז' ע"ב דהמנעי חייב אפי' בכ"ש, ושאר בני אדם אין חייבין אלא בכשיעור עיי"ש. והנה רבנו בענמו הקשה מאומן דרך אומנתו דחייב, ומירץ בענמו ובחירונו מסולקת קושיית הגר"ז ז"ל. ע"כ.

דף צא ע"א

גמ'. ב"ה העושה ע"ה דעת ראשונה הוא עושה. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן קח) במי שדיבר עם אשה האסורה לו מחייבי לאוין בעסק קידושין, ואח"כ נתן לה בסתם, אי נימא דהוי כמפרש למלאכה. ובתוך דבריו כותב: אולם אחר העיון נראה דמיון דכל העושה ע"ה הראשונה הוא עושה גם ככה"ג אמרי' דלשם קידושין נכתובין, וראי' מהש"ס דשבת המנעי לזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת חייב בכ"ש ופריך למ"ל למיתני המנעי וכו' ומשני כגון שהנניעו ושכח למה הנניעו והשתא אפיק ל' סתמא מהו דמימא בטולי בטלה מחשבתו קמ"ל כל העושה ע"ה הראשונה עושה, וקשה הרי אדרבה חזקה כשרות מסייע ל' לומר שביטל מחשבתו כדי שלא יחייב משום הוצאת שבת. אך דבזה יש לדון לשי' הסוברים דגם על ח"ש איכא איסור תורה בהוצאת שבת א"כ י"ל דהתם משום דאיתרע חז"כ שהרי עבר באיסור תורה עכ"פ כדין ח"ש לכן שוב ליכא הוכחה מכת חז"כ ואמרי' ע"ה הראשונה עושה משא"כ כנ"ד וגם להסוברים דבהוצאה ח"ש מותר מה"ת מ"מ מדרבנן איסור ואיתרע ג"כ חז"כ שלו כמ"ש התומים סי' ל"ד בשם תשו' פ"מ ובפ"י גיטין (דף י"ז) כעין זה דע"י שעבר על איד"ר איתרע חז"כ.

אך דלפ"ז י"ל דגם כנ"ד מיון שדיבר עמה בעסק קידושין ועבר במחשבה רעה דאף דמחשבה רעה אין הקב"ה מנרץ למעשה היינו בשאר דברים אבל מחשבת זנות קרא כתי' ולא תתורו וגו' וע' ברכות (דף י"ב ע"ב) הרהור עבירה והרהור ע"ז אחרי עיניכם זו הרהור עבירה שנא' ויאמר שמשון וגו' כי היא ישרה בעיני וצירושלמי פרק קמא דברכות עינא וליבא תרי סרסורי דמטאה אך מש"ס דקידושין (דף ל"ט) מוכח דדוקא בע"ז מחשבה כמעשה דאל"כ הול"ל דלמא מהרהר בעבירה שלזנות הוה ומ"מ בודאי איסורא עבד במחשבה רעה אלא דלא נחשב כמעשה ובפרט בדיבור של איסור לפחות האשה האסורה לו להתקדש אליו וא"כ איתרע ג"כ חז"כ שלו.

[ו"ז] בהשמות: ומ"ש בפנים אם מחשבת זנות הוי רק בכלל מחשבה רעה דאינה מנטרפת למעשה הנה מלאכי במס' כלה רבמי הנדפס בש"ס בדפוס ווילנא ושם פ"א בהא דהכריז ראב"ע וכו' כל המקבל כוס מכלה אל"מ לעה"ב ש"מ הרהור כמעשה וכו' לעולם לאו כמעשה דכתיב און אם ראיתי בלבי וגו' ושאיני אשת איש דחמירא טובא עכ"ל. ומוכח לחלק בין הרהור דא"א או דעלמא ומ"מ עובר משום ונשמרת מכל דבר רע שלא ירהר וכו'.

גמ'. הוציא חצי גרוגרת ותפחה. עיין בחידושי הרשב"א שכתב לישב קושיית הרמב"ן והיא קושיית החוס' במנחות (נ"ד ע"א), דאמאי משערין לענין שבת כמות שחפחה, והא באיסורין קי"ל דמדאורייתא כמות שהן משערין. ומירץ דשאני איסורין דמ"מ לא נהנה בכית וא"כ מה מועיל מה שחפח מ"מ אין בו כית משא"כ בהוצאה דעכ"פ הוציא כית ע"ש.

ועיין שו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן רמט) בדין שיעור זית, שכתב, בודאי בסתם גם החללים מנטרפין מיון שכן הוא טבעו ודרכו בפק, ודוקא בניכר חלל אינו מנטרף כדמוכח ממשנה דעוקצין שרמו המג"א, וכ"ה בש"ע הרב שם סי' תפ"ו. וע' פירוש המשניות להר"מ (פ"ג דטהרות מ"ד) ח"ל: ואודיעך הנה עיקר א' והוא שהשיעורים כולם אמנם נשמור בהם שיעור הגדול ולא נקט לרפיון החלקים וההתחברות לא לענין טומאה ולא לענין איסור והיתר וביאר שנפחו נפחו ר"ל שנוספו וגדלו, עכ"ל. ושם מקודם ביאר שהשמש יכלה כח לחות הגוף וינגסם ולכן יכמוש והמים ילחלחן וירפן ויגדלן ויסיף בגדלן ע"ש.

שוב כותב: דאף דברשב"א כאן כתב דכל שיעור כית אע"פ שחפח ונראה כית הרי א"כ כית ולא נהנה גרונו בכית, ע"ש, י"ל דהיינו בחפח עד כדי מה שאין דרכו בפק. ועיין לשו"ת בית יצחק חא"מ (סי' ל') וסי' ל"א) ושואל ומשיב (מהד"ק ח"א סי' קס"ח).

עכ"ל ד. וע"ע בשו"ת פעולת נדיק (חלק ב סימן לו וחלק ג סימן פב).

גמ' מדרמזטרף לענין טומאה מייחייב נמי לענין שבת. עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה ח"א סימן קסח) ובחור דבריו כותב: וראיתי למעלה מהקשה מהא דאמרו בשבת דף ז"א מיגו דחשיב צירוף לענין טומאה מצטרף לשבת הרי ללא צעי דיבוק, דא"ל דמיירי נחמדק דז"א ושוב איסור שבת קדים בהנחה טרם שנמדק. והנה באמת אין ראיה דל"ל דע"י הזריקה במה שהונח אלל המרומה נמדק ותיקף בעת הנחה נמדק ממנו, וכן נראה מהידושי רשב"א שכתב בשבת שם דלכך נקט זרק ולא הוציא דהוציא איסור שבת קדים דבטומאה צעיין שמחבר ממנו ע"ש משמע דבזריקה מחבר חיקף ע"ש ודו"ק. וגם לפמ"ש דוקא כשלא נגע בכלי רק במקצתו הוא דבצי חיבור אבל כשנגע ע"פ כלי מצטרף אף בלי דיבוק וי"ל שם דמיירי שנגע בהנחה ע"פ כלו ועי' בחולין דף קי"ח בתוס' שם ובלב אריה שם שרונה לחלק כה"ג ודו"ק. ע"כ.

תוס' ד"ה אי לענין טומאה. ידוע מה שהקשו, דא"ל דטומאה אוכלין אפי' ליטמא צריך כביצה, א"כ מאי קאמרי רבנן לריוה"ג בחולין (דף ק"א) מיון שנגע בו טמאהו, הא משכחת במחית, ע"כ. עיין ביערות דבש. הובא בספר עיני ישראל על חולין (שם). וכן הקשה בשער המלך. והניח ב"ע. וע"ע בשו"ת רבי עזריאל (ח"א שו"ת סימן מד).

תוס' ד"ה בגון. בס' עזי אלמוגים (סי' קנ"ח) ביאר בארוכה דפלוטתא אי צעיין נט"י לפחות מחית תליא אי ח"ש אסור מדאורי' גם בתרומה טמאה שהוא רק איסור עשה כמ"ש תוס' כאן, עיי"ש. ובשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן קעג) העיר דדבריו ז"ע דהא פשיטא ודאי דעכ"פ מדרבנן אסור ביה ח"ש, ובאמת מסקי תוס' דאפילו מדאורי' נמי אסור ביה ח"ש, עיי"ש.

וע"ע בעזי אלמוגים (שם) שכתב להוכיח שלדעת הרוקח שבאיסור לאו הצי מכלל עשה אין לוקים עליו אין איסור מן המורה בחצי שיעור, ודלא כדעת כתוספות כאן. עיי"ש. וע"ע להמהרש"ם בהגהותיו לאחרות חיים דלפי מה שכתב העזי אלמוגים י"ל דהכי נמי איסור בל יראה שאין לוקים עליו משום שהוא לאו היתקן לעשה דתשבתו, לדעת התוספות (פסחים כט ע"ב), אין איסור תורה בחצי שיעור, עיי"ש. וע"ע

ובס' גן המלך (סי' קנ"ב) הביא מדברי רמב"ם פי"ד ממ"א ופ"ד משא"ט, והעלה דהא דמנחות (דף נ"ד) י"ל דדוקא בנחפה מאליו אבל דבר שדרכו לשרותו ותפח בך ומתרחב ודרך הנחתו בך נחשב לשיעור מה"ט ע"ש ותדע שהרי מבואר בכ"מ פ"ה מחו"מ בשם רלב"ג כי עיסת מנה הוא קטנה בכמות מכפי הקמה ועיסת חמץ גדולה מהקמה ע"ש, וא"כ יהי' הבדל בשיעור חית מן חמץ למנה ולא נמצא בשום מקום וכו', עיי"ש.

גמ'. זרק בזית תרומה לבית טמא מהו וכו'. עיין רמב"ן שהקשה בשלמא לענין הנחה איכא שיעורא אלא אעקירה הא ליכא שיעור, וחירץ בשם הר"ש ז"ל דאשעת עקירה ודאי חייב מיון שהוא אוכל לענין זר שהזר האוכלה היה לוקה עליה בחית ואלו זרקו לבית טמא חייב אבל ממיון שנטמאת פרח ממנו איסור זרות שאין זר לוקה עליה עוד ומש"ה צעי צירוף להנחה עכ"ל. ועיי"ש מ"ש להעיר בזה.

גמ'. שם. עיין תרומת הדשן (חלק ב פסקים וכתבים) סימן כו) ח"ל: שיעורי גרורות: התוספות פ' חלון [עירובין פ': תד"ה אגב] כתבו בפשיטות, דמוכח מפ' המצניע דגרורות יותר גדול מחית, ולפי הקושיא שמקשין שם התוספות לא היתה גרורת אלא כמו שלש ביצה, והבינה היא שני זחים כדמוכח מפ' בתרא דיומא [דף פ' ע"א ועמוד ב'] ומפרק אמרו לו, כל זה תמנא בפ' חלון לפי מסקנת התוס' התם גרורות גדול מחית. והיה דכח המיימוני דכותבת מעט פחות מכביצה ובגמ' פ' אמרו לו איחא דכותבת היא שני זחים דהיינו כביצה, איחא התם להדיא לדברי רב זביד כמו המיימוני, ולחד שינויא כי הדדי נינהו כותבת גסה וביצה, ע"כ. ועיין לקט יושר (חלק א או"ח) עמוד קמב עין ד).

וע"ע בפרי חדש (או"ח סי' תפ"ו) שחמה על המחבר בשו"ע שכתב שיעור חית י"א דהוי כחצי ביצה. שאין זו סברה מוסכמת, שהרמב"ם (בפ"ח מהל' שבת ה"ה) כתב דגרורות א' משלש ביצה, והוציאו מסוגיא דס"פ חלון (עירובין פ"א ע"ב) דקאמר התם לשיעור שתי סעודות הויין י"ח גרורות וכמבואר בדבריו פ"א (ה"ט) מהלכות עירובין וקו"ל כוותיה דרבי יוחנן בן ברוקה בפ' מ"ד משתתפין (עירובין פ"ב"ג) לשיעור שתי סעודות הם שש ביצים. נמצא שהבינה היא ג' גרורות והגרורות הוי יותר מחית כדמוכח בהדיא בר"פ המצניע, נמצא שהבינה היא יותר משלש זחים,

אם חייב חטאת או לאו. ונ"מ בספק זה גם בזה"ל היכא דבירר להניחו לסעודת בין הערבים, אם יהיה אוכלו לאחר פטור נאמר לו שיאכלנו לאחר, כדי להזילו מאיסור תורה.

תשובה: ספק זה נסתפק בו הרב קרית מלך רב בפ"ח מה' שבת (דף ל' ע"ב), ועוד נסתפק שם ספק אחר אם בירר לאכול לאחר ונמלך והניחו לסעודת בין הערבים, אם חייב חטאת, או לאו, ובספק הראשון ס"ל חייב חטאת ובספק השני ס"ל פטור, משום דאליין בחר מחשבתו בשעת הצירור, אך לא הביא הרב ראיה גמורה על זה, אלא רק דיוקא בעלמא דייק מלשון הרמב"ם ז"ל, ע"ש.

ולענין דינא כותב: דודאי כל דמחשבתו היתה באמת באסור, אע"פ שמעשיו סתומין אנו דנין אותו כפי מחשבתו וחייב חיבף. וראיה לזה מהא דאיתא בשבת כאן גבי הוצאה בשבת, דאם הוציא כל שהוא וחשב לזריעה חייב, ואם אחר שגמר ההוצאה בעקירה והנחה נמלך וחשב על אותו דבר המועט לאכילה, חרקו לאורז וחזר והוציאו, אינו חייב על הוצאה השניה, מפני שאין בו שיעור לאכילה, אבל על הוצאה ראשונה חייב, אע"פ שאח"כ לא זרעו ונמלך ואכלו. ועוד עולה לנו משם, שאם לא כיון בהוצאתו את דבר המועט בעבור לזרעו, כי אם הוא מטלטלו ממקום למקום בסתם, ולא כיון לזרעו כלל, דאינו חייב בזה אלא"כ הנניע דבר מועט זה מקודם בעבור הזרע, או אותה המחשבה תחייבו בהוצאה זו, אע"פ שלא עלתה על לבו עתה כלל, ולא עוד אלא אפילו אם שכח בעת ההוצאה למה הנניעו, ועתה מוציאו סתם, ולא עלה על לבו ענין זריעה כלל, עכ"ל חייב, דאמרינן על דעת ראשונה הוא עושה. ודברים אלו מבוארים שם בגמרא, ועיין על זה בהרמב"ם פרק י"ח הלכה כ"א ועוד עיין בהלכה כ"ו, יע"ש.

דרי' מפורש יוצא, דכל שהוא הוציא בכונה לזרע, אע"פ שלא זרע אח"כ כלל, אלא אדרבה נמלך לאכילה חרקו לאורז, או שאכלו אחר שעשה ההנחה חיבף ומיד, אפ"ה החיוב של ההוצאה חל עליו מכח מחשבתו חכך ומיד בגמר מעשיו, ולא אמרינן יהיה חיובו חלו עד שנראה איך יפול דבר בזה הגרעין שהוציא, אם זרענו או יאכלנו, אלא מחייב בזה חכך ומיד, משום דחלינן הדבר במחשבה דוקא, ואין אנו צריכין לזרר מאיזה ענין שיהיה, אלא רק דנין את מעשיו ע"פ מחשבתו בלבד, דאיסורי שבת שאני משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה. וא"כ השתא ה"ה הכא בנ"ד,

בשו"ת מהרש"ם (חלק ו' סימן קל) מ"ש ליישב ע"ד זה הסוגיא במנחות (מ"ה ע"א) בדרך פלפול.

תוס' שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן שנב) בדברים שחייבה התורה לזכור כגון ערלה וכלאים ונותר אם בעינן כשיעור זית דוקא או לא. וכותב: הנה תוס' בשבת דף ז"א ריש ע"ב סוף ד"ה כגון וכו' הקשו מ"ש חית תרומה מחזי זית הא קי"ל חזי שיעור אסור מה"ט ודחקו למרז' דמ"מ חית חמור טפי לפי שהוא שיעור ללקות עליו בכ"מ. וע"ז הקשו חו"מ"ש לבית טמא וכו'. ואמאי לא חירצו בפשוט טפי בתרומה טמאה גופי' חמור טפי מחית שמנאותו בשריפה אע"כ פשיטא להו לתוס' דפחות מחית נמי מנאותו בשריפה והה"נ לערלה ואיך כולו דבהדדי חזי להו במתני' שלהי תמורה אלו הן הנשרפים כולם שוים בדינים.

ועיין מהרי"ט אלגאזי על הל' בכורות וחלה לרמב"ן (דף מ"א) איסור סחורה בפירות שביעית אי דוקא בחית כמו שארי מנאות עשה לאכילה. עיי"ש.

תוס' שם. עיין פסקי תוס' (אות ש"ך) ח"ל: ח"ש אסור מה"ט. עכ"ל. ותמה בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' או"ח סימן קסא) הא ש"ס ערוך הוא ביומא (דף ע"ד) מימרא דר' יוחנן, ולא תוס' חידשו כן. וכותב: אבל כוונתם על מ"ש תוס' דגם באיסור עשה בתרומה טמאה ח"ש אסור מה"ט אלא דמ"מ חית חמיר טפי שהוא איסור עשה. וגם הוא שיעור ללקות עליו בכ"מ ח"ש אסור בעלמא לא שייך ביה לומר מיגו דמנטרף וכו', עיי"ש.

תוס' שם. בשו"ת רבי עזריאל (ח"א-שונות סימן מד) תמה דתוס' סותר עצמו, דכאן משמע דח"ש הוא איסור עשה, ובשנועות (דף כ"ג ע"ב) ד"ה דמוקי וכו', קאמרי בפירוש דאינו אפי' בעשה ע"ש. ודוחק גדול לחלק בדבר שכל הדבר הוא רק עשה הח"ש ג"כ עשה ולא בדבר שכל האיסור הוא לאו דלכאורה דנהפוך הוא דבאיסור לאו יש לומר נחית דרגא והו' עשה ואעפ"כ לא אמרינן מכש"כ בעשה. עיי"ש.

עמוד ב'

גמ'. כגון שזרקו לאורז. עיין שו"ת רב פעלים (חלק א' או"ח סימן יב) בדבר השאלה, אם בירר בשבת אוכל מתוך פסולת בידו, כדי לאוכלו בסעודת בין הערבים, דקי"ל חייב חטאת ואח"כ נמלך ואכלו לאחר,

סיגארעטס שיש שם עשרים, או שמחוייב להסיר משם את היחידים מכפי שינטרף.

והשיב: דנראה שדמי זה לממלאה אשה כל הקדרה בשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה ולממלא נחתום חבית של מים אע"פ שא"צ אלא לקיתון אחד שצביצה דף י"ז שמוחרים אף שלא נשבה מזה כלום ליו"ט ע"י הריבוי מטעם דבחד טירחא הוא כדפרש"י ואיפסק כן בש"ע סימן תק"ג משום דרבווי בשיעורים בחד טירחא אף שבשבת אסור מדאורייתא מ"מ מותר ציו"ט כדאיתא בר"ן שם, ולכן גם להוציא העשרים כשהן בחיבה אחת שמונחין שם שהוא טירחא אחת כמו שהיו שם רק העשרה שזריך אין לאסור.

אבל הוא רק כשבהמיצה נמצאים עשרים סיגארעטס אינו מחוייב להסיר משם היחידים מכפי שזריך, אבל כשיש שם רק העשרה שזריך ורואה למלאות החיבה שמחזיק עשרים בזה לכאורה יש לאסור אף שהוא ממלא זה צביתו שעדין לא התחיל במלאכת ההוצאה, דהא דדין ממלא נחתום חבית של מים הוציא במחצה"ש סק"ד בשם הפר"ח דהוא דוקא כשממלא בפעם אחת בהדלי אבל לא בפעמים רבים אף קודם שהעמיד על האש שעדיין לא התחיל במלאכה אסור וכן איתא במ"צ ס"ק י"ד בשם האחרונים משום דגם זה הרי הוא בהוספת טירחא שאסור, ולכן כשאין שם אלא עשרה ורואה ליתן לשם עוד עשרה הרי הוא בעוד טירחא שיש לאסור להפר"ח.

אך אולי בהוצאה שהלכה כר' יוחנן בשבת דף נ"א שאגד כלי שמייה אגד ופטור בהוציא בשבת כלי מלאה פירות אפילו הוציא כל הפירות עד שיוציא את כל הכלי וכתב הרמב"ם בפ"ב משבת הי"א מטעם שהכלי משים כל שיש בו כחפץ אחד, שנמצא שהטירחא שעשה בהנחת עוד סיגארעטס להחזיקה הוא טירחא בעלמא בלא שייכות למלאכה כלל שאין לאסור. דהא בעצם גם בהא דהפר"ח דלמלאות כלי גדול במים אף ע"י איזה פעמים בלא לכוונת בשול אין לאסור מנח טירחא זו, והבשול הא היה בהעמדה אצל האש בפעם אחת שמוותר, ומה לנו מה שהיתה כוונתו לבשל, וזריך לומר דמיון שרבו שיעורים הרי הם שמי מלאכות כדחזינן לענין שבת כדאיתא הר"ן ממנחות דף ס"ד ורק שלענין יו"ט לא איכפת לן מאחר שעושה אותן בטירחא אחת, בזה סובר הפר"ח דהכוונה בטירחתו למלא הכלי בשני פעמים לצורך בשול נחשב ג"כ כעושה רבוי השיעורים שהם שמי מלאכות בהוספת טירחא שאסור, אבל בממלא הכלי לכוונת הוצאה שיהיה ממש מלאכה אחת נמצא שהוא

צבור להניח, חל עליו החיוב חקף ומיד צעת שצורר, ואע"ג דמשכחת לה צריכה בהיתר בכה"ג אם אוכלו מיד, עכ"ז אין בחר מחשבתו אזלינן, וכיון דחשב להניח נחתיב במעשיו, דהא גבי הוצאה נמי היה יכול להוציא גרעין זה בלתי איסור תורה, אם היה מחשב עליו בהוצאתו לאכילה, ועכ"ז אמרינן כל שחשב לזריעה מחייבין אותו, והא נמי דכוותה. והשתא בזה נפשט הספק הראשון הנו, דאם צורר כדי להניח ונמלך ואכלו לאלתר חייב, דאזלינן בחר מחשבתו, וכמו הך דהוצאה. ע"כ.

ועיין שם מ"ש לענין ספק השני הנ"ל. והוסיף שם לספק: צבורר שיעור למלאה הקערה כדי להניחה לפני האורחין לאלתר, ויודע הוא שאין האורחים אוכלים כל מה שמניח בקערה ובודאי ישארו, אך הוא צורר שיעור למלאה הקערה מפני הכבוד, דגנאי להציא לפני האורחין קערות חסרים, שאין זה שורת דרך ארץ, אי שרי בכה"ג או לא. וכתב: וצורר אצלי מסבירא כל כהא לית לן בה, דגם זה נחשב לורך אותה סעודה דלאלתר, ואע"פ שהוא מציא הקערה מלאה מפני הכבוד דוקא מה בכך, הנה גם זה לורך כמו אפילה. ע"כ.

גמ'. **אבל** בוציא חרדל חייב. עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן קפט) בשאלה ב' מינים ממני מחיקה, ולא היה לו ב' כלים להניחם בהם והניחם בכלי אחד ושלחם לרעהו אם יוצא י"ח שני מנות בזה כיון דבאמת הם ב' מינים או"ד כיון דהם מונחים בכלי אחד חשיב הכל מנה אחת.

תשובה: כל שהניחם בכלי אחד חשיב מנה אחת ואין כאן ב' מנות לרעהו וראיה לזה ממ"ש בגמרא דשבת דף נ"א ע"ב דסבר רבי יוחנן ורבא בקופה מלאה חרדל אגד כלי שמייה אגד וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהל' שבת פרק י"ב הלכה י"א ח"ל קופה שהיא מלאה חפצים אפילו מלאה חרדל והוציא רובה מרשות זו לרשות זו פטור עד שיוציא את כל הקופה וכן כל הדומה לזה שהכלי משים כל שיש בו כחפץ אחד עכ"ל ע"ש וא"כ ה"ה הכא הכלי משים כל שיש בו כמנה אחת ולכן צריך להניחם בשני כלים כדי לקיים משלוח מנות איש לרעהו. ע"כ.

גמ'. **אגד** בל"י שמויה אגד. בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ב' סימן קג) דן בדבר השאלה במי שמעשן סיגארעטס ציו"ט, והוא צריך רק לעשרה סיגארעטס, אם רשאי לישא אחר לכרמלית ורה"ר חיצת

וע"ע בשאלה חו בשו"ת באר משה (ח"ג סי' ז"ד).

גבו'. שם. עיין בשו"ת שרגא במהרה (סימן ז) לענין חיל שנריך לשאת חבילה בשבת אי מותר להוסיף זה התפילין. ומסיק לחומרא רק שיחפור התפילין בע"ש בצגדו, וכדמצינו בשו"ע (סימן שא ס"ל), עיי"ש.

טירחא שלא שייך כלל למלאכה אפשר מודה גם הפר"ח שכמו שמותר למלאות התיבה בסיגארעטן שלא לכוונת הוצאה כ"כ מותר אף לכוונת הוצאה וכן מסתבר ומ"מ ז"ע לדינא בזה. וכן הוא גם במוציא כלי עם יין וכדומה וא"צ אלא למחצה שאם הוא מלא ודאי מותר ואם רוצה למלאות יש להסתפק אליבא דהפר"ח. ע"כ.

דף צב ע"א

ואין זה שינוי אלא חשיב כאורחיה. ע"כ. עיי"ש באריכות לענין חולש בפיו.

מתני'. באזנו. כבר האריכו האחרונים בדין מכונת שמיעה חשמלית אי שריא ללכת בה ברה"ר ביום השבת. ועיין לעיל (דף פא) שהארכנו בזה. והבאנו משו"ת יצן אליעזר (חלק ו סי' ו, וחלק יג סי' לד) ושו"ת באר משה (ח"ז סי' ב) שו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' קיב-קיג) שו"ת אגרות משה (חלק א"ח ד' סימן פה) וס' שערים המצויינים בהלכה ח"ב (עמוד קלז). וס' שמירת שבת כהלכתה (עמוד קל אורח קבג). ע"ש.

ועיין בשו"ת הר צבי (א"ח א סימן קעג) שמסיק בזה: דבמכונת הבאטעריא מונחת לו בריסו וחלק אחד בחוק האוזן אין מקום להחיר הטלטול מחוץ לעירוב דיש כאן הוצאות שהם, דגם המונחת באזן אע"ג דבאזן לא דרך הוצאה היא, אבל בנידון זה אדרבה זהו דרכה להוציאה באזן ודאי חייב משום מוציא מרשות לרשות, אבל עכשיו נחחדש מכונת שמיעה חדשה שלמראה עינים לא ניכר כלל שנמצא בה כלי שמיעה מפני שהיא כולה כמעשה משקפיים שמלבישין אותם על העינים ושמי ידוע לה הנאחזים מאזן לאזן ובעובי של יד אחת מובלעת בפנימיותה מכונת שמיעה קטנה וחוט דק יוצא מהיד לאזן להמשיך את חוט השמיעה, וכפי שנהגו ללכת במשקפיים אהני ליה כח רגילותו שלגבי ידיה חשיב כלבוש או תכשיט ויש להקל בזה. ע"כ.

מתני'. במנע"ל בפנד"ל פטור. בשער הכוונות למהרש"ו (בענין שחרית של שבת) כתב: הגיד לי מורי [האר"י] ז"ל, כי פעם אחת הראו לו בהקיץ חכם אחד גדול בדורו, מן הדורות הקודמים אלינו, שהיו דנים אותו בשמים על שפעם אחת היה הולך בדרך ביום שבת, ונכנס מאליו מעט עפר בחוק מנעלו בלתי כוונה, ולא מזהר להסירו, והלך בו ד' אמות ברה"ר, כי בעת הזאת הגיע זמן החכם ההוא להעלותו מדרגה למעלה מן

מתני'. המוציא בין בימינו בין בשמאלו. עיין בחי' הר"ן (לקמן דף קג) ח"ל: ואיכא למידק דהכא פטרינן כותב בשמאלו כשאני שולט בשמי ידיו, ואילו המוציא לרה"ר בין בימינו בין בשמאלו חייב. וי"ל דהוצאה מילתא שכיחא היא לשמאל כמו לימין, אבל כתיבה שהיא מלאכה דקה לאו אורח ארעא למכתב בשמאל. ע"כ.

ועיין בשו"ת אבני נזר (חא"ח סי' רט אורח ט) שכ', הכותב בשמאלו פטור, נ"ל פשוט דהמוחק בשמאלו חייב, כמו המוציא בשמאלו. וכמו הכותב לר' יוסי דמחייב משום רושם וכו'. וה"נ מוחק בשמאל. ולא הוצרכמי לכתבו אלא מפני שראיתי להא"ר שכ' בענין שצירת העוגות שיעשה בשמאל, [ז"ל בסי' שמ ס"ק יא: הכותב בשמאלו פטור. ואפשר דה"ה למוחק. ולכן נ"ל דטוב לשבר העוגות (שיש עליהם אוחיות וזורות) בשמאלו. ע"כ]. והדבר תימה, דפשיטא דבצירת עוגות דהוי משום מחיקה דין שמאל כמו ימין. וכו'. עיי"ש.

וע"ע בשו"ת זקן אהרן - וואלקין ח"א (סי' טו), דדוקא בכתיבה שא"ל לכתוב כתיבה תמה ויפה בשמאל כמו בימין פטרינן בשמאל משא"כ לענין חליבה ושאר מלאכות. עיי"ש עוד בדברי הא"ר המזכר.

מתני'. המוציא בין בימינו וכו' בפיו. יש מקשים בהא דרוקק חייב משום זורה, מאי שנא ממוציא בפיו דפטור משום דאין דרך הוצאה בכו. וחי' בשו"ת רב פעלים (חלק א א"ח סימן כ) דהכא שאני דאין דרך להוציא דבר אחר בפיו אלא רק בידו, ולכן כיון דהוציאו בפיו ולא הוציאו בידו חשיב שינוי, והוי כלאחר יד ופטור, והראיה אם הוציא אוכל בפיו בשעת אכילתו קודם שלעסו ובלעו ה"ז חייב, דאורחיה בהכי גם בימי החול, משא"כ ברוקק באויר ברוח אין זה שינוי, דגם בימי החול לפעמים הרבה עושה כן לרוקק באויר ברוח,

המדרגה שהיתה לו עד אז בגן עדן, ובפעם הראשונה לא נענש על דקדוקי מנחות כאלה, ורק עתה שרצו להעלותו למדרגה עליונה יותר היו דנים ומענישים אותו על דקדוקי מנחות כאלה. ע"כ.

ועיין בספר בחדר לאלפים (סי' שא אות כ) שכתב:
האר"י ז"ל ראה אדם א' שמת שהיו מענישין אותו על שלא נזהר פ"א כשנכנס מעט עפר במנעלו, ונא' בו לרה"ר, ונענש ע"י כשרצו להעלותו למדרגה עליונה. ולכן: חיובא רמיא עלן להזהר בזה שאם נכנס עפר למנעל ברה"ר לא ילך עד שסירנו. ע"כ.

גמ'. המוציא משאו למועצה מעשרה טפחים וכו'. בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן כב) תמה א"כ איך הביא מרע"ה את הלוחות אחרונות ביוה"כ ממעלה למטה, היינו מרה"י לרה"ר. ומסיק דע"כ ז"ל דעפ"י הדיבור היה. ועיין שם מ"ש על דברי השואל דבצי לפשוט הך דעירובין (דף מ"ג) אי יש תחומין למעלה מיו"ד או לא כו', מירידת משה רבינו ע"ה ביוה"כ מן השמים כפרש"י בפ' יתרו ע"פ ויהי ממחרת, וא"כ ע"כ דאין תחומין למעלה מיו"ד. והוא ז"ל כתב דאין ראייה דע"פ הדיבור היה, עי"ש.

גמ'. שם. עיין באריכות בשו"ת מלמד להועיל (חלק א או"ח) סימן סד) אם יש שום היתר לשאת חפץ בשבת ברה"ר או בכרמלית על כתיפתו למעלה מעשרה טפחים. ומסיק: סוף דבר ראינו שלרוב המפרשים אין היתר כלל להעביר למעלה מ"י, ושיטת המקילין בענין זה קשה לישבנה בכמה סוגיות הש"ס. ומ"מ הרוחנו שאותן שמקילין לשאת מראה שעות בשלשלת של זהב בשבת או שאר דברי תכשיט או חגור שכל קצה ממנו קשור מפתח והוא משמש במקום קרס ועוד היחידים כאלו שהחירו להם הרבה בשעת הדחק, יש להשתדל שישאו אותן הדברים לכל הפחות למעלה מ"ט דהיינו למעלה מגובה [תשעים וחמישה] נענטימעטער, דאז יש להם עוד סניף להקל, ובפרט בכרמלית. ע"כ.

גמ'. וגמירי דב"ל מונא. בשו"ת חוות יאיר (סימן קצב) חוקר בחיבת 'גמירי' הנזכר בתלמוד מהו. ח"ל: בענין מלת גמירי ז"ע על רש"י שחפס בהלכות שהוא הלכה למשה מסיני, וודאי דאין הכרח דמצינו לשון זה טובא, גמיר וסביר, גמרא גמור, לעולם לגמור איניש, גמרא גמרגא, שענין כלם הלימוד מפי הרב, כענין מ"ש מס' מנחות ט"ז ע"א לימוד ערוך הוא בפי ר"י, וע"ש

בפי' הרע"ז במשנה ז' פ"ז שם. והרי נמצאים רב מאד בדברי אגדה שר"ל קבלה בידינו, כגון גמירי מן שמיא מיהב יהבי תענית כ"ה. גמירי דכד גזרו גזירת' כ"ט שם. גמירי אין אשה מתעבדת מעומד סנהדרין ל"ז. גמירי אין ינה"ר שולט שם מ"ה. גמירי מאן דזקפא ל"י בדקלא פרק יוה"ך. גמירי דאי יתיב אארעא פרק א"ט. גמירי דכל טונא וכו' סוטה פ"ו. גמירי מעלין בקודש ברכות כ"ח. גמירי דכל טונא וכו' שליש מלעיל שבת ז"ב. גמירי יומא בתרא וכו' גבי ר"ל דזבין נפשיה ללודאי גיטין מ"ז ע"א. גמירי דלא איפסק עמודי דנורא כתובות י"ז. גמירי דסנהדרין בחלקן של יהודה זבחים כ"ד. גמירי דאברהם בההוא שעת' ע"ז ט'. גמירי דלא מפיקי ש"ס לבטלה מגילה ג'. גמירי דכל היכא דאילכא זכר בינה ז'. גמירי דמאפר אתו סוכה ט"ז גמרא גמר לה דשגל כלבת' הוא ר"ה ד'. רב אבא גמר גמירא לה תענית ז'. וקתם בהלכות ר' יוחנן גמר גמירא לה שבועות י"ב. גויל כפיסין גמר גמירא לה ז"ב ג' ע"ש ע"כ. גמירי דמקני קני ז"מ ע"א ע"א. ע"כ.

גמ'. שם. בשו"ת חתם סופר (חלק א או"ח) סימן ע) תמה השואל למה ל"י לש"ס למימר גמירי דכל טונא וכו' חיפוק ליה דמקרא מפורש הוא דהיו הטבעות קבועים ברשת המזבח ורשת הי' בחמשה אמות התחתונות עד חצי המזבח.

וכותב החת"ס: ועדיפא הו"ל להקשות דלפי הקרא היו ה' אמות עליונות עולים למעלה מכתפיהן וא"כ הי' מתנגד לגמירי דלתא מלעיל ודאי דלתא מלתא והכא הי' חציו למעלה. אבל ימ"ה כי מעלתו חשב כי הרשת היה בחציו של מזבח התחתונה והיו ה' אמות רשת, וז"א כי זה מעשה המזבח חציו התחתונה הי' חלוק מבלי רשת וחציו העליונה משפת המזבח ולמטה ג' אמות היו ג"כ חלקים מבלי רשת ושם עשו כרכב שהוא חריץ הסובב כל המזבח ומאותה חריץ ולמטה עשו ז' אמות רשת עד חצי המזבח התחתונה ובשתי אמות אלו קבעו הטבעות, ונראה שהטבעות היו עבים כמו שליש אמה באופן דהבדים שהיו נתונים בחוף חלל הטבעות היו בשלישו של מזבח דהיינו ג' אמות ושליש והוא ממש כמו הגמירי דבש"ס דשליש מלעיל, זהו האמת, ומ"מ עיקר הקו' אינה מחייבת דע"כ לא הי' צריך לגמירי דע"כ"פ מקרא מפורש שהיה מגובה ג' אמות מן הארץ והוא למעלה מיו"ד טפחים.

וי"ל דאי לאו דגמירי לא הוי מצי להוכיח מקרא לחייב מיתה הנושא משאו למעלה מיו"ד טפחים כי היה

ממונה גם לשון נשיאה בעצמו. ומה שנפסל ביוצא לפענ"ד ל"ק דהרי כלי השרת אין מקדשין אלא מדעת ועי' בסוכה דף כ' ומנחות דף ז' וא"כ לא נפסלה ביוצא דהרי הוא היה האמרכל ומהו אמרכל מר על הכל כדאמרו בירושלמי שם וא"כ שוב אין מקדשין אלא מדעתו ולא נפסל ביוצא וזהו יתיישבו כל דברי הירושלמי שם. ועי' מלמ"ל פ"א ממעשה הקרבנות הח"י שלא זכר מדברי הירושלמי הלז. ע"כ.

רש"י שם. עיין רמב"ן במדבר (ד, טז) דכוונת הכתוב בפשוטו: ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור - יאמר שהוא פקיד על כל אלו. וכוננו דלעת הירושלמי (שבת פ"י ה"ג) הכתוב ברש"י שאלעזר נושא אוחס, יהיה משא גדול, כי הקטורת שס"ה מנה (כריתות ו א) ומשה רבינו לא פטמה לחצאין, ושמן המאור לשנה שלימה רב מאד קפ"ג לוגין, ומנחת התמיד לא ידענו לכמה ימים ישא ממנה. אבל היה אלעזר חזק ואמין כיעקב אבינו, וכן משה רבינו ואהרן אחיו, וקוי ה' יחליפו כח. ע"כ.

רש"י ד"ה אשתבח. בשו"ת אגרות משה (חלק י"ד ג' סימן סו) כתב דמסתבר שלא היה שום שינוי בגובהן של בני אדם מדורות שבזמן משה חזמן הגמ' ובזמננו, דהא כן משמע מרש"י שכתב אפילו אין גובהן של לויים אלא ג' אמות כמונו, והרי הגמ' איירי בזמננו, ופרש"י שהוא כמונו, ונמצא שלא היה שינוי בין זמן הגמ' לזמן רש"י, וכדחזינן גם מחוס' ורשב"ס שהוא שיעור אחד בכל הזמנים, וא"כ גם בזמן משה היו האנשים דעלמא רק שלש אמות ככל הזמנים, ורק אותו הדור לבד שזכו למתן תורה היו גבוהים עשר אמות, עיי"ש לגבי המדות והמשקלות.

וע"ע בשו"ת חתם סופר (חלק א' (או"ת) סימן קפא).

תוס' ד"ה אשתבח. עיין בתרומת הדשן (חלק א' סימן צב) שאלה: מי שזר לו המקום בסוכה לשינה, בענין זה שאינו יכול לישן בפשוט גופו ורגליו, מיקרי כה"ג מנטער או לאו.

תשובה: יראה דלא מייפטר בשינה מסוכה מפני מנטער זה. ונראה להביא ראיה לזה מהא דקיי"ל דשיעור סוכה לפחות הוא ז' טפחים. ושיעור גופו של סתם בני אדם הן ג' אמות שהוא י"ח טפחים, כדאיתא פ' מי שהוציאוהו. ובפ' המצניע גבי המוציא משא למעלה מ', הוכיחו החוס' דגופו של אדם בלא

לנו לדחוק ולומר תחלת קביעת הטבעות הי' בקצה עליונה של רשת וסופו של טבעות הגיע עד למעלה מה' טפחים לעיל מהכרכב כי מסתמא היו הטבעות ארוכים ועבים והבדים בודאי עוביין אמה ורחבים לישא משאות גדולות כאילו על כהף, וא"כ לא היה המזבח עולה עשרה טפחים למ"ד אמות הכלים חמשה טפחים, ולהזהר מזה מיימי ש"ס הך גמירי ומזה מוכח שהיו הטבעות כלן בחוף ב' אמות של רשת ולא למעלה ממנו כלל.

ורמב"ם א' אמר דאי לאו דגמירי הו' סד"א שלא נשא הבד על הכתף אלא הכניסו הבד בחבל ארוך והחבל נשא על הכתף כדרך הכתפים שבזמנינו והיה המזבח נגרר לארך לכן מיימי גמירי, וגם זה נכון.

והגה רש"י בחומש [שמות כ"ה - י"ב] ס"ל טבעות הארון היו בעליונו סמוך לכפורת, ורמב"ן ס"ל שהיו בתחתיתו והארון כלו נישא למעלה, ונ"ע שהוא מתנגד לגמירי, וגם לרש"י נ"ע שהרי היו הכרוכים למעלה וה"ל משא כבידא למעלה מכתפיהם, ועוד מה צורך לאחיי גמירי שהרי עכ"פ הכי הוה שהרי גובה הארון עשרה טפחים והי' הטבעות סמוך לכפורת והלוי קומתו כשאר כל אדם הרי מוכח שהיה למעלה מעשרה טפחים, ונ"ל נמי כנ"ל וק"ל. ע"כ.

רש"י ד"ה שכן משא בני קהת. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"א סימן רל) שכן הוא בירושלמי בפרקין וז"ל: כתיב ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה שמן המאור צימיו קטורת הסמים בשמאלו ומנחת התמיד של יום תלויה בזרועו. ועי"ז חמה השואל על רש"י (פ' במדבר) בפסוק ופקודת אלעזר, שכתב שעליו מוטל ללוות ולזרז ולהקריב בעת חמייתו, ופירשו המזרחי והגור אריה ששמן והקטורת ושמן המשחה עליו הי' לשאת אותם אבל מנחת התמיד היה עליו מוטל ללוות, וקשה דהא בירושלמי אמרו להיפוך.

והשיב: הנה מנאחי שכר קדמו בזה היפה מראה בירושלמי שם חמה על המזרחי. ולפענ"ד נראה דבאמת דברי המזרחי נראים דהיאך אפשר דמנחת התמיד ישא בעצמו שהיתה נפסל ביוצא וגם למה יעשה אותה מקדש הלא חביבה מזה בשעתא ולכן בירושלמי אמרו מנחת תמיד של יום היינו של אותו היום בלבד זה היה תלוי בזרועו אבל מנחת התמיד של יום אחר הוה מזה להקריב וא"כ באמת ופקודת משמש תרוייהו לשון

לא יאכל כלל, ע"כ. ועיי"ש עוד מ"ש בלוחות שניות בדין הג"ל.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן יד) שפלפל בארוכה בענין שנים שעשו בשבת ובשאר אסורים. ועיין שם שדן בדבר השאלה אם מותר לומר בשבת לשני נכרים שיעשו ביחד מלאכה דאורייתא במקום מצוה.

ועיין שם שמינית יסוד גדול שבמקום שנים כשעושים מעשה אחד מקיימים מצוה של תורה, הרי זה מחשיב את המעשה ואינם נפטרים מטעם בעשותה. והסתייע לזה מפירש"י ד"ה זה אינו יכול, דאורחיהו להוציא בשנים, ס"ל לר' יהודה דחייב. וכו', וכ"כ בדף ז"ג ומיהו זה יכול חזק יכול ממעטינהו דלא אורחיהו למיעבד בתרי וכו'. עיי"ש.

גמ'. **שם.** בדין שנים שעשאוהו עיין בשו"ת שם אריה (חאה"ע ס"ס זה) בד"ה ובאמת, שכתב, דבשנים שעשאוהו אחתי איכא עשה דאורייתא דכתיב וביום השביעי תשבות, וכמ"ש הרמב"ם ריש הל' שבת דשביטה ממלאכה הו"א מ"ע, וכ' ששבו זכר שכ"כ הגאון מקור חיים בהל' פסח. ע"כ. גם בשו"ת באר יצחק (שם) כתב, שיש לו ראיות להוכיח כד' המקור חיים הל' פסח (סי' תסו) ששנים שעשאוהו פטורים היינו דוקא מחטאת, אבל מכלל איסור תורה לא יא"ו. ע"ש. וע"ע בשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סי' עח) מ"ש בזה. ע"ש. אמנם כמה פוסקים ס"ל דאינו רק איסור דרבנן.

וע"ע בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן ת) שהאריך בספיקת השואל: בשנים שעשו מלאכה אחת בשבת זה יכול זה יכול דפטורים וילפינן מקרא דבעשותה ופטורים בזדון ממינת ז"ד ובשוגג מקרבן איך הדין לענין העשה דתשבות דעובר בשבת על העשה אי נמצא מין דמיעט מקרא דבעשותה שוב לא הוה בכלל מלאכה וממילא דאין כאן עשה ג"כ או דלמא מין דעיקר קרא לא מיירי כלל מעשה ועיקר הקרא הוא לענין חטאת דאין מביאין חטאת בשוגג מעשה א"כ מין דלולי הקרא הי' חייבים גם בל"ת לשבת רק ע"י הקרא נתמעט א"כ אמעט דוקא מל"ת אבל עשה שייך ביה. ע"כ. והיינו כדאמרן.

ראשו הו"י טפחים, וכן משמע התם מפרש"י. וא"כ אפי' כשתחשוב ז' על ז' באלכסון, הו"ל ליה י' טפחים פחות חומש, ובעינין בין באמלה ובין בשניה דלהו"י ראשו ורובו בסוכה, וראשו ורובו של אדם הו"י טפי מ' טפחים לפי חשבון דלעיל, והיאך שיערו חכמים שיעור סוכה שלא יוכל לישן בה בראשו ורובו. ואע"ג דהו"י ראוייה לאמלה, הא כתב רא"ם במרדכי פ' הישן, דסוכה שאינה ראוייה לשינה אפי' שראוייה לאמלה ולשתייה, אינו יוצא בה י"ח כלל. אע"כ אורחיה הוא לפעמים לישן בכפיפת גופו ואיבריו, ולא מיקרי מנטער בהכי. ע"כ. וכ"ה בלקט יושר (חלק א' או"ח) עמוד קמה עיין ג).

עמוד ב'

גמ'. **בעשותה העושה את כו"ה וכו'.** עיין בשו"ת האלף לך שלמה (חלק א"ח סימן שעב) בדבר השאלה אם אחד נותן לולבו לאחר במתנה, והנוטל אוחזו בידו, והנותן מחזיק בו למעלה, אם יאכל בו המקבל.

והשיב: דלא יאכל בו מתרי טעמי אחד דביום א' בעינין קנין וכל עוד שלא נטלו לגמרי המקבל והנותן אחזו בידו עדיין לא נחשב קנין חזק תליא בדין אם יכול לנתקו ולהציאו אללו כמ"ש בחו"מ סי' קצ"ח, רק אף גם אם הי' מחלה כולו בידו רק בשעת קיום המצוה אחזו בו הנותן הוא או אחר נמי לא יאכל והדבר פשוט ממ"ש בשבת בפלוגתא דעשאוהו שנים עיי"ש, ואין קיי"ל בזה יכול זה יכול ועשאוהו ב' פטורים זה א"י זה א"י עשאוהו שנים חייב כ"א חטאת זה יכול זה א"י היכול חייב והשני פטור דהו"י מסייע ואין בו ממש, א"כ ה"נ אם כ"א החזיק בענין שמידו לבדו בלתי אחיזת חברו נמי לא הי' נופל בידו אז נחשב שנים שעשאוהו ואין בעינין ולקחתם שיהי' לקיחה לכ"א ואחד ולא בשנים יחד ואם המחזיק בו למעלה לא הי' תופסו בחזקה בעינין שלולי החזקה המקבל הי' נופל מידו אז יאכל בו המקבל דהו"י זה יכול זה א"י והו"י מסייע ואין בו ממש ויאכל בו המקבל ולא מצביא ביום א' דלא יאכל בו דבעינין לקיחה תמה רק אף גם ביום שני דל"ב לקיחה תמה מ"מ בעינין שיהי' הנוטל אחד ולא ב' גם בעינין שיהי' רובו קיים ולא תתיבת אתרוג כמ"ש האחרונים ולכך אם מחזיקין שנים

דף צג ע"א

ובתבואות שור (סי' ב' ס"ק נ"ב) בסוף דבריו נסתפק ג"כ אם העושה בשותפות הוה כעושה מלאכה כל אחד כל המלאכה או דהוה כלא עשה כלה ולפמ"ש הדבר ברור דהו"ל כעושה מקצתה והא דנריך חרי קראי משום דבאמת זה עוקר חה מניח לא עשה רק חצי המלאכה בלבד משא"כ בזה יכול חה יכול דכל אחד עשה כל המלאכה רק שכל אחד לא גמרה סד"א דלמחייב כל אחד קמ"ל דהו"ל כעושה מקצתה וכמ"ש ודו"ק.

שוב כותב: וזה מיושב היטב מה דקשה לי בזה דעדים זוממים, דלמה לא יפטרו מכה שנים שעשאוהו ואף דבעי שנים והו"ל חה אינו יכול חה אינו יכול, מ"מ באם הי' ארבעה וכדומה לפטרו מכה שנים שעשאוהו ואף אם ת"ל דבעי שיהיה בבת אחת מ"מ בהעידו ב"א מא"ל וגם בשמי כמות שכפרו ב"א למה לא יפטרו, ולפמ"ש א"ש דזה ל"ש רק בשבת לבד וכמ"ש. ודו"ק. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן שלא) בדבר השאלה בשעת הגבלה וגלילת הס"ת ע"י שגללו ומשכו שניהם יחד נקרע הס"ת הגליון עד חוץ האותיות כמה שיטות אם נרימים כפרה. ועיין שם אי יש לדון מדין שנים שעשאוהו, וזיין לתבואות שור (סי' ט"ז סק"ב) ובבב"ר שור לחולין (פ"ב) ובמקור חיים (סי' רס"ו) דבכל מקום ב' שעשאוהו חייבים.

וציין עוד לריטב"א קידושין (מ"ג ע"א) שהקשה למ"ל קרא בשחטי חוץ למעט ב' ששחטו בחוץ לפטור חיפוק ל' מדכתיב בשבת צעושה וכו' דשנים שעשאוהו פטורים. ואי' דמדכתיב בשחטי חוץ איש איש לרבות ב' שהעלו את האבר לחוץ בזבחים ק"ח סד"א דה"ה ב' ששחטו קמ"ל ע"ש. ומוכח דס"ל דיש ללמוד לבעלמא משבת. אבל בחוס' שבת ז"ג ע"א השיגו על רש"י דשאיני שבת דגלי קרא. ע"כ. שוב כותב שמונה בזכרוננו שראה בשו"ת חסד לאברהם (תא"ח סי' כ"ח) אריכות דברים בזה והעלה דהיכי דחייב בכל שהוא לכו"ע גם ב' שעשאוהו חייבים.

וציין שם שדן אם חייבים לשלם ולתקן משלהם. וכותב דיש לדון דהוי כמותה מחמת מלאכה כמ"ש בח"מ סי' ש"מ ס"א וס"ג ובהג"ה שם. וזיין לתשו' שואל ומשיב (מ"ג ח"ב סי' קע"ה) בשם הגאון

גמ'. שנים שעשאוה פטורין וכו'. בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן ח) כתב על קוש' המקור חיים [סי' חסון] דלמה בשנים שצטלו בשר בחלב ביחד או שחטשו בשביעית לא מפטרי וכן בשנים ששחטו בחוץ נריך קרא אחר פ' השוחט והמעלה, ולא נפקא להו מקרא דצעושה. [ומה"ט כ' לחדש דבאשר איסורים שנים שעשאוהו חייבים]. וגם הפני יהושע כאן נדחק למה נריך קרא בשחטי חוץ. וכבר קדמם בקושיא זו הריטב"א בקידושין (דף מ"ז).

ובותב: אבל לפע"ד דוקא בשבת פטורין שנים ולא בדבר אחר והטעם דהנה זה עוקר חה מניח פטור והיינו משום שלא עשה כל המלאכה ולפ"ז גם שנים שעשו מלאכה בשבת בבת אחת א"כ לא בא גמר המלאכה ע"י אחד בלבד וא"כ כל אחד לא עשה מלאכה שלימה וכיון דבשבת בעי שיעשה כל המלאכה מחלחלה ועד סופה ולכן בזה עוקר חה מניח פטור א"כ ה"ה בזה דהגמר של המלאכה הרי נגמר ע"י האחר ואין צעיקן בשבת מלאכה מחשבת ושיהיה בא הפעולה והשלמתה ע"י זה האיש וכאן בא ע"י שנים ניהו דזה יכול חה יכול מ"מ לא נגמר ע"י אחד והוה חה עוקר חה מניח ח"ב לדעתי כשמש.

ולפ"ז זהו בשבת אבל בבב"ח וחרישה בשביעית ושחטיה בחוץ דעכ"פ גם על ידו נעשה האיסור מה בכך שלא נגמר על ידו לבד החורה קפדה שהאיסור לא יבא על ידו והרי עכ"פ עשה האיסור אבל כאן הרי בזה עוקר חה מניח לא חייב משום דלא בא השלמת המלאכה על ידו והרי גם כאן לא נשלם על ידו לבד והוה כלא גמר הדבר.

ובזה מובן היטב לשון הברייתא דאמר צעושה העושה את כלה ולא מקצתה כיצד שנים שהיו אחוזין במלגז ולגזין וכו' והדבר תמוה דזה לא נקרא מקצתה והרי עשה כל אחד כל המלאכה וע"כ דגם זה מקרי עושה מקצתה וכמ"ש ועיין בשבת דף ג' בתוס' ד"ה צעושה ולפמ"ש עושה מקצתה ושנים שעשאוהו ענין אחד הוא וכמ"ש ועיין רמב"ם פ"א משבת הל' ט"ו שם כלל יחד עושה מקצתה דזה עוקר חה מניח ושנים שעשו בשותפות דפטורין והוא הדבר אשר דברתי דכל אחד לא עשה המלאכה בשלימות ח"ב כשמש.

מוהר"ר מוויילנא ז"ל. דהשואל ספר ללמוד בו ונפקדו הדפין ע"י הלימוד פטור דהוי כמחה מחמת מלאכה וכו'.

גמ'. שם. עיין בשו"ת אבני נזר (חלק חו"מ סימן ע) בדבר הבתים הנהוגים אשר העור האחד שמבחוץ הוא דק מאד וכדי להעמידו ולחזקו עושין מבפנים דפנות מחזיקות עור מחזירים זה על זה ועל דפנות העור שמבפנים טחין סיד לפעמים טיחה מרובה לפעמים טיחה מועטה וכוונת טיחת הסיד היא להרויח העור כי לולא הסיד הי' צריכין עורות יותר להעבות הדפנות ונעשו כן אחיזה מאות זוגות בתים והוא הפסד גדול מאד אם לא נכשירם.

תשובה: הנה הדבר ברור שנקראים בתים של עור ולא של סיד. כי בוודאי אף אם יצויר שינטל הסיד שבין החזיקות לא יפסדו הבתים. והסיד לצד אין בו העמדה כלל והרי הסיד ההוא כמסייע שאין בו ממש. כהא דשבת (נ"ג ע"א) גבי זה יכול חתה אינו יכול האינו יכול חשיב מסייע שאין בו ממש. וכן בד' טליות תחת ד' רגלי הבהמה טהורות מפני שיכול לעמוד על ג' חשיב הד' מסייע שאין בו ממש וכו'. וה"נ הסיד לא חשיב בית שינטל בית של עור. חתה פשוט. [אך יש לעיין משום חליפה שהסיד יחזק בין הפרשיות להבית], ע"כ.

גמ'. שם. עיין בספר ראש דוד להרחיב"א (פ' משפטים) בענין שותפות יששכר וחבולין, ובתו"ד כותב: יש ללמוד, דיש לכל נד מעלה שאינו בחבירו, דאם חומך רבים בודאי יזכה גם למי שלומד לשמה, משא"כ במזכה לא' יש לחוש דלמא אותו החכם לומד שלא לשמה, ויש ראשונים שס"ל דהמחזיק צא בשכרו אף אם החכם לומד שלא לשמה, וחלה זה בדברי הש"ס (ב"ב ט') במאמרי ר' יצחק ורנב"י, ואם מחזיק לא' יש לו המעלה כי הוא לצדו יעשה שהחכם בחורתו יהגה יומם ולילה, מה שא"כ אם עושה בהטרפות, אנו באים לדברי הש"ס (שבת נ"ג) בשנים שעשאוהו עי"ש, ועל כל אלה אנו אומרים אלו ואלו דברי א"ת. ע"כ.

גמ'. זה יבול וזה יבול וכו'. עיין בדעת חורה להמהרש"ם (יו"ד סוס"י ב') בשם הא"ז, שכתב דשנים ששחטו ושחט א' לשם ע"ז דכשר משום דמסייע א"צ ממש ודעת הפוסלים משום דמאי חזית דקמשבת לזה מסייע דלמא איפכא. והביא בשם מאירי כאן בזה דה"ז רובכ ע"ג בהמה וד' טליות תחת רגלי החמור דחשבי' לכל רגל מסייע, משום דספק טומאה ברה"ר

טהור. ועפ"ז כתב דצדכנן גם כזה יכול חתה יכול נחשב כל א' למסייע ולהקל, ע"ש. וכן הביא בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן כו).

גמ'. היה יושב ע"ג המזבח. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ה סימן מו) לענין השאלה בעיר אחת שזוכרים עכו"ם על כל השנה שידליק בכל יום ש"ק באשמורת הבוקר בהציהמ"ד הרבה נרות וכמה אנשים מתאספים שמה ואומרי' תהלים וכדומה. וקמו אחו' אנשים ומפקפקים בדבר שהרי מבואר באו"ח סי' רע"ו דבגד שהגוף נהנה אפי' בקצץ אסור ובפרט שהגד של ישראל. ודעת השואל להדליק לאמפ א' מע"ש וסיון שיש נר א' הכשר שוב מותר להשתמש גם בגרות שמדליק העכו"ם.

וכותב המהרש"ם דיש לצדד בזה מיון דלכל א' בפ"ע ראוי לו להשתמש לאור הנר שהדליק העכו"ם לצרכו אף דלכולם ציחד אינו ראוי מ"מ הוי לגבי כל א' הנחת שאר הנרות רק חוספת הנאה בעלמא וכדאשכחן בשבת נ"ג ע"א גבי זב שהי' רובכ ע"ג בהמה וד' טליות תחת רגלי הבהמה דהטליות טהורות מפני שיכולה לעמוד על ג' ופירש"י ח"ל הלכך כל א' וא' הו"ל רביעי ואינו אלא מסייע וא"כ ממש דכל שזה יכול חתה יכול קרי מסייע ע"ש הרי מבואר דאע"ג דא"א שחממוד בלעדי כל רגלי' מ"מ לגבי כל א' אמרי' דמיקרי רק מסייע וע' רש"א שם דאפי' לר"מ הוי בכה"ג רק מסייע ע"ש טעמו, וה"נ י"ל בנ"ד. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. אמר ר' אשי אף אנן נמי תנינא וכו'. עיין בשו"ת חוות יאיר (סימן ריב) שהביא מה שהקשה לו חד מן חברי"א דהא לענין הקפת ראש משני רב אשי גופי' על דניקף לוקה במסייע, וא"כ קשיא דברי רב אשי אהדדי. והשיב לו, דמצינו לתרוצי דמ"ש רב אשי בניקף מיירי בשא"א למקיק להקיפו אא"כ מטה הניקף עצמו, ורב אשי ס"ל כר"י ור"מ והכי ק"ל דחייבים, ומ"מ שינוי' דלא דסמכא לא משנינא לך, דלשון מסייע בכל מקום ענינו עזר מעט וכו'. רק החירון הברור ואמת הוא דאין ענין מסייע אין בו ממש לכאן כלל, כי אין המקיק והניקף שותפים כלל במלאכה אחת אסורה, רק זה מלאו דמקיק חתה מלאו דניקף דאסורה חורה אפי' אינו מתנועע ואינו מסייע כלל כדלפי רז"ל מקרא. רק מה שמירץ הש"ס במסייע הוא מכח קושיית רב חסדא מאן דאחיל חמרא וכו', ור"ל דה"ל לאו שאין

זו מעשה ומשני במסייע ולכן לקי דמעשה כל דהו יספיק לזה וכו'. עיי"ש.

ועיין שם לענין השאלה בחברי גנבים שאחד עלה בסולם וכנס דרך חלון וגנב כסף חזב הרבה מאד, והשני עמד ברחוב לפני החלון וזה זרקו לתוך חיקו וברח. וכוחב: פשוט שזה שני עיקר הגנב ויכול הגנב להוציא ממנו כל גניבתו או דמיה, אע"פ שנחנה לגנב הראשון וכו', ומ"מ אם א"א להוציא משני מצי לחבוע לראשון שגנב בפועל ממנו. ומ"מ צ"ע בסי' ת"י סל"ז דיש חולקין וס"ל דמן הדין שנים שהזיקו וא"א להיפרע מאחד השני אינו משלם רק החצי וא"כ ה"ה שנים שגנבו אם א"א לאחד לגמור הדבר או אין אחד יותר פועל מהשני כי מסייע אין זו ממש. ע"ש.

וע"ע בשו"ת ריב"ן (סי' כ"ו) מ"ש ע"ד.

גמ'. אף אנן נמי תנינא השותפין שגנבו וכו' לאו משום דאמרינן שיעור אחד לב"ב. עיין שו"ת שאל ושיב (מהדורה א' ח"ב סימן ט) שכתב לתמוה דהא בב"ק (דף ע"ח) ובב"מ (דף ח') בטעיה בין לרש"י ובין לחוס' חייב, דכל שאמר לי לא וטבח לי נעשה שליט ומה ענינו לשיעור כל אחד. וכוחב דלזה כוון הגאון מוהרי"פ ז"ל במ"ש בהג"ה הש"ס "ומזה לישב".

ותירין דלק"מ: דכאן אין הפירוש שטבח לדעת חברו רק שטבחו שניהם כאחד וזהו ל"ש שלוחות ובעי שיעור טביחה לכל אחד וע"כ דסגי בשיעור אחד. ובאמת לא הבנתי כלל היאך שייך שיעור לכל אחד הא מכיון דשחט אחד כשיעור שוב הו"ל כמחה וכדאמרו וכי מחה עומד ומולק וא"א לנמנע מיהו י"ל דבאמת הכי קא קשיא לי דהרי בעי שיעור טביחה לכל אחד וא"א וע"כ דסגי בשיעור אחד ועכ"פ אין ענינו לזה שאמרו בב"ק וב"מ הנ"ל.

ומהדימא על הגאון עין משפט שרשם כאן פ"ב מגניבה הי"ד והמעייין שם ימצא דשם מיירי מאם טבח אחד מהם ומחלק בין טבח ומכר לדעת חברו או שלא מדעתו אבל מטבחו שניהם כאחד לא מיירי שם.

ובאבות מה שהשמיט הרמב"ם הדין הלו הוא פשוט דהרי הש"ס מביא הרבה ראיות דסגי בשיעור א' לכלם וכן פסק הרמב"ם פ"א משבת הי"ז א"כ א"צ להביא זאת ח"פ הן אמת דדברי רבינו פ"ב מגניבה

הנ"ל לכאורה סתומים שכתב דשותפין שגנבו אם טבח אחד מהן או מכר מדעת חברו חייב שלא מדעת חברו פטור מתשלומי דו"ה וחייבין בכפל ולא ביאר היאך היו הגניבה אם מיירי שהגניבה שניהם או אפילו לא הגניבה רק אחד ומטעם המגניבה מציאה לחברו דמינו דזכה לנפשי' או אפילו רק עשה מדעת חברו כמ"ש רש"י ולרש"י באמת אין חילוק בין גניבה לטביחה וממירה ובאמת לשיטת החוס' דשותפין שגנבו היינו שהגניבה שניהם א"כ היו יכול הש"ס לדייק דסגי בשיעור אחד לכלן דאל"כ כל שהגניבה אחד שיעור הגניבה הרי א"א עוד להגניבה השני דהא כל שהגניבה מכה אחד הרי הוא מונח באויר ואיך שייך הגניבה ומיהו הט"ז בסי' שס"ו באור"ח כתב דמועיל הגניבה אף באויר וע"ש בגליון הט"ז ובמעשה אלפס בזה מדברי הריטב"א בע"ז דף ע"א ע"ש ועקלה"ח סי' שמ"ח מ"ש בישוב דברי רש"י. ע"כ.

מתני'. המוציא אוכלין פחות מכשיעור וכו'. עיין בשו"ת מנחת העומר (חאו"ח סימן ה) שכתב: נסתפקתי בהא שכתב מרן הש"ע (סימן ריב) שברכה העיקר פוטרת הטפלה אף מברכה אחרונה, אם הוא דוקא כשאלו מן העיקר שיעור ברכה אחרונה, שאז בברכה אחרונה שמברך על העיקר נפטר הטפל, אבל אם אכל מן העיקר פחות משיעור ברכה אחרונה, שאז א"צ לברך, ואכל מן הטפל כשיעור, צריך לברך אחר הטפל כי אין לו מי שיפטורנו, או דילמא לא שגא. ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר מדתנן המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי, שהכלי טפלה לו. אך ממ"ש הרמ"א בהגה, דהא דאמרינן מברך על העיקר ופותר את הטפלה, היינו כשאוכל אותם ביחד או שאוכל את העיקר תחלה, אבל אם אוכל את הטפל תחלה מברך על הטפל, שלא יתכן שיפטורנו העיקר בברכתו למפרע וכבר נהנה בלא ברכה, וכמ"ש בבית יוסף בשם תרומת הדשן הטעם הנ"ל. מוכח שהטפל טעון ברכה אלא שברכה העיקר פוטרתו, ויש ללמוד מזה לנ"ד מקל וחומר, דהשתא התם דאיכא ברכה מיהא לבסוף אינו פותר למפרע, כל שכן כאן שאין ברכה כלל על העיקר מפני שהוא פחות מכשיעור, א"כ צריך לברך ברכה אחרונה על הטפל. ע"כ.

מתני'. שם. עיין בס' אור שמח (פי"ח מהל' שבת) דלמד ממה שחייב על הכלי ועל האוכלין, שהוציא אותם בפעם אחת, ש"מ דשייך ריבוי בשיעורים בהוצאה עיי"ש. ועיין בס' ארץ נבי (סי' עה) שחידש

על המטה שהמטה טפלה לו הוא רק במלחמת הוואה או גם בשאר מלחמות. עיי"ש.

תוס' ד"ה ויבול לעמוד. עיין בשו"ת כוכב מיעקב (בשש"ו) שבסוף הספר סי' ה', שכתב בשם הצרכי יוסף, דהיכא דבעי נגיעה ממש בלי הפסק אחר, גם מין במינו חוץ. וכתב ע"ז שבתשובה הביא ראיות להיפך, מהחוס' דכאן שהקשו דביומא (דף נח) אבע"ל אם מב"מ חוץ, וה"ל האבן ממין הרצפה ואפ"ה חולצת. וי"ל דשמי אבן דלא מבטל לה מין שנתקלים בו ההולכים שם. ע"כ. והא הכא בעינן קרקע עזרה ממש שאם נחלה באויר פסול, ואפ"ה ס"ל להחוס' דמב"מ א"מ וכו'. עיי"ש.

ובדאי לציין שהגאון ר' שלמה קלוגר בס' שנות חיים בשו"ת סת"ס (הל' תפלין סי' ג) לא ס"ל כן, שנשאל שם במי שרוצה להניח תפלין של רש"י ושל ר"ת צבת אחת, ובהיות שהתפלין רחצים רוצה להניח היתחורא של התפלה האחת ע"ג המעברתא של התפלה השניה, והשואל דן בזה משום מב"מ אינו חוץ ולכך החיר לעשות כן, אמנם הרש"ק חלק עליו, וחדא מטעמותיו דגבי תפלין לא שייך מב"מ א"ת, שהמורה היא שיהיו התפלין מתוחים על הראש דוקא, ואפילו הן תלוים באויר לא מהני לזאת י"ת, וא"כ מאי מהני מאי דהוי מין במינו, הרי מ"מ אינם מונחים על הראש. ולא אמרי מין במינו אינו חוץ אלא בדבר שאין כחוב בו שיהיה זה ע"ג זה ממש, כגון צהבן עובד העומד על הרצפה שיעקר הקפידא שלא יעמוד על דבר אחר כדי שלא יהיה דבר מפסיק בין רגליו לרצפה, אבל כשאין דבר המפסיק בין רגליו לרצפה אפילו אינו עומד על הרצפה, אפי' אינו עומד על הרצפה, כגון אם היה אפשר שיהיה פורח באויר ג"כ היתה העבודה כשרה, ולכן שפיר אמרינן בזה מין במינו אינו חוץ. משא"כ בנ"ד דלא שייך לומר מב"מ א"ת, חדע שאילו הניח ידו על ראשו והניח תפלין ש"ר עליה, אטו נימא שיוצא י"ת משום מב"מ אינו חוץ, וה"ל כשמונח על המעברתא חוץ. עיי"ש.

דל"ש ריבוי בשיעורים, רק כשכל הבשר בקדירה א', דהכלי מנרף שיחשב מלכדה א', וכמו דאמרינן בהוואה. ומה"ט הרבה להפליא על הגאון החפץ חיים ז"ל, בספרו מחנה ישראל (פרק ל"א אות ב' בהגה) שכתב על איש חיל, דאם אנוס ע"פ הממשלה להוציא איזה דבר לרה"ר, שוב אינו חייב על שאר חפצים שהוציא לצורך עצמו, מנ"ד ריבוי שיעור, ושם בהגה, נסתפק לומר, דאפילו אינו מוציא חפציו ביד א' עם החפץ שאנוס עליו, מ"מ כל שעושה צבת אחת הוי ריבוי שיעור, עיי"ש.

ועיין בזה בשו"ת הר צבי (או"ח א סימן קעג) ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סימן לו). וכבר הבאנו לעיל (דף נא) משו"ת שרגא בטהרה (סימן ז) שדן ג"כ לענין חיל שנריך לשאת חבילה בשבת אי מותר להוסיף בה התפלין. ומסיק לחומרא רק שיחפור התפלין בע"ש בצגדו, וכדמצינו בשו"ע (סימן שא ס"ל), עיי"ש.

מתני' המוציא אובליין פחות מכשיעור וכו'. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן קיט) מביא קו' מה שהקשה לו אורב אחד לעיל (דף ה') לימא דלא כר"י כר"י וכו' דאי כר"י בר"י פשט את ידו לחוך ונתן לחוך ידו של עמי וכו', וקשה אמאי לא מקשה מהרישא או שנטל מתוכה והוציא. וכתב: והוא דקדוק עזום ולא מלאמי בהחפזי למי שירגיש בזה, ואמרתי בזה ע"פ מה דאמרו דהוציא אוכלין בכלי פטור על הכלי שהכלי טפל לאוכל א"כ יש לומר גם להיפך דכל שהעני הוציא אוכלין והניח בטרסקל א"כ הטרסקל בטל להאוכל ושפיר הו"ל מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, אך זה לגבי המוציא דלדידיה שחפץ באוכלין א"כ הכלי בטל לגבי האוכל אבל בסיפא שהבעה"כ נתן לחוך כלי א"כ לגבי הבעה"כ לא בטל האוכל את הכלי ושפיר פריך דהו"ל רה"י ורה"י, ע"כ.

מתני' המוציא את החי במטה וכו'. בשו"ת הר צבי (ט"ל הריס-מנשל סימן א) דן אם זה ששנינו לענין הוצאה המוציא את החי במטה פטור אף

דף צד ע"א

חימה ל"ל וכו' וי"ל דמשכחת לה שהחמו קודם ג"ד וכו', וז"ל: והנה יש לתמוה על תמיהתם, דהא פשטות תמיהתם הוא משום מין דמקטלי אין לחייבן קרבן משום דקלב"מ, הלא מבואר בשבת (נ"ד) דמיתה אינה פוטרת

גמ'. שישגג ע"ל האובליין והזיד ע"ל הבלי. עיין תוס' פסחים (כ"ט ע"א) ד"ה ר' נחוניא. ובשו"ת בנין ציון החדשות (סימן קנג) הקשה השואל מכאן על דברי החוס' בסנהדרין (דף ס"ה ע"ב) ד"ה ילאו עדים,

מקרבן, וכן הסמימו בתוספ' פסחים (ד' כ"ט) וכו'. עכ"ד.

והשיב: מה שהקשה ממה שמוכח בשבת (ד' ז"ד) ומדברי התוס' פסחים (ד' כ"ט) דלענין קרבן עם מיתה לא אמרינן קס ליה בדרכה מיניה לענין ד' י"ל לו מהא קושית התוס' מכה קלז"ס ג"כ לא יקשה שהרי רק לפי פרש"י בשבת שם איירי ממיטה וקרבן ומוכח כן דבקרוב לא אמרינן קלז"ס אבל לפי הרשב"ס וכן לפירש הר"י שהביאו התוס' בשבת לא איירי ממיטה וקרבן ע"ש וא"כ לא מוכח ג"כ דבמיטה וקרבן לא אמרינן קלז"ס וא"כ אף שהריב"א בפסחים שמפרש כפרש"י כנראה מדבריו הוכיח משבת כן מכ"מ אין קושיא על סתם תוספ' דסנהדרין ד"ל דמפרשי סוגיא דשבת כפי' רשב"ס או כפי' ר"י וס"ל דבמיטה וקרבן ג"כ אמרינן קלז"מ דחייב קרבן שייך ג"כ לקראו עונש ממון כדאמרינן בכריכות (ד' כ"ו) סד"א התם ממונא הוא וכו' ע"ש ובמיטה וממון ודאי לכ"ע אמרינן קלז"מ אכן באמת בלא"ה לק"מ דקושית התוס' דסנהדרין שייך גם לפרש"י וריב"א דהם לא פירשו רק אם מיתה וקרבן הם על שני עבירות בין שהאיסור אחד והמעשים חלוקים כגון שם בשבת שהאחד על האוכלים וא' על הכלי ובין שהמעשה אחד והאיסורים חלוקים כגון בהא שאכל חמץ הקדש בפסח שחייב האחד על הקדש וא' על חמץ בזה י"ל שעל העבירה האחת נענש מיתה שמכפרו ועל עבירה האחרת מכפר קרבן אבל על עבירה ומעשה אחד שיהיה קרבן ומיתה זה ודאי לא יתכן דאם נענש מיתה הרי כפרה מיתה העבירה והיאך שייך שיביא גם קרבן לכפרה על אותה עבירה ענמה ואם יביא הקרבן לכפרה הרי נמכפר והיאך יתחייב מיתה ולכן בלא קס ליה בדרכה מיניה הקשו התוס' שפיר. ע"כ.

גמ'. 'שהחיי נושא את עצמו. בשו"ת בנין זיון (סימן כ) דן אם מותר לישא קטן שיכול לילך על רגליו בשבת בזמן הזה שאין לנו רשות הרבים רק כרמלית. עיין שם באריכות ומסקי: להלכה נלענ"ד אחר שכבר הורגל בפי העולם שחייב שיכול לילך מותר לנשא והדבר מסור לנשים שדעתן קלות ובדבר דרבנן אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו' לכן אין למחות ביד הנושאות חינוך בכרמלית בשבת אבל לכתחלה אין להורות היתר בדבר וכש"כ שאין להקל לעצמו. ע"כ.

וע"ע בשו"ת מהרש"ס (חלק ז סימן נב) אם מותר להוציא חינוך לכרמלית בשבת, והשואל הביא מתוס' ד"ה אבל, שהביאו מרש"י (דף קכ"ח) דבחינוך

חי נושא א"ע ובהמה דבחינוך בן יומו אסור, ושם (ק"ל ע"א) ד"ה ר"א דמוכח דבן ח' ימים שרי אלא דאחר המילה הוא חולה וככפות דמי. והביא ג"כ מהתבואות שור (א"ח סי' ש"ח) שחי' בזה סמיכת ד' תוס' הנ"ל. ותמה מהא דביצה (דף י"ב) דפליגי ב"ש וב"ה אם מוציאין קטן לר"ה, ובתוס' שם ביארו דלורך קצת משום למולו ומוכח דל"ש בזה חי נושא את עצמו. וכתב המהרש"ס שכבר קדמו בתשו' ח"ס חא"ח (סי' קמ"ח) וביאר דהתם נמי הכונה משום דבחזרתו יהי' חולה כמ"ס התוס' ק"ל הנ"ל והעיר דא"כ כבר אחעביד מנזו ונ"ל דמ"מ הוצאתו אדעתא להחזירו הוא לורך מנזו למולו וכהא דהחזירו סופן משום תחלתו, עיי"ש.

וע"ע בשו"ת זיץ אליעזר (חלק י"ג סימן לב) במי שמחמיר על עצמו שלא לטלטל אפילו במקום שיש עירוב אם מותר לו אפילו הכי לשאת חינוך ברחוב.

גמ'. 'שם. בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן לג) כתב: ובדבר להוליך העגלות של חינוקות בשבת ברה"ר ואף בכרמלית, פשוט שאסור דחינוך שאינו יכול לילך הא אינו נושא את עצמו כדאיחא בשבת דף קכ"ח לר' יהודה שהוא מפרש דברי רבנן שאימתי הוא לפרש כדאיחא שם ברא"ש ואם היה נושא את עצמו אף בגורר לא היה אסור לדדות כדאיחא ברש"י בהיתר לדדות את בנה כשנוטל אחת ומניח אחת, וכן איחא בתוס' שם דף ז"ד, ואף לתוס' דף ק"ל שאף בחינוך שאינו יכול לילך נושא א"ע כשהוא בריא וליכא איסור דאורייתא דמגד העגלה נמי אינו חייב משום שטפלה להחנינוך כדאיחא שם בדף ז"ג, מ"מ מדרבנן הא אסור להוציא אף גדול. ובפרט שלרוב הפוסקים אינו נושא א"ע כשאינו יכול לילך ואסור מדאורייתא, עיין בפמ"ג בא"א סימן ש"ח ס"ק ע"א, ולכן אסור אף בכרמלית וצריך למחות אם יש ספק שיטעו ומאחר שנחשבו לשומרות שבת ודאי צריך לומר להן ולפרסם הדבר. ע"כ.

גמ'. 'שם. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ב' סימן קיד) בדבר השאלה: אשה נכת רגלים, שנקטעו רגליה משוקי' ולמעלה ר"ל, ואי אפשר לה ללכת בלי עגלה על אופנים שהיא מסבכת את העגלה בידה, האם מותר לישראל אחר לדחוף את העגלה בשבת מביתה לבית הכנסת, כדי שחובל להחפץ שם בזמין, ואם אסור לישראל לעשות כן, אם מותרת לומר לעכו"ם לעשות כן, או אם היא בעצמה מותרת לעשות כן, ודעת השואל, היות שיש בדחיפת העגלה משום איסור הוצאה בשבת, כמו בגורר כס, ומגלגל חבית כמבואר (במס' כתובות

שהתחשבים והאילים היו הולכין ברגליהם והחלזון מיד היו פוגעין אותו טרם ימות דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה כי היכי דליזול ליבעיה. והקשה הגר"ח ז"ל, הלא במשכן היה השמיר בשביל אבני האפוד והחושן, ואמר שאין לו תירוצ ע"ז, והקשה אותה גם במסיבת גדולי תורה ולא היה מענה בפייהם.

ואביז תירץ לו בחאת, דהגמ' בשבת שם הא מסיימת אמר ר' יוחנן ומודה ר' נתן בכפות, והשמיר הלא כפות היה כדמנין בסוטה ד' מ"ח ע"ב: ת"ר שמיר זה ברייתא כשעורה ומששת ימי בראשית נברא ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו כמה משמירין אותו כורכין אותו בספוגין של זמר ומניחין אותו באיטני של אבר מליאה סובי שעורין. הרי דברי החוס' שרירין וקיימין שלא היו נושאין דבר חי. ונענע לו הגאון ז"ל בראשו והודה לו, ע"כ, ודפח"ח.

וישם (חי"ג סי' לב) כתב לחיזוק הדבר שזה שכרכו אותו בספוגין של זמר נקרא השמיר ככפות, הגם שכל גדלו היה רק כשעורה, ממה שכתב בספר חסדי דוד על התוספתא לבאר דהשמיר היה רמו למה הגבורה וזוהי אחי שפיר דברייטו כשעורה דשעורה נודע שהיא סוד דין, והיינו טעמא שאין כל דבר קשה עומד לפניו, ולהעמידו שלא יפעל כמו היו כורכין אותו במוכין של זמר שרומז לחסד כנודע והוא סוד התרועה הפשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ע"ש. הרי דהכריכה בספוגין של זמר היתה גורמת להעמידו שלא יפעל כמו, ולכן היה נחשב עי"כ שפיר ככפות.

ועוד מבאר שם החסדי דוד דבאמרם בתוספתא שם בריה היתה מששת ימי בראשית, רצונם לומר דבריה בפני עצמה היא ואינה בכלל השרצים, ועם היות שאין זה בכלל לא הוכשר למלאכת שמים אלא בטוהרה בלבד הואיל ולא היה לגוף המלאכה אלא תשמיש לצורך עבודת המלאכה, מכל מקום אם היה דבר טמא מסתבר דמאיס למלאכת שמים וכל שכן להכניסו לפנים, ולכן אמרו רבותינו ז"ל דבריה הוא, כלומר בריה בפני עצמה שאינה מכלל הבעלי חיים. ועוד מבאר שם דמה שאמרו מששת ימי בראשית לאו דוקא דהא חנן באבות עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ולא הן פי הארץ פי הבאר פי האתון הקשת והמן והמטה והשמיר וכו', ונראה דלעולם עלה במחשבה להבראות מששת ימי בראשית ולא איברי עד בין השמשות ביהדי הנך מילי שהם דברים כולם היוצאים חוץ מהטבע עי"ש, וא"כ י"ל דמכיון דהשמיר היה בריה בפני עצמה שאינה מכלל

ל"א ע"א) ובתוס' (שבת ח' ע"ב) וברמב"ם (פ"ג מה' גניבה ה"ב), ובאשה שאינה יכולה לילך דינה ככפות, כדליתא (במס' שבת ז"ד ע"א), דל"ש בזה חי נושא את עצמו, ע"כ יש איסור תור' לאדם אחר להוליכה, ואסור לומר לעכו"ם להוליכה, דהוי שבות גמור אמירה לעכו"ם במלאכה דאור', אבל האשה בעצמה מותרת להוליך העגלה, דמיון שאינה יכולה לילך כלל בלי העגלה, הוי העגלה לגבה כמו רגלים שלה, וכמו הקיטע בקב שלו (במס' שבת ס"ה), ומשום דהוי מנעל ידי', ועי' בש"ע (או"ח סי' ש"א סעי' ט"ז), ע"כ.

ודמנח"י שם דן בראיותיו ומסיק: דאם נאמר דעכ"פ הוי ספק אם העגלה בטל לגבה, ה' נראה להחיר לדבר מנהו כגון להתפלל במנין וכיב"ז, ע"י שיליכו שניהם האשה בעצמה בידי', וגם נכרי יסייע להולכה וכו'.

שוב כתב: אך באמת יש לחוש, דכמו בנד"ד דאינה יכולה לילך בעצמה, די"ל דהגיעה לידי כך דל"ש חי נושא א"ע כנ"ל, ושוב נוגע לאיסור הוצאה דאור', אולם הרי תוכל להשלים החסרון של חי נושא א"ע, וביתר שאת, ע"י הולכת ידי', דבתוס' (שבת ז"ד ד"ה שהחי) חקרו על הטעם דפטור היבא דשייך חי נושא א"ע, וכתבו דאין לומר משום דהוי שנים שעשאוהו, דהא הוי זה יכול וזה אינו יכול, שאין הנישא יכול לישא עצמו בלא הנושא, והנושא יש בו כח לנושאו אפילו ה' מת עי"ש, וא"כ היבא שחסייע בידי' בהולכה, וגם העכו"ם יצרך עצמו בהולכתה, דהווי זה יכול וזה יכול, שוב פטור משום שנים שעשאוהו וכו' יהודה (שם ז"ב ע"ב) וכמו שפסק הרמב"ם (בה' שבת פ"א הט"ו), וממילא עי"ז הוי לגבי אמירת הנכרי שבות דשבות, ובנוגע להולכת עצמה, הרי אם נאמר דכל העגלה בטל אצלה, אין כאן שום איסור כנ"ל, דכמו דאין איסור בהוצאת עצמה, כן אין איסור בהעגלה שבטל אצלה כנ"ל, ורק לפי דברנו עדיין יש ספק בזה, אבל עכ"פ הוי רק ספיקא דרבנן, מיון דאף אם אין העגלה בטלה לה, הוי רק שנים שעשאוהו, ול"ה רק איסור דרבנן, ויש להקל מספיקא. ע"כ. עי"ש.

תוס' ד"ה שהחי נושא את עצמו. בשו"ת אין אליעזר (ח"ג בפתח דבר ובחלק י"ג סימן לב) הביא בשם אביו שהקשה קושיא בשם הגר"ח ברלין ז"ל על דברי החוס' כאן דהקשה ר"י למה פטור דאי משום שהחי מקיל עצמו והלא אפי' במשא קל יותר חייב וכו', ותירץ דממשכן גמרינן שלא היו נושאין דבר חי

הבעלי חיים וצריה שחאת שמחוך לגדר הטבע, אין ללמוד ממנה אם כן כלל בנוגע ליחור בעלי החי שנבראו במסגרת הטבע.

והנה צביאור הגר"א בתוספתא סוטה שם מגיה במקום בריה היתה וכו', דל"ל: ברייתו כשעורה וכו'. ואולי כוונתו בזה לומר דלא היתה בריה חיה אלא דוממת שנבראה בששת ימי בראשית, כמו שהתנא באבות שם קורא גם להכתב והמכתב וכו' בלשון נבראו, ואמנם הרמב"ם בפיהמ"ש באבות שם, וכן המאירי בסוטה שם, והרע"ב, מבארים שהיה כמין תולעת. אבל מהמשנה באבות וסוטה וכן מהגמ' שם, וגם לרבות מהגמ' בגיטין ד' ס"ח, אין הכרח שהיה דבר חי. ובערוך ערך שמיר מתרגם דיאמאנט, ומציא דוגמא מהתרגום ירושלמי דעה"פ המוציא לך מים מזור החלמיש, מתרגם שמיר טינרא, וכן ושמך מחלמיש זור. ויוצא לפי"ז שלא היה בעל חי. [וראיחי צפי" תורה תמימה עה"ת שמות כ"ח י"א, שמד"ע כותב לבאר כוונת הגמ' בסוטה דמראה להם שמיר מבחוך וכו', דהשמיר הוא זור חזק וכן תרגומו של הפסוק מזור החלמיש צפ' עקב וכו' ע"ש, ולא הזכיר אפי' ברמז שהראשונים שלפנינו, וכן כל מפרשי המשנה והגמ', וכן צירושלמי סוטה שם, כולם ביארו שהוא תולעת, וזה כבר דבר תמוה]. וא"כ אם היה מקום לומר שגם הר"י בחוס' שבת שם פירש כן. הרי יורדת מאלה כל הקושיא עליו מההיא דשמיר, כי לא היה בכלל בעל חי. ע"כ.

גמ'. פוטור היה ר"ש וכו'. עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן נב) העושה מלאכה בשבת מפני פחד ממון אם זה נקרא מלאכה שאינה צריכה לגופה. ח"ל השאלה: יהודי נכנס ביום שבת בבית הגוי שממיר אותו וזה הגוי היה צריך להדליק נר אי' ביום בשביל לחתום המכתבים שלו ולא היה משרת לפניו ויגזור על היהודי שהוא שיקח נר של שעוה מלפניו וירד למטה בבית התבטל להדליקו מן האש שיש שם ויציאו לפניו וזה היהודי נטוער מאד לחלל שבת בהדלקת נר והיה יכול לרדת למטה ולא ידליק אלא יברח וינא מן הבית של הגוי ההוא אך היה ירא כי הגוי ודאי יכעוס עליו מאד ואז יפסיד סך עשרה זהובים שיש לו אצל הגוי כפקדון שבדאי יכפור בו ולא יוכל לראות פניו בכעסו עליו כי הגוי רשע מאד לכן זה לפי כסלותו בעל כרחו ירד והדליק הנר והציא לו ועמה בא לשאול אם יהיה לו בזה לפחות איזה נד פטור מאיסור תורה או לאו.

תשובה: איתא בגמרא דשבת דף נ"ד אמר רבנ"ח א"ר יוחנן ואמר רב יוסף אמר רשב"ל פוטור היה ר"ש אף במוציא את המת לקוברו ופירש רש"י ז"ל לא תימא לא פטר אלא במניחו לחוך דאין צורך לא לגופו של מוציא ולא לגופה של הוצאה וקמ"ל דאפילו הוא צורך המת פטור ע"כ. א"כ לפ"ז לסברת ר"ש דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה גם זה הנידון דשאלה הנז' הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דזה היהודי לא היה צריך לגופה של מלאכה דהדלקה ואע"ג דהויא לצורך הגוי פטור עליה אבל ודאי לרבי יהודה דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה הנה גם זה חייב שעשה איסור תורה וידוע כי הרמב"ם פסק מלאכה שנ"ל חייב ושאר פוסקים פסקו כרבי שמעון דפטור.

וב"ל זה כתבתי לשיטת רש"י ז"ל מה שפירש שם אבל התוספות שם בד"ה רב שמעון פוטור וכו' יש להם שיטה אחרת בזה שכתבו נראה לר"י דמלאכה שאינה צריכה לגופה קרי כשעושה מלאכה ואין צריך לאותו צורך כעין שהיו צריכין לה במשכן אלא לענין אחר כי הצורך שהיתה המלאכה נעשית בשבילו במשכן הוא גוף איסור המלאכה ושורשו ולפ"ז אמו כלוה שפיר הוצאת המת אין צריך למת ובמשכן היו צריכים לחפצים שהוציאו וכן נד נחש שלא ישכנו אין צריך לנחש ובמשכן היו צריכים לנחש וכו' ע"ש. ע"כ.

תוס' ד"ה שהחיי. בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד א' סימן ב) כתב על חירך הר"י דממשכן גמריין שלא היו נושאים דבר חי: וצריך לפרש בכוונתו דמ"מ בלא טעם שנושא את עצמו היה חייב דהיה לן למילף משאר משאות שהיה במשכן כמו דילפינן כל דבר שמוציא אף מה שלא היה במשכן ועיין בפנ"י שעמד בזה ומה שמירץ דבהוצאה שהיא מלאכה גרועה צעין ממש דומיא דמשכן הוא דחוק אלא דודאי היה לן למילף אבל משום שנושא את עצמו לא ילפינן, וא"כ עדין יקשה הא אף במשא קל יותר חייב ומה חירך הר"י בזה שלא היה במשכן. וכו'. עי"ש באריכות.

תוס' ד"ה את הבית במטה חייב. בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן סב) מציא קו' מהחמ"ס שנדפס בספר ריטב"א הנדפס באובן [והמה חידושים בסוגיא דמנרק], למה חתרו התוס' לנמנא מקום מהיכן ינא לו לש"ס דר"י ס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, הלא משנה שלימה שנינו בשבת (דף קכ"א) ועל עקרב שלא חישך אמר ר' יהודה מעשה בא

לפני ריב"ז בערב ואמר חוששני לו מחטאת הרי מבואר דר"י ס"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב.

ובותב השו"מ: אך לפע"ד נראה דאין משם ראייה כלל דהנה במשנה ה' פ"ב דעדות אמרו ועל הגד נחש בשבת אם כמחשבת שלא יבטלו פטור ואם לרפואה חייב ולפי זה שם שהיה מעשה בערב שגד נחש אבל לא נודע כוונתו אם נמכוין בשביל שלא תישך או בשביל רפואה לכך אמר ריב"ז חוששני לו מחטאת דאולי כוונתו הי' לרפואה. ובה מדוקדק מ"ש ריב"ז חוששני לו מחטאת דלשון חוששני משמע שהוא ספק והיינו דנסתפק בכוונתו לשם מה כוון ולכך אין ראייה משם.

ור"י לי להמחיק הדברים דהנה שם לא היה עקרב רץ אחריו וכמ"ש רש"י ואם כן לא היה ברור שמחירא שלא תישך אם כן יש יותר סבירא לתלות שנתכוין לרפואה ולכך אמר חוששני ולכך הוצרכו החוס' להביא ממקומות אחרות. ע"כ.

תוס' ד"ה ר"ש. עיין בשו"מ בית יצחק (חיו"ד ח"ב סי' ל"ג) שכתב לענין כיצוי הגאון, אם היו דאורייתא, תלוי בפלוגתא רש"י ותוס' כאן, ועיין בספר מחזה אברהם (סי' מ"א) שכתב דלא נהירא לחדש דבר זה. עיי"ש.

תוס' שם. עיין שו"מ שאל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן רכג) שכ' במחלוקת הפוסקים אי מותר לזרות ולפרר את החמץ ביו"ט ובשבת דבר חדש, על פי מה שנתלקו רש"י ותוס' כאן בענין מלאכה שאינה צריכה לגופה, דשיטת רש"י דכל היכא דהי' ניחא לו שלא יבא לידי מלאכה זו מקרי מלאכה שאכל"ג דעכ"פ לא הי' ניחא ליה במלאכה זו, ושיטת החוס' דעכ"פ כעת אחר שגא עליו דבר זה צריך למלאכה זו וע"כ כתבו החוס' דמלאכה שאכל"ג היינו שעושה מלאכה זו אבל לא לתכלית המלאכה שהי' עושין במקדש מלאכה זו, ולפ"ז לכאורה מה שזורר ומפרר לרוח ל"מ לשיטת רש"י דכתב דתלוי בזה שרצון הי' שלא יהיה הדבר והוא עושה רק לסלק ההיזק מעליו וא"כ כאן שבאמת א"צ לפרר ולזרות לרוח רק בשביל שלא יעבור על צ"י בזה פשיטא דמחשבת משל"ג, ואף לשיטת החוס' ג"כ א"ש דכל טומא צריך לדבר הנטמא כדי שיאכל או כדומה, אבל כאן א"צ לטמינה זו רק כדי שלא יעבור על צ"י, וכ"ז שלא נטמא היטב איחא לחמץ בעיניה ועובר ובכה"ג הוה משל"ג. ע"כ.

תוס' שם. בשו"מ אגרות משה (חלק או"מ א' סימן קכא) כותב: עיינתי במהרי"ק (סי' קל"ז) דמחדש דעובדא דנכרי שאמר לישראל קטול לי אספסתא ושדי לחיורי ובשל לי קדרה בשבת ואי לא קטלינא לך ביצמות דף קכ"א היה לר"ש רק איסור מדרבנן מטעם שהיא מלאכה שא"צ לגופה כמו הריגת מזיקין. ולכאורה תמוה דהא בין טעם רש"י ובין טעם חוס' בשבת דף כ"ד אין שייך בכלל דטעם החוס' דצריכה לגופה הוא לצורך שהיה במשכן והריגת מזיקין א"צ להם ובמשכן היו צריכים לעורות, הרי הכא צריך שיחבשל לצורך אכילת אדם ולקטול אספסתא לצורך אכילה דבהמה ומה לנו מה שלא היה עושה המלאכה לצורך זה בלא פחד מיתה עכ"פ עתה עושה לצורך אכילה שזהו צורך גופה הצריך במלאכה דשבת. ואף טעם רש"י דאינה אלא לסלקא מעליו ג"כ הוא רק לענין עכ"פ המלאכה שצריך שיהיה לתכלית אחת צורך ותועלת ולא לתכלית שאינו צורך ותועלת בעצם וא"כ אף בבשל וקצר לצורך עכו"ם מפני פחד מיתה נמי הא עכ"פ המלאכה עשה לצורך ומה לנו מזד אחת טעם רוצה לעשות המלאכה ומ"ש מעשית רפואה לצורך חולה דנחשב צריך לגופה אף שברצונו לא היה רוצה בזה משום דמ"מ אחרי שנחלה וצריך לרפואה נחשב הבשול ושחיטת הסמנים צריכה לגופה. ועיין בחדושי הרמב"ן בשבת שם לענין חופר יריעה שנפל בה דרנא דנחשב צריכה לגופה אף שברצונו לא היתה נופלת שם דרנא דמ"מ מיון שנפלה צריך הוא לגופה של תפירה ונהנה בה עיי"ש, וה"נ ברפואה וא"כ גם בבשל וקצר מזד פחד העכו"ם עכ"פ אחרי שצריך מזד הפחד הרי הוא לאכילה שהיא צורך המלאכה.

וצריך לומר דכוונתו דמיון שהוא מזד פחד העכו"ם אין נוגע לו כלל מחשבת העכו"ם שהוא לאכילה דמחשבתו היא להנצל מהפחד בזה שיעשה הבשול והקצירה והיו זה כמבשל וקוצר שלא לצורך כלל אלא לזרוק לים שיש להחשיב א"צ לגופה דלדידיה אינו כלום צורך האחר כשאינו רוצה בצורכו ול"ד לעושה לצורך אכילת אחר שרוצה בהנאתו שודאי נחשב צריכה לגופה משום דאכילת האחר שרוצה בזה הא הוא צורכו אבל הכא אין אכילת העכו"ם צורכו אלא סלוק הפחד צורכו שזה הא הוא רק בהמעשה שעושה אף בלא תכלית שיאכל העכו"ם.

תוס' שם. עיין בשו"מ חתם סופר (חלק ז סימן יט וסימן כא).

דליכא איסורא דא' בהמי. אמנס בשפת אמת כאן מי' קו' זו ומחזיק בשיטת הפני' ע"ש.

גמ'. התולש סימני טומאה וכו'. השאגת ארי' (סי' נ"ב) כתב ליישב הא דפסק הרמב"ם (פ"ב משגגות ה"ט) דאומן שבה לפנות היום והחרו בו שלא ישאר עוד זמן לגמור ואמר רגיל אני ולא השלים חייב חטאת, ותמה דהא הו' מקלקל, ותי' דמ"מ חיקן במה שכל מקצת דלא יטריך אח"כ בחול למול אותו מקצת.

ותבואה עליו בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן ר) דדבריו ז"ע מש"ס כאן התולש סימני טומאה וכו' אחת משלש ר"נ אמר חייב אהני מעשיו דאי משתקלא חדא אחריתי אזלה לה טומאה ר"ש אמר פטור השתא מיהא הא איתא לה לטומאה וקיי"ל כר"ש, הרי דאף דיועיל לו על אחר שיתלוש עוד שער א' לא מיקרי חיקון ולא עביד כלום וה"נ בזה. וכתב: ואולי י"ל דשאני בשבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה ואפי' בחיקון כל דהו מייחייב כמ"ש החוס' חולין ח' בזה דהשוטט חטאת בשבת וכו', ע"ש. ע"כ.

מתני'. וכן הגודלת. בשו"ת מנחת יצחק (חלק א' סימן פ) נשאל אם מותר לעשות סלסל בשער של ילדים בשבת, מפני חשש בונה. והשיב: הנה הא פשיטא, דאף דבמתני' איתא בלשון גודלת כוחלת פוקסת היינו בנשים, וכמו שכ' בפי' המשניות להרמב"ם שם, וכן בש"ע (סי' ש"ג סעי' כ"ה) איתא אסור לקלוע האשה שער בשבת, ועי' מג"א (סעי' הקודם, סקי"ט) על מה דאיתא שם, אסור לאשה שתעביר בשבת סרק וכו', דדוקא באשה שדרכה בכך מה שאין כן באיש עיי"ש, וא"כ גם בסעי' שאחרי זה בקליעה, ע"כ אשה דוקא, אמנס כל זה משום דדוקא נשים דרכם בכך, אבל היכא דגם אנשים דרכם בכך פשיטא דאין חילוק בינם לנשים, וגם באנשים אסור, ואף דמדברי הש"ס (שם דף ז"ה) דאיתא, ומי דרך בנין בכך, אין כדדריש רשב"א ויבן וכו' מלמד שקילעה הקדוש ברוך הוא לחוה וכו', ומדברי החוס' (במועד קטן דף ט' ע"א ד"ה פוקסת), דכתבו ובינן נמי שייך בחיקון האשה, למאי דמפרש (סוף המצניע) משום בונה, ומימי קרא דויבן את הצלע עכ"ל ה' משמע לבאורה דדוקא בחיקון האשה שייך בונה כלשונא דקרא דויבן, אכן מדברי הרמב"ם (פכ"ב מה' שבת הכ"ו) דכתב אין גודלין את שער הראש ואין פוקסין אותו, מפני שנראה כבונה, וכן (בפכ"ג הי"ב) דכתב לפיכך אסור לכחול וכו', ולא הזכיר אשה דוקא,

תוס' שם. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט' סימן מד) מ"ש השואל על המהרש"א שכתב בשוב דברי החוס' דלא ילפינן מהקמת המשכן אלא ממעשה המשכן עיי"ש, וקשה דמפורש (לעיל ל"א ע"ב) גבי סותר דילפינן מהקמת המשכן עכ"ל.

והשיב: כבר העיר בזה בספר יד דוד שם (שבת ז"ה) וכתב שם דדוקא לענין שיהי' חייב בסותר ובונה בלא תועלת כלל א"א ללמוד מהקמת המשכן דכנה"ג ל"ה מלאכת מחשבת ובמשכן שאני שהי' עפ"י ציווי השם אבל לענין סותר ע"מ לבנות במקומו שפיר ילפינן והאריך בזה קצת.

ובואה שהעיר השואל בדברי החוס' שכתבו דשאני כים דה"נ סגי לי' אי יתיב בחד דוכתי, והעיר דא"כ כשמוציא טיכל יהי' רק משאל"ג מין דגס בביתו היה עושה כן. עכ"ל. ע"ז כותב: לענ"ד הפי' בהחוס' להיפוך דבכים אם הי' יתיב בחד דוכתא הי' סגי לי' בלא כים למנות ראיותיו או נקיים, דגבי בעל קרי אינן מטמאים עד שתאט טומאתן לחוץ כדמוכח בנדה (מ' ע"א) וא"כ אם הי' יתיב בחד דוכתי יוכל לבדוק המקום אם יא' לחוץ הויבה משאל"כ בטיכל מה שצריך הטיכל בכ"פ זו הו' צריך לגופו. ע"כ.

תוס' שם. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן סב).

עמוד ב'

גמ'. אימור דפטור ר"ש מחיוב חטאת אימורא דרבנן מיהא איבא. מכאן דוחים האחרונים דברי הפני יהושע (לעיל מו ע"ב) בחד"ה דכל היכא דמכין וכו', שכתב דנראה לו דהא דשמעינן לר"ש דס"ל מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה, היינו דוקא מחיוב חטאת, מין דליכא איסור סקילה במזיד, דקרא דכל העושה בו מלאכה יומת נסמך למלאכת המשכן דכתיב ביה מלאכת מחשבת. וכדאיתא בחגיגה (י' דמה"ט קרי לה כהררים התלויים בשערה. אבל מ"מ מודה ר"ש דאסור מדאורייתא משום לאו דלא תעשה כל מלאכה שנאמר בסיני קודם מלאכת המשכן. ובסנהדרין (נו:)) אמרי' שנעטו על השבת במרה. וא"כ אין סברא לפוטרו משום מלאכת מחשבת שלא נאמר עד הקמת המשכן. ועוד דאפי' במלאכת יו"ט שנעטו בפרש' החודש הזה לכם, סתמא כתיב כל מלאכה לא יעשה בזה. ומהיכא תיתי לחלק במשאל"ג בין שבת ליו"ט. (ועפ"י יישוב קו' החוספות שם.) עיי"ש. דהא כאן משמע בהדיא

מוכח דאין חילוק בזה, והש"ס ופוסקים דנקטי בנשים, אורחא דמילתא נקטו, משום דשכיח יותר בנשים.

שוב כותב: אמנם יש לדון מה היה בכלל גודלת ופוקסת, הנה הרמב"ם בפי' המשניות כ' גודלת לעשותו עבות ופוקסת היא הנותנת שער על הזדדים עיי"ש, וכ"כ הרע"ב, והביא ד' התרגום עבות גדילת, וכ"כ בערוך (ערך גדיל) על ד' הש"ס בשבת הנ"ל, פי' הגודלת, מעשה עבות תר' עובד גדילין, וכ"כ בערך קלע, על הקורין לקליעתא בניתא, מעשה עבות תרגום עובד קליעה עיי"ש, ובפי' רש"י על התורה (פ' תזריח כ"ח, י"ד) על הקרא דמעשה עבות, מעשה קליעה חוטין ולא מעשה נקבים וכפלים כאותן שעושין לבורות, אלא כאותן שעושין לערדסקאות, וכ"כ הרשב"ם וסיים בעין חבלים שלנו עיי"ש, והיא מה שקורין בלעז

געפלאכטען, ומש"כ הרמב"ם לענין פוקסת, בזה דעמו כפי' רש"י במתני' שם, וכמו שפסק בספר היד כנוכח, ועיי' בזה במג"א (שם סוס"י ש"ג) בשם הריב"ש, דדוקא על ידי שמן טרוף במים ובמסרק אסור, ובלא"ה שרי עיי"ש, והנה בנד"ד אף דאינו געפלאכטען ולא על ידי שמן טרוף מכל מקום הוא מתקיים על ידי הקרקס שנותנים בשער, וצ"ע. ע"כ.

מתני'. **ובן הבוחלת.** עיין בשו"ת פעולת זדיק (חלק ב סימן מז).

גמ'. **במלקט לבנות מותר שחורות וכו'.** כבר דנו הפוסקים במי שנחלבה זקנו ושערו בנערותו אי מותר לנבעו כדי שלא יהא נראה זקן, ואכ"מ.

דף צה ע"א

גמ'. **בוחלת משום צובעת וכו'.** בשו"ת אדמת קודש (ח"א חלק א"ח סימן ה) חתמה על הרמב"ם שכתב שטעם איסור כוחלת משום דהוי ככותב, דמשמע דפסק כאוקמתא קמייחא בשם רבי אבין. ולדעת ר' אבין אוקי דגודלת הוי משום אורגה ופוקסת משום טווה. ואילו הרמב"ם פסק (בפ' כ"ב) דגודלת ופוקסת הוי משום בונה ובאוקמתא דר' אבהו, ולדעת ר' אבהו כוחלת הוי משום צובע וא"כ קשה עובא דפסק כוחלת כדעת ר' אבין, ובגודלת ופוקסת פסק כר' אבהו. ונרא' דמזכה שטרא לבי תרי וצ"ע רב. וכן הקשה הלחם המשנה, והשלטי גבורים, גם החי"ט הקשה קו' זו והניחה בתימה].

ובותב למר: דאפשר לומר דהרמב"ם פסק כאוקמתא דרבי אבהו דהיא אוקמתא בתייחא ולכן פסק בפ' כ"ב דגודלת ופוקסת הוי משום בונה. אכן כוחלת לא פסק כרבי אבהו דהוי משום צובע. משום דהרמב"ם איל לשיטתיה שכתב בפ"ט דין י"ג ח"ל ואין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים אבל צבע שאינו מתקיים כגון שהעביר סרק וכו' פטור שהרי אתה מעבירו לשעתו ואינו צובע כלום וכל שאין מלאכתו מתקיימת בשבת פטור עכ"ל ז"ל. וכתב הה"מ ז"ל דזה נלמד מדין הכותב שאינו אלא בדבר המתקיים כדמנן פ' הבונה זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב ע"כ. נמצא כללן של דברים שכל צבע שאם רוצה האדם להעבירו בשעתו ויכול הוא להעבירו מכל

וכל אפי' אם הניחו ולא העבירו אינו חייב משום צובע. הכא נמי בכחול יכול הוא להעבירו לשעתו הוי כצבע שאינו מתקיים ולכן פסק ז"ל כוחלת דהוי משום כותב ובאוקמתא דר' אבין ז"ל משום צובע מטעמא דכת"י. עיי"ש באריכות.

ועיין שם לנידון שאלתו בחד שפיל לו חולי בפניו בשבת וגרפא ד' אחד מפניו, ולהשקיט הכאב והנער רושמין בדיו על הנפת חותם של שלמה שזורתו כזורת מגן דוד, ומסוגל הדבר וצדוק ומנוסה, והשאלה אם מותר לומר לגוי שיכתוב לו חותם זה על הנפת בשבת. ומסיק להיתר עיי"ש.

גמ'. **ובי דרך בנין בכך וכו'.** עיין בשו"ת אבני מר (חא"ח סימן רט"ו) שכותב לומר שעצם הדין דיש בנין באלם במחלוקת שנויה בסוגיות חלוקות, וכן בדברי הפוסקים, ושלדעת הגאונים והרמב"ם אין בנין באלם כמו בכלים, ורק מדרבנן מיהא אסור, עיי"ש.

ובשו"ת צ"ח אליעזר (חלק ט"ו סימן כה) כותב דיש מקום לומר דזה שיש דין בנין באלם הוא רק בדבר שבונה בגופו ומגופו דומיא דההיא דויבן את הצלע מלמד שקליעה וכו' שילפינן מזה לגודלת ופוקסת, שזה גם כן בגופה ומגופה, וכן אסרינן משום כך בדף קמ"ז ע"ב בחומרי שדרה משום דמיחוי כבונה, דהוי ג"כ חיקון בגוף האדם ומימיה וציה, אבל כשמחבר אל האדם גוף זר אזי שפיר יש לומר שצבה"ג אין דרך בנין

בכך, דמלכד שלא היה זה במשכן לא מצינו גם שום גילוי דקרא לכך שיחשב ויקרא בכה"ג בנין, עיי"ש בנידון שאלתו.

וכסברא זו כתב בשו"ת אגרות משה (תאו"ס ח"ב סי' פ"א) שגשאל אודות שיניים תוחכות שנקבעו באופן שלא יוכל להוציאם ונתרחש שנפלו בשבת אם מותר להכניסם כדי שהיה לו נקל לאכול, והשיב להחיר ושלין בזה משום תקוני גברא, והזכיר בדבריו מעין ודומה לסברא הזו, דחיקון גברא נקרא כשהוא חיקון בהגוף אבל לא במה שמחבר לגופו דבר אחר, עיי"ש.

גמ'. **אשה לא תעביר סרק על פניה וכו'.** בדבר השאלה אם מותר לאשה להתקשט בליפסטיק (LIPSTICK) או לתת פודר (POWDER) על פניה בשבת, עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח א' סימן קיד) שכתב דאסור לאשה להתקשט בליפסטיק, משני טעמים מאיסור ממחוק ומאיסור צביעה ואם הוא לה שליכא ממחוק יש עכ"פ איסור צביעה. וכן אסור לאשה לזבוע את פניה מדין צביעה. אבל לזרוק את הפאודער לבן על הפנים שלא מתקיים כלל אין בזה איסור צביעה.

ועיין בספר קצות השלחן חלק ח' (סימן קמ"ו אות ב') שכתב שכל שאין הצבע נדבק יפה בנצבע לא שייך בו גדר צביעה, ולכן יש להחיר להשתמש בפודר בשבת. ע"ש.

אמנם בשו"ת מהר"ם בריסק חלק א' (סימן כ"ג) כתב, שצפודר לבנה שאינה עשויה לשנות צבע עור הפנים למראה שונה, יש להחיר, אבל צפודר צבעוניות שמשנה גוון עור הפנים למראה אחר, יש לאסור כדין העברת סרק. עיי"ש. ועיין מ"ש בח"ב (ס"ס עח) שהביא מי שהעיר על מ"ש להחיר באצקת פודר לבנה, מהירוש' פ' כלל גדול הדא אימתא דשרקה אפה חייבת משום מלבן, וכי, דאף דהכי אימתא צירוש', הא חזינן דהש"ס בבלי (שבת נה) לא ס"ל כוומיה. ולפ"ד הירוש' ק' שא"כ יהיה אסור לרחוץ פניו משום מלבן, וי"ל דמלבן מה"מ לא שייך אלא בשפשוף, כמ"ש בתפארת ישראל, ובשו"ת ערוגת הבושם (סי' פ). ורבנן נמי לא גזרו משום כבוד הבריות, וגם היא גזרה שאין רוב צבור יכול לעמוד בה למנוע רחינה בשבת ויו"ט. וע' שבת (נ:). ע"כ.

ועיין בשו"ת בית ישראל (סימן נ"ו) שכתב לאסור נתינת אצקת פודר בכל ענין.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סימן לב) אם נכון לקבל בשבת זאנענצאל (SUNBATHING) (היינו שמיים עננים כנגד השמש, שהשמש ישרוף אותם), הרבה עושין זאת לרפואה, והרבה עושין זאת, בשביל ליפות ענמן, אם מותר לעשות זאת בשבת ובפרט שיש שמשימים נגד פניהם, לוח המנופה כסף כדי שימשיכו כח השמש ביותר עליהם.

ולאחר אריכות דברים אם יש בזה משום רפואה, כותב: אבל עדיין נשאר לנו, מה דעושין כן אף שלא לרפואה, אלא ליפות, אבל באמת גם זה אינו, דהא גופא אסור, עי' (סי' ש"ג סעי' כ"ה) דבהעברת סרק על פני, איכא משום לזבוע, ומטעם זה אסורה לטוע על פני' בלך, דכשנוטלתו מאדים הבשר, ומקורו בש"ס (שבת ז"ד ז"ה), ובירושלמי שם (פ"ו ה"ב), הדא אימתא דשרקה אפה, חייבת משום מלבן, עי' בקה"ע שם, ומשמע דאף אם עושה ללבן בשרה, אסורה, והרבה ענינים מצינו דאסור משום תקוני גברא, ובנין, מדא' או מדרבנן, ואף רק משום מיהוי כמתקן, כמו בטבילה וכיב"ז, כמבואר בש"ס (שבת קכ"ג ע"ב ובסו"פ חבית, ובי"ה דף י"ח יצמות מ"ו כתובות ה' ע"ב ועוד בכמה מקומות) וברמב"ם וש"ע השייכים לכל הג"ל, וא"כ בודאי גם מה דמניח ענמו כנגד השמש ליפות ענמו ג"כ הוא משום כל אלה, ומה דהוא אינו עושה כלום, ל"מ להיתרא, דהרי גם בטובל במקוה, אינו עושה רק מה שהולך לטבול, וכמו כן הכא, מה דמניח ענמו כנגד השמש, זה בענמו הוא מעשה.

ולבסוף מסיק: ועוד כל זה, אם יש לו חטונג והנאה בשעה שמונח כנגד השמש, אבל כנודע, דבשעה שהשמש בוער ביותר, יש לו צער מזה, וא"כ שוב שייך, גם לאסור מטעם הרמב"ם (פכ"א מה' שבת הכ"ט), דלהכי אין רוחצים במי משרה וכו', מפני שכל אלו צער הן, וכתיב וקראת לשבת עונג עיין שם. ועוד שייך בכל אלה, משום מה שכתב בחשו' מ"ס רבים, הובא בשערי תשובה (סי' שכ"ו), דאסור לרחוץ במרחצאות שהם לרפואה, וקרוי שבתים לדי חילול שבת דא' עיי"ש, וכמו כן באלו הזאנענצאלער, שנכונים ונשרפים מחום השמש, ונזרמים למשיחות מקודם ולאחריו, ובאים לדי חילול שבת דא' ודרבנן, וחזן לזה, המעשה בענמו גורם לעשות משבת חול ח"ו, ע"כ אין לעשות כן בש"ק. ע"כ.

וע"ע בשאלה זו בשו"ת חלקת יעקב (ח"ד סי' יז).

גבו'. שם. עיין במשנה ברורה בשע"ז (סי' שג ס"ק סה) שכתב להעיר במ"ש בש"ע (ס"ס ש"כ) שיש ליזהר שהאוכל תומים או שאר פירות הצובעים שלא יגע בידיו לצבעות במפה משום צובע. וכ' המג"א (שם ס"ק כה), ואע"פ שצובע פיו וידיו בהן, ליכא למיחש, משום שאין צביעה אלא בדבר שדרכו לצבוע, ולא דמי למ"ש בש"ע סי' שג סכ"ה שאסור לאשה להעביר סרק על פניה בשבת משום צובע, דאשה דרכה בכך. וקשה שא"כ יהיה אסור לאשה לאכול תומים ולפת אדום ושאר פירות הצובעים, שעל ידי אכילתה היא צובעת שפתותיה.

וב' לישב, דדוקא בהעברת סרק על פניה יש לאסור שהוא דרך צביעתה לנוי, משא"כ באכילת תומים וכיו"צ שהפסיק רישיה הוא רק לשפחים, שבה גס באשה נראה שאין דרך צביעתה בכך, ולכן לא מצינו להפוסקים שיתלקו בזה בין איש לאשה. אף שלשון המג"א דחוק קצת לפ"ז. ע"כ.

גבו'. החולב והמוחבץ. עיין בשו"ת זיץ אליעזר (חלק ב' סימן ג) בדין חליצה בשבת באריכות.

גבו'. חולב חייב מישום מפרק. עיין ברמי יוסף (סימן שכת) בשם הרדב"ז (ח"ב ב' אלפים רב) לענין חולב שהחויב משום מפרק, שכתב ח"ל: חולב דדי אשה לחולה שאין בו סכנה יש להסתפק אם יהי' שיעור כגורגרת בחלב בהמה ולפי"ז יכול לחלוב פחות מכגורגרת כיון שאין בו איסור תורה לחולה, או"ד כשהולב לרפואה שיעורו בפחות, ונראה שאם צריך לשחות לרפואה שיעורו כגורגרת ואם צריך לרפואה עין כשיעור ההולאה דהמוציא חלב אשה. עיי"ש.

גבו'. מוגבן חייב מישום בונה. האחרונים חקרו אם יש לחייב בעשיית גלידה בשבת משום בונה, כגון להכניס דגים עם המרק שלהם לתוך מקרר, ובליל שבת קדש כשמוציאין אותו מהמקרר עדיין הם מים ומחזירין אותן, וביום שב"ק כשמוציאין אותן לסעודה הבקר או לסעודה שלישית הם מוגלדים.

הנה דעת הפתח הדביר (סי' שכ"ה אות א') לחייב משום בונה שהרי מתיך את השלג ע"י גילגולו במלח ומקפיה המשקה ועושהו גולס א' והוי' תולדות בונה דשייך אפילו בדבר מאלל כגון המגבן את הגבינה וכו'. וכן בשו"ת לב חיים למהר"ם פלאג"י ז"ל (ח"ב סו"ס קצ"ב) העלה ג"כ לחייב בעשיית הגלידה בשבת משום בונה כדאמר' כאן מגבן חייב משום בונה,

והרמב"ם פי"ג הי"ג כתב וכן המגבן את הגבינה ה"ז תולדות בונה עיי"ש

ובספר שביטת השבת (ח"א דף ה' סי' ב') מביא מספר פתח הדביר הנ"ל להסתפק אם מותר לעשות גלידה בשבת, ובשביטת השבת שם דן להיכא דמניח ונעשה לצד קפוי, וכן לענין מרק רגלי בהמה, ומרק דגים ולא הזכיר כלל בונה, ודן שם דלכאורה יש כאן מכה בפטיש אבל עפ"י דברי רש"י שבת ע"ד ב' דנעשה מאליו ליכא משום מכה בפטיש ניחא ואח"כ דן בזה משום נולד מסיק דגם נולד ליכא הכי. ובספר דובב מיישרים להגאב"ד טשעבין (סי' נ"ה) דן בזה אם מותר לעשות קרח בשבת וכתב לאסור משום נולד וכו', עיי"ש.

אך אף אם אין בעשיית גלידה משום בנין, מ"מ כשעושים אותו בידים יש בו משום מכה בפטיש. עיין בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' של"ד) לענין שביטת קרח במים דל"ש מכה בפטיש מכיון שלא נגמרה מלאכת מוליד עד שימס במים וזכה"ג שהמלאכה נגמרה אח"כ מאליה ל"ש מכה בפטיש כמ"ש רש"י שבת ע"ד עיי"ש, משמע הא בידים איכא משום מכה בפטיש ורק כשנגמר מאליו אין בו משום מכה בפטיש. עיין בכ"ז בשו"ת זיץ אליעזר (חלק ו' סימן לד).

ובגוף השאלה ראה עוד בשו"ת חלקת יעקב חלק ב' (סי' צ"ח). ובשו"ת אהל משה חלק ב' (סי' קא). ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קיט, וח"ג סי' נ"ה).

גבו'. שם. עיין בשו"ת רב פעלים ח"א (חאו"ח סי' יט) שהביא קו' עלומה לפמ"ש כאן מגבן חייב משום בונה, א"כ איך תומכין הגבינה לחמיכות דקות בשבת, וכדמנן (דף קכב:) מגרה לגרור זה הגבינה, הא הו"ל סותר וכו'. עיי"ש. וכן הקשה העטרת חכמים (חאו"ח סי' ו). ועמ"ש בת' בשמים ראש (סי' שנו). עיי"ש.

גבו'. שם. עיין בפני יהושע חוס' ד"ה והרודה, וכן בבינה (דף יב ע"א סד"ה אבל) שלא אמרו מגבן חייב משום בונה אלא דוקא במגבן כדי לייבשם ולהניעם לזמן מרובה דזכה"ג צריך לעשותם ולתקנן כעין בנין כדי שיתקיים ולא יתפרק, אבל במגבן כדי לאוכלה לאלתר באותו היום לא דמי לבנין כלל. עיי"ש

אך בספר ישועות יעקב (סימן שיד) דייק מדברי תוס' בשבת (ד"ה והרודה) דאעפ"י שאין

מותני'. התולש מעציץ נקוב וכו'. עיין בשו"ת מנחת שלמה (סימן מ) דין שבעים בענין נקוב. ועיי"ש מ"ש בתוס' ד"ה ורמינהו.

תוס' ד"ה המכבד והמרבץ. עיין מהרש"א. ועיין בס' תוספת שבת (סי' שלו סק"ב) שהביא דבריו וכ' עליו, ולא ידענא איך נעלם ממנו הגמרא (שבת קג) דלר"ש חייב צפ"ר. ע"כ. ועיין עוד בשו"ת עמק הלכה (תאו"ת סי' נח).

תוס' ד"ה והרודה. בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' תאו"ת סימן סט) נשאל ע"ד התמי' של תוס' רודה אוכל נפש הוא ואמאי חייב כו' וגם נימא הו"ל כו', ותמה ע"ז השואל אמאי קני להו למרץ ע"ז כמו שח' בעצמם על תולש פירות האילן בריש בינה דף ג' דאסור ביו"ט מקרא 'אך' שלא לקצור, וכ' השואל ד"ל תוס' ס"ל דרש זה אסמכתא הוא ורק מדרבנן אסור.

והשיב מהרי"א: הנה אין לספק בזה כלל דבהדיא כן הוא דעת תוס' שבת ז"ה שם סוף ד"ה הרודה כו' שכתבו ח"ל ונ"ל שאסור מדרבנן דהו"ל עובדא דחול כי היכי דאסורין טחינה והרקדה ביו"ט עכ"ל. אמנם מעלתו חזר והקשה ע"ז כיון דעבר מיהת על איסור דרבנן בלתי ספק שאסור לחללה ביו"ט וא"כ הו"ל מלאכה שלא לצורך. וגם לאורחים לא חזי מה"ט ודומה לחופה מיו"ט לחול דלוקה כו' כעין דאמרי' המקדש בחיטי קורדנייתא עכ"ל בקינור. ודברים תמוהים תמה דא"י יחינא ליה דאם עבר ורדה אסור לחלו ביום טוב לפי שעבר איסור דרבנן מ"מ לא מקרי מלאכה שלא לצורך ללקות עליה. כיון שמניעת האכילה הוא רק ע"י שאסרוה לו רבנן וכמ"ש תוס' כה"ג בהדיא בשבת דף ד' ע"א בד"ה קודם כו' יעו"ש. ואין זה ענין כלל לחיטי קורדנייתא דהתם סוף סוף לא יחיד לה מידי ובמה מתקדש לו וזה פשוט עי' בד"ש סי' כ"ח ס"ק.

אבל ביותר אני תמה על מעלתו נ"י איך הוציא מפיו דבר זה לומר בלתי ס' כיון שעבר איסור דרבנן ורדה חלת דבש שאסור לחללה ביו"ט. אמתמה הרי ע"כ לא פליגי אי דרשה דאך שלא לקצור הוא דאורייתא אי דרבנן אלא אם הוא לצורך יו"ט. אבל שלא לצורך לכ"ע דאורייתא הוא. וא"כ אם אכלו אחר שרדה עבר רק אדרבנן ואם לא אכלו עבר אדאורייתא. והרי אפילו באיסור שבות דרדיית הפת בשבת שגזרו עליו רבנן בפירוש מ"מ מותר לו לרדות קודם שיבוא לידי איסור סקילה או איסור חטאת וה"ה איסור לאו דאין חילוק

מתקיימת המלאכה כלל כגון המגבן לצורך יו"ט הו"ל מלאכה.

ובדברי הפנ"י הנ"ל עיין בשו"ת מהרש"ס (חלק א' סימן קסב) שהביא דברי הירושלמי (פ"ז לשבת ה"ב) מה בנין היה במשכן שהיו נותנים קרשים ע"ג אדנים ולא לשעה היתה אר"י כיון שהיו חונים ונוסעים על פי הדיבור כמי שהוא לעולם אר"י כי רב מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה הדא אמרת בנין לשעה בנין ע"ש [והובא ברשב"א שבת (דף ק"ב)]. ובתשו' ח"ס תאו"ת סי' ע"ב דין הפארסאלין [המטריות] העלה דלהש"ס דילן הלכה דדוקא התם דהו"ל על פי הדיבור הו"ל קבוע לעולם אבל בנין לשעה אינו בנין ע"ש.

ובזה יתיישבו דברי הפני יהושע הנ"ל שח' קו' תוס' בהא דכל בונה ביו"ט יופטר משום מחוך שהותרה מגבן והוא ח' דמגבן הו"ל בנין לשעה ול"ה בנין כלל ע"ש. והוא נגד ירושלמי הנ"ל דדייק דבנין לשעה הו"ל בנין ולפמ"ש נחא. ע"כ.

ועיין בשו"ת עטרת חכמים (תאו"ת סימן ו') שכתב לדחות דברי הפני יהושע הנ"ל מהירושלמי המזכר.

גמ'. והרודה חל"ל דבש וכו'. עיין אריכות גדול בשו"ת באר יצחק (חלק א' תאו"ת סימן יג) בענין בנין ביו"ט אם אסור מהתורה או אינו אסור אלא מדרבנן. גם למרץ הקו' לשיטת הרמב"ם דס"ל דבנין ביו"ט אסור מה"מ תקשה קושיית תוס' בשבת ד"ה והרודה כו'. עיי"ש כמה דברים מחודשים בסוגיין. וע"ע מ"ש בשו"ת עין יצחק (חלק ב' אה"ע סימן י' אות ט).

גמ'. אמימר שרא זילחא במחוזא וכו'. עיין בשו"ת ויקרא אברהם (י"ד סימן ד) ח"ל: ודע דלפי חילוק הרא"ם והפר"ח דדבר שגזרוהו על מקום מיוחד בבטל הסיבה בטל המסובב ז"ל גם מ"ש אמימר שרא זילחא במחוזא אמר טעמא מאי אמור רבנן זילחא אסור משום אשווי גומות הכא ליכא אשווי גומות ז"ל דהכי אמרו צפי' כשגזרו דוקא במקום דחיישינן לאשווי גומות, ע"כ.

גמ'. והאידנא דס"ל בר"ש שרי אפי' לבתחלה. עיין בשו"ת הריב"ש (סימן שצד). וע"ע בהעמק שאלה על השאלות (פרשת אמור - שאלתא ק"ה).

אין בנין בהמ"ק דוחה יו"ט הא לא הוי אלא שבות, ע"כ. ולישב קושית החוס' אמרתי דהנה מגבן שיעורו כגרוגרת ובוהה הוי בכ"ש והנה סברת מתוך יען שינא מלאכה זו מכלל לא מעשה מלאכה ע"כ הותרה לגמרי אפי' בלא צורך אוכל נפש ולפי"ז כל שהו מגבן מעולם לא היתה בכלל לא מעשה מלאכה שהוא פחות משיעור ובכ"י האי גוונא לא שייך מתוך שהותרה שלא היה מעולם בכלל איסור, וכמו כן מצינו בחוס' זבחים דף ל"ג דלא שייך מתוך האיד דלא אסור, וז"ל מתוך שהותרה מגבן כגרוגרת הותרה בוהה בכ"ש וכמו כן לא מצינו מתוך בסוגית הש"ס.

וע"ז השיב: אני בעניי לא אבין דעת קדושים, דלא מנאמי לענ"ד ראייה מפורשת דהא דאין בנין בה"מ דוחה יו"ט הוא דאורייתא, ורש"י שם פירש דהוי דומיא דשבת, ובאמת ק"ק לפ"ז מה קאמר הש"ס יבמות (ו ע"א) טעמא וכו' דילמא לעולם דליכא הו"א דדוחה לאו שיש בו מיתת בית דין ולשבת לא אכטריך באמת ורק מפני יו"ט אכטריך ואי דא"כ למה לא נכתב אלא יו"ט דילמא לעולם מייירי בי"ט די"ט ג"כ שבתון מקרי רק לא שבת שבתון, אבל אי אמרינן דמדאורייתא באמת ליכא איסור בנין בהמ"ק בי"ט ניחא.

ג לא זכיתי להבין חירון הגאון בעל מאורי אש דחייב עוד משום מכה בפטיש ותמה דהן אמת דסוגי' דשבויות איתרצה שפיר, אכן באמת בנין בהמ"ק אינו דוחה יו"ט אף באמצע הבנין כנראה מסמימת הרמב"ם ופרט מפירש"י דהוה דומיא דשבת והדרא קושין לדוכתין. ויכול להיות דמדברנן אסור, והא דאין שבות במקדש, מלבד דאין זה כלל בכ"מ, ועיינן בחי"ט וברע"ב פ"ה מ"ה דחמיד, לא ברור לענ"ד אם יש ראייה לכלל דאין שבות במקדש בבנין בהמ"ק, דלא מצינו לענ"ד רק בעבודת הכהנים וכדומה לא בתחלת בנינו וזל"ע.

ותירוצי מעלתו לא הבנתי, דזה אמת אם היה בוהה כגרוגרת ומגבן בכ"ש אין לומר מתוך דהא רק שיעור כ"ש של בוהה דהוי כגרוגרת הותר והא דבאמת ה' מותר אף לגבן שיעור בוהה דמיון דהותרה הותרה עכ"ז לא מצינו מתוך כו דעכ"פ לא הותרה הותרה רק מה שהוא חצי שיעור אלא בוהה, אבל מיון דבאמת הוא להיפך דבוהה בכ"ש ומגבן כגרוגרת וממיון דמגבן קצת עבר על איסור בוהה ויש בכלל מאחיס מנה ולמה לא נאמר כאן מתוך. ע"כ.

וע"ע בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן לה).

בדאורייתא בין לאו לכרת כדאיחא בכ"מ וכדקיי"ל בש"ע א"ח סי' רנ"ד ס"ו. מכ"ש איסור זה שהמניא מעלתו שלא לאכלו שלא מצינו שגזרו עליו כלל ודאי וכ"ש אמרי' שלא אסרו לו לאכול ואדרבא נהפוך הוא דמנה וכו' פין אותו לאכול כדי שלא יעבור דאורייתא אם לא יאכל לדברי מעלתו ועכ"פ לא אסרוה באכילה.

ועוד אפילו לזד האבעי' בגמרא ריש שבת דף ד' הנ"ל שלא הסירו לו לרדוה כו' היינו שעכ"פ ירויה בזה שלא יעבור על איסור דרבנן ברדיית הפת אף שעי"ז יעבור איסור דאורייתא העמידו דבריהם במקום כרת עי' מג"א סי' רנ"ד סקכ"ב משא"כ בני"ד אף אם לא נאסור לו לאכלו מ"מ כבר עבר אדרבנן שרדה חלות דבש ואם לא יאכלנו יתוסף לו עוד איסור דאורייתא כנ"ל. א"כ מהי חיתו כלל לאסרו באכילה וכי מי שאכל שום וריחו נודף וכו'. ותדע עוד דהא קיי"ל כמ"ד מעשה שבת דרבנן א"כ מ"ש דנקט מחני' ובריייתא פלוגתא דר"מ ור"י וריה"ס במבשל בשבת ולא נקט כן במבשל ביו"ט לחול בכה"ג דלא שייך הואיל כו' סמוך לביה"ש ולא מתוך כו' כגון שאינו צורך קצת וע"כ דליכא פלוגתא כלל ביו"ט ובכל אופן ולכ"ע שרי ואפילו מנה איכא לאכלו כנ"ל ועי' רי"ף ורא"ש ביצה ל"ו ע"ב בשם ירושלמי וכולן האסורים משום שבות ורשות כו' אם עליהן בין שוגגין בין מזידין כו' מה שעשה עשו ועי' בשלטי גבורים וביש"ש שם ועי' ש"ך ח"מ סי' כ"ח אי אמרינן אי עבד ל"מ ועי' שעה"מ הל' גירושין ותיקון יד אליהו מזה אבל ברדיית דבש לא שייך כ"ז דא"כ לא אהני מעשו אינו אסור באכילה כנ"ל שוב מנאמי בתשובת ריב"ש סס"י רנ"ד במי ששחט מיו"ט ח' דר"ה ליום ב' בשוגג אומר מותר הוא והעלה אפילו עבר ושחט ובישל במזיד הבשר הנשחט והתבשל מותר כמו באופה מיו"ט לשבת בלא עירוב תבשילין דקיי"ל לא קנסי' לי' לאסרו דיעבד מיון דמדאורייתא קיי"ל הואיל כו' ומכ"ש עבר בשוגג ואע"ג דמבשל קניס ר"י שוגג אטו מזיד שאני התם דאיכא איסורא דאורייתא משא"כ ביום טוב מדאורייתא אמרינן הואיל עש"ה. ועי' ביצה י"ז ע"ב. ע"כ.

תוס' שם. עיינן בשו"ת רבי עזריאל (ח"א-או"ח סימן פו) דברי השואל שכתב: החוס' בשבת דף ז"ה הקשו מיון דמותר לגבן א"כ נפל ביתו ביו"ט יהי מותר לבנותו משום מתוך ומירצו דאסור מדרבנן, והביא אדמ"ו בספרו שו"ת אמרי אש [סימן מא] משם אא"ז הרב הגאון מו"ה דוד דייטש קוש"י ענומה א"כ אמאי

ע"פ שטח הקרקע לא מלמעלה למטה ושפיר היא מוכרת דאין תחומין ובה בקפיצה ושמור זה.

ועד"ז י"ל מ"ט לא מחפלים במוצאי יום טוב על אלי' דהרי גם ביו"ט איכא אי' תחומין דאורייתא לפמ"ש וכו', י"ל דהא בנהרו' וימים ליכא משום תחומין דאורייתא להרמב"ם כנ"ל וכיון שהנחנו ששבתת גופו של אלי' בג"ע התחתון ונהר יוצא מעדן והיא לד' ראשים וכל הנחלים הולכים אל הים ומהים אל הנהרות נחלי מים א"כ יכול אלי' לבוא בשבת ויו"ט ביאורים של מים אלא הש"ס עסיק ובה בציאת אליהו למקום לשבת הגזית בירושלים כמ"ש הריטב"א דלאו לב"ד הגדול ממש קאמר אלא למקום לשבת הגזית וביירושלים מיום שבתם חזקי' מי גיחון אין שם נהר אלא מי שילוח ועין עיטם שאינם נמשכים מהים כנהרות הגדולות אלא מי קיבוץ מההרים וכן אפשר בסורי' ונהרדעא ע"כ קשה להו' איך אתא בשבת ואין לומר בציאתו יפתח סחימת חזקיהו את מי גיחון כאשר יהי' באמת לעתיד לבוא דבשבת א"א דהוה משום בנין כחופר גומא ואך למ"ש חוס' בשבת ז"ה ע"א ד"ה והרודה דלמאן דאית לי' מתוך ואית לי' מותר לגבן ביו"ט לא נאסר בנין ביו"ט אלא מדרבנן משום עובדא דחול שפיר יכול לבוא ביו"ט ע"ד הג"ל ומשו"ה לא נהיגי' להזכיר במיו"ט אלא במש"ק. עכ"ד ודפס"ת.

תוס' שם. עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן ה). ושו"ת חתם סופר (חלק ז סימן טז).

תוס' ד"ה שרא זילחא. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן טז) ח"ל: והנה להודיע עוד גרגיר אחד קטן, בראש אמיר אמירה נעימה, והדבר אינו צריך עיון רב. יע"ן בתוס' ד"ה שרא זילחא במחאה, אודיעו מה שכתב מהרש"א ז"ל דלרבנן לא הוה שבות כלל, רק הש"ס קאמר [לרבנותא] אף אי הוה [המקדש] אינו מרופף, אין שבות במקדש, ולקושטא דמילתא [דהוי מרופף] ליכא שבות כלל. העלים עיניו באותה סוגיא בפסחים [ס"ה ע"א] מחירון של רב אשי שמוכה (ע"כ) [דע"כ] איכא שבות לרבנן, וי"ע גדול. אצל הפירוש הפשוט עפ"י מה שכתבו חוס' לעיל כ"ט ע"ב ד"ה גזירה וכו', ובית המקדש לא הוה רק בית אחד ואיכא למיגור אף במרוץ, אלא אין שבות במקדש.

ויעיין מה שכתבו חוס' ד"ה והאידנא וכו' בשם בעל הלכות גדולות דשרי אפילו כיבוד, וכתב הרשב"א בחידושו [ד"ה והאידנא] דבה"ג פירש [הא]

תוס' שם. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק א (או"ח) סימן קנ) שכתב: ומאז אמרתי דמוכה מש"ס דשבעות דנורף מזה לא הוה נורף, דאל"כ חתם (ט"ו ע"ב) אין בנין מקדש דוחה יום טוב, והלא בנין אינו אסור אלא מדרבנן דאמרינן מתוך כמ"ש חוס' בשבת ז"ה ע"א ד"ה והרודה וכו'. ושם הדרינא, דזה ליכא אלא בעושה חול וכוונתו או מקדש אבנים, אצל הבונה בטיט וסיד ממרח ועושה כמה מלאכות דאורייתא, ועיין שבת ע"ד ע"ב האי דעבד חביתא תגורא חלתא ע"ש. ע"כ.

ויעיין בשו"ת רבי עזריאל (ח"א-או"ח סימן פז) שמיישב קו' החת"ס הנ"ל בד"א.

תוס' שם. עיין שו"ת חתם סופר (חלק ו-ליקוטים סימן נח) שעמד על מה שנהגו עלמא במילה לאמור זה כסא של אלי' זכור לטוב, וגם מחפלים המוהלים שיעמוד אלי' על ימינם לסמכם חה אומרי' אותו אפי' בשבת, הא א"א לבוא בשבת משום ספק תחומין למעלה מיו"ד, ובטש"ע או"ח דמשו"ה מזכיר פיוטי' שיש בהם אלי' במוצאי שבת משום שלא הי' אפשר לו לבוא לא בע"ש ולא בשבת מפני תחומין.

ובותב: אצל האמת יורה דרכו כי מעולם לא עלה אלי' בגופו למעלה מיו"ד טפחים אך נפרדה נשמתו מגופו שם והנשמה עולה ומשמש למעלה בין מלאכי שרת וגופו נמדקדק ושורה בגן עדן התחתון בעוה"ז וביום הבשורה במהרה בימינו תחלבש נשמתו בגוף הקדוש הלו' ואז הוא ככל אדם מחכמי ונביאי ישראל והוא מוסמך מרביו אחיה השילוני או ממרע"ה אם הוא פנחס והוא יסמוך את חכמי ישראל ואז יש לו דין ככל בני ישראל וכן בכל פעם שמתגלה ומתראה בעוה"ז מלבוש בגופו הזך אך כשמתגלה בנשמתו כמו ביום המילה אז איננו מחויב במצות במתים חפשי כתיב ועוד שירד ממטה למעלה לא שייך שם תחומין וכשמתגלה על אופן זה הרי הוא מלאך אעפ"י שלומד תורה ומגלה דינים אין לקבוע הלכה עפ"י דבריו דה"ל רק כמו חלום ורוח נבואה ואין משגיחי' בבת קול אך כשמתגלה בלבוש גופו הרי הוא מגדולי חכמי ישראל ותשבי יתרו קו' ואיצט"ל ואיליו תשמעון כי מי כמוהו מורה וכשראוהו רבב"ם בבית הקברות של גוים וא"ל לאו כהן מר אז נתגלה בלבוש גופו דאנשמה בלא גוף לא שייך לשאול לא כהן מר והני שב שמעתתא אם אמרו אלי' ע"כ בלבוש גופו אומרן דדרכו לברר הלכה וא"כ בא מג"ע התחתון

לרש"י די"ל כמירוצס הראשון ועכ"פ רש"י ס"ל דשבות במקדש לא גזרו כלל. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. חמש מדות בכלי חרס וכו'. עיין בספר הישר חלק התשובות (סימן סט אות ג).

גמ'. שם. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ב' יו"ד) סימן ריא) ד"ה אך מה, מ"ש באריכות דלית לי להירושלמי כללא דרבא, עיי"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן שנב) בהג"ה מבין המחבר, שכתב: בענין זה הקשה מרן אבי זצ"ל בחי' לעירובין ע"ד רש"י דף ב' ד"ה בעה"כ וכו' דנקט ג' שעורין דהיינו זית אגוז רמון וכו' והק' איך אפשר להיות שיטתו עוד שיעור ממוצע בין זית לבין רמון א"כ אמאי חשיב הש"ס חמש מדות ולפ"ד רש"י הנ"ל ששה הן. לענ"ד נ"ל דחילוק גדול יש כאן דרש"י בעירובין מיידי בכלי עץ והאי מימרא דחמש מדות מפורש יולא בכלי חרס וכמ"ש תוס' בעירובין הנ"ל ד"ה כל והשתא א"ש דבכלי עץ הכל חלוי בראוי להשתמש עד שיעור הרמון שגוה"כ שבה פרהה הטומאה אבל בכלי חרס שסתמא נטהר בניקב זית ואיך לנקוט רבא אגוז שהרי כ"ש הוא מזית שהוא פחות מאגוז ואי ביהדותו הרי באמת קאמר רבא ועדיין כלי הוא לקבל בו רמונים ופירש"י שם דמיידי ביהדותו והשתא אם ניקב כמולא רמון פחות משהו אם לא יחדוהו דטמא היא מכ"ש דטמא באגוז כשיחדוהו וממ"נ אם לא יחדוהו בכלי חרס הרי הוא טהור בזה ומכ"ש באגוז ואם יחדוהו לאגוז דטמא הוא הרי ג"כ ק"ו הוא מרמון דטמא מכ"ש באגוז כנ"ל. ע"כ.

דקאמרי רבנן אחד זה ואחד זה אין בו אלא משום שבות, היינו אחד מכבד ואחד מרבץ, יע"ש, ואם כן רש"י דחיק עצמו בשמעתין ופירש [ד"ה אחד זה] אחד שבת ואחד יום טוב היינו דלא כבעל הלכות גדולות, ובפסחים ס"ה ע"א פירש"י כה"ג, ולע"ג. הן אמת שיישבתיו על דרך הפלפול והדברים בעצמותם נאותים לדעתו, ואפשר שגם בעצמותם אמתיים הם, אבל אינו נכון כל כך בכוונת רש"י הכא על כן אבקש ממעלת כבודו יעיד אולי ימצא ישוב נכון יודיעני. עיי"ש באריכות מ"ש החת"ס בזה.

תוס' שם. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן קמז) ח"ל: בענין שבות במקדש ראיתי כעת דבר חידוש בתוס' מנחות דף ז"ו שכתבו בד"ה לא סידור הקנים ואע"ג דאין שבות במקדש האי טלטול לאו משום שבות הוא אלא דמחוי כבונה וסותר כך פירש בקונטרס ולא משמע כן בריש כל הכלים דאמר קנים קודם החרת כלים נשנו משמע דליכא אלא איסור בעלמא ואשכחן נמי שבות במקדש דאסרו כגון ציר העליון שמה יתקע נגר המונח בפ"ב בעירובין ק"ב ודבריהם תמוהים דמה ראייה מיידי לדחות דברי רש"י הא בעירובין שם כתב רש"י בהדיא דאסור משום בנין וסחירה בכלים והתוס' שם דחו דאינו רק משום שבות רק דמצינו קנים דאינן דוחין השבת והדברים תמוהים דהא רש"י לשיטתו אין ראייה מזה וכמ"ש ועיין בשבת דף קכ"ו ד"ה והמונה שהביאו ג"כ ראייה מסידור קנים ולרש"י אינו ראייה גם בדף קל"ג שם ע"כ ד"ה לא כתבו סתמא דאשכחן כמה שבותים שאסרו במקדש ולא כתבו אחי מקום ועיין שבת דף ז"ה ד"ה שרא, שכתבו שני תירושים ואחד תירוץ ס"ל דאסרו לפעמים שבות אבל אין קושיא

דף צו ע"א

הקשה הא' בתוך הפת וקצה השני בתוך הפרוסה, משמע שנפרס פרוסה מחלק גדול העיקרי באופן שעיקר הכר הי' קיים, וכן משמע מלשון ר"ח בעירובין שם אם חפרה בקיסם משמע חפרה הא דלעיל דאיידי בה והיינו נטל יותר מכדי חלחה ואותה הפרוסה חפרה להגדול, מיהו ברוקח שם כ' להדיא ב' חלצי משמע שהפרוסות שוים נמי מהני חפירה, אבל עכ"פ לתפור פרוסה בפרוסה ופרוסה בפרוסה עד שישלים לפת שלם לא מצינו, ודומה למאי דאמרינן בשבת ז"ו ע"א אין אומרים הבא גיסטרא לגיסטרא, ויען עיקור הדין מפוקפק הוא

גמ'. שאין אומרים הבא גיסטרא לגיסטרא. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק א' או"ח) סימן מו) בדבר השאלה: מי שנשברה לו עוגת של שבת לכמה שברים אי מותר לתפור בכמה קיסמים לקיים לבצוע על שמי ככרות בשבת, [וכדאיתא גבי עירובין (דף פא ע"א) חפרה בקיסם מערבין לו בה]. והספק אי איכא לחלק בין שנפרס פרוסה אי או כמה פרוסות וצריך כמה תפירות.

ובסיק; נ"ל אין בו אלא חדושו, הנה לשון הרב המחבר בש"ע סי' שס"ו סעיף וי"ו שהכניס

חייב משום בונה, ובפ"ג ה' יו"ט (ה' י"ב) פסק דאסר לגבן ציו"ט משום דאפשר מאתמול יעו"ש ומחמת זה אינו אסור רק מדרבנן ומה"ט שרי לגבן, וקשה דאמאי לא אמרינן מתוך שהותרה בנין לצורך אכילה כמו גיבון הותר ג"כ שלא לצורך וכקושיא התוס' בשבת (לעיל דף זה ע"א), דהא הרמב"ם פסק דאמרינן מתוך.

ובדי לישב קו' זו מחדש כלל חדש, דהרמב"ם ס"ל דמיון דמוכח מן ש"ס דילן דבנין ציו"ט אסור מה"ט, לכן בודאי י"ל דלא שייך לומר מתוך רק היכא דהותר האב או התולדה לצורך אוכל נפש, דלא אמרינן דכמו כן הותר אוחו האב או התולדה אף שלא לצורך אוכל נפש כמו בשחיטה והצנעה והוצאה ובשול, אבל היכא דלא מצינו רק דהתולדה הותרה לא אמרינן בזה מתוך שהותרה התולדה לצורך ה"ה הותר האב שלא לצורך, משום דמיון דאב חשיב יותר מן התולדה לכן לא נגרר האב בזה, משום ד"ל דדוקא דלא חשיב הותר, כדאימא בגמרא כאן, ובצ"ק (דף ב') דהך דהוי במשכן חשיבא קרי ל' אב, אלמא דאב חשיב יותר מהתולדה וכו', א"כ איך נקל באב משום התולדה בלא הוכחה כלל, ולכן אף דמגבן מותר ציו"ט משום אוכל נפש, עכ"ז י"ל דדוקא מגבן דהוי תולדת בונה [וכמש"כ רש"י בפסחים (דף ס"ה) דמגבן הוי תולדת בונה וכ"כ הרמב"ם בזה שבת] הותרה, משא"כ בונה עצמו דהוי אב וחמיר, ואין כח בתולדה הקלה להחיר את האב החמור במתוך, כאשר יודה כל יודע.

ש"ב כותב: והא דלא אמרו נפ"מ בזה בין האב להתולדה בשבת וריש פ"ק דצ"ק, י"ל דהא מיירי התם בשבת דלא שייך צ"י נפקותא זאת, והרמב"ם הוכיח זה הכלל מהא דשבעות דאמרו בפשיטות דאין בנין בהמ"ק דוחה יו"ט בלא פלוגתא כלל וסברא נכונה היא בעו"ה. ע"כ.

גמ'. **אלא כ"ד' אמות ברה"ר גמרא גמירי** דה. בשו"ת מהרש"ם (חלק ו' סימן לט) נסתפק השואל לפמ"ש הבעל המאור בסוגיין דמעביר ד"א ברה"ר תולדה דמוציא מרה"י לרה"ר הוא, לפי שד' אמות של אדם קונה לו וברשותו דמיא, וכשמוציא חוצה להן חורק או מעביר מרה"י לרה"ר דמי, וכ"ה ברשב"א וריטב"א ור"ן פכ"ג ובמהרש"א בסוגיין, א"כ אם ב' בני אדם עומדים זא"ז במשך ח' אמות ברה"ר, ויש בוא"ז לכל א' ד"א סמוכים זל"ז, והעביר מתוך ד' אמותיו לתוך ד"א של חבירו אי הוי כמוציא מרה"י לרה"י של חבירו ופטור.

לע"ד ע"כ ה"ו דלא לוסף עלה לדבק פרוקות הרבה אלא ישתדל להמציא לו לחם אחר שלם. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. **ויצו משה ויעבירו קול' במחנה.** בשו"ת בית יצחק (סימן לח אות ט) כתב לחדש, דלדעת התוס' ודעימ' דס"ל דגם לר"י מן התורה דבר שאין מתכוין מותר בשבת, משום שאין זה מלאכה מחשבת מ"מ בהצנעה גם לר"י דשא"מ אסור אף בשבת מה"ט ככל איסורין שבתורה, דהא דס"ל גבי שבת דמותר הוא רק מטעם הקרא דמלאכה מחשבת דילפינן ממלאכה המשכן, והיינו דוקא בשאר מלאכות דלא כחייבי להדיא, אבל הצנעה דכתיב בגופא לא חבערו אש בכל מושבותיכם וא"כ לילף ממלאכה המשכן, לא בעינן מלאכה מחשבת. עכ"ד.

ובשו"ת הר נבי (ט"ל הרי"ם-מצעיר סימן ג) העיר ע"ז, דמלאכה הוצאה נמי כתיבה להדיא וכדילף בגמרא כאן, ועירובין (דף ח'). ומ"מ בעינן בזה מלאכה מחשבת וכדאמר ר"י בשבת (דף ה' ע"ב) היה טעון אוכלין ומשקין ונכנס ויוצא כל היום כולו אינו חייב עד שיעמוד, ופירש"י שם משום דמורה לא חייבה אלא מלאכה מחשבת וגמרינן ממשכן וכו'. הרי אף דכתיבא בגופא מ"מ ילפינן ממשכן.

וברה"ג"ה שם כותב: הנה בשבת דף לו ע"ב יליף לה מהכתוב ויצו משה ויעבירו קול' במחנה, וכתוב זה במלאכה המשכן נאמר, ולפי"ז יש ליישב קושיא מרן מהוצאה דכתיבא להדיא, דהרי גם הכתוב על מלאכה המשכן נאמר ושוב י"ל דממלאכה המשכן ילפינן דבעינן מלאכה מחשבת, אולם בעירובין דף ח' למדיס הוצאה מקרא דאל יצא אש ממוקומו דנאמר בלקיטת המן ומהא שפיר מקשה מרן].

גמ'. **הך דהואי במשכן חשיבא קרי ל' אב** וכו'. בשו"ת באר יצחק (חלק א"ח סימן יג אות ה') כתב ליישב קו' הפני יהושע בשם הב"ח בצ"ה (דף יב) אמ"ש הרמב"ם (הי"ט פ"א ה"ב) דכל העושה מלאכה שאינה לצורך אכילה כגון שגנה או הרס דבטל מנות עשה ועבר על ל"ת שנאמר כל מלאכה עבודה לא תעשו כו', ומשמע דס"ל דאף בבנה לצורך דירה שאין לו שום דירה כלל וגם לא הי' אפשר לבנות מאתמול דג"כ אסור לבנות ציו"ט מיון שאינה לצורך אכילה, וקשה לפי מה שפסק (בפ"י ה' שבת הי"ג) דהמגבן את הגבינה

גבו'. מקושש מעביר ארבע אמות ברה"ר
הודה. בשו"ת חתם סופר (חלק ו' ליקוטים סימן
נו) נתקשה השואל בדברי רש"י בחומש והוא גמר'
ערוכה פרק יש נוטלין, דננות נלפחד לפי שעה דברו אם
אין לנו חשודין כגון תמידיס אמנו, הא למאן דס"ל
במרדכי דמומר אינו זוקק אשתו ליבוס משום דאינו
בהקמת שם בישראל, וקיי"ל המחלל שבת בפרהסיא הרי
הוא מומר לכל התורה א"כ לא הוה אשת מקושש זקוקה
ליבוס כלל.

וכתב החת"ס לפרש מג"ל שחילל שבת בפני עשרה
מישראל, ממ"ש רש"י צפ' מקושש על פסוק
ויציאו אותו מקושש עזים אל משה ואל אהרן ואל כל
העדה שהי' בא וחבילתו על כתפו לפני משה ואהרן וכל
העדה, וא"כ הרי הי' כאן כל העדה, ואמנם זה למ"ד
מקושש מעביר ד' אמות הוה, דלמ"ד חולש או מעמר
לא שייך דברי המדרש הנ"ל, וא"כ י"ל שלא הי' כאן
עשרה מישראל ומדרשי' חלוקים.

ובזה שמירץ השואל דנפסע ראשון לא נעשה מומר,
מדחה החת"ס, דהרי בא עם חבילתו לפני משה
ואהרן והעדה והרי חילל כמה פעמים. גם מה שמירץ
דמקושש לשם שמים נכחון, וכמ"ש חוס' צבא בחרא
(ק"ט ע"ב) ד"ה אפי', נדחה מחמתו, דכוונתו לא
יטילתו מלדונו כדין מומר כמו שלא הטילתו ממיחת ב"ד,
כי אין לנו אלא מה שעיינו רואות.

והחת"ס חי' קו' הנ"ל, דגם למ"ד שלא לש"ש
נכחון כדמשמע בגמ' כאן, דקאמר אהה
מוציא לעז על אותו צדיק ואמר' התורה כסוה ואהה
מגלהו, משמע דס"ל דחטא גמור הי', מ"מ מדמנה לי'
בקרא ביהדי צדיקים ע"כ התורה ועשה תשובה ומת
מתוך ידידו ותשובה, ולא דמי למגדף שמת מתוך רשעו
ע"כ פרסם הכחוב גנאי לאמו גנאי לשבטו, והמקושש לא
כן כי אם התורה וכל עונותיו לא חזכרנה עוד וכמ"ש
ש"ך י"ד סי' שמ"ה סק"ה וממילא מיושב קושייתו דלא
הוה מומר והו' שפיר בר הקמת השם.

ועוד חי', דהמרדכי לא אמר במומר לע"ז או לחלל
שבת ומקיים כל התורה כמו אחאב כמ"ש רש"י
ריש חולין דנהי דגרע משאר מומר לדבר אי' דזה דינו
כמומר לכל התורה מ"מ אשתו זקוקה ליבוס ולא אמרו
מרדכי אלא במי שהמיר ונדבק לאומה משארי האומות
וינא מכלל יהדות לגמרי על זה אמרו שאינו בהקמת שם
ואין מקושש ואפי' אחאב בכלל זה. ע"כ.

והשיב דהדבר ברור שאין כונת בעה"מ כפשוטו,
דא"כ אמאי מסיק הש"ס דהמעביר ד"א
ברה"ר הילכתא גמירי לה, הרי הו' בכלל מוציא מרה"י
לרה"ר. ובע"כ י"ל דודאי כל קנין ד"א הרי הוא רק
תקנתא דרבנן דלא ליחי לאינציי, ולגבי גניבה לא תקנו
חז"ל כגודע, והאיך נימא דמה"ט חייב מדאורייתא, ועוד
דהא במוציא מרה"י לרה"ר גם מרה"י ממש אם אין שם
מחיצות עשרה טפחים אין בו דין מוציא מרה"י לרה"ר,
ועי' בשירי קרבן על הירושלמי פ"ג דעירובין ה"א
בסופה בדין בית של ע"ז, אף דמיכתח שיעורה מ"מ הרי
המקום סתום, וחייב במוציא מן הבית לרה"ר, כדאמר
שם בירושלמי חמין הרי נסחם המבוי, הרי דהעיקר חלוי
כשהמקום סתום במחיצות, ואיך יעלה עה"ד לחייב
ברה"ר משום דקנה ד"א והו' כרה"י.

אבל באמת מעביר הוא הלמ"מ, אלא דכיון דלא
חשבינן לה למלכה בפ"ע, אמרי' דההלמ"מ
קמ"ל דחייב במעביר ד"א ברה"ר משום תולדה דהוצאה
דקך היא ההלכה שיהא נחשב המעביר ד"א כמוציא
מרה"י לרה"ר, וכתה לו תורה ד"א כשמעביר, להחייב
בקך, אבל לא במעביר פחות מד"א, כיון שבאמת אינו
רה"י בלא מחיצות, ולכן ליכא אלא ל"ט מלאכות, ואידוש
הוא שחידשה תורה מהלמ"מ, וכן במוציא מרה"י לרה"ר
חייב דד"א של העומד סמוך לפתח הס רה"ר ממש, כיון
שאין לו מחיצות. ע"כ.

גבו'. שם. עיין פמ"ג בא"ח (בפתיחה כוללת) שדן
לענין ח"ש במלאכת שבת, ח"ל: שו"ר במשנה
למלך (פי"ח מה' שבת ה"א), שהביא דברי רש"י (שבת
עד) דחזי שיעור במלאכת שבת אסור מה"ת, והמגיה
מוסיף דברי החכם נבי (סי' פו) שיש לומר דחזי שיעור
בעלמא אסור מדרבנן, דבמאכלות אסורות כתיב כל חלב
לרבות ח"ש (יומא עד), ויליף כל מלאכות אסורות מחלב.
משא"כ בהוצאת שבת וחולש שער מזיר י"ל דחזי שיעור
אינו אלא מדרבנן. וכתב ע"ז הפמ"ג, דדוקא במאכלות
אסורות דסתם אכילה בחיית, לכך צריך ריבויא דכל חלב,
והלכה למשה מסיני דחזי לאיטרופי לאסור ח"ש. אבל
בשבת דכתיב לא תעשה כל מלאכה, שמשמעו אפילו כל
שהוא, אחא הלכתא לומר דאינו חייב אלא בכשיעור, אבל
חזי שיעור בלאו קאי. ע"ש.

ובסו"ד כותב, שמכיון שלמדנו דין ח"ש מכל מלאכה
ל"ת, א"כ מעביר ד' אמות ברה"ר דלא נפיק
מקרא דמלאכה, אלא מהלכה למשה מסיני, אין בו אסור
חזי שיעור בפחות מארבע אמות. ע"ש.

וכגר' הספרים הך דהוי במשכן ומשיבה דמייתי המוס'. ומזה ראה דזו הגר' נכונה. מ"מ לכ"ע החולדה לא בעינן שיהיה במשכן וכאשר יש ויש חולדות אין מספר שלא היו במשכן וא"כ אם אחת דמעביר חולדה דמוציא מה מקשה הש"ס מנלן דאסור וחיוב שהרי על חולדה חייב חטאת כמו על אב דילי'.

ובצאתי ישוב קצת במ"ס המוס' שם בד"ה הכנסה מנלן דכתבו דהכנסה אע"פ שהיה במשכן מקשה הש"ס מנלן מפני שהיא מלאכה גרועה ה"נ י"ל דמעביר ד"א בר"ה דלולי שהיה במשכן לא היה ראוי לחייב עלה ולומר שהוא חולדה דמוציא. ולכאורה המוס' כתבו דהא דזריקה ד"א בר"ה הוא חולדה דהוצאה שהרי כתבו דהא דסמוך וכו' והוא על זריקת ד"א בר"ה. אבל במ"ס בחירוש מה לי ע"י הוצאה מוכח דמיירי בזריקה מרשות לרשות ובאמת דברי המוס' בד"ה הכנסה המכר נ"ע רב. דחימא על מ"ס דהא דסמוך וכו' מה צורך להוכחה דמה דהוי במשכן מניין אף דאין קרא. דהא כמעט כל אבות מלאכות לא מפרשין בקרא. ע"ב.

רש"י ד"ה בחדה לזיה. בשו"מ אגרות משה (חלק אור"ח א' סימן קלט) בנידון השאלה אם אפשר לעשות חיקון עירוב במאנהעטן, כותב (בענף ה') לחדש דבר חדש בענין ס' רבוא בוקעין צו בכל יום, דלכאורה תמוה טובא מה שהמחבר בסי' שמה"ה סעיף ז' כתב בשיטת הי"א שכל שאין ששים רבוא עוברים צו בכל יום אינו רה"ר, הא לא נמצא לשון זה בדברי בעלי שיטה זו אלא שהיו שם בעיר ששים רבוא כדאיתא ברש"י עירובין דף ו' שכתב רה"ר משמע רחב ט"ז אמה ועיר שמנווין בה ס' רבוא וכן הוא ברא"ש שם, וגם בדף נ"ט כתב רש"י סך הס' רבוא רק על העיר עיי"ש. ואף שלענין ירושלים כתב רש"י בדף ו' ויש בה דריסת ס' רבוא ג"כ צריך לפרש על העיר לא על כל רחוב ורחוב וכו'. וגם הא הילפותא הוא מדגלי מדבר שמסתבר שלא היו עוברים כל הששים רבוא בכל רחוב ורחוב אלא שהיו במחנה שהיתה י"ב מיל על י"ב מיל ששים רבוא ויש למילף שבעיר שהיא ג"כ בשטח כה וכ"ש בפחות בשטח זה שיש בה ששים רבוא אף שאין עוברים ששים רבוא בכל רחוב ורחוב נמי הוא רה"ר.

וז"ל כוונת רש"י בעירובין דף נ"ט במש"כ שלא היו נכנסין בה תמיד ס' רבוא של בני"א עיי"ש, שהשמיענו דא"ל שיהיו המושבים שלה דוקא ס' רבוא אלא דאף עם צורך הנכנסים הם ס' רבוא נמי הוא

גמ'. **בצאתי** בגי' פתרים וכו'. עיין בשו"מ חוות יאיר (סימן קלב) שהעיר ע"ז למה נחלקו אמוראי ונסתפקו אחיז מלאכה היא, דעלה אמר איסי שאינו חייב עליה, ולא החליטו שהוא מעביר וס"ל כמ"ד ללא יאחז. ומי דא"כ היה גם המכנה פטור והו"ל תרמי ולא אחת, עיי"ש.

וע"ע בשו"מ ארי' דבי עילאי באבני זכרון, ושו"מ נטע שורק, מ"ש על החוות יאיר.

גמ'. **שם.** עיין בשו"מ חוות יאיר (שם) וז"ל: מה שהקשיתי בפרק הזורק על מ"ס בגמרא במסקנא אבות מלאכות ל"ט אינו חייב על אחת מהם רב יהודה פשיטא ליה דמעביר חייב ור"ל מעביר ד"א בר"ה הלא מקמי הכי שקיל וטרי בש"ס טובא על זורק ד"א בר"ה מנלן דמחייב וטרה טובא לומר שהיה במשכן ולא אשכח עד דמסיק כל ד"א בר"ה ר"ל אפילו מעביר גמרא גמירא ליה ור"ל דלא הוי במשכן וא"כ ע"כ אינו אב מלאכה דנימא שהוא מוציא מרשות לרשות דא"כ היה במשכן וכתיבא בקראי במ"ס הש"ס שם וא"כ אינו מכלל אבות מלאכות המנווין וא"כ איך יעלה על דעת דהא דתנא איסי אבות מלאכות ל"ט ואינו חייב על אחת מהם שהוא מעביר ד"א בר"ה. והשיבני מכ"מ שמעביר ד"א בר"ה הוא חולדה דהוצאה מרשות לרשות כמו דמשמע מדברי הרמב"ם בספרו הגדול ושכ"כ הר"ן בהדיא.

אב"ל אין זה מספיק לישב הש"ס. שהרי איסי נקט אבות מלאכות ל"ט ואינו חייב על אחת מהם ומעביר ד"א בר"ה ע"כ אינו אב מלאכה. רק דבזה יש לדחוק ולומר דהה"נ לרב יהודה מוציא מרשות לרשות פטור ולא נקט הש"ס לר"י מעביר פטור אלא משום דקאי על מ"ס ר"י מקושש מעביר היה נקט מעביר ומ"מ ר"ל מלאכה מוציא עם חולדה דיליה שהוא מעביר. ועל כרחין צריכין אנו לומר כך דאל"כ קשה בל"ז הלא אין מעביר מנוי במשנה בכלל המנווין וע"כ תאמר שהוא חולדה דמוציא מרשות לרשות ונ"ל דמכאן י"א לר"ן ורמב"ם שהוא חולדה דמוציא מרשות לרשות.

ועם כל זה לא נחשבה דעתי כי נשאר קשה לפי זה לא היה הש"ס צריך לכל שקלא וטריא ולשאל זורק ד"א ואפילו מעביר גופא מנלן דמחייב דאם הוא חולדה דמעביר א"ל שיהיה במשכן דכל חולדות של האבות לא היו במשכן. אדרבא למה דבעי למימר שהיה במשכן קשה להוי אב מלאכה ולחשבה במשנה רק דבזה י"ל דאפילו שהיה במשכן לא חשיב משום דלא הוי מלאכה חשובה

למיוול ואם הם מהעיר נחשבו כשם ס' רבוא בזה שכל העיר יש ששים רבוא במאנהעטן, ואם נחשבו שאינם מהעיר הרי צריך חשבון הששים רבוא בכל אחד לבדו כמו בדרכים שאין שייך לזרף להם אלו שבעיר, וזה הא ליכא לפי החשבון כדלעיל, עיי"ש באריכות]. וע"ע מ"ש (בחלק או"ח ד' סימן פז).

אמנם ראיתי בשו"ת מוהרש"ם (חלק ו סימן יד) בתשובה לבן המחבר שכתב דלא כדברי הגאון ר' משה, שכתב למידק מדברי הש"ס, למה ליה למימר משה היכן הוה יתיב, הא גם בל"ז הי' מוכח איסור הולאה מהא דכתיב ויזו משה ויעצרו קול במחנה דאמר להו לישאל לא תפיקו מאהליכם שהוא רה"י לחוץ לחוץ המחנה שהוא רה"ר, ומדקאמר הא דמשה היכן הוה יתיב במחנה לוי' מוכח דדוקא מחנה לוי' שהי' הכל מצוין אלל מרע"ה והי' שם ס"ר, עיי"ז היה מחנה לוי' רה"ר, ולפיכך אמר להם משה לא תפיקו ומימי מרה"י דידכו כלומר מאהליכם לרה"ר כלומר: אליו למחנה לוי' שזו הייתה רה"ר, אבל מחנה ישראל לא היה רה"ר משום דלא הי' שם בקיעת רבים של ס"ר בכל יום, וע' ברע"ב שבת פ"א מ"א ח"ל: ואיכא למ"ד שצריך נמי שיהי' בוקעים בהם ס"ר בכל יום כדגלי מדבר עכ"ל, ועיי' ביטועות יעקב או"ח סי' שמ"ה סק"ד ובחידושי ח"ס לשבת ו' מ"ש בזה לענין שי' הרב אברהם בנו של הרמב"ם שהוצא בכ"מ פי"ד משבת ע"ש, וא"כ מבואר בש"ס דבעינן מנין הדורסים דדוקא כשס"ר מצוין אז הו' רה"ר ולפיכך רק מחנה לוי' הי' רה"ר.

ובסיים: ואם חומה היא נבנה עלי' טירת כסף דהא כל מיילי דשבת ממשכן גמרינן וא"כ דוקא דומיא דמשכן דהיינו כמו שהמחנה לוי' הי' רה"ר בהיות שם כל ישראל מצוין שהמה ס"ר כן בכל רה"ר צריכין דוקא שיהי' ס"ר מצוין שם.

ועייין עוד בספר בית יעקב על מס' עירובין (דף ו').

רה"ר. אבל מנא לן למילף שיטרכו הס' רבוא לעבור בכל יום בכל רחוב ורחוב. ואף זה שיהיו בחוצות צנרוף הרחובות כולם ס' רבוא נמי אולי אין למילף דאולי לא היו במדבר כל הס' רבוא ביחד בחוצות דאולי היו הרבה מהן באהלים ויש למילף רק שיהיו בעיר יחד עם אלו שנמצאו בבתי ס' רבוא שיש האפשריות שיהיו גם בחוצות יחד נמי יהיה רה"ר. אך בזה אולי כיון שלא מסתבר לזרף אלו שבאהלים ילפינן השעור של ס' רבוא שיהיו בחוצות וגם אולי אמדו שמהסך שהיו במדבר יחד עם הטף ונשים היו בחוצות ס' רבוא אבל למילף שיעברו בכל רחוב ורחוב זה ודאי אין למילף.

ואף שרש"י בשבת דף נ"ו כתב על מה שאיתא שם ומחנה ליה רה"ר הואי פי' שהיו הכל מצוין אלל משה רבינו, נמי לא מסתבר שהיו בכל יום הס' רבוא אלל משה דלא בכל יום הקהילו את העם כ"א בעת הצורך ע"י חצוצרות ואם בכל יום היו שם כל העדה לא היו צריכים לחצוצרות. וגם הא משמע שכל מחנה ישראל היו רה"ר דבכ"מ הוזכר שרה"ר מדמין לדגלי מדבר והדגלים היו במחנה ישראל ולא במחנה לוי' וא"כ צריך לפרש ככוננת רש"י שמפרש טעם ע"ז שאומר שמשה הוה יתיב במחנה לוי' שהוא בחוץ מקום שהוא רה"ר ולא באהלו שהוא רה"י שהוא מטעם שהיו הכל מצוין אלל משה רבינו ולא היה אפשר זה בבית אלא בחוץ שהוא מקום מרווח וא"כ אין הרה"ר של מחנה לוי' אלא מאותו הטעם שכל המחנה היה רה"ר וא"כ אין למילף שיטרכו לעבור בכל רחוב ורחוב ס' רבוא.

ולבן אני אומר שודאי סגי בזה שישנם בעיר ולכל היותר שישנם ברחובות כל העיר ס' רבוא שזה הו' כמו במדבר במחנה.

ובזה כתב להסחפק בהגשרים שהולכים ממאנהעטן לברוקלין אם יש להשיבם שאינם מהעיר משום שהם חוץ לעיר או יש להשיבם מהעיר מפני שהוא גם לתשמישי העיר שיש שם אינטבאות לישיב שם ומקומות

דף צו ע"א

שלמדו לפעמים מדעתם לישב קבלתם הדין מרובם או לאסמכת' ודרוש בעלמא כגון חילי חילי' דדברי אגדה נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורים וכן בכה"ג למדו ריש סוטה דהמחאה כאלו עובד ע"ז וראוי לגדעו כאשר וכהנה והא דמקושש ג"כ דברי דרוש ואגדה הוא

גמ'. ג"ש לא גמור. עיין שו"ת חוות יאיר (סימן קצב) ח"ל: ולולי שידעתי מיעוט ידיעתי הייתי מפרש גם מ"ש בגמ' דשבת גבי מקושש ג"ש לא גמיר, ר"ל ר"ע מעצמו למד ג"ש דבמדבר רק שהמקשה היה סבר שקיבלה מרבו כרוב ג"ש דבש"ס וכן בכמה ג"ש

גז"ש דא"כ לא כסמו המורה דהו"ל כמפרש, אלא דס"ל להערוך דכל זמן שלא נכתב בפסוק מפורש, אף דגמר גזירה שוה, לא שייך למיפרך דהוא בכלל לא מסמו המורה, דבאמת זה לא חשיב כמפורש, אלא דהגמ' פריך קושיא המוספות, ר"ל דהערוך מפרש דהיינו קושיא הגמרא ואלא הא גמר גז"ש, ולגמר מר' עקיבא שהוא קבלה מרבו ולמה פליג ריב"ז על ר"ע, ומשני דגם ר"ע לא גמר גז"ש זו. ומירון המוספות לא ס"ל להערוך.

עוד י"ל ע"פ הידוע, דמכללי הגזירה שוה הוא, דכל חיבה שנחקבלה לגז"ש שוב דרשינן לה מעצמו לכל דוכתא, כדמשמע בסנהדרין (דף נ"ג ע"א, ובדף פ"ג ע"א) ועוד בכמה דוכתא. ומכיון דמבואר בצרכות (דף ט ע"א) דרבי עקיבא לא ס"ל גז"ש דהוה, אם כן מסתבר דר"ע לא קבל הך חיבה לגז"ש בשום דוכתא, והרי בשבת (דף פו ע"ב) אמרינן דלכו"ע בר"ם אהו למדבר סיני ויליף לה בגז"ש דהוה הוה, ויעוין בתוס' סוף ד"ה וכתוב וז"ל: וא"ת דאמאי לא יליף הכא מדבר ממדבר כדיליף הכס דהכא נמי כתיב מדבר, עכ"ל.

ולבאורה קושיא התוס' תמוה, הא אין אדם דורש גז"ש מעצמו, וע"כ דגמרא גמירי להו הך גז"ש דהוה, ואם כן מאי קושיא דיליף מדבר ממדבר, ודילמא הוה הוה גמירי ומדבר לא גמירי. אלא דלזו י"ל, דהא פשיטא דרבא בעצמו לא קבל הך גז"ש, אלא דמפרש לה להך ברייתא דעכ"ל דהך חנא גמיר ליה גז"ש, ורבא מעצמו אומר דמסתמא הוה הוה גמיר, ולזה מקשי המוספות דמנ"ל לרבא לומר דהאי חנא הוה גמיר ודילמא יליף מדבר ממדבר, וממילא לר"ע דלית ליה בעלמא גז"ש דהוה הוה, ז"ל דלדידיה אה"נ דיליף לה מגז"ש דמדבר מדבר. ומעתה י"ל דלר"ע לא גמר מרבו הך גז"ש דמקושש היינו נלפחד, אלא מתוך דגמר גז"ש דמדבר מדבר בעלמא, מעתה שוב מעצמו יליף נמי לענין מקושש דזה הוא נלפחד. אלא דלפי האמור נחבאר, דהני חרי גז"ש דהוה הוה ומדבר מדבר תרומיהו איתנהו, דראב"ע אית ליה גז"ש דהוה הוה ור"ע אית ליה גז"ש דמדבר מדבר כדדרשינן ריש פסחים. אם כן יש לעיין בחירון המוספות על קושייתם דאמאי לא נקט רבא גז"ש דמדבר תרומ' וי"ל דטפי ניחא ליה למילף, הוה הוה ולא מדבר ממדבר, והדברים סתומין, דמאי ניחוחא שייך בזה, כיון דאיכא חנא דדריש הכי והכי. ואמרתי ע"פ דאמר רבא, פסחים (דף קכ ע"ב), אבל מנה בזה"ל אחר חנות לראב"ע לא ינא ידי חובתו, ומשמע דס"ל כוונתה מדמיירי אליביה, ועיין בתוספות שם ובזבחים (דף נו

ק ס"ל להתרין ולפי זה יתישב קושיית התוס'. ומ"ש ר"ת שהיה להם מספר ג"ש ז"ע מכמה פנים ומכה מקומות ותם חני לא אדע שהיה אפשר להתוס' לחרץ לשיטת רש"י דלא שייך קבלת ג"ש רק מרבו לא מחזירו ולא היה ר"ע רבו דריב"ז שיקבלו ממנו שהרי א"ל עקיבא אמה עמיד ליתן את הדין ואין מן הדוחק לומר דאין מקבלין ג"ש רק מרבו דאחר דאחמתי ללמד לאחרים לכן מסתמא קבלתו ברורה ומכוונת מש"כ סתם כל אדם ותלמיד. וכו', עיי"ש.

גמ'. ג"ש ז"א גמיר. עיין בגליון הש"ס ויילנא בשם הערוך, דלא גמיר ר"ע הך ג"ש מרבו אלא הוא דרש לעצמו. וכבר הקשו ע"ז הרי אכן קיי"ל דאין אדם דורש גזירה שוה מעצמו, ואיך יתכן דר"ע דרש גז"ש מעצמו.

וראיתי בשו"ת הר זבי (או"ח א סימן מג) שחי' עפי"מ שכתב הנמוקי יוסף צ"ק (רי"ש החובל) וז"ל: ויש מן החימה, דכולהו תנאי לא ילפי מההוא קרא ואין אדם דן גז"ש אלא"כ קבלה מרבו, ובירושלמי אמרו כל מילתא דלא מיחורא מייחנין מאחרין סגיאין, ופירשו המפרשים ז"ל דהכא פירוש, כל דבר שידועין בו שכן הוא האמת אבל לא נחביר לו סמך מן הכתוב, הרשות ביד כל אדם לדונה ולהציאה וכו'. ויעוין בחידושי אנשי שם, וכעיי"ז בירושלמי פסחים (פ"ו ה"א), אדם דן גז"ש לקיים תלמודו ואין אדם דן גזירה שוה לבטל תלמודו, ור"ל, אדם דן גז"ש מעצמו לקיים תלמודו שקבל מרבו, דאין הפסד בדבר שבלא"ה הדין כן, ואין גז"ש זו אלא בגדר אסמכתא. ובכן י"ל דלר"ע גמרא גמירי ליה דמקושש היינו נלפחד ושוב דן גז"ש מעצמו לקיים תלמודו, ולכן מפרש הערוך דגם ר"ע לא גמיר הך גז"ש. ע"כ.

שוב כתב: ואכתי יש לעיין לפירש"י בזה דפריך ואלא הא גמיר גז"ש, היינו דלפ"ז לא כסיתו המורה, אם כן השתא נמי דלא גמיר, נהי דלא גמר הך גז"ש אבל עכ"פ הענין דמקושש היינו נלפחד גמיר, ואכתי נאמר דהמורה לא מסמו, שהרי עכ"פ נחקבל דמקושש היינו נלפחד, ומאי נ"מ אי הקבלה היא למילף גז"ש דמדבר במדבר או דגמיר להדיא שזה הוא נלפחד, ודוחק לומר דשאי גז"ש דעס הקבלה הוי כמפורש במקרא.

ובדי ליישב זה נ"ל, דהערוך לא מפרש קושיא הגמרא כפירש"י דהא דפריך ואלא הא גמר

מז) שאלה מעומיינת: אי הנית תפלה של יד וכשכא להנית של ראש קודם שחגע הקציעה בבשר אחר שהגיעה לאחר הראש הפסיק בדבור, מבטיח אי אמרינן הכא מין דסופו לנו כמונח דמי או לא. אי שייך בכה"ג קלוטה כמי שהונחה.

ובותב: עיין פ' הזורק (נ"ז) ופ"ק דשבת (ד':). ובגמ' פ' הזורק (דף ע"ט) מין שהגיע הגט לאחר הג' ה"ז מגורשת ובפ"ב דזבחים דף כ"ה. ואיר כלי כלי דמי. ושם איר שסופו לנו כמונח דמי ודף כ"ז איר פנים כפנים דמי ושם ספ"ק דף ט"ז בעיא דנקטעה יד כהן קודם שהגיע דם לאחר המזבח ושם דף י"ט ע"א אם נכנסה לו רוח בבגדו והבדלתו מבשרו בשעת עבודה מהו והיינו שעבד עבודה קודם שנת הבגד ועיין חילוק דבר שנעתק והוא באיר דבהא איכא למימר שסופו לנו אבל כשהוא בידו כגון בנ"ד י"ל דלא אמרי' בכה"ג שסופו לנו.

ועי' באה"ט סכ"ה סק"ח והד"ט או"ח סי' ב' אות ס', ושו"ת בר ליואי אהע"ז סי' ס"ז, ועי' שד"ח א"ד אות ה' סי' ט'. וע"ע בס' תפלה לדוד (דף יז ע"א) דלא אמרי' קלוטה כמי שהונחה בדין תפלין.

ועיין בשאלה כעין זה בשו"ת לבושי מרדכי א"א לבד כשהתפלין אינו מונח במקומו.

גמ'. ובמאי אידימא במעביר. עיין בתשובות חדשות לרע"א (א"ח סימן א') מ"ש על דברי השואל שחמה דהיה ראוי לבאר בש"ע [הלכות שבת סימן שמ"ז] דמעביר ברשות הרבים ד' אמות אינו חייב עד שיעקור מחלחל ד' ויניח בסוף ד'. והשיב: אמת שכן כתב הרמב"ם (פרק י"ב מהלכות שבת [הלכה ט']), אבל אינו ברור, דהרי בפשטא דסוגיא דשבת דף נ"ז ע"א ובמאי אי במעביר, הרי מבואר דעוקר מרשות היחיד ומעבירו ד' אמות ברשות הרבים ומניח' ברשות היחיד חייב וכ"כ תוס' עירובין ל"ב [נ"ל ל"ג א' ד"ה והא, וכ"כ מאירי סוכה ריש פרק לולב וערבה בשם גדולי המפרשים והם הראב"ד ור"ש]. ואף הראב"א בחי' שבת שם [כתב] דכוונת אי במעביר היינו [דוקא], ונעטרך לומר כן עזאי דמהלך כעומד דמי. ע"כ.

ועיין באפיקי ים (חלק שני סימן ל"ז) שחקר בהא דינא, ונ"ל: אם עקירה והנחה הם מגוף החיוב, וכל זמן שלא הנית, לא נעשית המלאכה כלל, וכמו במלאכת הולאה, או דהעקירה וההנחה במעביר, אינן רק מחנאי החיוב של מעביר אבל אינן מגוף ההעברה ועלם

ע"כ), דמנאדדים דהלכה כראב"ע, ומין דרבא ס"ל כראב"ע לכן ניחא ליה למינקט גז"ש דראב"ע דגמיר ליה בזה הזו לגז"ש.

גמ'. מרה"י ארה"י ועובר ברה"ר עצמה. עיין בשו"ת שערי ציון להגאב"ד מבילסק ז"ל (ח"א סי' ח') ונ"ל: שאלה: אם מותר לשלוח שבת עו"ג להביא לו אוכל ומשקה לצורך שבת להני דס"ל דיש לנו עתה רה"ר ולרוב הפוסקים אסור אמירה לעו"ג במלאכה דאורייתא עיין בשו"ע, ואפילו להני דס"ל דלית לנו רה"ר מ"מ בעיירות הגדולות וירידים הגדולים לכ"ע הוה עליהם דין רה"ר ואפ"ה נוהגין העולם לשלוח עו"ג להביא להם כרמיהם, ומאין יבא ההיתר, ומהראוי לעיין בזה.

והנה שמעתי בשם הגאון ר' יוסף דובער הלוי ז"ל דבר נכון, דהא העו"ג מביא מרה"י לרה"י דרך רה"ר וקיי"ל דמרה"י לרה"י דרך רה"ר פטור מה"ת והוי אמירה לעו"ג במלאכה דרבנן, ואף אם העו"ג עומד לפוש ברה"ר, מ"מ הא לא זיה להעו"ג שיעמוד לפוש ואינו מעצם השליחות ומעצמו עמד העו"ג לפוש. עכ"ל.

והגאון הנ"ל מאריך בדבריו, ובמסקנת דבריו הטורף ג"כ לדבר החירו זה של הגרי"ד ז"ל, ונ"ל: והנה הרשב"א וריטב"א וגם רמב"ן בשבת ד' נ"ז מוכח דס"ל ג"כ דמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר פטור, אבל דעת התוס' ואולי גם רש"י ס"ל דמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר דחייב, ואף שהקשתי קושיות חמורות על שיטת הרשב"א וריטב"א ורמב"ן, וגם הקשיתי קושיא חמורה על שיטת התוס', מ"מ מי יעמוד נגד האריות האלה, ולפחות הוי ספיקא דדינא, וא"כ אף לשיטת התוס' ורש"י הא אינו אסור אלא מדרבנן, דאמירה לנכרי אף דאורייתא הוי רק שבות, וא"כ לא הוי רק ספק דרבנן ולקולא, ובפרט דהרמב"ן ורשב"א וריטב"א רבים מינהו נגד התוס', וגם הלל ראו דברי התוס' והשיגו עליהם, לכן, נראה דיש בהיתר זה כדי סמיכה דלא עשו את העו"ג רק שליח להביא מרה"י לרה"י דרך רה"ר, ואף אם עמד לפוש בנתיים הא ע"ז לא נעשה שליח שיעמוד לפוש ומדעתו דקא עבד, לכן לענ"ד יש לסמוך על מה ששמעתי בשם הגאון ר' יוסף דובער ז"ל, ע"כ.

גמ'. קלומה במי שהונחה דמיא. לעיל (דף ד) הבאנו מ"ש בשו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן

אף שאין הקרקע שזה חס אף הוא הלך לרבים הוא רה"ר וכדאיתא שם בדף ק' ע"א עד עשרה טפחים, אבל לפי דמיונם איכא ראייה דפחות מג' שהוא כלבוד מהלכתא גמירי לה נחשב שהוא שזה להקרקע דדמיונם הא לא נדחה, שלכן יש להיות גובה הקצר יותר מהקרקע יותר משהו מג"ט שהוא שנים עשר אינטשעס. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. מחייב היה ר"י שנים אחת משום הוצאה וכו'. בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט') סימן קסד) הביא מחמתו דזו"ר הגאב"ד מגראסווארדיין ז"ל קושיא גדולה על הירושלמי סוכה דקאמר דיו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרה"ר, חבירי אמרין דבר"י דפטור דעשה דוחה ל"ת, אמר לון ר"י לא מן הדא וכו' אלא משום דהוי טעה בדבר מזה, עיי"ש. ולכאורה קשה, איך יכולין לומר דעדל"ת בשכח והוציא הלולב לרה"ר, הא מצוה במפרשים דאע"ג דאמרין עדל"ת, אפי' ל"ת שיש בו כרת מ"מ אין עשה דוחה חרי לאוין, כמבואר בספר הכריתות להר"ש מקינון (אות קס"ד) עש"ה, ובשושנת העמקים מצעל הפמ"ג. וכאן בגמריין יש פלוגתא בהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים והעביר ד"א ברה"ר אי מחייב שחייב משום הוצאה ומשום העברה ד"א ברה"ר, וא"כ קשה איך קאמר בירושלמי סתם דלכך בשכח והוציא את הלולב לרה"ר הוא פטור מכה עדל"ת, הא ר"י קאמר סתם שכה והוציא הלולב לרה"ר הוא פטור, משמע אף כשהוציא לרה"ר והעביר ד"א נמי ברה"ר ועובר על חרי לאוין הוצאה והעברה ד"א ברה"ר, והאיך יכולין לומר בזה עדל"ת הא אין עשה דוחה חרי לאוין, ע"כ. עיי"ש מ"ש בזה.

תוס' ד"ה לבימרא. בשו"ת חתם סופר (חלק ו' ליקוטים סימן ג) הביא דברי השואל שהקשה על דברי הר"י שחי' דא"כ לא הי' ר' יהודה משמיענו שום חידוש, דלמא קמ"ל דרבי מחייב אעקירה וההנחה אע"ג דלית ב' ד' על ד', ולעולם בנודע וחזר ונודע. וחי' דע"כ ז"ל דדברי החוס' קאי אמסקנת שמואל דמוקי ל' ברשות היחיד מקורה וכמאן דמלי' דמי ולית ב' שום חידוש. [ואם כן מיושב קו' חוס' לעיל (ד' ע"ב) ד"ה זרק וכו' מה שכתב ובסמוך וכו' דלפי הנ"ל בלא דשמואל לא מוכח מיד].

ובותב החת"ס אף כי אמר דבר שכלי, מ"מ יש להשיב ולומר דע"כ הא דאמר ר' יהודה מחייב

המלאכה, והמלאכה בעצמותה אינה כי חס ההעברה ד' אמות ברשות הרבים בלחוד ע"כ עיי"ש. וראה תוספות חיים להגאון ר' מנחם זעמבא (סימן ט' אות י').

גמ'. מנא הא מילתא דאמרו רבנן כל פחות מג' כלבוד דמי. בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ג' סימן קנד) כתב דמה שמבואר בהפוסקים שאיכא חיוב בקבוצה לעשות מקום הקצר גובה מהקרקע שיהיה כמו הר, שיהיה ניכר גם מרחוק, ולא סגי בזה שימרו כשיצא סמוך ממש. אין לומר שהוא בשביל שלא יכשלו כהנים דהא נוהגין כן בבית הקברות שכהנים אין הולכין שם אלא שהוא מחיובי הקבוצה שיהיה ניכר שקבור שם מת. [ואולי הוא משום שאיכא בקרא שיעקב הניח אפן על קבורת רחל שהוא רק להיכר דאם לשבחה הרי לא זכר בשום מקום שכתב עליה דבר שבת, וגם רחל שהיא מהאמהות אין נריכה לדברי שבת ואין עושין נפשות לנדיקים, אלא שהוא מחיובי הקבוצה שיהיה ניכר ונראה לכל אף מרחוק קצת שהוא קבר].

ובותב: ולכן מה שבמדינה זו באיזה עירות אין מניחין להגביה מקום הקבר משאר הקרקע וגם אין מניחין לעשות מצבה שיהיה גבוהה אלא רק לקבוע טם מתכות שיכתבו עליו שם המת וזמן המיתה אינו כמנהגי אבותינו וגם שהוא חיוב לעשות מקום הקבר גבוה לכל הפחות בעפר, והיו מקומות שהיו נוהגין לעשות זה בבנין כיפה על הקבר, ונראה דמה שהתחילו לנהוג לעשות הכיפה בעפר הוא משום שעושין כמעט על כל המחים מצבות, וזה איכא גם מעלת בנין כיפה ולכן הקלו לעשות הכיפה מעפר שאף שבמשך זמן רב ינומך הגובה, שבשביל זה נהגו בהרבה מקומות לעשות הכיפה מבנין, סמכו על מה שיהיה על כל המחים, וגם על הנדיקים זה דורות הרבה שעושין היכר הקבר מהמצבה שהיא גבוהה, וכשאין מניחין לעשות מצבה גבוהה אלא טם מתכות על הקרקע הרי עוברין על חיוב ודין ברור.

שוב כתב: ומסתבר שהגובה של הקבר הוא יותר משלשה טפחים דפחות מג' טפחים יש להחשיב כשזה עם הקרקע, ואף שאין ראייה משבת דף ז"ז ע"א שאר"ת או ר' המנונא ראייה לדין לבד לפי שא"א לה לרה"ר שחילקט במלקט ובהיטני דהא הגמ' מדחי לה דא"כ אפי' ג' נמי שמשמע מזה דגם ביותר מג' טפחים נמי מנזין ברשות הרבים כמו שמנזין פחות מג', אבל מ"מ איכא ראייה דדמיון הגמ' מהשואל קרקע לדין הלבד, שאף שנדחה הראיה משום דחזינן דרה"ר נחשבה

התם בד"ה ודילמא כו' באופן דשפיר קמ"ל רב יאוד' חידוש גדול דלענין עקירה נמי חשיב ר' ביתא כמאן דמלי' אע"ג דלא דמי למדבר שהיה נוטל ממקום ד' ממש.

ואמנם נלע"ד דהתו' ז"ל דייקי במלחיה דרב יאודה יתור לישניה דקאמר מחייב היה ר' שחיס א' משום הוצאה וא' משום הכנסה ואם א' דלא קמ"ל אלא הך חדוש דדינ' דבעקירה נמי לא בעי' מקום ד' ממש אלא סגי באירא דבית' דחשיב כמאן דמנח הוה סגי ליה למימר מחייב היה ר' על הוצאה ועל ההכנסה וממילא הוה שמעי' דאי בנודע לו וחז' ונודע לו חייב שחיס ואם לאו אינו חייב אלא א' לפי שאין חייב על התולדה במקו' אב ובהו כבר השמיענו הך מלח' דבעקי' נמי לא בעי' מקום ד' דאל"כ היכי מחייב ליה משו' הוצאה הא ליכא עקירה ממקום ד' מרה"י.

נמצא א"כ דבהך לישנא יחירה דמחייב היה ר' שחיס לא השמיענו שום חידוש דעכ"פ לא מתוקם אלא בנודע לו וחז' ונודע לו והא מלחא דפשיטא אלא על כרחין לומר דהיא גופא קמ"ל דמחייב ר' אתולדה במקום אב והשתא שפיר קמ"ל חידושא בהך לישנא יחירה דלעולם מחייב ר' שחיס אפילו בהעלם א' משום דחייב אתולדה במקום אב וכ"ש בנודע לו וחז' ונודע לו.

ובזה מתוק לפי"ז לישנא דתו' שכתבו ואור"י דא"כ לא היה משמיענו ר"י שום חידוש שחייב שחיס ולכאורה לשונם נפיש בטרחא דהוה סגי למימר לא היה ר"י משמיענו שום חידוש ותו לא דאע"פ לא ידעי' מה הן הדברים שאמר ר"י אלא ה"ק לעולם האמת הוא דסיפא דמלחיה דר"י שאמר א' משום הוצאה וא' משום הכנסה ללמד אתא דר' ס"ל דלא בעי' מקום ד' לא בהנחה ולא בעקירה לא חשיב ביתא כמאן דמליא אפי' לענין עקירה וכנראה להדיא מלישנא דתלמו' התם בפ"ק. ואלא מיהא אי להא לאוד אתא לא השמיענו שום חידוש ברישא דמלחיה דאמר דחייב שחיס וקול יתיר הוא אלא ע"כ הך לישנא אתא לאשמועי' דמחייב אתולדה במקום אב ודוק. זהו הנלע"ד. ע"כ.

הי' ר' שחיס היינו מהוכחה שהוכיח דאי ס"ד חדא מחייב מכלל דרבנן פטרי לגמרי כו' כדמסיים הש"ס לקמן כדמחני לר' יהודה אפלוגחא דר' יהודה ורבנן, אלא הש"ס לא מסיק למילתי' עד לבסוף, וכיון שכן אפי' אי לא מוקי לי' במקורה נמי א"א לומר דמיירי בנודע וחז' ונודע וקמ"ל דמחייב שחיס אעקירה וההנחה, דמנ"ל לר' יהודה הא דלמא ר' מחייב א' אהנחה דבהנחה לא בעי דע"ד ורבנן פטרי לגמרי דאפילו בהנחה בעי דע"ד, אע"כ פשיטא לי' אעלמא דלא בעי ד' על ד' כלל, או למסקנא מטעם רה"י מקורה, וא"כ שפיר כתבו תוס' בסמוך דפריך וכו' הו"מ למימר כו'. ע"כ.

תוס' שם. עיין בשו"ת מכתם לדוד (חלק או"ח סימן כא) וז"ל: נשאלתי מה"ח א' מארץ רוסיא שעבר עלינו, פי' דבור תוס' בשבת פ' הזורק ז"ז ע"ב ד"ה למימרא דמחייב ר' כו' ואור"י דא"כ לא היה ר"י משמיענו שום חידוש כו' והק' התם הנו' הי"א מנ"ל לתוס' הא דילמא לעולם הא דמחייב ב' היינו כשנודע לו וחז' ונודע לו וכמו שהק' ה"ר פורת ושפיר השמיענו ר"י חידוש גדול דהא חזי' ברפ"ק דמילחין דף ד' דהוה ס"ד דש"ס לחלק בין עקירה להנחה דאע"ג דבהנחה לא בעי' מקום ד' בעקירה מיהא בעי' מקום ד' ותמן דחי תלמו' דדילמא סברת ר"ע קך היא א"כ שפיר קמ"ל רב יאודה חידושא דר' סבר דאין לחלק אלא דבעקירה נמי לא בעי' מקום ד'.

והשיבותי לו. איברא דקו' גדולה היא דאע"ג דההוא ס"ד דש"ס דהתם לחלק הוא בענין קלוטה כמי שהונחה דמיה והכא לר' לאו בהכי מיירי לפום מאי דאמר רב ושמואל לא חייב ר' אלא ברשות היחיד מקורה דאמר' ביתא כמאן דמליא דמיה מ"מ שפיר הוה אפשר למיסק אדעתין לחלק כן אפי' בר"ה מקורה דדוקא לענין הנחה ס"ל לר' דחשבי' לאירא דביתא כמאן דמליא אכל לענין עקירה לא כי היכי דס"ד דש"ס לחלק קך בסברת קלוט' כמי שהונח' דהא דא ודא אחת היא דאינה אלא סברא בעלמא דחשבי' כמאן דמנחה או כמאן דמליא ומ"מ לא דמי למשכן שהעקי' היתה מתוך חיתתן דמנח החפץ ממש בחוך מקום ד' וכמ"ס התוס'

דף צח ע"א

דלרש"י ל"ה רה"ר עד שיהיה מפולש ורחב ט"ז אמה וגם ס"ר מזויין שם, ולר"ת אם רק רחב ט"ז אמה אע"פ שאין בה ס"ר הו"ל רה"ר.

ועיין בשו"ת ברית אברהם (תאו"ח סי' כ"ו) במה שהק' ר"ת על רש"י והביא מכמה מקומות דבזה"ל ליכא רה"ר גמורה, וע' בתניא רבתי סי' י"ט שם ח"ל: אמנם ר"ת ז"ל פי' דכל אלו התכשיטין מותרין לדין שאין לנו רה"ר גמורה, וכ"ה בפסקי רקנטי סי' ז"א, הרי דלהלכה גם ר"ת מודה שאין לנו רה"ר גמורה.

ובתשו' מהרש"ם (ת"ג סי' קפ"ח) הביא גם מהאשכול ה"י עירובין סי' פ"ד ח"ל: רה"ר היא מקום שרבים בקעי ורחבו ט"ז אמה ומפולש כולו או מפולש לפחות משער לשער ואינו מקורה והגאון כ' שצריכין ס"ר מזויינים שם (ז"ל מזויינים שם) דומיא דדגלי מדבר עכ"ל, גם הביא מסה"ת סי' רי"ד ח"ל: והכרמלית רחבה במקום שרבים רגילים אלא אינה רחבה ט"ז אמה או אין שולטין בה ס"ר דומיא דדגלי מדבר, ובסי' רל"ט כ' ח"ל: ולדין רה"ר שלנו הוא כרמלית ושרי כמו חצר שהרי אין מפולש משער לשער ברוחב ט"ז אמה וגם לא שלטו בהו ס"ר, והביא כן בשם ר"ת וסיים דבזה"ל כרמלית דינה כחצר, והן הן הדברים שהובאו בחוס' שבת ס"ד בשם רבינו ברוך והוא בעל סה"ת, ומבואר דבעינן תרתי דוקא רוחב ט"ז אמה ומפולש וגם ס"ר בוקעין.

וע"ע בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן קסב) שצ"ן לשו"ת בית אפרים (תאו"ח סי' כ"ו) אי בזמן יש רה"ר דאורייתא, והוכיח דהעיקר כדעת המקילים וספר ומנה המון פוסקים ושכן המנהג. עיי"ש.

[יש לציין דיש המביאים ראיה לענין ס' ריבוא בוקעין בכל יום, ממש"כ בספר אשל אברהם להגאון מבוטשאטש דבדגלי מדבר היו שם מאות אלק לבד מטף, ונמצא שהיו שם עוד ערב רב נשים וטף, א"כ גם אנחנו לא נכניס בחשבון העיר לא נכרים ולא נשים וטף ולא ישאר לנו ס"ר יהודים. ובספר אשל אברהם הנו' כתב דלכאורה נכון הדבר אבל מהפוסקים לא משמע כן. ועיין במנחת פחים (או"ח סימן שמה).]

גמ'. לפי שאינו דומה לדגלי מדבר. עיין בשו"ת הרמב"ם (סימן שי) בענין תחומין בימים ובנהרות, ח"ל: איך יתכן להיות תחומין דאורייתא על פני מים שלא תדרוך בו קף רגל והוא כרמלית והם הנהרות כלם והמים בין היו מועטים בין היו רבים הם כרמלית והטלטול בהם אפי' באלף מיל אמנם הוא אסור מדרבנן. וכל שכן שזה לא יעלה בדעת בר בי רב דחד יומא שיהיה בהליכה במים אסור תחומין דאורייתא ממחנה ישראל שהוא רשות הרבים, והלא ידע שאסור הטלטול שיש בו חיוב סקילה אמרו בו המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר. כן בלי ספק המהלך י"ב מיל על פני המים המועטים פטור לפי שאינו דומה למחנה ישראל. ע"כ. ועיין בשו"ת חתם סופר (חלק א סימן פט). ושם (חלק ו-ליקוטים סימן נח).

וע"ע בשו"ת ישועות מלכו (חלק או"ח סימן לא) שכתב: דבנהרות ודאי לאו דאורייתא, וגדולה מזה נסתפקתי במ"א דאפשר דבמדבר ג"כ אינו אלא מדרבנן כיון דאינו אלא כרמלית דכיון דבעינן דומיא דדגלי מדבר שהי' רה"ר. וזהו ה' מקום ליישב מה שהקשו האחרונים מהא דיומא עמי אפי' בשבת למה הלכתא לימא לתחומין וכן מה שהקשה המג"א בסי' תנ"ח סק"ז ע"ש, וא"ל דהא לדעת הרמז"ל בפ"ד מה' שבת מדבר בזמן שישראל שרוין הו"ל ככרמלית. ואפ"ה הי' נוהג תחומין. דיש לדחות. אך מדברי הפוסקים נראה דמדבר אע"ג דהיא כרמלית מ"מ תחומין נוהג בה ובטלה דעמי, ע"כ.

וע"ע בשו"ת ישועות מלכו שם (חלק או"ח סימן כא-כב).

גמ'. עגלות תחתיהן וביניהן וצדיהן רה"ר. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן יד) בתשובה לבן המחבר באריכות אי בזה"ל איכא דין רה"ר גמורה. ומביא מש"ס דעירובין (ו' ע"א) ת"ר כיצד מערבין דרך רה"ר וכו', וברש"י שם ח"ל: רה"ר משמע רחב ט"ז אמה ועיר שמזויין שם בה ס' ריבוא ואין בה חומה שהי' רה"ר שלה מכיון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר, עכ"ל, ובחוס' שם ד"ה דרך רה"ר וכו' הקשה ר"ת מסוגיין דעגלות הוו תחתיהן וביניהן רה"ר, ותחתיהן ל"ה ס"ר ע"ש, ומבואר דפליגי רש"י ור"ת

תוס' ד"ה הניחא. ודמי להא דאמרינן מעלין בקדש ואין מורידין. עיין מרדכי ב"ב (סי' תנ"ב) לדוקא תשמישי קדושה אמרינן מעלין בקדש ולא מורידין ולא לגבי תשמישי מנוה. ועיין בש"ך יו"ד (סי' רנ"ט ס"ק י"א). ועיין בשו"ת חסד סופר (חלק ב סימן רמ"ד).

ועיין בשו"ת מהרש"ס (חלק ב סימן ל"ט) שאף שהמגן אברהם (סימן ח' סק"ו) הביא מה שכתב השל"ה לעשות עטרה ממשי בטלית שעל ראשו, ולמד כן מהירושלמי (שבת פרק י"ב הלכה ג'), והקמות את המשכן כמשפטו, וכי יש משפט לעצם, אלא קרש שזכה להנחן בצפון יתכן בצפון, בדרום יתכן בדרום, מ"מ זהו רק ממדת חסידות, עיי"ש.

ועיין בשו"ת מהרש"ס (חלק א סימן י) שהביא מהפרמ"ג דדין מעלין בקדש ולא מורידין הוא רק מדרבנן, ועיי"ש מ"ש להעיר על דבריו.

עמוד ב'

גמ'. ובלמע"ל כלין ודולבין עד באצבע. עיין בשו"ת תשנ"ך (חלק ג סימן ע) שהעיר על דברי האבן עזרא שכתב שהשני קרשים אשר למקצועות המשכן לא הי' רחבן אמה וחצי האמה, ולכך הבדילם הכתוב, קשה, שא"כ למה הוצרכו לעשות שמנה קרשים ויהיו שנים מהם נרים מהשאר, הי' מספיק שיהיו שבעה קרשי' שיש בשיעוריהם, אלא ודאי אמת הוא שהקרשי' עובים אמה אבל עם כל זה נוכל לתקן שזה העובי לא הי' אלא למטה אבל למעל' היו משופין כיחד וכלין עד כאצבע כדברי ר' יהודה כאן. עיי"ש.

דף צט ע"א

גמ'. עגלות תחתיהן וביניהן וכו'. בשו"ת ישועות מלכו (לקוטי שו"ת סימן יד אות ד') חמה על פסק הרמ"א (אור"ח סו"ס שמ"ו) וד"מ הובא יותר באריכות דברה"ר מקורה כל שאין לה ב' מחיצות לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, משמע להדי' דהא דאמרינן בשבת דף ה' המעביר ברה"ר מקורה פטור משום פי תקרה יורד וסותם קאחינן עלה, וזה הימא דהרי בדה"י מוכח כאן גבי עגלות ותחתיהן דאף שאין לה ב' מחיצות לא אמרינן יורד וסותם. וכ"מ להדי' מדברי הרמב"ם ז"ל הובא בש"ע סי' שמ"ד דרה"ר מקורה דין כרמלית לו ואי ס"ד משום פי תקרה א"כ היא רה"י א"ו דליתנהו להא מילתא והא דרה"ר מקורה אין ענין לפי תקרה וה"נ משמע פשטא דלישנא לפי שאינו דומה לדגלי מדבר דאטו מי לא ידעינן בלא מילתא דרב דפי תקרה יורד וסותם. ע"כ. וסיים: וצ"ע רב בזה.

עמוד ב'

גמ'. עמוד ברה"ר גבוה י' וכו'. עיין בספר הישר (חלק התשובות סימן ח אות ג) בענין עמוד ברה"ר. וז"ל: ההוא דבעא מינה רב מרדכי מרבה, שמא אין צידו מוספות הרב ר' יוסף, שפירש בהן אחי פירוש

אחר²⁰, ואין בו קושיא²¹, ואעפ"כ נראה לי דרב מרדכי קא מבעיא ליה דהנותן ומוטל או זורק על גבי עמוד גבוה עשרה ורוחב ארבעה דרך מקום פטור אם הוא פטור אם לאו. דאע"ג דזורק מרה"י לרה"ר דרך גדי רה"ר פשיטא לן דחייב, התם דחקינן משום דא"כ לא תמצא חיוב חטאת במוציא מרה"י לרה"ר דכל מקום יש גדי רה"ר, אבל למקום גבוה ממקום נמוך שמא לא תמצא. ואע"ג דאמר ר' אלעזר [שבת דף ז"ב ע"א] המוציא משאוי למעלה מעשרה וכו' דר' אלעזר מימרא היא ועוד דהתם מארון יליף. ואע"ג דאמר רבא [דף ח' ע"ב] המעביר חפץ מחללת ארבע לסוף ארבע אע"פ שהעבירו דרך עליו חייב הדיא נמי מימרא היא, ודילמא מה דפשיטא ליה לרבא מבעיא ליה לרב מרדכי שהיה קודם לו ורבא בתרא. ואע"ג דמדברא מחייבין בערוצין [דף ז"ח ע"א] בהמוציא תפילין מרה"י לרה"ר דרך איסקופא כרמלית מכל מקום התם הכי אורחא דמילתא כדפרישית לענין גדי רה"ר, אבל על ראש העמוד לא

²⁰ עיין תוס' ד"ה או דילמא, כי שם הובא התירוץ הזה, שרומז עליו ר"ת בסוף האות ושפירש רבנו אחי ר"ת שהוא רשב"ם בתוספות הר"ד יוסף בשם הרב פורת.

²¹ כלומר שקושייתו אינה קושיא מאחר שכבר תירצה רשב"ם, ואעפ"כ מתרצה ר"ת באופן אחר

מי' ואינן רחבים ד' לדידן דקיי"ל מהלך לאו כעומד דמי
זה נ"ל פשוט, ואני חוכך עוד דאפשר גם בעקר גופו
למעלה מי' ברה"ר חייב בתחומין למה דקיי"ל המעביר
למעלה מי' חייב ה"נ כשמעביר גופו ברה"ר למעלה מי'
יותר מי"ב מילין, ע"כ.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת אבני נזר (חלק חו"מ סימן
קיב) ח"ל: דבר קושיתך על הרשב"א שבת (נ"ט
ע"ב) מפ"ק דסוכה (ד' ע"ב). פשוט כמו שכתב בקוף
דא"י ורבא בסוכה (שם ד' ע"ב) מחולקין דרבא סובר
דלא אמרינן גוד אסיק רק בשבת חשיב רה"י משום
דמ"מ יש מחיצות המבדילות. כן כתוב אצלי בחי' מכמה
שנים.

אך יש לעיין לדעת הרשב"א שבת (נ"ט ע"ב)
דבעמוד ותל לא אמרינן גוד אסיק רק משום דיש
מחיצות המבדילות. והרי מי' ולמעלה ללמטה מי' אין
ביניהם אלא חוט השערה. והרי נפרצה במלואה למקום
האסור. ובשלמא אם היינו אומרים גוד אסיק הרי כאילו
עומדת המחיצה י' בשפת עשרה ומשם המחיצה גבוהה
עשרה אצל אם לא אמרינן גוד אסיק קשה, ונ"ע. ע"כ.

גמ'. **בבב"ר ברה"ר גבוה י' וכו'.** יש שנתמפקן
לעיין סוכה שפסק המחבר בשו"ע (סימן תרל
סעיף יב) שיכול לעשות מחציתו דופן לסוכה להכשירה,
אם האדם עצמו שנעשה מחיצה לסוכה מותר לו לאכול
שם. ובשו"ת הר נבי (או"ח א סימן פו) הביא ראיה לזה
מגמרא כאן בכותל ברה"ר גבוה י' ואינו רוחב ד' ומוקף
לכרמלית ועשאו רה"י חרק ונת על גביו מהו, מי אמרינן
כיון דאינו רוחב ד' מקום פטור הוא או דילמא כיון
דעשאו רה"י כמאן דמליא דמי, אמר עולא ק"ו לאחרים
עושה מחיצה לעצמו כ"ש, ועיין בתוס' ד"ה ומוקף אמר
ר"י ובתוס' ד"ה לאחרים. עיי"ש.

ובבב"ר שם במוסגר דבהסגר הדברים י"ל דמשו"ה
יש על הכותל דין רה"י אעפ"י שאינו רחב ד',
משום דאנו רואים חלק דק מעובי הכותל לזד חיצון
כמחיצה, וממילא הו' שאר עובי הכותל כמבפנים בתוך
המחיצה. ואף בנ"ד י"ל דאנו רואים כאילו חלק מעובי
גופו של האדם לזד החיצון כמחיצה ושאר גופו כאילו
נמצא בתוך המחיצה. עיי"ש.

ועיין שם בענין מחיצה ע"י אנשים. לענין השאלה
בשעת הספד ברחוב שהמקום היה מטונף לענין
עניית אמן ויהא שמה רבא. ואמר דהאנשים העומדים
סביב המקום המטונף מפסיקים וחוללים לגבי הפנימיים

מחייב אם מגביהו למעלה מעשרה דהו' מקום פטור
קודם שיניח, דלאו אורה ארעא עיולי ואפוקי כי האי
גוונא ויכול לעשותו כהלכת אסורו. והלכות שבת כהלכות
כותים והלכות טרפות דאין אומרינן זו דומה לזו, שחיהן
בדיוטא אחת חייב זו כנגד זו פטור [דף נ"ו ע"א] עמד
במקומו וקבל חייב עקר ממקומו וקבל פטור [דף ה'
ע"א], שנטעם מעט מתחלקין זה מזה. גם זה אם ישר
בעיניו יודיעני.

ולפי פירושי הא דפשיטא ליה ממחמתין שפיר, דלאו
לזרק דווקא קא בעי, דהוא הדין לנותן ונוטל.
אבל לפי פירוש רבנו אחי זורק דווקא קא בעי מיניה
וקא פשיט ליה נותן ונוטל דמודה בהו"²², מנאחי כהלכות
גדולות דקאמרו והיכא דזרק נמי מרה"י לרה"ר או
מרה"ר לרה"י חולדה דהולאה היא ומחייב במשהו דחנן
הזורק מרשות וכו' והני מילי דזרק בתוך עשרה טפחים
אבל למעלה מעשרה פטור דחנן הזורק ארבע אמות
וכו'. ואע"פ שראיה שלהן אינה ברורה ביד, דהא לא נח
בחור דאית ביה ארבעה, מ"מ פוסקות הן לפטור, ע"כ.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת ישועות מלכו (חלק או"ח
סימן כב) מ"ש להגאון ר' חיים צערלין אמש"כ
ע"ד רמ"א (סי' ת"ד) שנראה מדבריו דיש רשות הרבים
בזה"ל, ועוד שהרי הקופץ על העמודים ודאי אינו רה"ר
והו"ל ספיקא דרבנן, ח"ל: ואני אומר חי ראשי שכבר
הרגשתי בזה ערך שלשים שנה, והנה קושי' הראשונה
כבר יישבתי לעיל, אמנם הקושיא השני' שהרי כיון שהוא
למעלה מעשרה וממילא שאינו דומה לדגלי מדבר וליכא
איסור דאורייתא, לק"מ, דהא מבואר בשבת דף ו'
המעביר חפץ ברה"ר למעלה מעשרה טפחים כל
שהעקירה ה' למטה מי' וכן ההנחה ה' למטה מי' חייב
אע"פ שהד' אמות ה' למעלה מי', ומבואר בדברי
הרמב"ן שבת נ"ט ע"ב ומובא גם בחי' רשב"א בשמו
דעמוד גבוה י' ורחב ד' ברה"ר נהי דמדינא כרה"י אבל
לא אמרינן שרה"י עולה עד לרקיע כיון שאינו אלא ע"י
גוד אסיק ודוקא בחצר אמרינן עולה למעלה, וגם
להחלקים על הרמב"ן י"ל דמודים בגבוה מי' טפחים
ואינו רחב ד' דאין מבטל רשות שעליו להיות כמקום
פטור אלא כיון שרה"ר מקיפו מכל זד האור שעליו דינו
כרה"ר והרי [הוא] כמעביר או כעוקר דבר למטה מי'
חרקו למעלה מי' ונת למטה מי' דחייב, וה"נ בתחומין
העוקר גופו למטה מעשרה וקפץ ע"ג עמודין גבוהין

²² בתוס' ד"ה או דילמא תירצו קושיא זאת.

אבות העומאח) שכתב דאין הטובל נטהר בעודו במים רק לאחר שיצא. ולבסוף כותב: עוד נראה משמעות שטוור בלא עלי' מהא דטובל במ' סאה מזומאמות אף דבעלייתו נחסרת המקוה ממ' סאה. ואם תאמר דכיון שהיתה כשרה קודם עלי' אף דבשעת עלי' נפסלה שפיר דמי דבחר מעיקרא אזלינן, תפשוט בעיא דר' יוחנן בור תשעה ועקר ממנו חוליא והשלימה לעשרה, דלמא בחר בסוף אזלינן וכו', עיי"ש.

תוס' ד"ה או דלמא. עיין רש"ש ח"ל: לכאורה קשה דהרי בסנהדרין (דף סד) איחא בהרג הנפש כה"ג חייב משום דכחו הוא, ועיין ברא"ש ב"ק פ"ב (סימן ב) ובעירובין (דף לה) ברש"י ד"ה מחמת רעדה אבל לק"מ דנהי דכחו דמי, מ"מ הרי כמו זה ממקום פטור קאחיא, עכ"ל.

ועיין בשו"מ רב פעלים (ח"א או"ח סימן כה) דיש מי שמחלקים בכח כמו בין הולאה לשאר מלאכות, דבהולאה דכחו ברה"ר אינו אלא מדרבנן, משו"ה לא גזרו על כח כחו, אבל בשאר מלאכות אפשר דאפילו כח כמו אסור. עיי"ש.

דף ק ע"א

חלל ה"ה מים. ועוד דהכא ראוי לנעול ואז יהי ניכר. שוב ראיתי לרשב"א שבת (ק' ע"א) כתב בחירון הקושיא דפירות הוי דבר ניטל בשבת. וכתב דיש מפרשים משום דבשעת זריקה אין המחיצות ניכרות משא"כ מים לא מבטלי היכר המחיצות.

ובראה דבאמת חסוב חלל כיון דלא מבטל להו לפירות ועומדות לינטל משם ואעפ"כ לא חסוב עכשיו רה"י משום דעכשיו אינם ניכרות. וה"ה די"ל בדלתות דאף דראויות לינעל וכמאן דנעילי דמיין מ"מ עכשיו הא אינן ניכרות ואף דלאחר שינעלו יהי ניכרות הלוא גם בפירות נמי כל הקושיא משום דלא מבטל להו וינטלו משם ולכשינעלו יהי ניכרות ומ"מ כיון דעכשיו אינן ניכרות לא חסוב עכשיו רה"י ה"נ אף דההיתר משום דראויות לנעול ואז יהי ניכרות כל זמן שאינן ניכרות לא חסוב רה"י.

ע"כ יש להחמיר לעשותן באופן שיהיו ניכרות. והלא בלא זה אין ההיתר רק משום ס"ס. וכשלא יהי ניכרות נוספת לנו שיטה יש מפרשים שברשב"א על חש

שיוכלו לענות אמר ויהא שמה רבא. והביא משו"ע (סימן שסב) במחיצה לענין שבת, שבאנשים העומדים זה אל זה בפחות מג' ואפילו כשהם מהלכים חסובים מחיצה וביניהם רה"י והוא שלא ידעו שהעמידו לשם מחיצה וכו', ובמ"ב (ס"ק לח) כתב: וה"ה דמחיצה הוי הפסק לענין לדבר ד"ת נגד מקום שאינו נקי. ובשער הנזיר (שם ס"ק כא) כתב ע"ז: ופשוט דבזה מועיל אפילו ידעו שהעמידם לשם מחיצה, וכ"ה בחיי אדם (כלל מה סעיף ג).

אלא שיש לעיין בהאנשים העומדים סביב המקום המטונף אם מותר להם לענות אמר אם הם עומדים מאחוריהם כלפי המקום המטונף ופניהם לנד האנשים הפנימיים אם הם נחשבים מחיצה גם לגבי עצמם. (ועיין למ"ש הרמ"א סימן פד: ואסור לענות אמר בבית המרחץ על אחד שאמר בחוץ או באיזה בית שום ברכה).

גמ'. בור תשעה ועקר במנו חוליא ודהשלימה לעשרה בורו וכו'. עיין בשו"מ אבני מזר (חלק חו"מ סימן עב) בתשובתו להגאון מאסטרואולא, שפלפל בדברי הכ"מ (סוף פ"ו מהלכות

גמ'. בור ברה"ר עמוקה עשרה ורחבה ארבעה מלאה מים וכו'. עיין מגן אברהם (סי' שמ"ה סק"י) בשם המ"מ (פי"ד משבת הכ"ג) בהחלוק בגומא בין מלאה מים שהזרק לתוכה חייב למלאה פירות שהזרק לתוכה פטור שבמלאה מים וכל הדברים הלחים נראין המחיצות ובמלאה פירות אינן ניכרות, עיי"ש. [ז"ל המ"מ: וחלוק המים והפירות נראה ה"ה כל דבר שאדם מסתכל ורואה בתוכו דינו כמים וה"ה לכל הדברים הלחים הרבה והדברים היבשים דינן כפירות, ושהטעם בזה לפי שאין המחיצות ניכרות, עכ"ל].

ועיין בשו"מ אבני מזר (חלק חו"מ סימן קי) בדבר העירובין במחיצות שאין ניכרות, שהעיר אותו הרה"ג מלוטמירסק מדברי הה"מ הג"ל ענין מים לא מבטלי מחיצתא פירות מבטלי מחיצתא משום דבפירות אין המחיצות ניכרות. וכותב: ולא היתה נחשבת אצלי לראי' דעיקר הטעם משום מילוי הבור דאין כאן חלל, אך מים שהמחיצה נראה מתוכן דינם כמו אויר דנחשב

שמה כהתוס' דלא מהני ברה"ר ראיות לנעול וגם בזמנה"ז איכא רה"ר וגרע כח הס"ס.

שוב כותב: כשיעשו שטאייטלאך [קניס] סמוך לכותל יהי' ניכר לדלת עשאם. בטח תשגיח כשיעמידו הדלתות על הטורעטוארען [המדרכות] הגבוהים שאם יסגרו הדלתות לא יהיו גבוהים מרה"ר ג' טפחים. ואם הטורעטוארען גבוהים ג' יש לעשות דלתות קטנות שיכפלו למעלה ויעמיד הכפל בהאטשעקיל, וגם יעשה באופן שכאשר ינעלו הדלתות לא יוכלו הגדיים לבקוע בהם, ע"כ.

גב'. תל' הדות'לקט ע'שרה וכו'. עיין שו"ת מהרלב"ם (סימן יט) ח"ל: בהלכות שבת פרק י"ד כתב הר"ם במז"ל חל המהלך גובה י' טפחים מתוך אורך ארבעה אמות כו', הדין הזה הוא בשבת פ' הזורק, והנה רש"י ז"ל שם גם בעל מ"מ ככאן לא פירשוהו בציאור חז' כי לשון הגמרא חל המהלך י' מתוך ד' ופירוש מתוך איפשר שהוא באחד משלשה פנים או ששיפוע החל עצמו ממקום שהוא מתחיל לשפוע עד סוף גובהו יש ארבע אמות כגון זה [=בפנים הספר מופיע כאן ציור] או אינו מדבר בשיפוע החל עצמו אלא בקרקעית החל חז' בשני פנים או שצוקרע' החל מתחלתו לסופו יש ד' אמות כגון זה [=בפנים הספר מופיע ציור] או שצחצי קרקעית החל יש ד' אמות ר"ל מתחלת המקום שמתחיל לשפוע עד המקום שהוא כנגד סוף הגובה כגון זה ואם החל יהיה משופע מנד אח' ומנד אח' גובהו הולך ביותר כגון זה [=בפנים הספר מופיע ציור] הרי דינו בצורה הג' והנך רואה כי יש חילוק גדול לענין הדין בין אלו הפירושים כי לפי הפירוש הא' יש באורך שיפוע החל רצוני ק"ו ת"ל מהצורות ק"ד טפחים ולפי הפירוש השני יש בארכו כפי ההגדרה חמשה עשר טפחים וחצי בקרוב. ולפי הפירו' השלישי יש בארכו ששה ועשרים טפחים והנה לפי הפירוש השני פירוש מתוך כנראה שיבא אצל אינו נראה אמת אותו הפי' שאם כן אינו מדבר כי אם בחל שגובהו באמצעו והוא משפוע מכל זד בשוה אצל צב' הפירו' האחרים יש ספק אי זה מהם הו' הנכון.

והצ"ע ד' כי הפירו' הראשון הוא האמתי עם היות פי' מתוך הוא יותר מדויק לפי' הג' והסנה היא שאם כפירו' הג' הי"ל לרש"י לפרש כן גם הרמב"ם ז"ל כתב מתוך אורך ד' אמות וכפי הפשט הנראה יותר פי' אורך ר"ל באורך שיפוע החל וראיתי לשון בשם החכם ה"ר אברהם זכות ז"ל שגראה שדעתו

היא כפי הפי' השלישי ח"ל חל המהלך כו' פי' זה הוא בהגדרה שוה כמו משולש מיון שבשטח הקרקע כ"ד טפחים והחל הוא משופע יהיה האלכסון כ"ו טפחים וגובה החל י' טפחי' כי כ"ד על עצמו תקעו וכו' על עצמו חרעו גרע זה מזה ישאר ק' ושרשו י' שהיא הגובה אצל אם השטח יותר מכ"ד לא יהיה ע"כ חשבונו חו"ס חמת ולא מצאחי טעם בכלל לשונו עכ"ז נראה מלשונו דודאי כי הדין כפי הפי' הג' והראשון יותר נלע"ד כפי הכחו' במפרשים ז"ל וכו' רש"י צעירובי' פרק עוש' פסי' [דף כה] בצעיא חל המהלך י' מתוך ד' מהו שיהיה נכון משום דיומת ויותר מבואר כתבו שם הרשב"א ז"ל ח"ל פי' כי כשעלה גובה החל לי' טפחים אין המדרון אלא ד' אמות שאלו היה בו יותר מד' אמות עלייתו קל"ה כו' עכ"ל ז"ל וברוך יי' שהסימה דעתי לדעת הגדולים, ע"כ.

וע"ע בזה בשו"ת חכם נבי (סימן ה).

תוס' ד"ה פירות. עיין בספר משפט שלום להגאון מברעזאן (סוף סימן ר"ח) ובתשובותיו (חלק ב סימן קס אות כ') שכתב דעת התוס' כאן דלגבי איסור דרבנן מהני ג"כ קולא דרבנן, והציא שם גם מתוס' חולין (דף ע"ג ע"ב) ד"ה הוכשרו, ובאמת שסברא זו מבוארת גם ברמב"ם (פי"ב מתרומות ה"א). שוב כותב: אצל צב"ז לאו מלחא דפשיטא הוא ומצינו גם סמירות לזה בש"ס דיבמות (דף כ"ח ע"ב) ותחייבם מיון דמדאורייתא רמיא קמי' פגע באחות זקוקתו וע"ש ברש"י דזיקה דרבנן וא"כ הו' ממ"ז ואפ"ה פריך וע"ש בספר ישרש יעקב (דף כ') מ"ש בזה. ובגיטין (דף ס"ד) דבשיחופי מבואות דרבנן ל"מ זכיית קטן מיון דהו' רק מדרבנן דחז"ל תקנו כעין של תורה וע"ש בפ"י שהעיר לתמוה בזה. וע' תשו' נטע שורק סי' ס"ג.

והעיקר בזה לפמ"ש המבואות שור סי' ט"ו סק"א דבאיסורא דרבנן אין לומר מגו דאיחזקן וכו' דשמא איסור זה חמור מחבירו וע' כה"ג בתוס' פסחים (דף י"ד ע"ב) ד"ה החס פסול וכו' לענין טומאה דרבנן וכו', עיי"ש.

וע"ע שם (חלק ב סימן קטו) ושם (חלק ג סימן ג אות ב) וסימן רכג) ושם (חלק ה סימן כ - וסימן מו).

תוס' שם. עיין שו"ת חכם סופר (או"ח סי' פט) ושו"ת כנסת יחזקאל (סי' ב).

עמוד ב'

וע"ע דין שחייה וטבילה בצריכה בשבת בשו"ת באר משה (ח"ג סי' נו).

וע"ע בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע ב' סימן יג) דין לשחות בשבת במים: הנה בנהר ובלייק [lake] אסור מדינא, וכן אף בצריכה אם לית לו גידודי כדאיחא בשבת דף מ', ואם הוא בצריכה שהוא הסווימינג פול שצורב יש לה שפה מותר מדינא מלד איסור שט כדפרש"י ריש דף מ"א ואיפסק בסימן של"ט סעיף ב'. אבל דוקא כשעומדת בחצר שמוחר לטלטל שם כדאיחא בבאור הלכה לרש"י ולהרמב"ם דברה"ר ובכרמלית אסור מחשש שמא יחזי מים חוץ להצריכה שהוא מרה"י לכרמלית וגם אפשר יחזי ד' אמות (ופלא קצת על שכח חשש דחוץ לארבע אמות שהרי בשביל שמא יחזי אף משהו חוץ להצריכה אסור). ואם מלוכשין בב"דייג סוּטס הרי אף בחצר אסור משום סחיטה לא רק לשוט אלא אף להתקרר שם לצד מדינא, ומלד מנהג מדינותינו אין לרחוץ כל גופו אפילו בצונן אפילו בלא בגדים. ע"כ.

וע"ע בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן עה) בענין להתקלח בשבת בצונן. ושם (סימן עד - רחיצה אות ג) נשאל בקצרה: מנהג מדינותינו שלא לרחוץ בשבת אפי' בצונן, האם אין להתקלח בצוננין גם ביום שרב. והשיב: בלא נער יש להחמיר אף שלא מנינו בספרי רבותינו מנהג זה. אבל כשמטער מחוס היום רשאי להקל. ע"כ.

גמ'. רקק רקק תרי זיבני ל"ב ז' וכו'. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק א סימן פז) ח"ל: והנה במס' שבת ק' ע"ב נדחק בש"ס רקק רקק תרי זימני למה לי ומוקי חד בימות החמה וכו' או ביתר מד' אמות או בפחות מד' טפחים, ומכל אלו לא נזכר רמז ורמזה במחני', ולא מוקי בפשטות דבמחני' חנן להדיא ואינה עמוקה (והא) [והוא אמינא] בין הגומא ובין המים אינם עמוקים הוא דבטיל לגבי רה"ר אבל אי הבור אינה עמוקה והמים עמוקים ה"א לא בטיל, קמ"ל רקק תרי זימני לומר אם המים עמוקים רק שהגומא אינה עמוקה אפ"ה בטל לגבי רה"ר ונ"ע לכאורה. וע"כ ז"ל חדא מתרחי, או דלא ס"ד כלל דלימא איניש הכי דניחל בחר עומק הגומא ולא בחר המים, והנה לפמ"ש לעיל זה אינו, דעכ"פ אפשר לומר, ומנ"ל דלא, ועובדא דאבל משמע הכי, אבל נימא איפכא דפשיטא ליה לש"ס דלא צריכא לאשמועינן דפשיטא דלא ניחל בחר מיא דמשתמים בכל עת ועונה, ומדמוקי נמי ברקק בין בימות החמה

מתני'. הזורק בים ארבע אמות וכו'. יש לציין מה שדנו האחרונים בענין טלטול בשבת בחצר צריכה (סווימוג - פול) המוקפת. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ו' סימן לב) ע"ד הצריכה שבמעון קיץ שהיו יותר מבית סאחיים, ומוקף בגדר צהל, וגם הוסיפו לולאות עליהן מפני הנגיעות, והצריכה נמצאת רחוק מהבתיים שדרים בהם, יותר ממאה אמות, והשאלה אם מותר לטלטל בחוכה בשבת ד' אמות, - ונפ"מ לענין טבילה קודם התפילה בש"ק.

ובאות ד' כותב דאם יש מציאות, דיש להצריכה הנ"ל, דין קרפף עכ"פ, נראה דאין לטבול בה אף לטבילה עזרא, או לחוספת קדושה, קודם התפילה בש"ק, אף דלא ס"ל כשיטת האוסרין מטעם סחיטה וכיב"ו, כמבואר כ"ז בש"ע ופוסקים שם (סי' שכ"ו סעי' ז' וח'), אלא אדרבה אנחנו אשר קבלנו עלינו שיטת רבותינו הגו"ק זלה"ה, מצוה לטבול, מ"מ נראה דהיכא דיש במקום הטבילה משום כרמלית, אין לטבול, וכמבואר בספר מהלה לדוד שם (ס"ק ט"ו), לענין טבילה אשה לבעלה, וכו'. ועי' ג"כ בקף החיים שם (אות כ"ו), שהביא כמה דברים שצריכים לזהר בנהר, וסיים, ונראה שמפני זה צריך לזהר שלא לרחוץ בנהר בשבת, דבנקל יבא להכשל ח"ו באזהר דברים הנז' עכ"ד.

ועיין שם באות ה' בשאלה השואל אם מותר באמצע היום לטבול שם למיקר, כי היתר לטבול לפי התפילה, משום דנראה כמיקר, א"כ אף באמצע היום, ואם דהדרך באמצע היום לשחות, ואפילו אם הם לא יעשו כן, אסור משום מראית עין, ואפשר אפילו בלא מראית עין, שלא יבוא לשחות, ואיזה חילוק בין בוקר ובין אחרים וכו'. ואין הדין אם בציחו, מותר לו לקבל בשבת צרור (שאויער טוש) [shower] קר למיקר.

ודשיב: הנה צנוגע לצריכה הנ"ל, כבר הזכרתי לעיל, דאף צנוגע לטבילת עזרא, יש להחמיר ומכ"ש רק למיקר, דהרי כבר מבואר במג"א שם בשם מהר"ל, דמנהג פשוט שלא לרחוץ אף בצונן, ולא דוקא בנהר, אלא גם במקוה, כמ"ש שם בשם התה"ד, ורק משום מצוה, ס"ל לכ"פ להקל, - וא"כ מטעם האחרון יש להחמיר אף בצרור בציחו, אם לא משום מצוה, היינו לגתינת ט' קבין, וכחבתי מזה במקום אחר, מ"מ ראייתי באחרונים שמקילים, במקומות החמים מאוד, כשהוא מטער. ע"כ.

דגם בכרמלית מחבטל העירוב, ואף לדלינא י"ל עפ"מ"ש החוס' דף ס"ד סוע"כ לחלק בין כרמלית שבזמן הש"ס לכרמלית שבזה"ז מ"מ ז"ע ע"ד האעו"ז שהוכיח כן מרש"י והרי בזמן הש"ס בודאי אין להקל, וז"ע.

גמ'. גמירי דאין ספינה מזהלכת למוטה בוי'.
הב"י (סי' רס"ו) פשיטא לי' דיושב על הקרון גבוה עשרה ורחב ד' דיש תחומין, דכארעא סמיכתא דמאי, אך ברוכב סוס דלא רחב ד' ליכא תחומין, עיי"ש. ובשו"ת חתם סופר (חלק ו-ליקוטים סימן נח) כתב ע"ז: מאי דפשיטא לי' להרב"י ובמרדכי דבקרן רחב ד' וגבוה יו"ד כארעא סמיכתא דמי לא פשיטא לי' כל כך כאשר אבאר. נהי כשעומד העמוד ה"ל כארעא סמיכתא מ"מ שהוא הקרון מהלך והאדם מינה נייח והאי ארעא סמיכתא לא קביעא אלא מתגלגל והולך אין זה כקרקע עולם דקרקע קביע ואדם הולך והכא האי ארעא סמיכתא הולך והאדם נייח יש לי בו ספק כאשר אבאר. הנה בשבת ק' ע"כ מבואר בפשיטות אין ספינה הולכת בפחות מיו"ד למעלה מקרקע התהום והקשו חוס' משמעתי' דמשני ברקא, ותי' בס' יראים דהם מיירי דהיושבים בספינה יושבים בפחות מיו"ד כי המים שבדופני הספינה אינם עמוקים יו"ד לזה קאמר אין הספינה מהלכת בפחות מ' טפחים, אבל בשמעתי' שחתחת הספינה משוקעת עד פחות מיו"ד אבל דופני הספינה הם למעלה מיו"ד וזה הספינה הולכת ברקא. וכתב שם בס' יראים ומייתי לי' מג"א ע"ז סי' רמ"ו דלפי"ז מיירי במסקנא בהולכת ברקא ואנשים יושבים למטה בקרקע הספינה אבל אם הי' ר"ג ור"י ור"ע וראב"ע יושבים למעלה מיו"ד אפי' סתמא רחב ד' והספינה עומדת משוקעת בפחות מיו"ד מ"מ לא הי' להם להחמיר על עצמן, ע"ש.

בבוצינן למידין אעפ"י שהרא"ם אינו סובר כרמב"ם דבמי' אפי' פחות מיו"ד לא שייך תחומין דאורייתא כלל מ"מ ס"ל הכא אעפ"י שהספינה משוקעת בפחות מיו"ד ואי הוה הספינה של ישראל והוה מצווה על שביעת כלים הי' תחומין דאורייתא מטעם הספינה עצמה מ"מ מטעם האדם היושב למעלה אפי' רחב ד' והספינה שלמטה מיו"ד ממני לי' מ"מ כיון שהוא יושב למעלה מיו"ד מותר וע"כ טעמא משום דאין זה כקרקע שעומד ואדם הולך אבל הכא הקרקע הולך והאדם נייח אין בכלל לא יא' איש ממקומו שאין האיש יוצא ומ"מ למטה מיו"ד אע"ג דהמים נעים וגדים מ"מ הו"ל כעומד על הקרקע ממש והקרקע קביע אבל

בין צימות הגשמים ומשמע ברקא אי' מיירי בין צימות החמה ובין צימות הגשמים וידוע שאין עומק המים שום צימות החמה וצימות הגשמים.

ולעמודו בפלפול כ"ש אדכרתן מילתא בחי' למס' שבת ח' ע"כ אחי רבא לאוכוחי דתשמיש ע"י הדחק לא שמי' תשמיש מדחנן הלוך תרי זימני והקדים לומר בשלמא רקק תרי זימני חדא צימות החמה וכו' והוא ללא צורך, והיה נלע"ד הנה רש"י [שם ע"א ד"ה מכתפין] ס"ל עמוד גבוה ט' ורחב כל שהוא אבל ראב"ד פליג דבעי' ד' על ד' עיין בר"ן, וז"ל אפילו למ"ד תשמיש ע"י הדחק שמי' תשמיש מ"מ ד' על ד' בעי', ואמנם בהילוך ע"י הדחק לא בעי' ד' על ד' כדמוקי רב אשי ק' ע"כ ברקא פחות מד' טפחים נמנא עדיף טפי הילוך מתשמיש, ולפי"ז קשה מאי מוכיח רבא מדחנן הילוך תרי זימני ש"מ לדיוקא הא תשמיש ע"י הדחק לא שמי' תשמיש, מאי דיוקא, דלמא היינו בפחות מד' טפחים אבל ברחב ד' על ד' גם תשמיש ע"י הדחק שמי' תשמיש.

ולדזהדר מזה הקדים רבא, בשלמא רקק תרי זימני אין הכרח לומר דמיירי בפחות מד"ט או יותר מד"א אלא אי' דמיירי צימות החמה וגשמים, נמנא אין רמז במשנה משיעורא דרוחב ע"כ אין לנו לומר דהילוך תרי זימני לדיוקא דרוחב פחות מד' טפחים קאי אלא סתם כל תשמיש ע"י הדחק לא שמי' תשמיש, דהשתא אפילו לדינא אמת נכון כל הרקק בין צימות החמה בין צימות הגשמים בין רוחב ד' אמות ובין פחות מד' טפחים לעולם הוה רה"ר, מ"מ כיון שאין הכרח במתני' משיעור הרוחב, ממילא אין לדיוקא מהילוך תרי זימני ארוחב פחות מד"ט דוקא, וא"ש. ע"כ.

מתני'. אם אינן קשורות אע"פ שמוקפות אין מוציאין בזו לזו. בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן טו) חמה מכאן אמה שנחלקו האחרונים בדין מקום שאין בו עירוב נוה"פ אם מועיל הע"ה המונח בביהכ"ג, ה"ז והמג"א פסקו שאינו מועיל, ובאבן העזר הוכיח מדברי רש"י דמהני לפי שיעקר קניית העירוב בביה"ש, ובזה"ז ליכא רה"ר אלא כרמלית ול"ג על שבות ביה"ש. ותמוה, דהא מפורש כאן ספינות וכו' אם אינן קשורות וכו' אע"פ שמוקפות אין מטלטלין מזל"ז, ופירש"י דהפסק כרמלית מפרשי מאהדדי ואנן מוקמי' לה בגמ' שהספינות של ב' בנ"א וע"י עירוב מטלטלי מזל"ז הילכך כי מפרשי ומפסקת כרמלית בטל העירוב, וע"ש בש"ס דף ק"א ומפורש שם

למעלה מיו"ד ואינו קביעה וקיימא לא שייך ארעא סמיכתא ומכ"ש עגלה המתגלגל והאדם היושב עליו אפי' ברוחב ד' אין ניחא תשמישתא ואינו יכול לעמוד ולא לילך כ"א יושב כאסור שם פשיטא שיש להחיר ומ"מ אסור ב"י ובמרדכי משמע כן ונראה בודאי כשהולך ע"י הבהמות שא"א שחלק י"ב מיל ואפשר אפי' אלפיים בלי שחעמוד ותנוה להטיל מים וגללים אעפ"י שחחרת ועוקרת אח"כ ומושכת העגלה מ"מ מחמירים בנכנס לדעת עיין סי' ת"ד ות"ה אבל בקרון שהמונא עכשיו בדמיונו שהקטור מוליכו ואין כאן לא חיתוך זמורה ולא תשמיש בצעלי חיים ולא נעשית מלאכה בשביל ישראל כי כמה מאות ערלים שם כמ"ש רמב"ן גבי ספינה וליכא אלא משום תחומין.

גב' ד' דלתי' בספיקא דיש תחומין או אין תחומין ובודאי להרא"ש והטור דס"ל איבעי' לחומרא משום כל חיקו דאסורא לחומרא אפי' בדרבנן כמ"ש הב"ח סי' ת"ה א"כ ה"נ אסור מספיקא ולרמב"ם נמי חוץ י"ב מיל דאורייתא וספיקא לחומרא מ"מ לא היה אלא ספיקא ונפקא מיני' כמ"ש ב"י גבי רכיבה סי' ר"ס וז"ע דהרי להרשב"ם שבתוס' אפי' יש תחומין מ"מ בקרון י"ל לאו מידי עבד ע"ש יש לעיין לעת הצורך. ע"כ.

גב' שם. עיין עירובין (דף מג) וכן איפסק בשו"ע (סי' רמח ס"ב) דמותר להפליג בספינה מע"ש וליכא איסור תחומין כיון דמהלכת גבוה מעשרה. ודנו האחרונים אם במסילת הברזל [railway] הנוסע למעלה מי' איכא איסור תחומין. עיין בספר מנחת קנאות להמהר"ץ חיות (דף ט' ע"ב) שהביא תשובת הגאון רבי דוד זכות, שפסק לאסור הנסיעה במסלת הברזל משום איסור תחומין, (ושאין לומר בזה אין תחומין למעלה מעשרה). והסכים עמו המהר"ץ חיות (שם דף י' ע"א). וע"ע בשו"ת מים חיים - משאש (סימן קל), ובשו"ת איך אליעזר חלק א' (סימן כא). ועוד.

דלענין ספינה צומה"ז דן בשו"ת יהודה יעלה (חלק אורח חיים סימן נח), שמכיון שלפי כווד המשא של האניה צריך להוסיף ולהגביר כח האש שלה בתוספת דלק, ולכן אפילו אם רוב הנוסעים גוים הרי הוא מרבה בשביל ישראל ואסור. ע"ש. וכן כתב בשו"ת שואל ומשיב מהדורא חמישאה (סימן ג'). ע"ש. אולם בשו"ת הרי בשמים חלק ב' (סוף סימן קפט) כתב, אודות חולה שציקש שיודיעו לקרובו על מצבו, ושהוא מתבקש לבוא אליו בהקדם, נראה שאפשר שלפי דברי הסוברים שבמקום שיש חשש פן חטרף דעתו של החולה, מותר לישראל לעשות איסור דרבנן בשבילו, יש להחיר לו לנסוע בשבת ברכבת, כיון שאין כאן אלא רק איסור תחומין, וקיימא לן שאפילו תחומין די"ב מיל אינם אלא מדרבנן. ומה שמציעים האש של הקטור, הרי אינו נעשה בשביל ישראל, שרוב הנוסעים גוים, ועוד שהרכבות נוסעות מדי יום ביומו צומנים קבועים, ולא ישנו את חפיקדם. ע"ש.

ועיין בשו"ת אגרות משה (חלק אורח חיים א סימן צב), שנטה קו להקל ליחידים לנסוע באניות אלה, אף על פי שהם נהנים ממלאכת שבת של עובדים יהודים שבאניה, ומשום שאין זה חמור מדין המפליג ביום א' וב' וג', שאף על פי שידוע שבשבת יהיה דין פקוח נפש וינטרף לחלל שבת במלאכה דאורייתא, אף על פי כן מותר, (כמו שמבואר בשלחן ערוך סימן רמח סעיף ד'), וכל שכן כאן שאינו עושה שום מעשה, והוא נהנה בעל כרחו ממלאכת ישראל. ויש שאינם נהנים כלל, שלא איכפת להם אם ישהו בדרך עוד יום או יומים. עיי"ש.

גב' ודא איכא כחו וכו'. עיין בשו"ת באר יצחק (או"ח סימן עו).

תוס' ד"ה גבירי. שיטת הרא"ש בס' יראים דאפילו ספינה קטנה לא מסקי בפחות מיו"ד אלא שהיא משוקעת עד סמוך לקרקע. ועיין מג"א (סי' רמ"ח סק"ז) מה שהעלה להשוות שיטת החוס' עם ספר היראים.

דף קא ע"א

היא גבוה י' ורחבה ד' דינה כרה"י, אמנם הגלגלים אינם נחשבים לגובה עשרה אם הם גבוהים למעלה משלשה, ונראה מדבריו דרק הגלגלים אינו נחשב לגובה

גב' עבוקה עשרה ואין גבוהה עשרה וכו'. עיין בשו"ת ישועות מלכו (חלק או"ח סימן נב) שהקשה ע"ד המג"א (סי' רס"ו ס"ק ו') דעגלה אם

ותוספות ולכן בעינין שיהיה בתחיתו ג' אבל בטרסקל גם היכא שאין בקנה שתחיתו ג' דינו כמו בעמוד שיש בתחיתו ג'. וכיון דמבואר בחוס' שבת (ק"א) לטרסקל תחיתו ר"ה אם כן הכי נמי בעמוד וע' בתוספות עירובין ל"ג ד"ה בהדר זקוף שכתב להדיא דגם היכא שיש גובה י' באותו זקיפה חשוב רה"י אף על גב דגדיים בוקעים אפילו הכי הו' תחיתו ר"ה.

ואף דס"ל להתוספות שבת (ק"א) הג"ל דמיון שיש בעובי הקצר ג' ולמעלה רחב ד' לא שייך ביה בקיעת גדיים היינו היכא דלמעלה רחב רק ד' טפחים דהיינו שרחב רק טפח אחד יותר ממקום הקצר שתחיתו לכן לא שייך ביה בקיעת גדיים דבטפח אחד שתחיתו לא בקעי ביה גדיים אבל בג"ד שהנוף נמשך הרבה למרחוק מנוף האילן פשיטא דשייך ביה בקיעת גדיים והו' תחיתו ר"ה וכו', עיי"ש.

ובמשיק: ונראה פשוט דגם הגר"א ז"ל לא קאמר רק אם המקום שלמעלה רחב ד' אבל בג"ד שהנוף אינו רחב ד' גם אי נמא דדינא כחורי רה"י מכל מקום תחיתו הו' ר"ה לכן אין שום דל קולא זולת אם יעמיד לחי בצד השני ויקשור חוט אל קצה הנוף הבולט אל חוץ הרחוב דבזה נוכל לחשוב את הנוף לצורת הפתח. ואף שבולט מחוץ האילן יש לומר דמיון שיוצא מחוץ האילן עצמו מה שבולט האילן למעלה מן הנוף כמאן דליחא כמ"ש המק"ח בסופו חולת זה אין שום מקום להקל בג"ד. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. משה שפיר קאמרת. עיין רש"י. ועיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא יו"ד סימן קנג) בתשובה להגאון ר' ישעי' פיק שהקשה על שנייה רש"י בפירושו בבבלי (ל"ח ע"ב) משה שפיר קאמרת שפירש"י ביקרא דמשה קמשחבע, וכאן בסוגיא וכן בסוכה (ל"ט ע"א) ובחולין (כ"ג ע"א) לא פירש"י כן, ואף שגם בהני ג' ג"כ שינה רש"י בכל אחד קצת שינוי כל דהו, מ"מ כולם עולים כאחד דלשבת אמר כן, משא"כ בבבלי שינה רש"י לגמרי.

ובותב: אומר אני גם ה' לא קשיא דבהני ג' מקומות פירש"י שחמה על גדול הדור כמותו שיאמר דבר זה וכולהו סלקי לכוונה אחת שאילו אמרו אדם אחר לא היתה התמיהה כל כך אם טעה אבל גדול הדור כמותו איך יטעה. ואמנם בבבלי רב אשעי' המזכר שם אינו רב אשעי' שהיה חבירו של ר' חייא רק רב

עשרה אבל השולים של העגלה נמדד לגובה י', וז"ע דהא כאן גבי ספינה אמרינן עמוקה י' ואינה גבוה י', ופרש"י עמוקה י' לחוכה נחשבת כרה"י משמע דלרין שיהי' חלל הספינה י' ואין עובי השולים נחשב לגובה כלל, עיי"ש באריכות, לענין הטעליגראף אם יהא נחשב כנורת הפתח.

תוס' ד"ה הני ביציתא דמישן. בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן קלה) כתב דמוכח מהחוס' כאן וסי' שני"ג ס"א דאם מים מפסיקין שפיר י"ל לבד, וז"ל דמים לא דמי לדבר ממשי שהרי יוכלו למשש דרך המים שאינם דבר גושי, ע"כ.

וב"ב שם (סימן שמד) ח"ל: ומ"ש דאם המים מפסיקין גם בפחות מג"ט סגי בהמשכה דמיון שיש דבר ממשי ליכא דין לבד. יעוין בחוס' שבת ק"א ע"א ד"ה הני ביציתא וכו' אבל אם יש בין נסר לנסר חלל פחות מג' כלבוד דמי ואע"פ שהמים נכנסין וכו' ע"ש. וכן בס' שני"ו ס"א מבואר דמים מפסיקין אמרי' לבד וע' במש"ז א"ה רס"י שס"ג ובא"א סקי"ה מ"ש בזה. ובמק"א הבאתי מהחוס' סוכה י"ח ע"א סוד"ה אין לבד וכו' ועוד מכמ"ק. ע"כ.

תוס' ד"ה ויש בקצר. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן קעב) בדבר השאלה במבוי שזדו אחד ישראל וזדו אחד עכו"ם ועכו"ם אין מניחין לקבוע עירוב צדס בשום אופן, ואכל חצר העכו"ם יש אילן גדול רחבו יותר מג' טפחים ונפיו נוטה הרבה למבוי ואם נמדד מנפיו נשאר פחות מעשר אמות, והשואל הביא דברי המג"א (סימן שמ"ה) שכתב גבי עמוד עשרה דלמטה הו' ר"ה, והגר"א ז"ל שם ביאר שט"ס הוא דבכה"ג שעיקרו רחב שלשה אף למטה הו' רה"י.

וע"ז כותב: הנה כל ראיתו הוא מתוספות שבת (ק"א א') ד"ה ויש בקצר, שכתב דמיון שיש בעובי הקצר ג' ולמעלה רחב ד' שייך ביה גוד אחיה, ובאמת שהתוספות שם (ל"ט ב') ד"ה זרק דף, הביאו מהא דעמוד ברה"ה, וכתבו דמדנקט זרק ונה על גבי חייב משמע דדוקא ע"ג אבל תחיתו לא. ואם אולי כוונת הגאון דאם כן למה לי שיהיה בעובי הקצר ג' וכמו בטרסקל דאין חילוק בין אם הקנה שתחיתו עב ג' או לא. אבל באמת מבואר בחוס' עירובין (ל"ג ב') ד"ה כמאן דקורה ועמוד לא דמי לטרסקל דליכא היכרא כל כך כמו בטרסקל כמ"ש המהרש"א שם שאין המחיצות ייכרות בו וכן הוא להדיא בריטב"א שם בשם הראב"ד

ע"י גוי או לא וגם אם נפל קנה זה מהעמודי בשבת אם מותר להחזירו בשבת או לא, עיי"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ב' סימן עז) בדבר ישראל שהציא במזיד מפתח ציהכ"נ מציתו דרך רה"ר ופתח דלתות בית הכנסת אם מותר ליכנס לביהכ"נ בשבת זו. והציא שם רחיה לאסור אפילו בעשה קטן. עיי"ש. ועוד גרוע זה ממוציא אוכלין שמחזיר ר"ת [שבת דף קכב] בתוס' אף בהוציא נכרי בשביל הישראל מטעם דאפשר היה לו לילך לשם ולאכול, וכן פסק הרמ"א בסימן שכ"ה סעיף י' להלכה עיי"ש, דבמפתח שפתח בו את ביהכ"נ לא שייך זה שמוכרח להציא רק לכאן, לכן אף לר"ת ולרמ"א יש לאסור.

ואף לר"ן בשבת דף ק"א דסובר דכשהיה רשות היחיד ונפלו המחיצות בשבת ועשה במזיד נמי חזרו להיתרן הראשון, וכן פסק הטור וש"ע בסימן שס"ב סעיף ג' וכן מסיק המג"א סק"ד, מסביר שבכאן אסור, אף דג"כ נעשה בהאסור כהיתרו דמכבר, ועוד הוא כ"ש שכל העת היה תשמיש היתר, וכ"ש לטעם הרשב"א שכתב דלא קנסינן בדי חיון שאין זה אלא מעמיד דבר על חוקתו הראשונה, דגם בכאן לא נחדש דבר אלא שע"י הפתיחה הועמד כמתחלה, והיה מקום להיתר, אבל הא ל"ד כלל להסם שההנאה היא רק ממה שנעשה היתר, דבמציאות הרי יכלו להוציא גם כשנפלו המחיצות רק שהיה אסור ובעשיית המחיצות נעשה היתר, לכן חיון שכבר היה היתר בשבת זו אך שנאסרה נמצא שלא עשה תקון גמור אלא חזרה להיתר שמתחלה אינו נחשב תקון כל כך, אבל הכא שצעת שהיה סגור לא היה אפשר במציאות מעשה הכניסה לשם הוא ודאי תקון גמור ואין לחלק אם הוא דבר חדש ממש או חזרה למה שהיה תחלה דלהמציאות אינו נוגע כלל מה שהיה פתוח תחלה שהיו אז יכולין ליכנס חיון דעכ"פ לא יכלו עתה ליכנס. ומוכרחין לחלק כן שלא יקשה על זה מחוס' דף קכ"ב שסביר שאסור ליכנס ושלא יסתרו דברי הרשב"א להדדי.

ובסיק: שאסור ליכנס רק אחרי שיסגרו עוד הפעם שנסתלק מעשה ראשון ואז יפתח נכרי.

תוס' ד"ה קשרה. בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן קסד) כתב, בעראפלאן שמוליכין שם מת לקוברו בארץ ישראל אסור לכהן ליכנס שם כי כל העראפלאן אף שגדול טובא ויש לו מקום למטה שמונחין שם המשאות ושם מונח גם המת שיש חליצה בין המת

אושעיא שהיה צימי אצ"י ורצא ורצ ספרא ורצ אושעיא שם קאמר על ר' יוחנן ור' חנינא ור' זירא דשפיר עבד דאחיכו על רבי אבא ושפיר תממו על המסנה ורצ ספרא תמה שם על רב אושעיא אמאי קמודה להו בהך קושיא ואין יפרש רש"י דרצ ספרא אמר לרב אושעיא משה כו' גדול הדור דמשמע שעליו הוא תמה שהוא גדול הדור איך יטעה בזה ומוזה היה משמע דעל ר"י ור"ח ור"ז לא גדלה התמיהה על שטעו אבל על ר' אושעיא שהוא גדול הדור הוא תמה וזה אינו נכון שהרי ר"י ור"ח ור"ז היו גדולי הדור יותר ומאמוראי קמאי. ולכן שיכל רש"י ידיו בפירושו ופירש שביקרא דמשה קמשחצע דקושיא זו אינה קושיא, ע"כ.

גמ'. ספינות קשורות זו בזו וכו'. עיין בשו"ת מהרי"ל (סימן קסב) אם סתם אחד פתח שבין שתי חצירות שערבו דרך אותו פתח ואחר כך נמלך לפותחו²³, אם חזר העירוב להחירו הראשון לשבת הבאה²⁴, או נאמר דווקא נסתם מעצמו דלא גלה דעתו לבטל העירוב.

ודשיב: והיה דנסתם הפתח, אין בידי לחלק בין שוגג למזיד חיון דחזר העירוב למקומו, דהא מיימי [ר"י בתוס' עירובין יז, א ד"ה עירוב] ראיה מספינות שנקשרו והותרו, ואמרי' [עירובין סח, ב] נמי מבטלין וחורין ומבטלין, אף על גב דהמבטל צריך לנעול ביתו להרא"ש [פ"ז סוף סי' ז] ומסלק תשמישו, אפילו הכי חזר חובה. ודווקא במזיד כי נעשה מחיצה בשבת קנסינן ליה דלא לטלטל משום אסור, אבל היכא דליכא אסור אמאי לא יחזור העירוב למקומו כשיחזור ויפתחנה קודם שבת, הרי הם שותפין בפתח, ובין השמשות שהיא קונה עירוב יש פתח ביניהם ראוי לערב. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת פנים מאירות (ח"א סימן ל) באריכות בסוגיא זו, בדבר השאלה בעיר שהי' מוקפת גדר ונפרצה הגדר יותר מעש' והיה דרכם להניח קנה ארוך מעמוד זה לעמוד זה להחיר הפירצה בצ"ה ופעם אחת שכחו להניח הקנה זה קודם שבת ושאלו אם מותר להניח קנה זה בשבת ע"י ישראל או

²³ דבריו מבוססים על דברי ר"י בתוס' עירובין יז, א ד"ה עירוב ז"ל ואפילו נסתם באמצע השבוע ואח"כ נפתח בשבת שרי דחזר העירוב למקומו וראייה מודאמר בפ' הזורק ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו, נפסקו נאסרו, חזרו ונתקשרו חזרו להיתרן הראשון כו', ועיין רא"ש שם פ"א סי' כג.

²⁴ עיין מחצית השקל או"ח סי' שעד ס"ק א, מזה שדייק מוכאן.

למקום העליון שיושצין שם האנשים הנוסעים כולו כלי אחד הוא והוא של מתכות שמקבל טומאה וממילא אינו חוץ בפני הטומאה, ונטמא הכהן בטומאת אהל במת שהוא באיסור לאו ועשה.

ובותב דיש לדון בזה מדין אהל זרוק ללאו שמיה אהל גם לקולא, אם האנשים יושבים שלא כנגד המת, אבל במת ואדם וכלים שבתוכו מביא טומאה, עיין בפ"ח מאהלות מ"ה בר"ש שכתב בפשיטות אי בכלים שבתוך הבית איירי דבר חימה הוא מ"ט דר' יוסי, אך במאירי שבת דף ק"א מפרש בשם התוספות דאף כשהטומאה והכלים בספינה אם אינה קשורה אינו אהל, והוא דלא כתוס' שלנו שבת שם ד"ה קשרה, ומנאמי בספר סדרי טהרות פ"ח ד"ה וספינה שהקשה על המאירי ונשאר בצ"ע, ג, שלכן יש להורות בפשיטות כהר"ש שטמא, וגם בלא זה הא נכנס לשם כשהאחרון הוא עומד על הקרקע שהוא אהל מונח. ע"כ.

ויעיין שם עוד: דיש לעיין דאולי רק אלו מיני מתכות שנאמרו בקרא ששה מינים שהם זהב וכסף ונחשת וברזל ובדיל ועופרת הם מקבלין טומאה

ולא מינים אחרים, וקצת היה נראה כן מדהורף הקרא להחשיבם בפרטיות ולא בכלל אך כל דבר מתכות וכלפי שמיא גליא שאיכא עוד מיני מתכות שלכן פרטן להשמיענו שרק אלו מק"ט ולא מיני מתכות אחרים. והעראפלאן כמדומה שאינו מששה מיני מתכות אלו, אבל אפשר שגם מין מתכות זה אינו מין אחר אלא שהוא נעשה מתערובת ממינים אלו, וצריך לחקור לידע זה.

ואם יתברר שהוא מין אחר שהיה רצון השי"ת שיתגלה בדורות אלו האחרונים היה נוטה יותר שלא מקבלי טומאה דלכד ממה שפרטן ראה שאין למילף למיני מתכות אחרים דהם ששה כתובים הבאים כאחד. הנה גם בלא זה אין למילף דיני טומאה למין חדש דכל דיני טומאה הם גזו"כ, וראה קצת מהא דכלי זכוכית לא מק"ט מדאורייתא אף שהם ניתנין כמתכות ולא אמרינן שיהא להן דין כלי מתכות כאלו שבקרא, אבל מ"מ צ"ע לדינא, ואם הוא מתערובת מיני מתכות אלו טמא בפשיטות ואם הוא ממין אחר ויש בו תערובות גם ממינים אלו אזלינן בחר רובא כדתנן בפ"א מכלים. ע"כ.

דף קב ע"א

א"כ הסינא בעשה במזיד אבל הזורק בשוגג ל"ה כנעשה בשעת זריקתו הכל מיון דליכא מלאכת מחשבת ולכן בזכר לאחר שיצאה מידו פטור אבל יעוין בס' תרומת הכרי סי' שצ"ב שהאריך לסתור דברי הנימוק"י בכמה ראיות והביא גם מצ"ק ע' כמאן כר"ע ולשי' נימוק"י דחיוצא דשבת מעיקרא אחי א"כ גם כרבנן מצי אחיא דמיתה ותשלומין באים כאחד ע"ש באורף ואינו לפני כעת אבל נרשם אצלי בגליון הנמוק"י כן.

ובירושלמי פ"ב דשבת ה"א צפיסקא דולא בשמן שרפה אר"ח זאת אומרת שאסור להצית את האור במדורת קדשים והיא דלקה והולכת בשבת והא חנינן ומאחזין את האור במדורת בית המוקד ובגבולין כדי שתאחז ברוצן אר"י בשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה נעשית היא מאל"י ברם הכא תורה אמרה אין שורפין את הקדשים ציו"ט ואצ"ל בשבת וכו' ומוכח דלא הוי כנעשה הכל מיד וע"ש בגה"ש שרמז להנימוק"י הנ"ל והניח בצ"ע והן אמר די"ל דמין דר"א בשם ר"ח פליג שם וסובר דמותר להצית במדורת קדשים י"ל

מתני'. הזורק ונזכר מאחר שיצתה מידו. בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן רמד) נשאל על דברי הנימוקי יוסף (פ"ב דצ"ק) בסוגיא דאשו משום חזיו, שכתב דהא דמותר להדליק נר בע"ש ודולקת בשבת דמיון לזורק חץ דאפי' מת קודם שהספיק להדליק הגדיש חייב דמשעה שיצאה החץ מת"י כבר נעשה הכל וה"נ בשבת, ותמה השואל ממשנה דכאן הזורק ומזכר לאחר שיצאה מידו דפטור דבעי' תחלתו וסופו שגגה, ולשי' נימוק"י הרי כבר נגמר כל המעשה כשיצא מתחת ידו.

ודשיב: דהנה בחי' הר"ן לסנהדרין ע"ז הוכיח דדוקא בזמן אר"י אשו משום חזיו ולכאורה לפ"י גם לענין חיוצא שבת אמאי אמרינן כן וא"ל לפי המבואר בצ"ק סי' דשבת מיון דמלאכת מחשבת אסרה תורה גם בזורה ורוח מסייעו חייב דמ"מ מלאכתו ומחשבתו מתקיימת א"כ ה"נ אף דאין אשו כחזיו ממש חייב דמ"מ מחשבתו מתקיימת וע' באבן העזר סי' שכ"ח בזה ותבין.

דפליגי בזה אם אשו משום חזיו או דפליגי בסכרת נימוק"י. ע"כ.

גמ'. יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות וכו'. עיין בחידושי הר"ן שכתב דמשום נותר אינו חייב, ליתכא חיוב חטאת נותר שהרי אין באכילתו כרת, וחטאת דהא מצוה צדקה (כ"ז ע"א וע"ב) ובמשנה (רפ"א דכריתות) דנותר חייב כרת וחטאת. וע"ג גדול.

ובש"ט מהרש"ם (חלק ו סימן מא) נשאל בזה וכותב: הנה זה כמה שנים נשאלתי בזה, והוא תמי' גדולה (ויפה כתבת דא"ל דבחלב שא"ר לאכילה ליכא משום נותר לשי' רש"י בזבחים ז"ח סוע"א דדוקא בצער הראוי לאכילה איכא נותר ולא בעצמות, דהא בכריתות כ"ג וחולין קי"ז מצוה דגם בחלב איכא משום נותר, ובע"כ דדוקא בעצמות שא"ר לאכילה מצ"ע ליכא משום נותר משא"כ בחלב האימורין).

ובדרך פלפול קצת הי' נ"ל ליישב דהנה החוס' בכריתות הקשו אמאי לא קתני נמי בצבע שלא יאכלנו ואכלה, ותי' דמידי דאיתא בשאלה לא קתני, והא דקתני מוקדשין, משום דאחר שנשחט ונזרק ליתא בשאלה, א"כ למאי דאיתא בזבחים מ"ג דפיגול ונותר שהעלן למזבח ומשלה בהן האור פקע איסור נותר שלא יתחייב האוכלו, א"כ גם איסור נותר אית לי' היתר ע"י העללה למזבח, ודמי לשבועה דלא קתני במתני', ולכן לא נקט נותר משום דאיכא אופן שלא יתחייב עליו חטאת דאין באכילתו מויד כרת דהיינו בכה"ג שהעלהו למזבח, אבל מלבד שאין לשון הר"ן סובל כן ומהגם שדצ"ר הס' נגד כל הסוגיא דכריתות דמפורש דקחשיב איסור נותר משום דנחוסק לגבזה ופריך דליחשוב פיגול וכו', ולהנ"ל גם פיגול אין ראוי לחשב, וגם מפלפל שם דנותר ופיגול בחדא בהמה לא משכח"ל, ולכן אין מקום ליישב ד' הר"ן החמוהים ומרפסן איגרי. ובדאי תלמיד טועה כתבו בשמו ולא ילאו מפה קדוש. ע"כ.

וע"ע בזה בספר פרי אדר הנדמ"ח (סי' נח) ומה שזיינתי שם על הגליון.

גמ'. מוחשבתו משיחא ליה מקום. בשו"ת לבושי מרדכי (ח"ב סי' ט) הביא דברי הרה"ג השואל מהר"מ סופר מערליץ, שהקשה על פרש"י בסוכה (לו ע"ב) דכ"ה אבל אחריו: כי מותר ליה מיינשי ותליש ואכיל ליה, ואף אם אוכלו במחזור - אין לך חולש גדול מזה. הרי תוספתא ערוכה היא בשבת (פ"י הי"א),

החולש בין בימינו בין בשמאלו חייב, כאשר ידו צרבלו בפיו ובמרפקו פטור. ומירץ (הרה"ג השואל), עפ"ד הגמ' כאן בהוצאת אוכל בפיו חייב דמחשבתו משויא ליה מקום, ובהכי מיירי רש"י שחולשו בפיו ואוכלו מיד, אבל התוספתא מיירי בחולש בפיו בלי אכילה. והקשה ע"ז הלבושי מרדכי, מהגמ' כחובות (דף ס), גוגה יונק חלב בשבת, דמפרק כלומר יד הוא, אלמא דאע"ג דמחשבתו לאכילה עכ"ז חשיב כלומר יד. עיי"ש.

עמוד ב'

פרק הבונה

מתני'. הקודח בל' שהוא חייב. עיין תרומת הדשן (סימן סד) שאלה: סמך המחזיק בכותל של עץ מצעוד יום, או מקעו בספסל או בדף שאינם מחזירים, שרי להוציא הסמך בשבת או לא.

תשובה: יראה דהיכא דתקעו הוא בכותל שהוא מחזיר, יש לחוש לאסור אם מוסיף. משום דתנן בהבונה, הקודח כל שהוא חייב, ומפרש התם תלמודא אליבא דרב, דקי"ל כוותיה באיסורי, דקודח חייב משום בונה, וחייב קודם שנחמלאה הנקב, כדאיתא התם בגמ'. ופרש"י וא"כ בהוצאת הסמך היכא דתקוע קצת בחזק, כמעט פסיק רישיה הוא, שלא יוסיף בנקב והוי ליה קודח כ"ש. וכו'. אבל אם תקוע הסמך בדבר חלוש בספסל וכה"ג לא ידעין כלל טעם וסברא לאסור, והמחמיר בדבר מפרץ הוא על מדותיו. ע"כ.

וע"ע בלקט יושר (חלק א עמוד נט ענין ד) ח"ל: בחור אחד רצה לחתוך בשבת בשר, ונדבק הסמך בפשוטי כלי עץ שקורין בל"א טעלר. והחיר ליקח הסמך מפשוטי כלי עץ משום דאין בנין, אבל אם נעץ הסמך בכותל אסור ליקח כדאמ' בהזורק, והקודח כ"ש חייב.

וע"ע בשו"ת מהרי"ו (סוף סי' ק"ל).

גמ'. עיי' שופתא בקופינא דמורא וכו'. עיין בשו"ת רב פעלים (חלק א או"ח סימן יט) ח"ל: נשאלתי מאת החכמים הי"ו, אם מותר לדון בשבת על ידי שינוי תמרים ואגוזים יחד, שע"י הדיכה יהיו האגוזים נימוחים ונבלעים בתמרים, ונעשים התמרים כמו עיסה, וקורין זה בערבי מדגוגה, ואם מותר לעשות כן בשבת ע"י שינוי כדי לאכול לאתרוג. ויש שדימו זה למ"ש מרן ז"ל בסי' ש"מ סעיף יו"ד, המקבץ דבילה ועשה ממנה עגולים, או שנקב תאנים והכניס החבל בהם עד שנקבצו גוף א', הרי זה תולדת מעמר וחייב, וכן כל כיוצא בזה,

ע"ש. וא"כ השתא אם נחשוב גם זה המדגוגה דאסור משום מעמר כמו המקבץ דבילה ועושה ממנו עגולים, הנה ודאי שרי כדי לאכול לאלתר, וכמו דין הצורה, וכמו שמצינו להרשב"א דליף דין הטומא מדין הצורה, והביאו מרן בצ"י סי' שכ"א, וכן בטל אורות דף ל"ה ע"ד, יליף מהא לענין דש דשרי כדי לאכול לאלתר, וה"ה דשרי כאן כדי לאכול לאלתר. ע"כ.

ואחר אריכות דברים כותב: אמנם אמרתי לאסור בנידון השאלה, מתורתו של הרשב"א ז"ל, בגמרא דשבת דף ק"ב ע"ב, בהא מאז דע"ל שופתא בקופינא, רב אמר חייב משום בונה, ח"ל, איכא למידק והא אין בנין בכלים כדאמרינן בפ"ב דבינה, וי"מ דכי אמרינן אין בנין וסמירה בכלים, ה"מ בכלי שנחפרק כגון מנורה של חליות, וכדשרו בית הלל לזקוף את המנורה ביו"ט, אבל לעשות כלי לכתחילה אין לך בנין גדול מזה, ואין זה נקרא בנין בכלים, שהרי אינו בונה כלי אלא עושה כלי. ובה נחא לי הא דאמרינן בפרק המצניע דמגבן חייב משום בונה, ואם אין בנין בכלים האין אפשר שיש בנין באוכלים אלא שהעושה דבר מתחלתו חייב משום עושה והוא הבונה וכו' ע"ש. וכן מנאמי להגאון המאירי ז"ל בשיטתו שם שכתב ח"ל, ואם בכלים אין בנין אין נאמר שבאוכלים יש בנין, אלא שלא אמרו בעשיית דבר שמתחלתו גולם וכו', נראה דגם הוא לומד כדברי הרשב"א ז"ל הנ"ל.

ולפ"ז הרשב"א והמאירי ז"ל ס"ל בהא דמגבן חייב משום בונה הטעם משום דכל העושה דבר מתחלתו חייב משום עושה כלי והוא הבונה, ולכן זה המגבן שעשה חיקון דבר חדש ה"ז בכלל בונה, וא"כ לפ"ז גם עשיית המדגוגה הוא דבר חדש שהוא עושה מין מאכל בפני עצמו, שהוא חלוק בשמו ובטעמו, ולא הוה זה כן קודם שדך שניהם יחד, ואין זה דומה לדיכת פירות שדך אותם לחלקים קטנים כדי שיהיו נוחין לאכול לזקנים ולמי שקשה לו טחינתם בשיניו שאין זה עושה דבר חדש. ע"כ.

גמ'. **יש.** רב אמר משום בונה. בדבר השאלה אי מותר להעריך השעון בשבת לאחר שהפסיק לפעול, אם יש איסור בדבר משום מתקן כלי, יש מביאים ראיה מדברי הרמב"ן והרשב"א, שכתבו: איכא למידק, דהא קי"ל (בינה כב) אין בנין בכלים, ויש מפרשים דכי אמרינן אין בנין וסמירה בכלים, ה"מ בכלי שנחפרק כגון מנורה של חליות וכדשרו ב"ה לזקוף המנורה ביו"ט, אבל לעשות כלי לכתחילה אין לך בנין גדול מזה, ואין זה

נקרא בנין בכלים, שהרי אינו כלי, אלא הוא עושהו כלי. ולפ"ז אפשר שכל כלי שצריך אומן בחזרתו מחייב משום בונה, דהו"ל כעושה כלי מתחלתו, שהרי משעה שנחפרק ואין הדיוט יכול להחזירו בטל מתורת כלי. ורבינו האי גאון כ' דרב ס"ל יש בנין בכלים וכו'. ע"ש. וכ"כ המאירי והר"ן והריטב"א. ולפ"ז יוצא שהשעון שכבר יצא מתחת ידי האומן ככלי שלם וכשעומד מפעולתו, כל הדיוט שאינו אומן יכול להחזירו לקדמותו, ועל מנת כן נעשה מראש, שבכל משך איזה זמן מסויים צריך לחזור ולעורכו ע"י מעשה הדיוט, אין בזה לא משום בנין ולא משום חיקון כלי, כדין החזרת חליות המנורה. עיין בזה בשו"ת פנים מאירות ח"ב (סימן קכב) וכ"כ בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"ב (סי' סג) ע"ש.

אמנם בס' חיי אדם (כלל מד סי' יט) פסק שיש בזה איסור תורה, וראיה לזה מפירוש רש"י בעירובין (דף קג) שאם נפסקה נימא מן הכנור בשבת, והוא מגלגל היחד שלמעלה עד שמאריך הנימא ומגיע ליחד שלמטה וכורכה בו, הוה אב מלאכה דמתקן מנא. ולפ"ז י"ל שה"ה להעריך השעון שחייב משום מתקן מנא. וכ"כ בשו"ת מים רבים (חאו"מ סי' לא), והביא ראיה מפירוש רש"י הנ"ל. ע"ש. אמנם עיין בחזון איש (סי' נ אות ט) מ"ש לדחות ראית החיי אדם. וע"ע בשו"ת תשורת שי ח"א (סי' שכו).

גמ'. **יש.** בדבר השאלה: בעשיית זריקה [injection] לחולה, האם חיבור המחט עם המזרק יש איסור תורה משום בנין או משום מתקן כלי. האחרונים נקטו דל להקל לפי דברי הרשב"א והמאירי ועוד הנ"ל שאם אין צריך אומן להחזירו מותר. דגם כאן תחיצת המחט במזרק אין בה צורך למעשה אומן. ועוד שהרי כאן הנוהג הוא להשליך המחט מיד לאחר הזריקה ולצורך זריקה אחרת משתמשים במחט אחרת, והוה בנין לשעה, ונודע שדעת החתם סופר (חלק או"ח סימן עב) שבנין לשעה לא הוה בנין.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (...) ובשו"ת זין אליעזר חלק י"ג (סימן מו) בזה.

גמ'. **העושה נקב בדולף של תרנגוליים וכו'.** עיין שו"ת רדב"ז מכתב יד (חלק ח סימן לה) ח"ל: שאלת ממני אודיעך דעתי, כמה שכתב הרמב"ם ז"ל פרק עשירי מהלכות שבת [הי"ד] ח"ל, העושה נקב כל שהוא צלול של תרנגולין כדי שיכנס להם האורה, חייב משום בונה ע"כ. ובפרק כ"ג [ה"א] כתב העושה נקב

משום מכה בפטיש, ורצ סבירא לי' כי להוציא ההצל נריך נקב גדול, ועדיין אין זה גמר מלאכה ואין חייב אלא משום בונה, ופסקין כוותיה.

ובפרק כ"ג איירי בנקב גדול שהוא עשוי להכניס ולהוציא, כאשר כתב בהדיא שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההצל, ובהא לא פליג רב, והוי משום מכה בפטיש שהוא גמר מלאכתו, ונפקא מינה שאם עשה נקב כל שהוא והתרו בו משום בונה חייב, משום מכה בפטיש פטור, ואם עשה נקב גדול והתרו בו משום מכה בפטיש חייב, משום בונה חייב, אבל אם עשה נקב קטן אינו חייב אלא משום בונה. וכן מה שכתב באותו פרק ע"מ [פ"י הט"ז] והעושה נקב כל שהוא וכו' הרי זה תולדת מכה בפטיש, איירי בנקב שהוא עשוי להכניס ולהוציא, וכן משמע מדכתב בסמוך וכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אין חייבים על עשייתו, משמע דברישא איירי בנקב העשוי להכניס ולהוציא. ע"כ.

שהוא עשוי להכניס ולהוציא, כגון נקב של תרנגולין שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההצל, הרי זה חייב משום מכה בפטיש ע"כ. [עיי' בסקף משנה פ"י מהלכ' שבת הי"ד ובלח"מ שם].

תשובה: עיקר הדין פלוגתא דרב ושמואל בפרק הבונה, ופסק ז"ל כרב דאמר משום בונה, דמפרשינן לה התם דענדין לאוירא, וס"ל ז"ל דלא פליגי אלא בנקב קטן שהוא להכניס האורה, דרב סבר חייב משום בונה ולא משום מכה בפטיש, שאין זה גמר מלאכתו, שעדיין אם לא יצא ההצל ימותו התרנגולין, אבל משום בונה חייב לפי הסברות, או מפני שהוא כלי גדול ויש בו בנין וסמירה, או מפני שאינו של חוליות, [עיי' ברמב"ן רשב"א ומאירי וריטב"א] אי מפני שהוא מחובר לקרקע - והיינו דכתב בפרק עשירי העושה נקב כל שהוא, ושמואל סבירא לי' דאפילו נקב כל שהוא הוא גמר מלאכתו, שממקום שיכנס האורה יצא ההצל וחייב

דף קג ע"א

שמשום ליפות חייב בכ"ש אכתי שיתחייב גם משום קוצר בעינין לאחילה כגרוגרת. ונריך לומר קושיית הגמרא על לשון הברייתא שהתחיל אם לאחילה ומסיים אבל ליפות והרי ליפות כבר נתחייב בכ"ש ואיכא הוה למחמי החולש כו' ליפות חייב בכל שהוא ואם לאחילה כגרוגרת. אבל הרמב"ם התחיל בראש הפרק החורש וכל המורד וכו' ליפות הקרקע הרי זה תולדת חורש ומעשה כל שהו חייב ושוב בהלכה ד' הוא חושב תולדה דקוצר ובהלכה ה' החולש עולשין והמורד וכו' אם לאחילה כגרוגרת וכו' יעויין שם. והיינו לענין חיוב קוצר ודואי שחייב כבר בכל שהוא משום חורש וכ"ש שיתחייב שמים. ע"כ.

מתני'. הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו וכו'. עיי' בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן אלף קכ) ח"ל: מעשה ברוטנבור"ק ששאלו לרבומי על איטר יד ימינו אם יש לו ליטול לולב בידו השמאלית משום דהיא חשובה לו כימין דעלמא. והשיבו ודאי שמאל ידיה כימין דעלמא כדאמרין בשבת הכותב בין בימינו בין בשמאלו. ופריך וליחשוב שמאל ידיה כימין דעלמא וכו', נראה דהוה טעמא משום דלא כתיב ביה ימין אלא סתמא וכיון דנעשית מלאכה חשובה מה לי ימין מה לי שמאל. וכן נראה דהכא אינו אלא משום דנעילה חשובה בעינין שניטל ולא כלאחר יד. אבל ודאי

גמ'. 'שכן מרדכי טסי מושכן עושין בן. בשו"ת אהל משה (או"ח סי' ו) פלפל באורך דין עריכת השעון בעודו הולך, והביא ראיה ממ"ש רשב"ג אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב, מפני שהוא כמתקן מלאכה. ואמרינן שכן מרדכי טסי משכן עושים כן, ופרש"י שממס על הסדן להחליק הקורנס שלא יבקע הטס שהוא דק. וק"ל כת"ק דפליג אדרשב"ג. וצירוש' מוכח דלת"ק מותר לגמרי, ומבואר שהמכה בקורנס כדי שלא יתקלקל אינו נחשב כמתקן מנא, וה"ה לנ"ד. עיי"ש. וכבר הארכנו בדין זה לעיל.

גמ'. 'התולש עולשין והמורד זרדים וכו'. עיי' בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא או"ח סימן לד) ח"ל: מה שהקשה במסכת שבת דף ק"ג ע"א ת"ר החולש עולשין והמורד זרדים וכו' אטו כולהו לאו ליפות נינהו רבה ורב יוסף אמרי באגס שנו אביי אמר וכו' בארעא דחבריה. והרמב"ם העתיק דינים הללו בפרק ח' ולא חילק כלל ולא הזכיר אגס ולא ארעא דחבר'.

ולעני' ד אין כאן קושיא דהרי על קושיית הגמרא יש להקשות הלא אם לאחילה חיובו משום קוצר ואם ליפות חיובו משום חורש והם אבות חלוקים וא"כ אם עשה זה בשגגה מלאכות חייב שמים וא"כ אף

לחנור, שממיון שאינו עושה שום מעשה של כתיבה, ורק ממילא נפלט הכתוב בו על ידי החוס, אין בזה שום איסור כלל ואפילו מדרבנן. והציא ראה לזה ממה שאמרו במדרש שמואל וזילקוט שמעוני, שהמעשה של דוד שבה אל אחימלך ושאל לו באורים ותומים, בשבת היה. ובמסכת יומא (דף ע"ג ע"א) אמרו, שהאחריות של האורים ותומים בולטות ומאירות, או מזערפות ומתקרבות זו לזו. והרי יש בזה משום איסור כתיבה בשבת, אלא ודאי שכל שנעשה הדבר ממילא אין בה משום כותב. ע"י"ש.

מתני'. אמר ר' יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם שכך כותבין על

קרשי המשכן וכו'. בשו"ת שנות יעקב (חלק ב סימן כו) נשאל: מקום שחותמין אלל עכו"ם ומנהג השוחט לרשם על הבשר אותיות בסמך היינו יום השחיטה וכו"ג אם מותר לעשות כן ב"ע או לא.

והשיב: נ"ל דשרי דהא הו' צורך אוכל נפש ולהדיא אמרינן ב' אין צדין דף כ"ח ע"א אמר רב הונא מותר לעשות סימן בבשר כי הא דרבה בר בר הונא מחתך לה אחלת קרנחא וכן פסק הרמב"ם פ"ג מה' י"ט ובא"ח סי' ת"כ.

ואף דיש מקום לבעל דין לחלוק ולומר דדוקא סימני רושם בעלמא מותר כהא דמחתך אחלת קרנחא משא"כ כתיבה בסמך על הבשר זה אינו דהא עיקר כתיבה דאסור בשבת הוא משום רושם כדאיתא להדיא בשבת פרק הבונה אמר ר' יוסי לא חייב שתי אותיות אלא משום רושם שכך כותבין על קרשי משכן ע"כ ואף דאין הלכה כרבי יוסי בהאי מתני' מ"מ רושם הו' תולדה דכתיבה וכדאיתא בהרמב"ם פ"א מה' שבת וכתיבה על הבשר לא הו' דרך כתיבה בכך ולא עדיף מרושם בעלמא ובאוכל נפש ב"ע יש להחיר שלא נמנע' משמחת י"ט מ"מ אם אפשר לשנות שלא יהא כעובדין דחול שפיר דמי. ע"כ.

גמ'. בשלמא אימין ליחייב וכו'. עיין בשו"ת אבני נזר (סימן ר"ט אות ט') צדין סגירת הספר שכתוב על חודי דפיו אותיות, שכתב, שממיון שסגירה זו יכולה להעשות בשמאל כמו צימין, אינו דומה לכותב בשמאל. ודלא כהאליה רבה שיעץ לסגור הספר בשמאל. ע"ש.

היכא דהקפידה תורה על ימין כגון גבי מזורע ועבודה בכהן החם דוקא צימין. ואפילו שולט בשתי ידיו פלוגתא דרבי וחכמים בצבורות פרק אלו מומין (דף ל"ז ב') אם כשר לעבודה אפילו צימין. והכא אינו אלא מזה בעלמא דצדיעבד לעולם יוצא כדאמרינן מדאגבהיה נפק ביה ומסיק בשפכו. מכלל דכל ענין נפיק אף בשמאל. והא דאמר גבי אחרונא מין דאמר רבא לולב צימין וכו' עד זמנין דמחלפי ליה ובעי לאפרכי בשמאל ולמשקל לולב צימין וכו' הדיא למזה. ומתפילין נמי משמע הכי ממילא דרבי נתן שיליה הקומץ רבה (דף ל"ו) דאמר מה כתיבה צימין אף קשירה צימין. ומהיכן משמע שכתיבה צימין אלא מסתמא כתיבה חשובה צימין צימין שלא כלומר יד ולא הקפידה תורה צימין. משום הכי אטר יד ימינו קושר צימין שהוא שמאל כל אדם. ע"כ

וע"ע בשו"ת מהר"ם מרוטנברג (חלק ד סימן יב) ובחי' אנשי שם שסביב המרדכי פ' לולב הגזול, והרא"ש שם (סי' כ"ה), ועוש"ע (או"ח סי' תרנ"א ס"ג).

מתני'. הכותב וכו' בכל לשון חייב. בשו"ת זבחי דקד (חלק א"ח סימן יח) נשאל אי מותר לחולה שאין בו סכנה ללכת למומר ישראל שהוא רופא אומן, והרופא יכתוב לו פיתקא בכתב שלהם שכו"כ סממנים יתן לזה החולה. והספק אולי מין דזה הרופא מוכרח לכתוב ביום שבת הפיתקא של הסממנים, נמצא דישראל עובר על לפני עור. והאריך שם כל הצורך. ובתו"ד כתב לדחות מה שיש לסמוך לכאורה להחיר, דמיון דהרופא אינו כותב כתיבה אשורית אלא כותב כתב אנגלי, ולדברי הג"מ (פ"א מה' סתו"מ) אינו אסור אלא מדרבנן ע"י"ש, וכיון דאינו אלא מדרבנן מותר בחולה שא"כ"ס, מין דאינו עושה בידים האיסור. זה אינו דהך דינא דהג"מ דחווה היא, כמ"ש המ"א (בסי' שמ סק"י) דהרמב"ם ז"ל וכמה פוסקים חשבו אפי' כתב שלהם מדאורייתא, עיין שם באריכות דמסיק להחמיר דכתב שלהם ג"כ דאורייתא, ושכן פסק התניא בשו"ע, ע"י"ש.

מתני'. הכותב וכו'. עיין בשו"ת נשאל דוד להגאון רבי דוד אופנהיים (חלק אורח חיים סימן ט'), אודות נייר שכתוב בו דברים סודיים שנכתבו צמי בצלים או צמי לימון, באופן שאי אפשר כלל לקרוא מה שכתוב בו, ורק על ידי קירוב הנייר סמוך לחנור, על ידי החוס חוזר ונפלט הכתב, ויהיה רישומו ניכר למען ירוץ הקורא בו, והעלה שמותר לקרב הנייר בשבת

ועיין בספר משנת אברהם על הסמ"ג (דף תקי"א רע"ב), שהכותב במכונה כתיבה בשבת בשמאלו חייב, כי בזה אין הבדל בין שמאל לימין. ע"ש.

גמ'. **הא אין דרך כתיבה בכך וכו'.** ה"ז (סימן לב) הביא בשם ספר התרומה, דכותב סת"ם בשמאלו פסול, דהא חנן הכותב בין דימינו בין בשמאלו שתי אותיות, ופריך הא אין דרך כתיבה בשמאל כו' ובענין זה נריך לכתוב סת"ם דנאמר בכולהו כתיבה דאין לומר דדוקא בשבת דגמרינן ממשכן אינו מועיל כלל אחר יד אבל בעלמא כשר אין סברא לומר כן שיכתוב סת"ם תפילין ומוזחות כהלכתן בשבת ולא יהיה חייב. אמנם גבי שחיטה כתיב וזבחת ותנן (חולין דף ל"א) נפלה סבין ושחטה כו', עכ"ל. ותמה המנחת חינוך על הוכחתו דמשום איך אפשר שיכתוב סת"ם כשרה בשבת ולא יהיה חייב, הא אפשר לומר דאח"כ, אם כותב סת"ם בשבת אף בשמאל חייב דמגו דהוי כתב לענין מנחת חינוך כתיבה סת"ם הוי נמי כתיבה לענין שבת. וכמו שמצינו (סוכה דף ז ע"א) מגו דהוי דופן לסוכה הויא דופן לענין שבת.

ותי' בשו"ת הר נבי (או"ח א סימן קמח) דבאמת יש לזון בכותב בשמאל אף דבחול יהיה כשר, מ"מ בשבת יש לפסול מטעם כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני. ואף דלכאורה בכותב סת"ם או גט בשבת כשר ולא אמרינן אעל"מ, כדמוכח מהא דקי"ל דכותב גט בשו"ט דכשר (אהע"ז דף קכג) וכן מבואר בתוס' (גיטין דף יט ע"א, ד"ה דיו) דבין סת"ם ובין גט כשר. ולא אמרינן אעל"מ. אבל כבר ידוע חירוק המהרי"ט על מה שמקשים (חולין דף יד ע"א) דחנן השוחט בשבת וציוה"כ שחיטתו כשרה ונימא אעל"מ. וחירונו מפורסם דכל היכי דעכ"פ לא יתוקן האיסור לא אמרינן אעל"מ. ולפי"ז בנידון דידן נמי יש לחלק ברווחא, דדוקא בכותב כדרכו סת"ם בשבת, דכלל אופן אפילו אם יפסלו לא יתוקן האיסור כלל דהא עכ"פ כתיבה מעליהא היא, לכן באמת כשרים הם, משא"כ בכותב סת"ם בשבת בשמאל, דאם נאמר דלא מהני הרי שפיר יתוקן האיסור דלאחר שנפסול להס"ת או להגט תו לא הוי בכלל מלאכה מנא ענא כתיבתו ודינו ככותב בשמאל דעלמא. וכל עיקר שאנו רוצים לדנו בכלל מלאכה, הוא משום מגו דהוי כתיבה לענין מנחת חינוך הוי נמי כתיבה לענין חלול שבת, אדרבה זיל לאידך גיסא, לומר דאעל"מ והס"ת פסולה וממילא אין כאן מלאכה כלל. ואף דמתוס' גיטין הנ"ל מוכח דלית להו סברא זו, מ"מ כדי ליישב דברי ספר

התרומה אינו מן הדוחק לומר דלא ס"ל בתוס' הנ"ל. ע"כ.

תוס' ד"ה לא צריכא וכו'. עיין בשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן טו).

עמוד ב'

גמ'. **וכתבתם שתהא כתיבה תמה שלא יכתוב אלא עיניו וכו'.** כבר לנו הפוסקים בדבר השאלה האם ספרדי יוצא ידי חובתו בתפילין שנכתבו בכתיבה אשכנזית, וכן האם אשכנזי יוצא ידי חובתו בתפילין שנכתבו בכתיבה ספרדית, כיון שכתובת אורח האותיות בספרי תורה ותפילין ומוזחות שונה במקצת בין הספרדים לאשכנזים. עיין מ"ש הרא"ש בתשובה (כלל ג' סימן יא), שהדבר ידוע שגורם האותיות בספרי תורה אינן שוות בכל המדינות, ומשונה כתיבת אורח האותיות באשכנז מגורם הכתיבה בארץ הזאת (טולטולא), ומכל מקום אין פיסול בשינוי הזה, שלא הקפידו חז"ל אלא שלא יעשה ההיך חמין וביטחין כפין, וכדומה. ועיין מ"ש הרמב"ם (בפרק י' מהלכות ספר תורה הלכה א' אות טו). ועיין ב"י יורה דעה (סוף סימן רעה), בשם הרשב"א בתשובה.

וע"ע בשו"ת חכם נבי (סימן נט), שהאומר שאין לאשכנזי לעלות לספר תורה ספרדי, לא ידע ולא כלום בהוראה. וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה תניינא (חלק יורה דעה סימן קעא), שהכתב הספרדי בספרי תורה כשר גם לאשכנזים, והוא הדין להיפך. וכן פסק הגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת קנאת סופרים (סימן קכא). והעיד שכן נהגו כמה גדולי עולם אשכנזים לקרות בספר תורה ספרדי.

אמנם החיד"א בנרתי יוסף (אורח חיים סימן לו אות ב) כתב, תפילין שנכתבו בכתיב אשכנזי פסולים לספרדי, ושכן פסק הגאון רבי משה בן חביב בתשובה בכתב יד. ושכן העלה הגאון רבי יעקב מולכו בתשובה. והוסיף מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן יא), שלכן אין לספרדים לעלות לקרות בתורה בספר תורה אשכנזי. וכן הגאון בעל מאמר מרדכי בספרו דברי מרדכי (סימן קמג), הביא דברי הצרתי יוסף הנ"ל, וכתב, שיש לחוש בזה לדברי הגאון מהר"ם בן חביב שלא יעלה ספרדי לספר תורה של אשכנזים. ע"כ.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק חלק ד' (סימן מז) בדעת החזון איש בענין אות ז' שחלוק בין הספרדים

להאשכנזים, וכחב, שהחזון איש חזר בו והודה לדברי הגאון רבי ישראל וועלץ ז"ל, שהוכיח להכשיר מדברי הגאון בעל חתם סופר (חלק יורה דעה סימן רסו). ע"ש.

וע"ע בשו"ת זיץ אליעזר (חלק י"ד סימן ג) בסופר שנחמו לו תפילין לבדיקה ומואל בתפילין שמניחים להאשכנזים שהכתב הוא ספרדי וכן להיפך איך עליו להתנהג.

גב'. שם. עיין בשו"ת תשב"ץ (חלק א סימן נ-נא), ושו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן לו) ושו"ת חוות יאיר (סימן רלה) ושו"ת הריב"ש (סימן ז-קכ) ושו"ת מהרי"ק הדדשים (סימן לב-לג) ושו"ת שבות יעקב (חלק ב סימן ג)

גב'. מכאן רמז לניסוך מים מן התורה. עיין רש"י. עיין בשו"ת שמי הלחם (סימן כט) וז"ל: נשאלתי מאחד מהמעיינים לבאר מ"ש רש"י ז"ל במסכת שבת מכאן רמז לניסוך המים מן התורה. כלומר מ"ס דונסביהם דריש ליה בפתוחה. דפתוח ונעשה סחוס כשר. ומדפתוח ונעשה סחוס כשר. ה"ה נמי סחוס ועשאו פתוח. כגון שם משמעון. וכשר להתקיים במקום שם עי"ש דעכ"ל.

ובאמת צריך להבין מאי קאמר ולכאורה אמרתי לו דק למדתי ולמדתי רבותי. דקשיא ליה לרש"י ז"ל. מאי ראה מיימי. דאטו משום רמז שרמז לנו נסוך המים במ"ס סחומה. נכשיר פתוח ונעשה סחוס. ובפרט דאנא אימא. שאני המ' דגופא דמ"ס בסוף תיבה וסחומה דרכ' להיות אלא שגרמז לנו ברמז ניסוך המים, ולזה כתב רש"י ז"ל מ"ס דונסביהם קא דריש וכו'. כוונתו לפי שצפי' בחומש הפקודים צפ' פנחס במוסף

היום כתב דונסביהם מוסב על המוספים הכתובי' ועל חעשו והוא לשון זיו וכו' עי"ש ובמוסף החג ביום שני. כתב בשמי נאמר דונסביהם על שני תמידי היום. ולא שינה הלשון אלא לידרש וכו' עי"ש. ומתוך לשונו נראה בהדיא שהוא דוחק גדול לומר דונסביהם היינו על שני תמידי היום. ולא קאמר המ' בשאר הימים. חה הוא שכתב ולא שינה הלשון אלא לידרש. כלומר כל גופו של מקרא לא בא אלא לידרש ולכן כאן בגמ' כתב מ"ס דונסביהם קא דריש כלומר שאין לה מובן בלי דרוש זה דאי הוה לה מובן בלי דרשה זו ודאי דלא היינו יכולים ללמוד דפתוח ונעשה סחוס כשר דהא לגופיה איצטריך. אבל מאחר דאין לה מובן בלתי דרשא. א"כ ילפינן שפיר דפתוח ונעשה סחוס כשר. דוק והבן כי נכון הוא. ע"כ.

תוס' ד"ה ביתין פיפין. עיין בשו"ת עין יצחק (חלק א יו"ד סימן כח אות ב').

***

עיין בשו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן נט) בדבר השאלה אם נפלה טיפת שעווה על אוחיות הס"ת ונראין האוחיות מהו. ועוד אם מותר לקרות בס"ת בבתי עינים. תשובה: ראה גמורה היא ע"י זכוכית כההיא ברכות כ"ה: (ועי' שבו"י ח"א סי' קכ"ו) דערוה בעששית דאסור לקרות ק"ש כנגדה משום לא יראה. וההיא דעפרות זהב על האוחיות דאסור (שבת ק"ג) היינו משום שמתבטל כתב התחתון בכתב העליון דקי"ל דהוי כתב.

וע"ע בזה"ט אור"ח (סי' קמ"ג ס"ק ט"ו) ושו"ת רעק"א (מהדו"ת סי' י"א) עקרי הד"ט (סי' ז' אות ג').

דף קד ע"א

המזות ונעשו מעשיין לאוין ומלאוין עשיין, ואפילו אם לא נאמין כן בכללות התורה, מ"מ אין שום מזה שמשאר במתכונתה, כל אחד יאמר חלמתי חלום שחלז זה אסור וזה מותר וזה יאמר כך וזה כך ותפוג תורה, על כן כללל בייל הקב"ה שאין הנביא רשאי לחדש שום מזה מהישנות, יתבאר ויתפרש משמים כי אם על דעת חכמי ישראל, וזהו צורך גדול, וממילא אפילו יאמר אלי' בשם ת"ם בארץ ואין אנו יכולים לזכר הדבר, כמו שהיה בזה דר"ם ורבא בעירובין הנ"ל שהיה אפשר לזכר, אבל היכי

גב'. שאין הנביא רשאי לחדש דבר בעתה. כתב בשו"ת חתם סופר (חלק א סימן רח) וז"ל: הא דלא בשמים היא ושאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה הוא יסוד ושורש כל התורה כולה, דאי לא הכי אין כאן תורה כלל, דהרי כבר היה לעולמים בשבת קי"ו ע"כ דאמר ההוא מינא מיומא דגלייתון מארעכון אתנטלו אורייתא דמשה ואתיביז אורייתא אחרייתי ע"ש, ואפשר יעשה אותות ומופתים ע"י תחבולות ויטוף, ונביא הישמעאלים עשה כן, ושכתי נבי תר"ו אמר שנתהפכו

דאי אפשר לזכור כגון עובדא דרבה שכבר מת ואלוי
יאמר בשמו ואין אנו יכולים לזכור דבריו, אם כן אם
נעשה מעשה עפ"י עדותו של אלי' תפוג תורה, כל אחד
יאמר נגלה לי בחלום או אלי' אמר לי בשם פלוני ת"ח
שאמר קודם מותו קד וקד, על כן אין לפסוק הלכה על
זה וכיוצא בזה, ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח א'
סימן יד).

גמ'. כתב שב"דחות נקרא מבפנים וכו'. כבר
דנו האחרונים אי איכא משום מחיקת השם
בהתכת מטריריין לעופרת. וכחז בשו"ת הר נבי (יו"ד
סימן רלג) דיש לעמוד בזה משום דהאומיות אין להם דין
אומיות שהרי הפוכין הן. אלא שיש לעיין מהא דאיתא
כאן כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון
עבד בובן, סרו ורס, ופירש"י ונקרא מבחוץ האומיות
הפוכות והחיצה הפוכה וכו', והתורה קוראת לזה כתב
שנאמר (שמות לב, טו) לוחות כתובים משני עבריהם
מזה ומזה הם כתובים. עיי"ש.

וכבר קדמו בזה השאל בשו"ת מהרש"ם (חלק ג
סימן לט) עיין שם, אמנם דעת המהרש"ם שם
דכתב הפוך אינו כתב כלל ומביא רא"י מדברי החוס'
במ"ק י"ט ע"א בד"ה וטוה על יריכו וכו' פירוש ע"י
שינוי אבל בתפילין א"א בשינוי שדרך כתיבה תמה וכו'
גם ע"י היפוך שהוא נקרא מזד אחר לא הי' מחירין וגם
אי לא אסור משום מלאכה הא אסריין אפילו טיחא
דלאו מלאכה בפ"ק דף ד' מיהו נהגו לומר דמתני' לא
איירי ע"י היפוך וכו' והיו"ד שא"א הי' כותב בכתב
הפוך עכ"ל, הרי מבואר דהיפוך ליכא משום כתיבה
ואפילו לפי הס"ד דהו"ס"ל להתוס' דאסור היינו משום
מלאכה והא דבלוחות הי' כתב הפוך י"ל דהיינו משום
שהי' נקראים מזד אחר ככל כתב ישר כראוי לכן מיקרי
כתב גם מזד השני והתוס' לא מיירי היכי דאפשר
לקרותו להעמוד בצד השני אלא אם יהפך הנייר מראשו
לסופו וכדומה לכן לא מיקרי כתב, ומכ"ש בכה"ג דנ"ד
שאין האומיות נראים בהטס מזד השני כלל וא"א שיהי'
נקראים ישר בשום צד בעולם פשיטא דלא מיקרי כתב
כלל וא"כ ליכא אסור בהתכתו משום מחיקת השמות.

ועיין במהרש"א כאן שביאר דבלוחות לא הי'
האומיות הפוכין רק החיצות הי' הפוכין, עיי"ש.

גמ'. בא לייחדר מסייעין אותו. עיין רמב"ן
דברים (ל, ו) עה"פ ומל ה' אלהיך את לבבך,

ו"ל: זהו שאמרו הבא לטהר מסייעין אותו, מבטיחך
שתשוב אליו בכל לבבך והוא יעזור אותך. ונראה מן
הכתובים עינין זה שאומר, כי מומן הבריאה הייתה רשות
ביד האדם לעשות כרצונו לדיק או רשע, וכל זמן התורה
כן, כדי שיהיה להם זכות בבחירתם בטוב ועונש ברעותם
ברע. אבל לימות המשיח, תהיה הבחירה בטוב להם
טבעי, לא יתאוו להם הלז למה שאינו ראוי ולא יחפון בו
כלל. והיא המילה הנזכרת כאן. כי החמדה והתאווה
עולה ללב, ומול הלז הוא שלא יחמוד ולא יתאוו. וישב
האדם בזמן ההוא לאשר היה קודם חטאו של אדם
הראשון, שהיה עושה בטבעו מה שראוי לעשות ולא היה
לו ברצונו דבר והפכו, כמו שפירשתי בסדר בראשית (ב
ט).

וז"ל מה שאמר הכתוב בירמיה (לא ל - לב), הנה
ימים באים נאם ה' וכרחי את בית ישראל ואת
בית יהודה ברית חדשה לא כברית אשר כרחי את אבותם
וגו', כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי
הימים ההם נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתובה,
זהו בטול יצר הרע ועשות הלז בטבעו מעשהו הראוי.
ולכך אמר עוד (שם פסוקים לב לג) והייתי להם לאלהים
והמה יהיו לי לעם ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש
את אחיו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי למקטנם
ועד גדולם, ובידוע כי יצר לב האדם רע מנעוריו וצריכים
ללמד אותם, אלא שיכתוב יצרם בזמן ההוא לגמרי.

וכן נאמר ביחזקאל (לו כו ח) ונתתי לבם לב חדש
ורוח חדשה אתן בקרבם וגו' ועשיית את אשר
בחקי תלכו, והלז החדש ירמוז לטבעו, והרוח לחפץ
ולרצון. זהו שאמרו רבותינו (שבת קנא ב) והגיעו שנים
אשר תאמר אין לי בהם חפץ (קהלת יב א), אלו ימות
המשיח, שאין בהם לא זכות ולא חובה. כי בימי המשיח
לא יהיה באדם חפץ אבל יעשה בטבעו המעשה הראוי,
ולפיכך אין בהם לא זכות ולא חובה, כי הזכות והחובה
תלוים בחפץ. ע"כ.

עמוד ב'

מתני'. הכותב שתי אותיות בהע"לם אחד
וכו'. בשו"ת הר נבי (ט"ל הריס-כותב סימן
א) נסתפק במלאכת כותב אי אוליין בחר מעשה ומקום
הכתיבה או בחר קריאת הכתב אוליין. וכן מסתפק
בקופיר פאפיר [ניר העתקה] שהוא מניח תחת הנייר
ויכול לעשות שיכתוב ע"י שרטוט והאומיות מוכרים
בעמוד השני ושרטוט אותיות מהופכים ונעשו מעל"ד

אם מותר לפתוח או לנעול בשבת ספר הכתוב עליו מבחון אומיות כדרך שכותבין על הספרים מבחון שם הספרים. וכבר האריכו הפוסקים בזה.

מתני'. כתב וכו' באבב דרכים ובאבב סופרים וכו'. כבר הבאנו לעיל (נט ע"ב) מה שדנו האחרונים בנידון השאלה אי מותר לנעול נעלים שחתמיו תקוקים אומיות וזורות בולטות, וכדרך הילוכו על אדמת חול או טיט או שלג, נחרטים האומיות והזורות בקרקע, אם יש בזה משום איסור כותב. ומסקן להקל משום שאין הכתיבה על דבר שמתקיים, וגם דהו"ל כותב כלאחר ידו וברגלו דפטור. עיין בשו"ת מהר"ם בריסק ח"א (סי' נט).

ועיין חלקת יעקב ח"ב (סי' קלב) שהעלה ג"כ להקל, וסיים, שאף ששמע בימי חורפו, שהצדיק חתמו של האדמו"ר מצעלזא זצ"ל. היה מדקדק להסיר האומיות הבולטות מהערדליים מערב שבת, פשיטא שזוהי זיהרות יתרה כיאות לגברא רבה דכוותיה, אבל לענין הלכה אין לחוש לזה כלל. והמחמיר תע"ב. ע"כ.

מתני'. בפיו ובמרפיקו וכו'. האחרונים דנו בדבר השאלה אם מותר לכיין טייפ - ריקורדר מערב שבת, להפעילו על ידי שעון חשמלי, בכדי להקליט בשבת שירה חמרה, או פרקי חזנות וכו'. ועיין בשו"ת בית יצחק חלק ב' מיורה דעה (במפתחות לסימן לא), שדן אם מותר לומר בשבת נגד המכונה הנקראת פונוגראף בכדי להקליט חמרה על גבי תקליטים. וכותב שגראה בודאי שיש לאסור, מפני שמהוה רושם בשעור שעל פני התקליט והרי זה נחשב ככותב, וכמו שכתב בשלחן ערוך (סימן שמ סעיף ג) שהמוחק מהשעור שעל גבי פנקס חייב משום מוחק, והוא הדין לכותב על גבי שעור שחייב משום כותב. ע"כ. ויש דוחין דבריו שהואיל והכתיבה נעשית על פי דיבורו חמרה, הרי זה דומה למה ששנינו כאן, בפיו או ברגלו פטור,

ועיין בס' בן איש חיל חלק ב' (בדרוש ג' לשבת זכור) שהמדבר או משורר כנגד מכונה הגרמופון בשבת חייב משום משרטט, מפני שעל ידי דיבורו מול מכונה הגרמופון נעשה חריץ בתקליט כלורת שרטוט. ע"כ.

[ובישו"ת עני הלבוש (חלק א') סימן י') כתב שהמדבר בטלפון חייב משום הצערה, כי גלי הקול מעוררים פעולה נמרצת בזה החשמל, עד

אומיות כסדרן. וכן בכותב על הזכוכית אומיות מהופכים כדי שיהיו נראים ונקראים כסדרן מעבר השני אי מחוייב מטעם כותב, אי אזלינן בחר מעשה ומקום הכתיבה או בחר קריאה אזלינן. עיי"ש.

ובותב עוד להסתפק בקופיר פאפיר הנ"ל שיכול לכתוב כמה דפין צבת אחת אם כתב אות אחת נרשם האות על כמה דפין אם חייב כמו כותב שמי אומיות, ואם משרטט על הנייר בלי דיו ועופרת, ובמקומו של שרטוט לא ניכר צורת אות כלל רק על הנייר השני אי זה הוא כתיבה כלאחר יד ואח"ל דזה הוא כלא"י, אי מנרפינן שמי אומיות של שני עמודים די"ל דצבה"ג לא הוא כלא"י, דהא כותב כדרכו וכשרוצה לכתוב על שני עמודים הוא זה כדרכו.

ועיין בהג"ה שם שהסביר הספק הנ"ל: אם אנו הולכים בחר המעשה או בחר המוצאה דהתוצאה היא כתיבה תקונה ניכרת שניתנת לקריאה, ולכן סמך לזה אם הספק בכותב אות אחת ונרשם האות ע"י קופיר פאפיר על כמה דפין אם חייב משום שמי אומיות, שעשה פעולה של כתיבה אות אחת והתוצאה היא שמי אומיות אי אזלינן בחר הפעולה או בחר התוצאה.

שוב כותב בהג"ה שם: והגרא"פ העיר שזה תלוי בפלוגתא אי מרבה בשיעורין בשבת ע"י פעולה אחת הוא איסור חורה. ולי נראה להביא ראיה לזה משבת דף קד ע"ב: כגון שנטלו לגגו של חית ועשאו שני זיינין, עיי"ש היטב, ואם כי לשון רש"י שם והספר צריך לכך כבר כתב המנ"ח במלאכת כותב דה"ה אף שלא בספר כלל רק היה כתוב ח' באיזה מקום ונטל הגג ונעשו שני זיינין הו"ל ככותב שמי אומיות וכו' וה"ה באיזה אות אחר דנעשו שמי אומיות וכו' עיי"ש. והנה שם גרע יותר דלמעשה לא כתב אפילו אות אחת ומ"מ חייב משום דאזלינן בחר התוצאה, וזה לא קשה דהרי לא עשה כאן פעולה של מלאכת כתיבה כלל אלא פעולה של מחיקה, די"ל דכיון שהתוצאה והתכלית היא כתיבה, בכלל מלאכת כתיבה היא, וכעין זה איחא ברא"ש פ"ז סי' ע דכל מוחק ע"מ לכתוב עיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה היא. ע"כ.

מתני'. כתב ע"ג גבי כתב. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן קלב) בדבר נפוי של ניילון על האומיות של ס"ת, עיי"ש באריכות מ"ש מכאן.

מתני'. כתב וכו' ובבב"ל דבר שאינו מתקיים. עיין בשו"ת הרמ"א (סימן קיט)

ללא מקרי ה"ס כמ"ש החוס' כתובות דף ל"ג דבעינן שיהי' ספק גם להמותרה בעצמו וגם לפמ"ש החוס' בגיטין ל"ג ובמכות דף ט"ו דמוקמינן אחזקתו כמו שהי' פשיטא דל"ס לחזרה ולק"מ. ע"כ.

גמ'. **הרי שהיה צריך לכתוב את השם וכו'.**
בשור"ת חוט המשולש (חלק ג סימן לט) דן בדבר סופר שטעה וכתב במקום שהיה צריך לכתוב אלקים וכתב אלקיכם אם מותר למחוק את ב' האותיות כ"ס ולכתוב במקומם ס אם לא. והספק הוא לאיחא בשבועות (דף ל"ה ע"ב) ת"ר כל הטפל לשם בין לפניו ובין לאחריו ה"ז נמחק. לפניו כ"ל כו' ואחרים אומרים לאחריו אינו נמחק א"ר הונא הלכה כאחרים. ויש לחקור אם הוא דוקא אם נכתב כראוי או קדש אותם השם. אבל אם נכתב בטעות אלו הב' אותיות מותר למוחקם דהא לא עדיפי משם עצמו שנכתב בטעות, כדאמרינן כאן, או דילמא כיון שהשם שאלו נכתב כראוי כבר קדש אותם השם ואסור למוחקן. עיי"ש.

גמ'. **שם.** עיין בשור"ת פננת פננת (סי' קנ"ו) שנשאל מדוע אינו כותב ב"ה בראשי המכתבים, והשיב, באמת יש להאריך בדין כתב אות אחת מן השם אם מותר למחוק. וע' בירושלמי (פ"ב דסוטה ה"ד), כמה אותיות יהא כתוב בה ויהא חייב על מחיקה, ב"ש אומרים אחת, בה"א שמים. אר"ה ה"ט דב"ה כדי לכתוב יח. וע' שבת קטו: אי מזרפין אותיות להציל מפני הדליקה וכו'. לכן נזרך להזהר שלא לכתוב ב"ה על ראשי המכתבים. ע"כ.

גמ'. **כתב אות אחת והשלימה לספר וכו'.**
עיין בשור"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן רד) אם נמחק אות אחת מהשמות הקדושים והשאר אותיות בהויתן הם אם יש עליהם קדושה הואיל ולא נשאר שמו עליו שחסר אות וכגון שחסר אות הו"ד הראשונה מהשם, מה דינו. והשיב דנראה ברור דעדיין קדושת השם על האותיות אחרות ואם מוחקים הר"ז לוקה וכמו בנותן אבן אחת מהמזבח שפשיטא שעדיין במזבח עובר משום נותן.

ובביא ראייה מהא דאמרינן כאן, כתב אות אחת והשלימה לספר חייב ואמרו דאחיה כרבנן ולהשלים שאני, ואמאי לא אשמעינן טפי דאף בלא השלימה להספר כגון באותיות השם שהי' חסר יו"ד הראשונה וכדומה והוא כחבה דהשתא נכשר הספר דהשם נשאר בקדושה דאל"כ הי' כל השם שלא כתבנו

שמוליד זיקי איש המתרוצצים כזק, ואף ביום טוב יש לאסור משום מוליד אש ע"כ].

וע"ע בשור"ת חלקת יעקב חלק ג' (סימן נח) שהעלה לאסור. וע"ע באר משה (ח"ז ב קיא) משנה הלכות (ח"ז סי' נה) וע"ע באר משה שם (סי' מז) אי מותר להקליט במו"ש כשהוא הבדיל כבר ולהמדרג עדיין שבת.

ביתני'. כתב אות אחת נוטריקון וכו'. בשור"ת פנים מאירות (ח"א סימן סו) כותב: ועוד הביא מכ"ת מתני' דשבת דף קמ"ג [ל"ז: קד] הכותב אות אחת נוטריקון רבי יהושע בן בתירא מחייב וחכמים פוטרי, ופרש"י אות אחת נוטריקון שעשה סימן נקודה עליה לומר להבין בה חיבה שלימה כתבה. וכתב על זה אביו הגאון בגליון הגמרא לפי פי' רש"י קשה מהגמרא דפי' חלק ונער יכתוב דנקודה בעלמא הוי אות א"כ הוי זה כמו שמי אותיות דהיינו האות והנקודה שעלי' הוי כמו כותב ב' אותיות על שני לוחי פנקס ולחייב לחכמי' משום כותב שמי אותיות עכ"ל.

וכתב מכ"ת עפ"י המוספות דהקומץ דסיימו דהוי רק כעין יו"ד ולא יו"ד ממש א"כ אין בזה אות, עכ"ל.

ויפ"ה כתב מכ"ת ועושה בזה נחת לנשמת אביו ואביו הגאון אגב ריהט' רהיט או הגמרא ידי' וכל מה שצידד מכ"ת להחזיק הקושיא אינו אלא דברי שפתי' מלבד זה לדעתי אין כאן ריח קושיא דהא על שני לוחי פנקס ונהגין זה עם זה בעינן אבל אם כתב על שני דפי הפנקס הואיל ואינו יכול לקרוב אלא ע"י שיחמוך הפס' שביניהם. ע"כ. עיי"ש.

גמ'. **באין תנא אומר ר"ח דלא בר' יהודה וכו'.** עיין בחוס' גיטין (דף י"ט ע"ב) שהק' הא ר"י מודה כשאין הכתב השני מתקן כלום, וכתבו דמירי אף בס"ת וגט שנכתבו שלא לשמה. ועיין בשור"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן רה) שהקשה השואל דבס"ת דלמא כ' לשמה ופטור, ואף אח"ל דמירי כששמעו שאמר שלא לשמה דלמא חזר בו והמחשבה מבטלת הדיבור ככה"ג כמ"ש החוס' קידושין דף נ"ט, ואף דר"י ס"ל דה"ס שמי' התראה ז"א רק כשנכתב אחר"כ כמ"ש השאגת ארי'.

ודשיב: הנה אף אם יהינא לי' כלה מלמא ל"ק דמלבד די"ל דקאי לענין מטאת בשוגג אף גם

הלכה ט' וזוה נפשטה שאלה הא' דה"ה הכא נמי עבד איסורא בכתבו אות למ"ד של ישראל.

וספק הב' ג"כ נפשט מהתם דאיתא התם כתב אות א' נוטריקון ריב"ב מחייב וחכמים פוטרין והלכה כחכמים וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם הלכה י"ג וז"ל הכותב אות אחת אע"פ שקורים ממנה חיבה שלימה פטור כיצד כגון שכתב מ' והכל קורין אותה מעשר או שכתבה במקום מנין שהרי הוא כמו שכתב ארבעים ה"ז פטור עכ"ל נמצא שהוא פטור מן התורה ואסור מדברי סופרים וה"ה הכא בנידון השבועה איכא איסורא מד"ס.

וספק הג' ג"כ נפשט מהתם במחיתין כתב במשקין במי פירות וכו' ופסקה הרמב"ם שם הלכה ט"ו וז"ל אין הכותב חייב עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד כגון דיו ושחור וסקרא וקמוס וקנקנותם וכיוצא בהם וכו' אבל הכותב בדבר שאין רשומו עומד כגון משקין ומי פירות וכו' פטור ע"ש נמצא דבהא פטור מן התורה ואסור מד"ס וא"כ ה"ה בנידון השבועה הנו' שכתב בדבר שאין רשומו עומד דאסור מד"ס.

והספק הד' ג"כ נפשט מהתם שכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכה ט"ז הקורע על העור כתבנית כתב חייב משום כותב הרושם על העור כתבנית כתב פטור וכתב הרב המגיד ז"ל מקור הלכה זו בירושלמי ותוספתא ועיקר הנוסחה בדברי רבינו לחייב הקורע ולפטור הרושם ע"ש ועיין בהרמב"ם ז"ל הלכות גירושין פרק א' הלכה כ"ג ועוד מ"ש בהלכות גירושין פ"ד הלכה ז' ומ"ש הרב המגיד ז"ל שם ע"ש נמצינו למידן גם בנדון השאלה אם זה הנשבע מקרע על הנייר בצפורן כתבנית כתב ה"ז כתיבה גמורה ואסור. ע"כ.

גב' ז' שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח א' סימן קלה) בדבר אם מותר להעמיד נאמבערס [מספרים] כתובים בניירות מיוחדות כל אחד בנייר אחר, זה אצל זה, כדי שידעו הצבור באיזה דף הם צריכים עתה, אי איכא בזה חשש כתיבה, וכן לסחור מחשש מחיקה. והשיב: הנכון לע"ד דאם אינו מחבר את האות אלא העמדה בעלמא אין בזה שום חשש, דהא אף בחבור כה"ג באותיות של כסף בפרוכת שמחדש המג"א בס"י ש"מ סק"ו שאסור אינו דין ברור, עיין בגשמת אדם כלל ל"ז אות ב' שלכל הפוסקים לא הוי כתב ולרש"י נמי מסתפק אולי דוקא במעשה רוקס סובר שהוא כותב ולא בכתובות אותיות כסף. עכ"פ בחבור אסור המג"א ויש

וכן בהגיה אות אחת כגון שמיטלה לחגו של דלי"ת ועשאו רי"ש ואמאי לא קאמר טפי כגון שהגיה אות מהשם שהי' שלא כתבנה ובאופן שאותו אות הי' פסול בלי הגהה וא"כ היה נפסל כל השם וכשהי' האות ונשאר בקדושתו אז קדוש כל השם וע"כ דשאר האותיות הם כהלכתן ובקדושתן, עיי"ש.

גב' ז' שם. עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן רצד) שאלה: סופר שכותב לבעה"ב כתבים לחשבונות שלו והיה לו קטטה עם בעה"ב ונשבע שלא יכתוב בשבילו אפילו מלה אחת והיה לאותו בעה"ב ס"ת חדש שכתב אחד סופר בעיר אחרת ועדיין היה חסר אות למ"ד שבסוף התורה שכן דרכם של כותבי ספרי תורה להניח אות למ"ד של ישראל שבסוף התורה שיכתובה בעלי הס"ת חה הבעה"ב הואיל ואינו יודע לכתוב אות הלמ"ד בטוב לא כתב אותו בידו וכתב אותה בשבילו זה הסופר הנשבע הנו' והנה נסתפקנו אם עבר זה על השבועה או לאו די"ל דלא עבר כי הוא נשבע על מלה אחת חה לא כתב רק אות אחת או"ד מיון דאות זה הוא סוף חיבה וכו' נשלמה חיבת ישראל חשיב כאלו כתב מלה אחת שלימה ועבר על השבועה.

גב' ילמדנו רבנו אם זה הנשבע כתב לבעה"ב אות אחת ר"ת כגון שכתב באגרת של בעה"ב אות ז' במקום מנין של זמן האגרת שהוא ר"ל שבעה לחדש וכבר האגרת היתה כתובה כולה וגם חיבת היום ושם החדש והשנה היה כתוב ורק מקום סך הזמן היה פנוי וזא זה וכתבו כפי מה שצריך לבעה"ב לכתוב שהוא שבעה לחדש וכתב אות ז' דוקא דגם בד"ז יש ספק אם זה חשיב כתב מלה אחת שלימה מיון שאות זה במקום זה הוא משמש במקום מלה שלימה ונקרא אצל הכל שבעה נמצא זה עבר על השבועה או"ד מיון דבאמת זה לא כתב רק אות אחת לא חשיב חיבה שלימה ולא עבד איסורא.

גב' ילמדנו רבנו אם זה הנשבע כתב חיבות בדבר שאין רישומו ניכר וכן אם רשם חיבות בצפורן על הנייר בדרך האומנים שיש להם אומנות וחכמה לרשום בצפורן על הנייר דברים וציורים שהם נקראים אצל כל אדם ומתקיימים ג"כ אם חשיב זה כתיבה ועבד איסורא בזה. או לא.

תשובה: כל ספיקות אלו הם נפשטים מהלכות שבת ומשם נלמד תשובתם והוא דאיתא בגמרא דשבת דף ק"ד כתב אות אחת והשלים בה את הספר חייב וכן פסק הרמב"ם ז"ל הלכות שבת פרק י"א

להחמיר בדפסק גם ה"א וכן במ"צ ס"ק כ"ב. אבל בלא חבור כלל משמע שאין מקום לאסור דמסתבר שגרוע מלכתוב במשקין שאין מתקיימין שעכ"פ לרוב שהן מתקיימין הוא בחבור אבל הכא שלא מחובר כלל אינו ענין כתיבה כלל. ע"כ.

ובסיק: דלדינא תליא אם יש איזה חבור דקובען הגבאי שלא יחזו ממקומן יש לאסור כהמג"א ואם אין שום חבור רק שהעמידן אות זה אצל זה לבד אין לאסור לא מזד כותב ולא מזד מוחק.

גמ'. 'שם. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן לד) דדין קשר א' שה' מתחלה, ובשבת הוסיף ועשה קשר שני ונעשה קשר של קיימא אם חייב בזה. והשיב: הדבר נלמד מהא דכתב אות א' והשלימה לספר, ארוב חוט א' והשלימה לבגד חייב, ומפרש ר"א דלכ"ע להשלים שאני, וכ"פ הרמב"ם פ"ט מה"ש, א"כ היכי דרעה לקשור ב' בגדים זל"ז וגמר הקשר וא"ל לקשור יותר חייב, אבל היכי דלחך לעשות עוד קשרים פטור. ע"כ.

גמ'. 'כתב אות אחת בטבריה וכו'. עיין בשו"ת הר נבי (ט"ל הרי"ם כותב סימן ד) לענין אותיות הנדפסים בכרטיסים ומעמידים באופן שיטטרפו למינות אם יש בזה איסור כותב. דלכאורה יש לזה ראייה מפורשת מגמרא דכאן, כתב אות אחת בטבריה ואות אחת בצפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסר קריבה, וכיון שמחוסר קריבה לא גורע את הכתיבה ה"ה שהקריבה אינה מעלה את הכתיבה.

והנה בט"ז סימן ש"מ ס"ק ב' הביא בשם הלבוש שאותם ספרים שכותבים עליהם בראשי חודי הדפים למעלה או מדיהן אותיות או חיות כמו שנהגו קצת שאותם הספרים אסור לפותחן בשבת וקריב לומר שחייב חטאת, והט"ז שם חולק עליו והביא ראייה מהגמרא הנ"ל וכתב שאין לחלק בדוקא בין אות שלם לאות שלם לא מהני הקירוב אבל באות א' שנתפרק מחמת פתיחת הספר מהני מה שנתקרב ונתרחק וכו'.

ולכאורה הא דהלבוש לא חש לקושיא זאת מהגמרא הוא משום דמחלק את החילוק (שהט"ז מרמז לזה) בין מקרב שתי אותיות שלמות שכבר בכתיבתם מקודם נגמרה מלאכת הכתיבה ובה אמרו מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה משא"כ בגבאי אותיות עוד לא נגמרה מלאכת הכתיבה שאין עליהם עדיין שם אותיות ולכן בקירובם הוא גומר את מלאכת הכתיבה. ויעוין בתוס' שבת דף פ' ד"ה בהעלם ותוס' ב"ב דף נח ע"ב.

נמצא לפי"ז שלקרב אותיות שלמים אפשר שגם הלבוש מודה שאין בזה איסור ולמעשה עדיין נ"ע בזה. עיי"ש.

ועיין במעשה רוקח עה"ת פ' מטות בשם נחלת בנימין מזה קיא דבשבת הי' אסור לשאל באורים ותומים כיון דאותיות מטטרפות כמבואר ביומא (ע"ג) והוי ככותב בשבת, אולם בעירובין (מ"ה) מבואר ששאל דוד במלחמת פלשתים בשבת, ולכאורה יש ראי' לאידך גיסא דלחך אותיות אין בזה משום כותב. ועיין בשו"ת מהרש"ם שכתב דמעירובין הנ"ל אין שום ראייה דהא מותר לחלל שבת בעיר הסמוכה וכ"ש דמותר לישאל באור"ת. ע"כ.

תוס' ד"ה אמר רב חסדא. עיין בשו"ת רבי עזריאל (חלק ב א"ע, ח"מ ומילואים סימן סא).

תוס' שם. עיין רמב"ן שהקשה ג"כ קושיא התוס', ותירץ די"ל דראב"י מוקי למחמתן בסקרא ע"ג כתב דלכ"ע לאו כתיבה הוי, א"כ סבר איהו שאני לשמה משבת דגבי שבת מלאכת מחשבת בעינן ולא אהנו מעשיו שכבר נכתב, עכ"ל. ועיין בשו"ת בנין ציון (סימן לו) שכתב נפקותא בין חירון התוס' לחירווי הרמב"ן, דלחי' התוס' לראב"י אליב' דרבנן כתב ע"ג כתב בכ"מ לא הוי כתיבה ורק לגבי גט מפני שכתב אחרון מתקן הוי כתיבה, אבל לחירווי הרמב"ן הוי אפכא דלראב"י אליב' דרבנן בכ"מ כתב על גבי כתב הוי כתיבה ורק לענין שבת לא הוי כתיבה דלא הוי מלאכת מחשבת כיון דלא מהני מיד, ולחירווי הראשון אפילו גבי שבת דיו ע"ג דיו הוי כתיבה ורק סקרא ע"ג דיו לא. עיי"ש.

דף קה ע"א

גמ'. הא למה זה דומה ל"ת שנשרפה. עיין שו"ת חכם נבי (סימן יז) שהגאון בעל השבות יעקב בשאלתו שם נסחפק אם יש חיוב לקרוע על הספרי תורות ושאר ספרי קודש ותפילין לאלפים ולרבבות שנשרפו בתוך אש הגדולה שהיתה בעירו, ודעתו שם לחייב בקריעה כשנפלה דליקה בעיר ונשרפו ס"ת, עפ"ד רש"י (מועד קטן דף כה) שכל שאינו יכול להציל חייב בקריעה. ושכן מוכח בשבת כאן, העומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הא למה זה דומה ל"ת שנשרף. ופרש"י, שאין לך ריק מישראל שאין בו תורה ומצוות. וקשה דהא לא דמי ל"ת שנשרף דבעינן שיהיה להכעיס וביד רמה. א"ו כד' רש"י ב"מ"ק שהכל חלוי במה שאינו יכול להציל. אולם הגאון חכם נבי שם דחאו בשתי ידיים, דא"כ תקשי לרש"י הך עובדא דבת נעמיא גופה, דמסקינן דאף אי בלעה לתפילין לא הוו מחייבי בקריעה, דאטו ברשיעי עסקינן ח"ו דר"א ור"ה היו יכולין להציל ולא הצילו. א"ו דאף רש"י מודה לשאר פוסקים דלא מחייב אלא כשאדם שורפו להכעיס, וכמ"ש הר"ן, שאז א"א להציל בשום פנים כמעשה דיהויקים וכו'. ע"ש.

ואף הגאון שבות יעקב בספרו ח"א (סי' פד) הדר ביה והודה לדברי החכם נבי, ונשמיע מד' הסמ"ק והר"ן דבעינן שיהיה להכעיס, ומההיא דכאן לק"מ, ש"ל דהכוונה כמ"ש הרמב"ן בתורת האדם (בעניני הקריעה דט"ז ע"ב), דמשל בעלמא הוא לומר שהוא הפסד גדול וחרדה רבה כאילו ס"ת נשרף לפניו. ושד' רש"י יחידא נגד כל הפוסקים. עיי"ש.

גמ'. **האי נמי בותקן הוא דקעביד נחת רוח** לייצרו. ז"ל בשו"ת מהר"ם אור זרוע (סימן קפז): שאלתי לרבנני. מיון שהקורע בחמתו בשבת וחמתו שוכנת בכך חייב, דמיון דמייחב ליצריה חשיב מחקן. א"כ אמאי מותר לבעול לכתחלה בשבת, אי מקלקל בחבורה הוא והלא בזה הקלקול הוא מייחב ליצריה. ויש לחלק דמייחב ליצריה בכבוי זה ואינו כן. ע"כ.

גמ'. **דקעביד נחת רוח לייצרו.** עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן רנ"ג) במודר הגאון מחזירו אם מותר לו לקרר דעתו ולשקך חמתו. ח"ל השאלה: ראובן היה לו קטטה עם שמעון ואמר ראובן אם אעשה עוד טובה והנאה לשמעון יהיה בימי אסור עלי והנה אחר אזה ימים נפלה מריבה גדולה בין שמעון ובין לוי

גמ'. **הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני.** כתב בשו"ת פעולת נדיק (חלק ג סימן רכ"א) בענין החגין של ס"ת תו"מ, שכ' המ"א (סי' ל"ו ס"ק ג') ח"ל: נריך שיהיו החגין נוגעים בגוף האותיות וכל אי נפרד מחזירו. ואם אינם נוגעים בגוף האותיות או שנוגעים זה בזה פסולים ואם ידענו שכתבם מומחה תלינן שנפרד אחר שנכתב ומכשירים (מ"ע סי' ל"ה) ועמ"ש סי' ל"ב ס"ק ג' עכ"ל. ולשם כ' המאירי דמכשירים בחג הדבוק לחזירו. וכ' הרלנ"ח שגר' שהרמב"ם חולק ע"ש. וכותב: ואני הצעיר ראיתי כמה ס"ת מהראשונים נ"ע שאין החגין נוגעין בגוף האות. ונלע"ד דפלוגמיהו תליא בההיא דאם בשבת כתב שע"ט נ"ו ג"ץ בלא חגין דפטור.

וז"ל עטרת זקנים סי' ל"ו בכל מקום שאותיות שע"ט נ"ו ג"ץ כתובים אפי' בס"ת נרימים חגין קטנים מדין התלמוד פ' הבונה דף ק"ד שע"ט נ"ו ג"ץ בלא חגין אינן אותיות כלל ואין חייבין עליהם בשבת כמ"ש עכ"ל. והרמב"ם פ"ז מה' ס"ת כ' להדיא שאין החגין מעכבין ובהכרח לומר דהרמב"ם לא ס"ל כאוקמתא בתרא דפ' הבונה דף ק"ד דלרימין שע"ט נ"ו ג"ץ חגין. גם הרי"ף רבו השמיט לאוקמתא זו. ועיין בש"ג סביב הרי"ף דף קל"ו ע"ב הביא כל סברות הפו' בענין זה עש"ב. למדנו מכאן דלהרמב"ם והרי"ף דאם אינן נוגעין באות כשרים גם רבים סוברים כן עיין ש"ג ותמיהא לי מלחא על הרב מ"ע ז"ל. ע"כ.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן רפח).

פרק הבונה

עמוד ב'

גמ'. **חייב לקרוע הא למה זה דומה ל"ת שנשרפה.** עיין מ"ש הרמב"ן בספר תורת האדם בעניני הקריעה (דף ט"ז ע"ב) דאף על פי שספר תורה שנשרף היינו דוקא בזרוע וכמעשה שהיה, מ"מ משל בעלמא הוא, כי גוף האדם דומה לספר תורה, והנשמה לאזכרות שבו, לומר שהוא הפסד גדול וחרדה רבה כאילו ספר תורה נשרף לפניו. עיי"ש.

עונות כנגד שלש עזרות: ע"ג וגלוי עריות ושפיכות דמים וכו'. וכן במס' נדרים (מ): ילא ר' עקיבא ודרש: כל שאינו מבקר את החולה, כאלו שופך דמים. ובפ' ר"א דאורג אמרו: הקורע בגדיו בחמתו וכו', יהיה צעניך כעובד ע"ג. היאמר אדם באלו וכיוצא בהם יהרג ואל יעבור? הא ליכא למימר, ע"כ.

גמ'. למירמא איבתא אינישי ביתיה. עיין סמ"ג (מל"ת רכט) דה"ט שמוחר להשחית דבר כדי להטיל אימה על אנשי ביתו, מפני ששכר האימה מרובה על השחתת הדבר. ועיין בשו"ת השיב משה (חיו"ד סימן לו) שנשאל אם מותר לקוף חילן כדי לבנות במקומו, וכחצ דמיון דמבואר ברמב"ם וסמ"ג שם שקצינא חילן והשחתת שאר דברים כולו נפקי מדכתיב לא תשחית, אלא שהקצינה בחילן אסורה מה"ת, ושאר השחתה מדרבנן, וכשם שמוחר להשחית חפץ לגמרי בשביל תועלת האימה, ה"נ כשצריך למקום החילן מותר. עיי"ש.

רש"י ד"ה הסיט בפול. עיין בשו"ת בנין זיון החדשות (סימן לב) מ"ש לתרץ קו' השואל בסתירת דברי רש"י, דבתמורה (דף ל"ד) כתב דמלא הסיט הוא מלא הרחקת גודל מאכזב מה שהוא יכול להרחיק, וכאן כ' דזהו השיעור של הסיט כפול, אבל מלא הסיט פשוט הוא הרחקת אמה לאכזב. די"ל דדדק ק"ו אמרינן רב יוסף מחוי כפול רב חייא בר אמי מחוי פשוט ובערוך גרס תחת מחוי כפול מחוי כפוף, ובמנחות (ל"ה) איחא אמר ר"ל עד אכזב צרדה רב כהנא מחוי כפוף רב אשי מחוי פשוט וכפי הנראה מדברי הערוך היינו הך פלוגתא ג"כ שבשבת לענין הסיט. והחוס' במנחות אחר שהביאו פי' הערוך והקליר לענין אכזב צרדה כתבו ולפי' זה דמחוי פשוט היינו מגודל עד אמה וכפוף מאכזב עד אמה ע"ש. ולפי' זה גם מה דמחוי רב חייא בר אמי פשוט להראות השיעור של הסיט כפול ה"י מגודל עד אמה וא"כ הסיט הוא החצי שהוא מגודל עד אכזב וכפי זה י"ל שפי' רש"י בתמורה ואין חימה שפירש על פי שיטות חלוקות דכן דרכו בכמה מקומות, ע"כ.

וקלל לוי את שמעון קללות נמרצות וסקלו באבנים ונתמלא שמעון חימה גדולה על לוי ורדף אחריו להכותו ולא היה יכול להגיעו אך ראובן היה עומד ורואה כל זאת והוא היה עומד סמוך ללוי ונתקנא קנאה שמעון ורדף אחרי לוי והכהו הכה ופצוע ועיני שמעון רואות ונתקררה דעת שמעון בזה ושככה חמתו ולכן נסתפקנו אם חל איסור הנדר על ראובן שאסר עליו הבית שלו אם יעשה טובה והנאה לשמעון שהרי עשה טובה והנאה לשמעון בזה הקנאה שנתקנא בעבורו והכה את לוי שונאו הכה ופצוע ונתקררה דעת שמעון בזה ושככה חמתו או"ד לא חשיב ד"י טובה והנאה.

תשובה: דבר זה שעשה ראובן בשביל שמעון חשיב טובה והנאה וממילא חל האיסור עליו דהרי איחא בגמרא, הא נמי מתקן הוא דקא עביד נחת רוח ליצרו, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות שבת פרק ח' הלכה ח' החובל בחבירו אע"פ שנתכוון להזיק חייב מפני נחת רוחו שהרי נתקררה דעתו ושככה חמתו וכו' ע"ש והרי הוא כמתקן ע"ש וכן פסק בפרק י"ב הלכה א' המבעיר גדישו של חבירו או השורף דירתו חייב אע"פ שהוא משחית מפני שכוונתו להנקם משונאו והרי נתקררה דעתו ושככה חמתו וכו' ע"ש נמצא קירור דעתו ושיכוך חימה חשיב הנאה ותיקון וכן ה"ה הכא בזה עושה מעשה לשקך חמתו ולקרר דעתו ה"י מהנהו והוא אסר אם יתנהו. ע"כ.

גמ'. יהא בעיניך כעובד ע"ז. בשו"ת הריב"ש (סימן קע"א) כתב וז"ל: ומה שאמרת, שהגאונים והרשב"א ז"ל כתבו, שהעובר על החרמים והשבויות הוא בכלל: לא ינקה, והיינו כעובד ע"ג, דכתיב בזה: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם, ע"כ. אם הפליגו להגדיל העון ההוא, כמו שעשו חז"ל, שאמרו (שבויות לט): שכל עזרות שבתורה נאמר בהן: ונקה, וכאן: לא ינקה, וכן, שנפרעין ממנו ומכל העולם. לא אמרו בו שיהרג ואל יעבור, כמו באותן ג' עזרות, וזה לא עלה על דעת שום אדם, ולא חשב אנוש. אלא שדרך החכמים להפליג בהגדלת העונות, כדי שישמר אדם מהכשל בהן. אמרו בפ' יש בערמין (טו): כל המספר לשון הרע, מגדיל

דף קו ע"א

למשרי מילה מקלקל בתורה חייב דלמא קרא ביום אפילו בשבת קאי על בשר דיקון הבשרת דהוי ודאי תיקון גופו מיד בשעת החיתוך קודם הפריעה שנטהר

גמ'. מדאיצטרך קרא לבישרי מילה וכו'. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ת סימן קפח) שחמה השואל מנ"ל לר"ש מדאיצטרך קרא

בשבת ש"מ דחובל חייב ודלמא משום גזוז וע"כ דליכא גזוז בחומך עור ובשר מגוף האדם ודוקא בשער ונפורן דהם נפרדים שיין גזוז, ע"ש.

ועיין בשו"מ שאל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן קמו) שכותב: והנה גוף דבריו עם כל האריכות לא ידעתי דא"כ היאך מקשה הש"ס בעירובין המשנה דהתם עם המשנה דפסחים הא שאלו ושאלו דשם אינו רק שבות משא"כ ביבול דבהמה ובכל הסוגיא אינו מבואר חילוק זה וא"ל דסמך על הא דחשב לה עם הרכבתו והבאתו חוץ לתחום דז"א דניהו דביד ליכא רק שבות אבל עיקר האיסור הוא של תורה משא"כ בגזוז דאדם.

וגם גוף דבריו שמחדש דבמילה ל"ש גזוז אשתמיטמי דברי השטה מקובצת בכחובות בסוגיא דדס מפקד פקיד וז"ל ומדאיטריך קרא למשרי מילה בשבת אין ראיה דלא אטריך משום הוצאת דם אלא להחיר תלישת בשר דחייב משום תולש כדאמר בשבת גבי צפורן שלא נפרש דחייב חטאת אם נטלו בכלי הרי לפניך בהדיא דחייב משום גזוז אף באדם ומראי' זו אברה דדבריו תמוהים דא"כ יקשה באמת היאך דייק הש"ס בשבת שם דחייב משום חובל אף במקלקל והא אטריך דלא לחייב משום גזוז וכבר תמהתי בזה במק"א וכמדומה שכתבתי ליישב דשפיר דייק דחובל חייב אף במקלקל דאל"כ ניהו דהוה גזוז הא גם גזוז הו"ל מלאכה שאכל"ג וגם מקלקל ולא ס"ל כמ"ש הריב"ש דבגזוז חייב משום משאכל"ג ועיין בצעל המאור שם וברמב"ן והארכתי בזה ולא ידעתי מקומו כעת עכ"פ דברי המרכבת תמוהים ואכ"מ להאריך יותר.

שזב אחר זמן רב מצאתי בשעה"מ פ"ב משבת בסוף הלכה א' שנחזור בשם ספר סמא דחיי על הלח"מ פ"א מק"פ הנ"ל ונהניתי ועיין מהרי"ט אלגזי פרק ששי דבכורות שהאריך שם אם מוס עובר דיש לו רפואה עקרי מוס ועיין מ"ש לעיל לענין יבלת דמיון דיש לו רפואה לא מקרי נדחה ודו"ק.

ובז האמור אני תמה במ"ש הט"ז באו"מ סי' של"ו ס"ק יו"ד דלא יתלוש מן העור שלו בידו או במקומות אחרים דהוה כמחוצר לקרקע כמבואר בסנהדרין דאדם הוקש לקרקע והיא חימה רבה דא"כ גם בחומך שלא בכלי יהי' חייב דהוה כחולש מן הקרקע וגם לשיטת החוס' והפוסקים דרק עבד הוקש לקרקע

מטומאת נרעת משא"כ חיקון חבורת המילה שהחיקון מנוה באה לבסוף אחר הפריעה ותחלה מקלקל בחבורה החיקון באמת לא צריך קרא למשרי בשבת אח"כ דבקנרה.

ודשיב: נ"ל לפמ"ש בחי' רשב"אד שבת ק"ו דחיקון גברא במילה הוא שמתקנו לתרומה ולקדשים וכן לאכילת פסחים היינו חיקון אכל אחרים ולא בגוף המילה דחיקון מנוה לצד לא חשיבה ליה לר"ש ור"ל דמילת זכריו מעבדתו מפסחו ואכילת תרומה וקדשים היינו לסוכו לקטן בשמן של תרומה דמבעי' לן ביצמות ע"א אפילו ערלות שלג"ז חוץ שמונה אי מעבדה היינו אחרים מחברים עליו זהו החיקון אכל אחרים וחיקון זה בא אחר החיקון והפריעה מיד משא"כ החיקון גופו של קוץ בהרתו שהוא גם כן רק חיקון לאחרים מחברים עליו מלסוכו בשמן של תרומה [אבל מלעשות פסחו אין נרעת בנו מעבדתו] ושלל יטמא עוד אדם וכו' כדין מנורע. וכל חיקון זה אכל אחרים לא בא מיד אחר קנייתו אלא אחר הטבילה והערב שמש ככל טבול יום אסור בתרומה ומטמא כל טומאת נגעים כמו קודם קנייתו כדאמר' בשבת קל"ב ע"ב וברמב"ם פ"י מטומאת נרעת ואכל גופו של קטן ביום שמיני לא חיקון כלום. וחיקון אחרים בטרתו לא בא ביום קנייתו עד הלילה בהיפוך ממש מדברי פרו"מ נ"י ואין כאן קושיא.

ועוד לפמ"ש הרמב"ם פ"י מט"ז ה' ג' וה' הוא ספק כשמל במקום הבהרת אם יטהר כלל בקנייתו ושמא לא יהיה חיקון כלל וספק דאורייתא לרמב"ם מה"ט להקל לא צריך קרא למשרי בשבת. משא"כ חיקון המילה בחיכת הערלה הוא חיקון ודאי אכל אחרים צריך קרא למשרי וא"ש הוכחת ר"ש דמקלקל בחבורה חייב כנ"ל. ע"כ.

גב'. שם. עיין בספר מגן אבות להגאון ר' מרדכי בנעט (דף ד') שהקשה אהא דילפי' מקלקל בחובל ממילה דחייב, הא לרמב"ם חובל מפרק הוא, ובעי שיעור דם כגרוגרת ובמילה הא אין מפרק כ"כ דם כשיעור גרוגרת. וחירץ, דהמנוה הטפת דם דם בריה אחשבי' אפי' בטיפה אחד כאילו הוי שיעורא, ע"ש. וע"ע בשו"מ יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן רנח).

גב'. שם. עיין במרכבת המשנה (פ"ט משבת) שהאריך לזכר דיבול דבאדם ל"ש שום חיוב חטאת דהו"ל כצפורן שפרשה רובה ואינו חייב ול"ש גזוז, דא"כ הא דפריך בש"ס מדאיטריך קרא למילה

ע"כ ד"ה ש"מ מדר"ע מדלל נפקא ליה דהאי יום ראשון עי"ט הוא אלא מדאסור להבעיר ב"ט ש"מ וכו'. ודברי רש"י תמוהים. וכך היה לו לרש"י לפרש מדנפקא ליה דהאי יום ראשון עי"ט הוא מדאסור להבעיר וכו' ש"מ. אבל מה שפירש מדלל נפקא ליה וכו' משמע שהוכחה היא מדאין לו למוד אחר רק זה. והוא תמוה.

ובי"ד דותי אמרתי כמה אופנים. ועכשיו נלע"ד שרש"י כיון לתרץ קושית מעלתו דמנ"ל דר"ע סובר אין ביעור חמץ אלא שריפה ודלמא ס"ל דרחמנא אחשביה לביעורו ולכך כל ביעור שלו מיהשב מלאכה ואסור ב"ט כדאמרינן בהעברת חרומה טמאה שאסור אפילו להאכיל לבהמה. אלא שאם זה היה כוונת ר"ע א"כ למה ליה להקדים ומנינו להבערה שהיא אב מלאכה שהרי אפי' לא היתה הבערה מלאכה כלל והיה מותר להבעיר ב"ט מ"מ ביעור חמץ מלאכה הוא דרחמנא אחשביה מלאכה אלא ודאי מדלל נפקא ליה דהאי יום הראשון עי"ט הוא אלא מדאסור להבעיר ש"מ דלא ס"ל סברה זו דמאות ביעור אחשביה מלאכה. א"כ ש"מ תלת. והו כפתור ופרח בדברי רש"י.

ואחר שזכינו לדין דר"ע פליג על סברה זו א"כ שוב לא קשה מהבערת בת כהן. דאולי ר"ש ס"ל כר"ע. וכן לא קשה ממה שהקשה מעלתו מלשון רש"י בשבת דף כ"ה ע"א בדברי רב אשי דרש"י רצה לפרש אוקימתא דרב אשי אליבא דכ"ע גם אליבא דר"ע. ע"כ.

תוס' ד"ה חוץ. עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן קסה). ושו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן יע).

תוס' ד"ה מדיצמריד. עיין בספר אבן האל (פי"ב מהל' שבת) שמביא מ"ש החוס', וא"ת למ"ל למילף ממילה נילף כולה מילתא מהבערת בת כהן דלא דחי שבת דבהבערה איכא נטילת נשמה וחובל נמי לא מייחייב אלא משום נט"ש, וי"ל דלענין מקלקל בחזרה ליכא למילף מהבערה דהתם התיקון בא בשעת הקלקול. והקשה הגאון הגר"א מלצר ז"ל, דאכתי מנ"ל דמקלקל בהבערה חייב, אימא דכל האיסור הוא משום נטילת נשמה דהא ילפינן ממילה דמקלקל בחזרה חייב ומקלקל בהבערה מנ"ל.

אך בפשיטות י"ל דהא בקרא כתיב לא תבערו ומוכח דהאיסור הוא משום הבערה לא משום נטילת נשמה לחוד, ושוב מוכיח דהחוס' עצמם לא ס"ל לדייק כן מלישנא דקרא דלא תבערו שהיא משמעותו דוקא איסור

ולא בן חורין ועמוס' קדושין דף ג' ד"ה וא"כ שוב ל"ש מולש מן הקרקע ודברי הט"ז תמוהים לפענ"ד.

גמ'. **בתקן הוא.** מבואר מהכא שאין המילה בשבת אסורה אלא משום דהוי מתקן גברא, אבל משום גזוז ליכא. ועיין בחידושי הרש"ש (עירובין קג ע"א), דהא דליכא איסור גזוז במילה בשבת, משום דלא שייך גזוז אלא בדבר הדומה לנמר שגזעו מחליף, כגון נפירן (שבת נד ע"ב), אבל בשר ועור שאין גזעו מחליף (כמבואר בנדה כה ע"א) אין כאן משום גזוז. ע"ש.

וב"ב מ"ב בשו"ת תורת חסד (תאו"ח סי' יב אות ו), שלא מצינו איסור גזוז אלא בדבר שהוא חוץ לגופו, כגון הגזוז שער או נמר שמפרידו מן הבשר, וכן הנוטל צמריו, אבל החותך מעור הבשר שבגוף שהוא חלק מחלקיו אין בזה משום גזוז. ע"ש. וכ"כ בשו"ת אבני נזר (תאו"ח סי' קלא אות ד), ובשו"ת בית יצחק (תאו"ח סי' לה).

גמ'. **ומדאסור רחמנא הבערה בבת כהן ש"מ מבעיר בעלמא חייב.** בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה קמא או"ח סימן טו) הקשה הרב השואל מנ"ל דמבעיר חייב במקלקל מדאסור רחמנא הבערה לבת כהן. דלמא שאני התם דרחמנא אחשביה דכתיב באש תשרף.

והשיב: הנה לדעתי אין כאן קושית דאם אחשביה רחמנא לביעור קדשים משום דביעורין הוא מנותן. אבל ביעור אש לבשל פחילה לבת כהן עדיין אינו גמר מנחה. וכן כתבו החוס' במס' שבת דף ק"ה ע"ב הא ר"י וכו' בסוף הדיבור וזה לשונם. דבשעת חזרה והבערה אינה באה הכשר מנחה עד הגמר. ועוד בלא"ה ג"כ לא קשה. דרש"י חידש רק דרחמנא אחשביה ומיהשב מלאכה והיינו שיהיה נקרא מלאכה. אבל שם במקלקל אטו כל המקלקלים מי לא מיקרי מלאכה ואטו חבלה והבערה לאו מלאכה מינהו. אבל פטור דידהו משום מקלקל וא"כ מה בכך דרחמנא אחשביה להיות נקרא מלאכה ואטו עדיף ממלאכה ממש. אם לא שיאמר מעלתו כיון דרחמנא אמר באש תשרף מקרי חיקון. זה באמת דיחוי הגמ' שם מה לי לבשל פחילה וכו' שפירשו חוס' שם דף ק"ו ע"א ד"ה מה לי וכו' דמיתת ב"ד חשיב חיקון משום מנחה.

ועוד נלע"ד לתרץ דהא דאמרינן דהחורה אחשביה מלאכה לאו כ"ע מודי בה ופליגי בה התנאים. והדבר מוכח. ואחר כך ג"כ לשון רש"י בפסחים ד' ה'

ולא ראה שיש צמח שם ורק לבסוף הרגיש וראה אם צריך כפרה על זה השוגג.

תשובה: אין צריך כפרה ואין כאן חטא וראיה לזה ממ"ש במשנה דשבת ישב הראשון על הפתח ומלאהו וצא השני וישב אע"פ שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור הא למה זה דומה לנועל ביתו לשמרו ונמצא צבי שמור בחוכו ואמר שמואל בגמרא דהאי פטור מותר וכתב הרמב"ן ז"ל שמדברי התוספתא נראה שפירוש המשנה כך הוא לנועל ביתו לשמרו ולא נודע לו שהיה צבי כלל ונמצא שצבי היה שם והוא שמור בחוכו שמוחר לו להעמיד הפתח עד חשיכה וכן אם ישב על הפתח ונמצא שצבי היה בבית מותר לו לישב מפני שקדמה לידה למחשבה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בה' שבת פרק י"ד י' הלכה כ"ג ע"ש וא"כ ה"ה הכא שהוא היחיד כוננו לשפוך מים בחצר בשביל זילוף או בשביל (המים) להריק הכלי של המים ולא ידע שיש צמח והרי הצמח הושקה ממילא ואין צוה איסור כלל. ע"כ.

***

עיי' שו"ת בעל המאור ח"ל: וכל ל"ט מלאכות שהיו מנגדן במשכן, כולם היה בהם צורך לגופם, חוץ מן הזורה והבורר, שהוא זורה המוץ מן הגורן ובורר הצורות מן הכרי, והוא עיקר מלאכתן לדחות המוץ והצורות, ולכן חייב עליהן ועל כל מולדה שלהן. אבל שאר מלאכות עיקרן לצורך גופן. ע"ש. וע' בס' ישועות יעקב (סי' שיט סק"א) שהק' בדין בורר פסולת מתוך אוכל דהו"ל משאכל"ג. ושוב מצא ד' בעל המאור הנ"ל. ור' ע"ז, ואין בדברים אלו כדי שביעה, דמילף מבורר לכל המלאכות לחייב במשאכל"ג. אלא ה"ט שגם האוכל חשוב אינו ראוי לאכילה כ"ז שהפסולת מעורבת בו, וכשהוא בורר הפסולת מתוכו ניתקן האוכל והשיב שפיר מלאכה הצריכה לגופה. ע"ש.

הצעה, דא"כ קושייתם דמעיקרא דנילף מכאן גם נטילת נשמה לא קשה כלל, ועכ"ל דחוס' ס"ל דלא תבערו גם נטילת נשמה משמע, משום דגם אם היה הדלקת הפחילה מע"ש ג"כ נקרא הצעה דמה ששורפין אותה בהפחילה הצעה היא, דזהו תולדות האש ושורף, וא"כ משמע דדעת דחוס' הוא דמכיון דחדא מעשה הוא אין הכרח להחייב הוא רק משום הצעה, וא"כ קשה כנ"ל דמנ"ל איסור מלאכת הצעה דילמא לא תבערו רק משום נטילת נשמה הוא, עכ"ל. ועיי' באריכות בשו"ת הר צבי (או"ח א סימן קג).

עמוד ב'

גמ'. הצד חגבים וכו' בשבת חייב. עיי' בשו"ת זבחי נדק (חלק א"ח סימן יט) מי שצד חגבים ביום ש"ק מהו חיובו אם חייב חטאת או אסור מדרבנן.

והשיב דדבר זה הוא פלוגמא דרבוותא, דרש"י ס"ל חייב חטאת כמ"ש כאן: במינו ניזוד כגון חגבים וכו' עכ"ל, הרי דס"ל לרש"י ז"ל דבין לר"מ בין לרבנן הצי חגבים חייב חטאת, אבל הרמב"ם ס"ל דפטור אבל אסור, דכתב בה"ש (פ"י ה' כד) ח"ל: הצי דבר שאין במינו ניזוד כגון חגבים וכו' ה"ז פטור עכ"ל. הרי דס"ל להרמב"ם דחגבים אין במינו ניזוד ופטור ודלא כרש"י. ועיי' ש' באריכות דלדינא פסקינן כהרמב"ם.

מתני'. יושב הראשון ע"ל הפתח ומלאהו. עיי' שו"ת תורה לשמה (סימן פד) דדבר השאלה במי ששפך מים בחצר בשבת ולא ידע שיש שם זרעים האם צריך כפרה. ח"ל: אחד שפך מים בחצר בשבת והיה מעט צמח בחוף החצר מן החיטים שזרקו שם בדרך מקרה וצמחו והוא שפך לפי תומו שלא ידע

דף קז ע"א

ומוקמינן לכל הני אליבא דר' שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופא וכו' אבל לר' יהודה חייב בפרק ח' שריים (ע"ב), ואנן מוקמינן במירה שהסיקוה(דף מ"ב ע"א) דשמואל סבירא ליה כר' יהודה במלאכה שאינה לגופא. א"כ קשיא דשמואל אדשמואל.

גמ'. אמר שמואל ב"ל פטורי דשבת פטורין אב"ל אסור וכו'. עיי' ספר הישר חלק התשובות (סימן סז אות ב') מה ששאל הרב ר' אפרים מרבינו יעקב דשמואל אשמואל במלאכה שאינה, דהכא אמר שמואל כל פטורי דשבת פטורין אבל אסורין חוץ מציידת צבי ומפיס מורסא וכו', ומשמע דהכי הילכתא.

סחירה דאמר אם כמתעסק שלא ישכנו פטור, דמשמע הא כדי לשחוק בו חייב ואלו בסיפא חנא אם לרפואה חייב משמע הא לשחוק בו פטור.

וכתב השו"מ לתרץ: דהנה יש לדקדק עוד בלשון אם כמתעסק למה נקט לשון כמתעסק, אמנם נראה דהנה המשנה מתחיל שלשה דברים אמרו לפני ר"י סתם ולא אמר בה לא איסור ולא היתר ופירשן ר"י ב"מ ולכאורה צריך ביאור למה לא פירשן ר"י בעצמו אמנם נראה דר"י ב"מ פירש במה נסתפק ר"י והוא פירש מה שאין ספק בו אם לפטור אם לחיוב ובה נסתפק ר"י, והנה החוס' דף כ"ד הקשו ופירש"י למה במפס מורסא כדי לעשות פה חייב הא ברכונו היה שלא היה לו מורסא כלל וע"כ הכריחו בפירושם ולפע"ד זה שנסתפק ר"י אם בכה"ג שנתכוין לעשות פה חייב לר"ש אם לא ובא ר"י ופירש דלעשות לה פה חייב בפירוש החוס' והנה כבר נודע דמתעסק היינו שלא נתכוין כלל לעשות זאת. והנה לא ישכנו נחש שלפירש"י היינו לגמרי מתעסק שלא רצה כלל בזה ולא נתכוין לה ולכך פירש ר"י דדוקא במתעסק פטור הא לנחש נסתפקו כ"י חה הי' ספיקו ולכך נקט דאם לרפואה ודאי חייב אבל לנחש ואינו לרפואה יש להסתפק ומיושב קושיה המהר"מ ב"ח דבאמת גם בזה חייב והריב"מ לא פירש רק דבזה לכ"ע פטור ובה לכ"ע חייב ובלחשק יש להסתפק ובה מדוקדק שבמפס מורסא נקט החיוב קודם ובצידה נקט הפטור קודם ולפמ"ש א"ש דרצה להשמיענו במה שהי' ספקו של ר"י ואמר דבמפס מורסא נסתפק ר"י אי בלעשות פה הוא חייב שבזה לא מסתבר ל"י לשיטת רש"י ובצידה דוקא במתעסק פטור אבל כל שנתכוין לנחש חייב וכמ"ש.

ובזה מפרש שם הא דאימא כאן, הצדן לצורך חייב וכו' מאן חנא אר"י א"ר ר"ש הוא איכא דמתני לה אהא המפס מורסא בשבת וכו' איכא דמתני לה אהא הצד נחש בשבת וכו' והיא חימה דמה נ"מ על איזה מהן חמי והלא בכלן הטעם משום דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור ולא ראייתי בהחפזי מי שעמד בזה ולפמ"ש א"ש דהנה במשנה חמי סתם הצדן לצורך חייב ושלא לצורך פטור והנה הלשון שלא לצורך סתום ד"ל דאף שצדן לנחש כל שאין צריך לגופה פטור חה דקאמר דעכ"פ ר"ש הוא דלר"י בכל ענין חייב ואח"כ מפרש דיש לומר דקאי בלמפס מורסא דאם להוציא למה פטור אבל בלעשות לה פה לא נודע אם חייב ועל זה אמר

והשיב לו: והא דקשיא לך דשמואל אדשמואל דקאמר כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מהני חלת דפטור ומותר והני כר"ש ושמואל כר' יהודה. בשלהי הלכות שבת בהלכות גדולות פריך כי האי גוונא ולא משני שפיר. אך כן הוא המירוץ שמואל אית ליה במלאכה שאינה צריכה לגופה דחייב עליה חטאת, וא"כ בצידה נחש לשמואל איכא חיוב חטאת, אבל מאן דאית ליה פטור, אע"ג דשאר פטורי פטור אבל אסור, הכא פטור ומותר הואיל ואינו חטאת, דשמואל ס"ל דכל בדרכנן במקום הזיקא שרי לכתחילה כדאמר איהו גופיה (דף מ"ב ע"א) מכנין גחלת של מתכות אבל לא של עץ. וכללא קא כייל לדידי חייב, אבל מהניחין דקתנא פטור א"כ סוברת היא דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, ולגבי הזיקא כי הכא שרי [ועיין חוס' שבת דף ג' ע"א ד"ה הצד חבשים דף ז"ב ע"א ד"ה במלאכה].

תדע דמיימי ראייה על עקרב שלא תשוך [שבת דף ק"ז ע"א וע"ז פליג ר' יהודה בפירוש שם במשנה דף קכ"א ע"א], וא"כ למאן דלא מחייב לכתחילה שרי.

ואני פירשתי לך דשמואל כללא קא כייל ולא מני הכא אלא הני דלריבין ראייה שעל שלשתן מביא ראייה, אבל הנהו דשמעתא קמיימא דשבת לא חשיב דפשיטא וינהו דלית בהו מעשה. ומשום הכי לא תקשי לך ההיא [דף כ"ט ע"ב] דאם בשביל החולה שישן פטור, ואוקמינן [דף ל' ע"א] בחולה שיש בו סכנה, מ"מ לא מני ליה, דמילתא דפשיטא היא כמו כן כאילו לית ביה מעשה, דכל הזריז הרי הוא משוכח. והלשון דשמעתא קמיימא [דף ג' ע"א, ועיי"ש בחוס' ד"ה בר מהני] מוכיח דקאמר כי אינטרף ליה לשמואל, ש"מ דצורך חליא מילתא, ובהנהו דלריבין ראייה קא מפרש בכולהו ומנא לן דפטור ומותר וכו'. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. הצדן לצורך חייב וכו' **מאן תנא** וכו'. בשו"מ שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן סב) ד"ה והנה בירושלמי, מביא דברי תמרים בסוכה (דף ל"ג) שהאריך בענין מלאכה שאינה צריכה לגופה, והביא שיטת רש"י וחוס' דרש"י ס"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה הוא כל שלא ניחא ל"י כלל ולא היה צריך לו רק לסלקה מעליו, והחוס' ס"ל דאף בניחא ליה רק שאינו כפי הצורך שנתמש במשכן ג"כ מקרי מלאכה שאינה צריכה לגופה. ועל זה הקשה שם דבמשנה יש

איכא דאמרי דקאי על הד נחש שלא ישכנו וכמ"ש, ע"כ.

גמ'. מזה איל"ם דפרה ורבה אף כ"ל דפרה ורבה וכו'. האחרונים כתבו ללמוד מכאן לפשיטות דאין איסור בהשמדת חיידקים [microbe-bacterium] בשבת. כי כמו שמותר להרוג כינה בשבת מפני שאינה פרה ורבה, והיינו שהכינה כיון שאינה באה מזכר ונקבה אלא מן הזיפה, אינה חשובה ברירה לענין זה לאיסור הריגתה בשבת, ובנוגע לפרעוש, שהייב על הריגתה אף שגם היא אינה פרה ורבה, מכ"מ כיון שהזיפה מן העפר יש בה חיות כאילו נברא מזכר ונקבה, ולפיכך יש בהריגתה האיסור של נטילת גשמה בשבת. ולפי"ז ודאי שמותר להרוג חיידקים בשבת אפילו אינם מזיקים, ובפרט שאין ההתרבות שלהם בזה דרך פריה ורביה, במונח הרגיל של הביטוי הזה.

גמ'. המופים מורסא בשבת וכו'. כבר הבאנו כמ"פ דברי הפני יהושע (לעיל מו ע"ב) בחד"ה דכל היכא דמכוין וכו', שכתב דהא דשמעינן לר"ש דס"ל מלאכה שא"ל לגופה פטור עליה, היינו דוקא מחיוב חטאת, כיון דליכא איסור סקילה במזיד, דקרא דכל העושה בו מלאכה יומת נסמן למלאכה המשכן דכתיב ביה מלאכת מחשבת. וכדאיחא בחגיגה (דף י' דמה"ט קרי לה כהררים התלויים בשערה. אבל מ"מ מודה ר"ש דאסור מדאורייתא משום לאו דלא תעשה כל מלאכה שנאמר בסיני קודם מלאכת המשכן. ובסנהדרין (נו ע"ב) אמרי' שנכטו על השבת במרה. וא"כ אין סברא לפוטרו משום מלאכת מחשבת שלא נאמר עד הקמת המשכן. ועוד דאפי' במלאכת יו"ט שנכטו בפרש' החודש הזה לכם, סתמא כתיב כל מלאכה לא יעשה בהם. ומהיכא חייתי לחלק במשאל"ג בין שבת ליו"ט. עיי"ש.

ועיין בשו"ת בית שערים (חאו"ח סי' קכד דנ"ט ע"א) בד"ה והנה, שחמה על דבריו ממה דאמרינן כאן דשרינן מפס מורסא וזידת נחש שלא ישכנו, משום דס"ל כר"ש דמשאל"ג פטור. ואם איחא דאיכא איסור חורה במשאל"ג היכא שרינן ליה משום היקף דיחיד. עיי"ש.

גמ'. השול"ה דג מן היום וכו'. בשו"ת הר נבי (או"ח א סימן קכד) נשאל ע"ד כלי זכוכית מלא מים וכו' דגים קטנים לנו, והם מולידים ומטילין בנים ודגים קטנים, ורגילים שהגדולים אוכלים את הקטנים, אי רשאי ליטול הגדולים ולהניחם בכלי אחר להחליפם

מכלי אל כלי בשבת ויו"ט. ומביא מגמ' כאן השול"ה דג מן הים כיון שיבש בו כסלע חייב. אמר ר' יוסי בר אבין ובין סנפיריו, ופרש"י, חייב משום נטילת גשמה. וז"ל הרמב"ם פי"א מה' שבת ה"א: השוחט חייב ולא שוחט בלבד אלא כל הנוטל גשמה לאחד מכל מיני חיה בהמה ועוף, לפיכך אם העלה דג מספל של מים והניחו עד שמת חייב משום חונק. ולא עד שימות אלא כיון שיבש בו כסלע בין סנפיריו חייב שעוד אינו יכול לחיות. וכתב שם המ"מ: ורש"י פירש השול"ה דג שהי' נאד ועומד מבעוד יום ופשוט הוא שאין בכאן דין זידה כלל. הנה מבואר שאינו חייב אלא א"כ שהניחו עד שמת או עד שיבש כסלע שאינו יכול לחיות אבל אם מחזירו למים ומוחר לחיותו אין כאן משום נטילת גשמה.

או"ח בירושלמי פרק כלל גדול (דף מח ע"ב) איחא: רבנן דקיסרין אמרין ההן דלייד כוורא מכל דבר שאתה מבדילו מחיותו חייב משום קוצר. הנה מבואר בירושלמי שהחיוב במעלה דג מכלי של מים הוא משום שמבדילו מחיותו וחייב משום קוצר. ולפי"ז יש לעיין גם אם מחזירו למים למה לא יהא אסור וכי כל דבר שעקר דבר מגידולו ושוב שחלו אח"כ יהא פטור, הרי כבר גמר מלאכת העקירה.

ולבסוף מסיק: עכ"פ אף שלא נחוש בזה לשיטת הירושלמי מ"מ יש בזה משום איסור טלטול מוקצה דבע"ה שאסורים בשו"ט, ובפמ"ג סימן שטז מבואר שליטול דג מן החצית של מים וליתן אותו תיכף בתוך בריכה אחרת של מים אין בו רק משום איסור טלטול של מוקצה. ולכן מחיר לומר לעכו"ם לעשות כן אם ירא שמת ימות ויפקידו המים, ובנדון שלפנינו יש לעיין אם מותר לעשות כן גם ע"י עכו"ם, ואם זה נחשב להפקד, עכ"פ שלא ע"י עכו"ם ודאי שאסור לעשות כן. עיי"ש.

גמ'. הושיבו ידו למועי אמו וכו'. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן עד) וז"ל: ודין דהושיט ידו למעי בהמה דאמר מר בר המדורי אמר שמואל שחייב משום עוקר דבר מגידולו ודאי הוא גם באשה כמפורש בחוס' ע"ז דף כ"ו, שדברי המג"א סימן ש"ל סק"ו הם דבריהם. ומה שלא נאמר הדין באשה פשוט משום דבאשה ישראלית אין נוגע זה למעשה דכשמשקה לילד וזריכה לזה מותר משום פ"ג, ובאשה נכריה לא מצוי שיזדמן לישראל לכן נקט למעי בהמה שהוא מצוי טובא.

ומסעדין פשיטא דמוחר באשה וכמפורש ברש"י דף קכ"ח שכתב ומיילדין אשה בשבת ואז"ל שמסעדין, אבל פשוט שהסעד לא שייך קודם שהתחלה הלידה, ולא שייך להקשות כלום.

שוב כותב: ומה שהקשה על הא דחייב לדלל עובר שבמעשי הבהמה מהא דתמורה דף ל"א דאיתא בולד בהמה דמאירא קא רביא, הוא פשוט דאף דאינו אדוק בגופה עכ"פ הא רק במעשי הבהמה הוא גדל וכשלוקחו משם הרי עקרו מגידולו, וכמו שמסיק שם בשבת דף ק"ז מ"ט אמר רבא בר המדורי אסברא לי לאו א"ר ששת האי מאן דחלש כשותא מהזמי והיגי מיחייב משום עוקר דבר מגידולו ה"נ מיחייב משום

עוקר דבר מגידולו, וכשותא בהזמי הא גמי מאירא רבי. ונראה שמה שהקשה הגמ' מ"ט הוא גמי מטעם דמאירא רבי ואינו אדוק בגופה, דכלא זה הא פשוט הטעם דחייב כמו חולש כנף דחייב משום גזוז דדף ע"ד וכמו נוטל פטריו דדף ז"ד וכמו חתיכת יבלת בכלי שהוא חייב משום גזוז בעירובין דף ק"ג כדפרש"י שם שהוא משום גזוז, אבל הקושיא היתה מ"ט הא מאירא קא רביא, והביא מר' ששת דמחייב בכשותא מהזמי והיגי אף שג"כ מאירא רבי משום עוקר דבר מגידולו וה"נ יש לחייבו, דמדמה אירא דקרקע לאירא דבהמה אף שהם ממלאכות אחרות.

דף קח ע"א

דפשיטא הוא שנכתבין על עור העוף. ואף שגם ספר חורה ומזוזה שכתבין על הקלף כשרים מ"מ אינן דומיא דתפילין שהמה דוקא על הקלף ואם היה רב הונא אומר דין שלו על ס"מ ומזוזה היה צריך להאריך ולומר שכתבין ע"ג עור עוף אפילו אם רוצה לכתוב על קלף דאל"כ אין כאן חידוש לכך נקט תפילין. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"מ שואל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן קנ) ח"ל: והנה מה שכתב כעת כי הראה לו אחד מהרבנים מו"ץ דפה שהקשה מה חידש רב הונא בשבת ק"ח דכותבין תפילין ע"ג עור של עוף דהרי בכל עור יש בו נקבים כדאמרי בחולין קי"ט דעור חלחולי מחלחל ומעלתו האריך ליישב בדברים חדשים.

ולפע"ד בפשיטות לא קשה. דהנה בחולין דף קי"ט שם אמרי אלא מעתה תפילין היכא כתבינן וכתבו הרשב"א והר"ן בחידושיהם. שם דלרבותא נקיט תפילין דלא מצעיי ספר חורה ומזוזה שנכתבים במקום שער דוודאי אסור לכתוב אלא אף תפילין דנכתבים במקום שער היכא כתבינן ע"ש וברשב"א יש קצת ט"ס ובר"ן מבואר שם כהוגן יעו"ש ולפי זה בעור של עוף דהש"ס בשבת שם מפלפל אם יש לו עור כלל ועכ"פ דקה היא מאוד א"כ ה"א דכל שהוא דקה וודאי אי אפשר לכתוב וע"ז קמ"ל דאפילו בעור של עוף כותבין חוה פשוט וברור וע' מנחות ד' ל"ה דאמרו קלפא דתפילין צריך למצדקה דלמא אית בה ריעותא ורב דימי אמר לא צריך קולמסא בדוק להם וע"ש בתו' ושם קצת צריך עיון דלמה נקיט קלפא דתפילין דוקא ואדרבה

גמ'. כותבין תפילין על גבי עור של עוף זוהר. עיין בשו"מ נודע ביהודה (מהדורה חנינא יו"ד סימן יב) ח"ל: וזוה נלע"ד פרפרת אחת שם במסכת שבת דף ק"ח ע"א אמר רב הונא כותבין תפילין ע"ג עור של עוף טהור והרמב"ם פ"א מתפילין כתב שכותבין ספרים תפילין ומזוזה ע"ג עור עוף טהור. וכתב הכ"מ ומ"ש רבינו דכותבין ע"ג עור עוף טהור מימרא דרב הונא שם ואע"ג דגבי תפילין מיימי חד מינייהו נקט והה"ד לאינך דהא חנן אין בין ספרים כו' ועיין שם בזכ"מ. והנה עכ"פ קשה על רב הונא למה נקט דוקא תפילין בשלמא ברייתא שם ח"ר כותבין תפילין ע"ג עור כו' נקט תפילין משום ונכרות בשער כו' חוה לא שייך רק בתפילין לכן נקט תפילין. ומה שסיים שם חוה שאילה שאל ביהמ"ס את ר' יהושע הגרסי אין לנו לפרש טעם הדיחוסין למה נקט תפילין אך כיון שכבר זכרה בצרייתא שאלה זו לענין תפילין לכך גם קרנא כששאל את רב שאל ג"כ על תפילין המזכר בצרייתא אבל רב הונא בעור עוף שהוא דבר חדש שלא הזכיר לא במשנה ולא בצרייתא למה נקט בלשונו דוקא תפילין.

ולפי מ"ש נחת דעיקר החידוש שחידש רב הונא הוא אף דאית ביה פריז ולפי מ"ש דכל הנך פריז הוא רק בחלק החיצון של העור א"כ עיקר החידוש הוא בתפילין שנכתבין על הקלף וגורר הרבה צד פנימי עד שנשאר רק חלק החיצון של העור ושם אית ביה פריז אבל ספר חורה נכתב על גויל וכן מזוזה נכתב על הדוכסוסטום שהוא לצד הבשר ושם ליכא פריז מלתא

קבר המהום והלא שם היו כמה נציאים כאשר יסד דוד הע"ה מקום המקדש וכן כאשר בנה שלמה הע"ה מקום המקדש והיו יכולין להגיד בנבואה שלא נמצא שם קבר כלל ודבר זה יכולים לסמוך בו ע"פ נביא כי דוקא בספק דין אין הולכין אחר דברי נביא אבל בספק מציאות הולכין אחר דברי

אך הענין הוא לחוששין בקבר המהום מפני שהארץ עשויה כדורית והארץ לעולם עומדת והשמש מסבבת אותה וא"כ בשטח הב' שחמת רגלינו ג"כ יש מקום ישוב וצני אדם דרים שם וכן ה"ה כנגד שטח ירושלים עיה"ק ג"כ יש מעבר הלז יש מקומות ודרים שם ואותם הדרים ג"כ קובצין בני אדם בארץ ואולי יש קבר כנגד שטח מקום המקדש בעבר השני ואם לא היה בזמן שנבנה הציבה"ק שמה יהיה אח"כ ולזה הוצרכו לבנות ע"ג יפין שאז ניזולין מזה יען כי קבר המהום הוא אפילו רחוק כמה אלפים ורצבות אמות ג"כ חשיב קבר המהום ואין תקנה לזה כי אם ע"י שיהיה חלל ביניהם וא"כ השתא גבי סלע קשה אחת איכא חששא דקבר המהום לא מנא השטח הזה הנראה לנו אלא מנא השטח של עבר השני וכמו שנחמדם ארץ אמריקא שהיא מעבר השני שלנו. ע"כ. זה דבר חדש.

גמ'. ונתפרות בגידן וכו'. עיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן לט) שכתב בתו"ד: ונהגים סופרים היחר לפפור בגיד הנשה אע"פ שהוא מהאסור בפינו, ונהירנא כי מ"ו הגאון זצ"ל מיחה בידם, מ"מ מבואר דעיקר חלוי במין הבהמה אי הוא מותר או אסור בפינו, ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת מהרי"ל החדשות (סימן קיח): מהו לקנות גידין לס"ת ותפילין מן הגויה המקשה מין דלא בעינן שחיטה רק הראויה להיות מותרת בפיקד כי אמ' שאין מתקנין גידין להקשות רק מבהמות טהורות. תשובה: גידין אין לקנות מגוי דשקיל נמי מבהמות טמאות סוסים וחמורים וספיקא דאורייתא הוא, וקבוע כמחנה על מחנה דמי²⁵, ופוק חזי כמה נבילות וטמאות שכיחה בדבר. ע"כ.

בספר תורה ומנוחה יותר ה"א דלריך למבדקה שוב מוכרחי שכבר הארכתי בחיבורי מגן גבורים בס' ל"ב ס"ק י"ב ע"ש ודו"ק וע' בנו"ב מה"מ חלק י"ד סי' מ"ב מ"ש בזה ודבריו תמוהין לפענ"ד גם לא הזכיר מדבר"י הרשב"א והר"ן בחדושיהם ד' קי"ט הנ"ל שכפי הנראה כתבו להיפך מדבריו. ע"כ.

גמ'. כיון דאית ביה פירצא פירצא וכו'. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא או"ח סימן כ) ח"ל: ומה ששאלת אם שרו האוחזות שלימים שלא נפתחו כלל אם יש לסמוך שיועיל חוק שלשה ימים. גם בזה דעתי להקל ואף שמבואר אצלי במקום אחר שמה שאמרו במסכת שבת דף ק"ח ע"א דעור העופות אית בהו נקבי נקבי הוכחתי שנקבים האלה אינם שולטים מעבר לעבר של העור עצמו. אפ"ה נלענ"ד לסמוך בזה להקל ולומר שנתחבך מעבר לעבר של עובי דופני העוף על ידי שריית המים ומותר אח"כ ע"י מליחה חוץ האצרים הפנימיים צריכים ללי. וצדיענא לצורך גדול אפילו לא שרו רק שטף עליהם מים אבל שטף מים בשפע ושפסף היטב בידי ג"כ מותר. והנלענ"ד כחבתי. ע"כ.

גמ'. אלא אם יבא אליהו ויאמר אי פסקא זוהמא מיניה וכו'. עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן תלה) דמוכח מכאן דדוקא בספק דין אין הולכין אחר דברי נביא אבל בספק מציאות הולכין אחר דברי הנבואה, וכן בצרכות (דף ל"ה ע"ב) אמרו לכשיבא אליהו ויאמר דהוי קביעותא ע"ש וכן בפסחים (דף ע"ו) אמרו שמה יבא אליהו ויאמר על התרומה חלויה ע"ש, וכן במנחות (דף ס"ד) כתבו התוספות אם יבא אליהו ויאמר שהיא כחושה צני מעיים וכו', ועי' להרא"ש בסוף סוכה שכתב אם יבא אליהו ויאמר עברה לאלול הוי שמיני שביעי, ועי' בהרשב"א (סי' יו"ד) שכתב על חזרת מיכל לדוד הע"ה כי ע"פ נביא עשה שהגיד שלא בא עליה פלטי, ע"ש, מכל הנך מוכח דספק מציאות סמכין על דברי הנבואה.

ועיין שם בדבר השאלה, מקום שהוא סלע גדול קשה מאוד שא"א להסתפק שיש בו מקדמת דנא איזה קבר אם יש לחוש גם בזה משום קבר המהום במקום ההוא או לאו.

תשובה: הנה החששא של קבר המהום לאו בלעד משום שחוששין שנקבר שם איזה אדם מזמן קדמון ושמה יש עכ"ס ממנו דא"כ תקשה לך קושיא גדולה למה הר הבית עשוי יפין על גבי יפין מפני

²⁵ כתב המ"א או"ח סי' ל"ב ס"ק ס"ו מ"ש העו"ת ל"ל קבוע תיפוק ליה דרוב בהמות טמאים ניהו י"ל דעכ"פ רוב בהמות הנאכלין טהורין הן ומאותן שאין נאכלין אין לוקחין מהם גידין דודאי אין הנכרי נזחר בהמתו משום הגידים, ונבילות וטריפות [של טמאין] מיעוטא נינהו וכתב שם עוד דדוקא כשידוע דעושים מטמאים וגם שקונה בבתייהם אבל אם קונה בשוק אמרינן כל דפריש מדובא פריש, עיין שם ובמשנה ברורה,

גמ'. שם. עיין ברבי יוסף אור"ח (סי' ל"ב אות ד').

גמ'. שאל ביתוסי אחד את ר' יהושע הגרסי מניין שאין כותבין וכו'. עיין בשו"ת

שיבת ציון (סימן ז) דמן המותר בפיק הנאמר גבי תפילין ליכא למימר שיהיה מן המותר בפיק ממש דהואיל ותפילין הם מדברים שבלא"ה אינן ראויים לאכילה כנ"ל. וע"כ הכוונה מן המותר בפיק מן המין המותר בפיק להוציא דבר הבא מן דבר טמא.

וכותבי: ואל ישיבני דא"כ הוא למה לא השיב ר' יהושע במס' שבת דף ק"ח ע"א תשובה זו, הנה אני אומר מיון דשאלה זו שאל ביתוסי אחד את ר"י ואיך ישיב דבר ממשמעות הדרש למי שנופר בחורה שבעל פה וזה בכלל מה דאמרו חז"ל דע מה שתשיב לאפיקורוס ואם היה ר"י משיב לו תשובה זו היה נותן אצבע בין שיניו רשעים לדחות כל עיקר הדרשא דלמען תהיה מורה ה' בפיק והיה הביתוסי אומר דליחא כלל להך דרשא דמן המותר בפיק מיון שנאמר בדבר שאינו ראוי לאכילה ולכך בחר ר' יהושע להשיב לו דברי טעם בסברה שכלית דאחיה משוכה זה שהרגו אספקליטר או זה שהרגו המלך כאשר באמת הודה לו הביתוסי, ע"כ.

גמ'. שם. עיין בחידושי בכור שור, חז"ל: והוא עפ"י שביארנו בשאלה א' אם מותר לכתוב תפילין ע"ג עור בהמה טהורה שנעבדה ונעשית ע"ז והעלינו לא מצעי' למ"ש כאן לפנינו דבעי' מן המותר בפיק פשיטא דאסור אלא אפילו לפירש התוס' כאן דהוכיחו דהא דאמר' מן המותר בפיק הכוונה על המין המותר בפיק וא"כ י"ל דנעבד ג"כ המותר הוא ואי משום דהוא אסבה"נ האי קיי"ל מנות לאו ליהנות נחנו אבל מ"מ יש לאסור מיון דע"ז אחקוש למת כמ"ש ר"פ אהר ר"ע איכא למימר דלכולי מלתא כמת דבדא' לחומר' מקשינן ומת פשיטא דאין כותבין על עורו תפילין דלאו מן המותר הוא וכו', ע"כ.

ועיין מ"ש בשאלה זו הפמ"ג באור"ח בפתיחה כוללת על הלכות תפילין. ומה שכתב בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן רפ) להשיב על דבריהם.

ועיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ו' סימן קיד) מה שהקשה השואל לשי' הר"ן שהוצא בס' תקפ"ו דגבי שופר דלזכרון אחי צעין שיהי' מן המותר בפיק,

ולשי' בכור שור הנ"ל דעור של ע"ז לא הוי מן המותר בפיק משום דע"ז איחקש למת, א"כ בשופר של ע"ז אמאי חס תקע ילא הא לא הוי מן המותר בפיק.

והשיב די"ל דהר"ן ס"ל כד' התוס' גדה נ"ה ותשו' הרשב"א סי' שס"ה שהוצא במל"מ סופי"ד מהל' אבל, דעור המת מותר בהנאה, דכל טעמא דהמת אסור בהנאה משום דאיחקש לעגלה ערופה ולקדשים, ועור קדשים מותר בהנאה לאחר זריקה ע"ש, א"כ ה"נ עגמות קדשים הרי מותרים לאחר זריקה, כדאי' בזבחים פ"ו ע"א ותוס' שם, ועי' ביום חרועה לר"ה שם, לכן גם שופר הוי בכלל מן המותר בפיק, והבכ"ש שם אזיל לשי' התוס' בסנהדרין דגם עור המת אסור בהנאה, ע"כ. ועי"ש עוד בזה.

עמוד ב'

גמ'. אין מולדין צנון וביצה וכו'. עיין בשו"ת שבות יעקב (חלק ז' סימן יז) על מה סומכין העולם שמולחין אוגרקס [cucumber-like] חיינ בשבת, דהוי לכאורה כמעבד דאסור, וכ"כ המ"א בסימ' שכ"א ס"ק ז' דאסור. עי"ש.

גמ'. אתרוג צנון וביצה איילמלא קליפתן החיצונה וכו'. עיין בשו"ת חלקת יעקב (סי' קיא) שהביא בשם השואל ומשיב, שאמר בשם דודו הגר"ז מרגליות ז"ל, שדקדק ממ"ש רש"י (גדה דף יז) שעבר עליהן הלילה, אכולהו קאי, אשום וצל ומשקין. ע"כ. והשמיט בינה. [וכן העיר בזה הרש"ש שם]. ואמר שכוונת רש"י שאין סכנה כלל בצינה קלופה שעבר עליה הלילה, רק כוונת הגמרא שאסור לאכול בינה קלופה, דאמר' כאן אתרוג צנון וביצה אלמלא קליפתן החיצונה אינם יוצאים מבני מעיים. ופרש"י קליפתן החיצונה בינה הוא החלבון. ע"ש. וכן כוונת הגמ' גדה לומר דסכנה לאכול החלבון בלא החלבון. עכ"ד. עי"ש.

גמ'. שורה אדם קילורין מע"ש וכו'. צענין אי מותר לערב בע"ש הרפואה במאכל שלא יהיה ניכר לאחרים, אי דמי להא דאמר מר עוקבא אמר שמואל שורה אדם קילורין מע"ש ונותן ע"ג עיניו בשבת ואינו חושש, ופרש"י הטעם דלדידיה מיון דאזכרוהו לשורות מע"ש איכא היכרא וליכא למיגזר ומאן דחזינהו סבר דרמיצה בעלמא היא דקסבר שהוא יין, שלכן גם כשיערב רפואה מע"ש בתוך מאכל יש להחיר שלדידיה איכא היכרא מה שהורכך ליתן לתוך מאכל מע"ש ואחרוני הרואין יאמרו שאוכל רק המאכל, עיין בשו"ת אגרות

ולענין מה שכתב המג"א שם דבעינן עיבוד לשמה עיין נתיב חיים שם על גליון השו"ע וא"ר.

משה (חלק א' ח' ב' סימן פו) שכן דעת השואל שם, והשיב לו: הנה לדברך גם בשבת יש להחיר לו לערב במאכל דלדידיה וגם לאחריו אף כשיערב בפניהם הא איכא היכרא מה שכלל נתינה להמאכל אסור אף כשיהיה מותר ליתן בשבת.

אבל הנכון לע"ד דלא זה שיטתך ליקח הרפואה בשינוי שזה יהיה היכר על האיסור דעשיית הסממנים בשחיקה ובשול הוא ההיכר, משום דיש לחוש שאם יהיה מותר ליקח הרפואה בהיכר וסימן יבואו ליקח גם בלא סימן דכמו שיכול לשכח איסור השחיקה והבשול ע"י טרדתו ברפואתו יכול לשכח ג"כ שהזריכוהו ליקח במאכל ומשקה, אבל מה שמותר בקילור כששראו במים ע"ש הוא משום דדרך הנחת הקילור על העין הוא לשרותו במים בשעה שרוצה להניחו והוא דבר המותר ואסרו לו גם זה לעשות בשבת אלא שישרה מע"ש, הוא ההיכר שזכרנו שאסור לעשות שום דבר לרפואה כיון שאף מה שהדרך ללקיחת הרפואה בשעת מעשה והוא דבר היכר אסור, ולא יבא להחיר גם בשבת כשישכח לשרות מע"ש דכמו שאין לחוש כשאסרו ליקח הרפואה שיקח באיסור כך אין לחוש כשאסרו השריה שהוא הכנת הלקיחה שישרה ויניחה ללקיחת הרפואה, וכלא השריה הא אינו יכול להניחה על העין. אבל כשלהרפואה עצמה אין צורך שוב לעשות כלום ורק שיזריכוהו סימן והיכר בעלמא שיתן לתוך מאכל לא ראו חכמים לסמוך ע"י.

ויותר מסתבר בהיכר שריית קילורין מע"ש שיון שהוא הדרך לשרות בשעת הנחת הקילור על העין הוי זה ששרה בע"ש כהתחלת הנחה על העין שלדידיה נחשב כהניח על העין כבר מע"ש מצד שהזריכו לעשות התחלת ההנחה ע"י השריה שעושים בשעת ההנחה. ולפ"י ודאי לא שייך להחיר במה שיזריכוהו לעשות דברים שאין צורך להרפואה ואין להחיר בהיכרים אלו. ואחרי כחצת ג"כ שאולי חלוק ולא נראה לך והוא משום שלא כתבת טעם לחלק אבל הוא טעם מוכרח כדבארתי.

ויש למילף מזה רק למיני רפואה שצריך ליקחם ע"י שיערבם באחה מאכל ואחה משקה והדרך שהוא בעצמו נותן לתוך המאכל והמשקה בשעה שצריך ליקח הרפואה שיהיה מותר ליתן להמאכל והמשקה בע"ש וליקח בשבת אם לאחרים לא יהיה ניכר שהוא רפואה שיאמרו שהוא רק מאכל והוא רק משקה, דזה דמי ממש להא דשורה קילורין מע"ש. וגם הוא דוקא כשעושה הרפואה לא ימין בעדו גם זה ליתן בהמאכל והמשקה

שצריך, דגם בשריית קילורין פשוט שלקנות קילורין שריין והחולה לא יצטרך לעשות כלום אלא הנחה על העין לבד יהיה אסור דהוא כרפואה שלא חסר כלום להחולה לעשות שאסור, ורק ברפואות שהחולה צריך לעשות בשעת לקיחת הרפואה בקילורין שצריך לשרות, וכן הרפואות שצריך החולה ליתנם למאכל ולמשקה בשעת לקיחת הרפואה מותר כשעשה זה מע"ש מטעמים דלעיל. ע"כ.

גמ'. יד לעין תיקצין. המפרשים מקשים שהסדר הנאמר בגמרא בזכרת השחר הוא בדוקא, הא בהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והט"ש גרסי כי מנח ידיה אעיניה אומר פוקה עורים. ואח"כ כי משי ידיה אומר אקבצ"י ענט"י. ואיך מותר לו להעביר ידו על עינו קודם נטילה הא קי"ל יד לעין תקנץ.

ועייין פרישה (סי' מו אות ה) שעמד בקו' זו. וכ' דל"ל שנוגע בעין ע"י הפסק דבר אחר. ודוחק. ויותר נ"ל דר"ל כשמעביר ידו על עור העין (מבחוץ) בדרך העולם לעשות כן להעביר חבלי שינה מעיניהם. ע"ש. והט"י (סי' מו סק"א) כתב, ונ"ל דלא נקט על הסדר. עו"ל דהיינו אחר שישים מלבוש על ידו ודרך המלבוש יניח ידו על עינו. וכן משמע מד' הרמ"א (ס"ס מו) שכל ברכות אלו נאמרו על הסדר. ע"כ. והמג"א (שם סק"א) חירץ ג"כ שמניח ידיו ע"י מפה.

ועייין במעדני יו"ט (ברכות אות ע) שחירץ, דמכיון שלפני כן לבש חלוקו, איכא למימר דמנח ידיה ע"י החלוק שכבר לבוש בו. ולא בידי כמות שהם. ומש"ה לובש חלוקו קודם שישים ידו על עינו להעביר השניה, כדי שיקח החלוק בידי להניחו על עינו ולא יגע בידי ממש בעינו. ע"כ.

ועייין בס' מור וקציעה (ר"ס מו) שכ', כי לביש לימא מלביש ערומים, כי מנח ידיה על עיניה וכו'. לפי סדר זה משמע שאומר ברכות אלו קודם נט"י. ומיירי בשידוע לו שלא נגעו ידיו במקום הטנינופת, כגון שיטן בבתי ידים, אבל דוחק גדול להעמידה ב כך. ולענ"ד דבגמ' מיירי שכבר נטל ידיו בעודו במטה קודם שלבוש. שאל"כ הרי אסור ליגע במלבושיו קודם נט"י. וכמש"ל (סי' ד). ואע"פ שהמג"א שם כי שמהגמ' אין נראה כן, לא נ"ל, והאחרונים ג"כ נדחקו לומר דכי מנח ידיה אעיניה, היינו ע"י מפה. ולא נהירא. אלא בשנטל ידיו עסקינן. ומדע דע"כ הך סידורא דגמ' ל"ד הוא, דהא ניצית ותפלין מי איכא למימר דמנח להו והדר משי ידיה,

מזכרת פוקח עורים, והרי מזכר בש"ס האיסור ליגע בעיניו קודם נט"י. ע"ש. ותימה עליו שלא זכר מדברי כל האחרונים הנ"ל.

גמ'. יד לחומם תיקצץ. עיין בס' מנחת אהרן (כלל א סי' ג) ש"כ להזהיר שלא לשאוף טבק בחוטם לפני נט"י שחרית, משום יד לחוטם תקצץ. מלבד מה שמטמא בידי אדם הטבק הנשאר בחיבה. ע"כ. וכ"כ מהר"ם פלאג' בשו"ת לב חיים (ס"ס סו). והוסיף ע"ז בספרו קף החיים (סי' ח אות ח) שיש מי ש"כ דה"ה שאין לשאוף טבק בבית הקברות. ע"ש.

דף קט ע"א

גמ'. יד לגיגית תקצץ. האחרונים דנו אם מותר לקנות לחם ממאפיה של יהודים שהפועלים שלה אינם מוחזקים בכשרות שיעלו ידיהם שחרית נט"י כדת. וכן אם מותר לקנות שאר צרכי מאכל מצעל חנות שמסתמא אינו נוטל ידי שחרית. עיין בשו"ת לב חיים ח"א (סי' סו) שהעלה להחמיר. ועיין בשו"ת קרן לדוד (חאו"ח סי' א) בדיון זה, ואחר שהביא מחלוקת האחרונים אם האוכלים נאשרים בדיעבד, ולדעת החב"ד והברכ"י בשו"ת (סי' קטז) נראה שיש להקל בדיעבד. ושכ"כ הח"א. הוסיף עוד ספק, שמא לא נגעו בעיסה ובפת קודם נט"י. וממילא הוי ס"ס ולקולא. ואע"ג דלהפמ"ג לא מהני ס"ס במקום סכנה, י"ל דהכא בצירוף חוקת היתר של הפת, והס"ס נידון כרובא, הו"ל רובא וחזקה דמהני גם בסכנה. ושפיר דמי לסמוך על המחירים בדיעבד ככה"ג. ע"ש. גם בהסקמת הגאון בעל לבושי מרדכי בריש ס' קרן לדוד נוטה להקל. (וע' בהשמטות שם).

גמ'. יד לגיגית תקצץ. האחרונים דנו אם מותר לקנות לחם ממאפיה של יהודים שהפועלים שלה אינם מוחזקים בכשרות שיעלו ידיהם שחרית נט"י כדת. וכן אם מותר לקנות שאר צרכי מאכל מצעל חנות שמסתמא אינו נוטל ידי שחרית. עיין בשו"ת לב חיים ח"א (סי' סו) שהעלה להחמיר. ועיין בשו"ת קרן לדוד (חאו"ח סי' א) בדיון זה, ואחר שהביא מחלוקת האחרונים אם האוכלים נאשרים בדיעבד, ולדעת החב"ד והברכ"י בשו"ת (סי' קטז) נראה שיש להקל בדיעבד. ושכ"כ הח"א. הוסיף עוד ספק, שמא לא נגעו בעיסה ובפת קודם נט"י. וממילא הוי ס"ס ולקולא. ואע"ג דלהפמ"ג לא מהני ס"ס במקום סכנה, י"ל דהכא בצירוף חוקת היתר של הפת, והס"ס נידון כרובא, הו"ל רובא וחזקה דמהני גם בסכנה. ושפיר דמי לסמוך על המחירים בדיעבד ככה"ג. ע"ש. גם בהסקמת הגאון בעל לבושי מרדכי בריש ס' קרן לדוד נוטה להקל. (וע' בהשמטות שם).

גמ'. יד לגיגית תקצץ. האחרונים דנו אם מותר לקנות לחם ממאפיה של יהודים שהפועלים שלה אינם מוחזקים בכשרות שיעלו ידיהם שחרית נט"י כדת. וכן אם מותר לקנות שאר צרכי מאכל מצעל חנות שמסתמא אינו נוטל ידי שחרית. עיין בשו"ת לב חיים ח"א (סי' סו) שהעלה להחמיר. ועיין בשו"ת קרן לדוד (חאו"ח סי' א) בדיון זה, ואחר שהביא מחלוקת האחרונים אם האוכלים נאשרים בדיעבד, ולדעת החב"ד והברכ"י בשו"ת (סי' קטז) נראה שיש להקל בדיעבד. ושכ"כ הח"א. הוסיף עוד ספק, שמא לא נגעו בעיסה ובפת קודם נט"י. וממילא הוי ס"ס ולקולא. ואע"ג דלהפמ"ג לא מהני ס"ס במקום סכנה, י"ל דהכא בצירוף חוקת היתר של הפת, והס"ס נידון כרובא, הו"ל רובא וחזקה דמהני גם בסכנה. ושפיר דמי לסמוך על המחירים בדיעבד ככה"ג. ע"ש. גם בהסקמת הגאון בעל לבושי מרדכי בריש ס' קרן לדוד נוטה להקל. (וע' בהשמטות שם).

גמ'. יד לגיגית תקצץ. האחרונים דנו אם מותר לקנות לחם ממאפיה של יהודים שהפועלים שלה אינם מוחזקים בכשרות שיעלו ידיהם שחרית נט"י כדת. וכן אם מותר לקנות שאר צרכי מאכל מצעל חנות שמסתמא אינו נוטל ידי שחרית. עיין בשו"ת לב חיים ח"א (סי' סו) שהעלה להחמיר. ועיין בשו"ת קרן לדוד (חאו"ח סי' א) בדיון זה, ואחר שהביא מחלוקת האחרונים אם האוכלים נאשרים בדיעבד, ולדעת החב"ד והברכ"י בשו"ת (סי' קטז) נראה שיש להקל בדיעבד. ושכ"כ הח"א. הוסיף עוד ספק, שמא לא נגעו בעיסה ובפת קודם נט"י. וממילא הוי ס"ס ולקולא. ואע"ג דלהפמ"ג לא מהני ס"ס במקום סכנה, י"ל דהכא בצירוף חוקת היתר של הפת, והס"ס נידון כרובא, הו"ל רובא וחזקה דמהני גם בסכנה. ושפיר דמי לסמוך על המחירים בדיעבד ככה"ג. ע"ש. גם בהסקמת הגאון בעל לבושי מרדכי בריש ס' קרן לדוד נוטה להקל. (וע' בהשמטות שם).

כסדרן בגמ', הא ודאי דל"ל הכי וכו'. א"ו דע"כ משי ידיה קודם הנחת תפלין, ולא דוקא הוא בגמ', ה"נ דמשי ידיה קודם שיגע בצגדיו ובעיניו. וממתיין בצרכת ענט"י עד שיטול לתפלה. כן נ"ל. וברור. ע"כ.

ועיין בשו"ת תורת יקותיאל (סי' א) ש"כ, דמוכרחים לומר שהצרכות הללו אחר נט"י, וראיה מדאמרי' כי פתח עינייה, וע"כ דר"ל שמעביר ידיו על עיניו שהם מודבקים, דל"כ הלא חיקף כשניעור פתח עיניו וצריך אלהי נשמה וכו'. וכן הרמב"ם כ' כשמעביר ידיו על עיניו, וע"כ דהיינו אחר נט"י. וה"ד התר"י שהובאו בכ"מ. וכ' שאפשר שזימי הש"ס רחצו פעם אחת, וראי'

גמ'. יד לגיגית תקצץ. האחרונים דנו אם מותר לקנות לחם ממאפיה של יהודים שהפועלים שלה אינם מוחזקים בכשרות שיעלו ידיהם שחרית נט"י כדת. וכן אם מותר לקנות שאר צרכי מאכל מצעל חנות שמסתמא אינו נוטל ידי שחרית. עיין בשו"ת לב חיים ח"א (סי' סו) שהעלה להחמיר. ועיין בשו"ת קרן לדוד (חאו"ח סי' א) בדיון זה, ואחר שהביא מחלוקת האחרונים אם האוכלים נאשרים בדיעבד, ולדעת החב"ד והברכ"י בשו"ת (סי' קטז) נראה שיש להקל בדיעבד. ושכ"כ הח"א. הוסיף עוד ספק, שמא לא נגעו בעיסה ובפת קודם נט"י. וממילא הוי ס"ס ולקולא. ואע"ג דלהפמ"ג לא מהני ס"ס במקום סכנה, י"ל דהכא בצירוף חוקת היתר של הפת, והס"ס נידון כרובא, הו"ל רובא וחזקה דמהני גם בסכנה. ושפיר דמי לסמוך על המחירים בדיעבד ככה"ג. ע"ש. גם בהסקמת הגאון בעל לבושי מרדכי בריש ס' קרן לדוד נוטה להקל. (וע' בהשמטות שם).

ובן בשו"ת באר חיים מרדכי ח"ב (סי' ד) נשאל בדיון זה והעלה בפשיטות להקל לקנות פת ומצררי אכילה מאנשים אלו, דחשיב בדיעבד, ומשרא שרי. ע"ש. וכן בס' שערים המזויינים בהלכה (סי' ב סק"ב) כ', שאנו סומכים ליקח פת ממאפיה שאין פועליה דחיים, עמ"ש הח"א והמשנ"ב והערוה"ש להחיר בדיעבד נגיעה במאכלים בלי נט"י. ע"ש.

גמ'. יד בוסמא וכו'. עיין בתוס' יוה"כ (יומא עז:) ש"כ דמ"ש יד מסמא יד מחרשת וכו', בזה"ל לא ראינו ולא שמענו מעולם שמי שנגע בעינו קודם

אמנם בשו"ת לב חיים ח"א (סי' סו) כתב שיש לחוש
להרו"ר שבזהכ"ס שחשירה על המים שהיו שם.
וקיים, שהיוצא מזהכ"ס ונגע באוכלים ומשקים לפני
נט"י, הרו"ר שורה על המאכלים ומשקים. ע"ש.

[וראה בס' מנחת אהרן (בכלל ה' סי' א) שם,
דרו"ר של זהכ"ס חמירא טפי מרו"ר של
שחרית, ממ"ש שהרואה לשמש מטתו אחר זמנו
מזהכ"ס, צריך להמתין שעה אחת ממש. משא"כ
כשיעור משנתו. ע"ש].

גמ'. שם. עיין מ"ש הגאון מצוטטשטש באשל
אברהם (סי' ד), דמ"ש יד לאון תקנץ וכו', אין
להקפיד אלא לגבי נט"י שחרית, משא"כ בחופף ראשו
ושאר כל הדברים המצריכים נט"י. ע"ש.

גמ'. שם. כדאי להביא כאן מ"ש בס' מעשה רב
(בחסופת מעשה רב אות כה) ח"ל: סיפר לי הרב
מהר"ר יעקב כהנא, בהיותו במסיבה אצל הגאון ז"ל
בפורים, הביאו להגאון החסיד משלוח מנות תפוחים
טובים ועוד, ונרדם הנדיק ר' זלמן על השלחן, ונגע בידו
את הכלים שבהם התפוחים, וזה אדמו"ר לחתוך אותם
דק דק ולהשליך לזהכ"ס, כדי שלא ימנא אחר ויאכל.
ואפי' לנכרי לא הניח למכור כדי שלא יחזור וימכרו
לישראל. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת רב פעלים ח"צ (תאו"ח סי'
ד) בשם רבינו האר"י, דהרו"ר שורה בלילה גם
על הידים וגם על הרגלים. וא"ת א"כ למה אין עושים
בכל יום נטילה לרגלים להסיר רו"ר שעליהם, וי"ל
שברגלים נאחזים החיצונים יותר מן הידים, ולכן לחוקק
אחיזתם אין לנו כח לדחותם משם, ורק הכהנים היה
להם כח לדחותם בקידוש ידים ורגלים שבזהמ"ק בזכות
העבודה וקדושת בהמ"ק וכו'. ושכ"כ הרה"ג המקובל
מהרש"ך בס' יפה שעה. ע"כ.

גמ'. עיין אין בהם משום רפואה. בעיני ליקח
ווייטאמינען בשבת, עיין בשו"ת אגרות משה
(חלק או"ח ג' סימן נד) ושו"ת משנה הלכות (ח"ד סי'
נא) שו"ת באר משה (ח"א סי' לג) שו"ת ניץ אליעזר
(ח"ד ס' ג).

[ובנדון ווייטאמינען שגעשו מנבילות וטריפות, עיין
בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט' סימן עט)
שכתב: ע"ד הויטאמינען שהרופאים נותנים בשביל חיזוק
הגוף, והמה משקאות הנעשים מכבד ובשר של נוי"ט,

יש מהם טובים לחיך, יש מהם מרים. הנה צפה
הרופאים נותנים וויטאמינען טבילות, והמה מנמחים - כפי
אמירת הרופאים והרוקחים, - אך אם אי אפשר בעיני
אחר רק במשקאות הנ"ל, אז תלוי, אם אדם הגדון בא
לכלל חולה, והוא בכלל יש בו סכנה, אז מותר גם בטובים
לחיך, אם הרפואה היא בדוקה, ואי אפשר במרים, ואם
הוא רק חולה שאין בו סכנה, מותר רק במרים, - ואולי
יש ענה גם בטובים לחיך לבקש הרוקח, לשום דבר
מר, שלא יקלקל רק טעמו, ויהי' גם לזה דין מר, ואז יש
לעשות כן, גם לחולה שיש בו סכנה, ע"כ.

ואם שייך בזה שלא לאכול אחרי זה מאכלי חלב. כותב
שם שאין להחמיר בזה כלל, דל"ש בזה איסור בשר
בחלב כלל כמבואר (ביו"ד סי' פ"ז) ע"י שם בדגול
מרבנה ובפתחי תשובה (ס"ק ו'). ע"ש.

ועי' בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן כו)
בדבר הוייטאמינען שגעשו מכבד של בהמות
כשרות אם מותר לבלוע אותם אחר אכילת חלב, ומסיק
שמותר לאכול גבינה אחר ווייטאמינען של כבד ואין מקום
לחוש כלל, וכ"ש שמותר לבלוע אותם אחר גבינה אף
קשה, וגם בלא קנאות והדחת פיו, ע"ש.

גמ'. כוסברתא אין בה משום רפואה. עיין
בשו"ת אדמת קודש (ח"א חלק או"ח סימן ו)
בדבר השאלה: חלבון ביצה מצושלת בסמי' ידועים
שעושין העוסקי' ברפואות העינים הכואבו' כשמתקן
מע"ש אם מותר ליתנו בשבת על העינים הכואבות
ולסחוט מימיו לתוך העין להשקיט הכאב בתחילת
האכילה. או לרפואה בסוף האכילה ומה גם כשמטער
הרבה ואיכא מניעת עונג שבת וע"י רפואה זו ימנא נחת
מעט.

ובתוך דבריו הביא מבני ראיה להחמיר בנ"ד: מהא
דא"ר יוסף כוסברתא אין בה משום רפואה
וא"ר יוסף כוסברתא אפי' לדידי קשי לי. ופי' רש"י ז"ל
אפי' לדידי דמאור עינים אנא קשי לי לכאב העין אם
אוכלנא, עכ"ל ז"ל. וכתבו החוס' ז"ל, ח"ל לדידי קשי לי
ק' לר"י א"כ אמאי אינטריך למימר רב יוסף כוסברתא
אין בה משום רפואה מיון דמוקת לעינים כ"ש דלא
מרפאה, ואו' ר"י דה"ק אין בה משום רפואה כלו' יש
שטועין וסבירין שיש בה רפואה ואין בה רפואה אלא
מוקת לעינים ויכול להיות שמהנה אותו בשום עניין
עכ"ל. ומכלל דברי החוס' נר' דטעמ' דאינטריך לרב
יוסף למימר כוסברתא אין בה משום רפואה הוא משום

שלא יטעו העולם לעשות רפואה זו דכוסברתא מיון דמהני לעין כל דהו בשום ענין לכן אמר רב יוסף דאין זה משום רפואה אף דמהנהו כל דהו והטעם כדפי' אח"כ דאפי' לדידיה קשי ליה לכאב ויאל שברו בהפסדו. שמעינן מינה דאי לאו דכוסברתא קשי לעין ומזיקה היה מותר בכוסברתא מאחר דמהני פורתא בשום ענין אלא דמאחר דקשי לכאב העין אף דמהנהו פורתא ההיא הנאה כמאן דליתא דמיא ולהכי אסר רב יוסף משום דיאל שברו בהפסדו. אם כן דון מינה בנ"ד דמאחר דמשקיט הכאב ואינו מגיע לעין מק מצינה זו ויש בה הקרבת התועלת והרחקת הנזק דפשיטא דשרי מאחר שמשקיט לו הכאב. ע"כ.

וסיים: ומי שדרכו לדחות יכול לדחות ראייה זו דאי' לומי' דרב יוסף דאסר משום תרמי אסר הא' דמידי דמזיק הוא שנית דמשום ההיא הנאה פורתא לית לן למישרי וחדא מניייהו נקט. מ"מ האמת יורה דרכו שאין זו דחייה דאי הכי הוה ליה לרב יוסף לפ' ולא לסתום את דבריו. ובעיני ראייה נכונה היא. ע"כ.

גמ'. שריקא מויה שרי פיעפועי ביעי אסור. עיין בשו"ת נ"ץ אליעזר (חלק י"ב סימן לב) מה שדן מסוגיין לענין שאלתו: אם שכחו לטרוף בינים מע"ש לחוך מרק מבושל וקר של סלק או עגבניות אם מותר לטורפס בשבת. וכמו"כ אם מותר לכתחילה לטרוף בינה בשבת כדי לתתה לחוך דייסא דלילה עבור חינוק או לחוך כוס קפה.

גמ'. נותן אדם יין צלול וכו'. עיין בספר לב חיים להגר"ח פלאגי ז"ל (ח"ב סי' מ"ח) שנשאל שם אודות מי שהיה שותה בשבת כוס של משקה קפה עם סוכר, וראה בחוך הכלי עפרורית דקה מן הדקה. וכשהניח אלצבו נדבק ע"י המשקה באלצבו, אם יש בזה משום בורר. וכתב שם כמה דדי היתר, והראשון שבהם הוא, כי מיון דבלא"ה אינו דבר מאוס ואיסור ויכול היה לשמות ע"י הדחק א"כ אין זה נקרא בורר פסולת מחוך אוכל וכמו"ש בשבת כאן, אמר זעירי נוטל אדם יין צלול ומים צלולים לחוך המשמרת בשבת ואינו חושש, אלא מיון דמשמתי הכי לאו מידי קעביד, ופירש הסמ"ג ז"ל במלאכת חדש ח"ל ואינו חושש משום בורר אפילו שיש קסמין או קשין יכול לסנן במשמרת ואין זה בורר הואיל ויכולין בלא"ה לשמות וכן פי' בעה"ת יע"ש.

וגם הבית יוסף בסוף סי' שי"ט עמ"ש הרא"ש בתשו' דמים שיש בהם תולעים וכו' כתב ח"ל ונ"ל דלא

אינצטריך הרא"ש לה"ט אלא בתולעים וכו' אבל אם קשין וקסמין דבלא סינון נמי היה משמחה ע"י הדחק בלאו ה"ט נמי שרי דלא היינו בורר, וכן כתב הרב הלבוש ז"ל שם בסי' שי"ט וכו' וכ"כ הרב טל אורות ז"ל במלאכת זורר ובורר דל"א ע"ג שאחר שהביא דברי הרבנים הנ"ל כתב ח"ל שמעינן מכל זה דלא שייך משום בורר אלא בדבר שאי אפשר לשמות או לאכול בשום אופן אם לא ע"י ברירה אבל אם בלא"ה אפשר לשמותן אפילו ע"י הדחק בעוד שהקשין בחוך המים יכול לסנן אפי' במשמרת ומכ"ש דמותר להוציא קשין וקסמין בידו מחוך היין והמים וכו' מיון דמשמתי בהכי נמנא דלא מידי קעביד ואין לחוש משום בורר כלל וכו' יע"ש

וגראה לומר דל"מ אם זה אדם אינו איסטניס וכו' דודאי יכול לאוכלו מיקרי ולא הוי בורר פסולת מחוך אוכל. אלא אפילו אם יהיה איסטניס דמקפיד עליו ולגבי ידיה הוי זה פסולת מותר וכו' דאפילו איסטניס לא קפיד כ"כ קפידא גמורה כי מיקרי יכול לאוכלו ע"י הדחק, ע"כ.

עמוד ב'

מתני'. אין אוכלין איזביון וכו'. עיין שו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן קא) בדבר השאלה: מי שרגיל לנשוף תמיד בחוטמו עשב הטומיין אם יהיה אסור לנשוף בו ביום ש"ק משום שחיקת סמנים.

תשובה: מותר גמור הוא משום הא דשמינו במשנה, אין אוכלים אזור יון בשבת וכו' כל האוכלים אוכל אדם לרפואה וכו' ופירש"י לפי שאינו מאכל בריאים ומוכחא מלתא דלרפואה עביד ליה אבל אוכל הוא את יועזר שהרבה אוכלים אותו כשהם בריאים. והרמב"ם ז"ל צפי' המשנה כתב כל האוכלים אוכל אדם לרפואה ענינו כי כל דבר שאוכלים אותו הבריאים ויונו בו שהוא מותר לאדם לאוכלו ע"ד רפואה מיון שהוא מזון לכל אדם. ובהלכות שבת פכ"א כתב הוא ז"ל אסור לבריא להתרפאות בשבת גזירה שמה ישחק הסמנים כיצד לא יאכל דברים שאינם מאכל בריא כגון אזור יון וכו' אבל אוכל אדם אוכלין ומשקין שדרך הבריאים לאוכלן כגון הכסבר והאזור וכו' שהם מרפאים ואכלן כדי להתרפאות מהם מותר הואיל והם מאכל בריאים וכן שמנים שדרך הבריאים לסוך בהם מותר לסוך בהם בשבת ואע"פ שמתכוין לרפואה עכ"ל.

וכפי זה אלו השואפים תמיד בנחירהם עש
הטוטון"ן אע"פ שמכוונים בזה לבטל המולות מן
הם בריאים ודרכם לשאוף אותם בצריאותם מותר בשבת
ללא שאני לן בין סיכה שדרך הצריאים לסוך בהם דשרי
בשבת אף שהוא לרפואה לשאיפה הזאת.

ועוד יש להחיר בזה מן השואפים אותו הם בריאים
גמורים שאין להם חולי כלל דכל הני מילי דמתני'
דתנן אין אוכלין אזור יון וכו' לפי שאינו מאכל בריאים
מיירי בלדם שחושש ואינו נופל למשכב ולא חולה אלא
שחושש והוא מתחזק והולך כצריא אבל מי שאין לו
מיחוש כלל והוא צריא ליכא למיגזר ביה מידי משום
שחיקת סמנין וזה מבואר בטור או"ח סי' שכ"ח סל"ז
עיי"ש וכתב מרנא מוהריק"א ז"ל כבר כתבתי שכל הדינים
האלו בלדם שחושש ומתחזק והולך כצריא וכו' דכל
שאינו חולה כלל מותר לו לאכול ולשתות אוכלים ומשקים
שאינם מאכל בריאים דמיון שאינו חולה ליכא למיגזר
מידי הילכך אפי' אינו רעב ונמא מותר לאוכלן ולשתותם
והא דנקט לרעבו ולנמא לאו דוקא אלא אורחא דמלתא
נקט וכן נראה מהמרדכי שמוותר לאכול שרפים מתוקים
ולגמוע בינה חיה כדי להנעים את הקול ואין בו משום
רפואה מיון שאין לו מכה בגרונו עכ"ל וא"כ בנ"ד מיון
שאיין לו מכה ולא מיחוש הוא כגומע בינה חיה ושרי.
עיי"ש. [וע"ע בזה"ט (סי' שכ"ח ס"ק ל') ועקרי
הד"ט או"ח (סי' י"ד אות נ"ח)].

[ועייין שם עוד אי צרימין לבדך עליה. ח"ל: אפשר
דהא דאמרו מידי דלריחא עבד אפי' באלף לא
בטיל לא איתמר אלא לגבי איסורא אבל לגבי ברכה בטל
הוא בדינו ולא מיקרי אלא ריח שאין לו עיקר (עי'
בזה"ט סוסי' ר"י ובעקרי הד"ט או"ח סי' י' אות
ס"ט).

אמר המני"ח ראיתי אנשי מעשה שקודם שהיו
שואפין אותו היו מחזרין לבדך על אחיה ריח טוב
שחייב לבדך ואח"כ היו שואפין אותו ללאות מידי ספקא
ומי שירצה לנהוג כן עתב"ט. ע"כ. ועייין בזה"ט או"ח
(סי' רט"ז ס"ק י"ג), ושו"ת זרע יעקב (סי' ט').

וע"ע בשו"ת פעולת נדיק (חלק א סימן קפ) בענין
שאיפת טבק דרך הנחירים בשבת. ח"ל: העולם
נוהגין בו החר ולא ראינו מי שמפקפק בהחירו, ובס'
ט"ז ז"ל אוסר דחישנין לשחיקת סממנים, ובס' הלכות
קטנות (ח"א סי' ק"א) מביא תשובה בשם הר"י פינטו
להחיר. ומביא ראיה מהא דאי' פ"ח שרצים אין אוכלין

אחזביון בשבת וכו'. כל האוכלים אוכל אדם לרפואה וכו'.
ופרש"י לפי שאינו מאכל בריאים ומוכחא מלתא
לרפואה עבד ליה וכו', וכ' הרמב"ם צפי' המשנה כל
האוכלים אוכל אדם וכו'. ענינו כי כל דבר שאוכלים אותו
הצריאים ויונו בו שהוא מותר לאדם לאכלו ע"ד רפואה,
ועייין צפ' כ"א לשבת, והאריך הרב להביא כמה ראיות
וכולם נכוחות.

ולדעת הנעיר בזמן הזה דרוב העולם ככולם
רגילים בשאיפתו אף בחול. יודה הע"ז דשרי.
ולא חסר כי אם בזמנו שלא הורגלו בו עדיין כי אם
לרפואה לבד.

גם ראיתי בס' חמ"י ח"ג פסק להחיר וגם בס' לקט
הקמח, אלא שכ' דאין להקל בו לשאפו בבית הכנסת
אפי' בחול מפני שבה נעשה להם קלות ראש בזהכ"י
ולתפסקות. וגם בט"ז ודיוס הכפורים מותר גמור הוא,
ושאני שאיפת הטוטון בס"ז דרך הפה דאסרו האחרונים
משם השכ"ג, דהתם טעמא רבה איכא שמסית דעתו מן
האכל ודוק. ע"כ.

מתני'. כל האוכלין אוכל אדם לרפואה.
עייין באריכות בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח
א' סימן קל).

גמ'. ברזינא לזיבורא רביעא לעקרבא.
עייין בשו"ת חוות יאיר (סימן רלד) שכתב: ואפילו
רפואות טבעיות שזכרו רז"ל בש"ס כזמה דוכתי הם
רחוקים מן השכל ומן הסבא, ומאחזי מהם בפרק
שמונה שרצים, שזכרו מי רגלים בני מ' יום ברזינא
לזיבורא רביעא לעקרבא, וזה צ"ע איך נושא אחד יפעול
שני הפכים, כי זכורא ועקרבא הם שני הפכים כדד"ל
בפ"ק דחגיגה על רעות רבות וזרות. ובפ"ז דע"ז
חמימא לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופי סכנת' סוף דף
כ"ח ע"ש חוס', ואיך יתכן שדבר אחד בעצמו מלא כוס
אחד יקרר החמימות, ואם ישמה עוד כוס ממנו יחמם
הקרירות, ע"ש בגמ' לשבת ק"י ע"א על לגימה
מורכבת מחמים וכרכום ומלא וכמון דקמיט מרפי ליה
ודרפי מקמיט ליה. (ושאלתי דבר זה מאיש מסוים, סבר
הייתי שיהיה ברוחו פי שנים ובכחו להשיב בטבעי וגם
בחלמודי, והשיב מה שהשיב כפי השגתו וידעתו ועיכב
בידי שלא להדפיס דבריו). ואיך יתכן שיפעל גשם מורכב
טבעי דבר והיפוכו.

ולע"ד ג' דאפשר לקיים דד"ל שאין כוונתם שאותן
דברים יפעלו מלד עצמם לבד רק ע"י

הרפואות. ומ"מ ז"ע דנהי די"ל דנשתנה מכה דירדה חולשה לעולם וכה אנשים מתמעט והולך, מ"מ בענין שאין לומר סברה זו מהיכי תמי ישחנה.

וגם בדבר חולשת כח בני אדם שאלמי פי רופא מומחה ולמדן מופלג אשר הרצומי דבריי אליו איך יכתבו מתוך ספרי רפואות הישני' רפואות מורכבות במדה ובמשקל לדורות תשי כח הללו והשיב לי כי באמת לרופא מומחה ומוזהק חרפה היא וקלון לעשות כך ומ"מ אין כאן קושיא כי בערך חולשה מקבל הרפואה מכחו כך חולשת כח העשנים והשרשים והפרחים וז"ל והדומים וסגולתן כי האדם ניזון ומי מהם וכה עולם הקטן נחלה בגדול. ע"כ.

מערכות דברים ההם במיני סמים ואצקת רוכל אחריים וע"י אותן הסמים ומערכותן ובישולם יחד יכול להיות שישחנו פעולת הדברים שזכרו רז"ל מדבר להיפוכו, ומנאמי ראייה לזה מספר הקטן לאבן סינה. וזכה"ג ארז"ל בפא"מ מ"ט ע"א שריאה מאירה עינים ומסיק שר"ל ע"י סמנין, וזלה"נ א"א להשתמש ברפואות שזכרו רז"ל הן מזד העדר ידיעת פירוש המלות הם שמות העשנים שזכרו רז"ל הן מזד העדר ידיעת כמותן ומשמין הן מזד דנשתנו הדורות והטבעיי' כמ"ש החוס' והפוסקים בכמה דוכחא לדינא גבי יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין וגבי חולבת בדיון בכורה. ולענין בריאות גבי כוורא סמוך לסריא מעלי כמ"ש החוס' ספ"ק דמ"ק בכלל רפואות דש"ס. וכתבו דנשתנו

דף קי ע"א

הרמב"ם כדי לסרסו, ותמוה על הרמב"ם דנקט כדי לסרס, הא בגמ' מוכח דאפי' בשותה לרפואה וכו'.

וכותב שם שכוון בקו' זו להגאון בתשו' בית אפרים חאה"ע (סי' ב') וז"ל שם: גם מה דנקט הרמב"ם במשקה כדי לסרס ז"ע דהא בש"ס משמע דאפי' בשותה לרפואה ומיעקר ממילא נמי איכא איסור', ובז"ש כתב על לשון הש"ע שהוא לשון הרמב"ם אפי' שותה לרפואה וז"ע דלשנא משמע דהשקאה הוא כדי לסרס ולא לשם כוונה אחרת וכו' עכ"ל.

והשיב ע"ז המהרי"א: ונלענ"ד דה"ה פרק ט"ז מהל' א"צ כתב דמבואר בסוגי' דשבת ק"י סירוס דממילא בלא נגע באיברים רק ע"י שחיית כוס עיקרין אין לוקין, רק אסור מדאור', והגאון בית אפרים שם הניח בז"ע דמנ"ל הא, וכבר הקדימו לתמוה על ה"ה בזה הגאון בס' דרישת ארי', עוד הניח הגאון בת' ז"א שם בז"ע משמעות פי' רש"י בסוגי' דשבת קי"א ע"א דאיסור סירוס תלי' בדיון פו"ר וסיים וז"ל וזה ז"ע, וכוונתו נ"ל משום דבהמה מאל"ל.

ובז"ל פשוט דה"ה בשיטת רש"י קאי דאי סירוס תליא בפו"ר, וזה מבואר שפיר כדי לתרץ תמיהת החוס' שם בד"ה והתני' וכו', אע"כ דבאמת ה"ט משום פו"ר פריך דאסור וכיון דמשום לחא דפו"ר הוא, לא חמיר טפי ממאות עשה דפו"ר גופי', לכן אין לוקין ס"ל, והנה לשון המקשה החס' ומי שרי וכו', בזה"י משמע דלא מתמיה אלא על ההיתר, אבל עונש מלקות

גמ'. בזהו לשונות מי רגלים בשבת וכו'. עיין בשו"ת יוסף אומן (סי' מ) שבזמן הדבר ר"ל מותר לשחות מי רגלים כי מסורת בדינו שהיא רפואה אמיתית דרך הטבע ותכנת הרפואה מהרמב"ם ז"ל. והשומה סמוך לבו ובטוח על רפואה זו, ואם לא ישחה י"רא פן יפגענו ח"ו, ופחד זה מזיק לגופו ויסתכן ח"ו. וזכה"ג שריותא היא. ומכ"ש כשכבר התחיל בזה קודם השבת, ודמי למ"ש הרמב"ם (פכ"א משבת הכ"ב) שאם התחיל לשחות חלחית קודם שבת אינו פוסק בשבת, אפי' במקום שלא נהגו הצריאים לשחותה. וה"ט שאם יפסיק לשחותה יחלה. וה"ע הכא שאם יפסק בשבת ידאג ויחלה ויבא לגרום לו סכנה ח"ו. עיי"ש.

גמ'. לירקונא תרין בשיכרא ומיעקר. עיין בשו"ת אדמת קודש (ח"א חלק אה"ע סימן כג).

עמוד ב'

גמ'. מניין לסירוס באדם שהוא אסור וכו'. ותוס' ד"ה והתניא. עיין באריכות בשו"ת חתם סופר (חלק ג אה"ע א סימן כ).

גמ'. שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק באה"ע, חו"מ סימן א) בתשובתו להגאון ר' קאפל חריף אב"ד ווערבוי, שכתב להקשות ע"ד הב"ש אה"ע (בסימן ה' סי"ב) המשקה כוס של עיקרן וכו' ה"ז אסור ואין לוקין עליו, וכתב הב"ש סקי"ג אפי' שותה לרפואה וכו' מ"מ בשאר איסור' אסור וכו', ולשון הש"ע הוא לשון

שמתקשה, והרי סרים אין לו רפואה כמ"ש חוס' ריש יבמות ב' ע"ב ודף ע"ט ע"ב, ואם אית' הו"ל סרים לרבותא אע"ג דא"ל רפואה, אע"כ נהפוך הוא מיון דסרים אין לו רפואה, מכ"ש שחוף שאין מתקשה כלל שאין לו נמי רפואה א"כ הדק"ל למה לי לדחוק באשה, הל"ל באיש שחוף כנ"ל. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע ד' סימן לד') בענין סירוס אשה שסכנה לה להחזיר ואינה יכולה למנוע העיבור באופן אחר.

וע"ע בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע ג' סימן יב) בדבר האשה שהולידה בנים בעלי מומין ורצונה שיסרסו אותה שאין מקום להחזיר.

גמ'. ת"ל ובארצכם לא תעשו. עיין רש"י. לכאורה יש להעיר עמ"ש המנחת חינוך (מנחה רנ"א אות א) דמ"ש הרמב"ם (פט"ו מאיסורי ביאה הי"ב), הרי שפכה את האדם וסיסה בו כלב ושאר חיות עד שעשאוהו כרות שפכה, או שהוסיבו במים או בשלג עד שציטל ממנו איברי תשמיש, אינו לוקה עד שיסרס בידיה, וראוי להכותו מכת מרדות. עכ"ל. היינו דוקא במסרס אדם, אבל סירוס בהמה ובע"ח שרי ע"י גרמא, דהא כתיב ובארצכם לא תעשו עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי. ע"ש. ומדברי רש"י שפי': קרי ביה תיעשו, לכאורה משמע דגרמא אסורה מה"ת גם בבע"ח. וכ"מ בשו"ת חת"ס (חיו"ד סי' רסו). וי"ב.

גמ'. הרוצה שיסרס תרגומ' יטו"ל ברב"ל ומוסתרם בא"ליו. כן פסק הרמ"א אה"ע (סימן ה' סעיף י"ג) שמוחר ליעול כרבלתו של תרגומ' אע"ג דמסחרס ע"י זה. ויש להעיר על המציין שם, שצ"ן להגהות אלפסי שהוא שה"ג פ' במה בהמה, הא הוא גמ' מפורשת כאן.

הג"ה כן הקשה השואל בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע א' סימן ס) והשיב דהציון לא קאי על הא דמוחר ליעול כרבלתו, אלא על 'וכל כיוצא בזה דלא עבד כלום באברי הזרע' שזה נאמר רק בשה"ג פ' במה בהמה, ובגמ' הא אפשר לפרש כהג"ר ס"ק ל"א דהוא משום דאינו מסרסו כלל אלא מונעו מתשמיש וכן משמע שהוא גם טעם הב"ש שאינו כטעם הרמ"א ואפשר שגם פליגי על הרמ"א שאסרי סרוס אף באינו במעשה באברי הזרע ונמצא שטעם הרמ"א הוא חדוש גדול לדינא שליכא זה בגמ' אבל בשה"ג איתא זה כמו שצ"ן שם, עיי"ש.

ליכא, וכן לישנא דברייתא גופא מניין לסירוס באדם שהוא אסור וכו', משמע אסור אבל עונש ליכא, וכדפריך ש"ס ר"פ יוה"כ אסור עונש כרת הו' ע"ש. ולכאורה תמוה מאי פריך ש"ס כלל, ברייתא במעשה אסור בנוגע באיברי הזרע אבל ממילא ע"י שחי' כוס עיקרין מנ"ל.

וב"ל רש"י נזר מזה שפירש חו"ל ומי שרי לשחות וכו' לא תעשו קרי ב' לא תיעשו, ר"ל ממילא נמי אסור מיהת, אע"ג דלא לקי עליו, משום דאחי' רק מדרשא קרי ביה לא תיעשו ואין מפורש מקרי, לא לקי עליו, ומדדייק ברייתא מניין לסירוס באדם שהוא אסור, משמע באדם דווקא, ומשום פו"ר אסור אפי' בממילא, דקרי ב' לא תיעשו אלא קאי' והא גופא דקרי ב' הכי משום פו"ר כפי' רש"י, וע"כ אין לוקין וכמ"ש ה"ה וכו"ל, אבל סירוס בידים ודאי ל"ז טעמא דפו"ר, ולא קאי ברייתא עליו מניין באדם שהוא אסור, דהא ק"ו הוא מבהמה, ולא מקרי ביה לא תיעשו נפ"ל כנ"ל, אלא טעמא דרש"י אסירוס דממילא קאי כמשמעות קרי ב' לא תיעשו ומשום פו"ר, וממילא לרפואה נמי אסור מה"ט דפו"ר וכמ"ש הב"ש, ורמב"ם וש"ע נקטו לשון כדי לסרסו אמה דסיימו שאר בע"ח קאי, דבמכיון לסרסו הו"ל מחשבתו מעשה ואסור גם בבע"ח, אפי' נעשה הסירוס ממילא, ולא חמיר טפי מאדם דאין לוקין עליו, ואפשר בשאר בע"ח רק מדרבנן אסור אם מכיון לסרס ונעשה ממילא, מיון דליכא טעמא דפו"ר, ועכ"פ מתורצים כל הני ז"ע של הגאון ב"א הנ"ל דבגמ' קאי אפי' לרפואה אסור מדאורי' אלא קאי, ומשום פו"ר, ועלה קאי הב"ש, ורמב"ם כדי לסרס נקט אשאר בע"ח כנ"ל.

ובסוגי' שבת ד' ק"י קי"א שם דמשני בסרים ודחי ל' ומוקי לה בזקן ודחי ל' עד בסוף דמתוקים ליה באשה ע"ש ק"ל לשיטת הפוסקים דס"ל זכר טריפה אין מוליד, הו"ל באיש שנעשה טריפה כבר שותה לרפואה כוס עיקרין, אמנם טריפה הוא כסרים כמ"ש ביבמות דף ע"ט ע"ב והארכתי בזה בתשו' א', אבל הא ק"ל אדמשני בסרים וכו' בזקן וכו' באשה, טפי הו"ל בשחוף שאין מתקשה כלל, ומעיקרא כי משני בסרים י"ל רבותא נקיט אפי' מתקשה נמי שרי, אבל כי דחי ל' דמסרס אחר מסרס אסור דלמא בשחוף כפי' רש"י בסוטה ד' כ"ו ע"ב שרי ודאי לשחות כוס עיקרין, ולא תקשי תו כדדחי ש"ס אשינוי' דזקן די"ל רפואה, ולכאורה י"ל שחוף נמי י"ל רפואה, אלא דבסוטה כ"ו שם ע"ב שחוף מקנין על ידו, ופי' הב"ח, דכ"ש סרים

ליה דאסור משום צער בעלי חיים. ואמרין נמי פ' אין דורשין [מגינה יד:] אמרו ליה לכן זומא מהו לסרוסי כלבא? משמע הלשון ללכתחילה קצבו, והשתא תוכל לומר דמשום צער בעלי חיים מותר.

ואל תשיבני מהא דאמרין פ"ק דחולין [דף ז:] מהא דר' פנחס בן יאיר עקרינא להו איכא צער בעלי חיים. דהתם לא קעבד לתשמישו וליפוחו אלא כדי שלא יזיקו, וההיא היזיקא לא שכיחא כ"כ, דמסתמא רבינו הקדוש לא הוה מגדל מזיק תוך ביתו דתניא שילחי פ"ק דב"ק [דף טו:] מנין שלא יגדל אדם כלב כו' ת"ל לא תשים דמים בביתך. אלא דרבי פנחס בן יאיר מתוך רוב חסידותו הוה קפיד. ומתוך הלין ראיות הוה נראה קצת דליכא איסור בכה"ג, אלא שהעולם מזהיר ונמנעים, ואפשר הטעם לפי שאינו רוצה העולם [לנהוג] מדות אחריות נגד הבריות, שיראים דילמא יקבלו עונש על ככה. כדאשכחן פ' הפועלים [ב"מ פה ע"א] גבי רבינו הקדוש ביהוה עגלא דחלא לרישה בכנפיה, דרבי אמר זיל לכך נוצר. ואע"ג דהיתר גמור הוא לשחוט העגל לאחילתו, אפ"ה נענש וקבל יסורין על ככה. אח"כ הגידו לי שנמצא כן בפסקי ר"י בפ"ק, ועוד דליכא איסור צער בעלי חיים אלא"כ דאין לו ריות והיינו דלעיל. ע"כ.

וע"ע בפמ"ג יו"ד (סי' כד סק"ח) שהק' איך מותר למרוט הנוצות של העוף, הא צער בעלי חיים דאורייתא ואי נוצה לא הוי אלא כמטלית, ולחוש לכתחלה לתומרת הר"מ, איך התירו לעבור אדאורייתא משום חומרא בעלמא. ותירץ די"ל דכיון שאינו מתכוין לכך שרי. וז"ע. ע"כ.

[ועיין בשו"ת מי יהודה (חיו"ד סי' ט) שהקשה עליו דהא הוי פסיק רישיה, ואפי' אי צער בעלי

חיים מדרבנן הא קי"ל דפ"ר דרבנן אסור, ע"ש].

תוס' ד"ה והתניא מניין לפירוס וכו'. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק בזה"ע, חו"מ סימן כו).

גמ'. שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע ג' סימן טו) שפי' בכוונת הרמ"א (שם) שכתב מותר ליטול כרבלתו של תרנגול אע"ג דמסתמא ע"י זה וכל מונא בזה דלא עביד כלום באברי הזרע, שתמוה טובא כדקשה בט"ז סק"ח ובהגר"א ס"ק ל"א שההיתר דנטיילת כרבלתו משום שמונעו מתשמיש משום רמות רוחא הוא דנקיטא ליה דמשמע דאם היה נעשה סריס היה אסור אף שלא עביד המעשה באברי הזרע. וה"ה דהוי יכולין להקשות ממשקה כוס עיקרין שאסור אף דעדיפא הקשו מאותו הדין עצמו. אבל אין כוונת הרמ"א שמצריך לעשות מה שעושה לסרס באברי הזרע דזה ודאי לא נריך דאף כשעושה ע"י אברים אחרים אם נעשה מזה סריס אסור, אבל כוונתו הוא דנטיילת הכרבלתא לא עשה שום שינוי באברי הזרע דמה שלא ירצה לשמש הוא רק משום שמתאבל על שניטל הודו, דאם מה שלא משמש היה זה משום שנעשה שינוי באברי הזרע ומחמת זה פסק ממנו כח התאווה לתשמיש היה אסור. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת הר נבי (יו"ד סימן כג) על דבר הזריקות, שמזריקים בגופם של התרנגולים סם המסרס אותם ומתוך כך נעשים שמנים ביותר, אי אריך למיעבד כן.

גמ'. שם. מכאן התיר בתרומת הדשן חלק ב (סימן קה) למרוט נוצות לאוחות חיים, וכן למתוך לשון העוף כדי שידבר, ואזנים וזנב מכלב כדי ליפוחו.

ובותב: נראה דהנריס דאין אסור משום צער בעלי חיים אם הוא עושה לצורכיו ולתשמישו. דלא נצראו כל הבריות רק לשמש את האדם, כדאיתא פרק בתרא דקידושין [דף פ"ב ע"א]. ומדע דבפ' ב' דב"מ [דף לו עמוד א'] חשיב פריקה צער בעלי חיים, וא"כ היאך מותר משא כבד על צהמתו להוליכו ממקום למקום הא איכא צער בעלי חיים? וכ"ת אין הכי נמי, הא אמרינן התם דרבנן דר"י הגלילי סברו דאפילו תחת משאו שאין יכול לעמוד בו חייב לפרוק ורי בראשיעי עסיקין? ואמרין נמי פ' שמונה שרצים דאמר ר' יוסי הרולה שסתמא תרנגולתו יטול לכרבלתו, והשתא חיפוק

דף קיא ע"א

זריקה בגוף אנשים שמועיל זה לששה חדשים שלא יוליד ואח"כ חזר לכתחלה שיכול להוליד.

גמ'. הב"ב מודים וכו' במפרס אחר מפרס שדו"א חייב. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע ג' סימן טו) השאלה במה שהמציאו הרופאים

צוקן שניכר, ופירושו דחוק, דמן התורה לא יליף זקן לומר שעל אלו אצרים הקפידה תורה ואולי סובר שצעי טעם, וגם זה שלא ניכר ונדמה לאינשי דמסרסו עכשיו שהוא כמין גזירה נמי הוא טעם, א"כ ודאי הוא דוקא כשעשה הכוס עיקרין קלקול בהאצרים ממש ששייך לטעות שזכוס עיקרין נעשה הסירוס שרואין בו. והנכון כדבארתי. חריקה זו דבצילה לא יוליד ששה חדשים הרי אינו עושה שום קלקול דהא יוכל לבעול כמתחלה בקישוי אבר רק שמחליש וממית החיות בזרע שלו וכדומה לזה שזה מסתבר שלא היה נאסר לפ"י אפילו כשהיה נעשה סרים לעולם. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ה' חו"מ) סימן קפה) ח"ל: מה שנתפסק אי אשה מותר לסרס אחר' אין ספק שאסורה ואעתיק לו לשוני בחי' מס' שבת קי"א: הנה בפרישה מיימי אסור לסרס אחר סירוס מדכחי' לא תעשו לשון רבים לחייב שניהם עי' מיוצא בזה ס"פ אותו ואת בנו גבי לא תשחטו ושלחי מכות גבי לא תקיפו ובקידושי' גבי איש אמו ואביו תיראו ואמנם עו"י הקשה הא בש"ס מיימי לי' מנתוק וכרות ורמיזתי בת"כ פ' אמור דרוש אחר לא תעשו להביא מסרס בעל מוס פי' דה"ל הואיל בעניני דקדשי' כתיבי דוקא הם ולא בעל מוס קמ"ל וצ"ע דהא אפילו כלב מרבי' לאיסור והנה אי' שם פלוגתא ת"ק ור' יהודה דר"י פוטר נקיבה מסירוס משום דכחי' משתחם בה"ס למעוטי נקבה וכבר כתבתי בתשובתי במקום אחר [עי' ח"ס אה"ע ח"ר סי' כ'] דרונה לומר בזה האצרים המזכרים במעוך ונתוק וכרות שהם בגיד וביצים בזה שייך סירוס ולא באצרי נקיבה כגון נטילת האם וכדומה ות"ק פליג ופסק רמב"ם כר' יהודה ובה ישבתי קו' עני אצרים דליחשב מחני' דקידושי' כ"ט ע"א גם חוץ מסירוס כמו דחשיב לא תקיפו וכל תטמא למתים והא"ש דאשה לא אימעט אלא איצרים אחרים שאינם גיד וביצים וממילא לא שייכי באשה ומ"מ נ"ל לר"י איצטריך לא תעשו לשון רבים לחייב גם אשה המסרסת את הזכר דה"ל כל דלית בסירוס של עצמו ליתא בסירוס חבירו וכדפליגו לענין אשה המקפת אחרים אי חייבת הואיל ולייתא בהקפה דנפשה וכדאמר' שם בקידושי' גבי פדיון בכור משו"ה איצטריך לא תעשו לחייב אי' זכרים וא' נקבות המסרסות זכרים אחרים ועל שניהם הוא אומר לא תעשו כדדרשי' גבי תירא"י על שניהם אומר תיראו וא"כ לית לן דרשא לחייב מסרס אחר מסרס משו"ה איצטריך למילף מנתוק וכרות ומדסתמא דתלמודא מיימי

ובותב בתו"ד: והנה לולא דמסתפינא הייתי אומר דכוס של עיקרין שאסור הוא דוקא כשנעשה ע"י זה סרים באצרי, ל"מ כשנעשה ע"י זה היכר קלקול בהאצרים ממש, אלא אף הקלקול שלא יכול להתקשות כראוי שהוא ג"כ קלקול, אבל אם הוא כוס עיקרין מה שאינו עושה שום קלקול אלא שהסיר כח החיות בהזרע אבל הוא מתקשה כראוי ויכול לבעול כמתחלה ליכא איסור דאין זה ענין סירוס כלל. ומשמע לי זה מהא דשבת ריש דף קי"א שמנ"ד הא דארתב"א א"ר יוחנן דהכל מודים במסרס אחר מסרס שהוא חייב אסור נמי לסרים לשמות כוס עיקרין והזכר זה הב"ש [אה"ע"י סי' ה'] ס"ק י"ג שכתב ואפילו אם הוא סרים אסור, דבשלמא אם הכוס עיקרין עושה איזה שינוי בהאצרים אף רק השינוי שאינו מתקשה שייך לאסור גם לסרים דהא מסרס אחר מסרס אסור ואף אם כוס עיקרין הוא רק מדרבנן אסור כעין דאורייתא, אבל אם הכוס עיקרין אינו עושה שום שינוי בהאצרים רק שעושה שאינו מוליד הרי נמצא שבסרים אינו עושה כלום שכלא"ה הא אינו מוליד.

ואין לומר שאיירי הגמרא בסרים חמה שיש לו רפואה ובהכוס עיקרין עושה שלא יהיה לו רפואה, דהא האיסור אמר בגמ' שהוא מדין מסרס אחר מסרס שהוא דין הנאמר במעוך וכמות שאין לו רפואה אף אם נעשה ע"י חולי או אף נולד כן. וניחא לפ"י מה שזקן היה מותר לשמות כוס עיקרין כדאיתא בשבת שם דהוא זקן מה שלא מתקשה שוב שנמצא שהכוס עיקרין לא עשה כלום ורק שהקשה מר' יוחנן שאיכא רפואות לזקן שיחקה וע"י הכוס עיקרין לא יועילו הרפואות שלכן אסור. ועיין ברש"י שכתב אלמא זקן מוליד ונראה פשוט שלא דוקא שאף אם יחזירו הרפואות רק להתקשות שיוכל לבעול ולא להוליד נמי היה אסור מאחר דמועיל הכוס עיקרין בהאבר שלא מתקשה דלא גרע ממסרס אחר מסרס ועוד כ"ש שיש לאסור, אך האמת נקט דגם מוליד.

ועיין בתוס' שחירצו הכא לא שייך למסר משום מסרס אחר מסרס דזקנה לאו סירוס הוא שלא מובן כלל לכאורה דכי האיסור הוא דוקא בסירוס אחר סירוס הא בשלם ודאי אסור וממסרס אחר מסרס ראי' שאף באין ראוי להוליד אסרה תורה לחתוך ולקלקל איתם אצרים מגוה"כ וא"כ כ"ש זקן, ועיין ברש"י א שהקשה זה וחזין דאפשר רק בבחור שכמותו מוליד וזה מסרסו אין ניכר שהיה סרים תחלה ונראה דמסרסו עכשיו ולא

הך ש"מ הלכה כר"י דפוטרי איברי נקבה ומשו"ה פסק רמב"ם כן. ע"כ.

גמ'. **אלא להביא נותק אחר בורת.** עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ג' אה"ע א סימן יט).

גמ'. **אלא באשה.** עיין בשו"ת בית יהודה ח"א (תאה"ע סי' יד) שנשאל אם מותר לגשים המניקות שנחשבו לשמות סם כדי להפיל הולד, ואחר שהביא ד' החוס' (סנהד' נט) דאף לישראל יש איסור להרוג העובר. ושכ"כ הרא"ם פר' משפטים בד"ה ואיש כי יכה כל נפש אדם, כתב, שאין לומר שכיון שאין האשה מצויה על פו"ר, ומה"ט מותרת לשמות כוס עיקרין. א"כ מותרת ג"כ לשמות סם להפיל הולד כיון דלא הוי נפש, ולפ"ז הא דאמרין בסנהדרין (עב ע"ב) גבי המקשה לילד שחשכו וכו' להזיל האם דוקא, מיירי שהורגים אותו בידיים. ודכוותה גבי סירוס בידיים דאיסורא מיהא איכא אף באשה. וכדאיכא באה"ע (סי' ה). אבל לשמות סם המפיל שרי. הא ליכא, דהתם ה"ט שאין האשה מצויה על פו"ר, משא"כ הכא דטעם האיסור משום דהוי כהורג נפש, גם בשותה רפואה להפיל אסור מיהא מדרבנן. ומ"מ נראה שלמעוברת בימי הנקה מותרת לעשות מה שיכולה כדי להפיל הולד כיון דאיכא סכנת ולד. וכמ"ש ביבמות (יב:). ואפי' לרבנן דר"מ מודו הכא שחשש העיבור כבר נעשה לפנינו, ולכ"ע מותרת לשמות סם המפיל. עיי"ש.

ועיין להגר"ח פלאג' בשו"ת חיים ושלום ח"א (ס"ס מ) שבי, שהגם שהמות יאיר (סי' לא) ומהר"י מאיו בשו"ת שפת היס (תאה"ע סי' יד) כ', שאסור לשמות סם להפיל העובר, מ"מ איסור זה אינו אלא מדרבנן, ואינו בכלל איסור שפ"ד, וכמ"ש הפו"ד בשם הרא"ם פ' משפטים ע"פ ואיש כי יכה כל נפש וכו'. עיי"ש.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ו' סימן קלד אות ג) ח"ל: ובתשו' א' לק' סיגעל פלפתי בהא בשבת קי"א ע"א בהא דלירקונא תרין בשיכרא ומיעקר, ופריך ומי שרי וכו' ומשני אלא באשה, וקשה הרי גם באשה איכא משום לשבת יצרה לשי' תוס' בכמה דוכתי, והעלתי דהא באמת הוי שאינו מתכוין אלא דהוי פסיק רישי' דאסור ולפמ"ש החת"ס ציור"ד סי' ק"מ להוכיח מהרא"ש דבשאר איסורים לכו"ע פ"ר שרי בדרבנן, ואף לפמ"ש במהה"ש סי' שי"ד יש לדחות דבריו אבל המעיין ימצא שדבריו דחוקים וכו', עיי"ש.

מתני'. **בני מלכים סבין על גבי מכותיהן** **שמן וורד.** עיין טורי זהב (סימן תקי"א) שאסור לכהנים הנושאים כפיהם בשבת או ביום טוב לרחוץ ידיהם במים שנחתו בהם מי ורדים, מפני שמולידים ריח בידיהם. וכן כתב המגן אברהם שם. וע"ע בשואל ומשיב תנינא (ח"ב סימן ז) ע"ש.

אמנם החכם נבי (סימן כ"ב) הוכיח להחיר ממה דאמרין בני מלכים סבין שמן ורד על מכותיהם בשבת, שכן דרכם לסוך בחול. וכן נפסק בטור ושו"ע (סימן שכ"ז), שאע"פ שאין אדם רשאי לסוך מכתו בשמן ורד בשבת, מפני שדמיו יקרים, ויכיר שאינו עושה כן אלא לרפואה, בכל זאת במקום שמצוי בו שמן ורד בשפע, ודרך בני אדם לסוך ממנו בלא לורך רפואה, מותר אף בשבת. ומבואר שלא חששו בזה משום איסור הולדת ריח בבשר האדם. וכן העלה בשו"ת שאלת יעב"ץ (סימן מ"ב).

מתני'. **שם.** עיין בשו"ת הרשב"א (חלק ד סימן רל) ח"ל: שאלת: מה שאמרו: בני מלכים, סבין שמן ורד על גבי מכותיהן, או כל ישראל, היכא דשכיח. קשיא לי: מי גרע מחמין ושמן, דקי"ל דאסור להניח ע"ג מכה, אלא חוץ למכה. ושםא שבקי' דאיהו דחוק, ומוקי נפשיה בחוץ למכה, והלשון דחוק.

תשובה: באמת זה דחוק מחד, עד שלא ימצא שם מקום לנוח. אלא שמן ורד נוהגין בני מלכים למשוח בו חדיר, להחניג ולהחבשם. ולפיכך, סבין בשבת אף על גבי המכה ממשי, ואינו נראה כרפואה, אלא להחניג, לפי שכן דרכן. אבל אחרים שאינן נוהגין כן, ואינן ראוין לכך, לא, שנראה כנותן לרפואה. ולרבן שמעון בן גמליאל דאמר וכו', אף על פי שאינן ראוין לכך, מ"מ כל שעושין בני מלכים להחניג, סבור לומר דאף כל ישראל ראוים להחניג בו. ולפיכך, אף בשבת אינו נראה כנותן על המכה לרפואה, אלא להחניג ולהרית. אבל חמין ושמן, אין אדם עשוי לעשות כן, אלא מתוך הצורך. ולפיכך, אם נתן על המכה ענמה, היה נראה ודאי כנותן לרפואה. אבל החירו לתת חוץ למכה, מפני שלעתים רוחצים ומושחים בהן, ושומחין ויורדים לחובה. ע"כ. ונכפל דבריו בזה שם (חלק ה סימן רכג).

גמ'. **ב"ה חייבי מביאות מובליין בדרך וכו'.** ותוס' ד"ה לא פ"ד. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן ר"ח) ח"ל: והנה בשבת דף קי"א פירש"י ביוה"כ עבילת אדם נראה כמתקן גברא גזירה

אטו מחקן עור נבי וכן משמע לשון הגמרא בינה דף י"ח נראה כמתקן היינו מדרבנן דגורי' אטו מחקן ממש. אבל תוס' בשבת קי"א כתבו וז"ל לא שרי' טבילה ביוה"כ דה"ל תיקונא מאנא משום דזמנה מלוא משמע גם מדא"י ה"ל תיקון ממש דהא מלוא דא"י הוא טבילה בזמנה דף ח' במס' יומא דנפ"ל ביום הז' ורחץ כפי' רש"י ותוס' שם.

וב"ל תוס' לטעמם בשבת ק"ו דס"ל תיקון מלוא מחקן ממש הוא מדא"י גבי חובל דמילה וכן כתב הל"ח בינה דף י"ח דביוה"כ דל"ל נראה כמיקר ה"ל מחקן ממש גם מדא"י כמו מילה דף ק"ו בשבת עש"ה וגם רש"י לטעמיה פ"י שם מחקן מילה מחקן גברא וז"ל ויש מלאכה בתיקון זה דייקא ר"ל החבורה הוא מלאכה ממש והתיקון הוא הגברא כפי' החי' רש"י בשבת ק"ו ולא המלוא אבל טבילה אין כאן מלאכה בתיקון זה לכן פירש רש"י רק מדרבנן דנראה כמתקן וגזרו אטו מחקן ממש וקצת ראיה נ"ל לרש"י ממחני' דמגילה דף ח' ע"ב א"ב שבת ליוה"כ וכו' והאיך טבילה ולרש"י יתח' דמילי דרבנן לא קחשיב כמ"ש הגאון טורי אבן במגילה שם כה"ג על אחריה' אבל לתוס' דא"י הוא וכהל"ח הנ"ל בינה י"ח קשה וז"ע.

ואגב ראיתי קי' תוס' בשבת קי"א הנ"ל דלמא רבא ס"ל טבילה בזמנה לאו מלוא וכו' נ"ל דף קכ"ט בשבת רבא אמר וכו' ברחי' דר"ח דביתא טבילה שלא בפני בעלה חוץ ל'. וע"כ לטהרות ועברה אדשמואל ע"כ סברה טבילה בזמנה מלוא גם לטהרות שאין בעלה בעיר שמואל נמי משום כינה עפ"י הרפואה אוסר חוץ ל' דבלא"ה ס"ל בזמנה מלוא. וק"ק מאי קמ"ל שמואל לחיה ל' יום לטבילה הרי מחני' ובריית' הוא ביומא ר"פ יוה"כ דף ע"ח ע"ב החיה תנעול הסנדל משום כינה אפי' בקום ועשה ומכ"ש טבילה שהוא בשב וז"ל ואף דת"ק ורבנן דמתניתיין אסרי התם י"ל דוקא לעבור בקום ועשה אבל מניעת הטבילה בשב ואל תעשה לכו"ע שרי אפילו אי טבילה בזמנה מלוא. ועוד בהדיא דף ע"ח שם [יומא] שמואל אמר אם מחמת סכנת עקרב מותר מוכח דס"ל הלכה כר"א דחיה מותר בניעילת הסנדל ביוה"כ וז"ל שיעורא דל' יום הוא חיה משום כינה קמ"ל שמואל בשבת קכ"ט הנ"ל והי' קי"ל בש"ע א"ח סי' תרי"ד ועי' בהגהת הגאון מוהר"א ווילנא זקוקלה"ה שם. ועיין תשו' אבן השוהם סי' כ"ה ותשו' חסד לאברהם חא"ח סי' ל'. ע"כ.

תוס' ד"ה האי מסוכרייתא דנזייתא וכו'. בשו"ת הר נבי (או"ח א סימן קג) נשאל אם מותר לקנח בשבת בנייר רטוב במים משום חשש סחיטה. וכתב דלכאורה זה דומה להא דאיתא בגמרא יומא (דף עח ע"א) דאסור לשרות בערב יום הכפורים מטפחת ולמחר יקנח בה פניו (אם לא שעושה אותה כמין כלים נגובים) משום חשש של סחיטה, וברמ"א או"ח (סימן תריג) העלה לאסור גם אם שורה מפה מצעוד יום ועושה אותה כמין כלים נגובים, דחיישינן שמא לא תנגב יפה ויבוא לידי סחיטה.

אז"ל בנידון שלפנינו לכאורה יש מקום להיתרא, ואקדים את הידוע שלדעת ר"ת ודעימיה יש שני מיני סחיטה בצגדים. א' סחיטה ממים שנבלעו שאיסורה רק משום מלבן, שמשום מפרק אין לאיסורה משום שהמים הולכים לאיבוד. ב' סחיטה משאר משקין שנבלעו בו שמשום מלבן אין לאיסורה משום שבשאר משקין אין מלבנים בהם ואיסורה הוא משום מפרק חולדה דדש אם הוא נריך למשקין, ואם אין נריך למשקין הנסחטים והם הולכים לאיבוד אין זה בכלל דישה ומותר לכחילה. אולם הר"ן בשבת (פ"ד) ועמיה עוד פוסקים סוברים שגם אם המשקה הולך לאיבוד מ"מ איסורה מדרבנן (עיין מג"א סימן שכ ס"ק כג).

אז"ל גם להר"ן ודעימיה האוסרים מדרבנן אינו אלא במכיון לסחיטה אבל אם אין מכיון לסחיטה והוא רק פסיק רישא, הרי אם המים או המשקים הולכים לאיבוד הוי פסיק רישא דלא ניחא ליה שלדעת הערוך מותר לגמרי ולשאר פוסקים אסור.

והנה מדברי המחבר (סימן שכ סעיף יח) משמע שלענין פס"ר דלא ניחא ליה דעתו להחמיר כשאר הפוסקים שאסור מדרבנן ומ"מ לענין סחיטה בשאר משקין כשהמשקין הולכים לאיבוד מבוואר שם מדבריו שהעולם נוהגין בזה היחר והניחם על דעתם להקל בענין זה, והטעם שם מבוואר במג"א (ס"ג) דהוא משום שיש בזה עוד קולא, דמכיון שהמשקין הולכים לאיבוד לא דמי לדש בכלל, עיי"ש במג"א וביבאור הלכה.

ועבשיו נחזור לענין מקנח בכלים הרטובים במים, שיש לחלק בענין זה בין הסוגיא דיומא לנידון שלפנינו, שבסוגיא דיומא שלוקח מטפחת הבלועה מים ומנגב בה את פניו, הרי אם יסחוט את המטפחת חייב משום מלבן ואין בזה נ"מ אם זה נקרא שהמים הולכים לאיבוד, משא"כ בנידון דידן יש לומר דאין בזה משום

מלבן, דכל החשש של סחיטה הוא בשעת הקינוח ובשעת הקינוח הרי מלכלך הוא את הנייר ואיך אפשר לומר שהקינוח בנייר המביא לידי סחיטה יהא אסור משום ליצון שמלבן את הנייר, בשעה שבשעת הסחיטה ובפעולת הקינוח הוא מלכלך את הנייר חורקו, (ועדיף יותר מהא דמבואר שם בחוס' שבת לענין קינוח ע"י לכלוך, ובמ"א סימן שז סעיף י עיי"ש).

ומזה שיש להסתפק בזה הוא אם יש לאסור כאן משום מפרק, שהרי הטעם בכל סוחט נגד מן המים שאין בו משום מפרק הוא משום שהמים הנסחטים הולכים לאיבוד, משא"כ בנ"ד הרי צריך להנחט כדי לקנח בו יותר טוב שהוא לח יותר, ואפשר שזה לא נקרא שהמים הולכים לאיבוד.

עוד י"ל שבנ"ד אפילו אם יסחוט לא יהא אסור מן התורה משום שאין המים הבלועים בחוכו בטבע, ודמי לכבשים ושלקות דקיי"ל כשמואל שאחד כבשים ואחד שלקות פטור אבל אסור, משום שהמים לא גדל בחוכם (רמב"ם הלכות שבת פרק כה הלכה יג ויעו"ש

במ"מ, עוש"ע סימן כ). אלא שבגדים אעפ"י שאין המשקין גדלין בחוכם מ"מ עדיף משלקות לענין זה לפי שבגדים שבלעו משקים בחוכם עומדים הם לסחיטה (כן מבואר בר"א ש"ש שם פכ"ב סימן ד), משא"כ נייר שבלע משקין אין עומד הוא לסחיטה ולא עדיף משלקות שאין הסחיטה אלא מדרבנן וכיון שאפילו אם יסחוט לא היו אלא מדרבנן, שוב י"ל דלא גזרינן שמא יסחוט דהוה גזירה לגזירה. ע"כ.

תוס' שם. עיין בשו"ת אבני נזר (חלק חו"מ סימן עב) מה שהקשה בזה (בינה י"ח ע"א) דנדה מערמט וטובלת בבגדי' ופירש"י דנראה כטובלת לצורך עצמה ולא לטבול הבגדים וטבילת עצמה הא מותר משום דנראה כמיקר. הא לפי מה שהקשו בחוס' כאן דיהי' אסור מגזירה דאחי לידי סחיטה וחירו דמזה שחני דבמקום מזה לא גזרינן עיי"ש. וא"כ מוכח דלהטביל הבגדים מתכוונת דאי לטבילת עצמה לצד היתא אסורה לטבול בבגדי' מגזירה דסחיטה, עיי"ש. וע"ש מה שכתב בזה הגאון מאסטרלאווע דדקך פלפול.

דף קיב ע"א

אכן מדלא אשכח תלמודא (שם) היתרא לכתחילה אלא כדבני מחוזא. פירוש שקושרין הרצועות סביב מנעליהם ורגליהם בדוחק וצריך להחזיר ערביה ש"מ שאין מותר לכתחילה אלא היכא שצריך להחזיר ביום שקושרו. וגם לפי ר"י (בהגמ"י פ"י משבת וב"י א"ח ס' שי"י) שפירש בדרבנן שחלמידי חכמים כורכים אותן בדוחק וקושרים ואין חולאים מנעליהם אלא בלילות של שבת. לפי שלומדים כל הלילות של חול ושוכבים מעט בלבושיהם הלכך פטור אבל אסור. וא"כ אעפ"י שבבבב צריך להחזיר משבוע לשבוע אסור. ואינו יודע אם רוצה לומר דוקא משבוע לשבוע, או אפילו אם צריך להחזיר אחר יום או יומים יאסר.

ואם הוא כן שאינו מותר לקשור לכתחילה אלא שצריך להחזיר בו ביום או אינו מציין ראיה ר"ת (מנחות ל"ה ב' תד"ה משעת הנחה) שהביא שאין צריך לקשור קשר תפילין בכל יום מפרק המוצא תפילין, דמסיק התם דחדשות לא יכניס היינו שיש בהם רצועה ואינם מקושרות. ופי' הקונטרס דטעמא דחדשות לאו משום ספק קמיע הוא אלא משום קשר דקשירה איז מלאכה ואסור לקשור בשבת קשר של קיימא עכ"ל. ודקדק ר"ת

גמ'. פטור אב"א אסור בדרבנן. עיין בשו"ת מהר"ם אור זרוע (סימן רטו) וז"ל: התופר שחי תפירות אמר ר' יוחנן (שבת ע"ד ב') והוא שקשרם. וכתב רבינו אבא מארי זנוק"ל וכן כתב בס' המנחות שמדקדק רבינו אליעזר ממייך, למה אין תופר שחי תפירות חייב גם משום קושר שהרי אינו מתחייב אלא"כ קושרין, ופוסק מכאן שאינו נקרא קשר של קיימא אלא"כ עשה קשר על גבי קשר. ואינו מציין למה לא נעמיד כגון שצריך להחזיר קיום הקשר והתפירה שמשום קשר לא יתחייב ומשום תפירה יתחייב, אלא שמע מינה דגם משום תפירה לא יתחייב כה"ג.

ובקשר גופא אינו יודע איזה קשר פטור אבל אסור, כי לפירש"י שפירש פטור אבל אסור בדרבנן. ופירש תלמיד חכם הרצועה שכורך סביב רגלו אינו כורכה בחזק ואינה מהודקת יפה ושומט לפעמים נעלו בלא התרת קשר. משמע דוקא כה"ג שיכול להיות שזמן ארוך וכמה ימים לא יבא לידי התרה שהרי שומטו ונעלו בלא התרת קשר דוקא כה"ג פטור אבל אסור. אבל היכא שבבבב צריך להחזיר אחר יום או יומים מותר לכתחילה.

למנוחה. אבל השתחא דקיי"ל: אין צריך אגד, לאו כלום קא עביד, דהא בכל חד וחד לחודיה נפיק. ולזה, כל שאינו עושה קשר של קיימא, אלא כדרך שכתב הרי"ף ז"ל, ששחר שני ראשי ההוצא ונועץ אותו למטה, כדרך שעושים באגודה של ירק, שרי.

והר"ן ז"ל גורס בלשון הרי"ף: באגודה של ירק, צב', ופירש, שצריך שיהיה אגד אותו באגודה של ירק, משום דחיי לאפילה ולאו מוקצה הוא. והוי דומיא דמאי דאמר', רבי ירמיה הוה קא אזיל בתריה דרבי אבהו בצרמליה, אפסיק רצועה דסנדליה, אמר ליה: שקול גמי לח דחיי למאכל בהמה וכרוך עלויה. וכן בענינה, מותר, דלא קיי"ל כר"י, דאמר צב' ואלו קשרים: ענינה גופה קשירה היא, אלא כח"ק, דפליג עליה החס, וסבר, דלאו קשירה היא, ומומרת אפילו לכתחלה. ולא גזרינן ענינה אטו קשירה, דענינה בקשירה לא מיחלף, כדאיתא החס. אבל בקשירה גמורה, קשר של קיימא היא, ואע"פ שאין צריך לו אלא לימי החג, מ"מ, מיון שאינו צריך לאחר החג להחיר הקשר, מבטל ליה החס. ואפי' אם היה צריך הלולב וההדס, מסלק אותו מבלי שיחיר הקשר, וכי האי גונא חשיב קשר של קיימא. כדאמרין החס בגמרא, גבי חוטי שצבה: מהו דתימא משלף שלפא ליה, קמ"ל דאשה חסה על שעה, ומישרא שריא ליה. וכתב רש"י ז"ל, דבשל פסיקא גמי איכא למימר הי: מהו דתימא מחמא לה דרך רגלה ויוצאה, קא משמע לן דלא עבדא הכי משום נעיוותא, ע"כ.

והבא ליכא למימר כי הנהו טעמי, ואין ספק דמישלף שלף ליה ונשאר הקשר, אלא מיון שאינו מעשה אומן, אע"פ שהוא קשר של קיימא, אינו חייב, אבל פטור אבל אסור. כדאמרין בגמרא (שם), גבי סנדל: הא דחיי חייב, בדעייני, דקטרי אושכפי, והא דחיי פטור אבל אסור, בחומרתא, דקטרי אינהו, כמ"ש בהלכות לרי"ף ז"ל, וכן הרמב"ם ז"ל (פ"ז מה' שבת).

ובזה ששאלת, אם יש לגעור במנהג זה אם לאו, דבר פשוט, שמיון שהוא אסור, שאין מניחין אותו לנהוג כן. כדאמר' צפ"ק דראש השנה (עו:), גבי מעשר חרובין: כי נהגו במקום אסורא, מי שבקינן להו, אמנם, אם לא ישמעו לקול מורים, ולמלמדים לא יעו אונם, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין. ע"כ.

גמ'. סנדל שנפסקו שתי אונותיו וכו'. עיין בשו"ת מהריט"ץ החדשות (סימן קצז) אי מנעל של חליצה צריך אונות, וכתב: אמנם האונות, באונות לא

אם צריך לקשור קשר של תפילין בכל יום לאו של קיימא הוא. ועמה אם הוא כך שכל קשר שאין צריך להחירו ערביה ליום קשירתו פטור אבל אסור. א"כ קשר של תפילין שאין צריך להחירו עד למחר שיגיע זמן הנחתו יאסר מדרבנן ויחשיך עליהם, שהרי לא החירו להוליקן פחות פחות מד' אמות אלא בסכנת גוים ובסכנת ליסטיין מכסן ולא החירו לעשות אסורא דרבנן. וא"כ גם לא יחירו לקשור קשר האסור מדרבנן אלא יחשיך עליהם, ואי משום דהתם יש לגזור שמא יוליכס ד' אמות ויבא לידי אסורא דאורייתא, גם כאן בתפילין מיון שמנא מהם הרבה יחד שמא לא ימנאו בעליה אלא לזמן ארוך ולא יותר קשרו עד אחר חדש או שנה והוי קשר של קיימא. ובכלל כל זה וכי לא יהא יותר טוב שיסמך בחיקו דרך כבוד ויחשיך עליהם ממה שיקשור קשר האסור, וכ"ש כאן שיכול לבא לידי אסורא דאורייתא אם יחשב קשר של קיימא היכא שאינו צריך להחירו אלא לזמן מרובה, אכן סבורני שפי' רש"י שאינו קרוי קשר של קיימא אלא שאינו חושש להחירו עולמית, אבל אם צריך להחירו אפילו לזמן מרובה לא הוי קשר של קיימא. ומ"מ שמא יכול כאן לבא לידי אסורא דאורייתא שלא ימנאו בעליהן לעולם ולא יחוש להחיר קשרם לעולם. ומ"מ נראה כאשר כתבתי שאפילו אם אין לחוש שיבוא לידי אסורא דאורייתא לא היה להחיר קשר האסור מדרבנן אלא יחשיך עליהן ויחמירם בדרך כבוד. ע"כ.

גמ'. ר' ירמיה ב' הוה קאזיל בתריה דר' אבהו בצרמליה וכו'. עיין בשו"ת הרי"ב"ש (סימן קכב) וז"ל: ומה ששאלת עוד בענין לולב, שהעלו בגמרא (סוכה לג), דלולב א"צ אגד, אלא משום: זה אלי ואנוהו. אם אגד אותו ביום טוב בענינה, או בקשירה במשיחה, אם יחשב קשר של קיימא או לא, ואם צריך לגעור במי שנוהג כן.

תשובה: דבר זה כבר מבואר לרי"ף ז"ל בהלכות פרק לולב הגזול. שכתב ז"ל: והשתחא דקיי"ל: לולב א"צ אגד, אי לא אתנחיה בהושענא מערב י"ט, מנח ליה ב"ט, ושפיר דמי. וכי אגיד ליה ב"ט, לא אגיד ליה אלא באגודה של ירק, ששחר שני קצוות של הוצא ונועץ ליה מלרע גבי הושענא, א"נ עניב ליה מיענב, עכ"ל. וכונתו, שאם היה צריך אגד, הוה מחמיר משום מלאכה, ואפילו בענינה ובקשר שאינו של קיימא, מיון דבלאו הכי לא מיחמיר. וכדחתן גבי הדס שעניבו מרובין מעליו: ואין ממעטין אותו ב"ט, אע"פ שאין במעוט הענבים ההם מלאכה, אלא מפני שמכשירו

ועיי"ע בשו"ת מהרש"ל (סי' ז') ויש"ש (פי"ב דיבמות סי' ז'). וע"ע בצורת המנעל נובי"ת (אהע"ז סי' קנז), ושו"ת חת"ס (אהע"ז ח"ב סי' פז).

גמ'. מודיענין טומאה מנא הוי לענין שבת נמי מנא הוי. בשו"ת מנחת יצחק (חלק ז' סימן יז) חמה השואל לפי המבואר כאן דמשוינן טומאה ושבת להדדי, אהא דפסקינן בשו"ע או"ח (ש"א ס"ג) דאם קושרת בגד לפני' כדי שלא יכאז לה וכו' מותר, הרי מבואר דלהצילה מנער מקרי מלבוש וכדמנן (שבת ס"ד) יוצאת אשה במוך וכו', ועי' משנ"ב שם (ס"ק נ"א), ונ"ע ממחני' מפורשת (כלים פכ"ד מט"ו) דשלשה פרקליין הם וכו' ושל קייצין טהור מכלום, והר"ש ורא"ש ורע"ב שם פירשו היינו לוקטי קוים, ובהפא"י הוסיף דהוי רק להנצל מעקירת קוים ול"ה מלבוש ולא מקבל טומאה, וכן (בפכ"ו כלים מ"ג) כף לוקטי קוים טהורה, ופי' הר"ש דחופשין אותו שלא יזקו, והרי מין דמשוינן טומאה ושבת להדדי, א"כ הרי בדין טומאה חוינן דמלבוש להצלה ל"ה מלבוש ואמאי בשבת מותר.

והשיב: הנה חוץ שאין צורך שלכל מילי דמלבוש למידין שבת מטומאה, וראי' דלרש"י (שבת ס"ד) בדינא הנ"ל ס"ל דאף שלא יטנף בגדי' הוי מלבוש, ולענין טומאה בודאי דל"ה כן כדמוכח ממחני' (כלום פט"ז מ"ו ז') עיי"ש, וכמו כן מצינו למאן דס"ל דאף בטומאה אס עשוי שלא יזיק להגוף הוי מלבוש עי' תפא"ש שם (בועז ד'), עוד י"ל לחלק בין לאצולי מנער דבר היוצא מגופה, ובין שלא יאבדו הקוים דזה אחרון חשוב רק תשמיש ארעי, וכמ"ש ברע"ב שם (מ"ו) בהעשוי מפני הזיעה, עיי"ש. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. פנדל שנפסקה אחת מאזניו וכו'. עיין בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סימן קפה) שחמה על ר' יוחנן דבעי לאתויי ראי' דאמרינן פנים חדשות באו לכאן ממחניחין סגדל שנפסקה אחת מאזניו ותיקנה טמא מדרס כו', למה לא מביא ראי' מפ' י"ח דכלים משנה ו' מטה שהיתה טמאה מדרס נשברה ארוכה ותיקנה טמאה מדרס נשברה שניה ותיקנה טהורה מן המדרס אבל טמאה מגע מדרס משום דפנים חדשות. והניחו בצ"ע.

גמ'. אם ראשונים בני מלאכים וכו'. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' או"ח סימן לו) שאין בזה לעירובין (דף נ"ג) לכן של ראשונים כפתחו של אולם

שמענו ולא ראינו במנעל של חליצה אשר מצאנו בבית גמזי הגדולים אשר היו מלפנינו שהיו לו אזנים. גם זה לי עשרים שנה שנמניתי מהחמשה דיינים [=שכן נריך לחליצה ה' דיינים כמבואר בשו"ע סי' קסט סעיף ג] ולא היה במנעל ההוא אזנים.

וזה קשה מכולם, ששמעתי אחד קדוש מורה הוראה שהורה לעיכובא, וכחז דאם אין לו אזנים פסול לחליצה. והביא ראיה מממה ששינו [כלים פכ"ו משנה ד] סגדל שנפסקה און אחת וכו' נפסקו שתי אזניו טהור. והטעם משום דבטיל ליה מחורת כלי, וכבודו במקומו מונח. דהתם דוקא משום דהיו נפסקו, אבל אם מחתלה לא נהגו באזנים מי יאמר דמנעל שלא נהגו בו אזנים שלא יהא מטמא, זה לא יעלה על הדעת.

שוב כותב: ויש להביא ראיה וסעד לדברינו דסבר הרמב"ם זלה"ה דמנעל של חליצה אין לו אזנים, מממה שמינו שהרמב"ם זלה"ה הביא בהלכות כלים פרק שביעי [הל' יב]: סגדל שנפסקה אחת מאזניו וכו' נפסקו שתי אזניו טהור, וכן אס נפסק עקבו או ניטל חוטמו טהור. נפחת, אס אינו מקבל רוב רגלו טהור. עכ"ל. ואם איחא דמנעל של חליצה יש אזנים וחוטם, אמאי לא הביא בהלכות חליצה דינין אלו נטלו אזניו ניטל חוטמו, כמו שהביא נפחת שאינו מקבל רוב רגלו [בפ"ד חליצה הל' יט], היה לו להביא גם כן דיני האזנים והחוטם. אלא ודאי מכאן אנו למדים שאין במנעל חליצה אזנים ולא חוטם ולשון, אלא הוא חרש שאינו שומע ולא מדבר. וזהו צורת המנעל שנהגו בו גאוני ורבני ארץ נפת אחת תכון לעד מימי קדם. וכן ראינו שני מנעלים שלוחות מתם מירושלם תוב"צ מביא דינו של החכם השלם הדיין המצויין כמה"ר חיי"א רופא, והיה בהם חילוף, שאחד היו בו נקבים מאחוריו ולא מהצדדין, ואחד היו לו גם מהצדדין, ונסתפק איזה מהם הגון. אמנם בשום אחד לא היה לו אזנים, שאם יהיו לו אזנים כמנהג מוסמערב נריך שיהיה לו לשון, שהוא החוטם שקרא הרמב"ם זלה"ה בהלכות כלים, ואם יש לו אזנים ולשון נריך שיהיו שוככות שחיהן על הלשון ותוחבין בהן חומרתא שהוא בוטון של עור כמו שנוהגים, ואם הוא כן הוי מעל דמעל [יעוין יבמות קב, א וברש"י ד"ה אע"ג וכו']. אלא הנכון בלא אזנים, אלא לסברת הרמב"ם זלה"ה הרצועות יקשרו אותם על בשר הרגל. וזהו היותר נכון. אמנם בזמננו נהגו בנקבים מאחוריו ומהצדדין. ומהיות טוב אל תקרי רע, אבל אס לא עשה לא עכב. ע"כ.

וכמו כן נקרא דד האחרון משום דהוי עוקץ, עיי' בתוס' ז"ל בשם ר"ח ז"ל, ובט"ז ז"ל או"ח סי' תרמ"ח, וסיון דהוי כפתור הוי כלי מין דהכפתור הוא למטה ממקום שהיה פתוחה כרמון, ע"כ חשוב שפיר כלי כדאיתא בשו"ע יו"ד סי' קנ"ט דמהנקב ולמטה הוי כלי עיי"ש.

ובן משמע צבה"ג ז"ל כ"ה ברכות דכתב ז"ל, דהאי מור אית ליה שלבא וכד בעי לקדושי ידי שקול מה דבא ליה בשלבא, ואחא מיא לידיה ומשי ידי ועציד עבודה הכי קמבעיא לי מהו למישך ידי במי מור ורחאז ממנו אמר רחמנא דאחא מיא משלבא לידיה, עכ"ל ז"ל.

והנה חיצת שלבא מוזכר בש"ס במס' שבת ל"ז דאית לה שלבא, ומבואר שם דיכול להוציאו הבשר והמרק מן השלבא, וחיצת שלבא הוא בל"ס מלשון משלבות אשה אל אחותיה ור"ל דמשולב להקדירה בסופו כלי קטן ויכול להוציא ע"ד הכלי השלוב עיי"ש, וה"נ קרא כה"ג ז"ל הדדי מור שלבא שהיו משלבים להמיר כמו דדי אשה שמשלב להגוף הכפתור והעוקץ כמו כן היה משלב להמיר דדין כאלו וע"כ כתב צה"ג ז"ל שקיל מה דבא ליה בשלבא ואחא מיא לידיה.

רש"י ד"ה וחזר וניקב במוציא זית. עיין בשו"ת בר לואי (יו"ד דס"ב ע"ג מדה"ס), דחידש לומר, דאף אם לענין עירוב מקואות מנטרפים הנקבים לשפופרת הגוד, [עיין יו"ד סי' ר"א סעיף ג"ב], אבל לבטל מתורת כלי, בעינן כשפופרת הגוד ביחד, וראייתו מדברי רש"י כאן שכתב וחזר ונקבה כמוציא רימון אלל הנקב הראשון, משמע דוקא אלל נקב הראשון, אבל בלא"ה אין מנטרפין לבטל הכלי מתורת טומאה, עיי"ש.

דף קריג ע"א

מקפלים כלים וכו', מכאן למדנו דאסור לקפל טליתות של בית הכנסת לפי שהם צורך מחר עכ"ל. הרי לך דאסורא הוי מטעם לצורך מחר הוא ומאי דהמירו לפלות ולמלול ולזרוק בדף י"ב היינו בצבדי שבת הצריכין לו לאותו יום. ועיין ש"ע ולבוש סי' ש"ב.

וב"ש שאסור לפלות הצבדים שעושים מעורות בהמה ואפי' לצורך היום דש בהם איסור נוסף שחולש מהשיער כשמפלה הכינה המסתבכת בהם והוי פסק

כו'. ויומא (דף ט') טובה נפרנן של ראשונים כו'. ועיין תו"ט (פ"ה מ"ב ממע"ש) וטעמא משום דאנחנו לא ידענו עיקר טעמי המקנות כדי שנדע שבטל הטעם כי א"א לעמוד ע"ד ראשונים, וכמ"ש בדרשות הר"ן כי הראשונים היו סמוכים יותר אל מקור הקבלה היו משיגים יותר. ודומה למי שמוריק שמן מכלי אל כלי דבכלי אחרונה יש בו תמיד פחות פחות כו'. ועיין ירושלמי (ס"פ בכל מערבין) אל תשנו ממנהג אבותיכם כו'. ועיין ירושלמי (פ' חלק) התורה דומה לקופה של אבנים מין שנתרועע א' נתרועעו כולן דאי לא הא לא קיימי הא.

גמ'. שם. עיין בשו"ת רב פעלים (בפתיחה לחלק א) שפי' אם ראשונים כבני מלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים בני אדם אנו כחמורים, ולא כחמורו של ר' חנינא בן דוסא ור' פנחס בן יאיר. שר"ל, אם אנו משערים גודל וערך הראשונים כמלאכים אז אנחנו באמת בני אדם, סקימן יפה הוא לנו שידענו להוקיר רוב ערכם ותפארת גדולתם. אבל אם אנו חושבים בדעתינו שהם גם כן כבני אדם, כבשר ודם הצפוי לשגיאות כמונו כמוהם, סימן שאנו כחמורים ונבערים משכל. עיי"ש.

גמ'. ל"צ דאית לה ש"אכה [ש"בא]. עיין בשו"ת בית רידב"ז (סימן כג) שכתב להביא ראיה מכאן שהדדין שהיו צמור היו הם גופייהו חסובין כלי, וכל המיר לא הוי כלי אבל הדדין גופייהו חסובין כל אחד כלי. וכתב: דהנה למה קראו אותן דדים משום דהווי כמו דדין דאשה דהוי מחובר לגוף כפתור ועוקץ כדברי הגמ' במס' נדה פיעמא ועוקץ, עיין בתוס' ז"ל למס' סוכה דף ל"ו ע"א בפי' ר"ח ז"ל דאילו קנה חלול בעלמא למה קראו אותן דדים, וע"כ דהוי מחובר להמיר כפתור ועוקץ ובשביל זה נקראו דדים כדדי אשה.

מתני'. מקפלין את הב"ים וכו'. עיין בשו"ת פעולת נדיק (חלק ב סימן קנה) וז"ל: נשאלתי מהו שיהא מותר לפלות צבדיו של חול בשבת. תשובה: נר' דאסור דתקון והכנה גמורה היא זו משבת לחול, ובהדיא חנן בפי' אלו קשרים מקפלים את הכלים אפי' ד' וה' פעמים ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת אבל לא משבת למוצאי שבת ע"כ. וכ"כ הרמב"ם פכ"ג הרי דאפי' בהנעת המטות ש"ל עיין ולא טורח אסרו בשבת לצורך מנ"ש ק"ו לפלות כליו לצורך מחר. וז"ל התו' שם

כסדרו, אבל המקפלים הטלית בשבת ונשאר כך עד לשבת הבאה, זה נחשב דרך קיפולו ואסור. ושוב הביא שכן כתב הגאון מהרש"ם הנ"ל, וסיים, שמה שהחיר המהרש"ם לקפל הטלית בכל שבת בענין אחר, זה אינו, שאם לא יקפלונו מחדש בחול לא מהני שיקפל בענין אחר, ולכן צריך להזהיר על זה, וכן הזהירו וזווחו על זה אבותי הגאונים הקדושים זצ"ל. ע"כ.

וע"ע בשו"ת כרם חמר (חלק או"ח סימן לד) שכתב, שמנהגם להחיר קיפול הטלית בשבת אפילו כסדר קיפולו, וכתב, שהדבר פשוט להחיר על פי דברי הבית יוסף (סי' שצ) בשם הכל בו. וכן הובא בספר משפט כתוב. וסיים, והמחמיר על עצמו לעשות לפניו משורת הדין, הרשות בידו, כי כל מה שכתבנו אינו אלא על פי הדין ולהליץ בעד המנהג שדין הם עושים. עיי"ש.

וב"כ בספר יפה ללב חלק ב' (סימן שצ סק"א), בשם סידור חסד לאברהם, שנהגו להקל על פי דברי הכל בו לקפל הטלית אפילו לצורך חול, וכל שכן לצורך שבת אחר, ושמנא בתשובה כתיבת יד להרה"ג מהר"ח טולידאנו ז"ל שכן העלה להחיר בפשיטות. וסיים, ואפריון נמטייה, ואף אני אביא סמך למנהג להקל, שזה הקיפול מעשה הדיוט הוא, ודומה לקשר שאינו של אומן ואינו של קיימא שמוחר לקשרו לכתיילה. וכל שכן בטליתות של מצוה, שיש סמך ממה שהחירו (בסוף שבת) מדידה של מצוה. והבי נמי הטלית שמניחו משבת לשבת, שהקיפול הוא הידור מצוה, שאם לא יקפלונו מתקלקל ומתקמט, ואם בכל שבת ישנה מקיפולו חיקונו הוא קלקולו. ועיין בספר חסידים (סימן קכט), זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות טלית נאה וכו'. (וכן הוא בשבת קלג ע"ג). וכן סוגיין דעלמא לקפל הטלית בשבת בפני גדולים ואין פוצה פה. וכל שכן בטלית המיוחד משבת לשבת, שאפילו להתוספות שאסרו לקפל הטלית בשבת לפי שהם צורך מחר, בזה יש להחיר, שכן יש לדייק ממה שכתבו לצורך מחר, אלמא דוקא לצורך חול אסור, דמחזי כמכין משבת לחול, הא לצורך שבת אחר מותר, דהוה ליה כמקפל משחרית למנחה שמוחר לכל הדעות. ע"כ.

ועיין בספר עקרי הד"ט או"ח (סימן ג אות ג) שכתב, שנראה שהמרדכי אינו חולק על התוספות שאסרו לקפל הטלית בשבת, שאף להתוספות מותר לקפל הטלית שלא כסדר קיפולו, ואף על פי שאינו לצורך היום. ולפי זה לא זכיתי להבין מה שכתב בשלחן ערוך (סימן

רישיה וחייב משום גזוז כדאי' ברמב"ם בפ"ט מה' שבת, וכן מנאחי בפירו' בס"ח סי' רכ"ח מביאו מ"א סי' שי"ו ס"ק כ"א. ע"כ.

מתני'. שם. האחרונים דנו בדבר השאלה אם מותר לקפל הטלית בשבת. החיי אדם (סוף כלל מד), פסק שמותר לקפל הטלית בשבת שלא כסדר קיפולו הראשון. וכן כתב בשו"ת אבני נדק (חלק או"ח סימן ל). ע"ש. ובספר מנחת שבת (סימן פ אות רמח).

ועיין בשו"ת מחנה חיים חלק ג' (חלק או"ח סימן כד) שכתב על דברי החיי אדם, ולא ידעתי מנין לו להקל, והרי המחבר (סי' שצ) לא הביא סברא זו רק בשם יש מי שאומר, אבל אין זו הלכה פסוקה, ודעת השלחן ערוך לפסוק בכל מקום כדעה הראשונה שמביא בסתם. ואם כן לא היה לו להחיי אדם לפסוק בסמינא חריפא להחיר, אלא היה לו לכתוב בלשון רבו השלחן ערוך שיש מי שאומר שמותר. ע"כ.

אז"ל בשו"ת אבני נדק (שם) וכן בשו"ת לחם שלמה (חלק או"ח סימן נד אות ג) תמחו על מה שסיים החיי אדם (סוף כלל מד): ודוקא כשרוצה ללבוש בשבת, שאם לא כן הכל אסור. דהא ההיתר שכתבו הראב"ה והמרדכי, כשמקפל שלא כסדר קיפולו הראשון, היינו אפילו כשאינו לצורך היום, שלצורך היום אפילו כסדר קיפולו מותר, וכמו ששנינו (כאן במתני') מקפלים כלים אפילו ארבע וחמש פעמים, ופירש רש"י, כדי לחזור וללבושם בו ביום.

אמנם בשו"ת מחנה חיים חלק ג' (שם) כתב לדחות דברי הרב השואל שהשיג על החיי אדם בזה, וכתב שלדעתו השגה זו שגגה היא, שהרי הקיפול הוא טירחא שלא לצורך, ואם כן אפילו שלא כסדר קיפולו הראשון כשטורח לצורך מחר, טירחא שלא לצורך היא.

ועיין בדעת חורה להמהרש"ם (סימן שצ סעיף ג) שכתב, שההיתר בשלא כסדר קיפולו הראשון, זהו כשחוזר למחר ומקפלו כסדרו, אבל טלית המיוחד לשבת, וחוזר בכל שבת ומקפלו, הרי זהו סדר קיפולו כפי שמקפלו בכל שבת, ואסור, אלא אם כן חוזר ומקפלו לאחר השבת כסדרו הראשון. ומיהו אפשר שאם בכל שבת מקפלו בענין אחר מותר. ע"כ.

ובספר ניומוקי אורח חיים (סימן שצ) העיר גם כן בזה, שלא החירו לקפל הטלית שלא כסדר קיפולו הראשון אלא כשאחר כל שבת חוזר ומקפלו

לא העירו בזה כלל, ונראה דאזיל לשיטתו פ"י הי"ח גבי מנער טליחו כמו שפירש דבריו הב"י ריש סי' ש"ב

שוב ראיתי דברי התויו"ט פט"ו דשבת מ"ג ד"ה מקפלין יעו"ש, ומ"ש בסוף דבריו: ואולי נמי שסוברים שאסרו חכמים מטעם גזירה שמא יבוא לידי כבוד אם נחיר דברים הבאים להעשות ע"י כבוד קשה להבין ול"ע. ועי' פירוש המשניות להרמב"ם שם ח"ל: ואמרו בכאן כי זה הקיפול יש לו ד' תנאים ואז יהי מותר להחיר קפולו וכו' ולפיכך הוא מותר לקפלו ולהחיר קפולו כדי שיראה כי עתה הותר מקפולו. וזה חידוש ובלתי מובן ונ"ע, ונראה דמיירי בקפול ראשון שלפני הלבשה ועי' מרדכי ובגדי ישע שם וש"ע הרב בעל התניא סי' ש"ב סעיף ח'. ע"כ.

גב'. ש"א יחא מלבושך של שבת במלבושך ש"א חז"ל. עיין בשו"ת רדב"ז (חלק ב סימן תרל"ג) ח"ל: שאלת אודיעך על מה שנהגו חכמי האשכנזים שלא להחליף בגדים בשבת איכה אלא לובשים בגדי החול והיה הדבר קשה בעיניך ושאלת אם יש להם סמך על זה המנהג.

תשובה: כתוב בהגהה באשרי סוף מעניות בשם א"י ח"ל וכן שבת של חזון ישעיהו אין מחליפין כלים רק הכתונת בלבד ע"כ. וכן כתוב במרדכי בהחלת מועד קטן ח"ל ובעלי ברית לובשים אז כלים אחרי' אך לא לבנים ממש וכן בשבת של חזון ישעיהו אין מחליפין כלים אלא הכתונת בלבד ופי' כתונת הוא מעיל ולא חלוק וכן פי' ר' דוד קמחי ומה שכתוב כתונת המעיל פעמים קורא שניהם כאחד ע"כ.

וב"ל גלילות ישראל אשר שמענו שמעם לא נהגו מנהג זה ויפה עשו לפי שאני סובר שהוא כנגד הדין דהא קי"ל מדברי קבלה כדעו בכסות נקיה מין שיש לו להחליף מחליף והלא אם חל ט' באב בשבת אינו מונע ממנו דבר ואפי' דברים שצנעא ואפי' תשמיש המטה וכן הסכימו כל גאוני עולם וכ"ש וק"ו בנו של ק"ו שבת של חזון ישעיהו ומי שרגיל ללבוש בשאר שבתות כסות נקיה ובשבת זה לובש בגדי החול בפרהסיא נמצא נוהג אצילות בשבת ונמצא מחמיר בשבת זה יותר מאצילות חדשה. ע"כ.

עוד כותב שם: ומנהג קדום במצרים שבזמן החופה לובשים לבן ובשבת של אצילות ובשבת איכה ובשעת מיתה משום שנאמר וגילו ברעדה וכן בשבועות משום וכנסו בגדיהם וכן בראש השנה ויום הכפורים

שז סעיף ג), שפסק בתחילה בסתם, שכל שאינו לצורך היום אסור, ושוב כתב בשם יש מי שאומר שמוחר לקפלו שלא כסדר קיפולו הראשון, ומשמע שלסבירא ראשונה שכתב בסתם, אף שלא כסדר קיפולו אסור, אם לא שנאמר שמה שכתב בשם יש מי שאומר להחיר לקפל שלא כסדר קיפולו הראשון, אינו חולק על סבירא ראשונה, ולפי שלא מנא סבירא זו בפירוש אלא במרדכי, כתב כן בשם יש מי שאומר להחיר, אף על פי שאין מחלוקת בדבר, וכמו שכתב מונא בזה השפתי כהן בחו"מ (סימן מז סק"כ). וכן האריך בזה בספר יד מלאכי. ע"ש.

ביתני'. שם. ברש"י ד"ה מקפלין. עיין בשו"ת קול מבשר (חלק א' סימן עט) בתשובתו להאדמו"ר מסקולען ז"ל שנתקשה בדברי רש"י שפירש הטעם דנקפלין מפני שמתרכיז מכווסס וכו', והשיב לו: נראה ברור דלא אחי לפרש טעמא דקיפול דבמחיתין דהא ודאי בחדשים דוקא מיתוקמא בגמרא אלא לורך הקיפול בעלמא להורות נתן בזה ורק בעבור זאת אסרו בישינו לפי שזריזים לקיפול ביותר מהאי טעמא ונחשב בהם לתקון גמור משא"כ החדשים דאין להם לורך כל כך לקיפול ולכן רשאין לקפלן בשבת וכמ"ש בפרש"י בד"ה ישינו יע"ש, ובמשנה פירש רש"י סתם מלת קיפול מה הוא ומפרש שעינקו עשוי לפשט הקמטים שמחמטין בשעת כבודם ולא נחית לדינא דגמרא אימתי אסור לקפל ואימתי מותר והגמרא מסיק דחדשים שלא נחכנסו מותר, וכן נראה שהבין הב"י ריש סי' ש"ב יעו"ש.

ועי' בהר"ן במשנה דמס' שבת שם העתיק פירוש רש"י כלשונו ממש ובד"ה מקפלין את הכלים השמיט מלת מכווסס, ואחי שפיר טפי. ועי' רמב"ם ה' שבת פכ"ב הכ"ב כתב אסור לתקן בית יד של בגדים ולשזרם שזרים שזרים כדרך שמתקנין בחול הבגדים כשמכנסין אותם וכן אין מקפלין בשבת הבגדים כדרך שעושין בחול בבגדים כשיכנסו אותן ואם לא היה לו כלי אחר להחליפו מותר לקפלו ולפשטו (נראה שר"ל לפשט הקמטים) ולהתכסות בו כדי שיתגלה בו בשבת והוא שיהיה בגד חדש לבן שהרי הוא מתמעך ומתלכלך (כן הוא גם בסמ"ג מל"ת ס"ה והביאו זקני המהרש"ל בתחמת שלמה שם ולא הזכיר המקור שהוא לשון הרמב"ם, אבל לענוד"נ שהוא ט"ס ונ"ל ומתרחק במקום ומתלכלך) מיד וכשיקפל לא יקפל אלא איש אחד אבל בשנים אסור עכ"ל, הנה הרמב"ם מפרש פירוש אחר לגמרי בגמרא לענין קיפול כלים והמפרשים והפוסקים

משום אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו וגו' ומנהג יפה הוא. ע"כ.

ובבר האריכו בזה הרבה בספרי האחרונים. ואף כמה מרבני אשכנז נהגו להחליף בגדיהם וללבוש בגדי שבת ככל השבחות. לדוגמא ראה מ"ש הגאון היעב"ץ בסידורו (דיני בין המזכירי אות י), שכן היה מנהגו של אביו הגאון הח"ס ז"ל ללבוש בגדי שבת בשבת חזון ואפי' חל בו ט' באב. וסיים, וכן אנו נוהגין אחריו. ע"ש.

ועייין להגאון מבוטשאטש בס' אשל אברהם חניגא (סי' תקנא ס"א) שאף לרמ"א יש להקל בבגדי שבת, שלבשם גם בחוה"מ. ע"ש. וע"ע בס' יימוקי אורח חיים (שס) שכ', שיפה נהגו רבותינו ואבותינו בדורות שלפנינו ובדורותינו ללבוש בגדי שבת ושטר"מיל וכו'. ע"ש.

וע"ע בשו"ת חלק לוי (סי' קפו), שכ' ליישב מנהג המחמירים בזה כד' הרמ"א, לפמ"ש הש"ך יו"ד (סי' ת סק"ב), שלא אסרו לנהוג אצלות של פרהסיא בשבת, אלא בדבר הנוהג בחוץ שבעה דוקא, משא"כ כמה שנוהג כל שלשים. והרי כ' הרמ"א ביו"ד (סי' שפט ס"ג) דאסור ללבוש בגדי שבת חוץ ד' שבועות הראשונים. (אלא שנהגו אסור כל י"ב חדש). ע"ש. מש"ה אין לאסור אצלות פרהסיא חוץ בשבת חזון ג"כ. ע"ש.

וב"ב בשו"ת האלף לך שלמה (חיו"ד סי' שיט) ע"ד הרמ"א סי' שפט הנ"ל, שטעמו הוא דאסור אצלות פרהסיא לא נאסר אלא במאי דהוי חוץ ז', אבל כמה שנוהג כל ל' לא נאסר בשבת. ושבת שקודם ט' באב יוכיח, שלא חששו בו לאצלות פרהסיא מה"ט. עיי"ש.

גמ'. **שם.** עיין (לעיל דף ס) שהבאנו מה שדן בשו"ת רב פעלים (חלק ד או"ח סימן יג) אם צריך להיות לאדם נעלים מיוחדים לשבת, וז"ל השאלה: אזהרה גדולה שמענו וגם ראינו בספרי הפוס' הפשטנים וגם בספרי המקובלים דאיכא חיוב על האדם להחליף כל בגדיו בשבת והסתפקנו אם גם חלוק הסנדלים בכלל החיוב כי אנחנו דרכינו לנעול בחול בסנדל שקורין פותין העשוי מעור חשוב כזבוע שחור המצריק ומהרים בזה בחול ללבוש סנדל חשוב באופן שאין לנו חשוב יותר ממנו שיהיה מיוחד לשבת ואם נייחד לשבת סנדל בפ"ע אין בו יתרון על סנדל של חול אם נאמר דאעפ"י כן חייב האדם לעשות לו שנים ללבושם א' בשבת וא' בחול או"ד בזה הסנדל אין קפידא וליכא חיוב להחליפו בשבת אלא יעול

בשבת הסנדל הזה שהוא נועל בחול שאם יתיישן ויתקלקל הוא קפיד גם בחול להחליפו ולא ינעלנו.

תשובה: הסברה מחייבת דאין הסנדל הזה בכלל הבגדים שחייב האדם להחליף בשבת בגדים שלובשן בחול אעפ"י שהם חדשים וגאים דאין המנעל בכלל המלבושים, והרמ"א דברכת מלביש ערומים שנתקנה בשביל מלבושים של האדם לא נכלל בה המנעל והסנדל אלא תקנו רז"ל ברכה אחרת בשביל הנאת המנעל והיא ברכת שעשה לי כל צרכי דברכה זו נתקנה בעבור נעילת המנעלים מדוע.

ומביא ראה לדבריו מירושלמי (פרק ו' הלכה ב') וז"ל לאו אורחיה דבר נשא מיהו ליה תריין סנדלין חד לחולא וחד לשבתא עכ"ל, הרי לך להדיא דשאני סנדל משאר לבושים דאינו צריך ליחד סנדל א' לשבת אלא בשבת ובחול לובש סנדל א', עכ"ד.

ועייין בשו"ת מקדשי השם (סימן ב) מ"ש בזה, וכתב, ומנהג העולם שלא לייחד זוג נעלים לשבת, אלא רק מקפידים ללחמחן וליפותן לכבוד שבת. ע"ש. וכ"כ בשו"ת בית דוד - לייטר (סימן מ'), שהדבר מפורש בירושלמי הנ"ל שאין צריך להיות נעלים מיוחדות לשבת. וע"ע שם (בסימן קט). ועייין עוד בשו"ת צ"ח אליעזר חלק ו' (סימן ב' עמוד ח) מה שכתב בזה.

עמוד ב'

גמ'. **ש"י** יהא דבורך ש"י שבת כדבורך ש"י חו"ל. ורש"י **שם** בגזן בוקח וממכר. עיין בשו"ת משיב דבר (חלק א סימן לה) שחידש דאסור מקח וממכר באוכלין לצורך היום של שבת וי"ט אינו בכלל הכתוב בנחמ"י (יג טו) אלא דברי חז"ל, כמבואר בפרש"י ותוס' ביצה (דף לו) על הא דתנן אין מקדישין כו' גזירה משום מו"מ, ופירש"י ז"ל ומו"מ אסור משום ודבר דבר א"נ גזרה שמה יכתוב. ולכאורה אמאי כתב רש"י הטעם דגזירה ולא כתב דאסור קנין הוא מפורש בנחמיה, אע"כ דאסור שמה יכתוב אינו אסור קנין הכתוב בנחמיה דבדברי נחמיה לא כתוב אלא בקנין שאינו לצורך שבת אלא סחורה כמפורש בלשון הכתוב (שם) בימים ההם ראיתי ביהודה וגו' ואף יין וענבים ותאנים וכל משא וגו' ואע"פ דיום מכרם יד, ומשמעות יד הוא ידה לימים רבים, וזה ודאי אסור אפי' בלשון תן לי הרבה כורים תאנים וכדומה משא"כ הנצרך לשבת אין בזה אסור קנין ומכש"כ ביו"ט דשרי לצורך אוכל

נפש ומ"מ אסור בלשון מו"מ מדרבנן וע"ז פירש"י משום ודבר דבר שלא יהא דבורך בשבת כמו בחול.

ובזה מפרש מ"ש רש"י כאן: כגון מו"מ, והקשו החוס' דזה אסור משום ממנולא חפץ, ולהג"ל מיושב שפיר דממנולא חפץ אינו אסור אלא עניני מסחר אבל צורך שבת ודאי שרי ומשום ודבר דבר צריך שלא יאמר בלשון קנין אלא בלשון מתנה או הא דאסור בלשון קנין משום גזירה שמא יכתוב וא"כ אינו אלא שבות דרבנן ושרי לעשות במקום מזה של שמחת יו"ט ע"י עו"ג, ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"מ הר"ן (סימן פ) ושו"מ הריב"ש (סי' שפח).

גמ'. שם. ותוס' ד"ה שלא יהא. עיין בתרומת הדשן (חלק ב סימן קנה) ח"ל: כתבו החוס' פרק אלו קשרים, וכ"כ אשירי שם, דאסור להרבות בשיחה בטילה בשבת כדמוכח בירושלמי בעובדא דאימיה דרשב"ז, ואפילו שאלת שלום החירו בדוחק.

ומכאן יש חששא שנוהגין אדרבא בשבת טפי מבחול להחמיק ולספר שמועות מענייני מלכים ושרים וארצותיהם דהיינו שיחה בטילה. אם היו כולם מתענגים בספור השמועות לא היו קפידא, כדמוכח בסמ"ק דמחיר לפסוע פסיעה גסה לבחורים המתענגים במרוצתם. ונלע"ד הטעם דמיון דמתענגים בכך חשיב דבר מזה, וחפצי שמים כדבר מזה דמותר לרוץ בזה ולהרבות שיחה, דעלה קאי הסמ"ק ולדבר מזה שרי. ולא דמי לשאלת שלום אע"ג דנמי מזה הוא, מ"מ לא החירו אלא בדוחק מיון דלית ליה עונג לשאל. והנשאל נמי לא קפיד מיון דמניחו בשביל כבוד שבת בדוחק החירו, אבל מקצתם אינם מתענגים בספור השמועות, אלא שעושין לראון חבריהם איסורא קעבדי, ואף רוב העולם אינם נוהגין בכך. ע"כ.

גמ'. דיבור אסור הרהור מותר. עיין בשו"מ שאלת יעבץ (חלק א סימן קסב) שכתב: ולענין לקרות בקורנטיין הנדפסים בכרכים ועיירות גדולות מדי שבע בשבוע במדינה זו. להודיע בקרב הארץ חדשות וקורות מתרגשות מענייני מלחמה ושאר מאורעות זולתיות ההווים בעולם יום יום. נ"ל פשוט שאינם בכלל איסור שטרי הדיוטות. מידי דהוי אלאגרת השלוח ואינו יודע מה כתוב בו שמותר לקרותו. הכי נמי הני פתקי חידושים שנוגעים על פי הרוכ לכלל או לפרט. וביחוד בזמן שיש מלחמה ושעת חירום בעולם. שלפעמים יש

צורך גדול לידע איזה צד גבר. ויש לחוש אפי' מחמת עסקי נפשות. ואז"ל שמסתמא יש בית מיוחד להפסד ממון ח"ו בקירוב או בריחוק מקום ואפי' בעקום שברור הדבר שאין מגיע לשם דבר ההזק כלל בשום אופן. מ"מ פשיטא דעדיפי קריאת דפים הללו מסיפורי מלחמות שהחיר בת"ה לבני אדם שמתענגין בכך כל שכן הכא דאיכא תרמי עונג וצורך קרוב. ונער למונע בפרט הרגיל לקרותו. שנפשו שוקקה וכוספת לדעת המתחדש בהם. על כן ה' נרא' בעיני היחיד גמור לכ"ע. שאף בש"ע לא אסר סיפורי מלחמות. אלא אותן שעברו ולקרותן בקציע מתוך ספרים המחוברים.

אמנם עדיין חוכך אני להחמיר מטעם אחר דהיינו מפני שבסופן רגילים להודיע ג"כ הסחורות וקרקעות וכלים הנמכרים. ושאר עניני מו"מ ועסקי תגרים. שזה ודאי אסור לקרותו בשבת. ואפי' לעיין בהם להרהר בלבד נ"ל דאסור. אע"ג דהרהור בעסקיו מותר היינו במחשבה גרידא. אבל לא מתוך הכחז דוק. ועוד בעסקיו דווקא מה שצריך להם ולא להוסיף עליהם. וא"ת יזהר מלעייין בדברים הללו הנזכרים ונחירו בשאר י"ל סחור סחור לכרמא לא תקרב בפרטות לסוחרים שכל הנעמם בהם הוא בשביל כך. נכון לאסור לגמרי, ע"כ.

ועיין להגר"י ענגיל בגליוני הש"ס (להלן דף קנ) שכתב עליו: ולא ידעתי מנא ליה. ע"כ.

אז"ל בשבולי הלקט (סי' קכב) כ', ח"ל, ויש מחמיר הרהור בלא קריאה דהא דיבור אסור הרהור מותר, הילכך שפיר דמי לעיוני באגרות. ואינו נראה. וכ"כ ר' בנימין אחי שאפי' הרהור בלי קריאה אסור, שא"א שלא ישא ויתן בעניני האגרת. ע"ש.

גמ'. ובה תדבקין עם נערוטי וכו'. עיין בילקוט שמעוני (רמז תרד ג) ותאמר רות המואביה אל נעמי גם כי אמר אלי עם הנערים אשר לי תדבקין. אמר רבי יוחנן, ודאי מואביה היא, שהוציאה לעז על אחיו נדיק (בועז), הוא אמר לה, וכה תדבקין עם נערוטי, והיא אומרת לחמותה עם הנערים אשר לי תדבקין, ואף נעמי אמרה לה ברות הקודש, טוב בתי כי תלצי עם נערוטי. ע"כ.

אמנם החיד"א בספרו שמחת הרגל על מגילת רות (דף כ"ה ע"ב), כתב ללמד זכות על רות, שבאמת נזעה הימה (וכמבואר לעיל), ולא נחווה אלא לבשר לחמותה שהחירוה לבוא בקהל, וזה שנאמר בתורה לא יבוא עמומי ומואבי בקהל ה', עמומי ולא עמונית,

מואזי ולא מואזית (יבמות ע"ז ע"א), שהלכה זו נחשבה כיום ההוא, וכמו שאמרו בירושלמי (יבמות פרק ח' הלכה ג') ותלמי אל עם אשר לא ידעת תמול

שלשום, אמר לה בועז לרות, אילו באת אללינו תמול או שלשום, לא היינו מקבלים אותך, שלא נחשבה ההלכה מואזי ולא מואזית אלא אותו היום. ע"ש.

דף קיד ע"א

גמ'. כל ת"ח שנמצא רבב ע"ל בגדו חייב מיתה וכו'. עיין בתפארת ישראל על המשניות (פרק ב' דעבודה זרה משנה ב', אות יב) שכתב, שמאחר שכתב הרמ"א בהגה ב"ד (סוף סימן קנו), שאפילו במקום שנהגו להחמיר אם מסתכל במראה כדי להעביר כתמים מעל פניו, או להסיר נוצה מראשו מותר. (סמ"ג). לכן כל מי שיוצא לרחוב וחושש פן יהיו נוצות או לכלוך בפניו, או אחז שינוי בבגדיו ובכובעו, אפילו הוא רק ספק, מותר להסתכל במראה, כי גדול כבוד הצריות. ואפילו לתלמידי חכמים מותר, שהרי תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה, וכן צריך להזהר לכל יהיה מרושל בבגדיו ובהופעתו בפני הצריות. ובמיוחד בזמן הזה שכבוד התורה בעוה"ר כבר ירד אחורנית עשר מעלות, שבדאי שחובה עלינו להקפיד על כבוד התורה לכלי להשפילה יותר ח"ו, על ידי הופעה מרושלת, פן נהיה לבז בעיני הצריות על ידי כך, והנעמי הדברים הנ"ל לפני אדוני אבי מו"ר הגאון זצ"ל, והודה לדברי ע"כ.

מותר, שאז אין בזה משום לא ילבש גבר שמלת אשה. וכמו שסמכו על דברי הגאונים שבמקום שנוהגים האנשים לגלח שער בית השחי ובית הערוה, כמו הנשים, מותר, וכן נהגו במקומינו שגם האנשים מעבירים שער בית השחי ובית הערוה, ומסתכלים במראה, ואין בזה שום איסור.

ואמנם הר"ן כתב שהצברים נמנעים בכל מקום, והביא ראיה לזה ממזיר (נט), אבל זאת ראיתי בזמנינו זה, שמקצת חברים נמנעים מלהסתכל במראה, ומקצתם אינם נמנעים, ואולי שסומכים על מה שכתב המרדכי (פרק ב' דעבודה זרה) בשם יש מפרשים, שאין איסור לראות במראה אלא כשמלקט שערות לבנות מתוך שחורות, אבל להתנאות ולהתקשט מותר. ע"כ.

ועיין בשלחן גבוה (סימן קנו סק"ה) שכתב, שראה כמה תלמידי חכמים שנוהגים להסתכל במראה כמו שאר האנשים, והביא דברי הכנסת הגדולה. ע"ש.

גמ'. איזהו ת"ח שבמנין אותו פרנס ע"ל הציבור. עיין בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סימן רח) מי הוא בגדר להקרא בשם "פרנס", וכחב, שכל העוסקי' עם הציבור נקראי' בשם פרנס, מלך נקרא בשם פרנס כאשר למדו ביומא דף כ"ב ב' משאול מיון שנתמנה פרנס על הציבור מתעשר, ואמרו שם פ"ז ב' שני פרנס' טובים עמדו להם לישראל משה ודוד, ואמרו בערכין י"ז א' יהויקים ודקי' פרנס לפי דור ודור לפי פרנס, גם הרב שבעיר נקרא בשם פרנס, כדאמרו שבת קי"ד א' אי בחדא מסכתא באתרי' אי בכולי' חנוי בריש מתיבתא, ועיין תענית יו"ד י' ב' בתוספות ד"ה איזהו יחיד בצלאל נתמנה למלאכת המשכן, ונקרא בשם פרנס כדאמרו באגדות הרואה דרך כלל כל המנהיגים נקראים בשם פרנסים, דאמרו תענית ט' א' ג' פרנס' טובי' עמדו לישראל משה אהרן ומרים, ולא עוד אלא שכתבתי במק"א אף שאין לנו בזה"ז דין ת"ח לכמה דברים, דין פרנס יש לנו.

שוב כותב: ואם יתעקש המתעקש לומר כל מה שנאמר בגמרא ושנוי בפוסקי' היינו דוקא בפרנס

אמנם הגאון ר' משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן סא) בתשובתו אי מותר לגברים להסתכל במראה, כותב: ואף שח"ת צרימין לדקדק בבגדיהן שיהיו נאים ונקיים ומתישבים על הגוף כהא דר' שישא בד"ר אידי מתנאה בסדינו הוה בשבת דף קמ"ז ופרש"י לאחר שנתעטף היה מתקנו על גופו ומיישב, מ"מ אין זה באופן להתחשב בזה מדקדקים ומקפידים ביופי אלא הוא בכלל כל מעשיו שצריכים להיות נאים ומתוקנים והוא כבוד האדם כר' יוחנן דקארי למאני מכבדותא, ועיין ברמב"ם פ"ה מדעות ה"א וה"ט, וא"צ לזה הסתכלות במראה אלא המתחשבים בזה שמקפידים להראות נאים ומקושטים שזהו חשיבות דגשים שאסור לאנשים. עי"ש.

ובעיקר הדבר יש לציין להכנסת הגדולה בספרו דינא דחיי (לאוין מה, דף נג ע"א) שכתב, ובזמן הזה מנהג העולם שגם האנשים מסתכלים במראה אפילו להתנאות ולהתקשט, ונראה שסמכו על מה שכתב הר"ן, שבמקום שרגילים גם האנשים להסתכל במראה

ת"ח מופלג בתורה אף אחת אמור לו כבר אמרו ז"ל ר"ה כ"ה ב' שאפילו קלין שבקלין ונחמנה פרנס על הצבור הרי הוא כצביר שבצבירים ואפילו מצויים שם חכמי גדולים ממנו צריכין לנהוג בו כבוד פרנסי, ועיין בר"אף שם. עיי"ש באריכות.

גמ'. ואפילו במסכת ב"ה. עיין בשו"ת פעולת נדיק (חלק ג סימן ח).

גמ'. איזהו תלמיד חכם שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו וכו'. עיין שו"ת תשנ"ן (חלק א סימן קמב) וז"ל: והרי דבר זה הרבה מפורש בתלמוד שהצבור חייבין להשיב בראש לחכמיה כדי לפרנס דרך כבוד ודבר זה מוטל על פרנסיהם ומנהיגיהם להתעסק בענייניה עם הצבור ולא יוכל אדם לחלוק בזה כלל ואפי' התלמידים העוסקים בתורה כל ימיהם אע"פ שאינן ראשי ישיבות חייבין הצבור לפרנסם דרך כבודם כדאמרין בפרק ואלו קשרים, איזהו ת"ח שבני עירו מצווין לעשו' מלאכתו כל שמנית עסקיו ועוסק בחפצי שמי' למאי נ"מ למיטרה לי' בריפתייה. ואמרי' ביומא (ע"ב ע"ב) ר' יוחנן רמי כתיב ועשית לך ארון עץ וכתיב ועשית ארון עצי שטים מכאן לת"ח שמצווין בני עירו לעשות מלאכתו.

שוב כותב: וכבר הייתה להם קופה מיוחדת לקבץ בה ממון לחלק לתלמידי' לפרנסם דרך כבוד' כדמוכא בפ' הנזקין (ס' ע"ב) כדאיתא התם ההוא שיפורה דמעיקר' הוה בי רב יוסף ולבסוף בי רבה ולבסוף בי ר' יוסף ולבסוף בי אביי ולבסוף בי רבא. וראיתי בחשוכה לר' שרירא גאון ז"ל שבי' שפירש שיפורה חייב' כמו י"ג שופרות דשקלים ואמר הגאון ז"ל שהיתה חובה לקבץ בה ממון לחלק לתלמידי' ופירושו יותר נכון מפרש"י ז"ל שפי' שופר של תקיעות ערב שבת והביא הרב ז"ל ג"כ פי' הגאון ז"ל בפירושו והוא הראוי לסמוך עליו שדברי הגאונים ז"ל קבלה הם והרי ענין זה נהוג בימי חכמי התלמוד ז"ל כפירוש קבלתנו.

ולמה יקשה עלינו זה והלא אפי' למלמדי חינוקות אמרי' בבתרא פ' השותפין דמסייע להו ממתא ולמה לא נלמוד ק"ו מזה לת"ח ואף לראשי הישיבות זה מצוי בתלמוד מפורש.

ועוד נמצא במדרשות שהם מלאים מזה הענין כלומר שהצבור הם נוהגים לתת פסיקתם דרך כבוד למי שמכירין בו חכמה. אמרו במדרש ר' תנחומא בפ' תרומה מעשה בחבר אחד שהי' בא בספיני' עם

פרקמטוטין הרבה והיו אומרים לאותו חבר היכן פרקמטוטין שלך היה אומר להם פרקמטוטין שלי גדולה משלכם בדקו בספינה ולא מצאו לו כלום התחילו שותקים עליו ונפלו ליסטים עליהם בים ושללו ונטלו כל מה שמצאו בספינה יצאו ליבשה ונכנסו למדינה ולא היה להם לחם לאכול ובגד ללבוש מה עשה אותו חבר נכנס לבית המדרש ודרש עמדו בני המדינה כשראו בו תורה מרובה נהגו בו כבוד גדול ועשה פסיקתו כהוגן וכראוי בגדולי' ובכבוד והתחילו גדולי הקהל לילך מימינו ומשמאלו וללוט אותו כשראו אותם פרקמטוטין כך באו אליו פייסו ממנו ואמרו לו בבקשה ממך למד עלינו זכות לפני בני אותה העיר שאתה יודע מה היינו ומה אצדנו בספיני' בבקשה ממך עשה עמנו דבר אפי' על הפרוסה שנתן לתוך פינו ונחיה ולא נמות ברעב א"ל הלא אמרתי לכם שפרקמטוטין שלי גדולי' משלכם ששלכם אצדה ושלי קיימת הוי כי לקח טוב נתתי לכם ע"כ במדרש תנחומא.

עוד שם במדרש תנחומא בפ' ואחת תלמוד מעשה בסופר א' שעלה לירושלים בכל שנה ושנה הכירו בו בני ירושלים שהי' אדם גדול בתורה א"ל טול ממנו חמשים זהובי' ושכ אללנו וגו'.

עוד מצוינו בצרייתא של קנין תורה אר"י בן קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי זקן אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום אמר לי ר' מאיזה מקום אתה אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני א"ל רצונך שתדור עמנו במקומינו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב אמרתי לו בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם איני דר אלא במקום תורה שכן נאמר בס' תלים טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף לא נמנע רבי יוסי בן קסמא אלא מפני שלא הי' רוצה לזאת ממקום תורה לא שיש נדוד עזירה בדבר ח"ו.

אבל הדברים נראין פשוטי' שזו מנהג על הצבור וחובה עליהם לכבד ת"ח שביניהם לפרנסם דרך כבודם חיה מנהג קדום מימות התנאים והאמוראים עד עתה וזהו שבתה של תורה יותר משאר אומניות שכלם הם פוסקים בעת הזקן' ובעליה' מוטלים ברעב והתור' גם עד זקנה ושיבה היא מחי' בעליה בכבוד, ועיין שם עוד שהאריך בזה. וע"ע שם (סי' קמח).

גמ'. איזהו ת"ח ב"ה שישואלין אותו הלכה בב"מ וכו', אי בחדא מסכתא וכו'. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן ד) וז"ל: הלא ידוע דברי רבי חייא לרב ריש שבת [ג' ע"ב] בר פחמי לא

חלכו, והשיב, שמנהג זה הוא קדום כדכתיב בשמואל ב (יד) ולבשי נא בגדי אבל. ובשבת כאן. ומשום חקומיהם ליכא, שאין זה דרך פרישות, ואדרבה מכניע לב האדם. וכמבואר ביו"ד (סי' קעח) דכזה"ג ליכא משום איסור חקות הגוים. עכ"ד.

ועיין בשו"ת אפרקסחא דעניא (ס"ס יט) שנשאל ג"כ אם יש לחוש משום בחקומיהם ל"ת בלבישת שחורים. והביא דברי הערך שי הג"ל, וכו' ע"י, וגדולה מזו כי בזכור לאברהם (ה' אללות ערך קריעה) ד"ה לכאורה, דהמנהג פשוט שנותרים מיד לחייט בגדים שחורים להמין אותם ללבשם אחר ז'. ע"כ.

ועיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן שסה) שכותב להשואל: ומה שחמה מעלתו פליאה על הרי"ץ גיאות על שלא מצא שום סמך דאבל לובש שחורים אלא מדכתיבו הפוסקים גבי פורשים מדרכי ציבור אם מת קרובים לובשים לבנים וכו' וח"ל מש"ס ערוכה בשבת קי"ד ע"א אל תקברוני בשחורים וכו' כאבל בן וכו'.

הנה דין גרמה למעלתו הפלאה זו לימודו בקיטורים שראה מעלתו בס' לשון חכמים בח"א דף ל"ד [אלא שהעלים מעלתו ולא ציין כלל איה מקום שהוצא הרי"ץ גיאות בזה כאילו שגור וידוע לכל הוא] שמביא רק לשון הטור ולא ראה מקום ומקור דברי הרי"ץ גיאות בפנים ברא"ש סוף מס' מ"ק סי' קמ"א ובטור יו"ד סי' שמ"ה ובצ"י הראה מקומו שהביא הרבה ראיות לזה לבישת שחורים לאללים וגם רא"י זו מש"ס הג"ל אחת מהנה אלא שהטור מייחתי ראיה זו מהפוסקים הג"ל העתוקה מלשון הרא"ש יעו"ש ותנוה דעתו מפליאותיו.

אבל הא קשי' לי על הרי"ץ גיאות דמביא הרבה ראיות הג"ל ה"ל להביא עוד מש"ס ב"ק דף נ"ט אליעזר זעירא הוי סיים מסאני אוכמא מנהג אללים לאתאבולי על ירושלים עי' רש"י ותוס' שם וכן בילקוט סוף איכה א' סי' תתרי"ב אמר הקב"ה למה"ש הראו לי הארץ ב"א מתאבלין א"ל וכו' האבל לובש שחורים אף אני לובש שחורים שגא' אלביש שמים קדרות וכו' וע"ע ועי' בחובות ס"ב ע"א ותוס' ב"ק כ"ט ע"ב י"ל קצת והנכון דלא נחית לחשוב ולחל כל ראיות מש"ס ומדרשים כי רובכלא ולק"מ ועי' יערוה דבש ח"א דף ס"ד. ע"כ.

גמ'. עולת שבת בשבתו ללמוד על חלבי שבת וכו'. השאגת ארי' (סי' ע"א) הקשה,

אמינא לך כי קאי רבי זהאי מסכתא [לא] תשיילי במסכת אחריחא, ופסקה מרן הרמב"ם [ה' ת"ת פ"ד ה"ו] ואחריו יאיר נחביז הרב בית יוסף בש"ע יורה דעה הל' תלמוד תורה [סי' רמ"ו סעי' י"ב]. ואף דאמרינן בשבת קי"ד ואמר ר' יוחנן אחיה תלמיד חכם כל ששאלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה אי בחדא מסכתא באתרי' אי בכלי תנאי בריש מתיבתא, ופירש"י דקאי זהא מסכת ומהדר במסכת אחריחא, כל שכן רבי שהי' נשיא כל ישראל ומימות משה עד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד [כגיטין נ"ט ע"א] ע"כ ז"ל דעל כל פנים בלי ספק עריח לי מילתא להנשאל, דבעי לכוון, והזהירו על זה מבלי להטריחו. ע"כ.

גמ'. בני אל תקברוני לא בבליים לבנים ולא בבליים שחורים וכו'. עיין שו"ת פנים מאירות (ח"ב סימן קנב) במה שנוהגים אנשי מעשה ללבוש בגדי לבן בשבת, אם יש חשש משום יוהרא, ואחר אריכות דברים בחשש יוהרא הנמצאים בש"ס, כותב: בר מכל דין אומר אני דאפשר בעיתים הללו אין כאן מצוה בלבישת לבנים דאמרינן בנדה ד' כ' ע"א ובשבת דף קי"ד דאמר לי' ר' ינאי לבניו בני אל תקברני לא בכלים שחורים ולא בכלים לבנים כו' לבנים שמא לא אזכה ואהי' כחתן בין אללים, ש"מ דחתן בין אללים אין שבת ושמחה לו, וכיון דכ"ע נהגו האידנא במלבושי שחורים אם אחד לובש לבנים הוי כחתן בין אללים ושמחה נהפכה לחוגה. והמקובלים לא דיברו אלא בימיהם שלא הי' לובשים שחורים משא"כ במדינותינו הוי כחתן בין אללים.

ועוד בדורות הללו יש לחוש לחסוי לב ובפרט בזמנינו בעו"ה תחתונים למעלה עומדים במקום גדולים ונתקבלו בקהלות גדולות על ידי שררות וכספים המכחישים ומיד רוצים לדמות לאותן גדולים שהי' מימי קדם שהי' מפורסמים לחסידי וקדושי עליון שכל מעשיהם הי' לשם שמים והי' לובשים בגדי לבן לא כן עתה שנתרבו יהודי לב כל אחד אומר גדול וחסידי אני ע"כ אהו' ידידי ראוי להיות מכת הצנועים והנענע לכת וכל הלצנות דורש ה' יחד ולדעמי יא' שכתו בהפסדו ואם רוצה ללכת ידי שמים ראוי להתנהג כשיבא לביתו ללבוש בגדי לבן ושם אינו חשש יוהרא כולו הא' אבל בפני המון עם בזה"כ הוא כחתן בין אללים ויש לחוש ליוהרא ושם ואל מעשה עדיף. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת ערך שי יו"ד (סי' שפט) שנשאל על מנהג הנשים הלוכחות שחורים כל י"ב חדש על אז ואם אם אין בזה משום ובחקומיהם לא

נדרים ונדבות כ"ש אברים ופדרים ואייתר קרא ליהכ"פ, והדבר פשוט ואין מקום לעמוד עליו, ע"כ.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סוף סימן ה) שכתב, שלפי ההנחה שכל מאלל ביום הכפורים נחשב למוקצה, ולא מהני מה שראוי לקטנים, יש הוכחה לדברי החוספות שמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן, שאם לא כן, לדעת רבי עקיבא שאפשר שיחול שבת אחר יום הכפורים, כל המאכלים יהיו מוקצים בשבת משום מגו דאחזקא צדין השמשות אחזקא לכולי יומא, ויזכרו להחטאות גם בשבת. ועוד, הרי בארץ ישראל כשהל יום ראשון של פסח בשבת, יהיה אסור לאכול חמץ בשבת שלאחר שביעי של פסח, משום מגו דאחזקא צדין השמשות אחזקא לכולי יומא. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. **ושבות קרובה התירו וכו'.** עיין בשו"ת חכם נבי (סימן לה) שחמה מאלל על דברי הט"ז (סי' תקצ"ו ס"ק ב') שהאריך בענין התקיעה צו"ט שלא לצורך, וסוף דבריו אכל צו"ט גרידא אין שום איסור בעולם אלא דהכ"מ כתב כו' ואינו יודע מהיכן למד כו' ושוב איחא במעשה דמגנא כו' וגם התוקע עבר על שבות דרבנן כו' והוא תמוה מאין הרגלים, עכ"ל.

וכותב החכ"ס: ונעלם מעיני הרב ז"ל חלמוד ערוך סו"פ ואלו קשרים, דאמר ושבות קרובה מי התירו והתניא י"ט שחל להיות בע"ש חוקעין ולא מבדילין מו"ט מבדילין ולא חוקעין ואמאי לתקע כי היכי דלידעי דשרו בשחיטה לאלתר אלא מחזורתא דרב יוסף והתם ע"כ פירשו שיתקעו כלילה ממש להודיע שהוא לילה ממש ושמותר לשחוט חיקף וכמ"ש שם החוס' בד"ה ליתקע ובד"ה ואמאי הרי מבואר דצ"ט נמי איכא איסור שבות תק"ש ובפ' כיסוי הדם דף פ"ד ע"ב ד"ה תקיעת שופר בגבולין תומיח כתבו החוס' וספיקא דוחה י"ט אע"ג דאיכא איסורא דרבנן בתק"ש שהיא חכמה ואינה מלאכה ונדהה איסור זה מספק הרי בהדיא דצ"ט של ר"ה נמי איכא איסור בתק"ש בחנם וכן כתבו החוס' בריש פ' י"ט של ר"ה ד"ה רדיית הפת דתק"ש אסור מדרבנן ביום טוב עי"ש. ע"כ.

וע"ע בספר דברי רב משולם (נדפס מחדש) מבנו של הח"ס ברש"י הספר (שאלה ה') איזה ליקוטים מהח"ס ושם השיב לאחד שרצה ליישב תמיהתו, וכוונתו לשו"ת פנים מאירות (ח"א סי' ק"ב) וע' מור וקציעה

מנ"ל להש"ס הא, דפליגי בנדריים ונדבות אי קריבין צו"ט, דלמא ס"ל לר' ישמעאל הצערה ללא יונאת, ומבואר ביבמות דף ל"ג ע"ב דלית איסור בהקטרה כי אם משום הצערה, והחוס' כתבו בשם ריב"א פ"ק דפסחים דף ה' ע"ב ד"ה לחלק יונאת, דלמאן דאמר ללא יונאת שרי ביום טוב, להכי מוקי ר' ישמעאל ביום הכפורים, מה שאין כן ר' עקיבא לשיטתו ס"ל בפסחים שם לחלק יונאת מוקי לה ביום טוב, אכל נדרים ונדבות דאית בהו גם שחיטה אין קריבין ביום טוב גם לר' ישמעאל. וחירץ השאגת ארי', שהרי ר' ישמעאל כתב על פנקסו לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה ואם כן מוכח דס"ל הצערה לחלק יונאת, עי"ש.

ועיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א' ח"א סימן רב) מ"ש בזה. ובשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן כא) ושו"ת חתם סופר (חלק ז סימן מד). ובשו"ת באר יתחק (חלק א' סימן כב) ד"ה וזה יש.

גמ'. **שם.** עיין ביצועות יעקב (או"ח סי' נ"ה) שהעיר דיש להקשות על הגמ' דהוכיח לר"ע דס"ל עולת שבת על חלבי שבת שקריבים צו"ט דנדריים ונדבות אין קריבים צו"ט, דלמא קריבים מטעם מתוך, אכל בהקטרה לא שייך מתוך, או מטעם כיבוי או מטעם עיבוד, אכל בנוג"ד לא הותר רק השחיטה. עי"ש באריכות.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת חתם סופר (חלק א' או"ח סימן קנ) שנתקשה השואל בזה דאמרינן אח"ל לדברי ר"ע וכו' אין קריבין צו"ט, וקשה הלא לר' עקיבא דלית ליה מתוך בפסחים ה' ע"ב אי אפילו סבירא ליה נדרים ונדבות קריבין ע"כ משום שיש בהם צורך הדיוט הוא חוה לא שייך באיברים ופדרים וממילא מוקמא קרא לחלבי שבת ביה"כ, ע"כ.

ודע **שיב** לו: אני לא באתי לידי מדה זו, וה"פ הש"ס דסלקא דעתך אמינא ר' עקיבא דסבירא ליה צבינה כ"א ע"ב לכס ולא לנכרים א"כ הוה סד"א דס"ל כאבא שאל צביה כ' ע"ב ולדידיה אפילו עולה שאין ממנו אכילה להדיוט מותר בלא מתוך אלא היא גופא צורך הדיוט הוא שלא יהא שולחנך מלא וכו', ואז הוה סד"א גם איברים ופדרים שרי מה"ט ואינטיין קרא עולת שבת למעוטינהו משום שיקרבו [שנקרבו] בחול ולא דמי לעולה שנשחט היום, קמ"ל ר"ע ס"ל נדרים ונדבות אין קריבין מלכס ולא לגבוה וכמ"ש חוס' פסחים מ"ז ע"א ד"ה לכס וכו' ע"ש, ומדס"ל לכס ולא לגבוה אפילו

התפלה כשיוצאין מבית הכנסת לפי שכבר הצדילו, ובגולה שלנו לא נהגו אלא תקיעה אחת לזכר בעלמא, לבד שבעיר קולמייא נהגו גם קשר"ק, נשאל נשאל מאת גור אריה מפני מה חוקעין במוצאי יוה"כ קודם שיחפלו שמו"ע ויאמרו הצדלה בחונן הדעת, והשיב תקיעת שופר חכמה ואינה מלאכה, ואינו אסור לתקוע בשבת אלא משום דלא לימי לטלטולי ברשות הרבים ליתך אצל בקי ללמוד אצלו סדר תקיעות כו' בתקיעה אחת מוצאי יוה"כ ליכא למיחש להכי משום דבחדא תקיעה לא צריך למחל לבקי, ועוד שהרי כבר תקע בראש השנה וזכור הוא בבקיות התקיעות יפה, והשופר מר"ה צבית הכנסת הוא ואינו צריך להביא ממקום אחר לשם.

ובשבילי הלקט השלם סי' שכ"ב (ק"י ע"א) איתא: לאחר תפלת ערבית נהגו לתקוע קשר"ק פעם אחת. וכחז בעל הדברות ז"ל [בס' העיטור סה"ל יוה"כ ח"ג ק"ט רע"א] מנהגינו לתקוע קשר"ק בלא ברכה אחר תפלת ערבית, ושמעתי משום דשטן ציוה"כ לית ליה רשותא לשטוני ובמוצאי יוה"כ בחזירתו מגערין בו, ורבינו הא"י גאון ז"ל כתב בתשובותיו לא מצאתי טעם אלא דומה שהוא זכר ליובל שתוקעין ציוה"כ כו' ולפי שאינו צרור חשבון זמן היובל התקינו בכל שנה לתקוע זכר ליובל יהי רצון שיצנה הציט צ"א.

והנראה בעיני שעל כן נהגו לתקוע במוצאי יוה"כ לפי שבראש השנה כל באי עולם עוזרין לפניו כבני מרון ועומדין בדין וגזר דינם נחתם ציוה"כ ואלו הימים ימי תשובה הם והשב צנחיים מוחלין לו כל עונותיו ולפיכך חוקעין במוצאי יוה"כ להודיע כי נטמקו בדין וכן מנהג העולם כשחזרין מעורמי המלחמה ונצחו את שונאיהם חזרין בחדוה ובתרועה להרים קול, ודומה לזה מצינו בפסיקתא דסוכה גבי ד' מינים בסוכות כו', ואחי ר' בנימן ז"ל כתב מה שנהגו לתקוע במוצאי יוה"כ לפי שהשופר הוא סניגורין לישראל בר"ה כו' ועמה שהן יוצאין מבית הדין זכאין וגזר דינם נחתם לזכות הסניגור שלהם הוא יוצא עמהם ומשמיע קולו בשמחה. וכן דרך העולם כשבעלי הריב נוצחין את הדין מקלסין את סניגורין ושמחים עמו.

ועוד כתב אחי טעם אחר לפי מ"ש בפדר"א שכשעלה משה רבינו לקבל לוחות האחרונים עלה בראש חודש אלול וירד בעשרה בתשרי וזה לתקוע בעלייתו וירידתו לכך התקינו דורות האחרונים לתקוע כליל ר"ח אלול בשופר ובמוצאי יוה"כ לזכר אותם התקיעות שקבלו לוחות האחרונים בשמחה,

(או"ח שם) שהשיב על אצוי, ולא ראה שהח"ס השיב ע"ז, ועיין ישועות יעקב (או"ח שם) וקרבן ראשית (סימן ט"ז).

וע"ע בשו"ת שאל ומשיב מהדו"ג ח"ב (סי' קנה) בזה.

גמ'. לא לעולם למלאכה ולעבור ע"ה **בעשה** ו"ת. בשו"ת אבני מר (חלק חו"מ סימן קסא) תמה מכאן על הרמב"ם ושאר מוני המצוות שמונו עשה לשבות ממלאכה ציוה"כ"פ, דהא מבואר כאן דאין עשה במלאכה ציוה"כ"פ אלא אם כן חל בשבת, דמשני דהא ציוה"כ"פ שחל בשבת אסור בקניצת ירק משבחון שבות לעבור עליו בעשה ול"ת ומדקאמר שחל להיות בשבת משמע ציוה"כ"פ לבד ליכא עשה. וכמו שפירש"י בדעת המקשן דקניצת ירק לאו מלאכה אלא שבות דציוה"כ אינו מדאורייתא דשבחון לא קאי אמלאכה אלא אעניו. כמו כן להתרצן דקאי אמלאכה לא קאי העשה אמלאכה אלא אעניו. עיי"ש שמסיק צ"ע.

תוס' ד"ה א"א לקניצת ירק. מדברי החוס' כאן משמע שסוברים דבכל ירק שייך דין טחינה, והעיר בשו"ת אדמת קודש ח"ב (ס"ס ט) בסמירת החוס', דלעיל (דף עד ע"ב) כ' דהא דאמרין האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן, דוקא סילקא, אבל שאר אוכלין שרי. ונראה כוונתם דדוקא בסילקא שאינו נאכל חי, משא"כ בשאר אוכלים הנאכלים כמות שהם בלי טחינה. ומפרש כוונתם במ"ש דדוקא סילקא דהוי גידולי קרקע, אבל שאר אוכלים שאינם ג"ק לא מחייב, ע"ש.

תוס' ד"ה ואבאי. מענין תקיעה במוצאי יוה"כ עיין בשערי תשובה (סי' ס"ו) ושאלתם על ענין תקיעת שופר במוצאי יוה"כ, מנהגינו לתקוע תשר"ת במוצאי יוה"כ בכל מקום ולא מצינו טעם [לומר שהיא] חובה, אלא דומה כי הוא זכר ליובל שנאמר בו [ויקרא כ"ה ט] מעבירו שופר בכל ארצכם, ומנהגינו בכל שנה ושנה אטו יובל. אי נמי כדי לערצב השטן, בסדור רב עמרם גאון ח"ב ע' ק"פ לאחר הקדיש חוקעין בשופר תשר"ק, ובמאה שערים לרי"ז אבן גיאות סה"ל יוה"כ (ע' סה) לאחר סיום תפלה חוקעין תשר"ת והכי אמר רב עמרם לאחר עושה השלום חוקעין תשר"ת ואמר מר רב הא"י מנהגינו שתוקעין במוצאי יוה"כ ולא מצינו טעם לומר שהיא חובה אלא כמדומה לי שהוא זכר ליובל וכו'.

ובמהזזור ויטרי (ע' שפא) שמעתי שתוקעין בארץ ישראל מוצאי יוה"כ קשר"ק, ולאחר כל

ובשורת מן השמים (סימן פד) כתב: ועוד שאלתי על ענין כי בכל שאר מקומות חוקעין משר"ת במוצאי יום הכפורים ולא נאמר טעם בדבר על מה, ויש מפרשים כי הוא זכר ליוכל שנאמר בו תעבירו שופר בכל ארצכם, וא"כ היה ראוי לתקוע ביום ולא בלילה, דהא ביום נאמר הכתוב ביום הכפורים, ושאלתי מה הענין, ואם נריך לתקוע, ואם הוא מנהג או אם הוא חובה.

והשיבו: הנסמרות לה' אלהינו, וביום הכפורים כל פנים מאירים וכל עון נאלת, ובאותו יום נחתמים הספרים בחותם המלך, והשטן על הר גבוה

יעלה וירד, ועבר יומו וזמנו קרבנו, וצמוצאי יוהכ"פ סריסי המלך הגיעו ויצהילו להציא אותו אל המלך ולקחת הספרים הן למות הן לשרוש, הן לעונש נכסין ולאסורין, ולהמתין עליהם עד אשר יראה אם ישונו אותם הגדולים או אם יתנחמו מן חטאתם ויתקדש גזר דינם, ואזי השטן בוכה ומתמרמר ופוחח בלשון הרע, ונריך לתקוע אז משר"ת ורוח מלפניו יעבור. כל כלי יוצר עליך לא ילח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיע, זאת נחלת עבדי ה' ונדקתם מאחי נאום ה' ונריך אזי זרע קדוש לומר פסוק זה אחר התקיעה. ע"כ.

דף קטז ע"א

גמ'. דכי קדוש אגב כתב הוא דקדוש וכו'. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא יו"ד סימן קעג) בדבר ס"ת שכלה כולה ונרקבו היריעות לגמרי רק שמים ושלש יריעות נשארו שלא נרקבו ונשאר הקלף קיים אבל האותיות בלו לגמרי ולא נשאר מהם שום רושם כלל אם מותר לכתוב מגילת אסתר על יריעות הללו.

ודעת השואל להחיר ממ"ש כאן, דמקום הכתב אגב כתב הוא דקדוש אזל ליה כתב אזלח לה קדושתו והלא אפילו קלף חדש שמעובד לשם קדושת ס"ת נוהגים לכתוב עליו דברי חול כמבואר בט"ז בא"ח סימן מ"ב ואפילו להמג"א בס"ק וי"ו שכתב שאם כבר התחיל לכתוב עליו דבר קודש שוב אסור לכתוב עליו דבר חול שאני התם שהקודש עדיין קיים וגנאי הוא לכתוב על אותו קלף דבר חול וכבר נתקדשה כל היריעה משא"כ כשנמחק הכתב פנים חדשות בא לכאן והוי כקלף חדש.

והגו"ב כותב: שלענין הוראה למעשה בשאלתו אם לכתוב מגילה א"צ לכל הפלפול, כי הלא הצביח דבעיא להש"ס בגליון לא איפשטא ואף שפסק הרמב"ם והש"ע שאין מצילין וכן הוא משמעות הרי"ף והרא"ש כבר כתב הרי"ן שיכול להיות משום דלא איפשטא פסקו לחומרא ואף שהוא במילי דרבנן אפ"ה שב ואל תעשה עדיף ומעתה כיון שלא איפשטא וכבר נתקדשו גליון הללו לקדושת ס"ת ואיך יעשו אותם גליון למגילת אסתר.

ואמנם אף מטעם מקום הכתב עצמו ג"כ אסור ועד כאן לא אמרו מקום כתב אגב כתב הוא

גמ'. כדי להפסיק בין פורעניות ראשונה לפורעניות שנייה. עיין רמב"ן פ' בהעלותך (במדבר י, לה) חז"ל: ויהי בנסוע הארון - עשה לו סימן מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו. ולמה כתב כאן, כדי להפסיק בין פורענות לפורענות, כדאיחא בכל כתבי הקדש (שבת קטז א), לשון רש"י. ולא פירש לנו הרב מה הפורענות הזו שהורכך להפסיק בה, כי לא זכר כאן בכתוב פורענות קודם ויהי בנסוע הארון. ולשון הגמרא שם, פורענות שנייה ויהי העם כמתאוננים (להלן יא א), פורענות ראשונה דכתיב ויסעו מהר ה' (פסוק לג), ואמר רבי חנינא מלמד שסרו מאחרי ה'. וכתב הרב בפירושו שם, בתוך שלשת ימים למסעם התאוו תאוה האספסוף להתרעם על הבשר כדי למרוד בה'. ואלו דברי חמיה, שהרי פורענות ויהי העם כמתאוננים כחובה ראשונה ושל תאוה שניה, ושחיהן סמוכות. אולי סבר הרב שנכתבו שלא כסדרן, רמז על הראשונה באמרו "מהר ה'", כי שמא מעת נסעם חשבו לעשות כן, והפסיק וכתב את השניה ואחר כך חזר לראשונה. ואין בזה טעם או ריח.

אבל ענין המדרש הזה מנאז אותו באגדה, שנסעו מהר סיני בשמחה כתינוק הצורה מבית הספר, אמרו שמא ירבה ויתן לנו מנות, וזהו ויסעו מהר ה', שהיה מחשבתם להסיע עצמן משם מפני שהוא הר ה', וזהו פורענות ראשונה. והפסיק, שלא יהיו שלש פורעניות סמוכות זו לזו ונמנאו מוחזקים בפורענות. וקרא החטא "פורענות" אע"פ שלא אירע להם ממנו פורענות. ושמא אלמלא חטאם זה היה מכניסם לארץ מיד, ע"כ.

ולמחקו עכ"פ ע"מ לחקן דהא לא אמרינן אלא נאמן להפסיד שכרו בלבד ולא אמרי' טפי דחייב נמי לשלם לבעלים הפסד הגוילים וממילא הל"ל נמי מחוץ שנאמן כו' כמו באומר לא עבדתי לשמן כו' דאי אסור למחוק האזכרות אין הגויל שיה כלום לפי דבריו וע' בחות דעת סי' רפ"א מזה.

גמ'. **ספרי בויצין.** עיין בספר בני יונה (סימן רע"א) שכתב ללמד זכות על הנוהגים לקרוא בספרי חנ"ך שנדפסו על ידי מינים, שדוקא ספר תורה שנכתב בכתב יד על ידי מין, מזה לשורפו, אבל ספר שנדפס בדפוס, אינו נחשב ככתובה, ומעשה קוף בעלמא הוא, ולכן גם אם נדפס על ידי מין מותר לקרות בו ע"כ. ובשו"מ מהר"ם שיק (חלק או"ח סימן ס"ו) העיר על דברי הבני יונה, שאף שהמהרש"ם (חלק יו"ד סימן פ"ד) נראה שסובר כדבריו שהדפוס אינו נחשב ככתובה לענין ספרי תורה תפילין ומזוזות וגמיון, אבל הרמ"ע מפאנו בתשובה (סימן ז"ג) סובר, שהדפוס נחשב ככתובה לכל ענין. וכן כתב הטורי זהב בורה דעה (סימן רע"א). וכן העלה המהר"ם בן חביב בגט פשוט (סימן קכ"ה ס"ק ט"ו). אלא שיש לומר טעם אחר להחיר, שנראה שאין המינים בעצמם מדפיסים את התנ"ך אלא הם בעלי העסק, ובעלי הדפוס אנשים אחרים הם, וגם הפועלים טרודים במלאכה ואינם מכוונים לשם עבודה זרה, וזה מחשב וזה עובד לא אמרינן, כדאיתא בחולין (ל"ח ע"א) ע"כ.

ועיין בספר שנות חיים (להגרש"ק) בשו"מ סת"ס (סימן מ"ב) שנשאל בידון התנ"ך שנדפס על ידי הכותרים בלונדון, וחיברו עמו ברית החדשה, והעלה שמעיקר הדין דעתו נוטה להחיר, משום דזה מחשב וזה עובד לא אמרינן, ויש גם לזרף בזה שהנכרים בזמן הזה אינם בחזקת עובדי עבודה זרה. ומכל מקום בעל נפש יזהר מזה כמה שאפשר ע"כ. וראה עוד בשו"מ הלכות קטנות חלק א' (סימן ט"ו), ובשו"מ דברי חיים חלק ב' (חלק יו"ד סימן ס'), ובשדי חמד (מערכת ס' כלל ז'), ובשו"מ מנחת יצחק חלק ו' (סימן קי"א).

גמ'. **אקפח את בני שאם יבואו לידי וכו' ואין נכנס לבתייהן של א"ל וכו'.** עיין בשו"מ מחנה חיים (חיו"ד ח"ג סימן ל) שהמליץ על בתי הכנסת של קהל הריפורמים, מה שאמר רבי טרפון שאם יבאו לידי ספרי מינים, שורף אני אותם עם האזכרות שבהם, ואפילו אדם רודף אחריו להורגו, ונחש רודף אחריו להכישו, נכנס לבית עבודה זרה, ואין נכנס

קדוש אול כתב אולא לה קדושתו אלא לענין הכלה מפני הדליקה אבל בודאי לא נפיק מקדושת ס"מ לענין הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה ואף קלף המעובד לשם קדושת ס"מ דודאי אין מניין אותו מפני הדליקה ואפ"ה אסור להורידו מקדושתו להני פוסקים דס"ל דבגוף הקדושה הזמנה מלחא. ואף שמנהג פשוט לכתוב גיטין ושאר דברים על קלף המעובד לשם ס"מ היינו משום דרגילין להתנות ואפי' אם לא התנה אולי סתמו כפירשו כיון שרגילין כן לב ד"ד מחנה עליהן שלא תחול הקדושה על מה שלא יקח לס"מ אבל אם כבר החליל לכתוב ס"מ איגלא מלחא למפרע שחלה קדושת העבוד בזה החמיכה ועל זה לא התנה ולא רגיל להתנות ובה לא אמרו אול כתב אולא לה קדושתו. ע"כ.

והנה במ"ש הנו"ב לפרש דלא אמרו כן רק לענין הכלה מפני הדליקה אבל אכתי בקדושתו קאי אף לאחר שנמחקו, עיין בשו"מ עין יצחק (חלק א' או"ח סימן ה) למחנה אפרים בהגהותיו לטור יו"ד ה' ס"מ בשאלה על ס"מ. וכ"כ הבאר שבע והוצא בשערי תשובה לאו"ח (סי' קנ"ד ס"ק ח') ובפ"מ ליו"ד (סי' רפ"ב ס"ק ו') דאף כתבי הקודש שנמחקו אסור לשורפן, ועיין במשאלת בנימין (סי' ק').

גמ'. **הגה"מ וספרי בויצין אין מציין אותן וכו'.** עיין בשו"מ יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן שד) דבהא פליגי ר"ט עם ר' יוסי ורבנן, בספרים שנמצאו ביד הדווקים או שורף האזכרות או גומז, עיין חוס' בד"ה ספרי כו', ורש"י פליג שם, שפי' וכתבו להן תו"כ וכו', דר' יוסי ס"ל סתמא לשמה קיימא ואסור לשורפן, ור' טרפון ס"ל אף שהיה כוננו לכתוב השם סתמא לא קרי לשמה אלא כקדשו לכן שורפין.

אמנם בספרי פ' נשא על פסוק וכתב כו' בספר ומחה כו' אי' ח"ל והלא דברים ק"ו ומה להטיל שלום בין איש לאשתו אמר המקום ספר שנכתב בקדושה ימחה על המים ספרי מינים שמטילים איבה ושנאה וקנאה ועול דבית עאכ"ו שימחו מן העולם ר' ישמעאל אומר ספרי מינים כיצד הוא עושה קודר את האזכרות ושורף את השאר ר"ע אומר שורף את כולו מפני שלא נכתב בקדושה כו' עכ"ל, ומסתמא שלא לאפשי פלוגת' הני תנאי דבגמרא כהני תנאי דספרי ר"ט כר"ע רבו ור' יוסי כר' ישמעאל ובגיטין דף נ"ד ע"ב אזכרות שבו לא כתבתם לשמן כו' לא שיה מידדי משמע נמי כר"ע ור"ט דסתם שלא לשמו הוא ופסול אף אם היה כוננו לכתוב את השם ומותר נמי לשרפו

לבתיהם של אלו, שהללו אינם מכירים וכופרים, והללו מכירים וכופרים. וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק בתשובה (חאו"ת סימן עא, וסימן שה והלאה, ויו"ד סימן שלא) ושו"ת אמרי אש (חיו"ד סימן ק), ובשו"ת הריב"א (חאו"ת סימן א).

גמ'. 'שאפי' אדם רודף אחריו להורגו וכו' נכנס לבית ע"ז. עיין בשו"ת הרא"ש (כלל יט סי' יז) שכתב, ששאלת על אשר ברח ונכנס בבית ע"ז להגלל, נ"ל שאין איסור ועון בדבר. ועוד יותר מזה אני אומר כי בארצנו נהגו הגוים שאף לכל מי שהיה חייב מיחה וגם אל בית ע"ז שלא יקחוהו משם, ואם יהודי ברח שם להגלל אין איסור בדבר. ול"ד להתרפא בעצי אשירה, דהתם ה"ע משום שסבור הישראל שיש ממש בע"ז וכו'. ועוד שלא חסרו להתרפא אלא מעצי אשירה הנעבדת שהיא עצמה ע"ז שמתחווין לה, אבל בית שמכניסין לתוכו ע"ז, אינו נקרא ע"ז כדחקן (ע"ז מז): ג' בחים הם וכו', עיי"ש. ועיין בטושו"ע יו"ד (סי' קנז).

אמנם שיטת הרשב"א דגם במקום פק"ג איסור לכנס לשם (עיין יו"ד סי' קמט) והר"ן חולק כמ"ש הש"ך (שם ס"ק ב'). ובשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן עב) תמה מ"ש כאן נחש רודף אחריו מוטב שיכנס לבית עכו"ם וכו', ובירושלמי איתא לבית ע"ז, ומבואר דלצורך פ"ג מותר לכנס. ואי' לפמ"ש הטו"ז (שם סק"א) לחלק בין אם נכנס לעשות שם איזו מעשה ובין כניסה בשו"ת והרחקת הנזק לבד. אבל לפמ"ש רש"י והרשב"א דטעמא משום חשד ז"ע דמי יודע מה הוא עושה שם בפנים.

גמ'. ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב וכו'. עיין שו"ת אגרות משה (חלק יו"ד א' סימן קעב) בדבר ספרי הרשעים המיסיאנערן אשר מפיצים להסית ולהדיח ויש שם הרבה פסוקים עם אזכרות וגם שם הויה, אם רשאים לשורפם מטעם דהמדפיס אולי לא נתכוין לכלום.

והשיב שרשאין לשרוף אותם עם האזכרות שבהן ומחוייבין לעשות כן, והביא מגמ' כאן א"ר ישמעאל ק"ו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים הללו שמטילין קנאה ואיבה ותחרות בין ישראל לאציהן שבשמים על אחת כמה וכמה עיי"ש הרי מפורש שמה שמוחר לשרוף ס"ת שכתבו מין הוא אף בידוע שנכתב

בקדושה דבסוטה הא נכתב בקדושה וכדאמר בהק"ו. ולכן ספרים של הסתה והדחה כשל המיסיאנערן שעצם הספרים הם הטלת קנאה ואיבה ותחרות ודאי הוא ק"ו שיש לשורפן וא"כ הרי"ף והרא"ש שהביאו הא דר' ישמעאל הרי פסקו כמותו וצריך לשורפן לדידהו אף אם היו נכתבין בקדושה וכ"ש כשהוא רק סתמא בלא כוונה. עיי"ש באריכות.

וע"ע מ"ש בחלק יו"ד (ב' סימן קלו) בזה.

גמ'. וכשם שאין מציילין אותן מפני הדליקה כך אין מציילין אותן לא מפני המפולת וכו'. עיין בשו"ת אחיעזר (חלק ב יו"ד סימן מח) שהביא מה דאיתא בפסחים פ"ב דה"א קדשים שנטמאו הואיל דאיתעביד בהו עובדין דחול (ופרש"י שנחללה והחלה מקדושתה) לא חבשי שרפה ותסגי לה קבורה. וכ' שמשמע משם דקבורה בזיא מילתא טפי משרפה וכן משמע שם כל הסוגיא עיי"ש.

ובזה כי לפרש הא דאי' כאן כשם שאין מציילין מפני הדליקה כך אין מציילין מפני המפולת. ופרש"י אין מציילין אף בחול (עיי"ש בתוס') ולדבריו ז"ע, מ"מ לא חני כשם שאין מציילין בשבת כך אין מציילין בחול. ולפי הנ"ל ניחא דשארי דברים המאבדן בזיא מילתא טפי משרפה ומש"ה חני לה רבותא, עיי"ש.

ועיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ת ד' סימן לט) שכותב בזה: ומה שדחית ראיית הגר"א בספר אחיעזר מהא דנקט בשבת קט"ז ע"א בספרי מינים כשם שאין מציילין מפני הדליקה כך אין מציילין מפני המפולת דהרבותא הוא משום דבזיא מילתא טפי משרפה, דהוא משום דהגלה מדליקה הוא מניעה שלא יתבזה אחר משהו זמן ובמפולת הוא הגלה ממה שכבר הוא מבזה ממש נמי א"צ להזילם ולהזיזם מהבזיון נמי הוא טעם נכון.

ולענ"ד יש לומר החלוק בהסבר זה בדליקה עד ממש רגע האחרונה שנאחז בו האש בכבודו עומד וכשכבר נאחז בו האש כבר הוא כאינו כלל דהרי מה שישאר יעמדו בבזיון שכמעט א"א להזילו שוב ספר שלם, ובמפולת הרי הוא קיים כולו בתוך המפולת שהוא בבזיון וכשיזילו במה שיוציאו אותו משם הרי יהיה כבתחלה שלכן היה מקום לומר דיש להזילו דמאחר דהוא קיים אין להזיחו בבזיון מאחר שעכ"פ ספר תורה ושאר כה"ק הוא.

והשיב: הנה באמת אין זה כלל דינא דמלכות' שלא גזר המלך יר"ה על זה לבטל דיני התורה מישראל שומרי תורת משה, אבל בדיניהם כך הם דינים עפ"י תורה חדשה שלהם כמבואר בגמ' שבת פ' כל כחבי דף קט"ז ע"ב ברא וברתא כחדא ירתון וכו', אבל אין בדין אין המלך יר"ה מוחה מלדון בדינינו, ככל חקי משפט תוה"ק, ועל כיו"צ לא אמרי' ב' דינא דמלכותא דינא, אלא בדבר שי"צ הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה, אבל לא שידונו בדיניהם, דא"כ בטלו כל דיני ישראל, כמבואר בש"ע ח"מ ססי' שס"ט ובהג"ה רמ"א סעי' ח' שם ולשון שאלתך במכתבך אם מחויב אתה למאן מליקח המעות המגיע עפ"י דיניהם הנ"ל מלבד מה שמגיע לך עפ"י השטר ח"ו, מה זו שאלה, ידוע בפי כל לעולם חיקת, אבל להוציא מהם בע"כ בערכאות, חלילה וחס מלהזכיר, ע"כ.

גמ'. שם. בשו"ת דברי חכמים (חלק או"ח סימן לה) נשאל לבאר דברי אור החיים על פסוק העוד לנו חלק ונחלה (בראשית ל"א, י"ד) ובמשפטי הגוים הבנות יורשות, ומה זה שכת' ואין יוכית ומעשה רבש"ג ואחותו.

והשיב (בסימן לט) שהאזה"ח הסבון על מעשה דרש"ג ואחותו הנז' בגמ' כאן, שהיה פילסוף אחד בשכנותם שמכריו צריכים שהוא דן בצדק ואינו מקבל שוחד וכו'. והחליט רש"ג ואחותו לנסותו ולהודיע צריכים שהוא שקרן, ומה שכת' ואין יוכית. מלשון איש און, פי' רשע ובעל מרמה, היינו השקר של הפילסוף יוכית כי כל משפטיהם שקר וכו', עיי"ש.

עמוד ב'

גמ'. ובנהרדעא פסקי סידרא בכתובים במנחתא דשבתא. בשו"ת ים הגדול (סי' ח') העיר על מ"ש במנחת אהרן (כלל יט וכא) שאין לומר מזמורים במוז"ש, ממ"ש כאן בנהרדעא פסקי סידרא במנחת שבת בכתובים, ופרש"י במגילה (דף כא) דהיינו סמוך לחשכה, שכלל היום היו דורשים. וא"כ מבואר דתושב"כ שרי לקרות במוז"ש. ע"כ.

וי"ש גם לומר דהבזיון דשרפה הא ליכא בעצם כשהוא קיים דכ"ז שלא הגיע שם האש הא בכבודו עומד, ונמצא שכל הבזיון הוא מחמת שלא איכפת לן שלא יהיה בעולם, הרי זה ודאי אנו רוצים שלא יהיה ס"ת שכתבו מין קיים בעולם דהרי כו"ע מודים בטעם ר' טרפון וטעם ר' ישמעאל שיש צורך גדול שלא יהיו בעולם ספרי מינים דלא שייך לחלוק על זה, ומה שפליגי הוא משום שעכ"פ כיון שס"ת וכתבי קדש הן אסור לשורפן, שהרי מטעם זה הרמב"ם שפסק כר"ט ור' ישמעאל בפ"ו מיסוה"ת הא הוצרך להקדים דמיון שאינו מאמין האפיקורס בקדושת השם והוא אצלו כשאר הדברים לא נתקדש השם שלכן מצוה לשורפו כדי שלא להניח שם לאפיקורסים ולא למעשיהם, אך שאין סוברין שליכא קדושה בהשמות כמפורש בגמ' שר' יוסי אומר בחול קודר את האזכרות ות"ק אולי סובר שגם בכל דברים הכתובים איכא קדושה שלכן סובר שאסור לשרוף בידים אף שאיכא צורך שלא יהיו בעולם אף שלהציל מלישרף מודו דאסור אף בחול, אבל להציל ממפולת וכדומה שהוא בבזיון כשהוא קיים היה מקום לומר שיש לנו להציל מהבזיון מנז' הקדושה שעכ"פ אית בהו והוצרך לאשמועינן שאין להציל אף מבזיון ואף לא בחול אף לת"ק. ע"כ.

גמ'. דביתיהו דר"א אחתיה דר"ג וכו'. עיי' בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן קיג) בדבר מי שמת בלא נוואה ונשארו בן ובה, שצידד השואל דמותרת הבת לחבוע חלקה בדיניהם מהך דאמרו הכא באחותו של ר"ג דבעי אחרי בההוא פילוסופא וא"ל בעינא דניפלגו לי בנכסי דבי נשא וכו', ואיך הניחה ר"ג לעשות כן שמת ישמעו אנשים ולא ידעו שעשתה זאת כדי לאחרי ב', ובע"כ דמותר, ע"כ.

ותבוא המהרש"ם על דבריו: אחמה, דגם בלא"ה אסור לילך בערכאות אפי' לחבוע את זכותו שזוכה גם בד"ת ואיך הניח אותה לעשותו ובע"כ דמיון דפירסמה בחחלה שמכונים לשם חוכא אין חשש בזה א"כ אין ראוי כלל וחלילה להמיר ד"ו.

וע"ע בשו"ת יהודה יעלה (חלק באה"ע, חו"מ סימן קיד) בדין הירושה אם גם בזה אמרינן דינא דמלכותא דינא שהבת נוטלת כבן.

דף קיז ע"א

הערמה לכאורה מורה לשון היתר כמ"ש רמב"ם וגם ח"ט (רפ"ה דתמורה) דשם "מרמה" הונח על האיסור, ו"הערמה" על ההיתר.

וכותב: ובגדלים (מ"ד ע"א) מפני הרמאים ולא אמר מפני המערימים, והר"ן כתב שם כמה פעמים שהיו מפקירים בערמה, ולכאורה לא דקדק יפה דקרו למרמה ערמה. וז"ל מ"מ כמה פעמים שאסרו להערים וממילא הוא מרמה ואסור, וראיה משבת קי"ז אין מערימין בך, והתם ר"ל אין לעשות היתר שיקרא ערמה אלא אסור לעשות ונקרא מרמה מעתה. ע"כ.

גמ'. ת"ר שכח פת בתנור וקידש עליו היום וכו'. עיין בשו"ת בית יהודה (חלק אור"ח סימן כח) מ"ש בסוגיין וז"ל: שכח פת בתנור וקדש עליו היו' מציילין מזון ג' סעודות כו' וכשרוד' לא ירדה במרדה אלא בסכין, ופריך איני והא תנא דבי ר' ישמעאל לא חעשה כל מלאכה יאל תקיעת שופר ורדיית פת שהיא חכמה ולא מלאכה, וכתבו התוס' כיון דמדאורייתא שריא אע"ג דמדרבנן אסירא כו' הכא הו"ל למשרי משום ג' סעודות ע"כ. ותמוה לי והא קי"ל ביבמות פרק האשה רבה דחכמים העמידו דבריהם לעקור דבר מן התורה בשב ואל חעשה והיינו טעמא דשופר ולולב וכדאי' ברפ"ד דר"ה ובפרק לולב וערבה וברפ"ק דמגילה ועוד יש להקשות בהנך גופייהו דאסרו תקיעה משום גזירה דרבה שמא יעבירו ד' אמות בר"ה ולמה להו הך טעמא ותיפוק ליה משום דתקיעה גופה היא שבות דאסרוה משו' שמא יתקן כלי שיר ואין לו' דאנה"נ דתקיע' אסורה משום שבות ולא אינטריינין לגזירה דרבה אלא משום לולב ומגיל' ונקט חד טעמא לכולהו דלית' דא"כ הי"ל לאסור לתקוע אף בי"ט דשבות זה אין חילוק בין י"ט לשבת ומדשרו בי"ט אלמא דעיקר טעמא משום גזירה דהוא"ה ובי"ט הותרה הווא"ה.

וראייתי להרא"ם ז"ל ג"כ שהקש' זה בתוספותיו על הסמ"ג בה' שופר דף רס"ד ע"ב ותריך ללא אמרי' דהעמידו דבריהם לדחות ד"ת אלא היכא דמעקר השבות לא מקיים העשה אבל שבות דתקיעה בעידנא דמעקר מקיים המצוה לא העמידו דבריהם אפי' בשב ואל חעשה ועיין בס' יצין שמועה דף קכ"א ע"ב וחזר והקשה דמאי אלומי דשבות תקיע' מגזירה דרבה דהיא נמי במקום הכשר מצוה הוא ע"כ ולא הבנתי מה רוצה

גמ'. מי דמי התם נעשה בסיס וכו', ורש"י שם. עיין בשו"ת שרגא בטהרה (סימן ז) שעמד מדברי רש"י כאן על דברי הרמ"א (סימן שח סעיף ד) דתפילין אסור לטלטל אם לא לזרוך. וכתב שמא בשבות מהר"י ברוגא (סימן מ) שהביא ראיה מזה להחיר לטלטל בתפילין. ושוב מנא בישועות יעקב (סימן שח) שהקשה קושיא זו לשיטת הרמ"א הנ"ל ומתרגו, עיי"ש.

גמ'. כגון דלא קבעי ליה לעור וזהא אביי ורבא וכו'. בשו"ת הריב"ש (סימן שלד) דוחה דעת בעל הערוך דס"ל דלא מודה ר"ש בפסיק רישיה אלא היכא דניחא ליה, ונהנה בדבר, אבל היכא דאזיל לאבוד, לא. וקאמר דאין ראיה לדבריו דהיינו טעמא, כדפרש"י ז"ל, דאין הפשטה בך, ולא מלאכה היא, אלא שבות. ואדרבה מכאן יש ראיה ברורה לסתור דברי בעל הערוך ז"ל, הממיר לכתחלה פסיק רישיה, באזיל לאבוד. דהא העור נפסד, שהוא עקר ההפשטה. דהא חשבינן ליה דבר שאין מתכוין משום דלא בעי לעור, ולא מכיון להפשטה בשביל העור, אע"פ שמכוין להפשיט, בשביל בשר. והיינו משום דלא דמי להפשט אילים ותחשים, דמשכן. ובי שקיל ליה בברזי, אמרינן דלא הוי מלאכה, אלא שבות. כדקמתי בצרייתא [לקמן קט"ז]: אם מציילין חיק הספר עם הספר, לא נפשיט את הפסח, מעורו, ואמרינן נמי, מי דמי התם לטלטל הכא מלאכה. ושקלינן וטרינן בהא, טובא. אלמא: בהפשטה הפסח, איכא אסורא דרבנן אלא שמחירין אותה, משום לורך גבוה. ולדברי בעל הערוך ז"ל, הוא מותר גמור. וזו סמירה לדבריו. ואם נאמר שפסיק רישיה איכא מלאכה גמורה, אע"ג דאזיל לאבוד הכא היינו טעמא, דהוה שבות גרידא משום דאין דרך הפשטה בך. עיי"ש.

ועיין עוד בס' העמק שאלה (שאלתא קה סק"ה) שהוכיח ג"כ מפרש"י כאן דפ"ר דלא יח"ל אסור.

תוס' ד"ה דשקיל'. עיין בלחם משנה (פ"א מהל' קרבן פסח הי"ד) שכתב מדעתו מה שחי' ר"י בכאן.

עמוד ב'

גמ'. ואין מערימין בך. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק א אור"ח סימן סב) שכתב דחיבת שם

לומר בגזירה דרבה להכשר מזה הוא והא בעידנא דמעביר השופר ד"א בר"ה לילך אלז בקי ללמוד אכתי לא מקיים המצוה ודמי להך דחנן דשופר של ראש השנה אין מפקחין עליו הגל וכיוצא וכו'.

וב"ע למדן קושין דלעיל ולימא הכי דהא דלא אסרו למקוע ב"ט נמי משום דתקיעה גופה היא שבות היינו דאי אחי למיגזר בהכי א"כ מיעקרא מנות התקיעה לגמרי בכל שנה ושנה דהא בכל זמן חזון שייך הך שבות בין בשבת בין ב"ט והא לא אפשר דרבנן לא מעקרי ד"ת בשב ואל מעשה אלא לפי שעה ולא לגמרי משא"כ מהך גזירה דרבה לא מיעקרא אלא בשבת ואע"ג דלפעמים מיעקרא לגמרי אותה שנה כגון שופר באילן או חוץ לחמ"ו וכיוצא מ"מ הא מקיים לשנה אחרת ואחרי זה קרוב לז' חדשי מנאמרי לה"רס מפדאווה ז"ל בהגהות הכתובים בתחלת דפוס של הרמב"ם שבידנו עם מגדל עז שהקשה ותרץ כמ"ש ממש יע"ש ומעתה כיון דשבו זה דתקיעה לא חשו להעמידו גבי ד"ת ה"נ רדיית הפת דדמיא לה דהיא חכמה ולא מלאכה לא חשו להעמידה גבי ד"ת דביטול ג' סעודות אע"ג דאפשר לשבת אחרת לא רצו לחלק בשבותין אלו דדמיין להדדי ולא חשו להו כלל בביטול מזה אף לשעה כנלע"ד.

וא"ת הא דמסיק בפ"ק דשבת דהדין פת במזיד דהחירו לו לרדות קודם שיבוא לידי חיוב סקילה דמאי הוה הא חכמי' העמידו דבריהם אפילו במקום כרת כדאמרינן ביבמות דף ז"ז ובספ"ח דפסחים ע"ל הוזהר ואחמל העמידו דבריהם במקום כרת ואין לו' דהכא שאני דסקילה חמורה שהיא מיתת ב"ד ובמיתת ב"ד לא העמידו דבריהם דא"כ בשוגג דליכא אלא חיוב חטאת הו"ל להעמיד דבריהם ובשמעתא דהתם מוכח דבשוגג נמי החירו לרדותה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"י בפ"ט הלכ' ה' וז"ל שכתב והדין פת בתנור בשבת וזכר מותר לו לרדותה קודם שתאפה ויבא לידי מלאכה ע"כ ור"ל קודם שיבוא לידי איסור חטאת אבל שיחייב חטאת ליחא כדאמרינן התם כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא מחילתן וסופן שגגה והא דלא מוקים לה הש"ס בהכי כבר הקשו כן החוס' והניחו בחימה וכ"מ ללח' משנה שכתב כמ"ש.

ומעת' נחזור לקושיתנו וי"ל דאין לדמות גזירות חכמים זו לזו דפעמים העמידו דבריהם וראו דשייך למגזר טפי מדע דהא בספ"ח דפסחים איחא נמי אמר רבא אונן ומורע ובית הפרס לא העמידו דבריהם במקום כרת ועי"ל לפי מ"ש לדעת החוס' דשבות

דרדייה כיון דלא חשו לו במקום ביטול מצוה מטעמא דלעיל ה"נ שיבוא לידי איסור חטאת או סקילה לא רצו להעמידה דוק וי"ל וא"ת לדעת החוס' דתקיעה הויא שבות איך יתיר מ"ש בפ"ק דמגילה דף ד' ע"ב דנשאל ר"י הלוי איך תוקעין במוצאי י"הכ והלא איסור לעשות מלאכה עד שיבדיל ואותו חירוף שחירץ ר"י הלוי משו' דתקיעת שופר חכמה היא ואינה מלאכה ע"כ דס"ל דבתקיעה ליכא שבות כשברת ר"ח שכתבו החוס' רפ"ד דר"ה ומה שחירץ רש"ב ז"ל לא שייך אלא לחששא דמעביר בר"ה וי"ל דמהך טעמא גופי' שכתב רש"ב יתורץ נמי שבו' דתקיעה דכיון דבמוצאי יום הכפורים אף אם יתקן כלי שיר ליכא אלא איסורא דרבנן לא גזר בשבות דתקיעה דהוי גזירה לגזירה ועיין בחוס' דס"פ אלו קשרים.

במצא לדעת החוס' דתקיעה ורדיה אסורין משום שבות וכן משמע דעת הרא"ש והרמב"ם ז"ל בפכ"ב דשבת שכתב וז"ל רדיית הפת אע"פ שאינה מלאכה אסרו אותה חכמים שמא יבוא לאפות ע"כ וכן בתקיעה ס"ל דהיא שבות כדמשמע בפ"ב מה' שופר וכן דעת הרמב"ן ז"ל והרב המגיד בספ"ה מהל' שבת.

אבל הר"ן ז"ל ברפ"ק דשבת כתב דלעיל הרי"ף היא דרדייה ותקיעה אין בהם שבות כלל והך דפ' כל כתבי דלא ירדה במרדה אלא בסמין אינו אלא משום דהוי עובדין דחול ולפיכך אי לא אפשר לשנויי בסמין ס"ל דעבדינן כדרכו במרדה ולפירושו ז"ל דהך דפ' כיסוי הדם דף פ"ד ע"ב תקיע' שופ' שאין ודאף דוח' שבת וספיק' דוחה י"ט ז"ל כחירוף א' של חוס' שם בחולין יע"ש והך דאיחא בס"פ אלו קשרים דפריך וליחקע ביי"הכ פי היכי דלידעו דשרי בקניז' ירק מן המנחה ולמעל' ומשני רב יוסף דאין דוחין שבות להחיר ז"ל דשבות דגמ' דרצא הוא דשמא יעבירו ד"א בר"ה ומ"ש דמשמע מלשון הרמב"ם דבנותן פת לתנור כדי שיקרמו פניה מבע"י דמותר לרדות במרדה כדרכו אינו ר"ל דס"ל כמ"ש הוא ז"ל לדעת הרי"ף דרדיית הפת אין בה משום שבות דליחא כדכתבינא אלא ר"ל דהרמב"ם ז"ל מסכים בדין דרודה כדרכו ומיהו כותיה ולא מטעמיה ומ"מ אין המשמעות מכרחת כמ"ש הר"ן די"ל דס"ל כמ"ש ה"ה ספ"ה דבנותן בהיתר נמי לא ירדה אלא בסמין וכשהוא רודה לא ירדה כו' דכתב הרמב"ם קאי נמי ארישא דמילתא אבל בשנוי מיהא מותר אף יותר משלש סעודות והרמב"ן ז"ל מחמיר עוד דדינו כשבת דלא החירו אף בסמין אלא מזון ג' סעודות.

העוֹלָה בידינו מזה דג' מחלוקות יש בדבר וכו', עיין שם באריכות.

גמ'. כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת וכו' ר' חידקא אומר ארבע. עיין בספר הישר חלק התשובות (סימן מה) בענין איסור אכילה בין מנחה למעריב בשבת. וז"ל: עוד זאת אדרוש לבני מלאים יאמץ כי יתחמץ לבני [על] חופרי גומץ ופורצי גדר לאכול בין תפלת המנחה לתפלת ערבית ומפיקים מגן בגאווה, והלא לא כן עשו אבותיכם. ויש ללמוד מזרייתות וממדרש אגדה דאמרין החם השותה מים בין השמשות גוזל את החיים ואת הממים, ומעשה אירע בלויתר וזא מעשה לידי סכנה וכן שמעתי מאבא מורי ג"ע. ויש מדרשים שכתוב בהן מעיין, ואיתא להא ואיתא להא. ובקושי החירו ערב יה"כ לאכול סמוך לתפלת ערבית ומיקנו וידוי קודם שיאכל וישתה משום שכרות גם בנ' באב שחל להיות בשבת ונדחה החירו בקושי.

וראינו שכתב רב שר שלום גאון מתא מחסיא שתקנו לומר צידוק הדין על שם שנפטר מרע"ה באותה שעה. וגם אין רגילין לעסוק בתורה בין שמי התפלות משום חכם שמת [וכו'] כל בתי מדרשות בטלין, אך אינו אסור אלא מנהג הוא לזכרון פטירתו, אלא שקורין מס' אבות וגומרין אותן חמשה פרקים כל מנחת שבת²⁶, אבל אכילה ושתייה לא תיקנו הקדמונים ומנהגם תורה היא, שלא הכל נכתב בתלמוד, שהרי כמה דברים קבלה בידינו כגון עיבור ומיקון תפלות וברכות ודברים הרבה למנהג נגיעות ופרישות. ואפילו לא היה קבלה בידינו היה לפרוש לכל יראי השם כ"ש [שלא] להנהיג במקום שלא נהגו. ודברים כאלו ע"פ מדרשים ותלמוד וכו', ומנהג שלא נהגו לפרוש אינו ראיה, ואי משום ג' סעודות יכול באספרמקי ומגדי.

גם נראה כי נתקנה סעודה שלישית בצהריים סמוך למנחה ואפילו לרב חידקא בתחלת המנחה, כדחניא ערבית מדיחין לאכול בהן שחרית, שחרית מדיחין לאכול בהן בצהריים, בצהריים מדיחין לאכול בהן במנחה, מן המנחה ולמעלה אין מדיחין. ופסקו דסעודה קטנה מותר לאכול במנחה גדולה. ואיכא שהות טובא בין אכילה למנחה קטנה. ואע"ג דאמרין פורס מפה ומצדיל, אקראי בעלמא. ובקשה מכאן אל תעשו מלכותנו אגודות אגודות כי מימי ר' שלמה אנו שומים וצדברים

שאין בהם ממש אל תקדימו את מקומו ואטו אגן קטלי קני באגמא אגן שלא לחוש לכבוד זקנו. אל נא אחי חרעו. ואל הנדיב ר' מרדכי אהובי ראש המדברים אני מזהירו, כאשר חפץ בחייו ובאהבתו, שלא יקל קולות שלא נהגו עד עתה כי בדבר הזה יטיל בינינו [מדינים כבדית] ארמון. ואם ישמע לקול אהביו, יהי חן המקום על יושביו, ושלום לו מכל סביביו, ושומע לי ישכון בטח ושאלן מפחד, ומה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, והיה הנזכר אחד ושמו אחד. ע"כ.

גמ'. שם. בדין נשים אי חייבות בשלש סעודות בשבת, עיין במרדכי (סימן שצ"ז, ובפ"ק דמגילה סי' תשפ) שז', שהשיב רבינו חם לרבינו משה מפונטיוזא, דנשים חייבות בשלש סעודות בשבת, אע"ג דהו"מ מ"ע שהז"ג, משום שאף הן היו באותו הנס של ירידת המן, שמשום כך נתקנו שלש סעודות.

ועיין רמב"ן ור"ן בסוגיין שכתבו על טעמו של ר"ת, שאין לורך בזה, שכל מעשה שבת האנשים והנשים שוים.

ועיין בשבלי הלקט (ס"ס ג) שז', בכתובות (סד ע"ב) מוכח שהנשים חייבות בשלש סעודות, ותימה שהרי מ"ע שהז"ג היא, וכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות, ונראה בעיני שעל כולם הוא אומר אכלוהו היום, ובין אנשים ובין נשים נהרגו באכילה זו. ע"כ.

ועיין בט"ז א"ח (סי' תרע"ח) שכתב שהפך דלחם משנה בשבת לכ"ע הוי מדאורייתא, כדיליף כאן מדכתיב לחם משנה. וגם שלש סעודות מדאורייתא. ע"ש. וכבר העירו [עיין בשו"ת מהרי"ל המוצא בפיסקא הבאה] דמדברי הראשונים הנ"ל מוכח להדיא דהוי רק מדרבנן, דהא בדאורייתא לא אמרין דנשים חייבות משום שאף הן היו באותו הנס. כמ"ש התוס' (פסחים קח ע"ב).

ועיין בשו"ת האלף לך שלמה (חאו"ח סי' קיד) שנשאל, למה לא נהגו הנשים להקפיד על לחם משנה בשבת, והשיב, שאף שהפמ"ג כ' בשם הר"ד אבודרהם שגם נשים חייבות בלחם משנה שאף הן היו באותו הנס, הנה אין דבריו נראין בזה, ומנהג הנשים נכון, דבשלמא גבי ד' כוסות ומגילה ונ"ח שתיקרו המזוה היא לזכרון והודאה על הנס עצמו, שייך הטעם שאף הן היו באותו הנס, אבל בלחם משנה אין זה להודאה על הנס, רק זכר למה שירד ביום הששי לחם משנה שזהו

²⁶ מכאן נראה שהיה חמנהג בימיו לומר כל חמשה פרקים בכל שבת ושבת.

עדות וחקרון על יום השבת וא"כ הוי רק כשאר מצות. לכן אינן נוהגים כהר"ד אבודרהם ומנהגן תורה היא.

ובהערה הוסיף: שאף שהר"ן [בסוגיין] הביא טעמו של הרד"א בשם ר"ת, ואח"כ כ' דבלא"ה כיון דאתקש שמירה לזמירה ונשים חייבות בקידוש היום ד"ת, הוא הדין לכל חיוצי שבת, וכי, שגם זה אינו מוכרח, ובכה"ג י"ל קים לי כהפוסקים בהאי ולא קים לי בהאי, שמיון דר"ת לא כ' טע"ז אלמא דלא ס"ל כהר"ן אלא דוקא לזמירה איתקש ולא לשאר מילי וקיי"ל כוותיהו שאין חיוצ לנשים מכת ההיקש וכו'.

עיי"ש.

ולענין אשה ששכחה להזכיר מעין המאורע בצהמ"ז, אי חזרת לראש בצהמ"ז, כדין האיש, עיין בשו"ת ר' עקיבא איגר (סימן א) שו"ת, שכליל אי' דפסקה שהנשים חייבות במצה, מהיקשא שכל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, אם שכחו לומר יעלה ויבא, וכן בשבת אם שכחו לומר רצה והחליטנו, נריכות לחזור, שמיון שמחוייבות במ"ע דקידוש היום מהיקשא דזכור ושמור, וממילא כל חיוצי דשבת בכלל, וכמ"ש הר"ן בפ' כל כתבי, ממילא אם שכחו להזכיר מעין המאורע נריכות לחזור ולברך. ע"כ.

ובן פסק בשו"ת יגל יעקב (תאו"ת סי' כב), שאשה שטעמה ולא הזכירה רצה והחליטנו נריכה לחזור, אך בפסק אם הזכירה או לא א"ל לחזור, בציורף הספק דשמא נשים אינן חייבות בצהמ"ז מה"ת אלא מדרבנן. ע"ש.

אמנם בכף החיים (סי' קפה ס"ק כד) כתב שהנשים שטעמו ולא הזכירו מעין המאורע בצהמ"ז בשבת או בליל יו"ט אי' דפסקה אינן חוזרות, ואע"פ שחייבות לאכול מצה בליל אי' דפסקה, כיון שיש ספק אם חייבות בצהמ"ז מה"ת כמ"ש בש"ע (סי' קפו) לפיכך אין להן לחזור. ע"כ.

גמ'. שם. בשו"ת מהרי"ל (סימן כד) שאל השואל בדין ערב יום טוב שחל להיות בשבת, היכי דשכח ולא עבד סעוד' ג' עד אחר מנחה [קטנה] אם מותר או מצוה לעשות? בפת או אם צריך לעשות? במיני תרגימי? בלא פת. וכתב שהיה דעתו נוטה לעשותה בפת, אף על גב דהא דאמרינן הלכה כרבי יוסי בערב שבת [פסחים ק, א], היינו דווקא היכא שהתחיל שלא יפסיק ולאחמולי אסור [כדעת בה"ג בחוס' שם ד"ה אין], שמא הנ"מ ע"ש או ערב י"ט שחל בחול, אבל ערב יום טוב

שחל בשבת יבא עשה דחוב שלש סעודות, למאן דמחייב בפת, וידח' סברא דלחיאבון שהיא דרבנן, דאי הוי דאורייתא הוי ליה להפסיק אפילו אם התחיל כמו בערב פסח.

והשיב: ומה שנסתפקת אם יש לעשות ג' סעודות בפת בעי"ט אחר מנחה קטנה, וכתבת דג' סעודות לידחי חי'אבון דרבנן, דע דג' סעודות נמי דרבנן וקראי דג' היום, אסמכתא, וראיה מדפסק ר"ת דנשים חייבות בג' סעודות שאף הן היו באלותו הנס, והך סברא לא מהני אלא למצוה דרבנן, כגון מגילה וחנוכה וד' כוסות, דאל"כ מצוה וסוכה נמי יתקן מהאי טעמא כדפי' החוס' [פסחים קח, ב ד"ה הוי].

וכתבת דהלכה כרבי יוסי בע"ש היינו דווקא שלא יפסיק אבל אחמולי אסור, הא נמי ליחא אלא לדברי הלכות גדולות [מוצא בחוס' פסחים ק, א ד"ה אין], אבל רובא דרבנן פסקי דמותר להתחיל בע"ש ועי"ט, כדפסק רשב"ם, אלא המרדכי מיישב ה"ג ומסיק דלהכי ראי' דלהכי ראי' להחמיר שלא להתחיל.

והיבא דאישתלי כמו שכתבת ולא עבד ג' סעודות קודם מנחה קטנה, כדאי הם יתר רבותי' לסמוך עליהם בשעת הדחק ולעשות השחא בפת ולאכול מעט חיה מלמיעבד במיני תרגימא [כלומר מלמיעבד במיני תרגימא או לסמוך], דמיני תרגימא היינו מעשה קדירה דמוכח מתוספתא, ודלא כרשב"ם [פסחים קז, ב ד"ה תרגימא, וכן ברש"י שם] דפי' פירות ובשר בלא לחם, או לסמוך על השורטוב"ל דקודם חלות, וכל זה החירו ע"י הדחק בערב פסח שחל בשבת. אבל שאר עי"ט נראה דפת עדיף. ועוד רגילין להמחין הרבה במו"ט לי"ט אחר השיכ' קודם שיאכלו ויקדשו, כי אינו מוכן כל דבר, מה שאינו כן בליל פסח שצריך למהר בשביל החינוקות והאפיקומן. עיי"ש.

גמ'. ושניהם במקרא אחד דרשו ויאמר מישה אב'אדו היום וכו'. עיין בשו"ת באר יצחק (חלק אה"ע סימן ב) שעמד בשיטת הרמב"ם דפסק (פ"א מהלכות שבעות) דנשבע להתענות בשבת אין השבועה חלה, דהא הש"ך (יו"ד סי' רע"ו ס"ק י"א) כתב דגם שיטת הרמב"ם דשבועה חלה על מה שאינו מפורש בתורה רק דאחא מדרשא, ומבואר ברמב"ם (הלכות שבת פ"ל) דאחילה בשבת הוא מצד מצוה עונג דוקראת לשבת עונג, וז"ל רק דברי קבלה, ועל דברי קבלה הא קיי"ל דחלה שבועתו כמו ביו"ד (סי' רל"ט)

בנשבע שלא לקרות המגילה לחלה השבועה, א"כ ז"ע אמאי כתב בנשבע להחזיקו בשבת דאין השבועה חלה.

ובותב: ולולא דברי הרמב"ם (ה' שבת שם) י"ל דאחילת שבת נפקא לן מהא דאכלוהו היום דדרשינן מזה בשבת דחייב לאכול ג' סעודות, אך לא מניינו זה ברמב"ם שימנהו במ"ע, ובע"כ מוכח דז"א רק אסמכתא כמש"כ הא"ר באו"ח (סוף סי' קס"ז) ע"ש. אך י"ל דהא כתב הרמב"ם (ה"ש בפ"ל) דזכור ושמור

נחפרשו ע"י הנביאים שנאמר וקראת לשבת עונג לכן הוי' סעודת שבת כמו דאורייתא ממנא, דהנביאים פיי' בזה להפסק דזכור ושמור.

גם י"ל דזה דומה למש"כ רש"י במ"ק (י"ד ע"ב) גבי עשה דיחיד דכתיב אבל יחיד עשי לך ופי' הרא"ש שם (סי' נ') דזהו כדאמרינן בעלמא עד דלא אחא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירא ואסמכינה אקרא עיי"ש, וכן י"ל בזה. ע"כ.

דף קיח ע"א

גמ'. מזון ארבע עשרה לא יטול מן הקופה. ורש"י שם. בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד א' סימן קמו) נשאל על דברי רש"י שכתב אבל כשיש לו מזון י"ב יטול, דהיה לו לומר אבל כשיש לו מזון י"ג נמי יטול.

והשיב דהשמיענו רש"י דיש חלוק גדול בין יש לו י"ג ליש לו רק י"ב דביש לו י"ג שחסר לו רק סעודה אחת לבקר דששי שאז חולקין הקופה יחנו לו דמי הסעודה החסרה לו בע"ש השני ויאלץ באחור קצת דאחר שיחנו לו יקח הסעודה ויאכלנה וביש לו רק י"ב שיחסר לו גם ללילה דע"ש שהקופה לא תחלק עד למחר ומוכרחין ליתן לו בע"ש זה יחנו לו עתה השמים. אך זה לבד אינו נוגע כ"כ דיקשה דמיון דיטערו ליתן לו מהקופה בע"ש השני מדוע לא יחנו לו עתה ויאכל שלא באחור דלא מסתבר שבשכיל הרווחת זמן דדבר מועט כזה לא יחנו לו עתה, אבל הוא מחמת דיוצא מזה ממילא חלוק אחר דכשיש לו י"ג לא יחנו לו אלא אחת ולא יהיה לו לשבת אלא שתי סעודות אבל ביש לו רק י"ב שנותנין לו עתה יחנו לו שלש סעודות כדי שיהיה לו גם סעודה שלישית לשבת.

והמעם הוא פשוט דהמוס' ב"ב דף ט' כתבו דבשכיל סעודת שבת אין לו להתחיל לטול אבל בשכבר צריך לטול נטל גם כדי לסעודת שבת עיי"ש, וברור שאין כוונתם שאם נטל פעם אחת מצדקה נטל אחר זמן אף שיש לו י"ד סעודות בשכיל סעודה השלישית דשבת דזה לא מסתבר כלל אלא דכל שבוע הוא דין בפני עצמו שאם יש לו בשבוע זו י"ד סעודות לא יטול אף שכבר נטל אחת פעמים מן הצדקה. ולכן כשחסר לו רק סעודה אחת שבשכיל סעודה זו אין צורך שיחנו לו בע"ש זה אלא בע"ש השני כדלעיל שנמצא

שכבר עברה השבת ואין שייך שיחנו לו ע"מ שעבר שכבר אין צורך לו בסעודה ג' דשבת העברה אין נותנים לו רק סעודה אחת החסרה לו עתה. וליתן לו עוד סעודה בשכיל סעודה ג' דשבת הבאה, הא עתה אין נותנים לו כלל בשכיל שבוע הבא שיחשב כדצריך לטול שיוכל לטול גם לסעודה ג' דשבת, ומאד שנטל בשכיל העבר אין שייך להחשיבו נטל גם לענין שבוע הבא כדלעיל. אבל כשחסר לו שתי סעודות כגון שיש לו רק י"ב שמוכרח לטול בע"ש זה דפרש"י שהרי לא תחלק עוד עד שיגיע ע"ש נמצא שהוא עתה הצריך לטול שלכן יכול לטול גם לסעודה ג' דשבת.

וז"ל מש"כ רש"י כשיש לו י"ב יטול משום דכשיש לו י"ג אף שנטל אינו כדין יש לו י"ב שנטל כמו מי שאין לו כלום דנותנין לו גם לשבת דמי שיש לו י"ג הוא כדין חדש דאף שנטל אינו נטל אלא סעודה החסרה ולא לשבת.

וי"ש לפ"ז ראה מפרש"י זה דאף לרבנן נותנין בצריך לטול עוד סעודה גם לשבת ולא אמרינן שיחנו לו רק י"ד ויאכל מאי דבעי למיכל באפוקי שבתא בשבתא והוא כדקובר הר"ש ספ"ח מפאה ולא כדקשה הפרישה עליו צו"ד סי' רנ"ג והביאו הט"ז בסק"ב משום דרש"י והר"ש מפרשי דמיון שהוצרך למרץ אליבא דר' חידקא דהא מני ר"ע היא חזר בו לגמרי מחירוויס הראשונים אף אליבא דרבנן. וזהו כוונת הט"ז שכתב שלא עיין הפרישה בהסוגיא שהוא בפרש"י דהסוגיא שלכן יש חלוק בין יש לו י"ב ליש לו י"ג ולא קשה עליו השגת נקט"כ דמפרש"י ודאי מוכרח כהט"ז. ולהרמב"ם בפ"י המשנה בפאה שם אה"נ שחולק על הר"ש וכן יחלוק על רש"י ולא יהיה להרמב"ם חלוק בין י"ב לי"ג

דברתייהו לא יתנו לו אלא מה שחסר ולא יחירה לשבת. ע"כ.

גמ'. עשה שבתך חול ואף תצטרך לבריות. עיין שו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן קפא) ח"ל: שאלה, מה שכתב הרמב"ם (פ"ה דשבת) דישראל על הפתחים להדליק נר של שבת שזה בכלל עונג שבת, קשה, והרי אמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ולמה לא כתב הטעם מפני שלום הבית.

תשובה: איברא דמשום עונג בעלמא לא ישאל על הפתחים (אע"ג דלעיקר סעודה אפשר שישאל כדי שלא יתענה בשבת) אבל מוסף עליו הגר דאיכא עונג ושלום ואילו היה אומר הרמב"ם משום שלום הוה קשיא לן דטעמא דשלום בכל לילה איחיה לכך הניח טעמא דשלום דידוע והוסף מדיליה דאיכא נמי עונג שבת ונ"ע אי אמרינן נר ביתו עדיף (שם כ"ג:) של כל לילה. ע"כ.

עיין עוד מג"א (סי' רס"ג ס"ק ד' ה').

גמ'. קערות שאכל בהן ערבית מדיחן לאכול בהן שחרית וכו'. צדין הדחת קערות לאחר סעודה שלישית, עיין בש"ע (סימן שכג ס"ו) שפסק לאסור, וכתב המשנה ברורה (שם בס"ק כח) שאם יודע שיצטרך להן כגון שרוצה לאכול עוד פעם לאחר סעודה שלישית מותר להדיחן. אמנם המאירי בסוגיין כתב שאין להדיח קערות מן המנחה ולמעלה אפילו אם רצה לאכול, כי אין חיוב אלא בשלש סעודות.

וע"ע בתוס' ר"ד כאן ח"ל: שחרית מדיחן ואוכל בהן בצהרים וכו', פירוש אפי' כרבנן נמי אחיא, שאע"פ שאין חייבים אלא בשלש סעודות, מ"מ אם הוא רוצה לאכול ארבע רשאי הוא להדיחן, ונקט התנא כל עתות הסעודה שבני אדם רגילים לסעוד בהן. ע"כ. והתפארת שמואל כתב, בצרייתא איתא, שחרית מדיחן לאכול בהן בצהרים, בצהרים מדיחן לאכול בהן במנחה, והמחבר (הרא"ש) השמיטו, וכתב, בשחרית מדיחן לאכול בהן במנחה, ומשום דלא קי"ל כרבי חידקא, אלא כרבנן שהחיוז הוא בשלש סעודות, ומ"מ לא היה צריך להשמיטו, משום שהצרייתא איירי במי שירצה לאכול גם בצהרים. וכן הרי"ף הביא הצרייתא כנורחא. ע"כ. וכ"כ הקרבן נתנאל שם (אות ט).

עמוד ב'

גמ'. כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו וכו'. עיין בשו"ת מנחת אלעזר

ח"ד (סי' מה) שכתב זה ח"ד: הנה ראיתי בשו"ת נפיתת בדבש הספרדי (סי' כג), שאוסר לימוד העיון בשבת, מפני שמייגע את עצמו, ומונע עונג שבת. והביא בשם המאירי שבת (ק"ח) שכו' ח"ל: בירושלמי אמרו, כמה מענגו מר אמר בשינה, ומר אמר בת"ת. ולא פליגי כאן בתלמיד כאן בצעה"ב. ופירשו זה רבותי וז"ל שהתלמיד מענגו בת"ת וצעה"ב בשינה. עכ"ל המאירי. והרב בעל נפיתת בדבש כ' ע"ז ח"ל: ואני אומר היפך הדברים, שהתלמיד ששונה כל השבוע מקיים בשבת עונג שינה, שלא יהיה שכלו נלאה יותר מדאי, שודאי שהוא טורח לו הרבה והנה מכבדו בשינה. אבל צעה"ב שמחזק כל ימות החול בעסקו במו"מ ודאי שראוי לו להחזק מעט בשבת בת"ת וכו'. ועוד האריך שם והביא מהמד"ר (וכ"ה באמת בש"ע סי' ר"ז בהגה בשם ירושלמי), שהת"ת יתענגו יותר בעונג שבת, וצעה"ב שאין להם פנאי בכל השבוע יעסקו בשבת בת"ת. ואח"כ כ' שם בנפיתת בדבש, באופן שלמדנו מד' המאירי דת"ת מענגו בשינה מטעם שהחזקתו בחורה בעיון עמוק לא עונג הוא לו. עכ"ל ה' נפיתת בדבש. ונבהלתי משתומם איך יוכל המי להכחיש את החי לכתוב כן בשם המאירי, נגד מה שהביא בסמוך לשון המאירי שכתב בפירוש להיפך, שהתלמיד מענגו בת"ת וצעה"ב בשינה, כנ"ל. ואיך יוכל לכתוב בשם המאירי להיפך. אחמאה מאד. עכ"ל. וסיים: איך שכתב או במזיד הביא להיפך ממ"ש המאירי מפורש, ובמחכת"ה אין טעמו לנפיתת בדבש בזה, וכל דבריו אינם אלא דברי חימה. ע"כ.

גמ'. שם. עיין במשנה ברורה (סימן רמז סעיף א) שכתב: בגדר מנוח זו יש ג' מאמרי חז"ל בזה (א) הא דאמרו דצריך לענגו בדגים גדולים וראשי שומן ותבשיל של חרדין שזה היה מאלל חשוב בזמניהם וכן בכל מקום ומקום לפי מנהגו יענגוהו במאכלים ומשקים החשובים להם עונג [ולפי שכן] הסתם רוב בני אדם עיקר עונגם בצער ויין ומגדנות לכך איתא בסימן ר"נ ס"ב דירצה בצער ויין ומגדנות כפי יכלותו. (ב) הא דאמרו דאפילו דבר מועט שעשאו לכבוד שבת קיים מנוח עונג שבת ואפי' כסא דהרסנא (היינו דגים קטנים מטוגנים בשמן) (ג) הא דאמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות וחילוק כל אלו המאמרים הוא באופן זה דהיינו למאן דאפשר ליה צריך לכבדו כפי יכלותו ומי שהשעה דחוקה לו ביותר היינו שאין לו רק מזון ב' סעודות לשבת בזה אמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ואינו מחויב לא בג' סעודות ולא בכסא

פסד"ז, ועכ"פ לא עדיף מהלל של ר"ת. ולכן נ"ל שבאמת לדין מותר להפסיק באמצע הפרק דפסד"ז לשאל לאדם נכבד ולהשיב שלום לכל אדם. עיי"ש.

גמ'. הקורא הלל בכל יום הרי זה בחרף ובגדף. עיין בשו"ת צ"ח אליעזר (חלק י' סימן יב בשולי המכתב) ביאור בדברי רש"י.

גמ'. מימי לא עברתי על דברי חבירי יודע אני בעצמי שאיני כהן וכו'. ותוס' שם.

עיין דרכי משה א"ח (סימן קכח אות א') שחמה הא בפי' אחא בכתובות (דף כד ע"ב) שישראל הנושא בפיו ומצד ברכת כהנים עובר בעשה, ופירש רש"י, שנאמר כה חברו את בני ישראל, אחס ולא זרים, ולאו הבא מכלל עשה עשה.

ועיין מ"ש מהרש"א והמגן אברהם (סימן קכח סק"א) בזה. אולם הב"ח (רי"ש סימן קכח) כתב למצד, שאיסור עשה לר הנושא בפיו בברכת כהנים, אינו אלא בנשיאות כפים בדרך הכהנים, וכמו שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. אבל ברכה בלא נשיאות כפים אפילו אם הוא עולה לדוכן ומצד אין בזה איסור כלל. ורבי יוסי לא היה נושא בפיו, ולכן כתבו המוספות שלא ידע רבינו יצחק מה איסור יש בדבר. ע"כ.

ובשו"ת כתב סופר (חלק אורח חיים סימן יד), וכן בקף החיים (סימן קכח סק"ח), תירצו, שזה שאמרו זה הנושא בפיו עובר בעשה, זהו דוקא כשמתכוין לקיים מצוה לצדק את ישראל כמו שנצטוו הכהנים, אבל אם אינו מתכוין לשם מצוה ברכת כהנים, אלא כאדם שמצדק את חברו, אין בזה איסור. ע"ש.

וע"ע בשו"ת רבי עזריאל (ח"א-א"ח סימן יד) שכתב: על עיקר קושית תשו' כתב סופר [סי' י"ג י"ד על הר"י] לא ידע מה איסור יש בזה העולה לדוכן אם לא משום ברכה לבטלה] למה לא יכול לצדק הזר כמו בנשים במ"ע שהז"ג לר"ת, נלענ"ד לחלק בפשיטות דאלל הנשים הוא רשות גמור ולא שום שינוי מצוות השי"ב רק רצוי לחיוב למי שפטרו השי"ב אבל הכא באמת נותה התורה שיהי' מצרכים ומתצרכים מכוונים זה כנגד זה ועיין בחולין מ"ט ע"א והכהנים מצרכים והישראלים מתצרכים חר זה משנה הסדר ממחצית למצד זה אינו כ"כ רשות גמור שיהא ראוי גם לצדק כנלע"ד פשוט. ע"כ.

וע"ע בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן ריד) בזה.

דהרסנא ומי שיש לו ממון כדי לקנות מזה מזון ג' סעודות ויותר מזה קצת מחויב להוציא אותן על שבת כדי שיקיים ג' סעודות וכסא דהרסנא וה"ה מי שאין לו כלום והוא מוטל הכל על הנדקה הרי הגבאים מחויבים ליתן לו ג' סעודות וכסא דהרסנא עכ"פ ובאדם נכבד הכל לפי כבודו וכמו שנבאר ביו"ד בסי' רנ"ג. ולא אמרינן בזה עשה שבתך חול ואל תצטרך לצריות דלא אמרינן הכי אלא במי שעדיין לא נצטרך ליטול אבל מי שכבר בא לידי מדה זו לפשוט ידו וליטול נותנים לו הכל כנ"ל [ובמקומות שנוהגין הגבאים לקבוע לעניים רק שתי סעודות ולא הסעודה ג' לאו שפיר עבדי ועכ"פ בימות הקיץ בודאי יחרו בזה] ולזה בא השו"ע לומר דאם יש לו גם מעט משלו צריך לדחוק עצמו לכבד ולענג שבת כראוי כיון דאפשר לו ויש צידו להוציא ע"ז ולא סגי בכסא דהרסנא לחוד ולזה קיים דינמנא בשאר ימים מהנאותיו כדי שיהא נשאר לו זה לכבוד שבת. ועיין בט"ז ומוספות שבת ושאר אחרונים שכתבו דאף מי שהשעה דחוקה לו ביותר שהוא פטור מדינא מסעודה ג' וכסא דהרסנא מ"מ נכון מאד שיראה להשתדל להיות עכ"פ מן הכת האמנעית דהיינו בקיום ג' סעודות וכסא דהרסנא, ע"כ.

גמ'. יהא חלקי מוגמרי הלל בכל יום וכו'. בשו"ת השיב משה (חלק אורח חיים סימן ג') הוכיח מכאן שבזמן חכמי התלמוד עדיין לא פשט המנהג לומר פסוקי דזמרה לפני תפלת שחרית, מפני שאינם חובה.

ובותב שם שהמחבר (סי' נא ס"ה) שבי' שצין המזמורים שאל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם, ובאמצע הפרק שאל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, אזיל לשיטתו, כי בגמ' (ברכות יד) אחא בדיא גבי הלל בימים שאין היחיד גומר בהם את ההלל, פוסק אפי' באמצע הפרק לאדם נכבד. וכ"פ הב"י בש"ע (סי' תכז ס"ד). ומכיון שהמחבר פסק שם (סי' תכז ס"ב) שהלל של ר"ח א"צ ברכה, אין להוכיח מכאן לפסוקי דזמרה, דשאני פסד"ז שמצדק לפניהם ולאחריהם. משא"כ לד' הרמ"א שם שבי' שנוהגים במדינות אלו לצדק, ומשום דפסקינן כמ"ד שצריך לצדק, ואעפ"כ מותר לפסוק לשאל מפני הכבוד אף באמצע הפרק, וה"ט משום דהוי מנהגא ולא חובה, ה"נ פסד"ז שבדאי שאינו חובה, וגם לא נתפשט המנהג בזמן חכמי הש"ס לאומרים, מדאמר ר' יוסי יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום, ואמרינן התם דהיינו פסד"ז. ש"מ שלא הכל אמרו

גמ'. שם. ראה במאסף דגל התורה משנת תרפ"א (סי' יא) במאמרו של הרה"ג ר"צ עפשטיין (מח"ס תורה תמימה) וכן בספרו תורה תמימה (נשא ו, כג) שכתב דאין כוונת ר' יוסי, שהיה עולה לדוכן בנשיאת כפים, רק לדרשה בעלמא, כי כן המנהג שהדרשן עומד על הדוכן והוא מקום גבוה, ור"י מרב ענוותנותו אמר כן, שאינו ראוי לעלות ולדרוש לאחרים, אמנם אם יאמרו לי שאדרוש לא אעבור על דבריהם. והוסיף שם שמאז בהקדמת רבינו ירוחם הנדפס בקושטא בשנת רעו שמציא את דברי ר' יוסי הנ"ל בשינוי מלה אחת, כי תחת הכתוב לפנינו יודע אני בעצמי שאני "כהן" העתיק הוא, יודע אני בעצמי שאני "כדאי". ולפי"ד כוונת ר"י אחיא כפשוטו, יודע אני בעצמי שאני כדאי לדרוש בפומבי, ובכל זאת אם יאמרו לי חבירי עלה לדוכן לצימה לדרוש אני עולה, עיי"ש באריכות.

גמ'. שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן מא) שכתב לפשיטות שאין שום איסור לישראל לבדוק את בנו או תלמידו בצרכת כהנים, שהרי אינו נושא כפיו, ואינו מכיין לקיים מצות ברכת כהנים.

אמנם בספר תורה תמימה פרשת נשא (פרק ו' פסוק כג, אות קלא) כתב, ויש להעיר על מה סמכו העולם לבדוק איש את אחיו בנשיאות ידים על ראש המתברך, כמו שנוהגים כן בצרכות חתנים, והרי סדר ברכה זו מיוחד רק לכהנים, ולזרים יש בו איסור עשה. ושמעתי מאיש אמונים שהגר"א מוילנא בירך את הגאון רבי יחזקאל לנדא המו"ז דוילנא, בשעת חופתו, והניח ידו אחת על ראש רבי יחזקאל בשעת הברכה. ושאלוהו על ככה, והשיב, שלא מנינו ברכה בשמי ידים רק לכהנים במקדש. חולת זה לא ראיתי מי שיעיר בזה, והיא הערה נפלאה, ודוחק לומר שכל עיקר מצות נשיאות כפים אינה אלא בעשרה, משום דהוי דבר שבקדושה (מגילה כג ע"ב), שזהו רק אסמכתא בעלמא, כמו שכתב הר"ן מגילה שם. ע"כ.

וע"ע בספרו תוספת ברכה (פרשת נשא עמוד ל') שכתב, שנראה לו בכוונת הגר"א הנ"ל שבהנחת שמי ידים על ראש המתברך יש בזה איסור עשה, שנאמר כה תברכו, אחס ולא זרים, ולא הכא מכלל עשה עשה, וכמבואר בכתובות (כד ע"ב). אבל כמדומה שהרבה חכמים ופוסקים אינם מזהירים בזה, ובצרכותיהם מניחים שמי ידיהם על ראש המתברך.

ועיין בספר פחד יצחק (מערכת ברכה דף נד ע"ג) שכתב, ראיתי מדקדקים שלא לבדוק לתלמידיהם בשמי ידים על ראשם, ואומרים שעושים כן כדי שלא לקשר מדת החסד עם מידת הדין (שהימין חסד והשמאל גבורה שהיא מדת הדין), ואני נהגתי לבדוק את מי שנשוי אשה בשמי ידים, בעדו ובעד ביתו, ולפניו ביד אחת, אבל לבחורים העוסקים בתורה בשמי ידים, כי התורה מסייעתם במקום אשה. כך מצאתי. והניי רואה מנהג טוב שהחכמים יצרכו לתלמידיהם והאבות את בניהם עם שמי ידים, כמו שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וכן ראוי לעשות על דרך הסוד, וכמו שכתב הראשית חכמה (שער היראה פרק ד'), וסמך לזה מהזוהר פרשת וארא וכו', הנה מבואר שטוב ויפה לבדוק בשמי ידים. ע"כ.

ובן היעב"ץ בסידורו כתב, שיש להקפיד לבדוק בשמי ידים, ושכן היה נוהג מר אביו הגאון החכם נבי.

גמ'. שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן מא) שכתב לפשיטות שאין שום איסור לישראל לבדוק את בנו או תלמידו בצרכת כהנים, שהרי אינו נושא כפיו, ואינו מכיין לקיים מצות ברכת כהנים.

ועיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן מא) שכתב, שחמה על הנו"ב, ושכן מעשים בכל יום שהאבות מצרכים לכהנים, והרבנים לתלמידים ולשאר כל אדם, בצרכת כהנים כולה.

גמ'. שם. עיין בשו"ת הרשב"א (חלק ז סימן כא) שכתב, שגם גרושה ועודה תחתיו ויש לו בנים ממנה מהו לעלות לס"ת במקום כהן.

תשובה כהן שנושא אשה בעצירה זרעו מחולל אבל הוא אינו מחולל אבל כופין אותו ואפי' בשוטים עד שיגרש וכדאמ' ביבמות (דף פ"ח) דאם לא רצה כופין אותו שנאמר וקדשתו אפי' בעל כרחו וכל שלא גירש אין נוהגין בו קדושה דתנן בצבורות בפי' אלו מומין (ד' מ"ה) הנושא אשה בעצירה פסול עד שידיר הגאה ונראה דאפי' גרשה ואפי' מתה פסול עד שידיר

הנאה מהנשים שאסור בהן ושדור על דעת רבים כדי שלא יוכל להחירו חכם וכדאיחא החס בגמ'.

ובהג"ה שם צ"ח לדברי החלקת מחוקק (סי' ה') בכהן פלוג דכה שמוחר בגרושה (והוא דלא כב"ש). ולענין שאר מלות כהונה מה דינו אם נחשב חר או לא נשאר בנ"ע. ואמנם לענין נשיאת כפים אפשר דאין למנעו מטעם שכתב החוס' דלא ידע ר"י מה איסור יש בזה העולה לדוכן, יע"ש, ובשו"ת מהר"ט ח"א סי' קמ"ט בד"ה ותמה אני לענין דברי החוס' הנז' ושם בעקרי הדברים שהשיב על המקילים בקדושתו של אהרן בטענת דברי הריב"ש בסי' נ"ד דכהנים שבזמנינו אין להם כתב היחוס אלא חזקה לבד דזה אינו טענה אלא לגבי אחרים כגון שזולו בו אבל לגבי עצמו אין כאן ספק דאסור בכל נשים הפוסלות בכהונה דמאחר שהחזקו אבותיו וגם הוא עצמו בכהנים הרי המה נאמנים על עצמם יותר ממאה עדים וכן נראין דברי הרשב"א שאין לחלק בזה בין כהני זמנינו לכהני הש"ס, עיי"ש.

גמ'. תיתי לי דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש. עיין שו"ת מהרש"ל (סימן ע"ב) שמשמע ממשמעות הגמרא שאין זה אלא ממדת חסידות. והוסיף להוכיח כן, ממה שאמרו במדרש (ויקרא רבה פרשה כ"ז) אמר רבי ברכיה, מלך בשר ודם משגר פרוטגמא (אגרת מלכות) למדינה, מה עושים כל בני המדינה, עומדים על רגליהם ופורעים את ראשם (מגלים ראשם), וקוראים אותה באימה וצירא ברתת חיע, אבל הקדוש ברוך הוא אומר לישראל, בני קראו קריאת שמע, ולא הטרחתי עליכם לקרות לא עומדים ולא פרועי ראש. משמע שאין איסור לקרות בפריעת הראש, אלא שלא החמיר עליהם. ע"כ.

ועיין בשו"ת שנות יעקב חלק ג' (סימן ה') שדחה ראיה זו, שהרי מקיים עוד המדרש שם, אמר הקדוש ברוך הוא, לא הטרחתי עליכם להחייג בהרים ולהביא קרבן מן החיה שאינה ברשותך, אלא מן הבמה שהיא ברשותך. ובדאי שאסור להקריב קרבן מן החיה, וכמו שאמרו בנזחים (ל"ד ע"א) בקר ואין אמרתי לך ולא חיה. וכן יש לומר לגבי קריאת שמע בפריעת הראש שהיא אסורה. ע"ש.

ועיין טורי זהב (סימן ח' סק"ג) שהביא מה שכתב מהרש"ל בתשובה הנ"ל, שאין איסור מן הדין בגילוי הראש, וכתב על זה, ונראה לי שיש איסור גמור בזה מטעם אחר, שמכיון שעכשיו חוק הוא אצל העכו"ם

שחיקף ומיד כשיושבים מסירים מעליהם הכובע שעל ראשם, אם כן זה נכלל בדין ובחקותיהם לא תלכו. ע"ש.

ועיין בזה בשו"ת נטע שורק (חלק אורח חיים סימן ב'), ובשו"ת מהר"ם בריסק חלק א' (סימן ח'), ובשו"ת נחלת בנימין (סימן ל'). ובשו"ת תשורת שי חלק ב' (סימן ל"ח).

וע"ע בספר אורח חיים להגאון ממונקאטש (סי' כה סק"ב), וכן בספרו נימוקי אור"ח (סי' ב) הוכיח שהוא מן הדין ולא מידת חסידות, ע"פ דברי הט"ז אור"ח (סי' מו סק"ב) שכתב שהזכרה עוטר ישראל בתפארה תקנו על הכובע משום שצריך לכסות ראשו בכובע מוכח בע"כ דהוא מדינא, דאם לא כן איך יצרך בשם ומלכות, ותקנו חז"ל ברכת עוטר ישראל בתפארה, ובע"כ הוא דת יהודית ולא ממידת חסידות, ע"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת האלף לך שלמה (חלק א"ח סימן ג) בענין גלוי הראש, ותמלית דברי השולח לחלק בין ח"ח לאחר, דדוקא ח"ח אסור לילך בגלוי הראש ולא אחר דבת"ח שייך הטעם דהשכינה על ראשו.

וכותב הגרש"ק דאין נראה כן דא"כ מחזי כיוהרא וגאווה וכל המחגאה דוחק רגלי השכינה וא"כ שוב השכינה מסתלקת הימנו ולמ"ל לכסות ראשו ובעיקר שורש הדבר אם כי כבר דשו בו רבים אעפ"כ לא אמנע מלחוות דעי גם אני בעזה"י לדעתי יש חילוק בין גלוי כל הראש למקצת הראש דמה דאמרין דלא ילך ד"א בגלוי הראש דמשמע פחות מד"א מותר היינו רק במקצת גלוי הראש בזה אסור רק ד"א תחת אויר השמים הא פחות מד"א מותר אבל בגלוי כל הראש אסור אף פחות מד"א וכן משאחז"ל בשבת קי"ח חיתי לי וכו' היינו נמי רק בגלוי מקצת הראש זה הוא רק מדת חסידות אבל כל הראש מדינא אסור וכן מ"ש במדרש גבי ק"ש דלא הטרחתי עליכם לקרות פרועי ראש הכונה נמי מקצת הראש דהנה ידוע דכוונת האדם עיקרו במוחו תליא מלתא חיה יעיד החוש שאם האדם מלובש איזה משא על המוח אזי כבד עליו לכיון כראוי בשכלו ואך אם יסיר המשא מעל מוחו יוכל לכיון דעתו יותר ולכן בק"ש דבעי כונה הוא ס"ד שיהי' קורא בגלוי הראש היינו המוח ומקצת הראש יהי' בגלוי שיוכל לכיון יותר לכך אמר דגם זה אינו מטריתם בזה אבל בגלוי כל הראש אסור מדינא ובה יתיישבו כל המקומות הנראין כסותרין וכו' ע"כ.

ובשורת אגרות משה (חלק א' ח' סימן א) נשאל
בדין מסוי מקצת הראש לענין לילך ברחוב
ולענין ברכה. והביא השואל דברי האלף לך שלמה הנ"ל,
ובאגרות משה מאריך מאוד לפרש דבריו.

ולבסוף מסיק דאף לדעת הגרש"ק נראה שהוא רק
במסוי פחות מרוב הראש דיסבור דרובו ככולו
גם לדין זה וכשהרוב מגולה הוא כמגולה כולו אבל
כשהרוב מכוסה גם לדידה ליכא שום זהירות. ובמחנה
מנומנס כיון שהאיסור נאמר על ראש מגולה ומחנה אינו
כרוב אין להחשיב זה מגולה ואין לאסור אף לדעתו. אבל
אולי אף בזה חושש לאסור משום דא"ל לנמנס ונריך
שיהיה הרוב מכוסה ואף שגם באיסור דרבנן הא מקילין
במחנה אף שא"ל לנמנס כדמנינו בעירובין מ"מ אולי
החמיר לחוש כיון שלענין ברכה והזכרת השם הוא לכבוד
השם לא רצה להקל אף שהוא ספק איסור דרבנן,
וממילא חש להחמיר גם בהליכה אף שהוא רק ממדת
חסידות כדי שלא לחלוק ולכן אולי מנריך שיהיה הרוב
מכוסה, ואיסור דחוק העכו"ם ודאי ליכא אף רק
במיעוט מכוסה אם אף נחשב זה בעיני בני אדם לראש
מכוסה.

ולכן למעשה הרוצה להחמיר ולחוש לדעת הגרש"ק
נריך לכסות רוב ראשו שהוא כרוב הכובעים
וציראמולקעס הגדולים. אבל לדינא אין מחוייבין לחוש
לדעתו כיון שהיא דעת יחיד ובפרט שהוא רק באיסור
ממדת חסידות אף שעתה שכבר נהגו ישראל יש לדון
בזה כעין איסור, משום שלא היה המנהג להחמיר יותר
מהראוי לפי הגמ' והש"ע ולכן אם אף מכוסה באופן
שנקרא שראשו מכוסה רשאים לילך ברחוב ואף לברך
וכמו שעושין כן הרבה ואין להחשיבם ח"ו לקלים.

ובצד דין נדר שנהג שלשה פעמים אין לאסור דכיון
דהזכר בגמ' ובש"ע שכן ראוי לנהוג לכל אדם
עושה בסתמא רק לפי הדין שנאמר בזה דהוא רק למדה
טובה שראוי לכל ישראל לנהוג במדת חסידות זה ולא
נחשב זה לקבלת נדר דרך דבר שהזכר שנהגו כן ח"ה
וראי ה' אם התחיל אחד לנהוג כן בסתמא אמרינן שהוא
בג' פעמים לקבלת נדר אבל לענין גילוי הראש שבש"ע
נאמר זה לכל ישראל שנהגו כן אף שהוא רק מצד מדת
חסידות אין להסתפק כלל בנדר אלא ע"ד הש"ע עושה
שהוא רק למדת חסידות. ע"כ.

וע"ע בדברי האלף לך שלמה, בשו"ת זין אליעזר
(חלק ה' סימן 1).

גמ'. שם. המג"א (סי' ז"א) כתב שאף לילך ד'
אמות הוא רק ממדת חסידות, ותמהו האחרונים
ממ"ש איהו גופי' (בסי' ז') דמדת חסידות אפילו פחות
מד' אמות, משמע שלילך ד' אמות הוא איסור. ועיין
במחצית השקל וציד אפרים למרח דבריו. ובשו"ת אגרות
משה (שם) כתב למרח, דלילך ד' אמות אף שיעקר הדין
הוא ממדת חסידות אבל כבר נהגו כל ישראל להתנהג
במדת חסידות זה אפילו אנשים פשוטים אבל מדת
חסידים להיחידים המתנהגים בחסידות וכן לכל ח"ה יש
להחמיר שלא לילך בגילוי הראש אפילו בפחות מד'
אמות. ולדינא יש לאסור אפילו בישיבה מצד חוק
העכו"ם כהט"ז, והמג"א משמע שפליג על הט"ז וז"ע
בטעמו, ואולי בישיבה אף המג"א יודה לאסור משום
חוק העכו"ם שכן עושין כשיושבין לאכול או בחבורת
אנשים בעלמא להסיר הכובע אבל בהלך אין דרכם
להסיר הכובע ולכן אין לאסור ההלך משום חוקי
העכו"ם, ואולי סובר דחוק העכו"ם נחשב רק בעת
התפלה דרק אז הוא חוק שלהם להסיר הכובע אבל
בישיבה אין מסירין מצד חוק העכו"ם אלא להקל
בעלמא, והט"ז סובר שגם זה נחשב חוק כיון שנמשך
להם רגילות זה מצד חוק העכו"ם שלהם שבלא כובע
הוא יותר חשיבות, ולכן אף שלישיבה בעלמא אין להם
חוק עכו"ם להסיר הכובע יש לזה דין חוק עכו"ם
לאסור, ועדיין לא מבזרר טעם המג"א לע"ד ויש לאסור
כהט"ז. ע"כ.

גמ'. שם. בזהר הקדוש פרשת בלק (דף קפ"ז
ע"א) אמרו, לא ילך ארבע אמות בגילוי הראש,
משום שאור השכינה למעלה מראשו, וממשיך לו חיים,
ועל זה נאמר ושמן על ראשך לא יחסר. ובזה"ק פרשת
פנחס (דף רמ"ה ע"ב) אמרו, אסור לתלמיד חכם ללכת
ארבע אמות בגילוי הראש, משום שנאמר מלא כל הארץ
כבודו, ומכל שכן שאסור לברך ולהזכיר השם בגילוי
הראש. וכ"כ הרמב"ם בספר מורה נבוכים (ח"ג פרק
נ"ב) שגדולי חכמינו היו נוהגים להימנע מלגלות ראשם
מפני שהשכינה חופפת וסוככת אותם.

גמ'. שם. בשו"ת שמחת כהן חלק ב' (סימן ג')
נשאל אודות הלבושים כיפה קטנה מאחרי ראשם,
ואינה נראית כנגד פניהם, האם יש למנוע עלייתם לספר
חורה עד שימקונו היפה שמיראה כנגד פניהם, והשיב,
שאינו רואה בזה חופפת כל כך. שמה שמחכמה מצד
הפנים מחגלה מצד העורף, ולכן ראוי להימנע שילכו
עם כיפה יותר גדולה, ואם אי אפשר, אין ראוי בגלל כך

הי פסיעה אחת אסור ליכנס בו, ולכולי עלמא תחת השמים אסור גילוי הראש בלכתו ארבע אמות, דאי לא תימא הכי הוה ליה למימר: ולזה הסכים (הרי"ף) [הר"פ], אלא בבית הכנסת דאין ליכנס כן. ויש למחות על זה. עיי"ש באריכות.

ובסיק: והיותר נכון אצלי הוא יוצן במה ששמעתי, שפילי הישמעאלים חס ושלום עצירת גשמים בעולם והתפללו ולא נענו אומרים שהפילי הגדולים הם פורעים ראשיהם ומתפללים. ויש שעושים יותר הכנעה במקום סודר נאה שנותנים על זוארס, עושים סודר של מנעלים קשורים זה בזה ומניחים על זוארס במקום הסודר ומתפללים בהכנעה [ראה בשו"ת חתם סופר חו"מ סי' קנ"א], כך שמעתי מאבא מארי זלה"ה שראה שעשו הפילי הגדולים צירושלם בזמן עצירת גשמים, ועם כל זה לא נענו עד שהוצרכו להכריחו להתפלל, והוציאו הספר תורה לרחובת של עיר ויצאו חכמי ישראל, וישמע אל ויענס ולא נכנסו העירה אלא בגבורת גשמים, ויצאו כל גדולי האומות לקראתם, ויצא השר ופירש עליהם על הספר תורה שלא יתקלקל מרוב הגשמים ונתקדש שמו הגדול. כך שמעתי מפי אדוני אבא מארי זלה"ה שראה בעיניו.

במצא שכשהם בצער משפילים עצמם ופורעים ראשם, והוא דוגמת מה שאמרו בגמרא [שבת י, א] כי איחא שלמא בעלמא לביש ומחכסי [ומחטטף ומנלי] אמר הכון לקראת אלהיך ישראל. (אי) [כי] איכא צערא בעלמא (פשוט) [שדי] גלימיה (פכר) [ופכר] ידיה ומנלי אמר כעבדא קמיה מאריה. הרי שכשיש צער חס ושלום בעולם צריך לבזות עצמו ולפרוע ראשו כדי שישמע אל ויעננו. וזהו פירוש מאמרם זלה"ה מה עשיתי לך ומה הלאהיך, שלא הבאתי עליך צרות תכופות כדי שתצטרכו לקרות קריאת שמע ותפלה פרועי ראש, דוגמת המלך ששולח פרוצדגמא שלו למדינה שהוא מאמר המלך לגזור גזירות על בני המדינה, והם קוראים אותם בפריעת ראש ובכפיפת קומה לקבל עליהם גזירותיו, אמנם אני לא גזרתי עליכם גזרות שתקראו אותם פרועי ראש מחמת צרה, אלא נזיתי שתקראו קריאת שמע שהוא מאמר שלי וקבלת מלכותי בשבתך ציתך ובלכתך בדרך, ולא הטרחתי אתכם שתקראו פרועי ראש ולא עומדים על רגליכם, מפני שאינה גזרה רעה שאני גוזר עליכם אלא לטוב לכם, כך יש לפרש דברי חז"ל כדי שלא יקשה על ההיא דמסכת סופרים. וכבר כתבתי הנכון דההיא דמסכת סופרים הוא כשעושה כן

למונעם מלעלות לספר תורה, פן נגרום להם שיפסיקו בכלל לבוא לבית הכנסת ולהתפלל. ע"ש.

גמ'. שם. עיין בספר מגן גבורים (סימן ז"א אות ג') בשם המאירי, שהנוהגים בבואם לבית הכנסת להסיר הכובע שבראשם מחמת החום, ונשארים בכיפה קטנה שעל ראשם, כאשר הם עומדים בביתם, וכך הם קוראים קריאת שמע ומתפללים, בודאי שדבר זה נחשב לחופפה, הוציא ואין דרך לעמוד כן בפני גדולים. ע"כ. וכן פסק במשנה ברורה (סימן ז"א סק"ט).

גמ'. שם. עיין בכור שור בחידושיו כאן, שהביא ד' המג"א שהוכיח מיומא (דף כה) דעמידה מותרת בגילוי הראש, ודחה שי"ל שהרמב"ם יסבור כתי' הב' שבתוס' שם, וס"ל שכשהמונה נטל המצנפת מעל ראשו היו חבדיו מכסים ראשו בידיהם וכו', ולכן העיקר לאסור בכל גוונא. ע"כ.

וע"ע שם שבמרמז אין בזה אפי' מדת חסידות, אלא שיש מדקדקים בזה גם בבית המרחץ. וכחב עליו החיד"א בבבא יוסף (סי' ב סק"ה) ונ"ל שאין להחמיר בזה כי היא חומרא יחירה הרבה. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת מהריט"ץ החדשות (סימן ר) שאלה. ילמדנו רבינו, אם אסור ללכת בגילוי הראש ארבע אמות. דיש מי שדרש דמותר ללכת ולנטייל בשווקים וברחובות בימי הקיץ, מהא דאיחא בבית יוסף סי' ז"א: כתב הכולנו סי' י"א דף א' ע"ב, כתב הר"ם שאינו אסור לילך בגילוי הראש כמ"ש בפרק כל כתבי מימי לי דלא סגינא ארבע אמות בגילוי הראש, רוצה לומר שזו מדת חסידות. הרי שאינו אלא משנת חסידים דנערא דגופא קשה לן ומותר מפני החום הרב שלא ישבר המות.

תשובה. שמעתי וארגז על אלה התלמידי חכמים שחורי הראש שמחפשים בבית יוסף למצוא דעת איזה מקל להקל על ידו ולצטל הלכה, ולהיות מרבעם חוטאים ומחטיאים את בני ישראל למודי ה' ההולכים אחרות יושר כי ישרים דרכי ה', וילמדו ללכת אחרות עקלקלות אפילו בשבתות ובימים טובים וכובעם בידם ויוצאים חוץ למקומות ערוב, כן אחת ה' אלקים, וכי מדת חסידות שהם נהגו בו מודיין להו לעוזבו חס כי לא להזכיר, כל שכן שכבר התפרש דלא מיירי אלא במרחצאות או במקומות המטונפים שאסור להרהר בדברי תורה, או במקומות מכוסים, ועל זה כתב (הרי"ף) [הר"פ] שבבית הכנסת שהוא מכוסה אפילו

מנחה שלמד כל המורה שכתב ושבע"פ. כי לבד משמעות הקראי איננה בקידושין דף ל' שלימדו אבי אביו מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדות ומפורש שם שחייב, ומה שמסיק ולא כזולתו בן דן שלימדו הכל הוא רק לענין החיוב שעל האב ללמד לבנו יותר מהחיוב שעל האחרים הוא מקרא כמפורש ברש"י שכתב מכאן ואילך ילמוד הוא לעצמו. ובדאי לעצמו שכתב רש"י הוי ע"י רב ומורה ולא אפשר ללמוד עצמו בלא למוד מרב ומורה וכ"ש קודם שכתב הש"ס שהיה צורך לקבלה איש מפי איש, אבל הכוונה שמשנה תלמוד הלכות ואגדות שיהא האב לאחרים שכולן מחויבין ללמוד בחנם. ע"כ. ועיין שם באריכות.

ובמסיק: וקיום מנחה למוד כל המורה יש בלימוד הדף היומי שהרי ילמדו במשך ז' שנים כל הש"ס ולכן הוא ענין גדול מאד.

תוס' ד"ה אימא ה' בעי'אות. עיין בשו"ת אבני שיש (חלק א' סימן קד) ח"ל: נדרשתי לחוות דעתי אם היבס חייב במנחה עונה ליצמחו כשאר נשים או אם יש לו נד פטור מהירושלמי שהביאו החוס' בשבת קי"ח ע"ב בד"ה אימא ה' בעילות יע"ש, והשבתי בפשיטות דודאי חייב בשארה כסותה ועונתה מדאורייתא כשאר נשים ומשנה שלימה שנינו בפי' החולץ דף ל"ח וכו', עיי"ש באריכות.

ובכוונת הירושלמי כותב: כוונת הירושלמי פשוטה דנפלו לר' יוסי ה' יבמות וכל א' קיים בה מנחה יבוס וגרשה וכל א' נחעברה מביאת יבוס שאם הייתה כוונת הירושלמי לומר דיבס פטור ממנחה עונה למאי הלכתא מתוך לה בה' יבמות חסגי ליה בחדא יבמה שבה עליה זולת ה' בעילות ונטע וכו' ואם תיקשי ליה למימרא דר' יוסי מנחה עונה לא קיים מימא יבמה הואי ולא מיחייב במנחה עונה ומדמוקי לה בה' יבמות ש"מ דגירש כל א' אחר ביאה ראשונה דאם לא גירשה יהיה חייב במנחה עונה כל ימי עיבורה והם דברים פשוטים, ע"כ.

דף קיט ע"א

בזמן הזה לענין זה דין ת"מ כמו לענין ליטרא דהבא. וכותב: האי דינא לאו בפירוש אחמר אלא מכללי אחמ' דעל מה שפסק הטור [חושן משפט] והש"ע בס"י ט"ו דמא' להפוך בזכות תלמיד חכם וכחז הסמ"ע שם ס"ק

מחמת שאין לו דוגמת פוחת, שבגדיו פרומים וראשו פרוע שאין לו, אבל העושה דרך הכנעה לפני המקום אפשר לומר דשפיר דמי. אמנם לכל הפירושים יש למחות ביד אלו ההולכים דרך טיול בשווקים וברחובות פרועי ראש ואינם עושים דרך הכנעה ושפלות אלא דרך גאווה וגודל לבב והוללות וסכלות, ויש למחות בידם כי עזות פנים הוא, כמו שכתבנו והיא דהוא יוקא דעבר בפני ר' עקיבא וחכמי ישראל פרוע ראש ובדקו אחריו ומא'ו שהיה ממזר ובר הגדה, משם נלמוד למחות בידם. ע"כ.

גמ'. תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשליח מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן. בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן קי) השיב להר"ר שמחה עלברג, שהזמינו לסיום מס' שבת בשיעור של דף היומי, ח"ל: קבלתי הזמנת כתר"ה לסיומא דשבת בשיעור של דף יומי שלומד כתר"ה בצהמ"ד דלעירי אגו"י בחצורה של ת"מ אשר היה בראוני להיות בלומא חדא בשמחה של מנחה עם כתר"ה והמסייעים החשובים, וגם הא שמחת סיום מסכתא הוא לא רק על המסייעים אלא על כל לומדי תורה כמפורש בשבת דף קי"ח דאמר אב"י תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשליח מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן אף שאב"י משמע שלא סיימה. ואף שרש"י פי' ע"ז שאב"י ראש ישיבה היה ומשמע דרק על רבו של המסייעים איבא מעלת שמחה זו דאל"כ לא היה צורך כתב כאן שהיה ראש ישיבה, מ"מ שפיר יש למילף שגם לת"מ אחרים יש עכ"פ שמחה כשמסייע צורבא מרבנן אף שאינו תלמידו דאם לא שייך כלל לאחרים גם לרבו אין טעם שיהיה עליו מנחה לעשות יו"ט אבל כיון ששמחת למוד תורה אף של אחד הוא שמחה של כל ת"מ שייך שעל הרב שגרים זה וסייעהו בלמודו יהיה מעלה לעשות גם יומא טבא. אבל הייתי טרוד במנחה אחרת ולא היה אפשר לפני לבא.

עוד כותב שם: והנה בדבר עכס למוד הדף יומי שהנהיג הגאון ר"מ שפירא זצ"ל ונתקבל בעולם הוא ענין גדול דהא לבד עכס מנחה למוד תורה שמקיים בכל מה שלמד אף רק מסכתא אחת כל יומי, הרי יש

גמ'. תיתי לי דכי אתא צורבא מרבנן לקמאי וכו'. עיין בשו"ת שבות יעקב (חלק א' סימן קמד) בהא דאמרינן שגריכין להקדים דין של ת"מ, אם גם בזמן הזה יש דין ת"מ לענין זה או דלמא דאין

והוא הדין לגבי איסור עוה"כ. וכבר דנו הפוסקים בדבריו.

ועיין בשו"מ משכנות יעקבמקארלין (סימן קיד) שכתב לפקפק על דברי הרשב"א ממה שאמרו כאן רב חסדא פריס סילקא מערב שבת להכין אותו לשבת, הרי מוכח שבשבת אסור אפילו על מנת לאוכלו לאלתר. עיי"ש.

גמ'. **עשר בשביל שתתעשר.** עיין בשו"מ אבקת רוכל להב"י (סימן ג) וז"ל: אשר שאלתני על דבר המעשר באזה אופן יפריש כו', ומה יעשה בו אחוץ דעתי הצרה בקצרה ואקדים ואומר כי אין ספק שלהיות ענין הפרשת מעשר מהממון דבר גדול מאד עד שאמרו חז"ל עשר מעשר עשר בשביל שתתעשר ומוחר לנסות במצוה הזאת להשי"ת ולעבור על לאו דלא חנכו כו' כמפורסם בפ"ב ממסכת שבת ובכמה מקומות בחלמוד ובקום עשה למ"ד עקימת שפחים הוי"א מעשה בנסהדרין פרק ארבע ממות. לכן צריך לדקדק בעשיית המצוה הזאת עד דבעידנא דקא מעקר לאו דלא חנכו ליחסיים עשה דבפיך זו נדק' כמו שדרשו בפ"א דראש השנה, ולפי שיש אנשי' שמפרישין מעשר מממונם ולא כראוי כי מתחילה אין מפרישין מן הקרן עד שירויחו ומה שירויחו אין מפרישין מן הרווח רק מה שירויחו יותר על הוצאתם מאחיל' ושחיה ולבוש ושאר הדברים הצריכין לפיזור ומהמוחר יפרישו. לזה אני אומר כי אינן יוצאים בזה ידי חובתן כי צריך בתחלה כדי שיהיה מותר לנסות השי"ת בו ושחיה בזה למעל' העושר שיעשה חשבון מכל אשר יש לו גם מהקרן ומכל עשרה יפריש אחד לא פחות ולא יותר ואם ישאר אחרי מותר שאינו מגיע לחשבון עשרה יניחו בריס לבדו ולא יערבנו עם השא' ואחר שהפריש מהקרן יסתחר במעותיו ובכל חצי שנה יעשה חשבון ויראה מה שהרויח יותר על כל אשר פזר בדברים הצריכים לבית כמו שאמר ויקח מעשר כמו שאמרנו.

ואם ירצה עוד לעשות יותר ימתין לעשות חשבון עד סוף השנה ויפריש מהרויח חמישית אחרי שבתחלה הפריש מהקרן וכן כתוב בהדיא בירושלמי במעשרות שנה ראשונה לקרן מכאן ואילך בכל שנה ושנה חומש לרויח והם שני עשורין כענין שאמר יעקב וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך עכ"ל. וע"ע שם באריכות.

גמ'. **והביאו לפניו שלחן של זהב וכו'.** בדרכי תשובה (ס"ס קמא) הקשה מגמרא דכאן על

ד' ונראה דאין לת"מ בזמנינו דין זה. אכן הב"ח פסק דלענין זה חבת התורה והמנוה במקומו עומד להפך בזכותו ולזה נוטה דעת הש"ך שם בס"ק א'.

ומביא שם ראה מהא דאיתא כאן והוא מקור הדין בב"י שם, אמר רבא חימי לי דכי אתא נורבא מדרבנן לדינא קמאי לא מזגינא רישא אבי סדיא עד דמהפינא בזכותיה ע"כ, ונורבא מרבנן פירש"י פ"ק דתענית דף ד' ע"א היינו בחור חריף וא"כ אף דבזמן הזה אין דין תלמיד חכם ממש מ"מ עכ"פ יש להם דין בחור חריף.

שוב כתב: אף ללא נעלם ממני שהב"ח השיג על הב"י בזה וכתב שאין מסוגיא זו ראה כלל דאם יהיה מקור הדין מהאי סוגיא א"כ ליכא אלא מדות חסידות, ככל חימי לי דהתם, אבל מצוה לא שמענו עכ"ל. אבל כבר השגתי עליו בספרי ישועת יעקב דא דהא חד מהני חימי לי דקיימתי שלש סעודת בשבת והתם ודאי מצוה איכא דאיתא בא"ח סי' רנ"א ועוד דאף אי נימא דממדות חסידות קאמר היינו בזה דלא מזגינא רישא אבי סדיא אבל להפך בזכותיה ודאי מצוה איכא אפי' בזמן הזה דלא גרע מבחור חריף וכמ"ש.

וביזן שכן הוא לענין מהפך בזכותיה א"כ גם בזה דינא דאקדומי דינא הכי שהרי הטור והש"ע בר"ס ע"ו מדמו אלו הדינים להדדי שהרי כתבו חז"ל צריך להקדים דין ת"מ אפי' בא לבסוף וכן מצוה עליו להפך בזכותיה הרי דשניהם שקולים הם. ובפרט לפי מ"ש הב"ח דהטור הוציא דין זה מדתני רב יוסף ר"פ שבעת העדות צדק תשפוט עמיתך עם שאתך בחורה ומצות השתדל לדינו יפה יפה וכן היא גירסת הסמ"ג יפה יפה כפל חד יפה למשרי תגרא וכפרש"י אידך יפה להפך בזכותיה מה שיכול עכ"ל לפ"ז גם הש"ס מדמי שני הדינים להדדי. ע"כ.

גמ'. **רב חסדא פריס סילקא.** הרשב"א בתשובה חלק ד' (סימן עה) פסק להחיר לפרר לחם לפני התרנגולים בשבת, משום שזה שאמרו האי מאן דפריס סילקא חייב משום עוה"כ, זה דוקא במחתכו דק דק כדי לאוכלו למחר, או אפילו לבו ביום לאחר שעה ויותר, אבל לאוכלו מיד מותר, שלא אסרו על אדם לאכול מאכלו חמיכות גדולות או קטנות, וכענין שאמרו (שבת עד ע"א) שמוחר לבדור אוכל מתוך פסולת על מנת לאוכלו לאלתר, אף על פי שבאותו זמן עזמו יש חיוב חטאת כשזורר להניח לאחר זמן, ואפילו הכי לאלתר מותר,

שכתבו בזה"ל: דויכולו לא מצינו על הכוס אלא במפלה, כדאמר בשבת (ק"ט:), ולא נחקן על הכוס אלא להוציא בניו ובני ביתו, ע"כ. ובש"ס חתם סופר (קובץ תשובות סימן י) נשאל, המקדש על הפת, וכבר יצא ידי חובת אמירת ויכלו במפלה [כמבואר בש"ע או"ח סי' רס"ח ס"א], וגם כל בני ביתו כבר יצאו ידי חובתם, אם להפסיק בזה בין נטילה לברכת המוציא, בשלומא אם בני ביתו לא יצאו ידי חובתם עדיין, וכל לומר ויכולו, דאיכא סבירא דלא מיקרי הפסק באמירתו כדי להוציאם אבל כשגם הם כבר יצאו, בזה יש להסתפק.

והשיב: פשוט הוא דמוחר לאומרו, לנוסח ברכת הקידוש כך היא, אחר שכבר נהגו כמו שכתבו חוס' [פסחים ק"ו ע"ב ד"ה מקדש], והרא"י מרשב"ס [עיי"ש ד"ה דחציצה] כבר ראית בעיניך, אך חשבת למשפט שהחוס' פליגי, ולא כן הוא, כי בזה לא פליגי, רק לפי מה דסבירא להו להחוס' [שם] לחלק בין הפסק דבין נטילה להמוציא, ובין ברכה לאכילה, לא הוה מצי למימר דהוכחת הש"ס הוא מויכולו, דקדיש אריפתא ואמר ויכלו, דזה אי אפשר, מיון דמנהג זה לומר ויכלו אצל קידוש לאפוקי בני ביתו ידי חובתם, זה לא הוכר בש"ס בשום מקום, ואיך יאמר סתם הו' מקדש אריפתא, ויהי' כוונתו על אמירת ויכלו, וחלי תניא בדלא תניא, אלא על כרחך ראיית הש"ס מעיקר הקידוש, ושפיר הקשו החוס', וגם רשב"ס מודה לזה שאין הרא"י מויכולו, ואפשר שבימי רב עדיין לא נהגו כלל, על כן לא מייתי רק מעיקר הקידוש, אלא שרשב"ס לא סבירא לי' לחלק בין הפסק דנטילה לברכה ובין ברכה לאכילה, ולמסקנא כתב מסבירא דנפשי' שאפילו ויכלו יאמר, דמיון שנהגו הו' הכל נוסח קידוש אחד ואין לשנות, וגם החוס' לא יחלקו על זה, לולי שסבירא להו אפילו בנוסח קידוש גופא אין להציא רא"י מהפסק בין ברכה לאכילה להפסק בין נטילה לברכה, ואם כן למה שנוהגים כרשב"ס לקדש אריפתא, הו' אין ספק דאומרים ויכלו. ע"כ.

גמ'. **לעולם יסדר אדם שילחנו בע"ש אע"פ שאינו צריך אלא לבזית.** מבואר בטור או"ח (סי' רנ"א) ובמחבר (שם סעי' א') דסעודת שבת לא סגי בזית, ומחוייב לאכול כביצה, והמג"א (שם ס"ק א') כתב דלאו דוקא כביצה רק יותר מעט מכביצה, והב"י שם כתב בשם הר"נ דס"ל ג"כ דסעודת שבת צריך כביצה, דאל"כ אינו מקיים מצות עונג כלל. ועיין במחזית השקל (סי' רנ"א וסי' תרל"ט ס"ק ט') שהקשה בסחירת המג"א דבסי' רנ"א מבואר דלא סגי

הסת"ס בתורת משה (ס"פ יתרו) שר', דדוקא למ"ד עושים כלי שרת של עץ, יש להחיר לעשות שלחן כשאינו שוה ממש בארצו ורחבו לשלחן בהמ"ק, דאי לא"ה לא שבת חיי לכל בריה, ויהיה אסור לעשות שלחן, אבל למאי דקי"ל שאין עושים כלי שרת של עץ, א"כ מותר להדיק לעשות שלחן של עץ, ולכן של מחכות אסור אפי' אינו שוה לשל מקדש בארצו ורחבו והי' קי"ל. ע"כ. עיי"ש.

גמ'. **ר' זירא מיהדר אזוזי זוזי דרבנן וכו'.** עיין להיעב"ץ בסידורו שכתב, שח"ס העוסק בעיון בשבת, הרי הוא מחלל שבת. וראה"י מ"ס כאן, ר' זירא כי חזי זוזא דרבנן אמר לא תחללוניה. ע"כ.

והחיד"א במחזיק ברכה (סי' רץ סק"ו) דוחה דבריו שהרי פרש"י, בזה"ל: מהדר אזוזי דרבנן, כשהיה רואה אותם זוגות וזוגות ומדברים בתורה, מחזר אחריהם ואומר להם במטותא מנכון לכו והתעסקו בעונג שבת, ולא תחללוניה לבטל תענוגים. עכ"ל. וא"כ אין זה אסור עכ"מ מחמת העיון בתורה, רק הוכיחם על שלא היו מפנים את עצמם גם להענוג בשבת. וכונן שם כי בעיר קושטא בזמן גדולי הדור שלפנינו, היו בכ"מ קובעים ישיבה ומפלפלים בש"ס. ושמענו כי הן עוד היום כה יעשו. וכן בעה"ק ירושלים ת"ו היו נוהגים כן בישיבת הפר"מ לפלפל בעומק הדין. וכן נהגו אחריו ראשי ישיבה הרבנים ז"ל שהיו מפלפלים בספיקא דדינא כפעם בפעם. והביא ד' הר"ן פ' אע"פ שכן דרך הח"מ לטרוח בלימודים ולנדד שינה מעיניהם אף בליל שבת. ע"ש.

וע"ע בשו"ת כנף רננה חיו"ד בקונטרס מין כנף (סי' מד) שהביא ג"כ ד' היעב"ץ, וכ' שאע"פ שהאחרונים דחו דבריו מההלכה, מ"מ יש להבחין בטעמו שאין זה משום שטירת העיון מונעת מעונג שבת, שמניעת העונג אינו חילול. אבל טעמו כי העיון היא מלאכת חכמה לברור אוכל מפסולת, כסוד המקובלים במלאכת בורר. והגם שאין זה להלכה, כמ"ש ר"ה (כט ע"ב) יצא תקיעת שופר שהיא חכמה ואינה מלאכה. ויהי חלקנו עם העמלים בעיון התורה בשבת, מיהו עכ"פ אין זמן ליל שבת כליל חול וכו'. ע"ש.

וע"ע לעיל דף קיח מה שהבאנו מדברי הנפישית בדבש ומ"ש הגאון ממונקאטש עליו.

עמוד ב'

גמ'. **כל המתפלל בע"ש ואומר ויכולו וכו'.** עיין חוס' פסחים (ק"ו ע"א) ד"ה זוכרהו,

דס"ל דאין לה ילפוחא גמורה, ואין חיוב שלה שזה עם חיוב ג' סעודות, ואפילו למ"ד דגס ג' סעודות שבת דרבנן וקרא דחלת היום אסמכתא הוא ג"כ מוכרח לומר דאין חיוב סעודה ד' שזה עם חיוב ג' סעודות.

והרב חיי אדם הלכות שבת כלל ח' אות ל"ו, כתב אשרי למי שמקיים סעודה ד' בפת, והיא נקראת סעודת מצות מלכה, ומי שא"ל לו לאכול פת עכ"פ יאכל מיני מזונות, והוא חיוב גמור ע"כ ע"ש, אמנם הגאון ר"ז ז"ל בש"ע סי' ש' הקל בזה טפי, ולא חשב סעודה זו אלא בשם מצוה מן המובחר, שכתב ח"ל אין צריך להקדים סעודה ג' בשביל שיאכל סעודה ד' כראוי שסעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד עכ"ל ע"ש, אך משמעות דברי הפוסקים אינו כן אלא ס"ל יש בה חיוב גמור כמ"ש חיי אדם אך אינו שזה חיוב שלה כמו חיוב ג' סעודות בין למ"ד ג' סעודות המה מן התורה בין למ"ד דרבנן.

ע"כ כן ודאי אסור לו להתענות ליל מוצאי שבת והרי זה מזלזל בכבוד שבת דאפילו אם הוא אנוס שאינו יכול לאכול כלל עכ"ל להתענות בו בקבלת תענית ודאי הו' זלזול ואסור, ואע"ג דנמצא בגמרא באמוראי שהיו מתענים גם בשבת ולא חיישי לזלזול, התם היינו טעמא דמתענה בשבת שאם יאכל היה נחלה בשינוי וסת שהו' תחלת חולי מעים ודמי לחולה שלא נתן לו הרופא לאכול כלום כדי שלא יזוק ואין כאן זלזול לשבת דאין כבוד השבת חפץ בזק עבדיו המקיימים הלכותיו ושומרים משמרתו. ע"כ.

גמ'. **שם.** השבולי הלקט (סימן ק"ל) הסביר זאת על פי הגמרא (פסחים ק"ג ע"א), שהדבר דומה למלך שמלווים אותו בצאתו, כשם שמלווים אותו בכניסתו. עיי"ש.

גמ'. **שם.** עיין בביאורי הגר"א (סי' ש"י) שמסמיכות המאמרים לעולם יסדר אדם שלחנו וכו', משמע שסעודה רביעית צריכה להיות בפת דוקא, כמו סעודת ליל שבת. וכן כתב בספר חיי אדם (כלל ח' סימן ל"ו), שסעודה זו שנקראת סעודת מלוה מלכה, צריך לקיימה בסעודת פת, ומכל מקום מי שאי אפשר לו לאכול פת בסעודה רביעית, יאכל מיני מזונות, והוא חיוב גמור. ע"כ.

גמ'. **שם.** לענין נשים בסעודת מלוה מלכה, עיין פרי מגדים (באשל אברהם סימן ש') שכתב, שלכאורה אפשר שאין הנשים חייבות בסעודה רביעית,

בבית, ודוקא לנאת ידי קידוש דבצי מקום סעודה סגי, משא"כ עיקר סעודת שבת, ואף דקידוש במקום סעודה נפק ג"כ מוקראת לשבת עונג, עכ"ל מחלקינן ביניהם, וכמס"כ המחזיק השקל (בסי' תרל"ט), וכן בשעה"מ (ה' סוכה) כתב ג"כ דסעודת שבת צריכה שמהא בכניסה ויותר, וקשה ע"ז מהא דכאן דמסדר שולחנו בע"ש אע"ג שאינו צריך רק בית, אלמא דסגי בבית, ע"ש.

ועיין בשו"מ באר יצחק (חלק אה"ע סימן ב) שחירץ דאינה סמירה לדברי הטור, משום דיל"ל דהא דמשמע בגמ' כאן דסגי בבית אינו רק בלילה וכמס"כ הרא"ש בפסחים (פ' ע"פ סי' ה') דמה שלא הי' אוכלים לא הי' מקפיד לפי שיכול לקיים שלש סעודות למחר, וכ"כ התוס' (שם ק"א ע"א) ד"ה ובקידושא דהכא כו' דיוכלו לקיים למחר ג' סעודות ע"ש, א"כ י"ל דהא דאמרו לעולם יסדר שולחנו אע"ג שא"צ אלא חזית היינו משום קידוש במקום סעודה, ומשום דקידוש לילה קודם לקידוש היום, ומחוייב לקדש בלילה, וכיון דאין קידוש אלא במקום סעודה, לכן צריך עכ"פ בית, דלמקום סעודה סגי לכ"ע בבית, אבל לנאת חובה סעודת שבת לא סגי בבית ויכול לקיים זה למחר, וכבוד היום קודם לכבוד לילה בסעודה, עיי"ש.

גמ'. **ע"פ** **יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת** וכו'. בשו"מ רב פעלים (חלק ג' או"ח סימן לה) נשאל באחד שרצה לעשות הפסקות בשביל תיקון עונות ורצה לעשות סעודה המפסקת בשבת אחר מנחה סמוך לערב שבה יפסיד סעודה רביעית אי צריך למעבד הכי או לאו.

והשיב: איחא בגמרא דשבת דף קי"ט אר"א לעולם יסדר אדם שלחנו בע"ש אע"פ שאינו צריך אלא לבית, ואר"י חנינא לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת, אע"פ שאינו צריך אלא לבית, וכתב הגאון ז"ל בסי' ש' דגס במוצאי שבת צריך שיהיה בית בפת דוקא כמו בע"ש משום דמימרא דר"א ור"ח נקיט להו בש"ס בהדי הדדי ש"מ דשויס הם בזה ע"ש, וכן הרמב"ם ז"ל בפ' ל' מהלכות שבת נקיט חרין הלכות אלו בהדיה ע"ש, מיהו אין ללמוד מזה דשויס הם בעיקר החיוב דאפשר לומר של שבת הוא חיוב דאורייתא ושל מוצאי שבת דרבנן, ומדברי רש"י בפרדס דף וא"ו משמע דאין חיוב סעודה ד' כמו ג' סעודות שבת ע"ש, ובאמת ג' סעודות שבת ילפי להו מחלת היום וסעודה ד' אין לה ילפוחא, ואע"ג דמצינו באחרונים שכתבו שגם סעודה ד' ילפינן לה מן המן, עכ"ל העיקר הוא כמאן

העונה אמן בכל כמו פותחין לו שערי גן עדן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל חקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן. מאי אמן אל מלך נאמן עד כאן. מזה משמע דקאי אצבור דוקא.

וכתב הכלבו צ"י הקדיש שמה שאמרו כל העונה וכו' הוא לענות עד יתברך שכן כתב ואחר כך עוני' אמן יהא ש"ר עד יתברך בכל כחם כמ"ש רז"ל העונה אמן יהא שמייה רבא בכל כמו מוצט' לו שהוא בן העולם הבא פירוש שישים כוונתו לכיון לענות אמן יהא שמייה רבא ומנאמי שיש בקדיש ז' תיב' וכ"ס אומיות כמו שיש בפסוק ראשון של בראשית ובפסוק שלפני עשרת הדברות ועל זה סמך בדרש כל העונה אמן יהא שמייה רבא כאלו נעשה שותף להק"בה במעשה בראשית וכאלו שמע עשרת הדברות מפי הדיבר לקיים מה שנאמר כח מעשיו הגיד לעמו על כן אמרו כל העונה אמן יהא שמייה רבא בכל כמו ומתכוין לדקדק בכ"ס אומיות מוצט' לו שהוא בן העולם הבא ומניין האומיות כ"ס ע"כ צריך לומר בכח ולפי זה הטעם צרי' לומר שלא לומר ולעלמי עלמייא כי יהיה בו כ"ט אלא לעלמי עלמייא עד כאן.

והנה לפי מה שכתבנו מן הגמרא ומן הכלבו ענייית הקהל היא עד עלמייא והיא ענייית למה שאמ' להם הש"ס יתגדל ויתקדש שמייה רבא עד ואמרו אמן עונים הם אמן יהא שמייה רבא כמו שאמר' א"כ לפי זה לא היה לו השליח צבור לומר אחריהם אלא יתברך וישתבח וכו' כי למה לו לחזור לומר יהא שמייה רבא מבדק שכבר הוא אמרו בתחלת הקדיש וכל זה הוא ענייית הקהל של הצבור אינו שייך כלל לשליח צבור. ועוד קשה שאפילו הקהל לא היה להם לענות אלא אמן בלבד דמוסב על מה שאמר השליח צבור יתגדל ויתקדש שמייה רבא. ובעניייתם אמן הרי הם כאלו אמרו יהא שמייה רבא וכו', עיי"ש באורך.

גמ'. שם. ז"ל הב"י (אורח חיים סימן נו): אהא דאמרינן שצריך לענות אמן יהא שמייה רבא בכל כמו. כתב ה"ר יונה בפרק מי שמתו (ברכות יג: ד"ה בכל כמו) כלומר בכל כח כוונתו ומפני שיש בני אדם שאין הכוונה שלהם מתעוררת אלא על ידי הכח אמר בכל כמו אבל אין צריך לתת קולות גדולות שיתלוצצו ממנו בני אדם וכן פירש רש"י בפרק כל כהני, בכל כמו בכל כוונתו והתוספות כתבו שם (ד"ה כל העונה) ר"י אומר דיש בפקיחתא במעשה דרבי ישמעאל בן אלישע כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ואומרים אמן יהא שמייה

אלא שלפי הטעם שהוצא בטורי זהב בשם שבולי הלקט שהוא ללוות המלך, יש לחייב גם הנשים. ע"כ.

ובתוספת מעשה רב (סימן ל"ט) כתב, שפעם אחת קבלה עליה אשתו של הגר"א מוילנא להתענות הפסקה, ולכן הפסיקה מלאכול לאחר סעודה שלישית בשבת, ותיכף אחר ששמעה הבדלה במוצאי שבת שכזה לישון. ויודע הדבר להגר"א, ושלח להודיע לה, שכל הפסקות שמעשה לא יכופר לה ההפסק של מניעת סעודה רביעית אחת, ואז תיכף קמה ואכלה סעודה רביעית. ע"כ.

וע"ע שם שהוצא מעשה רב בגדל החיוב של סעודה רביעית בכלל, שפעם אחת חלה הגר"א במוצאי שבת, והקיא, ולא אכל סעודה רביעית, ואחר שישן ונרגע, נזיה את בני ביתו העומדים לפניו שיראו אם לא עלה עדיין עמוד השחר, שיפררו לו כזית פת, ויאכלוהו בכך בעל כרחו, כדי לקיים מצות סעודה רביעית. ע"כ.

גמ'. שם. בספר חסד לאלפים (סימן ש') הביא מה שאמרו בזוהר הקדוש שכל מי שלא קיים סעודה רביעית כאילו לא קיים סעודה שלישית.

גמ'. שם. בספר קף החיים (סימן ל"א אות נ"ט) כתב, שצריך להקפיד לעשותה עד ארבע שעות מהלילה, והעושה סעודה רביעית לאחר מכן, לא עשה ולא כלום. ושלא כמו שכתב החסד לאלפים שזמנה כל הלילה. ובספר בן איש חי (פרשת ויחל אות כ"ז) כתב, שמה שאמרו עד ארבע שעות הוא למנוה מן המוצא, אבל בדיעבד עד חצות לילה יכול לקיימה. ע"כ.

גמ'. ב"ר העונה אמן יהא שמייה רבא מברך וכו'. עיין שו"ת דרכי נועם (חלק א"ח סימן יא) שאלת כששליח צבור אומר קדיש והצבור עונין אמן יהא שמייה רבא מבדק אם השליח צבור חוזר ואומר אמן יהא שמייה רבא או אינו אומר מלת אמן דהוי כעונה אמן אחר ברכותיו אלא יתחיל יהא שמייה רבא מבדק לפי שראית שהטור כתב וחוזר ואומר יהא שמייה רבא וכו' ובעל הלבוש כתב וחוזר ש"ס ואומר אמן יהא שמייה רבא ונסתפקת אמאן סמכין.

עייין שם באריכות וכתב שם שמפשט לשון הגמרא משמע דהאי אמן קאי אצבור דוקא, דא"ר יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמייה רבא מבדק בכל כמו קורעין לו גזר דינו וגו' ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן אפילו יש בו שמץ ע"א מוחלין לו וכו'. א"ר לקיש כל

רצא מברך בקול רם מבטלים גזרות קשות עכ"ל. נראה שצריך לענות בקול רם.

והבי אחת בספר הזוהר וגם כתוב שם טעם למה נתקן בלשון ארמי זה לשונו בפרשת תרומה (קכט:): תא חזי קדושתא דא לאו איהי כשאר קדושתאן דאינון משלשין אבל קדושה דא סליק בכל סטריין לעילא וחסא ובכל סטרי מהימנותא וחסר מנעולין וגושפנקי דברחלא וקליפין זישין לאסתלקא יקרא דקב"ה על כלא ואנן בעינן למימר ליה בלישנא דסטררא אחרא ולאחבא בחילא תקיף אמנ יחא שמיא רצא מברך בגין דיתבר חילא דסטררא אחרא ואסתלק ביקריה יקרא דקב"ה על כולא וכד אחר בקדושתא דא חילא דסטררא אחרא קב"ה אסתלק ביקריה ואדכר לבנוי ואדכר לשמיא ובגין דקב"ה אסתלק ביקריה בקדושתא דא איהו בעשרה ובלישנא דא על כרחיה דסטררא אחרא אחכפייא ואחר חיליה ואסתלק יקרא דקב"ה וחסר מנעולין וגושפנקי דשלאי תקיפין וקליפין זישין ואדכר קב"ה לשמיא ולבנוי זכאין אינון עמא קדישא דקב"ה יהב לון אורייתא קדישא למזרי בה לעלמא דאחי.

ומכאן יש להבחין כמה יש לכיון בקדיש וכמה יש להשתדל לענות אותו והכי מוכח עוד שם בפרשה הנזכרת (קסו): שכח זה לשונו ובגין דחמינא ליה יומא חד דדלג מאגרא חדא למשמע קדיש בהדי ציבורא סליק ברעמי למיסב ליה ברתי נפקו ציבורא מצי כמישתא ויהיבנא ליה ברתי דחמינא בדלוגא דא למשמע קדיש גברא רצא איהו באורייתא, ע"כ.

גמ'. ב"ה המבזה ת"ח אין רפואה למוכתו. עיין בדרשות חת"ס (דרוש לה' תמוז תקס"ט דש"ה מדה"ס), שפירש בזה עפ"מ"ש חז"ל (ברכות י"ב ע"ב ל"ב ע"א) המחפלו על חבירו צריך שיחלה עצמו עליו שנאמר ויחל משה, ונראה הענין דעפ"י שכל לא יובן איך יועיל תפילת זה על חבירו וכו', אבל הענין הואיל וכל ישראל נפש אחד, נמצא גם חליו של זה כואב לזה, והוא כאלו פיו של אדם מתפלל שירפא לו מכאב אצבעו, והיינו צריך שיחלה עצמו שיראה כאלו הוא עצמו חולה עליו, ועי"ז יקובל תפילתו כאלו מתפלל על עצמו, אמנם המצוה ת"ח עכ"ל אינו סובר שהוא נפש אחד וכו' א"כ אין רפואה למכתו שלא תועיל עליו תפילת ת"ח עי"ש.

גמ'. אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל פיהם של תשוב"ר וכו'. מכאן משמע דיותר גדול ת"ח של חינוקות של בית רבן יותר מלימוד ת"ח

הגדולים הלומדים בישיבה, וכ"כ המחנה אפרים בה' דקה (סו' סו' י"א) שיש יותר מעליותא בזה שלמוד חלמידים כל היום אשר בהכל פיהם העולם מתקיים ממה שילמדו עשרה ת"ח שעה אחת או חצי היום, יע"ש.

ועיין בשו"ת חיים ביד (סימן קד) שהביא מ"ש בס' מערי לב (ח"א דרוש כ"ה דנ"א ע"ד) שהקשה דמסוגיא זאת דקאמר אין העולם מתקיים אלא בשביל הכל חינוקות שב"ר למ"ש ר"פ לאב"י ידי וידך מאי אינו דומה וכו', דנראה מזה דלימוד תורה של חינוקות שב"ר עדיף ואילו ממ"ש בפ"ק דברכות ח' ע"א מ"ד ארוב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב ארוב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות והיינו דאמר ר"ח בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, ע"כ, ופירשו מוהרש"א והרי"ף דכ"כ וב"מ קטון וגדול שם הוא אלא שלומדים שם מקרא מדרש ולא עלה בידם הלכה דש"מ דלימוד ת"ח עדיף מחינוקות שב"ר.

ומזה הקשה ג"כ לדברי מוהרש"ד"ס בחדו"ה הלוי שפסק דלימוד חינוקות שב"ר עדיף מח"ת של ת"ח גדולים והביא ראיה מהך סוגיא דפ' כ"כ והרי ק' ממ"ש ארוב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות, ששם הוא לימוד חינוקות שב"ר כדברי מוהרש"א והרי"ף, וכדמוכח בב"ר ס' תולדות ע"פ הקול קול יעקב דכל זמן שחזרו על ב"כ וב"מ אם מצאחם שם חינוקות שב"ר מצפצפים בקולם וכו' יע"ש וכן פסקו דלימוד ת"ח של ת"ח גדולים עדיף מחינוקות שב"ר והניחו בחימא. עיי"ש.

גמ'. שם. עיין בית יוסף (אורח חיים סימן תקע"א) ח"ל: פשוט הוא דאין לך עוסק במלאכה שמים גדול מהם שעל הכל פיהם של חינוקות העולם עומד, ע"כ. וע"ע שם בשו"ת חיים ביד (סימן קכו).

גמ'. ב"ה עיר שאין בה חינוקות של בית רבן בחר"בין אותה. עיין בשו"ת חש"ך (חלק ג סימן קנג) שנשאל אי מלמד חינוקות חייב לפרוע מס המלך ושאר עולי המלכות המוטלי על הצבור או הוא פטור כדין חלמיד חכם. והשיב: הצבור חייבים להושיב מלמדי חינוקות ביניהם מתקנת יהושע בן גמלא כמו שמו' בפ' לא יחפור (כ"א ע"א) וכל עיר שאין בה מ"ת מחריבין אותה כמו שהוזכר בפ' כל כתבי (ק"ט ע"ב) וכיון שחובה זו מוטלת על הצבור להושיב מ"ת כמו

שהיא חובה עליהם להעמיד ש"ץ להוציא הרבי ידי חובתן לכל דבר שבקדוש' א"כ מאותו דין שהחזן פטור אע"פ שמדין ת"ח לא הי' פטור אם לא הי' ש"ץ, מאותו דין עצמו המלמד פטור ואין חיוב עליו בזה אלא"כ יש מלמד תינוקות אחר ואין בעיר כ"ה תינוקות שיכולין בני העיר לומר לו די לנו במלמד אחד אבל אם אין שם אלא מלמד אחד או היו התינוקות יותר מכ"ה וצריכין להושיב

מלמד אחר מן הדין או ריש דוכנא לסייע המלמד אותו דוכנא או המלמד פטורין, עיי"ש.

גבו'. שם. עיין בשו"ת מהריט"ץ החדשות (סימן לה) עד מחי נקראים תינוקות של בית רבן, ועיין שם שהאריך בגמריין.

דף קכ ע"א

מתני'. מציילין וכו' ועיגול' של דבילה וחבית של יין. עיין ספר הישר (חלק השבועות סימן סט אות ד) בענין סעודה שלישית בפירות ואם אשה חייבת. דיש לומדין מכאן דהמשלים שלש סעודות בפירות יאל [הובא בשבלי הלקט סימן ז"ג בשם גאון אחד ובשם רבינו יצחק בר' יהודה והר"ר ישעיה, ובר"ן ושאר ראשונים בשם יש אומרים], וגם אמרו שגם רבינו מורה ובא [קן] אך לא תלו [בן] ראייה זו. וק"ל אי משום הא לא אריא, דהא דקמני מציילין משום דבילה ויין נורף ג' סעודות של לחם הם, ובאים ללפת בהם את הפת או לקינוח סעודת לחם. ואע"פ שכבר הוציאו כל מלא ככרות ויכול ללפת בהם אפילו הכי החירו לו דבילה ויין משום תענוג. כדמציא [דף קי"ח ע"ב] הוציאו פת הדראה מצייל פת נקיה, אלמא אע"ג דאי אכיל פת הדראה נפק אפילו הכי החירו לו פת נקיה להוציא ה"ל לא שגא. ואע"ג דמציא בסוכה [דף כ"ז ע"א] וביומא [דף ע"ט ע"ב] אם השלים במיני תרגימא יאל ואיכא למ"ד החם ביומא מיני תרגימא פירי נינהו, הא לימא דהא ק"ל כרצא דאמר בפרק אחרון דיומא [דף ע"ט] פרי לא בעי סוכה, וא"כ הא דקמני אם השלים במיני תרגימא יאל לא בפירי קאמר דהא לא בעי סוכה, ודקאמר תלמודא פירות נינהו דחוי בעלמא הוא ולא נסמוך עלה, דקאי אהך דקאמר תלמודא נימא מסייע ליה ודחי תלמודא ואמר דלמא מיני תרגימא פירי נינהו ואי משום הא לא תסייעהו, וכ"ש דלא הוה חיובתא. ועוד נידוק לאידך גיסא דאם השלים בפירות לא יאל אליבא דרבא ואפילו בשמיני דאינו זמן סוכה, א"כ מסתבר דאם השלים ג' סעודות לא יאל והכי מסתבר בכחכות בפ' אע"פ [כחכות דף ס"ד ע"ב, ועיין בתוס' יומא שם ד"ה מיני תרגימא ובסוכה שם ד"ה במיני תרגימא] דקא חשיב החם סעודה שלישית בככרות של חטין (דסעודות) [דב' סעודות].

עוד שם: גם ילמדנו רבנו אם אשה חייבת בג' סעודות כדאשכחן החם [בכחכות שם המשרה אשחא ע"י שלש, דטעמא לא ידענא, דק"ל כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות. או דלמא החם היינו טעמא דמשום דעולה עמו ואינה יורדת עמו [כחכות דף ס"א ע"א] דכיוון שהוא נזקק להמשיך פרפראות לא שגא לכבוד עצמו לא שגא לכבוד קונו תמחייב גם בשל עצמה. [=כונתו על מה שאמר ר' אליעזר לאפטרופוס של אגריפס המלך בכל יום ויום אחת ממשיך כמה פרפראות לכבוד עצמו ועתה אי אחת ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונו. ועיין בשבלי הלקט שם שהביא מכאן ראייה שיוציאין בסעודה שלישית בפרפרת והיינו מיני תרגימא].

מתני'. ולובש כ"ל מזה שיכור' ל"בבוש. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן א) ח"ל: בעת למדנו עוש"ע אור"ח סי' של"ד במ"ש שם ולובש שם כל מה שיכול ללבוש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ופושט הציא הב"י דברי הש"ס בשבט ק"כ דברי הסה"ת והסמ"ג וה"ה בסכ"ג שס"ל דמה דחנן במשנה ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שהוא יכול לעטוף ר"י אומר י"ח כלים וחוזר ולובש ומוציא וכו' שהך וחוזר ולובש אינו מדברי ר"י רק חוזר על הס"ק והב"י השיג ע"ז דהך וחוזר ולובש הוא מדברי ר"י ות"ק פליג עליו דאל"כ הוה ל"י למתני לובש כל מה שיכול ללבוש וחוזר ולובש ומוציא כדמציא בבבביתא שם בדברי ר"מ וע"כ דהת"ק דמתניתין לאו היינו ר"מ והלכה כהת"ק דמתניתין. ועל זה שאל התלמיד דבש"ס עירובין ז"ה ע"ב אמרו לימא חנן סתמא דלא כר"מ דאי ר"מ האמר לובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף דחנן ולשם מוציא כל כלי תשמישו לובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף והאי סתמא ממאי דר"מ הוא דקמני עלה לובש ומוציא ופושט ולובש

ומעתה באמת ת"ק דמשנה בחד נד הוא כר"מ ובחד נד לא כר"מ דבמה שמחיר אם ירצה ללבוש בפעם א' כל מה שיכול ללבוש בזה אחיז כר"מ אבל מה דמשמע מדבריו דאם לבש כל מה שיכול ללבוש א"י לחזור וללבוש בזה ר"מ פליג בצרייתא.

ומעתה מיושב היטב הסוגיא דעירובין דשם דקחני זוג אחד טפי לא שפיר אמר דלא כר"מ דא"י ר"מ האמר לובש כל מה שיכול ללבוש וע"ז אמר והא"י סתמא ממאי דכר"מ היא והיינו דלמא באמת אליבא דר"מ אינו מותר ללבוש כל מה שיכול ללבוש בפ"א רק בזאח"ז כמו הכא ע"ז אמר דהרי ר"מ אמר בצרייתא לובש ומוציא ופושט ולובש וא"כ מדקחני סתמא משמע דמחיר אף בבת אחת ללבוש כל מה שיכול ללבוש ואף בזה הת"ק אינו ר"מ היינו בזה דאינו חוזר ולובש כל שכבר לבש אבל מה דמחיר ללבוש כל מה שיכול ללבוש בזה אחיז כר"מ.

ובזה מיושב היטב מה דקשה טובא דלמה ל"י להש"ס להביא מהמשנה ולהוכיח דהך סתמא כר"מ מדחני בצרייתא ולא הוכיח בפשיטות מהצרייתא ולפמ"ש א"ש דמהצרייתא לחוד אינו מוכח דלמא ר"מ מחיר ללבוש וחוזר ולובש דוקא כשלא לבש כל מה שיכול ללבוש אף שהוא יותר על ח"י אבל אינו מותר ללבוש כל מה שיכול ללבוש וע"ז מביא דהרי הת"ק ס"ל דלובש כל מה שיכול ללבוש ולכך אינו חוזר ולובש וא"כ ע"כ דבבת אחת הוא וא"כ מנ"ל דפליג בזה ג"כ על ר"מ ולמה נפיש פלוגתא כ"כ דלת"ק אינו חוזר ולובש אבל לובש כל מה שיכול ללבוש ולר"י אינו רק ח"י בגדים בלבד ולר"מ אינו לובש בפעם אחת כל מה שיכול ללבוש וע"כ דגם ת"ק דמשנה לא פליג על ר"מ וס"ל דיכול ללבוש וכו' ר"מ וא"כ בזה היא כר"מ ושפיר מקשה ח"ב ודו"ק.

ובזה מיושב היטב מה דק"ל טובא לפירוש הב"י דר"י הוא דמחיר לחזור וללבוש למה במשנה פרט ר"י וחוזר ולובש ובצרייתא לא אמר ר"י רק ח"י בגדים ולא אמר וחוזר ולובש ולפמ"ש א"ש דבמשנה דקחני בת"ק דלובש כל מה שיכול ללבוש ובאמת ס"ל דאינו חוזר ולובש לכך הוצרך ברי"י לומר דחוזר ולובש דאל"ה יש לומר דבזה מודה ר"י לת"ק דאינו חוזר ולובש אבל בצרייתא דס"ל לר"מ דלובש וחוזר ולובש וע"ז אמר ר"י ח"י בגדים והיינו זין בתחלה וזין בחזרה ולשטת הה"מ והסמ"ג והתרומה דלר"י אסור בחזרה לפי הבנת הב"ח א"כ קשה למה לא אמר ר"י אומר ח"י בגדים דוקא בתחלה דאל"כ איכא למטעי דגם בחזרה

ומוציא ופושט אפילו כל היום כלו דברי ר"מ הרי בהדיא דת"ק דמתניתין היא ר"מ ולהב"י ע"כ הת"ק דלא כר"מ דהרי אינו אומר וחוזר ולובש ור"י הוא דקאמר לה ובאמת דהיא תימה גדולה על הב"י.

ולחומר הנושא אמרתי דהנה יש לי מקום ספק בזה דתנן ולובש כל מה שיכול ללבוש בפעם אחת דוקא אבל לא בזה אחר זה או דלמא דגם בזאח"ז כל שאינו מוציא בכל ההוצאות יותר מה שהיה יכול ללבוש בפעם אחת החירו חז"ל ומקום הספק דבאמת שיעור בגדים הם רק ח"י רק דכל מה שיכול ללבוש החירו כיון שהוא דרך לבישה וא"כ שוב מה שיכול ללבוש בפעם אחת מוטב יותר שלא ילבש בפעם אחת דאף שמרבה בהוצאה מ"מ אם לובש בפעם אחת ניכר ההערמה שהכל יודעים שאינו לובשם לשם מלבוש משא"כ בהרבה פעמים א"כ הרי לובש כדרך לבישה ואינו אסור כלל ובש"ס שם מחלק בין בא להליל בין בא לקפל אבל עכ"פ שיעור שלש סעודות מותר אף בפעמים הרבה וא"כ מכ"ס דרך לבישה דודאי יותר טוב שיואל בפעמים הרבה.

ולפע"ד דעת תורה ודעתי נוטה דשיעור כל שיכול ללבוש מותר אף בפעמים רבות ובה מיושב קושית הב"ח על הב"י שכח דלר"י דוקא החירו לחזור וללבוש ולת"ק אסור והקשה דא"כ נחלקו ת"ק ור"י מקצה אל קצה דלת"ק יהיו מותר בראשונה ללבוש כל מה שיכול ללבוש ואינו חוזר ולר"י בתחלה רק ח"י כלים ואח"כ מחיר לחזור וללבוש ולפמ"ש יש לומר דהא בזה תליא דלת"ק דמחיר ללבוש כל מה שיכול ללבוש וא"כ באם לבש כל מה שיכול ללבוש עד"מ למ"ד בגדים אהדדי יכול ללבוש ולא יותר שלא יוכל ללכת ביותר א"כ שוב אינו חוזר ולובש משא"כ באם אינו לבוש רק ח"י כלים שדרכו בחול מותר לחזור ללבוש והיינו פלוגתאיהו דלר"י א"י ללבוש בפעם א' כל מה שיכול ללבוש רק ח"י בגדים ולת"ק יכול ללבוש בבת אחת אפילו יותר אבל אינו חוזר ולובש וכשלא לבש כל מה שיכול ללבוש אף שהוא יותר מח"י בגדים לת"ק חוזר ולובש ולר"י אינו יכול ללבוש יותר מח"י בגדים ואז ילבוש שנית ח"י בגדים והני"מ אם הזמן בהול שאין שהות לחזור וללבוש לת"ק יכול ללבוש בפעם א' כל מה שיכול ללבוש ולר"י אינו רק ח"י בגדים אבל ר"מ דצרייתא אמר לובש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ומוציא הנה יש לפרש בברי אפי' אם שבראשונה לא לבש כל מה שיכול ללבוש ולכך חוזר ולובש או שלבש כל מה שיכול ללבוש ואפ"ה חוזר ולובש.

מחיר וע"כ דלא כהב"ח ובאמת בספר התרומה מבואר כהב"ח אבל לפע"ד פשטת הלשון מורה כהב"י וכמ"ש ודו"ק היטב כי אף אם אולי הב"י לא כוון לזה הענין נכון בעצמותו.

גמ'. והא תנא ליה רישא ג' פעודות ותו לא וכו', כאן בבא להצי"ל כאן בבא לקפ"ל. עיין ברמב"ם (פכ"ג משנת הלכה כ"א כ"ב) ביאר הדין כפי האוקומתא הלו, ועיין בשו"ת שואל ומשיב (שס) וז"ל: שאל אחי המופלג מוה' משה מזוהר נ"י דפכ"ב שם הלכה ט"ז כתב הרמב"ם נשברה לו חציות בשבת מציל ממנה מה שצריך לשבת ובלבד שלא יספוג וכו' וכי"ז מציל מביא כלי ומניח תחתיה וכו' ואמאי לא כתב רבינו דלנורק שלש סעודות מותר להציל אף בכלים הרבה והיא לכאורה תימה רבה.

והשבתי דהנה בספר חוספת שבת סי' של"ד ס"ק ב' ובסי' של"ה ס"ק א' כתב דמשקים ל"ש שיעור שלש סעודות דאין קבע לשחיה ע"ש שלא מצא ראייה לזה אברא דכריש חבית דף קמ"ג ע"ב אמרו מזון שלש סעודות וכבר הרגיש בזה בחוס' שבת ונדחק דמירי במקום דל"ש יין טובא אבל לפענ"ד הדבר נכון דהרי שם אמרו ובלבד שלא יספוג ביין ולא יטפח בשמן ולפ"ז כיון דחציות כולל גם שמן כדחני שם ולא יספוג ביין ולא יטפח בשמן וא"כ י"ל דלכך נקט מלתא דפסיקא מזון שלש סעודות דזה מותר תמיד דבשמן ודאי שייך קבע דאינו משקה דאזוקי מזיק רק מה שצריך למאכל וז"ב ופשוט ומעתה השמיל רבינו דלא פירש וכתב סתם נשבר החציות מציל ממנה מה שצריך לשבת וכו' ובלבד שלא יספוג ביין ויטפח בשמן וא"כ כיון שכולל גם יין לא הי' יכול לכתוב בשיעור ג' סעודות דהא ביין אין קבע לשחיה ולכך לא כתב מזון שלש סעודות כלל דהא הוא כולל כל מה שצריך ולפעמים כשאין היין ביוקר שייך אין קבע לשחיה ודו"ק היטב כי הוא רא' נפלאה לשיטת החוס' שבת.

ומירושב היטב מה דהשמיט הרמב"ם מזון שלש סעודות משום דביין לפעמים הוא ביותר ובשמן הוא שיעור שלש סעודות דוקא ע"כ השמיל רבינו וכתב בלשון הכולל יין ושמן ודו"ק היטב. ועיין שם עוד באריכות.

עמוד ב'

גמ'. נר שאחורי הדלת וכו'. עיין בתרומת הדשן (חלק א סימן נט) שאלה: כליל שבת

כשהחלון פתוח כנגד הנר, שרי לסגורו כדי שלא יכבה הרוח את הנר או לאו. תשובה: יראה דשרי ואע"ג דשמעתי מחמירים בדבר. וכן מחמירים נמי שלא לסגור פי התנור בעוד שהגחלים בו לוחשות. ונחתים טעם לדבריהם דע"י סגירת פי התנור או החלון דרך הרוח להיות מפיה דרך החור, וע"י כך מצעיר את הגחלים או את הנר שהוכחשה אורם. כי בענין זה דומה למפוח יומר משאם היה הרוח מנשב לה להדיא. והנה מצאתי תשובת מהר"ם שהעתיק אחד מהגדולים, דשרי לסגור החלון כדי שלא יכבה הרוח את הנר. והיה נראה להציב ראיה לאסור, מהא דגרסינן פ' כל כתיב, נר שאחורי הדלת מותר לפתוח ולנעול כדרכו. לייט עליה רב משום דהוי פסיק רישיה. ופרש"י שם הטעם משום דהרוח מכבה את הנר. והשתא בשלמא לפתוח אסור, משום דשמא יכבה, אלא לנעול אמאי? וכתב דלייט עלה לא קאי אלא על פותח כדרכו. אכתי תקשה תנא גופיה מה חידוש אחא לאשמועינן דנעול כדרכה, אע"כ מטעם דלעיל דבעילה נמי איכא חשש שמצעיר את הנר. אמנם מצאתי אח"כ דהתוס' שם מקשה אפרש"י, אמאי נקט לנעול, אלמא דלא ס"ל טעמא דידן. ולפרש"י נמי נוכל לומר דלאורחא דמילתא נקט לנעול, ולא משום דאיכא קפידא בנעילה. וכן ז"ל ע"כ, דהא קאמר התם מותר לפתוח ולנעול כדרכו, ואי ככתה בכתה. והשתא אי הוי חשש הצערה בנעילה טפי, הולל"מ אם הוצערה הוצערה, דהוי חידוש טפי דלא חיישינן אם הוצערה, אע"ג דמלאכה הצריכה לגופיה היא, משא"כ באם ככתה דכל מיצוי שאינו כדי לעשות פחמים, מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, ופטר עליה ר"ש. וכ"ת תקשה נמי הא לפר"י התם, דמפרש דהטעם הוא משום דע"י פתיחה או נעילה מנענע את הנר ומרחיק את השמן מן הנר, והוי מכבה או מקרבו אליו והוי מצעיר, ואיירי שהנר תקועה בדלת וא"כ איכא הכא חשש הצערה, ואמאי לא נקט ואם הוצערה הוצערה. אלא צריכה לומר כיון דמ"מ המצוי קרוב טפי לפסיק רישיה, אשמועינן ביה דלא חיישינן, וא"כ לפרש"י נמי מימא הכי. מ"מ הואיל והוכחנו דע"כ המצוי קרוב לפסיק רישיה מן ההצערה, א"כ נוכל לומר דרב מודה לתנא דנעילה שרי, משום דלא פסיק רישיה הוא ולא לייט אלא אפותח משום דהוי פסיק רישיה, ע"כ.

גמ'. פותח אדם דלת כנגד המדורה בשבת. עיין בס' מאורי אש (דף ע ע"א), להגרש"ז איערבאך ז"ל, שעמד ע"ד המהרש"ם בתשובותיו ח"ג

ואם יש לדון בזה דין דבר שאין מתכוין. נתתי אל לבי לעיין אם יש איסור בגרמא למחיקת השם. והדבר מפורש במסכת שבת דף ק"כ ע"ב הרי שהיה שם כתוב על בשרו וכו' מדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי ר"י אומר לעולם יורד וטובל כו' דאמר קרא ואזדהם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי ע"כ לשון הגמרא. ומסקינן שם דכ"ע סברי דגרמא שרי רק דפליגי אי טבילה בזמנה מצוה ולא אסור לרבנן לטבול בלי כריכת גמי משום דאסור לעמוד ערום בפני השם וכן פסק הרמב"ם בפ' ו' מיוסודי התורה הלכה ו' ע"ש בכסף משנה. הרי מפורש דגרמא שרי. אמנם אעפ"כ יש לומר דלא שרי גרמא אלא לטבילה של מצוה אבל לדבר הרשות אפילו גרמא אסור ואף דליכא לאו דלא תעשון מ"מ אסור משום בזיון השם דאין בזיון גדול יותר מגרם מחיקת השם. וראיה לדבר דברחמיה וסיכה לא פליג ר"י על רבנן וגם לר"י אסור אף שיש לדחות ולומר דאסור רחמיה וסיכה לאו משום גרם מחיקת השם הוא אלא משום איסור לעמוד בפני השם ערום.²⁷

²⁷ עיין בהגהות חשק שלמה, וד"ל: נ"ב הדברים תמוהין דלפי דעתו דסובר דגבי רחיצה וסיכה נמי אינו אלא גרם א"כ יש להביא ראיה ברורה לדבר הרשות אסור מהא דס"ד דש"ס בתחלה דר"י ורבנן פליגי בגרם מחיקת א"כ אמאי לא פליג ר"י גם ארישא דלא ירחוץ ולא יסוך וע"כ דלדבר הרשות מודה ר"י ומזה לא נאיד הש"ס כלל דגם במסקנא ע"כ דטעמא דר"י הוא משום דס"ל דגרם מחיקה מותר רק דאליבא דרבנן מסקינן דגם הם ס"ל דגרם מחיקה מותר רק דפליגי בטבילה בזמנה מצוה או לא דרבנן סברי לאו מצוה ולפיכך צריך להדר אחר גמי ור"י סבר דטבילה בזמנה מצוה ולפיכך אינו צריך להדר וא"כ מד' ר"י בהוה אמינא נשמע גם לרבנן אליבא דמסקנא דלדבר הרשות אסור אמנם באמת נראה דמרישא בלאו הכי אינה ראיה דאיכא למימר דברחיצה וסיכה אינו גרם מחיקה רק מוחק ממש דהא בעת שרוחץ מעביר השם ומוחק בידים וע"ז לא פליגי התוס' ישנים על רש"י ז"ל דברישא ודאי הטעם משום איסור מחיקה ולא השיגו על רש"י ז"ל רק על מה שפירש גבי גמי דצריך גמי משום להגיץ עליו מחוץ שטף המים. דמשמע מדברי רש"י ז"ל אלו דגם בסיפא הוא משום מחיקה על זה השיגו התוס' דבסיפא ודאי לאו משום מחיקה הוא וכדמקשינן שם האי גמי היכי דמי וכו' אבל ברישא דלא ירחוץ ולא יסוך מודים התוס' דאסור משום מחיקה משום דגבי רחיצה מוחק ממש הוא וא"כ אינה ראיה כלל דרש"י ותוס' פליגי בגרם מחיקה לדבר הרשות נואף שבתוס' ישנים מצויין על רישא דברייתא אינו הכרח דפליגי על רש"י גם בפירושו דרישא דברייתא דשפיר י"ל דלא קיימו רק על מה שכתב רש"י בד"ה כורך עליו גמין. ובלא"ה מוכרח לומר כן דמה שמיישב דברי רש"י דברישא אסור משום דהוא לדבר הרשות. לא נהירא כלל דמי לא עסקינן נמי ברחיצה דמצוה כגון דרוחץ לשם חפיפה דמקמי טבילה דרחיצה נמי מצוה היא דהא עזרא תקן שתהא אשה חופפת וטובלת ואעפ"כ אסור. וגם כבר כתב רבינו

(בהשמועות לח"א סי' מד) דס"ל דהסרת המונע בשבת הוי גרמא ופטור מה"מ, מהגמ' דכאן דמוכח דברות שאינה מצויה לכ"ע הויא מלאכה דאורייתא, אע"ג דהו"ל הסרת המונע דהיינו הדלת. ואין שום סברא לחלק בין פתיחת דלת לפני רוח ובין פתיחת גג לחדירה קרני השמש. עיי"ש.

גמ'. גרם ביבוי מותר. עיין שבות יעקב ח"ב (סימן מה) שאסור להעמיד סם המות לזבובים משום דאסור לגרום איסור נטילת נשמה, ובספר אמרי בינה (דיני שבת, סימן כ) הקשה על השב"י, שהרי מבואר בשבת (דף קכ) דגרם כבוי מותר מדכתיב וכל מלאכה לא יעשו עשיה אסור גרמא שרי, עכ"ל. ובשו"ת הר נבי (או"ח א סימן קלג) העיר לעיין בסימן שלד שכתב הרמ"א בשם המרדכי שלא התירו גרם כבוי אלא להציל מן הדליקה הא לא"ה אסור מדרבנן, עיי"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת מחזה אברהם (...) שחידש דבמלאכת הצערה גם גרמא נאסר, משום דהא דקי"ל דגרמא בשבת פטור ילפינן לה מקרא דכתיב לא תעשה כל מלאכה, עשיה הוא דאסור גרמא שרי, אבל הצערה דלא אפקה רחמנא בלשון עשיה, אלא לא תצער, משמע נמי ע"י גרמא, עיי"ש.

גמ'. הרי שהיה שם כתוב ע"ב בשרו וכו'. עיין שו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא או"ח סימן יז) בתשובה לזן המחבר בדין השאלה באלה שיחד צביתו חדר אי' לזהכ"י להתפלל שם צמין עשרה עס המתאספים לשם מכפרים הסמוכים וגם שרטו וכתבו על הכתלים כמה תחינות ובקשות כדרך צמי כנסיות והתפללו שם כמה שנים בצנור. זה כ"ה שנים אשר נחטטל המנין והלכו להתפלל במקום אחר ושוב השתמש הצעל בית באלו חדר כל התשמישים הצריכים לו. ואחר שצבק חיים לכל ישראל מכר צנו כל הבית לאיש אחר ועתה שאל הלוקח אם מותר לעשות מחדר הזה בית יין שרף וגם מקוה לטבול בו.

ובותב שם: דיין שרשום בכותלים תפלות ובקשות ובתוכם שמות שאינן נמחקים לא יהרום אותן הכתלים כדי שלא יבוא למחיקת שם ח"ו וגם לא יעשה שום תשמיש בזיון כמו שפסקינן בסימן קנ"ג סעיף ט' ומכ"ש שלא לעשות מקוה בחדר הזה ויעויין במג"א סימן מ"ה ס"ק ב'. וגם לשרוף בתוכו יין שרף יש לאסור מיון שעשן משחיר הכתלים וגורם מחיקת השמות אשר על הכתלים.

פסקינן בש"ע י"ד סי' רפ"ב. א"כ מוכח מסוגיא דמגלה דאסור לגרום מחיקת השם הואיל וזריך כלי חרס וסותר לסוגיא דשבת וז"ע. וידעמי שזה הוא קצת דוחק לומר דהפוסקים סמכו עצמם על דין זה אך לפי גודל התמיה לא ידעמי לישב בדרך אחר עכ"פ מוכח מזה דאסור לגרום מחיקת השם שלא לצורך מצוה. לכן נראה לענ"ד דאסור לשרוף י"ש בחדר הזה אשר נכתב על הכתלים שמות שאינן נמחקים משום שע"י העשן אשר הוא תדיר בשריפת יין שרק משחיר הכתלים וגורם מחיקת השם. ע"כ. וע"ע בחלק יו"ד (סי' קפ"א).

וע"ע בשו"ת בית שלמה (חאו"ח סי' כ') שמחיר בנדון דומה לזה.

וע"ע בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן שד) ע"ד בהכ"ז שהיה כתוב על הכותלים מד' רוחותי מזמורים ופסוקים ותפילות ובהם אזכרות הרבה שאינן נמחקים ומחמת יושנה הושחרו הכותלים מהו לעולם בסיד משום זה א' לי ואנוהו וגם את"ל אסור משום מחיקת השמות מיהת אותן שכתוב רק שני יודי"ן לסימן על השם מותר למחקן או לא.

וע"ע בשו"ת תשובה מאהבה (חיו"ד סי' רע"ו) בזה, וסיים שם ח"ל: בהיותי רב במדינת מעהררין בילדותי צויתי ליקח בגד פשתן או נייר וכדומה לקבוע במסמרות על הכתלים שכתוב שם וללכץ עליהם באופן שהאותיות תחתיהם חיים וקיימים, עכ"ל. וכ"כ בשו"ת יהודה יעלה שם: וכן עשינו מעשה שצונו לדבק תחילה ולכסות כל שם ושם במטלית קלף עב בקביעת מסמרים וללכץ עליהם.

ועיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ה' סימן א') שכותב בנידון שאלתו דאין חשש שמא ע"י העשן יושחרו השמות, דגרמא שרי גבי מחיקת שם, ח"ל: ואף דמבואר בשו"ת נו"כ מהד"ת חא"ח סי' י"ז דאסור לשרוף י"ש ולעשן בבית מה היינו התם דהוי גורם בודאי משא"כ בנ"ד הוי חשש רחוק שע"י ההסקה יושחר כ"כ ובמקום ספק ל"ה גרמא ושרי וכמ"ש הרשב"א בחי' לשבת שם וע' בש"ג פ"ד דשבעות ובשו"ת ב"א חיו"ד סי' ס"א היטב בזה. עיי"ש. וע"ע שם (סימן סא).

גמ'. שם. בירושלמי (פ"ק דמגילה) מבואר אלו שמות שאינן נמחקין הכותב את השם בארבע אותיות ביו"ד ובה"א באל"ף ובדל"ת אל אלקים וכו' אהיה כו'. כתב אל"ף דל"ת מיי' אל"ף ה"א מאהיה שי"ן דל"ת משדי ז"די ביי"ת מצא ות ה"א נמחקין כתב

אמנם דבר זה תליא באשלי רבדכי דרש"י במסכת יומא דף ח' ע"א בד"ה לא ירחץ כחב טעמא משום מחיקת השם ותוספות ישנים שם בד"ה לא ירחץ כחבו ב' כ"כ מסקינן משום דאסור לעמוד לפני השם ערום אבל משום לא תעשון לא אסרינן גרמא ולא כפי' הקונטרס עכ"ל ע"ש. הרי דפליגי בזה. ולכאורה יש להוכיח כפירש"י דלפי' התוס' קשה אמאי נקט רחיצה וסיכה כלל הו"ל לברייחא למימר דאסור לפשוט את כל בגדיו להיות ערום בפני השם ולמאי נקט כלל רחיצה וסיכה בשלמא בטבילת מצוה שפיר דין דכורך עליו גמי דפליגי רבנן ור"י אחי לאשמעינן אבל בזה דלא ירחץ ולא יסוך מאי אחי לאשמעינן אלא ודאי הוא משום מחיקת השם כפירש"י והאיסור גרם מחיקה הוא משום בזיון השם דגרם מחיקת השם הוא הבזיון עצמו ואפי' ע"י גרמא אסור לכ"ע הואיל ולא הוי לצורך דבר מצוה. ואף שרש"י נקט משום דלא תעשון כן לה' מ"מ הואיל ובלאו גרמא אסור משום לאו דלא תעשון נקט רש"י גם בגרמא שלא לצורך מצוה גוף האיסור. וכוונת רש"י בזה דאי לא קפיד הקרא לאסור מחיקת השם בידיים לא הוי שייך לאסור גרם מחיקתו משום בזיון השם דמאי בזיון הוא זה אם במחיקה בידיים ליכא קפידא ובה מסולק קושית התוס' ישנים מעל רש"י ז"ל.

אמנם תמה אני על הטור והש"ע למה השמיטו הך דינא ולא הביאו כלל הך ברייתא דמי שהיה כתוב שם על בשרו, ובפרט לפי מה שפסק סימן שפ"א דטבילה בזמנה מצוה ובזמן הזה דליכא טבילת מצוה עיין בא"ח סימן תקנ"ד וסימן תרי"ג וא"כ צריך לכוון עליו גמי לכ"ע ולא מהני אם מניח ידו על השם פשיטא דהוי להטור וש"ע להביא הברייתא דצריך לכוון עליו גמי גם למה לא הביאו הפוסקים הך דינא אם מותר לגרום מחיקת השם. וי"ל דס"ל להנך פוסקים כיון דאיתא במגילה דף כ"ו ע"ב ס"ת שכלה גומין אותו בקבר ת"ח ומסקינן שם דצריך כלי חרס למען יעמוד ימים רבים וכן

המחבר בעצמו דכפרש"י נראה עיקר דאם הטעם משום דאסור לעמוד בפני השם ערום אינו תלוי באיסור בהרחיצה וסיכה עצמה רק משום שעומד בפני השם ערום ולמה נקט רחיצה וסיכה כלל ואני מוסיף דמאי פסקא דאיכא ברחיצה איסור עמידה בפני השם ערום דמי לא עסקינן דהיה השם כתוב על ידו ואינו רוחץ רק היד בלבד ואעפ"כ תנא דלא ירחץ ולא יסוך וע"כ דמשום איסור מחיקה הוא ופשוט שגם התוס' ישנים מודו בזה ושוב אחרי זמן רב מצאתי להרב הגאון מו"ה יצחק אליהו לנדה דצ"ל מפ"ק בחבורו על מס' סופרים (ברפ"ד) שכתב ג"כ דברחיצה וסיכה הוא מוחק ממש כמו שכתבתי. אך יתר דבריו מ"ש בזה לא נהירא כלל ואין כאן מקום להאריך.

ובן נ"ל דמהרא"י ורמ"א שהתירו עכ"פ לצורך נמי בדוקא נקטו כה"ג ב' יודין ואחד על גביהן דרמו איכא במספר שם העצם עולה ג' יודין אבל שם גמור ליכא בסדר זה א' ע"ג ב' סה י - י משא"כ כה"ג דהרדב"ז שכתבם ג' יודי"ן על הסדר זה אחר זה ולא א' ע"ג ב' הו' שם גמור א' מע"צ שמות י - י - י וגם במספר שם העצם הוא ורמוזו עליו לכן לא התנה כלל להחיר מחיקתו גם לצורך כנ"ל להשוות כל הפוסקים באופן דלא פליגי כלל וא"כ בגדון שלפנינו הרמזים בשני יודין לבד ודאי מותר למחקם בלא צורך נמי כס' חסידים הנ"ל. וגם אותן הרמזים בג' יודין וא' כתובה ע"ג ב' עכ"פ לצורך מותר למחקם ואין לך צורך גדול יותר מזה זה א' לי ואנוהו. ועיין בס' סדר משנה פ"ו מהל' יסודי התורה הל' ד' מהיתר מחיקת אס' כתב רק אות א'.

עיי"ש באריכות.

גמ'. שם. עיין בתרומת הדשן (חלק א' סימן י') שכתב: מרגלא בפומיהו דאנשי, שאותן כובעים שהן קלועין מקש, לא חשיבי כסוי לראש להתפלל בהן, או להזכיר הברכה בשם, כשאין הראש מכוסה אלא באותו כובע, יש ליזהר מזה או לאו.

וכותב דאין דין להקפיד בדבר הזה. וחד מראיותיו הא דאיתא כאן, הרי שהיה שם כתוב על בשרו, ומזמן לו טבילה של מזה, כורך עליו גמ'. ומסיק דהטעם הוא: מפני דאסור לעמוד לפני השם ערום, ולכן כורך עליו גמ' לכסותו. אלמא דגמ' מהני לכסוי, וה"ה קש, דמ"ש.

וכותב עוד: אך דקשה לן עלה דע"כ, כסוי דהתם סגי לן בכל דהו, טפי מכסוי דלענין ברכה בהזכרת השם, דפריך התם וינח ידיו עליו דשם, ולמה לי גמ' ומשני: משום דלמא מיסתלי ושקיל ליה לידיה, הא לאו הכי סגי בכסוי היד. ולענין ברכה, העתיק אחד מהגדולים מחשבות א"ז, דלא מהני, אס' משימין ידים על גילוי הראש לצרך כך, אס' לא יכסנו בצגד, והביא ראיה, מהא דעבד ר"ת כשהיה רוחץ בחמין והיה שומה, היה מתכסה בצגד כנגד לבו, שלא יהא לבו רואה את הערוה, משמע דוקא בצגד ולא בידיים. אמנם י"ל, דהא דלגבי כסוי השם מהני מה שהניח ידו עליו, ולגבי הזכרת הברכה לא מהני כסוי הידיים, לאו משום דהאי כסוי חמיר מהאי, אלא היינו טעמא דלא מהני, שמניח ידיו על ראשו, או אס' יהא חוץ בהן כנגד לבו, משום דהראש והלב והיד חד גוף אינון, ואין הגוף יכול לכסות את עצמו, משא"כ לגבי כסוי השם, שהיד אינה בא לכסות

יו"ד ה"א מארבע אותיות אל"ף למ"ד מאלקים אינו נמחק כללו של דבר שמוצא בו שם מתקיים במקום אחר אינו נמחק וכו' עכ"ל. הנה מבואר דדוקא שני אותיות יו"ד ה"א משם הויה ב"ה שהוא שם בפ"ע הוא דאינו נמחק. אבל כתב יו"ד אות אחת בלבד אפי' שסיון לקדשו לשם העצם ב"ה. יוד לבד שאינו שם לבדו נמחק ומינה נמי דהה"ד שני יודין שאינם שם בפ"ע שהוא רק לסיון בא היו"ד השני שפיר נמחק דלא עדיף יוד השני שהוא רק לסיון מיווד ראשונה דמעיקר השם הוא ולא יהיה טפל חמור מן העיקר וגם לא עדיף שני יודין שהוא לסיון על שם העצם משני אותיות א"ה מאהיה ואל"ף דל"ת מ"י הכינוי ושי"ן דל"ת משדי וכו' ואינך הנ"ל ששני האותיות מעיקר השם הם ומ"מ נמחקים. כ"כ בשו"ת יהודה יעלה (שס).

ודביא מ"ש בס' חסידים (סי' תתקל"ה) ח"ל אס' אדם כותב בכתב י"י להיות רמו להקב"ה יכול למחוק שהרי אמרו כ"ף דכ"ד למ"ד דל"ד נמחק לפי שנכתבו לפני ד' לא קדשו ד' וכו' ע"ש. ומשמע בהדיא דבלא שום צורך מחיר למחקו כנ"ל. שוב מנאחי בחשו' תורת נחנאל סי' י"צ נדון זה העלה בפשוט הכי מותר למחוק יוד לבד מה"ט הנ"ל מפירש"י בשבועות דף ל"ה מירושלמי הנ"ל ע"ש. אמנם בהגהת רמ"א ביו"ד סי' רע"ו סעיף י' כתב והשם שכותבים בסידורים ב' יודין וא' על גביהן מותר למחקו אס' לצורך הוא עכ"ל והש"ך הוסיף להתמיר ח"ל ובפסקי מהרא"י ס' קמ"ח איתא לצורך גדול כו' והגאון בס' תשובה מאהבה שם הוסיף ומייתי עליו ח"ל ועי' בחשו' הרדב"ז ח"א סי' ר"ו דפוס ווינעציא דע מה שנהגו העם לכתוב ג' יודין במקום השם שעולין ג' יודין כשם הויה עם ד' אותיות לכן מסתברא ליה שאסור למחקו דהוי שם גמור עכ"ד עכ"ל הת"מ.

וצראה לי דדוקא כה"ג שנהגו לרמו השם בג' יודין ומטעם שכן עולה מספר שם העצם עם האותיות לכן מסתבר ליה דהו' שם גמור וגם באמת כן הוא ג' יודין הוא שם א' משם של ע"צ כידוע לכן אוסרו הרדב"ז למחקו דהוי שם גמור וגם בעל ספר חסידים נ"ל דמודה בה ואיהו לא קאמר אלא בכותב ב' יודין לרמו על השם שם רמ"ז ואין מספר כמנין השם וגם לא מנינו ב' יודין לבד שהוא א' משמות הקב"ה לכן מתירו למחקו ואפי' בלא צורך כלל ולא פליג ס' חסידים על הרדב"ז ומהרא"י והרמ"א.

הגוף, אלא לכסות שם שאינו מן הגוף. ומ"מ שמעיין מהם, דיסוי נמי חשיב דיסוי, וה"ה דיסוי קש. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת חתם סופר (בבב"א ע"י סי' כ) ש"כ, דכלל התורה היבט דכתיב לא תעשה עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי. כשם שדרשו כאן לעיין מחיקת השם. וה"נ אילו היה כתוב לא תדבר שקר הי"ל להחזיר גרמא של דיבור שקר. אך מלשון תרחק דרשו להחזיר גם בגרמא (בשבוועות לא). וכן בדין בשר בחלב נ"ל שהמבשל ע"י גרמא פטור, דלא מבשל כתיב דמשמע בעושה בידים. וה"ה לא תבערו אש, אי נימא דגרמא שרי בכל מלאכות שבת, ה"נ בהבערה. ולמאן דס"ל דגרמא אסורה מה"ת, מדכתיב במלאכות שבת לא יעשה (היו"ד צ"ר), א"כ אי הבערה לחלק יאלת גרמא בהבערה אסורה מה"ת, ואי ללא יאלת אפשר לומר דגרמא שרי. ע"כ. ועיין עוד בשו"ת חתם סופר (חלק ב יו"ד סימן רסד).

גמ'. עשייה הוא דאסור גרמא שרי. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק א"ח ח' סימן ד) ח"ל: נשאלתי מהגאון הגר"י הוטנער שליט"א באלה חולה ל"ע במחלה מתדבקת וצריך לילך לבית החולים שאין מניחין משם להוציא מכל מה שהביא אלא שורפין הכל, ואם יביא תפילין לשם ישרפו גם התפילין, אם מותר ליקח לשם תפילין לקיים המצוה בזמן היותו שם, והוריתי לאיסור דהא זה ודאי שלא נדחה אף איסור דרבנן אף מצד מילה החמורה אם אינו מגדרי דיני דמיה כמו להביא את האזמל באיסור כרמלית ואף מחזר שאינה מעורבת בשבת דף ק"ל, וכן מפורש בשופר של ר"ה שאין עוצרין אף על שבת דרבנן בר"ה דף ל"ב, וזה ודאי שלהביא לשם תפילין הוא אסור אף אם נחשב רק גורם דהא לא גרע מנפלה דלקה שמחוייבין להציל אף שודאי אין להחשיבו יותר מגורם במה שלא הציל ובאמת אף גורם אין להחשיבו, וצריך לומר של"ד להא דאמר בשבת דף ק"כ גורם מותר במחיקת השם משום דכחצי הקודש חמורים משם בעלמא כמו התם דאירי בשם שעל בשרו, או דרך התם החירו משום שלא אפשר לו, אבל באפשר אסור מדרבנן אף בגורם, א"כ ודאי שלהביא למקום שנפל וגם שיפול דליקה אסור מכ"ש ממה שחייבין להציל, וכן אסור להביא לבית החולים זה תפילין וכחצי הקדש כיון שידוע שישרפוס, וממילא אין לעבור איסור זה אף בשביל מצות תפילין דלמחר כמו שאין נדחין שאר איסורין אף בשביל מ"ע החמורה

כמילה שדומה שבת ונכרתו י"ג צריחות. ע"כ. והאריך עוד בזה בכמה תשובות.

גמ'. שם. עיין בשו"ת זרע אמת (סי' מד) שעמד על הסתירה דכאן אמרינן, לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי, ואילו בב"ק (דף ס) אמרינן, דזורה ורוח מסייעתו, אע"ג דלגבי זקין פטור דהוי גרמא בזקין, לעיין שבת חייב, דמלאכה מחשבת אסורה תורה. ומי' דהיבט דהוי גרמא דלא עבד מעשה בשעת המלאכה רק עושה מעשה ואחר זמן ע"י מעשיו גרם שחעשה המלאכה מאליה ע"י ד"א, כגון במחילת הכלים שמלאים מים, זוהי גרמא המותרת לעיין שבת, אבל כשהוא עם המלאכה כגון זורה ורוח מסייעתו חייב. ע"ש.

ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"ו (ס"ס כג) שמפקפק בד' הור"א.

ובדברי הזרע אמת כתב הכתב סופר, בס' חידושי חת"ס לביצה (דף כב) דההיא דכאן מיירי בשעשה שעושה הגרמא לא ניכר שום דבר מן המלאכה רק א"כ כו'. אבל אם מיד מתחלת המלאכה רק שלא נגמרה חייב. ע"ש. וכ"כ בשו"ת כתב סופר (סי' נה). ע"ש.

וע"ע בשו"ת בית יצחק (תא"ח סי' נו) והובא בשו"ת אבני חפץ (סי' כו אות ב). וכ"כ בשו"ת אבן יקרה תלמאחא (ס"ס פה). ובשו"ת זקן אהרן וואלקין ח"ב (סי' טו). ובשו"ת תורת יקותיאל (סי' סט). ע"ש. וע"ע בשו"ת חלקת יואב (תא"ח סי' יא), ובשו"ת שערי דעה ח"א (סי' קפה), ושו"ת שאל ומשיב תלמאחא (תא"ח סי' שג) מ"ש בזה.

גמ'. שם. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן קמב) בדבר טעיף רעקארדער שהשמיעו לתוכה ברכות אם יש בזה משום איסור מחיקה, וכותב שפיון שאין שם אותיות לא שייך איסור מחיקה, אבל מ"מ מכוער הדבר ולכן כשצריך למחוק יש לעשות ע"י גרמא דאין איסור מעצם הדין, ואף שצטמות הכתובים יש להחזיר אבל בזה שליכת איסור בעצם יש להחזיר ע"י גרמא.

ולענין אם יש בזה איסור הזכרת שם שמים לצטלה כשיעמידוהו להשמיע, אעתיק יתר דבריו שם: פשוט שאיסורים הם רק על בני אדם ולא על דומם ולכן מה שהטעיף רעקארדער משמיע השמות לא שייך איסור

הברכות והפסוקים לתענוג בעלמא. ואם אינו לזמרה ולשחוק אלא רק להזכיר איך שנהגו אז בימי חתונתו וכדומה, נראה שלא שייך האיסור אף בפסוקים ואין להחמיר אף לבעלי נפש, וכ"ש כשנעשה כדי שיהא נקל לחזור אחר מה שלמד שמוחר.

והבקי"ל ועושין טעיפ רעקארדער ומעמידין אותו להשמיע הברכות והפסוקים, צרימין לזמר שיהא במקום שמוחר להרהר בחורה, שהרי כששומע הוא ממילא מהרהר. ע"כ.

וע"ע אגרות משה (או"ח ג סי' לא) ושם (יו"ד ב סי' קמב)

וע"ע בידון טעיפ רעקארדער בשאלות הנזכרות בשו"ת שבת הלוי (חלק ב' סי' קמה) ושם (חלק ו סי' קנד) ושו"ת באר משה (חלק ד' סי' נא) ושם (חלק ה סי' סו) ושם (חלק ז ב סב-קח-קיא) משנה הלכות (חלק ה' סי' קנח) אין אליעזר (חלק יג סי' א) מעשה חושב (חלק ב' סי' י) מנחת יצחק (חלק ג' סי' קב).

ובדין אם מותר ליכנס לבית הכסא עם שם בהקלטה, עיין בשו"ת באר משה (חלק ז ב קח) ושו"ת משנה הלכות (חלק ז סי' קסה).

גמ'. הדם והדיו הדבש והחלב יבשין חוצצין. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה קמא או"ח סימן א) הביא מהשואל שנתקשה איך משחירין הבחים, כיון שאין הבחים צרימין להיות שחורות עפ"י דין א"כ איך רשאי להשחירן והרי דיו יבש חוצץ כמבואר כאן, וא"כ הרי אין הבית רואה האויר שהדיו שהשחירן בו חוצץ בין הבית ובין האויר. עיין שם באריכות ובהגהות על הגו"כ מה שהעירו בזה.

גמ'. אסור לעמוד בפני השם ערום. בשו"ת אגרות משה (חלק חו"מ א' סימן מא) פוסק דטבלא שכתב עליה ברכת הטבילה בשם אסור להעמידה במקום שהנשים עומדות ערומות כמפורש כאן דאסור לעמוד בפני השם ערום.

על זה, וממילא מה שהאדם עשה שישמיע היינו מה שהעמידו עמה, וכן מה שהעמיד הטעיפ רעקארדער מתחלה אצל מי שאמר הברכות כדי שיכנס לשם כח המשמיע לא שייך בזה איסור דלפני עור, כיון דבהשמעה דאח"כ לא תהיה הזכרת השם ע"י אדם אלא ע"י דומם שלא שייך לאיסורין.

אב"ל אולי שייך בזה האיסור שאחרא בסנהדרין דף ק"א על הקורא פסוק ועושה אותו כמין זמר שהחורה טוענת שעשאו אחי בניך כנור, דזה שעשה האדם מתחלה שיכנס לשם כח המשמיע הברכות ופסוקים, וכן כשהעמידו אח"כ להשמיע הרי הוא כמין זמר וזה הרי הוא מעשה האדם המחוייב באיסורין, ואפשר שאיסור דמין זמר הוא גם על ברכות דג"כ הם דברי תורה כמפורש בשבת דף קט"ו דברכות הם דברי תורה שבעל פה, ואף על דברי תורה שבעל פה נמי מסתבר שהוא כמו פסוקי תורה שכתב לענין איסור זה דעשאוני כנור דמ"ש. ואפשר כיון שעכ"פ האדם בעצמו אינו מזמר ליכא איסור זה אף שהאדם גרס לזה שיהיה כעין זמר ע"י הכלי הטעיפ רעקארדער, וזהו אולי הטעם שהרבה מקילין בזה שמשמיעין בטעיפ רעקארדערס, וכן אף דדור שלפנינו בהטבלאות שקורין רעקארדס שהיו עיני נגינה גם בפסוקים ומשמיעים בגרמאפאן ולא מיחו בידם חכמי הדור שלפנינו. ובעצם רואים אנו שרוב העולם מזמרים נוסחי ברכות וגם פסוקים בכל עיני שמחה אף חסידים ואנשי מעשה, אף שזה ודאי הא מפורש בגמרא לאיסור ולא ידוע לי טעם נכון, ואולי מפרשים בגמרא דוקא פסוק של שיר השירים שלא יבואו לזלזל בשיר השירים לומר שאינו קדוש אלא הם דברי שיר בעלמא, דלא כרש"י שפירש שנקט שה"ש לרבנא אע"פ שמשיר השירים הוא ועיקרו שיר אסור לעשותו כמין שיר, שמשמע שכ"ש פסוקים של תורה וכל נביאים וכתובים שאסור, אבל אף אם נמצא פירוש כזה היה לנו לחוש לפרש"י וכן הוא גם בנ"י, וצ"ע בטעם שמקילין. עכ"פ למה שמקילין בזמרה של האדם ממש אין להחמיר גם בטעיפ רעקארדערס, אבל לבעלי נפש מן הראוי להחמיר שלא לעשות טעיפ רעקארדער מזכרות ופסוקים, וכשנעשה כבר שלא להעמידו להשמיע

דף קכא ע"א

גמ'. פירש"י מדכתיב והיה לפנות ערב ירחץ במים וע' מזיר דף ס"ו ע"א מה דדריש מהאי קרא והנה ביומא ח' דף ס"ו ע"א מה דדריש מהאי קרא והנה ביומא ח'

גמ'. טבילה בזמנה מצודה. עיין חידושי חת"ס לגדה (ל ע"א) שכתב: במסכת שבת דף קכ"א ע"א

ע"א כ' רש"י דיליף ליה מוחטאו ביום השביעי וסתר עצמו ועוד דנריך למדחיק דלית ליה הך דרשא דקידושין ס"ב ע"א דאחיא קרא לתרומה. ותו דקשה קו' תוס' מאי פסקא ליה דמיידי קרא בטבילה טפי מבהזאה ועוד אכתי טבילה לטומאת ערב מנ"ל דמזאה היא ואי הוי לילף ליה מוהיה לפנות ערב היה נשמר מכל הקו' הנ"ל.

ד"ר דלכאורה קשה למ"ד טבילה בזמנה מזוה מן החורה למאי חיקן עזרא ט' קצין לבעלי קריין שלא יהיה ת"ח מזוין אלל נשותיהם כתרנגולים ת"ל בלא"ה יש עליו טורה טבילה בזמנה ודוחק לומר משום דינטרך לטבול מיד אחר תשמיש משא"כ מן החורה יטבול בסוף היום זהו דחוק. אמנם בשלמא למ"ד לא ילפינן הזאה מטבילה והזאה בזמנה לאו מזוה א"ש דלדידיה אין טמאי מחים צריכים לטבול בזמנה אלא אם אירע שהחו אבל כל שלא החו אין עליהם חיוב טבילה כן משמע מתוס' יומא שם ד"ה מקשינן כו' וכיון דהזאה בזמנה לאו מזוה נמצא רוב העולם טמאי מחים כמ"ש תוס' בצבורות כ"ז ע"ב ד"ה וכו' הזאה יש לנו וא"כ לרוב ת"ח שהם טמאי מחים והם לא יצרכו לטבול לקריין מן החורה בזמן שהרי עדיין טמאי מחים הם ולהם תקן ט' קצין לד"ח שלא יהיו מזוין אלל נשותיהם כתרנגולים וא"ש להך מ"ד אבל לאידך מ"ד דהזאה בזמנה נמי מזוה א"כ גם כל הטמאי מחים ממחרים להזות ולטבול ולא שכיחי טמאי מחים א"כ קשה מה היה לו לעזרא שחיקן קו' ומוזה הוכיח רש"י דהך מ"ד דהיינו ר"מ דס"ל הזאה בזמנה מזוה ס"ל דוקא טמאי טומאת ז' הוא דהוה מזוה ומפיק ליה מוחטאו ביום הז' אבל טומאת ערב לא הוה טבילה ידיה מזוה בזמנה ואינטריך חיקון עזרא לבעלי קריין וק"ל. ע"כ. עיי"ש עוד.

גמ'. שם. עיין חת"ס (גדה שם), שכוח: כ' בזה"ד הוצא בזה יוסף במ"ש ר"ח דקיי"ל טבילה בזמנה לאו מזוה אין טובלים בשבת, דהפי' דבזה"ל לא נהיגי להקר משום כן מחזי כמתקן ומ"מ אי הוה טבילה בזמנה מזוה הוה דחי להך דמחזי כמתקן. והוקשה לו ממ"ש תוס' בנדה ס"ז ע"ב דרבינו משולם החיר לאשה לחפוף בע"ש ולטבול בשבת ביום ח' ונחלק עליו ר"ח דתרי קולי בחד דוכתי לא אקילו רבנן להרחיק החפיפה מהטבילה ולטבול ביום ג"כ וקשה אמאי לא נחלק נמי משום טבילה בשבת וחי' דהתם הוה בעלה בעיר והוה מנות עונה כמו טבילה בזמנה מזוה עכ"ד תה"ד.

וצ"ע מיון שלא חזקק לבעלה עד הלילה עכ"פ כי כן הדין משום סרך בזה א"כ איך תדחה שבת הלא לא אמרינן חטא בשבת בשביל שזוכה בחול כמבואר במנחות מ"ח ע"א ועוד מי הגיד לו לר"ח דמזוה טבילה בזמנה דוחה לאיסור מיחזי כמתקן הא גבי הזאה העמידו דבריהם במקום כרת. גם כי י"ל ר"ח לא משום דחיי' אחא עלה אלא אי טבילה בזמנה מזוה אין כאן מיחזי כמתקן אלא דהרואה אומר אינה צריכה לטבול לתקוני נפשה אלא משום טבילה בזמנה מזוה קטבולה כמ"ש"ל וא"כ מה"ח להחיר כשבעלה בעיר. גם כי הוא קצת דוחק מ"ש בזה"ל לא נהגו להקר. אבל הנ"ל טעמו של ר"ח דבזה"ל לא שייך מיחזי כמיקר משום לפי החומרות הגדולות שנהגו באופני החפיפה ושתיה סמוך לטבילה ממש הרי מזוה ניכר לעין כל שאין זו רוחצת למיקר ומשו"ה איסור בשבת. אך דעובדא דר' משולם הרי הרחיקה החפיפה מהטבילה וכה"ג ליכא איסור משום שבת דמיחזי כמיקר משום הכי הוצרך לומר תרי קולי בחד דוכתי לא אקילו רבנן. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת יהודה יעלה (יו"ד סימן ר"ח) שנשאל ע"ד אשה ננועה וחסידה ואיש ננוע ומעלי אשר בכדי שלא ירגישו אחרים בהליכתה לטבילת מזוה בימי החול המסובב ע"כ עפ"י עסקה בחנות במו"מ, רונים גם שניהם לדחות זמן הטבילה עד ליל שבת שאז סוגרת החנות מבע"י בלא"ה, אם אריך לעשות כן או לא.

והשיב: בענין טבילה בזמנה מזוה פירוש רש"י בשבת דף קכ"א דנפ"ל מקרא והיה לפנות ערב ירחץ וכו' שיהיה לו הערב שמש. ואידך ס"ל ענה טובה קמ"ל קרא ביום ולא בלילה. וצוימא דף ח' פירשו רש"י ותוס' מזוה דנפ"ל מקרא גבי ט"מ ומוטאו ביום הז' ורחץ וכו' וז"ע. אולי י"ל תרתי צריכי דטומאת ערב דקרי לא הוי שמעי' מטומאת ז' דט"מ וגם טומאת ז' אינטריך למ"ד מקשי' הזאה לטבילה כנ"ל וז"ל התוס' בינה י"ח אדם אינו משהא טבילתו וכו' וכלים ותנור רשאי לשהותם בטומאה כמ"ש רש"י בחומש ס"פ שמיני ועיין מהרי"ק שורש ל"ה ענף ג' דדוקא משום חומרא דר' זירא שנהגו כן מימי התלמוד לא נפקי מטבילה בזמנה מזוה אבל חומרא לא שמהא אטו שמהא אפילו אין בעלה בעיר וגם הוסיפו מו' עונות להמתין ה' או ו' ימים קודם שיתחילו למנות ז' נקיים אין זו נקראת טבילה בזמנה האידנא בגשי דידן לכן אסיר בימי אבילות וכ"ש צוה"כ וט"ב וכו' ע"ה. ונראה שהאחרונים לא

בשבת קכ"ט הג"ל והי קי"ל בש"ע א"ח סי' תרי"ד ועי' בהגהת הגאון מוהר"א ווילנא זולקה"ה שם. ועיין משו' אבן השוהם סי' כ"ה ומשו' חסד לאברהם חא"ח סי' ל'. ע"כ.

גבו'. הזב והזבה המצורע וכו'. עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א' ח"א סימן קיא) ד"ה הנה הר"ן, שכותב בתו"ד: וזה אמרתי דבר נחמד ליישב קושית התוס' במגלה דף כ' ד"ה והא, שהקשו דהיאך משכחת לה הא דאמרו ביומא דף פ"ח הוז והזבה וטמא מת טבילתן ביום ר"י אומר מן המנחה ולמעלה לא יטבול ופשיטא דהיינו ביום שלאחר ההזאה דאי לפני ההזאה היאך מותר לטבול ביום"כ אי משום דטבילה בזמנה מזה"מ ההזאה הוה שבות.

ולפ"מ"ש א"ש דבאמת לפרסם דאמר אין עירוב והזאה ליוה"כ אם כן ל"ש משום גזרה שמה יעבירו ביום"כ ומשום מתקן ליכא דעדן לא תקן דהא צריך טבילה אח"כ וכל שלא תקן בשעת הזאה ל"ש מתקן וכעין שכתבו התוס' בשבת דף ק"ו דבעינן שהתיקון יבא בשעת הקלקול ודו"ק. ע"כ.

גבו'. מן המנחה ולמעלה אינו צריך לטבול. עיין שו"ת מהר"י מזרנוא (סימן מט) ח"ל: העיד לפני בחו' א' שמהר"י וי"ל אמר לו שיטבול ביום כפור לקרי, להתפלל בטהרה. ותמהני שהרי ר"ת אסר בסוף נדה במרדכי. ועוד דאנן קי"ל (ברכות כב א) כרב אשי בכלאים וכו' (יוסי) [יהודה] בן בחירה בטבילת בעלי קרי לת"ת, וכן פסק רש"י בפ"ק דשבת (שבת י ב) גבי רב חסדא כהן הוה, ובמרדכי בסוף נדה דאף לתפלה כל השנה לא טבלינן, ואולי טעמא דידיה (מרי') משום דאמר' בסוף יומ' (פח א) ומייתי ליה בפי' כל כתבי, דאפי' ר' יוסי בר יודא דאמר טבילה בזמנה לאו מזה היא, מ"מ טבלינן ביום כפור להתפלל כל היום חוץ מן המנחה ולמעלה דשוב אין צריך, אע"ג דאינהו סברי כמ"ד בעי טבילה לדברי תורה, מ"מ מיון דנהיגין לטבול ביום כפור (לזה מצמינו) [לשים עצמינו] כמלאכים ע"פ המדרש קבלנו עלינו מזה לכן טבלינן ביום כפור לקרי דמנהג מבטל הלכה כדמוכח בכמה דוכחין בתלמוד. וכן פרש"י דאמנהג סמיכין ולא יהבינן מחנות לכהנים בפ"ק דשבת (שם). כ"ש דמנהג מבטל מנהגם מיון דכלל שנה נהגינן כבן בחירא, וביום כפור לא נהגינן כוותיה שהרי מנהג לטבול לנקיות א"כ קבלנו עלינו חובה, ונהי נמי דלא מצריכין עליה היינו משום מיון דאיכא ס' בטבילת יום כפור אי קבלנו עלינו חובה או

ראו דברי מהר"ק אלו הדגמ"ר וסייעתיה בסי' קנ"ז הג"ל שהעלו שכל שאינם יכולה לטבול אף ע"י חומרת הפוסקים לבד מותרת לטבול בשבת דזמנה מקרי כנ"ל וי"ע.

והנה בשבת דף קי"א פירש"י ביוה"כ טבילת אדם נראה כמתקן גזרא גזירה אטו מתקן עור נבי וכן משמע לשון הגמרא בינה דף י"ח נראה כמתקן היינו מדרבנן דגזרי' אטו מתקן ממש. אבל התוס' בשבת קי"א כתבו ח"ל לא שרי' טבילה ביוה"כ דה"ל תיקונה מאנא משום דזמנה מזה משמע גם מדא' ה"ל תיקון ממש דהא מזה דא' הוא טבילה בזמנה דף ח' במס' יומא דנפ"ל ביום הז' ורחץ כפי' רש"י ותוס' שם ונ"ל תוס' לטעמם בשבת ק"ו דס"ל תיקון מזה מתקן ממש הוא מדא' גבי חובל דמילה וכן כתב הג"ח בינה דף י"ח דביוה"כ דל"ל נראה כמיקר ה"ל מתקן ממש גם מדא' כמו מילה דף ק"ו בשבת עש"ה וגם רש"י לטעמיה פי' שם מתקן מילה מתקן גזרא ח"ל ויש מלאכה בתיקון זה דייקא ר"ל החבורה הוא מלאכה ממש והתיקון הוא הגזרא כפי' החי' רש"א בשבת ק"ו ולא המזה אבל טבילה אין כאן מלאכה בתיקון זה לכן פירש רש"י רק מדרבנן דנראה כמתקן וגזרו אטו מתקן ממש וקצת ראיה נ"ל לרש"י ממחני' דמגילה דף ח' ע"ב א"ב שבת ליוה"כ וכו' והאיך טבילה ולרש"י ניחא דמילי דרבנן לא קחשיב כמ"ש הגאון טורי אבן במגילה שם כה"ג על אחריית' אבל לתוס' דא' הוא וכהל"ל הג"ל בינה י"ח קשה וי"ע.

ואגב ראיתי קו' תוס' בשבת קי"א הג"ל דלמא רבא ס"ל טבילה בזמנה לאו מזה וכו' נ"ל דף קכ"ט בשבת רבא אמר וכו' ברת' דר"ח דביתא טבילה שלא בפני בעלה חוץ ל'. וע"כ לטהרות ועברה אדשמואל ע"כ סברה טבילה בזמנה מזה גם לטהרות שאין בעלה בעיר שמואל נמי משום כינה עפ"י הרפואה אוסר חוץ ל' דבלא"ה ס"ל בזמנה מזה. וק"ק מאי קמ"ל שמואל לחיה ל' יום לטבילה הרי מחני' ובריית' הוא ביומא ר"פ יוה"כ דף ע"ח ע"ב הוה תנעול הסנדל משום כינה אפי' בקום ועשה ומכ"ש טבילה שהוא בשב ווא"ת ואף דת"ק ורבנן דמתניתינן אסרי התם י"ל דוקא לעבור בקום ועשה אבל מניעת הטבילה בשב ואל תעשה לכו"ע שרי אפילו אי טבילה בזמנה מזה. ועוד בהדיא דף ע"ח שם שמואל אמר אם מחמת סכנת עקרב מותר מוכח דס"ל הלכה כר"א דחיה מותר בנעילת הסנדל ביוה"כ וי"ל שיעורא דל' יום הוא חיה משום כינה קמ"ל שמואל

לא, אבל בלא ברכה טבלינן דאי לא טביל לבו ונקפו ולא מני מחפלל, וכיון דהיום חייב בד' תפלות פשי' דטבלינן לקרי למאן דלבו נוקפו. ע"כ.

מותני'. נכרי שבא לכבות וכו'. מסקינן בש"ס משום דנכרי לדעתיה דנפשיה עבד. ובשולחן ערוך אורח חיים (סימן שלד סעיף כה) איפסק, א"י שבא לכבות אין נריך למחות בידו, אבל קטן שבא לכבות נריך למחות בידו.

והטעם דא"י אדעתא דנפשיה קעבד ואפילו יודע שנות לו לישראל הוא להנאת עצמו מחוץ שיודע שלא יפסיד, אבל בסימן רע"ו בהדלקת נר כשהדליק בשביל ישראל שגוף הישראל נהנה ממנו לא אמרינן אדעתיה דנפשיה קעבד ואסור להשתמש לאורה. (מ"ב).

ואפילו הוא עבדו המושכר לו לזמן ג"כ אמרינן אדעתיה דנפשיה קעבד. (שם).

ואסור לחרו שיכבה אף דבא מתחלה מעצמו לזה. (שם).

ובדין קטן עיין במ"א שכתב בשם הר"ן דאפילו למ"ד מלאכה שאינה נריכה לגופה דרבנן ג"כ נריך למחות בידו. ועיין בפמ"ג מה שכתב בזה.

ועיין ב"י דאפי' אם בא לכבות דליקה שבזית אחרים ג"כ נריך למחות בידו כיון שעושה בשביל גדול.

מותני'. שם. בשו"ת אדמת קודש (חלק או"ח סימן ד) נשאל בדיון ראובן שהוא להוט הרבה אחר שחית העשן, כל ימי החול לרבות הלילות, עד שהשינה חוטפתו, והיה לו זער הרבה ע"ז ביום שבת קדש, ויבקש לו יצרו ענה נבערה שילך וישב אלל הגוי השותה עשן והנה מריח העשן היוצא מפי הגוי וכן עשה ונחיישבה דעתו בזה. נמשך מזה שהיה לו לראובן אהוב לו והרגיש בראובן שהיה לו הנאה מריח העשן. והגוי מעצמו א' לראובן ביום שבת קדש שיפחת ראובן את פיו ויקבל העשן חוץ פיו הרבה כי ימלא את פיהו עשן ויוציאו ראובן א"כ לאט לאט וכן היה עושה בכל יום שבת קדש. ונמשך עוד מזה דכשהיה הגוי רואה את ראובן בא אליו ביום שבת ערס יקרב אליו היה משתדל להדליק כלי העשן לעשות נחת רוח לראובן ובא ויושב בצידו ועושה כמ"ל ואע"פ שאל היה בדעתו של הגוי לשחות עשן מ"מ היה שותה בשביל כבוד ראובן אהובו. ונשאל אם יש איסור בדבר אם לאו.

והשיב שם, דלכאורה היה נראה נד להחיר, מדאמרינן כאן גוי אדעתא דנפשיה עבד, ופי' רש"י ז"ל גוי אדעתא ואפי' יודע שנות לו לישראל הוא להנאת עצמו מחוץ שיודע שלא יפסיד עכ"ל. מעתה לפי פי' רש"י ז"ל שפי' דאפי' יודע הגוי דניחא ליה לישראל דמותר לפי שהגוי מכוון להנאת עצמו. א"כ ה"ה לנ"ד דשרי כיון שהגוי עושה להנאת עצמו לשחות עשן אע"פ שיודע הגוי שעושה נחת רוח לישראל. וכי האי סוגיית איתא ג"כ ביצמות פ' חרש דף קי"ד גבי ההוא עובדא דר"י בר ביסנא דאירכסו ליה מפחחות ב"ה בשבת אחא לקמיה דר' פרמ א"ל זיל דבר טלי וטליא וכו' ופריך בש"ס כדפריך הכא וחרין דחרין הכא נכרי אדעתא דנפשיה עבד פי' רש"י נכרי אדעתא דנפשיה אפי' בלא ידיעת ישראל דנכרי מכוון להנאתו שיודע שיטול שכר.

ועיין שם שהאריך עוד להביא ראיה להחיר, ובסיום דבריו כותב: נקטינן מכל הני מילי דלכאורה נר' לנ"ד דשרי מאחר דליכא הכא טעמא משום שמתא ירבה בשבילו. וכל זה כתבנו להגדיל תורה. ברם אחי לא כהמה עיני עיין השכל ולא נס לחי לחלוותי המת דאי דייקנין שפיר בנ"ד איכא טעמא דירבה בשבילו לפי לשון השאלה שכתב שהגוי מעצמו אמר לראובן שיפחת את פיו וימלאהו עשן וראובן יוציאהו לאט לאט שהדבר נר' ונרגש למוציא דעת ובחוש הראות כי כשהאדם רואה להוציא עשן הרבה מפיו משיב הרוח ומוריד הגשם בחוץ כלי העשן ומבעיר האש בעשן וממתיך עד שיחמלא הכלי עשן ומוציאו בפעם א' משא"כ כששותה לאיטו שמעלה עשן כל שהוא. נמצא בנ"ד שכונת הגוי למלאה פי ראובן עשן מוכרח הדבר שמבעיר את האש בכלי העשן בשביל ישראל דפשיטא דאסור.

עוד הוצא בחוץ השאלה ונמשך עוד מזה כו'. ויש לדיין מה שעיניו רואות לדיון בזה חדא ממרחי או ששמעו בפי' בפה מלא מהגוי באיזה פעם שלא היה בדעתו לשחות ובשביל כבוד ישר' אהובו היה מדליק העשן. או דבאומדן דעתא אמדוהו בין אי נימא הכי או נימא הכי הגד השוה שהגוי היה עושה מלאכה גמורה בשביל ישראל ותנן בכולהו בפי' במתני' ואם בשביל ישראל אסור ונריך הוא לכפרה ובדאי דאיסורא רבה עבד שחילל את יום שבת ונריך לקבל סיוגופים וישב אל ה' וירחמהו. ובפרט שגם חילל ה' בין הגוי במעשהו הרע שהיה מקבל העשן חוץ פיו וכי אז ימלא פיהם שחוק על תורחיו הקדושה ועון חילול ה' גדול הוא כנודע אם לא בחילא דחיובתא וה' יכפר בעדו. ע"כ.

מתני'. שם. עיין שו"ת שבט הלוי (חלק ג סימן כב) שכתב לבאר דין אמירה לגוי בשבת ויו"ט אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ואח"ל מדרבנן מאיזה טעם גזרו זה רבנן, והנפ"מ בין הטעמים.

ובריש דבריו כותב: במילתא פ' בא ע"פ וציוס הראשון מקרא קודש וציוס השני מקרא קודש יהי' לכם כל מלאכה לא יעשה בהם וכו', לא יעשה בהם, לא תעשה אתה, ולא יעשה חבירך, ולא יעשה נכרי מלאכתך, אתה אומר כן או אינו אלא לא תעשה אתה ולא חבירך ויעשה נכרי מלאכתך ח"ל ששת ימים תעשה מלאכה, הא למדת כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך ולא יעשה נכרי מלאכתך, ר' יונתן אומר אינו צריך והלא כבר נאמר זכור את יום השבת לקדשו וגו' והלא דברים ק"ו ומה אם שבת חמורה אינו מזהיר על מלאכת נכרי במלאכתך יו"ט הקל אינו דין שלא תהא מזהיר על מלאכת הנכרי במלאכתך.

דהנה לפוס רהיטא פליגי ר' יאשי' ור' יונתן ביסוד אם עשיית נכרי מלאכתך ר"ל מלאכת ישראל אסורה מה"ט או לא, דר' יאשי' דייק מדכ' בפ' ויקהל ששת ימים תעשה מלאכה, ותעשה היינו ע"י אחרים מכלל דבשבת גופא גם ע"י אחרים אסור דהיינו מלאכת נכרי בדישראל, ור' יונתן דייק מדכ' בשבת זכור וגו' נראה דר"ל מסיפא דמקרא מדכ' תעבוד ומדכ' לא תעשה כל מלאכה אתה ובתך ובנך ובנך וגו' מדפרט קרא הני דיש להם שייכות בדישראל מכלל דנכרי זר גמור אין כאן סרך אסור תורה עבור הישראל.

ופליגי רבותינו אם דרשת ר' יאשי' דרשה גמורה או אסמכתא דדעת הרמב"ן בפ' בא שם דודאי היא אסמכתא בעלמא שבאו לאסור מדבריהם אמירה במלאכת שלנו וסמכו אותו למקרא הזה, אבל במלאכת הגוי בשלו מותר ולפי דרכינו למדנו שלא גזרו אמירה לגוי אלא בשלנו, אבל בשלו אומר לגוי ועושה, וכן פי' רש"י בב"מ ז' ע"א יע"ש אהו"ד הרמב"ן. אמנם בסמ"ג לאוין ע' והובא ביה יוסף או"ח סו"ס רמ"ד נטה לומר דדרשה דמילתא לאו אסמכתא ואמירה לגוי בדישראל בשבת ויו"ט מה"ט אסורה, והדבר מפורש ביותר ביראים סדר זמנים סימן קי"ג שכתב על דברי המכילתא למדנו מכאן שאסור לגוי להניח לעשות מלאכתו בין בשבת בין ביו"ט מדאורייתא, אבל אם נתן לו הישראל המלאכה בע"ש מותר וכו' וטעמא כיון שמסרה לו מבדע"י נקיית ומקרי מלאכת הגוי ולא מלאכת ישראל וכו' יע"ש, נראה הא דהור"ך רבינו

היראים דבמסרה לו מע"ש נקיית לו, ולא די לו בסברה הפשוטה בפי כל הראשונים דמיון דמסרה לו מע"ש וקאץ עמו עכו"ם אדעתא דנפשי' קעביד, היינו משום דס"ל להיראים דסברה עכו"ם אדעתא דנפשי' קעביד אחי רק להפקיע אסור שבות דרבנן דאמירה לגוי אבל סו"ס הלא עושה במלאכת ישראל, ואם גוי במלאכת ישראל מה"ט אסור גם במסרה לו מע"ש וקאץ אסור לזה הור"ך להוסיף סברה דמדיון קנין אחיך עלה דישראל הקנה לו המלאכה ונעשית מלאכת גוי.

ודייבנו דכ' עוד ביראים שם, והא דמתן נכרי שבא לכבות פי' דליקת ישראל אין אומר לו כבה ואל תכבה פי' אין צריך לו אל תכבה, התם היינו טעמא דההיא כבוי אינו מלאכה דאורייתא שהיא מלאכה שא"ס לגופה וכו', ביאור דבריו ע"פ הג"ל דמיון דגוי במלאכת ישראל אסור מה"ט א"כ מה"ט צריך למחות בגוי שטושה בדישראל א"כ מ"ט מתן דאין צריך לומר לו אל תכבה דמה"ט ודאי צריך לומר לו אל תכבה, לזה כתב היראים דודאי כן הוא בכבוי דאורייתא דגחלי עץ אבל הכא הכבוי דרבנן (כאשר נבאר א"ה), ואע"ג דבגמרא בשבת קכ"א ע"א מפרש טעם היתר גוי משום דאדעתא דנפשי' קעביד ופרש"י שידוע שלא יפסיד, ס"ל להיראים כאמור דזה לא מהני להפקיע אסור מלאכת גוי בדישראל מה"ט דסו"ס מלאכתו הוא להניח את ישראל.

ולזה חידש היראים דהכא במשנתנו דשבת מיירי בכבוי גחלת שא"א להשתמש בו כגון כבוי דליקת בגדים ואוכלין, ופטור אפילו לר"י דמלאכה שא"ס לגופה חייב מ"מ כיבוי כזה אינו בגדר כיבוי מה"ט כלל, דמה"ט אינו חייב אלא בכיבוי גחלת של עץ עיין שבת מ"ב ע"א לענין גחלת של מתכת ובתוס' שבת דף ז"ד ע"א ד"ה ר"ש ביסוד כיבוי דמשכן. ע"כ. עיי"ש עוד.

גמ'. בדליקה התירו לומר ב"ה המכבה אינו מופסיד. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שלד סעיף כו) יכול לומר בפני אינו יהודי, כל המכבה אינו מופסיד; אף אם אינו מוזמן כאן, יכול לקרותו שיבא, אע"פ שודאי יכבה כשיבא. וכן כל כיוצא בזה בהזקק הבא פתאום, כגון אם נחרעוהו חבית של יין, יכול לקרוא אינו יהודי אע"פ שודאי יתקננה כשיבא.

ועיין משנה ברורה (סקס"ו) דביו"ד סי' רכ"א ס"ח משמע דלומר בלשון נוכח אם תכבה לא תפסיד, אינו רשאי, דזהו כאומר לו כבה, אלא בלשון כל המכבה

לעלמא קאמר. והשלטי גבורים מזדד להקל בזה לענין דליקה.

והא דהחירו לומר לעכו"ם כל המכבה וכו', היינו אפי' הוא שחירו המושכר לו לזמן אבל אסור לומר לא"י לכבות לכו"ע דכיון שאדם צהול על ממונו חיישין דאי שרית ליה אחי לכבויו הוא בעצמו זולת בכחצי הקודש מותר לומר לא"י לכבות מפני בזיון כחצי הקדש.

גמ'. שם. כתב הרמ"א (שם): וכל הדינים הנזכרים בדיני הדליקה ה"מ בימיהם, אבל בזמן שאנו שרויין בין עובדי כוכבים והיה חשש סכנת נפשות, כתבו הראשונים והאחרונים ז"ל שמוותר לכבות דליקה בשבת משום דיש בה סכנת נפשות והזריז הרי זה משובה. ומ"מ הכל לפי הענין, דאם היו בטוחים ודאי שלא יהיה להם סכנה בדבר, אסור לכבות; אבל בחשש סכנת ספק מותר לכבות אפילו הדליקה צדיחו של כותי, וכן נוהגין (תרומת הדשן סימן נ"ח והגהות אשירי פרק מי שהוציאוהו בשם א"י); ודוקא לכבות הדליקה דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ויש סכנה אם לא יכבה, אבל אסור לחלל שבת כדי להציל (ממונ), ואם עבר וחילל צריך להתענות ארבעים יום שני וחמישי, ולא ישמה יין ולא יאכל בשר, ויתן במקום חטאת י"ח פשיטתים לזדקה; ואם ירצה לפדות התענית, יתן בעד כל יום שנים עשר פשיטתים לזדקה.

ועיין מ"ב (סקע"ב) שביאר ענין הסכנת נפשות, שכשהדליקה מתגברת אז הם חוטפים ושוללים וכשאדם מעמיד עצמו על ממונו יבואו להרוג אותו.

וכתב שם (סקע"ג), דמזה יצא היתר לכבות הדליקה בכל מקום כיון דאפשר אם לא יכבה אל יחסר מהיות שם צעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח ותבוא הדליקה עליו [א"ר בשם שכתב"ג].

וכתב הפמ"ג, שמאזה להודיע זאת ברבים דמותר לכבות.

ובענין התענית כתב המג"א שצריך להתענות אפילו בתחומין דרבנן. ועיין מ"ב (סקע"ז) דכן על טלטול נר דלוק כדי להציל ממון מזדד ג"כ בספר דגול מרצבה שצריך להתענות, אך שנראה להקל בזה בתענית ג' ימים בזה"ב ואולי גם בתחומין שהחמיר להתענות ארבעים יום מיירי שלא היה כ"כ מורא והפסק רב.

ועיין מג"א דתענית מ"ם יום יכול לדחות לימי החורף. ועיין א"ר שכ"ז הוא בין שעבר על איסור דאורייתא או על איסור דרבנן.

וכתב המ"ב דמיירי כשעבר בשוגג. ואפילו כשעבר במזיד היה מחמת שחפר גומא להטמין מעות מפני האנשים וכיו"ב אבל העובר בשאט נפש למלאות תאוותו צריך כפרה יותר ויותר כי הוא חייב סקילה או עכ"פ כרת ולכן צריך תשובה שלמה [ח"א].

בי שחילל שבת משום פקוח נפש א"צ לכפרה כלל ומה שנהגו נשים המדליקות הנר בשביל יולדת בשבת להתענות אח"כ הוא הוללות וסכלות [מזר ישראל בשם זכור לאברהם].

והב"ב מביא בשם הספרים, שמהנכון שיאמר פרשת חטאת ויצין אופן הקרבתה וכבר אחז"ל כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת.

ועיין שערי תשובה (סקכ"ג) בשם החו"י סי' רל"ו שבמקום שבהנלל הדליקה היה חשש סכנת נפשות אין להמורה לפסוק להשואל שיתענה ואפי' משום חומרא ומכ"ש שאין לגזור תענית בצבור מחמת החילול דממנעי ולא עבדי ומכ"ש אם לא היה רק בטלטול או בשאיבת מים שנתן לחבירו וחבירו לחבירו דלא הוי רק שבות דשבות וא"צ תשובה כלל ואם חילל שבת במלאכה דאורייתא ואחד יחיד רוצה להתענות לכפר יוכל לעשות לעצמו דלא יהא אלא רשות וכמו דר"ה איתהפך ל'י רצועה כו' והב"י סי' שכ"ח סעיף כ"א מסיק דשבת דחיה הוא אצל פ"ג ע"ש אבל מ"מ אין להורות כן למי ששואל אם יתענה, ע"ש.

גמ'. ב"ה המכבה אינו מופסיד וכו'. עיין בשו"מ הב"ח (סימן קמו) שהחיר לישראל לקבול בשבת אצל השופט היכי שיש חשש הפסד ממנו. וראיתו ממה שכתב הרא"ש כאן, דלא דוקא דליקה בשבת הקילו ואמרו כל המכבה אינו מופסיד אלא בכל היזק שבא לאדם פתאום הותר איסור שבות. וסיים הב"ח, כלל דמלתא כל היכי דליכא איסור דאורייתא אלא גזירה דרבנן במקום פסידא לא גזרו. עיי"ש. ועיין בשו"מ ציין לזין הדלשות (סימן ג) מ"ש בזה. ובשו"מ לפנת פענה (סימן קל).

גמ'. גימא מסייע ליה וכו'. עיין בתוס' רעק"א במשניות שהוכיח מכאן דאפי' לומר בפרט לנכרי אם תכבה לא תפסיד ג"כ מותר. עיי"ש.

דהרי טעמא דיד' לא הי' משום איסור שבת וי"ע]. שפ"א.

גמ'. 'שמעת מינה קמן אובל נבלות בית דין מצווין עליהם להפרישו. הקשו החוס', הא לרבי שמעון מלאכה שאינה זריכה לגופה היא וליכא אלא איסורא דרבנן, והתם ביצמות בפרק חרש (ק"ד א') אמרינן לכולי עלמא באיסורי דרבנן אין בית דין מצווין להפרישו. וחירו דלמא מחניחין כר' יהודה, אי נמי רבי שמעון ובצריך לפחמין.

והרשב"א הביא דברי החוס', וכתב, ולי נראה דאין צורך לכך דהבא אתמוהי קא מחמיה והכי קאמר שמעת מינה קמן אובל נבלות בית דין מצווין להפרישו ואפילו בדרבנן, ואסיקנא בקטן העושה על דעת אביו וסיון שכן אפילו בדרבנן נמי מפרישין דהוה ליה כמו שזוהו אביו לעשות.

גמ'. 'שם. הקשה השפ"א, דהא יש לפרש קטן דמחני' היינו צנו דלר"ך האב להפרישו מחילול שבת משום דכתיב לא תעשה כ"מ אתה ובנך דהיינו להזהיר גדולים על הקטנים כדפי' רש"י בחומש חה שאמרו קטן הבא לכבוד כו' ע"ש [וכדפי' במילתא פ' יתרו] אבל בקטן אובל נבלות שפיר י"ל דאין מצווין להפרישו, ומ"ש רש"י דש"מ דא"ל להפרישו מהא דאמר' ביצמות לימי טליא וטליא דמיירי ג"כ באיסורי שבת י"ל דלא הוה הני טליא וטליא בניו ובנותיו.

לכך כתב לפרש, דהא דמחני' הגמ' בקטן העושה ע"ד אביו היינו כנ"ל דמחני' מיירי צנן אלא אביו ואסור משום דכתי' ובנך [וכ"כ הרשב"א לקמן (ק"ג ב) וכו' מ ברמב"ן פ' יתרו] ולפ"ז הא דאמרין דכוותה גבי נכרי אין לפרש דכוותה ממש דהא בנכרי ליכא איסור תורה אלא הכי קאמר בנכרי כשעושה ע"ד ישראל כמו בן דמסתמא עושה ע"ד אביו אסור עכ"פ מדרבנן.

[אבן] בטוש"ע או"ח (סי' שמ"ג) מבואר דגם בשבת אין האב מזהיר להפריש בנו הקטן אלא מדרבנן משום חינוך כמו בשאר איסורין וכ"מ בנמוק"י ביצמות סו"פ חרש דליכא לאו מיוחד בשבת ובקטן העושה ע"ד אביו דאסור הטעם משום דהוה כמאכילו איסור בידים דבשאר איסורין נמי אסור מה"מ אך לפ"ז קשה דא"כ אמאי אינצריך לכתוב ובנך גבי שבת וי"ע ועי' בשו"מ הרי"מ (סי' ג') מ"ש בביאור דברי המכילתא הג"ל].

אמנם השפת אמת כתב דאינו מוכרח, די"ל כמ"ש רש"י ומיהו גילוי דעתא כו' דאי ג"ד שרי למה לי למחני' סיפא דא"ל למחות והיינו שאינו אומר בלשון נוכח אלא גילוי דעת דאם היו מכבין לא היו מפסידין.

ועיין שם בחוס' רעק"א שהקשה עוד, דהא י"ל דיוקא דמחני' דמאי דמשמע מרישא דמותר לומר כל המכבה א"מ היינו אליבא דר"ש דמלאכה שא"ל לגופה פטור, וסיפא דמשמע דאסור לומר כן אלא אליבא דר"י ולא קחני במחני' אלא הא דשרי לכו"ע.

וע"ז כתב השפ"א, דאי אפשר לומר הכי, משום דמחני' דהכא ע"כ לא אחיא כר"י דלדידי' דכיוי הו' איסור דאורייתא צריך למחות ביד הנכרי שלא יכבה משום דמחני' כשלותו וכה"ג מצינו לעיל (י"ז ב) דלא החירו ב"ה בנכרי העושה מעצמו אלא מצעוד יוס ולא בשבת גופי' משום דמחני' כשלותו ולפ"ז א"ל לומר כמ"ש החוס' לקמן (קכ"ז ד"ה ואם) לחלק בין כשישראל נהנה בגוף מעשה הנכרי או לא ולהנ"ל י"ל דדוקא באיסור דרבנן מותר בכאן אבל התם במלאכה גמורה אסור ואפי' למ"ש החוס' בסמוך ד"ה ש"מ דמוקי מחני' כר"י י"ל דהיינו לס"ד דגמ' דבעי להוכיח דקטן או"כ ב"ד מצווין להפרישו ובאיסור דרבנן אינו מצווין ע"כ ז"ל הכי דאחי כר"י אבל למאי דמסיק דמחני' מיירי בקטן העושה ע"ד אביו וכה"ג מזהיר מדאורייתא וכמ"ש לקמן שפיר י"ל דכר"ש אחיא ולא כר"י.

גמ'. 'אלא מהבא ליכא למיטע מינה. פי' דמהא ליכא ראייה כלל ולאו קושיא, ומיהו מימרא דר' אחי הלכתא היא, דליכא אמורא דפליג עליה. ריטב"א.

גמ'. 'ולא הניחון מפני כבוד השבת. לכאורה מאחר דלא הו' אלא איסור דרבנן והס החירו בכה"ג מאי שייך להחמיר ולאסור וכמאן ס"ל בהא. אך י"ל כיון דהא דהחירו להניח הנכרי לכבוד הדליקה אינו אלא משום פסידא ובלאו האי טעמא הי' אסור להניחו לכבוד כיון שעושה בשביל ישראל ולדידי' מפני כבוד השבת לא הי' נחשב אצלו להפסד כלל שפיר שייך להחמיר ולאסור בכה"ג. [ולפמ"ש לעיל דלר"י דמחייב במלאכה שא"ל לגופה אה"נ דאסור י"ל דאע"ג דקיי"ל כר"ש החמיר על עצמו כיון דליכא מאן דאוסר אכן צירושלמי איתא דלא הניח לכבוד שאמר הניחו לגבאי שיגבה חובו דמשמע דלא משום כבוד השבת הי' אבל לפ"ז אין מובן מאי דמסיים אמרו חכמים לא הי' צריך לעשות כן ופי' הק"ע והפ"מ שהרי שנינו עכו"ם כו']

החוס' וצפרט דדברי הגאון בעל מש"ל (צפי"ז מה' מ"א הלכה י"ז) כמה וכמה אופנים שהי' אפשר לחרץ על קושיית החוס'. ולפענ"ד אין כדאי בזה לדחות החילוק שמוכר דדברי הרמב"ם ז"ל להדיא ואשר כבר העיר בזה הגאון בעל נמ"י שיש לחלק בזה. ולפמ"ש לעיל הוא שיטת רבינו ז"ל בפירוש דברי הש"ס בקטן העושה לדעת אביו.

דיוצא לנו מזה לפי מה שנראה מדברי הנ"י הנ"ל תלוי הקך תרי שיטות זה בזה דאם נאמר לחלק בין אביו לב"ד יש לנו לומר כשיטת החוס' דפ' כל כחבי הנ"ל דחינוך שייך גם לענין איסורא ואם נאמר שאין לחלק בין אביו לב"ד ע"כ מוכרחים אנו לומר כשיטת הנ"י והחוס' דפ"ד דמיר דאיסור לא שייך מנות חינוך. ע"כ. עיי"ש עוד.

גמ'. שם. בשו"ת משנה הלכות (חלק יב סימן י) נשאל בזה דאמרו סתם חינוך מסוכן אצל חלב (יבמות קי"ד ע"ב), עד כמה נקרא חינוך לענין זה שהרי לענין חינוך יונק משדי אשה קיי"ל עד סוף ד' שנים לבריא וה' לחולה אם לא פירש אצל אם פירש כלומר שגמלוהו ג' ימים מעת לעת אחר כ"ד חודש לא יחזירוהו עיין יו"ד סי' פ"א ס"ז ועיין ש"ך ודרכ"ת שם ואחא שיעור נחנו לענין מסוכן.

דהביא מחוס' כאן, שכתבו דהאי טעמא לא שייך אלא בנן שחים או שלש שנים ע"ש, והב"ד דעת חורה יו"ד סי' פ"א ס"ז בהג"ה ע"ש, וכחב להביא רא' לדבריהם ממה דקיי"ל שאם גמלוהו לאחר שחי שנים ג' ימים מעל"ע לא יחזירוהו ואי נמא דסתם חינוקות מסוכנים ואפילו יותר א"כ אמאי לא יחזירוהו לאחר כ"ד ומ"ש אחר כ"ד לקודם כ"ד וע"כ משום דלאחר כ"ד שוב בסתם חינוקות ליכא סכנא וז"ל דחלוש נחנו לו עוד שנה בסתמא כדי שיתחזק ופשוט דאם הוא מסוכן אין לו גבול.

גמ'. קטן **אובל** נבילות וכו'. עיין בשו"ת חתם סופר (או"ת סימן פג) בדבר השאלה באחד שהניח בן אחריו והוא בן ז' שנים והנער בכל מעשיו כמחמתע מדבר ואך קול דברים ובענמו אינו יודע מהו מדבר, שומע בעת מדברים אליו ואינו יודע תכלית שום כוונה מיוחדת על בוריה ממה שדברו אליו, אינו לא חרש ולא אלם אף לא פקח, כל מעשיו רמזותיו קריאותיו חנוניותיו מוכיחין מעידין ומגידין אשר הוא שומע ודעתו קלישתא מאוד, ואחרי אשר אבי הנער הלזה הניח עזובו

גמ'. שם. עיין שו"ת חוט המשולש (חלק ג סימן מה) ח"ל: ע"ד תורה שהקשה על דברי החוס' ד"ה ש"מ, ח"ל ונראה דמירי בקטן שלא הגיע לחנוך דבהגיע לחנוך כיון שחייב לחנכו כש"כ שזריך להפרישו כו', והקשה מעכ"ת מהך סוגיא דנדה (דף מ"ו ע"ב) דפריך שם הגמ' ואי מופלא סמוך לאיש הוי דאורייתא כו' ומשני לאותן המחזקין עליו ופריך ש"מ קטן חוכל נבילות כ"ד מנווין עליו להפרישו ומשמע דמאן דאית לי' אין ב"ד מחזקין להפרישו אפילו במופלא סמוך לאיש קאמר וכן הקשה בעל נמוקי יוסף (ביבמות סוף פ' חרש) על הרמב"ם דס"ל כדעת החוס' שבת הנ"ל והניח ב"ע. ואנן מה נענה אצחרי' ומנא זה כחב הנ"י דשמא יש לחלק בין מ"ע למל"ת והוא כשיטת החוס' מיר (דף כ"ח ע"ב ד"ה בנו כו').

ואנן אם נבא למשכנוי נפשינן לחרץ שיטת הרמב"ם ז"ל ודברי החוס' בסוגיא דשבת נראה להדיא שהרמב"ם ז"ל ס"ל לחלק בין אביו לב"ד כמ"ש הרמב"ם ז"ל להדיא אעפ"י שאין ב"ד מנווין להפרישו מזה על אביו להפרישו וכבר העיר גם מעלתו שיש לחלק בזה. וכן מפורש להדיא בדברי רבינו. והגאון בעל נמ"י שהקשה על הרמב"ם מהך סוגיא דנדה הוא לפי דבריו הקודמים שאין לחלק בזה. אך גוף ראית הנ"י שם הוא רק לדברי רבינו רש"י ז"ל שפירש שם בשבת בעושה על דעת אביו היינו דוקא שמגלה לו פנים לעשות משמע דכלא זה גם אביו אינו זריך להפרישו. ויעויין שם בדבריו דמשמע דלולא דברי רש"י ז"ל הי' אפשר לפרש דברי הש"ס דזה הוא החילוק בין אביו לב"ד. א"כ לפ"י כבר אין לנו תפיסה על הרמב"ם ז"ל מזה שהוא יפרש שזהו חילוק בין אביו לב"ד. ואך דפ' י"ב מה' שבת לכאורה אין הלשון משמע כן וגם הרב בעל מגיד משנה פי' דברי רבינו עפ"י דעת רש"י ז"ל.

אמנם (צפכ"ד ה' י"א) ש"י לשון וכן אם לא מיחה אביו. ולפי מה שפירש שם הכ"מ דאשמעינן דלא הוי איסור מה שהניחו אביו משמע כפי מה ש"י רבינו (צפי"ז מה' מאכלות אסורות הלכה כ"ח) לחלק בין אביו לב"ד. וכן נראה בגוף דברי הרב המ' בפ' י"ב מה' שבת שם שאינו מוכרח זאת צפי' רבינו לפרש כשיטת רש"י ז"ל ש"י בזה"ל והזכרתי פי' רש"י ז"ל לבאר מה הוא עושה על דעת אביו עכ"ל ורבינו ז"ל הלא כתב רק לישנא דהש"ס בעושה על דעת אביו.

ובזה שהקשה מעלתו אם נחלק בין אביו לב"ד מדלא משני הש"ס כן בסוגיא דנדה שם יעויין שם בדברי

גדול וסך עצום ואין יורש אחר זולת השועה הזה, הנה קרובי הנער אספו הרופאים המומחים מנוסים ומוחזקים שבעיר הזאת לדעת מה יהיה משפט הנער וכדת מה לעשות למנוח מזור ותרופה לתחלואי גופו ונפשו, והרופאים כלם פה א' ב' י' צו מעט דעת ודעתו קלישתא ואין רפואה אחרת למכתו אם לא בעיר וייען או בעיר וואלזין סמוך לפעסט אשר שמה הוקם בית חנוך מורים מחנכים מלמדים לאלה דעת ומזמה, ואם יבוא שמה בודאי בלי שום ספק יעלה מעלה אחר מעלה בדעת, ואף ב' לא יהיה חריף כשאר בני אדם עכ"פ יגיע למעלה להיות בעל חנושי לישא וליתן לכלכל דבריו במשפט לטרופ טרף לו. וזהו מקום השאלה - ב' אחרי אשר יתן שמה אף ב' אפשר לשלוח לו ולהכין לו די מחיתו בכשרות, אך לא ייחוו להוביל לו שמה דבר ממקום אחר והוא צריך להיות בחברה ואגודות כל הנמצאים שמה ואף במאכלן ומשקן, אם רשאים למוסרו שמה כיון שבדאי יאכל נבילה וכל טרפה, או לא. עיין שם שהאריך בזה.

גב' שם. עיין שו"ת חתם סופר (חלק ז סימן לו) ח"ל: מה שחילקו בחינוך קטן בין עשה ללא תעשה, לא מצות עשה ומצות לא תעשה קאמרו, אלא בין קום ועשה לשב ואל תעשה, ב' מחויב להפריש הבן שלא לאכול פירות שביעית אע"פ שאינו עובר אלא בעשה, כשם שמחויב להפרישו שלא לאכול נבילות, וגם בן שלא לאכול תרומה טמאה, ואינו מחויב לחנוך בקום ועשה קידוש היום וממילא מותר לאכול קודם קידוש [עיין מג"א או"ח סי' רס"ט סק"א]. ע"כ.

ובהג' שם, כתוב: דברי הח"ס ז"ל אלו צריכים ביאור, ב' אדרבה מצינו בראשונים שחלקו לאורך גיסא דלא שייך חינוך אלא במצוות עשה, ולא בלאפרושי מאיסורא, ועיין תו"י יומא (פ"ב ע"א) שכ"כ בשם הר' אליעזר ממין ומבאר לפי"ז דמה דתנן שם דמחנכין החינוקות אין זה אפרושי מאיסורא מלאכול אלא חינוך במצוות ועניתם את נפשותיכם, וכ"כ התוס' מזיר (כ"ח ע"ב) ד"ה בנו, ח"ל: דחינוך לא שייך אלא להזהירו לעשות ולקיים מצוה אבל להזהיר מלעבור אין זה חינוך וההוא דפ"ב דיומא היינו קיום מצוה ועניתם עכ"ל. והבוא גם בשו"ת חת"ס חאו"ח (סי' פ"ג) ד"ה ומ"מ. ועיין עוד ברש"ב"א כאן שהאריך בזה, ולדבריהם דבחינוך אינו חייב רק במ"ע אינו חלוי בקום ועשה או בשב וא"ת, דגם מצוה עיני הוא בשב וא"ת מ"מ שייך בה מצוה חינוך. ויש מי שסובר, דכמו שמצוה לחנך הבן

למצוות כמו בן מחויב האב להפרישו, ועיין רמב"ם ה' שבת (פכ"ד הי"א) ורש"ב"א הנ"ל, ותוס' שבת (קכ"א ע"א) ד"ה שמע, וטור (יו"ד סי' שע"ג) וש"ע או"ח (סי' שמ"ג), וב"י שם. אבל לא מצינו בראשונים מי שיאמר דחינוך לא שייך אלא בל"ת ולא במצוות עשה, ומשנה מפורשת סוכה (כ"ח ע"א) קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה ועיין גמ' שם (כ"ח ע"ב), ושם (מ"ב ע"א) חנוך, קטן היודע לנענע חייב בלולב, ובגמ' שם מייחית מה שחנ' כה"ג גם לענין ציצית ותפילין וע"ע בדרייתא בגיטין (נ"ב ע"א), וכ"ז פשוט וברור. ונראה דדברי החת"ס ז"ל סובבים על מש"כ המג"א (סי' רס"ט סק"א) בשם הגהות מיימוני (ה' שבת פכ"ט, אית מ' ח"ל: אע"ג דאסור להאכל לקטן איסור בידים וכו' היינו בדבר שיש בו לאו אבל קידוש אינו אלא עשה עכ"ל כפי שהעתיק לדבריו נותן מקום לטעות דבעל הג"מ ס"ל דיש חילוק בין איסור לאו לאיסור עשה וכן משמע עוד בדברי המג"א ממה שהעיר בהמשך דבריו בזה"ל: ולפי מ"ש בס' שמ"ג דאפי' איסור דרבנן לא ספי' ל' בידים וכו', [ור"ל כ"ש איסור עשה], ועי"ש וע"ז כתב החת"ס ז"ל דמה שחילקו בין עשה לל"ת לא מ"ע ול"ת קאמרו [וממילא לא תקשי קושיית המג"א מסי' שמ"ג דאפילו באיסור דרבנן מחויב להפרישו] אלא דאינו מחויב לחנוך בקום ועשה דקידוש היום וממילא מותר לאכול קודם קידוש [והמעין בפנים בהגה"מ יראה בהדיא דלא משמע כהבנת המג"א, ח"ל: והא דאמרינן בפ' חרש דבידים לא ספינן להו, היינו בלאו כגון נבילות וטריפות וכיוצא בהן דנפקא לן מלא מאכלו אבל קידוש היום מצוה עשה היא לא אחיא מהחם.

ובלענ"ד דהמג"א לא דקדק להעתיק במכוון, משום דלשיטתו אולי דבחדא מחתא כ"ל חינוך דמ"ע ואיסור עשה ועיין מג"א (סי' שמ"ג סק"ב) שעל מש"כ הרמ"א דאביו מצווה לגעור בו ולהפרישו מאיסור דאורייתא, כתב: באמת אפילו באיסורא דרבנן חייב האב לחנוך כדאיתא בס' ק"ו ובכמה דוכתי וכו' ועי"ש ושם אינו מדובר מאיסור דרבנן אלא ממצוות תפלה, ודו"ק. וכדי שלא תקשה על מש"כ החת"ס ז"ל דאינו מחויב לחנוך בקום ועשה של קידוש היום, ממה שהוכחנו לעיל דכ"ע מודים דשייך מצוה חינוך במצוות עשה, נראה דס"ל אמת ונכון הדבר דלפעמים שייך חינוך גם במצוות שהם בקום ועשה, מ"מ לא בכל מצוה ומצוה חייבו את האב לחנוך בנו, ובמצוות קידוש היום לא חייבוהו, משא"כ בשב וא"ת ככ"מ חייבוהו להפרישו מן האיסור, כנלענ"ד בכוונת החת"ס ז"ל, ואכתי ז"ע.

גב' שם. עיין שו"ת אחיעזר (חלק ג סימן פא) תשובה ארוכה מאוד, ובו כמה הערות והארות בענין קטן אוכל נבלות.

גב' שם. עיין מגילה (כד ע"ב) קטן פוחם מהו שיקרא בתורה וכו'. וזיינתי שם לשו"ת שלמה יוסף (סימן כ"ה-כ"ו) שמביא שם ששאל להגאון מראגאטשוב אם מותר ללמוד עם קטנים שדרכם לחופף ראש וליגע במגעלים וכדומה מבלי להזריזם בכל פעם ליטול ידיים, כי זה גורם ביטול אם ישלחם בכל שעה לילך וליטול ידיהם באמצע הלימוד.

והשיב לו הגאון ז"ל, וז"ל: וע"ד הקטנים, אין קפידא בזה כלל, ועיין מגילה ד' כ"ד ע"ב גבי קטן פוחם ע"ש רק משום כבוד ציבור. ע"כ.

וע"ז חזר ושאלו ללא הבין כוונתו, דהרי התם אינו מבואר שנוגע בידו ולא גזרו שמא יגע גם אפ"ל בלבוש בתי ידיים, אבל באופן שחופף בראשו בודאי וכדומה למבואר בשו"ע דלריך לנקות ידיו והחמיר טובא בזה אחי חילוק יש בקטן בפרט שגדול לומד עמו ואם הלימוד נחשב לאיסור קודם הנטיילה הרי הוא ספי ליה איסורא.

והגאון מראגאטשוב ז"ל, חזר והשיב לו, וז"ל: מה רוצה, אין על זה שם ערוה ומקום טנופת וכו'. עיי"ש.

וע"ע טורי אבן במגילה שם, שהקשה על פירש"י, דאם אחי דטעמא דפוחם אינו קורא בתורה הוא משום ערות דבר אמאי מסיק דטעמא דקטן לא משום כבוד ציבור, ת"ל דהאיך מניחין את הקטן לעשות איסור וכו' ואפי' למ"ד אין ב"ד מוזין להפרישו מ"מ בידים לא והאיך מניחין אותו לקרות בס"ת בציבור ברשות, עיי"ש מה שמקשה עוד ע"ז.

ועיין בספר מתת ידו (מהדו"ת חאו"ת סימן ט) שחירץ בהקדס דברי התוס' בפסחים (פ"ח ע"א) ד"ה שה שמבארים דלא אסור לספות לו בידים אלא דומיא דשרצים ונבלות אבל בגוונא דאיכא חינוך מזה שרי. ולכן כיון דאיכא חינוך מזה של קריאת התורה מותר להניחו לקרות ערום, ואין לחלק ולומר דשאני התם [בדברי התוס'] דאי אפשר בעיני אחר שיקיים הקטן מזה אכילת פסח ע"י מינוי דהא אין מינוי הקטן מינוי ולכן שרי ליה לאכול משום חינוך מזה אבל הכא הלא אפשר לכסות ערותו, אך זה אינו דהא

ודאי הכא נמי מיירי בכה"ג שאין לו צמח לכסות ערותו. עיי"ש.

מתני'. בופין קערה ע"ג גבי הגר וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן רעז סעיף ה) מותר לכפות קערה ע"ג הגר בשבת כדי שלא יאחז האור בקורה.

ודוקא קערה של חרס, אבל של מתכות אסור כי המחממו חייב משום מצעיר אם לא במקום שיש לחוש שיצוא ע"י הדליקה לידי סכנת נפשות מותר בכל גוונא. (מ"ב).

וה"ה אם עושה בשביל שקשה לעיניו אורו של הגר או ענין אחר. אך יזהר להניח מעט אור בין הכלי להגר דאל"כ יכבה הגר. (מ"ב).

וכתב המוספת שבת דבגר של חלב יש ליזהר משום הזיעה שעולה למעלה אל הקדרה כדאיחא ביו"ד סימן ק"ה.

ועיין בביתא"ל, דאם הקערה נוגעת בקורה עי"ז משמע בלבוש [לפי מה שביארו הא"י] דאסור וטעמו מהא דלקמן סימן ש"י ס"ו דכתב שם המחבר ובלבד שלא יגע בו וכמו שכתב שם המ"א בשם התה"ד דאם הנגיעה היא לצורך דבר המוקף אסור והכא נמי הלא היא לצורך הקורה וכן משמע ממ"א בסק"ט אכן לפי מה שפסק שם הגר"א דנגיעה מותר בכל גוויי א"כ גם בעינינו מותר. ע"כ.

מתני'. וע"ג צואה ש"ל קבן. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שס סעיף לד) כל דבר מטונף, כגון רעי וקיא וזואה, בין של אדם בין של חרגולים וכיוצא בהם, אם היו בחצר שיושבים בה, מותר להוציאם לאשפה או לבית הכסא, ואפי' בלא כלי, ואם היו בחצר שאינו דר שם, אסור להוציאם. ואם ירא מפני החינוך שלא יתלכלך בה, מותר לכפות עליה כלי.

וכתב המגן אברהם (סקנ"ח) שיושבים בה, פי' שדרים בה כמו בימיהם שהיו החצירות לפני הבתים והיה במקו' דריסת הרגל אבל אם מונח באשפ' שבהאר אסור לפנותם. וה"ה בחצר שאחורי הבתים אם אינו יושב שם אסור. ונ"ל דאם מונח במצוי במקום דריסת הרגל מותר לסלקו לצדין. ע"כ.

עוד כתב המג"א: נ"ל דאם הוא מלא וא"א לפנות עליו מותר להוציאו ולהחזירו משום כבוד הבריות כמ"ש סי' ש"ב ועוד דלגירסתו מותר לטלטל צואה

לה מדחנן כופין קערה על עקרב שלא מישך, והקשה הצ"ח מהא דשנינו בצרכות דף ל"ג לחלק בין נחש לעקרב, ומי' דהא דפטור ומוחר לאו משום סכנה נקט לה אלא משום דהוי מלשאל"ג כמ"ש החוס' שם בשבת דף ג' ע"א ד"ה בר מהני תלת, וזוהי אין חילוק בין נחש לעקרב עיי"ש.

אבל עדיין לא יעלה ארוכה להגמ' דכאן, דאין חילוק בין נחש לעקרב לענין סכנה, ולענין תפלה איכא חילוק ביניהם דמשמע דהעקרב מסוכן יותר מהנחש, ובדע"ת עורר ג"כ דלענין שבת נקט צברי"ח רק עקרב שבתדייב, ובתפלה מוכח דעקרב בכל מקום מסוכן.

ובישו"ת דברי יציב (חלק או"ח סימן סא) כתב דיש לומר, דבתפלה הא דאינו פוסק בנחש דוקא בכרוך על עקבו, דכיון דהוא כבר על עקבו ולא הזיקו שוב לא חייקנו עוד, ולכך לא יפסיק.

וישוב מציא כן בשם ספר הון עשיר שם על המשנה בצרכות ריש פ"ה שכתב, דהאי לא יפסיק ר"ל אפי' בהילוך, דלא מקרי שעת הדחק דהואיל וכבר כרוך בעקבו ולא הזיקו מסתמא כל עוד שיעמוד על עמדו ולא יהלך לא חייקנו עוד, ולכן יכול לגמור תפלתו ואח"כ ישחלל להסירו מעליו עיי"ש. ובעקרב י"ל דלא שייך כרוך, דטבע העקרב להזיק ולהכות תמיד, ואין ראיה ממה שברגע הראשון לא הטיל בו ארס.

וכתב דיש לומר דזה כוונת הירושלמי שם בצרכות פ"ה סוף ה"א, ר"ח בשם ר"י לא שנו אלא נחש אבל עקרב מפסיק למה דמחייא והדר ומחייא, ר"א אמר לא אמרו אלא כרוך אבל אם מתריע וצא כנגדו וכו', וזה מובא בחוס' בצרכות ל"ג ע"א ד"ה אבל עיי"ש, ובמראה הפנים בגירסאות שם אי במתריע כנגדו פוסק או מסמיר. ואפשר לומר דר"ח ור"א לא פליגי, דגם ר"ח בשם ר"י ס"ל דוקא בכרוך וכנ"ל דכיון שלא הזיקו שוב לא חייקנו, אבל עקרב מפסיק דמחייא והדר ומחייא ואין שם ענין של כרוך כלל, דכיון דדרכו להכות ולחזור ולהכות, אין ראיה ממה שברגע הראשון לא הפישו.

שוב כתב להשוות הדין בנחשים ועקרבים בתפלה ובשבת, דיש לומר דנחש כרוך הוא עכ"פ כאין רצין, דלענין שבת במקום שאין ממייתין אס' אין רצין אסור להורגו, והיה ידוע להמחבר דיש מקומות באר"י ומיני נחשים שם שאינן ממייתין. אבל אם רצין נגדו, בתפלה מפסיק, ובשבת הורגו, דאף אם אינו ממיית מ"מ יוכל להזיק, וכמ"ש גם בשו"ע הרב בעל התניא בסי'

אדם להדי' משום דחויא לכלבים אף הרי"ף והרא"ש יש להם גי' אחרת ובשעת הדחק יש לסמוך על גירסא חינו. ע"כ.

והטעם דאסור להוציאם, דהא לא חזי למידי והוא מוקצה כאבן. וה"ה הגרף ועצט' בלא רעי ומי רגלים ג"כ אסור כיון שהוא מקום שאין דר שם [א"ר].

עמוד ב

גמ'. והלא היא עצמה מוכנת לבלבים. עיין שפ"א דלולי פ"י רש"י י"ל דהכי מקשה כיון דמוחר לטלטלה בעצמה א"כ מאי קמ"ל דמוחר לכפות עלי' כלי דהלא עיקר הרבואה דמחני' היא דמטלטלין כלי אפי' לנורך דבר שאינו ניטל [אך לפ"י למסקנא דגמ' דמפרשי מפני קטן שלא יטפה ולנורך הקטן הוא א"כ הו' לנורך דבר הניטל קשה מאי קמ"ל].

גמ'. ב"ה המזיקין נהרגין בשבת וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שטז סעיף י) כל חיה ורמש שהם נושמים וממייתים ודאי, נהרגים בשבת אפילו אין רצין אחריו, ושאר מזיקין, כגון נחש ועקרב מקום שאינם ממייתין, אס' רצין אחריו, מותר להרגם; ואם לאו, אסור.

וכתב המ"ב (סקמ"ו) דלדעת הרמב"ם דמחייב במלאכה שאין צריך לגופה, צ"ל דהכי קאמר שאין ממייתין ודאי אלא הוא ספק פקוח נפש ולכן ברצין אחריו איכא חשש סכנתא ושרי מיהו לדידן דסבירא לן מלאכה שאין צריכה לגופה מדרבנן הוא דאסירא אף שאין ספק פקוח נפש כלל שרי משום צערא בעלמא כדי שלא יחוק. ודוקא אלו וכל כי האי גוונא שמזיקין הן בטבען ונשיכתן נשיכה עוקצת אלא שאין דרכן להמית בזה המקום משא"כ פרעוש דלעיל וכל רמשים קטנים כהאי גוונא דאף ע"י עקינתן ליכא צער כולי האי בהני אסור להורגן אף כשהם עוקצין אותו אלא יבריחם מעליו.

גמ'. שם. עיין בדעת תורה (סי' ק"ד) שעמד על החילוק בין שבת לתפלה, דשם בהל' תפלה (סימן ק"ד ס"ג) מחלקינן בין נחש לעקרב, וכתב השו"ע, ואפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, אבל עקרב פוסק לפי שהוא מועד יותר להזיק, ולמה לענין שבת אינו מחלק.

והביא מהגהות הצ"ח לעיל (דף ק"ז ע"א אות א') על הא דאמרו דהאז נחש פטור ומוחר, ומייתי

שט"ז סי"ח, שאף במקומות שאינן ממייתין בנשיכתן עכ"פ מוסיקין הגוף בנשיכתן עיי"ש, וכן בסכ"ב דנחשים השרפים דממייתין ודאי אפי' אינן רצין אחריו, ושאר מוסיקין אפי' אותן שבדאי אין ממייתין בנשיכתן אלא שמוסיקין את הגוף בלבד כגון הנחשים והעקרבים במקומות שאין ממייתין לעולם בנשיכתן אלא שמוסיקין בלבד, י"א שאם הם רצין אחריו מותר להרגן עיי"ש, וגם לענין חפלה כן.

וגדר רך, י"ל דמיון דנכנס לבית הוא כרך. ולענין עקרב דפוסק בחפלה, אף דבשבת רק עקרב דבחדייב, מ"מ מיון דנכנס לבית הוא כרך ולא שייך אצלו כרוך כנ"ל, ועקרב שבחדייב אף כשאינו רץ לשיטת רש"י. ולשיטת החס"ד דברייתא דחמשה מוסיקין דוקא ברצין, ההכרח יהיה לומר דבחפלה י"ל מיון דהיא דרבנן הקילו יותר מבשבת דהוי חיובא, דס"ל להביריתא דמלשאל"ג חייב, ולכן אפי' ברצין דוקא עקרב שבחדייב. ולריב"ל ע"כ כרוך מעליותא הוא יותר מאינו רץ, דס"ל דנהרגין אף באינם רצים משום דכר"ש ס"ל לשיטת החס"ד, ולענין עקרב שוין בחפלה ובשבת דאין שייך כרוך כנ"ל. ולרש"י דריב"ל דוקא ברצין, משום ר"י דמלשאל"ג חייב, עקרב הוא רץ מיון דנכנס לבית ולכן מפסיק, ונחש מיון דאינו רץ אינו מפסיק.

וא"ש פסקי המחבר הנ"ל, שמ"ש בס' שט"ז נחש ועקרב מקום שאינם ממייתין, היינו דגם באר"י איכא מקומות ומימי נחשים שאינם ממייתין, והלא שנינו באבות פ"ה מ"ה מעולם לא הזיק נחש ועקרב בירושלים, וכבר עורר בזה במור וקציעה בס' שט"ז עיי"ש, ובהל' חפלה דכתב דעקרב מועד יותר להזיק, מיון דלא שייך אצלו כרוך.

גמ' שם. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שטז סעיף ז) הלא נחשים בשבת, או שאר רמשים המזיקים, אם לרפואה, חייב; ואם בשביל שלא ישכנו, מותר.

וכתב המגן אברהם (סקי"ב) הטעם שלא ישכנו מותר, משום דהוי מלאכה שא"ל לגופה ובמקום הזיקא לא גזרו, ולהרמב"ם הטעם משום דאינו צד כדרכו אלא מתעסק בו ואפי' אין ממייתין שרי דהא אין במינו ניגוד כמ"ש ס"ג.

ועיין משנה ברורה (סקכ"ז) דהא דמותר כדי שלא ישכנו, היינו אפי' במקום שאין רגילין הנחשים להמית ואין רצין אחריו אלא עומדין במקומן דבזה אסור

לילך להרגן וכדלקמן בס"י אפ"ה לצודן שרי, דהיינו שכופה עליהם כלי או שקושר אותן, והטעם דהא הוי מלאכה שאין צריך לגופה דהא אינו צריך לצוד אלא שלא ישכנו ואם היה יודע שיעמוד ולא יזיקנו לא היה צד וקי"ל דמלאכה שאינו צריך לגופה פטור אבל אסור מדרבנן והכא משום הזיקא אפילו אסור דרבנן ליכא ואפי' להרמב"ם דמחייב בעלמא במלאכה שא"ל לגופה מודה בזה וכתבו דטעמא משום דס"ל דזה לא מיקרי מלאכה כלל והוי כמתעסק בעלמא מיון שאין רצונו בעצם הצידה כלל ואדרבה כונתו להברית אותו מעליו. ע"כ.

ובביאור הלכה כתב, ד"ל דבמקומות שדרכן להמית כגון נחש בא"י ועקרב בחדייב, אפשר אפי' הוא היה מתכוין בצידתו לרפואה ג"כ פטור מיון דמזוה לצערו מן העולם כדי שלא יהרגו בני אדם וכדלקמן בס"י דומה למה דאמרינן ביומא פ"ד בחינוק הטובע בנהר פורש מזודה ומעלהו ואע"ג דקמכוין למיתאד דגים וע"ש בחי' רע"א ובר"ן ס"פ האורג ויש לדחות דהכא קמכוין רק לרפואה ולא למועלת שניהם א"כ דומה למה דאמרינן בפסחים כ"ה לא אפשר וקמכוין אסור ע"ש ברש"י וגם בסוף הסוגיא לענין שטיחת אצידה דעצם השטיחה הוא כראוי והיינו מן התורה כמו שכתבו הפוסקים וא"כ ה"ה הכא אף דעצם הפעולה הוא מזוה במקום שרגילין להמית אדם מ"מ גרע במה שהוסיף בכונתו. ע"כ.

ועיין בס' חמד משה שחמה על הרמב"ם למה השמיט המשנה דעדיות הלא נחש לרפואה חייב. ועיין בביאור הלכה שכתב להר"ן בפשיטות, דמיון דהרמב"ם ס"ל דמלאכה שאין צריך לגופה חייב עליה וכלל שקצים ורמשים שמינן ניגודין כתב בהדיא דאפילו צדן שלא לצורך או לשחק בהן חייב א"כ אפילו צד הנחש שלא לרפואה ג"כ חייב אם לא שדעתו היה בצידתו בשביל שלא ישכנו זה מקרי להרמב"ם כמו מתעסק בעלמא דאפילו ר"י מודה דפטור מיון שאינו מתכוין לצוד כלל רק להברית מעליו אבל כל שנתכוין לצוד אפילו שלא לצורך כלל חייב הואיל שנתכוין לצוד ונזד כמש"כ הרמב"ם להדיא בפ"י הלכה כ"א והמשנה דקאמרה לרפואה באמת ס"ל כר"ש כדאיתא בגמרא שם. עיי"ש שהאריך בזה.

ובי"ב: ואין להקשות מהא דאיתא בשבת קכ"א במשנה אר"י מעשה בא לפני ר' יוחנן בן זכאי בערב ואמר חוששני לו מחטאת ובפשוטו דר' יהודה קאזיל לשיטתו דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה הרי

גמ'. ואותן חסידים אין רוח חכמים נוחה בזה. בשו"מ מהרש"ס (חלק א סימן רט) נשאל אודות אנשים שנהגו על פי הנהגת א' המכונה בשם "צדיק", לברך כל ז' ימי פסח "על אכילת מצה".

וע"ז השיב: הנה באמת שגם במג"א סוף סימן תרל"ט הביא כן בשם מהרי"ל ובתשו' ח"ס יו"ד סימן קצ"א באמצע התשובה הביא בשם חזקוני דס"ל דכל ז' איכא מצוה אלא שאינו חובה ומכל מקום כתב שאין לברך על אכילת מצה. ובמעשה רב להגר"א ז"ל כתב גם כן שכל ז' איכא מצוה ולא חובה וכו' באבן עזרא פ' בא וע' בד"ש עה"ת פ' ראה. וכה ראיתי בשדי חמד מערי' חו"מ סימן י"ד אות י' שהביא בשם ס' יפה ללב שהמליץ בעד הנהגים לברך כל ז' והוא דחה דבריו והביא בשם כמה גדולים שהסכימו עמו. ואני מצאתי בתשו' הריב"ש סי' קנ"ט במפורש דאינו אלא רשות ולא מצוה כלל.

ולכן אותו צדיק וחסידיו אין רוח חכמים נוחה מהם, יש לבטל המנהג. וחזן חשש ברכה לבטלה איכא הפסק בין ברכת המוציא לאכילה ואוכלים בלא ברכה. ע"כ.

ועיי' בשו"מ באר משה שכתב שנודע מכמה גדולים יראי ד' שהי' להם ציקס כלי רא"י קטן בכדי לראות שהפלה של ראש יהיה באמצע ממש. וכתב ע"ז בשו"מ צ"ח אליעזר (חלק יב סימן ו) דניתן לומר על אותם שהתנהגו ומתנהגים כן בדומה למאמרם ז"ל כאן, ואותם חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם. וכפירש"י. אין רוח חכמים עריצה עמהם להיות נוחה ומיושבת במה שראוין במדת חסידים הללו.

גמ'. בנישופין בו. כתב צביאור הלכה (סימן שטו סעיף י) וז"ל: בגמרא איכא דכשנודמו לו נחש ועקרב בשבת [כ"א בר"ף ורא"ש], בידוע שנודמו לו להרגו וקאמר ע"ז שם דמיירי בשנשופין בו [ופירש"י כן דרך הנחש שהוא עושה כעין שריקה כשרואה שונאו וכועס], והעתיקו זה הרי"ף והרא"ש וע"כ מיירי שאין רצין אחריו וקמ"ל עולא דזה הוי כרצין או אולי דאף ברצין אין מותר רק בשופין בו, ובין כך ובין כך אחפלא על מה שלא העתיקו הרמב"ם והשו"ע את זה. ע"כ.

גמ'. ועמד גיותי אחד והרגו. הריב"ז"א גרס: עמד "כוחי" אחד והרגו. ומביא מפרש"י ז"ל, "כוחי" על שם מקומו וישראל היה.

דעקרב וה"ה נחש הוא דבר שבמינו ניזוד דאל"ה הלא יהא פטור מחמת זה ובפרט לפי המבואר בהדיא בתוספתא פ"ג דר"י גופא פטור דבר שאין במינו ניזוד ויש לדחות דידוע מה דאיכא בשבת ק"ז ע"ב דר"א ור' יהושע פליגי בדבר שאין במינו ניזוד אי חייב או פטור וזה היה ספק לו לריב"ז רבם ולכך ניחא מה שאמר חוששני דמשמע שהיה בדרך ספק אצלו וה"ק ליה ר"י לת"ק איך אתה מיקל לכתחלה לכופ' על עקרב הלא ריב"ז היה ספק לו בענין הזה לחיוב חטאת ונהי דאנו סוברין בדבר שאין ניזוד פטור אצל מ"מ יהא אסור מדרבנן. ע"כ.

גמ'. ועקרב שבהדיב. עיין בספר כפתור ופרח (פרק י) שמביא בשם תרגום יונתן בסוף ספר יחזקאל שחירגם "אשכנז", הדיב.

גמ'. ונחש שבארץ ישראל. עיין מגן אבות להתשב"ץ (פרק ה משנה ה) שכתב לפרש הא דלא הזיק נחש ועקרב בירושלים, דאעפ"י שהנחש בירושלים היה ממית, כמו שנזכר כאן, זה היה מפני השכינה שהיתה באותו מקום מפני זכותן של ישראל.

גמ'. אין רוח חסידים נוחה הימנו. עיין בספר קהלת יעקב להגאון בעל משכנות יעקב ז"ל (בסוף חלק החידושים) וז"ל: בת"כ הביאו בשם ר"י שש שנים כו' ואספת את תבואתה כו' בזמן שעושין רצונו של מקום. נראה דר"י לשיטתו דמוקי בריש כינז מברין קרא דואספת דגנך בזמן שעושין רצונו של מקום, והוא דריש ג"כ ורפא ירפא מכאן שנחנה רשות לרופא לרפאות. אצל רשב"י קרי רצונו של מקום מדרגה גבוהה ממדרגתו למעלה מן הטבע, והא דרב אחא שאמר הנכנס להקין כו' שאין דרכן כו' אלא שנהגו, אחיא כרשב"י. ואב"י פליג עליה מדר' ישמעאל ורפא ירפא אזיל לשיטתו שאמר במס' ברכות הרבה עשו כר"י ועלתה בידם כרשב"י ולא עלתה בידם. וכאן חימא על הרמב"ן שהביא ההיא דרופא ירפא דר"י שנחנה רשות לרופא דוקא אצל לחולה לא יאות להתרפאות מההיא דשאין דרכן כו' ובגמ' אי' בפירוש שקוטרין זא"ז, ורשב"י אזיל לשיטתו במדרגת החסידים אסור להתרפאות, ולדידי' אין ערוד ממית וכמ"ש כאן, ההורג נחשים כו' אין רוח חסידים נוחה הימנו, אצל אותן חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם דהלכה כר' ישמעאל, עכ"ל.

גמ'. דא"ר יהודה רוק דורסו לפי תומו. לכאורה משמע מפי' רש"י, דלפי תומו היינו בדרך הילוך, וקשה א"כ מאי אמר אבא ב"מ לעבדי דריש גלותא לא צריכתו הא שפיר צריכי לסחופי מאני מיון דבכוונה אסור לילך כדי לדורסו, וצר"ן עמד בזה. וי"ל לפירש"י הפי' מהופך בלשון הגמ' דר"ג אמר סחופי מאנא עלי' כדי שלא ילכו ב"א על הרוק שמא לא יראהו או שיסבירו שמוחר ויחללו שבת לכן אמר להניח כלי עלי' שלא ידרסו עליו וע"ז אמר לא צריכתו מיון דלפי תומו מותר לדורס עלי' אכן עיקר נראה דברוק גם רש"י מודה. שפ"א.

גמ'. שם. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שטז סעיף יא) לא ישפסף ברגליו רוק ע"ג קרקע, משום משוה גומות, אבל מותר לדרסו לפי תומו שאינו מתכוין למרח ולהשוות גומות; ואע"ג דממילא ממרח הוא, כי לא מתכוין שרי, משום מאיסותא.

וע"ג רצפה חליא בפלוגתא דסימן של"ו ס"ב גבי כבוד הבית במרוץ ע"ש ולהרמ"א דאוסר שם בכל גוויי ה"ה הכא דאסור אף על גבי רצפה וע"ג ספסל לכו"ע שרי דלא שייך בזה אשוויי גומות ומשום מירות גופא ליכא למיסר דלא שייך מירות אלא כשממרח אחי דבר ע"ג חצירו וכונתו שיתמרח אבל כאן רוצה שיהיה נבלע. מ"ב.

והא דשרי משום מאיסותא, אע"פ שבעת שדורס על הרוק מאי שמשפסף ג"כ מעט אעפ"כ החירו משום מאיסותא מיון דלא משפסף הנה והנה ולא הוי פסיק רישיה. ודוקא כשהוא בדרך הלכו אף שהוא מתכוין לדרוס על הרוק אבל אינו מתכוין למרחו אבל אסור לילך למקום הרוק כדי לדרוס עליו דזה אינו נקרא לפי תומו אלא ילך ויציג רגלו על הרוק ויזהר שלא ישפסף כלל דזה מותר בכל גוונא. (מ"ב).

כתב המ"א האידנא דליכא דקפיד ברק משום מאיסותא צריך ליזהר שלא יהיה שום שפסוף כשדורס עליו רק יציג רגלו על הרוק. ובליתא היוצאת מן הפה או מן החוטם ודאי איכא מאיסותא ושרי לדרסו לפי תומו ובזהכ"נ אפילו ברק שרי לדרוס עליו לפי תומו דנוהגין בו כבוד וכדלעיל בסימן ז' ס"ג וגרסה דאפילו בביתו כשהוא מרוץ אף להחמיר ברק יותר מבליה. (שם).

גמ'. נחש דורסו לפי תומו וכו'. כתב בשו"ע (סימן שטז ס"י) אבל מותר לדרסו לפי תומו, ואפילו במתכוין אלא שמראה עצמו כאילו אינו מתכוין.

וכתב המג"א שם: וצריך טעם לדבר, וי"ל דוקא בנחש ועקרב שע"פ הרוב הם ממימים ולכן אף במקום שאין ממיחין מותר לדרסן מפני חשש סכנת נפשות, אבל דבר שאין ממיח לעולם פשיטא דאסור לדרסו להרמב"ם, ואותן אנשים שהורגים השממית שקורין שפי"ן בל"א, נ"ל דאסור גמור הוא דהא אינה מוזקת אף דיש לחוש שיפול לתוך המאכל, מ"מ מלתא דלא שכיחא הוא ויכול לכסות המאכל וגם אחד מאלף שהיא מסוכנת במאכל לכן יש למחות בידם. ע"כ.

והמ"ב (סקמ"ח) כתב הטעם, דמלאכה שאין צריכה לגופה היא והכא כשהן מוזקין אפילו מדרבנן לא גזרו כשאין הורגן להדיא אלא שיראה לפי הרואה כאלו אינו מתכוין שלא יאמרו זה נוטל נשמה בשבת במתכוין ולא ידעו לחלק אמנם נמלים ושאר שקצים ורמשים אפילו דרך הילוכו אסור לדרסן.

ובביארה כחב: ושממית לפי מה שכתב המ"א שאינה מוזקת משמע לכאורה דאפילו לדורסה לפי תומו במתכוין כשהיא מונחת על הארץ אסור, ובפמ"ג משמע דשרי לדין לפי תומו מלבד לפי דעת הרמב"ם ולא ידעתי מנין לו. ע"כ.

גמ'. אייתייהו קא מצערא ליה וכו'. הטור בחו"מ (סימן ז"ז) מביא דברי אביו הרא"ש ז"ל בתשובה (כלל ס"ח סימן י) שאפי' התנה על עצמו שיחפוס המלוא את גופו וכתב לו בשטר אינו מועיל ואינו יכול לא לחסרו ולא להשתעבד בו, והב"י מציין ע"ז שכן כתב גם הרשב"א בתשובה והריב"ש, ומוסיף וכותב "ואע"פ שמצאתי כתוב בשם ספר האגודה דאדם שיש לו ואינו משלם חובשין אותו והביא ראיה מדאמרין, אבא בר מרתא הוי מסקי ביה זחי צי ר"ג הוי מצערי ליה, נראה לי דלאו ראיה הוא, דהנה דבי ר"ג איכא למימר דהווי עבדי דר"ג דהווי פריצי כדאיכא בר"פ מי שאחזו ובשאר דוכתי, והווי עבדי שלא כדין" עכ"ל, ועיין בב"מ מ"ש ליישב ולחזק ראית האגודה.

ועיין שו"ת חיים ביד להגר"ם פלאגי (סי' ז"ג) שדן על אודות מאסר בשבת, ונוטה להכריע להלכה כהסבורים דמותר לחבש בשבת שלא יצרת, ומביא בשם מהר"י דאנון שהוסיף להביא ראיה להחמיר מדברי ספר האגודה שכותב להביא ראיה דאדם שיש לו ואינו משלם דחובשין אותו מהא דאיכא כאן, דאבא בר מרתא הווי מסקי ביה זחי צי ר"ג הוי מצערי ליה, והעובדה היתה בשבת, הרי לדעת האגודה שהוא מפרש הכוונה של הוי

מנערי ליה, שהיו חובשים אותו בצית האסורים, מוכח מזה דמותר לחבוש אפילו בשבת, דאם לפי האמת הוא אסור לא הוה שחיק תלמודא לומר שעשו דבי ר"ג שלא

מן הדין כדי שלא נלמד היתר, ואדרבא מדאמרו לורבא מדרבנן הוא כדאמר להם דין מדיני שבת ושבוקהו בעבור כבוד המו' ש"מ דכדין עבדי, עיי"ש.

דף קכב ע"א

גמ'. קרונות של בית רבי מותר לטלולין בשבת. פירש עגלות היו למרכבת אנשים ומותר לטלולין בשבת ואע"פ שהן נגרות אפילו ר' יהודה דאסר לגרור מטה וספסל הכי שרי וכדמנן בשלהי פ' י"ט. ר' יהודה אומר כל הכלים אין נגררין חוץ מן העגלה מפני שהוא כובשת והתם אמרי' תרי תנאי אליבא דר' יהודה דאיכא מאן דאסר דאסר ואמא ר' אבא למימר דהלכה כמאן דשרי. (תוס' רי"ד).

מתני'. נכרי שהדליק את הנר בשבת משיש לאורו ישראל. כתב הרמב"ם, פי' דמשום מעשה שבת ליכא שאין הגוי מכוון על שבתה, אלא שבעד ואמה הזהירו הכתוב שלא לעשות מלאכה לזכנו, וחסמים אסרו אף בנכרי שלא לעשות מלאכה לזכנו, אבל כשעושה לעצמו מותר, וקשיא לן גבי נר וכבש היאך משתמש בהם ישראל דהא נולד גמור מינהו, וכן כשלקט עשבים לצורך בהמתו מוקפה גמור הם ואפי' לרבי שמעון, דמיון דאי אפשר ליהנות אלא על ידי מלאכה אסורי מסח דעתיה מנייהו והו' להו כגרוגרות וזימוקים, וכן פרש"י ז"ל במסכת יו"ט (ביצה כ"ד ב') גבי גוי שהביא דורון לישראל אם יש צמינו במחזור שאפילו ליקט הגוי לצורך עצמו אסורים משום מוקפה, ולא אמרו בירושלמי (ביצה פ"ג ה"ב) דאין הגוי לריך הכן אלא בדברים תלושים שברשותו שאינו מחוסר מלאכה, אבל ודאי גוי שחלש פירות מן המחזור אסורים משום מוקפה וכדאמרין לקמן בגמרא דפרכין על מאי דתניא גוי שליטת עשבים מאכיל אחריו ישראל מהא דאמרין אסור להעמיד בהמתו על גבי מוקפה, וי"ל שלא אסרו מוקפה ונולד אלא לאכילה ושתיה ובטלטול אבל נר וכבש שעומדים במקומן ואינו מחסר מהם ולא מטלטלים לא אסרו בהנאה מדין מוקפה, וכן לא אסרו מוקפה לאכילה בהמתו כל היכא דלא מטלטל להו וכדאיתא בגמרא, והא אוקימנא בדקאי לאפה ואולא.

מתני'. שם. עיין שו"ת שבע הלוי (חלק י סימן נב) בענין מי שיש לו משרת גוי, ובע"ש התארח היהודי חוץ לביתו והכין השעון שבת לשעה 11 בשעה שיבא לבית, והגוי בא לבית כמה דקות קודם וראה

שהאור בצית מכובה הלך לארון האלקטרי יתק את השעון, ועי"ז נדלק כל מערכת האור מיד, וכוונתו הי' עבור ישראל כדי שימנא הבית ממחוג צבאו לביתו, והספק עתה אם מותר לישראל להשתמש כל מיני משמשים היות כי גם אם לא הי' הגוי מדליק הי' נדלק מאיליו ע"י השעון, או דילמא כיון שהגוי כבה, ושוב נדלק לגמרי לצורך ישראל יהי' אסור.

מתני'. ואם בשביל ישראל מותר. עיין שו"ת הר נבי (או"ח א סימן קפג) ע"ד השאלה אם מותר לשמוע בשבת קודש רדיו שהדלק ע"י ישראל מומר, ואם יש איסור הנאה ממעשה שבת בקול ומראה דקיי"ל שאין בהם מעילה לפי שאין בהם ממש אבל איסורא איכא, ואם גם במעשה שבת יש עכ"פ איסור בקול ומראה או שגם איסור אין בזה דהנאה ממעשה שבת שאני וכו'.

וכותב שם: הנה איסור הנאה ממלאכה הנעשית בשבת הוא צין שהמלאכה נעשית ע"י ישראל וצין שהיא נעשית ע"י עכו"ם בשביל ישראל, אולם לא הרי גדר איסור הנאה ממלאכה שנעשית ע"י ישראל כגדר האיסור של מלאכה שנעשית ע"י גוי, שאיסור הנאה ממלאכה הנעשית בשבת ע"י ישראל באיסור, כגון המבשל בשבת, גדר האיסור הוא איסור חפצא, שעל המאכל חל שם איסור אכילה והנאה, (שלמ"ד מעשה שבת הוא אסור מן התורה, הלימוד הוא מהכתוב ושמרתם את השבת כי קודש היא מה קדש אסור באכילה אף מע"ש אסור באכילה, וחל על המבשל איסור חפצא של איסור אכילה כקדש, וגם למ"ד מעשה שבת אסור מדרבנן גדר איסור חפצא הוא שהטילו חכמים על המאכל שבשלו בשבת ונעשה בו איסור שיהא אסור באכילה כקדש), אבל במלאכה שנעשית ע"י גוי בשבת בשביל ישראל (שלא נעשה בו איסור) שאסור לישראל ליהנות ממנה, אין האיסור על המאכל כגדר איסור חפצא של איסורי הנאה אלא איסור הוא על הישראל ליהנות ממלאכה זו משום גזירה שמא יאמר לנכרי לעשות בשבילו.

הנאה שיש בה ממש להנאה שאין בה ממש דסוף כל סוף הרי ישראל נהנה מהמלאכה וקיימת הגזירה שמא יאמר לו לעשות בשבילו.

וַיֵּשׁ לזה ראייה מפורשת שהרי משנה ערוכה היא, דנכרי שהדליק נר בשבת לצורך ישראל אסור לישראל להשתמש לאורו. וצירושלמי (סוכה פ"ה הובא בתוס' שבת כ"א, פסחים כ"ד, וסוכה נ"ג) איחא להדיא דלהשתמש לאור הנר, נכלל בכלל קול מראה וריח, שדייקו שם מהא דבוררת אשה לאור בית השואבה דקול מראה וריח אין בהם משום מעילה. הנה כי כן מפורש שהגזירה שמא יאמר לו לעשות בשבילו - בנכרי שעשה מלאכה בשביל ישראל - קיימת גם לענין מראה וממילא שה"ה כן לענין קול דקול ומראה ביחד נשנו בבי מדרשא, ולפי שבארנו שבמומר שעושה מלאכה בשביל ישראל ישנה הגזירה שמא יאמר לו לעשות בשבת אין ספק שגם לענין קול ומראה ישנה גזירה זו ואסור לישראל ליהנות מקול רדיו שהדליק מומר בשבת.

אֲזַלִּים כ"ז שהישראל מומר הדליק בשביל השומע אבל אם השומע הוא עומד בחוץ ושומע קול מתוך הבית, באופן שהמומר לא ראה אותו ולא הדליק רק בשביל עצמו הרי משום גזירה שמא יאמר לעשות בשבילו בשבת אין כאן שהרי בכה"ג גם בגוי שהדליק בשביל עצמו אין לאסור משום גזירה שמא יאמר לו וכו', וא"כ שוב חזר הדיון אם יש איסור בהנאת קול ומראה במעשה שבת, אבל המעיין בפמ"ג הנזכר יראה שגם איסור הנאה ממעשה שבת קיים בהשתמשות לאור הנר שהרי כתב שם דמומר שהדליק נר בשביל ישראל דאסור משום שמא יאמר לו וגם דהוא כמבשל בשבת ואם בהנאה של מראה אסור במעשה שבת לכאורה שה"ה בהנאת קול ממעשה שבת.

אֲמַנִּים יש לדון ולומר דשאני נהנה מהדלקת הנר שהנהנה הוא נהנה מהשלהבת המקושר בנר, משא"כ בג"ד אפשר דשמייעת הקול של האיש המדבר אינו אלא כשלהבת שאינה מקושרת עם הגחלת דמבואר בבבלי דף ל"ט לענין ע"ז ומודר הנאה שמותר לכתחילה אבל ז"ע בדבר, וקשה להמיר. [ובפרט בגדון זה שהוא עומד בחוץ לעיני כל ישראל ונהנה מחלול השבת בשעת חילולו גרע טפי, שהוא מחזק בזה ידי מחלל שבת במעל, ונראה כאילו הוא נהנה בצניעות המצות וצועט בהם]. ע"כ.

וְזו"ל התוס' שבת (דף קבב ע"א): ואע"ג דישאל המבשל בשבת בשוגג יאכל משום דלא נעשה בה איסור, התם לא חיישינן אי שרית ליה לאכול דילמא אחי לבשולי במזיד, דהא איכא איסור סקילה וחמיר עליה, אבל בנכרי העושה לצורך ישראל אי שרית ליה אחי למימר לנכרי לעשות בשבילו, וכ"כ הר"ן שם: דהחמירו יותר במלאכה נכרי ממלאכה ישראל דבמלאכה ישראל בשוגג ליכא למיגזר אטו מזיד שלא נחשדו ישראל על השבתות, אבל במלאכה נכרי איכא למיגזר שמא ירגילנו בכך לשבת האחרת, והיינו טעמא נמי דבמלאכה נכרי הנעשית בשביל ישראל אפילו לערב אסור בכדי שיעשו ואילו במבשל בשבת למאן דשרי החבשיל במוצאי שבת שרי לאלתר וא"ש להמתין בכדי שיעשו. (ועייין תוס' בינה דף כד ע"ב ד"ה ולערב).

וְמוֹזֵה יש ללמוד דבישראל מומר לחלל שבתות שעשה מלאכה בשביל ישראל יש בזה תרמי לריעותא, איסור משום מעשה שבת, (שהמלאכה נעשית באיסור) וגם אסור לישראל ליהנות ממנה, משום הגזירה דאי שרית לי אחי למימר לי לעשות בשבילו דישאל מומר בודאי ישמע לו, ומומר החשוד על השבתות ואינו מחבב משום חומר איסור סקילה קיימת בו הגזירה שמא ירגילנו לשבת האחרת, וכן מבואר דעת הפמ"ג שמומר העושה מלאכה בשביל ישראל יש בזה תרמי לריעותא, שכתב בסיומן רעו במשכנות זהב סק"ה וז"ל: ומינה נמי אם מומר הדליק נר בעצמו לצורך ישראל אסור ודאי שמא יאמר לו אף דלפני עור ד"ת הוא לאד פי' אמירה לעכו"ם ג"כ ד"ת והי' דקיל בעיניהם, ועוד דהוי כמבשל בשבת עכ"ל. ומה"ט מסתפק שם הפמ"ג שבמומר יהא אסור בכדי שיעשו, והיינו משום דבמומר ישנה הגזירה שמא יאמר לו דיציית לו, ולא גרע מנכרי שעשה בשביל ישראל שאסור בכדי שיעשו.

וְעֵכְשֵׁי נחזור לענין הנאה ממעשה שבת בקול ומראה, דלכאורה נראה דאף אם נאמר דלענין מלאכה הנעשית ע"י ישראל בשבת - שגדר האיסור שם הוא איסור חפצא - יש מקום ספק בהנאת קול ומראה משום הקולא שיש בקול ומראה של איסורי הנאה לפי שאין בהם ממש, מ"מ לענין נכרי שעשה מלאכה בשביל ישראל שהאיסור שם אינו בגדר איסור חפצא של איסורי הנאה, אלא שעל הישראל יש איסור שלא ליהנות ממלאכה זו גזירה משום דאי שרית לי אחי למימר לנכרי לעשות בשבילו, מעיקרא אין שם קולא בקול ומראה, שלגבי הגזירה שמא יאמר לו אין נפ"מ בין

משום מהלך שלש פרסאות, איהו מינח ניה וספינה הוא דמסגיא ליה וחצר מהלכת היא ולא אדם מהלך, והנוהגין אסור ביציאתן מן הים ליבשה טועים באיסור הם וראוי להחיר להם ואין בזה בית מיוחד. וכן החיר הרשב"א ז"ל נמי לזאת ואפילו כשהגיעה לאחר בין השמשות, אלא שחלק קצת בענין סדר היציאה אם הגיעה לחוף הים סמוך לעיר אם לא שבת למטה מעשרה אם הגיע קודם שחשכה מוך תחומה של עיר הרי הוא כאנשי העיר ויורד ונכנס לעיר ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה, הגיעה לתוך תחומה לאחר בין השמשות אין להם אלא אלפים אמה ממקום שפגעו בו תחילה למטה מעשרה טפחים, ואפילו כלתה מדתה בחצי העיר אין להם אלא חצי העיר. ע"כ.

עוד מוסיף המהר"ם אלשקר וכותב ח"ל: ולענין סדר היציאה מן הספינה מדע דלפי דעת החוס' שאמרו דטעמא דאין מפליגין בספינה משום שט נראה דאין לירד אלא על ידי כבש דוקא, אבל במעברת אסור, דמה לי לבא מה לי לזאת, וכן נראה קצת מדברי קצת מפרשים ז"ל והרמב"ם ז"ל שלא החירו אלא על ידי כבש ואע"ג דלית להו הך טעמא, אלא דמצי' למימר דחפסי לישנא דגמרא שהחירה בכבש ולא דוקא הוא, אי נמי איכא למימר דעדיפא קאמרי דאפי' בכבש שעשוי ע"י עכו"ם שבת לירד בו יכול לירד עמהם ואפילו עשו אותו בפניו וממירין אותו מותר אם לא עשו בשבילו מידי דהוה אעכו"ם שהדליקו את הנר שבת שיכול ישראל להשתמש לאורו דנר לאחד נר למאה וכבש לאחד כבש למאה וכדאיחא בפ' כל כהני וכו', ואי קשיא לך ההיא דפ' תולין גבי ההוא זורבא מרבנן וכו' נ"ל דהתם לא מתערב אלא לפי שהולך העכו"ם המעברת בשבילו ללד האחר של הנהר, אבל אם הוליכו אותה העכו"ם בשביל עצמם יכול ישראל לעבור עמהם וכו', גם יש מן המפרשים שכתבו מותר לירד סתם ולא חילקו בין כבש למעברת ומדלא חילקו נראה דלא שגא להו בין זה לזה, ומנאמי כתוב בשם ר' ישעיה שהיה נכנס ועובר שבת בעיר ויניציא באותן הספינות שעוברות משכונה לשכונה והיה אומר עכו"ם המנהיגים את הספינה לעצמם הם מתכוונים, וכן נמי מנאמי כתוב בשם הגאונים ז"ל שאם המחזק קצר שאין הספינה יכולה להתקרב שיעשו כבש, מותר לירד במעברת והיא ביצית קטנה שמעברת כמו גשר, עכ"ל.

אמנם המגן אברהם בשו"ע (בסימן ת"ה סק"י) מחיר היציאה מספינה גדולה לספינה קטנה דווקא

מתני'. ועשה נכרי בבש לירד בו וירדו בו ר"ג וזקנים. עיין עירובין (מ"א ע"ב) פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה אמרו לו לרבן גמליאל מה לנו לירד, אמר להם מותרים אתם שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה.

ובשבת (קל"ט ע"ב) איחא, אמרו ליה רבנן לרב אשי חזי מר האי זורבא מרבנן ורב הונא בר' חיון שמיה וכו' ואילו ונאים במצבא ועבר להך גיסא וסייר פרי [ומשמר שם פירות כרמו, ונמצא שהנכרי מעבירו במים בשבת, רש"י] ואמר אנא למינא קמיכוניא, אמר להו הערמה קאמרת, הערמה בדרבנן היא וזורבא מרבנן לא אחי למעבד לכתחילה.

ועיין בשו"ת מהר"ם אלשקר (סימן ק"ח) שנשאל על שורת הדין בספינה שהגיע לנמל אחר שחשיכה אם מותר לזאת ממנה שבת ליבשה או לא, ואם מותר כיצד יבא, והשיב ח"ל: דעו לכם כי יש מהמפרשים והמחברים ז"ל שכתבו דאם הגיעה הספינה בשבת אסור לזאת, וכן שאלו מקמי מר יהודאי גאון ז"ל על ספינה שנכנסה לנמל והיתה בתוך התחום מצדוד יום מהו לירד ממנה בשבת, והשיב דמותר, ולא שרי אלא בכה"ג שהיתה בתוך התחום מצדוד יום, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בתשובה בלשון ערב, ונראה דמוכחו לה ממתניתין דפ' מי שהוציאהו דתנן התם פעם אחת נכנסו לנמל עד שחשיכה אמרו לו לר"ג מה לנו לירד אמר להם מותר שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה, משמע דאחר שחשכה אסור וכו', אבל הרמב"ן ז"ל החיר לזאת ואפילו כשהגיעה בשבת, וכן כתב בפרק מי שהוציאהו מנאמי תשובה שהשיב ר"ת לר' יצחק בן אבא מארי על הנכנס לנמל בתוך העיר והשיב שמוותר לילך בכל העיר בין שהיא מוקפת חומה בין שאינה מוקפת חומה שלא מצינו בה חילוק, עוד כתב שם, דהא מ"מ קאמרי בגמ' אלא אי אמרינן אין תחומין כי לא היו בתוך התחום מאי הוי, אלמא דמותרין הן, וסיון דבעיא דאם יש תחומין או אין תחומין למעלה מעשרה לא איפשטא ספק דכריהם הוא ולהקל, וקיימא לן נמי הלכה כדברי המיקל בעירוב, וסוגיין בכולא תלמודא ובעירובין לקולא, ואי תמה על מה שראיתי במפרשי הים כשמגיעין ליבשה בשבת מהם מה שאין יוצאין מהספינה, ומהם מה שבעלי הספינה גוים משלימין אותן לחוף, ואינם זזים ממקומם דהיינו ארבע אמות שלהן, ולא ידעתי מי הנהיגן בחומרא זו שהרי הלך הספינה לא חשיב הלך, ותמה על עצמן הוא יושב ברה"י שלו, שהספינה רה"י היא ואחיה חושש

יעשונו ע"י הגוי, וגם בספינה קטנה שעושה הגוי מלאכה בשבילו באחזת הרימו'ס צריך שיהיה זה רוב גוים, שאם יהיו רוב ישראל בספינה קטנה אסור לנאח, ע"כ.

גמ'. אב"ל מים ליגור דילמא אתי לאפוש'י בשבי"ל ישראל. עיין שו"ת שבות יעקב (חלק א סימן יב) שנשאל מחלמיו הוסיק הרב המופלא מוהר"ר יודא אב"ד דמדינת דייטן, ח"ל: יורינו אדוני מ"ו הלכה למעשה שזה שנים הוריתי לאסור מה שמקנא בנ"א במדינה זו נהגו לילך אל בית הקאוו'י בשבת ושוחים הקאוו'י שנחבשל ונוחנין טעם לפגם מקניית הלחם בשבת שאפה עכ"ס, ובאמת ירא' הרואה דגם בפת נוהגין איסור וק"ו בקאוו'י דהוי נולד גמור דמעיקרא אינו ראוי לאכילה ומלכד איסור חל על איסור ציטולי עכו"ם ואף דבתשובה באר עסק האריך להחזיר משום ציטולי עכו"ם מ"מ לשמות בשבת לכאורה נראה לאסור, על כן יחיה דעתו הרמה בזה זאת.

והשיב: על אודות שחייט הקאוו'י בשבת מה שמקנא נוהגין היחר יפה מין ובדאי לא יפה הם עושין ורבים שחו לא לימא ותהי עונותם על עצמותם ועל כל מי שיש צידו למחות בזה ומה שקומצין להביא סגירות לדבריהם מקניין הפת אין ראיה כלל ולא דמי אפי' כאוכל' לדגא כאשר אבאר.

דגרסינן בשבת פ' כל כוזב, נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל אם בשביל ישראל אסור מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל אם בשביל ישראל אסור עשה נכרי כבש לירד בו יורד אחריו ישראל ואם וכו' אסור ובגמ' וצריכא דאי אשמעינן נר משום דנר לאחד נר למאה אבל מילא גזירה דלמא אחי לאפוש'י בשביל ישראל ע"כ. ולכאורה יש לדקדק דלמה קאמר דלמא אחי לאפוש'י ולא קאמר חיישינן שמא אפי' בשביל ישראל.

א"ל נראה לומר דודאי כל היכא דחיישינן שאפי' בשביל ישראל פשיטא דאסור כדאיחא להדיא פ' בכל מערבין דף מ' מין דחזי דקא מפשי ומייתי להו אסר להו ע"כ אבל ליגור דלמא אחי לאפוש'י אפשר דלא גזרינן וא"כ העכו"ם שמביא למכור בודאי חיישינן שאפי' ומייתי בשביל ישראל אף במקום דאיכא רוב עכו"ם מ"מ דעתו למכור גם לישראל.

ואין להקשות לפ"ו איך קאמר הש"ס שם בשבת במרחץ אם רוב עכו"ם מותר לרחוץ בו מיד דמי מחממי' אדעתא דרוב' מחממי יע"ש אי משום הא לא

כשהספינה הקטנה תלויה בה, וכן בסימן של"ט סקי"ג כותב דאף נכנס בספינה מע"ש שרי דלא הוי כשט, מ"מ אסור לנאח מהספינה לספינה, ע"ש במחנה"ש, ועפי"ז מביא בעיקרי הד"ט (סימן ט"ו) בשם הפחד יצחק שכותב דאם אין הספינה יכולה להתקרב ליבשה אפי' ע"י כבש יכנס בספינה קטנה תלויה בה, והחם מיירי המג"א ביצא לדעת דאין לו לזוז רק לפנות, והכא דינא ברשות יכול לירד בקטנה אף שלא לפנות ע"ש, והיינו שאינו מחזיר לנאח בספינה קטנה כי אם בספינה קטנה תלויה בגדולה אבל לא באחרת שאינה תלויה בה.

א"ל עיין בשו"ע הרב (בסימן רמ"ח בקו"א אות ד') שכותב שדברי המ"א סקי' של"ט המה לדעת הרב בהג"ה דמיירי כשיצא ואין היחר אלא משום דה"ל כביתו לכן אסור בספינה אחרת, אבל אם לא יצא ממנה מותר לנאח מספינה לספינה כדאיחא בהדיא רפ"ד דעירובין בקופץ מספינה לספינה ע"ש, ועיין במשנה ברורה בס' ת"ד סקי"א ובשער הציון סק"ח.

ועיין בספר כסא אליהו על או"ח (סימן של"ט) שמביא דברי המהר"ם אלשקר וכותב להסביר כוונת המהר"ם אלשקר שהגוים לעצמם הם מכוונים, שהוא מין שההליכה אינה בשביל ישראל דהא לא ידעי דאיכא ישראל בספינה והחזרה אינה אלא לעצמם דהא צריכים הם לחזור בעיר ומה יעשו שם בלב ים, נמצא דעל דעת גוים הם מנהיגים וכיון דהרוב הם מלחים גוים שרי לישראל בהדיהו כדקי"ל בהי מילי דהולכין אחר הרוב.

ועיין בספר רות חיים להגר"ח פלאגי ז"ל שכותב ח"ל: ומנהג פשוט בעירנו אזמיר דכשהוא בא מחוץ לעיר לעירנו בספינה, יוצאים בשבת ע"י דוגיאות קטנות הנקראים פירימים, אבל להפליג ולנאח בשבת מן העיר לנסוע בספינה ע"י דוגיאות לא נהגו, ומקורו נהגו היחר קצת לנסוע מן העיר ביום שבת ע"י דוגיאות קטנות, עכ"ל.

ובספר נדיב לב חאו"ח (סימן י"א) כותב שמעשים בכל יום שנכנסים לספינה בשבת וכן כשמגיע הב'אפור או הספינה לנמל ביום ש"ק יוצאים היהודים לחוץ וכו', גם אנכי הצעיר הוריתי כן היחזק להרבה בני אדם לנאח מהב'אפור והספינה ביום השבת, ואנכי בעצמי כשבאחי מקושטא עם הב'אפור יצאחי חיקף ביום שבת והלכתי לביתי, אלא שצריך ליזהר שלא להוציא עליו מהספינה לעיר שום דבר משום עירוב ולא ליקח כליו מהספינה כדי להניחם בספינה קטנה ליבשה כ"א הכל

בשבילו ודרש כך ברבים ומן היום ההוא והלאה מי שיראה ה' נוגע בלבו נמנעו לשחוחו בשבת.

ובל"א ה' מי שהוא ירא ה' אף בחול אינו הולך לביתם לשחות אף דאין בזה משום ביטול עכו"ם יש שאר חששות בזה וכדאיחא ג"כ בהל' קטנות סי' ט' ח"ל אבל משום מושב לנים איכא ושומר נפשו ירחק מזה. ע"כ.

גמ'. נכרי ש"י קמ' עשבים וכו'. עיין שו"ת מנחת שלמה (תנינא סימן מז) בדין ערבות שנחלשו ביום א' דחוס"מ, אם מותרים לבני חו"ל השוהים בא"י, ודעתו שם שמותרים בטלעול ולמנוח, וצ"ל לרמב"ן כאן, דנכרי דעתו על הכל ואין צריך הכנה, וסובר כן גם במחבר דאיסורו רק משום גזירת פירות הנושרין. ושכן כתב המשנה ברורה (בסי' שכ"ה בשעה"ס אות כ"ו) "פירות המוכנים לחלוש והיה דעת העכו"ם עליהם מערב שבת דאין אסורין משום מוקצה" אי לאו משום פירות הנושרין, וכל זה הוא בשל נכרי שאינם מוכנים כלל לישראל בעודן במחבר, משא"כ בנד"ד שהערבות מוכנים לכל ישראל לחלושם למנוח מפני שהוא יום חול, מסתבר דהרי זה חשיב כאומר מצדד יום מכאן אני נוטל, ובאופן סה דלא שייך כלל למיחש דשמא ימנעו כחוש ויקח אחר שהוא יותר טוב, וגמא שטלטל את הראשון שהוא מוקצה שלא לצורך כמבאר בסי' תנ"א ס"י, ושפיר סומכין בכוון דא אכללא דבדרבנן יש ברירה, וכן מבאר בשו"ע סי' תנ"א ס"ב "וכל מוקצה שאינו בע"מ סגי כשיאמר מכאן אני נוטל", וגם להחולקים ע"י, מ"מ בנד"ד שהערבות ודאי עומדין לכך והוא יום חול שפיר מסתבר דחשיבי כמוכנים גם לאורחים מחו"ל שזקוקים להכנה זו ע"י חלישתם של בני א"י, ועיין גם במשנ"ב סי' שי"ח ס"ק ט"ו ט"ז. ע"כ. עיי"ש עוד.

גמ'. בעמיד אדם בהמתו וכו'. עיין אגן העוזר (סי' שכ"ח) שהקשה בתו"ד מהא דכאן מעמיד אדם בהמתו ע"ג מחובר ומניחה תולש, אהא דקיי"ל בתו"מ (סי' שצ"ד ס"ג) בהעמיד בהמתו ע"ג קמת חבירו אפי' בר"ה חייב נזק שלם נקרא מזיק בידים, וכיון דלענין נזק מיקרי בידים ולא גרמא א"כ הו"ד בשבת, ואין לחלק בין נזקין למלאכת שבת דזה נסתר מב"ק ס' ע"א גבי אש שלא יכולה להצטיר מעצמה והצטירה רוח דפטור, ופריך מ"ש מזורה ורוח מסיעתו דחייב לענין שבת, ומשני רב אשי שאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה חורה משא"כ לענין נזקין דנקרא רק גרמא, ומזה ראי' דבשבת גם גרמא כה"ג חייב וא"כ מ"ט מעמיד ע"ג

חבירה וכמו שפרש"י דהתם ליכא למיחש שמא ירבה בשבילו דחימוס לאחד חימוס למאה דבבת אחת מחממין לכן אמרינן דאדעתא דרובא מחממי.

אכ"נ מדברי הרא"ש סוף פ' אין נדין (בינה כ"ט ע"ב) שפסק דמותר ליקח פת או קמח שנטמן ביד עכו"ם ולא הוי מוקצה דכיון דהוי ביד נכרי גמרו והאפי' אינו אוסרו דבשביל נכרי הוא עכ"ל נראה שסובר דאפי' בחגר עכו"ם שעושה כדי למכור ג"כ מותר היכא דאיכא רוב נכרים והוא נגד משמעות הש"ס שכתבנו.

איברא הב"י בסימן שכ"ה הקשה ג"כ על הרא"ש מהא דנכרי שהביא דורון לישראל מדבר שיש במינו מחובר דאף על גב דגמרו בידי אדם אפ"ה אסור ועיין בב"י ושאר אחרונים מה שחירצו בזה ולע"ד נראה לתרץ דהא הרא"ש דקדק וכתב דלא הוי מוקצה דכיון דהוי גמרו ביד נכרי והאפי' אינו אסור דבשביל רוב נכרים היא עכ"ל. משא"כ התם נאסר ע"י מלאכת עכו"ם שעושה בשביל ישראל לכך נאסר מחמת מוקצה ממלאכת איסור והסכמת הש"ע ושאר אחרונים דלא כדברי הר"ש לכן פסק בש"ע א"ח סי' שכ"ה סעי' ד' דאין לסמוך עליו אלא בשעת הדחק וע"ש וכן מסתבר כיון דמחוק סוגיא דשמעתין כמ"ש משמע לאסור כל שיש לחוש שמא הרבה בשבילו.

ועב"פ הבו דלא לוסף עלה דאף המחירין בשעת הדחק היינו דוקא גבי פת דאיכא לפעמים שעת הדחק ועל הלחם יחיה אדם משא"כ בשחיית הקאווי שחדש מקרוב באו לא מקרי שעת הדחק כלל.

ועוד יש לחלק ולהחמיר לפמ"ש התוספ' פ' כל כהני שם, בד"ה משתמש ישראל לאורה דבדברי' שהם קלים לעשות ואדם להוט אחריהם חיישינן טפי ע"ש וא"כ כה"ג יש לחוש ג"כ בקאווי שהוא קל לעשות והרגיל בכך ולהוט אחריו מאד מאד ודאי דאיכא למגור טפי ומשום ה"ט פסק ג"כ בש"ע סי' שכ"ה סעיף ה' איסור בליקט פירות אף למאן דמחיר בפת וע"ש בט"ז ס"ק ד' וג' מ"ש לענין פלטר העושה למכור.

ונדירה בד הוינא חליא מורכב על כחפיו של אבא ורבותי הגאונים שמיחו במי שהיה רוצה להחיר לקנות קטניות קלויים במחצת עכו"ם בשבת שוב מנאמי בשירי הכנסת הגדול' שם בהגהותיו לטור ס"ק אי נוח ככריחא על מנהג רע ומר זה ומסיק שאפי' אם אינו ניכר שמרבה בשבילו אסור כיון שאפשר שירבה

מחוצר פטור בשבת, וע"כ משום דאין מחשבתו לשום מלאכה משא"כ העמדת עלוקה דכוונתו למלאכה נלמד ק"ו מזורה דפטור מנזקין וחייב בשבת ק"ו העמדת בהמה כה"ג דחייב בנזקין שיחייב בשבת. עיי"ש.

ועיין שו"ת שבת הלוי (חלק א סימן מז) שהקשה, דמה זה דמיון שבת לנזקין ואין זה מלך חומרא בשבת מבזקין, אלא דבשבת אנו דנין על מלאכת מחשבת חה עשה, ובזקין אנו דנין על הנזק היוצא ממעשיו חה לא נעשה אלא בצרוף רוח ולגבי ידי' הוא רק גרמא, ואלו גבי מעמיד בהמתו ע"ג קמת חבירו דחייב בנזקין שאני התם דאנו דנין על הנזק בידים שעשה וכיון שהעמידו ע"ג קמת חבירו הרי הזיק בידים דאין אנו דנין על פעולה אכילת הבהמה אלא על עשיית הנזק, משא"כ בשבת דהמלאכה איננה מה שמעמידה אלא מה שחולשת בפיה וכיו"צ לענין עלוקה מה שמוצאת בפיה ומפרקת הדם, וכיון שזה אינו מחיטא להאדס דזה מפעולה הבהמה בעצמה א"כ האדס לא עשה כלום, ובמחשבו' לצד אינו חייב אם לא עשה גם אחיה פעולה שמחיתאם אליו כהאי דזורה דעכ"פ קירב הוא התבואה לקראת הרוח ונחשב הקרבת תבואה לרוח כזורה בידים ממנו.

ובגוף דברי האבן העזר, עיין בשו"ת אמרי בינה (דיני שבת סי' כ) מ"ש בזה באורך. ע"ש. וע"ע בשו"ת בית אפרים (חיו"ד ס"ס סב) סוף ד"ה ומ"ש. ע"ש.

ועיין חזון איש בהל' שבת (סי' לו אות א) שעמד בקו' זו מדנפשיה, וכ' ליישב דאע"ג דלענין נזקין המעמיד בהמתו חשוב כמזיק, היינו משום דבנזקים עצם פעולת הנזק שנואה לפני המקום, משא"כ בשבת שרק טורח האדס במלאכה שנואה לפני המקום. עכ"ל. ד. וכבר קדמו בזה בשו"ת שואל ומשיב שחיתאי (סי' נג) ד"ה ודרך אגב.

גב'. שם. עיין שו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן פא) ח"ל: מה שעמד מעלתו על הא דר"ח בשבת קכ"ג מעמיד אדם בהמתו על המחוצר וה"ט כמ"ש חוס' והרי"ף למען ינוח כחיד דתורה לא צויתה אשביחת בהמה אלא מלאכה של צער לצד ולרש"י ור"ן בע"ז דף ט"ו דשביח' בהמה הוא בלאו דל"ת כל מלאכה אחת ובהמתה הא ל"ש ה"ט נגד הלאו וצ"ע.

אהובי לא הבנתי כוונתו דהא בחד קרא כחיד הכי צ"ב ואחנן ל"ת כל מלאכה כו' וכל בהמתך כו'

למען ינוח עבדך כו' כמוך. הרי דעל הל"ת יהיב קרא טעם זה למען ינוח כו' [והפמ"ג בפתיחה להל' שבת כ' ח"ל גם יש לראות אמאי לא מנה הרמב"ם עוד עשה דשביחת בהמתו דקרא מפורש למען ינוח כו' ובהמתך כו' עכ"ל. במח"כ לא עיין צ"ב הנ"ל דאיפכא כחיד וכל בהמתך כו' למען ינוח כו'] ואף דבהאי קרא כחיד למען ינוח עבדך ואמתך כמוך כו' משמעות זה למען ינוח מלאכה של צער דוקא כדרש המכילת' ע"כ לא קאי על עבד ואמה שהרי הם מנווים לעצמם על שבת שחייבים בכל המצות כנשים וכמ"ש הרמב"ן צ"ב זה עבדך ואמתך צ"ב יתרו. וע"כ גם על מלאכה שאינה של צער מזהירים דהא למען ינוח כו' כמוך כחיד אלא לשון זה נייחא למען ינוח על שורך וסמורך וכל בהמתך קאי ע"ד אם אינו ענין כו'.

איברא כוונת המכילתא אינו על מקרא זה דפ' ואחנן בדברות אחרונות אלא אקרא צ"ב משפטים למען ינוח שורך וסמורך כו' כדמייתי ליה החוס' בשבת קכ"ג והר"ן שם (ובמח"כ הגאון בעל פמ"ג הנ"ל העלים עיין גם מפסוק זה דמהא נפ"ל המ"ע דשביחת בהמתו) מ"מ לשיטת רש"י וכן בע"ז דף ט"ו דאיכא לאו ג"כ בשביחת בהמתו נמי דווקא במלאכה של צער דהתם נמי כחיד למען ינוח כו' דקאי ע"כ אלאו דבהמה כנ"ל ולהי מיייתי רש"י ור"ן התם מקרא זה דדברות אחרונות אזהרת לאו (דברים ה) ל"ת כל מלאכה כו' וכל בהמתך ולא מיייתי טפי מקרא דדברות ראשונות ל"ת כל מלאכה כו' ובהמתך כו' צ"ב יתרו ותמוה טובא וצ"ע.

אמנם לדברינו נייחא דהתם לא כחיד למען ינוח ע"כ לא אחי לשביחת בהמה אלא אלאו דמחמר וכדמייתי בשבת קנ"ג האי קרא ל"ת כל מלאכה אחת ובהמתך (שמות כ) על מחמר אבל קרא דדברות אחרונות למען ינוח כחיד צ"ב ע"כ אזהרת לאו דשביחת בהמה קאי וכמו דגלי קרא הכי בעשה דשביחת בהמה ס"פ משפטים למען ינוח שורך וסמורך ודוק. ע"כ.

גב'. הא ר"ג בובירו דוי. פי' רש"י שהרי בספינה הי' בא עמו, ותמה השפ"א, דא"כ נחשב תמיד ממירו, דכל מקום רואה האנשים בספינה הבאים עמו, [ודוחק לומר דדוקא לר"ג מפני חשיבותו מסתמא הו"ו בהיותו בספינה משא"כ באנשים אחרים] וכן מה שפי' רש"י שלא בפניו הי' כשעשאו לא הי' ר"ג שם מה לן בזה כשעומד שם צעת עשייתו או שנפנה למקום אחר כיון שממירו ועושה בשבילו.

על הקבלה, ואף שעכו"ם עושה זה, מכל מקום נעשה איסור בשבת והאיך מותר להנות.

והשיב ס: הנה מעלתו דיצר בהצילות מהדואר רק מאיסור חוץ לחומס שהוא רק איסור דרבנן, ואף י"צ מיל דלכמה פוסקים הוא דאורייתא, כיון שאינו מפורש בקרא לא החמירו בו לאיסור רק למי שהוצא בשבילו ולא לאחרים וכמבואר בהפוסקים עי' מג"א סי' תקט"ו ס"ק י"ח ועי' בר"ן לשבת קכ"ב דאיסור תחומין קיל אף משאר איסורי דרבנן כיון דתחום האיסור לזה אינן איסור לזה - ולא שם לבו דבהצילות הבאים מהדואר נעשה גם איסור דאורייתא כשבאים ע"י מסילת הברזל כיון דנרמין להסיק אש ולהבעיר בכדי להוליך להבאה, ודמי ממש למרחץ המרחצת בשבת אם בשביל ישראל איסור שבת קכ"ב ואין לנו ההיתר לסמוך כיון דתחומין דרבנן, וכמבואר במכחצו.

והנה בקרבן נחנאל לרא"ש שבת קכ"ב אות ק' על הא דמבואר שם ברא"ש דאם הנכרי מלקט עשבים ומאכיל בעצמו לבהמות ישראל דשרי דנכרי אדעתא דנפשי' קעביד כדאמרינן גבי נכרי הבא לכבות כתב בק"ש שם ח"ל דהנכרי להנחת עצמו עושה שידוע דלא יפסיד, משא"כ בנר או ששאל מים אינו מגיע לו לנכרי הנאה כמו בעשבים או כביית דליקה, ולפ"ז יש קצת היתר להמון שמשלמים להעכו"ם ח"כ להנחת עצמו עושה, ודברי המרדכי והמ"א תמוהים שכתבו על הא דאם ליקט הנכרי ומאכיל לבהמות ישראל אי"צ למחות ואע"ג דנר הדלוק בשביל ישראל איסור החס שאני דהגוף נהנה אבל בהמתו שרי, ודבריהם תמוהים דא"כ הקושי' במקומה עומדת מהא דמילא מים, אם בשביל ישראל איסור הא אין הגוף נהנה ח"ו כדפירשתי עכ"ל הק"נ, וכן בהג' נתיב חיים מהמחבר הנ"ל בסי' של"ד סע' כ"ה, אם כן לדבריו יש היתר בני"ד כיון דמשלמים להפאסט עבדו ההבאה והפאסט אדעתא דנפשי' הוא דעביד וכהאי דעשבים דהנכרי יודע דלא יפסיד.

אכן באמת אין לסמוך כלל על היתר הנ"ל וכמבואר להדי' ברמ"א ריש סי' רע"ו דאין חילוק בין אם קצב לו שער או שעשאו בקבלנות או בשמירות וכו' ודברי ק"נ הנ"ל באמת מרפסן איגרא ותמוהין מאד, דהא מבואר להדי' בגמ' דאם ליקט עשבים בשביל ישראל איסור לישראל ליתן העשבים לבהמתו רק כשהעכו"ם בעצמו נותן לבהמת ישראל מחיר הרא"ש ואי"צ למחות וכהא דנכרי שצא לכבות, הרי אף בעשבים אף שידוע שלא יפסיד מ"מ איסור לישראל ליתן בעצמו לבהמתו

וכתב השפ"א דלולי דבריו יש לפרש דהכבש לא הי' בספינה כלל, אלא בשפת הים במקום עמידת הספינה שם עושין הכבש וקס"ד דמקשה דהכבש שעשה הנכרי הי' אצל העיר שהי' ר"ג דר שם ולהכי שפיר נקרא מכירו מאחר שהי' נשיא ושר כדפי' החוס' ומשני שלא בפניו הוי היינו שנעשה הכבש בעיר אחרת שצא ר"ג לשם ושם לא היו מכירים אותו.

גמ'. עיר שישראל ונכרים דרין בתובה וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שכו סעיף יג) עיר שישראל וא"י דרים בה ויש בה מרחץ רוחצת בשבת, אם רוב א"י, מותר לרחוץ בה במו"ש מיד, ואם רוב ישראל, או אפילו מחצת על מחצת, איסור למוצאי שבת עד כדי שיוחס.

וכתב המשנה ברורה (סקל"ז) דמ"ש "בשבת", נראה לברכותא נקט דאף שבשבת גופא מסתמא רוחצין בו א"י כיון שבמו"ש רוחצין בו רוב ישראל כי מחמיהו בסוף יום השבת אדעתא דישאל מחממי.

עוד כתב שם (סקל"ח) דאין חלוי ברוב דורי העיר אלא באנשים הרגילין לרחוץ במרחץ זה בעת הזו של מוצאי שבת דמסתמא אדעתא מחמם את המרחץ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהד"ב ח"ב סי' ט"ו) שהקשה על הא דאוסרין מרבה בשיעור או דאורייתא או דרבנן, מהא דאמרינן כאן, מרחץ שישראל ונכרים רוחצין בו אם רוב ישראל איסור ופריך הגמרא אמאי איסור הא חימום לאחד חימום למאה והוי כמו נר, ומאי פריך הא עכ"פ הנכרי מרבה בשביל ישראל וע"כ איסור ולא דמי לגר ולכבש דאינו מוסיף בשיעורא בשביל ישראל.

ותירין השו"מ דעיקר הקושי' היא דכיון דבאמת העכו"ם עושה זאת בשביל שצריך למרחץ בשביל עכו"ם א"כ אם נימא דשלא בפניו שרי אע"פ שמכירו א"כ נימא דככה"ג שרי ומה בכך שמרבה בשביל ישראל, אפשר דבעכו"ם כל שאין עיקר טרחתו בעבור הישראל מותר וע"כ דכל דמכוין אף לישראל איסור ועל זה משני כיון דרובא ישראל אדעתא דרובא מחממי וכה"ג פשיטא דאיסור.

גמ'. שם. עיין שו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן קלח) שנשאל אודות חבילות המובאים בשבת, מהדואר מחוץ לי"צ מיל אם יש להחיר בשבת להנות מהם ובפרט החבילות הגדולות שבשעת קבלה צריך לכתוב שמו לסימן

זה וגם הוא רוצה דרובא עכו"ם, ולענין מלאכת הסקה לא שייך שמה ירצה בשבילו, ולענין כתיבה שכותב שמו לסימן על הקבלה דזה עושה ביחוד עבור ישראל, מלאכה זו אינה עבור ישראל כלל רק לעצמו שיהי' בדיוק ובסדר והישראל אינו נהנה כלל לדעתו ישלח לו בלא כתיבה זו, והבן. ולפע"ד היתר זה גם במכתבים עקספרעסס (דחוף) שנוהגין להמיר גם כן שייך היתר כנ"ל, והיתר זה ברור.

ועי' בר"ן שבת י"ט שמיא דברי הרמב"ן ח"ל ועל דרך זה המיר הרמב"ן מפרשי הים שיכנסו אף בשבת דכשאסרו להפליג בספינה חוץ ג' ימים דוקא כשישראל שוכר כל הספינה שכל המלאכה הנעשית בה היא בשבילו אבל ספינה שרובה עכו"ם וישראל מועטים על שם העכו"ם נעשית כדאמרינן במסיבה שרובה עכו"ם והדליק הנר שמוחר ישראל להשתמש ומשמע שם להדי' אף כשישראל שילם חלקו בעד הספינה ואפילו הכי מותר וכסדרת התפא"י הנ"ל, והכא נמי בני"ד. ע"כ.

גמ' שם. עיין שו"ת חלקת יעקב (או"ם סימן קמד) שנשאל באיש אחד יר"ש וכן תורה שמוטל ל"ע חולה במטתו ורוצה להתחזק ולבא לבית הכנסת ציו"ט של ר"ה לשמוע התקיעות ולהתפלל בציבור, אך הרופא אסר עליו לעלות במדרגות רק ע"י ליפט (מעלית) והשאלה האם מותר לו לעלות עם נכרי, ושהנכרי ילחץ הכפתור בכדי שהמעלית תעלה. והשואל צידד להחיר, אם יאמר להנכרי שישא לו דבר מה כגון טלית או מחזור, והנכרי יסע מעצמו על ידי המעלית והוא יכנס אז לתוכו, ממילא אין בזה אפי' אמירה לעכו"ם, מפני שלדעת עצמו הוא עבד.

ועי' השיב: לפע"ד ח"ו לחפש היתר לנסוע במעלית ציו"ט וכש"כ בשבת, ומוטב יותר שהמדובר ישאר בביתו להתפלל ביחידות ולתקוע לו שופר בביתו, והשי"ת ישמע לתפילתו כנאמר קרוב ד' לנשכרי לב, ואבאר שיחתי.

ובתו"ד כותב: והעצה שנתן כח"ה לאמור לנכרי לישא לו טלית או מחזור והנכרי יסע מעצמו ע"י המעלית והוא יכנס אז לתוכו, אינו נלפע"ד, מיון דכל מה שהנכרי עושה הוא רק בשביל ישראל, והרי לן משנה מפורשת בשבת קכ"ב עשה כבש בשביל ישראל אסור לישראל לירד בו, ובני"ד כמעט נמי כן, שהנכרי עושה המלאכה דאורייתא במעלית בשביל ישראל.

ולנהוג ממלאכת שבת ולא אמרינן שהעכו"ם אדעתא דנפשי' עבדי, רק כשהעכו"ם נותן לבהמת ישראל אי"צ למחות וכהאי דבא לכבות מיון שאין ישראל עושה פעולה להנות, וע"ז שפיר מקשה המרדכי והמג"א מנר הדלוק בשביל ישראל אסור לישראל להנות אף שאין ישראל עושה מאומה ומתוך שפיר מיון שגוף ישראל נהנה אסור אף שאינו עושה פעולה, מה שאין כן בבהמתו מותר כשאינו עושה פעולה בידיים להנות רק כשהעכו"ם בעצמו נותן. אבל להנות ע"י פעולה בידיים אסור אף בבהמתו, ומשום הכי במילא מים בשביל ישראל אסור לישראל להשקות בבהמתו, ודברי המרדכי והמג"א ברורין, וההיתר של הק"נ אין שום סברא לסמוך.

ושם (אות ו) כותב: אכן לפע"ד יש היתר ברור בני"ד דהמעניין בסוגי' שבת קכ"ב יראה להדי' החילוק דגבי נר לאחד נר למאה מותר היכי שהעכו"ם עושה לעצמו ואף שממיר גם לישראל ועושה גם לישראל, רק בעשבים ומים, דיש חשש שמה ירצה בשבילו, אסור היכי שעושה גם לישראל, אבל גבי נר וכה"ג מותר אף בממירו ואף גם כשעושה גם עבור ישראל, וכן מבואר להדי' במהרש"א שם בד"ה אבל מכירו ח"ל אפי' אי עבד נמי אדעתא' רק היכי דאיכא חשש שמה ירצה אסור בממירו עי"ש ובמג"א סי' רע"ו ס"ק ו' באמת מבואר דאף גבי נר לאחד נר למאה אם עושה בשביל שניהם אסור ומביא רא' מס' חקט"ו מרמ"א שם, וכבר השיג עליו הא"ר מוצא בפמ"ג שם, וגם התפא"י בכלכלת שבת לענין דאמפף-באט האריך להשיג על המגן אברהם דגבי נר בלא שייך שמה ירצה מותר אף כשהעכו"ם עושה גם עבור ישראל, וגם במשנה ברורה בביא"ה בסימן רע"ו האריך לפסוק דגבי נר אם רוב עכו"ם אף שידוע שהעכו"ם עושה גם בשביל ישראל דמותר, ומעשים בכל יום דאנו נוהגין היתר לנסוע בספינות גדולות של קיטור כשקונין שבימה מע"ש אף שהישראל כבר קנה הבילעט והעכו"ם עושה מלאכת הקיטור גם עבור ישראל, ומעשה רב בכל תפוזות ישראל.

וא"כ בני"ד נמי האיסור של חול"ת הא לא הוא משום דהחפץ בא חוץ לחסות רק משום שהעכו"ם הלך חוץ לחסות ועשה איסור האסור לישראל, ואם כן בני"ד שהבאהו והפאסט הולכים בכל יום אף בלי המשלות הזה והעכו"ם העושה מלאכת ההסקה או חול"ת וכדומה הוא עושה בלא"ה בשביל רוצה דרובא עכו"ם, ואם כן אף שמכין גם כן עבור ישראל, יען שמקבל שכר ע"ז מהישראל, ואפילו הכי מותר יען מיון דבלאו הכי יעשה

הג"ה שכתב מותר לומר לנכרי או לשפחה מדוע לא עשית כן בשבת שעבר אע"פ שע"י כך יעשה לשבת הבאה דהא מכאן משמע דאפי' שיעשה הנכרי מעצמו כשהרוב ישראל אסור כ"ש כשהדליקה השפחה בבית שיש שם ישראל שאסור ונ"ע.

עמוד ב'

כל הבלים

מתני'. ודלתותיהן עמהן. בגליון משניות תוס' חדשים דקדק מה לשון ודלתותיהם עמהם דקתני. ועיין חת"ס די"ל, דמתני' מילי מילי קתני כל הכלים שיש להם דלתות אפי' שיחדום לחפצי מוקצה ניטלים הכלים ההמה אע"פ שדלתותיהן עמהן ולא נחפרקו והרי עדיין עומדין הכלים לחשיטתם שיחדום למוקצה מ"מ מותר לטלטל אותן הכלים כר"ש וכן משמע לשון רש"י שכ' ודלתותיהן שיש להם ב' זדים וכו' עיין היטב. ושם חני היחר הדלתות בפ"ע ואמר אע"פ שנפרקו מותר לטלטל בפני עצמם.

מתני'. נוטל אדם קורנם לפצע בו את האגוזין. עיין שו"ת שבת הלוי (חלק א סימן פא) שדעתו להחמיר בפתיחת הצננים בשבת.

מתני'. מוגירה לגור בה את הגבינה. בשו"ת רב פעלים ח"א (תא"ח סי' יט) בד"ה והנה בזה, הביא קו' ענומה לפמ"ש (לעיל דף נה) מגבן חייב משום בונה, א"כ איך חותמין הגבינה לחתיכות דקות בשבת, והא הו"ל סותר וכו'. [וכן הקשה העטרת חכמים (תא"ח סי' ו). ועיין בה' בשמים ראש (סי' שנו). ובקול חורה (חשון תשי"ז)].

ותירין משום דהוי דרך אכילה, ומה לי כשהוא סותר בפיו שמוכרם לחתכה בלעיסתו, ומה לי סותר בידי וכו'. ע"ש.

מתני'. מוחצו של יד לייטול בו את הקוץ. עיין שו"ת הרשב"א (חלק א סימן תקעו) וז"ל: השיב עוד דמותר לחפור העוף ביום טוב שמלאוהו מבשר כחות מבפנים. שהרי אותה תפירה צורך אוכל נפש הוא. והמחט עצמו מותר לטלטלו כדאמרינן מחט של יד כדי ליטול בו את הקוץ. ומו דכלי שמלאכתו להיחר עמה לצורך מקומו מותר. ע"כ.

גמ'. ת"ר דלת של שידה וכו'. לכאורה אין מובן איזו שייכות איכא להך צריכתא למתני' דהכא דמיירי באיסור טלטול, ודוחק לומר משום דאיירי ג"כ

ועי' ק"י שעל הרא"ש אות ק' וז"ל ולפ"י יש קצת היחר להמון שמשלמים לעכו"ם שחר שימוש שבת, אם כן להנחת עצמו הוא עושה ומותר לישראל להנות ממנו וכו' עכ"ל, ויש להעיר מגיטין נ' ב' דמתנה נמי אי לאו דלית לי' הנאה מיני' לא הוי יהיב לי' והוי כמכר, וכן בגיטין נ"ב ב' אי לאו דלית לי' הנאה מיני' לא הוי לי' אפטרופוס, ובע"ז כ' א' לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם, וברא"ש שם מתוספתא בד"א בשאינו מכירו אבל מכירו מותר שאינו אלא כמוכרו, וכן בשו"ע קנ"א י"א, א"כ היכי משכחת הא דשבת קכ"ב שם כשעכו"ם עושה בשביל ישראל כשמכירו אסור, הא מכירו הוי כמכר, והוי כנטל ממנו שחר ואפה"כ אסור. ולדעת הר"ן נדרים כ"ד, דמחלק בין הנאה מרובה למועטה, דבמועטה לא שייך הך סברה, יש ליבז קצת. ע"כ. עיי"ש עוד.

גמ'. נר הדלוק במסיבה וכו'. כתב הרמב"ם הלכות שבת (פרק ו הלכה ד), נר הדלוק במסיבה בשבת, אם רוב ישראל אסור להשתמש לאורו שהמדליק על דעת הרוב מדליק, ואם רוב גוים מותר להשתמש לאורו, מחלה למחלה אסור, נפלה דליקה בשבת ובא גוי לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שבתתו עלינו וכן כל כיוצא בזה.

ועיין מגיד משנה שם, שכתב ע"ז: ויש מי שכתב שאם עשאו לצורך עצמו בידוע אפילו היו שם כמה ישראלים מותר ללעולם עיקר דעתו אינו אלא לעצמו ונ"ע.

ובתב הלחם משנה שהטעם שדין זה נ"ע, מפני שדין זה אינו מוכרח בגמרא בהלכות שבת, דאפשר דמעשה דר"ג חקנים היו מחלה נכרים בספינה ומחלה ישראל ומפני כן כשעשה הנכרי הכבש ירדו בו חקנים אבל אם היו כלם ישראלים לא. ומ"ש בגמרא התם כי מחממי אדעתא דרובא מחממי לאו למימרא דאם ידענו שנכרי הדליק לעצמו דשרי דליכא למימר אדעתא דרובא אלא ר"ל שאפי' שידענו שהדליק בשביל עצמו אסור כיון שיש רוב ישראל אבל במחלה על מחלה מותר אם יש הוכחה שהדליק בשביל עצמו וכן מעשה דשמואל דהביאו שם בגמרא בההוא נכרי דאדליק שרגא וגו' היו מחלה על מחלה ישראל כמ"ש שם החוס' ועכ"ז אין הכרח לדין זה ומפני כן כתב הרב ז"ל ונ"ע.

וע"ע לח"מ שם, שכתב דממה שכתב הרמב"ם "שהמדליק על דעת הרוב מדליק", קשה לדברי

במילי דלחות. ועיין שפ"א שכתב לחרץ, דדוקא למשנתינו קשיא טעמא דברייתא דבלאו הכי י"ל דאסור לטלטל דלת הכלי כשנחפרד מהכלי אלא כ"ז שהוא מחובר בהכלי דנידון כעיקר הכלי מותר לטלטלו ואף ליטלו לגמרי מהכלי מותר, והיינו טעמא דקמני נוטלין אבל לא מחזירין דלהחזיר שפיר אסור דכיון שכבר ניטל מהכלי שוב אסור לטלטלו ולהחזירו ונאפי' עדיין בידו אסור לטלטלו כיון שאין עליו חזרת כלי לדעת אהעו"ז (סי' רס"ו) דדוקא בכלי שמלאכתו לאיסור מותר היכי דאחזו בידו ע"ש אך מאחר דקמני במחני' דמותר לטלטל דלחות הכלים שוב אי אפשר לפרש כן משו"ה קשי' לי טעמא דברייתא.

גמ'. שמוא יתקע. הרי"ף מיייתי הך טעמא גם אלול של תרנגולים, ועיין ר"ן, וכתב ה"ס דלכאורה מלשון ש"ס דקאמר בשלמא של לול וכו' קסבר כיון דמחצתי וכו' משמע שאין סבירא זו פשוטה, וא"כ למסקנא י"ל נהי בקרקע ממש הוה חזרת דלת בנין בלא שמוא יתקע ובכלים ממש אפי' יתקע לא הוה בנין בכלים אלא משום מכה בפטיש וליכא למגזר בנטיילה דמחזי

כסותר דהרי לא שייך בהו בנין וסחירה בכלים, מ"מ בלול דמיתבר בארעא נחתינן דרגא דאי תקע חייב משום בונה וממילא בנטיילה מחזי כסותר בנין. וא"ש הרי"ף, מיהו רמז"ס לא מחייב בך ועיין כ"מ ולח"מ פרק כ"ה מהל' שבת ויש לדחוק.

גמ'. קסבר אין בנין בכלים וכו'. עיין בשו"ת עין יצחק (חלק ב' אה"ע סימן י' אות ט-י).

גמ'. אר"י קורנא ש"ל אגוזים וכו'. עיין שפ"א דלכאורה קשה דא"כ מאי קמ"ל מחני' דכל הני מותרין מאחר שמיוחדין לכך מאי ס"ד לאסור.

וכתב ד"ל דס"ל כר' נחמי' וקמ"ל דאף דבר שמלאכתו להיתר אינו מותר אלא לאותו דבר המיוחד לו ולא לדבר אחר וזהו א"ש מה שיש לדקדק במחני' דלמה לי' למיתני כל הני והלא בחד מיניהו הוי סגי או למיתני בפירוש דבר שמלאכתו להיתר מותר ולהנ"ל י"ל דאחי לאשמעינן דקורנא לאגוזים וקורדס לדבילה וכל הני דחשיב מותר דהיינו לדבר המיוחד לו. עיי"ש עוד בזה.

דף קבג ע"א

גמ'. איתביה אבבי דרבה מדוכה וכו'. עיין בחידושי הרשב"א, שכתב למידק, והא אב"י נמי כרבה סבירא ליה דדבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו מיהא שרי וכדאיתא לקמן, והיכי לא אסיק אדעתיה לאוקומה כרבי נחמיה, וי"ל דהא דלקמן לבתר דשמעה מרבה רביה הוה, ואי נמי לאפוקי מיניה חירוצא הוה דלמא אית ליה לרבה חירוצא דלא שמיע ליה, ומיהו רבה נמי הוה אפשר ליה לאוקומה בצורך מקומו, אלא משום דאין מטלטלין אותה לגמרי משמע ליה וכדמשמע ליה נמי לרבי אלעזר לקמן דאוקומה קודם התרת כלים, ולרבי נחמיה נמי ודאי לא מטלטלין לה כלל למאי דסבירא ליה לרבה כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו לא, ואפילו לדידן כיון דסבירא ליה לרבי נחמיה דאין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו ותשמישה של מדוכה לאיסור הוא הלכך אינו ניטל כלל. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורה קמא סימן כב) וז"ל: אשר כתב לדון להחזיר לטלטל סמין של מילה בשבת אחר המילה ע"י ככר או חינוק, ומדמה ליה להאי דש"ע (סי' ש"ח ס"ה).

גמ'. שם. עיין שו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורה קמא סימן כב) וז"ל: אשר כתב לדון להחזיר לטלטל סמין של מילה בשבת אחר המילה ע"י ככר או חינוק, ומדמה ליה להאי דש"ע (סי' ש"ח ס"ה).

לאבנים ע"ש, משמע דאי לא דבעל המים למעות היה מותר ע"י כא"ת, אף דמ"מ אין לו היתר טלטול להמים לצורך גופו ומקומו שהוא בסים לדבר האיסור מיון דמ"מ שם כלי עליו.

ולכאורה נראה ראה ברורה דכלל ענין שרו דהרי ברש פירק כל הכלים, איחידו אבי לרבה מדוכה אם יש בה שום וכו' הרי דלמד אבי דכלי שמלאכתו לאיסור אין לו היתר טלטול לצורך גופו ומקומו, וא"כ מוכח מדמותו לטלטל ע"י השום, דע"י כא"ת שרי, וא"כ ה"ה לדין בכלי שהיא מוקפה מחמת חסרון כים, ואף דלא קים לן כאבי בהא אלא דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו, מ"מ ביסוד זה מה דס"ל לאבי דכלי שאין לו היתר טלטול כלל דמותר על ידי ככר או חינוק לא מצינו חולק.

אמנם יש לדחות ד"ל דזהו סברא חלוטה לכ"ע דכלי שאין לו היתר טלטול כלל דמי לאבנים ומת, אלא דאבי כר"י בפרק נוטל (דף קמ"ב ע"ב) דס"ל דאף בדסקיא מליאה מעות מותר ע"י כא"ת, ולא סבירא ליה לכללא דלא הותר אלא למת בלבד, ואף דאמרינן שם אמר ר"י כמה חריפי דרדקי וכו', אמר אבי אי לאו דאדם חשוב אנא כפא אחיפי למה לי הא חזי למזוגי עליה דמשמע דכלא"ה לא היה מחיר ע"י כפא י"ל היינו משום קושיא דר"י דאימור דוקא בשוכה אבל במניח לא, ובשוכה יסבור דמותר ע"י כא"ת אפילו בעלמא דלא חזי לכלום, אבל לדין דלא הותר כא"ת אלא למת בלבד י"ל דכלי שמוקפה מחמת חסרון כים דאין לו שום היתר טלטול דומה לאבנים, והכי מוכח מדקיי"ל (סי' רע"ט ס"ג) לטלטל ע"י שנותנים עליו לחם בשבת אסור ואמאי אינו מותר ע"י הלחם דהוי טלטול ע"י ככר, אלא ע"כ מיון שהדליקו עליו אסור בטלטול לצורך גופו ומקומו ולא הותר ע"י כא"ת אף דתורת כלי עליו [וראיתי אח"כ שכ"כ הט"ז סי' שי"א סק"ה ומכא הוכחה זו, אלא דמג"א סי' ש"ח ס"ק ס"א ממ"ש שם ולי נראה דלא קשה מידי דכלי שרי כמ"ש ס"ה, והתם דהוי כלי גרף של רעי דאין לו היתר לצורך גופו ומקומו ואעפ"כ שרי ע"י כא"ת דשם כלי עליו].

וא"כ נז"ד באזמל של מילה אדרבא יש לאסור, מיון דאין לו היתר טלטול כלל, אינו מותר ע"י ככר או חינוק ודמי למנורה.

אמנם אעפ"כ יש לדון להחיר, והיינו דהא מבואר ביו"ד (סי' רס"ו) דעכ"פ כל זמן דלא הסייר

הסמין מידו שרי להוליכו למקום שהוא רוחה, ובספר חוס' שבת כתב עלה (סי' של"א ס"ק י"ג) דאף למ"ש לעיל בסי' רס"ו דהיתרא דעודה צידו הוא רק בכלי שמלאכתו לאסור, שיש בו היתר טלטול לצורך גופו ומקומו אבל באבנים ומעות לא [והו"ג דעת האבן העוהר שם דלא כהמג"א] וא"כ ה"ה נמי באזמל של מילה ז"ל דאזמל עדיף טפי, מיון דיש בו היתר לצורך מילה ע"ש, הרי מיון דיש לו היתר לצורך מילה לא דמי לאבנים ומעות, אלא דומה לכלי שמלאכתו לאיסור דמותר בעודה צידו, א"כ יש לי לומר דה"ל לענין היתר טלטול ע"י כא"ת.

אז"ל כל זה לטלטל האזמל ע"י אחיזה דבר שמותר בטלטול אבל לשומו בחיק המיוחד לסמין ולטלטלו אח"כ על ידי החיק ההוא, זה לא נ"ל דהא גם החיק עצמו מוקפה דהוי בסים לדבר אסור, ואף להפוסקים דאם אינו מניח ע"ד שישאר שם כל השבת לא מקרי בסים, ומיון דדעתו לקחת האזמל מהחיק למו"ל בו בשבת לא הוי בסים, לענ"ד אינו מהדומה ד"ל דוקא כשאינו מניח לכל השבת רק לקחת זמן זה לא מקרי בסים, אבל בזה דדעתו לחזור אחר המילה לשומו בהחיק זהו מקרי מניח לכל השבת מיון דמוכן להיות שם כל השבת, רק בעת שצריך להסמין נוטלו לפי שעה. ע"כ.

גמ'. ה"ב' מודים בסיבי זיירי ומזורי וכו'. כתב בשו"ת הרא"ש (כלל כב סימן ח) ח"ל: בענין המוקפה, יש ארבעה דינין. המין הראשון, דבר המוקפה מחמת גופו, כאבנים ועצים ומעות וכיוצא בהם, שאין להם תורת כלי. המין השני, דבר המוקפה מחמת איסורו, כגון, נר שהדליקו בה באותה שבת, וכגון תרומה טמאה וטבל, וכל דבר שמחזור בין השמשות ונחלש, ומחוסר צידה וניזוד, וכן כים שיש בה מעות. וכן כלי שנעשה בסים לדבר המוקפה מחמת גופו, כגון חבית שיש עליה אבן, ומטה וכו' שהניח עליו מעות. המין השלישי, דבר המוקפה מחמת מלכותו, כעצי סוכה ונוייה. המין הרביעי, דבר המוקפה מחמת מלאכתו, כלומר, שיש עליו מלאכת איסור, כקורננס הנפחים וכיוצא בהם. שני המוקפים הראשונים, שהם, מוקפין מחמת גופם, כאבנים וכיוצא בהם, ודבר המוקפה מחמת איסורו, דין אחד להם ושה דיניהם. כנר שהדליקו בו באותה שבת, אע"פ שבה, וכן עצי סוכה שנפלו ביו"ט, אפילו היתה רעועה מערב יו"ט, אע"פ שאדם מנפה לכך אימתי תכבה, ולסוכה אימתי תפול, אסורין, הואיל והוקפו לבין השמשות. או שנחלש או שגזר בשבת, או ביו"ט, אסורים, הואיל

והוקצו לצין השמשות. וכן כל כלי שנעשה בסיס לדבר האסור והיה עליו צין השמשות, אסורים לטלטל אפי' נסתלק האסור מעליהן. אלא שיצא מכללם טבל, שאע"פ שהוקצה צין השמשות מחמת אסורו, אם נחקק, מותר. כדאמרינן (שבת מג), טבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ומתקן, מתקן, לפי שכל אדם יכול לתקנו. ולא דמי לבכור בעל מוס, שאע"פ שניכר בו מצעוד יוס, לפי שאין החרתו אלא על ידי חכם, ומי יימר דמתרמי. באלו השני דינן, דינן שוה לאיסור, שאינן ראויים לטלטלן אפילו ע"י ככר, שלא אמרו ככר או חינוק אלא למת בלבד.

הבין השלישי, שהוא דבר המוקצה מחמת מצוה, כגון עצי סוכה ונוייה, אסורין. והוא ששינוי (ביצה ל), אין נוטלין עצים מן הסוכה, ומנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה. וחניא סככה כהלכתה ועטרה וכו', אלא שלנויה מועיל תנאי, כדקמני סיפא, ואם התנה עליה, הכל לפי תנאו. אצל עצי סוכה, אפילו רעועה, לא מהני תנאה, לכל שבעה איתקצאי ואי נפלה הדר בני לה, זהו דעת הרב אלפסי ז"ל בפ' המביא. והשלישי החם, אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה, ורבי שמעון מחיר, ושזין בסוכת החג בחג, שהיא אסורה, ופריך, ומי לא מהני בה תנאה. והתניא, סככה כהלכתה ועטרה וכו', ואם התנה עליה, הכל לפי תנאו. ופריך אביי ורבא, באומר, איני בודל מהם כל צין השמשות, אצל עצי סוכה, דחילא עלייהו קדושה, איתקצאי לשבעה. והרב אלפסי ז"ל לא חשש לפסוק פירוקא דרב נחמן בר יצחק, לחרץ למתני' בסוכה רעועה, משום דאותו חירוף אליבא דר' שמעון, דשרי במוחר שמן שבג, ולא קיי"ל בהא כרבא. גם לא הזכיר חירוף של שמואל, לחרץ לסיפא בסוכה דעלמא. וזה היה דעתו, לסמוך על חירוף אביי ורבא, דאמר, איני בודל מהן כל צין השמשות, אלמא, איכא לאפלוגי עליה צין עצי סוכה לנויה. הילכך, לא זריכא לתרוצי בסוכה דעלמא, אלא בסוכה דמצוה, דסיפא אחאן לנויה. ואף ע"פ שלא הוזכרו נוייה בצרייתא, מיון שהזכיר צרישא מן הסמוך לה אסורייתא. כדפריש רב מנשיא גבי מתני', וקאמר דבסוכת החג שאסורה, כלומר הסמוך לה ונוייהן הדומין לה, וקאמר, דאם התנה עליה, אע"ג דלעצי סוכה לא מהני תנאה, לנוייהן מהני תנאה, וכל שכן לאסורייתא. וזה הדרך נוטה למה שאמר בירושלמי על זו המשנה, אמרינן בשם שמואל בשלא נכתובין לעצומה, אצל נכתובין לעצומה, אסור, בשלא התנה, אצל התנה, מותר. (כי) רב נחמן ברבי יעקב בעי, וכי אדם מתנה לסחור אהלים. אמרינן בשם שמואל, בטפלי,

פירוש, מה שטפל לה לסוכה, דהיינו אסורייתא, דלהכי מהני תנאה, ובלא תנאה אסור, במכרין לעצומה. הרי נחבדר, דלנוייה מהני תנאה, אצל לעצי סוכה לא מהני תנאה, ואפילו בסוכה רעועה. משום דדמי למוחר שמן שבג ושבקערה (שבת מד), שאף ע"פ שאדם מצפה אימתי תכבה נרו, אסור.

הבין הרביעי, דבר המוקצה מחמת מלאכתו שהיא מלאכת אסור, כקורנס הנפחים וכיוצא בהן, מותר לטלטל לצורך גופו ולצורך מקומו, אצל מחמה ללל על ידו, לא, אצל יש לו היתר אפילו מחמה ללל, על ידי ככר או חינוק. וזהו ששינוי, מדוכה, אם יש עליה שום, מטלטלין. ואע"ג דלא אמרו ככר או חינוק אלא במת, החם במוקצה מחמת מלאכה, אצל במדוכה, מיון שיש עליה תורת כלי, שרי לטלטלה אגב אוכלין שעליה. כך נראה לרבינו אב"ן הא דמטלטלין לשמואל (לקמן קמג) גרעיני תמרי פרסייתא אגב ריפתא, באתריה דשמואל לא היו הבהמות אוכלין אותן, אצל אם היו אוכלין אותן, לא היו זרימין לכך, דהא שמואל כרבי שמעון סבירא ליה, דלית ליה מוקצה. אצל יש לתמוה, אם אינן ראויין, אפילו אגב ריפתא היכי מטלטלין. ורבינו יעקב אומר, דמתמיר על עצמו היה, כדאמרינן בפרק נוטל, אי לאו דאדם חשוב אגב, כפא אחיפי למה לי, או סכינא אבר יונה. דעל כרחק הני גרעינין חזו לבהמה ואכלי, דאי לא חזו, כאבן חשבי, ובי מטלטלין אבן אגב פת, זולתי אם היה בכלי, כהנהו דנוטל. ועוד, דההיא דמגביהין מן השלחן, מוכח בפרק נוטל (שם קמג) שהם מאכל בהמה, ומוקי לה בגמרא כרבי שמעון, וזה טעם להגבהה עצמות וקליפין, דחזו למאכל בהמה. והחירוף הזה, דגרעינין בטלין כמו עץ, אצל כל מיילי לא בטלי לגבי פת, וכל היכא דליכא עליה תורת כלי, לא שרי ליה אגב ריפתא. ויש מי שמתיר, מדוכה, היינו טעמא דשרי לטלטולה אגב שום (דבר) שעליה, מפני שהמדוכה לשום כקדירה לחבשיל, שהוא חשמיש לשום מצעוד יוס, הילכך שרי לטלטולה אפילו מחמה ללל. אלו דיני המוקצה מחמת מלאכתו, שהוא מותר לצורך גופו ולצורך מקומו, מיון שיש עליו תורת כלי. ויש דבר מוקצה מחמת מלאכתו והוא כמוקצה מחמת גופו, והוא מחמת חסרון כים, כקורנס הזהבים ובשמים (שם קבג), שאסור לטלטל אפילו לצורך גופו. ומסר הגדול ויחד של מחרישה וסידי זיירי ומזורי וכן ארזי ואשוחי, (שמוחר) [שאסור] להסיקן ב"ע.

ואחרי שביארנו דיני המוקצה, הוצרכנו לפרש דיני הטלטול, שיש כמה דברים שמוחר בהם

וכדמפרש טעמא, דמיון דהדקה שוויה דופן לקירויה. וכן כלכלה פחותה ונסתם דופן באבן, מותר לטלטלה, שהרי נעשית כדופן לכלכלה.

הדרך ה' הוא, שהחירו לטלטל האיסור על ידי היתר שעליו, וזה הותר במת בלבד, ע"י ככר או חינוק. אע"פ שהחירו עצמות או קליפין או גרעינין של תמרה אגב ריפתא, משום דלא חשיבי וצטלי לגבי פת, כדפרישנא לעיל (בזה הסימן).

הדרך הו' הוא, שהחירו גבי מת אפילו טלטול כאורחיה, בלא ככר או חינוק, אי לא מצי למעבד, וזה לא הותר אלא להצילו מן הדליקה, דמתוך שהוא צהול על מתו וכו'. אבל צמוטל בחמה, לא מיבעי כאורחיה דאסור, אלא אפי' טלטול מן הנד אסור. ואע"ג דבעלמא שרי טלטול מן הנד, הני מילי לצורך היתר, אבל לצורך איסור כי האי, אסור.

הדרך הז' הוא, שהחירו שברי כלים לטלטלן בעצמן, אע"ג דדמו לזרורות, ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה, כגון שברי עריבה לכסות בהן החבית, אע"ג דליכא עליהו תורת כלי, מיון דהוה שברי כלי, שרו.

הדרך הח' הוא, שהחירו לטלטל גרף של רעי בעצמו בלא שום דבר. כדאמרינן פרק משילין (לו), גבי עבדא דאשתכח באספרמקי, דרב אשי אמר להו, נקטוה בצויתיה ואפקוה. והני מילי צבית, אבל בחצר, או במקום שאין אדם מקפיד עליו, לא. ואסור לעשות גרף של רעי לכתחלה, אבל אם הוא במקום שאדם מקפיד, מותר להכניס מטחו, או כלי תשמישו, לגרום להיותו גרף להוציאו. והכי מוכח בפרק משילין, כי רחיא דאביי דלוק, אמר ליה רבא, דליה לפוריין התם וכו', אדהכי נפל, אמר ליה, תיתי לי דעברי אדמר. אלמא, כי האי גוונא לא עשוי גרף לכתחלה הוא, הואיל וממילא מתעבד.

הדרך הט' הוא, שהחירו אבנים מקורחלות לטלטולי לבית הכסא, ומשום כבוד הצריות הוא דשרו.

הדרך הי' הוא, שהחירו לטלטל המוקצה מחמת גופו, יש מהם בהכנסה לבדה, ויש מהם בישיבה לבדה, ויש מהם בשפשוף או בלמוד. בהכנסה, כגון עפר לכסות בו צואה. כדאמרינן (שבת נ), מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בו כל רכיו, והוא שיד לו קרן זוית. ויש מהם בישיבה, כגון חריות של דקל (קכה) שגדרן לעצים ונמלך עליהם לישיבה, דלא סגי בהכנסה, אלא בעינן שיצב שם מצעוד יום. ויש מהם בשפשוף, או

לטלטל. אפילו דבר המוקצה מחמת גופו, או מחמת איסורו, יש מהם שמוחר לטלטלן בעצמם, ויש מהם על ידי דבר אחר, ומנאמי בהם עשרה דרכים.

הדרך הא' מצינו שהחירו לטלטל האיסור מצד ההתר, כחררה שהטמינה בגחלים, שהחירו לתחוב כבש או ככר וכדומה. ודוקא בשוכת, אבל במנית, נעשית החררה בסיס לדבר האסור, א"נ אפילו במנית, ושאי הכא דלא נעשה החררה בסיס אלא לצורך האפייה לסלקה.

הדרך הב' שאין צריך לטלטל האיסור מן הנד לנערו, אלא מותר לטלטל היתר בעוד שהאיסור עליו. הוא ששינוי (קמא), נטל אדם את בנו והאבן בידו, ואוקימנא בחינוק שיש לו געגועין על אביו, והטעם, משום נערא דיוקא שרו ליה. והני מילי ברשות היתר, ודוקא אבן, אבל דינר לא, דילמא נפיל ואמי לאתוייה.

הדרך הג' שמוחר לטלטל היתר בעוד שהאיסור עליו, ואפילו במנית, שנעשה בסיס לו. והוא שיהיה בסיס כמו כן לדבר היתר, והוא ששינוי, מטלטלים תרומה טמאה עם תרומה טהורה, ודוקא כשהטהורה למטה, דלא מצי שקיל להטהורה. ודוקא בפירות המיטניפין, דאי אפשר למשדינהו ולמינקט תרומה טהורה, הילכך מטלטל להו בתוך הכלכלה עד דזריק לכולהו לפתורא ושקיל ליה לטהורה ואמיל לה. לפי שכל דבר המוקצה מחמת גופו, כתרומה טמאה וכאבן, ודבר המוקצה מחמת איסור, כנר שהדליקו בו בשבת דאחקאלי לבין השמשות, אינו מותר לטלטלו אפילו עם היתר, כל היכא דמצינו לנעוריה ולמשדיה ולמנקטיה. והני מילי לצורך גופו, כלומר שאין צריך אלא לתרומה טהורה, ואם צריך לכלכלה נמי, הרי יכול לנער הכל וליטול הכלכלה, כדאמרי' (קמב), לינערינהו נעורי. אבל אם צריך למקום הכלכלה, דאי נמי מנער למה שבתוכה צריך למקומה, מטלטלה עם הכל, מיון שנעשית בסיס אף לדבר המותר, מותר לטלטל הכל לזרכו. וכגונא אגב קטמיה, שהחירו (מו) אע"ג דאיכא עליה שברי עצים, משום דנעשית הכגונא בסיס לדבר האסור, דהיינו שברי עצים, ולדבר המותר, דהיינו האפר, שמוחר לכפות בו צואה. משום דלא איפשר למינקט קיטמא לחודה, אפילו אי שדי ליה מכגונא.

הדרך הד' שהחירו לטלטל היתר אפילו שהאיסור עליו, ואפילו במנית. והוא ששינוי (קכה), האבן שבקירויה, אם ממלאין בה ואינה נופלת, ממלאים בה,

בלמוד, כגון נדבך של אבנים (קכה), בפלוגמא דרבי אמי ורבי אסי, ויש מי שקבע כרבי אמי ויש מי שקבע כרבי אסי. ולבני דאשחייא מבנינא, דחזו למזגא עליהו, סגי בנמלך עליהו לזה, משום דלהני עידי נמי, אבל אי שרגינהו, או אקצינהו, אסיר. כל אלו והדומין להם לאו בני מעבד מעשה לשוי עליהו תורת כלי, ומשום הכי שרו בהני אורחי דכתיבין. ותשמישי כלים ותשמישי קרקעות הוא דבעינן תורת כלי, כלומר למעבד בהו מעשה דמחזי למאי דמתקני, וזה תואר כלי שלהן. ע"כ.

גמ'. ד"ה בייחד ליה בוקום. פי' רש"י עלי ומדוכה. אמנם השפ"א כתב דלולי דבריו י"ל דהאי שנייה קאי דוקא אמתני' דעלי דלא בעי לאוקמא משנת ב"ש וז"ה כיחידאי, אבל ברייתא דמדוכה שפיר י"ל דאחיא כר"ג, וכן הסביר נותנא דרק אעלי קפיד ומייחד לה מקום, וכן משמע הלשון הא נמי, כמ"ש החוס' מיהו רש"י ז"ל גרים הני נמי דלפ"ז משמע דקאי נמי אמדוכה, ולכאורה משמע הכי מהא דמוקי רבה לקמן (קכ"ד) ברייתא דמדוכה כר' נחמי' ולא מוקי ככו"ע ומשום דקפיד עליהו ומייחד להו מקום, אך י"ל דהא הו' מקמי דשמע להא דר' חיינא ב"ש משמ' דרב, [ועי' במהרש"א לקמן (ע"ב בחוס' ד"ה איחיבי) מ"ש בזה].

גמ'. שם. עיין שו"ת דברי יואל (ח"א סימן יט).

גמ'. שם. עיין שו"ת אגרות משה (חלק אור"ח ה סימן כב) שנשאל אם בעינן דווקא ייחוד מקום במוקפה מחמת חסרון כס, או דלא. והשיב: לא בעינן ייחוד מקום. והא דמובא בגמ' דמייחד להו מקום, זה הו' רק בגדר סימן שמקפיד על החפץ. וכן להיפוך, אין ייחוד מקום לחודיה הגורם שיחשב במוקפה, דא"כ יהיה כל סמרטוט שייחדו לו מקום, מוקפה.

גמ'. ת"ר פגה שטמנה בתבן וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שיא סעיף ט) הפירות הטמונין בתבן או בקש המוקפים, יכול לחבוב בהם מחט או כוש ונוטלם והקש נעזר מאליו. הגה: ואם טמונים בחול ובעפר, ע"ל סימן ש"ח סעיף ל"ח.

וביאור המשנה ברורה (סקל"ה) דתבן הוא הקנה הנקצר עם השבולת וקש הוא מה שנשאר בשדה אחר הקצירה.

ובתב המ"ב דמה שאמרו דיכול לחבוב וכו', היינו כ"ז כשהיה טמון בתבן המוקפה שמונה במקומו ועומד להסקה אבל אם לקח בע"ש מקצת ממנו והטמין

בו פירות זה ודאי נסתלק מעל התבן שם מוקפה דהרי הכינו להטמין בו פירות ומותר לטלטל התבן בהדיא.

עוד כתב המ"ב (סקל"ח) ח"ל: והנה לפי מה שנתבאר בסמ"ח זה דטלטול מן הצד לצורך דבר האסור אסור חדע לנכון דמה שנוהגין אחיה אנשים למכור בשבת ולקבל המעות בכלי או ע"י בגד או גורר בסמ"ח מלבד הרעה הגדולה של מקח וממכר בשבת כמה סמיות עינים יש בזה דאף כשנימא דהו' טלטול מן הצד הלא הוא בשביל דבר האסור שהוא המעות ואין שום ספק שהוא אסור גמור.

גמ'. שם. עיין שו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן מט) דדיני טלטול מן הצד דמוקפה, ח"ל: קיי"ל אור"ח סי' שי"א ס"ח דטלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר, וטלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר, הילכך קש שעל המטה דסתמא מוקפה להסקה מנענע בגופו.

והנה יסוד פסקא זו מקורה מסתירת הסוגיות במס' שבת דכדף מ"ג ע"ב לענין טלטול המט ממטה למטה ז"א כלאחר יד קיי"ל כרב דטלטול מן הצד שמ"י טלטול וכמבואר בשו"ע שם ס"א, ובשבת קכ"ג לענין לנזק הטמון בעפר קיי"ל דטלטול מן הצד לא שמ"י טלטול, וכן בשבת קמ"א לענין קש שע"ג מטה, ומכאן זה ח"י בחוס' שם וברמב"ן ורשב"א ור"ן וריטב"א וברא"ש דדוקא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר הותר למעשה לא כן טלטול כלאחר"י לצורך דבר מוקפה.

ול"שון הרי"ף שם מ"ג אחרי שהקשה סתירת הש"ס כנ"ל כ' ח"ל ופרקינן כי אמרינן טלטול מן הצד שמ"י טלטול הנ"מ כגון אבנים וכיו"ב דאין לצורך שבת דאסור לטלטל ממקום למקום דומיא דמת כדאמרינן שבת קל"ה ע"א בן ח' ח' ה"ה כאבן ואסור לטלטלו דכמת דמי, אבל פגה שטמנה בתבן ופוגלה וכו' וחררה שטמנה ברמץ וכיו"ב דאוכלין הן וצריך לאוכלין בשבת טלטול מן הצד כה"ג לא שמ"י טלטול ע"כ.

ואחרי העיין ראיתי בראשונים ג' הבנות בדברי הרי"ף דדעת הרא"ש ורמב"ן והרשב"א במסקנא דח"י הרי"ף כשאר הראשונים לחלק בין טלטול כלאחר"י לצורך דבר המותר או לצורך דבר האסור, והר"ן כ' ח' הרי"ף לא נחבזר כל הצורך בהלכות. וכו'.

שזב כותב: אלא דראיתי במאירי שבת קכ"ג ע"א שהביא דברי הרי"ף הנ"ל וכ' ע"ז דיש מקשים

עליהם ממה שאמרו בעירובין ע"ז ע"א כפה סל ממעיט והקשה עליה מזו של פגה והאיך לא חירצוה באוכלין שאני ומחוקך כך יש מפרשים שזו של פרק מרה הוא טלטול איסור מחוקך היתר ר"ל המטה אבל כאן בפגה וכיו"צ הוא מטלטל היתר מזד האיסור והיינו כחי' החוס' ושאר ראשונים.

למדנו מזה דדעת המאירי דאי אפשר לפרש דעת הרי"ף כחי' שאר הראשונים, ועוד למדתי מזה דס"ל דלהרי"ף ספא דוקא ובאכלין הוא דמחירים טלטול מן הזד לא בשאר דברים המותרים בטלטול דאל"כ מה קשיא לי' הא מפורש שם בש"ס עירובין דסל דבר המטלטל הוא א"כ שפיר אפשר לדמותו לפגה דהא מטלטל בהיתר והעפר מחטלטל על ידו דומיא ממש לפגה (ורק במסקנא משני הש"ס דבעי' מרא' וחצינא) אלא כנ"ל דהרי"ף אוכלין דוקא נקט ודו"ק.

ודע דיש להבחין לפי מה שבי' הרמב"ן במלחמות וכן כמה ראשונים דמשנחיתו קמ"צ ע"צ דאבן ע"פ החזית מטה על גדה והיא נופלת וכן מעות שעל הכר מנער את הכר והן נופלות וכן האי דפרק כל כחצי דנר ע"ג טבלא מנער את הטבלא שכל אלה משניות נבנו על יסוד של היתר טלטול מן הזד לצורך דבר המותר א"כ כאשר הקשה הרי"ף משמעתי דקכ"ג ע"א לענין פגה וכו' למה לא הקשה ממשניות שלמות הנ"ל דלא אסרינן טלטול מן הזד וית' [לפי הבנת הרמב"ן ברי"ף] דשאי' הסם לצורך דבר המותר משא"כ מה דשמעתי.

אבל לולא דמסתפינא אמינא לפי מש"כ חוס' קכ"ג ע"א ד"ה האי פוגלא בסו"ד דניער עדיף דאפילו טלטול מן הזד אינו א"כ אין מכל משניות אלו ראוי' די"ל דניער מחירים גם מה שלא מחירים בטלטול מן הזד, ושוב העיר אותי תלמיד ותיק למש"כ במ"ב סי' ש"ט בשעה"ס אות י"ז לחלק בכעין זה מדעתו דאעפ"י שמוחר לנער מכ"מ זה דוקא לצורך היין שבהבית וכיו"צ לא לצורך הכסף המוקצה שלא יגנב והוא מדברי מג"א ובשעה"ס מדהא דאפשר נייער קיל טפי, ויפה העיר דהם הם דברי דברי החוס' הנ"ל. וכו'.

גב'. שם. עיין שו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן נ) וז"ל: לפעמים מצוי שחפץ המותר בשימוש בשבת מונח בין כמה חפצי מוקצה, וכדי להגיע לחפץ המותר ההכרח להגיע אליו ע"י שמפלס דרך בידיו אך דא עקא שעיי"ז מוזר חפצי מוקצה אך עיקר כוונתו להגיע לחפץ המותר בשימוש בשבת אם חשוב כלאחר יד ושרי.

הנה מש"ס שבת קכ"ג ע"א פגה שטמנה בחנן וחררה שטמנה בגחלים דלא פליגי תנאי רק אם במכוסה לגמרי מותר לחשוב מחט מדין טלטול מן הזד והכי קיי"ל להקל כמבואר סי' שי"א ס"ט, מכלל דפשוט דאסור להזיז הגחלים או חנן המוקצה כדי להגיע להאכל המותר וכן מהא דשבת ל"ט ע"א דקאמר ר' יוסף טעם משנחיתו דלא יטמינה בחול ובאבן דרמים שהוא מחשב מוזר עפר ממקומו וכו' ר"ת בחוס' שם ד"ה מפני שהוא משום איסור מוקצה כשהוא בהבית בחוק העפר ואינו מוזר בידים וס"ל לר' יוסף דטלטול מן הזד אסור, ולדידן כה"ג שרי מיון דהוא לצורך דבר המותר, אבל להזיז בידים לצורך דבר המותר לא שמענו.

וכב'. כי' דיש לדון בזה מהמבואר בשבת קכ"ז ע"א אין מתחילין באורח תחילה אבל עושה שציל ברגליו בכניסתו וציציאתו דרך הליכתו ול"ה טלטול, והוצא במג"א סי' ש"ח ס"ק ז' אלא שבי' שיש לחלק בין עושה שציל ברגליו או בידיו וצ"ע.

הנה נגע כ"ח בהלכה שצריכה עיון רב, דהנה במ"ב ועוד אחרונים כי' היתר טלטול ברגליו ח"ל המ"ב סי' ש"ח ס"ק י"ג איחא בסי' שי"א ס"ח דטלטול מוקצה בגופו אפילו לצורך דבר המוקצה מותר דזה לא נקרא טלטול כלל, ולפ"ז אם מונח איזה חפץ מוקצה על הארץ מותר לדחפו ברגליו כדי שלא יבא לידי הפסד.

ורבינו החזון איש בהל' שבת סי' מ"ז ס"ק י"ב וס"ק י"ג חולק בכח ודעתו דאין היתר כלל לטלטל מוקצה בדחיפת הרגל לצורך המוקצה דלא כמ"ב וכו' ראוי' לדעתו מהא דשבת הנ"ל דעושה שציל ברגליו בכניסתו וציציאתו ומשמע דוקא בכניסה וציציאה דרך הליכו אבל לא בהדיא, ומבואר בזה דאף לצורך מקומו אסור לטלטל מוקצה ברגליו ולא נקרא טלטול מן הזד אלא טלטול גמור, וכ"כ למעלה שם לענין טלטול הגוף דנקרא טלטול גמור כמו טלטול ביד.

ובמה אעשה דלענ"ד שיטת החזון איש אינו נגד המ"ב והמג"א לבד, אלא נגד פשטות הטור ושו"ע, ושרשו פתוח על דברי הרא"ש פ"ג משבת אחרי שהביא חילוק הראשונים והרי"ף לחלק בין טלטול מן הזד לצורך דבר המותר שמוחר לטלטול מן הזד לצורך דבר מוקצה שאסור שוב הקשה ע"ז משמ"י דרבינו יונה מהא דשבת קמ"א דקש שעל המטה שמוחר לנענע קש המוקצה בגופו אעפ"י שהוא לצורך מוקצה דהיינו הקש, וע"ז כי' הרא"ש ח"ל דהתם אף טלטול אין כאן כמו פגה וחררה

מכלאח"י מה קושיא מקש שע"ג מטה, וזה נוטה כדרכו של החזון איש ז"ל.

איברא להלכה מה שכתבנו נכון לדינא דמיון דבהרא"ש הכוונה ברור כמש"כ הטור והשו"ע ומג"א בכמה מקומות וכדווכחו למעלה, והשו"ע סתם כן להלכה א"כ טלטול בגל קל יותר וכמש"כ המ"ב.

ובד שהוכיח החזון איש שיטתו מעושה שזיל בגלגל דדוקא טלטול דרך הילוכו מותר אבל לא בהדיא, במחכ"ת אין רא"י כלל מזה דגם אם מפרשים הא"י ברייתא דלא יתחיל באור קכ"ג ע"א מטעם מוקפה מכ"מ דבר פשוט דאם אפשר לעשות שזיל בהיתר גמור דרך הילוכו לא הותר טלטול מוקפה אפילו כלאח"י דהיינו טלטול מן הגד, דמבואר בפוסקים דלא הותר טלטול מן הגד אלא לצורך, וכמש"כ המ"ב במקום הפסד, וא"כ הו"ל כאפשר לקיים שניהם דלא אמרינן דחוי.

ובב"ש כהלכה דקיי"ל הא"י ברייתא דאין מתחילין באור אע"ג דלית לן מוקפה כמבואר באו"ח סי' של"ג, וכו' הט"ז שם בשם הפוסקים דהטעם משום טירחא ולא משום טלטול, וא"כ לענין טירחא אין הבדל אם עושה במיוחד ביד או בגלגל, ולא הותרו אלא דרך הלך דאין טירחא כלל וז"פ לענ"ד.

ולפי הנ"ל לא הותרו אלא בתרתי לטעמות אם נימא דברייתא דלא יתחיל באור תחלה הוא מדיון מוקפה דהיינו בגלגל ודרך הילוך, ופשוט דאין להוכיח מכאן היתר לטלטל כדי לפלס דרך לבא אל חפץ המבוקש.

עוד כותב שם: ובענין חפוש חפץ היתר בחשכה שהוא מונח בין חפצי מוקפה ששאל מעלת כב' לא אוכל להאריך אבל דעתי העני' דיש ג' חילוקים, דאם מונח בין חפצי מוקפה ואין מוכרח שיטלטל גם אותם אפילו יטלטל ע"ד רוב מכ"מ אינו בגדר פס"ר כמבואר בקדמונים והארכתי במק"א, וגם דהו"ל ספיקא דרבנן, ואם מוכרח שיטלטל אותם הגם דאינו מתכוון הו"ל פס"ר בדרבנן וידוע מחלוקת התה"ד ומג"א סי' שיי"ד ועוד כתוב פוסקים בזה וכתבתי בזה במק"א בשו"ת בכ"ד, ובסתירת המאירי בשבת מ"א ופ"ג דסוכה ואכמ"ל, ובנדון הג' שמפלס לו דרך כבר כתבתי להחמיר מלבד אם לא יטלטל ממש אלא דרך הזזה ע"י אחורי ידו וכדומה, וכמוכן אם אינו יודע שיש גם חפצי מוקפה ועלו

ופוגלם שהוא מטלטל בידו ואגבן מטלטלין דבר האסור, אבל בקש אינו מטלטל אלא בגופו כלאחר יד הילכך אע"ג דלקש שהוא מוקפה הוא צריך מדמה ל' לטלטול מן הגד שהוא לצורך דבר המותר ע"כ וכו' בחזון איש בביאור דבריו דאין כוונת הרא"ש לחלק בין טלטול בידו לטלטול בגופו, דמי היכי דבטלטול גמור אין חילוק בין ביד בין בשאר אברים וכדאמר שבת קי"ב ע"א דאסור לטלטל המנעל ע"ג רגלו, ה"נ בטלטול מן הגד [לצורך דבר האסור] אין חילוק בין יד לשאר אבר, אלא דכוונת הרא"ש שאין ענין שכיבה על הקש שם טלטול הקש, אלא שם תשמיש השכיבה, הילכך גם אם כוונת השוכב לער את הקש מותר וכו', ולדבריו ז"ל כ"ה ג"כ סברת הרמב"ן הרשב"א הריטב"א והר"ן, ואין גם אחד שמחלק בטלטול מן הגד לצורך דבר האסור בין טלטול ביד או בשאר אברי הגוף, ועי"ז דחה דברי מג"א סי' שי"א ס"ק כ"ד וסי' ש"ח ס"ק מ"א.

ובדורבנא דמר מרן החזון איש איך יכחיש החי דברי הטור ושו"ע המפורשים להיפך, שהרי ז"ל הטור סי' שי"א וטלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר הילכך קש שע"ג מטה מנענע בגופו וכו', הרי דאין היתר משום שזה נקרא לצורך דבר המותר כסברת החזון איש אבל לעולם אין הבדל בין יד לגוף, אלא דבאמת נקרא לצורך דבר האסור אבל יש הבדל בין יד לגוף והם הם דברי הרא"ש כמפורש בקיצור פסקי הרא"ש (שהם רמזי הרא"ש של הטור חידוע) פ"ג סוס"י י"ט, וז"ל וטלטול בגופו כלאחר יד אפילו לצורך דבר האסור מותר כגון קש שע"ג מטה מנענעו בגופו, וכו' לשון השו"ע, וזה היפך סברת החזון איש אלא כהמג"א והמ"ב והח"א והם מדמים בזה טלטול ע"י רגל לטלטול בשאר הגוף.

דן אמת דלפי מש"כ הר"ן לת' הא דקש שעל המטה שמטלטל בגופו דהו"ל כמו טלטול מן הגד לצורך דבר המותר דהיינו השכיבה ע"ג מטה וכאשר רמז המג"א סי' שי"א תחלת ס"ק כ"ד, וכן משמע מדברי הרשב"א מ"ג ע"ב במה שהקשה על הרי"ף שם דמשמע מדבריו דטלטול מוקפה גמור כאבן ומת אפילו לצורך דבר המותר אסור והרשב"א תמה שהרי שנינו (קמ"א ע"א) הקש שעל המטה לא ינענע בידו אבל מנענע בגופו, ומזה הוכיח הרשב"א דלצורך דבר המותר אפילו טלטול מוקפה גמור כקש ומת מותר כלאחר יד הרי דאין דעתו לחלק בין יד לגוף דאם טלטול בגוף מותר יותר

ויפסוק רבינו כמאן דאוסר. והביאמי לזה לפי שלא מנאחי
בחיבורו דין אסורי שהזכרתי. וא"כ הוא יש לתמוה למה
לא פסק כרז ששת דשרי וז"ע. ע"כ. ועיין בית יוסף
אורח חיים (סימן שכת).

והב"ח שם (בסי' שכ"ח) כתב, דהרמב"ם הוליא דין
זה מהא דתנן ואין מעצבין את הקטן, ואעפ"י
דבפרק כ"ב כתב דאין מתקנין חוליות שבשדרה וכו'
דהכי אוקמוה בסוף פ' חבית וכו' היינו למאי דקס"ד
דאין מעצבין היינו נמי לפופי ינוקא וכו' אבל פשוטו
דאין מעצבין היינו לדחוק כריסו וכו' ודלא כפי' ה"ה
דפירש דהו אסורי ינוקא דא"כ קשה אמאי קא אסר ליה
הלא הלכה כרז ששת דאפופי ינוקא שרי, עכ"ל.

והעיר עליו בשו"ת אדמת קודש (חלק או"ח סימן ז)
דאין ספק שלא שלטה עינו עין עיונו במ"ש
הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות שפי' ואין מעצבין הוא
השבת חוליות השדרה ועריכתן וזהו כמו בונה אבל
כריכת הולד בצגדים וחסולו מותר עכ"ל הנה הרואה
יראה דאין פי' עולה יפה דהא סתמא קאמר ולא למאי
דקס"ד דהש"ס והאמת יורה דרכו ואין לך דוחק גדול
מזה. ע"כ.

גב'. שם. עיין שו"ת אדמת קודש (חלק או"ח סימן ז)
שנשאל אם מותר בשבת לעשות הקאשטאניטא"ש
דהיינו שכוף האדם פרקי היד בידו אחרת בחוק
ומתפרקי' פרקי היד כאיש אשר יעור משנתו אם יש שום
נדנדא איסור בדבר. ועי"ש מ"ש מכאן.

וסיים: ינא מהמחוב' דבין למר ובין למר ס"ל
דהאיצרי' שנחפרקו מיום השני והלאה אסור
להחזיר ליישבם בשבת א"כ דון מינה לנדון דידן דאסור
משום דמחזי כמפרק איבריו וחוזר ומיישבם דיש איסור
משום מפרק ומשום בונה כמו בחומרי שדרה. והדרי בי
לדעתי דאין כאן לא מפרק ולא בונה דהא בכל מקום
דאמרינן שנחפרקו איבריו ר"ל שנחפרקו לגמרי שאם
אינו מיישבם ישארו מעוקמים ונעקרים ממקומם
משא"כ בנ"ד כנר' לעין כל וכיון דאין כאן פירוק אין
כאן בונה וא"כ גם מכאן אין שום הזכרה לאסור בנ"ד.
וסבור הייתי לדון בדמיונות ולהאריך ואפנה על ימין או
על שמאל ולא ראיתי איסור בנדון דידן, סוף המעשה
שאין איסור בדבר. ע"כ.

וב"ב באשל אברהם (או"ח סימן של) להגה"ק
מבוטשאטש ז"ע, דחילון עצמות שרגילים בני"א

בידו דרך חיפושו יש גם היתר מתעסק כאשר העיר
מע"כ. ע"כ.

גב'. וכי מזה איכפת לי' לקוין בו' אמר רבא
וכו'. הקשה השפ"א דלא משני רבא כלל ראית
ר' יוסף ממחני' דהכא. ותירץ דהא דפשיט לי' ר"י
ממחני' אינו אלא אליבא דר"י לעיל דס"ל דמחני' מיירי
בכלי המיוחד לך, ומשו"ה שפיר י"ל כיון דהמחט
מיוחד לקוץ, ולקוץ מה איכפת לי' בין נקובה לשאינה
נקובה, אבל לדין דלא איירי מחני' במיוחד לך ואפי'
במחט שמלאכתו לאיסור שרי, שפיר י"ל דדוקא כשהיא
כלי גמור שרי ולא כשניטל חודה.

גב'. בוחב' שניפ"ל חררה. עיין חת"ס דלכאורה י"ל
כיון שניטל חררה תו נחבטל היחוד שהיתה
למלאכת איסור לתפירה וקם לה ליעול קוץ וקילי טפי
ומותר לטלטל אפי' מחמה ללל, ונהי למסקנא לא קיימא
דהרי זורקה בין גרועאות. מ"מ נפקא מיני' בגולמי
שאינה נקובה תהי' מותרת לטלטל אפי' מחמה ללל, ולא
משמע כן מלשון הברייתא דכיל נקובה ואינה נקובה
ומשמע כי היכי דנקובה שמלאכתה לאיסור אינה מותרת
אלא לצורך גופה ומקומה ה"נ אינה נקובה ולא מחמה
ללל, וז"ל נהי דכל שמהני יחוד לטומאה הוה כלי לשבת
אפי' בלא יחוד אבל מלאכתו להיתר לא מיקרי אלא ביחוד
להיתר ממש, ומסתיעא דנחית שם כלי עליו אבל להיות
מלאכתו להיתר לא וז"ע.

גב'. אסובי ינוקא וכו'. עיין שולחן ערוך אורח
חיים (סימן של סעיף ט) מיישרים אברי הולד
שנחפרקו מחמת צער הלידה.

וכתב המ"א, ודוקא ביום הלידה אבל אח"כ אסור,
אבל באמת מהרבה פוסקים משמע דאין חילוק
בזה ואפילו לאחר חודש או ב' חדשים מותר, ועיין בבאור
הגר"א שכתב שכן ג"כ דעת השו"ע להקל בזה כמותם,
וע"כ אין להחמיר בזה, ומ"מ אם נתפרקה חוליא של
שדרה ממקומה לכו"ע אסור ליישב בידו חוליות של
שדרה אחת על חברתה דמחזי כבונה אם לא ביום הלידה
דאז יש ללדד להקל אף בזה. (מ"ב).

גב'. שם. כתב הרמב"ם (הלכות שבת פרק כא הלכה
לא) ואסור לדחוק כריסו של תינוק כדי להוילא
הרעי שלו שמה יבא להסקותו סמנין המשלשין.

והעיר המגיד משנה שם: זה לא מנאחי מבואר אלא"כ
יהיה פירוש לאסורי ינוקא שזכרו בכל הכלים,

לעשות צידים ושומעין כמו קול לכו"ע מותר בשבת, עיי"ש.

גמ'. שם. עיין שו"ת אגרות משה (חלק או"ח ב סימן פא) וז"ל: בדבר שינים תוחבות שנקבעו באופן שלא יוכל להוציאם ולהכניסם ונתרחש שנפלו בשבת אם מותר להכניסם כדי שיהיה נקל לו לאכול דלכתרה"ה מסתבר שיש בזה משום מתקן גברא שגמי אסור כדאיתא בצ"ה דף י"ח דאי לאו דאדם נראה כמייקר היה גם אדם אסור לטבול והרי הוא תקון בגברא שיוכל בזה ללעוס המאכל בקל. הנה אף אם נימא שנחשב מתקן חלו זה בשימת צירים בכלי באופן שליכא משום שמה יתקע, שלהט"ז סימן שי"ד סק"ח ליכא בזה משום מתקן כיון דאינו תקון גמור להיש מתירין להסיר הצירים אך במג"א שם סק"י סובר שאסור לקבוע הצירים במסמרים דמתקן מנא וכתב במחנה"ש שפליג על הט"ז וסובר דאף שהוא בנין גרוע אסור וכן כתב בלצ"ש שפליג על הט"ז אבל במ"ב בשער הציון אות ל"ג כתב דהמג"א לא פליג על הט"ז דלא איירי בזה כלל אלא מיירי בקביעת הציר להכלי חה אף להט"ז אסור, והצדק אחר דכן משמע בלשונם דבט"ז איתא ה"נ מחיר בשימת צירים ובמג"א איתא אסור לקבוע הצירים במסמרים דמתקן מנא והם שני דברים ולא פליגי. ואף האוסרים איתא בט"ז סק"ז שהוא רק בצירים אבל בלא צירים גם הוא מודה שנוטלין וממילא לא היה אסור גם החזרה ורק משום שמה ישים צירים אסור שלא שייך לאסור בדבר שלא שייך שימת צירים כהא דשניים שבעצמו א"א לקבוע שצריך ע"ז אחר ושיהיה אומן. ורק למחנה"ש ולצ"ש שגם השימה דצירים לבד אסור להמג"א לכו"ע, ומה שנוטלין דלתות של שידה חיצה ומגדל נ"ל להאוסרים הסרת צירים שהוא עוד גרוע יותר שלא נחשב כלל כמתקן בלא צירים ולא סחירה בהסרתם, ולכן אפשר שבהעמדה שניים הוא תקון כשימת צירים שאסור. והיה נמצא שאף שנוטה יותר להיתר כהמ"ב מ"מ יש קצת חשש אסור להמג"א אליבא דמחנה"ש ולצ"ש.

אב"ל מסתבר שלא נחשב דברים כאלו תקונים בהגברא. ל"מ לר' ששת בדף קכ"ג שאסובי ינוקא שרי ואין בזה אסור מתקן, וכן באפיקטויזין שאין עושין שלכאורה לפרש"י התם הוי האיסור משום מתקן גברא שיוכל לאכול וגם ר' ששת מודה כיון שלא אורחיה, הא איתא בדף קמ"ז ארצב"ח א"ר יוחנן ל"ש אלא בסם אבל ציד מותר ופרש"י דבסם אסור משום דדמי לרפואה וגזירה משום שחיקת סמנים, חה מוכרח דאם בשביל תקוני

גברא גם ציד יש לאסור וא"כ צריך לומר דלאו אורחיה פירשו דלכן שייך לגזור משום שחיקת סמנים כמו רפואה, וכדחזינן מראיית ר' ששת מליטול את הקוץ שפרש"י אלמא תקוני גברא צידי דלאו לרפואה דליכא משום שחיקת סמנים שרי, הרי מפורש דפליג ר' ששת על עיקר סברת ר"נ דאיכא משום מתקן גברא וסובר שליכא. ובכל אופן איך שנימא לר' ששת הא לרצב"ח אר"י ודאי אין בזה איסור מתקן גברא ואיפסק כן בסימן שכ"ח סעיף ל"ט.

ועיין בחוס' דף קכ"ג ד"ה אסובי שר"ת מפרש דהקושיא אינו מאפיקטויזין אלא מאין מעצבין את הקטן שהחירון הוא בחומרי שדרה דמייחזי כבונה כדאיתא בדף קמ"ז וא"כ מפרש זה בחירון דלאו אורחיה שיטרכו צידים ולכן הוא בונה אבל לפופי בצגדים אף שהוא ג"כ מעין בנין הוא אורחיה ולכן אינו כבונה, עכ"פ באפיקטויזין לא נאסר מצד מתקן וכן בכל רפואות, וא"כ כ"ש דלהחזיר את השניים התוחבות שהגוף בעצמו לא יתקן בזה שאין בזה משום מתקן. אלא אף לר"נ דסובר דאסובי ינוקא וכן באפיקטויזין שאסור הוא משום תקון גברא נמי הוא כשהוא תקון בהגוף ואפיקטויזין שמריק את המעים נמי הוא תקון בגוף לשעה זו אבל לא במה שמחבר לגופו דבר אחר שבו גם ר"י יודה שאין בזה משום מתקן כיון שהגוף לא נתקן. ומה"ע לא מצינו שצביעת נשים ליפוי יהיה אסור משום תקון גברא והוצרך לומר טעמים אחרים בדף ז"ה, ואף בגודלת שהוא משום בונה הוצרך להציא מקרא שנקרא זה בנין. ועיין ברש"י דף קמ"ז שאף על חזרת שבר למאן דאוסר פ"י במחני' שכל רפואה אסורה משום שחיקת סמנים ולא משום מתקן וכ"ש חזרת שניים תוחבות שאינו מן הגוף שאין בזה משום מתקן.

אך במג"א סימן שכ"ח סק"ק נ"א סובר בינא ע"ס ממקומו שהוא כבונה כמו חומרי שדרה, אולי מחלק משבר או שהוא דלא כרש"י אבל אף לדידה אין חזרת שניים תוחבות תקון גברא. ורק אם היה חשש שיקבעם בקביעות שהוא במלאכות היה אסור, אבל כיון דלעצמו אף אם הוא אומן לא אפשר שיוכל לקבעם ולגזור דאם נחיר לו להחזיר בעצמו שהוא רק לזמן קצר ילך אל האומן לא מצינו חשש חה. ואדרבה מצינו בחוס' בינא דף ל' לענין אסור דהשמעת קול דדוקא משום שהיו בקיאים לעשות כלי שיר גזר, אף שודאי גם בזמננו איכא הרבה בקיאים, וכ"ש שאין לגזור בשביל שאיכא

יחידים הרופאי שניים שיכולין לתקן. ולכן איני רואה בזה שום איסור. ע"כ.

עמוד ב

גמ'. אפיקטוויזין. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שכה סעיף לט) אין עושין אפיקטוויזין (פי' הערוך אפיק טפי זון כלומר להוציא עודף המזון) דהיינו גרמת קיף אפי' בחול, משום הפסד אוכלים; ואם מנטער מרוב מאכל, בחול מותר אפילו בסם; ובשבת, אסור בסם ומותר ביד.

גמ'. התם פקיד הבא לא פקיד. עיין שו"ת אבני נזר (חלק אה"ע סימן קנט אות יא) שהעיר, דהא אפיקטוויזין נמי המאכל פקיד במעיים, וכחב דל"ל דהמאכל (לא) נחשב כאוכלו ממנו, וכהא דשלהי מקוראות (פרק י' משנה ח') שמה מים טמאים וטבל טהורין דנטהרו במקוה ע"י השקה, ואף שאדם חוץ מכל נד, וגבי עובר ציבמות משני דהיינו רביתי, ובמים נראה דלא שייך זה, ואח"ל דשייך, כי מקשה ציבמות אדרבא תקשי לי' מהמיתין, מוכח מזה דהמאכל נעשה דבר אחד עם האוכל. עיי"ש לפי דרכו.

בית גמ'. קנה של זיתים וכו' מוקבץ טומאה. פי' רש"י אם יש קשר בראשו כלי הוא לפי שער בראשו. וכחב השפ"א, זה אינו אלא לס"ד דגמ', אבל לפי המסקנא צריך להיות בר קיבול דאל"כ פשוטי כ"ע א"מ טומאה אך קשה לפמ"ש הרע"ב (בכלים פ"ב מ"א) דמדרכנן פשוטי כ"ע נמי מקבלין טומאה מאי פרכינן בגמ' אמאי פשוטי כ"ע הוא כו' דילמא הא דקתני במתני' דמקבלין טומאה מדרכנן הוא ונ"ע, ולכאורה קשה למאי דאמר רבא לעיל דאי לא היו מנא לענין טומאה לענין שבת נמי לאו מנא הוא, אמאי קתני דבין כך וב"כ ניטל בשבת כיון דא"מ טומאה אם אין קשר בראשו [וכמ"ש המהרש"א לעיל בחוס' ד"ה מדלענין וע"ש מ"ש בשם הר"ן], ונ"ל דשמי הכא דבאמת כלי הוא אלא לענין טומאה גזה"כ דצריך להיות בר קיבול אבל לענין שבת שפיר הוא כלי ומותר לטלטלו, [ולפ"ז לס"ד דגמ' דע"כ הוא ס"ל דאם אין קשר בראשו גרע מפשוטי כ"ע ולא כלי הוא, הו"מ להקשות אליבא דרבא דא"כ אמאי ניטל בשבת, אלא דעדיפא מינה מקשה אליבא דכו"ע כיון דקושטא דמילתא דפשוטי כ"ע א"מ טומאה].

בית גמ'. כל הכלים ניהלין חוץ מן הבוסר הגדול וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שח

סעיף א) כל הכלים נטלים בשבת חוץ ממוקצה מחמת חסרון כס, כגון סכין של שחיטה או של מילה, ואחזמל של ספרים, וסכין של סופרים שמתקנים בהם הקולמוסים כיון שמקפידים שלא לעשות בהם תשמיש אחר, אסור לטלטלו בשבת ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. הגה: ואפי' תחובים בנדן עם שאר סכינים, אסור לטלטלו (מהרי"ל). וה"ה לקורנא של בשמים שמקפידים עליו שלא יתלכלך. הגה: וה"ה כלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם (ב"י בשם מיימוני פ"ה והמגיד פכ"ז).

וה"ה שארי דברים שמקפיד עליהם שלא להשתמש בהם תשמיש אחר כדי שלא יתקלקלו כגון מגרה גדולה שמנסרין בה את הקורות או סכין של רצעים או נייר חלק שעומד לכתיבה כמו שכתבו הפוסקים וכל כה"ג. (מ"ב).

וה"ה דאמר ואפי' תחובין בנדן עם שאר סכינים וכו', פי' אותו הסכין של סופרים אסור לטלטלו דהו"א הואיל והוא תחוב עם שאר סכינים לא קפיד עליה קמ"ל דאסור אבל הנדן עם הסכינים שרי לטלטל אף שהוא ג"כ בתוכו דהא נעשית בקיס לאיסור ולהיתר ומותר לנער ג"כ את הסכין הזה מתוכו ואם הסכין הזה חשוב יותר מסכינים דהיתרא אסור אז לטלטל הנדן כלל. (מ"ב).

בית גמ'. שם. עיין מג"א (סימן שח ס"ב) דאם הוא אינו מקפיד לא הוי לדידה מוקצה מחמת חסרון כס.

גמ'. ת"ר בראשונה היו אומרים שלשה כלים ניהלין בשבת. כתב הריטב"א, פירש מורי ז"ל דודאי כלים שמשתמשים לעולם היתר לצורך אכילה ושתייה ושאר צרכי שבת שאין משמשים לעולם איסור, כולם היו מותרים לעולם, דלא סגי' בלאו הכי, והכי קאמר כי מאותן כלים שרוב תשמישן להיתר ופעמים משתמשים בהם לאיסור והם כמו כלי מלאכה החירו בהם שלשה כלים אלו בלבד, ובשאר כל הכלים הדומים להם ואין צריך לומר באותם שמלאכתם לאיסור לעולם, אסרו בהם טלטול גזירה משום הוצאה כדלקמן, ולקמן אמרינן כי בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו, שהיו מזלזלין בהוצאת שבת, ועשו גדר וסייג ותקנה לדורות עד שיעמוד בית דין ויתיר, דאילו היתה גזירה מוחלטת לא היו אחרונים רשאים לנטל, שאין בית דין יכול לנטל דברי בית דין חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. ע"כ. וע"ע בחידושי הריטב"א.

והחת"ם כתב צחידושי: התוס' הוסיפו כוסות וקערות וכו', ונפקא מיני' לדינא להפוסקים דעכ"פ שלא לצורך כלל לא החירו אלא דוקא מחמתה ללא מ"מ הני כלים שלא נאסרו מעולם מותרים אפי' שלא לצורך כלל וכמ"ס הר"ן לענין כחצי קודש, וא"כ פשיטא שסמין מותר לטלטל שלא לצורך כלל שהוא מג' כלים, וא"כ לימא לתמייהות ט"ז ר"ס ש"ח על נושאי הסמין בחגורה בשבת. ע"כ.

ועיין שו"ת מנחת יצחק (חלק ז סימן עב) שחמה השואל על דברת החת"ס, דהנהו כלים דלא נאסרו ולא נכללו בכלל הגזירה מותר לטלטל אף שלא לצורך כלל, וממילא הה"ד כוסות וקערות דל"ה בכלל הגזירה כמ"ס התוס', וקשה דא"כ מה אמר לי' חצי לרבה (לקמן קכ"ד ע"א) למר אליבא דר' נחמי' הנו קערות היכי מטלטלין להו וכו', ולדברי החת"ס ל"ק דקערות ל"ה בכלל הגזירה, ודינו של ר' נחמי' דאוסר כלי שמלאכתו להיתר לצורך מקומו לפי דברי רבה, זה דוקא באותן כלים שהיו בכלל הגזירה.

וע"ז השיב: הנה כדברי החת"ס אימא באמת בשלטי הגבורים (שע"ג הרי"ף) שם, דכתב שם דכוסות וקערות וכלוהיות וכו', נ"ל שיהיו מותרים לטלטלן שלא לצורך כלל, כיון שמחילה לא נאסרו, כדאימא בגמ' וכו' עכ"ד, וחידוש שהחת"ס לא כתב שקדמו הש"ג בזה, אמנם גם על הש"ג יוקשה כקושיתך.

והג"ע ד' עכ"ח מה שכתבו שיש לחלק בכלים שמלאכתו להיתר בין כלים לכלים, הוא רק אליבא דהת"ק במתני' (קכ"ד ע"א), דאימא שם, כל הכלים - דנכלל בזה כל מיני כלים - ניטלין לצורך ושללא לצורך, בזה י"ל דבשללא לצורך נכללו תרי גווני שלא לצורך, היינו כלים שהיו בכלל הגזירה, שמתירין רק שלא לצורך, ואפילו מחמתה ללא, ושללא היו בכלל הגזירה אפילו שלא לצורך כלל, אבל בדברי הר' נחמי' שסובב על כל הכלים, ונכללו בזה כל מיני כלים שיהיו, ואמר עליהם דאין ניטלין אלא לצורך, א"כ ש"מ דכל הכלים היו בכלל הגזירה, שפיר מקשה על רבה לר' נחמי' הנו קערות וכו' כנ"ל ודו"ק. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת אגרות משה (חלק או"ח ה סימן כא-כב) תשובות קצרות צדיני מוקפה, והנני מעתיק מקצת מהדברים.

אם סמי רפואה הם מוקפה. הנה נראה שסמי הרפואה שצבית החולה שהובאו שם מע"ש, אינם

מוקפה כלל. ואלו שהובאו בשבת הם מוקפה בכל אופן. אבל אף שהוא מוקפה, מותר להחולה, אף שאין בו סכנה, בעת שצריך ליקח. וכמוכן שחם הוא חולה שאין בו סכנה, אסור לעשות סמי רפואה במלאכה דאורייתא.

שיעור מיאום להחשיב גרף של רעי. בעניין הגדרת גרף של רעי, לא שייך ליתן שיעור, אלא תלוי לפי האדם. וכן תלוי באם הוא מפחזר, דאז הו"ל מאוס יותר ומותר לטלטלו, משא"כ אם הוא במקום אחד דלא הו"ל כ"כ מאוס, אז אין בו היתר להרבה אינשי. אבל אם הוא איסטניס מותר.

אם כלי חשמל חשובים הם מוקפה מוחמת חסרון כים. הנה כלים, גם אם חשובים, כגון טייפ ריקורדער, אם אינו מקפיד עליהם כל ימי השבוע, אינם מוקפה מחמת חסרון כים. אבל אסורין צדין מוקפה מחמת שהשימשן לאיסור, ורק כלים שאין רוצה להשתמש בהם מחמת שחושש שמא יתקלקל ע"י השמיש הווין מוקפה מחמת חסרון כים.

אם כלים שיש בהם אור חשמלי, נעשים מוקפה מוחמת זה. כלים כמו שעון חשמלי שיש בו אור חשמלי שמאירו, מכיוון שאין לחוש שישלך האור מהכלי ויכבה אותו, דהלא לעולם אין מסלקין האור, לא שייך לאסורו. וכן אין לחוש בקומקום חשמלי גדול שיש בו אור שמראה שפועל, דהלא משתמש בקומקום הגדול מלד שכונתו הוא להעמידו מע"ש על כל השבת.

אם מותר לטלטל מכתבים שהגיעו בשבת, בזמן הזה. לגבי המכתבים, הנה בזמן הזה דלא משתמשין אינשי כלל לצור ע"פ כלוהית ציירי (שזהו טעם ההיתר לטלטל איגרת אף שאין ראוי לקרות בה - שבת קט"ז ע"ב תוס' ד"ה וכו"ש בשערי הדיעות, וע"ע להלן סימן כ"ב אות א') וכו"ש באיגרת שבתוך מעטפה, ואף מחוץ החוס יס לאסור צטילטול. ואם חושש שמא יש שם דבר נחוץ לצורך הגוף מותר, ויפתחנו ע"י נכרי. ובמדינה זו שאיכא טעלעפאן כמעט בכל בית אין לחוש לדבר נחוץ לצורך הגוף ממש. ואסור לקרות ולטלטל אף לאיגרות שמחוץ החוס, וכו"ש באיגרת שמחוץ לחוס, וכו"ע לא יפלגו בזה.

תליית תריסים העשויים לצל בשבת. מותר לתלות תריסים העשויים לכל בלבד (וינישען בליינדס), ולכן אינן מוקפה. ואף שוודאי אסור להניח תלייתן על יום השבת, ואף אם נודמן דשלא בכונה נשאר על יום השבת, אסור משום טירחא. מ"מ כשנפלו מאיזה

אם נמצא בקירוב מקום בלי טורח רב, יש לו לשמש בכלי היחיד ולא בכלי שמלאכתו לאיסור. ומסתבר דאם אין לו כלי היחיד, אף שיכול לשאול אצל אחר מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור. דלכן לא כתב המ"צ ומיירי שאין יכול להשיג, אלא כתב ומיירי שאין לו.

דבר התלוי על הקיר לגוי דרך קבע, אם הווי מוקצה. שיעון או תמונות שקבע להם מקום בקיר, אינם מוקצה בשביל זה, דתלייתן שם הוא לגוי.

אם יש להתיר טיילטול קליפות על ידי הנחת כיכר בכלי שהן מונחות בו. כשאכא פירות יש להם קליפות שאינן ראויים למאכל בהמה, ורואה לקלפם ולהניח הקליפות כך שיהיה מותר לטלטלן אח"כ מן השולחן בידיים (עי' סימן ש"ח סעיף כ"ז) ובמסנה ברורה ס"ק קט"ו), אין להניח הקליפות בכלי, דאז אינו כ"כ מאוס ולא יהיה היחיד פשוט לטלטלו מטעם גרף של רעי, וגם יהיה נחשב הכלי אז כבסיס לא מדין מוקצה דבסיס, דאין בסיס לחי שבת (עי' מ"צ סימן ש"י ס"ק ל"ז), אלא מנז איסור טיילטול היחיד ואיסור ביחיד כשהאיסור הווי עיקר. ואין היחיד להניח בכלי ג"כ כיכר או משהו כזה (עי' מ"צ סי' ש"ח ס"ק קט"ז). והוא פשוט, דעל הכלי הא נחוסף איסור, דהרי הכלי נמי חיבסר מדין בסיס, שהרי אסור לטלטלו עם האיסור ואין להוסיף עוד דבר שיאסר בעצם מחמת סיבה זו גופא, דגם את הכיכר אסור יהיה לטלטל יחד עם האיסור. אך יהא מותר לטלטלו רק מנז שהוא ג"כ נעשה מאוס, כגון אם חימאס הכיכר עצמה על ידי שהונחה עם הקליפות, מנז היחיד הוצאת גרף של רעי. שלכן מה יועיל הנחת הכיכר. דלא חסר היחיד להוצאת הכלי עם הקליפין מיוון שהוא מאוס אף כשמונח בכלי, ומה לן היחיד זה דיעשנו עוד בסיס להיחיד, יותר עדיף מהיחיד דמאוס.

ובשלבוא אם הנחת הכיכר היה דבר המותר לכל מוקצה, הרי היה דבר המסלק איסור מוקצה, והיה עדיף. אבל מיוון שאינו מסלק בעצם האיסור, דהא אסור בכל מוקצה, והיחיד זה אינו כלום (שבת קמ"ב ע"ב), לא אמרו כיכר או חינוק אלא למת בלבד. ועיין גם בדברות משה שבת ח"ב סימן ל"ד הערה נ"ב בטעם מה שלא נוכל לומר שהכיכר חשוב יותר מן הקליפות שכללי. ולכן גם אינו שייך להיחיד להגביה המכלא ולטלטלה עם הקליפין אגב הפת בשו"ע סי' ש"ח סעיף כ"ז, די"ל דעל גבי השולחן הוויא הפת חשובה יותר מהקליפין, והם בטלים אצלה. אבל בכלי שהוכן דווקא לקליפין, כדי שיוכל לסלקם משם בקלות,

חלון בשבת, שליכא טירחא גדולה, וגם מזדמן זה בשבת מותר. ומועיל זה שלא יהיה מוקצה.

אם מותר להשתמש במפיות שולחן יקרות לתשמישים אחרים. סתם מפיות (נעפקינס) הוכנו לכל צרכים. אבל אלו המפיות שאין משתמשין אלא כשאכא אורח חשוב יש לאסור לשאר תשמישין.

אם מותר לטילטול דפדפת שיש בה דפים חלקים. דפדפת (לוס ליק - ועי' מג"א סימן ש"ח ס"ק י' דנייר חלק הווי מוקצה) שאפשר לשלוק הדפים ממנו, מסתבר שחלוי לאחיה נורף חיברן רק באופן זה. דאם הוא מחמת שאינו רואה להצרן באופן יותר קבוע, מחמת שאולי יכתוב דבר שאינו ראוי כל כך ויוציא משם, אין זה חיבור, ונריך לשולפם (אח הדפים החלקים) קודם השבת. ואם כך חיברם מחמת שבעת שירצה להדפיס מה שכתב, יהיה לו קל להוציאן ולהעתיק משם לדפוס, הוא עדיין כלי אחד לרוב הזמן, ולא נריך לשולפן קודם שבת.

אם בגדים שנשארו בשבת במכונת ייבוש בביסה הם מוקצה. בגדים שנשארו בכוונה במכונת הייבוש מותר להוציאם משם בשבת. ואם שכחם אסור. והטעם פשוט, דכשהשאר בכוונה יש לנו לחלות בסתמא דלא היה בדעתו לאוסרן, אלא דעתו עליהן דאם יצטרך יקח אותם ללבוש. ואם יאמר שמה שלא לקחם היה משום ידיעתו שלא יצטרך להם, יש לאסור.

אם מותר לפתוח דלת מכונת בשבת. נראה דאם ליכא מראית עין, מותר לפתוח דלת מכונת ולהוציא משם דברים שצריך (כשאינו מדליק אור במכונת על ידי הדלקת הדלת). ונראה שמוותר לסגור הדלת אח"כ ג"כ. דעצם המכונת אינה מוקצה, דכשהיא בחצרו רגילין להשאר שם דברים מיוון שהוא מקום שמור בחצרו, דוודאי הרבה אינשי עושין כן. ומטעם זה אף אם יזדמן מקום שיתמנהו האינשי שפותח הדלת בשבת, אין לאסור במקום שלא יראו. ואינו ככל דבר האסור מפני מראית עין, משום שאין לאסור ממש בזה (ועיין עוד אגרות משה אור"ח ח"א סימן כ"ז בטעם שאין מראית העין בדבר שזה).

אם צריך לחזור אחרי כלי היתר, כדי שלא לטילטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו.

מה שמחבר במ"צ סימן ש"ח ס"ק י"ב דדווקא באין לו כלי היחיד מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, נראה, שאין לטרוח הרבה בהשגת כלי היחיד. ורק

אין הפת מבטלת את הקליפין, ואדרבא בטילטול הכלי עם הקליפין והפת, הוו הקליפין עיקר. וכשאין הפת עיקר באמת לא החירו טילטול מוקפה על ידי פת), דבמת החירו אף שהוא אסור, משום כבוד המת, והנריכו רק היכר בשביל שבת. אבל הכא בגרף של רעי הא לא הנריכו כלום להיתר, דטעם דמאס הוא דבר הממיר בעצמו בלא שום צירוף. אך מחמת שהיה נדמה לו שבחון כלי לא יהיה מאוס כ"כ, נתנס בכלי. וכשראה שלא הועיל, יש לו ההיתר דמאס כמתחילה, וא"צ לו לעוד היתר דיכר דג"כ אינו דבר המותר לכתחילה אלא לצורך.

אם מותר לט"מל איגרת שלא ניתן לקרוא בה, מצד שאפשר להשתמש בה כמראה מקום בדפי ספר. אותם הנוהגים לחומרא כשיטת המחמירים שאין לקרוא איגרת שלום בשבת (או"ח סימן ש"ז סעיף י"ג) הו"ל מוקפה (ולכן הו"ל מוקפה לכל). וזה דיכול להשתמש כמראה מקום בין דפי הספר מיוון דאינו מיוחד לכך לא חשיב עי"ז לכלי. אכן אם ייחדו למראה מקום, או השתמש בו באופן זה בחול, הו"ל מוכן לכך ומותר בטילטול. אבל לנוהגים כשיטת הפוסקים לקולא וקוראים איגרת שלום בשבת, איגרותיהם לא הו"ל מוקפה.

איך לנהוג למעשה במחלוקת לעניין איגרת שלום. מיוון דמותר לקרוא איגרת שלום בשבת, מותר לטלטלו. דהטעם שאסרו איגרת שלום בטילטול, הוא משום שמא ימחוק (רמב"ם שבת פכ"ג הי"ט, ועי' או"ח סי' ש"ז ט"ז ס"ק י"א), ומיוון דאנו נחשבים לגבי האזי דינא כחשובים, אין לחשוש שמא ימחוק, כמו דלא חיישינן בחשובים לשמא יטה (סימן ער"ה סעיף ד'). דבאסור קריאת איגרת נאמרו שני טעמים, אחד משום שמא ימחוק, והשני משום ודבר דבר. ואסור ודבר דבר הוא רק באופן שקורא בפה, אבל עיון וקריאה שלא בפה מותר. ואסור קריאה בדרך עיון בעלמא הוא רק משום שמא ימחוק, ועל טעם זה יש בו היתר דאנו נחשבים כחשובים.

מזה צורך הגוף המתיר לקרוא באיגרת שלום. כל איגרת שאין בו עניי ממונות מותר לקרות בו. אכן איגרות הבאים מחוץ לחומס אסור לטלטלם.

אם להניח ילדים לשחק בצעצועים שמשמיעים קול. אינו נכון שהילדים ישחקו בצעצועים כאלו. אכן מיוון שהילדים משחקים בהם בחול,

דינו ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. אכן כל זה בצעצועים שאינם משמיעים קול מייד כשאוחז בהן. אבל צעצועים שמיידי כשנוגע בהן משמיעין קול, אסורין בטילטול משום השמעת קול.

מזה נחשב טיילטול בלאחר יד. טילטול ע"י אחורי ידיו לא ברור דחשיב ליה כלאחר יד, דלא חשיב כלאחר יד כ"כ, אכן במפרקו חשיב כלאחר יד.

טיילטול בשר חי בזמן הזה. מיוון דאין הדרך לכוס על בשר חי (עי' מג"א ס"ק נ"ו), לכן הו"ל מוקפה.

טיילטול משחקי ילדים שאסור לגדולים לשחק בהם. אפי' במשחקים אלו שאסורים משום עובדא דחול, אכן מיוון דמיוחדים לקטנים לא הו"ל מוקפה.

טס זהב שהניחו עליו המנורה (לייבאר) וכיכר לחם, אם מותר בטיילטול. הטס אסור בטילטול מיוון דמיוחד בשביל המנורה. ול"ד לשולחן מיוון דשולחן הוא לכל תשמישים, היינו שמיחד לכיכר ולמנורה, משא"כ טס שמיחד למנורה. ואפי' אם משתמש בטס זה לצורך אחר הו"ל ככ"ז מוקפה, מיוון דהדרך שהוא מיוחד לגרות. אכן אם הוא טס גדול מאוד ושייך בו תשמישים אחרים לא הו"ל מוקפה (ולכאורה הדבר תלוי בטעמי ההיתר לבסוס לדבר האסור ולדבר המותר שנחבצרו בדברות משה שבת ח"ב סימן ל"ח ענף ב', ועיין שם בדרך הב' בטעם הא' שלכאורה אין נפ"מ אם הבסוס מיוחד לדבר האסור דווקא, משא"כ לטעם הב' בדרך זו).

משחק שמרכיבים בו מילים מאותיות אם הוא מוקצה. משחק זה הוי מוקפה מיוון דאסור לשחק במשחק זה בשבת. אכן אם הילדים משחקים בחמיכות המשחק, או שהשתמש בו כדי ללמד נורת האותיות אז לא הו"ל מוקפה.

חתיכת פבון דנקרא זייף אם דינה במוקצה. סבון זה הו"ל מוקפה דלית ליה שם כלי.

אם דפי פירסומת לקניות הוו מוקצה. ניירות אלו הו"ל מוקפה ולית ליה שם כלי, אע"פ שרובה להשתמש בניירות אלו, כגון לכסות הרעפה או להניח עליהם דבר. מיוון דדרך בני אדם הוא לרוק ניירות אלו.

דבר שבסוס לדבר האסור ולדבר המותר, דאזלינן בתר דבר החשוב (סימן ש"י

ואולי כוונתו שמיון שאם יהיה צורך גדול יוכל לומר לנכרי לפתוח הקופסא, לכן לא הווי מוקצה. ובעל פה אמר שמיון שיש פוסקים הממירים לפתוח, הווי רק ספק מוקצה דרבנן ומותר).

בגדים שהיו לחים בערב שבת, אם הם מוקצים בשבת. אם נשעת חליית הנגדים בע"ש היו ראויין בוודאי לגמור הייבוס בשבת הו"ל כגמרו בידי אדם (צ"ל כ"ז ע"א) ולא הו"ל מוקצה. אכן אם היו לו צבית נגדים רטובים, ולא תלאן להחייב, ושכח לגמרי על נגדים אלו, אע"פ שראויים להחייב בשבת אין דינם כגמרו בידי אדם, ומוקצים הם.

משחקי ילדים של קוביות, או העשויים מחלקי פלאסטיק או מתכת או עץ, שהילדים בונים וכמו"כ פותרים, אם הם מוקצה. אין ליתן לילדים שיחקו במשחקים של בניין וסמירה, אכן אין דינן כמוקצה מיוון שהקטנים משתמשים בו בעלמין.

כלי שמלאכתו לאיסור המונח במקום שאינו מתאים לכבוד השבת, לדוגמא עט המונח על השולחן בשבת, אם מותר להסירו מחמת כבוד השבת, וחשיב ליה כמילטול צורך גופו ומקומו. טילטול מה לא חשיב כמילטול לצורך מקומו, וזה גופא כבוד שבת שאינו מטלטל דבר שנאסר לנו כמילטול.

מילטול עט בשבת. אם הוא עט שכתבים בו בחול, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור.

מילטול אובל קפוא. חבשילין הקפואין לא חשיבי מוקצה, מיוון דחוי ביה"ש (וכוונתו משום דאפשר להפשיטין אז). אכן אם הקפיא מאכל או חבשיל כדי להשתמש בו אחר זמן, הו"ל מוקצה מיוון דחוי בידים, וגם אינו ראוי.

מילטול שלג בשבת. הוי מוקצה דהווי נולד, וגשם (עירונין מ"ו ע"א גבי מיא בעיבא דאי אמרינן דמיכלע בליעי אסורים מטעם נולד, אלא מיא בעבים מינד נידוי) אינו ראיה לסמור, דאינו כגשם (יתכן שכוונתו ששלג שבעבים וודאי שכמאן דלימיה דמי, ע"י שם מ"ה ע"ב ברש"י ד"ה מיכלע).

בגדים שגשגארו במכונת היבוש בביה"ש אם דינם כמוקצה. אסור להכניס נגדים למכונה בערב שבת כדי שתייבשו בתוך השבת, דהו"ל כהאי דין

סעיף ח'), האם דבר החשוב הוא לפי שוויותו וערכו, או לא. למשל, מה דין סידור תפילה ומאח דולר, המונחין על גבי בסיס. דבר החשוב לא דיינינן רק לפי שוויותו, דוודאי צאופן דסידור וכסף יש לסידור חשיבות יותר מכסף. ואם יש לו משקפיים ומעות ע"ג בסיס, מיוון דנריך הוא למשקפיים מיד, הו"ל משקפיים כדבר חשוב לגבי מעות. ולא משנה כמה אלפי דולר מונחים כאן, מיוון דנריך עכשיו את המשקפיים יותר מהמעות. אכן אם יש לו עוד זוג משקפיים, ולא נריך משקפיים אלו כעת, חשיבי להו מעות כדבר החשוב. ואם היה לו כיכר והון רב על הבסיס, אזלינן בתר הכיכר מיוון דנריך להאי כיכר בשבת.

כסא גלגלים, וכן שאר כלים שיש להם גלגלים, אם מותר להחזיר גלגל שנשמט מכלים אלו בשבת. אסור להחזיר גלגל זה שמא יתקע (סימן שי"ג סעיף ו'), אע"פ שאין מהודק ע"י ברגים, מיוון שיש לחשוש שמא יהיה רפוי ויבוא להדקו (ולפי זה מיוון שאסור משום שמא יתקע, יהיה הגלגל אסור כמילטול).

קמלוגים של בתי מסחר אם הם מוקצה. ספרים אלו הו"ל מוקצה מיוון דמיוחדים למסחר. ואם משתמשים בהם בחול לשיבת קטנים עליהם, לא הוי מוקצה.

מילטול כפתור שנפל מבגד. תשובה: כל הכפתורים הו"ל מוקצה, דאין הדרך בזה"ל לצור ע"פ צלוותו ככפתור, ול"ד לדין דלת דנתפרק (סימן ש"ח סעיף ח'), דבדלת אית ליה להדלת אחיה תשמיש. אכן אם יש לו אחיה השתמשות ככפתור אז לא הו"ל מוקצה.

אם ציפורי שיר הן מוקצה. כל בעלי חיים הו"ל מוקצה, אפי' באותן שהתינוקות משחקין בהן - אלא א"כ הם מיוחדים לשעשועים (פעטס).

אם מותר להזיז מאוורר כדי שלא ישיב עליו רוח. מותר לטלטל דחשיב כדין לצורך גופו.

מילטול נייר חלק לצורך גופו ומקומו. אסורין כמילטול דמייר חלק לא חשיב ליה כלי.

בקבוק או קופסת שימורים הסגורים ואסור לפותחן בשבת, אם דינם כמוקצה. לא הו"ל מוקצה מיוון דיכול לומר לנכרי שיפתחנו עבורו (וראה מש"כ באג"מ אורח חיים ח"ד סימן קי"ט סעיף ה'), שפחתו נכרי לצורך ישראל אסור באמילה, וי"ע.

דריחיים (סימן רנ"ב סעיף ה' בהגה בשם יש אוקרים), ולכן אם הכנים בגדים למכונה בערב שבת שיחייבשו בשבת, דינם דהו"ל מוקנה.

גמ'. ועדיין בידו אחת אין. עיין חת"ס ד"ל דמשום דסתם לורך גופו של כלי בשבת הוא בידו א' דלא שמיא שיעשה מלאכה כבידה בכלי בשתי ידיו בשבת ע"כ אמר עדיין בידו א' אין וכו' אך רבא דאמר דלריך למקומו בכלל לריך לגופו ופשיט דלריך למקומו שייך בשתי ידיו בכלי כבי כמדוכה שהוא לריך למקומו ע"כ אמר לחלק בין אדם א' לב' בני אדם.

גמ'. עד שאמרו כל הכלים נימלין בשבת ואפילו בשני בני אדם. כתב הרשב"א, איני יודע כמה הן נימלין אבי ורבא, דאבי אמר דוקא באדם אחד ובנימל אפילו בשתי ידים ורבא אמר אפילו בשני בני אדם, וי"ל דאבי סבר דמיון דאיכא לאוקמה באדם אחד לא מוקמינן לה בשני בני אדם דתפשת מועט תפשת תפשת מרובה לא תפשת, ורבא סבר דמיון דקמי כל הכלים אפילו בשני בני אדם משמע, ואי נמי בסברא בעלמא הוא דפליגי דאבי סבר דכל שאינו נימל באדם אחד אדם מקנה אותו מדעתו ואין מטלטלין אותו, ורבא סבר דאפילו בשני בני אדם, ובעיא היא לעיל בפרק כל כחי הקדש בסופו (קכ"ב א') גבי קרנות ואסיקנא התם דאפילו בשני בני אדם, ושני בני אדם לאו דוקא אלא אפילו ארבעה וחמשה, ופלוגתא היא בירושלמי דגרסינן התם [כלי] שהוא נימל בשנים מטלטלין אותו בשנים בשלשה ובחמשה אסור אמר ר' זעירא מכיון דמיא בשנים מותר אף בארבעה וחמשה מותר. ע"כ.

גמ'. איתבייה אביי מדוכה אם יש בה שום מטלטלים אותה ואם לאו וכו'. כתב הריטב"א, איכא למידק היכי משמע ליה האי לישנא לאבי, אי משמע ליה אין מטלטלין אותה כלל לדידיה נמי קשיא דהא לדבריו מותר לטלטלה לורך גופה מיהא, ואי משמע ליה דלדדין קמי שאין מטלטלין אותה לורך מקומה קמי, לרבא נמי הא ידע דמני לתרוי דלדדין קמי דאין מטלטלין אותה מחמה לכל כדרך שמטלטל ברישא כשיש בה שום, וי"ל דאפי' אליבא דנפשיה לדדין מוקמינן לה אלא דהוה [קשיא ליה] לישנא דמשמע אין מטלטלים אותה כלל ומשום הכי אותביה לרבא למיחזי היכי תריך לה ואי גמיר בה תירוצא אחרינא, ורבא אוקמה לדדין נמי דאין מטלטלים אותה מחמה לכל, ולא אוקמה כרבי נחמיה דלית הלכתא כותיה. וכו'.

גמ'. שם. עיין בית יוסף אורח חיים (סימן שח) ח"ל: כתב הרא"ש בהשגחה (כלל כב סי' ח) דכלי שמלאכתו לאיסור יש לו היתר אפילו מחמה לכל על ידי ככר או חינוק וכו' שנינו, במדוכה אם יש עליה שום מטלטלין אותה ואף על גב דלא אמרו (קמב:) ככר או חינוק אלא למת התם במוקנה מחמה גופו כאבנים וכיוצא בהם דהוה דומיא דמת אי נמי בארנקי מלאה מעות דבטל לגבי מעות דהוה כמו אבנים אבל מדוכה מיון שיש עליה תורת כלי שרי לטלטלה אגב אוכלין שעליה כך נראה לראב"ן ויש מי שמתיר מדוכה היינו טעמא דשרי לטלטלה אגב שום שעליה מפני שהמדוכה לשום כקדירה לתבשיל שהוא תשמיש לשום מצעוד יום הילכך שרי לטלטלה אפילו מחמה לכל וכלל בו (סי' לא), לב ע"ג) כתב שדעת בעל ההשלמה לאסור.

ובישולין ערוך (שם (ס"ה) כתב: יש מחירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אפי' מחמה לכל ע"י ככר או חינוק.

וכתב המ"ב (סקכ"ו), לאו דוקא ככר הוא הדין אם נתן שאר חפץ המותר בחוכה והנה דעה זו היא דעת הרא"ש אבל הרבה מהראשונים חולקין ע"ז וס"ל דלא הותרו ככר וחינוק אלא למת בלבד לטלטלו על ידיהם וכדלקמן בסימן שי"א ס"א אבל לא בשאר דבר מוקנה אף שהוא כלי וכן הכריעו הרבה אחרונים וכו' דוקא אם יניח בתוך הכלי שאר דבר שאינו מיוחד לה אבל אם מונח שם דבר המיוחד לה כמו שום במדוכה ששוקין בה או שמונח בקדירה קצת מהתבשיל לכו"ע מותר לטלטל הכלי אגב המאכל.

גמ'. בימי נחמי' בן חבליה נשנית משנה זו. עיין ב"ק צ"ד ע"ב חוס' ד"ה בימי וכו' משמע דנחמי' רק לדורו חיקן וא"כ צ"ל כל הני חזרו והחזירו הכל בימי ה', עיין תשו' מיימ' לספר משפטים סי' כ'. וצ"ע איך קאמר קנים ומקלות קודם החרת כלים נשנית והיינו בימי נחמי' א"כ איך פליג ר"א במקלות ור' יהושע ור' טרפון בגלוסטרס, ודוחק לומר דפליגי איך נהגו בימי נחמי' בשלמא סתמא מחמי' וברייתא שלא הוזכר שם אומרו י"ל שנשנית מ"א שהי' בדורו אבל ר"א ור"י ור"ט שהי' אחריו יותר מג' מאות שנה קשה. (חת"ס).

גמ'. קודם התרת בליים נשנו. פי' רש"י מנין האחרון, היינו משום מדוכה שמלאכתו לאיסור פי'

כן אבל אינך שמלכתך להיחר ע"כ קודם מנין הראשון נשנו. (סת"ס).

גמ'. לא סדור הקנים ולא נמילתן דוחה את השבת. עיין חוס', ובשו"ת רדב"ז (חלק ב סימן תשל) כתב: שאלת על הא דתנן במנחות לא סידור הקנים ולא נמילתן דוחה את השבת וקשיא לך דהא לא גזרו שבות במקדש.

תשובה: אם אין קושיא אלא זו כבר תירצו אותה בתוספות דאשכחנא כמה שבותים גזרו במקדש לצורך כי הכא בקנים ומקלות אבל הא קשיא דקניא מלכתך להחר הוא ומוחר לטלטלן ומה דחייב שייך בהו דקתני לא סדור הקנים ולא נמילתן דוחה את השבת ומתוך סוגיית שבת פרק כל הכלים מתרצא דקושיא דגרסינן החם א"ר אלעזר קנים ומקלות גלוסטרט ומדוכה קודם התרת כלים נשנו כי בימי נחמיה בן חכליה היו מזלזלין בשבת דכתיב בימים ההם ראיתי ביהודה דורסים גתות בשבת ומביאין להם ערימות וגזרו על כל הכלים חוץ מג' כלים דתניא בראשונה היו אומרים ג' כלים נוטלין מקצוע של דבלה חוהמת גוסטרטן של קדרה וסכין קטנה שעל השלחן ובאותו זמן נשנית משנה זו של קנים אבל אח"כ החירו וחזרו והחירו ודחי רבה ממאי דילמא לעולם אימא לך לאחר התרת כלים נשנו קנים טעמא מאי משום אעפוש ביהאי פורתא לא מעפשא כלומר אפי' שנייה הלחם בלא קנים עד למחר לא יתעפש וכיון שאין צורך בטלטול הקנים לא רצו להחיר כדי שיהיה השבת חמור עליהם ולפי שכל דבר שקבוע לו זמן דוחה את השבת וסדור הלחם זמנו קבוע בשבת משום הכי תנן לא סדור הקנים ולא נמילתן דוחה את השבת ולא שיהיה בטלטולן דחייב שבת ולעולם אחר התרת כלים נשנית דאי לא חימא הכי כשחזרו והחירין היו מחירין גם טלטול הקנים חזר ברור והיינו דפסקה הרב ז"ל. ע"כ.

ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן קמו) כותב: והנה בענין שבות במקדש ראיתי כעת דבר חימה בתוס' מנחות דף ז"ז שכתבו בד"ה לא סידור הקנים ואע"ג דאין שבות במקדש האי טלטול לאו משום שבות הוא אלא דמחזי כבונה וסותר כך פירש בקונטרס, ולא משמע כן בריש כל הכלים דאמר קנים קודם התרת כלים נשנו משמע דליכא אלא איסור בעלמא ואשכחן נמי שבות במקדש דאסרו כגון זיר העליון שמא יתקע נגר המונח בפ"ב דעירובין ק"ב, ודבריהם תמוהים דמה ראה מייתי לדחות דברי רש"י הא בעירובין שם כתב

רש"י בהדיא דאסור משום בנין וסחירה בכלים והמוס' שם דחו דאינו רק משום שבות רק דמנינו קנים דאין דוחין השבת והדברים תמוהים דהא רש"י לשיטתו אין ראייה מזה וכמ"ש ועיין בשבת דף קכ"ו ד"ה והמונח שהביאו ג"כ ראייה מסידור קנים ולרש"י אינו ראייה גם בדף קל"ג שם ע"כ ד"ה לא כתבו סתמא דאשכחן כמה שבותים שאסרו במקדש ולא כתבו איזה מקום ועיין שבת דף ז"ה ד"ה שר"א שכתבו שני תירושים ולחד תירוטא ס"ל דאסרו לפעמים שבות אבל אין קושיא לרש"י ד"ל כתיובתא הראשון ועכ"פ רש"י ס"ל דשבות במקדש לא גזרו כלל.

אברא דגוף דברי רש"י שם תמוהים שכתב דאע"ג דאין שבות במקדש מ"מ האי טלטול לאו משום שבות אלא משום דמחזי כבונה וסותר וקשה טובא כיון דבונה וסותר גמור לא הוה רק דמחזי כבונה וסותר וא"כ גם זה אינו רק דרבנן ולמה יהי' אסור במקדש דאינו ג"כ רק שבות ואע"ג.

ול"ישב דבריו נראה לפענ"ד עפמ"ש בתשובה באורך דמה דאין שבות במקדש כתב הכ"מ בפ"ח מבית הבחירה משום דכהנים זריזים הן ואני הראיתי שהדבר מבואר כן בשבת דף כ' דכהנים זריזין הם ולפ"ז יש לחלק דדוקא היכא דהגזירה הוא אטו איסור תורה בזה שייך לומר דאין שבות במקדש אבל במקום שחכמים אסרו דדמי למלכת תורה דהוה מתקן מדרבנן והוה בונה וסותר מדרבנן מה מועיל דכהנים זריזים הם דהא מ"מ גוף מלכתה זו אסרו חז"ל ושם הבאתי דברי הריב"ש שכתב כן בהדיא יעו"ש ולפ"ז גם כאן בשלמא אם משום טלטול הוא דאסרו וטלטול משום הולאה הוא דגזרו כמבואר בשבת דף קכ"ג שייך לומר דאין שבות במקדש דכהנים זריזים הם אבל אם הטעם דמחזי כמו בונה וסותר א"כ הוה בונה וסותר מדבריהם א"כ מה שייך כהנים זריזים הם וגם אם מחזי כבונה וסותר הוה גזירה שהוא יחשוב שכשם שמוחר לבנות ולסחור בזה כמו כן הותר בונה וסותר במקום אחר א"כ פשיטא דל"מ מה שהחירו לכהנים דזריזים הם דהא איכא למיחש לזר הרואה שיחיר לעצמו בנין וסחירה במקום אחר ודו"ק היטב.

אך מה שיש לתמוה על סברא זו שכתב הכ"מ דטעם דאין שבות במקדש דכהנים זריזים הם דבאמת דכן אמרו בשבת שם אבל שם אמרו דבני חבורה זריזים הם ובעירובין ק"ג מבואר בהדיא דלא אמרינן בני חבורה זריזין הם רק כהנים זריזים הם ועיין חוס' פסחים דף

משום טלטול א"כ גם ציו"ט הי' ראוי לאסור ודו"ק. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת חתם סופר (חלק ה' השמטות סימן קנ"ג) בתשובה להגאון בעל בית אפרים, ח"ל: בק"ק האמצורג הדפיסו קבוצת אגרות מגאוני הזמן וקראוהו ספר דברי הברית ותלי"ת פעל ישועות בקרב הארץ וכו'. מ"ש הדרת גאונו צפי' וסדרו נסכים אמנם כן הוא בספר תניא אבל הגאון מהרי"ע צ"ח בסידור שלו מיימי ב' הפירושים ולא הכריע ובאמת דבריו שם תמוהים שפי' צפי' השני סידור הקנים שהם קשות הנסך ותימא שהרי אין סידור ולא נטילתן דוחה שבת וגם פר"מ הגאון נ"י ב' סידור ציזי' קשה לי לפרש לשון מסך על ב' ציזין ואין בהם כדי לסוכך על השולחן אבל בס' תניא פי' על מערכת הלחם שחרגס סידור יע"ש והוא בודאי על השולחן, דברי הערוך ערך גרע דמייתי הגאון נ"י טוב הי' לו לפרש כי לע"ד הוא מחוסר ביאור ובגליון ש"ס ב"ב קי"א ע"ב שלי כתבתי עיין מ"ש רש"ב"ס שם ולא דוקא מגרע ומוסף דא"כ רבא נמי סכינא חריפא עיי' ערך גרע בשם ר"ח ודבריו אינם מובנים ומ"מ נ"ל מפני קו' זו דסכינא חריפא פליג הכא ר' ישמעאל וליה לי' מוספים וגורעים אבל בעלמא מודה דאלת"ה תקשה לדידי' במנחות ל"ה ע"א תוס' ד"ה לטטפת ואש"נ יומא מ"ח דם מהפר וקבלנו דלא פליג ר' ישמעאל דהתם ליכא חיבה שלימה דמספקא קרא ולתה נהכונו תוס' שם בלי שום הגה' מהרש"א ובזה יובנו דברי קרבן אהרן בת"כ פ' ויקרא גבי ולקח מדם הפר וע"ש ובספר שיח יצחק על יומא לא עמד על כוונתו ואש"נ הך דחמישייתו ב"מ נ"ד ע"ב דמייתי ככ"ע ועיי' בכורו' מ"ד ע"ב גבי מרות אשך דפליגי ר"י ור"ע אר"ח ב"א וי"ל וק"ל ועיי' ב"מ כ"ח ע"א מפיק רבא סימני' דאורי' מעד דרוש אחיך אותו והתוס' כ"ז ע"ב מפירש"י ד"ה דרשהו משמע דהך דרשא היא ע"י גורעי' ומוסיפי' וגם סכינא חריפא יע"ש ואפשר דלאצ"י דפליגי תנאי בסי' דאורי' בהא פליגי אי גורעי' ומוסיפי' בכה"ג אמנם הרא"ש בפסוק זה השיא כוונת רש"י לענין אחר ונ"ע בכל זה עכ"ל שם על הגליון. ע"כ.

פ"ה ד"ה דבני חבורה זריזים הם ואמרו שם דשבות במקדש במדינה לא החירו הרי ללא בשביל דכהנים זריזים הם החירו דאל"כ הי' להם לחלק דפסח לכל ישראל מסור אף במקדש לא החירו וגם שם אמרו דלענין ספר ג"כ החירו שבות וגם זה קרוי שבות במקדש ושם ל"ש דכהנים זריזים הם וגם ברש"י מעילה דף י"ב גבי יאל לנחל קדרון משמע דבמקדש אין מועילין לפי שאין גזרין גזירות במקדש משמע ג"כ ללא משום דכהנים זריזים הם וגם שם לא שייך האי טעמא דהא המעילה הוא איסור דרבנן בפ"ע ועיין מהרש"א בשבת מ"א ע"ב בתוס' שם מובאר בדבריו דדוקא בשבת שייך אין שבות ולא בשאר איסורים ונעלם ממנו דברי רש"י אלו במעילה וע"כ הדברים נרימין עיון ועכ"פ שיטת רש"י דשבות הותר במקדש בכל מקום.

אך מה דקשה לי לשיטת רש"י דשבות דלטול לא שייך במקדש א"כ היאך יפרנס דברי הש"ס בסוכה דף מ"ג והחירו בהם ביימוסים ונטלוס וכשום תחת האבנים ופירש"י יודעים הם בחכמים שלא יטלטלו למחר האבנים וקשה טובא דשם הי' בעזרה והלא אין שבות במקדש ואיסור טלטול הוה שם וע"ש במהרש"א ולשיטת רש"י נ"ע טובא ועיין בסוכה שם דאמר ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה לולב לכל מסור ופירש"י דכהנים זריזים הם ועמוס' וצריטב"א שם ולפמ"ש למעלה דשבות הוא רק דכהנים זריזים הם ובמקום דאין איסור בפני עצמו רק בשביל שמא יבא לידי איסור תורה לא גזרו א"כ כאן דאינו רק גזירה שמא יעבירו וכל דכהנים זריזים הם לא גזרו וא"ש אבל הדבר נ"ע כמ"ש.

והנה בהך דסידור הקנים דאמרו שם דאינו דוחה את השבת קשה לי דהי' לו לומר גם את היו"ט דהיינו אם חל יו"ט ביום שצריך לסדר אותו כמו דקמתי ואין אופין לא בשבת ולא ציו"ט וגם שבות דשבת גזרו ציו"ט גם כן.

ולפע"ד מזה ראיה שהוא משום בונה וסותר ולפ"ז הרי התוס' בשבת דף נ"ה כתבו דבונה היכא שנפל ציו"ט וא"א לבנותו מאתמול לית ב' רק משום עובדא דחול וא"כ פשיטא דבמקדש דהותרו כל המלאכות ללא אסור שבות מה אבל להתוס' דאסור

דף קכד ע"א

אלעזר משה הורוץ מפינסק ז"ל, שכתב: עיין ברש"א, יש להוכיח מכאן לדין בכלי שמלאכתו לאסור שאין

גמ'. קנים טעמא מאי מושום אינעפוישי בהאי פורתא לא מעפ"ש. עיין בהגהות הגאון ר'

שצבית הכנסת שנרות דולקות עליו, או בתנור שדולק בו אש. וכן מותר ליקח דבר היחיד המונח על דבר מוקצה (מרדכי פ' כל הכלים וריש ביצה ורבינו ירוחם ח"ג והמגיד פכ"ה ות"ה ס' ס"ז וכל בו סוף דיני שבת). וכן מותר לטלטל דבר מוקצה ע"י נפוח, דלא הוה טלטול אלא כלאחר יד, ולא מיקרי טלטול (תשובת מהרי"ו).

וכתב המ"ז: עיין בסמ"ק ס"ו ובמ"א שם דהיכא דהנגיעה היא לצורך דבר המוקצה כגון שטיפה כלי על המוקצה לשמרה צריך לזהר שלא ליגע בה והגר"א שם בציאורו פסק כהרב המגיד דנגיעה בכל גווני שרי אס לא יבוא לנדנד ע"י הנגיעה וכ"כ בדה"ת.

והא מותר ליקח דבר היחיד המונח על דבר מוקצה, היינו אפילו כשהדבר מוקצה חלוי וע"י לקיחתו ההיחיד מתנדנד מ"מ שרי דזה מקרי טלטול מן הנדל לצורך דבר המותר [פמ"ג].

גמ'. **הבא במאי עסקינן** מוחצה לצ"ל. הקשה התוספות רי"ד, השתא רבא דלא אסר אלא מחמה לל מוקי למדוכה ועלי מחמה לל. וכ"ש רבא דאסר אפילו לצורך מקומו דמצי לאוקימנה בין מחמה לל בין לצורך מקומו ואמאי כי אקשי ל"י אביי לעיל מגייהו פריק ל"י הא מני ר' חנניא היא.

וכתב להר"ן, דרבה דפריק לעיל הא מני ר' חנניא היא שפיר פריק ל"י דלא מצינן לאוקימנ' מחמה לל או לצורך מקומו הא לצורך גופו שרי דאינהו מוכחי דאפילו לצורך גופו אסור דמפליג במדוכה בין יש בה שום וצין אין בה שום ש"מ דכי אין בה שום אפילו לצורך גופא אסורה דאסר דלצורך גופא שריא אדמפלג בין יש בה שום וצין אין בה שום ליפלוג וליחמי בדידה לצורך מקומה או מחמה לל אסורה אכל לצורך גופא שריא. אבל השתא דפסיק וחי אסר אין בה שום אין מטלטלין אותה ש"מ דאפילו לצורך גופא שרי אמאי איצטריך למיחמי לקצב עליו בשר דמשמע משום שמחת יו"ט שרי לה. והא אפילו בכל תשמיש שהן צריכין לו מותר א"ו ש"מ אס קוצב עלי' בשר אסור לטלטלו אפילו לצורך מקומו. הילכך רבה שהירץ לו הא מני ר' חנניא היא העיקר חירץ לו. אבל רבא שהירץ לו מחמה לל לפי שיטתו השיבו שאביי ה"י מקשה לו כך בשלמא לרבה דאמר לצורך מקומו אסור מצי לאוקימנהו לצורך מקומו אל לדידך דשרייט אפילו לצורך מקומו היכי מוקמת להו. ואהדר ל"י שגם אני יכול להעמידה מחמה לל ולחלק ביניהם כמו שאתה מחלק לרבה אבל מיהו עיקר החירוק

לטלטל לגופו היכא דאפשר בלא"ה, ע"כ. ור"ל אפילו אפשר מע"ש.

ועיין שו"ת שבט הלוי (חלק י סימן קט) דל"ע אס חיי' זה להלכה, דסחימת השו"ע ס' ש"ח ודאי לא משמע כן לומר דהיחיד כלי שמלאכתו לאיסור לגופו יהי' אסור אס אפשר מערב שבת.

ובסו"ד כתב: עכ"פ צין כך וצין כך אין לנו הכרח לחומרת הגאון ר' אלעזר משה ז"ל ללמוד מזה לכלי שמלאכתו לאיסור לדידן להחמיר באפשר מע"ש. ע"כ.

מותני'. **כל הכלים נימליין לצורך ושללא לצורך** וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שח סעיף ג) כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו, בין לצורך גופו כגון קורנס של זהבים או נפחים לפזע בו אגוזים, קורדס לחתוך בו דבילה; בין לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם, ומותר לו ליטול משם ולהניחו באיזה מקום שירצה; אבל מחמה לל דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שירא שיצבר או יגנב שם, אסור.

ועיין באבן העזר ס' רס"ו [הובא בשע"ת] שדעתו דדוקא בכלי שמלאכתו לאיסור שחורט כלי עליו ורשאי עכ"פ לטלטלו לצורך מקומו לכן כשבאו לידו יכול לטלטלו לאיזה מקום שירצה אבל במוקצה גמור אפי' בא לידו מע"ש ושכח כשהגיע שבת צריך להניחו מיד ע"ש.

ועיין מ"א דה"ה אס שכה ונטלה בידו רשאי לטלטלה יותר אף שהנטילה היה שלא לצורך גופה ומקומה. אמנם עיין באחרונים שהכריעו דהאי היתרא לא שייך אלא בכלי שמלאכתו לאיסור ולא במוקצה מחמה גופו כגון מעות ואבנים וכיוצא בהן. ובציאור הגר"א לעיל סימן רס"ו ס"ב חולק על המ"א וס"ל דלא החירו אלא כשהתחיל לטלטל ברשות וכן משמע בר"ן ריש ביצה ע"ש ועיין לקמן סימן של"א ס' ב"מ צ לענין איחמל מילה.

איתא בסמ"ק ש"א ס"ח דטלטול מוקצה בגופו אפילו לצורך דבר המוקצה מותר דזה לא נקרא טלטול כלל ולפ"ז אס מונח איזה דבר מוקצה על הארץ מותר לדחפו ברגליו כדי שלא יבוא להפסד. (מ"ב).

מותני'. **שם.** כתב הרמ"א (סימן שח סעיף ג), כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטולו, אבל בנגיעה בעלמא שאינו מנדנדו, שרי. ולכן מותר ליגע במנורה

ח"ל: בפרק כל הכלים משמע לפי מסקנא דרב פפא התם מתוקמי מחני' דהכא כב"ש ולא כב"ה דלכ"ה איכא בינייהו טובא, ולפי"ז קשה הא דדייק בשמעתינן הא לענין מכשירי אוכל נפש זה חזי שוין ואי ס"ד דכ"ש הוא מאי נפ"מ הא דמוקי לה דלא כר' יהודה כיון דסוף סוף ב"ש במקום ב"ה אינו משנה.

וראיתי להרשב"א ז"ל בחידושו דהאי דפרק כל הכלים לאו מחני' דהכא קאי אלא מחני' דפרק משילין דקחני בה נמי בהאי לישנא ממש אין בין יו"ט כו' וכיון דבמחני' דהתם איירי במילי דרבנן מש"ה על כרחך מתוקמי כב"ש דאי לב"ה אין בין יו"ט לשבת מילי דרבנן טובא, משא"כ מחני' דהכא שפיר מתוקמי אפילו כב"ה ואפ"ה לא שייך להקשות קושית הש"ס בפרק כל הכלים דאיכא למימר דמחני' דהכא לא איירי אלא במילי דאורייתא, משא"כ במילי דרבנן דמחני' דהתם בפרק כל הכלים ודאי איכא בינייהו טובא וזהו תמזית לשון הרשב"א ז"ל.

והדברים ראויין למי שאמרם דלא משמע לאוקמי מחני' דהכא כב"ש מדקחני גבי מילתא פסיקתא אלא שהרשב"א ז"ל בעצמו מוסיף אשמעתיה דנפשיה מסוגיא דלקמן דאין בין כהן המשמש לכהן שעבר ע"ש ובחידושו שם על לשון הרשב"א.

אלא שאני תמה דטפי הו"ל לאחויי מההיא דאין בין ספרים לתפילין ומוחזות ודייק מינה הש"ס הא לענין טומאת ידים זה חזי שוין וטומאת ידים ודאי אינו אלא מדרבנן, מיהו בכלל זה לא הונח לי דלכאורה בלא"ה לא מתוקמא הך מחני' אלא כב"ש דאי כב"ה הא אית להו בפ"ק דביצה [י"ב ע"א] דמתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך, ולרוב הפוסקים לאו דוקא הנך שחיטה הוצאה והצברה אלא כל המלאכות דשייכי באוכל נפש הותרו שלא לצורך והאיך קחני הכא דאין ביניהם אלא אוכל נפש בלבד, וליכא למימר דהא דקחני אוכל נפש לאו דוקא אלא אותן המלאכות דשייכי באוכל נפש קאמר דא"כ היאך מדייק בגמרא הא לענין מכשירין זה חזי שוין, דהא לענין מכשירין כ"ש דאיכא למימר הכי שהן בכלל אוכל נפש ומחני' לא בא למעט אלא אותן המלאכות שאינן צורך היום כלל דבכה"ג אפילו בית הלל מודים דלא אמרינן מתוך, משא"כ לענין מכשירין ודאי אין לך צורך היום גדול מזה. ויש לי כמה דרכים ליישב בזה אלא שאין כאן מקומו להאריך ובפ"ק דביצה הארכתי בזה ע"ש. ע"כ.

הוא דחני ר' חנניא נינהו כדפריק רבה. וכדחריץ רבא גופי' לעיל במדוכה דר' נחמי' היא ולעולם אחר התרת כלים נשנית וחריץ העלי הוא מפני שהאדם מיוחד לו מקום כדחריץ רבא לעיל ומש"ה לא מנאו ר"א לעיל כשאמר קנים ומקלות וקלוטטרא ומדוכה קודם התרת כלים נשנו.

גמ'. אין סומכין את הקדרה בבקעת. עיין מ"ש הר"ן בביצה דסוגיא דהתם פליג וס"ל הטעם משום דלא ניתנו עזים אלא להסקה וכל שאין תורת כלי עליו לא הותר אלא לתשמיש המיוחד לו דוקא.

וכתב התח"ס בחידושו, דלמ"ש הרשב"א בשם רש"י דלהכי לא שני רבא במדוכה ועלי כר' נחמי' משום דצריך למקומו הוה כחשמיש המיוחד לו א"כ קשה הא משמע דאין סומכים בצקעת אלא לטלטלו לצורך מקומו מדלא תנן אין נוטלים בצקעת לסמוך הקדרה אע"כ לצורך מקומו נמי אסור. וז"ל דהיינו דפליגי הסוגי' דבמס' ביצה ס"ל צריך למקומו לא הוה תשמיש המיוחד לו משום סגי' לי' בהאי שינויי לא ניתנו עזים אלא להסקה ושמעתינן דלא חי' רבא הא מני ר"ג היא ש"מ ס"ל למקומו הוה תשמיש המיוחד לו ע"כ הוצרך לאוקמא כב"ש והיינו דהאריך המקשן לצורך גופו ולצורך מקומו ומה ראה בזה האריכות הא מצורך גופו לאחד נמי קשה, ולהנ"ל א"ש דוקא מצורך מקומו פריך דאל"ה הו"מ לשנויי לא נחנו עזים אלא להסקה, וע"ש ברא"ש יש לר"ת שיטה אחרת וק"ל. ועיין מהרש"א ביצה ל"ג יש לדחות הנ"ל דאע"ג דטלטול ממקומו מותר מ"מ אסור להשתמש בו לסמוך בו הקדרה. ע"כ.

גמ'. הני מיילי היבא דאיכא תורת כלי ע"י וכו'. עיין שפ"א, דלכאורה כיון דמתלק בין יש עליו תורת כלי או לא, שוב י"ל גם כיו"ט הא טעמא דאסור מדינא משום שאין עליו תורת כלי, אכן מהא דפרישנן בסמוך ומי גזרינן משמע דכיו"ט אינו אסור אלא משום גזירה וי"ל דשאני דבר שמלאכתו לאיסור דנהי דמותר בטלטול לצורך גופו מ"מ צריך להיות עכ"פ תורת כלי עליו אבל דבר שמלאכתו להיתר גם בל"ז מותר וע"י לעיל (מ"ו) דמתלק ג"כ בין אי איכא תו"כ עליו או לא [וע"י בר"ן בביצה פ' המביא דסוגיא דהתם פליגא אסוגיא דהכא וס"ל דמדינא אסור ולא משום גזירה ע"ש].

גמ'. אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. עיין פני יהושע עמ"ס מגילה (ז ע"ב)

גבו'. **שם.** עיין מועדים חמנים (ח"א סי' ל"ד) ושם (ח"ז סימן קמ) בענין הוצאת מחזור לתפילה ביום טוב. ואי שרי להוציא ביום טוב לצורך מצוה דרבנן. וע"ע שם (סי' מ"ז) בענין הוצאת מפתח ביום טוב. ושם (סי' ס"ג) אם מותר להוציא לולב ביום טוב לצורך נענועים וכן בראש השנה להוציא ספר לומר תשליך. ושם

גבו'. **שם.** עיין שו"ת משנה שכר (ח"צ סי' קל"ח) אם יש הכרח ביום טוב שביציאה מבית הכנסת ילבוש עליו הטלית ולא ישאלנו, כי כבר אין צורך בהוצאה.

גבו'. **שם.** עיין שו"ת פעולת נדק (ח"א סי' קכ"ד) אי מותרין לילך ביום טוב ממקום למקום לטייל או לדבר מצוה עם מקלות היכא דאיכא פחד משום ליסטים.

גבו'. **שם.** עיין תשובות והנהגות (סי' שמ"א) אם הותר בראש השנה להוציא מפתח כדי להכנס לטבילה בבוקר במקוה, מכיון שהטבילה בראש השנה הנהגה טובה ולא חיוב.

גבו'. **ואת הדו"ב.** עיין תשובות והנהגות (ח"צ סי' שי"ד) במקום שאין עירוב, האם מותר להוציא הד' מינים לבית הכנסת, מאחר שכבר ניענע בביתו כשצריך.

וע"ע שם, בדין אברכים שמחמנים להוריהם או לחותניהם ואוכלים שם סעודת היום בסוכות, האם יכולים להוציא משם הד' מינים להחזירם לבתיהם.

גבו'. **ואת ספר תורה.** עיין שו"ת חלק לוי (סי' קל"ז) אם מותר ליחן ס"ת חדש לבית הכנסת בחג השבועות אם צריך להוציא מציאתו דרך רשות הרבים לבית הכנסת בזה דמחיר בסומן תקיח דוקא שאין לו ס"ת אחר דהוי צורך יו"ט אבל במקום שיש ס"ת אחר חו"ל לא.

וע"ע בזה בשו"ת לבושי מרדכי (או"ח תליתאי סי' מ"ו) ושו"ת דברי ישראל (או"ח סי' קל"ד) ושו"ת דברי יציב (או"ח ח"צ סי' רכ"ה) ומועדים חמנים (ח"ז סי' ק"מ) ושו"ת פרי השדה (ח"צ סי' ק"ב).

גבו'. **מר ש"א יגנב וכו'.** כחז בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שח סעיף ד) כלי שמלאכתו להיתר, מותר לטלטלו אפי' אינו אלא לצורך הכלי שמא ישבר או יגנב; אבל שלא לצורך כלל, אסור לטלטלו. כחצי הקודש ואוכלין, מותר לטלטלם אפי' שלא לצורך כלל. הגה: ותפילין אין לטלטלם כי אם לצורך (תרה"ד ועיין צ"י).

עמוד ב

גבו'. **אין מוציאין את הקמץ וכו'.** עיין שו"ת גורן דוד (או"ח סי' נ"ב) בדין אסור ארבע אמות ברשות הרבים אם נוהג ביום טוב.

וע"ע שו"ת דבר משה תאומים (מהדו"ק או"ח סי' ע"ח) ושו"ת כחז סופר (סי' ס"ח) עמוד אש (ח"א סי' ל"ז)

גבו'. **שם.** עיין מועדים חמנים (ח"ז סי' קל"ג) ושם (קל"ז) בדין הוצאת דבר האסור אגב דבר המותר ביום טוב.

גבו'. **שם.** עיין תשובות והנהגות (ח"ג סי' קנ"א) בדין הוצאת תרופה מרשות לרשות ביום טוב אם מותרת לחולה שאין בו סכנה כיון שאין התרופה שוה לכל נפש.

גבו'. **שם.** עיין שו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סי' כ' אות א) בענין קיפול הטלית ביום טוב והבאתה מבית הכנסת לביתו אחר התפילה במקום שאין עירוב, באופן שאין חשש שמא יגנבו אותה בבית הכנסת.

גבו'. **שם.** עיין שו"ת באר משה (ח"ג סי' נ"ד) אם מותר לזאת ביום טוב עם קופסא מלאה סיגריות או שיצא רק עם הכמות שזקוק לה.

גבו'. **שם.** עיין שו"ת דברי ישראל (או"ח סי' קנ"ב) בישוב דברי הש"א שאסור להוציא הלולב לרשות הרבים אחר הנטילה אפי' לצורך הנענועים שבהלל.

גבו'. **שם.** עיין שו"ת יוסף אומץ (סי' פ"ב) אם מותר להוציא שופר דרך רשות הרבים לתקוע לנשים.

ושופר אסור לטלטלו כי אם לצורך גופו או מקומו (הג"א סוף פרק במה מדליקין).

ובתב בא"ר דמגילה נראה שדינה ככתבי הקודש. ועיין לקמן סי' תרפ"ח כ' הפר"ח שאסור לטלטלו והביאו בה"ט שם. (שע"ת).

וד' חוסות וקערות וכלוחיות וסמין שע"ג השלחן תדירין בתשמיש לא חלה עליהו חורת מוקצה כלל וכאכלין וכתבי הקודש דמי וע"כ מותרין לטלטלן אפילו שלא לצורך כלל ויש מחמירין אפילו בכלים אלו. (מ"ב).

והא דאמר ותפילין אין לטלטלם כ"א לצורך, היינו כדי שלא יגנבו או שלא יתקלקלו בחמה וביזא צה והט"ז ומ"א מחמירין וסוברין תפילין מקרי כלי שמלאכתו לאסור דהרי אסור להניחן בשבת וכנ"ל בסימן ל"א וע"כ אין לטלטלן כ"א בצריך לגופן [היינו כדי שישמרוהו מהמזיקין] או למקומן ומ"מ במקום הדחק יש להקל דעיה הראשונה. (מ"ב).

ול'ל אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו דאין עליו שם כלי כלל. (מ"ב).

גב'. בי סדיותא בשמשא. עיין חידושי חת"ס שכתב לדקדק, אי סבר כרבה, מ"ט שאל לרבא אי לא רצה לשמוע לו. ומו מה אמר חזי לאורחים מה יועיל זה אי לית ליה אורחים השתא לא מיקרי צריך לגופו ונ"ע לכאורה. ועוד למה לדידי' אסור אם יחזור בו משמעוטי' ויציית להוראת רבא.

ותירין דעיין לעיל מ"ו ע"ב ובחוס' שם גבי מי יימר דמזדקק והנה הכא אמר רבא מותר לטלטל ממ"נ אי ה' השואל מסופק בהוראה לא שייך בהוראה מי יימר דמזדקק לי' ואפי' ה' סבר כרבה לחלוטי' ערב שבת והשתא הא דנפיל לי' מילתא בדעתו לחזור ע"י רבא ויהי' מוקצה לטלטל אפי' משום דלפי דעתו גם לכ"ע ה' אסורים עיין לקמן קכ"ז ע"ב חוס' ד"ה כאן וכו' ולא דמי לגדר וא"כ ה' אסור לטלטל. מ"מ אין כאן מוקצה דהרי אפי' לרבה נמי אי יזדמנו לי' אורחים ויזדקק להם יהי' מותר אפי' לרבה ע"כ מותרים עמה אפי' בלא אורחים ע"י הוראת רבא אך כשאמר שיש לו גם לאורחים א"כ המה מוקצה דגלי דעתו דכרבה הוה ס"ל אחמול לחלוטין א"כ ה"ל מוקצה לדעתו.

גב'. אית ליה אחרינא וכו'. עיין שו"ת בצל החכמה (חלק ד סימן קל) שנשאל בדין המבואר

בשו"ע או"ח (סי' שכ"ג סעי' ו') מדיחין כלים לצורך היום כגון שנשאר לו עדיין סעודה לאכול וכו' ע"כ, אם גם כשיש לו כלים אחרים נקיים כדי צורך הסעודה שרונה לאכול אח"כ מותר לו להדיח הכלים המלוכלכים שהשתמש בהם לצורך סעודתו הקודמת, או דוקא כשאין לו כלים אחרים נקיים מספיקים לצורך הסעודה שרונה לסעוד בו ביום.

והשיב, דפשטות לשון הש"ס והשו"ע מורה בודאי שכל אופן החירו. אמנם יש להעיר מהא דמבואר כאן, כי דבר האסור לטלטלו ורק לצורך החירוהו, אין להחירו כשיש לו חפץ אחר מה שמותר להשתמש בו לאותו צורך בהיתר גמור בלי דחיית אסור.

ובן יש להוכיח לענ"ד גם מהא דאיתא במתני' (לעיל קי"ג ב'), מקפלין את הכלים וכו', וקאמר בגמ' אמרי דבי ר"י לא שניא אלא בחדס אחד וכו' ולא אמרין אלא שאין לו להחליף אבל יש לו להחליף לא ע"כ. והכי איתא בשו"ע או"ח (סי' ש"ב סעי' ג') מקפלין כלים בשבת לצורך שבת ללבושם בו ביום ודוקא בחדס אחד ובחדשים וכו' ולבנים ואין לו להחליף וכו' ע"כ. מבואר ג"כ, דכיון שלא הותר לקפל רק לצורך שבת, לכן באית לי' אחרינא לא הותר לקפל את זה.

מערתה גם בנד"ד כיון שלא הותרה הדחת כלים בשבת רק לצורך אותה שבת, ממילא כל שיש לו כלים נקיים כדי צורך שבת לא הותרה הדחת המלוכלכים מסעודה הקודמת. - וכ"כ בס' ערוך השלחן (סי' שכ"ג סעי' ז') שאם יש לו כלים או כוסות בריוח אינו נכון להדיח כלל בשבת. וכבר מבואר כן גם בס' חוס' שבת (שם סק"ח) ע"ש. ע"כ. עיי"ש עוד.

גב'. ל"ב"ע שרי לדידך אסיר. עיין שו"ת גינת ורדים (חלק י"ד כלל ג סימן ו) שכתב לזכר קצת ספקות בעניני החומרות והמנהגות כי הת"ח נוהגין סלקול בעצמן לפרוש מן המותר להם, על כן יש לבאר אימתי ראוי להחמיר ואימתי החומרא היא מגונה.

ובתו"ד כותב לזכר, דין דבר שהוא מותר מן הדין ואיהו סבור דאסור. וז"ל: ולענין הדין השני אע"ג דנפקס הלכה להדיח להיתר ואיהו חכם מפקפק בה אע"ג דלכ"ע שרי לדידיה מיהא אסיר והכי איתא בפרק כל הכלים דף קכ"ד ע"ב רב מרי בר רחל הו"ל הדיח סדיותא בשמשא (פירוש כרים) את' לקמיה דרבא א"ל מהו לטלטלינהו א"ל שרי אית לי אחרינא חזו לאורחין אית לי נמי אחרינא לאורחין א"ל גילת אדעתך

דאסורא אמנס שמואל לפי שהיה ממונה לדון הוה דיין וגמיר טובא במילי דממונא.

וגרמא דהיינו טעמא דשמואל שהקפיד על רב בחומרא זו לפי דהוה ממני זילתא לבי דינא מזה דאלו רב היה מפקפק בהיתר זה ולא היה מודה שרבי ובית דינו החירו את השמן כדאיתא בגמ' דע"ז דף ל"ו דדרש ר' שמלאי בנציבין שמן רבי יאוד' ובית דינו נמנו עליו והחירוהו כו' ואמר על זה רב בדרך לגלוג שמלאי לודאח קאמרת שאני לודאי דמזלוו שהיה חושב רב שעדותו של ר' שמלאי אינה עדות נכונה וברורה שאפשר שנחשדו להחיר השמן ולא מנאו מקום להחירו ור' שמלאי מיון דמזלוו במילי לא יהיב דעתיה למיבדק על שמועה זו יפה רק ראשית הדברים כפשטן ומעיד עתה עדות שלמה וכן מסיים הירוש' הזה וכחצוהו החוס' דא"ל רב לשמואל עד דנא חמן אנא ידע מאן ערער עליה שמלאי הדרועי א"ל אפשר מה דאמר בשם גרמי' לא בשם רבי ובית דינו אטרת עליה ואכל עכ"ל הרי שרב היה חושד בעיקר העדות שאינה נכונה ולכן אם ישאר רב בחומרא זו שלא לאכול את השמן נמצא מטיל פגם בבי דינ' שקיבלו עדותו של ר' שמלאי ולכן הוא דאטרת עליה עד דאכל ואה"נ שאם רב לא היה מפקפק בעדותו של ר' שמלאי היה מניחו שמואל שינהוג חומרא בכל אות נפשו כמנהגו שהרי אפי' מיא דאחים קפילא ארמאה שאין בהם כלל משום ביטולי גוים נריך גברא רבא לפרוש מהן וכן שאר דברים המותרים כדאיתא בפ' במה עומנין.

במציצו למדין דבכל מידי דאחי מיניה זילתא לבי דינא אין היחיד יכול להחמיר על עצמו בו. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק א סימן ת) שמביא מחשבות מהר"י מברונא (סימן פ"ב) בשם מהרי"ו, דהמתנה ביו"ט גלי דעתו דסבר כמ"ד כולו לה, ואסור לו לעשות מלאכה. והוא השיג עליו דבטלה דעתו נגד ההלכה ע"ש. וכתב מהרש"ם דלדעתו ראוי למהרי"ו מש"ס דכאן, גלית אדעתך דכרבה ס"ל וכו'. עיי"ש.

גמ'. אב"ל של תמורה ל"א. כתב הריטב"א, פי' דסבר רב דמכדות של תמרה מלאכתן לאסור שעשויות בלבד לכבד הבית דאיכא משום אשוויי גומות, ואע"ג שאין מתכוין י"ל דרב לטעמיה דפסק הלכה כרבי יהודה בדבר שאין מתכוין כדאיתא בפרק שמונה שרצים (לעיל קי"א ב'), וזה דעת הגאונים ז"ל, אבל רש"י ז"ל סובר

דכרבה סבירא לך לכ"ע שרי ולדידך אסיר ע"כ בגמ' ועיקרא דהך עובדא לפי דהלכה איפסקא שדבר שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אפי' לצורך עצמו כגון מחמה ללל אמנס רב מרי להיות סבור דאסור לטלטלו לצורך עצמו והיו כליו באים לידי הפסק לכן היה מבקש טנדיקי אם מותר לו לעשות בהפך ממה שסובר מפני ההפסק מיון שכבר פשטה הלכה כדברי המחיר ומסיק בה דמיון דאכתי הוא עומד בסברתו שנראה לו לאסור ולדידיה מיהא אסיר אע"ג דלכ"ע שרי.

אמנם אם הנשאל מחדש איזה טעם או שמועה להחזיק בהיתר שאפשר שע"י כן יחזור השואל שמחמיר מסברתו ש"ד והכי אמרינן בפ"ב דע"ז דף כ"ח ע"ב רב יאודה שרא למיכחל עינא בשבת א"ל רב שמואל בר יהודה מאן דניית ליהודא מחל שבי לסוף חש בעיניה שלח ליה שרי או אסיר שלח ליה לכ"ע שרי לדידך אסיר וכי מדידי הוא מדידיה דמר שמואל הוא ההיא אמתא דהוה בי מר שמואל כו' למחר נפק מר שמואל ודריש עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת כו' עכ"ל.

וי"ש לדקדק במה נסתפק רב שמואל והלא כבר ידע סברתו של רב יאודה שהיה מחיר וקרא עליו לומר שכל מי שיעשה כדבריו הרי זה מחלל את השבתות אלא שכונתו של רב שמואל היא אולי יכול האוסר לעשות כדברי המח' אע"ג דאיהו גופיה לא ס"ל הכי והשיב לו רב יאודה דלכ"ע שרי ולדידיה אסיר אך אמנה אה"כ הוסיף לו דבריו עוד והודיעו שהיתר זה יאל מבית דינו של שמואל מההוא עובדא דהו"ל ושמואל הוה חכים טובא והוה אסייא ופשיטא ליה שעוד לא יחלוק רב שמואל בר יאודה על היתר זה ומעתה יהיה מותר לו לרב שמואל בר יאודה למיכחל עיניה ויש דוגמא לזה הרבה בחלמוד שיחזרו בהם מסברתם ביודעם דאמר גברא רבה דלא כותיהו וכלאו הכי אינו ראוי לעשו' הפך ממה שהוא סובר.

ואיכא למידק מהא דכתב הרי"ף בפ"ב דע"ז בענין היתר השמן משם הירושלמי ח"ל א"ל שמואל לרב אכול משחא ואי לא כתיבנא עלך זקן ממרא אטרת עליה ואכל.

וי"ש לדקדק למה הקפיד שמואל על רב שיאכל שמן והלא כבר ידוע ומפורסם חסידותו של רב דהוה מחמיר טובא בכל עניני דאסורא ובשביל כן אמרו הלכה כרב באיסורי לפי דהוה דיין טובא וגמיר במילי

דכיבוד הבית אפי' לרבי שמעון אסור דפסיק רישיה ולא ימות הוא, וכן כחצו בתוספות, והביאו ראיה לדבריהם מהא דאמרין בסמוך אדרבי אלעזר במאי עסקין אילימא לזורך גופו ולזורך מקומו בהא לימא רב של תמרה לא [אלא מחמה לל בהא לימא רבי אלעזר אף של תמרה], ומאי תמיהא נימא דרבי אלעזר סבר כרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר, אלא ודאי אף לר' שמעון כיבוד הבית אסור בשבת, ועוד הביאו ראיה מדאמרין לקמן בפרק מפנין (קכ"ז א') מאי אכל לא את האורז שלא יגמור כולו משום דאחי לאשווי גומות אכל אחולי מתחלין ומני ר' שמעון היא דלית ליה מוקצה, דאלמא אפי' לר' שמעון כיבוד הבית ואורז אסור משום אשווי גומות דחשיב ליה פסיק רישיה ולא ימות, ועוד מהא דאמרין במסכת ביצה (כ"ב ב') בשלשה דברים שהיה רשב"ג אומר מכדיין בין המטות וחכמים אוסרים וקי"ל כרבנן, ועל הסברה הזאת נהגו שלא לכבד את הבית בשבת ולא ביום טוב בכל נרפת ובפרובינציא ובקטלוניא.

אב"ל במלכות הגליל שלנו נהגו בו היחר על דעת רבינו הרי"ף ז"ל שהחיר בכלל לכבד במכבדות של תמרה משום ההיא דפרק המזניע (נ"ה א') [דאמרין] והאידנא דסבירא לן כרבי שמעון שרי לכתחלה, וסבירא ליה למרן ז"ל דההיא אפי' אמכבד ואמרנן קאי, ולא אמרנן לחוד קאי כדכחנו רש"י ז"ל ורבותינו בעלי התוספות, [וכן] פסקו רבי' הא"י ובעל הלכות גדולות וכל הגאונים ז"ל, וההיא דמסכת יום טוב (כ"ב ב') דקתני וחכמים אוסרים השיב רבינו אלפסי ז"ל בתשובה שאלה דרבנן דקתני התם רבי יהודה היא וליה הלכתא כותיה דכרבי שמעון הוא דקיי"ל, והכי מוכח סיפא דהתם דקתני וחכמים אוסרים אכל לא מקרנפין וקירנאן וקירוד לרבי שמעון שרו משום דבר שאין מתכוין כדאיחא בהדיא במסכת פסחים (ע"ש י"א ב'), והא דפרק מפנין (לק' קכ"ז א') לא קשיא כלל דהתם לאו בכיבוד אורז מיירי אלא בגומר בלבד בלא כיבוד ולהכי קתני שלא יגמור את האורז דילמא אחי לאשווי גומות במתכוין בשוגג לפי שלא ראה אותם גומות עד עכשיו, שכן דרך מכדיי אורז בכך לפי שהוא נעשה כולו גומות גומות ועשויות למלאות מפני האורחים, כן חירן רבינו הגדול ז"ל, וסוגיין דהכא דאחמיהינן על רבי אלעזר ולא מפרקין דרבי אלעזר סבר ליה כרבי שמעון, הנה הגאון בעל הלכות אינו גורס בזה כגירסת הספרים שלנו, וכן הוא גורס ורבי אלעזר אמר אף של תמרה מותר סבר לה

כרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר, ואפי' לפי גירסת הספרים שלנו יש לפרש דלהכי לא [קאמר] דרבי אלעזר סבר לה כרבי שמעון משום דאי טעמא דרבי אלעזר נמי משום דסבר כרבי שמעון מאי שגא דנקט פלוגמיה הכא במכבדות ולא פליג על רב כד פסק כרבי יהודה, אלא ודאי משמע לן דרבי אלעזר אפי' לסברה דרב דאית ליה כרבי יהודה איירי. ופרקין אימא וכן אמר רבי אלעזר. דלרבי יהודה של מילת [מותר ו] של תמרה אסור.

וא"ת ואפי' תימא דכיבוד הבית לא ליחסר משום לאשווי גומות חיפוק לי דאסור משום שהוא מזוז עפר דההוא עפרא ודאי לאו דעמיה עליה מאחמול לכסויי ביה מידי דהא מיידר ובטל בקרקע הבית, וי"ל דמיון דמזעזע מהבילא שויה רבנן כגוף של רעי ושרי, ומיהו אין להחיר לפי זה אלא בבית שמשתמשים שם, ועכשיו נהגו במקצת המקומות לכבד המבואות, והו' שלא כדין, אלא שבכיוצא בזה אמרו ז"ל הנה להם לישראל מוטב שיהו וכו' כדאיחא לקמן במלחין (קמ"ח ב') ובפרק המביא במסכת יו"ט (ביצה ל' א'). עכ"ד הריטב"א.

גמ'. שם. עיין להחוס' יו"ט (פ"ב דביצה מ"ז), שהביא מה שפרש"י דה"ט שאסור לכבד בשבת דמודה ר"ש בפ"ר, והו"ל משוה גומות. והשיג עליו, דא"כ איסורא דאורייתא איכא. וכבר נתבאר בפ"ה דפסחים מ"ח שאינו אלא משום שבות. אלא ה"ט משום שקרוב הדבר ביותר דאחי לידי אשווי גומות, הילכך החמירו וגזרו. וכמ"ס החוס' (פסחים סה), דאע"ג דריבון שרי לר"ש לכתחלה, בכיבוד אסור דמשוי ביה גומות יותר מריבון. ע"כ.

אמנם באמת דרוב הפוסקים כ' כפרש"י דהוי פסיק רישיה, אלא דהו"ל כמשהו גומות בלאחר יד, וכמ"ס הרמב"ן במלחמות כאן. ומש"ה אינו אלא משום שבות.

ועיין בס' קול סופר ביצה (אות תנה), שכ' להסביר ד' רש"י דחשיב ליה פס"ר, ואפ"ה אינו אסור רק מדרבנן, מפני שדוקא בפסיק רישיה שבדאי ישוה גומות יש לחייב, אבל הכא הו' רק רוב שישוה גומות, ויש מיעוט שאינו משוה גומות, ומש"ה מה"ט שרי ורק מדרבנן אסרו. ובספק גמור דשא"מ מותר. ע"כ.

גמ'. שם. עיין אגלי טל (מלאכת חורש סוף ס"ק כז), במ"ס הרמב"ם (פכ"א ה"ג) אסור לכבד הקרקע

מותני'. שם. כתב המ"א (סימן שח) דלפי מה שכתב בסימן תנ"ה די"א דנולד אסור בשבת בעינן כשנשבר בשבת שיהא ראוי למלאכה הראשונה דוקא כגון שברי עריבה לצוק למוכן מקפה ושל זכוכית לצוק לתוכה שמן.

אב"ל הרבה אחרונים [הב"ח וט"ז וא"ר ותו"ש] כתבו דמיון דעדיין ראוי לשום מלאכה לאו נולד הוא ובכלל מוכן הוא אך אם א"י עשה כלי בשבת זה ודאי נולד הוא ואסור לטלטלו לדעה זו. (באיה"ל).

גבו'. מחלוקת שגשברו מע"ש וכו'. הקשה השפ"א, מיון דס"ל דנשברו בשבת מיון שהן מוכנין אגב אביהן מותר א"כ אפי' אין עושין שום מלאכה ליסתרי ולמה אמר מחלוקת, בפשיטות הו"ל למימר ל"ש דבעינן עושין מעין מלאכה אלא בנשברו בע"ש אבל נשברו בשבת א"ש שיהיו ראויין לעשות מעין מלאכה.

וכתב השפ"א, דלכן ה"י נראה לפרש דטעמא דהוכיח אגב אביהן לא מהני אלא כשעושין מעין מלאכה עכ"פ מיון דמורת כלי עליו אלא דר' יהודה אסר משום דעדיין לא יחדו למלאכה החדשה וע"ז אמר שמואל דאם נשברו בשבת מיון דבמחילה קודם שנשבר ה"י מוכן לא איכפת לן במה שלא נתיחד למלאכה החדשה אבל היכא שאין עושין שום מלאכה דלאו מורת כלי עליו לא מהני אפי' נשבר בשבת אע"ג דמוכן אגב אביהן מיון דאין מורת כלי עליו. ע"כ. עיי"ש מ"ש עוד בזה.

גבו'. אלא וכו' הכי אתמר מחלוקת בשבת וכו'. עיין שפ"א דיש להבין מה נ"מ, מיון דקיי"ל כמ"ק בכל גווני שרי. ומירץ די"ל דבא לאפוקי דלא נימא דפליגי דוקא בנשברו בע"ש אבל נשברו בשבת לכו"ע אסור מטעם נולד קמ"ל דלמ"ק מוכן הוא, [ובזה מיושב ג"כ מ"ש הרמב"ם צפיהמ"ש והרע"ב הא דשמואל אע"ג דקיי"ל כמ"ק]. עיי"ש עוד.

גבו'. מתיב רב זוטרא מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים וכו'. כתב החת"ס, דלא הו"ל דראוי לשום מלאכה הוה בכלל כלים ושברי כלים היינו אין ראויים לשום מלאכה, דז"א דהא צו"ט מיירי דראוי להסקה והוה ראוי למלאכה. ועיין בדבריו מ"ש עוד בזה.

גבו'. מסיקין בכלים וכו'. ידוע מה שחמה היראים אמאי מסיקין בכלים צו"ט ולא אסור משום

שמה ישוה גומות, אלא"כ היה מרוץ. והקשה הריב"ש (סי' שגד) דאי ס"ל דלא הוי פסיק רישיה, למה לא יחיר לכחלה, ככל דשא"מ. ומירץ האגלי טל, דס"ל להרמב"ם דהוי קרוב לפסיק רישיה, ואסור מדרבנן. ע"כ.

מותני'. כל הכלים הניטלין בשבת שבריהן ניטלין עמהן. עיין שפ"א שפירש "עמהן" לאפוקי כלי שמלאכתו לאיסור דשלא לצורך גופה ומקומה אסור לטלטלה גם השברים אסורין אע"ג דתשמיש שלהן לכסות פי חבית אינם לאיסור מ"מ מיון דמסקינן דמיירי בנשברו בשבת וס"ל למ"ק דמוכן הוי והכנה זו הוי למלאכה אסור [לא עדיפי הני שברים מעיקר הכלי אכן לפמ"ש צטוש"ע (סי' ש"ח) כל הכלים שנשברו כו' שבריהם מותר לטלטלם ע"ש משמע דאפי' כלים שאין ניטלין בשבת למלאכה היתר שבריהם מותרין אם ראויין למלאכה היתר וכן הרמב"ם (פכ"ה מה"ש הי"ב) כתב סתם שבריהם ניטלים משמע דעמהן דקחני במחני' לאו דוקא].

מותני'. שם. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שח סעיף ו) כל הכלים שנשברו, אפי' בשבת, מותר לטלטל שבריהם ובלבד שיהיו ראויים לשום מלאכה כגון שברי עריבה לכסות בה החבית ושברי זכוכית לכסות בה פי הפך; אבל אם אינם ראויים לשום מלאכה, לא. הגה: ואם נשברו במקום שיכולים להזיק, כגון זכוכית שנשברה על השולחן או במקום שהולפין, מותר לטלטל השברים כדי לפנותן שלא יחזקו בהם (כל זו והגהות מרדכי וצ"י בשם ארחות חיים).

וכתב המ"ב: שברי כלים הם מחלק ב' שבמוקצה משום דכשנשברו דמי לזרורות והוי מוקצה מחמת גופו אלא מיון שבאו מכלי לא בטיל שם כלי מהם כ"ז שראויים לשום דבר כגון לכסות משא"כ בזרורות דאע"פ שראויים לכסות לאו מגא הם כמבואר בסעיף שאח"ז.

עוד כתב המ"ב, דאם הוא של חרס אסור לפנותו דאין מנאי כ"כ היזק ואע"פ שכשהוא דורס עליהן משברן מ"מ מותר לדבר שאין מחזין הוא. ודוקא לפנותן בידיים אסור אבל מותר לדחותן ברגליו דטלטול מוקצה בגופו מותר.

מותני'. שם. עיין בפמ"ג במ"ז (סימן שח סקי"ד) שמגיד דזה הדין קאי אף על כלים שמלאכתן לאיסור שמותר לטלטלן לצורך גופן ומקומן דגם בזה סגי כשהם ראויין לשום מלאכה.

סותר, וחירץ מפני שהוא מקלקל. והגר"א ז"ל (או"ח סימן שיד סק"ד) כתב מפני שהוא גרמא. והמג"א (סי' תק"א ס"ק י"ג) כתב דלגב הצערה שרי נמי סחירה.

וע"ע זזה להגאון בעל כנף רננה בס' כמו השחר (מערכת יו"ט אות א), שנשאל על מה שנהגו העולם היתר צו"ט בעישון סיגריה שיש על הנייר שלהן אותיות, והשיב להחיר, דדמי למ"ש המג"א הנ"ל, דאע"ג דסחירה גמורה שייכא בכלים, מ"מ כמו שהותרה הצערה צו"ט לאו"ג ה"ג הותרה סחירה. וה"ג י"ל בדין מחיקה. עיי"ש עוד.

גמ'. תני חדא מסיקין בב"ים וכו'. עיין מג"א סי' תק"ע סק"ב דמוכח דלר"ש אפילו כלי שלם ובריא שנשבר מותר להסיק אפי' למ"ד מודה ר"ש בצעלי חיים שמהו, משום שכלי עומד להשתבר יותר מבהמה בריאה דאל"ה ה"ל למימר הא והא ר"ש הא בצרי הא ברעועה וה"ל למימר הניחא למ"ד מודה ר"ש וכו' וכן יש להוכיח דלר' יהודה אפי' כלי רעועה מאחמול ונשבר היום ה"ל נולד דאל"ה ה"ל למימר הא והא ר' יהודה והא בשלם והא ברעועה. ועיין במחצית השקל מ"ש על פי' חמד משה.

ועיין מ"ש מג"א עוד שם סקי"ג בשם ר"א ממין דחיקשי להסוברים בנין וסחירה גמורה שייך בכלים א"כ איך יסיק הא ה"ל סחירה גמורה חה לא הותר לצורך אוכל נפש.

וזה שחי' שם בס' ט"א דמיירי בכלי רפוי דלא שייך בו איסור סחירה, ז"ע א"כ הומ"ל אין מסיקין לא בכלים ולא בשברי כלים נמי ר' יהודה היא ומיירי בכלי שאינו רפוי ומשום איסור סחירה ולא בשברי כלים משום מוקצה ונולד ואע"ג דהוה קצת דוחק לאוקמי ברייתא בתרי טעמא מ"מ עדיף טפי מלאוקמה כר"ג, וז"ל תרי תנאי אליבא דר"ג כמבואר בביצה ל"ב ע"א דזה דוחק. ואולי י"ל דא"כ ה"ל לברייחא למחני אין מסיקין לא בכלים ולא בשברי כלים שאין עושין מעין מלאכתן אבל העשי' מעין מלאכתן ליכא בהו לא משום נולד ולא משום סחירה שכבר נשבר אע"כ לא מטעם סחירה אייתנין עלה.

והשתא דאחית להכי י"ל בקיצור דודאי כל הני בריית' ומימרות דמיירי ממסיקין בכלים לאו בכלי שלם קאמר דא"כ ה"ל סחירה אלא בנשבר ועושין מעין מלאכתן קרי ל' כלים, ואין עושין מעין מלאכתן קרי ל' שברי כל'. והך דחקק קב בצקעת דמייתי מג"א

הנ"ל נמי מיירי דשוב נשבר ועושה מעין מלאכתו. וא"ש נמי דלא שייך שוב כל תשחית שנדחק מג"א דמיון שכבר נשבר אע"ג שעושה מעין מלאכתו מ"מ אין דרך לשמש בגיסטורא וכן משמע קצת לעיל כ"ט ע"א דפריך מבי אדליק צי' פורתא וכו' וק' מאי פסקא דפורתא הא אכתי ראוי לעין מלאכתו וה"ל למימר מבי אדליק רובא, אע"כ כבר נשבר ולא נשחית אלא כעין מלאכתו, ופורתא נחבטל גם מזה. (סת"ס).

גמ'. הא רבי יהודה הא רבי שמעון. הוא הדין דהוה מצי לומר הא רבי מאיר, דאיהו נמי לית ליה מוקצה וסתם מחני' רבי מאיר היא וכדאמר' לקמן ואזדא רבי מאיר לטעמיה, אלא משום דמרגלא בפומין למינקט רבי שמעון במוקצה בשבת ומפרסמא דעתיה בזה טפי [נקט] רבי שמעון. ריטב"א.

גמ'. הני לבני דאישתיוור מבניינא שרי וכו'. עיין שו"ת שבט הלוי (ת"ה סי' מ' אות ג) בדין לצינים שנשארו מהבנין, האם גם בזמן הזה מותר לטלטלם. וע"ע שו"ת א"ז נדברו (ת"כ סי' נ"ג).

גמ'. חרם קמנה מותר לטלטל בחצר. פירוש הרשב"א, משום דשייך בה כלים וחזיא לכסויי בה מנא, ודוקא חרם דאחי משיורי כלים אבל אבן דלא אחיא משיורי כלים לא, והיינו טעמא דכל הני דשמעתי.

גמ'. ורבא אמר אפי' ברה"ר ואזדא רבא לטעמיה וכו'. עיין שפ"א דלכאורה י"ל דדוקא לצורך גופו מותר בעובדא דרבא, והטעם כיון דראוי לכסות בו כלי בחצר אלא דאסור להוציאו מרה"ר לחצר הוי ככלי שמלאכתו לאיסור דשרי לצורך גופו ומקומו בלבד, אבל משמעות הפוס' נראה דגם מחמה לזל מותר מדכתבו סתמא דמותר לטלטלה ע"ש בטוש"ע (סי' ש"ח סעי' ז') וקצת קשה בעובדא דרבא מנ"ל לשמע' דההיא חספא לא נזרק בכוונה, דהזורקו לרה"ר נראה דהוי חזורקו לאשפה דאסור לטלטל, ואולי ה' ניכר שנשבר שם ולא נזרק שם בכוונה, או דמספק יש להקל, [ואע"ג דספק מוכן אסור אפי' בטלטול כדאי' בביצה (כ"ד ב) היינו משום דאסור באכילה מספק ממילא הוי מוקצה אבל כאן שפיר י"ל דמותר מספק כמ"ש הגל"ח שם דלגבי טלטול אין לאסור משום דבר שיי"ל מחירין ע"ש].

גמ'. מגופת חבית שנכתתה וכו'. וא"ת ומאי קמ"ל דנקט מגופה, י"ל משום דהוה ס"ד דהיא גופה לא הוי עליה תורת כלי גמור עד שיהו שבריה בני טלטול דומיא דחרס קטנה שבאה מכלי חשוב קמ"ל. ריטב"א.

גמ'. אלא מעתה זרק ליה לגלימיה וכו'. הקשה הריטב"א, מאי קא מדמי ליה גלימא שהוא דבר חשוב והמבטלו בטלה דעמו אלל כל בני אדם, ועוד דקאמר אלא אמר רב פפא אם זרקא מצעוד יום לאשפה אסורה הא ודאי זרק גלימתו לאשפה מצעוד יום לא בטלה ממש ומותר לטלטלה.

ותירין דהכא לרווחא דמילתא נקט דכל שהוכנה צדין השמשות אגב אימה חו לא מהני ליה זריקה להוציאה מתורת כלי כי היכי דצריח מילתא לכו"ע דלא מהניא זריקה [בגלימא] לאשפה לעולם לבטלה מתורת כלי.

דף קבה ע"א

גמ'. קרומיות של מוצצלת וכו'. עיין חידושי הרשב"א והריטב"א.

הוי שם כלי עליו גם בשארי מינים רק דגוה"כ דכלי סה לא נטמא בשארי מינים.

גמ'. במטלניות שאין בהן ג' ע"ג וכו'. כתב הרשב"א, נראה לי משום דפחות מכאן אינן ראויין כלל וסחמא אדם זורקן לאשפה וכדמשמע בפרק במה מדליקין (כ"ט א') גמ' פחילת הבגד שקפלה כי לא תלחו במגוד ולא הניחו אחורי הדלת מיהא לכולי עלמא, והוה ליה כשצרי עריבה שאין בה כדי לכסות פי הדבית, אבל ראיתי בשם הראב"ד דהכא בשיירי טלית של מזה עסקין דלא מיכפר ביה טופא הא בשיירי טליתות דעלמא אפילו פחות מכאן שרי דלא גרע מחרס קטנה דחזיא לכפורי טיטופא.

וראי' לזה משבת (דף קכ"ה) דאי' שם דשירי פריזמקאות אסור לטלטלן בשבת ואמר אביי במטליות שאין בהם שלש דלא חזי לעניים, ומדלא מוקי בשארי מינים ויש בהם שלש אך דאין בו שלשה טפחים דהא ליכא שם כלי עליו אף לעניים דהא נחמעט לטומאה והוי רבותא יתירה, ע"כ מוכח דמיון דיש בהם שלש אצבעות הוי שם כלי עליו גבי טלטול דלא מקרי שבר כלי דהא חזי לעניים לאזה שימוש, ולכן שפיר סחמו באו"ח (סי' ש"ח סעי' י"ג) דשירי מטליות שיש בהם שלש כו' מותר לטלטלן, ולדעה קמייחא (שם) דס"ל דסגי בשלש אצבעות דמשמע אף בבגד שאינו של ז' פ, ואף דעשירים אינן רשאים לטלטל באין בו שלשה טפחים וכמש"כ החוס' (שם דף קכ"ז), י"ל דשא"ה דמיון דלא חזי גבי' א"כ מקצה מדעתו והוי שם מוקצה עליו, אבל גבי חליפין דקונין אף בכלי שאין בו ש"פ, וכמש"כ החוס' דלא בעינן רק נחינת מנעל ולא נחינת ממון ולא בעי נחינה חשובה, לכן הוי שם כלי על ג' אצבעות לכ"ע בין לעניים בין לעשירים כנלע"ד, אך העיקר כמש"כ מתחלה דזה דומה למטבע דראוי להיות שם כלי עליו במחשבה, ולכן סגי בכל מינים שלש אצבעות. ע"כ.

גמ'. שם. צ"מ (דף מ"ז) אמרו דכשר למעוטי מוריקא היינו כלי העשוי מגללי בקר. וכתב בשו"ת באר יצחק (חלק חו"מ סימן ה) וז"ל: ומשמע דוקא כלי גללים אחמעט מחליפין וכמש"כ הטור משום דבעי שיהא עשוי מדבר חשוב, אבל כלי אבנים אף דלא נקראו בשם כלי לטומאה עכ"ל בחליפין שם כלי עליו [ודוקא גבי טומאה אין שם כלי עליהן] דהא חזינן דכלי גללים ואבנים ואדמה שם כלי עליהן גבי קידוש מי חטאת כדאי' בפרה (פ"ה משנה ה'), וכן גבי נטילת ידים כמבואר באו"ח (סי' קנ"ט), וכמש"כ החשב"ץ (ח"א סי' קכ"א) דדוקא לטומאה אין שם כלי על כלי גללים ע"ש, משום דלא גמרינן מטומאה לענין לקרות שם כלי עליהן בשארי מילי, וה"ה י"ל בשלש על שלש דמיון דחזינן צו"פ יש שם כלי עליו משום דחזי לעניים, לכן אף דנחמעט בשארי מינים מ"מ יש עליו שם כלי עדיין.

גמ'. אלא אמר רבא בשברי דהאי תנור קא מיפלגני. פי' וס"ל דכל דלא הוה מנא לענין טומאה לא הוה מנא לענין שבת ואע"ג דחזי לאשתמושי ביה. (תוספות רי"ד).

ור"ש צ"מ צ"מ שכתב דמדאשכחן גבי טומאה י"ל דכוונתו דציר מן שלש אצבעות לאו בגד הוי כמו בטומאה דחזינן דפחות משלש לא אחרבי לטומאה משום דלא חזי לעניים, וע"כ לא אחרבאי אף פחות משלש צו"פ, ושיעור הפחות הוי שלש אצבעות, אלמא דציר משלש לאו שם כלי עליו בשום מקום, אבל שלש

גמ'. ובבבאי קמיפלגני בהא קרא תנור וכירים יותין וכו'. הרא"ם (ס"פ שמיני) מפרש דגבי טומאה אין תנור וכירים מטמאים אלא בתלוש, ותמהו האחרונים שזה נגד סוגיא ערוכה כאן, ופרש"י דלשון נחיתה מוכח דהוי במחצבר. ועיין רש"ש כאן. וע"ע בשו"ת אמרי אש (חיו"ד סי' פו).

גמ'. שם. כתב בשו"ת יהודה יעלה (יו"ד סימן רטז) ח"ל: איברא בפשט הסוגיא דשבת קכ"ה קשה לכאורה הא קי"ל בכ"מ לקולא ולחומרא לחומרא דרשי', וכיון דרבנן דרשי' ליתן לחומרא אפילו מחובר מקבל טומאה וכ"ש בתלוש מ"ט דר"י דרשי' ליה לקולא דוקא למחבר ולא בתלוש.

והריה נ"ל לתרץ בהיפוך מהנ"ל דהא סד"א לרבנן דר"י במחבר לא מקבל טומאה היינו למ"ד בכ"מ מחובר לקרקע כקרקע דמי שפיר אינטריך קרא יותן לרבנן חבירה לקרקע נמי מקבל טומאה א"כ ר"י ס"ל בכ"מ מחובר לאו כקרקע דמי ולא אינטריך קרא יותן לרבנן מחובר וע"כ למעוטי אחי ולהקל דדוקא בחבירי לקרקע מקבל טומאה ולא בתלוש אבל הרא"ם הג"ל ס"ל להיפוך ועיין בפמ"ג בא"ח באשל אברהם סי' תרכ"ט אות י"א תמה על הב"ח הא בתלוש דמי אף שקבעו במסמרים והוא מחלק דחברו בטיט ה"ל ככותל אבנים ומחבר מעיקרו ושוב דמה גם זאת מסוג' דחולין ט"ו דדוקא כותל מערה אבל בנין אין חילוק דאף אבן וטח בטיט הו"ל תלוש עש"ה. א"כ נ"ל גם את"ל בכ"מ מחובר לאו כקרקע דמי אלא בתלוש מ"מ צריך הכא קרא יותן לרבנן מחובר תנור וכירים דאבנים וטח בטיט ה"א לכ"ע כמחבר מעיקרו הוא כסדרת פמ"ג הג"ל. ע"כ.

גמ'. השתא תנור גופיה דר"י לא הוה מנא שבריו מבעיא. הקשה הרמב"ן, תנור גופיה לענין שבת אמאי לא הוה מנא אע"פ שאינו יורד לידי טומאה עד שיהא מחובר משום דרחמנא בעי נתינה גבי טומאה, גבי שבת מיהא כיון דראוי הוא לכל מידי אמאי לא הוה מנא, מ"ש מגולמי דאמרינן (לעיל קכ"ג א') דלענין שבת הוה מנא.

ותירין דאפשר שמין דתנור זה מיוחד למלאכתו ואינו עשוי למלאכה אחרת והחורה אמרה שדרך תנור להיות מחובר ולפיכך אינו יורד לידי טומאתו ועדיין עמיד הוא לחברו לארץ, לפיכך אינו נקרא תנור ולא כלי עד שיחברנו שם, הלכך לענין שבת נמי לאו מנא הוא.

ומידו יש לפרש מעיקרא הוא דקס"ד לדמיינהו ורב אשי לטעמיה קפריך אי איכא לדמיי טומאה לשבת השתא תנור גופיה אמרת לאו מנא הוא [כו'], הא לדידן לעולם מנא הוה לשבת דטומאה בזה מילתא גזרת

הכתוב הוא שהרי מתחזק הוא ונגמר בצואר גמל כבקר קע. ע"כ.

והרשב"א תירץ, דיש לומר דכיון דתנור למלאכתו הוא מיוחד ולמלאכתו לא חשבת ליה מנא, אף הוא לא חשבינן ליה כמנא כלל ולפיכך אין מטלטלין אותו, ואי נמי י"ל דלדבריו דרבא קאמר כלומר לרבא דמדמי טלטול לטומאה אי הכי ליפלוגו בתנור גופיה.

גמ'. שם. עיין שפ"א שכתב ד"ל דרבא פליג בזה וס"ל דאפי' לר"י דתנור שאינו מחובר אינו מקבל טומאה מגז"כ דלאו כלי הוא לטומאה, מ"מ כיון שמשמשים בו כך לעולם אין סבירא שלענין שבת לא יהי' עליו תורת כלי, הלא אפי' כל מילי שאינו כלי אם יחדו במעשה גמור להשתמש בו יש עליו דין כלי לשבת, אפי' אבנים כדלקמן בעובדא דרבי צדקן של אבנים דאמר להם לאו וחשבו, ואפשר נמי דלכך נקט התנא תנור ישן דכבר שימשו בו כמה פעמים דודאי כשהוא שלם הוה מנא לשבת, אלא דלענין שבריו ס"ל לרבא דתליא בפלוגתא דלענין טומאה, דלר"י אין על השבר תורת כלי, ונהי דבתנור גופה כיון ששימשו בו מותר לטלטלו, מ"מ כיון דאינו כלי לענין טומאה אין לשברים דין שבר כלי.

גמ'. אלא אמר ר' אשי כו' ובעושה מעשה טפקא ור"מ דדבריו דר"י קאמר כו'. עיין שפ"א דלכאורה א"צ לדחוקי בהכי, והי' אפ"ל דלת"ק כל שבריו של תנור ניטלין ולר"י אין ניטלין אפי' בעושה מעשה טפקא, ולהכי נקט התנא פלוגתייהו בתנור לרבנן דר"מ, ומדלא קאמר הכי הי' אפשר להביא מכאן רא' לשיטת הגאון שהביא הר"ף דפוסק כר"י, ולהכי פי' ר"א דפליגי בעושה מעשה טפקא כי היכי דלא יהי' רא' מעדותו של ר' יוסי לר"מ, ודוקא בעביד מ"ט העיד ר"י בשם ראב"י דניטלין בשבת, אבל לדידן דקי"ל כח"ק דמתניתין הי' נכון יותר לפרש עדותו של ר' יוסי כר"מ לגמרי דאפי' לא עביד מעשה טפקא נמי ניטל בשבת ור"מ מיירי גם בלא עביד מ"ט, וי"ל דלשון הרי הוא ככל הכלים משמע לרב אשי דמיירי הכא בכה"ג דעביד מעין מלאכתו, דכה"ג לכו"ע בכל הכלים מטלטלין שבריו אפי' לר"י, והכי נמי במעשה טפקא אמר ר"מ דלדבריו דר"י הרי הוא ככל הכלים דמודה בזה ר"י כנ"ל, אף לפ"י קשה כיון דלא פליגי אלא אליבא דר"י דבעינן מעין מלאכתו א"כ כל זה העדות של ר"י משום ראב"י שלא אליבא דהלכתא כיון דאין לא קיי"ל כר"י.

דקאמר נאו וחשבו משום דמחשבה לא מהניא אלא כשרואה אותה יפה שהן ראיות לשיבה. (ריטב"א).

גמ'. שם. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שח סעיף כ) חריות (פי' ענפים) של דקל שקצצם לשריפה, מוקצים הם ואסור לטלטלם, ישב עליהם מעט מצע"י, מותר לישב עליהם בשבת. וכ"ש אם קשרן לישב עליהם, או אם חשב עליהם מצע"י לישב עליהם, אפילו בחול.

אב"ד נדבך של אבנים אע"פ שחשב עליו מצע"י, אסור לישב (עליהם) אלא"כ למדוס (פי' סדרוס). הגה: וי"א דדין אבנים כדין חריות, וכן עיקר.

והטעם דחריות איכא דקיימי לשיבה ואיכא דקיימי לעצים וכאן לא נאסרו אלא מפני מחשבתו שקצצן לשרפה ומפני כך מחשבת ישיבה מוציאה ממחשבת שריפה אצל נדבך של אבנים ליכא דקאי לשיבה לפיכך אין מחשבה מועילה לעשותה כלי וזריך מעשה להוכיח שהן לשיבה ובענין זה המעשה הוא הסידור וא"כ בעצים שלנו שאין עומד בשום פעם לשיבה אלא להסקה נמי בעינן שיעשה בהם מעשה מצע"י וכמו שכתב בסעיף כ"ב לענין בקעת דלא מהני צמה שיחדה לשבת זו. (מ"ב סקפ"ז).

והא נדבך של אבנים אסור לישב עליהם, פירש המ"א דהיינו לטלטלם בשבת כדי לישב עליהם, אצל ישיבה לחודא שרי בכל ענין.

והנה מלשון המחבר משמע דבזה שסדרם מצעוד יום כדי לישב עליהם הוא בכלל מעשה גמורה ומותר שוב לטלטלם למחר אפילו להדיא אצל המ"א מזדד כשיטת רש"י דהסידור לא מהני אלא כדי שלא יטעון ליגע בהם למחר. (מ"ב).

ועיין במ"א שהשיג על הרמ"א וסבירא ליה דאבן חמור מחריות כמו שכתב בסעיף כ"ב דבעינן דוקא יחוד לעולם וכן משמע דעת ש"א.

גמ'. שם. כתב הפמ"ג (סימן שח סכ"א), נדבך של אבנים א"י מהו, דרש"י קכ"ה ע"ב פירש נדבך סדורות ומוקצות לבנין משמע דאם אישתייר מבנין היו כלבנים, ובר"ן לא משמע הכי וכמו שכתב המ"מ דעיקר החילוק דאבנים לא קיימי כלל לשיבה ואף בלא נדבך וסדורות ואף אישתייר מבנין זריך למדוס מעשה וכו' דיש חילוק בין לבנים שהם שפים וחלקים וקיימו ג"כ לשיבה הלכך אישתייר מבנין מותרים דעומדים לשיבה

גמ'. וע"ל בסו"י שאינו צריך בית יד. משמע דדוקא כסוי חמור אצל שאר כסויי הכלים המחוברים לרימון הן בית יד, מדאמר רבינא כמאן מטלטלינן האידנא כסויי דחמורי אלמא לא מטלטלינן שאר כסויי הכלים, ועיין רמב"ן שכתב בטעמא דמילתא, משום שכסוי החמור כחמור עצמו לפי שאף הוא מסייע באפייתו של חמור וכל עצמו אין אופין בו אלא מחמת סיועו לפיכך דינו כחמור עצמו שמתלטל לעולם או שהוא כשבר ממנו שאף הוא עושה מעשה טפקא. עיי"ש עוד.

עמוד ב

גמ'. אמר ר' יוחנן לא שנו אלא בשוכה. עיין חת"ס דלפמ"ש תוס' לעיל קכ"ג ע"א ד"ה האי פוגלא וכו' דמניח ע"מ ליטלו דינו כשוכה ה"ל למימר לא שנו אלא במניח ע"מ ליטלו דשייך יותר באבן שבתיות דאין שבה שם אבן ומאי שייטי תוס', עיין מלחמות ה'.

וכתב דנ"ל אה"י ברישא דמטה על צידה הומ"ל הכי אלא משום סיפא דמגביה להדי' דה"ל טלטול גמור ולא רק מן הצד אלא טלטול ולא הותר זה במניח ע"מ ליטלו כמ"ש תוס' לעיל סוף ד"ה פוגלא הנ"ל.

מיהו רש"י לא ס"ל בזה כשיטת תוס' דמניח על מנת ליטול הוה כשוכה כדמוכח לעיל נ"א ע"א תוס' ד"ה או שטמן וכו'. ופירש פירש"י לקמן קמ"ב ע"ב לא שנו דהתם ארישא.

גמ'. אב"ד במניח נעשה בסיס לדבר האסור וכו'. עיין בספר הישר (חלק התשובות סימן ג-ד) שהאריך רבינו חס בענין בסיס לדבר האסור. ועיין בהגהותי לקמן (קמב ע"ב).

גמ'. במאי קמיפלגי מר סבר בעינן מעשה ומר סבר לא בעינן מעשה. פי' דלא בעינן מעשה חשוב אלא צמעשה כל דהוא סגי דלא תהוי מחשבה גרידתא כגון שפשוף נדבך של אבנים, אצל אבן זו שנוטלה ממקומה ונותנה על החצית לכסותה ומניחה שם בין השמשות הא חשיב מעשה כל דהו, כיון שיש בה שינוי מקום לעשות ממנה כסוי. (ריטב"א).

גמ'. צאו וחשבו כדי שגשב עליהם למוחר. פי' שגשב ונוכל לטלטלם לצורך ישיבה ולתקנם, דאילו לשיבה גרידתא אינם זריכות שום הכן ואפי' מחשבה דהא אינן משמשות כי אם מעשה קרקע בעלמא, והא

ואצנים שאין משופים וחלקים נריך למדוס כי לא קיימי לשיבה ונריך מעשה, עכ"ל.

ועיין ביאה"ל שכ', דאף שהחמיר הפמ"ג בנשחירו מבנין היינו בסתם אצנים אבל אם הם אצני גזית שהם משופים וחלקים כחב הפמ"ג בסקמ"א די"ל דדינם כלבנים שנשארו מבנין וא"ל מחשבה כלל, ועי"ש שסיים שז"ע בכל זה.

גמ'. זמורה שהיא קשורה וכו'. עיין בספר תהלה לדוד (סימן שיב סק"ה) שהביא מ"ש בספר תוספת שבת שם דמוקצה במחזור ליכא, ודלא כהמג"א והט"ז. ותמה עליו שהרי מבואר כאן, דזמורה המחזרת באילן, אסור להשתמש בה אפילו למטה משלשה, אלא אם כן קשורה מצעו"י, ובע"כ דה"ט משום מוקצה. ואף רב אשי לא פליג בעיקר הדין. (וכ"כ המחצית השקל סימן שח ס"ק לט). וכ"כ התוספת שבת בעצמו (בסימן שח ס"ק סב).

ועיין להגאון רש"י אויערבאך ז"ל בספר מנחת שלמה (סימן י עמוד עח בהערה), שכתב, שאף שראה לכמה גדולי תורה שכתבו שאין מוקצה במחזור, מ"מ מדברי המג"א (סימן שח ס"ק לט) בדין זמורה המחזרת לאילן, שאסור לטלטל אותה משום מוקצה, וכמבואר בש"ס כאן, מוכח שיש מוקצה במחזור. וכו'.

אכן בספר אז נדברו ח"א (סימן עו עמוד קלא) עמד ג"כ בש"ס כאן, וכתב, ולאחר העיון נראה שיש לדחות ראה זו, דשאני זמורה שעומדת להסקה, ויש לה דין מוקצה מחמת גופו, ולכן אף במחזור היא מוקצה, משא"כ עשבים העומדים לאכילת בהמה בין במחזור בין בתלוש, ולכן אין עליהם תורת מוקצה וכו'. עיי"ש.

גמ'. במחזרת באביה. עיין בחידושי הר"ן (שבת קכה ב) שכ' ח"ל: במחזרת באביה, פירוש דמסתמא קפיד עליה, לפי שהיא עומדת לפירות ונפסקת בקשירה, הילכך בעינן מעשה להחירה, ואין מחשבה מועילה לה, וכן כל כיוצא בזה. וכן הלכה. ע"כ.

והריטב"א כתב, יש שפירשו דמסתמא קפיד עליה כיון שהיא עומדת לפירות ונפסקת בקשירה ולהכי בעינן מעשה [כל] כך שמהא מחשבתו קיימת וכדאמרין גבי גשש קפיד עליה, והנכון דהכי קאמר דכיון שמחזרת לקרקע דלא הוי בר טלטול

ותשמש כלל ורובה לעשותה בתורת תלוש שהוא היפך עניינה, כמי הא ודאי בעינן מעשה גמור.

גמ'. אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן הב"ל מודים וכו'. עיין חת"ס דפשמיות דמחני' משמע דלענין מוקצה איירינן דבהכי איירי מחני' אכן שבקרו' חמורה שהיא קשורה, וכן מחני' דבית אחזה הכל מטעם טלטול ולא מטעם בנין, ומחני' דנגר הנגרר מטעם בנין הוא כמחני' דלחם שבמוקצה, ומש"ה פירש"י במחני' דחבל נגרר בארץ משמע הא אינו נגרר אע"ג שראש התחתון נגרר בארץ מחיר ר"א וכבר נחשורר בזה בס' אכן עוזר ולהנ"ל נראה דרש"י פי' מחני' דכרכו לפי הס"ד והפשוט ואיירי ממוקצה ולזה סגי אם רק ראשו העליון תלוי והתחתון נגרר ובלבד שלא יהיה החבל נגרר, אמנם אחא רבב"ח וחדית לן דמטעם בנין אחאין עלה ואז בודאי בעי' שהי' ראשו התחתון תלוי באויר.

גמ'. שאין עושין אהל עראי. פירש"י אבל מחילה מותר לזניעות כדאמרין בעירובין בעובדא דשמואל וכו'. וכתב החת"ס דמדקדוק לשונו שכ' לזניעות משמע דוקא לזניעות אבל מחילה להחיר אסור הוה בנין והיינו כר"ת וא"ל לומר כן מדמחק הגירסא פ"ק דסוכה וגרס מהיכן הביאום וכמ"ש תוס' שם בסוכה ע"ש.

ע"כ כתב החת"ס, דלזניעות שכ' רש"י אינו כמו לזניעות בעלמא דקאמר הש"ס בעירובין דהתם הוה שלא להחיר והכא כוונת רש"י לזניעות להחיר תשמיש וכמחילת מהר"מ ועיין מג"א סי' שט"ו סק"ג וט"ז סי' תקי"ד סק"ב, ועיין לשון רש"י בפסחים ו' ע"א ד"ה עושה לו מחילה וכו' ומיהו האי דלעיל לא אפשר לי' במחילה עכ"ל והיינו טעמא משום דהתם בעי מחילה בבנין קבוע וכמ"ש בזה מג"א סי' ת"מ סק"ד ע"ש.

גמ'. שם. כתב בשו"ת אצני נזר (חלק או"ח סימן רכא), בדין מחילות עראי יש ג' שיטות. (א) שיטת רש"י דאין אסור כלל אפילו עושין להחיר, כן כתבו התוספות כאן בשמו, וכן מפורש ברש"י סוכה (דף ט"ז ע"ב). (ב) שיטת התוס' והרא"ש שבת שם דמחילות עראי אסורים כמו אהל עראי. והא דשרי מחילה רביעית בסוכה לעשותה עראי ביום טוב כמפורש בעירובין (דף מ"ד ע"א) היינו משום דכבר יש שם ג' מחילות הוי תוספות בעלמא דשרי. אבל מחילה שלישית הואיל והיא מתרת חשיב כבתחילה, ולפי שיטתם אסור לעשות מחילה

וב'. זה שאינו כעין בנין. אבל כעין בנין מפורש בצני' (דף ל"ב ע"ב) דגזרו חכמים על בנין עראי. ועל כן אכנים של בית הכסא אי לאו משום כבודו הי' אסור ללדדן. לדידוד היינו כעין בנין. כדאיתא ריש פרק הבונה [קב ע"ב] חלת בניני הוי תמאה בעי נדודי ועפרא.

גב'. שם. כתב בשו"ת מהר"ם אור זרוע (סימן קלב) ח"ל: רש"י פרק כל הכלים, דבעשיית מחילה אפילו אם בא להתיר לטלטל אין בה משום תיקון אהל. והביא ראיה דרב ושמואל הוו יחזי בההוא חצר נפל גודא דביני בני. פירוש שהיתה מחילה בין שתי חצרות ונפל. אמר להו שמואל נגידו גלימא התם אהדרינהו רב לאפיה. ופריך ושמואל למה ליה למיעבד הכי. והא אמר שמואל זה מטלטל עד עיקרא של מחילה וכו', וכפי דעת המקשן דלא מסיק אדעתיה ללגנעומא עבד כדמשני. אלא היה סבור דלהתיר לטלטל עשה. היה לו להקשות והא הכל מודים דאין עושין אהל בתחלה בשבת אלא ודאי משמע דשרי. וגבי דופן שלישי של סוכה דמשמע פרק מי שהניאיהו דחשיב עשיית אהל בזה מודה רש"י. שהרי בה מתקן כל הסוכה להכשירה ויהא שם סוכה עליה. וכן בחצר כה"ג אם היו לה ג' מחילות והרביעית פרוצה לר"ה אם היה מתקנה היה בה עשיית אהל. אבל כותל שבין ב' חצרות שאינו עשוי אלא ללגנעומא אפילו אם עשאו להתיר לטלטל אין בה משום עשיית אהל. ע"כ.

גב'. שם. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שטו סעיף א) אסור לעשות אהל בשבת ויו"ט אפילו הוא עראי; ודוקא גב' אבל מחילות מותר; ואין מחילה אסורה אלא"כ נעשית להתיר סוכה או להתיר טלטול. הגה: אבל מחילה הנעשית ללגנעומא בעלמא, שרי (טור); ולכן מותר לתלות וילון לפני הפתח, אע"פ שקבוע שם (א"י ב"י); וכן פרוכת לפני ארון הקודש, ובלבד שלא יעשה אהל בגג טפח (ב"י וכל בו); וכן מותר לעשות מחילה לפני החמה או הצנה או בפני הנרות שלא יכבה אותן הרוח (מרדכי ריש פ' מירא); אבל אסור לעשות מחילה בפני אור הנר כדי שישמש מטתו (ד"ע), וכן לפני ספרים כדי לשמש או לעשות זכרון, אם לא שהיה מצו"ט טפח שאז מותר להוסיף עליה בשבת (מרדכי ר"פ מירא).

ומעם של פריסת הפרוכת, דמיון שיש בלא"ה דלת לאה"ק א"כ הפרוכת אינו תלוי רק ללגנעומא בעלמא, וכמה אחרונים מקילין אפילו אם אין דלתות לארון הקדש וכמו וילון אהל הפתח וכו"ל. (מ"ב).

בבית להפסיק בין הספרים להתיר תשמיש או עשיית זכרון. אפילו הי' טפח מצד יום כיון דהאי טפח לא הועיל להתיר חשיב כבתחילה. (ג) שיטת האור זרוע [מלאכת בונה אור ו'] והרא"ם בספר יראים [סי' רעד, דף קמ ע"ב] דאין אסור במחילות אלא אם כן עשויים להתיר. זה טעם היתר מחילה רביעית הואיל ואין עשוי להתיר. ולעולם לא חשיב תוספות אף שיש ג' מחילות מכבר כיון דהאי מחילה לא הותחל כלל. זה טעם היתר מהר"ם במחילה העשוי להתיר אם התחיל טפח מצד יום. דאף שעשוי להתיר לא חשיב כבתחילה דלא כתוספות והרא"ש הנ"ל. וכן פסק הרמ"א סימן שט"ו סעיף א'.

וכתב האבנ"ז, דלשיטת רש"י וכן לשיטת מהר"ם ורא"ם ואור זרוע צריך לומר דהא דאסור פקק החלון לר' אליעזר משום אהל אף דחלון היינו בדופן ואינו להתיר. משום דמחילה קבועה הוא כמו שפרש"י בסוגיא דפקק החלון [קבה ע"ב]. ומה שפרש"י ריש פרק חולין [קלו ע"ב] דפקק החלון היינו ארובה בגג הקסה המגיני שלמה דאי אפשר לומר שאין בפקק שבגג משום אהל. דהא בשלהי שבת [קנו ע"ב] בהא דפקקו המאור בטפח מסיים ומדבריהם למדנו שפוקקין המאור בטפח. ושם מפורש בגמרא שבמחילה הי'.

וקשה דאין למד ר' יוחנן ממשנה זו שחכמים מחירים להוסיף על אהל עראי כיון שבתוספות בלבד בלא מה שהי' מכבר יש כדי לאסור. אימא דוקא במחילה דהפקק בעצמותו אין בו אסור. דמחילות עראי שאינן להתיר אין בהם אסור של כלום, רק משום תוספות על המחילה קבועה ורבנן מחירים תוספות. אך תוספות אהל הרי התוספות עצמו יש בו כדי לאסור.

וגם לשיטת התוספות והרא"ש דמחילה עראי גם כן אסור אפילו אינו להתיר. והיתר מחילה רביעית דסוכה רק משום היתר תוספות, קשה דמסתמא פקק החלון אין בגובה עשרה ולא מחילה היא רק בצירוף מחילה שמכבר מחירים חכמים ור' אליעזר לטעמיה [קבה ע"א] דאחת על הארוג חייב. על כן מצטרפין המחילה שמכבר לשיעור עשרה. ולרבנן דפטרי בלחת על הארוג במלאכה של תורה מחירים דדרבנן. אבל באלה למעלה דבטפח הוי אהל. וכיון שיש בתוספות כשיעור מנ"ל דחכמים מחירים. מיהו בדברי מהר"ם שהביא רמ"א ריש סימן שט"ו שאם הי' מחילה טפח מערב שבת מותר להוסיף מבוחר דסבירא ל' דבדייקים אלו טפח חשיב מחילה אחי שפיר לשיטת תוס' ורא"ש.

מזותר לחלות בשבת סדינין המצויים על הכותל לנוי ואפילו לקבעם שלא יהיו נזחים ממקומם ג"כ שרי כיון שאין עשויים כלל למחילה. (מ"ב).

והטעם שאסור לעשות מחילה בפני אור הנר וכו', דכיון דאסור לשמש בפני אור הנר או ספרים מקרי מחילה המתרת. וכתב המ"א דהיינו דוקא אם עושה מחילה גבוה יו"ד טפחים והנר גבוה ונראית למעלה דמאפיל בטליתו ומשמש כדמשמע בסימן ר"מ סי"א בהג"ה [ובשל"ה משמע דאף באופן זה יש ליזהר מאד וע' בא"ר שם] דכיון שהנר נראית א"כ ההיתר בזה הוא רק משום דיש ע"ז שם מחילה שגבוה יו"ד וחשבינן עי"ז להנר כעומד בחדר אחר ואז צריך שיקשרנה ג"כ שלא תניד אותה הרוח דאל"ה אין שם מחילה עלה ולכן אסור לעשותה בשבת דחשיבא מחילה המתרת אבל אם המחילה מכסה את כל הנר עד שאין נראית דאין צריך שתהיה המחילה גבוה עשרה דוקא כיון שהנר מכוסה א"כ ההיתר בזה לאו משום מחילה אלא מחמת כיסוי בעלמא ולכן אף שהיתה המחילה גבוה עשרה נמי מותר לעשותה דלא חשיבי מחילה המתרת דאינו רק משום כיסוי בעלמא וכן לענין לשמש ולעשות צרכיו בפני הספרים אם המחילה גבוה עד שאין הספרים נראין מותר לעשותה דלא חשבינן לה כמחילה המתרת רק ככיסוי בעלמא ולכן לא צעיקן אז ג"כ שיהיה קשור לצד מטה. [ועיין באחרונים שפירשו דבריו דמ"מ צעיקן כשעושה אותה בשבת שיהיה על הספרים עוד כיסוי דאז יהיה נחשב כאלו מונחין בכלי חוך כלי].

והנה אף שיש אחרונים שמפקפקין על חילוקו וסובדין דכיון דסוף סוף ע"י המחילה הותר עתה לשמש ולעשות צרכיו חשיבא מחילה המתרת ואסור לעשותה מ"מ נראה דבשעת הדחק יש לסמוך על דבריו. ועכ"פ לכו"ע מותר לכסות הספרים בכיסוי בעלמא והיינו כלי בתוך כלי להחיר החשמיש דזה לא הוי מחילה כלל. (מ"ב).

גב'. שם. עיין ביאור הלכה (סימן שטו סעיף א) שכתב להקשות אהא דכתב המחבר שאין מחילה אסורה אלא"כ נעשית להחיר סוכה או להחיר טלטול, מהא דאיתא בבבלי ל"ב אבנים של ביה"כ מותר לצדדן ביו"ט ומסיק שם הטעם דאף דמחילה לצד בלא גג חשיב בנין עראי ואסור בעלמא הכא משום כבודו לא גזרו רבנן [וכן הוא שם ברי"ף והובא דין זה בטוש"ע סימן שי"ב] הרי מפורש דגם במחילה עראי בלא גג ג"כ אסור אף דאין ע"ז שם אהל עראי אסור מטעם בנין עראי.

וכתב דאפשר דמחילת אבנים שאני דדרך בנין קבע הוא וכשמצדדן בקרקע לבנין קבע חייב משום בונה וכדאיתא בריש פרק הבונה ולהכי חמיר טפי ולפ"ז יתכן לומר דהא דמתירין מחילת עראי לצניעות היינו נמי דוקא בדבר שאין דרך לעשותה תמיד לקבע כגון בוליון או מחללת וכיו"צ אבל אם יעשה מחילת עראי של אבנים ולבנים זה על גב זה אסור ויותר נראה לומר דדוקא במחילה שעשויה תמיד כדי להפסיק בין הרשויות אמרינן כיון דהיא אינה מתרת וגם היא עראי לא חשיבא משא"כ כשמצדד אבנים כדי ליטב עליהן חשיבא טפי דלאו משום מחילה אייחוינן עלה כ"א משום גזרת אכטבא.

גב'. שם. עיין שו"ת פרה שושן (חלק או"ח כלל ג סימן ד) על דבר הכילה שעושים לה ד' דפנות וגג על גביהן ונכנסים לישן בתוכה מפני היתושים, אם מותר לנטותה או לכונסה בשבת.

גב'. וא"צ לומר ביו"ט. דקדק החת"ס, מה לי שבת מה לי יו"ט, הא אין בין שבת ליו"ט.

ותירין עפמ"ש תוס' לעיל ז"ד ע"א ד"ה והרודה וכו' דביו"ט שרי בנין מן התורה מטעם מתוך ומדרבנן אסור משום דמייחזי כעובדא דחול וקמ"ל הכא דאפ"ה אין עושין אהל עראי אפי' ביו"ט וכו', ומיהו ר"א שמוחי הוא מתלמידי שמאי דלית לי' מתוך ואין לחלק בין יו"ט לשבת.

ועיין שפ"א בסוגיין ובהגהות שם, שכ' כע"ז.

דף קבו ע"א

אבנים החת"ס כתב להגיה בתוס' דל"ל עירובין ז"ד, והיינו שמואל נגיד לגלימאי ולא הי' מקושר ואיזהו הא פסק כר' יהודה בנגר דבעי קשירה אע"כ אפי' אי טעמא משום בנין מ"מ תוס' אהל לא בעי

גב'. בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן. עיין חת"ס שדברי תוס' ז"ע במ"ש סוף ד"ה בין קשור מעירובין (מ"ד), דמאי ראי' מהתם דלמא למסקנא אחי' כרשב"ג. וכן הקשה המגיני שלמה.

קשירה אפי' לר' יהודה א"כ מאי פריך מפקק לנגר
אע"כ שמעתין משום טלטול ולא משום בנין.

בידיו כל זה תוס' לשיטתו אבל לרש"י דלא שייך בנין
עראי במחיצה א"כ לק"מ מגלימא דשמואל
דבמחיצה מן הזד הוה ויפה פירש שמעתין משום בנין.

גם הכרח השני שר' תוס' ד"ה והמונה וכו' דמדמייתי
על ההוא דקנה הך דחריזת ש"מ משום טלטול. גם
זה לק"מ לרש"י דמפרש לקמן לר' יוחנן בעי תורת כלי
מלבד לאותו דבר שהוכן לכך והשתא שפיר אע"ג דהך
דקנה מיירי משום בנין ונימא נמי מתקן דרשב"ג היינו
שהי' ראוי לנעול בו כראוי ויהי' כלי מוכן לזה מ"מ אין
מועיל זה לאיסור טלטול לר' יוחנן דבעי עוד תורת כלי
אחר, וכ"ת דרשב"ג מיירי נמי מזה שהוא מתוקן בחור
כלי אחר להפוך בו זיתים על זה הקשה מחריזת דהא
רשב"ג בעלמא לא בעי תורת כלי וא"ש.

אך תוס' לטעמיה דס"ל לקמן ד"ה וי' תימא וכו' דלא
בעי תורת כלי אלא לאותו דבר נמצא אי ס"ד קנה
נמי מחורת בנין ורשב"ג בעי מתוקן לבנינו וממילא
איתקן נמי לטלטול ולק"מ מחריזת ושפיר הוכיחו
לשיטתם דשמעתין משום טלטול ולא משום בנין. ע"כ.
ועיי"ש עוד בחת"ס, מ"ש בדברי הרי"ף והר"ן.

גבו'. ולימא מר בין תלמידי וכו'. פירש"י אמאי פשיט
ליה לקולא, והקשה האבן עוזר מ"ט לא פירש
בקיצור, דהא בהדיא אמר ר' יהודה דבעי קישור וכו'.
ותו איך משגי' לי' אנה דאמרי כרשב"ג אכתי תיקשי
אמאי פשיט מר לקולא כרשב"ג ולא כר' יהודה לחומרא.

ותירין החת"ס, משום דאמר רבנ"ה אר"י כמחלוקת
כאן קד מחלוקת בנגר הנגרר וי"ל בשני
אופנים או דממש מחלוקתן שונות וי' היכי דבעי' התם
קישור לר' יהודה ה"ה הכא בפקק ולחומרא. או י"ל
דלא ממש כי התם אלא כי היכי דבנגר כשהוא מונח הוה
בנין גמור וע"י הקישור נעשה רק כמוסיף ושרי ולא בעי
תו חלו דמוסיף על אהל עראי שרי קד מחלוקתם כאן
דמוסיף על אהל עראי ושרי, אלא דבפקק במונה הוה
נמי רק מוסיף ולא בעי קישור ולקולא. ע"כ שאל לי'
מ"ט דפשיט מר לקולא נימא לחומרא והשיב אנה דאמרי
כרשב"ג דאמר אפי' בקנה שהוא נגר לא בעי קישור
מכ"ש בפקק דאפי' ר' יהודה מודה ואין לעשות פלוגתא
רחוקה דלרשב"ג אפי' נגר לא בעי קישור ולר' יהודה
אפי' פקק ליבעי קישור לא אמרי' הכי, ולפ"ז לפסק

הלכה אע"ג דבנגר פסקינן כר' יהודה מ"מ בפקק לא
בעי קישור וכפסק הרי"ף.

גבו'. ולימא מר וכו'. פירש"י לר"א ה"ל כבונה בו
לכתחילה. וכחצ החת"ס, דאין פירושו כבונה בו
בחתלה, אלא כמוסיף על אהל לכתחלה מבלי שהותקן
מתחלה לכך.

גבו'. והמונה כאן ובאן אסור. עיין שו"ת רב
פעלים (חלק ג או"ח סימן כד) דדין ישראל וכהן
שכנים זע"ז, וכל אחד חזרו פתוח לרה"ר בפ"ע, אך
מצד המזרח של בית הכהן עומד ביתו של ישראל, ושם
במזרח יש חדר אחד בבית ישראל, ובצידו יש חדר בבית
הכהן, וכוותל מפסיק ביניהם, והחדרים כל אחד פתוח
פתוח לחצר שלו ורק יש חלון באתו הכותל שביניהם
פתוח מעבר לעבר מחדר הכהן לחדר ישראל, והוא גדול
יותר משלשה טפחים והוא בראש הכותל, והתקרה של
שני החדרים עומדת בשוה, ואין הפרש בין זה לזה,
ובחדר של ישראל היה מת בשבת, וידוע הוא שהטומאה
נכנסת דרך החלון ואסור לכהן ליכנס בחדר זה שהוא
בחצר שלו, ושואלין אם מותר לסתום החלון ההוא באיזה
דבר שאינו מקבל טומאה שימלאו בדבר זה כל חלל החלון
ההוא שבכותל כדי שיוכל הכהן ליכנס בחדר שלו ביום
שבת, או"ד אסור משום מתקן בשבת, ואח"ל דאסור
משום מתקן, אם היה החלון סתום באותו דבר קודם
שמת המת שהניחו אותו דבר שם לפי שעה ולא היתה
כוונתם לעשותו מחיצה לסתום החלון, אלא הניחו אותו
לשומרו שם לפי שעה, אם מהני סתימה זו, או"ד צריך
לצטל אותו דבר שיהיה מונח שם תמיד לסתום החלון בו.
עיי"ש שהאריך בכל זה, ומ"ש מתוס' בסוגיין.

גבו'. המונח במקדש. עיין פי' רבינו יהונתן שצרי"ף
(בעירוזין) שפי' דמונה אסור מדרבנן כיון שאין
בו שום היכר נראה כעץ בעלמא שהוא אסור לטלטל
וה"ל בנין קבוע דמבטל ליה התם.

ופי' החת"ס, כיון שאסור לטלטלו נמצא אם נתנו בדלת
אסור ליטלו משם בשבת ומבטלו שם לאותו שבת
ה"ל בנין דאורייתא והשתא נהי דהנגר הזה אינו מוקפה
ומותר ליטלו ולא מבטלו התם מ"מ מדרבנן אסור דמחוי
כעץ בעלמא. אמנם זה הוא דעתו של ר' יהודה אבל
שמואל הכריע להקל בנגר כר' יהודה אבל נגר המונה
אסור מן התורה דהוה בנין גמור כחוצב יחד בכותל
ע"ש שזה הוא כוונתו, ובה יובן תועלת גלוסטרטא ובוכנא
דאז לא מתחלף כעץ בעלמא ולא מבטיל ליה התם. ע"כ.

גמ'. קנה שהתקיננו בעה"ב להיות פותח ונועץ בו וכו'. פי' כך הוא הקנה למנועול כמו הפקק לחלון שאם הי' קשור ותלוי דמי לדלת שנועלין ופותחין בה ואם לאו דמי לבטלן כך הוא זה הקנה אם הוא קשור ותלוי דמי למפתח שנועלין ופותחין בו ואם לאו דמי האזי נעילה דנעיל בהאי קנה כנתיב. (תוספות רי"ד).

גמ'. והתנן כל כסויי הבתים וכו'. עיין חידושי חת"ס.

עמוד ב

גמ'. ואמר רב יהודה בר שיאל וכו' והוא שישי תורת כל ע"ה. כתב הרשב"א, איכא למידק והא רב אסי הוא דאמר לעיל (קכ"ה ב') משמיה דרבי יוחנן דהנהנה בעלמא נעשית האבן כסוי לחצית ולא בעי מעשה ולא תורת כלל, ואמר נמי משמיה דרבי יוחנן לאו ושפספוס אמר להן ולא הנריקן מעשה אחר ולא תורת כלל, ומירץ רבינו חס ז"ל דבפלוגתא דרבי אמי ורבי אסי דלעיל בשוכה ומניח, דדרבי אמי גרסינן אמר רב אמי אמר רבי יוחנן אכל דדרבי אסי לא גרסינן בה רבי יוחנן, וכן כתב שמואל בספרים מדוקדקים, וההיא משמיה ידיה והא דהכא משמיה דרביה, ולספרים דגרסי בה רבי יוחנן איכא למימר דאמוראי נינהו אליבא דרבי אסי, וזה קשה קצת דאם כן לא הוה שחיק גמרא מיינה והוה מקשה לה ומתיר לה הא ידיה הא דרביה אי נמי אמוראי נינהו אליבא דרבי אסי.

אב"ל ראיתי להרמב"ן ז"ל ענין יעלה לנו בו תירוצ' לקושיא זו, והוא שאמר דפלוגתא דרבי אמי ורבי אסי באבן שעל פי החצית ובנדבך של אבנים לא דמיא כלל לכולהו אינך, דבין בחציות בין בנגר בין בכסוי הכלים להחירן לגמרי בהתקנתן פליגי, והא דאבן שעל פי החצית חו דנדבך אינו אלא להחיר אותן במלאכה שחקן בה והתחיל בה מערב שבת להשתמש בה למחר, כלומר לסלק האבן למחר מעל פי החצית ולהחירה על פי החצית, וכן אבני נדבך לסדרן לישיבה למחר בשפשוף זה שעשה להן מצערב שהוא מחקן בכך לישיבתן, ואע"פ שאינן עשויין להתייחד לכך ואין עליהן תורת כלל, וזהו שדמו בגמ' מחלוקת זו דאבן שעל פי החצית למחלוקת של נדבך אבנים שאין אדם מייחדן לישיבה, כדמוכח בפרק כירה (מ"ג א') דגבי לבנים מתרצינן דאיתור מבניינא דחזיין למיגא עליהו וגבי אבנים מתרצינן מירוצא אחרינא, אלמא לא חזו למגא עליהו או משום דדמיהן יקרים או משום דישיבתן קשה כדאיתא

בירושלמי (ביצה פ"א ה"ו), אלו דבריו ז"ל, ומכלל דברים אלו ינא לנו דאפשר דאיתא להא דרב אסי משמיה דרבי יוחנן באבן שעל פי החצית ובאבני נדבך דלא בעינן תורת כלל לאותה מלאכה שהתחיל בה מצערב, ואיתא להא דהכא דאמר רבי אסי משמיה דרבי יוחנן דבעינן תורת כלל להחירן לגמרי בהתקנתן חו יתיר נכון, ובספר המאור דרבי יוחנן לא בעי אלא מעשה כל דהו לשווי עליה תורת כלל וכשפשוף הוא מעשה כל דהו דבדר שצריך שפשוף והנהה מצעוד יוס על גבי הכלי הויא מעשה כל דהו. ע"כ. וע"ע בחידושי הריטב"א שהאריך בזה.

גמ'. וב"ת הבא נמי דאיכא תורת כלל וכו'. הקשה מהרש"ל ז"ל, ותימה גדולה לפר"י דלעיל שפי' חציות של דקל ראויים לישיבה וכולי חציות ישיבה או מחשבה וכו' א"כ איך פריך הכא לרב אסי וכו' הלא בע"כ לא דמי להדדי כו' עכ"ל.

ובדריש"א תירץ דלר"ש דלא בעי מעשה כלל בחציות אלא מחשבה ק"ל שפיר והא בעי תורת כלל דהיינו שום מעשה שהיינו לכך דהמחשבה בעלמא ודאי לא משווה תורת כלל, עכ"ל.

ובתב עליו בספר זרע יצחק, ח"ל: ונראה לי דאישתמטתיה למרן מה דאיתא בבמה טומנין שמעם משמע דמחשבה עדיפא מישיבה דאיתא שם ר' יוסי יצב אע"פ שלא קשר ולא חשב דהאי ליטנא משמע דמחשבה עדיפא כמה שכתב ר"י בעצמו שם בחוס' וכן הרא"ש וכן חדושי הר"ן כתב דמחשבה משוה תורת כלל טפי מישיבה וע"כ וא"כ הדרא קושית מהרש"ל ז"ל לדוכחה, ויש ג' מדרגות קשירה עדיפא ממחשבה מחשבה עדיפא מישיבה א"כ מאי מקשה תלמודא דילמא בדאיכא תורת כלל מייירי ובחציות נמי איכא תורת כלל במחשבה. וזה שדייק מהרש"ל לכתוב חציות ישיבה או מחשבה ודוק. ע"כ.

גמ'. דרש ר' יצחק נפחא וכו'. בעירובין (ג"ב ע"א) קאמר מכללל דלרב אסור לטלטל. והקשה החת"ס מנ"ל, דלמא לרב נמי כיון שהותרה הותרה ואהדר אפי' משום כדדרש ר"י נפחא הלכה כר"א ואאי' בחוס' בעי קשור ותלוי, בשלמא לרש"י דלא שייך בנין במחיצה א"ש אלא לר"ת קשה נהי דלא הוה מחיצה להחיר מ"מ כחוספת מיהת הוה, וז"ל אה"נ אלא דלא יתא' לש"ס למימר שיהי' רב נגר מעשה רב דפוקקין ומודדין. ע"כ.

מתני'. כיסויי הבליים שיש להם בית אחיזה וכו'. כחב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שח סעיף י) כסוי צור ודות אין נוטלים אל"כ יש להם בית אחיזה דלא מוכח שהוא כלי, ושל כלים, אפילו הם מחוברים בטיט, יכולים לטעם אפילו אין להם בית אחיזה, והוא שתקנס ועשה בהם מעשה והכינס לקך, או שנשתמש בהם מעב"י, וכסוי חביות הקצורות בקרקע לגמרי, נריכות בית אחיזה.

וכתב המג"א, ול"ד לחתי' חרס בס"ז דהתם היה תורת כלי עליו מעיקר' משא"כ בכסוי לכן בעינן שתקין (ר"ן) ובמחזור לקרקע יש לחוש משום דין לכן בעי' בית אחיזה.

ועיין עוד במ"א שביאר דמה שכתב המחבר אינם נוטלים היינו דאסורים אפילו בטלטול בעלמא אפילו אם נתפרקו כבר מע"ש מן הצור וכ"ש דאסור לטעם מן הצור והטעם דכיון דהם עומדים ומוכנים לכסוי קרקעות אינם מן המוכן לטלטל אף שחורת כלי עליהם.

ועיין בביאור הלכה שהביא דברי המ"א דהכונה אפילו בטלטול בעלמא, וכתב שכן מוכח משבת קכ"ה אמר רבינא כמאן מטלטלין האידנא משמע מזה דכסוי צור ודות אפילו בטלטול אסור וכן מוכח מהרמב"ם והר"ן וכ"כ בלבושי שרד, וכתב דלפלא על הפמ"ג שכתב במ"ז להיפוך [ובאשל אברהם מסתפק בזה] וכ"כ דה"ה.

אך האמת שדחקו להפמ"ג דלמה יאסר בטלטול אחרי תורת כלי עליו ולענ"ד נראה פשוט דאחרי שצור ודות הם ענין קרקע השוו כסוי צור ודות לדלתות הבית וכבר ידוע מה שכתב הרמב"ם בדלתות הבית דאע"פ שהם כלים מ"מ אסורים בטלטול לפי שלא הוכנו לטלטול ר"ל שהם עומדים רק למלאכתן להתחבר עוד להבית ולא להשתמש בהן וה"נ בעינינו הם עומדים רק לכסוי הצור ולא להשתמש בהן. והנה הרב המגיד כתב שם על דברי הרמב"ם ח"ל אבל רש"י כתב בר"פ כל הכלים ואינן דומין לדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן שאינן כלי עכ"ל הרה"מ ומשמע דאלו היה על הדלתות שם כלי גם הם היו מותרים בטלטול ונ"ל שמסוגיא זו גופא הוכיח הרמב"ם את דמיון דלתות היינו מדאסרו כסויי קרקעות בשאין להם בית אחיזה אף שחורת כלי עליהן וע"כ בדבר דשייך לקרקע דלת או כסוי לא שייך שם כלי להבטל ממנה שם מוקפה וכן משמע דעת הר"ן להדיא

דבשאין להם בית אחיזה אף שיש תורת כלי עליהם אסור והנה לדעת רש"י הנ"ל בדלתות וגם בכסוי קרקעות יהיה מותר בטלטול היכא דתורת כלי עליו אף כשאין לו בית אחיזה והסוגיא שאוסרת איירי רק לטעם מן הצור והא דקאמר לעיל דף קכ"ה כמאן מטלטלין האידנא וכו' ל"ד הוא והכונה לטלטלה מן החנוור אל"נ דהכונה אפילו היכא שנפרקה מן החנוור בשבת דזה אסור אם היה אסור לטעם מן החנוור משום מיגו דאיתקצאי לביה"ש אבל כ"ז הוא דוחק קצת ולכך הוכיח הרמב"ם מזה להחמיר גם בדלתות וכנ"ל. ע"כ.

וב"ש השו"ע "והכינס לכך", עיין תוספות שבת [הובא במ"ב], דהיינו שהכינס לכסות הכלי וה"ה אם לא עשה בהם מעשה כלל רק שיחדו מע"ש לכסוי ג"כ סגי דבכל זה הוסר שם מוקפה ודלקמן בס"כ גבי חריות.

מפנין

מתני'. מפנין אפי"ו ארבע וחמש קופות וכו'. כתב הריטב"א, דמהאי דקחני מפנין משמע אפילו שאפשר לעשות מערב שבת כגון שבאו האורחים והחלמידיס.

מתני'. שם. עיין שו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן קלט) בדברי בן המחבר המני"ה, ח"ל: מורי הרב מ"ז ז"ל היה חוקר להחמיר ולאסור לשמשי בהכ"נ שלא יסירו בשבת אחר המנחה הספקלאות והחיבה כדי לפרוס המחללאות, כיון דקי"ל דאפי' כלי שמלאכתו להיתר אינו ניטל אלא לצורך גופו או מקומו או שלא יגנב ושרף אף עתה שאינו לדבר א' מאלו מנ"ל דשרי, ועוד נראה דיש לאסור מטעם טרחא דאפי' בקופות של חבן ואפי' לצורך חששו לפנותו, דהתם לצורך שבת גופיה דכל לצורך חול אין להחמיר, והא ראייה (שם קי"ג ובתוס' ד"ה מקפלין) דאין מקפלין את הכלי ואת הטלית במנחה בשבת מפני שהוא צורך חול ועיין בטור סי' ש"ב וש"ח וראוי היה לזוהר הדבר לגויס מע"ש כדי שיעשו אותו ולא שהשמים ענמן זרזין הם לעשותו אחר המנחה. ע"כ.

מתני'. שם. רב אחד אמר לנגיד שיקח אורח לביתו, והוא ת"ח, הנגיד לא רצה ואמר שיש לו הרבה זדקה פושקעס. ואמר לו הרב, במשנה איתא מפנין ארבע וחמש קופות מפני האורחים ומפני ציטול בית המדרש, ואתה תרצה לעשות להיפך להפנות אורח שהוא ג"כ ת"ח עובר הקופות. (גן יוסף אות תמט).

טהורה, ודמאי, ומעשר ראשון שנטלה תרומתו, ומעשר שני, והקדש שנפדו, ותורמוס היבש, מפני שהוא מאכל לעזים. אבל לא את הטבל, וכו'. ואמר 'עלה בגמ' (לקמן קכ"ח), אבל לא את הטבל, פשיטא, לא זריכה, בטבל טבול מדרבנן, שזרעו בענין שאינו נקוב. הנה מפורש, שהדברים האסורים באילה לישראל, אפילו מדרבנן, אסור לטלטלן בשבת. ואע"פ שלאחר השבת, יתרום, ויהיו ראויים אליו. וכן בי"ט, דשבת וי"ט שוין הן, באסור לטלטל, מיון שאין בו נורף אוכל נפש. ע"כ. עיי"ש עוד.

מתני'. **ולא את החרדל.** עיין שו"ת מורה לשמה (סימן קנג) ח"ל השאלה: מרקחת העשויה בשביל גבורת אנשים והיא יקרת הערך שעשויה ע"פ חכמת הרפואה שמערבים בה דברים יקרי הערך שמועיל לגבורת אנשים ויש ממנה אצל אדם שאוכל ממנה מעט בכל יום לחזק עצמו בגבורת אנשים אם אסור לטלטל אותה ביום"כ מיון דאיתו היום הוא בחטיות ולא חזיא ליה, או"ד מיון דחזיא לקטנים כי טעמה ערב ומתוק שאם יתן ממנה לקטנים שאינם מתענים יאכלו אותה ותערב להם לכן שרי גם הוא לטלטלה.

תשובה: איתא במתניתין דשבת דף קכ"ו ע"ב שאין מפנין את החרדל ובדף קכ"ח ע"א איתא דבריימא מטלטלין את החצב מפני שהוא מאכל לזבים ואת החרדל מפני שהוא מאכל ליונים ע"ש וכחז הרשב"א ז"ל דתנא דמתניתין ס"ל חרדל למאכל אדם קאי ומיון דהשתא לא חזי ליה אע"ג דהשתא הוא נמי מאכל ליונים לא מטלטלין ליה דמידי דחזי ליה דמקצא ליה מיונים ותנא דבריימא סבר הו"ל והוא מאכל ליונים כלומר שהוא ידוע ליונים דעתו נמי איונים דלא מקצי לכו מנייהו וקי"ל כתנא דמתניתין ע"ש וא"כ נמינו למדין לגדון השאלה דאע"ג דמרקחת זו ראויה למאכל קטנים מ"מ מיון שהיא יקרת הערך ואין דעתו ליתן ממנה לקטנים לאכל אלא הוא רוצה אותה בשבילו דוקא לחזק גופו בגבורת אנשים ובודאי לא ירצה להטעים ממנה לקטנים הן מחמת יוקרה והן מחמת שהוא נריך אליה ואין הקטנים צריכים לגבורת אנשים ועל כן ודאי מקצה אותה מנייהו ואסור לטלטלה וגם לתנא דבריימא נמי אסור לטלטל דהרשב"א ז"ל מפרש לתנא דבריימא היינו טעמא משום דדעתו גם איונים ולא מקצי לה מנייהו אבל במידון השאלה ודאי לאו דעתו ליתן לקטנים כלל אלא אדרבא קפיד שלא יאכלו מזה.

והנה הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ו מה' שבת ה"ו פסק מטלטלין החרדל מפני שהוא מאכל ליונים וכחז

מתני'. **ושל תבואה וכו'.** עיין שפ"א דאע"ג דלא חזיא לאכילה, י"ל דראוי לכוס חיטין, [דהוי אכילה לענין ברכה כמ"ש בטוש"ע או"ח (סי' ר"ח סעי' ד'), ולענין זר שאכל תרומה כמ"ש הרמב"ם (פ"י מה"ת ה' ז'), אכן הראב"ד שם השיג עליו וע"ש בכ"מ בשם הירושלמי], ובשבת מיון דאי אפשר לאכלו בענין אחר י"ל דמותר אף בתרומה, [ואפי' לפמ"ש התוס' בזבחים (ע"ה: ד"ה שביעית) דבתרומה נמי בעינן למשחה דרך גדולה, הרי קדשים נמי נאכלין חיינ כדאי בפסחים (ע"א), אכן בהר"ש והרע"ב בשביעית (פ"ח מ"ב) מבואר דאינו ראוי לאכול תרומה חיטין חיינ ע"ש].

מתני'. **מפנין תרומה טהורה.** כחז רש"י, אבל טמאה לא דאפילו לבהמת כהן לא חזיא בשבת, ואע"ג דבחול חזיא לה וכדחזיא בפרק כל שעה (פסחים ל"ב א') שאם רצה כהן מריצה לפני כלבו, בשבת ויום טוב לא חזיא דזו היא ציורה מן העולם או להסיק או לבהמה ואין מצערין תרומה וקדשים ביום טוב.

ובתב עליו הרשב"א: ואין דבריו נכונים כאן דמחו להו מאה עוכלי בעוכלא, דתרומה טמאה אינה ראויה לכלב דבת שריפה היא ודרך שריפתה המירה לו הכתוב וכדאמרין (לעיל כ"ה א') שלך תהא להסיקה תחת תבשילך ואי נמי להדליקה בנר דזו נמי שריפה היא, ואמר רבא בפרק במה מדליקין (שם) כשם שמצוה לשרוף קדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף תרומה שנטמאה, ובהדיא שנינו בפרק בתרא דתמורה (ל"ג ב') אלו הן הנשרפין חמץ בפסח ותרומה טמאה כו', ותניא דבריימא (שם ל"ד א') אוכלין בשריפה ומשקין בקבורה, והא דחזיא בפסחים מריצה לפני כלבו, לאו בתרומה טמאה תניא אלא בתרומה חמץ וכרבי יוסי הגלילי דאמר חמץ בפסח מותר בהנאה. ע"כ.

מתני'. **אבל לא את הטבל וכו'.** עיין שו"ת הריב"ש (סימן תא) שנשאל אם חמנו של א"י, מותר לטלטלו בשבת או בי"ט, בזמן אסורו, ואם בשני, או בלא שני, ואם אסור, מאי זה טעם הוא אסור, אי [משום] מוקצה מחמת מיאוס, או משום מוקצה מחמת אסור אכילה שבו.

ודשיב: דבר ברור היא שאסור לטלטלו בשבת, או בי"ט, לפי שכל הדברים האסורים באכילה, אסור לטלטלן בשבת, ואפילו לא יהיו אסורין, כי אם מדרבנן. כדחנן במס' שבת בפ' מפנין, מפנין תרומה

הנ"ל, ועיין עוד במדושי הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל בה' פסח ע"ש.

גמ'. 'השתא חמש מפנין ארבע מיבעיא וכו'.' קשה, דנימא דלא זו אף זו קמיני. וחירץ הזרע יתקן, כיון דד' בכלל ה' אלא שהוסיף לא שייך למיתני לא זו וכו', וכ"כ התוס' בפ' האומנין (דף ע"ט ע"ב) בד"ה השתא וכו'.

גמ'. 'שם. לעיל (ס' ע"ב) כ' תוס' דפשיטא למקשן דטובא לא שרינן. ואפ"ה אסיק שמואל אפי' טובא נמי, והוא דחוק. וכחב החת"ס, דלכאורה י"ל למ"ד לקמן הכנסת אורחים כביטול בהמ"ד א"כ אי מיירי מחמי' בטובא והיינו שזריך לפנות מקום לאנשים הרבה וזה שכיח בבהמ"ד טפי מבאורחין דאין בהמ"ד בלא תלמידים הרבה משא"כ אורחים דיו שזדמן אורח א' לבעה"כ א' א"כ ה"ל לאקדומי בהמ"ד קודם להכנסת אורחים. אע"כ דטובא לא רק ד' וה' לאחד ותו לא וא"כ אורח א' שכיח טפי בכל בית וביח משא"כ בהמ"ד הוא א' בעיר ע"כ הקדים אורחים לבהמ"ד ומש"ה פריך בפשיטות השתא ה' ד' מיבעי והכי ס"ל לר"ם ור' יוחנן לקמן דס"ל הכנסת אורחים כביהמ"ד נמי ס"ל ר"פ משילין כר"ם דשמעתי. ואמנם שמואל ס"ל כרב דימי מנהרדעא דקבלת אורחין חשוב טפי לכן אקדמי' ולעולם אפי' טובא נמי וא"ש. ולא חיקשי א"כ למאי דק"ל כר"ם ה"ל למיפסק כר' יוחנן ואנן קיי"ל דגדול יותר מבהמ"ד כדפסק רי"ף, י"ל לא ממחמי' פסקינן הכי אלא מקרא דגדול אפי' מהקבלת פני שכינה, ואמנם ר' יוחנן ורב דימי לא מיימי מקרא דס"ל האי שם חול ואנן קי"ל קודש. ולזה נתכוונו תוס' לקמן ד"ה דכתיב וכו' שמתקשה בחשו' שער אפרים ע"ש סי' ס"ד דף ל' סוף עמוד ד'. ע"כ.

גמ'. 'ארבע בחדש וחמש באוצר גדול'. עיין חת"ס דדעת הרז"ה נראה דלא משום אשויי גומות דא"כ ה"ל למימר מיד דלמא אחי לאשויי גומות אע"כ טעמי' דר"ם משום הכירא שישאר עכ"פ קופה א'. ועדיין שייך אשויי גומות במקום שפינה ממנו הד' קופות והמ"ל ובלבד שלא יגמור פי' שלא יפנה הקרקע לגמרי ושאריו בתחיתה חבן עיין לשון רמב"ם וחבין. אלא שר"ם לית ליה הכ' חששא דאשוי' גומות ע"כ מוקי למחמי' כר' יהודה, אבל אה"נ מצינן למימר פלגא כר"ם ופלגא כשמואל ולחנם השיג רמב"ן בזה.

הרב המגיד ואני תמיה איך הרמב"ם והרי"ף החירו בחדל שהרי במשנה שנינו ולא את החדל והיא סתם משנה בלא מחלוקת וטעמא דמתניתין משום דרוב חדל למאכל אדם קאי וכיון דהשתא לא חזי ליה אע"ג דהוא נמי מאכל ליונים אסור בטלטול דמידי דחזי ליה מקצי ליה מיונים וכ"כ הרשב"א ופסק כחנא דמתניתין וז"ע ע"כ ומרן בכ"מ הביא דברי הרב המגיד הנז' והביא דברי הר"ן ז"ל שישב דעתם דס"ל תנא דמתניתין ותנא דברייחא לא פליגי אהדי אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה ובאתריה דתנא דברייחא הוו רגילין לגדל יונים ובאתריה דתנא דמתניתין לא הוו רגילין בהם אבל לכ"ע אין מטלטלין אלא מה שהוא ראוי לחיה ובהמה ועוף המצויין אבל בני אדם ע"כ ע"ש והנה אין מכל זה שום היתר לנידון השאלה דגם הרי"ף והרמב"ם ז"ל לא החירו אלא משום דגם היונים אוכלים ממנו והם מנייזים אלא אמרינן דעתו גם איונים ולא מקצי ליה מנייזים אבל בנידון השאלה הדבר ברור וידוע שאין דעתו להטעים מזה המרקחת לקטנים וגם אין דרך הקטנים לאכול מזה ואע"פ שאם יתנו להם יאכלו כי הוא דבר ערב ומחוק עכ"ז כיון דאין דעתו ליתן להם אלא אדרבה קפיד הרי הקצה מהם ועל כן יום זה הוא אסור בטלטול.

גמ' עוד איחא התם בדף קכ"ח דג מליח מותר לטלטול דג חפל אסור לטלטול ופירש רש"י אסור לטלטול דאינו ראוי לכלום ולכלבים לאו דעמיה למשדיה וכו' ע"ש ועי' מ"ש בתוספות שם בד"ה דג חפל ע"ש והטור ז"ל בס' ש"ם כתב דג מלוח מותר לטלטול ושאינו מלוח אסור לטלטול שאינו ראוי אפילו לכלבים וכתב הב"ח דאם היה ראוי לכלבים הוה שרי לרבי שמעון אע"ג דלאו דעמיה למשרי לכלבים משום דמוכן לאדם הוי מוכן לכלבים לר"ש ומ"ש רש"י בש"ס משום דלכלבים לאו דעמיה למשדיה אינו אלא אליבא דר"י וכן פירשו בתוספות ע"ש והנה חתמו הרב הט"ז שם בסע"ק י"ט הביא דברי חמיו ז"ל הנז' ודחה אותם משום דכל דבר דחוי לאדם ולא מחזיקו לכלבים אע"ג דראוי להם אסור בטלטול ע"ש ועיין עוד להרשב"א מ"ש כהא דבשר מליח מותר לטלטול בשבת בשר חפל רב הונא אמר מותר ר"ם אמר אסור שכתב לר"ש מאי דחוי ליה מקצי ליה מכלביה ע"ש והעולה מכל האמור לענין נידון השאלה לכ"ע אסור בטלטול דהכא ברור הוא דאין דעתו ליתן לקטנים ואדרבה קפיד על זה וא"כ ה"ל מוקצה גמור. ע"כ.

ועיין במדושי אנשי שם במרדכי בפסחים דאסר לטלטול מנה ערב פסח שחל בשבת והוא סייעתא לפסק

גמ'. וּמֵאִי אֲבֵל כּו' שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּל בְּאוֹצֵר תְּחִילָה. עֵינַי שֶׁפִּי'א דְלִכְאוּרָה לִפְי' קֶשֶׁה דִּאֲכ מִיּוֹתֵר הֵא דְקִתְנִי אֲבֵל לֹא אֵת הַטְּבֵל מִיּוֹן דְּהוּי תַּחֲלָה דְהֵא עֲדִיין לֹא נִשְׁתַּמְשׁוּ מִמֶּנּוּ מִיּוֹן דְּהוּי טְבֵל, וְדוּחַק לִימֵר דְּמִיירִי בְּטֵבֵל קוֹדֵם מִירוֹת וּכְגוֹן שְׁלֵקָה מִמֶּנּוּ כְּכַר עֲרֵא לְבִהֲמָה דְּמוֹתֵר.

אך י"ל שְׁלֵקָה מִמֶּנּוּ כְּכַר וְעִישׁוֹר אוֹתוֹ מִקְנֵת, אֲבֵל קֶשֶׁה דִּאֲכ אֲמֵאִי מִחִיר רֶשֶׁב"ג בְּלוֹף שֶׁהוּא מֵאֲכֵל עוֹרְבִין דְּע"כ מִיירִי בִּאֵין לוֹ עוֹרְבִין דִּאֲכ מוֹתֵר אִף לִת"ק וְא"כ הוּי תַּחֲלָה, וְי"ל דִּאֵין הִפִּי' תַּחֲלָה מִכֵּל מִיּוֹן אֲלֵא תַּחֲלָה מִכֵּל הָאוֹצֵר, וְא"כ י"ל דְּמִיירִי שִׁישׁ שֶׁסְּגִי מִיֵּינִים אַחֲרִים שֶׁהִשְׁתַּמְשׁ מֵהֶם מִכְּכַר. ע"כ.

גמ'. שֵׁם. כְּכַר הֶרְמֵב"ס בְּהִלְכּוֹת שַׁבָּת (פֶּרֶק כו הֲלָכָה טו), אוֹצֵר שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל כִּדִּי י"ן אֲע"פ שְׁמוּתֵר לְהַסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ אֲסוּר לְהַתְחִיל בּוֹ לִפְנוֹתוֹ אֲלֵא לְדַבֵּר מִנֹּה, כְּגוֹן שֶׁפִּינְהוּ לְהַכְנִסָּה אוֹרְחִין אוֹ לְקַבּוֹעַ בּוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְכִיזָּה מִפְּנֵין אוֹתוֹ כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֵּלֵא אֲרַבְּעֵי אוֹ חֲמֵשׁ קוֹפּוֹת עַד שְׁגוּמְרִין, וְלֹא יִכְבְּדוּ קִרְקַעִיתוֹ שֶׁל אוֹצֵר כִּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ אֲלֵא נִכְנָס וְיוֹצֵא בּוֹ וְעוֹשֶׂה שְׂבִיל בְּרַגְלֵיו בְּכַנִּיסָתוֹ וְצִיֵּי־אֲחֹו.

דף קבו ע"א

לִיה מוֹקֶנֶה אֲסוּר לְטַלְטֵלָה מִשּׁוֹם חֲשִׁיבוֹתָא דְאוֹצֵר וְרִבִּי אֲחָא מִחִיר מִסְבָּרָא דְנִפְשִׁיה דְכִי הִיכִי דְלִית לִיה מוֹקֶנֶה בְּשֵׁטַת ר"ש הִי נִמִּי לֹא חֲשִׁיב לִיה אוֹצֵר לְר"ש לְעֵינַי מוֹקֶנֶה כְּלוּ, ע"כ פִּי' הַבְּרִייתָא עֲמָמָה. אֲלֵמָא רִבִּי אֲחָא קִתְנִי אֲסוּרָא וְהוּא אֲמַר דְּר' שְׁמַעוֹן מִחִיר זֶהוּ פִּי' תַּרְיִצָּתָהּ. וְכֹלָה שְׁפִיר וְצִיֵּי־אֲחֹו דִּיקָא וְלֹאֻ מִשְׁבַּשְׁתָּא, וּמִתַּרְיִצָּתָא לְמַדְנֵי דְהִלְכָה כְּמֵאן דְּשִׁרִי וְקִסְבָּר דְּלֹא אֲסוּר בֵּה רִבִּי שְׁמַעוֹן.

גמ'. וְעִימָר רִבִּי בֶּלֶ' הַשְּׁדָדָה. עֵינַי הַגְּהוֹת רַעֲקָ"א (או"ח סִימָן שִׁמְעַן) שֶׁמִּבִּיא רִאִיָּה מִרַש"י כֹּאן, דְּמוֹתֵר לְטַלְטֵל בְּכַרְמִלִית פַּחוֹת פַּחוֹת מִד' אֲמוֹת.

גמ'. וְלִמְעֻמִּיךְ רִבִּי בְּדִנְפִישִׁיה עִימָר. פִּי' תוֹס' כֹּל הַשְּׁדָה כֹּלָה, וְצִיֵּי־אֲחֹו הַחֲתָ"ס, דְּר"ל אֲבֵל לְאוֹרֶךְ עוֹמֵר דְּהֵא כֹל אִי צִרִיךְ לִפְנוֹת לְאוֹרְכוֹ. אֲבֵל מִפִּירֶש"י מִשְׁמַע שֶׁלֹּא עִימָר כֹּלֵל דִּאֵין דְּרָכּוֹ שֶׁל נִשִּׂיא לְעַמֵּר, וְא"כ צִיֵּי לְאַחֵר שִׁיעֵמֵר עֲבוּרָו, וְכ"כ בְּכ"מ דְּשִׁלּוּחֵו יִכּוֹל לִפְנוֹת עֲבוּרָו.

גמ'. אֲבֵל עוֹשֶׂה בּוֹ שְׂבִיל וְכו'. הַקֶּשֶׁה הַשַּׁפָּת אֲמַת, אֲמֵאִי לֹא קִתְנִי שִׁיעוּרָא בְּכִמָּה, דִּאֵין סְבָרָא לִימֵר שִׁיֵּי' מוֹתֵר לִפְנוֹת הַכֵּל, דְּבִשְׂבִיל אוֹרְחִין אֵין מִחִירִין אֲלֵא ד' וְה' קוֹפּוֹת וְכִדִּי שִׁיכְנָס וְיֵצֵא יֵהִי מוֹתֵר לִפְנוֹת כּוֹלֵו דְּכִפִּי הַנִּרְאָה אִיכָא יוֹתֵר טִירְחָא לִפְנוֹת בְּרַגְלֵיו מִצִּידֵיו.

וְעִינַי בְּרִי"ף שֶׁהִבִּיא דְשִׁיעוּר תְּבוּאָה לְצוּרָה לִתָּךְ. וְכִתְבַּה שֶׁפִּי'א דְנִרְאָה דְס"ל כִּפִּי' הֶר"ן דִּאֲלִיבָא דְר"ש בְּעִי לֵה, [וְכֵן חִי' הֶרְמֵב"ן בְּמִלְחָמוֹת], אִךְ מ"ש הֶרִי"ף בְּהֵאִי אִיבְעִיָא אִי כֹל אֶחָד מִפְּנֵי לְנִפְשִׁי' דִּאֲזִלִּין לְחוּמְרָא ז"ע מִיּוֹן דְּמִיִּידִי דְרַבְּנָן הִיא הו"ל לְמִיחֵל לְקוּלָא.

גמ'. כִּלְפִי צִיֵּי־אֲחֹו אִימָא וְכו'. עֵינַי שו"ת הֶרְמֵ"ע מִפְּאֵנו (סִימָן לד) וז"ל: פִּירֶשׁ, כֹּלָה מִתְנִיתָא אֲחִיא כְּשֵׁטַת ר"ש דְלִית לִיה מוֹקֶנֶה, כִּי פִּלְגִי בְּתַבּוּאָה לְצוּרָה, דִּאִיכָא לְמִישָׁה דִּילְמָא אֲפִי' מֵאן דְלִית לִיה מוֹקֶנֶה אֲסוּר בֵּה דְמִיּוֹן לְצוּרָה וְלֹא הַתְחִיל בֵּה אֲסֻחִיָּה לְדַעֲמִיָּה מִנֵּה וְהוּי כֹּאֲלוֹ דְחֵאֵה בִּידִים, וְכֹלָה רִבִּי אֲחָא הִיא, דְקִתְנִי סִתְמָא מִשְׁמִיֵּיהוּ דְרַבְּנָן דִּאֲפִי' לְר"ש דְלִית

גמ'. שם. עיין דברי שאל על מס' קידושין (ע ע"א) האריך עימר רבי בפני רבים. וכחז דמוכח מזה דאם עושה מצוה מותר לעשותו בפני שלשה.

גמ'. גדולה הכנסת אורחין בהשכמות ביהמ"ד כו' ור' דימי אמר כו' יותר מהשכמות ביהמ"ד וכו'. השפ"א ביאר די"ל דר"י ס"ל דאין רא' ממחני' גדולה יותר מדקחני מפני האורחין קודם ביטול ביהמ"ד לטעולם י"ל דבכ"מ השכמת בהמ"ד יותר גדול, והכא בשבת היינו טעמי' דהא טעם האיסור לפנות הוא משום טירחא בשבת וא"כ כיון דלאורחין הוא לצורך סעודת שבת לפיכך יותר מסתבר להחיר משום צורך שבת.

אך יש להסתפק באם רוצה לפנות סמוך לחשיכה בשביל אורחים ללא הוי צורך היום דמשמע ג"כ דמותר, ובכה"ג לא מסתבר יותר להחיר לצורך אורחין מהשכמת ביהמ"ד, א"כ שפיר הוכיח ר"ד דגדולה הכנסת אורחין מהשכמת ביהמ"ד [ואפשר דבהכי פליגי ר"י ור"ד וס"ל לר"י דבכה"ג שאינה לצורך שבת לא החירו, ומשו"ה אין רא' להכנסת אורחין גדולה מהשכמת ביהמ"ד כנ"ל].

גמ'. שם. עיין תרומת הדשן (סימן עב) וז"ל השאלה: יש שבות שמקילין בו במקום מצוה, יש להקל באותו שבות ג"כ במקום כבוד אורחים. או לאו.

תשובה: יראה דאם באו לו אורחים לביתו, יש להקל לכבודם ולצורכם, כמו לצורך שאר מצוה. כדאמרינן בהדיא פ' מפני, גדול הכנסת אורחים ממנוה בית המדרש. והתם נמי אשבות דשבת קאי. אמנם אם זימן אורחים לסעוד סעודה בביתו, אבל לא נתארחו אליו, כה"ג אין לנו ראי' להקל. דהתם אלאורחים שבאו מן השדה לביתו קאי, ואפשר דמכל מקום אין לחלק.

גמ'. שם. בשו"ת אפרקסתא דעניא (חלק ד עניינים שונים סימן שכב) מביא קושיא בשם הרב דק"ק אראד, מנ"ל דגדולה היא מדהקדים, הרי בע"כ צריך להקדים א' מהם. וע"ע בס' הון עשיר שכבר עמד בזה ע"ש. ועיין בס' גפי אש שהאריך בזה.

ובשו"ת אפרקסתא דעניא מביא מהגהות מהר"א הורוויץ שבש"ס ווילנא, שכ' בדברי רב דימי הנ"ל ז"ל "מדלריך לאשמעינן" ע"כ. וכחז דפשוט דהי' קשה לו ג"כ כנ"ל, ולזה כתב דאי לאו לאשמעינן דגדולה הכנסת אורחים, ל"ה צריך כלל למיחני ומפני ביטול בית המדרש, משום דרב דימי ס"ל דזה פשוט בסברא דאם

מפנין מפני הכנסת אורחים, מפנין נמי מפני ביטול בית המדרש, וה"ה איפכא, דעל השווי משנה שאינה צריכה היא, ול"ה צריך למיחני רק חדא מנייהו. ומדקחני תרווייהו, ש"מ דלאקדומי המוקדם למאוחר קאמי. ועי' מפארת ישראל במשנה. ועי' בס' קו"ס במשנה שם סי' פ"א ודבריו צריכי' ביאור קצת ע"ש.

והוא ז"ל כתב דיש לישב עפא"ז"ל (חגיגה י"ב ריש ע"ב) את הארץ ל"ל, להקדים שמים לארץ. ופירש"י ז"ל דאי לא כתיב את הו"א כאחת נבראו, אלא שא"א לקרות שני שמות כאחת, להכי כתב את להקדים. ועי' תוס' ור"מ שם. והעיין הוא מובן דהיכא דאיכא שני נוסאי' פעולים במאמר אחד, אילו היו שקולים, הי' די לכל היומר במלת יחס אחת כגון "אח", דכנושא הראשון אינטריך לכתוב מלת "אח" מטעם דקאמר שם ברישא, אבל את השני דהארץ, שהוא נוסא הב' יתר הוא, אלא ודאי דלהורות נתן דנפרדים במעלה, וכלאו יש דוגמאות בש"ס.

ועי' בתורה והמצוה ויקרא סי' קי"ב וסי' רפ"ח, ועי' תמורה כ"ו ע"א ובתוס' צ"ק ע"ג ע"ב ד"ה הרי זו. א"כ ה"נ ס"ל לרב דימי, דאילו הי' הכנסת אורחים וביטול ביה"מ שקולים, ל"ה צריך תנא למלת היחס של "מפני" הב', רק וא"ו הציבור או המחלקת, דהול"ל מפני הכנסת אורחים וביטול ביה"מ. וזה ודאי דליכא למיטעי לומר דצריך דוקא לתרווייהו יחד, דהכנסת אורחים וביה"מ תרי מילי שאינם תואמים בשעה אחת, ומדקחני "ומפני" ש"מ לאקדומי להכנסת אורחים.

ואע"ג דאמרינן לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמה (ע"ז נ"ח ע"ב וחולין קל"ז ע"ב), מכל מקום מדברי הרמב"ם בפירושו ריש מס' תרומות מוכח דס"ל דלאו כלל כולל הוא, ואפי' הראב"ע ז"ל המובא בתו"ט שם נראה ודאי דמודה הוא דהיכא דאין הכרח מצד חקי הלשון יש להשוות לשון חכמים ומשפטי המאמר ללשון התורה, מכ"ש היכא דמסתבר טעמא כגון בזה דלעיל. ועי' רש"י חולין כ"ב ע"א במשנה ד"ה כשר בתורין, ובחי' רנ"ח שם דקל"ז ע"בא).

גמ'. שם. בשו"ת אפרקסתא דעניא (חלק ד עניינים שונים סימן שכב) כתב דלקדק במ"ש רש"י בד"ה מהשכמת ביהמ"ד "דחנא דידן אקדמה ברישא", דכל דברי רש"י אלו נראה לכאורה כשפת יתר, דהרי כך מפורש בדברי רב דימי גופא.

עוד קשה מ"ש רש"י ז"ל "דחנא דידן", דמשמע דאחכא חנא אחרינא דלא חני כסדר הזה, והיכן מצינו סדר אחר. ולעיל מזה בד"ה כהשכמת, כ' "מדשוי להו במחני", וה"נ הול"ל מדאקדמי' במחני' ברישא.

וכתב לפרש כונה נאותה בדברי רש"י ז"ל, עפמ"ש הרי"ף ז"ל בע"י ד"ה אמר ר' יוחנן וז"ל, וקשה דמחני' לא איירי אלא בתלמוד תורה כו' וא"כ בתלמוד תורה שקולה כהכנסת אורחים, אבל השכמת בית המדרש מנלן דשקולה כהכנסת אורחים, כיון דאע"פ שלא יהי' משכיס לבית המדרש, מ"מ אין שם ביטול תורה, מש"ה אימא דהכנסת אורחים גדולה יותר. וכ"ת דאיירי הכא בהשכמה שהיא ג"כ ביטול תורה, שאם אינו משכיס שוב א"א לו אותו יום לתלמוד כו', אחתי קשה לר"ד שאמר גדולה הכנסת אורחים כו', והרי תנן בתלמוד תורה כנגד כולם, ואיך אפשר לומר דהכנסת אורחים גדולה מתלמוד תורה.

וי"ל דמה"ט מכריחין דמאי דקאמר במחני' נמי מפני ביטול בית המדרש, אינו כפשוטו ביטול תורה, דא"כ איך הזכירם בשוה, והרי תלמוד תורה גדול, ואם מפני אורחי' מפנין, כ"ש מפני תלמוד תורה. ולר"ד קשיא לי' איך הקדים התנא מפני האורחי' ולבאר הכי אמר מפני ביטול בית המדרש, שהרי תלמוד תורה כנגד כולם, דאין הכנסת אורחים וג"ח שקולים לה. אלא ודאי ביטול בית המדרש הוא השכמת בית המדרש שמתבטל באותה שעה בלבד, ור' יוחנן דריש ששקולה כמות' ור"ד אמר שגדולה הימנה עכ"ל.

ודשנתא דברי רש"י ז"ל צ"ב הדבורים אחיין כמין חומר, דקשה לרש"י קושית הרי"ף ז"ל דמנ"ל לר' יוחנן דהשכמת בית המדרש שיהי' להכנסת אורחים, הרי מחני' לא מיירי אלא בתלמוד תורה, ונימא דתלמוד תורה שקולה כהכנסת אורחים, אבל השכמת בית המדרש אינו כהכנסת אורחים. לז"כ בד"ה כהשכמת, מדשוי להו במחני', ר"ל דעכ"ל דמחני' לא מיירי מתלמוד תורה גופא, מדשני להו במחני', ואילו בתלמוד תורה גופא לא שוו להדדי, דתלמוד תורה כנגד כולם. אלא ודאי מפני ביטול ביה"מ דקחני, היינו השכמת ביה"מ.

ודיינו נמי בדד"ה מהשכמת, כ' דחנא דידן אקדמה ברישא, חנא דידן דייקא, לאפוקי חנא דמשנת אלו דברים דלקמן, אע"ג דשם ג"כ חני גמ"ח קודם

לתלמוד תורה, מ"מ ליכא למימר צי' "אקדמה ברישא", דהרי קחני ותלמוד תורה כנגד כלם.

וידויק נמי לשון "אקדמה ברישא" דנראה לכאורה לשון כפול, דהוי די למימר "אקדמה" או "חני לה ברישא". ולהנ"ל א"ש, דצבהא דאלו דברים דהקדים ג"ח לתלמוד תורה, ליכא למימר צי' מדחני ג"ח ברישא, ש"מ דג"ח עדיף, דהרי חני ותלמוד תורה כנגד כולם, משא"כ חנא דמחני', מדקחני הכנסת אורחים ברישא, ש"מ דאקדמי' בקדימת המעלה.

גב'. שם. בשו"ת אפרקסחא דעניא (חלק ד עניינים שונים סימן שכב) כתב: עיין חנא דבי אליהו זוטא פ"א דאי' שם גדולה נדקה ששוותה לתורה, גדולה נדקה שהתורה שוותה לה. וז"ע לישיב המאמר הזה עם מאמר ש"ס שבת הנ"ל, דאם נימא דביטול ביהמ"ד הוא כפשוטו דלא כרי"ף הנ"ל, א"כ עכ"ל דאחכא דברי התד"א כרב דימי דגדולה הכנסת אורחים מהשכמת בית המדרש, דאי כר' יוחנן דשוין, הרי הכנסת אורחים הוא בכלל ג"ח וכמ"ש הרי"ף הנ"ל, הרי אז"ל (סוכה מ"ט ע"ב) גדולה גמילות חסדים יותר מן הנדקה. ואם נדקה שיהי' לתורה גופא, א"כ הכנסת אורחים דגדולה מנדקה, גדולה מתורה. ואם נימא דביטול בית המדרש אינו אלא ביטול השכמה ודאי לא אחיא כר' יוחנן, דהרי גם הנדקה גדולה מתורה, א"כ הכנסת אורחים דגדולה הימנה, גדולה מתורה וכ"ש מהשכמה וז"ע.

ובגוף לשון התנא דבי אליהו דאמר כפילא. י"ל דאילו אמר רק גדולה נדקה ששוותה לתורה, הו"א דהוי רק ככל דבר הדומה לנדמה, דמ"מ ל"ה כנדמה לגמרי כנודע מנובע דמיון הסתמי וכידוע מכ"ף הדמיון. לכך כפל ואמר גדולה - שהתורה שוותה לה, והו"ל בענין כעס ככהן כידוע. ע"כ.

גב'. גדול"ה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה דכתיב וכו'. הקשו המפרשים מנא ידע אברהם דבר זה. ותירץ הרמ"ק ר' מאיר מפרעמישלן ז"ל, דאחכא ציומא (כח ע"ב) קיים אברהם אבינו אפילו עירוני תבשילין, שאיבריו היו מקודשים שעשו בעצמם מזות, וכשראה אברהם אבינו שכביכול עומד אצלו ואע"פ"כ ראים רגליו לקבל אורחים, מזה הבין שהכנסת אורחים גדולה.

גב'. שם. עיין מגילה (דף טז ע"ב) גדול ת"ת יותר מבנין בית המקדש שכל זמן וכו', והקשה הטו"א שם, אחתי מנ"ל שגדול ת"ת מבנין המקדש דלמא שקולין הן מש"ה לא הי' מחויב לעלות, והרי מצינו לב' מזות

גבו'. אובל פירותיהן בעה"ז. עיין תוס', ועיין מהרש"ל ומהרש"א שכתבו שדבריהם מגומגמים, וש ט"ס. ועיין הראנ"ח בס' אמרי שפר (פ' לו).

והחת"ם כתב לפרש, ע"פ מ"ש המפרשים בזה דלקף זכות, דרועה לומר באדם השקול בכף מאזנים ידונוהו לזכות, ועיין רע"ב פרקי אבות, והנה כי כן כלפי דאמרינן לקמן מן השמים ידונוהו לזכות היינו שאם הי' שקול יכריעוהו לזכות משמים מדה במדה, וא"כ אי ס"ד ס"ל לר' יוחנן שכר מצוה בהאי עלמא איכא בכל המצות והני ששה אי הי' שקולה מכרעת א"כ מאי קמ"ל ר' יוחנן דהדן לכף זכות הוא בכלל הני ששה למאי נ"מ שאי שקולה מכרעת הא בלאה"כ ק"י היא מדה במדה כשם שהוא דן לכף זכות כן משמים יכריעו הכף לזכותו ומאי קמ"ל ר' יוחנן אע"כ ס"ל לר' יוחנן בכל המצות שכר בהאי עלמא ליכא ובהני ששה איכא פירותיהם בעה"ז והשתא קמ"ל דהדן לכף זכות הוא בכללם ולזה נכתונו תוס' אלא שצריך הגהה.

גבו'. אדם אובל פירותיהן וכו'. החיד"א בנפא רחמים (פרק מ) הביא בשם האר"י ז"ל, שגרס "מפירותיהן", דלא כל הפירות אוכל בעה"ז, רק מקצת פירות.

גבו'. ועיון תפלה. עיין תוספות לעיל (ק"ה ע"ב) ד"ה עיון תפלה, ח"ל: פי' בכוונת הלב, וכן ההיא דאלו דברים שאוכל מפירותיהן בעולם הזה דחשיב עיון תפלה אצל הא דאמר בצרכות (לב ע"ב), המעיין בתפלתו סוף בא לידי כאב לב והוא עיון דמנפיה מחי יעשה הקב"ה בקשתו שסבור שתפלתו מקובלת כדמייתי עלה תוחלת ממושכה מחלה לב וכן ההיא דאמר ר"י שלשה דברים מזכירין עוונותיו של אדם קיר נטוי ועיון תפלה [ומוסר דין לשמים על חבירו] והא דאמר בפרק גט פשוט, שלשה דברים אין אדם ניזול מהם בכל יום לשון הרע והרהור עבירה ועיון תפלה אין לפרש שמנפיה מחי חיעשה בקשתו שהרבה בני אדם ניזולים מזה אלא הוה כי ההוא דשמעתינן כלומר שאינו מתכוין בתפלה שאי אפשר ליזהר כדאמרינן בירושלמי מחזיקנא טיבו לרישא דמי מטא למודים מנפשיה כרע. ע"כ.

ועיין תוספות בבא בתרא (קסד ע"ב) ד"ה עיון תפלה, ח"ל: הוא רע כשמהרהר בתפלתו כדאמרינן בצרכות, המעיין בתפלתו בא לידי כאב לב כדאמרינן התם אלו דברים המזכירים עוונותיו של אדם קיר נטוי ועיון תפלה והשתא הוי דומיא דהרהור עבירה ולשון הרע שאינו מצוה אצל אינו נראה דלמה אינו ניזול

ששקולין הן זו כו', גדול הכנסת אורחים כהשכמת ביה"מ. עיי"ש מ"ש בזה. וע"ע בהגהות ברוך טעם לטו"א שם.

גבו'. שם. עיין שו"ת שער אפרים (סימן סד) ובהגהותי לשבועות (לה ע"ב) מ"ש בזה.

גבו'. בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אין קמין יבול לומר לגדול וכו'. פי' מהרש"א, כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו, גם אם אין מסתלק גילוי שכינתו, וממתיין עד שיחזור אברהם אליו, אין שם ח"ו פחת כבוד המקום ב"ה, שע"כ נקרא מקום, כי הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, עיי"ש. ועיין שו"ת מנחת יצחק (חלק ב סימן פד אות ה).

גבו'. יששה דברים אדם אובל פירותיהן בעה"ז וכו'. בשו"ת מהרש"ל (סימן סד) כותב שנוהג לומר בכל יום משנה דאלו דברים שאין להם שיעור, כדי שיהא ברכת התורה קאי על תורה נביאים כתובים משנה. וכותב שם: הנוסח הזה שלפנינו אלו הן כבוד אב ואם וכו' אינו מכוון, ואי כנוסח המשנה אינו מונה אלא כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום שבין אדם לחבירו ותלמוד תורה נגד כולם, ואם בא לכלול כל הני דרבי יוחנן דאמר בריש מפנין, ששה דברים שאדם אוכל פירותיהם כו' ואלו הן הכנסת אורחים וביקור חולים ועיון תפלה והשכמת בית המדרש והמגדל בניו לת"ת והדן את חבירו לכף זכות ופריך עליה מהאי מתני' ומשני כל הני דר' יוחנן בהני שייכי פ' רש"י הכנסת אורחים וביקור חולים היינו גמילות חסדים ועיון תפלה היינו בכלל גמילות חסדים דכתיב גומל נפשו איש חסיד השכמת בית המדרש וגידול בנים לת"ת היינו ת"ת דן את חבירו לכף זכות בכלל הבאת שלום דמתוך שהוא מכריעו לזכות ואומר לא חטא לי בזאת אנוס היה או לעוזה נכתוין יש שלום ביניהן ור' יוחנן לפרש לך אחא דבכלל ג' דמתני' אחינהו להנך ואיכא נמי לכבוד אב ואם ור' יוחנן לא פליג עליה. א"כ נחסרו הני תרתי המגדל בניו לת"ת והדן חבירו לכף זכות. ועוד הני תרתי הכנסת כלה והלוית המת אינן לא בנוסח המשנה ולא בנוסח דר' יוחנן ואפשר שפירוש בעלמא הוא על ג"ה שעיקר פירושו זו גמילות חסדים הוא הכנסת כלה והלוית המת.

וע"כ נראה בעיני נוסח האמיתי לומר תחילה הני ג' דמתני' ואח"כ הני ששה דר' יוחנן וכאשר הגהתי לעיל והוא עיקר. ע"כ.

בכל יום הרבה בני אדם אינם מנפים מחי יבא תפלתם שאינם מכוונים כל כך שינפּו תפלתם ונראה לרבי דעיון תפלה שהוא רע שאינם מכוונים תפלתם כדאמר' באלו דברים שאדם אוכל פירותיהם כו' ועיון תפלה וזוהי אין אדם ניזול בכל יום שאין שום אדם יכול לכיון בתפלתו היטב והכי אמר בירושלמי (ברכות פ' היה קורא ה' י) אמר ר' מתתיה מחזקנא טיבותא לרישא דמי מטי למודים כרע מגרמיה. ע"כ.

והרי"ב"א בראש השנה (טז ע"ב) כתב: חימא דהכא משמע דעיון תפלה מגונה, והחס אמרינן אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעולם הבא וחד מינייהו עיון תפלה, ובבבא בתרא (קס"ד ב') אמרו (שני) [שלשה] דברים אין אדם נזול מהן בכל יום [הרהור עבירה] ועיון תפלה ואצק לשון הרע, ואם כן אין לך אדם שאין מזכירין עונותיו בכל יום, ומאי אתא ר' יוחנן לאזהורינן, וחירצו בתוספות דעיון תפלה לשון אחד המתחלק לשלשה ענינים, כי יש עיון תפלה שהיא מדה רעה והוא המעיין בתפלתו וסומך עליה שמהא מקובלת ומנפה עליה שתתקיים, ועליה אמרו כאן שזכירין עונותיו לפי שמתשבים עליו אם הוא ראוי לכך לקבל תפלתו כמו שהוא סבור, ועל זה אמרו בהרואה כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב, ויש עיון תפלה טוב מאד והוא המעיין ומכוין בתפלתו לאומרה בזכות הלב אבל אינו מנפה שתתקיים וזהו שאמרו שאוכל פירותיו בעולם הזה, והשי"ת משלם לו שאלת זכרו ששאל באמצעותו, והקרן קיימת לו לעולם הבא על מה ששבח בראשונות והודה באחרונות, ויש אחר והוא שאינו מכיון ומעיין בתפלתו שמהרהר בדברי העולם, ונקרא עיון תפלה ליפוי השם כדרך שקורין למי שאינו רואה סגי נהור, וזהו שאמרו בבבא בתרא שאין אדם נזול ממנו בכל יום שאי אפשר לאדם שלא ירהר בדברים בטלים בעת תפלה, כמו שאמרו בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד) מיומי לא כוונת יומא חד בעינא לכוני ומנית אפרוהיא, ואידך אמר יומא חד בעינא לאכוני ואמינא מאן עייל קומי מלכא אלקפתא או ריש גלותא, אמר שמואל אנא מחזיקנא טיבותא לרישא דמי מטי למודים כרע מגרמיו.

עמוד ב

גמ' ת"ר הדין בו' דנין אותו לזכות. עיין שפ"א שכתב לפרש, דבשמים דנין אותו לזכות [וכן כתוב בשאלמות (פ' שמות) ע"ש]. או י"ל דבני אדם דנין גם אותו לזכות כמו שהוא דן אותם לזכות, אך לקמן בסמוך

בלשון הגמ' המקום ידין אחכס לזכות משמע כפי הראשון [וכן הוא הגירסא בתנא דב"א זוטא (פ' ט"ו)] הדין בו' גם מן השמים דנין אותו לזכות, אך בנוסחא הישנה שם איתא כמו בגמ' כאן].

גמ'. שם. כתב בספר שערי תשובה לרבינו יונה (שער ג) ח"ל: והנה כי תראה אדם אשר ידבר דבר או יעשה מעשה, ויש לשפוט דברו ומעשהו לזד טובה ולזד הזכות, אם האיש הוא ירא אלקים - נתחייב לדון אותו לכף זכות על דרך אמת, גם כי יהיה הדבר קרוב ונטה יותר אלל הדעת לכף חובה, ואם הוא מן הבינונים אשר יזכרו מן החטא ופעמים יכשלו בו - יש עליך להטות הספק ולהכריעו לכף הזכות, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, הדין את חטא חטא לכף זכות המקום ידינו לכף זכות, והוא מצות עשה מן החורה, שנאמר (ויקרא יט, טו): "בצדק תשפוט עמיתך", ואם הדבר נוטה לכף חובה יהיה הדבר אללך כמו ספק ואל תכריעו לכף חובה, ואם האיש הוא רוב מעשיו לרוע או בחטאו כי אין יראת אלקים בלבדו, תכריע מעשיו ודבריו לכף חובה, שנאמר (משלי כא, יב): "משכיל לדיק לביט רשע מסלק רשעים לרע", וכבר הקדמנו לך פירושו. ע"כ.

גמ'. שם. עיין מגן אבות להתשב"ץ על אבות (פרק א משנה ו) ח"ל: והוי דן את כל האדם לכף זכות, כבר אמרו בפרק מפנין, שזה הוא מן הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב, וסמכו זה אל הפסוק שאמר, 'בצדק תשפוט את עמיתך' [ויקרא יט טו]. בפרק שבעות העדות [שבעות ל א]. ויש לסמוך זה אל 'ואהבת לרעך כמוך' [ויקרא יט יח]. וכל הדין את חבירו לכף זכות, דנין אותו למעלה לזכות, כמו שהביאו שם, מעשה בחסיד אחד שפדה ריבה אחת והשביבה במרגלותיו. שהיה חושד שמה יש בתלמידיו מי שאינו הגון, ולמחר ירד וטבל מפני שראה קרי לטורח הדרך, ותלמידיו דנוהו לזכות. וכן כשנכנס רבי יהושע בן חנניה אלל מטרוניתא, וחלץ תפילו שלא ליכנס בהם במקום טומאה, ונעל הדלת בפניו כדי שלא יתגלה הסוד שהיה רוצה לדבר עמה, ויבא וטבל מפני שניתזה לנורא מפיה עליו, ודנוהו תלמידיו לזכות. וכן מעשים אחרים שהיו קרובים לדון לחובה, ובדרך רחוקה דנו אותם לזכות. והזהיר בזה החכם, כי בזה מתקיים ההצרה בין החכמים.

ורבינו משה ז"ל [ד"ה והוי דן] עשה בזה שלשה חלוקות, שאם האדם הוא מפורסם בצדק ויבא מתחת ידו דבר, אפילו יהיו רוב הצדדים נוטים לחובה,

וקצת רחיה מפרק מפנין, מעשה באדם אחד שירד מגליל העליון והשכיר עצמו אלל בעל הבית שלש שנים כו' ומדנקט ג' שנים משמע דטפי לא מצי לאשתעבדי תשובת הר"ם עכ"ל. הרי אתה רואה מפורש הדין עם הטעם שאינו אסור אלא דוקא יותר משלש שנים.

וכן כתב החכם ראב"ע ז"ל בפרשת ראה בפסוק כי משנה שכן שכיר עבדך וגו' שאינו אסור אלא דוקא יותר משלש שנים אמנם בתוספות בפ"ק דב"מ דף י' משמע שמוחר אפילו יותר משלש שנים שכתבו ח"ל כי לי בני ישראל עבדים נ"ל דמ"מ מותר אדם להשכיר עצמו דדוקא עבד עברי שאינו יכול לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור עובר משום עבדי הם עכ"ל. ומה שכתבו אלא בשטר שחרור מבוחר בפ"ק דקדושין דף י"ו ע"א ובפ"ק דב"מ דף י"ב ובב"ק דף ק' שדייק רבא עבד עברי גופו קנוי והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול לפיכך נריך דוקא שטר שחרור כיון דגופו קנוי עד שיגיעו ימי חיפוש דלא שייך בו מחילת ממון אלא לשון שחרור דהיינו הרי את בן חורין הרי את לעצמך ולכן לא טוב עשה בעמיו ההוא בר סמכא שגער בזניפה בההוא מלמד. ע"כ.

גמ'. תנן די שבירי. בתשו' ר"ש הלוי (חו"מ סי' כ"ג) הקשה, לר"ת דשכר שכיר נריך למכור פרקמטי' בזול, א"כ מאי התנולות בפרקמטי'.

ועיין חת"ס שכתב דדבריו תמוהים, דתיקשי לי' בפשיטות אמאי לא א"ל תן לי אותה פרקמטי', אע"כ היינו בהמה וכרים וכסמות שחבע ממנו חוה הי' פרקמטי' שלו.

גמ'. לאחר הרגל נפל בעה"ב שכרו בידו ועמו משוי ג' חמורים וכו'. עיין חת"ס שהביא רחיה מכאן למ"ש הב"י יו"ד (סוף סי' ק"ס) שיטת הר"א, דבשכר שכיר ליכא משום ריבית ונחלק עליו ע"ש. וכתב דיש להביא רחיה מהאי עובדא, דאל"כ איך יהיב לו משא ג' חמורים וכו' ע"ש בש"ע סי' ק"ס סעיף ד'.

ובהגהות היעב"ץ כותב ח"ל: פשוט שהביא כל המשוי דורון לשכיר שהשהה לו שכרו, וש"מ כה"ג לית ביה משום אגר נטר, עכ"ל.

ועיין בשו"ת זיץ אליעזר (חלק כא סימן כג) שכתב ליישב איך הוסיף לו על שכרו משוי של ג' חמורים אחד של מאכל וכו' הא הרי זה רבית, דאימת

כיון שיש נד אפילו רחוק לדונו לזכות, חייב האדם לדונו לזכות. ועל זה נאמר בשבת [נז א] פרק הזורק החושד בכשרים לוקה בגופו. ויותר חזק מזה אמרו פרק מי שמתו [בבב"ב יט א], אם רחיה חלמיד חכם שעבר עבירה בלילה. אל תהרהר אחריו ביום. שמא עשה תשובה. והקשו, שמא, סלקא דעתך, אלא אימא, ודאי עשה תשובה. ואם האדם הוא מפורסם ברשע ועשה מעשים, אפילו יהיו רובי הנדדים נוטים לזכות, כיון שיש נד אחד שיש לדונו לחובה, מותר לדונו לחובה. ועל זה נאמר [משלי כו כה], כי יתכן קולו אל תאמין בו כי שבע תועבות בלבו. ואם האדם הוא בלתי ידוע, והמעשה הוא שקול, ממדת החסידות הוא לדונו לזכות במנות זה החכם. ע"כ.

גמ'. ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר וכו'. עיין שו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן סג) שמיציא בשם השאלמות, דאותו בעל הבית היה רבי אליעזר הגדול, והשכיר היה רבי עקיבא, וכתב שם: ואין ספק שאירע זה בזמן שהיה עם הארץ, ויש ללמוד מהאי עובדא כמה נזיע ומעלי הוה גם בעת ההיא שכחה היה דן לכך זכות על כל דבר ודבר את בעל הבית גם האמתלא האחרונה שהקדיש מטלטליו לשמים. ע"כ.

ועיין בחידושי חת"ס כאן, שמיציא דברי הרמ"ע מפאנו, וכתב: ומוסיף אני שמה יש ללמוד שאפי' ע"ה בעל מדות טובות שונא חכמים, שהרי ר"ע אמר ס"פ אלו עוברין כשהיייתי ע"ה וכו'.

גמ'. ישע"ש שנים. בשו"ת באר שבע (סימן סב) נשאל אודות ההוא בר סמכא שגער בזניפה במלמד שהשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית בקבע שלש שנים, מפני שכתב רמ"א ז"ל בהגהתו לשלחן ערוך בחשן המשפט סימן של"ג סעיף ג' שאסור משום שנאמר כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים.

וע"ז השיב: דע שיש טעות דלוג סופר בהגהות רמ"א ז"ל הנ"ל ונריך להיות בקבע יותר משלש שנים כי כן כתב בהדיא בהגהות מרדכי דסוף בבא מצינא אשר לקח ממנו רמ"א ז"ל הנ"ל מה שכתב בהג"ה ח"ל ונ"ל דמה"ט יש להזהר למלמד או לסופר או שאר מלאכות להשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית בקבע עמו ולהיות סמוך על שלחנו בלי הפסק יותר משלש שנים דכל טפי משלש שנים נפקא ליה מתורת שכיר דכתיב כי משנה שכר שכיר עבדך דהיינו שש דכתיב בישעיה שלש שנים מימי שכיר.

ותיריץ' דהפועל הי' ע"ה ואסור ליתן תבואה שאינה מתוקנת לע"ה דשמה לא יעשרם, ודן אותו לכף זכות שמפני שהוא ע"ה לא רצה ליתן לו, ולפ"ז היו רבוחא טפי דאע"ג שהי' ע"ה מ"מ דן את חבירו לזכות [וגם לפמ"ש בשאלמות (פ' שמות) דהפועל הי' רע"ק והצעה"צ הי' ר"א בן הורקנוס פי' בשו"ת רמ"ע מפאנו (סי' ס"ג) שהי' בזמן שהי' רע"ק ע"ה וגם אז הי' בעל מדות טובות לדון את הצעה"צ שלו לזכות ע"ש].

גמ'. **שמה הקדיש כל נכסיו לשמים.** בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן סג) הקשה מה הועיל שהקדיש לבדק הבית, הא קיי"ל דמוציא מיד הגוזר רק מוסיף דינר ופודה הנכסים, עיין שם.

והחת"ם כתב דלק"מ, דודאי לא הקדיש כל נכסיו דהא ר"א הנ"ל ס"ל שלהי עירובין כ"ח ע"א דאסור להקדיש כל נכסיו ואם עבר והקדישן אינו קדוש אע"כ לא הקדיש אלא אותן שלא היה מושכרים ביד אחרים שמאותן בלאה"נ לא יהנה הורקנוס בנו עד שתכלה זמן שמירתן ואולי אז יעסקו בתורה ואי לא עוד יקדישם ועכ"פ עתה לא הקדיש הכל, וממילא אין השכיר גובה מההקדש כיון דאיכא בני חורין אחרי ככלות זמן שמירתן, ולפ"ז הי' צריך לכל אלו האמתלאות.

גמ'. **התירו לי כל גדריו.** פי' מפני שלא הקדישם בכל לב אלא כדי לאוסרם על כ"ע. אבל אם הי' מקדישם בכל לב לא הי' זקקים לו להחזיר. (תוס' רי"ד).

גמ'. **שם.** עיין חת"ס שכתב לדקדק מאי "כל נדרי". ותירץ די"ל דלפמ"ש לעיל שזה היה ר"א הגדול ואיזהו ס"ל בעירובין כ"ג ע"א דאין שאלה בהקדש א"כ איך החירו לו נדר, ולכאורה יש ראייה מכאן לדעת הסוברים דבחרטה אין שאלה אבל בפסח יש שאלה אבל להחולקים קשה, ונ"ל דנדר איזה נדרים צ"ל כגון קונם בשר ויין עלי וכן נכסי הקדש, וכיון שיש שאלה על בשר ויין יש שאלה להקדש דנדר שהותר מקצתו הותר כלו, והיינו החירו לי כל נדרי ואגב הותר נדר הקדש ג"כ. ע"כ.

גמ'. **שם.** עיין שו"ת הרשב"א (חלק ד סימן רב) מ"ש לפשוט מכאן.

גמ'. **מעשה בחסיד אחד.** פירש"י ר"י בר אלעאי וכו', ויש לדקדק דבזכרות ר"פ מי שמת בזהא דמעשה בחסיד אחד שהקניטתו אשתו, לא פירש כן.

בספר החינוך מנהג חפ"צ בדין מנות הענקה לעבד עברי בצלחתו חפשי מעמו שצ"י ראה, דאחרי הסבירו שורש המנהג דהוא זה: למען נקנה בנפשינו מדות מעולות יקרות וחמודות וכו' שתרחס על מי שעבד אותנו וייתן לו משלנו בתורת חסד מלבד מה שהחנינו עמו לתת לו בשכרו. מוסיף החינוך וכתב: דהגם דאין דין עבד עברי נוהג אלא בזמן הבית, מכל מקום אף בזמן הזה ישמע חכם ויוסף לקח שאם שכר מבני ישראל ועבדו זמן מרובה או אפילו מועט שיעניק לו בצלחתו מעמו מאשר ברכו הש"י עי"ש.

וא"כ לפי"ד ספר החינוך יש ליישב ולומר דזה שהוסיף לו על שכרו משוי של ג' חמורים וכו', לא היה זה בגל אגר נטר ולא משום שמץ של ריבית, אלא היה זה מדין הענקה ובתורת חסד להעניק לו בתחת בצלחתו מעמו מאשר ברכו ה'.

ומובן עפ"י דיומא מה שהגמ' מדגישה ומפרטת שנשכר שאלו לשלש שנים והיינו דהוא "שני שמי" ככתוב בישעיה ט"ז "מקנה שלש שנים כשני שמי", עיין קדושין ד' י"ז ע"א ותוס' ד"ה חלה שלש וכו' ע"ש.

גמ'. **אמרת שמה פרקמטיא בזול נודמנה דך וכו'.** לכאורה קשה אמאי קאמר פרקמטיא "בזול" ולא סתם פרקמטיא. ותירץ השפ"א, דלכאורה הא איך הי' מותר להוציא מעותיו ולקנות פרקמטיא הא יעבור על כל חלין אם תובעו ואינו פורע לו בזמנו, אך י"ל שקנה הפרקמטיא מקודם שהי' זמנו [וכשהגיע זמנו ואין לו אינו עובר כמבואר בחו"מ (סי' של"ט סעי' י')] ע"ש], אולם עדיין הי' צריך להמין כדי שלא יעבור כיון דידע שיגיע זמנו, [כמ"ש בשו"ע הרב ז"ל דמדת חסידות הוא אפי' אין לו ללות ולפרוע וגם כדי לקיים מ"ע דיומא תתן שכרו] אך י"ל באם מזדמן לו מציאה מותר לקנות קודם שהגיע זמנו עדיין ולפיקך אמר לו פרקמטיא בזול שאינו מזדמן תמיד, [אכן בחדב"א שם איכא בסתם שמה שדות וכרמים מזדמנו לך ולא מסיים בזול ע"ש].

גמ'. **שמה אינם מעושרות וכו'.** הקשה השפ"א, הרי הי' יכול ליתן לו קודם שיעשר וחזן מדמי המעשר ויעשרם הוא, [אע"ג דאין פורעין חוב מן הטבל כמ"ש הרמב"ם (פ"ו מה' מעשר ה"ט) מפני שהוא כמוכרו ע"ש, מ"מ כיון דלצורך מותר גם למכור הרי אין צורך גדול מזה לפרוע שכר שמי' בזמנו].

ועיין ברכת הזבח בתמורה בשם הגאון מו"ה העשיל ז"ל, שחירק, דהכא אחי למימר דעכ"פ ריב"צ לא הוה, דאיהו ס"ל פ' ה' קורא בעל קרי מותר בד"ת ע"ש. [עיין חנוכה התורה (ליקוטים אות קטו)]. ועיין חת"ס ש"יין לעיין במס' ר"ה ט"ז ע"א חוס' סוף ד"ה בפסח וכו'.

גמ'. ולמלון השכיבה תחת מרגלותיו. כחב בשו"ת מהר"י מברונא (סימן לח) לעולם ירחיק אדם את עצמו מן החשד, דאי עבד דברים נכרים מותר לחושדו, והראייה מדוד דאמרין בגמ', קבל דוד לש"ה ומשני דברים נכרים חזיה ב' בפ' במה אשה, ואל תקשה עלי מהנהו עובדי דפ' מפנין, גבי הרי"א רבי' דאשכח תחת מרגלותיו ור' יהושע סגר הדלת משום דמילת' דעבד לאגלויי הוא, ועוד דברים של טעם הוא גלוי לכל למה עשה כן, א"נ שאני ר' יהושע דקים להו בגווייה ולא חשדוהו כלל. ומדע דהא חנן בפ"ר אליעזר דמילה (קל א) ובסכנה מביאיהו ע"פ עדים שלא יחשדוהו, אעפ"י דבמנא קא עסיק, וכן בכמה דוכחין בפ' במה בהמה ובמה אשה. ע"כ.

גמ'. בשעה שירדתי ומבילתי וכו'. עיין שו"ת ערוגת הבושם (או"ח סימן יט) אם יש להביא ראיה מכאן שלא טבלו א"ע בכל יום.

גמ'. שמוא מפני טורח הדרך אירע קרי לרבי. אע"ג דאמרין בברכות (כ"ז א') בטליתא לטבילותא, אפשר שהחסידיים היו מחמירים על עצמם, וסתם חסיד או רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה ברבי אלעי. (ריטב"א).

גמ'. לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה. עיין מגן אברהם (אורח חיים סימן מג ס"ק יא) שכח לפשוט מכאן, דכשודע שיכנס דרך מבואות המטונפות לא יניח תפילין בציתו וילך בהם לביהכ"ג, רק יניחם בבה"כ. אמנם הע"ה כתב, שיניחם בציתו ויכנס במבואות המטונפות.

גמ'. שם. עיין תרומת הדשן (סימן ו) ח"ל השאלה: מי שהוא בדרך, והיום מעריב, שהוא עת לחפלת המנחה, והרי הוא קרוב למלון, לעיר שכולה נכרים, שיוכל להגיע שם בעוד היום גדול, שפיר טפי שימחין להחפלת עד כי יבא למלון, או יחפלת בשדה ג"כ מעומד, כגון שיוכל להסתלק מן הדרך.

תשובה: יראה, דאם יוכל להסתלק מן הדרכים כל כך, שקרוב הדבר לגמרי, שלא יבאו עובדי דרכים ויפסיקוהו, שפיר טפי, להחפלת בדרך, ממה שיחפלת במלון, בעיר שכלו נכרים: מפני שבעיר, הרבה גילולים ובתי טומאה יש בה, וכמעט שאין מלון שהוא בית נכרי, שלא תמצא בה הרבה גילולים, מזוירים או חקוקים בכותל, גם לפעמים תועבות ופסילים. ודרשו רבותינו מקרא זה, כלאחי את העיר, לא רצה להחפלת במוך כרך מצרים, לפי שהיתה מלאה גילולים. ואמרין נמי בפ' מפנין, דר' יהושע, כשרצה לילך למטרוניתא, חלץ תפיליו ונתנם לתלמידיו, ואמר להם אח"כ, שעשה בשביל שלא יכנסו דברי קדושה למקום טומאה. אמנם, אם אין צירור שלא יפסיקוהו עובדי דרכים בשדה, וגם שאפשר לו למצא חדר או קרן זיית במלון, שיוכל להחפלת שם בלב פניו, ולא יבטלוהו בני הבית, בדרך זה שפיר טפי, להחפלת במלון. כדאמרין בפ"ק דברכות (ג ע"א) דרבי יוסי נכנס לחורבה להחפלת, ולא רצה להחפלת בדרך שלא יפסיקוהו עובדי דרכים, אע"פ דמסיק החס, שאין נכנסין לחורבה. ואף כי האידנא, כל תפלות שלנו הן בעיירות המליאות תועבות וגילולים. ע"כ.

ועיין שו"ע או"ח (סימן נד סעיף ט) דלא יחפלת במלון של עובדי כוכבים. וכחב המג"א שם המקור מש"ס כאן, דלא רצה ר"י ליכנס בתפילין לבית העכו"ם, ק"ו להחפלת. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת יהודה יעלה (יו"ד סימן רפט) שנשאל אם בזה"ל מותר למסור ס"ת הק' ביד שרי ואדוני הארץ אי יש בו משום זלזול או לא כי גם השרים מכבדים את התורה.

ובדברי תשובתו מביא מש"ס כאן, ח"ל: וגדולה מזו מצינו במסכת שבת דף קכ"ז ע"ב שהלך רי"ה ותלמידיו אל מטרונא אחת שכל גדולי העיר היו מניין אכלה מין שהגיע לפתח ביתה חלץ תפילין ברחוק ד"א וכו' שלא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה וכו' ואם בתפילין שהם רק ד' פרשיות בתורה ורק על משך שעה קטנה בלבד. וגם רי"ה בעצמו היו התפילין עליו בראשו ובזרועו מכ"מ חשש שלא להניחם בצית הנכרים המטרוניתא, מכ"ש קדושת הס"ת היותר חמורה מתפילין להניחו ולמסרו לבית השר נכרי ולהניחו שם לזמן רב עכ"ל דאסור גם מעיקר הדין. ע"כ. ומביא שם גם משו"ת חסד לאברהם (א"ח סי' י"ג) שהעלה ג"כ לאיסור.

שמ"ש בהקדשות וחרמין, משום שאלו כעין מכר הם, כעין מה שאמרו (ב"ק עו) מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים, אבל הפקר אין בו הקנאה לשום אדם, והר"ז כביטול רשות שנעשה אף בשבת. ע"כ. וע"ע בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' כה).

ובדין הפקר בשבת וי"ט, עיין כסא אליהו א"ח (סי' שלט) ומשנת ר' אליעזר ח"ב (מע' ה אות ז) ובס' לחיים בירושלים (דף יב ע"א) ובחי' הרש"ש פירושין (עא) ובשו"ת לחם שערים (חאו"ת סי' יז).

גב'. שם. עיין שו"ת חורה לשמה (סימן עג) בדין מחילת חוב או הודאה בשבת אם זה נחשב כמו"מ. ח"ל השאלה: ראובן שהיה חייב לשמעון ממון אם מותר שמעון למחול לו בשבת וי"ט וכן אם היה לשמעון חובה הנאי על ראובן במכר או בדבר אחר אם יכול למחול לו התנאי או"ד אסור משום דדמי למקח וממכר. גם נסתפקנו אם מותר לאשה להודות לפני עדים שסילקה שעבודה מקרקעות בעלה והיא מודה ביום שבת לפני עדים שאיך כבר קנו מידה בימות החול על סילוק שעבודה דגם זה נראה דדמי למקח וממכר כיון שבאמת לא קנו מידה כלום בימות החול ורק בהודאה זו שהיא מודה ביום שבת שקנו מידה כבר בזה מתקיים סילוק שעבודה כדין הודאות דעלמא שמודה על דבר שלא היה וה"ל מתקיים ע"פ הודאתו כי הודאה אקניתא היא. ועיי"ש מ"ש מכאן.

גב'. מאבידין את העניינים דמאי וכו'. האחרונים נסתפקו במקום שהחירו חז"ל משום הפסד מרובה, אי מותר לעשיר שלגביו נחשב הדבר רק כהפסד מועט, לתת את הדבר לעני שלגביו נחשב כהפסד מרובה, ודמי לדמאי דקי"ל הכא מאכילין את העניינים דמאי.

ועיין בשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"ד ס"ס קכח) שנשאל בזה, וכו', שג"ל דאף שמבואר מאכילין את העניינים דמאי, היינו לתת לעניים רבים, אבל מה שיקרה שאלה לעשיר, ולגבי ידיה היו כטרפה, אין זה מותר לתת לעני אחד או שנים, שיש חשש לעז שמאכילים טרפות לעניים ח"ו. ועכ"פ צריך להודיעו שאולי אע"פ שהוא עני לא יאכל מה שנחשב כטרפה לעשיר. ע"כ. וכן הסכים בשו"ת דברי מרדכי - לוריא (סי' לט).

והזבחי דק (סי' לה ס"ק כא) כ', עשיר שבא לשאול שאלה ולא היו לדידה הפסד מרובה, יוכל המורה להכשיר ולומר לו ליחנה לעני, ומיהו יודיע לעני

ועיין שו"ת חלקת יעקב (יו"ד סימן קנח) שנשאל מעסקן צבורי אחד שיש לו קשר עם גדולים וספונים, אינם ישראל, העושים הרבה עבור הלל ישראל בארץ הדמים, אשכנז ואגפי, ובחוסר כומר אחד המצוין מאד במעשיו הכבירים להלל נפשות ישראל, אם מותר לו להעסקן הנ"ל ליתן להכומר ספר תורה פסולה במתנה, כי כפי השערתו תהי' מתנה זאת עבורו חשיבות גדולה למאד חזת תהי' סיבה נמרצת להלביז נפשו ולבו לעשות מעשיו הטובים עבור הלל ישראל ביתר שאת יותר ע"ח.

ומצדד שם להחיר ליתן ס"ת פסולה לכוומר עכו"ם, שיוכל לזמות מזה הלל ישראל. ומביא דברי מהר"י אסאד הנ"ל, ומפלפל בדבריו.

גב'. כיון דאי בעי מפקר ליה וכו'. עיין שו"ת הרדב"ז (ח"א סימן טז) שחושב ט"ז מיני מגו, חו אחת מהן.

גב'. שם. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן ו) ח"ל: ומה שהקשה בזה דברכות מ"ז באלל דמאי מזמין עליו משום דאי בעי מפקיר נכסי, והא בנדרים פ"ד ע"ב פליגי רבנן וס"ל דלא אמרי' מיגו דאי בעי מפקיר נכסי, יעויין בגליון הש"ס על הירושלמי פ"ד דמאי ה"ג ותשו' שואל ומשיב מה"ק ח"ג סי' נ"ג מה שכ' בזה. ע"כ.

גב'. שם. עיין בשו"ת מהרי"ל (סי' קנח) שנשאל בזה דאמרין כאן, מיגו דאי בעי מפקיר נכסיה וחזי ליה, דאמאי לא אמר מיגו דאי בעי נפק לאורחא וחזי ליה, שמאכילין את האכסניא דמאי. והשיב, מאי דקשה לך וכו', מילתא דפסיקא נקט, מילתא דחזי ליה אף בשבת וי"ט, דהא לא מצי נפיק לאורחא בשבת וי"ט. עיי"ש.

גב'. שם. הרמב"ן (ברפ"ק דפסחים) הקשה על ר"ת דס"ל דביטול חמץ הוא מטעם הפקר, שהרי החירו ביטול בשבת, כדחניא (פסחים ו) ומבטלו בלבו א' שבת וא' יו"ט, והלא הפקר נראה שאסור לאדם להפקיר נכסיו בשבת, כענין ששינו (ביצה לו): אין מקדישין וכו', גזירה משום מקח וממכר. עכ"ל.

וכתב עליו המאירי כאן ובספרו מגן אבות (סי' יח), ואני תמה פה קדוש איך אמרה, והלא אמרו דמאי אי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה וכו', הרי דאיתא להדיא שמפקירין בשבת. ואף הסביר נותנת כן,

מ"ג וגרס להפקיע ד"ת וכעין הא דאיתא בפסחים מ"ח
ב' גבי נשי דעבדי קפיצא דהוי חומרא דאחי לידי קולא
דמפקע מחיוב חלה ע"ש. ע"כ.

גמ'. מעשר ראשון שהקדימו בשבולין פטור
מתרומה גדולה וכו'. עיין בשו"ת משיב דבר

(חלק ב סימן נד) בדבר חינוך שנולד אחר השקיעה בי
שמש, באופן שיש ספק אם הגיע לזה"ש מדוע מחלוקת
גאוני קדמאי ובתראי בשיעור ביה"ש, והורה הרב השואל
למול את החינוך בעש"ק, משום שקשה לו על הא דחגיגה
בתוספתא דמגילה נולד ביה"ש מאחרין ולא מקדימין
דאחר שמונה מנחה ובתוך שמונה אין בו מנחה, מה
מועיל הא דאחר ח' מנחה עכ"פ עבר במה שאינו מל
בח' על עשה שיש בו נד כרת, ובמל תוך ח' נהי דלא
עשה מנחה, עכ"פ ינא כמס"כ הרמ"א (בס' רס"ב),
ואף שהש"ך חולק אבל מתוספתא משמע כרמ"א דתוך
ח' ליכא מנחה, משמע דינא רק דליכא מנחה, וא"כ קשה,
והאריך בשוב הענין עד שהגיע להוראה זו.

וע"ז השיב: דבמס"כ לא טוב הורה, דברור הדין
דבתוך שמונה אין זה מילה כלל, וכמ"ש הרשב"א
במשוואה שהביא הב"י (בס' רס"ד) דמי שצריך למול
הילד לפני זמנו משום סכנה, אין נ"מ אם ימול ישראל או
עו"ג, שאין זו מילה אלא מחיכת בשר בעלמא, והכי פסק
הרמ"א שם, ומגוף התוספתא משמע הכי דפי' אין זה
מנחה משמעו שאין בו מנחה כלל כמס"כ הב"י יו"ד (סי'
רפ"ט) דלשון אין בו מנחה כמשמעו דבתוך העושה
תפלתו עגולה אין בו מנחה, וע' מש"כ בהע"ש (סי'
קמ"ה אות ג'), וגם הדעת נותן שכן הוא, שהרי קיי"ל
כהירושלמי יצמות פ' הערל, דלפני שמונה לא נקרא ערל
כלל ומוחר לסוכו בשמן של תרומה, והכי פסק הרמב"ם
(פי"א מה' תרומות), וא"כ היאך אפשר לומר דאם מל
בתוך שמונה ינא ידי המנחה.

והרי זה כנוטל חלה לפני עריסה שאינו חלה כלל, והכי
פירש"י קידושין (ס"ב א') דלהכי תרם במחזור
אינו תרומה כלל משום דכתיב ראשית דגןך דוקא מידי
דמידגן, הרי דעושה המנחה קודם שנתחייב באותה מנחה
אינו יונא זה כלל, ואפילו תוס' שהקשו על פרש"י
והביאו מהא דמעשר לפני מירות הוי מעשר, ומש"ה
הוצרכו להביא ראיה אחרת שאינו תרומה, היינו משום
דלפני מירות איכא דרשה דקרא צביעה (י"ג) דמעשר
ראשון שהקדימו בשבולין פטור מתר"ג שנאמר והרמתם
ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר, ולא תרומה גדולה
מן המעשר, הרי דמעשר מיהא הוי, מש"ה הקשו שפיר

הענין, משום שאולי אע"פ שהוא עני לא יאכל מה שהוא
כטריפה לעשירים. וע' בשואל ומשיב שדעתו לאסור, אך
הרב מנחת יוסף (צדיני ריאה ענף י"ט), וכן בסופו
בשו"ת (דף ע ע"א), הביא בשם הגאון ר' יהושע ליב
להמיר, והביא חיזוק לדבריו וכן עיקר. עכמ"ד.

גמ'. פשיטא לא צריכא שהקדימו בשבולין
וכו'. צדין מקדים מעשר ראשון לתרומה בשבולין
קודם שנתמרח הכרי אם עובר בלאו או לא, כהב בשו"ת
מהרש"ם (חלק ז סימן מד) דדבר זה מפורש בירושלמי
(פ"ג דתרומות ה"ג) ר"ש בר אבא בעי מעשר ראשון
שהקדימו בשבולין עובר או אינו עובר אלא על סדר, ועיין
שם בפני משה ומרה"פ, הרי דהוי בעיא דלא איפשטא.

ומפורש שם טעם הספק, דכיון דאינו מפריש אח"כ
תרומה גדולה, לכן י"ל דאינו עובר דאינו
בכלל מקדים זה לזה, כיון דפטור לגמרי מהתרומה.

ועי' בירושלמי פ"א דחלה ה"ג דמפורש דהך דינא
דהקדימו דוקא במירח ואח"כ הפריש וכו' וע'
מל"מ פ"ג דתרומות ה"ג ורי"ט אלגזי ריש ה' חלה
אות א' ואות ב' בזה.

והנה בירושלמי שם מייח, תניין קומי דר"א תרומה
אינה מעבכת הדיכורים וכו' ומסיק דהיינו
במפריש תרומה ובכורים כאחד דלרבנן עובר ולאבא
פנימון יחידאה אינו עובר ובתוס' תמורה ד' ע"א ד"ה
ואיתמר וכו' העלו בפשיטות דבתורם צב"א ליכא לאו
אלא עשה והוא היפוך ד' הירושלמי הנ"ל.

והשווא שם, הביא בשם סמ"ח (מנחה ע"ב) שהעיר
ג"כ בספק הנ"ל, והביא מרש"י כאן ד"ה
שהקדימו וכו' דמפורש דאינו לוקה, והביא סמירה
ברש"י צינה (ע"א) ד"ה קנסא, דמוכח להיפוך, והאריך
לישבו ע"ד פלפול, דצבינה קאי רק לצדיי דס"ל אי
עבדי מהני, משא"כ לדידן דקיי"ל כרבא, והרגיש בעצמו
דצבינה רבא קא"ל דקנסא ונדחק דאליבא דאב"י קאי,
והו דוחק גדול.

וע"ז כותב המהרש"ם: ולענ"ד פשוט דכונת רש"י
צבינה אינו משום דעובר דא"כ אמאי כתב על
שהקדים וגרס להערים להעביר על ד"ת וכו' הרי הוי
עובר ממש אלא ר"ל דנהי דאינו עובר מ"מ עכ"פ לא
טוב עשה שגרס לעשות ערמה להעביר על ד"ת שהרי
המקדים מעשר לתרומה אחר מירות עובר בלאו והוא
עשה ערמה להפריש מעשר שלא יצטרך להפריש כלל

א"כ לימא דבמחוז ג"כ הו' תרומה, אבל מנזר הסבירה ודאי לפני זמנו אינו מנזר כלל, והמל לפני זמנו, לבד שמבדל לבטלה, עוד ביטל מ"ע לעולם, שהרי לא ימול עוד לאחר זמנו. ע"כ. עיי"ש עוד.

גמ'. ומה ראית. כתב הריטב"א: מפרש רש"י ז"ל בכל מקום ומה ראית אימא איפכא, וקשה והיכי קס"ד למימר איפכא דהא [האי] אידגן וחל עליה חיוב תרומה והאי לא אידגן ולא חל עליה חיוב תרומה, לכך פירשו בתוספות ומה ראית אימא דפטור בתרומהו בין בשבולין [ובין] בכרי, ואי משום דכתיב מכל מתנותיכם תרימו תרומה מכל מתנותיכם תרימו תרומה, וגם זה אינו נכון דהא עיקר קושיין חסר מן הספר דהוה ליה למימר ואי משום מכל מתנותיכם תרימו תרומה לאחר שראה פני הבית, לכך מפרשים ומה ראית כלומר מדאמרת עליך אמר קרא מכל מתנותיכם משמע דבקרר הוא מפרש לחייב בכרי, והיינו דקאמר ומה ראית בפסוק דקאמרת עליך אמר קרא, [וקאמר] משום סבירא דהאי אידגן והאי לא אידגן, ויש מפרשים כדפרש"י ז"ל ומה ראית אימא איפכא, והטעם הוא משום קנס, דכיון דהקדימו בשבולין הוא עירוס כדי לפטור מתרומה גדולה וכיון שהערים נקנסה ובכרי דליכא הערמה לפטריה, ומהדרינן האי אידגן והאי לא אידגן.

גמ'. שם. עיין שו"ת מנחת שלמה (תנינא סימן קד) שכתב לחקור, אם טעמא דפטור הוא משום דגזיה"כ הוא שהמעשר ראשון שהקדימו בשבולין פקע מיניה לגמרי חיוב תרו"ג ואינו חייב אלא בתרומת מעשר לבד, או דילמא דלעולם לא פקע מיניה כלל איסור טבל לתרו"ג, וכשימרחנו צריך להיות שפיר חייב גם בתרו"ג, אלא רק גלתה תורה דבהרמת התרומת מעשר איפטר נמי מתרומה גדולה כיון דשניהם שוים הם לכל דבר, ואנו אומרים שהתרומה עולה לכאן ולכאן וחשיבה הך תרומת מעשר כאילו היא גם תרו"ג, כיון דבלא"ה הרי תרו"ג אין לה שיעור. ואין להקשות דא"כ אף אם הקדימו בכרי ג"כ נאמר שהתרומת מעשר חעלה ג"כ לתרו"ג, דשאני התם כיון דבשעת הדיגון כבר נחתיב ממש כל הכרי דהיינו גם המעשר ראשון בהפרשת תרומה גדולה, לכן לא נעשה עוד פטור ע"י מין הרמה אחרת, משום דחשיב כאילו כבר זכו הכהנים בחלק התרו"ג מיד כשחל החיוב וכמו"ש התוס' בסוכה ל"ה. וכו'.

וכותב שם, ולכאורה נראה נ"מ בין הרי טעמי, בכגון שקנה פירות מן העכו"ם ונגמרו מלאכתן למעשר בידי ישראל, דמבואר בגמ' בכורות י"א ע"ב דילפינן מקרא דואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל, טבליס שאתה לוקח מבני ישראל אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן, טבליס שאתה לוקח מן העכו"ם אי אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן אלא מוכרה לכהן בדמים, ומבואר שם בגמ' דהאי קרא לא נאמר אלא בתרומת מעשר ולא בתרומה גדולה, וא"כ איכא נ"מ בכגון שהקדים את המעשר ראשון בשבולין, דאם נאמר שהוא פטור לגמרי מתרו"ג הרי הוא מפריש תרומת מעשר ומוכרה, משא"כ אם נאמר שחייב גם בתרו"ג אלא שהתרומת מעשר חשובה כאילו היא גם תרומה גדולה, א"כ מהיכ"ת נאמר שימכרנו לכהן בדמים כיון שצריך להיות ממון כהן מחמת התרו"ג שיש בה.

אמנם נלע"ד דאפשר דלימא כלל להאי נ"מ, משום דבלא"ה לא מצי כלל להקדים תרו"מ בשבולין בתבואה הנלקחת מן העכו"ם, דהנה דבר זה נראה פשוט שאף לדעת הסוברים שפירות חו"ל שנגמרו מלאכתן למעשר בארץ חייבים מה"ת בתרו"מ, מ"מ בשבולין ודאי דלא מצי לאקדומי, משום דבאמת עיקר דין זה מאי דאפשר להקדים תרו"מ בשבולין הלא קשה דמ"ש מהמפריש חלתו קמח ואינו חלה, ועיין בירושלמי סופ"א דתרומות דמפרש התם הגר"א ז"ל דטעמא דתרומתו תרומה הוא רק משום דילפינן מהאי קרא דאחי למעט מעשר שהקדימו בשבולין מתרו"ג דממילא נשמע מיניה שתרומתו תרומה בדיעבד עיי"ש"ה, וא"כ אין לנו לרבות אלא דוקא בכה"ג דמה שצריכים את הגמר מלאכה הוא רק כדי שיהיה גמר הפירי, משא"כ הכא שרק המירוח הוא שמחייבו מסתבר ודאי שאם תרם קודם אין תרו"מ, אף אם באמת נתמרת אח"כ בארץ.

ובעתה לפי מ"ש הכס"מ בפ"ד משמיטה ויובל ה"י כ"ט דמה שאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע את הקרקע מתרו"מ הוא רק לענין זה שאם חזר אח"כ ישראל ולקחה ממנו שאינה כבוש יחיד אלא הרי היא כאילו לא נמכרה מעולם לעכו"ם אבל בעודה ביד עכו"ם מופקעת היא מקדושה, ומסיים שם דמה שהפירות חייבים במעשר אינו אלא כשמירחם ישראל דוקא עיי"ש"ה, וממלא דלפי דבריו לא אפשר כלל להקדים בתבואה הנלקחת מן העכו"ם את המעשר בשבולין, כיון דכל זמן שלא מירחן ישראל הרי הן כפירות חו"ל

שפטורים לגמרי מתרו"מ, וגרע טפי ממפריש חלתו קמח דאינו חלה.

ולא דמי למעוטא דתבואת זרעך ולא לקוח שכתבו החוס' צב"מ דף פ"ח ע"א דהיינו דוקא בקנה לאחר מירוח משא"כ אם נגמרו ביד הלוקח שפיר חייבים מה"ת בתרו"מ, משום דמיון שנתמרחו ברשותו חשיבי

כתבואת זרעך, ונמצא שלפי"ד היינו צריכים לומר שאם קנה קודם מירוח לא יוכל כלל להקדים בשבילין, ולא נזכר דבר זה בשום מקום, דלע"ד דשאני החס' דמיון שמעיקרא כבר חלו על הפירות דין של תרומתן תרומה בדיעבד, לכן אין זה נפקע מחמת המקח מיון שגם ברשות הלוקח הרי המירוח חוזר ומחייב, משא"כ כתבואת עכו"ס. ע"כ. עיי"ש שהאריך עוד בזה.

דף קב"ח ע"א

חבילי זמורות במקום גבוה ויגביה עממו לאוכלן והוא הגבהה כדמוכח הכא דחבילי זמורות הם מאכל לפילין.

גמ'. בולדו פבירא דהו כ"ל ישראל בני מלכים. פי' ושיטה מנהו ולית הלכתא כחד מינייהו. ריטב"א.

גמ'. שם. עיין שו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן יג) שנשאל בהא דאמור רבנן כל ישראל בני מלכים הם, זמנין משמע בגמרא דהלכתא היא, כדחנן גבי סוף זמן ק"ש של שחרית, וזמנין משמע דלימיה להדין כלל, כגון גבי שמן ורד בס"פ ח' שריים ודוכתי טובא, עד דאוקמוהו רבנן בשטה.

והשיב: פעמים רבות נמצא בתנאים שאמר עליהם בגמרא פלו' ופלו' ופלו' ופלו' כללו ס"ל כך, כגון הא דאמר אביי כאן, רשב"ג ור"ע ור' ישמעאל ור"ש כללו ס"ל כל ישראל בני מלכים הם, ואיהו דאמר בפ"ק דסוכה ז' ע"ב צ"ש ור"ג ור"א ורבים זולתם כללו ס"ל סוכה דירת קבע צעינן, ובפרק ר"ג נ"א ע"ב א"ר יוחנן ר"ג ור"ש וכן עזאי ור' נחמיה כללו ס"ל מאמר קונה קנין גמור, ודומיהם רבים. והיא מקורת ביד הגאונים דכל כה"ג שטה ולית הלכה כחד מינייהו. ומגמרא דאיהו נשך למדו הכלל הזה כמו שכתב הר"ן בסוכה. וטעמא דמלתא כי הנה התנאים הנו' בכל אחת מאלה הכתובות כלם מסכימים על כלל אחד אבל בדינים הנמשכים ממנו אינם שוים, דהתם צב"מ ס"ח ע"ב שוים רשב"ג ור' יהודה ור' יוסי בר' יהודה דסגי דבר מועט בשכר עמלו של מקבל עסקא, חד אמר אפי' לא טבל עמו אלא ציר דהוא ממועט מכלם אלא שהוא דרך כבוד, ואשכחן דכותיה בפרק האשה שנפלו לה נכסים גבי הא דחנן המוציא הוצאות על נכסי אשתו הוציא הרבה ואכל קימעה וכו' וכמה קימעה אמר רב אסי אפי' גרוגרת אחת והוא שאכלה דרך כבוד, וחד חשיבי ליה גללים

גמ'. במב"ל מבו"ל מדרבנן. בפרק בכל מערבין הקשה הריטב"א, לשיטת רשב"א וסייעתו דאיסור דרבנן ספי' לקטן בידים, א"כ כי היכי דמערבין לגדול צויה"כ משום דחזיא לקטנים, ה"נ יערבו בטבל טבול מדרבנן דחזי לקטן.

ורירין דלא החירו לערב אלא צויה"כ דהזמן אסור ולא המאכל, אבל טבל דהמאכל אסור לא החירו לערב לגדול משום היחר קטנים.

והקשה השער המלך עכ"פ בשמעתין קשיא, דהא עכ"פ מוקצה לא הוה דחזי' לקטנים אפי' לרשב"א לעיל דמחלק בין תרומה דעומדת לכהן ובין דמאי דלא יהיב לעניים, דהכא שפיר יהיב לקטנים דמזונותו עליו.

ורירין החת"ס, דיש פוסקים דוקא אחרים ספי' לי' לקטן איסורא דרבנן אבל האב הרי חייב לחנכו במצות כ"ש דלא ליספי' לי' איסורא בידים וא"כ י"ל ממ"נ לקטן בידים לא מצי ספי' לי' דהא חייב לחנכו ולאחריתי לא יהיב כמו דמאי לעניים הנ"ל. מיהו י"א לא שייך חינות אלא באב ולא באם ולא שייך אלא בצן ולא בצב ועיין נזיר כ"ט ומג"א סי' שמ"ג וא"כ ז"ע הנ"ל וממ"ש לעיל ס"פ אר"ע גבי חגב חי ע"ש. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת הריב"ש (סימן תא), הובא לעיל (קכו ע"ב).

גמ'. א"ל בעתה חבילי זמורות ימלצו מפני שהוא מאכל לפילין. כתב הריטב"א, מכאן ראיה לפירוש רבינו תם ז"ל על הא דאמרין (קדושין כ"ו א') אלא מעתה פיל לרבי שמעון במאי קני בחבילי זמורות, ופרש"י ז"ל שנותנים תחת רגליו והוא הגבהה, והקשה עליו רבינו תם אם כן אמאי נקט חבילי זמורות [טפי] משאר עצים, לכך פירש הוא ז"ל דמראים לו

דעמיה דמפליג רש"ג בין מדי דחזי למדי דלא חזי, ודחין דאי הכי אכתי אפשר דמודי רש"ג לר' ישמעאל ור' עקיבא באנטלא ומיהו אינהו לא מודו ליה בשברי זכויות, וכלהו פליגי עליה דר' שמעון בשמן ורד ואיהו נמי פליג עליהו בזה ובה, אלמא עדיין כלה שטה במקומה עומדת ולא סלקא אליבא דהלכתא כלל, וניחא דלא אנטריך למימר דההוא מקשן שטה עצמו לא גמר, מיהו הכלל הוא אמתי בעצמו כמו שזכרנו שכל ישראל בני מלכים הם. ע"כ. עיי"ש עוד.

גב'. בני מלכים סבין ע"ל גבי מכותיהן שמן וורד. עיין טורי זהב (סימן תקי"א) שאסור לכהנים הנושאים כפיהם בשבת או ביום טוב לרחוץ ידיהם במים שנחנו בהם מי ורדים, מפני שמולידים ריח בידיהם. וכן כתב המגן אברהם שם. וע"ע בשואל ומשיב חגיגה (ח"ב סימן ז) ע"ש.

אבנא החכם נבי (סימן נ"ב) הוכיח להחיר ממה דאמרינן בני מלכים סבין שמן ורד על מכותיהם בשבת, שכן דרכם לסוך בחול. וכן נפסק בטור ושו"ע (סימן שכ"ז), שאע"פ שאין אדם רשאי לסוך מכתו בשמן ורד בשבת, מפני שדמיו יקרים, ויכיר שאינו עושה כן אלא לרפואה, בכל זאת במקום שמצוי בו שמן ורד בשפע, ודרך בני אדם לסוך ממנו בלא צורך רפואה, מותר אף בשבת. ומבואר שלא חששו בזה משום איסור הולדת ריח בבושר האדם. וכן העלה בשו"ת שאלת יעב"ץ (סימן מ"ב).

גב'. שם. עיין בשו"ת הרשב"א (חלק ד סימן רל) וז"ל: שאלת: מה שאמרו: בני מלכים, סבין שמן ורד על גבי מכותיהן, או כל ישראל, היכא דשכיח. קשיא לי: מי גרע מחמין ושמין, דקי"ל דאסור להניח ע"ג מכה, אלא חוץ למכה. ושם שביק' דאיהו דחוק, ומוקי נפשיה בחוץ למכה, והלשון דחוק.

תשובה: באמת זה דחוק מחד, עד שלא ימנא שם מקום לגות. אלא שמן ורד נוהגין בני מלכים למשוח בו חדיר, להחננוג ולהחבשם. ולפיכך, סבין בשבת אף על גבי המכה ממש, ואינו נראה כרפואה, אלא להחננוג, לפי שכן דרכן. אבל אחרים שאינן נוהגין כן, ואינן ראוין לכך, לא, שנראה כנותן לרפואה. ולרבן שמעון בן גמליאל דאמר וכו', אף על פי שאינן ראוין לכך, מ"מ כל שעושין בני מלכים להחננוג, סבור לומר דאף כל ישראל ראוין להחננוג בו. ולפיכך, אף בשבת אינו נראה כנותן על המכה לרפואה, אלא להחננוג.

דמרוצין יינהו ותדירי, וחד חשיבי ליה נסויי ותותרי דמין חלב וגזה הס, ואמר רב הלכה כר' יהודה והלכה כר' יוסי בר' יהודה והלכה כרשב"ג, ורב זבד מנהרדעא פירשה דשטה אחמר, וקבלה מניה רב כהנא וקאמר ה"נ מסתברא דאלת"ה הלכה הלכה הלכה למה לי לימא הלכה כמאן דמקל מכלהו, פירש כיון דקי"ל אין קובעין הלכה אלא ע"פ המנהג, אלו היה מנהג קבוע להקל בדבר לימא כמאן דמקל, אלא רב ה"ק לפי רבוי העסקאות הנעשים בכל מקום וכל זמן יש מנהג לרבים אחד חנא ומנהג לרבים נמי כאידך ומנהג לאחרני כאידך, אלמא המנהג נמי רופף ושטה היא, וממילא רוחא שמעתא שראוי לחזור לדברי חכמים דבעו שבר עמלו ומזונו כפועל בטל מאותה מלאכה דבטיל מנה.

ורבנא לפעמים הכלל אמתי בעצמו, כמו כל ישראל בני מלכים הם, וראה לדבר מדברי ר' יהושע במשנה בריש ברכות ט' ע"ב ומדברי רב ספרא בפרק במה אשה גבי אבנט של מלכים, דהני הלכתא יינהו, אמנם רש"ג בפרק מפיין סבר שמן הכלל הזה יהא מותר לנו לטלטל שברי זכויות בשבת שהוא מאכל לנעמיות ולא הודו לו חבריו, ור' שמעון סבר שמוותר לסוך שמן וורד ע"ג המכה בשבת אע"ג דלא שכיח כדאימא בסוף שמנה שרצים ואין כן הלכה, אלא היכא דשכיח שרי דלא מוכחא מלתא דלרפואה קא עביד לא שכיח אסור, וכאנטלא דר' ישמעאל ור' עקיבא בבבא מציעא קי"ג ע"ב הכי נמי שהם אמרו כל ישראל ראוים לאותה אנטלא ואין בעל חוב גובה ממנה ואין הלכה כאותו הזוג.

ואבעיא לן עלה דהחם בפרק המקבלי, אהא דחנינן רש"ג אומר אף לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום מכאן ואילך מוכרין בב"ד, ואקשינן ממאי דמוכרין לגמרי קאמר דילמא ה"ק עד חלחין יומין הדר בעיניה מכאן ואילך מזבין מאי דלא חזי ליה ומהדר מדי דחזי ליה, ופשטינן אי ס"ד אית ליה לרשב"ג האי סברא ליכא מדי דלא חזי ליה, דאלמא מודה להו רש"ג לר' עקיבא ור' ישמעאל גם באותו ענף הפרטי דכל ישראל ראוים לאותה אנטלא, וניחא לן למימר דקים להו לרבנן דרשב"ג מוכרין לגמרי קאמר ולית ליה כל ישראל ראוין לאותה אנטלא, והכי קא מדחו ליה לההוא מקשן לטעמין דלמא רש"ג ור' ישמעאל ורבי עקיבא סבירא להו הכי ולעולם עקר קשיא ליתא, ומדברי אותו מקשן יתאמת מה שאמרנו דאפי' יימא דרשב"ג קאי כאותה שטה בהדי ר' ישמעאל ור' עקיבא מכל מקום הוה סלקא

וב' בש"ג בשר עכו"ם שנשחט היום שרי בטלטול מידי דהוי אנבילה שמחה בשבת וכ"ש בדבר של עכו"ם דאין מוקצה והכנה לעכו"ם שאין העכו"ם מקצה מדעתו כלום עכ"ל ועס' ש"י ס"ב וכ"מ ס"פ כ"ד גבי טריפה.

והמושגה ברורה (ס"ק קכה) כתב, דחוי לאומצא, היינו שיש בני אדם שדעתם יפה וכוססין בשר חי [שאין איסור באכלתו משום דם אחר שהודם כשאוכלו כשהוא חי כמ"ש ביו"ד סימן ס"ז]. והנה ממ"א מבואר דדוקא במין הרך כגון יונה ובר אוחא אבל בשר בהמה אינו חוי לכוס ואסור לטלטלו אבל בט"ז פוסק דאפילו בשר בהמה טפל מותר לטלטלו ע"ש וכן הא"ר מסכים לדינא כהט"ז דאפילו בשר בהמה מותר לטלטלו ובביאור הגר"א חולק ג"כ על המ"א משום דאמרין דכל בשר ראוי לאכול באומצא ע"ש וע"כ אף שראיתי בהרבה אחרונים שהעמיקו דברי המ"א לדינא במקום הדחק יש לסמוך על המקילין. ע"כ. ועיין ביאור הלכה מ"ש עוד בזה.

גמ' בשר תפל. פי' רש"י, ומאן דגרס תפוח היא, היא, וכתב החת"ם, דבאמת קך היא גירסת הרי"ף, אך מ"ש רש"י "היא היא", ז"ע דרש"י פי' בסמוך תפוח מסריח.

ע"כ פי' החת"ם לאותה גירסא תפוח והוא בשר מבושל מוסרת, והוא ס"ד היא היא פי' אין חילוק בין בשר מבושל סרוח או בשר טוב תפל אומצא דתרווייהו לא חזו לאכילה לכן הקשה מבר אוחא אע"ג דלא הוה סרוח מ"מ הוה ס"ל היא היא, ולפ"ז כדמשני שאני בר אוחא דחוי לאומצא לאו דוקא בר אוחא אלא מעשה שהיה בבר אוחא היה וכוונת המרנן שאני בשר חי דחוי לאומצא משא"כ תפוח ולפ"ז למסקנא באומצא כ"ע לא פליגי דשרי בין בר אוחא דרביך בין בשר בהמה וכמו שבי' ט"ז דהא מצינו בכמה מקומות בש"ס דבשר בהמה נמי נאכל באומצא, אע"כ ז"ל דלא אחי למעוטי אלא דבהא פליגי ר"ה ור"ח וכיון דהלכה כר"ה מדחני ברייתא כוותי' א"כ ממילא מותר לטלטל בין אומצא בין סרוח וא"ש פסקי הש"ע.

גמ' שם. עיין שו"ת שבט הלוי (חלק ג סימן כט) שכתב לבאר דין טלטול בשר טפל לענין מוקצה דשבת, ואם יש חילוק בין מין למין, ודין טלטול דג חי, ודין טלטול בשר קפוא, ואם בזה"ז נשתנה דין זה.

ובביא שם דבסוגית הש"ס בשמעמין ישנם ג' דרכים, שיטת רש"י דגורס אחרת בשר חי מותר

ולהרית. אבל חמין ושמין, אין אדם עשוי לעשות כן, אלא מתוך הצורך. ולפיכך, אם נתן על המכה עצמה, היה נרא' ודאי כנותן לרפואה. אבל החירו לתת חוץ למכה, מפני שלעמים רוחצים ומושחים בהן, ושוחמין ויורדים לתוכה. ע"כ. ונכפל דבריו בזה שם (חלק ה סימן רכג).

גמ' חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים
אם התקינו לבאכל בהמה מטללין אותן
וכו'. הקשה הרשב"א, מין דראוין למה לי הכין ומאי שנא משברי זכוכית דאע"ג דאין לו נעמיות ולא הכיין לכך מטלטלין אותן הו"ל וראוי להן, והכא נמי יטלטל מיהא את התבן דראוי לבהמה שהיא מנויה.

ותירין דשאני הני דסתמן להסקה קיימי חו היא שאוסרתן עד שיכנס בפירוש למאכל בהמה, אבל שבירי זכוכית שאינו עומד לדבר אחר בסתמא מין דחוי מיהא לנעמיות מטלטלין אותן.

גמ' ובבבד שלא יקטום בכ"י. פירש רש"י, דדרך חול, כדאמרן האי מאן דפריס סילקא דדמי לטותן.

אמנם בתוס' רי"ד כתב שאינו נ"ל, שא"כ אל יחתוך אדם זנוות או כרישים עבים החיכות קטנות על שלחנו או לא יפתח את פתו דהוי תולדה דטותן אלא כל מידי דבעי למיכלי' לית בי' משום טותן ופריס סילקא לא מחייב אלא כי פריס לי' ע"ד לבשלין שאין הסילקא נאכל חי. והאי דקאמר הכא שלא יקטום ככלי נ"ל מפני שהן קשים כעצים מיהא כמאן דקטים להו לצורך שום חיקון ולאו לצורך אכילה.

גמ' בשר מליח מותר למלל' בשבת וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שח סעיף לא) בשר חי, אפילו תפל שאינו מלוח כלל, מותר לטלטלו משום דחוי לאומצא, וכן אם הוא תפוח (פי' מסריח, רש"י), מותר לטלטלו משום דראוי לכלבים.

ועיין מג"א (סקנ"ו) ח"ל: כתוב בספר יראים דף ע"ה דמייירי במין דרביך וחוי לכוס וכ"כ המאור רפכ"א ח"ל דאם לא חוי לאומצ' אסור לטלטלו משום דכל מידי דבר אכילה היא דלא חוי למיכל עד מ"ש לכלבים נמי לא קאי ולא מטלטלין ליה דהא לא חוי מידי עכ"ל וכ"כ הרא"ש פ"ק דחולין ורי"ז ח"ח וס"ג והר"ן ורמב"ם וכ"כ יש"ש בחולין פ"ק סי' ל' וא"כ בשר דלא חוי לאכול חי אסור לטלטל וה"ה שאר דברים מיוצא בו כגון שומן וזין דלא כהב"ח.

פסחים ע"א ע"א חדא דשעירי רגלים חי נאכלין וע"ש חרי לישני אס שייך אפילו שמחה באכילת בשר חי, אלא דנחפוח דהיינו סרוח פליגי פי' באופן דאינו ראוי לכלב אלא לחיה, דאס עומד גם לכלב לכ"ע מותר מיון דכבר לא חזי לאדם, אלא בכה"ג דאס אינו ראוי רק לחיה פליגי בדין מוקצה, עיין ברש"א ור"ן, ואיירי לדידהו בנסרס מערב שבת, דאי נסרס בשבת א"כ היינו פלוגתא דנחבטל בשבת דפליגי בעלמא תנאי ר"ש ור"י אלא כנ"ל.

אמנם דעת כמה ראשונים לפרש בדרך שלישי ה"ה רבינו יהונתן בתי' הר"ן והמאירי וי"א שברש"א דמיירי בנחפס בשבת וזה הוא פליגי דר"ה לא חשיב אותה נולד כמו נבלה שנתנבלה בשבת אליבא דר"ש ור"ם חשיב אותה נולד כמו נבלה שנתנבלה בשבת אליבא דר' יהודה ובגמרא מע"ש לכ"ע מותר, והיינו דמיירי לדידי' בנחפס באופן דראוי לכלבים, ולפ"ז באופן דאינו ראוי לכלב רק לחיה י"ל דהם מודים להרי"ף הרש"א והר"ן. וכו'.

ובסו"ד כותב: ואני בעניי מסופק אם בזמן הזה מותר לטלטל אפילו בר אווזא חפל חי דהא לפמ"ש"כ דיסוד ההיתר של בר אווזא ואיסור של בהמה חלוי בזה, דזה נקרא גם חי בדרך אכילה ואומצא דבהמה שלא בדרך, וכיון דאין ספק בזמן הזה אין גם אחד שאוכל אפילו בר אווזא ובר יונה חי באומצא הנה נקרא בזה"ל שלא בדרך גמור ודבר זה נשחנה לפי הזמן וא"כ גם לאומצא דרכיך אינו עומד והו"ל מוקצה גם לדידך, אלא דכל זה להמג"א משא"כ להט"ז מיון דגם השלל בדרך אכילה כדאי להחיר לר"ש א"כ אין חילוק בין זמנינו לזמנם, וגם עכ"פ חזי לבהמה משא"כ למג"א כנ"ל, אלא דסתימת האחרונים לא משמע כדברינו, [ושוב הראו לי חלמידי בס' ערוך השולחן כדברינו], אבל היות שדבריו להחמיר ומילתא בטעמא, יראה דעל כל פנים לכתחילה באופן שאפשר לא יטלטל גם בר אווזא חי בזמנינו. ודע דכל זה בשר שאינו קפוא אבל בשר קפוא כרוב בשר שמחזיקים במקרים פשוט מאוד דבין של אווזא בין של בהמה אסור לטלטל מיון דבמצב הזה אינו ראוי לא לאומצא גם דרך דחק ולא לכלבים ובפרט היכא דנקפה טובא והוא כאבן קשה שלא יפשר עוד עד למו"ש, והיכא דאפשר א"כ יש לדון עליו משום נולד.

גמ'. **במוקצה לאבידה ס"ל בר"י במוקצה לאבידה ס"ל בר"ש**. פרש"י ז"ל באיסור אכילת מוקצה ס"ל כר"י שאסור לאכלו אבל מותר לטלטלו

לטלטלו בשר חפל ר"ה אמר מותר ור"ם אמר אסור, והרש"א הקשה דהיינו חי היינו חפל, ומה"ט נשחנה גי' שלפנינו אחמר בשר מליה מותר לטלטלו ובא"ז ה' שבת סי' פ"ח מנאחי הגי' אחמר חי מליה מותר לטלטלו, ור"ל חי כמו הקדמה לשמעתיך ואפילו מליה מותר לטלטלו ובחפל חי פליגי ר"ה ור"ם, ומדקאמר מליה מותר לטלטלו והיינו משום דעדיף מאומצא דעלמא חפל דלא חזי כ"כ וכדמוכח ברייתא דשמעתיך לענין דג חפל ומליה וכיו"צ לענין בשר, ולענין חפל בלא מליה מקיים שמעתיך פלוגתאם בחפל בשר בהמה שאינו רכיך ובר אווזא רכיך לכו"ע מותר דחזי לאומצא, ובשר אע"פ שאינו רכיך פליגי בפלוגתא ר"ש ור"י דמוקצה מיון דחזי לבהמה ולכלב אלא דפליגי בזה אם מוכן לאדם הו"ל מוכן לבהמה, ומה"ט צברייתא דלקמן כתב רש"י דה"ט דג חפל אסור משום דחזי לאדם לא מיוחד לבהמה פי' וצרייתא כר"י מוקצה כמש"כ תוס' בתי' ב' וכמש"כ ט"ז סימן ש"ח ס"ק כ', דאין לומר דדעת רש"י כהר"ה פ' נוטל ושיטת מג"א שם ס"ק נ"ו דגם לר"ש מאי דחזי לאדם מחר לא מיוחד לבהמה וא"כ היום לא חזי לכלים והו"ל מוקצה גמור א"כ צרייתא גם לר"ש דזה אינו דשיטת רש"י שבת קמ"ב ע"ב ד"ה הא וכו' מוכח בפי' דעכ"פ לר"ש מותר בשר חי אפילו לא חזי לאומצא משום דראוי לכלבים, וא"כ ע"כ צרייתא כר"י כנ"ל אבל לר"ש מותר אפילו לא חזי לאומצא והיינו טעמא דר' הונא, וא"כ לשיטת רש"י לר"ש ור"ה דלית להו מוקצה בין בשר בין דג שאין ראויים לאומצא עכ"פ מותרים מטעם דחזי לכלב ושונא.

ושיטת החוס' בפירוש שמעתיך כרש"י דפליגי בפלוגתא ר"ש ור"י דמוקצה, ובשר בהמה דלא חזי לאומצא ה"ט דמותר משום דחזי לכלב, אלא דבדג חפל פליגי ב' חיי' תוס' דלחי' קמא גם לר"ש אסור משום דלא חזי לא לאומצא ולא לכלב, ולחי' שני צרייתא דוקא כר"י אבל לר"ש גם בדג מותר וכאמור. וכו'.

ודעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם פכ"ו ודעמי' שגרסינן ברישא בשר חי מותר לטלטלו בשר חפוח דהיינו סרוח ר"ה אמר מותר ור"ם אמר אסור והלכה כר"ה, ופשוטו דבשר חי דמותר מטעם חזי לאומצא כמש"כ הרמב"ם והראשונים היינו אפילו בשר בהמה שגם בבשר בהמה שייך אומצא וכמש"כ הרי"ף בגי' חולין קי"א וכמו שכתב בקרבן נחנאל, וכמו שכתב בספר לב ארי' חולין ט"ו ע"ב בשיטת החוס', ועיין

האש ואין לך פסידא יותר מזה ולכן ע"י נכרי הדבר פשוט שמוחר.

עוד כתב הנו"ב, שבמקום דלא שכיח נכרי מותר אפילו ע"י ישראל לשפוך עליהם מים, ולא מיבעיא אוחוז פטומות שהבשר שלהם ריחך ודמי למה שאמרו כאן, בר אוחא ריחך וחזי לאומנא. ועיין בסימן ש"ח סעיף ל"א ובמג"א ס"ק כ"ו. אלא אפילו בשר בהמה ג"כ אין להחמיר והרי לרוב הפוסקים לא מחלקי כלל בין בשר אוחא לשאר בשר משום דהלכה כרב הונא דבשר חפל מותר לטלטל. עיי"ש עוד.

גב'. שם. עיין שו"ת בנין ציון (סימן לה) שכתב לחקור, בדין מי שאכל ציור"כ ככותבות בשר חי אם חייב עליו, וכתב דלכאורה יש ראוי דפטור דהרי כלל אמרו במתניתין דיומא (פ' ח') אכל אובלין שאין ראויין לאכילה פטור ובפסחים (דף כ"ד) אמרינן אכל חלב חי פטור וכתבו התוס' והא דאמר בחולין (דף ק"ב) אכל צפור טהורה בחיי' כלל שהו במיתתה בחי' שאני עוף שהוא רך וחזי לאומנא וחשיב כדרך הנאתן עכ"ל הרי שרק בשר עוף שהוא רך מקרי חזי לאכילה כשהוא חי משא"כ בשר בהמה חי.

ובן מוכח ממה דאמרינן כאן, שאני בר אוחא דחזי לאומנא ופי' רש"י כשהוא חי אובלין אותו בלי מלח הרי בפירוש דרק בר אוחא דריחך קרי' לי רב חסדא שם חזי לאומנא אבל שאר בשר לא שהרי אסר לטלטל בשר חפל חיה ע"כ משום דלרוב בני אדם לא חזי לאכילה שהרי מה דחזי לאחד מותר בלטול בשבת לאחר שישאל מותר לטלטל תרומה כיון דחזי לכהן ואעפ"כ חשיב רב חסדא בשר חפל לא חזי והיינו ע"כ משום דמי שאוכל אותו חי באומנא בטלה דעתו אצל כל אדם וא"כ ודאי גם לענין יוה"כ מקרי אוכל שאינו ראוי לאכילה ופטור. עיי"ש שהאריך בזה.

גב'. שם. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן פח) בדין נפל בשר טרפה חי לרועב רוחם והוציאוהו מיד טרם שנחבשל ונשפך, וספק אם הי' בו ס' או לא אי נימא דבשר חי הוא שלכד"א והוי סד"ר להקל.

והביא השואל בשם הפלאה ליו"ד סוסי' ז"ח שכתב בפשי' דקודם גמר בישול הוי שלא כד"א, א"כ לש"י התוס' שבמל"מ פ"ה מ"סא"ת שלכד"א אינו אסור אלא מדרבנן, ולהרמב"ם הוי מה"מ, והביא מהתוס' פסחים כ"ד ב' ד"ה פרט וכו' שחלקו בין בשר צפור שהוא רך והוי כד"ה גס באומנא משא"כ בחלב חי, אבל

כר"ש. וכתב הרמב"ן, ומקשו והא אמרינן בשילהי פ"ק במחללות של בדין וכרבי דוגי דרב אסר כר"י אלמא אף במוקצה לטלטול סבר רב כר"י והדרה קושין לדוכתה, ומפרקי בדבר העומד לאכילה לגבי טלטול ס"ל כר"ש דדיו שאסרת עליו באכילה אבל בדבר שאינו ראוי לאכילה אסר טלטול כר"י, ואי קשיא הא רב (הונא) דאמר בפ' מ"ה (מ"ה א') מניחין נר על גבי דקל בשבת ואוקימנא כר"י, ההוא נמי דבר שאינו עומד לאכילה הוא אפי' השמן, א"נ במוקצה מחמת איסור ס"ל כר"י אפי' במוקצה לטלטול.

גב'. שם. עיין שבת (דף מה ע"א) ה"נ מסתברא דרב כר' יהודה ס"ל דאמר רב מניחין נר וכו', ועיין פני יהושע שם, שכתב דמשמע מהם להדיא דרב לגמרי כר"י ס"ל אפילו במוקצה לטלטול, והקשה ע"ז מסוגיין, דאמרינן במוקצה לאכילה ס"ל כר"י ובמוקצה לטלטול ס"ל כר"ש, א"כ משמע להדיא דרב גופא במוקצה לטלטול כר"ש ס"ל דאל"כ לא משני מידי ממאי דמקשה והא ר"ה תלמידיה דרב הוי.

ובתב לתרץ, דהא דאמרינן הכא דר"ה במוקצה לטלטול ס"ל כר"ש לאו במוקצה לטלטול דכלים איירי, אלא דוקא במידי דמאכל דלא מיחסרו אלא משום מוקצה לאכילה, ומש"ה לא החמירו כ"כ לאסרם אפילו בטלטול, עיי"ש.

גב'. דחזי לאומנא. כתבו התוס', מכאן ראוי' דדס האיצרים שלא פירש מותר וכו'. והעיר השפ"א די"ל דאין ראוי' מכאן דמליח דהכא ע"כ פירשו דמליח הרבה דאל"כ אינו רך שנוכל לאכלו, וא"כ י"ל דהפי' חפל הוא דאין כ"כ מלוח ואינו רך אבל לא שלא נמלח כלל [וכן הביא המאירי י"מ בשר חפל פי' שנמלח מעט] ומ"מ הדין הוא אמת.

גב'. שם. בשו"ת נודע ציהודה (מהדורה תנינא או"ח סימן כ) נשאל על דבר אוחוז פטומות ששהו בלי מליחה יותר משלשה מעת לעת, שאין להם תקנה רק לזלי, אם מותר ליתן עליהם מים ביום השלישי שחל בשבת.

והשיב, שעל ידי נכרי ודאי מותר, אפילו לדברי המג"א בסימן שכ"א ס"ק ז', שהרי המג"א שאוסר שם אפילו ע"י נכרי כתב הטעם דאין זה פסידא שהרי אפשר לאכלו עלי' יעו"ש. והרי זה ידוע שאוחוז פטומות עיקרן הוא בשביל השומן ובזלי השומן כלה על

הערינג וצין כל המינין, דמיון שהוא מלוח ראוי לאכול ע"י הדחק כמו בשר דחוי לאומנא, וה"ה דג מעושן [תוספות שבת].

וה"ה דאסור דג שאינו מלוח לפי שאינו ראוי, עיין ט"ז שפירש דהיינו שאינו ראוי אף לכלבים דאם היה ראוי לכלבים אף דאינו עומד לאכילת כלבים מותר לטלטל, אבל המ"א כתב דדבר העומד לאכילת אדם ואינו ראוי לאכול כך עד מו"ש אף דראוי הוא לאכילת כלבים מקנה איניש דעמיה מיניה משום דלא קאי לכלבים, ולפ"ז שומן זוגן של בהמה דאינו עומד כך לאכילת אדם אסור לטלטל, וכתב המ"ב דכן פסקו האחרונים.

גמ'. שם. עיין תרומת הדשן (סימן פ) ח"ל השאלה: בני אדם הקונים בשר ושוחטים מערב יו"ט, ואין מולחים אותה אלא ביו"ט, שפיר דמי או לא.

תשובה: יראה דלכאורה אסור הוא. דהכי כתוב בהדיא במרדכי פ"ק דביצה לאסור בשם רבינו אפרים. אמנם אחד מהגדולים קבל מרביותיו, דלא נהגינן בהדיא במרדכי, דהדבר ידוע שהבשר השוהה במלח מפיג טעמו. מיהו נראה שיש להשיב על קבלה זו, מהא דאיכא באשירי בהגה"ה פ"ק דביצה, מהא דרב אדא מלח גרמא גרמא משום פסידא, שלא יסריח הבשר החירו הערמה זו (ביצה יא ע"ב). משמע אדרבה כשהבשר שוהה בלא מלח איכא פסידא טפי.

וי"ש לתרץ קצת דהיה איירי ביום ראשון או ביום שני והוא ע"ש, דאי לא מלח ליה האידנא מסריח עד יום ג'. אבל מ"מ מעיו"ט ליו"ט לא מסריח, ואדרבא משבח טפי משאם הי' מולחו ושוהה במליחה. ובכל דהו מחלקין לענין מליחת בשר ביו"ט, משום דאין עבוד באוכלין. כדכתב באשירי אהא דמולח אדם כמה חתיכות אע"פ שא"ז אלא לאחד. א"כ יש לסמוך אקבלה דלעיל.

אמנם מסתפקינא בדגים שקרעו אותם מעיו"ט, אי שרי למולחם ביו"ט, דללימא משום דהמליחה מעלה טפי לדגים מלבשר אסור. דאמרינן פ' מפנין בשר חפל מותר לטלטל דחוי למיכל, ודג חפל אסור לטלטלו דלא חוי למיכל, אבל דג מלוח מותר לטלטלו דחוי נמי למיכל הי'. ודיון דמועלת בהן המליחה, א"כ שייך בהו עיבוד טפי, כדאמרינן פ' ח' שרצים (שבת קח ע"ב), אמר רב נחמן מריש הוה מלחנא פוגלא אמיינא אפסדה ליה כו', וא"כ יש להחמיר בדגים טפי. אך אדרבה נראה לעינים שיש מיני דגים שבשרם רך שמתקלקלים בשהייה מועטת במלח, ובדאי מפיגים טעמן טפי מבשר, ואינהו

מרש"י שם נראה דדוקא בחלב אין דרך הנחתו אלא בהצנעה ולמשות עורות וכו' משא"כ בבשר חי, ובמל"מ פ"ה מ"ס"ה נדחק בדברי רש"י.

וע"ז השיב: הנה באמת כדברי התוס' מבואר בש"ס דשבת קכ"ח ע"א בהא דבשר חפל רה"א מותר לטלטלו ורה"א אסור לטלטלו, ופריך והא ההוא בר אוחא דהו קא מטלטלי לי, ואר"ה חסרון כים קא חזינן שאני בר אוחא דחוי לאומנא, ומוכח דיש חילוק בין בשר בהמה לבשר עוף לענין אכילתו באומנא, אולם בשו"ע אור"ח סי' ש"ה סל"א מבואר דכל בשר חי מותר לטלטלו, ובמג"א סקנ"ו הביא בשם היראים ובעה"מ ושא"פ דדוקא במין דריבך, ובט"ז סק"כ תי' דברי השו"ע דלדידן דקיי"ל כר"ש במוקפה כל בשר מותר לטלטלו.

אבל הנה בירושלמי פ"ה דפאה ופ"ג דעירובין ה"א מבואר דבשר חי מערבין בו דתנינן הבבליים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה, ועיין סימן שפ"ו ס"ה ובמחש"ס בשם תו"ש דדוקא מין דריבך, והנך רואה שמהירושלמי לא מוכח כן, אך בא"ר ותו"ש שם כתבו בשם עבודת הקודש להרשב"א דדוקא בנמלה אבל בדלא מליח רוב בני אדם אין אוכלים אותו, וכתבו שר"ה גם בריטב"א, ועכ"פ בנמלה כל בשר חוי לאומנא, ועי' בציפור הגר"א סי' ש"ה ובלב ארי' לחולין ט"ו ע"ב בחוס' ד"ה כגון וכו' שהוכיחו מדמשני התם בקצץ דלעת ולא משני בבשר בהמה דלא ריבך ש"מ דכל בשר חי חוי לאומנא, ובפסחים ע"א א' משמחו בשעירי הרגלים וכו' ושמחה בחי ליכא, ומוכח דחוי לאכילה אלא דשמחה ליכא, ובחוס' מנחות מ"ה ע"א ד"ה חטא וכו' הקשו דגם בשבת נימא חטא כדי שתזכה לאכול חי וחי' דאין זה זכות, ועמ"ש בפתיחת חבורי דע"ת אות י"ג דר"ל דבקדשים צעין למשחה, ומזה יל"ע בהא דמנחות ז"ט הנ"ל. ע"כ. עיי"ש עוד.

ובשו"ת מהרש"ס (חלק ז סימן נא) כתב בחו"ד: וזה ביארתיו הא דבשבת קכ"ח ע"א שאני בר אוחא דחוי לאומנא דהתם ר"ה לשי' דס"ל במנחות כ"א דדם שבשלו עובר אך בעוף לכ"ע מדרבנן כמ"ש בבבלי ישע על המרדכי פ"ג דשבת. וזה י"ל ק' מג"א סי' ש"ה. ע"כ.

גמ'. דג מליח מותר לטלטלו וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שח סעיף לב) דג מלוח מותר לטלטלו, ושאנו מלוח, אסור מפני שאינו ראוי. וביאר המ"ב (ס"ק קכו) דג מלוח, בין המין שקורין

ודאי שרי. ויש ג"כ מיני דגים שאדרבה אם שוהין במלח משביחים, ואינהו ודאי צריך למולחן מעיו"ט. ע"כ.

גב'. שם. לענין טלטול דג חי טפל, עיין בשבט הלוי (או"ח סי' ס"ב אות א') שכתב דסוקרי דגים שמחזיקים דגים חיים בצריכות, שכיח שמחים קצת דגים בשבת, ואם לא מסלקים אותם יש הפסד מרובה לכל הצריכה, וכתב שם דאע"ג דלהלכה יש להחמיר דאין אומצא בדגים, ואע"פ דראוי לכלבים הרי מג"א מחמיר בזה, אמנם בזה"ג דאיכא הפסד מרובה כדאי קצת הראשונים לסמוך עליהם כיון דעל כל פנים חזי לכלבים.

ובשו"ת שבט הלוי (חלק ג סימן כט) כותב דכמה ח"ת הקשו עליו, דהאי פסקא היא נגד סתימת השו"ע דדג חי אסור מכ"מ, ואמנם כותב שם דבמקומו הוא עומד דבהפסד מרובה מותר, דהא החוס' בסוגיין בחד חי' ס"ל דגם דדג חי מותר לר"ש לטלטל וברייתא דשם האוסרת אחיא כר"י דאית לי' מוקצה, וכן מוכרח שיטת רש"י שם שכתב טעם הברייתא משום דלא מיהדא לכלבים ולא כתב משום דאינו חזי לכלבים, ואם כן גם לרש"י ברייתא האוסרת דגים לר"י דוקא אבל לדידן כר"ש מותר, דאין לומר דדעת רש"י כרז"ה דגם לר"ש מה דחזי לכלבים אינו מותר שכבר כתבתי למעלה אות א' דשיטת רש"י שבת קמ"ב ע"ב מוכח דלא כרז"ה א"כ שיטת רש"י וחוס' בחד חי' דמותר גם דגים לדידן.

ונדדי דלא קיי"ל כן בשו"ע מ"מ במקום הפסד מרובה איכא להקל ע"פ דברי בית מאיר דבמקום הפסד מרובה לא חששו חז"ל לאיסור מוקצה, ונהי דבשאר מוקצה ודאי קשה לסמוך ע"י דלא מצינו רק בצרוף שמה יעשה איסור תורה, או בצרוף צער בעל חיים וכמשמעות מג"א סימן של"ד, מכ"מ כאן דאינו מוקצה ודאי דהא איכא שיטת רש"י וחס' דגם לדידן מותר כדאית לסמוך עליהם בזה"מ בצרוף דברי בית מאיר הג"ל, ובפרט למש"כ הש"ך יו"ד סו"ס רמ"ב בהנהגת או"ה דבשעת הדחק והפסד מרובה אפשר לסמוך בדרבנן אפילו איחיד נגד רבים יע"ש.

עמוד ב

מתני'. כופין את הסף לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו. כתב בספר קול הרמ"ז, מדקדוק לשון כדי שיעלו וירדו, דוקא בשבת אחר מנחה שדרך התרנגולים לעלות ולא לירד עוד עד למחר, אין כופין, דה"ל מבטל כלי מהיכנו, וז"ל אע"ג שצידו

להפריחן מ"מ באותה שעה אין דרך להפריחן. ועיין חת"ס בזה.

מתני'. בודדין עגלין וסייחין. עיין שו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן מה) אם מותר לטלטל בהמה חיה ועוף לחינוק לשחק בו בשבת. וכתב: מדברי החוס' במציעא (מ"ו: ד"ה פירי) נראה דקרי ליה לשור כלי דכל שעושין בו אחיה דבר ומיוחד לכך כלי מיקרי, והא דמדדין עגלים וסייחין, מדידין אין מגביהין לא משום דלאו לצורך גופו ומקומו הוא אלא לצורך עצמו של איסור. ע"כ. (ועיין בשו"ת ר"ח אור זרוע ססי' פ"ב מש"כ בשם הרא"ש).

גב'. בהמה שנפלה לאמת המים וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שה סעיף יט) בהמה שנפלה לאמת המים, אם המים עמוקים ומפני כך אינו יכול לפרנסם במקומם, מציא כרים וכסתות ונותן תחתיה משום צער ב"ח אע"פ שמבטל כלי מהיכנו.

וכתב המ"ב (סקס"ט) דה"ה דיכול להניח שאר כלים תחתיה כדי שחולל לעלות, ונקט כרים וכסתות לרבותא אף דלא יהיו ראויים להשתמש בהן ע"י צעוד שעליהן לחות המים אף לכשתעלה הבהמה אפ"ה מותר דאחי צער בע"ח דהוא דאורייתא [ממה דזהירה התורה מלות פריקת המשא מעל הבהמה] ודאי איסור ציטול כלי מהיכנו שהוא רק מדרבנן שגזרו שלא לבטל בשבת כלי ממה שהיא מוכנת.

עוד כתב המ"ב, דאסור להעלותה צידים דכל בעלי חיים הם מוקצים ואע"ג דאיכא צער בע"ח אסור דאין לנו לדמות גזירות חכמים זה לזה [מ"א ותו"ש שכן מוכח מרמב"ם].

ועיין בא"ר שהציא דיש פוסקים שמקילים אף להעלותה צידים אם א"א ע"י כרים וכסתות.

וע"י עכו"ם לכו"ע מותר להעלותה, וזה עדיף יותר מהנחת כרים וכסתות ושאר כלים תחתיה.

גב'. הא דאפשר בפרנסה וכו'. עיין שפ"א דהו"מ לתרץ דהא דקתני דעושה לה פרנסה היינו היכא שהניח תחתיו כרים וכסתות ולא עלתה כדמשמע מלישנא דר"י א"ר ואם עלתה דלפעמים לא תוכל לעלות גם ע"י כו"ב, [וקמ"ל דמותר לעשות לה פרנסה במקומה ולא אמרינן מתוך שאדם צהול על ממונו כו' כדאמר] לעיל (קי"ז ב) בדליקה ובחציית שגשגרה [וז"ל דלקושטא דמלתא משני דהיכא דאפשר בפרנסה אסור

ע"כ במקומה עומדת מה לי שונא ישראל מה לי שונא נכרי.

גמ'. **שם.** בענין צער בעלי חיים דאורייתא, עיין רמב"ן (בראשית א, כט) ו"ל: הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע, לא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחדיו כלם, וכשנאו בני נח המיר להם בשר, שנאמר (להלן ט ג) כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה מירק עשב נתתי לכם את כל. מירק עשב שהתירתי לאדם הראשון התירתי לכם את כל, לשון רש"י. וכן פירש הרב במסכת סנהדרין (נט: ד"ה לא הותר) ולכל חית הארץ, לכם ולחיות נתתי העשבים ואת האילנות ואת כל ירק עשב לאכלה. ואם כך יהיה פירוש "את כל ירק עשב לאכלה" "ואת כל ירק עשב".

ואיננו ק, אבל נתן לאדם ולאשתו כל עשב זרע זרע וכל פרי עץ. ולחית הארץ ולעוף השמים נתן כל ירק עשב, לא פרי העץ ולא הזרעים. ואין מאכלם יחד כלם בשוה, אך הבשר לא הורשו בו עד בני נח כדעת רבותינו. והוא פשוטו של מקרא.

והיה זה, מפני שבעלי נפש התנועה יש להם קצת מעלה בנפשם, נדמו בה לבעלי הנפש המשכלת, ויש להם בחירה בטובתם ומנוחתם, ויבחרו מן הארץ והמיתה. והכתוב אומר מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ (קהלת ג כא).

וכאשר חטאו, והשחית כל בשר את דרכו על הארץ, ונגזר שימותו במבול, ובעבור נח הציל מהם לקיום המין, נתן להם רשות לשחוט ולאכול, כי קיומם צעבורו.

ועם כל זה לא נתן להם הרשות בנפש ואסר להם אבר מן החי. והוסיף לנו במצות לאסור כל דם, מפני שהוא מעמד לנפש, כדכתיב (ויקרא יז יד) כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא ואמר לבני ישראל דם כל בשר לא תאכלו כי נפש כל בשר דמו הוא, כי החיר הגוף בחי שאינו מדבר אחר המיתה, לא הנפש עצמה. וזה טעם השמיטה, ומה שאמרו נער בעלי חיים דאורייתא. וזו ברכתנו שמצדך "אשר קדשנו במצותיו וזונו על השמיטה". ועוד אדבר בענין המצוה בדם בהגיעי שם (ויקרא יז יא-יד), אם גומר השם עלי.

להניח כרים וכסתות, אך קשה למאי דאמרינן בסמוך דהא דהתירו להניח כרים וכסתות אע"ג דאסור לבטל כלי מהיכנו משום דנער ב"ח דאורייתא, ופי' רש"י שנאמר עוזב כו' ואיכא מ"ד טעמא דקרא משום נער ב"ח, א"כ כיון דהוי פלוגתא דתנאי מאי מקשי לרב מהאי ברייתא דילמא הך ברייתא ס"ל כו' יוסי הגלילי שם דהוי דרבנן ולפיכך אסור משום ביטול כלי מהיכנו.

גמ'. **והא קא מבטל בלי מדיבנו.** כתב הרשב"א דלא דמי לכופין את הסל לפני האפרוחין דשרי במתניחין ואוקימנא בפרק מרה (מ"ג א') אפילו כמאן דאמר אסור לבטל כלי מהיכנו, והיינו טעמא דהתם לא קיימי אפרוחין אלא לפי שעה ויכול הוא להפריחן אבל הכא דלמא לא תעלה, ודלמא מבטל כלי מהיכנו קאמר.

גמ'. **צער בע"ח דאורייתא ואתי דאורייתא** ודחי דרבנן. הקשה השפ"א, לפ"ז אמאי לא התיר אלא ע"י כרים וכסתות ולא להעלותה בידים כיון דנער"ח דאורייתא ואיסור טלטול הבהמה בידים לא הוי אלא מדרבנן.

וכתב דה"י נראה דבאמת גם זה מותר אלא דלכתחילה טפי עדיף להחיר להניח כרים וכסתות, אולם המג"א (סי' ש"ה ס"ק י"א) הוכיח מלשון הרמב"ם דאפי' אם תמות אסור בידים דאין לדמות גזירות חכמים זה לזה ע"ש, ואין ראיתו מוכרחת, [ובא"ר שם מחיר כשאי אפשר ע"י כרים], ועי' ברא"ש בשם הר"מ שהוכיח מכאן דמותר לומר לעכו"ם לחלוב בהמה בשבת מטעם נער בע"ח משמע דכל השבותין שוין בזה, מיהו אפשר דשבות ע"י עכו"ם קיל טפי כמ"ש הפוס'.
גמ'. **שם.** עיין שו"ת חתם סופר (חלק ז סימן יח) ו"ל: והנריך לי עיון ברש"י בשבת קכ"ח ע"כ ד"ה נער בעלי חיים דאורייתא, שכתב שנאמר עוזב תעזוב עמו, ואיכא מאן דדרש טעמא דקרא משום נער בעלי חיים באלו מציאות, ולא מנאחי כן בבבא מציאה, אלא משמע שם דמעלמא ידעינן הא, וי"ע. ע"כ.

גמ'. **שם.** בשו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר (חלק ב סימן קעב) מביא קושיא בשם הגאון ר' ליב איגר ז"ל, דבפסחים (דף קי"ג ע"ב) אמר רב שמואל בר רב יחנן אמר רב מותר לשנאמו שנאמר כי תראה חמור שונאך וכו', ומשמע לפי סוגיא דהתם סבר רב דברייתא שונא שאמרו שונא ישראל וכו' קאי אשונא דאורייתא, וכאן גבי בהמה שנפלה לאמת המים סבר רב נער בעלי חיים דאורייתא, א"כ לרב קושיא הגמרא בב"מ דף ל"ב

אשיבנו, הלא בצטן עושני עשהו ויכונו ברחם אחד. חכמים הראשונים היו נוחים לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלים (קידושין כ א), ומקדימים מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמם (ברכות מ א), שהרי הוא אומר (תהלים קכג ב) הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עיינינו אל ה' אלהינו. והחסידי הקדושים ונתן לעבדו מכל תבשיל ותבשיל קודם שאכל הוא, ובזכות זה הקדים אליהו לדבר עמו.

התורה אמרה (ויקרא יט יח) וההבת לרעך כמוך, וכל שיש בו מידת האחריות מאד רחוק מזה. האשרי אין רוח הבריות נוחה הימנו. ואין חינו נטוי בעיני העולם. ואפילו במקום תוכחה החזרנו שלא להוכיח באחריות, כדכתיב (ויקרא יט יח) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא, פירוש - אל תוכיחה בחזקה ובאחריות לביישו ותקבל עליו חטא. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת מהר"ם מרוטנברג (חלק ד דפוס פראג סימן מט) ח"ל: מותר לומר לגוי לחלוב בשבת וראי' מפ' מי שהחשיך גבי בהמה של ר"ג שהיתה טעונה ולא פרקה עד מוצאי שבת ומתה ופרצי' יינת כרים תחתיהם ויפלו הנודים עליהם ומשני קא מבטל כלי מהיכנו ופרצי' והא איכא זעיר בעלי חיים ויהא מותר לבטל כלי מהיכנו דאינו אלא [איסורא] דרבנן הרי משמע בהדי' דאי קסבר זעיר בע"ח דא' הוי מותר ואע"ג דשבות שיש בו מעשה הוא כ"ש האי דשבות שאין בו מעשה כגון אמירה לגוי הלך מותר דהא אנן קיי"ל זעיר בעלי חיים דאורייתא מדפרצי' הכא הא איכא זעיר בעלי חיים ומשמע דתלמודא ס"ל הכי.

ועוד מדאמר רבא פ' אלו מציאות מדברי שניהם נלמוד דבע"ח דאורייתא, וחלב מצער הבהמה כדאמר (שבת קל"ה ע"א) בן שמנה אמו שוחה עליו ומניקתו מפני סכנת החלב ועוד ג"ל מדאמר בערבי פסקים (ק"צ ע"א) יותר משהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק וכן משמע נמי בחשו' הגאונים. ועיין בשו"ע או"ח (סי' ש"ה ס"כ).

גמ'. שם. להלכה דעת רוב הפוסקים דזעיר בעלי חיים דאורייתא (עיין שו"ת מע' ז' כלל א' עיי"ש) וכן נפסק ברמ"א בחו"מ סי' רע"ב סעי' ט' דזעיר בעלי חיים דאורייתא, ובסמ"ע שם, וכן צביאור הגר"א סק"א, עיי"ש, ועיין גם בפרמ"ג בפתיחה לה' שחיטה בסופה, עיי"ש.

ומיעם את כל עשב זורע זרע ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זורע זרע לכם יהיה לאכלה - שיאכלו זרועי העשב כגרגרי החטה והשעורה והקטניות וחולתם, ויאכלו כל פרי העץ. אבל העץ עצמו אינו להם לאכלה, וגם לא העשב, עד שנתקלל אדם וגאמר לו ואכלת את עשב השדה (להלן ג יח). ע"כ.

גמ'. שם. עיין ספר החינוך (מנחה תנא) במנחת השחיטה, ח"ל: כבר כתבתי בסוף סדר זו באיסור דם בסיומן קמ"ח ובראש אחרי מות עשה דכסוי הדם בסיומן קפ"ה [מנחה קפ"ז] בענין הרחקה שהרחיקה ממנו החורה דם כל בשר מה שידעתי. ואומר גם כן על דהפסע כי מנחת השחיטה היא מאותו הטעם, לפי שידוע כי מן הנאמר יצא דם הגוף יותר מבשר מקומות הגוף, ולכן נצטוונו לשחטו משם טרם שנאכלהו, כי משם יצא כל דמו ולא נאכל הנפש עם הבשר. ועוד נאמר בטעם השחיטה מן הנאמר ובסנין בדוק, כדי שלא נזער בעלי החיים יותר מדאי, כי החורה המירן לאדם למעלתו לזיון מהם ולכל צרכיו, לא לצערן חינם, וכבר דברו חכמים הרבה באיסור זעיר בעלי חיים בצבא מצינא, ובשבת [קכ"ח ע"א] אם הוא אסור דאורייתא, והעלו לפי הדומה שאסור מדאורייתא. ע"כ.

גמ'. שם. עיין ספר אורחות נדיקים (שער האחריות) ח"ל: גם מן הבהמה ירחיק אחריות, כדכתיב (משלי יב י) יודע נדיק נפש בהמתו, שלא להטריחה יותר מדאי ושלא ירעיצ אותה. וכן כתיב (שמות כג ה) כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו ותדלת מעזור לו עזוב תעזוב עמו, ואמרו רבותינו זעיר בעלי חיים דאורייתא. ואם אתה איש ירא ואימתך מוטלת על הבריות, ומה שחננה עליהם יראים להשיב פניך, היזהר בך מאד שלא להכביד עליהם המשא, ואפילו להחס נפחת המים, או לזאת בשליחות אל רחוב העיר לקנות רק ככר לחם. ועל זה נאמר בחורה (ויקרא כה מו) ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך, ובזה החזרנו, שלא יעבוד אדם בחבירו עבודה קשה, ולא יצוה עליו אלא דבר שעושה ברצונו ומדעתו.

עוד כותב שם: ועבד כנעני מותר לעבוד בו בפרך. אף על פי כן מידת חסידות היא להיות רחמן, ולא יכביד עול עליו, ולא יצוהו, לא ביד ולא בדברים - לעבודה מסרו הכתוב ולא לבושה (גדה מז א). וידבר עמו בנחת אף בשעת מריבה, וישמע בטענותיו. וכן אמר איוב (איוב לא יג - טו) אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי, ומה לעשה כי יקום אל וכי יפקד מה

והנה כבר הארכתי כמה פעמים ע"ד השאלה אי מותר לגרום נזק לבע"ח לצורך נסיונות לשם חקירה בחכמת הרפואה.

ואשנה הדברים כאן בקיצור, הנה בשו"ת תרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן ק"ה) כתב ח"ל: אם למרוט נוצות לאוחות חיים אי דומה לגזת כבשים או אי הו"ו נזק בעלי חיים, גם לחתוך לשון העוף כדי שידבר ואזנים חונק מכלב כדי ליפוחו נראין הדברים דאין איסור משום נזק בעלי חיים אם הוא עושה לצורכיו ולתשמישיו דלא נבראו כל הבריות רק לשמש את האדם כדאיתא בפרק בתרא דקדושין, ותדע דבפ"ב דב"מ חשיב פריקה נזק בעלי חיים, וא"כ איך הותר לתת משא כבד על בהמתו להוליכו ממקום למקום הא איכא נזק בעלי חיים, וכ"ת אין ה"ל, הא אמרינן התם דרבנן דריה"ג סברו דאפילו תחת משאו שאין יכול לעמוד בו חייב לפרוק וכי ברשיעי עסקינן, ואמרינן נמי פ' שמונה שרצים דאמר ר' יוסי הרוצה שיסתרס תרגולתו יטול לכרבלתו, והשתא חיפוק ליה דאסור משום נזק בעלי חיים, ואמרינן נמי פ' אין דורשין אמרו ליה לבן זומא מהו לסרוסי כלבא, משמע הלשון דלכתחילה קבעו, והשתא תוכל לומר דמשום נזק בעלי חיים מותר, ואל תשיבני מהא דאמרינן פ"ק דחולין מהא דר' פינחס בן יאיר עקירנא להו איכא נזק בעלי חיים, דהתם לא קעבד לתשמישו וליפוחו אלא כדי שלא יזיקו והיה הזיקא לא שכיחא כ"כ דמסתמא רבינו הקדוש לא הוה מגדל מזיק בחוך ביתו כדחניא שיליה פ"ק דב"ק מנין שלא יגדל אדם כלב כו' ח"ל לא חשים דמים בביתך, אלא דרבי פינחס בן יאיר מתוך רוב חסידותו הוה קפיד, ומתוך הלין ראיות הוה נראה קצת דליכא איסור בכה"ג. אלא שהעולם מזהרים ונמנעים, ואפשר הטעם לפי שאינו רוצה העולם [לנהוג] מדות אחריות נגד הבריות שיראים דילמא יקבלו עונש על ככה כדאשכחן פ' הפועלים גבי רבנו הקדוש דההוא עגלא דחלא לרישה בכנפה דרבי אמר זיל לך נוצרת ואע"ג דהיתר גמור הוא לשחוט העגל לאחילתו אפ"ה נענש וקיבל יסורין על ככה, אח"כ הגידו לי שנמצא כן בפסקי ר"י בפ"ק ועוד דליכא איסור נזק בעלי חיים אלא"כ דאין לו ריות, והיינו דלעיל, עכ"ל התה"ד.

ובן פסק הרמ"א בזה"ע (סי' ה' סעי' י"ד) ח"ל: כל דבר הנריק לרפואה או לשאר דברים לית ביה משום איסור נזק בעלי חיים ולכן מותר למרוט נוצות מאוחות

חיות וליכא למיחש משום נזק בעלי חיים ומ"מ העולם נמנעים דהוה אחריות, עכ"ל.

חזינן מזה דאע"פ שהרמ"א ז"ל פסק בחו"מ הנ"ל דנזק בעלי חיים דאורייתא, מ"מ פסק כאן בזה"ע שכל דבר הנריק לרפואה או לשאר דברים לתשמישן של בני אדם ליכא בכה"ג משום איסור נזק בעלי חיים.

גם הגר"א ז"ל בסק"מ מסכים לפסקו של הרמ"א בזה, ומוסיף לזה ראיות נוספות על ראיותיו של ההת"ד, עיי"ש.

ועיין בשו"ת שבות יעקב (ח"ג חיו"ד סי' ע"א) שנשאל מרופא מומחה אם מותר לעשות רפואה ע"י המחת בהמה טמאה כגון כלב או חתול ולבחון את הרפואה ע"י שמסקה כן לחתול או לכלב לראות אם ימותו מזה.

והשבות יעקב בדברי תשובתו על יסוד דברי האו"ה והתה"ד ועל יסוד דברים שנאמרו בזה בשו"ת משאת בנימין ושו"ת עבודת הגרשוני ושו"ת בית יעקב שמציין אליהם, והוספת דברים וראיות מדידיה, העלה דכל שיש בו שום צורך או לרפואת הגוף או משום הנחת ממון אין בו משום איסור כל תשחית או נזק בעלי חיים ואפילו משום משנת חסידים אין כאן, ואפילו ספק רפואה מותר, ומותר לעשות כן אפילו לכתחילה, ואע"ג שסיים הרמ"א במריטת נוצות שהעולם נמנעים משום אחריות, היינו דוקא במריטת נזק שעושה מעשה בידים והעוף מרגיש מאד הנזק בשעת כל מריטה ומריטה, ומשא"כ בכגון נידונו, שאינה מרגשת כלל נזק בשעת אכילה ושתייה זאת רק שאח"כ גורמת חולי ומכאוב והוא לרפואת אדם, ולכן פשוט דאין כאן חשש איסור אפילו ממידת חסידות, עיי"ש.

גב' ש. עיין בהגהות הח"ס (ב"מ לב ע"ב) שכותב ח"ל: בגמרא נזק בעלי חיים דאורייתא, נראה מדכתיב ורחמיו על כל מעשיו, מיהו היינו מה שאינו לצורך האדם או לכבודו וממונו דהרי כתיב ורדו דגת מים, והרי טוענים על הבהמות ורדים במקל. וכ"כ הח"ס בחידושו לקמן ד' קנ"ד ע"ב עיי"ש.

וע"ע בדעת קדושים (יו"ד סי' כ"ד סעי' י"ב) שכותב בחוך דבריו בזה"ל: וכל שיש בו צורך אדם אין בו חשש נזק"ח לכו"ע וכו' וימין שמוותר להשתמש בזה כלל צרי האדם אין בזה חילוקים עוד לאסור ספקות

ובהלכה יו"ד כתב ולא אילנות בלבד אלא כל המצר כלים וקורע בגדים והורס בנין וסותר מעין ומאכז מאכלות דרך השחמה עובר על כל תשחית ואינו לוקה אלא מכות מרדות מדבריהם. הרי ששאר השחמות שאין קציצת עץ מאכל הוא רק מדבריהם באיסור כל תשחית. ע"כ עיי"ש שהאריך בזה.

ודעתו שם, דאין בנדון השאלה משום צע"ת, ומשום כל תשחית ודאי ליכא דהרי נהנה בעור וגם אינו עושה דרך השחמה.

ואח"כ כותב: והנה עד כה דברנו מלד הדין. **ואמנם מואד אני תמוה ע"י גוף הדבר** ולא מנינו איש יד רק בנמרוד ובעשו ואין זה דרכי בני אברהם יצחק ויעקב, ופוק חזי לומר תבלה ותחדש כתב מהרי"ו בפסקיו הביאו רמ"א בא"ח סוף סימן רכ"ג שאין לומר כן על הנעשה מעורות בהמה משום ורחמיו על כל מעשיו, ואף שרמ"א כתב עליו שהוא טעם חלוש היינו מלד שאינו חיוב שבצבילו ימיתו בהמה וכמה עורות יש שכבר מוכן וכמה מחים מאליהם ויכולים להשתמש בעורותיהם ועם כל זה סיים רמ"א שרבים מקפידים על זה, ואיך ימית איש ישראלי בידים בעלי חיים בלי שום צורך רק לגמור חמדת זמנו להחמסק בצידה ואי משום שדובים וחאצים ושאר חיות הטורפים מועדים להזיק והרי אמרו שהזאב והארי כו' כל הקודם להרגן זכה, גם זה טעות הוא מחרי טעמי, חדא שאין הלכה כר"א בזאב וארי ודוב ונמר וברדלס, ואפילו בנחש נחלקו הרמב"ם והראש"ד בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ב'.

ועוד אפילו לר"א הרי אנו קיי"ל כריש לקיש דדוקא כשכבר הרגו וכמבואר ברמב"ם שם ועיין בר"מ שם, ואמנם אחי יש לבעל הדין למנוח מקום ולומר דהיינו כשיש להם בעלים ויש להם תרבות וכמבואר בסנהדרין דף ט"ו ע"ב דמסיים על דברי רשב"ל אלמא קסבר יש להם תרבות ויש להם בעלים וכן הוא לשון הרמב"ם שם ארי ודוב וברדלס שיש להן תרבות ויש להם בעלים כו' וא"כ אותן שלא נהגדלו בצבים אינם בני תרבות ודרכן להזיק והרי אפילו בשבת עכ"פ מותר לדרסן לפי תומו כמבואר בשבת דף קכ"א ע"ב ובשלחן ערוך סימן שי"ו סעיף יו"ד.

ואמנם גם זה אינו ענין לנדון דידן דהתם כשבאו לישב במקום בני אדם והם באו לידם בחול יהרגם ובשבת ידרסם לפי תומו, והרי כך אמרו שם במסכת שבת חנו רבנן מודמנו נחשים הרגן בידוע

בהטרכות וכו' וכל שיש אפשרות שיסובב עיי"ז שום מועלת אדם או שום הפקת רצון אדם גם אם רצונו בזה אינו ע"פ משקל הצרכות ומועלת רק רצון בלא טעם נכון ג"כ נפקע עיי"ז חשש קפידת צע"ת עיי"ש ובגידולי הקדש סק"ה, עיי"ש.

גמ'. שם. עיין שו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא יו"ד סימן י') ע"ד השאלה באיש אחד אשר זכהו השם בנחלה רחבה ויש לו כפרים ויערות אשר בהיערות תרמוש כל חיתו יער אם מותר לו לילך בעצמו לירות בקנה שריפה לצוד יד או אם אסור לישראל לעשות דבר זה אי משום צער בעלי חיים אי משום כל תשחית ואי משום שנהגו בו איסור צע"ת כמבואר בחוס' במסכת ע"ז דף י"א והיינו בפסקי חוס' ובאו"ה כלל נ"ט סימן ל"ו כתב בשם הרא"ש כל שיש בו משום רפואה אין בו משום רפואה אין בו משום דרכי אמורי וכתבו החוס' בע"ז אע"פ שצער בעלי חיים דאורייתא ואם יועיל לאחו דבר מותר כו'.

ובאמת בחוס' בע"ז דף י"א ע"א בד"ה עוקרין משמע היפך. ח"ל החוס' שם וא"ת אמאי לא פריך והא ליכא צע"ת בשלמא משום כל תשחית ליכא כיון דלכבודו של מלך עושין כן אין כאן השחמה והוי כמו חכריבין של מאה מנה אלא צע"ת היאך הותר וי"ל דשאינו כבוד המלך שהוא כבוד לכל ישראל ואמי כבוד דרבים ודאי צע"ת עכ"ל החוס'. וא"כ משמע מדבריהם לצע"ת חמיר מכל תשחית ואינו מותר אפילו לצורך רק משום כבוד רבים. ופוק חזי שהחוס' קורין אותו דחיה שכבוד הרבים דאי צע"ת וא"כ איך נימא שיהיה מותר לצורך דבר הרשות. אבל בפסקי חוס' שם כתבו צע"ת אינו אסור אלא כשמצנעה בלי ריוח עכ"ל.

ובאמת דברי החוס' גופייהו כאן במסכת ע"ז שמוכת מדבריהם שאיסור צע"ת חמור טפי מאיסור כל תשחית סותר לדברי החוס' במסכת ב"מ דף ל"ב ע"ב בד"ה מדברי שניהם כו' שכתבו וא"ת א"כ אמאי עוקרין על המלכים כו' וי"ל דמשום כבוד מלך ונשיא עדיף כמו כל תשחית דנדחה מפני כבודו כו' הרי שמדמים איסור צע"ת לכל תשחית. ובאמת דברי החוס' בב"מ הם נגד דברי הרמב"ם דהרי שם במסכת ב"מ קיימו החוס' בהאי מ"ד דסבר צע"ת דאורייתא והרי כל תשחית בדבר שאינו קציצת אילנות הוא רק מדרבנן. ח"ל הרמב"ם בפ"ו מהל' מלכים הלכה ח', אין קולצין אילני מאכל כו' וכל הקוצץ לוקה ולא במזור לבד אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחמה לוקה,

שנזדמנו לו להרגן כו', אבל לרדוף אחריהם ביערות מקום מעונתן כשאין רגילין לבוא לישוב אין כאן מלוא ואין כאן רק לרדוף אחר תאות לבו וענת הנדמה כטבילא. ומי שהוא איש הנריץ לזה ופרנסתו מנידה כו' בזה לא שייך אחריות והרי שוטטין בהמות וחיות ועופות וממיתים דגים לנורך האדם ומה לי טהורים שיאכל מבשרם ומה לי טמאים שיאכל ויפרנס עצמו מדמי עורמיהן וכל בעלי חיים ניתנו לאדם לכל צרכיו, אבל מי שאין זה לנורך פרנסתו ואין עיקר כוונתו כלל בשביל פרנסתו הוא אחריות.

ועד כאן דברתי מלד יושר ההנהגה שראוי לאדם להרהיק מזה ועכשיו אני אומר אפילו איסורא איכא שהרי כל העוסקים בזה צריכין להכנס ביערות ולהכניס עצמם בסכנות גדולות במקום גדודי חיות ורחמנא אמר ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ומי לנו גדול ואומן בקי בצידה יותר מעשו שהכתוב העיד עליו ויהי עשו איש יודע ציד וכו' ופוק חזי מה אמר הוא על עצמו הנה אנכי הולך למות וגו' ואין מקרא יוצא מידי פשוטו שהיינו שהוא מסתכן בכל יום בין גדודי חיות וכן פירשו הרמב"ן, ומעתה איך יכניס עצמו איש יהודי למקום גדודי חיות רעות ואף גם בזה מי שהוא עני ועושה זו למחייתו לזה התורה התירה כמו כל סוחרי ימים מעבר לים שכל מה שהוא לנורך מחייתו ופרנסתו אין ברירה והתורה אמרה ואילו הוא נושא את נפשו ואמר רז"ל מפני מה זה עלה בצבצ ונחלה באילן ומסר עצמו למיתה לא על שכרו כו', אבל מי שאין עיקר כוונתו למחייתו ומתאות לבו הוא הולך אל מקום גדודי חיות ומכניס עצמו בסכנה הרי זה עובר על ונשמרתם מאוד כו'. וז"ל הרמב"ם בפ' י"ב מהל' רוצח ושמיטת נפש הלכה וי"ו וכן איסור לאדם לעבור תחת קיר נטוי כו' וכן כל כיוצא באלו ושאר הסכנות איסור לעבור במקומן.

ומעתה אני אומר שיש בדבר זה איסור וגם סכנה, ועוד בו שלישיה שעכ"פ מזכירין עונותיו שאין זה פחות מקיר נטוי ואולי לזה כיונו חכמי המשנה במסכת ברכות פ"ד משנה ד' ר"י אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר הושע השם את עמך כו' בכל פרשת העבור כו' ואמרו שם בגמרא דף כ"ט ע"ב מאי פרשת העבור אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כו' איכא דאמרי כו' אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה כו' ע"ש.

ולדרבנן יובן דזה המהלך במקום סכנה הוא עובר על דברי תורה דכתיב ונשמרתם מאוד לנפשותיכם וגם מזכירין עונותיו וממילא הקב"ה מתמלא עליו עברה דאילו בשאר איסור שאדם עושה לא בשביל עבירה זו יתמלא הקב"ה עברה עליו אבל זה שגורם להזכיר כל עונותיו הקב"ה מלא עליו עברה. והנה בני שמוכרת לזה מחמת פרנסתו הורו לו חכמינו ז"ל תפלה שיחפץ על עצמו אבל מי שעושה כן בשאט נפש איך תקובל תפלתו, ולכן יש בדבר זה מדה מגונה דהיינו אחריות וגם איסורא וסכנתא וגם הזכרת עונותיו ולכן השומע לי ישכון בטח השקט ושאנן בביתו ולא יאבד זמנו בדברים כאלה. ולולא אהבתי להגביר המפורסם במדות טובות לא הייתי מזדקק להשיב על שאלה כו'. אבל להיותי יודע שהגביר וכל ביתו שפיר שמעיהו ולכן צריך אני לשמור בכל כמי את כל בני ביתו שלא יתנו מקום לשונאי הגביר שנאה מחמת קנאה שימצאו מקום להתלונן. ע"כ.

וי"ש לציין עוד, למ"ש האור זרוע ה' שבת סי' פ"ג אות י"ז, וז"ל: מיהו אומר אני שכל מי שגד חיות בכלבים כעין שהעכו"ם עושין שלא יראה בשמחת לויתן. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת מנחת יצחק (חלק ב' סימן כ) בגדון הימוס קודם שחיטה. וז"ל: תשובה דלהלן כתבתי, בקשר עם שאלת ההימוס החשמלי, שאיזה משטינים ושונאי הדת הציגו בבית המחוקקים דמדינתנו, שיוציאו חוק, שלא לשחוט בהמות גסות ודקות בלי הימוס קודם שחיטה, כדי להקל צער בעלי חיים לפי שיטתם, והנעמי הדברים דלהלן לפני אסיפת רבנים במדינתנו, לברר גודל האיסור בזה.

ובריש דבריו הוא כותב: הנה כבר אסרו כל גדולי ישראל ההימוס לפני השחיטה, וענו ואמרו שאם נעשה ההימוס לפני השחיטה, אז הבשר הוא איסור כנבילה וטריפה, ואיסור זה נתפשט בכל ישראל, ובאותן המדינות שיצאה גזירת השחיטה בלי הימוס לפני השחיטה, נכרת אוכל מפי אחינו בני ישראל, וקהלות הקדושות עמדו בפרץ במסירות נפשם למנוע מאכילת בשר, והנה בשנת תרמ"ץ יצאה הגזירה גם במדינת אונגארן לאסור שחיטת בהמות בלי הימוס מקודם, וכל קהלות הקדושות שבמדינה הנ"ל עמדו בפרץ שלא להתגאל בבשר הנשחט באופן הזה, וכמ"ש בס' מקדשי השם (בהגהות דבר נבי מהרצ הגאון מוה"ר נבי הירש מיזלים מוויזען שליט"א, סי' כ"ב), ואמרתי להציע ג"כ,

וביש"ש (פ' הגזל בחרה סי' ל"ז) וכו' עכמ"ד, והנה הגם בעיקר נידונו יש לדון עוד הרבה כמבואר בפוסקים הביאים בדרכ"מ (סי' כ"ח ס"ק קל"ג), מ"מ מה דשייך לנדר"ד, ש"מ תרתי, א' דשקר בפי האומרים דהשמיטה הוא קשה משאר מיתות לבהמה, והרי לנו מהר"ר טעביל רופא מומחה שהוא השואל דשם, והגאון המשיב, דפשיטא להו, דהשמיטה היא מיתה יפה שכולן, והב' דבאמת מה דשייך לענין נעב"מ אין איסור בשעת מיתה כנ"ל, (ועי' בהגהות דבר נבי שם, שהביא מס' מורה נבוכים פכ"ו ומ"א משלישי דשמיטה הוא הקלה שבמיתות הבהמה).

ב"ב הרי מבואר בש"ע שם והוא מתה"ד, דמ"מ העולם נזהרין ונמנעים אף באותם דהוי לזרוך אדם, מטעם דהוי אחריות, ובתה"ד שם הביא מב"מ (פ' הפועלים) גבי רבנו הקדוש ביהוה עגלא דחלא לרישא בכנפי' דרבי, אמר זיל לכך נוצרת, ואע"ג דהיתר גמור הוא לשחוט העגל לאחילתו, אפי"ה נענש וקיבל יסורין על ככה עיי"ש, וא"כ אמאי לא אשחטת א' לומר דנכון לעשות כן ליישן הבהמה כדי להקל צערה בכל מאי דאפשר, וצויתר לפי מש"כ בחינוך (מנחה חג"א), בטעם השמיטה מן הצואר ובסמין בדוק, כדי שלא נצער צעה"ח יותר מדאי, כי החמורה החמיר לאדם למעלתו לצון מהם ולכל צרכיו ולא לצערם חנם, וכבר דברו חכמים הרבה באיסור נעב"מ, והעלו לפי הדומה שאיסור דא' הוא עכ"ד. וא"כ אמאי לא חשו ג"כ ליישן הבהמה להקל צערה בכל מה דאפשר. וע"כ דיש איסור בדבר. ע"כ. עיי"ש עוד.

גמ'. שם. עיין שו"ת שצט הלוי (חלק ב סימן ז) שנשאל ע"ד "הנשירה" שעושים היום בעופות הזקנים, דהיינו שאין נותנים להם לאכול עשרה ימים רק מים לשמיה והם נעשים חלשים מאד והרבה מחים מזה, והרבה מחזיקים מעמד כי חיים מהשומן שלהם, ועי"ז נופל נוזה שלהם ומגדל אח"כ נוזה חדשה, אח"כ מטפלים בהם עד שמתחילים שוב להטיל ביצים, והריווח של העושים כן הוא שאין צריכים להמתין ה' חדשים באפרוחים קטנים עד שמתחילים להטיל, כי מוטב להם טפול הזה בזקנים שמרויחים זמן וכסף, והשאלה אם אין צוה איסור נעב"מ להרעיד צעה"ח עשרה ימים למען בנעם כסף.

וכתב שם, כי יש שלשה עיקרים בנעב"מ, צער קטן, צער גדול, ואחרית לב, ומנא אמינא לה, דהנה צוה דב"מ ל"ב ע"ב בפלוגתא נעב"מ אי דאורייתא או

את מה שנראה לענ"ד בטעמי האיסור, אבל כמובן שאף אם יעלה לאחד, לדחות טעמים שלי, מ"מ האיסור בחוקפו עומד, שבשביל אם לא כוונתי לטעמים האמתיים לא ישמנה הדין ח"ו.

הגה לדעמי יש רא' מוכרחת לאיסור, דהא איכא מ"ד דנער בעלי חיים דאורייתא, כדאיתא בב"מ (ל"ב ע"ב) דדריש טעמא דקרא דעוזב עמוזב עמו משום נעב"מ, ועי' שבת (קכ"ח ע"ב), וכ"פ בש"ע חו"מ (סי' ער"ב סעי' ט' בהג"ה) עיי"ש, ובדאי דבר זה שהמניאו דורות האחרונים, שאפשר ליישן הבהמה שלא תרגיש צער השמיטה, לא הי' נעלם מן הראשונים, כדאי בב"מ (פ"ג) אשקוהו סמא דשינתא וחתכו מבטנו חלב, וא"כ קשה אמאי לא אשחטת א' מן הראשונים והאחרונים להשמיט לנו, שנכון לעשות כן כדי למנוע נעב"מ מה דאפשר, וכגוונא דאי' בסנהדרין (מ"ג), דהיוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שחטרף דעתו וכו', ופי' רש"י שלא ידאג ויחממהמה בהריגתו, (נ"א ויחמקמק בש"ר), וברמב"ם (פי"ג מה' סנהדרין ה"ג) איתא כדי שחטרף דעתו וישחכר עיי"ש, ומשמע דהוא להקטין צערו בכל היכא דאפשר, (אמנם היעב"ץ שם בהגהות פירש בדברי רש"י כלומר ישמחה בחבלי מיתה שמתקשה נפשו לנאת ויארץ עינויו ונערו עיי"ש, ור"ל דאדרבה צוה יגדל צערו כדי שיחכפר).

ואף דבאמת ל"ש איסור דנעב"מ היכא דהוי לזרוך אדם, דלא נצראו כל הבריות רק לשמש את האדם כדאי' בסוף מס' קידושין וכמ"ש בתה"ד (בפ"כ סי' ק"ה) ובש"ע א"ע (סוס"י ה'), וכן לפי המבואר בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' י"ג), לענין השאלה אי שרי לישראל ליתן הבהמה לנכרי לנחרה שלא תתקלקל עורה או איסור משום נעב"מ דא', וכתב ח"ל, ולענ"ד דנעב"מ לא שייך אלא בנע"מ בחיים חיותו, כגון רובץ תחת משאו או לחסוס בדישו, או לעקר צעה"מ, וכי"ז, אבל מי שנותר את הבהמה במקום שיכול לשוחטה, אין צוה משום נעב"מ, וכי הבהמה אחינו הוא לברור לה מיתה יפה, ורא' לדבר מהא דאיתא (בפ"ק דחולין) גבי כודנייתא דר' וכו', ועוד רא' (בר"פ השוחט), אמר רב כהנא מניין לשמיטה מן הצואר שנאמר ושחט ממקום ששח וכו', ואימא מאזנו בעינן דם הנפש וליכא, ואימא דקרט ואיל עד דם הנפש וכו', ואי אמרת שמשום נעב"מ אנו מנזוין לברור לבהמה מיתה יפה, פשיטא שיש לנו לומר שהשמיטה היא מן הצואר, כדי שלא יהי' נעב"מ והיא מיתה יפה וכו', וכן משמע בחוס' (פ' הנשרפין) וכו',

ובזה נחמ"ש מ"ש רש"י דהוא משום קוטר משום דאל"כ לא שייך החירוף וכמ"ש.

עוד יש לי לומר דלא שייך עשו חיזוק לדבריהם דדוקא ביו"ט שייך זאת משום דקיל וכדאמרו ריש ב"ה דיו"ט קיל וגזרו רבנן משא"כ שבת דחמיר לא עשו כשל תורה. ע"כ.

גמ'. משום דמקפידא נפשה. עיין חת"ס דמהרמב"ם נראה דגרס דמפקיא נפשה, פי' מפקא עצמה מידו של החופסו וחולש כנפים, וכחז החת"ס דאין כוונתו משום חלישת נפשה דהא הוה אין מתכוין כמ"ש מג"א סי' ש"ח ס"ק ס"ט אלא הטעם משום טלטול הכנפים ומשום טלטול דתרגולת ס"ל כיון דאמת הוא שמגבהת עצמה מן הארץ א"כ הי נושא עצמה ולא שייך משרבטה נפשה ובר"ה פטור כה"ג וממילא ליכא למיגזר אטלטול, וממ"נ אי לא תגביה עצמה מן הארץ הרי היא כעגלים וסייחין שהחירו משום נער בעלי חיים כמ"ש הר"ן ואי מגבהת עצמה א"כ לא משרבטא ולית בזה חיוב חטאת בר"ה ולא גזרו טלטול בחצר אך משום טלטול הכנפים שנושרין דמפקיא נפשה מן יד החופס.

גמ'. והאשה מדדה את בנה ברה"ר וכו'. בשו"ת בנין ציון (סימן כ) נשאל אם מותר לישא קטן שיכול לילך על רגליו בשבת בזמן הזה שאין לנו רשות הרבים רק כרמלית. עיי"ש בסוגיא.

ועיין שו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד סימן 5) דבין חולה ברגליו דאינו יכול להלך בעצמו וע"י סיוע קב"ים יכול לילך, אם יש לדון אותו בקטן שנוטל אחת ומניח אחת שמוותרת אמו לדדותו לרש"י ודעימיה הסוברים דקטן מה נחשב נושא את עצמו דאפילו אי נמי מגביהה לו פטורה.

והשיב: לע"ד לכאורה הוא דוקא בקטן שזהו הליכתו שהרי הוא הליכת כל אדם אבל מצד יראתו ואולי גם מצד קטנות אבריו וחולשת גופו אינו יכול לעמוד על רגליו האחת עד שיניח רגל המוגבהת ולהגביה רגלו המונחת שמחמת זה הולכין וצריך לאמו שתאחזנו ולא יירא ליפול שלכן מגביה ומניח מגביה ומניח והולך ככל חינוקות, ושייך להחשיבו כמהלך ולא ככפות, שלכן סביר שהוא כגדול כבר שנושא א"ע, אבל אדם גדול שהלכו הוא רק בסיוע קב"ים הרי אף אם עי"ז יגביה האחת ויניח האחת הרי אין זה כדרך הלכו שהיה צריך להיות לאדם מה ובה זה מכה כדו שאין לו כח להקל

לא פסקו הגאונים והרי"ף שם כרצא דלעב"ם דאורייתא, וכדמוכח שבת קכ"ח ע"ב, וכחז בנמו"י שם דוקא נער גדול אבל נער מועט לא כמוכח ב"ה ל"ז ע"א גבי או"ב שנפל לבור, ומ"מ אף נער גדול צב"ם דאורייתא הותר לתשמישן של בני אדם כ"ש לכבודן יע"ש"ה.

ואם ההיתר לתשמישי בני אדם הוא דוקא לתשמיש המוכרח או גם לריוח ממון, הנה בתשובת בנין ציון ח"א סי' ק"ח ראיתי שכתב צפ' דמ"כ רמ"א אה"ע סימן ה' שכל דבר שצריך לרפואה או לשאר דברים לית לי' משום נעב"ם, היינו שיש צורך רפואה אפילו חולה שאב"ס וכו' צד דבר מוכרח אבל לא ריוח ממון יע"ש, וכן מנאמי בס' אורח הפוסקים הגדפס באה"ע שם בשם ס' אמרי שפר סי' ל"ד דאין כונת רמ"א להחיר בשביל ריוח ממון. עיי"ש עוד, ומסיק לאיסור.

גמ'. ואחי דאורייתא ודחי דרבנן. עיין שו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן קיט) שהקשה, הרי הר"ן פ' ד' דר"ה גבי אין מעבירין על החמור דאמרו יו"ט עשה ול"ת הוא ואין עשה דשופר דוחה ל"ת ועשה והקשה הר"ן דהא חמור אינו רק דרבנן וכחז דרבנן עשו חיזוק לדבריהם כעין של תורה ואין עשה של תורה דוחה ואם כן מכ"ש בשבת דיש ג"כ עשה ול"ת ומה גם שהל"ת בעצמותו חמור דהוא כרת, אם כן מהראוי שנער בעלי חיים לא ידחה עשה ולא תעשה דדבריהם דחכמים עשו חיזוק לדבריהם.

דן אמת דמהר"ם מלובלין בשבת דף קל"ג ע"ב בחוס' ד"ה האי עשה וכו' כתב דשבת ליכא עשה רק ל"ת, אבל מלבד דדבריו תמוהים אף גם דהל"ת בעצמותו חמיר דהוא כרת ועי' רמב"ם פ"כ משבת וא"כ איך ידחה העשה נער בעלי חיים את ל"ת דשבת אף שהוא מדרבנן.

ובותב שם: ולכאורה רציתי לומר כיון דמבטל כלי מהיכנו הוה כסותר בנין וכמ"ש רש"י כאן אף דבדף מ"ג כתב משום בונה ועיין חוס' שם כאן פירש משום סותר ולפ"ז אם נימא דסותר ע"מ לבנות הוא דמחייב ועי' חוס' שבת דף ל"א וא"כ כאן אינו ע"מ לבנות וא"כ כל שהוא רק סותר גרידא דאינו עושה ע"מ לבנות א"כ ל"ש דעשו כשל תורה ושוב אינו רק ל"ת דדבריהם לגמרי ואינו רק איסור דרבנן גרידא ושפיר דוחה נער בע"ח דאורייתא.

נשמע לרבנן דחולה מכביד עצמו אף שהולך מעט מעט דכה"ג בקטן נושא את עצמו אף לרבנן לפ"מ שבארתיו לרש"י ותוס', וא"כ יש מקום לאסור באינו יכול לילך מחמת חוליו אלא מעט מעט אף שהולך הלך זה גם בעצמו.

ובעובדא דהשדי חמד באיש שאינו יכול לפסוע אף פסיעה אחת מחמת חוליו אלא כשנשען על אחרים, יש לכאורה לאסור לישא אותו בכסא לא רק מפני שאינו יכול לילך אלא גם מזה החולי, אך חולי לא היה שם חולה בגופו אלא בהרגלים שמזד חולי זה לא היה שייך שיכביד, אבל עכ"פ הא נשאר האיסור מזד שאינו יכול לילך בעצמו וכדאביא בתר"ה שבספר מנחת יצחק הקשה עליו, וסברת בתר"ה דחוק כדלעיל.

ואף שיש מקום לומר דאינו חלי כלל בהליכה אף לקולא, דאם מזד החולי ליכא הכבדה אינו כלום אף שאינו יכול לילך מחמת מחלה קטנה באבריו או מחמת שהוא קטע שכבר נחרפא והוא בריא בכל גופו, לטעם שההיתר הוא משום שמיקל עצמו ול"ד לכפות שאו ליכא קושיא על השדי חמד אבל לדינא קשה לסמוך על זה.

אבל לע"ד יש טעם גדול להחירו שיבז על כסא עם אופנים שיכול לגלגלה בעצמו דהוא כמנעל שלו ועדיף ממנעל, וכו'. עיי"ש עוד.

ובישו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ז סימן לג) כותב: ובדבר להולך העגלות של חינוקות בשבת ברה"ר ואף בכרמלית, פשוט שאסור דחינוק שאינו יכול לילך הא אינו נושא את עצמו כדאיחא בשבת דף קכ"ח לר' יהודה שהוא מפרש דברי רבנן שאימתי הוא לפרש כדאיחא שם ברא"ש ואם היה נושא את עצמו אף בגורר לא היה אוסר לדדות כדאיחא ברש"י בהיתר לדדות את בנה כשנוטל אחת ומניח אחת, וכן איחא בתוס' שם דף ז"ד, ואף לתוס' דף ק"ל שאף בחינוק שאינו יכול לילך נושא א"ע כשהוא בריא וליכא איסור דאורייתא דמזד העגלה נמי אינו חייב משום שטפלה להחינוק כדאיחא שם בדף ז"ג, מ"מ מדרבנן הא אסור להוציא אף גדול. ובפרט שלרוב הפוסקים אינו נושא א"ע כשאינו יכול לילך ואסור מדאורייתא, עיין בפמ"ג בא"א סימן ש"ח ס"ק ע"א, ולכן אסור אף בכרמלית וצריך למחות אם יש ספק שישמעו ומאחר שנחשבו לשומרות שבת ודאי צריך לומר להן ולפרסם הדבר. ע"כ.

עצמו, שלכן אפשר שאין לו דין נושא את עצמו. וגם ע"כ הסיוע ע"י הקב"ים לא הכל שוין דאם הוא יכול בכה עצמו של הרגלים להגביה ולהניח יש לו הדמיון אי לאו החלוק שכתבתי, אבל יש שאין ברגליו כח להגביהם אלא ע"י שמגביה גופו ניתק הרגל ממקומו למקום שהעמיד הקב"ים שזה אין לו שום דמיון גם בלא החלוק שכתבתי.

אבל חלי זה בהטעמים שפטור בנושא את החי שבארתיו בספרי אגרות משה יו"ד ח"א סימן ז', דאם הוא מחמת שליכת חשיבות מלאכה על הוצאה אלא כשלא היה אפשר לבא לכאן ממקום שהיה בלא מעשה האדם הנושא והביאו לכאן, ואדם מיון שיכול לבא בעצמו אין לזה חשיבות מלאכה אף שאדם נשאו, ואין פירוש נושא את עצמו כשעה שנשאו האדם שזה אינו טעם לפטור, אלא על ע"כ העתקה ממקום למקום הוא נושא את עצמו, שייך זה גם על חולה זה שאינו יכול לילך בעצמו מיון שעכ"פ ע"י קב"ים יכול לבא בקושי ואף בזמן גדול לומר שאין לזה חשיבות מלאכה, ואם הוא מחמת שמיקל את עצמו ואין לו הכבדות ממשה שיש לו בע"כ לפי המשקל והנפח שלו, שלא היה זה כעין זה במשה שבמשכן, דכן בארתיו שם שצריך לומר לרש"י דלעיל ותוס' ז"ד ד"ה אבל, סובר רש"י דקטן שנוטל אחת ומניח אחת הוא גם מיקל עצמו, שחולה ברגליו שאינו יכול לילך אלא כהא דנוטל אחת ומניח אחת אפשר אינו מיקל דאדרבה מכביד עצמו, ויש להחמיר מיון שהוא שיטת רש"י ותוס' והרשב"א וריטב"א, אף שלבנה"מ ר"פ נוטל שלדידיה צריך לומר כטעם הראשון היה מקום להקל דנימא דרך בחינוק פליג שעכ"פ לא יבא בעצמו משא"כ גדול אף שהלכו היה רק ע"י קב"ים שייך שיבא בעצמו.

ומסתבר לע"ד דחולה (יומא ס"ו) שחייבין עליו הוא אף כשיכול לילך בעצמו אף יותר מקטן, דע"כ החולי שחלה כל גופו הוא מכביד, דהא לא מצוי כלל חולה שאינו יכול לילך מעט מעט, אך אין כל החולים שוים כדבארתי שם. וראיה מתוס' דף ק"ל ע"א ד"ה ורבי אליעזר שעל הקטן קודם המילה הקשו דיצאו אותו לר"א אלא הכלי דחי נושא את עצמו, ומירצו דאחר המילה יהיה חולה דכפופ דמי, ואף שכתבתי שם שהוא לר' נתן מ"מ חזין דמה שחולה אינו נושא את עצמו אינו מזד שאינו יכול לילך דלענין זה הא שוה החינוק דקודם המילה שהוא בריא לאחר המילה שהוא חולה אלא דהוא משום דטבע של חולה להכביד את עצמו, וא"כ ודאי שאף חולה שיכול לילך שייך שיכביד, ומר' נתן

מותני'. אין מילדין את הבהמה. פירש רש"י ז"ל משום טירחא, אמנם הרשב"א כתב, ולי נראה משום חילול יו"ט דאורייתא, מדע מדאקשינן בגמ' מחללין עליה את השבת, לאתויי מאי, ואם איחא דמילדין אין בו אלא משום טירחא בעלמא, מאי קושיא, נימא דהא קמ"ל לאתויי אפי' חילול שבת דאורייתא, ואי משום דתנן וקורין לה חכמה ממקום למקום, אף היא אינה אלא מדרבנן דתחומין לאו דאורייתא. ע"כ.

גם הריטב"א בחידושו כתב, אין מילדין את הבהמה, יש מפרשים משום שבות דהוי איסורא דרבנן, ויש מפרשים דהוי איסורא דאורייתא משום מתקן וחיוב משום מכה בפטיש, ויש ראה לפירוש אחרון מהא דאמרינן בגמ' ומחללין עליה את השבת לאתויי מאי, ואי איסורא דרבנן הוא מאי קאמר לאתויי מאי, הא מעיקרא לא תני אלא איסורא דרבנן, אלא ודאי דהוי איסורא דאורייתא. ע"כ.

ורגה תוס' יו"ט כתב, מהכא שמעינן דסוגיא דגמ' ס"ל דאיכא איסור תחומין מן התורה, שאל"כ מאי קשיא ליה להש"ס ומחללין לאתויי מאי, הא מרישא לא שמעינן אלא איסורין דרבנן וכו', אלא ודאי דתחומין ד"צ מיל דאורייתא, ומדמתן קורין לה חכמה ממקום למקום שמעינן דמחללין שבת אף בדאורייתא, וסייעתא לפסק הרי"ף (ספ"ק דעירובין) דלכ"ע תחומין ד"צ מיל דאורייתא, ותיובתא להחולקים עליו דס"ל שאין שום תחומין מה"מ ואפי' כמה פרסאות. ולפי המתן קמ"ל שאפי' חלול שבת שיש בו סקילה וכתחילה מחללינן, דמרישא לא שמעינן אלא איסור תחומין שיש בו מלקות בלבד. עכ"ד.

ורעיר ע"ז בתוס' רעק"א (שם אות קנה) שלפי מ"ש הרשב"א דהא דמילדין את האשה בשבת, היינו אפי' איסור דאורייתא, שפיר פריך ומחללין לאתויי מאי, דהא שמעינן מרישא שמחללין שבת אף בדאורייתא, ולעולם תחומין ד"צ מיל מדרבנן. ע"כ.

וכדברים האלה כתב בספר טל אורות (הל' עירובין דף קא ע"ב), והוסיף, וכי חימא הא לד' הרשב"א והריטב"א הו"ל זו וא"ל לומר זו, י"ל דקריאת חכמה הוא קודם שחשב על המשבר משעה שמרגישה צירים, ואפילו בספק, שאפשר שלא תלד באותו יום ואעפ"כ מותר וכו'. עיי"ש.

ועיין בספר מטה אשר בלשונות רבינו ירוחם (דף קב ע"ב) מ"ש בזה.

מותני'. שם. עיין בית יוסף (אורח חיים סימן שלב) וז"ל: וכח הרב"ש (סי' ד), ר"י נסתפק אם הא דקתני מסעדין איום טוב דוקא קאי או דילמא אפילו בשבת שרי והא דקתני ביום טוב משום רבותא דאין מילדין תניא, ויש לתמוה על רבינו היאך כתבה לענין שבת מאחר דר"י מספקא ליה. ע"כ.

ורמשינה ברורה (שם סק"א) כתב דהאחרונים הסכימו דאף לסעודה [היינו שאותו הולד שלא יפול לארץ ונותן לו דד לתוך פיו] אסור בשבת וכן כל צרכי לידה המבואר בסימן תקכ"ג ע"ש.

מותני'. שם. עיין ביאור הלכה (סימן שלב סעיף א) דאם היא מבכרת ויש לחוש שמא תמות הבהמה, מסתפק הפמ"ג ע"ש, וע"י עכו"ם בודאי יש להקל.

מותני'. ומילדין את האשה בשבת וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן של סעיף א) יולדת היא כחולה שיש בו סכנה ומחללין עליה השבת לכל מה שצריכה; קוראין לה חכמה ממקום למקום, ומילדין (אותה), ומדליקין לה נר אפי' היא סומא; ומ"מ בכל מה שיכולין לשנות משנין, כגון אם צריכים להביא לה כלי מביאו לה חכמה תלוי בשערה, וכן כל כיוצא בזה.

ועיין מגן אברהם בשם ספר חסידים (סימן תתכח) דלכן כשתגיע לחדש ט' חמין הכל מע"ש שלא יחללו שבת.

ועיין שערי תשובה שצ"ן לתשובה בית יעקב סי' נ"ט בענין חילול שבת ביולדת או גוסס, ומה שכתב בזה בשבות יעקב ח"א סי' י"ג ע"ש.

מותני'. שם. עיין שו"מ שבת הלוי (חלק ט סימן עה) שנשאל מכ"ק אדמו"ר פנחס מנחם אלטר זצ"ל מגור, בענין זריקה "אפידורל" למקשה לילד, להקל על מכאובי הלידה, דבחוץ הוא בדרך כלל ממליץ ע"ז, ואיך הדין ביולדת בשבת, דלכא"ו הרי התירו גם מלאכה גמורה ליולדת כדי לייטובי דעתה, (וזריקה היא ייטובי דעתה גמור אם פוחדת מהכאבים (ורובם פוחדות), וכמו בסומא שאם רוצה נר מדליק' אע"פ שא"ל (שבת קכ"ח: או"מ ש"ל בראש הסי'), וזריקה קרוב למלאכה גמורה, כי א"א בלא טיפת דם לכא"ו (הגם שיש להתפלל דלשי' הרמב"ם מלשאל"ג חייב עלי', ולרמב"ם חובל בכגרוגרת דס"ל דתולדה דדש, וכאן א"ל לדם, מ"מ לדעת רוב הפוס' קי"ל קך) - (וגם דעת

הרמב"ם אם חובל ממש תולדה דדש, הרי ר"א בן הרמב"ם בחשובה לחכמי צרפת לא פי' כך לענין גדולי קרקע, ושיעורם נמי י"ל כן, ובכלל באיסורי שבת וחי מפני שאנו מפלפלים, נעשה מעשה וממאי שמוחר לגסוע לבי"ח יותר טוב, הגם שיש ביי"ח קרוב שני"ל שמוחר, וכדחנן וקורין לה חכמה ממקום למקום (שבת קכ"ח:). ועיין מ"ב סי' רע"ח החם י"ל בגלל עגם הסכנה, כי יש רופא יותר טוב או (מכשירין טובים), ולא בגלל יחובא דעתה (ומ"מ יחובי דעתה לפענ"ד). (ולמקצת רופא' (מיעוט) עגם שיכוך הכאב ממחר הלידה (ומקטין הסכנה ממילא), וא"כ הוי אולי כסכנה). עכ"ד האדמו"ר מגור.

וע"ז השיב: צענין זריקת אפידורל למקשה לילד להקל על מכאובי הלידה, והפגיעה מכה זה אי' מעשרת אלפים ואינו מסוכן, בזה נודק כ"ח, איברא כ"ח נקט בלשונו שנותנים למקשה לילד, והיינו אם היא כבר באמצע תהליך הלידה, היא מתקשה והיסורים גדולים וקשים לסבול זמן ממושך, בזה פשיטא דאפשר ואולי מנזה ליעז כן, אבל הרבה הולכים ללידה רגילה ע"מ זריקה הנ"ל, בזה איני ראה מנזה, אבל איני מוחה, איברא מש"כ כ"ח לענין שבת אם זריקה בגדר מלאכה דאורייתא כבר דנחי בזה צעניי בשבט הלוי ח"א סי' ס"א, ונדדתי בקיצור להבדיל בין זריקה לוריד שבדרך כלל יבא קצת דם, לזריקה בשריר וכיו"ב שאין פס"ר עכ"פ על ביאת דם, וע"ש עוד קיצור דברים בזה, איברא שם לא הי' הנדון פקו"נ ממש.

ובזה ש"כ כחה"ג מדין יחובי דעתה בשבת קכ"ח ע"ב ואו"ח סי' ש"ל, הנה לשון הרמב"ם פ"ב משבת ח"ל ואם היתה צריכה לנר בשעה שהיא צועקת בחבליה מדליקין לה את הנר ואפילו היתה סומא מפני שדעתה מחישבת בנר, ועיין מש"כ מ"ב סי' ש"ל ס"ק ג' בשם חו"י סוף יומא, ועיין בבה"ל מש"כ בזה, עכ"פ רק שצווקת עכ"פ בחבליה, ומכ"ש כשדם כבר שותת יעש"ה, אבל לפני זה לא שמענו אפילו משום יחובי דעתא, איברא אם נימא דהנדון דידן רק דרבנן, אולי יש להקל יותר, ונריך לדעת אם הרופאים אין עושים עוד מלאכה דאורייתא בגלל זריקה כרגיל בזה.

עכ"פ כשצווקת כבר בחבליה שקשה לה לסבול ובפרט נשים חלשות חולניות יש מקום להקל לענ"ד, ועיין תשובת הרשב"א ח"ד סי' רמ"ה כ' בשם ר' אהרן להחיר לנאת בקמיעה שאינה מומחה משום יחובי דעתא, איברא עיין מאירי יומא פ"ג, במחלוקת ר' מחיא בן

חרש ות"ק צדין אין מאכילין מחצר הכבד שלו, ועיין מש"כ צעניי בזה ובתשובת רשב"א הנ"ל בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' נ"ה, וע"ע מש"כ צעניי בענין יחובי דעתא דומה לענינו בשבט הלוי ח"ו סי' ל', אות ב' ושם כתבתי צעניי דתרופה להשקיט יסורי חולה שיש בו סכנה אעפ"י שאין מרפא כלום מכ"מ הם בכלל היחר דחית פקו"נ, והוא בכלל דברי הה"מ הידועים בשם הרמב"ן באו"ח סי' שכ"ח ס"ד דעושין כל צרכי חולה בשבת אעפ"י שאין במניעתם פקו"נ, ובבה"ל פקפק הרבה בזה להלכה, ולענ"ד דאין דבריו מוכרחים כלל כאשר בארתי באורך בשבט הלוי ח"ה סי' ע"א בחי' לסי' שכ"ח ועכ"פ בנ"ד והיא צועקת מרה בחבליה ובדרך כלל להחץ דם או עולה הרבה מחמת הפחדים יש מקום להקל עכ"פ ובמקרים דומים לזה. ע"כ. וע"ע שם מה שהשיב ע"י האדמו"ר מגור.

מתני'. וקורין לה חכמה במקום למקום. עיין שו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן סה) צדין השאלה, כששולחים חולה בשבת לציט חולים, ובדרך כלל שולחים בלי לוי, האם מותר להודיע למשפחתו בטלפון ששלחוהו לבי"ח, והשאלה בשני אופנים הא' כשהחולה בלי הכרה, וההודעה כדי שתלך המשפחה לטפל ברופאים או להביא רופא מומחה, וגם ידוע שאם רואים צבי"ח שאין מי ששואל בשלום החולה ומתענין עליו לפעמים יש חשש זלזול במצב החולה.

והשיב שם: הנה חלק זה מהשאלה הוא פשוט דמנזה להודיע לבני המשפחה היות שנוגע לעצם טפול רפואי של חולה שיש בו סכנה, והרי סתמא שנינו במשנתנו שבת קכ"ח ובשו"ע או"ח סי' ש"ל דקוראין חכמה ממקום למקום וה"ה קריאת רופא אלל כל חולה, וגם אם יש ספק שהרופא המובהק יותר יכול לעזור יותר להללל חולה פשיטא דמותר עיין סי' שכ"ח ובה"ל יו"ב, ובפרט שמת זה אלל זקנים שרגילים רופאים פשוטים ואינם שומרי התורה להחילאש מהר מתקוות חיי החולה. ע"כ. עיי"ש עוד.

גבו'. מרחמיין היינו ע"ל בהמה פהורה ביו"ט וכו'. עיין שו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן ב) למה חלקי העומאה מתאחין ולא יפרדו. וכתב: גבי הריא דאין מרחמין על בהמה טמאה שילדה בשבת כדי שתקרב ולדה אמרי' גמירי דלא מרחקא ואי מרחקא תו לא מקרבה והכוונה שקשר רשעים צריכים להתחזק זה עם זה שאם יתרחקו אין מי שיקרבה אלל מנז הקדושה אף אם יתרחקו לשעה יש מי שרונה בקיומם ע"ד בא

ה'. וגם המילדת היא העיקר שעליה סומכת ודעתה מחייבת עליה. איברא דיש להזכירה שתקנת ידיה מהדס אס אפשר. ע"כ. עיי"ש עוד.

גב'. שם. עיין מגן אברהם (סימן שלב סק"ב) שהקשה, יאמרו בפני' שהדליקו הנר ומחישבה דעתה. וחירץ דאפשר דמ"מ היא רואה מראה נר. א"נ תוכל לנסות להראות להם לאצבע או ב', אס ידעו. ומ"מ ז"ע ל"ל טעמא דמיחב' דעתא הלא צריכים להדלקת הנר לראות מה שצריכה. ע"כ.

גב'. אין פחיתות בשער. כתב הרשב"א, לא ידעתי לזה החירוף אס כן מה הפרש יש בין מביאה לה ביד למביאה לה בשערה דכולן משום שבות ויותר שינוי יש במביאה בשערה ממביאה ביד. ע"כ.

גב'. שם. עיין שו"ת אבני נזר (חלק או"ח סימן קנו קנח).

גב'. שם. עיין שו"ת אגרות משה (חלק או"ח א סימן קלג) אס מותר לרחוץ זקנו בשבת, ח"ל: בדבר שאלתו אס צריך לזהר בשבת שלא לרחוץ את זקנו מנז חשש סחיטה. הנה ביו"ד סי' קצ"ט הביא הב"י מהכל בו שחמה איך מותר לטבול בשבת הא יש חשש סחיטה בשער, וחירץ הב"י דכיון דהרמב"ם פסק דאין סחיטה בשער אלמא דר' אשי לא פליג ארבה ור' יוסף בשבת דף קכ"ח לכן אין לחוש עיי"ש. ולכאורה תמוה הא עכ"פ אסור מדרבנן כדאיתא במ"מ פ"ט משבת והביאו הב"י והמג"א סי' ש"ל, וצריך לומר בכוונת חירוף הב"י דכיון שהוא רק אסור דרבנן מותר באינו מתכוין אף אס הוא בדרך פסיק רישיה, וגם כיון שפשוט שסחיטה דשער הוא רק מדין מפרק שלבון אינו שייך בגוף והשער הוא בדין הגוף שאינו שייך לבון ולכן כיון שהוא הולך לאבוד הוא פסיק רישיה ללא ניחא ליה שודאי לכו"ע מותר באינו מתכוין כיון שהוא רק אסור דרבנן ולכן אינו מחוייב לזהר. ולצורך מותר גם להתכוין לרחוץ אס יש שם עפרורית כיון שעל הסחיטה אינו מתכוין ולא ניחא ליה. ע"כ.

גב'. דבמה דאפשר לשנויי משנינן. כתב הרשב"א, דוקא שבאותו איחור לא יבא לידי סכנה.

וב"ב המ"ב (סימן שלב סק"ה) ח"ל: וכ"ז בדליכא עיכוב לחולה אבל אס אינו נעשה בזריזות בשינוי כמו בלא שינוי מצוה לעשות בלא שינוי למהר הדבר בכל

ליטהר וכו' (ע"ז נ"ה) ולכן הזהירה תורה ולא תקיא הארץ אחכס בטמאכס אותה כאשר קאה את הגוי שנחמלאת סאתס ומחמת טומאתס קאתה אותס ושוב לא היה להם תקנה דגמירי דטמאה כיון דמרחקא שוב לא מקרבה ולפיכך חסד עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים ב' שנים לזנושנתס (סנהדרין ל"ח) שלא ידחו מחמת טומאה ישנה ששוב ח"ו לא היה להם תקנה וזנושנתס בגימטריא טומאה ישנה במילוי אותיות כמספר היתן ליחשב בספרא אחרא. ע"כ.

גב'. קמ"ל איתובי מיתבא דעתה וכו'. עיין בשו"ת מהריט"ץ החדשות (סימן כג) שנשאל בדיון אלו המזכירים שם שמים לבטלה בראש כל חוצות, ובפרט הנשים היושבות על המשבר וקורים ה' ה' כמה פעמים אס ראוי למחות בידס. ואס תמצא לומר אין אדם נחפס על זערו, שאר הנשים העומדות על ימינה וקורים מי יחיר להם לזעוק ה' ה', ובפרט המיילדת אשר ידיה מלוכלכות בדם ולא מטוהרה היא וצטרס יבא חבל לה זועקת ה' ה'. גם המזכירים בשוק שם ה' בלעז או בערבי ואומרים אילדינו לו שאבי ויזא בהזכרות אלו אס הם במכשול הנו', ואס ראוי למונעס ואס אחר ההתראה אס ראוי לנדותס.

וע"ז השיב: על מה ששאל אס יש למחות בנשים היושבות על המשבר וקוראות ה' ה'. הדבר ברור שאין למחות בידה ולא ביד העומדות לימינה, כי היא מתפללת על עצמה וקוראה את ה' בחזקה, והנשים מתחזקות בתפילה עליה. לא ולמד מה דרשו חז"ל במדרש, יענק ה' ביום צרה ישגבך שם אלקי יעקב. אלקי אברהם אלקי יצחק לא נאמר אלא אלקי יעקב. משל לאשה שיושבת על המשבר תחיל תזעק בתפילה, והנשים העומדות שם אומרות לה אין בידינו מה לעשות לך, אלא מי שענה את אמך כשילדה אותך הוא יענה אותך. והמאמר הוא ארוך ויש בו דרוש גדול הערך בספר הדרושים קראתי דרוש טוב. ה' יזכני להעלותו על ספר, ויוחק בעט ברזל ועופרת בע"ה נמצא שהנשים מיישבות את דעתה בדבריהן ותפלתן.

ואפי' בשבת החירו להדליק את הנר אפי' היא סומא, מפני שדעתה מחייבת בתצרותיה, הרי שהנשים העומדות על ימינה מחזיקות לבה, ומה גם תפלתן וכמה חסנוים אומרים בחינוקות של בית רבן ומזכירין שלש עשרה מדות. אס כן מצד נמחה בידה מלקרא את ה' בחזקה, וגם אומרים מזמור יענק הי ביום צרה שהוא מסוגל ורואה לומר את קוראה ה' ה' יענק

כמו [חידושי הר"ן בשם ר' יהונתן והה"מ וכן מבואר בשכ"ח כמה פעמים]. ע"כ.

גמ'. שם. עיין מגן אברהם (סימן שלב סק"ג) בשם מ"מ, דאפי' למ"ד בס"י שכ"ח סי"ב דלא בעי' שינוי הכא שאני מפני שכאז היולדת דברי טבעי הם ואין א' מאלף מתה מחמת לידה לפיכך החמירו לשנות.

ועיין שו"ת פעולת נדיק (חלק ג סימן קיט) שמביא דברי המ"מ, וכתב עליו: ואחר נשיקת רגליו אומר אני שלא כ' כן אלא מפני שהיה גורם בדברי רבי' גבי יולדת הרי היא כסכנת נפשות בכ"ף לפי הג' שלפנינו בדפוס. ובכ"י הרי היא כסכנת נפשות בבי"ת. א"כ הרי היא כחולה מממש כדינו מממש ומסכים לדברי רמב"ן. ואח"כ ראיתי שגם המ"ר כתב כן בש' הרמ"א ז"ל. והוא נחלק עליו דלא כ' כן הה"מ אלא לרווחא דמלתא ע"ש. וקשה דהרי הה"מ תחלת ראיתו היא זאת. ואח"כ הביא עוד דלא הזכיר רבי' שינוי גבי חולה ואח"כ

הביא עוד שרבי' כתב הרי הוא כחול לכל הדברים. והנה ראיתי שלא הזכיר שינוי גבי חולה יש לדחות דרבי' תפס ל' הגמ' וכמו שבגמ' [יומא פ"ג ע"א] לא הזכיר שינוי גם הרמב"ם לא הזכיר שינוי אלא שהרמב"ן חידש זה לגבי חולה מדהזכיר שינוי גבי יולדת דשום הם בדיניהם. וגם מה שהביא ראיה מל' הרמב"ם לעיל שר' כללו של דבר חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול וכו'. יש לדחות דמי עדיף לשון זה מל' הגמ' ביומא ספק נפשות דוחה שבת וכמ"ש רבי' בריש פירקין דחווה היא שבת אלא סכנת נפשות דמלת דחווה ר"ל שאין כאן שבת והרי היא כחול וא"כ ליכא הכרע דרבי' יסבור היפך הרמב"ן דוק. גם מ"ש המ"ר ונלע"ד דגם להרמב"ן היינו בתנאי שאינו מחשבה בשינוי זה וכו'. תמיהי דהא בדברי הרמב"ן שהביא הה"מ (המ"מ) מבואר ג"כ מזה ע"ש. ורמ"א הביא סברת רמב"ן בס"י שכ"ח סי"ב ב' י"א ע"ש ובע"ת ז"ל. ע"כ.

דף קכט ע"א

בזרועותיה שאין זה כח להלך, כיון שגראה א' מאלו מחללין עליה את השבת.

וכתב המשנה ברורה, דדוקא לענין הדברים אשר אפשר לעשותן בלי איחור ועיכוב להכי צריך להמתין עד שגראה אחד מג' סימנים האלה אצל לענין קריאת חכמה ממקום רחוק וכדומה שאם נמתין עד שיעורים האלה תתאחר החכמה לבוא ע"כ משעה שמרגשת קצת אפילו בספק מותר בקריאתה ואפילו היא רחוקה ג' פרסאות.

גמ'. שם. כתב המ"ב צביאור הלכה (סימן של ס"ג), דהרמב"ם כתב בחיבורו השיעור משעה שהדם שותת, וכתבו כולם דטעמיה דס"ל דדם שותת הוא קודם ישיבת המשבר בדברי ר"ח ורי"ף ופסק לקולא בסכנת נפשות ועיקר יסודם דהדם שותת הוא קודם דאל"כ הו"ל למימר עד שיתחיל הדם להיות שותת, אצל המעיין בפירוש המשנה להרמב"ם יראה להדיא שסובר דדם שותת הוא אחר ישיבת המשבר ובלי ספק כן הוא דעתו גם בחיבורו ופסק כר"ה בריה דרב יהושע משום דבתרא הוא ומאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי ולדינא נקטינן כהשו"ע.

גמ'. חיה ב"ל זמן שהקבר פתוח בין אמרה צריכה אני וכו'. כתב הרמב"ן, נ"ל בשאין שם חכמה ורופא עסקינן אצל הדברים שעושין לחיה בחול ידועין לכל, לפיכך אע"פ שאמרה אין אני צריכה שיתללו עלי שבת שיכולה אני להמתין לערב כיון שידוע הוא שדבר זה עושין אותו לחיה וכל החיות צריכות לכך אע"פ שאין אנו יודעין אם יכולה זו להמתין עד הערב ולא חבוא לידי סכנה מחללין עליה מספק ואין שומעין לה דילמא תונבא הוא דנקיט לה (עירובין ס"ח א'), אצל משנסתם הקבר שומעין לה שאינה בחזקת מסוכנת לאותן דברים שרגילות חכמותיה לעשות לה ואפשר שיכולה להמתין. שלשים אפי' אמרה צריכה אני כיון שאנו יודעין שאין לה חולי אחר ואף היא אינה אומרת כן הכל בקיאין דמשום לידה אין לה סכנה לחמין, ואי לאו דמסתפינא מרבוותא הייתי מפרש צריכה אני לרחוץ אצל אמרה לחלל עלי אפי' שלשים נמי מחללין. ע"כ. ועיין בחידושי הרשב"א.

גמ'. באימתי פתיחת הקבר וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן של סעיף ג) נקראת יולדת, לחלל עליה שבת, משחשב על המשבר או משעה שהדם שותת ויורד או משעה שחכמותיה נושאות אותה

המילדת מזומנת אכלה היטה מושיבה מיד על המשבר
צריך להיות נזהר בה, וממילא כ"ש כשיש להסתפק שמה
אינה יכולה לילך שודאי אסורה.

גמ'. שם. עיין שו"ת תשובה מאהבה (חלק א סימן
קיד) בשאלתו למורו הגאון בעל נודע ביהודה,
ח"ל: מעשה שהי' ק"ה הנה אשה אחת אחוזה חבליים
ונירים ביולדה וסברה שהגיע עת ללדת ושלחה אחרי
המילדת אבל האשה לא הרגישה צעממה שום פתיחת
הקבר ולא ראתה אפי' טפת דם כחדל ולא פחות מכן
רק שחברותיה נושאות אותה מבין זרועותיה כי גדל הכאב
בגבה ועל פני כל השדרה ולאחידים הקלו מעליה הכאבים
והחבלי' עד שהיא היטה כבתחלה בלי שום נירים ושאלה
את פי אם צריכה טהרה וטבילה, והיימי משתאה
ואשתומם כשעה חדא אחרי שאם הרגישה פתיחת הקבר
ולא ראתה דם ואף כחם לא מצאה טהרה וטבילה זו ל"ל,
ואמרתי אני בלבי אין זה אלא שגגת הוראה מאיזה מורה
אשר ראה דברי רז"ל, ואימתי פתיחת הקבר אמר אביי
משעה שחשב על המשבר רב הונא ברי' דר"י אמר
משעה שהדם שותם ויורד ואמרי לה משעה שחברותי
נושאות אותה באגפי' עכה"ג וחשש אותה המורה לאמרי
לה שמשעה שחברותיה כו' הוה פתיחת הקבר ואין
פתיחת הקבר בלא דם ולפיכך הצריך לה טבילה.

ולפענ"ד אם כך עלה במחשבה לפניו חשב וטעה כי
שלוש שעות באותה הסוגיא ראשון דעת
הרי"ף ח"ל ודייקי רבנותא ואמרי מדלא אמר רב הונא
עד שיהא הדם שותם ויורד וחשב על המשבר ע"כ וכן
פסק הרא"ש אע"ג שתמה על הרי"ף וכן נראה מפסקי
הרא"ש ויעיין בהר"ן והר"ם לעמוד על דעת הרי"ף
יעיין מ"ש דברים נאמנים ונחמדים בבית חדש א"ח סי'
ש"ל. שנית דעת הרמב"ם פרק שני מהל' שבת הלכה
י"ג ח' משיתחיל הדם להיות שותם כו' וכחז"ה
שהרמב"ם פוסק שהוא שיעור הקודם כי ספק נפשות
להקל וכן עיקר אעפ"י שלא פסקו כן בהלכות. והדעה
השלישית היא דעת הרמב"ן בספר תורת האדם והעלה
דמסתברא דשיעורי לא חלי' בהדדי ואית' בגי' דלא יתבא
על משבר כלל שהולד ממחר ללאת אלא משעה שיטבה
על משבר או ששותם הדם ויורד או שחברותיה נושאות
אותה באגפיה הרי היא בחזקת מסוכנת ועושין לה עכ"ל
וכ' הב"י בטור א"ח סי' ש"ל והי' נקטינן.

ולפענ"ד פליגי בביאור הסוגיא שהקדים אביי לרב
הונא ברי' דר"י ואפשר שזה אביי קשישא
אמנם אין דרך בעל התלמוד לנקוט אביי סתמא אלא

גמ'. שם. הרי"ף פסק עד שחשב על המשבר. והקשה
עליו הרי"ן דהו"ל לפסוק כרב הונא בריה דרב
יהושע, משעה שהדם שותם, דספק נפשות להקל, וכמו
שפסק הרמב"ם (פ"ב ה"ג). ומאי דדייקי רבנותא
דמדלא אמר רב הונא עד שיהא הדם שותם ש"מ קודם
שחשב על המשבר קאמר, איכא למידק דלישנא דמשעה
לא מוכח דקדים דקאי אמאימתי וכו'. עכ"ד הרי"ן.

ועיין ברבי יוסף אורח חיים (סימן של ס"ק א) שכתב:
וראינו להרב גדול בדורו מאריה דארעא דשראל
הרב המג"ן בנימוקיו כ"י שמירץ דמאי דדייקי הרי"ף
ורבנותא היינו משום דרב הונא בריה דרב יהושע שהוא
אחרון, הנה זה בא על דברי אביי, דשמע למאי דקאמר
אביי וחלק עליו. וא"כ הו"ל עד שעה, זהו ד"ד. וכן
ראיתי בספר מרכבת המשנה פ"ב שהביא חירון זה משם
הרב מקראי קדש, וכחז עליו ואני לא ראיתי תלמא רב
הונא, כי אם שנים, אחד בזמן רבי חייא ואחד תלמיד רב,
וכו' א"כ איך אפשר דרב הונא שמע מאי דאמר אביי,
הא רב הונא קדם לאביי טובא. ושמא רב הונא בריה
דרב יהושע היה אחרון, עכ"ל.

וע"ז השיב החיד"א: ועמו הסליחה ודקארי לה מאי
קארי לה, שמא סלקא דעתך דרב הונא בריה דרב
יהושע היה אחרון, הא ודאי פשוט וגלוי כדאמרין
פסחים דף קי"א, אביי הוה שקיל ואזיל רב פפא מימיניה
ורב הונא בריה דרב יהושע משמאליה. ובבבבא דף ק"ל
אמר ליה רבא לרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע כי
אתי פסקא דידי וכו'. ובבבבב דף יו"ד ר"פ ור"ה
בריה דרב יהושע אתו לקמיה דרבא א"ל אוקמתון
מסכתא וכו'. ובבבבב דף ק"ו בת חמוה דרב פפא וכו'
אתא לקמיה דאביי וכו' א"ל רב פפא וכו'. וכמה דוכתי
דרב פפא חביריה דרב הונא בריה דרב יהושע, שקיל
וטרי בהדי אביי ורבא. וכל זה פשוט, דמה ענין רב הונא
סתם להיכא דקאמר בש"ס כי הכא, רב הונא בריה דרב
יהושע. והכא איכא נסתא אחריתי רב הונא משמיה דרב
יהושע, והיא טעות. כמבואר. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב סימן
עה) דמשיטתה על המשבר, הוא משעה שמשיבין
אותה במטה מזד חבלי הלידה. עיין בסד"ט סימן קצ"ד
ס"ק כ"ה, וגם מסיק שלא דוקא יטבה על המשבר אלא
מיד שאחזוה נירים וחבלי לידה ומבקשת להביא לה
חכמה צריך הצעל להזהר בה דודאי לאו ישיבת המשבר
גורם פתיחת הקבר אלא כל שהיא קרובה ללידה כל כך
שצריכה לישב על המשבר ואיכא למיחש אלו היטה

אב"י קשישא כמו (שבוטות מ"ב ע"ב) דמי אב"י קשישא יתומים שאמרו כו' (כתובות ז"ד ע"א) אב"י אמר דאב"י קשישא איכא בינייהו כו' וכן הוא (גיטין נ' ע"א) וכן (סנהדרין ד' ע"א) וכן סנהדרין ד' ע"א אב"י קשישא אמר דמי לגודא דגמלא כו' ואפילו אב"י קשישא אין על זכרוני במהירות שקדם לר"ה ברי' דר"י או להיות בר פלוגתא דילי' ולכך ס"ל להרי"ף שזדקן יחדו ולא מחללין שבתא עד שיהא הדם שותה ויורד ותשב על המשבר והרמב"ם ס"ל כרב הונא שאמר דבר הממונע בין שניהם דאב"י קא' כוונתי לא להקל לגמרי כדאמרי לה משעה שחברותיה כו' ואמרי לה סברי כוונתי דלא להחמיר כאב"י שזריכה שחשב על המשבר ומה"ט סדר בעל התלמוד ר"ה ברי' דר"י אמר אב"י והרמב"ן ס"ל לכך סדר הש"ס שלא כסדרן לידע ולהודיע שבסכנת נפשות הלכה כדברי המיקל ואין בזה הכלל מוקדם ומאחר לזה נלע"ד דבר נאה ומתקבל.

ובתו"ד כותב: דבר זה כתבתי בילדותי למ"ו הגאון נ"ע וכעת במהדורא חנינא ראיתי הילדות והשחרות הבלי' ברם דברים שאמרתי טעות הן בידי כי רב הונא ברי' דר"י ור"פ חברים היו בישיבה אחת כדאמרו (עירובין י"ב ע"א) כי אתו ר"פ ור"ה ברי' דר"י מבי רב כו' ור"פ תלמידו של רבא הי' כמבואר בכמה מקומות ועיין תוס' (שבת ז"ג ע"א) ד"ה אמר ר' זביד ואמרו (פסחים ז' ע"א) ר"פ משמ"י דרבא אמרי על זיעור חמץ ור"פ קרי לי' לאב"י מר כדאמרו (יבמות ק"ו ע"א) ואב"י אל"ל לר"פ אבון היכא כו' עיי"ש ולא עוד אלא שמנינו שר"ה ברי' דר"י אמר משמ"י דאב"י ועיין (ע"א מ"ג ע"ב) אר"י ברי' דר"י מפירקא דר"י שמיע לי וכתב המהרש"א אמר ר"ה ברי' דר"י מפירקא דאב"י שמיע לי כנ"ל אמנם הסוגיא ההיא נשנית גם (ר"ה כ"ד ע"ב) ושם הגירסא ר"ה ברי' דרב אידי יען בפ"י אמר דאב"י גדול מר"ה ברי' דר"י משמאל' ועיי"ש תוס' ד"ה ואזיל ואין להאריך].

עכ"פ בין לדעת הרי"ף ובין לדעת הרמב"ם אין להאשה הזאת דין פתיחת הקבר אף לחלל את השבת ואפי' לדעת הרמב"ן שמקיל מפאת פקוח נפש אצל לטמא את האשה לבעלה במקום אשר לא ראתה ולא הרגישה ולא מנאה כלום לא שמיע לי ולא סבירא לי וטהרתי האשה לבעלה ואמרתי לה שא"צ לא ספירה לא טהרה ולא טבילה.

ואחרי איזה ימים אשר הוריתי הוראה זו בא אלי צורבא מרבנן אחד מפה התורני המופלא מוה'

יודא בר"ב שמש נר"ו ואמר לי שקצת מפקפקים על הוראה הזאת ואמרים אחרי שנדפס צבאר היטיב דפוס אמשטרדם בשם בעל נ"ש להחמיר לטמא האשה לבעלה אף שהיא לא הרגישה בעצמה ולא ראתה והעיד שכן הוא המנהג נשים נדקניות במדינות פולין ואחו בשרי פלגות ונבאלתי ואחזתי לזרים כולדה ואמרתי אם שגייתי ה' הטוב יכפר בי איין ע"ל שום הרב ומורה בשפמו וחובה עפ"י התורה לידע בל' הליקוטים ולקוטי בתר לקוטי מהולכי נמושות די לנו ולבנינו אם נדע עד הש"ע והאחרונים הנדפסים אלל הש"ע וכ"ז שלא אראה או אשמע רא' ברורה כדת של תורה בסברה ישרה אני על מעמדי שאשה זו טהורה אם הקילו לענין שבת בש"ע א"ח סי' ש"ל ככל האמוראי הוא הטעם משום פקוח נפש אצל לטמא לבעלה לא אמרינן עד שחראה דם או פתיחת הקבר ממש ולכך הטור והש"ע בא"ח ה' שבת הביאו שלש אלה אוקימתות אימתי פתיחת הקבר ממש אצל ב"ד סתמו וכתבו (בסימן ק"ץ סעיף א') אם הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אח"כ ולא מנאה כלום יש מי שאומר שהיא טמאה יעיי"ש אצל אם בדקה ומנאה מראות טהורות אפי' הרגישה שנפתח מקורה טהורה כמבואר שם סימן קפ"ח ויעיי"ש בב"י אם לא במקום שהפילה אפי' רוח הפילה כמבואר בר"ש המפלת אצל במקום שלא הרגישה קבר פתוח ולא ראתה לדמות ספק טומאה לספק פקוח נפש שמחללין את השבת לא נראה לענ"ד.

ובן ז"ל כוונת הר"ש (טהרות פ"ז משנה ד') אימתי בזמן שהיא ניטלת באגפיה פי' בזרועותי' שאין יכול לילך כדאמרינן בסוף מפנין מאימתי פתיחת הקבר משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה וזריך ליישב משנותינו ואמוראי אחריני דמפרשי התם אב"י אמר משעה שחשב על המשבר ר"ה ברי' דר"י אמר משעה שהדם כו' עכ"ל ר"ל שזרימין לחלק בין שבת לטומאה דגבי שבת מחללין תחלתו משום סופו שתגמור הלידה.

בפ"ד של דבר נתגדלתי בעיר הגדולה לאלדים מקהלות פראג והדבר מצוי הרבה שנים אחזו חבלי לידה ושלחו אל המילדות חכמות וחבולאנה והזירים פסקו והולידו אחר ירח ימים והיא העיר רבתי בדעות מלאה חכמים וסופרים ומעולם לא שמעתי שהורו המורים לטמא את האשה לבעלה ויש לחוש לכמה מכשולים בדיני נפשות אחרי שכריסה מבין שיני' ובפרט במקומות שאין להן מקואות חמין עכ"ז עלי לבי נוקפי וגמלאתי יגון ואנחה פן שגייתי כי חכמה וחקנה אין כאן נעיר אנכי

לימים בן עשרים וחמש שנים אנכי היום ע"כ ילמדנו רבינו אם שגיתי לא מזדון לבי עשיתי ה' הטוב יענה ואמר סלחתי ואחפלל על העמיד ה' יעילני משגיאות ויגל עיני ואזיטה מחורתי נפלאות ואחזה קידה חמש מאות. ע"כ.

וע"ז השיבו רבו בע"ה הנו"ב, ח"ל: ע"ד אשר נשאל שאשה אחוזה צירים וחבלים וסברה שהגיע עת לדתה ושלחה אחר המילדת כו' כבר דבר עמי בזה המנוח הגאון מוהר"ר מאיר פישלס זצ"ל והוריתי להיחר ומה לנו בדברי קצת לקוטי' המחפשים למצוא חומרות חדשות ובעל נ"ש בתשובה סימן זי"ן מחמיר בזה ולא משגיחין בדבריו ובחלומותיו דמה בך אם זה הוא המחלוקת פתיחת הקבר וז"ל שאמרו אין פתיחת הקבר בלא דם היינו אם הקבר נפתח ויאל ממנו דבר גוש כמו ולד או חמיכה כל שאינו דק כשפופרת דק של קש' אמרינן בודאי יאל גם דם עמו אבל על פתיחת הקבר לבד ולא יאל ממנו דבר גוש לא אמרו שאי אפשר בלא דם רק כשילדה רוח כיון שעכ"פ יאל דבר מהקבר בפתיחתו דהיינו רוח ג"כ אמרינן בו אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם כדמכח (בגדה כ"א ע"ב) ר"י אומר מביא קרבן ונאכל כו' אבל כשלא יאל דבר או שיאל דבר דק מאד או שיאל משקה אף שנפתח הקבר לא אמרינן א"ל לפתיחת הקבר בלא דם דאל"כ היכי משכחת דם טהור הרי עכ"פ יאל מהרחם ונפתח הקבר וכ"ז פשוט.

וגם גוף הדין דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם אינו מוסכם והרי הרמב"ם ס"ל אפשר לפ"ה בלא דם וכרבנן וכמפורש בדבריו (בפ"ה מהל' א"ב הלכה י"ג) ואף דאין קיימ"ל לחומרה וכמבואר בש"ע (סי' קפ"ח סעיף ג') היינו בהרגישה בפ"ה שאז הוא אסור תורה ואיסור כרת אבל זו שלא הרגישה בפ"ה כלל אף דלוי יהי' שאנו אומרי' בפ"ה הוא משעה שחברותי' נושאות כו' או משעה שיושבת על המשבר היינו שאנחנו אמרינן שאז נפתח מקורה אבל היא הרי לא הרגישה ואפילו יאל דם טהור היא מן התורה דבעינן שחריגש וטמאה רק מדרבנן ובדרבנן אולי סמיכין על רבינו הגדול הרמב"ם דאפשר לפ"ה בלא דם ובפרט שזה גופא ספק הוא גבי לידה מאימתי נקרא פ"ה פשיטא דלענין לטמא אומה לבעלה אזלינן להקל שאין כאן איסור תורה כמ"ש יש כאן גם ס"ס שמה אין זה פתיחת הקבר ואח"ל זה פתיחת הקבר שמה הלכה כהרמב"ם.

ובזה שמבואר בסימן ק"ץ בראש הסימן דאשה שהרגישה כו' שטמאה ומבואר בת"ה שהרגישה

דאורייתא היינו שאם יאל דם הוא דאורייתא ולכך אם לא נמצאה כלום הוא ספק דאורייתא לחומרה ואם נמצאה מראה טהור טהורה היא אף שודאי נפתח מקורה ולא אמרינן א"ל בלא דם וכ"ז נלע"ד פשוט ולא ישגיח באלו הליקוטים כלל יהי להם אשר להם והעיקר בזה לשאול את האשה אם היא אומרת שהרגישה פתיחת המקור בודאי שהיא טמאה מלד הדין המבואר בריש סימן ק"ץ ואם היא אומרת שלא הרגישה היא טהורה לבעלה ויפה הורית ולא יהי' לבך נוקפך כלל. ע"כ. וע"ע בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב סימן עו) בדבר אשה שיטבה על המשבר ואח"כ נפסקו הדין והחבלים.

גמ'. רבא אמר משמיה דרב יהודה שבעה. עיין תוס', וביאר התוס'ס כוונתם, עפ"י דברי תוס' גיטין ה' ע"ב דאי הוה אפשר לומר דמיירי אחר המילה ה"א ע"י ארמאי קאמר דלגורך הילד אסור ולגורך האם מותר ע"י ארמאי דוקא וכנהרדעי ודלא כרבא לטעמי'. אך א"ל לאוקמי לאחר המילה דהרי מסוכן הוא, וע"כ קודם המילה וא"ל לומר ע"י ארמאי דא"כ ה"ל שבות במקום מצות מילה וס"ל להחוס' דמותר בלא אס, וע"כ ע"י ישראל ולאס מותר ע"י ישראל ורבא לטעמי' ושוב כתבו דרש"י ור"ם מפרשים ע"י ארמאי דס"ל אמירה לנכרי אפי' במקום מצות מילה אסור וע"י אם הא דמותר ע"י גוי וכנהרדעי ע"ש.

גמ'. אמרי נהרדעי ג' ז' ו' וכו'. עיין רמב"ן, דקשיא דיוקא דרישא אסיפא אלא דספק נפשות להקל וסחמא כמי שאמרה צריכה אני.

גמ'. שם. הנה הרמב"ן בספר תורת האדם (בשער הסכנה, דף ט ע"ב), הביא מ"ש השאלות דרב אחאי גאון, שיוולדת שחל יום שלישי ללידתה בשבת אע"פ שהיא אומרת צריכה אני ואיני צריכה למדורה או לחמין או לחבשיל, וגם הרופאים אומרים שאינה צריכה, אע"פ כן מחללים עליה את השבת, ועושים לה מדורה, ומחממים לה חמין ומבשלים לה חבשיל בשבת, וכל מה שצריך לאשה יולדת עושים לה. והרמב"ן שם חלק עליו, וכתב, דכל היכא דאמרינן שמחללים את השבת אפי' אמרה איני צריכה, מיירי דליכא התם חכם ורופא, אלא שהדברים שעושים לחיה בחול ידועים הם, לפיכך אע"פ שאמרה איני צריכה שיחללו עלי שבת, ויכולה אני להמחין עד הערב, כיון שחברותיה עושות אותו בחול לכל יולדת והן צריכות לך, הרי היא בחזקת מסוכנת לשעתה לגבי מלאכה זו ומחללים עליה את השבת, ואין שומעים לה, דילמא תובא הוא דנקיט לה. אבל אם יש שם חכם

ורופא שאומר שאינה צריכה שומעים לה ולהם, ולאחר שלשה עד שבעה אפילו לה לבדה שומעים, לפי שאינה בחזקת מסוכנת לאותם דברים שחברותיה רגילות לעשות לה, ואפשר שיכולה להמתין. ושלל כרב אחאי גאון דס"ל שאפילו היא והרופאים אומרים שאינה צריכה מאכילין אותה, דלא מסתברא כוותיה, שהרי הרבה יולדות יש שאף בחול אין עושים להן מדורה וחמין ומבשיל בכל יום. ע"כ. והובאו דברי הרמב"ן, בהר"ן כאן.

אב"ל רבינו ישעיה מטראני כתב אהא דאמר רב יהודה אמר שמואל, חיה כל זמן שהקצר פתוח בין אמרה צריכה אני בין לא אמרה צריכה אני, מחללים עליה את השבת, נסתם הקצר וכו', אם לא אמרה צריכה אני אין מחללים עליה את השבת, וכח, פירש המורה [רש"י], בין לא אמרה צריכה אני, וחברותיה אומרות שהיא צריכה, ואינו נראה לי, דאי חברותיה אומרות שהיא צריכה, והן בקיאות, אפילו נסתם הקצר והיא אומרת אני צריכה, לחברותיה שומעים, כדאמרינן ביומא (פג א) חולה אומר אני צריך ורופא אומר צריך שומעים לרופא, אלא הכא בדליכא בקיאות עסקינן, וקמ"ל שכל זמן שהקצר פתוח מסוכנת היא ואפי' אמרה אני צריכה מחללים, ומודה בזה רב אשי, וכך כתב רב אחאי גאון בשאלות פרשת שמות, דאשה שילדה בשבת ואפילו אם חל שלישי שלה בשבת, אע"ג דאמרה צריכה אני ולא צריכנא מדורה וחמין ומבשיל ורופאים נמי אומרים לא צריכה, אמרי רבנן דכל שלשה ימים ראשונים ההוא צריכתא לאו צריכתא היא ועבדינן לה מדורה ומחממין לה חמין ומבשלינן לה בישולא בשבת, וכן כל צרכי חיה עבדינן לה. עכ"ל.

ובשו"ת הרשב"א (חלק ז' סי' שמג) כתב: שאלה, יולדת תוך שלשה ימים שאוכלת מאכל צריכים ואומרת שאינה צריכה שיבשלו לה בשבת, כי די לה במה שבישלו בערב שבת, האם מחללים עליה שבת לבשל לה, או לא. תשובה: יולדת תוך שלשה ימים חוששים אותה כמסוכנת, ואפילו אמרה אני צריכה אין שומעים לה, דתוובא הוא דנקיט לה, וצריכה היא אלא שאינה מרגישה, ולא כמסוכנת מחמת חולשה בלבד אנו דנים אותה, ושמאכל חיזה מאכל שהוא, אם או זונג, בן יומו או שעברה צורתו, אלא מסוכנת היא מחמת שאיננה מתפרקים עליה בלידה, וכמרוסקת היא, אלא שאינה מרגישה לשעתה, ואם תאכל זונג או דברים שאין המסוכנת אוכלת תבא לידי סכנה. לפיכך כל שאין לה דברים המחזקים ומאכלים המצריכים מחללים עליה את

השבת, ואפילו אמרה אני צריכה. אבל כל שיש לה דברים המצריכים ואינה צריכה למאכלים אחרים אין מחללים עליה שבת, שהשבת דחוייה היא אלא חולה שיש בו סכנה ולא הותרה אלא. כיצד הרי שבישלו לה בערב שבת והותרה, ובליל שבת כעבור קצת שעות מהלילה הותרה לאכול, אין אומרים נשחוט ונבשל לה, אלא די לה במה שבישלו מבעוד יום סמוך לחשכה שעדיין אותו מבשיל בן יומו הראוי לחולים הוא. עכ"ל.

והב"י (סי' של) הביא דברי הרמב"ן שחולק על השאלות וכו', ואח"כ הביא דברי הרשב"א בשו"ת הנ"ל. וכתב על זה הרמ"א בדרכי משה (אות א), שמתשובת הרשב"א שהובאה בב"י, משמע דס"ל כרב אחאי גאון, שמאחר שחלה הטעם במה שאינה מרגישה לשעתה, נראה שאפילו אם הרופא ג"כ אומר שאינה צריכה מחללים עליה את השבת, וכדברי רב אחאי. ע"כ.

גם הגאון רבי ישעיה ברלין בספר שאילת שלום על השאלות (פרשת שמות סוף סי' לח), אחר שכתב לחזק את דברי השאלות, כתב להוכיח כן גם מהשבת הרשב"א הנ"ל, דמוכח דס"ל כדברי רב אחאי גאון, וכתב עוד, ומסתברא לומר שכל שיעורי חכמים קדושים, שבתוך שלשה ימים היולדת בחזקת סכנה, ואם לא עכשיו, מסתכנת היא לאחר זמן. ועל פי סוד ה' ליראיו קבעו חז"ל שלשה ימים ליולדת לחלל עליה שבת כדי שלא תבא לידי סכנה. והמחבר בש"ע סימן ש"ל סתם וכתב שכל שלשה ימים אפי' אמרה אני צריכה מחללים עליה שבת, ולא ביאר להדיא מה הדין נותן כשגם הרופאים אומרים שאינה צריכה, משום דתליא באשלי רבדני רב אחאי גאון והרמב"ן. ע"כ.

והנצי"ב בספר העמק שאלה (פרשת שמות סימן לח אות ה), כתב להסביר ולחזק דברי השאלות, כי ביולדת מלבד סכנת הלידה בעצם, יש גם ענין של חלישות הדעת שמסכן אותה, וכמו שאמרו לעיל (קכח ע"ב) שאפילו אם היא סומא מדליקים לה את הנר בשבת לייחודי דעתה. ולכן אע"פ שרופא יכול להבחין הדבר מעצם צריכתה שאינה צריכה למדורה ולחמין ולתבשיל, אבל על חלישת דעתה אינו יכול להבטיח דבר, שאולי בסופו של דבר תחוש בדעתה ותסתכן, ואף היא דעתה קלה עליה וחושבת שאינה צריכה, ולא כן הוא וכו'. עיי"ש.

וערוך השלמן (סימן של סק"ה) אחר שהביא מחלוקת רב אחאי והרמב"ן, סיים, ולמעשה נראה שחלילה להחמיר בזה, ואם יש אפילו ספק ספיקא שמה צריכה היא מחללים עליה את השבת בזריזות. ע"כ.

אמנם בש"ע הרב נוטה לפסוק להחמיר כדעת הרמב"ן.

גב'. שם. עיין תרומת הדשן (סי' קמח) דהא דאמרינן חיה שלשה שבעה ושלשים, לא חשבינן להו מעת לעת. עיי"ש.

אמנם רוב הראשונים פירשו הסוגיא דהוי מעת לעת, וז"ל האשכול (הל' מילה סי' לו): וחיי לן דהני חלת זימני שלשה שבעה ושלשים, כולהו מעת לעת חשבינן להו, וכההיא דאמרינן ביבמות (עא ז) להבדיל שבעה ימים מעל"ע צעינן. ע"ש. וכ"כ להדיא הרשב"א בחידושו לקמן (קל ע"ז) דהני שלשה ושבעה דיוולדת כולהו מעת לעת הם. ע"ש. וכ"כ בחידושי הריטב"א (כאן ועירוין סא א) דשלשה דיוולדת ומשלשה ועד שבעה מעת לעת הם.

ובן פסק באיסור והיתר הארוך (סי' נט אות ז). וכן דעת האור זרוע ח"ב (סי' פה). וכ"כ עוד שם (סי' קח אות ג) בשם רבינו גרשום. ע"ש. וכ"כ הרא"ש בחשונה (כלל כו סי' ז), וכן בפסקיו (פרק מרובה סי' טו) דשלשה ושבעה דחיה הוו מעל"ע.

ועיין בשו"ת בית אפרים (חיו"ד סי' עז), ובספר ישועות יעקב (סי' תריז סק"ז). וכן פסק הישועות יעקב שם הלכה למעשה, ושכן הסכימו עמו כל חכמי עירו. עיי"ש. וכן פסק הגאון רבי נתן אדלער, והביאו בשו"ת יד הלוי (סי' סז). וכן דעת הגר"א (בסי' תריז).

גב'. שם. יש לציין כי מונים שלשה ימים אלו משעה שילדה, ולא משעה שישבה על המשבר, או משעה שהיתה שותת דם. כדמוכח להדיא מדברי הרמב"ם בחבורו (פ"ב מהל' שבת הלכה יג). וכ"כ הלחם משנה שם. וזה שלא כמו שנראה בפי' המשנה להרמב"ם (סוף פרק מפנין) שמשעה שישבה על המשבר והדם שותת ממנה מחללים שלשה ימים אלו, אלא העיקר כמ"ש הרמב"ם בחיבורו. וכן העלה בספר מטה אשר (דף קח ע"א, ענף ה), שנראה שהרמב"ם חזר בו בחיבורו ממ"ש בפירוש המשנה, ושכן כתב הסמ"ג ורבינו עובדיה מזרעטורה והכל זו. ולענין הלכה הכי נקטין שימים אלו

מונין אותם משעה שחלה, וכדעת הרמב"ם בספר היד, והרי ס"ל להסמ"ג והסמ"ק ורבינו ירוחם והכל זו ורבינו עובדיה מזרעטורה והלבוש. וכן עיקר. ע"כ.

אמנם המשנה ברורה בביאור הלכה (סי' של ס"ד) דחק לפרש דברי הרמב"ם בחיבורו, שכוונתו כמ"ש בפירוש המשנה, ולכן כתב שאם משעה שישבה על המשבר והדם שותת לא ילדה עד שעבר יום או יומיים, יש למנות לה שלשה ימים אלו משעה שישבה על המשבר והדם שותת. עיי"ש.

גב'. שם. הרמב"ן בספר תורת האדם (שער הסכנה, דף י ע"א) למד מכאן לענין חגיגת של יום הכפורים, שבתוך שלשה ימים ללידתה אינה מתענה, ואפילו אמרה איני צריכה לאכול מאכלין אותה. ומשלשה ועד שבעה ימים אם אמרה איני צריכה לאכול מתענה והולכת, ואם לאו מאכלין אותה. מכאן ואילך הרי היא ככל הנשים לענין חגיגת של יום הכפורים. ע"כ. (ושם דחה סברת השאלמות דרב אחאי גאון (פרשת וזאת הצרכה ס"ס קמז), דס"ל שכל שלשים יום אסור לחיה להתענות, וכן הרא"ש בפסקיו (פ"ח דיומא סי' י) הביא דברי השאלמות, וכתב, שנחלקו עליו כל המחברים, וכתבו שאסורה לאכול, ומסתברא כותיהו).

ודברי הרמב"ן הובאו להלכה בהר"ן יומא (פג א). ובפסקי הרא"ש שם. וכ"כ בשו"ת תרומת הדשן (סימן קמח).

והנה בש"ע (ס"ס תריז) כתב: "משלשה ועד שבעה אם אמרה צריכה אני מאכלין אותה" משמע הא שחקה אין מאכלין אותה. וכבר תמה על זה הקרבן נחנאל (בסוגיין אות מ) ממ"ש הרא"ש: "משלשה ועד שבעה אם אמרה איני צריכה אין מחללין עליה השבת, הא סתמא מחללים עליה את השבת". הרי שאפילו באיסור סקילה מקילינן, כל שכן באיסור כרת. הילכך פסק הלכה שאף מסתמא מאכלין אותה ביוהכ"פ בתוך שבעה. ע"כ.

וב"ב הדגול מרובה (ס"ס תריז) שלשון הטור והש"ע, תמוה, שהרי מבואר בהרי"ף והרא"ש (ס"פ מפנין) שאף בסתמא מחללים שבת עליה, [וכן פסק הרמב"ם פ"ב מהל' שבת הל' יג], וכן פסק בש"ע לעיל (סי' של ס"ד). ומהיכא תיתי להחמיר ביוהכ"פ יותר מבשבת וכו'. עיי"ש.

המנהג ונריך לשום כמנהג אשה ציונית באותו מקום ועוד מנאחי צפרנס שכולם הדריס בח"ל חשבינן כחולי שאין בהם סכנה ולכן החירו הרבה שבזמים לעניין שבת כו' ק"ו בצירוף הלידה לחשבינן כחולה וצריכה שמירה ונעירה. ע"כ.

גמ'. אב"י עושין ע"י ארמאי וכו'. עיין שו"ת הרשב"א (חלק ד סימן רפד) וז"ל: אמה תמה על מנהג הפשוט, לבשל לחולה בשבת שאין בו סכנה, ע"י ארמאי. ולא חשו להם לגיעולי כומיס. והיכן מצינו שהחירו איסורי מאכל דרבנן, לחולה שאין בו סכנה.

תשובה: נ"ל שסמכו על מ"ש בפ' מפנין אפי' אמרה צריכה אני, אין מחללין עליה את השבת, אלא עושין ע"י ארמאי. כרב עולא בריה דרב עילאי, דאמר כל צרכי חולה עושין ע"י ארמאי בשבת. דאמר רב המנונא: חולה שאין בו סכנה, אומר לנכרי ועושה. ואמר' צריכה אנה מידי דמיכל, משמע בההוא יומא, חולה אומר צריך. דאי מיירי ברפואה, ברופא חליא מלחא, דאיהו קים ליה ביה. ואע"ג במגוון דבעי מדורה, וכאבין ליה חרציה, ודכוותה, מ"מ צריכה אני; כל מידי משמע. וכן צרכי חולה, אפי' לבשל ולאפות, משמע. וכ"כ הרב ז"ל בהדיא חולה שאין בו סכנה, עושין לו כל צרכיו ע"י כומי. כיצד אומ' לנכרי לעשות לו, והוא עושה, לבשל לו, ולאפות, ולהביא לו רפואה מרשות לרשות, ע"כ. הנה שפי' דברים אלו, מקובל בידינו מגדולי הראשונים, כמו שכתבתי.

ואין מן החימה, אם הקלו בשל דבריהם לחולה שאין בו סכנה, שהרי שבות שהוא מדבריהם, החירו בהדיא לגביה, ופעמי' שהן מקילין בשל דבריה, אפי' במקום חשש בעלמא, כסיכה של יוה"כ, למי שיש לו חטטין בראשו. ואע"פ שלא מצינו שהקלו בשאר איסורי מאכלות דדבריהם, במקום חולי שאין בו סכנה. איסור זה של ציולי כומיס, החירו, שאין אומרים בשל דבריהם זו דומה לזו. שהרי העמידו דבריה' במקום כרת, ופעמי' שהם דוחים דבריה' במקום מנא'. כההיא דיומא (ל"ד:): דעשית של ברזל, ואפי' לר"י. ועוד שאיסור ציולי כומיס, קיל טפי, דלא נאסר משום במו בקמיה. ולא אסרו ציוליהן בדברים המותרים, אטו דברים האסורין שלהם, אלא גזירה ציול אטו אכיל בהדיא. ואי אכיל בהדיא, אחי לאחמוני. והלכך כל שיש בו היכר קצת החירו. כההיא דשופת ישראל קדרה, וכל שחלחלו או גמרו ציד ישראל, להיכר בעלמא שרי. ואף זה, הימר איסור בשבת, וחליו מוכיחין עליו, שלא התרתו, אלא

ועיין להגאון מהרש"ם בדעת תורה (ס"ס תריז) שכתב בשם הרב דעת קדושים בכת"י, שהמפלת קודם זמן הלידה אין להחיר לה לאכול בתוך שלשה ימים כשאומרת אינה צריכה, שדוקא ציולת בזמנה אמרינן הכי, ולא במפלת. ע"ש. אמנם הפוסקים נקטו להקל, שדין המפלת כדין הילדת. וכן פסק השדי חמד (מע' יוהכ"פ סימן ג סוף אות א).

גמ'. שם. עיין שו"ת בנין ציון (סימן כה).

גמ'. שם. עיין שו"ת מהרש"ל (סימן מה) וז"ל השאלה: אשה שחבצה מבצלה שיתן לה מזונות ומאכלות הטובים באותן ג' או ד' שבועות שהן אחר הלידה שדרך הנשים לשכוב במטה מעת הלידה ד' שבועות ולשכור לה משרתת כדרך הנשים שלנו והוא לא רצה אי כייפין לי' או לא.

תשובה: יראה שלפי הסברה היא חשובה כחולי אפי' בחולה שיש בו קצת סכנה מעת הלידה כל לי' יום וכן אמרו חז"ל (פסחים נ"ד:): לענין תענית שאין משלימות אפילו באותן חמשה תעניות חוץ מ"כ וט' באב ואם צריכה לאכול אינן מתענות כלל וכן לענין נעילת סנדל ביום כיפורים וכן אמרו בפ' מפנין לענין איסורי שבת, אמר שמואל חיה כל לי' יום, וגראה נמי לענין שצריכה וצריכה רפואה ושמירה.

אף שלפי הגמרא דפרק הכונס (נ"ט) משמע שאינו צריך דאמרינן בגמרא חד אמר נבי חייה וחד אמר נבי מזוני וקאי אדמי ולדות שצריך לשלם לבעל שמנכה לו מה שהיה צריך הבעל ליתן שכר המילדות משמע הא לאחר לידה לאו כלום וכן למ"ד נבי מזונות פרש"י שצריך להוסיף על מזונות אשתו צימי קשוי' כו' ע"כ משמע שלאחר קישויה אינו צריך להוסיף ולאו כלום.

בזכ"ל מקום אני אומר שאין להביא ראיה מימות הראשונים שהיו צריאים וחזקים כדמשמע התם בסוגיא מאן דאמר נבי מזונות אכל נבי חייה לא משום דאמר אשתי ידי פיקחה היא לא מיבעי ועכשיו לא נשמע כעין זה ובוודאי אפי' אי טעין גברא הכי האידנא לא שמעינן לי' דלא שכיח כה"ג והדין משתנה לפי ראות עיני הדיין בכל עת ובכל זמן כאשר כתב האשיר"י אפועלים שחבצו שכתב כו' בצ"ק וגם לענין בגדים בהלכות נשי' כתב הסמ"ג שהמו' היה דר במקום כו' וגם ידוע שכמה נשים לא מנערות עצמן באכילה ובשחייה כראוי שלעולם אינן יולדות וחולות ואינם חוזרות לבריאותן לכן נראה שעולה עמו ואינה יורדת והכל לפי

הפרש אלף פעמים על זמן זה וצמיחה היו חוששין כמה חששות בעבור המזיקין ועמה אין חוששים כלל וזת רב חסדא ענמה היתה חוששת על רבא בעלה מן המזיקין כשנכנס לבית הכסא ועשתה לו תיקון על זה.

גמ' מסתימות הפוסקים הראשונים ז"ל נראה דלא חשו בהכי ועיין למרן ז"ל בב"י י"ד סי' קצ"ז וז"ל ואני אומר דלאו סוגיין דעלמא אלא כמ"ד טבילה בזמנה לאו מנהוג היא שהרי אין לך אשה טובלת כשאין בעלה בעיר ע"ש ואי איתא להך חששה דרוח טומאה ומזיקין מאי קא מוכח מהא דילמא משום חשש המ' אינה טובלת כשאין בעלה בעיר אלא ודאי לא חיישינן לזה וכיוצא בראיה זו יש להוכיח ג"כ מדברי שאר הפוסקים ז"ל ועיין להש"ך ז"ל סי' קצ"ז סמ"ק ג' ע"ש מיהו נראה מאחר שכתבתם שהעולם מקפידים עתה בזה טוב ליזהר. ע"כ.

גמ'. עושין מדורה לחיה בשבת וכו'. כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן של סעיף ו) עושין מדורה ליולדת כל שלשים יום, ואפילו בחקופת תמנו. (ואם מותרים אחרים להתחמם כנגד המדורה עיין סי' רע"ו).

ובביאור הלכה שם כתב, דמקור דברי המחבר הם דברי הרה"מ עי"ש, ובאמת המגיד בעצמו כתב מתחלה לדבר פשוט דין מדורה הוא כמו כל דברי החיה ועל כל דרכיה אסקינן דג' זמנים יש לה וא"כ מאי עדיפותא דמדורה מכל שאר דרכי החיה רק אח"כ הוציא מדברי הראש"ד דדעתו דעד ל' יום מסוכנת היא למדורה עי"ש ובאמת כ"ז הוא רק לפירוש הראש"ד בדברי הרמב"ם דהא דלא החיר מדורה לחולה מיירי בחולי שאב"ס וממילא כנגד זה החירא דחיה מיירי ג"כ לאחר זי"ן דדינה ג"כ בחולה שאין בו סכנה ואעפ"כ רשאים ג"כ לעשות לה מדורה וע"כ משום דגבי מדורה לעולם מסוכנת היא אבל ע"פ האמת קשה מאד לפרש כן דברי הגמרא דהא דקאמר סבור מינה לחיה אין לחולה לא הוא בחולה שאין בו סכנה דא"כ לרוב הפוסקים דסברי דלמסקנת הגמרא ה"ה לחולה יהיה מותר לעשות מדורה אפילו לחולה שאין בו סכנה וזה לא נשמע לשום פוסק שיקיל בזה [וא"ל דכונת הגמרא הוא ע"י עו"ג דוקא דזה אינו דהא מציא ע"ז ראה מהקיז דם ונעטן והתם בודאי אפילו ע"י ישראל כדמוכח בכל הפוסקים וחולה עדיף מזה לשיטתם וכמו שפירש רש"י].

וגמ' לישנא דהרמב"ם אין מדוקדק לפ"ז דאמאי קא מדייק וקאמר אבל אין עושין לחולה כדי שיתחמם

לזרז. ור' החיר פת של פלטר במקום דחוק, משום חיי נפש. ולא חיי נפש של מקום סכנה. והוא ראה שהיה גזרה קלה, שהגדולים אשר כח בהם, עמדו עליה והחירו במקום חיי נפש, של מקום דחוק. ואע"פ שאין מחירין כן כשאר איסור של דבריהם. והלקך, אם לא העמידו במקום חולי שאין בו סכנה, שפיר דמי ואריך. ונפה טהורה שלך קולטת את הסולת, ומנחת את הפסולת. ע"כ. ועיין ב"י (סימן שכת).

גמ'. לחיה ל' יום למאי הלכתא אמרי נהרדעי למביעה. הקשה הרשב"א, מאי טעמא לא חוקמוה לחלל עליה שבת על ידי ארמאי כדפרשי לה אינה לעיל.

ותירין דהיינו טעמא דאם איתא דלענין חלול שבת קאמר לה הוה ליה למנקט שלשה ושבעה ושלשים כדאמרין לעיל, ומדלא אמר הכי שמע מינה דלאו בהוה דינא קאי ואוקמוה לטבילה.

גמ'. שאין בע"ה עמה. והטעם שטובלת, פירש רש"י ז"ל לטהרות, והריטב"א פירש, משום דטבילה בזמנה מנהוג. ועיין שו"ת יהודה יעלה (יו"ד סימן רח).

גמ'. כי היא דברתיה דרב חסדא. אשתו של רבא היתה. (ריטב"א).

גמ'. שם. עיין שו"ת תורה לשמה (סימן רטז) אם יש חשש סכנה לאשה שתטבול אם אין בעלה בעיר. וז"ל השאלה: אשה שרוצה לטבול לאחר עת ספירתה אע"פ שאין בעלה בעיר כי בעלה יבא ליום המחרת לעיר ורואה שהיה טהורה בעת בואו מפני כמה סיבות אך יש בני אדם אומרים לה שיש חשש סכנה לטבול אם אין בעלה בעיר מחמת דיבוק רוח הטומאה ומזיקין אם יש ממם בדברים אלו או לאו.

תשובה: דבר זה שאומרים העולם שיש חשש סכנה לטבול אם אין בעלה בעיר מפני דיבוק רוח טומאה ומזיקין לא נמצא כתוב בגמרא ולא בפוסקים הראשונים ואדרבה מגמרא מוכח דליכא למיחש בזה והוא דאיתא בגמרא דשבת דף קכ"ט ע"א ברחמי דרב חסדא טבלה בגו תלמין יומין שלא בפני בעלה ואכטניאח ואמטוי לערסה ברחמי דרבא לפומבדיתא ע"ש והא לך מעשה רב בגדולי ישראל באשתו של רבא שטבלה אע"פ שאין בעלה בעיר ולא חשה לסכנת דיבוק רוח טומאה ומזיקין ואע"ג דבדורות ההם הוו שכיחי מזיקין טפי ויש

אפילו כדי להתרפאות אסור דהא הוא חולי שאין בו סכנה אם לא שנדחוק דכונתו דאפילו ע"י עו"ג אין עושין חוץ אין במשמע בשמחות לשונו עי"ש.

וגם בשלטי הגבורים פרק מפנין מבואר דס"ל דמיירי הרמב"ם בחולה שיש בו סכנה וכן נמצא בחידושי הרמב"ם המובאים בשמן רוקח שדעת הרמב"ם שאין עושין מדורה לחולה מיירי אפילו בחולה שיש בו סכנה והוא מספר הבאים עי"ש וממילא אין צריך לדחוק דמיירי בחיה חוץ ל' ושפיר מיירי בחוץ זי"ן או בחוץ ג' וכן משמע ג' כ' קצת בירושלמי דמימרא דשמואל דעושין לה מדורה קאי על זמן שמחללין עליה את השבת דאיתא בירושלמי פרק מפנין על המשנה דמחללין עליה את השבת אמר שמואל עושין לה מדורה אפילו בחקופת חמח משמע דקאי על זמן דקודם זי"ן וגם לפי מה שהבין רבינו חננאל בפרק הדר גבי ינוקא דאשחפוך חמימיה דאמרין התם ליחם ליה ע"י עו"ג אגב אמו ופריך אמו הא קאללה חמרי ומשני חוננא הוא דנקט לה ופי' שם הר"ם קור אחזה וכו' עי"ש ולפי' בודאי נריכה לחמים לרחוץ ולשתות לחמם גופה ואפ"ה לא החירו כ"א ע"י עו"ג משום דמיירי ביום חי"ת ואין לחלק בין מדורה לרחיצה דהא הראב"ד בעצמו אינו מחלק עי"ש בדבריו וגם בגמרא דקאמר שמואל חיה עד ל' לא מצא הגמרא לאשכוחי כ"א לטבילה ולא קאמר למדורה ויש לדחות דא"כ תרתי דשמואל ל"ל].

אך יען כי הרב המגיד כתב שמבטל דעתו מפני דעת הראב"ד ע"כ חפשתי עוד ומנאמי ראייה לדבריו מראשון לראשונים והוא רב אחאי גאון אשר בודאי אם ראה הראב"ד לדבריו אפשר ג' כ' שהיה מבטל דעתו מלפניו ח"ל בפרשת שמות ואלו אשה שילדה בשבת ואפילו חל ג' שלה בשבת אע"ג דהיא אמרה בריאה אני ולא נריכנא מדורה וחמין וכו' והוא בריותא לאו בריותא היא ועבדינן לה מדורה וחמין וכו' וכל צרכין דעבדינן לחיה וכו' הרי דגם מדורה כלל בג' ח' ול' ומציאו הרמב"ן בת"ה עי"ש וכ"כ רבינו ירוחם בראש ספרו ח"ל ועושין לה מדורה לחיה בשבת באותם ימים שאמרנו שמחללין ע"י ישראל ובאותם שאמרנו אין מחללין עושין ע"י עו"ג עכ"ל ומאחר שלא מצינו שום משמעות לאחזה פוסק לבד מהראב"ד שיאמר שדין המדורה חמירא מכל צרכי החיה וכולם העתיקו להקדמת דינים האלה מימרא דנהרדעי שאמרו חיה ג' ח' ול' קשה מאד להקל לעשות מדורה ע"י ישראל עד ל' וצ"ע למעשה. עכ"ד הבאה"ל.

גמ'. ויקח מנעלים לרגליו. כ"ה ברמ"א (סימן ב ס"ו), ועיין א"ר שם, דבמקומות הערב שדרכן לילך יחף שרי. עוד כתב בשם של"ה, דאם עושה משום תשובה על עונותיו מותר, וכן עשה דוד המלך ע"ה שהלך יחף.

גמ'. שם. עיין בספר משנת חכמים למהר"ם חגיז דלבישת מנעלים כדי שלא יגע בשרו על האדמה כי בחטאו של אדם נחלקלה האדמה ע"כ עושין הפסק ולכן באדמת קודש של נעליך כחיב, וכן כהנים בעבודתם וכולם בביהמ"ק.

גמ'. שם. עיין שו"ת משנה הלכות (חלק יא סימן נד) שכתב טעם למה נקראו עמי הארץ בלשון עם הארץ ולא בור כבמשנה, הגם שחילקו בין בור לע"ה, דבגמ' (ב"ב נ"ח) אמרו, מטת ח"ה אין תחתיו אלא מנעלים ומטת ע"ה מניח תחתיו הכל, והנראה דח"ה היו מדקדיקין ומקפידין ללכת במנעלים לא כן עמי הארץ שהיו הולכין יחפין ומבואר בר"י הקדוש דצריך לילך במנעלים להבדיל בינו ובין הארץ שלא ידביק בארץ והמנעל הוא המבדיל והחופץ אבל בע"ה הולכי יחף הם נדבקים על הארץ ודורסין עליה, ולכן נקראו עמי הארץ כלומר שהם דורסין על הארץ חוץ גורם להם גסות וכל מיני דברים.

גמ'. שמואל ביומא דעבד מילתא וכו'. לענין הקזה בזמנינו יש לציין לדברי הכסף משנה (הלכות דעות פרק ד הלכה יח) שכתב, שרפואת והנהגת מלכות בצל שבה היו חכמי הגמרא משונה משאר ארצות, כדאשכחן שאמרו בספ"ק דמועד קטן (דף י"א ע"ש בתוס') שרפואת הדג לשחות עליו מים, ובשאר ארצות דרך הרפואה שלא לשחות עליו מים.

גמ'. בר תליתא מרפי. פרש"י בן ג' שנים שטענה אמו וכו'. והקשה השפ"א, דמשמע דקאי על האילן שיהי' בן ג' שנים, ומיפוק ל' דאסור מקודם משום דהוי ערלה עד ג' שנים.

גמ'. וכו' אערומי אסירי בר מיהאי ערומה דשרי וכו'. הוצא במגן אברהם אורח חיים (סימן קנו ס"ק ב) וכתב שם: ואף על גב דהקזות שלנו אין בו כ"כ חשש, מ"מ יש ללמוד מזה לשאר חולה. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת בצל החכמה (חלק ג סימן קיח) דדין להציל עצמו בממון חבירו דרך הערמה ולהוציא ממון ולהפקיע זכותו של חבירו דרך הערמה.

ס' תשב"ץ (ח"א סי' קל"ח) שכ' לכתחילה אין מערימין באיסורי תורה וכו' עכ"ל. משמע ג"כ דוקא לכתחילה ומדרבנן אבל מה"ט מהני הערמה גם בדאורייתא ומיירא ג"כ באיסור גזל ע"ש.

וביזון שהערמה אפי' בדאורייתא וגם באיסור גזל אינו אסור אלא מדרבנן, הכא במאן דעביד מילתא דאית ב' סכנת נפשות, לא גזרו רבנן בהערמה ומותר לגמרי.

גמ' דלמא שפי ליה אומנא ומוקים ליה ארביעתא. הראב"ה (סימן תתקפז) ביאר לפי שאין יכול לחיות בפחות משיעור תחילת יצירתו, כדאמר אבא שאול בתוספתא (אהלות פ"ג ה"ב) רביעית תחילת דמו של קטן.

עמוד ב

גמ' בדבר אחר וכו'. פי' רש"י חזיר, והא דלא פירש מלורע גופי', כמו שפי' רש"י בפסחים (ע"ו ב) לד"א נרעת, ומשום דמזיק לנרעת. כתב השפ"א, משום דמלורע גופי' בלא הקזה נריבין להתרחק ממנו, דמזיק תמיד, [כדמשמע במד"ר במלורע (פ' ט"ז) דאפי' בריא נריב להתרחק ענמו ע"ש].

גמ' שתה ועמד. עיין שו"ת מהרי"ל (סימן ח) בענין ישיבה בהדלה, וז"ל: וישיבת הדלה, כמו כן נהג מו' חמי הכהן ז"ל, ע"פ המדרכי [ברכות סי' קמ"ה], אכן שאר רבוצי' לא נהגו כן רבנן קשישי, וחשבי ליה כיוהרא דלדידן קביעותינו בעמידה כמו בישיבה, אלא מהר"א ז"ל לא שמה עד שישיב כמדומה, משום דת"ח לא יאכל מעומד ולא ישתה מעומד. ע"כ.

גמ' שם. עיין שו"ת רב פעלים (חלק ב או"ח סימן מה) למה שותין כוס קידוש מיושב.

והשיב: דבר זה מפורש יולא בספר פרי עץ חיים שכתב, ישב וישתה מכוס הקידוש. וגם עוד כתוב שם בזה"ל, מנהג מורי ז"ל לומר הקדוש דשבת ויו"ט מעומד, ואח"כ יושב וטועם מן הכוס, והיה נוהג להשאיר מעט יין בכוס הקדוש וכוס בהמ"ז, בסוד אסיד שמן להשאיר ברכה מליל שבת עכ"ל, אבל בספר הכונות שסידר מהרש"ו ז"ל לא נזכר דבר זה, שנריך לישב בשחיית כוס הקדוש, וגם בספר חמדת ישראל למהרש"ו ז"ל לא נזכר זה, מיהו בסידור רבינו הרש"ש ז"ל כתוב להדיה, אח"כ ישב במקומו וישתה מכוס יין הקדוש, ע"כ נראה דרבינו הרש"ש ז"ל סמך בזה על ספר פרי עץ

ומביא שם ש"ס כאן, והקשה איך קאמר "כולהו אערומי אסירי", הרי מצינו בכמה מקומות שהחירו חז"ל הערמה. עיי' לעיל (שבת מ"ג ב) עושין מחיצה למת בשביל חי. וכן לקמן (קל"ט ב) מערים אדם על המשמרת וכו'. עוד הותרה שם הערמה בהטלת שכר במועד ולא לנוע ברא דתומא בברזא דדנא בשבת, וכן נגזרים במבזא ועוד טובא.

וכתב דנראה דכאן בהערמה להוציא ממון מחצירו קמייא, והרי מצינו שהחמירו חז"ל לאסור אפי' להפקיע זכותו של חצירו דרך הערמה ומכש"כ שאסור להוציא ממנו שזכה בו חצירו כבר. דדוקא באיסורא החירו הערמה, דמדידהו נחמו לו. הם אסרו, והם החירו דרך הערמה. אבל בדברים שבין אדם לחצירו איך יחירו להם להערים להפקיד לחצירו להפקיע זכותו או להוציא ממנו. וכו'.

וזה כוונת הגמ', וכולהו אערומי אסירי היינו בממונא, בר מהאי ערמה אע"ג דהוי דממונא שרי, משום דאית ב' משום הלל נפש מישראל.

ואם כי מבואר (ב"ק ס' ב) בעובדא דדוד הע"ה, דקא מיבעי ל' מהו להגיל ענמו בממון חצירו ושלחו ל', אסור להגיל ענמו בממון חצירו אפי' במקום פקוח נפש והרי הך דכאן ג"כ מצינו ענמו בממון חצירו הוא ואיך החירו. נראה דהא גופא קמ"ל, דאף שאסור להגיל ענמו בממון חצירו הני מילי דרך גזילה אבל דרך הערמה מותר. ושאני הך דדוד דל"ה אפשר בדרך הערמה. אבל היכא דאפשר מותר. ולכן, מאן דעביד מילתא ולא אפשר ל', לישקול זוזא מכא ולחיל לשב חנוחא עד דטעים שיעור רביעיתא, דבזה כיון שסו"ס הצעלים נותנים לו לטעום משלהם מרנוס אין כאן גזל. ואף שאם היו יודעים שאין צידו לשלם אולי לא היו נותנים לו, מ"מ כיון דלקושטא דמילתא הם נותנים לו מדעתם ורנוס אין כאן גזל ממש.

ועיי' תשו' הרדב"ז (ח"ג סי' תתקע"ג (תק"מ) ד"ה ולענין אי) שכ', וכי היכי דהערמה במילתא דרבנן קיל טפי מאיסורא דרבנן ה"נ הערמה במילתא דאורייתא קיל טפי מאיסורא דאורייתא וכו' עכ"ל. נראה דעמו דכל שהוא דרך הערמה אין כאן איסור דאורייתא. והא דאמרו כאן הערמה קאמרת הערמה בדרבנן היא ונורבא מרבנן לא אחי למעבד לכתחילה ע"ש, משמע הא בדאורייתא לא שרו הערמה אפי' לנורבא מרבנן, היינו מדרבנן אבל מה"ט מהני הערמה אף בשל תורה. ועיי'

חיים הנ"ז, ולכן גם אנכי העבד הנעיר נהגתי כן לשמותו מיושב.

ומה ששאלתם, אם יש בזה טעם ע"פ הסוד, נראה על הרוז שאין בזה טעם ע"פ הסוד, ורק מנהג זה הוא מתורת דרך ארץ של הסעודה, וכמ"ס הרב אליה רבא בסי' ק"ע ס"ק כ"ג, בשם הרוקח סי' שכ"ט, דרך ארץ לא יאכל אדם מעומד ולא ישחה מעומד, וראיתי שדבר זה הוא גמרא ערוכה בגיטין דף ע', שלשה דברים מזיקין גופו של אדם, ואלו הן אכל מעומד ושחה מעומד ושמש מטתו מעומד ע"ש. מיהו הרמב"ם ז"ל בהלכות דעות פ"ד לא זכר זה, ולא כתב שיגיע לו נזק לא באכילה ולא בשחיה מעומד, ואפשר דס"ל בזה"ל נשחנו הטבעים מזמן חכמי המשנה והתלמוד, כאשר נמצא כזאת בדברים אחרים, ואפשר מהאי טעמא אין העולם מזהרים בזה לא ביין ולא במים, מפני שראו דהרמב"ם השמיט ענין זה בה' דעות, מיהו רבינו האר"י ז"ל היה מדקדק לקיים דברי חכמים, מאחר דזכר ד"ז בגמרא, ובדאי גם במים היה נזהר, וכן בכל מיני שחיה, ועל כן אני אומר, מאחר דליכא טרחא בהכי, ודאי טוב לזהר, אחר שראינו שרבינו האר"י ז"ל היה נוהג ב כך, ואולי יש לו טעם אחר נסתר בזה. ע"כ.

גמ'. ישן ועמוד. עיין שו"ע או"ח (סימן א סעיף א) שכתב הרמ"א, ומיד שיעור משנתו יקום בזרזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה. והעיר המגן אברהם (שם סק"א) דמ"ס הרמ"א "ומיד" לאו דוקא, אלא ישא מעט, כדאיחא בש"ס כאן.

גמ'. ובין הפרקים ימנעו. פי' רש"י פרקי שניות כגון לאחר מ' שנה. והשפ"א כתב דלולי דבריו הי' נראה דהכי פי', דכלל עשר ועשר שנים שמחליף נקרא בין הפרקים.

אך י"ל דרש"י ס"ל כיון דהטעם הוא משום דהכוחות מתמעטין לפיכך ימעט, ועד מ' אדרבה נחזק כחו יותר דבן שלשים לכה ולפיכך שיעורו בן מ' שנה. ע"כ.

אכן הר"ח פי' דבין הפרקים היא כשהגיע לחמשים שנה, אבל בהגמ"י (פ"ד מה' דיעות ה' י"ח) הביא בשם הר"ח כנ"ל דכשהגיע לעשרים שנה ימעט, ולשלשים שנה יחזור וימעט ע"ש.

גמ'. אבל שני וחמישי לא וכו' שב"ד ש"ל מועד'ה וש"ל במוה שוין באחד. הקשה השפ"א דמה ריעותא איכא במה שב"ד של מעלה יושבין,

ואדרבה מעלה הוי כדאמרי' במד"ר בראשית (פ' כ"ו) ובפ' שופטים, בזמן שיש דין למטה אין דין למעלה.

[וביותר קשה לפמ"ס בטור או"ח (סי' קל"ד) דמה"ט מרבין בחפלות ותחנונים בב' וה' לפי שהם ימי רצון ע"ש, וכמ"ס החוס' בב"ק (פ"ב ד"ה כדי) דמה"ט קוראים בחורה ומתענין בהם, ועי' במג"א (סי' תק"פ ס"ק ט') שכ' ג"כ דהם ימי רצון, אבל אין מובן מ"ס וכ"כ החוס' ורש"י סוף פי"ח דשבת דהרי ברש"י כאן מבואר להיפוך, כמ"ס הפר"ח (סי' קל"ד) דמה"ט מרבין בהם בתחנונים לפי שהם ימי דין כמבואר כאן וי"ע].

גמ'. כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה'. עיין תרומת הדשן (סימן ריא) ח"ל השאלה: ראינו כמה תלמידי חכמים גדולים ואנשי מעשה הגונים דלא הוו קפדי לישא אשה שמתו לה שני אנשים ואין מוחה בידם או קורא חגר עליהם, יש סמך לקולא זו או לאו.

תשובה: יראה דלאו שפיר עבדי דלא קפדי, וכן אמרו רבותינו דיש להקפיד והוו ממהים טובא ממקצת תלמידי חכמים דלא הוו קפדי, דהא אשירי בכחובות פ' נערה כתב דכופין אותו להוציא דחמירא סכנתא מאיסורא, וכי היכי דבית דין חייבין להפרישו מאיסורא הכא נמי מסכנתא. וכתב עוד בשם ה"ר משה מגרבוני"א דאין לה כחובה משני משום דאסורה לאינסובי לשלישי ולא קרינן בה כשהינשא לאחר חטלי כו', אלמא דסבר דאיסור גמור הוא. גם הרמב"ם כתב אשה שמתו לה שני אנשים לשלישי לא תנשא ואם נשאת לא תנא ואפילו לא נתקדשה יכנס ע"כ. משמע דאסור לכתחילה לעבור. אמנם בא"ז כתב בתשובה ח"ל: הא דקבעינן הלכתא כרבי לשלישי לא תינשא לא לאסרה ולא לודאי חששא אלא לספק חששא עכ"ל. וכמדומה דדייק הוא לאפוקי תלמודא מפשטיה, דבהדיא תניא בפ' הבא על יבמתו (יבמות סה ע"א) לשלישי לא תינשא אההיא עובדא דאבי דסמך ארבי יחזק ועבד עובדא דנפשיה ואע"ג דאיהו אמר סומקא לאו בר סמכא הוא כדאיחא חסם, ואי הוי איסורא או אפילו ודאי חששא לא סמך עליה כלל. אע"כ אינו אלא ספק חששא ולהכי הוי קיל ליה למסמך עליה.

אמנם מהך דא"ז לא ברירא לי שפיר אי דווקא קאמר הא דקבעינן הלכתא כרבי דלשלישי לא תנשא, אינו אלא ספק סכנה משום דהא לרשב"ג לשלישי שרי

דברים שאיכא בהם חשש סכנתא ולא זהירי בהו, אף שודאי בסתם חשש סכנתא אסור לסמוך ע"ז אף אם יזדמן כה"ג דדבר שיש בו חשש סכנתא ולא זהירי בהו אינשי.

גרא פשוט דדבר דאיכא הרבה שלא קשה להו לבריאותם כלום כגון הרבה מיני אוכלין שהאינשי נהנין מהם ביותר כבשרא שמנא ודברים חריפים ביותר אבל קשה זה לבריאותן של כמה אינשי, ליכא בזה אסור מלאכול מנד חשש סכנה, מאחר דהרוב אינשי לא מסתכנין מזה. ועיין ברמב"ם פ"ד מדעות שנקט שם עניני אוכלין ומשקין הטובים לבריאות הגוף והרעים לבריאות הגוף ולא כתב בלשון אסור לא מדאורייתא ולא מדרבנן שאסרו חכמים, כדכתב בהסרת מכוול שיש בו סכנת נפשות בפ"א מרואה ה"ד שאסור להניחו ומחוייבין להסירו אפילו שהוא חשש רק לעצמו מעשה דקרא דהשמר לך ושמור נפשך ובלאו דלא תשים דמים, וכשאיכא רק חשש סכנה אסרו מדרבנן ומיין מכת מרדות (שם בה"ה) וחשיב פרטי הדברים עד סוף הפרק וגם בפ"ב, אלא כתב רק הקדמה מסבירא בעלמא בראש הפרק הו"ל והיות הגוף בריא ושלם מדרבי השם הוא שהרי א"א שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה, לפיכך צריך להרחיק עצמו, והוא משום דעל כל הדברים האלו שפרט אותם לא שייך לאוסרן ממש מאחר דהרוב מהן עניני הנאה הן ולרובא דרובא דאינשי לא מו"ק להו כלום ואיכא הרבה מהן שא"א להזהר בהו להרבה אינשי שטרידי בפרנסתן ואיכא הרבה שלא שייך שיהיו בזה עניים שמרויחין רק מה שמזומנס לכדי חייהם שלכן לא שייך לאסור אלא רק לעורר להעלמא בזה שידעו איזה דבר הוא טוב ואיזה דבר הוא רע וליעז להם כהלשון שנקט הרמב"ם שם בכל הפרק.

ולדברים כאלו דמי עישון סיגריות שאלו הרגילין בזה נהנין מזה מאד ומנטערין כשאיין להם סיגריות עוד יותר מחסרון מיני אוכלין טובים, ואף יותר מחסרון אוכלין לגמרי לזמן קצר, והקלקול לחלות מזה הוא עכ"פ רק מיעוט קטן וכ"ש להחלות מזה בסרטן (קענסער) ובעוד מחלות מסוכנות הוא קטן ביותר דאף שמע"כ ראה הרבה חולים שמע"כ שהוא רופא ומנאצא בבית החולים ורואה כמעט בכל יום חולים בסרטן הריאה והגרון וגם באיברים אחרים שנמנאו יותר באלו שמעשים סיגריות, וכן הוא נמי גם בשאר צחי חולים, מ"מ ודאי כל החולים הנמנאים בצחי החולים וגם בצירוף אלו שלא באו לבחי החולים הוא מיעוטא לגבי אלו

לגמרי, אבל לרביעי לכ"ע אסור דילמא הכי הוא, או נימא דלא שנה אליבא דרבי בין שלישי לרביעי. מ"מ אפשר דהניי מילי דא"ז סמכי עלמא ולא חיישינן לספק חששא, כמו שאין אנו מזהרין מכמה מילי דאזהירו רבנן עליהו משום חשש סכנה, משום שומר פתאים ה'.

וגם נראה מתוך שאנו מתי מעט וזריזין אנו לישא מאשר נמנאו דשו בה רבים ושומר פתאים ה'. וכה"ג אמרינן בפ' מפנין לענין הקזת דם בששי דקאי מאדים.

וצ"ע אי שייך למימר האי טעמא שומר פתאים לחלמיד חכם שהוא יודע ומכיר וזכר למופלא בדורו, ואפילו באיניש דעלמא קשה הדבר לזדד כל כך להחיר הו"ל ואיכא חשש סכנה, כדאמר פ' אין מעמידין (ע"ז דף ל' ע"א) פרוקא לסכנה בתמיה. וכו'.

גב'. שם. עיין בשו"ת זכר יהוסף (חאו"ת סי' כח) שכ' דלא שייך לומר דהאידיגא דדשו בו רבים שומר פתאים ה', רק במידי דהוי משום מזה. והוי בכלל שומר מזה לא ידע דבר רע. וכמ"ש המרדכי לענין מים שלנו של מזה מזה שלא לשפכן בשביל מת. והובא באו"ח (סי' חנה).

וראיתי להעיר עליו דלכאורה ל"מ כן מפרש"י כאן, דקאמר, שהורגלו בו מפני דוחקן, שיהיו סמוכים לסעודת שבת, שכבוד שבת בדגים גדולים, ושני לדם דג (ע"ז כט:). ע"כ. אלמא דמשום דוחקא בעלמא עבדי הכי.

גב'. שם. עיין שו"ת פרי השדה (ח"ג סימן קנט) במי שיש לו דירה קטנה, ומוכרח להניח אוכלין תחת המטה, אי אמרינן ג"כ שומר פתאים ה'.

גב'. שם. עיין שו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב סימן מט) בדבר עישון סיגריות, וז"ל: הנה בדבר עישון סיגריות ודאי מכיון שיש חשש להחלות מזה מן הראוי להזהר מזה, אבל לומר שאסור מאסור סכנתא מכיון שדשו בה רבים כבר איחא בגמ' בכה"ג שומר פתאים ה' בשבת דף קכ"ט ובגדה דף ל"א ובפרט שכמה גדולי תורה מדורות שעברו ודבורנו שמעשנין, וממילא אף לאלו שמחמירין לחוש להסכנה ליכא אסור לפני"ע בהושטת אש וגפרורים למי שמעשן. ע"כ.

וע"ע בדבריו (חלק חו"מ ב סימן עו) שהניף ידו שנית בזה, וכותב: הנה ליתן כלל להא דאמרו שומר פתאים ה' בשבת (קכ"ט ע"ב) ובגדה (מ"ה ע"א) בשני

ישראל את התורה היה טבח להו לדמיהו ולבשריהו וגזרו חז"ל בכל עי"ט שלא להקז דם משום ערב שבועות, עכ"ל.

ול עוד אלא דבשו"ת מהר"י מזרונא סי' קי"ח (הובאו דבריו גם בכה"מ סי' תס"ח ס"ק ז"ח) מובא ע"ז גם מעשה רב, דמסופר שם שהעיד לפניו מה"ר אייזיק לוי על מהרי"ו, שפעם אחת חל שבועות בימים א' וז' ובע"ש נכנסו למרחץ ומיחה בבחורים מלהקז משם מהרי"ל כי ס"ל דחשיב כערב יו"ט, ולא אשגחו ביה ונסתכנו, ואמר תיתי להו דעברו על דברי אדמו"ר מהרי"ל ז"ל ע"ש. הרי מעשה רב מזה דאסתכנו גם בזמננו ואפילו כשלא היה ערב שבועות ממש ורק ערב שבת שלפני זה הואיל ומ"מ נחשב היה זה באותו שנה כערב שבועות בהיות וערב שבועות ממש היה בשבת ומפני כן דין ערב שבת זה גם כדן ערב שבועות, אם לא שגרעה לדחות ולומר דהתם שאני די"ל שלא בא להם הסכנה בגלל ענש ההקזה אלא בא להם זה בתורת עונש על שעברו על דברי הרב הוא המהרי"ל ששלא לזוות עליהם שלא יקחו ביום זה באשר לדעתו יש להחמיר לנהוג בו כאילו הוא ערב יו"ט ממש. או דילמא י"ל עוד דהתם שאני מפני דלכד דהיה עליו דין עיו"ט הרי גם ערב שבת היה ובערב שבת גופיה ג"כ חשב סכנה בו מפני דמאדים קיימי בזווי, ורק אמרינן ביה בדרך כלל דמיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' כדאיחא בשבת שם, ולכן בההיא עובדא דאיזדמן שהיה ערב שבת וגם היה עליה דינא דעיו"ט ולכן זה חזק הוא דגרמו דאיסתכנו.

עכ"פ בין אם ישנה האידנא סכנה ממש או לא, אצל מהאמור למדנו שמנהג לאיסורא הנובע מחששא דסכנתא יש בזה. וא"כ יש לאסור לכאורה גם על כגון מידוננו.

ואחר אריכות כותב שם: למדנו מהאמור כי בערבי ימים טובים ובמיוחד בערב חג השבועות יש למנוע כל פעולה בגוף שגורמת לפתיחת ורידי הדם או לעקירת וזילת דם ממקום למקום והתפרצותם חוזה או כל שינוי שהוא במהלכו הטבעי של הדם בגוף, כי יש חשש סכנה לכך, כי באשר שיום זה איתרע מזליהו של ישראל וייתן בו רשות בזמנו - ולו על תנאי - לפגוע לרעה בבשר גופם ודמם לכן מיועד יום זה כאילו לתמיד לתת יד חפשי לשטן המשחית לפגוע בגוף האדם הישראלי אשר כנגע נראה בו בהזזה חזונית ממצבו הנורמלי, ולעורר עליו קיטרוגים ולהפלותו לרעה

דעלמא שנמצאו בבתיהם שלא נחלו כלל, ובחשש מה אמרינן שומר פתאים ה'.

אבל ודאי מן הראוי לכל איש ובפרט לבני תורה שלא לעשן מאחר שהוא חשש סכנתא ואין בזה שום תועלת וגם הנאה לאלו שלא הורגלו בזה וממילא ודאי אין להתרגל לזה ולא ייחא אדם לבניו הקטנים שיתרגלו בזה אף אם הוא עצמו נתרגל, וגם בלא ענין חשש הסכנה הזה יש לאסור להתרגל בזה דהא ודאי אין להמשיך עצמו לרצוי תאוות והנאות, אלא אדרבא מהראוי לכל אדם למעט עצמו מתאוות ותענוגים יתרים. ע"כ.

גב'. מעלי יומא דעצרתא סכנתא וגזרו רבנן וכו'. עיין שו"ת ניץ אליעזר (חלק יב סימן מו) דין אחד שהיה רשום בבית חולים לביצוע ניתוח שאינו מסוכן וגם סובל דחוי, והגיע תורו, כפי שהודיעו לו, בערב שבועות, אם אין לחוש מלכזע את הניתוח בגלל כן שהוא ערב שבועות.

ומביא הא דאיחא כאן, שגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבח משום יומא טבח דעצרת דנפיק ביה זיקא ושמיה טבח דאי לא קבלו ישראל תורה הוה טבח להו לבשריהו ולדמיהו. והנה הרמב"ם והטור והשו"ע לא קבעו דבר זה להלכה, אלא הד"מ בטור או"ח סי' תס"ח סק"ג הזכיר מזה וכותב בזה"ל: כתב כלבו בשם ר"פ דאין מקיזין דם בעי"ט משום דגזרינן כל עי"ט אטו ערב שבועות וכו' בגמ' ס"פ מפנין, וכן בהושענא רבה אין להקז דם והרי"ף כתב כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' ומהרי"ו כתב דאין להקז וכן המנהג עכ"ל. ועפ"ז קבע זאת ברמ"א בשו"ע שם סעי' י' ופסק: והנהו שלא להקז בשום עיו"ט ואין לשנות. והמג"א בס"ק מ"ז מציין המקור לכך מהגמ' בשבת כאן, והמחזה"ש מוסיף להסביר את הדבר מפני דנודע דבכל הזמנים שאירע לאבדותינו ענין מה, כשיגיע זמן ההוא שוב מחפורר קצת מעין אותו דבר וענין ההוא. ובדומה לזה מסביר גם בשו"ע הגרש"ז בסעי' י"ב עי"ש.

ודגה הרמ"א אינו מזכיר מסכנתא שיש בזה כפי שנאמר בגמ', ויתכן שסבור היה הרמ"א ז"ל שענין סכנה ממש היה רק על צורת ההקזה שבזמן התלמוד.

אבל הלבוש בסימן תצ"ג סעי' ה' לא נמנע מלהזכיר מזה, ופוסק ח"ל: אין מקיזין דם בערב שבועות וכן בכל עי"ט וטעמא משום דבע"ש הוא יום סכנה משום שבו נפק זיקא לעולם ששמו טבח ואי לא קבלו

ולאחר מיתן דשו בזה רבים אמרינן תו גם דשומר פתאים ה' בדומה למה שהגמ' בשבת שם אומרת על ערב שבת.

ובזה גם שמענו להפרי חדש על א"ח סו"ס תס"ח שמחיר בזה בהדיא, דמשיג ע"ד הרמ"א וכותב ח"ל: ומיהו האידנא דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' וכדאיחא התם (בש"ס ס"פ מפנין) לענין מעלי שבתא עכ"ל. ע"כ. עיי"ש עוד בזה.

גמ'. **אבל חטא.** פי' הריטב"א, אוכל אפי' חטא אחת.

גמ'. **מאד רישי בזוזא וכו'.** עיין תוס', ובספר הישר לר"ת (סימן ר"א) איחא, מאה קרני בזוזא ק' ראשי בזוזא ק' שפמי בולא כלום. פי' [קרנא] הקצת הדם כמו קרנא דאומנא וכן ק' רישי על ספירת ראש שכן היו רגילין לתת זוז לשנה ואפי' הקיז ק' פעמים לא יתן אלא זוז למקוץ וכן נמי בספר רישי. אבל בספירת שפמי לא יתן כלום אפי' ק' פעמים. והיינו יומא ד(ב)שפמי כשהיו בטילים ולא היו למדין אותן יום קורין יומא דשפמי כלומר לא נשכרנו היום כמו ספר דשפמי שאינו משתכר. וכן פיר' בערוך. פגה. יומא דמפגרי כשהיו חלשין מתלמוד תורה ויגיעין דכח' אשר פיגרו אותו היום קורין יומא דשפמי כלומר יום ציטול בלא ריוח כש'אמר' מכריז רב מאה וכו'. מנהג מגלה ק' רישי בזוז וכן למקוץ דם יש לו קרן של זכוכית כדאיחא בבעינת דחסידי' שכרו גם הוא אינו אלא זוז. אבל למתקן שפה שהוא גרמז דכח' ועל שפס אינו נוטל כלום שכר כך היה יום שהיו מתבטלי' מתלמוד תורה. ע"כ.

גמ'. **כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת וכו'.** כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן של סעיף ז) הולד שנולד עושין לו כל זכריו ומרחינין אותו ומולחין אותו וטומנין השליא כדי שיחם הולד וחותכים את הטבור. והני מילי בנולד לט' או לו'.

והעיר המשנה ברורה (שם סקכ"ג) דלשון השו"ע אינו לפי הסדר המבואר בש"ס ומפיק מקרא ושם איחא דחותכין הטבור ואח"כ רוחנין אותו וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות שבת.

ובדברי רש"י משמע דהמליחה תהיה במלת, ובפירוש המשנה להרמב"ם כתוב וטומנין עליו אבק ההדס והדומה לו וכ"מ בערוך ערך לפ ע"ש.

ואין טומנין השליא בקרקע, דמשום זה לכו"ע לא מחללינן שבתא אלא כך היה מנהגם כשחל בשבת עשירות טומנין אותה בספלים של שמן או בספוגין של

ולחפילו בפה בלוחו ומלוחו פתח בגוף שפתח האדם לעצמו. ובגרמחו. ובזורה אחרת. בכל כמה שנפתח אחת פתח בגוף שמשם יכול הדם לפרוץ החוזה, או שהדם נע ממקום למקום בצורה לא נורמלית וגורם להצטברויות, האדם עלול להחסכן עיי"כ או באי הפסקתן מלזרום החוזה ואז בהצקים שונים וחמורים בגוף עיי' ההצטברויות, חוקן לרחמי שמים מרובים, וביום זה מידת הדין מתגברת ביותר וניתן רשות למקטרג לקטרג.

וא"כ יש לאסור איפוא ביצוע ניתוחים שגורמים לשטפי דמים פנימיים ולזרימתם חוזה בכל ערבי ימים טובים כל עוד שאין חשש סכנה בדחייתן ליום אחר, ובלי ערב יו"ט יש להחיר לבצען מלבד הו"ש"ר שהוא ליל עיי"ט האחרון של סוכות, ומפני שהוא ליל דין כמבואר במג"א שם, וגם לרבות שלא לקחת בהם מנות - דם מהורידים בין כתרומות לבנק - הדם ובעין לעריכת דיקות לחולה שסובלות דיחוי.

יש אמנם מקום לחלק בקשר לביצוע ניתוחים ולומר דבעינן שיהא בדומה דוקא להקזה, דהיינו היבא שכוונת הפעולה שזרוס ויאל דם החוזה, והעמדת באנקעס שהמכוון ג"כ לזה לכן אסורים, אבל בביצוע ניתוחים הא אין כוונה לכך ורק ממילא בא זה וגם עושים מיד לאחר ביצוע הניתוחים כל אשר ביכולת להפסיק זאת, (וכמובן שחילוק זה לא שייך לקבלת מנות דם שהמכוון להוציא הדם), אבל זה דחוק ומה גם שפירוקא לסכנתא לא עבדינן. ורק על שאר עיי"ט פרט לערב חג השבועות כן יש מקום להקל עפי"ז, ומעוד זאת שמעינו להגרש"ז בשו"ע שלו בס' תס"ח שם סעי' כ"ג שכותב להקל משום כך אפילו בהעמדת באנקעס, ופוסק ח"ל: הקזה שקורין קע"פ זעין כיון שאינו דומה להקזה דם ממש יש להחיר בע"פ ובערב סוכות שאין איסורן אלא משום גזירה בעלמא, אבל בערב שבועות שאיסורו משום סכנה יש ליחזק וכן בהו"ש"ר שהוא יום דין ע"ש. וא"כ ה"ה ואולי עוד מכ"ש שיש להקל בהם גם בביצוע ניתוחים.

אך לעדות הספרדים שלא קבלו עליהם הוראות הרמ"א ז"ל יש מקום מרווח יותר להחיר להם ביצוע ניתוחים בערבי ימים טובים גם לרבות ערב שבועות, די"ל דמיון שלא הובא מזה לפסוק הלכה ברמב"ם ובז"י שמע מינה שדחו זאת מהלכה וסברו כנראה דלא נאמר זה בתלמוד אלא על בזמניהם ועל צורת ההקזה שהיו מבצעים בימיהם, או דילמא סברי הני רבנן דהואיל

נמר ועניות במוסין או בתבן ובחול אלו ואלו טומנין אותה בארץ.

ועיין במג"א שחתיכת הטבור בעלמא אינו כ"א שבות ובספר קובץ להרמב"ם כתב בשם ספר שושנים לדוד שהוכיח דיש בזה איסורא דאורייתא ורק הכא מותר ע"ש.

גמ'. שם. כתבו התוס', דבכולהו יש להו נער, וכיון דכל אלה אינם מלאכה לא גזרו בהו רבנן.

ובשאלות דרב אחאי (פרשת שמות) משמע דמניעת חתוך הטבור יכול להיות סכנה לולד דז"ל שם מהו לחתוך טבור בשבת וכו' כי קא מיבעי לי בחד ולד מי אמרינן אפשר לאזהורי [היינו בקשירת הטבור לבד] ולא אחי לידי סכנה או דילמא זימנין דלאו אדעתיה ואחי לידי סכנה או דלמא הלכה כר' יוסי דמסתבר טעמיה דזמנין דמנחת והוי ספק נפשות וס"ג להקל ופשיט ממימרא דר"ג דהלכה כר' יוסי. וכ"כ חידושי הר"ן במתניתין דאם לא יחתכו איכא סכנתא ע"ש. וכ"כ המאירי במשנה שם.

ועיין ביאה"ל דהרמב"ם פ"ב מהלכות שבת מבואר ביותר מזה שהוא כלל בסכנה את כל אלו הדברים אם ימנע מהולד שאחר שהשבב בהלכה י"א הדברים שעושין לולד סיים ע"ז מפני שסכנה הוא לו אם לא יעשו לו כל אלה.

וכתב שם דלפ"ז דבר פשוט הוא דאפילו במלאכה דאורייתא מחללינן היכי דא"א בעינן אחר ואין כונת הש"ס בזה מלאכות מפני שהם מדרבנן דבאמת עושים אותם ביום שנולד אפילו היכא דקעביד איסור דאורייתא על ידם כגון להחם חמין כדי לרחוץ או כדי לשחק הסימנין הנצרינן לו למליחה או גבי מלפפים לחתך בגד לעשות חותלות או להביא סמין דרך ר"ה לחתוך הטבור [חון מטמינת שליח דאסור לטמון בארץ משום דאינו אלא סגולה וכמו שכתב המאירי והרמב"ם השמיטה בחבורו] וכונת הרמב"ם שם בזה שכתב בחמין שהוחמו בשבת היינו אפילו אם הוחמו ע"י ישראל [עיין בפ"ב מהלכות מילה בשאלת חכמי לוי'ל ובתשובתו שם].

וכתב הביאה"ל דבדברי הרמב"ם אלו דמשמע מנייה דללפק להולד יש חשש סכנתא אם ימנעו מזה יתייבז מאד מימרא דר"ג דקאמר מכאן שמלפפים להולד הנולד והלא קאמר בדף ס"ו לפופי ינוקי בשבתא שפיר דמי הרי דבכל שבת שרי, ואין בזה משום שבות כלל ומאי רבותא הכא אבל לפי הרמב"ם נחתא דשם

אשמעינן הגמרא דמשום דיהיה בזה נער אם ימנע לכך לא גזרו רבנן וכן דייק הרמב"ם בפרק כ"א מהלכות שבת דין ל"א ע"ש וכאן אשמעינן הגמרא דביום שנולד הליפוף הוא מכלל שאר צרכי הכרח להולד ונ"מ דמותר לעבור אמלאכה דאורייתא בשביל זה.

ויי"ב המ"ב בביאה"ל, דנראה פשוט דיש להקל לכחילה להחם חמין ע"י עו"ג כדי לרחוץ החינוק, ואח"כ מנא בספר נזר ישראל בשם שו"ת שו"מ שכתב ג"כ הכי.

ועי"ע בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן קמא אות ה) שהשואל חמה בדברי החת"ס (סי' קל"א) שכתב דחיתוך הטבור הוי מלאכה דאורייתא, דהא בחוס' כאן מבואר דבכולן אין בהם איסור דאורייתא. עיי"ש מ"ש בזה. ועיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק א סימן נג אות ה) בזה.

גמ'. שם. עיין בשו"ע שם (סימן של סעיף ז) דנולד לח' או ספק בן ז' או בן ח', אין מחללין עליו אלא אם כן גמרו שעריו ונפרניו.

ודקדק שדה הע"ש דהא בס"ה אימתא דאפי' ספק שלא הי' לו חזקת חיים מעולם כגון יושב על המשבר מחללין עליו השבת וא"כ למה פסק כאן וכו' ע"ש, וכתב המג"א שם: ואין זו קושיא דלעיל מיירי שכלו לו חדשיו. ונ"ל דזה תליא בפלוגתא שכתבו הרא"ש והר"ן פ"ב דיומא בעוברה שהריח' אי לא אכלה מתעקרה ולדה אע"ג דספק בן קיימא הוא ספק נפל ש"ד ליתן ומביא רא' מההיא דיושבת על המשבר וכו' דא' בספ"ק דערמין דעל ספקא מחללין שבת והרמב"ן כ' דאין מחללין משום נפלים וההיא דיושבת על המשבר טעמא אחרינא הוא דהוה מילוד דתו לאו ירך אמו הוא כיון שמתה אלא חי הוא ודלת נעולה בפניו וליכא חששא אלא דלא ה"ל חזקה דחיותא עכ"ל משמע דלהרמב"ן עכ"פ צריך שידעו שכלו לו חדשיו אפי' ביושבת על המשבר דהא מיימי רא' מדמותו להורגו ע"ש בספר תה"א ובר"ן ביומא והכא כיון דאיכא ריעותא שלא גמרו שעריו ונפרניו חיישי' מספק וע' בחוס' נדה ד"ה וההורגו וע' בא"ע סי' קנ"ו ובצ"י בח"מ סי' רע"ו. ע"כ.

ועיין בבאור הגר"א שגשאר בדין השו"ע צ"ע ודעתו דלענין חלול שבת לא סמכינן אגמרו לחוד כ"א דוקא כשהיה ג"כ שלשים יום ורק לענין טלטול החינוק נוכל לסמוך אסימנא דגמרו לחוד.

ועיין בביאור הלכה שהאריך בדין זה.

גמ'. שם. עיין שו"ת מנחת יצחק (חלק י סימן לא) איזה דינים הקשורים ליולדת, (א) מי שמותר לו לנאח חוץ לתחום מה דין בגדיו שאינם נחוצים לו. (ב) הליכת אשה אלל רופא נשים באיזה אופן מותר. (ג) אשה שנדקה ע"י רופא באמצע או במכשיר. (ד) הפעלת מכשיר לצורך הלידה בשבת האם יש להפעיל ע"י נכרי או כלומר יד. (ה) איסור חיתוך הטבור בשבת אי הוי מה"מ. (ו) כתיבה בשבת בדיו שמתקיים יום אי הוי מה"מ. (ז) נשים בקידוש היום. (ח) מדידת חם בשבת אי איכא

איסורא. (ט) יולדת בת"כ שחל ביום אי אס נריכה להבדיל קודם שתאכל. (י) נוסח קבלת תענית בערב יור"פ למי שמותר לו לאכול פחות מכשיעור. (יא) משיחת משה לחרלה שאין בו סכנה. (יב) בחלישת נמר גפן בשבת אם יש בו משום פולע ומחך. (יג) חילול שבת לצורך פג שנולד בחודש שמיני. (יד) אם מחללין שבת על יולדת עכו"ם וישראלית מחללת שבת רח"ל. (טו) חלב שחלבו עכו"ם או מחלל שבת בזה"ל. (טז) אם מותר לחלל שבת כדי לקבל ברכה מזדיק שהועילה תפילתו ג"פ.

דף קל ע"א

מתני'. ר"א אומר אם לא הביא בלי מוע"ש מביאו בשבת מגולה וכו'. עיין בספר זכרון יהודה על סוגיות הש"ס (סוגיא דמתוך) מ"ש בישוב קו' החת"ס בבבלי (יב ע"א) ובתשובותיו (חלק א סימן קמז) שחמה על רבינו חננאל שפי' בבבלי אין מוסיאין את הקטן, דהיינו קטן למולו, דהרי ר' אליעזר שמוחי מחלמידי שמאי ס"ל כאן דאפילו בשבת מוסיאין לצורך מילה, וכל מכשירין דוחה שבת, כמבואר בע"כ זמנין אשכחיה דיתבי (ב"ט), וע"ש חוס' ד"ה ר"א שמוחי וכו', וע"ש, וא"כ איך אפשר דב"ש אומר אין מוסיאין [ב"ט] קטן למולו, וע"כ לטייל קאמר ואפ"ה מחיר בית הלל, וז"ע. עיי"ש.

גמ'. איבעיא להו מעמא דר"א מישום חבובי מצוה וכו'. עיין שו"ת אגרות משה (חלק א"ח ב' סימן סד) שהביא קו' בנו הר"ר שלום ראובן שליט"א, הא אף משום חשדא אין להחיר להביא ע"פ עדים וכדחזיין בשאר דברים שאסרו מפני החשד כהא דהצריכו להדליק נר חנוכה גם בפתח שברוח שני מפני החשד בשבת דף כ"ג ולא מהני עדים שראו שהדליק בפתח שברוח האחר לפוטרו אף שברוב הפעמים איכא עדים דטובא עוזרין גם ברוח שהדליק ואף אם נימא שרק עדים שהזמין מהני אבל הא גם כשיזמין עדים לא נפטר.

ובותב בישוב הדבר: דהיכא ששייך לאסור הדבר או לחייב אף שהטעם הוא משום החשד שיש למצא ענות שלא יחשדוהו אסרו וחייבו בלא פלוג ומטעם זה חייבו בנר חנוכה, כיון שבאס יארע שלא יעברו כלל אנשים ברוח האחר שהדליק שם והוא לא יעמיד עדים שאז יהיה עליו חשד מאלו שיעברו ברוח השני שלא הדליק חייבו בלא פלוג להדליק נר חנוכה בפתח שכל

רוח אף באופן שלא יהיה שום חשד וכ"ש שלא יועיל העמדת עדים שאינו מסלק החשד לגמרי דאיכא גם שלא ישמעו מהעדים וכו'. אבל באם לא שייך לאסור. ובהעמיד עדים שיש צידו לזרר למי שיחשדהו, שמותר לר"א, לומר שמהיה אסורה בהוצאת מכוסה, דאין מקום לחלק באיסור הוצאה בין מגולה למכוסה וכשמוותר במגולה משום שמצות מילה דוחה את השבת בהכרח שגם במכוסה מותר. ונשאר בהוצאת מכוסה רק ע"כ איסור הבאת החשד, שמגד זה כשליכא חשד באיזה אופן אין לאסור לכן אף כשיש קצת מקום חשד אבל ליכא איסור החשד נמי אין לאסור. ובהעמיד עדים שיש צידו לזרר למי שיחשדו, סובר הגמ' שליכא איסור חשד כיון שאין לחוש בזה לחורבא ומכשול רק לאיסור הבאה שיחשדוהו אין לחוש כשיוכל לזרר. עיי"ש באריכות.

ועיין שם בנידון השאלה בדבר הרעסטאראן שמבשל לליל שבת בעד שומרי תורה שאוכלין אכלו וקובעים מע"ש שיכין בעדס, אבל כיון שהוא פתוח נכנסים שם גם נכרים ומחללי שבתות מיישראל שאינו יכול להאמין להם התשלומין וע"ז שכתב גוי לקבל הכסף ועשה זה באופן שטר ממירה להגוי. עיי"ש.

ובקו' בנו הרה"ג הנ"ל עיין בדבריו (חלק יו"ד ג') סימן נח) בתשובה לבנו הנ"ל. ושם (חלק א"ח ד' סימן פב).

גמ'. ובשעת הסכנה וכו'. אי במקום מצוה איכא משום חשש חשדא, עיין שו"ת מהר"י מברונא (סוס"י ל"ח) שהוכיח מכאן ובסכנה מביאו ע"פ עדים שלא יחשדוהו אע"ג דעבד מצוה. ובשו"ת מהרש"ם (חלק ז סימן קלז) צ"ח לשו"ת כתב סופר (חא"ח סי' מ') שהעיר בסברא זו ושלל הביא מחשו' מהר"י מברונא הנ"ל.

ישראל בשמחה ועדיין מקיימין אותה בשמחה, וחתן נקרא, הילכך כי היכי דבחתן אין אומרים הוא הדין והוא הטעם בבית מילה. חדע דאי לא משום נערא דינוקא הוה מזכרין שהשמחה צמעונו, [עיין צ"י יו"ד סימן רס"ה] משמע דאיכא במילה שמחה, וקרא כתיב [ירמיה כ' ט"ו] יולד לך בן זכר שמח שמחה. ודוקא בבית הכנסת נפל מחלוקת, אבל מתפללין בבית הכרית פשיטא שאין לומר דבר מזה. ע"כ.

ועיין בכל זה בשו"ע או"ח סי' קל"א סעיף ד'.

גמ'. דליכא כתובה דלא רמי בה תיגרא. עיין בית יוסף (אבן העזר סימן קנד אות י') ח"ל: כתב הרי"ט"ש בסימן ט"ו על אדם שאין לו בנים ורצה לישא זקנה בת חששים שנה לשם ממון שורת הדין שצית דין מונעים אותו מלישאנה אבל מה נעשה שלא ראינו מימינו ולא שמענו מכמה דורות בית דין שמוקק לזה לכופ ולהוציא באשה ששהתה עם בעלה עשר שנים ולא ילדה או שהיא זקנה ואף אם אין לו בנים וכן לא ראינו בית דין שמוקק למחות במי שנושא קטנה ואע"פ שדינה שיה לזקנה כמו שכתב הרמב"ם (פט"ו מאישות ה"ו) ואפילו מי שיש לו בנים אין לו לישא קטנה כמו שאמרו בפרק כל היד (נדה יג:) הני דנכסי קטנות מעכבין את המשית וכן אמרו ז"ל (קידושין מא.) אסור לאדם שיקדש את בתו קטנה ומימינו לא ראינו מי שמתה בה וכן בבית כהן ובת תלמיד חכם לעם הארץ (פסחים מט.) ולזה אם היו בית דין מוקקין לדקדק בשורת הדין הגמור בענייני הזיווגין ובאו לכפותם היו צריכים לכפות את כולם ורוב הנשים הבאות בימים היו יולדות ונוטלות כתובה וליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא (שבת קל.) ומרבה הקטטה והמריבה ולזה העלימו חכמי דורות עיניהם בענייני הזיווגים שלא למנעם אין צריך לומר שלא להפרידם כל ששניהם רוצים ואין ציטואין ההם משום ערוה ולא משום אסור מזה ולא משום קדושה עכ"ל והאריך עוד בדבר, עכ"ד הב"י.

גמ'. שם. עיין פרי מגדים או"ח (סי' תקס) באשל אברהם ס"ק יא) דמהאי טעמא נוהגין לשבר כוס של זכרית בעל החופה, לפי שדרך השטן לקטרג בשעת שמחה. ומה"ט ליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא.

גמ'. וכל מצוה שלא בפרו ישראל עצמן עליה וכו' בגזן תפילין. עיין בשו"ת מהרי"ק (סימן קעד).

גמ'. במקומו של ר"א היו בורתינ עצים וכו'. עיין מה ציטמות (דף יד) ר' אבהו מטלטל שרגא בשבת כריז"ל, וכי איקלע לאתריה דר' יוחנן לא הוה מטלטל, משום כבודו דר' יוחנן. ובפסחים (דף ל) פריך לשמואל, ולדרוש להו כר"ש, דהא שמואל כר"ש ס"ל, ומשני אתריה דרב הוה. ע"ש. וע"ע לעיל (דף יט ע"ב), ההוא תלמידא דאורי בחרתא דארגז כר"ש, שמחיה רב המנונא, והא כר"ש סבירא לך, אתריה דרב הוה, לא איבעי ליה למיעבד הכי. ע"כ. וע' מגילה (דף כה) ר' אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים, ושם (דף כה), תניא מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מר"א הודע את ירושלים את תועבותיה, אמר לו ר"א, עד שאתה צודק בתועבות ירושלים, לא וצדוק בתועבות אמך צדקו אחריי ומנאו בו שמך פיסול. וכ' הר"ן, ואע"ג דלית הלכתא כוותיה דר"א, מ"מ אותו אדם לא היה לו להפטיר במקומו של ר"א, עד שישאל את פיו במה יפטיר. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת חוט המשולש (סי' לה) שתמה על הרשב"ץ שכתב שאין לסמוך על הרמב"ם צידון שאלתו לפי שחלקו חכמי ישראל על הרמב"ם: והרי אין הרמב"ם יחידא דד"ו וכמה גדולי עולם מסכימים עמו. ואטו לא נפסקו כהרמב"ם אלא במקום שאין מי שחולק עליו, אתמהא. ועוד אפי' היה הרמב"ם יחיד בזה, ואפי' היה ג"כ הרמב"ם כאחד משאר חכמי ישראל, מאחר שהסכימו לדון על פיו בכל דבר, הרי קבלתו עליהם לרב, וצריכים לדון על פיו בכל ענין בין להקל בין להחמיר. וכמ"ש במקומו של ר"א היו כורחים ענים בשבת וכו', ולא מיחו בידם חכמים. וה"ט משום שנהגו כן ע"פ רבם, אף שהם איסורים חמורים ונגד דעת כל חכמי ישראל. וה"נ מיון שהסכימו לדון ע"פ הרמב"ם ידונו על פיו גם בקולא זו, ואין מי שיוכל למחות בידם. וכ"ש שחבל נביאים סברי כוותיה דהרמב"ם לכופ בטענת מ"ע. עיי"ש.

גמ'. כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה וכו'. עיין בשו"ת רדב"ז (מכתב יד חלק ח סימן כג) שאלת ממני, אם נופלים על פניהם ואומרים תחנונים בבית הכנסת שיש בו חתן או ברית מילה. תשובה: בבית הכנסת שיש בו חתן, לא ראיתי מי שחולק שאין אומרים תחנונים ולא וידוי ואין נופלים על פניהם. אבל במילה איכא פלוגמא, [עיין צ"י או"ח סימן קל"א ד"ה ח"ל] שצולי הלקטן ורואה אני את דברי האומרים שלא יאמרו דכתיב שש אנכי על אמרתך, לפני שמצות מילה קבלו

פטורים א"כ היכא שיכול לעשות דיהא מעיקרא עד סוף גמר מצות מילה הכל ע"י ב' מוהלים ודאי דיש להדר כדי שלא ינטרף לחלל שבת, ועיין בש"א (שם) מה שפלפל גבי שני מוהלים בשבת, אך החס מיירי בשני מוהלים דזה יתמוך והב' יהא פורע, אבל חנן מיירי דיהא הכל ביחד ע"י ב' מוהלין ואז לא יהי שום חילול שבת כלל.

שוב כותב: דבעיקר קושיית החוס' י"ל דשאני לר"א דס"ל אף מכשירי מילה דחי שבת ואף שהי יכול לעשות בהיתר מאתמול בע"כ מוכח מזה דמילה הותרה בשבת, משא"כ לדידן דקיי"ל כר"ע דכל מה דאפשר לעשות מע"ש אינה דוחה השבת שפיר י"ל דמילה אינה אלא דחוי' ולא הותרה, כדמוכח במנחות (דף ע"ב) דמקשה הגמרא דאי נקצר ביום כשר הוי לי לקצרי' מע"ש דהא ר"ע ס"ל דכל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אינו דוחה שבת, [ובחדושי הרשב"א לשבת מצאתי שכתב כעין זה אך לא הביא להא דמנחות].

ולכאורה יש ליישב קושיית החוס' הנ"ל באופן אחר וע"פ זה גופא דמין דחויין במילה שאפשר למול בשבת ע"י שני מוהלים ועכ"ל לא עבדינן כן מחמת גז"כ דמילה דוחה שבת א"כ מוכח דמילה הותרה בשבת ולא דחוייה, אכן באמת אין זה מספיק לתרץ קושיית החוס' הנ"ל דזה גופא מנלן ואולי הא דחמי להיתר יום השמיני אף בשבת היינו היכא דליכא אלא מוהל א', אבל היכא דיש ב' מוהלים אפשר דאינו ראוי למול רק דווקא ע"י שנים כדי שיהא בהיתר, ולא דחיין שבת בכה"ג וכדאמ' ר"ל בכל מקום שאתה יכול לקיים כו'.

אכן החוס' (ר"פ ר"א דמילה) בד"ה ר"א כו' כתבו דלכן שרי לר"א להביא דרך רה"ר כדי למהר המצוה אע"ג שיכול לעשות באופן דליכא אלא איסור דרבנן, ולפ"ז מחורץ קושיית החוס' הנ"ל וע' במהרש"א שם, אמנם בירושלמי (ר"פ ר"א דמילה) מוכח כעין קושיית החוס' הנ"ל שכן מוכיח שם דאסור לעשות בשבת מחינה של בני אדם דאל"כ איך היתר ר"א להדיא להביא הסמך דרך רה"ר הא יכול לעשות מחינה של בני אדם לטלטל בהיתר עכ"ל, לפני מש"כ הרשב"א בחידושו לשבת דלר"א הותרה מילה בשבת ולא דחוייה כנ"ל אין מקום לקושיית והוכחה הירושלמי הנ"ל, אע"כ מוכח דגם לר"א אמרינן דמילה דחוי' ולא הותרה ולכן מיון שהיינו יכולי לעשות אחיה ענה שלא לדחות השבת מצעי לן למיעבד ושפיר פריך הירושלמי הנ"ל, ולשיטת

גמ'. **שבחו ולא הביאו**. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ה סימן פא) בהשוואתו להגר"מ אריק, ח"ל: מ"ש בהא דשכחה אונס משבת קל (קלג נסמן בטעות) שכחו ולא הביאו, ובפסחי' ס"ו שכחו להביא סמך, ו"א דגבי מכשירין גם באונס לא מהני מיון דלפעמים אפשר לעשותו קודם שבת כמ"ש בירושלמי פ"ו דפסחים מין יבלת כו' וכן מוכח מהא דאשתפוך חממי' דודאי אונס הוא. ע"כ.

תוס' ד"ה ישש. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק א סימן קנח).

עמוד ב'

גמ'. **שלא ברצון ר"א**. עיין ט"ז (או"ח סי' שמ"ו סק"ב) אם מותר לטלטל דרך רה"ר מיון דמהלך לאו כעומד ולא מצינן למיגזר גזרה שמה יעמוד לפוש, עיי"ש. ובשו"ת ישועות מלכו (לקוטי שו"ת סימן יד) תמה על דבריו, דזה נסתר מדברי הש"ס כאן, דהא המינוק לא הי' ברה"ר, א"כ מה לי דרך רשות הרבים מיון שלא עמד לפוש א"ו כשי' הב". [וכותב שם: וקו' החוס' יש ליישב מיון דאינו אלא איסור דרבנן ונ"ע].

גמ'. **אחד גגות ואחד קרפיפות וכו'**. עיין בשו"ת ישועות מלכו (לקוטי שו"ת סימן יד אות ג) ח"ל: ק"ל על דעת רש"י שבת ק"ל גבי חצירות וקרפיפות דהם רשות אחרת פי' רש"י יותר מציית סאחים וזה תימא דודאי אסור להוציא מחצר דהיא רה"י לקרפף יותר מציית סאחים וכן פי' רש"י בעירובין ע"ט דר"ש לא קאמר רק בקרקף בית סאחים וכן נראה מעירובין דף כ"ג ע"ב ומשמע דאף בחוך ד' אמות אסור לטלטל וכן מוכח באו"ח סי' שמ"ו בהג"ה ותמהני שלא הביאו דברי רש"י הללו. ע"כ. ועיין שם (סימן טו).

תוס' ד"ה שלא ברצון. בשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן יד ד"ה ענף ג) הקשה לפי המבואר בדברי החוס' כאן דמילה בשבת הוי דחוייה ולא הותרה, א"כ אמאי לא מהדרינן במילה בשבת למול בשנים ביחד, דשנים שעשו פטורים ואין צוה איסור תורה, כדאמרינן בפ"ק דיומא (דף י' ע"ב) גבי טומאה אי דחוי' בציבור דמהדרינן לעשות בהיתר.

וב"ב השאגת אריה (בסי' נ"ט) דמילה דחוי' היא בשבת ולא הותרה, אך שכתב הראיה ממילה בצרעת מדנפשיה, ובאמת כבר הקדימוהו החוס' והוכיחו ג"כ בהוכחה זאת, א"כ תקשה מיון דקיי"ל שנים שעשו

החוס' (בר"פ ר"א דמילה) דלכן לא הוציאו ע"י גגות כדי שימיהו המנוה נחא ג"כ מה דלא השתדלו דיהא ב' זה עוקר חה מניה, משום דמיון דחציבה מנוה בשעתה חריזים ומקדימין ולכן לא השתדלו להביא ע"י שני אנשים, כדי למחר המנוה בלא שום שיהוי כלל, ובסובנו לענינונו בענין למול בשבת ע"י שנים, אפשר לומר

שבעבור חשש סכנה אם יהי' נימול ע"י ב', הותר למול בזה, ועיין ע"כ.
וע"ע מ"ש מזה בספרו שו"ת עין יצחק (חלק א אור"ח סימן טו).
תוס' שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן רמו).

דף קלא ע"א

גמ'. דל"ב וכל מכשיריו דוחין את השבת. עיין ג"כ שכתב בפשיטות דבולב לא משכחת ליה חילול שבת בגוף המנוה דגם אם הי' מחובר א"כ לחלוש, דגם בנטלו בידו בעודו מחובר ינא. ודבריו תמוהין שנעלם ממנו דברי רש"י כאן ובסוכה מ"ג שכתב, דמכשיריו היינו: לקצו מן המחובר. כן תמה האדר"ת במכתבו להמהרש"ס, והביא דברי הפמ"ג (סוסי' תרנ"ג), שנתחפק בענין מלא עפר, אי הוי בכלל לקיחה. וכתב ליישב, דבשבת קאי אשופר, ובסוכה שם נקט רש"י גם לאגדו דס"ל לולב נריך אגד, ונריך לקצו כדי שיוכל לאגדו. אבל גם מחוס' סוכה ל"ב ע"א, שכתבו דלא משני: בדוכתי וקודם ביטול, משום דכשנקצו הלולב מהדקל נחבטל, מוכח דא"א לנאח במחובר עכ"ל.

ול"הג"ל נחא, דלעולא בשבועות (דף י"ח הנ"ל) פליג ר"א אהך דר' ישמעאל דכל פרשה דנאמרה ונשנית וכו' נמצא לר"א מיותר גם ימנית דעני, והשתא אי ס"ד דגם פרשת עשיר מופנה לר"א מכדי שמעינן ליה גבי תושב ושכיר ר"פ הערל, שדי חד אלמד וחד אלמלמד והוי מופנה מב' דדי', וה"נ הוי מופנה מב' דדי', אע"כ מוכח דס"ל לר"א דהך דעשיר אינו מופנה דלריכא לגופא לעכב ולא אייתר רק דעני להפנאה, ואידי דכתיב בעשיר בדם ושמן כתב נמי דעני בתרווייהו, ולא חשיב הפנאה למשדי אלמד ואלמלמד, מש"ה פירש"י בכל הנך תלחא דוכתא לר"א דקאי ההפנאה דעני, משא"כ בר"פ הערל בהמקשן דלא ידע דשדי חד אלמד וחד אלמלמד, שפיר כתב רש"י דעשיר מופנה דהשתא אפילו נמא נמי דעני מ"מ אינו נחשב אלא למופנה מזד אחד, דעדיין לא ידע דשדי חד אלמד וחד אלמלמד, וא"ש. ע"כ. [והיא לו נדפסה בשו"ת חתם סופר חלק ד (אה"ע ב) סימן עא].

תוס' ד"ה ושוין. עיין שו"ת אגרות משה (חלק אור"ח א' סימן ג) באריכות.

עמוד ב'

גמ'. הואיל ובידו להפקירן. ידוע קו' הגאון ר' דוד דייטש (עיין בספר אוהל דוד) [מובא בשו"ת חתם סופר חלק א סימן קכד] אמ"ש החוס' ריש פסחים [ג' ע"ב ד"ה מאליה] מי שאין לו קרקע פטור מפסח כשם שפטור מן הראי', א"כ מ"ט דמכשירי פסח דוחים שבת לר' אליעזר פרק אלו דברים [פסחים ס"ה ע"ב], הא מבואר כאן דמודה ר' אליעזר בצינתי לטלייתו ומזחה לפתחו שאינו דוחה שבת והטעם משום הואיל ובידו להפקירן, א"כ הכי נמי הואיל ובידו להפקיר הקרקע ויהיה פטור מפסח וממילא לא דחי שבת. [עיין באוהל דוד בסוגיין].

ותשובת מהרש"ס ע"ד הלא הוא בחלק א (סימן א) וכתב ע"ז: על הפמ"ג לק"מ, שדקדק וצייר בענין מלא עפר, והיינו משום דס"ל דעכ"פ דעי הגבהה, כמ"ש בשדי חמד מערכת ד' מינים סי' ג' אות י"ב בסופו, בשם שו"ת דב"מ, ודלא כהרש"ש. ולכן א"י במחובר, ורק בגדל בענין משכח"ל שיגביהנו, וע"ש אות ד' ואות ה'. ולכן אין סתירה לדבריו מדברי רש"י דהתם במחובר לארץ שפיר נריך לקצו. ולפי המבואר בשבת פ"א ב' בההוא פרפיסא, דאיכא משום חולש דרבנן במגביה מן הארץ, ג"ל דמיידי במונה ע"ג יתדות ע"ש ותבין. אבל ע"ד הלל"ה הוא תמיהה גדולה מדברי רש"י וא"א ליישב זולת כדברי כתר"ה. ע"כ.

רש"י ד"ה ושבועיגן. עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן קכב) בתשובת הגאון החת"ס שכתב: וזוה ארווח לן ליישב סתירה רש"י, דר"פ הערל פירש"י בהמקשן אליבא דר"א דמפרשת עשיר ילפינן מגז"ש, וכן הוא בהדיא במנחות (דף י') אמנם ביצמות (דף ק"ד) ובשבת (דף קל"א) ובקדושין (דף ט"ו) פירש"י בתלחא דוכתי דגז"ש היא מהפנאה דעני וצ"ע.

והחית"ם שם כותב: הקשה אדם קשה כבדו, ומ"מ נ"ל דר' אליעזר לטעמי דס"ל במחני' דערמין כ"ח ע"א דאם החרים כל נכסיו אפילו בדיעבד אינם מותרים וה"ה להקדיש והפקיר כמבואר שם דחד דינא אית להו, והא דאמרין בעלמא [ברכות מ"ז ע"א, ב"מ ט' ע"ב] הואיל ואי בעי מפקיר נכסי' והוה עני וחזי ל', היינו דמפקיר ומשייר לעצמו כל שהוא פחות ממאחזים זה ויהיה עני ומותר ליטול לקט שכחה ופאה ומותר להאכילו דמאי, אבל לענין פטור מראי' ופסח צריך שלא ישאיר לו שום קרקע כל שהוא חוה א"א לר"א.

ולפ"ז ר' אלעזר בן עזריה דפליג התם במחני' אדר' אליעזר, ומבואר שם בערמין דלחומרא פליג דאפילו אינו מחרים כל נכסיו רק שאינו משאיר לעצמו כדי חיותו אסור מן התורה (אלא באושא נתנו שיעור חומש אבל מן התורה הוא אסור להחרים רוב נכסיו), א"כ חומרו קולו, דע"כ לא דריש אך כר"א דאפילו בדיעבד אינו מותרם ומוקדש דא"כ אפילו השאיר קרקע כל שהוא רק שאינו כדי חיותו אינו מותרם, א"כ בטלת הואיל דאי בעי מפקיר נכסי' דכולא תלמודא, אע"כ לר' אלעזר בן עזריה בדיעבד אי עביד מהני ואפילו בכל נכסיו, נמצא לר' אליעזר בכל נכסיו אפילו בדיעבד לא מהני ובהשאיר מקצת מותר אפילו לבתחילה, ולראב"ע אין חלוק דלכתחלה אפילו השאיר מקצת נכסיו אסור כל שלא השאיר כדי חיותו ובדיעבד מותר אפילו כל נכסיו. והרואנו בזה פסק הרמב"ם פ"ו מעירובין [ה"ב] דפסק דאם עבר והחרים כל נכסיו מותרם דלא כר' אליעזר ועמד בזה בכ"מ ומי"ט ע"ש, ולהנ"ל מוכח דר' אלעזר בן עזריה פליג ואיהו גופי' פסק כראב"ע סוף הלכות עירובין דאפילו השאיר לו מקצת אסור מן התורה ומשונה מוכרח בדיעבד עכ"פ מהני, דאל"כ בטלת הואיל אי בעי מפקיר נכסי'. ע"כ.

ובשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן קכח) כותב בזה: ובחי' סוגי' מכשירי מצוה בשבת קל"א כתבתי ח"ל בס' אהל דוד הקשה לפמ"ש תוס' בפסחים ג' ע"ב ד"ה מאליה דאין לו קרקע פטור מפסח כמו מראיה א"כ מכשירי פסח למה דוחה שבת לר"א שמהא דידו להפקירן כמו גבי יציאת ולעני"ד לק"מ וארבעה וחמשה חירושים נכונים בדבר כאשר אבאר וכו'.

והגאון מוה' משה סופר נ"י אבד"ק פ"ב יע"א חי' קו' אהל דוד במכתב תשובה אלי [עיין שו"ת תתס סופר יו"ד סי' שטז] כתוב ח"ל קוש' א"ד

שהקשה למאי דאמרי' פר"א דמילה דלר"א יציאת אין דוחין שבת הואיל ובידו להפקירן א"כ אמאי פסח דוחה שבת הא בידו להפקיר נכסיו ולא יהיה לו ולפמ"ש תוס' פסחים ג' מי שאין לו קרקע פטור מפסח קוש' זו א"ל לפנינו וכבר כתבתי לו ז"ל בחייו. הנה במ"ש לפנינו אין בו ריח קוש' התורה אמרה פסח ידחה שבת והוא מקשה קוש' לאלקינו. אך הקוש' להיפוך נילף יציאת ומזוהה מפסח דאעפ"י דיכול להפקירו אפ"ה דוחה שבת ולק"מ גם זה דהא לר"א קיימין ואיהו אית ליה בערמין כ"ח ע"א אין להחרים כל נכסיו וכן פסק רמב"ם אם כן בשלמא מאי דאמרין בעלמא אי בעי מפקיר נכסיו וחזי ל' א"ש דמפקיר עד פחות ממאחזים זה והוי עני וחזי ל' אבל להפקיר כל קרקעותיו מבלי השאיר לו שריד אסור וא"כ ע"כ צריך לעלות לרגל וחייב בפסח עכ"ל הגאון הנ"ל בתשוב' תתס סופר סי' שט"ז בדפוס כהיום. הנה הביא הגאון הקוש' פסח גופי' אמאי דוחה שבת והיינו משום דנקט בלשונו נמי דלר"א יציאת אין דוחין שבת ולכן כתב דכמ"ש לפנינו אין בו ריח קוש' התורה אמרה פסח ידחה שבת והוא מקשה קוש' לאלקינו כנ"ל.

אב"ד האמת לא כן הוא דמכשירי יציאת אמרי' לר"א אין דוחה שבת מה"ע ולא במצוה גופא דלא שייך ביה דחי' שבת כלל כמ"ש תוספת בסוגיא שם וקוש' א"ד הוא לר"א מכשירי פסח אמאי דחי שבת ולא הקשה מעולם אפסח גופא. ומכשירי פסח הניחו תוספת פסחים ס"ח ע"ב בחימא לר"א דדחי שבת ול"ל התורה אמרה ידחה שבת וקוש' א"ד הוא דאדרבה ה"ל למילפה מציאת דלא ידחה וקושיא זו ריחו נודף. אבל אפסח גופי' בלא"ה לק"מ דלא אשכחן לר"א סברא זו דמשום בידו להפקירן לא ידחה שבת אלא במכשירי מצוה ולא במצוה גופא כנ"ל.

וב"ש הגאון לחרץ דר"א לטעמיה בערמין כ"ח דאסור להפקיר כל קרקעותיו וכ"פ הרמב"ם. הנה הרמב"ם פ"ו הלכה ב' מערובין ז"ל מחרים אדם מן בקרו ומצאנו וכו' אבל לא יחרים כל בהמתו ולא כל עבדיו ולא כל שדותיו ולא כל מה שיש לו משאר מטלטלין שנאמר מכל אשר לו וכו' עכ"ל. וכתב הלח"מ ח"ל כלומר ומסיפי' דקרא לחודי' לא נפיק אלא ממאי דקאמר מאדם ומבהמה וכו' דכולה צריכי כדאיחא שם בגמרא עכ"ל ובסוף הל' ערמין ז"ל הרמב"ם לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו והעושה כן עובר על דעת הכתוב שהרי הוא אומר מכל אשר לו ולא כל אשר

דהפקר משום נדר נגעו זה ה"ל רק אינו ברשותו מלד שאינו יכול לחזור בו. אבל אכתי שלו הוא ולא הוי קנין עד דמטי ליד זוכה ע"ש.

וא"כ לק"מ, דהקצה"ח עצמו פי' עפ"י סברתו הנ"ל הא דבידו להפקירן היינו אע"ג דשלו הוי מ"מ אינו ברשותו כיון דאסור לחזור בו נמי פטור הוא מציית כמו בשאינו שלו ע"ש. וא"כ דוקא אין לו קרקע אמרי' דפטור אבל מפקירו מ"מ שלו הוא דאינו קנין ויש לו קרקע מקרי ולא ממועט מלא יחמוד איש ארנך. עיי"ש.

וע"ע בזה בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"ג סי' קסא) שו"ת רבי עזריאל (ח"א-שונות סימן כו) שו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' עח) שו"ת פני מדין (או"ח סי' קז יו"ד סי' רכה) שו"ת שבט סופר (או"ח סי' מב) שו"ת בית נפתלי (סי' ל) שו"ת יד יצחק (ח"א סי' קעב) שו"ת קרן לדוד (או"ח סי' קלו) שו"ת בית לוי (ח"ב סי' יב).

גמ'. שם. השואל בשו"ת מהרש"ס (חלק ו סימן כו) נתקשה בזה איך יכול להפקירן הא בזמנה ברשותו הרי חזר חוכה בו, ובע"כ דמסתמא לא ניחא לי' דליקני. והשיב דלק"מ דהא בידו להפקיר ולומר בפירוש שלא ירצה לחזור ולזכות בו.

גמ'. שם. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן כו אות ב) שהשיב להשואל בקצרה דבית של הפקר פטור ממזחה, כדאימא כאן לענין מזחה וצייתא הואיל ובידו להפקירן.

ובחלק' ו' (סימן קיג) נחשורר ע"י השואל ע"ד, והניף ידו לברר דין זה מש"ס ופוסקים, עיי"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת מהרש"ס (חלק ו סימן מג) ח"ל: בש"ס דשבת קל"א סוע"א בזה דמייתי דברי ר"א שסובר מכשירין דחו שבת בלולב ומצה וסוכה ושופר, ואמר רב אדא בר אבהו למעוטי ציית לטלייתו ומזחה לפתחו שהוא חייב, מאי טעמא אר"י לפי שאין קבוע להם זמן, א"ל אביי אדרבה וכו', ושם ע"כ משני הואיל ובידו להפקירן, (ועיין מג"א סי' י"ג סק"ח ושעה"מ פ"ח מלולב ה"ב וחסו' רע"א סי' קע"ד), וקשה לי לפימ"ש המג"א סוסי' ש"י בשם הכלבו דאם בדעתו להסיר הציית חוץ ז' ימים שרי מדאורייתא לקשור, דהוי קשר שאינו של קיימא, אלא דחיישינן שמא ימלך ויבטלם לעולם, ועיין שם בפרי מגדים בא"א דהוי רק אסור דרבנן, ואם כן הכא דקאי לענין דאורייתא

לו כמ"ש חכמים ואין זו חסידות אלא שטות שהרי מאבד הוא כל ממונו וינטרף לבריות וכו' ע"ש ולכאורה דבריו סותרים. ונ"ל כוונתו מדהביא רק סיפא דקרא בשני המקומות ס"ל לחלק בזה להחרים כל נכסיו אסור מדאורייתא מקרא מכל אשר לו דרשא גמורה היא אבל כל מין לבדו לאו עיקר דרשא הוא מאדס מבהמה וכו' דזיל בחר טעמא שלא ינטרף לבריות רק מדרבנן אסור. בזה כל דברי הרמב"ם נכונים. וא"כ להפקיד קרקעות לבד לא אסור מה"מ והדק"ל קושיא א"ד אמנם נ"ל אפילו דהרמב"ם כך נראה דעתו היינו משום דפסק דרבנן דפליגי אר"א בעבר והחרים כל נכסיו לא מהני כלל י"ל נחית דרגי' דכל מין אי' לבד נמי אסור מן התורה להחרים וא"ש חי' הגאון מיהת לר"א לטעמיה. אבל גם לר"א נ"ל פשוט. דלא אשכחן לי' אלא להחרים או להקדיש שאסור גם לעצמו ואינו יכול לזכות בו עוד יותר בזה אשכחן קרא דאסור מה"מ במין אחד לבד נמי אבל להפקיר הרי בעצמו יכול נמי לחזור ולזכות בו כמו אחר ומה"מ אפילו בינו לבין עצמו הפקר מהני לכ"ע ודברי חוס' בנדרים דנקרקע בעי' ג' דוקא ז"ע עי' בקצה"ח סי' רע"ג ופשיטא דגם לר"א מדאורייתא שרי להפקיר כל קרקעותיו דמנ"ל לאסור מהרס והקדש הא ליכא למילפה דטעמ' רבה לחלק ביניה' כנ"ל וא"כ נדחה חירונו לגמרי וקושי' הגאון אהל דוד בתקפו עומד [וגם השתא תקשי טפי קושי' מג"א סוף סי' י"ג אי מחנה מותר בשבת טפי הול"ל בשבת קל"א בידו ליחנם במחנה דהוי ארווח לן בזה קושיא הגאון א"ד הנ"ל דמחנה שאין יכול לחזור בו ולזכות בו עוד ודאי אסור ליתן כל קרקעותיו במחנה כמו להחרים ולהקדיש ול"ל בידו ליחנם גבי מכשירי פסח] כמובן.

ל"ב נ"ל לתרץ תמיהת א"ד בפשוט עפמ"ש הגאון בקצה"ח בס"י רע"ג להרמב"ם דהפקר משום נדר נגעו זה ה"ל רק אינו ברשותו מלד שאינו יכול לחזור בו אבל אכתי שלו הוא ולא הוי קנין עד דמטי ליד זוכה וביאר קצה"ח עפ"י הא דשמעתין דבידו להפקירן היינו אע"ג דמ"מ שלו הוא עדיין גם במפקירן מיהת אינו ברשותו הוא כיון דאסור לחזור בו נמי פטור ציית כמו באינו שלו ע"ש. וא"כ א"ש דוקא אין לו קרקע אמרינן דפטור מפסח וראיה אבל מפקירו בלבד מ"מ עדיין שלו הוא דאינו קנין ושפיר מקרי יש לו קרקע אלא שאינו ברשותו אא"כ זכה בו אחר חוץ אין בידו ולק"מ. ונ"ל מזה ראה לסברת קצה"ח הנ"ל ודו"ק וכו', ע"כ.

ושם (חלק א יו"ד סימן שמא) חי' קו' הגר"ד דייטש לפמ"ש הקצה"ח (סי' רע"ג) דלהרמב"ם

גלי קרא ט"ו ט"ו מחג הסוכות ואין מלמדים כנ"ל פשוט. וגם לר"י דס"ל מלמדים נחא הא גם מילה נזרעת גלי קרא בשר אף במקום בהרת יקוץ עשה דלפה"ד דוחה לל"מ דלחאה"ד וה"ל ג' כתובים הבאים כא' לכ"ע אין מלמדים ויעיין בשאגת אריה סי' ז"ו העלה בארוכה דס"ס דילן ע"כ לא ס"ל הא דירושלמי א"כ נחא בפשוט מיהת גם דברי פרו"מ נ"י במ"ש דלשיטתיהוה אזלי גמרון וירושלמי נכונים.

והשאגת אריה מפרש שם חירון הירושלמי הג"ל מילה ה"ט דהדרה קרא ר"ל נאמרה ונשנית גם לחאה"ד והי משמע לשנא שאני התם דהדר קרא ב"י וזיום ה"י ימול וכו' וז"ע עדיין קשי' ממילה נזרעת וע"כ כמ"ס לעיל ב' כתובים הבאים כאחד הם שבת וזרעת ואין מלמדים.

אבל קשי' לי עדיפא ה"ל לירושלמי לתרץ שאני מילה שנכתבו עליה י"ג ברייתות כמו דל"ל הכי על שדוחה ל"מ ועשה בתוס' שבת סוף דף קל"ב ועי' תוס' מגילה דף כ' ע"א כה"ג פרכא דמילה עשה דכרת הוא ה"א גם נשים חייבות וה"ל לתוס' שם פרכא ד"ג ברייתות כחירותם בשבת קל"ב וגם בשבת הל"ל כחירותם במגילה פרכא דכרת ועי' טור וב"י וב"ח יו"ד רס"י ר"ס ומ"ס בתשו' אחת בזה וז"ע. ע"כ.

גמ'. **ביצה וב"ב מבשיריה דוחין את השבת.** עיין שו"ת שו"ת עבודת הגרשוני (סימן ז') בזה. ובשו"ת חתם סופר (קובץ תשובות סימן מט) כתב: ומה שכתב על דבר תשו' עבודת הגרשוני סימן ז' שהקשה השואל שם לר' אליעזר דמס' שבת קל"ב ע"א דסבירא לי' מכשירי מילה דוחה שבת, אם כן מילף מהכא דאליין בחר רובא שהם בני קיימא, דאי לאו הכי איך נדחה שבת במכשירים, ותמה מעלתו הא לר' אליעזר אין הכי נמי דלא מחללין אלא כשצרי לנו שכלו לו חדשיו כגון שגמרו שעריו וזיפרניו עכ"ד.

ל"א עיין ברש"י שם קל"ו ע"א [ד"ה לא נזכרה] שלא פירש כן, אלא כגון שעברו ט' חדשים מששימשה עד שילדתו ולא שימשה כל ימי עיבורה עכ"ל, ולא פירש כמ"ס מעלתו שגמרו שעריו וזיפרניו. וטעמו כפשוטו כמבואר בתוס' יצמות פ' ע"א ד"ה והא תניא וכו', וע"כ לא מחללין ע"י גמירות שעריו וזיפרניו, אלא כמו שכתב רש"י שצרי לנו שלא שימשה כנ"ל²⁸, וזה א"א אלא

הרי יש לומר דלפיקך לכולי עלמא חייב במכשירי צינית שקשרן לטליחו, כיון דאפשר לעשות הקשר באופן שצדעמו יהי' להסירן מן ז' ימים, ולא יעבור באיסור קשירה מדאוריין, ולמ"ל טעמא דבידו להפקיר הצגד דמפקע לה מחיוב מזה, דאיכא חשש איסור, כדאיתא כה"ג בפסחים מ"ח דמפקע לה מחיוב חלה ועוד בכמ"ק, וטפי הו"ל מטעמא דכתיבנא, ואף ד"ל דמירי בגוונא שזור הצינית בשבת, אבל הרי ברש"י מפורש דהיינו שלא יתלנה בטליחו בשבת, וכן משמע מלשון הש"ס ושון שאם ציץ טליחו וכו'.

וגם כהא דעשה מנחה לפתחו אם הכוונה במה שקבע המנחה י"ל דמשכח"ל שיקבענה אדעתא לחזור ולסמור אחר השבת, דצינן לשעה פטור כדאי' בירושלמי ר"פ הבונה, ועיין בפני' ביצה י"ב ושבת ז"ה בזה, ואולי י"ל הכוונה שכתב המנחה בשבת, ומזה רא' למ"ס בטה"ת שהובא בב"י או"ח סי' ל"ב דבכתב תפילין בשמאל פסולים, דאל"כ משכח"ל כתב ס"ת ותו"מ בשבת יעו"ש, אבל במ"ס רש"י לענין צינית בתולה אותן בשבת ז"ע.

גמ'. **ביצה וב"ב מבשיריה דוחין את השבת.** בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן רמו) נתקשה השואל והא מזה עשה דלפני הדבור הוא אין דוחה לל"מ דשבת שהוא לחאה"ד כמ"ס בירושלמי בתוס' קדושין ל"ח ע"א דמה"ט לא דחי עשה דמזה לל"מ דחדש.

והשיב: הנה הירושלמי עצמו מקשה לעצמו על חירון זה והרי מילה דמרוקקים ודחי עשה דמילה מוזמן אברהם אבינו את ל"מ דשבת דלאחר הדבור ומשני שאני התם דהדר קרא ב"י וזיום ה"י ימול אפילו בשבת ע"כ.

[הג"ה מבין המזכיר] לסברת ירושלמי הג"ל. נ"ל א"כ ה"פ בתוס' שבת דף ק"ל ע"ב ד"ה שלא כו' דגבי מילה גלי רחמנא כו'. ר"ל ע"כ רחמנא גלי דדחי אע"ג דלפה"ד הוא א"כ חידוש הוא ואפי' אפשר בלא"ה נמין].

ולפ"ז גם במכשירי מזה הא נפ"ל התם מקרא חמשה עשר מחג הסוכות א"כ גלי קרא התם כמו במילה ואדרבה בזה מובן היטב כוונת הירושלמי בחירון הנ"ל שאני מילה דגלי קרא וזיום וקשה מילף מיניה דעשה לפה"ד דוחה לל"מ שלאחר הדיבור גבי איסור חדש נמי. אבל באמת ה"ל ב' כתובים הבאים כאחד מכשירי מילה גלי קרא ביום לר"א [דמילה גופא הלכה היא במסקנא דף קל"ב ע"א] ומכשירי מזה נמי

²⁸ עיין בדבריו בשו"ת אה"ע ח"ב סי' ס"ט מד"ה ואע"ג, ולהלן, ובשו"ת חיו"ד סי' רמ"ז בכל התשובה.

אי ניחול בחר רובא דאי לאו הכי מאן לימא לן שלא זיגתה עם אחר מיום שפירש בעלה ממנה, כמבואר בסוגיא דמנא לן דאזלינן בחר רובא בפרק קמא דחולין [י"א ע"ב].

כ"ז זה כחבתי ליישב דעת העבודה הגרשוני דלא ליהוי טועה בסוגיא שבין ידי. - מכל מקום יש לפקפק ולומר שע"י הודאתה מהימנין להאשה למול בנה בשבת, ולא דמי לההיא דחולין דילפינן ממכה אביו ואמו, דהתם לענין נפשות לא נהרוג נפש על פי עד אחד, אבל הכא עד אחד נאמן באיסורין, ואפילו נימא דשבת אמתחוק איסורא ולא נאמין לעד אחד לחלל שבת, חדא דהא לא ברירא לן, ועיין בתוס' ריש גיטין [ב' ע"ב ד"ה ע"א וד"ה הוין] מ"ש גבי עד אחד נאמן באיסורין, ועוד כיון דרוב מסייעא אף על גב דהשתא קיימין אי לא ניחל בחר רובא מכל מקום בנדרין עד אחד נאמן אפילו היכא דאמתחוק איסורא דשבת, ומכ"ש דאיכא חרי ותלת רובא, רוב נשים אינן מזנות, ורוב בעילות אחר הבעל, ורוב נשים בני קיימא יולדות, ואיך נילף מהכא דאזלינן בחר חד רובא בלא צירוף עד אחד.

תו יש לומר דודאי אין קושי' לאלקינו מימהל היכא מהלינן, הלא ה' צוה לחלל שבת אספק פקוח נפש, אף על גב דרוב חולים לחיים, ה"נ אפשר שיזוה שנחלל שבת אפילו על ספק מנזות מילה בספק בן קיימא, אם כן על כרחך נימא ככה גזרה חכמתו ית' לחלל שבת אפילו בכהאי גוין, אך הלא אפשר דנוקמא קרא בגמרינן ביה דכלו ל' חדשיו ואם כן מנא לן להחיר אפילו היכי דלא

ברירא לן, והרי מעשים בכל יום למול אפילו דלא ברירא לן, ומנ"ל הא, ועיקר הקושיא אינה על החורה אלא ממעשים בכל יום, ועל זה משני מהלינן ממה נפשך, ומכשירין אליבא דר' אליעזר באמת לא מחללינן אלא בידעין ביה שכלו לו חדשיו, וליכא מעשים בכל יום שמחללינן במכשירין דמסתמא הוכן כל זרכו מערב שבת, נמנא ממילא דאי אפשר להוכיח מכאן דניחל בחר רובא, מכל שכן אי לא ניחל בחר רובא ואי אפשר למנא שום חינוך דברי לן שכלו לו חדשיו, וע"כ נסבול לומר כי ה' חפץ לחלל שבת אפילו מספיקא ולא מוכח מיד, וכל זה פשוט וברור. ע"כ.

תוס' ד"ה אי בעיבור. בשטה מקובצת כתובות פ"ג (דף נ"א ע"ד) הביא בשם הרא"ה, דמילתא דאחיא בק"ו לא טרח לכתבה קרא בגז"ש, שהרי זו חו מדות הן, ומאי אולמיה דגז"ש מק"ו דטרח למכתב ליה. ע"ש. אמנם בס' למודי ה' (לימוד נח), ובס' לב שומע (מע' מ כלל כ), הוכיחו מהתוס' כאן דפליגי על זה, וס"ל דשפיר אמרי' טרח וכ' לה קרא בגז"ש. ע"ש. וע"ע בשד"ח (מע' מ כלל ג). ע"ש.

וע"ע מהרש"ל סנהדרין (מ' ע"ב) שכתב לתמוה עמ"ש שם, דמילתא דאחיא בק"ו טרח וכ' לה קרא באם אינו ענין, דהא תרוייהו מדות הן וכו'. ע"ש. ועיין בס' אהלי יצחק בחי' לסנהדרין (מ'), שחי' ע"פ מ"ש בס' כריתות (נח"ע סי' ב), דאם אינו ענין חשיב כמפורש להדיא בקרא.

דף ק"ב ע"א

עיין שו"ת הרמ"א (סימן עו). ובשו"ת שאגת אריה (סימן נט) מסיק להלכה שלא כהרמ"א. וע"ע ציש"ש יבמות פ' הערל (סי' ג'). ובשו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא או"ח סימן כב), פתחי תשובה (סי' רס"ו ס"ק י"ג) שו"ת חתם סופר (ח"ו סי' ז"ט) שו"ת שאל ומשיב (מהדורה חנינא ח"ד סי' ז') ושו"ת מחנה חיים (ח"ג סי' כ"ז). ועיין מה שהבאתי לקמן (דף קלו ע"ב) בשם לקט יושר מי מצדך הזכרות.

גמ'. בזה לביאור שכן נברתו ע"ייה שיש עשרה בריתות. עיין שו"ת חתם סופר (חלק ב סימן רמט) דאי ס"ד דשם מילה אינו כולל פריעה א"כ נהי דהלכה למשה מסיני דמל ולא פרע כאלו לא מל

גמ'. וביום השמיני וכו' ואפי' בשבת. עיין להפרי מגדים בספר חיבת גומא (ריש פרשת חזריע) שהקשה למאן דאמר (עבודה זרה כ"ז ע"א) אשה כשרה למול, ולפי דעת התוספות (קידושין ל"ד ע"א) אין האשה מנווה בעשה דשבת אלא רק בלא מעשה, אם כן תמול האשה בשבת, ולא איש, דלגבי האיש יש עשה ולא מעשה, ואילו לגבי האשה עשה דמילה דוחה לא מעשה דשבת. ויש לומר מילה בשבת הותרה לגמרי, ולכן אפילו יש לפנינו איש ואשה רשאי האיש למול. ועיין עוד בשו"ת קרן לדוד (סימן ק"א).

גמ'. שם. אם מותרים ב' מוהלים למול חינוך אחד בשבת, כגון אי' יעשה החיתוך והשני הפריעה,

מ"מ לא הזכירה בפרשתו של אברהם אבינו עליו השלום בפי' לך לפמ"ש הרא"ש שם בחי' השני שהוא עיקור דממ"ש רש"י שם ממדרש רבה דאח' אחי לרבות פריעה הוא פליג אש"ס דילן דס"ל לא ניתנה פריעה מילה לאח"כ וא"כ למאי דקיי"ל כש"ס דילן לא הזכירה פריעה שם ולא נכרתה עליו י"ג ברייתות ג"כ וקשה מש"ס דכאן ולכאזר רחמנא במילה ולימא הנך ולגמרו מיני' משום דאיכא למפרך מה למילה שכן נכרתו עליו י"ג ברייתות והשתא לימא פריעה תווכח דלא נכרתו עליו י"ג ברייתות ודחי' שבת מהל"מ דאע"ג דדחי' שבת דמילה ענמה אחי' מקראי מ"מ דחי' שבת דפריעה אינה אלא מהל"מ לפי מה שאנו עתה דפריעה אינו בכלל מילה. ואחתי להסוכרים דלא עבדינן יומא מהלכה א"ש דפריעה אפשר שהיא רק הל"מ אע"ג דהדר אחא יהושע ואסמכ' אקרא דנביאים מ"מ לא מקרי אלא הל"מ אבל להחולקים קשה כנ"ל.

אמנם לכאורה י"ל ולמימר אה"נ דלא נכרתו עליו י"ג ברייתות וכרת נמי ליכא ומ"מ אין למילף מפריעה דדחי' שבת דשני התם שכבר דחתה מילה את השבת משום שעלי' נכרתו י"ג ברייתות ויש זה כרת ומשום דחתה שבת וימין שכבר ניתן שבת לדחות לגבי חתוך המילה קיל לן איסור שבת לגבי פריעה ג"כ ואין ללמוד מזה לשאר מנזות עשה. וסברא זו אימא בש"ס במנחות ס"פ ר' ישמעאל ובשבת דף קל"ג ע"ב וקל"ז ע"א יע"ש אבל מ"מ לא נ"ל כלל למימר דאין כרת על הפריעה וכן מורה לשון המשנה מל ולא פרע כאלו לא מל ומכ"ש דמלשון הפוסקים והרמב"ם מבואר כן יותר וא"כ מנ"ל הא.

אע"כ נ"ל דקים להו לרבנן דפריעה נמי אקרי מילה והיינו מדרמזה יהושע בשוב ומל את בני ישראל שנית פי' מילה שנית דהיינו פריעה א"כ פריעה נמי היינו מילה וכן מאן דיליף לי' משום מוסב על מול דבתרי' שישוב וימולס אחר שכבר נמולו והיינו הפריעה שאחר המילה וא"כ גם פריעה נקרא מילה.

ויעזבא נ"ל משום דמילה אין פירושו הכא חתוך וכריחה כלל אלא הסרת הדבר וכדמחרגס האונקלס ומל ה' אלקיך את לבבך יעדי טפשות לבך אעפ"י ששם הוא לשון מושאל על ערלת הלב מלשון מילה שבערלת הבשר מ"מ נ"ל שבשניהם אינו אלא לשון הסרה ועוד שגם שם כריחה אינו מורה על חתוך בכל מקום כמו העגל אשר כרתו לשנים שפירשו חתוך ויכרת משים ואין לו פירושו הסרה וכליון וה"נ ימול בשר

ערלתו פירושו שיסור הערלה מבשרו ועתה אין אנו צריכים שוב לכל מה שנדחקנו ובודאי יש כרת על הפריעה וגם נכרתו עליו י"ג ברייתות אלא שהקב"ה כרת ברית עם אברהם שיסיר הוא ובניו את ערלתם ויחייב עליו כרת אמנם מה הוא ערלתם הדבר מסור לנומן החורה ית"ש ועד שלא נתנה חורה אמר הוא י"ת שיעור הרך התחתון אינו בכלל ערלה וכשנתן החורה נחתש הלכה שגם זה בכלל ערלה והרי כרתנו י"ג ברייתות להסיר ממנו מה ששמו ערלה ואחי שפיר הכל גם מחיוב כרת גם מדחיית שבת וגם נוסח הכרתה ואין זה שום דופי ומברכי' על זיזין המעבדין הפריעה ברכת על המילה וזה ברור לפענ"ד. ע"כ.

גמ'. אב"ל מיל"ה גופה דברי הב"ל דוחה שבת מנ"ל וכו'. קשה למ"ד לעיל (ע' ע"א) דהבערה לחלק ינאח ופרש"י ביבמות (ה' ב') דלא נימא דאינו חייב עד שיעבור לכל הל"ט מלאכות כולם. איך נטעה לומר כן, דא"כ ל"ל קרא דמילה דוחה שבת, משום דהוי חובל בשבת והא חובל הוי חדא מלאכה ואינו חייב עד שיעבור לכל הל"ט מלאכות כולם. וכן ל"ל קרא דעבודה דוחה שבת עי' פסחים (ס"ו א') הא לפי הס"ד אינו חייב עד שיעבור לכל הל"ט מלאכות.

ובה"ג ר"י לאנג בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא יו"ד סימן יא) חי' עפימ"ש דח"ש אסור באיסורי שבת ולא רק במידי דאכילה, עיין בשו"ת חות יאיר (סי' ל"ו) וכ"כ הלח"מ (ר"פ י"ח מה' שבת) דלא כהח"ס, וכ"כ הריטב"א במכות (דף כ' ע"ב), ועי' בח"ס חאו"ת (סי' ס') לענין טלטול פחות מארבע אמות בשבת דאסור ג"כ מן החורה משום דהוי חזי שיעור. א"כ י"ל דנהי דכתב קרא לחלק דלא נימא דאינו חייב סקילה עד שיעבור לכל הל"ט מלאכות מ"מ חדא מלאכה ג"כ אסור מה"ת דהוי חזי שיעור מש"ה כ' קרא דדוחה שבת.

אז"ל אחתי מאי יענה ר"ל דס"ל דח"ש מותר מה"ת כדאי' ביומא (דף ע"ד). וחי' דלר"ל ודאי הפי' דנריך קרא לחלק דלא נימא דאי עביד כמה מלאכות ג"כ אינו חייב אלא אחת כפירש"י בפסחי' (ה' רע"ב) אלא דרש"י ביבמות פי' למאי דקיי"ל כרבי יוחנן דחי' שיעור אסור מן החורה.

ועוד נלע"ד די"ל בהקדס מאי דקשה קושי' חמורה דמפי' ר"ל בשבועות (ס"ד כ"ג) למתני' שם דמיירי בחזי שיעור ור"ש דפותר משום דס"ל דכ"ש

והשיב: הנה יפה הקשה אמנם לפע"ד נראה דבאמת סברת הש"ס בעצמותו חמוה דמה זו סברא כיון דחס רחמנא שמיא דלות גם כלילה מיימי, אמנם נריכין אנו לקבל באימה דברי חז"ל הקדושים, אך לפ"י יותר מסתבר דיביא של מעשר דהמורה חס עליו דמיא דלות לא יטריך להביא מן החולין וכיון דנפקא לן בחולין למ"ק דאינו בא אלא מן החולין א"כ חזין דלא חס רחמנא ואין מרחמין בדין א"כ פשיטא דלא מביא רק ביום וא"כ שפיר מקשה מביום לוותו נפקא והש"ס התם נריך לומר דקאי חס נימא דבא מן המעשר ועיין בחולין שם בחוס' ד"ה כמשפטו ובחוס' ד"ה מה במ"ש קרבנות שבאין מן המעשר אבל לדין דבא מן החולין שפיר פריך. ע"כ.

גמ'. חד למעוטי שביעי וחד למעוטי תשיעי וכו'. עיין מהרי"ט אלגאזי (ספ"ק דבכורות אות יד) שכתב להוכיח שאינו עובר בעשה אם שהה מלפדות בנו בכורו לאחר ל"א יום, מההיא דכאן, דאטריך ב' קראי, וביום השמיני ימול, וכן שמונת ימים, חד למעוטי שביעי, וחד למעוטי תשיעי, דאי אחד הו"א שביעי הוא דלא מטא זמניה אבל משמיני ואילך זמניה הוא. וא"כ בפדיון הבן דלא כחייב אלא ופדיון מנן חדש תפדה, אף לאחר שלשים זמניה הוא, ומנ"ל לומר שאם לא פדאו ביום ל"א עובר, הא ליכא קרא יחירא. עיי"ש.

וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק (תאו"ת סי' רפז) מ"ש לדחות ראיה זו. וע"ע רש"ש מנחות (דף סו).

רש"י ד"ה עקיבא עצם בשעורה הלבנה. עיין בשו"ת פנים מאירות (ת"צ סימן נח) ח"ל: נשאלתי איך קאמר הש"ס בקידושין דף ל"ד ע"ב דמנה והקהל לא הוי שני כתובים דאי כתב רחמנא מנה ולא כתב הקהל ה"א יילקף ט"ו ט"ו מחג הסוכות. וקשה הא אסקינן בסוכה דף כ"א ע"ב דסוכה הלכה למשה מסיני דנשים פטורות וקרא דהאזרח אחי לרבות את הגרים ורש"י פי' בשבת דף קל"ב ע"א דאין דנין ק"ו מהלכה דלא ניחנה המורה שבעל פה לדרוש ב"ג מדות הרי ג"ש בכלל וא"כ אין דנין ג"ש מהלכה וא"כ איך היה אפשר לילקף מנה מסוכה בג"ש הלא סוכה הילכתא הוא דע"כ האזרח לרבות כמו גבי י"ב.

תשובה: דבר זה כבר כתבתי בגליון הש"ס שלי שלא דוקא דהא בפסחים דף פ"א בעי למילף עומאת התהום דהותרה בתמיד ק"ו מפסח ופריך ומי דנין ק"ו מהלכה ומסיק אלא אמר רבא יליף

למכות ע"ש ותמוה לרב ביבי אליבא דר"ל גופי' במכות (ר"ד י"ז) דל"ל לר"ש דכ"ש למכות א"כ מ"ט דר"ש פוטר אל"י דר"ל גופי' ונלע"ד דגם רב ביבי אל"י דר"ל מודה דס"ל לר"ש דח"ש אסור מה"מ דנהי דל"ל דכ"ש למכות אבל אסור מה"מ יש בחצי שיעור לר"ש משום נהי דל"ל לר"ל ביומא ע"ד דדרשי' מכל חלב לאסור ח"ש דס"ל כמ"ד דלא דרשי' כל עי' בפסחים (ס"ד מ"ג) אבל ר"ש לטעמי' דס"ל במנחות (י"א ב') דדרשי' כל וכל משמע אף כ"ש ס"ל שפיר דח"ש אסור מה"מ וא"כ מחו' היטב הא דר"ש פוטר בשבועות וס"ל דהוי מושבע ועומד ועי' בחוס' בשבועות (כ"ב ב') ד"ה אהיתירא (ובכ"מ פ"ה מה' שבועות ה"ו ו' ח'). וא"כ י"ל דגם ההוא מ"ד דס"ל דהבערה לחלק ס"ל ג"כ הכי כמ"ד דדרשי' כל וכל משמע כל דהוא וח"ש אסור מה"מ לדידי' ול"ק מהא דמילה ועבודה, ודוק.

גמ'. שם. בשו"ת חתם סופר (חלק א' (או"ח) סימן פה) תמה דכאן משוה הש"ס דחיית מילה ועבודה ונרעת, משמע דדחייתן שוה, ולש"ס ס"פ טרף בקלפי שבת הותרה ומילה ונרעת בודאי דהויה וכו', עיי"ש.

גמ'. מניין לפיקוח נפש שדוחה את השבת וכו' מזה ביל"ה שהיא אחת מאיבריו של

אדם וכו'. עיין בפרדס יוסף (אחרי ית, ה) בשם הגאון ר' גרשון הענין מראדזין, שהקשה מה קל וחומר הוא זה, בשלמא אם לא ימול היה סכנה לאבר המילה וחורה החירה למו"ל בשבת משום סכנת האבר ניחא הק"ו, אבל באמת אין סכנה לאבר אם לא ימול אותו וליכא כלל ק"ו.

ואמור שא"א ללמוד גמ' זו רק על פי דרכי החסידות, שבאמת ברוחניות יש סכנה להאבר אם לא ימול אותו, וס"ל להגמ' דהרוחניות שווה לגשמיות ויכולין ללמוד מזה על זה. והגאון ר' חיים מבזריסק ז"ל אמר על זה יישר. ע"כ. עיי"ש עוד בזה. וע"ע הקדמת אגלי טל (בהג"ה).

גמ'. ביום אפילו בשבת. עיין מ"ש לקמן דף קלז ע"א מתני'. ומל את של אחר השבת בשבת.

גמ'. פד"א הואיל וחס רחמנא עליה לאתויי בדלות ביל"ה וכו'. בשו"ת שו"א ומשיב (מהדורה א' ח"א סימן רפה) הקשה השו"א דהא דפריך הש"ס בחולין (דף כ"ב) ביום מביום לוותו נפקא, הא אמרו בשבת כאן סד"א הואיל וחס רחמנא לאתויי דלות כלילה נמי לייחו קמ"ל, ומשמע דלא נפקא מביום לוותו, וכאן קאי הש"ס על שמיעת הקול שהוא מביא דלות.

ההלכה דקי"ל ס"ת שחפרו בפשתן פסול. וש"מ דדינין היקש וגז"ש מהלכה וכו'. עיי"ש.

רש"י ד"ה ביום ואפילו בשבת. בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן יא) נדפס מכתב מהגאון ר' לזר קונין מ"ש להחמ"ס להעיר על דבריו הנדפס בסומן ח', ח"ל: ובמה שכתב רפ"מ נ"י ליישב דברי רש"י דפסחים ר"פ אלו דברים, ומעכ"ת רצה להוכיח דר' אליעזר לית לי' חיקון גברא והלך על מילה ענמה לא נריך קרא לר' אליעזר, וכי איננו נריך קרא על מכשירי מילה, דרכו נסתרה בעדי, ואליבא דמאן קאמר מר דלא נריכנא קרא על מילה ענמה, אי אליבא דר' יוחנן דדריש ביום אפילו בשבת ועל זאת כוונת מעכ"ת דמילה גופא סבר ר' יוחנן [=ג"ל: אליבא דר' אליעזר] לא נריך קרא דחיקון גברא לאו חיקון מעליא הוא ומלאכה שאינה נריכה לגופה פטור [=נראה דג"ל: מקלקל בחבורה פטור], תמהני מאוד הרי בנה יסודו ליישב דברי רש"י דפרק אלו דברים, ורש"י כתב כאן בהדיא היפך דבריו, והלא עינינו לנוכח יציטו במה שפירש"י [ד"ה ביום] אדברי ר' יוחנן דמילה גופא הלכה היא, ואם כונתו של רוס מעלתו אליבא דרב נחמן בר יצחק דמפיין לי' מאות ברית דורות, ואם כן לפי דברי מעכ"ת על מילה גופא לא נריך ר' נחמן בר יצחק שום קרא, ואות ברית דורות אמכשירין קאי ואם כן האי ברייתא דבסמוך דדריש שמיני ימול אפילו בשבת דלא כרב נחמן בר יצחק ואם כן אמאי לא פריך תלמודא חיובתא ארב נחמן בר יצחק כמו אדרב אחא בר יעקב, והדרא קושין לדוכתי' כמו שכתבו חוס' ד"ה תניא. עכ"ד.

וההח"ס ברוב ענותנותו השיב לו (שם סימן יב): ובמאי דקא תפס לן מר נ"י ממה שפירש רש"י בשבת קל"ב אדברי ר' יוחנן דס"ל מכשירי מילה נפקא לר' אליעזר [מביום, ומילה ענמה] מהלכה למשה מסיני, שפיר קא תפס, וכל אמת תפסו להאי גברא רבא. ואין זה חימה עלי שנעלמו ממני בשעת מעשה דברי רש"י במקומו, כי חשכו לי ראות בארצות המדע, איש בער כמוני חסר כח ההחכמוני, נקראתי נייר מחוק, משמש צורך דחוק. אבל לא נפלאה ולא רחוקה ליישב הדבר, ואימא הכי, דע"כ כיון דרבה דחיק נפשי' בגזירתא שמה יעבירנה, שהיא בכלל גזירה רחוקה מאוד, כאשר בארתי בכתבי הקודש [לעיל (סי' ח') ד"ה דהנה], (וגם בעיני מר נ"י ישרו הדברים שלא השיב עליהם) ולא חירץ מרווח יותר משום תקוני גברא, ע"כ דרבה ס"ל כר' יוחנן ביום אפילו בשבת, דתניא כוותי' דר' יוחנן, והלכה

מועדו מועדו מפסח ופריך ומי דנין ק"ו מהלכה ומסיק אלא אמר רבא כו' ופי' רש"י בד"ה טומאת התהום גופא היכי כתיבי ומשני דרב יוסף כבר אפשר' הך מסקנא דלקמן דטומאת התהום גמירי גמירא לה ומשום הכי פרכינן לעיל ומי דיינין ק"ו מהלכה עכ"ל הרי להדי' דק"ו לא דיינין אבל ג"ש דיינין וכן מוכח מתוס' דקדושין דף י"ז ד"ה ונילף ריקס ריקס מעולת רא' וא"ת בעולת רא' גופא מנ"ל דכלל שהוא נילף מבכור ותהא ה' סלעים וי"ל דשמה הלכה למשה מסיני הוא כו' ולפ"ז מאי פריך הש"ס ונילף ג"ש ריקס מעולת רא' הא עולת רא' הוי הלכת' ואין למידין ג"ש אלא ע"כ דוקא ק"ו לא ילפינן הא ג"ש ילפינן אף מהלכה, ובה אמרתי ליישב ליתן טעם לשבת כל הלכה למשה מסיני למה לא נכתב בהדי' בחורה אלא טעמא דאפשר דהייתי לומד חיזה ק"ו ולכך לא נכתב בהדי' כדי שלא ללמוד ק"ו וק"ל. ויש ליישב עוד בענין אחר ודו"ק. ע"כ.

רש"י שם. עיין גל"ח (פסחים דף פא) גבי טומאת התהום, דילפי' בגז"ש דמועדו מועדו מפסח, אע"ג דהויא הלכה. וכ' שזה שנים רבות שנתקשה מזה על פרש"י כאן, דס"ל דלא ילפינן גז"ש מהלכה. ושוב כתב אליו קושא זו אחד מחכמי הספרדים. וכי ליישב דהא דאין דנין י"ג מדות מהלכה, היינו אם אין דנין אלא דבר זה, אבל כאן דגז"ש דמועדו ילפינן מינה גוף הדין שהתמיד דוחה טומאה, וכן ילפינן דפסח דוחה שבת, כיון דילפינן דבר המפורש בכתוב, ילפינן נמי אף דבר שהוא הלכה. וכה"ג אמרינן גבי קדשים (בזבחים דף נו). עיי"ש. ועיין רש"ש שם בדברי הגל"ח.

רש"י שם. עיין בספר גנת ורדים להפרמ"ג (כלל יג), דהיאך אמרו בקידושין (לד ע"ב) דהויא נילף ט"ו ט"ו מחג הסוכות לפטור, והרי בסוכה ליכא אלא הל"מ לפטור, וכמ"ש בסוכה (כה ע"א). ולפ"ד רש"י כאן לא ילפינן היקש וגז"ש מהל"מ. עיי"ש.

וע"ז בשו"ת תורת חסד - לובלין (סי' מא), דעיקר ד"ז הוא בפלוגתא במכות (דף יא) פליגי בה ר' יהודה ור"מ בספר שחפרו בפשתן, חד אמר כשר וחד אמר פסול. למ"ד פסול דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך איתקש כל התורה כולה לתפלין, מה תפלין הלכה למשה מסיני לתפרן בגדין, אף כל לתפרן בגדין, ואידך כי איתקש למוחר בפיך להלכותיו לא איתקש. ופרש"י כיון דתפלין גופיהו לא גמרינן לה אלא מהל"מ לא ילפינן בהיקשא. ולפ"ז י"ל דהגמרא קידושין (לד ע"ב) לפי

למשה מסיני לא ס"ל, כמ"ש חוס' שם ד"ה הניא כוונתי, ור"י בר יצחק דנמי לא ס"ל הלכה, וגזירה שזה דאזת בריית ודורות נמי לא ס"ל לרבה, ואם כן מכשירין לר' אליעזר מנ"ל, ע"כ מבזים, ומילה גופה לא צריך קרא דהוה קלקול ופטור, דלא ס"ל [סברת] חיקוני גברא, מה שאין כן רש"י במתני' [פסחים ס"ה ע"ב], פירש להלכתא [=ר"ל למה נקטינן כר' יוחנן דהלימוד למילה גופה הוא מבזים דהניא כוונתי] דאית לן להך הלכה למשה מסיני כר' יוחנן, ודברי הראשונים שרירין. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. אימר דאמרינן דאתי עשה ודחי את ל"ת גרודא האי עשה ולא תעשה הוא. הפמ"ג בספרו שושנת העמקים וגינת וורדים חמה לפמ"ש חוס' בזבחים (ל"ג ע"ב) דעשה דכרת דחי' גם לל"ת ועשה א"כ מאי האי דקאמר אימר דאתי עשה ודחי ל"ת גרודא האי עשה ול"ת הוא וכו', הרי מילה עשה דכרת הוא. עיי"ש.

ובש"ט יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן ננט) תי' דלק"מ די"ל אס' אינו ענין האי בשר למילת גדול תנהו ענין למילת בינוני שדוחה לזרעת אף שאינו בר כרת ופעין שחירץ רבא התם בשר דמילה בזמנו ל"ז קרא וכו' תנהו ענין למילת בינוני.

שוב כותב שם: אבל עדיפא קשיא לי מדף קל"ג ע"א שם מסיק ר' אשי מילה שלב"ז אינו דוחה יו"ט משום דיו"ט עשה ול"ת הוא. וקשה עדיין מילת גדול דעשה דכרת הוא לדחי יו"ט לחוס' זבחים ל"ג הנ"ל וזה נ"ע. ודברתי עפ"י הסמירה בזה שהרגיש הגאון מוהר"ר פיק זאק"ל מתוס' חולין ר"פ או"ב שכותרים לחוס' זבחים ל"ג הנ"ל. ונ"ל דחוס' זבחים קאי אליביה דמ"ד נשים בפסח ראשון חובה וה"ל עשה דפסח עשה דכרת וגם שזה בכל לכן דחי עשה ול"ת וחוס' ר"פ או"ב קאי למ"ד נשים בפסח ראשון רשות וה"ל פסח עשה שאין שזה בכל אף דאיכא ביה כרת אינו דוחה לל"ת ועשה וה"ל מילה עשה שאינו שזה בכל הוא אינו דוחה עשה ול"ת ולק"מ. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן תב) ח"ל: אמרת שראית מה שהקשימי אני בפרק רבי אליעזר דמילה (דף קל"ב ב') על מה שאמר אמימר הא דאמר ר' אחי עשה ודחי לא תעשה הני מילי לא תעשה גרודא האי עשה ולא תעשה הוא. ואמרתי דדילמא הוה סבירא ליה דמין דעשה דמילה חמיר דנכרתו עליה שלש

עשרה כריתות. ועוד אית בזה כרת חמיר טפי ודחי לעשה דזרעת. ודקדקתי כן מההיא דפרק קמא דיבמות (דף ז') ומההיא דפרק אלו מציאות (דף ל' ב') ומההיא דפרק שלוח הקן (דף קמ"א). וכחצת ואני חמה למה הוצרך רבינו לחזור אחר דקדוקין אלו ולא הבאת אותה ברייתא המפורשת בפסח שני סוף פרק האשה (דף פ"ד), דהניא מזרע שחל שמיני שלו בערב הפסח וראה קרי בו ביום וטבל. אמרו חכמים אע"פ שאין טבול יום אחר נכנס זה נכנס יבא עשה שיש בו כרת וידחה שאין בו כרת. ועוד שם בריש פרק אלו דברים (דף ס') ומה חמיר שאין ענוש כרת דוחה את השבת פסח שענוש כרת אינו דין שידחה את השבת.

תשובה: חמה אני על החימה. וכי מי שניא ההיא דיבמות אדרבה ההיא אלימא טפי. דאפי' עשה דכבוד אב ואם הוה דחי אע"ג דלית ביה כרת אלא משום דחמיר משום דהוקש כבודו לכבוד המקום. וכ"ש עשה דשלוח הקן דידחי משום עשה דטהרת מזרע דלא חמיר כולי האי אלא משום שלום הבית. ועוד דאי מההיא דבפרק האשה (דף פ"ד) יש לדחות דפסח בלכד אמרו. ולא ידענו טעם למה לא העמידו בו דבריהם במקום מזרע שראה קרי ביום השמיני שלו והעמידו בו דבריהם אפילו ביאה דאין בזה אלא משום שבות. ועוד דההיא הא אמר רבי יוחנן דאפי' עשה אין בו. דמאי החזר החדשה שחדשו בזה דברים ואמרו טבול יום לא יכנס למחנה לילה וכדאיכא התם ואיכא נמי בפרק קמא דיבמות (דף ז' ב'). וכיון שכן היאך אנית אותן שהבאתי החזקות המפורשות ואביא אותה שקראת אותה מפורשת שהיא סתומה ודחוייה, ומההיא נמי דבריש פרק אלו דברים (דף ס') אין להביא ראיה. דאם כן בא ונאמר דכל עשה שיש בו כרת כשבת. אלא מקרבנות היה מביא ולומר ומה קרבן חמיר שאין בו כרת דוחה את השבת שיש בו כרת ועשה ולא תעשה קל וחומר לקרבן הפסח. אבל מילה אע"פ שיש בה כרת אי לא כתיב (ויקרא י"ב) ביום השמיני ימול דמיניה דרשינן אפי' כשבת לא היתה מילה דוחה את השבת מקל וחומר זה. ע"כ.

גמ'. היבא אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת כגון מילה בצרעת א"נ ציצית וכלאים וכו'. ידוע הקושיא לפי"ד החוס' במס' יבמות (דף ט' ע"ב) בד"ה כולהו נמי שב ואל תעשה הוא, דסדין בציצית הוי שב ואל תעשה דאינו מחויב בציצית אלא לאחר שנתעטף, ומקשים החוס' הא כלאים כשהוא לבוש ואינו פושטן לא חשיב שב ואל תעשה אלא עמוד ועשה

ואומר ר"י דשאני כלאים דעיקר האיסור בשעת לבישה בשעה שלבש אצל כאן לא מייחייב עד אחר שנחטט עכ"ל החוס'. א"כ היאך אמרינן היכא דאמרינן אחי עשה ודחי ל"ת כגון מילה בצרעת וסדין בציצית בעידנה דקא מיעקר הלאו קא מקיים העשה, הא לפי דברי החוס' לאהוי סדין בציצית בעידנה דהא הלאו דכלאים עובר חיבך בשעת לבישה ומצות ציצית אינו מקיים אלא אחר שנחטט.

עיינן בזה בשו"ת שאגת אריה (סי' כט) ושו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רעא) וספר שושנת העמקים מהפרמ"ג (כלל ב).

ובשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא אה"ע סימן קמא) בתשובה לנן המחבר כתב דאם נימא כסדרת הרנב"ר שהציא הנימוקי יוסף (בב"מ) דכל התחלת המצוה דוחה ל"ת והוי בעידנה דמיעקר לאו קא מקיים העשה מפני שאי אפשר לגמור המצוה בלחי התחלתה והוי מחטסק במצות עשה א"כ גם גבי כלאים בציצית הוא נימא דאף שאינו מקיים העשה עד אחר שנחטט והלאו דכלאים עובר חיבך בשעת לבישה אפי"ה מקרי זה בעידנה דמיעקר לאו מקיים העשה דהא א"א לקיים מצוה ציצית אם לא שיחטט מקודם והוי מחטסק במצוה דבשעת לבישה מתחיל המצוה. עיי"ש.

וע"ע מ"ש שם דאין לומר דלפי תירוצ' החוס' באמת לא החיר הכתוב כלאים בציצית אלא שיחטט בטלית ואחר העטיפה יקשור הציצית ואז בא קיום העשה ועקירת הלאו בבת אחת והוי בעידנה, הנה מלבד שהוא דוחק לאוקמי קרא בהכי אלא אפי' אין בו מועיל דהא אי אפשר להטיל ולקשור כל הציציות בד' כנפות בבת אחת וא"כ חיבך כשקושר הציציות הראשונות עובר על ל"ת דכלאים ועשה דמצות ציצית אינו מקיים עד שיוגמר קשירת כל הארבע ציציות. ובהגהות ר' חזקיה פייבל פלוט בעל ליקוטי חזר בן חיים כותב על דבריו בזה: לא ידעתי למה לא, הרי ד' בני אדם יכולים להטיל בבת אחת ד' ציצית בד' קרנות.

גמ'. שם. עיינן שו"ת רדב"ז מכתב יד (חלק ח סימן סו), ח"ל: שאלת ממני אודיעך דעתי, על הא דאמרינן דאחי עשה ודחי לא מעשה דוקא בשעה דמעקר הלאו מקיים העשה, אצל אם בעידנה דמעקר הלאו לא מיקיים העשה לא דחי ליה - אם יש חילוק בין עשה דצבור לעשה דיחיד.

תשובה: תנן [ר"ה ל"ב ע"ב] שופר של ראש השנה אין מפקחין עליו את הגל וכו', ואמרינן עלה בגמרא מ"ט יום טוב עשה ולא מעשה הוא, ושופר עשה, ולא אחי עשה ודחי לא מעשה. והקשו עלה מאי איריא משום ד"ט עשה ולא מעשה, חיפוק ליה משום דבשעה שעובר על הלאו אינו מקיים העשה דומיא דמילה בצרעת. וראיתי מי שחירץ [בשבלי הלקט] בשם ר"ת הובא במג"א סימן תמ"ו סק"ב, ועיין בהגהות ח"ס שעל שו"ע או"ח שם] דעשה דצבור דוחה לא מעשה אע"ג דלא מקיים עשה בעיקור הלאו, הרי לפי שטה זו נפשטה שאלתך.

אבל אין זה מחזור אצל, דמה חילוק יש בין עשה דשופר לעשה דמילה, דמי היכי דכל אחד חייב במילה, כל אחד נמי חייב לשמוע קול שופר, ואדרבה מילה עדיפא שכן נכרתו עליה י"ג בריחות, וכ"ת משום דבשופר מוציא את הרבים ידי חובתן ובמילה לא הוי הכי, לא קשיא כלל דשאני מילה דאי איפשר שיצא אדם במילתו של חבירו, דומיא דלולב דאין אדם יוצא בנגילת חבירו, ושופר שאני דחלוי בשמיעה והצרכה תוכיח לשמוע קול שופר, ואפילו לפי דרכך, תומרך היא מה שאין אדם יוצא ידי חובתו אלא על ידי עצמו.

והנכון דלא שאני לן בין עשה דיחיד לעשה דצבור, בכולם אם מתקיים העשה בשעה שעוקר הלאו דוחה אותו ואם לאו אין דוחה אותו. והא דקשיא לן מאי איריא משום ד"ט עשה ולא מעשה, הא תריצו כל המפרשים ז"ל [עיינן ר"ן ר"ה שם ד"ה מ"ט] אשר אנו סומכין עליהם, דקושטא דמילתא קאמר תלמודא דיום טוב עשה ולא מעשה הוא, ומיהו לא צריכין להכי דאפילו הוי יום טוב גרידא לא אחי מכשירי לולב ודחו לה, דהא בעידנה דעקר לאו לא מקיים עשה, משמע דאין חילוק בין עשה דצבור לעשה דיחיד. א"נ י"ל דתלמודא לאו אלא מעשה קא בעי מ"ט, דהא פשיטא ליה דמיון דקא מעקר לאו מקמי דלקיים העשה [דלא דחי], אצל מהנך דהוו מדרבנן משום שבות קא קשיא אמאי לא אחו מכשירי שופר דאורייתא ודחו שבותין דרבנן.

ור"ת ז"ל חירץ קושיא זו דאם טלטל עפר בידים אין הכי נמי דמוחר, אצל מחמי' איירי בדלא איפשר אלא במרא חבילא. ותמהני על פה קדוש יאמר דבר זה, מה יעשה הרב באין רובצין ע"ג בהמה ואין מעבירין עליו את החסום ולמ"ד תחומין דרבנן, וכולהו דחמי במחמי, ומחוק הדוחק יש לומר דלא הוה קשה לרב אלא אין מפקחין עליו את הגל דהוי טלטול בעלמא וקיל טפי

רש"י ד"ה בינוני. עיין בשו"ת פני מצינ (חיו"ד סי' רכג אות ה).

תוס' ד"ה האי עשה ולא תעשה. עיין בשו"ת בנין ציון המדשות (סימן קמב) וז"ל: הקשה לי מר נ"י על מש"כ המהר"ם בשבת (דף קל"ב) לפרש דברי החוס' שם דבאיסורי מלאכה שבת ליכא רק ל"ת ולא עשה דזה סותר למה שכתבו החוס' ביצמות (דף ו') דשבת איכא ג"כ עשה - אמת שביצמות כתבו החוס' כן אמנם אם מהר"ם מפרש החוס' בשבת דלא ס"ל כן אין זה קושיא דכבר כתב הרב מהר"י אולאזי בשם הגדולים מערכת ח' שאין להקשות מסתם חוס' שבמסכתא זו אסתם חוס' שבמסכתא אחרת שלפעמים החוס' צד מסכתות ממחברים שונים הם.

אבן מעכ"ת נ"י רצה להוכיח ג"כ דאיכא ע' במלאכה שבת מגמרא דב"מ (דף ל"ב) דפריך טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמורו הא לאו הכי ה"א דדמי הא אין ע' דוחה ל"ת ועשה ואם איכא דמלאכה שבת אינו רק ל"ת הא אצטריך לשבת גופא דאין כבוד אב דוחה שבת כגון לאו דמחמר א"ו דגם דאיסורי שבת איכא ל"ת ועשה עכ"ד. וזה ודאי יקשה אפי' אמהר"ם בדברי החוס' דשבת.

אבן לענ"ד גם זה אינו קושיא דאם ראוי משם דהוי עשה בכל מלאכות שבת גם בלאו דמחמר בדברי מר נ"י הלא יקשה להשיטה שכתב הרשב"א ביצמות (דף ו') בשם מורו דמחמר ליכא ע' דמשבות א"כ מה פריך דב"מ הא אצטריך את שבתותי תשמורו ללאו דמחמר דלא דמי דליכא רק ל"ת לחוד אלא ע"כ ז"ל דס"ל כמו שכתב המהרש"א ביצמות (דף ו') בחוס' ד"ה שכן הכשר ליישב שיטת רש"י ממה שקשה עליו מסוגיא דב"מ הנ"ל שס' לא אקרא דאת שבתותי פריך ל"ל אלא אחנא דיליף היטמא ואל תחזיר שלא ישמע לו מקרא דאת שבתותי דל"ל תיפוק לי' דע' ול"ת הם אבל משבת בלא"ה ל"ק דאצטריך קרא אפילו הוי ע' ול"ת משום דהכשר מזה הוא ע"ש וכבר כתבתי בספרי ערוך לנר שדברי המהרש"א לתוך שיטת רש"י כתבו החוס' בעצמם שם (דף ה) ולפ"ז גם אחוס' דשבת אין קושיא אי ס"ל דבשבת ליכא ע' כפי' מהר"ם ד"ל דמפרשים ג"כ סוגיא דב"מ כן. ע"כ.

וע"ע בדברי המהר"ם בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן קיט).

משאר (שבויות) [שבות] דרבנן, אבל אינך דמתני כלהו מתרין כדחירונו לה שאר המפרשים [עיין חדושי הריטב"א ר"ה ל"ב ע"ב ד"ה שופר] דעשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה, דמיון דלא דמי מלאכה דאורייתא אפילו שבות דדבריהם לא דמי. אבל אני אומר כי קושיא זו מתרין התלמוד, דמיון דיוס טוב חמיר דאית ביה עשה ולא תעשה, לא אחי עשה דשופר ודמי את לא תעשה ועשה אפילו במלאכות דרבנן, דמיון שהוא חמור העמידו דבריהם אפילו במקום מזה, ובין כך ובין כך ברור הוא שאין חילוק בין עשה דיחיד לעשה דצבור, בכלהו בעינן שיקיים העשה בשעה (שחומה) [שדוחה] הלאו שבו. והנראה לעניות דעתי כתבתי. ע"כ.

גמ'. שם. עיין שו"ת חוות יאיר (סימן קטו) וז"ל: והא דאמרינן בגמ' דר"ה פ"ד דף ל"ב שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את החוס וכו' מפני דה"ל י"ט עשה ול"ת וכו' מכלל דאי לאו הכי רק דהוי עשה היינו מחירין שבות דרבנן י"ל דה"ל ג"כ מזה דרבי' דמחבטל בהעדורו וכן בלולב. ואכתי איכא למידק והיאך עלה על דעת דעשה די"ט ידחה ל"ת הרי אם נודה דחז"ל עשו חיזוק לדבריהם ונתשבייהו לל"ת הרי ק"ל בגמ' שבת קל"ב דלא אמרינן אחא עשה ודמי ל"ת רק בדהאיא שעת' דעקר ל"ת מקיים העשה כמו מילה בשבת אמנם י"ל דלא אמרינן זה רק בדחיית ל"ת של תורה ובכה"ג כתבו החוס' מסכת פסחים נ"ט ע"א דלא אמרינן כך גבי דחיית עשה לעשה וכו', ע"כ.

גמ'. הכא בעידנא דמתעקר דלאו לא קא מוקים עשה. עיין בס' מגן אבות להגאון ר' מרדכי בנעט וזל"ה (דף כ"ט ע"ד מדפי הספר) שהק' להמג"א (בסי' תמ"ו) דעשה דרבים לא צעי בעידנא וכו', הא גם זה עשה דרבים היא. עיי"ש מ"ש בזה. ועי' שו"ת חתם סופר שהקשה ג"כ קושיא זו. ועיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן רנט) בזה.

גמ'. שם. עיין בשו"ת עין יצחק (חלק א או"ח סימן טו) שמבאר דמוכח מזה דעבודה דדוחה שבת הוי מנד דחיי' ולא מנד דהותרה שבת אלאה. אבל רבי יאשי' דס"ל למילף מן בשר דאע"פ שיש בהרת יקוצץ ולא ס"ל להקו"ם דאמר ר' יונתן ורבא דאם דוחה שבת חמורה נרעת לא כש"כ מוכח דס"ל דנרעת חמורה משבת. וכמו דאמר רב ספרא שם דלמא נרעת חמירא שכן דוחה עבודה. עיי"ש באריכות. ועיין במקצת דבריו בשו"ת הר נבי (או"ח א סימן ב).

דף קלג ע"א

גנו, אבל לגבי אחר לא מיקרי מתקן ושרי. ומיהו אם אין אחר שידוע למול ימול. עיי"ש. וע"ע בשו"ת שבות יעקב (חלק ג סימן כה).

גמ'. **שם.** עיין ב"י א"ח (סי' יא) בד"ה ועתה שאין לנו תכלת, שהביא דברי ר' ירוחם שם, דהא דשרי כלאים בצינית, היינו כשאנו מוצא ממינו אבל אם מוצא ממינו לא יטיל בו כלאים, כדאר"ל (ביבמות כא) כ"מ שאתה מוצא עשה ול"ת אם אפשר לקיים שניהם מוטב וכו'. וכ"ע"י הב"י, ואינו נ"ל, אלא אע"פ שאין מצוי לו ממינו, מאחר שאפשר לקיים את שניהם אילו היה מצוי לו, לא דחינן ל"ת. עכ"ל. ועיין שו"ת שאגת אריה (סי' נא) ד"ה עוד עלה על דעתי וכו', שדחה סברא זו שם הב"י, מהגמ' דכאן ואי איכא אחר ליעבד אחר, דאר"ל כ"מ שאתה מוצא עשה ול"ת וכו', דליכא אחר. ע"ש. ועיין שו"ת בית אפרים (חאו"ח סי' ה) מ"ש בזה. וע"ע בשו"ת ברית אברהם (חאו"ח סי' א). ושם (סי' ב) הביא תשו' השאג"א, ובסו"ד העיר שהיא מחלוקת גדולי המפרשים עם הרשב"א (ביבמות ד ע"ב). ע"ש. וע"ע בשו"ת אמרי שפר (סי' נא). ובקובץ הערות על יבמות (סי' ז). ע"ש.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת נחפה בכסף (חאו"ח סי' ה) שלמד מכאן למוהל שעלה לא"י ברגל ע"מ לחזור, שאינו רשאי למול כאן ביו"ט שני של גלויות, כיון שאפשר במוהל אחר שאכלו חול גמור הוא, עיי"ש.

גמ'. **רב אשי אמר שבתון עשה הוא והוה** **ל"ה י"ט וכו'.** עיין מ"ש לקמן (דף קלז ע"א) ד"ה מחני'. מי שהיו לו שני חינוקות וכו'.

גמ'. **והוה ל"ה יו"ט עשה ול"ת.** עיין בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ג' סימן קב) באריכות.

גמ'. **ואי אשמעינן גבי פסח מושום דלא נברתו ע"ה י"ג בריתות וכו'.** עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן עד) ח"ל: דרך אגב אזכיר ממה דהקשה אותי הרב מהרש"י הא דאמרו מה למילה שכן נכרתו עליה י"ג בריתות ומה לפסח שיש כרת והלא במילה יש גם כן כרת והשכחי בפשיטות דמזה ראיה לשיטת הרמב"ם דניהו דמבעטל מצות עשה בכל יום שאינו מל אבל כרת ליכא עד שימות בלא מילה ועיין

גמ'. **בשר אע"פ שיש שם בהרת ימול וכו'.** עיין מלא הרועים (ערך דבר שאנו מתכוין אוח כ וחות לא) שנסתפק, אם פ"ר אסור מה"ת או מדרבנן. והביא ראיה מכאן דמוכח מדברי רבא דפ"ר אסור מן התורה. ומ"מ יש לדחות דהנה לכאורה קשה, מאי פריך לאב"י דלית ליה האי סברא, מדאמר אב"י מודה ר"ש בפ"ר, הא י"ל דלר"ש אסור פ"ר אינו אלא מדרבנן, ולהכי הוצרך למרץ דאטריך קרא לר"י דדשא"מ אסור. ונראה דקיס ליה להש"ס דאף לרבא פ"ר אינו אסור אלא מדרבנן, ואפ"ה אטריך קרא, לפמ"ש הט"ז יו"ד (סי' קיז), שדבר המפורש בתורה אין כח ביד חכמים לאוסרו. ולפ"ז י"ל שלכן כתוב בשר ערלחו, שאפי' במקום בהרת ימול, כדי שלא יהיה כח ביד חכמים לאסור בזה כד' הט"ז. וא"כ אדרבה מבואר מסוגיא זו דפ"ר הו"י רק מדרבנן לכ"ע. עיי"ש.

גמ'. **האי בשר מאי עביד ליה וכו'.** עיין בשו"ת רב פעלים (חלק א' או"ח סימן כג) מ"ש להקשות בשם גנו, ומה שחירץ שם.

גמ'. **באומר לקוץ בהרתו הוא מתכוין.** בזכר ינחק (סימן ה) כותב, שגדול הנימול, המוהל הוא שלוחו, ומביא רא"י ממ"ש באומר לקוץ בהרתו הוא מתכוין, ופירש"י: אומר למוהל לקוץ בהרתו. והנה הנימול גופו אינו עובר, דהא גרמא מותר בקצינת בהרת והוא אינו אלא מסייע, ומסייע אין בו ממש, ונ"ל, שהמוהל הוא שלוחו של הנימול וכיון שהוא שלוחו והמשלח מתכוון לקצינת הבהרת שוב חייב המשלח על מעשה השליח. ואף שאין שליח לד"ע, זה רק בצד חיובא, אבל כאן, שלולא כוונת המשלח אין כאן אסור הו"י כאינו בר חיובא ושפיר חייב המשלח במעשה, עיי"ש.

גמ'. **ואי איכא אחר ליעבד אחר.** עיין בתרומת הדשן (חלק א' סימן רסה) בנידון השאלה: שמיני של מילה שאירע בשבת ואזי הבן יודע למול אבל לא מל כבר רק פ"א, ויש כאן אומן אחר שמל כבר כמה פעמים שזקיקין ליה לאב למול בשבת בכה"ג או לאו. ועיין שם שאין ראיה מכאן לדברי הטור בהל' מילה (סי' רסו) בשם הר"ר אליעזר הלוי: אם האב יודע למול אין לו למול בשבת אם יש אחר שהוא יודע למול, דהא מילה היא פסיק רישיה לגביה שהוא מתכוון לתקן את

פסחים דף ק"ט דאמרו בהדיא דמילה ליכא כרת ועיין רש"י שם ועיין שבת דף קל"ג מה שפירש בע"א והוא כשיטת הראב"ד ורש"י סותר עצמו ממקום למקום ונריך עיין. ע"כ.

גב'. **שם.** עיין ב"י (יו"ד רס"י ר"ס) ח"ל: ומ"ש וגדולה היא משאר מ"ע שיש בה נד כרת וגם נכרתו עליה י"ג בריתות כלומר אעפ"י שפסח מ"ע שחייבים עליה כרת מ"מ לא נכרתו עליה י"ג בריתות כמו שנכרתו על המילה וכו', עכ"ל. והב"ח פ"י, ח"ל: שיש בו נד כרת על הבן עצמו מה שאין כן שאר מ"ע דלית בהו אפי' נד כרת ואע"ג דמ"ע דקרבתן פסח אית ב' כרת מזה לא קמיירי דלא קאמר אלא במ"ע שנוהגים בזה"ל, עכ"ל. ובשו"מ יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן רס) כתב ע"ז: ונ"מ טובא לדינא בזמן דאיכא פסח אחיה מהם להקדים דלהב"י מילה קודמת דגדלה יותר מנחותה ולהב"ח פסח קודם וא"ל הא ע"כ לכ"ע מילה קודם דמילת זכריו הא מעכבתו מפסחו מ"מ נ"מ אם אין אביו כאן ועל הב"ד למולו.

שו"ב כותב: ולענ"ד דברי הב"י תמוהים מנריכותא דש"ס שבת קל"ג על מכשירי פסח ומילה מוכח דשקולים הם כרת דפסח וי"ג בריתות דמילה ולהב"י דמילה חמורה גם מפסח משום דאית בה בחרתי גם נד כרת וגם י"ג בריתות הדק"ל גבי פסח למה לי הלכה כר"ע וז"ל. ע"כ.

רש"י ד"ה ואי איכא אחר. עיין משנה למלך (פרק י' מהלכות נרעת הלכה א') שכתב משמע מדבריו דאי קאי אב החם, אף שהמל אינו מתכוין לטהרו, אפ"ה עובר בלאו, וטעמא דמלתא כיון דהמנחה מוטלת על האב, אז המוהל שליחותיה דאב קעביד, וכיון דכונת האב לטהרו הרי עובר בלאו וכו' ע"ש.

ועיין ביד שאלו בה' מילה (סי' ר"ס), שהביא דברי רש"י, והביא ג"כ ביאור המשנה למלך שביאר כונת רש"י, וכתב הוא דנראה לו בכונת רש"י, דכל דאב קאי החם הוי כעושה בעצמו, ולכך היכא דכיון לקוץ בהרתו חייב, משא"כ אי לא קאי אב החם א"כ פטור האב, דאפילו אם הוא שלוחו אין שליח לד"ע.

ועיין בשו"מ רב פעלים (חלק א' או"ח סימן יד) שכתב: מה שתמה בדברי המשנה למלך ז"ל יש להשיב על דבריו, גם ראיתי להגאון בית אפרים בח"מ סי' ט"ז דף פ"ד ריש ע"ג, שהביא דברי הגאון מש"ל ז"ל הנ"ל, וכתב מ"ש הגאון מש"ל דהתם בדרך שליחות

והוי כאלו הוא העושה המנחה הוא תמוה לפענ"ד, שאם נאמר שמדין שליחות האב נגעו בה א"כ הרי הוא נעשה שליח גם לבטל הל"ח דבהרת, שהרי האב מתכוין בשליחות זה לקוץ בהרת בנו, ואם שהשליח אינו מתכוין לקצינת הבהרת אכן לאו בחר מעשה השליח בעיניו, דלאו אדעתא דנפשיה קעביד רק על דעת המשלח, וא"כ אם לא היה כאן מנחה עשה דמילה המוטל על האב, היה השליחות בטל דאין שליח לד"ע, רק כיון דיש כאן דבר מנחה, שהרי מקיים בשליחות זה מ"ע שעליו למוול את בנו, אז העשה דוחה ל"ח, ואין זה שליח לד"ע, וא"כ אין חילוק בין איכא אחר או לאו וכו', אלא ודאי דהא דאמרין לעביד אחר דהיינו שלא בתורת שליחות האב וכו', ואי קאי אב החם נראה כעושה בשליחותו, וכדאמרין בשבת דף ק"ב בקטן העושה לדעת אביו עכ"ד ע"ש. ונ"ל דשפיר מניין לפרש דברי הגאון מש"ל ז"ל דעושה בזה דין שליחות, משום דעבדיה שליח למנחה מילה, ואע"ג דאיכא בזה עבירה מזד קצינת הבהרת, לא בטיל השליחות, דכל כה"ג אית בה דין שליחות. ע"כ. ועיין שם עוד באריכות.

רש"י שם. עיין בשו"מ הר נבי (או"ח ב סימן לג) שכתב: ובדרך אגב אכתוב לו מה שאמרתי לבאר לשון רש"י בשבת (דף קלג ע"א) שהוסיף ולא ליקו אב להחם, דאינו מובן מאי נ"מ ולמה יעכב מקום עמידת האב שלא במקום המילה דוקא עפ"מ"כ הקצה"ח (סי' רעה) דדבר הפקר מתחלק לשנים זה מגביה וזה מכיון לקנות הכי נמי אם יעמוד ע"ג ממ"י דהרי האב הוא מתכוין לקוץ ואם השליחות אינה בטלה, הרי עושה עבירה ואם מתבטלת השליחות מטעם אשלד"ע הרי לא קיים המנחה. ע"כ.

רש"י שם. הברוך טעם (שער ...) תמה על דברי רש"י, דאינו מובן למה הוסיף רש"י דלא ליקו אב החם. וחירץ במש"כ הטור (סימן רסה) בשם בעל העיטור מנהג שאבי הבן עומד על המוהל להודיע שהוא שלוחו כדאמרין גבי קרבן אפשר שיהא קרבנו של אדם קרב ואינו עומד ע"ג, מעתה י"ל שסובר רש"י דאם האב ממנה אחר לשליח למוול את בנו מילה נרעת אף דלאחר אחר לא ניחא ליה קצינת הבהרת, מ"מ כיון שכל בשליחותו של אב שלוחו של אדם כמותו דהוי כאילו האב בעצמו מל, וממילא רביע על האב גם איסור דקצינת בהרת דאי אפשר לחלק השליחות לחטאין דנימא דאינו שלוחו רק לעיני מנחה מילה ולא במה שנקטץ הבהרת דכיון שא"א זב"ל וחדא מעשה הוא, אם הוא שלוחו

ולעכובא נמי ולא משום הידור לצד אע"כ מדאורייתא סתמא נמי כשר דלשמה קאי רק מדרבנן צריך לפרש לשמה משום ואנוהו. ע"כ.

וע"ע בזה בשו"ת בית יצחק (סי' קד).

גמ'. אבא שאול אומר ואנוהו הוי דומה לו מזה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום. עיין בשו"ת משיב דבר להנצי"ב (חלק ב סימן נב) שכותב: ושמעתי לפרש הא דאיתא בשבת, דמניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במ"ע, עשה לפניו סוכה נאה כו', אבא שאול אומר ואנוהו הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום, שבה אבא שאול כלפי הדרש של ת"ק מנא נאות, בא לדרוש דמ"מ במקום נערא יש לדרוש מהאי קרא להיפך. ע"כ.

גמ'. מדהלקטין את המילה וכו'. ידוע החקירה אי איכא מנא בח"ש, ובשו"ת רב פעלים (חלק ג או"ח סימן לב) כתב להביא ראיה מש"ס דכאן דיש קצת מנא בחזי שיעור בהיכא דחזי לאצטרופי, דאמרינן כאן מהלקטין את המילה (פירוש ברייתא המעבדין) ואם לא הלקט ענוש כרת, וכו', מתקיף לה רב פפא אומן לימא להו אנא עבדי פלגא דמנא אחון עבדו פלגא דמנא, אלא אמר רב פפא גדול וכו', נמצא חזי שיעור במ"ע פלגא דמנא קרי ליה, הרי יש בו קצת מנא. עיי"ש בדבריו.

גמ'. שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן קלו) שכותב: ואני נסתפקתי בכה"ג לענין מילה אם אין יכול לפרוע רק לחתוך הערלה לבו מין דמל ולא פרע כאלו לא מל כלל הוא א"כ ייחוו בערלתו עד שזדמן לו מי שיכול ג"כ לפרוע או נימא חביבה מנא בשעתה עכ"פ פלגא דמנא ועיין שבת קל"ג ע"ב ברייתא המעבדין לימא להו אנא עבדי פלגא דמנא וכו' וכו' בשו"ת הרמ"א סי' ע"ו. ובתשובת שבות יעקב ח"ב סוף סי' ח"י ובברכי יוסף חא"ח סי' תפ"ב. ע"כ.

גמ'. ואם לא הילקט ענוש כרת. עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן קעד) ח"ל: וראיה לזה מסוגיא דשבת (דף קל"ג) ואם לא הולקט ענוש כרת וכו' ועבד ולא אסתפק ואשתכח חבורה הוא דעבד, ואמאי חייב כרת הא הוי מקלקל, מין דלא נגמר מילתו, אע"כ מין דמ"מ עשה ההתחלה מהמילה שראוי לגומרו מקרי מתקן, ולומר דהך חנא סבירא לי מקלקל בחבורה חייב, הא הרמב"ם פסקה להא (פ"ב ה"ט משגגות) אף דפסק מקלקל בחבורה פטור.

למול הוי כאילו האב עשה כל המעשה ואם כן ליכא תועלת במה שמל אחר וכו'. עיי"ש.

רש"י שם. עיין משנה למלך (ריש פ"י מהלכות טומאת זרע) שכתב להוכיח מפירוש רש"י, דמשמע דאי קאי האב התם, אף שהמול אינו מכיון לטהרו, עובר בלאו, וה"ט מיון שהמנא על האב, המול שליחותיה קעביד, ומיון שכוונת האב לטהרו עובר בלאו. עיי"ש.

עמוד ב'

גמ'. מאן תנא פירש אינו חוזר וכו'. עיין באריכות בשו"ת שאגת אריה (סימן נא), ובשו"ת רבי עזריאל (חלק ב א"ע, ח"מ ומילואים סימן רמז).

גמ'. התנאה לפניו במצות וכו' וכתוב בו ל'שמו וכו'. אי בכחית סת"ס בעי לשמה מדאורייתא, עיין בשו"ת בית רידב"ז (סימן כו) בתשובה מחתנו, שכתב: ושמעתי מהגאון אבד"ק בילסק שרב אחד הביא רא'י דכל עיקר לשמה הוא מדרבנן מגמ' זה אלי ואנוהו התנאה לפניו וכתוב בו לשמו בדיו נאה כו' הרי דבין הדברים שהם רק משום הידור מנא חשוב גם לשמו.

והגאון הנ"ל השיב ע"ז דהא דקאמר לשמו הכונה לשמו של הכותב או של בעל הס"ת. ונסתייע מהמשנה דסנהדרין (דף כא) ולדעתי זה דבר חדש, ומגמרא דסנהדרין אין רא'י דשם דוקא בס"ת של מלך בעי לשמו. ועיין בלח"מ פ"ג מה' מלכים בשם התוספתא וכן הוא בספרי. והנה רש"י ז"ל כתב דהקונה ס"ת כחוטף מנא היינו שיצא ידי מ"ע אף דלא הוי לשמו.

ויותר נראה דהא דאמר שם בשבת וכתוב בו לשמו שיגרא דלישנא הוא והכונה היא לשמה של הס"ת ומ"מ אין להוכיח מזה דלא הוה רק מדרבנן דשיגרא דלישנא הוא ובאמת החיבות הללו אינם בכל המקומות שהובאה מימרא זו. ע"כ.

והנה מנאמי בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן רפז) ד"ה חה ימים, שהביא ראיה הנ"ל, ח"ל: אמנם אני הוכחתי מזה ע"כ דהש"ס פשיטא ליה דסתמא נמי פסול מדאורייתא איצטרך כעת נ"ל הוכחה להפוסקים דסתמא רק מדרבנן פסול דבמס' שבת קל"ג ע"ב צביריתא זה אלי ואנוהו וכו' וס"ת נאה קלף נאה וכתוב בו לשמו וכו' ותמוה ות"ל לשמו דאורייתא הוא

ואין לחלק דהתם מיירי דגמר כל המילה, אלא דלא היה הגמר בשבת, דבזה מין דבאותו מעשה נתקן גברא הו' מיקון מתחילתו ועד סופו, אבל במפסיק וגומר למחרתו י"ל דמקרי מקלקל, דז"א, דהא מ"מ לא נתקן גברא, מין דהגמר דהיה בלילה ג"כ לא מהני למה דקיי"ל דגם מילה שלא בזמנה אינו נוהג אלא ביום ואם מל בלילה נריך להטויף דם ברית. עיי"ש.

גמ'. **לעולם אומן ובגון דאתא בין השמשות** **דשבת וכו'.** בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"א (סי' לה) כ', שאם נולד ביום ונסתהו בשמיני עד בין השמשות, מין דאיכא מ"ע דביום השמיני ימול, ושמא ביה"ש יום הוא ומקיים המצוה כמאמרה, י"ל דלא משהיין המצוה עד למחר, מאי אמרת דילמא ביה"ש לילה הוא, ואין מלין בלילה, הא ליאתא, שכבר הוכחתי דבדיעבד מילה שלא בזמנה כשרה אף בלילה, והא נמי כדיעבד דמי, מין דמספקא עבדין, שמא עדיין אפשר לקיים המצוה בזמנה. ועוד שאם ישנו עד למחר ג"כ הו"ל דיעבד, דהו"ל שלא בזמנה, וא"כ למה נפסיד בחנם אפשרות קיום המצוה כחקנה, ולזה דעתי נוטה, דחציבה מצוה בשעתה, כדאמרינן בפסחים (סח:): גבי איברים ופדריס, וגם משום דזריזין מקדימין למצוה. ומיהו מודינא בביה"ש שלאחר זמנה שאין מלין דבכה"ג ודאי יום עדיף. עכ"ד.

ועיין בס' ברית אבות על הל' מילה (סי' ג אות ג, ד"ל ע"ב), שהביא דברי השאלת יעב"ץ, וכתב, ואני אומר דלא מציעא בחול שבדאי הדין כן למולו בביה"ש, אלא אף בשבת הדין כן. וראה לזה ממ"ש בשבת (קלג ע"ב) כגון דאתא צדין השמשות וכו', וטעמא משום שאמרו לו שלא יוכל לגמור בביה"ש, אבל אם יודעים שיוכל לגמור בביה"ש מותר למוול אף לכתחלה ולא ישהה המצוה עד למחר. וראיתי בס' מל"א שחמה על השאלת יעב"ץ שלא מצא סמך לדבריו. גם בס' חו"ק על הל' מילה כ' בשם הגאון מסניטין ע"ד הפתחי תשוב' שהביא דברי השאלת יעב"ץ, שנתן מכשול לפני המעיינים, שדברי השאלת יעב"ץ הם לפמ"ש שאם מל בלילה כשר, אבל לפ"מ דקיי"ל שאם מל בלילה לא עשה מצוה כלל, בודאי שאסור למוול בביה"ש דדילמא ליליא הוא. ולא ראו דברי הגמ' דשבת הנ"ל שמוכח להדיא שאם עבר ומל בלילה כשר, ובביה"ש מותר לכתחלה. וכמדומה שגם בספר י"ש פסק להלכה כד' היעב"ץ, וכ"כ בס' מנחת כהן. ע"כ.

אמנם בשו"ת ר' עקיבא איגר (סי' קעד) כתב דלא כדבריו, שהביא הסוגיא דכאן, וכתב, דהא דאמרי' דאתא בביה"ש, נ"ל ע"כ דלאו דוקא בביה"ש, שא"כ היאך חייב כרת, הא הו' ספק לילה, אלא ודאי דמיירי דאתא סמוך לבין השמשות, וא"ת א"כ הרי בזמן ביה"ש שהוא ג' רבעי מיל בודאי שיש שהות לגמור המילה, ואמאי חייב כרת, דילמא בין השמשות יום הוא ושפיר עבד שהתחיל למוול סמוך לביה"ש מין שיכול לגמור בביה"ש, לק"מ, דאף דקמי שמא גליא דביה"ש יום, מ"מ אנו מיהא לא ידעינן, ומוכרח להפסיק למוול בביה"ש, דשמא לילה הוא ואינו יכול למוול בלילה, וממילא עשה שלא כדין במה שהתחיל סמוך לביה"ש, שהרי אינו יכול לגמור בביה"ש דשמא לילה הוא, ובאמת שכל זה אם הפסיק למוול בביה"ש, אבל אם באמת גמר המילה בביה"ש היאך יתחייב כרת דילמא יום הוא ומל הכל בשבת, אלא על כרחך דמיירי שלא גמר המילה, ומש"ה חייב כרת. ע"כ.

ועי' דברי הגמ' כאן בשו"ת דבר אליהו (סי' קז דנ"ז ע"א).

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת עמק הלכה (סימן קח) שהביא מ"ש הב"י יו"ד (ס"ס רסב) מדברי הגהות מיימוני (פ"א מהל' מילה) בשם הסמ"ג: "שאם לאלחר אחר שהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו שלשה כוכבים צינונים, יש לסמוך עליהם שהוא לילה אפילו אם למחר שבת, ונימול בשבת, אבל אם שהו לאחר מכן, אם לפי השיהוי נראה להם שהיה יום בעת הוצאת ראשו, אין להם אלא מה שעניינם רואות, ויהא נימול לשמיני, אפילו אם יארע בשבת". וכתב, ומשמע מדבריו בסיפא דמיירי שנוול במוצ"ש ונראה להם שהיה יום, וקשה, דהא אם נולד בביה"ש נדחה לתשיעי, וא"כ גם אם שהו יחוש שנוול בביה"ש של ר' יהודה, שהוא במשך שלשת רבעי מיל, אלא נראה דס"ל להסמ"ג דהא דקיי"ל שאם נולד בביה"ש נימול לתשעה, אינו אלא בביה"ש של ר' יוסי, שאין אדם יכול לעמוד עליו, אבל בביה"ש דר' יהודה לא מספקא לן, דהו' ספק ספקא, שמא הלכה כר' יוסי וא"כ עדיין יום הוא, ואפי' לר' יהודה שהוא ביה"ש, הו"ל ספק יום ספק לילה, והו' ספק בגוף המעשה וספק בפלוגתא דרבותא דחשיב שפיר ס"ס. וזכה"ג הלכה כר' יוסי להחמיר במצות מילה בזמנה שהא דוחה שבת.

וראיה לקך מהא דאמרינן בשבת (קלג ע"ב), באוקימתא דרב אשי, לעולם אומן (מוהל),

וכגון דאחא צבין השמשות דשבת, ואמרו ליה לא מספקת, ואמר להו מספקינא, ועבד ולא איסתפק, ואשתכח דחבורה הוא דעבד וענוש כרת. ובציה"ש דר' יהודה לא שייך לומר דא"ל לא מספקת, דהא שהות טובא איכא, א"י דציה"ש דר' יוסי קאמר, ולאו דוקא ציה"ש ממש אלא קצת קודם, דבלא"ה ליכא כרת, דהא ספק הוא, אלמא דעכ"פ לא קפדינן אספק לילה נגד מלות מילה בזמנה, וש"מ דציה"ש דר' יהודה לא מספקא לענין מילה שעדיין אינו ענוש כרת, דהא ספק הוא לר' יהודה, וקודם ציה"ש ודאי שלא התחיל שהיאך יאמרו לו לא מספקת. ומוכח דלא חיישינן לספקא דציה"ש כר' יהודה לענין מלות מילה בזמנה וכו'. ע"כ.

אמנם לפי דברי הגרע"א הנזכר אין דבריו מוכרחים.

גמ'. **האי אומנא דלא מייך סכנה הוא וכו'.**
כבר הידוע הסערה צדין מצינה צפה שרזו הפוקרים המשכילים ימ"ש לבטלו, ורבו כמו רבו השוכחות בזה, ולדוגמא ראה שו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן רנח) ח"ל: ע"ד המצינה במלות מילה אשר בעו"ה קצת רועים רעים קשר רשעים רזו לבטל ולהפר ברית המצינה באמרם שאינו מגוף המצוה כ"א משום סכנה חיה באקלים החם אבל במדינת אלו אין שום סכנה במניעתה ואני בעניי בקנאי קנאת ד' נבאות כחבתי מאז באגרת הקנאות יום י"ב טבת תר"ה לפ"ק שנדפס באמש"ד נגד האספסוף שהרעימו סוד חיה לשוני. לנח יאבדו מבלי משים כי הנה המצינה מפרק הדם והיא אז מלאכה ודוחה לשבת החמורה וליוה"כ. ואי לאו דמעבד המצינה לגוף המצוה לא היה דוחה שבת ויוה"כ ויו"ט. אלא ודאי כך ניתנה הלכה למשה מסיני מלבד טעם הסכנה כנאמר בגמרא. ומכ"ש לדעת המורה בס"פ מ"ט משלישי שטעם המצוה במילה להשלים חסרון המדות להחליש זה האבר בשפיכת דמו דוקא וכמ"ש גם את דם בריתך וכו' לפי"ז הכרח גדול הוא המצינה להמשיך הדם מכל גידי האברים שנקשרים בו בראש הגויה להחליש כח החיות היחירה מכל הגוף ע"כ לשוני מאז. ושוב נשאלתי מיד"נ הרב הסיד הקדוש הנגיד מו"ה צבי הירש לעהררין נ"י נשיא אה"ק שאבדר דברי הנ"ל בזה שהחלטתי כי המצינה הלכה למשה מסיני וכו'. ע"כ. עיין שם באריכות גדול.

ובשו"ת צנין ציון (סימן כג) כותב: שאלה: מה ענין מצינה שתקנו חכמים במשנה כשאמרו מוציין אם דוקא מצינה צפה או גם ביד.

תשובה: הנה הרמב"ם הל' מילה (פ"ב) כתב ואח"כ מוציין את המילה עד שיצא הדם ממקומות רחוקים כדי שלא יבא לידי סכנה עכ"ל ומה נראה דמצינה צפה דוקא דלהוציא דם ממקומות רחוקים צריך כח משיכה ואי אפשר בדחיקה ביד אלא שראיתי בשו"ת דבר שמואל (סי' נ"ח) על דבר עשיית המצינה ציין בט"ז וציוה"כ שכתב וכבר חשבתי למנהג קצת המוהלים לעשות תחלת המצינה בזילוף היין שבפיהם הם שני הפסים בלתי הגון להעשות בבת א' כי המצינה היא להוציא דם המוכן אז בטבעו לצאת ע"י החבורה ממקומות הרחוקים שעיכוזו בפנים יגרום נזק או סכנה ח"י והיין בטבעו עוזר יציאת הדם אלא הדרך הנכון הוא כמנהג אותם המוהלים שעושים בתחלה המצינה בלי יין להוציא במהירות הדם המוכן לצאת ואח"כ לעבד ולעזור שלא יבא וימשך יותר מכדי הצורך בזליפת היין ובסמים העוזרים חיה אפשר להעשות ביד או במוך מבלי אמצעות הפה והמוהלים פה נהגו זהירות בעצמם בימי התעניות שלא לזלף היין צפה עכ"ל והנה בהשקפה ראשונה הי' נראה מדבריו שמתיר לעשות המצינה ביד או במוך ג"כ ולפ"ז יסחור דברי עצמו שכתב דהמצינה היא להוציא הדם ממקומות הרחוקים שזה ודאי אי אפשר ביד אבל באמת אחר העיון נראה ממה שכתב חיה אפשר אדרבא היפך זה דפשיטא לו ג"כ דעיקר המצינה צריך לעשות צפה דוקא רק שזליפת היין שהיא רק לעזור הדם עלי' כתב שאפשר להעשות ביד או במוך בלי אמצעות הפה חיה ברור אלא שעדיין יש לחקור באמת מנ"ל להרמב"ם ואחריו להפוסקים כן שמצינה היא להוציא הדם ממקומות הרחוקים ושלוה צריך לעשות צפה דוקא ואין לומר דנפקא להו כן ממה דאמרינן שבת (דף קל"ג) מהו דמימא האי דם מיפקד פקיד קמ"ל חבורי מיחבר ע"ש וס"ל להרמב"ם דחבורי מיחבר לא מקרי רק כשיצא בכה ממקומות רחוקים דזה אינו דחבורי מיחבר שייך גם בכל דם שיוצא מעצמו ע"י חבורה שנעשית אפילו אינו מוציאו במשיכה ממקום רחוק כדמוכח ממה דאמרינן בכחכות (דף ה') דם מיפקד פקיד או חבורי מחבר ע"ש אבל נ"ל דמהלשון משנה עצמו יצא לו להרמב"ם כן דהנה השרש מן שהוראתו הולאה דבר מדבר לא נמצא רק במקומות מעטים בכחכות אבל נמצא על שלש גזרות שרש מוך מנחי עיין ומה מין חלב (משלי ל') ושרש מנה מנחי ל' ה' ומה ונמצא דמו (ויקרא א') שמר' ימנו (תהלים ע"ה) ושרש מנץ מהכפולים ומה למען חמוצו (ישעי' ס"ו) והמדקדקים האחרונים חשבו כי שלשתם נרדפים.

אחרי שהחכמים הקדמונים חשבו שהמציאה מעכבת קילוח הדם ע"י שנלמחו שפתי החצורה ונהפוך הוא כי המציאה תרצנו ורק היין גורם עכוב זה אפשר בלא מציאה ואחד מן המתנגדים הוסיף שהמוץ בשבת עובר על איסור סקילה כי לא הותרה מפי חכמינו המציאה בשבת אלא מפני הסכנה כדאמר רב פפא (בשבת קל"ג) דהאי אומן דלא מיץ סכנתא היא מדע דמחללינן עלי' שבתא ואחרי אשר נודע דליכא סכנתא יש בזה חלול שבת. אכן על כל זה איש צראשונה טעו המתנגדים בחשבם שנתקנה המציאה לעכב הדם ואדרבא נתקן' להוציא הדם כמו שביארנו מדברי הרמב"ם וביאורו לשון מציאה ושגם הם ידעו שהיין עוזר הדם כמו שמבואר בשו"ת דבר שמואל הנ"ל. גם מה שנאמר דבמוץ בשבת יש איסור סקילה הוא טעות דבשלמא הגמרא קאמר שפיר מדע דקא מחללינן עלי' שבתא מיון דברור הי' להם שהמציא' היא חיקון ולא קלקול שהרי תקנו אותה שחשבוה לזורך שפיר דייק דע"כ סכנה איכא דבלא מיץ דאל"כ אלא שיש תקון בלא סכנה איכא משום חובל בשבת אבל לדעת המתנגדים למציאה באמרום שהיא שלא לזורך ולפעמי' מוקת.

א"כ אפילו לפי דעתם הו' לי' המוץ בשבת מקלקל בחצורה וקיי"ל דפטור כמבואר ברמב"ם הל' שבת (פ"א) ואף דכל פטורי שבת אסורים מדרבנן עכ"ל יש נפקותא במה שהראנו שגם לדעת המתנגדים להמציאה אין זה איסור מן התורה רק מדרבנן למי שלבו נוקפו שמסופק אולי הדין עמם שעכ"פ יא' הדבר מכלל ספק איסור דאורייתא וליכא רק ספק איסור דרבנן דלקולא אבל נגד זה מי ישקיט את לב הנוקף בקרבן אולי באמת דברו חכמינו ז"ל נכונה שיש סכנה בחדול המציאה וכי יא' אצל המתנגדים הדבר מכלל ספק לגמרי שמה שהי' נהוג עכ"פ מזמן המשנה ואילך זה קרוב לאלפים שנה בכל המדינות ממזרח שמש עד מבואו בכל תפוצות ישראל שהי' מיוסד על אדני השוא והטעות ומי יכריע אם לא באחד מני אלף או מני רבבות יתהו' סכנה ע"י חדול המציאה וכי יש חילוק בסכנה בין רב למעט בין נפש א' לבין אלפי רבבות ומי יכריע עד כמה למעלה יגיע תקון המציאה אם לא תקון נביאים הי' ואם לא משה רבינו תקנה שהרי אנו רואין עכ"פ שבימי המשנה היתה המציאה כבר דבר ידוע ומפורסם אצלם ומי יכריע מאיזה טעם נתקנה שיאמר עלי' שבציטול הטעם נחבטלה התקנה שהרי במשנה לא הוזכר טעם המציאה כלל וגם רב פפא שהזכיר טעם הסכנה לא אמר שזה

אבל אחר התבוננות ראיתי הבדל רב בהוראותיהם (זה) מפאר לשוננו הקדושה) ששורש מיץ הוראתו הוצאה ע"י דחיקה וסחיטה ומה מיץ חלב ומיץ אף ושרש מיץ הוראתו הוצאה ע"י כח המשיכה והעד למען תמונו שנמשך אחר למען תינקו ושבעתם הרי שש' בהוראתו ליניקה וכן פי' רש"י שם ושרש מנה הוראתו גם שחיהן ע"י דחיקה כמו ונמנה דמו וע"י כח המשיכה כמו שחית מנית והנה שרש מיץ לא נמצא רק פעם א' בכתוב למען תמונו הנוכח (ואולי מגזרה זו גם אפס המץ [ישע' ט"ז] שפירושו יניקה ויהי' מן מן מיץ במשקל כל מן כלל אבל יתכן ג"כ מגזרת מנה במשקל אש מן אשה) וד' פעמים נמצא במשנה הכא ופורעין ומוציין ובפרה (פ"ט) חוץ מן היונה מפני שהיא מוצאת ובטבול יום (פ"ג) למוץ את גרעינתו שנשנה שם ב' פעמים ולא אדע יותר מזה במשנה ובגמרא מצינו במקומות מעוטות כמו כריתות (דף כ"א) של בין השנים מוצאו (אבל מיץ בלשון ארמי אינו מזה הגזרה דזה מצינו בב' הוראות כמו שרש מנה דכל אומן דלא מיץ הנ"ל וכן בגמין [דף נ"ו] מיימי לי' גרוגרות מייץ מיימי הוא לשון מיץ משיכה בפה ובשבת [דף פ"ח] וקא מיץ בהו הוא לשון דחיקה ומיעוד כמו שפי' רש"י שם) ובכל המקומות שנמצא שרש מיץ הוראתו רק הוצאה ע"י כח המשיכה ולכן מדנקט המשנה גבי מילה ומוציין ולא נקט לשון ומיץ מגזרת מוץ וגם לא נקט ומוציין מגזרת מנה שהוא השרש שנמצא ביותר במקרא ונקט ומוציין מגזרת מיץ שלא נמצא רק פעם א' או שחיס בכתוב מזה דן הרמב"ם דע"כ רצתה המשנה להורות דלריך דוקא כח המשיכה להוציא הדם ולא די בכח הדחיקה והסחיטה זה ודאי להוציא הדם ממקומות הרחוקים ולזה צריך לעשות המציאה בפה דוקא ולא בדחיקת הידים כי זה מתנגד ללשון המשנה כאשר הראתי.

ואחרי ביארנו את זאת נבא לחקור עוד אם יש לחוש לאשר חדשים מקרוב באו מקצת הרופאים ואחריהם מקצת רבנים באמרום שראוי לבטל המציאה שחכמינו לא הבינו הדבר על נכון כי לא בלבד לא יולד סכנה בחדול המציאה אדרבא חגרום זק לפעמים אם יש בפה המוץ ארס וליחות מורסא שעיי"ז תתהו' חבורת המילה מכה טרי' ואם יש ארס מה בהחנינוק לפעמים יגרום חלי גם להמוץ אך אחרי אשר הבינו מתנגדי המציאה כי נגד סכנה כזה יש להשתמר ע"י שיצדקו את המוהל טרם יותן לו רשיון למול ובחדול המציאה בחינוק ארסי לבד הוסיפו עוד כי עכ"פ המציאה היא שלא לזורך

טרי' בפיו יש לשמור מאוד ולהפקיד משמרת לכל יקרב למלאכת המילה ובפרט להמציאה איש אשר חולי בו וזה חסור חלונת המחנגדים מעל המציאה לכל יגיעו עוד את לבב אחינו ב"י לסור מאחרי דברי רבותינו ז"ל אשר הם חיינו ובאורם נראה אור. ע"כ.

וע"ע מה שהוסיף ידו בזה בסימן כד לדחות דברי המלעיגים עליו. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט' סימן 12-נח).

[ובדאי להזכיר מ"ש בשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' רמד) שאע"פ שהרופאים אומרים שבמניעת המציאה לא יבא אפילו אחד ממיליון של החינוקות לידי סכנה, מכל מקום לא נאזהר להם ולא נשמע אליהם, כי באמת אינם אומרים כן אלא מאומדנא ומסביר על פי הרוב, ואנן קי"ל שאין הולכים בפקוח נפש אחר הרוב. ע"ש].

גב' שם. בספר תשובות רשב"ן (סימן קמ) כותב בזה"ל: אודות המציאה בפה כבר היה רעש בעולם עוד מלפני ששים שנה, ובעל החכם סופר והגאון ר"א האראוויץ בויען החירו למנוץ בספוג, וכן היו גדולים הרבה שהקילו אפילו בלא ספוג ודי בסמי רפואה שנותנים הרופאים בזמנינו. אך היו כמה גדולים ובתוכם בעל מהר"ם שיק זצ"ל שהקפידו למנוץ דוקא בפה. ושם בסימן קמג, באשר שהיו מקרים בכמה ילדים נימולים ע"י מומחה אשר פרחו בעור בשרם זרעת ושפטו הרופאים שהמחלה באה מהמציאה בפה, ושאלו מהח"ס והשיב שהמציאה הוא רק לרפואת החינוק כמ"כ בגמרא (שבת דף קלג). ואחר שהרופאים מעידים שגם ספוג עושה את הפעולה למה לא נאמין להם. וכן בשו" מהר"ן חיות מקיל גם בלא ספוג ודי לו במה שנותנים סמי רפואה. ע"כ. וע"ע בשו"ת הר נבי (יו"ד סימן ריד).

גב' שם. עיין במנחת חנוך (מלאכת דש ד"ה וכחב).

גב' דהאי אומנא. עיין בשו"ת תשב"ץ (חלק ג סימן פב) ח"ל: ונראה כי פי' רופא אומן הוא רופא החבורות במלאכת היד ששגגתו חדונו היא חבלה ורעיה' בברזל שהעיד' התורה שאפי' מחט אינו צריך אומד כמו שנו' בגמרא (סנהדרין ע"ו ע"ב ע"ש) והיא דבריה מברז ולשון אומן הוא המחמך בברזל כמו המל שנקרא אומן בגמרא כדאמר' האי אומנא דלא מיין אכל רופא חולים במשקים ובמשלשולים ובמרקחות ובמרחצאוי' והנחות אינו נקרא רופא אומן אלא רופא סתם ואינו

לבדו טעם המציאה וגם ענין הסכנה מה היא לא ביאר לנו עד שיאמר עליו שטעה בדבר ושאין סכנה ומלבד כל זה הלא רבות כהנה יש שאין חכמי הטבע מסכימים עם דברי חז"ל וכי עלה או יעלה על דעת המאמין להכחיש ח"ו דבריהם מפאת מניעת הסכמת הטבעיים הלא תראה מה שעבד עובדא רבה תוספאה ביצמות (דף פ') באשה שהלך בעלה למד"ה ואשתהי עד תריסר ירחי שחא ואכשרי' וכוותי' פסקו הפוסקים ראשונים ואחרונים וכבר שאלתי על זה את פי הרופאים והייתי כמחמך בעיניהם באמרם שעכ"פ אי אפשר לאשה שתתעבר יותר מקרוב לעשרה חדשים ואף שכבר הביאו הח"מ והב"ש בזה"ל (סי' ד') דעת התוספ' שחולקת ג"כ על זה מכ"מ גם עם דעת התוספ' שפוסקי' כשמואל דאינו מתעברת רק רע"א או רע"ב או רע"ג הטבעיים אינם מסכימים וכן מה שנפסק (שם) ברמ"א שאפשר שחלד בן קיימא לה' חדשים וב' ימים דשפורה גרים הוא לשחוק בעיני הרופאים וכל אילו וכוונא בהם אנו הולכים אחר קבלת רבותינו ז"ל ואפילו לדעת הי"א שהביא הרמ"א שם (סי' קנ"ו) זה דוקא בשהחוש מכחיש כמ"כ שם אבל לא בשיש ספק עיין שו"ת נ"ב אהע"ו (סי' כ"ב וסי' ס"ט) ושמע נא מה שכתב על ענין מה אי מגדולי האחרונים אשר הי' נודע גם בין העמים לחוקר ואוהב יודע חכמות הגאון ר' יהונתן זצ"ל בספרו בני אהובה (הל' אישות פ' ט"ו) כאשר הזכיר שם דברי רבותינו ז"ל שאפשר לאשה שתתעבר באמצעי כתב חז"ל ואל תשגיח בדברי רופאים אחרונים שרצו להשיב וכחשו ואמרו שלא יתכן כי נואלו וטפשו בשכלם וחשבו מה שלא השיגו בדמיונם הכוזב שאי אפשר להיות ולא השיגו במציאות הטבע ככל המלקק מהים וכהנה רבות שחשבו להשיג על הראשונים וכולו חז' ופעולתם יוכיח שכאז קטן אינם יכולים לרפאות על נקלה מה שהראשונים פעלו בכל חלי גדול ומחלה כבדה עד שהורכו לגנוח ספרי רפואות כי לא שמו בה' כסלם עכ"ל.

סוף דבר אני אומר כי אין לנו לזוז מדברי חכמינו ז"ל מפני דעות הרופאים אשר חדשים מקרוב באו ובפרט בדבר גדול מה בהמציאה אשר מנו' עלינו מפי המשנה ואולי מפי משה רבינו ע"ה ואשר נהגו בה כל ישראל בכל קצוי ארץ זה אלפים שנה ויותר ולכן אין לאחזל למנוץ גם בשבת ובפה דוקא כי זה עיקר המציאה כאשר הראתי. אכן עכ"ו אין להעלים עין גם מהסכנה אשר ע"פ הרופאים החדשים אפשר שתתהו' ע"י מציאה ואפילו באחד מני רצבות כאשר נחלה המונץ או יש מכה

בכלל זה שאינו בא לידי חבלה להתחייב בניזקין ואם שגג או הזיד והמית או הוסיף מכאוב על מכאובי החולי ונמכוון לרפואת ולא נמכוון להזיק פטור הוא אף מדיני שמים שאין לו אלא מה שעיניו רואות אלא שאין לו לדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה כדין דין ולא לסמוך על נסיונותיו וע"ז אמרו (קדושין פ"ב ע"א) טוב שברופאים לגיהנםם כמ"ש (שם) טוב שברופאים שותפו של עמלק וכ"כ הרמב"ן ז"ל אבל אם נהג כראוי וכשורה שברו מרובה לשמים שאומנותו אומנות לסטים ומהר בה. ע"כ. גמ'. מהו דתימא האי דם מיפקד פקיד וכו'.

ע"ן בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן

סב) באריכות בסוגיא דדם מפקיד פקיד, ובתו"ד כותב: ודרך אגב אזכיר מה דתמוה לי על הב"ח באו"ח סי' ר"פ והט"ז שם שהאריך דק"ל דם מפקיד פקיד ולא ידעתי מהיכן פשיט ליה כל כך ולא עוד אלא דבשבת קל"ד [ז"ל קלג] ע"כ אמרו שם מהו דתימא דם מפקיד פקיד קמ"ל דדם חבורי מחבר וכן ק"ל וא"כ מנ"ל בפשיטות להיפך ור"פ ס"ל באמת גם דם בחולים חבורי מחבר כדאמרי בדף ז' בכתובות ואף דיש לחלק בין דם בחולים לשאר דם איברים כמו שגראה בכתובות דף ז' ד"ה פקיד אבל עכ"פ האגודה והשל"ה שמביא הב"ח והט"ז יש להם על מה שסמכו. ע"כ.

דף קל"ד ע"א

כלה מחמת האור. וכמ"ש בש"ע הגר"ז (סי' תק"י סק"ח). וכו'. ואף דמלשון רש"י לא משמע כן, מ"מ ע"כ ז"ל לדחוק ולפרש כן, ולכן גחלת שיש בה שלהבת חייב עליהם משום כבוי. ולפ"ז ודאי דכבוי הפרימוס בשבת או ביו"ט אסור מן התורה, מיון שיש בה שלהבת וכו', ודלא כמ"ש בס' ישכיל עבדי ח"ב (סי' י). וכ"כ בשו"ת בית יצחק לחייב בכבוי חשמל וכו'. עכ"ד.

וע"ע בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב (סי' ז), שגשאל בהנ"ל, וכו', שצ"ח שאינו מכבה ממש, רק פותח הבחור שלא יבאו האדים האשניים וממילא נכבה, הוי כגרס כבוי, וכבר חקר בזה בישועות יעקב (ס"ס שלד) בתשו' נדד המחבר, ופשיטא ליה דלפי מ"ש התוס' ביצה (כב), שהמסתפק מן השמן שצנר לא חשיב אלא כגורם כבוי, ה"ג בנ"ד כן הוא. ושכן שיטת הרמב"ם, וגרס כבוי לא הוי רק דרבנן, וא"כ ע"י עכו"ם הוי תלתא דרבנן, גרס כבוי, מלאכה שאז"ל, ואמירה לעכו"ם. וכבר הוכחתי (בסי' כג) דתלתא דרבנן שרי. וכ"כ בתשו' חת"ס ח"ו (סי' כו). עיי"ש. וע"ע בזה בשו"ת מלמד להועיל (חלק א (או"ח) סימן ס).

וע"ע בשו"ת אגרות משה (תאו"ח סי' קטו) שכ', שיש להחיר להקטין האש של הגאז ביו"ט כשעושה כדי שלא ישרף ולא יתקלקל התבשיל שבקדרה, ואפי' אם יכול להדליק אש אחר קטן יותר מזה, יכול להקטין אש זה וא"ל להדליק אש אחר, שכל שהוא לצורך התבשיל אין הדלל בין הדלקה לכבוי דהו"ל כמו בישראל אגומרי, אבל להקטין שלא לצורך ביטול אלא משום הפסד הגאז אסור כמו כיבוי ממש. ע"ש.

גמ'. באן בגחלת של מתכת באן בגחלת של עץ. ע"ן בשו"ת ישכיל עבדי ח"ב (ר"ס י) דמשמע מכאן דליכא איסור דאורייתא לכבות אש של חומר הניסק בגאז, וגם להנמיך את האש לצורך התבשיל, דמיון שאינו עושה בכבוי זה פחם, להכי הוי עיקר איסורו בשבת מדרבנן.

אמנם לפמ"ש בשו"ת בית יצחק (תיו"ד סי' קכ), שהמכבה את אור החשמל בשבת חייב מה"ת, ואף שהוא חוטי מתכת וק"ל המכבה גחלת של מתכת פטור, שאני גחלת של מתכת שאין בה שלהבת, אבל הכא מיון דליכא שלהבת חייב משום מכבה. א"כ יוצא שאף כאן איסור כבוי מה"ת מיון שיש בו שלהבת. [אמנם בשו"ת מהרש"ג (ס"ס סד) כ' בפשיטות שביבוי החשמל הוי מדרבנן. ע"ש. וכ"כ בשו"ת קרן לדוד (סי' פ). ע"ש].

וע"ע בס' מאורי אש (דף פ"ז ע"א) שהביא דברי רש"י, שאין שייך כבוי בגחלת של מתכת שאינו עושה פחם. וכחב, ולפ"ז המכבה את השמן או הנפט שדולקים בלי שום פחילה, פטור, מיון דלא שייך בזה כלל עשיית פחם. אמנם תימה גדול לומר כן, דהא אמרינן המסתפק מן השמן שצנר חייב משום מכבה, וכ' התוס' (ביצה כב), דה"ט מפני שע"י מיעוט השמן מתרחקת הפחילה מן השמן, ועי"ז מכהה קצת את אור הנר, והרי בזה לא חשיב עדיין פחם, וע"כ דחייב בכבוי גמור אף שאינו עושה פחם. וכן משמע בס"פ מרה דכבוי נילוצות חשיב כבוי גמור מה"ת, אע"ג דשלהבת אין בה ממש ואין כאן עשיית פחם, וכו'. ולכן נראה שכוונת רש"י הוא כמ"ש הפוסקים שגחלת של מתכת אינו שורף, פי' שאינו

ולכך לא הקפיד על מיתת הראשונים ורק מחמת שלא נבלע דמו לא הניח למולו בזמנו לכך אמר להמתין עד שיבלע דמו אבל אם כבר נחזקה שניה מחמת מחמת מילה אין שום היתר למולו בשום פעם.³⁰

אך על זה יש ליישב דא"כ למה הזכיר ר"ג כלל שמלה ראשון ושני ומתו אבל הקושיא הראשונה קשה וז"ל בדוחק מיון שר"ג לא ראה שני ילדים הראשונים היה לו לחוש אולי הראשונים לא היו אדומים ואעפ"כ מתו ואיך הזכיר למול זה אחר שיבלע בו דמו ועכ"פ היה לו לחקור אם היו הראשונים ג"כ אדומים. א"ו שמחמת מיתת הראשונים אין קפידא רק שלא למול בשמיני אבל אחר שיחזק מותר וכשזוהר ר"ג להמתין בודאי ג"כ הזהיר שיהיה בריא וחזק דמסתמא לא באותו רגע שיפסק האדמימות המיר למול אותו דמן הסתם הוא חלוש עדיין מיון שלא נבלע דמו עד עתה. זה הנלע"ד ליישב דעת הפוסקים הנ"ל. ומיון שהרמב"ם והנ"י והטור והש"ע פסקו כן מי יצא להרהר אחריהם. ולכן אם החינוך הזה רואין בו שהוא בריא וחזק כדרך כל שאר בני ג' שנים וגם מראה פניו נהובות ולא ירקות ימולו אותו. ועוד להשגיח שיהיה בזמן שהיום הוא זך האויר. וכדאי היא מנחת מילה שחגן שלא חיק לו כלל. ע"כ.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת משיב דבר (חלק ב סימן נג).

רש"י ד"ה דסומק. עיין בספר כורת הצרית (מהגר"א פוסק ז"ל), שהביא מספר צרית

גמ'. **וזהו לגבן וכו'.** עיין בזה בשו"ת האלף לך שלמה (חלק א"ח סימן שלו) בדין אם מותר לעשות גביות ביו"ט.

גמ'. **ההוא ינוקא דלא ידיע מפקתיה.** עיין שו"ת חתם סופר (חלק ו ליקוטים סימן סד).

גמ'. **האי ינוקא וכו' דירוק.** בדין חינוך שהוא ירוק שקורין געה"ל אם הוא בכלל ירוק שקורין גרי"ן המבואר בש"ע ביו"ד סי' רס"ג שאין מלין אותו. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן רמ) ועיין שם בפירוש חיבת "ירוק". וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג) סימן קמה) שעמד עליו.

גמ'. **א"ר נתן פעם אחת הלכתי לכרכי הים וכו'.** עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא יו"ד סימן קסה) וז"ל: ע"ד החינוך בן שלש שנים ועדיין לא נימול כי שלשה אחים הקודמים לו מתו מחמת מילה וכבר הזהירתי שלא ימהרו למולו עד יודיעני מהות צריאותו ובאמת תיכף בהשלישי שמלו אותו לא כחורה עשו כי במילה קי"ל כרבי דביתרי זימני הוי חזקה ופוק חזי מה עלתה שמת מחמת מילה. ואמנם זה שכבר הוא בן שלש שנים באמת אי לאו שהרמב"ם והטור והחינוך יוסף ביצמות אמרו שלא תמול השלישי בזמנו אלא ממתינין לו עד שיגדל ויחזק כמו הייתי אני חוכך שלא למולו כלל כי סתמא אמרו ביצמות ס"ד ע"כ שלישי לא תמול וכן הרי"ף והרא"ש שם ביצמות העתיקו סתם שלישי לא תמול.²⁹

ואמנם במסכת שבת קל"ד ע"א תניא אמר ר"ג פעם אחת הלכתי לכרכי הים וצאה אשה אחת לפניי שמלה צנה ראשון ומת שני ומת שלישי הציאתו לפניי וראיתיו שהוא אדום ואמרתי לה המתני עד שיבלע בו דמו וכו' ומלו אותו ומהי כו' הרי שהמיר למולו אחר שיבלע בו דמו ולמלא שאני התם שראינו בו שלא נבלע בו דמו אמרינן מסתמא גם הראשונים היו אדומים אלא שלא השגיחו על הדבר שהרי גם בזה השלישי ר' נתן הוא שהשגיח על הדבר. אבל באשה שמלה צנה ראשון ושני ולא היה בהם שום סימן של חלישת כח ומתו אמרינן שהחזקה שניה מחמת מילה ולא תמול השלישי כלל.

ועוד יש לומר אולי ר"ג שהמיר למולו אחר שיבלע דמו סובר כרשב"ג דבתלמי זימני הוא דהוי חזקה

³⁰ הגה"ה מבין המחבר: עיין בתוס' מס' חולין דף מ"ז ע"ב ד"ה שלישי שכתבו להוכיח דר"ג סבר כרבי דביתרי זימני הוי חזקה מדאמר לה המתני. והמהרש"א שם הקשה דלמא לאו משום דביתרי זימני הוי חזקה אמר לה המתני אלא משום דהם שלא נבלע בו עדיין. ומתוך המהרש"א דא"כ למה הוזכר כלל שמלה ראשון ומת שני ומת אלא ע"כ דאכתי לא קים לי' שלא למול ינוקא דסומק אלא כיון דשנים הראשונים כבר מתו שהיו ג"כ אדומים לכך אמר המתני דביתרי זימני הוי חזקה ואחר שנבלע בו דמו אמר למול דלא הוחזקו אלא באדומים ומשום שלא נבלע עדיין הדם בהם מתו עכ"ל המהרש"א. ולפ"ז י"ל דמה שהתיר ר"ג למול השלישי אחר שנבלע בו דמו הואיל וגם ב' הראשונים לא הוחזקו שמתו מחמת מילה אלא מחמת שהיו אדומים אבל אם היה מוחזק שמתו מחמת מילה בלי שום סבה דאדמימות הוי אמרינן דהוחזקו שמתו מחמת מילה ולא תמול השלישי כלל כמו"ש אאמ"ו. אמנם דברי מהרש"א דחוקים דעיקר חסר דהו"ל להגמרא להזכיר דשנים ראשונים שמתו ג"כ היו אדומים. א"ו צ"ל דס"ל להתוס' דמזהזכיר ר"ג ראשון ומת ושני ומת מכלל דאתי לאשמועי' דביתרי זימני הוי חזקה ואפ"ה התיר ר"ג למול השלישי אחר שנבלע בו דמו דאין קפידא אלא למול בזמנו אבל אחר שהוא בריא אולם ליכא חזקה ומותר למולו כמו שמסיק אאמ"ו הגאון המחבר ז"ל.

²⁹ ד"ל הגהות ויאמר שלום: נ"ב ע' ת' חת"ס יו"ד ת' רמ"ח.

עמוד ב'

מתני'. מרחיצין את הקטן ביום השלישי וכו'. בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן נד) כותב: נסתפקתי אי הכי מילתא דיום הג' הוה סכנתא שיך נמי בפריעה, דלמא דוקא החיתוך הוא הגורם לסכנה, וכן הדעת נותן שילפינן דבר זה מפסוק ויהי ביום השלישי בהיותם כוֹאֲבִים, והמה מלו ולא פרעו כאשר ניתנה לאברהם, (אף שהתוס' ניצמות ע"א ע"ב ד"ה לא) כתבו שגם אברהם שמר הפריעה מעצמו, מכל מקום לא יתכן בעיני שנחנו השבטים פריעה לשכם בן חמור) ומכאב החיתוך הי' כוֹאֲבִים אבל פריעה לא מנינו. עיי"ש.

אמנם בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן רנ) לא ס"ל הכי, שכתב שם על נידון השאלה בחינוך שנימול ביום ח' בזמנו ולא הי' אז אפשר לעשות הפריעה וביום ג' למילתו היתה הפריעה, אי מותר לפורעו או אי נימא כיון דמסוכן הוא ביום השלישי נקרא חולה ואסור בו ביום הג' לעשות הפריעה. והביא שכן הורה לאיסור הרב הגאון מהר"מ שיק נ"י אב"ד דק"ק יערגען יע"א.

הנה ממ"ש הרמ"א ביו"ד סי' רס"ד בשם הרשב"א ח"ל חינוך שהוצרכו למולו חוץ ח' מפני הסכנה וכו' מיהו אם נשארו וכו' או שמל ולא פרע יגמור ישראל המילה לח' ימים לאחר שיתרפ' משמע דוקא בכה"ג שהיה חולה קודם המילה ומפני הסכנה הוצרכו למולו חוץ ח' הוא דלריך לפרוע לאחר שנתרפא מחליו ולא קודם אבל חינוך בריא שמלוהו בזמנו בח' ולא פרעוהו מחמת איזה סיבה חייב לפורעו מה שיכול וא"ל להמתין עד שיתרפא מחליו זה שע"י הכאב מכת המילה עצמה היינו עד אחר יום השלישי וכו'. וטעמא י"ל דהא אמרי' בשבת קל"ד ע"ב דקרא ויהי ביום הג' בהיותם כוֹאֲבִים וכו' דוקא בגדול קאי דלא סליק בשרא חייא אבל בקטן סליק ב' בשרא חייא רק זכר לדבר הוא דליכא ולא ראי' הרי דמכת המילה לא מקרי חולי שי"ב סכנה לא ביום הג' ולא אפילו ביום ראשון.

שוב כותב: ועוד היה נ"ל לכאורה למ"ד נטווה אברהם אבינו על הפריעה גם כן כפירש רש"י ס"פ לך לך ובהר"ם שם י"ל הא דביום הג' מסוכן הוא בגדול עכ"פ כדכתיב קרא היינו דוקא ע"י מילה ופריעה כדכתיב כאשר הם נימולים דייקא וע"כ כל עוד שעדיין לא היה פריעה גם בגדול אינו סכנה ביום הג' ומכ"ש

אברהם (להמוהל מווארשא), בשם שני גדולי הדור, שאסרו למול אף אם ירוק על הפנים לבדו, וכחז ע"ז בעל מחבר כורת הצרית, דלא נראה כן, וראייתו מדברי רש"י כאן שכתב: כל בשרו אדום, הרי דדוקא כולו, עיי"ש.

ועיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן קמה) שמצא לשני גדולי הדור שכתבו כן, הלא המה, הגאון מהרש"ק ז"ל בספרו טוב טעם ודעת (סי' רכב), והגאון מהרש"ם ז"ל בדעת תורה (סי' ל"ח אות ח'), וראיית הטוטו"ד ממה דמצינו בש"ס, במי שאחזו בולמס, דניכר הוא שנשחנו פניו, הרי דשינוי פנים מראה היכר על חשש סכנה, ובס' דעת תורה הביא לראי' מדברי רש"י (ברכות נ"ז ע"א ד"ה תכלת), ירוק הוא ומי שפניו ירוקים חולי הוא עכ"ל, וכנראה דגם מש"כ בס' טוטו"ד, ממה שמצינו בש"ס במי שאחזו בולמס, דכוונתו רק לציין שם הסוגיא (והיא ציומא פ"א פ"ד), דשם (פ"ד ע"א) איחא, מי שאחזו ירקון, ופי' רש"י חולי שפניו מוריקות עיי"ש, והרי ש"מ דחולי הירוק ניכר בפנים.

וכותב בשו"ת מנחת יצחק: ומה שהקשה בספר כורת הצרית מדברי רש"י לק"מ לענ"ד מתרי טעמי, א' דברי רש"י מיידי לענין סומק, והמה איירי לענין ירוק, וגם הראיות מדברי הש"ס והפוסקים הנ"ל, הם בירוק דוקא, ב' גם לענין סומק, י"ל דרש"י כתב כן רק לרבותא, לענין מה דמשמע מדברי הש"ס שם, דאם נבלע ב' דמו, מלין אותו מיד, וא"ל להמתין ז' ימים מעל"ע, כמו בחולה ממש, כמו שהוכיח הראב"ד בספר תמים דעים (קע"א), - הוצא בנחל אשכול (ה' מילה סי' ל"ה), - מלשון הש"ס שם, דלא אמר, אלא, המתן עד שיבלע בו דמו, ולא, עד שימתין ז' ימים מעל"ע עיי"ש, וזה כתב רש"י כל בשרו אדום, לומר דמסחימת דברי הש"ס, משמע, דאף בכל בשרו אדום, הדין כן, כלומר דא"ל להמתין ז' ימים משנבלע בו דמו אבל באמת י"ל דלענין שלא למולו, בעת שעדיין לא נבלע בו דמו א"ל כל בשרו. עיי"ש.

רש"י ד"ה לברכי הים. הגאון מהר"ם בנועט אב"ד ניקלסבורג מיישב שיטת הרמב"ם (פ"ח מה' שבת), דחובל חייב משום מפרק, ושיעורו כגרוגרת, א"כ אמאי חייב במילה משום חובל, והרי ליכא כגרוגרת, וחי', דכיון שמתנה להטין דם ברית כמ"ש רש"י כאן, רחמנא אחשבי', והוי חילול אפילו בפחות מכגרוגרת.

אנשי העיר בהמול לנו וכו' כאשר הם נימולים דייקא
ע"כ ר"ל עם פריעה ומניעה קאמרו וא"ש הרא"י מקרא
בהיותם כואבים ובתשובה אחרת הארכתי בזה. ע"כ.

מתני'. שם. עיין בתרומת הדשן (חלק ב סימן נו)
ח"ל: אשר שאלת אם מרחיזין קטן ביום
השבת שהוא יום שני למילתו, או נימא דוקא בשלישי
מרחיזין, כדמשמע קצת לשון החיבורים, דלא נקטו רק
יום א' ויום ג'. אמנם י"ל דנקטו יום א', דה"ל איתא
בגמ' בשינוי דרבא, ובברייתא דתניא כוותיה, משום
דחגי להדיא לפני המילה, וההיא ודאי איירי ביום ראשון.
ואחרי שרש"י פי' להדיא פר"א [ד"ה אלא] ח"ל: אלא
אי אמרת ח"ק נמי קאמר מרחיזין בשני הימים, ולא
פליג ר"א אלא בשלישי, ולשון שלך אינו בפירש"י שלנו,
ולא תקשה לך מכאוס היום, דמאי לא הו"ל חמא
מנחיקה בשני, דא"כ תקשה לך ראשון נמי דלכ"ע
מרחיזין, וכן גבי שם למה לא באו עליהן להרוג
בראשון, אע"כ נרימין טעם אחר ליישבו. ע"כ.

בקטן ומוחר וגם חייב לפורעו בנ"ד. אלא דז"א דהא
למ"ד ביצמות דף ע"א לא ניחנה פריעה לאברהם אבינו
אלא הלממ"ס הוא חזינן שע"י המילה לבד בלא פריעה
כחיד התם ביום הג' בהיותם כואבים וע"כ אין פלוגתא
במציאות כנ"ל.

ומזה ק"ל עיקר הרא"י מקרא בהיותם כואבים
דמייתי מתני' דחבורת המילה סכנה הוא. ומנ"ל
דלמא התם בלא מניעה היו נימולים לכן הי' סכנה וכן
באברהם יום שלישי למילתו היה בסכנה כדאיתא בב"מ
דף פ"ו נמי מה"ט לפי שלא הי' אצלו מניעה אצל ע"י
מניעה ליכא סכנה ומנ"ל דמרחיזין המילה ביום ג' בשבת
לא רא"י ולא זכר לדבר כלל וצ"ע ואולי ה"ט דהרמב"ם
סוף פ"ב ממילה באמת תליא ליה הרחיבה במנהג
מקומות ועי' בש"ע א"ח סי' של"א חילוק זמנים בזה.

אמנם נ"ל מזה הוכחה גמורה דמניעה מעיקר
המניעה הוא והם אמרו להם אם תהיו כמונו
להמל לכם כמונו דייקא. וכן אמרו הם שם ותמור אל

דף קל"ה ע"א

זמנו שמבצרים אותו באינקובטור. ושאלה זו מסתעף
לכמה ענפים, לדיני שבת, וחליה ויבוס, ומילה, ורמיזה,
ואבלות, ונחלות, ולענין שיעור גדלות. ועיין בשו"ת אחרי
יושר (ח"ב סי' קע"ז אות ב') ח"ל: ע"ד המבואר בש"ע
(אות סי' ש"ל) דאם הפילה נפל שלא גמרו שערו
ופרניו, אין מחללין שבת עליו, עכשיו שנחחדש המכונה
בפאריז ועוד עיירות גדולות, שאף נפל גמור, שלא גמרו
שערו ופרניו, מחממין אותו שם זמן גידולו וחי, מה
יהי' הדין לענין שבת, וגם לענין חליה, אחר שאיתמחי
הרפואה, עכ"ל. ומסיק, דאין פוטר מיבוס, עד שיהי' בן
עשרים שנים.

ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ד' סימן קכג) דן בזה
באריכות וכתב דלענין מילה בשבת, בלא"ה
ל"ה נפ"מ כ"כ למעשה, דאף בחול המנהג שלא למולו
עד עבור ל' יום מיום לידתו, מטעם דחוששין לסכנת
הולד, דמסתמא הנולדים באופן זה הם חלשים מאד,
כמ"ס בספר קף החיים (סי' של"א אות כ') בשם ספר
בית יהודה, וכה"ג כתב בספר זכר הבית (סי' י' אות
כ"ה), אף לענין נולד בחודש השביעי, ולא נגמרו שערו
ופרניו, דאם נראה בו שאינו בריא כשאר ילדים, בצירוף

גמ'. וז"ל ספק דוחה את השבת וכו'. עיין
בשו"ת בית יצחק (ח"ב מיו"ד סימן כה אות ג)
שכתב להעיר על מ"ש החו"ד בדרך החיים, שבספק אם
נולד בביה"ש צע"ס סמוך לילה, או שמא נולד בליל
שבת, יש למולו בשבת, משום ספק ספיקא, שמא בלילה
נולד, ושמא ביה"ש לילה הוא, ועוד שיש חוקת מעוברת
והשחא הוא דילדה, והעיר הבית יצחק, דהכא לא מהני
ס"ס למולו בשבת, דקי"ל ערלתו ודאי ולא ספק, וכל
שהמורה אסרה ספק, אף ס"ס לא מהני, כדין ספק
טומאה ברשות היחיד, שכל שאמה מרבה ספקות וספקי
ספקות ספקו טמא. עיי"ש.

גמ'. נולד בשחוא מדהו"ל. עיין בשו"ת תשב"ץ
(חלק ב סימן מז) ע"ד שני תאומים שנולד אחד
מהול אם די בצרכה אחד לשניהם ר"ל אשר קדש ידיד
מבטן. וגם אם חייב לברך על הטפת הדם.

גמ'. ע"ל מזה נחלקו ע"ל גר שנתגייר בשחוא
מדהו"ל. עיין באריכות בשו"ת אחיעזר (חלק ג
סימן ס).

גמ'. וז"ל ספק דוחה את השבת לאתויי מאי
וכו'. כבר דנו האחרונים בענין ולד הנולד קודם

מה שנראה שלא נגמרה יצירתו בשלימות, אין למולו עד שיחזק ויבריא, עיי"ש.

ועיין שם באריכות שישנם ד' מיני ולדות, ודאי כלו חדשיו, ודאי לא כלו חדשיו, ספק כלו חדשיו, וסחם ולדות. ועיין מ"ש בחלק י' (סי' לא יג).

וע"ע בשו"ת אגרות משה (יו"ד ב קכא) שו"ת אין אליעזר (חלק יג סי' פג ג ואילך). וע"ע בשו"ת חלקת יעקב (חלק ג' סי' קי) חינוך שהיה באינקובטר מחי נעשה גדול. ובשו"ת שבט הלוי (חלק ג' סי' קמג) דן בדבר אבילות על חינוך שהוציאוהו בניתוח קיסרי וחי באינקובטר קרוב לשלשים יום ומת כשבועיים אח"כ. וע"ע שם (חלק ג' סי' קמא), ועיין בזה בשו"ת אין אליעזר (חלק ט סי' כח ת). וע"ע בשו"ת באר משה (חלק א' סי' סד ג)

גמ'. רב אדא בר אבהו אתי ליד ליה הדיא ינוקא וכו'. כבר האריכו האחרונים באחד שנעשה פלוע דכא ע"י המילה אי מיקרי בידי שמים או בידי אדם. עיין בשו"ת דברי חיים (ח"ב א"ע סי' י"ח). ובהג' בשו"ת מהרש"ס (חלק א סימן קעו) כותב שהעיר לו חכם אחד מש"ס דכאן שנעשה בנו פלוע דכא ע"י המילה. וכ"ה בירושלמי יצמות פ' הערל.

והשיב די"ל דשא"ה שהחמיר יותר מדאי שלא כדין. (ואין לזה"ז לזכרים ע"ד א' כעין זה דמיון דמנזה להרגן אפי' ההורג במזיד הוי כנפלה מאל"י וכהורג בשוגג דמי ול"ש לקנסו מיון דעבד מנזה במה שממיתן אבל אינו דומה לכאן דשא"ה שהוא רק קנס ולא קנסי בכה"ג משא"כ הכא).

ובזה מיישב דברי הח"ס (חא"ע סי' י"ז) מ"ש ע"ד הרא"ה וסמ"ג דדוקא ע"י פשיעה מיקרי ביד"א. והקשה הרב הנ"ל ג"כ מש"ס דכאן. ולפמ"ש ייחא דהתם ה' באמת פשיעה מיון שעשה יותר מהחיוב ועמוס' כתובות ל"ט ב' ד"ה נער וכו' דחולשה הבאה אחר החבלה הוי רק גרמא בעלמא וה"ל י"ל בזה. עיי"ש.

גמ'. שם. עיין העמק שאלה (פ' וירא) בזה.

גמ'. כל שאמו טמאה לידה נימול לשמונה. בתשובות הגאונים (שערי דק ח"ג ש"ה סימן ח) בתשובה לרב שרירא ז"ל איתא: ושאלתם ישראל שנשחמד ויש לו אשה ישראלית ונולד לו בן ממנה בשבת, מותר למולו בשבת אם לא. כן הורנוה מן השמים

שמותר למולו בשבת. מאי טעמא, זרעו של אברהם ותולעת יעקב הוא ואפשר שתורה ועוזב את בניו בדת יהודית, ולא עוד אלא שהרי אמו ישראל ואיפשר שילך אחריה, ואין אנו מחזיקין אותו שינא לתרבות רעה. לפיכך אין בנו כח לאחר מילתו בשבת, ואין אנו רשאים לשנות בו. ואם בעבדים אמרו חכמים אמר רב אשי כל שאמו טמאה לידה נימול לשמונה, בזרע ישראל לא כל שכן. ע"כ. וע"ע ביו"ד רס"ז ס"א רס"ה סי"ב.

גמ'. שם. עיין בשו"ת בנין ליון (סימן כב) בתחגיירה מעוברת וילדה בן בשבת אם דיינין ל' ישראל ומותר למולו בשבת או כגר שאין מילתו דוחה שבת.

גמ'. שם. עיין שו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן רנב) בדבר השאלה בולד זכר שנולד משונה מצורת אדם והחליטו הרופאים שא"א כלל שיחיה יב"ח אף שעתה הוא בריא וחזק אם החיוב למולו או לא מיון שאינו בר קיימא.

והע"ה לפשיטות דחייבים למולו, דמנזה מילה שחייבה תורה על האב ועל הב"ד לא חלי' על משך זמן חייתו של הולד עד כמה יחיה דאפילו ולד כשר ודאי ואפי' יבא אליהו ויאמר שבדאי ימות תוך שנתו עפ"י ב"ד של מעלה או בחטא אבותיו מ"מ החיוב מ"ע למולו בזמנו והה"ל וכ"ש אם ידוע לנו שהולד טריפה וימות תוך יב"ח עפ"י הרוב דהמיעוט טריפה גם כן חי כמ"ס מהרש"ל ובש"ך נ"ז ודאי החיוב מ"ע למולו ואפשר דמורה גילתה כן בקרא המול לכם כל זכר דרשינן כל לרבות אפילו שידוע שימות תוך יב"ח בטבע כגון שהוא טריפה ודאי או עפ"י אל"י.

והביא ראיה מהא דר' אסי כל שאין אמו טמאה לידה אין נימול לשמונה אלא נימול מיד ואין מחללין עליה שבת ומסיק הש"ס כחנאי ואין קי"ל נימול לשמונה אף שאין אמו טמאה לידה ואין מחללין עליה שבת מספק' ועיין בזה סוף דף כ"ג א"ר ושטו נקוב אמו טמאה ושטו אטום אין אמו טמאה לידה, חה ג"כ ושטו נקוב דטריפה הוא בכלל הפלוגת' בשבת קל"ה הנ"ל אי נימול לשמונה או נימול מיד ולכ"ע מיהם מפורש דהחיוב למולו מדאורי' עיי"ש.

גמ'. דורות הראשונים יוכיחו. עיין שו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא או"ח סימן לא) ושם (יו"ד סימן קסג).

רש"י ד"ה ה"ג ומוציא. עיין בשו"ת חוות יאיר (סימן נד) וז"ל: צ"ש במקום צ"ה אינה משנה. יש מפרשים שר"ל אם צ"ש מקילין וצ"ה מחמירין ואינם מסתם משניות המוכרין בעדיות אינה משנה ר"ל צריך לשבש המשנה ולגרסם בהיפך ע' ח"ט בפרק כל הבשר מ"א ובגדה פ"ד מ"ג גם ריש גדה ורפ"ג דיבמות.

ומ"ב ברובא דרובא מקומות שמכר זה בש"ס א"א לפרש כן ואין להאריך רק ארשום קצת מראה מקום ע' ברכות ל"ו ע"ב ופ"ק דצ"ה י"א ופ"ק דיבמות ט' ע"א ובפי' רש"י שבת קל"ה ע"א ובתוס' עירובין ע"ב ע"ב וחגיגה ו' ע"א וברי"ף ר"פ הזהב ופרק מי שמת, דמרוכס מוכח דר"ל אינה משנה דדברי צ"ש בטלים לגמרי כאלו לא נזכרו וגרע משאר פלוגתא דתנאי.

והטעם נ"ל מפני דצ"ה רובא בצירוף הסכמת הבת קול כמ"ש תוס' גבי תנורו של עכנאי ע"ש ודו"ק. ע"כ.

תוס' ד"ה וצ"א ספק. עיין ההפלאה ספ"ק דמכות (דף טו) צד"ה וצוה, מ"ש להרץ קושית התוס' אמאי אנטריך קרא ערלתו ודאי דוחה את השבת, ולא ערלתו ספק, אי לנולד צבין השמשות, הא בודאי ללא דחי שבת, שמוטב שחיבטל מצות מילה בשמיני בשב ואל תעשה מספק, ואל יחלל שבת בידיה מספק. וכו'. ומירץ, דקמ"ל קרא שאפי' כשיש ספק ספיקא לא דחי שבת, כגון ספק בן שבעה או בן שמנה שנולד צבין השמשות, דאיכא צ' ספקות, שמה נולד בשבת, ושמה בן שמנה הוא והו"ל מחמתך בשר בעלמא, כמ"ש בדף קלו, ואי לאו קרא הו"א שמוחר למולו בשבת, וכיון שאסרה החורה הספק בפירוש, אפי' בס"ס אסור למולו בשבת. עיי"ש. וע"ע בשו"ת מהרימ"ט (חי"ד סי' א) ובפר"ח (סי' קי).

תוס' שם. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן רמז) וז"ל: ומן אז תמהתי על התוס' שבת ריש ד' קל"ה שכתבו הא ספק בן ז' וכו' ל"צ קרא דמהי חייה וכו' דצריך להבין לפמ"ש תוס' בחולין י"א ע"א מקשים יילף רוב מכלל הקרבנות צבור דדחו שבת וחירו' י"ל משום ספק נמי דחי כמו בפקות נפש וכו' א"כ מאי פריך ש"ס שבת קל"ו מימהל היכי מהליגן דלמא אף ללא שהה ספיקא הוא גם ספק דוחה שבת כמו בפ"ג ומכ"ש דהאיכא למ"ד פ"ג גופי' דדחי שבת מק"ו ממילה ילפי' לה ציומא פ"ה קשה טפי כנ"ל וז"ל

אדרבא הרי במילה גלי קרא ערלתו ודאי ולא ערלתו ס' וגם רוב בגדר ס' הוא לתוס' הרא"ש באס"ז צ"מ דף ז' גבי עשירי ודאי וכו' ע"ש וא"כ מאי הקשו תוס' הנ"ל קרא למה לי למעט ס' הא י"ל שפיר ה"א גם ס' דוחה שבת כמו בפ"ג וכמ"ש תוס' הנ"ל בחולין י"א על קרבנות ציבור וז"ע. ע"כ.

תוס' ד"ה מפני הסכנה. בשו"ת הר נבי (או"ח א סימן רא) הביא מ"ש לבעמ"ח ספר שביטת השבת, וז"ל: מה שהקשה הדר"ג על המג"א והאעו"ז (בס"ס שבת) שכתב להעמיד עלוקה בשבת הוי אב מלאכה מהא דאיתא בגמרא שבת (דף קלה ע"א) גבי הא דבן שמונה ה"ה כאבן ואסור לטלטלו אבל אמו שוחה עליו ומניקה, וכתבו התוס': לא ידע רשב"א מאי איריא מפני הסכנה דאפילו לא יהא אלא צערא בעלמא מותר, עכ"ל. וע"ז תמה אמאי לא יתחייב כאן משום דש ומפרק. וכן הקשה לשאל מכל הנקה דעלמא וממעשים בכל יום האיד חינוך יונק בשבת גם שלא במקום סכנה מיון דיש כאן מלאכה דאורייתא. ועוד הקשה הגאון מטול מהא דאמרו חינוך יונק והולך עד דו"ה שנים (ואפילו בשבת) הא אין נוחנין לקטן לעבור על איסור דאורייתא, עכ"ל.

וליישב כ"ז היה נ"ל (מלבד דיש לדון דהוי בכלל שנים שעשאוהו) דשאני חולב דחיובו משום מפרק דבעי' שיעור כגרוגרת וכן ח' ואפילו קטן עד דו"ה שנים נמי לאו אורחיה לינק ולמנוץ כשיעור גרוגרת צב"א ויעוין כריתות (דף יג ע"א) דהוי ספק ינק (לסית) בכדי אכילת פרס, ומכש"כ בגרוגרת די"ל דהוי ודאי שלא בלע צב"א ואין כאן אלא ח"ש. ואף דבאיסור מלאכות שבת אינו חלוי בהפסק כדא"פ וכדחנן (שבת דף קה) דבכותב שחי אוחיות אחת שחרית ואחת ערבית נמי חייב, מ"מ הא בעינן שינטרף לשיעור חיוב צב"א וכדאמר רבא (שבת דף פ ע"א): הו"א ח"ג אחת והניחה וחזר והו"א ח"ג אם קדם והגביה ראשונה קודם הגחם שניה נעשית ראשונה כמי שקלטת הכלב או נשרפה, ובנ"ד נמי הא כל פורתא ופורתא דחינוך חזר וזולע הוי כמאן דליחא, ולעולם לא ינטרך לשיעור כגרוגרות צב"א, וכבר נחלקו הפוסקים אם בשאר איסורין מלבד איסורי אכילה נמי ח"ש אסור מה"ט ודעת רדב"ז ח"ה הו"ד בצרכי יוסף (או"ח סימן שבת) דבשבת חיי שיעור מדרבנן ואפילו לפי מה שהוכחו מלשון רש"י לעיל (דף עד ע"א) דחיי שיעור אסור מן החורה גם במלאכת שבת אכתי יש לדון דצריך יניקה

שאין בו סכנה יש להסתפק אם יהי' שיעור כגורגרת כחלב בהמה, ולפי"ז יכול לחלוב פחות מכגורגרת מיון שאין בו איסור תורה לחולה, או"ד כשחולב לרפואה שיעורו בפחות. ונראה שאם נריך לשמות לרפואה שיעורו כגורגרת ואם נריך לרפואת עין כשיעור ההולאה דהמזיא חלב אשה וכו'. הנה מפורש שגם לענין חלב אשה אם הוא חולב לשמיה אפילו לשמית רפואה שיעורו כגורגרת וכ"ש אם הוא חולב לאחילת חינוך דשיעורו כגורגרת. וראיתי בספר ערך השולחן שהשיג על הרדב"ז שהרי חצי שיעור אסור מן התורה וכו' אבל פשוט דשיטת הרדב"ז הוא שלענין מלאכת שבת חצי שיעור מותר מן התורה, ובנ"ד כבר כתבתי שגם להסבירים דחצי שיעור אסור מן התורה גם במלאכות שבת, מ"מ בנ"ד לד"ה אין אסור מה"ט דלא חזי לאינטרופי וכנ"ל. ע"כ.

עמוד ב'

גב'. ומי שיש לו שתי ערלות. עיין בשו"מ פנים מאירות (ח"צ סימן לא) בסו"ד, ח"ל: ואגב דאיריין בדיני מילה באחי להזכיר הא דכתב בש"ע באו"ח סי' של"א מי שיש לו שתי ערלות אין מילתן דומה שבת וכתב המג"א פי' ב' עורות זה ע"ג זה רש"י ורמב"ם והעולם נכשלים בזה וראוי להזהיר למוהלים כשרואים שני עורות זה על זה שלא יפרעו עוד בשבת וימחינו עד אחר שבת דאין כאן סכנה כלל אם לא יפרע עד אחר שבת. ע"כ.

גב'. יש ילוד בית שנימול לאחד וכו'. עיין בשו"מ הרמב"ם (סימן קסד) ח"ל: שאלה ילמדנו רבי' פרוש יש יליד בית שנימול לאחד ויש יליד בית שנימול לשמונה, יש מקנה כסף שנימול לאחד ויש מקנה כסף שנימול לשמונה, ויפרש כל חלק משניהם לחוד כמנהג הדרכתם, וכפי דעת מי ההלכה בהם, ושכרכתם כפול מן השמים.

התשובה: השני חלקים מן אלה הארבעה חלקים מבוארים, וזה, שיליד בית נימול לשמונה, ידוע, וכן מקנה כסף נימול ליום אחד, ביום קניחו. ואפילו קנה עבד קטן לבדו ביום שגולד, חייב למולו בו ביום, לפי שדין יום קניית מקנה כסף כדין השמיני לנולד ברשותו. אבל אם קנה שפחה לבדה וקנה עובדה לבדו, כגון שהיתה השפחה לאחד והעובר לאחד - וזה אפשר, שיהיה הגוף לאחד והפירות לאיש אחר - אז נעשה זה העובר מקנה כסף בפני עצמו. אבל הואיל ונולד ברשותו

שאני דקמא קמא בטיל ועבר מן העולם ולא חזי לאינטרופי, וכענין שכתב הל"ח פסקים בסוגיא דמשרת דבאכול חמץ בשביעי של פסח בסוף היום שאין איסור ח"ש מה"ט משום דלא חזי לאינטרופי. ולפי זה נמצא חילוק נכון בין מעמיד עלוקה דחיובו משום נטילת נשמה (להחלקים על הר"מ) ואיסורו בכל שהוא בזה שפיר כתבו המג"א והאהר"ז דחייב משום אב מלאכה, משא"כ ביניקה דבעי שיעור, וכה"ג דלעולם לא ינטרך לשיעור שלם שפיר י"ל דאינו אלא מדרבנן ומשום נערא דינוקא מותר, ואין ראה כלל מדברי החוס' הנז' לדמות דברי האהר"ז וזה גם דברי המרדכי פ' המזיא מזכירים שהביא בשם ר"ג גאון לחלק בין יניקה דשרי, אבל להקל בידים אסור, והיינו משום דהיכא דקא עביד בידים גם חצי שיעור אסור וכמו שנתבאר.

שוב מלאכתי בספר חובת גמא (פרשת יתרו) שכתב: ח"ש יליף מכל חלב או הלמ"מ מנ"ל דנשים מזהירות על ח"ש. ובשם ספר דברי ר"ש ראיתי שכתב בהחלט דנשים אינן מזהירות על ח"ש דהשוה הכתוב אשה לאיש רק לעונשים אבל לא לאסור ע"כ. ולפי"ז י"ל לכו"ע דאין בהנקה דררא דאיסורא דאורייתא והתירו משום נערא דינוקא.

והנה הגר"י מאלנאן זצ"ל השיג על דברי שאין זה מספיק דשיעור החולב כגורגרת הוא דוקא חלב בהמה ולא בחלב אשה שכן לענין הולאה חלוקין זה מזה שחלב בהמה כדי גמיעה וחלב אשה כדי ליתן במשיפה של קילור דהוא שיעורא זוטא, ואם כי חלב אשה עומד רק לאחילת חינוך ראוי שיהי' השיעור כמלא פי חינוך לכל היותר עכ"ד. אולם עכ"פ השגתו שלמד מענין הולאה שחלוקין זה מזה אינו מובן לי. ואקדים דברי הרמב"ם בפ"ח מה' שבת ה"ז: החולב את הבהמה חייב משום מפרק וכו' ואינו חייב עד שיהיה בדם או בחלב שהזיא כגורגרת, ובראב"ד שם כתב ח"ל: ובי המשקין שיעורן כגורגרת והלא חלב כדי גמיעה ושאר המשקין שיעורן חלוקין. וכתב ע"ז הכס"מ שם: ואין זו השגה דהתם לענין הולאה מרשות לרשות ומה ענין זה להולאה דם או חלב ממקום חבורה בחי והטעם ששיעורם כגורגרת משום דחשיבי אוכל דהא חזי ללפת את הפת, עכ"ל הכס"מ. וכ"ש בנ"ד ביניקה חינוך שלמסקנה הגמרא דחולב בפי חינוך אוכל הוא.

ובן מפורש ברדב"ז (ח"ב, שני אלפים רב, הוצא בדברי יוסף סימן שכתב סי"ג) דבחליבת אשה שיעורה כגורגרת שכתב שם ח"ל: חולב דדי אשה לחולה

ד"ה קפז] אבל לגבי מעשר דהתורה אמרה עשירי ודאי ולא עשירי ספק, לא אזלינן בחר רוב. א"כ הכא גבי מילה נמי דכתיב [ויקרא י"ב ג'] ערלתו [ודרשין לעיל קל"ד ע"ב] ערלתו ודאי ולא ערלתו ספק, לא מהני רובא, ושפיר פריך הגמרא מימהל וכו'.

וע"ז זה השיב אדמ"ו, דזה אינו, דאם כן כדברי המחזק, ע"כ מוכח דליכא אפילו מיעוט נפלים, וז"ל, דמוכח בכמה מקומות דמיעוט נפלים הוי אפילו מיעוט המצוי, אם כן קושיא השאגת ארי' הנ"ל במקומה עומדת. ע"כ.

ועיי'ן בהגהות שם שהג"ר שמואל נאדוש ז"ל, בספרו שבכתב יד, משיב על קושיא זו בזה הלשון: ונלענ"ד לתרץ, דהנה לכאורה צריך להציק, אמאי קאמר הגמרא הא לא שיה ספיקא הוא, ואמאי לא קאמר הגמרא הא לא שיה ודאי נפל הוא אלא ע"כ צ"ל דהכי פירוש הגמרא, טעמא דשהה, הוא דהוי ודאי בר קיימא וליכא חשש נפל כלל, אבל בלא שיה שלוש יום א"כ ליכא ודאי ברור אלא מצד הרוב דליכא נפלים, ובממון לא אזלינן בחר רובא והוה ספיקא, א"כ האיך ממהל מהלינן, ואי דאזלינן בחר רובא באיסורא, א"כ אי ידמנן בכור שנוול בשבת דמהלינן אותו בשבת וע"כ לאו נפל הוא, ואי בא הכהן לחבוע חמש סלעים מדחינן ל' לומר דנפל הוא, א"כ זה תרתי דסתרי אהדדי, ושפיר פריך הגמ'. וראי' לזה מחס' ביצה דף ל"ב ע"ב ד"ה הרי שנחערב לו קב חטין כו', יעו"ש ודו"ק. ועיי' בס' הפלאה לכתובות ס"פ בחולה נשאת, דמתרץ שם קושיא שער המלך על מה דהכהן לאחר ל' יום יכול לחבוע חמש סלעים ואמאי דלמא טריפה הוא, ואי דאזלינן בחר רובא, הלא בממון אין הולכין אחר הרוב. ומירץ הפלאה ז"ל, דכיון דמחזיקין אותו הולד לאחר למ"ד יום לולד בריא, לענין אם נהרג ע"י אדם במוזד, דמחייבים לאותו ההורגו קטלא משום דאזלינן בחר רובא, א"כ גם לענין ממון ע"כ אזלינן בחר רובא, כי היכי דלא ליהוי סתרי אהדדי, וזה גם שמואל מודה, דשמואל לא אמר דאין הולכין בממון אחר הרוב כ"א היכא דליכא נ"מ לענין איסור כלל כי האי גוונא דמוכר שור לחבירו ונמצא נגמון [ב"ב צ"ב ע"א], וא"ש היטב ודו"ק. ע"כ.

ועיי'ן בחי' חת"ס בסוגיין ד"ה והנה טעם, וד"ה ולפ"ו. וע"ע בפיסקא הבאה בשם השואל ומשיב.

גמ'. שם. עיי' שו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"א סימן רסז) מה שכתב בשוב קו' המקשן שהקשה

ובכר קנאו וקנה לאמו קנין גמור קודם לידתו, הרי זה העובר, כשנוולד, נימול לשמונה והוא מקנת כסף. וזהו החלק השלישי, שנאמר בו יש מקנת כסף נימול לשמונה. ואם קנה שפחה בגלל עובדה לצד או שקנה שפחה על מנת שלא להטבילה לשם עבדות, הרי הנוולד, אף על פי שנוולד ברשותו והוא יליד בית בלא ספק, ואפילו נחעברה אמו ברשותו וילדה, הרי הוא נימול ביום שנוולד, לפי שזה הנוולד דינו כדין מקנת כסף וכאילו היום קנאו ר"ל ביום הולדתו, הואיל ואין לו דבר בגוף האם, לפי שלא קנה אותה אלא בגלל עובדה, ר"ל שיהיה לו כל מה שחלד, או מפני שאמו לא טבלה [ואינה] בכלל שפחות ישראל, כדי שיהיה בנה יליד בית, לפי שאין מחינם לביהו אלא מי שמחזיק בדמו, כמו שאמר באנשי בית אברהם, והם האוחזים בדעתו והמחזיקים בדמו, לא העבדים והשפחים הכופרים, כי אלה אינם אנשי ביתו. וכן זאת השפחה, שלא טבלה, אינה מן אנשי ביתו, ולכן בנה אין דינו דין יליד בית, אלא נימול ביום שנוולד. ואם טבלה אמו אחר שילדה, נימול לשמונה, אבל אינו דוחה שבת, לפי שזה היותר קרוב אל השכל ולפיו עושים תמיד, שלא ידחה שבת כלל אלא ליליד בית, שטבלה אמו לשם עבדות ואח"כ ילדה. ע"כ.

גמ'. ב"ש ששה"ל יום באדם אינו נפל וכו'. בשו"ת חתם סופר (לקוטים בקובץ תשובות סימן נדפס מכתב מאת הג"ר שמואל נאדוש ז"ל תלמידו ח) של החת"ס, ח"ל: זה היום דר"מ הנ"ל הייתי צפ"ב בבית אדמ"ו הרב הגאון נ"י, ואמר לי קושיא אחת בשם הגאון שאגת ארי', על הא דאיתא בפרק ר' אליעזר דמילה אמר ר' שמעון בן גמליאל כל ששה שלוש יום באדם אינו נפל דכתיב ופדיו מנן חודש חפדה, טעמא דשהה הא לא שיה ספיקא הוה, מימהל היכי מהלינן, יעו"ש בפירוש"י והסוגיא דשם. והקשה הנ"ל, דלמא לא שיה הוה רובא דלא הוה נפלים, אך לענין בכור לא מהני רוב דלא אזלינן בממונה בחר רובא, אבל לענין מילה דהוה איסורא שפיר אזלינן בחר רובא, עכ"ל.

גמ'. אמר לי אדמ"ו הגאון הנ"ל תירוצ' אי' בשם אי' מהלומדים, דהנה בבבא מציעא [ו' ע"ב] אמרינן, קפץ אחד מהמנוים לחוכן כולן פטורין לעשר, והקשו בחס' שם [ד"ה קפז], אמאי לא אזלינן בחר רובא, וליחייבו כולוהו במעשר. ומירץ חס' הרא"ש ז"ל [המובא בשיטה מקובצת שם], דבאמת רוב עמנו גם כן ספיקא הוה, אלא דהתורה אמרה אחרי רבים להטות, והוי כמו ודאי, אך כל זה בעלמא [עיי' חי' חת"ס ב"מ ו' ע"ב,

גבו'. **שם.** עיין בשו"ת חוט המשולש (חלק ג סימן כט) בדבר השאלה בא' שהניח את אשתו בעיר אחת. ונסע לעיר אחרת וכתבו לו לשם שאשתו ילדה בכור אם מחוייב לפדות את בנו לאחר שלשים יום מיום לידתו אף דא"י אם הוא חי אם לא. או שנזקק שיהא לו ידיעה שחי לאחר שלשים יום ואז יפדה אותו. עיין שם מ"ש באריכות בסוגיא זו.

גבו'. **שם.** עיין משנה למלך (פ"ג מה' איסורי מוצח ה"ח) דלהקדמה לא מהני כלו חדשיו, דגזרת הכתוב היא וכו', וכ"ת א"כ היכי יליף רשב"ג דכל ששהה ח' ימים בבהמה אינו נפל מדכתיב ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן, הא שאני התם דגז"כ הוא אפי' בכלו חדשיו שאינו נפל, לק"מ, דודאי טעמא דקרא משום נפל הוא, אלא שלא רצה הכתוב לחלק בין כלו חדשיו או לא. וה"ל גבי פדיון אדם לא מהני כלו לו חדשיו מה"ט וכו'. עיי"ש.

גבו'. **שם.** עיין שו"ת פנים מאירות (ח"ב סימן לא).

על הגמ' דפריך ממהל היכא מהלינן למה לא פריך גם לרבנן דעכ"פ מיעוט נפלים יש, ושוב לפי מה שאמרו ערלתו ודאי ולא ספק והרי השטמ"ק בב"מ דף ז' חידש דכל דאמרה תורה עשירי ודאי גם הרוב ל"מ דעכ"פ ודאי אינו. וגם איך משכחת לה כלל דנמהלנו, וגם היאך מועיל ספק ספיקא במילה והא עכ"פ אינו ערלתו ודאי.

והשיב: הנה השני קושיות הראשונות מיושבים כחדא דע"כ לא אמרינן עשירי ודאי ולא ספק ואף רוב לא מועיל רק היכא דהספק נופל במקרה ומשכחת לה עשירי ודאי בזה אמרינן דעשירי ודאי ממעט אפילו רוב אבל כאן דהמורה אמרה שימול וכל המילות לא משכחת רק עפ"י רוב א"כ ע"כ לא מיעט המורה רוב דא"כ ממהל היכא מהלינן ולפ"י לענין ס"ס במקרה שוב לא מועיל.

ובן מנאמי בהפלאה בכתובות דף י"ד דחירץ לקושיית התוס' בשבת קל"ה דהקשו למה לי קרא דערלתו ודאי וכחב דנ"מ לענין ס"ס חה מסכים למ"ש. ע"כ.

וע"ע בזה בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן רמז) באריכות.

דף קל"ז ע"א

לענין מילה אבל משום גזירה שמא יעבירונו ודאי אזלינן בחר רובא.

ואני אמרתי לו דברך טובים ונכוחים וגם אני בילדותי חשבתי כן אבל לכאורה עדיין קשה מיון דלענין ספק מילה חיישינן שמא נפל הוא שוב היאך לודאי מילה מחזקינן לענין חשש שמא יעבירונו אמנם זה אינו דמיון דלענין מילה מותר למו"מ ממ"נ משום אם נפל הוא ויחתך בבשר בעלמא א"כ ע"ז ל"ק אי ערלתו ודאי כלל דלענין ערלה אף אם נפל הוא מותר וכיון שע"ז ל"ק ערלתו ודאי שוב אזלינן בחר רוב ול"ח ספק ספיקא ודו"ק. ע"כ.

גבו'. **שם.** עיין פרי מגדים (בפתיחה להלכות שחיטה) וישועות יעקב (א"ח סי' שט"ז וסי' של"א).

גבו'. **שם.** עיין שו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן קנו) מ"ש ליישב ד' הרי"ף שפסק דבספיקות אין מחללין שבת, ותמה הרי"ן שהוא נגד הש"ס דשבת כאן דפריך לרשב"ג הא לא שהה ספיקא הוי מימהל היכי

גבו'. **בוימוה"ל** היכי **בזהלינן** ל"ה וכו'. עיין פרי מגדים יו"ד (סימן ט"ו במ"ז) ח"ל: והנך ז' ימים בעינן מעל"ע דוקא, ולא אם נולד סוף יום א' אם הגיע תחלת ליל מוצאי שבת יהיה יוצא מכלל נפל, דא"כ מאי פריך בשבת דף קל"ז מימהל היכי מהלינן אלא ודאי כדאמרן. וע"ע בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא יו"ד סימן ז) בתשובה לבן המחבר מ"ש בדבריו.

גבו'. **שם.** עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"א סימן סג) שהביא מהמחנה לוי שהקשה ממ"ש הריטב"א לתרץ אמאי לא קאמרינן במילה שמא יעבירונו כמו בשופר משום דשאינו שופר דלא בקיאינן בקביעא דירחא ולפ"ד בספק בן ח' שיך למגזור שמא יעבירונו.

ובותב: וע"ז אמר איזה משכיל דל"ק דבאמת קשה אמאי לא נסמך על הרוב דרוב ולדות אינם נפלים וז"ל מיון דכתיב ערלתו ודאי ולא ספק ואפילו רוב ג"כ ספק מקרי כמ"ש הר"ש מפליז בש"מ, ולפ"י זה

מהלינין ומשני ממ"נ אם חי הוא שפיר מהיל ואם מת מחתך בשר בעלמא.

ור"י ע"ד פלפול, דכבר תממו האחרונים לשי' רז"ה דהיכי דינטרכו אח"כ לחלל שבת אסור למולו וה"נ הא ע"י המציצה יעשה מלאכת מפרק דאפי' במת חייב אלא שיהי' מותר משום ספק פ"נ ואיך מותר למול. ונראה לפמ"ש הראג"ח דהא דאסור לגרום שיבא אח"כ לחלול שבת במקום פ"נ הוא איסור קל וכבר כתב בהגהת מל"מ פ"א מיו"ט דגם לר"מ דחייש למיעוטא היינו רק באיסור לאו משא"כ באיסור עשה וא"כ מין דכל הקושיא הכא לרשב"ג דחייש למיעוטא מימחל היכי מהלינין לזה משני שפיר דממ"נ מהלינין ואי משום דעכ"פ גורם חילול שבת משום פ"נ הרי באיסור קל גם רשב"ג ל"ח למיעוט.

ור"א דפריך הש"ס מהא דספק בן ז' וכו' נימהליה ממ"נ י"ל לפמ"ש הדורש לציון (דרוש ד') דמאן דחייש למיעוט בעכנ"ל דקובר כהרמב"ם דכל סד"א להחמיר הוא רק מדרבנן ולגבי חיוב מ"ע ובפרט ביש בו כרת לכ"ע סד"א להחמיר ע"ש, ובמהריט"א פ"ג ופ"ח דבכורות וחו' דלא כהמש"ז א"ח סי' סד"מ. א"כ שפיר פריך דמשום חששא דספיקא דגורם לחלל שבת משום פ"נ הרי מה"ס להקל אבל ספק מ"ע דמילה לחומרא מה"ס א"כ מהראוי למולו אבל לדידן דקיי"ל כהרשב"א דכל סד"א לחומרא מה"ס פסק הרי"ף דאין מחללין שבת ולכן הרמב"ם לשיטתו פסק דלא כהרי"ף גם בזה. ע"כ. וע"ע בדבריו שם (סימן קס אות ז). וחלק ה (סימן לה) ד"ה ובאמת שיש, וד"ה ובעיקר קו'.

גמ'. שם. עיין העמק שאלה (שאלתא קסז, שילחי אות ז) דלא קשה אמאי לא מקשה הגמ' האידך מזבדין דהוי ספק ברכה לבטלה ועל זה לא שייך התירוץ דראב"א. דאינו דומה איסור שבת דחמיר טובא לאיסור ברכה לבטלה. ועיין בספרו שו"ת משיב דבר (חלק א סימן ב) שצ"ן לדבריו בזה.

גמ'. שם. עיין בשו"ת הרי"מ (סי' ג' בסופו) שחמה על הרמב"ם (פ"א מה' מילה) שכתב דספק בן ז' או בן ח' מלין אותו בשבת כסברת הגמ' משום ממ"נ אי חי הוא שפיר קמהיל ואי לא מחתך בשר כו', והקשה מין דהרמב"ם פסק דמקלקל בחבורה פטור א"כ למה לי' לומר מחתך בשר בעלמא, הא בלא"ה ינחא הא דמותר למולו דאף אי לא הוי בן קיימא מ"מ אין זה

מיקון רק מקלקל בחבורה ופטור, דלא שייך בזה מה לי מחתך גברא כו' דהא אינו חייב למולו וצ"ע. עיי"ש.

ובשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן יט) כותב די' לתרץ קו' לפי מה דמבואר ביצמות (דף ע"א) דאיבעי' להו בקטן ערל מהו לסוכו שמן של חרומה ועיין ברמב"ם (פ' י"א מה' חרומות ה"ו) שכתב שדוקא קטן בתוך שבעה מותר לסוכו כו', א"כ מין דאחר ז' אסור לסוך לקטן בשמן חרומה לכן הוי שפיר מתקן במה שמוהלו, דהא כ"ז דלא מלו אסור לסוכו בשמ"ח, ואף דלספק נפל בלא"ה אסור לסוכו בשמן חרומה משום ספק דלמא נפל הוא והוי כמת, מ"מ הא בשמן חרומה דרבנן מותר דהא ספק דרבנן קיי"ל להקל, וכ"ז דלא מלו ודאי אסור משום דהא הוי ערל, אבל עכשיו שמלו מותר לסוכו בשמן חרומה דרבנן ולכן בכה"ג ודאי מקרי מחתך במילה, וכמ"ש לעיל בשם החוס' בשבת בענין קריעה אף שאין התיקון אלא מדרבנן, וה"ה בזה.

וכותב עוד: חולת זה י"ל לפי מש"כ דאף במה שאינו חייב אלא מדרבנן אם עושהו בשבת ופוטור א"ע מחיובו ללאת י"ח דהו מקרי מחתך וחיוב מה"ס, א"כ ה"ה במה שמחוייב מחמת ספיקא דאורייתא לחומרא ודאי דמקרי מחתך, דהא חייב עכ"פ לעשות זה מנז' דחיובו בזה, ואף לשיטת הרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא לחומרא אינו אלא מדרבנן מ"מ עדיף זה מכל חיובי דרבנן כדמוכח בר"ה (דף ל"ד) דספק תקיעות עדיף מחפלה דרבנן ודאית, דהא עכ"פ מחוייב לעשות זה יהיה מאזה טעם שיהיה ועכשיו שעושהו בשבת פוטור א"ע מחיובו ולא ינטרך לעשות זה אף בחול, ולכן שפיר יש לחוש דלמא נפל הוי ואז עבר על איסור מה"ס דהוי מחתך ללאת ידי חובה המוטלת עליו, [וכה"ג מבואר בתשובת הרי"ן (ס' נ"א) דגם ספק מקרי חל הגדר] וכמש"כ החוס' על הא דרציחה הוי תקון משום קיום המלוה, וה"ה בזה דמלוה למולו עכ"פ ועדיין יש לחוש דלמא נפל הוא ולכן הוכרח הרמב"ם להביא כמו דקאמרי בש"ס דמחתך בשר בעלמא הוי, ולפ"ז גם אם נריך לסוכו בשמן חרומה דרבנן ג"כ מותר למוהלו מה"ט. ע"כ.

גמ'. אמאי נבדחיה בכו"ז וכו'. עיין בשו"ת אבני נזר (חלק חו"מ סימן קכט) שכותב: הנה הבאתי רא' [בסימן הקודם] דכל שמיעטה החורה ספק אפי' תרתי דסתרי מותר ומתורה ודאי כדברי מהרי"ט. ולכאורה יש מקום עיון משבת (קל"ז ע"א) נמהלי

גבו'. עגל שנולד ביו"ט וכו'. עיין באריכות בשו"ת יהודה יעלה (חלק בזה"ע, חו"מ סימן קמד-קמה-קמו).

גבו'. ת"ש ושויין שאם נולד וכו' ה"נ שב"ל ל"ו חדשיו. בשו"ת רבי עזריאל (ח"א-יו"ד סימן קלו) נשאל על מ"ש בשו"ת בית יעקב (סי' ז') גבי פלוגתא אי עובר ירך אמו, שמבאר דאי כלו לו חדשיו ליכא מאן דפליג דלאו ירך אמו, וצו"ד (ט"ז) פסקינן דמוחר לשחוט משום דעובר ירך אמו, הא כאן מוקי' הך ברייתא בכלו לו חדשיו, וא"כ איך נוכל לומר הו"ל ומוכן אגב אמו בשחיטה, הא אסור לשחטה משום אמו ואם בנו. ע"כ.

והשיב: תשו' בית יעקב איננו צדי. וע"ד קושיתו, לא מנאחי בשום מקום הך דין דכלו לו חדשיו רק בולד אחר הלידה אבל לא קודם הלידה לכן נראה לענ"ד דאי אפשר לדעת דכלו לו חדשיו קודם הלידה. ויסוד הערמי מה שראיתי בס' תב"ש בס' ט"ו ס"ק ט"ז יע"ש באריכות. ונלע"ד דבאמת קודם הלידה מוקמינן ליה בחזקת אינו כלו חדשיו, ואף דידעינן בודאי כמס"כ רש"י באדם בשבת קל"ו [ע"א] ד"ה לא נזרכה, ובטור א"ע (קנ"ו) וה"ה בבהמה כמס"כ התב"ש שם ס"ק ג', אבל מטעם חשש איחור הקליטה אוקמינן אחזקה קמייתא. אכן זהו רק קודם הלידה אכן אחר הלידה אם באמת יודע שלא בא עליה זכר חוץ ט' חדשים וגם הסי' המבואר במכות כ"ג [ע"ב] כיון דחשיב ירחי וכו', א"כ בהנטרף יחד כל זה ורוב נולדים כלו חדשים או אמרינן כן אבל לא קודם, והראיה דלא הגיה הרמ"א בס' ט"ז סעיף יו"ד כמו שהגיה בס' י"ג סעיף גי דלדין אסור לשחוט כל מעוברת כיון דאין אנו בקיאים בכלו חדשיו אע"כ דקודם הלידה מותר לשחוט כל מעוברת ואח"כ מותר משום כל בבהמה תאכלו. ע"כ.

גבו'. והא רב פפא ור"ה וכו' איקלעו לבי בריה דרב אידי וכו'. עיין תבואות שור (סי' ט"ו סקי"ב) דהא דפריך הש"ס מר"פ ור"ה דלא אכלו ולא משני דאחמירו אנפשיהו, משום דלפי הס"ד דהוי ס"ל דשרי לכ"ע וליכא שום מ"ד לאסרו, ל"ש להחמיר ע"ע דרך חומרא אבל היכא דתליא בפלוגתא י"ל דאחמירו אנפשיהו, עיי"ש. וע"ע בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן נה) ושם (חלק ה סימן נו) ד"ה ועוד דהא, ובשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן שמח) ד"ה לפי"ז ז"ל.

ממנ"פ אם חי הוא שפיר קא מהיל ואם לאו מחמת בצער בעלמא הוא אף דהתם נחמעט ספק נפל מקרא דערלמו ודאי ולא ערלמו ספק וא"כ נימא שבאמת חי הוא ומ"מ אינו דוחה שבת מקרא דערלמו.

אולם התוס' (שם קל"ה ע"א) כתבו דערלמו ודאי ולא ספק אסמכתא ועיקר קרא לנולד מהול ואנדרוגינוס אחא ועיי"ש במהרש"א ולפי זה ליכא קרא לספק כלל.

והרה"ג ר' יואב יהושע נ"י אמר עפימ"ש התוס' והרא"ש פ"ק דיבמות (י"א ע"א) בזה דסוטה ספק חוללת אף דסוטה ספק ועשאוהו כודאי משום דחכמים עשאוהו כודאי ולא להקל. וע"כ דווקא במקום שמיעטה החורה ספק להקל אז חשיב וודאי גמור שאפי' באמת כו' משא"כ כשהמיעוט הוא להחמיר כיון שאם יארע להקל לא נדון כודאי א"כ גם להחמיר אינו כודאי גמור שאפי' אם באמת מותר יהי' אסור. ויפה אמר. ע"כ.

גבו'. טריפה מבטן מאי איכא לביימר. בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"א סימן רמב) הביא מה שהקשה הרב השואל על מה שחדש המהרי"ט אלגזי בספר הליכות אלי (אות ת' תשמ"ח) דהא דאמרינן טריפה אינה חיה היינו דוק' טריפה שנולדה אחר הלידה אבל טריפה הנולדה עמו מבטן הגם שטריפה הוא מ"מ תוכל לחיות כמה שנים. וע"ז הקשה מהא דאמרו כאן טריפה מבטן מאי איכא למימר שאני התם דיש שחיטה במינה, ומאי קושיא הא טריפה מבטן שאני דיכולה לחיות כמה שנים ולא נחשב כמתה לכך שחיטה מטהרתה.

ובותב: הנה ספר הליכות אלי אינו צדי וקושיתו י"ל דלא עדיף טריפה מן הבטן למ"ד טריפה אינה חיה ממאן דאמר טריפה חיה אפ"ה אמרו בסנהדרין דף ע"ח טריפה מיתתו סימנים ולכן הורג את הטריפה פטור וכתבו התוס' אפילו למ"ד טריפה חיה דסופו שימות בחבלה זו א"כ לכך חשיבה כמתה אף שיכולה לחיות סופה שתמות בטריפה זו והיא מתנוולה והולכת.

[אך] גוף דברי הליכות אלי תמהני דהרי הרשב"א כתב לענין יומרת מאי דחיה י"ב חדש היא ע"פ נס היא ע' במהרש"ל הובא בשם יו"ד סי' נ"ז ס"ק מ"ח ובסימן פ"א ס"ב הרי דיתרת שנולדה מן הבטן ואפ"ה נדחקו בטעם שיכולה לחיות י"ב חדש. ע"כ.

גמ'. שם. בדגול מרצבה (סי' טו) כתב לחדש שבהמה שנשחטת ביום שמינה ימים יש עליה חזקה איסור שאינו זכות, הילכך אף בדיעבד אסורה, אבל יבמה שמת הולד שלה בתוך שלשים יום אין עליה שום חזקה איסור שנייד שנוולד הולד פסקה ממנה חזקה איסור, שחיקף ומיד כשנוולד אמרינן בר קיימא הוא, שרוב הנולדים אינם נפלים, הילכך אם נחקדשה לכהן אינה חוללת, כדי שלא לאסרה על בעלה.

[ואזיל] לשטתיה נודע ביהודה קמא (תאה"ע סי' סט) בד"ה ולכן אני אומר, שכתב, שמעולם לא שיין חזקה איסור יבמה לשוק, כיון שרוב נשים מתעברות ויולדות, ותמיד אנו מסופקים שמא מעוברת היא, או תתעבר חיקף, והו"ל חזקה שלא נחבררה מעולם, וכמ"ש החוס' (חולין יא א) ושאר פוסקים בדין גבינות שנעשו מבהמה וכו', ואף שמתשובות כמה אחרונים נראה להיפך, אני אין דרכי להעמיד יסוד אלא על דברי הראשונים. עיי"ש. וע"ע בשו"ת נודע ביהודה מה"ת (חיו"ד סי' יט) בד"ה ולא עוד אלא, והלאה, שהסביר היטב החילוק בין ולד בהמה שנשחט בתוך שמינה ימים, לדין יבמה שמת הולד בתוך שלשים יום ונחקדשה לכהן שא"ל חלינה. וכמ"ש בדגול מרצבה, עיי"ש.]

ובשו"ת בית שלמה (חיו"ד סי' לח) הביא דברי הדגול מרצבה ומקשה על חילוקו, בין ולד בהמה שנשחט בתוך שמינה ימים, להיתר יבמה שמת ולדה בתוך שלשים ונחקדשה לכהן, ואם איתא שבהמה חמירא טפי שיש בה חזקה איסור שאינו זכות, מאי פירכא מולד בהמה לולד אשה, והא בולד אשה ליכא חזקה איסור וכו', אלא ודאי דלא שגא. עיי"ש. (וכיו"ב כתב עוד בספרו ישרש יעקב יבמות לו ב עיי"ש).

וע"ע בשו"ת חתם סופר (חיו"ד סי' יח) בד"ה ומ"מ, ובשו"ת בית שער (חיו"ד סי' ט), ובשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' כ), ושו"ת בית יצחק ח"א יו"ד (סי' כא אות ט), ושו"ת טוב טעם ודעת חליטאה ח"א (סי' עב).

גמ'. שם. עיין באריכות בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן כ).

גמ'. כשפיהק ובית. פירושו - עיין שו"ת יהודה יעלה (חלק באה"ע, חו"מ סימן קמה).

גמ'. כשפיהק ובית דברי הכל מות הוא. עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן פט). וע"ע בשו"ת

הריב"ש (סימן תמו) ושו"ת תשב"ץ (חלק ד טור א חוט המשולש סימן ב). ושו"ת חתם סופר (חלק ד (אה"ע ב) סימן סט) ד"ה והנה בשבת, ולהלכה.

רש"י ד"ה לא נצרכא. עיין שו"ת חתם סופר קובץ תשובות (סימן מט).

רש"י ד"ה מות הולד. עיין שו"ת מהרש"ם (חלק ז סימן כ).

תוס' ד"ה ביבמה. עיין שו"ת ז"ח המדשות (סימן ח). וע"ע בשו"ת יהודה יעלה (חלק באה"ע, חו"מ סימן קמד) ד"ה שוב מנאמי, מ"ש לתרץ קו' החוס'.

תוס' שם. עיין נקודת הכסף (סי' ט"ו) במש"כ להקשות על דברי הטור"י (ס"ק ה'), ח"ל, אבל באמת אין התחלה לקושיא זו, דהאין תאמר, ואח"ל לא כלו, שמא יש לו ח' ימים, דמה בכך שיש לו ח' ימים, הא לא כלו ונפל הוא וכו' עכ"ל.

ועיין בשער המלך (ה' יו"ט פ"א ה"כ), דתמה עליו בזה, וכתב על הנה"כ, דזה ודאי אינו, שמדברי החוס' כאן מבואר, דאפילו אם ידעינן בודאי דלא כלו לו חדשיו, אם שיהיה ח' ימים אינו נפל, שכתבו חו"ל מכאן משמע, דלא איירי רשב"ג בזה ח' ימים דוקא, אלא בסתם, וכן משמע לקמן דפריך ח"ש עגל שנוולד ביו"ט, שוחטין אותו ביו"ט, ודחי דכלו לו חדשיו, ואח"ל דלא איירי רשב"ג אלא בודאי בן ח' הו"ל לדחויי הכא במ"ע בסתם ולדות וכו', הרי מבואר דס"ל בדידינן דלא כלו לו חדשיו, מהני ח' ימים להוציאו מידי נפל, דאל"כ הו"ל בפשיטות, דעכ"ל מיירי בסתם ולדות, דאי בודאי בן ח' היכי קאמר, כל ששהה ח' ימים אינו נפל, הא אפילו בששהה נמי מה בכך, הא לא כלו ונפל הוא, גם ממש"כ עוד בשם ר"י, דרשב"ג בודאי בן ח', מוכח דס"ל, דודאי לא כלו נמי מהני ח' ימים, דהא כי היכא דרישא דקתני כל ששהה ל' יום אינו נפל, מיירי בודאי בן ח', ה"נ סיפא דקתני ח' ימים בבהמה אינו נפל, וכ"כ הרב מש"ל (בפ"ג מה' איסורי מזבח דין ח'), ליישב דעת הגאונים ז"ל וכו'. עכ"ל.

עמוד ב'

תוס' ד"ה ואם אשת כהן היא. עיין בשו"ת בנין ניון (סימן קכח) שכתב בד"ה אבל ביותר: ואף שמדברי החוס' שבת (דף קל"ז ע"ב) מבואר שס"ל דאם חללה מותרת לבעלה הכהן רק שאינה חוללת

לכחמלה שלא להחיר חלוזה לכהן ככר כחבמי בחידושי דשיטה זו נל"ע ממה דפריך ביצמות (דף ל"ז ע"א) מי עבד רבנן תקנתא לכהן דהא כאן לא עבדינן תקנתא לכהן במה שאמרו שלא תחלוץ מיון דאפילו נחללה מותרת משא"כ במעוברת ומינקת כשתקבל גט דאז אסורה מדאורייתא ולכן מוכח לכאורה כשיטת הראשונים

דאסורה וכפסק הש"ע אה"ע (סי' קס"ד ס"ז) שכתב ג"כ כלשון הרמב"ם. ע"כ. וע"ע שו"ת אהי"ע (חלק א' אה"ע סימן ה) ד"ה ובעיקר הדין, וד"ה וראיתי בתשו', ושם (סימן לה) ושם (חלק ג סימן לג) מ"ש בזה. וע"ע דברי המוס' בשו"ת מהרש"ם (חלק ז סימן קלב) ד"ה ועפ"י י"ל.

דף קלז ע"א

מתני'. מי שהיו לו שני תינוקות וכו'. בשו"ת חתם סופר (חלק ב סימן רנ"א) נחקקה לשיטת המוס' שלהי חולין דאע"ג דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה מ"מ הל"ת ידחית ולא נשארה אלא עשה, והעלה השואל דלפ"ז המל בשבת מילה שלא בזמנה אינו עובר בלאו דלא תעשה כל מלאכה אלא בעשה דשבתון לרב אשי לעיל (קל"ג ע"א) וא"כ איך יפרנס סוגי' זו דשני תינוקין' ושכח ומל של ערב שבת בשבת, דמיון דליכא כרת במזיד ממילא ליכא חטאת בשוגג.

מיידי מגדול אלא מזחיר על האב למול בניו ועל האדון למול עבדו ועל זה ליכא כרת ועל זה כתיב שמירה דקרא אך בסוף הפרשה כתיב וערל זכר אשר לא ימול ונכרתה זה הפסוק לבדו מיידי מגדול ואהא לא כתיב שמירה ושם נאמר כרת ואין זה סותר למ"ש לעיל דהכא אין כרת במקום לאו כלל כי הלאו דשמירה הוא במקום שאין כרת משא"כ גדה ומקדש ושבת דעיקור כרת על הלאו ושם אפי' ליכא לאו מ"מ לא פקע כרת מיני' ואין להאריך. ע"כ.

ובותב החת"ס: ימלגא לשנוי' לי' דעיקור תירושו של רב אשי לא קאי אמילה שלא בזמנה אלא הש"ס מיידי ליה בצירוף סמיך האמוראים אשגירת רהיטא דש"ס וכמ"ש חוס' גם לרבא בשבת כ"ה ע"א סוף הדבור אבל מודה רב אשי לדרשא דלבדו ולא מילה שלא בזמנו ומיושב נמי קושי' חוס' לרבא דאע"ג דאית ליה י"ט עשה ול"ת גבי כסוי צי"ט מ"מ אינטריך לבדו לחייבו אפי' בל"ת די"ט וה"ה ומכ"ש בשבת לחייבו בלאו וכתב.

מתני'. ומל את ש"ל אחר השבת בשבת וכו'. עיין שו"ת יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן רמט) מ"ש בישוב קו' ההפלאה בכחוצות דף ה' בגמ' ואח"ל דמקלקל בחבורה הוא וכו', וז"ל: באמת המ"ל דלר"י אינטריך גבי מילה משום תיקון דמפרק כדסבירא ליה לר"י בחלוץ דף ע"ה וכדאמר בשבת כל אומנא דלא מייץ סכנתא הוא ומחללים שבת עלי' א"כ אפילו נחשב לגוף המילה לקלקול מ"מ בפירוק הדם הוי תיקון ואנטריך קרא למשרי מילה אף דאחי' מיניה ע"כ חילול שבת במפרק הדם ורבנן לטעמיהו דסבירא להו דאין דישה אלא בגדולי קרקע וכו', וז"ע.

ב"ל זה כחבמי לפוס פשיטותי' דאי ליכא לאו דשבת תו ליכא כרת ונראה דפשיט לו קן למעלתו ממחני' ריש כריתות דליכ' אלא פסח ומילה שהם בעשה ואיכא כרת וס"ל למעלתו אי מדלית לאו דשבת ועבר בעשה דשבתון לא מחייב כרת ולדעמי זה ליחא שהרי מצות עשה שצנדה ושבמקדש חייב' עליו כרת כמבואר בהוריו' ומיידי ליה רפ"ב דשבו"ע' אע"כ כללא דרפ"ק דכריתות הוא שלא מצינו כרת על מצוה שאינה אלא עשה רק פסח ומילה אבל באינך כולהי אית בהו לאוין ואז מחייב אפילו אעשיין שבהם וזה ברור לפע"ד.

ובותב המהרי"א אסאד: ונ"ל דמורי הגאון בס' מגן אבות דף מ"ח ע"ג הקשה אמתני' מל של אחר השבת בשבת אמאי חייב והא בלא"ה מילה מקלקל הוא ורק הוי מחקן משום דהוי תיקון מצוה וכיון דנימול לחוך ח' צריך להטיף דף ברית א"כ ה"ל מקלקל וא"ל דמתני' ס"ל מקלקל בחבורה חייב דמינה לרש"י דס"ל א"ל תיקון כלל לר"ש. אבל לחוס' דבעי' תיקון קצת קשה מאי תיקון איכא. ותירץ דהמילה עשאוי ישראל אפילו תוך ח' אלא דצריך לקיים הטפת דם ברית בזמנו משום מצוה וכיון דמ"מ כבר ישראל הוא ה"ל תיקון גברא וגם חוס' דפליגו אפי' רש"י בתיקון גברי' וס"ל תיקון מצוה היינו שיהיה תיקון גמור אבל מודה דתיקון קצת מקרי ע"י

וזבזב"ל א' הקשני הרי מילה נמי בלאו דכתיב ושמרתם את בריתי וה"ל לאו דמקשה ש"ס כה"ג ממש בעירובין ז"ו ע"א ובתוס' ד"ה השמר יע"ש וא"כ איך אמר חוץ ממילה והשבת דכל פ' מילה לא

חיקון גברא עש"ה נעימות בלשוננו. (ונתכוין בזה מורי הגאון להגאון בעל שאגת אריה סי' נ"ב הקשה כן על הרמב"ם אח"ל דמתני' כר"ש איך פסקה הרמב"ם דפסק כר"י ותי' כן עש"ה).

וְלִי תלמידו נ"ל ראה לסברתו משמעמיה דהקשימי לפמ"ש הרא"ש פ' ר"א דמילה לדייק מלשון משנה מל של אחר השבת בשבת חייב מפני שלא עשה מצוה דע"כ צריך לחזור ולהטות ממנו דם ברית. ומהרשד"ם הקשה אמאי השוחט בשבת שחיטתו כשירה הא קי"ל כרבא אי עביד לא מהני. ותי' מהרי"ט כיון דגם אם נימא לא מהני לא מתקן איסורא דעבד דמ"מ הא חילל שבת ע"ש. וא"כ גבי מילה אי נימא דלא מהני מעשיו היבא דאסור לו למול בשבת ה"ל מקלקל ולא עביד איסורא למפרע אי מקלקל פטור בחובל וא"כ קשיא מ"ט דר"י דפליג על ר"ש משום דמתקן מילה הוא לכן אצטריך קרא למשריה והא כיון דבלא קרא סד"א למישריה משום מתקן תו ל"ז קרא למישריה דממילא שרי' כיון דאי עביד לא מהני וצריך לחזור ולהטות דם ברית וה"ל למפרע מקלקל דהא לא עשה מצוה וז"ל דקרא אחי לומר שמצותו זו ביום בשבת וא"ל לחזור ולהטות דם ברית וגם אסור לשהותו עד אחר השבת דחציצא מצוה בשעתא אבל לישנא דגמרא הוא מדאיצטריך קרא למשרי מילה נקט משמע דלר"י נמי משום דמתקן הוא אחי קרא להחיר וז"ל דלהחיר הא לא צריך קרא כנ"ל.

[דן] אחת לפמ"ש לעיל בכונת הש"ס מדאיצטריך וכו' כי קושית מהרש"א ומהר"ם שיף שבת קל"ג דלהחירא ל"ז קרא דת"ל מלבדו ולא מילה שלא בזמנה אע"כ לדיוקא אחי קרא לאסור מקלקל דעלמא בחבורה ה"נ י"ל דה"פ הא ודאי למשרי ל"ז קרא דא"נ מתקן הוי מקלקל הוא דלא מהני מעשיו וע"כ אחי לחייב מקלקל דעלמא ור"י ס"ל למצוה אחי כנ"ל אבל לא משמע הכי] אע"כ דמודה חוס' דהוי חיקון גברא קצת חיקון אפילו אם נאמר דלא מהני ומכ"ש לסברת הריב"א בחוס' שלהי חולין דף קמ"א ובפסחים מ"ז ע"ב גבי מצוה אם עבר בדעבד דאי עשה לל"ת ונשאר רק עשה הרי דלא אמרי' בכה"ג אי עביד לא מהני אע"ג דהוי מהב"ע מצוה הבאה בעבירה. ועי' בסוף ספר נוב"י קמא ובמ"ש במ"א מזה אלא אפילו לחוס' דפליגי עלי' ועיין במ"ל רה"ל שופר הכא מהני עכ"פ דנעשה ישראל בהסרת ערלה ומותר בחרומה אלא שלא קיים המצוה עי'

מגן אבות דף י' ע"ג בדברי מורי הגאון זללה"ה בזה בביאור רחב יותר מהגאון ש"א הנ"ל.

וְלִעֲנֵד נ"ל פשוט עפ"י דיש לדקדק לשנא דר"א מל מתקן מילה וכו' ולפירוש רש"י דהכוונה היא חיקון גברא קשה הל"ל הכי בהדיא מל מתקן גברא וכו' לכך נ"ל כונת הגמרא אינו חיקון גברא ולא חיקון מצוה אלא ר"ל כי קושית הפלגה הנ"ל לאמת דר"י לטעמיה בחלון ס"ל מפרק ה"נ כיון דאי לא מייץ סכנתא הוא צריך קרא למשרי מילה אף דאחי מניה ע"כ חילול שבת במפרק הדם לחיקון והיינו דקאמר מל לתקן מילה דייקא ר"ל אחר שכל ע"כ מתקנו ומפרק הדם. וא"כ מתורץ קושיתו הנ"ל דודאי אצטריך קרא להחיר לר"י מה"ט וגם ה"ט דמל תוך ח' בשבת דחייב אע"ג דמקלקל הוא בגוף המילה מתקן הוא במפרק. ומתורץ קושית מורי וקושית ש"א הנ"ל וגם קושית הפלגה. ובה מובן טעם הרמב"ם שפ' ספ"א מהל' שבת כר"י דמקלקל בחבורה פטור דמפרש פי' מתקן מילה כנ"ל. ואזוי לטעמייהו גבי פלוגת' בחלון והרמב"ם לטעמיה שפסק חייב משום מפרק פסק נמי הכא כר"י כנ"ל ודו"ק.

אמנם מורי הגאון שלא תי' כן י"ל דשפיר חזי ולטעמיה אזיל לפמ"ש בספרו מגן אבות דף ד' ע"ג להר"מ דס"ל חובל משום דמפרק תולדה דדש ובעי' דוקא דם כגרוג' והרי גבי מילה ליכא דם כ"כ וקרא ל"ל למשרי צין לר"י צין לר"ש ותי' כיון דמצוה להטות דם ברית הו"ל חשיבותו בטיפה א' עש"ה וא"כ במל תו"ז תוך זמנו דלא עשה מצוה פשיטא דל"ל דהמצוה מחשיבו לטיפה א' כשיעור כיון שאין מצותו זו ביום ולכן לא הונח למורי ז"ל לתרץ כנ"ל דמפרק שלא יהיה סכנה הוא החיקון דמ"מ אמאי חייב הא מפרק בעי' שיעור כגרוגרות וכן הדק"ל קושיתי הנ"ל גם לר"י קרא למה לי וכנ"ל. וע"כ צ"ל כתי' מורי וש"א הנ"ל דגם חוס' מודו חיקון גברא הוי חיקון קצת.

איברא קו' הפלגה הנ"ל מ"מ מתרצא שפיר השתא טפי דכיון במילה ליכא שיעור גרוגרת דם אלא דהמצוה אחשבי' לכשיעור כמ"ש מורי הגאון א"כ בע"כ הוכרח ר"י לתרץ מל מתקן מילה חיקון מצוה דבל"ז גם מפרק ליכא אף שהוא מתקן הרי ליכא שיעור ודו"ק. מיהו סברת מורי מוכרחת, ע"כ.

ועיין שם בהג"ה מבין המחבר: ע"ד קושית מרן אבי הגאון זצ"ל לר"ש קרא וביום למשרי מילה למה

לי והא א"ע לא מהני וא"כ מקלקל הוא וממנ"פ מותר כו'. נלע"ד לחרץ דאפילו אי נימא אי עבד ל"מ נהי דמתקן גברא לא הוי מ"מ גס מקלקל בחבורה לא הוי כיון דביום שמיני עומדת הערלה לכך לחתכה ואם חותכה בשבת לא ינטרף לחתכה למחר א"כ אינו מקלקל וכל שאינו מקלקל אעפ"י שאינו מתקן נמי חייב משא"כ מל של אחר השבת בשבת שעדיין אינו עומד לחתוך בחוץ ח' הו"ל מקלקל בחבורה אי לא קיים המנוה בדיעבד כנ"ל.

ועפ"י חירץ מרן אבי הג' זצ"ל דקרא אחי למולו
בזמנו בשבת ול"ז להטיף דם ברית אחר השבת כו'. נ"ל ליכא סוגיא דסנהדרין נ"ט דפה"ג והרי מילה דנאמרה ונשנית לישראל נאמרה ולא לב"נ ותי' למילתי' נשנית ביום אפי' בשבת והק' האלגאזי בס' זהב שיבה א"כ ל"ל ביום ותי' מדנשנית בסיני אע"ג דלא נאמרה לב"נ ע"כ למלתי' נשנית דאפילו בשבת ונ"ל דק"ל מ"ש דנקט הש"ס דרשא זו דאפילו בשבת ח"ל דלמלתי' נשנית שמיני ולא תשיעי כדאיתא בשבת דף קל"ב ובפשוט נ"ל חדא מתו' באידך דניחא ליה להביא מביום המוקדם בקרא וא"כ אי לאו דכתי' ביום לא שמעינן אפי' בשבת מדנשנית בסיני דה"ל למלתי' נשנית שמיני ולא תשיעי אבל שבת לא הוי שמעי' כנ"ל אבל עדיפ' טפי נ"ל לחרץ חדא באידך דהא גופא טעמא בעי' שמיני ולא תשיעי קרא ל"ל למעוטי דמהימי תיתי לומר תשיעי דהא ודאי כמו דבן שמונת ימים ממעט שביעי ה"נ ממעט תשיעי וצריכותא דגמרא בשבת קל"ב שם תמוה להבין אמנם לפמ"ש מרן אבי ז"ל לחרץ קושיתו הג"ל א"ש דה"פ ביום אפילו בשבת וה"ל משום דמקלקל הוא דלרין בתשיעי ביום החול להטיף דם ברית לו"ל קרא השמיני ולא תשיעי וע"ז אחי קרא ביום למשרי שבת אע"ג דממנ"פ שרי אי מקלקל פטור כיון דאי עבד ל"מ והו"ל מקלקל אבל הא קמ"ל קרא ביום אפילו בשבת מנחתו בכך למולו בו בשמיני ולא בתשיעי שא"ל לחזור ולהטיף בתשיעי דם ברית. וא"כ מה"ט לא נקט ש"ס החס דסנהדרין נ"ט למלתי' נשנית שמיני ולא תשיעי דזהו שמעי' מבן שמונת ימים אלא אי ביום אחי דאפי' בשבת י"ל חו שמיני ולא תשיעי כנ"ל וע"כ מייחסי ש"ס ביום אפילו בשבת וא"כ אי לאו דכתיב ביום מדנשנית לחוד ל"ה שמעי' לרבות שבת אלא ה"ל לשמיני ולא תשיעי כפשוטו אחי ולק"מ.

לפבו"ש מרן הגאון אבי ז"ל בשם הגאון במגן אבות מיושב לי מה דיש להקשות מנ"ל לר"ש לדייק

מקלקל חייב בחובל דלמא קרא אינטרין למשרי איסור דאורייתא לבד ונ"ל עפ"י קושית הגאון בעל מג"א הג"ל להר"מ דחובל משום מפרק הרי מילה ליכא שיעור כגרוגרת דם ונ"ל פשוט הרי קי"ל חצי שיעור אסור מן החורה וא"כ ע"כ מקלקל בשיעור גרוגרת חיובא נמי איכא דאי איסורא לבד כמו ח"ש א"כ מילה דח"ש הוא ומקלקל תרי זימני חזי לאנטרופי לא אשכחן וקרא ל"ל למשרי והיינו דדייקא גמרא שם בשבת הא חובל בעלמא דייקא חייב ר"ל דאילו במילה ח"ש הוא ליכא חיובא גס לולא קרא רק איסור דאורייתא כנ"ל ובענין זה הקשיתי בשבת קל"ג דלר"ש נמי פ"ר הוא ורין קרא לרמב"ם חובל משום מפרק תולדה דדש א"כ כגרוגרת דם בעי' וח"ש מותר מה"מ לר"ל ולר"י נמי להח"ז בתשו' סי' פ"ו והא לאו פ"ר הוא על שינא דם כגרוגרת וקרא ל"ל ונ"ל ר"ש לטעמיה דכ"ש למכות ע"כ גס בשיעורי שבת אסור מה"מ עכ"פ וא"כ עשה דוחה לא תעשה גרידא מילה בצרעת לר"ש ולק"מ קושית חוס' שם גס י"ל ר"י ור"ש לטעמם במנחות דף ז' וכתיב לא תעשה כל מלאכה אי כל שלימה או כל כ"ד משמע ודו"ק. ע"כ.

מתני' . שם. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן ח-יב).

גמ' . ושניהם לא למדוה אלא מעבודת כוכבים. עיין בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' שיד) דהא דאמרינן הטועה בדבר מצוה פטור, היינו דוקא מקרבן, אבל יש בזה איסור מה"מ, דהא מע"ז ילפינן לה דכתיב תורה אחת יהיה לכם, והיינו לענין קרבן דבהי מיירי קרא. עיי"ש. וכ"כ השואל ומשיב (תנינא ח"א סי' מא). וכ"כ בשו"ת לחם שערים (סי' כה).

גמ' . א"ר באיר לא נחלקו ר"א ור"י על מי שדיו לו ב' תינוקות וכו' . בשו"ת באר יצחק (חלק אה"ע סימן ג ענף ב) ד"ה אמנם לפמ"ש"כ, כתב לילך מכאן דר"מ ס"ל דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה כ"ע מודי דחייב. ובספרו שו"ת עין יצחק (חלק א' או"ח סימן כו אות טו) נשאל על דבריו בזה, דהלל א' מבואר כאן דר"מ ס"ל דנחלקו ר"א ור"י בתינוקות אי למול אחר השבת וא' למול בשבת דר"א מחייב ור"י פוטר אלמא דס"ל לר"מ דפליגי בזה ר"א ור"י.

וכותב: הנני להשיבו, דכוונתי הי' לפי מה דמוקי רב ביצמות (דף ל"ד) למתניתין דהתם דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה חייב כר"מ. ושאינה

אסור למולו, שמא תהיה סכנה ביום ראשון של ר"ה וביום שני של ר"ה וינטרכו ממנו לחלל יו"ט, עיי"ש. וע"ע בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"ב (סי' נה).

ובקרוב נתנאל (אות ה') כ', וז"ל, ע' מה שהקשה הש"ך ס"ס רסו על הרשב"ץ, ולק"מ, דביום ה' ספק ט' או ח' מותר למול מטעם ספק ספיקא, שמא היום יום שמיני, ואח"ל תשיעי ספק אם יבא לידי חלול שבת ביום שלישי, משא"כ בדינו של הרשב"ץ בחלה ונתרפא אינו אלא ספק אחד. אלא אי קשיא הא קשיא בגולד ביום ו' בין השמשות, ור"ה ביום ג' וד', א"כ ביום א' הוי מילה שלא בזמנה ואין למול עד יום א' השני שהוא י"ז ימים. וי"ל דלא הקפיד הרשב"ץ אלא כשחל שלישי בשבת דחמיר, ולא כשחל השלישי ביו"ט. מיהו אכתי קשה שאם חל ר"ה ביום ג' וד' והוא נולד בבין השמשות של יום שני אין למולו אלא ביום ראשון שהוא י"ד, ואמאי חנן לא יותר מ"ב. ע"כ.

גב'. חלצתו חמה נותנין לו ב"ז' להברותו. בשו"ת בנין ציון (סימן פז) נשאל בחנוק שהיה חולה ונתרפא שהדין שאין מלין אותו אלא לאחר ז' ימים מעת לעת משעה שנתרפא אם נחשזין אותו ז' ימים לשעות כגון אם לא נתרפא עד לאחר חצות היום אם אז אין מלין ביום השמיני לרפואתו עד אחר חצות ועוד נשאלתי אם החנוק נחלה ונתרפא בתוך שמונה ימים ללידתו אם גם בזה צריך להמתין ז' ימים מעת לעת משעה שנתרפא או אם נאמר כיון דכלא"ה תוך ח' לא ה"י ראוי למילה הוי כשאר חנוק ונמול ביום שמיני ללידתו.

והשיב: הנה הא דנתרפא צריך להמתין למולו ז' ימים מעל"ע אחי ממא דאמר שמואל הללנו חמה נותנין לו כל ז' ימים להברותו ומסקינן שם דז' ימים היינו מעת לעת וראיתי לחקור אם זה מן התורה דהיינו הלכה למשה מסיני שנותנין לו ז' ימים להברותו או אם תקנת חכמים הוא ויש נפקותא בזה אם יש לדחות ע"י המחנה ז' ימים מילה בזמנו דאם תקנת חכמים היא אפשר שלא תקנו כן רק היכי שנתרפא אחר שכבר עברו ח' ימים ללידתו דכלא"ה אין קפידא עוד אם מאחרין מילה שלא בזמנו אבל לענין לדחות מילה בזמנו אפשר שלא תקנו. ע"כ. עיין שם שהאריך בזה.

גב'. שם. בדבר קטן שמד שחסר לו המשקל הראוי לדעת הרופאים אמרו שאסור למולו אם צריכין להמתין ז' ימים מזמן שיהיה לו המשקל הצריך לו, כתב

דחינוקות דזמנו בהול כמבואר שם בלשון ואב"א לחלק דשאיני הא דחינוקות דזמנו בהול. ובתי קמא אמרו שם דמתניתין מיירי אליבא דר"מ ובר"א דמחייב בלא עשה מילה. א"כ שפיר כתבתי די"ל דהאי סוגיא דיבמות דמקשו והא אינו מנוקה מעון ס"ל ג"כ לשיטת ר"מ כהך ואב"א דיבמות דמחלקי דשאיני חינוקות דזמנו בהול. אבל היכא דאין זמנו בהול ס"ל לר"מ דאף ר"י מודה לר"א דחייב בטעה ולא עשה מילה. א"כ שפיר כתבתי. אך קצתני בלשוני בספרי הנ"ל שם. ע"כ.

וע"ע בשו"ת אחיעזר (חלק ג סימן פג).

מתני'. קטן נימול ל' שבועה וכו'. כבר ידועים דברי הרשב"ץ ח"א (סי' כא) שאוסר למול את הגר בחמישי בשבת, כדי שלא יבא ג' למילה בשבת וינטרכו לחלל עליו שבת, כדאיחא בשבת (פו) מנין שמרחיזין את המילה ביום השלישי שחל בשבת שנא' ויהי ביום השלישי בהיותם כו"אדים. והוא הדין לחינוק שחלה ונתרפא בחמישי בשבת, שממתינין לו עד למחר, כיון שלא יכלו למולו בזמנו. עיי"ש. ובשו"ע (סי' רסו). [וכבר הארכנו בדבריו לעיל (דף כא) עיי"ש]. והש"ך (שם) הקשה עליו מהא דתנן הכא, קטן נימול לשמנה לחשעה לעשרה לאחר עשר ולשים עשר לא פחות ולא יותר, נולד בבין השמשות וחל בשני ימים טובים של ר"ה שלפני השבת נימול ל"ב, והרי לפמ"ש ה"ה (פ"ב מה' שבת) בשם הרמב"ן והרשב"א, דהא דתנן שמרחיזין את המילה בשלישי שחל בשבת, כ"ש ביום השני שמחללים, וכ"כ הרמב"ם צ"י, וכן פרש"י (בשבת פו). ולד' הרשב"ץ משכחת לה חינוק נימול לט"ו, היכא דחלו ב' י"ט של ר"ה ביום ג' וד', דהו"ל י"ב בחמישי, ואסור למולו בחמישי, ונדחה עד יום ראשון. א"י דאפילו מילה שלא בזמנה מלין ביום חמישי. ע"כ.

ועיין בס' ראשון לציון להאור החיים הק' (דף קי"א ע"ג) שר' להגיה בד' הש"ך שצ"ל י"ד במקום ע"ו.

ועיין בס' כתנות אור באור חדש (פר' תזריע) שעמד ע"ד הש"ך. וכתב שבהיות שקשה בעיניו להגיה בד' הש"ך, נ"ל דבאמת ס"ל שגם קודם ר"ה אין מלין ג' ימים, אלא דמ"מ ביום ראשון שלפני ר"ה מותר למולו (כשגולד ביום ששי בבין השמשות), מטעם ספק ספיקא, שמא לא ננטרך לחלל עליו יו"ט, ושמא יום ראשון של ר"ה חול הוא, והשני קודש, אבל כשגולד ביום ראשון בבין השמשות שחלה מילתו ביום שני ערב ר"ה,

האחרונים בזה, ועיין בסידור בית יעקב להיעצ"ץ. ובשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' רמ) בד"ה ואם כן, כתב, כי מה שלפעמים אחר שעושה המוהל חימוך הערלה, עור הפריעה אינו צנמנא כלל, שנחתך עם עור הערלה בבת אחת, לא שמעתי מעולם פוצה פה ומצפנף לומר שיהיה זה בכלל מה שאמרו מל ולא פרע כאילו לא מל, ואע"פ שהפריעה נעשית ממילא בשעת החימוך בסכין, והמוהל לא נחכוון לזה כלל, והוא ליה כמתעסק, או כדבר שאינו מתכוין, אע"פ כן פשיטא לכ"ע דהוא מילה מעלייתא. ע"כ.

ובשו"ת זרע אמת ח"ג (סי' קלב) כתב, דהא ודאי שאין להסתפק ולומר שזה בכלל מה שאמרו מל ולא פרע כאילו לא מל, לפי שלא פרע צפורן, זה אינו, שבדאי כל שחתך עור הפריעה באזמל שפיר דמי. חדע דביבמות (עא ב) אמר רב לא ניתנה פריעה לאברהם אבינו, שנא' עשה לך חרות זורים ושוב מול את ישראל שנית, מאי שוב לפריעה. אלמא דאפשר לעשות הפריעה בחרבות זורים, וא"צ צפורן דוקא, שבכל דבר שפורע העטרה, דהיינו לשון גילוי, וכמ"ש בס' השרשים לרד"ק שרש פרע, והיינו ע"י הסרת העור הדק, די בכך, ומ"ש הרמב"ם והטו"ש שפורע צפורן, לאו למימרא שיהיה דבר זה לעיכובא, אלא אורחא דמילתא קאמרי, אבל ודאי כל שחתך העור העליון עם הקרום הרך בבת אחת, שפיר דמי, וא"צ יותר מזה. עיי"ש.

ובש"ח גבזה (סי' רסד ס"ק ח) כתב, ומנהג אבותינו בידינו שהמוהלים הבקאים שבעיר סאלוניקי מוהלין בדרך שאין צריכים לפרוע כלל, שדוחקים הערלה למטה מן העטרה וכו' וחומדים אותה ומיד יוצאת העטרה פרועה וכו', ושמעתי מחכמים בעיניהם שאומרים שעושה אלה לא יא' ידי מנות מילה, דקיי"ל מל ולא פרע כאילו לא מל. ואין טעם בדבר, דמל ולא פרע קממי, דהיינו שנשארה העטרה מכוסה בעור הדק שחתח עור הערלה, ומשום שעדיין הוא ערל, כל זמן שלא פרע ונתגלית העטרה, אבל המל בדרך הנ"ל יפה נפרע, והעטרה נתגלתה מבלי שום צערא דינוקא כלל ועיקר. ולכן שומע לי למול בדרך זו ישכון בטח, ואין לעשות כמעשה אחז מוהלים לקרוע בידי עור הפריעה, כקרוע בגד זמר והדם שותת ויורד, והילד מנטער ומסתכן, כי הדם הוא הנפש, והם עתידים ליתן את הדין מנערא דינוקא, גם ע"פ הקבלה נראה שצריך לעשות כמנהג סאלוניקי הנ"ל וכו'. ואח"כ יא' לאור עולם ספר

בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן קכא), שפשוט שאין לזה דין חולה דהוא רק חשש בעלמא שהחילו הרופאים לחשוש אולי מנז קטנותו לא יוכל לסבול הצער וגם אולי חיק לו הדם שינא שלכן כשגדל ויש לו המשקל שצריך ליכא שוב החשש ויכולים למולו חיכף. אבל מסתבר שהחינוקות שהוצרכו להיות באינקריוצטאר שהם נחשבו חולים, לא מציעא לאלו שחסר להם מזמן העיבור שהם בחשש נפלים אלא אף אלו שהיו להם חדשי העיבור שלמים, נמי כיון שהוצרכו לאינקריוצטאר הרי ניכר שהיה חסר להם מעיקר כח החיות לכן הוא בחשיבות חולה וצריך להמתין ז' ימים משעה שינאו מהאינקריוצטאר אף כשיאמרו הרופאים שיכולים למולו.

שוב כתב: והילדים שנקראו בלו בייצים שמוציאים מהם הדם שלהם ונותנים דם אחר היה עובדא אצלי והצרכתי להמתין ז' ימים אחר שכבר אמרו הרופאים שהוא באופן טוב בילדים בריאים שאין לך חולי גדול מזה שהוצרכו להחליף דמו, אף שהרופאים אמרו שיכולים למולו. ע"כ.

ובבישקף הילד לעיני מילה ראה עוד בשו"ת אין אליעזר (חלק יג סי' פב ו).

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סימן יא) בענין מילה לחינוך שנולד עם חולי הלז ועוד בעניני מילה.

רי"י ד"ה דא. בשו"ת בנין זיון (סימן כה): והנה כתבת לבאר לך מה כוונת רש"י במה שכתב בשבת (דף קל"ז) ד"ה מאי לאו [ד"ה לא] ומהא ליכא למשמע מיד, עכ"ל. כוונתו נראה פשוט דהרי אבעי' לי' אם בעינן מעל"ע ורנא לפשוט ממה דקאמר כיום הולדו דמשמע יום הולדו ממש והשיב על זה די"ל דעדיף מיום הולדו, וא"כ היוצא מזה דהאבעי' לא נפשטה דודאי גם לאידך גיסא לא נוכיח דבעינן מעל"ע דמי כתיב צפי' בצרייתא דעדיף מיום הולדו וזה מה שכתב רש"י דמהא ליכא למשמע מידי לא להקל ולא להחמיר.

וזה ג"כ כוונת הר"ן שכתב על מה שכתב הרי"ף ואפשטא דבעינן מעת לעת דלא מהסוגיא דשבת אפשטא אלא מסוגיא דיבמות וכוונתו כמ"ש לעיל דשם מוכח דפשיטא להגמרא דמדין הל"מ הוא דחשבינן ה' ימים מעל"ע. ע"כ. עיי"ש באריכות.

עמוד ב'

מתני' מל ולא פרע וכו'. בענין פריעה אם יכול לעשותה בבת אחת עם המילה, כבר האריכו

שאין שום חלוק באיזה אופן יעשה אם בקריעה בצפורן או בחתוך דהמלכה היא שיגלה העטרה גם מעור הרך.

ובסיים: אבל מהיות טוב מאחר שבמדרש שוחר טוב הזכיר שעושין בצפרנים טוב יותר להניח מקצת כדי לקיים ממש כדברי השו"ע אף שלא נאמר זה שם להלכה שצריך לעשות כן אלא מפני שהדרך לרוב המוהלים שעושין כן כיון שעכ"פ הזכיר במדרש. עיי"ש. וע"ע בדבריו בחלק יו"ד ג (סימן נח).

אמנם בשו"ת בנין ציון ח"א (סי' פח) החמיר בזה, וכותב שאע"פ שלא הזכיר בגמ' שהפריעה חתיה בצפורן, מנהג ישראל תורה הוא, וכבר כתבו כן הרמב"ם והסמ"ג והטור והש"ע, ויש להם סמך בילקוט: אני משבחך בכל איברי ומקיים בהם המצוות, צפרנים לעשות בהן פריעה ומליקת העוף וכו', וכשם שהמליקה בעוף מעבדת, שאם מלק בסרין מליקתו פסולה (וצחים סה א) ה"נ פריעת המילה. ואע"פ שביצמות (עא ב) ילפינן מקרא דחרצות צורים דמיירי בפריעה, מכאן שלא יתנה פריעה לאצרהם אצונו, שאני החס דמיירי באנשים גדולים שעור הפריעה קשה, וא"א לפרוע ע"י קריעה בצפורן, ולכן הוצרכו לחרצות צורים, וכידוע לנו ממילת גרים. ועוד דהתם אסמכתא בעלמא הוא וכו'. ולכן המשנים עשיית הפריעה ועושים ע"י סרין שומר נפשו ירחק מהם, ומוהל העושה כן אם יש מוהל אחר יש לסלקו, ואם לאו אין לנו ללמוד חיוב סילוקו מהאי אומנא דלא מיץ, דשאני התם דהוי סכנה, אבל משום מנהג ותקנה כו"ד אין בידינו לבטל, אלא יש לגעור בו. ולשומעים ינעם. ע"כ.

ועייין בשו"ת אור המאיר (סי' נח) להגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל שנשאל בזה, והביא לשון הרמב"ם בפ"י המשנה (שבת קלג א) שפירוש פורעים היינו שקורעים הקרום שעל הערלה. וכ' שמא להמנהיג שכבר היה זה לעולמים, שמוהל אחד התעקש לומר שפריעה היינו רק לשון גילוי, והכה על קדקדו והעבירו, וכתב שאלמלי גילוי בעלמא הוי כמו ופרע את ראש האשה, כאשר שמעתי מפי מוהל הדיוט אחד וכו', מתערל הילד כבתחלה וכו', והעברתי את המוהל ההוא וכו'. ע"כ. ומסיק דלכן חלילה לשום מוהל לשנות מהמקובל בידינו וכו'.

וע"ע בידידן זה בשו"ת מהר"ץ חיות (סי' ס) ובשו"ת אחיעזר ח"ג (סי' סה אות יב) השיג עליו, וע"ע בשו"ת משנה הלכות (חלק ו קעא-קעח)

פרי האדמה, וראיתי שקרא ערער על מנהגינו זה, וכתב סדר המילה שחומך ואח"כ קורע העור שחתמיו וכו', ומי לא ידע בכל אלה, ואילו היה מביא ראיה שהעושה כמנהגינו לא יצא י"ח מילה, הוה מובילנא מאניה לבי מסותא, ומו לא מיד. ע"כ.

ובשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד א' סימן קנה) כתב דאף אם בחתיכתו חומך כל עור הפריעה ולא נשאר כלום לעשות בצפורן, פשוט שיצא מצות מילה ופריעה כי פירוש פריעה הוא גלוי העטרה כדפרש"י וזהו גם כוונת הר"ח ואין שום חלוק לא בחתוך הערלה ולא בהפריעה במה יעשו אותו אף שהיו ב' העורות מסולקין מהגיד בכל אופן שיעשה. ומה שהזכיר במדרש שוחר טוב שבצפרנים עושין פריעה הוא משום שעור הפריעה דבוק להגיד וא"א ברוב הפעמים לעשות שלא בצפרנים אבל אם אירע שנחתך בהסרין גם עור הפריעה ודאי יצא ידי מילה.

ודביא ראיה גדולה מהא דתנן מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל, שפירשו שיש לו דין ערל לכל דבר כמו לפסח ולתרומה וכמפורש כן בחוס' יבמות דף ע"א ואם נפרש כוונת הר"ח שאף שגילה את העטרה אם אף לא עשה ע"י קריעת העור בצפורן נחשב לא פרע ויש לו דין ערל אף שהעטרה מגולה וזה לא שייך שיתוקן אח"כ בהטפת דם ברית. וא"כ יקשה איך מועיל בנימול שלא כדין ע"י עכו"ם וכדומה במה שטיף אח"כ דם ברית הא עכ"פ היו מעשה החתיכה והפריעה שלא כדין שאף שאינם על העטרה הא תנן שהוא ערל כאילו לא מל נעשה שלא כדין. א"ו שהפירוש כאילו לא מל הוא דוקא כשנשאר עור הפריעה שלא גילה את העטרה ואין חלוק איך שנעשו.

וגם מזה גופא יש להוכיח דהא אף נעשה שלא כדין כמו ע"י עכו"ם או בלילה אינו שוב ערל מאחר דעכ"פ אין בו עורות הערלה והפריעה ורק הטפת ד"ב שיש לתקן שיעשו עמה כדין והוא ג"כ מעיקרי המילה צריך לתקן וא"כ כ"ש נעשה הפריעה ישראל כשר וציוס אף לא בצפורן ובחתיכה אחת אף שהיה זה שלא כדין שלא היה בדין ערל דלא גרע מנעשה ע"י עכו"ם ובלילה והטפת ד"ב הא לא חסר כאן שזה היה בעת החתוך וא"כ איך אמר שהוא כאילו לא מל והוא בדין ערל לכן ברור שרק כשנשאר עור הפריעה איירי מחני' שהוא כלא מל. ואחרי שפירוש המשנה הוא רק כשלא גילה כלל את העטרה מנלן שוב לומר מעצמנו דין חדש שיהיה אף מצוה לכתחלה שיעשו הפריעה דוקא בצפורן. לכן פשוט

ושם (חלק ט סי' חכז) ושו"ת מנחת יצחק (חלק ט סי' ק) ושו"ת שבט הלוי (חלק ו' סי' קנא).

ובענין אם מותר להפריד עור הפריעה לפני המילה עיין שו"ת שבט הלוי (חלק ו' סי' קמח).

מתני'. מל' ולא פרע 'את המילה' באי"ו לא מל'. עיין בהג"ה הגר"א מגריידין בסוף ש"ס ווילנא.

גמ'. המל' אומר אקב"ו ע"ל המילה וכו'. בשו"ת משכ"ץ (חלק ב סימן רעז) נשאל ב"מ שחמך הערלה וצריך ואח"כ פרע אם היא ברכה לבטלה כי יש מי שגער בו. והביא ראיה מצרכה לולב ושופר וסוכה שהם קודם עשיית המילה ונענוע לולב.

ודושיב: דע כי השרש בזה הוא שכל המלו' כלן מצריך עליהן עובר לעשייתן כלומר קודם לעשייתן. ומשום הכי קאמר לישנא דעובר לעשייתן ולא קודם לעשייתן. לפי שאם אמר קודם לעשייתן היה משמע קודם הרבה אבל לשון עובר לעשייתן משמע קדימה בסמוך כמו ויעבור את הכושי. והכי משמע בנדה בפ' האשה שהיא עושה נריה (ס"ג ע"א). וכיון שכן כל מה שאפשר לסמוך ברכה למילה בלא הפסק הוא הראוי לעשו'. ולפי זה לחמך הערלה ולצרך הוא יותר טוב כדי שיפרע המילה סמוך להצרכה וחמך הערל' אינה גמר המילה דק"ל מל' ולא פרע כאלו לא מל' וכיון שצריך קודם הפריעה עובר לעשייתן צריך. והראיה שהביא מצרכה הלוכל היא סותרת דבריו שהרי מן התורה אין חובה לנענע שהרי אין כחוב אלא ולקחתם לכם. וכיון שהגביו קיים מילה דאוריית'. וכן אמרו בגמ' (סוכה מ"ב ע"א) מדאגביה נפק ביה. והנענוע אינו אלא שירי מילה (שם ל"ח ע"א) ועל זה אנו מצרכין על נטילת ואין מצרכין ליטול לפי שכבר נטלנוהו ואע"פ שאנו מצרכין על המילה אינו מפני טעם זה אלא מפני שאפשר לעשותה ע"י שלית. מ"מ פריעת המילה היא מעכבת במילה משא"כ הנענוע מעכב בנטילת לולב. וכן אנו נוהגים לחמך הערלה ולצרך ואח"כ לפרוע ושפיר מקרי עובר לעשייתן כ"ז שצריך קודם שנגמרה. ע"כ.

גמ'. אבי הבן אומר וכו'. בשו"ת הראב"ד (סימן רד) כתב: אבי הבן מצריך להכניסו, מפני שהאב חייב למולו וזו הצרכה היא חיוב על האב יותר מכל אדם, כי ברכת מילה שוה היא לכל אדם ואנו נריכים להפריש בין חיוב האב לשאר בני אדם. ע"כ.

גמ'. שם. עיין בשו"ת חתם סופר (חיו"ד ס"ס רמט) שעמד על דברי הרא"ש וסייעתו, שצרכה אבי הבן "להכניסו צרכתו של אברהם אבינו", שנעשית קודם הפריעה, הו"א עובר לעשייתן, וגם נחשבת להבא, משום דק"ל מל' ולא פרע כאלו לא מל'. והרי אמרו ביצמות (ע"א ע"ב), לא ניתנה פריעה לאברהם אבינו, וע"י המילה בלבד כבר נכנס לצרכתו של אברהם אבינו, ואין צרכה להכניסו נחשבת כעובר לעשייתן. עי"ש. וע"ע מ"ש בחידושי לסוגיין.

גמ'. העומדים שם אומרים בשם שנכנסם לברית וכו'. בשו"ת מהר"ם מרוטנברג (חלק ד סימן תקד) איתא בזה"ל: והיה רגיל לעמוד בשעת קריאת התורה [ובשעה] שמלין את החינוך והביא רא' מן המקרא ויעמוד העם בצריח ורא' מפ' ר"א דמילה המל' אומר צריך אשר קדשנו במצותיו וזונו והעומדי' שם [אומרים] כשם שנכנסם לברית וכו'. ע"כ.

גמ'. והמברך אומר אשר קידש ידיד מבטן וכו'. בלקט יושר (חלק ב יו"ד) עמוד ג עיין ד': אשר שאלתני על שני מוהלים בחינוך, אחד מל' ואחד עושה פריעה, מי יצרך [צרכה] אשר קדש ידיד כו'. נראה דאין קפידא ושפיר דמי שהמוהל יצרך על המילה והעושה פריעה יצרך אשר קדש ידיד כו', ברוב עם הדרת מלך [עי' טו"ז סי' רס"ה סק"ו ובשו"ת בשמים ראש סי' ל"ח], כדאיתא במרדכי, [סוף מגילה סי' תחל"ג] לענין מצות הוצאה והכנסה והושט' המעילים לשם וכו'.

וקצת משמע מלשון החלמוד דאין קפידא מאן דהוא יצרך אשר קדש, דקאמר המצרך אומר אשר קדש ידיד כו' ולא פי' מי הוא המצרך, אלא רוצה לאמר מאן דהוא המצרך אומר זה הנוסח. ע"כ.

גמ'. המל' את הגרים. כבר האריכו האחרונים בדין גר הבא להתגייר אם מותר להרדימו בסם לפני שימולו אותו לבל ירגיש בצער המילה, וכן איש יהודי שלא נימול בהיותו קטן מאיזה סבה, אם מותר להרדימו בסם לפני המילה. ראה בשו"ת אמרי יושר ח"ב (סי' קמ אות ג) שנשאל, אם מותר למשוח האבר בסם שינטען הבשר למען לא ירגיש בצער המילה כ"כ, והשיב, עינין הסם היה ידוע כבר לרבותינו ז"ל מאז, וכמ"ש בצ"ק ר"פ החובל שאפשר לקטוע ידו בסם שלא ירגיש צער, ומסתמא גם הסם לנגן הבשר היה ידוע, ואעפ"כ לא מנינו בשום מקום שעשו ע"י סם, וכיון שעד עכשיו

שליחות במילה. וכ"מ מהא דדוד כשהיה במרחץ ומכר מהמילה נחישבה דעתו. עיי"ש.

ועיין בס' כורת הכרית, נחל כרית (סי' רס"א אות ד) שבי, מעשה היה בגדול הנימול שרצו הרופאים להשקותו משקה השינה שלא ירגיש בצער המילה, ולא רצה משום לפוס צערא אגרא, מנל חסידות, ואני אמרתי שגם מנל הדין יש קפידא למול דוקא כשהוא ער, דקי"ל מנל צריכות כוונה. ע"כ.

וע"ע בשו"ת שצט הלוי (חלק ה' סי' קמ"ז).

רש"י ד"ה קטן המסורבץ בבשר. בשו"ת מהרש"ס (חלק ו סימן קח) הביא השואל בשם גדול א' לחדש דכל שאין עור הערלה דבוק בהגיד וכשדוחקין אותו למעלה מחגלית העטרה לא מיקרי ערלה כלל דהוי כמונח במס בעלמא, והביא שגם בשו"ת נפש חי' (סי' ע"ג) העיר בזה, והרב הנ"ל הביא ראיה מלשון רש"י כאן, שבי, ולאחר שנימול נראה כמכסה, דמכתב שנראה כמכסהו משמע דבאנו דבוק לא הוי כסוי גמור, עכ"ל.

וע"ז כותב המהרש"ס: ואני חמה על ראייתו שהרי ברש"י שם ע"א בד"ה ואם הי' בעל בשר כתב ח"ל שהי' שמן ונראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שניטלה ערלה כולה כאלו אותו בשר חוזר וחופה הגיד עכ"ל, הרי מפורש דמיידי שניטלה כל הערלה אלא שהבשר שלמעלה מערלתו מכסהו לכן כתב רש"י גם כאן שנראה כמכסהו שהרי אינו מעור הערלה כלל אלא מהבשר שלמעלה. ע"כ.

תולין

גמ'. תלא כוזא בסיכתא וכו'. בשו"ת הרמב"ם (סימן שו), שאלה, תלא כוזא בסיכתא, שהוא אסור, אם ללמד ממנו לכל דבר שאין תולין בשבת כגון המלנפת וכן כיוצא בהן, יורנו אדוננו.

תשובה: אין פירוש הדבר כמו שעלה על דעתכם שאסור לתלות הכוזא בסיכתא עד שתשאל ותלמוד ממנו לדברים אחרים. והנה אנחנו מפרשים אותו כל ההלכה וממילא תבוא התשובה ותדע שמוותר לתלות הכוזא והמלנפת וכיוצא בהן. חנן וחכמים אומרים אין תולין את המשמרת ביום טוב ואין נותנין לתלויה בשבת ואמרינן בגמרא אציעא להו תלה מאי פירושו מי שחלה המשמרת מהו אמר רב יוסף תלה חייב חטאת דקא סבר רב יוסף שזה שחלה עשה אהל קבוע והרי היא תולדה

לא נהגו בזה ולא ראינו זאת מעולם, לא ראינו בכה"ג הוי ראה דקי"ל לחז"ל שהמילה צריכה להיות ע"י צער. וכמ"ש במדרש פ' לך לך, נימול אברהם, מל אברהם אין כתיב כאן אלא נימול אברהם וכו', אלא הרגיש וננטער כדי שיכפיל הקצ"ה שברו. נמצא שתחלת מנל מילה היה דוקא ע"י צער. ולכן ח"ו לחדש חדשות שלא נהגו בזה מעולם. ע"כ.

וע"ע בשו"ת מהרש"ס (חלק ו סימן קח) שכתב, ומה ששאל בבי שצריך למול בגדלותו ע"י אחר אם מותר להשקותו משקה המיישן הנקרא שלאף גיטראנק די"ל דמיון דליוה לא מצי עביד שלוחו נמי לא מצי עביד שהרי הוא אין בידו לעשות המילה באותה שעה ול"מ השליחות, לענ"ד אין חשש בזה דהא מבואר בגיטין ע' ע"ב דבאחוז קורדייקוס פלוגתא דר"י ור"ל אם כותבין לאלתר או לכשיחפה דלר"ל דמי לישן ור"י דמי לישן לאו מחוסר מעשה הוי מחוסר מעשה (בישרא סומקא וכו') א"כ לשי' כמ"פ בעינן שליחות בכתובת הגט, עתוס' גיטין ט' ע"ב, וע"ש כ"ב ע"ב ור"א"ש ור"ן, ואפי' הכי מהני באינו מחוסר מעשה א"כ הכא שחזר וניעור מאליו אחר שעובר אחו שעה דומה לכו"ע לישן ושפיר מהני השליחות שעשה מקודם לזה. ע"כ.

ובשו"ת מערכי לב (חיו"ד סי' נג) נשאל אודות ילד בן חמש שנים שלא נימול מחמת חולשתו, ואמו דורשת למולו ע"י הרדמה האבר בכדי שלא יחוש בכאב המילה, והאריך לפלפל שאין הכרח להסב צער לנימול, והעלה שמכיון שעמודי ההוראה וכל הפוסקים הבאים אחריהם שדרכם לפרש דבריהם, לא חיישי לפרט ענין יסודי מה של הרכה צער לנימול, ש"מ שאין מקום כלל להצריך צער במילה. ומיון ששורת הדין נוטה להיתר, לא יתכן לחייב לסבב לנימול צער מה שאין לו כל יסוד בתורה. והגם שבכלל אין לנו להמציא תחבולה חדשה של הסרת ההרגשה ע"י סם הרדמה אלא הנימולים, מ"מ בנ"ד שהוא יוצא מגדר הרגיל אין להחמיר.

ובס' פרדס יוסף ח"א (דף קה ע"א) הביא מ"ש הגאון בעל חלקת יואב בירחון אהל מועד (קונט') א סי' ז, שנשאל אם מותר למול איש גדול ע"י סם הרדמה, וכתב, דסם המיישן ומרדים הו"ל כשכרות, ומבואר בבית שמואל (סי' קכ"א) שהשליחות שנעשה לפני שיסתכר אינה מתבטלת לאחר מכן, כיון שאינו מחוסר מעשה, ול"ד לשוטה. ומנל מילה מתקיימת שפיר גם כשהנימול ישן. וממ"ש הרמב"ם והש"ע שהקטן יכול למול, אע"פ שאין שליחות לקטן, מוכח דלא בעינן

צידו ולפיכך חייב מטאת והקשה עליו אבי ואמר אלא מעתה חלה כוחא בסיכתא הכי נמי דמחייב כלומר שאם תאמר שזה שאסרו חכמים לחלות המשמרת מפני שהוא עושה אהל קבוע ולפיכך חייב מטאת מאי שנא משמרת אפי' חלה הכוח והמנפפת וכיוצא בו חייב ואינו כן אלא מותר לחלות הכוח והמנפפת או אשישה וכיוצא בהם ביהד, אלא אמר אבי מדרבנן כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול פירושו אמר אבי אין הטעם באיסור חליית המשמרת מפני שהוא עושה אהל אלא אסור חלייתה מדרבנן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.

והנה למדת שהאיסור מדרבנן הוא חליית המשמרת לפי שהמשמרת עושה מלאכה וחייב סקילה לפיכך אסור חלייתה ודכוותא אמרינן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אבל חליית הכוח והמנפפת וכיוצא בהן מותר, לפי שאין עושין בהן מלאכה שחייבין עליה סקילה

דף קל"ח ע"א

בשבת, אולם ישנה סברה לומר שכל שנושאה על ראשו בשבת להגן עליו מפני הגשמים הרי הוא כעושה אהל בשבת שאסור, ועל כל פנים יש איסור בדבר משום מראית העין, כי הרואה אותו נושא שירעם בשבת יבוא לחושדו שפתח אותה בעצם יום השבת. ואפילו באיסור דרבנן יש לחוש למראית העין, כמבואר בתוספות כתובות (דף ס ע"א), ובש"ך יו"ד (סימן פז אות ו). ולכן יש לאסור בכל אופן. וסיים הנודע ביהודה: וכאשר הוציאה שירעם זו למדינתנו, התחילו אנשים רבים לנהוג להקל לעצמם לנושאה בשבת, ומיכך ומיד מחיתי על זה בכל חוקק, ודרשתי ברבים בבית הכנסת, והודעתי להם חומר האיסור שבדבר, עד שאני חושש לאיסור סקילה, לפי דעת הרי"ף הנ"ל, ומאז התחילו רוב העם להזהר בדבר. ע"כ.

אמנם בשו"ת חתם סופר (חלק או"ח סימן עב) כתב לחלוק על הנודע ביהודה הנ"ל, וכתב, שרוב העולם במדינתנו נוהגים להקל לשאת השירעם בשבת, והטעם משום שאין זה אלא בנין לשעה, ואף שהירושלמי (פרק כלל גדול הלכה ב) סובר שבנין לשעה הוא בנין, מכל מקום החלמוד שלנו (בשבת לא:) שאומר מין דכתיב על פי ה' יחנו, כסותר על מנת לבנות במקומו דמי, נראה שהוא חולק על הירושלמי, וסובר שבנין לשעה לא הוא בנין, והלכה כהחלמוד שלנו נגד הירושלמי (וכמו שכתב מוצא בזה הרי"ף בסוף עירובין). ע"ש.

גמ'. משום מאי מתרינן ביה וכו'. עיין בשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן יג) ד"ה וכן מוכח.

גמ'. מלית כפולא לא יעשה וכו'. כבר ידוע מה שדנו האחרונים אם מותר לפתוח שירעם בשבת, ולנושאה עליו להגן מפני הגשמים. הנה בשו"ת מכתם לדוד (חלק אורח חיים סימן א) אוסר בזה שהרי עושה אהל עראי בשבת. וכש"כ לדעת הרי"ף בסוגיין שסובר שהעושה אהל עראי בשבת חייב מן התורה. [ודלא כהרמב"ם (בפרק כ"ב מהלכות שבת הלכה ח) שכתב, שאיסור זה הוא מדרבנן]. והוסיף להוכיח כן ממה שפסק הרמב"ם (בפרק כב מהלכות שבת הלכה לא), שאסור ללבוש בשבת כובע ששוליו קשים ורחצים טפה או יותר, שהרי הוא כעושה אהל עראי בשבת. וכן נפסק בשו"ע (סימן שא סעיף מ). והוא הדין לשירעם שאסור לפותחה ולנושאה עליו בשבת. ולא עוד אלא שאפילו אם היתה פתוחה מערב שבת, כיון שהוא נושאה עליו בשבת נמצא שהוא מאהיל והרי הוא מדרבנן. עיי"ש.

ובשו"ת נודע ביהודה מהדורא תנינא (חלק או"ח סימן ל) פסק גם כן לאסור פתיחת השירעם בשבת, שהרי הוא כעושה אהל עראי בשבת. וכתב, שאם היתה פתוחה מערב שבת, לכאורה יש מקום לומר שאף על פי שהוא נושאה בשבת, אינו נחשב כעושה אהל

אזלם האור שמח (בפרק י' מהלכות שבת הלכה יב), הביא דברי הירושלמי להלכה. וכחז שגם התלמוד שלנו יסבור כן, ואין כל סתירה לזה מהגמרא (שבת לא:). ע"ש. (וע"ע ביטעווען יעקב סימן שטו סק"א). וכן האריך בספר תהלה לדוד (סימן שטו ס"ק טז) לדחות דברי החתם סופר הנ"ל, וכחז, שכבר פשט איסור נשיאת השירעם במדינתנו, וכל העושה כן נחשב לפורץ גדר, ולכן תלילה להקל בזה למעשה. ע"כ.

גם בשו"ת שואל ומשיב תליחא (חלק ב' סימן מז) פסק לאסור, והאריך להשיג על דברי החתם סופר הנ"ל. וכן העלה להחמיר בשו"ת מחנה חיים חלק ג' (חלק או"ח סימן כג). ע"ש.

וע"ע מ"ש החיד"א בצרכי יוסף (שירי צרכה סימן שטו) שמא בשו"ת גבעת פנחס כתיבת יד, להגאון רבי פנחס עניו, שהאריך על דברי המכתם לדוד הנ"ל, והעלה, שאסור לפתוח השירעם בין בשבת בין ביום טוב, אבל אם היתה פתוחה מערב שבת, ורואה להגביה אותה ולנושא עליו, בשבת שיש איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, יש לגזור שלא לנושא כלל, אבל ביום טוב מותר, מאחר שהיתה פתוחה מערב יום טוב. ע"כ.

וראה עוד בזה בשו"ת אהל אברהם (חלק או"ח סימן ו), ובחזון איש (סימן נב אות ו), ובשו"ת שבת הלוי חלק א' (סימן קיט).

גמ'. **מלית בפולח לא יעשה וכו'.** עיין בשו"ת גינת ורדים (חלק א"ח כלל ג סימן כו) באותן העושים ארבע יריעות לארבע רוחות ויריעה על גביהן וכולן מוברות אשה אל אחותה ופורסין אותה תלויה מארבע רוחותיה ונכנסין לישן בתוכה מפני היתושין מה דינה של כילה זו לנטותה ולפרסה בשבת ולקבצה משום איסור אהל. עיין שם באריכות מ"ש בסוגיין.

גמ'. **וילין מותר לנמיתו וכו'.** עיין בתרומת הדשן (חלק א סימן סח), שאלה: הפרוכת שלפני ארון הקודש שרי להסירו בשבת ולפרוס אחר במקומו או לאו.

תשובה: יראה דהיתר גמור הוא. וכן שמעתי שיש מקומות שעושין כן ביוה"כ לתפלת נעילה, מסירים הראשון ופורסים אחר שכולו לבן במקומו. וראה מהא דגרסינן בפ' תולין ובפ' המוצא תפילין, אמר רב משום רבי חייל וילין מותר לנטותו ולפרקו

בשבת. ופרש"י פ' תולין דזהו מסך שכנגד הפתח, דהיינו כמו פרוכת. ואע"ג דמסיים רש"י דמותר לנטותו ולפרקו לפי שאינו אהל, כמי שעשוי כעין גג. וא"כ נוכל לומר דרש"י לטעמיה, דס"ל דאין איסור עשיית אהל עראי בשבת אלא בגג ולא במחיצה, כדאיתא באשירי פ' כל הכלים, ובתוספות פ' מי שהוציא [ערובין מד ע"א]. אבל לפר"ת דסבר דבמחיצות נמי איכא איסור עשיית אהל עראי, איכא למימר דנטיה ופריקת הפרוכת יהא אסור. הא לימא דר"ת מודה דכל היכא דאין המחיצה באה להחיר, כגון גבי דופן סוכה ופריסת סדין ע"ג העמודים, פ' [דבפ'] כיצד משתתפים [ערובין פו ע"ב], אין איסור עשיית אהל עראי במחיצה וגבי פרוכת לא בא המחיצה להחיר מידי.

אך בפ' המוצא תפילין [ערובין קב ע"א] פרש"י: וילין כנגד הפתח לנטיעות מותר לנטותו דלאו אהל קעביד. דלאו קביע התם אלא דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא עכ"ל. משמע דאיידי בולין שנוטין אותו לפרקים, כשרוצים לעשות מילי דנטיעות, אבל אינו תלוי תדיר שם. ולפ"ז הפרוכת שחולין שם תדיר, שייך ביה עשיית אהל לפי זה. ומ"מ נראה לחלק יפה, דודאי וילין תלוי תדיר לפני הפתח שייך ביה עשיית אהל, לפי שהוא כמו דלת בעלמא. אבל הפרוכת שלפני הארון, שכלא"ה יש דלת לארון, והפרוכת אינו תלוי שם אלא לנטיעות, אע"ג דתלוי שם בקביעות אין קפידא. אפס העולם חוששין לאסור הדבר. וגם חזן הכנסת אחד הגיד לי, שאחד מן הגדולים לא רצה להחיר, אני מושך ידי להחיר. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. **האי סינא שרי וכו'.** בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה חגיגה או"ח סימן ל) דן בדבר נשיאת שירעם בשבת, ומביא דברי החכם המחיר, לפי"ד רש"י ד"ה אלא, טעמא לאו משום אהל הוא אלא משום שלא יגביהו הרום וכו'. והקשה החכם הנ"ל היא גופא קשיא למה לא יהיה זו איסור אהל ומ"ט דרש"י בזה א"י הואיל ואינו מגין על שום דבר רק על האדם הנושא ואינו קבוע במקום אחד רק הולך בו ממקום למקום אינו חשוב אהל, והביא ראיה מטומאת אהל ששינוי צפ"ח דאהלות משנה ה' ואלו לא מביאין ולא חוצצין עוף הפורח וטלית המנפפת והספינה שהיא שטה על פני המים כי אהל שאינו רק בדרך הילוך לא שמה אהל. עיין שם שהאריך בזה. ועיין מ"ש לעיל (ע"א) מ"ש הפוסקים בזה.

גמ'. **הא דאית ביה טפח וכו'.** עיין בשו"ת מהרשד"ס (או"ח סי' ד'). שנשאל על נשיאת מגבעת רחצה בשבת. והשיב ב' טעמים להחיר, ראשית כותב לפרש בדעת הרמב"ם דזה שאוסר הוא דוקא כשמוציא את הבליטה בשבת גופיה, וכותב שאפשר שגם ר"ת לא אסר אלא בכה"ג, ושנית כותב לפרש דכוונת ר"ת הוא דוקא כשיוציא טפח ועושה כל על הארץ, והאריך בזה, והעלה להלכה שאין לחוש בזה ובדאי מותר. וע"ע בשו"ת ניצן אליעזר (חלק י' סימן כג).

גמ'. **הא דמיהדק הא דלא מיהדק.** עיין בדברי הב"י (או"ח סי' ש"א), על מה דאיתא שם בטור, דכובע אי לא מיהדק בראשו, אסור ללכת בו לרה"ר, ואחרי שהביא הב"י דברי רש"י וש"פ, סיים, דלרש"י נמי, לא אסור כי לא מיהדק, אלא בסיאנא, שאינו עשוי אלא להגן מפני השמש, אבל כובע שאדם מכסה בו ראשו, אפילו כי לא מיהדק שרי, דאע"ג דנפיל לא אחי לאחיו, שאין דרך בני"א לילך בגילוי הראש, עכ"ל. לכאורה יש להעיר על לשונו "שאין דרך בני אדם וכו'", דאף לפי מה שדייקון מדברי הש"ע (סי' ב'), שכחב, אסור לילך בקומה זקופה, ולא ילך ד"א בגלוי הראש, דמדקתני ברישא אסור, גבי קומה זקופה, והדר קתני, לא ילך ד"א בגלוי הראש, דמשמע דליכא איסורא בהולך בגלוי הראש, עי' בדברי יוסף שם (אות ב'), מ"מ "ולא ילך" הו' פסק הלכה, "ושאין דרך בני אדם", המשמעות, שרק בני אדם נהגו סלסול בעצמם כן. כן העיר בשו"ת מנחת יצחק (חלק ד' סימן ס).

ובתב ליישב עפ"י"ד הבכור שור (לעיל קיח ע"ב) שכי לפרש מה דקמשבח רב הונא שלא הלך ד' אמות בגילוי ראש, עפ"י"מ דאיתא בעירובין (פ"ד), דאמרין בשבטים מכתמים בכומתא וסודרא, פרש"י שמסירים כובעם עד שיפית הרוח, ובכה"ג נראה ליחר

שלא ילך ד' אמות, ואפשר דהיינו דקמשבח רב הונא דאפילו לצורך כה"ג, ה"י עכ"פ מזהר שלא ילך ד"א, עכ"ל. וא"כ לפי"ז יתכן מאד, דכוונת הב"י שאף אין לחוש, דלמא יתרמי שיפול הכובע בעת החוס הגדול, שאין אסור עד שיפית הרוח בו, אבל מ"מ עכ"פ מזהר שלא ילכו ד"א כן, וכדברי הבכ"ש, וע"כ אמר שאין דרך שזה כולל בכל פעם, אף שאם יתרמי כן בעת החוס הכי גדול, והוא עייף מאד, מ"מ אין דרך וכו'. עיי"ש.

גמ'. **בירה שנשמטה אחת מירבותיה וכו'.** עיין תרומת הדשן (חלק א סימן עא), שאלה: ספסל ארוך שנשמט אחת מרגליו, שרי לטלטלו ולהניחו בראשו באותו צד שנשמט הרגל על ספסל אחר או לאו.

תשובה: יראה דיש להסתפק בדבר. וכן ראיתי כותב על שם אחד הגדולים שאסור. והביא ראיה מפ' חולין מרה שנשמטה מירכותיה אסור לטלטל, גזירה שמא יתקע, והיינו הך ממש. אמנם היה נראה לחלק, דהתם לא מצי להושיבה בלא הירך שנפלה, ולכן גזרינן. אבל כאן אפשר להניח על ספסל אחר, ולא גזרינן דלמא יתקע. אך מדמחלק בבחילה התם בין אחת לשנים, משמע נמי דאחת אכתי חזי על ידי סמיכה, ואפ"ה מסקינן לאיסור, והמחמיר תבא עליו ברכה, וכן ראוי הוא להחמיר הנלע"ד כחבתי. ע"כ. ועיין בשו"ע (סימן ש"ח סעיף טז) וט"ז שם (ס"ק יד) בזה.

גמ'. **עתידה תורה שתשתכח מישרא"ל.** בשו"ת חתם סופר (חלק ה חו"מ סימן כב) כתב, ח"ל: ובמס' שבת קל"ח ע"ב כשאמר ש"ס עתידה תורה שמשתכח מישרא"ל רצה לומר שלא ידעו כבר של תרומה אם הוא ראשון או שני פריך הא נמי מתני' היא ויע"ש פירש"י ד"ה בזה"י כתי' וכו'. דגם מתני' דצימיהם הוה כמו תורה שכתב שכתובה ומונחת וה"ה ספרי הפוסקים שצימיו. ע"כ.

דף קל"ט ע"א

גמ'. **רב משרשיא יהיב ליה פרוזיה וכו'.** עיין בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן לו וסימן כב וסימן שג). ובחידושו לבימות (דף קי"ד). ועיין בפסקא הבא מה שהעיר הרעק"א על דברי הרשב"א. וע"ע בשו"ת משב"ץ (חלק ד טור ג חוט המשולש סימן לב), ובשו"ת חתם סופר (חלק ו-ליקוטים סימן כד). שו"ת יהודה יעלה (או"ח סי' פד) שו"ת בית אפרים (חיו"ד סי' סא סב) שו"ת חתם סופר (ח"ו סי' יג).

גמ'. **משעה שפירש יוסף מאחיו לא טעם** **טעם יין וכו'.** עיין מהרש"א. ולכאורה צ"ע אהא דוישמו וישכרו עמו, דמיון שהיו מיריס ופרושים מיין מי החיר להם אז, עיין בשו"ת בית אפרים (או"ח סי' ס"ג) מזה. **גמ'.** **כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל.** עיין באריכות בשו"ת שאילת יעבץ (חלק ב סימן כ) ושו"ת חתם סופר (חלק ב יו"ד סימן רפו).

גמ'. שם. עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן טו) ע"ד טלטול הספרים בשבת לבית הכנסת ע"י חינוך פחות מבן ט', שכתב השואל דיש לסמוך על הרשב"א דאסור דרבנן ספינן ל' בידים. וכתב הרע"א: זה אינו, דהא הר"ן פ' כל כתבי כתב להדיא דאף להרשב"א ספינן ליה רק לזרכו אבל לא לזרכנו ואדרבה מחינן בדידה, ע"ש.

שוב כתב: ולכאורה קשה על זה מסוגיא דשבת פ' חולין וליתן ליה לחינוך ישראל, הא התם הוי לזרכנו, וז"ל דהתם דמדינא מותר בחוץ לארץ, מיהו כל כמה דאפשר לשנויי משנינן, מש"ה פרכינן דליתן לחינוך ישראל וכמ"ש רש"י שם גבי נכרי, וכמו דז"ל להחולקים על הרשב"א דאסור דרבנן לא ספינן להו כלל, א"כ בודאי יקשה מסוגיא הנ"ל ובהכרח ז"ל כמ"ש דהתם שאני דמדינא מותר לגמרי בחוץ לארץ.

[ואולם] תמוהים לי דברי הרשב"א בשו"ת שמציא ראייה לדינו דאסור דרבנן ספינן בידים מההיא דשבת הנ"ל, והא התם הוי לזרכנו דאסור, ואם נחלק דהתם מדינא מותר בח"ל וכנ"ל ממילא ליכא ראייה כלל, וז"ע.]

ולדינא מסיק הרעק"א: ולדעתי יש תקנה ליתן להחינוך חומש וסידור שישא לבה"כ לצורך עצמו להחפלו ולשמע קריאת התורה וממילא יטטרף הגדול עמו להחפלו יחד. ע"כ.

ובדברי הרעק"א כתב בשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח סי' קעג) שכ' שהרבה פעמים צווה על מה שנוהגים המון העם לטלטל בשבת ע"י קטנים כשאין עירוב, שאפי' למ"ד שאין רה"ר בזה"ז, ולד' הרשב"א דאסור דרבנן ספינן ליה בידים, היינו דוקא לצורך החינוך, אבל לא לזרכנו משום דאחי למיסרך. ושוב לימד זכות עפ"ד החוס' (פסחים פח), וה"נ שמרגיל את הקטן להחפלו בסידור ולקרוא בחומש איכא חינוך של מצוה, ונהי דהר"ן (נדרים לו) פליג על סברת החוס', מ"מ אפשר שסמכו על החוס' במקום מצוה. וסיים, גבבתי סברות ללמד זכות על המקילים, והמחמיר מע"ב. ע"כ.

וע"ע בשו"ת מחנה חיים ח"ג (או"ח ס"ס כו). ע"ש. ובשו"ת הרי"מ מגור (סי' ג) היקל בהוצאה, דקטן אין לו מחשבה, והו"ל כעוקר חפצים ממקום למקום ונמלך להוציאן. ע"ש. וע"ע בשו"ת כתב סופר (חאו"ח סי' מז). ובשו"ת שערי דעה ח"ב (סי' סו).

ובגוף קו' הרעק"א על הרשב"א, עיין בשו"ת אחיעזר (חלק ג סימן פא) שכתב: ולא ידעתי מאי קא קשיא ל' דהא לפי הו"א דמקשה וליחנו לחינוך לא ידע מטעם דאחי למיסרך אין חילוק בין לזרכנו או לזרכו, ומאי מקשה, ומוכח דאסור דרבנן ספינן בידים, רק למאי דמשני דלמא אחי למיסרך זה אינו אלא לכשעושה לזרכנו כמ"כ הרשב"א מפורש. ע"כ.

גמ'. מת לא יתעסקו ביה לא יהודאין ולא ארמאין וכו'. עיין שו"ת תשנ"ץ (חלק א סימן כב), ושו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן טו).

רש"י ד"ה יהיב. עיין בשו"ת (חתם סופר חלק ו-ליקוטים סימן ח) שכ': ובלשון רש"י שם משמע ק"ת דאי יש שליחות לנכרי להחמיר או אפי' בגוי קטן יש שליחות דשיעורא דקטן וגדול לישראל נאמר אבל בבני נח אין חילוק. וסברא זו כ' משנה למלך לענין חיוב עונשים ב"ז והכא משמע כן מרש"י, דאל"ה הל"ל משום דאין שליחות לקטן עדיף למיעבד ע"י קטן, אלא ע"כ כנ"ל. ע"כ.

תוס' ד"ה ולישאלה דהו"ב בר"פ. בשו"ת שאלת דוד (חלק יו"ד סימן יא) כותב: בענין כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל ציינתי על גליון החר"י שלי בצרכות ועל חוס' שבת דף קל"ט שהחליטו דדוקא היכא דנחלקו במין אם הוא כן או כן קיי"ל הלכה בחו"ל כהמיקל בארץ לא כשנחלקו בדין מהדימים דערלה וכלאי הכרם, שדבריהם מוקשים מהירושלמי דפ"ד דכלאים בדין אם יש הרחקה כדי עבודה לגפן יחידים וכן בזה"ו שם בדין שיעור עבודת הכרם שהלכה כדברי המיקל בחו"ל ואמרו שם ע"ז ר"י בר אבדי בשם ריב"ל הלכה כדברי מי שהוא מיקל בחו"ל וחייב כן חמץ הלכה כדברי מי שהוא מיקל בחו"ל. ע"כ.

תוס' ד"ה וליתן ליה לתינוק ישראל. בשו"ת מהרש"ם (חלק ז סימן נד) כתב ליישב קו' השואל שהקשה מדברי מג"א (סי' רס"ט) דבעשה ספינן לקטן, א"כ גם ח"ש דקיל מעשה ספינן לקטן, ואמאי כתבו החוס' דאסור ליתן לקטן הכוס של יו"כ דאחי למיסרך, הלא אינו רק טעימה בעלמא. והשיב דלק"מ, דמלבד די"ל דהחוס' לא ס"ל כמהר"ם וכמ"ש המג"א דלא קיי"ל כן, [וגם יעוין בשו"ת ב"א יו"ד סי' ס"ב שביאר דברי מהר"ם בע"א דלא כמג"א], אבל בלא"ה לק"מ, דהכא דחיישינן דלמא אחי למיסרך בטעות מיון שהוא מנהג קבוע של מצוה, א"כ יש לחוש לטעימה

גדולה ג"כ בטעות. ועוד דבשומה מלא לוגמיו של שומה משערין, והכל לפ"מ שהוא אדם, יתכן דבקטן גם בטעימה יהי כמלא לוגמיו. עיי"ש.

עמוד ב'

גמ'. היוצא בט"ית שאינה מצויינת בהילכתה בשבת וכו'. עיין פרי מגדים (או"ח סי' י"ג במ"ז סק"צ) שנסתפק ביוצא בט"ית כלאים בשבת, ד"ל דחייב כרת וסקילה, שאין דרך מלבוש, לאסור הוא, וע"ז הביא, ממה דאיתא ברש"י כאן (ד"ה חייב) דאין מצויינת כלל לבושי' הוא כו', והטעם כר"י שבמרדכי, [עט"ז ומג"א (ח)] דבשבת הותר מ"ה עכ"פ, משא"כ בכלאים, עכ"ד.

עוד כתב הפמ"ג שם על מש"כ רש"י דאינה מצויינת כלל לבושי' הוא, דהוכרח לזה, דאל"כ לא תקשה מידי, דלמא חייב משום הט"ית וכו', וא"ל דלמא רבותא שאין כהלכתה, ול"ת לר"י קיים ג' מצות, וידחה עשה ל"ת (דז"א), עכ"ל.

[הנה] חיצת דז"א מוקף בשני תנאי לבנה, ובש"מ מנחת יצחק (חלק ד' סימן ז) כתב דבדואי הוגה מן הפמ"ג בעצמו, אבל לא פירש, אמאי ז"א, וכ' דבפשוט י"ל, עפ"מ דאיתא (במנחות ל"ז ע"ב), דבאמת לר' ישמעאל, אינו חייב חטאת, וכ"ע אית להו דרב הונא, ודרב הונא בעשוי' בפסול כמו שפי' רש"י שם.

וע"ע שם שהעיר דמש"כ הפמ"ג, דשייך בזה עשה דוחה לא תעשה ז"ע, דאין עשה שאין בו כרת דוחה שבת, כמ"ש הרמב"ם, עיי"ש באורך. ובספרו חלק ו' (סימן מ).

וע"ע בשו"מ מנחת יצחק (חלק ג' סימן סב).

ובגדון טליתים קטנים, שאין להם שיעור, בנוגע לאיסור הוצאה בשבת, עיין שו"מ מנחת יצחק (חלק ד' סימן ו) ושו"מ משנה הלכות (חלק ו' סימן ה). וע"ע בשו"מ משיב דבר (חלק אורח חיים סימן ב') בתשובתו להמשנה ברורה.

גמ'. שם. עיין בשו"מ הרמב"ם (סימן רכ) וז"ל: שאלה, מה יאמר אדוננו בדבר היציאה ביום השבת ברשות הרבים בט"ית מצויינת כרוכה על המנפפת כנניף ושי קטומה יורדים על חזהו, האם יש בזה איסור אם לאו.

התשובה זה אשר שאלתם עליו, הרבה נחלקים בו תלמידי החכמים החדשים ורבים מהם

עומדים על דעתם לאסור זאת. ואבאר עיקר זאת השאלה, והוא, שרצ יצחק בעל ההלכות ז"ל היה אוסר ללכת בציצית כליל השבת, לפי שאינו זמן חיוב. וראיתי לו תשובה [בשו"מ הרי"ף סי' רצ"ט] בזה (שבת) הוא מוזכר אופן הקשמו, והוא אומרים שמי שיצא בשבת בט"ית שאינה מצויינת כהלכתה, חייב חטאת. וחשב ז"ל, שאינו מתחייב חטאת, אלא לפי שלא יצא ידי חובתו, הואיל ואינה מצויינת כהלכתה, והסיק מכאן, שכליל שבת שאינו חייב בו במצות ציצית, אסור לו ללכת בציצית. אח"כ באו אחריו תלמידי חכמים והסיקו מן זאת ההקדמה, אשר הניח, שאסור לכוין המנפפת בציצית ולחגור בה, כללו של דבר, לא יצא בציצית לפי דעתם, אלא בצורה שיוצא בה ידי חובתו, והוא שיהיה עטוף בה, כשהוא מכסה ראשו ורובו.

וזה כולו טעות גמורה, שנפלה בהקש, ומותר לפי דעתי ללכת בציצית כלילה [כן פסק בה' שבת פי"ט ה"כ ובה' ציצית פ"ג ה"ח], וכן לכרוך בה על המנפפת בשבת אם ירצה, או על נוארו או לחגור בה על מחניו או אף שירצה, אף על פי שלא קא עביד מצוה, לפי שלו היטה הציצית משא, כמו שסבר ז"ל, ולא הותרה אלא משום מצוה, לא היה מותר ללכת בה בשבת בשום פנים, אפילו יעטוף בה ביום, (דלא) אחי עשה דמצות ציצית ודחי שבת, דהיא לא תעשה, שיש בה סקילה. וזה (דבר) שאינו נעלם ממני שידוע דרך ההקש. ולכן ההתר ללכת בציצית המצויינת כהלכתה אפילו עטוף, (הוא) ראייה, שאינה משוי, לא שגא עשה בה מצוה או לא עשה בה, ולכן מותר ללכת בה בין ביום בין כלילה ובאזה דרך מלבוש שירצה. אבל כאשר אינה מצויינת כהלכתה, הרי היא אז משוי, לא לפי שלא יצא ידי חובתו, אלא לפי (שהציצית), כמו שאמרנו, חשיבי ולא בטלי, ואין דיין כדין הבגד שחסר בו דבר, שמוותר לשאתו, עד אשר יושלם (חסרונו) ויהיה בכלל בגד. אבל כאשר היא מצויינת כהלכתה, הרי זה בכלל בגד ותכשיטו, אשר דינו כדין הרקמה התפורה על הבגדים וכיוצא בה. ולא שמענו מעולם קודם לו ז"ל, שיאסור איש ללכת בציצית כליל השבת. ע"כ.

וע"ע בשו"מ רדב"ז (סי' אלף שטו) ושם באריכות יותר (סימן אלף מד).

גמ'. **מוערים אדם** ע"ה המושמרת ביו"ט וכו'. עיין ביו"ד (סי' קכ"א ס"ב) בענין טבילת כלים שאם הטבילין ואח"כ הגעילן מותרים ויש אומרים שצריך לחזור ולהטבילן, וכתב הלבוש והביאו הש"ך (סק"ד)

החחוס והנהר מפסיק ביניהם אי מותרין לילך זה לזה
לזרף למנין ביום השבת ולשוב לביטוי ע"י ספינה שקונין
בה שביטה מע"ש. עיי"ש מ"ש מסוגיין. ועיין שו"ת
הריב"ש (סימן יח). וע"ע בשו"ת רבי עקיבא איגר
(סימן יג). ועיין חוס' לעיל (יט ע"א) ד"ה אין מפליגין,
ובשו"ת תשכ"ז (חלק ד טור ג חוט המשולש סימן יא).
ושו"ת רדב"ז (מכתב יד סימן מה).

גמ'. הערמה ברבנן היא וכו'. עיין בספר זכור
שור פסחים (דף כח) שהכריח מכאן דהערמה
בדאורייתא אסור ובדרבנן שרי, ולכן ליכא חשש בממרת
חמץ שאנו נוהגין ולא הוי הערמה משום דכל עיקר
האיסור אינו אלא מדרבנן, דמה"מ בביטול סגי, הערמה
בדרבנן שרי, ע"ש. ועיין בשואל ומשיב (מה"מ ח"א סי'
רי"ט) שכתב שמלא בתשכ"ז (ח"א סי' קל"ח) שכתב
ג"כ כמ"ש הבכור שור, והביא ג"כ הראיה שלו. וע"ע
בדבריו במה"מ (ח"א סי' ג' - דף ב' ע"ג), שכתב:
מ"ש הבכור שור לחלק בהערמה בין דאורייתא לדרבנן,
כן מלאכי בשו"ת תשכ"ז (ח"א סי' קל"ח) והאחרונים
תמיהו על הבכור שור, ואני מלאכי לו חבר רב ומוזהק,
ע"ש. ועיין בשו"ת חתם סופר (ח"א סי' ס"ב וסי'
קי"ג) מ"ש בדברי הבכור שור באריכות. ובשו"ת בית
אפרים (ח"א סי' ל"ג) והביאו בשע"ת (ח"א סי'
תמ"ח סקי"ז), וע"ע במקור חיים שם (ביאורים סקי"א)
והחיי"א בנשמת אדם (ה"פ ממירת בהמות שאלה ח').

ובגוף דברי הבכור שור ראיתי להעיר דהא בסוגיין
לא אמרו דמותר להערים אלא לצורבא מרבנן.
ועוד הא אמרינן בביצה (דף י"ז) שאני הערמה דאחמירו
בה רבנן טפי ממזיד. ויש לומר דשאני חמץ שיש בזה
הפסד גדול ורב לכן החירו בזה. ועיין בחוס' שבת (דף
י"ח) ד"ה דמפקרא להו. ובשו"ע (סי' רמ"ו).

וע"ע בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן קכד) שכתב
ליישב דעת התב"ש, דהא בלא"ה יש להבין טעם
החילוק בין דאורייתא לדרבנן וגם מדוע יאסר כלל
הערמה היכי דהעושה המעשה גמר ומקנה בכל לבו כמו
בממירת בהמות וכדומה וכלפי שמיא גליא ואטו ברשיעי
עסקינן, וכדפריך כה"ג ביומא ו' דהא דשמא תמלא
אשתו גדה, ע"ש. ואולם נראה דעיקר האיסור משום
מראית עין כיון דהוי הערמה דמוכח יחשדוהו שאינו
עושה כן באמת וכל מקום שאסרו חכמים מפני מ"ע
אפי' בחדרי חדרים אסור כנודע. וכבר נודע מ"ש החוס'
בכתובות ס' דדוקא באיסור דאורייתא אסור אפי' בחדרי
חדרים משום מ"ע אבל בדרבנן שרי, וע' בט"ז ח"א סי'

שכתב העט"ז אם לא ירצה להשתמש בו אלא זונן יכול
להטבילו ולהשתמש בו זונן וכשירצה אח"כ להשתמש בו
חמץ יגעילנו ויספיק לו טבילה שהטבילו כבר אפילו
למאן דמנריך טבילה שנית דשאני הכא שמתחלה לא היה
דעתו להשתמש בו אלא זונן ולזונן סגי ליה בטבילה וכיון
שבתחלה בהיתר טבילו שוב אין צריך טבילה שנית, עכ"ל.
וכתב הפרי"ם מסתברא אע"פ שלא נשתמש בו כלל בזונן
כיון שהטבילו אדעתא דהכי הרי עלתה לו טבילה ותו לא
פקעה, עיי"ש.

ובשו"ת רב פעלים (חלק ג יו"ד סימן יא) העיר
שיש לפקפק בדין זה שחידש הפרי"ם ממה
דאיתא בגמרא כאן מערים אדם על המשמרת ביו"ט
לחלות בה רמונים וחולה בה שמרים, א"ר אשי והוא
דחלה בה רמונים ומקשי מאי שנא מהא דחמיא מטיילין
שכר במועד וכו' ומשני התם לאו מוכחא מלחא הכא
מוכחא מלחא, ופירש רש"י והוא דחלי בה רמונים
ברישא דמוכחא מלחא דמעיקרא לאו לשמרים חליא,
ע"ש, והרמב"ן והר"ן פירשו דהכי קאמר והוא דחלה
בה רמונים ברישא מקמי דחלה בה שמרים הא חולה
שמרים וחוזר וחולה בה רמונים אסור דכי חולה בסוף
רמונים אמרינן דלשמר חללה ועכשיו ששמר ואין צריך לו
משמש בה לשאר צרכיו וכן דברי רש"י מטיין עכ"ל ע"ש,
ולפ"ז קשה איך פשיטא להרב פרי"ם דכל שהיתה כונתו
כשהטביל להשתמש בזונן סגי להשתמש בחמץ ואע"פ
שעדיין לא השתמש בזונן כלל, והא בעינן שיהיה ניכר
במעשיו שהטביל כדי להשתמש בזונן ואי לא משתמש
בזונן מאן מוכח על כונתו דאומרים הטביל כדי להשתמש
בחמץ ועבר על גזרת חכמים, דכל טעמיה דלבוש ז"ל
דקאמר אם הטביל בעבור זונן ונשתמש בזונן דשרי היינו
משום שהטבילו בהיתר, וא"כ אי לאו השתמש בו תחלה
בזונן כי אם בחמץ מהיכא מוכח דהטבילו בהיתר ואם
נאמר משום חומר איסור שבת החמירו טפי הנה זה
יתכן לומר בהיכא דחזינן חרי ענייני המפורשים בדברי
חז"ל והם סותרים זל"ז אז נבא לחלק בהכי כדי ליישב
דבריהם אמנם אם נבא להקל באזהר איסור אע"ג דחזינן
להפך באיסור שבת ע"י חילוק זה לחלק בין איסור דשבת
דחמיר לשאר איסורים זה אינו דודאי ילפינן מאיסורי
שבת לענין שאר איסורים. ע"כ. וע"ע בדבריו (חלק ד
ח"מ סימן א) ד"ה גם זאת.

גמ'. חזי מר האי צורבא מרבנן וכו' ואזיל
ונאיים במברא וכו'. עיין בשו"ת שנות יעקב
(חלק ג סימן יז) בשני ישובים הסמוכים זה לזה בחור

תמ"ד ומג"א סוס"י ש"א בזה, ולכן בדרבנן שרי הערמה. ולפ"ז דוקא בנענה אבל בפרהסיא גם בדרבנן אסור.

וזהו טעם החילוק בין אי מוכה מלמא דהערמה או לא וכמ"ש רש"י בשבת קל"ט ע"ב ח"ל ההם לאו מוכה מלמא דהרואה אומר לזורך המועד הוא שאין הכל יודעין שיש לו מן הישן הכא מוכחא מלמא לאסור כו' עכ"ל הרי מפורש דהאיסור הוא משום מ"ע ולכן אסור שם גם בדרבנן משום דהי' בפרהסיא. וכן בזה דר"ה דשקל תומא כו' ועבר במצרא כו' לא הציגו רק ללוצרצא מרבנן משום דהוי בפרהסיא אבל בדבר הנעשה בינו לבינו שרי בדרבנן ולא בדאורייתא והיכי דלא מוכחא מלמא ל"ש מ"ע וכמ"ש התוס' בחולין (דף מ"א) וכו', עיי"ש.

גמ'. שם. עיין שו"ת זכרון משה (סימן ד).

גמ'. גותן אדם יין צלול ומים צלולין וכו'. האחרונים נקטו להקל לערות מקומקום טיי שיש מסננת בפיו, למנוע חדירת עלי הטוי לתוך הכוס, ושאין בזה משום איסור בורה. דהר"ן כאן כ' שאם רוב בני אדם מקפידים לשחות מהם בלי סינון, נחשבים כלולים, שמוחר לתת אותם בשבת לתוך המשמרת כדי שיהיו כלולים יותר. ואם רוב האנשים מקפידים שלא לשחות מהם בלי סינון, אף על פי שיש מיעוט אנשים ששוחים אותם כך, נחשבים כעכורים שאין להחיר לסננס במשמרת, ורק על ידי סודרין או כפיפה מצריח מותר לסננס. ע"כ. והוצא להלכה בב"י (סימן שיט). ועיין בט"ז (שם) ובשו"ע התניא, וכן פסק המשנה ברורה. וא"כ הואיל ורוב העולם אינם מקפידים אם נכנסים עלים אחדים של טיי לתוך הכוס, ואפילו אם נכנסים לתוך פיו, מסננס בשיניו ופולטם ואינו חושש. וע"ע באגלי טל (מלאכת מרקד אות ה). ובתהלה לדוד (סימן שיט ס"ק טו).

אמנם בסידור בית מנוחה (בהלכות שבת אות מה, דף נה ע"ב), פסק, שאסור לערות התה דרך הפה הנר של הקומקום שיש בו מסננת, שהרי זה כבורר על ידי כלי שאפילו עושה על מנת לשחותו מיד אסור. אלא יערה בנחת דרך הפה הרחב של הקומקום. ע"כ. ובספר שביחא השבת (במלאכת בורר באות כט ומ"ט) דחה דבריו שיש להחיר בזה כנ"ל הואיל ואפשר לשחות כן בלי הסינון. ועיין בספר קצות השלחן (בבדי השלחן סימן קכה אות כא) שהוסיף, שבחמת עלי התה אינם

דומים כלל לקסמין או קשים דקים, שהעלים אינם פסולת כלל, ואפילו אם יכנסו לתוך פיו, פולטם, וגם אם יבלע מהם אינו חושש ואין בכך כלום. ולכל הדעות נחשבים מי החמציח כלולים שאפשר לשחותם בלי סינון, ולכן מותר לערות אותם דרך המסננת שבקומקום. ע"כ. וכן כתב החזון איש (בסדר מועד, סימן נג), בדבור המתחיל מן האמור נראה. ע"ש.

גמ'. דבי ר"פ שאפו שיכרא וכו'. עיין בשו"ת בית שערים (סימן ק").

רש"י ד"ה ואומר לאצנועיה. בשו"ת משיב דבר (חלק ב סימן פא) כותב: וראוי לדעת דמש"כ רש"י, במצרא בספינה רחבה העשו' לעבור המים כו', שאין הפי' ספינה גדולה וכשיטת הר"י אלא ספינה קטנה שלא נעשית כי אם לעבור המים מצד זה לצד זה ואך אינו כדוגית או פאראם שאין דרך לישון שם שהרי הוא פתוחה מלמעלה ואינו הערמה. מש"ה פירש"י שנעשית כמו ספינה במכסה והיא רחבה שדרך לישון שם ג"כ. ע"כ.

רש"י ד"ה ונותנין ביצה במסננת. בדין צביעה באוכלין, עיין דרמי משה (סי' שכ אות ב) שכ': שמעתי מא"א ששמע ממנהר"ר אברהם מייז, שאסור ליתן יין אדום לתוך יין לבן בשבת משום צובע, אבל לפ"ד בעל יראים שאין צביעה באוכלין, נראה שזה ג"כ מותר. ונראה קצת ראייה לדבריו, מהא (דס"ס שיט), שנותן ביצה לתוך החרדל אע"פ שעושה לו מראה. ע"כ.

ועיין נשמת אדם (שם) שכתב, שאין מזה ראייה שחלמון ציפה אינו ממין הצובעים, ומש"ה אף הרמ"א לא כתב אלא שיש קצת ראייה מזה. ע"כ.

והמנחת חינוך (מלאכת הצובע אות טו), כתב להשיג עמ"ש הח"א, לצביעת הבשר בדם אינו מתקיים, ולכן פסק הרמב"ם בשוחט דלא כרב. דלימא. דבכה"ג חשיב דבר המתקיים. אלא ה"ע שפסק הרמב"ם דלא כרב, משום דקי"ל אין צביעה באוכלין. שהרי הדרמי משה הביא ראייה ברורה לזה, מהא דתנן נוהגים ציפה במסננת של חרדל, אף שעושה מראה. ע"כ.

וע"ע בשו"ת חכם צבי (סימן צב) ומ"ש בדברי רש"י כאן. ועיין שו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סימן מ"ב) ומהל יהושע (או"ח סימן ס'). ובשו"ת התעוררות תשובה ח"ד (סי' כט).

דף קמ ע"א

גמ'. חרדל שלשו בע"ש וכו'. בשו"ת מהרש"ם (חלק ז סימן ז) העיר השואל בדברי הט"ז (א"ח סי' שכ"א סק"א) דין קמח מנה שנטמן, שיש בו משום לש, ותמה דכמו דקיי"ל אין טוחן אחר טוחן ה"נ בלש אחר לש. והשיב שיפה העיר, ושלל מנא בזה דבר ברור, ומהש"ס דכאן נראה דיש לש אחר לש. ועיין בא"ז ה"ל שבת (סי' ס"א) היטב, ונ"ע בטעם הדבר. עיי"ש.

גמ'. עושיין אנומליין בשבת. עיין ט"ז (ס"ס תקיא) שאסור לתת ריח טוב בחוך המים העומדים לגמ' של הכהנים ביו"ט, משום מוליד ריחא, וכן הסכים עמו המגן אברהם שם.

ובש"ט נחפה בכסף כתב בסו"ד, שחומרת הט"ז ומג"א, ה"ט מפני שהמים ההם אינם עומדים לשחיה אלא לרחיצה, ותכלית נתינת ריח טוב למים, אינה אלא לאולודי ריחא דוקא ולא למחך המים לשחיה, מש"ה ס"ל שאסור לעשות כן ביו"ט, וכ"ש בשבת, אבל לתת חבלין למאכל, ולמוזג מי - ורדים ב"ן שאין תכלית כוונתו לאולודי ריחא בלבד, אלא כדי שיתמחקו לאחלה ולשחיה יותר ע"י הריח טוב שנותן בהם, בכה"ג לא גזרו רבנן. ומה"ט נמי פסקו הרמב"ם (בפכ"ד מה' שבת הי"א) והטוש"ע (סי' שכ"א) שמוותר לעשות אנומליין בשבת, שהוא יין דבש ופלפלין, מפני שהוא לשחיה, ואין עושיין אלו נתינת בשבת, שהוא יין יסן ומים כלולים ושמן אפרסמון, מפני שהוא לרפואה. והיא משנה מפורשת כאן דעושיין אנומליין בשבת, אלמא דליכא אולודי ריחא באוכלין ומשקים. עיי"ש.

וב"ב השואל ומשיב תנינא (ח"ב סי' ז) לחלק בין מים העומדים לרחיצה לאוכלים ומשקים. ע"ש. וע"ע בשו"ת ארץ נבי - פרומר (סי' נ"ו) שהעלה שאין דין מוליד באוכלין. ע"ש.

ובדברי הט"ז והמג"א המזכר עיין בשו"ת חכם נבי (סי' נ"ב) ש"י להעיר על דבריהם, וכתב: ואני אומר שמוותר ליתן ריח טוב לחוך המים, כשם שמוותר ליתן חבלין לחוך הקערה או לחוך התמחוי בשבת, ואינו חושש למה שמוליד ריחא באוכלים ומשקים שבחוס, ש"מ שלא גזרו משום מוליד ריחא אלא בדבר שאינו אוכל ולא משקה כמו חרס ופחמין ושיראין, אבל באוכלין ומשקין אין בהן משום מוליד ריחא, וגדולה מזו

אמרו שאפילו משום נובע לית בהו כמבואר (בס"ס ש"כ), וכ"ש שאין לאסור אולודי ריחא באוכלין ומשקין, וכיון דמילי דרבנן נינהו אין לנו לאסור מדעתנו, ועל המחמיר להביא ראיה, וכמ"ס בסוף ידים. ע"כ.

וע"ע בשו"ע בקונט' אחרון (סי' תקיא) ופרי מגדים א"א (סי' ש"כ ס"ק כ"ה וסי' שכ"ב סק"ו). ע"ש. ובשו"ת שאלת יעבץ ח"א (סי' מז). ושו"ת גנת ורדים (כלל ג ס"ס טז). אליה רבה (סי' תקיא סק"ז). ועיין מ"ס הגאון ר"י אייבשיץ בס' בינה לעמים (פ"ד מה' יו"ט ה"ו) שהעלה בדברי הט"ז והמג"א לאסור לתת ריח טוב במים לגמ' של הכהנים ביו"ט, וכדמוכח מד' הרמב"ן והר"ן ש"י דבפירות לא שייך מוליד ריחא מפני שאינו מכין להריח אלא להכשר אוכלין, אלמא דבכה"ג שעושה לגורך רחיצה דהוי להריח אסור. ואין להביא ראיה להחיר ממה שמוותר לתת חבלין ובשמים לקדרה, דשאני החם שע"י כך הוכשרו לאחלה, שהמאכל מתבשם יותר, משא"כ במים העומדים לרחיצה. ודלא כהחכם נבי (סי' נ"ב) שהחיר בזה בלי ראיה. עיי"ש.

ועיין בס' ראשון לציון להאזהרה"ק (בינה כ"ב ע"ב) שהעלה שמוותר לתת חבלין על אוכלין בשבת, אפילו חבלין שמולידין ריחא במאכל, וכן למוזג מי - ורדים ב"ן או במים, ודלא כהט"ז ומג"א שאסרו, שהשבו דהאי מילתא דסחופי כסא אשיראי אסור משום דמוליד ריחא מילתא פסיקתא היא, ואילו עמדו בסודינו שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש לא ס"ל הכי לדינא, לא היו פוסקים לאסור. עיי"ש.

גמ'. אנומליין יין ודבש ופ"פ"ין. עיין בשו"ת חוות יאיר (סימן קיד): בסעודת ברית שמה שוטר העיר מכוס זכוכית גדול מאד של יין מר שקורין ווארמיט וויין, וביקש אחד מהגס לבס בהוראה להחירו מפני דק"ל יין מר אם נשחנה טעמו אין בו משום יין נסך כדירושלמי, וטור י"ד (סי' קכ"ג) בשם הרשב"א, וע"ש בב"י דמייחי לשון ת"ה הארוך דמשמע דלא מלאו לבו של הרשב"א לחלוק על הרמב"ן להחיר אם אין שליש פלפלין רק בת"ה הקצר החליט להחיר כל שנשחנה טעמו.

ובאמת מ"ס בטור, ח"ל: יינמולין יין דבש ופלפלין, ומפורש בגמ' שליש דבש שליש יין שליש

פלפלין, לא ידעתי בש"ס דידן גמ' זו, כי במס' שבת ק"מ נאמר סתם יין דבש ופלפלין. וגם במ"ס בתי"ה הקצר ולא אמרו שלש דבש וכו' משמע ג"כ דפשוט בגמ' דידן וליחא רק מ"ס בירושלמי בזהיא דשחיק לחלחא, וז"ע.

בז"ל נ"ל ברור דאין פי' נשתנה טעמו כדקצר ההוא בר רב, שר"ל ע"י מריחתו מאד דא"כ כל יין מר הרי הוא מר לפנינו ונימא היינו נשתנה טעמו ונחיר כל יין מר כל שהו וכן ההוא אנומלין דבירושלמי ודאי היה מוטעם בו הדבש והפלפלין ולמה אסרו ולא נזכר שחקרו אחר טעמו אם נשתנה אלא ע"כ כל שותין כך בני אדם בריאין אסור ואין צריך חקירה שהרי שם יין עליו וטעם יין מורגש בו ולכך אסרוהו רבנן בירושלמי. וההוא דאין מר חד מתוך נוקי ליה שאינו עומד לשחות רק ליתן ממנו מעט מעט ליינות אחרים והיינו דשחיק לחלחא ורשב"א ס"ל דה"ה אם נשתנה טעמו אפילו פחות משליש ור"ל שנשתנה טעם יין שבו ואין בו הרגשה יין.

וההוא דיינומלין לפי בירושלמי דשחיק לחלחא אם ר"ל שלש פלפלין כמו שהבין הטור שהוא יינומלין ומשמע שהוא קונדיטין שמופלג בשבח לשחיה ז"ע איך אפשר לשחותו בשליש פלפלין ונצרך לומר שאינו פלפלין שלנו וכדמוכח במשנה דשבת וכו"פ רש"י שם וע' פי' ר"ש ורמב"ם פ"ב דערלה ובט"ז י"ד סי' ק"ח ס"ק יוד במ"ס פלפלין וגם מימי בשמים וכמו שזכרו המפרשים וקצת פוסקים אכל בירושלמי לא מוכח מ"ס דשחיק לחלחא שהוא קונדיטין רק דההוא דמר חד מתוך ככה"ג מיירי ואפשר שאין שותים אותו כך בעינו אם לא מעט מעט לרפואה.

פוף דבר איך שנפרש נשתנה טעמו של הרשב"א אין לדמותו לטעימת הכבד אם נבלע בה המרה כי זה מסור לכל אם מר הוא או לא מש"כ במריחתו ידוע שמרגיש ונדע שנשתנה טעם יין ולהחירו ע"י זה חלילה לנו וגרע מחומץ שכתב הרמב"ם זכרו הטור שאין אנו בקיאים להחירו במגע גוי כ"ס להסביר סברות דאין בני אדם שותין היין במריכות כזה שהרי לא תלי בזה רק בנשתנה טעמו. גם אין להקל מנד דיי"נ בזמן הזה מותר בהנאה ובטל בששים כי מה שהחירו החירו מש"כ בשמיה לא מצינו היתר אם לא במגע שלא בכוונה וע"י דבר אחר. לכן ברור דאין להחיר יין מר בשום ענין ולא שמעתי מימי מרבתי שהחירו ע"כ.

גמ'. אלונומית יין ישן ומים צלולים וכו'. עיין פאה השלחן ה' שביעית (פ"ה סעי' ה') שפוסק דאין עושין את היין אלונומית, ומבאר שם בבית ישראל (סקט"ז) דהוא מן התוספתא וגמ' כאן דמפרש יין ישן ומים צלולים ושמך אפרסמון שעושין לרפואה, ואסור לעשות מלוגמא מן הראוי לאדם. עיי"ש.

ועיין בשו"ת זכרון יוסף יו"ד (סי' ו') מ"ס על דבריו.

גמ'. אזל אישתי חמשא בשבת ומעלי שבת וכו'. בספר החיים להגר"ש קלוגער (סי' שכ"ח פ"ו) כותב: הנה מרגלא בפומא דאינשי לומר דאם כבר התחיל לעסוק ברפואות קודם השבת מותר לו לעשותה אפילו בשבת ואם לא התחיל בחול אין לו להתחיל בשבת, והנה לא נודע מנין יצא להם זה, ונראה דלמדו זה מדין רט"י דמבואר לעיל דאסור להחזיר רט"י ומבואר בתוס' שם ובגמ"א כאן דליתן לכתחילה אסור בלא"ה מכה שמא יבא לידי שחיקת סממנין אך להחזיר לא שייך שחיקת סממנין לכך אסור מכה שמא ימרח, וא"כ מוכח דהיכי דכבר ה' על מכה לא שייך חשש שחיקת סממנין רק שמא ימרח, ולפ"ז ברפואה שהו דרך אחילה ושמא לא שייך חשש שמא ימרח רק דאסור מכה חשש שחיקת סממנין, ולפ"ז היכי דלא הו' בתחילה לא שייך חשש שחיקת סממנין, א"כ ה"נ בזה להתחיל לאכול ולשתות רפואה חדשה בשבת בזה יש לחוש כיון דלא הוכנה לו מבעוד יום שמא יבוא לשחוק בשבת, אבל אם כבר התחיל בה מבע"י אז מסתמא כבר הכין לו ממש דרך רפואתו כדבעי וליכא למיחש שיבא לידי שחיקת סממנין וכמו שמוחר לאכול ולשתות כל דבר ולא חיישינן שיבוא לידי שחיקת סממנין, ולכך ה"נ ברפואה כל שהתחיל בה כבר מבע"י אין לחוש שיבוא לידי שחיקת סממנין, ואף די' לדחות דאינו דומה ממש לרט"י, מ"מ דמיון יש לזה, ומילתא דמסתברא הוא בלא"ה דהיכי דכבר התחיל מבע"י אין לחוש כל כך. ע"כ. וע"ע בספרו שנות חיים (ח"א סי' קנ"ב אות ה').

ועיין בספר ארחות חיים על או"ח (סי' שכ"ח אות כ"ז) בהגהות מהרש"ם שכותב להשיג על דבריו מש"ס דכאן דבדליכא סכנה גם בכה"ג אסור ע"ש. וכן הוא בדעת חורה על או"ח, עיי"ש. וע"ע בשו"ת זיץ אליעזר (ח"א סי' ט"ו-קונטרס משיבת נפש פרק טו) בזה באריכות.

גמ'. א"כ בזה בין די ודף. בשו"ת חוות יאיר (סימן קנב) נאכל איך מצינו לפעמים קנטורים

חלולים בש"ס כענין כל ימים ושכיצ רב אמר להא שמעתיא וכדומה. והשיב באריכות. ובסוף דבריו כותב: בכה"ג מה שהשיב ר' ינאי לר' יוחנן תלמידו, מה בין לי ולך, אינו כדברי גאון ורס לבו ומבזה זולתו כי מותר לרב לדבר אל תלמידו לקנטרו על מיעוט הבנתו לסיבת התרשלותו, ומ"מ אפשר דר"י שקיל למטרפסיה, שכן השיב הוא לאיסי במס' חולין (קל"ז ע"ב) ובשניהם פי' רש"י ידיענא לפרושי מחניחין טפי ממך. וזה נל"ע דבשניהם לא חלי הדבר בפי' המסנה רק שכן קיבל.

ויל"י פה קדוש דרש"י הייתי אומר שהם דברי ענוה והגדיל מעלת תלמידו או חבירו, וכך א"ל בתשובתו שכן קיבל ולולי ששימש רבותיו מאד וע"כ רבתי קבלתו מה בין לי ולך כי מלד ההשגה ועיון וחכמה אין חילוק.

אי נמי י"ל כי בין לי ולך כמוזן לכל שודאי טובא יש רק שמלת לי ולך ענינו הבאת הדבר ממקום אחר אל האדם כנודע ור"ל שהרבה יותר קבלתי ושמשתי רבותי מאתה דאם כפשטי' להגדיל מעלתו על מעלתן הל"ל מה ביני לבינך וק"ל. ע"כ.

גמ'. זיל שתי תלתא תיקלי חילתתא בתלתא יומי. עיין בש"ע או"ח (סי' שכ"א סי"ח) וז"ל: אין שורין את החלחית לא בפושרין ולא בצוננין שדרך לשרותו לרפואה אבל נוהגו לתוך החומץ ומטביל בו פתו היה שריו מאחמול מותר לשרותו בשבת [ג"ל: לשחותו, וכן הגיה משנה ברורה שם סק"ע, ומציין שכן הוא בגמ' והרי"ף], ואם שחה ממנו יום ה' ויום ו' וצריך לשחות גם בשבת מותר שכן דרך רפואתו לשחותו ז' ימים זה אחר זה, הלכך מותר לשרותו בצונן וליתנו בחמה מפני שהוא סכנה אם לא ישחה ממנו, עכ"ל. וכתב בשו"ת פועלת נדיק (חלק ב סימן מז) דל"ע, דא"כ שצריך לשחותו ז' ימים א"כ אמאי קאמר ואם שחה ממנו יום ה' ויום ו' לימא ואם שחה ממנו כל השבוע וכו', שאז יפול עליו אמרו שכן דרך לשחותו ז' ימים, ובגמ' כאן מוכח דרפואתו הוא לשחותו ג' ימים דוקא זה אחר זה, וכדקאמר ליה זיל שחי בתלתא יומי, וא"כ ז' ימים מאן דכר שמייהו. וכותב: הדבר פשוט דט"ס נפל בש"ע וצריך לגרוס ג' במקום ז' ובטור כחוב ג"כ ז'. וא"ע על מרן הב"י והאחרונים שלא העירו בזה. ע"כ.

ועיין הגר"א בש"ע שם (סקכ"ג) שהעיר גם הוא על זה, עיי"ש, אמנם הגרסא לפנינו בטור ג'.

גמ'. מהו לכתובסי כיתניתא בשבתא וכו'. בשו"ת דבר שמואל (סי' קיז) נשאל צדין פסיק רישא דדרבנן, והשואל הביא ראיה מההיא דכאן דמסקינן דלרכוכי קא מכוי, אלמא דאע"ג דמוליד חיורא בודאי, מיון דהוי דשא"מ דדרבנן אע"פ שהוא פ"ר שרי. אמנם המחבר הביא דברי הב"י (סי' שטז) דמסיק להחמיר צדין נעילת דלת המיכה שיש בה זבובים, אע"ג דהוי פ"ר דדרבנן. ולפ"ז נ"ל דה"ט שלא החמירו בכתנות מפני שאין ליבונה מזהיר כל כך לא חשיב מלבן כלל. עיי"ש. ובעיקר הדין דפסיק רישא דדרבנן כבר האריכו הרבה בזה, ואין עת האסף פה.

עמוד ב'

גמ'. העומד באמצע המטה כאילו עומד בכריסה של אשה. עיין להגאון מהר"ם פלאג"י בשו"ת לב חיים ח"ג (סי' נח) שנשאל אם מותר לישן בחדר שאיש ואשה ישנים שם. והשיב, שריוחא ליכא, מדאיתא בגמ' כאילו עומד בכריסה של אשה. ופוק חזי מ"ש ה' ראשית חכמה (דף קפ"ט) וז"ל: ומצרייתא זו אחת למד מיון שאסור [להסתכל] בצגדי אשה השטוחים ע"ג הכותל, כ"ש שיהיה אסור להסתכל במטה שאיש ואשה ישנים בה אם מכירם, כי זה יעורר תאוה הי"ר יותר ויותר. ע"כ. וכ"ש כשישנים במטה שאסור לאיש זר לישן באותו חדר. עיי"ש.

אמנם ראה בס' לקט יושר (עמוד כג) שכ', זכורני שישנתי כמה לילות בחדר שהגאון (התה"ד) ז"ל ואשתו ישנים שם כשהוא חלש ואין בו סכנה. וא"ל שארי מהר"א מי החיר לך לישן בחדר עם איש ואשתו, אפילו בעת נדחה כדאמרין בעירובין (סג ע"ב). ואמרתי כדלעיל להגאון ז"ל, ואפ"ה לא מנע אותי מלישן בחדרו. ע"כ.

וע"ע בעירובין (סג ע"ב) כל הישן בקילעא שאיש ואשתו ישנים שם עליו הכתוב אומר נשי עמי תגרשון וכו'.

ועיין בשו"ת פני מבין (חיו"ד סי' שכט) דה"ט דהרמב"ם והט"ש"ע השמיטו הך דעירובין משום שאין זה אסור גמור אלא מלד מנהג ד"א. [עוד כותב שלכן לא הביא ג"כ הרמב"ם דברי הגמ' (ברכות יג) כל הקורא לאברהם אברהם עובר בעשה. וכן מ"ש ביומא (כב ע"ב) שאסור למנות ישראל, השמיטו הרמב"ם. ומשום שאינו דבר האסור ממש רק מנהג טוב, לא הביאו הפו' אלא מה שנראה להם מוכרח ע"פ הדין. עיי"ש.]

דף קמא ע"א

הו' החשש דהוי פס"ר, א"כ אסור אף בדרבנן דהא בכרמלית איירי התם.

ובותב: אכן לפמש"כ לעיל לפרש דדוקא בלא אפשר הקיל התה"ד ניחא זה דהא התם אפשר לי' למגביז נפשי' כמו שאמרו שם.

ועוד י"ל דבאמת החשש שחשו שם הו' שמא יכוין לשאת עליו לחלוחית המים מחמת הנחת רחילה וכמש"כ התוס' שם ד"ה דלמא אחי כו' דהחשש הוא דיטבח שהוא שבת ויכוין לאשוויי גומות כו' וה"ה בזה. ע"כ.

וע"ע בס' שביטת השבת ח"א (ד"י"ז ע"ב).

גמ'. שם. בעינן בטול ברוב לענין מלאכה בשבת יש מביאין ראיה מדברי המאירי כאן לענין הרוחץ בנהר ונושא מים שעליו, שכתב: וגדולי הדורות כתבו שבעודו רוחץ אין כאן הבאה ד' אמות שמי הנהר מעבירים מים שעליו ונמצאו אלו מעבירים את אלו ונמצא שלא העביר ד"א שלמות. ומדקדקים בדברי המאירי שבדאי אין לנו לומר שהמים הראשונים חלפו כולם (וכמו לענין מקואות שאין אומרים כן) רק שנחבטלו במיעוטן ולמדנו שיש ביטול לענין הולאת שבת. ואם נבוא לדמות שאר מלאכות למלאכת הולאת נאמר כן גם לענין ביטול שמעט הלחות שבכלי בטל במים המבושלים ואין נחפס ע"ז שם ביטול.

ובשו"ת הר נצי (ט"ל הרים-מצבל סימן א) כותב דיש לדון בזה, לפימש"כ הב"י (סי' שכ"ו) להסביר למה שלא גזרו במהלך ברה"ר ומטר סוחר על ראשו כמו שגזרו בעולה מן הרחצה, והיינו משום שהמים מועטים ל"ג עליהן אפילו ברה"ר, כן י"ל הך סברא גופא בדברי המאירי, דאינו דומה למה שהעיר מההיא דמקואות (לכד דכשהעולה מן המים נמצא על גופו, כמו שטף נחלים) ועכ"פ במקוה מלומס עכ"פ נחסר המקוה בשיעור לחלוחיתו שעל גופו, אבל בעובר במים י"ל דדומה לעובר בצגדיו דאין המים מהדבקים לגופו דיותר מתחבר למי הנהר שהמה מעבירים מים שעליו ואי משום הלחלוחית שא"א שלא ישאר על גופו הרי זה דומה ממש לעובר בנהר בצגדיו דמבואר (בסי' ש"א)

גמ'. הני פלפלי מידק חדא חדא בקתא דסבינא וכו'. עיין בדברי הגר"א (סי' שכ"א סק"ט) שכתב ח"ל: בקערה וכו' ואע"ג דבמלה לא הצריך בקערה, פלפלין חמור יותר בשבת מדר' יהודה דאמר חדא חדא דוקא משא"כ במלה וכו', עכ"ל, עיי"ש. [משמע מדבריו דיש הפרש בין מלה לפלפלין דאע"ג דפלפלין בעינן תרי שנויי אפ"ה במלה בחד שנוי סגי].

ובשו"ת זכאי נדק (חלק א"ח סימן כ) הביא דברי הגר"א וזן בדבריו, ובתו"ד כותב: אח"כ מנאנו ראינו תנא דמסייע ליה להגר"א ז"ל, אדונינו הרשב"א ז"ל בחידושו למס' שבת בפ' תולין, בד"ה הני פלפלי מידק חדא חדא וכו', יש מי שפירשה ב"ט, והרב אלפסי פ"י בשבת וכו' ובהדיא מנן בתוספתא אין כותשין את המלה וכו' אבל מרסק הוא ביד של סבין וכו' אין מרסקין דבילה וגרורות וכו' לפני הזקנים אבל מרסק הוא בעץ הסבין וכו' ואינו חושש אלמא אפי' בשבת בשנוי שרי והכא לא אסר ר"י אלא בפלפלי דגרימי למידק טפי וכו', עכ"ל עיי"ש. הרי בהדיא דהרשב"א ז"ל חילק בין מלה לפלפלין וכמ"ש הגר"א ודבר ה' בפייהו אמת.

שוב כותב דלדעתו המ"מ (בפכ"א מה' שבת דין כ) רמז לדברי הרשב"א האלו דאחר שהביא הגמ' בפ' תולין אר"י הני פלפלי וכו' כתב ח"ל וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכתבו תוספתא דתניא אין כותשין את המלה וכו', עכ"ל, והם דברי הרשב"א הו' בחידושו דהביא דברי התוס' הנ"ל ומשמע דס"ל להמ"מ כוותיה. עיי"ש.

וע"ע בשו"ת רב פעלים (חלק ב' סימן מב).

גמ'. שם. עיין שו"ת פעולת נדיק (חלק ב' סימן כה).

גמ'. מאן דסחי במיא לינגיב נפשיה וכו'. כבר הבאנו לעיל דעת התרומת הדשן דפסיק רישא בדרבנן לא גזרו. ועיין מג"א (סי' שי"ד ס"ק ה') שמדחה דבריו. ובשו"ת באר יצחק (חלק א"ח סימן טו) כתב להנדיק דעת התרומת הדשן, ובענף ה' שם העיר מהא דכאן האי מאן דסחי במיא לינגיב נפשי' ברישא והדר ליסליק דלמא אחי לאחויי ד' אמות בכרמלית [והובא זה בכל הפוסקים לדינא], ולדעת התה"ד קשה, הא קיי"ל דדבר שאינו מתכוין מותר, ובע"כ מוכח דשם

שלא גזרו על זה, ולפי"ז אין רא"י דשייך בטול בהוצאה. עיי"ש.

גמ'. שם. עיין שו"ת מהר"ם מרוטנברג (חלק ד [דפוס פראג] סימן לו).

תוס' ד"ה הני פלפלי. בשו"ת מהרש"ם (חלק ד סימן קמח) כותב: ומה ששאל פי' ד' הגמ"ר שבת ר"פ המוציא שכתב ח"ל ובינה קליפה ששאלת אמאי ל"ח לרוח רעה וכו', דלמא ל"ש בינינו א"נ כתבי קודש שעליהן מזליין, ע' בבגדי ישע פי' דבריו שהי' מנהגם לכתוב אותיות על בינה קלופה ומסופק אולי מטעם זה מקילין וכיון שהגמ"ר מסופק בעצמו א"א להקל בחשש סכנה ובפרט שכתב רק דלמא אינו מזוי בינינו ובש"ס מבואר דמתחייב בנפשו ובחוס' שבת קמ"א ובינה י"ד גבי שומים מבואר דגם בזה"ל אסור וה"ה בינה וכו"ה בפר"ח יו"ד קט"ז. ע"כ.

[וב' בהג"ה שם: א"ה בחיבורי עוללות משה סי' כ"ח לדדמי דבנייה מבושלת ליכא סכנתא ע"ש אולם מד' הגמ"ר הנ"ל מוכח דלא כמ"ש שם דהרי לפי פי' הנ"ל ע"כ מבושלת מיירי דעל בינה חי' א"א לכתוב וי"ע].

תוס' שם. עיין בשו"ת קרן לדוד (או"א סי' א') דהוי' מדברי החוס' שכתבו דשומין וצליים מותר לדון ביו"ט, משום דמפיגין טעם, וגם רוח רעה שורה עליהן כשעבר עליהן לילה כמבואר בנדה (י"ז) עיי"ש, משמע דס"ל דדיעבד לא מיתסר, דאל"כ פשיטא דהוי' א"א לעשותו מעיו"ט, ורק משום דדיעבד מותר להריץ לחדש דלא גרע מהפגת טעם, משום דעכ"פ לכתחילה למיחש מיהא בעי, ופריך לדחוק דס"ל דהא דדמו בראשו לאו דוקא, או דס"ל דבזמננו ליכא סכנה בזה משום דדשו בהו רבים, ועי' ביש"ש (פכ"ה), שכתב דכל מה שהזכירו חז"ל מטעם רוחות וכו"ה, לא שכיחי בזה"ל, אלא דלמיחש מיהא בעי עי"ש, וכ"ה במג"א (סי' קע"ג), אולם למעשה מסתבר, לחוש לשיטת הצרכי' לאסור אף דדיעבד, עיי"ש.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ב' סימן סח) דדבר ביצים המקפאים הנקראים פרוזן אגס FROZEN =] EGG'S, או אצקת ביצים הנקרא אגס פאודר EGG'S =] POWDER. וע"ע בספרו (חלק ט' סימן כח) ע"ד לעשות בש"ק ביצים וצליים וכדו עם שומן מ"ש בענין זה.

וע"ע בדרכי תשובה (סי' קטז ס"ק עד), בשם שו"ת דגל אפרים (סי' כח), שכי' שבינה קלופה

שנתייבשה ונעשית כעפר י"ל דשרי. ובשו"ת חלקת יעקב (סי' קיא) דן ג"כ על אצקת ביצים. עיי"ש.

עמוד ב'

גמ'. שומטין מנע"ל מנע"ל גבי אימום וכו'. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט' סימן נח) אם מותר בחול המועד ליתן עגלים שיחפשו הקמטים.

תוס' ד"ה במנע"ל מרופט. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ו' סימן קסד) אם יש לגזור אטו דבר האסור רק לכתחלה, וכותב שהדבר מבואר בחוס' כאלן דאין לגזור גזירה אטו דבר המותר דדיעבד, עיי"ש. וע"ע שם (סימן קה) ד"ה ועוד דהא, ובספרו דעת חורה (סי' ב סק"ב).

נומ"ל

מתני'. ר"י אומר אף מנע"ל את המדומע באחד ומאה. עיין בתרומת הדשן (חלק א' סימן נד), שאלה: איסור שנחשב בזהיתר בשבת או בער"ש, ולא נודע לו עד בשבת [שמא ז"ל: שבת], ושאלו לחכם ולר"י החכם לשער אם יש ששים לבטל האיסור, שרי לשער בדעת ולמראה עיניו ולהחיר בשבת או לאו.

תשובה: יראה דכנה"ג שרי למיעבד, אע"ג דלכאורה היה נראה להביא ראיה לאיסור, מהא דתנן פ' נוטל במס' שבת, רי"א אף מעלין את המדומע, ופרש"י סאה תרומה שנפלה למאה של חולין, דקי"ל דעולה, מותר להעלותן בשבת, ויהיו החולין מותרין, ולא אמר מתקן הוא, ופריך עלה בגמרא והא מתקן הוא, ופרש"י שמציא לידי היתר, ונגזור ביה אטו חיקון שעל ידי מלאכה. ומסיק ר"י סבר כרשב"א, דסבר נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, ופריך עליה והא מפליג פליגי, דתניא ר"י אומר אף את המדומע במאה, וארשב"א נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, ומשני דר"י עדיפא מרשב"א, ופרש"י טעמא, דרשב"א מיון דאיפשר לו לקיים עונג שבת, ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר אין מעלין, ור"י עדיפא ומקיל טפי, וסבור מיון דיכול ליתן עיניו בצד זה ומתחיל לאכול, אין חיקון בהעלתו, ע"כ מן הסוגיא שם מפרש"י.

ובפי' משניות דרבינו שמשון בפי' ה' דמס' תרומה מנאמי, ח"ל פי' הקונטרס פ' הלוקח בהמה במס' בכורות תעלה לשון ציטוט ולא לשון הרמה, מדקחני בר' אליעזר חירוס ובדרבנן תעלה, והא דתנן בפ"ב דערלה דתרומה ותרומת מעשר עולין בק"א ופריך

בטל. ולפ"ז נראה בשאר איסורין דלא שייך בהוה ההוא
עד דנותן עיניו כו', דדוקא גבי דימוע שייך לומר הכי,
משום דתרומה גופיה נטלת באומד ובמחשבה, כדלפינן
מן ונחשב לכס תרומתכס, אבל בשאר איסורין ודאי לא
שייך, וא"כ אסור לשערו כדי לבטלו בשבת.

אמנם לשון רש"י צפ' נוטל במתני', לא משמע כלל
דסבר, דהאי מעלין לשון בטול הוא, אלא לשון
הרמה, מדפירש מותר לעלותן מהן דאי לשון בטול לא
היה נופל לומר מהן, ואיכא למימר דמשום הכי פריך
תלמודא, והא קא מתקן, כיון דבעי למעבד מעשה.
וההיא דראיית הבכור יש ליישב כמו שפירש רש"י פ' אין
נדין [ביצה כז ע"א], ומחלק התם בין ראיית מומי
הבכור ובין ראיית בהמה שחווה, לבדוק מטריפה דשרי
ביו"ט ע"ש, וגם המדקדק תחייש הסוגיא דפ' נוטל
שפיר טפי, אי בעינן להרים. והא דפרש"י צפ' הלוקח
בהמה [בכורות כז ע"ב ד"ה תעלה] דאי יהיב דמי
לכהן שפיר דמי, כרימין לומר דמ"מ כל כמה דלא מפרש
מיניה, או דלא יהיב דמי לכהן, אסור לאכול מן המדומע,
משום דחשו רבנן להפסיד כהן, דלמא מישחלי ישראל,
ולא יהיב ליה מידי, דממון שאין לו תובעין הוא.

וכה"ג ממש אמרינן צפ' הזהב [צ"מ נד ע"א],
דחיישינן לפשיעותא, ואסור לאכול מן הפדיו,
כל זמן שלא נתן החומש, אע"ג דאין החומש מעבד,
ורבינו שמשון פליג וסבר, דאפי' עד קדושה יש בו, ולא
מפטר בדמים, דאחמור רבנן טפי משום גזל השבט. והא
נמי דכתב האשירי, דאין אוסר את המדומע, רוצה לומר
נמי כרש"י, דאי בעי יהיב דמי, וכיון דמצי לפטר בדמי
וא"כ להרים, מקרי שפיר אינו אוסר, אע"ג דאסור
לאכול מן המדומע עד דיהיב דמי, מ"מ דמי לשאר
איסורין, הואיל וכל התערוכות תהא מותר כמו בשאר
איסורין. ולפ"ז יתיישב קצת, מאי דאשירי לא בעי לחלק
אליבא דרבנן, משום ההרמה בין תרומה לשאר איסורין,
ואליבא דר"ש מחלק בה. והיינו טעמא, משום דלר"ש
תליא מילתא בהא, דכל העומד להרים כמורס דמי, וכאן
נמי הואיל ואסור לאכול מן המדומע קודם דיהיב דמי,
ודאי עומד להרים, דסתמא דמילתא הוא דלא יהיב דמי,
דהא כריך ליתן דמי חולין, שהרי אין קדושה בהמורס
אליבא דרש"י ואשירי, וכן ימצא לקחת חולין בשוק, אבל
אליבא דרבנן אין חילוק בשביל ההרמה לאסור טפי,
הואיל ואין בה קדושה וק"ל. ובסמ"ג נמי משמע דכריך
להרים או למיהב דמי, קודם שיאכל כל המדומע, דכתב
ח"ל מעלה הוא בתרומה שכריך להרים אחד מפני גזל

להרים התם משום הפסד כהן הוא, ואי יהיב דמי שפיר
דמי. ותדע, דחיי סופא ערלה וכלאי הכרס א"כ להרים,
ואפי"ה תניא בהו לשון עלייה, דחנן מי שהיה לו חבלי
תלתן של כלאי הכרס, וקחני התם יעלו עכ"ל הקונטרס.
והדין עמו שפי' הטעם משום הפסד כהן, כדמפרש נמי
בירושלמי משום גזל השבט. ומיהו אע"ג דעיקר תקנה
לכן, מסתברא דאינו יכול להפטר בדמים, דע"כ לא
פליגי ר"א ורבנן צפ' נוטל ובפ"ק דתמורה במדומע
אחר שהורס דר"א סבר מדומע כתרומה ודאי, ולרבנן
לפי חשבון אבל ודאי דקדושת תרומה יש בה עכ"ל ר"ש
בפירוש משניות.

וז"ל אשירי פרק גה"ג, איסור שנחבטל בהיתר אפי'
מדרבנן, ואח"כ ניתוסף עליו איסור, חזר וניעור
דחנן פ"ה דתרומה סאה של תרומה שנפלה למאה של
חולין, ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת ה"ז אסור,
ורבי שמעון מחיר, ואף ר"ש שמחיר לטעמיה דאית ליה,
כל שעומד להרים כמורס דמי, וכבר נסתלק הראשון,
אבל בשר איסורין דלא בעי הרמה מנטרפין יחד לאיסור.
ולל"מ דטעמא דרבנן גבי תרומה, משום דבעי הרמה,
הילכך לא נחבטל ראשונה, הא ליתא, דההרמה אינה אלא
מפני גזל השבט, אבל אינה אוסרת את המדומע, הילכך
אין חילוק בין מדומע לשאר איסורין, עכ"ל. והשתא
לדברי רש"י ואשירי הללו, דסברי דההרמה אינה אוסרת
את המדומע, ואי בעי יהיב דמי לכהן, א"כ מאי פריך
פ' נוטל והא קא מתקן, מאי תיקון יש בהעלתו, כיון
דלא כריך למעבד מעשה במידי, אלא שמשער ומאמד
בדעתו, אם יש כאן ק"א ושוב שרי לאוכלו, אע"כ
השיעור והאומד שבו מביא לידי היתר חשיב תיקון,
וגזרינן ביה משום תיקון על ידי מעשה, ואין לתמוה על
גזירה כה"ג, דכענין זה אשכחנן צפ' אין נדין [ביצה כז
ע"א] דאסור לראות מומי בכור ביו"ט ולהחירו. ופי'
רש"י שם, משום דדמי למתקן ולדן את הדין, דאסור
ביו"ט משום שבת, וראיית הבכור והחרתו נמי לאו מידי
קא עביד, אלא שמחשב ומעריך הדבר בדעתו, ולהכי
פריך שפיר והא קמתקן, ומסיק דסבר כרשב"א, דאומר
נותן עיניו וכו', וכיון דאפשר לתקן בלי ביטול לא חשיב
מתקן כלל, ורשב"א פליג על ר"י בזה, וסבר דאפי'
המחשבה והאומד אסור, הואיל ואפשר לעוגג שבת על
ידי נותן עיניו כו'. ונ"מ בין ר"י לרשב"א, ולרבי יודא
אוכל מכל הכרי אם ירצה יאכלו כולן וישלם דמים,
ולרשב"א אינו אוכל אלא מזד אחד ומשייר עד אחר,
אע"פ שידוע שיש ק"א, אינו רשאי לומר בפי' שהוא

ד"ה במחשבה: דשאני מדומע שכבר הוא מתוקן, אבל תחלת חיקונו של טבל לא שריין משום דאפשר במחשבה, הפירוש הוא פשוט דבתרומה הוא עושה דבר חדש של חלות התרומה ואסור אף במחשבה, אבל במדמע, שכבר נחבטל אלא שצריך אה"כ להעלותו, בזה מהני מחשבה שלא יהי' נחשב למתקן, משא"כ בהרמת תרומה אסור אף במחשבה דמחשבה כו היא כמו מעשה, כעין שכתבו החוס' בצ"ק ק' ע"א, ד"ה טיהר: דכל היכא דקם דינא אפילו בדיבור חשיב כמעשה ולא כגרמא. ומיושבת קושיא כה"ר מדברי הרמב"ם. וכ"ז לא כמהרש"א, שהבין דברי החוס' באופן אחר. ע"כ.

גמ'. בתינוק שיש לו גיעגועין על אביו. עיין שו"ת מנחת יצחק (חלק א' סימן עח) לענין עד כמה נחשב קטן שיהי' בכלל משא"כ לגבי הכנת אוכלין על ידי א"י המבואר ברמ"א (או"ח סי' שכ"ח סעי' י"ז). והשיב: הנה חפשי אחרי מקור הדבר המבואר ברמ"א שם בשם רבינו ירוחם, דמותר לומר לא"י לעשות חבשיל לקטן שאין לו מה לאכול, דסתם צרי קטן כחולה שאין בו סכנה (ואין כעת לפני ס' רבינו ירוחם לעיין שם), ומה שצ"ח הגר"א לשבת (דף קמ"א ע"ב) בתינוק שיש לו גיעגועין על אביו וכו' עיי"ש, לא מיידי שם לעניני אכילה. ועלה ברעיוני ממה דאיתא במתני' דיומא (דף פ"ב ע"א) התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים, והרמב"ם (בפ"ב מה' שביעת עשור) כתב דקטן שהוא פחות מבן ט', אין מענין אותו ביום הכפורים, כדי שלא יבוא לידי סכנה, וכתב הכלבו הביאו בצ"י שם, דאין מניחין אותו להחננות ואפילו לשעות, ובזה נכשלין הרבה בני אדם וראוי למחות בידם, וכ"פ בש"ע (סי' תרט"ז) והביאו סמוכין לזה מירוש' יומא (פ"ו ה"ד) דחד בר גש הוה מהלך בשוקא וברחי' עמי', אמרה לי' אבא צחיא אנא, אמר לה אורכן ציבחר וכו' ומתה וכו' עיי"ש, וכ"ז בתינוקות שבזמן הש"ס, ומכ"ש בזה"ל במבואר בצ"ח שם ובמג"א (ס"ק ב'), וממילא יש לנו גם כן סמך לשאלתו דעד כמה שנים נחשב לתינוק לגבי כה"ג.

וישוב ראיתי באו"ה (דין פק"י בשבת אות כ"ח), דכ' ח"ל, ואמרין במס' יום הכפורים (והוא בדף ע"ח מקור למה דאיתא באו"ח סי' הנ"ל), כל מידי דאית רבואה לינוקא לא גזור ביה רבנן, והלכך יכול לומר לעכו"ם לעשות לחנוק אש ושאר כל צרכיו אפילו בשבת, וכן אם אין לתינוק מה יאכל, יכול לומר לגוי שיעשה לו פאפ"א בשבת עיי"ש, ושמתמי בראווי כי כוונתי האמת

השבת, משא"כ בשאר איסורין עכ"ל, וע"כ ר"ל ומעלה היא מנד איסור, דאי רוצה לומר משום גזל, גבי שאר איסורין אשכחן נמי מעלה זאת, דכתב א"י ח"ל שילהי עבודה זרה: נבילה שנחשבה ונבילה ברוב אס היא של ישראל אחר, צריך לחת לו דמי. ובדרשות הר"ח א"י מנאמי ח"ל: ואיה ועוף לא קיי"ל כר"ע דאמר דאורייתא, ואם נחשבו בחלב, מיון דאין העיקר דאורייתא מותר לבטלו ברוב, ובשבת אסור לבטל האיסור, דאין לך חיקון גדול מזו, כמו שאסור להטביל כלי בשבת דמתקן, עכ"ל. מהכא נמי משמע דוקא ביטול ע"י מעשה אסור, דקאי אדלעיל מיניה, דכתב דשרי לבטל לכחילה ברוב, כגון להוסיף עליו מים, והכי כתב בהגה"ה במיימוני בשם רבינו שמחה, שהורה להוסיף מים על מי חלב שנחבטל בהן בשר, כדי לבטל, מיון דאין השורש דאורייתא. אמנם נראה דלא נפ"מ לדידן בהך פסקא דאין לא נהגין לבטל שום איסור, אפי' דרבנן לכחילה, והכי כתב אשירי פ"ק דביצה, דאין מרבין על האיסור לכחילה, אלא דוקא גבי עזים שנשרו מן הדקל ביו"ט, משום דמיקלי קלי איסורא, ואע"ג דמבטלינן בידיים ביו"ט, ולעיל הוכחנו דביטול אסור בידיים בשבת או ביו"ט, והרי הוא כמתקן. היכא דמקלי קלי, לא חשיב חיקון כלל. ע"כ.

ביתני'. שם. בשו"ת שרידי אש (חלק ב סימן קמח) כותב: ומה שהקשה כה"ר משבת מעלין את המדומע בחד ומאה בשבת, ולא הוי כמתקן בשבת - הדבר פשוט כמו שכתב, שמחשבה לא הוי מעשה, אלא שחלות התרומה הוא מעשה שנעשה ואין ג"מ אין נעשה חלות זו אם נעשה של הרמה או במחשבה, סוף כל סוף יש לפנינו תרומה עשויה כהלכה. ולא הבנתי מה שכתב הגרע"א בתשובתו סי' כ"ט להקשות על מה שכתב הב"י, שלפיקך אין מברכין על ביטול חמץ משום דהוא במחשבה, דא"כ לא יברך גם על תרומה שהיא במחשבה - שכוונת הב"י דביטול חמץ אינו פועל שום פעולה חיובית ואינו אלא ביטול הרשות או הבעלות, משא"כ בתרומה שהוא עושה דבר חדש. ועי' בשטמ"ק תמורה דף ד', ע"ב, ד"ה מקדים, שהקשה, דלישני שאני תרומה דאיתא במחשבה, וחירץ, דמ"מ ע"י מחשבה מתעבד מעשה, וזה כמש"כ.

ובעצם ההנחה, דמיון דאיתא במחשבה מותר בשבת, תמוה, שהרי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה אינו מותר אלא בדמאי, כמש"כ החוס' חולין ו' ע"ב ד"ה והחיר עיי"ש. ומה שכתבו החוס' בגיטין ל"א, ע"א,

בחינוק שיש לו געגועין על אציו ומ"מ צדינר אסור
דלמא נפיל ואחי לאחויי הרי דגזרי' אפי' במקום צב"ח.

והשיב דלק"מ דדוקא טלטול מקצת דלא הוי טלטול
גמור החירו משום צב"ח וכהא דהחירו ציטול
כלי מהיכנו משום צב"ח דאורייתא וכדאי' דף קכ"ח ע"ב
וע"ש קנ"ד ב' משא"כ היכי דגזרי' דלמא אחי לאחויי
(ועי' בצרכי' ליו"ד סימן שע"ב אות ב' בשם חו"י דדין
צב"ח אם נוהג באדם אלא דהתם באדם גדול בר דעת
משא"כ בקטן שאינו בר דעת). אבל בצעה"מ שהוצא
במג"א כ"כ לענין מדדה את בנה דמשום לערא דינוקא
לא גזרו שמה יגביהנו וז"ל דזה שכיח יותר ואין לדמות
גזירות חז"ל זל"ז כמ"ש תוס' כתובות פ"ד וכמ"ד. ע"כ.

שלמד דין דחנוק בשבת הנ"ל, ממה דאיתא לענין חינוק
ציהכ"פ, וממילא נלמד סתום מן המפורש באו"ח סימן
הנ"ל, ומכל מקום פשיטא דהכל לפי הענין, דאם אפשר
ליטן לו מן המוכן, בודאי אינו רשאי לבשל אפילו על ידי
א"י, וכיוצא בזה. ע"כ. וע"ש מ"ש בספרו (חלק ד' סימן
קכד).

גמ'. שם. בשו"ת מהרש"ם (חלק ז סימן נב)
נתקשה השואל ע"ד הר"ן (פ' מפנין) שכתב
בהא דמדדין בהמה חיה ועוף בחצר והא מטלטל מוקצה
במקצת, וחי' דמשום לער בעלי חיים שרי, וע"ז הקשה
מהא דכאן דמוקי למחני' דנוטל אדם את בנו ואבן בידו

דף קמב ע"א

התוס' שאף בשבת עצמה מותר לומר כן וכשיפריש
למוצאי שבת המרו"מ חלים עליהם מאליהם ואין כאן
משום מתקן בשבת. אולם בתוס' סוכה שם (ד"ה שני
לוגין) כתבו שבשבת אסור לומר כן וכ"כ בר"ש וברא"ש
דמאי (פ"ז מ"ד), ובתוס' רי"ד בסוגיין, ורדב"ז (מעשר
פ"ט ה"ז) בדעת הרמב"ם.

והנה בתוס' רי"ד הסביר דין זה שלכן בשבת אסור
אעפ"י שגמר החיקון תלוי בהפרשת מוצאי שבת,
מ"מ כיון שאנו סומכים על צריחה ואומרים שאלו הם
שקרא להם שם בשבת, הרי נמצא שחיקן בשבת.

ואולם בערב שבת בין השמשות מוצא שם בכל
הראשונים שמוחר להחנות ע"מ שיפריש למוצאי
שבת, ובתוס' סוכה שם הסבירו הדברים שאעפ"י שבין
השמשות אין מעשרים אלא את הדמאי ולא את הודאי,
מ"מ לומר באופן זה שאני עמיד להפריש אחר השבת
מותר אף בודאי, שכל כך לא גזרו בין השמשות.

ועייין בשו"ת הר צבי (או"ח ב סימן ז) שנשאל ע"ד
אחד שביום עש"ק ערב פסח מוכר שלא הפריש
חלה על המצות, וזה היה בין השמשות ועלה בדעתו
שאם יפריש ע"י חנאי לא יעשה איסור, ומה היה החנאי
שלו שאמר דמה שעמיד להפריש במוצאי יו"ט יהא חלה
חיקף ומיד ויהא יכול לאכול את המצה צו"ט, ובשעה
שהפריש כנראה היה כבר לילה.

וכותב, דבשבת אעפ"י שהפריש בעצירה על
ההפרשה מ"מ הרי קיימ"ל דאם תרמו

גמ'. בלכ"ה והאבן בתוכה וכו'. בשו"ת
הרשב"א (חלק א סימן תרל) כתב: השיב עוד דמה
צ"ע ראשון דאמר' יתעסקו בו עממין דאף לאחר
שנחון בארנו אסור לטלטלו דלא אמרינן מחוך. וכן כתב
הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם. ואמר שאסור לטלטל
המיצה שיש בתוכה מעות וארגו שיש בתוכו אבן. כי לא
אמרו אלא מזילין חיק הספר עם הספר וחיק החפילין
עם החפילין אף על פי שיש בתוכן מעות. מפני שהחיק
תשמיש הספר והחפילין והן העיקר ומעות הן הטפילה.
והחירו לו לטלטל הכל מחמת הספר והחפילין שלא
יתעכב בהנחתן עד שיוציא הספר והחפילין וינער את
החיק. וכן הדין בכלכלה שיש בה פירות והאבן בתוכה
שאם הם לא מינטיפי אסור להוציאה עד שינער את האבן
מתוכו כדאיתא פרק הנוטל. ומיצה שיש בתוכה מעות
אם אין בה אלא מעות לית דין ולית דיין דנעשית בסיס
לדבר האסור כמעות שעל גבי הכר וכיוצא בזה. והמת
שבארון מוצא בזה שהארון אינו אלא לתשמישו של מת
ונעשה לו בסיס גמור. ע"כ.

גמ'. ואמאי תהוי בלכ"ה בסיס לדבר
האסור וכו'. עיין בספר הישר חלק התשובות
(סימן ג-ד).

גמ'. נותן עיניו מצד זה ואוב"ל מצד אחר.
עיין עירובין (לז ע"א) וסוכה (כג ע"ב) הלווקח
יין מבין הכותים ושכח ולא הפריש אומר שני לוגין שאני
עמיד להפריש הרי הם תרומה וכו' ומיחל ושותה מיד.
ובספר כפתור ופרח (פרק לח עמוד תקלד) הביא בשם

השמיכה נעשית בקיס להעלעקטרי ואינו כלום מה שהשמיכה חשובה יותר.

אבל לדינא בעצם הא חוטי העלעקטרי התפורים בהשמיכה נחשבים מהכלי עצמה שממילא אינם מוקצים מלד עצמם כגון אם היו חמים מערב שבת, ורק שמלד החבור להעלעקטרי שבכוחל היה שיך לאסור, שבו מסתבר דמיון שאינו שיך לטלטול דהרי הוא מחובר בכוחל לא שיך שאסור מה שמחבר לו בטלטול. וגם אולי מחובר לא שיך להחשיב דבר אחר לו לבקיס שמחבר אין צורך לו בבקיס. אבל לבד זה הא בעצם כלי שמלאכתו לאיסור נמי מותר לצורך גופו ומקומו, ומה שהנר אסור לטלטול אף לצורך גופו ומקומו כדאיתא בקימין רע"ט סעיף ב', הוא מטעם שכחב הב"י שם משום דבעודו דולק פשיטא שאסור לטלטלו בכל גוונא, והביאו הט"ז בסק"ב, והוא משום דנעשה בקיס להשלהבת כדאיתא בשבת ריש דף מ"ז בפרש"י וכן הוא בלכ"ט, והוכיח הב"י זה מאבן ע"פ החזית שאסור אפילו לצורך גופה בשבת דף קמ"ב, והוא משום דהאבן אינו כלי שאסור אפילו לצורך גופו, וכן הוא השלהבת, שנמצא שהוא בקיס לדבר האסור אפילו לצורך גופו שלכן נאסר גם הבקיס אף לצורך גופו, אבל הדבר המדליק בעלעקטרי וכן דבר הנדלק נחשב זה ודאי כלי שחשמיש שלו הוא להדליק ולהדלק, ומיון שהוא כלי הרי הוא מותר לצורך גופו ומקומו וממילא גם הבקיס שלו יהיה מותר לצורך גופו ומקומו עוד מכ"ט. ולכן ברור שאין בטלטולו איסור מוקצה ולא איסור בקיס לדבר האסור. ע"כ.

ויעיין שם עוד, דמלד החשש שמא יבא להגדיל החום או להקטין, ודאי יש להצריך שיעשה היכר היינו שמקום הכפתור שבו מגדילין ומקטינין יכרכהו במטלית ויתפור שיזכור מזה שהוא שבת, וכן מקום שחושבין בכוחל ידביק עליו אחה דבר לסימן שלא יוכל להוציאו מהכוחל. ומלד החשש שמא ע"י שיחגלגל בשינתו מלד ללד יוציאו מהכוחל ויכבה, פשוט שאין לחוש משום שאינו מתכוין ואינו פסיק רישיה, והכא עוד עדיף שהרי כוונתו ורצונו הוא דוקא שיהיה תחוב בכוחל כדי שיהיה חס לו.

ומצד רפואה לא שיך לאסור דכמה אנשים נהנים מחמימות זה וממילא גם חולים מותרין. וממילא לא שיך מראית עין כיון שעושה דבר המותר.

ויעיין עוד בדיון זה בשו"ת חלקת יעקב ח"א (סימן מ) והניף ידו שנית בח"ג (סימן קפא). ע"ש.

חרומתן חרומה. אבל נסתפק שם, ממיון דההפרשה היא על מה שעמיד לחרום, א"כ אם לא יפריש כלל בטלה ההפרשה לגמרי וכדאמרינן בגמרא דאם יבקע הנוד נמצא ששחה טבלים למפרע, א"כ יש לדון דיהא מחוייב לבטל ההפרשה שלא יפריש כלל במוצאי יו"ט ויהא נמצא ללא עשה כלום, שלא הפריש כלל.

עוד נסתפק, אם יעשה איש אחר שליח שיפריש עבורו אם זה בכלל מה שאמר מה שאני עמיד להפריש, דיתכן לומר דתנאי היה מה שהוא בעצמו יפריש זה יחול מעכשיו, אבל במצוה לאחר אע"ג דיש שליחות, עכ"ז אין זה בכלל לשונו מה שאני עמיד להפריש, דאין זה אני, ואח"ל דגם שליחו בכלל מה שאני עמיד להפריש, עדיין יש להסתפק בנותן רשות להפריש ומפרש שלא מחורת שליחות, אי יכול הלה להפריש ואין זה בכלל מה שאני אפריש.

ובן מסתפק עוד אי יכול לשאול על הפרשתו שממילא תעקר למפרע ואח"כ יכול להפריש מה שירצה, וזה שאלה אי יכול לשאול על ההפרשה הזאת, שעדיין לא חלה חלות החלה בטרם שיפריש ואין מחירין את הנדר עד שיחול, ויש לחקור דמיון שאם יפריש אח"כ חלה הפרשתו למפרע, א"כ נמצא דהשאלה היא אחרי שכבר חלה ההפרשה, או דילמא השתא מיהא קודם שהפריש עוד טרם חלה כלל החלה נחשב היתר שאלה קודם חלות הנדר. עיי"ש.

עמוד ב'

גמ'. **מועות שעה הבר וכו'.** בשו"ת אגרות משה (חלק א"ח ח' ג' סימן נ) דן אם מותר לכסות עצמו בשמיכה [=blanket] עלעקטריה בשבת. והביא שיש מי שאומר שנעשה בקיס להעלעקטרי. וכתב: דמ"ש שדיון שראויה השמיכה להשתמש גם בלא העלעקטרי הוא כמו בקיס לאיסור ולהיתר דמותר כשדבר המותר הוא ג"כ חשוב, לא דק דהא השמיכה הוא הדבר שנעשה הבקיס להעלעקטרי ולא נידונה השמיכה בבקיס גם לעצמה, דמ"ש ממטה שיש עליה מעות ומחזית שהניח עליה אבן ומהשלחן שהעמיד עליה הנרות שאסורין בטלטול משום שנעשו בקיס לדבר האסור, [עיי' בשו"ע סימן ש"ט סעיף ד' ובקימין רע"ז סעיף ג'], והוא דבר ידוע ומפורסם שנוהגין שניחו על השלחן את החלות קודם הדלקת הנרות, אף שהשלחן והמטה והחזית המלא יין יותר חשובים, אלמא דלעצמה אף שהיא חשובה ביותר אינו כלום ונעשית בקיס למוקצה שעליו, ולכן גם הכא

ושו"ת בחר משה (חלק ו' קונטרס עלעקטריק סימן כ וסימן עא וסימן עג)

גמ'. רב אשי אמר אפי' שכח נמי וכו'. כתב בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן תחמו): שק שיש בו כיס מעות שרי לטלטל בשבת כמו קנוגא אגב קיטמא אע"ג דאיכא עליהם שבדי עזים. אבל להניח ביום השבת כדי לטלטל הכיס אסור אפילו להציל מן הדליקה או מן הגנבים או מן הלסטים או מן המלכות. כדמוכח בפרק נוטל גבי שכן ארנקי בחצר ודסקייא מלאה מעות. דאמר מר זוטרא הלכתא ככל הני שמעתת'. ורב אשי אמר אפילו שכן נמי לא אמרו אלא בכבר או בחינוק או כלאחר יד בלבד. וקי"ל כרב אשי דאמר אפילו שכן נמי לא אמרו אלא בכבר. ע"כ.

והנה בגירסת הרשב"א לא אמרו אלא בכבר או בחינוק או כלאחר יד בלבד, עיין בשו"ת מהר"ם ב"ב (סימן כא) שגרים אלא למת בלבד או כלאחר יד. וע"ע בשו"ת ר' עקיבא איגר (סי' כב).

גמ'. שם. עיין שו"ת הריב"ש (סימן שפז).

גמ'. ולא אמרו בכר או תינוק אלא דמות בלבד. עיין מ"ש בשו"ת הרא"ש (כלל כב סימן ח) שאע"פ שלא החירו בכר או חינוק אלא למת בלבד, זהו דוקא בדבר המוקצה מחמת גופו, כגון אבנים וכיוצא בהם דהוו דומיא דמת, אי נמי בארנקי מלאה מעות שהוא בטל לגבי המעות דהוו כאבנים, אבל מדוכה שיש בה אוכלין, מיון שיש עליה תורת כלי מותר לטלטלה אגב אוכלין שעליה, וכן נראה לראב"ן. ויש מי שאומר דמדוכה ה"ט שמוחר לטלטלה אגב שום שעליה מפני שהמדוכה לגבי שום, כקדירה לחבשיל, שהוא תשמיש המיוחד להם, הילכך שרי לטלטלה אפי' מחמה ללל. עיי"ש.

והארחות חיים (הל' שבת אות שסט) כתב, נר שהדליקו בו באותה שבת אסור לטלטלו אפי' ע"י ככר או חינוק, שלא החירו בכר או חינוק אלא למת בלבד, והוא הדין לכל כלי שמלאכתו לאיסור שלא תועיל נתינת ככר או חינוק כדי לטלטלו מחמה ללל. וכן דעת בעל ההשלמה. ע"כ.

והב"י (סימן שח) הביא המחלוקת שבין הרא"ש והראב"ן, לבעל ההשלמה, ובש"ע (סימן שח סעיף ה) כתב, יש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור

אפילו מחמה ללל על ידי ככר או חינוק. עכ"ל. ומוכח דנקיט לדינא כהראב"ן והרא"ש.

ועיין רשב"א לעיל (קכג ע"א) שכתב, הא דחנן מדוכה בזמן שיש בה שום מטלטלין אותה, יש מי שפירש שהוא הדין ע"י ככר, ואף דאמרינן לא אמרו בכר או חינוק אלא למת בלבד, הני מילי היכא דליכא תורת כלי עליו, כגון מת, אבל כל מידי דאיכא תורת כלי עליו מיטלטל הוא ע"י ככר. וליחא, אלא אין לך מוקצה המיטלטל ע"י ככר, ולא אמרו כאן אלא בשום וכיוצא בו מהידובין, וה"ט משום שכיון שאינה אסורה אלא מחמת מלאכה, ועכשיו משמש היתר במלאכתו, הרי מה שאסורה הוא מחירה, והו"ל כקדירה המיטלטלת עם החבשיל. ע"כ. וכ"כ הרמב"ן והריב"ש והמאירי שם. וכן דעת בעל המאור שם. וכיו"צ כתב בחידושי הר"ן שם, דנעיין שיהיה שום במדוכה מע"ש, אבל בשבת לא מהני, שלא אמרו בכר או חינוק אלא למת בלבד, אבל כשהשום מונח בה מע"ש הו"ל המדוכה טפלה לשום, כקדירה לחבשיל שיש בה, ולכ"ע מותר לטלטלה כאוכל ועצמו אפי' מחמה ללל. ע"ש.

אז"ל המאירי בבינה (כא ע"ב) דד"ה אף האוסר הכנה, כתב, שאע"פ שאמרו לא אמרו בכר או חינוק אלא למת בלבד, זהו דוקא בדברים הדומים למת כגון אבנים וכיו"צ, אבל מה שיש עליו תורת כלי אע"פ שמלאכתו לאיסור, או אפילו דבר הראוי לבהמה מיטלטל הוא אגב הפת. ע"כ. וע"ע במאירי לעיל (מג ע"ב) שכתב, והנהגים לטלטל הנר שהדליקו בו באותה שבת אגב תחיכת אוכל, מפרשים כי מה שאמרו להלן לא אמרו בכר או חינוק אלא למת בלבד, זהו דבר שאין עליו תורת כלי, אבל דבר שיש עליו תורת כלי שהוא טלטלו לצורך גופו או מקומו, מותר עכ"פ על ידי ככר, והביאו ראיה לזה מהא דתניא לעיל (קכג ע"ב) מדוכה אם יש עליה שום מטלטלין אותה אגב השום אפי' מחמה ללל, אבל האוסרים מפרשים אותה כשהיה השום עליה מע"ש. ע"ש.

גמ'. שם. ככר האריכו הפוסקים אם מותר להסיר בליל שבת או ביומו מנורות השבת הדולקים על השלחנות עם הטסים לאחר שיכבו ע"י שישימו מע"ש על הטסים לחמים או סידורים וכדומה. עיין באריכות בשו"ת נ"ץ אליעזר (חלק י"ב סימן ל).

ועיין בשו"ת הריב"ש (סימן לג) ושו"ת חב"ץ (חלק א סימן קלז) ושם (חלק ד טור ג (חוט המשולש) סימן ז).

גמ'. **שם.** עיין במג"א (סי' שי"א ס"ק ע"ז) שהקשה עמ"ש בשו"ע, שלא הנריכו ככר או חינוק למת, אלא למת ערום, אבל אם הוא בכסותו א"ל ככר או חינוק לטלטלו. והרי לעיל (ל ע"ב) בהא דדוד אפחת דרגא מתומיה ונח נפשיה, ולא החירו לטלטלו אלא ע"י ככר או חינוק, אע"פ שנפטר בכסותו. וה"ל שבגדי דוד היו מוקפים שאסור לכל אדם ללבושם וכו'.

ועיין בס' דעת תורה להמהרש"ם (שם ס"ד) שהק', דאכתי הא קי"ל בסנהדרין (כ"א ע"ב) שס"ת קשור בזרועו של המלך, א"כ ראוי לטלטלו משום הס"ת שעליו. וחירץ ע"פ מ"ש הלח"מ (רפ"ג מה' מלכים), מהחוספתא פ"ד דסנהדרין, שאין ההדיט רשאי לקרות בס"ת של המלך, שנא' וקרא בו הוא ולא ההדיט וא"כ הוי מוקפה. ושוב מצא כן בחפארת הגרשוני הובא בד"ש יו"ד (סימן ש"ו).

והרב המגיה נכדו הרה"ג רש"מ שצדקון ז"ל הקשה, הא עכ"פ למלך אחר מותר לקרות בו, דהא רק ההדיט אסור. עכמ"ד.

גמ'. **אמר רב יוסף כמה חריפא שמענתא דרדקי.** בשו"ת מהרי"ק החדשים (סימן מט) ד"ה ונחזור למה, מוכיח מכאן דרב יוסף הוי רבו של רבא, והלכה כמותו נגד רבא. וכן מוכח ביומא פ' הוציאו לו (דף נ"ג ע"א) דאמר התם החלמוד הנפטר מרבו אל יחזיר פניו ויאלץ אלא מצדד פניו ויואלץ, דרבא כי הוה מפטר מיניה דרב יוסף אול לאחוריה עד דמנקפין כרעיה ומחוסן אסקופתא דבי רב יוסף דמא, דמהא משמע דרביה הוה, וכן אמרינן נמי בהרבה מקומות בחלמוד (נדרים נה, א) דאמר ליה רב יוסף לרבא לא תיחב אכרעך עד דמתרצית לי הני קראי, עיי"ש.

ריש"י ד"ה דר' יהודה. עיין בשו"ת עונג יו"ט (סימן נב) ועמק יהושע (סימן ט).

ריש"י ד"ה נותן ע"יה מים וכו'. בשו"ת שרידי אש (חלק ב סימן כח) כתב להחיר לנקות את השיניים במברשת בשבת, ומדחה דברי האוסרים

שחוששים המששות: (א) חשש סמיטה, שהרי בשעה שמנקים את השיניים במברשת הוא סוחט את שערות המברשת שנטבלה במים. (ב) חשש הוצאת דם. שמה יוציא דם השיניים ע"י הולכת והוצאת המברשת. (ג) חשש חלישת שערות המברשת. (ד) צביעת המברשת ע"י הדם. ובסוף דבריו כותב: וע"ד טבול המברשת במים אין לאסור ולומר דשריינתן היא כבוסן - עיין שבת קמ"ב ע"ב ברש"י ד"ה נותן עלי' מים ועיין זבחים ז"ד, שגם בעורות רפין לא אמרינן שריינתן זו כביסתן. עיי"ש.

ריש"י ד"ה אלא בשבת. עיין בתרומת הדשן (חלק ב סימן קכ"ג) וז"ל: אשר שאלחני אם הונח דבר מוקפה על איזה חפץ לפני שבוט או יותר, כמו שרגילים להניח חפצים זה על זה בחיצה, אי שרי לנער המוקפה מן החפץ הואיל ולא הניחו עליו במתכוין לא נעשה בסיס. ודקדקת הכי מפ' נוטל בפרש"י.

לשונך משמע דלא נעשה שום דבר בסיס אלא"כ הניח על דבר מוקפה בשביל שיהא מחייב עליו בטוב. אבל מה שמניחין בדרך אקראי כמו שרגילין להשים בחיצה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות לכל חפץ מקום בשולי החיצה לעצמו, כה"ג לא חשיב מניח אלא שוכח. נראה דאם הונח המוקפה בדרך זה בין השמשות בע"ש אין לך ראייה מפ"י רש"י להחיר, דאיכא למימר דוקא בשוכח שלא מדעת כשכבר היה נח עליו לא נעשה בסיס, אבל במניח בע"ש אפי' באקראי, הואיל ויודע שהמוקפה יהא נח על החפץ בשבת, גם החפץ נעשה מוקפה מפני שמקפה דעתו ממנו. אמנם בנדון דידן שהיה נח המוקפה על החפץ לפני זמן מרובה, נראה אפילו הניחו בחלילה בכוונה ולא בדרך אקראי שרי, משום דבע"ש נעשה שוכח. וכן משמע פירש"י דפירש כששכח האבן עליה בין השמשות, וכן כתב המיימון פ' כ"ה בהדיא: אבל הניח מעות על הנר בע"ש אסור, משמע דמקמי הכי שרי. ולא ידענא כלל מה דקדקת מן המרדכי פ' במה עומנין, אף לפי הה"ג, דהתם איירי שהניחו מדעת בע"ש, כמו כל הטמנה שהיא בכוונה בע"ש. ע"כ.

דף קמג ע"א

הכלים שנשברו אפי' בשבת מותר לטלטל שבריהן ובלבד שיהיו ראויים לשום מלאכה. וכו' המ"א: עס"י תל"ה די"א דנולד אסור בשבת, ע"כ. וממיהא דהא כל הפוס' פסקו

גמ'. **אשה לא תכנס לבית העצים וכו'.** עיין שו"ת פעולת נדיק (חלק ג סימן קד) שחמה על מ"ש המג"א (בסי' ש"ח ס"ק י"ד) על דברי המחבר, כל

דהלכה כח"ק דפ' נוטל [עיי' לעיל קכ"ד ע"ב] דלא כר"י דסבר דכשנשבר בשבת אסור משום נולד, וא"כ ז"ע אמאי לא השיגו מ"א למאן דאסר משום נולד בשבת שהרי משנה שלימה שנינו ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכה. ע"כ.

עיי' מחצית השקל (ס' תנ"ה סק"ז) מש"כ ע"ז, וט"ז (ס' ש"ח סק"ה) מה שפלפל בזה.

מתני'. מעבירין מעל השלחן וכו'. בשו"ת מהרש"ם (חלק ז סימן קטז) נשאל אם מותר לפרק גרעיני הקוקוריוס [=מין דגן] בשבת ממקום שדבוקין בו אחרי שכבר הוסר הלבוש של קליפה המכסה אותם מסבב, והביא השואל מהפרמ"ג (מש"ז ס' ש"ע סק"ד וא"א רס"י ש"כ) שהעלה דהיכי דמגולה ל"ש בו מפרק.

ובותב ע"ז: מאז כתבתי בגליון הפמ"ג שיש ראיה לדבריו מהא דשבת קמ"ג ע"א מעבירין מעל השלחן וכו' ושער של אפונין ושער של עדשים וכו', ופירש"י שרביטין של קטניות שהקטניות גדל בהם ובש"ס שם מני ר"ש הוא דל"ל מוקצה, ופירש"י דאי ר"י מאתמול לאו לבהמה קיימי שהרי האוכל הי' עמהן והיום לוקח מהם, עכ"ל. ובמאירי שם מבואר דמייירי בקליפתן העליונה, והתם מייירי שאין הקליפה ראוי לאכילה דאל"כ הרי הן עצמן אוכל ואמאי יהי' אסור לטלטלן אליבא דר"י ואפ"ה הי' מותר ליקח מהן האוכל של קטניות ועדשים בשבת, וע' נשמת אדם (כלל י"ד) שהניח בז"ע. ולפמ"ג הפמ"ג י"ל דמייירי שנתגלו ונפתחו מע"ש לכן הי' מותר לנתק הקטניות הגדל בהן בשבת. עיי"ש באריכות.

גמ'. הני גרעינין דתמרי ארמייתא וכו'. עיי' בשו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סימן קכה) בענין טלטול גרעיני פירות בשבת, ונשאל שם מהגה"צ ר' אליעזר זוסיא פורטיגל ז"ל מ'סקולען, איך להתנהג בגרעיני פירות שאינן ראויים למאכל בהמה, וההמון אוכלים פירות בשבת ונוטלים הגרעינין בידיהם, ואינן יודעים שיש בזה איסור מוקצה מחמת גופו, שאסור לטלטל אפילו לזורך גופו ומקומו, כמבואר (בס' ש"ח סעי' ל'), ואי משום דהוי כגרף של ריעי, הלא אין עושין גרף של ריעי לכתחילה, ואם יניחם בכלי יהי' גם משום מבטל כלי מהכנו, דהא בזה תלוי, כיון דאסור לעשות גרף של ריעי לכתחילה, ממילא עכ"ה הכונה שיהי' שם כל השבת, ממילא הוי מבטל כלי מהכנה, עכ"ד.

והשיב: בדבריו בזה יוצא מדברי הש"ע (ס' של"ח סעיף ח') וטו"ז ומג"א שם, גבי נחינת כלי תחת הדלף שאינו ראוי לרחיצה עיי"ש, וכמבואר בביאור הלכה שם, וכחז ע"ז דדין זה העמיק המחבר מהרמב"ם, והטור פליג ע"ז, ואיתא בחי"א, דבמקום צורך גדול יש לסמוך על הטור, והיינו שאפילו באינו ראוי מותר ליתן כלי תחתיו, והיינו דשוב אם נתמלא הכלי מותר לטלטל לשופכו, כדמוכח בדברי החי"א (ס' ס"ז סעי' כ"ו).

וכן מוכח ממש"כ בביאור הלכה שם אח"ז, דמה שאנו נוהגים ליטול צוקר מי הנטילה תוך כלי, אף שהם בודאי אינם ראויים לרחיצה ולא לשחיית בהמה כמבואר (בס' ד') עכ"ה משום דס"ל כהטור, (אלא שבאלו יש עוד טעם כמ"ש בב"ה שם), והיינו דמטלטלים ג"כ הכלי עם הנטילה והמים אחרונים, לשופכם אחרי הנטילה כנהוג, וממילא י"ל גם בנד"ד כן, כיון דא"א בענין אחר.

אב"ל ז"ע אם זה נכנס בכלל צורך גדול, וגם בכמה פעמים לא מגיע לכלל גרף של ריעי כמ"ש כה"ד.

אמנם יש עצה לסלקם מן השלחן כלאחר יד, דהיינו להעבירם ע"י ד"א שיפלו על הארץ, וכמ"ש במ"ב שם (ס' ש"ח ס"ק קט"ו), ושוב יהי' מותר לכבד אותם ע"י מטאטא, וכמבואר שם בביאור הלכה (ד"ה מנער ובשעה"ז ס' של"ז סק"ז) עיי"ש.

אמנם היכא דאי אפשר להפילם לארץ, מחמת שיתקלקלו השמיתים וכי"ז, לכאורה יש לזדד ג"כ להקל, היכא שנותנין הגרעינין וכי"ז פסולת שאינם ראויים למאכל בהמה, או אם כבר נתנם על השלחן להעבירם מהשלחן כלאחר יד לתוך הכלי, די' על הכלי דין טבלא המבואר בש"ע שם (סעי' כ"ז), דמנער את הטבלא, ומבואר שם במג"א (ס"ק נ'), הטעם דל"ה בסיס לדבר האסור עיי"ש, וכיון דשרי ע"י ניעור ל"ה ג"כ בכלל ביטול כלי מהכנו וכו'. ע"כ.

עוד כתב בזה יש להשתמש בעצת החת"ס בגליון הש"ע על המג"א שם (ס"ק נ"א), שכתב, דטוב להניח פת בקערה ולקלוף עלי' קליפת הביצים בשבת או קליפות האגוזים עיי"ש. ונראה מדבריו דדוקא פת, וכן משמע מדברי המג"א שם, אבל בטו"ז (ס' ש"י סק"ח) כתב סתם דברים של היתר עיי"ש, אכן בס' תהל"ד שם (ס"ק ל"ד), כתב בכוונת הטו"ז דרזנונו לומר ע"י ניעור דוקא, ומשום דס"ל דבלא אוכלים הי' אסור בניעור,

משום דהוי בסיס עיי"ש. וזוה נראה דברי החת"ס נאמרים בדקדוק גמור. עיי"ש.

גמ'. עביד דהו בגרף של ריעי וכו'. בשו"ת מנחת יצחק (חלק ז' סימן טז) נשאל מהגה"ש ר' אליעזר זוסיא פורטיגל זצ"ל מ'סקולען, אם מותר לטלטל בשבת כלי הנקרא גארביטש (= פח אשפה = garbage can) כי משלימים בכלי הנ"ל דברים שמוקנים מחמת גופם, עצמות שאינם ראויים ואפילו שראויים לכלבים הלא בעינן שיהא רוב בני אדם שבעיר מחזיקים כלבים, ויעי' בש"ע (או"ח סי' ש"ח סעי' כ"ט).

והשיב: הא דהחליט כהד"ג דנריך שיהא רוב בני העיר מגדלים כלבים, בנוי על דברי הרמב"ם (ה' שבת פכ"ו הי"י) שכחב אין מטלטלין וכו' מפני שאין אלו וכוונת בהן מציין אצל רוב בני אדם עכ"ל, ועפ"י כחב במשנה ברורה שם (ס"ק קי"ט), על מש"כ המחבר בש"ע, ואם אינו ראוי אלא למאכל חיה ועוף שאינם מציין וכו', ח"ל שאינם מציין אצל רוב בני אדם, ומה דעשירין מגדלין אותם המין בבתיהם לא נחשב מצוי, ובשער הציון כתב, רמב"ם ומוכח מהגמ' עכ"ל, וזוה דייק כהד"ג, דנריך שיהא מצוי לרוב בני אדם ממש, אצל ז"ע לפי"ז דברי הרמ"א שסתם וכחב דכלבים מציין, וכי בזמן הרמ"א היה הדור פרוץ כ"כ ח"ו שהיו רוב בני אדם מגדלין כלבים, וגם ז"כ לפי"ז מה דסיים המ"ב, ומה דעשירין מגדלין אותם המין בבתיהם לא נחשב מצוי כנ"ל, הלא הי"ל לומר בפשוט, אצל אס רק מיעוט בני"א מגדלין לא חשיב מצוי, אלא עכ"ל מה דאמר רוב בני"א הכוונה אף לסתם בני"א ולא דווקא לעשירים, וכדמוכח בגמ' (שבת קכ"ח) עיי"ש, וכן דייק בשו"ע הרב שם (סעי' ס"ד) ח"ל, דהיינו במקום שדרך סתם בני אדם לגדלם ורגילים בכך ולא די צמח שמצויים אצל השרים בלבד עכ"ל, ולכן שם (בסעי' ס"ה) כשרצה להמציא מקום שאין כלבים מצויים, כתב ח"ל, כגון אס שובת בשדה או במלון שאין שם כלב עכ"ל, ואם נאמר דנריך להיות רוב בני העיר מגדלין כלבים, לא היה נריך לכל זה, וכ"ז בעצמות, אצל שפיר כתב כהדרג"ק שיטתו עוד דברים שונים שאינם ראויים לכלבים וכדומה דברים המוקנים מחמת גופם, וכן יש עצמות קשים שאינם ראויים אף לכלבים וכדאיתא בפוסקים שם.

והנה: בעיקר הדבר דע"י גרעיני פירות מקרי גרף של ריעי, כבר היו דברים בינינו מזה, כנדפס בספרי מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ה), והוא גם בדברי כהדרג"ק הנדפסים בקונטרס השבת הנספח לספר שם

ושארית ישראל, והנה כי כן מוכח מדברי הש"ס (שבת קמ"ג), דאמר רב הונא בריה דרב יהושע עבד להו כגרף של ריעי, אלא דפריך שם וכי עושין גרף של ריעי לכחילה עיי"ש, אמנם הכל תלוי כפי המציאות דלא כל הדברים אפשר לחשוב כגרף של ריעי, ע"י צערוך השולחן (סי' נ"ב ונ"ה), וגם לא כל המקומות שוים דבמקום שאין מקפידין ל"מ הא דהוי כגרף של ריעי וכמבואר בשו"ע ופוסקים שם וכמבואר ג"כ בדברי כהדרג"ק.

ובבזוגע: לטלטולו דגרף של ריעי היכא דא"א צענין אחר, שפיר כתב צערוך השולחן שם (סעי' ט), דפשוט הוא שאם יכול ע"י אינו יהודי יעשה על ידו, וכן מוטב ע"י קטן מע"י גדול, כיון דכל ההיתר רק משום כבוד הבריות עיי"ש. ע"כ.

וע"ע: בספרו שם (סימן קה) בדבר השאלה: כל החושבים מוציאים כלי אשפה שלהם, ומניחים ברחוב ופקידי העירי' באים במכוניות בשבת, ומוליכים האשפה לחוף מעיר. מהו להניח הכלי מערב שבת ברחוב וכו', והאיך אפשר להוציאו ציו"ט שחל להיות בע"ש, ואיך הדין, במי שמוכרח להניח הכלי בגן שלו, והנכרי מוציאו מרשותו, עיי"ש.

וע"ע: בשו"ת באר משה (חלק א סימן מג ח) צענין לזרוק אשפה מחלון למצער האשפה בשבת, ובע"ש וציו"ט, ותנאי הפועל.

עמוד ב'

חבית

מתני'. חבית שנשברה וכו'. בשו"ת שבות יעקב (חלק ג סימן טז) נשאל על דבר חביות יין שנסדק קצת ועבד טיף טיף ע"י שנשברו ע"ים המבצרים את החביות, אי מותר להודיע לעכו"ם אומן המיוחד לתקן אותם בחול אף שמתקן אותם בשבת או לא, אף שיש לחוש לפסידא שיסגר לגמרי.

והשיב: לכאורה נראה לאסור דהא להדיא אי' בשבת דף קמ"ג בחביות שנשברה אין מציילין ע"י שאר כלים יע"ש וברמב"ם פ' כ"ב מה' שבת ובטא"ח סי' של"ה יע"ש אצל לא הוזכר כלל הצלה ע"י עכו"ם משמע לכאורה דאסור. איצרא כד מעיינת שפיר נראה לפי מה דקיי"ל בסימן של"ד בדליקה דמותר לומר לעכו"ם כל המכבה אינו מפסיד ופסק הטור שם והש"ע סעיף כ"ו אס הגוי אינו מוזמן כאן יכול לקרותו שיבא אע"פ שודאי יכבה והוא מדברי הרא"ש והר"י אצוהב

דומיא דמותים ורימונים אעפ"י שאין חיוז חטאת בסחיטתן גם לרש"י וכמ"ש הגר"א סימן שכ ס"ק ב, ומ"ש בגמרא דאחי ממילא דא ודא אחת היא דמאחר שנתרסקו אחו ממילא ומשו"ה אין דרך לסוחטן וכ"מ לשון רש"י.

וע"ז כותב: עדיין אין זה מספיק, דסוף סוף מנ"ל דכל מיילי דאחי ממילא שפיר דמי ואינו חייב חטאת אם סוחטן, נימא דלא גזרו בזה משום דאין דרך לסוחטן ולא יבוא לידי סחיטה. ואין לומר דאה"י דאינו מוכיח אלא דכל מידי דאחי ממילא אין חוששין שיבא לידי סחיטה, דא"כ לפי מאי דמסיק החם מעיקרא אוכל וכו', היינו דבזה אף אם היה דרכו בסחיטה מותר. א"כ לר"א נמי הא קבלה מיניה הך פירכא ומסיק ראייתו משום דשמעינן ליה לר"א דאפילו זיתים וענבים נמי שרי ומנ"ל לרש"י דבחלות דבש נמי עיקר היתור משום דאין דרך לסוחטו (א"ה מלשון הגמרא שם דף קמה, דפריך למה לן לאחויי הברייתא דזיתים וענבים שריסקן דהא שמעינן ליה מדבש דמנחתין), דמשני טובא קמ"ל, דאי ממנתי ה"א החם הוא דמעיקרא אוכלא ולבסוף אוכלא אכל הכא כו' אימא לא קמ"ל, משמע דלפי האמת אין טעם היתור משום דמעיקרא אוכלא ור"א לא קבלה מיניה בפ"ק רק משום דאיכא למדחי, ע"כ הביא מחנ"י דזיתים וענבים.

וז"ל המאירי ר"פ חצית, על הא דחלות דבש אסורין גזירה מרוסקין אטו שאין מרוסקין וגזירה חלות אטו זיתים וענבים ור"א מחיר שאין גזרים בהם הואיל ומאליהם יוצאות, עכ"ל המאירי. וזה דלא כהנשמת אדם דכתב דריסוק חלות דבש הוא מדאורייתא רק הוא מד"ס ואסור בכלל מוסקין שזבו כמו תור"מ. אמנם לפמ"ש לעיל דלר"א מפרק אוכל מאוכל נמי חייב יש ליישבו קצת.

בן קשה לי דברי ת' פני יהושע (סימן יג), שכתב דבחלות דבש ל"ש סחיטה כלל אלא דקודם רדיה אסור משום תולש מדרבנן אם אינם מרוסקים, ונשמיע לזה מלשון רש"י (דף יט ע"ב) שז' חלות דבש שהכורת רודה, ולא הזכיר כוורת על חנם אלא לאשמעינן שהן בכורת דוקא ובה דוקא אם אינם מרוסקים אסור משום תולש כו' וכתב עוד ותדע דאלו הי' סחיטה קודם הריסוק, א"כ מאי קאמר החם הוא מעיקרא אוכלא וכו'. וקשה אם קודם הריסוק הו"ל סחיטה, גם לאחר הריסוק ליתסר כמו זיתים וענבים כו'. ע"כ.

שהוצא שם צב"י וכתב שם המ"א ס"ק למ"ד אפילו שמירו המושכר לו לזמן והוא צב"י בשם הג"מ ע"ש, א"כ ה"ה כאן אף שהאומן צוודאי יתקנו כפי אומנתו שרי. וכן גבי חציות שנתרועעה פסק שם הרא"ש ג"כ דשרי וכ"כ הב"י בסימן ש"ז ופסק כן בש"ע סעי' י"ט אע"ג דכתב שם יש מי שאוסר מ"מ כתב הלבוש דהמיקל לא הפסיד ע"ש.

והא דלא נקטו הש"ס והפוסקים תיקון זה אלא חציות אין זו דקדוק כלל דהיא היא מה לי הפסד הדליקה או הפסד היין אם אי אפשר להציל בענין אחר דהרי להדיא כתב הב"י ר"ס של"ה ח"ל ורבינו לא כתב כאן שאומר לאחרים בלא והצילו לכם לפי שסמך עצמו על מ"ש בסימן הקודם לזה בענין הדליקה ע"ש, עכ"ל.

ותו י"ל דאפשר שהיו חוששים שיבא היין לידי ניסוך ע"י עכו"ם אבל לפי מה דנהיגין בזמן הזה להקל בענין שמתקן שלא יבא לידי ניסוך מותר להודיע לאומן המכירו שהיין מצנצץ או לקרותו תוך המרתף והוא מתקן אותו אדעתא דנפשיה רק שלא יאמר לו להדיא שימתקן רק כל המתקן אינו מפסיד. ע"כ.

מתני. חבית שנשברה בציצין הימנה מזון שיש פערודות. בספר חוספת שבת (סי' של"ד ס"ק ב' ובסי' של"ה ס"ק א') כתב דבמשקים ל"ש שיעור שלש סעודות דאין קבע לשחיה, ע"ש שלא מצא ראייה לזה, ותמה בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן א') דהכא אמרו להדיא מזון שלש סעודות, וכבר הרגיש בזה בתוס' שבת, ונדחק דמיירי במקום דל"ש יין טובא.

ובישו"ב שם כתב דהדבר נכון, דהרי להלן אמרו ובלבד שלא יספוג ציין ולא יעפח בשמן, ולפ"ז מין דחציות כולל גם שמן כדמי ולא יספוג ציין ולא יעפח בשמן, וא"כ י"ל דלכך נקט מלתא דפסיקא מזון שלש סעודות דזה מותר תמיד דבשמן ודאי שייך קבע דאינו משקה דאזוקי מזיק רק מה שצריך למאכל, ח"כ ופשוט. עיי"ש.

מתני. חלות דבש שריסקן מע"ש. עיין רש"י, מאחר שמרוסקין הדבש זב מאליה מתוך השעוה ואין דרך לסוחטו הלכך ר"א מחיר. ובהגהות רש"י כתב: דלכאורה לעיל דף יט משמע משום דאפילו סחיט להו בשבת ליכא חיוז חטאת, עכ"ל. ובשו"ת הר צבי (ט"ל הרי"ט דש סימן ד) כ' השואל ליישב שדברי רש"י בפשיטות שאם היה דרך לסוחטן היה אסור המשקה

תום 'ד"ה הלכה בר"י. בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן רסב) כותב דלא שייך בקלוג דין ביסולי עכו"ם, דמיון דראוי לשמותו חי ליכא משום ביסולי עכו"ם.

והעיר דאף דמבואר בתוס' כאן, דאף דבינה ראיה לגמעה חיה ואפ"ה שייך ביסולי עכו"ם, כמ"ש ביו"ד סי' קי"ג סי"ד, [ועיין לעיל בתוס' (דף מ"ח ע"א) ד"ה דומים וכו'], מ"מ חלב עדיף.

שוב כותב שמאל הדבר מפורש ברמב"ם (פי"ז ממ"א הי"ד) דמפורש דחלב נאכל חי וליכא ב' משום בש"ע ועדיף מבינה. וגם מהתוס' תענית (דף ל' ע"א) ד"ה ערב ט"ב וכו' מפורש כן. וכ"ה ברא"ש וט"ג שם.

תום 'שם. בדין הגומע בינה חי, מבואר ביור"ד (סי' קי"ג סי"ד) ובט"ז (סקי"ד) דאינו נאכל אלא ע"י דוחק גדול, ועיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן פח) שהביא מס' החיים להג' מהרש"ק שפסק שאין לבדוק כלל אם גומעה חי. וט"ב מתוס' כאן.

ודברי הספר החיים הם בהל' יוהכ"פ (סי' תריב, ד"ע ע"ג) שנשאל אם הגומע בינה חיה ביו"כ דינה כאכילה ושיעורה בכוכחבת, או דינה כשחיה ושיעורה כמלא לוגמיו. והשיב דודאי דהוי בכלל שחיה ולא בכלל אכילה וכו', עיי"ש. ולבסוף כותב: ומיהו לפי האמת נראה דבינה חיה הוי שלא כדרך אכילה, וכאוכלין שאין ראויים, והאוכלה פטור, ואין נ"מ אם הוי אכילה או שחיה וכו'. ע"ש.

אבל בספר מחזיק ברכה להחיד"א (סי' רד) כתב להיפוך, שהביא מכת"י בשם רבני ירושת"ו, דהאכל חלמון בינה חיה לנחמא הקול יצרך עליו, שאע"פ שאינו נהנה בטעם אכילתו מדרך עליו מיון שהוא מזונג, עיי"ש.

וע"ע בסוף ספר שו"ת חיים וחסד - מוספייא (סי' ד), וכ"כ החסד לאלפים (בסי' רה מחודש ד). ע"ש. וכן מבואר באור שמח (בפ"ח מהל' עומאת אוכלין הי"ג, דקי"ז ע"ד), שגמיעת בינה חיה חשיבה דרך אכילה. ע"ש.

וע"ע בתוס' יבמות (מו ע"א) ד"ה ריו"ת, שכו', שבינה ראוי לגומעה חיה, אלא שאין זו אכילה חשובה, ולכן אסורה משום בשולי גוים.

ולענין ברכה אחרונה עיין בס' ברכת יוסף (ח"א דף עה), בשם החסד לאלפים (סי' רי), שהגומע בינה חיה מדרך בנ"ר דחשיבא אוכל ושיעורה בחיית, וסמך לזה דין מו"ץ פירות שג"כ דינו כן. ע"כ. וט"ע דבכר האריכו הרבה אחרונים בדין מו"ץ פירות, והעלו שאין לבדוק ברכה אחרונה, משום שדינו כשוחה דבעינן רביעיית בנ"א. וכמ"ש בשו"ת קול אליהו ח"א (סי' ז). ובשו"ת אמרי בינה (חאו"ח סי' טז). וכן מסיק בברכת יוסף שם.

וב"פ ה"נ איש חי (פ' מסעי אות ח), שכל שמו"ץ שלא ע"י לעיסה הוי כשוחה, ולכן המו"ץ תפוחי זהב וכו"ז א"צ ברכה אחרונה, משום דבעינן בשחיה רביעיית בנ"א. ע"ש.

וע"ע בס' שביבי אש (עמוד מו) זכ', שאף אח"ל שדין בינה כמשקין יש מקום להצריך ברכה אחרונה מדין בריה. ע"ש. וע"ע בשו"ת הר נבי (חאו"ח ס"ס קא).

וע"ע בספר שיעורי תורה להגרא"ח נאה (דף קמג) שהעלה שאין לבדוק ברכה אחרונה בגומע בינה חיה.

וע"ע בשו"ת התעוררות משובה ח"א (סי' ריד אות ב, דק"מ ע"ב) ובשו"ת לבושי מרדכי (סי' רלט) וקצת המטה (סי' תריב) וע"ע בשו"ת הרי בשמים תליחאה (ס"ס עג) שו"ת פני מדין (סי' רמא).

ודאיידין אזכיר כאן מזה שדנו האחרונים אודות ש"ס שברצונו לגמוע בינה חיה לפי תפלת שחרית בש"ק, כדי שיהיה קולו כלול, אם יש אחיה איסור בזה, או דילמא דחשיב כשוחה משקים לרפואה דשרי. עיין בקפ החיים (סי' ל אות פה) למהר"ח פלאג"י, שכתב, לנחמא את הקול אין בו משום רפואה, וכמ"ש בחי' דינים של רבני ירושלים (אות לו). לפ"ז צריך הלכה ברורה למשרי קודם תפלה. עכ"ל.

וב"פ שלחן מלכים (דף רד ע"א) פסק, שמומר לגמוע בינה חיה קודם תפלה כדי להנעים הקול. ובפרט שנחפשט המנהג להקל גם בשחיית חלב וזוקר. ופשיטא דבינה חיה ושרפים מתוקים קילי טפי שהרי אינם משכרים. ע"כ.

ועיין בקצות השלחן ח"ו (בדי השלחן סי' קלד אות טו) שהביא מ"ש השלחן מלכים מסבירא דנפשיה,

ושלעומתו בס' שלמן נגד זוררי השיב עליו דאסור. וסיים שהחזנים נהגו היחר בדבר מעצמם. ע"כ.

דף קמד ע"א

גמ'. **שלא לרצון בפתמא.** עיין בשו"מ פנים מאירות (ח"א סימן קח) ח"ל: שלא לרצון בסתמא, פי' רש"י ד"ה שלא לרצון אי ר' יהוד' קאמר לה קשי' ואי רבנן קאמרי כ"ש טהורים לר' יהוד' דהא מידי דלרבנן משקה הוא לר"י לאו משקה וכ"ש מידי דלרבנן לאו משקה כו' וה"ה דהוי מצי למימר נמי זיתים וענבים וכו' אלא הא אלימא ל' לאקשו כו'. יש לדקדק בדברי רש"י הי' לו להקשות על רבנן מתוהי ורימונים דסברי אף לאוכלים אסור א"כ הקושיא זו יותר אלימתא מדרמי דר' יהודה תוהי ורימוני' וכ"מ דאין כאן קושיא על רבנן דמצינו למימר דבריימא זו ר' יהודא היא א"כ קשה מאי אמרו לו דילמא כרבנן סבירא ל' אלא ע"כ מדאמרי ל' סלי זיתים וענבים יוכחו ש"מ דכן הוא הילכתא אליבא דכ"ע א"כ הדרה קושיא לדוכחה.

וה"פ יקשה נמי על רש"י לעיל דפי' אי רבנן כו' איך אפשר לומר דרבנן קאמרי א"כ תקשי ל' אליבא דרבנן ועוד דע"כ הילכתא כן הוא דאי איכא מאן דפליג עלה איך קאמרי סלי זיתים וענבי' יוכחו דילמא סבר כאידך מ"ד דאליבא' בסתמא נמי טמא מלבד זה דחוק פי' רש"י דמוכרחי' אנו לומר דאמר לא ניחא לי הוי גילוי דעת טפי מהכניסו לאוכלין א"כ בסלי זיתים וענבי' אם אמר לא ניחא לי שרי בשבת חה לא מצינו בשום פוסק לחלק בהכי.

ע"כ נראה לי ברור פירושא דשמעת' ומוצטחי שכל תלמידי דברי רב יאמרו שכוונתי דרך הישר בשיטה זו באין גימגום כלל דהא ע"כ צריכין אנו לומר מעיקרא דס"ד דפליגי רבנן בשאר פירות ואף דלא ניחא ל' סברי רבנן כל משקה שזב בשבת הוי בכלל משקין שזבו שגזרו דילמא יסחוט א"כ אין ענינו כלל למשקין המכשירין דאף דהתם היכא דלא ניחא ל' לא חשיב משקה להכשיר מ"מ הכא אף בשאר פירות דאין מכשירין ולא ניחא ל' אפילו הכי גזרו משום שמא יסחוט א"כ מצינו לומר לבסוף דמסיק שמואל ומודו רבנן בשאר פירו' דמותרין כר"י משום דלא ניחא ל' ש"מ צותים וענבים וחותים ורימוני' טעמייהו משום דניחא ל' א"כ יש להקשות אף לרבנן ממתניתין דמכשירין כמו לר' יהוד'.

כו"ב נראה לי דיש לחלק דהא טעמא דר"י דמודה לרבנן צותים וענבים כיון דלסחיטה ניהו יהיב דעת' פי' רש"י כי אחי לידי משקה יהיב דעת' למהוי ניחא ליה בהכי א"כ מצינו לומר דזה נמי טעמא דרבנן משום דאח"כ יהיב דעת' אבל צאתה מתחילה לא ניחא ל' בהכי משקה ולכך בסלי זיתים וענבים בסתם לא ניחא ל' בתחילה ביציאתן לחוץ א"כ לא חשיב משקה אף שיהי' ניחא ליה אח"כ דבמשק' בשעת יציאתן קפדינן דהא פי' החסופ' דלא דמי הך שלא לרצון דהי' לשלא לרצון דמכשירין דהת' מיירי כשנפלו על הזרעים דבעינן יותן דומי' דמי יתן א"כ לפי זה לא היה יכול להקשות מסלי זיתים וענבי' על סלי זיתים וענבי' דלעיל בין לר"י ובין לרבנן אלא מתוהי ורימונים פריך על ר' יהוד' דווקא ולא על רבנן דהא ע"כ ר"י מודה אם הכניס תוהים ורימונים לאוכלים דמותרי' וע"כ לא גזר דילמא יהיב דעת' למהוי ניחא ל' בהכי משום כיון דאין עומדים למשקים כלל כמו זיתים וענבים וע"כ בסתם דאסר ר' יהוד' ע"כ הטעם דחשיב כאלו בתחילה ניחא ליה בהכי והוי כמו שהכניס למשקין דאי בסתם לא ניחא ל' בתחילה יציאתן א"כ אף אחר שיצאו לא היה לו למגזר כיון דשרי בהכניסן לאכלן אלא ע"כ משום דניחא ליה בתחילה יציאתן א"כ פריך שפיר וסבר ר' יהודא סתם אסור דהא סלי זיתים וענבים בסתם טהורים משום דלא ניחא ליה בתחילה יציאתן א"כ ק"ו תוהים ורימונים דבסתם טהורים דלא ניחא ליה בתחילה יציאתן וכיון דלא ניחא ליה בתחילה יציאתן בתוהים ורימונים א"כ שרי לר' יהודה בשבת הני משקין כיון דהתיר בהכניסן לאכלן ש"מ דלא גזר דיהיב דעת' אח"כ למהוי ליה ניחא בהכי א"כ בסתם כיון דלא ניחא ל' בתחיל' יציאתן שוב לא גזרינן דילמא יהיב דעת' אח"כ א"כ שרי אף בסתם ואיך אסר ר"י לעיל בסתם.

וא"כ לא הי' יכול להקשות לרבנן מתוהים ורימונים כיון דאסרי אף באוכלים הייתי אומר דטעמייהו משום דאף דלא ניחא ליה בתחילה יציאתן מ"מ גזרינן דיהיב דעת' דלהוי ניחא ליה בהכי כמו צותים וענבים לעיל ולענין טומאה כיון דלא ניח' ליה בתחיל' יציאתן אף בסתם טהורים אבל לר' יהודא קשיא מהך דאמרו לו סלי זיתים וענבי' יוכחו ש"מ דהכי הילכתא א"כ מוכח מכאן

שאסור לסחוט בוסר. מדע, דהא כ' הר"ן דטעמא דאסור לחלוב עז משום דהוי בורר אוכל מתוך פסולת, ואטו יהא מותר כדי לאכול לאלתר, א"ו כדאמרן. ופשוט. עכ"ל.

והפ"ז (שם סק"ד) כ' בדברי העולת שבת להחיר לסחוט בוסר לתוך האוכל לאכול לאלתר, כדן בורר אוכל מתוך פסולת. וכן דעת הא"ר (שם סק"ח). ע"ש.

וע"ע בשו"ת אדמת קודש ח"ב (תאו"ח סי' ד) ש"כ לדחות ראית המג"א מד' הר"ן, דשאני עז שאינו ראוי לאכילה כלל ולא חזי לשבת והוי פסולת גמור, משא"כ בבוסר שאינו חשוב פסולת גמור שעכ"פ חזי לקצת בני אדם דאכלי ליה בעינייה וכו'. ע"ש. אך הא"א בנשמת אדם (כלל יד אות ג) כ', שבאמת עיקר טעמו של ר"ת מטעם דש, ולא מטעם בורר, וכמ"ש החסד' כאן ד"ה חולב, בדן חליצה, פי' ר"ת דבשבת דלא חזיא לשחיטה הוי כמו דש, שהבהמה היא כפסולת, וכשחולב הוי כנוטל אוכל מתוך פסולת. (וחזר בו ר"ת ממ"ש דחולב הוי ממהק). וכ"כ הרמב"ן במלחמות שם. וה"נ סוחט בוסר אין ספק דה"ט דר"ת שאסור משום דהוי דש וכו', וא"כ אפי' לאלתר אסור. עיי"ש.

גמ'. חולב אדם עז לתוך הקדרה וכו'. בשו"ת הר נבי (או"ח א סימן ר) נשאל אם מותר לחלוב בשבת ע"ג קוואקער, שמשימין בתוך כלי גדול הרבה קוואקער והחלב נבלע בתוך הקוואקער, ואח"כ במוצ"ק סוחטין הקוואקער ומוציא את החלב.

בסתפקתי בהא דשבת דחולב אדם לתוך הקדרה, אי בעינן דוקא שיהא ראוי תיכף לאכילה אבל אם אינו נאכל כשהוא חי לא, או ל"ש.

וישוב הגידו לי כי הקוואקער הזה כשהוא נבלע בחלב הוא נאכל יפה וא"כ לכאורה שריא החליצה דהוי לתוך האוכל.

ועדיין יש להסתפק מה שיש בדעתו לחזור ולהוציא את החלב אי זה מגרע ההיתר. עוד יש לברר אי בעינן שיהי' נבלע כל החלב בלי שיור או שהוא נדון אחרי רובו ומכיון דרובו נבלע לא מעכב אם נשאר מעט חלב בעין וז"ע, והגרא"ז הסכים לאסור.

וי"ש לעיין בדברי ר"ת בתוס' שבת ובמשנה ברורה ובציאור הלכה (או"ח סימן תקא) דלהרמב"ם הוי איסור דרבנן וכן מבואר ברמב"ם דהוי דרבנן, ויש לעיין

דסתם לא ניחא לי' צינחתן מתחילתן א"כ בסתם אף בשבת מותרים כמו אם הכניסו לאוכלים לר' יהוד' ומירץ לא לרצון בסתם דסתם חייב כאלו ניחא ליה בתחילת יציאתן ולקך אסור' בשבת ושללא לרצון דגלי דעתיה ואמר לא ניחא לי' דהיינו שהכניס לאוכלין דאמר שמכניס לאוכלין וא"כ אין אנו צריכין לחלוק דאמר הוי גילוי דעת טפי משהכניסו לאוכלין. ע"כ.

רש"י ד"ה שדהחולב. בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה חנינא יו"ד סימן קז) כותב דעת רש"י כאן נראה דבאדם כל דם הקזה מכשיר אפילו מקיז לרפואה, שכתב, והמקיז דם לרפואה בהמתו טהור דדם מגפתה היא. ומדמפרש כל זה בבהמה מכלל דבאדם טמא ועוד מדיהיב טעם דדם מגפתה היא והרי באדם אדרבה דם מגפתו טמא. עיי"ש.

עמוד ב'

גמ'. ה"לכה בשל בית מנשיא וכו'. עיין בשו"ת הרא"ש (כלל כו סימן ה) וז"ל: ושאלת אם מותר להוציא מין הרמון ולסחטו לצורך החולה, יראה, שאם הוא חולה שאין בו סכנה, שאסור. דקיי"ל הלכה כשל בית מנשיא, שסוחטים ברמונים בחול ומוציאין מהן המשקה, הילכך אסור לסחטו בשבת. ע"כ.

גמ'. פוחט אדם אישכול של ענבים וכו'. עיין שו"ת הרא"ש (כלל כו סימן א) אם מותר לסחוט בשבת בוסר לתוך קערה שיש בה תבשיל. כההיא דכאן סוחט אדם אישכול של ענבים לתוך הקדרה, פי': שיש בה תבשיל, אבל לא לתוך הקערה ריקנית, דכשיש בה אוכל, הוי משקה הבא לאוכל, וכאוכל דמי. וכותב: הנה ידעת, כי פלוגמא דרבוותא היא, רבינו חננאל פסק הלכה כרבי יוחנן, דשלקות למימיהן חייב, ואומר כי רבי יוחנן פליג אהא דשמואל, ורב אלפס פסק כשמואל, ומי יכניס ראשו בין ההרים. והמחמיר תבא עליו ברכה. ע"כ.

ועיין מג"א (סי' שכ סק"ז) שהביא דברי העולת שבת, ש"כ, דאף לר"ת שאסור לסחוט בוסר אפי' לתוך האוכל, הו"ל ואינו ראוי לאכילה, והו"ל כבורר, מ"מ מותר לסחוט לצורך אותה סעודה. כמ"ש בס' שי"ט. וכתב עליו, ולי נראה דלא דק דאטו מי שרי לעשות מלאכה כדי לאכול לאלתר, וכ"כ השה"ג פ"ז דשבת. אלא ה"ט בבורר בידו לאכול לאלתר לא מקרי ברירה דהוי דרך אכילה. וכן הטעם במחמך הירק דק דק לאכול לאלתר. ולהי' בקטן ותמחו' אסור לברור אפי' לאכול לאלתר. וכן פסולת מתוך אוכל אסור. ומכ"ש

גבו'. **שם.** עיין בשו"ת מהרש"ל (סימן עה) בדבר השאלה, בחלב שחלבה הגויה בשבת או צי"ט אי שרי לעשות ממנו פלאדין בחג השבועות או לא. עיין שם שהאריך בסוגיין. וע"ע בשו"ת הריב"ש (סימן קכא).

גבו'. **שם.** דעת הרבה ראשונים שחולב חייב משום בורר. עיין רשב"א כאן ד"ה הא דדייק, שכתב: ור"ת ז"ל כן כתב דהא דרב חסדא דוקא צי"ט וכו' אבל בשבת מיון דא"א לשחוט ולאכול העז בעצמה וכו' הו"ל בשעה שהוא חולב כבורר אוכל מתוך הפסולת וכו'. וכ"ה בר"ן. וראיתי מי שכתב שאפשר שדברי הרשב"א לאו דוקא הם משום בורר אלא משום דש, וראיה לכך שבאו"ז (ח"ב סי' נח) הביא לשון ר"ת שברשב"א וכתב והיו כמו דש. ובמג"א סימן שכ ס"ק ז' הביא שדעת הר"ן טעמא דאיסור חליבת עז משום בורר אוכל מתוך פסולת, אלא שהוא בעצמו חוזר צו מדברי הסמ"ק סי' רפא, ונהי דמשום קוחט ליכא משום בורר מיהא אימא שבהמה היא כפסולת בשבת. הנה כי כן שלדעת הרשב"א, הר"ן והסמ"ק איסור חולב הוא משום בורר ולדידהו בהכרח לומר שגם במחזור בגוש אחד שייך בורר. עיין שו"ת הר נצי (ט"ל הרי"ס-דש סימן ב).

גבו'. **אלמוא קסבר מישקה הבא לאוכל אוכל** הוא וכו'. בשו"ת פנים מאירות (ח"ג סימן כג) כותב: [ב]או"ח (סימן קנ"ט) מחולקים המ"ד [=המגן דוד-ט"ז] עם מג"א במסקנתו של דבש אם צריך לטול ידיו, והביא מג"א ראיות שאין צריך לטול, ומג"ד כותב שצריך לטול ידיו, ולענין דבש שנקרש אין מביא שום סמירה דלא להוי אוכל, והראיה שהביאו מג"א מדבש הוב מכורות מטמא טומאת משקין חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין רצה המג"ד לדחות בדברים שאינם צוררים כלל ובדברי שפחים, וכבר השיג עליו בספר הלכה ברורה (ס"ק ה').

ז"י נראה להביא ראיה מוכרחת שאין להשיב עליה דאמרינן בשבת דף קמ"ד ע"ב דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי ופריך מוז שחולב את העז החלב טמא ואי אמרת משקה הבא לאוכלי אוכל הוא במאי אימכשר ומשני כדאמר ר' יוחנן בטיפה המלוכלכת צפי הדד ש"מ דאי לאו טיפה מלוכלכת לא היה חשיב משקה החלב הזה מיון שבא לתוך האוכל אוכל גמור הוא, דפי' רש"י שם על הא דפריך וכ"ת לא אימכשר פי' רש"י דאי האי חלב לא טמא הוא דחלב אין בו תורת משקה דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי עכ"ל.

עוד דנהי דהוי איסור דרבנן אי שריהו משום נעב"ח ועוד אף את"ל דאיסור דרבנן זה שרי משום נעב"ח, מ"מ הא צידו לחלוב לאיבוד ולא יהא גם איסור דרבנן וא"כ ל"ש להחירו חליבה באיסור אחרי שאינו נוגע לנעב"ח. ואת"ל דהוי דרבנן שוב יש לדון דהוי ספק דרבנן שהרי לבעל המאור גם לרמב"ן (והר"ן) מותר דבשבת נאמר הך לחולב לקדרה. וראיתי בחיי אדם הלכות שבת (דף קמד, בנשמח אדם) שמביא דברי הרא"ה בבבא"ב ושם באותו מאמר בהח"א עצמו כותב דחליבה אינו אלא דרבנן ואמר לי הגר"ש עחיאל בשם ירושלמי דחליבה אינו אלא דרבנן, אבל בירושלמי פסחים פ' מקום שנהגו אומר להדיא דחליבה מה"ת הוי מלאכה ונ"ע. עיין מנ"ח מלאכת שבת (דף מה) אריכות בזה. ע"כ.

גבו'. **שם.** עיין בשו"ת הרשב"א (חלק ה סימן רכו), שאלת: בנכרי החולב צי"ט שחל להיות אחר השבת, ובפני ישראל, שהוא מותר באמילה.

תשובה: כדן אמרת, שהחלב אינו מוקצה, שהרי מוכן הוא, דאפי' ישראל איפשר דמותר הוא לחלוב מוך הקדרה, שיש בה אוכל. אבל לתוך הקערה שאין בה אוכל, לא. וכמ"ס הרי"א"ף בפ' חצית (לדף קמ"ד ע"ב). ובס' עבודת הקודש (ש"ח סי' ג'), חמלא זה בארובה.

הנה תשובה הלזו רמזה הב"י (באו"ח סי' תק"ה), אלא שסיים וכתב וז"ל: ולטעמיה אזיל, שכתב בפ' חצית שדברי הרמב"ן ז"ל, הוא הנכון יע"ש. והיינו דהרשב"א בחי' כאן, שהביא פי' הרי"ף והגאונים ז"ל, דמפ' להא דרב חסדא דקאמר: חולב אדם עז לתוך הקדרה, אבל לא לתוך הקערה, דמיירי דוקא צי"ט ולא בשבת וכו'. אבל גדולי האחרונים, ומקצת מן הראשונים, הסמימו דאפי' בשבת קאמר וכן ודאי נראה. שאלולא כן, הוה ליה לרב חסדא לפרושי, כי היכי דלא נטעי במילתיה וכו'. וכ"כ הרמב"ן ז"ל.

גבו'. **שם.** עיין רמב"ן במלחמות שכ': ודקא אמרת לא מצינו חולב לא מאבות מלאכות ולא מן התולדות, אישחמיטתן הא דגרסינן בפ' המנעיע (דף נה) ת"ר החולב והמחנך והמגבן כגרוגרת וכו' שגג בשבת חייב חטאת הו"ז צי"ט לוקה ארבעים. ומההיא דיבמות (דף קיד) נמי שמעינן דחולב חייב משום מפרק, דאמר' לענין יונק, מפרק כלאחר יד הוא, הא חולב צידו מפרק גמור הוא. ע"כ.

אם יש בעצירה איסור תורה ולקרנן או דילמא פטור
אבל אסור ואסורו מדרבנן.

ומדברי רש"י ז"ל נראה שאין כאן חיוב קרבן אם
הוא שוגג שכן כתב בההיא דסוחט אדם
אשכול של ענבים לחוך הקדירה של תבשיל לתקנו דמוכחא
מילתא דלאו למשקה בעי ליה אלא לאוכל ואין זה דרך
פריקתו והוא כמפריד אוכל מאוכל אבל לחוך הקערה
דזמנין דלמשקה קאי ואע"ג דבקערה לא שחי איניש לא
מוכחא מילתא ואיכא איסור ע"כ הא קמן דאפילו מן
הסתם ליכא אלא איסורא וכ"ש היכא דאמר בהדיא דלא
בעי ליה אלא לאוכל דפשיטא דאין בו חיוב חטאת ואפי'
אם תרצה לפרש דהאי דכתב רש"י ואיכא איסורא לאו
דוקא אלא דאיכא חיוב חטאת הנ"מ מן הסתם [אבל]
כשמפרש דבעי ליה לאוכל ליכא חיוב קרבן דהא אין חיוב
קרבן אלא לשוגג גמור וזה אומר דלאוכל קא סחיט אין
כאן שגגה. הילכך מה שכתב הרב פ"ח מהלכות שבת
ח"ל אבל אם סחיט לכלי שאין בו אוכל הרי זה דורך ומייב
איירי כגון שסחיט לחוך הכוס ורגלים לדבר דלשמות קא
בעי ליה ואפילו יאמר אח"כ לא היתה כוונתי אלא לאוכל
לאו כל כמיניה דמעשיו מוכיחין עליו א"נ כגון שסחיט
לחוך הקערה בסתם אבל אם פירש לאוכל קא בעינא ליה
כיון דליכא הוכחה פטור אבל אסור וכן דעמי נטת
נמצאו ג' דינין לחוך האוכל מותר לכתחלה לחוך המשקה
או לחוך הכוס חייב חטאת או לחוך הקערה סתם אבל
פירש דלאוכל קא בעי ליה פטור אבל אסור ודע שאין
קרבן למזיד. ע"כ.

וע"ע בשו"ת קול מבשר (חלק ב' סימן ה) מ"ש
להשואל שכ' שהרדב"ו הדין בדעת רש"י
שהפסע לקדירה הוא לשם אוכלין ואין צורך כלל
שהמשקה יתבולל באוכל בזמן החליצה, ואם דעמו לעשות
גבינה די בזה. וע"ז כותב המחבר: שגה כבודו בזה
שגיאה גדולה. כי לא עלה על דעת הרדב"ו להחיר אף
לכלי שאין בו אוכל אם בדעמו להשתמש בזה אח"כ לצורך
אוכל, דזה מבואר בגמרא ובפירש"י ובכל הפוסקים דלא
שרי אלא לחוך האוכל שיש בכלי בשעת סחיטה או חליצה.
רק הרדב"ו קאמר לענין חיוב חטאת שאינו חייב אם
עושה לצורך אוכל דבאופן זה פטור אבל אסור, והוכיח
כן מלשון רש"י.

עוד כותב שם: והחזון איש הוכיח שלא כרדב"ו
בהלכות שבת סימן ז', ועיינתי בספר חזון איש שם
וראיתי שאין דבריו מספיקים לדחות דברי רבינו הרדב"ו.
הנה הביא החז"א שם שעל דברי פירש"י אבל לא לחוך

ואין לחלק דהתם לא ירד לתורת משקה שהי' בלוע
אבל בדבש שירד לתורת משקה שוב אינו נעשה
אוכל זה אינו מידי דהוי אדבש שנקרש או שחשב עליו
לאוכלין נהפך המשקה שהיה מתחילה לאוכל הכי נמי
דכוותיה כיון שנומנו לחוך האוכל חשיב כאוכל ואינו
מכשיר ולא חשיב טיבולו במשקה כן נראה לי ברור לקיים
פסק המג"א וכן פ"י רש"י ביומא דף פ' ע"ב ד"ה
אכשורא אוכלא משקה הבא למתק האוכל אוכלא הוא.
ע"כ.

ועיין עוד בשו"ת חתם סופר (חלק א' או"ח) סימן
מה) מה שהאריך לפלפל בדברי המגן אברהם.

רש"י ד"ה רב פפא אביר. הכסף משנה (בפ"ח
ממקואות) כ' בשם רש"י דס"ל השלג הוא רק
משלים אבל בפ"ע לעשות ממנו מקוה לא. ועיין בשו"ת
יהודה יעלה (חלק א' יו"ד סימן ריג) שכתב דכוותו ע"כ
על פ"י רש"י פ"ק דסוכה (דף י"ט ע"ב). אמנם תמה
ע"ז מדברי רש"י כאן שכ' דכל דבר שאין עושין ממנו
מקוה שאינו מים או שלג או ברד כו', הרי השוה רש"י
שלג ומים וברד להדדי שעושין מקוה משלג כמו ממים
בתחלה ס"ל.

ובתב, דע"כ בסוכה דף י"ט הנ"ל כוונת רש"י הוא
נמי רק על טיט הנרוק וגם אינך דמני להו
בהדדי מעלין כו' חוץ משלג וברד דמני להו בראשונה גם
בפ"ע עושין מהן מקוה וכמעשה דאנשי מידבא וכמ"ש
הכ"מ הכי אליב"ד דרמב"ם. עיי"ש.

ובעיין זה ממש כ' בשו"ת מהרש"ם (חלק א' סימן ר)
עיי"ש, וכותב ששוב מצא כן בשו"ת יהודה יעלה
הנ"ל.

רש"י ד"ה אב"ל לא לתוך הקערה. עיין בשו"ת
רדב"ו (חלק ב' סימן תרפו) ח"ל: שאלת ממני
אודיעך דעמי בסוחט אשכול של ענבים לחוך הקערה
ואין בה לא אוכל ולא משקה והוא אומר לאוכל אני צריך
אח"כ אתן אותו לחוך האוכל אם הוא חייב או פטור.

תשובה לענין מיתה לא חיבתי לך דהא קי"ל שאם
לא הפקיר עצמו למיתה לא קטלינן ליה וכן
כתב הרב בהדיא פ"ב מהלכות סנהדרין ח"ל ואפי'
אמר יודע אני פטור עד שיחיר עצמו למיתה ויאמר
ע"מ כן אני עושה ואח"כ יהרג עכ"ל. הילכך בג"ד
שהוא אומר בשעת התראה לאוכל אני צריך אותו ודאי
לא קטלינן ליה שהרי לא החיר עצמו למיתה כי תבעי לך

שבלי הלכט המוצא צו"י ובמג"א סי' ש"כ סק"א מוכח דעת רדב"ז וכן מצואר בפמ"ג שם באשל אברהם סוסק"א ובמש"ז סוס"ק ה' ובש"ע של הרב בעל המגיא שם סעיף ו' וסעיף ז' יעו"ש"ה, גם בספר צרי יוסף שם הביא את דברי הרדב"ז להלכה. ע"כ. ועיין שם עוד מה שהעיר בדברי הרדב"ז.

תוס' ד"ה חולב. בשו"ת חתם סופר (חלק ז סימן ט) בהגה"ה להמו"ל הביא מדברי החת"ס מ"ש בכת"י, וז"ל: בשבת דף קמ"ד עמוד ב' ד"ה חולב פירש ר"ת כמו דש חשיבא וכו', סותר עצמו למה שבי' תוס' בשמו בדף ע"ג ע"ב ד"ה מפרק יע"ש, וז"ע רב.

והנה מ"ש המהרש"א שם בתוס' להגיה מילת כמו דש חשיבא, לא ידעתי מאי קא קשי' לי, שהרי בודאי שיין דישה גם באוכלין, אדרבה עיקר הדישה היא באוכלין בחבואה וכדומה, אלא אם אינו מפריד דבר מחבירו שיסתנה מכמות שהי' לא מיקרי דש, ובכגון זה אמרו מעיקרא אוכל והשתא אוכל דהוה כמפרר פירורי לחם בעלמא, אבל אי מעיקרא אוכל והשתא משקה שפיר מיקרי דש, והשתא כשחולב עו בשבת שאז העו הוא פסולת ומוציא החלב ממנו אף לתוך הקערה, מ"מ מיקרי דש ממש שמפריד אוכל מפסולת כמו חבואה מקשיה, והן הנה דברי תוס' ברורים בטעמם, וכן מנאחי צפי' ס' זו בס' המלחמות להרמב"ן ז"ל, ודברי המהרש"א ז"ע וכו', עיי"ש. וע"ע בחידושי חת"ס בסוגיין.

הקערה ללא מוכחא מילתא כתב במשנה ברורה סי' ש"כ בשם המאירי דכונת רש"י שיש אוכל בתוך הקערה ומ"מ אסרו חכמים דהרואה חולב לתוך הקערה יאמר דחולב לשחי', וכיון דחילי' דהרדב"ז משום שפירש דברי רש"י דאין בקערה אוכל רק שדעמו ליטנו לאוכל ומצואר לשון רש"י שאינו אלא מדרבנן, אבל כיון שמצואר במאירי שלא פירש כן דברי רש"י כבר הוכרע הדבר שאין מדברי רש"י סעד לרדב"ז, עכ"ל החז"א. נשען על דברי המשנה ברורה וזנה על יסוד נופל, כי מ"ש המשנה ברורה דמדברי רש"י משמע דבקערה אף שיש בה חבשיל ג"כ אסור משום דלא מוכחא מילתא דזימנין למשקה קבעי לה, כן הוא ביאורו של רש"י וכן מנאחי במאירי ודלא כאזה אחרונים שלא הבינו דברי רש"י כן, לימא כלל במחכ"ת, שהמאירי לא פירש כן כוונת דברי רש"י אדרבה הוא הרחיק ודחה פירוש זה, וז"ל המאירי: ממה שכתבנו למדת שלא הפרשנו בין קדירה לקערה אלא שהקדירה יש בה אוכל אבל קערה אין בה אוכל אבל קערה שיש אוכל אף היא מותרת, ומ"מ יש שכתבו בשם גדולי הרבנים (כך רגיל המאירי לכתוב את רש"י ידוע) שהקערה אף אם יש בה אוכל אסור הואיל ואין הדבר מנזי' שיהא בה אוכל גזירים בה, ואין הדברים נראים כלל עכ"ל המאירי. והמש"ב שכתב: דלא כאזה אחרונים שלא הבינו דברי רש"י כן, דבריו תמוהים מאוד, ובאמת לא אזה אחרונים רק גדולי הפוסקים עומדים לפנינו והם המאירי והרדב"ז וגם גדולים אחרים שיוצאו לקמן. וגם החז"א חשב שדברי רדב"ז הם דעת יחיד אבל גם בדברי

דף קמה ע"א

וכותב שבתשו' הר הכרמל (ח"מ סי' ו') מצואר עובדא כעין זה בשמעון שהי"ל חוב על ראובן ונשבעו ראובן ואשתו שאין להם רק ביד גיסו לוי יש להם כו"כ תכשיטין ואח"כ תפס שמעון משל לוי ולוי מכיש שאין לראובן בידו כלום ופסק דשמעון יכול לישבע שמאמין לדברי ראובן ואשתו שנשבעו כן ויתפוס מה שבידו. אבל התם השבועה רק שמאמין בלבו אבל לישבע שהוא ראה וכדומה הרי השבועה לשקר.

וכותב: והן אמת שהעלה בלבי להעיר מש"ס שבת שאמר ר"ד לשמעון דרוב וא"ל אביי אגן משמיי' דשמואל מתניין לי' ואמר ר"ד האלקים עיני ראו ולא זר מפומי' דר"י שמיע לי וכו' ורחצ"א מרב, ואין

גמ'. המחליק בענבים לא הוכשר. עיין בשו"ת מהרש"ס (חלק ד סימן ז).

גמ'. משקה העומד לצחצחו וכו'. בשו"ת חתם סופר (חלק א סימן מה) כותב וז"ל: גם ז"ע קצת בטגון שבי' ט"ז שלפעמים לא באתה החמאה על פני העיסה אלא להחליק פניה ולנחמא וכו"ג לרבנן דר' יהודה משקה הבא לנחמא לאו משקה הוא עיין בשבת קמ"ה ע"א, ואולי גם זה דוקא בקרוש מתחלתו דתחלתו אוכל כמו זחיס וענבים דהתם, וק"ל. ע"כ.

גמ'. האלהים עיני ראו ולא זר וכו'. בשו"ת מהרש"ס (חלק ז סימן ריד) נשאל אם יכול לישבע ע"פ שבועת איש אחר והוא מאמין לו שיודע שכן הי'.

וכו' אלא דהתם משום דרחמנא אחשבינהו משא"כ כאן דהוא עצמו אחשבי'.

אלא דבאמת פליגי ר"ש ורבנן לענין אוכל כ"ש דלר"ש חייב אף שאין אכילה אלא בחית משום דאחשבי' כמ"ש הריטב"א במכות כ"ז בשם הרמ"ה ורבנן פליגי עלי' וס"ל דלא לקי משום סברת אחשבי' אלא דגם ח"ש אסור מה"מ לשי' הח"ס משום דאחשבי' אבל לא לקי ונראה הטעם עפ"מ הלח"מ פ"ה משבועות ה' ה' בהא דפסק הרמב"ם דנשבע שלא יאכל ואכל אוכלים שא"ר לאכילה פטור אבל נשבע שיאכל ואכל אוכלין שא"ר לאכילה פטור משבועת ביטוי שהרי ינא ידי אכילה מאחר שהן חסובין אללו שמה אכילה וקשה דא"כ גם נשבע שלא יאכל יתחייב מה"ט וחי' הלח"מ דאחזוקי ברשיעי לא מחזקינן וחז"כ מסייעתו שבדאי לא החשיבין אבל כפיא שנסבע שיאכל אמרי' דאחשבי' ע"ש, וה"נ בכל דבר אסור חולין שלא החשיבין על עצמו לעשות אסור ולכן לדידן אינו חייב באוכל כל שהוא דלא מיקרי אכילה בפחות מחית וכן במלאכת שבת בדבר שאין בו מלאכה כלל ודוקא בשוחט בשבת שהוא מלאכה אלא דהוי מקלקל ויש בו חיקון קצת לאמ"ה מהני דעתו במה שעשאו לשם כך והנה התומים ס' ל"ד הביא בשם הפ"מ דהיכי דעובר באותו דבר על אסור דרבנן איתרע חז"כ שלו גם לדאורייתא וכו"ה בפנ"י גיטין י"ז וביאר הטעם דכל חז"כ הוא משום דרוב ישראל כשרים א"כ כשעבר על אסור דרבנן איתרע רובא ע"ש וע"ע בשו"מ ב"א יו"ד ס' ב'.

ומעתה לפ"י אחר שגזרו חז"ל גם על דריכת שאר פירות דפטור אבל אסור אם עבר ודרך שוב י"ל דחייב משום דאחשבי' מאי אמרת דמוקמי' לי' בחז"כ ואחזוקי ברשיעי לא מחזקינן הרי איתרע חז"כ משום דעבר אדרבנן ואולם רב דקדק בלשונו ואמר דבר תורה אינו חייב וכו' ומדוע לא נקט בסתם אינו חייב אלא דר"ל דמן התורה טרם שגזרו חז"ל גזירתם באמת אינו חייב אלא על זמנים וענבים אבל לבתר גזירת חז"ל שפיר כח רש"י דטעמא שלא גדל בתוכן אבל באופן גדל בתוכן דהוי דומיא דזמנים וענבים איכא השתא חיוב של תורה משום דאחשבי' למלאכה דישה על עצמו משא"כ בלא גדל בתוכן ל"ה דומיא דדישה ומפרק כלל.

והנה כהר"ה בספרו ילקוט הגרשוני סוף אורח מ' הביא בשם שו"מ וס' המקנה להגאבד"ק פאקש בטעמא דמפיהם ולא מפי כהנים דחז"כ הוא רק מכה רוב ודוקא בדפריש ממקום קביעותו וצא לב"ד מהני

נשבע באלקים באמרו עיני ראו ולא זר במה ששמע רק מר"י ור"י מר"י ור"י מרחב"א ומוכח דכיון שהם נאמנים הרי"י כאילו ראה בעיניו ממש. אבל י"ל דשא"ה שסיים במאמרו בעצמו לבאר דבריו ששמע כן מר"י וכו' ורק מליצת לשון המקרא אמר שעיניו ראו אבל ליטע סתם שעיניו ראו בלא ביאור הדברים הוי שבועת שקר ומ"מ אם יאמר סתם שידע שכן אמת י"ל דשרי בכה"ג. עיין שם באריכות מ"ש בידון השאלה.

גמ'. **בבשים שסחטן וכו'.** בשו"מ הר נבי (או"ח א סימן קנ"א) נסחפק בטעמא דרבי יוחנן דאמר אחד בבשים ואחד שלקות למימיהן חייב חטאת, בדמאי פליג על רב ושמואל, אי משום דס"ל דל"צ דדבר הנפרק יהא לו תורת משקה דוקא ואף במפרק אוכל מאוכל נמי חייב, או משום דל"צ דהמשקה הנפרק יהא גדל בתוכו ובסוחט משקין שנבלעו בו מעלמא נמי חייב, (וני"מ לסוחט תוחים ורימונים אם חייב מ"הת). עיין שם באריכות.

גמ'. **דבר תורה אינו חייב אלא עד דריסת זיתים וענבים בלבד וכו'.** בשו"מ מהרש"ם (חלק ו סימן נ"א) נשאל מצעל ילקוט הגרשוני לבאר לו ב' מאמרי חז"ל אלו, תני דבי מנשה דבר תורה אינו חייב אלא על דריסת זמנים וענבים בלבד ואין עד מפי עד כשר אלא לעדות אשה בלבד ושני המאמרים האלה קשה לזווגם כקריעת ים סוף.

ובותב: בהקדם מה שני"ל ליישב דברי רש"י שם לעיל ד"ה פטור וכו' בהא דאמר רב בבשים (ירק כבוש בחומץ ויין) שסחטן לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור ופירש"י ח"ל פטור שאין זה מפרק שאין המשקה הזה יוצא מן התבשיל שלא גדל בתוכן וכו' והוא תמוה דהא רב גופי' אמר לקמן דד"ת אינו חייב אלא בזמנים וענבים וא"כ גם בגדל בתוכן פטור ובתוס' שם הרגישו קצת בזה וע' נגש"א ה' שבת כלל י"ד שחי' קו' התוס' אלא שחמה כפי הנ"ל ונראה דלכאורה קשה בהא דאינו חייב אלא בזמנים וענבים ופירש"י הטעם לפי ששאר דריכות לאו אורחיהו בהי' ולא מלאכה נינהו והא י"ל דכיון שדרך אותם אחשבינהו עלי' להחשב למלאכה וכדאי' כה"ג לעיל קמ"ד ב' כיון דאחשבינהו הו"ל משקה וכו' וגבי שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה כמ"ש התוס' בחולין ח' ע"א ד"ה מותר וכו' דאע"ג דשוחט מקלקל חייב משום חיקון כל דהו מה"ט ע"ש - (וכה"ג מבואר ברש"י ביצה כ"ז ב' ד"ה חלה שנטמאה

אח"כ סיבה שעי"ז יתבטלו הקידושין שפיר שיך לומר אפקעינהו, עיי"ש.

גמ'. שם. בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן נב) כותב דלפוס רהיטא י"ל דכיון דמסקינן אין עמפ"ע נאמן אלא לעדות שהאשה כשרה לה, משמע דבכ"מ דהאשה כשרה גם עמפ"ע כשר. ושוב דחה ראה זו, וכותב: אמנם באמת מוכח דכלל זה אינו בדוקא, דהרי לענין שצויה לדעת הרא"ש דכוחי מסית לפי תומו אינו נאמן גם עמפ"ע אינו נאמן [עי' בהגהת ש"ע אה"ע סי' ז' ס"ב ובצ"ש שם], אף דהחם אשה נאמנת, וראיתי בראנ"ח עמד בזה על דינא דשצויה להקשות מסוגיא הג"ל, וכתב דהכלל הוא רק דאינו נאמן במקום שאין אשה נאמנת, אבל מ"מ יש שאשה נאמנת ואין עמפ"ע נאמן, א"כ ה"נ י"ל בנ"ד. ע"כ. וע"ע בהשוכחו (סימן קנג).

ובשו"ת עין יצחק (חלק א אה"ע סימן ח אות ז) כותב דאפשר לומר דהך מילתא אס עמפ"ע גרע מן קרוב או אשה או דשור להם תליא בפלוגתא דאמוראי שבת כאן ובכורות (דף ל"ו) אס עד מפי עד כשר לעדות בכור, עיי"ש שחולה בזה מחלוקת הבבלי והירושלמי.

וע"ע בשו"ת חיים שאל (ח"ב סימן מה).

גמ'. שם. עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"א סימן שי) ח"ל: בחידושי אמרתי דבר נפלא על מה דעד מפי עד לא מהימן מדאורייתא משום דהט"ז בסי' י"ז על מ"ש הרמב"ם דבע"א בקטטה חיישינן שמא שכרתו לעד וכתב הוא דהנה בגיטין ס"ז אמרו דחיישינן שמא שכרו דדיבורא מקרי ואמרו, והקשו החוס' מ"ש מחכם שאסר האשה בנדר וכתבו דדיבור שנעשה מעשה ע"י זה חשוב מעשה ולזה כתב הט"ז דאס נימא דע"א נאמן מטעם דדייקא ומנסבא וא"כ לא נגמר המעשה על ידו ושוב לא הוה רק דיבור בעלמא ושוב חיישינן שמא שכרתו ע"ש ודפח"ס.

אמנם באמת הרמב"ם לא כתב הטעם משום דייקא ומנסבא רק משום דעל"ג וא"כ שוב הוה דיבור דנעשה מעשה על ידו אף נראה דכיון דעד מפי עד יכול עד הראשון לחזור ולומר דלא הגיד לו וא"כ שוב לא הוה רק דיבור בעלמא דהא כשישמע שחציה להנשא יוכל להכחיש ושוב לא הוה רק דיבור בעלמא ומהראוי שלא להאמינו ולכך לא הוה רק משום תקנת עגונות, וזה דאמרו בשבת קמ"ה דאין עד מפי עד נאמן רק בעדות

עדומו משא"כ בכותב העדות צביתו ושולחו לב"ד דצביתו כל קבוע כמע"מ דמי ואחרע חו"כ - ולפ"ז היינו נמי טעמא דעד מפ"ע אינו נאמן שהעד הראשון הגיד עדומו צביתו במקום קביעותו לכן אינו נאמן - ולפ"ז משכח"ל שיועיל העדות מפ"ע גם שלא בעדות אשה כגון שהגידו העדים הראשונים עדותן להעדים האחרים בהיותם פורשים מביטם דרך הילוכן דבכה"ג שפיר מהני החו"כ - ולפ"ז שוב יש מקום לחייב גם בזמן התורה דריכת שאר פירות כשדרכן צביתו במקום קביעותו דבכה"ג ליכא חו"כ בצירור ושוב מהני סברה אחשבי' שהי' נחשב אצלו למלאכה ולחייבו אולם באמת קי"ל דלא דרשי' טד"ק ולעולם אין עד מפ"ע נאמן אלא לעדות אשה בלבד והוא משום דכן הוא גזיה"כ וכן מפיהם ולא מפ"כ גם בכתב עדומו בעת פרישתו ממקום קביעותו וא"כ אין לנו שום הוכחה לספק על חו"כ גם בהיותו במקום קביעותו ואין זה בגדר כל קבוע כמע"מ דהוי קביעות שאינו ניכר ולכן ד"ת אינו חייב אלא על דריסת זהים וענבים בלבד ושני המאמרים משולבים זכ"ז ודו"ק היטב. ע"כ.

תוס' ד"ה ור' יוחנן. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק א' סימן עה אות ג) מ"ש בדברי התוס'.

עמוד ב'

גמ'. אין עד מפי עד בשר אלא לעדות אשה בלבד. בשו"ת שרגא בטהרה (סימן מג) כתב לחדש דאף שהקילו חו"ל בעדות אשה בעד מפי עד, מ"מ לגבי מי שקידש חייבי לאוין, [דהקידושין חופסין בהם כמבואר בקידושין דף סז ע"ב] אינו מועיל אס עד מפי עד מעיד על מיחתו. דעד מפי עד לשיטת רש"י כאן הוא רק מטעם אפקעינהו, וא"כ בחייבי לאוין שקידש דלא שיך אפקעינהו כסברה המרדכי פרק ג' דקידושין, דאפקעינהו שיך רק אס מקדש אדעתא דרבנן, משא"כ המקדש חייבי לאוין או איסור אחר, בפירוש גילה דעתו דאינו חייש לקדש אדעתא דרבנן, וע"כ לא שיך ביה סברה אפקעינהו, נמצא לפי"ז דלא יועיל בקידש חייבי לאוין אס עד מפי עד מעיד על מיחתו דלא שיך אפקעינהו, עיי"ש.

והובאו דבריו בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ז סימן נג) והעיר על זה, דהמרדכי לא כתב כן רק אי נימא דחללאו דעתו לא יתחילו הקידושין אבל אס כבר חל הקידושין, אפשר לומר שחלה בדעת חו"ל שאס ימצאו

אשה בלגד והיינו ללא הוה רק דיבור בלגד ולקך לא מהימן ומוזה ראייה דגם שפחה יכולה להכחיש, ודו"ק היטב כי הוא דבר חדש, ומוזה ינא לו לרבינו דלא סבר משום דייקא ומנסבא דא"כ גם עד הראשון לא ראוי להאמינו וכסדרת הט"ז. ע"כ.

מתני'. כל שבא בחמין מע"ש וכו'.
האחרונים דנו בתבשיל זוגן שהיה מונח במקרר מערב שבת, האם מותר לחממו בשבת על הפלאטה [plate] של שבת, או יש צוה איסור משום שנראה כמבשל בשבת.

עיין בשו"ת זרע אמת חלק ג' (חלק אורח חיים סימן כו) שר' להחיר לחמם בשבת תבשיל יבש שנחבשל כל זכרו מערב שבת, על גבי פח מתכת מנוקב שעל האש, ונסחייע ממנה שכתב המהרי"ל, שאם הונח דף על התנור מותר להניח עליו קדרה של תבשיל לחממו. ואם כן הוא הדין שאם שם פח של מתכת מנוקב בנקבים קטנים על גבי הכירה שיש בה גחלים בוערות, הרי המחיצה של בחול מפסקת בין הגחלים לתבשיל, והרי זה מותר על קדרה שעל האש. עיי"ש.

ועיין בשו"ת מהר"ס שיק (חלק או"ח סימן קיז) שכתב לחלק, שבקדרה חמה שרונה להעמיד חמיומחה, אפילו מניחה על גבי קדרה ריקנית אין היכר כל כך בזה, וחיישינן שמא יבוא לחתות האש, אבל קדרה שיש בה תבשיל זוגן, והוא יבש, כיון שנוחנה על גבי קדרה, יש היכר בדבר שאינו מתכוין שירתח ויתבשל, וכיון שיש היכר שוב אין לחוש שמא יתחבב באש. ע"כ.

וע"ע בזה בשו"ת מהר"ס בריסק חלק ב' (סימן עו), ובשו"ת ערוגת הבושם (חלק או"ח סימן נו), ובשו"ת הר נבי (חלק או"ח סימן קלו).

אמנם בשו"ת ישכיל עבדי חלק ו' (חלק או"ח סימן טו) העלה לאיסור להניח בשבת תבשיל על הפלאטה החשמלית לחממו, עיי"ש. אמנם ע"ע בספרו ישכיל עבדי חלק ז' (סימן כח אות ח), שכתב, והנה עתה בראותי שרבים וכן שלמים משתמשים בשבת בפלאטה החשמלית ואין פוצה פה, נחתו אל לבי להבין על מה סמכו להחיר, ובאחי לידי הכרה שבה יש להקל, משום שהפלאטה החשמלית מלכתחילה נעשית לשם שימוש בשבת, ונקראת פלאטה של שבת, ואם כן הרי יש בה סימן לכל אדם שהיום שבת, ולא יבוא להשתמש בה באיסור, כגון להחיר עליה תבשיל שלא נחבשל כל זכרו, או תבשיל לא זוגן, וכיוצא בזה, ומכיון שאין האש נראית

לעין ואין כאן חשש חימום, לפיכך נהגו להחיר, ואדרבה הפלאטה עדיפה מכיון של פח שעל הכירה, ששם עלול להסיר הפח מעל הכירה שלא מדעת, מה שאין כן בפלאטה שאי אפשר בשום פנים להוציא הכיוון מעל חוטי החשמל, ומכיון שעשויה לשם כך, אין לך סימן והיכר גדול מזה לזכור את יום השבת, ואפילו החזון איש שאוסר בפחיליה, אפילו אם מעמידים עליה פח של מתכת, יודה כאן להחיר, ששם האש נראית מתחת הכיוון של פח, מה שאין כן בפלאטה שהיא ענמה סימן על השבת וכל עיקרה נעשית לשם כך יש להחיר. ע"כ.

מתני'. שם. האחרונים דנו בדבר השאלה, אם מותר לערוך בשבת מים רותחים, על קאוווע או קאוווע נמס שבתוך הכוס. עיין בשו"ת גנת ורדים (כלל ג סימן ב) שאסר לערוך מים רותחים על קאוווע בשבת, משום שחשש לסדרת היראים שיש ביכול אחר עליה או קליה, ועוד, שאין אכזת הקאוווע ראויה לאכילה בעיניה. וע"ע בשו"ת לב חיים חלק ב' (סימן נו).

ובשו"ת חתם סופר (חלק או"ח סימן עד) השיג על מה שכתב הגנת ורדים שעירוי רותחין לקאוווע שמוציא טעמו לתוך המים, יש צוה משום ביטול, אע"פ שכבר נחבשל, כדין מגיס בצבע הסממנים שצורה, וכח החתם סופר דלא דק, שהסממנים אין ביטולם לעצמם כלל ואינם ראויים לשום דבר זולת להוציא צבעם כדי שיקלטו הצמר את הצבע, ולא שייך בהם דין ביטול אחר ביטול, שכל עוד לא קלטו כל צבעם לא נחבשלו, אבל דבר מאלל שנחבשל שראוי לאכילה, כגון הקאוווע שהוא קלוי באש, ובאחה מדינות אוכלים אותו כשהוא כחוש כקמח, וכמו שכתב בגנת ורדים שם, אין בו משום ביטול בעירוי רותחים עליו, זולת למי שסובר שיש ביטול אחר קליה. עיי"ש.

ובשו"ת חשב האפוד (סימן עג) העיר על החתם סופר, שלכאורה מה בכך שיש מדינות שאוכלים קאוווע כחוש, הרי סוף סוף במדינתנו אין הקאוווע משמש אלא מעשה סממנים, וחירץ, דס"ל להחמם סופר שלענין אין ביטול אחר ביטול, אין צריך שיהיה עומד לאכילה ממש, אלא כל שראוי לאכילה שוב אינו דומה לסממנים. ע"ש. וזה שלא כמו שכתב בשו"ת יהודה יעלה (חלק או"ח סימן לד) שבמדינות אשכנז שאינו נאכל בעין כשהוא קלוי וכחוש יש בו ביטול אחר ביטול לכולי עלמא.

השואל ומשיב, מטעם שזה נחשב כגמר מלאכה, כשהופך את הלחם לזנימים, ויש בזה איסור משום מלאכה מכה בפטיש.

מתני'. וקוליים האיספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן. בשו"ת באר יצחק (חלק או"ח סימן יג) ד"ה וידון מ"ש, כותב להעיר דלפי דעת הירושלמי דמכה בפטיש שיך אף באוכלין, א"כ למה פ"י רש"י דחייב משום מבשל, הא לפי"ד הירושלמי יש לדון דחייב משום מכה בפטיש ג"כ. וכותב דאפשר דלא נחתי לזה, וכמו שמצינו ברמב"ם (ה"ש פ"י ה' י"ד) בעושה נקב כל שהוא כלול של תרנגולים דכתב שם דחייב משום בונה, וכתב הלח"מ (שם) דחייב ג"כ משום מכה בפטיש, א"כ ה"ה יש לומר ג"כ בזה. עיי"ש.

גמ'. מופני מזה עכו"ם מוזהמים וכו'. בס' יפה ללב ח"א (סי' רכה ס"ק יב), הביא מ"ש הבאר היטב בשם שו"ת הלכות קטנות (סי' רסה) אודות אם יצרך: שככה לו בעולמו על פרדה נאה, והשיב, שאין לצרך שהחיינו על כלאים, משום דמאיס, ונראה דהוא הדין פרדה. והקשה עליו, דא"כ לא יצרך על עכו"ם שהם מאוסים ומוזהמים כש"ס כאן וכו'. עיי"ש. וז"צ שלא ראה דברי ההלק"ט בפנים דהרי כתב להדיא: והא דגוי לא קשיא, שכבר הוכחתי בפ"י הש"ע שאינו מצרך עליו שככה לו בעולמו, אלא אומר מה רבו מעשיך ה', ואם תמצא לומר שמצרך, הרי אמרו (סנהדרין לט ע"ב) מעשה ידי טובעים בים ואחם אומרים שירה, שכולם ישובו ויבקשו את ה'. עכ"ד.

וע"ע בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"א (סי' סג) מ"ש על דברי ההלק"ט, ושו"ת יגל יעקב (חאו"ח סי' יב אות ב) ושו"ת מנחת יצחק ח"ג (סי' כה)

רש"י ד"ה לעדות אשה. עיין שו"ת שבות יעקב (חלק ב סימן קטז) וז"ל: שאלה, הא דאיתא במתני' ריש פרק האשה רבה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעלך וניסת ואח"כ בא בעלה תנא מזה ומזה והולד השני ממזר דאורייתא אמאי לא אמרינן כיון דנשאת ברשות ב"ד וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקועי רבנן לקידושין מיניה כדי שלא להרבות ח"ו ממזרים צישראל כדמצינו כמה פעמים בש"ס דאפקועי רבנן לקידושין מהאי טעמא.

ודהשיב: הנה לכאורה נראה שכוונת בזה הקושיא והסברא לפרש"י בשבת דף קמ"ה על הא דתניא ביה מנשה ואין עד מפי עד כשר אלא לעדות

ועיין ביערות דבש ח"ב (דף קכא סע"א ודף קכב ע"ב) שהרעיש על המקילים לערות רוחמים על התה בשבת. וע"ע בפרי מגדים (א"א סימן רנג אות מה). ובשו"ת מהר"ם שיק (סימן קלצ). ובשו"ת בנין ציון (סימן יז). ובשו"ת משיב דברים (חאו"ח סי' נז). ובשו"ת זכר יהוסף (סימן קב). ובשו"ת באר משה ח"ב (סימן כא).

ובדין קאווע נמס יש הכותבים להקל, מכיון שהקאווע נחבשל לפני כן. והרי זה דומה למה שכתב המגן אברהם (בסימן שיח ס"ק לא), שמלח מבושל לכל הדעות מותר ליטנו בכלי ראשון רוחת, שאין ציול אחר ציול. ועיין בשו"ת פנים מאירות חלק א' (סימן פד) שלמד מזה לדין הצוקר שמבשלים אותו בחלה, שיש להחיר לערות עליו מכלי ראשון, שאין ציול אחר ציול. ע"כ. וכן פסק הפרי מגדים (סימן שיח משניות זהב ס"ק טו). ע"ש. והגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (סימן שיח) העיד שפשט המנהג להקל.

אמנם בשו"ת מנחת יצחק חלק א' (סימן נה), וכן בשו"ת חלקת יעקב חלק ב' (סימן קטז), כתבו להחמיר בקאווע נמס, שאף במלח מבושל אין הדבר ברור להחיר, שיש צד לומר שמכיון שבסופו של דבר הוא נימח, נחשב כלה, ויש ציול אחר ציול בלה. ע"ש.

מתני'. שם. עיין בס' שמירת שבת כהלכתה (עמוד י"ז) בינה רכה שעירו עליה מערב שבת מים רוחמים מכלי ראשון, האם מותר לערות עליה בשבת מים חמים מכלי ראשון שעל האש כדי לחממה.

מתני'. שם. עיין בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתאה (חלק ב' סימן כ') שפסק שאסור לתת לחם אפוי על גבי התנור בשבת כדי שיתקשה יותר ויעשה זנימים, והביא ראיה ממה שפסק הרמב"ם (בפרק ט' מהלכות שבת) שאסור לרפות דבר קשה או להקשות דבר רך, וכאן הרי הופך את הלחם הרך לזנימים קשים. אבל המהרש"ם בספר דעת תורה (בסימן שי"ח סעיף ה') כתב, שמדברי הפוסקים שסחמו להחיר באפיה אחר אפיה, מתבאר שאין שום איסור להקשות לחם רך, ודברי הרמב"ם שאסר להקשות דבר רך אינם שייכים לענין אוכלים, כיון שזהו דרך אכילה ע"כ. וכן פסק בשו"ת יגל יעקב (חלק אורח חיים סימן נ"ד), ודחה דברי השואל ומשיב הנ"ל, וסיים שיפה נהגו העולם להקל בזה להלכה ולמעשה. אמנם בשו"ת רב פעלים חלק ב' (סימן נ"ב) הסכים להחמיר בדברי

אשה בלבד פירש"י לעדות אשה לומר לאשה מת בעלך דאקילו ביה רבנן משום עיגונו וכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעי רבנן לקידושין מינה, עכ"ל. אכן מ"מ לק"מ ולא ידעתי איך נעלם מאתך מה שפרש"י להדיא שם ביצמות ח"ל ואע"ג דהימנא רבנן לעד א' באשה משום עגונה דטעמא משום דהיא גופא דייקא ומנסבא והא דלא דייקא קנסי לה עכ"ל, ומבואר בש"ס שם דף ז"א דאפי' נשאת בשני עדים ג"כ קנסינן לה ולא אמרינן מה ה"ל למיעבד דקנסינן לה משום דלא דייקא קודם שנשאת והכי קי"ל כמבואר בא"ע סי' י"ז סעיף ז' וא"כ מעיקרא לא קשה כלל קושייתך דמש"ה לא אפקה רבנן לקידושין מינה משום קנס דלא דייקי ואל תשיבנו מהא דאבעי' בש"ס טעמא דעד אחד מהימן משום דהיה דייקא ומנסבא או משום מילתא דעבידא לגלויי ולא אפשטי האי אבעי' ואם איתא תפשוט לי ממחני' דמוכח דמשום דדייקא ומנסבא ולהכי אף שנשאת ע"פ ב"ד ועדים תלא מזה ומזה והולד ממזר מטעם קנס דלא דייקא אי משום הא לא תברא דהרי כבר כתבו תוספות שם ד"ה עד א' ביצמה וכו' דודאי הטעם משום דדייקא ומנסבא אלא דבעי אי הטעם נמי משום דעבידא לגלויי יע"ש וכל זה ברור.

אכן בתשובת פנים מאירות (סי' פ"ט) נראה שנעלם ממנו סוגיא זו והתוספות לכן כתב שם מ"ש והשיג על פירש"י ולא דק כלל וביטול שהוא עצמו בתשובה סי' נ' הביא דברי תוספות אלו וכתבם השיג על פי' רש"י. ע"כ.

ובבבדי להזהיר הדברים אעתיק מ"ש בשו"ת פנים מאירות (שם), ח"ל: אודיעך מה שיש לי מקום עיון על רש"י בשבת דף קמ"ה הא דתני דבי מנשה דבר תורה אינו חייב אלא על דריסת זמים וענבים בלבד ואין עד מפי עד כשר אלא לעדות אשה בלבד ופי' רש"י לעדות אשה לומר לאשה מת בעליך דאקילו ב' רבנן משו' עיגונו וכל המקדש אדעת' דרבנן מקדש ואפקועי רבנן לקדושי' מיניה עד כאן לשונו. וקשיא לי על פירוש זה דהא אמרינן ריש פ' האשה רבה האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת ואח"כ בא בעלה תלא מזה ומזה והולד ממזר מזה ומזה ובדף פ"ט ע"ב פריך בשלמא משני ממזר אלא מראשון אמאי אשתו היא וישראל מעליא הוא ואיך שרינן לי' בממזרת כי אחא רבין א"ר יוחנן אסור בממזר' משמע משני הוא ממזר דאורייתא ומותר בממזרת ואם איתא היכא דניסת ע"פ עד אחד אפקועי רבנן לקדושי' מיני' א"כ משני נמי לא

הוי ממזר דאוריית' דומי' לזה הא דפריך שם דף ז' ע"ב ת"ש בטלו מבוטל דברי רבי רשב"ג אומר אינו יכול לא לבטלו ולא להוסיף על תנאו א"כ מה כח ב"ד יפה ופריך והא הכא מדאורייתא בטל גט ומשום מה כח ב"ד יפה שרינן אשת איש לעלמא ותיירך הש"ס מאן דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקועינהו רבנן לקדושין מיניה ואי ס"ד דהכא נמי עקרוהו רבנן לקדושי' מיניה א"כ אמאי הוי ממזר משני ואין לומר דלא אפקעוהו רבנן לקדושין אלא מטע' דאשה דייקא ומינסבא והכא לא דק' ובה לא אפקעוהו רבנן לקדושין מיני' א"כ תפשוט מיני' דטעמא דעד אחד משום דהיא דייקא ומנסבא ובפ' האשה שלו' אבעי' דלא אפשטי' אי טעמא משום דדייקא ומינסבא או דילמא טעמא דעד אחד משום דמילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי אינשי ולא אפשטי' אבעי' ואי ס"ד כפי' רש"י אי טעמא משום דמילתא דעביד' לאגלויי לא משקרי א"כ היא לא פשעת' כלום ואמאי הוי ממזר משני אלא נראה דטעמא כמו שמפרשי' התוספות פ' האשה רבה ד"ה מתוך חומר שהחמרת עליה בקופה כו' נראה לר"י דלית לן למימר אכן סהדי דדייקא ומנסבא ונאמן עד אחד בך מן התורה אלא מתקנת חכמים הוא דנאמן ואין זה עקירת דבר מן התורה שדבר שיש קצת טעם וסמך לא חשיב עוקר דבר מן התורה והכי הדבר הגון להאמין והיינו או משום דדייקא ומנסבא או משום דמילתא דעבידא לגלויי לא משקר והאמיניהו חכמי' כבי תרי ולכך היכא שבא בעל הולד מן השני ממזר דאוריית' אבל מעול' לא עקרוהו חכמים לקדושין מיני'.

ואפשר דרש"י דייק לישנא מדקאמר תנא דבי מנשה דבר תורה אינו חייב כו' ואין עד מפי עד כשר משמע הא דעד מפי עד כשר הוא דבר תורה ואע"ג שאין דבר שבערו' פחות משני' ולכך פי' רש"י דאפקועי רבנן לקדושי' מיני' משום דכל מקדש, מ"מ סוגיית שמעת' דפר' האשה רבה מוכח כדברי התוספות' וק"ל דטעמא דמילתא דהמנוהו חכמים כבי תרי. ע"כ.

ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"א סימן נו) ד"ה ובה יש לומר, כתב ליישב הקו' הג"ל ע"פ דברי הנמוק"י על כתובות שביאר הדברים דמיון שמנאו אחיה סמך להאמין לעד שוב אפקעינהו רבנן לקידושין מיני', וכתב: ואני הוספתי בזה דכל שהאמינו חו"ל לעד א' וסמכו על דוק' דילה אף שזה מת מ"מ לריך שני עדים דגוזה"כ הוא דאין דבר שבערוהו פחות משנים לזה אכטריך רבנן להפקיע הקידושין ולא מקרי

דבר שבערוה ולקח כל שנחברר ששקר דיבר שוב לא הפקיעו הקידושין ותלם מזה ומזה. ועיין שם מ"ש בזה.

וע"ע בישוב קו' הנ"ל בשו"ת חתם סופר (אה"ע ב סימן לו), ובשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן ט). ועיין עוד בפסקא הבאה.

רש"י שם. בשו"ת נודע ביהודה (מהדורא קמא אה"ע סימן לג) הוכיח דע"א נאמן מדאורייתא לעדות אשה, רק בסוף התשובה שם בד"ה דרך כלל מוכיח דדעת רש"י ז"ל דע"א אינו נאמן מן התורה בעדות אשה, והביא ראיה מרש"י במס' יבמות (דף ז"ד ע"א) בד"ה מדע דהוראה היא דשם כתב רש"י בהדיא דבכל התורה עד אחד לא מהימן ובעדות אשה ע"א מהימן מדרבנן, ע"ש.

והגר"ש לאנדא בן הנו"כ בתשובתו הנדפסת בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא אה"ע סימן קמז) כותב על דברי אביו בזה: זה שנים רבות שכתבתי על הגליון דאף שרש"י במס' יבמות מפרש דברי ר' נחמן דאמר מדע דהוראה היא דבכל התורה כולה ע"א לא מהימן והכא מהימן היינו מדרבנן, אעפ"כ נראה מדברי רש"י במקום אחר דס"ל דע"א נאמן מן התורה בעדות אשה, דרש"י במס' שבת דף קמ"ה ע"ב בד"ה לעדות אשה כתב דאקילו זה רבנן משום עיגונא וכל המקדש אדעתא דרבנן הוא מקדש ואפקיעו רבנן לקידושין מיניה עכ"ל. והדבר מבואר בדברי רש"י דמה שכתב דאפקיעו רבנן לקידושין מיניה שבה רש"י ז"ל ליישב מה שעמדו בו החוס' במס' יבמות דף פ"ח ע"א בד"ה מתוך חומר דאיך עקרו רבנן דבר מן התורה וסברת החוס' לא ס"ל ולקח כתב רש"י דכל המקדש אדעתא דרבנן הוא מקדש ועקרוהו רבנן לקידושין מיניה וא"כ אין זה עקירת דבר מן התורה כיון דעקרוהו רבנן לקידושין מיניה והוא קידש על דעתא דרבנן.

אך ע"ז קשה למה אמרינן בר"פ האשה רבה דאם נשאת ואח"כ בא בעלה הולד ממזר מזה ומזה ופירש רש"י שם ממזר מזה ומזה אם ילדה מהשני הולד ממזר גמור ואם שוב החזירה הראשון וילדה הולד ממזר מדבריהם עכ"ל ולדעת רש"י קשה הא מהני בעד אחד מיירי כדמוכח בגמרא דרישא מיירי בעד אחד וא"כ למה יהיה הולד מהשני ממזר מדאורייתא הא לפי דברי רש"י במס' שבת עקרוהו רבנן לקידושין מיניה וא"כ היא פנויה למפרע ומזה מוכח דס"ל לרש"י דעד אחד נאמן מן התורה לעדות אשה וזה לא עקרו רבנן לקידושין

מיניה דהא מן התורה נאמן ע"א להשיא אשה על פיו ושפיר אם בא בעלה הולד ממזר גמור ומה שזריך רש"י במס' שבת לטעמא דעקרוהו רבנן לקידושין מיניה הואיל ושם מיירי בעד מפי עד כדמפורש שם בגמ' ועד מפי עד בודאי אינו נאמן מן התורה רק דרבנן הקילו משום עיגונא.

וה"פ ז"ל אני אומר דליכא סתירה בזה בדברי רש"י במס' יבמות לדברי רש"י במס' שבת דשם ביבמות מפרש דברי ר' נחמן דקאמר בכל התורה ע"א אינו נאמן והכא מהימן ולא היה לרש"י כוונה אחרת בדברי ר' נחמן שדאמר מדע דהוראה היא מדנאמן ע"א דהיינו מדרבנן דעלייהו תליא ולא על העד כמפורש ברש"י שם אבל אי הוה בעדות אשה ע"א נאמן מדאורייתא לא היה הוכחה כלל ואדרבה היה מוכח דאין זה הוראה אלא טעות אם על העד תליא הך היתרא מן התורה שהוא נאמן (ורש"י ממאן במה שפירש אלא"ו הגאון ז"ל בפירוש דברי ר' נחמן שם בתשובה ההיא ע"ש). אלא רש"י מפרש כפשטא דר"נ ס"ל כיון שאינו נאמן מדאורייתא רק מדרבנן לכך הוה הוראה). והנה כ"ז הוא לר"נ אבל זעירא דקאמר דליכא למחיתין מדמתי מבי מדרשא וכו' דאין זה הוראה אלא טעות ע"כ ס"ל לזעירא דליכא ליה הך מדע דקאמר ר"נ וס"ל דנשאת ע"פ ב"ד הוה טעות ולא הוראה ע"כ ע"א נאמן מן התורה (ועיין מה שכתבתי בפירוש סוגיא זו לעיל בחלק יו"ד סימן ז"ו בהג"ה ע"ש) וכיון דאין קי"ל סעירא דגם רבא ס"ל שם דהוה טעות ולא הוראה ולקח נקט רש"י במס' שבת דע"א נאמן לעדות אשה מן התורה הואיל וליכא הלכתא כר"נ בזה אלא כדרכת הספרי שהביא אלא"ו הגאון ז"ל שם בתשובה ההיא. ע"כ.

וע"ע שם בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא חו"מ סימן סב) מה שבי' הגר"ש לאנדא בלוחות שניות, ח"ל: מה שהשיב מעלתו על דברי אשר כתבתי בביאור דברי רש"י במס' שבת דף קמ"ה ע"ב ד"ה לעדות אשה וכו' דדוקא בעדות עד מפי עד זריזין לטעמא דעקרוהו רבנן לקידושין מיניה משום קושיא החוס' ביבמות פ"ח ע"א ד"ה מתוך דאיך יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה וע"ז כתב רש"י דליכא כאן עקירת דבר מן התורה דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ועקרוהו רבנן לקידושין מיניה אבל בעדות עד אחד ס"ל לרש"י שנאמן מן התורה לעדות אשה בזה לא עקרוהו רבנן לקידושין. וע"ז הקשה מעלתו לדברי קשה לשיטת רש"י ז"ל מסוגיא דיבמות דף ז"ב ע"א לענין

מאי הוצרך ר"ג שם לומר הוראה היא הא בלא"ה היא פטורה מקרבן מיון דאפקיעו רבנן לקידושין א"כ הרי היא פנויה למפרע.

הנה לדעתי אין זו השגה כלל דמנין אנו יודעין דס"ל לר"ג דע"א אינו נאמן מן התורה רק מדרבנן הואיל ור"ג פסק כחנא דמתניתין דפטורה מקרבן וקאמר מדע דהוראה היא דבעלמא ע"א אינו נאמן והכא נאמן ומה יא לאו דס"ל לר"ג דאין ע"א נאמן מן התורה רק מדרבנן יהיב לן רש"י ז"ל טעם דלא הוי עקירת דבר מן התורה דחכמים עקרוהו לקידושין מינה וא"כ מיון שר"ג לפלוג על זעירי בא לפסוק כחנא דמתניתין דאם התיירו הב"ד ע"פ עדות ע"א ואח"כ בא בעלה דפטורה מקרבן איך היה יכול לומר ולפרש טעמא דמתניתין דפטורה הואיל ואפקיעו רבנן לקידושין הא עדיין אין אנו יודעין דעדות ע"א באשה אינו מן התורה דלמא עדות ע"א הוא מן התורה כדרשת הספרי שהביא אהמ"ו הגאון ז"ל בנ"ב קמא סי' ל"ג וא"כ לא עקרוהו רבנן קדושין בעדות ע"א מיון שנאמן ואיך יפרש ר"ג טעמא דמתניתין משום דעקרוהו רבנן ויתלה חניא בדלא חניא ולכן נריך ר"ג להקדים טעמא דמתניתין שהוא הוראת ב"ד הואיל ולא על העד תליא דע"א אינו נאמן מן התורה והם האמינו ועבדינן אפומייהו כמ"ש רש"י בד"ה מדע ומה ממילא נפק לן דגם בעדות ע"א עקרוהו לקידושין כמו באינך שהאמינו רבנן לעדות אשה כגון קרוב ועד מפי עד ונכרי מסל"ת וכדומה. זה הוא לענ"ד דרך פשוט ונכון. ע"כ.

וע"ע בשו"ת עין יצחק (חלק א אה"ע סימן כ אות נג) שביאר השיטות בזה, וז"ל: בעיקר דין נאמנות ע"א בעדות אשה דס"ל להרבה פוסקים דנאמן מן התורה, ועדות הפסולים כמו קרוב ואשה ועמפ"ע ומסל"ת דזה אינו רק מדרבנן, וכמו שכתבו מזה הריב"ש (סי' קנ"ה וסי' קפ"א) והנו"ב (סי' ל"ג) וכבר הקדימו המשב"ץ (ח"א מן סי' פ"ב עד סי' פ"ה) וכמ"ש"כ הברית אברהם (סי' כ"א). ושיטת רש"י בשבת דהא דנאמן עמפ"ע בעדות אשה זהו משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקיענהו לקידושין מיני'. והברית

אברהם כתב שם דרש"י קאי על עמפ"ע וכסברת המשב"ץ.

ובן ראיתי בשיטה מקובצת לכתובות (דף ג' ע"א) ד"ה כל המקדש כו' באה"ד שהביא בשם הרשב"א שכתב דהא דנאמן ע"א בעדות אשה זהו משום תק"ע כו' ואפילו בא"י מסל"ת. ועיקר טעמא דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקיענהו כו'. וכן פי' רש"י בשבת פ' חציות גבי אין עמפ"ע כשר אלא בעדות אשה בלבד. ואע"ג דכי אחי בעל תנא מזה כו' עכ"ל הרשב"א. הרי דהרשב"א הסכים לשיטת רש"י ומחרץ בקצרה לקושיות הנימוקי יוסף בר"פ האשה רבה במה דהקשה על הטעם הלו דאמאי אס בא בעלה תנא כו' משום ד"ל דלא אפקיענהו רבנן לקידושין כו' רק כ"ז דלא יבורר ההיפך אבל אס נחברר לפנינו שבעלה חי ע"ז האופן לא אפקיענהו לקדושי כו'.

ובן ראיתי בתשובת מהרי"ק (סי' ל"ב) שהביא להטעם דלכן נאמן ע"א בעגונא משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וכמ"ש"כ הרשב"א או כמ"ש"כ החוס' ביצמות פ' האשה רבה (ד' פ"ח) ד"ה מתוך חומר שהחמרת כו' ע"ש. ולדברי המהרי"ק הנ"ל רמז הב"ש (בסי' י"ז ס"ק י') ועיין בבית מאיר שם ובפתיחה למה"ש. וכן כתב בתשובות המיוחסות להרמב"ץ (סי' קמ"ב) דנאמנות ע"א בעגונא הוא משום דאפקיענהו רבנן לקידושין מיני' כו' ע"ש. ולפי שיטת כל הפוסקים הנ"ל הא דעמפ"ע נאמן בעדות אשה אף דלא שייך ב' לדון הטעם דמילתא דעביד לגלוי' כו' וכמ"ש"כ המשב"ץ והנו"ב דעיקר הטעם הוא משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש כו'. וגם בעדות ע"א כשר נראה דס"ל ג"כ להטעם הלו כפי שיטתם. עכ"פ בעמפ"ע וא"י מסל"ת בזה נראה יותר לדון כשיטתם דמשום דכל דמקדש כו'. ועיין בשב שבעתא (שמעתא ז' פ"א ופ"ב) ועיין בעזרת נשים (ס"ק כ"ד) מזה. ע"כ. וע"ע בדבריו שם (סימן מב אות ט).

וע"ע בדברי רש"י בשו"ת חתם סופר (אה"ע ב סימן פט) ובשו"ת משיב דבר (חלק ד סימן עט) ושו"ת אחיעזר (חלק ג סימן ח אות ב).

דף קמו ע"א

(מהדורה קמא יו"ד סימן סט) באריכות על דבר בחור אשר נשחך עם בת פלוני ואח"כ פקר אבי אבי הכלה

גמ'. עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו וכו'. עיין בשו"ת נודע ביהודה

תשובה והמה מזויינים ביראת שמים ומהם מופלגי תורה, וכל שאיפחם להחזק במשפחות בעלי תורה ויראה, ומתעורר השאלה אם ראוי להדבק בהם מאחר שהם בני נדה, וכח שם לחדד שלא לנעול דלת בפני בעלי תשובה. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ז' סימן קז).

וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ת סי' שה) בד"ה ואע"ג, שכחב, שאע"פ שמדברי הר"ן בחי' לחולין (ד ע"ז) מתבאר שאין צחו של מומר אסורה, מ"מ י"ל דאפשר דס"ל להר"ן דלאו דלא תחמתן בם היינו דוקא צו' אומות, אבל לדידן דק"ל כמ"ש הרמב"ם והש"ע אה"ע (סי' טז) שכל האומות שייך לאו זה, דפסקין כר"ש דאמר, כי יסיר, לרבות כל המסירות, אפשר שגם בזה מומר לע"ז אסורה. וכן דינם של אפיקורסים אלו וכו'. עיי"ש. וע"ע בתשובות (תאה"ע סימן יד).

וע"ע בשו"ת בנין ציון החדשות (סימן כג). ובשו"ת מהרש"ג ח"ב (ס"ס מט), שצנות מומר אינן אסורות משום גזירת בנותיהן, כיון שעכ"פ מזרע ישראל הן. עיי"ש.

מתני'. שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות וכו'. כבר האריכו אחרוני זמנינו למעניתם אם מותר לקרוע ולחתוך השק שמונה צו הזקער כשצריך להם בשבת, וכן כשהוא שק של יר חתום אם מותר לקרועו ליקח הזקער, וכן אם מותר לפתוח חבית מטעי מתכת סתומה שיש צו דגים קטנים, ולפתוח כל מיני קענס מכל מיני מאכל ומשקים כשצריך ליקחם לאכול בשבת, עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ת א' סימן קכב) שכתב: באשר שהוא ענין עמוק מאד בהרבה דברים מוקשים אבאר הענין באורך לבאר דברי רבותינו הראשונים ושיטתם בזה לפי ענ"ד והמסקנה להלכה ואיך לנהוג למעשה. עיין שם באריכות גדול.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק א' סימן עז) ושם (חלק ד' סימן פז-פג). ושו"ת מנחת שלמה להגרש"ז אויערבאך (סימן לא אות יב). שו"ת צין אליעזר (חלק יד סימן מה)

ובן נדפס קו' גדול בסוף ספר שו"ת קנה בשם להגאון ר' מאיר בראנדסדארפער שליט"א בענין זה.

וינא מדת ישראל, ובתוך דבריו הביא מה שאמרו רז"ל כאן שלא פסקה זוהמא מאבותינו עד ג' דורות אברהם ינא ממנו ישמעאל יצחק ינא ממנו עשו. הרי שזוהמא של תרח גרמה לזרע יצחק דהיינו עשו שהיה פגום במעשיו. א"כ זרע המשודכת הלו ג"כ יכול להיות פגום מחמת זוהמת אבי אביה שהוא ממש דוגמא של תרח בזרע יצחק. ואם בעונש לא מצינו שאם או אחות ישא בעון אחיו או בעון אחותו ואפי' אוחז מעשה אחיו או אחותו בידו שהוא נענש בעונו אבל אין עליו הוספת עונש בשביל עון אחיו או אחותו וק"ו שאין זרעו נענש בשביל עון אחות אביו או אחות אמו אבל בעובדא דידן מקרא מלא דיבר הכתוב פוקד עון אבות על בנים וגו' על שלשים ורבעים וא"כ עון אבי אבי המשודכת שמור הוא להפרע לזרע המשודכים שהוא דור רביעי ואף שדרשו רז"ל בנאותים מעשה אבותיהם בידיהם מ"מ יכול זה המשודק לחוש פן יהיה לו ח"ו זרע דלא מעלי ואם לא עון המקולקל הזה לא היה זרעו סובל רק בעון עצמו אבל עכשיו יחוסף עליהם עונש חמור עון אבי אבי אמו וא"כ אם הרא"ש קורא נדון ידיה השחתת נחלתו ק"ו עובדא דידן שהוא השחתת נחלתו על חד חלת בלעז ובפגם ובעונש. עיי"ש שהחמיר מאוד בדבר.

ודברי הנו"צ בזה הוצא בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סימן ח) לתלמידו הר"א פלעקלס, בנידון השאלה: אם מותר להחתן עם אלה הנחשדים עפ"י מעשים תועבי' שמאמיני' בכלל הפגר התוגר שצחי צבי מודה וברשע עריך יעקוב [=יעקב פרנק] העקוב תועב' ה' גם שניהם הם ותלמידיהם לא יחזו ימיהם אם מותר לתת את בנותינו להם ואת בנותיהם לקחת לנו. עיין שם שהאריך בדבר.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק א' סימן קטז) על דבר השאלה, באשה שצאה לפניו, שעשתה שידוך עם בנה, ואחרי התנאים נחודע להם, שצנו של אחות אם של הכלה ישא ערליה ר"ל ולמרות שכמוכן במדינות אלו, שהשני הצדדים, הן מצד החתן, והן מצד הכלה, אינם דחיים בשלימות, אבל רחוקים הם מדברים כאלה חס ושלום, ולהורי החתן נוגע בנפשם הפגם הזה, אם על פי דין מחויבים לנטל השידוך. עיין שם שהזכיר ג"כ דברי הנו"צ הנ"ל, ומפלפל בדבריו.

וע"ע בקהלות יעקב (סי' כ"ג) להגרי"י קנייבסקי ע"ד אשר צומנינו אכשר דרא שנמנאים בעלי תשובה שינאו יקר מזולל שהוריהם הם מחללי שבת בפרהסיא ופורקי עול ר"ל, וצניהם וצנותיהם נעשו בעלי

רש"י ד"ה שובר. עיין בר"ן ש"י על פרש"י שאין במקלקל שום אסור בשבת: ולא נהירא דנהי דכל המקלקלין פטורין איסורא מיהא איכא, אלא ה"ט דמקלקל פטור אבל אסור ומשום נורף שבת שרי לכחילה. וי' בשלטי הגבורים וז"ל, בפרש"י לא שגא אם היא שלימה וכו', וי"ל דטעמו דמיון דלדידיה אין בנין וסמירה בכלים אפי' אי עביד כלי בשבירתו בכוונה לא היה אסור אלא מדרבנן דהא שלא כדרכו היה עושה הכלי, הילכך כי לא מכיון שרי אפי' מדרבנן. עכ"ד.

[וע"ע] בשער המלך (פכ"ה מה' שבת הכ"ד) מ"ש ע"ד הש"ג. וע"ע בספר קריית מלך רב (פ"א מה' שבת ה"ה) ד"ה עוד, שהביא מ"ש הש"ג. וכתב, ולכאורה ד' הש"ג מטין לדברי התה"ד דפ"ר דרבנן שרי. אך קשה וכו', דא"כ למה הוצרך רש"י לטעם דאין במקלקל שום איסור הלא אפי' אינו מקלקל שרי לד' הש"ג. וי"ע. ואיך שיהיה מדברי הר"ן הנ"ל נראה דלא כמ"ש תה"ד דבאיסור דרבנן כל שאינו מכיון מותר, דאי הוה ס"ל הכי לק"מ ע"ד רש"י. עכ"כ.

וע"ע בישועות יעקב (סי' שיד סק"א) שהביא מה שפירש"י דאין במקלקל שום איסור, ושחממו עליו דהא קי"ל דפטור אבל אסור. ומירץ ע"פ הגמ' (כתובות ה' ע"ב) דדשא"מ במקלקל מותר. ודקדקו הפוסקים דאף בפסיק רישיה היכא דמקלקל ג"כ מותר לכחילה. עיי"ש.

תוס' ד"ה שובר. עיין בשו"ת חתם סופר (חלק א סימן פט) ד"ה אמנם אחר.

תוס' ד"ה הא רבנן וכו'. עיין בשו"ת נדקה ומשפט (חלק או"ח סימן ב) ש"י ליישב קו' החוס' אמאי לא מוקי תרוייהו כרבי נחמיה והא דקמני מחיר מפקיע וחומך ביו"ט והא דמחיר אבל לא מפקיע וחומך בשבת דאיכא תנא דס"ל היי אליבא דרבי נחמיה דפ' המביא. וי' לתרץ דניחא ליה למימר דהא כרבנן וחדא כר"נ ותרוייהו בשבת דלפי"ז הו"א היי ברייתא דאחייא כרבי נחמיה ככולהו תנאי דפליגי אליבא דרבי נחמיה [בפ' המביא דף ל"ב] דכולהו מודו דבשבת אימ ליה לרבי נחמיה מחיר אבל לא מפקיע, משא"כ אי אמרינן דהא דקמני דמחיר ומפקיע וחומך ביו"ט איירי א"כ לא אחייא האי ברייתא אלא אליבא דחד תנא ולא כאידך תנא דאית ליה אליבא דרבי נחמיה דביו"ט נמי לא שרי אלא להחיר דוקא ולא להפקיע וניחא ליה לתלמודא

ובדין עשיית פתח בקופסאות חלב. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן עח) שכותב: קופסאות חלב הנמצאות אצלנו שדבוקים שני ידי הקופסא למעלה ע"י דבק ולפתחו צריך להפרידם נד ימין לימין ונד שמאל לשמאל ואח"כ מושך אליו פי הקופסא הנקמטה לאחור ואפילו אין אותה קממטה דבוקה דדבק, אסור לפותחו בשבת דע"י הדבק שלמעלה נסתם פי הקופסא וכשפותחו שוב עושה פתח בכלי והוא בעצם פתח גדול ששייך גם להכניס ואם היה נעשה גם להכניס הרי היה זה פתח שנעשה להכניס ולהוציא שהיה גם חייב כדאיתא בשבת דף קמ"ו ע"א, אבל אף שאירע לפעמים שגם מכניסין כשנשאר מעט חלב בקופסא אחת ומוזו כבר לקחו מעט נותנין הנשאר בזה, מ"מ כיון שאין זה מצוי נחשב אולי כלא נעשה לכך והוי כנעשה רק להוצאה לצד שג"כ עכ"פ אסור מדרבנן כדאיתא שם בגמ' ואיפסק ברמב"ם ריש פכ"ג משבת העושה נקב שהוא עשוי להכניס ולהוציא וכו' הרי זה חייב משום מכה בפטיש לפיכך גזרו על כל נקב וכו', ואע"ג דבקופסאות חלב הוי משום נקב ישן מ"מ מדנקתם הפתח יפה יפה בטל הפתח הראשון והעושה נקב כעושה נקב חדש, וכן הובא באו"ח סי' שיד ס"ב והיא מימרא דר"י אמר שמואל שם דף קמ"ו ע"ב דכל נקב למטה מן השמרים מכיון דכל כובד היין עליו צריך סמימה מעליא וחשוב כפותה מחדש, ולקופסאות חלב צריכים סמימה מעליא שלא ישפך החלב כשנתפכו הקופסאות דעינינו רואות שא"א להפריד הדיבוק בקל אלא על ידי מעט כח. עכ"כ.

וע"ע נדון פסיחת בקבוק חלב בשבת, בשו"ת באר משה (חלק ו' סימן פט).

וכמו כן דנו בבבבוקים הסגורים על ידי מכסה פת שמהודק בצואר הבקבוק, ובעת פתיחתו נפרדת טבעת מחלקו התחתון של המכסה, אי איכא בזה משום מקלקל, או שמא יש בזה משום איסור מתקן כלי בשבת, מנל חלקו העליון שיהיה אפשר להשתמש בו כפקק לבקבוק.

עיין בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ו סעיף א, עמוד מו) שהגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך נקט לאסור לפתוח הבקבוק על ידי הסרת מכסה הפת, דהרי זה כעושה כלי. עיי"ש. אמנם בשו"ת דבר יהושע (חלק ב' סימן מה) הורה להקל, עיי"ש. וע"ע בשו"ת באר משה (חלק ג' סימן ז).

לאוקי להך ברייתא דאחיא כר"נ ככולהו תנאי דפליגי אליביה. עיי"ש.

על לבושי אדם ממה שיש על גופו כשעולה מן הרחצה עיי"ש.

עמוד ב'

גמ'. גובתא רב אפר וכו'. עיין בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן תרכד).

גמ'. שם. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ח' סימן כ) מ"ש לפשוט מש"ס דכאן, לענין חיבור חלקי המזרק לזרוק לחולה בשבת. וע"ע בשו"ת צ"ח אליעזר (חלק י"ג סימן מו).

גמ'. בי פדיא רב אפר וכו'. עיין בשו"ת מהרש"ס (חלק ב סימן נה) ד"ה ועוד דהא. ושם (חלק ג סימן שלד) ד"ה אך מ"ש. ושם (חלק ה סימן נו).

מתני'. מי שנשרו כליו במים וכו'. עיין בטור (או"ח סימן שכו) ש"כ הרוחץ בנהר צריך שינגב גופו יפה כשעולה מן הנהר מפני המים שלא ישארו עליו ויטלטלם ד' אמות בכרמלית אבל ההולך במטר ומטר יורד עליו ועל לבושו מותר. והצ"ח שם הביא לשון הרא"ש בפרק חולין לפי שהעולה מן הרחצה יש רבוי מים על גופו, ולא דקדקו במהלך ברה"ה ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו, עכ"ל הרא"ש. וכחב ע"ז הצ"ח ח"ל: ונראה דלפי שהם מועטים לא גזרו עליהם אפילו ברה"ה, עכ"ל. והט"ז (שם ס"ק ב) תמה על הצ"ח שהרי עינינו רואות שיש יותר רבוי מים מן המטר

ובשו"ת הר נבי (או"ח א סימן קלז) כתב ליישב דבריו דהצ"ח לא איירי כלל בנידון המים הנבלעים ונדבקים במלבושיו שהמים הנבלעים בצגדים אף כי רבים הם מ"מ הם בטלים להצגדים וכדחנן המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפלה, וכל דברי הצ"ח על המיעוט מים שעל גופו וע"ז קאמר הצ"ח דלא גזרו לפי שהם מועטים ואין להם שיעור הוצאה.

ובזה ניחא דלא קשה מהא דקיי"ל במתניתין כאן מי שנשרו כליו במים מהלך בהם ואינו חושש וכו', וכן בזה דיומא דף עז וטו"ש"ע סימן תריג בההיא דההולך לשמור את פירותיו שמותר לעבור עד לארו במים ובלבד שלא יוציא ידו מחוץ שפת חלוקו ומ"ט לא הזהירו בזה שינגב גופו שלא ישא המים שעליו ואפילו בעיר המוקפת חומה מ"מ הנהר כרמלית. אבל להג"ל ניחא דכל שנכנס במלבושיו במים אז כווד הצגדים גורמים שלא יהא כינוס של רבוי מים על ענף גופו מפני שהם נבלעים ומתדבקים לצגדים בין מצפנים ובין מבחוץ, ועל המים הנבלעים בצגדים י"ל דהא בטלים להצגדים, ועל המיעוט מים שעל גופו לא גזרו לפי שהם מועטים ואין להם שיעור הוצאה וכמו שכתב הצ"ח, משא"כ ביוצא מן הנהר בלי מלבוש אז המים שעל גופו מתחנקים בשטף נחלים סביב לו ומצוי שיהיה בהם שיעור הוצאה לכן גזרו עליהם. עיי"ש.

דף קמו ע"א

מתני'. הרוחץ במי מערה וכו'. עיין בספר הישר (חלק התשובות סימן נג-נד).

מתני'. סבין ומשמשין אבל לא מתעמלין וכו'. בפירושא ובטעמא דלא מתעמלין, מתבאר היטב בשו"ת צ"ח אליעזר (חלק ו' סימן ד) ח"ל: רש"י מבאר דהביאור של דלא מתעמלין דהוא לשפסף בכת, וטעם האיסור מפרש ע"ז ועל הא דלא מתגררין, טעמא דאיתא בגמ' גבי סבין ומשמשין, והיינו משום דהוי עובדא דחול.

ובן משמע לכאורה דגם הרמב"ם מפרש כן, דכוחב בפיה"מ: מתעמלין כמו מתגיעין והוא מגזרת עמל

שיעמול האדם (קהלת א') עמלו בוניו בו (תהלים קכ"ז) והוא העמל והיגיעה. ומשמע מזה בפשטות שהרמב"ם מפרש שאיסור המתעמלין הוא בגלל העמל והיגיעה בעצמה, שאין גופו נח והוי עובדא דחול.

אבל לא כן מבואר ברמב"ם בספר היד. דשם מפרש בהדיא ביאורא וטעמא אחרינא בהך דלא מתעמלין דפוסק בפכ"א מה' שבת הכ"ח ח"ל: סבין ומשמשין בבני מעיים בשבת והוא שיקוף וימשמש בבת אחת כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, ואין מתעמלין בשבת אי זה הוא מתעמל זה שדורסים על גופו בכת עד שייגע וזיע או שיהלך עד שייגע וזיע,

שאסור ליגע את עצמו כדי שזיע בשבת מפני שהיא רפואה עכ"ל, הרי שמלבד מה שאנו רואים שהרמב"ם מבאר ביאור אחר בביאורא דלא מתעמלין, שהוא לא שפשוף בכה, אלא הוא הייגעת הגוף על ידי דריסה עליו בכה או ע"י הליכה מרובה, אנו רואים דבדבריו מודגש גם טעמא אחרתא בנימוקו של האיסור, ושהוא דלא כטעם האיסור גבי סיכה ומישמוש כשאנו עושה בכה אחת, דשם באמת טעם האיסור הוא משום עובדא דחול שלא יעשה דרך שהוא עושה בחול, אבל כאן גבי מתעמלין מפרש הרמב"ם דאיכא טעמא אחרתא לגמרי בסיבת האיסור, והיינו מפני שע"י העמל והיגיעה מזיע ואסור ליגע את עצמו כדי שזיע בשבת מפני שהיא רפואה כי הבאת הגוף עד לידי מנצ של זיעה רפואה היא ולכן ס"ל להרמב"ם דקא גביל הך איסורא באיסורא דלקיחת ועשיית רפואה ומשום גזירת סממנין. ע"כ.

ועיין שם באריכות בנידון השאלה אם מותר לעשות בשבת תרגילי גוף באמצעות כלי המיוחד לכך הנקרא בשם אקספנדר [=expander] המורכב מכמה קפיצים, והוא בגודל של כשלושה רבעי מטר, ומשתמשים בו לשם אימון וחזקת שרירי הגוף לכל חלקיו, האימונים נעשים לשם כך עפ"י הוראות מיוחדות במתח על פני חלקי הגוף בגווים שונים בדיון ודין ידיים ורגלים פנים ואחור מעלה ומטה, כן ישנו גם כלי - תרגיל קטן המשמש רק לשם אימון כף היד ואצבעותיו. עיי"ש.

וע"ע בשו"ת באר משה (חלק ו' סימן לג) מענין משחקי קפיצה, דילוג, ריצה, מחבואים, חבל והתעמלות בשבת. ועוד האריכו הרבה בדין התעמלות [EXERCISE=] בשבת.

וע"ע בשו"ת ניצן אליעזר (חלק י"ב סימן מה) שנשאל בני שהוא כבד כד לשון וזיוה עליו הרופא בתורת הרופה שיעשה בכל יום לתקופה ממושכת תרגילים בצורה של הנשמה, שיגשום אל תוכו עשרה נשימות ויותר חזקות ועמוקות עד הבטן ולהוציא האויר החוצה. ואחת פקודתו שיש לעשותן בריפות יום יום לרבות גם בשבת, אחרת לא יועילו להעלות לו ארוכה, אם מותר לעשותן בשבת. והשואל רצה לאסור זה משום איסור התעמלות בשבת, וגם חוה דעתו שיתכן שאיש מה אינו אפילו בכלל חולה שאין בו סכנה.

והשיב: לדעתי ברור שאיש מה הוא כן בכלל חולה הגם שאין בו סכנה, דהא חולה הנהו באברי כלי הקול, וכל דבר שחסר לאדם להיותו שלם מחר בני האדם

נקרא שהוא חולה, ולא משנה אם זה מתבטא בצורה של כאבי ראש ידים או רגלים וכדומה או בצורה של דיפעקט [פגם] באזה אבר מרמ"ח אבריו המונע ממנו למלאות תפקידו המיועד לו. עיין שם באריכות בדין התעמלות.

ועיין שם שמרפא מ"ש בס' קול סופר להגאון בעל מחנה חיים ז"ל שכותב לומר סברא דאולי אין אסור לרפואה רק אם פועל רפואה מיד, אבל אם לא תבוא רפואה רק ברוב ימים אזי לא נאסר הגם שהאורף גם שחיות שבת לרפואה (בנידונו שם שהמדובר משחיית מי קארלסבאד) מכיון שעכ"פ אין שחיות שבת מרפא מיד ע"ש, וה"נ בנידונו כמו"כ. עיי"ש.

מתני'. שם. עיין בשו"ת אדמת קודש (ח"א חלק א"ו"ט סימן ז) ח"ל: נשאלתי ביום שבת קדש מאת הבעלי בתים יראי ה' אחר המנחה אם מותר בשבת לעשות הקאשטאניטא"ש דהיינו שכוף האדם פרקי היד בידו אחרת בחזק ומתפרקי' פרקי היד כאיש אשר יעור משנתו [כנראה דהיינו מה שאנו קורין היום "קייאראפרעקטיקט" [=chiropractic] אם יש שום נדנד אסור] בדבר והלכה זו נתעלמה ממני ולא אמרתי להם לא איסור ולא היתר וצדיתי ובהומותי נחתי אל לבי להחייב בדבר. ע"כ. ולצטט מסיק שאין לאסרו בשבת.

מתני'. שם. עיין בשו"ת מלמד להועיל (חלק א' סימן נג) ח"ל: נשאלתי אי שרי טורנען [=להתעמל] בשבת קדש. ויש להחיר מטעם שנתבאר בס' ש"א סעיף ב' דבחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם מותר, ופירשו בו (ע' ערוך השולחן שם) שמשחקים ומתענגים בדלוג וקפיצה. וע"כ אינו אסור מטעם וקראת לשבת עונג ולא שיהא לו טירחא, כיון שעושין להתענג לא חשוב טירחא. ועוד אמרינן בעירובין דף ק' ע"א אף דאסור לעלות באילן שמא יתלוש מ"מ בור וגדר אפילו גבוה או עמוק מאה אמה מטפס ועולה ומטפס ויורד (והובא בש"ע של הרב ס' של"ו) ומטפס היינו קלעטטערן בל"א. וכן פי' רש"י בעירובין כ"א ע"א בלע"ז (ע' ערוך השלם ערך טפס) ובעסק טורנען עיקר העסק הוא ריצה קפיצה וקלעטטערן, וכיון שעושין להתענג אין כאן איסור. ומ"מ במקום שכבר נהגו בו איסור לא רציתי להחיר מכמה טעמים.

ואחרי שובי נחמתי וראיתי שיש יסוד לאיסור זה מן הש"ס דשבת קמ"ז ע"א דאיתא במתני' אין מתעמלין ופי' רבנו חננאל פושטין ומקפלין זרועותיהן לפנייהם ולאחרייהם וכן רגליהם ע"ג ירכותיהן ומתחממין

חבורה זריזין לא אמרינן והרי בשבת קמ"ז אמרינן דעשרה בני אדם כיון דרבים הם מדכרי אהדדי הרי דאמרינן דחבורה זריזים הם שוב ראיתי שבש"ס שם בשבת דף כ' אמרו בהדיא דבני חבורה זריזים הם והיינו דלא קי"ל כר"י ואצ"י ודברי רש"י נכונים.

ועיין פסחים דף פ"ה ובתוס' מה שחלקו שם, ועיין נקה"כ סי' ק"י מ"ש בשם הגאון מוה' גרשון ז"ל והוא בעל עבוה"ג. ע"כ. וע"ע בשו"ת עבודת הגרשוני (סימן ז). ושו"ת שואל ומשיב חגיגה (ח"ג סי' נז). ובשו"ת מהרש"ג (חיו"ד סי' כ).

גמ'. שם. עיין ט"ז יו"ד (סי' רפז סק"ז) שאין להוסיף בשבת ס"ח שיש עליהם פעמונים. ואע"ג שר' רמ"א (סי' שלט) דבזה"ל הכל שרי לפי שאין לנו בקיאות לעשות כלי שיר, מ"מ כיון דלדעה הראשונה שם יש איסור בדבר, אמאי נעביד איסור לכתחלה למ"ד. ע"ש. והשערי דעה (יו"ד שם) כ', שנראה לו טעם להקל אף לדעה הראשונה שם, דהכא לא שייך לגזור שמה יתקן כלי שיר, כיון שהוא דרבים. וקי"ל דרבים מדכרי אהדדי. דאמרינן כאן אבל עשרה בני אדם מסתפגין באלוונטיא אחת פניהם ידיהם ורגליהם, ומציאים אותה צידן. ופרש"י, דלא גזרינן שמה ישכחו ויסחטו, שהואיל ומרובים הם מדכרי אהדדי. ע"כ. וה"נ הכא אין להחמיר. עי"ש. וע"ע בשו"ת נהרי אפרסמון (חיו"ד סי' ג).

גמ'. שם. המשנה ברורה (סי' ש"ח ס"ק ס"ג) פסק בצגד שהיה רעוב צביהשמ"ש דכיון שהיה אסור צבין השמשות לטלטלו שמה יבוא לידי סחיטה, אמרינן נמי מגו דאיתקצאי לביהשמ"ש איתקצאי לכולי יומא ואסור לטלטלו כל השבת, אע"פ שיודעים ברור שלאחר צביהשמ"ש ודאי יתיבש.

וראיתי בשו"ת מנחת שלמה (סימן י') שהעיר דין זה של המשנ"ב חמוה מאד, דהרי שורש דין זה שאסור לטלטל בגד רעוב הוא מהמשנה דכאן, והא להדיא מבואר כאן דעשרה אנשים "מדכרי אהדדי", וכן פסק המג"א בסי' ש"א ס"ק נ"ח ועיין בא"ר סק"פ שכתב דלא דוקא עשרה אלא ה"ה נמי דשרי בשנים, ואף שהמו"ש חולק עליו ומזכיר דוקא עשרה, הוא פלא דלהדיא מבואר שם בתוס' שרק תלמיד אחד היה עם ר' שמעון ואפי"ה אם גם ר"ש היה איתו עמו הו' חשיב כרבים, ועי"ש בזה"ס דכתב נמי דשפיר שרי גם בשנים,

ומזיעין והוא כמין מעשה רפואה ואסור. והוא בערוך ערך עמל וע' ש"ע א"ח סי' שכ"ח סעיף מ"ב ובמפרשים שם. ואיתא בתוספתא פי"ז הי"ב אין רצין בשבת כדי להתעמל (ע' טור וב"י סי' ש"א) והנה המג"א סק"ה פירש דהתוספתא מיירי שעושה לרפואה דריצה של תענוג שרי אבל הט"ז מפרש אפילו בריצה לתענוג ואפי"ה אסור כיון דבאותה שעה שהוא רץ אין לו תענוג רק אח"כ ימשוך לו תענוג שיהא חאב לאכילה, ואינו מותר אלא היכא דהריצה גופה היא לו תענוג כגון מרוצת וקפיצת הצהורים עי"ש. והנה מלשון רבנו חננאל משמע דמעשה שעושה להתעמל אסור אף שאין כוונתו לרפואה דכתב דהוא כמין מעשה רפואה. ואין להקשות הא דבר שאין מתכוין מותר, י"ל דהוי פסיק רישי' (ע' בס' חיו יהושע אות ס"א).

והנה בסי' שכ"ח סעיף ל"ז איתא דדבר שאינו מאכל בריאים אסור לאכול למי שיש לו מיתוש בעלמא, אבל אם אין לו שום מיתוש מותר. וכ' המג"א ס"ק מ"ג ח"ל בטור כתוב ושותה אותו לרעבו ולצמא מותר משמע דאם עושה לרפואה אסור אעפ"י שהוא בריא ופי' הפמ"ג שכוונתו להיות גופו בריא, והיינו כמ"ש בעל משנה ברורה שכוונתו לחזק מזגו. ובספר חורת שבת ס"ק מ"ט כתב דאף שעושה להברות גופו שלא יבוא לידי חולי מותר דכל אכילה היא להברות הגוף וע' חיו יהושע אות מ"ג ואות ס"א. אמנם נראה דזה דוקא באכילה דהנאה היא לו עכ"פ אם מחזק בזה מזגו, אבל במתעמל דטורת את עצמו אף שאין לו מיתוש וכוונתו רק לחזק מזגו אסור, ולהכי דייק ר"ח וכו' דהוי כמין רפואה ולא כתב דהוי רפואה. וע"כ אין להחיר למי שבא לשאול ע"ד הטורנען. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. כיון דרבים נינהו מדכרי אהדדי. בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סימן קמו) הביא הא דאמרינן בעירובין (דף קג) גבי משלשלין את הפסח ולא גזרינן שמה יתחב גתלים וע"כ דאין שבות במקדש אף במדינה ור"ה הש"ס לומר דבני חבורה זריזים הם ואמר הש"ס שם דאצ"י דאשתק סבר דכהנים זריזין הם אמרינן אבל בני חבורה זריזין הם לא אמרינן.

ובותב: וכפי הנראה מהראוי לפסוק כן כר"י ואצ"י ורש"י בשבת דף כ"א ע"ב פירש משום דבני חבורה זריזין הם ומדכרי אהדדי הרי דאמרינן דב"ח ג"כ זריזים הם. ובאמת שתמיהני על הש"ס דאמר דבני

ומיון שכן הרי אין זה מוקצה מיון דאפשר בטלטול ע"י עשרה או אפי' ע"י שנים.

[גמ' ז"ע טובא דהמג"א בסי' ש"ה ס"ק י"א כתב דרך אלוטיות או כריס וכסותות הוא דאסירי כשהן רעובין אבל בגד שרי כי חזי ללבישה גם כשהוא רטוב, גם אמחני' במי שנשרו בגדיו כתב הרע"ב וכ"כ גם המאירי בדף קמ"ו ע"כ דלוצשו כשהוא רטוב אפי' לכתחלה], עיי"ש שהניחו ב"ע.

גמ'. **הלכה מסתפג אדם בא'ונגטית וכו'.** עיין בשו"ת פועלת נדיק (חלק ב סימן י) ח"ל: בגמ' ס"פ חצית איתא א"ר יוחנן הלכה מסתפג אדם בא'ונגטית ומביא בידו לתוך ביתו וכו'. וכ' הר"ן היכי שרי להסתפג אמאי לא חייש דילמא אחי לידי סחיטה כדחיישי' וכו'. וי"ל שמיון שכל הרוחצין מסתפגין אם אחת אוסר עליו להסתפג אף אחת אוסרו ברחיצה ואי אפשר שאין הדבר עומד וכדאי' בפ' מרה [דף מ'] עכ"ל, מביאו ב"י (סס"י ש"א), ע"ש.

כתבתי זה, ללמוד ממנו שאין ראוי לגזור דבר על הנצור בגזירת בר מיון [=כינוי לארור עיי' ב"ב דף ע"ב ורשב"ם שם ורמב"ם פ"ב הל' ממרים ה"ה] על אחת דבר שלא לעשותו משום אחת סבה היכא שרואה שאין הדבר עומד. הלא תראה כי חז"ל לא העמידו גזירתם מטעם שא"ל לעמוד ולשון חכמים מרפא. ח"ל ס' הנצחון סי' קל"ה: מה שאין עושים [יום] כפורים שני ימים לפי שאין גוזרים וכו', ואם יגזרו ויעזרו ח"ו נכשלים, לכן אין ראויים לגזור דבר קשה וכבד ומוטב שנסמך על השבוינו. ע"כ.

גמ'. **אמר החרש היה לבב וכו'.** ידוע משמיה דהרה"ק מהר"ש מאסטרלאפליא, דהשם של זכרון הוא "דזך", והשם של שכחה "ריב", וכאן שגבר עליו השכחה, לכן טעה לקרות האותיות "ריב" תחת אותיות "דזך", והדברים ראויים למי שאמרם.

גמ'. **לא ר' נהוראי שמו וכו'.** עיין שו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא יו"ד סימן קנא) מ"ש הגאון ר' ישעי' פיק במה דאמרו בעירובין (י"ג ע"ב) לא ר"מ שמו אלא ר' נהוראי שמו כו', ולא ר' נהוראי שמו אלא ר' נחמי' שמו ואמרי לה ר' אלעזר בן ערך כו', לא על אדם אחד שהוא ר"מ אמרו כל זה שאמרי לה ר"נ או ראב"ע שמו, אלא מעלות של שני חכמי ישראל קאמר שעל זה שהיה מפורסם בשמו בפי כל ר"מ אמרו ששם זה אינו שם עצמי ששם העצם שלו היה ר' נהוראי

אבל על שם חכמתו שמאיר עיני חכמים קראוהו הכל ר' מאיר. ועל החכם שהיה מפורסם בשמו בפי כל ר' נהוראי אמרו כי לא ר' נהוראי שמו אלא ר"נ או ראב"ע.

וכותב ע"ז הנו"ב: בודאי יפה מיון מעלתו בזה ותנוה דעתו שהניח דעתי בפירוש הזה. ואמנם את זה אני חמה על מעלתו שרואה אנכי שהדבר רפוי בידו ומסופק בו ולדעתי אי אפשר להסתפק בזה שהרי אם אחת מפרש כל זה על אחד א"כ ר"מ אמרי לה כי ראב"ע שמו והוא דבר שהחוש מכחישו שראב"ע שנוי באבות מחמשה תלמידים של ריב"ז ועליו אמר ריב"ז שאם כל חכמי ישראל בקץ מאזנים הוא מכריע את כלם ור"מ הוא מתלמידי ר"ע לעת זקנותו של ר"ע ור"ע תלמיד של ר"א ור"י שהיה תלמיד דריב"ז ולכן אין בדבר זה שום ספק.

והנה אח"כ פקחתי עיני וראיתי בדברי רבינו הגדול בהקדמתו לפירוש המשנה בעשרה פריקים שהביא שם בסוף ההקדמה בפ' ששי כתב ור"מ נקרא גם הוא ר' נהוראי והענין אחד ושמו בעיקר ר' נחמי'. ע"כ.

ועיין שם בהגהות רי"ש נאטעהמאהן בעל השו"מ, ש"ין לגמריין כאן, דמבואר להדיא כהגאון ר' ישעי' פיק. וי"ן לעיין ברש"י סנהדרין כ"ב ד"ה ר' נהוראי ובסנהדרין דף י"ד.

עוד כותב: ומ"ש הנוב"י שיש סתירה מדברי הרמב"ם בהקדמתו לזרעים, באמת שהרמב"ם בהקדמתו לספר היד הזכיר שחזירו של ר"מ היה ר' נחמיה. ועיין בהגהות מוהרי"ב בהקדמת הרמב"ם לזרעים ועיין בחוס' בערובין מבואר ג"כ כהגאון מוהרי"ב. אחר זמן רב מלאמי ביוחסין שהאריך בענין זה. ועיין בסדר הדורות ומ"ש על הגליון. ע"כ.

גמ'. **בחומרי שדרה דמיוחזי כבונה.** עיין בשו"ת רב פעלים (ח"א או"ח סי' יט) שז' דאינו אסור מה"ת, משום דלא שייך בנין באדם וכו', עיי"ש.

אמנם יש מביאים ראיה ממפיס מורסא בשבת, דאיכא בנין באדם, דהא לדעת רש"י בכתובות (ו ע"ב) הוא חייב משום בונה, אעפ"י שהוא בנין באדם. אולם עיין בשו"ת אבני מר (או"ח סימן רטו) שכתב שלהרמב"ם שפוסק לענין עושה נקב בלול של תרנגולים חייב משום בונה, ובמפיס מורסא פסק בפ"י משבת ה"ז

משום מכה בפטיש, משמע דס"ל אין בנין באלם מדאורייתא, עיי"ש.

דף קמח ע"א

שיחול הקנין בשבת. עיין בשו"ת מהר"י מברונא (סימן קכא) בדין פה"צ בכור שחל יום ל"א בשבת, שמביא דיש מי שאוסר ליתן המעות לכהן בע"ש כדי שיחול הפדיון בשבת, דומיא דמשא ומתן דאסור ליתן מעות מערב שבת ע"מ שיחול המקח בשבת ויש חולקים דל"ד למו"מ, ומשמע דבמקח וממכר פשיטא דלכו"ע אסור להקנות מע"ש שיחול הקנין בשבת. וכן העלה בת' רע"א (סימן קנט).

ובשו"ת הר נבי (או"ח א סימן קכו) מביא בשם גדול אחד שהוכיח דבכה"ג ליכא איסור שבות מהא דאר"י כאן מקדיש אלם פסחו בשבת וחגיגתו ביו"ט, דלכאורה יש לתמוה לפמ"ש"כ הרמב"ם (בהל' פסוה"מ פט"ו הי"א) דפוסק ככ"צ (וזכיר יא ע"ב), דפסח ששחטו ביו"ד שחרית שלא לשמו פסול וכפי מסקנת הגמרא שם דלדידיה לא משכח"ל פסח כשר שהוקדש קודם י"ד דביו"ד נעשה דחוי, והרי ר"י לשיטתו (ביומא דף סד) דבע"מ נדחים ע"כ ס"ל ככ"ב, וא"כ יקשה מאי קמ"ל ר"י דפסח מקדישין בשבת, הא מיון דא"ל להפרישו מאתמול חפ"ל דה"ל מכשירין שא"ל לעשותן מע"ש דלכו"ע דוחין את השבת, אע"כ דשרי להקדיש מע"ש שיחול בשבת וליכא שבות בכה"ג, ומעתה שפיר עובא קמ"ל דאע"פ שאפשר להקריבו מע"ש שיחול בשבת שלא יהא דחוי וגם לא יעבור על השבות, אפילו הכי מותר להקדישו בשבת, עכ"ל. עיין שם באריכות מה שדן בדבריו.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן עו) שכ' הקדמונים הקשו דיאסור לחולב לחולה בשבת גזירה שמא יעבירו ד' אמות, וכחבו רבים מהקדמונים דמיון דיש בו משום מלאכה בשבת מפרק ודש ואפ"ה הותר בשבת ואם מלאכה דאורייתא הותר מכ"ש אסור דרבנן הגזיר' ע"ש. וכוחב: ואני אמרתי סמך לזה מהא דאמרו שבת קמ"ח כאן בחובות שקבוע להם זמן ועכשיו מיון שהותר הקרבנות הותר ג"כ להקדישו והיינו מטעם שכתבתי מיון דמלאכה דאורייתא הותר מכ"ש הגזירה דאסור להקדיש, ע"כ.

גמ'. **שם.** עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן קנט). ושם (חלק ה סימן לו). ועיין עוד בזה

גמ'. **השאיילני לא אתי למוכתב וכו'.** עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"א סימן קמט) ד"ה והנה מצאתי, ח"ל: ומה שהקשה דמעקז תאניה מבואר דכל מלחא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני דהא מקח וממכר אסור מדרבנן לפע"ד נראה דבר חדש דהרי מבואר בשבת דף קמ"ט דבהשאלני ל"ש גזירה שמא יכתוב דהדרא בעינא ולפ"ז מיון דכסף לא קני עד שימשוך ויכולין שניהם לחזור שוב ל"ש דלמא אחי לכתוב דהא לא ברור ע"ס המקח וגם מיון דמדרבנן לא קני שוב אינו מו"מ מדרבנן ומדאורייתא דקני מדאורייתא אינו אסור מו"מ ועיין בי"ה דף ל"ו דמו"מ אסור משום שמא יכתוב או ממנא חפ"ך כמ"ש רש"י שם וכאן ל"ש זאת דאינו מנא חפ"ך עדן דיכול לחזור בו ומו"מ בודאי אינו נגמר עדן ולא אחי למכתב ודו"ק היטב. ע"כ.

עמוד ב

גמ'. **מוטב שיהיו שוגגים וא"ל יהו מזידים.** עיין בשו"ת עין יצחק (חלק א אה"ע סימן סז) שלמד מכאן דאף למי שעובר על דרבנן בשוגג מחויבים להודיעו ולהפרישו, דאי נימא דעל שוגג אינו מחויב להפרישו א"כ באמת אין להפרישם מדינא מיון דעבדי בשוגג איסור דרבנן לאו מידי עבדי ומן הדיון אין צריכים להפרישם והיכא דאמרו מותר ג"כ שוגג הוי, לכן ברור דאף למי שעובר על דרבנן בשוגג מחויבים להודיעו ולהפרישו, עיי"ש.

גמ'. **וכן אשה מחברתה בכרות וכו'.** בירושלמי (פ' בן סורר ומורה ה"ב) איתא, א"ר יוחנן, לוי' ברבית לחבורת מזה ולקידוש החדש. ותמהו ע"ז, ועיין בשו"ת תשובה מאהבה ח"ג (סימן שפו) שפי' דברי הירוש' ברבית דרבנן, והעיר מהגמ' דכאן וכן אשה מחברתה בכרות, הא בחול שפיר דמי, לימא מתני' דלא כהלל דאמר לא תלוה אשה כתר לחברתה עד שחששינה דמים שמא יוקרו חטים ונמנאו באות לידי רבית וכו', ואם איתא הא י"ל דלצורך שבת מיירי וכו'. ע"ש באריכות.

גמ'. **מוקדיש אדם פסחו בשבת וכו'.** כבר חקרו אי מותר להקנות חפץ בערב שבת על מנת

בהגהת מהרש"ם שצספר אורחות חיים (רס"י תנ"ז) שכתב שם בזה"ל, ונשאלתי שאופה מנות למירה ולשין עיסות גדולות יותר משיעור חלה וקודם החג באים הקונים ליקח המנות, ולפי מש"כ הטו"ז (יו"ד סי' שכ"ו) דבכונים קבועים לקנות אצל א' דמי לממירי כהונה, כל אחד יוכל ליעול חלה על מה שקנה, אך לפי מש"כ המהרי"ל והובא בקצוה"ח (סי' רע"ח סקט"ו) דבממירי כהונה אינו יכול לחזור אין רא' משם וכו' ויש להביא סיוע לדברי הטו"ז מש"ס (שבת קמ"ח ע"ב) וכו', ואם אין הקונים קבועים לכ"ע מחויב האופה להפריש חלה קודם שיתן לכ"א, דאל"כ אם יפריש א' קודם ונפטר גם של אחרים כיון שנילושו יחד, וא"א לזהר בשל רבים לכיון שלא לפטור האחרים, עיי"ש.

גמ'. דמיעיקרא מיקדש וקאי. עיין בספר נחל משה להגר"מ קריינעש שהקשה הרי בזבחים (דף יב ע"ב) מוכח דלכ"ב אליבא דמ"ד יש מחו"ז לבו ביום, לא משכחת פסח כשר אל"כ מקדישו ב"ד אחר חלות, ור' יוחנן ככ"ב ס"ל וגם משמע בירושלמי (ר"ה פ"א ה"א) דס"ל יש מחו"ז לבו ביום, וא"כ א"א להקדישו מעיקרא, ע"כ.

מתני'. מונה אדם את אורחיו וכו'. בשו"ת הרא"ש (כלל כב סימן ז) כתב: ושאלתי, שנוהגים במקומות שמודדין יין בשבת, וכותבין בערב שבת: פלוני הניח כך וכך מעות ופלוני כך וכך מעות ופלוני כך וכך, ולמחר, כשמודדין היין, לוקח בעל היין מחט ועושה נקבים במנין המדות שמוליך. דע כי מנהג רע הוא זה וראוי לזטלו, ושמים רעות הם עושים: חדא, המדידה. כדחנן צפ' אין לדין (כט): אומר אדם לחבירו: מלא לי כלי זה, אבל לא במדה, ומפרש בגמ': מאי אבל לא במדה: אומר רב יהודה: אבל לא בכלי המיוחד למדה. ועוד, דאסור להסתכל באותו כתב שכתוב בו סכום המעות. כהיא דחנן מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו, אבל לא מתוך הכתב, ומפרש בגמרא: מאי טעמא: רב ציבי אמר: שמה ימחוק, אביי אמר: שמה יקרא בשטרי הדיוטות. ע"כ.

מתני'. שם. בשו"ת דברי חכמים (חלק יו"ד סימן לה) נשאל ע"ד המפקד שהולכים לכל בית וכותבים השמות והגיל. ואח"כ סופרים אותם מתוך הכתב לדעת כמה הם במספר שמוניהם אי יאות עבדי או לא. והביא ראיה ממ"ש כאן מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מתוך הכתב. ואמריין מ"ט. רב ציבי אמר גזרה שמה ימחוק. אביי אמר גזרה שמה

יקרא בשטרי הדיוטות ע"כ ש"מ מכאן דמנין מתוך הכתב אינו אסור כי אם בשבת גזרה שמה יקרא בשטרי הדיוטות כדפסקו הרמב"ם והשו"ע, אבל בימי החול נראה דמותר. עיי"ש באריכות מ"ש בזה.

מתני'. שם. עיין שו"ת חתם סופר (קובץ תשובות סימן ח), והנה התשובה מוסבת על שאלת הג"ר ישראל משקאלוב זצ"ל, תלמיד הגר"א זצ"ל, בעמ"ס תקלין חדתינן ופאת השולחן, שהיה מייסד קהלת הפרושים בא"י, וע"י השתדלותו עשו במדינת ליטא כולל עבור עניי קהל עדת הפרושים שהתישבו בערי הקדש ירושלים ונפת ת"ו [ראה תשובת החת"ס אליו בשו"ת חו"מ סימן י"ב, משנת תק"ט]. הגר"י משקאלוב, שהי' ראש העדה הזאת, עשה רשימה של העניים ושיגרו לגבירי המדינות בחו"ל, אשר הרימו כסף תרומתם, והיות שהחלוקה לא היתה שווה רשמו הנדיבים בלד שמו של כל איש מן העניים אחת סך הוא תורם עבורו, ונתעוררה שאלה אם יש בזה אסור משום אסור למנות את ישראל. בעקבות שאלתו של הגר"י, התקיימה חליפת מכתבים בינו לבין החת"ס, כשעל תשובתו הנוכחית של החת"ס הוא משיב בארוכה בספרות רבות, ואת כל המשא ומתן בזה המניא אח"כ לידי הג"ר שמואל בערנשטיין ז"ל אב"ד דק"ק אמסטערדאם, שיחיה אף הוא דעתו בידון, ובמכתבו אל ר' שמואל, מבקשו שימניא אליו חוות דעתו בענין זה באמצעות ידידו הרב הגביר המופלג הנדיק המפו' כקש"ת מוה"ר צבי הרש לערין נ"י (זכר בשו"ת חת"ס אור"ח סי' ר"ג, חו"מ סי' ט'), ועי' אגרות סופרים, מכתבי הח"ס, ס"ב וס"ג), והוא ישלחנה אליו לארה"ק.

זו"ל: דשאלנא קדמיכון, דנהיגא גביכון להעתיק מהפנקס שמות (הנזכרים) [הנזכרים] לקבל פרס מהמחנדים והשולחים, והמחנדים רשמים בלד, לפלוני כך וכך ולפלוני כך וכך הם ונשיהם וצניהם, אם יש בזה משום אסור למנות ישראל [כיומא כ"ב ע"ב] - יפה כתב פר"מ הגאון נ"י דאינו מונה האנשים כי אם רשם בלדו כל אחד מתחתו הראיה לו. ועל דרך זה נראה לענ"ד הא דחנן במס' שבת קמ"ח [ע"ב] דמייתי לי' מר נ"י במכתבו, מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו, אבל לא מן הכתב שמה יכתוב [ל"ל שמה יקרא, עיי"ש קמ"ט ע"א], או ימחוק, אבל משום מנין ליכא, והיינו מטעם הנ"ל שאינו מונה האורחים כלל, אלא אומר פרפרת זה לפלוני וזה לפלוני, והוא עדיף מלמנות חצי שקלים לידע מספר הנותנים, והכא עדיף ומובן.

לגמרי. וה"נ לענין שאילתינו, המעתיקים שבארץ ישראל אינם עושים כלום אלא מעתיקים שמות מספר לספר והמתנדבים יאמרו כך לפלוני וכך לפלוני ותל"מ. ע"כ.

מתני'. ממידין חדשין עד הקדשים וכו'. עיין שו"ת האלק לך שלמה (תאו"ס סי' סב) שכ', שאלת איך אנו נוהגים להטיל גורל בקדש וכדומה, והרי כ' הש"ך בשם החוס' שאין שואלים בגורלות. הנה דע שכוונת החוס' לשאול בגורלות לדעת מה יהיה להבא, כגון אם יהיה החולה או ימצא האצדה וכו' על ענינים שלהבא, וזה הוא שאמרו שאין שואלים בגורלות שגא' תמים תהיה עם ה' אלהיך. אבל להפסיד בין שני ענינים לידע אם שייך לזה או לזה, זהו בודאי שמוחר, ולא שייך בזה לומר תמים תהיה, שהרי בזהמ"ק היו מפייסין מי שחט ומי זורק וכו'. וכן שנינו מטילין חלשים (גורלות) על הקדשים ביו"ט אבל לא על המנות. (ומפרש בגמ' אבל לא על המנות של חול ביו"ט) וכן בקרא מפורש אך בגורל יחלק את הארץ, ואיך ילמד הקב"ה לעשות דבר שלא כהוגן, ובע"כ בכה"ג ליכא איסור גורל כלל. עיי"ש.

אמנם מה שכתב פר"מ דאיכא לחלק בין מונה הראשים והגלגלת ובין מונה האצעות, הוא דבר שאין לו שחר, ופשוט כי להשיבות ישראל אומר לגלגלת, וכשהי' בשעת כעסו אומר שש מאות אלף רגלי אשר אנכי בקרבו [במדבר י"א כ"א], ולא הזכיר גלגולת כי אם בלשון חשיבות, אבל הכוונה על הגוף כולו. ויען האריך הרמב"ן ריש פרשת כי תשא [ל' י"ב] בטעמו של דוד המלך ע"ה, ושוב חזר בו בפרשת במדבר [א' ג'] ונתן טעמים אחרים, ולצסוף כתב, לפי דברי רח"ל טעו כלם, היינו יואב גם כן שטעה בפשטות הקרא, ונעלם מעינו גם מה שהתינוקות של בית רבן יודעים, כי מאת ד' היתה זאת לעונש, ועיין ספר נדה לדרך פרשת תשא.

ובסיק התת"ס: אשר היוצא מדברינו, שלא לצורך אסור למנות בשום אופן תחבולה כלל, ולצורך מנזה שלא על ידי גורל, כריך שיחנו חלצי שקלים ויהי לכפר על נפשותינו, ואמנם לצורך מנזה ועל דרך גורל מותר למנות על ידי דבר אחר ואין כריך כפרה. אמנם למנות הפרפרות ולאמור פרפרת זה לזה זה לזה מותר

דף קמח ע"א

לדעתו מותר לקרות באגרת שלום ה"ה בזה וכ"כ הט"ז שם בס' ש"ז ס"ק י"א ליישב המנהג אליבא דהרמב"ם ע"ש.

אכן כד עיינתי ראיתי שעדיין אינו מיושב המנהג שנוהגין לעשות בכל הסעודות אפי' סעודת הרשות ומו קשה לי לפי דעת המ"א קשה למה טרח הש"ס בזה דפליגי בטעמי דמתני' שלא ימנה את אורחיו מתוך הכתב רב בידי אומר גזירה שמה ימחוק אביי אומר גזירה משום שטרי הדיוטות ומקשה הש"ס מאי בנייהו איכא בנייהו דכתב אכותל ומדלי ומקשה הש"ס שם ומדחיק לאוקמי בכמה אוקימתא עד שהוצר' הש"ס לומר דרבא כתנאי ע"ש ואם אינ' הא איכא בנייהו ברווחא בלי קושיא כלל דהא מאן דחייש שמה ימחוק אסור אפי' לדבר מנזה כמו דאמרינן לא יקרא לאור הנר שמה יטה והתם אפי' לדבר מנזה אסור דהא קאמ' לא יקרא בספ' ואפי' תינוקות של בית רבן דהיא מנזה גדולה שעל הכל פיהם העולם עומד אפ"ה אסור אי לא משום דאימת רבן עליהם ושם בש"ס משמע דשמה ימחוק חמיר כמו שמה יטה דאל"כ לא מקשה הש"ס שם מידי מהא דקאמר רבא אפי' גבוה שתי קומות אלא ודאי

גמ'. מ"ט רב ביבי אומר גזירה שמה ימחוק וכו'. בשו"ת שבות יעקב (חלק ג סימן כא) נשאל על מה סומכין העולם שהשמש קורא הקרואים על הסעודה בשבת מתוך הכתב, הא בש"ע סי' ש"ז סעי' י"ב אסור לקרות מתוך הכתב את אורחיו. והשיב: הנה הקשה לשאל דבר שכבר נזכר בו גדולי האחרונים, הב"ח שם בס' ש"ז כתב להדיא לאיסור בזה, וכ"כ בשו"ר כ"ג לא"ח שם ואחריהם נמשך גיסי הגאון ז"ל בספרו אלי' זוטא. אכן ראיתי במ"א (סי' ש"ז ס"ק ט"ז) כתב, ח"ל, ואני אומר מנהג של ישראל תורה היא דהא חשבונו של מנזה שרי כמ"ס סי' ש"ז ס"ו ולא גזרינן אטו חשבונו שאינן של מנזה כ"ש כאן דהיא גופה גזרה אטו שטרי הדיוטות דשרי בשל מנזה, עכ"ל. ואחריו נמשך בספר הלכה ברורה.

ולבאזרה דבריו נכונים לישב המנהג דהא שטרי הדיוטות גופא אינן אסורי' אלא משום ממנזא חפניך כפירש"י וסייעתו אפ"ה קי"ל חשבונו של מנזה דהוי חפני שמים מותר מכ"ש בזה ולדעת הרמב"ם דשטרי הדיוטות אסור' משום גזירות מחיקה כמבואר בדבריו פ' כ"ג מה' שבת ג"כ אין איסור

ספרים שנתחברו מכופרים בע"ז ההיא שהוא רק להתלוצץ בהם ולבזותם בזה שמספרים הצלותם ושמותם לא נאסר גם אז, ומצינו גם בקראי שמספרים מעבודתם אבל כיון שהוא באופן שהוא לבזות ולהתלוצץ אינו כלום. וכ"ש שאין לאסור עתה מה שלא היה אסור אז.

וא"כ כשריך ללמד בהקורס שלו עיני דתיהם והבליהם, צריך לדבר בלשון שיבינו שהם עיני שטות והבל איך שדבר הבל זה עשו ודבר הבל זה אשר אפילו קצת בן דעת ימאס בזה וכהא שחמר ר"נ במגילה דף כ"ה כל לינותא אסירא בר מלינותא דעכו"ס דשריא. ובאופן זה מותר, וגם אפשר יביא קצת תועלת מזה שיבין מזה שאף עתה יש כמה דברים שאף שמחזיקים הרבה בנ"א שהם באמת הבליים ודברי שטות ואין ללכת אחר הדברים שמחזיקים אף רוב עולם בעינים סתומות, כמו שהיו הרבה דורות שטעו בדברי הבל ושטות כאלו שהיו מליוי מליויים בנ"א ורק עם ישראל שהיו מחי מעט הבינו האמת וקבלו התורה ושמרוה בכל הדורות ומסרו נפשם עליה וכל העולם שחקו עליהם ובזו אותם ועתה יודעים כל אה"ע שהאמת היה עם ישראל בזה, ואפשר יבינו שגם עתה הוא כן, ואף שודאי אין לנו לדרוש בפני אה"ע בדבר דתם שמחזיקים היום מלד שלום המדינה שבהם השי"ת אנו שרוים צלה בשלום ושלום ואנו מניים להתפלל בשלומה מ"מ לדרוש על הבליים העמים הקדמונים הוא דבר טוב שיביא תועלת ממילא. ע"כ. וע"ע בהשבותו (חלק י"ד ב' סימן קיא).

גמ'. **אל תפנו אל מדעתכם.** בשו"ת פעולת צדיק (חלק ג סימן קפא) כתב דלפי מה שפירש רש"י, אל מדעתכם, אל אשר עושים מדעת לבכם וחלל שלכם. אלילים לשון חללים, עכ"ל. לפ"ז צריך לנקוד מדעתכם המס בפתח ופשוט הוא בלשון. וכתב אח"כ שקיבל מרבותיו לנקוד תפנו תפנו"ו בשו"א, והפ"א בפת"ת, אל בציר"י, מדעתכם, המ"ס חיר"ק, והכוונה לפי שצאתו עת שמסתכל בצורת הע"ז או בהסתכל בספרי חשק בהכרח שהוא מפנה מחשבתו ודעתו מלתשוב בקל ית' ומחשב בצורות הע"ז או בדברי חשק כי א"א לחשב בתרויהו יחד כי כשזה קם זה נופל. ועיין בכ"מ ריש פ"ב דע"ז.

והביא מבעל משנת חסידים בס' אדרת אליהו שז' ח"ל: אל תפנו אל מדעתכם פי' לא תהיו פונים הקל מל' ואנכי פניתי הציט, מדעתכם, בזה שאתם עובדים ע"ז, דהא המסקנה נרה להחזיק שני ריעים כאחד שהם הקצ"ה והע"א וכו'. ועיקרא דקרא

דשוים הם וא"כ לטעם דשמה ימחוק אפי' לדבר מלוא אסור משא"כ לטעם דשמה יקרא בשטרי הדיוטות שרי לדבר מלוא כדעת מ"א וא"כ איכא בנייהו טובא.

אל ודאי נ"ל דאפי' למ"ד גזירה שמה יקרא בשטרי הדיוטות אפי"ה אסור לדעתו לקרות הקרואים אפי' לדבר מלוא מתוך הכחב כיון שאפשר לעשות המלוא לקרותם שלא מתוך הכחב גם לדעת הט"ז אינו מיושב המנהג רק לדעת הרמב"ם ולא לדעת רש"י ורוב הפוסקים דלא ס"ל טעם זה ע"ש בב"י.

וב"ב כדי שלא להוציחך חלק נ"ל ישוב המנהג כפשוטו דעל קריאת השמש מתוך הכחב לא גזרו חכמים מעולם רק על בעל הבית קאמר וכ"כ בהשבות הב"ח סי' קכ"ז ע"ש דלא ימנה את אורחיו וכפי' רש"י שם משא"כ על השמש מעיקרא לא גזרו אפי' לסעודת הרשות והטעם נ"ל דיש לחוש לחורבה ותקלה וכדאי' בש"ס דגיטין דף נ"ה ע"ב אקמא ובר קמא חרב ירושלים לכך התירו לקרוא המזומן מתוך הכחב כדי שלא יטעה כנ"ל וכדאמרין עת לעשות לה' הפרו תורתך משום שלום כן נ"ל טעם הגון ונכון ליישב המנהג. ע"כ.

גמ'. **אף בחור אסור להסתכל בה וכו'.** בשו"ת אגרות משה (חלק י"ד ב' סימן נג) נשאל באחד שפרנסתו להיות מורה בבתי למוד של המדינה בדברי ימי היונים והרומים וצריך גם להגיד שעורים בעיני דתיהם ועבודת אלילים אם יש בזה איסור דאל תפנו אל האלילים. והשואל מסביר הספק מכיון שכתב הרמב"ם בפ"ב מע"ז ה"ב שאיסור הקריאה בספרים שחברו עובדי כוכבים בעבודתה הוא משום שדבר זה גורם להפנות אחריה ולעשות כמה שהם עושין ובזמן הזה שדמיהם כבר מאוסים לכל העולם אין לחוש כלל שימשך אחד אחר זה אין לאסור או דשמה עכ"פ הוא בכלל האיסור אף שאין הטעם.

והשיב דכמו להסתכל בצורה של ע"ז שהוא ג"כ מלד אל תפנו אסור אף שליכא הטעם, ככל האיסורין שאין תלוי בהטעם, כמו"כ לקרא בספרים שחברו בעבודתה יש לאסור אף שנימא שבעל הטעם בזמן הזה שכבר נמאסו דעותיהם בעולם, אבל נראה פשוט שהאיסור הוא רק בספרים שחברו העכו"ס שעובדים להע"ז שהם כתבו זה לשבחה בדברי הבל ושטות שנדמה להם שהוא שבה בספרים כאלו נאסרו בשביל הטעם בלאו דאל תפנו ונאסר לעולם אף כשיחבטל הטעם שלא ימשכו בנ"א בדבריהם הטפשיים, אבל

חיותן. והעיר ממ"ש צס' קב הישר (פ"ב) שיש לו לאדם רשות לראות בריות משונות הבאים ממרחקים, וע"ז תקנו חז"ל בר' משנה הבריות. ומ"מ לא ישביע עינו בהם בהסתכלות רבה רק דרך ראייה ארעית. עיי"ש.

וע"ע בשו"ת פרי השדה ח"ג (סי' קעג) נשאל אם מותר לילך לקאמעדיא שיש שם חיות משונות כדי שיצרך עליהם בר' משנה הבריות. והשיב שהדבר פשוט לאסור, ודוקא הרוואה פיל וקוף באקראי מזרז בר' הנ"ל, אבל להחיר משום זה לילך לקאמעדיא שאסור ע"פ המדרש פר' שמיני (פ"ג) ודאי שאין להחיר. והוא בכלל מ"ש כאן שעובר משום אל תפנו אל האלילים. וכ"כ הצי"ח בשם ס' האשכול, והוצא צבאה"ע (סי' רכד סק"ב) השמר לך מלראות קניגיות של עובדי כוכבים וכו'. ובע"ז (יה ע"ב) שההולך לקניגיות ה"ז מושב לזים. עיי"ש.

וראוי לציין מ"ש החיד"א במדבר קדימות (מע' ב אות כב) שציקר בגן החיות שבלונדון, וראה שם חיות משונות, ונשר יפה מאד בן מאה שנה, ועוד כמה מיני חיות מאמריקא. (וע"ע שם בהשמטות). וכן בספרו מעגל טוב השלם כ"ב באורך וברוחב יותר. עיי"ש.

וע"ע צס' לקט יושר (או"ח עמוד סו), שאמר מהרא"י שלא ראה ארי מימיו, לכן הלך בשבת לראות שני אריות שהובאו שם.

וע"ע בשו"ת מהר"י מזרנוא (סי' עא) שכתב ח"ל, נשאלתי אם מותר לנאח ולראות שמחת הערלים כשממרים ומריצים סוסיהם וכל הקודם סוסו ירויה זהב, אם יש לדמותו לזידת חיה ועוף (קניגיון) שאוסר בפ"ק דע"ז. והתרחי, דלא דמי כלל כי אין זה לשמחה אלא אף ללמוד אומנות ולקנות סוסים לרוץ בהם להנצל מאויבים. וכן ראיתי מעלי מעשים וכו'. עכ"ל.

גב'. שם. כבר האריכו גדולי זמנינו ונקטו לאסור חמור הסתכלות בטעלוויזשען, ולכו"ע חוץ ממה שיש בזה משום אל תפנו אל מדעתכם, איכא בה איסורים חמורים, עיין באריכות צס' טהרת יום טוב (חלק ו עמוד סה), כמה מכתבים מגדולי הפוסקים, וכ"כ הגאון ר' יונתן שטייף במשכנה שהוצאה שם (עמוד סו). וקראו על המציאה לתוך ביתו, לא תביא תועבה אל ביתך, וכ"ש מי שיש לו ילדים בבית, שמכשילים ומוציאים לרשות הסטרא אחרא, ועובר משום אל תשכן באהלך עולה.

להבי אחא אף כי פירושו הפשוט הוא ההסתכלות בהם. ורש"י לא פי' כן ולדידיה קשה דיותר מפורש הוא איסור ההסתכלות בלישנא דקרא כמו שהוא ממה שהוא מפורש בדברי ר' חנין לפי פי' רש"י ז"ל. וגם שבפירושו דחק ל' אלילים והחליפו בחללים. ולדידי אין אנו צריכין לדחוק זה כלל וגם אין אנו צריכים ראייה דצורות של נוי מותר להסתכל בהם כמו שהורכזו החו' לבקש מדיוקא דהא פנייה אל האלילים פירושו (הפשוט) הוא ע"ז דאסר הכתוב לראות לא מה שאינו ע"ז דאין אנו מוציאים אותו ממשמעותו כמו שהוציאו רש"י ז"ל, ע"כ.

גב'. שם. עיין רמב"ן ויקרא (יע, ד) ח"ל: ואמר אל תפנו אל האלילים - והוא מלשון ואם יפנה לבצר (דברים ל, יז), אשר לבצו פונה היום (שם כט, יז), יאמר שלא יפנה לבצו באלילים להאמין שיהיה בהם תועלת או שיבא העמידות אשר יתנבאו מהם, אבל יהיו הם וכל מעשיהם אפס ותהו בעיניו, ולא תבא עמידות רק בגזרת עליון. וכך אמרו רבותינו, דיוקנות עצמן אסור להסתכל בהן, משום שנאמר אל תפנו אל האלילים, הכניסו אפילו ההסתכלות בהן בכלל האיסור שלא יתן דעתו בעינים כלל. ע"כ.

גב'. שם. בשו"ת ערוגת הבושם (או"ח סי' לט) נשאל אם מותר לבקר בגן החיות ולהסתכל בחיות ובעופות הנמצאים שם. והביא שם כי אנשים תמימי דרך ההולכים בתורת ה' אומרים שלא די שאין איסור בדבר אלא אפי' מזה נמי איכא כדי לבקר ברכת משנה הבריות. והשיב שהדבר מפורש לאסור בכמה דוכחי. ומהם הביא ה"ה דכאן, כתב המהלך תחת הזורה וכו', וסיים עלה: וא"כ ק"ו שיש בזה איסור דאורייתא של לא תפנו אל האלילים. עיי"ש.

עוד מביא בערוגת הבושם להוכיח כן ממ"ש בע"ז (יה ע"ב) ח"ר ההולך לאטעדינין ולכרקוס וראה שם את הנחשים ואת החזרים בוקיון מוקיון וכו' ה"ז מושב לזים. ועליהם הכתוב אומר אשרי האיש אשר לא הלך וכו' כי אם בתורת ה' חפצו וכו'. וכן מ"ש שם דרש ר"ש בן פוי, אשרי האיש אשר לא הלך לטרטיאות ולקרקסיות של עכו"ם, ובדרך חטאים לא עמד זה שלא עמד בקניגיון וכו'. ופרש"י, קניגיון, זידת חיה ע"י כלבים, וכל מעשיהם לשם שחוק שמחה. עיי"ש.

אמנם צס' ילקוט אברהם (או"ח סי' נא ד"כ ע"ב) האריך להשיג על הערוגת הבושם, וחילק בין ה"ה דכאן דמיירי בצורות בעלמא ולא בחיות בחיים

וע"ע בשו"ת באר משה ח"ג (סימן קנד) שיש לה
דין טפח באשה ערוה. וע"ע שם (סימן קסג-
קסה) ושם (חלק ד סי' קמו כב).

וע"ע בשו"ת שבט הלוי (חלק ד' סימן א ג) ושם
(חלק ה' סימן נד) אי מותר למכור טעלוויזשען
או בגדים בלתי לנעשים.

תוס' ד"ה ודיוקני וכו'. עיין רמב"ם הל' ע"ז
(פ"ב ה"ב). ועיין בשו"ת חיים שאל (ח"ב סימן
מג) שכתב דדעת הרמב"ם כהחוס' והרא"ש כאן
לאסור הסתכלות בצורה היינו בנעשית לשם ע"ז, וכן
הוא דעת הסמ"ג לאוין י"ד והטור ביו"ד (סי' קמ"ב)
ורבינו ירוחם. אך רש"י והר"ן פירשוהו אף בצורה
הנעשית לנוי, וכ"כ הגאון בעל הערוך בערך פן.

וצי"ן שם להרדב"ז בחשו' (ח"א סי' ק"ו) שכתב,
ח"ל: ואע"ג שהחוס' כתבו דמיירי שעשאו לשם
ע"ז ועדיין לא עבדו' הרי רש"י והר"ן חלוקים וכל
פוסקי הלכות כתבוהו סתם משמע דכלל גונא איירי וכן
בדין דכיון דטעמא הוי משום שלא יפנו אל מדעתם מה
לי צורת ע"ז או צורה אחרת עכ"ל.

והחיד"א שם חמה עמ"ש שכל פוסקי הלכות
כתבוהו סתם, דהרי הרמב"ם וסמ"ג
והרא"ש והטור ורבינו ירוחם כתבוהו גבי ע"ז כדעת
החוס'.

תוס' שם. עיין בשו"ת לבושי מרדכי תליחאה (או"ח
סי' נט) שהחוס' ע"ז (ג ע"א) נשנו באחרונה
וחזרו בהם ממ"ש כאן. עיי"ש.

תוס' שם. בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד א' סימן
סט) נשאל באחד שמסחרו הוא למכור סטעמפס
לאילו האוהבים לקבל סטעמפס מכל המדינות ויש מדינות
שמאיימים על הסטעמפס כומרים ושתי וערב שלהם אם
מוחר לו לסחור בזה. והשיב דלדעתו אין לאסור דהם רק
כהצורות שעל המטבעות שכתבו החוס' והרא"ש כאן
שמוחר כדמשמע מר' מנחם בר' סימאי שקרו ליה בנן
של קדושים משום דלא הוי מסתכל בצורתא דחוא מכלל
דאחרניי הוו מסתכלי, והטעם משום דרק בשויה לשם
עבודת גלולים אמר שאסור להסתכל בה אבל כשנעשה
לשם נוי מותר. וטעם זה שייך אף בצורות שעל
הסטעמפס שלא נעשו אלא לנוי ולסימן כמו על המטבע
וכו', עיי"ש.

עוד כותב: וגם לא צריך לי שיהיה בכלל איסור
להסתכל בשתי ערב שלהם דיותר נוטה שליכא
איסור כיון שאינו הע"ז עצמה שעובדין לה רק איזה חק
עכו"ם להחזיק סימן זה לעבוד הע"ז בזה שלא מצינו
בכה"ג שיהיה אסור בהסתכלות ורק מצד הרחקה מן
המיעור יש להחמיר בנעשו לעבודתם כחק שלהם ולא
במטבעות וסטעמפס שאין אף להחמיר. ולורות כומרים
אם יש שם, הוא כמו צורות מלכים ושאר אנשים שאין
עובדין לצורות הכומרים. ולכן אינו רואה שום איסור
בהמסחר בהם ובהחזקתם בחוך שאר סטעמפס של שאר
מדינות.

וי"ש עוד טעם גדול בסטעמפס שהרי נעשו באופן
שמבין את הצורות למלכלין אותן בהפאסט
שרושמין עליו בחותם לפוסלו מלהדביקו עוד הפעם וגם
שמסלימין אותם באשפות אחר שנוטלין משם את
המכתבים, ואם שאינו נוהג בו משום אלוה אין לאסור
כדאיתא בע"ז דף מ"ד לענין שמוחר לרחוץ במרחץ של
אפרודיטי וכ"כ אין לאסור להסתכל מטעם זה. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. ובני ביתו היינו טעמא וכו'. בשו"ת שאל
ומשיב (מהדורה א' ח"א סימן רכד) נשאל ע"ד
הש"ך ביו"ד (סי' ק"ס ס"ק י"ג) שכתב אף על גב
דאפי' נותן במתנה אסור וכו', דהא המעיין בגמ' כאן
שכ' דמיירי בסמוכין על שלחן אביהם, ודידה קא יהיב
להן וליכא שום רבית כלל.

והשיב דלק"מ, דבאמת כאן לא יתבאר דמיירי
במסובין על שלחנו ולא כתב המחבר זאת רק
משום דאינו מקפיד וכו' נותן להם במתנה וא"כ
שפיר הקשה הש"ך. וזה פשוט.

עוד כותב: ולפע"ד להוסיף דבאמת קשה בשבת שם
דאמרו לבניו ובני ביתו כדאמר לא אמר רב וקשה
הא בבב"מ דף ע"ה מסיק הש"ס שם ולא היא משום
דאחי למיסרך וא"כ למה מסיק הש"ס בשבת שם דמוחר
ולא מסיים דלאו מילתא היא וע"כ נראה דמש"ה פירש
רש"י שם שמיירי בסמוכין על שלחנו וכו' כיון דמדידה
קא יהיב ליה לא שייך משום דאחי למיסרך דהא אין כאן
רבית אבל בבב"מ דאמר סתם ולא מיירי בסמוך על שלחנו
רק משום שאינו מקפיד וע"ז אמרו דאחי למיסרך אבל
זה דחוק הא כאן ושם הכל מימרא אחת משמיה דרב
ובשטמ"ק בבב"מ שם פירש גם בבב"מ דמיירי בסמוכין על
שלחנו ואפ"ה אסור משום דאחי למיסרך וע"כ העיקר

כמ"ש למעלה דכאן כתב המחבר משום שאינו מקפיד ולא ביאר משום דסמוכין על שלחנו ושפיר מקשה הש"ך. ע"כ.

גמ'. ב"ל שחבירו נענש ע"ל ידו וכו'. בשו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן קס) כתב: שאלה, מה ענין כל מי שנענש חבירו על ידו. תשובה, נראה דהיינו דוקא כשקשקש על הדבר שמסר דינו אבל אם מחל לו ואדרבא אמר שארי ליה מאריה ולא נקיט ליה בלביה דהרהור כדיבור דמי נראה דאין נענש עליו וקב"ה הוא

דחבט בעלבוניה. ועי' פר"ד (ד' י"א) ושו"ת יד אלי' (סי' כ"ח).

גמ'. אין לא טוב אלא רע. בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן י) כתב דשמעין מכאן כי מניעת הטוב הוא בכלל רע. וזה ראייה למ"ש במורה נבוכים בהקדמה (לח"ב הקדמה י"ח) ובעקדה (ריש מגילת איכה) כי הסרת המונע יחשב למוציא מכח אל הפועל. [וכותב דמזה יש לדון במ"ש הרמ"א יור"ד סי' של"ט ס"א בשם ש"ג דהסרת המונע לא הוא מעשה].

דף קנ"א

נשמע שאסור לומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר לעשות לו מלאכה והוא מה שרצינו בלי פקפוק ולענ"ד שאין לראי' זו שום פירכא. גם מנ"ד הסבירא הוא אסור למ"ד שלחמורא יש שליחות לנכרי. ע"כ.

אמנם שם (סימן נג) כתב החוות יאיר להשיב על דבריו, וז"ל: ומטיבותא דמכ"ת אמינא שאין זו ראיה כלל שכבר בארתי בכתבי דאמירה לגוי לעשות דבר שהוא משום שבות לא קמבעיא לי שזה מחלוקת ישינה בין הפוסקים כמבואר בסי' ש"ז וזו היא ממש סוגיא הג"ל דאחר דשמירות פועלים לו יהי בלא פסוק דמיס אסור מקרא דממנא חפצין וגו', מעתה מ"ש לא יאמר אדם לחבירו גוי לשכור לו פועלים הוא כאומר לגוי לעשות לו דבר שהוא משום שבות אפילו אם נאמר דקרא אסמכתא בעלמא הוא וכ"ש לפי מה שכתבו החוס' דדבור דאסור הוא אסור דאורייתא יע"ש וכדבריהם מוכח בע"ד בש"ס ממה דמתקיף לה רב אשי על מ"ש ר"פ בחבר גוי אמירה לגוי שבות ואיכא לתמוה מה קשיא הא טובא קמ"לן דאפילו אמירה לגוי דדבר שאין בו מלאכה דאורייתא ממש אסור שהרי אכתי לא ידעין רק במלאכה דאורייתא כדפי' רש"י מנכרי שבת לכבות וכו' אלא ע"כ ס"ל דגם שמירות פועלים מדאורייתא (וע"כ נאמר כך דלא תקשה סוגיא זו לדעת המחזיקין אמירה לגוי דדבר שבות). וכדבריהם משמע לי בסוגיא פרק הפועלים ז' וכ"ש לדעת רבינו ה"מ הש"ס לומר דקמ"ל לאסור אמירה לאמירה בעלמא דודאי קיל טפי אחר דאין בו מעשה כלל אלא ע"כ אין כאן רק אמירה אחת ומה שהגוי שוכר פועלים אינו ענין לאמירה מגוי לגוי רק אסור גמור ולכן נלע"ד דאסור אפילו לא בא לכלל מעשה כלל כגון שכרו לשמור פירות או ללקט מציאות דמה ששכרו הוא האיסור אי מדאורייתא כדעת

מתני'. לא ישכור אדם פועלים בשבת וכו'. עיין בשו"ת חוות יאיר (סימן מד) שפסק להדיא דשבות דשבות לאמור לנכרי שיאמר לנכרי אחר דשרי. אמנם בתשובת הגאון ר' גרשון [נכראה שהוא הגאון בעל עבודת הגרשוני] שם (סימן מט) כתב, וז"ל: וע"ד מה שדדק לן מר אם אסור לומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר לעשות לו מלאכה שבת ומתוך כוחלי כתבו ניכר שדעתו נוטה להקל. ולענ"ד שהוא אסור גמור, וחילי ידידי מהא דתנן בפי' שאל דף ק"ן ע"א לא ישכור פועלי' בשבת ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים ע"כ ובגמרא אמרינן פשיטא מה לי הוא מ"ל חבירו. אמר ר"פ חבירו נכרי מתקיף ליה רב אשי אמירה לנכרי שבות כו' ע"כ והפוסקים דייקי מכאן שאסור לאדם לומר לנכרי שיכור לו פועלים.

והנה נלע"ד מ"ש לא ישכור פועלים בשבת ר"ל שלא יאמר לפועלים ולשאול אותם אם ירצו להשתכר אעפ"י שלא הזכיר להם סכום מעות. דהא איתא עוד התם חנא דבי מנשה משדמין על החינוקות ליארס בשבת ועל החינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות דאמר קרא ממנא חפצין ודבר דבר חפצין אסור וחפצי שמים מותר' ע"כ. וכתב הטור בסי' ש"י בשם מהר"מ מרוטינבורג וז"ל ודווקא לדבר אליו אם רוצה להשתכר אבל לשכרו ולהזכיר לו סכום מעות אסור עכ"ל וכן דעת הרמב"ן ושאר גדולים עיין בב"י וכן פסק בש"ע. א"כ משמע שדבר רשות אסור לומר לפועלים אם ירצו להשתכר אעפ"י שלא שכר ולא הזכיר להם סכום מעות וכיון שפירוש דמתניתינן מ"ש לא ישכור פועלים ר"ל שלא יאמר להם אם רוצים להשתכר ממילא מ"ש ולא יאמר לחבירו (היינו נכרי) לשכור לו פועלים ר"ל נמי שלא יאמר לנכרי שיאמר לנכרי אחר אם רוצה להשתכר ממילא

החוס' הנ"ל או מדרבנן כדברי החוס' פרק כל כחצי קכ"א ומשם ג"כ ראי' עצומה לדברי לע"ד יע"ש.

ומוכח עוד כדברי ממה דמקשה בפ' שואל שם ודיבור מי אסור וכו' דקשה וכי לא ידע אמירה לגוי שבות אלא ע"כ דדבור דנפקא לן אסורי' מקרא לחוד ואמירה לגוי דאסרו חז"ל לחוד (וא"א לומר דמה שכתבו החוס' ודיבור מי אסור פירוש מן התורה דק"ל מה שהקשינו דוכי לית ליה אמירה לגוי שבות דא"כ קשה הרי במסקנא נשאר קיים זה לדברי החוס' דאסור מן התורה ומה זה שבות שאח"ל אלא ע"כ גם החוס' לא הסתפקו בזה כלל רק היה קשה להם דקארי לה מאי קארי ליה כפשיטא לדבר מזה שאני לכן פראו דעל דיליף אסורי' מקרא מקשה ושפיר משני הש"ס דילפינן מקרא גופי' היתרא דדבר מזה) וא"ת באמת לענין מה אסרו רז"ל אמירה לגוי לעשות מלאכה אם כבר למדנו דדבור אסור נ"ל דלא הרי זה כהרי זה דלא אסרה תורה רק מדבר דבר שהוא דרך בני אדם במשא ומתן למנוא חפציהם והוא השפירות אפילו לומר רק היה נכון עמי לערב ע"מ לשכרו לאחר דלשונו היה נכון משמע כך הוי בכלל ודבר דבר כמ"ש הרמב"ם וכ"ש אם שאלו אם רוצה להשתכר כמ"ש הר"מ ואחר שגאסר זה מעתה גם האמירה לגוי לעשות זה הוי אמירה לגוי מש"כ אמירה לגוי שבות דכלל מקום אינו ענין לזה דהוי ממש אמירה וכו' לא כי אינו רק מדבר לגוי שיעשה דבר מה ואינו מזכיר לו שום תשלומין או שכירות או לשון דמשחמע כך דאע"פ דקרא סתמא אמר ודבר דבר מ"מ מדהקדים ממנוא חפצין לא נילף מינה רק דיבור שהוא דרך משא ומתן ומגזרת משא ומתן. ומ"מ אסרו חז"ל אמירה לגוי בין לומר לו עשה מלאכה היום או עשה מלאכה מחר כמ"ש הר"ן מש"כ אמירה לגוי לאחר לגוי אחרי לא איפשיטא אפילו אם הגוי השני עושה מלאכה דאורייתא בשבת וכ"ש אם אינו רק שבות וכ"ש אם אומר לגוי שיאמר לגוי או לישראל הדר אללו שיעשה מלאכה פלונית למחר ואף כי מ"ש לחלק אינו רק סברת הכרם מ"מ הדבר מוכח ומוכרח מזה עצמו לחלק ביניהם ואם שגיחי אחי תלין משוגחי. ע"כ.

וע"ע שו"ת שבות יעקב ח"ב (סי' מ"ב) ותוס' שבת (סי' רמ"ג). ובשו"ת פעולת לדיק (חלק ג סימן יב) העמיק התשובה הנ"ל ומייחסו להחיות יאיר ובמח"כ נעלם ממנו כי הגאון ר' גרשון הוא בעל התשובה הנ"ל, ואדרבה דעת החיות יאיר להחיר. וע"ע בזה בשו"ת חתם סופר (חלק א סימן ס) ושם (חלק ה סימן קפה).

ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן ע) כתב על דברי החו"י, חו"ל: ומה שהביא מעלתו בשם האחרונים ליישב קושית החיות יאיר סי' נ"ג דלפמ"ש החוס' בשבת דף ק"נ דדיבור אסור משום ממנוא חפצין והוא אסור תורה ואם כן למה לי אמירה לעכו"ם שבות חיפוק לי' דאסור מה"מ, וכחצו ליישב דמשום ודבר דבר הוי מותר לדבר מזה ואמירה לעכו"ם שבות אסור אף לדבר מזה ולדעת הפוסקים דשבות לדבר מזה מותר יש לומר דאמירה לעכו"ם שבות הוא לאסור אף באומר לו מערב שבת, וז"ל על זה שכתב החוס' שבת, ואני אומר בחוספת שבת לא מנאמי ועיין ריש סי' רמ"ג.

אבל באמת אי אפשר לומר כן דאם כן מה מצעיא ב"מ דף ז' חסום פרחי ודוש בה מהו מי אמרינן וכו' כי אמרינן לעכו"ם שבות באסור סקילה וכו' או דלמא ל"ש וקשה הא בלא"ה שאני שבת דאסור מה"מ משום ודבר דבר היינו דלכך אסרו מדרבנן והיינו לפי מה דס"ל לרש"י דבשאר איסורים לא אסרינן אמירה לעכו"ם ואם כן בשבת האסור מדרבנן משום ודבר דבר אבל אם נימא דיש אסור מה"מ אם כן היכא ס"ד לאסור בשאר איסורים דלא מצינו דאסרה תורה כלל ואני חמה דאם נימא דמשום ודבר דבר אסור מה"מ אם כן יהי' מקח וממכר מה"מ דהוא דבר והרי מקח וממכר אינו רק דרבנן לכ"ע ועיין ב"ק גגז ומכר בשבת דאינו אסור תורה ועיין רש"י ב"מ דף ק"ז ע"ב גבי פיסוק דמים ושם דף ל"ז גבי גזירה משום מקח וממכר ועל כרחך דאינו רק מדרבנן ובתוס' שבת ריש סי' רמ"ג עשה עיסה בלוסא בדברי רש"י בע"ז ומוזה הוליד מעלתו סעיפים וענפים אבל כל אלה אינו ואי אפשר לאסור אמירה לעכו"ם מה"מ בשום פנים וקושית החיות יאיר הנ"ל ישבתי לנכון בתשובה אחת אין כאן מקומו.

והנה מ"ש שבות יאיר להקשות דלמה לי אמירה לעכו"ם שבות ת"ל מטעם ודבר דבר באמת שזה כשנה שהקשה אותי כן תלמיד אחד וכחצתי בתשובה אחת ליישב ולא ידעתי מקומו וכעת נראה לפע"ד דכלאו הכי הדבר חמור דהא ודבר דבר אינו רק דברי קבלה ואין הנביא רשאי לחדש דבר אבל כוונת החוס' כיון דכתיב ממנוא חפצין ודבר דבר וע"ז הזהירו אם תשוב משבת רגליך מכלל דגם המנאח חפציו הוא בכלל שאין גופו שבות ואם כן לא הוה רק גילוי מלחא בעלמא ועיין ב"ק דף ג' דכל דהוה גלוי מלחא בעלמא הוה דברי קבלה כדברי תורה ולפי"ז כיון שחדשו הב"מ ובישועת

אחר, ועתה תמה אנכי על מאור הגולה רע"א ז"ל שלא הביא פרש"י וחוס' סוכה (דף ל"ז), שרש"י כתב זה הדיוק דלשון חבירו משמע דומה לו, ושם דמיירי בת"ח וחבר, משמע דיוק חבירו ת"ח, וממילא מובן בענין דמיירי בכל ישראל דיוק חבירו דוקא ולא עו"ג, והחוס' הקשו ע"ז בכ"ז אין לדחות דברי רש"י לגמרי, ואדרבה מחוס' שבת הנ"ל יש להוכיח דס"ל כפרש"י ורק יש ליישב קושיית החוס' סוכה, דודאי במקום דמשמע חבירו היינו רעו הממירו אין לדקדק עוד מחבירו שהוא דומה לו, מש"ה זהא דמשאלת אשה להצטרפה משום דרכי שלום, וכן זהא דאומר אדם לחבירו ע"ה לא ולקוט תאנים מתאנחי כו' והתם ג"כ ענין איהו אסורא וטא, ורק משום שהוא ממירו ונצרך לעשות לו נ"ר, וכן זהא דתנן בשבת לא יאמר אדם לחבירו שבור לי פועלים כו' אפילו רעו הממירו שהוא רגיל עמו ועושה בחנם לטובתו, מכש"כ אם אומר לאיש שאינו ממירו שבור לי פועלים ע"כ שכרו שיעשה בשבילו וזה פשיטא דאסור, משא"כ במשנה דסוכה הקונה אתרוג מחבירו, למאי תנן מחבירו הממירו, מש"ה הגיה רש"י, וכן זהא דאיתא בשבת שם אומר אדם לחבירו הנראה שחעמוד עמי לערב, עלה עה"ד לדקדק דוקא חבירו ישראל ולא עו"ג, דבל"ז למאי תניא לחבירו, ליחסי אומר אדם לאחד הנראה כו', והחוס' השיגו ע"ז דמגד הסברה אין נ"מ וא"כ צריך ליישב הדקדוק בא"א, אבל מ"מ נכון הדקדוק, וע' אר"ח (סי' ת"ק) בהגהת הרמ"א. הא מיהו שאין רחוק לדקדק לשון מניקת חבירו ולא אמרי מעוברת ומניקת סתם אלא דוקא חבירו ולא עו"ג. ע"כ.

גב'. פשיטא ב"ש הוא וב"ש חבירו. בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן רמז) כתב להביא ראיה מכאן דהשולח למכור או לקנות בשבת אין השליחות בטל, דהא רש"י פי' במשנה, בגמ' פריך פשיטא מיון דהוא אסור חבירו נמי אסור והשולחו עובר משום לפ"ע לת"מ, וקשה הרי בעושה ע"י שליחו מחבטל השליחות והשכירות לגמרי וא"כ הוי כדברים של מה בכך וטובא קמ"ל דאפ"ה אסור אף שאין בהמעשה ממש כלל ובע"כ דהשליחות אינו מחבטל ופריך שפיר והיינו משום דגם אם אשלד"ע אפי' דדרבנן מ"מ השליחות לא בטל באיסור דרבנן. ע"כ.

גב'. דיבור אסור הרהור מותר. עיין בשו"ת שאילת יעבץ (חלק א סימן קסב) שכתב: ולענין לקרות בקורנטיין הנדפסים בכריס ועיירות גדולות מדי שבע בשבוע במדינה זו. להודיע בקרב הארץ חדשות

יעקב דשליחות לא שייך בעכו"ם דמכל מקום גופו שובת אם כן השתא גוף המלאכה לא אסרה תורה בעכו"ם ואינו בכלל למען ינוח מכ"ש שאינו בכלל ממנוא חפצך ודבר דבר ורק בישראל לישראל אסור מה"ט משום דשייך לפני עור וגם הוא בעצמו אין שובת על ידי שמחשב מה לעשות וגם חבירו אינו עושה רק לערב וידעתי כי יש לפקפק בזה בדברי הש"ס וחוס' שם אבל מה אעשה כי דברי החוס' הניקחני אבל באמת כ"ז לחבת פה קודש דברי החוס' ולדינא לא קיי"ל כן ואינו רק אסמכתא בעלמא וגם רש"י בע"ז דף ט"ו לא כתב רק לאסמכתא דאם לא כן יהי' מקה וממכר אסור מן התורה וזה אי אפשר ועל כן הדבר ברור דאין בו רק שבות דדבריהם ועל ידי שטר מכירה הוא מותר דעל ידי זה נתפרסם הדבר שהאומן שותף בדבר ודי לסלק המראית עין ובלבד שיעשו בכתב לועז בערכאות כי כתב יהדות אין לו חזוק וראי' אחרונה בעוה"ר ועל דעתי אין אני מחיר מה שאסרו הראשונים כי אני מחיר מה שמוחר על ידי שטר מכירה ולדעתי אדרבא מזה יותר בזה"ל כי בעוה"ר אם יחמירו להם הרבה לא ישמעו כלל ואם יחפשו להם החירים עפ"י לומדים מי גבר מב"י אשר לא ירצה בזה ויעמיד לו איזה למדן שישיג על זה לעשות הכתב עפ"י ההכשר וישיג על זה שלא תבא לידי מכשול ואסורי תורה ורק ישיג על המלאכה שלא יגבזו וזה מותר אבל לא יזהר דבר לעשות ועיין שבת דף קנ"ג בו ביום מחקו סאה. ע"כ.

ביתני. ורא' יאמר אדם לחבירו וכו'. בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן זה) כתב: וחורני שחכם אחד רצה לומר דאין זה בכלל מניקת חבירו מיון דהיא מניקת נכרי, וכ' דאין ממש בראיה זו, דמלשון מניקת חבירו ליכא דיוקא, דהא מצינו כאן דמוקי ר"פ דהיא דלא יאמר לחבירו לשכור פועלים היינו דלא יאמר לנכרי, ובחוס' ד"ה אומר אדם לחבירו וכו', ל"ש נכרי ל"ש ישראל, הרי דאין לחלק, דגם נכרי בכלל חבירו. עיי"ש.

וב"ש בשם "חכם אחד" אולי כוונתו להנו"ב שחידש כן בשו"ת נו"ב (מהד"ת חלק אהע"ז סי' ל"ח). ועיין עוד בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"א סימן כב וסימן רא) שדחה דברי הנו"ב כנ"ל. וע"ע בשו"ת חתם סופר (חאה"ע סי' ל"ב) שכתב, שסברא זאת רחוקה מן הדעת.

ובשו"ת משיב דבר (חלק ד סימן כא) כתב: ואני בעיני נחתי מקום לדברי אוחו חכם מטעם

דהכרזת מורדת [כתובות ס"ג ע"ב] אפילו למי שמפרש דשבתות ממש וכן משמע מפרש"י ז"ל [שם ד"ה דיקא] לא קשיא כלל, דהתם הוו כעין התראות כדי לביישה ותחזור עם בעלה, ויש כאן משום שלום הבית ושלום ביתו עדיף. וההיא דסקריקון [ירושלמי גיטין פ"ה ה"ז] נמי משום שוב ארץ ישראל החירו, כמו שהחירו [גיטין ח' ע"א] שבות האמירה לגוי, וכן כתב ריב"ש בתשובותיו סימן (שפ"ט) [שפ"ח], וכן הסכים הר"ן ז"ל ע"ש.

ובמה שדחק עצמו הר"ן ז"ל ללמד זכות על מה שחקנו קהל סרקוסטא בעצת הרא"ה ז"ל מפני שדומה לזורכי רבים, שהדברים נהוגים הדיר הרי הן כזורכי רבים אעפ"י שהן של יחיד, הרי הוא בעצמו כתב באותה תשובה ח"ל, וגם זה בתחילה לא הייתי מחירו שאין הדבר נאה אבל הענין מתמיה וכו'. ובלאו הכי אני אומר כי אפילו הרא"ה ז"ל מודה בנ"ד שלא הייתה ההסכמה שנעשית בעצמו, אלא שכל מי שיש לו זכות או תביעה על אותו קרקע שיצוא ויגיד וכו', אבל להכריז מי שרואה לקנות או להשכיר בית פלוני לא אמרה אדם מעולם מקח וממכר הוא, ותו דאין זה דומה לזורכי רבים, דבשלמא כתיבת גיטין ושזרין ודייתיקי מתנות במועד איפשר לומר בהם שהן כזורכי רבים אעפ"י שכל פעם הם פרטיים, היינו משום דיש בהם תיקון המדינה, אבל בנ"ד מה תיקון המדינה יש שימכור זה או ישכיר את ביתו, הילכך מנהג זה אסור וראוי לכל חכם ומנהיג למנוע אותו. ע"כ.

ועיין מג"א (סימן ש"ו ס"ק כ"ה), וע"ע בשערי תשובה (ס"ק י"ח).

גמ'. פוסקים צדקה לעניים בשבת וכו'. כבר נהגו העולם למכור את העלויות וכן פתיחת ההיכל בשבת וביום טוב, וכן לתרום סכום מסויים בשבת ויום טוב לצדקה. ואף שזה דומה למקח וממכר שאסור לעשות בשבת. מ"מ כבר דרשו חז"ל בכתובות (דף ה' ע"א) ממנוא חפנך, חפנך אסורים, חפני שמים מותרים.

ועיין מ"ש הר"ן בסוגיין בשם רבינו חננאל, שאף על פי שאין מקדישים בשבת, מותר לפסוק צדקה לעניים, שלא אסרו אלא להקדיש כלי או חפץ ידוע, משום שנראה כמקח וממכר, אבל לא אסרו לחייב עצמו בדיבורו לגבוה. ע"כ. ועיין בב"י (סימן שו). ודרכי משה (שם אית ג) כתב, שמקום שנוהגים שהקורא בתורה אומר מי שצריך וגודר דבר מה לצדקה או לחן, כתב האור זרוע,

וקורות מתרגשות מעיני מלחמה ושאר מאורעות זולמות ההווים בעולם יום יום. נ"ל פשוט שאינם בכלל איסור שטרי הדיוטות. מידי דהוי אלאגרת השלוח ואינו יודע מה כתוב בו שמוחר לקרותו. הכי נמי הני פתקי חידושים שנוגעים על פי הרוב לכלל או לפרט. וביחוד בזמן שיש מלחמ' ושעת חירום בעולם. שלפעמים יש צורך גדול לדע' איזה נד גבר. ויש לחוש אפי' מחמת עסקי נפשות. ואז"ל שמסתמא יש בית מיחוש להפסד ממון ח"ו בקירוב או בריחוק מקום ואפי' בעקום שברור הדבר שאין מגיע לשם דבר ההזק כלל בשום אופן. מ"מ פשיטא דעדיפי קריאת דפוס הללו מסיפורי מלחמות שהחיר בת"ה לבני אדם שמחננין בכך כל שכן הכא דאיכא חרמי עונג וצורך קרוב. ונער למונע בפרט הרגיל לקרותן. שנפשו שוקקה וכוספת לדעת המתחדש בהם. על כן ה' נרא' בעיני היתר גמור לכ"ע. שאף בש"ע לא אסר סיפורי מלחמות. אלא אותן שעברו ולקרותן בקבע מתוך ספרים המחוברים.

אמנם עדיין חוקך אני להחמיר מטעם אחר דהיינו מפני שבסופן רגילים להודיע ג"כ הסחורות וקרקעות וכלים הנמכרים. ושאר עניני מו"מ ועסקי חגרים. שזה ודאי אסור לקרותו בשבת. ואפי' לעיין בהם להרהר בלבד נ"ל לאסור. אע"ג דהרהור בעסקיו מותר היינו במחשבה גרידא. אבל לא מתוך הכחב ודוק. ועוד בעסקיו דווקא מה שצריך להם ולא להוסיף עליהם. וא"ת חזר מלעיין בדברים הללו הנזכרים ונחירנו בשאר י"ל סחור סחור לכרמא לא תקרב בפרטות לסוחרים שכל הצטתם בהם הוא בשביל כך. נכון לאסור לגמרי. ע"כ.

ועיין להגר"י ענגיל בגליוני הש"ס ש"י עליו: ולא ידעתי מנא ליה. ע"כ.

אז"ל בשבולי הלקט (סי' קכב) כ', ח"ל, ויש מחיר הרהור בלא קריאה דהא דיבור אסור הרהור מותר, הילכך שפיר דמי לעיוני באגרות. ואינו נראה. וכ"כ ר' בנימין אחי שאפי' הרהור בלי קריאה אסור, שא"א שלא ישא ויתן בעיני האגרת. ע"ש.

גמ'. שם. עיין בשו"ת רדב"ז (מכתב יד סימן מ) ח"ל: שאלת ממני אודיעך דעתי, על מה שנהגו להכריז בבית הכנסת בשבת מי שרואה לקנות בית פלוני או להשכיר בית פלוני, אם יש בזה איסור או לא. תשובה: דבר זה אסור, ואני מנעתי אותו כמה פעמים, ולא אמרו אלא זורכי רבים אבל זורכי יחיד אסור דכתיב ממנוא חפנך ודבר דבר אפי' דיבור אסור. וההיא

שהראצ"ה אומר, שהרי זה כמקדיש בשבת. אבל לי נראה להחיר הואיל ואינו אומר בפירוש מה שנודר, אף על פי שמהרהר בלבו מה שרוצה ליתן. והמנהג להקל בכל ענין, שהרי מותר לפסוק נדקה לעניים. ע"כ. וכן פסק הרמ"א (שם סעיף ו).

והמודרש"ל צ"ל צ"ל של שלמה (ביצה פרק ה סימן ח), עמד על מה שנהגו שהשמש בצית הכנסת מכריז בשבת ויום טוב על מכירת המנוח, כגון פתיחת ההיכל והגבהת ספר תורה, והמוסיף ומעלה בדמים זוכה במקדש, שהרי לכאורה דבר זה דומה למקדש וממכר שאסור בשבת. וכתב, שיש ליישב המנהג בדוחק, שאין אסור מקדש וממכר נוהג בדבר מנוח אלא כשמקדיש חפץ מסוים, אבל להחמיר ולהתחייב סכום מעות מותר, וכמו שכתב הר"ן שבת (פרק שאל קנ ע"א). ע"כ.

ובספר מטעם יהודה (סוף סימן שו) הוסיף ללמד זכות על המנהג, שהלכה רווחת היא שמוחר לפקח על עסקי רבים. ומבואר מדברי הרב המגיד שם שאף פקוח והתעסקות שאסורים לצורך יחיד, מכל מקום לצרכי רבים מותרים. ומכירת המנוח בצית הכנסת בשבת נחשבת לצרכי רבים, כי בימות החול אין הרבים מצויים בצית הכנסת, וגם בשבת ויום טוב הקהל שמח וטוב לב, ולפי שמחתם גודל נדיבותם. ולכן אין למחות בנוהגים כן. והנה להם לישראל שיש להם על מה שיסמוכו. ע"כ. (וכוונתו בזה כתב בתשובת הר"ן שהובאה בשו"ת הריב"ש סימן שז. ע"ש).

והחיד"א במחזיק ברכה (סימן שו אה ז) הביא דברי המטה יהודה, וכתב: הגאון רבי יהודה עייאש מטהו יפרח לחת סמך למנהג שנודרים כסף לפני הספר תורה לקהל ולקופות נדקה ולחון. ע"כ. ובספרו לדוד אמת (סימן ב אות א), כתב: נהגו למכור המנוח בשבתות וימים טובים, וטוב וישר שלא לדבר בצית הכנסת בזמן מכירת המנוח, אם בעל נפש הוא ילמוד מזמורים וכיוצא בזה. וכן הובא בסידור בית מנוחה.

גמ'. שם. עיין בשו"ת רדב"ז (מכתב יד סימן מז) ח"ל: שאלת, על אחד מצעלי תורה שהביא ספרים לחלקם לצעלי בתים ודמיהם קצוצים, ורצה לחלקם בשבת, ויש מי שרוצה לומר שדבר זה מותר דהוי כההיא דפוסקים נדקה בשבת, וסיון שזה החלוק נדקה בצינעא הוא מותר.

תשובה: אסור לעשות כן, דקיל"ן אין קוין קנין בשבת, וזה כיון שדמיו קצוצין אין מחוסר אלא משיכה, וכיון שמשך את הספר נמצא קונה אותם בשבת, ולא דמיא לההיא דפוסקים נדקה, דההיא דבור בעלמא הוא שהחירו מפני הנדקה, אבל לא החירו מעשה, דאלת"ה יהיה מותר לטלטל המעות כדי ליתנו לנדקה, אלא ודאי לא החירו אלא פיסוק בעלמא, אבל לקנות קנין גמור לא החירו.

תדע דאין לך מנוח גדולה מלישא אשה דחלוי בה קיום העולם, ואפילו הכי לא החירו לקנות אשה בשבת, והכי אחא בירושלמי [כתובות פ"א ה"א] הלין דכנסי ארמלן צריך ליחדינהו מבעוד יום, וכתבו עלה דלאו דוקא ארמלן אלא הוא הדין לכתובות [עיין באהע"ז סימן ס"ד סעיף ה' ובבהגר"א שם], אלא מפני שמנהגם היה שלא היו נושאים בחולות בערב שבת נקט ארמלן. ומכל מקום הדבר ברור שאין קוין אשה בשבת, וכל שכן לקנות ספרים, אעפ"י דאיכא מנוח בקנייתם, וכגון דא לא צריכא רבה. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. אב"י מחשיבין ואע"ג דלא אבדי"ל וכו'. מאז נהעורר השאלה אם מותר לנסוע במונש"ק עם נהג שברור שלא הבדיל כלל. עיין בשו"ת צ"ץ אליעזר (חלק י"א סימן לד) וזה לשון השאלה: מדוע אין מקפידין שלא להזמין במונש"ק (וכן בימי החול הראשונים) מונית לנסיעה שנהגו אינו שומר שבת ובעוט שאינו שומע הבדלה וגם אינו אומר המבדיל בין קודש לחול. (וה"ה שלא לעלות לנסוע באוטובוס שנהגו הוא שחה), הא הנהג אסור מדינא במלאכה ונמצא שמכשילים אותו בידים בעשיית מלאכה, ודומה זה להנפקס ברמ"א באו"ח סי' קס"ג סעיף ב' שאסור להאחיל למי שלא נטל ידיו משום לפני עור לא תתן מכשול. ע"כ.

והביא שם שהגר"י וועלץ חוה דעתו שאין באמת דרך להחיר זולת אם נרצה להסתמך על שיטת הש"ך ציו"ד סי' קנ"א סק"ו והדגול מרצבה שם דנישראל מומר ועברייני במזיד אין מזיון להפרישו.

עוד מביא מהרב ר"י כהן שהגיע שיקדימו לומר לנהג שבוט טוב והוא ישיב בכוחו לעומתו, וזה בעצמו יכול להחשב כהבדלה כשם שמועיל לזה אמירת המלים: המבדיל בין קודש לחול. [אמנם כותב שם:

שמותר לעשות מלאכה ולא נריך להשמיענו אלא ודאי דמיירי בהבדלה בפה ולא בשם דבשם הבדלה מעליא הויא ודוק. ע"כ.

תוס' ד"ה במחובר. עיין ב"י (סימן שלו) שכתב: כתב הרמב"ם בפ"ה תאנים שיבשו באיביהן וכן אילן שיבשו פירותיו זו החולש מהם בשבת חייב אעפ"י שהן כעקורין לענין עומאה והוא בפרק העור והרועב (דף קס). וכן פסק המחבר בשו"ע (סעיף יב). ועיין במג"א (ס"ק א) שלדעת הרמב"ם אפילו ביבש האילן כולו הרי הוא כמחובר לענין שבת, והרבה אחרונים חולקים על המג"א בזה ואומרים שגם הרמב"ם יודה ששם יבש האילן כולו או יבשו הפירות ועוקציהן ה"ה כחלושין. וחילוק זה בין יבשו הן ועוקציהן או בלא עוקציהן מזכר בתוס' כאן.

ובספר שבת השבת כתב ע"ז ח"ל: ולא ידעתי מנין לנו לחלק בזה בפירות מאחר דבחולין מדמה חיוב דשבת לאצר המדולדל לענין טומאה נבילות ושם כל שיש חיבור כל דהוא אעפ"י שאין יכול לחיות הרי הוא כמחובר, וא"כ מה לי אם יבשו הן ועוקציהן סוף כל סוף מחוברין לאילן המחובר, והא דמחלק הגמרא שם בין הן ועוקציהן היינו בכרוב ודלעת והלא גם בעשבין כתב המג"א בס"ק יד דלכו"ע כחלושין דמי. ועוד דשם אם יבשו הן ועוקציהן לא נשאר שם שום דבר שיהיה כמחובר משא"כ בתאנים שיבשו הן ועוקציהן והאילן לא יבש למה יחשב כחלוש וכו' עיי"ש. ועיין מ"ש בזה בשו"ת הר צבי (או"ח א סימן רי).

ולדעתי אי אפשר לנאח באמירת שבוט טוב יד"ח הבדלה בהיות ובמלים אלה לא מוזכרת הבדלה בין קודש לחול.

ועיין שם שדן בסוגיין באריכות באופן שינא לנו היתר מרווח בזה.

וע"ע בשו"ת מאזני נדק להגרמ"ז זילבער (ח"א סימן ...) אי מותר להזמין אוטו באם מע"ש שיהא נכון תיקף במו"ש, באופן שידוע שבדואי מתקדם לגסוע בשבת, כדי להגיע למקום בזמן.

גמ'. המבדיל בין קדש לחול ואפכין פלתי. עיין בשו"ת פעולת נדיק (חלק ג סימן קנג) ח"ל: פרש"י ז"ל המבדיל בין קדש לחול להיכרא בעלמא ללוח את המלך ועבדין נורבין ואח"כ אנו מזכרין על הכוס ע"כ. וכ' על זה הרשב"א בחי' נראה שהוא ז"ל מפרש לה לזו בלא שם כלל וכו'. ובלבד שהבדיל בתפלה. אבל הרי"ף פירשה בשם [דבש"ס] איתא דהוי אמרי המבדיל וסלחין סלחי פי' רש"י חבטין עינים]. ונר' שהוא ז"ל מפרשה ג"כ בכוס וכרוב נתן בר אמי דתרגמה קמיה דרב דוקא בין הגמות. וז"ל כן ממ"ש בפסחים פ' ע"פ [עיי' גמ' פסחים ק"ג ק"ד] דרב אשי ורב כהנא אית להו דאז"ל אלא הבדלה א' בהבדלתו של ר' יהודה הנשיא דאלמא זאת ההבדלה הבדלה גמורה היא ובכוס. דאי לא דלמא כי היכי דלא נריכא (תלחא) עד דמבדיל על הכוס וכדברי רש"י מסכתא דאם (איתא דרב) אשי אחא לאשמועינן דעד דמבדיל על הכוס לא עבדינן נריכין הול"ל כי הוינן בי רב כהנא אמרי' הבדלה על הכוס ואפכין סלחין עכ"ל. ועוד נלע"ד דרש"י דייק אמאי קאמר ואפכין סלחין פשיטא אם הוא הבדלה על הכוס

דף קנא ע"א

והא דקאמר אבא שאול (שבת ק"ן ע"א) ויהיב כללא במלחא דת"ק כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו פירש"י כל שאני זכאי ורשאי לומר לחבירו ישראל [אין] לגוי [בשבת לעשותן למוצאי] שבת וכו' אבל בשבת אסור לומר לו לעשותו בשבת דאמירה לגוי שבות אפי' באיסורא דרבנן וגדולה מזו חנן גוי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אח"כ באו ממקום קרוב אלמא אפי' ממילא דגוי אין זה כבוד הממ להספיד בו ופרש"י דקנס הוא שלא להספד בהן עולמית משום דמוכחא מלחא דאין דרך להביא חלילי' אלא בשביל מת ואח"כ כ"ש וכ"ש שאסור לומר לגוי לילך אחר קרובי הממ

מתני'. מוחשיבין ע"ה התחום וכו'. עיין בשו"ת מהר"ם מרוטנברג חלק ד פוסק פראג (סימן תרלז) ח"ל: שאלת על המורה שהורה לגוי שילך חוץ לתחום בשבת אחר קרובי הממ לקבורתו. דע מורי כי לא יפה הורה ואין זו הוראה אלא טעות [דהא] דחנן פ' שואל מחשיבי' על התחום לפקח על עסקי הממ ועל עסקי כלה ה"פ שמומר [לישראל לילך] בשבת עד סוף התחום כדי שיהא מזומן למו"ש וקרוב להביא נריכי מת וכלה ודוקא משום מורה החירו אבל אי לאו משום מורה לא כדחנני' (עירובין ל"ט ע"א) לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי לנכוס למרחץ מיד.

להספידו. אבל חולה דחקיף ליה עלמא ואמר שישלחו אחר קרוביו הא ודאי שרי חה החיר רבינו שמריה זצ"ל אפי' בשבת שמא תטרופ דעתו. ע"כ.

וע"ע במרדכי שבת (רמז שי"ד) ובקיצור בהגמ"י (פ"ו משבת אות ט') ועיי"ש (פ"ז אות ה').

מתני' עושין ב" צרכי הבית סבין ומדיחין וכו'. בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן שכה) נשאל אודות הלנת המתיים יום או יומיים עפ"י פקידת המלכות ורובם מחנוולים ואין רבים רוצים להתעסק בטהרה ולבישה, אם יש להחיר לטהרו וללבושו מיד, ורבים מתעסקי' בו ולהלינו אח"כ ולשנות מנהגם מאז לסמוך אהטהרה סמוך לקבורה מפני שדרכו להתנוול ע"י פרש שעל פניו ממאכלות ומשקה רפואות.

והשיב: הנה עיקר מנהג סיכה והדחת המים הוא במשנה מס' שבת ספכ"ג סבין ומדיחין וברמב"ם וטוש"ע [יו"ד] סי' שי"א סעי' ז' ומשמעות כולם משמע שאין הדחה זו סמוך לקבורה היינו בין השמשו' דמ"ש אלא בכל שעה מהיום סמוך למיתה ממש ואע"ג שאין זה טהרה הנוהגת אלא הדחה בעלמא שהרי אין לוח בו אחר בשבת מ"מ חזינן דמנהג ראשונים ומזהו היא להסיר לכלוך המים מיד סמוך למיתה שלא יהי' מוטל בציון וללם אלקים יחבזה ח"ו, ובס' חסידים סי' תק"ס כ' שהחסיד ירחיק ידהם סמוך למיתה דכתיב כן עומת שדא כן ילך מה ביאתו לעולם ברחיצה אף יציאתו ע"ש מ"מ עכ"פ יש סמך קצת לרחוץ מיד אחר מיתה עכ"פ וכ"ש כשהוא לצורך כבודו שימאסו העוסקים בטהרה ומלבוש יעיי' מ"ש ש"ג שבד"מ סי' שי"א ומציאו מג"א שם ואך כשאין הקבורה רחוק ממיתה שפיר דמי להמתין עד שעת קבורה מטעם שדרכו לחזור ולהתנוול אך באופן שנשתנה עתה עפ"י פקידת המלכות י"ל לרחצו ולטהרו ולהלבישו מיד ולכרוך על המלבושים סדין ושזב כשיצא בלעו מפיו יחזרו וינקחו סמוך לקבורה ויסירו הסדין המלוכלך ההוא ומלבושיו ישארו נקיים ויסירו והחכם עיניו בראשו ויבולע מות לנצח. ע"כ.

וע"ע בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ב' סימן קמח) בדבר החלוקי דעות בין שני ח"ק מתי לעשות הטהרה אם סמוך לקבורה או סמוך למיתה, וליין לחת"ס הג"ל שנותן טעם גם לעשות הטהרה סמוך למיתה כדי שלא יהיה מוטל בציון. ומציא סמך לזה ממחני' שהיו נוהגין להדיח חיקף דהא איירי שם במת

בשבת שמדיחין אותם במים והוא להסיר לכלוך המים מיד. וכותב האג"מ ע"ז: ואף שהם לא איירי בטהרה הנהוגה שזה אסור בשבת דהא אסור אף להזיז בו אבר וכדחזיר בעצמו וא"כ קשה לכאורה דאיזה סמך יש מזה, נראה דכוונת החת"ס דכיון שאנחנו אין נוהגין בהדחה זו ונמצא שלא יוסר הלכלוך אלא כשיעשו הטהרה לכן יש לעשות הטהרה כמה שאפשר סמוך למיתה. אבל מ"מ מסיק גם החת"ס שבשביל שמצוי שיצא אח"כ פרש מפיו ממאכלות ומשקה רפואות שפיר דמי להמתין מלטהר עד סמוך לקבורה. ורק כשיש צורך לעשות הטהרה סמוך למיתה יעשו אז הטהרה ויכרכו על התכריכים סדין דכשיצא בלעו מפיו אח"כ יחזרו וינקו מקום זה ויסירו הסדין המלוכלך ומלבושיו שהן התכריכים ישאר נקיים.

וסיים: נמצא לדינא יותר טוב להנהיג לעשות הטהרה סמוך לקבורה כדמסיק החת"ס, וכן משמע מהגו"צ תנינא חיו"ד סימן רי"א שכן היו נוהגין בסביבותיו ורק מפני הצורך שיקשה אח"כ לטהרו כתב שרשאין לעשות סמוך למיתה. אבל אם יש מקום שנוהגין לעשות הטהרה סמוך למיתה כיון שהחת"ס כתב שיש לזה טעם וגם סמך קצת ממחני' דשבת רשאין לנהוג כן. וטוב שיחנו אותו חיקף אחר הטהרה בהארון כדאיכא בגו"צ שם כיון שבמדינתנו נוהגין את המים בארון. וזה יותר טוב ממש"כ החת"ס דיכרכו סדין על התכריכים ויחזרו וינקו אותו שהחת"ס כתב זה במקומות שלא היו נוהגין את המים בארון, אבל כשיחנו את המים בארון אין צורך לזה דהוי לענין זה ככבר נקצר כיון שלא יפתחו את הארון. אבל הוא דוקא כשיודעין שמנהג עירם היה לעשות את הטהרה סמוך למיתה דאם אין ידוע להם בצרור יש להם להנהיג לעשות את הטהרה סמוך לקבורה כמנהג רוב המקומות. ע"כ.

מתני'. ובלבד שיצא יזיז בו אבר. בשו"ע (סימן ש"י סעיף ו) כתב: כל דבר שאסור לטלטלו מותר לכפות עליו כלי, ובלבד שלא יגע בו. וכתב המג"א שם, ואע"ג דמוקצה מותר בנגיעה, וכמ"ש בש"ע (סימן שח סמ"ב), היינו כשהנגיעה לצורך דבר המותר, כגון שהניח חפץ על המוקצה ורוצה לטלו, משא"כ הכא שהנגיעה לצורך המוקצה. (וכמ"ש התה"ד סימן סז). ע"כ. ובציאורי הגר"א שם (ס"ק יח) כתב ע"ד המג"א, ואשתמטייתה מ"ש בש"ע (סימן שיא ס"ו) מותר לסוך את המים ולהדיחו, ולשמוט הכר מתחתיו, ובלבד שלא יזיז בו אבר. אלמא שאפילו נגיעה לצורך

המוקצה עצמו מותרת, והיא משנה ערוכה בשבת, ולא הקילו במת אלא לטלטלו ע"י כנר או חינוק, משום כבוד הצריכות, וכמ"ש הר"ן. וממשנה זו נלמד הימור הנגיעה במוקצה. והתה"ד דחק עצמו ללמוד מעירובין (פד א) וכו', ולכן עלה בדעתו לחלק אם הטלטול לצורך דבר המותר או לצורך המוקצה, אבל העיקר כמ"ש הרב המגיד שהוא כדי שלא יענע הצינה. ע"כ.

ועיין בס' תורת שבת (סימן שי סק"ז) שכתב, דמ"ש בשו"ע, ובלבד שלא יגע בו, היינו בדבר שיט לחוש פן בנגיעתו ידנדל אותו, כגון צינה, הלא"ה שרי, וכן מוכח בס' שם (סעיף ג וסעיף מז) שהנגיעה במוקצה מותרת בכל ענין. וכן הסכים האליה רבה, והביא ראיה מסימן שיט סעיף ז שמותר לסוך את המת, אף שהנגיעה לצורך המת שהוא מוקצה, אך י"ל דהתם משום כבוד הצריכות הקילו, ויותר יש ל"ר ממה שמותר לנגוע בצמחה, כמ"ש בשו"ע (סי' שם ס"מ). עיי"ש. והגר"א הרגיש במה שרצה המורה שבת לדחות, ודחאו בקצרה שלא הקילו במת אלא לטלטלו ע"י כנר או חינוק.

ועיין במשנה ברורה (סי' שי ס"ק כב) שפסק בדברי הגר"א.

תוס' ד"ה אא"ב באו במקום קרוב. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן שלד).

עמוד ב'

מתני'. אין מעצמין את המת וכו'. זוה"ק פ' שלח (דף קסט) אסמכוה אקרא ויוסף יסית ידו על ענין, דהיינו סחימו דעיינין למיתא. עיי"ש.

מתני'. והמעצים עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים. בשו"ת ציין (סימן קיא) נשאל במסוקן שנוטה למות וכנר נחישו מרפואתו ורופא מומחה רוצה לעשות לו רפואה ע"י הקזה או מרחץ וכדומה שאפשר שתצילהו ממות אכן אם לא תצילהו אז ימות במהרה יותר משהי' מת בלא מעשה דרפואה זו אם יש להחיר לעשות כן ע"י נכרי או על ידי ישראל לעת הצורך.

והשיב: ע"י נכרי נלעג"ד פשיטא שיש להחיר, דאף דאמרין בשבת המעמץ עם יציאת הנפש ה"ז שופך דמים מפני שמקרב מיתתו וכן אמרין דיומא (דף פ"ה) במי שנפלה עליו מפולת ספק חי ספק מת מפקחין עליו הגל מצאווהו חי מפקחין עליו יותר ואם מת ייטחוהו ופריך מצאווהו חי פשיטא ומתוך ל"ז אלא

לחיי שעה ע"ש הרי דאפילו שבת מחללינן משום חי שעה יותר וכש"כ דאיכא קפידא שלא להרגו בידים אף דליכא אלא חי שעה מכ"מ הרי אמרין בע"ז (דף כ"ז) דספק חי ספק מת אין מתרפאין מעכו"ם (דעכו"ם ודאי קטיל ל"י ומוטב שיניח אולי יחי') ודאי מת מתרפאין מהן (דעכו"ם מאי עבד ל"י הא בלא"ה מיתא ושמה ירפאו העכו"ם) ופריך האיכא חי שעה ומשני לחיי שעה לא חיישינן, וכנר חלקו שם המוספ' בין הך להאי דיומא דחיישינן לחיי שעה דכלל מקום עבדינן לטובתו דנפול עליו הגל אם לא חשוש ימות ודאי ולכן חיישינן לחיי שעה וברפואה מעכו"ם אם חיישינן לחיי שעה ודאי ימות ולכן לא חיישינן ואפשר שירפא ע"ש והשתא נדון שאלה דלפנינו דמי ממש להך דע"ז דאם לא יעשו לו רפואה זו ימות ודאי ולכן לא חיישינן לחיי שעה דהא אפשר שירפא ויחי'. ע"כ. ולבסוף מסיק דאפילו ע"י ישראל מותר לעשות רפואה כה.

מתני'. שם. עיין ערוך השלחן (סי' של"ט סעיף א') ח"ל: ואסור לעשות לו דבר שמקרב מיתתו וכך שנו חכמים במשנה דשבת דהמעמץ עיניו של מת עם יציאת הנפש ה"ז שופך דמים ואע"פ שאנו רואים שמצטער הרבה בגסיסתו וטוב לו המות מ"מ אסור לנו לעשות דבר לקרב מיתתו והעולם ומלואו של הקב"ה וכך ראונו יחזקאל. ע"כ.

מתני'. שם. עיין בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ה-רמח"ל פרק כח) אם מותר וישנו חיוב לעשות מאמצים להציל גוסס ואם מותר לחלל לשם כך את השבת. עיי"ש באריכות.

גמ'. במתים חפשי וכו'. בשו"ת יוסף אומן להחיד"א (סימן ו) מביא תשובה מחתנו כמהר"ר אברהם פארדו על שאלה מעוניינת, חת"ד: כשנכנסו בעלי תריסין לבית המדרש בחר חגא דפסחא מזרקא מפייהם חקירה אחת והיא זאת. אם יואל אלוה ברחמיו וישלח לנו משיחנו דימים האלו ובזמן הזה ציין פסח ראשון לשני מהו שנחייב להקריב את הפסח בשני. ואת"ל חייבים אם יהיה חילוק ציין אנשים לנשים. ואם נחלק ציין יושבי הארץ לעולי גולה שיעלו אחר ציאת הגואל מד' מנפות הארץ. ואם נחלק ציין גדולים לקטנים דהיינו שהיו קטנים בפסח ראשון ויגיעו לגדלות בפסח שני.

עוד זאת, אם הקב"ה יחיה מתים בזמן הזה ציאת משיחנו מהו דינס בפסח ב' אם יש לחלק ביניהם לציין החיים שהיו חיים עדנה. ואת"ל לפיטורא בכולהו.

עוד יש לחקור אם יראו להקריב פסח שני בנדבה אם יהיו רשאים. עוד יש לחקור באת"ל שנהיה חייבים אם איזה יחיד יחיד ולא יקריבו מהו דינם בפסח שני אם יהיו בהכרח או לאו.

גם יש לתת לב אם הגרים שיחוספו עלינו יתחייבו ככל עדת ישראל או לאו.

זאת ועוד אחרת צריך לעיין אם יבא מלך המשיח סמוך לפסח שני באופן שלא יוכל להזות עלינו ג' ח' עד שהוא יומא מהו שנוכל ליטהר בהזאה וטבילה אחת הואיל ולא אפשר להזות בג' אם מ"ש הכתוב ג' ח' הוא דוקא היכא דאפשר אבל בכה"ג אימא דסלקא לה בהזאה וטבילה אחת הואיל ובעוה"ר עברו כמה וכמה ימי טו' טפי משבעה. ואת"ל לא סלקא.

עוד יש לדעת אם נוכל להקריבו בטומאה אע"ג דבעלמא פסח שני אינו נעשה אלא בטהרה דילמא הכא דלא אפשר שאני.

עוד יש לחקור אם יארע שלא יושלם בנין המזבח כי אם ביום י"ד אחר חלות באופן שלא יהיה שהות להקריב תמיד של שחר מהו שיחנך המזבח בתמיד של בין הערבים כדי לזכות את ישראל לעשות הפסח שהוא מנחת עשה שיש בו כרת. ע"כ השאלה. והאריך שם בנועם דבריו.

ובתו"ד כותב: ועל הספק שאם הקב"ה יחיה מחים בציאת משיחנו אם יהיו חייבים אם לאו. הנה קודם זה נימא לברורי מילתא דהספק הלו הוא אם הקב"ה יחיה איזה מחים ולא שיהיה תחיית המחים גמורה דלזה דליכא לספוקי דאיתא בנדה דף ס"ו ת"ר בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרו לנכרי וכו' אבל וכו' אמר ר"י זאת אומרת מנחת בטילות לעמיד לבא, ע"כ, א"כ ליכא לספק הכא כלל שהרי אעיקרא ליכא חיובא אפילו על החיים אשר הם חיים עדנה כיון שמנחת בטילות אלא ודאי כי איכא לס' הוא אם הקדוש ב"ה יחיה איזה מחים אם יהיו חייבים בפסח אם לאו.

ובדי לבוא אל מבוקשנו נקדים מאי דאיתא בש"ס בשבת דף קנ"א תניא רשב"ג אומר חינוק וכו' דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת כיון שמת האדם בטל מן המנחות והיינו דאמר ר"י כיון שאדם מת נעשה חפשי מן המנחות ע"כ והנה מילת חפשי משמע בהדיא דר"ל פטור ופשוט הוא נמנא דמכיון שהאדם מת נעשה חפשי מן המנחות וכן איתא בנדה דף

ס"ב ע"ב ת"ר בגד שאבד בו כלאים וכו' אבל עושה ממנו תכריכין למת וכו' וכן איתא במתני' פרק ט' דכלאים תכריכין של מת ומרדעת של חמור אין בהם משום כלאים ועיין פירוש הר"מ שם ובתוס' פסחים דף מ' ד"ה אבל עושה אותם וכו' יע"ש וכו'.

שבענו מכל האמור דהמחיס פטורין מן המנחות וכיון שכן נמנא דדין זה דומה ממש לדין יושבי ח"ל וקטן שהגדיל וכן הנהו עד שבאו פטורים. וא"כ כי היכי דפסק הרמב"ם ז"ל כר' דקטנים שהגדילו חייבים משום דשני רגל בפני עצמו הוא אם כן נראה דהוא הדין והוא הטעם במחיס שיחיו בין ב' פסחים דודאי חייבים לעשות פ"ב. ע"כ.

גבו'. במתים חפשי וכו'. עיין בספר חסידים (סימן אלף מאה ועשרים ותשע), שרבינו הקדוש היה בא לביתו אחר פטירתו בליל שבת בבגדי חמודות ואומר קידוש, כמ"ש בכתובות (דף קג), ומזיח את בני ביתו ידי חובתם, כי אין דינו כשאר מחיס שהם חפשים מן התורה והמנחות, כי הצדיקים גם במיתתם נקראים חיים, כמו שאמרו בצרכות (י"ח ע"ב), ולכן פוטרים את אחרים ממנחת קידוש. ע"כ. וכבר תמהו ע"ז דהא להדיא אמרו כאן, שאפילו דוד מלך ישראל כיון שמת נעשה חפשי מן התורה והמנחות.

וראה מ"ש החיד"א בספר שם הגדולים (מע' ר') אליעזר בר נתן אוח קט"ט) שכתב, וזה כמה שנים שהייתי תמה על מנהג ישראל שמתפללים בזיזארה אצל קברי הצדיקים, והרי אין להתפלל ולקרות קריאת שמע בחוץ ארבע אמות של מת או בבית הקברות, ולדעת הרמב"ם אף בדיעבד לא יא. וכן פסק בשלחן ערוך אורח חיים (סימן ע"א סעיף ז'). וכיוצא בזה הייתי תמה על מה שכתב בספר עמק המלך, שאברהם אבינו השלים מגין וכו'. עד שמנאחי בספר חסידים סימן תשכט שרבינו הקדוש היה נראה בבגדי חמודות בכל ליל שבת אחר פטירתו, והיה פוטר בני ביתו מקידוש, כי הצדיקים נקראים חיים, ולא כשאר מחיס שהם חפשים מן המנחות. ולפי זה תנוה דעתינו בכל החקירות הנ"ל וכו'. ע"ש

וע"ע בשו"ת חתם סופר חלק ו' (סימן נח) בד"ה אבל האמת יורה דרכו וכו', שאליו הנביא בכל פעם שמתגלה ומתראה לגדולי ישראל, והוא מלובש בגופו הזך, דינו ככל אדם מחכמי ישראל וחייב במנחות, אבל כשנגלה בנשמתו כמו ביום המילה, דינו כמלאך ה' ופטור מן התורה והמנחות, שנאמר במחיס חפשי, כי

מעולם לא עלה אליהו בגופו לשמי מרומים, אלא נשמתו נפרדה מגופו, והיא העולה למעלה לשמש כמלאכי מרום וכו'. ע"ש.

גמ'. נקיטינן אריה אבי תרי לא נפיל וכו'.
עיין בספר שב שמעתא בהקדמה מ"ש בזה עפ"י דברי הזוה"ק, נעשה אדם בשותפא כלול דבר ונוקבא, בלמינו עמירי ומסטרס דנוקבא מסכני וכו', והיינו דכדמותינו מתפרש על המסכני. ותכלית הבריאה הי' שיהיו כלולין יחד פירוש שהעשיר ידע שמה שניתן לו בריות אינו לצורך עצמו רק לעשות בו דקה לעני. ועפ"י ח"ש, אריה אבי תרי לא נפיל, היינו על אדם שכלול מבחינת זכר ונקבה, שהוא משפיע ומטיב משלו לאחרים, ואז יש לו זורת אדם קדמאה ושלטע על כל ברירה כמבואר בזוה"ק שם, רק המקשה לא הבין כוונתו וע"כ הקשה הא חזינן דנפל, ומשני משום דאדמי להו כבהמה היינו שאינו מקיים התכלית ואינו נותן דקה ומתקלקל זורתו וע"כ אפי' הם מאה, חיות שולטות בהם, עיי"ש. והוצא דבר זה בספרי הגה"ס מפריימאן פעמים אין מספר.

גמ'. אין חיה רעעה שולטת באדם אא"כ נדמוה לו בבהמה. עיין ישמח משה פ' וישב (ד"ה וישלחו) דהיינו טעמא שבחרו השבטים לומר חיה רעה אכלתהו, דבעל עקידה מפרש מ"ש אין חיה רעה שולטת באדם וכו', שיש באדם כחות של בהמות וחיות ונריך שיגבר כח השכל על הכחות האלו, ואל"כ נדמה כבהמה, דמיון שאינו יכול להתגבר על כח הבהמיות שבקרבנו כ"ש שלא יוכל לנצח הבהמיות והחיות שחוץ ממנו, וע"כ רצו להוכיח שלא היה יוסף דיק שהרי חיה שלטה בו שהרי לא נשאר כלום מגופו רק הכחות נשארה ולא ינטער עליו כ"כ, כדאיתא בפוסקים לענין בן מומר שלא יתאבל עליו, אבל יעקב אבינו סבר כהרמב"ם דאדרבה האבילות יותר גדול בזה על גוף ונפש, וזהו שאמר טרוף טרף, כפפל, הגוף והנפש, עיי"ש.

גמ'. והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ, אליו ימות המשיח. עיין רמב"ן (דברים ל, ו) על הפסוק ומל ה' אלהיך את לבבך, וז"ל: זהו

שאמרו (שבת קד א) הבא לטהר מסייעין אותו, מבטיחך שתשוב אליו בכל לבבך והוא יעזור אותך. ונראה מן הכתובים ענין זה שאומר, כי מומן הבריאה הייתה רשות ביד האדם לעשות כרצונו דיק או רשע, וכל זמן התורה כן, כדי שיהיה להם זכות בבחירתם בטוב ועונש ברעותם ברע. אבל לימות המשיח, תהיה הבחירה בטוב להם טבע, לא יתאוו להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפון בו כלל. והיא המילה הנזכרת כאן. כי החמדה והתאווה ערלה ללב, ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאוו. וישב האדם בזמן ההוא לאשר היה קודם חטאו של אדם הראשון, שהיה עושה בטבעו מה שראוי לעשות ולא היה לו ברצונו דבר והפכו, כמו שפירשתי בסדר בראשית (ב, ט).

זוה"ק מה שאמר הכתוב בירמיה (לא ל - לב), הנה ימים באים נאם ה' וכרחי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה לא כברית אשר כרחי את אבותם וגו', כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי הימים ההם נחתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה, וזהו בטול יצר הרע ועשות הלב בטבעו מעשהו הראוי. ולכך אמר עוד (שם פסוקים לב לג) והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם, ובידוע כי יצר לב האדם רע מנעוריו ונרימים ללמד אותם, אלא שיתבטל יצרם בזמן ההוא לגמרי.

ובן נאמר ביחזקאל (לו כו ח) ונחתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם וגו' ועשיתי את אשר בחקי תלכו, והלב החדש ירמוז לטבעו, והרוח לחפץ ולרצון. וזהו שאמרו רבותינו והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ (קהלת יב א), אלו ימות המשיח, שאין בהם לא זכות ולא חובה. כי בימי המשיח לא יהיה באדם חפץ אבל יעשה בטבעו המעשה הראוי, ולפיכך אין בהם לא זכות ולא חובה, כי הזכות והחובה תלויים בחפץ. ע"כ.

גמ'. גלגל הוא שחוזר בעולם. עיין בספר מרפא לנפש עה"ת (פ' ויאל עמ' רס) דבר נכון בזה.

דף קנב ע"א

זי"ע, דהיי"ר יש לו ב' דרכים אין לפחות אנשים, כשבא לו אצל איש נעיר בא בשנים, אומר לו מה לך לדאוג על

גמ'. עד ארבעין שנים מיכלא מעלי וכו'.
ידועים דברי הגה"ק ר"ר שמעלקא מניקלסבורג

ימי אחריהם, שמה בחור בילדותיך והטיבך לבך בימי בחרותיך, וכשתזקין אז תחיל לדאוג על ימי עוה"ב. והנה כאשר הללית היצה"ר בדרך זו והאיש אמנם נתן לו אחז קשבת, אזי כשצאים ימי הזקנה והאיש כבר רוצה אז להתחיל בעבודה, בא אליו בטענה אחרת, הן עכשיו כאשר הנך כבר זקן שחוט תתחיל בעבודה קשה, מה עמך, העולם וב"ב יתחקו ממך, וככה מעבירהו לעולמי עד מדעת קונו.

אמנם העצה היעוצה לומר להיזה"ר בימי הנעורים כשצא בטענה שיתחיל בזקנתו, שדבר מאלל כל זמן שמתיישן אינו טוב וערב לחיך, ככה עם לא תתחיל כעת לא יהיה טעם בדבר. ובימי הזקנה נריך האדם לומר לו, הן יין כל זמן שמתיישן יותר טוב וערב הוא, ולכן יותר ראוי לי שתתחיל בימי זקנותי לעבוד את הבורא. וזה רמז במאמרם ז"ל, עד ארבעין שנים שהיזה"ר בא לו בטענה שמה בחור בילדותיך, אז מיכלא מעלי, לדחות בזה טענת היזה"ר, אבל מכאן ואילך, כשהיזה"ר טוען עמו הלא כבר הנך בעת זקנתך, משחי מעלי, אז נריך לדחות טענתו במשחי, היינו משחה היין, וכנ"ל. ודפח"ח.

ובזה אמרתי מכבר ברמז דברי חז"ל, יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו, היינו שדעת זקנים נוחה לדחות טענת היזה"ר ביין ישן, שכל זמן שמתיישן טוב וערב הוא יותר. וז"ל.

ומכבר ראיתי בספר קול יעקב (סוף קהלת) לפרש אמרם ז"ל (לעיל ס"ג ע"ב) אמר רב הונא, מאי דכתיב שמה בחור בילדותיך ויטיבך לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך ודע כי על כל אלה יציאך האלהים במשפט, עד כאן דברי יצר הרע, מכאן ואילך דברי יצר טוב. וברש"י שם, עד כאן - עד ודע כי על כל אלה וגו'. דלכאורה הוא פלאי שיהיה שני הפכים נאמר בפסוק אחד. ופי' שם, כי הקב"ה ברא באדם יצ"ט ויזה"ר, וקבע זמן לכל אחד, כי מעת גופו מבטן עד כלות ימי העליה הוא זמן שליטת היזה"ר, אכן צבא ימי הירידה בראות האדם ימיו הולכים ודלים וימי הרעה באים הלך וקרוב, אז יתבונן האדם על דרכיו ויפקח עיניו על אצבוד ימי עלומיו אשר הלכו בלי חמדה, ואז ימצא היצ"ט מסלול ודרך ליכנס בלבו להוכיח על פניו דרכו ולשבר את לבו הזונה לאמור מה לך נרדם ועד מתי לא תסיר הבגדים הנאצים מעליך הלא המות מרחף נגד פניך עוד מעט ואינך, וככה יום יום יציע אומר ודברים בתוכחת מגולה, ואז אין מקום ליזה"ר עוד

לפתותו כפעם בפעם בתכונת יזה"ר, כי לא יאצה לו ולא ישמע אליו. ולכן יתחכם היזה"ר להתחפש וללבוש בכונת היזה"ט (כמבואר בהעקדה שהיזה"ר מתלבש לפעמים בדמות יצ"ט ובטענותיו יטעון עמו). ובראותו שהאדם מתחרט על מעשיו ומסכים בלבו לשוב אל ה', אז בא אליו בדמות יצר טוב ומפחידו ואומר לו בן אדם האם דבר קטן וקל הוא בעיניך דרך התשובה, היספיקו מעט ימיך לעשותך בהם תשובה כראוי על רבו עוניך, ואם תוכל שאת כוונת עול התשובה עליהם, הלא כאשר אבדת עולמך המעומד לעולם הבא, כן תרצה אחת לאבד גם יתר שנותיך בעולם הזה ותהיה קרמ מכאן ומכאן וכאשר אבדת אבדת, הלא מעט ימיך חדל מן התשובה ומצוא מרגוע לנפשיך, עכ"פ בעודך חי אכול ושתה ויטב לך, ואשר תמצא לעשות בנחך עשה ואל תבלה ימיך בהבל, וזהו בהשכלות העולם הבא כי השיג לא תשיגו עוד. וז"ל, עד כאן דברי היזה"ר שאומר לו בילדותו בדמותו האמיתי, שמה בחור וגו', מכאן ואילך דברי היצר טוב, כלומר שהיזה"ר בעצמו מתחפש ומדבר דברי היצ"ט להגדיל בעיניו דרכי תשובה, ולהרחיקו ממנה, כמאמר ודע כי על כל אלה יציאך האלהים במשפט, עיי"ש.

ואני אמרתי לפרש, דהנה שם בגמרא קאמר ר"ל בדרך אחר לפרש הפסוק הנ"ל: עד כאן - לדברי תורה, מכאן ואילך - למעשים טובים. ופי' רש"י, עד כאן לתורה - שמה בתלמודך, למוד משמחה ומטוב לב, והלך בדרכי לבך - להבין מה בלבך לפי ראות עיניך. מכאן ואילך למעשים טובים - ודע כי על כל אלה על כל מה שלמדת סופך ליתן את הדין אם לא תקיים. וי"ל דב' מאמרים הללו על קוטב אחד סובבים, דמדריך היזה"ר לפתות את האדם בימי נעוריו שאין צורך לעשות מצוות ומעשים טובים רק העיקר ללמוד גמ' ופי' חוס' כדי להתעלות ולהיות בחור מנויין בעיני העולם, והמצוות והמעש"ט יזיגו עד כי יבואו ימי זקנה ושיבה. וכבר ידוע מ"ש עה"פ ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי. וא"כ א"ש, עד כאן דברי היזה"ר, עד כאן לדברי תורה, היינו הסתם היזה"ר שהעיקר הוא לימוד התורה, וכמ"ש רש"י למוד משמחה ומטוב לב וכו'. אמנם מכאן ואילך דברי היצ"ט, שדבריו סובבים למעשים טובים, היינו שצריך ג"כ מעשים טובים, ובלא"ה לא שוה התורה שלומד לכלום.

גמ'. חזייה דלא פייס בסאגריה. עיין מהרש"א שט"ז או יוהכ"פ היה. ועיין מ"ש בשו"ת לב חיים ח"א (ס' נט).

כתב על עס ה' אלו, לא נחא למרייהו למימר הכי, והוא דבר דלא נמצא בש"ס ופוסקים וגם לא בשום ספר מספרי חזונים שיהי' הפרש בין ישראל לאינו ישראל בגילוח הזקן כי אז גם כל האומות היו מגדלים זקניהם, ויעיין בש"ס שבת קנ"ב ע"א תלת אמרת לי תלת שמעת וכו', וברבא בראשית פ' י"א ס' ז' פילוסוף שאל את ר' יהושע וכו' מפני מה אותו האיש מגלח פאת ראשו ומגדל זקנו וכו' יע"ש, אבל לא נמצא בשום מקום שיהיה בזה משונה מנהג גוים.

ובמה שרמו לספרי מקובלים שכתבו שלא להושיט ידים בדקני כלל אין לי עסק בנסחרות, אבל מהם ומהמונים הותרה הרצועה לגמרי בכל ארץ אטלי' שכל חכמיה מגולחי זקן ונתלים באילן גדול ר' מנחם עזרי' בעל עשרה מאמרות אבי המקובלים שהוא היה מגולח מבלי השאיר שיערה א', וכן העיד עליו היש"ר מקאנדיא באילים שלו, והיה אומר שעפ"י חכמי המקובלים אין חוץ לארץ ראוייה לכך, ומה אחר כך במה שאין לי יד ושם בו, אבל אבותינו הנהיגו עצמם כן על צד ההכרח הגדול ולא מקור משחת ח"ו אלא בקדושה יתירה, והוא בימי גזירת תנ"ך, והרועים וכדומה החירו גדוליהם להמכתמים רגליהם לשנות מלבוש ולגלח זקנם שלא יכירו האויבים כי אז כבר גלחו הגוים זקניהם עפ"י מעשה ממלך פולין א' שהי' סריס כמבואר בספרי הימים והחירו חז"ל שהיו בימים ההם לעשות כן, ולהיות גלוח הזקן דבר שאי אפשר להשתנות והיו נכלמים מאוד האנשים ההמה בשום לביתם, על כן נשתרצב המנהג שלא לגדלו כלל רק סימנא בעלמא שזה יגולח ויגדל בקוצר זמן שכן לילה היה ורק אך מופלגי תורה היושבים בביתם הם מגדלים אותם, ואותן שלפני גזירה ההיא שצרתם לארץ פולין לא באו לכלל זה. והנה זה ברור ונכון כי אילו היה תחלת מנהגו באיסור היה משום חוקי הגוים, אבל אחר שכבר נהגו ישראל לגלח, חו' אין בו שום נדנוד ופקפוק כלל אפילו ריח איסור אין בו, אבל הך דמסאני אוכמי לא ידעתי איך נתפשט, ע"כ נרימין אנו ללמוד זכות ולומר שנתפשט ג"כ בתחילה בהיתר וכיון שהותר הותר.

והנה יעיין ביורה דעה סימן קנ"ז ס"ב ויעיין ש"ך ס' קע"ח סק"ד הקשה אמהרי"ק, ובחדושי למסכת חולין [ק"ו ע"א ד"ה מים] ישבתי מ"ל יתברך באופן הנאות, ואי משום מספריים כעין חער זהו חשש רחוק ושרשו פחות מתרומת הדשן [ס' רנ"ה, מובא ברמ"א יו"ד ס' קפ"א ס"י] כשהזוג חדוד מאוד יש לזהר אולי יתחוך בתחתון לחוד וידענא שהוא מידי דלא

ועיין בספר יפה ללב חלק א' (סימן ב' סק"י) שהביא מ"ש באחרות חיים (הלכות שבת סימן תמה) ח"ל: כתב ה"ר אשר מנהג כל ישראל ללכת בשבת בלתי מנעלים וכו'. וכתב שבה יש ליישב מה שאמרו בגמ' כאן שרבי יהושע בן קרחה היה יחף. והדבר קשה איך היה הולך יחף. (וכבר אמרו בשבת קכט ע"א לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו. ובפסחים ק"ג ע"ב שבעה כמנודין לשמים, מי שמונע מנעלים מרגליו וכו'). אבל לפי דברי האחרות חיים נחא, שיש לומר שזה היה בשבת. ויש לתת טעם לזה לפי מה שכתב בנגיד ומזה בשם האר"י, שאדם גדול אחד נענש על כל פעם אחת היה הולך בשבת ונכנס מעט עפר במנעליו, והוא יאסר ברשות הרבים. ולכן מנהג כל ישראל ראשונים כמלאכים ללכת יחפים בשבת בלתי מנעלים להנצל מחשש הנ"ל. עיי"ש.

אמנם דבריו תמוהים כי איך יעלה על הדעת שמנהג כל ישראל היה ללכת בשבת יחפים בלי נעלים, ודברי האחרות חיים בשם הרא"ש נדפס בטעות, כי בכל בו (סימן לא) העתיק דברי הרא"ש בזה"ל: כתב ה"ר אשר, מנהג כל ישראל שלא ללכת בשבת בלתי מנעלים ובלתי טלית וכו'. ודברי האחרות חיים חסרה מיצת "שלא", ח"ל: כתב ה"ר אשר, מנהג כל ישראל ללכת בשבת בלתי מנעלים ובלתי טלית או סרבל או גלימא, כדי לזכור שהוא יום קדוש לאלהינו ולא יבואו לידי חילול שבת, ולכן חטא מקושש שינא בלא טליתו ולא היה לו אות לזכור, ולכן נסמכה פרשת צניית לפרשת מקושש וכו'. ע"ש.

גמ'. הדרת פנים זקן. כבר האריכו האחרונים בשאלה אי מותר לגלח הזקן, ובהיות שאין כאן מקומו לא אחר כך בזה עתה, רק אעתיק דברי החת"ס בתשובותיו (חלק א סימן קנט) ח"ל להשואל: אשר מלא פיו תוכחות, קדוש יאמר לו, ובדאי כן הוא בכמה מנהגים שנתקלקלו אלל ההמונים ונעשה להם היתר בעו"ה, אבל אשר שם פניו נגד מגולחי הזקן, לא ידעתי מה הרעש הגדול הזה, לכו נא ונכתה אי משום חוקת הגוים אשאלהו ויודיעני מי החיר לנו נעלים שחורים המבואר בש"ס לאסור מסאני אוכמי ולהפליא ענין אמרו במס' תענית כ"ב [כ"ד] ע"א דהוה מסיים מסאני אוכמי, ויעיין ב"ק נ"ט [י"ט] ע"ב ובתוס' שם ד"ה דהוה מסיים, ובשיטמ"ק שם מחלק בין שחור לאוכס וזה מסכים קצת לפי ה"ג דמייחתי תוס' פרק אלו טרפות מ"ו ע"ב ד"ה אוכמי, הנאמר שהוא מקור משחת, כאשר

שכית, גם מההשפחה חחת הגרון המעיין בש"ס [מכות כ' ע"א] וראשונים יראה כי ממש לית מאן דחש לדברי ר"ח [המובא בב"י יו"ד ס' קפ"א ד"ה ופיאות] בזה, והמחמיר קדוש יאמר לו והמקיל לא יאמר עליו מקור משחת ח"ו. כללו של דבר, כל מה שאמר מכ"ח באגדה ריב"ח, הנמשל הוא טוב וקדש קדשים, והמשל שהיסב פניו על חטא קל וקטן לא יקרא ח"ו בשם חטא ועון חלילה וחס, והאומר כן עתיד ליתן הדין בלי ספק, והייתי יכול להמשיל משל אחר אבל ועמך כולם נדיקים כתיב, ויהי ממחוח פלוני או פלוני. ע"כ.

ועיין בשו"ח מנחת אלעזר שהאריך בדברי החת"ס, וכ' שהרמ"ע מפאנו לא גילה זקנו, וכן ראה תמונתו, עיי"ש באריכות.

עמוד ב'

גמ'. בות שאין לו מנחמים וכו'. עיין בתשובות הגאונים שערי דרך (ח"ג ש"ד סימן ו) ח"ל: ושאלתם הא דאמר רב יהודה מת שאין לו מנחמין באין י בני אדם ויושבין במקומו, באיזה מקום קאמר שיושב בבית הכנסת או בביתו, ותוב עד כמה ימים עושין דבר זה, ותוב מה הן אומרים בשעה שיושבין במקומו.

בך אמרו חכמים: אמר רב חסדא נפשו מתאבלת עליו כל שבעה שנאמר אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל, ואינה מתאבלת אלא במקום שנפטר ממנו. ול"ש יש לו מנחמין ואם אין לו מנחמין באין ויושבין במקום שנפטר שנפשו מתישבת כשבאין בני אדם ויושבין במקום. שכן אמרו חכמים שם על ההוא מת שאין לו מנחמים דשכיב בשבועיה דרב יהודה כל יומא הוה מכניף רב יהודה בעשרה ואזיל ויתיב בדוכתיה איתחזי ליה בחלמיה תנוה דעתך שהנחתה את דעתי. אע"ג דאין לו מנחמין כיון שבא ויושב במקום שנפטר נשמחו שם היא מתנחמת. ע"כ.

ועיין רמ"א (סי' שפד ס"ג) שמנוה להתפלל במקום שמת שם אפילו אין שם אבל, כי יש בזה נחת רוח לנשמה.

גמ'. שם. האחרונים דנו בדין ניהוס אכלים ע"י הטעלעפאן, ואם מקיים מצות נחום אכלים ע"י הטעלעפאן. ובשו"ח אגרות משה (חלק או"ח ד' סימן מ אות יא) כתב בזה, חת"ד: הנה בנחום אכלים איכא תרתי ענינים חדא לטובת אכלים החיים שהם טרודים מאד בצערם מחוייבין לדבר על לבו ולנחמו שבשביל זה

הרי ג"כ מחוייבין לילך לביטוי למקום שהוא נמצא, ושיית לטובת המת כדאיתא בגמ' כאן. וכתב דלדעתו משמע שמאד האכל החי שייך לקיים גם ע"י הטעלעפאן, אבל המנוה שמאד טובת המת לא שייך אלא דוקא כשיבא לשם במקום שמתנחמין או במקום שמת, ואף מאד האכל החי נמי ודאי עדיף כשבא לשם שהוא גם מכבדו שזה עצמו הוא ג"כ ענין מתנחמין כלשון ר"ע במו"ק דף כ"א כשמתו בניו והספידום כל ישראל עמד ר"ע ואמר אחבני שמעו אפילו שני בניי חתנים מנוחם הוא בשביל כבוד שעשיתם, וענין הכבוד לא שייך ע"י הטעלעפאן, דלכן למעשה אם אפשר לו לילך לבית האכלים שהוא קיום מצוה שלמה לא שייך שיפטר בטעלעפאן, אך קצת מצוה יש גם ע"י הטעלעפאן שלכן אם א"א לו ללכת לבית האכלים כגון מחמת חולי או שהוא טרוד בטיירדא דמצוה יש עליו חיוב לקיים מה שאפשר לו יש לו לנחם ע"י הטעלעפאן דג"כ איכא בזה מצוה ולא יאמר כי מאחר שאינו יכול לילך לבית האכלים אין עליו שוב שום חיוב כלל.

ולענין אם האכל מותר לדבר בטעלעפאן כותב שפשוט שמה שצריך שהוא לצורך גופו וביטוי שמוטל עליו ולצורך המנין שמותר לו לדבר בביתו מותר גם ע"י טעלעפאן וכן כשקוראין לו לנחמו נמי מותר ליגש אל הטעלעפאן ולקבל דברי התנחומין, ודברים בעלמא וכ"ש לשאול בשלום חבריו ואפילו בניו אסור. עיי"ש.

וע"ע בדבריו ביו"ד ח"א (סימן רכ"ג) בענין בקור חולים ע"י הטלפון, עיי"ש.

גמ'. ע"ל גופן ש"ל רשעים הוא אומר אין ש"לום אומר ה' לרשעים. עיין בדרך חיים למהר"ל מפראג על אבות (פ"ד מט"ז) אמרתי דר' מתא בן חרש, הו' מקדים בשלום כל אדם, וכתב, ור"ל אע"פ שהוא רשע, יקדים לו שלום, שהרי הרשע אינו מחזיק עצמו לרשע ואם לא יקדים לו שלום יחשוב הרשע שהוא מצוה הבריות, ואין הבריות נחשבין אללו, לפיכך יקדים שלום אף לרשע, ואין לשאול סוף סוף איך יברך הרשע בשלום, הא לק"מ, דאמר' בסוטה (מא ע"ב) מותר להחמיק לרשעים בעוה"ז וכו', והא דכתיב אין שלום אומר ה' לרשעים, ד"ז אינו בעוה"ז, כדאיתא בשבת שגא' זה על נפש הרשעים לאחר מיתה, אבל בעוה"ז יש שלום לרשעים. ע"כ.

גמ'. ר"א אומר נשמתי של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד וכו'. בשו"ת רדב"ז (מכתב יד א"ח י"ד סימן פז) נשאל: ילמדינו רבינו מאמר במדרש משלי קשה עלינו להולמו ז"ל, אחת נשמתי של צדיקים ואחת נשמתי של רשעים חזרות ויורדות ומטרפות לארץ, שנאמר ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע, חה הפך קבלתינו, ועוד [מה] שהביא רביה היא לנשמת הרשע, אבל נפש הצדיק למה תהיה מטרפת ומנא ליה.

תשובה: הנה נמצא לר' אליעזר מאמר הפך זה ח"ל, ר' אליעזר אומר נשמתי של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה צרור החיים, ונשמתי של רשעים מטרפות למטה שנאמר ואת נפש אויבך וכו'. אבל דע שיש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים במדה זו, כגון הצדיקים שמתו בלא בנים, או שנכשלו בעצירה שהדין נותן בה שיטרכך לגלגול, עד שחושלם בהם הכוונה האלהית כפי משפטו הצדק, דכתיב וחשב מחשבות לבלתי ידע ממנו נדח, ובהי איירי במדרש משלי, וה"ק, אחת נשמתי של צדיקים הנריכות למדה זו, ואחת נשמתי של רשעים, חזרות ויורדות ומטרפות לארץ, והוא רמז למדה שאמרנו, והביא רביה מקרא דקאמר ואת נפש אויבך, שכבר איפשר שהיו בכלל אויבי דוד מקצתם צדיקים אעפ"י שלא היו צדיקים גמורים, ומאמר ר' אליעזר איירי בצדיקים גמורים שלא הוצרכו למדה זו, כדיאל שבשרו המלאך ואתה לך לקץ ותנוח, חו היא ברכת האשה לדוד שאמרה והיתה נפש אדוני צרורה צרור החיים וכו', שלא יטרכך למדה זו, ודעהו. ע"כ.

גמ'. עתידים צדיקים דהוו עפרא וכו'. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה קמא יו"ד סימן פט) בדברי הרב הגאון ר' מאיר בומסלא, ח"ל: והא דבשבת צדיקים לא הוי עפרא עד שעת תחיה"מ היינו בצדיקים גמורים ותלמידי חכמים כמו יוסף הצדיק ור' אחאי ור' יאשיה, וחו לא שכיח בזה"ז כאשר שמעתי מהקברים פה שנמצאו בקברות ישן הרבה קברים מלאים רקב.

אמנם צומנינו ידוע הרבה מעשיות שנמצאו גופיהם של הגאונים הקדושים שלם, וכעין שספרו כמה אנשים שהיו אלל הציון ר"ר אלימלך בליענסק והנאצים ימ"ש ציווי לפתוח את קברו ומנאזהו שלם, וברחו מרוב פחד. ונדפס בספר שם הגדולים החדש חלק שלישי.

וכן ידוע שהעלו גופו הטהור של הגאון בעל השדי חמד, ומנאז אותו שלם, וציווה החזון איש שלא לכסות אותו למשך של ג' ימים, כדי שיבואו אנשים ויראו צמו עיניהם שיש מנהיג לצירה, והדברים ידועים ומפורסמים.

גמ'. ב"ר י"ב חודש גופו קיים ונשמתי עולה ויורדת וכו'. המהרש"ו בשער טעמי המלות, כתב, ח"ל: עיין הנשמה שאמרנו רז"ל שכל י"ב חדש עולה ויורדת, מכאן ואילך עולה ואינה יורדת, שמעתי בשם מורי זלה"ה, כי בשבוע אחרון מהי"ב חדש, אע"פ שתשלוש י"ב חדש חל בימי החול באמצע השבוע, עכ"ז בשבת שלפני כן עולה ואינה יורדת עוד, אע"פ שהסריס כמה ימים להשלים י"ב חדש, לפי שציוס השבת כל הנשמות עולות בגן עדן העליון, אפילו בתוך י"ב חדש, וכיון שעלה שוב לא ירד בשביל אותם ג' וד' ימים הסריס מהי"ב חדש. ע"כ.

רש"י ד"ה והא כתיב וא"ל עפר תשוב. עיין שו"ת חתם סופר (חלק ב סימן שנג) ח"ל: הנה מעלתו נתקשה בלשון רש"י במס' שבת קנ"ב בעובדא דר' מרי דפריך הש"ס והכתיב אל עפר תשוב ומשני שעה אחת קודם תחיית המתים ופרש"י ואל עפר תשוב והא ליכא למימר רשעי' לחודא דכל קללותיו של אדם הראשון כל דורותיו שוין, והקשה מעלתו מפ"ק דסוטה דף י"ב דנשים צדקניות לא הי' בפיתקו של חוה בעצב חלדי בנים ומה לי קללת חוה או קללת אדה"ר אלו דבריו ויפה הקשה. והי' לו להקשות ממיחה גופי' דאלי' הנביא עדיין חי הוא וריצ"ל נכנס חיים לגן עדן כמבואר בש"ס דילן במס' כתוב' ובמדרש איתא עשרה נכנסו חיים לג"ע ולא הי' בקללתו של אדה"ר.

אבל באמת לק"מ דודאי הצדיקים נמלטים מקללת אדם וחווה או מכולן או מאחת מהן אבל כל שלא נמלט ונכנס לכלל אותה קללה אין חילוק בקללתו של אדה"ר בין זה לזה ע"ד משל מי שזכה ולא נכנס בפיתקו של אדה"ר ולא מת כלל הרי איננו באותו קללה כלל אבל מי שמת ונכנס לאותה קללה עד שובך אל האדמה ע"כ יכנס בכלל דסיוס הקללה כי עפר אחת ואל עפר תשוב ואין חילוק בקללה שזה יתקלל בחי' חוה בכלל אלא כל דורותיו שוין חוה צרור.

ובזה יחא דלא פריך הש"ס אמתי מדבר דגנו אפרקוד הא כתיב אל עפר תשוב כי המה לא מתו כלל מחטא אדה"ר כי נחבטל מהם בשעת מתן

חורה ורק בחטאם נגזר עליהם מיתה ולא בילוי עפר ומיושב גם מה שחמה מעלתו על עצמות יהודה וכי גרע ממתי מדבר בודאי גרע ממתי מדבר מטעם הנ"ל ועוד כי המה אכלו מן הנבלע באיברים ואין בטבע של מאלכל

הקדוש הזה להוליד תולעים משא"כ יהודה אמנם במדרש יש שנענש יוסף על שחנט את יעקב וחשד אביו שישלט בו רקבון ורמה ועיין ד"מ סימן שס"ג מ"ש בענין חניטה. ע"כ.

דף קנג ע"א

גמ'. אחים בהספידא דהתם קאימנא. בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סימן קעד) מביא מס' קול יעקב שרונה להוכיח שאם גדול הדור צוה שלא להספידו אין שומעין לו, ממה דאמר רב לרב שמואל בר"ש אחים לי הספידא דהתם קאימנא, ומ"ט קפיד רב כ"כ שיחממו בהספדו, ע"כ הטעם כי קשה העונש של המחשול בהספד של חכם, עד שאמרו ז"ל שראוי לקוברו בחייו ואינו מאריך ימים, והחייירא שיענשו אחרים על ידו, ורז"ל אמרו כל שחברו נענש ע"י אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, וקשה אם בשביל כך פחד לבו ה"ל לזוות שלא להספידו, וקיימ"ל הספידא יקרא דשביצי אם אמר שלא תספדוני שומעין לו, אלא ע"כ זה אינו אלא באינש דעלמא ולא בת"ח שמופלג בדורו דאין שומעין לו, עיי"ש.

ועיין שם מה שמביא עוד בנידון זה בשם שו"ת בית יעקב (סי' פ"ג) שפלפל אם ת"ח גדול הדור ומופלג בחורה נפטר ושכח חיים לכל ישראל וצוה שלא להספידו אם ראוי לקיים צוואתו אם לא, ודד אם הוא ת"ח מופלג אפשר לומר דאין שומעין לו.

עוד מביא שם ששמע מהרב המאוה"ג החריף המפורסם מוהר"ל פישלס שראה בין כתביו קודש מאביו מ"ו הגאון מוהר"מ פישלס זללה"ה שכתב ששמע ממורינו הרב הגאון נ"ע [=בעל הגודע ביהודה] כשהספיד על הגאון רשכב"ג בעל פני יהושע אב"ד ור"מ בק"ק פפד"מ, אמר בזה הלשון: אף שרבינו הגדול בעל פני יהושע צוה שלא להספיד אין שומעין בזה למי שהוא רשכב"ג, מדאז"ל סנהדרין דף ס"ח ע"א דר"ע ה"י מכה בבשרו על ר"א הגדול עד שדמו שותת לארץ ופתח עליו בשורה אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שלחני להרעותן ופירש"י הרבה שאלות יש לי ואין לי למי לשאול וכי' חוס' ה"י מכה בבשרו ומשום שרט נפש ליכא דמשום תורה קא עביד כדאמר הרבה מעות כו' עכ"ל הרי דמשום ל"ת דשרט נפש ליכא במקום דליכא שלחני להרעותן מכ"ש דליכא בזה מצוה לקיים דברי המה, ודפח"ת. ע"כ.

והנה דברים הנ"ל אמר לכבודו של אדם גדול שנפטר בק"ק פראג וצוה שלא להספידו, וז"ל שם בתחילת דבריו: כשנפטר יום א' י"א ניסן תקס"ל כבוד ידידי וחביבי הרב המאור הגדול המפורסם בחורה ויראה החכם השלם פלא ויועץ מוה' יודא אויש זללה"ה מקהלנו מנאמי כתוב בצוואתו שלא להספידו בעירו לא לפני מטתו ולא לאחר מטתו ושלל לומר עליו שהי' צדיק וכיוצא בהן שבהם ותוארים ונסתפקתי אם שומעין לו וקראתי אז לפני מטתו אבל של כבי ותדנה עינינו דמעה אבל לא כמשפט ההספד ולא זכרתי עליו שום שבה והלל אמנם כאשר קראתי אבל כבד כבי מספד תמרורים על כבוד הגאון החסיד ועניו המפורסם בחורה ובי"ח מוהר"ר שמואל סג"ל קעללין מק"ק באסקוויץ [=בעל מחצית השקל] אמרתי אז בדרוש הספד בזהכ"נ מייל בק"ק פראג עד"ו. ע"כ.

ולבסוף מקיים: עכ"פ לא אדע היתר ברור לבטל דברי המה ולהספידו במקום שאמר אל תספדוני, אמנת מאחר שעלינו לאונן ולקונן הספד מר על הגאון החסיד ועניו מוהר"ש קעללין זללה"ה נספידו גם על הרב המאוה"ג בחורה ויראה מוהר"י אויש זללה"ה כי היו שני אחים בישיבה אחת בעולם ונשפך דמם כאחד בפרק אחד, ואמר ע"ד שאמרו מ"ק דף א' ע"א כד הדר ספדנא במערבא אמרי יבכון עמי' כל מרירי ליבא. ע"כ.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט' סימן קלה).

גמ'. ישוב היום שמוא ימות לבחר. לכאורה יש להעיר להמ"ד דס"ל בגיטין (יה ע"ב) דשמוא ימות לא חיישין מה איכא למימר. וראיתי בשו"ת משיב דבר (חלק א סימן מא) שכתב להעיר על דברי השואל בענין בני כפרים דמוחרין לקרות המגילה ביום הכניסה אם יכולין לאחר קריאת המגילה על יום י"ד, ולדעתו שאסור שיש לחוש שמוא ימות.

וכותב הנני"צ דלדינא פשוט שיכול לאחר, והוא מן המובחר לקרות בציבור כל היותר ולא שייך בזה

יעצירנו ארבע אמות זו היא דעמי בדבר זה ומי שחלוק בדבר זה יחלוק. "ע"כ.

גב'. דאין אדם בעמיד עצמו ע"ל במונו. בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן תתעה) כותב: ושאלת על יהודי שהלך למנין. ונתן מעות לגוי להשפיר לו פועלים לבנות אם מותר אם לאו. נראה דאסור לפי דברי ספר התרומה שאסור אמירה לגוי אפילו בערב שבת לעשות מלאכה בשבת. והביא ראיה מפרק מי שהחשיך לו בדרך נותן כסו לנכרי, ופירוש מצעוד יוס. ומפרש בגמרא מ"ט הא שלוחו הוא. משום דאין אדם עומד על ממונו אי לא שריח ליה וכו'. הא לאו הכי אסור אפילו מצעוד יוס. והא דשרו ב"ה בפרק קמא (דף י"ח) עם השמש היינו כשהגוי עושה מלאכה בציטו מאליה ולא בציט ישראל. ואין לי להאריך. ואמירה לגוי לא שרי אלא לאחר שבת לומר לגוי למה לא הדלקת את הנר בשבת שעברה. ע"כ.

גב'. חרש וקטן וכו'. עיין בשו"ת משיב דבר (חלק א סימן יט) מה שהשיב להשואל שרצה להמציא הימור לעשות שותפות עם עו"ג, ואע"ג שאין שליחות לעו"ג והאריך זוכה מ"מ מיגו דזכי לנפשיה זכי גם לעו"ג כמו דאיתא בב"מ (דף ט) לענין חרש ואף ע"ג דחרש לא אחי לכלל זכיה מ"מ אמרינן מיגו ה"נ בעו"ג, והביא השואל שהקטנה"ס ס"ל הכי דחרש מיקרי לא אחי לכלל זכיה ואינו דומה לקטן.

וכותב: אבל לא נראה לדעתי כלל מהא דא"י בגיטין (ד' פה), דהא דקטנה מתגרשת בקידושי אביה הוא משום דאחי לכלל הויה והרי כמו כן חרשת מתגרשת בקידושי אביה, וע"כ נמי משום האי טעמא משום דאחי לכלל הויה כשתתפקח וכן שוטה כשתתפקח. ומקור דעת מע"כ שי' ידעתי שהוא מהא דאיתא בשבת (דף קנג ע"ב) דקטן אחי לכלל דעת וחרש לא מקרי אחי לכלל דעת לענין מי שהחשיך לו בדרך ויש לפניו חרש וקטן מצעי ליה להגמ' למי יתן לקטן או לחרש משום הכי סברא דלא אחי לכלל דעת ע"ש וכן ביצמות (דף קיב ע"ב) לענין חרש תקינו רבנן נשואין ולקטן לא תקינו רבנן נשואין משום דחרשת לא אחי לכלל נשואין (דאורייתא) מכ"מ אינו סמירה לדידן דהתם לענין תקנת רבנן ודאי יש חילוק בין קטן דודאי אחי לכלל דעת

משום מצוה שבאה לידך כו', משום דכיום י"ד עושה המצוה יותר כתיקונה, ולא מנינו חשש שמא ימות, אלא באופן שמא ימות פלוני ונמנא הכי מקולקל, אבל שמא ימות הוא עצמו אין חשש כלל שהרי עשה כדין שמתן הדין הוא להמחין על יוס י"ד ואם מת במוך כך הרי עמה נעשה חפשי מה"מ ופטור, ולא מנינו חשש שמא ימות אלא בשבת קנ"ג לענין תשובה על מה שחטא כבר, וישב היום שמא ימות למחר ואם ימות הרי עוות ולא יכול לתקן עוד, משא"כ במצות שעליו לעשות ואם מת נפטר ואין עליו כלום. ע"כ.

מי שהחשיך

מתני'. מי שהחשיך בדרך וכו'. בשו"ת הרמב"ם (סימן ט) נשאל מחכמי לוניל, וז"ל השאלה: אם מצא מציאה אם יכול להחשיך עליה מחשיך ואם לא מוליכה פחות פחות מד' אמות. ועתה אחת ב"ה אשר הפליא לך עצה וגבורה בחורמה הקדושה הוא ילמדך להועיל לנו להאיר עינינו כי לא נדע לפרש גמ' שבר"פ מי שהחשיך, אלא לחומרא שלא החירו בשום ענין לגבי מציאה כי אם בכיסו דטרע ביה הרבה ואם אין אחת מחיר לו מחוק שהוא בהול על ממונו אחי לאיתויי בהדיה. וכן מצאנו בפי' רבינו חננאל ז"ל כמו שקבלנו. ועם כל זה יפרש לנו ההלכו' באר היטב ולא נסור ימין ושמאל בדין הנטוי עלינו כי אחת הרבית ואנחנו בגלותינו מתי מספר ובארץ אשר גוברת שם השכחה הרבה ומורה ישראל יקבצנו בארץ הנבי ועצבור לפנינו וה' בראשנו.

והשיב הרמב"ם: אל תקטנו עצמכם אם אין אחת כרבותי הן אחת חבירי אלופי ומיודעי וכל שהקשיתם ראוי להקשות. גם ראשי הישיבות שבבבל ז"ל חפסו על פסקא זו [ה' שבת פ"כ ה"ז] כשהגיע אליהם החבור עם דברים קלים שחלילה שיסתפקו לכם אבל כל השאלות אלו שלכם לא ירדו לעמקן. וכן יראה לי במציאה שזה שחילק רבא בין כיסו למציאה לא חילק אלא ליתן המציאה לנכרי או להניחה על גבי חמור אבל להוליכה פחות פחות מד' אמות לא שהרי הוליכה פחות פחות מד' אמות אינה שנויה כדי שיאמר רבא דוקא כיסו אבל מציאה לא. ואם תאמר מאי שנא הא מהא י"ל שזו ההולכה פחות פחות מד' אמות נענה גדולה יש בה ולא אושא מלתא כמו שנחברר שם בהמונא תפילין [עירובין ז"ז ב'], ואינו צריך דבר אחר ולא איש אחר לסייעו ולא יכיר בו אדם ולא יהיה נחפז ולפ"י לא נחוש לו שמא

³¹ ועי' השגות הרמב"ם באגרותיו ע' כ"ד ות' רבי' שמשון שם ע' קכ"ג, ועי' מש"כ על תשובה זו הר"ם רבינובין באריכות בבית תלמוד שנה ב' ע' נ"ח עד ע' ס"ב.

משמעות הש"ע. עכ"ד. והסכים עמו החכם סופר בליקוטים ח"ו (סי' כד). והכחז סופר (חאו"ח סי' מה). וכ"כ הגאון הישועות יעקב באו"ח (סי' רסג סק"ו). ובאה"ע (ס"ס ה).

ועיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורא קמא ח"צ סי' סט) שכתב על הבית מאיר: ואף שבספרי יד שאל (סי' רסו) כתבתי לדחות דבריו מחולין (דף קטו) שנראה דמעשה שבת מקרי מועצה, כעת נראה שהדבר ברור דלא שייך שליחות בזה. וראה ברורה לזה מהיראים (סי' קיג), והסמ"ג, שלמדו מהכתוב כל מלאכה לא יעשה בהם, היינו גם ע"י עכו"ם וכו'. ול"ל קרא ח"ל מטעם שיש שליחות לעכו"ם לחומרא וכו'. עיי"ש שם לדחות קושית הבית מאיר על שיטה זו מרש"י כאן דמשמע דאמירה לגוי שבות, משום שליחות. ע"ש. וכן החת"ס שם כ' לדחות קו' הבית מאיר מרש"י כאן.

וע"ע בדברי הבית מאיר בשו"ת יהודה יעלה (סי' עב). וכ"כ בשו"ת דברי יעקב (סי' סב). ובשו"ת בית שערים (סי' סב). ובשו"ת עונג יו"ט (סי' קיג). ובשו"ת מהר"ם בריסק (סי' קטו). ועוד.

עמוד ב'

גמ'. איבא דאמרי לחרש יהיב ליה איבא דאמרי לקמן יהיב ליה. עיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן פג) בדבר השאלה באלה שהניח בן אחריו והוא בן ז' שנים והנער בכל מעשיו כמתעמל מדבר ואך קול דברים ובעצמו אינו יודע מהו מדבר, שומע בעת מדברים אליו ואינו יודע תכלית שום כוונה מיוחדת על צוירה ממה שדברו אליו, אינו לא חרש ולא אלם אף לא פקח, כל מעשיו רמזותיו קריאותיו תנועותיו מוכיחין מעידין ומגידין אשר הוא שוטה ודעתו קלישתא מאוד, ואחרי אשר אבי הנער הלוה הניח עזבון גדול וסך עצום ואין יורש אחר זולת השוטה הזה, הנה קרובי הנער אספו הרופאים המומחים מנוסים ומוחזקים שבעיר הזאת לדעת מה יהיה משפט הנער וכדת מה לעשות למצוא מזור ותרופה לתחלואי גופו ונפשו, והרופאים כלם פה א' כי יש בו מעט דעת ודעתו קלישתא ואין רפואה אחרת למכתו אם לא בעיר וועין או בעיר וואלין סמוך לפעסט אשר שמה הוקם בית חנוך מורים מחנכים מלמדים לאלה דעת ומזמה, ואם יבוא שמה בודאי בלי שום ספק יעלה מעלה אחר מעלה בדעת, ואף כי לא יהיה חריף כשאר בני אדם עכ"פ יגיע למעלה להיות בעל אנושי לישא וליתן לכלכל דבריו

משא"כ חרש שמה אחי לכך עדיפא ליתן לחרש שיחלל שבת מליתן לקטן. ומה"ט נמי גבי תקנת נשואין משום דקטן ודאי אחי לכלל נשואין לכך לא תקינו ליה רבנן ובחרשת תקינו משום ספק אכל לעינין שהוא מה"ט שוין חרש שוטה וקטן לכ"ד ולא דמי לעו"ג דלא מיקרי אחי לכלל קנין או הויה לכשיתגייר, ע"כ לא נראה לי ענה זו. ע"כ.

גמ'. תרומת חרש לא תבא לחולין וכו'. בשו"ת שיבת ציון (סימן ד) כתב דדינא אי חרש מקרי בר זביחה וקשירה, תליא בפלוגתא דר"א ורבנן גבי תרומת חרש דחנינן במתני' ריש מס' תרומות דתרומת חרש אינה תרומה כלל דחני חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה ואלו הן חרש שוטה וקטן וכו', וכאן מביא הגמרא דר"א פליג וסובר דתרומת חרש לא תבא לחולין מפני שהוא ספק, וכתבו החס"י בד"ה כי חיבנו לך, הכא משמע דהלכה כרבנן, ובמסכת יבמות משמע דהלכה כר"א דס"ל לר' חייא בר אשי ומר שמואל כוותי' עכ"ל. ורז"ס לומר דבפ' חרש דף קי"ג ע"א איבא חרי לשוונות, ליישנא קמא אמר שמואל אשת חרש אין חייבין עליו אשם תלוי ופריך הגמ' לימא מסייע ל' חמשה לא יתרומו וכו' ומתוך הוא דאמר כר"א דאמר תרומת חרש לא תבא לחולין מפני שהוא ספק וללישנא בתרא קאמר ר"ח ב"א אמר שמואל אשת חרש חייבין עליה אשם תלוי והיינו כר"א דהוא ספק. עיי"ש באריכות.

רש"י ד"ה באי מעבא. ידועים דברי הבית מאיר אה"ע (ס"ס ה) מ"ש ליישב קושית הפנ"י בתשו' (חיו"ד סי' ג), למ"ד שיש שליח לדבר עבירה היבא דשליח לאו בר חיובא, א"כ אמאי הוצרכו לגזור שבות באמירה לעכו"ם, תיפוק ליה דיש שליחות לעכו"ם לחומרא. וכ' לתוך דדוקא בעבירה שעלם המעשה מתועב לפני המקום כגון סירוס וחסימה שייך שליח לדבר עבירה. משא"כ באיסור מלאכות שבת שאינם אלא משום למען ינוח ישראל וכל אשר לו, והמלאכה מצד עצמה אינה עבירה, תדע דמותר להעמיד קדירה אצל האש מע"ש ומתבטלת בשבת, נמצא דעכו"ם העושה בשליחות לא שייך ביה כלל לומר יש שליח לדבר עבירה. (ולא אמרינן בכה"ג יש שליחות לעכו"ם לחומרא). איברא דקי"ל בש"ע (סי' רנח) שאין מבדילין על נר שהדליק עכו"ם בשבת, מפני שלא שבת ממלאכה עבירה. ו"ל דבאמת לא מקרי עבירה גמורה שיהיה נופל עליה דין שליח לד' עבירה, אלא רמז עבירה יש בדבר. וכ"ה

וזה מה דאמרו בשבת דף קנ"ד דהמחמר אחר בהמתו פטור מחטאת דהוקש' לע"ז עד דעבד מעשה בגופו והיינו דכאן אינו מלאכה בעצמותו וא"כ בהמתו דלא עבד מעשה בגופו ורק מחורת שביטה ול"ש חטאת בהוצאת בהמתו שאינו מעשה בגופו ובלאו נמי לא מחייב דהו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין והתוס' נחקשו בזה דמה בכך מ"מ מהראוי שיחייב במלקות ע"ש ולפי הנ"ל הדברים כמין חומר]. עיי"ש.

ובותב שם עוד: עוד ה' נראה לי נ"מ דאם עיקרו משום שביטה א"כ כיון שאינו בעשה דלמען ינוח י"ל דלא מחייב רק אם מניחה בשבת דעובר בידים על מה שמינה עליה משא והחורה אמרה למען ינוח אבל אם ה' עליה משא מע"ש והוא אינו פורק מעליה ובאופן דכשהיא מהלכת מניח עליה וכשהיא עומדת נוטל ממנה דלא לא שייך משום מחמר דהיינו משום מלאכה רק משום שביטה בהמתו ל"ש לאסור בזה דהוא לא נצטווה רק שלא יעשה מעשה בידים אבל לא נצטווה לפרוק מעליה. דבשלמא מל"ת או גם המעשה דקודם נחשב למה שעושה אח"כ כעין דאמרו לענין פרע ראש המגדל ובמכות דף כ"א לענין לבישת כלאים אבל בעשה דלמען ינוח כל שלא עשה מעשה אינו עובר, וז"ב.

ובזה יש לומר דמ"ש רבינו לפיק המחמר אחר בהמתו בשבת והיה עליה משא פטור ודקדק הלח"מ דפטור משמע לגמרי לא ממלקות לבד ולפמ"ש א"ש דמייירי בה' עליה משא מצטוו יוס דלא אין איסור משום מחמר רק משום הניחא וע"ז לא נצטווה וכמ"ש וגם אם אינו נוטלה כשהיא עומדת ג"כ יש לומר דפטור דהא הלאו ניתן לאזהרת מיתת ב"ד ועיקר האיסור משום העשה דלמען ינוח.

ובזה מיושב מה דקשה לי בהא דאמרו בשבת דף קנ"ג והא מחמר ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה וע"ז משני דמניחה כשהיא מהלכת וכו' ועדיין קשה הא עכ"פ מצווה על שביטה בהמתו. ולפמ"ש א"ש דמשום שביטה ליכא דהא מניח מצע"י. וכמ"ש.

ובל"א נראה לי דבר חדש דלא שייך בזה משום שביטה בהמתו, והנה שם אמרו מי שהחשיך לו בדרך וכו', ודקדקו הקדמונים מזה דתוספת שבת לאו דאורייתא, ולפע"ד ה' נרא' דבר חדש דלענין שביטה בהמתו ודאי דאינו מצווה על תוספת שבת דבשלמא כשהוא מחמר מצד מלאכה דלא תעשה מלאכה אחת

במשפט לערוף ערף לו. וזהו מקום השאלה - כי אחרי אשר ניתן שמה אף כי אפשר לשלוח לו ולהכין לו די מחיתו בכשרות, אך לא יניחו להוביל לו שמה דבר ממקום אחר והוא צריך להיות בחברה ואגודות כל הנמצאים שמה ואף במאכלן ומשקן, אם רשאים למוסרו שמה כיון שבדאי יאכל נבילה וכל טרפה, או לא. עיין שם שהאריך בזה ומ"ש מסוגיין.

גמ'. והלא מחמר ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה וכו'. בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן סד) חקר בלאו דמחמר דהחורה אמרה לא תעשה כל מלאכה, דיש להסתפק אם מה שהחירה החורה שלא לעשות מלאכה בבהמה אם היא מצד המלאכה בעצמה כמו שאסרה חורה לאדם כמו כן אסרה לבהמה של ישראל, ועי"ז נסתפק ג"כ שמצווה על שביטה בהמתו ג"כ, או שעל הבהמה לא קפיד החורה על המלאכה ורק שיעקר קפדת החורה שחנות בהמתו של ישראל וממילא ע"י שמצווה שחנות ממילא ע"י נסתפק איסור המלאכה.

וב' להכריע בדמקום שעצם המלאכה חשיבא י"ל דגם על בהמה מצווה שלא לעשות הוא ובהמתו מלאכה בשותפות אבל מלאכה גרועה כמו הוצאה שמלאכה גרועה הוא גם באדם א"כ מה שצותה החורה לנוח בהמתו הוא מטעם למען ינוח ולא מטעם המלאכה.

ובזה ביאר דברי הרמב"ם (בפ"כ משבת הלכה א') (ב') שכל הקדמונים נדחקו בביאור דבריו, ולפי הנ"ל דברי הרמב"ם נאמרים דבר דבור על אופניו, דהנה הרמב"ם כתב דאסור להוציא משא על בהמה בשבת שנאמר למען ינוח ואם הוציא אע"פ שמצווה על שביטתה אינו לוקה לפי שאיסורה בא מכלל עשה לפיכך המחמר אחר בהמתו בשבת פטור והלא לאו מפורש בחורה שנאמר לא תעשה כל מלאכה וכו' שלא יחרוש בה וכיוצא בחרישה ונמצא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליה, ולהנ"ל כוונתו דבאמת אם ה' האיסור עיקרו מפני הל"ת דכל מלאכה לא תעשה כגון במחמר אחר חרישה א"כ ה' עיקרו מפני הלאו ומזה נסתפק השביטה והעשה דלמען ינוח ה' מקום ללקות דעיקרו מפני הל"ת אבל כיון דהל"ת הוא עיקר בדבר שמחמר במיתת ב"ד אם היה עושה בעצמו וא"כ בזה שייך ל"ת בבהמה מצד המלאכה אבל בהוצאה שהוא מלאכה גרועה ואינו מהראוי גם באדם שיחייב רק שגזה"כ באדם וא"כ בבהמה שאינו מצד המלאכה רק מחורת שביטה וזה אינו רק מצד עשה ועל עשה אין לוקין.

ובהמתקן י"ל דבהמה דומיא לדידה דאז הוא מוחרר על חוס' שבת גם בהמתו מוחרר אבל אם המצוה הוא משום למען ינוח וסם כתוב ביום השביעי ואף אם לא נכתב הא העיקר הוא משום שבת אבל החוס' שבת האדם נלטווה ולא הבהמה ח"כ כשמש.

ובזה מיושב היטב קושיית הר"ן בפ"ק דע"ז דף י"ד בהא דאמרו גזירה משום נסיוני ויהי' מחמיר והקשה דלמה לי מלך מחמיר חיפוק ליה דמלוה על שביחת בהמתו ולפמ"ש א"ש דשם אמרו דלמא מזבין לי' סמוך לשבת וזהו ל"ש משום שביחת בהמתו רק משום מחמיר ומעתה גם שם ל"ש משום שביחת בהמתו ח"כ מאלד. ע"כ. ועיין שם שהאר"ך הרבה בענין מחמיר.

גמ'. כשהיא מזהלכת. עיין רש"א כאן שכתב, שכל מלאכה שיש בה איסור תורה, אם אומר לבנו קטן לעשותה, עובר על איסור תורה, שנאמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך. ע"ש. וכן פירש רש"י על התורה (שמות כ י). וכן כתבו האנן עזרא והרמב"ן שם. ועיין במכילתא (בפרשת יתרו) לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך, אלו בניו הקטנים, שאילו בניו הגדולים כבר מוזהרים הם.

גמ'. ואיכא עקירה והנחה. בשו"ת שאלת דוד (חלק או"ת סימן ד) כותב: הנה הרשב"א אומר דבר חדש הביאו משמו הר"ג בפ"ק דע"ז והריב"ש (בסי' כ"ד) דשביחת בהמתו אינו עובר אלא כשנושאת המשא בר"ה ומחמיר הוא אף בחצירו, וזה תמוה מאוד כמו שהשיג עליו הר"ג מהך דשבת דף קנ"ג ב' דגם במחמיר אינו חייב בלא עקירה והנחה.

וב"ל מפני חומר הקושיא על הרשב"א ז"ל דלא לשויה בטועה דכוונתו דבמחמיר אף אם טענה ע"ד שמשא המשא רק בחצירה ואח"כ נמלך והוציאה לר"ה אם עמדה בינתיים לפוש עובר מידי דהוי אהוא גופיה שפינה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהם והוציאם דאם

עמד בינתיים לפוש חייב דעקירת גופו כעקירת חפץ דמי וכמו כן במחמיר אבל בשביחת בהמתו לא עבר אם הטעינה משא שחלך בחצר ואח"כ הבהמה מעצמה יצאה לר"ה אף שעמדה בינתיים עכ"ז לא עבר מידי שהרי לא הטעינה ע"ד כך ולענין מלאכת הבהמה בעצמה לא אמרינן עקירת גופו כעקירת חפץ שהי' מחויב למונעה שלא תצא לר"ה ולא אמרינן זה אלא דוקא במחמיר שמעורב בזה גם מלאכת עצמו שהוא עושה בעצמו המלאכה ולכן בנסיון דהדרך לנסותה רק בחצירה אלא שיכול להיות שהבהמה ע"י קולו תצא גם לר"ה יש בזה לאו דמחמיר אבל אם תצא מעצמה לענין שביחת בהמתו לא איכפת לנו בזה כן נראה ליישב דעת הרשב"א בזה דלא נשויה טועה וה' יצילנו משגיאות. ע"כ.

גמ'. כל שחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחלה. עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן סד) מ"ש בזה. וע"ע בשו"ת שאלת דוד (חלק או"ת סימן ד) אם גזרו על שביחת בהמתו במלאכה שאינה מה"ת רק משום שבות, ומ"ש מסוגיין.

רש"י ד"ה כל שבגופו. משמע מדברי רש"י דהא דקי"ל שנים שעשאוה פטורים היינו שפטורים מן התורה לגמרי, ואין איסור אלא מדרבנן, ודלא כמ"ש בשו"ת באר יצחק (חאו"ת ס"ס יד) להסכים עם מ"ש המקור חיים (הל' פסח סי' תסו), דהא דקי"ל שנים שעשאוה פטורים, היינו דוקא מחטאת אבל מכלל איסור תורה לא יצאו. ע"ש. וכ"כ בשו"ת שם אריה (חאה"ע ס"ס נה). ובשו"ת ארץ נבי תאומים (חאו"ת סי' יז) ושם (ס"ס מד), ששנים שעשאוה עברו על איסור תורה, ולא נפטרו אלא מקרבן.

וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי (ח"ב סי' קלו אות ג) שר' להוכיח מדברי הרמב"ם שג"כ אינו אסור אלא מדרבנן.

דף קנד ע"א

מאירות (ח"ב סימן קמב) כתב: קשיא לי הא דאמרינן בשבת דף ס"ט ע"א אבות מלאכות ארבעים חסר אחת והוי' בה מנינ' ל"ל ואמר ר' יוחנן שאם עשאו' כולם בהעלם אחת חייב על כל אחת היכי משכחת לי' בזדון שבת ושגגת מלאכות כו' דידע לה שבת [לשבת] במאי

גמ'. דבר שחייבין ע"ל שגגתו חטאת חייבין ע"ל זדונו סקירה. עיין בשו"ת שאל ומשיב (מהדורה א ח"ב סימן ח) ד"ה והנה מה, באריכות.

גמ'. אמר ר' יוחנן המחמיר אחר בהמתו בשבת פטור מכלום וכו'. בשו"ת פנים

ומשני ידידע לה בחומיין ואליצא דר"ע, וכן משני בדף ע' ע"ב ובדף ע"ג ע"א, וקשה לי למה לא משני ידידע לה בלאו דמחמר דאינו בכלל אבות מלאכות ואינו חייב מטאת על לאו דמחמר אליצא דר"י כמו דאיחא בסוף שבת דף קנ"ד ע"א.

וידוהק לומר מיון דלא לקי אליצא דר"י ניחא לי' לאוקמי' בחומיין דלוקין על עירובי חומיין דבר תורה כדאיחא בסוף פ"ק דערכין, דהא החוס' הקשו שם וז"ל תימא לר"י דאמאי לא קאמר ידידע לה לשבת בעשה דכתיב וזיוס השביעי חשבות וכתיב נמי ושמרתם את השבת הרי להדי' אף שאין בעשה מלקות מיון ידידע שיש שבת בעולם א"כ נוכל לומר ידידע בלאו דמחמר דלא חשיב בהדי' ל"ט מלאכות ואליצא דר"י שפיר משכחת בזדון שבת ושגגת מלאכה וידע לי' לשבת בלאו דמחמר.

וי"ש לישב מיון דל"ט מלאכות לא כתיב בהדי' אלא דילפינן ממשכן וכולם נכללים בכלל לא תעשה כל מלאכה אחת ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך ויון ששבת רישא דקרא מסתמא שבת גם סיפא דקרא ובהמתך ובא"ת סי' תנ"ה כחב הב"י ששבתה בהמתו ומחמר מותר ביו"ט ואין לאוסרה רק בשבת שפרע לך הכחוב וכחב הב"י וז"ל ואינו יודע טעמו של המחמיר דהא מיון דהוקשה יו"ט לשבת חוץ מקצת דברים שנחפרשו בתלמוד ושבת' בהמה אינו מכללם היכי אפשר לומר שהיא מותרת ביו"ט אע"פ שלא כחבה הכחוב ביו"ט הלוא כל שאר מלאכות ג"כ לא נכחבו ביו"ט בפרט ומלא תעשה כל מלאכה ילפינן להו והא נמי דכוותיהו ומיהו בהא איכא למימר דשבתה בהמתו ומחמר לאו בכלל לא תעשה מלאכה נינהו שהרי אינו מכלל ארבעים אבות מלאכות ולא מתולדותיהן אלא לאו בפני עצמו יחד לו קרא והילכך אפשר מיון דלא כחבה רחמנא ביו"ט משרי שרי עכ"ל.

ותבדהגי מאוד על מאור עייניו הב"י איך כחב שאינו בכלל לא תעשה מלאכה אלא לאו בפני עצמו היכן מצינו לאו בפני עצמו במחמר הלוא הרמב"ם בפ' מהלכות שבת כחב אסור להוציא משא על בהמה בשבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך וכל בהמתך ואם הוציא אינו לוקה לפי שאיסורו בא מכלל עשה והלוא לאו מפורש בתורה שנאמר לא תעשה כל מלאכה אחת וגו' ובהמתך שלא יחרוש בה ונמצא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו א"כ שבתה בהמתו ומחמר מותר ביו"ט ואין לאוסרה רק בשבת שפרע לך הכחוב ואפשר

לומר דכוונת ב"י קך דשבתה בהמתו לאו בכלל לא תעשה מלאכה נינהו ר"ל מדהורכבו התורה לפרוט אחר לא תעשה כל מלאכה אחת ובנך וגו' ובהמתך ש"מ התורה לפרוט אחר לא תעשה כל מלאכה אחת ובנך וגו' ובהמתך ש"מ אי לאו דכחבה רחמנא ובהמתך ויחדי' ללאו בפני עצמו לא הוי בכלל לא תעשה כל מלאכה וביו"ט לא פרטי' ש"מ דסמכה התורה דביו"ט אינו בכלל לא תעשה כל מלאכה דכתיב גבי יו"ט ולכך משרי שרי אלא דקשה לי הא ב"כ נמי לא פרטי' התורה שבתות בהמה ונימא נמי דשבתה בהמה מותר ביו"כ. ויותר נראה לומר דעת המחמיר שבתה בהמה ביו"ט משום דס"ל דעת דמפרשי למה אסור קצירה וטחינה ביו"ט והחירו ביטול ואפי' משום דביו"ט כתיב מלאכת עבודה לא תעשו וזה כולל כל מה שדרך העבד לעשות לאדוניו ואין רוב בני אדם עושים אותן לעצמם אלא שוכרין אחרים לעשותן אבל כל מלאכה שדרך רוב בני אדם לעשותן כל אחד בציטו לעצמו לא הוזהרנו ולפ"ז ניחא ביו"ט כתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו הותר ביטול ואפי' וא"כ ה"ה מחמר אחר בהמתו ע"י קול בעלמא לפעמים אדון בעצמו עושה וה"ה ליתן לנכרי שיחרוש עם בהמתו אין איסור בדבר אבל חרישה על ידי בהמתו בעצמו הוי בכלל מלאכת עבודה אבל בשבת וביו"כ לא כתיב מלאכת עבודה רק כתיב לא תעשה כל מלאכה א"כ אף מחמר בכלל אף שאינו עבודה וק"ל. ע"כ.

ועיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ג סימן סד) ד"ה וזה אמרת, שכתב בתו"ד: וגם מה שהקשה בשו"ת פנים מאירות, דאמאי לא קאמר ידידע לה בלאו דמחמר כבר קדמו החוס' ישנים שם בשבת וכמעט שכתב גם חירוף, ע"ש.

גב'. שם. עיין לעיל דף קנר ע"ב מה שהבאנו בשם השואל ומשיב. וע"ע בשו"ת משיב דבר (חלק א' סימן כג) אריכות בזה.

גב'. שם. עיין בשו"ת רבי עזריאל (ח"א-יו"ד סימן רח) בתשובתו להרה"ג ר' אהרן שמואל אסאד בנו של הגאון ר' יהודה אסאד, שכותב: מה שהקשה למה לי תיראוי ריש סוגיא דמנחות עשה שהזמן גרמא, ת"ל דאל"כ למ"ל ההיקש דאיש אמו וכו' ואת מנחות וכו' דהש"ס בעי למילף מיניה דעשה דוחה ל"ת הא הוה עשה שאינו שוה בכל, ור"ה הוא לומר דבאמת הוה אמרינן דאפי' אינה שוה בכל דוחה ודוחק. ולענד"ג יעייין באחרונים לסוגיית קידושין ל"ה ע"א פירש"י ד"ה לכל עונשים וקצת רוצים לומר דבאמת דנשים אינן

גב'. חמורו של רבן גמליאל היתה טעונה דבש וכו'. בשו"ע אבה"ז (סוס"י ה') פסק הרמ"א דכל דבר הנריך לרפואה או לשאר דברים לית ביה משום נעב"מ, עיי"ש. והגר"א שם ציין לזה הרבה מקורות בש"ס, וראייתו השני' הוא מש"ס דכאן, דאי ס"ל דנעב"מ אסור אף ביש לו צורך מתחילה היכי קטענה, עיי"ש.

אמנם בשו"מ חלקת יעקב (ח"א סי' ל') האריך לתמוה על ראייה זו, דהא וודאי אפי' נימא דנעב"מ אסור אף ביש לו צורך, אטו נאסור בשביל זה לעבוד ולחרוש עם בע"מ הלא קרא מפורש "לא תחרוש בשור וחמור יחדיו" דוקא אסור משום כלאים אבל לחודא וודאי הותר, ולא גרע מעבד כנעני ואף עבד עברי מפורש בתורה דוקא לא תעבוד בו בפרך, דוקא בפרך, אבל סתם עבודה מותר, דזה לא מקרי כלל נער, אדרבא בטלה מביא לידי שיעמום וכל בע"מ העבודה בהם לא מקרי נער דלכך נבראו, וכל שקלי וטריא בגמ' ב"מ (דף לב) גבי פריקה משום נעב"מ הוא דוקא אי החמור רובץ תחת משאו, ומטעם מחמת המשא וא"כ בחמור דר"ג ודאי אי נימא דנעב"מ אסור אף ביש לו צורך מותר, היה לר"ג לטענו עם משא, ושם היה הנער אשר החמור היה צריך לעמוד קר טעון כל יום השבת, וזה היה לו לנער וסופו מוכח שבשבתיל קר מתה ומשו"ה פריך שפיר והאיכא נעב"מ, אבל על ההטענה וודאי אין קו' דזה אין לה נער. ע"כ. ועיין שם שהאריך דאדרבה משם ראייה להיפך.

ועיין שם (סימן לא) שהעתיק התשובה של הרה"ג ר' יחיאל יעקב וינברג, מה שהשיב ע"ז, והיא לו נדפסה בספרו שו"מ שרידי אש (חלק ג סימן ז) וכתב: ומה שחמה על הראי' השני', של רבינו הגר"א משבת קנ"ד ע"ב, דאי ס"ד דנעב"מ אסור אף ביש צורך מתחילה היכי קטענה. וע"ז תמה כת"ר, דטעינה בודאי מותר, שזה לא מיקרי נער, שכל בע"מ נבראו לעבודה, כמו שמוחרת חרישה בשור, והאיסור הוא רק במקום שיש נער ושם הי' הנער שהיתה טעונה כל היום ולפיכך מתה - משמעות הענין שר"ג הטעינה יותר מכפי כוחה ולפיכך הנטערה ור"ג כבר ראה בתחילת יום השבת את נערה ולא רצה לפורקה עד מ"ש ולמו"ש מתה, ואילו היה המשא לפי כוחותי' ודאי שלא היתה מתה, ומכש"כ שר"ג לא הי' מרגיש בנערה עוד ביום השבת, כשמשמע מסגנון הסיפור, ודבר זה אסור משום נעב"מ ובע"כ שלצורך מותר.

מתוויצין אלא באיסור לאו שיש בו מלקות ובמחמר ליכא שום עונש כמבואר בשבת קנ"ד. וי"ל דלפי הה"א הי' ס"ל להש"ס דנריך ההיקש ללאו דמחמר דהלאו ג"כ אינו שזה בכל ועשה שאינו שזה בכל עם לאו שאינו שזה בכל דומה לשניהם שוות, אבל עכשיו דיש לנו דרש דחיראו הי' ס"ל דמיידי בכל איסורי שבת ואעפ"כ דחי דילמא דווקא בלאו דמחמר. ע"כ.

עמוד ב'

גב'. היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית. עיין בשו"מ תחם סופר (או"מ סימן ס) ד"ה ועוד הא.

גב'. היתה בהמתו טעונה טבל. בשו"מ משיב דבר (חלק ב סימן נו) בתשובתו בענין שביעית בזמא"ז, ד"ה ואפילו אם, כותב: ומצינו לחז"ל באיסורי דרבנן נפקותא בין הפסד מועט להפסד מרובה כמו דאמרינן בשבת היתה בהמתו טעונה טבל ועששיות מחיר את החבלין והשקין נופלין אע"פ שמשחבין וקאמר הש"ס מאי אע"פ שמשחבין מהו דחימא להפסד מועט נמי חששו קמ"ל וע"כ מוכרחין לומר דהשקאה קים להו לחז"ל דהוי הפסד מרובה וחששו אבל ניכוש הוי הפסד מועט ולא חששו, וא"כ הדבר מסור לחז"ל מהו הפסד מועט ומהו הפסד מרובה ומה דלא מצינו שהחירו בפירוש אין בידינו להחיר משום הפסד. עיי"ש באריכות בענין הפסד מרובה ומועט.

גב'. מה טבל דלא חזי ליה וכו'. בשו"מ הלכות קטנות (חלק ב סימן מג) נשאל, כיצד ע"י שאלת חכם יפטר ממלקות וממיתה. והשיב: ממלקות הוא פשוט, הנודר מדבר ונשאל עליו קודם שמתחווהו על העמוד וכן האוכל פיגול והביאווהו ללקות ונשאל בעל הקרבן עליו נשאר חולין בעזרה דלמ"ד הוי דרבנן ואפי' למ"ד דאורייתא (פסחים כ"ב) אפשר דאין לוקין עליו. אבל לפטרו ממיתה ע"י שאלה אמרתי בימי חרפי שמי שהוציא בשבת חית מרומה דחזיא לכהן חייב סקילה ואם נשאל עליה חזרה לטבלה ואמרי' בגמ' טבל למאי חזי נמצא שלא הוציא דבר דחזי למידי ופטור.

וצ"ע דקרי ליה לטבל ראוי צפ' כירה (דף מ"ג) הואיל ואם עבר ותיקנו אי אמרינן מתוך לקלקלה ונראה דלא אמרינן להחמיר. (עי' בח"א סי' קנ"א ולקמן סי' רמ"ו ועי' פסחים ס"ב ע"א). וע"ע בשער הזקנים (דף ע"ד ע"ג).

אמנם הג' החלקת יעקב בספרו שם (מתחת לקו) העיר על דבריו בזה. עיי"ש.

הדיון שם ע"ד השאלה אי מותר לגרוס נער לנע"ח לצורך נסיונות לשם חקירה בחכמת הרפואה,

ומסקי שם תרומה, שמוחר לנער נע"ח לחועלת חכמת הרפואה. והגאון ר' יחיאל יעקב וינברג כותב: ולא עוד, אלא שלפי דעמי אין כאן גם מידת חסידות, שמידת חסידות היא במקום שנוגע רק לעצמו ורשאי אדם להחמיר על עצמו, אבל לא במקום שנוגע לאחרים, כי מאי חזית לנע"ח עדיף טפי מנער החולים, שאולי יוכל לעזור להם. וכעין זה כתבו החס' נע"ז י"א, ע"א ד"ה עוקרין, שלפיקך מותר לעקור בשביל כבוד מלמס לפי שהוא כבוד כל ישראל ובמקום שנוגע לכלל אין טעם להחמיר מלד מידת חסידות. לכן לפענ"ד שמוחר להחמיר לרופאים לעשות נסיונות בלי שום גמגום ופקפוק. ע"כ.

גב'. שם. עיין בשו"ת מהר"ם מרוטנברג (חלק ד דפוס פראג סימן מט) ח"ל: מותר לומר לגוי

לחלוצ בשבת ורא"י מפ' מי שהחשיך גבי בהמה של ר"ג שהיתה טעונה ולא פרקה עד מולאי שבת ומתה ופרמי' יניח כרים תחתיהם ויפלו הנוזים עליהם ומשני קא מבטל כלי מהיכנו ופרמי' והא איכא נער בעלי חיים ויהא מותר לבטל כלי מהיכנו דאינו אלא [איסורא] דרבנן הרי משמע בהדי' דאי קסבר נער נע"ח דא' הוי מותר ואע"ג דשבות שיש בו מעשה הוא כ"ש האי דשבות שאין בו מעשה כגון חמירה לגוי הלכך מותר דהא אנן קיי"ל נער בעלי חיים דאורייתא מדפרמי' הכא הא איכא נער בעלי חיים ומשמע דחלמודא ס"ל הכי.

ועוד מדאמר רבא פ' אלו מציאות (ל"ב ע"ב) מדברי שניהם נלמוד נע"ח דא' וחלב מנער הבהמה כדאמר (שבת קל"ה ע"א) בן שמנה אמו שוחה עליו ומניקתו מפני סכנת החלב ועוד נ"ל מדאמר בערבי פסחים (ק"צ ע"א) יותר משהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק וכן משמע נמי בתשו' הגאונים.

עיינ בשו"ע או"ח (סי' ש"ה ס"כ).

דף קנה ע"א

לבקש מהאזכרים הנ"ל להראות לי תשובתו ולהודיע דעמי בזה. עיין שם שהאריך בזה הרבה.

ובסוף דבריו כותב: והנה לכאורה יש לדון שיהא אסור לאכול בשבת אותן העצמות משום איסור נולד, דהא פליגי רב הונא ור"י בשבת דף קנ"ה ע"א בשו"י אוכלא אי שרי או לא ועיי"ש ברש"י דמאן דאסר סובר דהוי כמו נולד, ומעתה אף דאנן קיי"ל דשרי ולא חשיב נולד עדיין יש מקום לומר דכל זה דוקא בכה"ג שגם קודם ה' על זה דין אוכל ורק לא חזי לאכילה אלא ע"י חיקון והכשר ככל הדברים שצריכים ביטול וכדומה, משא"כ בעצמות דלא קיימי לאכילה ואין להם דין אוכל אפי' לענין טומאת אוכלין נמצא שרק באמצע השבת נשחטה ונולד עליו חורת אוכל. ולכאורה ק"ו הוא מקרה ושלג שנשחטו בשבת למיס דחשיב נולד אע"ג שהם עומדים להיות מים ואילו העצמות הרי לא קיימי כלל לאכילה.

ואין לומר דכיון שתחלת ההולדה כבר התחיל מערב שבת וגם גמר ההכשר עתיד לבוא מאליה בלא שום

גב'. לשו"י אוכלא לא משוינן וכו'. עיין בשו"ת מנחת שלמה להגרש"ז אויערבאך (סימן ו) שכתב ח"ל: בספר שמירת שבת כהלכתה (פ"א הי"ח ד) כתב: "חבשיל מבושל כל צרכו שנמצאות בו עצמות של עוף אשר עם רוב ביטול הן מתרככות וראויות לאכילה, יש להקפיד שגם הן תהיינה מבושלות כל צרכן וראויות לאכילה". דאל"כ אסור להחמיר בשבת את הקדירה או לקרב אותה יותר אל האש וכן לכסות אותה לפני שהעצמות נתרככו ונחבשלו כל צרכן, וגם יש שרגילים להעמיד על האש קדירה עם חבשיל שהוא לצורך סעודת הלילה ועל גבה מעמידים את קדירת החמין של סעודת היום, ולאחר שמסירים בלילה את הקדירה מעל האש מורידים את הקדירה העליונה למטה ואז הרי העצמות ודאי לא נתרככו. ומפני שהיה נראה כדבר חדש פנו אברמים חשובים מירושלם לגאון ישראל מרן הרב משה פיינשטיין שליט"א לשמוע חות דעתו בזה, והתשובה החשובה שהשיב להם נמצאת בספרו הגדול אגרות משה או"ח חלק ד' סי' ע"ו, ומבואר שם שסובר דאין לחשוש בעצמות משום איסור ביטול, אולם ברוב ענותו הוסיף

מעשה לכן עדיף טפי ולא חשיב נולד, דהא חזינן בשמן של דדין דאף שהניח עליהם קורות בית הדד מערב שבת והשמן זב מעצמו כל השבת, ואפי"ה מבואר בחוס' בשבת י"ט ע"ב דחשיב נולד אע"ג שע"מ כן הניחן וסמך על זה שבדאי יזוב ואפי"ה אסור כיון דמעיקרא לא היה חשיב משקה ורק בשבת חל עליו שם משקה, וה"ל גם כאן הרי מעיקרא לא הי' עליהם שם אוכל.

אך כיון שלא נשמע כזאת נראה שצ"ל דכיון שזה רק מתרחק מבלי שנעשה שינוי בצורת העצמות כמו מים משלג או משקה מאוכל, שפיר אמרינן דאע"ג שנשתנו בשבת להקרא בשם אוכל מ"מ כיון שהכל נגמר מאתו בלא שום מעשה ה"ל חשיב כפולין ועדשים שנגמר ביטולם בשבת. ע"כ.

גב'. שם. בשו"ת מהרש"ס (חלק א סימן קסד) נשאל אם מותר למוזג יין חי בשבת וכן אם מותר למוזג הי"ש חזק במים בשבת. והשואל הביא בשם ספר אמרי בינה שדעתו לאסור משום מכה בפטיש. אולם בספר משנה ברורה לאו"ה סימן שכ"א סקט"ו פסק דמותר ליתן מים בחומץ להחליש החומץ. ומ"ש הט"ז שם סק"ג דאסור ליתן משקה לתוך כלי שיש בו חומץ היינו באופן שעל ידי זה יהיה גם המשקה ההוא חומץ דדמי לכובש כבשים כמ"ש הט"ז להדיא שם.

והשיב: הנה בגוף הדין לענ"ד הדבר פשוט ומבואר בש"ס דשבת (קנ"ה א') דפליגי ר"ה ור"י בהא דמתירין פקיעי עמיר דלר"ה למטרח באוכל טרחינן לשווי אוכל לא משוינן ולר"י למאי דמפרש רבא טעמיה דר"י קסבר דשוי אוכלא משוינן מטרח באוכלא לא טרחינן והכי קיימא לן. הרי אדרבא להיפוך דאם אינו ראוי לאכילה מקודם מותר לטרוח למשוי אוכל ואין צוה משום מתקן אבל אם ראוי גם בלא"ה לאכילה אלא דעדיף טפי על ידי טרחתו אין לטרוח בחנם. ולשיטת ר"ת אין בהחלת פקיעים טרחא ושריא לכ"ע ומכ"ש דבמציגת משקה דלכ"ע שרי וגם רש"י מודה. ע"כ.

רתום' ד"ה והלכתא. בשו"ת פנים מאירות (ח"ג סימן מא) זיין לשו"ת חות יאיר (סימן כ"ד) [=צ"ל: ד] שחי' קו' החוס', דהא דקי"ל דבכל מקום דפליגי אב"י ורבא הילכתא כרבא, הני מילי היכי דפליגי בדינא פלוגתא בפני עצמו אבל היכי דפליגי בפירוש ברייתא ובמאי קמפלגי תנאי או בטעמא דמילתא אף דאיכא נפקות' בפלוגתאיהו אליבא דדינא לא נקטינן האי כללא דהילכתא כרבא. עיין שם וזה כלל גדול בש"ס ובהוראה.

והנני להעתיק דברי החוות יאיר (שם): הלכה כאב"י ביעל קגס. עי' חוס' קידושין נ"ב ע"א. וביש"ש ב"ק פ"ז סי' כ"ג. ועי' שבת קנ"ה ע"א ולעד"ן דל"ק כי שם לא פליגו בדינא רק בפ"י ברייתא ובמה קמפלגי תנאי. וברי"ף פ' המפקיד אפי' אי פליגו אליבא דרבא (וע"ש בהרא"ש גם בשו"ת שער אפרים שאלה קל"ג ד"ק רע"ב) ולי תימא רבנא על גוף המחלוקת שם פ' המפקיד שע"כ אחד מהם טעה ולא יספיק בזה מ"ש בה"ע שבכל מקום שאמר בש"ס תרי תנאי אליבא דפלוני לא טעה אחד מהם רק פלוני חזר בו ע' גמ' המפקיד הנ"ל ל"ו ע"ב. כ"ש שלא יתכן לפסוק הלכה ע' מהרי"ק שורש קל"ז ענף ב' עי' חוס' קידושין נ"ב ע"א. ע"כ.

עמוד ב'

מתני'. ואין מאמירין את העגלים וכו'. עיין שו"ת הרמ"א (סימן עט) על דבר המראת האוחות בשבת נראה לי דשרי ע"י נכרי. אע"ג דגרסינן פרק מי שהחשיך אין ממרים את העגלים אבל מלעיטין ומהלקטין לתרנגולים וכו', ומפרש בגמרא איזו המראה ואיזו הלעטה אמר רב יהודה המראה למקום שאינה יכולה לחזור הלעטה למקום שיכולה לחזור. רב חסדא אומר אידי ואידי למקום שאינה יכולה לחזור, והמראה בכלי והלעטה ביד. ואמרינן התם תניא כוותיה דרב יהודה כו', וכן הרי"ף והרא"ש לא הביאו רק דברי רב יהודה. וא"כ שמע מינה דאם מכניס המאכל למקום שאינה יכולה לחזור מקרי המראה דאסירא. ופירש"י התם, דמה דשרי בתרנגולים שרי בעגלים אלא דגבי עגלים מקרי הלעטה וגבי תרנגולים מקרי הלכות. ואין להקשות על פירוש רש"י אמאי קתני אין ממרים העגלים ולא קתני גבי תרנגולים, די' לומר דבזמניהם לא היו רגילים להמרות העופות ולכן דבר בהווה והוא הדין תרנגולים. ומכל מקום שמע מינה דאם מכניס המאכל כ"כ לתוך גרונה שאינה יכולה להחזיר מקרי המראה ואסורה, וכן כתב הרמב"ם סוף פרק כ"א דהלכות שבת.

בובל' מקום נראה דשרי ע"י נכרי. חדא, דאמרינן בסוף אותה שמעתיא, לוי אשכח לגבול דבי נשא דקא גביל לתורא בטש ביה, אחא אבוא אשכחיה א"ל הכי אמר אבוא דאמך משמיה דרב, ומנו רבי ירמיה בר אבא, גובלין ולא מספין, ודלא לקיט בלישניה מלקיטין ליה וכו'. ופירש"י דלא לקיט בלישניה עגל קטן שאינו למוד לאכול. ונראה דזה דקאמר ודלא לקיט בלישניה מלקיטין ליה, דר"ל אף הלקטה דבעגל אחר אסורה דהיינו שאינה

הזהמות בשבת ע"י נכרי שהחירו הפוסקים מכה נער ב"ח אע"ג דהתם הוא חסור דאורייתא. כל שכן בענין המראה שאין זה שום מלאכה רק עובדא דחול. אמנם נראה דאין להמרות בשבת רק פעם אחת ע"י נכרי, דבזו נסתלק ממנה נער של רעבון ובהי סגי. ע"כ.

וע"ע טור א"ח (סי' שה). ועיין במג"א בשו"ע א"ח סי' שה (סעיף כ) שכתב: וה"ה דמותר לומר לעובד כוכבים להמרות האוחזות פעם אחת ביום משום נער ב"ח דאין יכולין לאכול (תשובת רמ"א סי' עט). ומשמע שם דאי ליכא עו' כוכבים שרי ע"י ישראל משום נער ב"ח, וטוב לעשות ע"י קטן.

מתני'. ומהלקטין לתרנגולות וכו'. בשו"ת הר"י כ"י (ט"ל ה"ח-שבות סימן ד) כותב: נשאלתי לפעמים כשנולדים יונים קטנים, שעפ"י רוב כל זמן שהקטנים אינם יכולים לאכול בעצמן, אמוניהם, יונים הגדולים, נותנים בפיהם מאכל. אבל יש מקרים שמגרשים הגדולים את הקטנים וגם נושכים אותם עד שבהכרח ליטלם מהשוכך ולהכניסם במקום אחר ומניחים אותם בסל בחוך הבית. ונשאלתי אי שרי לתת בפיהם גרעינים למאכל או להשקותם.

ואמרת דשרי להאכלם כ"ז שאינם יכולים לאכול בעצמם. ע"כ.

תוס' ד"ה אין אובסין את הגמל וכו'. עיין בספר הישר (חלק התשובות סימן עו אות יב) ח"ל: ומה ששאלת, שנינו בעושין פסין לביראות [עירובין דף כ' ע"ב ועיין תוס' שם ד"ה אובסין] אובסין אותו מבפנים ובשילהי שבת אמרינן אין אובסין את הגמל. זו אינה שאלה, דאובסין דפסין היינו מענין דשרי [=כלומר הלעטה] ואובסין דשבת היינו [נותנין לה אכוס] בחוך [מעיה] כדמפרש לה ומתמה עלה מאי אין אובסין אמר רב יהודה אין עושין לה אכוס בחוך מעיה ומתמה עלה מי איכא מי האי גוונא. לא ובדוק. ע"כ.

רש"י ד"ה קלי. עיין בשו"ת יהודה יעלה (חלק א' א"ח סימן לו).

יכולה לחזור. דאי לא הי' אפי' לקיט בלישניה נמי שרי הלעטה במתני', דהיינו שיכול לחזור. דאין לומר דמתני' מיירי נמי דוקא בעגלים דלא לקיט בלישניה, דהא דומיא דסיפא קתני נותנים מים לפני אוחזים ותרנגולים ויוני הרדסיות. ועוד דקתני בגמרא מהלקטין לתרנגולים וא"כ לומר שמלקטין, ואין מלקטין ליוני שוכך ויוני עלייה. ומפרש בגמרא אליבא דרב יהודה דהלכתא כוותיה, מהלקטין דספי ליה בידים מלקטין דשדי ליה קמיה. ויוני שוכך ויוני עלייה משדי קמיה נמי לא משום דאין מזונותן עליך, אבל אוחזים ותרנגולים מזונותן עליך. וא"כ מיירי בדיכולים לאכול דומיא דיוני שוכך ויוני עלייה דיכולין לאכול, ומשום הכי אין נותנין לפניהם מזונות דיכולין לפרנס עצמן. וא"כ ש"מ דיכולין לאכול נמי שרי הלעטה בעופות וה"ה הלעטה בעגלים, וא"כ אמאי נקט דלא לקיט בלישניה. אלא ש"מ דכלא לקיט בלישניה שרי אפילו המראה שאסורה במקום אחר, והיינו שמכניסו למקום שאינה יכולה לאכול [כ"ל: להחזיר]. ואע"ג דנקט מלקטין ולא נקט מהלקטין לאו דוקא קאמר, דהא על כרחך צריך ליתן לו המאכל לחוך פיו דהא לא רגיל לאכול. וא"כ אמאי נקט מלקטין דפירשו דשדי קמיה כמו שמפורש לעיל וה"ל למנקט מהלקטין, ובספר הרי"ף כתוב מהלקטין. וא"כ קשה דהא הלעטה שהיא דומיא דהלעטה בכל עגלים שריא, אלא ש"מ דלאו דוקא קאמר מלקטין אלא ר"ל דמאכלין אותו באזהרה דרך שאפשר, ואם אוכל דרך שמכניסו לחוך פיו עושה ואם אינו אוכל בדרך זו מאכלו בדרך המראה, כן נ"ל על פי סוגיית הגמרא.

וא"כ בנדון דידן שאומרות הנשים שהאוחזות שהורגלו כבר בהמראה אינן אוכלות בדרך אחר, ואף אם יתנו אוכל לפניהם אינן אוכלות רק בהמראה כמה שלמדו כבר, נראה דשרי דומיא דעגל דלא לקיט בלישניה. אמנם לפי זה צריך דקדוק, אמאי לא חילק בטור א"ח סי' שכ"ד ולא הרמב"ם פרק כ"א מהלכות שבת, בין לקיט בלישניה או לא לקיט בלישניה. דכתב סתמא אין ממרים העגלים אבל מלעטין, ולפי מה שכתבתי היה לו לחלק. ואפילו אם נחמיר לאסרו על ידי ישראל ע"י נכרי מיהא שרי משום נער ב"ח [ב"מ לב, ב], דלא גרע מחליבת

דף קנו ע"א

השאלה איך לעשות השינוי כשמערבי' כלילה רכה, במקום שא"א לערב באצבע, או לערות מכלי אל כלי.

גמ'. ושזין שבוחשין את השתית בשבת. עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק א' סימן עד) בנידון

גבו'. שם. עיין בשו"ת הר נבי (ט"ל הרים-לש סימן א) ע"ד השאלה כשנרימים לתת לחינוך טבליה רפואה והוא אינו יכול לבלוע הטבליה, אי שריא להניחו במים וע"י שרייה הוא נמס בתוך המים, אי יש בזה חשש איסור משום לש. ע"כ.

גבו'. **שתי וערב.** עיין בשו"ת פעולת נדיק (חלק ג סימן קס) ח"ל: בש"ע [א"ח] סי' שכ"ד בענין גיבול מורסן לתורנגולים שחי וערב. כ' הב"י וגם ע"ת כלומר אפי' הרבה פעמים יכול לערב שחי וערב ושכ"כ הרי"ף ורמב"ם פ' כ"א בהדיא יעו"ש. וגם מנאחי גס איני בגליון לגדול א'. וראיתי לפרש"י דף קנ"ו וגם הטור שכתבו שחי וערב פי' פעם א' שחי ופעם א' ערב עכ"ל. והנה אין ללמוד מדבריו דוקא פעם א' שחי ופעם א' ערב אבל לא הרבה פעמים דאפשר דכוונתו לומר דלא יעשה פעמים הרבה שחי זה אחר זה ואח"כ ערב הרבה פעמים זה אחר זה דזה לא מחזיק שינוי אלא פעם א' שחי ופעם א' ערב וכך חזר חלילה כי היכא דליכר השינוי וא"כ רש"י לא פליג על הע"ת וב"י. א"נ כוונת רש"י שלא תפרש שחי לחוד או ערב לחוד לזה פי' דיכול למעבד תרואהו ולעולם דדעתו כה' ע"ת וב"י. ע"כ.

גבו'. **האי מאן דבשבתא** יהי בשבתא ימות וכו'. בשו"ת מהרי"ל (סימן רג) נשאל, הלא מעשים בכל יום דנולדים בשבת ומתים בימים אחרים.

והשיב: מאי דקשה לך מנולד בשבת, תשובתו בלדו, דעל שחללו עלי' שבת, ודילמא להא לא אחילו עלי' ואפי' ע"י גוי כגון שנולד ביממא או בלילה לאחר נר שבת, ולדקניות נהיגי דמטמיני תרנגולים כל חדש ט', כך כתב בספר יראי'³². ועוד דילמא זכות גורם כדי שיספדו כראוי, כי כן בקש דוד המלך ע"ה [שבת ל א], ואי לאו טוב לי יום אחד בחיירי מאלף היה הקב"ה נעמר לו. א"נ חטאו גרם קודם זמנו, כ"ש לעת הזאת [=אינו מבואר, ואולי כוונתו למלחמת בני חושים] דיש נספה בלא משפט כיון שניתן רשות למשחית כו', כי ההוא עובדא דפ"ק דחגיגה [ד, ב] [מריס] דמגדלי [שיער] נשי', דמההוא טעמא חזרו' הרוחות בעת היום דיהא בעולם מטעם דנאספי' בלא זמנם ומשוטטות בעולם עד בא קאס, כך כתבו דורשי רשומות. ומכל זד לא קשיא מידי. ור' יהושע בן לוי לא קאמר אלא דכך היא המדה אבל אפשר להשתנות ע"י זכות ועצירה וכמה גווי.

וכותב: שאחר שיעשה השינוי בנתינת האוכל והמסקה לתוך הכלי, יוכל לעשות השינוי הב' על ידי תערובת באמצעי שלא כהרגלו בחול, ורק שלא יערב בכת, ובפרט כשאינו עושה רק כדי הצריך לאכול לאחרי, וטעמי ונמוקי, דהנה מקור לחומרא זו, להצריך שינוי ב', הוא מדברי תה"ד (סי' נ"ג) דכתב, דנראה דאפילו בבליה רכה, צריך אחר כך לערב בכלי עצמו או באצבעו, דאליבא דמ"ד דנתינת מים לא חשוב גיבול, אם כן לא מהני דעביד שינוי בנתינת המאכל בתחילה, דאכתי לא עביד מלאכה עד שיגבול, ובעינן שינוי בגיבול, עיי"ש, והרי כתב שני חומרות, א' דלא מהני דעביד שינוי בנתינת המאכל בתחילה לחוד, והב' דהשינוי בגיבול יהי' על ידי עירוב בכלי עצמו או באצבעו, וכ"כ הרמ"א בש"ע (סי' שכ"א סעי' ט"ז), והנה משמעות הפוסקים הרי"ף והרא"ש והש"ע בשחייתא מוכח דמותר בנתינת הקמח תחילה, בלא שום שינוי אחר כך, וכמו שהעיר בזה בדרישה (סי' שכ"א סק"ג), וגם בחרדל ושחליים ושום, דלא החזיר שינוי בנתינת לכלי (דרכי התה"ד וש"פ חידשו זאת אליבא דרבי) וזכר שינוי בגיבול, מכל מקום לא כתבו רק דלא יטרוף לערבנו בכת, אבל יוכל להיות גם בכף, ועיין בזה בדברי הב"י והב"ח והדרישה שם.

עוד כותב שם: והנה חומרא הא' יש מקור לדבריו, גם בדברי הר"ח הנדפס על גליון הש"ס (ווילנא שבת קנ"ו ע"א), על הא דאיתא שם, ושויין שבוחשין את השחית בשבת, דהוא נתינת השחית שהוא הקליא בכלי, ואחר כך יתן בו חומץ ויערבנו שחי וערב בתרוד או כיוצא בו כלי הניטל בשבת, וינער אח"כ את הכלי לכלי אחר, אבל לא יערבנו כדרך מריסה וכו' עיי"ש, ועי' גם בשלה"ג שסביב הרי"ף שם שכתב, אבל אם הוא רך שרו לו לבחוש בתרוד אפילו הרבה בבת אחת, והוא שיתן השחית ואח"כ החומץ היפוך מה שעושה בחול, וכן יראה דעת הטור אורח חיים (סימן שכ"א), אלא שלא הזכיר כלל שהבחישה בדרך תערובת תרוד עיי"ש, הרי שהבין גם כן שהבחישה בתרוד הוא מחנאי השינוי, ואם כן ש"מ שאחר השינוי בנתינת צריך עוד שינוי בגיבול, ואך הר"ח ס"ל שהשינוי הוא על ידי שחי וערב בתרוד, והתה"ד ס"ל בנד"ד שהשינוי שיערב באצבע או על ידי הניעור בכלי עצמו, אך רוב הפוסקים לא הזכירו חומרת הר"ח, וכמו שכתב בציאור הלכה, וכמו שכתב השלטי הגבורים בעצמו כנ"ל, וחידוש על המשנה ברורה שלא הביא מדברי השלטי גבורים הנ"ל. עיי"ש באריכות.

וע"ע בתרומת הדשן (חלק א סימן נג).

³² לא מצאתי. ונראה דצ"ל ספר חסידים, והוא בסי' תתנח, ועפ"י יש לתקן כאן מים חמוין, במקום תרנגולים.

ועוד איכא ליישב כמו שפירש הרוקח אהא דפי' הגאונים' דאומרים נדקתך משום פטירת משה רבינו ע"ה והקשה המו"ק³³ עלי' דאומי יום כתב י"ג ספרי תורות, וכן מחשבון יריחו דלא מצי להיות פטירת משה רבינו ע"ה בשבת, ומירץ הרוקח³⁴, לא קשי' דכל אדם יש לו מזל למעלה בפרגוד וכל זמן שמקיים חי למטה, ואומי מזל שלמעלה מת בשבת וחשיב למטה כמת, והארץ על זה, ומיושב שפיר קושייתך. ע"כ. וע"ע במהרש"א מ"ש בזה.

גמ'. מוז' שעה גורם וכו'. עיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קפה) ח"ל: הר"ן פ"ק דמגלה [ז] ע"ב] כתב על שם ר' אפרים, מהא דקס רבה ושחטיה לר' זירא בטל ל' מאי דאמר רבא חייב איניש לבסומי וכו'. וא"כ ז"ע על הרי"ף ופוסקים שהציאו להלכתא. ועל רבא גופי' ז"ע דהוא בחר רבה ור' זירא ואמר חייב איניש וכו'. על כן נלע"ד דאמרינן בשבת פרק מי שהשחית, מזל שעה גורם מאן דהוא במאדים וכו' אמר רבה אנא במאדים וכו' אל אביי מר נמי עניש וקטיל ע"ש, ואפשר דהוא קודם דשחטי' לר' זירא, דאי לא חימא הכי ה"ל למימר מר נמי שחטי' לר' זירא. והשתא י"ל דוקא רבה דאחיליד במאדים שכיחא גבי' הזיקא, אבל רובא דרובא דעלמא חייב לבסומי דהיכא דלא שכיחא הזיקא שלוחי מזה אינן ניזוקין, ולא תנא תקלה ומכשול משמחת מלוחינו. ע"כ.

וע"ע בדבריו (שם סימן קנ"ו) שהזכיר התשובה הנ"ל ושניה בכפילה. וע"ע בדבריו (אה"ע א סימן סא) ד"ה אלף דיש, מ"ש לתלות בהך מחלוקה.

גמ'. האי מאן דבמאדים וכו'. בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קנח) הביא מ"ש מהרי"ל ריש הלכות מילה בשם ר' פרץ כי הסנדק כמו מקטיר קטורת וממעשר ולכן לא יכבד ב' פעמים לאיש א' מנות סנדקאות כמו קטורת שלא שנה אדם בה, והביא דברי הנודע ביהודה (מה"ק חיו"ד סי' פ"ו) שדושה דברי ר' פרץ כלאחר יד ומחא ל' אמוחי'.

וכותב בחו"ד: ובעזה"י עלה ברעיוני ליישב כל זה, וגם מה שהקשה עוד מ"ט לא מקפידין אמוהלים ג"כ אחדשים, בשום לב על חכמי בני ישראל לא חשו על מנות ה' להיות כל א' זוכה באיברים ופדורים ושחיתה חריקה והיו מפיסים ושונים, ואילו בעשירות הקפידו שלא ישנו בה וכי היה ממונס חביב עליהם ממנות ה'. חו קשי', וכי מה להם להתחכם על הגורל הלא בחיק יוטל הגורל ומה' כל משפטו, ומה גם בדיחו נאזה קודש, ואם הוא ית' רוצה בשמושו של פלוני אשר יבחר בו הוא הקדוש להקטיר ולשנות אפילו כמה פעמים ובהדי כשי דרחמנא למה להו.

וב"ל בהקדים איזה הקדמות מבוארים, א' מאחז"ל [מו"ק כ"ח ע"א] בני חיי ומזוני לאו בזכותא חלי' מילתא כי אם במזל, וז"ל דהקטרת קטורת המעשר היא כמו זכות גדול שמשתנה המזל על ידו כמ"ש חוס' בשבת קנ"ו ע"א [ד"ה אין], ב' אפילו עשיר גדול כר' אלעזר בן חרסום [יומא ל"ה ע"ב] נמי צריך לקטורת כי אולי עפ"י מזל ירד הגלגל משא"כ על ידי ברכתו של מרע"ה יברך ה' חילו לעד. ג' אעפ"י שראינו כמה שזכו במזל זה ולא העדיפו, אין זה מכחיש ברכתו של מרע"ה כי אולי חטא גורם, ואילו לא זכה במזל זה היה מחסר ביסורים, ועכשיו שזכה לעושר ע"י מזל זה לקחו ממנו עשרו בדין חלף יסורי גופו.

הגה כי כן אומר כך, דודאי בכל הקרצנות שיין לומר מה' כל משפטו ואם ה' חפץ בו מה אכפת לך, משא"כ קטורת דמעשרת אפשר ה' לא חפץ בזה רק באידך אלא שהיה קשה יום ומזל לחם כנגדו שלא יתעשר ואין זכות גדול כל כך לשדד מזל דמזונות, בשלמא אי כבר היה מקטיר קטורת והיה (מברך) [מחברך] בברכתו של מרע"ה ברך ה' חילו, אזי היה משדד המזל, אבל לזכות ע"י גורל לברכה זו, אין זכותו גדול כ"כ ללחם נגד מזלו, ואפילו ראינו בו שהוא עשיר מופלג מ"מ אפשר שהמזל לוחם נגדו ע"ד שכתבתי למעלה, ואידך הזוכה בו כמה פעמים ה' לא חפץ בו אלא דקס ל' שעתי', ואפילו אם הוא עני כבר כתבתי לעיל דמ"מ אפשר דקס ל' שעתי', וכיון שאין ראיה מגורל כי ה' חפץ בו על כן עלינו להתחכם ולומר חדשים לקטורת באו והפיסו, כי קרוב לודאי אותן שלא זכו עדיין המה קשי יום ועלינו לרפאות שברם ע"י מקטיר קטורת, וא"ש דברי חז"ל.

ומעתה כל דברי רבינו פרץ קיימים, כי בודאי המילה היא יותר מהקרבת כל הקרצנות

³³ בתוס' מנחות ל, א ד"ה מכאן, נמצא רק הקושיא מחשבון דיריחו, אבל באו"ד ח"ב ה' מוצאי שבת סי' פט וברא"ש פסחים פ"י סי' יג נמצאות שתי הקושיות.

³⁴ עיין תירוצי הרמ"ע המובא בשאלת יעבץ סי' לג ד"ה ברם זכור, והשוהו היעבץ לתירוצו של הרוקח כאן, ועיין תירוצי הקרבן נתנאל על הרא"ש פסחים פ"י סי' יג אות כ.

במזות. האי מאן דבמאדים, יהי גבר אשיר דמא, ומסיק רב אשי או מוהלל או אומנא או טבחא או גנבא, פירש רש"י דמאדים ממונה על החרב ועל פורעניות וכו'.

ואעתיק לך סדורס בס' יצירה ח"ל: שבתאי, נדק, מאדים, חמה, נגה, ככב, לבנה, שבת, חמישי, שלישי, ראשון, ששי, רביעי, שני, חכמה, עושר, ממשלה, חיים, חן, זרע, שלם. ע"כ.

גמ'. 'ר"ח אומר וכו' יש מזל לישראל ר"י אמר אין מזל לישראל וכו'. עיין בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן קמח), שאלת הא דאמרין בני חיי מזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזל תליא מילתא. ומפסקי התורה נראה בהפך גמור כי בזכות ובעושר הדבר תלוי.

תשובה הדבר הזה נחלקו בו חכמי ישראל בכמה מקומות בחלמוד אם יש מזל לישראל או אם אין מזל לישראל. ותמצא להן מחלוקתן שנויה בפרק אחרון של מסכת שבת, וכן במקומות הרבה בגמרא. ונראה לי כי לא נחלקו אלא במקרה היחידים ולא במה ששייג את הכבוד. כי לדעת כולם כח הציבור גדול לידון על פי מעשיהם לטוב או למוטב. והתורה דברה על הכלל לא על הפרט. והוא שסדרו לנו בראש השנה ועל המדינות בו יאמר אי זו לשווע ואי זו לחיים. ואף על פי שתמצא בחזקיה (ישעיה ל"ח) שמעתי את תחנון הנני יוסיף על ימין חמש עשרה שנה. המלך כצור שהצבור וכל ישראל תלויין. חו כדעת האומר יש מזל לישראל. אבל לדעת האומר אין מזל התורה דברה בין על הכלל בין על הפרט. וכן אנו עושין מעשים על פי הסברא הזו. וכדאמרין כמאן מכליין האידנא אמריעי ואקצירי כמאן כרבי יוסי. ע"כ.

גמ'. 'שם. עיין בשו"ת מהרש"ם (חלק ד סימן ע).

גמ'. 'שם. עיין בשו"ת זכרון יהודה לבן הרא"ש (סימן נא) ח"ל: האמת שאין מזל לישראל שאין מסורין ביד מושל ושומר ולא ביד כוכב ומזל אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא מולך עלינו ואנחנו עבדיו כענין שכתוב כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא של אחר וכן הוא אומר ופן תשא עיניך השמימה וכו' אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים וכו' אבל בישראל הוא אומר בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם וכו' כי חלק ה' עמו ה' ביד ינחנו ואין עמו אל נכר וכבר רמזתיו במה שקדם אמנם כתבתי מאמר זה להיות חתימה למסיכתא זו כדי למלאות חפץ פי הוצרי שמים החושים בכוכבים כי בעונותינו הרבים בדורנו הרבה מעמי הארץ המתיידיים

ובכללם הקטורת והיא מעשרת בלי ספק, הנה כי כן במוהל אין שום קפידא שלא ימול ב' פעמים כדי שיזכה גם אידך לשדד מזלו, זה אינו דהא האי מאן דבמאדים מוהלל הוי, אע"ג דאמרין התם או גנבא או מוהל או אומנא, ע"כ הכי פירושא דבמאדים גופי' איכא הטיות שבו יהיה זה גנב דוקא זה מוהל דוקא זה טבחא דוקא, דאלת"ה הא דאיתא התם רב נחמן דאמרי כלדאי דיהי' גנבא מדוע לא נעשה מוהל, ועוד שהרי היה ת"ח וא"ל אב"י לרבה התם מר נמי עניש וקטיל וא"כ מ"ט עלתה ביה בר"נ דפסקיה [לקיבור] [לקיבורא] בשינייה כמבואר שם, אלא ע"כ דמאן דמזלי' למהוי גנבא אי אפשר להיות מוהלל או איפכא, וא"כ מאן דמזלי' למהוי מוהלל ודימוס נימוס היא זו שהמוהל מתעשר א"כ הרי כל המוהלים נולדים במזל מעשיר ואין לנו להדר אחר מוהל אחר אחר שזה כבר זכה לברכה זו מיום הוולדו, משא"כ סנדק ראוי לנו לבקש אינטדקאות להוציא כל איש ישראל מממשלת המזל לכן יבקש חדשים. ע"כ.

גמ'. 'האי מאן דבבמה וכו'. בשו"ת חתם סופר קובץ תשובות (סימן כו) נדפס ק' שהתחיל החת"ס לערוך בענייני קידוש החודש, כדי לתארו בפני החלמיים שיהי' להם מושג בזה. ח"ל בתו"ד: אמרו חכמינו ז"ל שבת קנ"ו, האי מאן דבבמה יהי', פירוש, שנולד בככב חמה, גבר וזותן יהי', אכיל מדיליה, ושחי מדיליה, ורזוהי גלין, פירוש שיהי' לו זיו ותואר כחמה ויאהל משלו ולא יסוג גבול רעהו כחמה שכל האור שלה, וסודותיו מתגלין כחמה המאירה, ואם גיב לא מצליח. האי מאן דבככב נוגה יהי' גבר עחיר ונאף, מאי טעמא משום דאיתיליד ב' נורא, פירש רש"י אש תלוי באותו מזל ויזר של תשמים בוער כחנור עכ"ל. האי מאן דבככב יהי' גבר נהיר וחכם, מאי טעמא משום דספרא דחמה הוא, פירש רש"י מזל ככב הוא סופר של מזל חמה לכתוב דרך הלכו ותקופותיו ומאי אכלו תמיד עכ"ל.

דהמפרש לרמב"ם פרק ג' מיקס"ח [ה"א] כתב, שיש קוראים לו ככב כותב, שהוא ממונה על הסופרים והכותבים. האי מאן דבלבנה, יהי' גבר סבל מרעין, בנאף וסתיר סתיר ובנאף, אכיל דלאו דיליה שחי דלאו דיליה ורזוהי כסין, אם גנב מצליח, פרש"י ללבנה שמתמעטת וחזרה ומתמלא וחזרת ומתמעטת, וסודותיו מכוסים ללבנה שמכוסה לפעמים ומסגת גבול החמה לשלוט גם ביום. האי מאן דבשבתאי, יהי' גבר מחשבתו בטלין, א"ד כל דמחשבי' עלוהי בטלין, פירוש שבתאי, לשון שכיחה וביטול. האי מאן דבנדק, יהי' גבר נדקן

ומוטב שיהיו מקצתן שוגגים ואל יהיו כלן מזידין וה' אלהינו יורנו וישימין כבוד בארצנו. ע"כ.

גמ'. שם. בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קס) תמה השואל על הרמב"ם, דבמחנ' שלהי מענית [כ"ו ע"ב] חנן משנכנס אב ממעטין בשמחה ואמר רב בגמרא [כ"ט סע"א] כשם שמשנכנס אב וכו' כך משנכנס אדר מרבין בשמחה וא"ר פפא הלכך האי בר ישראל דאית לי' דינא בהדי נכרי לשחמיט מיני' באב ולימאי לי' באדר, והרמב"ם פ"ה מחענית [ה"ו] כתב משנכנס אב ממעטין ולא כתב הא דלשחמיט מנכרי, אמנם בש"ע בהלכות ט"ז [סי' תקנ"א סעיף א'] הוסיף וכתב הא דלשחמיט, ואמנם בהלכות מגילה לא כתב הרמב"ם ולא הש"ע הא דמרבין בשמחה ולא הא דלימאי לנכרי והמג"א [סי' תרפ"ו סק"ה] הביאו, ונריך לידע טעם להשמטה זו.

ותי' החת"ס שם בחירו'ו ה': עפ"י מה שהרגיש מהרש"א והאר"י ג"כ ראנ"ח פ' תאז אהא דרב פפא דאמר בריא מזליה הא קיי"ל אין מזל לישראל. ולע"ד משום הכי כתב רש"י [מענית כ"ט סע"א ד"ה משנכנס] ימי נסים היו לישראל פורים ופסח, וציעב"ץ ח"ב סי' פ"ה נחעורר בזה מה רצה רש"י להוסיף פסח, ולפי הנ"ל י"ל דס"ל לע"ג דאין מזל לישראל, מ"מ אחז"ל [חולין ז"ה ע"ב] לע"ג דאין יחוש יש סימן והוא דאחזק, וס"ל הכא אחזק תרי זימנא עכ"פ פורים ופסח וקיי"ל ב' זימני הוה חזקה, א"כ ס"ל בחד זימנא איכא למימר שמה ריעא מזלא דעמלקים גרם ולא בריא מזלא לישראל דאין מזל להם, אבל השתא דאירע ע"י ב' אומות שונות רזופים עמלק ומצרים שמע מינה יש סימן טבא דבריא מזלא לישראל ועכ"פ יש סימן, זה נ"ל דעת רש"י ומ"מ הש"ע הוה ס"ל דרב פפא אפשר ס"ל יש מזל לישראל ואין קיי"ל שלהי מס' שבת כהני אמוראי ותנאי דש"ס דאין מזל לישראל, וא"כ בשלמא באב איכא למיחש דבריא מזלא דאומות העולם, אבל באדר מהכ"ח לימאי לי', דנהי דריעא מזלא דעמלקים, דשאר אומות מי ריעא, ולענין בריאות מזלא לישראל הא אין מזל לישראל, כנלענ"ד במעט עיון. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. וצדקה תצי"ל במוות ולא ממיחה משונה אלא ממיחה עצמה. עיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן ב) שכתב: הנה הרמב"ם סוף הל' נחלות [פ"א הי"א] כתב מי שנשחטה נותנים צדקה עבורו מנכסיו,

נמשכים אחר דעתם ואחר מדתם ועל פיהם יהי' שיבתם וקיימתם ועל פיהם יסעו ועל פיהם יחנו ולא משפט אלהי הארץ לא ידעו עד כמעט כחשו בה' ויאמרו לא הוא ואומרים שכבר נמסרו מעשיהם ומחשבותיהם לתנועות הגלגלים והצטת ז' כוכבי לכת מחזה מול מחזה או כפי מה שיחזקו וקרב זה אל זה עם הצטתם לשאר כוכבים העומדים ודבקים דבק דק עד מאד ואומרים עוז ה' את הארץ מו' ימי בראשית ולא יוסף לראות עוד עד כמעט שיאמרו אין בכה היכולת לשנות טבעם וסדרם ומלאכתם המסורה להם להטיב או להרע אין חימה לחכמי הגוים שלא מיחנה להם תורה תמימה אם יתעה לבם אחר החכמה המסורה להם אבל אשמים אנחנו המאמינים בני מאמינים שנחנה לנו תורה ועמדו רגלי אבותינו על הר סיני איך נסוג אחר לבנו וחט אשורינו מני הדרך הישרה ונניח תורה שלימה שלנו בעבור שיחה בטלה שלהם שאי אפשר להדבק בדעת זו אלא במי שכופר בתורה כלה כלל ופרט בעונשה ובשכרה ובנסיים ונפלאות שבה שאין בנוהג שבעולם שאם כדבריהם כן הוא אין בכלל יעודי התורה ממש ולא באלות הכתובות בה שאין בטבע הגלגלים להמטיר על ארץ ציה ולחת מטר בעתו וכיוצא בו בשכר קיום התורה והמנוח וג"כ אין בטבע הגלגלים והאדמה להיות שמינו אשר על ראשינו בחול והארץ אשר תחתנו נחושה ושלא יעלו האדים מן הארץ בעונש בטול תורה ומנוח עם שאר עבירות שבני אדם עושין וכן כל כיוצא בזה.

אבל האמת והישר כי עכ"פ לה' אלהינו הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ ולו הממלכה והיכולת על העליונים ועל כל מה שלמטה מהם ובידו לשנות הטבע בין לחובה בין לרעה ובידו להמית ולהחיות ולחת חיים ארוכים לטוב ולישר בעיניו יותר ממה שטבע מזלו גורם ומורה עליו כמו שעשה לחזקיהו שאמר לו הנני מוסיף על ימיך ולפחות לחוטא כענין שכתב והיו ימיו מעטים פקדתו יקח אחר הכל לפי רצון העליון אשר אין הרהור ומחשבה תופסין בו כ"ש שאי אפשר לדעת דרכיו האין הוא מנהיג את העולם ואילו באחי להשיב עליהם בראיות ברורות מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים עצמו מספר ולא יכלם ספר ולא עוד אלא שיוסיפו על חטאתם פשע ויגלו פנים בתורה שלא כהלכה במה שאפשר להם בלשון תהפוכות ומה שאי אפשר להם ישליכו אותם אחרי גיוס ויטיחו דבריהם ונמנאחי גורם להם רעה על רעה ע"כ אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום

וכתב הכ"מ בחירון קמא משום דניחא ליה לאיניש למיעבד דקה מממוניה, וכתב מעלתו ששמע מזקנו הרב מהו' משה ז"ל אבדק"ק פזינג, שהקשה הא הוה הפסד ממון וגם שלא מדעתו. הנה אי ס"ל לרמב"ם כהרע"ב"א הנ"ל דכל שלא יצא שכרו בהפסדו אמרינן ניחא ליה אפילו בהפ"מ ושלא מדעתו א"ש פסק הרמב"ם, אך הכ"מ לא לכך נכתבין.

וב"ל הכ"מ דקדק ולא כתב ניחא ליה דלעבד מלוה אלא ליחבבד דקה דוקא, משום דשאר מלות יש דיקים שמגיע עליהם כמעשה הרשעים בעה"ז, משא"כ דקה חלי ממות ממיטה עצמה, וכתב בחנוני נא בוא ומוחר לנסות בו הקב"ה ואפי' אי נאמר באדם אחר מ"מ אפשר עוונותיו הרבים גורמים להכריע הכף שאם יתן דקה מנד אי וירצח אנשים במקום אחר אינו בדין שיאריך ימים, מ"מ מי שנשחטה ואין לו חטא מכריע, על כל פנים יגן עליו דקה מממונו להחיותו אע"פ שאינו מלווה ועושה מ"מ ממנו מגין עליו וה"ל כאלו קנו לו סם חיים לרפואתו, זהו כוונת הכ"מ לפע"ד. ע"כ.

גמ'. אמרה לה כדדאי וכו'. עיין בשו"מ הרשב"א המיוחסות לרמב"ן (סימן רפג) על ענין המנחשים, והמכשפים ועיני החאים בכוכבים.

גמ'. כפי רישך כי היכי דתיהוו ע"ך אימותא דשמיא. עיין מ"ש לעיל (ק"ח ע"ב) בדין כיסוי הראש באריכות.

מתני'. מחתכין את הדלועין לפני הבהמה וכו'. עיין בשו"מ הרשב"א (חלק ד סימן עה) [הביאו הב"י א"ח סי' שכ"ד, ובסימן שכ"א הביאה בקיור]. שאלת: אם מותר לפרר פתותי לחם, לתת לפני התרנגולין בשבת, אם איכא למיחש משו' טחינה, או לא. דמסתבר דשרי, כדק"ל: דשווי אוכל' משווי. ותנן נמי מחתכין את הדלועי' לפני הבהמ' כו'. ולאו דוקא לפי הבהמה, דסגי לה בחתיכו' גדולות. אלא ה"ה לעופו'. דכל שיווי אוכלא שרי. ואורח' דמילת' קחני. אלא דקשיא לי ע"ז, הא דאמר' בפ' כלל גדול (ע"ד ע"ב): האי מאן דפריס סילקא, חייב משום טוחן. ואם באנו לומר: דשלא לצורך היום קאמר, אלא כדי לבשלו לערב, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל: המחמך את הירק דק דק כדי לבשל, ה"ז תולדת טוחן. והדבר נ"ע: אי טוחן ממש קאמר, היאך נחיר מלאכה דאוריית' מפני עופות ובהמה.

גם מה שכתב הרב ז"ל לפיכך, אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני הבהמה, בין דקה בין גסה, מפני שנרא' כטוחן. אבל מחתכין את הדלועין לפני הבהמה, ואת הנבלה לפני הכלבים, שאין טחינה בפירות. לא ידעמי דעתו. שהרי בשבת [קנ"ה ע"א] משמע: דטעמא דאין מרסקין את החרובים, משום דמטרח באוכלא לא טרחין. דחרובין דומיא דשחת כו', כרב, דקיימא לן כותיה. ועוד מאי קאמר: דאין טחינה בפירות, הלא עיקר הטחינה בפירות היא. כגון: חטים ושעורים. וחרובים עצמן פירות הן. ואיך אמר שנראה כטוחן. ובערוך פירש: פריס סילקא: שהוא כעין כחישה ואינו כעין חיתו'. וצמח שפי' הגאון אלפסי ז"ל במאן סליק סלקי: שהטעם מפני הקמח הדק, כתב הרב הכהן ז"ל. דנ"ע, דלא גרעי ע"ז מסילקא. ע"כ.

תשובה: מסתברא: דהא דפריס סילקא, דוקא במחמך דק דק, כדי לאוכלו למחר, או אפי' לבו ביום, ולאחר שעה. לפי שדרכו של סילקא לחתכו דק דק בערב בשולו. וכל שדרכו כך, ומניחו לאחר שעה חייב. אבל לאוכלו מיד, מותר. שלא אסרו על אדם לאכול מאכלו חתיכו' גדולות או קטנות. דכענין שאמרו (שבת ע"ד ע"א) לענין בורר: היו לפניו שני מיני אוכלין, בורר ואוכל. בורר ומניח לא יברור. ואם בורר, חייב חטאת. ופירשה אביי דה"ק: בורר ואוכ' לאלתר. בורר ומניח לאלתר ולבו ביום, לא יברור. ואם בירר, נעשה כבורר לאורח, וחייב חטאת. דאלמא: כל שאוכל לאלתר, כדרך שדרכן של בני אדם לאכול, אע"פ שיש באותו ד' בעצמו חיוב חטאת, בשמניח לאחר זמן, ואפי' לבו ביום, וה"נ דכוותה היא. וכל מה שחפסת על הרב ז"ל, הדין עמך לפי דעמי. כי ההיא דאין מרסקין את החרובין, משום מיטרח באוכלא לא מטרחינן היא. כדאיחא התם בפרק מי שהשחיד, גם מה שאמ': שאין טחינה בפירות אלא בהבואה, וסילק' עצמה הו"א חיוצתיה. גם שחת וחרובין לפי דעמי גם בירושלמי אמרו: הדין דשחית תומא, כדמפריך ברישיה משום דש. כדמבחר בקליפתה משום בורר. כי שחיק במדוכתיה משו' טוחן. כדאי' משקין משו' לש. גמר מלאכתו משום מכה בפטיש אלמא: בשחיקת השום יש בו משום טוחן. ומן הירושלמי ג"כ נלמוד: שהכל חלוי בין עושה ואוכל לאלת', לעושה ומניח לבו ביום. דהא דמפריך ראש של שום, מחייב משום דש ומשו' מכה בפטיש. ולאו לאכול לאלתר, כבר החירו בגמרא בפרק תולין (ק"מ ע"א), דאחמרי התם: חרדל שלשו מע"ש למחר, ממחו בכלי ואינו ממחו ביד.

ואסיקנא: ממחו בין ציד בין בכלי. והילכך: אף לפרר לפני התרנגולין, שמונתם עליך, להאכילם מותר לאחור. דשווי אוכלא משווינן. ע"כ.

גמ'. **בי הא דלוי בי הוו בייתי וכו'.** עיין חק יעקב (או"ח סי' תמ"ו) שכתב, דהמורה זמין מקום מיוחד, דכאשר יראה שהוא חמץ יניחם שם, ולא יטלטלם משום מוקנה, ועי' במהש"ק דהעיר מקורו, מהא דכאן. ועי' בש"ע הרב (או"ח סי' תנ"ז סעי' כ"ו), ובציאור הלכה שם (סעי' י"ז ד"ה אסור), עיי"ש.

תוס' ד"ה כלל. עיין מגן אברהם (סי' קלב סק"צ) בענין גורל לומר קדיש. ע"ש. ובשו"ת האלק לך שלמה (תאו"ח סי' סב) כ', שאלת איך אנו נוהגים להטיל גורל בקדיש וכדומה, והרי כ' הש"ך בשם המוס' שאין שואלים בגורלות. הנה דע שכוונת המוס' לשאול בגורלות לדעת מה יהיה להבא, כגון אם יהיה החולה או ימצא האצדה וכו' על ענינים שלהבא, וזה הוא שאמרו שאין שואלים בגורלות שנא' תמים תהיה עם ה' אלהיך. אבל להפיק בין שני ענינים לידע אם שייך לזה או לזה, זהו בודאי שמוחר, ולא שייך בזה לומר תמים תהיה,

שהרי בזהמ"ק היו מפייסין מי שוחט ומי זורק וכו'. וכן שנינו (שבת קמח ע"ב) מטילין חלשים (גורלות) על הקדשים צו"ט אבל לא על המנות. (ומפרש בגמ' אבל לא על המנות של חול צו"ט) וכן בקרא מפורש אך בגורל יחלק את הארץ, ואיך ילוא הקב"ה לעשות דבר שלא כהוגן, ובע"כ בכה"ג ליכא איסור גורל כלל. עיי"ש.

וע"ע בשו"ת חיים שאל ח"ב (סי' לח אות מא) שר', שמוחר לפתוח בתורה לראות הפסוק העולה, והכי חזינן לרבנן קשיא שצנר להם היו פותחים הספר לראות הפסוק הראשון כמו גורל. ומ"ש הרמב"ם והובא בראש ס' מעשה רוקח שאין לפתוח חומש על דרך גורלות, זהו כשמחזיר על הפתחים לעשות גורל לנשים ולאנשים כדרך הגוים שעושים כן, אבל הרואה לימלך בתורה צו לציין עצמו מותר. ע"ש.

ובס' טהרת המים (מע' ג אות טז) כ' בשם ס' המצרף סי' סט, מנין שאין שואלין בגורלות שנא' תמים תהיה עם ה'אל, ח"ל הכוונה שאין שואלים בגורלות הקורות והעמידות לבטות בהם, שהרי על פי הגורל נחלקה הארץ וכו'. ע"ש.

דף קנו ע"א

גמ'. **ותנן אין מבקעין עצים מן הקורות וכו'.** עיין מהרש"א לעיל (קנו ע"ב) חוס' ד"ה תרגמא. ובשו"ת יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן נג) חמה השואל על דבריו, שהקשה מאי פריך הש"ס מסתמא דאין מבקעין, דלמא אשכח סתמא דבהמה שמתה כו', ותמה השואל דהרי סתמא בתרא עדיף.

והשיב: לע"ד יפה הקשה מהרש"א לפי הסוגיא שם דאם אימא עדיין תקשה על חי' הש"ס דמשני סתמא דב"ה אומרים מגביהים כו' אשכח והרי סתמא בתרא עדיף ומס' צ"ה אחר שבת נשנית ואי משום דאין סדר למשנה בתרי מסכתא. הרי לרי"ו לטעמיה מסקי חוס' יבמות דף מ"ב ע"ב צד"ה סתם דס"ל גם בתרי מסכתא יש סדר למשנה וע"כ סוגיא זו לא ס"ל הא דסתמא בתרא עדיף. ולענין סוגיא דריש שבעות נ"ל ה"פ התם כיון דמצינו סתמא בתרא דס"ל אין לוקיין על לאו שאין בו מעשה חו מוקמינן סתמא דמייחי מקודם שם נמי הכי וכו' יעקב ולא כדחוי' הש"ס מעיקרא התם ממאי דר' יעקב הי' כו' וה"ל א"כ תרי סתמי ובכה"ג דייקא סתמא בתרא עדיף ולא זולת

כנ"ל לפרש לפי סוגי' דשבת משום קושיייהי הנ"ל. ממילא קושי' המרש"א נמי כהוגן הוא ועי' ס' הכריתות להר"ש בעל המוס' חלק ג' מלשון למודים סי' קס"ז קס"ח. ע"כ.

מתני'. **מפירין נדרים בשבת.** עיין שו"ת הרשב"א (חלק ז סימן יז) [הובא בב"י א"ח סי' שמ"א], ח"ל: עוד נשאל מי שנשבע לעשות מלאכה פלונית עד זמן פלוני ולא נדמן לו לעשותה עד יום האחרון של אותו זמן ואותו יום בא בשבת ואי אפשר לעשותה בשבת ויש לו פתחים להחיר נדרו, נשאלין אפילו בשבת. מי הוי כהפרת נדרים דנשאלין אפי' בשבת למ"ד דהפרת נדרים אינה מעת לעת ואפי' שלא לצורך השבת, או דילמא להחיר נדרים שבות בעלמא הוא ושבות קל הוא שלא החירוהו אלא לצורך השבת ומה כדי לאכול בשבת מה שאסר על עצמו החירו שלא לעבור על שבות בטוי החמורה לא כ"ש. וא"ת הרי יכול להחיר לעקור ומאן לימא לן דלא לימות דלשמא מת לא חיישינן לשמא ימות חיישינן (גיטין כ"ח) וכן לבקיעת הנוד אפילו למ"ד יש צריכה (שם כ"ה) והילכך נשאלין מוטב ידחה שבות מה ולא יעבור הבטוי החמור. ע"כ.

מותני'. ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת.
עיין בשו"מ הרשב"א (חלק ד סימן רב).

מותני'. שם. ידוע דעת הרא"ש ביומא (פרק ח' סימן כ"ח) שיש לומר תפלת כל נדרי מצעוד יום, משום כך ששינוי כאן דאין נשאלין לנדרים בשבת אלא לצורך השבת, והוא הדין ליום הכפורים. ואמירת כל נדרי היא בבחינת שאלת נדרים ואין לאומרה ביום הכפורים. וכן פסק הרמ"א (סי' תרי"ט).

אמנם בשו"מ הריב"ש (סי' שצ"ד) כתב ללמד זכות על אותן שנהגו לאומרם בלילה, שמכיון שאומר ההתרה גם על העבר, די נדרנא ודי אשתבענא וכו', על הנדרים והשבועות שכבר נדרו ונשבועו עליהם, ומסיימים על זה בקשת סליחה בפסוק: ונסלח לכל עדת ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה, והרי עיצומו של יום הכפורים מכפר, שהוא יום מחילה וסליחה וכפרה, לפיכך נחשב הדבר כצורך היום, כדי שיכפר להם, ולכן רשאים לאומרו בלילה, עיי"ש.

וע"ע מ"ש החיד"א בספרו טוב עין (סי' י"ח אות ע"א) שיש מי שכתב להביא סמך לקהלות שנוהגים להתאחר באמירת כל נדרי בליל יום הכפורים עד אחר חשיכה, שזה דומה למה שנהגו להחיר חרמי הנצור בשבת, כמ"ש הבית יוסף או"ח (סי' שמ"א), נהגו העולם להחיר חרמי הקהל בשבת, אע"פ שאינם לצורך השבת, ומנהגם של ישראל תורה הוא, לפי שאין כנופיא אלא בשבת, ואם לא יחירו בשבת לא יתאספו ביום אחר, ונמצא שאין להם היחר לעולם, לפיכך סמכו על זה להחירם אפילו בשבת, כדין הפרת נדרים שמיפר אותם הצעל בשבת אע"פ שאינם לצורך השבת, מן הטעם הזה, שאם יעבור השבת לא יוכל הצעל להפר, שאינו מיפר אלא ביום שומעו, ע"כ. וכן פסק בשו"ע (שם סעיף ג'), והרמ"א (סי' ש"י סעיף י"ב). א"כ ה"ה לענין כל נדרי, שחלק גדול מן הקהל מתאחרים לבוא לבית הכנסת עד חשיכה, ראוי לאומרה בלילה, שחועיל לכל הנצור. אמנם כתב ע"ז, שיש לחלק, שהרי בליל יום הכפורים גם קודם חשיכה כל הקהל על עומדם יעמודו, ומוכרים המצוות, ולכן מאחרים לומר כל נדרי בלילה. לפיכך לא יפה עושים במנהגם זה. וכמה קהלות שהיו נוהגים למכור המצוות בליל יום הכפורים שינו מנהגם לומר כל נדרי קודם חשיכה. וכן ראוי לעשות. ע"כ. וכן כתב עוד בספרו לדוד אמת (סי' ב') שלכן הנכון לנהוג כמנהג ליוורנו למכור המצוות בשבת שובה, כדי להקדים אמירת כל נדרי מצעוד יום, עיי"ש.

מותני'. שם. עיין בשו"מ יהודה יעלה (חלק א או"ח סימן נה אות ב) באשה שהביאה תמיד בע"ש עוגה לנחתום לאפות, ופעם שהתה זמן רב שם, וחרה אף הצעל עליה ששהתה כ"כ, ואמר הצעל ז"ל: דאם איך געניסע ניממער געבאקענע בארכוס פאן דען זעלבען בעק, ולא אמר בל"ה, והאשה אעפ"כ אפאה אלל נחתום הלו, ושוב בשבת בלילה מתחרט הצעל. ופתח היה מפני שלום בית. ושאל אי מותר להפר הנדר בשבת.

והשיב: יפה העלית עפ"י מתניתין שלהי שבת דכל לצורך שבת מותר. ומ"ש כיון דאפשר לו לאכול לחם של חול או זעממעל ולא נריך לאכול דוקא בארכוס לא מקרי לצורך. ז"ל דהרי המג"א בסי' שמ"א למד מחוס' ערוצין (דף ל') דה"ה שלא לאכול בשר, וממ"ה ר"י בביאורי סמ"ג כתב אפילו מלבוש הנריך היום שרי וע"כ משום שמצות היום לכבדו ולהתענג בו את עצמו במלבושי כבוד ובאכילת בשר והה"ד ומכ"ש באכילת בארכוס המיוחד לאכלם בשבת לכבוד היום ולתענוג וודאי מקרי לצורך כמו כן.

ועוד גם זאת בנידון הנ"ל א"ל להחירן כלל ע"י ג' דהוי בכלל נדרי זריזין שא"ל התרה משום דאין סהדי שלא עלה בלבו לשום נדר רק לזרזה שתשמע לדבריו אמר כן והא ראיה שהרי לא אמר בלשון נדר ולא התפסו כלל בדבר הנדור ועיין ביו"ד סימן רל"ב כנ"ל.

וגם י"ל כיון שבחרון אף אמר כן הצעל הו"ל בכלל נדרי שגגות שא"ל התרה ג"כ. וכעין זה ממש כתב בד"מ סי' רל"ב אות ד' וז"ל כתב מהרי"ו סי' נ"ט מי שנשבע בכעס אם פ' היה אלל העסק זה אהן להקדש אלק זהובים אם נמצא שאותו פ' היה שם נראה דפטור דהוי כנדרי שגגות עכ"ל.

אלא באמת לא דמי דהתם לבי' אונסי' כעובדא דר"כ ור' אסי בשבועות כ"ו דלא מקרי האדם בשבועה היינו על העבר אבל בנ"ד שבועה ונדר על העתיד הוא ולא טעה דנאמר לבי' אונסי' ושוגג היה. ומשום דכעס עשה זהו רק פתח ובעי' התרה כדאיחא בחגיגה י' באפי נשבועתי והדרנא בי וכפירוש רש"י שם.

וב"ש דהוי דשיל"מ דאפשר לו לאפות אלל נחתום אחר מש"ה אין לו היחר. ז"ל דבשבת זו שכבר נאפו אלל הנחתום הידוע והוא רוצה לאכול מהם אין לו מחירין אחרים כ"א להחיר לו הנדר ע"י הפתח משום שלום בית וגם ע"י הכעס עשה הו"ל פתח כבחגיגה י' הנ"ל ושפיר מחירין לו נדרו לצורך שבת כנ"ל אלא

ויצילו עכ"פ על אוכלים ומשקין וכלי חרס ושוב מדדו אם יש פותח טפה או לא כדי לידע דין כלי שטף שהיה צבית. ולדעמי זהו פירוש אמיתי ונחמד ונעים. ע"כ.

מתני'. ומדבריהם למדנו וכו'. עיין בספר פתח הדביר ח"ג (סי' ש"ו ס"ק טו) אם מותר לשקול חית מזה בליל פסח, והעלה להחיר מטעם שהוא משקל של מזה. וכוח ששם נודע לו שזה לכון לדברי המחבר ספר אורח הוא לעולם, שיש על מדוכה זו, והעלה ג"כ להחיר, וכן היה עושה מעשה בכל לילי פסחים לשקול החית של מזה במאזנים, אלא שבמקום אבן המשקל שהוא הדרהם, היה מניח דבר מאכל כאגוזים ושקדים שנשקלו מערב יום טוב, וידע שמשקלם משעה דרהם. עיי"ש. וכן כתב בפתח הדביר ח"א (דף קצ"ו סע"ב), שכן נהגו מימי עולם זקני תלמידי חכמים בעלי תריסין לשקול חית של מזה בליל פסח, ושהחיתר צרור משום מדידה של מזה. עיי"ש.

וע"ע בשלחן ערוך (סי' ש"ו סעיף ז') שמוחר למדוד בשבת מדידה של מזה, כגון למדוד המקור אם יש בו ארבעים סאה וכשר לטבילה. וכיוצא בזה כתב בספר החינוך (מזה ש"ג) לענין חולה שמאכילים אותו ביום הכפורים פחות פחות מכשיעור, ושהה בין אכילה לחזירתה כשיעור אכילת פרס, ומותר לשקול ולמדוד לשער דברים אלה ביום הכפורים בעת הצורך, שמוטב שנחוש שלא יבוא לאכול שיעור, ולא לחוש לאיסור משקל שהוא מדרבנן.

מתני'. שם. עיין בספר יפה ללז חלק ב' (סימן שב סק"א), בשם סידור חסד לאברהם, שנהגו להקל על פי דברי הכל בו (הלכות שבת סימן ל"א) לקפל הטלית אפילו לצורך חול, וכל שכן לצורך שבת אחר, ושנמצא בחשבה כתיבת יד להרה"ג מהר"ם טולידאנו ז"ל שכן העלה להחיר בפשיטות. וסיים, ואפריון נמטייה, ואף אני אביא סמך למנהג להקל, שזה הקיפול מעשה הדיוט הוא, ודומה לקשר שאינו של אומן ואינו של קיימא שמוחר לקשרו לכתחילה. וכל שכן בטליתות של מזה, שיש סמך ממה שהחירו מדידה של מזה. והבי נמי הטלית שמניחו משבת לשבת, שהקיפול הוא הידור מזה, שאם לא יקפלו מחקלקל ומתקמט, ואם בכל שבת ישנה מקיפולו תיקונו הוא קלקולו. ועיין בספר חסידים (סימן קכט), זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות טלית נאה וכו'. וכן סוגיין דעלמא לקפל הטלית בשבת בפני גדולים ואין פוזה פה. וכל שכן בטלית המיוחדת משבת לשבת, שאפילו להחוספות (שבת קיג ע"א) שאסרו לקפל

באמת א"צ כלל להחיר לו דאין כאן כ"א גברי זרמין כנ"ל. ע"כ. וע"ע בשו"ת יהודה יעלה (חלק א יו"ד סימן שח).

מתני'. ומודדין את המקור. כתב בשו"ת רד"ז (חלק א סימן ריג), ח"ל: ולענין מי ששבת ואינו יודע שיעור אלפים אמה יכול למדוד אותם דרך הלכו והם אלפים פסיעות בינוניות וכל מדידה של מזה מותרת כדמנן מודדין את המקור. ע"כ.

מתני'. וקשרו את המקידה בגמי וכו'. עיין שו"ת חתם סופר (קובץ תשובות סימן יד) ד"ה ומה שכתב, שכתב: והנה אני עני כחבתי על פי מה שכתב הגאון לחם שמים בפירוש מחני' שלהי שבת קשרו המקידה וכו', דאירי שהי' כהנים רוצים לדרוך למעלה על גבי סדק הגיגית, וכחבתי שעל פי זה תיקשי - מאי טעמא לא סתמו הגיגית ג"כ בטפית, ומזה יש קצת רא' להר"י הלוי שבמגן אברהם סימן שי"ג [סק"א] דאחר שכבר מה המה אסור לסתום [החלון] דהוה ליה כעין תיקון, ודלא כמגן אברהם שכתב דלא שייך בזה תיקון כלל, ואם כן להר"י הלוי יש לומר דפקקו המאור קודם שימות המה וכפירש"י והר"ן, אך לא הספיקו לסתום הגיגית עד שכבר מה ע"כ לא פקקו אלא מדדו. ע"כ.

מתני'. לידע אם יש בגיגית פותח טפה. עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה קמא יו"ד סימן נד) שכתב: ודע דמה שהקשו בגמ' דמסכת ב"ב דף כ' ע"א היא גופה תיחון הכוונה משום דקפסיק וחמי ואם לאו אינם חוצצין שמשמע שאינם חוצצים כלל אפילו להציל על אוכלים ומשקים וכלי חרס. וע"ז פריך היא גופה תיחון להציל על אוכלים ומשקין וכלי חרס אבל על כלי שטף היא גופה ודאי דלא חייצא דלא עדיף מכ"ח המוקף ג"פ שחזרו ב"ה להורות כדברי בית שמאי וכנ"ל. ובזה נלע"ד בשלהי שבת שפקקו את המאור בטפית וקשרו את המקידה בגמי וכו' ובגמ' שם דף קנ"ז אמר ר' יהודה אמר רב הלכתי קטנה היתה וכו' ועיין פירוש רש"י שם. ולכאורה יפלא מיון שכבר פקקו המאור בטפית שוב מה איכפת להו אם יש בגיגית פותח טפה הלא אפילו יש בה פותח טפה מ"מ הרי כבר פקקו המאור בטפית וחוצץ שלא תבוא הטומאה לבית. והברטנורה נדחק בזה שאחר כך הוצרכו ליקח הטפית משם. ולדידי נכון הוא שהם פקקו בטפית וזה מציל על אוכלים ומשקין וכלי חרס אבל אינו מציל על כלי שטף והם מיהרו לעשות זה כי אולי יש בגיגית פותח טפה

שבת בענין אחר, זה אינו, שאם לא יקפלו מחדש בחול לא מהני שיקפל בענין אחר, ולכן צריך להזהיר על זה, וכן הזהירו וזווחו על זה אבותי הגאונים הקדושים ז"ל. ע"כ.

עמוד ב'

גמ'. אימר דאמרי רבנן מדידה דמצוה וכו'. עיין בשו"ת אגרות משה (חלק או"ח א' סימן קכח) בדבר מדידת החוס ע"י טערמאמעטער [=מודד חוס] בשבת ויו"ט אם אסור. והשיב: דע שאיסור מדידה בכלל אינה מדאורייתא אלא במחתך כשמכוין וקפיד אמדה כמפורש בשבת דף ע"ד בסלית סילמא א"ר אשי אי קפיד אמשהתא חייב משום מחתך עיי"ש בפרש"י וכן פסק הרמב"ם פי"א משבת ה"ז אכל זולת זה הוא רק מדרבנן במקח וממכר ואף בשאלה כדליתא בשבת דף קמ"ט ובינה דף כ"ט ואיפסק ברמב"ם פ"ד מיו"ט הכ"א ובש"ע או"ח סי' שכ"ג. וכן אסרו אף למדוד בביתו כמו למדוד שעורים ליתן לפני בהמתו ולמדוד קמח ביו"ט ללישת עיסה בבינה שם, וברמב"ם שם הכ"ב ובש"ע ס"ס תקי"ז ור"ס תק"ו. ועיי"ש ברש"י שפי' מטעם שנראה כמודד למכור. ובחוס' שבת דף קכ"ו כתבו באיסור מדידה דלא הו' איסור כ"כ אלא משום דהו' כעובדא דחול עיי"ש ופשוט לכאורה שכוונתם על מדידה זו של צרכי הבית ורק במדידה כו' החירו לצורך מצוה ופליגי אטעמא דרש"י. ועיין במג"א סי' ש"ו ס"ק ט"ו שהביא דברי החוס' להלכה. וא"כ נמצא שאין שייך אף דרבנן במדידת החוס שע"י טערמאמעטער שאינו ענין כלל למדידה האסורה אך הוא תומרא בעלמא שיש מעלה להחמיר והרובה להקל אין למחות בו.

ואם הוא למדוד איש חולה אף באופן שאינו סכנה פשוט שמוחר אף מדידה גמורה כשאין בה משום מחתך כמפורש בש"ע סי' ש"ו סעי' ז' במדידת אזור דלא הו' חזק שאיירי ביש בו סכנה וגם אף אם יש סכנה לא הו' חזק ברפואה דלחשים אם אין הרפואה ברורה כמו בקמיע שנריך דוקא למומחה שריפא ג"פ ואם נוקים באופן כה לא היה צריך להחיר משום שלא נאסר מדידה של מצוה דאף מלאכה דאורייתא היה מותר אלא ודאי דאיירי אף בליכא סכנה ואין צורך הרפואה שמ"מ נחשבת מדידה של מצוה מטעם דלרפאות הגוף מצוה היא אף בליכא סכנה. ועיין במ"ב שם ס"ק ל"ו וכ"ש שאסור להחמיר במדידת טערמאמעטער שאין בה חשש איסור ממשי. וגזרת שחיקת סמנים לא שייך בזה שאין המדידה עצמה הרפואה. ובמדידת אזור החולה ללחוש

הטלית בשבת לפי שהם צורך מחר, בזה יש להחמיר, שכן יש לדייק ממה שכתבו לצורך מחר, אלמא דוקא לצורך חול אסור, דמחזי כמכוין משבת לחול, הא לצורך שבת אחר מותר, דהוה ליה כמקפל משחרית למנחה שמוחר לכל הדעות. ע"כ.

ואציגה מ"ש עוד בזה. הנה בשלחן ערוך (סי' שצ סעיף ג) כתב: מקפלים כלים בשבת לצורך השבת, ללבושם בו ביום, ודוקא באופן שמקפלים אדם אחד, אבל בשני בני אדם אסור, ודוקא בחדשים שעדיין לא נחכנסו, ודוקא בלבושים ולא בלבושים, ודוקא באופן שאין לו להחליף. ואם חסר אחד מן התנאים האלה אסור. ויש מי שאומר שלקפל שלא כסדר קיפולו הראשון מותר בכל ענין, ונראה דבריו. ע"כ. וכן פסק בספר חיי אדם (סוף כלל מד), שמוחר לקפל הטלית בשבת שלא כסדר קיפולו הראשון.

אמנם בשו"ת מחנה חיים חלק ג' (חלק או"ח סימן נד) כתב על דברי החיי אדם, ולא ידעתי מנין לו להקל, והרי המחבר לא הביא סברה זו רק בשם יש מי שאומר, אבל אין זו הלכה פסוקה, ודעת השלחן ערוך לפסוק בכל מקום כדעה הראשונה שמביא בסתם. (וכמו שכתב הש"ך יורה דעה סימן רמז בכללי הוראות איסור והיתר אות ה). וכן כתב המחזית השקל. ואם כן לא היה לו להחיי אדם לפסוק בסמינא חריפא להחמיר, אלא היה לו לכתוב בלשון רבו השלחן ערוך שיש מי שאומר שמוחר. ע"כ.

וע"ע בספר מנחת שבת (סימן פ אות רמח). ובשו"ת אבני נדק (חלק או"ח סימן ל) ובשו"ת לחם שלמה (חלק או"ח סימן נד אות ב).

וע"ע מ"ש המהרש"ם בדעת תורה (סימן שצ סעיף ג) שההיתר בשלא כסדר קיפולו הראשון, זהו כשחוזר למחר ומקפלו כסדרו, אבל טלית המיוחד לשבת, וחוזר בכל שבת ומקפלו, הרי זהו סדר קיפולו כפי שמקפלו בכל שבת, ואסור, אלא אם כן חוזר ומקפלו לאחר השבת כסדרו הראשון. ומיהו אפשר שאם בכל שבת מקפלו בענין אחר מותר. ע"כ. והגאון בעל מנחת אלעזר בנימוקי אורח חיים (סימן שצ) העיר גם כן בזה, שלא החירו לקפל הטלית שלא כסדר קיפולו הראשון אלא כשאחר כל שבת חוזר ומקפלו כסדרו, אבל המקפלים הטלית בשבת ונשאר כך עד לשבת הבאה, זה נחשב דרך קיפולו ואסור. ושוב הביא שכן כתב הגאון מהרש"ם הנ"ל, וסיים, שמה שהחמיר המהרש"ם לקפל הטלית בכל

גב'. **שם.** עיין ב"י (סוף סימן שח) וז"ל: כתוב בתשובות מהרי"ל (סי' ר) טלעול השעות שמעתי כבר שנשאו ונתנו בדבר לפני מה"ר ויפ"ש ז"ל ולא מצאו איסור ברור ואפילו הכי היתר ברור לא אמר בה לפי שנחפשו האיסור ויש לומר דהוי כלי שמלאכתו לאיסור דלמדידה נעשה ואף על גב דלמזוה שרי מדידה מאן לימא לן דהא חשיב מדידה של מזוה דאי משום שלומד על ידו אם כן יתלה לימודו משום איסור ויהא שרי וחלילה ואף על גב דלאו מדידה גמורה היא מדידת הזמן מכל מקום יש לדמותה ואחרי אשר גדול הדור גמגם בו מי יבוא אחרי המלך אשר כבר עשהו ומה ששמעתי על של חול ואדוני כחב חוליות ואיני יודע אם רצה לומר שמראות בכל על ידי החוליות ומכל מקום מנא ליה לחלק ואפשר דגרע טפי דמודד הכל ממש ע"כ.

וע"ע בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סימן קכג) שנשאל: ילמדינו רבינו הדין הנה חכם אחד אסר לטלטל זאק אוער [=שעון] בשבת שנושאים כל ימי חול בדים דרך נוי ומכשיר וטעמו של החכם האוסר משום שבא"ח (סי' ש"ח) כתב הש"ע מי שמורה על השעות שקורין רוליי"ו אסור לטלטל בשבת, עכ"ל, ואמר החכם האוסר ששם רוליי"ו הוא לשון ספרדי שם הכולל אזה"ר ר"ל כל מיני אזה"רין אסורים לטלטל, ואנכי פלפתי עמו בחכמה בכחבי לו שמאן דמיקל לא הפסיד כי הש"ע מדקדק שעה של חול, ומג"א מדקדק או של כל דווקא אלו אסורים לטלטל וטעמא רבה אית בהו משום דבהני שעות בלי שום תנועת אדם אינן יכולין לפעול פעולתן ממש והוי כמו טבעת אשר הוקע נגד השמש שנכנס השמש דרך נקב בטבעת המראה את השעה או קומפא"ס שמראה החוט הברזל הכל על השעה וכמו כן שעה של חול מבלי פעולת אדם אינן יכולין לפעול פעולתם לכן הללו אסורים לטלטל דהוי כמו שאדם מודד השעה בשבת משא"כ בשאר אזה"רין שמראה אופנים כחיות כי חיות הנה החי נושא את עצמו אשר קודם שבת נערך והולך מעצמו כ"ד שעות למה יהי' הללו אסורי' ובפרט כל עיקר איסור טלעול שכתב הש"ע ורמ"א שהוא רק ע"פ המנהג ובה לא קיבלו עליהם היהודים מחילה לאיסור כמו שראיתי בכמה קהלות שאפילו לומדים כשדורשים ברכים לוקחים מביסס האזה"ר וזומן הזה אין לך אדם שאין לו שעה ורואים כמה שעות שדורשים שלא להטריח הציבור, והנה חכם האוסר כתב לי מאן דמחיר הוא זקן ממרא והנה כפי המוני עם נדמתי כאלו התרתי עורבא גלל כן באתי לבקש מאדמ"ו שימחול על כבודו ויכתוב לי הדין האידך הוא. ע"כ לשון השאלה.

עליו שהיא עצמה מעשה הרפואה חולי מיון שהוא רק רפואה דלחשים לא הוי בכלל הגזרה דשחיקת סממנים. ע"כ.

ועיין אריכות בזה בשו"ת זיץ אליעזר (חלק ג' סימן י) ושו"ת מהר"י שטייף (סי' קכ"ג) ושו"ת חלקת יעקב (ח"ג סי' כ"ד) ושו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן קמב) וס' (חלק י' סימן לא ח) ושו"ת באר משה (חלק ב' סימן כב) ושו"ת משנה הלכות (חלק ד' סימן מט). וע"ע בשו"ת מנחת שלמה (סימן יא).

ובדין אי מותר להוריד הכספית בשבת, עיין בשו"ת זיץ אליעזר (חלק י"א סימן לח) ושו"ת שבט הלוי (חלק א' סימן סא ב) וס' (חלק ג' סימן כח) וס' (סימן לג ב).

גב'. **שם.** עיין בשו"ת מהר"י ברונא (סי' מ"ו) שנשאל שם אי שרי למדוד שיעור ס' לביטול איסור בשבת, וכתב: וה"נ אם הם ג' על ג' לקבלת טומאה אלמא דשרי לשער ולמדוד בשבת ומסיק [במשנתנו] ומדבריהם למדנו שפוקקים ומודדין וקושרין בשבת, ופרש"י ומודדין על דבר הוראה אלמא דשרי בהדיא למדוד, אע"ג דאיכא למימר מדידה דמזוה דוקא כדמסיק הגמ', מ"מ ע"כ למדנו על כל הוראה, דאי למקוה לחודי' מתניתין הוא ומאי ומדבריהם למדנו, אלא ע"כ שאיזה עניני דלריבים לשבת כדי לאכול חשיב מזוה דומיא דנשאלים נדרים ללורך השבת דחשיב גביה ומפרש בגמ' אע"ג דהוי מצי למשאל עליהו בערב שבת, ה"ה איסור והיתר דנפל בע"ש ושאלו עלי' בשבת, דע"כ ז"ל דכה"ג חשיב מזוה דהא פוקקים ע"כ ללורך המה ולתרומה וכה"ג אלא ללורך השבת בעלמא דלא ליכנס בו ממה צביה שיושבים שם דאי דוקא לה' טומאה מאי פריך מינה בס"פ כל הכלים ומסיק דמעשה רב וסותר בזה מאן דפסק כר' אליעזר דאמר אין פוקקין מנלן הא, [גאמרא] דר' אליעזר איירי בלא הלכות טומאה דלא חשיב מזוה, והך דהכא בהלכות טומאה, אלא ע"כ כל זרבי שבת חשיב מזוה ושרי. ע"כ.

וע"ע שם אם חכם רשאי להורות ולשער אזה"ה בס' בשבת. וכתב להוכיח שרשאי להורות, ואחת מראיותיו היא מהמסופר לעיל (קנ"ו ע"ב) דלוי כי הוי מיימי טריפתא לקמייה ציומא טבא לא הוה חזי ליה אלא כי יתיב אקילקליתא וכו'. ולומד מזה דה"ה גמי בשבת ונקט יו"ט בשביל השחיטה, ומבאר דלא דמי זה לראיית בכור שאין רואין, דבשם הוי בחזקת איסור ולריך אחת להוציאו מחזקתו והוי חיקון גמור, וכן בתרומות ומעשרות, אבל היכא דלא קאי בחזקת איסור שרי. ע"ש.

והשיב: יפה מיון מכ"מ ולא משגיחין בחכם שאמר כי אין לו ראיה לא מדברי הש"ס ולא מדברי הגאונים, ואעתיק למכ"מ תשובת מהרי"ל שהביא הב"י ח"ל בס"ס ש"מ כתב בתשובת מהרי"ל טיילטול השעות שמעתי כבר שנשאו ונחנו בדבר לפני מהר"ר פיוש ז"ל ולא מנאו איסור ברור אפי"ה היתר ברור לא אמר זה לפי שנחפשו לאיסור ויש לומר דהוי כלי שמלאכתו לאיסור דלמדידה נעשה ואע"ג דלמנוה שרי מדידה מאן לימא לן דהא חשיב מדידה של מנוה דאי משום שלומד על ידו א"כ יתלה לימודו משום איסור ויהי שרי וחלילה ואע"ג דלאו מדידה גמורה היא אלא מדידת הזמן מ"מ יש לדמותו ואחרי אשר הגדול הדור גמגם בו מי יבא אחר המלך אשר כבר עשוהו ומה ששמעתי על של חול ואדוני כתב חוליות ואינו יודע אם רצה לומר שמראות בכל ע"י החוליות ומ"מ מנ"ל לחלק ואפשר דגרע טפי דמודד הכל ממש, עכ"ל.

דרי להדיא שהם לא פיקפקו אלא על מדידות החול או מדידות הכל אצל האוהר"ן שלנו אין להם מדידות החול ולא מדידות הכל אלא שהוא משער הזמן ולדעתי אין איסור אפילו בשבת למשוך ע"י האופן השלשלת הקטן ואח"כ הולך השלשלת לאט לאט וע"י תחבולה זו הולכים האופנים ומראים השעות לא ידעתי שום איסור מזה מידי דהוי אמטת רפוי' דמותר להדקה וכן כוס של פרקי' מיון שאין דרך להדקן מותר להחזירו ק"ו למשוך השלשלת זו שמחילה עשויים לכך שלא תעמוד על מקומה אלא יורדת זהו בהדרגה מעט מעט וע"י תחבולה זו מגלגלים הגלגלים ומראים השעות אין איסור בזה וא"כ אין הכלי זה מלאכתו לאיסור ותכשיט גדול הוא שמשתמשים בו גדולים ושרים נכבדים ואין זה דומה למדידות החול ולמדידות הכל.

ואין לומר מיון שמשער השעה זה הוי כמו מדידה זה אינו דהא מנינו ציומא שלפי דברי הר"י היה הולכין מיל וסחרין מיל וסוהין מיל וע"כ הי' משערין באמה שיעור שהי' להם בכל וא"כ אין השיעור חשיב לאיסור ה"נ דכוותי' ואף שיש לדחות דהתם אף מדידה גמורה היה מותר משום דשל מנוה הוי מ"מ מיון דהי' יכולין לעשות ע"י דבר אחר כמו דס"ל לח"ק שהי' מניפין בסודרין ש"מ דאין כאן איסור כלל ובשל סופרי' שומעין להקל וכו'.

ועב"פ הדרן למילתא קמיימא שאין כאן בית מיתוש לטלטל הני אוהר"ן ולדעתי היתר גמור למשכו ע"י הגלגלים אף בשבת דעדיף מכוס של פרכים שאינו עשוי להדק. וחקרתי ושמעתי שמחומי הגאון חכם נבי נשא אללו אוהר"ן של כסף, וכן העידה אשת בני בת הגאון ובת אוריין היא וכן העידו בשם הגאון מ' נפתלי כ"ץ ז"ל וכן העידו שזקן ויושב בישיבה הי' הגאון מ' שמואל ר' חיים יעני' אב"ד מפ"פ שהתיר דבר זה וכתב תשובה ארוכה על זה בכן יש לנו על מי לסמוך והמיקל לא הפסיד אם לא במקום הנהוג איסור ע"פ חכמים הוי כדברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור אי אמת ראוי להתיר בפניהם. ע"כ.

וכבר הארכנו לעיל (יח ע"א) בדיון אי מותר למשוך ולערוך השעון בשבת, עיי"ש.

לפיוס מסכתא

בשור"ת מהרש"ם (חלק ו סימן ג) כתב לשלב סוף מסכתא בתחילתה, דהנה הרע"ב בריש מס' כתב דהא דנקט פשט העני וכו' לאשמעי' דמהב"ע לא יצא, והנה במשפט שלום בסופו כ', בהא דלשי' איזה אמוראי בדרבנן מהב"ע יצא דעיקר טעמא דמהב"ע הוא משום דמצוות צריכות כוונה וענין הכוונה לכיון לעשות רצון הבורא ית"ש וכדאי' בזבחים מ"ו לשם ו' דברים הזבח נזבח לשם גיחוח למי שאמר והי' העולם, ועי' בהקדמת ס' שערי תפלה בענין אמירת לשם יחוד מה שדחה דברי הגו"ב. והנה כבר כתב המג"א סי' ס' בשם הרדב"ז דדוקא בדאורייתא צריך כוונה ולא בדרבנן, ולכן בדאורייתא אם הוא עושה המצוה בעבירה הרי לא יוכל לכיון לעשות רצון הבורא ית"ש שהרי אין רצונו בכך ובע"כ הוי כעושה שלא בכוונה לכן לא יצא אבל בדרבנן דא"צ כוונה לכן יצא.

אך דיש להבין מדוע נקט ד"ז דוקא גבי איסור שבת דהוי איסור סקילה דטפי הו"ל לאשמעי' באיסור לאו בעלמא דהוי רבותא טפי, אולם נראה דבשבת הוי רבותא טפי דכבר העלה בישוע"ק לה"פ בסופו בטעמא דעשה דוחה ל"ת דבכל האיסורים בעושה בשוגג פטור וכיון שעושה לצורך מצוה דמי לעושה בשוגג שהרי אין מכוין להכעיס בוראו דאדרבא עושהו לצורך מצוה. אך דכבר הוכיחו דגם בשוגג קעביד איסורא כמ"ש בתוס' ביצה כ"ה ב' ותוס' שבועות ג', אבל בשבת דמתעסק אינו בגדר מלאכה כלל, ועי' בשור"ת הרי"מ האור"ח סי' ג' באורך א"כ י"ל דבעושה מצוה בעבירה ליכא עבירה כלל דהוי כנעשה דרך מתעסק, ועי' בבב"ז וצ"ק זבחים ע"ד דבמקום מצוה הוי כנעשה מאליה ויצא לכן קמ"ל רבותא גדולה באיסור הוצאה דשבת דלא יצא גם המצוה, ולכן כיון שסיים הש"ס בסוף המס' דשבת דמתעסק בעלמא לאו מידי קעביד לכן קמ"ל בתחילת המס' דגם בעושה מלאכת הוצאת שבת לצורך מצוה של צדקה מ"מ הוי מהב"ע ולא יצא.

תם ונשלם שבת לאל בורא עולם